

TEMEL BRITANNICA

CİLT 20 DİZİN

Hürriyet

TEMEL BRITANNICA

TEMEL EĞİTİM VE KÜLTÜR ANSİKLOPEDİSİ

Encyclopædia Britannica, Inc. (*Chicago*)

Robert P. Gwinn
Yönetim Kurulu Başkanı

Peter B. Norton
Başkan

Fred H. Figge, Jr.
Başkan Başyardımcısı

Ana Yayıncılık A.Ş. (*İstanbul*)

Nazar Büyüm
Yönetim Kurulu Başkanı

Sadun Sönmez
Genel Müdür

Dr. Cihan Belen
Genel Müdür Yardımcısı

Children's Britannica (*Londra*)

James Somerville, *Başeditör*

Editörler

David Black, Jennifer M. Cox, William Gould, James Harrison, Jessica Kuper, Jane Royce, Anne Wilkinson

Children's Britannica

First Edition 1960
Second Edition 1969
Third Edition 1973
Fourth Edition 1988
© 1988, 1989, 1990, 1991, 1992 Encyclopædia Britannica, Inc.

Temel Britannica

© 1988, 1989, 1990, 1991, 1992, 1993 Ana Yayıncılık A.Ş.

Temel Britannica Temel Eğitim ve Kültür Ansiklopedisi Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu'nun 7 Ağustos 1991 tarihli ve 4019 sayılı ve 10 Ekim 1991 tarihli ve 5505 sayılı yazıları ile öğrencilere tavsiye edilmiştir.

Her hakkı saklıdır. Yazılar ve görsel malzemeler, izin alınmadan, tümüyle ya da kısmen yayımlanamaz. Süreli yayınlarda (günlük, haftalık, on beş günlük, aylık gazete ve dergiler) kısa alıntılar, kaynak gösterilerek kullanılabilir.

ISBN 975-7760-02-01

92.34.Y.0012.3

Ana Yayıncılık ve Sanat Ürünlerini Pazarlama Sanayi ve Ticaret A.Ş.
Büyükdere Caddesi, Üçyol Mevkii, 57, Maslak 80725 İstanbul

Baskı: Hürriyet Ofset
Ağustos 1993

TEMEL BRITANNICA

TEMEL EĞİTİM VE KÜLTÜR ANSİKLOPEDİSİ

CİLT 20

HÜRRİYET'İN OKURLARINA ARMAĞANIDIR.

ANA YAYINCILIK A.Ş. VE
ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA, INC.
İŞBİRLİĞİ İLE
YAYIMLANMAKTADIR

Temel Britannica
Ana Yayıncılık A.Ş. Adına Sahibi
Nazar Büyüm

EDİTÖRLER KURULU
Philip W. Goetz, Başkan
Encyclopædia Britannica Genel Yayın Yönetmeni, Chicago

Prof. Dr. Çiğdem Kağıtçıbaşı
Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul

Dr. Andrew Mango
BBC Fransa ve Güneydoğu Avrupa Yayınları Eski Müdürü, Londra

Prof. Dr. İlhan Tekeli
Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara

Prof. Dr. Nur Yalman
Harvard Üniversitesi, Cambridge (ABD)

DANIŞMA KURULU
Prof. Dr. Çiğdem Kağıtçıbaşı, *Başkan*
Doç. Dr. Murat Belge, Prof. Dr. Şerif Mardin, Prof. Dr. İlhan Tekeli

GENEL YAYIN YÖNETMENİ
Dr. Gürel Tüzün

YAYIN KOORDİNATÖRÜ
Prof. Dr. Oya Köymen

YAYIN KURULU
Dr. Gürel Tüzün, *Başkan*
Nuri Akbayar, Eray Canberk, Beril Eyüboğlu, Işıtan Gündüz, Prof. Dr. Oya Köymen, Hilda Hülya Potuoğlu

REDAKSİYON
Yasemin Akbaş, Atilla Aksel, İpek Babacan, Ömer Çendeoğlu, Kaya Ersoy, Selahattin Özpalabıyıklar, Erim Süerkan, Mahmut Temizyürek, Barış Tütün

ARAŞTIRMA
Şöhret Baltaş, Münevver Doğru, Meliha Öztoprak, Yüksel Selek

DİL VE YAZIM DANIŞMANI
Vedat Günyol

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
Çiğdem Karabağlı

YÖNETİM SEKRETERLERİ
Özcan Akkan, Hüsniye Özdemir

GÖRSEL MALZEME
Şükran Ayyıldız, Ahmet Birsin, Ferda Erentürk, Elif Erim, Nesrin Ertürk, Erol Taşkent

ARŞİV
Yasemin Eraygen

BİLGİ İŞLEM
Derya Köroğlu, *Danışman*, Hakan Gönenli

TEKNİK KOORDİNATÖR
Sefa Esenyel

DİZGİ
Mustafa Balaban, Saliha Bilginer, Demet Yılmaz

DÜZELTİ
Nurettin Pirim, Ecmel Tanyel, Eyüp Yıldırım

TİCARET MÜDÜRLÜĞÜ
Nusret Şumlu, *Müdür*
Hülya Akdoğan, Mehmet Altuntaş, Zerin İçli, Alaattin Okurcan, Gülten Sadef, Aliye Şimşek

MUHASEBE MÜDÜRLÜĞÜ
Rana Rendantiyen, *Müdür*
Mustafa Yalçın Atalay, Nilgün Aydın, Olcay Işık

GENEL HİZMETLER
Filiz Erol, Mustafa Turan

TEMEL BRITANNICA'NIN 1993 BASKISINA İLİŞKİN NOT

TEMEL BRITANNICA Temel Eğitim ve Kültür Ansiklopedisi'nin 1993 baskısı hazırlanırken, ansiklopedide yer alan maddeler tek tek gözden geçirildi. Her ciltteki maddelerle ilgili olarak, ilk yayımlandıkları tarihten bu yana ortaya çıkan gelişmeler ve yeni bilgiler ile değişiklik geçirmiş haritalar, o cildin sonundaki ek bölümde alfabetik sırayla verildi. Ansiklopediye eklenen yeni maddeler de bu eklerde yer aldı. Ayrıca, her cildin sonundaki eklerle ilgili dizin bilgileri ve dizin cildine eklenen yeni kısa maddeler, *TEMEL BRITANNICA*'nın 20. cildindeki **Dizin**'in ekinde toplandı.

Ansiklopedinize eklenen yeni bilgilere kolayca ulaşabilmeniz için, her cildin ekinde yer alan bilgilerin ilgili olduğu maddelerin listesi o cildin başında verilmektedir.

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AFC	Almanya Federal Cumhuriyeti
AO	Anonim Ortaklığı
AŞ	Anonim Şirket
B	Batı
BAE	Birleşik Arap Emirlikleri
bak.	bakınız
cm	santimetre
D	Doğu
d.	doğumu
DC	District of Columbia (ABD)
G	Güney
GB	güneybatı
GD	güneydoğu
geç.	geçici sonuç
ha	hektar
hk. d.	hükümdarlık dönemi
İÖ	İsa'dan Önce
İS	İsa'dan Sonra
K	Kuzey
KB	kuzeybatı
KD	kuzeydoğu
kg	kilogram
km	kilometre
kW	kilowatt
Ltd.	Limited Şirket
m	metre
met.	metropol alan
mm	milimetre
nüf.	nüfus
NY	New York
ö.	ölümü
örn.	örnek, örneğin
SFSC	Sovyet Federe Sosyalist Cumhuriyeti
SSC	Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği
St.	Saint, Sainte
tah.	tahmini
ü.	ünlenmesi, tanınması
vb.	ve benzerleri
vd.	ve devamı
W	Watt
y.	yaklaşık
y.öl.	yüzölçümü
yy	yüzyıl

İnsanlar merak ettikleri konularda bilgi edinmek için genellikle ansiklopediye başvururlar. Bu konu çok geniş kapsamlı olabilir; örneğin bazıları ansiklopedinin müzik konusunda ne gibi bilgiler verdiğini öğrenmek isterler. Kimi zaman da ilgi alanı daralır ve yalnızca caza ya da rock müziğe indirgenir. Hatta, Beethoven'in ne zaman doğduğu, Itri'nin hangi çağda yaşadığı ya da Beatles topluluğu üyelerinin adları gibi daha özel bilgileri arayanlar çıkabilir. Yanıt aranan soru ne olursa olsun, istenen bilgiye en kolay yoldan ulaşmanızı sağlayacak olan ansiklopedinin dizinidir.

Soruyu Sözcüklere Dökün

Dizinde herhangi bir konuyu aramaya başlamadan önce yapmanız gereken ilk şey, o konuyu tanımlayacak sözcükleri bulup çıkarmaktır. Sözgelimi yukarıdaki örnekte anahtar sözcükler müzik, caz, rock müzik, Beethoven, Itri ve Beatles'dır. Soruyu en doğru tanımlayan sözcüğü bulmak için biraz uğraşırsanız, aradığınız yanıta daha çok yaklaşırsınız. Örneğin kuşlar konusunda bilgi edinmek istiyorsanız, anahtar sözcüğünüz belki de kuştur. Ama sorunuzun genel olarak kuşlarla mı, yoksa ördeklerle mi ilgili olduğunu belirlemeniz gerekir. Eğer seçiminiz ördeklerse anahtar sözcüğünüz de ördektir. Yok eğer bütün ördek türleriyle değil, yalnızca yeşilbaş ördekle ilgili bilgi arıyorsanız bu kez sözcüğünüz yeşilbaş olacaktır.

Demek ki ilk kural, aradığınız bilgiyi tam olarak tanımlayan en doğru sözcüğü seçmektir. Aradığınız Paris ise dizinde Fransa'ya bakmak, aradığınız Eiffel Kulesi ise Paris'e bakmak yanlış seçim olacaktır. Ansiklopedide uçaklar konusunda da oldukça ayrıntılı bilgi vardır. Bu nedenle, eğer aradığınız uçak tipi Concorde ise uçak sözcüğünü seçtiğinizde çok zaman yitirirsiniz. En doğrusu dizinde doğrudan Concorde sözcüğüne bakmaktır.

Bilgiyi Doğru Yerde Arayın

Doğrudan ansiklopedinin sayfalarına baktığınızda müzik, caz, Beethoven, Itri, kuş, ördek, Fransa, Paris ve Eiffel Kulesi konularında kolayca bilgi edinebilirsiniz. Ama rock müzik, Beatles, yeşilbaş ya da Concorde konusundaki bilgilere ulaşmanız bu kadar kolay değildir. Çünkü MÜZİK, CAZ, BEETHOVEN, ITRİ vb. ansiklopedide yer alan madde başlıklarıdır; oysa rock müzik, Beatles, yeşilbaş ve Concorde ansiklopedide madde olarak yer almamıştır.

Ansiklopedide 4.500'den çok madde başlığı vardır; ama bilgi verilen konuların sayısı 30.000'i aşar. Bu yüzden, ilgilendiğiniz konu ansiklopedide madde başlığı olarak yer alıyorsa işiniz biraz daha kolaydır. Eğer yer almıyorsa, bu bilgilere ulaşmak için dizine başvurmanız gerekir. Ama, aradığınız konu ansiklopedide madde başlığı olsa bile, önce dizine bakma alışkanlığını kazanırsanız o konuda daha çok bilgi edinebilirsiniz.

Dizinde yalnızca 4.500 madde başlığı değil, 25.000'den çok ek giriş alfabetik sıralama içinde verilmiştir. Bu ek girişler, ansiklopedideki madde başlıkları altında anlatılan konulardır. Kısacası bu dizine, bir saman yığınında bir iğneyi bulmanıza yarayacak bir alet gözüyle bakabilirsiniz.

Şimdi, dizinde *Beatles* girişine baktığınız zaman hangi bilgileri bulacağınızı görelim:

BEATLES İngiliz pop müzik topluluğu; 1963'te kuruldu; bütün üyeleri Liverpool luydu: John Lennon, 1940-80, Paul McCartney, d. 1942, George Harrison, d. 1943 ve Ringo Starr, d. 1940; bütün dünyada 1 milyardan çok Beatles plağı ve kaseti satıldı; *Sgt. Pepper's Lonely Heart Club Band* (1967) gibi albümlerinde elektronik ses kaydının öncülüğünü yaptılar; *A Hard Day's Night* (1964) gibi tanınmış filmlerde de rol alan topluluk 1970 sonlarında dağıldı, ama bütün üyeleri bireysel müzik çalışmalarını sürdürdüler.

ilgili maddeler
Pop müzik 14:121a, görsel
Suikast 16:171a

Daha ilk bakışta, dizinin size Beatles topluluğuyla ilgili kısa ve öz bilgi verdiğini görebilirsiniz. Dizin girişlerinin çoğu böyledir. (Yalnız bazı girişlerde, aradığınız konu ansiklopedideki bir madde başlığında yeterince açıklandığı için, dizinde bu kadar bilgi vermeye gerek duyulmamıştır.) Bu açıdan dizin, kısa açıklama maddeleriyle pek çok konuda bilgi veren başlı başına bir ansiklopedi niteliği taşır. Ama, böylesine kalın bir ciltte bile yer sorunu olduğundan, yukarıdaki örnekte gördüğünüz gibi bilgiler, birbirinden noktalı virgülle ayrılmış kısa cümleler halinde verilmiştir. Uzun ve tam cümleler yerine böyle bir anlatım seçildiğinde dizine daha çok bilgi sığdırılabileceği açıktır.

Dizinde aradığınız kişilerin çoğunda, bu açıklamaları okuyarak en azından o kişinin *kim* olduğunu ve *ne zaman* yaşadığını öğrenebilirsiniz. Adının yanındaki tarihler sırasıyla o kişinin doğum ve ölüm tarihlerini belirtir; doğum tarihi bilinmiyorsa yalnızca ölüm (ö.) tarihi, yaşıyorsa yalnızca doğum (d.) tarihi, yaşadığı yıllar kesin olarak bilinmiyorsa yalnızca adının ilk kez belgelere geçtiği tarih (ü.) verilmiştir. Aradığınız yer adlarının ve yüzey biçimlerinin çoğunda da en azından *ne* olduğunu (dağ, bölge, vb.) ve *nerede* bulunduğunu görebilirsiniz. Kavram ve terimlerde ise bazen kısa bir tanım ya da ne olduğunu belirten bir-iki sözcük, çoğu zaman da yukarıdaki örnekte olduğu gibi bir paragraflık açıklama bulacaksınız. Bu paragraf, öğrenmek istediğiniz konuya doyurucu bir yanıt verebilir. Örneğin yalnızca Beatles topluluğunun üyelerinin kimler olduğunu araştırıyorsanız, bu açıklamadan başka bir yere bakmanız gerekmez. Ama bu topluluğun pop müzik tarihindeki yerini ve önemini merak ediyorsanız bir adım daha atmanız gerekir.

Kısa açıklama paragrafının bitiminde *ilgili maddeler* diye bir ara başlık, onun altında da "Pop müzik" ve "Suikast" sözcüklerini göreceksiniz. Bu sözcükler, Beatles'a ilişkin bu paragrafta yer almayan bazı bilgileri ansiklopedinin POP MÜZİK ve SUİKAST maddelerinde bulabileceğinizi gösterir. Bu durumda yapacağınız şey, alfabetik olarak sıralanmış ilgili maddelerin hangi ciltlerde bulunduğuna bakarak dizinden ansiklopediye geçmektir. Ama dizin size yardımcı olmak için bu kadarla yetinmeyip, bu iki maddede Beatles'la ilgili bilgileri nerede bulacağınızı da belirtir. POP MÜZİK maddesinde aradığınız bilgi 14. cildin 121. sayfasının a sütunundadır. (Bunu dizinde 14:121a biçiminde göreceksiniz.) SUİKAST maddesinde ise, dizin sizi 16:171a'ya yönelttiğine göre 16. cildin 171. sayfasının a sütununa bakmanız gerekir. Ansiklopedideki her sayfa iki sütun halinde basıldığı için, dizinde bunlardan ilki a, öbürü b olarak belirtilmiştir. Dizindeki ilgili maddeler bölümü ayrıca, bazı maddelerde o konuyla ilgili bir ya da birkaç görsel bilgi (fotoğraf ya da çizim) bulunduğunu ve aynı konunun sonraki sayfalarda da devam ettiğini (vd.) size hatırlatır.

Bazen dizinde baktığınız bir sözcüğün altında pek çok ilgili madde adı bulacaksınız. Bu, ansiklopedinin birçok maddesinde aradığınız konudan söz edildiği anlamına gelir. Dizinin sizi yönelttiği ne kadar çok maddeye bakarsanız, o konuda o kadar çok bilgi edinebilirsiniz.

En Doğru Yolu Seçin

İlgili madde listelerinin çok uzun olması ilk anda gözünüzü korkutabilir. Hangi maddelerde daha çok bilgi bulunacağını saptayıp, bunları sırasıyla *madde başlığı*, *ana madde* ve *ilgili maddeler* adı altında toplayarak, en çok yararlanabileceğiniz başlıkları seçmenize yardımcı olmaya çalıştık. Örneğin Afrika başlığı altındaki dizin girişini ele alalım:

AFRİKA
madde başlığı Afrika 1:42b, görsel, tablo
ana maddeler
•Afrika dilleri 1:52a vd.
•Afrika edebiyatı 1:54a vd.
•Afrika halkları 1:56a vd., görsel
ilgili maddeler
Ağaç oymacılığı 1:74b
Boncuk 3:287b
Davul 5:97a vd.
Doğayı Koruma 5:262a
Evlilik 6:232b, 233a
İlkel dinler 8:331a
İlkel dinler: dans başlığı: görsel 8:330
Keşifler 10:193a, 195b vd.
Kıtalar: tablo 10:231
Kıtlık ve açlık 10:231b, 232b, görsel
Kölelik 11:37a vd.
Savan 15:75a
Sepet: görsel 15:131
Tabu 16:291b
Ulusal parklar 18:191a vd.
Yağmur ormanları 19:70b
Yardım kurumları 19:104a
•*ülkeler, bölgeler, kentler ve yüzey biçimleri, örn.* Nijerya; Shaba, Nairobi; Sahra Çölü

Gördüğünüz gibi burada açıklama paragrafı verilmemiştir, çünkü ansiklopedide AFRİKA adıyla uzun bir madde vardır. Dizin bu konuda, 1. cildin 42. sayfasının b sütunundan başlayan bir *madde başlığı* olduğunu, bu maddenin tablo ve görsel bilgiyle zenginleştirildiğini belirtiyor. Demek ki bir dizin girişinde *madde başlığı* sözcüklerini gördüğünüz zaman, aradığınız konuyla doğrudan ilgili bir madde bulacağınızdan emin olabilir ve önce o maddeyi okumakla işe başlayabilirsiniz.

Ansiklopedide madde başlığı olan konular bile bazen o konuyla bağlantılı başka maddelerde ele alınarak daha ayrıntılı biçimde işlenmiştir. Örneğin dizindeki Afrika girişinde ayrıca AFRİKA DİLLERİ, AFRİKA EDEBİYATI ve AFRİKA HALKLARI gibi üç ana madde vardır; çünkü bu kıtada yaşayan çeşitli halklar, konuştukları diller ve edebiyatları ayrı maddelerde ele alınmıştır. Bu nedenle ana maddeler bazen aradığınız konuya madde başlığından daha yakın olabilir. Bu maddelerin adı seçtiğiniz anahtar sözcükle tam çakışmasa bile, aradığınız bilgilere doyurucu bir yanıt almak istiyorsanız madde başlığından sonra ana maddelere de göz atmalısınız.

Ansiklopedideki AFRİKA, AFRİKA DİLLERİ, AFRİKA EDEBİYATI ve AFRİKA HALKLARI maddelerini okuduktan sonra bu kıta konusunda oldukça ayrıntılı bilgi edinmiş olacaksınız. Ama gördüğünüz gibi başka maddelerde de Afrika'dan söz edilmiş. Eğer bu maddeler için belirtilen yerlere de bakarsanız, sözgelimi Afrika halklarının ağaç oymacılığı, boncuk ve sepet işçiliğindeki yaratıları, kıtlık ve açlığın bu kıta insanlarını nasıl etkilediği ya da Amerika kıtasına yerleşenlerin Afrikalılar'ı nasıl köleleştirdiği konusunda bazı bilgiler edinebilirsiniz.

Sizi, araştırdığınız konudaki özel bilgilere ulaştırabilecek madde başlıklarını dizinde *ilgili maddeler* adı altında topladık. Örneğin EVLİLİK ve YARDIM KURUMLARI gibi maddelerin ilk bakışta Afrika'yla hiçbir ilgisi yok gibi gelebilir; oysa bu maddelerde bulacağınız birkaç ayrıntı belki de tam aradığınız bilgidir. Eğer ilgili maddenin adına bakarak oradaki bilginin sizi hiç ilgilendirmeyeceğine karar verebiliyorsanız, ansiklopedideki o maddeyi açıp okumanıza zaten gerek yoktur. Herhangi bir dizini, özellikle böylesine geniş kapsamlı bir dizini kullanırken her şeyden önce aklınızı ve sağduyunuzu kullanmanız gerekir. Dizinin yapısını kavradığınız ve bu yararlı rehberi kullanmaya alıştığınız anda, *ilgili maddeler* başlığı altında sıralanan bütün maddelere tek tek bakmaktansa işinize yarayanları bir anda bulup seçebildiğinizi siz de göreceksiniz.

Madde başlığı, ana madde ve ilgili maddelerin hangi anlama geldiğini öğrendik. Şimdi aynı örneği inceleyerek dizinin "dilini" biraz daha çözmeye çalışalım. İlgili maddeler listesindeki girişlerin çoğunda Afrika'yla ilgili bilgilerin hangi cilt, sayfa ve sütunda bulunabileceği belirtilirken, İLKEL DİNLER ve SEPET maddelerinde gördüğünüz gibi sütun belirtilmemiştir. Çünkü bu maddelerde yazılı değil, görsel bilgi bulabilirsiniz; bunlar için de yalnızca cilt ve sayfa belirtmek yeterlidir. "Görsel bilgi" deyimi ilk anda yadırgatıcı gelse de, bazen bir tek fotoğraf ya da çizim bir paragraflık bilginin yerini tutabilir. Üstelik bu fotoğrafların altyazılarında çoğu kez maddede yer almayan çok

daha özel bilgiler verilmiştir. İlgili madde girişlerinde maddenin adından sonra (:) işaretini ve görsel sözcüğünü görürseniz dizin sizi doğrudan o maddedeki görsel bilgiye yöneltiyor demektir. Bazen bu girişlerde, İLKEL DİNLER'deki "dans başlığı" gibi, görsel bilginin niteliğini belirten özel bir açıklama bulacaksınız.

Dipnotları İnceleyin

Afrika ile ilgili örneği incelemeyi sürdürürseniz, ilgili maddeler listesinin bitiminde küçük siyah bir nokta (•) ve yanında bazı sözcükler göreceksiniz. Bu noktanın görevi, sizi dizindeki başka sözcüklere de yönelterek, sorunuza belki de seçtiğiniz anahtar sözcükten daha yakın olan yeni seçenekler sunmaktır. Aynı siyah nokta bazen bu örnekte olduğu gibi ana madde girişlerinin yanında da karşınıza çıkabilir. Bu durumda, aradığınız konuda yeterince bilgi edinmek için ana maddeleri okumakla yetinmeyip, bu maddelerin dizindeki girişlerine de göz atmanızda yarar var demektir.

Örneğin, genel olarak Afrika kıtasıyla değil de Afrika'da konuşulan dillerle ilgilendiğinizi varsayalım. O zaman, bu ana maddenin yanındaki siyah nokta, Afrika girişiyle daha fazla zaman yitirmeden doğrudan Afrika dillerine bakmanızı öğütler. Bu öğüdü tutarak dizindeki yeni hedefimize bir göz atalım:

AFRİKA DİLLERİ
madde başlığı Afrika dilleri 1:52a, harita
ilgili maddeler
Dil 5:227a
Güney Afrika 7:297a
•*Afrika dillerinin adları, örn.* Afrikaner dili; Amhara dili; Arapça; Bantu dilleri; Berberi dili; Koisan dilleri; Svahili dili

Gördüğünüz gibi buradaki siyah noktanın sizi yönelttiği girişler, Afrika dilleri gibi genel bir konudan çok daha özel alanlara ulaşmanızı sağlayacaktır. Dipnotlarını inceleyerek artık tam aradığınız dili seçebilirsiniz. Örneğin merak ettiğiniz Amhara diliyse dizindeki bu girişe bakmalısınız:

AMHARA DİLİ Etiyopya nın ulusal dili; Sami dillerindendir
ilgili maddeler
Afrika dilleri 1:53b
Afrika halkları 1:56a
Arapça 1:313a
Etiyopya 6:218a

Eğer Arapça konusunda bilgi edinmek istiyorsanız, bu kez dizindeki Arapça girişini seçmeniz gerekir:

ARAPÇA
madde başlığı Arapça 1:312b, görsel
ilgili maddeler
Afrika dilleri 1:52b
Afrika halkları 1:56a
Alfabe: yazı: görsel 1:146
Ali, Hz.: yazı: görsel 1:150
Arabistan 1:309a
Aruz 2:50a
Divan edebiyatı 5:249a
Eğitim 6:71b
Farsça 6:256a
İran edebiyatı 9:70b
Kuran 11:103a vd.
Milli edebiyat 12:220b
Osmanlıca 13:233a vd.
Türkçe 18:28b

Böylece Arapça'yı yalnızca Afrika kıtasında ve Arabistan'da konuşulan bir dil olarak değil, öbür dillerle etkileşimi açısından da inceleyebilirsiniz. Sözgelimi Farsça, Osmanlıca ve Türkçe'nin Arap-

ça'dan beslendiğini, İran edebiyatı ile Divan edebiyatında Arapça'nın etkilerini bu madde başlıklarında bulacaksınız.

Bazı Ayrıntılara Dikkat Edin

İnsanlar çoğu zaman ellerindeki dizinin genel kurallarını bilmedikleri için aradıklarını bulamazlar. Özellikle nükleer fizik, Orhan Veli Kanık, III. Selim, Türkiye İş Bankası, Charles Dickens, "Alis Harikalar Diyarında" gibi birkaç sözcükten oluşan girişlerde insan hangi sözcüğe bakması gerektiğine karar veremeyebilir.

Genel kural olarak, birkaç sözcükten oluşan girişleri konuşurken nasıl söylüyorsanız öyle, yani ilk sözcüğün alfabetiğinde aramanız gerekir: Nükleer fizik, güneş enerjisi, Tunç Çağı, Atlas Okyanusu, Süleymaniye Camisi gibi konuları ve "Sinekli Bakkal", "Mona Lisa" gibi kitap ve tablo adlarını doğrudan ilk sözcüğün baş harfinde bulabilirsiniz. Yalnız yabancı dillerdeki *the, le, la, das, el-* gibi tanımlayıcı sözcükler alfabetik sıralamaya alınmamış, gerektiğinde Cezire, el- biçiminde sözcüğün sonuna eklenmiştir. (El Salvador ya da El-Azhar Üniversitesi gibi doğrudan "E" alfabetiğinde aranacağına kuşku duyulmayan girişler bu kuralın dışındadır.)

Bu dizinde, söylendiği gibi aradığınızda bulamayacağınız tek şey kişilerin adı olabilir. Ama, soyadı kullanılan bütün ülkelerdeki kişileri önadıyla değil, soyadıyla aramanız gerektiğini ansiklopedideki madde sıralamasından zaten biliyorsunuz; örneğin: Kanık, Orhan Veli; Dickens, Charles; Biret, İdil; Hugo, Victor.

Eskiçağlarda yaşadıkları için soyadı olmayan kişiler, peygamberler ve azizler, tahta çıkış sırasıyla adlandırılan padişahlar, krallar ve yapıtlarında soyadını kullanmayan ya da daha çok önadıyla bilinen bazı ünlü kişiler, gene ansiklopedide alıştığınız gibi önadlarıyla ya da lakaplarıyla verilmiştir:

Muhammed, Hz.
Yuhanna, Aziz
Âli Paşa
Mehmed IV
Yavuz Sultan Selim
Leonardo da Vinci
Cezzar Ahmed Paşa
Nâzım Hikmet

Alfabetik Sıralama

İnsanların böylesine geniş kapsamlı bir dizinden yararlanamamalarının temel nedeni, alfabetik sıralamanın kurallarını bilmemeleridir. Dizini başarıyla kullanabilmek için her şeyden önce alfabetik sıralama yöntemini iyice incelemeniz gerekir.

Bu dizinde uygulanan ilk kural, kaç sözcükten oluşursa oluşsun ve ister ayrı ister bitişik yazılsın, bütün girişlerin tek bir sözcük kabul edilerek alfabetik sıralamaya alınmış olmasıdır. Bu nedenle, her girişi harf harf düşünerek alfabetik sıralamadaki yerini kolayca bulabilirsiniz:

Acı badem	Acı Göl
Acıbakla	Acıgöl
Acıbalık	Acıpayam
Acıdülek	"Acı Tütün"
Acıelma otu	"Acıya Yazgılı Çocuk"

Eğer girişin yanında virgülle ayrılmış bir önad ya da bir rakam varsa, alfabetik sıralama biraz daha karmaşık duruma gelir. Örneğin:

Charles	Charles IX
Charles, Jacques A.	Charles de Gaulle Havalimanı
Charles, Ray	Charles Martel
Charles I	Charlestown
Charles V	Charles yasası

İlk sıradaki Charles Galler prensidir ve adının yanında herhangi bir ek olmadığı için öbürlerinden

önce gelir. Bunu, bir virgülle ayrılmış olan öbür Charles'lar izler. Sözcüklerin sıralamada yer değiştirdiğini belirten virgül, alfabetik sıralamayı etkileyen tek işarettir. Yani virgülden sonraki sözcükler yok sayılır ve aynı soyadlı birkaç kişi varsa, önadlarının alfabetiği ayrıca gözetilir. (Bu arada, kişilerin önadından önce yazılan "Sir" gibi unvanların dizinde belirtildiğini, ama alfabetik sıralamada göz önüne alınmadığını eklemeliyiz. Örneğin Davy, Sir Humphry adını Davy, Humphry alfabetiğinde aramalısınız.) Bundan sonra gelenler, hanedan numarasına göre sıralanmış olan öbür Charles'lardır. En sonunda da birden fazla sözcükten oluşan adlar gene harf alfabetiğine göre sıralanarak dizindeki yerini alır. Virgülün alfabetik sıralamayı etkilemesine karşılık, sözcüklerin arasındaki nokta işareti hiç göz önüne alınmaz. Örneğin A.Kadir'i A harfinin başında değil "Ak" harfleriyle başlayan girişler arasında aramalısınız.

İki ya da daha çok giriş, aralarında hiçbir ayrım olmayan aynı adı bölüşüyorlarsa bu kez yeni sıralama kuralları gereklidir. Eğer bu girişlerden biri *kişi,* biri *yer*, öbürü *nesne* ya da *kavram* adıysa, bunları dizinde bu sıralamayla bulacaksınız. Örneğin Roma mitolojisindeki Mars, gezegen Mars'tan önce gelir. Aynı biçimde, böcek adı olan Akrep'i takımyıldız olan Akrep, bunu da saatin küçük ibresi olan Akrep girişi izler. Eğer kişilerin adları da tümüyle aynıysa, sıralamada bu kez yeni bir ölçüt göz önüne alınır. Sözgelimi dizinde Charles II adını taşıyan iki kral olduğunda bu girişler ülke adına göre sıralanır ve Fransa Kralı II. Charles, İngiltere Kralı II. Charles'tan önce gelir. Acı Göl ve Acıgöl biçiminde yazılan iki giriş olduğunda da, örneğin Göller Yöresi'ndeki göl birinci, Nevşehir'in ilçesi ikinci sırada yer alır.

Bir sayıyla başlayan girişler de (örn. 1961 Anayasası) okunduğu gibi alfabetik sıralama içinde verilmiştir:

Binboğa Dağları
1961 Anayasası
Binet, Alfred
Bingazi
Binicilik
1812 Savaşı

Başka bir sorun da yabancı dillerde "Mc" ve "Mac" gibi iki ayrı biçimde yazılan sözcüklerde karşımıza çıkar. Bu girişler özgün biçimiyle yazılmış, ama okunduğu gibi "Mac" alfabetiğine yerleştirilmiştir:

MacArthur
"Macbeth"
McCarthy
McDonald's
Macellan

Gene yabancı dillerde Saint, Sainte vb. ile başlayan kişi ve yer adları alfabetik dizinde mutlaka açık yazımıyla verilmiş, yalnız açıklama paragraflarında bazen "St." kısaltması kullanılmıştır.

Dizinde, başka ilgili girişlere de bakmanız gerektiğini hatırlatan siyah noktaların dışında, çok sayıda gönderi girişi düzenlenmiştir. Böylece bir sözcüğün eşanlamlarından, bir adın değişik yazımlarından ya da sözcüklerin kısaltılmış biçimlerinden arasanız bile istediğiniz girişe ulaşabilirsiniz. Örneğin:

Akne *bak*. Ergenlik sivilcesi
Siyam *bak*. Tayland
BM *bak*. Birleşmiş Milletler

Bir dizin hazırlarken, okurların bu dizinden en iyi biçimde yararlanabilmesi için pek çok kural koymak gerekir. Ama bir dizini kullanırken göz önünde bulundurulacak temel kural sağduyunun sesini dinlemektir. Aradığınız herhangi bir girişi ilk bakışta bulamazsanız, değişik olasılıkları düşünerek yeniden deneyin. Örneğin *Hammamizade İsmail Dede Efendi*'yi *Hammamizade* ya da *Dede Efendi* alfabetiğinde bulamazsanız, *İsmail Dede Efendi* olarak aramanızda yarar vardır.

A

AA *bak.* **ANADOLU AJANSI**

AACHEN *ya da* **Aix-la-Chapelle** AFC'de kent; Belçika ve Hollanda sınırları yakınında önemli bir sanayi merkezi; bir zamanlar Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu'nun başkentiydi; Şarlman'ın doğum yeridir; nüf. 239.170 (1987 tah.)
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:163b
Almanya Federal Cumhuriyeti 1:174a vd.
Şarlman 16:245a

AA LAVI
ilgili madde Lav: görsel 11:216

AALBORG *bak.* **ÂLBORG**

AALTO, ALVAR Finlandiyalı mimar, kent plancısı ve mobilya tasarımcısı, 1898-1976; çağdaş mimarlığın en iyi örneklerini verdi; yerleşim yerinin özelliklerine uygun yapılarında çeşitli gereçlerin yanı sıra geleneksel ahşap kullanımını sürdürdü; el yapımı mobilyalardan çok daha ucuza çıkan fabrika ürünü mobilya tasarımları yaptı
ilgili madde Mimarlık 12:231b

AARE *ya da* **Aar** İsviçre'de ırmak; Ren Irmağı'nın kolu ve İsviçre'nin, bütün çığırı ülke sınırları içinde kalan en uzun akarsuyudur; uzunluğu 295 km; Bern Alpleri'nden doğar ve bu dağları yaran vadisinin çarpıcı güzelliğiyle pek çok turist çeker
ilgili maddeler
Bern 3:145a
İsviçre 9:133b

AARHUS *bak.* **ÅRHUS**

ABADAN İran'ın güneybatısında kent; önemli bir petrol arıtım ve dışsatım merkezidir: kuzeydeki petrol kuyularından boruhatlarıyla taşınan petrol Abadan limanında tankerlere yüklenir; nüf. 296.081 (1976)
ilgili madde İran 9:69a

ABAELARDUS, PETRUS *bak.* **ABÉLARD, PIERRE**

ABA GÜREŞİ
ilgili madde Güreş 7:305a

ABAKA İlhanlı hükümdarı, 1243-82; hk. d. 1265-82; Anadolu'daki İlhanlı egemenliği güçlendirildi, ama Memlûklar karşısında pek başarılı olamadı; ülkesinde İslamiyet'e karşı Budacılık'ı savundu
ilgili madde İlhanlılar 8:329a

ABAKA *ya da* **Manilakeneviri** muzla yakın akraba olan tropik ağaç; anayurdu Filipinler'dir; muza çok benzeyen meyveleri yenmez, ama yaprak saplarından elde edilen dayanıklı lifler özellikle halat, gemi palamarı, balık ağı, hafif giysilik dokumalar, şapka ve ayakkabı yapımında kullanılır
ilgili madde Halat ve halat yapımı 7:329a

ABAKÜS
madde başlığı Abaküs 1:9a, görsel
ilgili madde Aritmetik 2:10a

ABALIOĞLU, YUNUS NADİ *bak.* **YUNUS NADİ**

ABANA Kastamonu'nun ilçesi; toprakları kuzeyden Karadeniz, güneyden Küre Dağları ile sınırlanmıştır; ilçe merkezi olan Abana kasabası da Karadeniz kıyısındaki doğal plajlarıyla turistleri çeken bir sayfiye merkezidir, nüf. (1990 geç.): ilçe 3.921, kasaba 2.851
ilgili madde Kastamonu 10:84b

ABANOZ
madde başlığı Abanoz 1:9b

ABANOZGİLLER daha çok tropik bölgelerde dağılmış 450 kadar ağaç ve çalı türünü içeren bitki familyası; Latince adı *Ebenaceae*; çoğu, abanoz denen değerli odunu, bazıları da meyveleri için yetiştirilir •Trabzonhurması

ABANT ALASI alabalığın Abant Gölü'nde yaşayan alttürü
ilgili madde Abant Gölü 1:10a

ABANT GÖLÜ Bolu
madde başlığı Abant Gölü 1:10a, görsel

ABARTMA *bak.* **MÜBALAĞA**

ABASIYANIK, SAİT FAİK Türk öykü yazarı, 1906-54
madde başlığı Abasıyanık 1:10b, görsel

ABAZA HASAN PAŞA Osmanlı veziri, ö. 1659; yönetime karşı iki kez ayaklandı; ilkinde (1651) İstanbul'a kadar ilerledi; ikincisinde (1657-59) üzerine gönderilen birlikleri Konya'da yendi; Halep'te hileyle öldürüldü
ilgili madde Celali ayaklanmaları 4:146b

ABAZALAR Müslüman halk; Kuzey Kafkasya'nın batı kesiminde, daha çok Karaçay- Çerkes özerk bölgesinde yaşarlar; bir bölümü 1864'teki Rus işgalinde Anadolu'ya göç etmiştir; dilleri Abhaz-Adige dil ailesindendir
ilgili madde Bolu 3:282a

ABAZA MEHMED PAŞA Osmanlı devlet adamı, ö. 1635
ilgili madde Celali ayaklanmaları 4:146b

ABBA pop müzik topluluğu
ilgili madde Pop müzik 14:122b

ABBADİLER 11. yy'da Endülüs'te (İspanya) kurulmuş Müslüman-Arap devleti; 1023'te Sevilla (İşbiliye) kentinin bağımsızlığını ilan etmesiyle kurulan devlet, çevresindeki küçük krallıkları ele geçirerek sınırlarını genişletti; o dönemde Sevilla, İspanya'daki İslam kültürünün merkezi oldu; Abbadi egemenliğine 1091'de Murabıtlar'ca son verildi

ABBAS tam adı **Abbas bin Abdülmuttalib** Hz. Muhammed'in amcası, 568-653; ilk halifeler Abbas'ın soyundan geldiği için Abbasi Devleti onun adıyla anılmıştır
ilgili madde Abbasiler 1:11b

ABBAS I İran şahı, 1571-1629; Safevi hanedanının en güçlü hükümdarıdır; 1588'de tahta çıktı; yönetimi ve orduyu düzenledi; Özbekler'e ve Osmanlılar'a karşı askeri başarılar kazandı; ülkeyi bayındırlaştırdı, ticareti geliştirdi; güzel sanatlarda parlak bir dönem başlattı
ana madde Safeviler 14:332a
ilgili maddeler
İran sanatı 9:74a
Mehmed 12:124b

ABBAS HİLMİ PAŞA Mısır hıdivi, 1874-1944; hıdivliği sırasında (1892-1914) giderek artan İngiliz baskısına direnmeye çalıştı; bu yüzden İngilizlerce hıdivlikten uzaklaştırıldı; bundan sonraki yaşamı sürgünde geçti

ABBASİLER İslam devleti, 8. yy
madde başlığı Abbasiler 1:11b, harita, tablo
ana madde Arap edebiyatı 1:315a vd.
ilgili maddeler
Araplar 1:320a
Bağdat 2:263b
Divan 5:247b vd.
Emeviler 6:145b
Endülüs Emevileri 6:152a
Fatımiler 6:260b vd.
Halifelik 8:7b
Harun Reşid 8:39b, 40b
Sünnilik 16:206b
Tarih 17:44a

ABBEY TİYATROSU Dublin, İrlanda; 20. yy başlarında İrlanda tiyatro sanatının merkeziydi; başta W.B. Yeats olmak üzere birçok İrlandalı yazarın oyunları bu tiyatroda sahnelendi
ilgili maddeler
Dublin 5:310b
Synge 16:221b
Tiyatro sanatı 17:214b
Yeats 19:131a

ABC tam adı **American Broadcasting Company** Amerikan televizyon yayım şirketi
ilgili madde Radyo ve televizyon yayınları 14:193a

ABDAL MUSA Bektaşilik'in yayılmasında etkili olmuş eren, ü. 14. yy
ilgili maddeler
Bektaşilik 3:119b
Hacı Bektaş Veli 7:318b

ABD ANAYASASI *ya da* **Amerikan Anayasası**
ana madde Amerika Birleşik Devletleri 1:210a
ilgili madde Anayasa 1:264a

ABDEST *bak.* **APTES**

ABDİ EFENDİ tam adı **Abdürrezzak** Osmanlı tiyatro oyuncusu, 1835-1914; sahneye ilk kez ünlü ortaoyuncu Kavuklu Hamdi'nin yanında çıktı; hem modern oyunlarda, hem tuluat oyunlarında oynadı ve yarattığı "İbiş" tipiyle ünlendi

ABD KONGRESİ *ya da* **Amerikan Kongresi** ABD'nin yasama organı; Senato ve Temsilciler Meclisi'nden oluşur; 1789 ABD Anayasa'sına göre kurulmuştur; başlıca görevleri yasa yapmak, vergi salmak ve toplamak, savaş açmak ve anayasada değişiklik yapmaktır; sorunların çözümünde sürekli ya da geçici komisyonlardan yararlanır; Kongre, ABD Yüksek Mahkemesi'nce ve başkanın veto hakkını kullanmasıyla denetlenir
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:210a, 220b, görsel
Parlamento 14:9b
Porto Riko 14:131b
Siyah Amerikalılar: görsel 15:271

ABD SENATOSU *ya da* **Amerikan Senatosu** iki meclisli ABD Kongresi'nin üst organı; yasama görevini Temsilciler Meclisi ile birikte yürütür; her eyalet altı yıl için seçilen iki senatörle temsil edilir
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:210a, 220b
Mahkeme 11:334a

ABD TEMSİLCİLER MECLİSİ *ya da* **Amerikan Temsilciler Meclisi** iki meclisli ABD Kongresi'nin 435 üyeli alt organı; yasama

yetkisini Senato ile paylaşır; her eyalet nüfusuyla orantılı olarak temsil edilir; eyaletler eşit nüfuslu seçim bölgelerine ayrılır ve her bölgeden birer kişi iki yıl için seçilir
ilgili madde Amerika Birleşik Devletleri 1:210a, 220b

ABDUL-JABBAR, KAREEM asıl adı **Lew Alcindor** ABD'li basketbol oyuncusu, d. 1947; boyu 2,2 m; ABD'nin birçok takımında oynadı ve 1984 profesyonel liginde toplam 31.419 sayı yaparak Wilt Chamberlain'in rekorunu kırdı

ABDULLAH Maveraü'l-Ürdün'ün emiri, 1921-46; bağımsız Ürdün'ün ilk kralı, 1946-51
ilgili maddeler
Arabistan 1:310b
Suudi Arabistan 16:196b
Ürdün 18:280a

ABDULLAH BİN ABDÜLMUTTALİB Hz. Muhammed'in babası, ö. 570
ilgili madde Muhammed, Hz. 12:303a

ABDULLAH BİN ZÜBEYR Arap komutan ve halife, 622-692
ilgili madde Emeviler 6:146a

ABDULLAH BİRADERLER Ermeni asıllı fotoğraf sanatçıları
madde başlığı Abdullah Biraderler 1:13b

ABDULLAH CEVDET Türk düşünür, siyaset adamı ve gazeteci, 1869-1932
madde başlığı Abdullah Cevdet 1:14a, görsel

ABDULLAH EFENDİ şeyhülislam, ö. 1743
ilgili madde İbrahim Müteferrika 8:264b

ABDULLAH EFENDİ LOKANTASI eskiden **Viktorya Lokantası** İstanbul
ilgili madde Lokanta 11:275a

"ABDULLAH EFENDİ'NİN RÜYALARI" Tanpınar'ın öykü kitabı
ilgili madde Tanpınar 16:323a

ABDULLAH ENSARİ İranlı din bilgini ve yazar, 1006-89
ilgili madde İran edebiyatı 9:70b

ABDURRAHMAN I Endülüs Emevi Devleti'nin kurucusu ve ilk hükümdarı, 731-788
ilgili maddeler
Emeviler 6:146a
Endülüs Emevileri 6:152a, 152b

ABDURRAHMAN III Endülüs Emevi hükümdarı, 891-961; 912'de başlayan hükümdarlığı Endülüs Emevileri'nin en güçlü dönemidir; 929'da halife sanını alan ilk hükümdar oldu; İspanyollar'a karşı önemli askeri başarılar elde etti; ülkesini bayındırlaştırdı; başkent Kurtuba (Cordoba) en parlak dönemini yaşadı
ilgili maddeler
Endülüs Emevileri 6:152a, 152b
Halifelik 8:7b

ABDURRAHMAN ABDİ PAŞA Osmanlı devlet adamı ve tarihçi, 1628-92
ilgili madde Tarih 17:45a

ABDURRAHMAN ŞEREF Osmanlı tarihçi, 1853-1925
ilgili madde Tarih 17:45a

ABDÜLAZİZ Osmanlı padişahı, 1830-76
madde başlığı Abdülaziz 1:15a, görsel
ilgili maddeler
Beylerbeyi Sarayı 3:164a
Birinci ve İkinci Meşrutiyet 3:211b
Jön Türkler 9:223b
Madalya ve nişanlar 11:309a
Mısır 12:199a
Midhat Paşa 12:205b
Murad 12:312b
Tanzimat 16:328a

ABDÜLAZİZ II Suudi Arabistan'ın kurucusu ve ilk kralı, 1880-1953
ilgili madde Suudi Arabistan 16:195b, 197a

ABDÜLBAHA Bahaullah'ın oğlu ve Bahailer'in dini önderi, 1844-1921; babasının vasiyeti üzerine 1892'den ölümüne kadar bütün dünyada Bahai inancını yaymaya çalıştı
•Bahailik

ABDÜLHAK HAMİD *bak.* **TARHAN, ABDÜLHAK HAMİD**

ABDÜLHAK MOLLA Osmanlı hekim, 1786-1854; ağabeyi Mustafa Behçet Efendi'nin yerine 1834'te hekimbaşı ve tıbbiye nazırı (sağlık bakanı) oldu; bu görevi sırasında karantina örgütünü kurdu, 1839'da çiçek aşısı uygulamasını başlattı

ABDÜLHAMİD I Osmanlı padişahı, 1725-89
madde başlığı Abdülhamid I 1:16a
ilgili madde Osmanlı İmparatorluğu 13:237a

ABDÜLHAMİD II Osmanlı padişahı, 1842-1918
madde başlığı Abdülhamid II 1:16b, görsel
ilgili maddeler
Atatürk 2:116b
Birinci ve İkinci Meşrutiyet 3:211b vd.
Eşref 6:212a
İttihat ve Terakki Cemiyeti 9:152b, 153a
Jön Türkler 9:223b, 224a
Madalya ve nişanlar 11:309a
Midhat Paşa 12:206a
Namık Kemal 13:27a
Osmanlı İmparatorluğu 13:237b
Posta hizmetleri 14:135b
Sansür 15:54a
Sendika 15:122a
Tuğra: II. Abdülhamid tuğrası 17:311, görsel

ABDÜLKADİR GEYLANİ İranlı mutasavvıf, 1077/78-1166; medrese öğrenimi gördü; bir süre müderrislik yaptıktan sonra tasavvufa yöneldi; Bağdat'ta kurduğu Kadiri tarikatını güçlü konuşmalarıyla yaymaya çalıştı; bu konuşmalar birkaç kitapta toplanmıştır
ilgili madde Tarikatlar 17:54a

ABDÜLKADİR MERAGİ Türk besteci ve müzik kuramcısı, y. 1360-1435; yaşamı Tebriz, Bağdat, Semerkant ve Herat'taki Celayirli ve Timurlu saraylarında geçti; besteciliğinin yanında Türk müziğinin tarihi, makamları, usulleri, çalgıları ve kuramı üzerine yazdığı yapıtlarla da ünlendi; bestelerinin çoğu unutulmuştur

ABDÜLMECİD Osmanlı padişahı, 1823-61
madde başlığı Abdülmecid 1:18a, görsel
ilgili maddeler
Ayasofya 2:222b
Bayrak 3:90b
Dolmabahçe Sarayı 5:289a
Madalya ve nişanlar 11:309a
Mustafa Reşid Paşa 12:319a, 319b
Osmanlı İmparatorluğu 13:237b
Tanzimat 16:327b

ABDÜLMECİD EFENDİ son Osmanlı halifesi, 1868-1944
madde başlığı Abdülmecid Efendi 1:19b
ilgili madde Atatürk 2:124a, 125a

ABDÜLMELİK Emevi halifesi, 647-705; döneminde (685-705) bütün iç ayaklanmalar bastırıldı; devletin sınırları genişledi; Arapça resmi dil oldu; ilk altın para çıkartıldı; Kudüs'teki Kubbetü's-Sahra yapıldı
ilgili maddeler
Emeviler 6:145a, 146b
Kubbetü's-Sahra 11:87b
Kuran 11:104a

ABDÜLMUTTALİB Hz. Muhammed'in büyükbabası, y. 500-579
ilgili madde Muhammed, Hz. 12:303a

ABDÜNNÂSIR, CEMAL *bak.* **NÂSIR**

ABDÜSSETTAR Bangladeşli devlet adamı
ilgili madde Bangladeş 3:23a

ABD YÜKSEK MAHKEMESİ ABD'nin en üst temyiz mahkemesi ve ABD Anayasası'nı yorumlayan üst organ
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:216a, 220b
Mahkeme 11:333b
Siyah Amerikalılar 15:272a, 273a, 274a
Washington 19:44a, görsel

ABECE *bak.* **ALFABE**

ABE KOBO Japon yazar, d. 1924; Kafka'yı anımsatan alegorilerle insanın yalnızlığını işleyen romanları ve tiyatro oyunlarıyla tanındı
ilgili madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:239a

ABELARD, PIERRE *ya da* **Petrus Abaelardus** Fransız din bilgini, düşünür ve şair, 1079-1142; kilise öğretisindeki tutarsızlık ve çelişkileri sergilediği için din sapkınlığıyla suçlandı; Héloïse ile yaşadığı aşk nedeniyle de kilise tarafından acımasızca cezalandırıldı
ilgili madde Skolastik felsefe 15:290b

ABERDARE DAĞLARI Kenya; en yüksek tepesi Oldoinyo Lesatima'dır
ilgili madde Kenya 10:174a

ABERDEEN İskoçya, İngiltere; ülkenin kuzeydoğusunda, Don ve Dee ırmakları ağzında tarihi kent; Kuzey Denizi petrol sanayisinin başlıca merkezi ve önemli bir balıkçılık limanıdır; nüf. 214.100 (1983 tah.)
ilgili maddeler
İngiltere 9:34b
İskoçya 9:92b vd.

ABİDE-İ HÜRRİYET İstanbul, Şişli'de anıt; 31 Mart Olayı'nda (1909) şehit düşenlerin anısına 1911'de dikildi; geniş bir bahçenin içinde, mermerden bir kaideye oturtulmuş bir top namlusu biçimindedir

ABİDJAN Fildişi Kıyısı'nda kent; aynı yerde kurulu olan bir köy 1904'te kente dönüştürüldü; 1934'te de ülkenin başkenti oldu; ticaret ve ulaşım merkezidir; limanından meyve, kahve ve kereste gibi dış ticaret ürünleri ihraç edilir; nüf. 1.850.000 (1984 tah.)
ilgili madde Fildişi Kıyısı 6:293a, görsel

ABİSAL BÖLGE *bak.* **DERİN DENİZ BÖLGESİ**

ABLUKA
madde başlığı Abluka 1:20a
ilgili madde Birinci Dünya Savaşı 3:208b

ÅBO *bak.* **TURKU**
ABOMEY Benin
ilgili madde Benin 3:133a
ABRAHAM OVASI Quebec, Kanada; 1759'da İngiltere ile Fransa arasındaki savaşa sahne oldu
ilgili madde Kanada 9:314b
ABRAHAMS, PETER Güney Afrikalı yazar, d. 1919
ilgili madde Afrika edebiyatı 1:55b
ABRUZZI İtalya'da bölge; ülkenin orta kesimlerinde, Adriya Denizi'ne kıyısı olan dağlık ve tepelik bir bölgedir; engebeli yapısı bölgenin gelişmesini engellemiştir; sanayi etkinliği az, tarım ise ancak yörenin gereksinimini karşılayacak düzeydedir
ilgili maddeler
Apennin Dağları 1:305a
İtalya 9:145b
ABSORPSİYON *bak.* **SOĞURMA**
ABSÜRD TİYATRO *bak.* **UYUMSUZLUK TİYATROSU**
ABŞALOM Eski Ahit'e göre Hz. Davud'un üçüncü ve en sevdiği oğlu, ö. İÖ y. 1020; kız kardeşinin öcünü almak için üvey ağabeyini öldürdü; tahtı ele geçirmek amacıyla babasına başkaldırdıysa da başarılı olamadı ve öldürüldü
ABU DABİ Birleşik Arap Emirlikleri'ne (BAE) bağlı emirlik; zengin su kaynakları olan Abu Dabi 1795'te şeyhlerin yönetim merkezi oldu; 1892-1971 arası İngiltere'nin denetimi altına girdi; 1971'de yeni kurulan BAE federasyonuna katıldı; 1962'ye kadar inci avcılığına ve iç ticarete dayanan ekonomisi o tarihten sonra tümüyle petrol üretiminde yoğunlaştı; emirliğin başkenti olan Abu Dabi aynı zamanda BAE'nin de başkentidir; nüf. 670.125 (1985 tah.)
ilgili maddeler
Birleşik Arap Emirlikleri 3:214a
Petrol 14:63a
ABUJA Nijerya
ilgili madde Nijerya 13:79b
ABUKIR KÖRFEZİ Mısır; İskenderiye'nin kuzeydoğusunda doğal liman ve körfez
ilgili maddeler
Dalgıçlık 5:66b
Deniz savaşları 5:173a
Nelson 13:49b
ABULADZE, TENGİZ SSCB'li film yönetmeni
ilgili madde Sinema 15:236b
ABU SİMBEL Mısır'da arkeolojik yerleşme
madde başlığı Abu Simbel 1:20b, görsel
ilgili maddeler
Ramses 14:200b
Tapınak 17:7a
ABU ŞİR Mısır'da arkeolojik bölge
ilgili madde Mısır piramitleri 12:201a
ABYDOS Mısır; Yukarı Mısır'da, Nil'in batı yakasındaki el-Balyana yakınında eski yerleşme yeri; ilk iki hanedandan firavunların mezarlarının bulunduğu Abydos, tanrı Osiris'e tapanların ziyaret ettikleri bir hac yeriydi
ilgili maddeler
Eski Mısır 6:186b
Ramses 14:200b
ABYDOS Türkiye; Çanakkale Boğazı'nın Anadolu yakasında, İÖ 7. yy'da Miletliler'ce kurulmuş eskiçağ kenti; Makedonyalı V. Philippos'a karşı direnişi ve Hero ile Leandros efsanesiyle tanınır; Roma döneminde gelişen ve İÖ 3.-5. yy'lar arasında çok sayıda para basan kentte zengin altın madenleri vardı
ilgili maddeler
Çanakkale 4:245b
Hero ile Leandros 8:134b
ACADÉMIE FRANÇAISE *bak.* **FRANSIZ AKADEMİSİ**
ACAPULCO Meksika; Büyük Okyanus kıyısında liman kenti ve turizm merkezi; çok korunaklı bir doğal limanı vardır; bu yöreyi 1531'de Hernán Cortés keşfetmiş, ilk yerleşme 1550'de kurulmuştur; meyve ve deri ihracatı; nüf. 301.902 (1980)
ACAR, KUZGUN Türk heykelci, 1928-76; çivi, ağaç, metal gibi gereçlerle yaptığı soyut heykelleriyle tanındı; 1961 Paris 2. Genç Sanatçılar Bienali'nde birinci oldu
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:130a
ACAR, SALİH Türk ressam, d. 1927; çeşitli kuş türlerini soyut bir üslupla resimledi; ayrıca, Türkiye'de soyları tükenmeye yüz tutan kuşların korunması yolundaki çabalarıyla tanınır
ilgili maddeler
Doğayı koruma 5:269a
Türk resim ve heykel sanatı 18:127b
ACCRA *ya da* **Akkra** Gana
madde başlığı Accra 1:21a, görsel
ilgili madde Gana 7:69b, 70b
AC/DC pop müzik topluluğu
ilgili madde Pop müzik 14:123a
ACEMHÖYÜK Aksaray ilinin Yeşilova bucağında höyük; Kalkolitik çağda başlayan yerleşme İÖ 2. binin ilk çeyreğine kadar kesintisiz sürmüştür; birçok konut kalıntısı ve kırk odası saptanabilmiş saray, dönemin mimarlığına ışık tutar; kazı buluntuları Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde sergilenmektedir
ilgili maddeler
Arkeoloji 2:26b
Niğde 13:75a
ACEMİ OCAĞI Osmanlı Devleti'nde Yeniçeri askerlerinin ilk eğitimlerini yaptıkları kurum; I. Murad döneminde Gelibolu'da kuruldu; önceleri savaş tutsaklarından seçilenler alınırken, 15. yüzyılda Rumeli'den devşirilen Hıristiyan gençler çoğunluğu oluşturdu; III. Murad döneminde yeniçerilerin çocukları da alındı; buradaki eğitimde başarılı olanlar Enderun'a geçer, yüksek devlet görevleri için yetiştirilirdi
ilgili maddeler
Çandarlı Ailesi 4:249a
Enderun 6:148a
Osmanlı İmparatorluğu 13:240b
Yeniçeri Ocağı 19:145a
ACEMİ OĞLANLAR MEKTEBİ
ilgili madde Eğitim 6:70a
ACET, ERDAL Türk yüzücü, d. 1941
ilgili madde Yüzme ve dalma 19:225b
ACHEBE, CHINUA Nijeryalı yazar, d. 1930
madde başlığı Achebe 1:21b
ilgili madde Afrika edebiyatı 1:55a
ACHENSEE GÖLÜ Avusturya; Tirol eyaletinde küçük dağ gölü
ilgili madde Avusturya 2:207b
ACHESON, EDWARD G. ABD'li mucit, 1856-1931; karborundum denen yapay aşındırıcıyı ve grafit üretme yöntemini bulmuştur
ilgili madde Aşındırıcı 2:104b
"ACHILLE LAURO" gemi
ilgili madde Terörizm 17:161b
ACI BADEM
ana madde Badem 2:261b
ilgili madde Parfüm 13:326b
ACIBAKLA *ya da* **Yahudibaklası** baklagillerden, 200 kadar türü içeren bitki cinsi; çiçekleri dik salkımlar biçiminde kümelenmiştir; yabanil türlerin çoğu Akdeniz çevresinde ve Kuzey Amerika'da yetişir; bazı türleri yeşil gübre olarak tarlalara ya da süs bitkisi olarak bahçelere ekilir; tohumları ise genellikle hayvan yemi olarak kullanılır
ACIBALIK *bak.* **GÖRDEK**
ACIDÜLEK *bak.* **EŞEKHIYARI**
ACIELMA OTU *bak.* **ANADOLU ADAÇAYI**
ACI GÖL Göller Yöresi'nde, Afyonkarahisar- Denizli sınırında çöküntü gölü; y.öl. 153 km^2; tuzlu sularında balık yaşamaz, ama kıyılarında bazı su kuşları ürer
ilgili maddeler
Afyonkarahisar 1:62b
Denizli 5:168a
ACIGÖL Nevşehir'in ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı, 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 25.444, kasaba 6.411
ACIPAYAM Denizli'nin ilçesi; Acıpayam Ovası'nda kurulmuş olan Acıpayam kasabasında halkın geçimi tarım ürünleri ticaretine ve el sanatlarına dayanır; nüf. (1990 geç.); ilçe 69.344, kasaba 8.044
"ACI TÜTÜN" Cumalı'nın romanı
ilgili madde Cumalı 4:211b
"ACIYA YAZGILI ÇOCUK" Klee'nin tablosu
ilgili madde Klee: görsel 10:286
ACİL SERVİS
ilgili maddeler
Hastane 8:48b
İlkyardım 9:7a
Tıp 17:186a
ACONCAGUA Arjantin'de dağ; And Dağları'nın en yüksek doruğu ve batı yarıküresinin en yüksek tepesidir; 6.959 m
ilgili maddeler
And Dağları 1:266b
Dağ: tablo 5:55
Güney Amerika 7:286b
ACTORS STUDIO New York, ABD; tiyatro eğitimi veren kuruluş
ilgili madde Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:223b
ACUR
ilgili madde Hıyar 8:153b
AÇALYA *ya da* **Açelya**
madde başlığı Açalya 1:22a, görsel
AÇI geometride, iki doğrunun kesişme yeri
ilgili maddeler
Matematik 12:96a, 101b vd.
Trigonometri 17:285a vd.
Yerölçümü 19:158a
AÇIK ARTIRMA alıcılarca fiyat önerilerek, halka açık biçimde yapılan satış işlemi; mal en yüksek fiyatı önerene satılır; sanat yapıtları ve antikalar gibi tek oldukları ya da artık üretilmedikleri için fiyat biçilemeyen eşyaların ve tarım ürünlerinin satışında çok sık başvurulan bir yöntemdir
ana madde Alışveriş 1:149b

ilgili madde Kölelik: görsel 11:38
"AÇIK BAŞ" Ahmed Midhat Efendi'nin tiyatro oyunu
ilgili madde Ahmed Midhat Efendi 1:91a
AÇIK CEZAEVİ
ilgili madde Cezaevi 4:170b
AÇIK DOLAŞIM
ilgili maddeler
Böcek 3:330a
Kan 9:302a
AÇIK HAVA MÜZESİ
ilgili maddeler
Müzeler ve sanat galerileri 13:9a, görsel
Nevşehir: görsel 13:64
AÇIK HAVA TİYATROSU
ilgili maddeler
Roma 14:258a
Ses: görsel 15:145
Shakespeare: görsel 15:166
Tıyatro 17:208a, görsel
AÇIK İŞLETME *ya da* **Açık ocak işletmeciliği**
ana maddeler
Kömür 11:41b vd.
Madencilik 11:314b vd., görsel
AÇIK KALP AMELİYATI kalp-akciğer makinesi yardımıyla gerçekleştirilen çağdaş cerrahi yöntemi; bu aygıt, ameliyat süresince kalbin ve akciğerlerin görevini üstlenerek, kanın oksijenlenmesini ve vücudun öbür bölümlerinde kan dolaşımının sürmesini sağlar; açık kalp ameliyatları özellikle kalp kapakçıklarının ve odacıklar arasındaki bölmelerin doğuştan yapı bozukluklarını onarmak ya da ileri yaşlarda ortaya çıkan koroner damar hastalıklarını tedavi etmek için uygulanır
ilgili maddeler
Biyomühendislik 3:249a
Cerrahi 4:163a
•Kalp-akciğer makinesi
AÇIK KAPI POLİTİKASI ABD'nin, Çin'le ticaret yapan tüm ülkelere eşit haklar tanınmasını öngören ilkeler bildirgesi, 1899-1900; buna göre Çin toprakları hiçbir yabancı gücün denetimine girmeyecekti; Japonya bildirgeye uymadı; 1949'da sosyalist yönetim yabancıların tüm ayrıcalıklarına son verdi
AÇIK KREDİ
ilgili madde Bankalar ve bankacılık 3:26a
AÇIK OCAK İŞLETMECİLİĞİ *bak.* **AÇIK İŞLETME**
AÇIKOTURUM
ilgili madde Tartışma ve münazara 17:57a
AÇIK OYLAMA
ilgili madde Parlamento 14:10a
AÇIK ÖĞRETİM eğitim kurumlarından uzakta yaşayan öğrencilere ya da yetişkinlere eğitim olanağı sağlayan sistem; posta, teyp ve video bantları, bilgisayar, televizyon ve radyo programlarından yararlanılır; bazen okullarda düzenlenen kısa dönemli kurslarla da desteklenir
AÇIK SAHNE üç yanı izleyicilerle çevrili tiyatro sahnesi; 16. yy.'da İspanya'da, daha sonra Japonya'da ve Elizabeth döneminde Londra'da kullanılmıştır; çağdaş tiyatrolarda da bazen bu sahne düzeni uygulanır
AÇIK TARLA SİSTEMİ toprağı olmayan köylülerin ortak bir tarlayı ekip biçmesine dayanan ve Avrupa'da 2.000 yıllık geçmişi olan tarım sistemi; serfler ya da toprak köleleri, vasal denen soyluların topraklarından kendilerine ayrılan bölümü ekip biçer, hayvanlarını burada otlatır ve toprağı kullanma hakkına karşılık üründen toprak sahibine pay verirlerdi
ilgili madde Tarım tarihi 17:24b, görsel
AÇIKTOHUMLULAR
madde başlığı Açıktohumlular 1:22b
ana madde Bitki 3:233b, tablo
ilgili maddeler
Canlılar 4:124a
Çiçek 4:293a
Tohum 17:227b
•İğneyapraklılar; Mabetağacı; Porsukağacı; Sikas
AÇIK YILDIZ KÜMESİ *ya da* **Gökada kümesi**
ilgili maddeler
Astronomi 2:76b
Yıldız 19:176a
AÇILIR KAPANIR KÖPRÜ *bak.* **HAREKETLİ KÖPRÜ**
"AÇIL SUSAM AÇIL" Dağlarca'nın şiir kitabı
ilgili madde Dağlarca 5:60b
AÇISAL HIZ
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:79
AÇISAL İVME
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:79
AÇISAL MOMENTUM
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:79
"AÇ KAPIYI BEZİRGÂNBAŞI" çocuk oyunu
ilgili maddeler
Çocuk oyunları 5:36b, görsel
Tekerleme 17:109b
AÇLIK
madde başlığı Kıtlık ve açlık 10:231a, görsel
ilgili maddeler
Afrika 1:49b
Afrika halkları 1:57a
Çin Halk Cumhuriyeti 4:316a
Etiyopya 6:217b, 219a
Habercilik 7:313b
İrlanda Cumhuriyeti 9:77a
Sağlık ve sağlık hizmetleri 15:8b
Tarım tarihi 17:31b
AD *bak.* **İSİM**
ADA
madde başlığı Ada 1:23b, tablo
ÂDAB
ilgili madde İslam hukuku 9:98b
ADAÇAYI
madde başlığı Adaçayı 1:24a
ilgili maddeler
Baharat 2:271b
Şifalı bitkiler 16:269a, görsel
ADA DOĞANI
ilgili madde Doğan 5:261b
ADAGIO
ilgili madde Sonat 15:324a
ADAKLI Bingöl'ün ilçesi; daha önce Karlıova ilçesine bağlı bir bucaktı; 1989'da ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 19.610, kasaba 4.538
ADALAR İstanbul'un ilçesi; Marmara Denizi'nde, Bostancı-Kartal arasındaki kıyının karşısında yer alan ve Prens Adaları olarak da bilinen 9 adadan oluşur; eskiden beri İstanbul'un yazlık ve dinlence yeri olan Büyükada, Heybeliada, Kınalıada, Burgazada ve Sedefadası dışındaki adalarda yerleşim yoktur; nüf. 19.353 (1990 geç.)
ana madde Prens Adaları 14:140b vd.
ilgili madde İstanbul 9:119b
ADALAR DENİZİ Ege Denizi'nin eski adı
ilgili madde Ege Denizi 6:62b
ADALET
madde başlığı Adalet 1:25a
•Avukat; Mahkeme; Savcı; Yargıç; Yargı sistemi
ADALET BAKANLIĞI adalet işlerini yürütmekle görevli en yüksek merkez yönetim örgütü, Türkiye'de 1920'de kuruldu; 1982 Anayasası ile yeniden düzenlendi; yasalarda öngörülen adalet kurumlarını düzenler ve denetler; ceza ve tutukevleri, adli sicil, adli tıp gibi kurumlar bu bakanlığa bağlıdır
ADALET DİVANI Avrupa Toplulukları
ana madde Avrupa Toplulukları 2:189b
ADALET KASRI İstanbul
ilgili madde Topkapı Sarayı 17:240a, görsel
ADALET PARTİSİ Türk siyasal partisi; Demokrat Parti'nin izleyicisi olarak 1961'de kuruldu; 1961-65 arasında iki kez koalisyona katıldı; 1965-71 arası tek başına iktidardaydı; 1975-77 ve 1979-80 arasında Milliyetçi Cephe hükümetlerinin en büyük ortağıydı; 12 Eylül 1980 müdahalesiyle etkinliği durduruldu; Ekim 1981'de kapatıldı
ilgili maddeler
Bayar 3:83b
Demirel 5:119b vd.
Evren 6:238b
Sunay 16:184b
Türkiye 18.89b vd.
ADALI HALİL Türk güreşçi, 1870-1927; Kırkpınar'da ilk başpehlivanlığını 1894'te kazandı ve 18 yıl hiç aralıksız bu unvanı korudu; 1898'de gittiği ABD'de pek çok ünlü güreşçiyi yenerek dünya çapında üne kavuştu
ilgili maddeler
Güreş 7:303b
Koca Yusuf 10:295b
ADAM, ROBERT İskoç mimar, 1728-92; Yeniklasikçilik Akımı'nın İngiltere'deki öncülerindendir; yapılarının iç düzenlemelerinde ince, yalın ve aydınlık bir üslup benimsemiştir
ilgili madde İç mimarlık: yemek odası tasarımı: görsel 8:281
"ADAM ADAMDIR" Brecht'in tiyatro oyunu
ilgili madde Brecht 4:19a
"ADAMCIL" Ahmed Vefik Paşa'nın Molière'den uyarladığı tiyatro oyunu
ilgili madde Ahmed Vefik Paşa 1:92b
ADAMOTU *ya da* **Ademotu**
madde başlığı Adamotu 1:25b
ADAMOV, ARTHUR Fransız yazar, 1908-70; Uyumsuzluk Tiyatrosu'nun kurucularından; Franz Kafka ve Antonin Artaud'dan etkilendi
ilgili madde Ionesco 9:62b
ADAMS, JOHN ABD başkanı, 1735-1826; George Washington'dan sonra ülkenin 2. devlet başkanı, 1797-1801; Bağımsızlık Bildirgesi'nin hazırlanmasına ve Amerikan

Bağımsızlık Savaşı'na önemli katkıları olmuştur
ilgili maddeler
Beyaz Saray 3:160a
Jefferson 9:196b
ADAMS, JOHN COUCH İngiliz matematik ve astronomi bilgini. 1819-92; kütleçekim yasalarının astronomiye uygulanması ve Dünya'nın magnetik özellikleri konusundaki çalışmalarıyla tanınır
ilgili maddeler
Astronomi 2:74b
Neptün 13:56b
ADAMS, JOHN QUINCY ABD başkanı, 1767-1848; John Adams'ın oğlu ve ABD'nin 6. başkanı, 1825-29; Monroe Doktrini'ne önemli katkılarda bulunmuş ve köleliğe karşı savaş vermiştir
ADAMS, SAMUEL ABD'li siyaset adamı, 1722-1803; Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nın önderlerinden ve Bağımsızlık Bildirgesi'ni imzalayanlardandır
ilgili madde Amerika Birleşik Devletleri 1:209b
ADANA il
madde başlığı Adana 1:25b, harita
ilgili madde Tarım ve hayvancılık: görsel 17:35
ADANA kent
ana madde Adana 1:28b vd., görsel
ADANA ALTIN KOZA FİLM ŞENLİĞİ
ilgili madde Türk sineması 18:137b
ADANOS Yunan mitolojisi
ilgili madde Adana 1:29a
ADAPAZARI kent; Sakarya ilinin merkezi
ana madde Sakarya 15:26a, görsel
ADAPAZARI OVASI *ya da* **Akova** Sakarya
ilgili maddeler
Sakarya 15:23b
Sakarya Irmağı 15:27a vd.
ADAPTASYON *bak.* **UYUM**
ADATAVŞANI
madde başlığı Adatavşanı 1:29b, görsel
ana madde Ev hayvanları 6:229a
ilgili maddeler
Hayvan 8:96b, 98b
Tavşan 17:85b
ADA YAYI okyanuslarda yan yana dizili adacıklardan oluşan, uzun ve yay gibi bükülmüş adalar zinciri; etkin yanardağların, şiddetli depremlerin ve yerkabuğu hareketlerinin yoğun olduğu bu oluşumların en tanınmış örnekleri Büyük Okyanus'taki Aleut-Alaska ve Kuril-Kamçatka yaylarıdır
ilgili madde Dünya 6:14a
ADDAKS Kuzey Afrika çöllerinde yaşayan antilop türü; postu kirli sarı, yelesi kahverengidir
ilgili madde Antilop 1:296a
ADDAMS, JANE ABD'li kadın sosyal reformcu, 1860-1935; kadınlara, göçmenlere ve Siyahlar'a eşit haklar tanınması için çalıştı; işsizliğe, yoksulluğa ve ırkçılığa karşı savaştı; 1931 Nobel Barış Ödülü'nü Nicholas Murray Butler ile bölüştü
ADDİS ABABA Etiyopya
madde başlığı Addis Ababa 1:30b
ilgili madde Etiyopya 6:218b, görsel
ADDISON, JOSEPH İngiliz yazar, 1672-1719; şiir, oyun ve denemeleriyle tanınır
ilgili maddeler
Deneme 5:146a
İngiliz edebiyatı 9:23a
ADELAIDE Avustralya; Güney Avustralya eyaletinin başkenti ve ülkenin dördüncü büyük kenti; Torrens Irmağı üzerinde, denizden birkaç km içeride yer alan bir liman kentidir; çömlekçilik, yünlü dokumacılık ve makine sanayisi gelişmiştir; nüf. 1.013.000 (1987 tah.)
ilgili madde Avustralya 2:195b
ADELİE KIYISI Antarktika
ilgili madde Magnetik kutuplar 11:321a
ADELİE PENGUENİ
ilgili madde Penguen 14:44a, görsel
ÂDEM İslam, Hıristiyan ve Musevi inanışında, Tanrı'nın yarattığı ilk erkek
madde başlığı Âdem ile Havva 1:31a
ilgili madde Kâbe 9:234b
"ÂDEM'DEN ÖNCE" London'ın romanı
ilgili madde London 11:278a
ÂDEM DORUĞU Sri Lanka
ilgili madde Sri Lanka 16:129a
ÂDEMELMASI boynun önünde yer alan, küçük ve sertçe girtlak çıkıntısı
ilgili maddeler
Cinsellik ve eşey 4:195b
Solunum 15:319b
ÂDEM İLE HAVVA ilk yaratılan insan çifti
madde başlığı Âdem ile Havva 1:31a
"ÂDEM İLE HAVVA" Dürer'in oymabaskısı
ilgili madde Dürer 6:31b
"ÂDEMOĞLU NERDEYDİN?" Böll'ün romanı
ilgili madde Böll 4:10a
ÂDEMOTU *bak.* **ADAMOTU**
ADEN Yemen Cumhuriyeti
madde başlığı Aden 1:31b, görsel
ilgili maddeler
Asya 2:82b
Yemen Cumhuriyeti 19:141b
ADENAUER, KONRAD AFC başbakanı, 1876-1967
madde başlığı Adenauer 1:32a
ilgili madde Almanya 1:172b
ADENİN karbon, hidrojen ve azottan oluşan organik bileşik; nükleik asitlerin temel bileşenlerindendir
ilgili madde Metabolizma 12:168b
ADEN KÖRFEZİ Kızıldeniz ile Umman Denizi arasında derin körfez; adını Aden kentinden alır; kuzeydoğudan güneybatıya uzunluğu 1.480 km, kapladığı alan 530.000 km^2; kıyılarında birçok balıkçı köyü kurulmuştur
ilgili madde Kızıldeniz 10:243b
ADENOVİRÜS
ilgili madde Grip ve soğuk algınlığı: görsel 7:234
ADENOZİN DİFOSFAT *ya da* **ADP**
ilgili madde Metabolizma 12:168b
ADENOZİN MONOFOSFAT *ya da* **AMP**
ilgili madde Metabolizma 12:168b
ADENOZİN TRİFOSFAT *ya da* **ATP**
ilgili madde Metabolizma 12:168b
ADER, CLÉMENT Fransız mühendis ve mucit, 1841-1926; uçak mühendisliğinin ve havadan ağır taşıtlarla uçuşun öncüsüdür; buhar motoruyla donatılmış ilk uçağı yapmış ve bununla ilk uçuş denemesini gerçekleştirmiştir
ilgili madde Havacılık tarihi 8:59b
ÂDET GÖRME *ya da* **Aybaşı** *ya da* **Regl** kadınlarda, kirli kanın, döllenmemiş yumurta hücresinin ve döllenme olmadığı için kullanılmayan dölyatağı dokularının belirli aralıklarla dölyolundan dışarı atılması; döllenmenin gerçekleşmediğini gösteren âdet kanamaları ortalama 28 günlük bir çevrimle yinelenir; yani sağlıklı bir kadın, gebe kalmadığı sürece, ergenlikten menopoza kadar yaklaşık ayda bir kez âdet görür
ilgili madde Cinsellik ve eşey 4:195a
ADİL *bak.* **ZAMİR**
ADIVAR, ABDÜLHAK ADNAN Türk siyaset adamı ve bilim tarihçisi, 1882-1955
madde başlığı Adıvar 1:32a, görsel
ilgili madde Atatürk 2:125a
ADIVAR, HALİDE EDİP Türk kadın yazar, 1882-1964
madde başlığı Adıvar 1:33a, görsel
ilgili madde Milli Edebiyat 12:221a
ADIYAMAN il
madde başlığı Adıyaman 1:34a, görsel, harita
ilgili maddeler
Antepfıstığı 1:291a
Nemrut Dağı 13:51b
ADIYAMAN kent
ana madde Adıyaman 1:37a, görsel
ADİGE İtalya'da ırmak; ülkenin Po'dan sonra en uzun akarsuyu; 410 km; sulama ve hidroelektrik enerji barajları
ilgili madde Po Irmağı 14:103a
"ADİ GRANTH" Sihler'in kutsal kitabı
ilgili madde Sihler 15:203b
ÂDİL Eyyubi hükümdarı, 1145-1218; Selahaddin Eyyubi'nin kardeşidir; hk.d. 1200-18
ilgili madde Eyyubiler 6:245b
ADİLCEVAZ Bitlis'in ilçesi; Van Gölü'nün kuzey kıyısı ile Süphan Dağı arasındaki ilçe toprakları, ilin tarıma elverişli ender bölgelerinden biridir; nüf. (1990 geç.): ilçe 26.335, kasaba 10.135
ilgili maddeler
Bitlis 3:238a, 239b
Kaya mezarları 10:120a
ADIRONDACK DAĞLARI ABD: güneyde Mohawk Irmağı, doğuda Champlain Gölü ve kuzeybatıda St. Lawrence Irmağı arasında 13.000 km^2'lik bir alanı kaplar; 100'ü aşkın doruğu içinde en yükseği 1.628 m'lik Marcy Dağı'dır
ilgili madde Amerika Birleşik Devletleri 1:200a
ADİ ŞİRKET
ilgili madde Şirket 16:283b
ADLER, ALFRED Avusturyalı psikiyatr, 1870-1937; önceleri Freud'un en yakın çalışma arkadaşıydı, sonradan görüş ayrılığına düştüler; günlük dilde yanlış anlamlar yüklenerek "aşağılık kompleksi" biçimine dönüşen eksiklik duygusu teriminin yaratıcısıdır
ilgili madde Freud 7:50a
ADLER, DANKMAR ABD'li mimar, 1844-1900
ilgili madde Mimarlık 12:231a
ADLER, LARRY ABD'li müzikçi, d. 1914
ilgili madde Ağız mızıkası 1:81a
ADLİ II. Bayezid'in mahlası
ilgili madde Bayezid II 3:86a
ADLİ MAHKEME *bak.* **ADLİYE MAHKEMESİ**
ADLİ TIP
madde başlığı Adli tıp 1:37a
ADLİ YARGI
ilgili madde Mahkeme 11:332b, tablo

ADLİYE MAHKEMESİ *ya da* **Adli mahkeme**
ilgili madde Mahkeme 11:332b
ADMIRALTY ADALARI Papua Yeni Gine; Bismarck Takımadaları'nda, 40 kadar adadan oluşan grup; toplam y.öl. 2.100 km²; ana yerleşim merkezi, adaların en büyüğü olan Manus üzerindeki Lorengau'dur; nüf. 27.500 (1984 geç.)
ilgili madde Papua Yeni Gine 13:313a, görsel
ADONİS Yunan mitolojisinde, tanrıça Afrodit'in âşık olduğu yakışıklı genç; avlanırken bir yaban domuzu tarafından öldürülmüş ve söylenceye göre, yere akan kanı ya da Afrodit'in döktüğü gözyaşları toprağa değer değmez dağlalelerine dönüşmüş
ilgili madde Dağlalesi 5:59a
ADP *bak.* **ADENOZİN DİFOSFAT**
ADRENALİN *ya da* **Epinefrin** böbreküstü bezlerinin iç bölgesinden salgılanan hormon; ayrıca sempatik sinir liflerinin ucunda bulunur; temel görevi, korku ya da heyecan gibi stres yaratıcı durumlara yanıt vererek vücudu bu koşullara hazırlayan sempatik sinir sistemini uyarmaktır
ilgili maddeler
Hormonlar 8:207a
Salgıbezi 15:32a
ADRİYA DENİZİ *ya da* **Adriyatik**
madde başlığı Adriya Denizi 1:37b, harita
ilgili maddeler
Akdeniz 1:110b vd.
Rüzgâr 14:313a
ADSIZ ALKOLİKLER alkoliklerin kendi aralarında dayanışarak alkol bağımlılığından kurtulmalarına yardımcı olmak üzere 1935'te kurulmuş dernek
ilgili madde Alkolizm 1:156a
AEG *ya da* **Allgemeine Elektrizitäts Gesellschaft** elektronik ve elektrikli aygıtlar üreten Alman şirketi; 1966'da Telefunken AG ile birleştikten sonra AEG-Telefunken AG adını aldı
ilgili madde Sanayi tasarımı 15:49a
AENEAS Yunan-Roma mitolojisi
ana madde Aeneis 1:38a
ilgili maddeler
Afrodit 1:60b
Latince 11:214a
"AENEIS" Virjil'in destansı şiiri
madde başlığı Aeneis 1:38a
ilgili maddeler
Kartaca 10:76b
Latince 11:214a
Virjil 19:17b
AEOLİPİL
ilgili madde Jet motoru 9:211b, görsel
AEROBİK akciğerlerin hava emme sığasını artırarak vücut hücrelerinin daha bol oksijen almasını sağlamak amacıyla yapılan jimnastik hareketleri; yürüme, koşma, yüzme, dans ve bisiklete binme egzersizleriyle akciğerlerin ve kalbin daha iyi çalışması sağlanır
AERODİN *ya da* **Havadan ağır taşıt**
ilgili madde Hava taşıtları 8:86b
•Helikopter; Planör; Uçak
AERODİNAMİK gaz halindeki akışkanların, özellikle havanın hareketini ve cisimler üzerine uyguladığı kuvvetleri inceleyen fizik dalı; uçakların ve roketlerin havanın direncini yenerek uçabilmesi, yarış otomobillerinin ve çok hızlı trenlerin yapımı aerodinamik alanındaki gelişmelerin ürünüdür
AEROFLOT Sovyet devlet havayolları şirketi
ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:12a
AEROLİT *bak.* **TAŞ METEORİT**
AERONOMİ
ilgili madde Jeofizik 9:199a
AERONOTİK motorlu ya da motorsuz hava taşıtlarının tasarımını, yapımını ve kullanımını konu alan bilim dalı; başlangıçta havadan ağır taşıtlarla Dünya atmosferinde uçuş olanaklarını araştıran aeronotik bugünkü havacılık ve uzay mühendisliğinin öncüsüdür
•Balon; Havacılık; Hava taşıtları; Uçak; Uzay araştırmaları; Uzay uçuşları
AEROSOL
madde başlığı Aerosol 1:38b, görsel
ilgili madde Oksijen 13:139a
AEROSTAT *ya da* **Havadan hafif taşıt**
ilgili madde Hava taşıtları 8:86a
•Balon; Güdümlü balon
AEROTRAIN hava yastıklı tren
ilgili madde Demiryolu ve tren 5:139b
AESIR TANRILARI İskandinav mitolojisi
ilgili madde İskandinav efsaneleri 9:85b
AET *bak.* **AVRUPA EKONOMİK TOPLULUĞU**
AETIUS, FLAVIUS Romalı general, ö. 454; Vizigotlar'la birleşerek Catalaunum Ovası'nda Attila'yı durdurduysa da bir yıl sonra Hun imparatorunun İtalya'yı işgalini önleyemedi
ilgili madde Attila 2:158b
AF
madde başlığı Af 1:40a
AFADJATO TEPESİ Gana
ilgili madde Gana 7:69a
"AFAK-I IRAK" Cenab Şahabeddin'in gezi notları
ilgili madde Cenab Şahabeddin 4:154b
AFARLAR halk
ilgili maddeler
Cibuti 4:188a
Etiyopya 6:218a
AFARLAR VE İSSALAR TOPRAKLARI *bak.* **CİBUTİ**
AFAZİ *bak.* **SÖZYİTİMİ**
AFGANİSTAN
madde başlığı Afganistan 1:40b, harita
ilgili maddeler
Mülteci 12:331a
Pakıstan 13:292b
AFGAN TAZISI
ilgili madde Köpek 11:49b
AFİFE JALE Türk kadın tiyatro oyuncusu, 1902-41; sahneye çıkan ilk Müslüman Türk kadınıdır; 1918'de Darülbedayi'ye girdi; iki yıl sonra sahneye çıktı; 1921'de Müslüman kadınların oyunculuk yapması yasaklanınca Darülbedayi'den ayrıldı; Cumhuriyetten sonra çeşitli özel tiyatrolarda çalıştı; son yıllarında uyuşturucu bağımlılığı nedeniyle tiyatrodan uzaklaştı
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:147a
AFİŞ *ya da* **Poster** reklam, propaganda ya da bilgi vermek amacıyla herkesin görebileceği yerlere asılan, elle yazılmış ya da basılmış resimli duyuru yazısı
ilgili maddeler
Grafik sanatlar 7:221b vd., görsel
Propaganda: görsel 14:146b
Sirk: görsel 15:256
AFOROZ bazı dinlerde, özellikle Hıristiyanlık'ta, dine karşı ağır bir suç işleyen kişinin dinsel topluluktan çıkarılması; aforoz edilenlerin kilisedeki ayinlere katılması yasaklanır ve geçici de olsa kilise üyeliği hakları elinden alınır
ilgili maddeler
Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu 11:132b vd.
Ortaçağ 13:222b
AFRİKA
madde başlığı Afrika 1:42b, görsel, tablo
ana maddeler
•Afrika dilleri 1:52a vd.
•Afrika edebiyatı 1:54a vd.
•Afrika halkları 1:56a vd., görsel
ilgili maddeler
Ağaç oymacılığı 1:74b
Boncuk 3:287b
Davul 5:97a vd.
Doğayı Koruma 5:262a
Evlilik 6:232b, 233a
İlkel dinler 8:331a
İlkel dinler: dans başlığı: görsel 8:330
Keşifler 10:193a, 195b vd.
Kıtalar: tablo 10:231
Kıtlık ve açlık 10:231b, 232b, görsel
Kölelik 11:37a vd.
Savan 15:75a
Sepet: görsel 15:131
Tabu 16:291b
Ulusal parklar 18:191a vd.
Yağmur ormanları 19:70b
Yardım kurumları 19:104a
•*ülkeler, bölgeler, kentler ve yüzey biçimleri, örn.* Nijerya; Shaba; Nairobi; Sahra Çölü
"AFRİKA" Petrarca'nın destansı şiiri
ilgili madde Petrarca 14:56a
AFRİKAANS *bak.* **AFRİKANER DİLİ**
AFRİKA-ASYA DİLLERİ *ya da* **Hami-Sami dilleri**
ilgili madde Afrika dilleri 1:52a
AFRİKABAMYASI ebegümecigillerden, bamyaya benzeyen otsu bitki; gövdesinden, çuval bezi ve sicim yapımında kullanılan sağlam lifler elde edilir; çiçeklerinin koyu kırmızı renkte ve ekşimsi tattaki çanak bölümünden ise tropik ülkelerde şerbet, reçel ya da pelte yapılır
AFRİKA BİRLİĞİ ÖRGÜTÜ
ilgili maddeler
Nyerere 13:123b vd.
Uluslararası ilişkiler 18:198a
AFRİKA ÇEKİRGESİ *bak.* **GÖÇMEN ÇEKİRGE**
AFRİKA DİLLERİ
madde başlığı Afrika dilleri 1:52a, harita
ilgili maddeler
Dil 5:227a
Güney Afrika 7:297a
•*Afrika dillerinin adları, örn.* Afrikaner dili; Amhara dili; Arapça; Bantu dilleri; Berberi dili; Koisan dilleri; Svahili dili
AFRİKA EDEBİYATI
madde başlığı Afrika edebiyatı 1:54a
•*Afrikalı yazarlar, örn.* Achebe; Senghor; Soyinka
AFRİKA FİLİ
ana madde Fil 6:290b, görsel
ilgili madde Dişler 5:245a
AFRİKA HALKLARI

madde başlığı Afrika halkları 1:56a, görsel
ilgili madde Afrika: görsel 1:51
•*halkların özel adları,örn.* Berberiler; Buşmanlar; Koikoiler; Masailer
AFRİKA MAUNU *ya da* **Khaya**
ilgili madde Maun 12:108a, görsel
AFRİKAMENEKŞESİ
madde başlığı Afrikamenekşesi 1:59b, görsel
ilgili maddeler
Menekşe 12:147b
Soyu azalan türler 16:30a
AFRİKANER DİLİ *ya da* **Afrikaans**
ilgili maddeler
Afrika dilleri 1:53a
Afrika edebiyatı 1:55b
Güney Afrika 7:279a
Hollanda 8:197a
AFRİKANERLER halk
ilgili madde Güney Afrika 7:279a, 282b
"AFRİKA'NIN YEŞİL TEPELERİ" Hemingway'in romanı
ilgili madde Hemingway 8:125a
AFRİKA PİTONU *ya da* **Kaya pitonu**
ilgili madde Piton 14:85a, görsel
AFRİKA TRİPANOZOMİYAZİ *bak.* **UYKU HASTALIĞI**
AFRİKA ULUSAL KONGRESİ *ya da* **ANC** Güney Afrika'da siyasal parti ve Siyahlar'ın milliyetçi örgütü; ırk ayrımına karşı savaşmak ve Siyahlar'a kapalı olan parlamentoya temsilci gönderme hakkını elde etmek amacıyla 1912'de kuruldu; 1960'ta beyaz yönetim tarafından kapatıldı; silahlı eylemlere ve gerilla savaşına girişerek yasadışı yollardan çalışmalarını sürdürdü; bu amaçla yurtdışında da örgütlendi
ilgili maddeler
Güney Afrika 7:284b
Kaunda 10:105b
Mandela 12:37a vd.
AFRİKA YABAN EŞEĞİ
ilgili madde Eşek 6:211b, görsel
AFRİKA YABAN KEDİSİ
ilgili maddeler
Evcil hayvanlar 6:225b
Kedi 10:140b
AFRİKA YABAN KÖPEĞİ
ilgili maddeler
Hayvan davranışı 8:107b
Köpek 11:47a
AFRODİSİAS *ya da* **Aphrodisias** Aydın'ın Karacasu ilçesinin Geyre köyü yakınında eskiçağ kenti; buluntular ilk yerleşmenin Kalkolitik Çağ'da (İÖ 5500 -3500) başladığını gösterir; kentin İÖ 2. yüzyıla kadarki durumuyla ilgili bilgi yoktur; İS 20'lerde güzel sanatlar ve edebiyat merkezi olarak ünlenip çok varlıklı bir kent oldu; en önemli yapısı Afrodit Tapınağı'dır; kazılarda çıkarılan buluntular buradaki müzede sergilenir
ilgili maddeler
Arkeoloji 2:26b
Aydın 2:225b, görsel
İstanbul Arkeoloji Müzeleri 9:123a
Müzeler ve sanat galerileri 13:12b
AFRODİT *ya da* **Aphrodite** Yunan mitolojisi; Roma mitolojisinde **Venüs** adını almıştır
madde başlığı Afrodit 1:60a, görsel
ilgili maddeler
Aeneis 1:38a
Dağlalesi 5:59a
Eros ile Psykhe 6:173a
Mars 12:77a
Paris 13:329a vd.
Pygmalion 14:167b
Truva Savaşı 17:304a vd.
AFRODİT KELEBEĞİ
ilgili madde Kelebek: görsel 10:146
AFRODİT TAPINAĞI
ilgili maddeler
Aydın: Afrodisias: görsel 2:226
Datça: Knidos 5:92b
AFS tam adı *American Field Service* uluslararası gençlik kuruluşu
ilgili madde Gençlik kuruluşları 7:123b
AFŞAR BARAJI Manisa
ilgili madde Baraj: tablo 3:36
AFŞARLAR *bak.* **AVŞAR BOYU**
AFŞİN Kahramanmaraş'ın ilçesi; toprakları doğudan Elbistan Ovası, batıdan Binboğa Dağları ile kuşatılmıştır; nüf. (1990 geç.): ilçe 97.476, kasaba 27.000
AFŞİN-ELBİSTAN TERMİK SANTRALI Kahramanmaraş; Türkiye'nin en büyük termik santralıdır; yapımına 1975'te başlandı, 1984'te üretime sokuldu; linyitle çalışan santralın yılda 8,2 milyar kW/saat elektrik üretmesi öngörülmüştür
ilgili madde Kahramanmaraş 9:264a
AFT mukozalarda, özellikle ağzın içinde, dil ve dudakların ya da cinsel organların çevresinde beliren iltihaplı, yüzeysel yara
ilgili madde Sindirim 15:221a
AFYON
madde başlığı Afyon 1:61a
ilgili maddeler
Alkaloit 1:153b
Haşhaş 8:49b
İlaç bağımlılığı 8:320b vd.
Kaçakçılık 9:244a
AFYONKARAHİSAR il
madde başlığı Afyonkarahisar 1:61b, harita
AFYONKARAHİSAR kent
ana madde Afyonkarahisar 1:63b vd., görsel
AFYONKARAHİSAR ARKEOLOJİ MÜZESİ
ilgili maddeler
Afyonkarahisar 1:64b
Müzeler ve sanat galerileri 13:11b
AFYONKARAHİSAR KALESİ
ilgili madde Afyonkarahisar 1:64a vd., görsel
AFYONRUHU
ilgili madde Afyon 1:61a
AFYON SAKIZI
ilgili madde Haşhaş 8:49b, görsel
AFYON SAVAŞLARI 1839-42, 1856-60; batı ülkelerinin Çin'den ticaret ayrıcalıkları elde etmek amacıyla giriştikleri savaşlar; ilk savaş, Çin yönetiminin ülkeye yasadışı yollardan afyon sokulmasını engellemesi üzerine İngiltere ile Çin arasında çıktı; ikincisinde ise İngiltere ve Fransa Çin'e karşı savaştı; sonuçta batılı ülkeler önemli ekonomik ve yasal ayrıcalıklar kazandı
ilgili maddeler
Çin Halk Cumhuriyeti 4:321a
Kaçakçılık 9:244a
AGÂH EFENDİ Türk gazeteci, 1832-85
madde başlığı Agâh Efendi 1:64b
ilgili maddeler
Gazete ve gazetecilik 7:91b
Tanzimat edebiyatı 16:331b
AGAMEMNON Yunan mitolojisi
madde başlığı Agamemnon 1:65a, görsel
ilgili maddeler
Aiskhylos 1:98a
Aşil 2:108b
İletişim 8:322b
İlyada 9:13a vd.
Truva Savaşı 17:304a vd.
"AGANTA BURİNA BURİNATA" Halikarnas Balıkçısı'nın romanı
ilgili madde Halikarnas Balıkçısı 8:9a
AGARAGAR
ilgili madde Yosunlar 19:190b
AGASSİZ, JEAN LOUIS RODOLPHE İsviçre asıllı ABD'li doğa bilimci, 1807-73; 1833-43 arası Avrupa'daki fosil balıklara ilişkin önemli bir araştırma yayımladı; 1836'dan başlayarak İsviçre'deki buzulların hareketini ve etkilerini inceledi; bir zamanlar bütün Avrupa kıtasının buzullarla kaplı olduğunu kanıtlayan ilk bilim adamlarından biridir
AGASSİZ GÖLÜ Kuzey Amerika'da Buzul Çağı gölü; adını, ABD'li bilim adamı Jean Louis Rodolphe Agassiz'den almıştır
ilgili madde Göl 7:201a vd.
AGAVE 300'den çok türü içeren bitki cinsi; bu odunsu bitkiler bütün tropik ve astropik iklimlerde, özellikle Meksika'nın çöllük bölgelerinde doğal olarak yetişir; kısa bir gövdenin tepesinde ya da hemen toprağın üstünde demetler oluşturan mızrak biçimindeki yaprakları çok uzun ve etli, kenarları keskin dişlidir; türlerden çoğunun yapraklarından sisal keneviri, heneken ve kantala gibi sağlam lifler elde edilir; bazıları da süs bitkisi olarak yetiştirilir
ilgili madde Meksika 12:132a
•Heneken; Kantala; Sisal
AGINCOURT SAVAŞI 1415; Yüz Yıl Savaşları sırasında İngiltere ile Fransa arasındaki çarpışma; V. Henry büyük bir zafer kazanarak Kuzey Fransa topraklarını ele geçirdi
ilgili maddeler
Henry 8:128a
Jan Dark 9:183b
Savaş ve savaş araçları: görsel 15:78
Yüz Yıl Savaşları 19:226b
AGLEBİLER Kuzey Afrika'da 800-909 arasında egemenlik kurmuş İslam hanedanı
ilgili madde Fatımiler 6:261a
"AGNES GREY" Anne Brontë'nin romanı
ilgili madde Brontë Kardeşler 4:29a
AGNİ Hint mitolojisi
ilgili madde Efsane ve mitler 6:57a
AGNON, SHMUEL YOSEF İsrailli yazar, 1888-1970; modern İbranice'nin en önemli öykü ve roman yazarlarından biridir; Polonyalı Yahudi bir ailenin oğludur ve yapıtlarında Yahudiler'in yaşamını anlatmıştır
ilgili madde İbrani edebiyatı 8:267a
AGNOSTİSİZM *bak.* **BİLİNEMEZCİLİK**
AGOP BALYAN Ermeni asıllı mimar, 1838-75
ana madde Balyan Ailesi 3:16a
AGOP (GÜLLÜ) *bak.* **GÜLLÜ AGOP**
AGORA Eski Yunan kentlerinde pazaryeri
ilgili maddeler
Aspendos 2:66b
Atina 2:141a
Efes 6:52a
Forum 6:330a
İzmir: Kadifekale: görsel 9:174

Park 13:333a
Side: görsel 15:196
AGOSTINI, GIACOMO İtalyan motosiklet yarışçısı, d. 1943
ilgili madde Motosiklet yarışı 12:293a
AGR *bak.* **GELİŞTİRİLMİŞ GAZ SOĞUTMALI REAKTÖR**
AGRA Hindistan'da, Camna Irmağı kıyısında tarihi kent; Tac Mahal ile tanınır; 16. yy başlarında kuruldu, bazı dönemlerde Türk-Hint İmparatorluğu'nun başkenti oldu; önemli bir demiryolu ve karayolu kavşağı, ticaret ve sanayi merkezidir; nüf. 694.191 (1981)
ilgili maddeler
Ekber 6:82a
Hindistan 8:171a
Tac Mahal 16:292b
AGRANDİZÖR basılacak fotoğraf filmlerini ya da negatiflerini büyütmeye yarayan araç
ilgili madde Fotoğrafçılık 7:10b
AGRICOLA, GEORGIUS Alman mineraloji bilgini, 1494-1555
ilgili madde Bizmut 3:256a
AGRICOLA, GNAEUS JULIUS Romalı general, 40-93; Roma'nın İngiltere valisi, 79-86; ülkesinin İngiltere'deki konumunu güçlendirmiştir
ilgili maddeler
Hadrianus Duvarı 7:323b
Tarih 17:42a
Yaşamöyküsü 19:112a
AGRIPPA, MARCUS VIPSANIUS Romalı komutan. İÖ y. 63-12; Augustus Caesar'ın başarılı yardımcısı; Galya ve doğu eyaletleri valisiydi
ilgili madde Sukemeri 16:173b
AGRIPPINA (Genç) Roma İmparatoru Neron'un annesi ve Yaşlı Agrippina'nın kızı, 15-59; oğlunu tahta geçirebilmek için kocası Claudius'u zehirledi
ilgili maddeler
Cladius 4:197a
Neron 13:57b vd.
Roma İmparatorluğu 14:266a vd.
AGRIPPINA (Yaşlı) Roma İmparatoru Augustus Caesar'ın torunu ve Genç Agrippina'nın annesi, İÖ y. 14-İS 18
ilgili madde Caligula 4:105a
AGUINALDO, EMILIO Filipinler devlet başkanı, 1869-1964; ülkesinde bağımsızlık savaşının önderidir
ilgili madde Filipinler 6:298b
AGULHAS BURNU *ya da* **İğne Burnu** Güney Afrika; Ümit Burnu'nun 160 km güneydoğusunda; Afrika'nın en güney noktasıdır
ilgili maddeler
Afrika 1:42b
Ümit Burnu 18:266b
AGUSTINI, DELMIRA Uruguaylı kadın şair, 1886-1914
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:210a
AGUTİ Amerika'nın tropik ormanlarında yaşayan kemirici hayvan; gövdesi uzun, kürkü koyu renk ve sert tüylü, ayakları pençeli, kuyruğu çok kısadır; meyveyle beslenen bu gececi hayvanlar bazen muz ve şekerkamışı tarlalarını yağmalayarak tarıma zarar verirler
AĞ avcılık
ilgili maddeler
Avcılık 2:168a
Balıkçılık 2:316a vd., görsel
AĞ zooloji
ilgili madde Örümcek 13:281a, görsel
AĞA BÖLÜĞÜ
ilgili maddeler
Bayezid II 3:86a
Yeniçeri Ocağı 19:145b
AĞAÇ bitki
madde başlığı Ağaç 1:66a, görsel
ana madde Orman 13:206a vd.
ilgili maddeler
Asit yağmuru 2:61b
Aşılama 2:103a vd.
Aşınma 2:106b vd.
Budama 4:35a vd.
Çimlenme 4:307a, 307b
Gövde 7:207a
Kabuk 9:239b vd.
Kömür 11:41a
Meyvecilik 12:185b vd.
Odun 13:127b vd., görsel
Ormancılık 13:210a vd., görsel
Savan 15:75a
Yağmur ormanları 19:71b, görsel
Yaprak 19:97b
•*ağaç adları, örn.* Çam; Gürgen; Huş ağacı; Kayın; Meşe; Sedir; Sekoya
"AĞAÇ" dergi
ilgili madde Kısakürek 10:227a
AĞAÇARISI
ilgili madde Melez 12:140a
AĞAÇBASKI
madde başlığı Ağaçbaskı 1:69b, görsel
ilgili maddeler
Batlamyus: harita: görsel 3:80
Japonya 9:189b, görsel
Rönesans: görsel 14:286
Uzakdoğu sanatı 18:241b vd.
AĞAÇ CIRCIRI
ilgili madde Cırcırböceği 4:187a
AĞAÇÇIK ağaç ile çalı arası boyutlarda odunsu bitki; ağaçtan kısa, çalıdan uzun olan (genellikle 10 m kadar) ağaççıkların gövdesi çalınınki gibi hemen toprağın üstünde dallanmadığı halde, ağaççık ve çalı kavramı günlük dilde çoğu kez birbiriyle karıştırılır
•*ağaççık adları, örn.* Alıç; Defne; Erik; Şeftali; Vişne
AĞAÇÇİLEĞİ *bak.* **AHUDUDU**
AĞAÇ DAMANI kemeye benzeyen Afrika memelisi
ana madde Daman 5:72b
AĞAÇ KABUĞU *bak.* **KABUK**
AĞAÇ KURBAĞASI *Hylidae* familyasından kurbağaların ortak adı; dünyanın her yanında, en çok da Kuzey ve Güney Amerika'da bulunurlar; gövdeleri genellikle küçük ve ince, bacakları uzundur; parmak uçlarındaki vantuz gibi emici disklerle ağaçlara tırmanırlar
ilgili madde Kurbağa 11:105b, 107a, görsel
AĞAÇLANDIRMA
ilgili madde Ormancılık 13:211b, görsel
AĞAÇLIK
ilgili madde Orman 13:206a
AĞAÇ OYMABASKI ağaç blokların bir yüzüne resim ve kabartmalar oyularak uygulanan baskı tekniği; 19. yy'da Fransa ve Almanya'da kitap, dergi ve gazetelerin resimlenmesinde yaygın olarak uygulanmıştır
ana madde Oymabaskı 13:259a, görsel
ilgili madde Ağaçbaskı 1:71a
AĞAÇ OYMACILIĞI *ya da* **Ahşap oymacılığı**
madde başlığı Ağaç oymacılığı 1:73b, görsel
ilgili maddeler
Maoriler: görsel 12:57
Uzakdoğu sanatı 18:241b
AĞAÇÖREN Aksaray'ın ilçesi; daha önce Ankara'nın Şereflikoçhisar ilçesine bağlı bir bucaktı; 1989'da ilçe oldu ve Aksaray iline bağlandı; nüf. (1990 geç.): ilçe 18.182, kasaba 3.546
ilgili madde Niğde 13:73b
•Aksaray
AĞAÇ SANSARI
ilgili madde Sansar 15:53a
AĞAÇ SINIRI
ilgili madde Alp bitkileri 1:178a
AĞAÇ SİNCABI
ana madde Sincap 15:217a vd., görsel
AĞAÇ SİVRİFARESİ *ya da* **Tupai**
ilgili madde Sivrifare 15:267b
AĞAÇ YELYUTANI
ilgili madde Kuş 11:125b
AĞAKAY, MEHMET ALİ Türk dilbilimci, 1893-1965; sözlük ve derleme çalışmalarıyla tanındı; en önemli yapıtı o güne kadar derlenmemiş birçok sözcük, deyim ve terimi içeren *Türkçe Sözlük*'tür (1945)
ilgili madde Sözlük 16:42a
AĞAOĞLU, ADALET Türk kadın yazar, d. 1929; roman, öykü ve oyunlarında toplumsal düzensizliklerin kurbanı olan insanların dramını, mutsuz evlilikleri, dar gelirli insanların ekonomik bunalımlarını konu aldı; en ünlü romanları *Ölmeye Yatmak* (1973), *Fikrimin İnce Gülü* (1976) ve *Bir Düğün Gecesi*'dir (1979); öykülerini *Yüksek Gerilim* (1974) kitabında topladı
AĞAOĞLU, AHMET Türk siyaset ve düşün adamı, 1869-1939; Türkçülük akımının siyasal boyut kazanmasında etkili oldu; II. Meşrutiyet ve Cumhuriyet döneminde gazetecilik ve milletvekilliği yaptı; 1930'da Serbest Fırka'nın kurucuları arasında yer aldı; en önemli yapıtı *Üç Medeniyet*'tir
AĞARTMA
madde başlığı Ağartma 1.75b
ana madde Dokumacılık 5:284a
ilgili maddeler
Keten 10:200a
Klor 10:287b
Kükürt 11:172a
AĞARTMA TOZU *bak.* **KİREÇKAYMAĞI**
AĞCA, MEHMET ALİ Türk terörist, d. 1958
ilgili madde Terörizm 17:161b
AĞDALILIK *ya da* **Viskozite** sıvıların ve gazların akmaya karşı direnci
ilgili maddeler
Düşük sıcaklıklar fiziği 6:32b
Helyum 8:124a
Sıvı 15:187b
Sürtünme 16:208a
AĞIN Elazığ'ın ilçesi; topraklarının büyük bölümü 1974'te Keban baraj gölünün suları altında kaldı; nüf. (1990 geç.): ilçe 4.621, kasaba 2.796
AĞIR AT
ilgili madde At 2:111a, 112b
AĞIR CEZA MAHKEMESİ
ilgili madde Mahkeme 11:332b, tablo

AĞIR HAPİS CEZASI cürümlere verilen ceza; Türk Ceza Kanunu'nda ömür boyu ve geçici olmak üzere iki ağır hapis cezası vardır; geçici ağır hapis cezası bir yıldan 24 yıla kadar olabilir
ilgili madde Suç 16:153b
AĞIR HİDROJEN *bak.* **DÖTERYUM**
AĞIRLIK
ilgili maddeler
Ağırlıklar ve ölçüler 1:76a
Kütle 11:182a
Mekanik 12:126a
Yerçekimi 19:155a
AĞIRLIK BARAJI *ya da* **Beton ağırlık barajı**
ilgili madde Baraj 3:36a, görsel
AĞIRLIKLAR VE ÖLÇÜLER
madde başlığı Ağırlıklar ve ölçüler 1:76a, tablo
ana madde Ölçme 13:266a vd.
AĞIRLIK MERKEZİ
ilgili madde Yerçekimi 19:155a
AĞIR METAL ZEHİRLENMESİ
ana madde Meslek hastalıkları 12:164b
AĞIRSEMAİ müzik
ana madde Türk müziği 18:118a
AĞIR SİLAH insan gücüyle taşınamayacak ve bir desteğe oturtulmadan ateşlenemeyecek kadar ağır, geri tepmeli silah
•Top
AĞIR SU
ilgili maddeler
Kimyasal elementler 10:270a
Nükleer enerji 13:121a
AĞIR SUÇ *bak.* **CÜRÜM**
AĞIT
madde başlığı Ağıt 1:80a
AĞIZ anatomide, sindirim kanalının başlangıcında yer alan boşluk
ilgili maddeler
Duyular 5:323a
Konuşma 10:320b
Sindirim 15:219a vd.
Solunum 15:317a
AĞIZ ARMONİKASI *bak.* **AĞIZ MIZIKASI**
"AĞIZDA BİR SEVİ" Eluard'ın şiir kitabı
ilgili madde Eluard 6:141a
AĞIZLIK
ilgili madde Dokumacılık 5:283a
AĞIZ MIZIKASI *ya da* **Ağız armonikası** *ya da* **Mızıka**
madde başlığı Ağız mızıkası 1:80b, görsel
AĞLAMA DUVARI Kudüs, İsrail; Tapınak Dağı'ndaki İkinci Süleyman Tapınağı'nın kalıntıları
ilgili maddeler
Kudüs 11:90b, görsel
Tapınak 17:7b
Yahudiler ve Musevilik: görsel 19:73
"AĞLA SEVGİLİ YURDUM" Paton'ın romanı
ilgili madde Afrika edebiyatı 1:55b
AĞLASUN Burdur'un ilçesi; kuzeydoğusunda 2.276 m yüksekliğinde çıplak bir kaya kütlesi olan Akdağ bulunur; ilçe merkezi Ağlasun kasabası da bu dağın güney eteklerindeki Ağlasun Ovasında kurulmuştur; nüf. (1990 geç.): ilçe 11.456, kasaba 5.213
"AĞLAYAN KADIN" Picasso'nun tablosu
ilgili madde Sanat 15:44a, görsel
AĞLAYAN KADINLAR LAHTİ *ya da* **Sayda Lahti** *ya da* **Sidon Lahti** Sayda Kralı I. Straton için yapıldığı sanılmaktadır; adını, üstündeki yas tutan kadın kabartmalarından alır; kadınların duruşları ve giysileri Attika Klasik Dönem mezar kabartmalarıyla benzerlik gösterir; lahit bu nedenle yaklaşık İÖ 350'ye tarihlenmektedir; Osman Hamdi Bey'in 1887'de Sayda'da yaptığı kazılarda ortaya çıkarılmıştır; bugün İstanbul Arkeoloji Müzesi'ndedir
ilgili maddeler
İstanbul Arkeoloji Müzeleri 9:122b
Mezar: görsel 12:189
AĞLI Kastamonu'nun ilçesi; daha önce Küre ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 4.680, kasaba 2.629
AĞRI il
madde başlığı Ağrı 1:81a, görsel, harita
AĞRI eskiden **Karaköse** kent
ana madde Ağrı 1:84b
AĞRI vücuttaki dokuların örselenmesinden ya da yıkıma uğramasından ileri gelen duyum; vücudu, kendisine zarar verebilecek etkenlerden uzaklaşmaya zorlayan bir savunma yoludur; ağrının algılanması beyindeki bazı kimyasal maddelerce denetlenir
ana madde Duyular 5:324a
ilgili maddeler
Anestezi 1:270b vd.
Sinirler ve sinir sistemi 15:246b
AĞRI DAĞI Doğu Anadolu
madde başlığı Ağrı Dağı 1:84b, görsel
ilgili maddeler
Ağrı 1:81a vd.
Dağcılık 5:58a
Doğu Anadolu Bölgesi 5:270b
Kars 10:72b
Nuh Peygamber 13:112a
Toroslar 17:255b, 256a
Türkiye 18:43b
AĞRI KESİCİ *ya da* **Analjezik** sinir iletisini ve duyu organlarının işlevini engellemeksizin ağrı duyusunu hafifleten ya da yok eden ilaçların ortak adı; en çok kullanılanı, ağrı kesici, ateş düşürücü ve iltihap giderici etkisi olan aspirin ya da asetilsalisilik asittir
ilgili maddeler
Afyon 1:61a
İlaç 8:317a
AĞTABAKA *ya da* **Retina** gözün gerisinde, bütün gözyuvarının üçte ikisini kaplayan sinir dokusu katmanı; nesnelerden gelen ışığı elektrik sinyallerine dönüştürerek görme siniri aracılığıyla beyne iletir; ışığa duyarlı çubuk ve koni hücreler ağtabakadaki doku katmanlarından yalnızca birinde toplanmıştır
ilgili madde Göz 7:208a
AĞTABAKA FARKLILIĞI
ilgili madde Göz 7:211b, görsel
AĞUSTOS yılın 8. ayı; adını, Roma İmparatoru Augustus Caesar'dan almıştır; 31 gün çeker
ilgili madde Ay 2:217a
"AĞUSTOS 1914" Soljenitsin'in romanı
ilgili madde Soljenitsin 15:310a
AĞUSTOSBÖCEĞİ
madde başlığı Ağustosböceği 1:86a, görsel
ilgili madde Böcek 3:333a
"AĞUSTOSBÖCEĞİ İLE KARINCA" La Fontaine'in fabli
ilgili maddeler
Fabl 6:247a
La Fontaine 11:191a
"AĞUSTOS IŞIĞI" Faulkner'ın romanı
ilgili madde Faulkner 6:265a
AHAB İsrail kralı, hk. d. İÖ y. 874-853; Asurlular'a karşı zafer kazandı
ilgili madde Sur ve Sayda 16:189b
AHAD HAAM asıl adı **Aşer Ginzberg** Yahudi yazar, 1856-1927; Siyonizm'in gelişiminde önemli bir rol oynamıştır
ilgili madde İbrani edebiyatı 8:266b
AHAGGAR *ya da* **Hoggar** Cezayir'de yayla; Sahra Çölü'nde, Yengeç dönencesi üzerindedir; kuzeyden güneye y. 1.550 km, doğudan batıya y. 2.000 km boyunca uzanır; deniz düzeyinden yüksekliği 900 m; pembe granit bir kütle üzerinde yükselen kayalık bir çöldür; kuzeybatısında doğal gaz yatakları vardır
ilgili madde Afrika 1:44a
AHAMENİŞLER eski Pers hanedanı; en önemli hükümdarları, imparatorluğu kuran ve sınırlarını Makedonya'dan Kafkas Dağları ile güneyde Basra Körfezi'ne kadar genişleten Kiros (hk. d. İÖ 559-529), I. Darius (hk. d. İÖ 522-486) ve Kserkses (hk. d. İÖ 486-465); İÖ 330'da Büyük İskender'e yenilerek yıkıldı
ilgili madde İran sanatı 9:71b vd.
•Persler
AHARLAMA kâğıt ve kumaşların yüzeyini, yumurta akı katılmış nişasta, tutkal ya da erimiş mum gibi maddelerle kaplama yöntemi; ahar denen bu macun kıvamındaki karışımlar alttaki yüzeyin hem dayanıklılığını artırır, hem de gereğinden çok mürekkep, boya ya da su emmesini engeller
ilgili maddeler
Ebru 6:37b
Hat sanatı 8:56b
Kâğıt ve kâğıt yapımı 9:257b
AHÇILIK *bak.* **AŞÇILIK**
AHDAR DAĞI Umman
ilgili madde Umman 18:203a
AHENATON *ya da* **Amenhotep IV** *ya da* **Amenofis IV** firavun, İÖ 14. yy
madde başlığı Ahenaton 1:86b, görsel
ilgili maddeler
Teb 17:98b vd.
Tutanhamon 18:15a
AHIR DAĞI *ya da* **Maraş Dağı** Kahramanmaraş; 2.490 m
ilgili madde Kahramanmaraş 9:262b
AHIRLI Konya'nın ilçesi; daha önce Bozkır ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 10.570, kasaba 2.997
AHIR SİNEĞİ *bak.* **BALDIRSOKAN**
AHİ EVRAN tam adı *Şeyh Nasreddin Ahi Evran* Ahilik'in kurucusu; 1169-1261
ilgili maddeler
Ahilik 1:87b
Dericilik 5:194a
Kırşehir 10:226b, 226a
Lonca 11:277a
AHİ EVRAN CAMİSİ VE TÜRBESİ Kırşehir
ilgili madde Kırşehir: görsel 10:225
AHİLİK esnaf örgütü
madde başlığı Ahilik 1:87b, görsel
ilgili maddeler
Ayakkabı ve ayakkabıcılık 2:219b
Çıraklık 4:291a

Dericilik 5:194a
Konya 10:331a
Lonca 11:277a
Tekke ve zaviyeler 17:116a
AHİRET
ilgili maddeler
Din 5:233a
İslam 9:96a
Kuran 11:104b
AHİT Musevilik
ilgili maddeler
Kutsal Kitap 11:130a vd.
Yahudiler ve Musevilik 19:72b, 75b
•Eski Ahit; Yeni Ahit
AHİT SANDIĞI Musevilik'te, Tanrı tarafından Hz. Musa'ya verilen ve üzerinde On Emir yazılı olan iki tabletin konulduğu altın işlemeli tahta sandık; Tabernaculum'un içinde saklanan sandık, daha sonra Hz. Davud tarafından Kudüs'e getirildi; Hz. Süleyman yaptırdığı tapınağa yerleştirdi; daha sonra ne olduğu bilinmiyor
ilgili maddeler
Musa, Hz. 12:315a
Tapınak 17:7b
Yahudiler ve Musevilik 19:73a
AHLAT Bitlis'in ilçesi; Van Gölü'nün kuzeybatı kıyısında, çok eski bir yerleşim olan Ahlat kasabası İÖ 1500'lerden sonra Asurlular'ın önemli bir sınır kenti oldu; İÖ 9 yy'da Urartular'a geçti, Ortaçağ'da önemli Bizans yerleşimlerinden biri olan kasaba 11. yy'da Türk egemenliğine girdikten sonra bilim ve kültür merkezi haline geldi; nüf. (1990 geç.): ilçe 34.602, kasaba 17.057
ana madde Bitlis 3:239a, 240a vd.
ilgili madde Harezmşahlar 8:35a
AHLATLIBEL Ankara'nın Haymana ilçesinde Erken Tunç Çağ yerleşmesi; İÖ 2500'den İÖ 2000'e kadar süren tek bir kültür evresini içerir; buluntulardan çıkarılan sonuçlara göre, Erken Tunç Çağı'nın 3. evresinde Ege ve Güney Anadolu ile yoğun bir kültür alışverişine girmiştir; bulunan taş el baltaları, kılıçlar, kemik aletler gibi küçük eşyaların yapımında büyük bir özen görülür
ilgili maddeler
Arkeoloji 2:26a
Höyük 8:213a
AHLAT MEZAR ANITLARI
ilgili maddeler
Anadolu Selçuklu Devleti: görsel 1:254
Bitlis 3:240b, görsel
AHLATŞAHLAR Anadolu'da kurulmuş beylik
ilgili madde Anadolu Beylikleri: tablo 1:245
AHMADULİNA, BELLA SSCB'li kadın şair, d. 1937
ilgili madde Rus edebiyatı 14:303b
AHMATOVA, ANNA SSCB'li kadın şair, 1889-1966; duru, özlü, yalın ve içten anlatımı, biçimdeki yetkinlik arayışıyla Rus edebiyatının en ünlü şairlerindendir; Sembolizm'in belirsizliğine karşı gerçekçiliği ve somutluğu savundu; yapıtları yüzünden yönetimin baskısına uğradı, ama ölümünden sonra 20. yy'ın en büyük şairlerinden sayıldı; İtalya'da Etna- Taormina şiir ödülünü kazandı, 1964
ilgili madde Rus edebiyatı 14:302b, 303b
AHMED I Osmanlı padişahı, 1590-1617; II. Mehmed'in oğlu; hk. d. 1603-17; tahtın babadan oğula değil, en yaşlı şehzadeye geçmesi kuralını getirdi; döneminde Celali ayaklanmaları bastırıldı; İran savaşları yenilgiler ve toprak kayıplarıyla sonuçlandı, ama Akdeniz'deki Osmanlı egemenliği güçlendi; "Bahti" mahlasıyla şiirler yazdı, Sultanahmet Camisi'ni yaptırdı
ilgili maddeler
Avcılık 2:171b
Celali ayaklanmaları 4:145b
Genç Osman 7:124b
Murad 12:312a
Osmanlı İmparatorluğu: tablo 13:236
Sultan Ahmed Camisi 16:179b, 178a vd.
AHMED II Osmanlı padişahı, 1643-95; Deli İbrahim'in oğlu; hükümdarlık dönemi (1691-95) Avusturya ve Venedik karşısında uğranan yenilgilerle geçti; bu yüzden imparatorluğun birçok yerinde ayaklanmalar çıktı; en olumlu girişimi Divan-ı Hümayun'un düzenli olarak toplanmasını sağlamasıdır
ilgili maddeler
Karlofça Antlaşması 10:71a
Köprülü Ailesi 11:62b
Osmanlı İmparatorluğu: tablo 13:236
AHMED III Osmanlı padişahı, 1673-1736; IV. Mehmed'in oğlu; hk. d. 1703-30; 1710'a kadar iç sorunlarla ilgilendi; 1711'deki Prut Seferi'nde Rusya'ya karşı başarı sağlandı; ama Avusturya karşısındaki yenilgi üzerine 1718'de Pasarofça Antlaşması'nı kabul etmek zorunda kaldı; 1718'de başlayan Lale Devri'nde birçok yeniliğe öncülük etti; 1730'da Patrona Halil ayaklanmasıyla tahttan indirildi
ilgili maddeler
İbrahim Müteferrika 8:264b
Lale Devri 11:196a
Nevşehirli Damat İbrahim Paşa 13:65b
Osmanlı İmparatorluğu: tablo 13:236
Pasarofça Antlaşması 14:17a
Topkapı Sarayı 17:240a
AHMEDABAT Hindistan; 1411'de Gucerat sultanının başkenti olarak kuruldu; Türk-Hint İmparatorluğu döneminde gelişti ve zenginleşti, 1572-1707; pamuk üretimi ve dokuma sanayisi önemlidir; Hindu ve Müslüman mimarisinin güzel örnekleri vardır; nüf. 2.059.725 (1981)
AHMED ARİF Türk şair, 1927-91; yalın bir lirizmin egemen olduğu şiirleriyle toplumcu gerçekçi şiire önemli katkıda bulunmuştur; şiirleri, halkın kullandığı sözcük ve deyişlerle yoğrulmuş bir türkü havasında Anadolu insanının duyarlılığını yansıtır; tek şiir kitabı olan *Hasretinden Prangalar Eskittim* (1968) 20'yi aşkın baskı yapmıştır
AHMED BİCAN Türk yazar, ö. 1465; halk diliyle yazdığı ve tarih, peygamberlerin yaşamöyküleri, din ilkeleri, ahlak öğütleri gibi konuları işlediği *Envarü'l-Âşıkîn* adlı yapıtıyla yüzyıllar boyu en çok okunan yazarlardan biri olmuştur
AHMED BİN TOLUN Tolunoğulları hanedanının kurucusu, 834-884
ilgili maddeler
Memlûklar 12:143b
Tolunoğulları 17:237a, 236b
AHMED ÇELEBİ (HEZARFEN) *bak.* **HEZARFEN AHMED ÇELEBİ**
AHMED EFLÂKÎ Türk yazar, ö. 1360; Mevlana'nın yaşamı, Mevlevilik'in doğuşu, yayılması, 14. yy'ın ilk yarısında Anadolu'daki toplumsal ve dinsel yaşam gibi konularda çok önemli bilgiler veren *Ariflerin Menkıbeleri* (1953-54) adlı yapıtıyla tanınır
AHMED EL-BEDEVİ Arap mutasavvıf ve Bedevilik tarikatının kurucusu, 1200-1276
ilgili madde Tarikatlar 17:54a
AHMED ER-RİFAİ Rıfailik tarikatının kurucusu, 1118-1182
ilgili madde Tarikatlar 17:54a
AHMED FEHİM Türk tiyatrocu ve film yönetmeni, 1856-1930; tiyatronun Anadolu'da yaygınlaşmasına büyük katkılarda bulundu; ilk kez 1876'da sahneye çıktı; kendi adına çeşitli tiyatro toplulukları kurdu; 1914'te Darülbedayi'de öğretmenlik yaptı; anıları *Ahmed Fehim Bey'in Hatıraları* (1977) adıyla yayımlandı
ilgili madde Türk sineması 18:132b
AHMED FETHİ PAŞA Osmanlı asker ve devlet adamı, 1801-54
ilgili maddeler
İstanbul Arkeoloji Müzeleri 9:122a
Müzeler ve sanat galerileri 13:10b
AHMED FEVZİ PAŞA Osmanlı kaptan-ı derya, ö. 1843
ilgili maddeler
Abdülmecid 1:18b
Tanzimat 16:327b
AHMED HAŞİM Türk şair, 1884-1933
madde başlığı Ahmed Haşim 1:89a, görsel
ilgili maddeler
Deneme 5:146a
Fecr-i Ati 6:265b
Hisar 8:185b
Milli Edebiyat 12:221a
Sembolizm 15:116a
Şiir sanatı 16:272b, 270b
Tanpınar 16:322b
AHMED İBN HANBEL Hanbeli mezhebinin kurucusu, 780-855
ilgili maddeler
Hanbeli mezhebi 8:23a vd.
Sünnilik 16:207a
AHMED-İ DÂİ Osmanlı divan şairi, ü. 15. yy; en ünlü yapıtı olan *Çengnâme* (1604), dinsel konulu alegorik bir şiirdir; Farsça ve Türkçe *Divan*'ı vardır
ilgili madde Türk edebiyatı 18:36b
AHMED İZZET PAŞA Osmanlı komutan, 1864-1937
ilgili maddeler
Bilecik 3:178a
İnönü 9:51b
Mondros Mütarekesi 12:264b
Talat Paşa 16:314a
AHMED KARAHİSARİ Türk hattat, 1468-1556; sülüs ve nesih yazıda büyük ün kazandı; özellikle çok değişik düzenlemeleri denediği besmelelerle büyük bir yenilikçi olduğunu kanıtladı; ama üslubu hattatlarca benimsenmedi
AHMED MİDHAT EFENDİ Türk gazeteci ve yazar, 1844-1913
madde başlığı Ahmed Midhat Efendi 1:90a, görsel
ilgili maddeler
Beyoğlu 3:165b
Çocuk edebiyatı 5:16a

Doğalcılık 5:260a
Folklor 6:325b
Gürpınar 7:307a
Romantizm 14:276b
Sembolizm 15:116a
Servet-i Fünun 15:139a
Tanzimat edebiyatı 16:333a
Türkçe 18:29a
Türk edebiyatı 18:38b

AHMED PAŞA Osmanlı divan şairi, ö. 1497; kaside, gazel ve murabba türünde başarılı örnekler verdi; kendinden sonraki şairleri etkiledi; vezirliğe kadar yükseldi; Türkçe, Arapça ve Farsça şiirlerden oluşan *Divan*'ını (1966) II. Bayezıd'e sundu

AHMED PAŞA (CEZZAR) *bak.* **CEZZAR AHMED PAŞA**

AHMED PAŞA (GEDİK) *bak.* **GEDİK AHMED PAŞA**

AHMED PAŞA (HERSEKZADE) *bak.* **HERSEKZADE AHMED PAŞA**

AHMED PAŞA (ŞEKER) *bak.* **ŞEKER AHMED PAŞA**

AHMED RASİM Türk yazar, 1865-1932
madde başlığı Ahmed Rasim 1:91a

AHMED RIZA BEY Türk siyaset adamı, 1859-1930; Jön Türkler'in önderiydi; 1895-1908 arasında II. Abdülhamid yönetimine karşı Avrupa'da yoğun bir muhalefet yürüttü; İttihat ve Terakki'yi örgütledi; II. Meşrutiyet'te Meclis-i Mebusan başkanı oldu, İttihatçılar'la anlaşmazlığa düştü; 1912'de Meclis-i Ayan üyeliğine getirildi; yurt dışında Milli Mücadele'yi destekleyen çalışmalar yaptı; son yıllarında siyasetten çekildi
ilgili madde İttihat ve Terakki Cemiyeti 9:152b, 153a

AHMED ŞAH ABDALİ Kâbil kralı, 1724-73; Afganistan'ın kurucusu ve önderi
ilgili maddeler
Afganistan 1:42a
Kâbil 9:235b

AHMED ŞUAYB Türk yazar, 1876-1910; deneme ve eleştiri türünde Servet-i Fünun edebiyatının en önemli yazarıdır; özellikle Fransız edebiyatından aktardığı gelişme ve örneklerle bu türlerin yaygınlaşmasına katkıda bulunmuştur
ilgili madde Servet-i Fünun 15:141a

AHMED VEFİK PAŞA Türk devlet adamı ve yazar, 1823-91
madde başlığı Ahmed Vefik Paşa 1:92a
ilgili maddeler
Folklor 6:325b
Şinasi 16:281a
Tanzimat edebiyatı 16:333b, görsel
Türkçülük 18:31b
Türk edebiyatı 18:39a

AHMED VEFİK PAŞA TİYATROSU Bursa
ilgili madde Ahmed Vefik Paşa 1:92b

AHMED YESEVİ Türk mutasavvıf ve şair, ö. 1166; Yesevi tarikatının kurucusudur
ilgili madde Hacı Bektaş Veli 7:318a

AHMET FERİD *bak.* **TEK, AHMET FERİD**

AHMETLİ Manisa'nın ilçesi; daha önce Turgutlu ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 19.404, kasaba 10.221

AHNIGHITO METEORİTİ
ilgili madde Meteor ve meteorit 12:175b

AHPİK MAĞARALARI Bingöl
ilgili madde Bingöl: görsel 3:196

AHSA, EL- *bak.* **LAHSA**

AHŞAP KAPLAMA *ya da* **Tahta kaplama**
madde başlığı Ahşap kaplama 1:92b
ilgili maddeler
Kereste 10:181b
Mobilya 12:253b

AHŞAP OYMACILIĞI *bak.* **AĞAÇ OYMACILIĞI**

AHTAL Arap şair, 640-710
ilgili madde Arap edebiyatı 1:315a

AHTAMAR *bak.* **AKDAMAR**

AHTAPOT
madde başlığı Ahtapot 1:93b, görsel
ilgili madde Yumuşakçalar 19:204a, görsel

AHU *bak.* **CEYLAN**

AHUDUDU *ya da* **Ağaççileği** *ya da* **Frambuaz**
madde başlığı Ahududu 1:94b, görsel
ilgili madde Meyve 12:184b

AHURA MAZDA *ya da* **Hürmüz** Zerdüşt dininin en büyük tanrısı
ilgili madde Zerdüşt 19:249b

AHVAZ İran'da Kuzistan eyaletinin başkenti; Karun Irmağı kıyısındaki kent, kara ve demiryolları kavşağındadır; ırmak üzerine kurulan baraj ve yakınındaki petrol yatakları kentin önemini artırmıştır; nüf. 579.826 (1986)

AİAS *ya da* **Ajax** Truva Savaşı'ndaki iki kahramanın adı; Kral Telamon'un oğlu olan Büyük Aias, Aşil'in silahlarının Odysseus'a verilmesi üzerine kendini öldürdü; Lokris kralının oğlu olan Küçük Aias da ufak tefek yapısına karşın önemli bir savaşçıydı

"AİAS" Sofokles'in oyunu
ilgili madde Sofokles 15:299a

AİB *bak.* **ANA İŞLEM BİRİMİ**

"AIDA" Verdi'nin operası
ana madde Opera 13:188a
ilgili madde Verdi 18:321b

AIDS
madde başlığı AIDS 1:95a
ilgili maddeler
Bağışıklık 2:268a
Cinsellik ve eşey 4:197a
Salgın hastalıklar 15:33a

AİGEUS Yunan mitolojisi
ilgili maddeler
Ege Denizi 6:62b
Theseus 17:174b

AİGİSTHOS Yunan mitolojisi; kocası Agamemnon'u öldürmesi için Klytaimestra'ya yardım eder, sonra da onunla evlenir
ilgili madde Agamemnon 1:65b

AİLE
madde başlığı Aile 1:95b, görsel
ilgili maddeler
Boşanma 3:305b
Bütçe 4:83a
Çin Halk Cumhuriyeti 4:314b, görsel
Çocukluk çağı 5:26a, 27b vd.
Evlat edinme 6:231a, 231b
Kore Cumhuriyeti: görsel 11:10
Mançurya: görsel 12:35
Roma İmparatorluğu 14:271a, 272b

AİLE HASTALIĞI aynı ailede kuşaklar boyunca görülen hastalık
ilgili madde Kalıtsal hastalıklar 9:286a

"AİLENİN, ÖZEL MÜLKİYETİN VE DEVLETİN KÖKENİ" Engels'in yapıtı
ilgili madde Engels 6:157a

AİLE PLANLAMASI *bak.* **NÜFUS PLANLAMASI**

AILEY, ALVIN ABD'li dansçı, 1931-89; Alvin Ailey Amerikan Dans Topluluğu'nun kurucusu,1958
ilgili madde Dans 5:82b

AİOLİA Aioller'in Batı Anadolu'da yerleştikleri bölge
•Aioller

AİOLLER Eski Yunan halkı; önceleri Tesalya'da yaşıyorlardı, daha sonra ülkenin güneyine ve Anadolu'ya göç ettiler; Batı Anadolu kıyılarında ve bazı adalarda kentler kurdular; İzmir ve Edremit körfezleri arasındaki bu bölge Aiolia olarak bilinirdi
ilgili madde İyonya 9:158b

AİOLOS Yunan mitolojisinde Poseidon'un oğlu ve rüzgâr tanrısı; efsaneye göre Aiolia Adası'nda yaşardı
ilgili madde Arp 2:37b

AİOLOS ARPI *ya da* **Yel arpı**
ana madde Arp 2:37b, görsel

AIRBUS uçak
ilgili madde Uçak 18:164b

AIREDALE TERİYESİ
ilgili madde Köpek 11:52a, görsel

AIRFOIL YELKEN
ilgili madde Gemi ve gemi yapımı: görsel 7:119

AİSKHYLOS Eski Yunanlı oyun yazarı, İÖ 525-456
madde başlığı Aiskhylos 1:98a
ilgili maddeler
Thebai 17:173b
Tiyatro sanatı 17:211a vd.

AİSOPOS *bak.* **EZOP**

AİTOLİA BİRLİĞİ Eski Yunan'da, Korint Körfezi'nin hemen kuzeyindeki Aitolia bölgesinde kurulmuş federal devlet; İÖ 4. yy'da güçlenen birlik, yabancı istilacılara karşı başarıyla direndi; İÖ 2. yy'da Roma yönetimine girdi
ilgili madde Eski Yunan 6:207a

AIX-LA-CHAPELLE *bak.* **AACHEN**

AIX-LA-CHAPELLE ANTLAŞMASI 1668; İspanya ile Fransa arasındaki savaşı sona erdiren antlaşma
ilgili madde Uluslararası hukuk 18:195b

AIX-LA-CHAPELLE ANTLAŞMASI 1748; Avusturya Veraset Savaşı'na son veren antlaşma
ilgili madde Yedi Yıl savaşı 19:132a

AİZANOİ Kütahya'nın Emet ilçesinde eskiçağ kenti; bir din merkeziydi; İÖ 2. yy'da Romalılar'ın eline geçti; en önemli kalıntı Zeus Tapınağı'dır; Kibele'ye ait buluntular, tapınağın ana tanrıçaya tapınmak için de kullanıldığını gösterir
ilgili madde Kütahya 11:180b, görsel

AJACCIO Korsika'nın başkenti; Napolyon'un doğum yeri; nüf. 48.324 (1982)
ilgili madde Korsika 11:19b

AJANTA MAĞARASI Hindistan; insan eliyle yapılmış mağara tapınakları; duvarlarındaki freskler Hint sanatının çarpıcı örneklerindendir
ilgili madde Hint sanatı 8:179a

AJAX *bak.* **AİAS**

AKABE KÖRFEZİ Ortadoğu; Kızıldeniz'in kuzeydoğu ucunda, kararın içlerine 160 km kadar uzanan dar körfez; Mısır'daki Sina Yarımadası'nı Suudi Arabistan topraklarından ayırır; körfezde İsrail ve Ürdün'ün de kıyısı vardır; Büyük Rift Vadisi'nin bir bölümünü oluşturur
ilgili maddeler
Baharat Yolu 2:272b

Kızıldeniz 10:243b

AKAÇLAMA *ya da* **Drenaj**
madde başlığı Akaçlama 1:98b, görsel
ilgili maddeler
Sulama 16:178a
Tarım tarihi 17:26a
Toprak kazanımı 17:252a

AKAÇLAMA HAVZASI *bak.* **HAVZA**

AKAD Mezopotamya'da, bugünkü Irak'ın güneyinde tarihi bölge; adını, İÖ y. 2300'de kurulmuş olan Agade kentinden almıştır; Akad dilini konuşan Sami kökenli halkların anayurdu ve Babil ülkesinin en önemli yerleşim bölgelerinden biriydi
•Akadlar

AKAD, LÜTFİ ÖMER Türk film yönetmeni, d. 1916; yalın dili ve anlatımıyla Türk sinemasında yeni bir dönem başlattı; ilk filmini 1949'da çekti, en olgun yapıtlarını 1965-75 arasında verdi; filmlerinde toplumsal boyutu gözardı etmeden köylü, kentli kişilerin dramını gerçekçi bir yaklaşımla işledi; ayrıca belgeseller çekti

AKADEMİ eğitim kurumu
madde başlığı Akademi 1:100a
ilgili madde Eski Mısır 6:189a

AKADEMİ Platon'un kurduğu okul
ilgili maddeler
Akademi 1:100a
Platon 14:99b

AKADEMİ ÖDÜLÜ *ya da* **Oskar** her yıl film yapımında gösterilen başarılar için verilir
ilgili madde Sinema 15:242a, tablo

A. KADİR tam adı **Abdülkadir Meriçboyu** Türk şair, 1917-85; bireyin dramını toplumsal boyutuyla ele aldığı gerçekçi şiirleriyle tanındı; Nazım Hikmet'in etkisinde kaldı; 1940 kuşağı toplumcu gerçekçi şairlerin önde gelenlerindendir; dünya şiirinden birçok örneği dilimize kazandırdı

AKADLAR *ya da* **Akkadlar** Mezopotamya'da egemenlik kurmuş Sami kökenli halk; İÖ 4. binde Arabistan'dan Fırat boylarına geldiler ve uzun süre Sümerler'in egemenliği altında kaldılar; önderleri Sargon İÖ 2750'de Sümerler'i yenerek hükümdarlığını ilan etti; İÖ 2300'lerde Elam ve Asur topraklarını içine alarak Doğu Anadolu'dan Akdeniz'e uzanan geniş bir alana egemen oldular; başkentleri Agade kentiydi; iç ayaklanmalar ve Persler'in akınlarıyla yıpranak sonunda yeniden Sümerler'in egemenliğine girdiler
ilgili madde Babil ve Asur uygarlıkları 2:251a

AKA GÜNDÜZ asıl adı **Enis Avni** Türk yazar, 1886-1958; 1910'larda Milli Edebiyat akımı doğrultusunda öyküler yazmaya başladı; geniş bir okur kitlesinin beğenisini kazanan *Dikmen Yıldızı* (1928), *Bu Toprağın Kızları* (1927), *İki Süngü Arasında* (1929), *Yayla Kızı* (1940), *Bir Şoförün Gizli Defteri* (1943) gibi romanlarıyla tanındı
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:17a

AKAİD İslam dininin inanç ilkelerini konu edinen bilim dalı; zamanla başka kültürlerin ve dinlerin etkisiyle temel inançlarda farklılıklar ortaya çıktığı için doğdu; bu bilimin amacı, temel kaynakları doğru yorumlayarak inanç ilkelerini saptamak ve aykırılıkları ortadan kaldırmaktı

AKAL, HAŞMET Türk ressam, 1918-61
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:126b

AKALAR *bak.* **AKHALAR**

AKANYILDIZ *bak.* **METEOR**

AKAR
madde başlığı Akar 1:100b, görsel
ilgili madde Zararlı hayvanlar 19:237b

AKAR, NASUH Türk güreşçi, 1925-84; 44 kez milli takımda yer aldı; serbest stilde 1946 ve 1949'da Avrupa, 1948'de Olimpiyat, 1951'de dünya şampiyonu oldu
ilgili madde Güreş 7:304a

AKARKUM
madde başlığı Akarkum 1:101b

AKARSU
madde başlığı Akarsu 1:101b, görsel, tablo
ilgili maddeler
Aşınma 2:107a
Baraj 3:34b vd.
Çağlayan 4:222a vd.
Çöl 5:46a
Göl 7:201a
Su dağıtım sistemi 16:158b
Sürtünme 16:208a
Taşkın 17:77a
•Delta; Su enerjisi; *akarsuların adları, örn.* Kızılırmak; Nil Irmağı; Volga Irmağı

AKARSU SEKİSİ
ilgili madde Akarsu 1:104b

AKARYAKIT *bak.* **SIVI YAKIT**

AKASYA
madde başlığı Akasya 1:104b, görsel
ilgili madde Tohum 17:228b

AKATLI, FÜSUN Türk kadın yazar, d. 1944; felsefe öğrenimi gördü; denemeleri ve edebiyat eleştirileriyle tanındı; eleştirilerinde özellikle öncü olarak nitelenebilecek yapıtları ele aldı; *Bir Pencereden* (1982) adlı kitabında da çağdaş Türk öykücülüğünü değerlendirmiştir

AK AYAKLI FARE
ilgili maddeler
Baykuş: görsel 3:88
Fare 6:255b, görsel

AKBABA kuş
madde başlığı Akbaba 1:105b, görsel
ilgili maddeler
Kuş 11:120b
Uçuş 18:170a
Yırtıcı kuşlar 19:179a

AKBABA Türk mizah dergisi; kurucusu Yusuf Ziya Ortaç; 1922-77 arasında yayımlandı; Türk basınının en uzun süreli mizah dergisidir; ayrıca birkaç kuşak mizah yazarı ve karikatürcü için bir okul işlevi görmüştür

AKBABA BEÇTAVUĞU
ilgili madde Beçtavuğu 3:114a, görsel

AKBAL, OKTAY Türk yazar, d. 1923; gerçekçi bir anlayışla ve şiirsel bir dille kaleme aldığı öykü ve denemeleriyle tanınır; toplumsal sorunları işlediği günlük fıkra yazılarında da edebiyat tutkusunu ve sevgisini sürekli dile getirir; *Berber Aynası* (1958) adlı öykü kitabıyla 1959 Sait Faik Hikâye Armağanı'nı, *Suçumuz İnsan Olmak* (1957) adlı romanıyla 1958 Türk Dil Kurumu Roman Ödülü'nü kazandı; anı ve günce türünde de yapıtlar verdi

AK BALIKÇIL
ilgili maddeler
Balıkçıl 2:315a
Kuştüyü 11:129b

AK BALİNA *bak.* **BEYAZ BALİNA**

AKBAŞ, HÜSEYİN Türk güreşçi, 1933-89; serbest stilde kendine özgü tekniğiyle tanındı; 1954'te 52 kiloda, 1957, 1959 ve 1962'de de 57 kiloda dünya şampiyonu oldu; 1965'te güreşi bıraktıktan sonra bir süre çalıştırıcılık yaptı

AKBULUT, YILDIRIM Türk siyaset adamı, d. 1935; 1983'te Anavatan Partisi'nden milletvekili seçildi; 1984-87'de içişleri bakanlığı, 1987-89'da TBMM başkanlığı yaptı; 9 Kasım 1989'da Cumhurbaşkanı Turgut Özal tarafından başbakanlığa getirildi; daha sonra Anavatan Partisi genel başkanlığına seçildi; 1991'de parti kongresindeki seçimle bu görevi Mesut Yılmaz'a devredince başbakanlıktan istifa etti
ilgili madde Türkiye 18:96a, tablo

AKCİĞER
madde başlığı Akciğer 1:107a
ana madde Solunum 15:316b vd., görsel
ilgili maddeler
Alerji 1:142a
Fizyoloji: görsel 6:311
Verem 18:322a
Zatürree 19:241b vd.

AKCİĞER ATARDAMARI
ilgili maddeler
Akciğer 1:108a
Kalp 9:288b, görsel
Solunum 15:317b

AKCİĞER HASTALIKLARI
ana madde Akciğer 1:108a
ilgili madde Meslek hastalıkları 12:163b vd.

AKCİĞER KANSERİ
ilgili maddeler
Akciğer 1:108b
Asbest 2:57a
Kanser 9:331b
Meslek hastalıkları 12:164a
Solunum 15:320b

AKCİĞER KELEBEĞİ kedi, köpek, koyun, sığır gibi evcil memelilerin ve insanın akciğerlerine yerleşerek hastalık yapan asalak yapraksolucan
ilgili madde Asalak ve çürükçül canlılar 2:53b

AKCİĞER KILKURDU deniz memelileri ve insan da aralarında olmak üzere bütün memelilerin, ama en çok gevişgetirenlerin akciğerlerine ve solunum yollarına yerleşen asalak ipliksolucan; bazı türler yaşam çevrimini bir tek hayvanda tamamlarken, bazıları birkaç konakta olgunluğa erişir

AKCİĞERLİ BALIK
madde başlığı Akciğerli balık 1:108b, görsel
ilgili maddeler
Balık 2:306b
Evrim 6:241a

AKCİĞER TOPLARDAMARI
ilgili maddeler
Akciğer 1:108a
Solunum 15:318a

AKCİĞER VEBASI
ilgili madde Veba 18:311a

AKCİĞER VEREMİ
ilgili madde Verem 18:322a

AKÇAABAT Trabzon'un ilçesi; Karadeniz kıyısındaki Akçaabat koyu kuzey rüzgârlarına kapalı doğal bir limandır; kıyıda kurulmuş olan Akçaabat kasabası Trabzon'a çok yakın olduğundan kentle bütünleşme-

ye başlamıştır; nüf. (1990 geç.): ilçe 99.612, kasaba 25.328

AKÇAAĞAÇ
madde başlığı Akçaağaç 1:109a, görsel
ilgili maddeler
Çiçek 4:293a
Erdişi 6:167a
Tayga 17:92a
•Şeker akçaağacı

AKÇAAĞAÇGİLLER 200 kadar türü içeren bitki familyası; Latince adı *Aceraceae*
•Akçaağaç

AKÇAAĞAÇ ŞEKERİ
ana madde Akçaağaç 1:109b vd.

AKÇADAĞ Malatya'nın ilçesi; Nurhak Dağı'nın eteklerine kurulmuş olan ilçe merkezi Akçadağ kasabasında dünyaca ünlü safkan Arap atları yetiştirilir; nüf. (1990 geç.): ilçe 52.097, kasaba 11.077

AKÇAKALE Şanlıurfa'nın ilçesi; topraklarının büyük bölümü Harran Ovası'nın güney kesiminde ve Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) kapsamındadır; nüf. (1990 geç.): ilçe 49.561, kasaba 16.229

AKÇAKENT Kırşehir'in ilçesi; daha önce Çiçekdağı ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 14.152, kasaba 1.448

AKÇAKOCA Bolu'nun ilçesi; Karadeniz kıyısındaki Akçakoca kasabası son yıllarda turizm merkezi olarak gelişmiştir; nüf. (1990 geç.): ilçe 32.918, kasaba 13.604
ilgili madde Bolu: görsel 3:280

AKÇAKOCA BEY Osmanlı akıncı, ö. 1328
ilgili maddeler
Orhan Gazi 13:197b
Osman Gazi 13:232a

AKÇAY Büyük Menderes Irmağı'nın kolu, uzunluğu 157 km
ilgili maddeler
Aydın 2:224b
Denizli 5:168a
Muğla 12:299a

AKÇAY, İSMAİL Türk atlet, d. 1942; 1964'te Türkiye maraton birincisi oldu ve bu başarısını 8 yıl sürdürdü; 1968 Meksiko Olimpiyatları'nda dördüncü olunca Avrupa'nın en iyi üç maratoncusundan biri sayıldı; 1975'te atletizmi bıraktı

AKÇE Osmanlı Devleti'nde 1820'ye kadar kullanılan ve para birimi olarak kabul edilen gümüş sikke: ilk akçeler 1.154 gr'dı; devlet mali bunalıma girdikçe akçenin değerini azalttı ve ayarını düşürdü; 17. ve 18. yüzyıllarda alınan önlemler de etkili olmayınca II. Mahmud zamanında kullanımdan kaldırıldı
ilgili madde Para 13:317a

AKÇİL, SAİM Türk kemancı, d. 1941
ilgili madde Keman ailesi 10:159b

AKÇURA, YUSUF Türk düşünce adamı ve tarihçi, 1876-1935; Türkçülük akımının önderlerindendir; önce doğup büyüdüğü Rusya'daki Türkler arasında, 1908'den sonra da Osmanlı ülkesinde milliyetçiliğin uyanması için çalıştı; öğretim üyeliği ve milletvekilliği yaptı; 1932'de Türk Tarih Kurumu'nun başkanı oldu
ilgili madde Türkçülük 18:32b, görsel

AKDAĞ Antalya-Muğla illeri arasında dağ; yüksekliği 3.024 m
ilgili maddeler
Antalya 1:285a
Muğla 12:299a

AKDAĞ Batı Toroslar'da dağ; yüksekliği 3.069 m
ilgili madde Toroslar 17:256a

AKDAĞ Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde dağ; yüksekliği 2.551 m
ilgili madde Adıyaman 1:34b

AKDAĞ, MUSTAFA Türk tarihçi, 1913-73; Osmanlı toplumunun ekonomik ve toplumsal yapısına eğilen ilk tarihçilerden; en önemli çalışması *Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi*'dir (1959-71)

AKDAĞ, TEVFİK Türk şair, d. 1932
ilgili madde İkinci Yeni 8:310a

AKDAĞMADENİ Yozgat'ın ilçesi; ilçede çinko ve kurşun yatakları işletilir; ilçe merkezi Akdağmadeni kasabası Akdağ'ın eteklerinde çam ormanlarıyla kaplı bir bölgede kurulmuştur; nüf. (1990 geç.): ilçe 62.672, kasaba 12.216

AKDAMAR *ya da* **Ahtamar** Van Gölü'nde ada; bugün üzerinde yerleşim olmayan ada 10. yüzyılda yapılmış kilisesiyle ünlüdür
ilgili maddeler
Van 18:290b
Van Gölü 18:301a, görsel

AKDENİZ
madde başlığı Akdeniz 1:110a, harita
ilgili maddeler
Adriya Denizi 1:37b
Avrupa 2:171b vd.
Ege Denizi 6:63a, 63b
Gelgit 7:104a
Tunç Çağı 17:325a

AKDENİZ BİTKİ ÖRTÜSÜ
ana madde Akdeniz Bölgesi 1:113b vd.
•Maki

AKDENİZ BÖLGESİ Türkiye
madde başlığı Akdeniz Bölgesi 1:111b, harita

AKDENİZ BUKALEMUNU
ilgili madde Bukalemun 4:52a

AKDENİZ FOKU
ilgili madde Fok 6:322a

AKDENİZ HUMMASI *bak.* **MALTA HUMMASI**

AKDENİZ İKLİMİ Akdeniz kıyılarına özgü iklim tipi; kışlar yağışlı ve ılık, yazlar sıcak ve kurak geçer; kuzey bölgeleri daha bol yağış alır ve yazlar daha kısadır; güneye inildikçe sıcaklık artar, yağışlar azalır; California, Orta Şili, Güneybatı Avustralya gibi başka sıcak bölgelerde de görülür
ilgili maddeler
Maki 12:12b
Yağmur 19:68a

AKDENİZ KANSIZLIĞI
ilgili maddeler
Kalıtsal hastalıklar 9:285b
Kan 9:303b

AKDENİZ MEYVE SİNEĞİ
ilgili madde Meyve sineği 12:188a, görsel

AKDENİZ MİDYESİ
ilgili madde Midye 12:207b

AKDENİZ OYUNLARI spor
madde başlığı Akdeniz Oyunları 1:114b, görsel, tablo
ilgili madde Stadyum 16:131b

AKDENİZ SERVİSİ
ilgili madde Servi 15:141b

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ Antalya
ilgili madde Üniversite ve yüksekokullar: tablo 18:269

AKDİK, ŞEREF Türk ressam, 1899-1972; genellikle portre, natürmort ve manzara resimleri yapmış, akademik ve yarı izlenimci bir üslup benimsemiştir; *Uyuyan Kadın*, *Küçük Binici* ve *Harf İnkılabı* en tanınmış tablolarıdır
ilgili madde Çallı 4:231b

AK DOĞAN *bak.* **AK SUNGUR**

AKGÖZ bütün sıcak bölgelerde dağılmış 85 kadar ötücükuş türünün ortak adı; gövdeleri küçük ve tombul, tüyleri kahverengi ya da sarı ve yeşildir; gözlerinin çevresinde beyaz tüylerden belirgin bir halka bulunur

AKGÜNLÜK Arabistan'ın güneyinde ve Hindistan'ın bazı yörelerinde doğal olarak yetişen *Boswellia* cinsinden çeşitli ağaçların kokulu reçinesi; genellikle tütsü, ayrıca bazı Doğu ülkelerinde ilaç olarak kullanılır

AKHAİA Yunanistan'da tarihi bölge; Peloponnesos (Mora) Yarımadası'nın kuzey kıyısında, Korint Körfezi'nin güneyindedir; Eski Yunan'da bir yönetim birimiydi; 1460-1828 arası Osmanlı egemenliğinde kaldı; Homeros'un destanlarında bütün Eski Yunanlılar Akhalar olarak anılır
ilgili madde Yunanistan 19:208b
•Akhalar

AKHAİA BİRLİĞİ İÖ 3. yy'da Akhaia kentlerinin oluşturduğu birlik; özerk kent devletleri, topraklarını yabancılara, özellikle de Makedonyalılar'a karşı korumak için merkezi bir yönetim altında birleşti
ilgili madde Eski Yunan 6:207a

AKHALAR *ya da* **Akalar** halk
ilgili maddeler
Eski Yunan 6:198b vd.
İlyada 9:13a
Truva Savaşı 17:303b

AKHAN KERVANSARAYI Denizli
ilgili madde Denizli: görsel 5:168

AKHİLLEUS *bak.* **AŞİL**

AKHİSAR Manisa'nın ilçesi; dağlarla çevrili olan Akhisar Ovasında dünyaca ünlü Şark tütünü yetiştirilir; nüf. (1990 geç.): ilçe 151.957, kent 74.002

AKHUNLAR *ya da* **Eftalitler** eski Türk devleti, 5.-6. yy
madde başlığı Akhunlar 1:115a
ilgili madde Sasaniler 15:70a

AKILCILIK *bak.* **RASYONALİZM**

AKILDİŞİ *ya da* **Yirmi yaş dişi**
ilgili maddeler
Dişler 5:243b
X ışınları: görsel 19:62

AKIL HASTALIĞI *bak.* **RUH HASTALIĞI**

AKIM fizik *bak.* **ELEKTRİK AKIMI**

AKIM meteoroloji *bak.* **HAVA AKIMI**

AKIMÖLÇER *bak.* **AMPERMETRE**

AKIN, GÜLTEN Türk kadın şair, d. 1933; Anadolu söylencelerinden, destanlarından ve halk şiirinden esinlenmiş coşkulu bir anlatımı, yalın bir dili vardır; *Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanı* (1972) en ünlü yapıtıdır; bütün şiirleri *Seyran* (1982) adlı kitapta toplanmıştır

AKINCI Osmanlılar'da, Rumeli'deki sınır bölgelerinde görev yapan gönüllü süvarilerin adı; keşif ve yıldırma amacıyla düşman topraklarına sürekli akınlar yapar, savaş sırasında da orduya kılavuzluk ederlerdi; 16. yüzyılda sayıları 40.000 kadardı; 17. yüzyıldan başlayarak önemleri azaldı

AKINCILAR Sivas'ın ilçesi; daha önce Su-

şehri ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 11.196, kasaba 5.213

AKINTI *bak.* **DENİZ AKINTISI**

AKINTI DEMİRİ denizcilik
ilgili madde Demir 5:117a

AKIŞ ÇİZELGESİ
ilgili madde Bilgisayar: görsel 3:184

AKIŞKAN gazlar ve sıvılar gibi kolayca akarak yer değiştiren ve bulunduğu kabın biçimini alan madde; akışkanlar, bulundukları kabın duvarlarına "hidrostatik basınç" denen bir basınç uygular; bu kuvvetin yönü her noktada kabın duvarlarına diktir
ilgili madde Sıvı 15:187b, 188a
•Gaz; Sıvı

AKIŞKANLAR MEKANİĞİ
ilgili madde Fizik 6:308b

AKİTMA
ilgili madde At 2:111a

AKİDE ŞEKERİ
ilgili madde Şekerlemecilik 16:251b

"ÂKİF BEY" Namık Kemal'in tiyatro oyunu
ilgili madde Namık Kemal 13:27b

AKİK
madde başlığı Akik 1:116a, görsel

AKİS *ya da* **Çaprazlama** edebiyat
ilgili madde Söz sanatları 16:45b

AKİT *bak.* **SÖZLEŞME**

AKİTANYA Fransa'da bölge; Roma İmparatorluğu'nun yönetim bölgesiydi; 10. yy'da Guyenne adını aldı; 1152-1452 arası İngiltere'nin yönetiminde kaldı; bugün tarihsel Akitanya bölgesinin bir bölümünü kapsar; güneyinde, en yüksek noktası Midi Tepesi (2.885 m) olan Pireneler yükselir; başkent Bordeaux dışında sanayi gelişmemiştir; şarap, tahıl ve tütün üretilir; çok sayıda göçmen işçi vardır; nüf. 2.705.000 (1985)
ilgili maddeler
Galya 7:67a
Louis 11:186a
Yüz Yıl Savaşları 19:225b, 226a

AKKÂ İsrail; Akdeniz kıyısında liman kenti; tarih boyunca Makedonyalılar'ın (İÖ 336), Mısırlılar ın (İÖ 3. yy), Romalılar'ın, Haçlılar'ın ve Osmanlılar'ın (1516-1918) egemenliğine girdi; 1948'de İsrail birliklerince işgal edildi; bugün kentin limanı alüvyonla dolmuştur; önemli bir sanayi ve ticaret merkezidir; tarihsel yapılar arasında Akkâ Kalesi ile Akkâ Ulucamisi dikkati çeker; nüf. 39.100 (1982 tah.)
ilgili maddeler
Cezzar Ahmed Paşa 4:177a
Eyyubiler 6:245b
Haçlı Seferleri 7:321b
Kuşatma 11:127b
Selim 15:112a

AKKADLAR *bak.* **AKADLAR**

AKKAN *bak.* **LENF**

AKKARAMAN
ilgili madde Koyun 11:28b

AK KAVAK
ilgili madde Kavak 10:107b, 108a

AKKERMAN ANTLAŞMASI 1826
ilgili madde Boğazlar Sorunu 3:267a

AKKIŞLA Kayseri'nin ilçesi; daha önce Bünyan ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 10.725, kasaba 3.123

AKKOR GÖMLEKLİ LAMBA *ya da* **Lüks lambası**
ilgili madde Aydınlatma 2:231a

AKKOR LAMBA
•Akkor gömlekli lamba; Akkor telli lamba

AKKORLUK bir cismin, çok yüksek sıcaklığa kadar ısıtıldığında, soğurduğu ısı enerjisini görünür ışık biçiminde salması; ısınan cisim önce kızıl kor duruma gelerek kırmızı ışık yayar; sıcaklık yükseldikçe ışığın rengi giderek turuncuya, sarıya ve en sonunda beyaza döner; akkor lambalarla aydınlatmada cisimlerin bu özelliğinden yararlanılır
ilgili maddeler
Alev 1:142b
Elektrik 6:106a
Sıcaklık: tablo 15:171
Tayf 17:90b

AKKOR TELLİ LAMBA havası boşaltılmış bir cam ampulün içindeki ince bir karbon telin, içinden geçen elektrik akımıyla akkor duruma gelerek sarımsı beyaz renkte, sürekli bir ışık yaydığı elektrik lambası; telin yanarak erimemesi için ampulde oksijen bulunmaması gerekir; konutların aydınlatılmasında kullanılan elektrik lambaları genellikle bu türdendir
ana madde Aydınlatma 2:232a
ilgili madde Flüorışıma 6:318a

AKKOYUNLULAR Türkmen devleti, 15. yy
madde başlığı Akkoyunlular 1:116b, harita, tablo
ilgili maddeler
Dede Korkut Hikayeleri 5:100a
Fatih Sultan Mehmed 6:263b
Kadı Burhaneddin 9:246a
Karakoyunlular 10:36b
Safeviler 14:331b
Timur İmparatorluğu 17:203b

AK KÖKNAR değerli bir süs ve kereste ağacı olan, yapraklarının alt yüzü gümüş beyazlığında köknar türü
ilgili madde Köknar 11:35b, görsel

AKKRA *bak.* **ACCRA**

AKKUŞ Ordu'nun ilçesi; Canik Dağları'yla engebelenmiş olan toprakları tarıma çok elverişli olmadığından başlıca geçim kaynağı ormancılıktır; nüf. (1990 geç.): ilçe 48.868, kasaba 6.272

AK KUYRUKLU GEYİK
ilgili madde Geyik 7:140b, görsel

AK KUYRUKLU GNU
ilgili madde Antilop 1:296a

AK KUYRUKSALLAYAN
ilgili madde Kuyruksallayan 11:149a, görsel

AK'LA KARA Cemal Nadir'in yarattığı karikatür tipleri
ilgili maddeler
Cemal Nadir 4:151a
Türk karikatürü: görsel 18:101

AKLÂM-I SİTTE hat sanatı
ilgili madde Hat sanatı 8:55b

AKLANMA *ya da* **Beraat** ceza hukukunda, mahkemenin sanığın suçsuzluğuna karar vermesi; bu karar, sanık hakkında yeterli delil olmaması ya da suçsuzluğunun açıkça ortaya çıkması durumunda jüri ya da yargıç tarafından verilir ve sanığın üzerindeki tüm yasal suçlamalar ortadan kalkar

AK LEYLEK
ana madde Leylek 11:242b vd., görsel

"AKLINI İYİ KULLANMAK VE BİLİMLERDE DOĞRUYU BULMAK İÇİN METOT ÜZERİNE KONUŞMA" Descartes'ın yapıtı
ilgili maddeler
Descartes 5:198b
Fransız edebiyatı 7:39b

AKMA
ilgili madde Esneklik 6:209b

AKMADDE beyin ve omurilikteki beyazımsı renkli sinir dokusu; büyük ölçüde üstleri miyelin kılıfıyla kaplı sinir liflerinden oluşur
ilgili maddeler
Beyin 3:161b
Sinirler ve sinir sistemi 15:245b

AKMAZ GÖL *ya da* **Kopuk menderes**
ilgili maddeler
Akarsu 1:103a
Göl 7:202a

AKNE *bak.* **ERGENLİK SİVİLCESİ**

AKONİTİN
ilgili madde Kurtboğan 11:112b

AKOR müzikte, değişik perdelerdeki notaların birlikte çalınmasıyla oluşan nota dizisi
ilgili madde Armoni 2:33a vd.

AKORDEON
madde başlığı Akordeon 1:118b, görsel

AKORTLU DEVRE *ya da* **Rezonans devresi**
ilgili madde Sığaç 15:174b

AKOVA *bak.* **ADAPAZARI OVASI**

AKÖREN Konya'nın ilçesi; daha önce Çumra ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 14.769, kasaba 10.146

AK PELİKAN
ilgili madde Pelikan 14:40b, görsel

AKPINAR Kırşehir'in ilçesi; daha önce Kaman ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 19.059, kasaba 3.573

AKPINAR, METİN Türk tiyatro ve sinema oyuncusu, tiyatro yönetmeni, d. 1943
ilgili madde Taner 16:319a

AKPİNAR, SAİT Türk fizikçi, d. 1913; uzun yıllar İstanbul Üniversitesi'nde fizik dersleri verdi ve deneysel fizik araştırmalarını yönlendirdi; Çekmece Nükleer Araştırma ve Eğitim Merkezi'nin kurulmasına ve Türkiye'de ilk kez radyoaktif izotopların tıpta kullanılmasına öncülük etti

AKR İngiliz ve Amerikan ölçü sistemlerinde alan ölçüsü birimi; 1 akr 0,0040 km^2'ye eşittir
ilgili madde Ölçme 13:267a

AKRABALIK insan topluluklarında kan bağı ya da evlat edinme yoluyla kurulan ilişkilerin tümü; insanların doğuştan içinde oldukları ya da sonradan edindikleri bu ilişkilerin belirgin özelliği toplum tarafından bağlayıcı sayılmasıdır

AKREP böcek
madde başlığı Akrep 1:120a, görsel
ilgili maddeler
Hayvan 8:93a
Tarihöncesi yaşam 17:49b

AKREP takımyıldız; Latince adı *Scorpius*; en parlak yıldızı Akrep Yüreği'dir; astrolojide 8. burç bu takımyıldızın adıyla anılır
ilgili maddeler
Astroloji: tablo 2:68
Takımyıldız 16:303b

AKREP saatin küçük ibresi

ilgili madde Saat 14:318b

AKREP DURUŞU
ilgili madde Yoga: görsel 19:183

AKREP X-1 uzaydaki en güçlü X ışını kaynaklarından biri
ilgili madde Evren 6:237b

AKREP YÜREĞİ yıldız; Latince adı *Antares*: kendisinden çok daha küçük ve sönük ışıklı olan yoldaşıyla birlikte bir çiftyıldız oluşturur; Akrep takımyıldızının en parlak yıldızı ve 579.000.000 km'lik çapıyla bilinen en büyük yıldızlardan biridir
ilgili madde Takımyıldız 16:303b

AKRİLİK LİF
ilgili maddeler
Boya ve cila 3:320b
Dokumacılık 5:278a
Lif 11:253a

AKRİLİK REÇİNE
ilgili madde Diş hekimliği 5:243a

AKRİSİOS Yunan mitolojisi
ilgili madde Perseus 14:51b

AKROBASİ ip üstünde ya da trapezle yapılan jimnastik ve sirk gösterileri
ilgili madde Sirk 15:256a

"AKRON" güdümlü balon
ilgili madde Güdümlü balon 7:248b

AKROPOL
madde başlığı Akropol 1:120b
ilgili maddeler
Aspendos 2:66b
Atina 2:140b vd.
Bergama 3:134b vd.
Perikles 14:46b
•Atina Akropolü: Bergama Akropolü; Parthenon

AKROSTİŞ
madde başlığı Akrostiş 1:122a

AKSAK TİMUR *bak.* **TİMUR**

AKSAL, SABAHATTİN KUDRET Türk şair ve yazar, d. 1920; kaygılarını, yalnızlıklarını, çevresindeki acıları dile getirdiği şiirleriyle tanınır; etkileyici bir anlatımla kaleme aldığı öykü ve oyunlarında küçük mutlulukları ve yaşama sevincini yansıtmıştır; şiirlerinin büyük bölümünü içeren *Şiirler*'le (1979) 1980 Yeditepe Şiir Armağanı'nı aldı

AKSARAY İç Anadolu Bölgesi'nde il; daha önce Niğde iline bağlı bir ilçeydi; 1989'da il yapıldı ve Ortaköy, Eskil, Gülağaç, Ağaçören, Güzelyurt ve Sarıyahşi ilçeleri bu ile bağlandı; nüf. (1990 geç.): il 329.383, kent 92.038
ilgili maddeler
Kapadokya 10:10a
Niğde 13:75a vd.
Peribacaları 14:45b

AK SAZ *bak.* **SU KAMIŞI**

AKSEKİ Antalya'nın ilçesi; Taşeli Yaylası'ndaki dağlık ve engebeli arazide kurulduğundan tarım gelişmemiştir; nüf. (1990 geç.): ilçe 31.876, kasaba 12.787

AKSEL, MALİK Türk ressam, 1903-87; *Halı Dokuyanlar* ve *Köylü Kızlar* gibi tablolarında yerel konuları izlenimci bir üslupla işlemiştir; çok sayıda desen, oymabaskı, suluboya ve yağlıboya çalışması vardır; sanat kuramı ve eleştirisi üstüne yazıları, *Anadolu Halk Resimleri* (1960), *Türkler'de Dini Resimler* (1967) gibi incelemeleri vardır

AKSES, NECİL KÂZIM Türk besteci, d. 1908
ana madde Türk Beşleri 18:25b, görsel

AKSIRIK *ya da* **Hapşırık** akciğerlerdeki havanın istemsiz olarak burundan ve ağızdan şiddetle dışarı atılması
ilgili maddeler
Boş inançlar 3:307a
Solunum 15:320b

AKSİYOM *ya da* **Belit** klasik mantık ve matematikte, kanıtlamaya gerek duymaksızın doğru olduğu kabul edilen önerme; Aristo mantığındaki bütün çıkarımların ve Öklit geometrisindeki kuramların çıkış noktası aksiyomlardır; bu önermelerin en ünlüsü, bir bütünün her zaman parçalarından daha büyük olduğunu söyler

AKSOLOT
madde başlığı Aksolot 1:122b, görsel
ilgili madde Semender 15:117b

AKSON *ya da* **Sinir lifi** bir siniri oluşturan uzun liflerin her biri
ilgili maddeler
Beyin 3:161a
Sinirler ve sinir sistemi 15:245b

AKSOY, FAHİR Türk ressam, d. 1917; insan, doğa ve toplum ilişkisini işlediği naif anlayıştaki resimlerinde çarpıcı ve coşkulu renkler kullanmıştır; yapıtlarında halk resminin ve Doğu işleme sanatının izleri görülür

AKSOY, MUZAFFER Türk hekim, d. 1915; kan hastalıkları üzerindeki çalışmalarıyla tanınır; özellikle Akdeniz kansızlığının değişik tiplerini, benzenden kaynaklanan alyuvar yıkımını ve kan kanserini tanımladı; bu alandaki çalışmalarıyla yurtiçi ve yurtdışında birçok bilimsel ödül kazandı

AKSOY, ÖMER ASIM Türk dilbilimci, d. 1898; Türkçe'nin özleşmesi yolundaki çalışmalarıyla tanınır; 1941'den başlayarak TDK'da önemli görevler üstlendi; 1963-76 arasında kurumun genel yazmanlığını yürüttü; *Derleme Sözlüğü* ve *Tarama Sözlüğü* gibi geniş kapsamlı çalışmalara katkıda bulundu; en önemli yapıtı *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*'dür (1971-77)

AK SÖĞÜT
ilgili madde Söğüt 16:32b

AKSU Akdeniz Bölgesi'nde ırmak; Göller Yöresi'nden doğar, sularını Akdeniz'e boşaltır; uzunluğu 162 km
ilgili madde Isparta 8:246b

AKSU Ceyhan Irmağı'nın kolu, uzunluğu 150 km
ilgili maddeler
Adıyaman 1:35a
Kahramanmaraş 9:262b

AKSU Isparta'nın ilçesi; Beyşehir ve Eğridir gölleri arasında; daha önce Eğridir ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 9.747, kasaba 2.938

AKSUM KRALLIĞI Etiyopya'da eski krallık
ilgili madde Etiyopya 6:219a

AK SUNGUR *ya da* **Ak doğan**
ilgili madde Doğan 5:261b

AKŞAM zaman bölümü
ilgili madde Gündüz ve gece 7:265b

"AKŞAM" gazete
ilgili maddeler
Atay 2:131a
Gazete ve gazetecilik 7:92a

"AKŞAM GÜNEŞİ" Güntekin'in romanı
ilgili madde Güntekin 7:301b

AKŞAMSEFASI *ya da* **Gecesefası**
madde başlığı Akşamsefası 1:123a, görsel

AKŞAM YILDIZI *bak.* **VENÜS**

AKŞEHİR Konya'nın ilçesi; ilçe merkezi Akşehir kenti Sultan Dağları'nın eteklerinde kuruludur; Nasreddin Hoca uzun yıllar burada yaşamıştır; nüf. (1990 geç.): ilçe 94.637, kent 51.669
ilgili madde Nasreddin Hoca 13:39a, 39b

AKŞEHİR GÖLÜ İç Anadolu Bölgesi; Akşehir'in kuzeyinde 105 km²'lik bir alanı kaplar; çevresindeki sulak ve bataklık alanlarla birlikte toplam y.öl. 353 km²'yi bulur
ilgili madde Afyonkarahisar 1:62b

AKŞEMSEDDİN Türk mutasavvıf, 1389-1459; bir süre müderrislik yaptıktan sonra Ankara'ya gitti ve dönemin ünlü mutasavvıfı Hacı Bayram Veli'ye bağlandı; halifesi olarak 1429'da onun yerine geçti; Göynük'e yerleşerek Bayrami tarikatını buradan yönetti; Fatih Sultan Mehmed'le yakın ilişki kurdu ve İstanbul'un fethine katıldı
ilgili madde Hacı Bayram Veli 7:318a

AKTAİON Yunan mitolojisinde Boiotia'lı ünlü avcı; tanrıça Artemis'i derede çıplak yıkanırken görmüş; Artemis de onu bir geyik haline getirip köpeklerini peşine salmış; bu geyiğin kendi sahipleri olduğunu bilmeyen köpekler Aktaion'u parçalayarak öldürmüşler; Artemis'in bütün efsaneleri gibi bu öykü de Roma mitolojisinde tanrıça Diana için anlatılır
ilgili madde Artemis 2:41b, görsel

"AKTAİON'UN ÖLÜMÜ" Tiziano'nun tablosu
ilgili madde Artemis: görsel 2:41

AKTAR çağdaş eczacılığın ve ilaç sanayisinin kurulmasından önce, ilaç hammaddesi satan ya da bunlarla ilaç hazırlayan kişi; aktarlar ayrıca baharat ve güzel kokular da satarlardı

AK TARAKDİŞ *ya da* **Sütlâbi**
ilgili madde Ördek 13:276b

AKTARMA BASKI
ilgili madde Dokumacılık 5:285b

AKTARMA SİSTEMİ *ya da* **Transmisyon** genel olarak bütün makinelerde, mekanik gücü iş üreten organlara aktaran düzenek; motorlu taşıtlarda debriyaj, vites kutusu, dişli çiftleri ve diferansiyelden oluşan bu sistem, motorun ürettiği gücü devindirici tekerleklere aktarır
ana madde Motorlu taşıtlar 12:284b vd.
ilgili madde Dişli çark 5:245b, 247a

AKTARMA YÖRÜNGESİ
ilgili madde Uzay uçuşları 18:259a

AKTİN
ilgili madde Protein 14:148b

AKTİNİTLER periyotlar cetvelinde aktinyumla başlayıp lavrensiyumla sona eren art arda 15 kimyasal elementin oluşturduğu dizi; hepsi de ağır, radyoaktif metallerdir; bunlardan yalnızca aktinyum, toryum, protaktinyum ve uranyum doğada bulunur; öbürleri nötron bombardımanıyla üretilmiştir ve uranyumötesi elementler• olarak bilinir
ana madde Periyotlar cetveli 14:50a

AKTİNYUM aktinitler• dizisinin ilk üyesi olan kimyasal element; simgesi Ac, atom numarası 89; adını "demet" ya da "ışın" anlamındaki Yunanca *aktis* sözcüğünden almıştır; gümüş beyazlığında, son derece

radyoaktif bir metaldir; en kararlı izotopu olan Ac-227'nin yarı ömrü 21,6 yıldır; en çok uranyum cevherlerinde bulunur; 1899'da keşfedilmiştir

AKTİUM SAVAŞI İÖ 31; sonradan Augustus Caesar adını alan Octavianus'un Marcus Antonius'u yendiği deniz savaşı; iki donanma, Yunanistan'ın Kuzey Akarnania bölgesinde dağlık bir burun olan Aktium (ya da Aktion, bugünkü Akra Nikolaos) açıklarında çarpıştı

ilgili maddeler
Antonius 1:301b
Augustus Caesar 2:164a
Kleopatra 10:286b
Roma İmparatorluğu 14:265a

AKTÜER bir sigorta sözleşmesinin sigorta şirketi için doğurabileceği zararı ya da riski hesaplayarak, uygun sigorta primini belirleyen kişi; çoğu sigorta şirketlerinde, bir bölümü de devlet ya da büyük şirketler adınan çalışır

AKUA-MMA BEBEĞİ
ilgili madde Bebek: görsel 3:109

AKUPUNKTUR
madde başlığı Akupunktur 1:123b, görsel
ilgili madde Tedavi yöntemleri 17:102b, 103a

AKURGAL, EKREM Türk arkeolog, d. 1911; Anadolu arkeolojisi alanındaki çalışmalarıyla tanındı; İzmir'in ilk yerleşme çekirdeği olan Bayraklı'daki kazılarla yörenin İÖ 1050-300 arasındaki yerleşim tarihini aydınlattı
ilgili madde Arkeoloji 2:26b

AKUSTİK sesle ilgili bütün olguları inceleyen fizik dalı; uygulamada özellikle konser salonlarındaki istenmeyen yankıların azaltılması sorunuyla ilgilenir
ana maddeler
Fizik 6:309a
•Ses 15:145a, görsel
ilgili madde Müzik 13:17a

AKUSTİK GİTAR *bak.* **KLASİK GİTAR**

AKUT HASTALIK şiddetli belirtilerle birdenbire başlayıp kısa sürede ağırlaşan hastalık; tedavi edilmezse ölümle sonuçlanabilir; tedavi edilirse ya da vücut hastalığı yenebilirse başladığı gibi birdenbire sona erer
•Kronik hastalık

AKUT LENFOSİT LÖSEMİSİ
ilgili madde Lösemi 11:290b

AKÜ *bak.* **AKÜMÜLATÖR**

AK ÜÇGÜL
ilgili madde Üçgül 18:263a

AKÜMÜLATÖR *ya da* **Akü** depoladığı kimyasal enerjiyi doğru akım biçiminde geri veren ve boşaldığında yeniden doldurulabilen elektrik bataryası
ilgili maddeler
Elektrik 6:107a
Elektrik enerjisi 6:108b
Pil 14:72a

AKVAMARİN *bak.* **GÖKZÜMRÜT**

AKVARYUM
madde başlığı Akvaryum 1:124b, görsel
ilgili maddeler
Beta 3:153b
Hayvanat bahçesi 8:101a
Lepistes 11:237a

AKVARYUM MELEKBALIĞI
ilgili madde Melekbalığı 12:139a

AKYA sıcak denizlerde yaşayan kemikli balık; yanlardan basılmış elips biçimi gövdesiyle suda dik olarak yüzer; yazın Akdeniz'e de giren akyanın eti beyaz, çok kılçıklı ve lezzetsizdir

AKYAKA Kars'ın ilçesi; daha önce Arpaçay ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 15.288, kasaba 2.603

AKYATAN GÖLÜ Seyhan ve Ceyhan ırmakları deltasında 39 km^2'lik lagün
ilgili madde Adana 1:27a

AKYAZI Sakarya'nın ilçesi; topraklarının kuzeyini ve batısını verimli Akyazı Ovası kaplar; doğusu ile güneyindeki dağlık ve ormanlık bölgelerde tarım oldukça kısıtlıdır; nüf. (1990 geç.): ilçe 64.243, kasaba 19.194

AKYILDIZ Büyükköpek'in en parlak yıldızı; Latince adı *Sirius*; Dünya'dan y. 8,8 ışık yılı uzaklıktaki Akyıldız, geceleri gökyüzünde görünen yıldızların en parlağıdır
ilgili maddeler
Takımyıldız 16:303a
Takvim 16:309b
Yıldız 19:173b, 174a, 175a

AKYOL, İBRAHİM HAKKI Türk coğrafyacı, 1888-1950; İstanbul Üniversitesi'nde fiziksel coğrafya profesörüydü; depremlerin nedenlerini araştırdı; iklim koşullarını, yağışları ve atmosfer hareketlerini inceleyerek ülkemizde klimatolojinin temellerini attı; Türkiye Coğrafya Kurumu'nun da kurucularındandır

AKYURT Ankara'nın ilçesi; daha önce Çubuk ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 12.644, kasaba 3.520

AKYUVAR *ya da* **Lökosit** kan hücresi; beş değişik tipi olan akyuvarların temel görevi, bakterileri ve öbür yabancı maddeleri yok etmektir
ana madde Kan 9:301a
ilgili maddeler
AIDS 1:95a
Apse 1:307a
Bağışıklık 2:266b
Lösemi 11:290b vd.
Mikroskop: görsel 12:216
•Lenfosit

AKYÜZ, KENAN Türk yazar ve edebiyat tarihçisi, d. 1911
ilgili madde Türk edebiyatı 18:41b

ALABALIK
madde başlığı Alabalık 1:127a, görsel
ilgili maddeler
Balık 2:313a, görsel
Balıkçılık: görsel 2:321

ALABAMA ABD'nin güneydoğusunda eyalet; 16 yy'da Avrupalılar'ca keşfedilen bölge 17.-18. yy'lar boyunca İngilizler, Fransızlar ve İspanyollar arasında savaşlara neden oldu; 1783'te ABD'ye geçti; iç savaşta Güney'in yanında yer alan Alabama'da katı ırk ayrımı politikası 1960'ların ortalarına kadar sürdü; başkent Montgomery; nüf. 4.150.000 (1989 tah.)

"ALABAMA'DA ŞAFAK" Hughes'ün yapıtı
ilgili madde Siyah Amerikalılar 15:277a

ALABAŞ LAHANA şalgama benzeyen yumru gövdesi sebze olarak yenen lahana çeşidi
ilgili madde Lahana 11:192a, görsel

ALACA Çorum'un ilçesi; ilin en önemli tarım bölgelerinden biridir ve eskiçağlardan beri tahıl ticaretinin merkezi olmuştur; yöredeki Hitit yerleşmelerinden biri olan Alacahöyük bu ilçenin sınırları içindedir; nüf. (1990 geç.): ilçe 54.558, kasaba 20.575
•Alacahöyük

ALACA AĞAÇKAKAN
ilgili madde Ağaçkakan 1:73a, görsel

ALACA BAYKUŞ
ilgili madde Baykuş 3:88a

ALACAHÖYÜK eskiçağ kenti, Çorum
madde başlığı Alacahöyük 1:128a, görsel
ilgili maddeler
Altın 1:187a, görsel
Çorum 5:42b
Hititler: geyik ve ana tanrıça heykelleri: görsel 8:190
Sfenks 15:163a
Tunç Çağı 17:322b

ALACAKAYA Elazığ'ın ilçesi; daha önce Maden ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe olmuştur; nüf. (1990 geç.): ilçe 8.032, kasaba 3.786

ALAÇAM Samsun'un ilçesi; ilçe ekonomisi tarım ve balıkçılığa dayanır; nüf. (1990 geç.): ilçe 54.808, kasaba 12.033

ALADAĞ Adana'nın ilçesi; daha önce Karaisalı ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 23.085, kasaba 5.003

ALADAĞLAR Orta Torosları oluşturan dağların en yükseği; Demirkazık Tepesi'nde yükseklik 3.756 m'ye ulaşır
ilgili maddeler
Adana 1:26a
Niğde 13:73b
Toroslar 17:256a, 258a, görsel

ALA DOĞAN
ilgili madde Doğan 5:261b

ALAEDDİN Arap edebiyatında masal kahramanı
ilgili madde Arapça 1:314b
•"Alaeddin'in Büyülü Lambası"

ALAEDDİN CAMİSİ
ilgili maddeler
Anadolu Selçuklu Devleti: Konya: görsel 1:251
Ankara 1:282b
Çinicilik: Konya 4:324b
Niğde: görsel 13:75

"ALAEDDİN'İN BÜYÜLÜ LAMBASI" masal
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:9a

ALAEDDİN KEYKUBAD I Anadolu Selçuklu hükümdarı, 1192-1237; I. Giyaseddin Keyhüsrev oğlu; ağabeyi I. İzzeddin Keykâvus'un ölümü üzerine 1220'de tahta çıktı; doğuda Harezmşahlar'a ve Eyyubiler'e karşı askeri başarılar kazandı; Akdeniz kıyılarını topraklarına kattı; döneminde refah arttı, ticaret gelişti. Anadolu'da birçok kervansaray yapıldı
ilgili maddeler
Afyonkarahisar 1:64b
Alanya 1:132a
Anadolu Selçuklu Devleti 1:253a

ALAEDDİN KEYKUBAD II Anadolu Selçuklu hükümdarı, y. 1239-54
ilgili madde Anadolu Selçuklu Devleti: tablo 1:254

ALAEDDİN KEYKUBAD III Anadolu Selçuklu hükümdarı, ö. 1302

ilgili maddeler
Anadolu Selçuklu Devleti: tablo 1:254
Osman Gazi 13:232a

ALAEDDİN KÜMBETİ Karaman
ilgili madde Anadolu Beylikleri: görsel 1:247

ALAEDDİN MUHAMMED Harezmşahlar hükümdarı, ö. 1220
ilgili madde Harezmşahlar 8:34b

ALAEDDİN TEKİŞ Harezmşahlar hükümdarı, ö. 1200
ilgili madde Harezmşahlar 8:34b

ALAGEYİK
ana madde Geyik 7:141a, görsel
ilgili maddeler
Boynuz: görsel 3:322
Doğayı koruma 5:267a

"ALA GEYİK" Gökalp'in masal kitabı
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:17a

ALAKARGA
madde başlığı Alakarga 1:129a, görsel

ALAKART
ilgili madde Lokanta 11:272b

ALA KAZ
ilgili madde Kaz 10:130a

ALALAH *ya da* **Tel Açana** Akdeniz Bölgesi'nde, Türkiye-Suriye sınırında höyük
ilgili madde Hatay 8:51a

ALAMOGORDO ABD; New Mexico eyaletinde kent; ilk atom bombası kentin 80 km kuzeybatısında patlatıldı
ilgili madde Bomba 3:284b

ALAMO KALESİ Texas, ABD; 18. yy'da kuruldu; Texas'ın Meksika'dan bağımsızlığını kazanma mücadelesinde, aralarında efsanevi kahraman Davy Crockett'in de bulunduğu 200 Texaslı gönüllünün tümü bu kaleyi savunurken can verdi; altı hafta sonra General Houston Texas'ın bağımsızlığını kazandı
ilgili madde Crockett 4:209b

ALAN
madde başlığı Alan ve hacim 1:130a, görsel
ilgili maddeler
Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:77
Çarpma 4:258b
Diferansiyel ve integral hesap 5:218a
Kesirler 10:187b vd.

ALAN ARAŞTIRMASI
ilgili maddeler
Arkeoloji 2:21b vd.
Sosyoloji 15:333b

ALAN BİRİMLERİ *ya da* **Yüzey birimleri**
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:77

ALAND ADALARI Finlandiya; Baltık Denizi'nde İsveç ile Finlandiya arasında adalar grubu; y. öl. 1.505 km^2

ALANGU, TAHİR Türk yazar, 1915-73; edebiyat tarihi ve halkbilim araştırmalarıyla tanındı; çeşitli liselerde ve yüksekokullarda öğretmenlik yaptı; hem çağdaş edebiyat, hem de halk edebiyatı ve halkbilim konularında çalıştı; *Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman* (1959-65) ile *Türkiye Folkloru El Kitabı* (1983) başlıca yapıtlarıdır
ilgili madde Keloğlan 10:153b

ALANYA Antalya'nın ilçesi; Antalya Körfezi'nin doğu kıyısında; tarihi zenginlikleri ve doğal güzellikleriyle bölgedeki önemli turizm merkezlerinden biridir; başlıca tarım alanı Alanya Ovası'dır; Türkiye'de muz üretimi ilk kez burada başlamıştır; nüf. (1990 geç.): ilçe 135.874, kent 58.629

ALANYA Antalya'da ilçe merkezi kent
madde başlığı Alanya 1:132a, görsel

ALANYA KALESİ
ilgili maddeler
Alanya 1:132a
Kale ve tahkimat: görsel 9:278

ALAN YARIŞI
ana madde Atletizm 2:147a vd.

ALAPLI Zonguldak'ın ilçesi; daha önce Ereğli ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; ilçe merkezi Alaplı kasabası Zonguldak ilinin turizm merkezlerinden biridir; nüf. (1990 geç.): ilçe 41.130, kasaba 12.015

ALARCON, HERNANDO DE İspanyol denizci, ü. 16. yy; California Körfezi'ne ve Colorado Irmağı'na araştırma seferleri düzenlemiştir
ilgili madde Colorado Irmağı 4:201a

ALARCÓN, PEDRO ANTONIO DE İspanyol yazar, 1833-1891
ilgili madde İspanyol edebiyatı 9:109b

ALARIK I Vizigot kralı, y. 370-410
madde başlığı Alarik I 1:132b
ilgili maddeler
Barbar akınları 3:40b
Gotlar 7:188a
Roma İmparatorluğu 14:268b

ALA SIĞIRCIK
ilgili madde Sığırcık 15:180a

ALASKA ABD'de eyalet
madde başlığı Alaska 1:133a, görsel
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:199b, 203b, 204a, 213a
Bering Denizi 3:138b vd.
Eskimolar 6:191a
İlkel sanatlar: sandık: görsel 8:333
Kuzey Amerika 11:152a vd.

ALASKA DAĞLARI ABD; Kayalık Dağlar ile Büyük Okyanus kıyısındaki sıradağların bir uzantısıdır; Alaska'yı Kanada sınırından denize kadar bir baştan bir başa geçerek Aleut Adaları'na kadar ulaşır; en yüksek tepesi 6.194 m ile McKinley Dağı'dır
ilgili maddeler
Alaska 1:134a
Kuzey Amerika 11:152a

ALASKA KIZAK KÖPEĞİ
ilgili madde Köpek 11:48a, görsel

ALASYA, ZEKİ Türk tiyatro ve sinema oyuncusu, d. 1944
ilgili madde Taner 16:319a

ALAŞEHİR Manisa'nın ilçesi; Kurtuluş Savaşı sırasında Yunan işgaline karşı önemli kararların alındığı Alaşehir Kongresi ilçe merkezi Alaşehir kasabasında yapılmıştır; nüf. (1990 geç.): ilçe 91.259, kasaba 36.535

ALAŞIM
madde başlığı Alaşım 1:135a
ilgili maddeler
Altın 1:186a
Bakır 2:286a
Metal 12:169a vd.
Mühendislik 12:327a
Nikel 13:84b vd.
•*alaşım türleri, örn.* Alüminyum tuncu; Çelik; Düralümin; Elektrum; Pirinç; Tunç

ALAŞIM ÇELİĞİ yapısına krom gibi bazı metaller katılmış, son derece sağlam ve dayanıklı özel çeliklerin ortak adı
ilgili maddeler
Alaşım 1:136b
Demir ve çelik 5:127a

ALATURKA KİREMİT *bak* **OSMANLI KİREMİDİ**

ÀLAVA İspanya; ülkenin kuzeyinde, Bilbao yakınlarında Bask ili
ilgili madde Basklar ve Bask Bölgesi 3:59a, 59b

ALAY birçok orduda bölük, takım ve taburlardan oluşan, bir albayın komutasındaki askeri birlik

ALAYCIKUŞ Kuzey Amerika'da yaşayan ve taklit yeteneğiyle tanınan ötücükuş; bu boz renkli irice kuş, hızla perde değiştirerek art arda 20 değişik kuşun ötüşünü taklit edebilir

ALAYUNTLU BOYU Oğuz boyu; Üçoklar'ın Dağ Han Oğulları kolundandır; küçük bir boydu; Anadolu'ya gelenlerin çoğu İç Anadolu ile İç Batı Anadolu bölgelerine yerleşmişlerdir

ALBANY ABD: New York eyaletinin başkenti; Hudson Irmağı üzerinde bir liman kentidir ; nüf. 101.727 (1980)

ALBATR *ya da* **Kaymaktaşı** *ya da* **Sumermeri** bir alçıtaşı türü olan, beyaz, ince taneli ve yumuşak mineral
ilgili maddeler
Kalsiyum 9:291a
Sıva ve alçı 15:187a

ALBATROS
madde başlığı Albatros 1:137b, görsel
ilgili maddeler
Kuş 11:120b
Uçuş 18:170a

ALBAY general rütbesinin altındaki en yüksek subay; alay komutanı; Osmanlı ordusundaki miralay rütbesi Cumhuriyet'ten sonra albay olarak değiştirildi
•Alay

"ALBAYA KİMSEDEN MEKTUP YOK" Garcia Marquez'in yapıtı
ilgili madde Garcia Marquez 7:76b

ALBEE, EDWARD ABD'li oyun yazarı, d. 1928; adı "Uyumsuzluk Tiyatrosu" ile birlikte anılır; en ünlü yapıtları *Kim Korkar Hain Kurttan* (1962) ve *Amerikan Rüyası*'dır (1961); 1967 Pulitzer Ödülü'nü almıştır
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:228a
Tiyatro sanatı 17:217a

ALBÉNIZ, ISAAC İspanyol piyanist ve besteci, 1860-1909; İspanyol halk müziğinden yaptığı uyarlamalarla tanınır
ilgili madde Gitar 7:160a

ALBERT İngiltere prensi, 1819-61; kraliçe Victoria'nın eşi ve Kral VII. Edward'ın babası
ilgili madde Victoria 18:332b

ALBERTA Kanada'da eyalet; 18. yy'da Avrupalı kürk tüccarları bölgeye geldi; 1870'e kadar Hudson Körfezi Şirketi'nce yönetildi; 1905'te Kanada'nın eyaleti oldu; 1940'ların sonunda petrol ve doğal gaz yatakları bulundu; kereste ve buğday üretimi ile hayvancılık önemlidir; nüf. 2.344.600 (1985)
ilgili madde Kanada 9:305b vd.

ALBERTI, LEON BATTISTA İtalyan mimar, 1404-72; Rönesans'ın "evrensel insan"ının tipik bir örneğidir; felsefe, bilim, sanat ve özellikle sanat kuramına önemli katkıları oldu; en tanınmış yapıları Floran-

sa'daki Santa Maria Novella Kilisesi'nin ve Rucellai Sarayı'nın cepheleridir
ilgili madde Hümanizm 8:225a

ALBERTI, RAFAEL İspanyol şair, d. 1902
madde başlığı Alberti 1:138a, görsel
ilgili madde İspanyol edebiyatı 9:110a

ALBERT KANALI Belçika; Liège ile Anvers arasında, Meuse Irmağı nı Schelde Irmağı'na bağlayan suyolu; 1939'da tamamlandı
ilgili madde Liège 11:251b

ALBERTUS MAGNUS, AZİZ Alman ilahiyatçı, filozof ve bilim adamı, y. 1200-80; Paris'te doğa bilimleri ve felsefe dersleri verdi; Aquino'lu Tommaso öğrencisiydi
ilgili madde Simya 15:215b

ALBİNİZM
ana madde Albino 1:139a
ilgili madde Kalıtsal hastalıklar 9:285b

ALBİNO
madde başlığı Albino 1:139a
ilgili maddeler
Biyokimya: görsel 3:241
Göz 7:210a
Kalıtım ve genetik 9:283b
Kıl 10:205a

ALBINONI, TOMASO İtalyan besteci, 1671-1750; bütün yaşamı Venedik'te geçti; 48 opera ve çok sevilen konçertolar besteledi

ÅLBORG *ya da* **Aalborg** Danimarka'da, Jutland Yarımadası nın kuzeyinde liman kenti; y. 1000'de kuruldu; Danimarka'nın en eski kentlerinden biri, önemli bir liman ve ticaret merkezidir; gemi yapımı ve damıtma sanayisi önemlidir; Danimarka'nın ulusal içkisi olan *akvavit* en çok bu kentte üretilir; Viking ve ortaçağ yapıları dikkati çeker; nüf. 113.650 (1986)
ilgili madde Danimarka 5:74b

ALBRECHT II Kutsal Roma-Germen imparatoru, 1397-1439
ilgili madde Avusturya İmparatorluğu 2:210b

ALBUQUERQUE ABD; New Mexico'nun en büyük kenti; nüf. 378.180 (1988 tah.)
ilgili madde Kayalık Dağlar 10:119b

ALBÜMİN
ilgili madde Kan 9:299b

ALCATRAZ ADASI California, ABD; San Francisco Körfezi'nde, eski bir İspanyol kalesinin bulunduğu kayalık ada; y. öl. 9 ha, kıyıdan uzaklığı 2 km; 1934-63 arası federal suçlular bu hapishanede tutulurdu

ALCAZAR KALESİ Toledo, İspanya
ilgili madde Toledo 17:235b

ALCINDOR, LEW *bak.* **ABDUL-JABBAR, KAREEM**

ALCOCK, JOHN WILLIAM İngiliz havacı, 1892-1919
ilgili madde Havacılık tarihi 8:63a

ALCOTT, LOUISA MAY ABD'li kadın yazar, 1832-88
madde başlığı Alcott 1:139a
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:11b

ALÇAK BASINÇ meteoroloji
ilgili maddeler
Meteoroloji 12:172a
Rüzgâr 14:309a

ALÇAK FREKANS *ya da* **Uzun dalga**
ilgili madde Radyo 14:178b

ALÇAK KABARTMA *ya da* **Yarım kabartma**
ilgili madde Ağaç oymacılığı 1:73b

ALÇAK ÜLKELER *bak.* **BENELÜKS ÜLKELERİ**

ALÇI
madde başlığı Sıva ve alçı 15:185b, görsel
ilgili madde Heykel 8:139b

ALÇITAŞI *ya da* **Jips**
ana madde Sıva ve alçı 15:186b vd., görsel
ilgili maddeler
Aşındırıcı: tablo 2:105
Kalsiyum 9:291a
Mağara 11:325b
Su 16:149a

ALDABRA ADALARI Hint Okyanusu'nda atol; bağlı olduğu Seyşeller'in 1.000 km güneybatısındadır; oval biçimli atol geniş ve sığ bir lagünü çevreler; 1965'te dev bir kara kaplumbağası olan Galâpagos kaplumbağalarını korunması amacıyla doğal koruma alanı ilan edilmiştir
ilgili maddeler
Kaplumbağa 10:19b
Seyşeller 15:162b

ALDEBARAN yıldız
ilgili madde Yıldız 19:175a

ALDISS, BRIAN İngiliz yazar, d. 1925
ilgili madde Bilimkurgu 3:190a, 190b

ALDOSTERON hormon
ilgili madde Salgıbezi 15:32a

ALDRIN, EDWIN ABD'li astronot, d. 1930; Temmuz 1969'da Apollo 11'de görevli olarak uzaya gönderilmiş ve Ay'a ayak basan ikinci insan olmuştur
ilgili maddeler
Astronot: görsel 2:80
Uzay araştırmaları 18:249a

ALE İngiltere'de çok sevilen bir bira çeşidi
ilgili madde Bira ve biracılık 3:201b

ALEGORİ
madde başlığı Alegori 1:139b

ALEHİN, ALEKSANDR Rus asıllı satranç oyuncusu, 1892-1946
madde başlığı Alehin 1:140a

ALEIJADINHO Brezilyalı heykeltıraş, y. 1738-1814
ilgili madde Brezilya 4:24b

ALEKSANDR I Rus çarı, 1777-1825
ilgili maddeler
Finlandiya 6:304a
Helsinki 8:123a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:19a

ALEKSANDR II Rus çarı, 1818-81; Rusya'da serfliği kaldırdı; bir suikastte öldürüldü
ilgili maddeler
Sosyalizm 15:327a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:19b vd.
Suikast: görsel 18:170
Terörizm 17:159b

ALEKSANDR III Rus çarı, 1845-94
ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:20a

"ALEKSANDR NEVSKİ" Ayzenştayn'ın filmi
ilgili maddeler
Ayzenştayn 2:242b
Prokofyev 14:145a

ALEKSANDR NEVSKİ KATEDRALİ Sofya, Bulgaristan
ilgili madde Sofya 15:299b

ALEKSANDRUPOLİS *ya da* **Dedeağaç** Yunanistan; Trakya'nın batısında, Enez Körfezi'nde liman kenti; 1860'ta Dedeağaç adıyla Türkler tarafından kuruldu; uzun süre Yunanistan ile Bulgaristan arasında anlaşmazlık konusu oldu; Lozan Antlaşması'yla Yunanistan'da kalması onaylandı; tarım merkezi; ipekçilik önemlidir; tahıl, tütün ve büyükbaş hayvan yetiştirilir; nüf. 35.779 (1981)

ALEKSEYEV, VASİLİ SSCB'li halterci, d. 1942; 1970-77 arasında süper ağır siklette (110 kg ve üzeri) 80 kez dünya rekoru kırdı; 1970-73 arasında dünya ve Avrupa şampiyonu; 1976 ve 1980 Olimpiyatlar'ında altın madalya kazandı; 600 kg kaldıran ilk sporcu

ALEKSİOS I KOMNENOS Bizans imparatoru, 1048-1118; askeri ve diplomatik becerisiyle Komnenos hanedanını kurdu; Normanlar ve Anadolu Selçukluları karşısında alınan yenilgilerle sarsılan imparatorluğu bir ölçüde güçlendirdi; ama bu başarıları bile Osmanlılar'ın fetihlerini önleyemedi
ilgili maddeler
Bizans İmparatorluğu 3:252b
Haçlı Seferleri 7:320a

"ALEKSİ ZORBA" Kazancakis'in romanı
ilgili madde Kazancakis 10:135a

ALEMBERT, JEAN LE ROND D' Fransız matematikçi, düşünür ve yazar, 1717-83; cisimlerin hareket yasalarını inceledi, diferansiyel ve integral hesabın gelişmesine katkıda bulundu; Fransızlar'ın ünlü *Encyclopedie*'sini hazırlayanlardandır
ilgili maddeler
Ansiklopedi 1:284b
Aydınlanma Çağı 2:228b
Olasılık kuramı 13:145a

"ALEMDAĞ'DA VAR BİR YILAN" Abasıyanık'ın öykü kitabı
ilgili madde Abasıyanık 1:11a

ALEMDAR MUSTAFA PAŞA Osmanlı sadrazamı, 1765-1808; Rusçuk âyanı olarak Rumeli'de büyük güç kazandı; 1807'de vezirliğe yükseldi; Kabakçı Mustafa ayaklanmasıyla tahttan indirilen III. Selim'i yeniden padışah yapmak amacıyla İstanbul'a yürüdü. III. Selim öldürülünce II. Mahmud'u tahta çıkardı ve sadrazam oldu; Sekban-ı Cedid adlı yeni bir ordu kurmaya girişti; âyanların devletle ilişkisini düzenleyen Sened-i İttifak'ı hazırlattı; bir ayaklanma sonucu öldürüldü

ALEPUDELİS, ODİSSEUS *bak.* **ELİTİS, ODİSSEUS**

ALERJİ
madde başlığı Alerji 1:140b, görsel
ilgili maddeler
Bağışıklık 2:268a
Penisilin 14:44b

ALERJİK RİNİT *bak.* **SAMAN NEZLESİ**

ALERJİ TESTİ
ilgili madde Alerji 1:141a, görsel

ALET bir iş yaparken kullanılan, çekiç, testere, bıçak gibi bütün yardımcı araçların ortak adı; insanın yaşadığı çevreyi değiştirip biçimlendirmesinde en önemli etkendir; ilk aletler 2.600.000 yıl önce yapıldı; buhar makinesinin bulunmasından sonra mekanik güçle çalışan aletler çağı başladı
ana maddeler
Duyarlı ölçü aletleri 5:319a vd.

Tarihöncesi aletler 17:45b vd.
ilgili maddeler
Arkeoloji 2:19a
İngiltere: Tunç Çağı: görsel 9:39
Marangozluk: görsel 12:58, 59
Taş Devri 17:63b vd.
Teknoloji 17:116b vd.
Truva: görsel 17:302
Tunç Çağı 17:320b vd., görsel
•Takım tezgâhı
ALETHOPTERIS fosil bitki cinsi
ilgili madde Fosil: görsel 6:332
ALETLİ İNİŞ SİSTEMİ bir uçağın, doğrudan doğruya hava kontrol kulesindeki ve pilot kabinindeki aletler yardımıyla havalimanına indirilmesini sağlayan iletişim ve kumanda sistemi
ilgili maddeler
Havalimanı 8:80a
Uçak 18:160a
ALEUT ADALARI Alaska, ABD; Bering Denizi ile Büyük Okyanus arasında toplam 70 adadan oluşan zincir; Alaska Yarımadası'nın y. 1.800 km uzağında, dağlık, soğuk ve sisli adalardır; Aleut halkı balıkçılık ve avcılıkla geçinir; nüf. 7.768 (1980)
ana madde Pasifik Adaları 14:18b
ilgili maddeler
Alaska 1:133b vd.
Amerika Yerlileri 1:231a
Bering Denizi 3:138b
ALEUTLAR Aleut Adaları'nda ve Alaska'nın güneybatısında yaşayan halk; Eskimolar ile akrabadırlar
ilgili maddeler
Alaska 1:134b
Amerika Yerlileri 1:229a
Bering Denizi 3:138b
Pasifik Adaları 14:18b
ALEV
madde başlığı Alev 1:142b, görsel
ilgili madde Yanma 19:92b
ALEVİLİK
madde başlığı Alevilik 1:143a
ilgili maddeler
Bektaşilik 3:118b
Pir Sultan Abdal 14:81a
Sivas 15:264a, 262a
Toplum: görsel 17:246
Tunceli 17:318b
Yörükler 19:195a vd.
"ALEVLİ KANATLARIN GÜLÜMSEYİŞİ" Miró'nun tablosu
ilgili madde Miró: görsel 12:241
ALEXANDER II İskoç kralı, 1198-1249
ilgili madde İskoçya 9:94b
ALEXANDER III İskoç kralı, 1241-86
ilgili madde İskoçya 9:94b
ALEXANDER VI asıl adı **Rodrigo Borgia** papa, 1431-1503; İspanya'da doğdu; Katolikler için yasak kitap listeleri düzenlettiren ilk papalardan biridir
ilgili madde Borgia Ailesi 3:294b
ALFA buğdaygillerden, çokyıllık otsu bitki; Akdeniz kıyısındaki bölgelerde yetişen ve bol selüloz içeren bu çöl bitkisinden hasır, halat, özellikle de nitelikle yazı ve baskı kâğıdı üretilir
ilgili maddeler
Kâğıt ve kâğıt yapımı 9:258b
Pul ve pulculuk 14:162a
ALFABE *ya da* **Abece**
madde başlığı Alfabe 1:144b
ALFABETİK KATALOG
ilgili madde Kütüphane 11:184a
ALFABETİK SÖZLÜK
ilgili madde Sözlük 16:40b
ALFA ERBOĞA gökyüzünün güney yarıküresinde yıldız sistemi; Latince adı *Alpha Centauri*; Dünya'ya en yakın yıldız olan, gezegenimizden 4,3 ışık yılı uzaktaki *Proxima Centauri*'i de bu gruptandır
ALFA IŞINI *ya da* **Alfa parçacığı**
ilgili maddeler
Işınım 8:259a
Radyoaktiflik 14:183b
ALFAMA Lizbon'da semt, Portekiz
ilgili madde Lizbon 11:269a
ALFA PARÇACIĞI *bak.* **ALFA IŞINI**
ALFA ROMEO otomobil
ilgili madde Grafik sanatlar 7:223a
ALFONSO VI Kastilya ve Leon kralı, y. 1040-1109; 1077'de kendini "tüm İspanya'nın kralı" ilan etti
ilgili madde Toledo 17:235a
ALFONSO X Kastilya ve Leon kralı, 1221-1284
ilgili madde İspanyol edebiyatı 9:108b
ALFÖLD *ya da* **Macaristan Ovası** Avrupa; GD Macaristan'da verimli alçak düzlük; 100.000 km²'lik bir alana yayılan ova Romanya ve Yugoslavya'nın içlerine kadar uzanır; kıraç Rusya bozkırlarının doğal bir uzantısı olmasına karşın sulama ve akaçlama yapılarak verimli tarım topraklarına dönüştürülmüştür
ilgili maddeler
Avrupa 2:180b, 182a
Macaristan 11:300a
ALFRED Wessex kralı, 849-99
madde başlığı Alfred 1:147b
ilgili maddeler
Anglosaksonlar 1:275a
İngiliz edebiyatı 9:20a
İngiltere 9:40b
Vikingler 19:15a
ALG *bak.* **SUYOSUNU**
ALGARVE Portekiz'in güneyinde bölge; güney ve batıda Atlas Okyanusu ile çevrilidir; iç kesimlerindeki verimsiz topraklarda az insan yaşar; nüfus, balıkçılık, tarım ve turizmin önemli olduğu kıyı ovalarında yoğundur
ilgili madde Portekiz: görsel 14:128
ALGILAMA
ilgili maddeler
Beyin 3:161b vd.
Duyular 5:322b
Sinirler ve sinir sistemi 15:244a
ALGOL *bak.* **UMACI**
ALGOLOJİ
ilgili maddeler
Biyoloji 3:244a
Botanik 3:307b
ALGONKİN DİLLERİ Kuzey Amerika Yerlileri'nce konuşulan dil ailesi
ilgili maddeler
Amerika Yerlileri 1:231a
Quebec 14:168b
ALGORİTMA matematikte ve bilgisayar programlarında, bir sorunun yanıtını ya da bir problemin çözümünü sonlu sayıda aşamalardan geçerek veren sistematik süreç; algoritmaların kuramsal açıdan incelenmesi bilgisayar bilimlerinde çok önemlidir
ALGREN, NELSON ABD'li yazar, 1909-81; daha çok kırsal yaşamı konu alan çalışmalarıyla tanınmıştır
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:227a
ALGU *ya da* **Alugu** Çağatay hükümdarı, ö. 1266
ilgili madde Çağatay Hanlığı 4:222a
ALICI iletişim; elektrik sinyallerini alarak sese ya da görüntüye dönüştüren aygıt; örn. televizyon alıcısı, radyo alıcısı
ilgili maddeler
Bell 3:129a, görsel
Faksimile 6:250b
Radyo 14:176b vd.
Radyoastronomi 14:186b
Telekomünikasyon 17:125b vd.
Televizyon 17:138a vd.
ALICI tıp; başkasından alınan bir doku ya da organın nakledildiği kişi
ilgili maddeler
Doku ve organ nakli 5:287b vd.
Kalp 9:290b
Kan 9:304a
ALICI KUŞ
ilgili madde Yırtıcı kuşlar 19:179a
ALIÇ
madde başlığı Alıç 1:148a, görsel
ALINLIK mimarlıkta, yapı girişindeki sütunlarla taşınan çatıların ya da kapı ve pencerelerin üstlerindeki üçgen ya da yarım daire biçiminde bezeme
ilgili madde Rönesans: görsel 14:289
"ALIŞKANLIKLAR DA DEĞİŞİR" Ritsos'un yapıtı
ilgili madde Ritsos 14:244b
ALIŞVERİŞ
madde başlığı Alışveriş 1:148b, görsel
ilgili maddeler
Dükkân ve mağaza 5:331b
Para 13:314b
•Ticaret; Uluslararası ticaret
ALIŞVERİŞ MERKEZİ
ilgili madde Dükkân ve mağaza 5:332a, görsel
ALİ, HZ. halife, 598-661
madde başlığı Ali, Hz. 1:150a
ilgili maddeler
Abbasiler 1:11b
Alevilik 1:143a vd.
Batınilik 3:76b
Emeviler 6:144b
Fatımiler 6:260b
Halifelik 8:7a
Kerbela Olayı 10:179a
Kılıç 10:207a
Osman, Hz. 13:231b
Pir Sultan Abdal 14:81b
Şiilik 16:270a
ALİAĞA İzmir'in ilçesi; ilçe merkezi Aliağa kasabası 1960'ların ortalarında sanayi bölgesi seçildi. büyük bir rafineri ve petrokimya kompleksi kuruldu; nüf.(1990 geç.): ilçe 42.158, kasaba 25.550
ALİAĞA RAFİNERİSİ Aliağa, İzmir; Türkiye'nin en büyük petrol rafinerilerindendir; yapımına 1969'da SSCB'nin teknik ve parasal desteğiyle başlandı; 1972-74'te tamamlandı; Türkiye'de makine yağı üreten tek kuruluştur; Aliağa Termik Santralı rafineriye bağlı olarak çalışır; ham petrol üretme kapasitesi öbür rafinerilerin toplamının yüzde 18'i kadardır
ilgili maddeler
Ege Bölgesi 6:62a
Petrol 14:64a
ALİAĞA TERMİK SANTRALI İzmir; petrol ürünlerini yakarak yılda 360 milyon kW/

saat elektrik üretir
ilgili madde Petrol 14:64b
ALİ BABA Arap edebiyatında masal kahramanı
ilgili maddeler
Arapça 1:314b
Binbir Gece Masalları 3:194b
"ALİ BABA VE KIRK HARAMİLER" masal
ilgili maddeler
Binbir Gece Masalları 3:194b
Çocuk edebiyatı 5:9a
Periler ve peri masalları 14:47b
ALİBEY ADASI eskiden **Cunda Adası** Balıkesir
ilgili maddeler
Balıkesir 2:324a
Ege Bölgesi 6:61b
ALİBEY BARAJI İstanbul
ilgili madde Baraj: tablo 3:36
ÂLİ BEY (DİREKTÖR) *bak.* **DİREKTÖR ÂLİ BEY**
ALICANTE İspanya; Valencia bölgesinin limanı ve başkenti; şarap, kuru üzüm, sebze ihraç eder; tuğla, sigara ve alüminyum üretilir; nüf. 258.707 (1986 tah.)
ALICE SPRINGS Avustralya; Kuzey Toprakları'na bağlı kent; 250.000 km²'lik çöl ve kayalarla kaplı Orta Avustralya'nın başlıca merkezi; kış turizmi gelişmiştir; nüf. 18.395 (1981)
ilgili madde Avustralya: görsel 2:201
ALIGHIERI, DANTE *bak.* **DANTE ALIGHIERI**
ALİ HAYDAR BEY Türk oyun yazarı, 1836-1914
ilgili maddeler
Söz sanatları 16:45a
Tanzimat edebiyatı 16:333b
ALİ İZZET soyadı **Özkan** Türk âşık, 1902-81; Aşık Veysel'le birlikte son dönem âşık şiirinin önde gelen temsilcilerindendir; küçük yaşta saz çalmaya başladı; halkevlerinde çalıştı, gezici saz öğretmenliği yaptı; şiirlerinin önemli bölümü *Aşık Ali İzzet Özkan* (1979) adlı kitapta toplanmıştır
ilgili madde Türk edebiyatı 18:38a
ALİ KUŞÇU Türk astronomi ve matematik bilgini, ö. 1474
madde başlığı Ali Kuşçu 1:151a
ilgili madde Seydi Ali Reis 15:156b
"ALİ NİZAMİ BEY'İN ALAFRANGALIĞI VE ŞEYHLİĞİ" Hisar'ın romanı
ilgili madde Hisar 8:185b
ÂLİ PAŞA Osmanlı devlet adamı, 1815-71
madde başlığı Âli Paşa 1:151b
ilgili maddeler
Abdülaziz 1:16a
Mustafa Reşid Paşa 12:319b
Osmanlı İmparatorluğu 13:237b
Şinasi 16:280b
Tanzimat 16:328a
ALİ RIZA EFENDİ Atatürk'ün babası, 1839-1893
ilgili madde Atatürk 2:115b
ALİ RIZA (HOCA) *bak.* **HOCA ALİ RIZA**
ALİ SAMİ YEN STADYUMU İstanbul
ilgili madde Stadyum 16:131b
"ALİS HARİKALAR DİYARINDA" Carroll'ın romanı
ilgili maddeler
Carroll 4:130b, görsel
Çocuk edebiyatı 5:10a
ALİ SUAVİ Türk gazeteci ve siyaset adamı, 1839-78; ilk Jön Türkler'dendir; 1867'de *Muhbir*'de gazeteciliğe başladı; aynı yıl sürgüne gönderilince Paris'e kaçtı; Abdülaziz'e karşı sert bir muhalefet yürüttü, gazeteler çıkardı; 1876'da İstanbul'a döndü; başlangıçta iyi ilişkiler kurduğu II. Abdülhamid'in Meclis'i kapatıp anayasayı askıya alması üzerine gene muhalefete geçti; V. Murad'ı yeniden tahta çıkarmak amacıyla giriştiği Çırağan baskınında öldürüldü; dinde reform ve Türkçülük düşüncesinin öncülerinden sayılır
ilgili maddeler
Jön Türkler 9:223b vd.
Tanzimat edebiyatı 16:331a, 331b, görsel
ALİŞAR Yozgat ilinde Alişar köyünün kuzeyinde höyük; Kalkolitik Çağ'dan (İÖ 5500-3500) Frig dönemine (İÖ 1200-700) kadar uzanan yerleşim katları saptandı; Frig, Med ve Pers egemenliklerinin izleri de görülen höyükte ayrıca Helenistik, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı uygarlıklarına ait küçük yerleşmelere rastlanmıştır
ALİ ŞİR NEVAİ Türk şair ve dil bilgini, 1441-1501
madde başlığı Ali Şir Nevai 1:152a, görsel
ilgili maddeler
Babür 2:257a
Timur İmparatorluğu 17:204a
ALİTERASYON *bak.* **SES YİNELEMESİ**
ALİ UFKİ Leh asıllı Osmanlı müzikçi, 1610-75; tutsak düştükten sonra İstanbul'a getirildi ve Müslüman oldu; saraya girince 20 yıl kadar Enderun'da kaldı, Türk müziğini öğrendi, santur ve tanbur çaldı, şiirler yazdı, besteler yaptı; en önemli hizmeti kendi bulduğu notalama sistemiyle 16. ve 17. yy Türk bestecilerinin yapıtlarını notaya almasıdır
ALİ ULVİ soyadı **Ersoy** Türk karikatürcü, d. 1926; genç yaşta haftalık mizah dergilerinde başladığı karikatürü 1956'dan sonra günlük gazetelerde sürdürdü; güncel gelişmeleri yansıtan karikatürlerinde daha çok durumlar ve düşünceler hicvedilir; 1950 sonrasında yeni bir biçim ve içerik kazanan Türk karikatürünün en özgün temsilcilerindendir
ilgili madde Türk karikatürü: karikatür: görsel 18:102
ALİZARİN
ilgili madde Boya ve cila 3:319a, 320a
ALİZE RÜZGÂRLARI
madde başlığı Alize rüzgârları 1:153a
ilgili maddeler
Büyük Okyanus 4:89a
Konveksiyon 10:326b
Rüzgâr 14:310a
ALKAEVLİ BOYU Oğuz boyu; Bozoklar'ın Gün Han Oğulları kolundandır; Anadolu'ya göç etmemişlerdir
ALKALİ
ana madde Baz 3:104b vd.
ALKALİ METALLER periyotlar cetvelinin I grubundaki 6 element: lityum, sodyum, potasyum, rubidyum, sezyum ve fransiyum; hepsi de hızla tepkimeye giren, gümüş beyazlığında, kolayca kesilebilen yumuşak metallerdir
•Toprak alkali metaller
ALKALİ TOPRAK
ilgili madde Baz 3:105b
ALKALOİT
madde başlığı Alkaloit 1:153b
ALKIM, ULUĞ BAHADIR Türk arkeolog, 1915-81; Anadolu arkeolojisine, özellikle Hitit döneminin aydınlatılmasına katkıda bulundu; Güney Anadolu'daki kazılarıyla Geç Hitit dönemine, Samsun'daki kazılarla da Erken Hitit dönemine ilişkin önemli buluntular elde etti; Yesemek kazısıyla ilkçağda Anadolu'da taş çıkarma ve heykel işleme tekniklerini ortaya çıkardı
ilgili madde Arkeoloji 2:26b
ALKİBİADES Eski Yunanlı komutan, İÖ y. 450-404; Atinalı siyaset adamı ve askeri önder; yarattığı siyasal karışıklıklar Peloponnesos Savaşı'nda uğranılan yenilginin önemli bir nedenidir
ilgili madde Peloponnesos Savaşı 14:41a
ALKİLBENZEN
ilgili madde Deterjan 5:200a
ALKİNOOS Yunan mitolojisi; efsanevi Skherie Adası'nda yaşayan Phaiaklar'ın kralı
ilgili maddeler
Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:279a
Odysseia 13:131b
ALKMAAR Hollanda
ilgili madde Hollanda: görsel 8:199
ALKOL
madde başlığı Alkol 1:154a, görsel
ilgili maddeler
Alkolizm 1:155b vd.
Antiseptik 1:297a
Genleşme 7:126b
İlaç bağımlılığı 8:320a
Karaciğer 10:26a
Pusula 14:166a
Roket 14:256a
Termometre 17:156b
Yakıt 19:78a
ALKOL BAĞIMLILIĞI *bak.* **ALKOLİZM**
ALKOLİK
ilgili madde Alkolizm 1:156a
ALKOLİZM *ya da* **Alkol bağımlılığı**
madde başlığı Alkolizm 1:155b
ilgili madde Alkol 1:155a
ALKOLLÜ İÇKİ *bak.* **İÇKİ**
ALKOLÖLÇER
ilgili madde Suç: görsel 16:157
ALKOLSÜZ İÇECEK *bak.* **İÇECEK**
ALKYONE Yunan mitolojisi
ilgili madde Yalıçapkını 19:80b
ALLAH
ana madde Tanrı 16:324a
ilgili maddeler
Âdem ile Havva 1:31a
İslam 9:96a
ALLAHABAT Hindistan'ın kuzeyinde kent; Ganj ve Camna ırmaklarının kesişme noktasında 1583'te kuruldu; 1857'de İngilizler'e karşı ayaklanan kentte büyük bir katliam oldu; 1900'lerde bağımsızlık hareketinin merkezlerinden biriydi; Nehru ailesinin yurdu olarak tanınan kent, bugün bir yönetim ve eğitim merkezidir; tarım ürünleri ve yiyecek sanayisi önemlidir; nüf. 616.061 (1981)
ilgili madde Ganj Irmağı 7:74a
ALLAHÜEKBER DAĞLARI Doğu Anadolu'da, Sarıkamış ve Kars'ın kuzeyinde uzanan volkanik kökenli dağ sırası; en yüksek noktası 3.120 m
ALLEGHENY DAĞLARI ABD'nin doğu-

sunda, Appalaş dağ sisteminin bir bölümünü oluşturan sıradağlar; zengin kömür ve demir yatakları vardır
ilgili madde Appalaş Dağları 1:306b
ALLEGRI, ANTONIO *bak.* **CORREGGIO**
ALLENBY, EDMUND İngiliz general, 1861-1936
ilgili madde Birinci Dünya Savaşı 3:207b, görsel
ALLENDE (GOSSENS), SALVADOR Şili devlet başkanı, 1908-73
madde başlığı Allende 1:156b, görsel
ilgili madde Şili 16:276b
ALLEN, WOODY Yahudi kökenli ABD'li sinema yönetmeni, senaryocu, oyuncu ve yazar, d. 1935; filmlerinde komedi ile trajedi, saçma olaylarla önemli ve ciddi sorunlar iç içe anlatılır; önemli filmleri arasında birkaç Oskar kazanan *Annie Hall* (1977), *İç Dünyalar* (1978), *Zelig* (1983), *Kahire'nin Mor Gülü* (1985), *Hannah ve Kız Kardeşleri* (1986), *Radyo Günleri* (1987) sayılabilir
ALLERSHEIM SAVAŞI 1645
ilgili madde Otuz Yıl Savaşları 13:254a
ALLGEMEINE ELEKTRIZITÄTS GESELLSCHAFT *bak.* **AEG**
ALLİGATOR
ana madde Timsah 17:200b vd., görsel
ilgili madde Sürüngenler 16:208b vd., görsel
ALMA-ATA SSCB; eski Alamati kentinin kalıntıları üzerine 1854'te askeri üs olarak kuruldu; 1855-1921 arasında adı Verni'ydi; 1923'ten bu yana Kazakistan'ın başkentidir; çamurlu toprakların kayması ve depremler nedeniyle zarar gördü; nüfus 1.128.000 (1989)
ilgili madde Kazakistan: görsel 10:133
"ALMAGEST" Batlamyus'un yapıtı
ilgili maddeler
Batlamyus 3:79b
Evren 6:235a
Takımyıldız 16:300b
ALMAGRO, DIEGO DE İspanyol asker, 1475-1538; 1537 de Peru'nun Cuzco kentinde Pizzaro'ya yenildi
ilgili maddeler
Pizarro 14:88a
Şili 16:275b
ALMANAK *ya da* **Yıllık**
madde başlığı Almanak 1:157a
ALMAN BİRLİĞİ
ilgili madde Bismarck 3:229b vd.
ALMANCA Almanya, Avusturya ve İsviçre'de konuşulan dil; dünyada en yaygın altıncı dildir; Hint-Avrupa dil ailesinin Batı Germen öbeğine bağlıdır; Yüksek Almanca ve Aşağı Almanca olarak ikiye ayrılır; Yüksek Almanca, 16. yy'da Martin Luther'in Kutsal Kitap'ı çevirirken kullandığı lehçeye dayanır ve resmi yazı dilidir; Aşağı Almanca, Almanya'nın kuzeyindeki bölgelerde kouşma dilidir
ilgili maddeler
Alman edebiyatı 1:161a
Avrupa dilleri 2:186a
Avusturya 2:297b
Dil 5:226b
Grimm Kardeşler 7:233a
Luther 11:294a
ALMAN ÇEŞMESİ İstanbul; İstanbul'u ziyaretinin anısı olarak Alman İmparatoru II. Wilhelm tarafından Sultanahmet Meydanı'nda yaptırılmıştır; Almanya'da yapılıp 1901'de yerine konan çeşme değişik mimari üslubuyla dikkati çeker
ALMAN ÇOBAN KÖPEĞİ *ya da* **Alman kurt köpeği** zekâsı ve sahibine bağlılığıyla tanınan köpek soyu; bekçi ve polis köpeği ya da körler için kılavuz köpek olarak kullanılır
ilgili maddeler
Köpek 11:49a
Körlük 11:65b
ALMAN DEMOKRATİK CUMHURİYETİ *ya da* **Doğu Almanya**
madde başlığı Alman Demokratik Cumhuriyeti 1:158a, görsel, harita
ana madde Almanya 1:168a vd.
ilgili maddeler
Almanya Federal Cumhuriyeti 1:172a vd.
İkinci Dünya Savaşı 8:307b
•*kentler, bölgeler ve yüzey biçimleri, örn.* Berlin; Elbe Irmağı; Leipzig; Saksonya
ALMAN DOĞU AFRİKASI Afrika'da tarihi bölge
ilgili maddeler
Birinci Dünya Savaşı 3:208b
Burundi 4:73a
ALMAN EDEBİYATI
madde başlığı Alman edebiyatı 1:160a, görsel
ilgili madde Tiyatro sanatı 17:215a vd.
ALMAN GÜMÜŞÜ *ya da* **Nikel gümüşü** *ya da* **Mayşor** genellikle gümüş taklidi olarak kullanılan bakır, çinko ve nikel alaşımı
ilgili maddeler
Alaşım 1:136b
Nikel 13:85a
ALMAN HAMAMBÖCEĞİ *ya da* **Kalorifer böceği** *ya da* **Kakalak**
ilgili madde Hamamböceği 8:20b, görsel
ALMAN KURT KÖPEĞİ *bak.* **ALMAN ÇOBAN KÖPEĞİ**
ALMAN MÜZİĞİ
madde başlığı Alman sanatı ve müziği 1:163b, görsel
•*sanatçıların adları, örn.* Bach; Brahms; Schumann; Weber
ALMANPAPATYASI Avrupa'da kendiliğinden yetişen ve bahçe bitkisi olarak ekilen, çok keskin kokulu papatya türü; sarı ya da beyaz çiçekli kömeçleri halk hekimliğinde ilaç olarak, çiçeklerinden demlenen papatya çayı da yatıştırıcı olarak kullanılır
ilgili madde Papatya 13:312a
"ALMAN REQUIEM" Brahms'ın bestesi
ilgili maddeler
Brahms 4:15a
Koro ve korał müzik 11:15b
ALMAN SANATI
madde başlığı Alman sanatı ve müziği 1:163b, görsel
•*sanatçıların adları, örn.* Dürer; Holbein
ALMAN-SOVYET SALDIRMAZLIK PAKTI askeri pakt
ilgili maddeler
Estonya 6:211a
İkinci Dünya Savaşı 8:298a, 300a
Litvanya 11:267a
Moldavya 12:260b
ALMANYA II. Dünya Savaşı sonunda Alman Demokratik Cumhuriyeti ve Almanya Federal Cumhuriyeti olarak ikiye ayrılan Almanya, 1990'da yeniden birleşmiştir
madde başlığı Almanya 1:168a, görsel
ana maddeler
Alman Demokratik Cumhuriyeti 1:158a vd.
Almanya Federal Cumhuriyeti 1:173b vd.
ilgili maddeler
Abluka 1:20a
Alsace-Lorraine 1:182a vd.
Amerika Birleşik Devletleri 1:213b, 214b vd.
Avrupa 2:174b vd.
Avusturya 2:209a vd.
Belçika 3:122b vd.
Berlin Antlaşması 3:141a vd.
Beyaz Rusya 3:159a
Birinci Dünya Savaşı 3:204a vd.
Bismarck 3:229a vd.
Bohemya 3:268b
Bulgaristan 4:55a
Deniz kuvvetleri 5:163a
Estonya 6:211a
Faşizm 6:258a vd.
Fransa 7:31a vd.
Göç 7:189b
Güdümlü balon 7:248a, 248b vd.
Haçlı Seferleri 7:321a
Havacılık tarihi 8:61b vd.
Hava kuvvetleri 8:73b vd.
Hitler 8:190a vd.
Irk 8:232b
Irkçılık 8:233b
İkinci Dünya Savaşı 8:296a vd.
Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu 11:131b vd.
Letonya 11:239b vd.
Litvanya 11:267a
Luther 11:294a vd.
Lüksemburg 11:298a
Madalya ve nişanlar 11:309b
Mimarlık 12:231b
Mondros Mütarekesi 12:264a vd.
Motorlu taşıtlar 12:298a
Mülteci 12:330b
Müzik 13:18a vd.
Namibia 13:28a
Nazizm 13:44a vd.
Osmanlı İmparatorluğu 13:238a
Otuz Yıl Savaşları 13:252b
Polonya 14:114b
Propaganda 14:146b vd.
Protestan Kilisesi 14:149b
Prusya 14:152a vd.
Resim sanatı 14:227a, 232b
Richelieu 14:238b
Rönesans 14:290a
Sanayi Devrimi 15:48a
Savaş ve savaş araçları 15:81a vd.
Sevr Antlaşması 15:155a
Sinema 15:230b, 232a, 236a
Sosyalizm 15:326a
Sosyal yardım hizmetleri 15:329a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:21a, 24a vd.
Stalin 16:132b vd.
Tank 16:321a
Tanzanya 16:326b
Tarih 17:43a
Togo 17:226b
•Almanca; Alman edebiyatı; Alman sanatı ve müziği; *kentler, bölgeler ve yüzey biçimleri, örn.* Berlin; Hannover; Harz Dağları

ALMANYA FEDERAL CUMHURİYETİ *ya da* **Batı Almanya**
madde başlığı Almanya Federal Cumhuriyeti 1:172b, görsel, harita
ana madde Almanya 1:172b vd.
ilgili maddeler
Alman Demokratik Cumhuriyeti 1:158a
Cumhuriyet 4:214a
Devlet 5:206a
Nato 13:39b
Radyo ve televizyon yayınları 14:193a
•*kentler, bölgeler ve yüzey biçimleri, örn.* Bonn; Bavyera; Karaorman; Ren Irmağı; Ruhr

ALMEIDA, MANUEL ANTÔNIO DE Brezilyalı romancı, 1831-61
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:209b

"AL MİDİLLİ" Steinbeck'in öyküleri
ilgili madde Steinbeck 16:134b

ALMUS Tokat'ın ilçesi; dağlık ve engebeli bir bölgede bulunur; ilçe merkezi Almus kasabası Almus baraj gölünün kıyısında kurulmuştur; nüf. (1990 geç.): ilçe 35.816, kasaba 5.938

ALMUS BARAJI Tokat
ilgili madde Baraj, tablo 3:36

ALNAR, HASAN FERİT Türk besteci, 1906-78
ana madde Türk Beşleri 18:26a, görsel

ALNİKO alaşım
ilgili maddeler
Magnetizma 11:323a
Metal 12:170a

ALOTROP
ilgili maddeler
Fosfor 6:330b
Karbon 10:54b

ALPAKA devegillerden, lamayla yakın akraba olan memeli hayvan; Güney Amerika'da, özellikle Bolivya, Peru ve Şili'de yaşar; bacakları ve boynu uzun, kuyruğu kısa, başı küçük, kulakları dik, zarif bir hayvandır; yünü için evcilleştirilmiştir ve aynı amaçla çiftliklerde beslenir; normal olarak iki yılda bir kırkılır ve her hayvandan 3 kg kadar yapağı alınır
ilgili maddeler
Lama 11:197a
Yün; görsel 19:215

ALP ARSLAN Büyük Selçuklu hükümdarı, ö. 1072
madde başlığı Alp Arslan 1:177a, görsel
ilgili maddeler
Anadolu Beylikleri 1:243b vd.
Anadolu Selçuklu Devleti 1:249b
Büyük Selçuklu Devleti 4:93a
Karahanlılar 10:35a
Malazgirt Savaşı 12:22b

ALP BİTKİSİ
madde başlığı Alp bitkileri 1:178a, görsel

ALP BORUSU müzik aleti; Alpler'de çobanların çaldığı boru
ilgili madde Korno ailesi 11:15a

ALP BUZULU *bak.* **VADİ BUZULU**

ALP CENTİYANI *ya da* **Mavi centiyan**
ilgili madde Centiyan 4:160b, görsel

ALP ÇAYIRI
ilgili maddeler
Akdeniz Bölgesi 1:114a
Alp bitkileri 1:179a, görsel
Doğu Anadolu Bölgesi 5:272a

ALP DAĞKEÇİSİ
ilgili maddeler
Alp Dağları 1:181b
Dağkeçisi 5:58b

ALP DAĞLARI Avrupa
madde başlığı Alp Dağları 1:179a, görsel
ilgili maddeler
Adriya Denizi 1:37b
Avrupa 2:177a vd.
Avusturya 2:207a
Dağcılık 5:57b
İsviçre 9:133b vd., görsel
İtalya 9:143b vd.

ALP DEPREM KUŞAĞI
ilgili madde Deprem 5:185a, 186b

ALP DİSİPLİNİ
ilgili madde Kayak 10:118a, görsel

ALP ER TUNGA İskit Türkleri'nin efsanevi hakanı
ilgili maddeler
Ağıt 1:80a
Destan 5:199a

ALPLER *bak.* **ALP DAĞLARI**

ALP MARMOTU
ilgili madde Marmot 12:76a

ALPÖGE, ATİLLA Türk oyun yazarı, d. 1935
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:148b

ALP SEMENDERİ *ya da* **Kara semender**
ilgili madde Semender 15:116b

ALPTİGİN Gazneli hükümdarı, ö. 963
ilgili madde Gazneliler 7:98a

ALPU Eskişehir'in ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; ilçe merkezi Alpu kasabası Porsuk Irmağı üzerinde kurulmuştur; nüf. (1990 geç.): ilçe 18.880, kasaba 5.171

ALPULLU ŞEKER FABRİKASI Babaeski, Kırklareli
ilgili maddeler
Şeker ve şeker yapımı 16:257a
Türkiye; görsel 18:59

ALSACE-LORRAINE Fransa'da bölge
madde başlığı Alsace-Lorraine 1:182a, görsel
ilgili maddeler
Almanya 1:170a
Birinci Dünya Savaşı 3:210b
Fransa 7:23a, 31a
Fransa-Prusya Savaşı 7:33a

ALSTER IRMAĞI Almanya
ilgili madde Hamburg 8:21a

ALTAMIRA MAĞARASI İspanya, Santander yakınları; tarihöncesi çağlarda yapılmış duvar resimleriyle ünlüdür
ilgili maddeler
İlkel dinler 8:329b
İspanya 9:103b
Mağara sanatı 11:330a, 331a, görsel

ALTAN, ÇETİN Türk gazeteci ve yazar, d. 1927; uzun süre çeşitli gazetelerde fıkra yazarlığı yaptı; ayrıca oyun, roman ve deneme türünde yapıtlar verdi; *Çemberler* (1964), *Mor Defter* (1965) ve *Suçlular* (1965) gibi oyunlarında, toplumun katı gerçekleri karşısında açmaza düşen insanları işledi; ilk romanı *Büyük Gözaltı* (1972) ile 1973 Orhan Kemal Roman Armağanı'nı aldı

ALT ANATOPLARDAMAR
ilgili madde Fizyoloji; görsel 6:311

ALTAR kiliselerde, ayinlerde kullanılan masaya benzer eşya; genellikle üzerinde haç ya da çarmıha gerilmiş İsa heykeli ve bazı kutsal eşyalar bulunur; kökeni, ilkel dinlerde tanrılara kurban törenlerinin düzenlendiği ya da armağanların konulduğu sunak•tır; Hıristiyanlar'a da İsa'nın kendisini insanlık için kurban ettiğini anımsatır

ALTAY, FAHREDDİN Türk asker, 1880-1974; Kurtuluş Savaşı'nda önemli görevler aldı; Süvari Kolordusu'nun komutanlığını yaptı; İzmir'e ilk giren komutandı; 1945'te orgeneralken emekliye ayrıldı

ALTAY DAĞLARI Asya; SSCB, Moğolistan ve Çin topraklarında uzanan sıradağlar; en yüksek tepesi Beluha (4.506 m); madencilik ve hidroelektrik enerji üretimi; mineralli su kaynaklarının yakınında sağlık tesisleri kurulmaktadır
ilgili maddeler
Asya 2:87a, 89b
Bozkır 3:323b
Çin Halk Cumhuriyeti 4:310a
Göktürkler 7:198b
Mezar 12:191a

ALTAY DİLLERİ
madde başlığı Ural-Altay dilleri 18:207b
ilgili maddeler
Afganistan 1:41a
Türk dilleri 18:34a
Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:236a, 237a

ALTDERİ
ilgili madde Deri 5:189a vd.

ALTDORFER, ALBRECHT Alman ressam, 1480-1538; manzara resminin öncülerinden ve oymabaskı sanatçısı; günbatımını, şafak aydınlığını, gece manzaralarını, ormanları resimleyen ilk Avrupalı ressamdır
ilgili madde Alman sanatı ve müziği 1:164b

ALTERNATİF AKIM *ya da* **Değişken akım** akış doğrultusu belirli aralıklarla değişen ya da tersine dönen elektrik akımı
ana madde Elektrik 6:108a
ilgili maddeler
Tesla 17:163a
Transformatör 17:281a

ALTERNATİF ENERJİ yeryüzündeki rezervleri giderek tükenen odun, kömür ve petrol gibi geleneksel yakıtların yerini tutacağı düşünülen enerji kaynağı
•Gelgit enerjisi; Güneş enerjisi; Jeotermal enerji; Rüzgâr enerjisi

ALTERNATİF TEDAVİ
ana madde Tedavi yöntemleri 17:103a vd.

ALTERNATÖR alternatif akım üreteci
ilgili madde Dinamo 5:233b

ALTIGEN
ilgili madde Geometri 7:129b, görsel

ALTIGEN PRİZMA
ilgili madde Kristal 11:79a

"ALTI KİŞİ YAZARINI ARIYOR" Pirandello'nun tiyatro oyunu
•Pirandello

ALTILIK *bak.* **SEKSTANT**

ALTIN
madde başlığı Altın 1:182b, görsel
ilgili maddeler
Alaşım 1:137a
Altına hücum 1:188b vd.
Ayar damgası 2:221a
Bankalar ve bankacılık 3:23b vd., görsel

Değerli taşlar ve mücevherler 5:108b, görsel
Güney Afrika 7:283b, görsel
Para 13:316b vd.
Platin 14:98b
Simya 15:214b vd.
Tezhip 17:170b
Yoğunluk 19:185a
ALTINA HÜCUM
madde başlığı Altına hücum 1:188b, görsel
ilgili maddeler
Amerika Yerlileri 1:232a
California 4:102b
Kanada 9:315b
Madencilik 11:315b
Sierra Nevada 15:199a
Yeni Zelanda 19:152b
"ALTINA HÜCUM" Chaplin'in filmi
ilgili madde Chaplin 4:179a
ALTINAPA BARAJI Konya
ilgili madde Baraj: tablo 3:36
ALTINAY, AHMET REFİK Türk tarihçi, 1880-1937; tarihi geniş kitlelere sevdiren yapıtlarıyla tanındı; Osmanlı tarihinin çeşitli dönemlerini, olaylarını ve kişilerini bir roman havası içinde yansıtan yapıtları yanında bilimsel incelemeleri de vardır; yayımlanmış kitaplarının sayısı 100'ü aşar
ALTINBAŞAK OVASI *bak.* **HARRAN OVASI**
ALTINBAŞ KEFAL
ilgili madde Kefal 10:142a
"ALTIN BATI'NIN KIZI" Puccini'nin operası
ilgili madde Puccini 14:159a
ALTIN BOYNUZ *bak.* **HALİÇ**
ALTIN BUZAĞI Yahudiler'in Mısır'dan çıkış ve İsrail Kralı I. Yeroboam döneminde (İÖ 10. yy) taptıkları put; Eski Ahit'te anlatılır; Musevilik inancına ve Tanrı ile yapılan Ahit'e aykırı olduğu için reddedilip Musa'nın isteğiyle eritilir
"ALTINCI SENFONİ" Beethoven'in bestesi *bak.* **PASTORAL SENFONİ**
"ALTINCI SENFONİ" Mahler'in bestesi
ilgili madde Mahler 12:7b
"ALTIN CİVCİV" Behrengi'nin öyküleri
ilgili madde Behrengi 3:118a
ALTIN ÇAĞ İbrani edebiyatı
ilgili madde İbrani edebiyatı 8:265a
ALTIN ÇAĞ İspanyol edebiyatı
ana madde İspanyol edebiyatı 9:108b
ilgili madde İspanya 9:107a
ALTIN ÇAĞ Latin edebiyatı
ana madde Latince 11:213b vd.
"ALTIN ÇAĞ" Buñuel'in filmi
ilgili madde Buñuel 4:61a
ALTIN ÇAĞLAYAN İzlanda
ilgili madde İzlanda: görsel 9:165
ALTINÇANAĞI zeytingillerden, Doğu Asya ile Avrupa'da dağılmış 7 türü içeren bitki cinsi; bu çalımsı bitkilerin çoğu, henüz yapraklanmamış dalları bezeyen yıldız biçimindeki parlak sarı çiçekleriyle gösterişli süs bitkileridir
ilgili maddeler
Budama 4:36a
Çiçek: görsel 4:295
ALTINDAĞ Ankara'nın ilçesi; kentin kuzeyinde yer alır; 1950'lerde kırsal kesimden Ankara'ya göç edenlerin ilk yerleşim alanlarından biri olmuş ve kısa zamanda bir gecekondu bölgesi haline gelmiştir; nüf. (1990 geç.): ilçe 421.407, kent 416.251
ALTINEKİN Konya'nın ilçesi; daha önce Cihanbeyli ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf.(1990 geç.):16.624, kasaba 3.955
ALTIN ELDİVEN amatör boks şampiyonası; 1926'da ABD'de yayımlanan *Chicago Tribune* gazetesinin desteğiyle başlatıldı
ilgili maddeler
Louis 11:288a
Muhammed Ali 12:304b
"ALTIN GALAKSİ" Asimov'un romanı
ilgili madde Asimov 2:59a
ALTIN GELENGİ
ilgili madde Gelengi 7:102b
ALTINGÖZ
ilgili madde Ördek 13:276b
"ALTIN HOROZ" Rimski-Korsakov'un operası
ilgili maddeler
Opera 13:190b
Rimski-Korsakov 14:140b
"ALTIN IŞIK" Ziya Gökalp'in masal kitabı
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:17a
Folklor 6:325b
ALTIN KESEĞEN
ana madde Keseğen 10:185a
ilgili madde Hayvanat bahçesi 8:105a
ALTIN KIYISI Afrika; Gine Körfezi'nin bir bölümünü kaplayan tarihi bölge
ana madde Gana 7:70b vd.
ilgili maddeler
Accra 1:21b
İngiliz Uluslar Topluluğu 9:30a
Togo 17:227a
ALTIN KOZA FİLM ŞENLİĞİ *bak.* **ADANA ALTIN KOZA FİLM ŞENLİĞİ**
ALTINKÖSTEBEK
ilgili madde Köstebek 11:68a
ALTIN KULE Sevilla, İspanya
ilgili madde Sevilla 15:154a
ALTINORDU DEVLETİ *ya da* **Altın Orda Devleti** Moğol-Türk devleti, 13.-16. yy
madde başlığı Altınordu Devleti 1:189b, harita
ilgili maddeler
Kırım Hanlığı 10:215b
Sibirya 15:193b
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:17b
Tatarlar 16:81b
ALTINÖZÜ Hatay'ın ilçesi; ana geçim kaynağı tarımdır; ilçe merkezi Altınözü kasabasının yakınlarında Romalılar'dan kaldığı sanılan kaya mezarları vardır; nüf. (1990 geç.): ilçe 58.201, kasaba 6.560
ALTIN PARA STANDARDI
ilgili madde Para 13:318b
ALTIN PORTAKAL FİLM ŞENLİĞİ *bak.* **ANTALYA ALTIN PORTAKAL FİLM ŞENLİĞİ**
ALTIN POST Yunan mitolojisi
madde başlığı Altın Post 1:190b
ilgili maddeler
Afrodit 1:60b
Altın 1:186a
ALTIN SUYU
ilgili madde Altın 1:186b
ALTIN SÜLÜN
ilgili madde Sülün 16:202a
ALTIN TAPINAK Amritsar, Hindistan
ilgili maddeler
Gandhi 7:71b
Sihler 15:204a, görsel
ALTINTAŞ Kütahya'nın ilçesi; ilçe merkezi Altıntaş kasabası tarım olanakları sınırlı olduğundan fazla gelişememiştir; nüf. (1990 geç.): ilçe 24.663, kasaba 5.509
ALTINTAŞ, YURDAER Türk afiş ve grafik sanatçısı, d. 1935; grafik sanatların hemen her dalında ürün vermiş, ama özellikle afiş sanatçısı olarak tanınmıştır; başlangıçta daha çok simgeci bir anlatımı benimsemişken, 1970'ten sonra folklor öğeli resimlere yöneldi; yurtiçinde ve yurtdışında birçok ödül kazandı; yapıtları yurtdışında yayımlanan ilk Türk grafik sanatçısıdır
ilgili madde Grafik sanatlar: illüstrasyon: görsel 7:224
ALTINTEPE Erzincan'da höyük
ilgili maddeler
Erzincan 6:177b, görsel
Kaya mezarları 10:120a
ALTINTOP *bak.* **GREYFURT**
"6 NUMARALI KOĞUŞ" Çehov'un romanı
ilgili madde Çehov 4:271b
ALTIN VARAK
ilgili maddeler
Altın 1:186b
Cam ve camcılık 4:109b
Tezhip 17:170b
ALTIN YAĞMURCUN
ilgili madde Yağmurcun 19:69a, 69b, görsel
ALTINYAĞMURU
ilgili madde Sarısalkım 15:64b
ALTIN YALDIZ
ilgili madde Altın 1:188a
ALTINYAYLA Burdur'un ilçesi; daha önce Gölhisar ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 12.206, kasaba 4.118
ALTINYAYLA Sivas'ın ilçesi; daha önce Şarkışla ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 15.858, kasaba 3.010
ALTIN YILDIZ MADALYASI askeri madalya, SSCB
ilgili madde Madalya ve nişanlar 11:310a
ALTI OK tek parti döneminde Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP), dolayısıyla Türkiye Cumhuriyeti'nin benimsediği temel ilkeleri belirten simge; CHP'nin 1931'deki kurultayında kabul edilen altı ilke cumhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık, devletçilik, laiklik ve inkılapçılıktı; 1937'de anayasaya da alınan bu ilkelerin her biri bir okla simgeleştirildi; altı ok, 1981'de kapatılana kadar CHP'nin amblemi olarak da kullanıldı
ALTIPARMAK
ilgili madde Palamut 13:293a
ALTI PAS spor
ilgili madde Futbol 7:56b
ALTIPATLAR *bak.* **REVOLVER**
6-7 EYLÜL OLAYLARI 1955; Türk-Yunan ilişkilerinin Kıbrıs sorunu nedeniyle gerginleşmesi üzerine çıkan olaylar; 6 Eylül'de Selanik'te Atatürk'ün doğduğu evin bombalandığı haberi İstanbul'daki protesto eylemlerinin başlangıcı oldu; bu eylemler Rumlar'ın evlerine, işyerlerine ve kiliselerine karşı bir saldırı ve yağmalama hareketine dönüştü; İzmir ve Ankara'da da benzer olaylar yaşandı; hükümet sıkıyönetim ilan ederek olayları bastırdı ve zarar görenlere tazminat ödendi

ALTİMETRE havada yükseldikçe atmosfer basıncının azalmasına dayanarak uçağın bulunduğu yükseltiyi gösteren aygıt; çalışma ilkesi aneroit barometreninkine benzer
ilgili madde Uçak 18:159b
ALTIPLANO Güney Amerika'da yayla; Bolivya'nın en yüksek düzlüğüdür
ilgili maddeler
Bolivya 3:276a vd.
La Paz 11:201a
ALT KAVUŞUM
ilgili madde Güneş sistemi 7:275b
ALTKÜME
ilgili madde Kümeler kuramı 11:174a
ALTO
ilgili madde Şan 16:227b
ALTO FLÜT
ilgili madde Flüt ailesi 6:320b, görsel
ALTOKÜMÜLÜS
ilgili madde Bulut 4:56b
"ALTONA MAHPUSLARI" Sartre'ın oyunu
ilgili madde Sartre 15:69b
ALTONA MÜZESİ Hamburg, Almanya
ilgili madde Müzeler ve sanat galerileri: tablo 13:13
ALTO SAKSOFON
ilgili madde Saksofon 15:29a
ALTOSTRATUS
ilgili madde Bulut 4:56b
ALTTEPKEN
ilgili madde Enzim 6:162a, görsel
ALTUNBEZER, İSMAİL HAKKI Türk hattat, 1873-1946; son dönemin en büyük hattatlarındandır; çeşitli okullarda hat sanatı ve resim dersleri verdi; celi sülüs yazılarıyla tanındı; tuğra çekmede ve yazı istifinde başarı gösterdi; tezhip sanatıyla da uğraştı
ALTUNHİSAR Niğde'nin ilçesi; daha önce Bor ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 22.560, kasaba 4.121
"ALTUN YARUK" Uygur edebiyatı
ilgili madde Türk edebiyatı 18:36a
ALUCRA Giresun'un ilçesi; dağlarla kuşatılmış bir bölgede bulunan ilçenin ana geçim kaynağı hayvancılıktır; nüf. (1990 geç.): ilçe 21.822, kasaba 11.796
ilgili madde Giresun 7:156b
ALUĞU *bak.* **ALGU**
"ALUMINAUT" denizaltı
ilgili madde Denizaltı 5:152b
ALÜMİNYUM *bak.* **ALÜMİNYUM**
ALÜMİNA alüminyum oksit; doğada korindon minerali içinde bulunur; sanayide boksitin arıtılmasıyla elde edilir
ilgili maddeler
Alüminyum 1:191b
Boksit 3:274a, 274b
ALÜMİNYUM *ya da* **Aluminyum**
madde başlığı Alüminyum 1:191a, görsel
ilgili maddeler
Alaşım 1:136b
Boksit 3:274a
Kablo 9:237b
Kaynak 10:124b
Teleskop 17:134a
Uçak 18:160b
ALÜMİNYUM FOLYO
ilgili madde Alüminyum 1.192b
ALÜMİNYUM OKSİT *bak.* **ALÜMİNA**
ALÜMİNYUM TUNCU
ilgili maddeler
Alüminyum 1:193a
Bakır 2:286a
ALÜVYON *ya da* **Lığ** sellerin geçtiği yerde kalan ya da akarsularla deniz kıyısına taşınan çamur ve kum kütlesi
ilgili maddeler
Akarsu 1:102b
Kıyı 10:235b
Madencilik 11:315a
Toprak 17:248b, görsel
ALÜVYON ALTINI *ya da* **Plaser altın** akarsuların taşıdığı alüvyon çökeltilerinde balçık, kum ve çakılla karışmış halde bulunan altın
ilgili maddeler
Altın 1:184b
Madencilik 11:315a
ALÜVYON OVASI *bak.* **TAŞKIN OVASI**
ALVARADO, PEDRO DE İspanyol fatih, 1485-1541; Meksika ve Orta Amerika'nın fethine katıldı; 1518'de Yucatán Yarımadası'na geçti; 1519'da Hernán Cortés'in ordusunda Meksika'nın fethine katıldı; bir süre Tenoçtitlán'ı yönetti; Guatemala'da, Ekvador'da keşif ve fetihler yaptı; Guatemala valiliğine atandı; bir Yerli ayaklanmasında öldürüldü
ilgili madde El Salvador 6:139b
ALVEOL akciğerlerdeki küçük hava keseciklerinden her biri
ilgili maddeler
Akciğer 1:107b
Solunum 15:317b
"ALVIN" denizaltı
ilgili madde Dalgıçlık 5:67b, görsel
ALYATTES Lidya kralı, ö. İÖ y. 560; hk. d. İÖ y. 619 - y. 560
ilgili madde Lidya 11:248b vd.
"ALYOŞKA'NIN YÜREĞİ" Şolohov'un yapıtı
ilgili madde Şolohov 16:286a
ALYUVAR *ya da* **Eritrosit**
ana madde Kan 9:299b vd.
ilgili maddeler
Sıtma 15:183b
Solunum 15:319a
AM *bak.* **GENLİK MODÜLASYONU**
A.M. Latince *ante meridiem* (öğleden önce) sözcüklerinin kısaltması
ilgili madde Gündüz ve gece 7:265a
AMADO, JORGE Brezilya'lı yazar, d. 1912; Siyahlar'ın, melezlerin ve yoksul halkın öykülerini anlattı; 1930'da gazeteciliğe başladı; 1946'da Kurucu Meclis'e seçildi; sosyalist etkinlikleri nedeniyle birçok kez kovuşturmaya uğradı, ülkesinden sürüldü ve yapıtları Brezilya ile Portekiz'de yasaklandı; *Tarçın Kokulu Kız* ve *Kızgın Toprak* Türkçe'ye çevrilmiş yapıtlarındandır
ilgili madde Barış hareketleri 3:44a
AMALGAM *ya da* **Malgama** bütün cıva alaşımlarının ortak adı; bazıları sıvı, bazıları kristalleşmiş katı haldedir; gümüş, kadmiyum ve bakır amalgamlar genellikle dişçilikte dolgu malzemesi olarak kullanılır
ana madde Alaşım 1:137a
ilgili maddeler
Altın 1:186a
Cıva 4:187b
Diş hekimliği 5:243a
AMALIENBORG SARAYI Kopenhag, Danimarka
ilgili madde Kopenhag 11:7b
AMANOS DAĞLARI Akdeniz Bölgesi'nde, Toroslar'ın bir kolu olan volanik kökenli sıradağ; uzunluğu 180 km, en yüksek noktası Daz Dağı (2.240 m)
ilgili maddeler
Akdeniz Bölgesi 1:113a
Çukurova 5:50b
Toroslar 17:255b
"AMARCORD" Fellini'nin filmi
ilgili madde Fellini 6:269a
AMARE, EL- Irak'ta kent
ilgili madde Irak 8:229a
AMASRA Zonguldak'ın ilçesi; daha önce Bartın ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; Karadeniz Bölgesi'nde turizme açılan ilk yörelerdendir; nüf. (1990 geç.): ilçe 19.869, kasaba 6.504
ilgili madde Zonguldak 19:265a, görsel
AMASYA il
madde başlığı Amasya 1:193a, harita
ilgili madde Babai Ayaklanması 2:248b
AMASYA kent
ana madde Amasya 1:194b vd., görsel
AMASYA ANTLAŞMASI Osmanlılar ile Safeviler arasında imzalanan barış antlaşması, 29 Mayıs 1555; Nahcivan seferinde Safeviler'e karşı büyük başarı kazanan Kanuni Sultan Süleyman dönüş yolundayken, Safevi Şahı I. Tahmasp elçisini Amasya'ya göndererek barış istedi; antlaşma, aralıklarla 37 yıl süren Osmanlı-İran Savaşı'na son verdi; bu belge aynı zamanda Osmanlılar ile Safeviler arasındaki ilk yazılı sözleşmedir
AMASYA TAMİMİ 21 Haziran 1919
ilgili maddeler
Amasya 1:195b
Atatürk 1:121a vd.
AMATERASU Japon mitolojisi
ilgili maddeler
Efsane ve mitler 6:57b
Şinto dini 16:282a
AMATI, NICOLÒ İtalyan keman yapımcısı, 1596-1684; y. 1550-1692 arasında Cremona'da büyük ün kazanan keman yapımcısı bir ailenin üyesiydi; Andrea Guarnieri ve Antonio Stradivari gibi değerli öğrenciler yetiştirdi
ilgili madde İtalya 9:149b
AMATÖR RADYO YAYIMCILIĞI
ilgili madde Radyo ve televizyon yayınları 14:191b
AMAZON Anadolu ve Yunan mitolojisinde kadın savaşçı
madde başlığı Amazonlar 1:198a, görsel
ilgili maddeler
Amasya 1:193a
Samsun 15:41a
AMAZON HAVZASI Güney Amerika
ilgili maddeler
Amazon Irmağı 1:196b
Brezilya 4:22a vd.
İklim 8:315a
Yağmur ormanları 19:70b
AMAZON IRMAĞI Güney Amerika
madde başlığı Amazon Irmağı 1:195b, harita
ilgili maddeler
Akarsu 1:102a
Brezilya 4:22a vd.
Peru 14:52a
AMAZON KARINCASI

ilgili madde Karınca 10:65a
AMAZON MANATİSİ
ilgili madde Manati 12:31b
AMAZON NİLÜFERİ *ya da* **Kraliçe nilüferi**
ilgili maddeler
Amazon Irmağı: görsel 1:197
Nilüfer 13:87a
Tropik bölgeler 17:298a
AMAZON PAPAĞANI
ilgili maddeler
Doğayı koruma 5:266b
Papağan 13:311a
AMAZON YERLİLERİ halk
ana madde Amazon Irmağı 1:196b vd.
ilgili madde Brezilya: görsel 4:24
AMBAN
ilgili madde Tibet 17:193b
AMBARGO hava, deniz ve karayolu taşıtlarının başka bir ülkeye geçişinin engellenmesi; genellikle ticaret mallarının, savaşta ise silahların belirli bir ülkeye ulaşmasını engellemek amacıyla uygulanır
ilgili maddeler
Allende 1:157a
Castro 4:133a
Jefferson 9:197a
Saddam Hüseyin 14:330a
AMBARLI TERMİK SANTRALİ İstanbul; 1967'de kuruldu, 1970-71'de yeni birimler eklendi; petrol ürünlerini yakarak yılda 4,5 milyar kW/saat elektrik üretir
ilgili madde Petrol 14:64b
AMBER kaşalotların bağırsaklarından denize boşaltılan esmer renkli, yağsı madde; kolay tutuşan mum kıvamında bir katıdır; parfüm sanayisinde kokuların kalıcılığını sağlamak için kullanılır
ilgili maddeler
Balina 2:333a
Parfüm 13:328b
AMBERBALIĞI *bak* **KAŞALOT**
AMBERPARİS *bak* **KADINTUZLUĞU**
AMBLEM
ilgili maddeler
Arma ve armacılık 2:31a vd.
Grafik sanatlar 7:220a, görsel
Kartal 10:78a
AMBULANS *ya da* **Cankurtaran**
madde başlığı Ambulans 1:198b, görsel
ilgili madde İspanya-Amerika Savaşı: görsel 9:107
AMCABEY Cemal Nadir'in yarattığı karikatür tipi
ilgili madde Cemal Nadir 4:151a, görsel
AMCAZADE HÜSEYİN PAŞA Osmanlı sadrazamı, 1644-1702; Karlofça Antlaşması'nın imzalanmasında önemli rol oynamıştır
ilgili madde Köprülü Ailesi 11:62b
"AMEDE" Ionesco'nun oyunu
ilgili madde Ionesco 9:63a
AMELİYAT
ana madde Cerrahi 4:161a, görsel
ilgili maddeler
Anestezi 1:270b vd.
Antiseptik 1:298a vd., görsel
Hastane 8:47a, görsel
Lister 11:264b
Yara 19:101a
AMELİYATHANE ameliyat salonu
ilgili maddeler
Antiseptik 1:298b
Hastane: görsel 8:47
AMENEMHET III Mısır firavunu, hk. d. İÖ 1842-1797
ilgili madde Eski Mısır 6:188a
AMENHOTEP II Mısır firavunu, hk. d. İÖ 1450-25
ilgili madde Mezar: lahit: görsel 12:190
AMENHOTEP III *ya da* **Amenofis** Mısır firavunu, hk. d. İÖ 1417-1379
ilgili madde Teb 17:98b, 99a
AMENHOTEP IV *bak* **AHENATON**
AMENOFİS *bak* **AMENHOTEP III**
AMENOFİS IV *bak* **AHENATON**
AMENTÜ
ilgili madde İslam 9:96a
AMERICAN BROADCASTING COMPANY *bak* **ABC**
AMERİKA
madde başlığı Amerika 1:199b
ilgili maddeler
Amerika Yerlileri 1:229a
Keşifler 10:193a
Kolomb 10:303b vd.
Tekerlek 17:107b
Vespucci 18:328b
Vikingler 19:14b
•Güney Amerika; Kuzey Amerika; Orta Amerika
"AMERİKA" Kafka'nın romanı
ilgili madde Kafka 9:254a
AMERİKA ALLİGATORU
ilgili madde Timsah 17:200b
AMERİKA ANTİLOBU Kuzey Amerika'ya özgü memeli hayvan; evrim tarihi açısından, geyikler ile antiloplar arasındaki bağlantı halkası sayılır
ilgili madde Antilop 1:294a
AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ
madde başlığı Amerika Birleşik Devletleri 1:199b, görsel, harita, tablo
ana maddeler
Amerika Yerlileri 1:233a
Kuzey Amerika 11:151b vd.
Siyah Amerikalılar 15:269a vd.
ilgili maddeler
Allende 1:157a
Almanya 1:172a
Altına hücum 1:188a vd.
Amerikan futbolu 1:228a
Anayasa 1:264a
Antarktika 1:290b
Ay 2:214a
Bakanlar kurulu 2:284a
Bale 2:304b
Bankalar ve bankacılık 3:24a
Barış hareketleri 3:44a vd.
Basketbol 3:56b
Batı Hint Adaları 3:76a
Berlin 3:140b
Bermuda 3:144b
Beyaz Saray 3:160a
Beyzbol 3:168a
Bilgisayar 3:187a
Bilimkurgu 3:189a
Birinci Dünya Savaşı 3:207b, 208b, 210a vd.
Birleşmiş Milletler 3:216b
Boks 3:273a
Bomba 3:286a
Borsa ve kambiyo 3:299a
Boykot 3:321a
Cam ve camcılık 4:111b
Castro 4:133b
Caz 4:136a
Çizgi film 4:331a
Çocuk edebiyatı 5:11a
Çocuk suçları 5:40a
Dans 5:82b
Demiryolu ve tren 5:135a vd.
Demokrasi 5:143b
Denizaltı 5:148a vd.
Deniz kuvvetleri 5:163a
Deniz savaşları 5:175a
Deniz taşımacılığı 5:178a
Devlet 5:206a
Devlet başkanı 5:207a
Elektrik enerjisi 6:110b
Elmas 6:137b
El Salvador 6:139b
Etnik gruplar 6:220a
Filipinler 6:298a vd.
Fransa 7:32a
Gemi ve gemi yapımı 7:119b
Gorbaçov 7:183b
Göç 7:190a
Gökdelen 7:195a vd.
Grafik sanatlar 7:223a
Güdümlü balon 7:248b
Güdümlü füzeler 7:250a
Güney Amerika 7:291a, 291b
Habercilik 7:313b
Haiti 7:326a
Halk dansları 8:10b
Havacılık tarihi 8:64b vd.
Hava kuvvetleri 8:74b vd.
Hazır giyim sanayisi 8:112a vd.
Hükümet 8:224a
Irkçılık 8:233a
İkinci Dünya Savaşı 8:300a vd.
İngiltere 9:44a
İnşaat sanayisi 9:61a
İspanya-Amerika Savaşı 9:107a
İzlanda 9:167b
Japonya 9:195a
Kadın hakları 9:248a, 249b vd.
Kampuçya 9:297b
Kanada 9:315a
Kapitalizm 10:12b
Karikatür 10:68b, 70b
Kauçuk 10:102b
Kent 10:171a, 171b
Kimyasal savaş 10:271a
King 10:273b
Kore Cumhuriyeti 11:10a vd.
Kovboy 11:25b
Kölelik 11:38a
Kutupların keşfi 11:138a, 140a
Küba 11:167a
Liberya 11:245a vd.
Libya 11:247b vd.
Mahkeme 11:333b
Meksika 12:135b vd.
Mimarlık 12:231a
Mobilya 12:252b
Motorlu taşıtlar 12:282a, 288a
Motosiklet yarışı 12:293a
Müzeler ve sanat galerileri: tablo 13:13
Nikaragua 13:84a
Otobüs 13:248a
Otomobil yarışı 13:251a
Ölçme 13:266b, 268a
Özürlülerin eğitimi 13:286b
Panama Kanalı 13:304b vd.
Para 13:318b
Parlamento 14:7b
Petrol 14:58b
Pop müzik 14:120a vd.
Porto Riko 14:130a vd.

Posta hizmetleri 14:132a vd.
Propaganda 14:146a
Radyo ve televizyon yayınları 14:190b vd.
Resim sanatı 14:234a
Rodeo 14:252a
Roket 14:255a
Sağlık ve sağlık hizmetleri 15:10b
Seçim 15:103a, görsel
Sendika 15:121a vd.
Sergi, fuar ve panayırlar 15:137a
Sigorta 15:201a
Silahsızlanma 15:211a
Sinema 15:229a vd.
Sirk 15:253a vd.
Siyasal partiler 15:282a
Siyasal ve yerel yönetim 15:285a vd.
Sosyal yardım hizmetleri 15:329a vd.
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:24b vd.
Sömürgecilik ve emperyalizm 16:34a
Suç 16:153a
Sulama 16:176a vd.
Şili 16:276b
Tarım tarihi 17:27a vd.
Tarım ve hayvancılık 17:33a vd.
Taşımacılık 17:74a
Teknoloji 17:122b
Teleskop 17:134a
Televizyon 17:138b
Tenis 17:148a
Tiyatro sanatı 17:216b
Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:224a
Türkiye 18:86b, 95b
Uçak 18:164b
Ulusal parklar 18:188a
Uluslararası ilişkiler 18:197b
Uydu 18:230a vd.
Uzay araştırmaları 18:245b vd.
Uzay uçuşları 18:257a
Vietnam Savaşı 19:13a vd.
Virgin Adaları 19:17a
Yargıç 19:104a
Yelken yarışı 19:134b
Yoksulluk 19:197a, görsel
•ABD Kongresi; Amerikan edebiyatı; CIA; FBI; *eyaletler, kentler, yüzey biçimleri ve kişiler, örn.* Alaska; Appalaş Dağları; Boston; Californıa; Jefferson; Monroe; Washington

AMERİKA BİZONU eskiden manda sanıldığı için Amerika'da daha çok *buffalo* adıyla bilinir
ilgili madde Bizon 3:256b vd., görsel

AMERİKA BOZ AYISI
ilgili madde Ayı 2:235a

AMERİKA ÇAVLANI ABD
ilgili madde Niagara Çavlanı 13:71b, görsel

AMERİKA DOĞA TARİHİ MÜZESİ New York, ABD
ilgili madde Müzeler ve sanat galerileri tablo 13 13

AMERİKA KARA AYISI
ilgili madde Ayı 2:235a, görsel

AMERİKA KESTANESİ
ilgili maddeler
Kestane 10:191b
Ormancılık 13:212b

AMERİKA KIZIL GEYİĞİ *bak.* **VAPİTİ**

AMERİKA KONFEDERASYONU
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:212a
Lincoln 11:261a
Texas 17:170a

AMERİKA KUPASI uluslararası yelkenli yat yarışı; 1851'de İngiltere tarafından başlatılan yarış, 1857'den sonra New York Yat Kulübü'nce düzenlendi
ilgili madde Yelken sporu 19:134b, görsel

AMERİKAN ANAYASASI *bak.* **ABD ANAYASASI**

AMERİKAN BAĞIMSIZLIK BİLDİRGESİ 1776, ABD
ana madde Amerika Birleşik Devletleri 1:209b
ilgili maddeler
Demokrasi 5:143b
Franklin 7:20b
İnsan hakları 9:53b
Jefferson 9:196b
Paine 13:289a
Washington 19:43b

AMERİKAN BAĞIMSIZLIK SAVAŞI *ya da* **Amerikan Devrimi** 13 Amerikan kolonisinin İngiltere'ye karşı verdiği bağımsızlık savaşı, 1775-1783
ana madde Amerika Birleşik Devletleri 1:208b vd.
ilgili maddeler
Devrim 5:208b
İsyan 9:137b
Paine 13:289a
Uluslararası hukuk 18:197a

AMERİKAN ÇINARI *bak.* **BATI ÇINARI**

AMERİKAN DEVLETLERİ ÖRGÜTÜ Amerika kıtasında Kanada dışındaki hemen hemen tüm devletlerin üye olduğu örgüt; 1948'de kuruldu
ilgili madde Uluslararası hukuk 18:198a

AMERİKAN DEVRİMİ *bak.* **AMERİKAN BAĞIMSIZLIK SAVAŞI**

AMERİKAN EDEBİYATI
madde başlığı Amerikan edebiyatı 1:221a
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:314b, 11a
Tiyatro sanatı 17:216b
•*yazarların adı, örn.* Hemingway; Twain

AMERİKAN FUTBOLU
madde başlığı Amerikan futbolu 1:228a, görsel
ilgili madde Spor kazaları 16:127a, görsel

AMERİKAN HAMAMBÖCEĞİ
ilgili madde Hamamböceği 8:21a

AMERİKAN HARDALI
ilgili madde Hardal 8:31b

AMERİKAN HASTANESİ *bak.* **AMİRAL BRİSTOL HASTANESİ**

AMERİKAN İÇ SAVAŞI ABD'de Güney ile Kuzey eyaletleri arasında çıkan savaş, 1861-65; Kuzey'in zaferiyle sonuçlandı ve köleler özgürlüklerine kavuştular
ana madde Amerika Birleşik Devletleri 1:212a vd.
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:223b
Kölelik 11:38b
Lincoln 11:261a
Siyah Amerikalılar 15:271b
Stowe 16:142a
Texas 17:170a

AMERİKAN KONGRESİ *bak.* **ABD KONGRESİ**

AMERİKAN SAMOASI Büyük Okyanus'un güneybatısında ABD'ye bağlı topraklar; Tutuila, Aunuu ve Rose adaları ile Manua Adaları olarak bilinen üç adayı ve Swains Adası'nı kapsar; Polinezyalılar'dan oluşan yerli halk ABD uyrukludur ve seçimle işbaşına gelen bir vali tarafından yönetilir; başkenti Tutuila'da bulunan Pago Pago'dur; balıkçılık ve turizm önemlidir
ilgili madde Pasifik Adaları 14:21b

AMERİKANSARMAŞIĞI
ilgili maddeler
Sarmaşık 15:68a
Tırmanıcı bitkiler 17:190a

AMERİKAN SENATOSU *bak.* **ABD SENATOSU**

AMERİKAN TEMSİLCİLER MECLİSİ *bak* **ABD TEMSİLCİLER MECLİSİ**

AMERİKA TARANTULASI iri örümcek; Güney Avrupa'ya özgü olan gerçek tarantulalarla akrabalığı yoktur
ilgili madde Tarantula; görsel 17:13

AMERİKA YERLİLERİ
madde başlığı Amerika Yerlileri 1:229a, görsel, harita
ilgili maddeler
Amazon Irmağı 1:196b vd.
Amerika Birleşik Devletleri 1:205a
And Dağları 1:267b
Bebek 3:110a, görsel
Boncuk 3:287b
Güney Amerika 7:289a
İletişim 8:322b vd.
Keşifler 10:192a
Kuzey Amerika 11:155a
Orta Amerika 13:218b
Tarım tarihi 17:23b
Texas 17:169a
Yangın ve yangından korunma 19:85b
•Aleutlar; Apaşlar; Aravaklar; Aztekler; Çerokiler; Eskimolar; Hopiler; İnkalar; Karipler; Komançiler; Kuvakiyutlar; Mayalar; Pueblolar; Siular

AMERİKYUM uranyumötesi element•; kimyasal simgesi Am, atom numarası 95; adını Amerika kıtasından almıştır; gümüş beyazlığında radyoaktif bir metaldir; en kararlı izotopu Am-243'tür (yarı ömrü 7.370 yıl); ilk kez 1944'te, plütonyumun nötronlarla bombardımanı sırasında yapay yoldan elde edilmiştir

AMETAL sertlik, parlaklık, elektrik ve ısı iletkenliği gibi metallere özgü özellikleri göstermeyen element; örn. karbon, kükürt, silisyum, bor, fosfor, azot, oksijen ve halojenler grubu elementleri ametal sayılır
ilgili maddeler
Kimyasal elementler 10:268b
Metal 12:169a

AMETİST *ya da* **Mor yakut** kuvars yapısında yarı değerli taş, bol miktarda demir oksit içerdiği için rengi morumsudur; bazı uzmanlara göre bu renk manganezden kaynaklanır; en bol bulunduğu yerler Brezilya ve Uruguay'dır
ilgili maddeler
Kristal 11:79b
Kuvars 11:141b
Uğur taşı 18:178a, görsel

AMFETAMİN merkez sinir sistemini uyarıcı madde, bireşim yoluyla üretilmiş renksiz bir sıvıdır; uyku kaçırıcı, zihni uyanık ve canlı tutucu, dikkati yoğunlaştırıcı, yorgunluk ve açlık duygusunu bastırıcı etki yapar

bu nedenle yasal olarak hafif ruhsal çöküntülerin ve alkolizmin tedavisinde, yasadışı yollardan da zayıflama kürlerinde ve doping amacıyla kullanılır; ama ruhsal bağımlılık (alışkanlık) yaratır ve aşırı dozda alındığında ölüme neden olabilir
ilgili madde İlaç bağımlılığı 8:319b
AMFİBİ ARAÇ hem karada, hem denizde yol alabilen ve genellikle askeri amaçlarla kullanılan taşıt
ilgili maddeler
Hoverkraft 8:210b
Tank 16:321b
AMFİBOL silikat yapısında mineraller grubu
ilgili madde Jeokimya 9:203a
AMFİBOLİT amfibollü kayaç
ilgili madde Kayaç 10:116a
AMFİBYUM
madde başlığı Amfibyumlar 1:234a, görsel
ilgili maddeler
Evrim 6:241b
Hayvan 8:94a vd.
Kış uykusu 10:230b
Tarihöncesi yaşam 17:50a, görsel
•Aksolot; Kurbağa; Semender
AMFİDROMİK NOKTA
ilgili madde Gelgit 7:104b
AMFİTİYATRO
madde başlığı Amfitiyatro 1:235b
ilgili maddeler
Gladyatör 7:176b
Sirk 15:253a
•Colosseum
AMFİZEM tedavisi olmayan akciğer hastalığı; akciğerler havayla şişerek gerildiği için hava kesecikleri yırtılır ve hasta soluk almakta çok güçlük çeker; gerçek nedeni bilinmiyor
ilgili madde Akciğer 1:108a
AMFORA eskiçağda tahıl, şarap gibi ürünleri saklamaya ve taşımaya yarayan, genellikle dibi sivri, çift kulplu çömlek
ilgili maddeler
Çanak çömlek: görsel 4:238
Dalgıçlık 5:66b
AMHARA DİLİ Etiyopya'nın ulusal dili; Sami dillerindendir
ilgili maddeler
Afrika dilleri 1:53b
Afrika halkları 1:56a
Arapça 1:313a
Etiyopya 6:218a
AMHARALAR halk
ilgili madde Etiyopya 6:218a
AMIENS Fransa; Somme vadisinde eski yapılarıyla ünlü kent; nüf. 130.302 (1982)
ilgili madde Fransa 7:27a
AMIENS ANTLAŞMASI 1802
ilgili madde Napolyon Savaşları 13:35b
AMIENS KATEDRALİ Amiens, Fransa
ilgili madde Mimarlık 12:228a
AMİK OVASI Akdeniz Bölgesi
ilgili madde Hatay 8:50b
AMİL ASETAT
ilgili madde Alkol 1:155b
AMİLAZ
ilgili madde Enzim 6:162a
AMİN, İDİ Uganda'nın eski devlet başkanı, d. y. 1924; ordu ve hava kuvvetleri komutanlığı sırasında darbe yaparak devlet başkanı oldu (1971); 1972'de ülkesindeki Asyalılar'ı kovdu; kendisine karşı olan kabileleri cezalandırdı ve binlerce kişiyi öldürttü; 1979'da Tanzanya birliklerinin Uganda'ya girmesinden sonra ülkesinden kaçtı
ilgili maddeler
Göç 7:189b
Nyerere 13:124a
Tanzanya 16:327a
Uganda 18:173b
ÂMİNE Hz. Muhammed'in annesi, ö. 577
ilgili madde Muhammed, Hz. 12:303a
AMİNOASİT amino (NH_2) ve karboksil (COOH) gruplarını içeren organik bileşiklerin ortak adı; proteinlerin temel yapıtaşlarıdır
ilgili maddeler
Beslenme 3:150a
Canlılar 4:125a, 125b
Enzim 6:162a
Hücre 8:223a
Metabolizma 12:168b
Protein 14:148a
AMİNOPLAST
ilgili madde Plastikler 14:95a, 95b
AMİP
madde başlığı Amip 1:236b, görsel
ilgili maddeler
Biyolojik saat 3:248a
Canlılar: görsel 4:125
Hücre 8:221a
Mikroplar 12:214a
Solunum 15:315b
Tekhücreli hayvanlar 17:110a, görsel
AMİPLİ DİZANTERİ
ilgili madde Amip 1:237a
AMİRAL deniz kuvvetlerinde bir filoya ya da bir grup gemiye komuta eden yüksek rütbeli subay
AMİRAL BATTI çocuk oyunu
ilgili madde Çocuk oyunları 5:32b
AMİRAL BRİSTOL HASTANESİ *ya da* **Amerikan Hastanesi** İstanbul; 1920'de ABD ordusunun girişimi ve Kızılhaç'ın desteğiyle kuruldu; bugün de sağlık hizmeti veren tam örgütlü bir özel hastane ve hemşire yetiştiren bir eğitim kurumudur
ilgili madde Hemşirelik 8:126a
AMMAN Ürdün
madde başlığı Amman 1:237a
ilgili madde Ürdün 18:279b, görsel
AMMONİT
madde başlığı Ammonitler 1:237b, görsel
AMNEZİ *bak.* **BELLEK YİTİMİ**
AMNİYON
ilgili madde Embriyon 6:141b
AMON Mısır mitolojisi; tanrıların kralı sayılan Mısır tanrısı; Güneş tanrısı Ra ile özdeşleştirilerek Amon-Ra olarak da anılmıştır
ilgili maddeler
Abu Simbel 1:20b
Eski Mısır 6:189b
Firavun 6:305b
Teb 17:98b
AMON-RA Mısır mitolojisi
ilgili maddeler
Dikilitaş 5:219b
Eski Mısır 6:190a
Heykel 8:141b
•Amon
AMON TAPINAĞI Mısır
ilgili maddeler
Amonyak 1:238b
Eski Mısır 6:188b
Sfenks 15:163a
Tapınak 17:7a
AMONYAK
madde başlığı Amonyak 1:238a
ilgili maddeler
Baz 3:104b
Gübre 7:244b
Molekül 12:262b
Soğutma 15:303b vd.
AMONYUM HİDROKSİT amonyağın sudaki çözeltisi; keskin kokulu, renksiz bir sıvıdır; amonyaklı su, hatta yanlışlıkla amonyak adıyla evlerde temizlik işlerinde ve dezenfektan olarak kullanılır
ilgili maddeler
Amonyak 1:238b
Baz 3:105b
AMONYUM KLORÜR *ya da* **Nışadır** amonyak ile hidroklorik asidin tepkimesinden elde edilen beyaz, kristalleşmiş madde
ilgili madde Amonyak 1:238b, 239a
AMONYUM NİTRAT amonyum hidroksit ile nitrik asidin tepkimesinden oluşan renksiz, kristalleşmiş madde
ilgili maddeler
Amonyak 1:239a
Gübre 7:244b
Soğutma 15:303b
AMONYUM SÜLFAT kül rengi ya da beyaz kristaller halindeki amonyum tuzu; gübre olarak kullanılır
ilgili maddeler
Amonyak 1:239a
Azot 2:245a
Gübre 7:244b
AMONYUM ŞAPI
ilgili madde Şap 16:235b
AMONYUM TUZLARI
ilgili madde Amonyak 1:239a
AMORF KATI
ilgili madde Katı 10:93b
AMORTİSMAN makine, motorlu taşıt gibi demirbaşların çalıştıkları sürece azalan değeri; şirket bu kayıp için belirli bir oranda amortisman payı ayırır
AMORTİSÖR
ilgili maddeler
Motorlu taşıtlar 12:286b, görsel
Motosiklet 12:292a, görsel
AMOS İbrani peygamberi, ü. İÖ 8. yy; İsrail Krallığı'nın yıkılışını önceden haber vermiştir
ilgili madde Din 5:231b
AMP *bak.* **ADENOZİN MONOFOSFAT**
AMPER elektrik akımı birimi; 1 voltluk bir gerilimin 1 ohm'luk bir dirençte yarattığı elektrik akımı 1 amperdir
ilgili maddeler
Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:78
Ampermetre 1:239b
Elektrik 6:107b
AMPÈRE, ANDRÉ-MARIE Fransız fizik ve matematik bilgini, 1775-1836
madde başlığı Ampère 1:239a
ilgili madde Elektrik 6:106b
AMPERMETRE *ya da* **Akımölçer**
madde başlığı Ampermetre 1:239b, görsel
AMPHİKTYONİA Eski Yunan'da dinsel bir merkez çevresinde oluşturulan birlik
ilgili madde Eski Yunan 6:202b
AMPHİPOLİS Yunanistan'da eski kent

ilgili madde Philippos 14:68a

AMPİR ÜSLUP 1800'lerin başında Fransa'da ortaya çıktı; Eski Yunan, Roma ve Mısır motiflerinden esinlendi; mimarlık, iç dekorasyon, mobilya ve giyim alanında uygulandı; uzun kıvrımlar ile metal ve ağaç bezemeler kullanıldı

ilgili maddeler
Çeşme 4:279a
Mobilya 12:252a

AMPLİFİKATÖR *bak.* **YÜKSELTEÇ**

AMPUL *bak.* **ELEKTRİK AMPULÜ**

AMPÜTASYON cerrahide, kol ve bacak gibi organların bir bölümünün ya da tümünün kesilerek alınması; iyileşme umudu olmayan yaralar, iltihaplanma, kangren, ur, şeker hastalığı ya da ağır dolaşım bozuklukları ampütasyonu gerektirebilir

ilgili madde Takma kol ve bacak 16:305b

AMR BİN KULSUM Arap şair, ö. 6. yy; *Muallakatü's-Seb'a* (Yedi Askı) adıyla bilinen şiir derlemesindeki kasidesiyle tanınır; Hire hükümdarını öldürdüğü söylentisi yayıldığı için kabilesiyle birlikte yurdundan uzaklaşmak zorunda kaldı; bütün Arabistan'ı dolaştı; kendisinden sonraki Arap şairlerini büyük ölçüde etkilemiştir

AMR İBNÜ'L-AS Arap komutan, 573-663

ilgili maddeler
Mühür 12:330a
Ömer, Hz. 13:273a

AMRİTSAR Hindistan; Pecap'ın en önemli kültür, ticaret ve ulaşım merkezi; Altın Tapınak'ın bulunduğu kent Sihler'in dinsel merkezidir; kumaş ve ipek dokuma ile halıcılık önemlidir; 1984'te askerlerin ayrılıkçı Sihler'e saldırmasıyla büyük bir siyasal çalkantı yaşanmıştır

ilgili maddeler
Gandhi 7:73a
Nehru 13:48b
Sihler 15:203a vd., görsel

AMRİTSAR KATLİAMI Hindistan, 1919; askeri birlikler, 13 Nisan'da İngiliz yönetiminin yıkıcı eylemlere karşı çıkardığı yasayı protesto eden 1.000 Hintli göstericinin üzerine ateş açtı; 379 kişi öldü, 1.200 kişi yaralandı; bu olay İngiliz-Hint ilişkilerinde kalıcı bir iz bıraktı ve Mohandas Gandhi'nin pasif direniş eylemlerini yaygınlaştırmasının başlangıcı oldu

AMSTERDAM Hollanda

madde başlığı Amsterdam 1:240b, görsel

ilgili madde Hollanda 8:197a

AMU DERYA *ya da* **Ceyhun Irmağı** SSCB'de ırmak, 1.415 km; SSCB'nın Orta Asya'daki en uzun ırmağıdır; Aral Gölü'ne dökülür; Afganistan ile sınırın bir bölümünü oluşturur

ilgili maddeler
Özbekistan 13:285a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:8a

AMULİUS Roma mitolojisi

ilgili madde Romus ve Romulus 14:280a, 280b

AMUNDSEN, ROALD Norveçli kâşif, 1872-1928

madde başlığı Amundsen 1:241b

ilgili maddeler
Antarktika 1:290b
Güdümlü balon 7:248a
Kutupların keşfi 11:137b, 139a

AMUR IRMAĞI Asya

madde başlığı Amur Irmağı 1:242a

ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:8a

AMYANT *bak.* **ASBEST**

ANA *ya da* **Kraliçe** arılar, karıncalar, yabanarıları ve termitler gibi toplu yaşayan böceklerde, koloninin üremesini ve düzenini sağlayan dişi

ilgili maddeler
Arı 1:329a, görsel
Arıcılık 1:332a vd.
Karınca 10:63b, görsel
Termit 17:154b, 155a
Yabanarısı 19:64a

"ANA" Gorki'nin romanı

ilgili madde Gorki 7:187b

ANA BİLGİSAYAR

ana madde Bilgisayar 3:180b

ANABOLİZMA

ana madde Metabolizma 12:168b

ANAÇ

ilgili madde Aşılama 2:103b

ANADOLU

madde başlığı Anadolu 1:242b

ilgili maddeler
Arkeoloji 2:25b
Aşçılık 2:95b
Demir Çağı 5:119a
Eski Yunan 6:201a, 198a
Kibele 10:249b
Medler ve Persler 12:123a
Taş Devri 17:64b vd.
Tekerlek 17:107a
Tunç Çağı 17:320b, 322a vd.

•Anadolu Beylikleri; Anadolu Selçuklu rı; Bizans İmparatorluğu; Frigya; Hititler; İyonya; Lidya; Osmanlı İmparatorluğu; Roma İmparatorluğu; Türkiye

ANADOLU ADAÇAYI *ya da* **Acıelma otu** *ya da* **Dağelması**

ilgili madde Adaçayı 1:24b

ANADOLU AJANSI *ya da* **AA** Türkiye'nin yarı resmi haber ajansı; 1920'de Ankara'da kuruldu; 1925'te anonim şirkete dönüştü; yurtiçinde bölge müdürlükleri, yurtdışında büroları ve muhabirleri vardır; abonelerine haber, fotoğraf ve teleks hizmeti verir; yabancı dilde telsiz yayını yapar; yabancı ajanslarla haber alışverişinde bulunur

ANADOLU BEYLİKLERİ eski Türk devletleri

madde başlığı Anadolu Beylikleri 1:243a, harita, tablo

ilgili maddeler
Murad 12:311b
Osmanlı İmparatorluğu 13:234b
Timur 17:202b

ANADOLU ÇINARI *bak.* **DOĞU ÇINARI**

ANADOLU ÇOBAN KÖPEĞİ *bak* **KANGAL KÖPEĞİ**

ANADOLU HİSARI İstanbul

madde başlığı Anadolu ve Rumeli hisarları 1:256a, görsel

ANADOLU LİSESİ Türkiye'de ağırlıklı olarak yabancı dilde eğitim veren ortaöğretim kuruluşu; başlangıçta kolej adıyla anılan bu kuruluşlar 1975'te Anadolu Lisesi adını aldı; birçok ilde ve bazı ilçelerde yenileri açıldı; bazı meslek liseleri de bu kapsama alındı; merkezi sınavla öğrenci alır; hazırlıkla birlikte öğretim süresi 7 yıldır

ANADOLU MEDENİYETLERİ MÜZESİ Ankara

ilgili madde Müzeler ve sanat galerileri: tablo 13:11

"ANADOLU NOTLARI" Güntekin'in anıları

ilgili madde Güntekin 7:301a

ANADOLU SELÇUKLULARI Türk devleti, 1075-1318

madde başlığı Anadolu Selçuklu Devleti 1:249b, harita, tablo

ana maddeler
Anadolu Beylikleri 1:243b vd.
Babai Ayaklanması 2:248a vd.

ilgili maddeler
Divan 5:248a
Malazgirt Savaşı 12:23a

"ANADOLU SÜİTİ" Tüzün'ün bestesi

ilgili madde Bale 2:305a

ANADOLU TÜRKÇESİ *bak.* **TÜRKİYE TÜRKÇESİ**

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ Eskişehir

ilgili madde Üniversite ve yüksekokullar: tablo 18:269

ANADOLU VE RUMELİ MÜDAFAA-İ HUKUK CEMİYETİ

ilgili maddeler
Erzurum ve Sivas kongreleri 6:185b
Kurtuluş Savaşı 11:114b
Siyasal partiler 15:282b

ANAERKİLLİK ailede ve siyasal alanda ana otoritesinin egemen olduğu toplum biçimi; 19. yy'da bazı bilim adamları, insanlığın gelişiminde böyle bir evreden geçildiği görüşünü ortaya attılar; kesin kanıtlar bulunamadığı için bu görüş günümüzde genel olarak benimsenmez; anaerkilliğin hiçbir zaman mutlak biçimde varolmadığı düşüncesi daha yaygındır

ANAFARTALAR SAVAŞLARI 9-20 Ağustos 1915

ilgili madde Çanakkale Savaşları 4:248a

ANAFOR *ya da* **Girdap**

madde başlığı Anafor 1:257a, görsel

ilgili madde Karayib Denizi 10:47b

ANAGRAM *ya da* **Evirmece**

madde başlığı Anagram 1:258a

ANAHTAR çilingirlik

madde başlığı Kilit ve anahtar 10:259a, görsel

ANAHTAR elektrik: bir elektrik devresinde bağlantıyı sağlayan, kesen ya da değiştiren aygıt

ilgili maddeler
Cıva 4:187b
Elektrik 6:107a
Elektronik 6:123a

•Komütatör; Röle; Şalter

ANAHTAR müzik; portenin başına konulan işaret; çizgilerin hangi notaya ait olduğunu gösterir; genellikle, sol, fa ve do anahtarları olmak üzere üç tür anahtar kullanılır

ilgili maddeler
Armoni 2:33b
Müzik: görsel 13:19

ANAHTAR-KİLİT MODELİ

ana madde Enzim 6:162a

ANA İŞLEM BİRİMİ *ya da* **AİB** sayısal bilgisayarların temel birimi ya da beyni; bilgisayarın ana belleğini, aritmetik, mantık ve kontrol birimlerini içerir; girdi ve çıktı aygıtları, dış bellekler ve öbür çevre donanımları AİB'ye bağlıdır

ana madde Bilgisayar 3:181b vd.

ANAKENT BELEDİYESİ
ilgili madde Belediye 3:124b
ANAKONDA
madde başlığı Anakonda 1:258a, görsel
ilgili madde Yılan 19:166a
ANAKREON Eski Yunanlı şair, İÖ y. 582-y. 485
ilgili madde İyonya 9:162a
ANAKSAGORAS Eski Yunanlı düşünür, İÖ y. 500- y. 428; Anadolu'daki Klazomenai'de (bugünkü Urla) doğdu; kozmoloji kuramında, başlangıçta evrenin sınırsız bir kütle olduğunu ve her şeyin karmakarışık bir arada bulunduğunu öne sürdü; bu kütle "zihin" aracılığıyla harekete geçirildiğinde tohumlar (ya da parçacıklar) birleşerek et, kemik gibi temel maddeleri oluşturdu; temel maddelerin hepsinde bütün maddelerin tohumları bulunur, ama hangi tohum çoğunluktaysa görünümü o maddeye benzer; örneğin odunda ekmek, et vb. tohumları da vardır, ama odun tohumları hepsinden fazladır
ANAKSİMANDROS Eski Yunanlı düşünür, İÖ y. 610- y. 546; ilk büyük kozmoloji kuramını ortaya attı; bu kurama göre, dünya ve insanlar "sınırsız töz"den doğdu; bu töz sıcak ve soğuk gibi karşıt çiftlerden oluşuyor, bu karşıtlık da evrende düzeni sağlıyordu; birbirine düşman olan karşıt çiftler eninde sonunda sınırsız töze dönmek zorundaydı; bu nedenle dünyanın düzeni bozuluyor, sonra yeniden kuruluyor ve bu böylece sonsuza kadar sürüp gidiyordu
ANAKSİMENES Eski Yunanlı düşünür, ü. İÖ y. 545; Anaksimandros'un öğrencisiydi; onun kozmoloji kuramındaki yanlışlıkları ve eksiklikleri giderdi; evren düzeninin kaynağı olan "sınırsız töz"ün sürekli hareket halindeki hava olduğunu öne sürdü; hava bazen yoğunlaşıp bazen incelerek suyu, toprağı, bulutları, yıldızları vb. oluşturuyordu
ANALİTİK GEOMETRİ
ilgili madde Geometri 7:127b
ANALİTİK KİMYA
ilgili madde Kimya 10:262a
ANALİTİK MAKİNE *bak.* **ÇÖZÜMLEYİCİ MAKİNE**
ANALİTİK PSİKOLOJİ Carl Jung'un kurduğu psikanaliz dalı; hastanın çocukluk çağından çok o andaki ruhsal çatışmalarını ön plana almasıyla Freud'çu psikanalizden ayrılır
ilgili madde Jung 9:226b
ANALİZ diferansiyel ve integral hesap yöntemlerine dayanan matematik dalı; başlıca konuları karmaşık sayılar, diferansiyel denklemler, vektör ve fonksiyon analizidir; Leibniz ve Newton tarafından temelleri atılmış, Fourier, Cauchy, Weierstrass ve Riemann'ın katkılarıyla gelişmiştir
ana madde Diferansiyel ve integral hesap 5:217a
ilgili madde Matematik 12:99b, 101b
•Fonksiyon
ANALJEZİK *bak.* **AĞRI KESİCİ**
ANALOG BİLGİSAYAR *bak.* **ÖRNEKSEL BİLGİSAYAR**
ANAMUR İçel'in ilçesi; dar kıyı şeridindeki Anamur Ovası çok verimli bir alüvyon ovasıdır; doğal güzellikler açısından zengin bir bölge olmasına karşın turizm pek gelişmemiştir; nüf. (1990 geç.): ilçe 62.923, kasaba 34.587
ANAMUR BURNU Akdeniz Bölgesi'nde, İçel ili sınırları içinde burun; Türkiye'nin en güney noktasıdır; 36° 03′ kuzey enlemine kadar uzanır
ANAMUR KALESİ İçel
ilgili madde İçel 8:276a, görsel
ANANAS
madde başlığı Ananas 1:258b, görsel
ilgili maddeler
Meyvecilik: görsel 12:187
Tarım ve hayvancılık 17:38a
ANANAS ADASI *bak.* **LANAI ADASI**
ANANASGİLLER özellikle Amerika'nın tropik bölgelerinde dağılmış 2.000'den çok türü içeren bitki familyası; Latince adı *Bromeliaceae*; türlerin çoğu "sarmış epifitler" grubundandır; bunlar kısa kökleriyle başka bitkilerin gövdesine tutunarak yaşadıkları halde asalak değillerdir; birleşerek büyük bir sarnıca dönüşmüş olan etli yaprak diplerinde biriken suyu ve mineralleri yapraklarındaki özel tüycüklerle emerek beslenirler
ilgili madde Ananas 1:259b
ANAOKULU
madde başlığı Anaokulu 1:259b, görsel
ilgili madde Çocukluk çağı 5:28a
ANARŞİZM insanların devlet olmaksızın barış içinde ve adil bir düzende yaşayacaklarını savunan kuram; yönetimin, insanların mutluluğunu engelleyen çürümüş ve zararlı bir kurum olduğunu öne sürer; Yunanca *an arkhos* (yönetimsiz) sözcüğünden türemiştir; bu kuramı geliştiren başlıca düşünürler Proudhon, Bakunin ve Kropotkin'dir
ANASAZİLER *bak.* **PUEBLOLAR**
ANASON maydanozgiller familyasından biryıllık otsu bitki; anayurdu Mısır ve Doğu Akdeniz yöresidir; şemsiye biçiminde kümelenmiş küçük beyaz çiçekleri vardır; özellikle kokulu meyveleri için yetiştirilir; anason tohumu denen bu küçük tüylü meyveler ile bunlardan elde edilen uçucu yağ (anason esansı) rakıya ve çeşitli hamur işlerine koku vermek için katılır; gene bu tohumlardan hazırlanan anason çayı da yatıştırıcı ve gaz söktürücüdür
ilgili maddeler
Alkol 1:155a
Baharat 2:271b
ANA TANRIÇA
ilgili maddeler
Hititler: görsel 8:190
Kibele 10:249b
ANATOMİ
madde başlığı Anatomi 1:261b, görsel
ilgili maddeler
Fizyoloji 6:311a
Tıp 17:180a, 182a vd., görsel
•Bitki anatomisi; Vücut
"ANATOMİ DERSİ" *bak.* **DR. NICOLAES TULP'UN ANATOMİ DERSİ"**
ANATOPLARDAMAR akciğerle solunum yapan omurgalılarda en büyük toplardamar; iki koldan oluşur ve oksijeni tükenmiş kanı kalbin sağ kulakçığına taşır; diyaframın üstündeki bölgelerden (akciğerler hariç) gelen kirli kan üst anatoplardamarla, diyaframın altındaki bölgelerin kanı ise alt anatoplardamarla kalbe iletilir
ilgili maddeler
Kalp 9:288b
Kan: görsel 9:300
ANAVARZA *ya da* **Anazarba** Adana'nın Kozan ilçesinde eskiçağ kenti; İÖ 19'da Romalılar'ca kuruldu; Bizans döneminde bir başpiskoposluk merkezi oldu; İS 6. yüzyılda bir depremle yıkıldı; yeniden yapıldıktan sonra 12. yy başında Haçlılar, 1374'te de Memlüklar tarafından iki kez yakılıp yıkıldıktan sonra terkedildi; en önemli kalıntısı olan kalede küçük bir kilise, tiyatro ve stadyum vardır; ayrıca sukemeri ve mezar kalıntıları bulunur
ANAVATAN PARTİSİ Türk siyasal partisi; 1983'te Turgut Özal başkanlığında kuruldu; seçimlere katılmasına izin verilen üç partiden biriydi; Kasım 1983'teki genel seçimi kazanarak iktidara geldi; daha düşük oranda oy almasına karşın Kasım 1987'deki genel seçimi de kazanarak iktidarını sürdürdü; Özal'ın 1989'da cumhurbaşkanı seçilmesi üzerine genel başkanlığı Yıldırım Akbulut, 1991'de de Mesut Yılmaz üstlendi; liberal ve muhafazakâr eğilimli bir partidir
ilgili madde Türkiye 18:94a
ANAYASA
madde başlığı Anayasa 1:264a
ilgili maddeler
Bakanlar Kurulu 2:285a
Parlamento 14:9b
ANAYASA HUKUKU kamu hukuku; devletin ve hükümetin görevlerini, işleyişini ve bireyin devlet karşısındaki haklarını inceleyen hukuk dalı
ilgili madde Hukuk 8:215b
ANAYASAL KRALLIK *ya da* **Meşruti monarşi** hükümdarın devleti anayasa hükümlerine uygun olarak yönettiği sistem
ana madde Krallık 11:72b vd.
ilgili maddeler
Cumhuriyet 4:214a
Devlet başkanı 5:206b
Parlamento 14:8a
ANAYASA MAHKEMESİ
madde başlığı Anayasa Mahkemesi 1:265a
ilgili maddeler
Evren 6:239a
Mahkeme 11:333a
Parlamento 14:8a, 12b
ANAZARBA *bak.* **ANAVARZA**
ANC *bak.* **AFRİKA ULUSAL KONGRESİ**
ANCHORAGE ABD'nin Alaska eyaletinde kent; Büyük Okyanus'un Alaska Körfezi kıyısında; eyaletin en büyük kenti, liman, hava üssü, savunma, turizm ve iş merkezidir; met. nüf. 174.431 (1985)
ilgili maddeler
Alaska 1:134a
Deprem 5:186b, görsel
ANÇÜEZ
ilgili madde Hamsi 8:22b
ANDALUCIA *ya da* **Endülüs** İspanya'nın güneyinde tarihi bölge; bugün özerk bir yönetim bölgesi; başkenti Cádiz; 8. yy'da bölgeyi ele geçiren Magripliler'ce Endülüs olarak adlandırıldı; 14. yy'da Kuzey Afrikalı Müslüman nüfus hemen hemen tümüyle yok olmuştu; bugün madencilik ve turizm gelişmiş olmakla birlikte, geçimi tarıma dayalı azgelişmiş bir bölgedir; Granada, Córdoba ve Sevilla gibi eski kentlerdeki tarihsel miras turizmin gelişmesinde önemli bir etkendir; nüf. 6.152.000 (1982 tah.)

ANDAMAN VE NİKOBAR ADALARI Hindistan'da eyaletlerin dışında kalan birlik toprakları; Bengal Körfez'inde iki ada grubudur; toplam y. öl. 8.300 km²; Andamanlar 3 büyük ve 201 küçük, Nikobarlar ise 19 adadan oluşur; Hindistan ile Birmanya arasındaki ticaret yolu üzerindedir; kereste, hindistancevizi ve tahıl ihraç eder; nüf. 188.741 (1981)

ANDAY, MELİH CEVDET Türk şair ve yazar, d. 1915
madde başlığı Anday 1:265b, görsel
ilgili madde Kanık 9:327b vd.
•Garip

AND DAĞLARI Güney Amerika
madde başlığı And Dağları 1:266b, görsel
ilgili maddeler
Arjantin 2:12b vd.
Bolivya 3:276a, 277b vd.
Dağ 5:54b
Güney Amerika 7:287a, görsel
Jeoloji: görsel 9:207
Peru 14:52b vd., görsel
Şili 16:274a vd.

ANDERSEN, HANS CHRISTIAN Danimarkalı yazar, 1805-75
madde başlığı Andersen 1:267b
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:14a
Periler ve peri masalları 14:48a

ANDERSON, LINDSAY İngiliz film yönetmeni ve eleştirmen, d. 1923; sinemaya kısa metrajlı belgeseller çekerek başladı; İngiliz sinema ve tiyatrosuna önemli katkılarından biri de Özgür Sinema hareketi oldu; *Eğer* (1968) filmiyle Cannes Film Şenliği'nde Altın Palmiye Ödülü'nü kazandı
ilgili madde Sinema 15:236a

ANDERSON, MARIAN ABD'li kadın opera sanatçısı, d. 1902
ilgili madde Siyah Amerikalılar 15:276a

ANDERSON, MAXWELL ABD'li oyun yazarı, 1888-1959; ABD'de manzum tiyatronun canlanmasını sağladı; *Yalınayak Sokrates* adlı yapıtı Türkiye'de 1985'te sahnelendi
ilgili madde Tiyatro sanatı 17:217a

ANDERSON, SHERWOOD ABD'li yazar ve şair, 1876-1941; daha çok kısa öyküleriyle tanınır; yapıtlarında, sıradan Amerikalılar'ın yaşamını yalın bir dille anlatır; Hemingway, Faulkner gibi yazarları desteklemiş ve etkilemiştir
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:224a

ANDERSSON, BIBI asıl adı **Birgitta Andersson** İsveçli kadın sinema ve tiyatro oyuncusu, d. 1935
ilgili madde Bergman 3:138a

ANDERSSON, HARRIET İsveçli kadın sinema ve tiyatro oyuncusu, d. 1932
ilgili madde Bergman 3:138a

AND FLAMİNGOSU
ilgili madde Flamingo 6:313b

ANDIRIN Kahramanmaraş'ın ilçesi; büyük bir bölümü dağlık olan ilçede hayvancılık ve ormancılık önem kazanmıştır; nüf. (1990 geç.): ilçe 44.570, kasaba 7.515

ANDIRIŞ *bak.* **İLHAM**

AND KONDORU Güney Amerika'da yaşayan, siyah ve beyaz tüylü akbaba türü; kanat açıklığı bazen 3 m'yi aşabilir
ana madde Akbaba 1:107a, görsel
ilgili maddeler
Albatros 1:137b
Kuş 11:125b
Yırtıcı kuşlar 19:179b

ANDLAR *bak.* **AND DAĞLARI**

ANDLAR ORDUSU
ilgili maddeler
And Dağları 1:267b
Arjantin 2:15b

ANDO HİROŞİGE *bak.* **HİROŞİGE**

ANDORRA
madde başlığı Andorra 1:269a, görsel
ilgili madde Pirene Dağları 14:75b

ANDORRA LA VELLA Andorra
ilgili madde Andorra 1:269a

ANDRADE, OSWALD DE Brezilya'lı yazar, 1890-1954
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:211a

ANDREA DEL SARTO İtalyan ressam, 1486-1530; 16. yy'da Floransa'da resmin gelişmesine önemli katkıları oldu; yapıtları kusursuz bir çalışma örneği olarak nitelenir; en ünlü yapıtı, Floransa'daki Scalzo Manastırı'nda bulunan ve Vaftizci Yahya'nın yaşamını konu alan fresklerdir

ANDREAS, AZİZ Hz. İsa'nın havarisi, ü. İS 1. yy
ana madde Havariler 8:85a

ANDRÉE, SALOMON AUGUST İsveçli balon pilotu, 1854-97; iki arkadaşıyla birlikte Kuzey Kutbu'nu balonla aşmayı denerken öldü
ilgili madde Balon 3:12a

ANDREINI, ISABELLA İtalyan kadın oyuncu, 1562-1604
ilgili madde Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:220b

ANDREYEV, LEONİD Rus yazar, 1871-1919
ilgili madde Rus edebiyatı 14:303a

"ANDREY RUBLEV" Tarkovski'nin filmi
ilgili madde Sinema 15:236b

ANDRİÇ, İVO Yugoslav yazar, 1892-1975; arı bir dille yazdığı destansı romanları ve öyküleriyle tanındı; Türkçe'ye ve başka birçok dile çevrilen en ünlü romanı, Bosna'nın II. Dünya Savaşı yıllarını anlattığı *Drina Köprüsü*'dür (1945); 1961'de Nobel Edebiyat Ödülü'nü aldı

ANDROCLES efsane ve oyun kahramanı
madde başlığı Androcles 1:270a, görsel
ilgili madde İyonya 9:158b

ANDROİD
ilgili madde Robot 14:252a

ANDROJEN erkekte üreme sisteminin gelişmesini yönlendiren bir dizi hormonun ortak adı; en çok erbezlerinde, az miktarda da böbreküstü bezlerinin kabuk bölgesinde üretilir; ayrıca sakal, bıyık gibi ikincil erkeklik özelliklerinin gelişmesinden sorumludur

"ANDROMAK" Racine'in oyunu
ilgili madde Racine 14:171b

ANDROMAKHE Yunan mitolojisi; Aşil tarafından öldürülen Hektor'un karısı; Truva'nın düşüşü sırasında oğlu kent surlarından atılır; kendisi de Aşil'in oğlu Neoptolemos'un kölesi olur

ANDROMEDA Yunan mitolojisi; Aithiopia (bugün Yafa) Kralı Kepheus ile Kassiepeia'nın kızı; Poseidon'un gönderdiği deniz canavarına kurban edilmek üzere bağlandığı kayadan Perseus tarafından kurtarılır; canavarı öldüren Perseus'la evlenir
ilgili madde Perseus 14:51b

ANDROMEDA GÖKADASI Samanyolu Gökadası'na yakın gökadalar içinde en büyüğü; Andromeda takımyıldızı içinde yer alan sarmal bir gökadadır; Messier kataloğunda M31 kayıt numarasıyla geçer; Güneş sisteminden 2 milyon ışık yılı uzakta, Samanyolu'nun yaklaşık 2 katı büyüklüğündedir ve çıplak gözle görülebilir
ana madde Gökada 7:194b, 195a, görsel

ANDROPOV, YURİ SSCB'li devlet adamı, 1914-84; 1967-82 arasında KGB başkanı; 1982'den ölümüne kadar SBKP genel sekreteri
ilgili maddeler
Gorbaçov 7:183b
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:25a

ANEMİ *bak.* **KANSIZLIK**

ANEMOMETRE atmosferdeki hava akımlarının hızını ölçen aygıt
ilgili madde Hava durumu 8:69b

ANEMON *bak.* **DAĞLALESİ**

ANEROİT BAROMETRE atmosfer basıncındaki değişiklikleri ölçen cıvasız barometre
ilgili madde Barometre 3:47a, görsel

ANESTEZİ
madde başlığı Anestezi 1:270b
ana madde Cerrahi 4:161a
ilgili maddeler
Diş hekimliği 5:243a
Hipnotizma 8:182b

ANESTEZİK
ilgili madde Anestezi 1:271a vd.

ANESTEZİ UZMANI *ya da* **Narkozitör**
ilgili madde Anestezi 1:272a

ANETO TEPESİ İspanya
ilgili madde Pirene Dağları 14:75b

ANGARA SSCB'de ırmak; 1.779 km
ilgili maddeler
Sibirya 15:192b
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:11b

ANGARYA
ilgili madde Feodalizm 6:272a

ANGEL ÇAĞLAYANI Venezuela; dünyanın en yüksek çağlayanı (979 m); Doğu Venezuela'daki Auyán-Tepui Yaylası'ndan dökülür; 1935'te çağlayanı ilk gören havacı Jimmy Angel'in adı verilmiştir
ilgili maddeler
Çağlayan 4:223b vd.
Venezuela 18:316b

ÁNGELES, VICTORIA DE LOS İspanyol soprano, d. 1923
ilgili madde İspanya 9:107a

ANGELICO, FRA *bak.* **FRA ANGELICO**

ANGELOPULOS, THEO Yunanlı film yönetmeni, d. 1936
ilgili madde Sinema 15:237a

ANGEVİN İMPARATORLUĞU 12.-13. yy'larda İngiltere krallarınca yönetilen ve İngiltere'nin yanı sıra Fransa'nın bir bölümünü de kapsayan topraklar; adını II. Henry'nin babası Anjou kontundan almıştır; Yüz Yıl Savaşları'ndan sonra ortadan kalkmıştır

ANGILLAR halk
ilgili maddeler
Anglosaksonlar 1:273a
İngiltere 9:40b
İngiltere Bölgesi 9:47a

Kavimler Göçü 10:111a
ANGIT
ilgili madde Ördek 13:277a
ANGIOLIERI, CECCO İtalyan şair, y. 1260- y. 1312
ilgili madde İtalyan edebiyatı 9:150b
ANGKOR Kampuçya'da eski kent
madde başlığı Angkor 1:272a
ANGKOR THOM Kampuçya da tapınak
ilgili maddeler
Güneydoğu Asya sanatı 7:297a
Tapınak 17:8b
ANGKOR VAT Kampuçya'da tapınak
ana madde Angkor 1:272b, görsel
ilgili maddeler
Güneydoğu Asya 7:295a
Tapınak 17:8b
ANGLESEY ada: İngiltere ve Galler bölgesinin en büyük adasıdır; nüf. 68.500 (1982 tah.)
ilgili maddeler
Keltler 10:154a
Köprü 11:55a
ANGLİKAN KİLİSELER TOPLULUĞU
ana madde Protestan Kilisesi 14:150a
ANGLOAMERİKAN HUKUKU *bak.* **ÖRF VE ÂDET HUKUKU**
ANGLO-HİNTLİLER halk
ilgili madde Irk 8:231a
ANGLO-NORMAN ADALARI *bak.* **CHANNEL ADALARI**
ANGLOSAKSON DİLİ *bak.* **ESKİ İNGİLİZCE**
ANGLOSAKSONLAR halk
madde başlığı Anglosaksonlar 1:273a
ana madde İngiltere 9:40b
ilgili maddeler
Başlık ve şapka 3:64b
Galler 7:66a
ANGOLA
madde başlığı Angola 1:275b, harita
ANGSTRÖM ışığın dalga boyu için kullanılan uzunluk ölçüsü birimi
ilgili maddeler
Işınım 8:258a
Renkler 14:215b
ANGUILLA Karayib Denizi'nde ada: 26 km uzunluğunda dar ve engebesiz bir adadır; kıyılarında beyaz kumlu plajlar vardır; 1976'dan bu yana iç işlerinde özerk bir İngiliz sömürgesidir; çoğunluğu Afrikalı kölelerin soyundan gelen halkı balıkçılık ve turizmle uğraşır
ilgili maddeler
İngiliz Uluslar Topluluğu: tablo 9:31
Saint Christopher ve Nevis Federasyonu 15:16b
ANGUS SIĞIRI
ilgili madde Sığır 15:177a, görsel
ANHİDRİT kalsiyum sülfat yapısında mineral; kayaçlarda genellikle alçıtaşıyla birlikte bulunur
ilgili madde Mineral 12:237a
ANI
ilgili madde Günlük 7:298b
ANIŞTIRMA *bak.* **TELMİH**
ANIT
madde başlığı Anıt 1:276b, görsel
ilgili maddeler
Gemıcı Henrique: görsel 7:107
Uruguay: görsel 18:219
ANITKABİR Ankara
madde başlığı Anıtkabir 1:277b, görsel
ANITMEZAR *ya da* **Mozole** gömülenin anısına yapılan büyük ve etkileyici mezar; mozole sözcüğü, ölümünden sonra adına mezar yaptırılan Karya Kralı Mausolos'un adından gelir; bu mezar Dünyanın Yedi Harikası'ndan biri olarak kabul edilir; Anıtkabir, Taç Mahal ve Lenin'in Moskova'daki mezarı günümüzdeki örneklerdendir
ilgili maddeler
Anıtkabir 1:277b
Bodrum 3:261b
Dünyanın Yedi Harikası 6:16a
Lincoln: görsel 11:261
Nanking: görsel 13:30
Pakıstan: görsel 13:291
•Mısır piramitleri
ANİ Kars'ın doğusunda, Arpaçay vadısında eskiçağ kenti; ilk yerleşme Kalkolitik Çağ'da başlar; 1045'te Bizans'a bağlandı, 1064'te Alpaslan tarafından alındı; bir süre Gürcüler'in elinde kalan kent, Moğollar'ca yağmalandıktan ve 1319'da geçirdiği depremden sonra kalkınamadı; ortaçağ Hıristiyan ve İslam mimarlık örnekleri açısından önem taşır
ANİBAL *bak.* **HANNİBAL**
"ANICET" Aragon'un romanı
ilgili madde Aragon 1:311b
ANİLİN kömür katranından elde edilen ve başta anilin boyalar olmak üzere sanayide pek çok maddenin üretiminde kullanılan ürün
ilgili maddeler
Boya ve cila 3:320a
Meslek hastalıkları 12:165b
ANİLİN BOYA
ilgili maddeler
Benzen 3:134a
Ehrlich 6:78a
Kalem 9:277b
ANİLİN MÜREKKEP
ilgili madde Mürekkep 12:333b
ANİMASYON *bak.* **CANLANDIRMA SİNEMASI**
ANİMİZM
ilgili madde İlkel dinler 8:331a
ANIO VETUS Roma'da eski sukemeri, İtalya
ilgili madde Sukemeri 16:173a
ANJİNA PEKTORİS *bak.* **GÖĞÜS ANJİNİ**
ANJOU Fransa'da Maine-et-Loire ilini içine alan tarihi bölge; 12.-13. yy'larda İngiltere'nin yönetiminde kaldı; 1480'de Fransa'ya bağlandı; Fransız Devrimi sırasında Vendee Savaşları'nın (1793-96) merkezi oldu; Loire Irmağı boyunca bahçe tarımı ve bağcılık yapılır; bugün ilin başkenti olan Angers, tarihi bölgenin de başkentiydi
ANJOUAN Komorolar'da ada
ilgili maade Komorolar 10:312a
ANJOU HANEDANI *bak.* **PLANTAGENET HANEDANI**
ANKARA il
madde başlığı Ankara 1:278b, harita
ilgili madde Keltler 10:155a
ANKARA kent, Ankara ilinin merkezi ve Türkiye'nin başkenti
ana madde Ankara 1:282a vd., görsel
ilgili maddeler
Gecekondu: görsel 7:101
Kurtuluş Savaşı 11:115b, görsel
Türkiye: görsel 18:55
"ANKARA" feribot
ilgili madde Deniz taşımacılığı: görsel 5:178
"ANKARA" Karaosmanoğlu'nun romanı
ilgili madde Karaosmanoğlu 10:45b
ANKARA ANTLAŞMASI 1921
ilgili madde Hatay 8:51b
ANKARA ANTLAŞMASI 1939
ilgili madde İkinci Dünya Savaşı 8:309a vd.
ANKARA ANTLAŞMASI 1963
ilgili madde Avrupa Toplulukları 2:189a
ANKARA ÇAYI İç Anadolu Bölgesi; uzunluğu 186 km
ilgili madde Ankara 1:280a
ANKARA DEVLET KONSERVATUVARI Türkiye'de kurulan ilk konservatuvar; çekirdeğini 1924'te açılan Musiki Muallim Mektebi oluşturur; 1936'da Alman besteci ve eğitimci Paul Hindemith'in önerileri ve çabalarıyla kuruldu; opera ve tiyatro bölümü aynı yıl Alman yönetmen Carl Ebert'in yönetiminde örgütlendi; 1937'de Béla Bartók'un önerisiyle Türk Müziği arşivi oluşturuldu; 1982'de Hacettepe Üniversitesi'ne bağlandı
ilgili madde Türk Beşleri 18:25b
ANKARA KEÇİSİ ilk kez Türkiye'de çaprazlama yoluyla üretilen, ipek gibi parlak ve uzun tüylü tiftik keçisi ırkı; değerli tiftiği özellikle Batı ülkelerinde moher adıyla bilinir
ana madde Keçi 10:138b, görsel
ilgili madde Ankara 1:281b
ANKARA KEDİSİ yumuşak ve uzun beyaz tüylü, genellikle mavi gözlü yerli kedi ırkı; Van kedilerinden farklı olarak iki gözü aynı renktedir ve sağır değildir
ana madde Kedi 10:141a
•Van kedisi
ANKARA PALAS Ankara'da otel
ilgili maddeler
Otel ve motel 13:247a
Tek 17:104b
ANKARA SANAT TİYATROSU *ya da* **AST**
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:148b
ANKARA SAVAŞI 1402
ana madde Yıldırım Bayezıd 19:169b
ilgili maddeler
Anadolu Beylikleri 1:246a vd.
Çandarlı Ailesi 4:249b
Osmanlı İmparatorluğu 13:234b
Timur 17:202b
ANKARA TAVŞANI pamuk gibi beyaz ve yumuşak tüylü adatavşanı ırkı
ana madde Adatavşanı 1:30b, görsel
ilgili madde Ev hayvanları 6:229a
ANKARA ÜNİVERSİTESİ Ankara'nın ilk, Türkiye'nin ikinci üniversitesi; 1946'da kuruldu; çekirdeğini Hukuk, Dil ve Tarih-Coğrafya, Fen ve Tıp fakülteleri oluşturdu; bugün 11 fakülte, 5 enstitü ve 6 yüksekokulla öğretimini sürdürmektedir
ilgili madde Üniversite ve yüksekokullar 18:268a, tablo
ANKET
ilgili madde Kamuoyu araştırması 9:299a
ANKHİSES Yunan mitolojisi: Aeneas'ın babası; Truva'dan Aeneas tarafından kurtarıldı
ilgili maddeler
Aeneis 1:38a
Afrodit 1:60b
ANKİLOSTOMİYAZ kancalıkurt hastalığı
ilgili madde Kancalıkurt 9:323b vd

ANKSİYETE *bak.* **BUNALTI**
ANKYLOSAURUS
ilgili madde Dinozor 5:237b
ANLAMBİLİM *ya da* **Semantik** felsefe ve dilbilimde sözcükler ya da işaretler arasındaki ilişkileri ve anlamlarını inceleyen bilim dalı; ayrıca dilin yapısını, zaman içinde geçirdiği değişiklikleri, düşünce ile anlam arasındaki iç ilişkileri gözler
ilgili madde Dilbilgisi 5:228a
ANLAŞMA
ilgili madde Antlaşma 1:299b
ANLI, HAKKI Türk ressam, 1906-91; ikili ya da üçlü figür siluetleriyle Türk resmine yeni bir boyut kazandırdı; önceleri Kübizm'den etkilendi, daha sonra soyut çalışmalara yöneldi
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:126a
ANMUN Kore alfabesi
ilgili maddeler
Kore Cumhuriyeti 11:9a
Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:237a
ANNABA Cezayir'de kent; eskiden korsanların barınağı olan doğal bir Akdeniz limanında kuruldu; sırasıyla Fenikeliler'in, Romalılar'ın, Vandallar'ın, Bizanslılar'ın ve Araplar'ın eline geçti; 1822'de Fransızlar'ın aldığı kent, bugün bir dışsatım limanı ve ticaret merkezidir; nüf. 348.322 (1983)
"ANNABEL LEE" Poe'nun şiiri
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:222a
Poe 14:103a
"ANNA CHRISTIE" O'Neill'in oyunu
ilgili madde O'Neill 13:186a
"ANNA KARENİNA" Tolstoy'un romanı
ilgili maddeler
Rus edebiyatı 14:302b
Tolstoy 17:235b
ANNAM SIRADAĞLARI Vietnam
ilgili madde Vietnam 19:10a
ANNATTO
ilgili maddeler
Boya ve cila 3:319a
Tereyağı 17:154b
ANNE İngiltere kraliçesi, 1665-1714; II. James'in kızı; hk. d. 1702-14; Stuart hanedanının son hükümdarı
ilgili maddeler
George 7:130b
İngiltere 9:43b
ANNE BOLEYN İngiltere Kralı VIII. Henry'nin ikinci karısı ve Kraliçe I. Elizabeth'in annesi, y. 1507-36; VIII. Henry'nin isteği üzerine ölüm cezasına çarptırıldı
ilgili madde Mary 12:87a
"ANNE FRANK'IN HATIRA DEFTERİ" Frank'ın günlüğü
ilgili maddeler
Frank 7:18b
Günlük: görsel 7:299
"ANNE VE ÇOCUK" Cassatt'ın pastel tablosu
ilgili madde Pastel: görsel 14:25
ANNUNZIO, GABRIELE D' İtalyan yazar, 1863-1938
ilgili maddeler
İtalyan edebiyatı 9:152a
Tıyatro sanatı 17:212a
ANOFEL sivrisinek cinsi; sıtma ve sarınumma gibi bazı bulaşıcı hastalıkların etkenini taşıyan sivrisinek türleri bu gruptandır
ilgili maddeler
Sıtma 15:183b
Sivrisinek 15:268b, görsel
ANONİM ŞİRKET
ana madde Şirket 16:283a, 284b
ilgili madde Kapitalizm 10:14a
ANOT bir elektron lambasında, elektronları çeken artı elektrot; elektrolizde, eksi yüklü iyonların toplandığı artı elektrot; bir pilin eksi kutbu
ilgili maddeler
Elektroliz 6:115b
Elektron 6:117b, görsel
ANOUILH, JEAN Fransız oyun yazarı, 1910-87; değişik üslup denemeleri, şiir ve düşgücüyle yüklü oyunlarıyla çağdaş dünya tiyatrosunda önemli bir yer edinmiştir; yapıtları arasında Jan Dark'ı konu alan *Tarlakuşu* (1955), *Antigone Diye Bir Küçük Kız* (1944) ve *Toreadorlar Valsı* (1952) sayılabilir
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:44a
ANSCHUTZ-KAEMPFE, HERMANN Alman mühendis, 1872-1931; cayropusulanın bulucusudur
ilgili madde Cayroskop 4:136a
ANSEFAL *bak.* **TÜMBEYİN**
ANSHAN *ya da* **Anşan** Çin ; 1387'de Liaoyang'a uzanan yol üzerinde kuruldu; eski kent 1900'de yandı; 1909'da bölgede demir cevheri bulununca, eskisinin y. 10 km uzağında yeni kent kuruldu; demir-çelik ve makine sanayisi merkezi; nüf. 1.210.000 (1982 tah.)
ilgili madde Mançurya 12:35a
ANSİKLOPEDİ
madde başlığı Ansiklopedi 1:283b
ANSİKLOPEDİK SÖZLÜK
ilgili madde Sözlük 16:40b
ANŞAN *bak.* **ANSHAN**
ANTAKYA kent; Hatay ilinin merkezi
ana madde Hatay 8:54b, görsel
ANTALYA il
madde başlığı Antalya 1:284b, görsel, harita
ANTALYA kent
ana madde Antalya 1:288a vd., görsel
ilgili madde Kent: görsel 10:173
ANTALYA ALTIN PORTAKAL FİLM ŞENLİĞİ Türkiye'de 1964'ten beri düzenlenen ulusal film şenliği; elinde portakal tutan bir Afrodit heykelciği biçimindeki ödül her yıl en iyi üç film, en iyi yönetmen, senaryo yazarı, görüntü yönetmeni, film müziği bestecisi, erkek ve kadın oyuncu, yardımcı erkek ve kadın oyuncu ile stüdyoya verilir; ayrıca para ödülleri dağıtılır; şenlik 1991'e kadar yalnızca 1979 ve 1980'de yapılamadı
ilgili madde Antalya 1:288b
ANTALYA KÖRFEZİ Akdeniz Bölgesi
ilgili maddeler
Akdeniz Bölgesi 1:113a
Antalya 1:285b
Toroslar 17:255b
ANTANANARIVO Madagaskar'ın başkenti; eski adı Tananarive; yüksek bir tepenin üzerinde kuruludur; demiryolu ve karayoluyla denize bağlanır; hayvancılık, pirinç ve sebze üretimi önemlidir; yönetim ve ticaret merkezi; nüf. 662.600 (1985 tah.)
ilgili madde Madagaskar 11:307a, görsel
ANTARES *bak.* **AKREP YÜREĞİ**
ANTARKTİKA
madde başlığı Antarktika 1:289a, görsel, harita
ilgili maddeler
Buzdağı 4:74b
Byrd 4:97a
Keşifler 10:196a
Kıtalar: tablo 10:231
Kutupların keşfi 11:138b
Magnetik kutuplar 11:321a
Rüzgâr 14:313a
Scott 15:97b
ANTARKTİKA ANTLAŞMASI 1959; Antarktika topraklarının barışçıl amaçlarla kullanılmasına ilişkin uluslararası antlaşma
ilgili maddeler
Antarktika 1:291a
Kutupların keşfi 11:140a
ANTARKTİKA OKYANUSU *bak.* **GÜNEY OKYANUSU**
ANTARKTİKA YARIMADASI bölge; Antarktika'nın, Güney Amerika'nın güney ucuna doğru 1.300 km boyunca uzanan bölümü; buzlarla kaplı dağlık bir bölgedir; en yüksek noktası Jackson Dağı (3.050 m); yarımada üzerinde İngiltere, Şili ve Arjantin hak iddia etmektedir; bölgede araştırma istasyonları kurulmuştur
ANTEN bütün elektronik iletişim sistemlerinin tamamlayıcı parçası; verici antenler elektrik sinyallerini radyo dalgalarına, alıcı antenler ise topladıkları radyo dalgalarını yeniden elektrik sinyallerine dönüştürür
ilgili maddeler
Radar 14:171b, 173a, görsel
Radyoastronomi 14:186a, 187b
Radyo: görsel 14:178, 179
ANTEP *bak.* **GAZİANTEP**
ANTEPFISTIĞI *ya da* **Şamfıstığı**
madde başlığı Antepfıstığı 1:291a, görsel
ilgili madde Siirt 15:207b
ANTEPİŞİ
ilgili madde Gaziantep 7:96b
ANTHEMİOS Bizanslı mimar, ü. 6. yy
ilgili madde Ayasofya 2:221b
ANTHONY, SUSAN B. ABD'li kadın hakları savunucusu, 1820-1906; kadınlara oy hakkı verilmesi için yapılan mücadelenin öncülerinden; 1872'de kadınları oy vermek üzere sandık başına götürmekten tutuklandı; yaşamı boyunca anayasada kadınlara oy hakkı tanınması için savaş verdi; 1904'te Kadınlara Oy Hakkı Uluslararası Birliği'ni kurdu
ilgili madde Kadın hakları 9:249b
ANTİBİYOGRAM
ilgili madde Tıp 17:185a
ANTİBİYOTİK
madde başlığı Antibiyotikler 1:291b, görsel
ilgili maddeler
Antiseptik 1:297a
Bakteri 2:293a
Grip ve soğuk algınlığı 7:234a
İlaç 8:317b
Tıp 17:184b
•*antibiyotik adları*, örn. Penisilin; Streptomisin
ANTİFRİZ otomobillerin soğutma sistemine katılan ve eridiğinde suyun donma noktasını düşüren madde
ilgili maddeler
Buz 4:74a

Donma ve erime 5:300b
Gliserin 7:179b

ANTİGONE Yunan mitolojisinde Oidipus'un kızı; Sofokles'in aynı adlı yapıtında, amcası Kreon'un emrine karşı gelerek, ölen kardeşini gömer; bu yüzden diri diri yakılma cezasına çarptırıldığında da kaderini kendisi belirleyerek intihar eder

"ANTİGONE" Sofokles'in oyunu
ilgili madde Sofokles 15:299a

"ANTİGONE DİYE BİR KÜÇÜK KIZ" Anouilh'in tiyatro oyunu
•Anouilh

ANTIGUA ADASI Antigua ve Barbuda
ana madde Antigua ve Barbuda 1:293a

ANTIGUA VE BARBUDA
madde başlığı Antigua ve Barbuda 1:293a

ANTİHİSTAMİNİK histamin•in vücuttaki zararlı etkilerini gidermek için kullanılan bazı bireşimsel (sentetik) ilaçların ortak adı; histaminden kaynaklanan alerji, iltihaplanma ve stres gibi belirtileri bastıran bu ilaçlar uyku, uyuşukluk, görme bulanıklığı ve ağız kuruması gibi yan etkilere yol açabilir
ilgili madde Alerji 1:141a

ANTİJEN
ilgili madde Bağışıklık 2:266b

ANTİKA
madde başlığı Antika 1:293b, görsel
ilgili maddeler
Alışveriş 1:149b
Koleksiyonculuk 10:298b

"ANTİKACI DÜKKÂNI" Dickens'in romanı
ilgili madde Dickens 5:213b

ANTİKA İŞİ
ilgili madde Dantel ve oya 5:85a

ANTİKOR *ya da* **İmmünoglobülin** vücuda giren bakteriler, zehirler gibi yabancı maddeleri yok etmekle görevli protein; antijen denen yabancı maddeye tepki olarak dalak, karaciğer, lenf düğümleri, timüs ya da kemik iliğinde üretilir ve etkinlik alanına göre adlandırılır; örn. toksinleri etkisiz kılan antikorun adı antitoksindir
ilgili maddeler
Alerji 1:140b vd.
Bağışıklık 2:266b vd.
İlaç 8:318a
Kan 9:301a
Lenf sistemi 11:229b
Protein 14:148b

ANTİL DENİZİ *bak.* **KARAYİB DENİZİ**

ANTİLLER *ya da* **Karayibler** Karayib Denizi'nde adalar grubu; Bahamalar dışında bütün Batı Hint Adaları'nı kapsar ve başlıca iki gruba ayrılır; Küba, Hispaniola, Jamaika ve Porto Riko adaları Büyük Antiller'i, geri kalanlar Küçük Antiller'i oluşturur
ana madde Batı Hint Adaları 3:73a vd.

ANTİLOP
madde başlığı Antilop 1:294a, görsel
ilgili maddeler
Boynuz 3:321a, görsel
Uyku hastalığı 18:233b
•Oriks; Sayga

ANTİLOP TAVŞANI
ilgili madde Tavşan 17:86a

ANTİMON azot grubu elementleri•nden; simgesi Sb, atom numarası 51, bağıl atom kütlesi 121,75; birçok alotropu olan metalsı bir maddedir; sertlik kazandırmak için metallere ve alaşımlara katılır; yarıiletken aygıtlarda, cam, seramik ve boyaların yapımında kullanılır; eskiçağlardan beri bilinen bir elementtir

ANTİOKHEİA Hatay'da, Antakya yakınlarında eskiçağ kenti; aynı adı taşıyan öbür kentlerden ayırt etmek için *Antiokheia Orontes* olarak anılırdı
ilgili maddeler
Haçlı Seferleri 7:320b
Hatay 8:54b
Ortodoks Kilisesi 13:227a

ANTİOKHOS I Kommagene kralı, İÖ y. 69- İÖ y. 34
ilgili madde Nemrut Dağı 13:51b vd.

ANTİPATROS Eski Yunanlı yazar; ü. İÖ 150-127
ilgili maddeler
Demosthenes 5:145b
Dünyanın Yedi Harikası 6:15a

ANTİPROTON *bak.* **KARŞIT PROTON**

ANTİSEMİTİZM Yahudi düşmanlığı; ilk kez Hıristiyanlık'ın Romalılar'ca benimsendiği dönemde başladı; çeşitli dönemlerde Yahudiler'e yapılan kitle saldırılarıyla yeniden canlandı; bu saldırıların en bilinen örneği Naziler döneminde Almanya ile Alman işgali altındaki topraklarda 6 milyon Yahudi'nin öldürülüşüdür
ilgili madde Yahudiler ve Musevilik 19:74b
•Siyonizm

ANTİSEPTİK
madde başlığı Antiseptik 1:297a
ilgili maddeler
Bakteri 2:293b
Bor ve boraks 3:303b
Cerrahi 4:161a vd.
İlaç 8:318a
Lister 11:264a vd.
Tıp 17:184a

ANTİSERUM *bak.* **BAĞIŞIK SERUM**

ANTİSİKLON ekvator kuşağının dışında gelişen ve bir yüksek basınç merkezinin çevresinde dönen büyük rüzgâr sistemi (hava kütlesi); kuzey yarıkürede saat yönünde, güney yarıkürede ters yönde döner; hava kütlesinin akışı siklondakine karşıttır
ilgili maddeler
Hava durumu 8:71a
Meteoroloji 12:172a
Rüzgâr 14:309a, görsel

ANTİTOKSİN bakterilerin salgıladığı toksinleri (zehirleri) etkisiz duruma getiren antikor; bakterilere bağlı bir hastalık geçirenlerde hastalığın yeniden ortaya çıkmaması için üretilir; hayvanlardan elde edilen antitoksinler insanlara verildiğinde difteri gibi bazı hastalıklara karşı bağışıklık kazandırır
ilgili maddeler
Bağışıklık 2:266b
Ehrlich 6:77b
İlaç 8:318a
Mikroplar 12:214a

ANTLAŞMA
madde başlığı Antlaşma 1:299b
ilgili madde Diplomasi 5:239a

ANTOINE, ANDRÉ Fransız tiyatro ve film yönetmeni, 1858-1943
ilgili maddeler
Doğalcılık 5:260a
Türk tiyatrosu 18:147a

ANTOLOJİ *ya da* **Seçki** *ya da* **Güldeste** birçok yazarın yapıtlarından seçmeleri bir araya toplayan derleme; her edebiyat türü için ayrı ya da karma olarak düzenlenebilir; ayrıca ülkelere, yüzyıllara ya da kronolojik gelişmeye göre hazırlanmış örnekleri vardır; en eski örneği İÖ 1. yy'dan kalmadır; eski Türk edebiyatındaki tezkireler ve şiir mecmuaları da bu niteliktedir; batılı tarzdaki örnekleri Tanzimat'tan sonra ortaya çıkmış ve yaygınlaşmıştır

ANTONELLO DA MESSINA Sicilyalı ressam; 1430-79; y. 1475'te Venedik'e giderek o dönemde yeni bir resim gereci olan yağlıboyayı Venedikli sanatçılara tanıttı
ilgili madde Bellini 3:131b

ANTONESCU, ION Romen general ve devlet adamı, 1882-1946
ilgili madde Romanya 14:278b

ANTONINUS PIUS Roma imparatoru, İS 86-161
ilgili madde Roma İmparatorluğu 14:267a

ANTONIONI, MICHELANGELO İtalyan film yönetmeni, d. 1912; sinemaya Rosselini ile çalışarak başladı; ilk yıllarında çağdaş toplumun sahte değerlerine ve sanatta bayağılaşmaya karşı çıkan Yeni Gerçekçi kısa belgeseller çekti; sonraları Yeni Gerçekçi akımdan koparak, özgün sinema anlayışını yansıtan önemli filmler yaptı
ilgili maddeler
İtalya 9:149b
Sinema 15:234b

ANTONIUS, MARCUS Romalı komutan ve konsül, İÖ y. 83-30
madde başlığı Antonius 1:301a, görsel
ilgili maddeler
Augustus Caesar 2:163a vd.
Bergama 3:135a
Cicero 4:189a
Kilikya 10:255a
Kleopatra 10:286b
Roma İmparatorluğu 14:264b
Tarsus 17:56b

ANTRASİT kömür türü; yüzde 90'dan çok bağlı karbon ve çok az uçucu madde içerdiği için hem ağırlık başına daha çok ısı verir, hem de duman çıkarmadan yanar; dünyadaki kömür rezervinin yalnızca yüzde 2'si antrasittir ve en çok ABD'nin doğusunda bulunur
ilgili madde Kömür 11:41b, 46a

ANTRENMAN
ilgili maddeler
Solunum 15:319a
Spor kazaları 16:127b, 128a

ANTROPOLOJİ
madde başlığı Antropoloji 1:301b, görsel
ilgili maddeler
Bilim ve bilimsel yöntemler 3:191b
Biyoloji 3:244a
•Folklor; Sosyoloji

ANU tanrı
ilgili maddeler
Babil ve Asur uygarlıkları 2:253b
Gılgamış Destanı 7:146a

ANURADHAPURA Sri Lanka'da eski kent
ilgili madde Sri Lanka 16:130b

ANUŞTİGİN Harezmşahlar'ın ilk hükümdarı, hk. d. 1077-97
ilgili madde Harezmşahlar 8:34a

ANÜS *ya da* **Makat** omurgalılarda ve bazı omurgasızlarda, sindirim kanalının son bölümü ve dışarıya açılan deliği; insanda, ka-

İnbağırsağın bitimindeki anüs kanalı ile halka biçimindeki büzücü kasların denetlediği anüs deliğinden oluşur; görevi, dışkı• denen sindirim artıklarını vücuttan dışarı atmaktır
ilgili madde Sindirim 15:220b
ANVERS Belçika
madde başlığı Anvers 1:303b, görsel
ilgili maddeler
Amsterdam 1:241a
Belçika 3:121b vd.
Flandre 6:313b
Rubens 14:294a
ANYON eksi elektrik yüklü atom (iyon)
ilgili maddeler
Elektroliz 6:115b
İyon 9:157b
Tuz 18:17a
ANZAKLAR Avustralya ve Yeni Zelanda ordu birlikleri; I. Dünya Savaşı'nda Gelibolu'da (1915) ve Fransa'daki cephelerde (1916) savaştılar; 1917'de iki ülkenin kuvvetleri ayrıldı; her iki ülkede de, Gelibolu çıkartmasının yıldönümü olan 25 Nisan'da Anzak Günü ulusal bayram olarak kutlanır
ilgili madde Yeni Zelanda 19:153b
ANZAVUR AHMED Kurtuluş Savaşı'na karşı girişilen iki büyük ayaklanmanın elebaşısı, ö. 1921
ana madde Anzavur Ayaklanması 1:304a vd.
ANZAVUR AYAKLANMASI
madde başlığı Anzavur Ayaklanması 1:304a
ilgili madde Bursa 4:69b
ANZIO İtalya
ilgili madde İkinci Dünya Savaşı 8:302b
AORT en büyük kan damarı; bütün omurgalılarda ve bazı omurgasızlarda bulunur; kalpten çıkan kanı vücudun öbür bölgelerine taşıyan bu damardır; omurgalılarda, oksijen yüklenmiş temiz kan kalpten çıktıktan sonra aort yoluyla öbür büyük atardamarlara geçerek bütün vücudu dolaşır
ilgili madde Kalp 9:288a, görsel
APA BARAJI Konya
ilgili madde Baraj: tablo 3:36
APACHE helikopter
ilgili madde Hava kuvvetleri: görsel 8:77
APAÇİLER *bak.* **APAŞLAR**
APANDİS kalınbağırsağın girişine bağlanan kassı uzantı; içi oyuk ve bir ucu kapalı, dar bir boru biçimindedir; insanda, bazı maymunlarda ve kemiricilerde bulunur; insanlarda bilinen bir işlevi yoktur, ama hayvanlarda selülozun sindirilmesinde rol oynar
ilgili maddeler
Bağırsak 2:265a, görsel
Cerrahi 4:162b
APANDİSİT apandis iltihabı, apandisin ameliyatla alınmasını gerektiren bu iltihaplanma, karnın sağ alt bölgesinde duyarlık, karın ağrısı, bulantı, kusma ve ishal gibi belirtiler verir; ama iltihaplı apandis patlamadıkça ateş yükselmez
ilgili madde Sindirim 15:221b
APAPA Nijerya; Lagos'un anakaradaki limanı
ilgili madde Lagos 11:191a
APARKÜT boks
ilgili madde Boks 3:272b
APARTHEID beyazların yönetimindeki Güney Afrika'da 1948'den beri uygulanan ırk ayrımcı politika; bu politika, Siyahlar ile beyazların ayrı yerlerde yaşamasını, ayrı eğitim görmesini ve yönetim sistemlerinin farklı olmasını öngörüyordu; 1990'daki yasal düzenlemeyle büyük ölçüde uygulamadan kalktı
ana madde Güney Afrika 7:280a vd.
ilgili maddeler
Afrika 1:52a
Johannesburg 9:219b
Svaziland 16:216b
Zimbabve 19:259a
•Irk ayrımcılığı; Kaunda; Mandela
APAŞLAR *ya da* **Apaçiler** Kuzey Amerika'nın güneybatısında yaşayan Yerli halk; Geronimo gibi reislerin önderliğinde ABD kuvvetlerine karşı giriştikleri Apaş ve Navaho savaşlarıyla (1861-86) adlarını duyurdular; bugün Apaş nüfusunun (y. 23.000) çoğu New Mexico ve Arizona'da toplanmıştır; büyük bölümü Yerliler'e ayrılmış kamplarda yaşar
•Amerika Yerlileri
APATİT
ilgili maddeler
Aşındırıcı: tablo 2:105
Flüor ve flüorür 6:319a
APATOSAURUS *ya da* **Brontosaurus**
ilgili madde Dinozor 5:237a, görsel
APAYDIN, TALİP Türk yazar, d. 1926; bir köy enstitüsünde öğrenim gördü ve daha çok köy yaşamını konu alan yapıtlarıyla tanındı; ilk romanı *Sarı Traktör* 1958'de yayımlandı; öykü, anı, oyun ve çocuk edebiyatı türlerinde de ürünler verdi; *Tütün Yorgunu* ile 1976 Madaralı Roman Ödülü'nü kazandı
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:18a
APENNİN DAĞLARI İtalya
madde başlığı Apennin Dağları 1:304b
ilgili maddeler
Adriya Denizi 1:37b
Alp Dağları 1:179b
İtalya 9:143b vd.
APERİTİF
ilgili madde Şarap 16:239b
APHRODİSİAS *bak.* **AFRODİSİAS**
APHRODİTE *bak.* **AFRODİT**
APIA Batı Samoa'nın 1959'dan bu yana başkenti, en önemli yerleşim merkezi ve limanı; yiyecek ürünleri ihraç edilir; nüf. 33.170 (1981)
ilgili madde Batı Samoa 3:77a vd.
APİS Mısır mitolojisi: Eski Mısır'da Menfis'te tapınılan kutsal boğa tanrı; kutsal boğa öldüğünde, vücudundaki bazı özel işaretlere bakılarak yerini alacak buzağı bulunur ve tapınağa yerleştirilirdi; rahipler boğanın hareketlerini yorumlayarak kehanette bulunurlardı
ilgili madde Eski Mısır 6:190b
APOKRİFA Musevilik ve Hıristiyanlık'ta resmen onaylanmayarak Kutsal Kitap dışında bırakılmış metinler
ilgili maddeler
İbrani edebiyatı 8:265a
Kutsal Kitap 11:130a
APOLLINAIRE, GUILLAUME Fransız şair, 1880-1918; şiirlerinde değişik ve cesur teknikleri denemiş, sözcükler arasında kurduğu bağlarla şaşırtıcı etkiler yaratmıştır; şiirlerinden bazıları Türkçe yayımlanmıştır
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:43a
Kübizm 11:167b
Sembolizm 15:116a
"APOLLO" bale
ilgili madde Balanchine 2:296b
APOLLO 7 uzay aracı
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:249a
APOLLO 8 uzay aracı
ilgili maddeler
Ay 2:214b
Uzay araştırmaları 18:249a
APOLLO 9 uzay aracı
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:249a
APOLLO 10 uzay aracı
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:249a
APOLLO 11 uzay aracı
ilgili maddeler
Ay 2:214b
Uzay araştırmaları 18:249a, görsel
APOLLO 13 uzay aracı
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:249b
APOLLO 17 uzay aracı
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:249b
APOLLO KELEBEĞİ
ilgili maddeler
Doğayı koruma 5:268a
Kelebek: görsel 10:146
APOLLON Yunan mitolojisi
madde başlığı Apollon 1:305b, görsel
ilgili maddeler
Defne 5:103b
Delfi kâhinleri 5:112a
Didim 5:216a
Eski Yunan 6:201b
Midas 12:204a
Poseidon 14:132a
Truva 17:302a
Truva Savaşı 17:304b
APOLLON EPİKUROS TAPINAĞI Bassai, Yunanistan
ilgili madde Eski Yunan: görsel 6:204
APOLLON GRUBU küçük gezegenler
ilgili madde Küçük gezegen 11:170a
APOLLON SMİNTHEUS TAPINAĞI Ayvacık, Çanakkale
ilgili madde Çanakkale: görsel 4:243
APOLLON TAPINAĞI
ilgili maddeler
Delfi kâhinleri 5:111b vd.
Didim 5:216a vd., görsel
Korint: görsel 11:12
Side: görsel 15:195
•Apollon Epikuros Tapınağı; Apollon Smintheus Tapınağı
APOLLO PROGRAMI
ana madde Uzay araştırmaları 18:247a vd.
APOLLO-SOYUZ DENEME PROJESİ *bak.* **ASTP**
APOLLO UZAY ARACI
ana madde Uzay araştırmaları 18:247b vd., görsel
ilgili maddeler
Astronot 2:78b
Ay 2:214a, 214b
Uzay uçuşları 18:257a
APOLYONT GÖLÜ *bak.* **ULUBAT GÖLÜ**
APOPLEKSİ *bak.* **İNME**
APO YANARDAĞI Filipinler
ilgili madde Filipinler 6:297a
APPALAŞ DAĞLARI Kuzey Amerika
madde başlığı Appalaş Dağları 1:306a, görsel
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:200a vd.

Kanada 9:306b
Kuzey Amerika 11:151b vd.
APPALOOSA ATI genellikle sirk gösterileri için eğitilen, sağrısı iri benekli at soyu
ilgili madde At 2:112b, görsel
APPERT, NICOLAS Fransız aşçı ve şekerci, y. 1750- 1841; konserve tekniğinin öncüsüdür
ilgili madde Gıda teknolojisi 7:144b
APPIA YOLU İtalya; Roma İmparatorluğu'nun en ünlü yoludur; Roma ile Brindisi'yi bağlayan yolun tasarımını Appius Claudius Caecus yapmıştır (İÖ 312); yolun kalıntıları bugün de Roma dışında görülebilir
ilgili maddeler
Karayolu 10:49a, görsel
Spartaküs 16:47b
Sukemeri 16:173a
APPIUS CLAUDIUS CAECUS *bak.* **CLAUDIUS CAECUS, APPIUS**
APPLETON, SIR EDWARD İngiliz fizikçi, 1892-1965
ilgili madde Radyo 14:177b
APPLETON KATMANI
ilgili madde Radyo 14:178a
APRELEME kumaşlara uygulanan bitirme işlemi
ilgili madde Dokumacılık: görsel 5:286
APSAROKALAR Amerika Yerlileri; ABD'nin Montana eyaletinde, Yellowstone Irmağı kıyılarındaki Yerli kampında yaşarlar; bugün sayıları 4.000 dolayındadır
ilgili madde Boncuk 3:287b
APSE
madde başlığı Apse 1:307a
•Çıban; Sivilce
APSENT alkol derecesi yüksek damıtık içki; keskin kokusunu ve acımsı tadını pelinotundan alır; sarımsı yeşil renktedir, ama su katıldığında rakı gibi beyazlaşır
APSYRTOS Yunan mitolojisinde Kolkhis kralı Phriksos'un oğlu
ilgili madde Altın Post 1:191a
APŞERON YARIMADASI SSCB; Hazar Denizi kıyısında yarımada
ilgili madde Bakü 2:293b
APTES *ya da* **Abdest**
ilgili madde Banyo ve hamam 3:31b
APULEIUS, LUCIUS Romalı filozof ve bilgin; İS y. 124-y. 170; eskiçağlardaki dinsel gizleri ve gelenekleri anlatan *Altın Eşek* adlı düzyazı anlatısının yanı sıra Platon üzerine yazdığı üç kitapla tanınır
ilgili madde Eros ile Psykhe 6:173a
AQUA APPIA Roma'da eski suyolu, İtalya
ilgili madde Sukemeri 16:173a
AQUA MARCIA Roma'da eski sukemeri, İtalya
ilgili maddeler
Roma İmparatorluğu 14:270b
Sukemeri 16:173a
AQUARIUS *bak.* **KOVA**
AQUINO, BENIGNO Filipinli siyaset adamı, 1932-83; başkan Ferdinand Marcos döneminde muhalefet önderiydi; 1972'de Marcos'un sıkıyönetim ilanından sonra sekiz yılını hapiste geçirdi; 1980'de tedavi için ABD'ye gitmesine izin verildi; Marcos'un genel seçim sözü vermesi üzerine ülkesine döndü, ama havaalanında vurularak öldürüldü
ilgili madde Suikast 16:170b
AQUINO, CORAZON Filipinler devlet başkanı, d. 1933; Benigno Aquino'nun dul eşi; kocasının ölümünden sonra muhalefet partisi başkanı; 1986'daki devlet başkanlığı seçimlerinde aday oldu; Marcos'un seçimlere hile karıştırdığının anlaşılması üzerine, sivil halkın ve ordunun desteğiyle devlet başkanlığına getirildi
ilgili madde Filipinler 6:299a
AQUINO'LU TOMMASO İtalyan ilahiyatçı, y. 1224-1274; 1323'te aziz ilan edildi; ortaçağ Skolastik felsefesinin önde gelen düşünürü; Paris, Roma ve Napoli'de felsefe dersleri verdi; Aristo'nun yapıtlarını inceleyerek Katolik inancını ussal olarak kanıtlamaya çalıştı
ilgili madde Skolastik felsefe 15:290b, görsel
AR alan ölçüsü birimi
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:77
ARA
ana madde Papağan 13:311a
ilgili maddeler
Kuş: görsel 11:124
Yağmur ormanları 19:72a
ARABA hayvanların çektiği, tekerlekli taşıt aracı; günlük dilde çoğu kez otomobile de araba denir
ana maddeler
Taşımacılık 17:70a vd.
Ulaşım 18:179b vd., görsel
ilgili maddeler
Fren 7:45b
Tekerlek 17:106b vd.
•Binek arabası: Posta arabası; Savaş arabası; Yolcu arabası; Yük arabası; *özel araba tipleri, örn.* Fayton; Kağnı; Landon
ARABA MÜZESİ Lizbon, Portekiz
ilgili madde Lizbon 11:269b
ARABAN Gaziantep'in ilçesi; Fırat ve Karasu ırmaklarının beslediği oldukça verimli bir bölge olan Araban Ovası Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) kapsamına alınmıştır; nüf. (1990 geç.): ilçe 61.315, kasaba 37.677
"ARABA SEVDASI" Recaizade Mahmud Ekrem'in romanı
ilgili maddeler
Beyoğlu 3:165b
Tanzimat edebiyatı 16:333a
ARABA VAPURU *bak.* **FERİBOT**
ARABA YARIŞI *bak.* **OTOMOBİL YARIŞI**
ARABESK Türkiye'de 1960'larda ortaya çıkan müzik türü; Arap müziğinin etkisiyle oluşmuştur; batı müziği çalgılarından yararlanır, ama halk müziğinden de esinler taşır; işlediği temalar genellikle karamsardır
ilgili madde Türk müziği 18:117a
ARABİ PAŞA Mısırlı asker ve milliyetçi önder, 1839-1911
ilgili madde Mısır 12:199a
ARABİSTAN
madde başlığı Arabistan 1:307b
ilgili maddeler
Arapça 1:312b
Çöl 5:46a, 47b
Fatimiler 6:261a
İslam 9:96b
Kuran 11:104a
Livingstone 11:268b
Mezar 12:189b
Muhammed, Hz. 12:303b, 304b
Riyad 14:245a
•Arap edebiyatı; Araplar; *ülkeler ve yüzey biçimleri, örn.* Basra Körfezi; Kuveyt; Suudi Arabistan
ARABİSTAN KAHVESİ
ilgili madde Kahve 9:265b vd.
"ARABİSTANLI LAWRENCE" Lean'in filmi
ilgili madde Sinema: görsel 15:238
ARABİSTAN ORİKSİ
ilgili maddeler
Antilop 1:296a
Oriks 13:202a
ARABİSTAN TARI
ilgili madde Dağkeçisi 5:59a
ARAÇ Kastamonu'nun ilçesi; toprakları kuzeyden Küre Dağları, güneyden Ilgaz Dağları ile kuşatılmıştır; ilçe merkezi Araç kasabası Araç Çayı vadisinde kurulmuştur; nüf. (1990 geç.): ilçe 33.213, kasaba 6.320
ARAÇ ÇAYI Karadeniz Bölgesi'nde Filyos Çayı'nın kolu; uzunluğu 119 km
ilgili madde Kastamonu 10:84b
ARAF Müslümanlık'ta cennet ile cehennem arasındaki yüksek kat; bir yoruma göre, günahları ve sevapları eşit olanlar, Allah hüküm verinceye kadar burada beklerler; Katolik inancında, insan ruhunun, affolunabilir bazı günahlardan kurtuluncaya kadar içinde bulunduğu durum; ruhun araftan kurtulup cennete ulaşabilmesi için acı çekmesi ya da inançlı kişilerin dualarını alması gerekir; Protestan ve Ortodoks kiliseleri ise arafı Kutsal Kitap'a aykırı bulur ve kabul etmez
ilgili maddeler
Katolik Kilisesi 10:98a
Luther 11:293b
Reform 14:206b
ARAFAT Suudi Arabistan'daki Mekke kentinde Müslümanlarca kutsal tepe
ilgili madde Hac 7:315b
ARAFAT, YASER Filistinli önder, d. 1929
madde başlığı Arafat 1:310b, görsel
ilgili maddeler
Filistin Kurtuluş Örgütü 6:301b
Filistin 6:301a
ARAGATS DAĞI Ermenistan'da sönmüş yanardağ; 4.090 m
ilgili madde Ermenistan 6:172a
ARAGON İspanya'nın kuzeydoğusunda bölge; kuzeyde Pireneler, doğuda Akdeniz'le çevrilidir; nüfusun en yoğun olduğu kesim Ebro Irmağı vadisindeki Zaragoza kentidir; bölge ekonomisi tarıma dayalıdır; Zaragoza yakınlarında az sayıda sanayi kuruluşu vardır; nüf. 1.196.454 (1989 tah.)
ilgili maddeler
Fernando ve Isabella 6:275a vd.
İspanya 9:105a
ARAGON, LOUIS Fransız şair, 1897-1982
madde başlığı Aragon 1:311b, görsel
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:43b
Neruda 13:59a
ARAGONİT
ilgili madde Katı 10:93b
ARAGON KRALLIĞI 1035-1479
ilgili madde İspanya 9:105a
ARAK *ya da* **Hurma rakısı**
ilgili madde Hurma 8:217b
ARAKA
ilgili madde Bezelye 3:171a
ARAKLI Trabzon'un ilçesi; kuzeyinde Ka-

radeniz, güneyinde Trabzon Dağları bulunur; temel geçim kaynağı çay, fındık ve tütündür; nüf. (1990 geç.): ilçe 61.476, kasaba 12.258

ARAKON, AYDIN Türk film yönetmeni, 1918-82
ilgili madde Türk sineması 18:134b

ARAKONAK
ilgili maddeler
Asalak ve çürükçül canlılar 2:53b
Şistozomiyaz 16:285a

ARAL, OĞUZ Türk karikatürcü, d. 1936; toplumsal sorunların günlük yaşamdaki yansımalarını ustaca işledi; 1972-89 arasında yönettiği *Gırgır* dönemin en çok satan gülmece dergisi oldu
ilgili madde Türk karikatürü 18:104a, görsel

ARAL, TEKİN Türk karikatürcü, d. 1941
ilgili madde Türk karikatürü 18:104a

ARAL GÖLÜ SSCB; dünyanın dördüncü büyük gölü; y.öl. 65.000 km²
ilgili maddeler
Kazakistan 10:133a vd.
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:8a vd.

ARALIK Kars'ın ilçesi; güneyinde yer alan Ağrı Dağı'nın eteklerindeki yaylalarda hayvancılık yapılır; ana geçim kaynağı tarımdır; nüf. (1990 geç.): ilçe 18.059, kasaba 4.279

ARALIK yılın 12. ve son ayı; 31 gün çeker
ilgili madde Ay 2:216b vd.

ARALIK müzikte iki nota arasındaki uzaklık
ilgili madde Armoni 2:33b

ARAMCA eskiçağda Doğu Akdeniz kıyılarında konuşulan Sami dillerinden; Fenike dili ve İbranice ile akrabadır; Eski Ahit'in, Talmud'un ve Lût Gölü Ruloları'nın bir bölümü bu dilde yazılmıştır; İÖ 7. ve 6. yy'da bölgede yaygın olarak konuşulmuş, sonraları Pers İmparatorluğu'nun resmi dili olmuş, İS 7. yy'dan başlayarak yerini Arapça'ya bırakmıştır
ilgili maddeler
Kutsal Kitap 11:131a
Lût Gölü Ruloları 11:293a
Talmud 16:315b

ARAMCO tam adı *Arabian American Oil Company* Suudi Arabistan'ın tüm petrol üretimini sağlayan şirket; Arap-Amerikan ortaklığı olarak kuruldu, 1980'de devletleştirildi
ilgili madde Suudi Arabistan 16:197a

ARAMİ ALFABESİ
ilgili maddeler
Alfabe 1:145b
Orhun Anıtları 13:201a

ARAMİLER Sami halk; İÖ 11.-8. yy'lar arasında Suriye'nin kuzeyinde yaşadılar, Mezopotamya'da krallıklar kurdular; Eski Ahit'te İbraniler'le aynı soydan geldikleri ve İÖ 16. yy'dan sonra Harran (Urfa) dolaylarında yaşadıkları yazılıdır; kendilerine özgü kültürleri olmamakla birlikte, Arami alfabesi ve Aramca yüzyıllar boyu varlığını korumuştur
ilgili maddeler
Babil ve Asur uygarlıkları 2:252a
Kahramanmaraş 9:263a
Mardin 12:64b
Şam 16:223b

ARAMU Urartu kralı, hk. d. İÖ 850-840
ilgili madde Urartular 18:212b

ARANAĞME
ilgili madde Şarkı 16:244a

ARANGO, DOROTEO *bak.* **PANCHO VILLA**

ARAP ALFABESİ
ana madde Arapça 1:313a, görsel
ilgili maddeler
Alfabe: görsel 1:146
Atatürk 2:127a
Osmanlıca 13:234a
Yazım kuralları 19:127a

ARAP ATI narin yapılı ve uysal binek atı; evcil atın en eski soylarından biridir
ana madde At 2:111a, görsel
ilgili madde Arabistan 1:309a

ARAP BİRLİĞİ Arap ülkelerinin Ortadoğu'daki haklarını ve çıkarlarını korumak için oluşturdukları birlik; 1945'te Kahire'de kurulan birliğin bugün 22 üyesi vardır; başta ekonomik, toplumsal ve kültürel konularla ilgilendi; sonradan siyasal etkinliğini artırdı; 1979'da, İsrail ile barış antlaşması imzaladığı için Mısır'ın üyeliği askıya alındı
ilgili maddeler
Araplar 1:321a
Mısır 12:200a

ARAPBÜLBÜLÜ bütün Asya ve Afrika'ya dağılmış 100'ü aşkın ötücükuş türünün ortak adı; bülbülle akrabalığı olmayan, çok hareketli ve gürültücü kuşlardır; bazen meyve bahçelerini yağmalarlar; en iri türlerden biri, Madagaskar, Hint Okyanusu adaları ve Güneydoğu Asya'da yaşayan, 25 cm uzunluğundaki kara arapbülbülüdür
ilgili madde Bülbül 4:82b

ARAPÇA
madde başlığı Arapça 1:312b, görsel
ilgili maddeler
Afrika dilleri 1:52b
Afrika halkları 1:56a
Alfabe: yazı: görsel 1:146
Ali, Hz.: yazı: görsel 1:150
Arabistan 1:309a
Aruz 2:50a
Divan edebiyatı 5:249a
Eğitim 6:71b
Farsça 6:256a
İran edebiyatı 9:70b
Kuran 11:103a vd.
Milli edebiyat 12:220b
Osmanlıca 13:233a vd.
Türkçe 18:28b

ARAP EDEBİYATI
madde başlığı Arap edebiyatı 1:314b
ilgili maddeler
Aruz 2:49b
Divan edebiyatı 5:249a vd.
Kaside 10:82a
Mesnevi 12:166a
Mevlit 12:180b
Rubai 14:293a

ARAP-İSRAİL SAVAŞLARI 1948-82
madde başlığı Arap-İsrail Savaşları 1:317a, görsel
ilgili maddeler
Arafat 1:310b
Beytlehem 3:167b
Filistin 6:300b
İsrail 9:114b
Kudüs 11:90a
Lübnan 11:296a
Mısır 12:199b
Nâsır 13:38b

ARAPKİR Malatya'nın ilçesi, Yama Dağı'nın uzantılarıyla engebelenmiştir; yaylalarda hayvancılık yapılır; nüf. (1990 geç.): ilçe 20.708, kasaba 10.401

ARAPLAR halk
madde başlığı Araplar 1:318a, görsel
ana madde Arabistan 1:309a vd., görsel
ilgili maddeler
Amman 1:237b
Astronomi 2:72a
Atlas Dağları 2:144b
Bizans İmparatorluğu 3:251b
Cezayir 4:174b
Ermenistan 6:172b
İskenderiye 9:91b
İsrail 9:112b
Kanun 9:334a
Magripliler 11:324b
Mısır 12:197b
Ortadoğu 13:223b, 224a
Parfüm 13:327a
Siyonizm 15:289b
Sudan 16:161b
Sulama 16:175a
Suudi Arabistan 16:195a
Tanzanya 16:326a, 326b
Terörizm 17:160b
Ürdün 18:280a vd.
Yahudiler ve Musevilik 19:74b

ARAP LAWRENCE *bak.* **LAWRENCE, T. E.**

ARAP LEJYONU
ilgili madde Ürdün 18:280a

ARAPOTU *bak.* **ARAPSÜMBÜLÜ**

ARAP RAKAMLARI
ilgili maddeler
Abaküs 1:9a
Arapça 1:314a
Aritmetik 2:9b

ARAPSABUNU
ilgili madde Baz 3:105a

ARAPSÜMBÜLÜ *ya da* **Arapotu** zambakgiller familyasının *Muscari* cinsinden, 50 kadar çokyıllık bitki türünün ortak adı; ilkbaharda açan ve yapraksız sapların çevresinde sık salkımlar oluşturan küçük, yuvarlak çiçekleriyle sevilen bahçe bitkileridir
ilgili madde Sümbül 16:203a

ARAPTAVŞANI
madde başlığı Araptavşanı 1:321a
ilgili maddeler
Çöl 5:47a, görsel
Kemiriciler 10:166a, görsel

ARAP YASEMİNİ *ya da* **Ful**
ilgili madde Yasemin 19:109a

ARAPZAMKI bazı akasya türlerinin gövdesinden sızan, yapışkan ve koyu kıvamlı sıvı
ilgili maddeler
Akasya 1:105a
Pastel 14:24b
Pul ve pulculuk 14:162a

ARARAT DAĞI Ağrı Dağı'nın eski adı
ilgili madde Ağrı Dağı 1:85a

"ARARKEN" Ataç'ın yapıtı
ilgili madde Ataç 2:114a

ARAROT
madde başlığı Ararot 1:321b
ilgili madde Saint Vincent ve Grenadinler 15:21a

ARAS, TEVFİK RÜŞTÜ Türk siyaset adamı, 1883-1972; Atatürk döneminde dış politikanın yürütülmesinde etkili rol oynadı; dışişleri bakanlığı yaptı (1925-38); Türkiye'nin uluslararası alanda yerini sağlamlaştırmaya yönelik başarılı girişimlerde bulundu; komşu ülkelerle dostluğu ve işbirliğini geliştirmeye çalıştı
ilgili madde Masonluk 12:92b
ARAS DAĞLARI Doğu Anadolu Bölgesi
ilgili madde Ağrı 1:81b
ARA SEÇİM
ilgili maddeler
Parlamento 14:13a
Türkiye Büyük Millet Meclisi 18:97b
ARAS IRMAĞI Türkiye-İran-SSCB
madde başlığı Aras Irmağı 1:321b
ilgili maddeler
Alabalık 1:127b
Doğu Anadolu Bölgesi 5:271a
Ermenistan 6:172b
Erzurum 6:180b
Kars 10:73b
Köroğlu 11:66b vd.
ARASTA Osmanlı mimarlığında, bir eksen üzerinde sıralanmış dükkânlardan oluşan üstü açık ya da kapalı çarşı; çoğu zaman ayrı bir yapıdır, bazen de bir külliyenin içinde yer alır; ilk örnekleri 15. yy'da görülmüştür; en ünlüleri İstanbul'daki Mısır Çarşısı ve Sultan Ahmed Camisi Arastası ile Edirne'deki Selimiye Camisi Arastası'dır
ilgili maddeler
Selimiye Camisi 15:114a
Sultan Ahmed Camisi 16:179b
ARAŞTIRMA
ilgili maddeler
Ay 2:214a vd.
Bilim ve bilimsel yöntemler 3:192b
Sirke sineği 15:258a
Sosyoloji 15:334b
X ışınları 19:63a vd.
•Araştırma-Geliştirme; Araştırma laboratuvarı; Uzay araştırmaları
ARAŞTIRMA-GELİŞTİRME yeni yöntem ya da ürünler geliştirmek amacıyla kamu ve özel sanayi kuruluşlarınca yürütülen bilimsel araştırma; *temel araştırma*, sanayideki yararlarını göz önüne almaksızın salt bilimsel amaçla yürütülür; *uygulamalı araştırma* ise bu bulguların uygulama alanına geçirilmesiyle, örn. pazara sürülecek yeni ürünlerin yapımında kullanılmasıyla ilgilenir
ARAŞTIRMA LABORATUVARI
ilgili maddeler
Bilim ve bilimsel yöntemler: görsel 3:192
Curie: görsel 4:215
Faraday: görsel 6:253
Kimya: görsel 10:263, 264
Kimya sanayisi: görsel 10:272
ARAT, REŞİT RAHMETİ Türk dilbilimci, 1900-64; Türkçe'nin tarihsel gelişmesini ve lehçelerini inceledi; *Oğuz Kağan Destanı*, *Kutadgu Bilig*, *Atabetü'l-Hakayık* gibi yapıtların dili üstünde çalıştı; Türkçe lehçelerinin sınıflandırılmasına ilişkin görüşleri ilgiyle karşılandı
ilgili madde Babür 2:256b
ARAVAKLAR Güney Amerika Yerlileri; bugün büyük bölümü Guyana'da yaşar
ilgili maddeler
Amerika Yerlileri 1:233b
Batı Hint Adaları 3:75a
Haiti 7:325b
Jamaika 9:180b
Porto Riko 14:131b
"ARAYA GİREN GARİP OYUN" O'Neill'in oyunu
ilgili maddeler
O'Neill 13:186a
Tiyatro sanatı 17:217a
ARAYICI, OKTAY Türk oyun yazarı, 1936-85; özellikle cumhuriyet dönemindeki toplumsal değişmeyi ve bunun yarattığı sorunları ele alan oyunlar yazdı; en önemli yapıtları, hepsi de çeşitli ödüller kazanmış olan *Seferi Ramazan Bey'in Nafile Dünyası* (1971), *Bir Ölümün Toplumsal Anatomisi* (1978) ve *Rumuz Goncagül*'dür (1981)
ARAZİ ÖLÇÜMÜ *bak.* **YERÖLÇÜMÜ**
ARBALET *ya da* **Tatar yayı** ortaçağ silahı; bir kundağa yerleştirilmiş tahta, çelik ya da demirden yapılma bir yaydan oluşurdu; kundağın üzerinde okun yerleştirildiği bir oyuk ve bir tetik bulunurdu; yayın kirişi kundağın oyuğundaki kilitleme mekanizmasına takılır, tetik çekilince boşalan kiriş kısa bir oku fırlatırdı
ilgili maddeler
Ok ve yay 13:143b, 144a, görsel
Roma İmparatorluğu 14:263a
ARBAŞ, AVNİ Türk ressam, d. 1919
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:126b
ARBORETUM
ilgili madde Botanik bahçeleri 3:309b
ARCADIUS Roma imparatoru, 378-408; I. Theodosius'un oğlu; 395'te babasının yerine geçti
ilgili madde Alarik 1:133a
ARC DE TRIOMPHE *bak.* **ZAFER TAKI**
ARCHER, F. S. İngiliz mucit, 1813-57
ilgili madde Fotoğrafçılık 7:7b
ARCHIPENKO, ALEXANDER Rus asıllı ABD'li ressam ve heykelci, 1887-1964; öğrenimine Kiev'de başladı, 1923'te ABD'ye yerleşti; Kübizm'i benimsedi ve sanatta geleneksel gereçlere karşı çıktı; yarattığı soyut biçimlerle heykel sanatına yeni bir anlayış getirdi; cam, tahta ve metal parçalarından asamblaj (birleştirme) tekniğiyle heykeller yaptı
ilgili madde Kübizm 11:169a
ARCHOSAURIA
ilgili madde Tarihöncesi yaşam 17:50b
•Dinozor; Timsah
ARDA, ORHAN Türk mimar, d. 1911; Anıtkabir'in yapımı için düzenlenen uluslararası yarışmada, Emin Onat ile birlikte hazırladıkları projeyle birincilik ödülünü kazandı (1942)
ilgili madde Anıtkabir 1:277b
ARDAHAN Kars'ın ilçesi; kuzeyden Yalnızçam, batıdan Uğurludağ ile çevrilidir; güneyinde, 1.800 m yüksekliğindeki Ardahan Yaylası bulunur; nüf. (1990 geç.): ilçe 52.941, kasaba 16.860
ilgili madde Berlin Antlaşması 3:141b
ARDAHAN YAYLASI Kars
ilgili madde Kars 10:72b
ARDANUÇ Artvin'in ilçesi; doğusunu ve güneyini Yalnızçam Dağları kaplar; ilçe merkezi Ardanuç kasabası Ardanuç Suyu'nun kenarında kurulmuştur; nüf. (1990 geç.): ilçe 17.719, kasaba 5.047
ARDENLER Avrupa'da bölge; ormanlık tepeler ve yüksek yaylalarla engebelenmiştir; büyük bölümü Belçika'dadır; ayrıca Lüksemburg ve kuzeydoğu Fransa topraklarına kadar uzanır; toplam y.öl. 10.000 km²'yi aşar; kereste, yün, sebze üretimi, deri işleme ve turizm önemlidir; her iki Dünya Savaşı'nda da kanlı çarpışmalara sahne olmuştur
ilgili maddeler
Belçika 3:120b
Lüksemburg 11:297a
ARDENLER SAVAŞI 16 Aralık 1944-16 Ocak 1945; II. Dünya Savaşı'nda, Belçika'nın güneyindeki Ardenler bölgesinde, Almanlar ile Müttefikler arasında yapılan savaş; Almanlar'ın yenilgisiyle sonuçlandı
ARDEŞEN Rize'nin ilçesi; kuzeyden Karadeniz, güneyden Doğu Karadeniz kıyı dağlarıyla çevrilidir; tarım olanakları sınırlıdır; en çok çay ve fındık üretilir; nüf. (1990 geç.): ilçe 39.750, kasaba 17.381
ARDEŞİR I Sasani hükümdarı, hk. d. 224-241
ilgili madde Sasaniler 15:70a
ARDIÇ
madde başlığı Ardıç 1:322a, görsel
ilgili maddeler
İğneyapraklılar 8:293b
Şifalı bitkiler 16:269a
ARDIÇ BÜLBÜLÜ
ilgili madde Bülbül 4:82b
ARDIÇKUŞU
madde başlığı Ardıçkuşu 1:323a, görsel
ilgili madde Kuş 11:125a
ARDUVAZ *ya da* **Damtaşı** *ya da* **Kayağantaş**
madde başlığı Arduvaz 1:324a
ilgili maddeler
Jeokimya 9:203a
Kayaç 10:116a
AREKCEVİZİ
ilgili madde Palmiye 13:294a
AREL, HÜSEYİN SAADETTİN Türk müzikbilimci ve besteci, 1880-1955; Türk müziğinin kuramsal temellerini yeni bir yorumla açıklamaya çalıştı; geleneksel çalgıları geliştirerek, makam ve usul yapısına dokunmadan çoksesli çağdaş Türk müziğinin yaratılabileceğini savundu; besteleriyle de bu alanda öncülük yaptı
ilgili maddeler
Selçuk 15:110b
Türk müziği 18:122a, görsel
ARENA Roma amfitiyatrolarının ortasında dövüşlerin yapıldığı alan
ilgili maddeler
Amfitiyatro 1:235b
Boğa güreşi 3:264a vd., 263b
Roma 14:258a
ARES Yunan mitolojisi
ana madde Mars 12:77a
ilgili maddeler
Afrodit 1:60b
Amazonlar 1:198a
Efsane ve mitler 6:54b
Zeus 19:250b
ARETİNO, PİETRO İtalyan şair ve yazar, 1492-1556
ilgili madde İtalyan edebiyatı 9:151a
ARF, CAHİT Türk matematikçi, d. 1910; uzun yıllar İstanbul Üniversitesi'nde ve ODTÜ'de matematik dersleri verdi; TÜBİTAK'ın Gebze'deki araştırma enstitüsünde görev aldı; cebirsel sayılar ve matematiksel mekanik alanındaki çalışmalarıyla ulus-

lararası ün kazandı; 1948'de İnönü Armağanı'nı, 1974'te TÜBİTAK Bilim Ödülü'nü aldı

ARGALI *ya da* **Argali**
ilgili madde Koyun 11:27a

ARGAND, AIMÉ İsviçreli fizikçi, 1755-1803; dumansız yanan yuvarlak lamba fitilinin bulucusudur
ilgili maddeler
Aydınlatma 2:231a
Deniz feneri 5:158b

ARGİŞTİ I Urartu kralı, hk. d. İÖ 786-764
ilgili madde Urartular 18:213b

ARGİŞTİ II Urartu kralı, hk. d. İÖ 714-685
ilgili madde Urartular 18:214b

ARGO
madde başlığı Argo 1:324b

ARGO GEMİCİLERİ *ya da* **Argonautlar** Yunan mitolojisi
ana madde Altın Post 1:191a
ilgili maddeler
Herakles 8:132a
Sinop 15:251b
Sirenler 15:253a

ARGON soy gazlar• grubundan kimyasal element; simgesi Ar, atom numarası 18, bağıl atom kütlesi 39,95; adı, "tembel" ya da "aylak" anlamındaki Yunanca *argos*'tan gelir; renksiz, kokusuz, tadı olmayan, eylemsiz bir gazdır; atmosferde y. % 1 oranında bulunur; elektrik ampullerini ve elektron lambalarını doldurmak, ayrıca ark kaynağında eylemsiz ortam yaratmak için kullanılır; 1894'te keşfedilmiştir
ilgili maddeler
Flüorışıma 6:318b
Hava 8:57b
Laser 11:205b
Radyometrik tarihlendirme 14:190a

ARGONAUTLAR *bak.* **ARGO GEMİCİLERİ**

ARGOS Yunan mitolojisi
ilgili madde Hermes 8:133b

ARGOS Yunanistan'da kent; Mora Yarımadası'nın kuzeydoğusundaki bir eskiçağ kentinin yerinde kurulmuştur; bağımsızlıktan sonra ülkenin ilk parlamentosu 1821 ve 1829'da burada toplandı; zengin bir tarım ve ticaret merkezi; nüf. 20.702 (1981)
ilgili maddeler
Agamemnon 1:65a
Perseus 14:51b

ARGUN
ilgili madde Kaval 10:109a

ARGUVAN Malatya'nın ilçesi; toprakları Fırat vadisindeki dağlık araziyi kaplar; nüf. (1990 geç.): ilçe 13.837, kasaba 1.807

ARHANGELSK SSCB; Beyaz Deniz'den 50 km içeride, Dvina Irmağı kıyısında kent; ilk yerleşim 1584'te kurulan manastır çevresinde gelişti; ülkenin kuzeydeki en önemli ticaret limanıdır; kereste ihracatı, balıkçılık ve gemi yapımı; nüf. 416.000 (1989)

ARHAVİ Artvin'in ilçesi; Karadeniz Bölgesi'nin doğu ucundaki topraklarının büyük bölümü dağlıktır; nüf. (1990 geç.): ilçe 18.315, kasaba 10.058

ARHUS *ya da* **Aarhus** Danimarka'da, Jutland Yarımadası'nın doğu kıyısında kent; ortaçağın varlıklı kentlerinden biriydi; 19. yy'da demiryolu ve liman yapımıyla gelişti; verimli topraklarda kurulmuş olan kent, Jutland'ın önemli tarım ve sanayi merkezlerindendir; ortaçağdan kalma zarif yapıları ve çağdaş mimarisiyle dikkati çeker; nüf. 195.152 (1986)
ilgili madde Danimarka 5:74b

ARI
madde başlığı Arı 1:325b, görsel
ana madde Arıcılık 1:331a vd.
ilgili maddeler
Böcek 3:326b, 332a
Hayvan davranışı 8:106a
İlkyardım 9:12a
Tozlaşma 17:265a vd.
•Balansı; Toprakarısı; Yabanarısı

ARIBURNU, ORHON MURAT Türk şair ve film yönetmeni, d. 1918-89
ilgili madde Türk sineması 18:134a

ARICAK Elazığ'ın ilçesi; daha önce Palu ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 21.046, kasaba 3.383

ARICILIK
madde başlığı Arıcılık 1:331a, görsel
ilgili madde Artvin 2:48b

ARIK, REMZİ OĞUZ Türk arkeolog, 1899-1954; 1939'da arkeoloji ve dinler profesörü oldu, çeşitli kazılara katıldı; ayrıca siyasetle ilgilenerek Türk milliyetçiliğinin dil, din, toprak ve soy birliği temeli üzerinde yeniden örgütlenmesini savunan Anadoluculuk akımının ideologları arasında yer aldı
ilgili madde Alacahöyük 1:129a

ARIKİL *bak.* **KAOLİN**

ARI KOLİBRİSİ dünyanın en küçük kuşu
ilgili maddeler
Kolibri 10:301b, görsel
Kuş 11:126a

ARI KOVANI EV başta Suriye olmak üzere dünyanın çeşitli ülkelerinde rastlanan, kireçtaşından yapılmış, koni biçimli ev tipi
ilgili madde Asya: görsel 2:84

ARIKUŞU
madde başlığı Arıkuşu 1:334a, görsel

ARISİNEĞİ
ilgili maddeler
Böcek: görsel 3:328
Sinek 15:223b, görsel

ARI SU
ilgili maddeler
Damıtma 5:72b
Su 16:148b vd.

ARISÜTÜ
ilgili maddeler
Arı 1:329a
Arıcılık 1:332b

ARI ŞAHİNİ
ilgili madde Şahin 16:221b

ARİTİMEVİ *bak.* **RAFİNERİ**

ARITMA kimyada ve sanayide, ürünlerin içindeki bütün istenmeyen katışkıların giderilmesi
ilgili maddeler
Damıtma 5:72b
Filtre 6:302a
Kanalizasyon 9:321a vd.
Petrol 14:61b vd.
Su dağıtım sistemi 16:159a vd.
Şap 16:235b

ARİADNE Yunan mitolojisinde Girit Kralı Minos'un kızı; Theseus'a âşık olur ve Minotauros'u öldürüp Labyrinthos'tan kaçmasına yardım eder; Naksos Adası'nda Theseus tarafından terkedilir
ilgili madde Theseus 17:175a

ARİANE roket
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:254b, görsel

ARİARATHES I Kapadokya kralı, ö. İÖ 332
ilgili madde Kapadokya 10:10b

ARİARATHES V Kapadokya kralı, ö. İÖ 130
ilgili madde Kapadokya 10:10b

ARİEGE Fransa'nın güneyinde il
ilgili madde Mağara sanatı: görsel 11:330

ARİEL doğal uydu
ilgili madde Uranüs 18:210b

ARİES *bak.* **KOÇ**

ARİF, ABDÜSSELAM Iraklı asker ve devlet adamı, 1921-66; 1963'te bir darbeyle Abdülkerim Kasım'ı devirerek devlet başkanı oldu
ilgili madde Saddam Hüseyin 14:329a

ARİF BEY (HACI) *bak.* **HACI ARİF BEY**

ARİF HİKMET (HERSEKLİ) *bak.* **HERSEKLİ ARİF HİKMET**

ARİ IRK Almanya'da Hitler'in öncülüğünde başlayan ırkçı hareketin, saf ırk olarak niteliendirdiği Normanlar'a ve Germenler'e verdiği ad
ilgili maddeler
Irk 8:232a
Irkçılık 8:232b, 233b

ARİLER tarihöncesi çağlarda, bugünkü İran ve Kuzey Hindistan topraklarında yaşayan halk; Hint-Avrupa dillerinin bugün Güney Asya'da konuşulan kolu Ari dilinden türemiştir türemiştir
ilgili maddeler
Din 5:231a
Hindistan 8:169b
Hindular ve Hindu Dini 8:175b
İran 9:67a

ARIOSTO, LUDOVICO İtalyan şair, 1474-1533; şiirlerinde İtalyan Rönesans ruhunu yansıttı; ayrıca Rönesans üslubundaki İtalyan güldürülerinin ilk örneklerini yazdı; 1505'ten sonra üzerinde çalışmaya başladığı ve ölümüne kadar yenileyip düzelttiği *Orlando furioso* adlı destansı şiiri en tanınmış yapıtıdır
ilgili madde İtalyan edebiyatı 9:151a

ARİSTARKHOS Eski Yunanlı astronom, İÖ y. 310- y. 230; Ege Denizi'ndeki Samos (Sisam) Adası'nda doğduğu için "Samoslu" diye anılır; Dünya'nın Güneş'in çevresinde dolaştığını öne süren ilk bilgindir
ilgili madde Astronomi 2:71b

ARİSTEİDES Atinalı devlet adamı, ü. İÖ 5. yy
ilgili madde Themistokles 17:174a

ARİSTO *ya da* **Aristoteles** Eski Yunanlı filozof ve bilgin, İÖ 384-322
madde başlığı Aristo 2:7a, görsel
ilgili maddeler
Adalet 1:25a
Biyoloji 3:244b
Büyük İskender 4:86a
Farabi 6:253a
Hava 8:57a
İbn Rüşd 8:261b
İbn Sina 8:262b
Rasyonalizm 14:203b
Simya 15:215a
Siyaset 15:288a
Skolastik felsefe 15:290b
Şiir sanatı 16:271b
Tıp 17:179b

Tiyatro sanatı 17:211b
Trajedi 17:277b
ARİSTOFANES *ya da* **Aristophanes** Eski Yunanlı oyun yazarı, İÖ y. 448-380
madde başlığı Aristofanes 2:7b
ilgili maddeler
Komedi 10:310a
Racine 14:171b
Tiyatro sanatı 17:211b
ARİSTO FENERİ
ilgili madde Denizkestanesi 5:161a
ARİSTOKRASİ ayrıcalıklı, küçük bir sınıfın yönetimi; ilk kez Platon ve Aristo tarafından, toplumun en aydın ve ahlaklı kesiminin yönetimi olarak tanımlandı; sonradan, özellikle ortaçağdaki soyluların yönetimi gibi, bütün ayrıcalıklı azınlıkların egemenliği bu terimle adlandırıldı
ilgili madde Siyasal ve yerel yönetim 15:284b
ARİSTOPHANES *bak.* **ARİSTOFANES**
ARİSTOTELES *bak.* **ARİSTO**
ARİTMETİK
madde başlığı Aritmetik 2:8a
ana madde Matematik 12:93a, 103b
•Bölme; Çarpma; Çıkarma; Kesir; Logaritma; Sayı; Toplama
ARİTMETİK ORTALAMA
ilgili madde İstatistik 9:126a
ARIZONA ABD'nin güneybatısında eyalet; y. öl. 295.023 km²; başkenti Phoenix; ilk Avrupalılar bölgeye 16. yy'da geldi; 1848'de ABD'ye katıldı; 1912'de ülkenin 48. eyaleti oldu; Yerli nüfusun en yoğun olduğu eyalettir; Büyük Kanyon gibi doğal güzellikleriyle turistleri çeker; nüf. 3.677.985 (1990)
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:204a
Fosil 6:333a
ARJANTİN
madde başlığı Arjantin 2:12b, görsel
ilgili maddeler
And Dağları 1:267b
Falkland Adaları 6:252a
Güney Amerika 7:287a vd.
Peron 14:50b vd.
Şili 16:276a
Terörizm 17:159b
Thatcher 17:173a
ARKADAN ÇEKİŞ
ilgili madde Motorlu taşıtlar 12:285a
ARKADİA Eski Yunan'da bölge; Peloponnesos'un orta kesiminde, çevresinden kopuk dağlık bir yöredir; edebiyatta, kırsal yaşamın sadeliğini ve mutluluğu temsil eden efsanevi topraklar olarak betimlenmiştir
ilgili madde Eski Yunan: görsel 6:204
ARKAİK DÖNEM Yunan sanatı
ilgili madde Eski Yunan 6:204a
ARKAN, SEYFİ Türk mimar, 1903-66; çağdaş mimarlık anlayışının Türkiye'deki ilk temsilcilerindendir; 1930'larda Ankara'nın yeniden düzenlenmesine pek çok devlet yapısının mimarı olarak katkıda bulunmuştur
ilgili madde Türk mimarlığı 18:115b
ARKANSAS ABD'nin orta kesiminde, Mississippi Irmağı kıyısında eyalet; başkenti Little Rock; ilk yerleşim 17. yy'da Fransızlar'ca kuruldu; 1803'te ABD'ye geçti, 1836'da ülkenin 25. eyaleti oldu; Siyah nüfusun toplam içindeki payı % 16'dır; tarım, ormancılık ve boksit madenciliği; nüf. 2.362.239 (1990)
ARKANSAS IRMAĞI ABD; Mississippi Irmağı'nın kolu; Sawatch Dağları'ndan doğar; 2.330 km boyunca akarak Mississippi'ye katılır
ARKAR
ilgili madde Koyun 11:27b, görsel
"ARKA SOKAK" Necip Mahfuz'un romanı
ilgili madde Arap edebiyatı 1:316b
ARKAYEN KAYAÇ Prekambriyen Zaman'da oluşmuş kayaç türü
ilgili madde Jeoloji 9:204b
ARKEBÜZ 15. yy'da İspanya'da yapılan tüfek; namlu ağzından doldurulur ve omza dayayarak ateş edilirdi
ilgili madde Ateşli silahlar 2:136a
ARKEOLOJİ
madde başlığı Arkeoloji 2:16b, görsel
ilgili maddeler
Antropoloji 1:302a
Arthur: Camelot kazıları: görsel 2:44
Efsane ve mitler 6:58a
Tarih 17:43b, görsel
•Radyometrik tarihlendirme
ARKEOPTERİKS hem kuşlar, hem sürüngenlerle ortak özellikler taşıyan, soyu tükenmiş hayvan; sürüngenleri andırırdı, ama gagası ve kuyruk tüyleri vardı; Jura Çağı'nın sonlarına doğru (y. 150 milyon yıl önce) yeryüzünde belirdi; uçabildiği sanılıyor; fosil örnekleri 1872'de Almanya'nın güneyindeki Bavyera'da bulunmuştur
ilgili madde Tarihöncesi yaşam 17:50b
ARKHİMEDES *bak.* **ARŞİMET**
ARKHON Eski Yunan'daki birçok kent devletinde en yüksek devlet yöneticilerine ve yargıçlara verilen ad; İÖ 682'de Atina'da arkhonları her yıl seçimle belirleme geleneği yerleşti; arkhonluk kurumu İÖ 5. yy'dan sonra Ege Adaları ile Anadolu'da da yaygınlaştı
ilgili maddeler
Solon 15:311b
Themistokles 17:174a
ARK KAYNAĞI
ilgili madde Kaynak 10:122b vd., görsel
ARK LAMBASI iki kömür çubuk arasında oluşan elektrik arkıyla çok parlak ışık veren lamba; ilk ark lambasını 1807'de Sir Humphry Davy yapmıştı; bugün projektörlerde ve film makinelerinde kullanılır; bazı morötesi lambaların ışık kaynağı da elektrik arkıdır
ilgili madde Aydınlatma 2:231b
ARKTİKA *bak.* **KUZEY KUTUP BÖLGESİ**
ARKTİK İKLİM 65° K ve G enlemlerinin üstündeki bölgelerde egemen olan iklim tipi; Grönland, Antarktika ve Kuzey Buz Denizi'nin kalıcı bir kar ve buz örtüsüyle kaplı bölgelerinde görülür; kışlar çok soğuk (–20° ile -65°C) geçer ve şiddetli rüzgârlar eser; yeryüzündeki en düşük sıcaklık –89°C olarak Antarktika'da ölçülmüştür
ilgili madde Amerika Birleşik Devletleri 1:203b
ARKTÜRÜS Çoban takımyıldızının en parlak yıldızı
ilgili madde Takımyıldız 16:303b
ARKWRIGHT, SIR RICHARD İngiliz sanayici ve mucit, 1732-92
madde başlığı Arkwright 2:27a
ilgili madde Dokumacılık 5:279a
ARLECCHINO İtalyan halk tiyatrosu *commedia dell'arte*'nin en ünlü kahramanı
ana madde Palyaço 13:295a
ilgili maddeler
Pantomim 13:308b
Watteau: görsel 19:50
ARLES Fransa'da kent; güneyde, Rhône Irmağı kıyısındadır; nüf. 37.554 (1982)
ilgili maddeler
Amfitiyatro 1:236b
Van Gogh 18:299b
ARMA
madde başlığı Arma ve armacılık 2:31a, görsel
ilgili madde Mühür 12:329b
ARMADA
madde başlığı Armada 2:28a, görsel
ilgili maddeler
Deniz savaşları: görsel 5:173
İspanya 9:105a
ARMADİLLO
madde başlığı Armadillo 2:30b, görsel
ilgili madde Hayvan: görsel 8:93
ARMAGNAC Fransa'nın güneybatısında tarihi bölge
ilgili madde Şarap 16:240a
ARMAN, CİHAT Türk futbolcu, d. 1919; Türk futbolunun yetiştirdiği en başarılı kalecilerdendir; 1939-53 arasında Fenerbahçe kalesini korudu; futbolu bıraktıktan sonra çalıştırıcılık ve spor yazarlığı yaptı
ARMATÜR elektrik; üreteçlerde, iki kutup arasına yerleştirilmiş döner çerçeve
ilgili maddeler
Dinamo 5:233b
Elektrik motoru 6:114a
ARMATÜR heykelcilik; bir heykelin, tahta ya da metal çubuklarla çatılmış iskeleti
ilgili madde Heykel 8:139b
ARMONİ
madde başlığı Armoni 2:33a
ana madde Müzik 13:17a
ARMONİKA
madde başlığı Armonika 2:34b
ARMORICA *bak.* **BRETANYA**
ARMSTRONG, LOUIS ABD'li caz trompetçisi ve şarkıcısı, 1900-71; New Orleans'da doğdu; caz müziğine 22 yaşında, Chicago'da kornet çalarak başladı; büyük caz orkestralarında çalıştıktan sonra kendi topluluğunu kurdu; caz müziğinin en büyük ustalarındandır
ilgili maddeler
Caz 4:138a, görsel
Siyah Amerikalılar 15:275b
Trompet ailesi: görsel 17:293
ARMSTRONG, NEIL ABD'li astronot, d. 1930; 1966'da Gemini 8'in komutanıydı; Temmuz 1969'da Ay'a ayak basan ilk insan oldu
ilgili maddeler
Astronot: görsel 2:80
Uzay araştırmaları 18:249a
ARMUT
madde başlığı Armut 2:35a, görsel
ilgili madde Meyve 12:185a
ARMUZ KAPLAMA *bak.* **SİLME KAPLAMA**
ARNAVUTBİBERİ
ilgili madde Biber 3:173a
ARNAVUTÇA Hint-Avrupa dillerine bağlı bir kolun günümüzdeki tek temsilcisi; temel olarak Arnavutluk ve Yugoslavya'da, ayrıca İtalya, Yunanistan gibi çevre ülkelerin bazı bölgelerinde konuşulur

ilgili madde Avrupa dilleri 2:186a
ARNAVUTKÖY İstanbul'da semt
ilgili madde İstanbul: görsel 9:120
ARNAVUTLUK tam adı **Arnavutluk Sosyalist Halk Cumhuriyeti**
madde başlığı Arnavutluk 2:35b, harita
ana madde Balkanlar 2:333a vd.
ilgili maddeler
Balkan Savaşları 3:7a
İkinci Dünya Savaşı 8:299b
ARNHEM Hollanda'da kent; Ren kıyısında; II. Dünya Savaşı'nda kanlı çarpışmalara sahne oldu; nüf. 128.107 (1988 tah.)
ilgili madde İkinci Dünya Savaşı 8:305a
ARNIOCERAS
ilgili madde Ammonitler 1:238a
ARNO IRMAĞI İtalya; Toskana yöresinin en önemli akarsuyudur
ilgili maddeler
İtalya 9:147b
Pisa 14:82a
ARNOLD, MATTHEW İngiliz eğitimci ve şair, 1822-88
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:25b
ARNOLFO DI CAMBIO İtalyan mimar ve heykelcı, y. 1245-1302
ilgili madde Kilise ve katedral 10:259a
AROKANLAR Güney Amerika'da, Şili'nin orta kesimlerinde yaşayan Yerli halk; İspanyollar ile uzun süre savaştıktan sonra, 1881'de Şili hükümetiyle barış yaptılar
ilgili maddeler
Güney Amerika 7:290a
Şili 16:275b
AROMA TEDAVİSİ bitkilerden özütlenen uçucu yağların buğu biçiminde solunarak ya da vücuda masajla yedirilerek kullanılmasını öngören alternatif tedavi yöntemi
ilgili madde Tedavi yöntemleri 17:104a
AROMATİK BİLEŞİKLER benzen gibi halkalı molekül yapısında, genellikle hoş kokulu hidrokarbonlar sınıfı; petrol türevleri, bitkilerden elde edilen uçucu yağlar ve bireşim yoluyla üretilen organik bileşiklerin çoğu aromatik yapıdadır
ilgili madde Petrol 14:62a
ARONCO, RAIMONDO D' İtalyan mimar, 1857-1932; *Art Nouveau*'nun Türkiye'deki en önemli uygulayıcısıdır
ilgili madde Türk mimarlığı 18:114a
AROUET, FRANÇOIS-MARIE *bak.* **VOLTAIRE**
ARP
madde başlığı Arp 2:37a, görsel
ARP, HANS *ya da* **Jean Arp** Fransız heykelcı, ressam ve şair, 1887-1966; Dadacılık akımının İsviçre'deki öncülerindendir
ilgili madde Grafik sanatlar 7:222a
ARPA
madde başlığı Arpa 2:38a, görsel
ilgili maddeler
Alkol 1:154b
Bira ve biracılık 3:201a vd.
Tahıl 16:295a
Tarım ve hayvancılık 17:36a
ARPACIK silah; namlunun ön tarafındaki küçük çıkıntı; gezle aynı doğrultuya getirilerek nişan almayı kolaylaştırır
ilgili madde Atıcılık 2:139a
ARPACIK tıp; gözkapaklarında beliren küçük çıban; genellikle stafilokok cinsi bakterilerin gözkapaklarındaki yağ bezlerine yerleşmesinden ileri gelir; iltihap odağı bir çıban gibi kızarıp şişer ve birkaç gün içinde patlayarak içindeki irini boşaltır
ARPACIK ÇUKURU
ilgili madde At 2:110b
ARPACIK SOĞANI
ilgili madde Soğan 15:300b
ARPAÇAY Aras Irmağı'nın kolu; SSCB'deki Akbaba Dağları'ndan doğar ve Türkiye-SSCB sınırının bir bölümünü oluşturur; uzunluğu 174 km
ilgili madde Kars 10:73b
ARPAÇAY Kars'ın ilçesi; Türkiye'nin SSCB sınır kapısı ilçe sınırları içindedir; nüf. (1990 geç.): ilçe 27.054, kasaba 2.825
ARPAÇAY BARAJI Kars; Türkiye-SSCB işbirliğiyle yapılmıştır
ilgili madde Baraj: tablo 3:36
ARPALIK
ilgili madde Emeklilik 6:143a
ARRAS Fransa'da kent; kuzeydeki Pasde-Calais yönetim bölgesinin merkezi; Galya-Roma kenti olarak kuruldu; ortaçağda duvar halılarıyla tanındı; bugün bir sanayi merkezidir; nüf. 41.376 (1982)
ilgili madde Duvar halısı 5:316a
ARREZZOLU GUIDO İtalyan keşiş ve müzik kuramcısı, y. 990-1050
ilgili madde Solfej 15:309a
ARSAKLILAR Part İmparatorluğu'nu kuran eski hanedan, İÖ 247-İS 224; daha önce Hazar Denizi'nin doğusunda yaşayan Arsaklılar, Büyük İskender'in ölümünden sonra Parthia'ya girerek İran ve Mezopotamya'nın büyük bölümünü egemenlikleri altına aldılar; kurdukları imparatorluk 224'te Sasaniler tarafından yıkıldı
ilgili madde Sasaniler 15:70a
•Parthia
ARSENİK
madde başlığı Arsenik 2:39a
ARSENİK ASİT
ilgili madde Arsenik 2:39b
ARSENİK OKSİT
ilgili madde Arsenik 2:39a vd.
ARSENOPİRİT
ilgili madde Arsenik 2:39a
ARSİN Trabzon'un ilçesi; toprakları kuzeyden Karadeniz, güneyden Trabzon Dağları ile çevrilidir; Arsin kasabası Trabzon kentinin 15 km doğusunda yer alır; nüf. (1990 geç.): ilçe 33.398, kasaba 6.784
ARSİN savaş gazı
ilgili madde Arsenik 2:39b
ARSLAN, YÜKSEL Türk ressam, d. 1933; gerçeküstü anlayıştaki resimleriyle tanındı; boya dışında çok değişik malzemeler kullandı; çoğunlukla insanın iç yaşantısının yansımalarını, çelişkilerini ve bilinçüstüne çıkmayan yönlerini resimledi
ARSLANKAYA *bak.* **ASLANTAŞ**
ARSLANTEPE Malatya kentinin 10 km kuzeyinde arkeolojik yerleşme; Bakır Çağı'ndan kalma kalın ve yüksek duvarlı yapıların varlığı saptanmıştır; Erken Tunç Çağı'nda Anadolu'nun en büyük yerleşme merkezlerinden biriydi; höyüğe bugünkü adını veren aslan kabartmaları, surların üzerindeki kapının iki yanında yer alır
ARSONVAL GALVANOMETRESİ *bak.* **DÖNER BOBİNLİ GALVANOMETRE**
ARŞIN
ilgili madde Ölçme 13:267a
ARŞİNLAYICI TIRTIL
ana madde Güve 7:308b
ilgili madde Böcek: görsel 3:329
ARŞİMET *ya da* **Arkhimedes** Eski Yunanlı matematik bilgini ve mucit, İÖ y. 287-212
madde başlığı Arşimet 2:40a
ilgili maddeler
Fizik 6:308a
Makine 12:14b
Matematik 12:98b
ARŞİMET BURGUSU suyu yükseğe çıkarmaya yarayan düzenek; sabit bir borunun içinde dönen bir burgu ya da sabit bir milin çevresinde dönen sarmal bir boru biçimindedir; Arşimet'in buluşu olduğuna inanılır
ilgili madde Arşimet 2:40b, görsel
ARŞİMET İLKESİ suya batırılan bir cismin, taşırdığı suyun ağırlığı kadar hafifleyeceğini belirten fizik ilkesi; bağıl yoğunluk yasası bu ilkeden doğmuştur
ilgili madde Sıvı 15:187b, görsel
ARŞİV kütüphanelerde, ticari ve resmi kuruluşlarda, belge ve kayıtların düzenli biçimde saklandığı yer; toplu haldeki belgelere de arşiv denir; birçok ülkenin, devlet denetiminde düzenlenen ve korunan ulusal arşivi vardır
ARTAKSERKSES I Pers kralı, ö. İÖ 425; Kserkses'in oğlu; hk. d. İÖ 465-425
ilgili madde Themistokles 17:174b
"ARTAMONOVLAR" Gorki'nin romanı
ilgili madde Gorki 7:188a
ARTAUD, ANTONIN Fransız oyun yazarı, şair, oyuncu ve kuramcı, 1896-1948
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:43b
Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:223b
ART DECO mimarlık, iç mimarlık ve dekoratif sanatlarda etkili olan sanat akımı; 1930'larda resim ve heykel sanatını da etkiledi; en belirgin özelliği, süslemeler yerine işlevselliğe önem vermesi, biçimlerin yalınlığı ve çizgilerin akışkanlığıdır
ilgili madde İç mimarlık 8:282b
ARTEMİS Yunan mitolojisi
madde başlığı Artemis 2:40b, görsel
ilgili maddeler
Agamemnon 1:65b
Zeus 19:250b
ARTEMİSİA Karya Kralı Mausolos'un kız kardeşi ve karısı, ö. İÖ y. 350
ilgili maddeler
Bodrum 3:261b
Dünyanın Yedi Harikası 6:16a
ARTEMİS TAPINAĞI
ilgili maddeler
Dünyanın Yedi Harikası: Efes 6:16a, görsel
Efes 6:49b, 50a vd.
Manisa: Sart 12:46b, görsel
Mimarlık: Efes 12:226a
ARTEZYEN
madde başlığı Artezyen kuyusu 2:41b, görsel
ilgili madde Kuyu 11:151a, görsel
ARTHUR İngiltere'nin efsanevi kralı
madde başlığı Arthur 2:43a
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:38a
İngiliz edebiyatı 9:20a
Kılıç 10:207a
"ARTHUR'UN ÖLÜMÜ" Malory'nin romanı
ilgili maddeler

Arthur 2:44a
Roman 14:273b
ARTIDEĞER
ilgili maddeler
Komünizm 10:313a
Marx 12:86a
ARTIKYIL bugün kullanılan miladi takvimde, her 4 yılda bir yinelenen ve 365 yerine 366 gün çeken yıl; bu fazla gün şubat ayına eklenir
ilgili maddeler
Takvim 16:311b vd.
Yıl 19:163a vd.
ARTIGAS, JOSÉ GERVASIO Uruguaylı devrimci, 1774-1850; Uruguay'ın bağımsızlık savaşının önderlerindendir
ilgili madde Uruguay 18:218b, görsel
ARTİKÜLASYON dilbilim *bak.* **EKLEMLEME**
ARTİSTİK PATEN
ana madde Paten 14:29b vd., görsel
ilgili maddeler
Olimpiyat Oyunları: tablo 13:172
Spor: tablo 15:75, görsel
ART NOUVEAU *ya da* **Yeni Sanat** y. 1890-1910 arasında yaygınlaşan sanat akımı; uzun, dalgalı çizgilerle ayırt edilir; daha çok mimarlık, iç mimarlık, dekorasyon ve afişlerde etkili oldu; Kelt elyazmaları ve William Blake'in çizimlerinden esinlenerek yeni bir üslup yaratma çabasından doğdu
ilgili maddeler
Cam ve camcılık 4:111b
Grafik sanatlar 7:221a vd.
İç mimarlık 8:282b
Sergi, fuar ve panayırlar 15:137b
ARTOIS Fransa'da tarihi bölge; yakınçağın ilk artezyen kuyusu burada açıldı
ilgili madde Artezyen kuyusu 2:43a
ARTOVA Tokat'ın ilçesi; aynı adı taşıyan ve Yeşilırmak'ın önemli kollarından Çekerek Çayı'yla beslenen verimli ovada tarım yapılır ; nüf. (1990 geç.): ilçe 17.960, kasaba 4.434
ARTRİT
madde başlığı Artrit ve romatizma 2:45a, görsel
ilgili maddeler
Fizik tedavi 6:310a
Sesüstü dalgalar 15:152b
Tedavi yöntemleri 17:104a
•Osteoartrit; Romatizmamsı artrit
ARTSAMA *bak.* **TEVRİYE**
ARTUK BEY Selçuklu emiri, ö. 1091; Malazgirt Savaşı'na katılarak Anadolu'nun fethinde önemli rol oynadı; 1091'de Kudüs emiri oldu; ölümünden sonra oğulları Güneydoğu Anadolu'da Artuklular hanedanını kurdular
ilgili madde Anadolu Beylikleri 1:244a
ARTUKLULAR *ya da* **Artukoğulları** Anadolu'da kurulmuş beylik
ana madde Anadolu Beylikleri 1:244a, tablo
ilgili madde Mardin 12:65b
"ARTURO UI'NİN ÖNLENEBİLİR YÜKSELİŞİ" Brecht'in tiyatro oyunu
ilgili madde Tiyatro sanatı: görsel 17:213
ARTVİN il
madde başlığı Artvin 2:46b, görsel, harita
ARTVİN kent
ana madde Artvin 2:49b, görsel
ARUZ
madde başlığı Aruz 2:49b
ilgili maddeler
Divan edebiyatı 5:249b
Halk edebiyatı 8:14a
Şiir sanatı 16:273b
ARYA tek ses ya da tek çalgı için bestelenmiş müzik parçası; armoniden çok melodiye ağırlık verir; ilk kez 16. yy'da İtalya'da ortaya çıkmıştır
ilgili maddeler
Opera 13:187b
Şarkı 16:242b
ARZ *bak.* **ARZ VE TALEP**
ARZAVA ilkçağda Anadolu'da kurulmuş krallık; Hitit metinlerinde adı geçen Arzava ülkesinin güneybatı Anadolu'da olduğu sanılıyor; uzun yıllar Hititler ile savaşan krallık İÖ 1700'lerde Hitit egemenliğine boyun eğdi; İÖ 1500'den sonra bağımsızlığını kazanarak güçlendi; İÖ 1100'den sonra da tarihten silindi
ilgili maddeler
Hititler 8:187b
Isparta 8:247a
ARZBÂR
ilgili madde Ortaoyunu 13:226a
ARZEV Cezayir'de sanayi ve liman kenti; nüf. 22.171 (1977 geç.)
ilgili madde Cezayir 4:174b
ARZ ODASI Topkapı Sarayı
ilgili madde Topkapı Sarayı 17:240a
"ARZU İLE KAMBER" Türk halk öyküsü; 16. ya da 17. yy'da söylendiği sanılan mutsuz bir aşk öyküsüdür; birlikte büyüyen ve kardeş olduklarını sanan gençler, bütün engellere karşın birleştiklerinde ruhları beyaz birer güvercin olarak uçup gider
ARZUMANOVA, LİDYA KRASSA Rus asıllı Türk kadın koreograf, 1897-1988; Türkiye'de balenin öncülerindendir; 1921'de Türkiye'ye sığındı; 1941'de İstanbul Belediye Konservatuvarı'nda bale bölümünü kurdu ve birçok öğrenci yetiştirdi
ilgili madde Bale 2:305a
"ARZU TRAMVAYI" *ya da* **"İhtiras Tramvayı"** Williams'ın oyunu
ilgili maddeler
Tiyatro sanatı 17:217a
Williams 19:57a
ARZ VE TALEP üreticilerin satmak istedikleri mal miktarı ile tüketicilerin satın almak istedikleri mal miktarı arasındaki ilişki; üreticiler mal miktarını üretim maliyetlerine ve piyasa fiyatlarına göre belirlerken, tüketiciler malın fiyatına ve rakip mallara bakarak karar verirler
ilgili madde Alışveriş 1:149a
ASABİYE *bak.* **NÖROLOJİ**
ASAKİR-İ MANSURE-İ MUHAMMEDİYE Osmanlı askeri örgütü
ilgili maddeler
Mahmud II 12:9a
Tulumbacılar 17:312b
ASALA Ermeni terör örgütü
ilgili madde Terörizm 17:162a
ASALAK *ya da* **Parazit**
madde başlığı Asalak ve çürükçül canlılar 2:52a
ilgili maddeler
Arı 1:330b
Asalak ayıklayıcı balıklar 2:50b
Mantarlar 12:52a
Mikroplar 12:214a
Sinek 15:223b vd.
Solucan 16:312b vd.
Sülük 16:200a vd.
•*asalak türler, örn.* Bit; Çeçe sineği; Kancalıkurt; Kene; Pire; Sıtma asalağı; Sivrisinek; Tenya; Tırtır; Tripanozoma; Yapraksolucanlar
ASALAK AYIKLAYICI BALIK
madde başlığı Asalak ayıklayıcı balıklar 2:50b, görsel
ASALAK BİTKİ
ana madde Asalak ve çürükçül canlılar 2:53b vd.
ASAL GAZLAR *bak.* **SOY GAZLAR**
ASAL SAYI
ana madde Sayı 15:86b vd.
ilgili madde Bölme 4:12b
ASANSÖR
madde başlığı Asansör 2:54b
ASANTİLER Afrika'da yerli halk; 17. yy sonlarında kurdukları krallık, 18. yy'da köle ticareti yaparak elde ettikleri silahlarla büyük bir imparatorluğa dönüştü; 19. yy'da İngiltere'nin egemenliğine girdiler; bugün Gana, Togo ve Fildişi Kıyısı çevresinde yaşarlar; halkın çoğu köylerde tarımla uğraşır; geleneksel kültür, sanat ve dinlerine bağlıdırlar
ilgili maddeler
Afrika halkları: maske: görsel 1:58
Bebek: Akua-mma bebeği: görsel 3:109
Gana 7:70b
ASARCIK Samsun'un ilçesi; daha önce Kavak ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 16.452, kasaba 1.492
ASARHADDON *bak.* **ASURAHİDDİNA**
ASBEST *ya da* **Amyant**
madde başlığı Asbest 2:56b
ilgili maddeler
Dokumacılık 5:276b, 277a
Fren 7:47b
ASBESTOZ
ilgili maddeler
Akciğer 1:108b
Asbest 2:57a
Dokumacılık 5:277a
Meslek hastalıkları 12:164a
ASBJØRNSEN, PETER CHRISTEN Norveçli folklor araştırmacısı, 1812-85
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:14a
ASCENSION ADASI Atlas Okyanusu'nun güneyinde, Saint Helena'ya bağlı ada
ana madde Saint Helena 15:17b vd.
ilgili madde Atlas Okyanusu 2:145b
ASEAN *ya da* **Güneydoğu Asya Uluslar Birliği**
ilgili madde Güneydoğu Asya 7:295b
ASENA Türk boyu
ilgili madde Göktürkler 7:198a, 198b
ASENA, ORHAN Türk oyun yazarı, d. 1922; tarihsel olayları konu alan oyunlarıyla tanındı; en ünlü yapıtları *Atçalı Kel Mehmet* (1970), *Şili'de Av* (1973) ve *Ya Devlet Başa Ya Kuzgun Leşe*'dir (1982)
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:150b
ASEPSİ bir ortamda hiç mikrop ya da asalak bulunmaması
ana madde Antiseptik 1:298b
ASETAT İPEĞİ
ilgili madde Dokumacılık 5:278a
ASETİK ASİT *ya da* **Sirke asidi** doğada

karbonhidratların mayalanmasıyla oluşan renksiz, yakıcı ve aşındırıcı sıvı; sirkeye keskin tadını veren bu asittir
ilgili maddeler
Alkol 1:155b
Asit 2:60b
Asit yağmuru 2:61a
Damıtma 5:73b
Sirke 15:257b

ASETİLEN *ya da* **Etin**
madde başlığı Asetilen 2:57b
ilgili maddeler
Aydınlatma 2:231b
Karbon 10:56a

ASETİLEN LAMBASI *ya da* **Karpit lambası**
ilgili maddeler
Asetilen 2:57b
Aydınlatma 2:231b

ASETİLKOLİN
ilgili madde Sinirler ve sinir sistemi 15:246b

ASETİLSALİSİLİK ASİT *bak.* **ASPİRİN**

ASETON çok kolay tutuşan uçucu ve renksiz sıvı; sağlıklı bir insanın kanında ve idrarında çok az, şeker hastalarında bol miktarda bulunur; birçok maddenin çözücüsüdür; sanayide hem çözücü olarak, hem de plastik maddelerin ve sülfonal grubundan uyuşturucu ilaçların yapımında kullanılır
ilgili maddeler
Çözelti ve asılı 5:48a
Damıtma 5:73b
Petrol 14:62b

ASFALT
madde başlığı Asfalt 2:58b
ilgili madde Karayolu 10:51a

ASFİKSİ *bak.* **HAVASIZLIKTAN BOĞULMA**

ASGARDR İskandinav mitolojisi
ilgili maddeler
İskandinav efsaneleri 9:87a
Saga 15:7a

ASGARİ ÜCRET
ilgili maddeler
Çalışma ve işgücü 4:229b
Ücret 18:262a

"ASHERAH" mini denizaltı
ilgili madde Denizaltı: görsel 5:152

ASHFORD, EVELYN ABD'li kadın atlet, d. 1957; 1984 Olimpiyatları'nda 100 metrede altın madalya kazandı; aynı yıl bu mesafeyi 10,76 saniyede koşarak dünya rekoru kırdı
ilgili madde Spor: görsel 16:57

ASHTON, SIR FREDERICK İngiliz koreograf ve balet, 1906-88
ilgili madde Bale 2:304b

ASILTI
madde başlığı Çözelti ve asılı 5:47b

ASİ IRMAĞI Lübnan'da doğar ve Suriye'yi aşarak Türkiye ile sınırın bir bölümünü oluşturur; Türkiye topraklarından Akdeniz'e dökülür; toplam uzunluğu 380 km
ilgili maddeler
Akdeniz Bölgesi 1:113b
Hatay 8:50b, 53b

"ASİ KALPLER" Hardy'nin romanı
ilgili madde Hardy 8:32b

ASİMETRİK BAR
ilgili madde Jimnastik 9:218a

ASİMİLASYON *ya da* **Özümleme** kişilerin ya da toplulukların başka bir toplum içinde eritilmesi; böylece göçmenler ya da azınlıklar, zamanla kendi kültürlerinden koparak, içinde yaşadıkları yabancı toplumun değerlerini benimserler

ASIMOV, ISAAC ABD'li yazar, d. 1920
madde başlığı Asimov 2:59b
ilgili maddeler
Bilimkurgu 3:189b
Robot 14:252a

ASİR Suudi Arabistan'da bölge; ülkenin güneybatısında, bol yağmur alan verimli tarım topraklarıdır; terasianmış dağ eteklerinde buğday, palmiye ve zencefil üretilir; sığır besiciliği ve madencilik yapılır; bölgede, gözetleme yeri ya da ambar olarak kullanıldığı sanılan ilginç kule kalıntıları vardır; nüf. 682.000 (1974)
ilgili madde Suudi Arabistan 16:194a vd.

ASİT
madde başlığı Asit 2:60a
ilgili maddeler
Alkol 1:155b
Baz 3:104b
Çevre kirliliği 4:283a
Tuz 18:16b
Zehir ve zehirlenme 19:245a
•Asit yağmuru; *asit adları, örn.* Hidroklorik asit

ÂSİTANE
ilgili madde Tekke ve zaviyeler 17:115b

ASİT BORİK *bak.* **BORİK ASİT**

ASİTLİ OYMABASKI *ya da* **Ofort baskı**
ana madde Oymabaskı 13:260a vd., görsel

ASİT YAĞMURU
madde başlığı Asit yağmuru 2:61a, görsel
ilgili maddeler
Çevre kirliliği 4:283b
Doğayı koruma 5:263a, görsel

"ASİYE NASIL KURTULUR" Öngören'in tiyatro oyunu
ilgili madde Türk tiyatrosu: görsel 18:149

ASKARİT *ya da* **Bağırsak solucanı** başta otçullar olmak üzere hemen hemen bütün memelilerin ve insanın bağırsaklarında asalak yaşayan ipliksolucan; dünyada en az 600 milyon kişinin bu asalakların konağı olduğu sanılıyor

ASKER askerlik
ana maddeler
Askerlik 2:63a vd.
Kara kuvvetleri 10:37a vd.
ilgili maddeler
Birinci Dünya Savaşı: görsel 3:206
Fransa-Prusya Savaşı: görsel 7:33
Güney Afrika Savaşı: görsel 7:286
Roma İmparatorluğu 14:262b, görsel
Savaş ve savaş araçları 15:77a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği: görsel 16:9

ASKER böcek
ilgili madde Termit 17:154b vd., görsel

ASKERİ BANDO ordu yürüyüş durumundayken çalınmaya uygun müzik aletlerinden oluşan bando
ana madde Bando 3:19b vd.
ilgili maddeler
Saksafon ailesi 15:28b
Tuba ailesi 17:306a vd.

ASKERİ BAYTAR MEKTEBİ
ilgili madde Veteriner hekimlik 18:329b

"ASKERİN TÜRKÜSÜ" Çukray'ın filmi
ilgili madde Sinema 15:236b

ASKERİ OKUL
madde başlığı Askeri okullar 2:62a

ASKERİ REJİM darbe yaparak yönetimi deviren askeri kadroların, ülkenin yasama, yürütme ve yargı yetkilerini ellerinde topladıkları yönetim biçimi; eskiçağlardan beri birçok ülkede görülen askeri rejimlere, 20. yy'da özellikle demokrasi geleneğinin henüz yerleşmediği ülkelerde sık rastlanır

ASKERİ UYDU
ilgili maddeler
Hava kuvvetleri 8:75b
Uydu 18:230a
Uzay araştırmaları 18:251b

ASKERİ YARGI askeri mahkemelerce yürütülen yargı sistemi; askeri mahkemeler ve disiplin mahkemelerinden oluşur
ilgili madde Mahkeme 11:333a

ASKERİ YARGITAY
ana madde Yargı sistemi 19:106b
ilgili maddeler
Anayasa Mahkemesi 1:265b
Cumhurbaşkanı 4:213a
Mahkeme 11:333a

ASKERİ YÜKSEK İDARE MAHKEMESİ
ana madde Yargı sistemi 19:106a vd.
ilgili maddeler
Anayasa Mahkemesi 1:265b
Mahkeme 11:333a

ASKERLİK
madde başlığı Askerlik 2:63a
ilgili madde Savaş ve savaş araçları 15:77a, 77b

ASKI SİSTEMİ *ya da* **Süspansiyon**
ilgili madde Motorlu taşıtlar 12:286b vd.

ASKLEPİEİON *bak.* **ASKLEPİOS TAPINAĞI**

ASKLEPİOS Yunan mitolojisi
ilgili maddeler
Bergama 3:137a
Hastane 8:45a
Tıp 17:179a

ASKLEPİOS TAPINAĞI *ya da* **Asklepieion** Bergama, İzmir
ana madde Bergama 3:137a, görsel
ilgili maddeler
Arkeoloji: heykel: görsel 2:27
İyonya: görsel 9:159

ASKLIMANTARLAR üreme hücresi olan sporların ask denen kesecikler içinde bulunduğu mantar sınıfı; Latince adı *Ascomycetes*; yenen şapkalı mantarlardan domalan, bitkilerde hastalık yapan bağ mildiyösü ile çavdarmahmuzu ve en yararlı mantar türlerinden biri olan bira mayası bu sınıftandır

ASKORBİK ASİT *bak.* **C VİTAMİNİ**

ASLAN hayvan
madde başlığı Aslan 2:64a, görsel
ilgili maddeler
Hayvanat bahçesi 8:103a, 105a
Hayvan davranışı 8:105b, görsel

ASLAN takımyıldız; Latince adı *Leo*; orak denen yıldız oluşumlarını ve *Regulus* adıyla bilinen parlak bir yıldızı içerir; astrolojide burçlar kuşağının 5. işaretidir
ilgili maddeler
Astroloji: tablo 2:68
Takımyıldız 16:303b

ASLAN, AYSUN Türk balerin ve koreograf, d. 1954
ilgili madde Bale 2:305a

ASLANAĞZI
madde başlığı Aslanağzı 2:65a, görsel
ilgili madde Çiçek 4:294b, görsel
ASLANAPA Kütahya'nın ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 15.502, kasaba 2.238
"ASLAN ASKER ŞVAYK" Haşek'in romanı
ilgili madde Brecht 4:19a
ASLANBAŞ
ilgili madde Japonbalığı 9:185b
ASLAN BAŞI Güney Afrika'da tepe
ilgili madde Güney Afrika: görsel 7:277
ASLANDİŞİ *bak.* **KARAHİNDİBA**
ASLAN KÜMESİ
ilgili madde Evren: görsel 6:235
ASLANLI KAPI arkeolojik kalıntı; Boğazkale, Çorum
ilgili maddeler
Boğazköy 3:266a
Tunç Çağı: görsel 17:324
ASLANPENÇESİ kuzey enlemlerinde yabanıl olarak yetişen, el ayası gibi geniş yapraklı ve küçük yeşilimsi çiçekli otsu bitki
ilgili madde Alp bitkileri: görsel 1:178
ASLANTAŞ *ya da* **Arslankaya** Afyonkarahisar'ın İhsaniye ilçesinde anıtmezar
ilgili madde Frigya: görsel 7:52
ASLANTAŞ BARAJI Adana
ilgili madde Baraj: tablo 3:36
ASLAN YAĞMURU meteor yağmuru
ilgili madde Meteor ve meteorit: tablo 12:174
ASLAN YÜREKLİ RICHARD *bak.* **RICHARD I**
ASLIER, MUSTAFA Türk ressam ve oymabaskı sanatçısı, d. 1929; yurtiçinde ve dışında pek çok sergiye katıldı; Türkiye'de özgün baskı tekniklerinin gelişmesine katkıda bulundu ve oymabaskılarıyla tanındı; yapıtlarında genellikle Türk folklorunu ve çıplak insan figürlerini işler
ASMA üzüm denen meyveleri için geniş çapta tarımı yapılan, *Vitis* cinsinden odunsu ve sarılıcı bitki
ana madde Üzüm 18:285b. 286b vd., görsel
ilgili madde Tırmanıcı bitkiler 17:190a
ASMABİTİ *ya da* **Filoksera**
ilgili maddeler
Bit 3:231b
Şarap 16:238b
Üzüm 18:287a
ASMA KİLİT
ilgili madde Kilit ve anahtar 10:260b
ASMA KÖPRÜ
ana madde Köprü 11:56a vd., görsel
ASMARA Etiyopya; Eritre ilinin merkezi ve ülkenin ikinci büyük kenti; önemli bir tarım ve sanayi merkezi; deniz, hava ve karayolları kavşağı; halkın yarısı Hıristiyan, yarısı Müslüman'dır; nüf. 295.689 (1986 tah.)
ilgili madde Etiyopya 6:217a
"ASNIÈRES'DE BANYO" Seurat'nın tablosu
ilgili madde Seurat 15:154a, görsel
ASOR ADALARI Portekiz
madde başlığı Asor Adaları 2:65b
ASPENDOS Anadolu'da eskiçağ kenti
madde başlığı Aspendos 2:66a, görsel
ASPENDOS TİYATROSU Belkıs köyü, Antalya
ilgili maddeler
Aspendos 2:66b, görsel
Tiyatro 17:208b
ASPİR bileşikgiller familyasından biryıllık otsu bitki; eskiçağlarda sarı ya da turuncu çiçeklerinden kumaş boyası elde edilirdi; bugün birçok ülkede, sıvı ve katı yemeklik yağ elde edilen tohumları için yetiştirilir
ASPİRİN bireşim yoluyla üretilen ağrı kesici ilaç; asetisalisilik asidin ticari markasıdır
ilgili maddeler
Artrit ve romatizma 2:46a
İlaç 8:318b
"ASRİ ZAMANLAR" Chaplin'in filmi
ilgili madde Chaplin 4:179b
ASR SURESİ Kuran'ın 103. suresi
ilgili madde Kuran 11:104a
ASSAM Hindistan'ın kuzeydoğusunda eyalet; merkezi Dispur; ekonomisi tarıma dayalıdır; pirinç, çay ve jüt yetiştirilir; petrol, kömür, doğal gaz ve çeşitli mineraller çıkarılır; ipekli ve pamuklu kumaş dokumacılığı önemlidir; nüf. 19.896.843 (1981 tah.)
ilgili maddeler
Çay 4:264b
Deprem 5:185a
ASSAM ÇAYI
ilgili madde Çay 4:264b
ASSİSİLİ AZİZ FRANCESCO asıl adı **San Francesco d'Assisi** İtalyan aziz, y. 1181-1226; Fransisken tarikatının kurucusu
ilgili maddeler
Giotto 7:153a
İtalyan edebiyatı 9:150b
Mistisizm 12:245b
San Francisco 15:52b
ASSOS Çanakkale'nin Ayvacık ilçesine bağlı Behramköy yakınında eskiçağ kenti; ilkçağda Edremit Körfezi'nin en önemli limanıydı; Helenistik ve Roma dönemlerinde büyük bir ticaret ve kültür merkezi oldu; İÖ 4. yy'dan kalan kent surları iyi korunmuştur; önemli kalıntılardan biri de Athena Tapınağı'dır
ilgili madde Çanakkale: görsel 4:244
ASSUAN Yukarı Mısır'da, Sudan sınırında il; Nil Irmağı kıyılarında dar bir şeridi kapsar; il merkezi olan Assuan kentinin güneyinde sulama barajları yapılmıştır; şekerkamışı, mercimek ve buğday yetiştirilir; granit, mermer, demir, altın, uranyum ve fosfat çıkarılır; eski anıtlarca zengin bir turizm merkezidir; nüf. 801.408 (1986 tah.)
ASSUAN BARAJI I Mısır; Nil Irmağı üzerinde, Assuan kentinin 5 km güneyinde; 1902'de tamamlandı
ilgili madde Mısır 12:196b
ASSUAN BARAJI II Mısır; Assuan'da, Nil Irmağı üzerinde; 1970'te tamamlandı; Nil'in yıllık taşkınlarını denetleyerek Mısır ekonomisine büyük katkıda bulundu; binlerce dönüm arazinin sulanmasında yararlanılır ve yılda 2.600 megawatt elektrik sağlanır; yapımı için eski Abu Simbel tapınakları ve 90.000 kişi başka yerlere taşınmıştır
ilgili maddeler
Abu Simbel 1:21a
Afrika 1:44a, 50b
Baraj 3:35b
Mısır 12:196b, görsel
Nâsır 13:38a vd.
Nil Irmağı 13:86a
AST *bak.* **ANKARA SANAT TİYATROSU**
ASTAIRE, FRED ABD'li sinema oyuncusu, şarkıcı ve dansçı, 1899-1987; Ginger Rogers ile birlikte dans ettiği müzikal komedi filmleriyle tanınır; Türkiye'de oynayan filmlerinden bazıları *Dans Vakti* (1936), *Sihirli Bacaklar* (1955), *İpek Çoraplar* (1957) ve *Komik Yüz*'dür (1957)
ilgili madde Dans 5:84a
ASTARTE *ya da* **Aştoret** Yakındoğu mitolojisi
madde başlığı Astarte 2:67a
ilgili madde Fenike 6:272a
ASTATİN *ya da* **Astat** yapay olarak üretilmiş element; halojenler• grubundan; simgesi At, atom numarası 85; adı, "kararsız" anlamındaki Yunanca *astatos*'tan gelir; radyoaktif, katı bir ametaldir; en kararlı izotopu At-210 (yarı ömrü 8,3 saat); 1940'ta bulunmuştur
ASTEĞMEN Türk Silahlı Kuvvetleri'nde en küçük subay rütbesi; 4 yıllık yükseköğretim kurumlarından diploma alanlar asteğmen olabilir ve süresini doldurunca teğmenliğe yükselirler
"ASTERİKS" çizgi roman
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:12b
Karikatür 10:70b
ASTEROİT *bak.* **KÜÇÜK GEZEGEN**
ASTIM bronşları tutan kronik hastalık; tipik belirtileri soluk darlığı, öksürük ve hırıltılı soluk almadır; genellikle toza, çiçektozlarına ya da bazı yiyeceklere karşı gelişen alerjiden ileri gelir ve çoğu zaman bir aile hastalığı olarak ortaya çıkar; ilaç tedavisiyle ve kriz tuttuğunda oksijen solumakla iyileşebilir
ana madde Alerji 1:141b vd.
ilgili maddeler
Akciğer 1:108a
Alanya 1:132b
Meslek hastalıkları 12:164a
Solunum 15:320b
ASTİGMATLIK görme bozukluğu; korneadaki yapı bozukluğu nedeniyle, göze giren ışık ışınları bir noktada odaklanamaz; bu nedenle nesnelerin görüntüsü çarpık ya da dağınık olur; bazen göz mercekleri de aynı doğrultuda değildir; astigmatlığı düzeltmek için silindirik gözlük camları kullanılır
ilgili madde Göz 7:209b
ASTP *ya da* **Apollo-Soyuz Deneme Projesi**
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:249b vd.
ASTRAGAN
ilgili maddeler
Koyun 11:30b
Kürk ve kürkçülük 11:177b
ASTRAHAN SSCB'de kent; Rusya'nın güneybatısında, Hazar Denizi'nden 100 km içeride, Volga Irmağı'nın deltasında kurulmuştur; eskiden Tatar Hanlığı'nın başkentiydi; bugün Astrahan yönetim bölgesinin merkezi ve birkaç ada üzerinde kurulmuş önemli bir ticaret ve balıkçılık limanıdır; nüf. 509.000 (1989)
ilgili madde Korkunç İvan 11:13b
ASTRAHAN HANLIĞI Volga Irmağı'nın deltasında kurulmuş eski devlet, 1466-1557; hanlığı yöneten hanedan Câniler adıyla bilinir; Altınordu Devleti'nin parça-

lanması sırasında kuruldu; bir süre Kırım Hanlığı ile Nogaylar'ın baskısı altında kaldı; doğuya doğru genişleyen Ruslar tarafından ortadan kaldırıldı
ilgili maddeler
Altınordu Devleti 1:190a
Cengiz Han 4:156a
Kırım Hanlığı 10:215b

ASTRODOME Houston'da stadyum, Texas, ABD; 1965'te yapıldı; kubbesinin çapı 196 m'dir
ilgili maddeler
Houston 8:210a
Stadyum 16:131b

ASTROFİZİK *ya da* **Gökfiziği** yıldızların oluşumunu, yapısını ve enerjisini inceleyen fizik dalı
ilgili maddeler
Astronomi 2:70a
Fizik 6:309b

ASTROLAB *bak.* **USTURLAP**

ASTROLOG *ya da* **Müneccim**
ilgili madde Astroloji 2:67b vd.

ASTROLOJİ
madde başlığı Astroloji 2:67b
ilgili maddeler
Astronomi 2:70b
Kuyrukluyıldız 11:147a

ASTRONOMİ *ya da* **Gökbilim**
madde başlığı Astronomi 2:69a, görsel
ilgili maddeler
Astroloji 2:67b
Aztekler 2:246a
Babil ve Asur uygarlıkları 2:254a
Galilei 7:64a
Huygens 8:220a
Tayf 17:91b
Teleskop 17:131a
•Radyoastronomi; Uzay araştırmaları; *gökcisimleri, örn.* Bulutsu; Gezegen; Gökada; Takımyıldız; *oluşumların özel adları, örn.* Akyıldız; Güneş; *astronomlar, örn.* Batlamyus; Kepler; Kopernik

ASTRONOMİ BİRİMİ
ilgili madde Güneş sistemi 7:275a

ASTRONOMİ UYDUSU
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:251b

ASTRONOT
madde başlığı Astronot 2:78b, görsel
ilgili maddeler
Uzay araştırmaları 18:244b, 246a vd.
Uzay uçuşları 18:259b

ASTRONOTİK
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:244b

ASTURIAS, MIGUEL ÂNGEL Guatemalalı yazar, 1899-1974
madde başlığı Asturias 2:81a
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:211a, görsel

ASUNCIÓN Paraguay
madde başlığı Asunción 2:82a
ilgili madde Paraguay 13:320a vd., görsel

ASUR Asurlular'ın en önemli tanrısı
ilgili maddeler
Babil ve Asur uygarlıkları 2:254a
Urartular 18:212b

ASUR Mezopotamya'da, Dicle Irmağı kıyısında eskiçağ kenti; kuruluşu İÖ 3500'den daha eskiye dayanır; Asur İmparatorluğu'nun başkentiydi
ilgili madde Babil ve Asur uygarlıkları 2:250a vd.

ASURAHİDDİNA *ya da* **Asarhaddon** Asur kralı, hk. d. İÖ 680-669; Mısır'ı fethetti; ikinci Mısır seferi sırasında öldü
ilgili madde Babil ve Asur uygarlıkları 2:252a

ASURBANİPAL Asur kralı, hk. d. İÖ 668-627; avcılıktaki ustalığı, bilim ve sanata olan ilgisiyle tanınır; Ninova'da Ortadoğu'nun ilk büyük kütüphanesini kurdu; Aşağı Mısır'ı ve Sur'u fethetti; uzun süre kuşattıktan sonra Babil'i yeniden onardı
ilgili maddeler
Babil ve Asur uygarlıkları 2:252a
Kütüphane 11:185a
Lidya 11:248b
Ninova 13:88a
Savaş ve savaş araçları: kabartma: görsel 15:76

ASUR İMPARATORLUĞU Mezopotamya'da eski krallık
ana madde Babil ve Asur uygarlıkları 2:251b
ilgili maddeler
Fenike 6:271b
Hititler 8:187b vd.
Medler ve Persler 12:122b
Ninova 13:87b

ASURNASİRPAL II Asur kralı, hk. d. İÖ 883-859; döneminde imparatorluk zenginleşti ve gelişti; batı sınırları genişledi
ilgili madde Babil ve Asur uygarlıkları 2:252a

ASUR UYGARLIĞI
madde başlığı Babil ve Asur uygarlıkları 2:250a
ilgili maddeler
Arkeoloji 2:19b
Demir Çağı 5:118a
Eski Mısır 6:189b
Giysi: görsel 7:163
Harita ve haritacılık 8:36a
Kapadokya 10:10a
Kuaförlük 11:84a
Mimarlık 12:224a
Mobilya 12:247b
Saray 15:58b
Takvim 16:309b
Tekerlek 17:107a
Tunç Çağı 17:325b

ASYA
madde başlığı Asya 2:82b, görsel, harita
ilgili maddeler
Bambu 3:17b
Giysi 7:174b
İlkel dinler 8:331a
İpekyolu 9:66a vd.
Kıtalar: tablo 10:231
Kıtlık ve açlık 10:231b
Marko Polo 12:67a vd.
Mobilya 12:252b
Nüfus 13:115a
Pirinç 14:76a, 77b
Tarım ve hayvancılık 17:33a
Yağmur ormanları 19:70b
•Güneydoğu Asya sanatı; İran sanatı; Uzakdoğu dilleri; Uzakdoğu sanatı; *ülkeler, bölgeler, kentler ve yüzey biçimleri, örn.* Çin; Güneydoğu Asya; Himalaya Dağları; Hindistan; Ortadoğu; Pekin; Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği; Tibet

ASYA, ARİF NİHAT Türk şair, 1904-75; şiirlerinde yurt, ulus ve doğa sevgisi ağır basar; ayrıca rubailer de yazdı; başlıca şiir kitapları *Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor* (1946) ile *Kanatlar ve Gagalar*'dır (1946)
ilgili madde Rubai 14:293b

ASYA DAĞKEÇİSİ
ilgili madde Dağkeçisi 5:58b, görsel

ASYA FİLİ *ya da* **Hindistan fili**
ilgili madde Fil 6:290b, görse

ASYA GRİBİ
ilgili madde Grip ve soğuk algınlığı 7:234a

ASYA KARA AYISI
ilgili madde Ayı 2:235a

ASYA MANDASI
ilgili madde Manda 12:35b vd., görsel

ASYA SERVİ KAVAĞI
ilgili madde Kavak 10:107b, 108a

ASYA YABAN ATI *bak.* **PRJEVALSKİ ATI**

ASYA YABAN EŞEĞİ *ya da* **Kulan**
ilgili madde Eşek 6:211b

ASYA YABAN KÖPEĞİ
ilgili madde Köpek 11:47a

AŞAĞI FIRAT PROJESİ
ilgili madde Harran Ovası 8:38a

"AŞAĞI YUKARI" Rifat'ın şiir kitabı
ilgili madde Rifat 14:239b

AŞAR *bak.* **ÖŞÜR**

AŞÇILIK *ya da* **Ahçılık**
madde başlığı Aşçılık 2:90b
ilgili madde Lokanta 11:272b, görsel

AŞERA Yakındoğu mitolojisi
ilgili madde Fenike 6:272a

AŞEVİ
ilgili maddeler
Han ve kervansaray 8:30a
Lokanta 11:275b
Sosyal yardım hizmetleri: görsel 15:329

AŞI tarım
ana madde Aşılama 2:103b
•Göz aşısı; Kalem aşısı

AŞI tıp
madde başlığı Aşı 2:100b
ilgili maddeler
Bağışıklık 2:267b, görsel
Grip ve soğuk algınlığı 7:234a
İlaç 8:318a
Jenner 9:198b
Kuduz 11:89a vd.
Pasteur 14:26b
Tıp 17:185a

ÂŞIK *ya da* **Halk şairi** *ya da* **Saz şairi**
ana madde Halk edebiyatı 8:13b vd.
ilgili madde Âşık Veysel 2:102a

AŞIK *ya da* **Çatı aşığı**
ilgili madde Çatı 4:262a, görsel

ÂŞIKANE
ilgili madde Gazel 7:86a

ÂŞIK ÇELEBİ Türk yazar ve şair, 1520-72; 14.-16. yy'lar arasında yetişen divan şairlerinin yaşamlarını anlattığı ve şiirlerinden örnekler verdiği *Meşairü ş-Şuara* (1974) adlı tezkiresiyle edebiyat tarihine geçmiştir; ayrıca *Divan*'ı ve çeşitli çevirileri vardır

ÂŞIK EDEBİYATI
ana madde Halk edebiyatı 8:13b vd.
ilgili maddeler
Koşma 11:25a
Türk edebiyatı 18:38a

ÂŞIK İHSANİ Türk halk şairi, d. 1930; toplumsal içerikli deyişleriyle tanınır; şiirlerinde yalın bir anlatım ve rahat bir söyleyiş egemendir; eşi Gülüşah'la birlikte Anado-

lu'nun birçok yerini dolaşmıştır; yaşamı ve ,bütün şiirleri *Dünden Bugüne Âşık İhsani* (1976) adlı kitapta toplanmıştır
"ÂŞIK KADINLAR" Lawrence'ın romanı
ilgili madde Lawrence 11:219b
ÂŞIKLAR BAYRAMI âşık denen halk şairlerini bir araya getirerek âşık edebiyatını canlandırmayı amaçlayan kültür etkinliği; ilki 1931'de Sivas'ta düzenlenmiş, 1966' dan bu yana Konya'da yapılanı geleneksel leşmiştir
"ÂŞIK MERDİVENİ" Rifat'ın şiir kitabı
ilgili madde Rifat 14:239b
ÂŞIK ÖMER Türk halk şairi, ö. 1707; âşıklar arasında büyük bir usta olarak tanınmış, dil ve sanat anlayışıyla 20. yy başlarına kadar etkili olmuştur
ÂŞIK PAŞA Türk şair, 1272-1332; şiirlerinde Yunus Emre ile Mevlana'nın etkisi büyüktür; en önemli yapıtı olan *Garibname* 12.000 beyitlik bir mesnevidir; *Divan-ı Âşık Paşa* ve *Maarifname* adlarıyla da bilinen bu yapıt, sanat kaygısı güdülmeden kaleme alınmış tasavvufi bir çalışmadır
ÂŞIK PAŞA TÜRBESİ Kırşehir
ilgili madde Kırşehir: görsel 10:224
ÂŞIKPAŞAZADE Osmanlı tarihçi, 1400-84; ilk önemli Osmanlı tarihçidir; daha çok *Âşıkpaşazade Tarihi* olarak tanınan *Tevarih-i Âl-i Osman* adlı yapıtı 1299-1478 arası Osmanlı tarihini kapsar; 1431'e kadarki gelişmeleri eski kaynaklardan ve çeşitli kişilerden derlemiş, sonraki olayları kendi gözlemlerine dayanarak yazmıştır; yapıt yalın bir dille ve bir destan havasıyla kaleme alınmıştır
ÂŞIK ŞENLİK Türk halk şairi, 1853-1912; yurt sevgisini işleyen deyişleri ve halk öyküleriyle tanınır; atışmalarda büyük ustalık göstermiş, koçaklamaları çok sevilmiştir; şiirleri *Çıldırlı Âşık Şenlik* (1975) adlı kitapta toplanmıştır
ÂŞIK VEYSEL asıl adı **Veysel Şatıroğlu** Türk halk şairi, 1894-1973
madde başlığı Âşık Veysel 2:102a, görsel
"ÂŞIK VEYSEL'İN HAYATI" *ya da* **Karanlık Dünya** Erksan'ın filmi
ilgili maddeler
Âşık Veysel 2:103a
Türk sineması 18:134b
AŞILAMA tarım
madde başlığı Aşılama 2:103a, görsel
ilgili madde Elma 6:133b
AŞINDIRICI
madde başlığı Aşındırıcı 2:104a, tablo
AŞINMA *ya da* **Erozyon**
madde başlığı Aşınma 2:105b, görsel
ilgili maddeler
Avustralya: görsel 2:199
Buzul ve buzullaşma 4:80b
Doğayı koruma 5:263b
Dünya 6:15a
Jeokimya 9:203a, görsel
Kıyı 10:235b, görsel
Orman 13:209a
Toprak 17:251a
AŞIRIİLETKEN *bak.* **ÜSTÜNİLETKEN**
AŞİL *ya da* **Akhilleus** Yunan mitolojisi
madde başlığı Aşil 2:108a, görsel
ilgili maddeler
Amazonlar 1:198b
Hektor 8:118a vd.
Hermes 8:133a
İlyada 9:13a vd.
Teb 17:99a
Truva Savaşı 17:304a vd.
AŞİR EFENDİ HANI Kastamonu
ilgili madde Kastamonu: görsel 10:86
AŞİRET aynı soydan gelen ve göçebe ya da yarı göçebe yaşam süren insan topluluğu; mevsimine göre yaylak ve kışlaklara göç ederler; dışa kapalı ekonomik ve toplumsal yaşamları geleneklere bağlıdır, bunu da aşiret beyi denetler; beylik ya soydan geçer ya da seçimle kazanılır; tarih boyunca dünyanın her yerinde benzer topluluklar görülmüş, bunlar zamanla toprağa yerleşip özelliklerini yitirmişlerdir; Türkiye'de bugün yalnız Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da aşiretlere rastlanır
ilgili madde Anadolu Beylikleri 1:248a
AŞİYAN Tevfik Fikret'in evi, Rumelihisarı, İstanbul; 1945'te Edebiyat-ı Cedide Müzesi olarak düzenlendi; bugün Tevfik Fikret Müzesi'dir
ilgili madde Tevfik Fikret 17:166a
AŞKABAT SSCB; Türkmenistan'ın başkenti; 1881'de bir Rus kalesi olarak kuruldu; 1924'te Türkmenistan SSC'nin başkenti yapıldı; 1948'de SSCB'de o güne kadar görülen en büyük depremde yerle bir oldu; yeniden kurulan kent, bugün bir sanayi ve kültür merkezidir; nüf. 398.000 (1989 tah.)
ilgili madde Türkmenistan 18:107a
AŞKALE Erzurum'un ilçesi; ilçe merkezi Aşkale kasabası Karasu Irmağı'nın vadisinde kurulmuştur; nüf. (1990 geç.): ilçe 42.443, kasaba 15.472
AŞKELON İsrail'de Eski Mısır ve Filistin kenti; ilk yerleşim tarihi İÖ 2000'lere uzanır; 1153'te Haçlılar'ın eline geçti; yeni kent 1949'da İsrailliler tarafından eskisinin 2 km uzağında kuruldu; bugün sanayi ve turizm merkezidir; nüf. 53.500 (1982)
AŞKENAZİ EDEBİYATI *bak.* **YİDİŞ EDEBİYATI**
"AŞK-I MEMNU" Uşaklıgil'in romanı
ilgili madde Uşaklıgil 18:225a, 225b
"AŞK OTOBÜSÜ" Steinbeck'in romanı
ilgili madde Steinbeck 16:134b
"AŞK VE GURUR" Austen'ın romanı
ilgili madde Austen 2:164b, 165a
AŞOKA Hindistan imparatoru, ö. İÖ y. 238; Çandra Gupta'nın torunu ve Maurya hanedanının son hükümdarı; Budacılık'ı benimsedi ve devlet dini olarak ilan etti
ilgili maddeler
Buda ve Budacılık 4:39b
Din 5:231a
Hindistan 8:169b
AŞTORET *bak.* **ASTARTE**
AŞURE buğday, nohut, fasulye ve çeşitli kuru ve yaş yemişlerle pişirilen tatlı; önemli dinsel günlerde aşure pişirme geleneği Yahudiler'de ve İslam öncesi Araplar'da da vardı; bugün Müslümanlar arasında Hz. Hüseyin'in şehit edildiği gün olan 10 Muharrem'de pişirilmesi geleneği yaygındır
AT hayvan
madde başlığı At 2:108b, görsel
ana maddeler
At yarışı 2:159a vd.
Binicilik 3:198a vd.
Midilli 12:206a
ilgili maddeler
Dişler 5:245a, görsel
Evcil hayvanlar 6:224a, 225b
Evrim: görsel 6:242
İspanya: görsel 9:104
Tarihöncesi yaşam 17:52b
AT satranç
ilgili madde Satranç 15:70b vd.
ATABARI halk oyunu
ilgili madde Artvin 2:49b
ATABETÜ'L-HAKAYIK Edip Ahmed Yükneki'nin manzum yapıtı; Doğu Türkçesiyle ve aruz vezniyle yazılmış ahlak öğütlerini içerir; Türk edebiyatının en eski yapıtlarından biridir; 12. yy'da yazıldığı sanılıyor
•Edip Ahmed Yükneki
ATABEY Selçuklular'da şehzadeleri eğitmekle görevli kişilere verilen san; zamanla devlet yönetiminde güç kazanan atabeylerden bazıları bağımsız hanedanlar kurdular; bu beyliklerden en önemlileri Fars Atabeyleri (Salgurlular), Azerbaycan Atabeyleri (İldenizliler) ve Suriye Atabeyleri'dir (Zengiler)
ilgili madde Fatımiler 6:261a
ATABEY Isparta'nın ilçesi; Göller Yöresi'nde yer alır; ilçenin en önemli geçim kaynağı gül üretimi ve halıcılıktır; nüf. (1990 geç.): ilçe 7.560, kasaba 5.013
ATACAMA ÇÖLÜ Şili; kuzeyde, kıyıdaki dağlardan tuz düzlüklerine kadar y. 1.100 km boyunca uzanan kıraç ve serin bir bölgedir; 19. yy'da Peru, Şili ve Bolivya arasında savaş nedeni olan sodyum nitrat yatakları burada bulunur; bugün bakır madenciliği önemlidir
ilgili maddeler
Peru 14:52a
Yağmur 19:68b
ATACAMA YAYLASI Güney Amerika; Arjantin ve Şili topraklarında soğuk ve ıssız yayla; ortalama yükseklik 3.650 m; 16. yy'da Şilili ve Perulu kolonicilerin yerleştiği vadilerde bugün az sayıda insan mısır ve buğday yetiştirir
ATAÇ, NURULLAH Türk deneme ve eleştiri yazarı, 1898-1957
madde başlığı Ataç 2:113b
ilgili maddeler
Beyatlı 3:157a
Deneme 5:146b
Günlük 7:300a
ATAERKİLLİK aile içinde babanın ya da en büyük erkeğin otoritesinin mutlak olduğu toplum biçimi; 19. yy'da bazı antropologlar, ataerkil toplumu insanlık tarihinin evriminde bir aşama olarak düşündüler; günümüzde ise tiranlığa varan mutlak baba egemenliğinin ender olduğu görüşü daha yaygındır
ilgili madde Zulular 19:271a
ATAHUALPA İnka kralı, y. 1502-33; Peru'nun son İnka hükümdarıydı; Pizarro tarafından tutsak alınarak öldürüldü
ilgili maddeler
İnkalar 9:50b
Peru 14:54b
Pizarro 14:88b
ATALANTE Yunan mitolojisinde avcılığıyla da ünlü kadın atlet; yarışta kendisini geçebilecek erkekle evleneceğini duyurur; Hippomenes, Afrodit'in verdiği üç altın elmayı yol üstüne bırakır; Atalante'nin elmaları almak için zaman yitirmesinden yararlanarak yarışı kazanır ve Atalante ile evlenir

ATALARA TAPINMA
ilgili maddeler
Efsane ve mitler 6:57a
İlkel dinler 8:331a
Zulular 19:271b

ATALAY, MAHMUT Türk güreşçi, d. 1934; serbest güreşte 17 kez Türkiye birincisi oldu; Balkan ve Akdeniz Oyunları şampiyonluklarından sonra 1966'da dünya, 1968'de olimpiyat şampiyonluğunu kazandı

ATALAY, TURGUT Türk ressam ve sahne dekoratörü, d. 1918
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:126b

AT ARABASI *ya da* **Atlı araba** atların çektiği binek ya da yük arabası
•Araba

ATARCAYILDIZ *bak.* **PULSAR**

ATARDAMAR kalpten çıkan kanı vücudun öbür bölümlerine taşıyan damarların ortak adı; yalnız akciğer atardamarı vücuttan gelen kirli kanı oksijen yüklenmek üzere akciğerlere götürür; bütün öbür atardamarların taşıdığı kan oksijen yüklenmiş temiz kandır
ana maddeler
Kalp 9:288a vd.
Kan 9:302a vd.
ilgili maddeler
Felç 6:267a
Hastalık: görsel 8:43
•Akciğer atardamarı; Kılcal damar; Toplardamar

ATASÖZÜ
madde başlığı Atasözleri 2:114a

ATAŞ RAFİNERİSİ Mersin; 1957'de 4 yabancı şirketin ortaklığıyla Anadolu Tasfiyehanesi AŞ (ATAŞ) adıyla kuruldu; 1970'te bir Türk şirketi küçük bir payla ortaklığa katıldı; 1962'de üretime geçen kuruluş, Türkiye'nin ham petrol işleme kapasitesinin % 13'ünü gerçekleştirir
ilgili maddeler
İçel 8:275b
Petrol 14:64a

ATATÜRK, MUSTAFA KEMAL Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu ve ilk cumhurbaşkanı, 1881-1938
madde başlığı Atatürk 2:115b, görsel
ana maddeler
Kurtuluş Savaşı 11:114a vd., görsel
Türkiye 18:83a
ilgili maddeler
Amasya 1:195b
Ankara 1:282b
Cumhurbaşkanı 4:212a
Çanakkale Savaşları 4:247a vd.
Erzurum ve Sivas kongreleri 6:184a vd., görsel
İnönü 9:51a vd.
Osmanlı İmparatorluğu 13:238a
Samsun 15:38a
Selanik: doğduğu ev: görsel 15:110
Takma ad 16:305b

ATATÜRK BARAJI Adıyaman-Şanlıurfa: GAP kapsamında 1981'de Fırat üzerinde yapımına başlandı; 1994'te tamamlanması planlanıyor; baraj gölünün yüzölçümü 817 km^2; toprak ve kaya dolgu tipindeki baraj 870.000 ha'lık bir alanı sulayacak; buna bağlı olan hidroelektrik santralın yıllık elektrik üretim kapasitesi 8,9 milyar kW/saat; tamamlandığında Türkiye'nin en büyük sulama ve enerji tesisi olacak
ilgili maddeler
Güneydoğu Anadolu Bölgesi 7:294b
Şanlıurfa: görsel 16:230

ATATÜRKÇİÇEĞİ *ya da* **Ponsetya** *ya da* **Noelyıldızı**
madde başlığı Atatürkçiçeği 2:130b, görsel
ilgili maddeler
Çiçek 4:293a
Yaprak 19:99a

ATATÜRK DEVRİMLERİ
ana madde Atatürk 2:126a vd.

ATATÜRK HAVALİMANI İstanbul; 1953'te *Yeşilköy Havaalanı* adıyla kuruldu; 1972 ve 1983'te ek pistler ve yeni terminal binası yapılarak genişletildi; 1985'te bugünkü adını aldı; Türkiye'nin en büyük uluslararası havalimanıdır
ilgili maddeler
Havalimanı: görsel 8:81
İstanbul 9:119a

ATATÜRK İLKELERİ
ana madde Atatürk 2:128b

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU 1983'te Ankara'da kuruldu; cumhurbaşkanının gözetim ve denetiğinde, Başbakanlık'a bağlı olan kamu tüzel kişiliğinde bir kuruluştur; Atatürk Araştırma Merkezi, Atatürk Kültür Merkezi, Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumu'ndan oluşur

ATATÜRK ORMAN ÇİFTLİĞİ Ankara; çağdaş tarım yöntemlerine örnek oluşturmak amacıyla 1925'te Atatürk'ün isteğiyle kuruldu; 1950'den bu yana Tarım-Orman ve Köyişleri Bakanlığı'na bağlıdır
ilgili maddeler
Ankara 1:283b, görsel
Bira ve biracılık 3:203a
Hayvanat bahçesi 8:101b

ATATÜRK STADYUMU İzmir
ilgili madde Stadyum 16:131b

ATATÜRK'Ü ANMA, GENÇLİK VE SPOR BAYRAMI *ya da* **19 Mayıs Bayramı**
ilgili maddeler
Bayramlar ve kutsal günler 3:103b, görsel
Samsun 15:38a

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ Erzurum
ilgili madde Üniversite ve yüksekokullar 18:268a, tablo

ATAY, CAHİT Türk oyun yazarı, d. 1925; kırsal kesimde yaşayan insanların sorunlarını ele alan oyunlarıyla tanındı; başlıca yapıtları *Pusuda* (1961), *Karaların Memetleri* (1962) ve *Ana Hanım Kız Hanım*'dır (1966)
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:150b

ATAY, FALİH RIFKI Türk gazeteci ve yazar, 1894-1971
madde başlığı Atay 2:131a, görsel
ilgili madde Deneme 5:146a

ATAY, OĞUZ Türk yazar, 1934-77; romanda denediği yeni tekniklerle dikkati çekti; ilk romanı *Tutunamayanlar*'da (1971) iç konuşma, bilinç akışı gibi teknikleri ustaca kurguladı; ikinci romanı *Tehlikeli Oyunlar*'dan (1973) sonra *Korkuyu Beklerken* (1975) adlı öykü kitabında ruhsal çözümlemeye ağırlık verdi; *Oyunlarla Yaşayanlar* adlı oyunu ölümünden sonra (1985) basıldı
ilgili madde Türk edebiyatı 18:41a, görsel

ATBARA IRMAĞI Afrika
ilgili maddeler
Etiyopya 6:217a
Nil Irmağı 13:86a

ATBAŞI BULUTSU Orion takımyıldızında iyonlaşmış gaz bulutu
ilgili maddeler
Bulutsu 4:59b, görsel
Radyoastronomi: görsel 14:186

ATÇALI KEL MEHMED Türk efe, ö. 1830; bir süre Aydın'da bağımsız bir yönetim kurdu; Aydın Dağları'nda eşkıyalık yaparken, yerel yöneticilerin ve âyanların baskısından yılan köylülerin desteğiyle 1828'de Aydın'da yönetime el koyarak kendisini vali ilan etti; 1830'da yakalanarak idam edildiyse de yörede adı uzun süre halk kahramanı olarak anıldı

ATEİZM *bak.* **TANRITANIMAZLIK**

ATEŞ yanan cisimlerden yayılan ısı ve ışık
ana madde Yangın ve yangından korunma 19:85a vd.
ilgili maddeler
Isıtma ve klima 8:240a
Kibrit 10:250b
Promete 14:145b
•Alev; Yanma

ATEŞ vücut sıcaklığının normalin üstüne çıkacak biçimde artması; özellikle mikroplardan ileri gelen hastalıkların başlıca belirtisidir; terleme yoluyla vücutta su kaybına, titreme ve halsizliğe yol açan ateşi düşürmek için aspirin ve benzeri ilaçlar kullanılır

ATEŞBÖCEĞİ
madde başlığı Ateşböceği 2:132a
ana madde Biyolojik ışıldama 3:247b

ATEŞÇİÇEĞİ
ilgili madde Adaçayı 1:24b, görsel

ATEŞ FASULYESİ anayurdu Amerika olan çokyıllık sırık fasulyesi türü: ateş kırmızısı çiçekleri ve taze sebze olarak yenen iri badıçları için yetiştirilir
ilgili madde Fasulye 6:258b

"ATEŞKUŞU" Stravinski'nin bale müziği
ilgili maddeler
Bale 2:299a
Stravinski 16:145a

ATEŞLEME SİSTEMİ motor silindirindeki yakıtı tutuşturmak için kıvılcım üreten elektrik aygıtları ve devreleri
ilgili maddeler
Elektrik enerjisi 6:108b
İçten yanmalı motor 8:286a
Motosiklet 12:290b

ATEŞLİ ROMATİZMA
ana madde Artrit ve romatizma 2:46a vd.
ilgili madde Kalp 9:289b

ATEŞLİ SİLAH
madde başlığı Ateşli silahlar 2:132b
ilgili maddeler
Deniz kuvvetleri 5:164a vd.
Deniz savaşları 5:173b, 175a
Kara kuvvetleri 10:37a
Savaş ve savaş araçları 15:75b, 78b, görsel
Tank 16:320b
•*ateşli silah tipleri, örn.* Tabanca; Top; Tüfek

"ATEŞTEN GÖMLEK" Adıvar'ın romanı
ilgili maddeler
Adıvar 1:33b
Ertuğrul 6:176a
Milli Edebiyat 12:221a

ATHENA *ya da* **Pallas Athena,** Yunan mitolojisi
madde başlığı Athena 2:138a
ilgili maddeler
Akropol 1:122a
Balıkesir 2:327a
Dionysos: görsel 5:238
Heykel 8:142a
Odysseia 13:131a
Paris 13:329a
Truva Savaşı 17:304a vd.
Zeus 19:251a
ATHENA NİKE TAPINAĞI Atina, Yunanistan
ilgili madde Akropol 1:120b
ATHENA TAPINAĞI
ilgili maddeler
Bergama 3:135a
Delfi kâhinleri: Delfi: görsel 5:111
•Athena Nike Tapınağı
ATICILIK
madde başlığı Atıcılık 2:138b
ilgili maddeler
Ateşli silahlar 2:136b
Olimpiyat Oyunları: tablo 13:149
ATIF YILMAZ *bak.* **YILMAZ, ATIF**
ATIK
ana maddeler
Atık değerlendirme 2:139b vd.
Çevre kirliliği 4:281b vd.
ilgili maddeler
Kanalizasyon 9:320b vd.
Nükleer enerji 13:122a
Yakıt 19:76b
ATIK DEĞERLENDİRME
madde başlığı Atık değerlendirme 2:139b, görsel
ilgili madde Çevre kirliliği 4:281b
ATIK SU
ilgili maddeler
Kanalizasyon 9:320b vd.
Su dağıtım sistemi 16:158b
ATILGAN, YUSUF Türk yazar, 1921-89; roman ve öykülerinde genellikle yalnızlık, yabancılaşma ve cinsellik konularını başarıyla işledi; filme de çekilen *Anayurt Oteli* (1973) adlı romanı, eksik bir cinselliğin getirdiği bunalımla cinayete sürüklenen bir gencin öyküsünü anlatır
ATİK, CELAL Türk güreşçi, 1918-79; serbest güreşte 1946 ve 1949'da Avrupa, 1948'de olimpiyat, 1951'de dünya şampiyonu oldu; grekoromende de 1950'de dünya ikinciliğini aldı; 1951'de güreşi bıraktıktan sonra uzun süre milli takımı çalıştırdı
ilgili madde Güreş 7:304a
ATİNA Yunanistan
madde başlığı Atina 2:140b, görsel
ana madde Eski Yunan 6:203a vd.
ilgili maddeler
Aristofanes 2:8a
Athena 2:138b
Büyük İskender 4:86b
İyonya 9:158b, 161b vd.
Maraton Savaşı 12:61a vd.
Mimarlık 12:225b
Peloponnesos Savaşı 14:40b vd.
Perikles 14:46a vd.
Salamis Savaşı 15:30a vd.
Savaş ve savaş araçları 15:77a
Solon 15:311b vd.
Sparta 16:46a vd.
Yunanca 19:204b, 205a
Yunanistan 19:208b
ATİNA AKROPOLÜ Atina, Yunanistan
ana madde Akropol 1:120b vd., görsel
ilgili maddeler
Atina 2:141a, görsel
Salamis Savaşı 15:30a
•Parthenon
"ATİNA OKULU" Raffaello'nun freski
ilgili maddeler
Aristo: görsel 2:7
Raffaello 14:197a
Rönesans: görsel 14:287
ATKARACALAR Çankırı'nın ilçesi; daha önce Kurşunlu ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 11.796, kasaba 6.827
AT KARINCASI
ilgili madde Karınca 10:65b
ATKESTANESİ
madde başlığı Atkestanesi 2:142a, görsel
ilgili madde Yaprak 19:98a
ATKI dokumacılıkta, çözgülerin arasından enlemesine geçirilen iplik
ilgili maddeler
Dokumacılık 5:281b
Duvar halısı 5:314b
Halı ve kilim 7:330b
•Çözgü
ATKUYRUĞU
madde başlığı Atkuyruğu 2:142b, görsel
ilgili maddeler
Bitki: tablo 3:234, görsel
Canlılar 4:124a
ATLAMA BEYGİRİ
ana madde Jimnastik 9:216b, 218a, görsel
ATLAMA SPORLARI
ilgili madde Atletizm 2:147a
•Sırıkla atlama; Uzun atlama; Üç adım atlama; Yüksek atlama
ATLANTA ABD; Georgia eyaletinin başkenti; 1837'de kuruldu; kara, hava ve demiryolu kavşağı; ticaret, sanayi ve kültür merkezi; 20'den fazla yükseköğrenim kurumu vardır; nüf. 426.482 (1989)
ATLANTİK MORİNASI
ilgili maddeler
Balık: görsel 2:307
Morina 12:274a
ATLANTİK OKYANUSU *bak.* **ATLAS OKYANUSU**
ATLANTİK RİNGASI
ilgili madde Ringa 14:241a, 241b
ATLANTİK SAVAŞI 1939-45; II. Dünya Savaşı boyunca, Atlas Okyanusu'ndaki denizyollarının denetimini ele geçirmek için Alman denizaltıları ile Müttefik gemileri ve uçakları arasında sürdürülen savaş
ilgili maddeler
Denizaltı 5:149b
İkinci Dünya Savaşı 8:301b vd.
ATLANTİK SOMU
ilgili madde Sombalığı 15:322a
ATLANTİK TARPONU
ilgili madde Tarpon 17:54b, görsel
ATLANTİS efsanevi ada
madde başlığı Atlantis 2:143b
ilgili madde Platon 14:99b
"ATLANTİS" uzay mekiği
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:255b
"ATLARI DA VURURLAR" Pollack'in filmi
ilgili madde Sinema 15:234a
ATLAS Yunan mitolojisi
ilgili maddeler
Atlas 2:144a
Titanlar 17:206a
ATLAS efsane kahramanı
ilgili madde Atlantis 2:143b
ATLAS harita derlemesi
madde başlığı Atlas 2:144a
ilgili maddeler
Coğrafya 4:200a vd.
Harita ve haritacılık 8:37a
ATLAS ipekten dokunan parlak, tok ve genellikle tek renkli kumaş; ilk kez Hindistan'da dokunduğu sanılıyor; eskiden kaftan ve entari gibi giysilerde çok kullanılır, bazen desenli, işlemeli ya da sırmalı yapılırdı; Hindistan'dan gelenler dışında en değerlileri İstanbul ve Bursa'da dokunanlardı
ilgili madde Bursa 4:70b
ATLAS-CENTAUR ROKETİ
ilgili madde Roket: görsel 14:256
ATLAS DAĞLARI Afrika
madde başlığı Atlas Dağları 2:144a
ilgili maddeler
Afrika 1:44a
Fas 6:256a
Titanlar 17:206a
Tunus 17:326b
ATLAS KELEBEĞİ
ilgili madde Tropik bölgeler 17:295a
ATLAS OKYANUSU *ya da* **Atlantik Okyanusu**
madde başlığı Atlas Okyanusu 2:144b, harita
ilgili maddeler
Byrd 4:97a
Keşifler 10:193a vd.
ATLAS ROKETİ
ilgili madde Uzay araştırmaları: görsel 18:246
ATLAS SEDİRİ
ilgili madde Sedir 15:106b
ATLAS TAŞI
ilgili madde Sıva ve alçı 15:187a, görsel
ATLET AYAĞI
ilgili madde Mantarlar 12:52b
ATLETİZM
madde başlığı Atletizm 2:145b, görsel
ilgili maddeler
Olimpiyat Oyunları: tablo 13:150
Spor: tablo 16:52
ATLI, LEM'i Türk şarkı bestecisi, 1869-1945; Hacı Arif Bey'in izinden yürüyen bestecilerin en önemlilerindendir; ilk şarkısını 14 yaşındayken besteledi; günümüze ulaşabilen 200 kadar şarkısının hemen hepsi lirik özelliktedir
ilgili madde Türk müziği 18:121b
ATLI ARABA *bak.* **AT ARABASI**
ATLIĞ, NEVZAT Türk müziği koro yöneticisi, d. 1925; kuruluşundan (1976) bu yana İstanbul Devlet Klasik Türk Müziği Korosu'nun şefidir
ilgili madde Türk müziği 18:122b
ATLI OTOBÜS
ilgili maddeler
Otobüs 13:247b, görsel
Ulaşım 18:183a
ATLI POLİS
ilgili madde Polis 14:108a
ATLI TRAMVAY
ilgili maddeler
Otobüs 13:248a
Ulaşım 18:183b
ATMACA

madde başlığı Atmaca ve çakır 2:150a
ilgili maddeler
Avcılık 2:167b
Kuş 11:120b
ATMAN Hindu felsefesinde benliğin özü; ölümden sonra da varlığını sürdüren bu öz ya yeni bir yaşama aktarılır ya da varoluşun bağlarından kurtulur; Brahman'ın bir parçası olarak kabul edilir
ATMA SPORLARI
ilgili madde Atletizm 2:147b
•Cirit atma; Çekiç atma; Disk atma; Gülle atma
ATMEYDANI İstanbul'daki Sultanahmet Meydanı'na Osmanlılar zamanında verilen ad; Bizans döneminde at ve araba koşularının yanı sıra siyasal ayaklanmaların da merkezi olan alan Osmanlı döneminde de bu özelliğini sürdürdü; Dikilitaş, Örme Sütun, Burmalı ya da Yılanlı Sütun ve Alman Çeşmesi buradadır
ilgili madde İstanbul 9:120a
ATMIK *bak.* **ERSUYU**
ATMOSFER
madde başlığı Atmosfer 2:151a, görsel
ana madde Meteoroloji 12:171b
ilgili maddeler
Aerosol 1:39b
Ay 2:213b
Hidrojen 8:157a
İklim 8:315a
Jüpiter 9:229b, 230a
Mars 12:78a
Merkür 12:159b
Neptün 13:56a
Satürn 15:73b, 74b
Toz 17:263b
Uranüs 18:209a
Venüs 18:319a vd.
•Hava
ATMOSFER BASINCI *ya da* **Hava basıncı** *ya da* **Barometrik basınç** bir hava sütunundaki moleküllerin birim yüzeye uyguladığı kuvvet; yükselti arttıkça azalan bu basınç, deniz düzeyinde 760 mm cıva, 101.325 N/m^2, 1,04 kg/cm^2. 1013,25 milibar ya da 101,36 kilopascal olarak tanımlanmıştır
ilgili maddeler
Atmosfer 2:151a
Barometre 3:46a
Hava 8:58b
Kuvvet ve hareket 11:145a
Madde 11:311a
Pascal 14:17b
Pompa 14:116a
Rüzgâr 14:309a, 312b
ATOL
ana madde Mercanada 12:149b vd., görsel
ATOM
madde başlığı Atom 2:153a, görsel
ana maddeler
Kimya 10:263a vd.
Nükleer enerji 13:118a vd.
Radyoaktiflik 14:182b vd.
ilgili maddeler
Bohr 3:268b
Fizik 6:308a, 309a
Heisenberg 8:117b
Katı 10:93b, 93a
Kimyasal elementler 10:270b
Kristal 11:77b
Laser 11:204b vd.
Maddecilik 11:312b
Metal 12:170a
Molekül 12:261a
Parçacık hızlandırıcıları 13:325b
Petrol 14:61b
Rutherford 14:306b
Tepkime 17:152a
Thomson 17:176b
•Çekirdek; İyon; Temel parçacıklar
ATOM AĞIRLIĞI *bak.* **BAĞIL ATOM KÜTLESİ**
ATOMALTI PARÇACIKLAR *bak.* **TEMEL PARÇACIKLAR**
ATOM BOMBASI
ana madde Bomba 3:284b vd.
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:215b
Atom 2:157b
Barış hareketleri 3:44a
İkinci Dünya Savaşı 8:306b, görsel
Nükleer enerji 13:119a
Oppenheimer 13:191b
Savaş ve savaş araçları 15:82b
Sivil savunma 15:266b
Truman 17:301a
ATOM ÇEKİRDEĞİ *bak.* **ÇEKİRDEK**
ATOM ENERJİSİ *bak.* **NÜKLEER ENERJİ**
ATOM FİZİĞİ
ilgili madde Fizik 6:309a
ATOM KURAMI
ilgili madde Atom 2:153b, 154a, görsel
ATOM KÜTLESİ *bak.* **BAĞIL ATOM KÜTLESİ**
ATOM NUMARASI *ya da* **Proton sayısı**
ilgili maddeler
Kimya 10:263b, 266b
Nötron 13:111b
Periyotlar cetveli 14:49a
Proton 14:151b
ATOM SAATİ kuvars kristalli bir osilatörle çalışan saat
ilgili maddeler
Saat 14:322a
Zaman 19:231b
ATOM TOPU
ilgili madde Ateşli silahlar 2:135b
ATON Mısır mitolojisinde Güneş tanrısı; ışınlar yayan bir güneş kursu biçiminde betimlenirdi
ilgili maddeler
Ahenaton 1:87a
Firavun 6:305b
ATONALİTE
ilgili maddeler
Armoni 2:34a
Schönberg 15:94a
ATP *bak.* **ADENOZİN TRİFOSFAT**
ATRIUM
ilgili madde Roma İmparatorluğu 14:271a vd.
ATROPİN güzelavratotu ve banotu gibi bitkilerden özütlenen zehirli alkaloit; ter, tükürük ve mukoza salgılarını engeller, kalp atımlarını hızlandırır, gözbebeğini genişletir, düz kasları gevşetir; özellikle göz hekimliğinde ve saman nezlesinde tedavi amacıyla kullanılır
ilgili madde Zehir ve zehirlenme 19:245b
ATSIZ Harezmşahlar hükümdarı, 1095-1156
ilgili madde Harezmşahlar 8:34a, 35a
ATTALOS EVİ Bergama
ilgili madde Bergama 3:137a
AT TERBİYESİ *ya da* **Dresaj**
ilgili madde Konkurhipik 10:318b, görsel
ATTİKA Yunanistan'da tarihi bölge; güneyden ve doğudan Ege Denizi ile çevrilidir; Eski Yunan'da bölgenin en önemli kenti Atina'ydı
ilgili maddeler
Eski Yunan 6:203a vd.
Peloponnesos Savaşı 14:41a
ATTİKA YUNANCASI
ilgili maddeler
Avrupa dilleri 2:186b
Yunanca 19:204b
ATTİLA Hun imparatoru, 400-53
madde başlığı Attila 2:158a, görsel
ilgili maddeler
Hunlar 8:217a
Roma İmparatorluğu 14:268b
ATTİS Anadolu mitolojisi
ana madde Kibele 10:249b vd.
ATTLEE, CLEMENT RICHARD İngiliz devlet adamı, 1883-1967; 1935-55 arası İngiliz İşçi Partisi başkanı; 1945-51 arası başbakan; başbakanlığı sırasında Hindistan, Birmanya, Seylan ve Pakistan'a bağımsızlık verildi
ilgili maddeler
Churchill 4:186a
İkinci Dünya Savaşı 8:307a
ATTO uluslararası birimler sisteminde kullanılan önek
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:78
AT YARIŞI
madde başlığı At yarışı 2:159b, görsel
ilgili madde Konkurhipik 10:317b
AUCKLAND Yeni Zelanda; ülkenin ikinci büyük kenti ve en büyük limanı; nüf. 150.000 (1989 tah.)
ilgili maddeler
Terörizm 17:159b
Yeni Zelanda 19:150a, görsel
AUDEN, W. H. İngiliz yazar, 1907-73
madde başlığı Auden 2:161b, görsel
AUDUBON, JOHN JAMES ABD'li doğa bilimci ve ressam, 1785-1851
madde başlığı Audubon 2:162b
AUDUMLA İskandinav mitolojisi
ilgili madde Efsane ve mitler 6:54a
AUENBRUGGER, LEOPOLD Avusturyalı doktor, 1722-1809
ilgili madde Tıp 17:183a
AUGSBURG BARIŞI 1555
ilgili madde Luther 11:294b
AUGSBURG İTİKADNAMESİ
ilgili madde Protestan Kilisesi 14:149b
AUGSBURG KATEDRALİ Almanya
ilgili madde Vitray 19:23a
AUGUSTINUS, AZİZ Canterbury başpiskoposu; ö. y. 604
ilgili maddeler
Anglosaksonlar 1:274b
Yaşamöyküsü 19:113b
AUGUSTUS CAESAR *ya da* **Octavianus** *ya da* **Gaius Octavius** Roma imparatoru, İÖ 63-İS 14
madde başlığı Augustus Caesar 2:163a, görsel
ilgili maddeler
Antonius 1:301b
Kleopatra 10:286b vd.
Latince 11:214a
Polis 14:107b
Roma İmparatorluğu 14:264b vd.

Takvim 16:311b
Virjil 19:18a
AUGUSTUS TAPINAĞI Ankara; tanrı Men ve tanrıça Kibele'ye adanmış bir tapınma yerinde İÖ 25-20 arası İmparator Augustus için yapılmış Roma tapınağı; Hacı Bayram Camisi'nin yanındadır
ilgili madde Ankara 1:282b, görsel
AURGELMIR *ya da* **Ymir** İskandinav mitolojisi
ilgili madde Efsane ve mitler 6:54a
AURORA Roma mitolojisi
ilgili madde Eos 6:162b
AUSCHWITZ TOPLAMA KAMPI Polonya; Nazi Almanyası'nın en büyük toplama kampı; 1940'ta Himmler'in buyruğuyla kuruldu; Yahudiler'in gaz odalarına gönderildiği ve cesetlerinin fırınlarda yakıldığı imha bölümü 1941'de oluşturuldu; 1-2,5 milyon kişinin bu kampta imha edildiği sanılıyor; bazı tahminlerde bu sayı 4 milyona ulaşır; kamptakiler Ocak 1945'te SSCB birliklerince kurtarıldılar
ilgili maddeler
Nazizm 13:46a
Polonya 14:114b
AUSTEN, JANE İngiliz kadın romancı, 1775-1817
madde başlığı Austen 2:164b, görsel
ilgili maddeler
İngiliz edebiyatı 9:24b
Roman 14:274a
AUSTIN ABD; Texas eyaletinin başkenti; nüf. 467.420 (1988 tah.)
ilgili madde Texas 17:170a
AUSTIN otomobil
ilgili madde Motorlu taşıtlar: görsel 12:284, 288
AUSTRALOPITHECUS bugünkü insanın atası sayılan fosil cinsi
ana madde İnsanın kökeni 9:57a
ilgili maddeler
Tarihöncesi aletler 17:45b
Taş Devri 17:64a
AUT ÇİZGİSİ
ilgili madde Futbol 7:55b, 57a
AVAM KAMARASI iki meclisli İngiliz Parlamentosu'nun alt organı; temel yasama organıdır; halkoyuyla seçilir
ilgili maddeler
İngiltere 9:36a
Parlamento: görsel 14:7
Siyasal ve yerel yönetim 15:285b
AVANGARD *ya da* **Avant-garde** yenilikçi ya da öncülük eden kişi, düşünce ve sanat akımları için kullanılır
ilgili madde Resim sanatı 14:231b
AVANGARD MÜZİK *bak.* **ÖNCÜ MÜZİK**
AVANOS Nevşehir'in ilçesi; ilçe merkezi Avanos kasabası Kızılırmak kıyısında kurulmuştur; çömlekçilik, halıcılık ve turizm; nüf. (1990 geç.): ilçe 39.872, kasaba 10.063
ilgili madde Nevşehir 13:64a, 61a
AVANT-GARDE *bak.* **AVANGARD**
AVARA DİŞLİ
ilgili madde Dişli çark 5:246a
AVARIZ Osmanlı Devleti'nde olağanüstü durumlarda, özellikle savaş giderlerini karşılamak için alınan vergi; doğrudan devlete ödenen bu vergi ya ürün ve emek ya da para olarak alınırdı; Tanzimat'tan sonra kaldırıldı
AVARLAR halk
madde başlığı Avarlar 2:165b
ilgili maddeler
Bizans İmparatorluğu 3:251b
Göktürkler 7:198b
Hunlar 8:217a
Türkler 18:105a
"AVCI" Cimino'nun filmi
ilgili madde Sinema 15:234a
AVCILIK
madde başlığı Avcılık 2:166b
ilgili maddeler
Çita 4:327b
Emu 6:146b
Eskimolar 6:191a vd.
Fil 6:292a
Giysi 7:161b
Köpek 11:49a vd.
Roma İmparatorluğu: görsel 14:264
Soyu tükenmiş hayvanlar 16:31b vd.
AVCILIK VE TOPLAYICILIK insanların yaşamlarını yalnızca avcılık ve balıkçılık yaparak, doğada kendiliğinden yetişen sebze ve meyveleri toplayarak sürdürdükleri dönem; bütün insan topluluklarının, tarım yapmaya başlamadan önce bu aşamadan geçtiği kabul edilir
ana madde Göçebelik 7:191b
ilgili maddeler
Amerika Yerlileri 1:229a
Avustralya Yerlileri 2:205b
İlkel dinler 8:329b
Konut 10:323b
Tarım tarihi 17:21a vd., görsel
Taş Devri 17:64a vd.
•Avcılık
AVCI MEHMED *bak.* **MEHMED IV**
AVCISİNEK
ilgili madde Böcek: görsel 3:328
AVCI UÇAĞI hava çarpışmaları için tasarlanmış, manevra yeteneği fazla, hızlı uçak
ilgili maddeler
Birinci Dünya Savaşı: görsel 3:209
Havacılık tarihi 8:64b vd.
Hava kuvvetleri 8:74a
İkinci Dünya Savaşı 8:303a
Uçak 18:157a, 159a
AVENTINUS TEPESİ İtalya
ilgili madde Roma İmparatorluğu 14:269a vd.
AVESTA Zerdüşt dininin kutsal kitabı
ana madde Zerdüşt 19:249b vd.
AVIGNON Fransa'da tarihi kent; güneydoğuda, Rhône Irmağı'nın kıyısında; bir Galya kenti olarak kuruldu; 1309-77 arasında, Roma'yı terketmek zorunda kalan papaların yönetim merkezi oldu; 1791'de Fransa'ya geçene kadar da papalık tarafından yönetildi; kentte kumaş, deri, sabun ve nitelikli Fransız şarabı üretilir; nüf. 75.178 (1982)
ilgili maddeler
Fransa 7:27a
Rhône Irmağı: görsel 14:236
"AVIGNONLU KIZLAR" Picasso'nun tablosu
ilgili maddeler
Kübizm 11:168b, görsel
Picasso 14:69b
A VİTAMİNİ
ana madde Vitamin 19:21a, 21b
AVİZEAĞACI
madde başlığı Avizeağacı 2:172b, görsel
AVLAKA BURNU Ege Denizi'nde, Gökçeada'da, Türkiye'nin en batı ucu; 40° 07′ K enlemi ile 25° 40′ D boylamı arasındadır
AVNİ Fatih Sultan Mehmed'in mahlası
ilgili madde Fatih Sultan Mehmed 6:264a
AVNİ Oğuz Aral'ın yarattığı çizgi roman kahramanı
ilgili madde Türk karikatürü: görsel 18:103
AVOGADRO, AMEDEO İtalyan fizikçi, 1776-1856; Torino'da doğdu; kimyanın temel kavramlarından biri olan Avogadro ilkesini ortaya koyarak, Dalton'un atom kuramı ile Gay-Lussac'ın birleşen hacimler yasası arasındaki bağlantıyı kurdu
ilgili maddeler
Atom 2:154b
Gaz 7:84b
Kimya 10:266b
Molekül 12:262b
AVOGADRO İLKESİ gazların davranışını açıklamak üzere Amedeo Avogadro'nun ortaya koyduğu ilke; kimyanın temel kavramlarından biridir; sıcaklık, basınç ve hacim açısından eşit koşullar altındaki bütün gazlarda eşit sayıda molekül bulunduğunu belirtir
ilgili madde Gaz 7:84b
AVOGADRO SAYISI bir maddenin 1 atom gramındaki atom sayısı ya da 1 molekül gramındaki molekül sayısı; değeri 6 x 10^{23} ten biraz büyüktür
AVOKADO
madde başlığı Avokado 2:173a, görsel
ilgili madde Boya ve cila 3:319b
AVRASYA Avrupa ve Asya kıtaları; birlikte ele alındığında dünyanın en geniş kara kütlesidir
ilgili maddeler
Asya 2:82b
Avrupa 2:173b
AVRO uçak
ilgili madde Havacılık tarihi 8:61a
AVRUPA
madde başlığı Avrupa 2:173b, görsel, harita
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:163b vd.
Arma ve armacılık 2:31a
Aşçılık 2:92a vd.
Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:279b
Bebek 3:110b
Birinci Dünya Savaşı 3:204a vd.
Bismarck 3:229a
Cadılık 4:99a vd.
Cumhuriyet 4:231b
Çıraklık 4:290b
Dans 5:81b vd.
Demokrasi 5:143a
Deniz kuvvetleri 5:162b
Eğitim 6:67a vd.
Eskimo 6:191b vd.
Etnik gruplar 6:220a vd.
Feodalizm 6:272a
Futbol 7:54b
Giysi 7:162b vd.
Göç 7:190a vd.
Gümüş işçiliği 7:262a vd.
Hansa Birliği 8:28a
Hastane 8:45a
Hava durumu 8:71b
Havalimanı 8:81b
Hayvanat bahçesi 8:99b vd.
Heykel 8:142b vd.

Irkçılık 8:233a
İkinci Dünya Savaşı 8:295b vd.
Kanal 9:319b vd.
Katolik Kilisesi 10:98a
Kent 10:170a vd.
Kıtalar: tablo 10:231
Konut 10:324a vd.
Krallık 11:72b
Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu 11:131b vd.
Mezar 12:190b
Nüfus 13:114a vd.
Papa 13:309a
Parlamento 14:7a
Rönesans 14:285b vd.
Sığır 15:175b vd.
Sinema 15:228a
Sirk 15:253b
Tarım tarihi 17:24b vd.
Tarım ve hayvancılık 17:33b vd.
Tarihöncesi aletler 17:47a vd.
Taş Devri 17:66a
Terörizm 17:159b
Uluslararası ilişkiler 18:196b vd.
Yahudiler ve Musevilik 19:74a
Yedi Yıl Savaşı 19:132b
Yoksulluk 19:187a
•Avrupa dilleri; Avrupa Toplulukları; *ülkeler, bölgeler, kentler ve yüzey biçimleri, örn.* Alp Dağları; Alsace-Lorraine; Fransa; Ren Irmağı; Roma

AVRUPA ATOM ENERJİSİ TOPLULUĞU *ya da* **Euratom**
ilgili maddeler
Avrupa Toplulukları 2:187a vd.
Nükleer enerji 13:123a

AVRUPA BİZONU gevişgetirenlerden toynaklı memeli; soyu tükenmek üzeredir; Amerika bizonuna benzer
ana madde Bizon 3:256b, 257a, görsel

AVRUPA DİLLERİ
madde başlığı Avrupa dilleri 2:185a, harita
ilgili maddeler
Afrika dilleri 1:53a
Avrupa 2:184a
•Bask dili; Fin-Ugor dilleri; Hint-Avrupa dilleri; Ural-Altay dilleri

AVRUPA EKONOMİK TOPLULUĞU *ya da* **AET** *ya da* **Avrupa Topluluğu** *ya da* **Ortak Pazar** Avrupa devletlerinin 1957'de oluşturdukları ekonomik birlik
ana madde Avrupa Toplulukları 2:187a vd.
ilgili maddeler
Antlaşma 1:300b
Avrupa 2:184b
Brüksel 4:34b, görsel
İngiliz Uluslar Topluluğu 9:32a
Tarım tarihi 17:31b
Türkiye 18:69a
Uluslararası ilişkiler 18:199a
Vergiler 18:325a

AVRUPA FUTBOL FEDERASYONLARI BİRLİĞİ *ya da* **UEFA**
ilgili madde Futbol 7:57a

AVRUPA KONSEYİ 1949'da 10 Avrupa devletince kurulan birlik; bugün aralarında Türkiye'nin de bulunduğu üye ülkelerin sayısı 21'dir; Avrupa birliğini geliştirmeyi, insan haklarını korumayı, toplumsal ve ekonomik kakınmaya destek olmayı amaçlar; üye ülkeler, 1950'de Roma'da Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni imzaladılar; Avrupa İnsan Hakları Komisyonu ve Avrupa İnsan Hakları Divanı, Konsey'in yan kuruluşlarıdır
ilgili madde Strasbourg 16:142b

AVRUPA KÖMÜR VE ÇELİK TOPLULUĞU
ana madde Avrupa Toplulukları 2:187a vd.

AVRUPA PARLAMENTOSU Avrupa Toplulukları'na üye ülkelerin yurttaşlarınca seçilen yasama meclisi; Strasbourg'da ya da Lüksemburg'da toplanır
ana madde Avrupa Toplulukları 2:188b, 189a, görsel
ilgili maddeler
Avrupa 2:184b
Parlamento 14:7a

AVRUPA TOPLULUĞU *bak.* **AVRUPA EKONOMİK TOPLULUĞU**

AVRUPA TOPLULUKLARI
madde başlığı Avrupa Toplulukları 2:187a
ilgili madde Avrupa 2:184b
•Avrupa Ekonomik Topluluğu

AVRUPA TOPLULUKLARI KOMİSYONU
ana madde Avrupa Toplulukları 2:189a
ilgili madde Brüksel 4:34b, görsel

AVRUPA UZAY AJANSI
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:254b, 256a

AVRUPA YATIRIM BANKASI
ilgili madde Avrupa Toplulukları 2:189b

AVŞA ADASI *ya da* **Türkeli Adası** Balıkesir; Marmara Denizi'ndeki Marmara Takımadaları'na bağlıdır; başlıca geçim kaynağı turizm ve şarapçılık

AVŞAR BOYU *ya da* **Afşarlar** Oğuz boyu; Bozokların Yıldız Han Oğulları koluna bağlıdır; Anadolu'ya gelen en büyük boylardandır; 1736'da İran'da egemenlik kuran Nadir Şah da bu boydandı
ilgili maddeler
Anadolu Beylikleri 1:247b
Oğuzlar 13:133a
Safeviler 14:332b

AV TÜFEĞİ
ilgili maddeler
Ateşli silahlar 2:136a, 136b
Atıcılık 2:139a

AVUKAT
madde başlığı Avukat 2:190b
ilgili madde Duruşma 5:312a, 313a

AVURDUKESELİ
madde başlığı Avurdukeseli 2:191a, görsel

AVUSTRALYA
madde başlığı Avustralya 2:191b, görsel, harita
ana madde
•Avustralya Yerlileri 2:240b
ilgili maddeler
İnci ve inci avcılığı 9:17b
İngiliz Uluslar Topluluğu 9:28b vd.
Kent 10:171a
Keşifler 10:194a vd.
Kıtalar: görsel 10:231
Koyun 11:28a
Memeliler 12:141b vd.
Orman 13:206b
Sörf 16:34b, görsel
Toprak kazanımı 17:253a
Ulusal parklar 18:189b
Yağmur ormanları 19:70b
•Avustralya edebiyatı; *eyaletler ve kentler, örn.* Canberra; Melbourne; Sydney; Tasmanya

AVUSTRALYA ALPLERİ güneydoğuda, Great Dividing Sıradağları arasında yer alır; kıtanın en yüksek dağlarıdır
ilgili madde Canberra 4:119b
•Great Dividing Sıradağları

AVUSTRALYA EDEBİYATI
madde başlığı Avustralya edebiyatı 2:202a

AVUSTRALYA FEDERAL BAŞKENT TOPRAKLARI Avustralya; Canberra ve çevresini kapsayan yönetim birimi; 1908'de başkent toprakları olarak seçildi; nüf. 278.700 (1989 tah.)
ilgili maddeler
Avustralya 2:195b, 198a
Canberra 4:119b

AVUSTRALYA YERLİLERİ
madde başlığı Avustralya Yerlileri 2:204b, görsel
ilgili maddeler
Avustralya 2:194b, 198a vd.
Avustralya edebiyatı 2:203a
Bumerang 4:59b
Dans 5:79a, görsel
İlkel dinler 8:331a
Kozmetik: görsel 11:32
Tarihöncesi aletler 17:46a
Taş Devri 17:64a
Totem 17:25b

AVUSTRALYEN BÖLGE
ilgili madde Memeliler 12:143b

AVUSTURYA
madde başlığı Avusturya 2:207a, görsel, harita
ana madde Avusturya İmparatorluğu 2:209b
ilgili maddeler
Almanya 1:169a vd.
Nazizm 13:46b
Otel ve motel: görsel 13:246
Otuz Yıl Savaşları 13:253a vd.
Pasarofça Antlaşması 14:17a
Yedi Yıl Savaşı 19:132b
•Almanca; Alman edebiyatı; Alman müziği; Alman sanatı; *kentler, bölgeler ve yüzey biçimleri, örn.* Alp Dağları; Salzburg; Tuna Irmağı; Viyana

AVUSTURYA İMPARATORLUĞU *ya da* **Avusturya-Macaristan İmparatorluğu**
madde başlığı Avusturya İmparatorluğu 2:209b, harita
ana madde Habsburg Hanedanı 7:314a
ilgili maddeler
Belçika 3:122b
Berlin Antlaşması 3:141a vd.
Birinci Dünya Savaşı 3:204a vd.
Bohemya 3:268a
Çekoslovakya 4.276a vd.
Fransa-Prusya Savaşı 7:32b vd.
Garibaldi 7:77b vd.
Karlofça Antlaşması 10:71a
Lozan Barış Antlaşması 11:288b
Macaristan 11:302a
Mondros Mütarekesi 12:264a
Napolyon Savaşları 13:35b vd.
Osmanlı İmparatorluğu 13:235a vd.
Sokullu Mehmed Paşa 15:307b
Suikast 16:170b
Yugoslavya 19:198b vd.

AWOONOR, KOFİ Ganalı şair ve romancı, d. 1935
ilgili madde Afrika edebiyatı 1:55a

AY Dünya'nın uydusu
madde başlığı Ay 2:212a, görsel
ilgili maddeler
Astronomi 2:69a, 71b
Atmosfer 2:153a
Ay 2:216b
Ay ve Güneş tutulması 2:239a
Boş inanç 3:307a
Evren 6:235a
Gelgit 7:103a vd.
Gündüz ve gece 7:265b
İlkel dinler 8:331a
Kayaç: Ay taşı: görsel 10:116
Kopernik 11:8a
Kütle 11:182a
Takvim 16:309a vd.
Uydu 18:229a
Uzay araştırmaları 18:247a vd.
Uzay uçuşları 18:259b
AY zaman dilimi
madde başlığı Ay 2:216b
ilgili maddeler
Takvim 16:309a vd.
Uğur taşı 18:177b, tablo
•*ayların adı, örn.* Ocak
"AY" Bertolucci'nin filmi
ilgili madde Bertolucci 3:148a
AYACUCHO SAVAŞI 1824
ilgili madde Güney Amerika 7:290b
AYA İRİNİ KİLİSESİ İstanbul
ilgili maddeler
Bizans İmparatorluğu 3:255a, görsel
İstanbul Arkeoloji Müzeleri 9:122b, görsel
Topkapı Sarayı 17:239b
AYAK anatomi; karada yaşayan omurgalılarda, bacağın alt ucunda yer alan ve hayvanın yere basmasını sağlayan bölüm; ayak bileğiyle bacağa eklemlenen bu bölüm insanda ve kara hayvanlarının çoğunda yürüme ve hareket organıdır; maymunlarda ayrıca tırmanmaya ve nesneleri tutmaya uyarlanmıştır
ilgili madde İskelet 9:90b
AYAK madencilik; yeraltındaki maden ocaklarında çalışma yeri
ilgili madde Madencilik 11:316b
AYAK yıldız; Latince adı *Rigel*; Orion takımyıldızında parlak, beyaz bir yıldızdır
ilgili maddeler
Takımyıldız 16:303a
Yıldız 19:174a
AYAK halk şiiri *bak.* **UYAK**
"AYAK BACAK FABRİKASI" Çağan'ın oyunu
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:150b
AYAK BİLEĞİ ayağı bacağa bağlayan hareketli eklem
ilgili maddeler
Kemikler, eklemler ve bağlar 10:163a
Takma kol ve bacak 16:306b
AYAK DİVANI Osmanlı Devleti'nde olağanüstü durumlarda padişahın da katılmasıyla toplanan divan; genellikle toplu bir şikâyet ya da ayaklanma durumunda toplanırdı; padişah, Topkapı Sarayı'nın avlusuna çıkarılan tahtında şikâyetleri dinler, kararlar verirdi; yalnız devlet görevlilerinin katıldığı ayak divanları da toplanmıştır
AYAKKABI
madde başlığı Ayakkabı ve ayakkabıcılık 2:217a, görsel
ilgili maddeler
Dericilik 5:193a
Dikiş 5:223b
AYAKKABICILIK
madde başlığı Ayakkabı ve ayakkabıcılık 2:218b
ilgili madde Dericilik: görsel 5:193
AYAKLANMA *bak.* **İSYAN**
"AYAKLANMA" Daumier'nin taşbaskısı
ilgili madde Daumier 5:94b, görsel
AYAKOTU papirüsgillerin *Carex* cinsinden 2.000 kadar bitki türünün ortak adı; bu otsu bitkiler dünyanın her yerindeki sulak bölgelerde, hatta tuzlu bataklıklarda bile yetişir; bazı türler hayvan yemi olarak kullanılır, bazıları kökleriyle kumları tutması için kumsallara ekilir, bazılarının ise üç köşeli sağlam gövdesinden sepet örülür
ilgili madde Tatlı su canlıları 17:82b
"AYAK TAKIMI ARASINDA" Gorki'nin romanı
ilgili madde Gorki 7:188a
AYALA PLANI
ilgili madde Zapata 19:236a
ÂYAN Osmanlı Devleti'nde 18. yy'dan başlayarak yerel güç kazanmış ailelere verilen yarı resmi unvan; tımar düzeninin bozulmasından sonra devletin asker ve vergi toplama işlerini üstlenenler zamanla güç kazanarak bunu babadan oğula geçen bir görev durumuna getirdiler; devlet de bunu kabul etmek zorunda kaldı; zaman zaman devlete başkaldıran âyanların güçleri II. Mahmud döneminde büyük ölçüde kırıldı
ilgili madde Osmanlı İmparatorluğu 13:243a
AYANCIK Sinop'un ilçesi; toprakları kuzeyden Karadeniz, güneyden Küre Dağları ile kuşatılmıştır; ünlü Çangal ve Zindan ormanları ilçe sınırları içindedir; nüf. (1990 geç.): ilçe 40.574, kasaba 14.421
AYA NİKOLA *bak.* **NOEL BABA**
ÂYAN MECLİSİ
ilgili maddeler
Abdülhamid II 1:16b
Birinci ve İkinci Meşrutiyet 3:212a
Parlamento 14:11b
AYAR değerli metallerin alaşım oranını gösteren ölçü
ilgili maddeler
Altın 1:186a
Ayar damgası 2:221a
AYAR DAMGASI
madde başlığı Ayar damgası 2:221a
ilgili madde Gümüş işçiliği 7:262a
AYAR MASTARI *ya da* **Etalon mastar**
ilgili madde Duyarlı ölçü aletleri 5:320b
"AY'A SEYAHAT" Verne'in romanı
ilgili maddeler
Bilimkurgu 3:188a, görsel
Sinema 15:229b, görsel
Uzay araştırmaları 18:245a
Verne 18:327a
AYASOFYA İstanbul
madde başlığı Ayasofya 2:221a, görsel
ilgili maddeler
Mimarlık 12:227b, görsel
Mozaik 12:294b, görsel
AYASOFYA KATEDRALİ Kıbrıs
ilgili madde Lefkoşe 11:224a
AYASOFYA KİLİSESİ Trabzon
ilgili madde Trabzon 17:271a vd., görsel
AYASTEFANOS ANTLAŞMASI 1878
ilgili maddeler
Abdülhamid II 1:17b
Berlin Antlaşması 3:141a vd.
Bulgaristan 4:55a
"AYASTEFANOS'TAKİ RUS ABİDESİNİN YIKILIŞI" Uzkınay'ın filmi
ilgili madde Türk sineması 18:131b
AYAŞ Ankara'nın ilçesi; Ankara kentinin batısında; ilçe merkezi Ayaş kasabası Ayaş Dağları'nın eteklerinde kurulmuştur; nüf. (1990 geç.): ilçe 20.741, kasaba 6.429
AY-AY Madagaskar'da yaşayan sincaba benzer, uzun kuyruklu maymun türü
ilgili madde Maki 12:13b
AYBALIĞI
madde başlığı Aybalığı 2:222b
AYBAR, MEHMET ALİ Türk siyaset adamı, d. 1908; Türkiye İşçi Partisi genel başkanı, 1962-69; 1965 ve 1969'da milletvekili seçildi; 1971'de partisinden istifa etti; 1975-80 arasında etkinlikte bulunan Sosyalist Devrim Partisi'ni kurdu; Russell Mahkemesi• üyeliğine seçildi
AYBASTI Ordu'nun ilçesi; topraklarının büyük bölümü Canik Dağları'yla kaplıdır; nüf. (1990 geç.): ilçe 32.516, kasaba 17.192
AYBAŞI *bak.* **ÂDET GÖRME**
"AY BATTI" Steinbeck'in romanı
ilgili madde Steinbeck 16:134b
"AY BÜYÜRKEN UYUYAMAM" Cumalı'nın öykü kitabı
ilgili madde Cumalı 4:212a
AYÇA *bak.* **HİLAL**
AYÇİÇEĞİ
madde başlığı Ayçiçeği 2:223a, görsel
ilgili maddeler
Çiçek 4:299b vd.
Trakya: görsel 17:280
"AYÇİÇEKLERİ" Van Gogh'un tablosu
ilgili madde Van Gogh 18:300a
"AY'DA İLK İNSANLAR" Wells'in romanı
ilgili maddeler
Uzay araştırmaları 18:245a
Wells 19:52b
AYDAN, EFE Türk basketbolcu, d. 1955; Avrupa Karması'na seçilen ilk Türk basketbolcudur; 220 kez milli oldu; Balkan ve Akdeniz oyunlarında şampiyonluk kazanan milli takımda yer aldı
AYDEMİR, ŞEVKET SÜREYYA Türk yazar, 1897-1976; tarihsel yaşamöyküleriyle tanınır; 1932-34 arasında çıkan Kadro dergisinin kurucularındandı; Atatürk'ün yaşamını *Tek Adam* (1963-65), İsmet İnönü'nün yaşamını *İkinci Adam* (1966-68), Enver Paşa'nın yaşamını da *Makedonya'dan Orta Asya'ya Enver Paşa* (1970-72) adlı üçer ciltlik yapıtlarda anlattı
AYDEMİR, TALAT Türk asker, 1917-64; 22 Şubat 1962'de ve 20-21 Mayıs 1963'te başarısız iki darbe girişiminde bulundu; yargılanarak idam edildi
ilgili madde Türkiye 18:89b
AYDIN il
madde başlığı Aydın 2:223b, görsel, harita
AYDIN kent
ana madde Aydın 2:227b, görsel
AYDINCIK İçel'in ilçesi; daha önce Gülnar ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; ilçe merkezi Aydıncık kasabası Akdeniz kıyısındadır; nüf. (1990 geç.): ilçe 11.014, kasaba 7.042
AYDINCIK Yozgat'ın ilçesi; Bozok Yayla-

sı'nın kuzey kesimindedir; daha önce Çekerek ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 21.813, kasaba 5.773

AYDIN DAĞLARI Ege Bölgesi'nde sıradağ; yüksekliği 1.500-1.800 m arasında değişir

ilgili madde Aydın 2:224b, görsel

AYDINLANMA ÇAĞI

madde başlığı Aydınlanma Çağı 2:228a

ilgili maddeler

Adalet 1:25a

Alman edebiyatı 1:161a vd.

Felsefe 6:270a

AYDINLAR Siirt'in ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı: 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 7.008, kasaba 3.883

AYDINLATMA

madde başlığı Aydınlatma 2:229a, görsel

ilgili maddeler

Deniz feneri 5:158b

Flüorışıma 6:318a

İç mimarlık 8:279a

•*aydınlatma araçları, örn.* Fener; Kandil, Lamba; Mum

AYDINOĞLU MEHMED BEY Aydınoğulları beyliğinin kurucusu, ö. 1334

ilgili madde Anadolu Beylikleri 1:245b

AYDINOĞULLARI Anadolu'da kurulmuş beylik

ana madde Anadolu Beylikleri 1:245b vd., tablo

ilgili maddeler

Aydın 2:225b vd.

İzmir 9:173b

AYDIN REİS Osmanlı denizci, ü. 16. yy

ilgili madde Barbaros Hayreddin Paşa 3:43a

AYDINTEPE Bayburt'un ilçesi; daha önce Gümüşhane'nin Bayburt ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; 1989'da da il olan Bayburt'a bağlandı; nüf. (1990 geç.): ilçe 16.186, kasaba 5.333

•Bayburt

AY DÜZLÜĞÜ Ay'ın yüzeyinde koyu bir leke olarak görünen ve yanılgıyla deniz olduğu sanılan düzlük bölge

ilgili madde Ay 2:213a, 214b, görsel

AYERS KAYASI Avustralya; Kuzey Toprakları'nda kızıl renkli dev kayaç kütlesi

ilgili maddeler

Avustralya: görsel 2:194

Ulusal parklar 18:189a

AYET Kuran'ın surelerini oluşturan cümle ya da cümleler

ilgili maddeler

Kuran 11:104a vd.

Muhammed, Hz. 12:303b

AYGEN, REŞAT ENİS Türk yazar, 1909-84; yapıtlarında katı gerçekleri, toplumsal ve bireysel bunalımları işledi; en tanınmış romanları *Kanun Namına* (1932), *Toprak Kokusu* (1944), *Ekmek Kavgamız* (1947) ve *Sarı İt*'tir (1968)

ilgili madde Gerçekçilik 7:133b

AYI

madde başlığı Ayı 2:233a, görsel

ilgili madde Biyolojik saat 3:248b vd.

AYIBALIĞI *bak* **FOK**

AYIK, AHMET Türk güreşçi, d. 1938; serbest stilde 97 ve 100 kilolarda güreşti; Akdeniz, Balkan ve Avrupa şampiyonluklarından sonra 1965 ve 1967'de dünya, 1968'de olimpiyat şampiyonu oldu; 1977-79 arası güreş federasyonu başkanlığı yaptı

AYIRAÇ kimya *bak* **BELİRTEÇ**

AYIRMA GÜCÜ

ilgili maddeler

Mikroskop 12:216a

Tayf 17:90b

"AYIŞIĞINDA ÇALIŞKUR" Taner'in öykü kitabı

ilgili madde Taner 16:319b

AYİN-İ ŞERİF *ya da* **Mevlevi ayini**

ilgili maddeler

Mevlevilik 12:180a

Tarikatlar: görsel 17:53

Türk müziği 18:119a

AYKAÇ, FAZIL AHMET Türk yazar, 1884-1967; taşlama şiirinin önde gelen adlarından; döneminin siyaset ve edebiyat dünyasını hicveden nazireleriyle tanınır

ilgili maddeler

Servet-i Fünun: görsel 15:139

Türk edebiyatı 18:39b

AYKAL, DUYGU Türk balerin ve koreograf, 1943-88; Devlet Halk Dansları Topluluğu sanat sorumlusu olarak çalıştı; Devlet Opera ve Balesi'nde baş koreograf oldu; *Oluşum* ve *Bulutlar Nereye Gider* gibi özgün bir yorum getiren koreografiler sahneledi

ilgili madde Bale 2:305a

AYKAL, GÜRER Türk orkestra şefi, d. 1942; Ankara Oda Orkestrası'nın kurucularından; birçok Avrupa kentinde konuk şef olarak konserler yönetti; 1981'de devlet sanatçısı unvanını aldı; Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası şefleri arasına katıldı

"AYLAKLAR" Anday'ın romanı

ilgili madde Anday 1:266b

AYMÉ, MARCEL Fransız yazar, 1902-67; yapıtlarında simgesel bir anlatım ve gizli bir alaycılık vardır; fantezi ile gerçeğin iç içe geçtiği öykülerinde garip olaylara yer verir; örn. *Duvargeçen*'de (1943) duvarlardan sızabilen çekingen bir kâtibi, bir başka öyküsünde de 30 yaşından sonra uzamaya başlayan bir cüceyi anlatmıştır

ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:18b

AY MODÜLÜ

ilgili madde Uzay araştırmaları 18:247a, 247b, görsel

AYNA optik

madde başlığı Ayna 2:236a

ilgili maddeler

Laser 11:205b

Teleskop 17:133a vd.

Uzakdoğu sanatı 18:240b

Yansıma ve kırılma 19:93a vd.

"AYNA" Tarkovski'nin filmi

ilgili madde Sinema 15:236b

"AYNADAKİ YALAN" Kısakürek'in romanı

ilgili madde Kısakürek 10:227b

AYNA DİŞLİ

ilgili madde Bisiklet 3:225b

AYNAK *ya da* **Çeltikçi**

madde başlığı Aynak 2:236b, görsel

•Kel aynak

AYNALIKAVAK KASRI İstanbul; I. Ahmed döneminde Haliç'te Tersane Sarayı olarak yapıldı; Pasarofça Antlaşması'nda sonra Venedikliler tarafından saraya armağan edilen büyük aynalarla bezendiğinden Aynalıkavak Kasrı olarak anıldı; 1677 ve 1766'da yanan kasır son olarak III. Selim döneminde onarıldı ve Hasbahçe Köşkü eklendi

AYNALIKAVAK TENKİHNAMESİ 21 Mart 1779; Osmanlı Devleti ile Rusya arasında imzalanan antlaşma; 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması'yla bağımsızlık kazanan Kırım'ın Rus egemenliğine girmesi üzerine başgösteren karışıklıklar ve Osmanlı Devleti'nin olaylara müdahalesi yeni bir antlaşmayı zorunlu kıldı; İstanbul'da Aynalıkavak Kasrı'nda imzalanan antlaşmayla Kırım'ın bağımsızlığı tanındı; Kırım'daki Rus askerlerinin çekilmesi, Osmanlı Devleti'nin de Rusya'ya bazı ticaret ayrıcalıkları vermesi kabul edildi

AYNALI ODA Topkapı Sarayı

ilgili madde Topkapı Sarayı: görsel 17:241

AYNALI SAZAN

ilgili madde Sazan 15:90b

AYNALI TELESKOP *ya da* **Yansımalı teleskop**

ana madde Teleskop 17:133a vd., görsel

ilgili maddeler

Astronomi 2:74a, görsel

Newton 13:66b

"AYNALI VENÜS" Tiziano'nun tablosu

ilgili madde Tiziano 17:226a

"AYNA ÖNÜNDEKİ KIZ" Picasso'nun tablosu

ilgili madde Picasso 14:71a, görsel

"AYNAROZ KADISI" Musahipzade Celal'in oyunu

ilgili maddeler

Musahipzade Celal 12:316a

Türk tiyatrosu: görsel 18:149

AYN-I ZİLHA *bak* **BALIKLI GÖL**

AYNŞTAYNYUM uranyumötesi element•; simgesi Es, atom numarası 99; adını Albert Einstein'dan almış radyoaktif bir katıdır; en kararlı izotopu Es-254 (yarı ömrü 276 gün); 1952'de patlatılan ilk hidrojen bombasının artıklarında keşfedilmiştir

AYNULAR halk

ilgili maddeler

Japonya 9:187b

Kıl 10:205a

AYRAÇ *ya da* **Parantez**

ilgili madde Noktalama işaretleri 13:102b vd.

AYRAN yoğurdun çırpılıp sulandırılmasıyla hazırlanan içecek: "yayık ayranı" denen gerçek ayran, sütün yayıkta çalkalanması ve kremadaki katı yağ parçacıklarının tereyağına dönüştürülerek alınmasından sonra geriye kalan besleyici sıvıdır; bu sıvı % 90 su, % 5 süt şekeri, % 3 kazein ve az miktarda laktik asit içerir

ilgili maddeler

İçecek 8:271a

Tereyağı 17:153b vd.

AYRANCI Karaman'ın ilçesi; daha önce Konya'nın Ereğli ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu, 1989'da Karaman iline bağlandı; nüf. (1990 geç.): ilçe 14.601, kasaba 2.926

AYRIKÇİMİ

ilgili madde Buğdaygiller 4:44b

AYRIKOTU

ilgili madde Buğdaygiller 4:44a, görsel

AYRIMCILIK bazı toplumsal gruplara, yasal ya da geleneksel olarak eşit hak tanı-

mama
ilgili maddeler
Önyargı 13:275a
Siyah Amerikalılar 15:274a
•Irk ayrımcılığı; Kadın hakları
AYRIMLI GEÇİRGEN ZAR *bak.* **YARI GEÇİRGEN ZAR**
AYRIMSAL DAMITMA bir sıvı karışımındaki maddeleri, her birinin kaynama noktalarının farklı olmasından yararlanarak ayırmaya dayanan yöntem
ana madde Damıtma 5:73b
ilgili maddeler
Hava 8:58b
Petrol 14:61b
AYRIŞMA TEPKİMESİ
ilgili madde Tepkime 17:152b
"AYRI YOL" Gide'in romanı
ilgili madde Gide 7:149a
AYRSHIRE SIĞIRI
ilgili madde Sığır 15:178a, görsel
AYSBERG *bak.* **BUZDAĞI**
"AYSEL, BATAKLI DAMIN KIZI" Muhsin Ertuğrul'un filmi
ilgili madde Ertuğrul 6:176a
AYŞE, HZ. Hz. Muhammed'in eşi, 606-678; Hz. Ebubekir'in kızıydı; y. 620'de Hz. Muhammed'le evlendi ve Dört Halife dönemindeki siyasal olaylarda önemli rol oynadı; birçok sefere katıldı; Hz. Osman'ın halifeliğini eleştirdi, Hz. Ali'nin halifeliğini tanımadı; 656'daki Cemel Vakası'nda Hz. Ali'ye yenildikten sonra siyasal olaylara karışmadı; Hz. Muhammed'den pek çok hadis aktarmıştır
ilgili madde Ali, Hz. 1:150b
AYŞECİK film kahramanı
ilgili madde Türk sineması 18:135b, görsel
AYTAÇ, HAMİD Türk hattat, 1891-1982; son dönemin en büyük hattatlarındandır; hat sanatının bütün türlerinde başarılı oldu; sayısız yapıt verdi; cumhuriyet döneminde yapılmış ya da onarılmış birçok caminin yazılarını hazırladı
ilgili madde Hat sanatı: yazı örnekleri: görsel 8:55
AY TAKVİMİ Ay'ın evrelerine göre düzenlenmiş takvim
ilgili maddeler
Takvim 16:309a, 309b
Tarım tarihi 17:23a
AYTAŞI
ilgili madde Uğur taşı 18:178a, görsel
AYTMATOV, CENGİZ SSCB'li yazar, d. 1928
madde başlığı Aytmatov 2:237b, görsel
AY TUTULMASI
madde başlığı Ay ve Güneş tutulması 2:239a, görsel
ilgili maddeler
Ay 2:213a
Güneş sistemi 7:273a
AYUTTAYA Tayland'da tarihi kent
ilgili madde Tayland 17:95a, görsel
AYVA
madde başlığı Ayva 2:238b, görsel
AYVACIK Çanakkale'nin ilçesi; Edremit Körfezi kıyısında; zeytincilik, hayvancılık, turizm; antik Assos ve Krissa kentlerinin kalıntıları da bu ilçededir; nüf. (1990 geç.): ilçe 30.539, kasaba 5.570
ilgili madde Çanakkale 4:245a
AYVACIK Samsun'un ilçesi; daha önce Çarşamba ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 28.183, kasaba 5.390
AYVALIK Balıkesir'in ilçesi; ekonomisi büyük ölçüde zeytine dayanır; Ayvalık kasabası ve çevresi tarihi ve doğal güzellikleriyle önemli turizm merkezlerinden biridir; nüf. (1990 geç.): ilçe 47.052, kasaba 25.814
ilgili madde Balıkesir 2:327b, görsel
AYVAT BENDİ İstanbul
ilgili madde Bent 3:133b
AYVAZOVSKİ, İVAN KONSTANTİNOVİÇ Ermeni asıllı Rus ressam, 1817-1900; akademik bir biçim anlayışıyla çizdiği deniz ve manzara resimleriyle tanınır; 1844-90 arasında birçok kez İstanbul'a geldi; İstanbul, Sinop, Trabzon vb. manzaraları yaptı; bazı yapıtları Dolmabahçe Sarayı'nda ve Topkapı Sarayı Müzesi'ndedir
"AY VE ŞENLİK ATEŞLERİ" Pavese'nin romanı
ilgili madde İtalyan edebiyatı 9:152a
AYZENŞTAYN, SERGEY SSCB'li film yönetmeni, 1898-1948
madde başlığı Ayzenştayn 2:241b, görsel
ilgili maddeler
Prokofyev 14:145a
Sinema 15:231a, 232b
"AZAB-I MUKADDES" Neyzen Tevfik'in şiir kitabı
ilgili madde Neyzen Tevfik 13:71b
AZAD KEŞMİR Pakistan'da bölge; güzel görünümlü dağlık bölge üzerinde Pakistan ve Hindistan hak ileri sürmektedir
ilgili madde Keşmir 10:198a
AZAK DENİZİ SSCB; Kerç Boğazı'yla Karadeniz'e bağlanan içdeniz; zengin bir deniz yaşamı vardır; y. öl. 38.100 km^2
ilgili maddeler
Karadeniz 10:27b, 28a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:8a
AZANDELER halk
ilgili maddeler
Cadılık 4:100b
Kâhin 9:259a
AZAP Osmanlı ordusunda ve donanmasında hafif piyade askeri; ilk kez Aydınoğulları Beyliği donanmasındaki askerlere bu ad verildi; Osmanlı kara ordusunda düşman saldırısını karşılamak ve sınır kalelerini korumakla görevliydiler; donanmada ise savaş gemilerinde ve tersane hizmetlerinde çalışırlardı
AZDAVAY Kastamonu'nun ilçesi; Küre Dağları'nın uzantılarından oluşan engebeli toprakları içerir; başlıca tarım alanı Devrekâni Ovası'dır; nüf. (1990 geç.): ilçe 14.221, kasaba 3.901
AZERBAYCAN Asya'da bölge
madde başlığı Azerbaycan 2:242b
ilgili maddeler
Dede Korkut Hikâyeleri 5:100a
İran sanatı 9:71a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:22b
"AZERBAYCAN MASALLARI" Behrengi'nin masal derlemesi
ilgili madde Behrengi 3:118a
AZERBAYCAN SOVYET SOSYALİST CUMHURİYETİ SSCB
ana madde Azerbaycan 2:242b
AZERİLER Türk soyundan halk; Batı Asya'da, Kafkasya'dan İran'a uzanan geniş bir alanda yaşarlar; toplam nüfuslarının büyük bölümü Azerbaycan'dadır; dilleri, Türk dillerinin Güneybatı ya da Oğuz kolunu oluşturan Azerice'dir
ilgili maddeler
Bakû 2:294b
Tar 17:10a
AZGELİŞMİŞ ÜLKELER *ya da* **Kalkınmakta olan ülkeler** *ya da* **Üçüncü Dünya Ülkeleri**
ilgili maddeler
Eğitim 6:69b, görsel
Ekonomi 6:92a
Gecekondu 7:100a
İnsan hakları 9:53b
Kıtlık ve açlık 10:232b vd.
Nüfus 13:114a vd.
Propaganda 14:147a
Sağlık ve sağlık hizmetleri 15:11b
Sanayi devrimi 15:48a
Sömürgecilik ve emperyalizm 16:34a
Tarım ve hayvancılık 17:32b
AZIDİŞİ memelilerin çoğunda bulunan ve ağzın en gerisinde yer alan dişlerin ortak adı; yetişkin bir insanın 20 tane azıdişi vardır
ilgili maddeler
Bebek 3:107b
Dişler 5:243b
AZINLIK *bak.* **ETNİK AZINLIK**
AZİZ Hıristiyanlık'ta Kilise tarafından kutsal ilan edilen ve yaşayanlar için Tanrı katında aracılıkta bulunabileceğine inanılan yüce kişi
•Frer; Keşiş; Rahip
AZİZ BARTOLOMEUS YORTUSU KIYIMI 1752 , Fransa
ilgili maddeler
Fransa 7:28b, görsel
Medici Ailesi 12:122a
AZİZ EDWARD İngiltere kralı, y.1003-66; 1162'de Kilise tarafından aziz ilan edildi
ana madde Edward 6:47a, görsel
AZİZ HİLARİON KALESİ
ilgili madde Kıbrıs: görsel 10:203
"AZİZ İSTANBUL" Beyatlı'nın şiir kitabı
ilgili madde Beyatlı 3:157b
AZİZ MAHMUD HÜDAİ Türk mutasavvıf ve şair, 1543-1628; Celvetiye tarikatının kurucusu; tasavvuf anlayışını açıklayan kitaplar yazdı; çoğu ilahi biçiminde bestelenmiş tasavvufi şiirleri bir *Divan*'da (1985) toplanmıştır
"AZİZ MARKOS'UN MUCİZESİ" Tintoretto'nun freski
ilgili madde Tintoretto 17:205a
"AZİZ MATTA PASYONU" Bach'ın bestesi
ilgili madde Bach Ailesi 2:258b
"AZİZ SEBASTIAN'A AĞIT" Georges de la Tour'un tablosu
ilgili madde Resim sanatı:görsel 14:228
"AZİZ YUHANNA PASYONU" Bach'ın bestesi
ilgili madde Bach Ailesi 2:258b
AZNİF
ilgili madde Domino 5:295b
AZO BOYALARI molekül yapısında azo grubu (–N=N–) biçiminde azot bulunan bireşimsel organik boyarmaddeler; en çok kullanılan ticari boyarmaddeler bu gruptandır

AZOT *ya da* **Nitrojen**
madde başlığı Azot 2:243b
ilgili maddeler
Amonyak 2:238b
Baklagiller 2:291b
Bakteri 2:293a
Dalgıçlık 5:65b, 66b
Demir ve çelik 5:127b
Gübre 7:244b
Hava 8:57a
Rutherford 14:307a
Su 16:149a

AZOT BAĞLAYICI BAKTERİ bitkilerin köklerinde yaşayan ve havanın azotunu nitrat gibi bileşiklere dönüştüren bakterilerin ortak adı
ilgili madde Azot 2:244b

AZOT ÇEVRİMİ
ilgili madde Azot 2:244b, görsel

AZOT GRUBU ELEMENTLERİ periyotlar cetvelindeki V. grubu oluşturan beş element; bunlardan azot ve fosfor ametal, arsenik ve antimon metalsi, bizmut ise tipik bir metaldir; azot gaz halinde, öbürleri ise katı halde bulunur

AZOT OKSİT
ilgili maddeler
Azot 2:244b
Doğayı koruma 5:263a

AZRAİL İslam inancında ölüm meleği; görevi, Allah'ın belirlediği yaşam süresinin sonuna gelen canlıların canını almaktır; inanmışların canını incitmeden, inançsızlarınkini ise sökerek alır; Cebrail, İsrafil ve Mikail'le birlikte dört büyük melekten biridir
•Cebrail; İsrafil; Mikail

AZRAK TOPRAK METALLERİ *bak.* **LANTANİTLER**

AZTEK İMPARATORLUĞU
ana madde Aztekler 2:245b vd.

AZTEKLER *ya da* **Tenoçkalar** halk
madde başlığı Aztekler 2:245a
ilgili maddeler
Cortes 4:207a vd.
Çikolata ve kakao 4:301a
Efsane ve mitler 6:53a, 56a
Heykel 8:142b
Maske: görsel 12:91
Meksika 12:135a
Meksiko 12:137a vd.
Pipo 14:73a
Vanilya 18:302a

AZTLÂN efsanevi ada
ilgili madde Aztekler 2:245a

AZUELA, MARIANO Meksikalı yazar, 1873-1952
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:210a

AZZİ Hitit kaynaklarında, Karasu vadisini çevreleyen bölgeye verilen ad: Boğazköy tabletlerinde bu bölge Azzi-Hayaşa biçiminde geçer; Hitit döneminden sonra unutulmuştur

B

BAADER-MEINHOF ÇETESİ 1968'de kurulan Batı Alman terör örgütü; adını eski önderleri Andreas Baader (1943-77) ve Ulrike Meinhof'tan (1934-76) alır
ilgili madde Terörizm 17:160b

BAAL Yakındoğu mitolojisi
madde başlığı Baal 2:247b
ilgili madde Babil 2:249b

BAALBEK Lübnan'da kent; İÖ 332'de bir Yunan kenti olarak kuruldu; daha sonra Mısırlılar aynı yerde Heliopolis kentini kurdular; İÖ 64'te Romalılar'ın, İS 637'de Suriye'nin egemenliğine girdi; I. Dünya Savaşı'ndan sonra Lübnan topraklarına katıldı; Roma tapınak kalıntılarını barındırır; nüf. 14.000 (1982 tah.)

BAAL-ZEBUB *bak.* **BEEL-ZEBUB**

BAAS PARTİSİ birçok Arap ülkesinde örgütlenmiş siyasal parti; Arap sosyalizmini kurmayı ve Arap toplumlarını birleştirmeyi amaçlar; Irak ve Suriye'de iktidardadır
ilgili maddeler
Irak 8:230a
Saddam Hüseyin 14:328b vd.

BÂB asıl adı **Mirza Ali Muhammed** İranlı dini önder ve Babilik'in kurucusu, 1819-50; kendisini, tanrısal gerçeğe açılan kapı anlamında "Bâb" ilan etti ve 18 müridiyle Babilik'i yaymaya çalıştı; bu nedenle 19 sayısı Babilik'te kutsal sayılır
•Babilik

"BABA" Coppola'nın filmi
ilgili madde Sinema 15:34b

"BABA" Strindberg'in tiyatro oyunu
ilgili madde Strindberg 16:147a

BABA BURNU Ege Denizi kıyısında, Çanakkale il sınırları içinde burun; Anadolu'nun en batı ucu; 38° 28′ K enlemi ile 26° 04′ D boylamında yer alır
ilgili madde Çanakkale 4:242a

BABADAĞ Denizli'nin ilçesi; daha önce Sarayköy ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 9.460, kasaba 5.974

BABAESKİ Kırklareli'nin ilçesi; Ergene Ovası'nda yer alır; 1926'da Alpullu Şeker Fabrikası'nın kurulmasından sonra ilçede şekerpancarı üretimi gelişmiştir; nüf. (1990 geç.): ilçe 58.127, kasaba 23.125

"BABAEVİ" Orhan Kemal'in romanı
ilgili madde Orhan Kemal 13:199a

BABAFİNGO YELKENİ
ilgili madde Gemi ve gemi yapımı 7:114b

BABAİ AYAKLANMASI 1239-40
madde başlığı Babai Ayaklanması 2:248a
ilgili madde Hacı Bektaş Veli 7:318a

BABA İLYAS Türkmen ayaklanmacı, ö. 1240
ana madde Babai Ayaklanması 2:248a vd.

BABA İSHAK Türkmen ayaklanmacı, ö. 1240
ana madde Babai Ayaklanması 2:248b vd.
ilgili madde Hacı Bektaş Veli 7:318a

"BABALAR VE OĞULLAR" Turgenyev'in romanı
ilgili maddeler
Rus edebiyatı 14:302a
Turgenyev 17:330a

"BABASIZ EVLER" Böll'ün romanı
ilgili madde Böll 4:10a

BABA TAHİR URYAN İranlı şair, ü. 11. yy
ilgili madde Rubai 14:293a

"BABAYİĞİT" Synge'in tiyatro oyunu
ilgili maddeler
Synge 16:221b
Tiyatro sanatı 17:214b

BABBAGE, CHARLES İngiliz matematikçi ve mucit, 1792-1871; çağdaş sayısal bilgisayarların öncüsü sayılan aygıtın tasarımını yapmıştır
ilgili maddeler
Bilgisayar 3:186b vd., görsel
Hesap makinesi 8:138b

BABBITT, ISAAC ABD'li mucit, 1799-1862
ilgili madde Alaşım 1:137a

BABBITT METALİ mil yataklarının yapımında kullanılan kalay, antimon ve bakır alaşımı
ilgili maddeler
Alaşım 1:137a
Kalay 9:274a

BABEK İranlı ayaklanmacı, ö. 838; Abbasi egemenliğine karşı ayaklanarak Azerbaycan'ı denetimi altına aldı;, yandaşlarınca peygamber sayıldı; sonunda Abbasi ordusunca yakalanıp idam edildi

BABEL, İSAAK SSCB'li öykü yazarı, 1894-1941; yapıtlarında Yahudiler'in yaşamını ve savaşı konu aldı; Yahudi kökenini yansıtan *Odessa Masalları* (1931) ile Rus-Polonya Savaşı'na katıldıktan sonra yazdığı *Kızıl Süvariler* (1926) Türkçe'ye çevrilmiştir; 1939'da, Stalin döneminde tutuklandı ve bir çalışma kampında öldü
ilgili madde Rus edebiyatı 14:303a vd.

BABİÂLİ Osmanlı Devleti'nin başkenti İstanbul'da, sadrazamlık makamının ve yönetim organlarının toplandığı yer; eskiden sadrazamlar görevlerini kendi konaklarında yürütürlerdi; 18. yy'da Topkapı Sarayı yakınında belli bir yer yapıldı; zamanla öbür devlet daireleri de burada toplandı; Tanzimat'tan sonra nezaretler (bakanlıklar) ayrı yerlere taşınınca burada yalnızca Sadrazamlık, Hariciye ve Dahiliye nezaretleri kaldı; bugün İstanbul valiliğince kullanılmaktadır
ana madde Osmanlı İmparatorluğu 13:238b, görsel

BABİÂLİ BASKINI 1913
ilgili maddeler
Enver Paşa 6:161a
İttihat ve Terakki Cemiyeti 9:153a
Talat Paşa 16:313b

BAB-I HÜMAYUN Topkapı Sarayı'nın ana giriş kapısı
ilgili madde Topkapı Sarayı 17:239a

BABİL Irak'ta, Fırat Irmağı kıyısında eskiçağ kenti
madde başlığı Babil 2:249a
ilgili maddeler
Babil Kulesi 2:249b
Babil ve Asur uygarlıkları 2:250a vd.
Nabukadnezar 13:21b
Tünel 18:19b

BABİLİK İranlı Mirza Ali Muhammed Bâb'ın kurduğu din; Şii inançlarından yola çıktığı halde birçok yönüyle ondan ayrılır; 19 sayısı kutsaldır ve inançlarda önemli yer tutar; kutsal kitabı Bâb'ın yazdığı *Beyan*'dır, Bâb'ın öldürülmesinden sonra Bahailik ve Subh-ı Ezel yolu olarak ikiye ayrılmıştır
•Bahailik

BABİL İMPARATORLUĞU Mezopotamya'da eski krallık
ana madde Babil ve Asur uygarlıkları 2:250a, 251a

ilgili maddeler
Hammurabi 8:22a
Nabukadnezar 13:21b

BABİL'İN ASMA BAHÇELERİ Irak'taki eski Babil kentinde efsanevi bahçe
ana maddeler
Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:279a
Dünyanın Yedi Harikası 6:15a, görsel
ilgili maddeler
Babil 2:249b
Kozmetik 11:32a

BABİL KULESİ Babil ülkesinde efsanevi kule
madde başlığı Babil Kulesi 2:249b, görsel
ilgili maddeler
Anglosaksonlar: görsel 1:273
Babil 2:249b
Babil ve Asur uygarlıkları 2:253a

"BABİL KULESİ" Bruegel'in tablosu
ilgili madde Babil Kulesi: görsel 2:250

BABİL SURLARI Irak'ta eskiçağ surları
ilgili madde Dünyanın Yedi Harikası 6:15a

BABİL SÜRGÜNÜ Yahudi tarihi
ilgili maddeler
Nabukadnezar 13:21b
Tapınak 17:7b
Yahudiler ve Musevilik 19:73b

BABİL TAKVİMİ
ilgili madde Takvim 16:309b

BABİL TALMUD'U İbrani edebiyatı
ilgili madde Talmud 16:315b

BABİL UYGARLIĞI
madde başlığı Babil ve Asur uygarlıkları 2:250a
ilgili maddeler
Alfabe 1:144b
Aritmetik 2:8b
Astroloji 2:68b
Astronomi 2:70b vd.
Bankalar ve bankacılık 3:23a
Baraj 3:35a
Hammurabi 8:21b
İlaç 8:316b
Kozmetik 11:32a
Matematik 12:93a
Mobilya 12:247b
Nabukadnezar 13:21b
Nüfus sayımı 13:177a
Petrol 14:58a
Sigorta 15:200a
Takvim 16:309b
Tıp 17:178b

BABİ YAR Kiev, SSCB
ilgili madde Kiev 10:252b

BABTİSTLER *ya da* **Baptistler** Hıristiyanlık
ana madde Protestan Kilisesi 14:150b

BABUN *ya da* **Babuin**
madde başlığı Babun 2:254a, görsel

BABÜLMENDEP BOĞAZI Kızıldeniz
ilgili madde Kızıldeniz 10:243b

BABÜR Hint-Türk imparatoru, 1483-1530
madde başlığı Babür 2:255a
ilgili maddeler
Hint-Türk İmparatorluğu 8:180b vd.
Kâbil 9:235a

BABÜR HALISI 16.-17. yy'larda Hindistan ve İran'da Hint-Türk hükümdarları için elde dokunan halı
ilgili madde Halı ve kilim: görsel 7:333

BABÜR İMPARATORLUĞU *bak.* **HİNT-TÜRK İMPARATORLUĞU**

"BABÜRNAME" *ya da* **"Vekâyi"** Babür'ün özyaşamöyküsü
ilgili madde Babür 2:256b, görsel

BABÜ'S-SAADE Topkapı Sarayı'nda Enderun'a açılan kapı
ilgili madde Topkapı Sarayı 17:240a, görsel

BABÜ'S-SAADE AĞASI *ya da* **Kapıağası**
ilgili madde Enderun 6:147b

BABÜ'S-SELAM Topkapı Sarayı'nın ikinci kapısı; bugün Topkapı Sarayı Müzesi'nin giriş kapısı olarak kullanılır
ilgili madde Topkapı Sarayı 17:239b

BACA ÇIKIŞI
ilgili madde Dağcılık 5:56b

BACAK
ilgili maddeler
İskelet 9:90b
Kemikler, eklemler ve bağlar 10:163a

BACCHUS Roma mitolojisi
ilgili madde Dionysos 5:238b

BACH, CARL PHILIPP EMANUEL Alman müzikçi, 1714-88
ana madde Bach Ailesi 2:259a
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:167a
Klavikord 10:284b

BACH, CHRISTOPH Alman müzikçi, 1613-61
ilgili madde Bach Ailesi 2:257a

BACH, JOHANN AMBROSIUS Alman müzikçi, 1645-95
ilgili madde Bach Ailesi 2:257a

BACH, JOHANN CHRISTIAN Alman müzikçi, 1735-82
ana madde Bach Ailesi 2:259b
ilgili madde Piyano 14:87a

BACH, JOHANN CHRISTOPH Alman müzikçi, 1645-93
ilgili madde Bach Ailesi 2:257a

BACH, JOHANN CHRISTOPH Alman müzikçi, 1671-1721
ilgili madde Bach Ailesi 2:257a

BACH, JOHANN SEBASTIAN Alman besteci ve org sanatçısı, 1685-1750
ana madde Bach Ailesi 2:257a vd., görsel
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:166b vd.
Konçerto 10:313b
Koro ve koral müzik 11:15b
Müzik 13:18a

BACH, WILHELM FRIEDEMANN Alman müzikçi, 1710-84
ana madde Bach Ailesi 2:259a

BACH AİLESİ müzikçi Alman aile
madde başlığı Bach Ailesi 2:257a

BACON, FRANCIS İngiliz bilim adamı, yazar ve düşünür, 1561-1626
madde başlığı Bacon 2:259b, görsel

BACON, FRANCIS THOMAS İngiliz mühendis, d. 1904; yakıt pilinin bulucusudur
ilgili madde Pil 14:73a

BACON, ROGER İngiliz din adamı ve bilgin, y. 1220-92
madde başlığı Bacon 2:260b
ilgili madde Patlayıcılar 14:32b

BADEM
madde başlığı Badem 2:261a, görsel
ilgili madde Meyve 12:184b

BADEMCİK insanda ve öbür memelilerde boğazın arka bölümündeki lenf dokusu; insanda üç çift bademcik vardır: Boğaz bademcikleri (ağız boşluğunun arkasında), yutak bademcikleri (ya da adenoitler, burnun arka tarafında) ve dil bademcikleri (dil kökünde); antikorlar üreterek solunum ve sindirim sistemlerini mikroplardan korumakla görevli oldukları sanılır

BADEMCİK İLTİHABI bakterilerin ya da virüslerin saldırısına uğrayan bademciklerin iltihaplanması; başlıca belirtileri boğaz ağrısı, ateş ve boyundaki lenf düğümlerinin şişmesidir; iltihap beş gün kadar sürer ve yatakta dinlenmekle ya da ağır durumlarda antibiyotiklerle iyileşir
ilgili maddeler
Antibiyotikler 1:293a
Artrit ve romatizma 2:46b
Solunum 15:320b

BADEN-POWELL, ROBERT İngiliz general, 1857-1941
ilgili madde İzcilik 9:163b

BADIÇ baklagillerin meyvesi; tohumları barındıran ince uzun bir kılıf biçimindedir; bu meyveler ve tohumları hem insanlar, hem hayvanlar için çok önemli bir besin kaynağıdır; ayrıca yemeklik yağ, lif ve plastik hammaddesi elde edilir
ilgili maddeler
Bakla 2:290b, görsel
Bezelye 3:171a, görsel
Fasulye 6:258a, görsel
Sebzeler 15:100a
Tohum 17:228a

BADMİNTON
madde başlığı Badminton 2:262a, görsel

BADŞAHİ CAMİSİ Lahor, Pakistan
ilgili madde Asya: görsel 2:86

BAEKELAND, LEO Belçika asıllı ABD'li kimyacı, 1863-1944
ilgili madde Plastikler 14:94b

BAER, KARL ERNST VON Rus embriyoloji bilgini, 1792-1876; çağdaş embriyolojinin kurucusudur
ilgili madde Embriyon 6:142a

BAEYER, ADOLF VON Alman kimyacı, 1835-1917
ilgili madde Çivit 4:328b

BAEZ, JOAN ABD'li kadın pop şarkıcısı, d. 1941
ilgili maddeler
Barış hareketleri 3:44b
Halk müziği 8:16b

BAF Yunanca adı **Páfos** Kıbrıs Cumhuriyeti'nde kent; Eski Baf ve Yeni Baf olarak bilinen iki eskiçağ kenti de aynı adı taşır; Yunan mitolojisinde Afrodit'in deniz köpüklerinden doğduğu yer olarak bilinen Eski Baf, Afrodit tapınaklarıyla tanınır; Yeni Baf ise Eski Baf'ın limanı olarak kurulmuş ve Roma döneminde gelişmiştir; bugünkü kent, Yeni Baf ile Ktima'nın birleşmesiyle oluştu; nüf. 13.000 (1982 tah.)

BAFA GÖLÜ Ege Bölgesi
ilgili madde Aydın 2:224b, görsel

BAFFIN, WILLIAM İngiliz kâşif, 1584-1622
ilgili madde Kutupların keşfi 11:137b

BAFFIN ADASI Kanada; Baffin Denizi'nde, Grönland ile Kanada arasında; İskandinavlar'ın adaya 11. yy'da ulaştıkları sanılıyor; y. öl. 507.451 km^2; az sayıda insan yaşar; kıyıları fiyortlarla parçalanmış dağlık bir adadır; kâşif William Baffin'in adıyla anılır; dünyanın maden çıkarılan (gümüş, çinko ve kurşun) en kuzey nokta-

sıdır
ilgili madde Kutupların keşfi 11:137a
BAFFIN DENİZİ Atlas Okyanusu'nun kuzeyinde, Grönland ile Baffin Adası arasında; haritası ilk kez 1615'te çıkarıldı; buzdağlarıyla kaplıdır ve iklimi çok serttir; denizdeki ve kıyılarındaki hayvanlar ile bitkiler yaşamlarını sıcak su akıntılarına ve denizin tuzlu oluşuna borçludur
ilgili madde Kutupların keşfi 11:135b, 137b
BAFRA Samsun'un ilçesi; Kızılırmak'ın deltasındaki verimli Bafra Ovası'nda yer alır; Kızılırmak vadisinin yamaçlarında dünyaca ünlü Bafra tütünü yetiştirilir, kıyılarda balıkçılık yapılır; nüf. (1990 geç.): ilçe 153.997, kent 66.209
BAFRA OVASI Samsun il sınırları içinde alüvyonlu delta ovası
ilgili maddeler
Delta 5:115a
Ova 13:255a
BAGAMOYO Tanzanya
ilgili madde Tanzanya: görsel 16:325
BAGET
ilgili madde Davul 5:98a, görsel
BAGO *bak* **PEGU**
BAGRATLI HANEDANI Ermenistan
ilgili madde Ermenistan 6:173a
BAĞ anatomi
madde başlığı Kemikler, eklemler ve bağlar 10:162a, görsel
ilgili madde İskelet 9:89b
BAĞ üzüm bahçesi
ilgili maddeler
Avrupa: görsel 2:178
Şarap 16:236b, görsel
BAĞA kaplumbağaların, kemiksi levhalardan oluşan kalın ve sert kabuğu; bazı kaplumbağa türlerinin kabuğu eskiden sedefçilikte ve kakmacılıkta çok değerliydi; ısı ve basınç altında kolayca biçimlendirilebilen, yarı saydam, güzel renkli ve desenli bağalardan ayrıca tarak, kaşık, enfiye ve mücevher kutusu gibi küçük eşyalar yapılırdı
BAĞBOZUMU
ilgili madde Şarap: görsel 16:237, 238
BAĞCILIK
ana madde Üzüm 18:285b, 286b
ilgili madde Şarap 16:241b
BAĞDAT Irak
madde başlığı Bağdat 2:263a, görsel
ilgili maddeler
Abbasiler 1:11b
Arabistan 1:310a
Dicle Irmağı 5:216a
Gözlemevi 7:215b
Irak 8:229a
BAĞDAT DEMİRYOLU İstanbul'u Bağdat'a bağlayan demiryolu hattı; Batılı devletlerin Osmanlı topraklarından ekonomik çıkar sağlama girişimlerinin bir parçası olarak tasarlanmıştı; Almanlar'ın üstlendiği projenin İzmit-Ankara ve Eskişehir-Konya bölümü 1895'te tamamlandı; 1918'de Nusaybin'e kadar ulaşan hattın geri kalan bölümü Suriye ve Irak tarafından bitirildi
BAĞDAT KÖŞKÜ Topkapı Sarayı; sarayın 4. avlusundaki köşkü 1640'ta IV. Murad Bağdat seferinin anısına yaptırdı; sekizgen biçimli ve kubbeli, kâgir bir yapıdır; kubbesi altın yaldızlı nakışlarla, pencere ve kapı içleri renkli taş mozaiklerle, duvarları da çinilerle süslüdür
BAĞDATLI RUHİ Türk şair, ö. 1606; deyimler, atasözleri ve halk deyişleriyle yüklü gazelleriyle tanınır; *Divan*'ı basılmıştır (1870); en ünlü şiiri 17 bentlik *Terkib-i bent*'tir
ilgili madde Rubai 14:293a
BAĞDAT PAKTI *ya da* **CENTO** NATO'nun Ortadoğu'daki uzantısı olarak 1955'te ABD ve İngiltere'nin girişimleriyle Bağdat'ta kurulan güvenlik örgütü
ilgili madde Türkiye 18:88b vd.
BAĞDOKU *ya da* **Destekdoku** vücudun biçimini koruyan ve bütün bölümlerini bir arada tutan dokuların ortak adı; kemik, bağ, kiriş, kıkırdak, altderi ve yağ dokusu gibi değişik dokuları içerir; karbonhidrat yapısındaki bağlayıcı bir maddenin içinde yüzen hücreler ve hücre dışı protein liflerinden oluşur
ana madde Vücut 19:38a
ilgili maddeler
Kemikler, eklemler ve bağlar 10:163a, 165a
Protein 14:148b
BAĞFİİL
ilgili madde Fiil 6:287a
BAĞIL ATOM KÜTLESİ *ya da* **Atom kütlesi** *ya da* **Atom ağırlığı**
ilgili maddeler
Atom 2:154a
Kimyasal elementler 10:268a
Molekül 12:262b
Thomson 17:176b
BAĞIL MOLEKÜL KÜTLESİ *ya da* **Molekül ağırlığı**
ilgili madde Molekül 12:262a
BAĞIL NEM
ilgili madde Nem 13:50b vd.
BAĞIL YOĞUNLUK *ya da* **Özgül ağırlık** sıvı ya da katı bir maddenin belirli bir sıcaklıktaki yoğunluğunun 4°C sıcaklığındaki suyun yoğunluğuna oranı; örn. altının bağıl yoğunluğu 20°C'de 19,3'tür; gazların yoğunluğu kuru havanın yoğunluğuyla karşılaştırılır
ana madde Yoğunluk 19:185a
ilgili maddeler
Bilim ve bilimsel yöntemler 3:192a
Metal 12:169b
BAĞIMLILIK
ana madde İlaç bağımlılığı 8:319a vd.
ilgili madde Afyon 1:61a
"BAĞIMSIZLIK SAVAŞI, SAMSUN'DAN ANKARA'YA" Dağlarca'nın şiir kitabı
ilgili maddeler
Dağlarca 5:60b
Şiir sanatı 16:273a
BAĞIRSAK
madde başlığı Bağırsak 2:264b, görsel
ana madde Sindirim 15:220a vd.
ilgili maddeler
Beslenme 3:150a
Cerrahi 4:162b
Kancalıkurt 9:323b, 324a
BAĞIRSAK İLTİHABI *ya da* **Enterit** bağırsakların tahriş edici maddeler, zehirler ve mikroplar nedeniyle iltihaplanması; belirtileri ateş, ishal ve bağırsak kasılmalarıdır; bebeklerde ve yaşlılarda tehlikeli olabilir; tedavi, iltihap giderici ilaçlarla belirtileri yok etmeye dayanır
BAĞIRSAK KELEBEĞİ bağırsaklarda asalak yaşayan yapraksolucan
ilgili madde Asalak ve çürükçül canlılar: görsel 2:52
BAĞIRSAK ÖZSUYU
ilgili madde Sindirim 15:220a
BAĞIRSAK SOLUCANI *bak.* **ASKARİT**
BAĞIRSAK SPAZMI
ilgili maddeler
Sindirim 15:221b
Stres 16:147a
BAĞIRTLAK
madde başlığı Bağırtlak 2:266a
BAĞIŞIKLAMA
ilgili maddeler
Aşı 2:101b
Bağışıklık 2:267b
BAĞIŞIKLIK
madde başlığı Bağışıklık 2:266a
ilgili maddeler
Aşı 2:101a
Doku ve organ nakli 5:288a, 288b
Grip ve soğuk algınlığı 7:234a
BAĞIŞIKLIKBİLİM *bak.* **İMMÜNOLOJİ**
BAĞIŞIKLIK SİSTEMİ
ana madde Bağışıklık 2:266b vd.
ilgili maddeler
AIDS 1:95a
Aşı 2:101b
Doku ve organ nakli 5:288a
Hastalık 8:44a
Lenf sistemi 11:229b
Mikroplar 12:214b
BAĞIŞIK SERUM *ya da* **Antiserum**
ilgili madde Bağışıklık 2:267b
BAĞ-KUR tam adı **Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu**
ilgili maddeler
Emeklilik 6:143a vd.
Sağlık ve sağlık hizmetleri 15:10b
Türkiye 18:73a
BAĞLAÇ
madde başlığı Bağlaç 2:268a
ilgili madde Yazım kuralları 19:128a
BAĞLAMA
ana madde Bağlama ailesi 2:269b, görsel
ilgili madde Halk müziği 8:17a
BAĞLANMA KUVVETİ *ya da* **Kohezyon**
ilgili maddeler
Buharlaşma 4:46a
Kılcallık 10:206a vd.
Sıvı 15:187a, 188a, 188b
BAĞLANTISIZ ÜLKELER
ilgili maddeler
Hindistan 8:174a
Nâsır 13:38a
Tito 17:207a
Uluslararası hukuk 18:197b
BAĞ MİLDİYÖSÜ
ilgili madde Mantarlar 12:52a
"BAĞRIYANIK ÖMER" Yesari'nin romanı
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:17a
BAĞ SALYANGOZU
ilgili madde Salyangoz 15:34a
BAHAEDDİN VELED Türk mutasavvıf, ö. 1231; Mevlana'nın babası
ilgili madde Mevlana 12:179a
BAHAİLİK Babilik'in bir kolu olarak 19. yy'da Bahaullah'ın kurduğu din; dinlerin ve insanların birliğini savunur; kutsal metinleri, Babilik'in kurucusu Báb'ın, Bahaullah'ın ve oğlu Abdülbaha'nın konuşmaları ile yazılarıdır; günümüzde 200'den fazla ülkede izleyicisi vardır

•Babilik

BAHAMALAR
madde başlığı Bahamalar 2:270b, harita
ana madde Batı Hint Adaları 3:73a vd.
ilgili madde Kolomb 10:304b

BAHARAT
madde başlığı Baharat 2:271b, görsel
ana madde Baharat Yolu 2:272a vd.
ilgili madde Aşçılık 2:97b, 100a

BAHARAT ADALARI *bak.* **DOĞU HİNT ADALARI**

BAHARAT YOLU
madde başlığı Baharat Yolu 2:272a
ilgili maddeler
Araplar 1:320a
Büyük Selçuklu Devleti 4:94a
Doğu Hint Adaları 5:273a

"BAHAR AYİNİ" Stravinski'nin bestesi
ilgili maddeler
Nijinski 13:82a
Stravinski 16:145a

BAHAR ILIMI *ya da* **Bahar dönümü** gündüz ve gecenin eşit uzunlukta olduğu tarih; her yıl y. 21 Mart'a rastlar
ilgili maddeler
Hipparkhos 8:184a
Mevsimler 12:182a
•Güz ılımı

BAHARİYE kaside
ilgili madde Divan edebiyatı 5:252a

BAHAULLAH Bahailik'in kurucusu, 1817-92; Babilik'in kurucusu Bâb'ın müridi; Bâb'ın İran yönetiminde idam edilmesinden sonra Babiler'in başına geçti (1850); ülkesinden kaçmak zorunda kalınca, kendisinin Bâb'ın müjdelediği imam-mehdi olduğunu açıklayarak Bahailik'i kurdu; ibadetten çok toplum ahlakı ve insanların kardeşliği üzerinde durdu; 100'den fazla yazılı metin bıraktı
•Babilik; Bahailik

BAHÇE Adana'nın ilçesi; zengin orman örtüsüyle kaplı dağlık bir yörededir; hayvancılık ve ormancılık yapılır; nüf. (1990 geç.): ilçe 27.885, kasaba 15.941

BAHÇE tarım
ana madde Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:273a vd., görsel
•Bostan; Botanik bahçesi; Çay bahçesi; Meyve bahçesi

"BAHÇEDE ACI ÇEKME" Bellini'nin tablosu
ilgili madde Bellini 3:131a, görsel

"BAHÇEDE ACI ÇEKME" Mantegna'nın tablosu
ilgili madde Mantegna: görsel 12:54

BAHÇE KARANFİLİ
ilgili madde Karanfil 10:43a

BAHÇE MİMARLIĞI *ya da* **Peyzaj mimarlığı**
madde başlığı Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:273a

BAHÇE ÖRÜMCEĞİ *bak.* **HAÇLI ÖRÜMCEK**

BAHÇESARAY Ukrayna SSC'de tarihi kent; 1783'te Ruslar'ın eline geçene kadar Kırım Hanlığı'nın başkentiydi; sanat yapıtlarına da konu olan kentin adı, Kırım Hanı Mengli Giray'ın yaptırdığı hanlık sarayından gelir; nüf. 15.912 (1970)
ilgili madde Kırım Hanlığı 10:216a

BAHÇESARAY Van'ın ilçesi; daha önce Gevaş ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 17.467, kasaba 3.325

"BAHÇIVAN" Tagore'un şiir kitabı
ilgili madde Tagore 16:295a

BAHÇIVAN KARINCA *bak.* **YAPRAKKESEN KARINCA**

BAHÇIVAN TERMİT
ilgili madde Termit 17:156a

BAHIA *bak.* **SALVADOR**

BAHİA BLANCA Arjantin; Atlas Okyanusu kıyısında, Napostá Grande Irmağı yakınında liman kenti; nüf. 220.765 (1980)
ilgili madde Arjantin 2:14b

BAHREYN
madde başlığı Bahreyn 2:282a, görsel
ilgili madde İnci ve inci avcılığı 9:17a

BAHŞİLİ Kırıkkale'nin ilçesi; daha önce Ankara'nın Kırıkkale ilçesine bağlı bir köydü; 1989'da il olan Kırıkkale'ye bağlandı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 10.872, kasaba 6.299
ilgili madde Kırıkkale 10:214b

BAHTERAN eskiden **Kirmanşah** İran'ın batısında kent; 4. yy'da Sasani hükümdarı IV. Behram tarafından kuruldu; Akdeniz'i Orta Asya'ya bağlayan kervan yolu üzerindeydi; sırasıyla Araplar'ın, Selçuklular'ın ve Safeviler'in eline geçti; I. Dünya Savaşı'nda iki yıl Osmanlı işgalinde kaldı; bugün önemli bir sanayi merkezi ve karayolu kavşağıdır; nüf. 560.514 (1986)
ilgili madde İran sanatı 9:71a

BAHUTULAR halk
ilgili maddeler
Burundi 4:73a
Ruanda 14:292b

BAILLY KRATERİ Ay
ilgili madde Ay 2:214a

BAILY, FRANCIS İngiliz astronomi bilgini, 1774-1844
ilgili madde Ay ve Güneş tutulması 2:240a

BAILY BONCUKLARI astronomi
ilgili madde Ay ve Güneş tutulması 2:240a

BAIN, ALEXANDER İngiliz mucit, 1810-77
ilgili madde Faksimile 6:251a

BAIRD, JOHN LOGIE İskoç mühendis ve mucit, 1888-1946
madde başlığı Baird 2:282b, görsel
ilgili maddeler
Radyo ve televizyon yayınları 14:192a, 193a
Televizyon 17:135b vd.
Video 19:7a

BAJA CALIFORNIA Meksika'nın batısında yarımada; doğudan California Körfezi, güneyden ve batıdan Büyük Okyanus ile çevrilidir; y. öl. 143.750 km^2; dar kıyı şeridinde birçok ada ve doğal liman bulunur
ilgili maddeler
Guano 7:237a
Hayvan göçü 8:109a
Meksika 12:130b

BAKAL
madde başlığı Bakal 2:283b

BAKALİT yapay fenol formaldehit reçinesi; yalıtım, kaplama ve kalıplama gibi pek çok kullanım alanı vardır
ilgili madde Plastikler 14:94b

BAKANLAR KONSEYİ Avrupa Toplulukları
ilgili madde Avrupa Toplulukları 2:189a

BAKANLAR KURULU *ya da* **Kabine**
madde başlığı Bakanlar kurulu 2:284a
ilgili maddeler
Başbakan 3:62a
Cumhurbaşkanı 4:213a

BAKARA
ilgili madde Kâğıt oyunları 9:256b

BAKARA SURESİ Kuran'ın ikinci suresi
ilgili madde Kuran 11:104a

BAKIMEVİ kimsesizlerin, yaşlı, sakat ve düşkünlerin barındırıldığı, genellikle devlete ya da vakıflara ait olan kuruluşların ortak adı
ilgili madde Sosyal yardım hizmetleri 15:330b

BAKIR
madde başlığı Bakır 2:285b, görsel
ilgili maddeler
Kablo 9:235b
Metal 12:169a, 170a
Oymabaskı 13:259b
Tarihöncesi aletler 17:47a
Tunç 17:319a
Tunç Çağı 17:320b

BAKIR ALAŞIMI
ilgili maddeler
Alaşım 1:136b
Bakır 2:286a

BAKIRCILIK
ana madde Bakır 2:287b, görsel

BAKIR ÇAĞI *ya da* **Kalkolitik Çağ** Tunç Çağı'ndan önce, alet yapımında taşın yanı sıra bakırın da kullanıldığı kültür dönemi
ana madde Tunç Çağı 17:320b
ilgili maddeler
Alacahöyük 1:129a
Çorum 5:42b
Lidya 11:248a

BAKIRÇAY Ege Bölgesi'nde akarsu; uzunluğu 129 km
ilgili madde Ege Bölgesi 6:61b

BAKIRKELEBEĞİ
ilgili madde Kelebek: görsel 10:146

BAKIRKÖY İstanbul'un ilçesi; anakent alanı içinde yer alır; Türkiye'nin en kalabalık ilçesidir; nüf. 1.310.072 (1990 geç.)

BAKIRKÖY RUH VE SİNİR HASTALIKLARI HASTANESİ İstanbul; Türkiye'nin en büyük akıl ve ruh sağlığı kurumu; 1924'te Mazhar Osman Usman'ın girişimiyle kuruldu

BAKIRPASI *ya da* **Patina** oksitlenme sonucunda bakırın yüzeyini kaplayan mavimsi yeşil renkli pas katmanı
ilgili madde Bakır 2:285b

BAKIR SÜLFAT *ya da* **Göztaşı**
ilgili maddeler
Bakır 2:286b
Boya ve cila 3:319b
Tuz 18:17a

BAKIR ÜFLEMELİ ÇALGILAR bakırdan ya da pirinçten yapılmış üflemeli çalgılar: örn. borazan, korno, saksofon, trombon, trompet, tuba
ana madde Üflemeli çalgılar 18:263b vd., görsel
ilgili maddeler
Bando 3:19a vd.
Orkestra 13:203a, 203b
•Borazan; Korno; Saksofon; Trombon; Trompet; Tuba

BAKIŞIM *ya da* **Simetri** *biyolojide*, bir hayvanın ya da bitkinin çeşitli bölüm ve organlarının belirli bir düzen içinde yerleşmesi; genellikle, benzer bölümlerin bir ek-

sene göre aynı konum, biçim ya da boyutta olması anlamına gelir; süngerler gibi bazı gruplar dışında hayvanların çoğunun gövdesi bakışımlıdır; *fizikte*, döndürme gibi bir işlem uygulandığında değişmeden kalan yapısal düzen

BÂKÎ Osmanlı Divan şairi, 1526-1600
madde başlığı Bâkî 2:289a, görsel
ilgili madde Divan edebiyatı 5:252a

BAKİRELER BALKONU Atina, Yunanistan
ilgili maddeler
Akropol 1:120b, görsel
Atina 2:141a

"BAKİRE MERYEM'İN GÖĞE YÜKSELİŞİ" El Greco'nun tablosu
ilgili madde Resim sanatı: görsel 14:228

BAKİYE
ilgili madde Muhasebe 12:305b

BAKKAM baklagiller familyasından tropik ağaç; odunundan boyarmadde elde edilir
ilgili maddeler
Baklagiller 2:291b
Boya ve cila 3:319a

"BAKKHALAR" Öripides'in oyunu
ilgili madde Öripides 13:280a

BAKLA
madde başlığı Bakla 2:290b, görsel

BAKLAGİLLER
madde başlığı Baklagiller 2:291a
ilgili maddeler
Azot 2:244b
Gübre 7:245b
Meyve 12:184a
Nişasta 13:88b
Ortakyaşama 13:224b
Saman 15:35b
•Acıbakla; Akasya; Bakkam; Bakla; Bezelye; Burçak; Çivitağacı; Erguvan; Fasulye; Fiğ; Geven; Itırşahi; Katırtırnağı; Keçiboynuzu; Mercimek; Meyankökü; Morsalkım; Nohut; Sarısalkım; Soyafasulyesi; Üçgül; Yerfıstığı; Yonca

BAKLAN Denizli'nin ilçesi; daha önce Çal ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 18.014, kasaba 3.429

BAKLAVA ince açılmış yufkaların kat kat dizilmesi ve arasına dövülmüş fındık, fıstık, ceviz gibi kuru yemişlerin döşenmesiyle yapılan hamur tatlısı; fırında pişirildikten sonra üstüne soğuk şerbet dökülür; Türkler ve Araplar arasında çok yaygındır

BAKTERİ
madde başlığı Bakteri 2:291b, görsel
ana maddeler
Antibiyotikler 1:291b vd.
Hastalık 8:42a
Mikroplar 12:213b
ilgili maddeler
Antiseptik 1:299b
Apse 1:307a
Artrit ve romatizma 2:46b
Asalak ve çürükçül canlılar 2:53a
Azot 2:244b
Biyoloji 3:245a, görsel
Biyolojik ışıldama 3:246a, 247a
Canlılar 4:123a, 125b, görsel
Cerrahi 4:161b
Ehrlich 6:77a, 78a
Fotosentez 7:15a
Genetik mühendisliği 7:126a vd.
Gıda teknolojisi 7:144a, 144b, 145a
Hücre 8:221a, 221b
İlaç 8:318b
Kanalizasyon 9:321b
Leeuwenhoek 11:223a vd.
Ortakyaşama 13:224b vd.
Penisilin 14:44b
Salgın hastalıklar 15:33a
Sirke 15:257b
Soğutma 15:303a, 305b
Su 16:149b
Şarbon 16:241b
Tetanos 17:164b
Tıp 17:183a
Tifo 17:196a, 196b
Toprak 17:250a, görsel
Üreme 18:280b
Yaşam çevrimi 19:110b

BAKTERİYOFAJ *ya da* **Faj** *ya da* **Bakteri virüsü**
ilgili madde Virüsler ve virüs hastalıkları 19:19b

BAKTERİYOLOJİ bakteri denen mikroorganizmaları inceleyen bilim dalı
ilgili maddeler
Biyoloji 3:244a
Tıp 17:183a

BAKÛ Azerbaycan SSC
madde başlığı Bakû 2:293b, görsel
ilgili maddeler
Azerbaycan: görsel 2:243
Hazar Denizi 8:110a

BAKUNİN, MİHAİL ALEKSANDROVİÇ Rus siyaset adamı, 1814-76; anarşizmin başlıca kuramcılarındandır; 1868'de I. Enternasyonal'e üye oldu; siyasal denetime, otoriteye ve örgütlenmeye karşı görüşleri nedeniyle Karl Marx'la anlaşmazlığa düşünce 1872'de Enternasyonal'den ayrıldı; görüşleri, özellikle İtalya ve İspanya'daki sendikal ve siyasal hareket içinde taraftar buldu

BAL arıların çiçeklerdeki balözünden yaptıkları ve balmumu peteklerde depoladıkları tatlı, yapışkan sıvı; çözelti halinde şeker içerir; insanların kullandıkları en eski tatlandırıcılardan biridir
ana madde Arıcılık 1:332b vd.
ilgili madde Arı 1:326a

BALÂ Ankara'nın ilçesi; toprakları yüksek bir plato üzerinde yer alır; ana geçim kaynağı tarımdır; nüf. (1990 geç.): ilçe 36.908, kasaba 6.206

BALABAN
madde başlığı Balaban 2:294b, görsel

BALABAN, İBRAHİM Türk ressam, d. 1921, naif resmin temsilcilerindendir; resimlerinde, toplumsal gerçekçi bir yaklaşımla Anadolu insanının yaşamını anlatmıştır
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:127a

"BALABAN AĞA" Musahipzade Celal'in oyunu
ilgili madde Musahipzade Celal 12:316a

BALAD
madde başlığı Balad 2:295b
ilgili maddeler
Halk müziği 8:15b
Şarkı 16:243a

BALADLI OPERA
ilgili madde Opera 13:187a

BALAKİREV, MİLİ Rus besteci, 1837-1910
ana madde Rus Beşleri 14:297a vd.
ilgili madde Rimski-Korsakov 14:240a, 240b

BALALAYKA Rusya'da çok yaygın olan telli çalgı; üçgen biçiminde bir gövdesi ve parmaklarla çekilerek çalınan üç teli vardır
ilgili maddeler
Halk müziği 8:16a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:14b

BALAMİR Hun hükümdarı, ü. 4. yy
ilgili madde Hunlar 8:216b

BALANCHINE, GEORGE Rus asıllı ABD'li koreograf, 1904-83
madde başlığı Balanchine 2:296b, görsel

BALANS ÇARKI
ana madde Saat 14:320b, 321a

BALARISI
ana maddeler
Arı 1:327a vd., görsel
Arıcılık 1:331a vd.
ilgili maddeler
Evcil hayvanlar 6:224b
Hayvan 8:98a

BALARISI AHMET asıl adı **Ahmet Faik Şener** Türk müzikçi ve komedyen, d. 1927
ilgili madde Ağız mızıkası 1:81a

BALAST demiryollarının yapımında kullanılan kırma taş
ilgili maddeler
Demir ve çelik 5:125b
Demiryolu ve tren 5:139b

BALATON GÖLÜ Macaristan'ın güneybatısında, Orta Avrupa'nın en büyük gölü; uzunluğu 80 km; genişliği 3-14 km arasında değişir; gözde bir tatil merkezidir
ilgili madde Macaristan 11:299b, görsel

BALBAL
ilgili madde Orhun Anıtları 13:200a

BALBOA, VASCO NÚÑEZ DE İspanyol kâşif, y. 1475-1519
madde başlığı Balboa 2:297b, görsel
ilgili madde Panama 13:303b

BALCIOĞLU, SEMİH Türk karikatürcü, d. 1928
ilgili madde Türk karikatürü 18:102b, görsel

BALÇIK *bak.* **MİL**

BALDER İskandinav mitolojisinde bahar ve gün ışığı tanrısı; baş tanrı Odin ile tanrıça Frigg'in oğlu; güzelliği ve dürüstlüğü nedeniyle bütün tanrılarca sevilirdi; ölümüne tanrı Loki neden oldu
ilgili maddeler
Boş inançlar 3:307a
İskandinav efsaneleri 9:86b, görsel

BALDIRAN
madde başlığı Baldıran 2:298a, görsel
ilgili madde Zehirli bitkiler 19:243b

BALDIRSOKAN *ya da* **Ahır sineği** acı veren ısırığıyla insanların ve evcil hayvanların kanını emen sinek
ilgili madde Karasinek 10:46a

BALDWIN, CASEY Kanadalı mucit, 1882-1948
ilgili maddeler
Bell 3:129a
Hidrofoil 8:156b

BALDWIN, JAMES ABD'li yazar, 1924-87; ABD'deki siyah ve beyaz ırktan insanların ilişkilerini konu alan denemeler, oyunlar ve romanlar yazdı; yurttaşlık hakları hareketine katıldı; Türkçe'ye çevrilmiş başlıca romanları *Kara Yabancı* (1962), *Ne Zaman Gitti Tren* (1968) ve *Sokağın Dili Olsa*'dır

(1974)
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:227a
Siyah Amerikalılar 15:277a
BÂLE *bak.* **BASEL**
BALE
madde başlığı Bale 2:298b, görsel
ana madde Dans 5:81b
ilgili maddeler
Balanchine 2:296b
Nijinski 13:81a
Pavlova 14:36a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:14b, görsel
BALEAR ADALARI İspanya'nın denizaşırı eyaleti
madde başlığı Balear Adaları 2:305a
BALE MÜZİĞİ
ilgili madde Bale 2:298b, 299a
BALENA *bak.* **BALİNAÇUBUĞU**
BALERİN
ilgili madde Bale 2:301b
"BALERİNLER" Degas'nın tablosu
ilgili madde Bale: görsel 2:303
BALET
ilgili madde Bale 2:302a
BALFOUR BİLDİRİSİ 1917, İngiltere; İngiltere Başbakanı Arthur James Balfour'un, Yahudiler'e Filistin'de bir yurt verilmesini destekleyen açıklaması
ilgili maddeler
Filistin 6:300a
Siyonizm 15:289b
Yahudiler ve Musevilik 19:74b
BALGAM üst solunum yollarını kaplayan mukozanın sümüksü salgısı
ilgili madde Alerji 1:142a
BALIK hayvan
madde başlığı Balık 2:305b, görsel
ana madde Akvaryum 1:124b vd.
ilgili maddeler
Aşçılık 2:99b
Balıkçılık 2:315b vd.
Biyolojik ışıldama 3:247a
Dişler 5:245b
Doğayı koruma 5:262b
Fosil: görsel 6:332
Hayvan 8:94b, 98a
Hayvanat bahçesi 8:103b
Hayvan göçü 8:109a
İskelet 9:89a
Koruyucu renklenme 11:21b
Omurgalılar 13:183a
Solunum 15:316a
Taksidermi 16:307b
Tarihöncesi yaşam 17:50a
Uçuş 18:170a
Üreme 18:283b
•Çarpan balıklar; Derin deniz balıkları; Elektrikli balıklar; Yassıbalıklar; *balık türlerinin özel adları, örn.* Alabalık; Hamsi; Lüfer; Morina; Palamut; Sazan; Uskumru
BALIK takımyıldız; Latince adı *Pisces*; burçlar kuşağının 12. işaretidir
ilgili madde Astroloji: tablo 2:68
BALIK BAYKUŞU
ilgili madde Baykuş 3:87a, 88a
BALIKBİTİ
ilgili madde Kabuklular 9:241a
BALIKÇI DÜĞÜMÜ
ilgili madde Düğüm 5:329a, görsel
BALIKÇI KEDİ
ilgili madde Kedi 10:139a
BALIKÇIL
madde başlığı Balıkçıl 2:314a, görsel
ilgili madde Kuş 11:125a, görsel
BALIKÇILIK
madde başlığı Balıkçılık 2:315b, görsel
ilgili maddeler
Barakuda ve ıskarmozbalığı 3:38b
Çin Halk Cumhuriyeti: görsel 4:316
Eskimolar: görsel 6:192
İzlanda 9:166a
Japonya 9:190b
Kast: görsel 10:83
Kongo Irmağı: görsel 10:316
Ringa 14:241a
Tekirdağ: görsel 17:111
Türkiye: görsel 18:51
BALIKÇI SANSAR
ilgili madde Sansar 15:53b
BALIKÇI TEKNESİ
ilgili maddeler
Balıkçılık: görsel 2:319
Deniz tekneleri: görsel 5:182
BALIK ÇİFTLİĞİ *bak.* **BALIK ÜRETİM ÇİFTLİĞİ**
BALIKESİR il
madde başlığı Balıkesir 2:323b, görsel, harita
BALIKESİR kent
ana madde Balıkesir 2:327b, görsel
BALIKESİR KONGRESİ 1919-20; Yunan işgaline karşı direnişi örgütlemek üzere 28 Haziran 1919 ve 10 Mart 1920 tarihleri arasında beş dönem toplandı
ilgili madde Balıkesir 2:325b
BALIK GÖLÜ Doğu Anadolu Bölgesi'nde, Aras Dağları üzerinde Türkiye'nin en yüksek gölü; denizden yüksekliği 2.241 m
ilgili madde Ağrı 1:82a
BALIK KARTALI
ilgili maddeler
Kartal 10:78b, görsel
Kuş: görsel 11:123
BALIKLI ÇERMİK Sivas'ın Kangal ilçesinde kaplıca; şifalı suları çeşitli hastalıkların tedavisinde etkilidir; ayrıca içinde yaşayan binlerce küçük balık, kaplıcaya girenlerin açık yaralarını temizleyerek yaraların daha çabuk iyileşmesini sağlar
BALIKLI GÖL *ya da* **Ayn-ı Zilha** Şanlıurfa
ilgili madde Şanlıurfa 16:231a, görsel
BALIK MERDİVENİ barajlarda, göçmen balıkların ırmağın yukarı çığırına geçmeleri için basamaklar halinde düzenlenmiş havuzlar
ilgili madde Baraj 3:38a
BALIK TUTKALI bazı balıkların, özellikle morina ve mersinbalığının yüzme kesesinden elde edilen jelatin; sanayide çok geniş bir kullanım alanı vardır
ilgili madde Jelatin 9:197b
BALIK UNU
ilgili maddeler
Balıkçılık 2:320a
Gübre 7:244b
BALIK ÜRETİM ÇİFTLİĞİ *ya da* **Balık çiftliği**
ana madde Balıkçılık 2:322b vd., görsel
BALIKYAĞI balıklardan elde edilen sıvıyağ; özellikle A ve D vitaminlerince zengindir; besin değeri yüksek olan bu yağ sabun ve boya sanayisinde de kullanılır
ilgili maddeler
Morina 12:275a
Ringa 14:241b
BALIM SULTAN Türk derviş, ö. 1516; Hacı Bektaş Veli'nin torunu olduğu söylenir; Bektaşi inançlarını belirli kurallara bağlamış ve bu tarikatın ikinci kurucusu olarak anılmıştır
ilgili madde Bektaşilik 3:118a, 118b
BALIŞEYH Kırıkkale'nin ilçesi; daha önce Ankara'ya bağlı bir bucaktı; 1989'da il olan Kırıkkale'ye bağlandı; 1990'da da ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 13.898, kasaba 2.029
BALİ Endonezya'ya bağlı ada ve eyalet
madde başlığı Bali 2:328a
ilgili maddeler
Dans: mim dansı: görsel 5:78
Endonezya 6:149a, 149b
Maske: cadı maskesi: görsel 12:91
BALİ-HİNDU DİNİ
ilgili madde Bali 2:328a
BALİ KAPLANI
ilgili maddeler
Bali 2:328a
Soyu tükenmiş hayvanlar 16:32a
BALİNA
madde başlığı Balina 2:328b, görsel
ilgili maddeler
Alaska 1:135a
Canlılar 4:126a
Hayvan 8:96b
Hayvan göçü 8:109a
İletişim 8:322b
İzlanda 9:166b
Kıl 10:204b
Memeliler 12:141a
Tarihöncesi yaşam 17:52a, görsel
Yaşam çevrimi 19:111b
•Beyaz balina; Mavi balina; Musur; Yunus
BALİNA AVCILIĞI
ana madde Balina 2:331a vd., görsel
ilgili madde Eskimolar 6:192a, görsel
BALİNAÇUBUĞU *ya da* **Fanon** *ya da* **Balena**
ilgili madde Balina 2:329a, 332b
BALİNA GEMİSİ *ya da* **Fabrika gemi** balina avcılığında kullanılan büyük gemi; avlanan balinaları işlemek üzere donatılmıştır; balina gemiye alındıktan sonra yağı çıkarılır; kemiklerinden un yapılır; derisi tabaklanarak işlenir; eti pişirilir, konservelenir ya da dondurulur
ilgili madde Balina 2:331b
"BALİNA İLE MANDALİNA" Dağlarca'nın şiir kitabı
ilgili madde Dağlarca 5:60b
BALİNA KÖPEKBALIĞI
ana madde Köpekbalığı 11:53a
ilgili madde Balık 2:305b
BALİNA YAĞI balinanın yağ dokularından elde edilen katıyağ, bir balinadan, yağ dokularının ağırlığının % 50-80'i kadar yağ çıkarılır
ilgili madde Balina 2:330a, 332b
BALİSTİK belirli bir uzaklıktan ateşlenen ya da fırlatılan mermi, gülle, füze ve roketleri inceleyen bilim dalı; asıl ilgi alanı ateşli silahlardır; iç balistik merminin ateşlendiği anı, dış balistik havada izlediği yörüngeyi, etki balistiği ise hedefe vuruş etkisini inceler
BALİSTİK FÜZE yerden kumanda edilen insansız füze
ana madde Güdümlü füzeler 7:250b
ilgili maddeler

Denizaltı 5:150a
Roket 14:256b
Savaş ve savaş araçları 15:83a
Silahsızlanma 15:211a
•Cruise füzesi; Kıtalararası balistik füze; V2 roketi

BALİSTİT ateşli silahlar için fişek yapımında kullanılan patlayıcı
ilgili maddeler
Patlayıcılar 14:33a
Roket 14:256a

BAL KABAĞI
ana madde Kabak 9:233a, görsel

BALKAN ANTANTI 9 Şubat 1934'te Balkan ülkeleri arasında imzalanan ortak savunma anlaşması
ilgili madde Türkiye 18:84a

BALKAN DAĞLARI Avrupa; Yugoslavya'nın güneydoğusundan başlayarak Bulgaristan'ın Karadeniz kıyısına kadar 530 km boyunca uzanır; en yüksek tepesi Botev (2.376 m), en ünlü geçidi Şipka'dır
ilgili maddeler
Bulgaristan 4:53a
Trakya 17:279b

BALKANLAR Avrupa'da bölge
madde başlığı Balkanlar 2:333a, harita
ilgili maddeler
Balkan Savaşları 3:7a
Berlin Antlaşması 3:141a vd.
Slavlar 15:291b
•Arnavutluk; Bulgaristan; Romanya; Trakya; Yugoslavya; Yunanistan

BALKAN OYUNLARI
ilgili madde Balkan Şampiyonası 3:8a

BALKAN PAKTI 1953
ilgili maddeler
Türkiye 18:88b
Yugoslavya 19:199b

BALKAN SAVAŞLARI 1912-13
madde başlığı Balkan Savaşları 3:7a
ilgili maddeler
Bulgaristan 4:55a
Trakya 17:280a

BALKAN ŞAMPİYONASI
madde başlığı Balkan Şampiyonası 3:8a

BAL KARINCASI
ana madde Karınca 10:64a

BALKAŞ GÖLÜ Kazakistan, SSCB; deniz düzeyinden yüksekliği 340 m; yağışların bol olduğu yıllarda y. öl. 19.000 km^2'ye ulaşır; balıkçılık ve balık üretimi önemlidir; göl üzerinde düzenli taşımacılık yapılır

BALKILAVUZU
madde başlığı Balkılavuzu 3:8b, görsel

BAL KURSAĞI
ilgili madde Arı 1:326b

BALKUŞU
madde başlığı Balkuşu 3:9a

BALLI, VELİ Türk atlet, d. 1950; 1976 Lahor Maratonu'nda birinci, 1977 Boston Maratonu'nda ikinci, 1979 Atina Maratonu'nda birinci oldu; 1977'de Balkan maraton şampiyonluğunu kazandı

BALLIBABA ballıbabagiller familyasından 40-50 kadar otsu bitki türünün ortak adı; gövdeleri dört köşelidir; adları, çiçeklerin tatlı ve yapışkan özsuyundan gelir
ilgili madde Gövde: görsel 7:206

BALLIBABAGİLLER 3.500 kadar türü içeren bitki familyası
•Adaçayı; Ateşçiçeği; Ballıbaba; Biberiye; Fesleğen; Kekik; Kolyoz; Lavanta; Mercanköşk; Nane

BALMUMCU, ŞEVKİ Türk mimar, 1905-82; Türkiye'de 1930'larda gelişen çağdaş mimarlık anlayışının başarılı temsilcilerinden biridir; en önemli yapıtı bugün opera binası olarak kullanılan *Ankara Sergievi*'dir
ilgili madde Türk mimarlığı 18:115b

BALMUMU arıların balı sindirerek ürettikleri ve petek duvarlarını yapmak için kullandıkları mumsu madde
ilgili maddeler
Arı 1:327a
Arıcılık 1:333a
Balkılavuzu 3:8b
Batik 3:78b
Boya ve cila 3:316b
Mum 12:307a

BALON hava taşıtı
madde başlığı Balon 3:10a, görsel
ilgili maddeler
Hava 8:57b
Havacılık tarihi 8:59a, 59b
Hava durumu: görsel 8:70
Uzay araştırmaları 18:244b

BALON oyuncak
ilgili maddeler
Gaz 7:84a, görsel
Oyuncak 13:262b

BALONBALIĞI *ya da* **Fugu** *ya da* **Tobi** *ya da* **Toado**
madde başlığı Balonbalığı 3:13b, görsel

"BALONLA BEŞ HAFTA" Verne'in romanı
ilgili madde Verne 18:326b

BALONLU FOK
ilgili madde Fok 6:323a

BALÖZÜ *ya da* **Nektar** çiçeklerce salgılanan ve böcekleri çekerek tozlaşmaya yardımcı olan tatlı sıvı
ilgili maddeler
Arıcılık 1:332b
Çiçek 4:300a
Karbonhidratlar 10:58b
Tozlaşma 17:265a vd.

BAL PORSUĞU
ilgili madde Porsuk 14:125b

BALSA ağaç
madde başlığı Balsa 3:14a
ilgili madde Odun 13:129a

BALSA tekne
ilgili madde Bolivya 3:278a

BALSAM bitkilerden elde edilen aromatik, reçinemsi madde; ilaç ve parfüm yapımında kullanılır
ilgili madde Reçine 14:206a

BALSAM KÖKNARI
ilgili madde Köknar 11:35b

BALTACI MEHMED PAŞA Osmanlı sadrazamı, 1660-1712; ilk kez 1704-06 arasında sadrazamlık yaptı; 1710'da ikinci kez getirildiği bu görevdeyken Prut Savaşı'nda Ruslar'a üstünlük sağladı; 1711'de Prut Antlaşması'nı imzaladığı için askeri ve siyasal gerekçelerle görevden alınıp sürgüne gönderildi

BALTALİMANI ANTLAŞMALARI 1838-49 arasında Osmanlı İmparatorluğu ile İngiltere, Belçika ve Rusya arasında imzalanan ticaret antlaşmalarının ortak adı

BALTIK DENİZİ
madde başlığı Baltık Denizi 3:14a, harita

BALTIK DİLLERİ
ilgili madde Avrupa dilleri 2:186a

BALTIK-HAZAR SUYOLU SSCB
ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:12a

BALTIMORE ABD; Maryland eyaletinin en büyük kenti ve limanı; nüf. 763.138 (1989 tah.)
ilgili madde Amerika Birleşik Devletleri 1:220a

BALYA Balıkesir'in ilçesi; zengin orman örtüsüyle kaplı engebeli bir arazide yer alır; ekonomisi tarıma dayalıdır; nüf. (1990 geç.): ilçe 22.078, kasaba 2.244

BALYA MAKİNESİ
ilgili maddeler
Saman 15:36b, görsel
Tarım makineleri 17:19b

BALYAN AİLESİ Ermeni asıllı mimarlar
madde başlığı Balyan Ailesi 3:15a

BALYOS Osmanlılar zamanında Venedik elçilerine verilen ad; önceleri Venedikli tüccarların temsilcileri de bu adla anılırdı; 1454'teki Osmanlı-Venedik ticaret antlaşmasından sonra yalnızca İstanbul'daki devamlı elçilere balyos dendi; 1759'da Venedik Cumhuriyeti'nin tarihe karışmasıyla bu terim de yok oldu

BALZAC, HONORÉ DE Fransız romancı, 1799-1850
madde başlığı Balzac 3:16a
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:42a
Rodin 14:253b

BAMAKO Mali'nin başkenti; sömürge döneminde Fransız Sudanı'nın başkentiydi; Nijer Irmağı'nın iki yakasında kurulmuştur ve ülkenin sanayi, ticaret, ulaşım merkezidir; geleneksel özelliklerini korur: nüf. 646.163 (1987)
ilgili madde Mali 12:27a

BAMBARALAR halk
ilgili madde Maske 12:90b

BAMBİ Disney'in çizgi film kahramanı
ilgili maddeler
Disney 5:240b
Geyik 7:140b

BAMBU
madde başlığı Bambu 3:16b, görsel
ilgili maddeler
Hezaren 8:148b
Kamış ve saz 9:294b
Panda 13:306b
Parfüm: görsel 13:326
Sepet 15:130a
Yaşam çevrimi 19:110b

BAMBUL tarım zararlısı kınkanatlı böcek; özellikle ekinlere büyük zarar verir
ilgili madde Buğday 4:42a

BAM TELİ
ilgili maddeler
Tanbur 16:316b
Ud 18:170b

BAMUMLAR halk
ilgili madde Boncuk: krallık tacı: görsel 3:288

BAMYA
madde başlığı Bamya 3:18a, görsel

BANABA ADASI *ya da* **Okyanus Adası** Kiribati; zengin fosfat yataklarıyla tanınan bir mercanadadır; Büyük Okyanus'ta, ekvatorun hemen güneyinde yer alır
ilgili madde Kiribati 10:278b

BANAT Avrupa'da bölge
ilgili madde Romanya 14:277b

BANAZ Uşak'ın ilçesi; engebeli bir arazide olmasına karşın tarım oldukça gelişmiş-

tir; Banaz kasabasında halı ve kilim dokumacılığı yapılır; nüf.(1990 geç.): ilçe 45.316, kasaba 14.450
BANÇO
madde başlığı Banço 3:18b, görsel
BANDA, HASTINGS Malavi cumhurbaşkanı, d. y. 1902; 1963'te başbakan, 1966'da cumhurbaşkanı oldu ve tek partili otoriter bir rejim kurdu; Güney Afrika ile sıkı ticaret ve diplomasi ilişkileri kurduğu için öbür Siyah Afrika ülkelerince sık sık eleştirilir
ilgili madde Malavi 12:22a
BANDAR SERİ BEGAWAN Brunei'in başkenti; nüf. 52.300 (1988 tah.)
ilgili madde Brunei 4:33a
BANDERILLA
ilgili madde Boğa güreşi 3:263b
BANDERILLERO
ilgili madde Boğa güreşi 3:263b
BANDIRMA Balıkesir'in ilçesi; ovalık bir alanda bulunan ilçede tarım gelişmiştir; büyük bölümü ilçe toprakları içinde kalan Manyas Gölü ve çevresindeki Kuş Cenneti Ulusal Parkı ilgi çekici yörelerden biridir; nüf. (1990 geç.): ilçe 102.056, kent 77.211
ilgili madde Balıkesir: görsel 2:327
BANDİKUT Avustralya'ya özgü 22 keseli memeli türünün ortak adı; gövdeleri tıknaz ve bol tüylü, burunları sivri, kulakları büyüktür; böcek ve bitki kökleri aramak ya da yuva yapmak için toprağı kazdıklarından tarım zararlısı sayılırlar; soyları tükenmek üzeredir
ilgili madde Keseliler 10:186a
BANDO müzik
madde başlığı Bando 3:19a
ilgili maddeler
Gayda: görsel 7:81
Orkestra 13:202b
BANDULA, MAHA Birmanyalı general, y. 1780-1825
ilgili madde Birmanya 3:221b
BANDUNG Endonezya'da kent; Cava Adası'nda Hollandalılar tarafından bir koloni kenti olarak kuruldu; Cava ilinin merkezi, dokumacılık, giyim ve kauçuk sanayisi önemlidir; yerli Sunda kültürünün merkezidir; nüf. 1.602.000 (1983 tah.)
BANFF ULUSAL PARKI Alberta, Kanada
ilgili maddeler
Kayalık Dağlar 10:119a
Tayga: görsel 17:92
BANGALOR Hindistan'da kent; 1537'de Karnataka Yaylası'nın dik yamacında bir kale olarak kuruldu; bugün ülkenin beşinci büyük kenti, ulaşım ve sanayi merkezidir; nüf. 2.476.355 (1981)
BANGİ *ya da* **Bangui** Orta Afrika Cumhuriyeti'nin başkenti; Ubangi Irmağı'nın batı yakasında liman ve ticaret merkezi; pamuk, kereste, kahve ve sisal ticareti; nüf. 598.776 (1988 tah.)
ilgili madde Orta Afrika Cumhuriyeti 13:216b, 217b
BANGKOK Tayland
madde başlığı Bangkok 3:21a
ilgili madde Tayland 17:93a vd.
BANGLADEŞ
madde başlığı Bangladeş 3:21b, harita
ilgili maddeler
Asya 2:84a
Aşçılık 2:97b
Hindistan 8:174a
Pakistan 13:292a
BANG PAİN Tayland
ilgili madde Tayland: görsel 17:95
BANGUİ *bak.* **BANGİ**
BANGWEULU GÖLÜ Zambia
ilgili maddeler
Livingstone 11:269a
Zambia 19:233b
BANJUL Gambia'nın başkenti; Atlas Okyanusu kıyısında liman kenti; 1816'da İngilizler'ce kuruldu; ticaret ve ulaşım merkezi; nüf. 44.188 (1983)
ilgili madde Gambia 7:68a
BANKA
madde başlığı Bankalar ve bankacılık 3:23a, görsel
ilgili maddeler
Muhasebe 12:306a
Para 13:318b
BANKACILIK
madde başlığı Bankalar ve bankacılık 3:23a, görsel
ilgili maddeler
Borsa ve kambiyo 3:296b
Faiz 6:249b
Frankfurt 7:19a
İletişim 8:326b
Yatırım 19:117a
"BANKERİN AŞKI" O.Henry'nin öykü kitabı
ilgili madde O.Henry 13:134a
BANKİZ *ya da* **Yüzerbuz** kutup bölgelerindeki denizlerde yüzen dev buz kütlesi; kışın kuzey denizlerinin % 5'i, güney denizlerinin de % 8'i bankizlerle kaplanır; yüzeydeki buzların tuzluluk oranı derinlerdekinden daha azdır
ilgili madde Kuzey Kutup Bölgesi 11:160b
BANKNOT *ya da* **Kâğıt para**
ana madde Para 13:318b, görsel
ilgili maddeler
Bankalar ve bankacılık 3:23b
Enflasyon 6:155b
Filigran 6:296a
Sahtekârlık ve dolandırıcılık 15:14a
BANKS, JOSEPH İngiliz doğa bilimci, 1743-1820; Newfoundland, Labrador ve İzlanda'ya düzenlenen keşif gezilerine katılarak bilimsel araştırmalar yaptı
ilgili maddeler
Avustralya 2:200b
Botanik bahçeleri 3:310a
BANKS, WILLY ABD'li atlet, d. 1956
ilgili madde Atletizm: görsel 2:146
BANLİYÖ kentlerin çevresinde oluşturulan konut alanları; altyapı hizmetleri açısından kendine yeterli olacak biçimde düzenlenir; özellikle 18. yy'dan sonra, kentlerdeki yaşam koşullarının bozulmasıyla ortaya çıktı; başlangıçta yalnızca varlıklı kesimin yararlandığı banliyöler, motorlu taşıtlar yaygınlaştıkça gelişti ve büyüdü
ilgili madde Kent: görsel 10:172
BANNISTER, JOHN İngiliz kemancı, 1630-79
ilgili madde Konser 10:319a
BANNISTER, SIR ROGER İngiliz atlet, d. 1929
ilgili madde Atletizm 2:146b
BANOTU patlıcangiller familyasından bitki; güçlü ve baş döndürücü bir kokusu vardır; kurutulmuş yapraklarından ilaç sanayisinin önemli hammaddeleri elde edilir
BANTING, SIR FREDERICK GRANT Kanadalı doktor, 1891-1941
madde başlığı Banting ve Best 3:29b, görsel
ilgili madde Şeker hastalığı 16:251a
BANTLİ FREN
ilgili madde Fren: görsel 7:46
BANTU DİLLERİ
ilgili maddeler
Afrika dilleri 1:52b
Afrika edebiyatı 1:54b, 55b
Afrika halkları 1:56b
BANTULAR halk; Afrika'nın hemen hemen bütün güneyine dağılmışlardır; ortak toplumsal, ekonomik ve siyasal örgütlenmeleri yoktur; Nijer-Kongo dillerinin altöbeğine bağlı Bantu dillerini konuşurlar
ilgili maddeler
Kalahari Çölü 9:272b
Nijerya 13:80b
Zimbabve 19:258a
Zulular 19:270b
BANYAN
madde başlığı Banyan 3:30b, görsel
BANYO
madde başlığı Banyo ve hamam 3:31a
BAOBAB baobabgiller familyasından çok geniş ve yüksek gövdeli ağaç; Afrika'nın tropik bölgelerinde yetişir; fıçıyı andıran gövdesinin çapı 9 m'yi bulur; su kabağına benzeyen meyveleri yenmez, ama gövde kabuğunun liflerinden halat ve giysi yapılır
ilgili madde Tropik bölgeler 17:299a
BAO DAİ Vietnam'ın son imparatoru, d. 1913
ilgili madde Vietnam Savaşı 19:12b, 13a
BAPTİSTLER *bak.* **BABTİSTLER**
BAR Doğu ve Kuzeydoğu Anadolu'da oynanan halk oyunu; genellikle toplu olarak, sıra halinde ve kendine özgü ezgiler eşliğinde oynanır; yiğitliği simgeleyen figürler ağır basar; en zengin bar çeşitleri Erzurum ve Artvin'dedir
•Atabarı
BARA, ALİ HADİ Türk heykeltıraş, 1906-71; katı biçimciliğin aşılmasında etkili olmuş, Türk heykelciliğine yeni anlatım olanakları sunmuştur; 1941-43 arası Zühtü Müridoğlu ile birlikte yaptıkları, İstanbul Beşiktaş'taki *Barbaros Anıtı*• klasik heykel geleneğinin ilgi çekici örneklerindendir
BARAJ
madde başlığı Baraj 3:34b, görsel
ilgili maddeler
Bomba 3:283b
California: görsel 4:104
Hidrolik 8:159a
Su 16:150a
Su enerjisi 16 165b vd., görsel
Sulama 16:176a
Taşkın 17:179a
Volga Irmağı 19:33a
•*baraj adları, örn.* Assuan Barajı II; Atatürk Barajı; Gökçekaya Barajı; Keban Barajı
BARAJ GÖLÜ
ilgili maddeler
Baraj 3:34b, 35a
Su dağıtım sistemi 16:159a, 161a
Sulama 16:176a
BARAKLAR Gaziantep yöresinde yaşayan Türkmen aşireti; Oğuzlar'ın Bayat ya da Beğdili boyundan oldukları sanılır; yüzyıllarca kapalı bir topluluk olarak yaşadık-

larından geleneklerini büyük ölçüde korumuşlardır
BARAKUDA
madde başlığı Barakuda ve ıskarmozbalığı 3:38a, görsel
BARBADOS Batı Hint Adaları'nda ada
madde başlığı Barbados 3:38b, görsel
ilgili maddeler
Batı Hint Adaları 3:73a vd.
İngiliz Uluslar Topluluğu 9:28a
BARBAR AKINLARI
madde başlığı Barbar akınları 3:40a, görsel
ana madde Roma İmparatorluğu 14:267b vd.
ilgili maddeler
Balkanlar 2:334a
Fransa 7:27b
•Gotlar; Vizigotlar
BARBARELLI, GIORGIO *bak.* **GIORGIONE**
BARBARİŞKA BAĞI *bak.* **KAPELA KISTIRMASI**
"BARBARLARI BEKLERKEN" Coetzee'nin romanı
ilgili madde Afrika edebiyatı 1:55b
"BARBARLARI BEKLERKEN" Kavafis'in şiir kitabı
ilgili madde Kavafis 10:107a
BARBAROS ANITI İstanbul
ilgili madde Barbaros Hayreddin Paşa 3:43a, görsel
BARBAROS HAYREDDİN PAŞA asıl adı **Hızır Reis** Osmanlı denizci, y. 1473-1546
madde başlığı Barbaros Hayreddin Paşa 3:41a
ilgili maddeler
Deniz savaşları 5:172a
Korsanlık 11:17b
Preveze Deniz Savaşı 14:142b vd.
BARBAROSSA, FRIEDRICH *bak.* **FRIEDRICH I**
BARBEKÜ
ilgili madde Aşçılık 2:94b
BARBİ oyuncak bebek
ilgili madde Bebek: görsel 3:111
BARBİTÜRAT tıpta, merkez sinir sistemini baskılamak için kullanılan organik bileşiklerin ortak adı; küçük dozda alındığında yatıştırıcı, yüksek dozlarda uyutucu etki gösterir; sara ve uykusuzluk tedavisinde, ayrıca anestezik olarak kullanılır; uzun süre kullanılması bağımlılığa, hatta ölüme yol açar
ilgili madde İlaç bağımlılığı 8:319b, 320b
BARBIZON OKULU 19. yy'da Fransa'da bir grup manzara ressamının oluşturduğu okul
ilgili maddeler
Doğalcılık 5:260b
Resim sanatı 14:231b
BARBUDA ADASI Küçük Antiller'de ada
ilgili madde Antigua ve Barbuda 1:293a
BARBUNYA balık
madde başlığı Barbunya ve tekir 3:43a, görsel
ilgili madde Balık 2:313b
BARBUNYA fasulye çeşidi
ilgili madde Fasulye 6:258a
BARBUSSE, HENRI Fransız yazar, 1873-1935; savaşı bir insanlık suçu olarak işleyen romanlarıyla tanınır; en ünlü yapıtı, I. Dünya Savaşı'nı anlattığı *Ateş*'tir (1916)
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:43a
BARDAK
ilgili madde Cam ve camcılık: görsel 4:109, 114
BARDEEN, JOHN ABD'li fizikçi, d. 1908
ilgili madde Transistör 17:282b
BARENTS, WILLEM Hollandalı denizci, y. 1550-97
ilgili madde Hollanda 8:201a
BARENTS DENİZİ Avrasya'nın kuzeyinde, Novaya Zemlya Takımadaları ile Svalbard arasında sığ deniz; y. öl. y. 1.405.000 km²; Kuzey Buz Denizi'nin uzantısıdır
ilgili madde Kutupların keşfi 11:135b
BARFİKS
ilgili madde Jimnastik 9:216b
BARIN, EMİN Türk hat ve cilt sanatçısı, 1913-87; eski hat sanatına çağdaş bir yorum getiren kompozisyonlarıyla tanınır; İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'nde ders vermiş, birçok sergi açmıştır
BARIŞ
ana madde Barış hareketleri 3:43b vd.
ilgili maddeler
İnsan hakları 9:53b
Russell 14:303b vd.
Silahsızlanma 15:211b
BARIŞ ÇUBUĞU
ilgili maddeler
Pipo 14:73a
Tütün 18:151a
BARIŞ GÖNÜLLÜLERİ azgelişmiş ülkelere yetişmiş eleman gönderen ABD kuruluşu; 1961-72 arasında etkinlik gösterdi; eğitim, sağlık, tarım, ticaret, teknoloji ve İngilizce öğretimiyle görevlendirilen gönüllüler, ABD yanlısı siyasal görüşleri, Amerikan yaşam biçimini ve kültürünü de yaydılar
ilgili madde Kennedy 10:168b
BARIŞ HAREKETLERİ
madde başlığı Barış hareketleri 3:43b, görsel
BARİ İtalya; GD İtalya'da, Adriya Denizi kıyısında liman kenti; demir, un, kiremit, zeytinyağı ve sabun sanayisi; nüf. 356.847 (1989 tah.)
BARİ, NAZMİ Türk tenisçi, d. 1929;
ilgili madde Tenis 17:148b
BARİŞNİKOV, MİHAİL SSCB asıllı ABD'li balet, d. 1948; Leningrad'da Aleksandr Puşkin ile çalıştı; Kirov Balesi'ne girdi; 1974'te ülkesini terk ederek ABD'ye yerleşti; sahne, film ve televizyon yapımlarında aldığı rollerle dünyaca tanınır
ilgili madde Bale 2:304b
BARİT baryum cevheri
ilgili madde Baryum 3:49b
BARİTON erkek sesi
ilgili madde Şan 16:227b
BARKAN
ilgili madde Kumul 11:100a
BARKAN, ÖMER LÜTFİ Türk tarihçi, 1905-79; Türkiye'de iktisat tarihi araştırmalarının öncülerinden; Osmanlı Devleti'nin iktisadi ve toplumsal tarihini, özellikle toprak mülkiyetini, tımar sistemini ve vakıfların ekonomideki rolünü inceledi; önemli yazıları *Türkiye'de Toprak Meselesi* (1980) adlı kitapta toplanmıştır
BARKAROL gondolcu şarkısı; hafif sallantılı bir ritmi vardır; 18.-19. yy'larda birçok besteciye esin kaynağı oldu; Jacques Offenbach'ın *Hoffmann'ın Masalları* adlı operasındaki barkarol, bu türün en tanınmış örneğidir
BARKO yelkenli tekne
ilgili madde Gemi ve gemi yapımı 7:116b, görsel
BARKOPES yelkenli tekne
ilgili madde Gemi ve gemi yapımı 7:116b, görsel
BARLACH, ERNST Alman heykelci, 1870-1938
ilgili madde Dışavurumculuk 5:211a
BAR MİTZVA Musevilik
ilgili madde Yahudiler ve Musevilik 19:76a
BARNABAS, AZİZ Hz. İsa'nın havarisi, ü. İS 1. yy
ana madde Havariler 8:86a
BARNARD, CHRISTIAAN Güney Afrikalı cerrah, d. 1922; 1967'de insandan insana ilk kalp naklini gerçekleştirdi
ilgili maddeler
Doku ve organ nakli 5:287b
Kalp 9:290b
BARNARD BUZULU
ilgili madde Dünya: görsel 6:14
BARNARDO, THOMAS JOHN İngiliz sosyal hizmet uzmanı, 1845-1905
ilgili madde Yardım kurumları 19:103b
BARNARD YILDIZI
ilgili maddeler
Astronomi 2:74b
Evren 6:238a
BARNUM, PHINEAS TAYLOR ABD'li sirk kurucusu, 1810-91
madde başlığı Barnum 3:45b
ilgili madde Sirk 15:254b
BARNUM VE BAILEY SİRKİ
ilgili madde Sirk 15:254b, 257a, görsel
BARO
ilgili madde Avukat 2:191a
BAROGRAF atmosfer basıncını otomatik olarak kaydeden aneroit barometre
ilgili madde Barometre 3:47a
BAROK İNCİ
ilgili madde İnci ve inci avcılığı 9:16b
BAROK MOBİLYA
ana madde Mobilya 12:249b, görsel
BAROK MÜZİK
ana madde Müzik 13:18a
ilgili madde Bach Ailesi 2:259a
BAROK ÜSLUP 17.ve 18 yy'larda Avrupa'da etkili olan sanat üslubu; mimarlık ve heykelde kıvrımlı çizgiler, gösterişli süsler ve ayrıntılı ışık oyunlarıyla, resim sanatında canlı, ritmik ve hareketli çizgilerle belirlenir: en usta temsilcileri İtalyan heykelci ve mimar Bernini, ressam Rubens, besteci Monteverdi, Vivaldi, Händel ve Bach'tır
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:165a
Bernini 3:146b
Cami: görsel 4:107
Çeşme 4:278b
Heykel 8:145a, görsel
İç mimarlık 8:280b
Mimarlık 12:229b
Mobilya 12:249b, görsel
Resim sanatı 14:227a vd.
Rubens 14:293b
Tintoretto 17:205b
BAROMETRE
madde başlığı Barometre 3:46a
ilgili madde Torricelli 17:258b, 259a
BAROMETRİK BASINÇ *bak.* **ATMOSFER**

BASINCI
BARRAULT, JEAN-LOUIS Fransız tiyatro oyuncusu ve yönetmeni, d. 1910
ilgili madde Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:223b
BARRETT, ELIZABETH *bak.* **BROWNING, ELIZABETH**
BARRIE, J. M. İngiliz yazar, 1860-1937
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:10b
Peter Pan 14:55a
BARSELONA İspanya
madde başlığı Barselona 3:47b, görsel
ilgili madde İspanya 9:102b
BARTHES, ROLAND Fransız yazar, eleştirmen ve düşünür, 1915-80
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:45a
BARTIN Zonguldak'ın ilçesi; Batı Karadeniz Bölgesi'nin en verimli topraklarından biri olan Bartın Ovası'nda tarla tarımı yapılır; nüf. (1990 geç.): ilçe 133.420, kasaba 30.271
BARTÓK, BÉLA Macar besteci, 1881-1945
madde başlığı Bartók 3:48a, görsel
ilgili madde Türk Beşleri 18:28a
BARTOLOMEUS, AZİZ Hz. İsa'nın havarisi, ü. İS 1. yy
ilgili madde Havariler 8:85a
BARTU, CAN Türk futbolcu, d. 1936; spora basketbolla başladı; 1956'da Fenerbahçe'nin futbol takımına girdi; 28 kez milli oldu; 1961-67 tarihleri arasında İtalya'da oynadı
BARUT *ya da* **Kara barut** patlayıcı madde; güherçile, kükürt ve odunkömürü karışımından hazırlanır; geleneksel olarak Çinliler'in bulduğu kabul edilirse de, kayıtlara göre ilk kez 1300'lerde Berthold Schwartz adlı bir Alman keşiş yapmıştır
ana madde Patlayıcılar 14:32b
ilgili maddeler
Ateşli silahlar 2:133a vd.
Bacon 2:261a
Havai fişek 8:72a
Roket 14:255a
Savaş ve savaş araçları 15:79a
Tünel 18:20a
•Pamuk barutu
BARYUM
madde başlığı Baryum 3:49b
ilgili madde Fosforışıma 6:331b
BARYUM SÜLFAT
ilgili maddeler
Baryum 3:49b
X ışınları 19:62b
BAS erkek sesi
ilgili maddeler
Koro ve koral müzik 11:15a
Şan 16:227b
BASAMAKLI PİRAMİT Mısır; firavun Zoser için yapılmış, dış yüzeyleri basamaklar biçiminde yükselen anıtmezar
ilgili maddeler
Afrika: görsel 1:49
Mısır piramitleri 12:200b
BAS DAVUL en büyük davul tipi; orkestra ya da bandolarda temel ritmi verir
ilgili maddeler
Davul 5:97b, görsel
Vurmalı çalgılar 19:36b, görsel
BASE
ilgili madde Köpek 11:49b
BASEL *ya da* **Basle** *ya da* **Bâle** İsviçre
madde başlığı Basel 3:49b, görsel
BASET KORNO özel biçimli tenor klarnet
ilgili madde Klarnet ailesi 10:283a
BASIM *ya da* **Matbaacılık**
madde başlığı Basım 3:50a, görsel
ana maddeler
Oymabaskı 13:258b vd.
Taşbaskı 17:61b vd.
ilgili maddeler
Bessemer 3:153a
Gazete 7:89b vd.
Gutenberg 7:242a vd.
İletişim 8:324b
Kitap 10:280b
Pul ve pulculuk 14:162a vd.
Renkler 14:220b, görsel
BASIMEVİ *ya da* **Matbaa**
ilgili madde Basım 3:50b
BASIN
ana madde Gazete ve gazetecilik 7:86a
ilgili maddeler
Propaganda 14:146a
Sansür 15:54b
•Dergi; Habercilik
BASIN AJANSI *bak.* **HABER AJANSI**
BASINÇ bir cisme ya da maddeye kesintisiz biçimde uygulanan kuvvet
ilgili maddeler
Atmosfer 2:151a
Buhar kazanı 4:45a vd.
Dalgıçlık 5:65a vd.
Denizler ve okyanuslar 5:166b
Donma ve erime 5:300b
Hava 8:58b
Hidrolik 8:159b, 160a
Keson 10:189b, 190a vd.
Kulak 11:95b
Kuvvet ve hareket 11:144b
Madde 11:311a
Pascal 14:18a
Petrol 14:61a
Rüzgâr 14:309a
Sıvı 15:188a, 188b
BASINÇLI DÖKÜM karmaşık biçimli metal parçaların üretiminde uygulanan döküm yöntemi; erimiş metal basınç altında püskürtülerek çelik kalıplara dökülür
ilgili maddeler
Alüminyum 1:192a
Çinko 4:325b
Döküm 5:304a
BASINÇLI HAVA *bak.* **SIKIŞTIRILMIŞ HAVA**
BASINÇLI SU SOĞUTMALI REAKTÖR *ya da* **PWR**
ilgili madde Nükeer enerji 13:121a, görsel
BASIN İLAN KURUMU devlet eliyle verilen ilan ve reklamların süreli yayınlara dağıtımındaki eşitsizlikleri gidermek amacıyla 1961'de kuruldu; merkezi İstanbul'dadır
BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ
ilgili maddeler
Habercilik 7:313a
Reklamcılık 14:211a
Siyasal ve yerel yönetim 15:285a, 286a
Yurttaşlık hakları 19:213a
BASIC mikrobilgisayarlarda kullanılan bilgisayar programlama dili; adı, "yeni başlayanlar için genel amaçlı simgesel komut kodu" anlamındaki İngilizce sözcüklerin baş harflerinden türetilmiştir; öğrenilmesi ve kullanımı öbür bilgisayar programlama dillerinden daha kolaydır
ilgili madde Bilgisayar 3:184b
BASIE, COUNT ABD'li caz piyanisti ve besteci, 1904-84; Kansas'ta kendi orkestrasını kurdu; sonraki yıllarda toplu ritim anlayışının ve tonal dengenin en başarılı uygulayıcısı sayıldı; kendisinden sonra gelen caz piyanistleri üzerinde çok büyük etkisi oldu
ilgili madde Caz 4:138a
BASİL çomak ya da çubuk biçimindeki bakterilerin ortak adı
ilgili maddeler
Bakteri 2:292b
Canlılar: görsel 4:123
Cüzam 4:220b
Tetanos 17:164b
BASİLEİOS I *ya da* **Vasil I** Bizans imparatoru, y. 826-86; imparatorluğa kadar yükselen Ermeni kökenli bir serüvenciydi; Justinyen Yasa Derlemesi'ni gözden geçirdi
ilgili madde Bizans İmparatorluğu 3:251b
BASİLEİOS II *ya da* **Vasil II** Bizans İmparatoru, 957-1025
ilgili maddeler
Bizans İmparatorluğu 3:252a
Bulgaristan 4:55a
BASILIO, NORMA ENRIQUETA Meksikalı kadın atlet
ilgili madde Olimpiyat Oyunları: görsel 13:147
BASİT CÜMLE
ilgili madde Cümle 4:220a
BASİT ŞEKER *bak.* **MONOSAKARİT**
BASİT YAPRAK
ilgili madde Yaprak 19:98a, görsel
BASK BÖLGESİ *ya da* **Euzkadi** İspanya ve Fransa
madde başlığı Basklar ve Bask Bölgesi 3:59a
ilgili madde İspanya 9:102b, 103a
BASK DİLİ *ya da* **Euskara dili**
ilgili maddeler
Avrupa dilleri 2:186b vd.
Basklar ve Bask Bölgesi 3:59a
BASKETBOL
madde başlığı Basketbol 3:56b, görsel
ilgili maddeler
Olimpiyat Oyunları: tablo 13:155
Spor: tablo 16:58, görsel
BASKI DEVRE telleri ve bazı elektronik parçaları ince bir iletken levhadan oluşan aygıt; yalıtkan bir yüzeye fotoğrafla ya da asitli oymabaskı yöntemiyle aygıtın elektrik şemasının bir örneği çıkarılır; devre bağlantıları için de iletken bir malzeme kullanılır; baskı devreler elektrikli aygıtların boyutlarını çok küçültmüş, ama tümleşik devrelerin bulunmasıyla büyük ölçüde önemini yitirmiştir
ilgili maddeler
Bilgisayar: görsel 3:180
Fotoğrafçılık 7:11b
Gümüş 7:256b
BASKI KALIBI
ilgili maddeler
Basım 3:52a
Gazete ve gazetecilik 7:89b, görsel
Pul ve pulculuk 14:163a
BASKILAYICI İLAÇ tıpta, vücuttaki yaşamsal organların etkinliğini azaltmak için kullanılan madde
ilgili madde İlaç bağımlılığı 8:319b

BASKI MAKİNESİ *ya da* **Matbaa makinesi**
ana madde Basım 3:52a vd.
ilgili maddeler
Gazete ve gazetecilik: görsel 7:90, 91
İletişim 8:324b
•Ofset baskı makinesi; Rotatif baskı makinesi
BASKI MÜREKKEBİ *ya da* **Matbaa mürekkebi**
ilgili maddeler
Basım 3:50b
Gliserin 7:179b
Karbon 10:55a
Mürekkep 12:333a
BASKI SİLİNDİRİ
ilgili madde Basım: görsel 3:54
BASKİL Elazığ'ın ilçesi; topraklarını Doğu Toros Dağları'nın uzantıları engebelendirir; temel geçim kaynağı tarımdır; nüf. (1990 geç.): ilçe 22.893, kasaba 4.464
ilgili madde Doğu Anadolu Bölgesi 5:272a
BASKLAR halk
madde başlığı Basklar ve Bask Bölgesi 3:59a
ilgili maddeler
Balina 2:331b
Fransa 7:22b
Pelot 14:41b
Pirene Dağları 14:76a
•Bask dili
BAS KLARNET alçak perdeli, tahta üflemeli çalgı
ilgili maddeler
Klarnet ailesi 10:283a, görsel
Üflemeli çalgılar: görsel 18:264
BASK YURDU VE ÖZGÜRLÜĞÜ *bak.* **ETA**
BAS LAVTA *bak.* **KİTARON**
BASLE *bak.* **BASEL**
BASMA basma tekniğiyle canlı renkte desenlerle süslenmiş, kalınca pamuklu dokuma; ilk kez 11. yy'da ya da daha önce Hindistan'da yapılmıştır
ilgili maddeler
Dokumacılık 5:284b
Pamuk 13:300a
BASMA TULUMBA
ilgili madde Pompa 14:116b
BASMILLAR Türk boyu
ilgili maddeler
Göktürkler 7:200a
Uygurlar 18:231a
BASRA Irak; Şattü'l-Arap kıyısında kent ve petrol yükleme limanı; 638'de Hz. Ömer tarafından kuruldu; uzun süre Müslümanlar'ın kültür ve ticaret merkezi oldu; sonradan siyasal çatışmalar ve karışıklıklar yüzünden eski önemini yitirdi; 16. yy'da ırmağın birkaç km yukarısında yeniden kuruldu; 1980'lerde İran-Irak Savaşı sırasında şiddetli çarpışmalara sahne oldu; nüf. 616.700 (1985 tah.)
ilgili madde Irak 8:229b
BASRA KÖRFEZİ Asya
madde başlığı Basra Körfezi 3:59b, harita
ilgili maddeler
Arabistan 1:307b, 309b
Babil ve Asur uygarlıkları 2:251a
Bahreyn 2:282b
Harezmşahlar 8:34b
İnci ve inci avcılığı 9:17b
İran 9:68b vd.
BASS BOĞAZI Avustralya ile Tasmanya'yı ayıran boğaz; en geniş yeri 241 km; derinliği 55-73 m arasında değişir; çevresinde doğal gaz ve petrol yatakları bulunmuştur
ilgili madde Tasmanya 17:58a
BASSE-TERRE Guadeloupe'ta ada; başkenti de aynı adı taşır
ilgili madde Guadeloupe 7:236b, görsel
BASSETERRE Saint Christopher ve Nevis Federasyonu'nun başkenti
ilgili madde Saint Christopher ve Nevis Federasyonu 15:16a
BAST *ya da* **Ubasti** kedi ya da aslan başlı Mısır tanrıçası
ilgili madde Kedi 10:141a
BASTILLE Paris'te tarihi hapishane
madde başlığı Bastille 3:60b, görsel
ilgili maddeler
Fransız Devrimi 7:35a
Paris 13:330b
BASTILLE MEYDANI Paris, Fransa
ilgili madde Paris 13:330b
BASUR *ya da* **Hemoroit** anüs kanalını döşeyen mukozanın ya da anüsü örten derinin altındaki toplardamar ağının genişlemesiyle oluşan kütle; enfeksiyonlardan ya da gebelik, kabızlık gibi karın içi basıncını artıran etkenlerden kaynaklanır; bazen de kalıtsaldır; kaşıntı, ağrı ve kanamalarla rahatsızlık veren bu kütle çok büyüdüğünde ameliyatla alınması gerekebilir
BASUROTU
ilgili madde Düğünçiçeği 5:331b
BAŞ anatomi
ilgili maddeler
İskelet 9:90a
Sinirler ve sinir sistemi 15:246a
BAŞ botanik
ilgili maddeler
Sarmısak 15:68b, görsel
Soğan 15:300b
BAŞAĞA, FERRUH Türk ressam, d. 1914; önceleri Gerçekçilik ve Kübizm anlayışında ürünler verdi; soyut sanatı benimseyen ilk ressamlardandır
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:126b
BAŞ AĞRISI kafatasının içinde duyulan ağrı; baştaki ağrıya duyarlı bölgelerin hastalık, yaralanma, stres ya da heyecan gibi nedenlerden etkilenmesiyle ortaya çıkar; menenjit ve beyin urları da baş ağrısına yol açar, ama bu ağrıların % 90'ından çoğu migrene ya da strese bağlıdır
ilgili madde Beyin 3:163b
BAŞAK botanik
ilgili madde Çiçek 4:299b
BAŞAK takımyıldız; Latince adı *Virgo*; astrolojide burçlar kuşağının 6. işaretidir
ilgili maddeler
Astroloji: tablo 2:68
Burçlar kuşağı 4:63a
BAŞAKÇIK
ilgili maddeler
Buğday 4:41b
Buğdaygiller 4:43b
BAŞAK KÜMESİ
ilgili maddeler
Evren: görsel 6:235
Gökada 7:195b
BAŞAR, ŞÜKÛFE NİHAL Türk kadın şair ve yazar, 1896-1973
ilgili madde Hecenin Beş Şairi 8:115a
BAŞARAN, MEHMET Türk şair ve yazar, d. 1926; köy yaşamını ve eğitim sorunlarını gerçekçi bir yaklaşımla yansıttı; *Elif Diye Bir Türkü* (1976) adlı öykü kitabıyla TRT Hikâye Başarı Ödülü'nü, *Mehmetçik Mehmet* (1978) adlı romanıyla da 1979 Orhan Kemal Roman Ödülü'nü kazandı
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:20b
BAŞARAN, TUNÇ Türk film yönetmeni, d. 1938
ilgili madde Türk sineması 18:140a
BAŞAT GEN
ilgili madde Kalıtım ve genetik 9:282b vd.
BAŞBAKAN
madde başlığı Başbakan 3:61a
ilgili maddeler
Bakanlar kurulu 2:285a
Parlamento 14:7a
BAŞ BİTİ
ilgili madde Bit 3:231a
BAŞÇIK
ilgili maddeler
Bitki 3:235a
Çiçek 4:294b, görsel
Üreme 18:282a
BAŞÇİFTLİK Tokat'ın ilçesi; daha önce Niksar ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 6.741, kasaba 3.826
BAŞ DÖNMESİ kişinin kendisinin ya da çevresinin döndüğü duygusuna kapılması; sersemlemeye, hatta bulantıya yol açar; hareketlerinin yönünü saptamaya yarayacak sabit belirleme noktaları olmayan pilotlarda ve dalgıçlarda çok sık görülür
ilgili madde Kulak 11:96b
BAŞGARSON *ya da* **Metrdotel**
ilgili madde Lokanta 11:273a
BAŞKALAŞIM KAYACI sıcaklık, basınç, gerilim gibi dış koşulların etkisiyle ya da kimyasal bileşenlerinden birini yitirdiği için, başlangıçtaki biçimi değişikliğe uğramış olan kayaç
ana madde Kayaç 10:115b vd., görsel
ilgili maddeler
Arduvaz 1:324a
Jeokimya 9:203a
Jeoloji 9:204a
Mineral 12:237a
BAŞKALAŞMA *ya da* **Metamorfoz** biyolojide, bir canlının geçirdiği köklü yapısal ya da biçimsel değişiklik süreci; örn. kurbağaların iribaş denen ve suda yaşayan larvalarının erişkin kara kurbağasına ya da bir tırtılın kelebeğe dönüşmesi
ilgili maddeler
Amfibyumlar 1:234b
Böcek 3:330b
İpek 9:63b
Sinek 15:222b
Sirke sineği 15:258a
"BAŞKALDIRAN İNSAN" Camus'nün denemesi
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:44b
Varoluşçuluk 18:306b
BAŞKALE Van'ın ilçesi; ilin en engebeli ve yüksek bölgesinde bulunan ilçenin ana geçim kaynağı hayvancılıktır; nüf. (1990 geç.): ilçe 55.621, kasaba 16.718
"BAŞKAN BABAMIZIN SONBAHARI" Garcia Marquez'in romanı

ilgili madde Garcia Marquez 7:77a
BAŞKANLIK SİSTEMİ başta ABD olmak üzere bazı ülkelerde uygulanan yönetim biçimi; ilk kez ABD Anayasası'yla tanımlanmıştır
ana madde Devlet başkanı 5:207a
ilgili maddeler
Hükümet 8:224a
Siyasal ve yerel yönetim 15:285b
BAŞ KASARASI
ilgili maddeler
Deniz savaşları 5:172a
Gemi ve gemi yapımı 7:115a
BAŞKOMUTANLIK MEYDAN SAVAŞI *ya da* **Dumlupınar Meydan Savaşı** 30 Ağustos 1922
ilgili maddeler
Atatürk 2:122b
İnönü 9:52b
Kurtuluş Savaşı 11:119a
BAŞKUT, CEVAT FEHMİ Türk yazar, 1908-71; aile ilişkilerini, batılılaşma özentilerini ve toplumsal çelişkileri konu alan 20'yi aşkın oyun yazdı; bunlardan *Buzlar Çözülmeden* ve *Paydos* sinemaya da uyarlandı
BAŞLANGIÇ MERİDYENİ 0° boylamı gösteren düşsel çizgi; Londra yakınlarındaki Greenwich'ten ve kutuplardan geçer
ilgili maddeler
Enlem ve boylam 6:160a
Seyir: görsel 15:157
BAŞLIK
madde başlığı Başlık ve şapka 3:63b, görsel
BAŞLIK PARASI
ilgili maddeler
Afrika halkları 1:59a
Dede Korkut Hikâyeleri 5:100b
Evlilik 6:233a
BAŞMAK eskiden kadınların giydikleri zarif ve süslü ayakkabı
ilgili madde Ayakkabı ve ayakkabıcılık 2:219b
BAŞMAKÇI Afyonkarahisar'ın ilçesi; daha önce Dazkırı ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 13.072, kasaba 6.582
BAŞO *ya da* **Matsuo Başo** Japon şair, 1644-84; 17 heceli geleneksel bir şiir türü olan haikular yazdı; Zen Budacılık'tan esinlendi
ilgili madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:239a
BAŞPİSKOPOS Katolik Kilisesi'nde papa tarafından atanan ve belirli bir bölgedeki piskoposlar üzerinde yönetim yetkisi bulunan piskopos; Anglikan Kiliseler Topluluğu ile Ortodoks Kilisesi'nde de başpiskoposluk kurumu vardır
BAŞTABAN
ilgili madde Mimarlık: görsel 12:225
BAŞTANKARA
madde başlığı Baştankara 3:68b, görsel
ilgili madde Kuş 11:124a
BAŞTARDE
ilgili madde Gemi ve gemi yapımı 7:114a
BAŞ VERGİSİ adam başına alınan vergi türü; her yurttaşın ödemek zorunda olduğu vergi miktarı aynıdır; ABD'de 1966'ya kadar oy kullanabilmek için baş vergisi ödemek zorunluydu; İslam ülkelerindeki cizye• de bir tür baş vergisiydi
ilgili madde Siyah Amerikalılar 15:272a
BAŞYAYLA Karaman'ın ilçesi; daha önce Konya'nın Ermenek ilçesine bağlı bir bucaktı; 1989'da il olan Karaman'a bağlandı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 15.126, kasaba 5.033
•Karaman
BAŞYAZI
ilgili madde Gazete ve gazetecilik 7:88a
BATAĞAN
madde başlığı Batağan 3:70a, görsel
ilgili madde Kuş 11:122a vd.
BATAKLIK
madde başlığı Bataklık ve turbalık 3:72a
ilgili madde Akaçlama 1:99a
BATAKLIK ANTİLOBU *ya da* **Sitatunga** Afrika'da yaşayan antilop türü
ilgili madde Antilop 1:296b
BATAKLIK BAŞTANKARASI
ilgili madde Baştankara 3:69b, görsel
BATAKLIK GAZI *bak.* **METAN**
BATAKLIK KAPLUMBAĞASI *ya da* **Benekli kaplumbağa**
ilgili madde Kaplumbağa 10:18a
BATAKLIKNERGİSİ
madde başlığı Bataklıknergisi 3:71a, görsel
BATAKLIKSERVİSİ
ilgili madde Servi 15:141b, görsel
BATAKLIK VALABİSİ *ya da* **Kara valabi**
ilgili madde Kanguru 9:326b
BATARDO *ya da* **Koferdam**
ilgili madde Gemi kurtarma 7:108b
BATAVIA *bak.* **CAKARTA**
BATES, HENRY WALTER İngiliz doğa bilimci ve kâşif, 1825-96; 11 yıl boyunca Brezilya'da kalarak bütün Amazon vadisini inceledi; çoğu böcek olan ve 8.000'i o güne kadar bilinmeyen 14.712 türden örnekler topladı; hayvanlardaki benzeşmenin doğal seçmedeki etkisini göstererek Darwin'in evrim kuramını destekledi
BATH İngiltere; Avon ilinde tarihi kent; Avon Irmağı üzerinde Romalılar'ca kuruldu; 18. ve 19. yy'larda varlıklı kesimin dinlence ve eğlence merkezi oldu; çevresindeki sıcak su kaynakları ve yapılarıyla tanınır; mimarlık açısından ülkenin en güzel kentlerinden biridir; nüf. 84.200 (1982 tah.)
ilgili maddeler
Banyo ve hamam 3:34a
Mimarlık: görsel 12:228
Roma İmparatorluğu: hamam: görsel 14:269
BATI ALMANYA *bak.* **ALMANYA FEDERAL CUMHURİYETİ**
BATI AVUSTRALYA Avustralya'nın batısında eyalet; merinos yetiştiriciliği, yün, buğday, et ve süt üretimi çok önemlidir; nüfus dağınık ve seyrektir; eyalet merkezi Perth, y. öl. y. 2.528.000 km², nüf. 1.594.700 (1989 tah.)
BATI BATAĞANI
ilgili madde Batağan 3:71a, görsel
BATIBEKİ, ATIF YILMAZ *bak.* **YILMAZ, ATIF**
BATI BENGAL Hindistan'da eyalet; başkenti Kalküta; y.öl. 87.676 km²
ilgili maddeler
Kalküta 9:287a
Kolera 10:301a
BATI BEYRUT Lübnan; Beyrut'un Müslüman kesimi
ilgili madde Beyrut 3:167a
BATI CEPHESİ Kurtuluş Savaşı
ana madde Kurtuluş Savaşı 11:117b vd.
ilgili madde İnönü 9:52a
BATICILIK II. Meşrutiyet döneminde ortaya çıkan ve Osmanlı Devleti'nin batılılaşmasını savunan düşünce hareketi; önce askeri alanda başlatıldı, sonradan bütün toplumsal alanlara yayıldı; her türlü geleneğe ve yerleşik değerlere karşı çıkan hareketin öncüleri Abdullah Cevdet ile Celal Nuri İleri idi
BATI CORDİLLERA Kuzey Amerika'da sağ sistemi
ilgili maddeler
Kayalık Dağlar 10:118a
Kolombiya 10:306a
Kuzey Amerika 11:152a
BATI ÇINARI *ya da* **Amerikan çınarı**
ilgili madde Çınar 4:288a
BATI ÇÖLÜ Mısır
ilgili madde İkinci Dünya Savaşı 8:299b
BATI DVİNA SSCB'de ırmak; Valday Tepeleri'nden doğar; 1.020 km boyunca güneydoğuya doğru akarak Rusya'yı ve Beyaz Rusya'yı aşar; Baltık Denizi'ndeki Riga Körfezi'ne dökülür
"BATI FELSEFESİ TARİHİ" Russell'ın yapıtı
ilgili madde Russell 14:304b
BATI GOTLAR *bak.* **VİZİGOTLAR**
BATI HİNT ADALARI
madde başlığı Batı Hint Adaları 3:73a, görsel, harita
ilgili maddeler
Atletizm 2:145b
Keşifler 10:193a
Kolomb 10:305b
Korsanlık 11:17b
Kölelik 11:37b
Pamuk 13:298a
Rüzgâr 14:315a, 315b
•Barbados; Jamaika; Porto Riko
BATI İRİAN Endonezya'da bölge; Yeni Gine Adası'nın batısında; 1963'ten beri Endonezya'nın yönetimindedir; daha önce Hollanda'ya bağlıydı; y. öl. 412.782 km²; merkezi Jayaputra; nüf. 1.363.500 (1986 tah.)
ilgili madde Papua Yeni Gine 13:313a
BATIL İNANÇ *bak.* **BOŞ İNANÇ**
BATINİLİK
madde başlığı Batınilik 3:76b
BATI ROMA İMPARATORLUĞU
ilgili maddeler
Attila 2:158a vd.
Bizans İmparatorluğu 3:250b vd.
Hunlar 8:217a
Kavimler Göçü 10:110b, 111a
Milano 12:217a
Ortaçağ 13:221a
Roma İmparatorluğu 14:268a vd.
BATI SAHRA eskiden **İspanyol Sahrası** İspanya'nın KB Afrika'daki denizaşırı eyaleti; Atlas Okyanusu kıyısında çok geniş, çöllük bir bölgedir; Fas ve Moritanya'nın hak öne sürdükleri bölgede Faslılar ile Cezayir'de üslenmiş Polisario Cephesi arasında gerilla savaşları sürmektedir; halkın çoğu göçebedir; nüf. y. 75.000
ilgili maddeler
Fas 6:257b
Moritanya 12:275b
BATI SAMOA

madde başlığı Batı Samoa 3:77a, görsel
ilgili maddeler
Pasifik Adaları 14:21b
Polinezyalılar 14:105b

BATI SLAVLARI halk
ilgili madde Slavlar 15:291a

BATI ŞERİA İsrail'in işgali altındaki bölge; İsrail ile Ürdün arasında, Şeria Irmağı'nın batısında; 1967'den bu yana İsrail yönetimindedir; Kudüs'ün bir bölümünü de içerir; y. öl. 5.700 km²; halkın büyük bölümünü Araplar oluşturur
ilgili maddeler
Arap-İsrail Savaşları 1:317b
Filistin 6:301b
Ürdün 18:279b, 280b

BATI TÜRKÇESİ *ya da* **Oğuzca** en eski Türk lehçesi
ilgili maddeler
Kaşgarlı Mahmud 10:88b
Osmanlıca 13:233a

BATI VIRGINIA ABD'de eyalet; ülkenin orta kesiminde; topraklarının dörtte üçü ormanlıktır; başkenti Charleston; nüf. 1.901.625 (1990)

BATIYA GÖÇ ABD; Amerika kıtasına gelen göçmenlerin doğudaki Atlas Okyanusu kıyılarından batıya doğru yayıldıkları büyük göç hareketi; ilk göçmenlerin kıtaya yerleşmesinden hemen sonra başlayıp 19. yy'ın sonlarına kadar sürdü; böylece Kuzey Amerika topraklarının hemen her yanı beyazların yerleşimine açılmış oldu

"BATIYA YOLCULUK" *ya da* **"Maymun"** Wu Chengen'in romanı
ilgili madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:238a

BATİK
madde başlığı Batik 3:78a, görsel
ilgili maddeler
Dokumacılık 5:285b
Endonezya 6:149b
Güneydoğu Asya sanatı 7:297b

BATİSFER denizaltı gözlemlerinde kullanılan küresel çelik kabin; bir kabloyla gemiye bağlanır; çevreyi gözlemek için pencereleri vardır; ilki 1930'da yapılan bu dalış küresi günümüzde yerini batiskafa bırakmıştır
ilgili maddeler
Dalgıçlık 5:66b
Derin deniz canlıları 5:196b

BATİSKAF derin denizleri araştırmak amacıyla yapılmış iki kişilik sualtı aracı; demir safraların ağırlığıyla dibe iner; safralar atıldığı zaman, sudan daha hafif olan benzinle doldurulmuş şamandırasının yardımıyla yüzeye çıkar
ana madde Dalgıçlık 5:67a
ilgili maddeler
Denizaltı 5:152b
Derin deniz canlıları 5:196b

BATISTA, FULGENCIO Küba diktatörü, 1901-73; 1933'te askeri darbeyle başa geçti; 1933-44 ve 1953-59 arasında iki kez devlet başkanı oldu; 1959'da Fidel Castro tarafından düşürüldü
ilgili maddeler
Castro 4:132a
Küba 11:167a

BATLAMYUS *ya da* **Klaudios Ptolemaios** Eski Yunanlı astronomi ve coğrafya bilgini, ö. 127-145
madde başlığı Batlamyus 3:79a
ilgili maddeler
Astroloji 2:69a
Astronomi 2:71b, 72a
Coğrafya 4:199b
Evren 6:235a
Harita ve haritacılık 8:36a
Kopernik 11:8a
Takımyıldız 16:300b

BATLAMYUS MODELİ İS 140'ta Batlamyus'un geliştirdiği evren modeli; bu modele göre Dünya evrenin merkezindedir; hareketsiz olan Dünya'nın çevresinde Güneş, gezegenler, Ay ve yıldızlar eşmerkezli küreler üzerinde düzgün dairesel hareketle dolanır
ilgili maddeler
Astronomi 2:71b
Batlamyus 3:79b

BATLLE Y ORDÓÑEZ, JOSÉ Uruguay devlet başkanı, 1856-1929
ilgili madde Uruguay 18:219b

BATMAN Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde il; topraklarının küçük bir bölümü Doğu Anadolu Bölgesi'ne taşar; daha önce Siirt'in ilçesiydi; 1990'da il oldu; Beşiri, Gercüş, Hasankeyf, Kozluk ve Sason ilçeleri de bu yeni ile bağlandı; nüf. (1990 geç.): il 345.070, kent 148.121
ilgili madde Siirt 15:208a, 207b

BATMAN eski ağırlık birimi
ilgili madde Ölçme 13:267a

BATMAN ÇAYI Dicle Irmağı'nın kolu; uzunluğu 170 km
ilgili maddeler
Diyarbakır 5:254a
Muş 12:320b

BATMAN RAFİNERİSİ Batman; Türkiye'nin en eski ham petrol arıtma tesisi; yapımına 1953'te başlandı; 1954'te Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'na devredildi; Türkiye'de işlenen ham petrolün % 4'ünü üretir
ilgili maddeler
Güneydoğu Anadolu Bölgesi 7:293a
Petrol 14:64b
Siirt 15:207b, 208a

BATOLİT erimiş korkayaçların yerkabuğunun altında katılaşmasıyla oluşan büyük boyutlu derinlik kayacı
ilgili madde Granit 7:226b

BATRAK hem balığa hem solucana benzeyen omurgasız deniz canlısı; boyu yaklaşık 6 cm'dir; gevşek kumlara gömülerek yaşar; evrim sürecinde sert bir sırt desteği oluşturan ilk canlıdır
ilgili maddeler
Hayvan: tablo 8:95
Omurgalılar 13:183a

BATTAL GAZİ Arap komutan, ü. 7. yy; Emeviler'in Bizans'a karşı giriştikleri seferlerde kazandığı başarılarla Arap ve Türk destanlarına konu oldu
ilgili maddeler
Kız Kulesi 10:248b vd.
Malatya 12:20b

BATTALGAZİ Malatya'nın ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 26.880, kasaba 15.129

"BATTALNAME" *ya da* **"Battal Gazi Destanı"** Battal Gazi'nin yaşamını konu alan halk öyküsü, 8.yy
ilgili madde Destan 5:199b

BATU Moğol hükümdarı, 1205-55; Altınordu Devleti'nin kurucusu ve Cengiz Han'ın torunu; 1235'te batıdaki Moğol ordularının başına getirildi; 1240'a kadar bütün Rusya'yı fethetti
ilgili maddeler
Altınordu Devleti 1:189b
Kırım Hanlığı 10:215b
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:10a

BATUM Gürcistan, SSCB; Karadeniz kıyısında, Türkiye sınırının 15 km kuzeyinde liman kenti; Osmanlılar'ca 1878'de Rusya'ya bırakıldı; petrol ürünleri ihracatı; nüf. 136.000 (1989)
ilgili maddeler
Gürcistan 7:302b
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:12a

BATUR, ENİS Türk yazar ve şair, d. 1952
ilgili madde Türk edebiyatı 18:41b

BATURALP, MEHMET Türk basketbolcu, d. 1936; Darüşşafaka'da başladığı basketbolu Fenerbahçe'de sürdürdü; 72 kez milli oldu; daha sonra çeşitli kulüplerde ve milli takımda çalıştırıcılık ve spor yazarlığı yaptı

BATUSİLER halk
ilgili maddeler
Burundi 4:73a
Ruanda 14:292b

BAUDELAIRE, CHARLES PIERRE Fransız şair ve sanat eleştirmeni, 1821-67
madde başlığı Baudelaire 3:80a, görsel
ilgili maddeler
Albatros 1:138a
Fransız edebiyatı 7:42b
Sembolizm 15:115b
Şiir sanatı 16:272a

BAUDOT, JEAN-MAURICE-ÉMILE Fransız mucit, 1845-1903
ilgili madde Telekomünikasyon 17:126a

BAUDOT KODU
ilgili madde Telekomünikasyon 17:126a

BAUHAUS 1919'da Almanya'da mimar Walter Gropius'un kurduğu tasarım okulu ve bu okulda geliştirilen üslup; mimarlık, tasarım, grafik ve el sanatlarında etkisini gösterdi; en belirgin özelliği ürünlerin süsten arınmış ve işlevine uygun biçimde tasarlanmış olmasıydı
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:165a
İç mimarlık 8:282b
Resim sanatı 14:232b

BAUM, LYMAN FRANK ABD'li yazar, 1856-1919
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:11b

BAVYERA Almanya'da eyalet
madde başlığı Bavyera 3:81b
ilgili maddeler
Almanya Federal Cumhuriyeti 1:174a vd.
Münih 12:332a vd.

BAVYERA ALPLERİ Almanya; Alp Dağları'nın Bavyera'da kalan bölümü; Almanya ve Avusturya sınırı boyunca, KD yönünde 110 km kadar uzanır
ilgili maddeler
Almanya Federal Cumhuriyeti 1:173b, 174b
Bavyera 3:81b, görsel

BAYAN KAĞAN Avar İmparatorluğu'nun kurucusu, ö. 602
ilgili madde Avarlar 2:165b

"BAYAN SHERIDAN" Gainsborough'nun

sanlarının yaşamlarını gerçekçi bir biçimde anlattı; başlıca yapıtları *Sarduvan* (1944). *Rezil Dünya* (1955) ve 1969'da Sait Faik Hikâye Armağanı'nı kazandığı *Sancı Meydanı*'dır (1968)

BAYT sekiz bit•'ten oluşan grup
ilgili madde Bilgisayar: tablo 3:182

BAZ
madde başlığı Baz 3:104b
ilgili maddeler
Asit 2:60b
Sabun ve sabun yapımı 14:326b, 328a
Tuz 18:16b
•*bazların adı, örn.* Sodyum hidroksit

BAZAL METABOLİZMA
ilgili madde Metabolizma 12:169a

BAZALT
madde başlığı Bazalt 3:105b, görsel
ilgili maddeler
Kayaç 10:115b
Lav 11:216a
Yanardağ 19:82a

BAZERIES, ÉTIENNE Fransız kriptoloji uzmanı, 1846-1931
ilgili madde Kod ve şifre 10:296a

BAZİK OKSİJEN YÖNTEMİ yakıt tüketimi eski yöntemlerden daha az olan çelik üretme yöntemi
ana madde Demir ve çelik 5:127b, görsel

BAZİLİKA sütun dizileriyle neflere ayrılmış dikdörtgen planlı kilise; bu planın bilinen en eski örnekleri İÖ 1. yy'da yapılmış Roma mahkeme binalarıdır; sonraları Avrupa kiliselerinde yaygın biçimde uygulanmıştır; bugün bu terim özellikle eski dönemlerden kalma Katolik ve Ortodoks kiliseleri için kullanılır
ilgili maddeler
Bizans 3:255a
Kilise ve katedral 10:257a vd.
Mimarlık 12:227a

BAZILLE, FRÉDÉRIC Fransız ressam, 1841-70
ilgili maddeler
İzlenimcilik 9:168b
Resim sanatı 14:231b

BAZIN, ANDRE Fransız sinema eleştirmeni ve kuramcısı, 1918-58; Yeni Dalga akımının doğuşunu hazırlayanlardandır
ilgili madde Sinema 15:235a

BAZİTLİMANTARLAR üreme hücresi olan sporların bazit denen çomak biçimindeki organlarda barındığı mantar sınıfı; Latince adı *Basidiomycetes*; bitkilerde hastalık yapan pas mantarları ile yanık mantarları bu sınıftandır

BAZLAMA sacda ya da tandırda pişirilen ekmek
ilgili madde Ekmek 6:87b

BAZUKA *bak.* **ROKETATAR**

BBC tam adı **British Broadcasting Corporation**
ilgili madde Radyo ve televizyon yayınları 14:191b vd., görsel

B_1 VİTAMİNİ *ya da* **Tiyamin**
ana madde Vitamin 19:21b

BCG verem aşısı
ilgili madde Verem 18:322b

BEAGLE
ilgili madde Köpek 11:49a

BEARDSLEY, AUBREY İngiliz grafik sanatçısı, 1872-98
ilgili madde Grafik sanatlar 7:221b

BEAT KUŞAĞI 1950'lerde ABD'de ortaya çıkan ve edebiyat alanında da önemli etkileri olan toplumsal hareketi benimseyenlere verilen ad
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:227a

BEATLES İngiliz pop müzik topluluğu; 1963'te kuruldu; bütün üyeleri Liverpool' luydu: John Lennon, 1940-80, Paul McCartney, d. 1942, George Harrison, d. 1943 ve Ringo Starr, d. 1940; bütün dünyada 1 milyardan çok Beatles plağı ve kaseti satıldı; *Sgt. Pepper's Lonely Hearts Club Band* (1967) gibi albümlerinde elektronik ses kaydının öncülüğünü yaptılar; *A Hard Day's Night* (1964) gibi tanınmış filmlerde de rol alan topluluk 1970 sonlarında dağıldı, ama bütün üyeleri bireysel müzik çalışmalarını sürdürdüler
ilgili maddeler
Pop müzik 14:121a, görsel
Suikast 16:171a

BEAUFORT DENİZİ Kuzey Buz Denizi'nin, Kanada ve Alaska'nın kuzeyini çevreleyen bölümü; y.öl. y. 476.000 km^2; sularında daha çok tekhücreli deniz canlıları, kabuklular ve yumuşakçalar yaşar
ilgili madde Kutupların keşfi 11:138a

BEAUFORT ÖLÇEĞİ
ana madde Rüzgâr 14:311b, tablo

BEAUMARCHAIS, PIERRE CARON DE Fransız yazar, 1732-99; her ikisi de operalara konu olan *Sevil Berberi* ile *Figaro'nun Düğünü*'nün yazarıdır
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:40b
Opera 13:189b

BEAUVOIR, SIMONE DE Fransız kadın yazar, 1908-86; Sartre'ın çalışma ve yaşam arkadaşı; Varoluşçu felsefe akımını benimsedi; 1954'te Goncourt Edebiyat Ödülü'nü kazandı
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:44b, görsel
Kadın hakları 9:250b
Sartre 15:69b, görsel
Varoluşçuluk 18:306b

BEBEK süt çocuğu
madde başlığı Bebek 3:106a, görsel
ana madde Doğum 5:274a vd., görsel
ilgili maddeler
Cinsellik ve eşey 4:194a
Dişler 5:243b
Duygu 5:322a
Felç 6:266b
Göz 7:210b
İkiz 8:311a
İskelet 9:90b
Kalıtım ve genetik 9:282a vd.
Kalıtsal hastalıklar 9:285a
Kan 9:304a
Kemikler, eklemler ve bağlar 10:163b
Kıl 10:205a
Mongolizm 12:266a
Ninni 13:87b
Plastik cerrahi 14:93b
Solunum 15:318b, 319a
Uyku 18:232a
•Çocukluk çağı

BEBEK oyuncak
madde başlığı Bebek 3:109a, görsel
ilgili maddeler
Antika: görsel 1:294
Oyuncak 13:261a, görsel

BEBEK CAMİSİ İstanbul
ilgili madde Kemaleddin Bey 10:156b, görsel

BEBEK ŞENLİĞİ *ya da* **Şeftali Çiçeği Şenliği** Japonya'da her yıl 3 Mart'ta küçük kızlar için düzenlenen şenlik
ilgili madde Japonya 9:189a

BEBEL, AUGUST Alman siyaset adamı, 1840-1913
ilgili madde Kadın hakları 9:247b

BEBERUHİ Karagöz oyunundaki tiplerden biri
ilgili madde Karagöz oyunu 10:33b

BEBOP *ya da* **Bop**
ilgili madde Caz 4:138b

BECHET, SIDNEY ABD'li caz saksofoncusu, 1897-1959; Duke Ellington ve Louis Armstrong'la birlikte çalıştı; *swing* 'le doğaçlama yapan ilk müzikçilerdendi
ilgili madde Caz 4:138a

BECKENBAUER, FRANZ Alman futbolcu, d. 1945; Bayern-Münih takımında oynadı; iki kez Avrupa'nın en iyi futbolcusu seçildi; 103 kez Alman milli takımında yer aldı; 1974 Dünya Kupası şampiyonu Alman milli takımının kaptanıydı; 1982'de futbolu bıraktı; 1990'da Dünya Kupası'nı akan Alman milli takımının teknik direktörlüğünü üstlendi

BECKER, BORIS Alman tenisçi, d. 1967; 1975'te Wimbledon Tenis Turnuvası'nı kazanan ilk Alman ve en genç oyuncu; aynı kupayı 1986'da 2., 1989'da 3. kez kazandı
ilgili madde Tenis 17:147b, görsel

BECKET, THOMAS Canterbury başpiskoposu, 1118-70
ilgili maddeler
Chaucer 4:181b
Hac 7:316a

BECKETT, SAMUEL İrlandalı yazar, 1906-89
madde başlığı Beckett 3:111b, görsel
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:44b
Tiyatro sanatı 17:215a

BECQUEREL, HENRI Fransız fizikçi, 1852-1908
madde başlığı Becquerel 3:112b
ilgili maddeler
Atom 2:155a
Radyoaktiflik 14:182a
Uranyum 18:211b

BEÇTAVUĞU
madde başlığı Beçtavuğu 3:113b

BEÇUANALAR halk
ilgili madde Botsvana 3:311b

BEDE, AZİZ Anglosakson keşiş ve tarihçi, y. 672-735
ilgili maddeler
Anglosaksonlar 1:275a
İngiliz edebiyatı 9:20a
Tarih 17:42b

BEDELLİ ASKERLİK
ilgili madde Askerlik 2:64a

BEDEN *bak.* **VÜCUT**

BEDEN EĞİTİMİ
madde başlığı Beden eğitimi 3:114a, görsel

BEDENSEL ÖZÜRLÜ *ya da* **Sakat**
ilgili maddeler
İzcilik: görsel 9:164
Kalıtsal hastalıklar: görsel 9:286
Özürlülerin eğitimi 13:286b, 287b
Psikoloji 14:157a

sanlarının yaşamlarını gerçekçi bir biçimde anlattı; başlıca yapıtları *Sarduvan* (1944), *Rezil Dünya* (1955) ve 1969'da Sait Faik Hikâye Armağanı'nı kazandığı *Sancı Meydanı*'dır (1968)
BAYT sekiz bit•'ten oluşan grup
ilgili madde Bilgisayar: tablo 3:182
BAZ
madde başlığı Baz 3:104b
ilgili maddeler
Asit 2:60b
Sabun ve sabun yapımı 14:326b, 328a
Tuz 18:16b
•*bazların adı, örn.* Sodyum hidroksit
BAZAL METABOLİZMA
ilgili madde Metabolizma 12:169a
BAZALT
madde başlığı Bazalt 3:105b, görsel
ilgili maddeler
Kayaç 10:115b
Lav 11:216a
Yanardağ 19:82a
BAZERIES, ÉTIENNE Fransız kriptoloji uzmanı, 1846-1931
ilgili madde Kod ve şifre 10:296a
BAZİK OKSİJEN YÖNTEMİ yakıt tüketimi eski yöntemlerden daha az olan çelik üretme yöntemi
ana madde Demir ve çelik 5:127b, görsel
BAZİLİKA sütun dizileriyle neflere ayrılmış dikdörtgen planlı kilise; bu planın bilinen en eski örnekleri İÖ 1. yy'da yapılmış Roma mahkeme binalarıdır; sonraları Avrupa kiliselerinde yaygın biçimde uygulanmıştır; bugün bu terim özellikle eski dönemlerden kalma Katolik ve Ortodoks kiliseleri için kullanılır
ilgili maddeler
Bizans 3:255a
Kilise ve katedral 10:257a vd.
Mimarlık 12:227a
BAZILLE, FRÉDÉRIC Fransız ressam, 1841-70
ilgili maddeler
İzlenimcilik 9:168b
Resim sanatı 14:231b
BAZIN, ANDRÉ Fransız sinema eleştirmeni ve kuramcısı, 1918-58; Yeni Dalga akımının doğuşunu hazırlayanlardandır
ilgili madde Sinema 15:235a
BAZİTLİMANTARLAR üreme hücresi olan sporların bazit denen çomak biçimindeki organlarda barındığı mantar sınıfı; Latince adı *Basidiomycetes*; bitkilerde hastalık yapan pas mantarları ile yanık mantarları bu sınıftandır
BAZLAMA sacda ya da tandırda pişirilen ekmek
ilgili madde Ekmek 6:87b
BAZUKA *bak.* **ROKETATAR**
BBC tam adı **British Broadcasting Corporation**
ilgili madde Radyo ve televizyon yayınları 14:191b vd., görsel
B_1 VİTAMİNİ *ya da* **Tiyamin**
ana madde Vitamin 19:21b
BCG verem aşısı
ilgili madde Verem 18:322b
BEAGLE
ilgili madde Köpek 11:49a
BEARDSLEY, AUBREY İngiliz grafik sanatçısı, 1872-98
ilgili madde Grafik sanatlar 7:221b
BEAT KUŞAĞI 1950'lerde ABD'de ortaya çıkan ve edebiyat alanında da önemli etkileri olan toplumsal hareketi benimseyenlere verilen ad
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:227a
BEATLES İngiliz pop müzik topluluğu; 1963'te kuruldu; bütün üyeleri Liverpool'luydu: John Lennon, 1940-80, Paul McCartney, d. 1942, George Harrison, d. 1943 ve Ringo Starr, d. 1940; bütün dünyada 1 milyardan çok Beatles plağı ve kaseti satıldı; *Sgt. Pepper's Lonely Hearts Club Band* (1967) gibi albümlerinde elektronik ses kaydının öncülüğünü yaptılar; *A Hard Day's Night* (1964) gibi tanınmış filmlerde de rol alan topluluk 1970 sonlarında dağıldı, ama bütün üyeleri bireysel müzik çalışmalarını sürdürdüler
ilgili maddeler
Pop müzik 14:121a, görsel
Suikast 16:171a
BEAUFORT DENİZİ Kuzey Buz Denizi'nin, Kanada ve Alaska'nın kuzeyini çevreleyen bölümü; y.öl. y. 476.000 km²; sularında daha çok tekhücreli deniz canlıları, kabuklular ve yumuşakçalar yaşar
ilgili madde Kutupların keşfi 11:138a
BEAUFORT ÖLÇEĞİ
ana madde Rüzgâr 14:311b, tablo
BEAUMARCHAIS, PIERRE CARON DE Fransız yazar, 1732-99; her ikisi de operalara konu olan *Sevil Berberi* ile *Figaro'nun Düğünü*'nün yazarıdır
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:40b
Opera 13:189b
BEAUVOIR, SIMONE DE Fransız kadın yazar, 1908-86; Sartre'ın çalışma ve yaşam arkadaşı; Varoluşçu felsefe akımını benimsedi; 1954'te Goncourt Edebiyat Ödülü'nü kazandı
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:44b, görsel
Kadın hakları 9:250b
Sartre 15:69b, görsel
Varoluşçuluk 18:306b
BEBEK süt çocuğu
madde başlığı Bebek 3:106a, görsel
ana madde Doğum 5:274a vd., görsel
ilgili maddeler
Cinsellik ve eşey 4:194a
Dişler 5:243b
Duygu 5:322a
Felç 6:266b
Göz 7:210b
İkiz 8:311a
İskelet 9:90b
Kalıtım ve genetik 9:282a vd.
Kalıtsal hastalıklar 9:285a
Kan 9:304a
Kemikler, eklemler ve bağlar 10:163b
Kıl 10:205a
Mongolizm 12:266a
Ninni 13:87b
Plastik cerrahi 14:93b
Solunum 15:318b, 319a
Uyku 18:232a
•Çocukluk çağı
BEBEK oyuncak
madde başlığı Bebek 3:109a, görsel
ilgili maddeler
Antika: görsel 1:294
Oyuncak 13:261a, görsel
BEBEK CAMİSİ İstanbul
ilgili madde Kemaleddin Bey 10:156b, görsel
BEBEK ŞENLİĞİ *ya da* **Şeftali Çiçeği Şenliği** Japonya'da her yıl 3 Mart'ta küçük kızlar için düzenlenen şenlik
ilgili madde Japonya 9:189a
BEBEL, AUGUST Alman siyaset adamı, 1840-1913
ilgili madde Kadın hakları 9:247b
BEBERUHİ Karagöz oyunundaki tiplerden biri
ilgili madde Karagöz oyunu 10:33b
BEBOP *ya da* **Bop**
ilgili madde Caz 4:138b
BECHET, SIDNEY ABD'li caz saksofoncusu, 1897-1959; Duke Ellington ve Louis Armstrong'la birlikte çalıştı; *swing* 'le doğaçlama yapan ilk müzikçilerdendi
ilgili madde Caz 4:138a
BECKENBAUER, FRANZ Alman futbolcu, d. 1945; Bayern-Münih takımında oynadı; iki kez Avrupa'nın en iyi futbolcusu seçildi; 103 kez Alman milli takımında yer aldı; 1974 Dünya Kupası şampiyonu Alman milli takımının kaptanıydı; 1982'de futbolu bıraktı; 1990'da Dünya Kupası'nı akan Alman milli takımının teknik direktörlüğünü üstlendi
BECKER, BORIS Alman tenisçi, d. 1967; 1975'te Wimbledon Tenis Turnuvası'nı kazanan ilk Alman ve en genç oyuncu; aynı kupayı 1986'da 2., 1989'da 3. kez kazandı
ilgili madde Tenis 17:147b, görsel
BECKET, THOMAS Canterbury başpiskoposu, 1118-70
ilgili maddeler
Chaucer 4:181b
Hac 7:316a
BECKETT, SAMUEL İrlandalı yazar, 1906-89
madde başlığı Beckett 3:111b, görsel
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:44b
Tiyatro sanatı 17:215a
BECQUEREL, HENRI Fransız fizikçi, 1852-1908
madde başlığı Becquerel 3:112b
ilgili maddeler
Atom 2:155a
Radyoaktiflik 14:182a
Uranyum 18:211b
BEÇTAVUĞU
madde başlığı Beçtavuğu 3:113b
BEÇUANALAR halk
ilgili madde Botsvana 3:311b
BEDE, AZİZ Anglosakson keşiş ve tarihçi, y. 672-735
ilgili maddeler
Anglosaksonlar 1:275a
İngiliz edebiyatı 9:20a
Tarih 17:42b
BEDELLİ ASKERLİK
ilgili madde Askerlik 2:64a
BEDEN *bak.* **VÜCUT**
BEDEN EĞİTİMİ
madde başlığı Beden eğitimi 3:114a, görsel
BEDENSEL ÖZÜRLÜ *ya da* **Sakat**
ilgili maddeler
İzcilik: görsel 9:164
Kalıtsal hastalıklar: görsel 9:286
Özürlülerin eğitimi 13:286b, 287b
Psikoloji 14:157a

Takma kol ve bacak 16:305b vd.

BEDESTEN değerli eşya, kumaş ve mücevher alım satımının yapıldığı kapalı çarşı; Osmanlı döneminde belli bir ücret karşılığında değerli her türlü malın saklandığı bu yapıların ilk örnekleri 13. yy'da Anadolu'da ortaya çıkmıştır

ilgili madde İslam sanatı 9:99a

BEDEVİLER çöllerdeki vahalarda konaklayarak koyun, keçi, at ve deve besleyen göçebe Arap topluluk; en yoğun oldukları yerler Arabistan, Irak, Suriye ve Ürdün topraklarıdır; kendi içlerinde büyük ve kalabalık ataerkil gruplara bölünmüşlerdir; II. Dünya Savaşı'ndan sonra bölgedeki ülke sınırlarının belirlenmesiyle yaşam alanları daralmıştır

ilgili maddeler
Arabistan 1:309a
Arap edebiyatı 1:314b
Araplar 1:320a
Atatürk: görsel 2:118
Giysi: görsel 7:165
Göçebelik 7:192b
Ilgın 8:228a
Irak 8:229b

BEDEVİLİK Ahmed Bedevi'nin kurduğu tarikat

ilgili madde Tarikatlar 17:54a

BEDİR SAVAŞI 624; Hz. Muhammed'in İslam dinine karşı çıkan Mekkeliler'le yaptığı savaş: Medine'ye göç eden Müslümanlar'ın sık sık saldırıya uğramaları üzerine, Hz. Muhammed Mekkeli zenginlerden Ebu Sufyan'ın kervanına baskın yapmaya karar verdi; Ebu Sufyan'ın Mekke'den yardım almasına karşılık, Bedir'de yapılan savaşı Müslümanlar kazandı

ilgili madde Muhammed, Hz. 12:304a

BEDREDDİN (ŞEYH) *bak.* **ŞEYH BEDREDDİN**

BEEL-ZEBUB *ya da* **Baal-zebub** Yakındoğu mitolojisi

ilgili madde Baal 2:247b

BEER-ŞEBA İsrail'in güneyinde, Kutsal Kitap'ta adı geçen kent; 1948'de İsrail birliklerince ele geçirildi; bugün Necef bölgesinin en önemli sanayi ve ticaret kentidir

BEETHOVEN, LUDWIG VAN Alman besteci, 1770-1827

madde başlığı Beethoven 3:114b, görsel

ilgili maddeler
Koro ve koral müzik 11:15b
Mandolin 12:40a
Mozart 12:297a
Müzik 13:18b
Opera 13:187b, 189b
Senfoni 15:126a vd.
Şarkı 16:242b
•Alman müziği; Klasikçilik

BEGİN, MENAHEM Filistin devletinin kurulmasına karşı çıkan İrailli siyonist önder, d. 1913; 1977-83 arasında başbakanlık yaptı. 1978'de Enver Sedat'la birlikte Nobel Barış Ödülü'nü aldı; 1979'da Mısır'la barış antlaşması imzaladı

ilgili madde Sedat 15:106a

BEGONYA

madde başlığı Begonya 3:116a, görsel

BEĞDİLİ Oğuz boyu; Bozoklar'ın Yıldız Han kolundandır; 13. yy'da İran, Anadolu ve Kuzey Suriye'ye göçtüler; izlerine bugün de rastlanmaktadır

ilgili madde Oğuzlar 13:133a

BEHÇET, HULUSİ Türk doktor, 1889-1948

madde başlığı Behçet 3:117a, görsel

BEHÇET HASTALIĞI

ilgili madde Behçet 3:117a

BEHRAM, NİHAT Türk şair, d. 1946

ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:18a

BEHRAMOĞLU, ATAOL Türk şair, d. 1942; *Bir Gün Mutlaka*'da (1970) toplumcu şiirin çarpıcı örneklerini verdi; 1970'lerde Toplumcu Gerçekçilik Akımı'na yöneldi; 1981'de Asya-Afrika Yazarlar Birliği'nin Lotus Edebiyat Ödülü'nü kazandı; öbür yapıtları arasında *Ne Yağmur Ne Şiirler* (1976) ve *Mustafa Suphi Destanı* (1979) sayılabilir

ilgili madde Türk edebiyatı 18:40b

BEHRENGİ, SAMED İranlı yazar, 1938-1968

madde başlığı Behrengi 3:117b

ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:18a

BEHRENS, PETER Alman mimar ve sanayi tasarımcısı, 1868-1940; dekoratif sanatlara ve mimarlığa akılcı ve işlevci bir boyut getirdi; modern Alman mimarlığının temellerini attı

ilgili maddeler
Grafik sanatlar 7:221b
Le Corbusier 11:222a
Sanayi tasarımı 15:49a

BEIDERBECKE, BIX ABD'li caz sanatçısı, 1903-31; 1920'lerin en ünlü caz bestecisi ve doğaçlama ustası; Louis Armstrong ve King Oliver gibi ustalarla çalıştı; hastalığı nedeniyle genç yaşta müziği bırakmak zorunda kaldı; caz tarihinin en özgün beyaz trompetçisi olarak değerlendirilir

BEIJING *bak.* **PEKİN**

BEKÇİ HÜCRESİ *ya da* **Kilit hücre**

ilgili madde Yaprak 19:97a, görsel

BEKÇİ KÖPEĞİ

ilgili maddeler
Ev hayvanları 6:228b
Köpek 11:47b, 49a

BEKEREL

ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:79

BEKİLLİ Denizli'nin ilçesi; daha önce Çal ilçesine bağlı bir bucaktı, 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 12.597, kasaba 4.683

BEKİR SAMİ BEY Türk siyaset adamı, 1867-1933; Ankara hükümetinin ilk dışişleri bakanı; Sivas Kongresi'nde Heyet-i Temsiliye üyeliğine seçildi; ilk TBMM'ye katıldı; dışişleri bakanı olarak Londra Konferansı'nda Ankara hükümetini temsil etti; 1921'de bakanlıktan, 1927'de de siyasetten çekildi

BEKR, AHMED HASAN EL- Irak devlet başkanı, 1914-82

ilgili madde Saddam Hüseyin 14:329b

BEKTAŞ, CENGİZ Türk mimar, şair ve yazar, d. 1934; mimari tasarımlarında işlevselliği öne çıkardı; halk yapı sanatını araştırdı; şiirlerinde çağdaş yaşamdan yola çıkarak bilinçli bir kültür birikiminin gözlendiği ürünler verdi; *Akdeniz* (1970) adlı şiir kitabıyla TRT Başarı Ödülü nü kazandı

ilgili madde Türk mimarlığı 18:115b

BEKTAŞİLİK

madde başlığı Bektaşilik 3:118a, görsel

ilgili maddeler
Alevilik 1:144b
Babai Ayaklanması 2:249a
Nevşehir 13:64b
Tarikatlar: Bektaşi dervişleri: görsel 17:54

BEKTAŞİÜZÜMÜ

madde başlığı Bektaşiüzümü 3:119b, görsel

BEKTAŞ VELİ (HACI) *bak.* **HACI BEKTAŞ VELİ**

BEL toprağı kazmaya yarayan tarım aleti

ilgili madde Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:276b

"BELA ÇİÇEĞİ" Attilâ İlhan'ın şiir kitabı

ilgili madde İlhan 8:328a

BELAGAT

ilgili madde Konuşma sanatı 10:322b

BELÇİKA

madde başlığı Belçika 3:120a, görsel, harita

ana madde Flandre 6:313b vd.

ilgili maddeler
Nato 13:39b
Ruanda 14:292b
•*kentler ve yüzey biçimleri, örn.* Anvers; Brüksel; Liège: Meuse Irmağı

BELÇİKA ADATAVŞANI

ilgili madde Adatavşanı 1:30b

BELÇİKA ATI ilk Belçika'da yetiştirilen ağır yük atı; uysal, dayanıklı ve işe yatkındır

ilgili madde At 2:113a

BELÇİKA KONGOSU *bak.* **ZAİRE**

BELDİBİ kaya sığınağı, Antalya

ilgili madde Taş Devri 17:66b

BELE, REFET Türk asker ve siyaset adamı, 1881-1963;Türkiye'deki ilk muhalefet partisi olan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kurucularındandır

ilgili madde Atatürk 2:125a, 125b

BELEDİYE

madde başlığı Belediye 3:123b

ilgili maddeler
Siyasal ve yerel yönetim 15:286a, 287b
Sosyal yardım hizmetleri 15:331a
Türkiye 18:78a

BELEDİYE BAŞKANI

ilgili maddeler
Belediye 3:124b
Siyasal ve yerel yönetim 15:286b, 287b

BELEDİYE ENCÜMENİ

ilgili madde Belediye 3:125a

BELEDİYE MECLİSİ

ilgili madde Belediye 3:125a

BELÉM Portekiz, Lizbon

ilgili madde Lizbon 11:269b

BELEMNİT

ilgili madde Jeoloji 9:208a, 208b

BELEN Hatay'ın ilçesi; daha önce İskenderun ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 23.222, kasaba 15.970

BELFAST Kuzey İrlanda

madde başlığı Belfast 3:125b, görsel

ilgili madde Kuzey İrlanda 11:158a vd., görsel

BEL FITIĞI *bak.* **DİSK KAYMASI**

BELFORT GEÇİDİ Fransa ile Almanya arasında dağ geçidi

ilgili madde Jura Dağları 9:226b

BELGESEL SİNEMA gerçek olayları, kişileri, yerleri ya da nesneleri anlatan sinema

türü
ana madde Sinema 15:237b vd., görsel
BELGRAD Yugoslavya
madde başlığı Belgrad 3:126b, görsel
ilgili maddeler
Kanuni Sultan Süleyman 10:7a
Karlofça Antlaşması 10:71a
Köprülü Ailesi 11:61b vd.
Yugoslavya 19:196a vd., görsel
BELGRAD ANTLAŞMASI 1739; Osmanlı Devleti'nin Rusya ve Avusturya ile imzaladığı antlaşma; Rusya'nın Karadeniz'e egemen olmak amacıyla 1736'da başlattığı savaşa 1737'de Avusturya da katıldı; yenilgiye uğrayan Avusturya'nın barış önerisini Rusya da kabul etti; böylece Osmanlılar Balkanlar'da yitirdikleri toprakların bir bölümünü geri aldılar; Rusya da Karadeniz'de askeri ve ticari ödünler verdi
BELGRAD ORMANI İstanbul; 5.440 ha'lık bir alanı kaplar; kentin dinlence yerlerinden biri ve soyu azalan bazı hayvanlar için doğal barınma ortamıdır
ilgili madde Bent 3:133b
BELİNSKİ, VİSSARİON GREGORYEVİÇ Rus edebiyat kuramcısı, 1811-1848
ilgili madde Rus edebiyatı 14:302a
BELİRLİ ORANLAR YASASI
ilgili madde Kimya 10:263a
BELİRSİZLİK İLKESİ
ilgili madde Heisenberg 8:117b
BELİRTEÇ dilbilgisi *bak.* **ZARF**
BELİRTEÇ *ya da* **Ayıraç** kimya
ilgili maddeler
Asit 2:60a
Ebegümeci 6:37a
Turnusol 18:10a
BELİRTME SIFATI
ilgili madde Sıfat 15:173a
BELİSARİOS Bizanslı general, y. 505-565
ilgili maddeler
Bizans İmparatorluğu 3:251a
Roma İmparatorluğu 14:268b
BELİT *bak.* **AKSİYOM**
BELİZE eskiden **İngiliz Hondurası** Orta Amerika'da ülke
madde başlığı Belize 3:127a, harita
ilgili maddeler
Çamaşır yıkama: görsel 4:234
Orta Amerika 13:217b, harita
BELİZE kent; Belize'nin en büyük kenti ve en önemli limanı; Karayib Denizi'nde, Belize Irmağı'nın ağzında kurulmuştur; nüf. 39.771 (1985 tah.)
ilgili madde Belize 3:127b, 128a, görsel
BELKIS Seba melikesi. ü. İÖ 10. yy.; Kutsal Kitap'ta Hz. Süleyman'ı görmek için Kudüs'e gittiği yazılıdır; Kuran'da Belkıs adı anılmadan Hz. Süleyman'la arasındaki ilişkiden söz edilir
ilgili maddeler
Araplar 1:319a
Süleyman, Hz. 16:197b vd.
BELL, ALEXANDER GRAHAM İskoç mucit, 1847-1922
madde başlığı Bell 3:128a, görsel
ilgili maddeler
Hidrofoil 8:156b
Ses kaydı 15:147a
Telekomünikasyon 17:126b
BELL, PATRICK İskoç mucit, 1799-1869
ilgili madde Tarım tarihi 17:29a
BELLEK *ya da* **Hafıza** psikoloji
madde başlığı Bellek 3:129a
ilgili maddeler
Okuma 13:140b
Öğrenme 13:264b
BELLEK *ya da* **Hafıza** bilgisayar
ilgili maddeler
Bilgisayar 3:181b vd.
Elektronik 6:123b
Hesap makinesi 8:137a
BELLEK BİRİMİ
ilgili madde Bilgisayar 3:181b, görsel
BELLEK DEVRESİ
ilgili madde Elektronik 6:123b
BELLEK OYUNLARI
ana madde Çocuk oyunları 5:31b
BELLEK YİTİMİ *ya da* **Amnezi** şok, yorgunluk, yaşlılık, alkol bağımlılığı ve beyin yaralanmaları gibi nedenlere bağlı anımsama güçlüğü; çok ender olarak aylarca ya da yıllarca sürer
ilgili maddeler
Bellek 3:130b
Zihinsel süreçler 19:255b
BELLEROPHONTES Yunan mitolojisi
ilgili madde Pegasos 14:37b
BELLING, RUDOLF Alman heykelci, 1886-1972
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:129b
BELLINI, GENTILE İtalyan ressam, 1429-1507; Venedik Okulu olarak bilinen üslubun kurucularından; en çok büyük boyutlu Venedik manzaralarıyla tanınır
ilgili maddeler
Bellini 3:130b
Fatih Sultan Mehmed 6:264a
Tiziano 17:224b
BELLINI, GIOVANNI İtalyan ressam, y. 1430-1516
madde başlığı Bellini 3:130b
ilgili maddeler
Mantegna 12:54b
Resim sanatı 14:225a
Tiziano 17:225a
•"Bahçede Acı Çekme"; "Dük Leonardo Loredan"
BELLINI, JACOPO İtalyan ressam, y. 1400-70; Giovanni ve Gentile Bellini'nin babası; Venedikli sanatçılara Floransa resim üslubunu ve perspektif kurallarını tanıttı; kendinden sonra gelen sanatçılar üzerinde etkili oldu
ilgili maddeler
Bellini 3:130b
Resim sanatı 14:225a
BELLINI, VINCENZO İtalyan besteci, 1801-35; ilk operasını 20 yaşından önce yazdı; yazdığı dokuz operadan en tanınmışı *Norma*'dır (1831)
BELLOW, SAUL ABD'li yazar, d. 1915; romanlarında toplumsal baskıya direnen, benliğini ve kişiliğini korumaya çalışan kentli insanları anlatır; başlıca yapıtlarından *Boşlukta Sallanan Adam* (1944), *Endişe* (1947) ve *Nefret* (1964) dilimize de çevrilmiştir
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:227a
BELMOPAN Belize'nin başkenti; 1966'da Belize Irmağı kıyısında, bir kasırgada büyük ölçüde yıkılan eski başkent Belize'den 80 km içeride kuruldu; nüf. 3.694 (1988 tah.)
ilgili madde Belize 3:128a
BELSOĞUKLUĞU bakterilerin yol açtığı ve cinsel birleşme yoluyla geçen akut bulaşıcı hastalık; başta penisilin olmak üzere antibiyotiklerle tedavi edilebilir
ilgili madde Cinsellik ve eşey 4:197a
BELUCİSTAN İran'ın güneydoğusunda bölge; yüzey biçimleri ve ulaşım olanakları açısından yaşanması en güç, en geri kalmış bölgedir; az yağış alır ve çok sıcaktır; eskiçağlarda İndus vadisine inen önemli bir geçitti
BELUCİSTAN YAYLASI Pakistan; batıdaki Belucistan eyaletinde, dağlar ve geniş düzlüklerden oluşan çorak bir yayladır; adını, bölgeye 14. yy'da gelen Beluciler'den almıştır; daha çok hayvancılık yapılır
ilgili madde Pakistan 13:290a
BELUGA *bak.* **BEYAZ BALİNA**
BEL-USUR *ya da* **Berosos** Babilli astronom, ü. İÖ y. 300
ilgili madde Güneş saati 7:271a, 271b
BEN
ilgili madde Deri 5:190b
BENARES *bak.* **VARANASİ**
BENCİLLİK *ya da* **Egoizm** kişinin kendi değer yargılarını, kendi mutluluğunu ve çıkarlarını her şeyin üstünde tuttuğu düşünce ve yaşam biçimi; genellikle Özgecilik•'in karşıtı olarak kabul edilir
"BEN DELİ MİYİM?" Gürpınar'ın romanı
ilgili madde Doğalcılık 5:260a
BENDİMAHİ ÇAĞLAYANI Van
ilgili madde Van: görsel 18:293
BENDİR
ilgili madde Vurmalı çalgılar 19:37a
BENEDICT, AZİZ *ya da* **Benedictus** İtalyan rahip, y. 480- y. 547; Benedikten tarikatının kurucusu; koyduğu kurallarla öbür manastırlara örnek oldu ve Avrupa'da manastır yaşamını düzenledi; Benedikten keşişler ortaçağda Hıristiyanlık'ın yayılmasında önemli rol oynadılar; 1964'te papa, Benedict'i tüm Avrupa'nın koruyucu azizi ilan etti
ilgili maddeler
Hıristiyanlık 8:151b
Kütüphane 11:186a
BENEDİKTENLER Katolik Kilisesi'nde keşişler tarikatı; daha sonra rahibeler de katıldı; 6. yy'da Aziz Benedict'in kurduğu tarikatın, ortaçağ boyunca öğrenim merkezi olan birçok manastırı vardı
BENEDIKTSSON, EINAR İzlandalı şair, 1864-1940
ilgili madde İzlanda 9:168a
BENEK
ilgili madde Güneş 7:269b
BENEKLİ EĞRELTİ *ya da* **Kaya eğreltisi**
ilgili madde Eğreltiotu 6:76a
BENEKLİ GEYİK *ya da* **Çital**
ilgili madde Geyik 7:141b
BENEKLİ HANİ
ilgili madde Hani 8:25b
BENEKLİ HİNDİ
ilgili madde Hindi 8:163a
BENEKLİ KAPLUMBAĞA *bak.* **BATAKLIK KAPLUMBAĞASI**
BENEKLİ SIRTLAN *ya da* **Gülen sırtlan**
ilgili madde Sırtlan 15:182b vd., görsel
BENEKLİ SİNEKKAPAN
ilgili madde Sinekkapan 15:225b, görsel
BENELÜKS Belçika, Hollanda ve Lüksemburg'un üye olduğu gümrük birliği; ekonomik, mali ve toplumsal alanlarda işbirliği yapmak üzere 1958'de kuruldu

BENELÜKS ÜLKELERİ *ya da* **Alçak ülkeler** KB Avrupa'da bölge; Belçika, Hollanda ve Lüksemburg'u kapsayan alçak düzlük; Flandre, Brabant, Felemenk ve Liège gibi tarihi yerleri kapsan bu bölgede 16. yy'da Felemenk Cumhuriyeti kuruldu
•Belçika; Hollanda; Lüksemburg
"BENERCİ KENDİNİ NİÇİN ÖLDÜRDÜ" Nâzım Hikmet'in şiir kitabı
ilgili madde Nâzım Hikmet 13:43b
BENEŞ, EDVARD Çekoslovakya devlet başkanı, 1884-1948; Çekoslovakya'nın kuruluşunda önemli katkısı oldu; II. Dünya Savaşı sırasında sürgündeki hükümete başkanlık etti
ilgili madde Çekoslovakya 4:277a
BENGAL Hindistan'ın kuzeydoğusunda, Batı Bengal eyaleti ile Bangladeş arasında bölünmüş olan bölge; 1690' da İngilizler'in eline geçti ve Hindistan'daki İngiliz yayılmacılığının merkezi oldu; Doğu Bengal 1947'de Pakistan'a bağlandı; 1971'de de bağımsızlığını kazanarak Bangladeş adını aldı
ilgili madde Doğu Hint Kumpanyası 5:274a
BENGALİ DİLİ Bangladeş'te ve Hindistan'ın Batı Bengal eyaletinde konuşulan dil; Hint-Ari dillerinin doğu öbeğine bağlıdır; iki ana lehçesi vardır: Sadhu-Bhasa ve Calit-Bhasa; yalnızca öğrenim görmüş kişilerin anlayabildiği Sadhu-Bhasa edebiyat dilidir ve birçok Sanskrit sözcük içerir; Calit-Bhasa ise hem halk arasında, hem de öğrenim görmüş kişilerce konuşulur
ilgili madde Bangladeş 3:22b
BENGAL KAPLANI
ilgili madde Bangladeş 3:22b
BENGAL KÖRFEZİ Hint Okyanusu'nun kuzeydoğusunda, Hindistan, Bengal ve Birmanya arasında yer alan körfez
ilgili maddeler
Bangladeş 3:21b vd.
Birmanya 3:219b
Delta 5:115a
BENGALLİLER Bengal'in yerli halkı
ilgili madde Bangladeş 3:22b
BENGUELA AKINTISI Afrika'nın batı kıyısı boyunca akan soğuk su akıntısı
ilgili madde Atlas Okyanusu 2:144b
BEN-GURION, DAVID İsrail başbakanı, 1886-1973
madde başlığı Ben-Gurion 3:132a, görsel
"BENG Ü BADE" Fuzuli'nin mesnevisi
ilgili madde Fuzuli 7:60b
BENİ İSRAİL *bak.* **İSRAİLOĞULLARI**
"BENİM TATLI MELEĞİM" *ya da* **My Fair Lady** Shaw'un "Bir Kadın Yarattım" adlı oyunundan uyarlanan müzikal
•"Bir Kadın Yarattım"
"BENİM ÜNİVERSİTELERİM" Gorki'nin anıları
ilgili madde Gorki 7:187b
BENİN eski adı **Dahomey**
madde başlığı Benin 3:132b
ilgili maddeler
Afrika halkları: tunç levha ve leopar: görsel 1:58
İlkel sanatlar: tunç levha: görsel 8:333
BENK, ADNAN Türk yazar, d. 1922; eleştiri anlayışını yazar-yapıt ilişkisinden kurtararak bilimsel temellere oturtmaya çalıştı; edebiyat, müzik, resim ve sinema konusunda yerleşik değerlerin aşılmasına katkıda bulundu
BEN NEVIS TEPESİ İskoçya
ilgili madde İskoçya 9:93a
"BEN, ROBOT" Asimov'un öykü kitabı
ilgili maddeler
Asimov 2:60a
Bilimkurgu: görsel 3:189
"BEN SANA MECBURUM" Attilâ İlhan'ın şiir kitabı
ilgili madde İlhan 8:328a
BENT teknoloji
madde başlığı Bent 3:133b
•Baraj
BENT edebiyat
ilgili madde Divan edebiyatı 5:250a
BENTHAM, JEREMY İngiliz düşünür, iktisatçı ve hukuk kuramcısı, 1748-1832; Yararcılık felsefesinin ilk ve başlıca savunucusu
ilgili maddeler
Ceza 4:168a
Mill 12:222a
•Yararcılık
BENT KEMERİ İstanbul
ilgili madde Sukemeri 16:174a
BENTOS deniz tabanında ya da dibe yakın derinliklerde yaşayan deniz canlıları; örn. mercanlar, süngerler, kabuklular
ilgili madde Deniz canlıları 5:155b
BENUE IRMAĞI Batı Afrika
ilgili maddeler
Nijer Irmağı 13:78a
Nijerya 13:78b
"BEN VE KÖY" Chagall'ın tablosu
ilgili madde Resim sanatı: görsel 14:233
"BENVENUTO CELLINI" Berlioz'un operası
ilgili madde Berlioz 3:143a
"BEN VE ÖTESİ" Kısakürek'in şiir kitabı
ilgili madde Kısakürek 10:227a
BENYAMİNOĞULLARI halk
ilgili madde Yahudiler ve Musevilik 19:73a
BENZ, CARL Alman mühendis, 1844-1929; benzinli motorun geliştirilmesine öncülük etti; içten yanmalı motorla çalışan ilk kullanışlı otomobili yaptı (1885)
ilgili maddeler
Motorlu taşıtlar 12:281b
Taşımacılık 17:72a
BENZEN
madde başlığı Benzen 3:133b
ilgili maddeler
Karbon 10:56a
Naylon 13:41b
BENZEŞME
ana madde Koruyucu renklenme 11:23a
BENZETME *bak.* **TEŞBİH**
BENZİN ham petrolden elde edilen ve içten yanmalı motorlarda yakıt olarak kullanılan uçucu ve parlayıcı sıvı hidrokarbon karışımı; en çok kullanılan otomobil yakıtıdır
ilgili maddeler
Damıtma 5:73b
Hidrojen 8:157b
Motorlu taşıtlar 12:282b
Oksijen 13:138b
Petrol 14:58a
Yakıt 19:78a
BENZİN MOTORU benzinle çalışan içten yanmalı motor; özitmeli araçların çoğunda kullanılır; genellikle dört silindirli olan bu motorlarda pistonlar, tutuşturulan benzin ve hava karışımının genleşmesinden doğan basınçla çalışır
ana madde İçten yanmalı motor 8:285a vd.
ilgili maddeler
Dizel motoru 5:258a
Motorlu taşıtlar 12:283a vd.
Taşımacılık 17:72a
BENZOL kömür katranının damıtılmasıyla elde edilen ve benzen üretiminde kullanılan yağ karışımı
ilgili maddeler
Damıtma 5:73b
Kömür 11:46a
BERAAT *bak.* **AKLANMA**
BERAT KANDİLİ hicri takvime göre Şaban ayının 15. gecesi; Müslümanlar'ca kutsal sayılır; bu gece yapılacak ibadetlerin üstünlüğüne, tanrının rahmetinin en çok bu gece indiğine ve yıl boyunca yaşanacak bütün olayların bu gece belirlendiğine inanılır
BERAYA Osmanlı Devleti'nde mali yükümlülüklerden bağışık tutulan kesim; bu bağışıklık yalnızca Müslümanlar'a tanınırdı; Tanzimat'tan sonra eşitlik ilkesine aykırı görülerek kaldırıldı
BERBER
ilgili madde Kuaförlük 11:85b
BERBERBALIĞI
ilgili madde Asalak ayıklayıcı balıklar 2:50b
BERBERİ DİLİ
ilgili maddeler
Afrika dilleri 1:52b
Afrika halkları 1:56a
BERBERİ KOYUNU
ilgili madde Koyun 11:27b
BERBERİLER Kuzey Afrika'nın bilinen en eski halkı; Fas, Cezayir, Tunus, Libya ve Mısır'da kabileler halinde yaşarlar; bir bölümü göçebedir; yerleşik olanlar tarımla uğraşır; 12. yy'da Bedevi istilasına uğramadan önce özerktiler; çoğu Müslüman'dır ve bugünkü sayıları 10 milyon dolayındadır
ilgili maddeler
Atlas Dağları 2:144b
Cezayir 4:173b
Fas 16:256b, 257b
BERBERİ ŞEBEĞİ Cezayir, Fas ve Cebelitarık'ta yaşayan sarımsı kahverengi postlu kuyruksuz maymun
ilgili maddeler
Cebelitarık 4:140a
Maymun 12:117a
BERBERİ ÜLKELERİ Kuzey Afrika'da, bugün Fas, Cezayir, Tunus ve Libya'nın bulunduğu kıyı bölgesinin eski adı; bölgenin en eski halkı olan Berberiler'den gelen bu ad, yörenin 19. yy'da Avrupalılar'ca sömürgeleştirilmesine kadar kullanılmıştır
BERDAN ÇAYI *bak.* **TARSUS ÇAYI**
BEREKET DENİZİ Ay düzlüğü
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:250a
BEREKETLİ HİLAL ilk uygarlıkların doğduğu bölge: Ortadoğu'da, Arabistan Çölü ile Anadolu'nun doğu bölgeleri arasında yer alır; GD yönünde Dicle ve Fırat ırmakları boyunca, batıda Suriye ve Mısır topraklarının bir bölümünü içine alarak Akdeniz'e kadar uzanır; bölgede İÖ y. 8000'de tarıma geçildiği bilinmektedir
ilgili madde Harran Ovası 8:38a

"BEREKETLİ TOPRAKLAR ÜZERİNDE" Orhan Kemal'in romanı
ilgili madde Orhan Kemal 13:199b

BERFE, SÜREYYA Türk şair, d. 1943; Türk şiirinin eski kaynaklarını değerlendirdi, toplum sorunların eğildi ve şiirini sağlam bir çağrışım zinciriyle donattı; toplu şiirleri *Ufkun Dışında* (1985) adıyla yayımlanmıştır

BERG, ALBAN Avusturyalı besteci, 1885-1935; Viyana'da doğdu; 1904-10 arasında Schönberg'in öğrencisiydi; atonal türde dramatik ve dışavurumcu yapıtlar verdi; atonal sistemi geliştirerek geleneksel ve armonik biçimlere uyguladı; en bilinen yapıtları *Wozzeck* (1921) ve ölümünden sonra başka bir bestecinin tamamladığı *Lulu* (1937) operalarıdır
ilgili maddeler
Armoni 2:34a
Dışavurumculuk 5:212a

BERGAMA İzmir'in ilçesi; eskiçağa uzanan tarihi, plajları ve kaplıcalarıyla önemli turizm merkezlerinden biridir; ayrıca tarım, halı ve kilim dokumacılığı yapılır; nüf. (1990 geç.): ilçe 102.554, kasaba 44.321

BERGAMA eskiden **Pergamon** İzmir'de ilçe merkezi kent
madde başlığı Bergama 3:134a
ilgili maddeler
Anatomi 1:263a
Arkeoloji 2:26a
Kent 10:169b

BERGAMA AKROPOLÜ
ana madde Bergama 3:134b

BERGAMA KRALLIĞI İÖ 282-133; Büyük İskender'in fetihlerinden sonraki karışıklık döneminde kentin yönetimini ele geçiren Philetairos tarafından kuruldu; zamanla sınırları Marmara kıyılarına kadar ulaştı; Helenistik kültürün merkezi olan Bergama kenti görkemli yapılarla donandı; krallık en parlak dönemini I. Attalos (İÖ 241-197) ve oğlu II. Eumenes (İÖ 197-160) zamanında yaşadı; II. Attalos döneminde Roma egemenliğine girdi
ilgili madde Bergama 3:134b

BERGAMA KÜTÜPHANESİ
ilgili maddeler
Bergama 3:135a
Kütüphane 11:186a

BERGAMA MÜZESİ
ilgili maddeler
Bergama 3:137b
Müzeler ve sanat galerileri 13:12b

BERGAMA TİYATROSU
ilgili maddeler
Bergama 3:135b, görsel
Tiyatro 17:208a

BERGAMOT
ana madde Turunçgiller 18:13a
ilgili madde Parfüm 13:326b, 327a

BERGEN Norveç; ülkenin ikinci büyük kenti ve önemli limanı; 1070'te kral III. Olaf tarafından kuruldu; 12.- 13. yy'larda ülkenin başkentiydi; 14.-18. yy'larda Hansa Birliği tüccarlarının denetiminde kaldı; başlıca gelir kaynağı balıkçılıktır; nüf. 409.167 (1990 tah.)
ilgili madde Norveç 13:107a, görsel

BERGEN-BELSEN Nazi toplama kampı, Almanya
ilgili madde Nazizm: görsel 13:45

BERGER, ALİYE Türk kadın ressam ve gravür sanatçısı, 1906-74; Londra'da gravür öğrenimi gördü; 1954'te Uluslararası Eleştirmenler Derneği'nin düzenlediği sergide birincilik ödülü aldı; daha çok, çeşitli tekniklerden yararlanarak, özgün çizgi anlayışını yansıtan, soyut desenli gravürleriyle tanındı
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:127a

BERGMAN, INGMAR İsveçli film yönetmeni, d. 1918
madde başlığı Bergman 3:137b, görsel

BERGMAN, INGRID İsveçli kadın sinema ve tiyatro oyuncusu, 1915-82; 1940'larda Hollywood'un en büyük yıldızlarından biriydi; bu dönemde çevirdiği önemli filmler arasında *Kazablanka* (1942), *Çanlar Kimin İçin Çalıyor* (1943) ve *Aşktan da Üstün* (1946) sayılabilir; daha sonra yönetmen Rossellini ile evlenerek İtalya'ya yerleşti
ilgili madde Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:223b

BERGSON, HENRI Fransız düşünür, 1859-1941; insan yaşamında ve evrende mutlak ve durağan gerçeklik yerine değişme ve evrimin geçerli olduğunu savundu; "süreç felsefesi" denen bu sürekli değişme düşüncesine göre, herhangi bir andaki durum geçmişte olanların bir sonucudur

BERİBERİ B_1 vitamini eksikliğine bağlı beslenme bozukluğu; sinirlerde ve kalpte yıkıma yol açar; genel belirtileri iştahsızlık ve bitkinliktir; temel besin maddesinin pirinç olduğu Uzakdoğu ülkelerinde bin yıldan beri bilinir
ilgili maddeler
Pirinç 14:77b
Vitamin 19:21b

BERİL zümrüt ve gökzümrüt gibi türleri mücevher olarak kullanılan berilyum mineralı
ilgili maddeler
Değerli taşlar ve mücevherler 5:107a
Mineral 12:237b
Uğur taşı 18:178a

BERİLYUM toprak alkali metaller• grubundan element; simgesi Be, atom numarası 4, bağıl atom kütlesi 9,01; çok zehirlidir; nükleer tepkimelerde nötron kaynağı olarak kullanılır; ayrıca X ışını lambalarında, bakır alaşımlarının ve nükleer yakıt tanklarının yapımında yararlanılır; 1828'de element halinde elde edilmiştir

BERING, VITUS Danimarkalı kâşif, 1681-1741; Rusya adına keşif gezilerine çıktı; 1741'de Alaska'yı keşfetti
ilgili maddeler
Alaska 1:135a
Bering Denizi 3:139a
Kutupların keşfi 11:136a

BERİNG BOĞAZI Kuzey Amerika'yı Asya'dan ayıran ve Kuzey Buz Denizi ile Büyük Okyanus'u birleştiren suyolu; Alaska ile Sibirya arasındaki en dar noktada yer alır; en dar yerinde kıtalar birbirinden ancak 90 km uzaklıktadır
ilgili madde Bering Denizi 3:139a

BERİNG DENİZİ
madde başlığı Bering Denizi 3:138a, harita

BERK, İLHAN Türk şair, d. 1918; Toplumcu Gerçekçilik akımının etkisindeki ilk şiirlerinden sonra 1950'lerde İkinci Yeni akımına bağlandı; 1960'larda konuyu dışlayarak nesneleri vurgulayan bir şiir anlayışına yöneldi; şiirlerinden seçmeler *Kitaplar Kitabı* (1981) adı altında toplanmıştır

BERK, NURULLAH Türk ressam, 1906-82; Yapımcılık ve Kübizm akımlarının Türkiye'deki ilk temsilcilerindendir; D Grubu'nun kurulmasına öncülük etti; Türkiye'de sanat eleştirisinin ilk örneklerini verdi; eski Türk resim sanatının yarı soyut tavrını ve renk anlayışını yansıtan resimler yaptı
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:126a

BERKA *ya da* **Sirenayka** Kuzey Afrika'da tarihi bölge
ilgili maddeler
İkinci Dünya Savaşı 8:299a
Libya 11:247a

BERKE Altınordu hükümdarı, ö. 1267; Batu Han'ın kardeşi; İslam dinini benimseyen ilk Moğol hükümdarıdır; 1257'de başa geçti; Hulagu'nun güçlenmesine karşı Memlûklar'la işbirliği yaptı ve İlhanlılar'la sürekli savaştı
ilgili madde Altınordu Devleti 1:190a

BERKEL, SABRİ Türk ressam, d. 1907; 1929-35 arasında Floransa Güzel Sanatlar Akademisi'nde öğrenim gördü; ilk sergisini 1935'te İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde açtı; D Grubu'na katıldı; önceleri geometrik soyutlamalara, ardından *lekeci* (taşist) anlayışa yöneldi
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:127a, 126a

BERKELEY, GEORGE İrlandalı düşünür ve din adamı, 1685-1753; İdealist felsefenin önde gelen savunucularından; ruhsal öz dışındaki herşeyin ancak duyularla algılanabildiği sürece varolduğunu savundu; deneyci felsefesiyle tanınır; yaşamı boyunca din ve bilim üzerine çok sayıda yapıt verdi
ilgili madde İdealizm 8:288b

BERKELYUM uranyumötesi element•; simgesi Bk, atom numarası 97; radyoaktif bir katıdır; en kararlı izotopu Bk-247 (yarı ömrü 1.400 yıl); amerikyumu helyum iyonlarıyla bombardımana tutarak yapay yoldan elde edilir; 1949'da bulunmuştur

BERKES, NİYAZİ Türk toplumbilimci, 1908-88; Türkiye'nin tarihsel ve toplumsal evrimine ilişkin çalışmalarıyla tanınır; uzun yıllar Türkiye'de ve Kanada'da öğretim üyeliği yaptı; özellikle Türk toplumunun son 200 yılda geçirdiği değişimi ayrıntılarıyla inceledi; en önemli yapıtı *Türkiye'de Çağdaşlaşma*'dır (1973)

BERKSOY, ZELİHA Türk kadın tiyatro oyuncusu, d. 1946
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:148a, görsel

BERKUK Memlûk hükümdarı, ö. 1399; Çerkez asıllı ilk Memlûk hükümdarıydı; 1382'de başa geçtikten sonra uzun süre iç ayaklanmalarla uğraştı; 1390'dan sonra merkezi bir yönetim kurmayı başararak devleti yeniden örgütledi ve güçlendirdi

BERKYARUK Büyük Selçuklu sultanı, y. 1079-y. 1105
ilgili madde Büyük Selçuklu Devleti 4:93b

BERLAM Atlas Okyanusu'nda, Büyük Okyanus'un doğusunda, Karadeniz ve Akdeniz'de, orta ya da derin sularda yaşayan balık; mezgit ve morinayla akrabadır; uzun

ve iri bir başı, büyük, keskin dişleri ve iki sırt yüzgeci vardır; etçil ve yırtıcıdır

BERLİN Almanya; II. Dünya Savaşı'ndan sonra Doğu Berlin ve Batı Berlin olarak ikiye ayrılan Berlin, 1990'da iki Almanya'nın birleşmesiyle yeniden tek bir kent oldu; 1991'de alınan kararla da Almanya'nın başkenti ilan edildi

madde başlığı Berlin 3:139a, görsel

ilgili maddeler

Almanya 1:172a

Almanya Federal Cumhuriyeti 1:174a

İkinci Dünya Savaşı: görsel 8:306

BERLİN ABLUKASI 1848-49; SSCB'nin Batı Berlin'i ablukaya alarak öbür ülkelerle tüm iletişimini kesmesinden doğan uluslararası bunalım; SSCB'nin amacı batılı güçlerin Batı Berlin üzerindeki denetimine son vermekti; abluka süresince ABD ve İngiltere Batı Berlin'e havadan destek sağladılar

ilgili maddeler

Abluka 1:20b

Almanya 1:172a

BERLİN ANTLAŞMASI 1878

madde başlığı Berlin Antlaşması 3:141a

BERLİN DUVARI Almanya; Batı Berlin ile Doğu Berlin'i ayıran duvar; 12-13 Ağustos 1961'de, Batı'ya göçü önlemek amacıyla Doğu Berlin yönetimince ördürüldü; 9 Kasım 1990'da fiilen kaldırıldı; bu olay, Almanya'nın birleşmesindeki en önemli adımlardan biri oldu

ilgili madde Berlin 3:140b

BERLINER, EMILE Alman asıllı ABD'li mucit, 1851-1929

ilgili maddeler

Helikopter 8:120a

Ses kaydı 15:147a

BERLINER, HENRY ABD'lı helikopter yapımcısı; 1920-23 arasında iki helikopter yaparak uçurmuş, ama çok iyi sonuç alamamıştır

ilgili madde Helikopter 8:120a

BERLINER ENSEMBLE tiyatro topluluğu

ilgili maddeler

Brecht 4:20a

Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:223a vd.

BERLİN FİLARMONİ ORKESTRASI

ilgili madde Berlin 3:139b

BERLİN KONGRESİ Haziran 1878; Berlin Antlaşması'nın hazırlandığı kongre

ana madde Berlin Antlaşması 3:141b, görsel

ilgili maddeler

Abdülhamid II 1:17b

Balkanlar 2:334b

Kıbrıs 10:201b

Yugoslavya 19:198b

BERLİN-ROMA-TOKYO MİHVERİ *bak.* **MİHVER DEVLETLERİ**

BERLIOZ, HECTOR Fransız besteci, 1803-69

madde başlığı Berlioz 3:142b, görsel

ilgili maddeler

Faust 6:265b

Koro ve koral müzik 11:15b

Müzik 13:18b

Senfoni 15:126b

BERMEJO, BARTOLOME ESTEBAN İspanyol ressam, ü. 1474-95

ilgili madde Resim sanatı 14:227a

BERMEKİLER Abbasiler döneminde büyük siyasal ve ekonomik güç kazanmış İran kökenli aile; bilinen ilk üyesi Halid bin Bermek (ö. 782), daha kuruluş döneminden başlayarak Abbasi devletinde önemli görevler üstlendi; oğlu Yahya (ö. 805) Harun Reşid'in vezirliğini yaptı; oğulları el-Fazl (ö. 808) ve Cafer'le (ö. 803) birlikte 20 yıl kadar devleti yönetti; 803'te karşıtlarının baskısıyla ailenin bütün üyeleri tutuklandı, bazıları idam edildi; efsaneleşmiş zenginlikleri birçok tarihsel öyküye konu olmuştur

ilgili madde Harun Reşid 8:40a vd.

BERMUDA *ya da* **Somers Adaları** Atlas Okyanusu'nda takımada

madde başlığı Bermuda 3:143b, görsel

BERMUDA ÜÇGENİ *ya da* **Bermuda Şeytan Üçgeni** Atlas Okyanusu'nun kuzeyinde, 50'den çok gemi ve 20 kadar uçağın iz bırakmaksızın kaybolduğu öne sürülen bölge; sınırları konusunda görüş birliğine varılamamıştır; ama kabaca ABD'nin güney kıyıları, Bermuda ve Büyük Antiller arasında kalan üçgen biçiminde bir alanı kapsar; bölgenin tehlikeli olduğunu doğrulayacak hiçbir bilimsel kanıt yoktur

BERMÚDEZ, JUAN İspanyol denizci, ö. 1570; 16. yy başlarında Bermuda Adaları'nı keşfetti

ilgili madde Bermuda 3:144b

BERN *ya da* **Berne** İsviçre

madde başlığı Bern 3:145a, görsel

ilgili madde Ayı 2:233b

BERNADOTTE, JEAN *ya da* **XIV. Karl** İsveç ve Norveç kralı, 1763-1844

ilgili madde İsveç 9:133a

BERNARD, CLAUDE Fransız fizyoloji bilgini, 1813-78; sindirim sürecini inceleyerek pankreas ile karaciğerin sindirimdeki rolünü ve kan akımının sinirler aracılığıyla düzenlendiğini açıkladı

ilgili madde Tıp 17:182b

BERNARD, HENRIETTE ROSINE *bak.* **BERNHARDT, SARAH**

"BERNARDA ALBA'NIN EVİ" Garcia Lorca'nın oyunu

ilgili madde İspanyol edebiyatı 9:110a

BERN BİLDİRİSİ 11 Kasım 1976

ilgili madde Ege Sorunu 6:64b

BERNE *bak.* **BERN**

BERNHARDT, SARAH asıl adı **Henriette Rosine Bernard** Fransız kadın tiyatro oyuncusu, 1844-1923

madde başlığı Bernhardt 3:145b, görsel

ilgili madde Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:222b

BERNINI, GIAN LORENZO İtalyan ressam, heykeltraş ve mimar, 1598-1680

madde başlığı Bernini 3:146b

ilgili maddeler

Heykel 8:145a, görsel

Kilise ve katedral 10:259a

Roma 14:260a, görsel

BERN KATEDRALİ İsviçre

ilgili madde Bern: görsel 3:145

BERNOULLI, DANIEL İsveçli matematik ve fizik bilgini, 1700-82; değerli matematikçi ve bilim adamları yetiştiren bir ailedendi; tıp, biyoloji, astronomi ve okyanusbilim alanlarında da araştırmalar yaptı; özellikle statik, sıvıların akışı, olasılık kuramı ve bunun istatistikteki uygulamaları üzerinde çalıştı; kendi adıyla anılan ve bir akışkanın hızı arttıkça basıncının azaldığını gösteren teoremi ortaya attı

BERNSTEIN, LEONARD ABD'li bestecı ve orkestra şefi, 1918-90; 1958-69 arasında New York Filarmoni Orkestrası şefi; ülkemizde *Batı Yakası'nın Hikâyesi* (1957) adlı müzikaliyle tanınır

ilgili madde Müzik 13:20a, görsel

BEROSOS *bak.* **BEL-USUR**

BERRY, CHUCK ABD'li şarkı sözü yazarı, şarkıcı ve gitarist, d. 1926; 1950-60'larda *rock'n'roll* olarak tanınan *rhythm and blues*'a biçim vermiş ilk müzikçilerden; *Rock Over Beethoven* , *Rock and Roll Music* gibi parçalarıyla dünya çapında ün kazandı

BERTHELOT, MARCELLIN Fransız kimyacı, 1827-1907; hidrokarbonların bireşimi ve alkollere ilişkin önemli araştırmalarıyla tanınır; patlayıcılar üzerinde çalışırken patlama dalgasını buldu; kimya ve simya tarihi konularında pek çok kitap yazdı; ayrıca çeşitli bakanlık görevlerinde bulundu

BERTHOLLET, CLAUDE Fransız kimyacı, 1749-1822; amonyağın bileşimini belirledi ve potasyum kloratı buldu; klor gazının renk açıcı özelliğini keşfederek ağartıcı olarak kullanılabileceğini gösterdi

ilgili madde Ağartma 1:75b

BERTOLUCCI, BERNARDO İtalyan film yönetmeni, d. 1940

madde başlığı Bertolucci 3:147b, görsel

BERZELIUS, JÖNS JACOB İsveçli bilim adamı, 1779-1848; elementlerin atom kütlelerini saptamış ve birçok yeni element keşfetmiştir; elementleri simgelerle belirtme yöntemini bugünkü bilimsel temellerine oturtan da odur

ilgili maddeler

Kimya 10:266b

Silisyum 15:211b

BESBASE küçükhindistancevizi tohumlarının kabuğu; yemeklerde tat verici olarak kullanılır

ilgili madde Aşçılık 2:100a

BESBAYE

ilgili madde Eğreltiotu 6:76a

BESİCİLİK *bak.* **HAYVANCILIK**

BESİDOKU tohumlarda embriyonu saran ve besleyen doku; bazı tohumlarda (örn. bezelye, fasulye) olgunlaşma sırasında tümüyle emilir; bazılarında ise (örn. buğday ve öbür tahıllar) bir bölümü çimlenmeye kadar kalır

ilgili madde Tohum 17:227b

BESİ ORTAMI *bak.* **BESİ YERİ**

BESİSUYU bitkilerdeki besleyici sıvı; bitki için gerekli mineral tuzlarını taşır

ilgili madde Selüloz 15:114a

BESİ YERİ ya da **Besi ortamı**

ilgili maddeler

Antibiyotik 1:291b, görsel

Biyokimya 3:242a

Grip ve soğuk algınlığı: görsel 7:234

BESLENME

madde başlığı Beslenme 3:148b

ilgili maddeler

Bebek 3:107b

Ekmek 6:89b

Hayvan 8:92b vd.

Sebzeler 15:99b, 100b

Tahıl 16:295a

Vitamin 19:21a

Yağ 19:66b

Yara 19:100b

BESLENME AĞI

madde başlığı Beslenme ağı 3:151b, görsel

ilgili maddeler
Bitki 3:235b
Çevrebilim 4:279b
Fotosentez 7:15a vd.
Kril 11:76b
•Beslenme zinciri

BESLENME BASAMAĞI
ilgili madde Beslenme ağı 3:151a vd.

BESLENME BOZUKLUĞU *ya da* **Beslenme yetersizliği**
ana madde Hastalık 8:43a

BESLENME ZİNCİRİ ekolojide, madde ve enerjinin yiyecek biçiminde bir canlıdan öbürüne aktarıldığı basamaklı süreç: fotosentezle kendi besinini üretebilen bitkiler bu zincirin ilk halkası, dolayısıyla bütün canlıların temel besin kaynağıdır; bitki yiyen otçul hayvanlar bu ilk kaynaktan beslenir ve sonunda bir etçil hayvana yem olarak zincirin sürmesini sağlar
ilgili maddeler
Beslenme ağı 3:151b
Çevre kirliliği 4:284a, 282b

BESMELE Kuran'da Tevbe Suresi dışındaki bütün surelerin başında yer alan ve "esirgeyen, bağışlayan Allah adıyla" anlamına gelen cümle; Hz. Muhammed'in besmelenin her şeyin anahtarı olduğunu belirtmesi, bütün yararlı işlere besmeleyle başlanmasını gelenekselleştirmiştir

BESNİ Adıyaman'ın ilçesi; topraklarının doğusu ve güneyi tarıma elverişlidir; en önemli su kaynağı Göksu'dur; nüf. (1990 geç.): ilçe 89.374, kasaba 26.560
ilgili madde Adıyaman 1:36b

BESSEL, FRIEDRICH WILHELM Alman astronomi bilgini, 1784-1846; 50.000 kadar yıldızın konumunu ölçerek yıldızlar arasındaki uzaklıkların ilk kez doğru biçimde belirlenmesini sağlamıştır
ilgili madde Evren 6:235b, 236a

BESSEMER, SIR HENRY İngiliz mucit, 1813-98
madde başlığı Bessemer 3:153a
ilgili maddeler
Demir ve çelik 5:127b
Teknoloji 17:121a

BESSEMER DÖNÜŞTÜRÜCÜSÜ *ya da* **Bessemer konvertörü**
ilgili maddeler
Bessemer 3:153a
Demir ve çelik 5:127b, görsel
Teknoloji: görsel 17:122

BESSEMER İŞLEMİ
ilgili madde Demir ve çelik 5:127b

BEST, CHARLES HERBERT ABD'li doktor, 1899-1978
madde başlığı Banting ve Best 3:29b, görsel
ilgili madde Şeker hastalığı 16:251a

BESTE
ilgili maddeler
Müzik 13:15b
Şarkı 16:242a
Türk müziği 18:118a

BEŞAMEL SOS
ilgili madde Aşçılık 2:99b

BEŞBIYIK *bak.* **MUŞMULA**

BEŞERİ COĞRAFYA
ilgili madde Coğrafya 4:198a

BEŞGEN
ilgili madde Matematik 12:101b

BEŞ HECECİLER *bak.* **HECENİN BEŞ ŞAİRİ**

BEŞİKDÜZÜ Trabzon'un ilçesi; daha önce Vakfıkebir ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 28.756, kasaba 14.009

BEŞİK SENDROMU *ya da* **Beşik ölümü** sağlıklı gözüken bir bebeğin ani ölümü; genellikle 3 ya da 4 aylık bebeklerde rastlanır; 2 haftalıktan 1 yaşına kadar çocuklarda en sık karşılaşılan ölüm nedenidir; nedeni bilinmiyor

BEŞİKTAŞ İstanbul'un ilçesi; anakent sınırları içinde yer alır; hem bir iş merkezi, hem de kentin yoğun yerleşim alanlarındandır; nüf. (1990 geç.): 203.224

BEŞİKTAŞ SPOR KULUBÜ 1903'te kuruldu; forma renkleri siyah-beyaz; futbol etkinlikleri 1910'da başladı; günümüzde futbol, basketbol, voleybol, atletizm, boks ve halter dallarında etkinlik göstermektedir; futbolda Türkiye birinci liginde (1959-91) yedi kez şampiyon oldu

BEŞİK TONOZ
ilgili maddeler
Kemer 10:161b
Tonoz 17:238a, 238b, görsel

"BEŞİNCİ SENFONİ" Şostakoviç'in yapıtı
ilgili madde Şostakoviç 16:286b

BEŞİR FUAD Türk yazar, 1852-87; Türkiye'de Pozitivizm'i ve Materyalizm'i ilk savunanlardandır; Tanzimat yazarlarının romantizmine karşı Doğalcılık'ı savundu; metafizik düşüncelerin yoğun etkisini kırmak için de Pozitivizm'in ve Materyalizm'in gerekliğini ileri sürdü; 1887'de intihar etti
ilgili madde Doğalcılık 5:260a

BEŞİRİ Batman'ın ilçesi; daha önce Siirt iline bağlıydı; 1990'da il olan Batman'a bağlandı; nüf. (1990 geç.): ilçe 34.385, kasaba 5.202

BEŞİZ aynı anneden tek gebelikte doğan beş kardeş
ilgili madde İkiz 8:312b

BEŞPARMAK DAĞI Ege Bölgesi; Bafa Gölü'nün kuzeyinde; zengin bir orman örtüsüyle kaplıdır; en yüksek noktası 1.442 m

BEŞ TONLU MÜZİK *bak.* **PENTATONİK MÜZİK**

BEŞ YILLIK PLAN bir ülkede ekonomik büyümenin sağlıklı olması için kaynakların eşgüdüm içinde kullanılmasını düzenleyen plan; genellikle beş yıllık süreler için hazırlandığından bu adla anılır; yıllık uygulamalar da bu plan çerçevesinde düzenlenir; ekonomiye devletin egemen olduğu ülkelerde bütünüyle emredici, öbür ülkelerde genellikle kamu kesimi için emredici, özel kesim için yol göstericidir; Türkiye'de 1963'ten bu yana "beş yıllık kalkınma planı" adıyla uygulanmaktadır
ilgili madde Türkiye 18:59b, 62b

BETA *ya da* **Kavgacı Siyam balığı**
madde başlığı Beta 3:153a, görsel
ilgili maddeler
Akvaryum 1:126b
Balık 2:314a

BETA IŞINI *ya da* **Beta parçacığı**
ilgili maddeler
Işınım 8:259a, görsel
Radyoaktiflik 14:183b

BETAMAX
ilgili madde Video 19:7b

BETA PARÇACIĞI *bak.* **BETA IŞINI**

BETATRON
ilgili madde Parçacık hızlandırıcıları 13:326a

BETLEHEM *bak.* **BEYTLEHEM**

BETON
madde başlığı Beton 3:154a, görsel
ilgili maddeler
İnşaat sanayisi 9:59a
Karayolu 10:51a
Kiremit 10:277b
Seramik 15:132b

BETON AĞIRLIK BARAJI *bak.* **AĞIRLIK BARAJI**

BETONARME *ya da* **Donanımlı beton**
ana madde Beton 3:156a, görsel
ilgili maddeler
İnşaat sanayisi 9:58a vd.
Mimarlık 12:231b

BETONYER beton karıştırma makinesi
ilgili madde Beton 3:155a

BEVERLY HILLS Los Angeles'ta semt, California, ABD
ilgili madde Los Angeles 11:283b

BEVLİYE *bak.* **ÜROLOJİ**

BEYAĞAÇ Denizli'nin ilçesi; daha önce Kale ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 7.526, kasaba 3.001

BEYATLI, YAHYA KEMAL Türk şair, 1884-1958
madde başlığı Beyatlı 3:156b, görsel
ilgili maddeler
Milli Edebiyat 12:221a
Türk edebiyatı 18:39b

BEYAZ renk
ilgili madde Renkler 14:215a vd.

BEYAZ ALTIN
ilgili madde Platin 14:98b

BEYAZ AVUSTRALYA SİYASETİ
ilgili maddeler
Avustralya 2:195a
Göç 7:190b

BEYAZ AYI *bak.* **KUTUP AYISI**

BEYAZ BALİNA *ya da* **Ak balina** *ya da* **Beluga** özellikle Kuzey Buz Denizi ve çevresinde yaşayan küçük, dişli balina; küçük gruplar halinde yaşar, balıklar, kafadanbacaklılar ve kabuklularla beslenir; yağı, derisi ve eti için avlanır
ilgili maddeler
Balina 2:331a, görsel
Memeliler: görsel 12:142

"BEYAZ BALİNA, MOBY DICK" Melville'in romanı
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:222b, görsel
Balina 2:331b
Melville 12:140b

BEYAZBİBER
ilgili madde Karabiber 10:24a

BEYAZ CÜCE
ana madde Yıldız 19:171a

BEYAZ DENİZ Kuzey Buz Denizi'nin, SSCB'nin Avrupa topraklarına sokulmuş bölümü; y. öl. y. 90.000 km²; Gorlo Boğazı ile Barent Denizi'ne bağlanır; kuzeybatıda dik yamaçlarla, güneydoğuda ise alçak kıyı şeridiyle çevrelenmiştir; en önemli limanı Arhangelsk'tir; deniz memelileri ve balık türleri açısından zengindir
ilgili maddeler
Leningrad 11:232b
Moskova 12:279b
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:7a

"BEYAZ DİŞ" London'ın romanı

ilgili madde London 11:278a
BEYAZ DUT
ilgili maddeler
Bitki 3:236b
Dut 5:313b vd.
BEYAZ ELLİ GİBON *bak.* **LAR GİBONU**
BEYAZ FARE
ilgili madde Fare 6:254b
BEYAZ FOSFOR
ilgili maddeler
Fosfor 6:330b vd.
Fosforışıma 6:331a
"BEYAZ GEMİ" Aytmatov'un yapıtı
ilgili madde Aytmatov 2:238b
BEYAZ GERGEDAN
ilgili maddeler
Gergedan 7:135a, 136a, görsel
Soyu azalan türler 16:30a
BEYAZGÖZ
ilgili madde İzmarit 9:171a
BEYAZ HARDAL
ilgili madde Hardal 8:31a, görsel
BEYAZ IRK 14. yy'a kadar çoğunlukla Avrupa, Kuzey Afrika ve Ortadoğu'da yaşayan halklar; sömürgecilik hareketiyle birlikte dünyanın hemen her yanına dağılmışlardır
ilgili maddeler
Avrupa 2:183b
Faşizm 2:260b
Irkçılık 8:232b
BEYAZ IŞIK
ilgili maddeler
Renkler 14:215a vd.
Tayf 17:90a vd.
BEYAZIT eskiden **Bayezid** İstanbul'da semt
ilgili maddeler
Bayezid II 3:86a
İstanbul 9:120a
Tulumbacılar 17:321b vd.
BEYAZIT DEVLET KÜTÜPHANESİ
ilgili maddeler
Bayezid Camisi 3:87a
Kütüphane 11:187a
BEYAZIT KULESİ İstanbul
madde başlığı Beyazıt Kulesi 3:157b, görsel
ilgili madde Balyan Ailesi 3:15b
BEYAZ KARINCA *bak.* **TERMİT**
BEYAZ KÖPEKBALIĞI büyük, saldırgan köpekbalığı; okyanusların tropik ve ılıman kesimlerinde yaşar; balıklar, denizaslanları, kuşlar ve çöplerle beslenir; insan için en tehlikeli türdür
ilgili maddeler
Balık 2:306a
Köpekbalığı 11:53b
BEYAZ KUM ULUSAL PARKI New Mexico, ABD
ilgili maddeler
Kum ve çakıl 11:100a
Siva ve alçı: görsel 15:186
BEYAZ NİL Afrika'da ırmak; Nil Irmağı'nı oluşturan iki ana koldan biri; Sudan topraklarında, Malakal ile Hartum arasındaki bölüm; Hartum'da Mavi Nil ile birleşerek Nil Irmağı'nı oluşturur; yatağı sığ ve geniş, havzası bataklıktır; her mevsimde ulaşıma elverişlidir; uzunluğu 800 km
ilgili maddeler
Afrika 1:44a
Nil Irmağı 13:86a
Victoria Gölü 18:334b
BEYAZ ORDU
ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:22b
BEYAZPEYNİR
ilgili madde Peynir 14:67a
BEYAZ RUSYA Avrupa'da tarihi bölge
madde başlığı Beyaz Rusya 3:158b
ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:22b, 16b
BEYAZ RUSYA SOVYET SOSYALİST CUMHURİYETİ SSCB
ana madde Beyaz Rusya 3:158b
BEYAZ SARAY Washington DC, ABD
madde başlığı Beyaz Saray 3:160a, görsel
ilgili madde Washington 19:43a, görsel
BEYAZ ŞARAP
ilgili madde Şarap 16:237b vd.
BEYAZ TURP
ilgili madde Turp 18:11a, görsel
BEYAZ ZAMBAK *ya da* **Mis zambağı**
ana madde Zambak 19:232a, görsel
BEYAZ ZEHİR
ilgili madde Afyon 1:61b
BEYCESULTAN Denizli'nin Çivril ilçesi yakınlarında höyük; 20 m yüksekliğindeki höyükte hiç kesintisiz 40 yapı katı saptanmıştır; Bakır Çağı'nın son katlarında taş temellere oturtulmuş kerpiç duvarlı yapı kalıntıları görülür; Erken Tunç Çağı'ndan başlayarak bütün yerleşmeler surlarla çevrilmiştir; Tunç Çağı'nın orta ve son dönemlerinde hem kendine özgü bir uygarlığı, hem de Anadolu uygarlığının genel özelliklerini ortaya koyar
BEYDAĞ İzmir'in ilçesi; daha önce Ödemiş ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 14.632, kasaba 5.810
BEY DAĞLARI Akdeniz Bölgesi; Batı Toroslar sisteminin parçasıdır; en yüksek noktası 3.069 m
ilgili madde Antalya 1:285a
BEYGİR GÜCÜ *ya da* **BG**
ana madde Güç 7:246a
BEYİN
madde başlığı Beyin 3:161a, görsel
ana madde Sinirler ve sinir sistemi 15:244a vd.
ilgili maddeler
Cerrahi 4:162b
Duyular 5:325a
Felç 6:266b
Göz 7:207b
Koma 10:309a vd.
Kulak 11:96a vd.
Öğrenme 13:265a
Psikiyatri 14:154a
Renkler 14:219b
Solunum 15:319b
Vücut 18:39b
Zihinsel süreçler 19:256a, 255a vd.
BEYİNCİK
ana madde Beyin 3:162a
BEYİN FELCİ *bak.* **DOĞUŞTAN FELÇ**
BEYİN KABUĞU
ilgili maddeler
Beyin 3:161b vd.
Konuşma bozuklukları 10:321b
Körlük 11:63a
BEYİN KANAMASI
ilgili maddeler
Felç 6:267a
Koma 10:309a
BEYİN-OMURİLİK SIVISI beyin karıncıklarında oluşan duru, renksiz sıvı; % 99'u sudur; beyni ve omuriliği sürtünmelere ve darbelere karşı korur; yetişkin bir insanda normal hacmi 100-150 mililitre kadardır; menenjit gibi beyin ve sinir sistemi hastalıklarının tanısında önemli ipuçları sağlar
ilgili maddeler
Beyin 3:161b
Sinirler ve sinir sistemi 15:244b
BEYİN ÖLÜMÜ
ilgili madde Ölüm 13:270a
BEYİN SAPI
ana madde Beyin 3:162b
BEYİN TARAMASI
ilgili madde X ışınları:görsel 19:63
BEYİN YARIMKÜRELERİ
ilgili madde Beyin 3:161b, 162a
BEYİN YIKAMA kişinin bir düşünceye, emre, inanca ya da öğretiye körü körüne bağlanmasını sağlamak için yapılan sistematik çalışma; daha çok siyasal ya da dinsel amaçlarla uygulanır; etkileri psikoterapiyle giderilebilir
BEYİT
ilgili madde Divan edebiyatı 5:250a
BEYKOZ İstanbul'un ilçesi; anakent sınırları içinde; büyük bölümü ormanlarla kaplıdır; İstanbul'un önemli su kaynaklarından Ömerli Barajı bu ilçededir; nüf. (1990 geç.): ilçe 163.452, kent 142.343
ilgili madde Cam ve camcılık 4:113a
BEYKOZ CAM İŞÇİLİĞİ
ilgili madde Cam ve camcılık 4:113a, görsel
BEYLE, MARIE-HENRI *bak.* **STENDHAL**
BEYLERBEYİ Osmanlı Devleti'nde eyalet yönetiminden sorumlu yüksek görevli
ilgili madde Osmanlı İmparatorluğu 13:241b
BEYLERBEYİ SARAYI İstanbul
madde başlığı Beylerbeyi Sarayı 3:164a, görsel
BEYLİKOVA Eskişehir'in ilçesi; daha önce Mihalıççık ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 10.975, kasaba 6.022
BEYOĞLU İstanbul'un ilçesi; anakent sınırları içinde; tarihi Pera semtinin çevresinde genişleyerek önce ilçe, sonra belediye örgütüne kavuşmuştur; nüf. (1990 geç.): 234. 479
BEYOĞLU İstanbul'da semt
madde başlığı Beyoğlu 3:165a, görsel
ilgili madde Belediye 3:124b
BEYPAZARI Ankara'nın ilçesi; orta kesimdeki Beypazarı Ovası'nda tahıl tarımı yapılır; son yıllarda sebzecilik de gelişmeye başlamıştır; nüf. (1990 geç.): ilçe 44.308, kasaba 25.105
BEYRUT Lübnan
madde başlığı Beyrut 3:166b, görsel
ilgili maddeler
Arap-İsrail Savaşları 1:318a
Lübnan 11:296a vd.
BEYŞEHİR Konya'nın ilçesi; toprakları, Beyşehir Gölü'nü de kapsayan çöküntü alanı ile çevresindeki dağlardan oluşur; dağların etkileri zengin bir orman örtüsüyle kaplıdır; tahıl, şekerpancarı ve haşhaş üreticiliği ile balıkçılık önemli geçim kaynaklarıdır; nüf. (1990 geç.): ilçe 95.957, kasaba 31.777
ilgili madde Anadolu Beylikleri 1:249b,

tablo
BEYŞEHİR GÖLÜ Akdeniz Bölgesi: Göller Yöresi'nde Türkiye'nin üçüncü büyük gölü; y.öl. 675 km²
ilgili maddeler
Göl 7:201b
Türkiye 18:46b, görsel
BEYTANYA İsrail; Kudüs yakınındaki Zeytin Dağı'nda köy
ilgili madde İsa, Hz.: görsel 9:81
BEYTLEHEM *ya da* **Betlehem** İsrail işgali altındaki Filistin toprakları
madde başlığı Beytlehem 3:167a
ilgili madde Haçlı Seferleri 7:322a
BEYTÜLMAL Şam, Suriye
ilgili madde İslam sanatı: görsel 9:98
BEYTÜŞŞEBAP Şırnak'ın ilçesi; daha önce Hakkâri iline bağlıydı; 1990'da il olan Şırnak'a bağlandı; nüf. (1990 geç.): ilçe 40.797, kasaba 22.391
BEYZBOL
madde başlığı Beyzbol 3:168a, görsel
ilgili madde Eldiven: görsel 6:104
BEZ BEBEK
ilgili madde Bebek 3:110b, görsel
BEZE *bak.* **SALGIBEZİ**
BEZELYE
madde başlığı Bezelye 3:170b, görsel
ilgili maddeler
Kalıtım ve genetik: görsel 9:281
Mendel 12:144b vd.
Tohum: görsel 17:227
BEZİRYAĞI
ilgili maddeler
Boya ve cila 3:316a
Keten 10:198b
BG *bak.* **BEYGİR GÜCÜ**
B GRUBU VİTAMİNLERİ
ana madde Vitamin 19:21b vd.
BHAGAVADGİTA Hindu dininin en önemli kutsal metinlerinden; Sanskrit dilinde "Tanrının şarkısı" anlamındadır; tanrı Vişnu'nun yeryüzündeki görünümlerinden biri olan Krişna ile bir savaşçının, iyilik ve kötülüğe ilişkin epik şiir biçiminde yazılmış söyleşisini içerir
BHOPAL Hindistan'da kent; Madya Pradesh eyaletinde yönetim ve sanayi merkezi; 1984'te tarihin en korkunç sanayi kazalarından birine sahne oldu; Union Carbide adlı ABD şirketine bağlı bir tarım ilacı fabrikasından çevreye yayılan zehirli gaz, 2.500 kişinin ölümüne, 50.000 kişinin ciddi biçimde zarar görmesine yol açtı; nüf. 671.018 (1981)
ilgili madde Kaza 10:131b
BHUTAN
madde başlığı Bhutan 3:171b
ilgili maddeler
Himalaya Dağları 8:160b
Tibet 17:191b
BHUTTO, BENAZİR *bak.* **BUTTO, BENAZİR**
BHUTTO, ZÜLFİKÂR ALİ *bak.* **BUTTO, ZÜLFİKÂR ALİ**
"BIÇAĞIN UCU" Attilâ İlhan'ın romanı
ilgili madde İlhan 8:328b
BILDIRCIN
madde başlığı Bıldırcın 3:172a, görsel
ilgili madde Kuş: görsel 11:124
BILDIRCIN KILAVUZU
ilgili madde Yelve ve saztavuğu 19:139b, görsel
BINGILDAK
ilgili madde İskelet 9:90b
BIRAKINIZ YAPSINLAR Fransızca **Laissez-faire** devlet müdahalesini en aza indiren ekonomi politikası
ana madde Kapitalizm 10:13a
BIYIKLIBALIK sazangiller familyasından çok sayıda tatlı su balığının ortak adı
ilgili madde Balık: görsel 2:308
BIYIKLI BAŞTANKARA
ilgili madde Baştankara 3:69b, görsel
BİAFRA Nijerya'da bölge; 1967'de bağımsızlığını ilan ederek ayrı bir devlet kurdu; 1970'e kadar süren iç savaşta federal hükümete yenik düştü ve yeniden Nijerya'ya katıldı
ilgili maddeler
Kıtlık ve açlık 10:232b
Nijerya 13:81a
BİALİK, HAİM NAHMAN Yahudi yazar ve şair, 1873-1934; İbrani edebiyatının önde gelen adlarından; Rusya'da doğdu; çağdaş İbranice'yi esnek bir şiir diline dönüştürdü
ilgili madde İbrani edebiyatı 8:266b
BİAT İslam toplumlarında devlet başkanlarının dinsel yargı gücüne sahip olabilmeleri, meşru ve yetkili sayılabilmeleri için halktan aldıkları söz, bağlılık andı; Hz. Muhammed Müslümanlar'dan biat almıştı, halifeleri de buna uydular; Emeviler döneminden başlayarak halifeliğin saltanatla birleşip babadan oğula geçen bir kurum olmasından sonra biat biçimsel bir gelenek olarak sürdü
BİATLON kayak krosu ile tüfek nişancılığı dallarından oluşan kış sporları karşılaşması
ilgili maddeler
Kayak 10:118a
Olimpiyat Oyunları: tablo 13:172
BİBER
madde başlığı Biber 3:172b, görsel
•Karabiber; Kırmızı biber
BİBERİYE
madde başlığı Biberiye 3:173b, görsel
ilgili maddeler
Baharat 2:271b
Çiçek 4:300a
BİBİHANIM MEDRESESİ Semerkant
ilgili madde Semerkant 15:118a
BİÇERBAĞLAR ekinleri biçtikten sonra demetler halinde bağlayan tarım makinesi; bağlama işlemini otomatik olarak yapan ilk biçerbağların patenti 1850'de alındı; 1930'lara kadar atla çekilen ve demetleri mekanik olarak düğümleyen modeller kullanıldı; günümüzde daha çok biçerdöver kullanılmaktadır
ilgili madde Tarım tarihi 17:29a
BİÇERDÖVER tarım makinesi
ilgili maddeler
Buğday: görsel 4:41
Tarım makineleri 17:19b, görsel
Tarım tarihi 17:29b, görsel
Tarım ve hayvancılık 17:34a
BİÇİMBİLİM *ya da* **Morfoloji** dilbilgisi; sözcüklerin yapısını inceleyen bilim dalı; dilleri, sözcükleri oluşturan ögelere ya da anlambirimlere ayırırarak inceler; ayrıca var olan sözcüklerden türemiş yeni sözcükleri araştırır
ilgili madde Dilbilgisi 5:228a
BİÇİMLENDİRME *ya da* **Model yapımı** heykel
ana madde Heykel 8:139b, 140a vd., görsel
BIELA, WILHELM VON Avusturyalı astronom, 1782-1856
ilgili madde Kuyrukluyıldız 11:149a
BIELA KUYRUKLUYILDIZI
ilgili madde Kuyrukluyıldız 11:149a
BİGA Çanakkale'nin ilçesi; ilin en gelişmiş ilçelerinden biridir; başlıca ekonomik etkinlik tarım ve tarıma dayalı sanayidir; nüf. (1990 geç.): ilçe 76.313, kasaba 20.761
BİGADİÇ Balıkesir'in ilçesi; dağlık bir bölgede yer alan ilçede tarım, tavukçuluk, arıcılık ve ormancılık yapılır; nüf. (1990 geç.): ilçe 52.354, kasaba 12.914
BİGA YARIMADASI Marmara Bölgesi
ilgili madde Çanakkale 4:242a vd.
BIG BANG KURAMI *bak.* **BÜYÜK PATLAMA KURAMI**
BIG BEN Londra, İngiltere; parlamento binası olarak kullanılan Westminster Sarayı'nın çanıyla ünlü saat kulesi
ilgili maddeler
Londra: görsel 11:279
Saat 14:319b
BİHZAD İranlı ressam, y. 1455- y. 1536
ilgili maddeler
İran sanatı 9:74a
Minyatür 12:240b
BİKAA VADİSİ Lübnan
ilgili madde Lübnan 11:294b, 295a
BİKİLA, ABEBE Etiyopyalı atlet, 1932-73; Olimpiyat Oyunları'da maraton koşusunu iki kez kazanmış tek sporcudur; 1960'ta yarışın büyük bölümünü çıplak ayakla koştu; ikinci Olimpiyat şampiyonluğunu 1964'te kazandı; geçirdiği bir trafik kazası yüzünden 1969'da sporu bıraktı
ilgili madde Maraton 12:60b
BİKİNİ Marshall Adaları'nda atol; deniz alçaldığında suyun 2 m kadar üstüne çıkan birkaç adacıktan oluşur; yerli halkı, 1946-58 arasında ABD'nin bölgede yürüttüğü nükleer denemeler nedeniyle boşaltılmıştır
ilgili madde Pasifik Adaları 14:20b
B_2 VİTAMİNİ *ya da* **Riboflavin**
ana madde Vitamin 19:22a
BIKO, STEPHEN Güney Afrikalı siyasal önder, 1946-77; Güney Afrika'daki "Siyah Bilinci" hareketinin kurucusu; 1968'de Siyah öğrencilerden oluşan Güney Afrikalı Öğrenciler Örgütü'nü (SASO) kurdu; aynı yıl Siyah Halklar Kongresi'nin (BPC) onur başkanlığına seçildi; 1973'te toplantı, eylem ve demeç verme hakları kısıtlandı; birkaç kez tutuklandı; gözaltında bulunduğu sırada başına yediği darbeler nedeniyle öldü
BİLAL-İ HABEŞİ İslam dininde ilk müezzin, ö. 641; Habeş asıllı bir köleydi; Hz. Ebubekir tarafından satın alınıp azat edildi, İslam dinini ilk kabul edenlerdendir; Hz. Muhammed'le birlikte 622'de Medine'ye göç etti; ezan emrolununca Hz. Muhammed onu müezzinliğe atadı; 630'da Mekke'nin alınmasından sonra Kâbe'nin damında ilk ezanı okudu
BİLANÇO
ilgili madde Muhasebe 12:305b
BİLARDO
madde başlığı Bilardo 3:174a, görsel
ilgili madde Uğraşı: görsel 18:173
BILBAO İspanya'da kent; Bask Bölgesi'nde, Vizcaya ilinin başkenti; Nervión Ir-

mağı'nın ağzında, kıyıdan 13 km içerde yer alır; 14. yy'dan bu yana önemli bir liman kentidir; nüf. 382.413 (1987 tah.)
ilgili maddeler
Basklar ve Bask Bölgesi 3:59b
İspanya 9:103a
BİLDİRME KİPİ *ya da* **Haber kipi**
ilgili madde Fiil 6:284b
BİLECİK il
madde başlığı Bilecik 3:176a, görsel, harita
BİLECİK kent
ana madde Bilecik 3:178a, görsel
BİLEĞİTAŞI
ilgili maddeler
Aşındırıcı 2:104a, 105a
Kumtaşı 11:99a
BİLEK
•Ayak bileği; El bileği
BİLEK KEMİĞİ
ilgili madde İskelet 9:90b
BİLEME
ilgili madde Aşındırıcı 2:105a
BİLEŞİK *bak.* **KİMYASAL BİLEŞİK**
BİLEŞİK CÜMLE
ilgili madde Cümle 4:220a
BİLEŞİK FAİZ
ilgili madde Faiz 6:249b
BİLEŞİK FİİL
ilgili madde Fiil 6:286a
BİLEŞİKGİLLER bütün dünyaya dağılmış 15-20.000 kadar türü içeren bitki familyası
ilgili madde Çiçek 4:300a
•Ayçiçeği; Devedikeni; Enginar; Hindiba; Karahindiba; Kasımpatı; Kozmos; Marul; Papatya; Peygamberçiçeği; Yıldızçiçeği; Yıldızpatı
BİLEŞİK GÖZ *bak.* **PETEKGÖZ**
BİLEŞİK İSİM
ilgili madde İsim 9:84a vd.
BİLEŞİK MERCEK
ilgili madde Mercek 12:156a
BİLEŞİK MEYVE
ilgili madde Meyve 12:184b, görsel
•Ahududu; Böğürtlen
BİLEŞİK MİKROSKOP
ilgili madde Mikroskop 12:215a
BİLEŞİK SIFAT
ilgili madde Sıfat 15:172b
BİLEŞİK SÖZCÜK
ilgili maddeler
Sözdizimi 16:38b vd.
Türkçe 18:30a
Yazım kuralları 19:129b
•Bileşik fiil; Bileşik isim; Bileşik sıfat
BİLEŞİK YAPRAK
ilgili madde Yaprak 19:98a, görsel
BİLEŞİK ZAMAN
ilgili madde Fiil 6:285b
BİLEŞKE HIZI
ilgili madde Hız 8:154b vd.
BİLGE, GAZANFER Türk güreşçi, d. 1924; 1946'da Stockholm'deki Avrupa Şampiyonası'nda 62 kilo serbestte altın madalya aldı, 1948 Londra Olimpiyat Oyunları'nda aynı dal ve ve aynı kiloda şampiyon olurken bütün karşılaşmalarını tuşla kazandı
ilgili madde Güreş 7:304a
BİLGE KAĞAN Göktürk hükümdarı, 683-734
madde başlığı Bilge Kağan 3:178b
ilgili madde Göktürkler 7:200a
BİLGE KAĞAN YAZITI
ilgili madde Orhun Anıtları 13:199a vd.
BİLGİ BANKASI *bak.* **VERİ BANKASI**
BİLGİİŞLEM
ilgili maddeler
Bankalar ve bankacılık 3:29a
Bilgisayar 3:186a
BİLGİNER, RECEP Türk oyun yazarı, d. 1922; oyunlarında genellikle Türk toplum yapısını ele alır; büyük ilgi çeken *İsyancılar*'da (1964) köylülerin mücadelesini anlatır; öbür tanınmış yapıtları *Utanç Dünyası* (1968), *Parkta Bir Sonbahar Günüydü* (1976) ve *Yunus Emre*'dir (1976)
BİLGİSAYAR *ya da* **Kompüter**
madde başlığı Bilgisayar 3:179a, görsel
ana madde Elektronik 6:119a vd.
ilgili maddeler
Ateşli silahlar 2:136a
Basım 3:52a, 56a vd.
Çalışma ve işgücü 4:229b, görsel
Dedektif: görsel 5:101
Eğitim: görsel 6:69
Gazete ve gazetecilik 7:88b, 89b, görsel
Grafik sanatlar 7:223a
Hesap makinesi 8:136a
İkili sayı sistemi 8:295a vd.
İletişim 8:326a
Matematik 12:94a
Özürlülerin eğitimi 13:288a
Radar 14:175b
Radyo ve televizyon yayınları 14:194b
Robot 14:251b
Sözcükişlem 16:36b
Telekomünikasyon 17:129b
•Mikroişlemci
BİLGİSAYAR DİLİ *bak.* **BİLGİSAYAR PRORAMLAMA DİLİ**
BİLGİSAYARLI FOTODİZGİ
ilgili madde Basım 3:52a
BİLGİSAYARLI TOMOGRAFİ
ilgili maddeler
Tıp 17:183b
X ışınları 19:62a, görsel
BİLGİSAYAR PROGRAMI *bak.* **PROGRAM**
BİLGİSAYAR PROGRAMLAMA DİLİ *ya da* **Bilgisayar dili** bilgisayarda program• yazarken kullanılan dillerin ortak adı; çoğu özel amaçlar için geliştirilmiş birçok bilgisayar programlama dili vardır; örn. BASIC ve COBOL
ilgili madde Bilgisayar 3:184b
BİLHARZİYOZ *bak.* **ŞİSTOZOMİYAZ**
BİLİM
madde başlığı Bilim ve bilimsel yöntemler 3:191a
ilgili maddeler
Descartes 5:198b
Devrim 5:209b
Pozitivizm 14:138a
Psikoloji 14:154b
Rönesans 14:290b
•*bilim dallarının adları, örn.* Astronomi; Biyoloji; Fizik; Kimya; Matematik; Toplum bilimleri
BİLİMKURGU
madde başlığı Bilimkurgu 3:188a, görsel
ilgili maddeler
Asimov 2:59a vd.
Robot 14:251b vd.
Sinema 15:229b, görsel, 234a
Uzay araştırmaları 18:245a
Verne 18:326b
Wells 19:52a
BİLİMSEL ARAŞTIRMA *bak.* **ARAŞTIRMA**
BİLİMSEL DEVRİM
ana madde Devrim 5:209b
BİLİMSEL YÖNTEM
madde başlığı Bilim ve bilimsel yöntemler 3:191a
ilgili madde Pozitivizm 14:138a, 138b
BİLİNÇ insanın kendi içinde ve dış dünyada olup bitinleri algılama, anlama, tanıma ve ayırt etme yetisi
ilgili maddeler
Beyin 3:162a
Ruh hastalıkları 14:295b, 296a
BİLİNÇ AKIŞI *ya da* **Bilinç akımı** izlenimlerin, duygu ve düşüncelerin serbest çağrışım biçiminde akıldan geçmesi; romanlarda, karakterlerin iç dünyalarını betimlemek için kullanıldı; en iyi örneklerinden biri James Joyce'un *Ulysses* (1922) adlı romanıdır
ilgili maddeler
Joyce 9:223a
Proust 14:152a
Roman 14:274b
Woolf 19:59b
BİLİNÇALTI *ya da* **Bilinçdışı**
ilgili maddeler
Freud 7:50a
Gerçeküstücülük 7:133b
Jung 9:226a
Psikiyatri 14:154a
Ruh hastalıkları 14:296a
Rüya 14:308a
BİLİNÇ YİTİMİ *ya da* **Bilinç kaybı**
ilgili maddeler
İlkyardım 9:11b
Sara 15:57a
BİLİNEMEZCİLİK *ya da* **Agnostisizm** İnsanın kendi deneyimleriyle elde ettiği bilgilerin dışında hiçbir şeyin bilinemeyeceğini ileri süren öğreti; genellikle dinsel inançlarla ilgili olarak, hem tanrıcılığın hem de tanrıtanımazlığın reddi biçiminde kullanıldı
BİLİRKİŞİ bir davada, özel ve teknik bilgi gerektiren konularda görüşüne başvurulan kişi
ilgili madde Duruşma 5:312a
BİLİRUBİN omurgalıların karaciğerinden salgılanan kahverengimsi sarı renkte safra pigmenti; alyuvarlardaki hemoglobinin yıkımı sonucunda kemik iliği hücrelerinde ve karaciğerde oluşur; safra taşlarına yol açabilir; safra yapımı ya da boşaltımı aksarsa kan dolaşımına karışarak sarılığa neden olur
ilgili madde Karaciğer 10:26a
BİLİŞİM *ya da* **Enformatik** bilginin saklanması, işlenmesi, denetlenmesi, yeniden kullanılması ve iletilmesine ilişkin konuları ele alan bilim dalı; bu amaçla, çeşitli bilimlerin kavram ve yöntemlerini uygun teknolojilerle bir araya getirir; bilgisayarlardan ve bilgisayar teknolojisinin tüm olanaklarından yararlanır; günümüzde bankalar, şirketler, tıp, tasarım, eğitim ve hatta kişisel kullanımlara kadar yaşamın bütün alanlarına girmiştir
•Bilgiişlem; Bilgisayar
BİLKENT ÜNİVERSİTESİ Ankara
ilgili madde Üniversite ve yüksekokullar: tablo 18:269

BILLBOARD
ilgili madde Grafik sanatlar 7:224b
"BİLLUR KÖŞK MASALLARI" Türk masalları; ilk kez 1872'de *Billur Köşk* adıyla kitap olarak basılmıştır
ilgili madde Ejderha 6:81b
BİLMECE
madde başlığı Bilmece 3:192b
ilgili madde Akrostiş 1:122b
•Bulmaca
BİLMEZLİKTEN GELME *bak.* **TECAHÜL-İ ARİF**
BİLYELİ RULMAN sürtünmeyi azaltmak amacıyla tasarımlanmış makine parçası; bir yatak• ve serbestçe hareket edebilecek biçimde yerleştirilmiş bilye dizisinden oluşur
ilgili madde Sürtünme 16:208a
BİLYE OYUNU *ya da* **Misket oyunu**
ilgili maddeler
Çocuk oyunları 5:38a
Oyuncak 13:261b
BİMARHANE Amasya
ilgili madde Amasya 1:195a
BİMARİSTAN EL-NURİ ortaçağda Şam'da kurulmuş hastane ve tıp fakültesi
ilgili madde Hastane 8:45b
BİN ADALAR Güney Amerika
ilgili madde Amazon ırmağı 1:196a
BİNBAŞI Türk Silahlı Kuvvetleri'nde yüzbaşı ile yarbay arasındaki rütbe; bu rütbede üç yıl görev yapanlar kıdemli binbaşı olurlar
BİNBİRDİREK SARNICI İstanbul
ilgili madde Bizans İmparatorluğu 3:255b
"BİNBİR GECE MASALLARI" Doğu edebiyatı
madde başlığı Binbir Gece Masalları 3:194a
ilgili maddeler
Arapça 1:314a
Çocuk edebiyatı 5:9a
Harun Reşid 8:39b
Periler ve peri masalları 14:47b
Saray 15:60a
BİNBOĞA DAĞLARI Orta Toroslar'ın kuzeydoğu uzantısını oluşturan sıradağ; en yüksek noktası 2.957 m
ilgili madde Akdeniz Bölgesi 1:112b vd.
BİNÇİÇEK CAM İŞİ
ilgili madde Cam ve camcılık 4:109a
BİNDALLI
ilgili madde Nakış 13:26a
BİNDİRME KAPLAMA
ilgili maddeler
Deniz tekneleri 5:180b
Gemi ve gemi yapımı 7:112b
"1900" Bertolucci'nin filmi
ilgili madde Bertolucci 3:147b
1961 ANAYASASI
ana madde Anayasa 1:264b vd.
ilgili maddeler
Anayasa Mahkemesi 1:265a
Demokrasi 5:144a vd.
Grev 7:230b
Parlamento 14:9a, 12b
Sansür 15:54b
Seçim 15:104b, 105a
Sendika 15:123a, 124a
Siyasal partiler 15:282b
Siyasal ve yerel yönetim 15:287a
1905 DEVRİMİ Rusya
ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:20b
1917 DEVRİMİ *bak.* **EKİM DEVRİMİ**
1989 N1 Neptün'ün uydusu
ilgili madde Neptün 13:56a
"1984" Orwell'in romanı
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:26a
1982 ANAYASASI
ilgili maddeler
Anayasa 1:265a
Başbakan 3:62b
Demokrasi 5:144b
Laiklik 11:194b
Parlamento 14:12a, 12b vd.
Sansür 15:54b
Sendika 15:124b
Sıkıyönetim 15:181a
Siyasal partiler 15:283a
1921 ANAYASASI
ilgili maddeler
Anayasa 1:264b
Atatürk 2:124b
Siyasal ve yerel yönetim 15:287a
1929 BUNALIMI *bak.* **BÜYÜK DÜNYA BUNALIMI**
1924 ANAYASASI
ilgili maddeler
Anayasa 1:264b
Başbakan 3:62b
Sendika 15:122b
Sıkıyönetim 15:180b
Siyasal ve yerel yönetim 15:287a
BİNEK ARABASI
ilgili madde Ulaşım 18:180b vd., görsel
BINET, ALFRED Fransız psikolog, 1857-1911; deneysel psikoloji alanındaki katkıları ve zekâ ölçümü için geliştirdiği yeni tekniklerle tanınır; çocukların ve sanatçı, matematikçi, satranç oyuncusu gibi seçkin kişilerin kişilik yapılarını ve zihinsel özelliklerini incelemek amacıyla çeşitli testler uyguladı; deneysel eğitim ve telkin üzerinde çalıştı
ilgili madde Zekâ 19:247a
BİNGAZİ Libya; Sirte Körfezi'ndeki en büyük liman ve Libya'nın ikinci büyük kenti; II. Dünya Savaşı'nda büyük ölçüde yıkıldı; içme suyu gereksinimi deniz suyunun arıtılmasıyla karşılanır; dünyanın en büyük deniz suyu arıtma tesislerinden biri buradadır; eğitim ve kültür merkezi; nüf. 446.250 (1988 tah.)
ilgili madde Libya 11:246b, 248a
BİNGÖL il
madde başlığı Bingöl 3:195a, görsel, harita
BİNGÖL eskiden **Çapakçur** kent
ana madde Bingöl 3:197a, görsel
BİNGÖL DAĞLARI Doğu Anadolu Bölgesi'nde volkanik kökenli dağ; en yüksek noktası 3.194 m
ilgili maddeler
Bingöl 3:195a
Doğu Anadolu Bölgesi 5:271a
BİNGÖL DEPREMİ
ilgili madde Deprem 5:187a
BİN GÜN SAVAŞI 1899-1902, Kolombiya
ilgili madde Kolombiya 10:308a
BİNİCİLİK
madde başlığı Binicilik 3:198a, görsel
ilgili madde Olimpiyat Oyunları: tablo 13:155
"BİNLER SENFONİSİ" Mahler'in senfonisi
ilgili maddeler
Koro ve Koral Müzik 11:16a
Mahler 12:7b
1848 DEVRİMLERİ Avrupa'da krallık yönetimlerine karşı cumhuriyetçi ayaklanmalar dizisi; Sicilya'da başladı, daha sonra Fransa, Almanya, İtalya ve Avusturya'ya sıçradı; ayaklanmalar krallık yönetimlerince bastırıldı; genel oy hakkı, basın ve toplantı özgürlüğü gibi demokratik kazanımlardan geri dönüldü; krallık yönetimleri pekişti
ilgili maddeler
İsyan 9:138a
Napolyon 13:35a
1812 SAVAŞI ABD ile İngiltere arasında savaş; Napolyon Savaşları sırasında ABD'nin deniz ticaretinin İngiltere tarafından engellenmesi nedeniyle çıktı ve kesin bir sonuca ulaşamadı; taraflar 1814'te Gent Antlaşması'nı imzalayarak savaş öncesi koşullara döndüler; en önemli sonucu ABD'nin Avrupa'ya bağımlılığının azalması ve milliyetçilik duygularının artması oldu
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:211a
Kanada 9:315a
1876 ANAYASASI *ya da* **Kanun-ı Esasi**
ilgili maddeler
Abdülhamid II 1:16b
Anayasa 1:264b
Atatürk 2:117a
Başbakan 3:62b
Birinci ve İkinci Meşrutiyet 3:211b vd.
Hukuk 8:216a
Jön Türkler 9:223b
Sıkıyönetim 15:180b
BİNTURONG GD Asya'ya özgü gececi, etçil memeli hayvan; ağaç tepelerinde yaşar
ilgili madde Miskkedisi 12:243a
"1793 DEVRİMİ" Hugo'nun romanı
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:41a
BIOKO *ya da* **Fernando Po** Ekvator Ginesi'ne bağlı ada; Batı Afrika kıyısında volkanik bir adadır; 1472'de Portekizliler'ce keşfedildi; 1778'den sonra ada üzerinde İspanyollar hak öne sürdüler; halkın büyük bölümünü adanın yerlileri ile Afrikalı kölelerin soyundan gelenler oluşturur; 1970'lerdeki baskıcı yönetim döneminde kakao, çay ve kahve üretimi azalmıştır; nüf. 70.000 (1983 tah.)
ilgili madde Ekvator Ginesi 6:96a
BIOT, JEAN Fransız fizikçi, 1774-1862; Félix Savart'la birlikte, bir telden geçen akımın oluşturduğu magnetik alanın şiddetinin tele olan uzaklıkla ters orantılı olduğunu belirten Biot-Savart yasasını ortaya koydu
ilgili madde Balon 3:12a
BİRA
madde başlığı Bira ve biracılık 3:201a
ilgili maddeler
Alkol 1:154a vd.
Malt 12:27b
Maya 12:110a
Münih 12:332b
Şerbetçiotu 16:260b
"BİR ADAM YARATMAK" Kısakürek'in tiyatro oyunu
ilgili madde Kısakürek 10:227a
BİRAHANE
ilgili madde Bira ve biracılık: görsel 3:202
BİRA MAYASI

ana madde Maya 12:110a vd.
ilgili maddeler
Bira ve biracılık 3:201a, 202a
Fırıncılık 6:282a
"1 + 1= 1" Nâzım Hikmet'in şiir kitabı
ilgili madde Nâzım Hikmet 13:43b
"BİRAZ GELİR MİSİNİZ" Nesin'in tiyatro oyunu
ilgili madde Nesin 13:60b
"BİR BALO GECESİ" Çallı'nın tablosu
ilgili madde Çallı: görsel 4:231
"BİR CIGARA İÇİMİ" Rifat'ın şiir kitabı
ilgili madde Rifat 14:240a
BİRÇENEKLİLER tek çeneği ya da çim yaprağı olan bitkileri içeren sınıf
ilgili maddeler
Bitki: tablo 3:234
Tohum 17:227b
Yaprak 19:98b
"BİR ÇOCUĞUN HAYATI" Daudet'nin romanı
ilgili madde Daudet 5:93a
"BİR ÇUVAL İNCİR" Shaw'un tiyatro oyunu
ilgili madde Shaw 15:168b
"BİR DELİKANLININ HİKÂYESİ" *bak.* **"GÖNÜL Kİ YETİŞMEKTE"**
"BİR DELİNİN GÜNCESİ" Gogol'ün yapıtı
ilgili madde Gogol 7:181b
BİRDİRBİR çocuk oyunu
ilgili madde Çocuk oyunları 5:39a, görsel
BİRECİK Şanlıurfa'nın ilçesi; topraklarından geçen Fırat Irmağı'nın ulaşıma elverişli olması nedeniyle Birecik kasabasında ticaret önem kazanmıştır; nüf. (1990 geç.): ilçe 58.643, kasaba 28.528
ilgili madde Doğayı koruma 5:267b
"BİR ENDÜLÜS KÖPEĞİ" Buñuel'in filmi
ilgili madde Buñuel 4:60b
BİREŞEYLİ yalnızca erkek ya da yalnızca dişi üreme hücresi üreten çiçek
ilgili maddeler
Dut 5:314a
Hıyar 8:153a
BİREŞİM *ya da* **Sentez** basit moleküllerden yola çıkarak daha karmaşık moleküllerin elde edilmesi; belli koşullarda, moleküllerdeki kimyasal bağlar koparak yenileri oluşur; karmaşık bir bileşiğin bireşimlenmesi bir dizi bağımsız tepkimeyle gerçekleşir
ilgili madde İlaç 8:318b
BİRET, İDİL Türk kadın piyanist, d. 1941
madde başlığı Biret 3:203b, görsel
BİREVCİKLİ çiçekleri bireşeyli• olan türlerde, erkek ve dişi çiçekleri aynı gövdede barındıran bitki
ilgili maddeler
Erdişi 6:167a
Huşağacı 8:218a
Üreme 18:282b
BİREYSEL HAK VE ÖZGÜRLÜK
ilgili maddeler
Siyasal ve yerel yönetim 15:285a, 285b, 286a
Suç 16:153b
"BİR FAUN'UN ÖĞLEDEN SONRASINA PRELÜD" Debussy'nin bestesi
ilgili madde Debussy 5:99b
"BİR FİLİZ VARDI" Orhan Kemal'in romanı
ilgili madde Orhan Kemal 13:199b
BIRGER JARL İsveçli devlet adamı, ö. 1266
ilgili madde Stockholm 16:139b
"BİR GÜN BÜYÜYECEKSİN" Seyda'nın romanı
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:18a
"BİR GÜNLÜK DÜŞ VE GERÇEK" Behrengi'nin öykü kitabı
ilgili madde Behrengi 3:118a
"BİR HALK DÜŞMANI" Ibsen'in tiyatro oyunu
ilgili madde Ibsen 8:268a
BİRHÜCRELİ HAYVANLAR *bak.* **TEKHÜCRELİ HAYVANLAR**
BİRİNCİ ARAP-İSRAİL SAVAŞI 1948-49
ana madde Arap-İsrail Savaşları 1:317a
BİRİNCİ BALKAN SAVAŞI 1912
ana madde Balkan Savaşları 3:7b
ilgili madde İttihat ve Terakki Cemiyeti 9:153a
BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI 1914-18
madde başlığı Birinci Dünya Savaşı 3:204a, görsel
ana madde Savaş ve savaş araçları 15:79b vd., görsel
ilgili maddeler
Almanya 1:170a
Amerika Birleşik Devletleri 1:213b
Arabistan 1:310a vd.
Avusturya İmparatorluğu 2:211b
Balkanlar 2:334b
Balon 3:12b vd.
Belçika 3:123a
Bomba 3:283a
Botha 3:311a
Çanakkale Savaşları 4:247a
Denizaltı 5:148b
Deniz kuvvetleri 5:163a
Deniz savaşları 5:174a vd.
Fransa 7:31a
Güdümlü balon 7:248a
Havacılık tarihi 8:61b
Hava kuvvetleri 8:73b
İngiltere 9:46a vd.
Japonya 9:193b
Kale ve tahkimat 9:278b
Kamuflaj 9:298a
Kan 9:304a
Kızılhaç 10:246a
Lawrence 11:220a, 220b
Lozan Barış Antlaşması 11:288b
Macaristan 11:302b
Mısır 12:199a
Osmanlı İmparatorluğu 13:238a
Polonya 14:114a
Sevr Antlaşması 15:155a
Sivil savunma 15:266a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:21a
Suikast 16:171a
Tank 16:320b
Taşımacılık 17:72a
Uluslararası ilişkiler 18:197a
Yaz saati 19:130b
Zırh 19:254a
BİRİNCİ DÜNYA SERGİSİ 1851
ilgili maddeler
Sanayi tasarımı 15:48b
Sergi, fuar ve panayırlar 15:136a, görsel
BİRİNCİ ENTERNASYONAL *ya da* **Uluslararası Emekçiler Birliği**
ilgili maddeler
Engels 6:156b
Sosyalizm 15:326a, 326b
BİRİNCİ HAÇLI SEFERİ 1096-99
ana madde Haçlı Seferleri 7:320a vd.
ilgili madde Anadolu Beylikleri 1:244b
BİRİNCİ İNÖNÜ SAVAŞI Ocak 1921
ilgili maddeler
Atatürk 2:122a
İnönü 9:52a vd.
Kurtuluş Savaşı 11:118a
BİRİNCİL EŞEYSEL ÖZELLİKLER
ilgili madde Cinsellik ve eşey 4:195a
BİRİNCİL RENKLER başka renklerden elde edilemeyen üç temel renk
ana madde Renkler 14:215b vd.
BİRİNCİ MEŞRUTİYET 1876-78
madde başlığı Birinci ve İkinci Meşrutiyet 3:211a
ilgili maddeler
Abdülhamid II 1:16b vd.
Belediye 3:124b
Osmanlı İmparatorluğu 13:237b
BİRİNCİ SÜVARİ
ilgili madde Deniz taşımacılığı 5:178b
BİRİNCİ TRİUMVİRLİK Roma İmparatorluğu'nda Jül Sezar, Pompeius ve Crassus'un kurdukları üçlü yönetim, İÖ 60
ilgili maddeler
Jül Sezar 9:227b
Pompeius 14:119b
Roma İmparatorluğu 14:264b
BİRİNCİ ULUSAL MİMARLIK AKIMI
ilgili maddeler
Kemaleddin Bey 10:156a
Tek 17:105a
Türk mimarlığı 18:114a
BİRİNCİ VİYANA KUŞATMASI 27 Eylül-14 Ekim 1529
ana madde Viyana kuşatmaları 19:27b
BİRİNCİ YENİ *bak.* **GARİP**
BİRİNCİ ZAMAN *ya da* **Paleozoyik Zaman** Dünya'nın jeolojik tarihindeki üç ana zaman diliminin ilki; 570 milyon yıl önce başlayıp 345 milyon yıl sürmüştür; yeryüzünde yaşamın başlaması, denizlerin ve dağların oluşması ve suyosunlarından ilk eğreltiotları ile ağaçların evrimleşmesi bu döneme rastlar; solucanlar ve öbür omurgasızlar, daha sonra da böcekler, balıklar, amfibyumlar ve sürüngenler bu dönemde yeryüzünde belirdi
ana madde Jeoloji 9:205a vd.
•Devoniyen Dönem; Kambriyen Dönem; Karbonifer Dönem; Ordovisiyen Dönem; Permiyen Dönem; Silüriyen Dönem
"BİR KADININ PENCERESİNDEN" Rifat'ın romanı
ilgili madde Rifat 14:240a
"BİR KADIN YARATTIM" Shaw'un tiyatro oyunu
ilgili maddeler
Pygmalion 14:167b
Shaw 15:168b
"BİR KAVUK DEVRİLDİ" Musahipzade Celal'in tiyatro oyunu
ilgili madde Musahipzade Celal 12:316a
BİRLEŞİK ALAN KURAMI parçacık fiziğinde, bilinen bütün kuvvetleri ve aralarındaki ilişkileri tek bir kuramda birleştirme girişimi
ilgili madde Einstein 6:80a
BİRLEŞİK ARAP CUMHURİYETİ birleşik Mısır ve Suriye'nin adı, 1958-61; Mısır'ın 1971'e kadar resmi adı
ilgili maddeler

Mısır 12:199b
Nâsır 13:38b
BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ
madde başlığı Birleşik Arap Emirlikleri 3:214a, harita
ilgili madde Basra Körfezi 3:60b
BİRLEŞİK KRALLIK *bak* **İNGİLTERE**
BİRLEŞME DEĞERİ *ya da* **Değerlik** *ya da* **Valans** kimyada, bir atomun moleküller oluşturmak üzere başka atomlarla birleşme gücü; atomlar arasında belirli bir sayısal ilişkiyi gösterir ve genel olarak elementteki atomların her birinin bağ oluşturabildiği ya da bir bileşikte yerini alabildiği hidrojen atomu sayısına göre belirlenir
ilgili maddeler
Atom 2:156b
Kimya 10:264a
BİRLEŞME ÖZELLİĞİ
ilgili madde Aritmetik 2:11b
BİRLEŞMİŞ MİLLETLER *ya da* **BM**
madde başlığı Birleşmiş Milletler 3:214b, görsel, tablo
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:216a
Antlaşma 1:300a
Arap-İsrail Savaşları 1:316a vd.
Bayrak 3:89b
Filistin 6:300b
İngiliz Uluslar Topluluğu 9:30a
İnsan hakları 9:54a vd.
Kıbrıs 10:202b
Kore Cumhuriyeti 11:10b
Namibia 13:28b
Silahsızlanma 15:211a
Uluslararası hukuk 18:195b vd., 197b
Yardım kurumları 19:103a
•Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü; Dünya Sağlık Örgütü; Gıda ve Tarım Örgütü; Güvenlik Konseyi
BİRLEŞMİŞ MİLLETLER AFETZEDELERE YARDIM KURULUŞU *ya da* **UNDRO**
ilgili madde Yardım kurumları 19:103a
BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÇEVRE PROGRAMI *ya da* **UNEP** çevre koruma çalışmalarına yön vermek ve eşgüdüm sağlamak amacıyla 1971'de oluşturulan BM kuruluşu
ilgili madde Doğayı koruma 5:268b
BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÇOCUK FONU *ya da* **UNICEF**
ana madde Yardım kurumları 19:103a
ilgili madde Birleşmiş Milletler 3:216b
BİRLEŞMİŞ MİLLETLER EĞİTİM, BİLİM VE KÜLTÜR ÖRGÜTÜ *ya da* **UNESCO** eğitim, bilim ve kültür alanında uluslararası işbirliğini sağlamak için 1946'da oluşturulan BM kuruluşu; ülkelerin eğitim konusundaki çalışmalarına yardımcı olur; okuma yazma programlarını yaygınlaştırmayı ve ilköğretimi evrenselleştirmeyi amaçlar
ilgili madde Birleşmiş Milletler 3:218a
BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GIDA VE TARIM ÖRGÜTÜ *bak* **GIDA VE TARIM ÖRGÜTÜ**
BİRLEŞMİŞ MİLLETLER MÜLTECİLER YÜKSEK KOMİSERLİĞİ *ya da* **UNHCR** mültecilere yasal ve siyasal koruma sağlamak amacıyla 1951'de oluşturulan BM kuruluşu; merkezi Cenevre'dedir
ilgili maddeler
Birleşmiş Milletler 3:219a
Mülteci 12:331b
Yardım kurumları 19:103a
BİRLEŞMİŞ MİLLETLER SÖZLEŞMESİ
ilgili madde Birleşmiş Milletler 3:215a
BİRLEŞMİŞ MİLLETLER YAKINDOĞU FİLİSTİN MÜLTECİLERİNE YARDIM İDARESİ *ya da* **UNRWA**
ilgili madde Mülteci 12:332a
BİRLEŞMİŞ MİLLETLER YARDIM VE REHABİLİTASYON İDARESİ *ya da* **UNRRA**
ilgili madde Yardım kurumları 19:102b
BİRLİK SOVYETİ
ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:16b
BİRMANYA *ya da* **Burma**, bugün **Myanmar**
madde başlığı Birmanya 3:219a, gorsel, harita
ilgili maddeler
Asya 2:84b
Güneydoğu Asya sanatı 7:296b, 298a
İkinci Dünya Savaşı 8:304a, görsel
BİRMANYA KARAYOLU Asya; Birmanya'daki Lashio'yu (Laşio) Çin'deki Chongqing'e bağlayan yol; 1939'da tamamlandı; 1942'deki Japon işgali sırasında ulaşıma kapandı; 1945'te Müttefikler'ce yeniden açıldı ve adı Stilwell Karayolu olarak değiştirildi
"BİR MASKENİN İTİRAFLARI" Mişima Yukio'nun romanı
ilgili madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:239a
1 MAYIS bayram
ilgili maddeler
Bayramlar ve kutsal günler 3:103a
Sendika 15:121b, 122b
"BİR MİLLETİN DOĞUŞU" Griffith'in filmi
ilgili madde Sinema 15:230b
"BİR MİLLET UYANIYOR" Ertuğrul'un filmi
ilgili maddeler
Ertuğrul 6:176a
Türk sineması 18:133a
BİRMINGHAM İngiltere
madde başlığı Birmingham 3:222a, görsel
BİRO, LAZLO Macar mucit
ilgili madde Kalem 9:277a
BİRON ŞATOSU Fransa
ilgili madde Şato: görsel 16:246
"BİR OPERA YAPALIM" Britten'ın operası
ilgili maddeler
Britten 4:27a
Opera 13:188b
"BİR ÖLÜNÜN HATIRA DEFTERİ" Uşaklıgil'in romanı
ilgili madde Uşaklıgil 18:225b
BİRSEL, SALAH Türk şair ve deneme yazarı, d. 1919; şiirde hiçbir akıma bağlanmadı, yalın dili ve alaycı üslubuyla dikkati çekti; denemelerini topladığı kitapların sayısı 10'u aşar; *Salah Bey Tarihi* genel başlığı altında topladığı 5 ciltlik dizi, mekânlar ve insanlar aracılığıyla İstanbul'dan tarihsel kesitler veren ve Türkçe'nin anlatım olanaklarını genişleten özgün bir yapıttır
ilgili madde Günlük 7:300a
"BİR SERENCAM" Karaosmanoğlu'nun öykü kitabı
ilgili madde Karaosmanoğlu 10:46a
"BİR SÜRGÜN" Karaosmanoğlu'nun romanı
ilgili madde Karaosmanoğlu 10:45a
"BİR ŞEFTALİ BİN ŞEFTALİ" Behrengi'nin öykü kitabı
ilgili maddeler
Behrengi 3:118a
Çocuk edebiyatı 5:18a
"BİRTAKIM İNSANLAR" Rifat'ın oyunu
ilgili madde Rifat 14:240a
BİRUN Topkapı Sarayı
ilgili maddeler
Osmanlı İmparatorluğu 13:238b
Topkapı Sarayı 17:239b, 242a
BİRÛNÎ tam adı *Ebu Reyhan Muhammed bin Ahmed el-Birûnî* İslam bilgini, y. 973-y. 1048
madde başlığı Birûnî 3:223a
"BİR YAZ GECESİ RÜYASI" Mendelssohn'un bale müziği
ilgili maddeler
Bale 2:299a
Mendelssohn 12:145b, 146a
"BİR YAZ GECESİ RÜYASI" Shakespeare'in komedisi
ilgili maddeler
Periler ve peri masalları 14:47b
Shakespeare 15:164a, 165a
BİRYILLIK BİTKİ tohumdan gelişen, çiçek ve meyve verdikten sonra aynı yıl içinde ölen bitki; aynı kökten hiçbir zaman yeniden gelişemez
BİSEKSÜEL
ilgili madde Cinsellik ve eşey 4:196b
BISHOP, MAURICE Grenada başbakanı, 1944-83
ilgili madde Grenada 7:229a
BİSİKLET
madde başlığı Bisiklet 3:224b, görsel
ana madde Bisiklet sporu 3:227b vd., görsel
ilgili maddeler
Çin Halk Cumhuriyeti 4:314a, görsel
Dişli çark 5:246a
Fren 7:45b
İvme 9:154b
Karayolu 10:51a
Sürtünme 16:208a
Tekerlek 17:108b
Ulaşım 18:183a
"BİSİKLET HIRSIZLARI" Vittorio de Sica'nın filmi
ilgili madde Sinema 15:234b
BİSİKLET POMPASI
ilgili maddeler
Hava pompası 8:83a, görsel
Pompa 14:117a, görsel
BİSİKLET SPORU
madde başlığı Bisiklet sporu 3:227b, görsel
ana madde Bisiklet 3:225a
ilgili maddeler
Olimpiyat Oyunları: tablo 13:156
Spor: tablo 16:60, görsel
BİSİKLET TAKSİ
ilgili maddeler
Delhi: görsel 5:113
Ulaşım: görsel 18:182
BİSKAY KÖRFEZİ Avrupa; Batı Avrupa'da, Atlas Okyanusu kıyısında kabaca üçgen biçiminde körfez; doğudan Fransa, güneyden İspanya kıyılarıyla çevrilidir; y. öl. 223.000 km²; hiç beklenmedik zamanlarında şiddetli fırtınalar görülür; körfezdeki limanlar büyük gemiler için elverişli değildir; balıkçılık ve turizm önemlidir
ilgili maddeler
Basklar ve Bask Bölgesi 3:59a

Kanal 9:319a
BİSKÜVİ
ilgili madde Fırıncılık 6:282a
BISMARCK, OTTO VON Alman devlet adamı, 1815-98
madde başlığı Bismarck 3:229a, görsel
ilgili maddeler
Almanya 1:169b
Alsace-Lorraine 1:182b
Berlin Antlaşması 3:141b, görsel
Fransa-Prusya Savaşı 7:32b vd.
Prusya 14:152b
BISMARCK KAHVERENGİSİ boyarmadde
ilgili madde Boya ve cila 3:320a
BISMARCK TAKIMADALARI Papua Yeni Gine; Yeni Gine Adası'nın kuzey ve kuzeydoğusunda adalar grubu; toplam y. öl. 49.658 km^2; en büyük adaları Yeni Britanya ve Yeni İrlanda'dır: adaların bir bölümü 1942-45 arasında Japon işgalinde kaldı
ilgili madde Pasifik Adaları 14:19b
BİSMİL Diyarbakır'ın ilçesi; toprakları Dicle Irmağı'nın oluşturduğu çöküntü alanında yer alır; başlıca geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır; nüf. (1990 geç.): ilçe 99.522, kasaba 40.224
BİSSAU Gine-Bissau'nun başkenti; ülkenin en büyük limanı ve kentidir; nüf. 125.000 (1988 tah.)
ilgili madde Gine-Bissau 7:151a
BİSTRO
ilgili madde Lokanta 11:273a
"Bİ ŞEY YAP MET" Nesin'in tiyatro oyunu
ilgili madde Nesin 13:60b
BİŞİR Afrika'ya özgü balık
ilgili madde Balık 2:306b, 307a
BİT böcek
madde başlığı Bit 3:230b, görsel
ilgili madde Tifüs 17:197a
BİT bilgisayar
ilgili madde Bilgisayar 3:183a, tablo
BİTİNYA *ya da* **Bithynia** eskiçağlarda bugünkü Bolu, Bursa, Kastamonu ve Zonguldak illerinin bulunduğu yöreye verilen ad; İÖ 2. binyılın ortalarında Trakya'dan göç eden kabilelerce işgal edildi; İÖ 2. yy başlarında güçlü bir krallığa dönüştü; İÖ 74'te Romalılar'ın egemenliği altına girdi
ilgili maddeler
Balıkesir 2:325a
Bolu 3:281a
Bursa 4:69a
BİTİRME İŞLEMİ
ana madde Dokumacılık 5:285b vd.
BİTİŞKEN DİL *ya da* **Bitişimli dil**
ilgili maddeler
Türkçe 18:29b
Ural-Altay dilleri 18:208a
BİTKİ
madde başlığı Bitki 3:231b, görsel, tablo
ana maddeler
Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:273a vd.
Beslenme 3:148b
Botanik 3:307b vd.
Fotosentez 7:15a vd.
Tozlaşma 17:264b vd.
Üreme 18:282a vd.
ilgili maddeler
Akvaryum 1:126a, görsel
Asalak ve çürükçül canlılar 2:52a vd.
Beslenme ağı 3:151b vd.
Biyoloji 3:245a vd.
Biyomühendislik 3:249b
Bor ve boraks 3:303a
Botanik bahçeleri 3:308a vd.
Canlılar 4:124a
Çevrebilim 4:279b
Doğayı koruma 5:264a
Erdişi 6:167a
Fosil 6:332b, 333b
Güneş enerjisi 7:270b
Hayvan 8:92a, 92b
Hormonlar 8:207b
Hücre 8:221a vd.
İlaç 8:316b
Kalıtım ve genetik 9:281a
Kalsiyum 9:291a
Karbon dioksit ve karbon monoksit 10:57a
Karbonhidratlar 10:59a
Linnaeus 11:263a
Mazı 12:119a vd.
Nişasta 13:88a
Ortakyaşama 13:224b
Pas 14:16b
Protein 14:148a
Sera 15:131a vd.
Soğurma 15:302b
Solunum 15:315a vd.
Soyu azalan türler 16:29b
Tarihöncesi yaşam 17:48a
Tatlı su canlıları 17:82b
Toprak 17:249a vd.
Uyum 18:235a
Yağmur ormanları 19:70b vd.
•*bitki gruplarının adları, örn.* Alp bitkisi; Baklagiller; Begonya; Böcekçil bitki; Eğreltiotu; Karayosunu; Liken; Sebze; Şakayık; Tırmanıcı bitki; *bitkilerin bölümleri, örn.* Çiçek; Gövde; Kabuk; Kök; Meyve; Tohum; Yaprak
BİTKİ ANATOMİSİ
ilgili madde Botanik 3:307b
BİTKİBİLİM *bak.* **BOTANİK**
BİTKİBİTİ *bak.* **YAPRAKBİTİ**
BİTKİ COĞRAFYASI
ilgili madde Botanik 3:308b
BİTKİ EKOLOJİSİ
ana madde Botanik 3:308b
BİTKİ FİZYOLOJİSİ
ana madde Botanik 3:308b
BİTKİ GENETİĞİ
ilgili madde Botanik 3:308b
BİTKİ HASTALIĞI
ilgili maddeler
Buğday 4:42a
Kahve 9:266a
Mantar 12:52a
Ormancılık 13:212b
•Karaağaç hastalığı; Karapas; Mildiyö; Pas; Sürme; Yanıklık
BİTKİ HİSTOLOJİSİ
ilgili madde Botanik 3:307b
BİTKİ ISLAHI
ana madde Bitki 3:236a
BİTKİLER ÂLEMİ
ilgili maddeler
Bitki 3:231b, tablo
Canlılar 4:124a
BİTKİ MORFOLOJİSİ
ana madde Botanik 3:307b
BİTKİ PATOLOJİSİ *ya da* **Fitopatoloji**
ilgili madde Botanik 3:308b
BİTKİSEL LİF
ilgili maddeler
Beslenme 3:150a
Dokumacılık 5:276b
Halat ve halat yapımı 7:329a
Keten 10:198a vd.
Selüloz 15:114b
BİTKİSEL PLANKTON *ya da* **Fitoplankton**
ilgili maddeler
Beslenme ağı 3:152b
Kril 11:76b
BİTKİSEL YAĞ bitkilerin genellikle tohumlarından elde edilen sıvıyağların ortak adı; zeytinyağı, ayçiçeğiyağı ve mısırözüyağı en çok kullanılan yemeklik yağlardır; birçok bitkisel yağ da sanayide kullanılır
ana madde Yağ 19:65b vd.
ilgili madde Beslenme 3:150b
•Beziryağı; Hintyağı; Zeytinyağı
BİTKİSEL YAŞAM bilincin ve hareket yeteneğinin, hatta bazı yaşamsal işlevlerin tümüyle kesintiye uğradığı uzun süreli koma durumu
ilgili maddeler
Koma 10:309b
Ölüm 13:270a
BİTKİ SİSTEMATİĞİ bitkilerin bilimsel ölçütlere dayanarak sınıflandırılması
ilgili maddeler
Bitki 3:236a
Botanik 3:308b
BİTKİ SİTOLOJİSİ
ilgili madde Botanik 3:308a
BİTKİ TAKSONOMİSİ bitkilerin tanımlanmış yapısal özelliklerine ve akrabalık ilişkilerine dayanarak adlandırılması
ilgili maddeler
Bitki 3:236a
Botanik 3:308b
BİTLİS il
madde başlığı Bitlis 3:236b, görsel, harita
ilgili madde Nemrut Dağı 13:51b
BİTLİS kent
ana madde Bitlis 3:240b, görsel
"BİTMEMİŞ SENFONİ" *bak.* **"Si MİNÖR SENFONİ"**
"BİTMEYEN KAVGA" Steinbeck'in romanı
ilgili madde Steinbeck 16:134a
BİTOLA *ya da* **Manastır** Yugoslavya'da kent; Makedonya'nın güneyinde; 5. ve 6. yy'da Slavlar'ın istilasına uğradı; sonradan y. 500 yıl süreyle Osmanlı yönetiminde kaldı; Balkan Savaşları'nda Sırplar'ın eline geçti; II. Dünya Savaşı'ndan sonra Yugoslavya yeniden kurulduğunda önemli bir merkez oldu; nüf. 137.835 (1981 geç.)
ilgili maddeler
Abdülhamid II 1:17b
Birinci ve İkinci Meşrutiyet 3:213a
Çandarlı Ailesi 4:249a
İttihat ve Terakki Cemiyeti 9:153a
BİTONALİTE bir müzik parçasında majör ve minör ses dizilerinin aynı anda, birlikte kullanılması; böylece müzik parçası, tonalite•den farklı olarak, iki anahtar üzerine kurulmuş olur
ilgili madde Armoni 2:34a
BİTRÛCÎ Endülüslü astronom, ü. 12.-13. yy; Batlamyus'un yermerkezli evren kuramını benimsedi; *Kitabü'l-Heyet* adlı yapıtında eşmerkezli kürelerin ve gezegenlerin yörüngelerini inceledi; Aristo fiziğine dayanarak dairesel hareketin tek yönde olması

gerektiğini savundu; Kopernik ile başlayan çağdaş astronominin doğuşuna ortam hazırlayan bilim adamlarından biridir

BİTÜM kömürler ve gaz halindeki bileşikler dışında bütün doğal hidrokarbonların ortak adı; dünyanın hemen her yerinde ve bütün jeolojik katmanlarda bulunur
ana madde Asfalt 2:58b
ilgili maddeler
Damıtma 5:73b
Karayolu 10:51a

BİYA IRMAĞI SSCB
ilgili madde Obi Irmağı 13:124a

BİYKIN ışık, radar ve radyo sinyalleriyle gemilere ve uçaklara yol gösteren aygıt
ilgili madde Havalimanı 8:79b

BİYOCOĞRAFYA iklimin ve fiziksel koşulların canlılar üzerindeki etkilerini inceleyen bilim dalı
ilgili maddeler
Biyoloji 3:244a
Coğrafya 4:198b

BİYOELEKTRİK canlılarda oluşan elektrik gerilimleri ve akımları; çeşitli biyolojik süreçler sonucunda üretilir; şiddeti genellikle 1-100 milivolt arasındadır; kalpteki ve beyindeki elektrik etkilerinden tıpta tanı koymak için yararlanılır; birçok balık avını öldürmek için elektrik üretir ve elektrik alanlarını algılayabilir

BİYOFİZİK fiziksel kuvvetlerin canlılar üzerindeki etkilerini inceleyen bilim dalı
ilgili maddeler
Biyoloji 3:244a
Fizik 6:309b

BİYOGRAFİ *bak.* **YAŞAMÖYKÜSÜ**

BİYOKİMYA
madde başlığı Biyokimya 3:240b
ilgili maddeler
Biyoloji 3:244a
Enzim 6:161b
Radyoaktiflik 14:184b
Tıp 17:184a

BİYOKİMYASAL TEPKİME
ilgili maddeler
Enzim 6:161b vd.
Metabolizma 12:168a vd.
Sibernetik 15:191a

BİYOLOJİ
madde başlığı Biyoloji 3:242b
ilgili madde Bilim ve bilimsel yöntemler 3:191a
•Anatomi; Botanik; Çevrebilim; Fizyoloji; Genetik; Patoloji; Taksonomi; Zooloji

BİYOLOJİK IŞILDAMA *ya da* **Biyolüminesans**
madde başlığı Biyolojik ışıldama 3:246a
ilgili maddeler
Ateşböceği 2:132b
Fosforışıma 6:331b

BİYOLOJİK MÜCADELE
ilgili maddeler
Zararlı hayvanlar 19:238a
Zararlı otlar 19:240b

BİYOLOJİK PSİKİYATRİ
ilgili madde Psikiyatri 14:154a

BİYOLOJİK SAAT
madde başlığı Biyolojik saat 3:247b

BİYOLOJİK SİLAH
ilgili maddeler
Kimyasal savaş 10:271a
Silahsızlanma 15:210a vd.

BİYOLOJİ MÜHENDİSLİĞİ *bak.* **BİYOMÜHENDİSLİK**

BİYOLÜMİNESANS *bak.* **BİYOLOJİK IŞILDAMA**

BİYOM
ilgili madde Çevrebilim 4:280b

BİYOMEKANİK OYUNCULUK Meyerhold'un oyunculuk yöntemi
ilgili madde Tiyatro sanatı 17:216b

BİYOMOLEKÜL
ilgili madde Protein 14:147a

BİYOMÜHENDİSLİK *ya da* **Biyoloji mühendisliği** *ya da* **Biyoteknoloji**
madde başlığı Biyomühendislik 3:249a
ilgili maddeler
Cerrahi 4:163a vd.
Mayalanma 12:111b
Takma kol ve bacak 16:306b

BİYOPSİ
ilgili madde Kanser 9:331b

BİYOSFER bütün canlıların yaşadığı ince yeryüzü ve atmosfer katmanı; canlılar yaşamlarını sürdürebilmek için bu katmandaki enerjiyi (çoğunlukla güneş enerjisi) ve besinleri tüketir ve çevrimini sağlarlar

BİYOTEKNOLOJİ *bak.* **BİYOMÜHENDİSLİK**

BİYOTİT
ilgili madde Mika 12:209b

BİZ tahta ve deri gibi sert malzemeleri delmek için kullanılan küçük, sivri alet
ilgili maddeler
İğne 8:292a
Marangozluk 12:59a, görsel

BİZANS İMPARATORLUĞU *ya da* **Doğu Roma İmparatorluğu**
madde başlığı Bizans İmparatorluğu 3:249b, harita
ilgili maddeler
Anadolu 1:243a
Anadolu Selçuklu Devleti 1:249b vd.
Barbar akınları 3:40a
Bulgaristan 4:54b
Fatih Sultan Mehmed 6:263a
Haçlı Seferleri 7:320a
İstanbul 9:115a
İznik Gölü 9:178a
Korint 11:13a
Osmanlı İmparatorluğu 13:234a vd.
Resim Sanatı 14:222b
Roma İmparatorluğu 14:268b
Yunanistan 19:208b
•Bizans sanatı

BİZANS SANATI
ana madde Bizans İmparatorluğu 3:254b vd.
ilgili maddeler
Kilise ve katedral: görsel 10:257
Mimarlık 12:227a

BIZET, GEORGES Fransız besteci, 1838-75; *Carmen* (1875) operasıyla tanınır; çok genç yaşta Paris Konservatuvarı'na kabul edildi; orada Halévy gibi değerli bestecilerden ders aldı; 1857'de bir bestesiyle Roma Ödülü'nü kazandı; Gerçekçi yaklaşımıyla 19. yy'da, opera sanatında gelişmeye başlayan Gerçekçilik Akımı *Verismo*'yu etkilemiştir
ilgili madde Opera 13:187b, 190a
•"Carmen"

"BİZİM KOĞUŞ" Ilgaz'ın romanı
ilgili madde Ilgaz 8:227b

"BİZİM ŞEHİR" Wilder'in tiyatro oyunu
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:227b
Tiyatro sanatı 17:217a

BİZMUT
madde başlığı Bizmut 3:256a
ilgili madde Radyoaktiflik 14:182b

BİZON
madde başlığı Bizon 3:256b, görsel
ilgili maddeler
Amerika Yerlileri 1:231a
Avcılık 2:169b
Ulusal parklar 18:188a

BJERKNES, JACOB Norveç asıllı ABD'li meteorolog, 1897-1975
ilgili madde Norveç 13:110a

BJERKNES, VILHELM Norveçli meteorolog ve fizikçi, 1862-1951
ilgili madde Norveç 13:110a

BLACK, JOSEPH İngiliz kimyacı ve fizikçi, 1728-99; karbon dioksit gazını tanımlamış, gizli ısı kavramını geliştirmiş ve bikarbonatları bulmuştur

BLACK IRMAĞI Jamaika
ilgili madde Jamaika 9:179b

BLAKE, WILLIAM İngiliz şair ve ressam, 1757-1827
madde başlığı Blake 3:257b
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:9b
İngiliz edebiyatı 9:24b
Resim sanatı 14:229b

BLANCHARD, JEAN-PIERRE Fransız balon pilotu, 1753-1809
ilgili maddeler
Balon 3:12a
Paraşüt 13:323a

BLASIS, CARLO İtalyan bale öğretmeni, 1803-78
ilgili madde Bale 2:302b

BLASTULA hayvan embriyonunun gelişme sürecindeki aşamalardan biri
ilgili madde Embriyon 6:141b

BLAUE REITER, DER 1911'de Münih'te Wassily Kandinsky ve Franz Marc öncülüğünde kurulan sanatçılar topluluğu; bir akım ya da okul niteliği taşımaz; 1911-14 arasında birçok sanatçının yapıtlarını topluca sergileyen serbest bir örgüt niteliğindeydi; Dışavurumculuk, Gelecekçilik, Kübizm, Art Nouveau ve naif sanattan etkilenmişti; soyut sanatın gelişimine önemli katkıları oldu
ilgili maddeler
Dışavurumculuk 5:211a
Kandinsky 9:324b
Klee 10:285b
Resim sanatı 14:232b

BLÉRIOT, LOUIS Fransız mühendis ve pilot, 1872-1936
madde başlığı Blériot 3:258b, görsel
ilgili madde Havacılık tarihi: görsel 8:61

BLİSTER
ilgili madde Bakır 2:287a

BLIXEN, KAREN *bak.* **DINESEN, ISAK**

BLOEMFONTEIN Güney Afrika'da kent; 1846'da bir İngiliz kalesi olarak kuruldu; 1854'ten sonra Boerler'in yönetim merkezi oldu; Oranj Bağımsız Devleti'nin başkenti; ülkenin adli merkezi; nüf. 104.381 (1985)
ilgili maddeler
Cape Town 4:127b
Güney Afrika Savaşı 7:286a

BLOK, ALEKSANDR ALEKSANDROVİÇ Rus şair ve oyun yazarı, 1880-1921; Rus Sembolizmi'nin başlıca temsilcisi; Ekim Devrimi sırasında Bolşevikler'i destekledi; devrim sonrasında sanatının onaylanmadı-

ğını görerek düş kırıklığına uğradı; bu düş kırıklığı ve bocalama son dönem şiirlerine yansımıştır
ilgili madde Rus edebiyatı 14:302b
BLOK FLÜT
ilgili maddeler
Flüt ailesi 6:320a
Üflemeli çalgılar 18:264a
BLONDEL Fransız halk ozanı, ü. 12 yy; 1193'te I. Richard'ın Avusturya'da tutsak edildiği yerden kurtarılmasını sağladı
ilgili madde Haçlı Seferleri 7:319b
BLOODHOUND koku alma duyusu çok gelişmiş iri ve güçlü köpek soyu
ilgili madde Köpek 11:49a
BLOWPIPE
ilgili madde Güdümlü füzeler: görsel 7:251
BLUCİN *ya da* **Kot pantolon** ilk kez 19. yy'da ABD'de göçmen madenciler için Levi Strauss tarafından tasarlandı
ilgili maddeler
Dikiş 5:222a
Giysi 7:176a
BLUE DAĞLARI Jamaika; adanın doğusunda; en yüksek noktası 2.256 m
ilgili maddeler
Jamaika 9:179b
Kingston 10:274a
BLUE RIDGE DAĞLARI ABD; Appalaş Dağları sisteminden; Pennsylvania'dan Georgia'ya kadar 990 km boyunca uzanır; kerestecilik ile küçük çiftliklerde sığır ve tütün üretimi önemlidir
ilgili madde Appalaş Dağları 1:306b
BLUES müzik üslubu; etkileyici ses ve perde kaydırmaları (mavi notalar) ile kendine özgü ağır ve hüzünlü tonlarıyla belirginleşir; caz ve pop müziğinin en sevilen türlerinden biridir; kökeni Afrika müziğine dayanmakla birlikte sonradan ABD'nin güney eyaletlerinde gelişen caz müziğiyle özdeşleştirilmiştir; 1920'lerde Louis Armstrong blues'un en güzel örneklerini verdi
ana madde Pop müzik 14:119a
ilgili maddeler
Caz 4:137a
Halk müziği 8:16a
Siyah Amerikalılar 15:275a
BLUMENBACH, JOHANN FRIEDRICH Alman anatomi ve fizyoloji bilgini, 1752-1840
ilgili madde Irk 8:230b
BLUM HADDESİ
ilgili madde Demir ve çelik: görsel 5:123
BLÜCHER, GEBHARD VON Prusyalı mareşal, 1742-1819
ilgili maddeler
Almanya 1:169b
Waterloo Savaşı 19:47a
BM *bak.* **BİRLEŞMİŞ MİLLETLER**
BO Sierra Leone'de kent
ilgili madde Sierra Leone 15:197b
BOA
madde başlığı Boa 3:259b, görsel
ilgili madde Sürüngenler 16:209b, görsel
BO AĞACI Hindistan'da Budacılar ve Hindular'ca kutsal sayılan yabani incir ağacı
ilgili madde Buda ve Budacılık 4:37b
BOBİN *ya da* **Sargı** içinden geçen elektrik akımıyla magnetik alan yaratmak üzere bir eksen çevresine sarılmış tel
ilgili maddeler
Dinamo 5:233b vd.
Elektrik 6:106b
Elektromıknatıs 6:117a
Mikrofon ve hoparlör 12:211b
Radyo 14:181a
Transformatör 17:281b vd.
BOBO DİOULASSO Burkina Faso'da kent; nüf. 228.668 (1985)
ilgili madde Burkina Faso 4:66a
BOBSLED
ana madde Kızak yarışı 10:239b, görsel
ilgili madde Olimpiyat Oyunları: tablo 13:172
BOCCACCIO, GIOVANNI İtalyan yazar, 1313-75
madde başlığı Boccaccio 3:260b
ilgili maddeler
Hümanizm 8:225a
İtalyan edebiyatı 9:150b
Rönesans 14:288a
BOCURGAT halatlar ya da kablolar yardımıyla çok ağır yükleri kaldırmaya yarayan mekanik düzenek; özellikle gemilerde ve tersanelerde kullanılır
ilgili madde Makine 12:16a, görsel
BODE, JOHANN ELERT Alman astronom, 1747-1826
ilgili madde Uranüs 18:209a
BODENSEE *bak.* **KONSTANZ GÖLÜ**
BODHİ Budacılık'ta Nirvana•'ya ulaşmayı sağlayan son aydınlanma; Siddharta Gautama bu aydınlanmayla Budalık'a (Uyanmış Olan) ulaşmıştır; bodhi, Budacılar'ın ulaşmayı amaçladıkları son ülküdür
BODHİDHARMA Hintli keşiş, ü. 6. yy; Budacılık'ta Chan mezhebini kurdu; bu mezhep sonradan Japonya'da Zen Budacılık'a dönüştü; iyi davranışın kendi başına yeterli olmayacağını, meditasyonla desteklenmesi gerektiğini bildirdi
BODHİSATTVA Budacılık'ta Nirvana•'ya ulaşacak özellikleri taşıyan, ama başkalarını bu hedefe götürebilmek için Nirvana'ya ulaşmayan kişi
ilgili madde Güneydoğu Asya sanatı 7:297a
BODİAM ŞATOSU İngiltere
ilgili madde Şato: görsel 16:246
BODÖ Norveç'in kuzeyinde liman kenti
ilgili madde Norveç: görsel 13:106
BODRUM Muğla'nın ilçesi; Gökova ve Güllük körfezleri arasındaki yarımadada yer alır; Türkiye'nin önemli turistik yörelerinden biridir; zengin orman örtüsüyle kaplı engebeli bir arazi üzerindeki ilçenin başlıca geçim kaynakları turizm, el sanatları, meyvecilik ve ormancılıktır; nüf. (1990 geç.): ilçe 56.702, kasaba 21.273
BODRUM eskiden **Halikarnassos** *ya da* **Halikarnas** Muğla'da ilçe merkezi kent
madde başlığı Bodrum 3:261a, görsel
ilgili madde Halikarnas Balıkçısı 8:8a, 8b
BODRUM KALESİ Bodrum, Muğla
ilgili madde Bodrum 3:261b, görsel
BODRUM SUALTI ARKEOLOJİ MÜZESİ
ilgili madde Arkeoloji 2:26b
BOEING 247 uçak
ilgili madde Havacılık tarihi: görsel 8:63
BOEING 247 D uçak
ilgili madde Havacılık tarihi 8:64a
BOEING 707 uçak
ilgili maddeler
Havacılık tarihi 8:66b
Uçak 18:164b
BOEING 727 uçak
ilgili madde Uçak 18:165a
BOEING 737 uçak
ilgili maddeler
Havacılık tarihi 8:66b
Uçak 18:165a
BOEING 747 uçak
ilgili maddeler
Havacılık tarihi 8:66b
Uçak 18:164b, 166b, görsel
BOEING B-17 uçak
ilgili madde Havacılık tarihi 8:65a
BOEING B-29 uçak
ilgili madde Havacılık tarihi 8:65b
BOEING B-47 uçak
ilgili madde Havacılık tarihi 8:66b
BOEING B-52 uçak
ilgili madde Havacılık tarihi 8:66b
BOEING CH-47 helikopter
ilgili madde Helikopter: görsel 8:119
BOEING HİDROFOİLİ
ilgili madde Hidrofoil: görsel 8:156
BOEING-VERTOL helikopter
ilgili madde Helikopter 8:120b
BOERLER Güney Afrika'ya ilk yerleşen Hollandalılar'a ve Fransız Protestanları'na verilen ad; bugün Güney Afrika'da yaşayan Hollandalı, Alman ve Fransız asıllı kişiler için kullanılır
ilgili maddeler
Botha 3:310b vd.
Güney Afrika Savaşı 7:285b vd.
BOER SAVAŞI *bak.* **GÜNEY AFRİKA SAVAŞI**
BOESMANLAND Namibia'nın kuzeydoğusunda Buşmanlar için ayrılmış yurtluk; Buşman Toprakları olarak da bilinir; Kalahari Çölü'nün kuzeybatısında, bodur çalılar ve dikenli ağaççıklarla kaplı yarı çorak bir bölgedir; yerleşimler kuyu başlarında ve su depolarının çevresinde toplanmıştır; yaşam koşulları çok çetin olduğundan birçok aile bölgeden ayrılmıştır; nüf. 2.453 (1981)
BOETHIUS, ANICIUS MANLIUS SEVERINUS Romalı filozof, şair ve devlet adamı, y. 470-524;
ilgili madde Teodorico 17:150b
BOFABALIĞI *bak.* **TAŞEMEN**
BOGART, HUMPHREY ABD'li sinema oyuncusu, 1899-1957; "sert adam" tipiyle sinema tarihinde derin bir iz bıraktı; birçok filmde birlikte oynadığı Laureen Bacall'la çok uyumlu bir çift oluşturdular; *Kazablanka* (1942) filmiyle sinema tarihinin efsanevi oyuncularından biri durumuna geldi
BOGONG KELEBEĞİ
ilgili madde Hayvan göçü 8:109b
BOGOTÁ Kolombiya
madde başlığı Bogotá 3:262b, görsel
ilgili madde Kolombiya 10:307a vd.
BOGOTÁ KATEDRALİ Kolombiya
ilgili madde Bogotá: görsel 3:263
BOĞA damızlık erkek sığır
ilgili maddeler
Boğa güreşi 3:263b vd.
Boynuz: görsel 3:322
Sığır 15:175b, 176b, görsel
BOĞA takımyıldız; Latince adı *Taurus*; en parlak yıldızı kırmızı devlerden *Aldebaran*'dır; ayrıca Yengeç bulutsusunu (M1), Ülker ve Öküz kümelerini içerir; astrolojide

burçlar kuşağının 2. işaretidir
ilgili madde Astroloji: tablo 2:68
BOĞA ANTİLOBU Afrika'ya özgü antilop; çayırlarda, geniş ovalarda ya da seyrek ağaçlı bölgelerde yaşar; yaşayan antilopların en irisidir ve omuz yüksekliği 1,8 m'ye ulaşır; kısa bir yelesi, uzun boynuzları vardır ve gerdanının altından bir deri parçası sarkar; erkeklerin boynuzları dişilerinkinden daha kısadır
ilgili madde Afrika: görsel 1:46
•Dev boğa antilobu
BOĞA GÜREŞİ
madde başlığı Boğa güreşi 3:263b, görsel
ilgili maddeler
İspanya 9:102b
Portekiz 14:128a
BOĞA MASTISI
ilgili madde Köpek: görsel 11:50
BOĞANOTU *bak.* **KURTBOĞAN**
BOĞA TERİYESİ
ilgili madde Köpek 11:52a, görsel
BOĞA YAĞMURU meteor yağmuru; en kolay izlenebilenlerden biridir
ilgili madde Meteor ve meteorit: tablo 12:174
BOĞAZ boynun, omurganın önünde kalan bölümü
ilgili madde Solunum 15:316b vd.
BOĞAZİÇİ İstanbul Boğazı ile iki kıyısını içine alan bölge; 17. yy sonlarına kadar balıkçılık ve bahçecilik yapılan kırsal bir yerleşimdi; 18. yy başlarında padişah ve yakınları için saraylar, köşkler ve varlıklı kesimin oturduğu yalılar yapıldı; 20. yy ortalarından başlayarak hızla kentleşmesine karşın, bir dinlence ve eğlence merkezi olma özelliğini bugün de korumaktadır
ilgili maddeler
İstanbul 9:121b
İstanbul Boğazı 9:124b vd.
BOĞAZİÇİ KÖPRÜSÜ İstanbul Boğazı'nda, Beylerbeyi ile Ortaköy arasında, Asya ile Avrupa'yı birbirine bağlayan asma köprü
ilgili madde Köprü 11:57b, görsel
"BOĞAZİÇİ MEHTAPLARI" Hisar'ın anıları
ilgili madde Hisar 8:185a
BOĞAZİÇİ ÜNİVERSİTESİ İstanbul; ilk çekirdeği Robert Kolej'dir; 1971'de özel ve yabancı okulların devletleştirilmesine ilişkin yasayla kuruldu; İngilizce eğitim verir; dört fakültesi, iki yüksekokulu ve altı enstitüsü vardır
ilgili madde Üniversite ve yüksekokullar: tablo 18:269
"BOĞAZİÇİ YALILARI" Hisar'ın anıları
ilgili madde Hisar 8:185a
BOĞAZKALE Çorum'un ilçesi; daha önce Sungurlu ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 10.344, kasaba 2.189
ilgili madde Boğazköy 3:265a
BOĞAZKÖY Anadolu'da arkeolojik yerleşme
madde başlığı Boğazköy 3:265a, görsel
ilgili maddeler
Anadolu 1:242b
Arkeoloji 2:26b
Hititler 8:190a
BOĞAZKÖY-ALACAHÖYÜK MİLLİ PARKI İç Anadolu Bölgesi
ilgili madde Çorum 5:44a
BOĞAZLAR SORUNU
madde başlığı Boğazlar Sorunu 3:266b
BOĞAZLIYAN Yozgat'ın ilçesi; İç Anadolu Yaylası'nda; Boğazlıyan kasabası bölgenin tarım ticareti merkezidir; nüf. (1990 geç.): ilçe 56.075, kasaba 17.168
BOĞDAN Osmanlılar döneminde Moldavya'ya verilen ad; 16. yy ortalarından 19. yy sonlarına kadar özerk, ama Osmanlılar'a bağımlı bir devletti; 1859'da Eflâk ile birleşerek Romanya'yı oluşturdu; Osmanlılar bu devletin bağımsızlığını Ayastefanos ve Berlin antlaşmalarıyla tanıdılar
•Moldavya
BOĞMACA bir basilin yol açtığı bulaşıcı, akut solunum yolu hastalığı; belirtileri, şiddetli öksürük nöbetleri ve bunu izleyen ıslık gibi hırıltılı soluk almadır; hastalık genellikle 4-6 haftada geçer, ama bazen bronkopnömoni, hatta beyin hasarı gibi daha ağır sonuçlara yol açabilir; en şiddetli çocuk hastalıklarından biridir; aşıyla önlenebilir
BOĞMAKLI BAKAL
ana madde Bakal 2:284a
ilgili madde Ardıçkuşu 1:324a
BOĞULMA solunum yollarının tıkanması, oksijen azlığı ya da oksijenin vücutta kullanımını engelleyen zehirli gazların solunması sonucunda solunumun durması
•Havasızlıktan boğulma; Suda boğulma
BOĞUM botanik
ilgili maddeler
Bitki 3:235a
Gövde 7:207a
BOHEMYA Çekoslovakya'da tarihi bölge
madde başlığı Bohemya 3:267b
ilgili maddeler
Avusturya İmparatorluğu 2:210b
Cam ve camcılık 4:110b
Çekoslovakya 4:276b vd.
Elbe Irmağı 6:100a
Otuz Yıl Savaşları 13:252b
Slavlar 15:291b
BOHR, NIELS Danimarkalı fizikçi, 1885-1962
madde başlığı Bohr 3:268a, görsel
ilgili maddeler
Atom 2:155b
Rutherford 14:307a
BO JUYİ Çinli şair, 772-846
ilgili madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:237b
BOKASSA, EDDİNE AHMED asıl adı **Jean-Bédel Bokassa** Orta Afrika Cumhuriyeti devlet başkanı, d. 1921
ilgili madde Orta Afrika Cumhuriyeti 13:217b
BOKBÖCEĞİ
madde başlığı Bokböceği 3:269a, görsel
ilgili madde Kınkanatlılar 10:209b, görsel
BOKS
madde başlığı Boks 3:269b, görsel
ilgili maddeler
Akdeniz Oyunları 1:115a
Balkan Şampiyonası 3:8a
Olimpiyat Oyunları 13:148b, tablo
Spor: tablo 16:66, görsel
Spor kazaları 16:127a
BOKSER
ilgili madde Köpek: görsel 11:50
BOKSİNEĞİ *ya da* **Lağımsineği**
ilgili madde Tatlı su canlıları 17:83b
BOKSİT
madde başlığı Boksit 3:274a, görsel
ilgili maddeler
Alüminyum 1:191b
Aşındırıcı 2:105a
Madencilik 11:314b
BOLAYIR, ALİ EKREM Türk şair, 1867-1937; Namık Kemal'in oğlu; 1896'da Edebiyat-ı Cedide topluluğuna katıldı; şiirlerinde aruz ve hece ölçüsünü kullandı; Çanakkale ve Kurtuluş savaşları sırasında ulusal şiirler yazdı; *Zilâl-ı İlham* (1909), *Ordunun Defteri* (1918), *Vicdan Alevleri* (1925) başlıca yapıtlarıdır
"BOLERO" Ravel'in bestesi
ilgili madde Ravel 14:204a
BOLEYN, ANNE *bak.* **ANNE BOLEYN**
BOLINGBROKE, HENRY *bak.* **HENRY IV**
BOLİVAR, SİMÓN Latin Amerikalı önder, 1783-1830
madde başlığı Bolívar 3:274b, görsel
ilgili maddeler
Arjantin 2:15b
Bolivya 3:279a
Caracas 4:129a
Güney Amerika 7:290b
Kolombiya 10:308a
Peru 14:54b
Venezuela 18:318b
BOLIVAR ALANI Bogotá, Kolombiya
ilgili madde Bogotá: görsel 3:263
BOLİVYA
madde başlığı Bolivya 3:276a, harita
ilgili maddeler
And Dağları 1:266b vd.
Bolívar 3:275b
Güney Amerika 7:286b vd.
İnkalar 9:48b
Paraguay 13:321b
BOLKAR DAĞLARI Güneydoğu Anadolu; Orta Toroslar'ın doğu uzantısını oluşturur; en yüksek noktası 3.524 m
ilgili madde Toroslar 17:256a, 258a
BOLOGNA İtalya'da kent; kuzeydeki Bologna ilinin merkezi; 11. yy'dan kalma üniversiteleriyle Avrupa'nın en eski üniversite kentidir; kemerli sokakları, sarayları ve kiliseleriyle ünlüdür; ayrıca önemli bir ticaret ve ulaşım merkezidir; II. Dünya Savaşı'ndan bu yana komünistlerin yönetimindedir; nüf.422.204 (1989 tah.)
ilgili maddeler
İtalya 9:146a
Yayımcılık 19:121b
BOLOGNA ÜNİVERSİTESİ Bologna, İtalya; 1200'de kuruldu; Avrupa'nın en eski üniversitelerinden biridir
ilgili maddeler
Anatomi 1:263a
Üniversite ve yüksekokullar 18:267a
BOLŞEVİK Rusça'da "çoğunluk" anlamındadır ve Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nde çoğunluğu elinde tutan grubun üyeleri için kullanılır; önderleri Lenin'di; 1917'de yönetimi ele geçirdiler
ilgili maddeler
Ekim Devrimi 6:83b
Lenin 11:231a
Sosyalizm 15:327a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:21b
Troçki 17:291b

BOLŞOY BALESİ Moskova; SSCB'nin en büyük bale topluluğu; Rusça'da "Büyük Bale" anlamına gelir
ilgili maddeler
Bale 2:304b
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:15a
BOLU il
madde başlığı Bolu 3:279a, görsel, harita
BOLU kent
ana madde Bolu 3:282b, görsel
BOLU DAĞLARI Karadeniz Bölgesi'nin batısında dağ dizisi; Türkiye'nin en zengin ormanlarının bulunduğu Kuzey Anadolu orman alanı içindedir; en yüksek noktası 1.980 m
ilgili madde Kuzey Anadolu Dağları 11:156b
BOLVADİN Afyonkarahisar'ın ilçesi; Emir Dağı'yla engebelenen dağlık bir bölgede yer alır; ekonomisi tarıma ve sanayiye dayalıdır; nüf. (1990 geç.): ilçe 66.947, kasaba 45.100
BOM çocuk oyunu
ilgili madde Çocuk oyunları 5:30a
BOMBA silah
madde başlığı Bomba 3:282b, görsel
ilgili maddeler
İkinci Dünya Savaşı 8:297b
Savaş ve savaş araçları 15:80a vd., görsel
Terörizm 17:159b
Vietnam Savaşı: görsel 19:12
•Nükleer bomba
"BOMBA" Ömer Seyfettin'in öykü kitabı
ilgili madde Ömer Seyfettin 13:274b
BOMBACIBÖCEK *bak.* **OSURGANBÖCEK**
BOMBARDIMAN UÇAĞI düşman mevzilerine ya da stratejik noktalara havadan bomba atmak üzere tasarımlanmış askeri uçak
ilgili maddeler
Balon 3:13a
Birinci Dünya Savaşı 3:209b
Bomba 3:283a
Havacılık tarihi 8:62a vd.
Hava kuvvetleri 8:74a
Savaş ve savaş araçları 15:81b
BOMBAY Hindistan
madde başlığı Bombay 3:286b, görsel
ilgili maddeler
Asya 2:84b
Doğu Hint Kumpanyası 5:273b
Hindistan 8:167a
ingiliz Uluslar Topluluğu 9:28a
Pakistan 13:292a
BOMBAY ÖRDEĞİ balık
ilgili madde Bombay 3:287a
BONAPARTE, LOUIS-NAPOLÉON *bak* **NAPOLYON III**
BONAPARTE, NAPOLÉON *bak.* **NAPOLYON I**
BONBON
ilgili madde Şekerlemecilik 16:251b, 253b
BONCUK
madde başlığı Boncuk 3:287a, görsel
BONCUKLU KELER
ilgili maddeler
Keler 10:151b, görsel
Sürüngenler 16:210b
BONDARÇUK, SERGEY SSCB'li film yönetmeni ve oyuncusu, d. 1920; yönettiği en önemli filmler *Savaş ve Barış* (1966-67) ile *Vatanları İçin Dövüştüler*'dir (1975)
ilgili madde Sinema 15:236b
BONE
ilgili madde Başlık ve şapka 3:66a, görsel
BONGO antilop
ilgili madde Antilop 1:295a, 296b
BONGO vurmalı çalgı; yan yana bağlanmış, kova biçiminde iki küçük davuldan oluşur: özellikle Latin Amerika müziğinde kullanılır
ilgili madde Davul 5:97a
B_{12} VİTAMİNİ *ya da* **Siyanokobalamin**
ana madde Vitamin 19:22a
ilgili madde Ortakyaşama 13:225a
BONİN ADALARI *ya da* **Ogasavara Adaları** Japonya
ilgili maddeler
İkinci Dünya Savaşı 8:303b
Pasifik Adaları 14:19a, 22b
BONMARŞE büyük mağaza
ilgili maddeler
Beyoğlu 3:166a
Dükkân ve mağaza 5:332b
BONN Almanya; AFC'nin eski başkenti; Haziran 1991'de alınan kararla Berlin başkent ilan edildi
madde başlığı Bonn 3:289b, görsel
ilgili maddeler
Almanya 1:172b
Almanya Federal Cumhuriyeti 1:174a
Ren Irmağı 14:214b
BONNARD, PIERRE Fransız ressam, 1867-1947; 19. yy'da Fransa'da bütün sanat dallarını etkileyen ve *Nabiler* olarak bilinen grubun üyesiydi; afiş, vitray, tiyatro dekoru ve kitap resmi gibi çeşitli dallarda yapıtlar verdi; en çok, aydınlık iç mekân resimleri ve natürmortlarıyla tanınır
ilgili maddeler
Grafik sanatlar 7:221a
Pastel 14:25a
"BONNIE VE CLYDE" Penn'in filmi
ilgili madde Sinema 15:234a
BONO *bak.* **SENET**
BOOLE, GEORGE İngiliz matematikçi, 1815-64; modern simgesel mantığın kurucusu; geliştirdiği Boole cebri sayısal bilgisayarların tasarımının temelini oluşturur
ilgili madde Hesap makinesi 8:138a
BOOLE CEBRİ önermeler arasındaki ilişkiyi göstermek üzere 1847'de George Boole'un geliştirdiği simgesel, matematiksel mantık sistemi; kümeler kuramında ve sayısal bilgisayarların devre tasarımlarında kullanılır
ilgili madde Hesap makinesi 8:138a
BOOTH, CHARLES İngiliz sosyolog, 1840-1916
ilgili maddeler
Sosyal yardım hizmetleri 15:328b
Sosyoloji 15:333b
BOÖTES astronomi *bak.* **ÇOBAN**
BOP *bak.* **BEBOP**
BOPHUTHATSWANA Güney Afrika yönetiminin siyah ve beyaz ırkı ayırma politikası gereğince oluşturduğu sözde cumhuriyetlerden biri; 1960'larda Siyahlar için "yurtluk"• olarak ayrılan bölgelerden yedisi 1977'de Bophuthatswana Cumhuriyeti'ne dönüştürüldü; fiilen Güney Afrika'nın denetimindedir; öbür ülkelerce bağımsız bir devlet olarak kabul edilmez ve resmen tanınmaz; nüf. 1.395.000 (1983 tah.)
ilgili maddeler
Güney Afrika 7:280a
Pretoria 14:142b
BOR Niğde'nin ilçesi; topraklarının büyük bölümü Obruk Yaylası üzerindedir; başlıca geçim kaynağı tarım, hayvancılık, sanayi ve el sanatlarıdır; nüf. (1990 geç.): ilçe 51.906, kasaba 24.341
ilgili madde Niğde 13:76b
BOR element
madde başlığı Bor ve boraks 3:303a
ilgili madde Balıkesir 2:326b
BORA
ilgili madde Rüzgâr 14:311a, 313a
BORA-BORA Fransız Polinezyası'nda ada
ilgili maddeler
Pasifik Adaları 14:21a, görsel
Polinezyalılar: görsel 14:106
BORAKS
madde başlığı Bor ve boraks 3:303a
BORAKS İNCİSİ
ilgili madde Bor ve boraks 3:303b
BORAN
ilgili maddeler
Rüzgâr 14:313b
Şimşek ve gök gürültüsü 16:278b, görsel
BORAN, BEHİCE Türk kadın sosyolog ve siyasetçi, 1910-87; Türkiye İşçi Partisi (TİP) genel başkanı; 1962'de TİP'e girdi; 1965'te milletvekili seçildi; 1970'te TİP genel başkanlığına getirildi; 1971'de partinin kapatılmasından sonra yargılanarak hapis cezasına çarptırıldı; 1974'te afla serbest bırakıldı; 1975'te TİP'i yeniden kurdu ve genel başkanlığını üstlendi; 12 Eylül 1980'den sonra yurtdışına çıktı ve orada öldü
BORANKUŞU *ya da* **Fırtınakuşu**
madde başlığı Borankuşu 3:290a
ilgili madde Kuş 11:122b vd.
BORATAV, PERTEV NAİLİ Türk folklor araştırmacısı, d. 1907
madde başlığı Boratav 3:290b, görsel
ilgili madde Folklor 6:325b
BORAZAN *ya da* **Büglü**
madde başlığı Borazan 3:291b, görsel
ilgili maddeler
Bando 3:20a
Korno ailesi 11:15a
BORAZANCI KUĞU
ilgili madde Kuğu 11:92a, görsel
BORAZAN HAYVANI
ilgili madde Tekhücreli hayvanlar 17:110b
BORÇ
madde başlığı Borç 3:292a
ilgili maddeler
Bankalar ve bankacılık 3:27b vd.
Şirket 16:283a
BORÇ ÇORBASI
ilgili maddeler
Pancar 13:305b
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:13b
BORÇKA Artvin'in ilçesi; zengin bakır yataklarına sahip olan ilçenin en önemli geçim kaynağı madencilik ve bakıra dayalı sanayidir; nüf. (1990 geç.): ilçe 30.248, kasaba 6.095
BORDEAUX Fransa
madde başlığı Bordeaux 3:292b

ilgili madde Şarap 16:238b
BORDEAUX BULAMACI *bak.* **BORDO BULAMACI**
BORDEAUX ŞARABI
ilgili madde Şarap 16:238b
BORDEN, SIR ROBERT LAIRD Kanadalı siyaset adamı, 1854-1937; başbakan, 1911-20; ülkesinin kolonilikten kurtulup bağımsız bir devlet olmasında önemli rol oynadı; Kanada'nın Milletler Cemiyeti'ne üyeliği konusunda çaba harcadı
ilgili madde Kanada 9:316a
BORDO BULAMACI *ya da* **Bordeaux bulamacı** bitkilerde hastalık yapan mantarları öldürmek için kullanılan ve ağırlıklı olarak bakır sülfat içeren tarım ilacı
ilgili maddeler
Bakır 2:286b
Hıyar 8:153b
BORG, BJÖRN İsveçli tenisçi, d. 1956; 1975'te Davis Kupası'nı ilk kez kazanan İsveç takımında yer aldı; 1976-80 arası Wimbledon'da tek erkeklerde üst üste beş kez şampiyon oldu; 1983'te dünyanın bir numaralı tenisçisi kabul edilirken sporu bıraktı
ilgili madde Tenis 17:147b, görsel
BORGES, JORGE LUIS Arjantinli yazar, 1899-1986
madde başlığı Borges 3:293b, görsel
ilgili maddeler
Latin Amerika edebiyatı 11:211a
Postmodernizm 14:136b
BORGHESE AİLESİ soylu İtalyan aile
ilgili madde Bernini 3:146b
BORGHESE BAHÇELERİ Roma, İtalya
ilgili madde Roma 14:260a
BORGIA, ALFONSO DE papa, 1378-1458
ana madde Borgia Ailesi 3:294b
BORGIA, CESARE İtalyan soylusu, 1476-1507
ana madde Borgia Ailesi 3:294b, görsel
BORGIA, FRANCISCO DE İtalyan aziz, 1510-72
ana madde Borgia Ailesi 3:295a
BORGIA, LUCREZIA VI. Alexander adıyla papa olan Rodrigo Borgia'nın kızı, 1480-1519
ana madde Borgia Ailesi 3:295a, görsel
BORGIA, RODRIGO *bak.* **ALEXANDER VI**
BORGIA AİLESİ soylu İtalyan aile
madde başlığı Borgia Ailesi 3:294b
BOR GRUBU ELEMENTLERİ periyotlar cetvelindeki III. grubu oluşturan 5 element; bor ametal, alüminyum, galyum, indiyum ve talyum gümüşsü beyaz renkli metallerdir; alüminyum dışındaki elementler doğada oldukça ender bulunur
BORİK ASİT beyaz, sedefsi pulcuklar halinde kristalleşmiş bor bileşiği; sudaki çözeltisi tıpta "asit borikli su" adıyla antiseptik olarak kullanılır
ilgili maddeler
Bor ve boraks 3:303b
Hamamböceği 8:20b
"BORİS GODUNOV" Mussorgski'nin operası
ilgili madde Opera 13:190b
"BORİS GODUNOV" Puşkin'in tiyatro oyunu
ilgili madde Puşkin 14:167a
BORNEO Doğu Hint Adaları grubunda ada
madde başlığı Borneo 3:295b, harita
ilgili maddeler
Doğu Hint Adaları 5:272b
Endonezya 6:149a, 150a
İkinci Dünya Savaşı 8:303b
BORNHOLM Baltık Denizi'nde, Danimarka'ya bağlı ada
ilgili maddeler
Danimarka 5:75b
Ringa 14:241b
BORNOVA İzmir'in ilçesi; anakent sınırları içindeki sanayi bölgelerinden biridir; Ege Üniversitesi burada kurulmuştur; nüf. (1990 geç.): ilçe 280.641, kent 275.320
BORODİN, ALEKSANDR Rus besteci, 1833-87
ana madde Rus Beşleri 14:297a vd., görsel
ilgili madde Opera 13:190b
BORODİNO SAVAŞI 1812; Moskova'nın 110 km güneyinde, Borodino köyü yakınlarında Napolyon'un Rus ordusunu yendiği savaş
ilgili madde Napolyon Savaşları 13:37a
BOROSİLİKAT CAMI
ilgili maddeler
Bor ve boraks 3:303b
Cam ve camcılık 4:115b
BORROMINI, FRANCESCO İtalyan mimar, 1599-1667; barok mimarlığı biçimlendiren en büyük ustalardan; Maderno'nun yanında yetişti; uzun süre Bernini'yle birlikte çalıştı, ama sonradan onun en büyük rakibi oldu; tasarımlarında insan vücudunun oranları yerine geometrik biçimleri temel alarak çağının geleneğine karşı çıktı
BORSA
madde başlığı Borsa ve kambiyo 3:296a
ilgili madde Yatırım 19:117b
BORU
ilgili maddeler
Akaçlama 1:98b vd.
Alüminyum 1:192b
Boruhattı 3:301a vd.
Demir ve çelik 5:130b
Kanalizasyon 9:320b
Su tesisatı 16:191a vd.
BORUHATTI *ya da* **Payplayn**
madde başlığı Boruhattı 3:301a, görsel
ilgili maddeler
Akdeniz Bölgesi 1:114a
Amerika Birleşik Devletleri 1:220a
Petrol 14:61a vd., görsel
Sifon 15:200a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:12b
Taşımacılık 17:73a
BORZOY *bak.* **RUS TAZISI**
BOSC, JEAN MAURICE Fransız karikatürcü, 1924-73
BOSCH, CARL Alman kimyacı, 1874-1940; Fritz Haber'le birlikte, amonyak üretiminde uygulanan Haber-Bosch yöntemi'ni geliştirdi; kimyasal maddelerin bireşimlenmesinde yüksek basınç tekniklerinin uygulanmasına öncülük etti
ilgili madde Karikatür: görsel 10:69
BOSCH, HIERONYMUS Flaman ressam, y. 1450-1516; çağının en yaratıcı ressamlarından biridir; insanların kötü ve zayıf yanlarını betimleyen, gizemli ve düşsel görüntülerle dolu resimleriyle tanınır; karmaşık ve son derece özgün bir üslubu vardır; başlıca yapıtları *Zevk Bahçesi* (y.1505-10), *Saman Arabası* ve *Aziz Antonius'un Baştan Çıkarılışı*'dır
ilgili maddeler
Gerçeküstücülük 7:134a
Resim sanatı 14:227a
BOSNA Yugoslavya'da bölge; 1463-1908 arasında Osmanlı egemenliğinde kaldı
ilgili maddeler
Balkanlar 2:334b
Birinci Dünya Savaşı 3:204b
BOSNA-HERSEK Yugoslavya'nın altı cumhuriyetinden biri; ülkenin orta kesiminde, dağlık bir bölgede yer alır; Adriyatik Denizi'ne açılan, 20 km'lik kısa bir kıyı şeridi vardır; başlıca geçim kaynağı tarım, başkenti Sarajevo'dur
ilgili maddeler
Balkanlar 2:334b
Balkan Savaşları 3:7a
Yugoslavya 19:196a, 198b
BOSTAN satış amacıyla büyük çaplı sebze ya da meyve tarımı yapılan bahçe
ilgili madde Tarım ve hayvancılık 17:38b
"BOSTAN" Sadi'nin mesnevileri
ilgili madde Sadi 14:330a
BOSTAN PATLICANI
ilgili madde Patlıcan 14:34b
BOSTAN SİNEĞİ *ya da* **Dere sineği**
madde başlığı Bostan sineği 3:304a, görsel
ilgili maddeler
Sinek 15:222a
Zararlı hayvanlar 19:237a
BOSTON Massachusetts, ABD
madde başlığı Boston 3:304b, görsel
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:209a
Gözetim 7:214a
Liman 11:258a
BOSTON ÇAY PARTİSİ 16 Aralık 1773; Amerikan Bağımsızlık Savaşı öncesinde, çaya konan vergiyi protesto eden Amerikalı kolonicilerin, İngiliz Doğu Hint Kumpanyası'na ait üç gemiyi basarak, yüklü çayı denize döktükleri olay
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:209a, görsel
Boston 3:305a
Çay 4:267a
Vergiler 18:325b
BOSWELL, JAMES İskoç yazar, 1740-95; 20. yy'da yayımlanan günlükleri, döneminin bu türdeki en usta örnekleri olarak değerlendirilir
ilgili maddeler
Aşçılık 2:91a
İngiliz edebiyatı 9:23a
Yaşamöyküsü 19:112b
BOSWORTH FIELD ÇARPIŞMASI 1485; Güller Savaşı'nı sona erdiren savaş
ilgili maddeler
Güller Savaşı 7:256a
Henry 8:128a
Richard 14:238a
BOŞALTIM SİSTEMİ
ana madde Böbrek 3:325b, görsel
BOŞANMA
madde başlığı Boşanma 3:305b
ilgili maddeler
Aile 1:97b
Evlilik 6:233a

BOŞBAĞIRSAK incebağırsağın orta bölümü
ilgili madde Bağırsak 2:265a
"BOŞ BEŞİK" Cumali'nın tiyatro oyunu; konusunu aynı adlı halk öyküsünden alır
ilgili madde Cumalı 4:212a
BOŞ BEŞİK Türk halk öyküsü; bir Yörük beyiyle evlendirilen kimsesiz Fadime yedi yıl sonra bir oğlan doğurur; yazın oba yaylaya göçerken, beşiğiyle birlikte bir devenin sırtına bağlanan çocuk kaybolur; acısından aklını yitiren Fadime dağ bayır dolaşarak oğlunu ararken kimilerine göre suda boğulur, kimilerine göre eski sevdiğine kavuşur
BOŞ İNANÇ *ya da* **Batıl inanç**
madde başlığı Boş inançlar 3:306b
ilgili maddeler
Folklor 6:325a
Tutanhamon 18:15a
BOŞ KÜME
ilgili madde Kümeler kuramı 11:174b
BOŞNAKLAR Bosna'nın Müslüman halkına Osmanlılar'ın verdiği ad; Slav, Hırvat ve Avar karışımı olan Hıristiyan Bosnalılar, 1463'te Osmanlılar'ın yönetimine girdikten sonra Müslüman oldular ve Osmanlılar'ca Boşnak olarak adlandırıldılar
ilgili madde Balkanlar 2:334b
BOT ayakkabı
ilgili madde Ayakkabı ve ayakkabıcılık: görsel 2:219
BOTAK YANARDAĞI Endonezya
ilgili madde Yanardağ: görsel 19:83
BOTAN ÇAYI *ya da* **Uluçay** Dicle Irmağı'nın kolu; uzunluğu 268 km
ilgili madde Siirt 15:206b
BOTANİK *ya da* **Bitkibilim**
madde başlığı Botanik 3:307b
ilgili maddeler
Biyoloji 3:245a
Linnaeus 11:263a
BOTANİK BAHÇESİ
madde başlığı Botanik bahçeleri 3:308b, görsel
ilgili maddeler
Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:279b
Sera 15:132a
BOTANY KÖRFEZİ Avustralya; Tasman Denizi'nde, Avustralya'nın Yeni Güney Galler eyaleti kıyısında; kaptan James Cook'un 1770'te Avustralya'ya ilk ayak bastığı yerdir; kıyısında Sidney'in banliyöleri, büyük gemilerin yanaşabileceği bir liman ve doğal koruma alanları vardır
ilgili madde Sydney 16:220a
BOTHA, LOUIS Güney Afrika Birliği başbakanı, 1862-1919
madde başlığı Botha 3:310b
ilgili maddeler
Güney Afrika 7:284a
Güney Afrika Savaşı 7:286a
BOTHA, PIETER WILLEM Güney Afrika cumhurbaşkanı, d. 1916; 1978-84 arasında başbakanlık görevindeyken, Siyahlar'ın yönetimindeki komşu ülkelere saldırılar düzenledi; Siyahlar'ın yaşadığı yerleşim bölgelerine sözde "bağımsızlık" tanıyan bir reform programını uygulamaya koydu; beyazların üstünlüğünü koruyan yeni anayasayı da yalnızca beyazların katıldığı bir halkoylamasıyla onaylattı; 1984'te cumhurbaşkanı seçildi; artan muhalefet nedeniyle 1989'da istifa etti
BOTHEZAT, GEORGE DE ABD'li helikopter tasarımcısı
ilgili madde Helikopter 8:120a
BOTNİ KÖRFEZİ Avrupa; Baltık Denizi'nde, İsveç ile Finlandiya arasında yer alır; kuzey-güney doğrultusunda uzunluğu 725 km'dir
ilgili maddeler
Baltık Denizi 3:14b
Denizler ve okyanuslar 5:166a
Laponya 11:203a
BOTSVANA
madde başlığı Botsvana 3:311a, harita
ilgili maddeler
Güney Afrika 7:277a
Rhodes 14:235b
BOTTICELLI, SANDRO tam adı **Alessandro di Mariano dei Filipepi** İtalyan ressam, 1445-1510
madde başlığı Botticelli 3:312b
ilgili maddeler
Meryem, Hz.: görsel 12:162
Resim sanatı 14:225a, görsel
Rönesans 14:289a
•"Mars ve Venüs"; "Gül Bahçesi Madonnası"
BOTÜLİZM erken tanı konulmadığında ölümle sonuçlanabilen ağır gıda zehirlenmesi; bazı havasızyaşar bakterilerin salgıladığı toksinlerden ileri gelir ve genellikle iyi sterilize edilmemiş konservelerin yenmesiyle ortaya çıkar; belirtileri bulantı, kusma, bitkinlik, baş dönmesi ve görme bozuklıklarıdır; solunum kaslarının felce uğraması çoğu zaman ölüme yol açar
BOUCHER, FRANÇOIS Fransız ressam, oymabaskı ustası ve tasarımcı, 1703-70; tarihsel olayları ve kır yaşamını konu alan manzara resimleri yaptı; 18. yy'ın en büyük çizim ustalarından biri ve Fransız rokoko üslubunun en yetkin temsilcisi olarak kabul edilir
ilgili madde Resim sanatı 14:229a
BOUDICCA İken kraliçesi, ö. İS 60
ilgili maddeler
Giysi 7:164a
Neron 13:58a
BOUGAINVILLE, LOUIS-ANTOINE DE Fransız kâşif, 1729-1811
ilgili madde Tahiti 16:295b
BOUGAINVILLE ADASI Solomon Adaları
ilgili madde Solomon Adaları 15:311a, 310b
BOULANGER, A. Fransız lokanta işletmecisi, ü. y. 1765
ilgili madde Lokanta 11:272b
BOULOGNE ORMANI Paris, Fransa
ilgili maddeler
Paris 13:331a
Park 13:334a
BOULTON, MATTHEW İngiliz sanayici, 1728-1809
ilgili maddeler
Birmingham 3:222b
Watt 19:50a
BOURBONLAR soylu Fransız aile; ailenin birçok üyesi Fransa, İspanya, Napoli ve Sicilya'ya kral ya da kraliçe oldu; Bourbon hanedanından gelen Fransa kralları arasında IV. Henri, XIII. Louis ile XVIII. Louis arasında Louis adıyla tahta çıkan tüm Fransa kralları ve X. Charles sayılabilir
BOURGOGNE *bak.* **BURGONYA**
BOURKE-WHITE, MARGARET ABD'li kadın fotoğrafçı, 1906-71; gazete fotoğrafçılığına birçok yenilik getirdi; mimarlık ve sanayi alanlarında çektiği özgün fotoğraflarla ün kazandı; daha sonra çeşitli dergi ve gazetelerde çalıştı; II. Dünya Savaşı'nda ABD ordusunun ilk kadın fotoğrafçısıydı; Hindistan ile Pakistan'ın bölünmesinden sonraki büyük göçü, Güney Afrika'daki karışıklıkları ve Kore Savaşı'nı görüntüledi
BOURSIN PEYNİRİ
ilgili madde Peynir 14:67b
BOVLİNG
madde başlığı Bovling 3:313a, görsel
BOWIE, DAVID İngiliz pop şarkıcısı, d. 1947
ilgili madde Pop müzik 14:123a
BOWMAN KAPSÜLÜ anatomi
ilgili madde Böbrek 3:324b, 325a
BOXER AYAKLANMASI 1900; Çin'de, yabancıları ülkeden çıkarmak için imparatorun emriyle başlatılan ayaklanma; imparatoriçe yabancıların öldürülmesini emretti; Alman büyükelçisi öldürüldü; ayaklanma, 14 Ağustos 1900'de Pekin'e giren Fransız, Alman, İngiliz, Japon, Rus ve ABD ordularınca bastırıldı
ilgili madde Çin Halk Cumhuriyeti 4:321a
BOYA
madde başlığı Boya ve cila 3:314b
ilgili maddeler
Alkol 1:155b
Dokumacılık 5:284a vd.
Mağara sanatı 11:331a
Renkler 14:217a
Resim sanatı 14:221b, 222a
BOYABAT Sinop'un ilçesi; üç yanını kuşatan dağların arasındaki yüksek yaylalarda tarım ve hayvancılık yapılır; nüf. (1990 geç.): ilçe 50.914, kasaba 21.759
BOYACI CAMİSİ Gaziantep
ilgili madde Gaziantep: görsel 7:95
BOYACISUMAĞI
ilgili madde Sumak 16:180a
BOYA KALEMİ
ilgili madde Kalem 9:277a
BOYALI KAPLUMBAĞA Kuzey Amerika kaplumbağası; uzunluğu 10-18 cm; yassı, siyah ya da yeşilimsi kahverengi kabuğu kırmızı ve sarı lekelerle süslüdür; durgun ve sığ tatlı sularda yaşar, bitkiler ve küçük hayvanlarla beslenir; kalabalık gruplar halinde güneşlenir ve kış uykusuna yatarlar
ilgili madde Kaplumbağa 10:18a, görsel
BOYAMA
ana madde Boya ve cila 3:315a
ilgili maddeler
Dokumacılık 5:284a
Halı ve kilim 7:331b, 333a
Nijerya: görsel 13:79
•Batik; Boyarmadde
BOYAR Çarlık Rusya'sında, yönetimde etkili olan, toprak sahibi zengin soylulara verilen unvan; 18. yy'da kaldırıldı
ilgili maddeler
Korkunç İvan 11:13b
Petro 14:57b
BOYARMADDE
ana madde Boya ve cila 3:315a, 317b vd.
ilgili maddeler
Alkol 1:155b
Dokumacılık 5:284a
Kimya sanayisi 10:271b

Kobalt 10:290a
Mikroplar 12:213a
Mürekkep 12:333a
Safran 14:333a
Sur ve Sayda 16:189b
Şap 16:235b
Teknoloji 17:121a
Turnusol 18:10a
•Azo boyaları; Çivit; Kırmız

BOYASAPTAR *bak.* **MORDAN**

BOYCOTT, CHARLES CUNNINGHAM İngiliz simsar, 1832-97
ilgili madde Boykot 3:320b

BOYD, WILLIAM İngiliz yazar, d. 1953
ilgili madde İngiliz edebiyatı: görsel 9:26

BOYKOT
madde başlığı Boykot 3:320b
ilgili maddeler
King 10:273b
Olimpiyat Oyunları 13:148a
Siyah Amerikalılar 15:273a

BOYLAM
madde başlığı Enlem ve boylam 6:159b, görsel
ilgili maddeler
Harita ve haritacılık 8:36a
Hipparkhos 8:183b
Saat 14:321b
Seyir: görsel 15:157

BOYLAM DAİRESİ *ya da* **Meridyen**
ana madde Enlem ve boylam 6:159b, görsel
ilgili madde Harita ve haritacılık 8:37a

BOYLE, ROBERT İngiliz bilim adamı, 1627-91
madde başlığı Boyle 3:321a, görsel
ilgili maddeler
Kimya 10:265a
Kimyasal elementler 10:267b

BOYLE-MARIOTTE YASASI *ya da* **Boyle yasası** gazların davranışına ilişkin olarak 1662'de Robert Boyle'un ve 1776'da ondan bağımsız olarak Edme Mariotte'un ortaya koydukları yasa
ilgili maddeler
Boyle 3:321a
Gaz 7:84a

BOYLU MAZI
ilgili madde Mazı 12:118b

BOYNUZ
madde başlığı Boynuz 3:321b, görsel
ilgili maddeler
Antilop: görsel 1:294
Elik 6:129a
Gergedan 7:134a
Geyik 7:139a vd.
Rengeyiği 14:212b
Sığın 15:174b

BOYNUZGAGA
madde başlığı Boynuzgaga 3:322b, görsel
ilgili madde Kuş 11:122b

BOYNUZ KUPA eskiçağlarda hayvan boynuzundan, daha sonra fildişinden ya da değerli metallerden gene boynuz biçiminde yapılan içki kabı
ilgili maddeler
Anglosaksonlar: görsel 1:273
Medler ve Persler: görsel 12:122

BOYNUZLU ÇINGIRAKLI YILAN
ilgili madde Çıngıraklı yılan 4:290a, görsel

BOYNUZLU İGUANA
ana madde İguana 8:291b, görsel

BOYOMA ÇAĞLAYANLARI *bak.* **STANLEY ÇAĞLAYANLARI**

BOYOTU *bak.* **ÇEMENOTU**

BOYUNBURAN
ilgili madde Ağaçkakan 1:73a, görsel

BOYUNCUK çiçeklerdeki dişiorganın yumurtalık ile tepecik arasındaki bölümü
ilgili maddeler
Bitki 3:235a
Çiçek 4:294b, görsel
Üreme 18:282a

"BOYUN EĞMEYEN ÜLKE" Ritsos'un şiir kitabı
ilgili madde Ritsos 14:244b

BOYUT
ilgili madde Zaman 19:229a

BOZA arpa, buğday, mısır, darı gibi tahıllardan yapılan hafif alkollü ve tatlımsı mayhoş içecek; Türkiye'de daha çok darıdan yapılır; öğütülüp kavrulan ve az suda uzun süre pişirilen darı mayalanmaya bırakılır; sonra şeker ya da pekmezle tatlandırılır; başlangıcı İÖ 4. yy'a kadar uzanan bu içecek bugün Türkistan, Kafkasya, Balkanlar, Ortadoğu ve Macaristan'da çok yaygındır

BOZ AYI Asya ve Kuzey Amerika'da en yaygın ayı türü; küçük memeliler, balık, böcek, bitki ve balla beslenir; genellikle yalnız yaşar; iyi bir yüzücü ve koşucudur
ana madde Ayı 2:234a, görsel

BOZ BALİNA
ilgili maddeler
Balina 2:330b, görsel
Hayvan göçü 8:109a

BOZCAADA Çanakkale'nin ilçesi; Ege Denizi'nin kuzeydoğusunda, Türkiye'nin üçüncü büyük adası olan Bozcaada'da kurulmuştur; liman çevresindeki Bozcaada kasabası adadaki tek yerleşim yeridir; nüf. 2.003 (1990 geç.)

BOZ CEVİZ
ilgili madde Ceviz 4:166b

BOZDAĞLAR Ege Bölgesi; Küçük Menderes ve Gediz ırmakları arasında sıradağ; en yüksek noktası 2.159 m
ilgili madde Manisa 12:44b

BOZ DOĞAN mavimsi boz tüylü, kuyruğunda ince beyaz çizgiler olan doğan türü; kuzey yarıkürenin dağlık bölgelerinde yaşayan yırtıcı bir kuştur; daha çok küçük kuşlarla, ara sıra da memeliler ve böceklerle beslenir; yumurtalarını genellikle yere, çalılıkların arasına bırakır
ilgili maddeler
Avcılık 2:167b
Doğan 5:261b

BOZDOĞAN Aydın'ın ilçesi; Akçay Irmağı üzerinde kurulu olan Kemer Barajı ve Hidroelektrik Santralı ilçe sınırları içindedir; nüf. (1990 geç.): ilçe 34.391, kasaba 8.025

BOZDOĞAN SUKEMERİ *ya da* **Valens Sukemeri** İstanbul
ilgili madde Sukemeri 16:173b vd.

BOZ DUİKER
ilgili madde Antilop 1:296b

BOZ FOK
ilgili madde Fok 6:322a

BOZ KANGURU
ilgili maddeler
Kanguru 9:325b, 326a
Keseliler 10:186a

BOZ KAVAK
ilgili madde Kavak 10:108a, görsel

BOZ KAZ evcil kaz soylarından çoğunun atası olan, boz tüylü ve pembe ayaklı, iri kaz türü
ilgili madde Kaz 10:129b, görsel

BOZKIR Konya'nın ilçesi; Taşeli Yaylası ve Suğla Gölü'nün bir bölümü ilçe sınırları içindedir; nüf. (1990 geç.): ilçe 54.606, kasaba 9.556

BOZKIR *ya da* **Step** geniş düzlük
madde başlığı Bozkır 3:323b
ilgili maddeler
Asya 2:88a
Ova 13:255a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:9a

"BOZKIRDAKİ ÇEKİRDEK" Kemal Tahir'in romanı
ilgili madde Kemal Tahir 10:157a

"BOZKIRDAKİ GÖLGELER" Güiraldes'in romanı
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:210b

BOZKIR KARTALI
ilgili madde Kartal 10:78b

BOZKIR TUYGUNU
ilgili madde Tuygun 18:15b, 16b

BOZ KURT hayvan
ilgili madde Kurt 11:109b, görsel

BOZKURT Denizli'nin ilçesi; daha önce Çardak ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 10.310, kasaba 4.307

BOZKURT Kastamonu'nun ilçesi; kuzeyden Karadeniz, güneyden Küre Dağları'yla kuşatılan ilçenin en önemli geçim kaynağı ormancılık ve orman ürünleridir; nüf. (1990 geç.): ilçe 12.284, kasaba 4.310

BOZKURT, MAHMUT ESAT Türk hukukçu ve siyaset adamı, 1892-1943; 1922-23 arası iktisat, 1924-30 arası adalet bakanıydı; hukuk devriminin hazırlanmasında önemli rol oynadı; Medeni Kanun, Ceza Kanunu, Borçlar Kanunu gibi temel yasaların kabulünde ve uygulanmasında etkili oldu; 1930'dan sonra anayasa hukuku dersleri verdi

"BOZKURT DESTANI" Türk halk destanı
ilgili madde Destan 5:199a

BOZLAK Türk halk müziği makamı
ilgili madde Halk müziği 8:17a

BOZMADDE
ilgili maddeler
Beyin 3:161b
Felç 6:266b
Sinirler ve sinir sistemi 15:245b

BOZOKLAR iki büyük Oğuz kolundan biri; öbürü Üçoklar•'dır
ilgili madde Oğuzlar 13:133a

BOZOK YAYLASI İç Anadolu Bölgesi
ilgili madde Yozgat 19:191a

BOZOVA Şanlıurfa'nın ilçesi; topraklarının büyük bölümü dağlıktır; yakınında kurulmakta olan Atatürk Barajı tamamlandığında ilçenin sulama ve tarım olanakları artacaktır; nüf. (1990 geç.): ilçe 57.302, kasaba 16.771

BOZ ÖRDEK kuzey yarıkürede yaşayan küçük ördek türü; kanatlarının arkasında bulunan ve yalnız uçarken görülen beyaz lekeler dışında tümüyle kahverengimsi boz tüylüdür; sığ tatlı sularda yaşar ve su bitkileriyle beslenir; yuvasını sık bitkilerin arasına gizler; sevilen bir av kuşudur

BOZTEPE Kırşehir'in ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 10.759, kasaba 4.039

BOZUK müzik aleti
ilgili madde Bağlama ailesi 2:270a

BOZULUS Güneydoğu Anadolu'da yerleşmiş Türkmen oymakları topluluğu; 11. ve 13. yy'larda Anadolu'ya göç eden Oğuz boylarından yöreye yerleşenler bu adla anıldı; Akkoyunlular tarihinde önemli rol oynadılar; Osmanlı döneminde Diyarbakır, Dulkadırlı ve Şam Türkmenleri olarak üçe ayrıldılar; 17. yy'dan sonra da Anadolu içlerine dağıldılar

BOZUNUM *bak.* **RADYOAKTİF BOZUNUM**

BOZÜYÜK Bilecik'in ilçesi; toprakları Uludağ'ın uzantılarıyla engebelenir; başlıca ekonomik etkinlikler tarım, sanayi, madencilik, hayvancılık ve el sanatlarıdır; nüf. (1990 geç.): ilçe 47.494, kasaba 32.275
ilgili madde Bilecik 3:177b

BOZYAZI İçel'in ilçesi; daha önce Anamur'a bağlı bir köydü; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 31.911, kasaba 22.181

BOZYÖRÜK
ilgili madde Boa 3:260b

BÖBREK
madde başlığı Böbrek 3:324a, görsel
ilgili maddeler
Balık 2:311a
Doku ve organ nakli 5:288a
Fizyoloji: görsel 6:311
Hayvan 8:94a

BÖBREK HASTALIKLARI
ana madde Böbrek 3:325b

BÖBREK İLTİHABI *ya da* **Nefrit**
ilgili madde Böbrek 3:325b
böbrek hastalıkları 2 Böbrek 3: 325b

BÖBREK KOLİĞİ
ilgili madde Böbrek 3:325b

BÖBREK NAKLİ
ilgili maddeler
Biyomühendislik 3:249a
Böbrek 3:326a
Doku ve organ nakli 5:288a

BÖBREK TAŞI
ilgili madde Böbrek 3:325b

BÖBREKÜSTÜ BEZLERİ böbreklerin tepesine yerleşmiş iki küçük iç salgıbezi; kabaca üçgen biçimindeki bu bezlerin içteki öz bölümü adrenalin ve noradrenalin hormonlarını, dıştaki kabuk bölgesi ise çeşitli steroit hormonları üretir
ana madde Salgıbezi 15:32a
ilgili maddeler
Fizyoloji: görsel 6:311
Vücut 19:39a

BÖBREK YETMEZLİĞİ
ilgili maddeler
Biyomühendislik 3:249a
Böbrek 3:326a

BÖCEK
madde başlığı Böcek 3:326a, görsel
ilgili maddeler
Afrika 1:45b
Ağaçkakan 1:72a
Amfibyumlar 1:235a
Arıkuşu 1:334a
Asalak ve çürükçül canlılar 2:53a
Böcekçil bitkiler 4:7a vd.
Canlılar 4:124b
Doğayı koruma 5:264a
Fosil 6:332a
Göz 7:209a
Hayvan 8:92b vd.
Hayvan davranışı 8:106a, 106b
Hayvan göçü 8:109b
İskelet 9:87b
Kış uykusu 10:230b
Koruyucu renklenme 11:21b
Kuzey Kutup Bölgesi 11:163a
Larva 11:203b vd.
Mazı 12:119b
Ormancılık 13:212b
Örümcek 13:280a, 281a
Salgın hastalıklar 15:33a
Sinirler ve sinir sistemi 15:244a
Solucan 15:312b
Solunum 15:316a
Tarihöncesi yaşam 17:49b
Tatlı su canlıları 17:83a
Toprak: görsel 17:249
Tundra 17:326a
Uçuş 18:170b
Yaşam çevrimi 19:111a
Zararlı hayvanlar 19:237a
Zooloji 19:270a
•*böcek gruplarının ve türlerinin adı, örn.* Arı; Çekirge; Güve; Karınca; Kelebek; Kınkanatlılar; Sinek; Termit

BÖCEKÇİL BİTKİ
madde başlığı Böcekçil bitkiler 4:7a, görsel
ilgili madde Yaprak 19:99a

BÖCEKÇİLLER böcekle beslenen küçük, gececi memeliler takımı; kirpiler, köstebekler ve sivrifareler bu takımdandır
ilgili maddeler
Kış uykusu 10:230a
Memeliler 12:141a
•Kirpi; Köstebek; Sivrifare

BÖCEKÇİL SIRTLAN Afrika'nın doğusunda ve güneyinde yaşayan gececi sırtlan türü; ön bacakları arkadakilerden daha uzun, kulakları büyük, burnu sivri, çeneleri güçsüzdür; bu ürkek ve zararsız hayvanlar oyuklarda barınır, genellikle yalnız dolaşır ve daha çok termitlerle beslenirler
ilgili madde Sırtlan 15:183a

BÖCEK İLACI böcekleri öldürmek için kullanılan zehirli kimyasal madde; zararlı ya da rahatsız edici böceklerin bulunduğu yüzeylere toz halinde serpilerek ya da havaya püskürtülerek kullanılır; püskürtüldüğünde solunum yoluyla, toz halindeyken ise sindirim ya da deri yoluyla böcekleri zehirler
ilgili maddeler
Aerosol 1:39b
Çevre kirliliği 4:284a
Hamamböceği 8:20b
İlaç 8:316b
Zararlı hayvanlar 19:237b
•DDT

BÖCEKKAPAN *bak.* **GÜNEŞGÜLÜ**

BÖCEK SOKMASI
ilgili madde İlkyardım 9:12a

BÖGÜ KAĞAN Uygur hükümdarı, ö. 780
ilgili madde Uygurlar 18:231b

BÖĞÜRTLEN
madde başlığı Böğürtlen 4:8b, görsel
ilgili maddeler
Meyve 12:184a, görsel
Tırmanıcı bitkiler 17:189b

BÖHM, KARL Avusturyalı orkestra şefi, 1894-1981; Richard Strauss, Mozart ve Wagner'in yapıtlarını yorumlamaktaki ustalığıyla tanınır; 1943-45 ve 1954-56 arasında Viyana Devlet Operası'nı yönetti; Mozart'ın bütün senfonilerini plağa kaydetti; sağlam, güçlü ve şiirsel yorumlarıyla 20. yy'ın en başarılı şeflerinden biri sayılır
ilgili madde Orkestra 13:204a

BÖHM, THEOBALD Alman flütçü ve flüt yapımcısı, 1794-1881
ilgili madde Flüt ailesi 6:320b

BÖLEN bir doğal sayıyı tam olarak bölen doğal sayı
ana madde Bölme 4:11b
ilgili madde Sayı 15:86b

BÖLGESEL ANESTEZİ *ya da* **Lokal anestezi**
ilgili maddeler
Anestezi 1:271a
Diş hekimliği 5:243a

BÖLGESEL COĞRAFYA
ilgili madde Coğrafya 4:199a

BÖLL, HEINRICH Alman yazar, 1917-85
madde başlığı Böll 4:9b
ilgili madde Alman edebiyatı 1:163b

BÖLME
madde başlığı Bölme 4:10a
ilgili maddeler
Aritmetik 2:11a
Logaritma 11:271b
Matematik 12:97b
Ondalık sayılar 13:184b

BÖLÜK silahlı kuvvetlerde yönetim bakımından tam bir birim olan en küçük birlik; iki ya da daha çok sayıda takımdan oluşur; genellikle bir yüzbaşının komutasındadır

BÖLÜKBAŞI, RIZA TEVFİK Türk şair ve yazar, 1869-1949; felsefe alanındaki çalışmaları nedeniyle "feylesof" lakabıyla anılır; halk şiiri geleneğine bağlı koşma ve nefesler yazdı; hece ölçüsünün yaygınlaşması ve halk şiirinin aydın kesime ulaşması için çalıştı; Kurtuluş Savaşı'na karşı çıktığı için Yüzellilikler listesine alınarak yurtdışına sürgüne gönderildi; bütün şiirleri *Serab-ı Ömrüm* (1949) adlı kitapta toplanmıştır
ilgili madde Servet-i Fünun: görsel 15:139

BÖLÜNEBİLİR ELEMENT
ilgili madde Nükleer enerji 13:118b

BÖLÜNME biyoloji *bak.* **HÜCRE BÖLÜNMESİ**

BÖLÜNME nükleer fizik *bak.* **ÇEKİRDEK BÖLÜNMESİ**

BÖREK kat kat yufkanın arasına çeşitli malzemeler koyarak yapılan yiyecek; Türk mutfağının en yaygın hamur işidir; fırında, ocakta pişirilerek ya da sacda, tavada kızartılarak hazırlanır

BÖRK
ilgili madde Başlık ve şapka 3:67b

BÖRKENEK
ilgili madde Gevişgetirenler 7:138a, görsel

BÖRKLÜCE MUSTAFA Şeyh Bedreddin'in müridi, ö. y. 1420
ilgili madde Şeyh Bedreddin 16:261b

BÖRÜLCE *ya da* **Karnıkara** baklagiller familyasından biryıllık tarım bitkisi; fasulyeye benzeyen küçük tohumlarının göbek bölümünde kara bir leke bulunur; taze börülce ve kuru taneleri (tohumları) sebze olarak yenir, ayrıca hayvan yemi ve yeşil gübre

olarak kullanılır
"BÖYLE BİR SEVMEK" Attilâ İlhan'ın şiir kitabı
ilgili madde İlhan 8:328a
"BÖYLE BUYURDU ZERDÜŞT" Nietzsche'nin yapıtı
•Nietzsche
BRABANT Belçika'da il; ülkenin ortasında, bugün bir bölümü Hollanda'da kalan tarihi bölgede yer alır; güneydeki alçak, verimli ovada tarım ve bahçecilik yapılır; makine, dokuma ve giyim sanayileri önemlidir; Waterloo Savaşı'nın (1815) yapıldığı alan bu ilin sınırları içinde, Brüksel'in güneyindedir; nüf. 2.243.026 (1990 tah.)
ilgili maddeler
Flandre 6:313b
Hollanda 8:197a
BRACHIOPODA
ilgili maddeler
Fosil: görsel 6:332
Tarihöncesi yaşam 17:49a
BRADBURY, RAY ABD'li yazar, d. 1920
ilgili madde Bilimkurgu 3:190b
BRADLEY, JAMES İngiliz astronomi bilgini, 1693-1762; yıldızlardan gelen ışığın sapmasını ve Dünya'nın dönme ekseninin ürğrümünü hesaplayarak, yıldızların görünür konumlarındaki küçük değişiklikleri belirledi; Venüs'ün çapını ölçtü, Jüpiter'in uydularının dolanım tablolarını hazırladı
BRAHE, TYCHO Danimarkalı astronomi bilgini, 1546-1601
madde başlığı Brahe 4:13a, görsel
ilgili maddeler
Astroloji 2:69a
Astronomi 2:72b
Gözlemevi 7:216a
Kepler 10:178a, 178b
Kuyrukluyıldız 11:147b
Yerçekimi 19:154b
BRAHMA Hindu tanrısı; Dünya'yı ve bütün canlıları yarattığına inanılır; Vişnu ve Şiva ile birlikte, tanrının yeryüzündeki üç görünümü olan Trimurti'yi oluşturur
BRAHMA tavuk soyu
ilgili madde Tavuk 17:87a, görsel
BRAHMAN Hindu inancında yüce ruh; bu ölümsüz ruhun evrenin yaşam kaynağı olduğuna ve her yerde bulunduğuna inanılır
ilgili maddeler
Din 5:231a
Hindular ve Hindu dini 8:175b
BRAHMAN Hindu kastı; Hindu rahiplerden oluşan en yüksek kastın üyelerine de Brahman denir
ilgili madde Kast 10:83a
BRAHMANA Hindular'ın en eski kutsal metinleri olan *Vedalar*'a eklenmiş düzyazı metinler; *Vedalar*'ın anlamını açıklayan efsanelerle süslenmiştir
BRAHMAN ÇAYLAĞI
ilgili madde Çaylak 4:269b
BRAHMAPUTRA Asya'da ırmak
madde başlığı Brahmaputra 4:14a
ilgili madde Hindistan 8:165a vd.
BRAHMS, JOHANNES Alman besteci, 1833-97
madde başlığı Brahms 4:14a, görsel
ilgili maddeler
Ninni 13:87b
Senfoni 15:126b
BRAILLE, LOUIS Fransız eğitimci, 1809-52
madde başlığı Braille 4:15a, görsel
ilgili madde Körlük 11:64a
BRAILLE ALFABESİ 1829'da Louis Braille'in körler için hazırladığı alfabe; alfabenin her harfi, sayıları 1 ile 6 arasında değişen ve parmaklarla hissedilebilen kabartma noktaların değişik düzenlemeler içinde bir araya getirilmesiyle oluşur
ilgili maddeler
Braille 4:15b, görsel
Körlük 11:64a vd., görsel
Kütüphane: görsel 11:184
Özürlülerin eğitimi 13:288a
BRAKTE *bak.* **BÜRGÜ**
BRAMAH, JOSEPH İngiliz mühendis, 1748-1814
ilgili maddeler
Hidrolik 8:159b
Kilit ve anahtar 10:259b
BRAMANTE, DONATO İtalyan mimar, 1444-1514; mimarlıkta Yüksek Rönesans üslubunun öncülerinden; başlıca yapıtları Milano ve Roma'dadır; Papa II. Julius'un Roma'yı yeniden düzenleme tasarısına büyük katkısı oldu; San Pietro Bazilikası'nın ilk mimarı
ilgili maddeler
Kilise ve katedral 10:259a
Mimarlık 12:228b
Rönesans: kilise: görsel 14:289
BRANCUSI, CONSTANTIN Romen heykelci, 1876-1957; çağdaş soyut heykelin öncüsüdür; zarif, uyumlu biçimleri ve ince işçiliğiyle tanınır; 1904'ten sonra Paris'te çalıştı; 1952'de Fransız uyruğuna geçti; yapıtları dünyanın birçok yerinde sergilendi
ilgili madde Heykel 8:147a
BRANDBERG DAĞI Namibia
ilgili madde Namibia 13:28a
BRANDENBURG Almanya'da kent; Havel Irmağı üzerinde Slavlar tarafından kuruldu; 1157'de Brandenburg Devleti'nin topraklarına katıldı; bugün Elbe-Havel Kanalı üzerinde tersanelerin bulunduğu işlek bir liman kenti, çelik ve dokuma sanayisi merkezidir; nüf. 95.052 (1983 tah.)
BRANDENBURG KAPISI Berlin, Almanya; 1788-91'de II. Friedrich Wilhelm döneminde kurulan zafer takı
ilgili madde Berlin 3:140a
"BRANDENBURG KONÇERTOLARI" Bach'ın bestesi
ilgili maddeler
Bach Ailesi 2:58a
Konçerto 10:313b
BRANDO, MARLON ABD'li sinema oyuncusu, d. 1924; sinemanın en büyük oyuncularından; Actors Studio'ya katıldı; üstlendiği rolleri içten ve en gerçekçi biçimde canlandırmasıyla tanınır; *The Man* (1950) filmindeki felçli bir adam rolü için bir ay hastanede yatarak hazırlandı; oynadığı birçok başka önemli rolün yanı sıra *Rıhtımlar Üzerinde* (1954) ve *Baba* (1972) filmleriyle Oskar Ödülü'nü aldı
ilgili madde Bertolucci 3:147b
BRANDT, WILLY Alman siyaset adamı, d. 1913; Almanya Sosyal Demokrat Partisi (SDP) başkanı, 1964-78; Almanya Federal Cumhuriyeti başbakanı, 1969-74; doğu ve batı bloğu arasında yakınlaşmayı sağlamak ve ilişkileri yumuşatmak için gösterdiği çabalar nedeniyle 1971'de Nobel Barış Ödülü'nü aldı
BRANDY *ya da* **Brendi** içki
ilgili madde Şarap 16:240a vd.
BRANT, SEBASTIAN Alman şair, y. 1458-1521
ilgili madde Alman edebiyatı 1:161a
BRAQUE, GEORGES Fransız ressam, 1882-1963
madde başlığı Braque 4:15b
ilgili maddeler
Kübizm 11:167b vd., görsel
Resim sanatı 14:232b, görsel
•"Gitarlı Kadın"; "Yuvarlak Masa"
BRASİDAS Spartalı komutan, ö. İÖ 422
ilgili madde Peloponnesos Savaşı 14:41a
BRASİLİA Brezilya
madde başlığı Brasília 4:17a, görsel
ilgili madde Kent 10:171a
BRAŞOV Romanya'da kent; Transilvanya Alpleri'nin kuzey yamacında, 1211'de Toton Şövalyeleri'nce kuruldu; 1876'ya kadar bir Alman yerleşmesiydi; bugün ülkenin en büyük kentlerinden biri, sanayi ve ulaşım merkezidir; Gotik üsluptaki ortaçağ yapılarıyla tanınır; nüf. 351.493 (1986 tah.)
BRATISLAVA Çekoslovakya'da kent; Slovak Sosyalist Cumhuriyeti'nin başkenti; Çekoslovakya, Avusturya ve Macaristan sınırında, Tuna Irmağı kıyısında yer alır; eskiçağlarda Keltler'in ve Romalılar'ın yerleşim ve ticaret merkeziydi; 1526-1784 arasında Macaristan'ın başkenti oldu; bugün önemli bir ırmak limanı, ulaşım, eğitim ve kültür merkezidir; nüf. 438.065 (1989 tah.)
ilgili maddeler
Çekoslovakya 4:276a
Tuna Irmağı 17:314a
BRATSK SSCB; Rusya SFSC'de kent; nüf. 255.000 (1989)
ilgili madde Sibirya 15:192b
BRATTAIN, WALTER HOUSER ABD'li fizikçi, 1902-87
ilgili madde Transistör 17:282b
BRAUN, WERNHER VON Alman asıllı ABD'li mühendis, 1912-77; roket teknolojisinin öncülerinden; II. Dünya Savaşı sırasında Almanya'da roket araştırmalarına başkanlık etti; V2 roketini geliştirdi; NASA'da görev alarak ilk ABD uydusunun yapımına ve Apollo programlarının yürütülmesine katkıda bulundu
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:245b
BRAUNSCHWEIG Almanya'da kent; Aşağı Saksonya eyaletinde, sanayi merkezi; eskiden Hansa Birliği'nin önemli bir üyesi ve Reform'u ilk destekleyen kentlerden biriydi; II. Dünya Savaşı'nda büyük ölçüde zarar gördü, ama bazı ortaçağ yapıları hâlâ ayaktadır; bilimsel araştırma alanında uluslararası ün kazanmıştır; ülkenin en eski teknik üniversitesi buradadır; nüf. 253.794 (1989 tah.)
BRAZZA, PIERRE SAVORGNAN DE Fransız kâşif, 1852-1905; Kongo topraklarını Fransa adına sömürgeleştirdi; 1880'de Kongo Irmağı'na ulaşarak, ırmağın kıyısında bugünkü Brazzaville kentini kurdu
ilgili maddeler
Brazzaville 4:18b
Kongo 10:316b
BRAZZAVILLE Kongo
madde başlığı Brazzaville 4:18a
ilgili madde Kongo 10:315b

BREAM, JULIAN İngiliz gitar ve lavta sanatçısı, d. 1933; klasik İspanyol ve Latin Amerika müziğini başarıyla yorumladı; ayrıca Rönesans lavta müziğini çağdaş dinleyici kitlelerine tanıttı; 1950'de ilk gitar resitallerini verdi; 1961'de, eski topluluk müziklerini seslendirmek amacıyla Julian Bream Topluluğu'nu kurdu
ilgili madde Gitar 7:160a

BREARLEY, HARRY İngiliz bilim adamı
ilgili madde Krom 11:81b

BRECHT, BERTOLT Alman yazar, 1898-1956
madde başlığı Brecht 4:18b
ilgili maddeler
Alman edebiyatı 1:163a, görsel
Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:223a
•Berliner Ensemble; Epik tiyatro

BREG IRMAĞI Almanya; Tuna Irmağı'nı oluşturan iki koldan biri
ilgili madde Tuna Irmağı 17:313b
•Brigach Irmağı

BRÉGUET, LOUIS Fransız uçak yapımcısı, 1881-1959
ilgili madde Helikopter 8:120a

BREIT, GREGORY ABD'li fizikçi, 1899-1981
ilgili madde Radar 14:172a

BREJNEV, LEONİD İLYİÇ SSCB'li siyaset adamı, 1906-82; 1977-82 arasında Yüksek Sovyet Prezidyumu başkanı
ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:25a

BREL, JACQUES Belçikalı şarkıcı, besteci ve söz yazarı, 1929-78
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:45a

BREMEN Almanya
madde başlığı Bremen 4:20a
ilgili maddeler
Almanya 1:168b vd.
Almanya Federal Cumhuriyeti 1:173a vd.

"BREMEN ÇALGICILARI" Andersen'in masalı
ilgili madde Periler ve peri masalları 14:48a

BREMERHAVEN Almanya; Bremen'in kuzeyinde, Weser Irmağı kıyısında liman kenti; nüf. 126.934 (1989 tah.)
ilgili madde Bremen 4:20a

BRENDİ *bak.* **BRANDY**

BRENNER GEÇİDİ Avrupa; Alp Dağları'nın en alçak geçidi; Avusturya'daki Innsbruck ile İtalya'daki Verona kentleri arasında; en yüksek noktası 1.375 m
ilgili madde Alp Dağları 1:182a

BRESLAU *bak.* **WROCLAW**

BRESLAU ANTLAŞMASI 1742; Prusya ile Avusturya İmparatorluğu arasında imzalanan bu antlaşmayla Avusturya Silezya'yı Prusya'ya bırakmak zorunda kaldı
ilgili madde Friedrich II 7:51a

BREST Fransa; Atlas Okyanusu kıyısında, Bretanya bölgesinde liman kenti ve Fransız Deniz Kuvvetleri'nin iki büyük üssünden biri; nüf. 148.000 (1990)
ilgili maddeler
Bretanya 4:21b
Fransa 7:26b

BREST-LİTOVSK ANTLAŞMASI 1918
ilgili maddeler
Ağrı 1:84a
Ekim Devrimi 6:83b
Kars 10:75a
Lenin 11:231b
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:22b

BREŞ 2 mm'den daha büyük, sivri ya da hafif yuvarlak köşeli parçalardan oluşan, taşlaşmış tortul kayaç; bazen tek bir kayacın, bazen de aynı yerde önceden var olan birçok kayacın kırılıp ufalanmasıyla oluşan bu köşeli parçalar ile aradaki boşlukları dolduran bağlayıcı madde breşin temel dokusunu oluşturur
ilgili madde Kayaç 10:116b

BRETANYA *ya da* **Bretagne** eskiden **Armorica** Fransa'da bölge
madde başlığı Bretanya 4:20b
ilgili maddeler
Fransa 7:22b, 24b vd.
Yüz Yıl Savaşları 19:225b

BRETON, ANDRÉ Fransız şair, eleştirmen ve deneme yazarı, 1896-1966; Gerçeküstücülük akımının kurucusu; her türlü denetim ve kaygıdan sıyrılarak düşünceyi ortaya koyma biçimi olarak tanımladığı bu akımın devrimci, ama bağımsız bir hareket olduğunu savundu; 1941'de Almanya'nın Fransa'yı işgali üzerine ABD'ye gitti; 1946'da Paris'e döndükten sonra Uluslararası Gerçeküstücülük Sergisi'ni düzenledi; yaşamının sonuna kadar inandığı ilkeleri savundu ve çok sayıda yapıt verdi
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:43b
Gerçeküstücülük 7:134a

BRETONCA *ya da* **Breton dili** Fransa'nın kuzeybatısındaki Bretanya'da konuşulan, Kelt dillerinin Briton öbeğine bağlı dil; 20. yy ortalarında, edebiyat dili olarak yaygınlaşmasını sağlamak amacıyla iki standart lehçe geliştirildi; bazı yazarlar bu dilde şiir, düzyazı ve tiyatro oyunu türünde yapıtlar verdiler
ilgili maddeler
Avrupa dilleri 2:186a
Bretanya 4:21b
Fransa 7:27a

BRETONLAR Fransa'nın Bretanya bölgesinde yaşayan halk; eskiden Büyük Britanya Adası'nın güneyinde yaşayan Britonlar•ın soyundan gelirler; Saksonlar'a yenik düşen Britonlar'ın bir bölümü KB Fransa'daki Armorica Yarımadası'na yerleşerek bölgeye Bretanya adını verdi
ilgili maddeler
Bretanya 4:20b
Fransa 7:22a
Siyasal partiler 15:280b

BRETTON WOODS KONFERANSI 1944; resmi adı Birleşmiş Milletler Para ve Maliye Konferansı; II. Dünya Savaşı'ndan sonra ABD'de, Bretton Woods'da düzenlenen bu toplantıda Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) temelleri atıldı
ana madde Borsa ve kambiyo 3:297a

BREUER, JOSEF Avusturyalı hekim, 1842-1925
ilgili madde Freud 7:49b

BREWSTER, SIR DAVID İskoç fizikçi, 1781-1868; ışığın kırılmasına ilişkin deneyleriyle tanınır
ilgili madde Kaleydoskop 9:279b

BREYTENBACH, BREYTEN Güney Afrikalı şair, d. 1939; Afrikaner dilinde şiirler yazdı; yaşam biçimine ve şiirlerine yansıyan ırk ayrımcılığı karşıtı düşüncelerinden dolayı ülkesinden ayrılmak zorunda kalınca Paris'e yerleşti; 1975'te sahte pasaportla ülkesine girmeye çalışırken tutuklandı ve dokuz yıl hapis cezasına çarptırıldı
ilgili madde Afrika edebiyatı 1:55b

BREZİLYA
madde başlığı Brezilya 4:21b, görsel, harita
ana madde Güney Amerika 7:286b vd.
ilgili maddeler
Altına hücum 1:189b
Amazon Irmağı 1:198a
Elmas 6:134b
Nüfus 13:114a
Parana, Paraguay ve Plata ırmakları 13:321b
Portekiz 14:129a
Uruguay 18:218b vd.
•Latin Amerika edebiyatı

BREZİLYA AKINTISI Atlas Okyanusu'nda, Brezilya'nın doğusundaki São Roque Burnu açıklarından başlayıp Güney Amerika kıyıları boyunca güneye doğru akan ılık su akıntısı; sıcaklığı 19°C ile 27°C arasında değişir; tuzluluk oranı binde 35-37 arasındadır
ilgili madde Atlas Okyanusu 2:144b

BREZİLYA TANGARASI
ilgili madde Tangara: görsel 16:320

BRİAN BORU İrlanda kralı, 941-1014
ilgili madde İrlanda Cumhuriyeti 9:76b

BRİÇ
ilgili madde Kâğıt oyunları 9:256a

BRIDGETOWN Barbados'un başkenti ve ticaret limanı; 1628'de Indian Bridge adıyla kuruldu; ekonomisi şeker ve rom üretimine dayanır; nüf. 7.466 (1985)
ilgili madde Barbados 3:40a

BRIE PEYNİRİ Fransız peyniri
ilgili madde Peynir 14:67b

BRIGACH IRMAĞI Almanya; Tuna Irmağı'nı oluşturan iki koldan biri
ilgili madde Tuna Irmağı 17:313b
•Breg Irmağı

BRIGHT, TIMOTHY İngiliz doktor ve mucit, y. 1551-1615
ilgili madde Steno 16:135b

BRİK gemi
ilgili madde Gemi ve gemi yapımı 7:116b, görsel

BRİKET tuğla çeşidi
ilgili madde Tuğla 17:310a

BRINDESI, JEAN asıl adı **Giovanni Brindesi** İtalyan ressam, ü. 19. yy; İstanbul'u ve Osmanlılar'ın saray yaşamını betimleyen oymabaskı resimleriyle tanınır
ilgili madde Başlık ve şapka: Osmanlı resimleri: görsel 3:67, 68

BRINDLEY, JAMES İngiliz inşaat mühendisi, 1716-72; kanal yapımının öncülerinden; İngiltere'de ekonomik açıdan önem taşıyan ilk kanalı yapmıştır
ilgili madde Kanal 9:319a

BRINK, ANDRÉ Güney Afrikalı romancı, d. 1935; Afrikaner dilinde yazdığı romanlarında ülkesindeki yönetimi ve ırk ayrımcı politikayı eleştirdi; yapıtlarını İngilizce'ye kendisi çevirdi; bazı romanları ülkesinde yasaklandı; *Uçurum, Rüzgârda Bir An* ve *Sesler Zinciri* Türkçe yayımlanmış romanlarıdır
ilgili madde Afrika edebiyatı 1:55b

BRISBANE Avustralya'da kent; Queens-

land'in merkezi ve limanı, ülkenin üçüncü büyük kenti; Brisbane Irmağı'nın iki yakasında kurulmuştur; ulaşım ve ihracat merkezi; petrol rafinerileri, otomobil, çimento ve gübre fabrikaları; nüf. 1.272.400 (1989 tah.)
ilgili madde Avustralya 2:195b

BRİSEİS Yunan mitolojisi; Aşil'in kaçırdığı Truvalı güzel kız
ilgili madde İlyada 9:13a vd.

BRISTOL İngiltere'nin Avon ilinde kent; Frome ve Aşağı Avon ırmaklarının birleştiği yerde, bir ortaçağ kenti olarak kuruldu; 17.-18. yy'larda köle ticaretine aracılık ederek gelişti; bugün ticaret, ulaşım ve sanayi merkezidir; porselenleri ve cam işleri ünlüdür; Concorde uçakları burada üretilir; nüf. 420.234 (1981)
ilgili madde Sabun ve sabun yapımı 14:326b

BRISTOL KANALI İngiltere; Atlas Okyanusu kıyısında, karanın içlerine kadar sokularak GB İngiltere'yi Güney Galler'den ayıran körfez; Bristol, Swansea ve Cardiff önemli limanlarıdır
ilgili madde Denizler ve okyanuslar 5:167a

BRITANNICUS Claudius'un oğlu, İS 41-55
ilgili madde Neron 13:58a

"BRITANNICUS, NERON DEVRİNE AİT MANZUM PİYES" Racine'in trajedisi
ilgili madde Racine 14:171b

BRİTANYA ADALARI Avrupa'nın kuzeybatısında adalar topluluğu; Büyük Britanya Adası, İrlanda Adası, Hebrid, Shetland ve Orkney adaları ile pek çok küçük adayı kapsar
ilgili maddeler
Anglosaksonlar 1:273a
İngiltere 9:32b
İrlanda Cumhuriyeti 9:75b
Kuzey İrlanda 11:158a

BRİTANYA KÖPRÜSÜ İngiltere; KB Galler'de, Menai Boğazı üzerinde; 1850'de Robert Stephenson tarafından yapıldı
ilgili maddeler
Köprü 11:55a, görsel
Stephenson 16:137a, görsel

BRITISH AIRWAYS İngiliz havayolu şirketi; kuruluş 1974
ilgili madde Uçak 18:164a

BRITISH BROADCASTING CORPORATION *bak.* **BBC**

BRITISH MUSEUM Londra'da, İngiltere'nin ulusal müzesi; müze ve buna bağlı kütüphane, 1753'te İngiliz hükümetinin Sir Hans Sloane'nin sanat yapıtları ve kitap koleksiyonunu satın almasıyla oluşturuldu
ilgili maddeler
Kütüphane 11:186b
Müzeler ve sanat galerileri 13:8b, 14b, görsel

BRITISH RAIL eskiden **British Railways** İngiliz ulusal demiryolu işletmesi
ilgili madde Demiryolu ve tren 5:136b

BRİTONLAR Büyük Britanya Adası'nda yaşayan Kelt kökenli halk; bölgeye İÖ 7. ya da 6. yy'da geldikleri sanılıyor; İS 450'ye kadar Roma yönetiminde kaldılar; 1066'daki Norman istilasına kadar Anglo-Saksonlar'ca yönetildiler
ana madde Keltler 10:153a vd.
ilgili maddeler
Anglosaksonlar 1:273a vd.
Arthur 2:43a
Galler 7:66a
İngiltere 9:39a vd.
Kavimler Göçü 10:111a
Kuaförlük 11:84b

BRITTEN, BENJAMIN İngiliz besteci, 1913-76
madde başlığı Britten 4:26b, görsel
ilgili maddeler
Auden 2:162a
Bando 3:19b
Opera 13:188b
Senfoni 15:127a
Şarkı 16:243b

BRİYOLOJİ
ilgili madde Botanik 3:307b

BRNO Çekoslovakya'da kent; Güney Moravya'nın yönetim merkezi ve ülkenin ikinci büyük kenti; çevresindeki tarihöncesi yerleşmelerde Neanderthal insanına ait buluntular ve Cro-Magnon insanlarının yerleşmeleri ortaya çıkarılmıştır; bugün uluslararası ticaret fuarlarıyla tanınan bir sanayi merkezidir; dokumacılık, biracılık ve şeker üretimi önemlidir; nüf. 390.782 (1989 tah.)
ilgili madde Çekoslovakya 4:276a, görsel

BROADWAY New York kentinde semt; NY, ABD
ilgili madde New York 13:68b

BROCKEN Almanya'da dağ
ilgili madde Alman Demokratik Cumhuriyeti 1:158a

"BROCKHAUS" Alman ansiklopedisi
ilgili madde Ansiklopedi 1:284b

BROCKHAUS, FRIEDRICH ARNOLD Alman yayımcı, 1772-1823; 1805'te Amsterdam'da kendi adıyla bir yayınevi kurdu ve o günden beri varlığını sürdüren *Brockhaus* ansiklopedisini yayımladı
ilgili madde Ansiklopedi 1:284b

BRODY, NEVILLE ABD'li grafik sanatçısı
ilgili madde Grafik sanatlar: logo: görsel 7:222

BROGLIE, LOUIS VICTOR DE Fransız fizikçi, 1892-1987; en önemli çalışmasını 1923-24 arasında yaparak maddenin hem parçacık, hem dalga özelliği gösterdiğini öne sürdü; 1929'da Nobel Fizik Ödülü'nü aldı
•Dalga-parçacık ikilemi

BROKAR ipekten dokunan ve yüzeyinde genellikle çiçek biçiminde kabartma desenler olan, giysilik ya da döşemelik ağır kumaş
ilgili maddeler
Ayakkabı ve ayakkabıcılık 2:218b
Giysi 7:171a

BROKKOLİ turpgiller familyasından, sapları ve yeşil çiçek tomurcukları sebze olarak yenen bitki
ilgili madde Lahana 11:192a, görsel

BROM buğdaygiller familyasından, ılıman ve serin iklimlerde yetişen 100 kadar bitki türünün ortak adı; kılçıksız brom yem bitkisi olarak yetiştirilir; kır bromu ise otlak hayvanlarının gözüne ya da ağzına kaçarak iltihaplanmaya neden olduğu için zararlı ot sayılır
ilgili madde Buğdaygiller 4:44a

BROM halojenler• grubundan kimyasal element; simgesi Br, atom numarası 35, bağıl atom kütlesi 79,91; adı, "pis koku" anlamındaki Yunanca *bromos*'tan gelir; aşındırıcı ve zehirli bir maddedir; olağan sıcaklıkta koyu kırmızı renkli bir sıvı halinde bulunur ve keskin kokulu, boğucu buharlar çıkararak tüter; bromür denen tuzlarının çoğu sanayide kullanılır; 1826'da keşfedilmiştir
ilgili madde Sıvı 15:187b

BROMO Endonezya'da yanardağ
ilgili madde Yanardağ: görsel 19:83

BRONKOPNÖMONİ
ilgili madde Zatürree 19:242a

BRONKOSKOP
ilgili madde Tıp 17:184a

BRONŞ soluk borusunun akciğerler içindeki uzantısı; bu hava kanalları akciğerlerde gitgide dallanarak incelir ve çapı 1 cm'nin altına düştüğünde bronşçuk adını alır
ilgili maddeler
Akciğer 1:107b
Alerji 1:141a vd.
Solunum 15:317b, 320b
Zatürree 19:242a

BRONŞÇUK bronşlardan dallanarak akciğerlerin her yanına yayılan ve alveollerde sonlanan en ince hava borucuklarının ortak adı
ilgili maddeler
Akciğer 1:107b
Solunum 15:317b

BRONŞİT bronşların, mikroplara ya da sigara dumanı, toz gibi tahriş edici maddelere bağlı olarak iltihaplanması; belirtileri inatçı bir öksürük, soluk darlığı, bol balgam salgısı ve göğüs ağrısıdır; bir virüsten ileri gelen akut bronşit genellikle kısa sürede iyileşir; kronik bronşit ise çok daha önemli ve tedavisi güç bir hastalıktır
ilgili maddeler
Antibiyotikler 1:293a
Solunum 15:320b

BRONŞİYOLİT bronşçukların iltihaplanması; genellikle virüs kökenli akut bir hastalıktır
ilgili madde Akciğer 1:108a

BRONŞTAYN, LEV DAVİDOVİÇ *bak.* **TROÇKİ, LEV**

BRONTË, ANNE İngiliz kadın romancı, 1820-49; *Agnes Grey* ve *Şatodaki Kadın* romanlarının yazarı
ana madde Brontë Kardeşler 4:27b, görsel

BRONTË, BRANWELL Brontëler'in erkek kardeşi, 1817-48
ilgili madde Brontë Kardeşler 4:27b, görsel

BRONTË, CHARLOTTE İngiliz kadın romancı, 1816-55; *Jane Eyre* ve *Shirley* romanlarının yazarı
ana madde Brontë Kardeşler 4:27b, görsel
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:25a

BRONTË, EMILY İngiliz kadın romancı, 1818-48; *Uğultulu Tepeler* romanının yazarı
ana madde Brontë Kardeşler 4:27b, görsel
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:25a

BRONTË KARDEŞLER İngiliz yazarlar ailesi
madde başlığı Brontë Kardeşler 4:27b, görsel
ilgili madde Takma ad 16:305a

BRONTOSAURUS *bak.* **APATOSAURUS**

BRONZ *bak.* **TUNÇ**
BRONZ ÇAĞI *bak.* **TUNÇ ÇAĞI**
BROOKLYN KÖPRÜSÜ ABD'de, New York kentinin Brooklyn bölgesini Manhattan Adası'na bağlayan asma köprü; 1883'te tamamlandı
ilgili madde Köprü: görsel 11:58
BROOKS, GWENDOLYN ABD'li kadın şair, d. 1917; kentlerde yaşayan Siyahlar'ın günlük yaşamını olağandışı öğeler katarak anlattığı yapıtlarıyla tanınır; 1950 Pulitzer Ödülü'nü kazanarak, bu ödülü alan ilk Siyah şair oldu
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:227b
Siyah Amerikalılar 15:277a
BROOKS DAĞLARI ABD; Alaska'nın kuzeyinde, doğu-batı doğrultusunda uzanır; ortalama yüksekliği 1.800-2.100 m
ilgili madde Alaska 1:133b vd.
BROŞ *ya da* **Tığ** broşlama tezgâhının delici takımı
ilgili madde Takım tezgâhları 16:298b
BROŞ giysilerin yakasını tutturmak için kullanılan süslü iğne; bugün yalnızca takı olarak kullanılır
ilgili maddeler
Değerli taşlar ve mücevherler: görsel 5:108
Demir Çağı 5:117b
Düğme 5:326b
Oniks 13:186b
BROŞLAMA TEZGÂHI
ilgili madde Takım tezgâhları 16:298b
BROWN, ARTHUR WHITTEN İngiliz havacı, 1886-1948
ilgili madde Havacılık tarihi 8:63a
BROWN, ROBERT İskoç botanikçi, 1773-1858; Brown hareketini gözlemledi; açıktohumlular ile kapalıtohumlular arasındaki temel farklılıkları saptadı; çekirdeğin, bitkilerin çoğunda canlı hücrenin değişmez bir öğesi olduğunu keşfetti
ilgili madde Einstein 6:79a
BROWNE, SIR THOMAS İngiliz yazar, 1605-82
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:22b
BROWN HAREKETİ
ilgili madde Einstein 6:79a
BROWNIE FOTOĞRAF MAKİNESİ içindeki film kasedi çıkarılabilen fotoğraf makinesi; 1900'de George Eastman tarafından geliştirildi
ilgili madde Eastman 6:36b
BROWNING, ELIZABETH BARRETT İngiliz kadın şair, 1806-61
madde başlığı Browning 4:29b, görsel
BROWNING, ROBERT İngiliz şair, 1812-89
madde başlığı Browning 4:29b, görsel
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:25b
BROZ, JOSİP *bak.* **TİTO**
BRUBECK, DAVE ABD'li caz piyanisti ve besteci, d. 1920; bir süre Arnold Schönberg'in öğrencisi oldu; klasik müzik öğelerini caz müziğinde kullandı; 1951-67 arasında, kendi adını verdiği caz dörtlüsü dünya çapında ün kazandı; piyanist olarak caz dünyasında önemli bir yeri olmasa da, *Take Five* ve *Blue Rondo a la Turk* gibi çok sevilen parçalar bestelemiştir
ilgili madde Caz 4:138b
BRUCE, ROBERT DE *bak.* **ROBERT I**
BRUCKNER, ANTON Avusturyalı besteci, 1824-96
madde başlığı Bruckner 4:30b, görsel
ilgili madde Senfoni 15:126b
•Fa Majör Yaylı Çalgılar Beşlisi; Te Deum
BRUEGEL, JAN Flaman ressam, 1568-1625; Baba Pieter Bruegel'in küçük oğlu; ağabeyinden daha yetenekliydi; zaman zaman yakın dostu Rubens'le birlikte çalıştı; natürmortlar ve manzara resimleri yaptı; birçok sanatçı tarafından taklit edildiyse de hiçbiri onun renk ve ayrıntı ustalığına ulaşamadı
ilgili madde Bruegel 4:32a
BRUEGEL, PIETER Flaman ressam, y. 1525-69; *Baba Pieter Bruegel* olarak tanınır
madde başlığı Bruegel 4:31b
ilgili madde Resim sanatı 14:227a
•"Babil Kulesi"; "Çocuk Oyunları"; "Köy Düğünü"
BRUEGEL, PIETER Flaman ressam, 1564 - y. 1637; Baba Pieter Bruegel'in büyük oğlu; *Oğul Pieter Bruegel* olarak tanınır
ilgili madde Bruegel 4:32a
BRUGES *ya da* **Brugge** Belçika'da kent; Zeebrugge limanının 16 km güneyinde, Batı Flander ilinin merkezi; hâlâ ayakta kalmış eski yapılarıyla ortaçağ görünümünü korur; I. ve II. Dünya savaşlarında Almanlar'ca işgal edildi; ekonomisi turizme ve dantelcilik gibi geleneksel işkollarına dayanır; nüf. 117.460 (1990 tah.)
ilgili madde Belçika 3:121b, 122a vd., görsel
BRUNEİ
madde başlığı Brunei 4:32a, harita
ilgili madde İkinci Dünya Savaşı 8:301a
BRUNEL, ISAMBARD KINGDOM İngiliz mühendis, 1806-59; çağdaş buharlı gemilerin ilk örneğini tasarımladı
ilgili madde Teknoloji 17:121a
BRUNEL, SIR MARC ISAMBARD Fransız asıllı İngiliz mühendis ve mucit, 1769-1849; su altında tünel açma yöntemi geliştirdi; Isambard Kingdom Brunel'in babasıdır
ilgili maddeler
Örgü ve tığ işi 13:279a
Tünel 18:20b
BRUNELLESCHI, FILIPPO İtalyan mimar, 1377-1446; doğduğu kent Floransa'yı Rönesans'ın en önemli düşünce, sanat ve kültür merkezi durumuna getirdi; çizimde perspektif kurallarını saptadı; başlıca yapıtları Floransa'daki Pitti Sarayı, San Spirito Kilisesi ve Santa Maria del Fiore Katedrali'dir
ilgili maddeler
Resim sanatı 14:224b
Rönesans 14:289a
Floransa 6:316a, 316b
BRUNHILD Germen ve İskandinav mitolojisinde, davranışlarıyla Amazonlar'ı andıran güzel prenses; kendisinden daha güçlü ve daha üstün nitelikleri olan bir erkekle evlenmeye yemin eder; bütün koşullarına uyan Siegfried tarafından aldatıldığını anlayınca onu öldürür; Wagner'in *Nibelungen Halkası* adlı operasının kahramanıdır
BRUNO, GIORDANO asıl adı **Filippo Bruno** İtalyan filozof ve astronom, 1548-1600; Kopernik'in günmerkezli evren kuramını destekledi ve geliştirdi; 17. yy'da bilimsel düşüncenin gelişmesinde önemli katkıları oldu; kilisenin katı görüşlerine karşı çıktığı için dinsizlikle suçlandı ve Roma Engizisyonu'nda yedi yıl yargılandıktan sonra yakılarak öldürüldü
ilgili madde Engizisyon 6:159a
BRUSELLOZ *bak.* **MALTA HUMMASI**
BRUTUS, MARCUS JUNIUS Romalı siyaset adamı, İÖ 85-42; Roma ordularının komutanı ve Jül Sezar'a suikast düzenleyenlerin önderlerinden biriydi; Octavius ve Antonius'un ordularına Filippoi'de yenildi
ilgili maddeler
Antonius 1:301b
Augustus Caesar 2:164a
Jül Sezar 9:228b
BRÜKSEL Belçika
madde başlığı Brüksel 4:33b, görsel
ilgili maddeler
Belçika 3:121b, 122a
Liège 11:251b
BRÜKSEL LAHANASI
ilgili madde Lahana 11:192a vd., görsel
BRÜLÖR
ilgili maddeler
Alev 1:142b, görsel
Soba 15:295a
BUBASTİS Mısır; Nil deltasının doğu yakasında kurulmuş eski kent; kentin tanrıçası Bast (Ubasti) adına büyük şenlikler düzenlenirdi; bugün kalıntıları Tell Beste olarak bilinir
ilgili madde Gümüş işçiliği 7:262a
BUBİ TUZAĞI zararsız görünen, ama hafif bir dokunuşta patlayabilen bomba
ilgili madde Savaş ve savaş araçları 15:76a
BUCA İzmir'in ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlıydı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 203.140, kent 199.140
BUCAK Burdur'un ilçesi; çam ve ardıç ormanlarıyla kaplı dağlarla çevrilidir; tarım, gül üretimi, halı ve kilim dokumacılığı önem taşır; nüf. (1990 geç.): ilçe 54.224, kasaba 27.381
BUCAK yönetsel birim
ana madde Türkiye 18:77b
BUCHAN, JOHN İskoç yazar ve devlet adamı, 1875-1940; serüven romanları ve öyküler yazdı; 1935'te Kanada genel valiliğine atandı
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:27b
BUCHANAN Liberya'da kent
ilgili madde Liberya 11:245b
BUCHNER, EDUARD Alman biyokimyacı, 1860-1917; mayalanmanın doğrudan doğruya maya denen tekhücreli canlılardan değil, bu hücrenin içindeki çeşitli enzimlerin etkisinden kaynaklandığını kanıtladı
ilgili madde Enzim 6:162b
BUCK, PEARL ABD'li kadın yazar, 1892-1973; Çin'deki yaşamı anlatan romanlarıyla tanınır; çocukluğu ailesinin misyoner olarak bulunduğu Çin'de geçti; *Dost Toprak* (1931) adlı romanıyla adını duyurdu ve aynı yapıtıyla 1932'de Pulitzer Ödülü'nü aldı; en tanınmış romanları *Ana* (1934), *Bir Evliliğin Romanı* (1945) ve *Orkide*'dir (1956); 1938 Nobel Edebiyat Ödülü'nü almıştır
BUCKINGHAM SARAYI Londra, İngiltere
madde başlığı Buckingham Sarayı 4:34b, görsel

ilgili madde Londra 11:278b
BUDA *ya da* **Buddha** asıl adı **Siddharta Gautama** Budacılık'ın kurucusu, İÖ y. 563- y. 483
madde başlığı Buda ve Budacılık 4:37a, görsel
ilgili maddeler
Angkor: görsel 1:272
Din 5:229b, 230b, 231a
Hac 7:315a
Lhasa 11:224a
Uzakdoğu sanatı 18:241a
BUDA Macaristan; Tuna Irmağı'nın iki yakasındaki Budapeşte'yi oluşturan iki kentten biri; Osmanlı egemenliğindeyken Budin Eyaleti'nin merkeziydi
ilgili madde Budapeşte 4:36b, görsel
BUDACILIK *ya da* **Budizm**
madde başlığı Buda ve Budacılık 4:39b
ana madde Din 5:230b vd.
ilgili maddeler
Asya: tapınak: görsel 2:89
Asya: rahip: görsel 2:86
Bangkok: tapınak: görsel 3:21
Birmanya 3:221b
Çin Halk Cumhuriyeti 4:319a
Etyemezlik 6:223a
Güneydoğu Asya sanatı 7:296b
Hindistan 8:169b
Hint sanatı 8:179a
Japonya 9:189a
Lhasa 11:244a
Mistisizm 12:246a
Şinto dini 16:282a
Taoculuk 16:334a vd.
Tapınak 17:8a vd., görsel
Uzakdoğu sanatı 18:241a
•Lamacılık
"BUDALA" Dostoyevski'nin romanı
ilgili maddeler
Dostoyevski 5:302b
Rus edebiyatı 14:301b
BUDAMA
madde başlığı Budama 4:35a
ilgili madde Meyvecilik 12:187b
BUDAPEŞTE Macaristan
madde başlığı Budapeşte 4:36b, görsel
ilgili maddeler
Avrupa: görsel 2:181
Macaristan 11:300b
Metro 12:176b
BUDDHA *bak.* **BUDA**
BUDİN Macaristan *bak.* **BUDA**
BUDİZM *bak.* **BUDACILIK**
BUENOS AIRES Arjantin
madde başlığı Buenos Aires 4:40a, görsel
ilgili maddeler
Arjantin 2:14b vd.
Güney Amerika 7:287a
Pampa 13:297a vd.
BUFFALO *bak.* **AMERİKA BİZONU**
BUFFALO BILL asıl adı **William Frederick Cody** ABD'li kovboy, 1846-1917
madde başlığı Buffalo Bill 4:40b
ilgili maddeler
Bizon 3:257a
Posta hizmetleri 14:133b
BUFFON, GEORGES-LOUIS LECLERC Fransız doğa bilgini, 1707-88; jeoloji tarihi konusundaki görüşleriyle çağdaş paleontolojiye ve evrim kuramlarına ışık tutmuştur
BUGANDA Afrika'da eski krallık
ilgili maddeler
Afrika halkları 1:57a
Uganda 18:172b
BUGAY, SAİM Türk heykelci, d. 1934; ağaçtan yonttuğu soyut heykelleriyle tanınır
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:130a
"BU GECE BAŞKA GECE" Güntekin'in tiyatro oyunu
ilgili madde Güntekin 7:301a
BUĞDAY
madde başlığı Buğday 4:41a, görsel
ilgili maddeler
Buğdaygiller 4:43b
Çiçek 4:293a
Ekmek 6:85b
Nişasta 13:88b
Tahıl 16:295a
Tarım tarihi 17:22a
Tarım ve hayvancılık 17:34a
Un ve un değirmeni 18:205a vd.
Yaprak 19:98b
BUĞDAYBİTİ
ilgili maddeler
Bit 3:231b
Kınkanatlılar 10:211b, görsel
BUĞDAYGİLLER
madde başlığı Buğdaygiller 4:43a, görsel
ilgili maddeler
Bitki 3:236a
Kök 11:34b, görsel
Saman 15:35b
Tarım makineleri 17:19b
Tohum 17:227b
Tozlaşma 17:265a
•Arpa; Bambu; Buğday; Çavdar; Darı; Mısır; Pirinç; Şekerkamışı; Yulaf
BUĞDAY GÜVESİ
ilgili madde Güve 7:308b
BUĞDAY KARINCASI *ya da* **Hasat karıncası**
ilgili madde Karınca 10:64b vd., görsel
BUĞDAYPASI başta buğday olmak üzere çeşitli tarım bitkilerinde görülen mantar hastalığı
ilgili madde Pas 14:16b
BUĞRA, TARIK Türk yazar, d. 1918; gazetecilik yaptı; öykü, roman ve oyunlar yazdı; öykülerinde ve oyunlarında bireyi, romanlarında ise Türk tarihini değişik yorumlarla ele aldı; önemli romanları *Küçük Ağa* (1964), *Firavun İmanı* (1976), *Gençliğim Eyvah* (1979) ve *Osmancık*'tır (1984)
BUĞULAMA
ilgili madde Aşçılık 2:91b
BUHAR fizikte, olağan koşullarda genellikle sıvı halde bulunan su, petrol gibi maddelerin gaz halini belirtmek için kullanılan terim; buharlaşmış maddelerin molekül yoğunluğu genellikle aynı hacimdeki gazların molekül yoğunluğundan daha fazladır
ana madde Buharlaşma 4:46a vd.
ilgili maddeler
Buhar kazanı 4:44b vd.
Buhar makinesi 4:47a vd.
Molekül 12:262a
Soğutma 15:303b
Türbin 18:23b
Yoğunlaşma 19:184a
Zehir ve zehirlenme 19:245a
•Su buharı
BUHARA SSCB'de kent; Özbekistan SSC'de. Buhara vahasında; İS 1. yy'da kuruldu; 8. yy'da Araplar'ın eline geçti; 16. yy'da Buhara Hanlığı'nın başkenti oldu ve en parlak dönemini yaşadı; 1924'te Özbekistan'a katıldı; camileri, medreseleri, eski yapıları ve el dokuması halılarıyla tanınır; bugün doğal gaz bölgesindeki en büyük kenttir; altın işlemeciliği ve metal eşya yapımı gibi geleneksel el sanatları sürdürülmektedir; nüf. 224.000 (1989 tah.)
ilgili maddeler
Asya 2:87b
Özbekistan 13:285b
Uluğ Bey 18:186b
BUHAR ÇEKİCİ *bak.* **BUHARLI ŞAHMERDAN**
BUHAR KAZANI
madde başlığı Buhar kazanı 4:44b, görsel
ilgili maddeler
Buhar makinesi 4:47b
Demiryolu ve tren 5:133a
Gemi motoru 7:109b, 110a
Musluk, vana ve supap 12:317a
BUHARKENT Aydın'ın ilçesi; daha önce Kuyucak ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 11.015, kasaba 5.793
BUHARLAŞMA
madde başlığı Buharlaşma 4:46a, görsel
ilgili maddeler
Isı 8:237a
Isıtma ve klima 8:240a
Sıvı 15:188a
Soğutma 15:304a
Su 16:149a, 150a
Vakum 18:290b
Yağmur 19:67a
BUHARLI ARABA
ilgili maddeler
Motorlu taşıtlar 12:281a, görsel
Taşımacılık 17:71b, 72a
Trevithick 17:284a
BUHARLI GEMİ buhar gücüyle çalışan deniz taşıtı; ırmaklarda ve kıyı taşımacılığında kullanılır
ana madde Gemi ve gemi yapımı 7:118b vd.
ilgili maddeler
Fulton 7:54a
Mississippi ve Missouri ırmakları: görsel 12:245
Norveç: görsel 13:106
Parsons: görsel 14:15
Teknoloji 17:121a, görsel
BUHARLI LOKOMOTİF
ana madde Demiryolu ve tren 5:133a vd., görsel
ilgili maddeler
Buhar makinesi: görsel 4:50
Stephenson 16:136a vd.
Trevithick 17:284a vd., görsel
BUHARLI ŞAHMERDAN *ya da* **Buhar çekici**
ilgili maddeler
Dövme 5:305a
Sanayi Devrimi: görsel 15:46
BUHAR MAKİNESİ
madde başlığı Buhar makinesi 4:47a, görsel
ilgili maddeler
Fabrika 6:248b
Gemi motoru 7:110b, görsel
Jet motoru 9:212a

Mühendislik 12:326b
Sanayi Devrimi 15:44b, görsel
Stephenson 16:137a
Su enerjisi 16:163b
Tekerlek 17:108a
Teknoloji 17:120b vd., görsel
Trevithick 17:284a vd.
Watt 19:49a vd., görsel
BUHAR TÜRBİNİ
ana madde Türbin 18:23b vd., görsel
ilgili maddeler
Buhar makinesi 4:47b
Elektrik enerjisi 6:108b, 110b
Gemi motoru 7:110b vd., görsel
Parsons 14:15b vd.
BUHAR VANASI
ilgili madde Buhar makinesi 4:48b
BUHUR *bak.* **GÜNLÜK**
BUHURDAN dinsel ya da dindışı amaçlarla, içinde kokulu bitkilerin köklerinin ya da tohumlarının yakıldığı özel kap
ilgili madde Gümüş işçiliği: görsel 7:264
BUHURİZADE MUSTAFA *bak.* **ITRİ**
BUJİ içten yanmalı motorlarda hava ve yakıt karışımını ateşleyen aygıt
ilgili maddeler
İçten yanmalı motor 8:286a
Transformatör 17:282b
BUJUMBURA Burundi'nin başkenti; Tanganika Gölü'nün KD kıyısında; ülkenin en büyük kenti, başlıca limanı, ticaret ve sanayi merkezi; dokuma, deri, kâğıt ve çimento sanayileri; nüf. 272.622 (1986 tah.)
ilgili madde Burundi 4:72b
BUKA ADASI Solomon Adaları
ilgili madde Solomon Adaları 15:311a, 310b
BUKAĞILIK toynaklıların ayaklarında, tırnak ile topuk arasındaki bölüm
ilgili madde At: görsel 2:109
BUKALEMUN
madde başlığı Bukalemun 4:52a, görsel
ilgili maddeler
Koruyucu renklenme 11:21b
Sürüngenler: görsel 16:208
BUKEPHALİA Hindistan'da eski kent; Büyük İskender tarafından, gözde atı Bukephalos'un anısına kurulmuştur
ilgili madde Büyük İskender 4:87b
BUKEPHALOS Büyük İskender'in ünlü atı
ilgili madde Büyük İskender 4:87b
"BUKET VE UÇAN AŞIKLAR" Chagall'ın tablosu
ilgili madde Chagall 4:178a
BUKOVINA Avrupa'da bölge
ilgili maddeler
Birinci Dünya Savaşı 3:206a
Romanya 14:278b
BULAMA üzüm şırasından yapılan ağartılmış ve koyulaştırılmış pekmez; şıra önce pekmez toprağıyla kaynatılır; sonra içine çeşitli bitki suları ve maya olarak eski bulama katılarak kazanda pişirilir; pekmezden daha dayanıklıdır, kesilmez ve şekerlenmez; Zile, Kahramanmaraş ve Gaziantep'te çok yaygındır
BULAN Hazar kağanı, ü. 8. yy
ilgili madde Hazarlar 8:110b
BULANCAK Giresun'un ilçesi; toprakları kuzeyden Karadeniz, güneyden Karagöl Dağları ile kuşatılmıştır; Giresun ilindeki fındık üretiminin büyük bölümü Bulancak'ta yapılır; nüf. (1990 geç.): ilçe 56.710, kasaba 24.133
BULANIK Muş'un ilçesi; toprakları yüksek dağlarla çevrilidir; ilçenin en önemli tarım alanı olan Bulanık Ovası'nı Murat Irmağı sular; nüf. (1990 geç.): ilçe 76.531, kasaba 13.688
"BULANTI" Sartre'ın romanı
ilgili madde Sartre 15:69a
BULAŞICI HASTALIK
ana madde Hastalık 8:42a vd.
ilgili maddeler
Aşı 2:102a
Çocuk hastalıkları 5:23a, 24b
Karantina 10:44b
Mikroplar 12:213b
•Salgın hastalık
BULAŞMA *ya da* **Enfeksiyon** vücudun, bakteriler, virüsler, mantarlar ya da tekhücreli asalaklar gibi hastalık yapıcı etkenlerin saldırısına uğraması; vücut, çevrelerini akyuvarlarla kuşatarak ve antikor üreterek bu mikroplara karşı koymaya çalışır; bu sırada genellikle vücut sıcaklığı da yükselir
BULAWAYO Zimbabve'de kent;
ilgili madde Zimbabve 19:256b
BULDAN Denizli'nin ilçesi; başlıca geçim kaynakları dokumacılık, tarım ve bağcılıktır; nüf. (1990 geç.): ilçe 25.275, kasaba 12.193
ilgili madde Denizli 5:168a
BULDAN BEZİ
ilgili madde Dokumacılık: görsel 5:283
BULDOG mastı soyundan, kısa ve ince tüylü köpek; güçlü çeneleri ve kaslı gövdesiyle tanınır
ilgili madde Köpek 11:52a
BULDOZER önündeki geniş ve kazıcı bıçağıyla yol yapımında, inşaat ya da enkaz kaldırma işlerinde kullanılan ağır iş makinesi
ilgili madde Hidrolik 8:160a
BULGARCA Bulgaristan'da, Yunanistan, Romanya, Moldavya ve Ukrayna'nın bazı bölgelerinde konuşulan dil; Hint-Avrupa dil ailesinin Güney Slav öbeğine bağlıdır; Kiril alfabesiyle yazılır
ilgili madde Avrupa dilleri 2:186a
BULGARİ çalgı
ilgili madde Bağlama ailesi 2:270a
BULGARİSTAN tam adı **Bulgaristan Halk Cumhuriyeti**
madde başlığı Bulgaristan 4:53a, görsel, harita
ilgili maddeler
Balkanlar 2:334b
Balkan Savaşları 3:7a
Birinci Dünya Savaşı 3:206a
İkinci Dünya Savaşı 8:300b, 306a
Makedonya 12:12a vd.
Mondros Mütarekesi 12:264a vd.
Sofya 15:299a
BULGUR
ilgili madde Buğday 4:43a
BULGURLANMA astronomi
ilgili madde Güneş 7:268b, görsel
BULMACA çeşitli biçimlerde sorulan soruları ya da problemleri yanıtlama ve çözme oyunu
ana madde Çocuk oyunları 5:29a
ilgili madde Anagram 1:258a
•Bilmece; Çapraz bulmaca
BULOMLAR halk
ilgili madde Sierra Leone 15:197b
BULUT
madde başlığı Bulut 4:55b, görsel
ilgili maddeler
Aerosol 1:38b
Atmosfer 2:151a vd., görsel
Hava durumu 8:71a
Sis 15:259a
Su 16:150a, görsel
Toz 17:263a
Yağmur 19:67b
BULUT, ABDÜLKADİR Türk şair, 1943-85; halkın acılarını ve aydınların üzerindeki baskıları dile getiren şiirler yazdı; bütün şiirleri *Ülkemin Şiir Atlası* (1987) adıyla yayımlandı
"BULUTLAR" Aristofanes'in oyunu
ilgili madde Aristofanes 2:8a
BULUTLU PARS Asya'ya özgü, ağaçta yaşayan yırtıcı memeli
ilgili madde Pars 14:15a
BULUTSU *ya da* **Nebula**
madde başlığı Bulutsu 4:57a, görsel
ilgili maddeler
Astronomi 2:76a
Herschel 8:135a
BULUTSU KURAMI
ilgili madde Güneş sistemi: görsel 7:276
BULUT TOHUMLAMA
ilgili madde Yağmur 19:69a
BULVAR birkaç trafik şeridi ve yaya kaldırımı olan, iki yanı ağaçlı geniş cadde
ilgili madde Paris 13:331b
BUMBA
ilgili madde Vinç 19:15b
BUMERANG
madde başlığı Bumerang 4:59b, görsel
ilgili madde Avustralya Yerlileri 2:205b
BUMİN KAĞAN Göktürk Devleti'nin kurucusu ve ilk hükümdarı, ö. 552; Tabgaçlar'la birleşerek Avar egemenliğine son verdi; birçok Türk boyunu birleştirerek Göktürk Devleti'ni kurdu; Ötüken'i kendine başkent seçti ve kağan sanını aldı
ilgili madde Göktürkler 8:198b
BUNALIMLAR DENİZİ Ay düzlüğü
ilgili madde Ay 2:214b
BUNALTI *ya da* **Anksiyete** iç sıkıntısı veren tedirginlik, korku, dehşet ya da gerginlik duygusu; çoğu zaman belirli bir nedeni yoktur; normal sınırları aştığında fobi, histeri ya da saplantı gibi bunaltıyla ilişkili ruhsal bozukluklara yol açabilir
ilgili madde Ruh hastalıkları 14:296a
BUNDESBANK Alman bankası
ilgili madde Bankalar ve bankacılık 3:28b
BUNDESBILDSTELLE Bonn'da meydan; Almanya
ilgili madde Bonn: görsel 3:289
BUNDESRAT *bak.* **FEDERAL KONSEY**
BUNDESTAG *bak.* **FEDERAL MECLİS**
BUNSEN, ROBERT WILHELM Alman kimyacı ve mucit, 1811-99; sezyum ve rubidyumu keşfetti; Bunsen bekini onun geliştirdiği sanılır
ilgili maddeler
Alev 1:142b
Tayf 17:91a, 91b
BUNSEN BEKİ hava ile gazı istenen oranda karıştırarak çok sıcak bir alevle yakan aygıt
ilgili madde Alev 1:142b, görsel
BUÑUEL, LUIS İspanyol film yönetmeni, 1900-83
madde başlığı Buñuel 4:60b, görsel

BUNYAN, JOHN İngiliz yazar, 1628-88; efsaneler, dinsel öğütler ve kırsal kesimin halk kültürüyle yoğrulmuş bir ortamda yetişti; Püriten bakış açısını yansıtan dinsel konulu kitaplar yazdı; 1653'te rahip oldu; en ünlü yapıtı *Hac Yolunda*'dır (1678)
ilgili maddeler
Alegori 1:139b
Baal 2:248a
İngiliz edebiyatı 9:22a
BUONARROTI, MICHELANGELO *bak.* **MICHELANGELO**
BURAK, CİHAT Türk ressam, d. 1915; mimarlık öğrenimi gördü; naif üsluptaki tablolarında toplumun ve insanın çelişkilerini mizah yüklü, ayrıntılara inen bir yaklaşımla işledi; çalışmalarında mimari bir kurgu göze çarpar
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:127a
BURAK, RATİP TAHİR Türk karikatürcü, 1904-77; Cumhuriyet döneminin ilk karikatürcülerindendir
ilgili madde Türk karikatürü 18:101b
BURAK, SEVİM Türk kadın yazar, 1931-83; öyküleri bilinç akışı tekniğinin ve Gerçeküstücülük akımının yetkin örnekleri olarak kabul edilir; genellikle kadın sorunlarını anlattığı öykülerinde şiirsel bir dil kullandı; ilk kitabı *Yanık Saraylar*'dan (1965) sonra *Sahibinin Sesi* (1982) adlı oyunu ve *Afrika Dansı* (1982) adlı öykü kitabı yayımlandı
BURAK REİS Türk denizci, ö. 1499; II. Bayezid döneminde Akdeniz'in en ünlü korsanlarından biriydi; 1488'de Mısır seferine katıldı; 1499'daki Osmanlı-Venedik Savaşı sırasında, Mora Yarımadası'nın doğu kıyılarında çatışmaya girdiği Venedik gemileriyle birlikte kendi gemisini de yakarak şehit oldu
BURBAGE, JAMES İngiliz tiyatro oyuncusu, 1531-97
ilgili maddeler
Tiyatro 17:209a
Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:220b
BURÇ bitki *bak.* **ÖKSEOTU**
BURÇ astroloji
ana madde Burçlar kuşağı 4:62a
ilgili madde Astroloji 2:68a vd., görsel, tablo
BURÇAK baklagiller familyasından biryıllık çalımsı bitki; hayvan yemi ve yeşil gübre olarak kullanılır
BURÇLAR KUŞAĞI *ya da* **Zodyak**
madde başlığı Burçlar kuşağı 4:61b, görsel
ilgili maddeler
Astroloji 2:68a, görsel
Güneş sistemi 7:273a
Takımyıldız 16:303a vd.
BURDON çalgılarda tiz seslere temel oluşturmak üzere çıkarılan pes notalara ve bu notaları çıkaran tel ya da boruya verilen ad
ilgili madde Gayda 7:81a, görsel
BURDUR il
madde başlığı Burdur 4:63a, görsel, harita
BURDUR kent
ana madde Burdur 4:65b, görsel
BURDUR GÖLÜ Akdeniz Bölgesi, Burdur kentinin batısında 200 km²'lik bir alanı kaplar
ilgili madde Burdur 4:63b
BURGAZ Bulgaristan; Karadeniz kıyısında liman kenti ve Burgaz ilinin merkezi; ortaçağdaki Pirgos kasabasının bulunduğu yerde kurulmuştur
ilgili maddeler
Bulgaristan 4:54a
Karadeniz 10:28b
BURGAZADA İstanbul
ana madde Prens Adaları 14:140b, 141b, görsel
BURGESS, ANTHONY İngiliz romancı ve edebiyat eleştirmeni, d. 1917; müziğe ilgi duymasına karşın İngiliz edebiyatı ve dilbilim eğitimi gördü; 1971'de sinemaya aktarılan *Otomatik Portakal* (1962) adlı romanıyla üne kavuştu; yapıtlarında alışılmışın dışında, nükteli ve iğneleyici bir dil kullandı
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:26a
BURGİBA, HABİB Tunus devlet başkanı, d. 1903
ilgili madde Tunus 17:328b
BURGONYA *ya da* **Bourgogne** Fransa'da tarihi bölge; Baltık kıyılarından göç eden Burgonlar tarafından 5. yy'da kuruldu; Valois düklerinin yönetiminde gelişti ve önem kazandı; 1477'de Fransa'nın yönetimine girdi; güneyinde Massif Central yükselir; nüfusu azdır; ekonomisi bağcılık, şarapçılık ve ormancılığa dayanır; bölge merkezi Dijon; nüf. 1.608.500 (1990 geç.)
ilgili maddeler
Fransa 7:25a
Şarap 16:238b
BURGOS İspanya'da kent; Castilla-Léon bölgesinin kuzeyinde, bir tepenin yamacında kurulmuştur; 11. yy kahramanı El Cid'in kemiklerinin ve eşyalarının saklandığı Burgos Katedrali'yle tanınır; içki, dokuma, un, gübre, kâğıt sanayileri ve turizm önemlidir; nüf. 158.857 (1987 tah.)
ilgili madde İspanyol edebiyatı 9:108a
BURGU
ilgili madde Marangozluk 12:59a, görsel
BURGUKURDU *bak.* **VİDALIKURT**
BURHANEDDİN (KADI) *bak.* **KADI BURHANEDDİN**
BURHANİYE Balıkesir'in ilçesi; topraklarının büyük bölümü zeytin ağaçlarıyla kaplıdır; zeytin tarımı, sabun üretimi, meyvecilik ve turizm ekonomik açıdan önem taşır; nüf. (1990 geç.): ilçe 33.650, kasaba 21.773
BURI İskandinav mitolojisi
ilgili madde Efsane ve mitler 6:54a
BURJUVAZİ toplumsal sınıf; fabrika, makine gibi üretim araçlarının sahibi olan sanayiciler ile yaşamlarını ticaretle sürdüren tüccarlardan oluşur; ilk kez ortaçağın sonlarında Avrupa'da, soylu olmayan ve kentlerde yaşayan zanaatkârlar ile tüccarlar için kullanıldı; günlük dilde varlıklı ya da yönetici sınıflar anlamında kullanılır
ilgili maddeler
Fransa 7:30a
Fransız Devrimi 7:34a
Sosyalizm 15:326a
BURKİNA FASO eskiden **Yukarı Volta**
madde başlığı Burkina Faso 4:65b
ilgili maddeler
Benin 3:132b
Fildişi Kıyısı 6:292b
Gana 7:68b
Mali 12:26b
Nijer 13:77b
BURKULMA
ana madde İlkyardım 9:11a
ilgili maddeler
Kemikler, eklemler ve bağlar 10:165a
Spor kazaları 16:127a
BURMA Güneydoğu Asya'da ülke *bak.* **BİRMANYA**
BURMA *ya da* **Eneme** özellikle çiftlik hayvanlarına uygulanan kısırlaştırma işlemi
ilgili madde Sığır 15:175b
BURMALI MİNARE CAMİSİ Amasya
ilgili madde Amasya: görsel 1:194
BURNE-JONES, SIR EDWARD İngiliz ressam ve tasarımcı, 1833-98; romantik, dinsel ve mitolojik konulu resimleriyle tanınır; Ön-Raffaellocular•ın en önemli temsilcilerinden biridir; ayrıca vitray, halı ve süsleme sanatları alanında ürünler vermiştir; tasarımcı William Morris'le birlikte yaptığı ortak çalışmalarla 20. yy sanayi tasarımı alanında etkili olmuştur
ilgili madde Davud, Hz.: vitray: görsel 5:96
BURNEY, FANNY İngiliz kadın yazar, 1752-1804
ilgili maddeler
Giysi 7:171a
Günlük 7:299a
BURNS, ROBERT İskoç şair, 1759-96
madde başlığı Burns 4:66b
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:27a, görsel
BURROUGHS, EDGAR RICE ABD'li romancı, 1875-1950
madde başlığı Burroughs 4:67a
BURSA il
madde başlığı Bursa 4:67b, görsel, harita
BURSA kent
ana madde Bursa 4:70b, görsel
ilgili maddeler
Karagöz oyunu 10:33a, 33b
Orhan Gazi 13:197b
BURSA ULUCAMİSİ Bursa
ilgili madde Bursa 4:71a
BURTON, CHARLES İngiliz kâşif
ilgili madde Kutupların keşfi 11:140a
BURTON, SIR RICHARD İngiliz kâşif, 1821-1890
ilgili madde Tanzanya 16:326b
BURU *bak.* **MOMENT**
BURULMA SARKACI
ilgili madde Sarkaç 15:66a
BURUN duyu organı
madde başlığı Burun 4:71b
ilgili maddeler
Duyular 5:322b vd.
Solunum 15:316b, 320a
"BURUN" Şostakoviç'in operası
ilgili madde Şostakoviç 16:286b
BURUNDİ eskiden **Urundi**
madde başlığı Burundi 4:72a, harita
BURUN KANAMASI
ilgili madde İlkyardım 9:9b
BURUŞMAZ KUMAŞ
ilgili madde Dokumacılık 5:286b
BUSH, GEORGE ABD başkanı, d. 1924; 1980 ve 1984 seçimlerinde Reagan'ın başkan yardımcılığına seçildi; 1989'da ABD'nin 41. başkanı oldu; SSCB devlet başkanı Gorbaçov'la silahsızlanma ve silah indirimi konusunda zirve toplantısı yap-

tı (1989); Kuveyt bunalımı sırasında Irak'a karşı yürütülen savaşta önemli rol oynadı
ilgili madde Reagan 14:205b
BUSHNELL, DAVID ABD'li mucit, 1742-1824
ilgili madde Denizaltı 5:148a
"BU ŞEHR-İ STANBUL Kİ" Taner'in tiyatro oyunu
ilgili madde Taner 16:319a
BUŞİL ABD ve İngiltere'de kullanılan ölçü birimi
ilgili madde Ölçme 13:268b
BUŞİDO samurayların uymakla yükümlü oldukları kurallar bütünü
ilgili madde Samuray 15:42b
BUŞMANLAR ya da **Sanlar** Afrika'nın güneyinde yaşayan göçebe-avcı halk; Koikoiler'le akrabadırlar; Botsvana, Namibia ve Güney Afrika'da yaşarlar; sayılarının 65-70.000 kadar olduğu sanılıyor
ilgili maddeler
Afrika halkları 1:56b
Angola 1:276a
Botsvana 3:312a
Göçebelik 7:192a, görsel
Güney Afrika 7:282a
Kalahari Çölü 9:272b
Zimbabve 19:258b
BUTAK, BEHZAT Türk tiyatro oyuncusu, 1891-1963; ilk kez 1908'de sahneye çıktı; 1927'den ölümüne kadar İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları'nda çalıştı; çok değişik karakterleri ustalıkla canlandırdı; Türk sinemasının da ilk oyuncularındandır
BUTOR, MICHEL Fransız romancı ve deneme yazarı, d. 1926; 1950'lerde Fransa'da gelişen Yeni Roman• akımının önde gelen temsilcilerinden; romanı felsefe ve şiirin bir karışımı olarak görür; *Değişme* (1957) adlı romanında, deneysel roman tekniğinin doruğuna ulaştığı kabul edilir
BUTTO, BENAZİR *ya da* **Benazir Bhutto** Pakistan başbakanı, d. 1953; Zülfikâr Ali Butto'nun kızı ve İslam dünyasının ilk kadın başbakanı; Oxford'da siyaset bilimi ve iktisat öğrenimi gördü; babasının devrilmesinden sonra sık sık evinde göz hapsine alındı; Aralık 1988'de başbakanlığa atandı; yönetimi süresince inandırıcı olamadı ve düş kırıklığı yarattı; Ağustos 1990'da cumhurbaşkanı tarafından görevinden uzaklaştırıldı; Ekim 1990'daki seçimlerde büyük bir yenilgiye uğradı
ilgili madde Pakistan 13:292b vd.
BUTTO, ZÜLFİKÂR ALİ *ya da* **Zülfikâr Ali Bhutto** Pakistanlı siyaset adamı, 1928-79; devlet başkanı, 1971-73; başbakan, 1973-77; Yahya Han'ın ardından cumhurbaşkanı oldu; yeni anayasayla cumhurbaşkanlığı simgesel bir nitelik kazanınca görevini başbakan olarak sürdürdü; 1977'de General Ziyaü'l-Hak'ın yaptığı darbeden sonra tutuklandı; bir milletvekilinin öldürülmesini emrettiği gerekçesiyle yargılandı ve idam edildi
ilgili madde Pakistan 13:292b
BUYRUKÇU, MUZAFFER Türk yazar, d. 1928; ayrıntıya önem veren bir yazar olarak tanındı; edebiyata şiirle başladı, sonra öykü ve romana geçti; *Bulanık Resimler* (1961) ile Türk Dil Kurumu Hikâye Ödülü'nü, *Kavga* (1967) ile de Sait Faik Hikâye Armağanı'nı kazandı; çevresindeki sanatçıları anlattığı günlükleriyle de dikkati çekti
BUZ
madde başlığı Buz 4:73a
ilgili maddeler
Donma ve erime 5:299b
Soğutma 15:305a
Su 16:148b, görsel
Şimşek ve gök gürültüsü 16:278a
BUZAĞI
ilgili maddeler
Mandıracılık 12:38b vd.
Sığır 15:175b vd.
BUZBACASI *ya da* **Serak**
ilgili madde Buzul ve buzullaşma 4:80b
BUZ BALTASI dağcıların buz tutmuş doruklara tırmanırken kullandıkları araç
ilgili madde Dağcılık 5:57b
BUZDAĞI *ya da* **Aysberg**
madde başlığı Buzdağı 4:74b, görsel
ilgili maddeler
Antarktika 1:290a
Buz 4:74a
Buzul ve buzullaşma 4:80b
Su dağıtım sistemi 16:159a
BUZ DANSI
ana madde Paten 14:30b, görsel
ilgili maddeler
Olimpiyat Oyunları: tablo 13:172
Spor: tablo 16:78
BUZDOLABI
ana madde Soğutma 15:302b, 303b, görsel
ilgili madde Termostat 17:159a
BUZ HOKEYİ
madde başlığı Buz hokeyi 4:75b, görsel
ilgili maddeler
Olimpiyat Oyunları: tablo 13:173
Paten 14:29b
Spor: tablo 16:75
•Çim hokeyi
BUZKAR *ya da* **Neve**
ilgili madde Buzul ve buzullaşma 4:80a
BUZKIRAN gemi
ilgili maddeler
Deniz taşımacılığı: görsel 5:177
Gemi ve gemi yapımı 7:120a
Kutupların keşfi 11:135a, görsel
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:12a
BUZ KUTUSU
ilgili madde Soğutma 15:303a
BUZLA
ilgili madde Buzul ve buzullaşma 4:79b
"BUZLARIN ÇÖZÜLÜŞÜ" Ehrenburg'un romanı
ilgili madde Rus edebiyatı 14:303b
BUZ PATENİ
ana madde Paten 14:29a, görsel
ilgili maddeler
Buz 4:74b
Spor: tablo 16:75, görsel
BUZUKİ üçgen biçiminde bir gövdesi ve üç çift teli olan Yunan çalgısı
ilgili madde Halk müziği 8:16a
BUZUL
madde başlığı Buzul ve buzullaşma 4:78b, görsel
ilgili maddeler
Alp Dağları 1:181a
Aşınma 2:105b vd.
Buzdağı 4:74b
Buzul Çağı 4:78a
Kuzey Amerika: Freshfield Buzulu: görsel 17:52
•Barnard Buzulu; Morteratsch Buzulu
BUZUL BALİNASI
ilgili madde Balina 2:330b vd.
BUZUL ÇAĞI
madde başlığı Buzul Çağı 4:77a
ilgili maddeler
Aşınma 2:105b vd.
Avrupa 2:183b
Buzul ve buzullaşma 4:81a
Büyük Göller Yöresi 4:84b
Göl 7:201a
İngiltere 9:36b
Jeoloji 9:210a
Mağara insanları 11:328a
Mağara sanatı 11:329b
Tarihöncesi aletler 17:46a, 46b
Tarihöncesi yaşam 17:52b
Taş Devri 17:64b
BUZUL ÇATLAĞI *ya da* **Buzyarığı**
ilgili madde Buzul ve buzullaşma 4:80b
BUZUL GÖLÜ
ilgili maddeler
Adana 1:26a
Göl 7:201a, 201b
BUZULLAŞMA
madde başlığı Buzul ve buzullaşma 4:80a
BUZUL SÜRÜNTÜSÜ *ya da* **Til**
ilgili maddeler
Buzul ve buzullaşma 4:81a
Toprak 17:248b, görsel
BUZUL TAKKESİ
ilgili maddeler
Herschel 8:135b
İklim: görsel 8:312
Mars 12:78a
BUZULTAŞ *ya da* **Moren** buzullarla taşınan sürüntülerin çökelmesiyle oluşan ve buzul gerilediğinde açığa çıkan birikinti; iri kaya parçalarından kum ve kile kadar değişik büyüklükte kayaç parçalarından oluşabilir
ana madde Buzul ve buzullaşma 4:81a
ilgili maddeler
Alp Dağları 1:181a
Buzul Çağı 4:78a
Göl 7:201a
Toroslar 17:256b
Uludağ 18:185a
BUZYALAĞI *ya da* **Sirk**
ilgili maddeler
Buzul ve buzullaşma 4:80a, görsel
Kuzey Anadolu Dağları 11:157a
Toroslar 17:256b
Uludağ 18:185a
Yedigöller 19:132a
BUZYARIĞI *bak.* **BUZUL ÇATLAĞI**
BÜCHNER, GEORG Alman oyun yazarı, 1813-37; 20. yy Alman tiyatrosunun temellerini attı; Alman Romantizm'inin tersine, yapıtlarında insanı toplumsal, tarihsel ve psikolojik boyutlarıyla ele aldı; ilk oyunu *Danton'un Ölümü*'nde (1835) Fransız Devrimi'ni konu aldı; 1836'da yazmaya başladığı, yarım kalan oyunu *Woyzeck* sonradan Alban Berg tarafından opera olarak bestelendi
ilgili madde Tiyatro sanatı 17:215a
B_3 VİTAMİNİ *ya da* **PP vitamini** *ya da* **Niyasin**
ana madde Vitamin 19:22a
BÜĞDÜZ Oğuz boyu; Üçoklar'ın Deniz Han Oğulları kolundan; Oğuzlar'ın İslam öncesi ve İslam dinini benimsedikleri dönemin başında etkili oldular; daha çok Batı

ve Orta Anadolu'ya yerleştiler
ilgili madde Oğuzlar 13:133a
BÜĞLÜ *bak.* **BORAZAN**
BÜKREŞ Romanya
madde başlığı Bükreş 4:81b, görsel
BÜKREŞ ANTLAŞMASI 28 Mayıs 1812; 1806 Osmanlı-Rus Savaşı'nı sona erdiren antlaşma; bu antlaşmayla Besarabya Rusya'ya bırakıldı; karşılığında Rusya Eflâk ve Boğdan'dan çekildi; Osmanlı Devleti de Sırbistan'a özerklik tanıdı; çeşitli nedenlerle antlaşma uygulanmadı ve 1813'te Osmanlılar Sırbistan'ı yeniden işgal ettiler
BÜKREŞ ANTLAŞMASI 10 Ağustos 1913; II. Balkan Savaşı'nı sona erdiren antlaşma
ilgili maddeler
Balkan Savaşları 3:8a
Girit 7:158b
Selanik 15:110a
BÜKÜNLÜ DİL zaman, kişi, sayı, cins, kip, çatı ve durum ayrımlarını belirtmek için sözcüklerin biçimini değiştiren dil; bu değişiklik için sözcüklere sonek, içek, önek eklenir ya da sözcüğün gövdesi değiştirilir
ilgili maddeler
Arapça 1:314a
Dilbilgisi 5:228b
BÜLBÜL kuş
madde başlığı Bülbül 4:82a, görsel
"BÜLBÜL" Stravinski'nin operası
ilgili madde Stravinski 16:145b
BÜNYAN Kayseri'nin ilçesi; engebeli bir bölgede bulunduğundan tarım olanakları kısıtlıdır; Bünyan kasabasında halkın büyük bölümü ev tezgâhlarında halı dokur; nüf. (1990 geç.): ilçe 43.795, kasaba 13.800
ilgili madde Kayseri 10:128a
BÜR maden ocaklarında galerileri birbirine bağlayan kuyu
ilgili madde Madencilik 11:316b
BÜRGÜ *ya da* **Brakte** botanik
ilgili maddeler
Atatürkçiçeği 2:130b, görsel
Çiçek 4:293a
Meyve 12:183b
BÜRLESK edebiyatta ciddi bir yapıtın gülünçleştirilerek ele alınması; en ciddi olaylar ve kavramlar acımasız, kaba bir dille alaya alınır; gerçek duygular aşırı duygusallık biçiminde sunulurken, saçma duygusallıklar yüceltilir; bu türün en tanınmış örnekleri Cervantes'in *Don Kişot* ve John Gay'in *Dilenci Operası* adlı yapıtlarıdır
BÜROKRASİ belirlenmiş genel kurallar ve işleyiş ilkelerine göre çalışan görevliler grubu; aşağıdan yukarıya doğru daralan hiyerarşik bir örgütlenme yapısı vardır; bürokrat denen bu görevliler, baştaki yöneticiye değil var olan sisteme uygun olarak, ücret ya da maaş karşılığı çalışırlar; çağdaş toplumlarda büyük örgütlerin temelini bürokrasi oluşturur
ilgili madde Siyasal ve yerel yönetim 15:284b
BÜRÜMCÜK ham ipekten dokunmuş ince, dökümlü kumaş
ilgili madde Bursa 4:70b
BÜST heykel
ilgili madde Heykel 8:142b, görsel
BÜTAN renksiz, kokusuz gaz halinde hidrokarbon
ilgili maddeler
Aydınlatma 2:231b
Gaz 7:85a
Karbon 10:55b
BÜTÇE
madde başlığı Bütçe 4:83a
BÜTİRİK ASİT
ilgili madde Yağ 19:66a
BÜVELEK *ya da* **Nokra sineği** çiftkanatlılar takımından zararlı böcek; Avrupa ve Kuzey Amerika'ya yayılmıştır; sığırların, koyunların ve rengeyiklerinin asalağı olan larvaları et, deri ve süt kaybına yol açar
ilgili madde Sinek 15:223b
BÜVEYHİLER Batı İran'da ve Irak'ta egemenlik kuran Şii mezhebine bağlı İslam hanedanı, 945-1055; en önemli hükümdarları Adudu'd-Devle'dir; mimarlık, güzel sanatlar ve kültür alanında önemli gelişmeler gösteren hanedan Büyük Selçuklular tarafından yıkıldı
ilgili maddeler
Abbasiler 1:12a vd.
Büyük Selçuklu Devleti 4:93a
Şiilik 16:270b
BÜYÜ *ya da* **Sihir**
madde başlığı Büyü ve büyücülük 4:95b, görsel
ilgili maddeler
Afrika halkları 1:57b
Tedavi yöntemleri 17:102a
Tıp 17:178a
•Gözbağcılık
BÜYÜCÜ DOKTOR
ilgili maddeler
Cadılık 4:100b, görsel
Tedavi yöntemleri 17:102b, görsel
BÜYÜCÜLÜK
madde başlığı Büyü ve büyücülük 4:96a, görsel
ilgili madde Tıp 17:178a
BÜYÜKADA İstanbul
ana madde Prens Adaları 14:140b, 141a
BÜYÜK ANTİLLER Batı Hint Adaları'nda adalar grubu
ilgili madde Batı Hint Adaları 3:73a
BÜYÜK APPALAŞ VADİSİ ABD
ilgili madde Appalaş Dağları 1:306b
"BÜYÜK ASLAN AVI" Rembrandt'ın oymabaskısı
ilgili madde Oymabaskı: görsel 13:268
BÜYÜK ATILIM 1958-60; Çin yönetiminin, ülkenin sanayi ve tarım alanlarındaki sorunlarını çözmek üzere başlattığı kampanya; halkı komünler halinde örgütleyerek, insan gücüne dayalı yaygın bir sanayileşme girişimi başlatıldı; ama uygulamadaki yanlışlıklar ve doğal afetler Çin ekonomisinin çökmesine neden oldu
ilgili madde Mao Çe-Tung 12:56a
BÜYÜK AVUSTRALYA KÖRFEZİ Hint Okyanusu'nun Avustralya'nın güney kıyılarında oluşturduğu büyük körfez; fırtınalı ve yüksek dalgalı bir bölgedir; körfezin doğu ve batı uç noktaları arasındaki uzaklık 1.159 km'yi bulur
BÜYÜKAYI kuzey yarıkürede takımyıldız; Latince adı *Ursa Major;* işaretçiler adında iki yıldızı vardır
ilgili maddeler
Kutup yıldızı 11:140b
Takımyıldız 16:301b, 303a
BÜYÜK AYI GÖLÜ Kanada; Kuzeybatı Toprakları'nda, dünyanın en büyük tatlı su göllerinden; y.öl. 31.328 km²; en derin yeri 413 m; sularını Mackenzie Irmağı akaçlar
BÜYÜKAYI KÜMESİ
ilgili madde Evren: görsel 6:235
BÜYÜK AZI
ilgili madde Dişler 5:243b
BÜYÜK BENT İstanbul
ilgili madde Bent 3:133b
BÜYÜK BRİTANYA ADASI İngiltere
ilgili maddeler
Ada 1:23b
İngiltere 9:32b
•Galler; İngiltere Bölgesi; İskoçya
BÜYÜK BRİTANYA VE İRLANDA BİRLEŞİK KRALLIĞI *bak.* **İNGİLTERE**
BÜYÜK CAMGÖZ çok iri ve hantal köpekbalığı türü; uzunluğu 14 m'ye ulaşır; planktonla beslenir; kuzeydeki ılıman denizlerde ve Hint Okyanusu'nda yaşar
ilgili maddeler
Balık 2:306a
Köpekbalığı 11:53a, görsel
BÜYÜK CENNETKUŞU
ilgili madde Cennetkuşu 4:158a, görsel
BÜYÜK COULEE BARAJI Washington, ABD; Columbia Irmağı üzerinde sulama ve taşkın önleme barajı
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:219b, görsel
Kuzey Amerika 11:155b
BÜYÜKÇEKMECE İstanbul'un ilçesi; daha önce Çatalca'ya bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 142.187, kasaba 21.817
BÜYÜKÇEKMECE BARAJI İstanbul
ilgili madde Baraj: tablo 3:36
BÜYÜKÇEKMECE GÖLÜ Marmara Denizi'nin kuzey kıyısında lagün; y. öl. 11 km²
ilgili maddeler
İstanbul 9:116a
Marmara Denizi 12:72b
BÜYÜKÇEKMECE KÖPRÜSÜ İstanbul; Büyükçekmece Gölü üzerinde Mimar Sinan'ın yaptığı köprü
ilgili maddeler
Köprü 11:55b
Mimar Sinan 12:233b
BÜYÜK DALICIMARTI
ilgili madde Dalıcımartı 5:69b
BÜYÜK DOLAŞIM
ilgili madde Kan 9:302b
BÜYÜK DÜNYA BUNALIMI *ya da* **1929 Bunalımı** 1929-39; Kuzey Amerika, Avrupa ve dünyanın öbür sanayileşmiş bölgelerini etkileyen ekonomik bunalım; 1929'da ABD'de menkul değerler borsasının çökmesiyle başladı ve dünya çapında yaygınlaşarak etkisini 1939'a kadar sürdürdü; işsizlik yüksek boyutlara ulaştı, dünya ticareti yarı yarıya azaldı
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:214a
Ekonomi 6:92b
Faşizm 6:259b
Hitler 8:191a
Siyah Amerikalılar 15:272b
Sosyal yardım hizmetleri 15:329a vd.
BÜYÜKELÇİ bir devletin başka bir devlet topraklarındaki sürekli temsilcisi; diplomatik işleri yürütmekle görevlidir
ilgili madde Diplomasi 5:239a, 240a
BÜYÜK FRIEDRICH *bak.* **FRIEDRICH II**
BÜYÜK GAYZER İzlanda'nın güneybatı-

sında, 13. yy'dan beri su püskürttüğü bilinen gayzer; yerel adı *Geysir*'dir ve gayzer terimi de bu sözcükten türetilmiştir
ilgili madde Gayzer 7:82b

BÜYÜK GÖÇ Güney Afrika'daki Kap Kolonisi'nde yaşayan Afrikanerler'in giriştikleri göç hareketi, 1835-49; İngiltere'nin yönetiminden hoşnut olmayan 12-14.000 kadar Afrikaner, kendilerine yeni bir yurt bulmak amacıyla doğuya ve kuzeye doğru yayıldı
ilgili maddeler
Göç 7:189a
Güney Afrika 7:283b

BÜYÜKGÖL Bolu
ilgili madde Yedigöller 19:131b, görsel

BÜYÜK GÖLLER Afrika
ilgili madde Afrika 1:44b

BÜYÜK GÖLLER YÖRESİ Kuzey Amerika
madde başlığı Büyük Göller Yöresi 4:84a, harita
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:204b
Buzul Çağı 4:78a
Göl 7:201b
Kanada 9:308a
Kuzey Amerika 11:153b
Saint Lawrence Irmağı 15:18b, 19a vd.
•Erie Gölü; Huron Gölü; Michigan Gölü; Ontario Gölü; Superior Gölü

BÜYÜK HAVZA ABD; Nevada eyaletinin tümünü, komşu eyaletlerin bir bölümünü kapsar; y.öl 492.000 km²; dağ sıraları ve çölleşmiş vadilerden oluşur; bakır, çinko ve altın yatakları vardır
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:202a, 203a
Kuzey Amerika 11:152a
Sierra Nevada 15:198b

BÜYÜK HERODES *bak.* **HERODES**

BÜYÜK HİNT ÇÖLÜ Hindistan ve Pakistan arasında yer alır; y.öl 200.000 km²; cılız bir bitki örtüsüyle kaplıdır; bir bölümünde kanallarla sulama yapılır
ilgili madde Çöl 5:46a

BÜYÜK İSKENDER *ya da* **III. İskender** Makedonya kralı, İÖ 356-323
madde başlığı Büyük İskender 4:86a, harita, tablo
ana madde Eski Yunan 6:206b
ilgili maddeler
Anadolu 1:243a
Aristo 2:7b
Babil 2:249b
Babil ve Asur uygarlıkları 2:252b
Diyojen 5:257b
Eski Mısır 6:189a
Fenike 6:271b
Gordion 7:184a
İletişim 8:324a
İskenderiye 9:91a
İsyan 9:137a
Jül Sezar 9:228a
Madalya ve nişanlar 10:307b
Makedonya 12:12a
Medler ve Persler 12:123b
Philippos II 14:68a vd.
Savaş ve savaş araçları 15:77a
Teb 17:98b
Thebai 17:173b

BÜYÜK KAÇGUNLUK Celali Ayaklanmaları sırasında Anadolu'daki halkın daha güvenli bölgelere sığınması; ekonomik ve toplumsal dengenin bozulmasına yol açtı
ilgili madde Celali Ayaklanmaları 4:146b

BÜYÜK KANAL Çin; dünyanın en eski ve en uzun kanalı; uzunluğu 1.400 km'den fazladır; 13. yy'da tamamlanmıştır
ilgili maddeler
Kanal 9:319a
Sarı Irmak 15:64a
Tiençin 17:195a

BÜYÜK KANAL Venedik, İtalya
ilgili madde Venedik 18:313b, görsel

BÜYÜK KANYON Arizona, ABD
madde başlığı Büyük Kanyon 4:88a, görsel
ilgili maddeler
Akarsu 1:102b, görsel
Amerika Birleşik Devletleri 1:202a
Aşınma 2:107a
Colorado Irmağı 4:201a
Dünya 6:15a
Kayalık Dağlar 10:119b
Lav 11:215b

BÜYÜK KATERİNA *bak.* **KATERİNA II**

BÜYÜK KIZIL BENEK Jüpiter'in atmosferinde gözlenen kızıl leke
ilgili madde Jüpiter 9:229b

BÜYÜKKÖPEK takımyıldız; Latince adı *Canis Major*; Orion takımyıldızının yakınındadır; en parlak yıldızı, gökyüzündeki bütün yıldızların en parlağı olan Akyıldız'dır
ilgili madde Takımyıldız 16:303a

BÜYÜK KUDU
ilgili madde Antilop 1:294b, görsel

BÜYÜK LONDRA YANGINI 2-5 Eylül 1666; 87 kilise ve 13.000 dolayında konut yandı
ilgili maddeler
Charles 4:181a
İngiliz edebiyatı 9:22b
Londra 11:280b
Sigorta 15:201a
Yangın ve yangından korunma 19:86a, 87b

"BÜYÜK MAL" Kemal Tahir'in romanı
ilgili madde Kemal Tahir 10:156b

BÜYÜK MAVİ BALIKÇIL
ilgili madde Balıkçıl 2:314b, görsel

BÜYÜK MENDERES IRMAĞI Ege Bölgesi'nin en büyük akarsuyu; 25.000 km²'lik bir alanın sularını toplar; dağlık kesimden doğan akarsu ovaya indiğinde eğimin az olması nedeniyle düzgün büklümler çizerek akar; menderes denen bu akış biçimi adını bu akarsudan almıştır; uzunluğu 584 km

BÜYÜK MENDERES OVASI Ege Bölgesi; Aydın Dağları ve Menteşe Dağları arasında yer alır; Büyük Menderes Irmağı'nın taşıdığı alüvyonlarla oluşmuş verimli bir taşkın ovasıdır

BÜYÜK OKYANUS *ya da* **Pasifik Okyanusu**
madde başlığı Büyük Okyanus 4:88b, harita
ilgili maddeler
Ada 1:23b
Amerika Birleşik Devletleri 1:199b vd.
Amundsen 1:241b
Antarktika 1:289a
Balboa 2:297b
Hint Okyanusu 8:178a
İkinci Dünya Savaşı 8:303a
Keşifler 10:194b vd.
Macellan 11:304a
Macellan Boğazı 11:304b
Panama Kanalı 13:304a vd.
Pasifik Adaları 14:18b

BÜYÜKORHAN Bursa'nın ilçesi; daha önce Orhaneli ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990 geç.): ilçe 19.658, kasaba 4.060

BÜYÜK OTTO *bak.* **OTTO I**

BÜYÜK OVALAR Kuzey Amerika'nın ortabatı kesiminde kurak, bitki örtüsü seyrek, geniş alan; ABD'nin 10 eyaleti ile Kanada'nın bir bölümünü kapsar; yüksek kesimlerinde buğday, koyun ve sığır yetiştirilir; kuzeyindeki ormanlarda sığın ve karibu yaşar
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:201a, 203a
Kuzey Amerika 11:152b

BÜYÜK PATLAMA KURAMI *ya da* **Big Bang kuramı** evrenin oluşumuna ilişkin kuram; evrenin oluşumunun ve sürekli genleşmesinin en az 10 milyar yıl önce, çok sıcak bir madde ve enerji kütlesinin patlamasıyla başladığını belirtir
ilgili madde Evren 6:236b, 237b

BÜYÜK PERHİZ Hıristiyanlık'ta, Paskalya'dan önceki tövbe dönemi; Hz. İsa'nın peygamber olmadan önce çölde oruç tutması örnek alınarak başlatılmıştır; Hıristiyanlık'ın ilk dönemlerinden beri uygulanır
ilgili madde Katolik Kilisesi 10:97b

BÜYÜK PETRO *bak.* **PETRO I**

BÜYÜK PİRAMİT *bak.* **KEOPS PİRAMİDİ**

BÜYÜK POSTANE Sirkeci, İstanbul; binanın tasarımını 1909'da Vedat Tek yapmıştır
ilgili madde Tek 17:104b, görsel

BÜYÜK RİFT VADİSİ *ya da* **Rift Vadisi** *ya da* **Doğu Afrika Rift Vadisi** Afrika
madde başlığı Büyük Rift Vadisi 4:91a, görsel
ilgili maddeler
Afrika 1:44a
Kenya 10:174b
Lût Gölü 11:291a
Tanzanya 16:324b

BÜYÜK SAHRA *bak.* **SAHRA ÇÖLÜ**

BÜYÜK SELÇUKLULAR Türk devleti, 11-12. yy.
madde başlığı Büyük Selçuklu Devleti 4:92a, harita
ilgili maddeler
Abbasiler 1:12a
Anadolu Beylikleri 1:243a
Anadolu Selçuklu Devleti 1:251a
Batınilik 3:77a
Karahanlılar 10:35a
Malazgirt Savaşı 12:22a vd.
Oğuzlar 13:132b

BÜYÜK SET RESİFLERİ Avustralya
ana madde Mercan resifi 12:151b vd., görsel
ilgili maddeler
Avustralya 2:192a
Denizyıldızı 5:184a

BÜYÜK SFENKS Gize, Mısır
ana madde Sfenks 15:162b vd., görsel

BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ *bak.* **ANAKENT BELEDİYESİ**

BÜYÜK TAARRUZ 26 Ağutos- 9 Eylül 1922; Kurtuluş Savaşı'nın son büyük çarpışması
ana madde Kurtuluş Savaşı 11:119a

ilgili maddeler
Afyonkarahisar 1:61b
Atatürk 2:122b
İnönü 9:52b
BÜYÜK THEODOSIUS *bak.* **THEODOSIUS I**
"BÜYÜK TREN SOYGUNU" Porter'in filmi
ilgili madde Sinema 15:229b
BÜYÜK TUZ GÖLÜ Utah, ABD
madde başlığı Büyük Tuz Gölü 4:94b, görsel
ilgili maddeler
Göl 7:201b
Sulama 16:176b
"BÜYÜK ÜMİTLER" Dickens'ın romanı
ilgili maddeler
Dickens 5:214a
İngiliz edebiyatı 9:25a
Sinema 15:235b
BÜYÜK VATOZ
ilgili madde Vatoz ve folya 18:310b
BÜYÜK ZAP SUYU Doğu Anadolu Bölgesi'nden doğar, Irak topraklarında Dicle ile birleşir; Türkiye sınırları içindeki uzunluğu 189 km, toplam uzunluğu 426 km
ilgili maddeler
Dicle Irmağı 5:215b
Van 18:291b
BÜYÜME biyoloji
ana madde Hayvan 8:98a vd.
ilgili maddeler
Bebek 3:108a
Bitki 3:232a, 235b
Canlılar 4:122a
Cinsellik ve eşey 4:195a
Çocukluk çağı 5:26a
Ergenlik çağı 6:168a vd.
Hücre 8:223b
Odun 13:127a, 127b
Psikoloji 14:155b
BÜYÜME HALKASI *bak.* **YILLIK HALKA**
BÜYÜME HORMONU
ilgili maddeler
Genetik mühendisliği 7:126a
Hormonlar 8:207b
Salgıbezi 15:31b
BÜYÜTEÇ
ilgili madde Mercek 12:154b, görsel
BÜYÜTKENDOKU bitkilerde odundoku ile soymukdokuyu birbirinden ayıran hücre katmanı; köklerde ve gövdede kalınlığın artmasını sağlayan ve yıllık halkaların oluşmasıyla sonuçlanan ikincil büyümeden sorumludur
ilgili maddeler
Aşılama 2:104a
Kauçuk 10:101a
Odun 13:127b, görsel
•Odundoku; Soymukdoku
BÜYÜTME GÜCÜ optik
ilgili maddeler
Mercek 12:154b
Mikroskop 12:215b
"BÜYÜYEN AY" Tagore'un şiir kitabı
ilgili madde Tagore 16:295a
BÜZÜLME fizik
ilgili maddeler
Alaşım 1:136b
Ampermetre 1:240b
Genleşme 7:126b vd.
Termometre 17:156a
B VİTAMİNİ *bak.* **B GRUBU VİTAMİNLERİ**
BWR *bak.* **KAYNAR SULU REAKTÖR**
BYBLOS bugün **Cubeyl** Lübnan'da eski liman kenti; dünyanın en eski yerleşmelerinden biridir; İÖ 2000'lerde sedir gibi değerli keresteler Mısır'a bu limandan ihraç edilirdi; İÖ 11. yy'da Fenike'nin en önemli kenti oldu; Mısır ve Fenike döneminden birçok anıt ve yazılı belge kalmıştır
ilgili madde Osiris 13:229b
BYRD, RICHARD EVELYN ABD'li kâşif, 1888-1957
madde başlığı Byrd 4:96b
ilgili maddeler
Antarktika 1:290b
Kutupların keşfi 11:139a
BYRD, WILLIAM İngiliz besteci, 1543-1623; besteleri ve derlemeleriyle madrigal, oda müziği ve koral müziğin gelişmesine önemli katkılarda bulundu; başta virginal ve org olmak üzere her türlü çalgı için beste yazdı
ilgili maddeler
Elizabeth I 6:133a
Madrigal 11:319b
Müzik 13:17b
Oda müziği 13:125b
BYRON, GEORGE GORDON *bak.* **LORD BYRON**
BYRSA Kartaca'da eski kent
ilgili madde Kartaca 10:76b
BYZANTİON İstanbul'un İÖ 7. yy- İS 330 arasındaki adı; daha sonra *Konstantinopolis* olarak değiştirildi
ilgili maddeler
Bizans İmparatorluğu 3:250a
Kent 10:170a
Mimarlık 12:227a vd.
Yunanistan 19:208b
•İstanbul; Konstantinopolis

C

CABİR BİN HAYYAN Arap simyacı, y. 721-815
ilgili madde Damıtma 5:73b
CABOT, JOHN asıl adı **Giovanni Caboto** İtalyan kâşif, 1450-99
madde başlığı Cabot 4:97b, görsel
ilgili maddeler
Kanada 9:313b
Keşifler 10:193b
CABOT, SEBASTIAN İngiliz kâşif, y. 1476-1557
madde başlığı Cabot 4:97b
ilgili madde Arjantin 2:15a
CABO VERDE ADALARI *ya da* **Yeşil Burun Adaları**
madde başlığı Cabo Verde Adaları 4:98b, harita
ilgili madde Gemici Henrique 7:107b
CABRAL, PEDRO ÁLVARES Portekizli kâşif, y. 1467-1520; Brezilya'ya ilk onun ayak bastığı sanılır; Portekiz kralı I. Manuel'in hizmetinde bir soyluydu; 1500'de Hindistan'a yapılan keşif gezisine katıldı; çok fazla batıya giderek Brezilya'ya ulaştı; Hindistan'a gitmeden önce bölgede Portekiz adına hak iddia etti
ilgili madde Brezilya 4:25a
CABRAL DE MELO NETO, JOÃO Brezilyalı şair ve diplomat, d. 1920
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:212a
CADIÇEKİRGESİ *bak.* **DEĞNEKÇEKİRGESİ**
CADIFINDIĞI Kuzey Amerika, Çin ve Japonya'da dağılmış birkaç türü içeren bitki cinsi; yaprakları fındık ağacınınkilere çok benzediği için bu adla anılırsa da fındıkla akrabalığı yoktur; adındaki cadı sözcüğü de Amerika'ya yerleşen ilk göçmenlerin, bu çalının çatallı dallarında yeraltı sularının yerini gösterme özelliği olduğuna inanmalarından kaynaklanır; baharda uzun ve kıvrık taçyapraklı sarı çiçekler açan Asya türleri bahçe bitkisi olarak yetiştirilir
ilgili madde Çalı: görsel 4:226
"CADI KAZANI" Miller'ın tiyatro oyunu
ilgili madde Tiyatro sanatı 17:217a
CADILAR BAYRAMI Hıristiyanların 31 Ekim akşamı kutladıkları bayram; günümüzde dinsel özelliğini yitirerek bir şenliğe dönüşmüştür; özellikle çocuklar hortlak ya da cadı kılığında eğlenir ve evlerden şeker toplarlar; bu bayramın simgesi, içi oyulmuş ve üzerine göz, burun, ağız delikleri açılmış balkabağıdır; kabağın içine yanan bir mum yerleştirilerek sokaklarda fener gibi dolaştırılır
CADILIK
madde başlığı Cadılık 4:99a, görsel
ilgili maddeler
Büyü ve büyücülük 4:96b
Periler ve peri masalları 14:47a
CADIMAKİ
madde başlığı Cadımaki 4:101a, görsel
CADILLAC otomobil
ilgili madde Motorlu taşıtlar: görsel 12:289
CÁDIZ İspanya'da kent; Andalucia'nın merkezi; Atlas Okyanusu kıyısında, Cádiz Körfezi'ne uzanan ince bir burunda kurulmuştur; Amerika'nın keşfinden sonra denizaşırı ticaret merkezi oldu; bugün en önemli dışticaret limanlarındandır; nüf. 156.113 (1987 tah.)
ilgili maddeler
Drake 5:308a
İspanya 9:103a
CA'D'ORO Venedik'te saray, İtalya
ilgili madde Venedik 18:313b
CAELIUS TEPESİ İtalya
ilgili madde Roma İmparatorluğu 14:269a
CAEN Fransa; Aşağı Normandiya'da, Calvados ilinin merkezi; Manş Denizi'nden 14 km içeride, Orne Irmağı üzerinde yer alır; 10. ve 11. yy'larda Norman dükleri döneminde gelişti ve önem kazandı; II. Dünya Savaşı'nda kentin üçte ikisi yerle bir oldu; tahıl yetiştiren verimli bir bölgenin merkezinde, çelik, elektrik ve elektronik sanayisi gelişmiş önemli bir limandır; nüf. 113.000 (1990)
CAERE bugün **Cerveteri** İtalya; Roma'nın 48 km kuzeybatısında Etruria kenti; İÖ 353'te Roma'nın egemenliğine girdi
ilgili madde Etrüskler 6:221b
CAESAR, GAIUS *bak.* **CALIGULA**
CAESAR, GAIUS JULIUS *bak.* **JÜL SEZAR**
CAFÉ *ya da* **Kafe**
ilgili maddeler
Lokanta 11:273a
Paris 13:332b
Toplum: görsel 17:246

CAFER BERMEKİ İranlı devlet adamı, 767-803
ilgili madde Harun Reşid 8:40a vd.
CAFER SADIK *ya da* **Caferü's-Sâdık** Şii imam, 699-766
ilgili madde Şiilik 16:270a
CAGE, JOHN ABD'li besteci, d. 1912; yenilikçi ve köklü değişikliklerden yana düşünceleriyle 20. yy müziğini derinden etkiledi; en tanınmış yapıtları, yorumcunun hiçbir alet çalmadığı *Dört Dakika Otuz Üç Saniye* (1952) ve tellerinin üzerine yerleştirilmiş nesnelerle sesleri önceden "hazırlanmış piyano" için *Sonatlar ve İnterlüdler*'dir (1946-48)
ilgili madde Müzik 13:20b
CAGLIARI Sardinya'da kent, İtalya
ilgili madde Sardinya 15:62a
CAHİLİYE DÖNEMİ Arabistan'da İslam dininin benimsenmesinden önceki dönem
ilgili madde Arap edebiyatı 1:314b
CAICOS ADALARI Batı Hint Adaları
ilgili maddeler
Batı Hint Adaları 3:73a, 73b
Turks ve Caicos Adaları 18:7a
CAKARTA eskiden **Batavia** Cava, Endonezya
madde başlığı Cakarta 4:102a, görsel
ilgili madde Endonezya 6:148b vd.
CALABRIA İtalya'da bölge; ülkenin güneyinde, "çizme"nin ayak ucunu oluşturan engebeli ve dağlık yarımadada yer alır; ekonomisi tarıma dayalıdır; 1951'deki toprak reformuna kadar büyük çiftlikler ile köylülerin küçük tarlaları yan yana uzanırdı; bugün tarım alanları aile işletmeleri biçimindedir; nüf. 2.151.357 (1989 tah.)
CALAIS Fransa'da kent; ülkenin kuzey kıyısında liman ve sanayi merkezi; Marsilya'dan sonra ikinci büyük yolcu limanı; II. Dünya Savaşı'nda şiddetli çarpışmalara sahne oldu ve büyük bölümü yıkıldı
ilgili maddeler
Rodin 14:253b
Yüz Yıl Savaşları 19:226a
CALDER, ALEXANDER ABD'li heykelci, 1898-1976; metal, tel gibi gereçler kullanarak, asılı ya da dengede duran öğelerin hava akımıyla ya da motor gücüyle hareket ettiği, "mobil" denen heykelleri yarattı
ilgili madde Heykel 8:148a
CALDER HALL nükleer enerji santralı, İngiltere
ilgili madde Nükleer enerji 13:120b
CALDERÓN DE LA BARCA, PEDRO İspanyol oyun yazarı, 1600-81; İspanya kralı IV. Felipe'nin koruması altında saray tiyatrosu için klasik tarzda, dinsel ve mitolojik konulu birçok oyun ve opera yazdı; yapıtlarında kişilerden çok eyleme, olay örgüsünden çok konunun bütünlüğüne önem verdi; Lope de Vega'dan sonra İspanyol tiyatrosunun en büyük yazarı sayılır
ilgili madde Tiyatro sanatı 17:212a
CALDWELL, ERSKINE ABD'li yazar, 1903-87; ABD'nin güneyindeki yoksul köylülerin yaşamını cesur, nükteli ve eleştirel bir dille yansıttı; toplumsal eşitsizliği eleştirdiği *Tütün Yolu* (1932) adlı romanında korku ve güldürü öğelerine yer verdi; öteki önemli yapıtları *Temmuz Vakası* (1940) ve *Penceredeki Işık* (1952) adlı romanları ile *Bir Garip Zenci* (1943) adlı öyküsüdür
CALEDON IRMAĞI Güney Afrika; Oranj Irmağı'nın kolu; Lesotho ile Oranj Bağımsız Devleti arasında sınır oluşturur
ilgili madde Lesotho 11:237b
CALGARY Kanada; Alberta eyaletinin güneyinde kent; 20. yy'ın başlarında petrol ve doğal gaz yataklarının bulunmasıyla gelişti; büyük ölçeki hayvancılık, kerestecilik, petrol arıtma, et işleme ve inşaat sanayileri önemlidir; nüf. 636.104 (1986)
CALIFORNIA ABD'de eyalet
madde başlığı California 4:102b, görsel
ilgili maddeler
Altına hücum 1:189a
Amerika Birleşik Devletleri 1:202a vd.
Amerika Yerlileri 1:232a, 233b
Şarap 16:239a
CALIFORNIA AKINTISI Büyük Okyanus'ta yüzey akıntısı; Kuzey Amerika'nın batı kıyısı boyunca Aleut Akıntısı'nın devam olarak akar; dipten yükselen soğuk suların taşıdığı besinler ve planktonlar zengin bir hayvan yaşamı sağlar
CALIFORNIA DENİZASLANI
ana madde Fok 6:323b
CALIFORNIA GELENGİSİ
ilgili madde Gelengi 7:102b, görsel
CALIFORNIA KONDORU ABD'de, California'nın güneyindeki kıyı sıradağlarında yaşayan, soyu tükenmeye yüz tutmuş büyük akbaba
ilgili maddeler
Akbaba 1:107a
Doğayı koruma 5:267a
Soyu azalan türler 16:30a
CALIFORNIA KÖRFEZİ Meksika; Büyük Okyanus'un Meksika ile Baja California arasında oluşturduğu dar körfez
ilgili madde Delta 5:115a
CALIFORNIA TEKNOLOJİ ENSTİTÜSÜ *ya da* **Cal Tech** California, ABD; Pasadena'da özel üniversite ve araştırma enstitüsü; kuramsal ve uygulamalı bilimler ile mühendislik dallarında öğretim ve araştırma yapar; uzay ve Ay araştırmalarına katılmıştır
CALIGULA asıl adı **Gaius Caesar** *ya da* **Gaius Caesar Augustus Germanicus** Roma imparatoru, İS 12-41
madde başlığı Caligula 4:105a
ilgili madde Roma İmparatorluğu 14:266a vd.
CALLAO Peru'da liman kenti; 1537'de İspanyollar tarafından, İnkalar'dan ele geçirdikleri altın ve gümüşü İspanya'ya gönderdikleri bir liman olarak kuruldu; Büyük Okyanus kıyısındaki birkaç doğal limandan biri ve Peru'nun en canlı ticaret limanıdır; nüf. 588.600 (1990 tah.)
ilgili maddeler
Lima 11:256b
Peru 14:54a
CALLAS, MARIA Yunan asıllı ABD'li soprano, 1923- 77; koloratur soprano sesinin yanı sıra oyunculuk yeteneğiyle de tanındı; ilk kez 1945'te Atina'da sahneye çıktı; ABD'de ve Avrupa'da ünlü operalarda başrol oynadı; Rossini ve Donizetti gibi İtalyan bestecilerinin bilinmeyen operalarının tanınmasını sağladı; 40'ı aşkın rolde oynadı, 20'den fazla operanın plağını yaptı
CALMETTE, ALBERT Fransız bakteriyolog, 1863-1933
ilgili madde Verem 18:322b
CAL TECH *bak.* **CALIFORNIA TEKNOLOJİ ENSTİTÜSÜ**
CALTHORPE, ARTHUR İngiliz amiral, 1864-1939; İtilaf Devletleri adına Mondros Mütarekesi'ni imzaladı
ilgili madde Mondros Mütarekesi 12:264b
CALVADOS Fransa'da il
ilgili madde Normandiya 13:104a, 104b
CALVADOS elma suyundan yapılan damıtık içki
ilgili madde Şarap 16:240a
CALVIN, JEAN Fransız din adamı ve Kalvencilik mezhebinin kurucusu, 1509-64
madde başlığı Calvin 4:105b, görsel
ilgili maddeler
Cenevre 4:155b
İsviçre 9:136b
Protestan Kilisesi 14:150a
Reform 14:207b, görsel
CALVIN, MELVIN ABD'li biyokimyacı, d. 1911; fotosentez olayındaki kimyasal tepkimeleri açıkladı
ilgili madde Fotosentez 7:15b
CALVINO, ITALO İtalyan yazar, 1923-85; zengin bir düş gücünün ürünü olan öyküleri masalsı, fantastik öğelerle ve ince bir alayla yüklüdür; alegorik bir üçlemenin ikinci kitabı olan *Ağaca Tüneyen Baron* (1957) ile siyasal görüşlerine yer veren *Sandık Müşahidi* (1963) adlı romanı dilimize de çevrilmiştir
ilgili madde Postmodernizm 14:136b
CAM
madde başlığı Cam ve camcılık 4:108b, görsel
ilgili maddeler
Aşındırıcı 2:104b
Boncuk 3:287a
Çekoslovakya 4:276b, görsel
Işık 8:251b vd.
Mercek 12:153b vd.
CAMADAN BAĞI denizci düğümü
ilgili madde Düğüm 5:328b, görsel
CAMÕES, LUÍS DE Portekizli şair, 1524-80; ülkesinin en ünlü ulusal şairleri arasında anılır; tarihsel şiirlerin yanı sıra aşk şiirleri de yazmıştır
ilgili madde Portekiz 14:128a
CAMARGO, MARIE Fransız kadın dansçı, 1710-70; baleye getirdiği yeniliklerle tanınır
ilgili madde Bale 2:302b
CAMARGUE Fransa'da bölge; Rhône Irmağı'nın Akdeniz kıyısındaki deltasını kapsar; kuzeyi alüvyonlu kuru topraklarla, güneyi sığ lagünler ve bataklıklarla kaplıdır; 19. yy'da bağcılık ve tahıl tarımının gelişmesiyle yeni yerleşmeler kuruldu; bugün bir turizm merkezidir
CAM ARMONİKASI
ana madde Armonika 2:34b
CAMBACERES, EUGENIO Arjantinli yazar, 1843-88
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:209b
CAMBAZ sirk ya da panayırlarda perende ve takla atma, ipte yürüme gibi eğlendirici ve heyecan verici gösteriler yapan akrobat
ilgili madde Sirk 15:253a vd.
CAMBRAI Fransa'da kent; I. Dünya Savaşı'nda stratejik noktalardan biriydi; ilk tank savaşına sahne oldu; ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanır; nüf. 35.070 (1982)

ilgili madde Tank 16:321a
CAMBRIAN DAĞLARI İngiltere; Galler'de sıradağlar; en yüksek noktası 1.085 m'lik Snowdon'dur
ilgili madde İngiltere 9:32b
CAMBRIDGE ABD; Massachusetts eyaletinin doğusunda kent; 1636'da Harvard College'ın (bugünkü Harvard Üniversitesi) kurulmasından bu yana eğitim ve bilim merkezi; nüf. 95.321 (1980)
CAMBRIDGE İngiltere; Cambridgeshire ilinde, Cam Irmağı kıyısında kent; eski yapıları ve eğitim kurumlarıyla tanınır; Cambridge Üniversitesi buradadır; 97 km güneyindeki Londra'ya kara ve demiryoluyla bağlanır; nüf. 101.100 (1982 tah.)
ilgili madde Radyoastronomi 14:187b
CAMBRIDGE ÜNİVERSİTESİ İngiltere'nin en eski yükseköğrenim kurumlarından; bölgedeki eğitim kurumlarının tarihi 12. yy'a kadar iner; 1284'te açılan Peterhouse College, bugün üniversiteyi oluşturan 22 okulun ilkidir; öbür okulların çoğu da bunu izleyen 300 yıl içinde kurulmuştur
ilgili maddeler
Eğitim 6:67b
Kürek sporu 11:175b
Üniversite ve yüksekokullar 18:267a
CAMCI MACUNU öğütülmüş tebeşir, beyaz kurşun ve beziryağının karıştırılmasıyla hazırlanan dolgu maddesi; camların çerçevelere tutturulmasında ve çatlakların ya da deliklerin doldurulmasında kullanılır
CAMELOT efsanevi krallık; efsaneye göre Kral Arthur'un sarayı buradaydı
ilgili madde Arthur 2:43b
CAM ELYAFI *bak.* **CAMYÜNÜ**
CAMGÖZ değişik familyalardan birkaç tür köpekbalığının ortak adı
•Büyük camgöz; Mahmuzlu camgöz
CAMİ İranlı mutasavvıf ve şair, 1414-92; İran edebiyatının en büyük şairlerinden; Frasça'nın en yetkin örneklerinden sayılan şiirleri ile düzyazılarında tasavvufu, ahlak ve felsefe öğretilerini, Allah ve insan sevgisini işledi; en ünlü yapıtı, yedi mesneviden oluşan *Heft Evreng*'dir
CAMİ yapı
madde başlığı Cami 4:106a, görsel
ilgili maddeler
Asya: görsel 2:86
Bağdat: görsel 2:264
Bolu: görsel 3:281
İslam sanatı 9:99a, görsel
Kuveyt: görsel 11:143
Malezya: görsel 12:25
Pakistan: görsel 13:292
Şam: görsel 16:224
Tapınak 17:7a
Türk mimarlığı 18:108b vd.
•Bayezid Camisi; Selimiye Camisi; Sultan Ahmed Camisi; Süleymaniye Camisi
CAMİ MÜZİĞİ
ilgili madde Türk Müziği 18:118b vd.
CAM İŞÇİLİĞİ
ana madde Cam ve camcılık 4:108b vd., görsel
ilgili madde Çekoslovakya: görsel 4:276
"CÂMİÜ'T-TEVARİH" Reşideddin'in yapıtı
ilgili maddeler
Ergenekon Destanı 6:167b
İlhanlılar 8:329b
CAM KELERİ yılana benzer kelerlerin ortak adı; kuyrukları kolayca koptuğu için bu adla anılırlar
ilgili maddeler
Keler 10:150b
Sürüngenler 16:209b
CAMNA IRMAĞI *ya da* **Yamuna Irmağı** *ya da* **Cumna Irmağı** Hindistan; Himalayalar'dan doğar ve GB yönünde 1.380 km boyunca akarak Ganj Irmağı ile birleşir
ilgili madde Ganj Irmağı 7:74a
CAMPAGNA DI ROMA İtalya'da ova
ilgili maddeler
Roma 14:257b
Tiber Irmağı 17:191b
CAMPANELLA, TOMMASO İtalyan filozof ve yazar, 1568-1639; *Güneş Ülkesi* (1602) adlı yapıtında Hıristiyanlık'ta reform yapılması ve bütün halkların tek bir dinsel düzen altında birleştirilmesi gerektiğini savundu; bir köylü ayaklanmasına önayak olmak suçundan İspanyol Engizisyonu'nca ömür boyu hapse mahkûm edildi; 27 yıl sonra papa tarafından bağışlandı
ilgili madde İtalyan edebiyatı 9:151b
CAMPANIA İtalya'da bölge; ülkenin güneyinde, Tiren Denizi kıyısında engebeli ve dağlık bir bölgedir; merkezi, bir ticaret kenti olan Napoli'dir; geri kalan bölümlerde halkın geçimi tarıma dayanır; nüf. 5.773.067 (1989 tah.)
CAMP DAVID Maryland, ABD; ABD başkanlarının Blue Ridge Dağları'ndaki dinlenme yeri; 1942'de Franklin D. Roosevelt tarafından kuruldu; yabancı devlet başkanlarıyla önemli görüşmelerin yapıldığı bir merkez oldu
CAMP DAVID ANTLAŞMASI 1987
ilgili madde Mısır 12:200a
CAMPIN, ROBERT Flaman ressam, y. 1378-1444
ilgili maddeler
İç mimarlık: tablo: görsel 8:278
Resim sanatı 14:225b
CAMPORA, HECTOR Arjantin devlet başkanı, 1909-80
ilgili madde Arjantin 2:16a
CAMSI CİSİM gözyuvarının, göz merceğinin arkasında kalan bölümünü dolduran peltemsi, saydam madde
ilgili madde Göz 7:208a
CAM SÜNGERİ
ilgili madde Sünger 16:206a
CAMUKA Moğol beyi, ö. 12. yy sonları
ilgili madde Cengiz Han 4:156b
CAMUS, ALBERT Fransız düşünür ve yazar, 1913-60; yapıtlarında insanın toplumsal değerlere başkaldırısını, yalnızlığını, kendine yabancılaşmasını, yaşamın anlamsızlığını ve saçmalığını vurguladı; felsefesi Varoluşçuluk'la ortak özellikler taşımakla birlikte, hiçbir akıma bağlanamayacak kadar özgün ve özgürdür; en ünlü yapıtları *Yabancı* (1942), *Veba* (1947) ve *Başkaldıran İnsan* 'dır (1951); 1957 Nobel Edebiyat Ödülü
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:44a vd., görsel
Varoluşçuluk 18:306b
CAM ÜFLEME
ana madde Cam ve camcılık 4:109a vd., görsel
CAMYÜNÜ *ya da* **Cam elyafı** *ya da* **Fiberglas** dokumacılıkta, yalıtımda ve güçlendirilmiş plastik üretiminde kullanılan ince, bükülebilir cam lifi
ilgili maddeler
Dokumacılık 5:278b
İletkenlik 8:327a
Kablo 9:237b
Lif 11:252a
Lif optiği 11:253a
CANALETTO asıl adı **Giovanni Antonio Canal** İtalyan ressam, 1697-1768
madde başlığı Canaletto 4:118b
ilgili madde Varşova 18:307b
•"Rıhtım ve Santa Maria della Salute Kilisesi"
CANAVAR KARADAM *bak.* **YETİ**
"CANAVARLAR ÜLKESİNİN KRALI" Sendak'ın çocuk kitabı
ilgili madde Sendak 15:118b vd., görsel
CANBERDİ GAZALİ Memlüklu komutan ve yönetici, ö. 1521
ilgili madde Kanuni Sultan Süleyman 10:7a
CANBERRA Avustralya
madde başlığı Canberra 4:119b, görsel
ilgili madde Avustralya 2:195b, 197b, görsel
CANBULATOĞLU Celali Ayaklanmaları'nın elebaşlarından, ö. 1611
ilgili madde Celali Ayaklanmaları 4:146a
CANCER astronomi *bak.* **YENGEÇ**
CANDAROĞULLARI *ya da* **İsfendiyaroğulları** Türk beyliği
ana madde Anadolu Beylikleri 1:246a, tablo
ilgili madde Kastamonu 10:85b
CANETTI, ELIAS Yahudi asıllı, İngiliz uyruklu roman ve oyun yazarı, d. 1905; Almanca yazdığı yapıtlarında bireyin çevresiyle uyumsuzluğunu, kitlelerin duygularını ve eylemlerinin derinindeki nedenleri çözmeye çalıştı; 1981 Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazandı; başlıca yapıtları *Körleşme* (1935) adlı romanı ve *Sözcüklerin Bilinci* (1975) adlı denemesidir
CANGIL tropik orman
ilgili madde Yağmur ormanları 19:70b
CANGIL SÜLÜĞÜ
ilgili madde Sülük: görsel 16:200
CANIBEK HAN Altınordu hükümdarı, ö. 1357
ilgili madde Altınordu Devleti 1:190a
CANİK DAĞLARI Karadeniz Bölgesi
ilgili maddeler
Kuzey Anadolu Dağları 11:156a
Ordu: görsel 13:194
Samsun: görsel 15:39
CANIS MAJOR *bak.* **BÜYÜKKÖPEK**
CANIS MİNOR *bak.* **KÜÇÜKKÖPEK**
CANKURTARAN *bak.* **AMBULANS**
CANKURTARAN BOTU
ilgili maddeler
Deniz tekneleri 5:183a
Kurtarma çalışmaları: görsel 11:110
CANKURTARAN SANDALI
ilgili maddeler
Deniz tekneleri 5:182b
Kurtarma gemisi 11:111b
Kurtarma çalışmaları 11:111b
CANKURTARAN YELEĞİ *ya da* **Can yeleği**
ilgili maddeler
Mantar 12:49b
Su kayağı 16:171b
CANLANDIRMA SİNEMASI *ya da* **Animasyon** selüloit şerit üzerine çizili desen-

lerin ya da kukla gibi cansız maketlerin bir perdeye ya da ekrana art arda yansıtılmasıyla gerçekleştirilen sinema türü
ilgili maddeler
Çizgi film 4:331b
Sinema 15:237b, 238a

CANLI
madde başlığı Canlılar 4:120b
ilgili maddeler
Fotosentez 7:15a
Hayvan 8:92a
Mars 12:78b
Su 16:148a
•Bitki; Hayvan; İnsan; *ayrıca* Büyüme; Doğum; Ölüm; Üreme

CANLI YAYIN bir olayın radyo ya da televizyon aracılığıyla izleyicilere ya da dinleyicilere aynı anda iletilmesi; bir radyo ya da televizyon programının, önceden kayda alınmadan, gerçekleştirildiği anda dinleyicilere ya da izleyicilere sunulması
ilgili madde Radyo ve televizyon yayınları 14:193b

CANNAE SAVAŞI İÖ 216; Hannibal komutasındaki 40.000 kişilik Kartaca ordusunun 70.000'i aşkın Romalı'yı yendiği savaş; Hannibal, İtalya'nın Adriya Denizi kıyısındaki Cannae'de Roma ordusunu kuşatarak tuzağa düşürdü
ilgili maddeler
Hannibal 8:26b
Kartaca Savaşları 10:77b

CANNES FİLM ŞENLİĞİ Fransa'nın Cannes kentinde 1946'dan beri düzenlenir; şenliğin ödülü olan Altın Palmiye yılın en iyi filmine verilir
ilgili madde Sinema 15:242a

CANOVA, ANTONIO İtalyan heykelci, 1757-1822; Yeniklasikçilik akımının en önemli temsilcilerinden; başlıca yapıtları *Zafer Kazanmış Venüs* (y. 1807), *Perseus Medea'nın Başıyla Birlikte* (1801) ve *Dövüşçü* (1802) adlı heykelleridir
ilgili madde Klasikçilik ve Yeniklasikçilik 10:283b
•"Cupid ve Psyche"

CAN-PO IRMAĞI Asya
ilgili madde Brahmaputra 4:14a

CANSEVER, EDİP Türk şair, 1928-86; İkinci Yeni Akımı'nın önde gelen adlarından; şiirlerinin ana teması yaşam, ölüm, yalnızlık ve uyumsuzluktur; *Yerçekimli Karanfil* (1957) ile Yedi Tepe Şiir Ödülü'nü; *Ben Ruhi Bey Nasılım* (1976) ile Türk Dil Kurumu Şiir Ödülü'nü; *Yeniden* (1981) adlı toplu şiirleriyle de Sedat Simavi Vakfı Edebiyat Ödülü'nü aldı
ana madde İkinci Yeni 8:310a

CANSEVER, TURGUT Türk mimar, d. 1921
ilgili madde Türk mimarlığı 18:115b

CANTERBURY İngiltere; Kent iline bağlı kent; Roma öncesi dönemde kuruldu; bazı Roma dönemi kalıntıları hâlâ ayaktadır; İngiltere'nin en yüksek başpiskoposluk makamı buradadır; eğitim ve turizm merkezi; nüf. 34.404 (1982 tah.)
ilgili maddeler
Chaucer 4:181b
Hac 7:316a

CANTERBURY KATEDRALİ İngiltere
ilgili madde Kilise ve katedral 10:258a

"CANTERBURY ÖYKÜLERİ" Chaucer'ın yapıtı
ilgili maddeler
Chaucer 4:181b
Fabl 6:247a
İngiliz edebiyatı 9:20b

CANTOR, GEORG Alman matematikçi, 1845-1918
ilgili maddeler
Kümeler kuramı 11:173a
Matematik 12:101a

CANUTE *ya da* **Knud** İngiltere ve Danimarka kralı, y. 995-1035
madde başlığı Canute 4:126b
ilgili maddeler
Anglosaksonlar 1:275a
Danimarka 5:77a
İngiltere 9:41a
Satranç 15:72a
Vikingler 19:15a

CAN YELEĞİ *bak.* **CANKURTARAN YELEĞİ**

CAO ZHAN Çinli yazar, y. 1719-63
ilgili madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:238a

CAPA, ROBERT Macar fotoğrafçı, 1913-54; özellikle İspanya İç Savaşı'nı ve II. Dünya Savaşı'nı belgeleyen fotoğraflarıyla tanındı; 20. yy'ın en önemli belge fotoğrafçısıdır; I. Çinhindi Savaşı'nda mayın patlaması sonucunda öldü

CAPABLANCA, JOSÉ RAÚL Kübalı satranççı, 1888-1942; 1921-27 arasında dünya şampiyonu; 1921'de Emanuel Lasker'i yenerek şampiyon oldu; 1927'de Aleksandr Alehin'e yenildi
ilgili madde Alehin 1:140a

CAPE CANAVERAL ABD; Florida'dan lagünlerle ayrılmış bir ada üzerinde, Atlas Okyanusu'na bakan kent; NASA'nın uzay programları buradan yürütülür; nüf. 5.733 (1980)
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:256a

ÇAPEK, KAREL *bak.* **ÇAPEK, KAREL**

CAPE TOWN Güney Afrika
madde başlığı Cape Town 4:127b, görsel
ilgili madde Güney Afrika 7:277b, 282a

CAPE YARIMADASI Afrika
ilgili madde Ümit Burnu 18:266a vd.

CAPITOL BİNASI Washington, ABD; 1800'den bu yana ABD Kongresi'nin toplandığı yapı; 87 m'lik kubbesiyle ünlüdür; kubbe 1861-67 arasındaki iç savaş sırasında dökme demirden yeniden yapıldı; 53 ha'lık park içinde yer alan yapının 540 odası vardır
ilgili maddeler
Mimarlık: görsel 12:223
Washington 19:43a vd., görsel

CAPITOLIUM TEPESİ bugün **Capitolino Tepesi** Roma, İtalya
ilgili maddeler
Forum 6:330a
Roma 14:258a
Roma İmparatorluğu 14:261b, 269a

CAPORETTO SAVAŞI 1917
ilgili madde Birinci Dünya Savaşı 3:207b

CAPOTE, TRUMAN ABD'li yazar, 1924-84; yapıtlarında sevgi arayan, yalnız, topluma uyum göstermeyi reddeden ilginç insanları konu aldı; başlıca yapıtları *Gece Ağacı* (1949) adlı öykü kitabı ile *Tiffany'de Kahvaltı* (1958) ve *Çimen Türküsü* (1951) adlı romanlarıdır
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:227a

CAPRA, FRANK İtalyan asıllı ABD'li film yönetmeni, d.1897; filmlerindeki teknik ustalığı ve özgün, canlı diyaloglarla örülü eleştirel komedileriyle tanınır; en ünlü filmleri *Bir Gecede Oldu* (1934), *Para Beraber Gitmez* (1938) ve *Şahane Hayat*'tır (1946)
ilgili madde Sinema 15:232a

CAPRI ADASI İtalya; Napoli'nin 27 km güneyinde; uzunluğu 6 km, y.öl. 10 km²'dir; ünlü bir turizm merkezi; kayalık kıyılarında birçok mağara bulunur; nüf. 7.749 (1981)

CAPRICORNUS astronomi *bak.* **OĞLAK**

CARACALLA Roma imparatoru, 188-217; 212'de imparatorluk sınırları içinde yaşayan tüm özgür kişilere Roma yurttaşı olma hakkını verdi; yaptırdığı hamamlarla tanınır
ilgili madde Mimarlık 12:226b

CARACALLA HAMAMLARI
ilgili maddeler
Ankara 1:282b
Banyo ve hamam 3:31b

CARACAS Venezuela
madde başlığı Caracas 4:128b, görsel
ilgili maddeler
Bolivar 3:274b vd.
Venezuela 18:317a, görsel

CARAVAGGIO, MICHELANGELO MERISI DA İtalyan ressam, 1573-1610
madde başlığı Caravaggio 4:129b
ilgili madde Resim sanatı 14:227b
•"Emmaus'ta Yemek"

CARAVELLE uçak
ilgili madde Uçak 18:164b

CARBONARIA İtalya'da gizli örgüt; 1800'lerin başında kuruldu; liberal ve yurtsever düşünceleri savundu; 1815 sonrasında İtalya'da kurulan tutucu rejimlere karşı çıktı; Fransa'da da Charbonnerie adıyla kurulan benzer örgüt, 1820-30'larda etkili oldu

CARCASSONNE Fransa'da kent
ilgili madde Fransa 7:27a

CÁRDENAS, GARCÍA LÓPEZ DE İspanyol kâşif, ü. 16. yy; 1535'te Kuzey Amerika'ya ulaştı; Büyük Kanyon'u ve Colorado Irmağı'nı keşfetti
ilgili maddeler
Büyük Kanyon 4:88b
Colorado Irmağı 4:201a

CARDIFF Galler, İngiltere; 1956'dan bu yana Galler'in başkenti; Bristol Kanalı üzerinde, bölgenin en büyük kenti ve ticaret merkezi; makine sanayisi, gıda işleme ve hafif sanayi önemlidir; nüf. 266.257 (1981)

CARÊME, ANTONIN Fransız aşçı, 1784-1833
ilgili madde Aşçılık 2:92b vd.

CARETTA CARETTA okyanusların sıcak kesimlerinde ve Akdeniz'de yaşayan deniz kaplumbağası; kahverengi ya da kızılımsı kahverengi kabuklu, iri, etçil bir sürüngendir; bugün bilinen tek üreme bölgesi Köyceğiz'in Dalyan kumsalıdır
ilgili madde Doğayı koruma 5:269a

CARİYE
ilgili madde Harem 8:32b vd.

CARLOMAN Frank kralı, 751-771; kardeşi Şarlman'la birlikte kral oldu
ilgili madde Şarlman 16:244b vd.

CARLOS I *bak.* **KARL V**

"CARMEN" Bizet'nin operası
ilgili madde Opera 13:190a, 189b

"CARMEN" Mérimée'nin romanı
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:41b

"CARMINA BURANA" altı dinsel oyunu ve şarkıları içeren 13. yy elyazması; Latince ve Almanca yazılmıştır; Carl Orff'un aynı adlı opera yapıtı bu şiirlerin bir bölümünden oluşur
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:165b
Koro ve koral müzik 11:16a
CARNAC Fransa'da bölge
ilgili madde Bretanya 4:21b, görsel
CARNEGIE, ANDREW ABD'li sanayici, 1835-1919; Carnegie Vakfı'nın kurucusu
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:213b
Vakıf 18:289a
CAROL I Romanya kralı, 1839-1914
ilgili madde Romanya 14:278b
CAROL II Romanya kralı, 1893-1953
ilgili madde Romanya 14:278b
CAROLINA YELVESİ *bak.* **SORA**
CAROTHERS, WALLACE HUME ABD'li kimyacı, 1896-1937
ilgili madde Naylon 13:40b
CARPENTIER, GEORGES Fransız boksör, 1894-1975; 1920-22 arası yarı ağır siklet dünya şampiyonu; ayrıca dört ayrı siklette Avrupa şampiyonu; 109 karşılaşmanın 56'sını nakavtla kazandı; 1927'de boksu bıraktı
CARRACCI, AGOSTINO İtalyan ressam, 1557-1602
ilgili madde Karikatür 10:68a
CARRACCI, ANNIBALE İtalyan ressam, 1560-1609
ilgili maddeler
Karikatür 10:68a
Resim sanatı 14:227b
CARRANTUOHILL DAĞI İrlanda Cumhuriyeti; yüksekliği 1.041 m
ilgili madde İrlanda Cumhuriyeti 9:75a
CARRARA İtalya'da bölge
ilgili maddeler
Mermer 12:160a
Moore 12:273b
CARREL, ALEXIS Fransız asıllı ABD'li cerrah, 1873-1944; yaraları mikroptan arındırmak ve irinini boşaltmak için yeni bir yöntem geliştirdi; doku ve organ nakli konusunda öncü çalışmalar yaptı; 1912 Nobel Tıp Ödülü'nü aldı
CARRIER, WILLIS H. ABD'li mucit ve sanayici, 1876-1950; ilk havalandırma sistemini tasarımladı
ilgili madde Isıtma ve klima 8:243b
CARROLL, LEWIS asıl adı **Charles Lutwidge Dodgson** İngiliz yazar, 1832-98
madde başlığı Carroll 4:130b
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:10a
Takma ad 16:305a
•"Alis Harikalar Diyarında"
CARTAGENA İspanya'da liman kenti; İspanya'nın Akdeniz'deki en büyük deniz üssü buradadır; nüf. 172.751 (1981)
ilgili madde İspanya 9:103b
CARTAGO Kosta Rika'da kent; Irazú Yanardağı'nın eteğinde; 1823'ten önce başkentti; nüf. 23.928 (1984)
ilgili madde Kosta Rika 11:24a
CARTER, HOWARD İngiliz arkeolog, 1873-1939
ilgili madde Tutanhamon 18:14a
CARTER, JIMMY ABD başkanı, d. 1924; 1946'da ABD Deniz Kuvvetleri Akademisi'ni bitirdi; 1946-53 arasında donanmada görev aldı; Demokrat Parti'den Georgia valisi seçildi, 1971-75; 1976'da ülkenin 39. başkanı oldu; 1980 seçimlerini Ronald Reagan karşısında kaybetti
ilgili madde Amerika Birleşik Devletleri 1:217a
CARTIER, JACQUES Fransız kâşif, 1491-1557; Kuzey Amerika kıyılarında ve St. Lawrence Irmağı'nda keşifler yaptı; 1534, 1535 ve 1541-42'de yaptığı üç keşif gezisi, Fransa'nın Kanada üzerindeki iddialarına temel oluşturdu
ilgili maddeler
Kanada 9:313b
Keşifler 10:193b
CARTIER-BRESSON, HENRI Fransız fotoğrafçı, d. 1908; belge fotoğrafçılığının bir sanat dalı olarak gelişmesine katkıda bulundu; fotoğrafçılıkta en önemli noktanın, fotoğrafın çekileceği "doğru anı" yakalamak olduğunu ve ancak o zaman dış görünümün altındaki gizli anlamın yakalanabileceğini savundu; 1947'de Magnum Photos adlı fotoğraf ajansını kurdu
CARTWRIGHT, EDMUND İngiliz mucit, 1743-1823
madde başlığı Cartwright 4:131b
ilgili madde Dokumacılık 5:283b
CARUSO, ENRICO İtalyan tenor, 1873-1921; güçlü, zengin, lirik ve canlı sesiyle 20. yy başlarında en sevilen opera sanatçısıydı; sahneye ilk kez 1894'te Napoli'de çıktı; oyunculuk yeteneğiyle de başarı kazandı; sesini plağa kaydettiren ilk opera sanatçılarından biridir
CASALS, PABLO İspanyol çellocu, 1876-1973; ilk resitallerini 1898'de Paris ve Londra'da verdi; 1919'da Barselona'da kendi adıyla bir orkestra kurdu; Faşizm döneminde Fransa'ya yerleşti; İspanya İç Savaşı'ndan sonra da ülkesine geri dönmeyi reddederek 1956'da Porto Riko'ya yerleşti; 1958'de Birleşmiş Milletler'de, 1961'de Beyaz Saray'da konser verdi; Porto Riko'da 1957'den beri her yıl onun adına şenlik düzenlenir
ilgili maddeler
Keman ailesi 10:159a
Porto Riko 14:130b
CASA ROSADA *ya da* **Pembe Ev** Arjantin'in başkenti Buenos Aires'te başkanlık sarayı
ilgili madde Arjantin: görsel 2:13
ČÁSLAVSKÁ, VĚRA *bak.* **ÇASLAVSKA, VERA**
CASSATT, MARY ABD'li kadın ressam, 1844-1926; yakın arkadaşı Degas'dan etkilendi; daha çok pastel çalıştı ve en güzel yapıtlarını bu türde verdi
ilgili madde Pastel 14:25a
•"Anne ve Çocuk"
CASSINI, GIOVANNI DOMENICO İtalyan asıllı Fransız astronom, 1625-1712; Satürn'ün dört uydusunu keşfetti ve Mars'ın kendi çevresindeki dolanım süresini hesapladı
ilgili madde Mars 12:79a
CASSINO İtalya'da kent; Roma'nın güneydoğusunda, Rapido Irmağı kıyısında; Cassino Dağı üzerinde, Aziz Benedict'in 529'da kurduğu ünlü manastır bulunur; tarih boyunca birçok kez yağmalanan kent, II. Dünya Savaşı'nda üç büyük çarpışmaya sahne oldu; oyuncak sanayisi gelişmiştir; nüf. 31.139 (1981 geç.)
ilgili madde İkinci Dünya Savaşı 8:302b
CASSIOPEIA astronomi *bak.* **KOLTUK**
CASSIUS LONGINUS, GAIUS Romalı konsül yardımcısı, ö. İÖ 42; Jül Sezar'a karşı düzenlenen suikastın önderlerinden Romalı komutan; Filippoi'de Octavius ve Antonius'un ordularına yenildi, İÖ 42
ilgili maddeler
Antonius 1:301b
Augustus Caesar 2:164a
Roma İmparatorluğu 14:265a
CASTAGNO, ANDREA DEL İtalyan ressam, y. 1421-57; 15. yy İtalyan Rönesansı'nın önde gelen ressamlarından; duygusal ağırlıklı insan figürlerinde Donatello'nun etkileri gözlenir; sağlam ve özgün bir perspektif anlayışı vardır; başlıca yapıtları Floransa'da, San Egidio Kilisesi'ndeki *Aziz Julianus* freski (1454-55) ile gerçek insan boyutlarındaki *Ünlü Erkekler ve Kadınlar* adlı fresk dizisidir
CASTRIES Saint Lucia'nın başkenti
ilgili madde Saint Lucia 15:20a, görsel
CASTRO, FIDEL Küba devlet başkanı, d. 1926
madde başlığı Castro 4:132a, görsel
ilgili maddeler
Havana 8:82a, görsel
Küba 11:167a
CASUSLUK
madde başlığı Casusluk 4:133a, görsel
ilgili madde Diplomasi 5:239b
•Sanayi casusluğu
CASUS UYDU
ilgili madde Uydu 18:230a
CATHERINE *ya da* **Bragançalı Catherine** İngiltere Kralı II. Charles'ın karısı, 1638-1705
ilgili maddeler
Bombay 3:286a
Doğu Hint Kumpanyası 5:274a
CATHERINE DE MEDICIS asıl adı **Caterina de' Medici** Fransa kraliçesi, 1519-89
ana madde Medici Ailesi 12:122a, görsel
ilgili maddeler
Aşçılık 2:92b
Dans 5:81b
Dondurma 5:298b
CATILINA tam adı **Lucius Sergius Catilina** Romalı soylu, İÖ y. 108-62; cumhuriyet yönetimini yıkma girişiminde bulundu; o dönemde konsül olan Cicero'nun emriyle tutuklanarak idam edildi
ilgili madde Cicero 4:189a
CATLIN, GEORGE ABD'li ressam ve yazar, 1796-1872
ilgili madde İlkel dinler: tablo: görsel 8:330
CATO, MARCUS PORCIUS Romalı devlet adamı, İÖ 234-149; Latince'nin ilk önemli düzyazı ustası; ilk Roma tarihini yazdı
ilgili maddeler
Kartaca Savaşları 10:78a
Latince 11:213b
CATULLUS, GAIUS VALERIUS Romalı şair, İÖ y. 84- y. 54; yaşamına ilişkin çok az bilgi vardır; aşk ve nefret duygularını işlediği lirik şiirleriyle tanınır; Lesbia adlı bir kadına duyduğu aşkı anlatan 25 şiirinin dışında, Jül Sezar'ı ve dönemin ileri gelen kişilerini küçümseyen şiirler yazmıştır

ilgili madde Latince 11:213b
CAUCA IRMAĞI Kolombiya; And Dağları'ndan doğar ve Karayib Denizi'ne dökülür
ilgili madde Kolombiya: görsel 10:307
CAVA *ya da* **Java** Endonezya'ya bağlı ada; tarih boyunca Hintliler'in, Müslümanlar'ın ve Hollandalılar'ın eline geçti; 1950'de Endonezya Cumhuriyeti'nin parçası oldu; verimli topraklarında pirinç ve kapok yetiştirilir; dokumacılık ve kauçuk üretimi önemlidir; dünyanın en yoğun nüfuslu bölgelerindendir; yakınındaki Madora Adası'yla birlikte toplam y.öl. 130.987 km^2; nüf. 91.269.928 (1981)
ilgili maddeler
Bambu 3:18a
Batik 3:78b
Endonezya 6:148b vd.
Şimşek ve gök gürültüsü 16:278b
Yanardağ 19:83a
CAVA GERGEDANI
ilgili madde Gergedan 7:135b
CAVA İNSANI insanın atası olan *Homo erectus*'un 1891'de Cava'da bulunan ilk fosilleri; y. 1 milyon yıl öncesinden kaldığı sanılıyor; belirgin özellikleri küçük bir beyin, iri çene kemikleri, küçük dişler, basık alın ve çıkık kaş kemerleridir; dik yürüdüğü ve boyunun 1,72 m kadar olduğu saptanmıştır
ilgili madde İnsanın kökeni 9:57a
CAVALLA IRMAĞI Batı Afrika
ilgili madde Liberya 11:244b
"CAVALLERIA RUSTICANA" Mascagni'nin operası
ilgili madde Opera 13:190a
CAVA PAMUĞU *bak.* **KAPOK**
CAVA TAVUSKUŞU *bak.* **YEŞİL TAVUSKUŞU**
CAVENDISH, HENRY İngiliz bilim adamı, 1731-1810; havanın ve suyun bileşimini belirledi; elektrostatik kuvvet yasasını Coulomb'dan, elektrik gerilimi ile akım arasındaki bağıntıyı veren yasayı Ohm'dan önce buldu; ama çalışmalarını yayımlamadığı için bu yasalar bugün onun adıyla anılmaz; özgül ısı kavramını da Black'ten bağımsız olarak ortaya attı; 1760'ta Kraliyet Derneği üyeliğine seçildi
ilgili maddeler
Balon 3:11a
Hidrojen 8:157a
Kimya 10:265b
Su 16:148b
CAVİD BEY Osmanlı siyaset adamı, 1875-1926; İttihat ve Terakki yönetiminin maliye ve iktisat politikalarında etkili oldu; önce liberal iktisat anlayışını savundu, 1914'ten sonra milli iktisat düşüncesine yaklaştı; İzmir'de Atatürk'e karşı düzenlenen suikastle ilgili olarak tutuklandı ve idam edildi
CAVOUR, CAMILLO BENSO (Kont) İtalya başbakanı, 1810-61
madde başlığı Cavour 4:134b
ilgili madde İtalya 9:148a
CAXTON, WILLIAM İngiliz yayımcı, y. 1422-91; Köln'de basım tekniklerini öğrendi; İngiltere'ye dönerek Westminster'de ilk basımevini kurdu ve İngiliz edebiyatından bulabildiği tüm yapıtları bastı; öldüğünde 100 kadar kitap yayımlamıştı
ilgili maddeler
Basım 3:50b
Çocuk edebiyatı 5:9b
İletişim 8:324a
İngiliz edebiyatı 9:20b
Yayımcılık 19:120a
CAYENNE Fransız Guyanası'nın başkenti; Atlas Okyanusu kıyısında liman; çok büyük geniler için elverişli olmayan limandan kereste, rom ve altın ihraç edilir; ananas konservesi ve karides işleme tesisleri vardır; nüf. 38.091 (1982)
CAYLEY, SIR GEORGE İngiliz havacı ve mucit, 1773-1857; aerodinamiğin ve havacılığın öncülerinden; küçük bir helikopter modeli tasarımladı ve uçurmayı başardı
ilgili maddeler
Havacılık tarihi 8:59a
Helikopter 8:119b
Planör 14:193a
CAYMAN ADALARI Karayib Denizi'nde İngiliz sömürgesi; Jamaika'nın kuzeybatısındaki üç mercanadadan oluşur; 1503'te Kristof Kolomb tarafından keşfedildi; ilk kalıcı yerleşme 1670'ten sonra kuruldu; ilk yerleşenler deniz kaplumbağası avcılığı, korsanlık ve tekne yapımı ile uğraştılar; bugün başlıca gelir kaynağı turizmdir; başkenti George Town; nüf. 20.000 (1985 tah.)
ilgili madde Batı Hint Adaları 3:73a vd.
CAYNACILIK Hindistan'da benimsenmiş din ve felsefe; kurucusu Vardhamana Mahavira (İÖ 599-22); hiçbir canlıya zarar vermeme ilkesini savunur; Caynacılar'a göre, gerçek çok yönlüdür ve hiçbir konuda mutlak bir önerme ileri sürülemez; evrenin sonsuzluğuna ve döngüsel bir süreç izlediğine inanılır; insan çilekeş bir keşiş yaşamı sürdürerek doğasını yetkinleştirmeyi amaçlamalıdır
ilgili maddeler
Etyemezlik 6:223a
Hindistan 8:167b
Hint sanatı 8:178a
Tapınak 17:8a
CAYPUR Hindistan'da kent
ilgili madde Hint sanatı 8:180a
CAYROPUSULA mıknatıstan ve magnetik alanlardan etkilenmeyen pusula türü
ana madde Cayroskop 4:136a
ilgili maddeler
Pusula: görsel 14:164
Seyir 15:156b
Uçak 18:159b
CAYROSKOP
madde başlığı Cayroskop 4:135a, görsel
ilgili maddeler
Ateşli silahlar 2:136a
Pusula 14:166b
Seyir 15:158a
Uçak 18:159b
CAZ
madde başlığı Caz 4:136b
ilgili maddeler
Afrika halkları 1:59b
Gitar 7:160a
Halk müziği 8:16b
Müzik 13:20a
Pop müzik 14:119b vd.
Saksofon 15:29a
Siyah Amerikalılar 15:274b vd., görsel
CAZGİR
ilgili madde Deve güreşi 5:204b
"CAZ ŞARKICISI" Crosland'ın filmi
ilgili maddeler
Caz 4:139b
Sinema 15:231b
CBS tam adı **Columbia Broadcasting System** Amerikan radyo ve televizyon yayım kuruluşu
ilgili madde Radyo ve televizyon yayınları 14:192b
CCIVS tam adı *Coordination Committee of International Volunteers Services* Uluslararası Gönüllü Hizmetler Eşgüdüm Komitesi
ilgili madde Gençlik kuruluşları 7:124a
CD *bak.* **KOMPAKT DİSK**
CDC 772 alaşım
ilgili madde Alaşım 1:137b
CEAUŞESCU, NICOLAE *bak.* **ÇAVUŞESKU, NİKOLAY**
CEBECİ OCAĞI Osmanlı Devleti'nde silah yapımı, onarımı ve korunmasıyla görevli askeri birim
ilgili madde Osmanlı İmparatorluğu 13:240b
CEBELİTARIK İngiliz kolonisi
madde başlığı Cebelitarık 4:139b, görsel
ilgili maddeler
Kuşatma 11:128a
Magripliler 11:324b
CEBELİTARIK BOĞAZI Fas ile İspanya arasında, Akdeniz'i Atlas Okyanusu'na bağlayan boğaz; uzunluğu 58 km, en dar yeri y. 15 km
ilgili maddeler
Akdeniz 1:110a vd.
Cebelitarık 4:139b
Deniz akıntıları 5:147b
Trafalgar Savaşı 17:273b vd.
CEBELÜ'Ş-ŞEYH *bak.* **HERMON DAĞI**
CEBESOY, ALİ FUAT Türk asker ve siyaset adamı, 1882-1968; Kurtuluş Savaşı'nda Batı Cephesi komutanıydı; Balkan ve I. Dünya savaşlarına katıldı; kurucularından olduğu Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın 1925'te kapatılması üzerine siyasetten çekildi; İzmir Suikastıyla ilişkisi olduğu gerekçesiyle tutuklandı, yargılama sonucunda aklandı; 1933-60 arası milletvekilliği, bakanlık ve TBMM başkanlığı yaptı
ilgili madde Atatürk 2:125b
CEBİR
madde başlığı Cebir 4:140b
ilgili maddeler
Araplar 1:320b
Matematik 12:103b, 104b
CEBİRSEL YAPI
ana madde Cebir 4:142a vd.
CEBRAİL İslam, Hıristiyan ve Musevi inancında dört büyük melekten biri; Müslümanlık'ta Hz. Muhammed'e ve öbür peygamberlere vahiy indirdiğine inanılır
ilgili maddeler
Âdem ile Havva 1:31b
İsa, Hz. 9:80a
İslam 9:96a
Kuran 11:103b
Meryem, Hz. 12:162a
Muhammed, Hz. 12:303b
•Azrail; İsrafil; Mikail
CEBRİ BORU
ilgili madde Su enerjisi 16:165b
CEBU Filipinler'de ada; 1521'de Macellan tarafından keşfedildi; çevresindeki adalarla birlikte Cebu ilini oluşturur; tarım alanları

kısıtlı, volkanik ve engebeli bir adadır; yerfıstığı, pirinç, mısır ve pamuk yetiştirilir; nüfus yoğunluğu önemli bir sorundur
ilgili madde Filipinler 6:297b, 298a vd.
CEEFAX teletekst sistemi
ilgili madde Televizyon 17:141b
CEHENNEM
madde başlığı Cennet ve cehennem 4:158b
CEHENNEM OBRUĞU Silifke
ilgili madde İçel: görsel 8:274
CEKET
ilgili madde Giysi 7:164b, görsel
CELA, CAMILO JOSÉ İspanyol yazar, d. 1916; İspanyol İç Savaşı'ndan sonraki dönemin en önemli yazarlarından; roman, öykü ve yolculuk günceleri yazdı; olay örgüsünden ve kişilerden çok tek tek olaylara ve ayrıntılara ağırlık verir; 1989 Nobel Edebiyat Ödülü'nü almıştır
ilgili madde İspanyol edebiyatı 9:110a
CELALEDDİN HAREZMŞAH Harezmşahlar'ın son hükümdarı, ö. 1231; 1220'de tahta çıktığında ülkesi Moğol istilası altındaydı; İran'ın batısına çekilerek devleti toparlamaya çalıştı; Doğu ve Güneydoğu Anadolu'ya yönelince Anadolu Selçukluları ile Eyyubiler ona karşı birleştiler; 1230'daki Yassıçimen Savaşı'nda yenildi; 1231'de de Moğollar karşısında bozguna uğradı ve öldürüldü
ilgili madde Harezmşahlar 8:34b vd.
"CELALEDDİN HAREZMŞAH" Namık Kemal'in tiyatro oyunu
ilgili madde Namık Kemal 13:27b
CELALEDDİN RUMİ *bak.* **MEVLANA**
CELALİ AYAKLANMALARI 16-17. yy
madde başlığı Celali Ayaklanmaları 4:145a
ilgili maddeler
İsyan 9:138a
Osmanlı İmparatorluğu 13:235b
Timar 17:177b
CELASUN, SEDAT Türk asker, d. 1915; Milli Güvenlik Konseyi üyesi
ilgili madde Türkiye 18:93b
CELAYİRLİLER Irak ve Azerbaycan'da hüküm sürmüş Moğol hanedanı, 1336-1432; kurucusu Hasan Büzürg (1336-56); Altınordu, Timurlu ve Memlûk baskısı altında kalan hanedana Karakoyunlular son verdi
ilgili maddeler
İlhanlılar 8:329a
Karakoyunlular 10:36a
CELİ hat sanatı
ilgili madde Hat sanatı 8:56b
CELİLE Filistin'in en kuzeyinde tarihi bölge; Yahudi ve Hıristiyanlık tarihinde önemli yeri vardır; 19. yy'da Siyonist yerleşmeler kuruldu; 1947'de BM, bölgenin İsrail ve kurulacak bir Arap devleti arasında paylaştırılmasını öngördü; ama 1948-49 Arap-İsrail Savaşı'nda İsrail tarafından işgal edildi
ilgili maddeler
Havariler 8:84a vd.
Hıristiyanlık 8:150b
İsa, Hz. 9:81a
CELİLE DENİZİ *bak.* **TABERİYE GÖLÜ**
"CELLATIN ŞARKISI" Mailer'in romanı
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:227a
CELLINI, BENVENUTO İtalyan kuyumcu ustası ve heykeltraş, 1500-71
madde başlığı Cellini 4:146b
ilgili madde Altın 1:188a, görsel
•"Perseus"
CELSIUS, ANDERS İsveçli bilim adamı, 1701-44
madde başlığı Celsius 4:148a
CELSIUS SICAKLIK ÖLÇEĞİ *ya da* **Santigrat Sıcaklık Ölçeği** suyun donma noktası olarak 0°C'yi, kaynama noktası olarak da 100°C'yi alan ölçek; 1742'de Celsius tarafından düzenlendi; Celsius derecesi (°C) ile Fahrenheit derecesi (°F) arasındaki bağıntı °C = 5/9 (°F - 32) olarak gösterilir
ilgili maddeler
Ağırlıklar ve ölçüler 1:77a, 78a
Celsius 4:148b, 149a, görsel
Lord Kelvin 11:283a
Sıcaklık 15:171a
Termometre 17:156b
CELSUS KÜTÜPHANESİ Efes, İzmir
ilgili maddeler
Efes 6:51b
Turizm: görsel 17:333
CELVETİLİK Aziz Mahmud Hüdayî'nin kurduğu tarikat
ilgili madde Tarikatlar 17:54a
"CEM" mizah dergisi
ilgili madde Cem 4:149b
CEM, CEMİL Türk karikatürcü, 1882-1950
madde başlığı Cem 4:149a, görsel
ilgili madde Türk karikatürü 18:101a
CEMAL ABDÜNNÂSIR *bak.* **NÂSIR**
CEMALEDDİN AFGANİ İslamcılık akımının kurucusu, 1839-97
ilgili madde İslamcılık 9:97b
CEMAL NADİR Türk karikatürcü, 1902-47
madde başlığı Cemal Nadir 4:150a, görsel
ilgili madde Türk karikatürü 18:101b, görsel
CEMAL PAŞA Osmanlı asker ve siyaset adamı, 1872-1922
madde başlığı Cemal Paşa 4:151b, görsel
ilgili maddeler
Enver Paşa 6:160a
İttihat ve Terakki Cemiyeti 9:153a
Osmanlı İmparatorluğu 13:238a
Talat Paşa 16:313a vd.
CEMAL SÜREYA asıl adı **Cemalettin Seber** Türk şair, 1931-90; İkinci Yeni Akımı'nın önde gelen adlarından; şiirlerinde yoğun ve çarpıcı söz sanatlarına yer verdi; divan ve halk şiiri geleneklerinden yararlandı; ilk kitabı *Üvercinka* (1958) ile Yeditepe Şiir Armağanı'nı, *Göçebe* ile de Türk Dil Kurumu Edebiyat Ödülü'nü aldı; deneme ve günlükler de yazdı; bütün şiirleri 1984'te *Sevda Sözleri* adıyla yayımlandı
ana madde İkinci Yeni 8:310a
ilgili maddeler
Deneme 5:146b
Günlük 7:300a
Takma ad 16:305a
Türk edebiyatı 18:40b
CEM AYİNİ Alevilerin dinsel töreni
ilgili maddeler
Alevilik 1:144b
Bektaşilik 3:119b
CEMAZİYÜLÂHIR hicri takvim•in 6. ayı; kutsal sayılan üç aylardan (recep, şaban, ramazan) önce geldiği için "büyük tövbe" olarak da adlandırılır; 29 gündür
ilgili madde Ay 2:216b
CEMAZİYÜLEVVEL hicri takvim•in 5. ayı; cemaziyülâhırdan önce geldiği için "küçük tövbe" olarak da anılır; 30 gündür
ilgili madde Ay 2:216b
CEMEL VAKASI *ya da* **Deve Vakası** 656
ilgili madde Ali, Hz. 1:150b
CEMİL, MESUT *bak.* **MESUT CEMİL**
CEMİL BEY (TANBURİ) *bak.* **TANBURİ CEMİL BEY**
"CEMİLE" Aytmatov'un öykü kitabı
ilgili madde Aytmatov 2:238a
CEMİYET ADALARI Fransız Polinezyası
ilgili maddeler
Pasifik Adaları 14:21a
Polinezyalılar 14:105a
CEMİYETLER KANUNU
ilgili maddeler
Sendika 15:122b
Siyasal partiler 15:282b
CEMMU VE KEŞMİR Hindistan Yarımadası'nın kuzeybatısında, Hindistan ve Pakistan'ın hak iddia ettikleri dağlık bölge
ilgili maddeler
Keşmir 10:198a
Pakistan 13:293a
CEMRE ilkbaharın gelişini müjdeleyen ve birer hafta arayla önce havaya (19-20 Şubat), sonra suya (26-27 Şubat), en son olarak da toprağa (5-6 Mart) düştüğü kabul edilen ısıtıcı güç
CEM SULTAN Osmanlı şehzadesi, 1459-95; Fatih Sultan Mehmed'in oğlu; ağabeyi II Bayezid'e karşı giriştiği taht mücadelesinde yenik düşerek önce Memlûklar'a, daha sonra papaya sığındı; Fransa kralı tarafından yeni bir Haçlı seferinde koz olarak kullanılmak üzere Fransa'ya götürülürken yolda öldü; Türkçe ve Farsça iki *Divan*'ı vardır
ilgili maddeler
Bayezid II 3:84b
Fatih Sultan Mehmed 6:264a
CENAB ŞAHABEDDİN Türk şair, 1870-1934
madde başlığı Cenab Şahabeddin 4:153a, görsel
ilgili maddeler
Edebiyat-ı Cedide 6:41b
Servet-i Fünun 15:140a vd., görsel
Türk edebiyatı 18:39a
CENAZE
ilgili madde Cenaze töreleri 4:154b
CENAZE NAMAZI İslam dininde ölünün başında kılınan namaz; camide ve erkekler tarafından kılınması şarttır; ölü için dua niteliği taşıyan bu namazda Kuran okunmaz
ilgili maddeler
Cami 4:107b
Cenaze töreleri 4:154b
CENAZE TÖRELERİ
madde başlığı Cenaze töreleri 4:154b, görsel
CENEVİZ 12. yy'da bir cumhuriyet olan Cenova kentine Osmanlılar'ın verdiği ad
•Cenova
CENEVRE İsviçre
madde başlığı Cenevre 4:155b, görsel
ilgili maddeler
Calvin 4:106a
İsviçre 9:136a, görsel
CENEVRE ANLAŞMALARI *ya da* **Cenevre Konferansı** 1954; Cenevre'de toplanan konferans sonunda, Çinhindi ile ilgili ola-

rak kabul edilen, ama bağlayıcı bir antlaşma niteliği taşımayan belgeler
ilgili maddeler
Laos 11:201a
Savaş ve savaş araçları 15:84a
CENEVRE GÖLÜ *ya da* **Léman Gölü** Avrupa; İsviçre ile Fransa arasında; Alp Dağları üzerindeki en büyük göl; y.öl. 581 km²; Rhône Irmağı İsviçre'deki Villeneuve'den göle girer ve Cenevre'nin batı ucundan akışını sürdürür; kıyılarında tarihöncesi çağlardan kalma göl evleri bulunmuştur; kuzey kıyısında şarap üretilir
ilgili maddeler
Alp Dağları 1:181a
Cenevre 4:155b, görsel
Göl 7:202b
İsviçre 9:134a, görsel
CENEVRE KONFERANSI 1954 *bak* **CENEVRE ANLAŞMALARI**
CENEVRE PROTOKOLÜ 1925
ilgili maddeler
Kimyasal savaş 10:271a
Silahsızlanma 15:211a
CENEVRE SÖZLEŞMELERİ 1864-1959; savaşta yaralanan askerlere, savaş esirlerine ve sivillere yönelik davranışları düzenleyen uluslararası sözleşmeler
ilgili maddeler
Ambulans 1:198b
Kızılhaç 10:245b
Uluslararası hukuk 18:195b
Uluslararası ilişkiler 18:198b
CENGİZ HAN asıl adı **Temuçin** Moğol hükümdarı, 1167-1227
madde başlığı Cengiz Han 4:156a, görsel
ilgili maddeler
Altınordu Devleti 1:189b
Asya 2:89b
Çin Halk Cumhuriyeti 4:319a
Harezmşahlar 8:34b
Kâbil 9:235a
Moğol İmparatorluğu 12:257b
Moğollar 12:259b
Sibirya 15:193b
CENİN *bak.* **DÖLÜT**
CENNET
madde başlığı Cennet ve cehennem 4:256b
ilgili maddeler
Âdem ile Havva 1:31a
Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:278b
"CENNET BAHÇESİ" Tintoretto'nun tablosu
ilgili madde Resim sanatı 14:125b
CENNETBALIĞI
ilgili madde Akvaryum 1:126b
"CENNETİN DOĞUSU" Steinbeck'in romanı
ilgili madde Steinbeck 16:134b
CENNETKUŞU
madde başlığı Cennetkuşu 4:157a, görsel
ilgili madde Trinidad ve Tobago 17:288b
CENNET OBRUĞU Silifke
ilgili madde İçel: görsel 8:274
CENNET TAPINAĞI Pekin, Çin Halk Cumhuriyeti
ilgili maddeler
Çin Halk Cumhuriyeti 4:320a
Mimarlık 12:224b
CENNET YALIÇAPKINI
ilgili madde Yalıçapkını 19:80b
CENOVA İtalya; Osmanlılar döneminde **Ceneviz** adıyla anıldı
madde başlığı Cenova 4:159b, görsel
ilgili maddeler
Galata Kulesi 7:62a
İtalya 9:146 b, 147a
Kapitülasyon 10:15a
Kolomb 10:304a
Korsanlık 11:17b
Korsika 11:20a
Liman 11:258a
Marko Polo 12:68b
Venedik 18:316a
CENTAURUS *bak.* **ERBOĞA**
CENTİYAN
madde başlığı Centiyan 4:160a, görsel
ilgili maddeler
Alp bitkileri 1:179a
Tohum 17:229a
Tropik bölgeler 17:298a
CENTO *bak.* **BAĞDAT PAKTI**
CENTRAL PARK New York, ABD; New York'un en büyük parkı; 1876'da açıldı; 340 ha'lık bir alan üzerinde kurulu parkta Metropolitan Sanat Müzesi, hayvanat bahçesi, buz pateni alanı, açık hava tiyatrosu ve sandalla gezilen bir göl bulunur
ilgili maddeler
Dikilitaş 5:219b
New York: görsel 13:67
Park 13:334a
CEP DENİZALTILARI
ilgili madde Denizaltı 5:150a
CEPHE meteoroloji; yoğunlukları ve sıcaklıkları farklı iki hava kütlesi arasındaki sınır bölgesi; bu bölgede atmosfer basıncı düşer, rüzgârın doğrultusu ve bağıl nem koşulları değişir; bu değişiklikler yağmur ya da kar yüklü bulutların oluşmasına, bazen de boranlara yol açar
ilgili maddeler
Hava durumu 8:71b
Meteoroloji 12:172a
Rüzgâr 14:312a, görsel
CEPHEUS *bak.* **SEFE**
CERAHAT *bak.* **İRİN**
CERBE ADASI Akdeniz, Tunus açıkları
ilgili maddeler
Barbaros Hayreddin Paşa 3:41a
Turgut Reis 17:330b
CEREN *bak.* **CEYLAN**
CERES Roma mitolojisi
ilgili madde Demeter 5:116a
CERES küçük gezegen
ilgili madde Küçük gezegen 11:169b
"CERİDE-İ HAVADİS" Takvim-i Vekâyi'den sonra ikinci Türkçe gazete; 1840-64 arasında İstanbul'da yayımlandı
ilgili madde Gazete ve gazetecilik 7:91b
CERİKO *ya da* **Eriha** Ürdün'de tarihi kent; İÖ y. 9000'lerde, dünyadaki ilk sürekli yerleşmelerden biri olarak kuruldu; Kutsal Kitap'ta da adı geçen kentin Yeşu yönetimindeki İsrailoğulları'nca yakılıp yıkıldığı anlatılır; bugünkü kent Lût Gölü'nün kuzeyinde, eski kentin 1 km uzağındadır; nüf. 6.827 (1967)
ilgili maddeler
Taş Devri 17:66b
Ürdün 18:279b
CERİR Arap şair, 650-729
ilgili madde Arap edebiyatı 1:315a
CERNAN, EUGENE ABD'li astronot, d. 1934
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:249b
CERNUNNOS Kelt mitolojisi
ilgili madde Efsane ve mitler 6:57b
CERRAHBALIĞI tropik sularda yaşayan küçük balık; kuyruğunun dibinde, battığı zaman derin yaralar açabilen bir dikeni vardır
ilgili madde Mercan resifi 12:152b, görsel
CERRAHİ
madde başlığı Cerrahi 4:161a, görsel
ilgili maddeler
Laser 11:206b
Lister 11:264b
Sesüstü dalgalar 15:152a
Tedavi yöntemleri 17:103a
Tıp 17:178b, 181b
"CERRAHİYETÜ'L-HÂNİYE" Sabuncuoğlu Şerafeddin'in yapıtı
ilgili madde Tıp: çizim: görsel 17:183
CERRAHPAŞA HASTANESİ İstanbul
ilgili madde Hastane 8:46b
CERRAH TESTERESİ *ya da* **Trefin**
ilgili madde Tıp 17:178a
CERRO DE MULHACEN İspanya'da dağ
ilgili madde Sierra Nevada 15:198a
CERVANTES SAAVEDRA, MİGUEL DE İspanyol romancı, 1547-1616
madde başlığı Cervantes Saavedra 4:164a
ilgili maddeler
İspanyol edebiyatı 9:109a
Roman 14:274a
Rönesans 14:290a
•"Don Kişot"
CERVETERİ *bak.* **CAERE**
"CESARET ANA VE ÇOCUKLARI" Brecht'in tiyatro oyunu
ilgili madde Brecht 4:19b
"CESARET MADALYASI" Crane'in romanı
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:224a
CEVDET PAŞA Osmanlı tarihçi ve devlet adamı, 1823-95
madde başlığı Cevdet Paşa 4:164b, görsel
ilgili maddeler
Tanzimat 16:328b
Tarih 17:45a
CEVHER Fatımi komutan, ö. 992
ilgili madde Fatımiler 6:261a
CEVHER *ya da* **Maden filizi** işletmeye elverişli oranda element ya da bileşik içeren mineral çökeli; örn. bornitten bakır, galenden kurşun elde edilir; cevherler, karbon ya da sülfür gibi ametal elementleri de içerebilir
ilgili maddeler
Madencilik 11:313b vd.
Metal 12:168a vd.
•*cevher adları, örn.* Boksit; Galen; Kromit
CEVHERİ tam adı *Ebu Nasr İsmail Bin Hemmad El-Cevheri* Türk bilgin, ö. 1010
ilgili maddeler
Hezarfen Ahmed Çelebi 8:149b
Sözlük 16:40b vd.
CEVHER İŞLEME *ya da* **Cevher zenginleştirme**
ilgili madde Madencilik 11:317b
CEVİZ
madde başlığı Ceviz 4:166a, görsel
ilgili madde Odun 13:129a

CEVİZ KIRACAĞI *bak.* **FINDIK KIRACAĞI**

CEYHAN Adana'nın ilçesi; Çukurova'da yer alan ilçede pamuk tarımı ve pamuğa dayalı sanayiler ekonominin temelidir; ilçe merkezi Ceyhan kenti Ceyhan Irmağı kıyısında kurulmuştur; nüf. (1990 geç.): ilçe 161.000, kent 85.000

CEYHAN IRMAĞI Kahramanmaraş'ın Elbistan ilçesi yakınlarından doğar, Akdeniz'e dökülür; uzunluğu 509 km
ilgili maddeler
Adana 1:26b
Çukurova 5:50b vd.

CEYHAN OVASİ *ya da* **Yukarı Ova** Akdeniz Bölgesi
ilgili maddeler
Adana 1:26b
Çukurova 5:50b

CEYHUN, DEMİRTAŞ Türk yazar, d. 1934; yapıtlarında bireyin iç dünyasına ve ruhsal çözümlemelere ağırlık verdi; Türkiye'nin toplumsal yapısını, edebiyat ve basın dünyasının sorunlarını inceleyen araştırmalar yazdı; *Çamasan* (1972) ile Sait Faik Hikâye Armağanı'nı, *Apartman* (1974) adlı yapıtıyla da Türk Dil Kurumu Hikâye Ödülü'nü kazandı
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:20b

CEYHUN IRMAĞI *bak.* **AMU DERYA**

CEYLAN *ya da* **Ceren** *ya da* **Gazal** *ya da* **Ahu**
madde başlığı Ceylan 4:167a, görsel

CEYLANPINAR Şanlıurfa'nın ilçesi; topraklarının hemen hemen tümü verimli alüvyonlu topraklarla kaplı olan Viranşehir Ovası'nda yer alır; nüf. (1990 geç.): ilçe 51.661, kasaba 34.467
ilgili maddeler
Güneydoğu Anadolu Bölgesi 7:294a
Şanlıurfa 16:234b

CEZA
madde başlığı Ceza 4:167b, görsel
ilgili maddeler
Babil ve Asur uygarlıkları 2:251b
Çocuklara eziyet 5:25a
Çocuk suçları 5:40b
Suç 16:153a
•Cezaevi; Çarmıha germe; Gözetim; Ölüm cezası; Sürgün

CEZA DAVASI
ilgili madde Duruşma 5:312a vd.

CEZAEVİ *ya da* **Hapishane**
madde başlığı Cezaevi 4:169b, görsel
ilgili madde Gözetim 7:214b
•Islahevi; Toplama kampı

CEZA HUKUKU
ana madde Hukuk 8:215a
ilgili maddeler
Mahkeme 11:331b
Suç 16:155a

CEZA KOLONİSİ cezası kesinleşmiş suçlular için oluşturulan denizaşırı yerleşme; uygulamanın başlangıcı eskiçağlara dayanır; Avustralya'daki Yeni Güney Galler 1788'den sonra İngiltere'nin ceza kolonisi oldu; Fransızlar ise Şeytan Adası'nı 1945'e kadar aynı amaçla kullandılar

CEZA MAHKEMESİ
ana madde Mahkeme 11:331b vd.
ilgili madde Çocuk suçları 5:39a

CÉZANNE, PAUL Fransız ressam, 1839-1906
madde başlığı Cézanne 4:172a
ilgili maddeler
İzlenimcilik 9:168b
Kübizm 11:168b
Resim sanatı 14:232a
•"Marsilya Körfezi'nin l'Estaque'tan Görünüşü"

"CEZA SÖMÜRGESİ" Kafka'nın öyküleri
ilgili madde Kafka 9:254a

CEZAYİR ülke
madde başlığı Cezayir 4:173a, görsel, harita
ilgili maddeler
Fas 6:257a, 257b
Fransa 7:32a

CEZAYİR kent, Cezayir
ana madde Cezayir 4:175b, görsel

CEZAYİR BAĞIMSIZLIK SAVAŞI 1954-62
ilgili maddeler
Cezayir 4:175a vd.
Fransa 7:32a

"CEZAYİR'DE İTALYAN KIZ" Rossini'nin operası
ilgili maddeler
Opera: görsel 13:189
Rossini 14:282b

CEZAYİRMENEKŞESİ
madde başlığı Cezayirmenekşesi 4:176a, görsel
ilgili madde İlaç 8:317b

"CEZAYİR SÜİTİ" Saint-Saëns'ın senfonik şiiri
ilgili madde Saint-Saëns 15:21a

"CEZAYİR TÜRKÜSÜ" Dağlarca'nın şiir kitabı
ilgili madde Dağlarca 5:60b

CEZERİ *bak.* **EBÜ'L-İZZ**

CEZİRE Sudan'da ova
ilgili maddeler
Nil Irmağı 13:86a
Sudan 16:162a

CEZİRE, EL- Mezopotamya'da bölge; kuzeyde, Dicle ve Fırat ırmakları arasında kalan engebeli düzlükler; tarihte Anadolu, Suriye ve İran'ı bağlayan yolların kavşak noktasıydı; bugünkü Irak sınırları içinde kalan bölümü, deve ve koyun yetiştiren göçerlerin yaşadığı kurak ve tarıma elverişsiz bir bölgedir
ilgili madde Irak 8:228a

"CEZMİ" Namık Kemal'in romanı
ilgili maddeler
Namık Kemal 13:27b
Tanzimat edebiyatı 16:333a

CEZZAR, ENGİN Türk tiyatro oyuncusu ve yönetmeni, d. 1936
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:148a

CEZZAR AHMED PAŞA Osmanlı devlet adamı, ö. 1804
madde başlığı Cezzar Ahmed Paşa 4:176b
ilgili madde Selim 15:112a

CGS *bak.* **SANTİMETRE-GRAM-SANİYE SİSTEMİ**

CHABROL, CLAUDE Fransız film yönetmeni, d. 1930; Yeni Dalga hareketinin öncülerinden; Fransız gerilim filmlerinin ustası olarak tanınır; başlıca yapıtları *Öldüren Kıskançlık* (1968) ve *Zehirli Çiçek*'tir (1978)
ilgili madde Sinema 15:235b

CHACO SAVAŞI 1932-35; Paraguay ile Bolivya arasında Gran Chaco bölgesi nedeniyle çıkan savaş
ilgili madde Bolivya 3:279a

CHADWICK, SIR JAMES İngiliz fizikçi, 1891-1974
madde başlığı Chadwick 4:177a

CHAGALL, MARC Rus asıllı, Fransız uyruklu ressam, 1887-1985
madde başlığı Chagall 4:177b
ilgili madde Vitray: Benyaminoğulları vitrayı: görsel 19:23
•"Ben ve Köy"; "Köylü Meryem"

CHAGAS HASTALIĞI *ya da* **Güney Amerika tripanozomiyazı**
ilgili maddeler
Tahtakuruları 16:297a
Tropik hastalıklar 17:299b
Uyku hastalığı 18:234a

CHAIN, SIR ERNST BORIS Alman asıllı İngiliz biyokimyacı, 1906-79
madde başlığı Fleming,Florey ve Chain 6:315a
ilgili madde Penisilin 14:44b

"CHALLENGER" uzay mekiği
ilgili maddeler
Astronot 2:78b
Uzay araştırmaları 18:255b

CHALONS-SUR-MARNE Fransa'da kent; Paris'in doğusunda, Marne Irmağı kıyısında; 451'de Roma ordusunun Attila'yı yendiği savaşa sahne oldu; bugün bir sanayi ve ticaret merkezidir; nüf. 49.941 (1982)

CHAMBERLAIN, WILTON NORMAN ABD'li basketbolcu, d. 1936; boyu 2,2 m; basketbolun en başarılı hücum oyuncularından; Ulusal Basketbol Birliği'nin (NBA) 1.045 maçında toplam 31.419, 1962'deki bir tek maçta ise 100 sayı yaptı

CHAMBERS, EPHRAIM İngiliz ansiklopedi yayımcısı, 1680-1740
ilgili madde Ansiklopedi 1:284b, 284a

CHAMPAGNE Fransa'nın kuzeydoğusunda tarihi bölge; ortaçağda ticaret merkeziydi; halkın çoğu Kelt kökenlidir; ekonomisi hayvancılığa ve tarıma dayanır
ilgili madde Fransa 7:25a

CHAMPLAIN, SAMUEL DE Fransız kâşif, 1567-1635; Kanada'daki ilk Fransız yerleşmelerinin öncüsüdür
ilgili maddeler
Büyük Göller Yöresi 4:85a
Keşifler 10:193b
Quebec 14:168b

CHAMPOLLION, JEAN FRANÇOIS Fransız tarihçi ve dilbilimci, 1790-1832; Rosetta Taşı üzerindeki hiyeroglifleri çözdü; Eski Mısır konusundaki araştırmalarıyla tanınır
ilgili madde Hiyeroglif 8:192b

CHAMPS-ÉLYSÉES BULVARI Paris, Fransa
ilgili madde Paris 13:331a

CHANGAN Çin'de tarihi kent
ilgili madde Çin Halk Cumhuriyeti 4:319a

CHANGJIANG *bak.* **YANGTZE IRMAĞI**

CHANNEL ADALARI *ya da* **Anglo-Norman Adaları** Manş Denizi'nde takımada; dört büyük ve çok sayıda küçük adadan oluşur; Fransa ile İngiltere arasında anlaşmazlık konusu olan adalar 1953'te Uluslararası Adalet Divanı'nın kararı uyarınca İngiltere'ye bağlandı; nüf. 135.000 (1982 tah.)
ilgili madde İngiltere 9:32a

CHANSON DE GESTE 12. yy'da Fransız halk ozanlarının söyledikleri kahramanlık şarkısı

ilgili madde Fransız edebiyatı 7:37b
CHANUTE, OCTAVE ABD'li mühendis ve havacı, 1832-1910
ilgili madde Yelken uçuşu 19:136a
CHAO PHRAYA IRMAĞI *ya da* **Menam Irmağı** Tayland
ilgili maddeler
Bangkok 3:21a
Tayland 17:93a, 94b
CHAPLIN, CHARLIE İngiliz film yönetmeni ve sinema oyuncusu, 1889-1977
madde başlığı Chaplin 4:178b, görsel
ilgili maddeler
Mim sanatı 12:234b
Sinema 15:232b
CHAPMAN, TRACY ABD'li kadın pop şarkıcısı, d. 1964
ilgili maddeler
Konser 10:320a
Pop müzik 14:123a
CHAPPE, CLAUDE Fransız mühendis, 1763-1805; semaforun bulucusu
ilgili madde İletişim 8:324b
CHAR, RENÉ Fransız şair, d. 1907; önceleri Gerçeküstücülük akımını benimsedi, ama sonradan kendi üslubunda özgün bir şiir anlayışı geliştirdi; güçlü imgelerle örülü, kısa ve özlü şiirler yazdı; Alman işgali sırasında Fransız Direniş Hareketi'ne katıldı; şiirlerinden bir bölümü *Seçilmiş Şiirler* (1983) adıyla Türkçe'de yayımlandı
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:45a
CHARCOT, JEAN-MARTIN Fransız sinir hastalıkları uzmanı, 1825-93
ilgili madde Freud 7:49b
CHARDIN, JEAN-BAPTISTE-SIMEON Fransız ressam, 1699-1779; portre, natürmort ve iç mekân resimleriyle tanınır; yapıtlarında ışıltılı renkler, sıcak ve dingin bir atmosfer egemendir; 1728'de Kraliyet Resim ve Heykel Akademisi üyeliğine seçildi; bugün 18. yy'ın en büyük natürmort ressamı olarak değerlendirilir; nasıl öldüğü bilinmiyor; en tanınmış tabloları *Büfe* (1728) ve *Mektubu Mühürleyen Kadın*'dır (1733)
ilgili maddeler
Pastel 14:24b, görsel
Resim sanatı 14:229a
CHARLEMAGNE *bak.* **ŞARLMAN**
CHARLES Galler prensi, d. 1948; İngiliz tahtının vârisidir
ilgili madde İngiliz Uluslar Topluluğu: görsel 9:29
CHARLES, JACQUES ALEXANDRE CÉSAR Fransız fizikçi, 1746-1823; balonla uçuşun öncüsü ve gazlara ilişkin "Charles yasası"nın bulucusudur
ilgili madde Balon 3:11a, 11b
•Charles yasası
CHARLES, RAY ABD'li piyanist, şarkıcı ve besteci, d. 1930; caz müziğinin önde gelen adlarındandır; soul müziğin gelişmesine önemli katkıları oldu; piyano çalışı ve orkestra düzenlemeleriyle funky cazı yeniden canlandırdı; sonraki yıllarda pop müziğe ağırlık verdi
CHARLES I İngiltere kralı, 1600-49
ana madde Charles 4:179b, görsel
ilgili maddeler
İngiltere 9:42a vd.
İskoçya 9:95b
CHARLES II İngiltere ve İrlanda kralı, 1630-85
ana madde Charles 4:180b, görsel
ilgili maddeler
At yarışı 2:159b
Bakanlar kurulu 2:284b
İngiltere 9:42b
İskoçya 9:95b
Komedi 10:311a
CHARLES V Fransa kralı, 1338-80; babası II. Jean'ın İngilizler'e tutsak düşmesinden sonra tahta geçti
ilgili madde Yüz Yıl Savaşları 19:226b
CHARLES VI Fransa kralı, 1368-1422; geçirdiği delilik nöbetlerine karşın, Yüz Yıl Savaşları'nın en karışık döneminde hükümdarlık etti
ilgili madde Yüz Yıl Savaşları 19:226b
CHARLES VII Fransa kralı, 1403-61; Jan Dark'ın yardımıyla İngilizler'i topraklarından çıkardı ve yönetimini sağlamlaştırdı
ilgili madde Jan Dark 9:184a vd.
CHARLES IX Fransa kralı, 1550-74; Catherine de Médicis'nin oğlu; 10 yaşındayken tahta çıktı ve 20 yaşına kadar devlet yönetimini tümüyle annesine bırakmak zorunda kaldı; Huguenotlar'ın öldürüldüğü Aziz Bartolomeus Yortusu Kıyımı (1572) onun zamanında yaşandı
•Huguenotlar
CHARLES DE GAULLE HAVALİMANI Paris, Fransa
ilgili maddeler
Havalimanı 8:81b
Paris 13:332b
CHARLES MARTEL Franklar'ın yöneticisi, y. 688-741; Frank topraklarını birleştirdi ve krallığı yönetti; Poitiers'de Haçlılar'a karşı savaşan Araplar'ın ilerlemesini durdurdu
ilgili madde Endülüs Emevileri 6:151b
CHARLESTOWN Nevis Adası'nda kent; Saint Christopher ve Nevis Federasyonu
ilgili madde Saint Christopher ve Nevis Federasyonu 15:16b
CHARLES YASASI gazların davranışına ilişkin temel yasalardan biri; adını, Fransız fizikçi J.A.C. Charles'dan alır
ilgili madde Gaz 7:84a
"CHARLIÈRE" balon
ilgili madde Balon 3:11a
CHARLOTTE AMALIE Virgin Adaları
ilgili madde Virgin Adaları 19:17b, görsel
CHAROLAIS Fransız et sığırı soyu
ilgili madde Sığır 15:177a, görsel
CHARTRES KATEDRALİ Fransa
ilgili maddeler
Heykel 8:143a
Mimarlık 12:228a
Vitray 19:24a, görsel
CHATEAUBRIAND, FRANÇOIS RENÉ Fransız yazar, 1768-1848; Romantizm akımının gelişmesine katkıda bulunan ilk yazarlardan
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:41a
Tanzimat edebiyatı 16:332b
CHÂTEAU PIERRECLOS Burgonya, Fransa
ilgili madde Şarap: görsel 16:240
CHAUCER, GEOFFREY İngiliz şair, y 1341-1400
madde başlığı Chaucer 4:181a, görsel
ilgili maddeler
Fabl 6:247a
İngiliz edebiyatı 9:20b
Spenser 16:47b
CHE GUEVARA *bak.* **GUEVARA, CHE**
CHEMNITZ *bak.* **KARL-MARX-STADT**
CHENGDU *ya da* **Çengtu** Çin'de kent; Sichuan yönetim bölgesinin merkezi; İÖ 3. yy'dan önce kurulduğu sanılıyor; ortaçağda brokar ve saten kumaşlarıyla ün kazandı; II. Dünya Savaşı sırasında gelişti ve ticaret merkezi oldu; verimli Chengdu Ovası'nda yer alır; önemli bir kültür ve sanayi merkezidir; nüf. 1.653.800 (1989 tah.)
ilgili madde Çin Halk Cumhuriyeti 4:313a
CHERBOURG Fransa'da liman kenti
ilgili maddeler
İkinci Dünya Savaşı 8:304b
Normandiya 13:104b
CHERWELL IRMAĞI İngiltere
ilgili madde Oxford 13:257b
CHESTERTON, G. K. İngiliz yazar, 1874-1936
ilgili madde Dedektif 5:102a
CHEVALIER, MAURICE Fransız şarkıcı ve müzikal film oyuncusu, 1888-1972; 1930'ların başlarında müzikal filmlerin benimsenmesinde önemli payı oldu; sahne yaşamına 1901'de Paris'teki bir *café'* de şarkı söyleyerek başladı; sonradan revülerde ve filmlerde rol aldı; 1958'de kendisine özel bir Oscar ödülü verildi; başlıca filmleri *Şen Dul* (1934), *Öğleden Sonra Aşk* (1957) ve *Gigi*'dir (1958)
CHEVIOT DAĞLARI İngiltere
ilgili maddeler
Hadrianus Duvarı 7:323b
İngiltere Bölgesi 9:48a
CHEVREUL, MICHEL EUGÈNE Fransız kimyacı, 1786-1889
ilgili maddeler
Mum 12:309a
Sabun ve sabun yapımı 14:327b
Seurat 15:153b
CHIAPAS Meksika'da bölge
ilgili madde Mayalar 12:112a
CHICAGO Illinois, ABD
madde başlığı Chicago 4:182a, görsel
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:217b
Gökdelen 7:196a vd., görsel
İnşaat sanayisi 9:61a
Kanal 9:320b
CHICAGO IRMAĞI ABD
ilgili madde Chicago 4:182a
CHICAGO ÜNİVERSİTESİ Illinois, ABD; 1891'de kuruldu; uluslararası ün kazanmış bilimsel araştırma kurumlarından biridir
ilgili madde Chicago 4:183a
CHICHA içki
ilgili madde Bolivya 3:277a
CHICHEN ITZA *bak.* **ÇİÇEN İTZA**
CHICHESTER, SIR FRANCIS İngiliz denizci, 1901-72; "Gypsy Moth IV" adlı yatıyla dünyanın çevresini tek başına dolaştı, 1966-67; Plymouth'dan Sydney'e gidişi 107, Horn Burnu'nu aşarak dönüşü ise 119 gün sürdü; 1960'ta Atlas Okyanusu'nda düzenlenen ilk tekli yelken yarışını kazandı
CHIHUAHUA köpek
ilgili madde Köpek 11:47b, görsel
CHILLON ŞATOSU İsviçre
ilgili madde Şato 16:245b, görsel
CHIMBORAZO Ekvador'da yanardağ; And Dağları'nın orta bölümünde; yüksekliği 6.267 m

ilgili maddeler
Dağ 5:54b, tablo
Ekvador 6:93b, görsel
CHINCHA ADALARI Peru
ilgili madde Guano 7:237a
CHIPPENDALE, THOMAS İngiliz mobilyacı, 1718-79
ilgili madde Mobilya 12:252a
CHİRICO, GIORGIO DA İtalyan ressam, 1888-1978
ilgili maddeler
Gerçeküstücülük 7:134b
Resim sanatı 14:234a
CHOBE IRMAĞI Afrika
ilgili madde Botsvana 3:311a vd.
CHOCANO, JOSÉ SANTOS Perulu yazar, 1875-1934
ilgili madde Peru 14:53a
CHONGOING *ya da* **Çungking,** okunuşu *Çungçinğ* Çin'de Sichuan yönetim bölgesinin en büyük kenti; iki ırmak arasında kurulmuştur ve ülkenin önemli limanlarındandır; II. Dünya Savaşı'nda milliyetçi hükümetin başkentiydi; Japonlar'ın hava saldırıları sırasında büyük bölümü yıkıldı; bugün çevresindeki yerleşmelerle birleşmiş büyük bir sanayi ve kültür merkezidir; nüf. 2.217.500 (1989 tah.)
ilgili madde Çin Halk Cumhuriyeti 4:313a
CHOPIN, FRÉDÉRIC FRANÇOIS Polonyalı besteci, 1810-49
madde başlığı Chopin 4:183b, görsel
ilgili maddeler
Bale 2:299a
Müzik 13:18b
Ninni 13:87b
CHRÉTIEN DE TROYES Fransız şair, ü. 1165-80
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:38a
CHRISTCHURCH Yeni Zelanda; Güney Adası'nın doğusunda kent; idari yönden ülkenin en büyük kenti; nüf. 167.700 (1989 tah.)
ilgili madde Yeni Zelanda 19:150a
CHRISTIAN III Danimarka ve Norveç kralı, 1503-59
ilgili madde Danimarka 5:77b
CHRISTIAN IV Danimarka ve Norveç kralı, 1577-1648; Otuz Yıl Savaşları'nda Protestanlar'ın yanında yer aldı
ilgili maddeler
Danimarka 5:77b
Otuz Yıl Savaşları 13:253a
CHRISTIANSBORG SARAYI Kopenhag, Danimarka
ilgili madde Kopenhag 11:7b
CHRISTIE, DAME AGATHA İngiliz kadın yazar, 1890-1976
madde başlığı Christie 4:184a, görsel
ilgili madde Dedektif 5:102a
CHRISTMAS ADASI Büyük Okyanus'ta, Cava'nın güneyinde, Avustralya'ya bağlı ada; okyanus dibinden yükselen bir dağın deniz yüzeyini aşan doruğudur; büyük bölümü ormanlarla kaplıdır; ekonomisi fosfat madenciliğine dayanır; nüf. 1.200 (1989 tah.)
ilgili madde Avustralya 2:198a
CHRISTMAS ADASI *ya da* **Kiritimati Mercanadası** Kiribati
ilgili maddeler
Kiribati 10:278b
Mercanada 12:150a
Pasifik Adaları 14:21a
CHRISTOPHE, HENRI Haitili devlet adamı, 1767-1820; Haiti'nin bağımsızlık savaşında çarpıştı; 1811'den ölünceye kadar adanın kuzeyinde kurduğu krallığı yönetti
CHRIST THE KING KATEDRALİ Liverpool, İngiltere
ilgili maddeler
Kilise ve katedral 10:258a, görsel
Liverpool 11:267b
CHRYSLER BİNASI New York'ta gökdelen, ABD; 1926-30 arasında yapıldı; Art Deco üslubunun en tipik örneklerindendir
ilgili madde Gökdelen 7:196b
CHURCHILL, SIR WINSTON İngiltere başbakanı, 1874-1965
madde başlığı Churchill 4:185a, görsel
ilgili maddeler
İkinci Dünya Savaşı 8:307a, 309b vd.
İngiltere 9:46b
Roosevelt 14:282a
Tank 16:320b
CHURCHILL ÇAĞLAYANLARI Kanada; Churchill Irmağı üzerinde önemli bir hidroelektrik enerji kaynağı
ilgili madde Labrador 11:189a
CIA *ya da* **Merkezi Haberalma Örgütü** ABD'nin haberalma ve karşı haberalma örgütü; daha önce FBI'ca yürütülen bu görev 1947'de kurulan CIA'ya devredildi
ilgili madde Casusluk 4:134b
CILIBIT
ilgili madde Yağmurcun 19:69a, görsel
CINGIL *ya da* **Reklam müziği**
ilgili madde Reklamcılık 14:210b
CIRCIRBÖCEĞİ
madde başlığı Cırcırböceği 4:186b, görsel
ilgili madde Koruyucu renklenme: görsel 11:22
CIRTATAN *bak.* **EŞEKHIYARI**
CIVA
madde başlığı Cıva 4:187a
ilgili maddeler
Alaşım 1:137a
Barometre 3:46a vd.
Flüorışıma 6:318a
Lavoisier 11:217b vd.
Metal 12:169b
Sıvı 15:187a, görsel
Termometre 17:156a
CIVA ALAŞIMI *bak.* **AMALGAM**
CIVA BUHARLI LAMBA
ilgili maddeler
Aydınlatma 2:232a, 232b
Cıva 4:188a
CIVA FÜLMİNAT kumu andıran, gri, kristalleşmiş toz; kuru haldeyken kolayca tutuşur
ilgili madde Cıva 4:188a
CIVALI BAROMETRE
ilgili madde Barometre 3:46b vd., görsel
CIVALI TERMOMETRE
ilgili madde Termometre 17:156a
CIVATA
ilgili maddeler
Çivi ve vida 4:329a
Dövme 5:305b
Makine 12:17a
Naylon: görsel 13:42
CIVA ZEHİRLENMESİ
ilgili madde Meslek hastalıkları 12:165a, görsel
CIVIKMANTARLAR dünyanın her yanına dağılmış, 500 kadar ilkel canlı türünün ortak adı; hem tekhücreli hayvanlara, hem mantarlara benzeyen bu canlılar, orman altı örtüsü gibi loş, serin ve nemli yerlerde yaşarlar; temel besinleri bakteriler, mantarlar ve mayalardır
CİBUTİ eskiden **Fransız Somalisi** daha sonra **Afarlar ve İssalar Toprakları** ülke
madde başlığı Cibuti 4:188a, görsel
CİBUTİ kent, Cibuti
ilgili madde Cibuti 4:188b, görsel
CICERO tam adı **Marcus Tullius Cicero** Romalı devlet adamı ve hatip, İÖ 106-43
madde başlığı Cicero 4:188b, görsel
ilgili madde Latince 11:213b
CİCİM Anadolu'da uygulanan dokuma tekniği ve bu teknikle dokunmuş yaygıların adı; kilimden farklı desenler oluşturmak için, renkli iplikler çözgülerin arasından geçirilip atkılara dolanır; bu yüzden desenler geometrik biçimlerde olur; genellikle yün iplik kullanılır
"CİCİM" Colette'in romanı
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:43b
CİCOZ çocuk oyunu
ilgili madde Çocuk oyunları 5:29b
CID, EL asıl adı **Ruy** *ya da* **Rodrigo Diaz de Vivar** İspanya'nın efsaneleşmiş kahramanı, y. 1040-99; Kastilya Kralı Alfonso'nun Magripliler'le savaşı sırasında tanındı; 1081'de Kastilya'dan sürüldü; bir süre Araplar için çalıştıktan sonra geri döndü ve Valencia'yı uzun bir kuşatmadan sonra aldı; ölümüne kadar bu kenti yönetti
ilgili madde İspanyol edebiyatı 9:108a
CİDAGO *ya da* **Cidağ**
ilgili madde At 2:111a
CİDDE Suudi Arabistan; Kızıldeniz kıyısında liman kenti; eskiden daha çok hacca giden Müslümanlar'ın yararlandıkları bir limandı; II. Dünya Savaşı'ndan sonra petrol gelirleriyle zenginleşti ve modern bir kente dönüştü; ülkenin diplomatik başkenti ve derin su limanıyla en önemli liman kentlerinden biridir; Klasik Magrip mimarisi ile modern yapılar yan yana bulunur; nüf. 1.500.000 (1983 tah.)
ilgili madde Suudi Arabistan 16:197a
CİDDİ OPERA *bak.* **OPERA SERIA**
CİDE Kastamonu'nun ilçesi; toprakları dağlarla kaplı olan ilçenin ekilebilir arazisi sınırlıdır; zengin orman örtüsü nedeniyle ormancılık önem kazanmıştır; nüf. (1990 geç.): ilçe 29.167, kasaba 5.125
ilgili madde Kastamonu 10:84b
CIERVA, JUAN DE LA İspanyol uçak tasarımcısı, 1895-1936; 1923'te ilk başarılı otojirin tasarımını gerçekleştirdi
ilgili madde Helikopter 8:122a
CİĞERYOSUNU
ana madde Yosunlar 19:189a vd.
ilgili maddeler
Açıktohumlular 1:22b
Bitki 3:233b, görsel, tablo
CİHAD İslam dininde Tanrı yolunda yapılan savaş; ümmetin önderi imam tarafından ilan edilir; her Müslüman için bir görev olmakla birlikte, belirli durumlar dışında katılmak zorunlu değildir; İslam dini cihad sırasında işkenceyi, toplu kıyımı, kadınların, çocukların ve savaşçı olmayanlar ile tutsak ve rehinelerin öldürülmelerini yasaklar
CİHANBEYLİ Konya'nın ilçesi; sınırları

içindeki Cihanbeyli Yaylası'nda tarım yapılır; Türkiye'nin en önemli tuz yataklarından biri olan Yavşan Tuzlası bu ilçededir; nüf. (1990 geç.): ilçe 69.712, kasaba 15.025

CİHANGİR Hint-Türk imparatoru, 1569-1627; babası Ekber'in izinden gitti; İran kültürünün, özellikle de minyatür sanatının gelişmesini destekledi
ilgili maddeler
Hint-Türk İmparatorluğu 8:181a
Lahor 11:193b

CİHANGİR BEY Akkoyunlu hükümdarı, ö. 1469; hk. d. 1444-53
ilgili madde Akkoyunlular 1:117b, tablo

"CİHANNÜMA" Kâtip Çelebi'nin coğrafya kitabı
ilgili maddeler
Coğrafya 4:200b
Kâtip Çelebi 10:96a

CİHANŞAH Karakoyunlu hükümdarı, 1405-68; gençliği babası Kara Yusuf ve ağabeyi İskender'le birlikte Celayirliler'e ve Timurlular'a karşı savaşla geçti; 1438'de hükümdar olduktan sonra topraklarını Irak'tan Afganistan'a kadar genişletti; 1468'de Akkoyunlular'la yaptığı savaşta yenilerek öldürüldü
ilgili madde Karakoyunlular 10:36b

CİLA
madde başlığı Boya ve cila 3:316b
ilgili madde Aerosol 1:39b

CİLALI TAŞ DEVRİ *ya da* **Neolitik Çağ** tarihöncesi dönem
ana madde Taş Devri 17:66b vd.
ilgili maddeler
Çatalhöyük 4:260a
Ekmek 6:85b
Grafik sanatlar 7:221a
Kibele 10:249b
Mezar 12:190a
Tarım tarihi: görsel 17:22
Tarihöncesi aletler 17:47a

CİLDİYE *bak.* **DERMATOLOJİ**

CİLO DAĞI Doğu Anadolu Bölgesi
ilgili maddeler
Dağ: tablo 5:55
Hakkâri 7:326b
Toroslar 17:256b, 257a, 258a

CİLTÇİLİK
madde başlığı Ciltçilik 4:189b, görsel
ilgili maddeler
Basım 3:53b
Kitap 10:281a

CIMABUE İtalyan ressam, d. 1261'den önce-ö.1302; İtalya'da erken dönem ortaçağ resmine egemen olan Bizans üslubunun son temsilcisi; Giotto'nun ustası olduğu biliniyor; günümüze ulaşabilen en önemli yapıtı Floransa'daki *Santa Trinità Madonnası* (y. 1290) adlı ahşap duvar panosudur
ilgili maddeler
Giotto 7:153a
Resim sanatı 14:224b

CİMCİME paçavra tabanlı, örme konçlu ayakkabı
ilgili madde Ayakkabı ve ayakkabıcılık 2:219b

"CİMRİ" Molière'in tiyatro oyunu
ilgili madde Molière 12:263a

CİN düş ürünü, doğaüstü yaratık
ilgili maddeler
Periler ve peri masalları 14:46b vd.
Şeytan 16:264a

CİN içki
ilgili madde Alkol 1:155a

CİNAS
ilgili maddeler
Anagram 1:258a
Söz sanatları 16:45b

CİNAYET
ilgili maddeler
Polis 14:108b
Suç 16:153a, 153b

CİN BAYKUŞU Meksika'da ve ABD'nin güneybatısında yaşayan küçük, yırtıcı kuş
ilgili madde Baykuş 3:87a

CINCINNATI Ohio, ABD; Ohio Irmağı kıyısında kent; eyaletin üçüncü büyük kenti; 1788'de kuruldu; limanı 1811'de açıldı; makine sanayisi, sabun ve kimyasal maddeler üretimi önemlidir; kültür merkezi; nüf. 377.780 (1989 tah.)

CİNDARI *ya da* **Kuşdarısı**
ilgili madde Darı 5:89b

CINDERELLA *bak.* **KÜLKEDİSİ**

CİN MISIRI küçük, sert taneli mısır türü
ilgili madde Mısır 12:194a, görsel

CİNNAH, MUHAMMED ALİ Pakistanlı devlet adamı, 1876-1948
madde başlığı Cinnah 4:193a, görsel
ilgili madde Pakistan 13:292a

CİNS biyolojik sınıflandırma
ilgili maddeler
Biyoloji 3:245b
Böcek 3:332a

CİNSAÇI
ilgili maddeler
Asalak ve çürükçül canlılar 2:54a
Zararlı otlar 19:239b

CİNSEL BİRLEŞME insanlarda cinsel doyuma ve üremeye yönelik eylem; bir bebeğin dünyaya gelmesi için, erkeğin üreme organının kadının dölyoluna girmesi ve yumurta hücresini dölleyecek olan spermaları buraya boşaltması gerekir; memelilerde ve öbür gelişmiş hayvanlarda bu üreme eylemine çiftleşme• denir
ilgili madde Üreme 18:284a

CİNSEL DAVRANIŞ
ana madde Cinsellik ve eşey 4:196a

CİNSEL GELİŞME
ana madde Cinsellik ve eşey 4:195a

CİNSELLİK *ya da* **Seks**
madde başlığı Cinsellik ve eşey 4:193b

CİNSEL YOLLA BULAŞAN HASTALIK *ya da* **Zührevi hastalık**
ana madde Cinsellik ve eşey 4:196b
•AIDS; Belsoğukluğu; Frengi

CİNS İSMİ
ilgili madde İsim 9:83b

CİNSİYET *bak.* **EŞEY**

CİNSİYETÇİLİK cinsiyete bağlı ayrımcılık
ilgili maddeler
Kadın hakları 9:251a
Önyargı 13:274b

CİNSİYET KROMOZOMU *bak.* **EŞEY KROMOZOMU**

CINTO DAĞI Korsika'nın en yüksek tepesi; 2.710 m
ilgili madde Korsika 11:19b

"CIOTAT GARI'NA BİR TRENİN GİRİŞİ" Lumière Kardeşler'in filmi
ilgili madde Sinema 15:229a

CIRCUS MAXIMUS Roma, İtalya; Traianus tarafından yaptırılan eski stadyum
ilgili maddeler
Roma İmparatorluğu 14:269b
Sirk 15:253b
Tiyatro 17:208a

CİRİT ATMA cirit denen hafif bir mızrağın uzağa fırlatılmasına dayanan pist ya da alan sporu; kökeni Eski Yunan'daki Olimpiyat Oyunları'na dayanır
ilgili maddeler
Atletizm 2:147b, görsel
Olimpiyat Oyunları: tablo 13:153, 155
Spor: tablo 16:53

CİRİT OYUNU iki takımın at koşturup, birbirlerine cirit atarak oynadıkları eski bir oyun; ciriti tam hedefe atabilen sayı kazanır; ciritin ata vurması acemilik sayılır; Türkler'in Orta Asya'dan Anadolu'ya getirdikleri bir oyundur
ilgili maddeler
At 2:108b
Binicilik 3:200b

CISKEI Güney Afrika'nın denetiminde oluşturulan sözde cumhuriyetlerden biri; 1981'de yurtluk• olarak ayrılmış Zosa toprakları üzerinde, Güney Afrika parlamentosunun kararıyla kuruldu; Güney Afrika'nın ırk ayrımcı politikalarının bir ürünü olan Ciskei, BM tarafından bağımsız bir devlet olarak tanınmaz; halkın çoğu bölge sınırları dışında çalışır; nüf. 844.000 (1990 tah.)
ilgili madde Güney Afrika 7:280a

CITLALTÉPETL DAĞI Meksika
ilgili madde Meksika 12:130a

CITROËN otomobil
ilgili madde Motorlu taşıtlar: görsel 12:287, 289

CIUDAD BOLÍVAR Venezuela
ilgili madde Venezuela 18:317b

CİVCİV
ilgili maddeler
Tavuk 17:87a vd.
Yumurta 19:201b

CİZRE Şırnak'ın ilçesi; daha önce Mardin iline bağlıyken 1990'da il olan Şırnak'a bağlandı; nüf. (1990 geç.): ilçe 66.162, kent 52.389
ilgili madde Şırnak 16:268a

CİZVİTLER Katolik Kilisesi'ne bağlı tarikat
ana madde Katolik Kilisesi 10:98b
ilgili madde Paraguay 13:321a

CİZYE İslam ülkelerinde yaşayan ve Müslüman olmayan erkeklerin kişi başına ödemekle yükümlü oldukları vergi; İslam hukukuna göre belirlenen vergi ilk kez 630'da uygulanmaya başladı; Osmanlı Devleti'nde de önemli bir gelir kaynağıydı, 1856'da kaldırıldı; Müslüman olmayanlardan alınan öbür temel vergi haraç•'tır

CLAIR, RENÉ Fransız film yönetmeni, 1898-1981; hem sessiz, hem sesli sinema dönemlerinde başarılı yapıtlar verdi; filmlerinde mizah ve bürlesk• öğelerini gerçeküstücü bir anlatımla birleştirdi; *Sükût Altındır* (1947) ile *Şeytanın Güzelliği* (1949) en önemli filmleri olarak değerlendirilir; 1960'ta Fransız Akademisi'ne seçildi
ilgili madde Sinema 15:231a, 231b, 232a

CLAPPERTON, HUGH İskoç kâşif, 1788-1827
ilgili madde Nijer Irmağı 13:78b

CLAPTON, ERIC İngiliz rock gitarcısı, d. 1945; rock müziğinin önde gelen adlarından; 1960'larda Yardbirds, 1966-68 arasında Cream, 1967'de Blind Faith topluluklarını kurdu; "Layla" adlı bestesi rock klasiklerinden sayılır; 1970'lerde uyuşturucu

alışkanlığı yüzünden bir süre müziğe ara verdi; 1980'lerde yeniden parladı; başlıca albümleri *Fresh Cream, Wheels of Fire* ve *Just One Night* 'tır

ilgili madde Pop müzik: görsel 14:122

CLARKE, ARTHUR C. İngiliz yazar, d. 1917; bilimkurgu romanları ve *2001: Uzay Yolu Macerası* filminin senaryosunu yazmıştır

ilgili madde Bilimkurgu 3:190a

CLARKE, MARCUS Avustralyalı yazar, 1846-81

ilgili madde Avustralya edebiyatı 2:202b

CLAUDEL, CAMILLE Fransız kadın heykelci, 1864-1943; Rodin'in çalışma arkadaşı ve yakın dostu; *Bırakış* (1888) ve *Vals* (1893) adlı heykellerinde Rodin'in etkisi görülür; son yapıtlarının anlaşılmaz ve karmaşık düzeni kişisel dramını yansıtır

ilgili maddeler
Heykel 8:145a vd.
Rodin 14:253b

CLAUDEL, PAUL Fransız yazar ve diplomat, 1868-1955

ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:42b
Sembolizm 15:116a

CLAUDE LORRAIN Fransız ressam, 1600-82; ideal manzara resminin önde gelen temsilcilerinden; resimlerinde doğayı olduğundan daha güzel ve uyumlu bir biçimde yansıttı; resimlerinde en çok kırsal görüntülere, eskiçağ kalıntılarına ve klasik giysili insan figürlerine yer verdi; günümüze ulaşabilen başlıca yapıtı *Manzara: İshak ve Rebeka'nın Evliliği* 'dir (1648)

CLAUDIUS asıl adı **Tiberius Claudius Nero Germanicus** Roma imparatoru, İÖ 10-İS 54

madde başlığı Claudius 4:197a, görsel

ilgili maddeler
Heykel: görsel 8:144
Köln 11:39a
Neron 13:57b
Roma İmparatorluğu 14:266a vd.

CLAUDIUS CAECUS, APPIUS Romalı devlet adamı, ü. İÖ 4. yy sonu - 3. yy başı; Roma'nın ilk suyolunu yaptırdı ve Appia Yolu'nu başlattı

ilgili madde Sukemeri 16:173a

CLAY, CASSIUS MARCELLUS *bak.* **MUHAMMED ALİ**

CLEMENCEAU, GEORGES Fransız devlet adamı, 1841-1929; başbakan 1917-20; I. Dünya Savaşı'nda İtilaf Devletleri'nin başarısında büyük katkısı oldu; 1919'da Paris Barış Konferansı'na başkanlık etti ve Versailles Antlaşması'nın hazırlanmasında önemli rol oynadı

ilgili madde Birinci Dünya Savaşı 3:210b

CLEMENS, SAMUEL LANGHORNE *bak.* **TWAIN, MARK**

CLEMENS IV papa

ilgili madde Bacon 2:261a

CLEMENS VII asıl adı **Gullio de 'Medici** papa, 1478-1534

ana madde Medici Ailesi 12:122a

"CLERMONT" buharlı gemi

ilgili maddeler
Fulton 7:54a
Gemi ve gemi yapımı 7:119a

CLOSTRIDIUM TETANI tetanos basili

ilgili madde Tetanos :görsel 17:165

CLOVIS Frank krallığı'nın kurucusu ve ilk Frank kralı, y. 466-511

ilgili madde Fransa 7:27b

CLUSIUS, CAROLUS Fransız botanikçi, 1526-1609

ilgili madde Botanik bahçeleri 3:310a

CLUTHA IRMAĞI Yeni Zelanda; Güney Adası'nın en uzun akarsuyu; uzunluğu 340 km; Wanaka Gölü'nden doğar ve Büyük Okyanus'a dökülür; kıyılarında koyun yetiştirilir, tahıl ve meyve tarımı yapılır

ilgili madde Yeni Zelanda 19:147b

CLWYD İngiltere; Galler'in kuzeydoğusunda il; tarım, kömür madenciliği ve ağır sanayi bölgesi; nüf. 407.000 (1988 tah.)

ilgili madde Galler 7:65b

CLYDE IRMAĞI İngiltere; İskoçya'nın en önemli akarsuyu; y. 170 km; Atlas Okyanusu'na dökülür; ırmak vadisinde yoğun tarım yapılır; kıyıları doğal güzellikleriyle ünlüdür

ilgili maddeler
Glasgow 7:177b
İskoçya 9:93a

CLYDESDALE ATI İskoçya kökenli, büyük ağır at

ilgili madde At 2:113a, görsel

COBOL bilgisayar programlama dili; adı "genel yönetim amaçlı dil" anlamındaki İngilizce sözcüklerden türetilmiştir; y. 1960'ta bilimsel amaçlı kullanımdan çok ticari kullanıma yönelik olarak geliştirildi

COCA-COLA

ilgili madde İçecek 8:271b

COCKERELL, SIR CHRISTOPHER İngiliz mucit, d. 1910; hoverkraftı geliştirdi

ilgili madde Hoverkraft 8:210b

COCOS ADALARI Avustralya'ya bağlı adalar; Hint Okyanusu'nun doğusunda iki mercanadadan oluşur; toplam y.öl. 14 km^2; kopra üretimi ve ihracatı yapılır; nüf. 600 (1984)

ilgili madde Avustralya 2:198a

COCTEAU, JEAN Fransız yazar ve film yönetmeni, 1889-1963; yaratıcılığı, özgün sanat anlayışı ve çok yönlü etkinlikleriyle 20. yy'ın önde gelen sanatçılarından sayılır; yapıtlarının güç anlaşılır olması, yaşadığı sürece sanatının sık sık tartışılmasına ve yeniden değerlendirilmesine yol açmıştır; en önemli yapıtları arasında *Müthiş Çocuklar* (1929) adlı romanı, *Saatli Bomba* (1934) adlı oyunu ile *Güzel ve Hayvan* (1946) adlı filmi sayılabilir

ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:44a
Sinema 15:235a

COQ BURNU ABD; Massachusetts eyaletinin güneydoğusunda, Atlas Okyanusu'na uzanan çengel biçiminde yarımada; 105 km uzunluğunda kumlu bir alandır; iklimi, Gulf Stream akıntısı nedeniyle anakaraya göre daha ılımandır; sayfiye ve turizm merkezi

CODHPUR Hindistan'da kent; 1459'da Codhpur hükümdarlığının başkenti olarak kuruldu; 1949'da Racastan eyaletine bağlandı; eski sur kalıntıları ve bir tepe üzerindeki kale 18. yy'dan kalmadır; önemli bir karayolu ve demiryolu kavşağı, ticaret merkezi; fildişi ve deri eşya yapımı gibi geleneksel el sanatları önemlidir; nüf. 506.345 (1981)

ilgili madde Hint sanatı 8:179b

CODY, WILLIAM FREDERICK *bak.* **BUFFALO BILL**

COE, SEBASTIAN İngiliz atlet, d. 1956; 1980 ve 1984 Olimpiyatları'nda 1.500 m'de altın, 800 m'de gümüş madalya kazandı; 1979'da 41 gün içinde 800 m, 1.500 m ve 1 mil koşularında dünya rekoru kırdı

COEN, JAN PIETERSZOON Hollandalı devlet adamı, 1587-1629

ilgili madde Cakarta 4:102b

COGNAC *ya da* **Konyak**

ilgili maddeler
Alkol 1:154b, 155a
Fransa 7:25a
Şarap 16:240a

COĞRAFİ IRK belirli bir alanda yaşayan ve çevresindeki bölgelerden doğal bir engelle ayrılmış insan toplulukları; bu topluluklar kendi içlerinde çoğalarak benzer fiziksel özelliklere sahip oldular

ana madde Irk 8:230b

COĞRAFİ KUTUP *bak.* **KUTUP**

COĞRAFYA

madde başlığı Coğrafya 4:197b

ilgili madde Batlamyus 3:80a

COKE, THOMAS WILLIAM İngiliz tarım uzmanı, 1752-1842

ilgili madde Tarım tarihi 17:25b

COKEY

ilgili madde At yarışı 2:160b

COKHANG TAPINAĞI Lhasa, Tibet

ilgili madde Lhasa 11:244a

COLBERT, JEAN-BAPTISTE Fransız devlet adamı, 1619-83; XIV. Louis'nin bakanı; maliye ile deniz kuvvetlerinde yaptığı reformlarla tanınır; ticaret ve sanayinin gelişmini desteklemiş, izlediği ulusal politikalarla Fransa'yı Avrupa'nın bir numaralı ülkesi yapmıştır

ilgili madde Dantel ve oya 5:85b

COLE, NAT KING ABD'li caz şarkıcısı ve piyanist, 1919-65; yumuşak ve pürüzsüz sesinden dolayı "kadife sesli şarkıcı" olarak anılır; piyanoyu bir ritim çalgısı olmaktan çıkarıp solo çalgısı durumuna getirdi; ünlü şarkıları arasında "Unforgettable", "Mona Lisa" ve "Nature Boy" sayılabilir

ilgili madde Siyah Amerikalılar 15:275b

COLEMAN, ORNETTE ABD'li caz müzikçisi, d. 1930

ilgili madde Caz 4:138b, görsel

COLERIDGE, SAMUEL TAYLOR İngiliz şair, 1772-1834; 18. yy'ın en önemli şairlerinden; ingiltere'de Romantizm akımının ilk habercisi sayılır; öteki edebiyatçılar üzerinde derin etkiler bırakmıştır

ilgili maddeler
İngiliz edebiyatı 9:24a
Romantizm 14:276a

COLETTE, SIDONIE GABRIELLE Fransız kadın yazar, 1873-1954; gerçekçi, duyarlı ve nükteli bir yaklaşımla aşkın haz ve acılarını, çeşitli kadın tiplerini işledi; romanlarında dokunma, ses, tat, koku gibi duyuları son derece canlı bir biçimde canlandırdı; başlıca yapıtları *Cicim* (1920), *Claudine'in Evi* (1922) ve sonradan filme de uyarlanan *Gigi* 'dir (1944)

ilgili madde Fransız edebiyatı 7:43b, görsel

COLLINS, MICHAEL ABD'li astronot, d. 1930; Apollo 11 uçuşunda görev alarak, Ay'a ilk iniş sırasında komuta modülünün pilotluğunu yaptı (1969)

ilgili madde Uzay araştırmaları 18:249a
COLLINS, MICHAEL İrlandalı siyasal önder, 1890-1922
ilgili madde İrlanda Cumhuriyeti 9:78b
COLLODI, CARLO İtalyan yazar, 1826-90; 1880'de bir çocuk dergisinde yayımlanan, sonradan pek çok dile çevrilerek Disney'in çizgi film kahramanları arasına katılan kukla çocuk Pinokyo'nun maceralarıyla bütün dünyada tanındı
•"Pinokyo"
COLORADO ABD'de eyalet; ülkenin ortabatısında Kayalık Dağlar'ın iki yanında yer alır; yönetim merkezi Denver; doğu kesimindeki ovalar kurak ve tarıma elverişsizdir; batısındaki Kayalık Dağlar derin vadiler ve kanyonlarla parçalanmıştır; nüfusun büyük bölümü orta kesimde yaşar; sanayi, madencilik ve turizm önemlidir; nüf. 3.370.912 (1990)
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:202a
Kayalık Dağlar 10:119a
Rio Grande 14:243a
Rodeo 14:252b
COLORADO IRMAĞI ABD
madde başlığı Colorado Irmağı 4:200b
ilgili maddeler
Akarsu 1:102b, görsel
Büyük Kanyon 4:88a vd.
Jeoloji: görsel 9:209
COLORADO YAYLASI ABD
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:202a
Büyük Kanyon 4:88b
Colorado Irmağı 4:201a
Kayalık Dağlar 10:119b
COLOSSEUM *ya da* **Flavius Amfitiyatrosu** İtalya; Roma'da eski amfitiyatro; yapımına Vespasianus döneminde (70-72) başlandı; 80'de çeşitli gösterilerin yer aldığı 100 gün süren bir törenle açıldı; 82'de son katı eklendi
ana madde Amfitiyatro 1:236a, görsel
ilgili maddeler
Mimarlık 12:226b
Roma 14:258a
Roma İmparatorluğu 14:271a
Tiyatro 17:208a
COLT, SAMUEL ABD'li mucit ve sanayici, 1814-62; kendi adıyla anılan revolveri geliştirmiştir
ilgili madde Ateşli silahlar 2:137a
COLTRANE, JOHN ABD'li caz saksofoncusu ve besteci, 1926-67; 1960-70 arasında caz müziği üzerinde önemli etkileri oldu; Miles Davis ve Thelonious Monk gibi usta cazcılarla birlikte çalıştı; özellikle doğaçlamalarında tenor saksofonun tüm olanaklarını kullanarak zengin bir tını elde etti; 1960'ta kendi adıyla anılan dörtlü topluluğunu kurdu; başlıca parçalarını *Ascension* ve *Meditations* adlı albümlerinde topladı
ilgili maddeler
Caz 4:138b
Saksofon: görsel 15:28
"COLUMBIA" uzay mekiği
ilgili maddeler
Alaşım: görsel 1:135
Uzay araştırmaları 18:249a, 255b
COLUMBIA BROADCASTING SYSTEM *bak.* **CBS**
COLUMBIA DAĞI Kanada
ilgili madde Kayalık Dağlar 10:119a
COLUMBIA IRMAĞI Kuzey Amerika; Kanada'da Kayalık Dağlar'dan doğar ve ABD'nin Oregon eyaletinden Büyük Okyanus'a dökülür; toplam uzunluğu 1.953 km; üzerinde çok sayıda baraj bulunan ırmak, dünyanın en büyük hidroelektrik kaynaklarından biridir
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:202a
Kuzey Amerika 11:154a, 155b
COLUMBIA YAYLASI ABD
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:202a vd.
Kuzey Amerika 11:152a
COLUMBUS ABD; Ohio eyaletinin başkenti; ticeret ve ulaştırma merkezi; Ohio Irmağı'nın bir kolu üzerinde yer alır; havacılık sanayisi başta olmak üzere gelişmiş bir sanayi kentidir; nüf. 588.430 (1989)
COMA KÜMESİ
ilgili madde Evren: görsel 6:235
COMANECI, NADIA Romen kadın jimnastikçi, d. 1961; 10 tam puan alan ilk jimnastikçi; 1976 Montreal Olimpiyatları'nda yedi tam puan ve iki altın madalya,1980 Olimpiyatları'nda da iki altın madalya kazandı
ilgili maddeler
Jimnastik 9:218b
Olimpiyat Oyunları: görsel 13:147
COMÉDIE-FRANÇAISE Paris, Fransa; Fransız ulusal tiyatrosu; dünyanın en eski ulusal tiyatrosudur; 1680'de profesyonel bir oyuncu topluluğunca kuruldu; 1791'de bugünkü yerine, Place de Théâtre-Français olarak adlandırılan yapıya taşındı; oyunlarıyla Fransız tiyatrosunun gelişmesini derinden etkilemiş, Sarah Bernhardt ve Jean-Louis Barrault gibi dünyaca ünlü oyuncular yetiştirmiştir
COMET uçak
ilgili maddeler
Havacılık tarihi 8:66b, görsel
Uçak 18:164a
COMITIUM Eski Roma'da halk meclisinin toplandığı yer
ilgili madde Roma İmparatorluğu 14:270a
COMMEDIA DELL'ARTE 16. yy'da ortaya çıkan ve 18. yy'a kadar Avrupa'nın her yanında etkisini sürdüren İtalyan halk tiyatrosu; İtalyanca'da "profesyonel oyuncuların komedisi" anlamına gelir; kökeninin mim ve farslara dayandığı sanılmaktadır; klasik tiyatro metinlerinden yararlanılır, profesyonellerin yanı sıra amatör oyunculara da yer verilirdi
ilgili maddeler
Komedi 10:310a
Tiyatro sanatı 17:212a
Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:220b
"COMMEDIA DELL'ARTE" Watteau'nun tablosu
ilgili madde Watteau: görsel 19:50
COMMONWEALTH *bak.* **İNGİLİZ ULUSLAR TOPLULUĞU**
COMO GÖLÜ İtalya
ilgili maddeler
İtalya 9:144b
Po Irmağı 14:103a
COMPSOGNATHUS
ilgili madde Dinozor 5:236b
COMTE, AUGUSTE Fransız düşünür, 1798-1857; düzenli bir öğrenim görmedi; 18. yy düşünürlerinin yapıtlarını okuyarak kendi kendini yetiştirdi; en çok Montesquieu ve Saint-Simon'un düşüncelerinden etkilendi
ana madde Pozitivizm 14:138a
ilgili madde Sosyoloji 15:333a, görsel
CONCA D'ORO Sicilya'da vadi
ilgili madde Sicilya 15:194b
CONCEPCIÓN ada *bak.* **GRENADA**
CONCEPCIÓN Paraguay'da kent
ilgili madde Paraguay 13:320b
CONCORDE İngiliz-Fransız ortak yapımı sesüstü yolcu uçağı
ilgili maddeler
Hava taşıtları 8:87a
Teknoloji 17:123b
Uçak 18:154b, 157b, 165a vd., görsel
CONCORDE MEYDANI Paris
ilgili madde Paris 13:331a, görsel
CONGREVE, WILLIAM İngiliz oyun yazarı, 1670-1729; İngiliz edebiyatında Yeniklasikçilik akımının önde gelen yazarı; yapıtlarında yaşadığı dönemin yapmacık davranışlı kişilerini gülünç diyaloglara yer vererek, alaycı bir dille eleştirdi
ilgili maddeler
İngiliz edebiyatı 9:22b
Komedi 10:311a
Tiyatro sanatı 17:214a
CONGREVE, SIR WILLIAM İngiliz mucit, 1772-1828
ilgili madde Roket 14:254b
CONIMBRIGA Portekiz
ilgili madde Roma İmparatorluğu: görsel 14:270
CONNAUGHT İrlanda Cumhuriyeti'nde eyalet, nüf. 431.409 (1986)
ilgili madde İrlanda Cumhuriyeti 9:75a
CONNECTICUT ABD'de eyalet; adını Connecticut Irmağı'ndan alır; ülkenin kuzeydoğusunda, New England bölgesindedir; y. öl. bakımından üçüncü büyük eyalet; topraklarının üçte biri ormanlarla kaplıdır; sanayi ve ulaşım merkezi; silah ve askeri donanım sanayisi ile gümüş, bakır ve pirinç eşya yapımı önemlidir; nüf. 3.295.669 (1990)
ilgili madde Amerika Birleşik Devletleri 1:208a
CONRAD, JOSEPH Polonya asıllı İngiliz yazar, 1857-1924
madde başlığı Conrad 4:201b, görsel
CONSTABLE, JOHN İngiliz ressam, 1776-1837
madde başlığı Constable 4:202a, görsel
ilgili maddeler
Delacroix 5:111a
Doğalcılık 5:260b
Resim sanatı 14:230a
Romantizm 14:276b
•"Mısır Tarlası"
CONSTANTA *ya da* **Köstence** Romanya'da kent; Karadeniz kıyısında ülkenin başlıca limanı ve dinlence kenti; ilk yerleşme İÖ 7. yy'da Yunanlılar'ca kuruldu; İÖ 1. yy'da Romalılar'a geçti; 15. yy'da Osmanlı egemenliğine girinceye kadar çeşitli kavimlerin istilasına uğradı; 1878'de Romanya'ya katıldıktan sonra önemli bir ticaret ve sanayi kenti oldu; nüf. 327.676 (1986 tah.)
CONSTANTINUS I Roma imparatoru, y. 280-337
madde başlığı Constantinus I 4:203a, görsel

ilgili maddeler
Bizans İmparatorluğu 3:250a
Gladyatör 7:177a
Hıristiyanlık 8:151b
İstanbul 9:117a, 120a
Mimarlık 12:227a
Papa 13:308b
Roma 14:259a
Roma İmparatorluğu 14:268a

CONSTANTINUS KEMERİ Roma, İtalya; 315'te yapıldı
ilgili madde Constantinus I 4:203b, görsel

CONTRA'LAR *ya da* **Kontralar** Nikaragualı ayaklanmacılar; 1980'lerde Sandinist yönetime karşı savaşan 15-20 bin kişilik isyancı grup; Honduras'ta üslenen grup, etkinliğini ABD'nin para ve donanım desteğiyle sürdürdü; 1990'da seçimleri kaybeden Sandinistler'in yönetimi bırakmasından sonra dağıldılar
ilgili madde Nikaragua 13:84b

COOK, JAMES İngiliz kâşif, 1728-79
madde başlığı Cook 4:204b
ilgili maddeler
Avustralya 2:200a, görsel
Hawaii 8:90a
Keşifler 10:195a vd.
Kutupların keşfi 11:139b
Mercan resifi 12:152b
Tonga 17:237b
Yeni Zelanda 19:151b

COOK ADALARI Büyük Okyanus; Yeni Zelanda'ya bağlı, içişlerinde özerk adalar; Yeni Zelanda'nın 3.000 km güneydoğusunda; ilk yerleşenler 12. yy'dan önce buraya ulaşan Polinezyalılar oldu; beş volkanik ada ile 10 mercanadadan oluşur; tarım ve turizm önemlidir; nüf. 17.000 (1985 tah.)
ilgili maddeler
Büyük Okyanus 4:89b
Pasifik Adaları 14:21b
Polinezyalılar 14:105a
Yeni Zelanda 19:150b

COOK BOĞAZI Yeni Zelanda; Kuzey ve Güney adalarını ayıran boğaz; ulaşım demiryolu feribotu ve havayoluyla sağlanır; tehlikeli akıntılar ve güçlü fırtınalar görülür; 1770'te Kaptan Cames Cook tarafından keşfedilmiştir
ilgili madde Cook 4:205a

COOK DAĞI Yeni Zelanda; Güney Adası'nda, ülkenin en yüksek dağı, 3.764 m; doruğuna ilk kez 1894'te tırmanıldı
ilgili maddeler
Dağ: tablo 5:55
Planör 14:92b
Yeni Zelanda 19:147a

COOKWORTHY, WILLIAM İngiliz porselen yapımcısı, 1705-80
ilgili madde Kaolin 10:9b

COOLIDGE, CALVIN ABD devlet başkanı, 1872-1933; Cumhuriyetçi Parti'den Massachusetts valisi, 1919-20; 1920'de başkan yardımcılığına aday gösterildi; 1923'te Başkan W. G. Harding'in ölümünden sonra ABD'nin 30. devlet başkanı oldu; 1924'te yeniden seçildi; 1929'da emekli oldu; yönetimi süresince dışişlerine ve ekonomiye müdahaleden kaçındı

COOLIDGE, WILLIAM DAVID ABD'li bilim adamı, 1873-1975
ilgili madde X ışınları 19:61b

COOLIDGE LAMBASI
ilgili madde X ışınları 19:61b

COOL JAZZ 1940'ların sonlarına doğru ortaya çıkan caz üslubu; İngilizce'de "serin" anlamına gelen bu sözcük Davis ve Mulligan gibi sanatçıların müziğindeki hafif ve yumuşak duyguyu ifade etmek için kullanıldı
ilgili madde Caz 4:138b

COOPER, JAMES FENIMORE ABD'li romancı 1789-1851; ABD'nin ilk büyük roman yazarı; serüven romanlarıyla tanınır; başlıca yapıtları *Mohikanların Sonu* (1826) ve *Geyik Avcısı* 'dır (1841)
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:221b, görsel

COPACABANA Bolivya'da kent; Titicaca Gölü kıyısında
ilgili madde Bolivya 3:278a

COPLAND, AARON ABD'li besteci, 1900-90
madde başlığı Copland 4:205b, görsel
ilgili maddeler
Müzik 13:20a
Oda müziği 13:126a
Senfoni 15:127a

COPPOLA, FRANCIS FORD ABD'li film yönetmeni, d. 1939; California Üniversitesi'nde sinema öğrenimi gördü; destan ve korku filmlerinden müzikallere kadar çok çeşitli yapıtlar verdi; en ünlü filmleri *Baba* (1972), *Kıyamet* (1979) ve *General Patton*'dır (1969); 1974'te çektiği *Baba II* filmi yedi dalda Oscar Ödülü aldı
ilgili madde Sinema 15:234a, 234b, 239b

CORBETT ULUSAL PARKI Hindistan
ilgili madde Ulusal Parklar 18:192a

CORBUSIER, LE *bak.* **LE CORBUSIER**

CORCOVADO DAĞI Brezilya
ilgili madde Rio de Janeiro 14:242a

CORDILLERALAR Amerika'da birbirini izleyen, uzun dağ sıraları; Kayalık ve And dağlarını da kapsayarak, Alaska'dan Horn Burnu'na kadar uzanır
ilgili maddeler
Bolivya 3:276a
Dağ 5:54b
Dominik Cumhuriyeti 5:293b
Kanada 9:307a vd.
Kayalık Dağlar 10:118a
Orta Amerika 13:218a

CÓRDOBA Arjantin'de kent; Córdoba eyaletinin merkezi; Pampa bölgesi ile kuzeybatıdaki kentler arasında bağlantı noktası; nüf. 968.829 (1980)
ilgili madde Arjantin 2:14b

CÓRDOBA *ya da* **Kurtuba** İspanya'da kent; Andalucia bölgesinde, Sevilla'nın kuzeydoğusunda, Guadalquivir Irmağı kıyısında; Emeviler zamanında Avrupa'nın en büyük kenti ve kültür merkezi oldu; bu dönemde Kurtuba olarak adlandırılan kentte, Magripliler'den kalma çok sayıda yapı vardır; en önemlisi Kurtuba Camisi'dir; bugün dokumacılık ve turizm başlıca gelir kaynaklarıdır; nüf. 298.372 (1987 tah.)
ilgili maddeler
Arap edebiyatı 1:316a
Araplar 1:320b
Magripliler 11:324b

CORDOBES, EL İspanyol boğa güreşçisi, d. 1936; olağanüstü refleksleri, üstün cesareti ve izleyicileri büyüleyen hareketleriyle dünya çapında ün kazanmıştır

COREA, CHICK ABD'li caz piyanisti, d. 1941; Getz ve Davis gibi usta caz sanatçılarıyla çalıştı; 1970'lerde Circle ve Return to Forever adlı toplulukları kurdu; "Spain" ve "La Fiesta" gibi bestelerinde İspanyol müziği motiflerini kullandı; "Windows" adlı parçası caz klasikleri arasına girmiştir
ilgili maddeler
Caz 4:139a
Pop müzik 14:122b

CORELLI, ARCANGELO İtalyan keman sanatçısı ve besteci, 1653-1713; keman sololarının, sonat ve konçertoların gelişimine önemli katkıları oldu; modern orkestra şefliğinin öncülerindendir; en ünlü yapıtı *12 Konçerto Grosso* ölümünden sonra, 1714'te yayımlandı
ilgili maddeler
Keman ailesi 10:158b
Konçerto 10:313b
Oda müziği 13:125b
Sonat 15:323b

CORIOLIS, GUSTAVE-GASPARD Fransız bilim adamı, 1792-1843; hava ve deniz akıntılarını etkileyen Coriolis kuvvetini tanımladı
ilgili madde Deniz akıntıları 5:147a

CORIOLIS KUVVETİ
ilgili maddeler
Deniz akıntıları 5:147a
Gelgit 7:104a

CORK İrlanda'da kent; Cork ilinin merkezi; Cork Körfezi'nde liman kenti; Avrupa'daki en elverişli doğal limanlardan biri; tahıl siloları, petrol depolama tesisleri ve çeşitli sanayi kuruluşları bulunur; nüf. 133.271 (1986)
ilgili madde İrlanda Cumhuriyeti 9:75a vd., 76a vd.

CORNEILLE, PIERRE Fransız şair ve oyun yazarı, 1606-84; klasik Fransız trajedisinin yaratıcısı; en tanınmış yapıtı, tutkulu bir aşk ile aile bağlılığı arasındaki çatışmayı konu alan *Le Cid* 'dir (1637)
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:39b
Klasikçilik ve Yeniklasikçilik 10:283b
Tiyatro sanatı 17:212b

CORNU, PAUL Fransız mühendis, 1881-1944
ilgili madde Helikopter 8:120a

CORNWALL İngiltere'de il; ülkenin güneybatısında, Atlas Okyanusu'na uzanan bir yarımadayı da kapsar; İngiltere'nin Saksonlar'a boyun eğen son bölgesiydi; hayvancılık ve bahçecilik yapılır; kıyı kesiminde turizm önemlidir; nüf. 460.600 (1988 tah.)
ilgili maddeler
İngiltere Bölgesi 9:47a
Keltler 10:155a, 154a

COROT, CAMILLE Fransız ressam, 1796-1875; İzlenimci ressamlara esin kaynağı oldu; sürekli açık havada çalıştı; usta fırça vuruşları ve dengeli renk tonları tablolarının en belirgin özelliğidir; 1827'de İzlenimci ressamlarla birlikte Paris Salon Sergisi'ne katıldı; başlıca yapıtları arasında *Narni Köprüsü* (1826-27) ve *Mavili Kadın* (1874) sayılabilir
ilgili maddeler
Doğalcılık 5:260b
Pissarro 14:84a

Resim sanatı 14:230b
CORPUS CHRISTI ABD'de liman kenti
ilgili madde Meksika Körfezi 12:137a, görsel
CORREGGIO asıl adı **Antonio Allegri** İtalyan ressam, 1494-1534
madde başlığı Correggio 4:206a
•"Meryem'in Göğe Çıkışı"
CORROBOREE dans
ilgili maddeler
Avustralya Yerlileri 2:206b
Dans: görsel 5:78
Turna 18:8a
CORT, HENRY İngiliz sanayici, 1740-1800; dövme demir üretiminde kullanılan pudlaj yöntemini ve hadde tezgâhını geliştirmiştir
ilgili madde Demir ve çelik 5:132a
CORTÉS, HERNÁN İspanyol fatih, 1485-1547
madde başlığı Cortés 4:207a
ilgili maddeler
Aztekler 2:247a
Efsane ve mitler 6:56a
Keşifler 10:193b
Meksika 12:135a
Meksiko 12:137b
Texas 17:170a
Veracruz 18:320b
•Montezuma II
CORTI ORGANI anatomi
ilgili madde Kulak 11:96a
CORTOT, ALFRED-DENIS İsviçre asıllı Fransız besteci, 1877-1962; Romantik bestecilerin yapıtlarındaki usta yorumuyla tanınır; Paris Filarmoni Orkestrası'nı ve Konser Topluluğu'nu kurdu; birçok inceleme yayımladı
CORYTHOSAURUS
ilgili madde Dinozor 5:237a
COS-B yapma uydu
ilgili madde Uydu 18:231a
COSTA, LÚCIO Brezilyalı mimar, d. 1902; Brezilya'nın başkenti Brasília'nın tasarımını yapmıştır
ilgili madde Brasília 4:17b
COSTA-GAVRAS Yunan asıllı Fransız film yönetmeni, d. 1933; *Z* (1968), *İtiraf* (1970) ve *Kayıp* (1982) gibi siyasal filmleriyle tanınmıştır
ilgili madde Sinema 15:235b
COSTELLO, JOHN İrlanda başbakanı, 1891-1976
ilgili madde İrlanda Cumhuriyeti 9:79a
COŞKUNLUK AKIMI *ya da* **Sturm und Drang** 18. yy sonlarında Almanya'da doğan edebiyat akımı; Almanca adı "Fırtına ve Şiddet" anlamına gelir; Aydınlanma Çağı'nın aklı yücelten anlayışına karşılık doğayı, duyguları ve insanın bireyselliğini yücelten bu akımın en ünlü temsilcileri Goethe ve Schiller'di; Goethe'nin *Genç Werther'in Acıları* (1774) adlı romanı, akımın bütün temel özelliklerini yansıtır
ilgili maddeler
Alman edebiyatı 1:161b
Goethe 7:180b
Tiyatro sanatı 17:215a
CÔTE D'AZUR Fransa'da, Akdeniz kıyısı boyunca uzanan bölge
ilgili maddeler
Fransa 7:22a
Marsilya 12:79b
COTO DOÑANA İspanya'da bataklık
ilgili madde Doğayı koruma 5:266b
COTONOU Benin'in en büyük kenti ve limanı; nüf. 487.020 (1982 tah.)
ilgili madde Benin 3:133a
COTOPAXI Ekvador'da yanardağ; And Dağları'nın orta kesiminde; yüksekliği 5.897 m
ilgili maddeler
Dağ 5:54b, tablo
Ekvador 6:93b
Yanardağ: tablo 19:84
COUBERTIN, PIERRE Fransız eğitimci, 1863-1937; y. 1.500 yıllık aradan sonra Olimpiyat Oyunları'nın yeniden başlatılmasını sağladı
ilgili maddeler
Jimnastik 9:216a
Olimpiyat Oyunları 13:147a vd.
COULOMB elektrik yükü birimi
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:79
COULOMB, CHARLES-AUGUSTIN DE Fransız fizikçi, 1736-1806; Henry Cavendish'ten bağımsız olarak bulduğu, kendi adıyla anılan yasayla tanınır; bu yasaya göre, iki elektrik yükü arasındaki kuvvet, uzaklıklarının karesiyle ters orantılıdır; magnetik kutupların birbirini itme ve çekme kuvveti için de aynı yasanın geçerli olduğunu saptamıştır
COUNTRY MÜZİĞİ 20. yy'da ABD'de popüler olan müzik türü; şarkılar genellikle ABD'nin güneyindeki ve batısındaki yaşama ilişkindir; en çok keman, gitar, banço ve armonika kullanılır; kökeni İngiliz balad geleneğine dayanmakla birlikte, blues ve cazdan da etkilenmiştir
ilgili madde Pop müzik 14:119b, 120a vd.
COUPERIN, FRANÇOIS Fransız besteci, 1668-1733
ilgili madde Müzik 13:18a
COURBET, GUSTAVE Fransız ressam, 1819-77; Gerçekçilik akımının öncüsüdür; dönemin Romantik resim akımına karşı çıkarak, resimlerinde günlük olayları konu aldı; *Taş Kıranlar* (1849) ve *Ornans'da Cenaze* (1850) adlı tablolarında köylüleri gerçekçi bir biçimde işledi
ilgili maddeler
Gerçekçilik 7:133a
Resim sanatı 14:230b
COURTOIS, BERNARD Fransız kimyacı, 1777-1838
ilgili madde İyot 9:163a
"COUSIN PONS" Balzac'ın romanı
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:42a
COUSTEAU, JACQUES-YVES Fransız sualtı araştırmacısı, d. 1910
madde başlığı Cousteau 4:207b, görsel
ilgili maddeler
Dalgıçlık 5:66b vd.
Keşifler 10:197a
Sinema 15:238a
COUVREUR, JESSIE CATHERINE Avustralyalı kadın yazar, 1848-97
ilgili madde Avustralya edebiyatı 2:203a
COVENT GARDEN İngiltere; Londra'da meydan; başlangıçta bir Benedikten manastırının bahçesi, 1974'e kadar da 300 yıl boyunca kentin en büyük sebze pazarıydı; bugün alışveriş ve eğlence merkezidir; Kraliyet Opera Binası da bu meydandadır
COVENTRY İngiltere'de kent
ilgili madde İngiltere 9:34b
COWARD, NOËL İngiliz oyun yazarı, 1899-1973
ilgili maddeler
Sinema 15:232b
Tiyatro sanatı 17:214b
COWPER, WILLIAM İngiliz şair, 1731-1800; 18. yy doğa şiirine yeni ve yalın bir anlatım getirdi; mektupları İngiliz edebiyatının en iyi örnekleri arasında sayılır
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:23b
CRABBE, GEORGE İngiliz yazar, 1754-1832; kırsal kesimdeki sıkıcı günlük yaşamı gerçekçi ayrıntılarla anlattığı manzum öyküleriyle tanınır
CRAIGIEVAR ŞATOSU İskoçya
ilgili madde Şato: görsel 16:246
CRANACH, LUCAS Alman ressam, 1472-1553; tanınmış ve etkili bir saray ressamıydı; en önemli yapıtları mihrap panoları, saray çevresindeki kişilerin ve Martin Luther gibi Protestan önderlerin portreleridir
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:164b
Resim sanatı 14:227a
CRANE, HART ABD'li şair, 1899-1932; zengin imgelerle örülü, lirik şiirleriyle tanınır
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:225a
CRANE, STEPHEN ABD'li yazar ve şair, 1871-1900; alay ve acıma, gerçek ve yanılsama arasındaki gerilimi, umut ve umutsuzluk gibi karşıt duyguları başarıyla işledi; en tanınmış romanı *Cesaret Madalyası*'nda (1895) savaşı gerçekçi bir biçimde ele alarak, dönemin savaş romanı geleneğini değiştirdi
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:224a
Doğalcılık 5:260a
CRASSUS, MARCUS Romalı devlet adamı, İÖ y. 115-53
ilgili maddeler
Pompeius 14:119b
Roma İmparatorluğu 14:264b
Spartaküs 16:47b
CREÇY ÇARPIŞMASI 1346
ilgili maddeler
Şövalyelik 16:289b
Yüz Yıl Savaşları 19:226a
CRESTA PİSTİ İsviçre
ilgili maddeler
Kış sporları 10:229a
Kızak yarışı 10:239b
CRÊT DE LA NEIGE Fransa'da dağ
ilgili madde Jura Dağları 9:226b
CRICK, SIR FRANCIS HARRY COMPTON İngiliz biyokimyacı, d. 1916
madde başlığı Watson ve Crick 19:48a, görsel
CRIOLLOLAR halk
ilgili madde Arjantin 2:15b
CROCE, BENEDETTO İtalyan düşünür, estetikçi ve tarihçi, 1866-1952; *La Critica* dergisinde o dönemde Avrupa'da üretilen en önemli tarih, felsefe ve edebiyat yapıtları üzerine yazılarıyla büyük yankı uyandırdı; estetik ve tarih kuramı üzerine birçok kitap yazdı
ilgili madde İtalyan edebiyatı 9:152a
CROCKETT, DAVY ABD'li kahraman, 1786-1836
madde başlığı Crockett 4:208b, görsel
CROHN HASTALIĞI

ilgili madde Sindirim 15:221b
CRO-MAGNON İNSANI günümüzden y. 35-10 bin yıl önce yaşamış tarihöncesi insan; kalıntıları 1868'de Fransa'nın güneyindeki Cro-Magnon'da bir mağarada bulunmuştur
ana madde Mağara insanları 11:329a vd.
ilgili maddeler
Tarihöncesi aletler 17:46b
Taş Devri 17:64b
CROMPTON, SAMUEL İngiliz mucit, 1753-1827
madde başlığı Crompton 4:209b
ilgili maddeler
Dokumacılık 5:279a
Hargreaves 8:35b
Sanayi Devrimi 15:45a
CROMWELL, OLIVER İngiliz devlet adamı, 1599-1658
madde başlığı Cromwell 4:210a, görsel
ilgili maddeler
Cadılık 4:100a
Charles 4:181a
Dublin 5:310b
İngiltere 9:42b
İrlanda Cumhuriyeti 9:76b
İskoçya 9:95b
CROOKES, SIR WILLIAM İngiliz bilim adamı, 1832-1919; talyumu buldu; katot ışınlarına ilişkin çalışmalarıyla tanınır
ilgili madde Elektron 6:117b
CROSBY, BING ABD'li şarkıcı ve sinema oyuncusu, 1904-77; döneminin en tutulan sanatçısıydı; 1927'de Paul Whiteman'ın orkestrasına katıldı; alçak sesle, yumuşak ve içten şarkı söyleme biçimiyle tanınır; ilk sesli filmlerde rol aldı; 58 filmde oynadı; 1944'te Oscar Ödülü'nü kazandı
ilgili madde Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:224a
CROWN CAMI
ana madde Cam ve camcılık 4:116b
CRUIKSHANK, GEORGE İngiliz karikatürcü ve ressam, 1792-1878: siyasal yergi karikatürleri ve kitap resimleriyle tanınır; çizgileriyle özellikle çocuk kitaplarına mizah ve canlılık kazandıran ilk sanatçılardan biridir; resimlediği kitaplardan en ünlüsü Dickens'ın *Oliver Twist* (1838) adlı romanıdır
ilgili maddeler
Cervantes: kitap resmi: görsel 4:164
Dickens 5:213a
İflas: karikatür: görsel 8:289
Karikatür 10:68a
CRUISE FÜZESİ stratejik füze tipi; radar dalgalarına olabildiğince küçük bir yüzey sunacak ve oldukça düşük hızlarda alçaktan uçabilecek biçimde tasarımlanmıştır; bu nedenle uyarı sistemlerince saptanması güçtür; genellikle nükleer bir savaş başlığı taşır
ilgili maddeler
Güdümlü füzeler 7:250b
Hava kuvvetleri 8:78a
CRUX AUSTRALIS *bak.* **GÜNEYHAÇI**
CRUZ, JUANA INES DE LA Meksikalı kadın yazar, 1651-95
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:208b
CUBEYL *bak.* **BYBLOS**
CUCİ HAN Moğol hanı, 1182-1227
ilgili madde Altınordu Devleti 1:189b
CÛDA, MAHMUT Türk ressam, 1904-87; daha çok natürmortlar, manzara resimleri ve portreler yaptı; sanat-doğa ilişkisini gerçekçi bir yaklaşımla ve kendine özgü bir duyarlıkla işledi; edebiyat, heykel, karikatür, kitap resimleme gibi sanat dallarında da başarılı ürünler verdi
ilgili madde Çallı 4:231b
CUDİ DAĞI Şırnak ilinin kuzeyinde dağ; yüksekliği 2.114 m
ilgili maddeler
Nuh Peygamber 13:112b
Şırnak 16:268a
CUGAŞVİLİ, JOSEF VİSSARİONOVİÇ *bak.* **STALİN, JOSEF**
CUGNOT, NICOLAS Fransız mühendis, 1725-1804
ilgili maddeler
Motorlu taşıtlar 12:281a
Taşımacılık 17:71a
CUİ, CÉSAR ANTONOVİÇ Rus besteci ve müzik eleştirmeni, 1835-1918
ana madde Rus Beşleri 14:297a vd.
ilgili madde Rimski-Korsakov 14:240b
CUKOR, GEORGE ABD'li film yönetmeni, 1899-1983; oyuncu yönetmedeki ustalığı ve ayrıntıları işlemedeki titizliğiyle tanınır; birçok yıldız oyuncu unutulmaz kişilikleri onun filmlerinde canlandırmıştır; başlıca yapıtları *Kamelyalı Kadın* (1936), *Işıklar Sönerken* (1944) ve *Âdem'in Kaburga Kemiği*'dir (1949)
ilgili madde Sinema 15:232a
CULLEN, COUNTEE ABD'li şair, 1903-46
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:224b
CULLINAN ELMASI 1905'te Transvaal'de çıkarıldı
ilgili madde Elmas 6:138a, görsel
CUMA DİVANI Osmanlı Devleti'nde, sadrazamın başkanlığındaki en yüksek yargı kurulu
ilgili madde Divan 5:248b
CUMALI, NECATİ Türk yazar, d. 1921
madde başlığı Cumalı 4:211a, görsel
ilgili madde Türk edebiyatı 18:41a vd.
CUMA NAMAZI Müslümanlar'ca kutsal sayılan cuma günü öğle vakti kılınan namaz; yalnız yetişkin erkeklere farzdır; camide ve toplu olarak kılınır; iki rekâttır, ayrıca dördü farzdan önce, dördü farzdan sonra sekiz rekât sünneti vardır; namazdan önce mutlaka hutbe okunur
ilgili madde Cami 4:106b
CUMAOVA Bolu'nun ilçesi; 1987'de Cumayeri ve Gümüşova bucakları birleşerek Cumaova adıyla ilçe olarak örgütlendi; nüf. (1990 geç.): ilçe 27.073, kasaba 10.857
CUMHURBAŞKANI
madde başlığı Cumhurbaşkanı 4:212a
ilgili maddeler
Anayasa 1:264b
Başbakan 3:61b
Siyasal ve yerel yönetim 15:287a
•Devlet başkanı
CUMHURBAŞKANLIĞI SENFONİ ORKESTRASI ilk Türk senfoni orkestrası; 1826'da bando olarak kuruldu ve 1831'de Muzika-yı Hümayun adını aldı; 1933'te Riyaseticumhur Filarmoni Orkestrası, 1957'de de bugünkü adını aldı; çoksesli müziğin yaygınlaşmasına katkıda bulunan orkestra 1961'den bu yana Ankara'daki kendi salonunda düzenli konserler vermektedir
ilgili madde Türk Beşleri 18:26b
CUMHURİYET devlet yönetimi
madde başlığı Cumhuriyet 4:213b
ilgili maddeler
Atatürk 2:125a vd.
Devlet 5:206a vd.
Roma İmparatorluğu 14:260b vd.
Siyaset 15:288a
"CUMHURİYET" gazete
ilgili maddeler
Gazete ve gazetecilik 7:92b
Yunus Nadi 19:212a
"CUMHURİYET" Platon'un yapıtı
ilgili madde Eğitim 6:66a
CUMHURİYET ANITI Ankara
ilgili madde Ankara: görsel 1:282
CUMHURİYET BAYRAMI 29 Ekim 1923; Türkiye Cumhuriyeti'nin ilan edildiği gün kutlanan ulusal bayram
ilgili madde Bayramlar ve kutsal günler 3:103b
CUMHURİYETÇİLİK
ana madde Atatürk 2:128b
CUMHURİYETÇİ PARTİ ABD'de siyasal parti; 1854'te kuruldu; ilk Cumhuriyetçi başkan Lincoln'dür
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:216a
Jefferson 9:196b
CUMHURİYET HALK PARTİSİ Türk siyasal partisi, 1923-81; Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Halk Fırkası'na dönüşmesiyle kuruldu; 1924'te Cumhuriyet Halk Fırkası, 1935'te Cumhuriyet Halk Partisi adını aldı; ilk genel başkanı Atatürk'tür; 1950'ye kadar iktidarda kaldı; 1950-60 arasında Demokrat Parti karşısında muhalefete düştü; 1961-65 arasında üç koalisyon hükümeti kurdu; 1965-71 arasında muhalefette kaldı; 1971-79 arasında kurulan çeşitli koalisyon hükümetlerinin ana kanadını oluşturdu; 12 Eylül 1980 müdahalesiyle etkinliği durduruldu; Ekim 1981'de kapatıldı
ilgili maddeler
Atatürk 2:124b
Bayar 3:83a vd.
Ecevit 6:39a vd.
Halkevleri 8:14b vd.
İnönü 9:52b vd.
Köy enstitüleri 11:70b
Seçim 15:104b
Siyasal partiler 15:282b
Türkiye 18:81b vd.
CUMHURİYET SENATOSU Türkiye
ilgili maddeler
Anayasa 1:265a
Parlamento 14:12b
Türkiye Büyük Millet Meclisi 18:97a
CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ Sivas
ilgili maddeler
Sivas 15:265b
Tokat 17:233b
Üniversite ve yüksekokullar: tablo 18:269
cummings, e.e. ABD'li şair; 1894-1962; edebiyatta yeniliklerin denendiği bir dönemde kendine özgü noktalama işaretleri ve sözdizimiyle dikkati çekti; adını da her zaman küçük harflerle yazdı; şiirlerinde kent sokaklarında konuşulan dile yer verdi; aşk ve cinsellik üzerine yazdığı şiirler çocuksu bir içtenlik ve canlılıkla yüklüdür

ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:225a
CUMNA IRMAĞI *bak.* **CAMNA IRMAĞI**
CUNDA ADASI *bak.* **ALİBEY ADASI**
CUNHA, EUCLYDES DA Brezilyalı yazar, 1866-1909
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:209b
CUNTA bir ülkeyi, herhangi bir yasal dayanağı olmaksızın yöneten kurul ya da komite; genellikle hükümet darbelerinden sonra, yasal bir hükümet kuruluncaya kadar yönetimi üstlenir
ilgili maddeler
Arjantin 2:16a
El Salvador 6:139b
Kıbrıs 10:202b
CUPIDO Roma mitolojisinde aşk tanrısı; Yunan mitolojisindeki Eros'la özdeşleştirilmiştir
•Eros
"CUPID VE PSYCHE" Canova'nın heykeli
ilgili madde Klasikçilik ve Yeniklasikçilik 10:283b
CURA
madde başlığı Cura 4:214a
ilgili maddeler
Bağlama ailesi 2:269b
Saz 15:89b
CURA BAĞLAMA
ilgili madde Cura 4:214b
CURIA Eski Roma'da halk meclisinin toplantı yeri
ilgili madde Roma İmparatorluğu 14:270a
CURIE radyoaktif etkinlik birimi
ilgili madde Radyoaktiflik 14:182b
CURIE, MARIE asıl adı **Marie Sklodowska** Polonya asıllı Fransız kadın fizikçi, 1867-1934
madde başlığı Curie 4:214b, görsel
ilgili maddeler
Atom 2:155a
Becquerel 3:112b
Helyum 8:123b
Joliot-Curie 9:220a vd.
Kimyasal elementler 10:268b
Polonya 14:112a
Radyoaktiflik 14:182a
Radyum 14:195a
Uranyum 18:211b
CURIE, PIERRE Fransız fizikçi, 1859-1906
madde başlığı Curie 4:214b, görsel
ilgili maddeler
Atom 2:155a
Becquerel 3:112b
Joliot-Curie 9:220a vd.
Radyoaktiflik 14:182a
Radyum 14:195a
Uranyum 18:211b
CURTISS, GLENN HAMMOND ABD'li mühendis ve pilot, 1878-1930
madde başlığı Curtiss 4:216a
ilgili madde Bell 3:129a
CUSHING SENDROMU *ya da* **Cushing hastalığı**
ilgili madde Salgıbezi 15:32b
CUVIER, GEORGES Fransız zooloji bilgini, 1769-1832; karşılaştırmalı anatomi ve paleontoloji bilimlerinin temellerini attı
ilgili madde Anatomi 1:263b
CUYP, AELBERT JACOBSZ Hollandalı ressam, y. 1620-91; manzara resimleriyle tanınır; yapıtlarında ışık oyunlarıyla şiirsel bir hava yaratmıştır
CUZCO Peru'da kent; Cuzco ilinin ve yönetim bölgesinin merkezi; deniz düzeyinden 3.399 m yüksekte kurulmuştur; 11. yy'da İnka İmparatorluğu'nun başkentiydi; 1533'te Pizarro tarafından ele geçirilerek yağmalandı; 1650'deki depremde yerle bir oldu; Barok üslupla yeniden yapıldı; bölgenin ticaret ve ulaşım merkezi; nüf. 275.000 (1990 tah.)
ilgili maddeler
Efsane ve mitler 6:56a
İnkalar 9:49a vd.
Peru 14:53b, 54b
CÜCE DOĞAN
ilgili madde Doğan 5:261a
CÜCEGEYİK çifttoynaklılar takımından, Afrika ve Asya'ya özgü küçük, otçul memeli; gerçek geyiklerle akrabalığı yoktur ve 30 cm'lik omuz yüksekliğiyle ancak bir tavşan büyüklüğündedir; postu kahverengi üstüne beyaz lekelidir; akarsu kıyılarında yaşar ve ürkütüldüğünde suya girerek kaçar
CÜCE GÖKADA
ilgili madde Gökada 7:194b
CÜCE GURAMİ
ilgili maddeler
Akvaryum 1:126b
Gurami 7:241b
CÜCE KARTAL
ilgili madde Kartal 10:79a
CÜCE KAYABALIĞI
ilgili madde Balık 2:305b
CÜCELİK büyümenin gecikmesine bağlı olarak, erişkinlikte boyun normalden çok kısa olması; değişik biçimlerde ortaya çıkabilir; bazı kalıtsal cüceliklerde kol ve bacaklar çok kısa, kafa normalden iridir; cücelik bazen de büyüme hormonunun eksikliğinden ya da yetersiz beslenmeden ileri gelir; bazı olgularda zekâ geriliğiyle birlikte görülür
ilgili maddeler
Genetik mühendisliği 7:126a
Hormonlar 8:207b
Kalıtım ve genetik 9:284a
CÜCE MARMOSET
ilgili madde Marmoset: görsel 12:75
CÜCE MÜRVER
ilgili madde Mürver 13:7b
CÜCENOĞLU, TUNCER Türk oyun yazarı, d. 1944
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:150b
CÜCE PAPİRÜS
ilgili madde Papirüs 13:312b
CÜCE SİVRİFARE
ilgili madde Sivrifare 15:267b
CÜCE SUAYGIRI
ilgili madde Suaygırı 16:151b, 152a
CÜCE ŞEMPANZE
ilgili madde Şempanze 16:257a
CÜCE YILDIZ boyutları ve kütlesi küçük, görece sönük ışıklı yıldız: kadirleri -3 ile 12 arasında, renkleri de sıcaklıklarına bağlı olarak maviden kırmızıya doğru değişir
ilgili madde Güneş 7:267a
•Beyaz cüce; Siyah cüce
CÜLUS BAHŞİŞİ
ilgili maddeler
Abdülhamid I 1:16b
Yeniçeri Ocağı 19:145b
CÜLUSİYE
ilgili madde Kaside 10:82b
CÜMLE *ya da* **Tümce** dilbilgisi
madde başlığı Cümle 4:216b
ilgili maddeler
Dilbilgisi 5:228a vd.
Noktalama işaretleri 13:98b vd.
Sözcük türleri 16:38a vd.
Sözdizimi 16:39a
CÜMLECİK dilbilgisi
ilgili madde Cümle 4:220a
CÜMLENİN ÖĞELERİ dilbilgisi
ana madde Cümle 4:217a vd.
CÜRUF demir cevherinin işlenmesi sırasında eritme fırınında oluşan artık
ilgili maddeler
Atık değerlendirme 2:140b
Demir ve çelik 5:125b, 128a
Gübre 7:245a
Kalay 9:275a
Kireç ve kireçtaşı 10:277b
CÜRÜM *ya da* **Ağır suç**
ilgili madde Suç 16:153b
CÜVEYNİ İlhanlı tarihçi ve devlet adamı, 1226-83; Hulagu Han'ın yanında yetişti; 1258'den sonra uzun yıllar Irak ve Kuzistan valiliği yaptı; Farsça yazdığı, 3 ciltlik *Tarih-i Cihangüşa* (1912-37), Moğollar'ın batıya ilerleyişini ve fetihlerini anlatan en önemli kaynaktır
ilgili maddeler
İran edebiyatı 9:70b
Minyatür 12:240b
Orhun Anıtları 13:200b
CÜZAM *ya da* **Lepra** *ya da* **Hansen hastalığı**
madde başlığı Cüzam 4:220b, görsel
ilgili maddeler
Bakteri 2:293a
Hastalık 8:42a
Hastane 8:45b
Sinirler ve sinir sistemi 15:247b
Tropik hastalıklar 17:299a vd.
C VİTAMİNİ *ya da* **Askorbik asit**
ana madde Vitamin 19:22a, 22b
ilgili maddeler
Gıda teknolojisi 7:145b
Meyvecilik 12:185b
Pauling 14:35a
Turunçgiller 18:12a
CYGNUS astronomi *bak.* **KUĞU**
"CYRANO DE BERGERAC" Rostand'ın tiyatro oyunu
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:43a
Tiyatro sanatı 17:212b
CZESTOCHOWA Polonya'da kent; nüf. 254.600 (1989 tah.)
ilgili madde Polonya 14:110b, 111b

Ç

ÇAÇA eti için avlanan gümüş renkli balık; gövdesi yanlardan basık, altçenesi üstçenesine doğru kıvrık, ağzı küçük ve dişsizdir; daha çok planktonla beslenir; Avrupa'nın batı kıyılarında ve Karadeniz'de yaşar
ÇAD
madde başlığı Çad 4:221a
ilgili madde Kıtlık ve açlık 10:234a
ÇAD DİLLERİ
ilgili madde Afrika dilleri 1:52b
ÇAD GÖLÜ Afrika; Çad, Kamerun, Nijerya

ve Nijer sınırları içinde, Afrika'nın dördüncü büyük gölü: Büyük Bamei Sırtı'yla birbirinden ayrılan iki havzadan oluşur; güney bölümü bazen kuruduğundan y.öl. 9.840 km² ile 25.760 km² arasında değişir; timsah, suaygırı ve yabanıl kuşların doğal ortamıdır

ilgili maddeler
Afrika 1:45a
Çad 4:221b

ÇADIR çadır bezi, deri ya da başka malzemelerden yapılan taşınabilir barınak

ilgili maddeler
Göçebelik: görsel 7:192
Kampçılık 9:295b vd., görsel

ÇADIR BEZİ pamuk, kenevir, yün ya da yapay liften sıkı dokunmuş bez; kullanım amacına göre değişik kalınlıkta üretilir; yelken, çadır, çanta, torba, tente ve tuval yapımında kullanılır

ilgili madde Keten 10:200b

ÇADIR KELEBEĞİ tırtıl evresindeyken, ortak yuva olarak kullanılan çadır biçiminde geniş ağlar ören kelebek; erişkinlerin rengi genellikle sarımsı kahverengidir; tırtılları ağaçlarda yaprak dökülmesine yol açar

ilgili madde Kelebek: görsel 10:145

ÇAĞAN, SERMET Türk oyun yazarı, 1929-70; tiyatro yönetmenliği ve oyunculuğu, sahne tasarımcılığı ve gazetecilik yaptı; 1964'te yazıp yönettiği *Ayak Bacak Fabrikası* adlı oyunla adını duyurdu

ilgili madde Türk tiyatrosu 18:150b

ÇAĞATAY Moğol hanı, 1185-1241

ilgili madde Çağatay Hanlığı 4:222a vd.

ÇAĞATAY, ALİ RİFAT Türk besteci, 1867-1935

ilgili maddeler
Mesut Cemil 12:166b
Ulusal marşlar 18:187b

ÇAĞATAY HANLIĞI Moğol devleti, 13-14. yy

madde başlığı Çağatay Hanlığı 4:222a

ilgili maddeler
Ali Şir Nevai 1:152b
Timur 17:202a

"ÇAĞIMIZIN GERÇEKLERİ" Sartre'ın yapıtı

ilgili madde Sartre 15:69b

ÇAĞLA

ilgili madde Badem 2:261b

ÇAĞLA, CEVDET Türk besteci, 1900-88; son dönemin başarılı bestecilerindendir; uzun yıllar İstanbul ve Ankara radyolarında keman sanatçısı ve koro şefi olarak çalıştı; Hacı Arif Bey'in geleneğini sürdüren Çağla'nın şarkılarında özgün müzik cümleleri dikkati çeker

ilgili madde Şarkı 16:244a

ÇAĞLAR, BEHÇET KEMAL Türk şair, 1908-69; özellikle Atatürk şiirleriyle tanınır; yetkin bir şiir tekniği geliştirmesine karşın, yenilikçi şiir akımlarının gerisinde kaldı; *Erciyas'tan Kopan Çığ* (1932), *Burda Bir Kalp Çarpıyor* (1933), *Benden İçeri* (1966) başlıca şiir kitaplarıdır

ÇAĞLAYAN *ya da* **Şelale**

madde başlığı Çağlayan 4:222b, görsel

ilgili madde Batı Hint Adaları: Jamaika: görsel 3:74

•*çağlayanların adları, örn.* Angel Çağlayanı; Düden Çağlayanı; Iguaçu Çağlayanı; Niagara Çavlanı; Victoria Çağlayanı

ÇAĞLAYANCERİT Kahramanmaraş'ın ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir köyken 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 26.914, kasaba 10.435

ÇAĞLAYANGİL, İHSAN SABRİ Türk siyaset adamı, d. 1908; uzun yıllar valilik yaptı; 1961-79 arası Adalet Partisi hükümetlerinde çeşitli görevler aldı; 1979-80'de Cumhuriyet Senatosu başkanlığı yaptı; 1982'de başlayan siyaset yasağı 1987'de sona erdi

ilgili madde Türkiye 18:93b

ÇAĞRI BEY Büyük Selçuklu Devleti'nin kurucusu, 990-1060

ilgili maddeler
Alp Arslan 1:177a
Büyük Selçuklu Devleti 4:92b vd.
Gazneliler 7:98b

ÇAĞRIŞIM OYUNU çocuk oyunu

ilgili madde Çocuk oyunları 5:32a

ÇAKA BEY Türk beyi, ö. 1095; 1086'da İzmir yöresinde beyliğini ilan etti ve ilk Türk donanmasını kurarak Ege Adaları'na akınlar düzenledi; I. Kılıç Arslan tarafından öldürtüldü

ilgili madde Gemi ve gemi yapımı 7:113a

ÇAKAL

madde başlığı Çakal 4:224a, görsel

ÇAKAL ERİĞİ

ilgili madde Erik 6:171a, görsel

ÇAKARBALIĞI

ilgili madde Biyolojik ışıldama 3:247a

ÇAKI freze tezgâhının kesici takımı

ilgili madde Takım tezgâhları 16:299a

ÇAKIL *ya da* **Çakıl taşı**

madde başlığı Kum ve çakıl 11:100a, görsel

ilgili madde Toprak 17:248a

ÇAKILLI KAYAÇ *bak.* **KONGLOMERA**

ÇAKIL TAŞI *bak.* **ÇAKIL**

ÇAKIR

madde başlığı Atmaca ve çakır 2:150a, görsel

ilgili madde Avcılık 2:167b, görsel

ÇAKIRAĞA KONAĞI Birgi, Ödemiş, İzmir

ilgili madde İzmir: görsel 9:175

ÇAKIRCALI MEHMED EFE Türk efe, 1872-1912; 1897'de dağa çıkarak İzmir, Aydın ve Muğla yöresinde eşkıyalığa başladı; dağda kolluk kuvvetleriyle çatışmaya girdiklerinde kendi adamlarınca yanlışlıkla öldürüldü; soygunlardan elde ettiklerini yoksul köylülere dağıttığı için efsane kahramanı gibi anılmış, adına türküler yakılmıştır

"ÇAKIR'IN DESTANI" Dağlarca'nın şiir kitabı

ilgili madde Destan 5:199b

ÇAKIT SUYU Akdeniz Bölgesi; Pozantı ve Bolkar dağlarından inen kaynak sularının birleşmesiyle oluşur; Adana'nın batısında Seyhan baraj gölüne dökülür; uzunluğu 125 km

ilgili madde Adana 1:26a

ÇAKMA *bak.* **GÜNEY AFRİKA BABUNU**

ÇAKMAK, FEVZİ Türk asker ve siyaset adamı, 1876-1950

madde başlığı Çakmak 4:224b, görsel

ÇAKMAKTAŞI rengi gri ile siyah arasında değişen, ince taneli kuvars türü; sert ve çok yoğun bir mineraldir; yapısında büyük ölçüde silisyum ve bazı katışkılar bulunur; Taş Devri insanlarınca alet ve silah yapımında kullanılmıştır

ilgili maddeler
Ok ve yay 13:144b
Tarihöncesi aletler 17:46b vd.
Taş Devri 17:63b, 66a
Tekhücreli hayvanlar 17:110b

ÇAL Denizli'nin ilçesi; başlıca geçim kaynağı tarım, özellikle de bağcılıktır; daha önce bu ilçeye bağlı olan Bekilli bucağı 1987'de ayrı bir ilçe olarak örgütlendi ; nüf. (1990): ilçe 39.260, kasaba 4.704

ÇALAPALA, RAKIM Türk yazar, d. 1909; uzun yıllar gazetecilik yaptı ve çocuk dergilerini yönetti; eğitici çocuk kitapları ve öyküleriyle tanınır

ilgili madde Dergi 5:188b

"ÇALARDI BASEL'İN ÇANLARI" Aragon'un romanı

ilgili madde Aragon 1:312a

ÇALDIRAN Van'ın ilçesi; daha önce Muradiye ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 41.879, kasaba 4.780

ÇALDIRAN OVASI Doğu Anadolu Bölgesi

ilgili madde Van 18:291b, görsel

ÇALDIRAN SAVAŞI 1514

madde başlığı Çaldıran Savaşı 4:225b

ilgili maddeler
Safeviler 14:331b
Tunceli 17:317a
Yavuz Sultan Selim 19:118b

ÇALGI *bak.* **MÜZİK ALETİ**

ÇALGI YAĞMURU meteor yağmuru; en kolay izlenebilenlerden biridir

ilgili madde Meteor ve meteorit: tablo 12:174

ÇALI

madde başlığı Çalı 4:226b, görsel

ilgili maddeler
Ağaç 1:66a
Odun 13:126b
Orman 13:206a

•*çalı türleri, örn.* Açalya; Akasya; Kelebekçalısı; Kocayemiş; Mazı; Ormangülü; Ortanca

ÇALI ALAKARGASI

ilgili madde Alakarga 1:12b

ÇALI DOMUZU

ilgili madde Domuz 5:297b

ÇALIHOROZU *ya da* **Orman horozu**

ilgili madde Ormantavuğu 13:214a

ÇALIK, ŞADİ Türk heykelci, 1917-1979; Türk heykel sanatında soyut anlayışın ilk temsilcilerinden; İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'nde öğrenim gördü; bir inşaat demirinden oluşturduğu *Minimumizm* (1957) adlı soyut heykeliyle geniş yankı uyandırdı; yapıtlarında karşıt biçimleri uzlaştırmaya ve öğeleri en aza indirgemeye çalıştı; ODTÜ kampusundaki *Atatürk* (1966) heykeli başlıca yapıtlarındandır

ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:130a

ÇALI KARİDESİ

ilgili madde Karides ve teke 10:66b

ÇALIKÖPEĞİ

ilgili madde Köpek 11:47b

ÇALIKUŞU kuş

madde başlığı Çalıkuşu 4:227a, görsel

"ÇALIKUŞU" Güntekin'in romanı

ilgili maddeler
Güntekin 7:300b, 301b
Milli Edebiyat 12:221a

ÇALILIK alçak boylu, kalın yapraklı, her-

demyeşil çalılardan oluşan alan; özellikle yazların kuru ve sıcak, kışların serin ve yağışlı geçtiği kıyı bölgelerinde yaygındır; Avustralya'nın batısı ile Kuzey ve Güney Amerika'da da görülmekle birlikte daha çok Akdeniz bitki örtüsü olarak bilinir
ilgili madde Orman 13:206a

ÇALILIK TİFÜSÜ *ya da* **Çuçugamuşi hastalığı**
ilgili madde Tifüs 17:197a

ÇALI MERCANI
ilgili madde Mercan: görsel 12:148

ÇALIMSI LİKEN
ilgili madde Liken 11:254b

ÇALIŞMA
madde başlığı Çalışma ve işgücü 4:228a, görsel
ilgili madde Sendika 15:11a vd.

ÇALITAVUĞU Kuzey Amerika'da yaşayan uzun tüylü ormantavuğu
ilgili madde Ormantavuğu 13:215a

ÇALLI, İBRAHİM Türk ressam, 1882-1960
madde başlığı Çallı 4:230a, görsel
•"Bir Balo Gecesi"

ÇALPARA hayvan
ilgili madde Yengeç 19:144a

ÇALPARA *ya da* **Şakşak** müzik aleti
ilgili madde Vurmalı çalgılar 19:37b

ÇALTI SUYU Doğu Anadolu Bölgesi; Fırat Irmağı'nın kollarından; uzunluğu 143 km
ilgili maddeler
İç Anadolu Bölgesi 8:269b
Sivas 15:263a

ÇAM
madde başlığı Çam 4:231b, görsel
ilgili maddeler
Ağaç 1:66a
Budama 4:36a
Kreozot 11:74a
Odun 13:129a
Reçine 14:205b vd.
Tohum 17:228a
•Kara çam; Kızıl çam; Sarı çam; Veymut çamı

ÇAMALTI TUZLASI İzmir; devlet eliyle işletilir ve Türkiye'nin toplam tuz üretiminin %40'ını karşılar; tuzlanın kuzeyindeki lagün birçok kuş türünün üreme ve konaklama alanıdır
ilgili madde İzmir 9:175a

ÇAMARDI Niğde'nin ilçesi; topraklarının tümünü Aladağlar kapladığından tarım olanakları kısıtlıdır; daha çok hayvancılık yapılır; nüf. (1990): ilçe 21.432, kasaba 5.179

ÇAMAŞ Ordu'nun ilçesi; daha önce Fatsa ilçesine bağlı bir bucakken 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 15.311, kasaba 10.430

ÇAMAŞIR KURUTMA MAKİNESİ
ilgili madde Çamaşır yıkama: görsel 4:234

ÇAMAŞIR MAKİNESİ
ana madde Çamaşır yıkama 4:233b, görsel
ilgili madde Elektronik: görsel 6:125

ÇAMAŞIR SODASI *bak.* **SODYUM KARBONAT**

ÇAMAŞIR YIKAMA
madde başlığı Çamaşır yıkama 4:233a, görsel

ÇAM BAŞTANKARASI
ilgili madde Baştankara 3:69b, görsel

ÇAMBEL, HALET Türk kadın arkeolog, d. 1916; tarihöncesi arkeoloji alanında en yetkili uzmanlardandır; bu konuyla uğraşan kadroların yetişmesinde ve bir tarihöncesi arkeoloji laboratuvarının kurulmasında büyük emeği geçti; İÖ 7. yy'a tarihlendirilen Karatepe-Aslantaş yerleşmesini ve Çayönü'nde 9.000 yıl öncesinden kalma bir köyü ortaya çıkardı

ÇAMÇAK sazangiller familyasından, Avrupa ve Batı Asya'ya dağılmış tatlı su balığı; uzunluğu 15-40 cm arasında, rengi sarımsı yeşil, yüzgeçleri kırmızıdır
ilgili maddeler
Balık: görsel 2:308
Kızılkanat 19:248a

ÇAMELİ Denizli'nin ilçesi; Akdeniz Bölgesi sınırları içinde, dağlık bir alanda yer alır; başlıca geçim kaynağı ormancılıktır; nüf. (1990): ilçe 20.379, kasaba 3.043

ÇAM ESANSI
ilgili madde Reçine 14:206a

ÇAMFISTIĞI
ilgili maddeler
Çam 4:233a
İzmir 9:173a

ÇAMGİLLER iğneyapraklılardan 10 ağaç cinsini içeren familya
•Ardıç; Çam; Duglaskönarı; Köknar; Ladin; Melez; Sedir; Suga

ÇAM KELEBEĞİ
ilgili madde Güve 7:308b

ÇAM KESEBÖCEĞİ
ilgili madde Hayvan davranışı 8:106b

ÇAMLIBEL, FARUK NAFİZ Türk şair, 1898-1973; Hecenin Beş Şairi olarak bilinen topluluğun temsilcilerindendir; gazetecilik, öğretmenlik ve milletvekilliği yaptı; ilk şiirlerini aruzla yazdı, sonradan Milli Edebiyat akımının etkisiyle hece veznine yöneldi; duyarlı ve akıcı bir üslupla yazdığı şiirlerinin en tanınmış örnekleri "Çoban Çeşmesi" ve "Han Duvarları"dır
ilgili maddeler
Hecenin Beş Şairi 8:115a
Milli Edebiyat 12:221a
Türk edebiyatı: görsel 18:40

ÇAMLIBEL DAĞLARI İç Anadolu Bölgesi; Sivas ve Tokat illeri arasında sıradağ; en yüksek noktası 2.052 m

"ÇAMLICA'DAKİ ENİŞTEMİZ" Hisar'ın romanı
ilgili madde Hisar 8:185b

ÇAMLIDERE Ankara'nın ilçesi; toprakları Köroğlu Dağları'yla engebelenmiştir; temel geçim kaynakları ormancılık ve arıcılıktır; nüf. (1990): ilçe 19.365, kasaba 10.075

ÇAMLIDERE BARAJI Bayındır, Ankara
ilgili madde Baraj: tablo 3:36

ÇAMLIHEMŞİN Rize'nin ilçesi; Kaçkar Dağları topraklarının tümünü kaplar; mera hayvancılığı başlıca geçim kaynağıdır; nüf. (1990): ilçe 10.566, kasaba 2.829
ilgili madde Rize 14:248a, görsel

ÇAMOLUK Giresun'un ilçesi; daha önce Alucra ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 10.641, kasaba 1.794

ÇAMOROLAR İspanyollar, Filipinliler ve başka topluluklarla karışmış Endonezya kökenli halk; Guam Adası'nda yaşarlar
ilgili madde Pasifik Adaları 14:20a
•Guam

ÇAMPA KRALLIĞI Çinhindi'nde eski krallık
ilgili madde Angkor 1:272b

ÇAM REÇİNESİ *bak.* **KOLOFAN**

ÇAMSAKIZI *bak.* **TEREBENTİN**

ÇAMUKA
madde başlığı Gümüşbalığı ve çamuka 7:257a

ÇAMURCUN
ilgili madde Ördek 13:275b

ÇAMURŞEYTANI
ilgili madde Semender 15:117b

ÇAMURTAŞI *bak.* **ŞEYL**

ÇAN Çanakkale'nin ilçesi; engebeli ve sık ormanlarla kaplı bir bölgede bulunan ilçenin başlıca tarım alanı Çan Ovası'dır; Türkiye'nin en büyük seramik fabrikası burada kurulmuştur; ayrıca kerestecilik, madencilik, halı ve kilim dokumacılığı önem taşır; nüf. (1990): ilçe 51.713, kasaba 23.855

ÇAN sesli haberleşme aracı
madde başlığı Çan 4:235a, görsel

ÇANAK çiçeklerde, çanakyaprakların birleşmesiyle oluşan bölüm; çiçek tomurcuğunu tümüyle saran bu koruyucu kılıf, açılmış çiçekte taç bölümünün oturduğu yeşil bir çanağı andırır
ilgili madde Çiçek 4:294a, görsel

ÇANAK ANTEN *bak.* **UYDU ANTENİ**

ÇANAKÇI Giresun'un ilçesi; daha önce Görele ilçesine bağlı bir bucakken 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 17.327, kasaba 6.264

ÇANAK ÇÖMLEK
madde başlığı Çanak çömlek 4:237a, görsel
ilgili maddeler
Arkeoloji 2:22b
Boğazköy 3:266a
İngiltere: Erken Tunç Çağı: görsel 9:37
Seramik 15:132a, 132b
Tarihöncesi aletler 17:45b
Taş Devri 17:66b
Uzakdoğu sanatı 18:240b, 241a
•Çin porseleni; Porselen

ÇANAKKALE il
madde başlığı Çanakkale 4:242a, görsel, harita

ÇANAKKALE kent
ana madde Çanakkale 4:245b, görsel

ÇANAKKALE BOĞAZI Yunan mitolojisinde **Hellespontos** Türkiye
madde başlığı Çanakkale Boğazı 4:246a, görsel
ilgili maddeler
Altın Post 1:190b
Boğazlar Sorunu 3:266b
Çanakkale Savaşları 4:247a vd.
Çanakkale 4:242a vd.
Ege Denizi 6:63a
Hero ile Leandros 8:134b
Kserkses 11:83a
Marmara Denizi 12:72b

"ÇANAKKALE DESTANI" Dağlarca'nın şiir kitabı
ilgili madde Dağlarca 5:60b

ÇANAKKALE SAVAŞLARI 1915
madde başlığı Çanakkale Savaşları 4:247a, görsel
ilgili maddeler
Atatürk 2:11a
Çanakkale 4:244a

ÇANAKKALE ŞEHİTLERİ ANITI Çanakkale Savaşları'nda ölen Türk askerlerinin anısına yapılan anıt; Gelibolu Yarımada-

sı'nın Hisarlık Burnu'nda, 39,75 m yüksekliğindedir; mimarlığını Doğan Erginbaş ve İsmail Utkular'ın üstlendikleri anıtın yapımına 1954'te başlandı, 1960'ta bitirildi; 1971'de, Çanakkale Savaşları'ndan kalan silah, harita ve fotoğrafların sergilendiği bir müze eklendi

ÇANAKYAPRAK bir çiçeğin en dış halkasını oluşturan, genelikle yeşil renkli yaprakların her biri
ilgili maddeler
Çiçek 4:294a, görsel
Meyve 12:183b

ÇANÇİÇEĞİ
madde başlığı Çançiçeği 4:248a, görsel

ÇANDARLI AİLESİ devlet adamları yetiştirmiş Osmanlı ailesi
madde başlığı Çandarlı Ailesi 4:249a

ÇANDARLI ALİ PAŞA Osmanlı veziri, ö. 1406
ana madde Çandarlı Ailesi 4:249b
ilgili maddeler
Murad 12:311a
Yıldırım Bayezid 19:169a

ÇANDARLI HALİL PAŞA Osmanlı sadrazamı, ö. 1453
ana madde Çandarlı Ailesi 4:250a

ÇANDARLI İBRAHİM PAŞA Osmanlı sadrazamı, ö. 1429
ana madde Çandarlı Ailesi 4:249b

ÇANDARLI İBRAHİM PAŞA Osmanlı sadrazamı, 1429-99
ana madde Çandarlı Ailesi 4:250a

ÇANDARLI KÖRFEZİ Ege Bölgesi; İzmir Körfezi'nin kuzeyinde; kuzey ve güney burunları arasındaki uzaklık 20 km'dir; Bakırçay bu körfeze dökülür; çevresinde Aliağa, Çandarlı, Yeni Foça gibi yerleşmeler kurulmuştur ve girintili çıkıntılı kıyılarında turizme elverişli birçok koy vardır

ÇANDIR Yozgat'ın ilçesi; daha önce Çayıralan ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 11.317, kasaba 8.432

ÇAN HAYVANI
ilgili madde Tekhücreli hayvanlar 17:110b

ÇANKAYA Ankara'nın ilçesi; anakent sınırları içindedir; TBMM binası, Cumhurbaşkanlığı konutu ve büyükelçilikler bu semtte toplanmıştır; nüf. (1990): ilçe 714.330, kent 712.304

"ÇANKAYA" Atay'ın anı kitabı
ilgili madde Atay 2:132a

ÇAN KAY-ŞEK Çinli devlet adamı, 1887-1975
madde başlığı Çan Kay-Şek 4:250b, görsel
ilgili maddeler
Çin Halk Cumhuriyeti 4:321b vd.
Kanton 9:333b
Mao Çe-Tung 12:55b vd.
Tayvan 17:97b vd.

ÇANKIRI il
madde başlığı Çankırı 4:251a, görsel, harita
ilgili madde Kaya mezarları 10:120b

ÇANKIRI kent
ana madde Çankırı 4:253b, görsel

ÇANKIRI ULUCAMİSİ Çankırı
ilgili madde Çankırı: görsel 4:252

ÇAN KULESİ genellikle bir kilisenin bitişiğinde ya da yakınında yapılan kule; üst bölümüne bir ya da birkaç çan yerleştirilir; başlangıçta Pisa Kulesi gibi silindir biçiminde yapılırdı; sonraları Venedik'teki San Marco Bazilikası'nda olduğu gibi kare kesit benimsendi
ilgili maddeler
Floransa 6:316b, görsel
Pisa 14:82b, görsel
Venedik 18:314a

ÇANKUŞU aralarında hiçbir akrabalık ilişkisi olmayan birçok kuşa, çan sesini andıran çınlamalı ötüşlerinden dolayı verilen ad; Orta ve Güney Amerika'daki bazı kotinga türleri ile Avustralya ve Yeni Zelanda'da yaşayan birçok kuş bu adla anılır
ilgili madde Balkuşu 3:10a

"ÇANLAR KİMİN İÇİN ÇALIYOR" Hemingway'in romanı
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:225b
Hemingway 8:125a

ÇAP
ilgili madde Matematik 12:98a

ÇAPA denizcilik *bak.* **DEMİR**

ÇAPA tarım aleti; toprağı havalandırmak ve zararlı otları temizlemek için kullanılır
ilgili maddeler
Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:276b
Tarım makineleri 17:19a
Tarım tarihi 17:26a, 29a

ÇAPAK metalurji
ilgili madde Döküm 5:304a

ÇAPAKBALIĞI sazangiller familyasından tatlı su balığı; solucanlar, yumuşakçalar ve öbür hayvanlarla beslenir; sırtı mavimsi ya da esmer, gövdesi gümüş rengindedir; uzunluğu 30-50 cm'yi bulur

ÇAPAKÇUR *bak.* **BİNGÖL**

ÇAPAN, CEVAT Türk şair, tiyatro eleştirmeni ve çevirmen, d. 1933; şiirlerinde umut ve yaşama sevinci gibi duygular egemendir; edebiyat dergilerinde yayımlanan başarılı şiir çevirileriyle dikkati çekti; *Dön Güvercin Dön* adlı ilk şiir kitabıyla 1986 Behçet Necatigil Şiir Ödülü'nü kazandı

ÇAPANOĞLU AYAKLANMASI 1920
ilgili madde Yozgat 19:193a

ÇAPARİ
ilgili madde Balıkçılık 2:322a

ÇAPATTİ
ilgili maddeler
Aşçılık 2:97b, görsel
Hindistan 8:167b

ÇAPEK, KAREL Çekoslovak yazar, 1890-1938; insana benzer bir makine için ilk kez "robot" terimini kullandı; yapıtlarında demokrasi ve adalet kavramlarını vurguladı; öykülerinin bir bölümü Türkçe'de *Kaybolan Bacak* (1953) adıyla yayımlandı
ilgili maddeler
Bilimkurgu 3:189a
Robot 14:251a

ÇAPRAZ BULMACA
madde başlığı Çapraz bulmaca 4:253b, görsel

ÇAPRAZ DÖLLENME bitkilerde, aynı türün iki ayrı bireyinden gelen erkek ve dişi üreme hücrelerinin birleşmesi; bu döllenme biçimi, daha büyük bir gen çeşitliliği sağladığı için türlerin çevreye uyum yeteneğini ve doğal seçme sürecinde varlığını koruma şansını artırır
ilgili madde Gül 7:252b

ÇAPRAZGAGA
madde başlığı Çaprazgaga 4:254a
ilgili maddeler
İspinozgiller 9:111b
Kuş 11:122b, görsel

ÇAPRAZLAMA biyoloji; birbirine yakın, ama genetik yapıları farklı bitki ve hayvan türleri arasında döllenmeyi sağlayarak melez bireyler elde etme yöntemi; bilimsel araştırmalarda ve genellikle daha üstün nitelikli soyların elde edilmesini amaçlayan bitki ve hayvan ıslahında uygulanır
ilgili madde Mendel 12:145a

ÇAPRAZLAMA edebiyat *bak.* **AKİS**

ÇAPRAZ TONOZ *ya da* **Haç tonoz**
ilgili maddeler
Kemer 10:161b
Tonoz 17:238b, görsel

ÇAPRAZ TOZLAŞMA
ilgili maddeler
Ebegümeci 6:37a
Sarısalkım 15:64b
Tozlaşma 17:264b

ÇAPULA genellikle Karadeniz Bölgesi'nde giyilen bir tür erkek ayakkabısı
ilgili madde Ayakkabı ve ayakkabıcılık 2:219b

ÇARCOU Türkmenistan SSC
ilgili madde Türkmenistan 18:107a

ÇAR ÇANI Moskova, SSCB
ilgili maddeler
Çan 4:237a
Moskova 12:278b

ÇARDAK Denizli'nin ilçesi; temel geçim kaynakları tarım ve madenciliktir; sınırları içindeki Acıgöl'ün sularından, özellikle cam ve deterjan yapımında kullanılan sodyum sülfat elde edilir; nüf. (1990): ilçe 11.818, kasaba 3.733
ilgili madde Denizli 5:168a

ÇARDAKKUŞU
madde başlığı Çardakkuşu 4:254b, görsel

ÇARDAŞ Macarlar'ın ulusal halk dansı
ilgili madde Dans 5:82a

ÇARIK yüksek konçlu erkek ayakkabısı
ilgili madde Ayakkabı ve ayakkabıcılık 2:219a

ÇARK buharlı gemilerde, buhar gücüyle dönerek geminin yol almasını sağlayan büyük tekerlek; eskiden, özellikle ırmaklarda çalışan gemilerin hemen hepsi çarklıydı; geminin arkasında ya da yanlarında bulunan bu çarklar güçlü akıntılarda ve fırtınada kolayca kırıldığı için bugün yerini uskur denen pervaneye bırakmıştır
ilgili madde Gemi motoru 7:110a vd.
•Dişli çark

ÇARKIFELEK bitki
madde başlığı Çarkıfelek 4:255b, görsel
ilgili madde Tırmanıcı bitkiler 17:190a

ÇARKIFELEK mekanik
ilgili madde Jet motoru: görsel 9:214

ÇARLIK BALESİ *bak.* **KİROV BALESİ**

ÇARLİSTON biber
ilgili madde Biber 3:173a

ÇARLİSTON caz ritminde, hızlı dans; Siyah Amerikalılar'ın müziğinden kaynaklanmıştır; 1920'lerde çok yaygındı; baş parmakların içe, topukların dışa dönük olduğu adımlar ve bacakların ara sıra yanlara savrulması temel hareketlerdir

ÇARMIHA GERME eskiden uygulanan cezalandırma yöntemi; suçlu, kollarından ve bacaklarından bir direğe çivilenerek

ölünceye kadar orada tutulurdu; tarihte en bilinen örneği, İS y. 32'de Yahuda'nın Romalı valisi Pontius Pilate'nin emriyle Hz. İsa'nın çarmıha gerilişidir
ilgili maddeler
Havariler 8:85a
İsa, Hz. 9:82a
ÇARPAN matematik
ilgili maddeler
Aritmetik 2:11b
Bölme 3:12a vd.
Çarpma 4:259b vd.
ÇARPANA en basit dokuma tezgâhı ve bu tezgâhta dokunan dokumaların ortak adı; örme ve dokuma teknikleri birlikte uygulanır; çarpananın bir ucu yer kazığına, çözgü ipliklerinin ucu da dokumacının beline ya da sabit bir yere bağlıdır; daha çok kemer, kuşak, ip gibi dar ve uzun dokumalar için elverişlidir
ilgili madde Çorum 5:44b
ÇARPAN BALIKLAR
madde başlığı Çarpan balıklar 4:256a, görsel
ilgili madde Elektrikli balıklar 6:112a
ÇARPIM TABLOSU
ilgili maddeler
Aritmetik 2:11b
Cebir 4:142b vd.
Çarpma 4:259b
ÇARPMA
madde başlığı Çarpma 4:258a
ilgili maddeler
Aritmetik 2:11a vd.
Bölme 4:11a
Cebir 4:143a
Kesirler 10:187a
Logaritma 11:271a vd.
Matematik 12:103b
ÇARPMALI TÜRBİN
ilgili madde Türbin 18:23b, 24b
ÇARŞAF iki parçalı kadın giysisi
ilgili madde Giysi 7:176a
ÇARŞAMBA Samsun'un ilçesi; Türkiye'nin en verimli ovalarından biri olan Çarşamba Ovası ilçe sınırları içindedir; ayrıca doğal güzellikleri ve zengin balık varlığıyla turistlerin ilgisini çeken pek çok göl bulunur; nüf. (1990): ilçe 124.270, kasaba 38.863
ÇARŞAMBA ÇAYI Konya
ilgili maddeler
İç Anadolu Bölgesi 8:269b
Konya 10:328a
ÇARŞAMBA DİVANI Osmanlı Devleti'nde, İstanbul'un sorunlarını görüşmek üzere sadrazamın başkanlığında toplanan divan
ilgili madde Divan 5:248b
ÇARŞAMBA OVASI Karadeniz Bölgesi
ilgili maddeler
Karadeniz Bölgesi 10:29b
Samsun 15:39a
ÇARŞI
ilgili maddeler
Bahreyn: görsel 2:282
Dükkân ve mağaza 5:332b, görsel
•Kapalı çarşı
ÇARŞI ARŞINI
ilgili madde Ölçme 13:267a
ÇARŞIBAŞI Trabzon'un ilçesi; daha önce Vakfıkebir ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 19.287 kasaba 6.002
ÇARTA üçgen biçiminde sığ bir gövdesi ve 14 perde bağlı bir sapı olan Türk halk müziği aleti
ilgili madde Halk müziği 8:17a
ÇARTİSTLER 19. yy ortalarında Çartizm hareketini başlatan İngiliz işçi sınıfı; bütün yetişkin erkeklere oy hakkı tanınması, seçilmek için mülk sahibi olma zorunluluğunun kaldırılması gibi isteklerini 1839'da bir dilekçeyle parlamentoya ilettiler; istekleri geri çevrilince büyük bir ayaklanma çıktı; 1842 ve 1848'deki dilekçeleri de reddedildi, ama isteklerinin çoğu sonradan gerçekleşti
ilgili maddeler
İngiltere 9:45b vd., görsel
Victoria 18:332b
ÇASLAVSKA, VERA Çek kadın jimnastikçi, d. 1942; 1950-60'larda toplam 22 madalya kazandı: 1959 Avrupa birinciliği; 1964 Tokyo Olimpiyatları'nda iki altın madalya ve en yüksek toplam puan; 1965 ve 1967 Dünya şampiyonalarında bütün jimnastik dallarında birincilik; 1968 Meksika Olimpiyatları'nda dört altın madalya
ÇAT Erzurum'un ilçesi; yüksek ve engebeli bir bölgede yer alır; halk geçimini hayvancılıktan sağlar; Dünya Bankası'nın finanse ettiği bir kalkınma projesinin kapsamındaki yörelerden biridir; nüf. (1990): ilçe 24.921, kasaba 3.878
ÇATAK Van'ın ilçesi; yüksek ve dağlık yöredeki yaylalarda hayvancılık ve mandıracılık yapılır; ünlü otlu peynir üretilir; nüf. (1990): ilçe 21.755, kasaba 4.270
ÇATAL uzun saplı büyük bir sofra çatalını andıran tarım aleti
ilgili madde Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:276b
ÇATALAĞZI TERMİK SANTRALI Zonguldak; 1946'da yapımına başlandı, 1949'da işletmeye açıldı; 1956'da Çatalağzı Elektrik İşletmesi'ne dönüştü ve sonradan eklenen yeni ünitelerle genişletildi
ilgili maddeler
Karadeniz Bölgesi 10:31b
Zonguldak 19:266b
ÇATALCA İstanbul'un ilçesi; yüzölçümü açısından ilin en büyük ilçesidir; İstanbul'un önemli su kaynaklarından Terkos Gölü bu ilçe sınırları içinde bulunur; nüf. (1990): ilçe 64.241, kasaba 11.550
ÇATAL ÇİVİ
ilgili madde Çivi ve vida 4:328b
ÇATALHÖYÜK Anadolu'da Cilalı Taş Devri yerleşmesi
madde başlığı Çatalhöyük 4:260a, görsel
ilgili maddeler
Bakır 2:287b
Çanak çömlek 4:237b
Kibele 10:249b
Tarım tarihi 17:22b
Taş Devri 17:67a
ÇATALKUYRUK BALİNA
ilgili madde Balina 2:330a vd., görsel
ÇATALLI YÜKLEYİCİ *bak.* **FORKLİFT**
ÇATALPINAR Ordu'nun ilçesi; daha önce Fatsa ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 17.165, kasaba 4.630
ÇATALZEYTİN Kastamonu'nun ilçesi; toprakları kuzeyden Karadeniz, güneyden Küre Dağları ile sınırlanmıştır; başlıca geçim kaynağı tarım, hayvancılık ve ormancılıktır; nüf. (1990): ilçe 11.910, kasaba 3.165
ÇATI inşaat
madde başlığı Çatı 4:261a, görsel
ilgili maddeler
İnşaat sanayisi 9:59b vd.
Kiremit 10:278b, görsel
ÇATI dilbilgisi
ilgili madde Fiil 6:286b
ÇATI AŞIĞI *bak.* **AŞIK**
ÇATI KAPLAMASI
ana madde Çatı 4:262a vd., görsel
ilgili maddeler
Arduvaz 1:324b
Asfalt 2:59b
Atık değerlendirme 2:140b
Çinko 4:325a
Kurşun 11:107b
ÇATI KEMİĞİ
ilgili maddeler
İskelet 9:90a, görsel
Kemikler, eklemler ve bağlar 10:163a
ÇATI OMURGASI *bak.* **MAHYA AŞIĞI**
ÇATIŞMA psikolojide, güçlü iki güdünün aynı anda çözümlenememesi ya da birbirine ters olmasıyla ortaya çıkan durum; bilinçaltındaki çatışmalar bunaltıya yol açabilir
ÇATLAK jeoloji
ilgili madde Kayaç 10:116b
ÇAVDAR
madde başlığı Çavdar 4:263a, görsel
ilgili maddeler
Alkol 1:155a
Ekmek 6:85b
Tahıl 16:295a
ÇAVDARHİSAR Kütahya'nın ilçesi; daha önce Emet ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 12.280 kasaba 4.035
ÇAVDARMAHMUZU bitkilerde asalak yaşayan asklımantar ve bu mantarın tahıllarda, özellikle çavdar başaklarında yol açtığı hastalık; mahmuzu andıran, uzun ve kıvrık, koyu renkli doku sertleşmeleri oluşturur; hastalıklı tahıllardan yapılmış yiyecekler insanlarda ve hayvanlarda ergotizm denen zehirlenme sonucunda ağır ve kalıcı sakatlıklara yol açabilir
ilgili madde Çavdar 4:263a
ÇAVDIR Burdur'un ilçesi; daha önce Gölhisar ilçesine bağlı bir bucakken 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 16.205, kasaba 3.886
ÇAVLAN
ilgili madde Çağlayan 4:222b
ÇAVULDUR Oğuz boyu; Üçoklar'ın Gök Han Oğulları kolundan; büyük bölümü 10. yy'da Mangışlak Yarımadası'na göç etti; 16. yy'da Kalmuklar'ın baskısıyla Kafkasya'ya çekildiler; çok küçük bir bölümü de Anadolu'ya geldi
ilgili madde Oğuzlar 13:133a
ÇAVUŞÇU GÖLÜ *ya da* **Ilgın Gölü** İç Anadolu Bölgesi; Ilgın kasabasının kuzeyinde; y.öl. 51 km²
ilgili madde Konya 10:328b
ÇAVUŞESKU, NİKOLAY Romanya devlet başkanı, 1918-89; 1930'larda komünist gençlik hareketine katıldı; 1965'te parti genel sekreterliğine, 1967'de Devlet Konseyi başkanlığına getirildi; 1974'te oluşturulan devlet başkanlığı makamına seçildi; ülkesini 24 yıl boyunca, baskıcı yöntemlerle yönetti; kanlı bir ayaklanmayla devrildi ve 3 Şubat 1989'da karısı Elena ile birlikte kur-

şuna dizildi
ilgili madde Romanya 14:279a
ÇAVUŞKUŞU *bak.* **İBİBİK**
ÇAVUŞTEPE Van-Hakkâri karayolu üzerinde, Çavuştepe köyünün doğusunda Urartu yerleşmesi; yapılan kazılarda bir saray, sarnıçlar, surlar, kuleler, mahzenler ve bir tapınak bulundu; tapınağın yazıtında Urartu tanrısı İrmunişi'ye adandığı yazılıdır; bu kale kenti İÖ 7. yy'ın sonunda İskitler'in eline geçti
ilgili maddeler
Saray 15:58b
Urartular: görsel 18:213
Van 18:292b
ÇAY bitki
madde başlığı Çay 4:264a, görsel
ilgili maddeler
Alkaloit 1:153b
Çin Halk Cumhuriyeti 4:315a, görsel
Karadeniz Bölgesi 10:31a
Rize 14:248b vd., görsel
Sri Lanka: görsel 16:130
•Yerba mate
ÇAY Afyonkarahisar'ın ilçesi; topraklarının büyük bölümü dağlarla kaplıdır; ilçe merkezi olan Çay kasabasındaki birkaç sanayi kuruluşu dışında, ekonomisi tarıma dayanır; nüf. (1990): ilçe 43.582, kasaba 14.147
ÇAY küçük akarsu
ilgili madde Akarsu 1:101b vd.
ÇAY içecek
ana madde Çay 4:266b
ÇAY BAHÇESİ
ilgili madde Uzakdoğu sanatı 18:241b
ÇAYBAŞI Ordu'nun ilçesi; daha önce Ünye ilçesine bağlı bir bucakken 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 21.721, kasaba 6.526
ÇAYCUMA Zonguldak'ın ilçesi; düz bir bölgede kurulduğundan tarım oldukça gelişmiştir; ayrıca kıyı kesimlerde ticari balıkçılık yapılır; nüf. (1990): ilçe 105.586, kasaba 13.308
ÇAYDA ÇIRA halk oyunu
ilgili maddeler
Dans 5:82a
Elazığ 6:99a
ÇAYELİ Rize'nin ilçesi; topraklarının büyük bölümü Rize Dağları'yla kaplıdır; ekonomisi çay üretimine ve hayvancılığa dayanır; nüf. (1990): ilçe 51.751, kasaba 14.947
ÇAYGİLLER ılıman ve tropik bölgelerde dağılmış 25 kadar ağaç ve çalı cinsini içeren bitki familyası
•Çay; Kamelya
ÇAYIR
madde başlığı Çayır 4:267b
ilgili maddeler
Çevrebilim: görsel 4:280
Ova 13:255a
ÇAYIRALAN Yozgat'ın ilçesi; topraklarının büyük bölümü dağlık, doğu kesimi orman örtüsünce zengindir; ekonomisi tarım, hayvancılık ve ormancılığa dayanır; nüf. (1990): ilçe 24.381, kasaba 7.644
ÇAYIR ÇEKİRGESİ *ya da* **Yeşil çekirge**
ilgili madde Çekirge 4:273a
ÇAYIR KENESİ
ilgili madde Kene 10:167a
ÇAYIRLI Erzincan'ın ilçesi; oldukça yüksek bir yörede bulunduğundan tarıma elverişli topraklar azdır; daha çok hayvancılık yapılır; nüf. (1990): ilçe 21.116, kasaba 7.076
ÇAYIRLIK daha çok otsu bitkilerden oluşan, seyrek olarak çalıların ve ağaçların yer aldığı alan; yaygın tarıma geçilmeden önce dünyadaki karaların yaklaşık yarısı çayırlıktı
•Savan
ÇAYIR MANTARI
ilgili madde Mantarlar 12:53a
ÇAYIR MARMOTU
ana madde Marmot 12:76b, görsel
ÇAYIRPAPATYASI
ilgili maddeler
Çiçek: görsel 4:298
Papatya 13:311b
ÇAYIRTAVUĞU
ilgili madde Ormantavuğu 13:215a, görsel
ÇAYIR TUYGUNU
ilgili madde Tuygun 18:15b, görsel
ÇAYIR ÜÇGÜLÜ
ilgili madde Üçgül 18:263a
ÇAYKARA Trabzon'un ilçesi; zengin ormanlarla kaplı dağlık bir bölgede yer alır; ilçe ekonomisi hayvancılığa dayanır; nüf. (1990): ilçe 21.660, kasaba 2.250
ÇAYKOVSKİ, PETER İLİÇ Rus besteci, 1840-93
madde başlığı Çaykovski 4:268a, görsel
ilgili maddeler
Bale 2:299a
Müzik 13:19a
Senfoni 15:126b
ÇAYLAK
madde başlığı Çaylak 4:269a, görsel
ÇAYÖNÜ Diyarbakır'ın Ergani ilçesinde höyük; Anadolu'da bugüne kadar saptanabilmiş yerleşmelerin en eskisidir; İÖ 7250-6750 arasına tarihlendirilir; yapılan kazılarda, Çayönü insanlarının taş, kerpiç ve çakmaktaşı kullandıkları, buğday tarımı yaptıkları, köpek, koyun ve keçiyi evcilleştirdikleri anlaşılmıştır
ilgili maddeler
Bakır 2:287b
Diyarbakır 5:253b, 254b vd.
Taş Devri 17:67a
ÇAY YASASI 1773
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:208a vd.
Çay 4:267a
ÇEÇE SİNEĞİ
madde başlığı Çeçe sineği 4:270a, görsel
ilgili maddeler
Asalak ve çürükçül canlılar 2:53b
Mikroplar 12:214a
Uyku hastalığı 18:233b
ÇEDAR peynir
ilgili madde Peynir 14:67b
ÇEDİK eskiden giyilen kısa konçlu ayakkabı
ilgili madde Ayakkabı ve ayakkabıcılık 2:219b
ÇEHOV, ANTON PAVLOVİÇ Rus yazar, 1860-1904
madde başlığı Çehov 4:270b, görsel
ana madde Rus edebiyatı 14:302b, görsel
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:19a
Tiyatro sanatı 17:215b
ÇEK
ilgili maddeler
Alışveriş 1:149a
Bankalar ve bankacılık 3:25b
Para 13:315a
ÇEKÇEK ulaşım aracı
ilgili madde Ulaşım 18:180a
ÇEKEREK Yozgat'ın ilçesi; Bozok Yaylası üzerindedir; Çekerek Çayı'nın çevresindeki düzlüklerde tarım, yüksek kesimlerde hayvancılık yapılır; nüf. (1990): ilçe 38.420, kasaba 10.399
ÇEKEREK ÇAYI Yeşilırmak'ın kolu
ilgili madde Yeşilırmak 19:160b
ÇEK HESABI *bak.* **VADESİZ TASARRUF HESABI**
ÇEKİ eski kütle (ağırlık) birimi; değeri zaman içinde değişmiştir; bugün yalnızca odun tartmak için kullanılır ve 250 kg olarak kabul edilir
ilgili madde Ölçme 13:267a
ÇEKİCİ MOTOR
ilgili madde Havacılık tarihi 8:61a
ÇEKİÇ alet
ilgili maddeler
Marangozluk 12:58b, görsel
Tarihöncesi aletler: görsel 17:46
Truva: görsel 17:302
ÇEKİÇ silah *bak.* **HOROZ**
ÇEKİÇ ATMA küre biçimli bir ağırlığın fırlatılarak atıldığı alan sporu
ilgili madde Atletizm 2:147b
ÇEKİÇBALIĞI sıcak ve ılık sularda yaşayan köpekbalığı türü; adını, iki yana doğru çıkıntı yaparak çekici andıran başından alır; burun delikleri ile gözleri bu çıkıntıların ucundadır; öbür balıklarla beslenir, insanlara da saldırır
ilgili madde Köpekbalığı 11:53b, görsel
ÇEKİÇ KEMİĞİ
ilgili madde Kulak 11:95b, görsel
ÇEKİM KUVVETİ *bak.* **KÜTLEÇEKİM KUVVETİ**
ÇEKİNİK GEN
ilgili maddeler
Albino 1:139a
Kalıtım ve genetik 9:282b vd.
ÇEKİRDEK biyoloji; hücrenin genleri taşıyan bölümü; çoğu hücrenin tek bir çekirdeği vardır; büyüme ve bölünme gibi etkinlikleri denetler; hücrenin öbür bölümlerinden çekirdek zarıyla ayrılır
ilgili maddeler
Canlılar: görsel 4:125
Çiçek 4:299a
Hücre 8:221b, görsel
ÇEKİRDEK atom fiziği; atomun en içteki yoğun kütleli bölümü; atom kütlesinin % 99,9'unu oluşturur; artı yüklü protonlar ile yüksüz nötronları içerir; elektronlar, bu kütlenin çekim kuvvetiyle çekirdeğin çevresinde dolanır
ana madde Atom 2:155b vd., görsel
ilgili maddeler
Bohr 3:268b
Bulutsu 4:58a
Heisenberg 8:117b
Nükleer enerji 13:118b vd.
Parçacık hızlandırıcıları 13:325b
Radyoaktiflik 14:182a
Rutherford 14:307a
•Nötron; Proton
ÇEKİRDEK jeoloji ve astrofizik; Dünya'nın, öbür gezegenlerin ve bazı yıldızların mer-

kezindeki yoğun kütle
ilgili maddeler
Dünya 6:12a
Güneş: görsel 7:267
Jüpiter 9:229b
Neptün 13:56a
Satürn 15:73b
Uranüs 18:209a
•Yerçekirdeği
ÇEKİRDEK AİLE
ilgili madde Aile 1:96a
ÇEKİRDEK BÖLÜNMESİ *ya da* **Fisyon** bir atom çekirdeğinin genellikle iki parçaya bölünmesi; çok büyük miktarda enerjinin açığa çıkmasını sağlayan bu bölünme, atom bombalarının ve nükleer reaktörlerin temelidir
ana madde Nükleer enerji 13:118b vd., görsel
ilgili maddeler
Atom 2:157b, görsel
Nötron 13:112a
ÇEKİRDEKÇİK
ilgili madde Hücre: görsel 8:222
ÇEKİRDEK KAYNAŞMASI *ya da* **Füzyon** hafif elementlerin çekirdeklerinin birleşerek daha ağır bir elementin çekirdeğini oluşturması; bu süreçte çok büyük bir enerji açığa çıkar; yıldızların ışıma enerjisi ve hidrojen bombalarının gücü çekirdek kaynaşmasından doğar
ana madde Nükleer enerji 13:122b vd.
ilgili maddeler
Atmosfer 2:153a
Bomba 3:285a
Güneş sistemi 7:272a
Hidrojen 8:158a
Madde 11:311b
Nötron 13:112a
ÇEKİRDEK KUVVETİ
ilgili madde Temel parçacıklar 17:143a
ÇEKİRDEK PARÇACIĞI *bak.* **NÜKLEON**
ÇEKİRDEKSİZ ÜZÜM
ilgili madde Meyve 12:185a
ÇEKİRDEK TEPKİMESİ *bak.* **NÜKLEER TEPKİME**
ÇEKİRGE
madde başlığı Çekirge 4:271b, görsel
ilgili maddeler
Böcek 3:332a, görsel
Cırcırböceği 3:186b, 4:187a
Hayvan göçü 8:109b
ÇEKİRGEKUŞU *ya da* **Örümcekkuşu** *ya da* **Kasapkuşu**
madde başlığı Çekirgekuşu 4:273b, görsel
ÇEKLER halk
ilgili maddeler
Çekoslovakya 4:274b
Slavlar 15:291b, 291a
ÇEKME metalurji
ilgili madde Alüminyum 1:192b
ÇEKME MAKİNESİ dokumacılık
ilgili maddeler
Dokumacılık 5:280a
Keten 10:199b
ÇEKMEN *ya da* **Vantuz**
ilgili maddeler
Ahtapot 1:93b
Denizyıldızı 5:183a
Sülük 16:200a
Vantuzbalığı 18:303b
ÇEKOSLOVAKYA
madde başlığı Çekoslovakya 4:274a, görsel, harita
ilgili maddeler
Almanya 1:171b
Avusturya İmparatorluğu 2:209a
Birinci Dünya Savaşı 3:210b
Slavlar 15:291b
•*bölgeler ve kentler, örn.* Bohemya; Moravya; Prag
ÇEKTİRİ denizcilik
ilgili madde Gemi ve gemi yapımı 7:114a
ÇELEBİ Kırıkkale'nin ilçesi; daha önce Ankara'nın Keskin ilçesine bağlı bir bucaktı, 1990'da Kırıkkale'ye bağlı bir ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 9.415, kasaba 4.068
ÇELEBİ, ALİ Türk ressam, d. 1904; Türkiye'de modern resmin ilk temsilcilerinden; Dışavurumculuk, Kübizm ve Yapımcılık'ı kendine özgü bir yorumla birleştirdi; tablolarında gözlem, desen ve biçimsel öğeler ön plana çıkar
ÇELEBİ SULTAN MEHMED *bak.* **MEHMED I**
ÇELESTA orkestralarda kullanılan vurmalı çalgı; dik duran bir piyanoyu andırır; 1886'da Fransız Auguste Mustel tarafından icat edildi; bir klavye ile metal çubuklardan oluşur; çalışma ilkesi piyano gibidir; ses aralığı dört oktavdır
ilgili madde Vurmalı çalgılar 19:36a
ÇELİK
madde başlığı Demir ve çelik 5:127a, görsel
ilgili maddeler
Alaşım 1:135a vd.
Aşındırıcı: tablo 2:105
Bessemer 3:153a
Gemi yapımı 7:119a
Gökdelen 7:196a
Manganez 12:41b
Oymabaskı 13:259b
Pas 14:16a
Tarihöncesi aletler 17:48a
Teknoloji 17:121a
Toledo 17:235b
ÇELİK BANDO müzikçilerin, boş bidon ve varillerden yapılmış müzik aletlerini çaldıkları topluluk; enine kesilen bir bidonun yüzeyi dışından dövülerek, bazı bölümleri çukurlaştırılır ve lastik uçlu çubuklarla çalınır; içbükey yüzdeki bölümlerin büyüklüğü ve eğrilik derecesi çıkacak sesin niteliğini belirler; Trinidad'da ortaya çıkmıştır
ilgili madde Trinidad ve Tobago 17:289a vd.
ÇELİKBAŞ gövdesi kara beneklerle kaplı, yanında kırmızımsı bir çizgi olan göçmen alabalık; oldukça yükseğe sıçradığı ve oltaya takıldığında çok direndiği için spor amacıyla avlanır; ağırlığı 3 kg dolayındadır
ilgili madde Alabalık 1:128a
ÇELİK CİĞER solunum güçlüğü çeken hastalarda kanı oksijenlemek için kullanılan yapay solunum aygıtı
ilgili maddeler
Akciğer: görsel 1:107
Tıp 17:185b
ÇELİKÇOMAK OYUNU Avrupa ve Amerika'da yaygın açık alan oyunu; başlangıcı 17. yy'a kadar uzanır; 1 m uzunluğunda bir çomak ve uçları hafifçe sivriltilmiş 2,5-5 cm kalınlığında, 10-15 cm uzunluğunda bir çelikle oynanır; yere konan çelik, çomakla vurularak havalandırılır; havadayken ikinci bir vuruşla daha uzağa gitmesi için uğraşılır; Türkiye'de daha çok çocukların oynadığı bir oyundur
ÇELİKHAN Adıyaman'ın ilçesi; toprakларının büyük bölümü Malatya Dağları ile kaplıdır; başlıca geçim kaynağı hayvancılıktır; nüf. (1990): ilçe 21.391, kasaba 8.030
ÇELİKLEME bitki üretme yöntemi
ilgili maddeler
Bahçecilik ve bahçe mimarlığı: görsel 2:274
Begonya 3:117b
Zeytin 19:251a
ÇELLO *bak.* **VİYOLONSEL**
ÇELME demiryollarında güvenlik düzeneği
ilgili madde Metro 12:178b
ÇELTİK Konya'nın ilçesi; daha önce Yunak ilçesine bağlı bir bucakken 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 17.201, kasaba 4.266
ÇELTİKÇİ kuş *bak.* **AYNAK**
ÇELTİKÇİ Burdur'un ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 10.266, kasaba 2.911
ÇELTİK TARLASI sulu pirinç tarımı yapılan tarla; başlangıcı y. 2.000 yıl öncesine dayanan ve daha çok Doğu ile Güney Asya'da uygulanan bir tarım yöntemidir; sulamada genellikle akarsulardan yararlanılır; tarlalar manda, at ya da öküzlerin çektiği sabanlarla sürülür
ilgili maddeler
Asya: görsel 2:85
Pirinç 14:76b, görsel
Sulama 16:174b
Tarım ve hayvancılık 17:34b
ÇELYABİNSK SSCB'de kent; 1736'da Ural Dağları'nın doğu yamacında kale olarak kuruldu; bugün Trans-Sibirya Demiryolu üzerinde bir ağır sanayi merkezidir; nüf. 1.143.000 (1989 tah.)
ilgili maddeler
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:11b
Ural Dağları 18:208b
ÇEMEN macun haline gelinceye kadar dövülmüş çemenotu tohumları, kırmızı biber ve sarmısakla hazırlanan yiyecek; pastırmanın üstüne sıvanan bu karışımdır
ilgili maddeler
Aşçılık: görsel 2:95
Baharat 2:271b
ÇEMENOTU *ya da* **Boyotu** Akdeniz çevresinde doğal olarak yetişen, baklagillerden biryıllık bitki; keskin bir tadı ve kokusu olan tohumları, badıçları ve dalları baharat olarak kullanılır; tohumlarından pastırma çemeni yapılır
ilgili madde Baharat 2:271b, görsel
ÇEMİŞKEZEK Tunceli'nin ilçesi; dağlık ve engebeli bir arazide bulunan ilçe, ulaşım olanaklarının yetersizliği, toprak ve iklim koşullarının elverişsizliği nedeniyle Türkiye'nin en geri kalmış yörelerinden biridir; nüf. (1990): ilçe 12.559, kasaba 3.397
ÇENE
ilgili maddeler
Dişler: görsel 5:244
İnsanın kökeni 9:57a, görsel
İskelet 9:90b, görsel
Sürüngenler 16:210b vd.
ÇENEK *ya da* **Çimyaprağı**

ilgili maddeler
Bitki: tablo 3:234
Tohum 17:227b

ÇENELİ KAVRAMA *bak.* **KURTAĞIZLI KAVRAMA**

ÇENESİZ BALIKLAR *ya da* **Çenesizler**
ilgili maddeler
Balık 2:306a
Evrim 6:241a, tablo

ÇENET
ilgili maddeler
Kabuk ve kabuk koleksiyonculuğu 9:241b
Midye 12:207a
Yumuşakçalar 19:204a

ÇENGELLİ İĞNE
ilgili madde İğne: görsel 8:293

ÇENGEL VURUŞ
ilgili madde Boks 3:272a

ÇENGİ dansçı
ilgili madde Levni: minyatür: görsel 11:240

"ÇENGİ" Ahmed Midhat Efendi'nin romanı
ilgili madde Ahmed Midhat Efendi 1:191a

ÇENGTU *bak.* **CHENGDU**

ÇENNAİ *bak.* **MADRAS**

ÇENTİKLEME
ilgili madde Ağaç oymacılığı 1:73b

ÇEPNİ Oğuz boyu; Üçoklar'ın Gök Han Oğulları kolundan; Anadolu'ya gelen en büyük boylardan biridir; Orta Karadeniz bölümüne yerleşenler bazı küçük beylikler kurdular
ilgili madde Oğuzlar 13:133b

ÇERÇİ
ilgili madde Dükkân ve mağaza 5:332b

ÇERKES ETHEM çete reisi, 1886-1948; Kurtuluş Savaşı sırasında Kuva-yı Seyyare (Gezici Güçler) adıyla bir çete kurarak, iç ayaklanmaların bastırılmasında önemli rol oynadı; bütün çetelerin düzenli orduya katılmasına ilişkin hükümet kararına karşı çıkarak direnişe geçti; girdiği çatışmadan sonra Yunanlılar'a sığındı, sonra da Suriye'ye yerleşti; affedilmesine karşın Türkiye'ye dönmedi
ilgili maddeler
Anzavur Ayaklanması 1:304b
Kurtuluş Savaşı 11:118a

ÇERKESLER *ya da* **Çerkezler** Kafkas halkı; çoğunluğu Müslüman'dır; tarihleri İÖ 3000'lere uzanır; 1220'de Kafkasya'yı işgal eden Moğollar'ca kıyıma uğradılar; 1864'ten sonra Osmanlı topraklarına göç ettiler; bugün SSCB'deki Adigey, Karaçay-Çerkes ve Kabartay-Balkar özerk yönetim birimlerinde yaklaşık 500.000 Çerkes yaşar

"ÇERKES ÖZDENLERİ" Ahmed Midhat Efendi'nin tiyatro oyunu
ilgili maddeler
Ahmed Midhat Efendi 1:91a
Tanzimat edebiyatı 16:333a

ÇERKEŞ Çankırı'nın ilçesi; dağlık ve engebeli bir arazidedir; orman örtüsünün büyük ölçüde kıyıma uğramasına karşın yüksek kesimleri av hayvanları açısından oldukça zengindir; nüf. (1990): ilçe 22.145, kasaba 8.579

ÇERKEZKÖY Tekirdağ'ın ilçesi; İstanbul'a yakınlığı nedeniyle büyük sanayi bölgelerinden biri haline gelen ilçede çoğu dış pazara yönelik üretim yapan pek çok sanayi kuruluşu bulunmaktadır; nüf. (1990): ilçe 41.317, kasaba 23.102
ilgili madde Tekirdağ 17:113a

ÇERKEZLER *bak.* **ÇERKESLER**

ÇERMİK Diyarbakır'ın ilçesi; dağlarla engebelenmiş yüksek bir bölgede yer alır; ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanır; nüf. (1990): ilçe 49.107, kasaba 16.531

ÇERNENKO, KONSTANTİN SSCB'li devlet adamı, 1911-85; 1984'te SSCB'de devlet başkanlığına denk olan Yüksek Sovyet Prezidyumu başkanlığına getirildi; ölünceye kadar bu görevi sürdürdü; ABD ile ilişkilerinde katı bir siyaset izledi
ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:25a

ÇERNİŞEVSKİ, NİKOLAY Rus romancı ve gazeteci, 1828-89
ilgili madde Rus edebiyatı 14:302a

ÇERNOBİL nükleer reaktör, SSCB
ilgili maddeler
Çevre kirliliği 4:284b
Işınım 8:259b, görsel
Nükleer enerji 13:122a

ÇEROKİLER Kuzey Amerika'nın Yerli halkı; Tennesse'nin doğusu ile Carolina'nın batısında yaşar, tarım ve avcılıkla geçinirlerdi; Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nda İngilizler'in yanında yer aldılar; savaş sonrası topraklarının büyük bölümü ellerinden alındı ve güçlerini kaybettiler; kalan topraklarında altın bulununca da Oklahoma'ya sürüldüler; bugün y. 47.000 Çeroki kaldığı sanılıyor
ilgili maddeler
Amerika Yerlileri 1:233b, görsel
Sekoya 15:108a

ÇERRAPUNCİ Hindistan
ilgili madde Yağmur 19:68b

ÇEŞİTKENAR ÜÇGEN
ilgili maddeler
Alan ve hacim: görsel 1:131
Geometri: görsel 7:129

ÇEŞME İzmir'in ilçesi; Karaburun Yarımadası'nın uç bölümünü kaplar; hem İzmir'in sayfiyesi, hem de doğal güzellikleri ve plajlarıyla canlı bir turizm merkezidir; nüf. (1990): 29.463, kasaba 20.622

ÇEŞME halkın ortak kullanımı için yapılmış su deposu
madde başlığı Çeşme 4:278a, görsel
ilgili madde Giresun: görsel 7:155

ÇEŞME BASKINI 1770
ilgili maddeler
Deniz kuvvetleri 5:163b
Küçük Kaynarca Antlaşması 11:171a

"ÇEŞMEBAŞI" bale
ilgili madde Bale 2:305a

ÇEŞMİBÜLBÜL
ilgili maddeler
Cam ve camcılık 4:113b, görsel
İslam sanatı 9:100b

ÇEŞNİCİBAŞI
ilgili maddeler
Aşçılık 2:91a
Zehir ve zehirlenme 19:246a

ÇETİN, YALÇIN Türk karikatürcü, 1934-77; *Vatan Millet Sakarya* (1974) ve *Dosya* (1977) adlı karikatür albümleri yayımlanmıştır
ilgili madde Türk karikatürü 18:103a

ÇETİR
ilgili madde İç mimarlık 8:283a

ÇEVİKER, TURGUT Türk karikatürcü, d. 1950
ilgili madde Türk karikatürü 18:104b

ÇEVİRME AĞI
ilgili madde Balıkçılık 2:316b

ÇEVRE canlıların doğal yaşama ortamını oluşturan bütün etkenler ve koşullar; canlı, cansız tüm doğal varlıklar ve insan yapısı öğeler bütünü
ilgili maddeler
Çevre kirliliği 4:281a
Doğayı koruma 5:264a
Hayvan davranışı 8:105b
Kalıtım ve genetik 9:284a, 284b
Şeker hastalığı 16:251a

"ÇEVRE" Necatigil'in şiir kitabı
ilgili madde Necatigil 13:47b

ÇEVRE AKUSTİĞİ
ilgili madde Fizik 6:309a

ÇEVREBİLİM *ya da* **Ekoloji**
madde başlığı Çevrebilim 4:279b, görsel
ilgili maddeler
Avcılık 2:169a
Beslenme ağı 3:151b
•Doğayı koruma; Bitki ekolojisi

ÇEVRE BİRİMİ bilgisayar
ilgili madde Bilgisayar: tablo 3:182

ÇEVRE KİRLİLİĞİ
madde başlığı Çevre kirliliği 4:281a, görsel
ilgili maddeler
Aerosol 1:38b
Akdeniz 1:111a
Atık değerlendirme 2:139b
Deniz canlıları 5:156b
Doğayı koruma 5:262b
Enerji 6:155a
Gelgit 7:105a
Hidroklorik asit 8:158b
Kanalizasyon 9:322a
Kent 10:172b
Kimya sanayisi 10:273a
Motorlu taşıtlar 12:289b
Nükleer enerji 13:122a
Plastikler 14:98a
Ren Irmağı 14:215a
Sigorta: görsel 15:201
Soyu azalan türler 16:28a
Tarım tarihi 17:31a
Teknoloji 17:124a
Ulusal parklar 18:189b, 193b
•Asit yağmuru; Smog

ÇEVRE KORUMA *bak.* **DOĞAYI KORUMA**

ÇEVREL SİNİR SİSTEMİ
ana madde Sinirler ve sinir sistemi 15:244b vd.

ÇEVREL SİNİR SİSTEMİ HASTALIKLARI
ilgili madde Sinirler ve sinir sistemi 15:247b

ÇEVRİM fizik
ilgili madde Radyo 14:175b, görsel

ÇEVRİMSEL FONKSİYON
ilgili madde Trigonometri 17:286a, görsel

ÇEYENLER *bak.* **ŞAYENLER**

ÇEYİZ evlenen kadının kocasına getirdiği mal mülk; kadının evlenme şansını artırmak ve aile bağlarını güçlendirmek amacıyla birçok ülkede sürdürülen yaygın bir gelenektir
ilgili maddeler
Boşanma 3:306a
Evlilik 6:233a

ÇEYREK MİL YARIŞ ATI
ilgili madde At 2:112b, görsel
ÇIBAN bir kıl keseciğinin çevresinde oluşan sert, iltihap toplamış şişkinlik; gözkapağının kenarında oluşan küçük çıbanlara arpacık denir; çıban kümelerinin biraraya gelmesiyle karbonkül denen odaklar oluşur; genellikle sağlık durumu çok iyi olmayan kişilerde görülen çıban, içindeki iltihap boşalmadıkça iyileşmez
ana madde Apse 1:307a
ilgili madde Deri 5:190b
ÇIĞ
madde başlığı Çığ 4:285b, görsel
ilgili maddeler
Dağcılık 5:57b
Toprak kayması 17:251b
"ÇIĞLIKLAR VE FISILTILAR" Bergman'ın filmi
ilgili madde Bergman 3:138a
ÇIKARMA
madde başlığı Çıkarma 4:286a
ilgili maddeler
Aritmetik 2:11a
Kesirler 10:189a
ÇIKARMA GEMİSİ
ilgili maddeler
Hoverkraft 8:212a
İkinci Dünya Savaşı 8:297b, görsel
Savaş ve savaş araçları 15:82b
ÇIKARMALI KARIŞIM
ilgili madde Renkler 14:217a vd., görsel
ÇIKIK bir eklemdeki kemiklerin, örselenme, zorlanma ya da burkulma nedeniyle yerinden çıkması; belirtileri eklem çevresinde ağrı ve şişmedir; kemikler elle çekilerek ya da ameliyatla yerine yerleştirilebilir
ana madde İlkyardım 9:10b
ilgili madde Tedavi yöntemleri 17:101b
ÇIKIŞ Eski Ahit'in ikinci kitabı; İsrailoğullarının Mısır'dan çıkışı ve Tanrı'nın Sina Dağı'nda Hz. Musa'ya On Emir'i gönderişi anlatılır
ilgili madde İbrani edebiyatı 8:264b
ÇIKMA *bak.* **MOSTRA**
ÇIKRIK
ana madde Makine 12:15a vd., görsel
ilgili maddeler
Dokumacılık 5:278b, görsel
Tekerlek 17:107b
ÇIKTI AYGITI elektronik
ilgili madde Elektronik 6:122a
ÇIKTI BİRİMİ bilgisayar
ilgili maddeler
Bilgisayar 3:181a, 182a
Elektronik 6:121b
ÇILDIR Kars'ın ilçesi; dağlık bir bölgede yer alan ilçe hayvancılık açısından ilin önemli merkezlerindendir; nüf. (1990): ilçe 24.296, kasaba 2.119
ÇILDIR GÖLÜ Doğu Anadolu Bölgesi; Kars'ın kuzeyinde, SSCB sınırı yakınında; y.öl. 120 km^2
ilgili madde Göl 7:202a
"ÇILGIN KALABALIKTAN UZAK" Hardy'nin romanı
ilgili madde Hardy 8:32a
"ÇILGIN NAR AĞACI" Elitis'in şiir kitabı
ilgili madde Elitis 6:131b
ÇIMA denizcilik
ilgili madde Düğüm 5:328b
ÇINAR ağaç
madde başlığı Çınar 4:288a, görsel
ilgili madde Kabuk: görsel 9:239
ÇINAR Diyarbakır'ın ilçesi; güneyi ve batısı engebeli, geri kalan bölümleri verimli Kiki (Kiken) Ovası'yla kaplıdır; nüf. (1990): ilçe 50.455, kasaba 10.080
ÇINGIRAK
ilgili maddeler
Çan 4:235b
Vurmalı çalgılar 19:36a, 36b
ÇINGIRAKLI YILAN
madde başlığı Çıngıraklı yılan 4:289a, görsel
ilgili maddeler
Baykuş 3:88a
Engerek 6:157a
ÇINGIRAK SAKSAĞANI Avustralya ve Asya'ya özgü ötücükuş; adını, metal tınısındaki yüksek sesinden ve saksağanınkileri andıran siyahlı beyazlı tüylerinden alır; kertenkeleler, yılanlar ve büyük böceklerle beslenir; açıklık yerlerde yuva yapar; insanlara karşı bile saldırgandır
ÇIPLAK AYAKLI DOKTOR
ilgili madde Sağlık ve sağlık hizmetleri 15:12a
"ÇIPLAK DAĞDA BİR GECE" Mussorgski'nin tamamlanmamış bestesinden Rimski-Korsakov'un düzenlediği senfonik şiir
ilgili maddeler
Rimski-Korsakov 14:241a
Rus Beşleri 14:298b
ÇIPLAK ÜCRET ekonomi
ilgili madde Ücret 18:261b
"ÇIPLAK VE ÖLÜ" Mailer'in romanı
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:226b
ÇIRA çam gibi reçineli ağaçlardan elde edilen ve ateşi tutuşturmaya ya da aleviyle çevreyi aydınlatmaya yarayan küçük odun parçası
ilgili madde Aydınlatma 2:229a
ÇIRAĞAN BASKINI 20 Mayıs 1878; V. Murad'ı ikinci kez tahta çıkarmak amacıyla Ali Suavi'nin Çırağan Sarayı'na düzenlediği baskın; 1876-77 Osmanlı-Rus Savaşı'nın yenilgiyle sonuçlanması ve Meclis-i Mebusan'ın süresiz tatil edilmesi gergin bir ortam yaratmıştı; meşrutiyeti geri getirmek isteyen Ali Suavi, 70 kadar kişiyle Çırağan Sarayı'nı bastı; çıkan çatışmada Yedi-Sekiz Hasan Paşa tarafından öldürüldü
ÇIRAĞAN SARAYI İstanbul; Beşiktaş ile Ortaköy arasında, 1863-71'de Abdülaziz tarafından yaptırıldı; mimarları Sarkis ve Agop Balyan'dır; denize paralel olan ana yapı 120 m x 42 m boyutlarındadır; kara tarafında, ana yapıya dik, 26 m uzunluğunda bir bölüm daha vardır; II. Meşrutiyet'te Meclis-i Mebusan'ın toplantılarına ayrıldı; 1910'da yandı; 1986'da otel yapılmak amacıyla restorasyonuna başlandı
ilgili maddeler
Abdülaziz 1:16a
Balyan Ailesi 3:16a
Saray 15:60b, görsel
ÇIRAKLIK
madde başlığı Çıraklık 4:290a, görsel
ilgili madde Lonca 11:276a
ÇIRÇIR balık
madde başlığı Lapina ve çırçır 11:201b, görsel
ÇIRÇIR MAKİNESİ 1793'te ABD'li Eli Whitney tarafından geliştirilen ve pamuğun çekirdeğini ayırmaya yarayan makine; çırçır fabrikalarında kullanılır
ilgili maddeler
Pamuk 13:298b
Tarım tarihi 17:27b
Tarım ve hayvancılık 17:38a
ÇIRPINMA *ya da* **Havale** kasların, genellikle bilinç yitimiyle sonuçlanan şiddetli nöbetler halinde kasılıp gevşemesi; sara gibi pek çok hastalığın belirtisi olabilir; hastanın düşerek ya da dilini ısırarak yaralanmaması için gerekli önlemler alınmalıdır
ilgili maddeler
Çocuk hastalıkları 5:24b
Zehir ve zehirlenme 19:245b
ÇITÇIT
ilgili madde Dikiş 5:222b
ÇITKUŞU
madde başlığı Çıtkuşu 4:291a, görsel
ÇIVGIN
ilgili madde Ötleğen 13:283b
ÇIYAN
madde başlığı Çıyan ve kırkayak 4:292a, görsel
ÇİÇEK
madde başlığı Çiçek 4:293a, görsel
ilgili maddeler
Ağaç 1:66b
Arı 1:326b
Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:273a vd.
Bitki 3:235a
Böcek 3:334a
Hücre 8:224a
Koleksiyonculuk 10:298b
Meyve 12:183b
Meyvecilik 12:186b, 187a
Tozlaşma 17:264b vd., görsel
Üreme 18:282a
Yaprak 19:99a
ÇİÇEKBOZUĞU
ilgili madde Aşı 2:101a
ÇİÇEKDAĞI Kırşehir'in ilçesi; ilin tek orman orman alanı bu ilçededir; adını, merkez kasabanın batısındaki Çiçekdağı'ndan almıştır; nüf. (1990): ilçe 24.053, kasaba 6.468
ÇİÇEKDURUMU çiçeklerin bitki üstündeki yerleşme düzeni; çiçek öbeklerinin biçimine göre salkım, başak, şemsiye, tırtıl gibi değişik adlarla anılır
ilgili madde Çiçek 4:299b
ÇİÇEK ELMASI *bak.* **SÜS ELMASI**
ÇİÇEK HASTALIĞI bir virüsten ileri gelen bulaşıcı hastalık; başlıca belirtileri yüksek ateş ve irinli deri döküntüleridir; bu döküntüler "çiçekbozuğu" denen kalıcı izler bırakabilir; çoğu kez ölümle sonuçlanan bu hastalıktan 1967'de 2 milyon kişinin öldüğü sanılıyor; düzenli aşılamayla 1977'de tümüyle yeryüzünden silinmiştir
ilgili maddeler
Aşı 2:101a vd.
Jenner 9:198b
ÇİÇEKLİ BİTKİLER *bak.* **KAPALITOHUMLULAR**
ÇİÇEKLİ DİŞBUDAK
ilgili madde Dişbudak 5:241b
ÇİÇEK PASAJI İstanbul
ilgili madde Lokanta: görsel 11:274
ÇİÇEKTABLASI çiçek sapının üstündeki geniş ve yaygın bölüm
ilgili maddeler
Çiçek: görsel 4:294
Çilek 4:302b
ÇİÇEKTOZU *ya da* **Polen**

ana madde Tozlaşma 17:264b vd.
ilgili maddeler
Açıktohumlular 1:22b
Alerji 1:141b
Arı 1:326b
Çiçek 4:294b, 299a
Fosil 6:333b
İğneyapraklılar 8:294a
Nergis 13:57b
Üreme 18:282a

ÇİÇEK VİRÜSÜ *ya da* **Poksvirüs**
ilgili madde Jenner 9:198b

ÇİÇEN İTZA *ya da* **Chichen Itza** Meksika'da eski kent; Yucatán Yarımadası'ndaki eski bir Maya kentinin kalıntılarını barındırır
ilgili maddeler
Arkeoloji: görsel 2:17, 18, 20, 23
Meksika 12:135a

"ÇİÇU" Nesin'in tiyatro oyunu
ilgili madde Nesin 13:60b

ÇİENGMAİ Tayland'da kent; başkent Bangkok'tan sonra ülkenin ikinci büyük kenti, kültür ve ekonomi merkezidir; gümüş işçiliği, ağaç oymacılığı, çömlekçilik ve lake işleri gibi el sanatlarıyla tanınır; nüf. 157.843 (1986 tah.)

ÇİFTÇENETLİLER kabuğu esnek bir bağla tutturulmuş iki çenetten oluşan yumuşakçalar sınıfı; en tanınmış örnekleri midye, istiridye ve tarak olan 8.500 kadar türü içerir; bazıları erdişidir; çoğu kendini yumuşak bir zemine gömer, ama sert yüzeyleri oyanları da vardır; tuzlu ve tatlı sularda yaşarlar
ilgili maddeler
Kabuk ve kabuk koleksiyonculuğu 9:243a
Midye 12:207a, 208a vd., görsel
Tarihöncesi yaşam 17:49a
Yumuşakçalar 19:203b vd., görsel

ÇİFTÇİLİK
•Hayvancılık; Tarım

ÇİFTÇİ PNÖMOKONYOZU küflü samanlardan kalkan tozlara alerji tepkisi olarak gelişen akciğer hastalığı
ilgili madde Meslek hastalıkları 12:164a

ÇİFTE çift namlulu av tüfeği
ili maddeler
Ateşli silahlar 2:136b
Avcılık 2:172a

ÇİFTE İZBARÇO BAĞI
ilgili madde Düğüm 5:329a, görsel

ÇİFTE KAVAL
ilgili madde Kaval 10:109a, görsel

ÇİFTE KÜMBET Ahlat, Bitlis
ilgili madde Anadolu Selçuklu Devleti: görsel 1:254

ÇİFTELER Eskişehir'in ilçesi; topraklarının büyük bölümü Sakarya Ovası'nda bulunur; başlıca geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır; Çifteler Harası'nda damızlık at yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 20.073, kasaba 11.540

ÇİFTE MİNARELİ MEDRESE Erzurum
ilgili maddeler
Anadolu Selçuklu Devleti: taçkapısı: görsel 1:253
Erzurum: görsel 6:181

ÇİFTE MİNARELİ MEDRESE Sivas
ilgili maddeler
İslam sanatı: görsel 9:99
Sivas: görsel 15:264

ÇİFTETELLİ halk oyunu
ilgili madde Halk dansları 8:11a

ÇİFTE VATANDAŞLIK *ya da* **Çifte uyruklu**
ilgili madde Yurttaşlık hakları 19:212b

ÇİFT HÖRGÜÇLÜ DEVE *bak.* **İKİ HÖRGÜÇLÜ DEVE**

ÇİFTKANATLILAR bütün dünyaya dağılmış 85.000'den çok türü içeren böcek takımı
ilgili madde Böcek 3:333b
•Sinek

ÇİFT KANATLI PLANÖR
ilgili madde Havacılık tarihi 8:60a, görsel

ÇİFT KANATLI UÇAK
ilgili maddeler
Birinci Dünya Savaşı: görsel 3:209
Havacılık tarihi 8:60a, 61a

ÇİFTLEŞME eşeyli üreyen gelişmiş hayvanlarda, erkeğin spermalarını dişinin üreme yoluna boşaltarak yumurta hücresini döllediği üreme eylemi
ilgili maddeler
Hayvan 8:98a
Hayvan davranışı 8:107b
Örümcek 13:281b
Üreme 18:283b, 284a

ÇİFTLİK Niğde'nin ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 36.345, kasaba 2.772

ÇİFTLİK hayvancılık ve tarım yapılan ekili toprak parçası
ana madde Tarım ve hayvancılık 17:32a vd.
ilgili maddeler
Danimarka: görsel 5:76
Demir Çağı: görsel 5:119
Tarım tarihi 17:26b, 28a

ÇİFT NOKTA noktalama işareti
ilgili madde Noktalama işaretleri 13:98b

ÇİFTTOYNAKLILAR ayaklarından her birinde iki parmak olan toynaklı memeliler takımı; sığır, koyun, keçi, domuz gibi çiftlik hayvanları ile deve, lama, geyik, zürafa, antilop, suaygırı gibi iri, otçul memeliler bu takımdandır
ilgili madde Memeliler 12:141a
•Tektoynaklılar

ÇİFTYILDIZ
ilgili maddeler
Herschel 8:135b
Yıldız 19:170a

ÇİFT YUMURTA İKİZLERİ ya da **Dizigot ikizler**
ilgili maddeler
İkiz 8:311b
Kalıtım ve genetik 9:283b

ÇİĞDEM
madde başlığı Çiğdem 4:300a, görsel

ÇİĞİT
ilgili maddeler
Gübre 7:244b
Pamuk 13:299b

ÇİKAMATSU MONZAEMON Japon oyun yazarı, 1653-1725
ilgili madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:239a

ÇİKLE AĞACI
ilgili maddeler
Belize 3:128a
Çiklet 4:301a

ÇİKLET *ya da* **Jiklet**
madde başlığı Çiklet 4:300b

ÇİKOLATA
madde başlığı Çikolata ve kakao 4:301a
ana madde Şekerlemecilik 16:251b, görsel
ilgili madde Aşçılık 2:93b vd.

"ÇİKOLATACI KIZ" Liotard'ın tablosu
ilgili madde Pastel: görsel 14:25

ÇİL
ilgili madde Deri 5:189b

ÇİLECİLİK manevi bir ülküye ulaşmak amacıyla ruhsal ve bedensel isteklerin yadsınması; eşkiyağlardan bu yana birçok din ve felsefede bilgelik, zihinsel başarı ya da Tanrı'ya ulaşmanın başlıca yollarından biri olarak kabul edildi; dinsel çilecilikte perhiz, oruç, uyku süresinin azaltılması ve acıya dayanma gibi uygulamalar vardır; Müslümanlık'ta geniş anlamıyla çilecilikten söz edilebilirse de, özel kurallara bağlanmış biçimi yalnız Mevlevilik'te görülür
ilgili maddeler
İsmail Dede Efendi 9:100b vd.
Tarikatlar 17:53a

ÇİLEK
madde başlığı Çilek 4:302b, görsel
ilgili maddeler
Bahçecilik ve bahçe mimarlığı: görsel 2:274
Meyve 12:185a
Üreme 18:281a

ÇİLİMLİ Bolu'nun ilçesi; 1990'a kadar Düzce ilçesine bağlı bir bucaktı; o tarihte ilçe yapıldı; nüf. (1990): ilçe 15.969, kasaba 3.717

ÇİL KEKLİK
ilgili madde Keklik 10:143b, görsel

ÇİM buğdaygiller familyasından, kuzey yarıkürenin ılıman bölgelerine özgü bitki; yeşil alanlar oluşturmak amacıyla yaygın biçimde yetiştirilir
ilgili madde Bahçecilik ve bahçe mimarlığı: görsel 2:276
•İngiliz çimi; İtalyan çimi

ÇİM BİÇME MAKİNESİ
ilgili madde Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:277b

ÇİMENTO yapı gereci
madde başlığı Çimento 4:303b
ilgili maddeler
Sıva ve alçı 15:185b
Tebeşir 17:100a

"ÇİMENTO" Gladkov'un romanı
ilgili madde Rus edebiyatı 14:303a

"ÇİMEN YAPRAKLARI" Whitman'ın şiir kitabı
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:223a
Whitman 19:53a

ÇİM HOKEYİ
madde başlığı Çim hokeyi 4:305b, görsel
ilgili madde Olimpiyat Oyunları: tablo 13:158

ÇİMLENME *ya da* **Filizlenme**
madde başlığı Çimlenme 4:306b, görsel
ilgili maddeler
Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:275b
Malt 12:27b
Tohum 17:228a vd.

ÇİM TENİSİ
ilgili madde Tenis 17:143b, 146b

ÇİMULAR Peru'da eski bir uygarlık kurmuş halk
ilgili madde İnkalar 9:48b

ÇİMYAPRAĞI *bak.* **ÇENEK**

ÇİN
madde başlığı Çin Halk Cumhuriyeti 4:309b, görsel, harita
ilgili maddeler
Afyon 1:61a vd.
Arnavutluk 2:36b
Aşçılık 2:96b vd.
Buğday 4:42a
Çan Kay-Şek 4:250b vd.
Çay 4:264b
Çu Enlay 5:49b
Devrim 5:209a
Din 5:230a
Hindistan 8:174a
Hong Kong 8:205a
Karate 10:46b
Keşmir 10:197b
Kıtlık ve açlık 10:231b
Kore Cumhuriyeti 11:9a vd.
Kubilay Han 11:88a vd.
Lama 11:197b
Lokanta 11:274b
Mao Çe-Tung 12:55b
Mobilya 12:252b vd.
Moğolistan 12:259b
Moğollar 12:259b
Nüfus 13:114a
Nüfus sayımı 13:117a
Okuryazarlık 13:143a vd.
Pirinç 14:76a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:25a
Sun Yat-Sen 16:185b
Tayvan 17:97b
Vietnam Savaşı 19:12a
Yangın ve yangından korunma 19:86a
Yapıştırıcı 19:95a
Yeşim 19:162a
Çince; Çin edebiyatı; Çin porseleni; Çin Sanatı; Çin uygarlığı; Çin yazısı; Kültür Devrimi; *bölgeler, kentler ve yüzey biçimleri, örn.* Pekin; Şanghay; Tibet; Yangtze Irmağı
ÇİN ALLİGATORU timsahlar takımından sürüngen; siyah üstüne donuk sarı lekelidir; soyu tükenme tehlikesiyle karşı karşıyadır
ilgili madde Timsah 17:201a
ÇİNBAKLASI
ilgili maddeler
Trinidad ve Tobago 17:289b
Vanilya 18:302b
ÇİNCE Doğu Asya'da konuşulan dil öbeği; Çin-Tibet dil ailesinin en eski dilidir; Mandarin, Wo, Min gibi lehçeleri dilbilimciler ayrı birer dil olarak sınıflandırırlar; bu öbekteki diller harf yerine karakterlerle yazılır ve y. 2.800 yıllık ortak bir edebiyata dayanır; Çince dünyada en çok insanın konuştuğu dildir
ana madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:235a vd.
ilgili maddeler
Çin 4:314a
Orhun Anıtları 13:200a
Yazı 19:124b
•Mandarin dili
ÇİN CUMHURİYETİ *bak.* **TAYVAN**
ÇİN ÇAYI
ilgili maddeler
Çay 4:264b, 267a vd.
Tibet 17:192b
ÇİNÇİLYA
madde başlığı Çinçilya 4:307b, görsel
ÇİNÇİLYA TAVŞANI
ilgili madde Adatavşanı 1:30b, görsel
ÇİN DENİZİ
madde başlığı Çin Denizi 4:308a
ÇİN DEVRİMİ 1949; Çin'de Mao Çe-Tung önderliğinde gerçekleştirilen halk devrimi; II. Dünya Savaşı'nı izleyen iç savaş (1946-49), milliyetçi güçlerin yenilgisi ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla sonuçlandı
ana madde Çin Halk Cumhuriyeti 4:322a
ilgili madde Mançurya 12:35b
ÇİNE Aydın'ın ilçesi; Büyük Menderes havzasının güneyinde yer alır; tarım, tarıma dayalı sanayi, ormancılık ve hayvancılık gelişmiştir; nüf. (1990): ilçe 54.188, kasaba 15.201
ÇİN EDEBİYATI
ana madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:237a vd.
ÇİNEKOP
ilgili madde Lüfer 11:297a
"ÇİNGENE BARON" Oğul Johann Strauss'un opereti
ilgili madde Strauss Ailesi 16:145a
ÇİNGENECE *ya da* **Romani dili** bütün dünyadaki Çingeneler'in konuştuğu dil; Hint-Ari dilleriyle akrabadır; yazı geleneği olmayan bu dilin zengin bir sözlü geleneği vardır; başka dillerden aldığı sözcüklerin çeşitliliği, Çingeneler'in gezgin yaşamını yansıtır
ilgili madde Çingeneler 4:309a vd.
ÇİNGENELER halk
madde başlığı Çingeneler 4:308b, görsel
ilgili maddeler
Göçebelik 7:192b
Irk 8:232a
Irkçılık 8:233b
"ÇİNGENELER" Puşkin'in uzun şiiri
ilgili maddeler
Puşkin 14:167a
Rachmaninof 14:170b
ÇİNGENE PALAMUDU
ilgili madde Palamut 13:293a
"ÇİNGENE TÜRKÜLERİ" Garcia Lorca'nın şiir kitabı
ilgili madde Garcia Lorca 7:75a
ÇİNGÜLÜ ebegümecigiller familyasından süs bitkisi olarak yetiştirilen küçük ağaç; Anayurdu Çin ve Japonya'dır; çiçekleri kırmızı, beyaz, sarı, pembe ya da turuncu renkli, düz ya da katmerli olabilir
ilgili maddeler
Çiçek: görsel 4:296
Gül 7:253b
Tozlaşma 17:266a
ÇİN HALK CUMHURİYETİ *bak.* **ÇİN**
ÇİNHİNDİ eskiden **Fransız Çinhindi** GD Asya'da bölge; Tonkin Korfezi ile Güney Çin Denizi arasında yer alır; bölgede eskiden bazı güçlü krallıklar kurulmuştu; 1900'den sonra Fransa'nın denetimine girdi ve Fransız Çinhindi olarak anıldı; II. Dünya Savaşı'nda Japonlar'ın işgaline uğradı; 1950'lerde Laos, Kamboçya (bugün Kampuçya) ve Vietnam devletleri kuruldu
madde başlığı Ho Şi Minh 8:208a
ilgili maddeler
Hanoi 8:27b
Vietnam 19:10b
Vietnam Savaşı 19:11b vd.
ÇİNHİNDİ SAVAŞI I VE II *bak.* **VİETNAM SAVAŞI**
ÇİNİ
ana madde Çinicilik 4:323a vd., görsel
ilgili maddeler
Kaolin 10:9a
Kütahya 11:181a
ÇİNİCİ, ALTUĞ Türk kadın mimar, d. 1935
ilgili madde Türk mimarlığı 18:115b, görsel
ÇİNİCİ, BEHRUZ Türk mimar, d.1932
ilgili madde Türk mimarlığı 18:115b, görsel
ÇİNİCİLİK
madde başlığı Çinicilik 4:323a
ilgili madde Kütahya 11:181a
ÇİNİLİ KÖŞK İstanbul; 1472-73'te Fatih Sultan Mehmed tarafından yaptırıldı; mimarı Atik Sinan'dır; zengin çini bezemelerinden dolayı bu adla anılır; 32 m x 34 m boyutlarındaki yapı III. Murad zamanında genişletildi; 1910 ve 1953'te onarım gördü; 1967'den beri Türk Çini ve Seramikleri Müzesi olarak kullanılıyor
•Türk Çini ve Seramikleri Müzesi
ÇİNİ MÜREKKEBİ
ilgili maddeler
Çin Halk Cumhuriyeti: tablo: görsel 4:318
Mürekkep 12:332b
ÇİNİ SOBA
ilgili madde Soba 15:294b vd., görsel
ÇİN-JAPON SAVAŞI 1894-95
ilgili maddeler
Seul 15:153a
Sun Yat-Sen 16:185a
ÇİN-JAPON SAVAŞI 1931
ilgili madde Kanton 9:333b
ÇİN KARANFİLİ
ilgili madde Karanfil 10:43b
ÇİN KENTİ Pekin, Çin
ilgili madde Pekin 14:39a
ÇİN KESTANESİ
ilgili madde Kestane 10:191a
ÇİNKO
madde başlığı Çinko 4:325a
ilgili maddeler
Alaşım 1:135a vd.
Ayar damgası 2:221a
Elektroliz 6:116a
Magnezyum 11:324a
Pirinç 14:78a
Taşbaskı 17:62a
Tunç 17:319a
ÇİNKO ALAŞIMI
ilgili maddeler
Alaşım 1:137a
Çinko 4:325b
ÇİNKO BLENDİ *bak.* **SFALERİT**
ÇİNKO GRUBU ELEMENTLERİ periyotlar cetvelindeki IIb grubunu oluşturan üç element; üçü de gümüşsü beyaz metaller olan çinko, kadmiyum ve civanın erime ve kaynama noktaları görece düşüktür; civa oda sıcaklığında sıvı halde bulunur
ÇİN KOMÜNİST PARTİSİ
ilgili maddeler
Çan Kay-Şek 4:251a
Mao Çe-Tung 12:55b
Şanghay 16:229a
ÇİNKO OKSİT
ilgili madde Çinko 4:325b
ÇİNKO SÜLFÜR doğada sfalerit halinde bulunur; boya ve cam yapımında pigment, katot ışınlı lambalarda fosforışıl madde ola-

rak kullanılır
ilgili maddeler
Çinko 4:325b vd.
Fosforışıma 6:331b
ÇİN MAHALLESİ
ilgili maddeler
San Francisco 15:52a
Singapur 15:243a
ÇİN MANOLYASI
ilgili madde Manolya 12:48b
ÇİN MUTFAĞI
ilgili madde Aşçılık 2:97a vd.
ÇİN PORSELENİ
ilgili maddeler
Çanak çömlek 4:240a
Kaolin 10:9b
Uzakdoğu sanatı 18:241a
ÇİN SANATI
ana madde Uzakdoğu sanatı 18:240b vd., görsel
ilgili madde Çin Halk Cumhuriyeti: resim: görsel 4:318
ÇİN SEDDİ
madde başlığı Çin Seddi 4:326a, görsel
ilgili madde Çin Halk Cumhuriyeti 4:310a
ÇİN SU GEYİĞİ
ilgili madde Geyik 7:139b
ÇİN TAKVİMİ
ilgili madde Takvim 16:311a
ÇİN TARÇINI
ilgili madde Tarçın 17:14a
ÇİNTE *ya da* **Kirazkuşu** ağaçlık, açık alanlarda yaşayan ve tohumla beslenen y. 280 kuş türünün ortak adı; Eskidünya'da dağılmış 37 türün en tanınmışları bayağı çinte, sarı çinte, boğmaklı çinte, karabaş çinte, saz çintesi, tarla çintesi ve kar çintesidir; ispinozgilleri andıran bu küçük ya da orta boyutlardaki kuşlar, genellikle baş ve sırt bölgelerindeki belirgin tüy desenleriyle ayırt edilir
ÇİN-TİBET DİL AİLESİ
ilgili madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:235a
ÇİN UYGARLIĞI
ana madde Çin Halk Cumhuriyeti 4:316b vd., görsel
ilgili maddeler
Akupunktur 1:123b vd.
Alfabe 1:144b
Asya 2:85a
Aşçılık 2:96b vd.
Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:278a
Buda ve Budacılık 4:39b
Çin Seddi 4:326a
Din 5:230a
Duvar kâğıdı 5:317a
Efsane ve mitler 6:57a
Heykel 8:142b
İğne 8:292a
İletişim 8:324a
İlkel sanatlar: çömlek: görsel 8:332
İpek 9:63b vd.
Kâğıt ve kâğıt yapımı 9:256b
Konfüçyüs ve Konfüçyüsçülük 10:114a vd.
Mimarlık 12:224b
Nakış 13:23a
Patlayıcılar 14:32b
Roket 14:254b
Sansür 15:54a
Şemsiye 16:259a
Takvim 16:311a
Taoculuk 16:334a
Tedavi yöntemleri 17:102b
Teknoloji 17:118b
Tıp 17:179a
Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:235a, 237a
Uzakdoğu sanatı 18:240b vd.
•Çin
ÇİN YAZISI
ilgili maddeler
Alfabe 1:144b, görsel
Basım 3:50b
Çin Halk Cumhuriyeti: görsel 4:314
Okuryazarlık 13:143b
Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:235a vd., görsel
Uzakdoğu sanatı 18:240b
ÇİP *bak.* **MİKROÇİP**
ÇİPÇALAR halk
ilgili maddeler
Efsane ve mitler 6:56a
Güney Amerika 7:290a
ÇİPOLU DEMİR denizcilik
ilgili madde Demir 5:116b, görsel
ÇİPOSUZ DEMİR *ya da* **Göz demiri** denizcilik
ilgili madde Demir 5:116b, görsel
ÇİPURA Karadeniz, Akdeniz ve Kanarya Adaları çevresinde yaşayan balık türü; kıyıya yakın yerlerde küçük sürüler halinde görülür; karnı beyaz, sırtı açık mavi ve sarıdır; eti için avlanır
ilgili madde Balık 2:306b
ÇİRAY, GÜL Türk kadın atlet, d. 1939; 1955'te milli takıma seçildi; 47 kez Türkiye rekorunu kırdı; Balkan Şampiyonaları'nda birincilikler kazandı; antrenörlük yaptı
ÇİRİŞOTU zambakgiller familyasından çokyıllık bitki; 1-2 m yüksekliğinde otsu bir bitkidir; sarı ya da pembemsi beyaz çiçekler açar; köklerinden yapıştırıcı olarak kullanılan çiriş elde edilir
"ÇİRKİN ÖRDEK YAVRUSU" Andersen'in masalı
ilgili madde Andersen 1:268b
ÇİROZ
ilgili maddeler
Balıkçılık 2:319b vd., görsel
Uskumru ve kolyoz 18:220a
ÇİŞ *bak.* **İDRAR**
ÇİTA yırtıcı memeli
madde başlığı Çita 4:327a, görsel
ilgili maddeler
Antilop 1:296a
Hayvan 8:97a
ÇİTA SSCB'de kent; 1653'te Doğu Sibirya'da, Çita Irmağı kıyısında kuruldu; eskiden Çin ile Rusya arasındaki kervan yolu üzerinde yer alırdı; 1900'den sonra Trans-Sibirya Demiryolu üzerinde ticaret, sanayi ve kültür merkezi olarak gelişti; lokomotif ve makine sanayileri önemlidir; nüf. 366.000 (1989 tah.)
ÇİTAL *bak.* **BENEKLİ GEYİK**
ÇİTLEMBİK karaağaççiller familyasından 70 kadar ağaç ve çalı türünün ortak adı; özellikle ılıman ve tropik bölgelerde yaygındır; kerestesi ticari açıdan değer taşır
ÇİTLEME HAREKETİ 18.-19. yy'larda Avrupa'da ortak kullanımdaki toprakların çitlerle ayrılarak büyük çiftliklere dönüştürülmesi; tarımın gelişmesini sağladı, ama ortak kullanım hakkından yoksun kalan köylülerin zararına oldu
ana madde Tarım tarihi 17:24b vd.
ÇİT ÖTLEĞENİ
ilgili madde Ötleğen 13:283b
ÇİTSERÇESİ Eskidünya'da yaşayan 12 ötücükuş türünün ortak adı; serçeyle değil ardıçkuşlarıyla akrabadırlar
ilgili maddeler
Guguk: görsel 7:239
Serçe 15:135a
ÇİTTAGONG Bangladeş, Bengal Körfezi'nde tarihi liman kenti; 16. yy'da Arap tüccarlar doğal limanından yararlanırlardı; 1666'da Babürlüler'ce ele geçirildi; bugün ticaret limanı, sanayi merkezi ve ülkenin ikinci büyük kentidir; nüf. 980.000 (1981)
ilgili madde Bangladeş 3:22a
ÇİVİ
madde başlığı Çivi ve vida 4:328b
ÇİVİT
madde başlığı Çivit 4:328a
ilgili maddeler
Boya ve cila 3:318b
Halı ve kilim 7:333b
ÇİVİTAĞACI baklagiller familyasından çalı; önemli bir çivit kaynağıdır
ilgili maddeler
Boya ve cila 3:318b, görsel
Çivit 4:328a, görsel
ÇİVİTOTU yapraklarından çivit elde edilen otsu bitki
ilgili maddeler
Boya ve cila 3:318b
Çivit 4:328b
ÇİVİYAZISI eskiçağda Ortadoğu'da yaygın olarak kullanılan yazı biçimi; İÖ y. 3.000-İÖ 100 arasında birçok dilin yazı biçimi oldu; resimyazının daha simgesel işaretlere dönüşmesiyle gelişti; bilinen en eski belgeler Sümer dilinde yazılmıştır
ilgili maddeler
Alfabe: görsel 1:146
Aritmetik: rakamlar: görsel 2:9
Babil ve Asur uygarlıkları 2:253a, 254a
Boğazköy 3:265a
Hammurabi 8:22a
Hititler 8:190a
Sümerler 16:203a
Tunç Çağı 17:322a, 325a
ÇİVRİL Denizli'nin ilçesi; başlıca tarım alanı Büyük Menderes Irmağı'nın beslediği Çivril Ovası'dır; ayrıca Işıklı baraj gölünde sazan, turna balığı ve tatlı su ıstakozu yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 61.441, kasaba 11.445
ilgili madde Denizli 5:168a vd.
ÇİY *ya da* **Şebnem**
madde başlığı Çiy,kırağı ve don 4:329b
ilgili maddeler
Yağmur 19:67b, 68b
Yoğunlaşma 19:184a vd.
ÇİYİLTEPE, ASAF Türk tiyatro yönetmeni, 1934-67
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:148b
ÇİY NOKTASI havanın doymuş hale geldiği sıcaklık
ilgili maddeler
Çiy, kırağı ve don 4:329b
Isıtma ve klima 8:243a
Nem 13:50b
Yoğunlaşma 19:184a
ÇİYOTU *bak.* **GÜNEŞGÜLÜ**
ÇİZGİ FİLM
madde başlığı Çizgi film 4:330a, görsel

ilgili madde Disney 5:240a
•Canlandırma sineması
ÇİZGİ GRAFİK
ilgili madde Grafik 7:218a, görsel
ÇİZGİLİ ÇAKAL
ilgili madde Çakal 4:224b
ÇİZGİLİ ÇINGIRAKLI YILAN
ilgili madde Çıngıraklı yılan 4:290a, görsel
ÇİZGİLİ FOK
ilgili madde Fok 6:322b
ÇİZGİLİ GNU *ya da* **Mavi gnu**
ilgili madde Antilop 1:296a
ÇİZGİLİ KAPLUMBAĞA
ilgili madde Kaplumbağa 10:18a
ÇİZGİLİ KAS *ya da* **İstemli kas** vücudun hareketini sağlayan ve etkinliği denetlenebilen kas
ilgili madde Kas 10:80a, görsel
•Düz kas
ÇİZGİLİ LEVREK
ilgili madde Levrek 11:241b
ÇİZGİLİ MARLİN
ilgili madde Marlin 12:69a, görsel
ÇİZGİLİ SIRTLAN
ilgili madde Sırtlan 15:183a
ÇİZGİLİ SİNEK
ilgili madde Sarıhumma 15:63b
ÇİZGİLİ VANTUZBALIĞI
ilgili madde Vantuzbalığı 18:303b, görsel
ÇİZGİ ROMAN çizim dizileri aracılığıyla anlatılan öykü; genellikle yazı da kullanılmakla birlikte, anlatımın ağırlığı çizimlerdedir; ABD'de 1890'lardan başlayarak gazete ve dergilerde yaygınlık kazandı; Cemal Nadir'in "Amcabey", Turhan Selçuk'un "Abdülcanbaz", Oğuz Aral'ın "Utanmaz Adam" ve "Avanak Avni", Suat Yalaz'ın "Karaoğlan", Latif Demirci ile Behiç Pek'in "Muhlis Bey" tiplemelerine dayanan çizgi romanlar Türkiye'deki başlıca örnekleridir
ana madde Karikatür 10:70a
ÇİZİM sanat
madde başlığı Çizim 4:331b, görsel
ÇİZME
ilgili madde Ayakkabı ve ayakkabıcılık 2:218b, 219a, görsel
"ÇİZMELİ KEDİ" Perrault'nun çocuk masalı
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:12a
Fransız edebiyatı 7:40a
Periler ve peri masalları: görsel 14:47
ÇOBAN hayvan sürülerini otlatıp koruyan kişi
ilgili maddeler
Arjantin: görsel 2:15
Avrupa: görsel 2:178
Avustralya: görsel 2:200
Fas: görsel 6:257
Türkiye: görsel 18:51
•Goşo; Huaso; Kovboy
ÇOBAN takımyıldız; Latince adı *Boötes*; en parlak yıldızı turuncumsu kırmızı renkli *Arktürüs*'tür
ilgili madde Takımyıldız 16:303b
ÇOBAN doğal uyducuk
ilgili maddeler
Satürn 15:74a
Uranüs 18:211a
ÇOBANALDATAN
madde başlığı Çobanaldatan 5:7a, görsel
ilgili madde Kuş 11:122a, görsel
ÇOBANÇANTASI turpgiller familyasından, Akdeniz çevresinde yabanıl olarak yetişen bitki; çiçek sapları boyunca dizilmiş yassı, yürek biçimindeki yeşil meyveleri nedeniyle bu adı almıştır; yüksekliği 45 cm'ye ulaşır
ÇOBANIL ŞİİR *bak.* **PASTORAL ŞİİR**
"ÇOBANIL ŞİİRLER" Rifat'ın şiir kitabı
ilgili madde Rifat 14:240a
ÇOBAN KÖPEĞİ
ana madde Köpek 11:48a vd.
ÇOBANLAR Afyonkarahisar'ın ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 24.972 kasaba 6.675
ÇOBANOĞULLARI 13. yy'da Kastamonu yöresinde kurulmuş beylik
ilgili madde Kastamonu 10:85b
"ÇOBAN PRENS" Andersen'in masalı
ilgili madde Andersen 1:269a
ÇOBANPÜSKÜLÜ *ya da* **Işılgan**
madde başlığı Çobanpüskülü 5:7b, görsel
ilgili madde Zehirli bitkiler: görsel 19:244
ÇOBAN ŞİİRİ *bak.* **PASTORAL ŞİİR**
ÇOBAN YILDIZI *bak.* **VENÜS**
ÇOCUK
ana maddeler
Aile 1:95b vd., görsel
Çocuk edebiyatı 5:8a vd.
Çocuk hastalıkları 5:23a vd.
Çocuklara eziyet 5:24b vd.
Çocukluk çağı 5:25b vd., görsel
Çocuk oyunları 5:29a vd.
Çocuk suçları 5:39a, görsel
ilgili maddeler
Ağaç: görsel 1:68
Alerji 1:140b, 142a
Anaokulu 1:259b vd., görsel
Bebek 3:109a
Boşanma 3:305b
Cinsellik ve eşey 4:196a
Dans: görsel 5:78, 81
Eğitim 6:65a vd., görsel
Etnik gruplar: görsel 6:219, 220
Evlat edinme 6:231a vd.
Evlilik 6:233a
Faşizm: görsel 6:259
Giysi 7:176b
İlkyardım 9:12a
İzcilik: görsel 9:164
Kaza 10:132b, görsel
Kemikler, eklemler ve bağlar 10:163b
Körlük 11:63a, 65a
Okuma 13:141a vd., görsel
Okuryazarlık: görsel 13:143
Oyuncak 13:261b vd.
Özürlülerin eğitimi 13:286b vd., görsel
Psikoloji 14:155b, görsel
Solunum 15:318b, 321a
Suç 16:157a
Uyku 18:232a
•Çocuk esirgeme; Çocuk işçi; Çocuk kitapları fuarı; Çocuk mahkemesi
ÇOCUK DÜŞÜRME *bak.* **DÜŞÜK**
ÇOCUK EDEBİYATI
madde başlığı Çocuk edebiyatı 5:8a
•*yazar adları, örn.* Carroll; Ilgaz; Sendak; Twain
ÇOCUK ESİRGEME çocukların fiziksel, psikolojik ve ahlaki yönden korunmasına yönelik hizmetler; merkezi ve yerel yönetimlerce ya da hayır kurumlarınca yerine getirilir
ilgili madde Sosyal yardım hizmetleri 15:331b, görsel
ÇOCUK ESİRGEME KURUMU
ilgili madde Sosyal yardım hizmetleri 15:331b
ÇOCUK EVİ
ilgili maddeler
Anaokulu 1:260b
Çocuklara eziyet 5:25a
ÇOCUK FELCİ *ya da* **Polyomiyelit** *ya da* **Polyo**
madde başlığı Çocuk felci 5:22b
ilgili maddeler
Aşı 2:101b
Felç 6:266b
ÇOCUK HAÇLI SEFERİ 1212; Kudüs'e ulaşmayı amaçlayan binlerce çocuğun başarısız girişimi; bir mucizenin gerçekleşeceğine ve Müslümanlar'ı yenerek Kudüs'e gireceklerine inanmışlardı; çoğu yolda öldü ya da tutsak düştü
ana madde Haçlı seferleri 7:322a
ÇOCUK HAKLARI
ana madde İnsan hakları 9:54b
ÇOCUK HASTALIKLARI *ya da* **Çocukluk çağı hastalıkları**
madde başlığı Çocuk hastalıkları 5:23a
•Akut lenfosit lösemisi; Ateşli romatizma; Boğmaca; Çocuk felci; Difteri; Kabakulak; Kızamık; Kızamıkçık; Kızıl; Suçiçeği
ÇOCUK İŞÇİ 19. yy'da Avrupa'da çocuk işçi çalıştırmak yaygın bir uygulamaydı; daha sonra çeşitli yasal düzenlemelerle, çocukların çalıştırılması kısıtlandı ve belirli koşullara bağlandı; bugün gelişmiş ülkelerde tarım dışı alanlarda pek görülmez; dünyanın başka bölgelerinde ise, yoksulluk nedeniyle çocuklar hâlâ işçi olarak çalıştırılmaktadır
ilgili maddeler
Sanayi Devrimi 15:48a, görsel
Sendika 15:120b
•Çıraklık
"ÇOCUK KALBİ" De Amicis'in yapıtı
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:19a
ÇOCUK KİTAPLARI FUARI
ilgili madde Yayımcılık 19:121b
ÇOCUKLARA EZİYET
madde başlığı Çocuklara eziyet 5:24b
"ÇOCUKLARIN KÖŞESİ" Debussy'nin bestesi
ilgili madde Debussy 5:99b
"ÇOCUKLUĞUM" Gorki'nin yapıtı
ilgili madde Gorki 7:187b
ÇOCUKLUK ÇAĞI
madde başlığı Çocukluk çağı 5:25b
•Bebek; Ergenlik
ÇOCUKLUK ÇAĞI HASTALIKLARI *bak.* **ÇOCUK HASTALIKLARI**
ÇOCUK MAHKEMESİ suçlu ya da kimsesiz çocukların sorunlarıyla ilgilenen özel mahkeme; ilk kez 1889'da Chicago'da kuruldu; daha sonra başka ülkelerde de yaygınlaştı; hukuk ya da ceza davalarına bakabilir
ilgili maddeler
Çocuk suçları 5:39b
Mahkeme 11:332a
"ÇOCUK MARGARITA" Velazquez'in tablosu
ilgili madde Resim sanatı: görsel 14:228

"ÇOCUK ODASI" Mussorgski'nin şarkı dizisi
ilgili madde Şarkı 16:243a
ÇOCUK OYUNLARI eğlendirici oyunlar
madde başlığı Çocuk oyunları 5:29a, görsel
"ÇOCUK OYUNLARI" Bruegel'in tablosu
ilgili madde Çocuk oyunları: görsel 5:30
"ÇOCUK SAHNELERİ" Schumann'ın bestesi
ilgili madde Schumann 15:96b
ÇOCUK SUÇLARI
madde başlığı Çocuk suçları 5:39a
ilgili madde Gözetim 7:214b
"ÇOCUK VE ALLAH" Dağlarca'nın şiir kitabı
ilgili madde Dağlarca 5:59b
"ÇOCUK VE BÜYÜCÜLER" Ravel'in operası
ilgili madde Ravel 14:204a
ÇOĞULCULUK sosyal ve siyasal düşüncede, toplumu oluşturan farklı grupların özerk olması gerektiğini ve bu grupların varlığının yararlı olduğunu ileri süren görüş; genellikle tek merkezden yönetime karşıdır
ÇOĞUNLUK SİSTEMİ
ilgili madde Seçim 15:104a
ÇOK ALÇAK FREKANS
ilgili madde Radyo 14:178b
ÇOKAYAKLILAR belirgin bir başı, iki anteni ve birçok bacağı olan eklembacaklılar
ilgili maddeler
Çıyan ve kırkayak 4:292a vd.
Eklembacaklılar 6:84b
ÇOKBİÇİMLİLİK *bak.* **POLİMORFİZM**
ÇOKER, ADNAN Türk ressam, d. 1927; Türkiye'de soyut resmin ilk temsilcilerinden; İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'nde ve Paris'te öğrenim gördü; 1950-60 arasında soyut dışavurumcu resimler yaptı; sonraki yıllarda soyut resme ağırlık verdi; yalın, geometrik biçimleri siyah zemin üzerine yerleştirerek karşıtlık ve boşluk izlenimi yarattı
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:127b
ÇOKEŞLİLİK *bak.* **POLİGAMİ**
ÇOKGEN beş ya da daha çok doğruyla sınırlanmış, kapalı, düzlemsel, geometrik şekil
ilgili madde Geometri 7:128b vd., görsel
ÇOK GEN BOZUKLUKLARI
ilgili madde Kalıtsal hastalıklar 9:286a
ÇOK KADEMELİ ROKET
ilgili madde Roket 14:256b, görsel
ÇOK KISA DALGA *bak.* **ÇOK YÜKSEK FREKANS**
ÇOK PARTİLİ SİSTEM bir siyasal sistemde üç ya da daha çok sayıda siyasal partinin bulunması
ilgili maddeler
Hükümet 8:224b
Siyasal partiler 15:281b
Siyasal ve yerel yönetim 15:287a
Türkiye 18:85a vd.
ÇOKSESLİ MÜZİK ritimleri birbirinden bağımsız iki ya da daha çok melodinin aynı anda, birlikte çalındığı müzik türü; terim özellikle ortaçağ ve Rönesans müziğini nitelemek için de kullanılır
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:166a
Armoni 2:34a
Müzik 13:17b
ÇOKTANRILI DİNLER
ilgili maddeler
İlkel dinler 8:331a
Kilise ve katedral 10:265a
ÇOKTAVLAR Kuzey Amerika'nın GD Mississippi bölgesinde yaşayan Yerli halk; tarım, avcılık ve balıkçılık yaparlardı; Avrupa'nın pamuk talebinin artması üzerine topraklarından çıkarıldılar ve 1830'da Oklahoma'ya sürüldüler; bugün küçük bir bölümü Mississippi'de, çoğu (y. 17.000) Oklahoma'da yaşar
ÇOKULUSLU ŞİRKET
ilgili maddeler
Kapitalizm 10:14a
Tekel 17:106a
Uluslararası ticaret 18:203a
ÇOKYILLIK BİTKİ doğal yaşam sürecinde ikiden çok büyüme dönemi geçiren bitki
ilgili madde Zararlı otlar 19:239b
ÇOK YÜKSEK FREKANS *ya da* **VHF** *ya da* **Çok kısa dalga** elektromagnetik tayfın, 1 ile 10 m arası dalga boyundaki ve 300 ile 30 MHz arası frekanstaki radyo dalgalarını kapsayan bölümü; yayım alanı kısıtlı olduğundan yalnızca yerel radyo ve televizyon yayımlarında kullanılır
ilgili maddeler
Radyo 14:180a, 181b
Radyo ve televizyon yayınları 14:193a
ÇOMAK botanik
ilgili madde Kala 9:272a
ÇOMOLUNGMA *bak.* **EVEREST DAĞI**
"ÇORAK ÜLKE" T.S. Eliot'ın şiiri
ilgili madde Eliot 6:130b
ÇORAP
madde başlığı Çorap 5:40b, görsel
ilgili maddeler
Naylon 13:42b
Örgü ve tığ işi 13:277b
Yozgat 19:193b
ÇORLU Tekirdağ'ın ilçesi; toprakları Trakya'nın en verimli bölgelerinden olan Ergene Havzası'nda yer alır; tarım, sanayi ve ticaret gelişmiştir; nüf. (1990): ilçe 104.303, kent 74.681
ÇORUH IRMAĞI Karadeniz Bölgesi; Erzurum-Kars Yaylası'nın kuzeybatısındaki Mescit Dağı'ndan doğar, SSCB'de Batum'dan Karadeniz'e dökülür; uzunluğu 466 km
ilgili maddeler
Artvin 2:47b
Kuzey Anadolu Dağları 11:156a
ÇORUH-KELKİT DAĞLARI Karadeniz Bölgesi'nde dağ sırası
ilgili madde Kuzey Anadolu Dağları 11:156a
ÇORUH-KELKİT VADİ OLUĞU Karadeniz Bölgesi
ilgili maddeler
Gümüşhane 7:258b
Karadeniz Bölgesi 10:29b
ÇORUM il
madde başlığı Çorum 5:41b, görsel, harita
ÇORUM kent
ana madde Çorum 5:44b, görsel
ilgili madde Keltler 10:155a
ÇOV-ÇOV anayurdu Çin olan siyah dilli ve kıvrık kuyruklu köpek
ilgili madde Köpek 11:48a
ÇÖĞÜR müzik aleti
ilgili madde Bağlama ailesi 2:270a
ÇÖKELTİ
ilgili maddeler
Tepkime: görsel 17:152
Tuz 18:17a
ÇÖKKÜNLÜK *bak.* **RUHSAL ÇÖKÜNTÜ**
ÇÖL
madde başlığı Çöl 5:45a, görsel, harita
ilgili maddeler
Afrika 1:45a
Arabistan 1:307b, 2:308a vd.
Asya 2:87a vd.
Aşınma 2:107a
Doğayı koruma 5:263b
Kumul 11:99b
Kum ve çakıl 11:101a
Serap 15:133b
•Gobi Çölü; Kalahari Çölü; Libya Çölü; Mojave Çölü; Sahra Çölü
ÇÖL ÇEKİRGESİ *ya da* **Sudan çekirgesi**
ilgili madde Çekirge 4:272b, görsel
ÇÖL ENGEREĞİ
ilgili madde Engerek 6:157b
ÇÖLGEÇEN, NESLİ Türk film yönetmeni, d. 1955
ilgili madde Türk sineması 18:140a
ÇÖL İGUANASI
ilgili madde İguana 8:291b
ÇÖL KALDIRIMI suyun ve rüzgârın etkisiyle birbirine kenetlenmiş kayaç parçalarından oluşan yüzey biçimi
ilgili madde Çöl 5:45b
ÇÖL KAPLUMBAĞASI
ilgili madde Kaplumbağa 10:20a
ÇÖL KİRPİSİ
ilgili madde Kirpi 10:279b
ÇÖLMİNESİ
ilgili madde Sütleğen 16:215a
ÇÖL SERÇESİ
ilgili madde Serçe 15:135a
ÇÖL TİLKİSİ çölde yaşayan, küçük gövdeli, iri kulaklı tilki türü
ilgili maddeler
Çöl 5:47a, görsel
Tilki 17:198b
ÇÖLYAK HASTALIĞI
ilgili madde Sindirim 15:221b
ÇÖMLEKÇİ ÇARKI çanak çömleği biçimlendirmek için kullanılan döner tabla
ilgili maddeler
Çanak çömlek 4:237b
Sanayi tasarımı 15:50b
Tekerlek 17:106b
ÇÖMLEKÇİKUŞU altı ötücükuş türünün ortak adı; çalı çırpıyı çamurla sıvayarak yaptıkları kubbe biçimindeki yuvalarıyla tanınırlar; Güney Amerika'ya özgü bir çömlekçikuşu, yuva yapımında kille karıştırdığı otları kullanır
ilgili madde Kuş 11:125b
ÇÖMLEKÇİLİK
ana madde Çanak çömlek 4:237b
ilgili maddeler
Tarihöncesi aletler 17:47a
Uğraşı 18:175a, görsel
ÇÖMLEKÇİ YABANARISI
ilgili madde Yabanarısı 19:65a, görsel
ÇÖNGÇOU *bak.* **ZHENGZHOU**
ÇÖP
ana madde Çevre kirliliği 4:282a, görsel
ilgili madde Atık değerlendirme 2:139b
ÇÖPLEME düğüngiçeğigillerden zehirli, otsu bitki; Avrupa va Asya'nın ormanlık

alanlarında kendiliğinden yetişen 20 kadar türü vardır; kalın köklü, uzun saplı, hemen hiç gövdesi olmayan bitkilerdir; yeşilimsi beyaz çiçekleri, taçyaprağı andıran beş çanakyapraktan oluşur
ilgili madde Zehirli bitkiler 19:243b

ÇÖP ÖĞÜTME MAKİNESİ
ilgili madde Çevre kirliliği 4:282a

ÇÖP YAKMA FIRINI
ilgili madde Çevre kirliliği 4:282b

ÇÖREKOTU mavimsi çiçekler açan, 20-30 cm yüksekliğinde biryıllık bitki; uçucu yağlar içeren tohumları baharat ve ilaç olarak kullanılır
ilgili madde Baharat 2:271b

ÇÖREL *bak.* **SEMENDER**

ÇÖZELTİ *ya da* **Solüsyon**
madde başlığı Çözelti ve asıltı 5:47b
ilgili maddeler
Katı 10:94a
Kristal 11:77b
Mineral 12:237a
Sıvı 15:187b

ÇÖZGÜ bir dokumadaki uzunlamasına iplikler
ilgili maddeler
Dokumacılık 5:281b
Duvar halısı 5:314b
Halı ve kilim 7:330b
•Atkı

ÇÖZGÜ LEVENDİ
ilgili madde Dokumacılık 5:283a vd.

ÇÖZÜCÜ katıları ve gazları moleküllerine ayıran sıvı madde
ana madde Çözelti ve asıltı 5:48a vd.
ilgili madde Sıvı 15:187b

ÇÖZÜMLEYİCİ MAKİNE *ya da* **Analitik makine**
ilgili maddeler
Bilgisayar 3:187a, görsel
Hesap makinesi 8:138b

ÇÖZÜNÜRLÜK
ana madde Çözelti ve asıltı 5:48a vd.
ilgili madde Soğutma 15:304b

ÇUBUK Ankara'nın ilçesi; engebeli bir arazide yer alan ilçenin tarım alanı Çubuk Ovası'dır; bu ovayı sulayan Çubuk Çayı üzerinde kurulu iki baraj Ankara kentinin su gereksinimini karşılar; nüf. (1990): ilçe 51.964, kasaba 22.935

ÇUBUK ÇAYI İç Anadolu Bölgesi; üzerinde Çubuk I ve Çubuk II barajları kurulmuştur; uzunluğu 84 km
ilgili madde Ankara 1:279b

ÇUBUK GRAFİK
ilgili madde Grafik 7:218a

ÇUBUK HÜCRE
ilgili madde Göz 7:208a

ÇUBUK I BARAJI Ankara; Çubuk Çayı üzerinde beton ağırlık barajı; başkentin su gereksinimini karşılamak amacıyla 1929-36 arasında yapıldı
ilgili maddeler
Ankara 1:280a
Baraj 3:35b, tablo
Su enerjisi 16:168b

ÇUBUK II BARAJI Ankara; Çubuk Çayı üzerinde toprak dolgu baraj; içme suyu ve taşkın önleme barajı olarak 1964'te işletmeye açıldı
ilgili maddeler
Ankara 1:280a
Baraj: tablo 3:36

ÇUBUK KOD perakende satılan malları etiketlemek amacıyla kullanılan kod
ilgili maddeler
Kod ve şifre 10:297b, görsel
Teknoloji 17:123a

ÇUBUKLU BALİNALAR *ya da* **Dişsiz balinalar**
ilgili maddeler
Balina 2:329a, 330b
Kril 11:76b

ÇUÇUGAMUŞİ HASTALIĞI *bak.* **ÇALILIK TİFÜSÜ**

ÇU ENLAY pinyin **Zhou Enlai,** okunuşu *Coğ İnlai* Çinli devlet adamı, 1898-1976
madde başlığı Çu Enlay 5:49b, görsel
ilgili madde Çin Halk Cumhuriyeti 4:322b

ÇUHA saf yünden, ince ve sık dokunmuş, kısa havlı kumaş; daha çok erkek giysilerinde kullanılırdı; Osmanlı döneminde asker giysileri çuhadan yapıldığı için üretimi gelişmişti; 18. yy'dan başlayarak daha çok Avrupa'dan getirtildi

ÇUHACIYAN, DİKRAN Ermeni asıllı Osmanlı besteci, 1836-98
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:145a

ÇUHAÇİÇEĞİ
madde başlığı Çuhaçiçeği 5:50a, görsel
ilgili maddeler
Alp bitkileri 1:179a
Siklamen 15:210a

ÇUHAÇİÇEĞİGİLLER en çok kuzey yarıkürede bulunan 28 cins ile 1.000 kadar otsu bitki türünü içeren familya
•Çuhaçiçeği; Farekulağı; Siklamen

ÇUKÇİLER halk
ilgili madde Bering Denizi 3:138b

ÇUKRAY, GRİGORİ SSCB'li film yönetmeni, d. 1921; Toplumcu Gerçekçilik anlayışına romantik bir boyut getiren filmler yaptı; en ünlü filmi olan *Asker'in Türküsü* (1959) Cannes Film Şenliği'nde ödül kazandı
ilgili madde Sinema 15:236b

ÇUKUR AYNA *bak.* **İÇBÜKEY AYNA**

ÇUKURCA Hakkâri'nin ilçesi; çok yüksek ve dağlık bir bölgede yer alır; bazı kesimlerinde yaşama olanakları son derece kısıtlıdır; ilçe halkı geçimini hayvancılıktan sağlar; nüf. (1990): ilçe 20.351, kasaba 5.205

ÇUKUROVA Akdeniz Bölgesi
madde başlığı Çukurova 5:50b, görsel
ilgili maddeler
Adana 1:26b
Akdeniz Bölgesi 1:112a

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ Adana; 1973'kuruldu; çekirdeğini Adana Ziraat ve Adana Tıp fakülteleri oluşturur
ilgili maddeler
Adana 1:29b
Üniversite ve yüksekokullar: tablo 18:269

ÇULHAKUŞU Avrasya ve Kuzey Afrika'da yaşayan ötücükuş; uzunluğu 11 cm'dir; başıyla karnı beyaz, öbür bölümleri kahverengi ve bozdur; sulak alanlarda bulunur

ÇULLUK
madde başlığı Çulluk 5:52a, görsel
ilgili maddeler
Kervançulluğu 10:184a
Kuş: görsel 11:124

ÇULPAN *bak.* **VENÜS**

ÇUMRA Konya'nın ilçesi; Türkiye'de devletin sulama şebekesi kurduğu ilk bölge Çumra Ovası'dır; ilçede tarım oldukça gelişmiştir; nüf. (1990): ilçe 74.040, kasaba 28.781
ilgili madde İç Anadolu Bölgesi 8:269b

ÇUNGARYA DAĞLARI Asya
ilgili madde Kazakistan 10:133a

ÇUNKE Çin'e özgü yelkenli tekne
ilgili madde Sarı Irmak 15:64a

ÇUVALDIZ
ilgili madde İğne: görsel 7:293

ÇUVAŞÇA Türkçe'nin Çuvaşlar'ca konuşulan lehçesi
ilgili madde Türk dilleri 18:34a

ÇUVAŞLAR SSCB'de yaşayan etnik azınlık; büyük bölümü Çuvaş Özerk SSC'de yaşar; 4. yy'da Orta Asya'dan Volga'nın batısına göç ettiler; Türkçe'nin bir lehçesini konuşurlar; Ortodoks Kilisesi'ne bağlıdırlar

ÇÜNGÜŞ Diyarbakır'ın ilçesi; toprakları Maden Dağları'yla engebelenmiştir; doğal koşullar ve ulaşım olanakları kısıtlı olduğundan ekonomisi gelişememiştir; nüf. (1990): ilçe 17.067, kasaba 3.935
ilgili madde Fırat Irmağı 6:280a

ÇÜRÜKÇÜL
madde başlığı Asalak ve çürükçül canlılar 2:52a
ilgili madde Mantarlar 12:52a

ÇÜRÜKLÜK mantarlardan ve toprak bakterilerinden ileri gelen birçok bitki hastalığının ortak adı; hastalık etkeninin türüne bağlı olarak, bitkilerin kök, gövde, tohum ve meyve gibi çeşitli bölümleri çürüyerek sertleşip kurur ya da sulanarak cıvıklaşır
ilgili maddeler
Asalak ve çürükçül canlılar 2:53a
Patates 14:28b

ÇÜTRE tropik ve ılıman denizlerdeki mercan resiflerinde yaşayan balık; yarıklara girerek saklanır
ilgili madde Mercan resifi 12:153a

D

DACHAU TOPLAMA KAMPI Almanya'da Naziler'ce kurulan ilk toplama kampı; Münih'in y. 16 km kuzeyindeki Dachau kentinin dış mahallelerinde kuruldu; II. Dünya Savaşı sırasında Almanya'nın güneyinde ve Avusturya'da bu kampa bağlı olarak aynı adla anılan 150 kamp daha kuruldu; tam olmayan kayıtlara göre bu kamplarda en az 32.000 tutuklu öldü; 1960'ta Dachau'daki kampın bulunduğu yerde, öldürülenlerin anısına bir müze ve anma şapelleri açıldı
ilgili madde Nazizm 13:46a

DAÇYA eskiçağda bugünkü Romanya'nın bulunduğu bölgeye verilen ad; İÖ 4. yy'da yöre halkı Yunanlılar'la ticaret yapıyordu; imparator Traianus döneminde Romalılar'ın eline geçti ve 105-107 arası Roma'nın eyaleti oldu; 256'da Gotlar'ın topraklarına katıldı
ilgili madde Romanya 14:278a

DADACILIK 20.yy başlarında resim, heykel ve edebiyat alanlarında etkili olan akım; geleneksel sanat biçimlerine karşı çıkış, soyut ürünler ve herşeyi yadsıyan bir yergi anlayışı akımı belirleyen en önemli özelliklerdir
ilgili maddeler

Aragon 1:311b
Gerçeküstücülük 7:134a
Grafik sanatlar 7:222a
DADALOĞLU Türk halk şairi, ü. 19 yy
madde başlığı Dadaloğlu 5:53b
ilgili madde Adana 1:28b
DADAŞ
ilgili madde Erzurum 6:182b
DADAY Kastamonu'nun ilçesi; Küre ve Ilgaz dağları arasında yer alır; temel geçim kaynağı tarım ve ve ormancılıktır; ilçeye bağlı İnceğiz köyünde en eski Türk evlerinden biri bulunur; nüf. (1990): ilçe 15.131, kasaba 3.502
DAGUERRE, LOUIS-JACQUES-MANDÉ Fransız mucit, 1789-1851
ilgili madde Fotoğrafçılık 7:7a
DAĞ
madde başlığı Dağ 5:54a, tablo
ilgili maddeler
Ay 2:214a, görsel
Bulut 4:56a
Çin Halk Cumhuriyeti: görsel 4:311
Deprem 5:185a
Dünya 6:14a
İklim 8:315a, görsel
Jeofizik 9:199b
Kuzey Amerika 11:151b
Rüzgâr 14:310b vd.
Solunum 15:319a
•*dağ ve sıradağ adları, örn.* Ağrı Dağı; Alp Dağları; Apennin Dağları; Appalaş Dağları; Atlas Dağları; Erciyas Dağı; Everest Dağı; Kuzey Anadolu Dağları; Toroslar; Uludağ
DAĞ AKÇAAĞACI *ya da* **İsfendan**
ilgili madde Akçaağaç 1:109b
DAĞ ALASI göçmen alabalık
ilgili madde Alabalık 1:128a
DAĞ BAŞTANKARASI
ilgili madde Baştankara 3:69b, görsel
DAĞ BUZULU *bak.* **VADİ BUZULU**
DAĞCILIK
madde başlığı Dağcılık 5:55b, görsel
ilgili madde Oksijen 13:138a
DAĞ ÇİLEĞİ *ya da* **Orman çileği**
ilgili madde Çilek 4:303b
DAĞELMASI *bak.* **ANADOLU ADAÇAYI**
DAĞETEĞİ BUZULU
ilgili madde Buzul ve buzullaşma 4:79b
DAĞ GORİLİ
ilgili madde Goril 7:185a, görsel
DAĞILIM istatistik
ilgili madde İstatistik 9:126b
DAĞISTANLI, MUSTAFA Türk güreşçi, d. 1932; üç kez dünya, iki kez de olimpiyat şampiyonu oldu; 1953'te milli mayoyu giydi; serbest ve grekoromen stillerde güreşti; serbest stilde hiç yenilgi almadı ve hiç tuş olmadı; güreşi bıraktıktan sonra antrenörlük yaptı; 1973-80 arası Samsun'dan iki dönem milletvekili seçildi
DAĞITIM
ilgili madde Gazete ve gazetecilik 7:90a, görsel
DAĞ İSPİNOZU
ilgili madde İspinozgiller 99:110b
DAĞ KARAAĞACI
ilgili madde Karaağaç 10:22a
DAĞ KARGASI
ilgili madde Karga 10:62b
DAĞKEÇİSİ
madde başlığı Dağkeçisi 5:58a, görsel
ilgili madde Keçi 10:137b vd.
DAĞ KOATİSİ
ilgili madde Koati 10:289a
DAĞ KOYUNU
ilgili maddeler
Doğayı koruma 5:267a
Koyun 11:27b
DAĞ KUYRUKSALLAYANI
ilgili madde Kuyruksallayan 11:149b, görsel
DAĞLALESİ *ya da* **Manisalalesi** *ya da* **Anemon**
madde başlığı Dağlalesi 5:59a, görsel
ilgili madde Botanik: görsel 3:308
DAĞLARCA, FAZIL HÜSNÜ Türk şair, d 1914
madde başlığı Dağlarca 5:59b, görsel
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:20b
Destan 5:199b
Şiir sanatı 16:273a
"DAĞLAR VE RÜZGÂR" Sabahattin Ali'nin şiir kitabı
ilgili madde Sabahattin Ali 14:325b
DAĞLIÇ
ilgili madde Koyun 11:28b vd., görsel
DAĞ NİYALASI
ilgili madde Antilop 1:294b
DAĞOLUŞ bir okyanusla ayrılmış olan iki kıtanın birbirine yaklaşması ya da çarpışması sonucunda sıradağların ortaya çıktığı jeodinamik süreç
ilgili maddeler
Alp Dağları 1:179b
Arduvaz 1:324b
DAĞSIÇANI *bak.* **MARMOT**
DAĞ ŞEBEĞİ
ilgili madde Maymun 12:117a
DAĞ TAPİRİ
ilgili madde Tapir 17:9a
DAĞ YAĞMURCUNU
ilgili madde Yağmurcun: görsel 19:69
DAĞ YAĞMURU
ilgili madde Yağmur 19:67b
DAĞ ZEBRASI
ilgili madde Zebra 19:242b
DAHİLİYE *bak.* **İÇ HASTALIKLARI**
DAHL, ANDREAS İsveçli botanikçi, 1751-89; Linnaeus'un öğrencisiydi; yıldızçiçeği, bilimsel adını Dahl'dan almıştır
ilgili madde Yıldızçiçeği 19:176b
DAHOMEY *bak.* **BENİN**
DAİDALOS Yunan mitolojisi
madde başlığı Daidalos ile İkaros 5:60b
DAIMLER, GOTTLIEB Alman mühendis, 1834-1900; otomobilin babası sayılır; yüksek hızlı, içten yanmalı motorlar için ilk patent alanlardandır
ilgili maddeler
İçten yanmalı motor 8:285a
Motorlu taşıtlar 12:281b
Motosiklet 12:290a
Taşımacılık 17:72a
DAİMYO Japonya'da feodal bey
ilgili maddeler
Japonya 9:193a
Samuray 15:43a
DAİRE bir çemberin çevrelediği düzlemsel alan
ilgili maddeler
Alan ve hacim 1:131a, görsel
Diferansiyel ve integral hesap 5:217b vd.
Geometri 7:128b
Matematik 12:95a vd.
DAİRE GRAFİK
ilgili madde Grafik 7:218b, görsel
DAİRESEL TESTERE
ilgili madde Takım tezgâhları 16:298a
"DAISY MILLER" James'in romanı
ilgili madde James 9:183b
DAKAR Senegal
madde başlığı Dakar 5:61a
ilgili madde Senegal 15:125a, görsel
DAKİKA 60 saniyeye eşit zaman birimi; bir saatin altmışta biri olarak tanımlanır, ama daha kesin olarak sezyum atomlarının yaydığı ışıma cinsinden ölçülür
ilgili madde Saat 14:318b
DAKKA Bangladeş
madde başlığı Dakka 5:61b
ilgili madde Bangladeş 3:22a
DAKOTALAR *bak.* **SİULAR**
DAKRON yapay lif
ilgili madde Boya ve cila 3:320b
DAKTİLO *bak.* **YAZI MAKİNESİ**
DAL botanik
ilgili maddeler
Ağaç 1:66a vd.
Gövde 7:207a
Odun 13:127b
DALAK karın boşluğunun sol yanında, diyaframın hemen altında yer alan lenf sistemine bağlı organ; kanı süzme işlevini üstlenmiştir; yabancı bir madde saptayınca yok eder ya da antikorlar üretmesi için bağışıklık sistemini harekete geçirir; işe yaramayan alyuvarları kandan ayıklar
ilgili maddeler
Kan 9:301b
Mikroplar 12:214b
DALAMAN Muğla'nın ilçesi; güneyindeki Dalaman Ovası ilin en verimli tarım alanıdır; nüf. (1990): ilçe 26.408, kasaba 15.025
ilgili madde Muğla 12:300b, 301a
DALAMAN ÇAYI Akdeniz Bölgesi; Batı Toroslar'ın Göktepe ve Yaylacık doruklarından inen suların birleşmesiyle doğar, bölgenin batı sınırı yakınlarından Akdeniz'e dökülür; uzunluğu 229 km
ilgili madde Burdur 4:63b
DALAY LAMA Tibet Budacılığı'nın dinsel önderi; her Dalay Lama'nın ardılı, onun yeniden dünyaya gelişi olarak görülür; biri öldüğünde, yeni doğan erkek çocuklar arasından ardılı bulunarak Dalay Lama yapılır; 1959'a kadar Tibet'in aynı zamanda siyasal yöneticisiydi
ilgili maddeler
Lama 11:198b
Lhasa 11:244a
Tibet 17:192a vd.
DALDIRMA bitki üretme yöntemi
ilgili maddeler
Cezayirmenekşesi 4:176b
Erik 6:171b
Üzüm 18:287a
DALDIRMA cam ya da seramik eşyayı, emay denen sıvı boya banyosuna batırarak sırlama tekniği ve bu teknikle üretilmiş eşya
ilgili madde Cam ve camcılık: görsel 4:112
D'ALEMBERT, JEAN LE ROND *bak.* **ALEMBERT, JEAN LE ROND D'**
DALGA hidroloji
madde başlığı Dalga 5:61b, görsel
ilgili madde Denizler ve okyanuslar

5:167a
DALGA fizik
ilgili madde Elektronik 6:119b vd.
•Elektromagnetik dalga; Ses dalgası
DALGA BOYU
ilgili maddeler
Dalga 5:63a
Işık 8:253b
Işınım 8:258a
Kuvantum kuramı 11:141a
Renkler 14:215b
Ses 15:143b vd.
Soğurma 15:302b
X ışınları 19:61a
DALGA ENERJİSİ
ana madde Su enerjisi 16:167b
DALGAKIRAN *ya da* **Mendirek**
ana madde Liman 11:258b
"DALGALAR" Woolf'un romanı
ilgili madde Woolf 19:59b
DALGA-PARÇACIK İKİLEMİ elektromagnetik dalga olarak tanımlanan ışığın aynı zamanda parçacık, madde parçacığı olarak kabul edilen elektronların ise aynı zamanda dalga özelliği göstermesi; bu fiziksel olguyu Einstein 1905'te ışık için, Broglie de 1924'te elektron için saptadı
DALGIÇ
ana madde Dalgıçlık 5:64b vd., görsel
ilgili maddeler
Denizaltı 5:153a, görsel
Denizler ve okyanuslar 5:166b
Gemi kurtarma 7:107b, 108b
DALGIÇ ÇANI sualtı araştırmalarında kullanılmak üzere geliştirilmiş tek kişilik dalış aleti; bir vinçle suya indirilir ve dalgıcın havasız kalmaması için içine basınçlı hava pompalanır
ana madde Dalgıçlık 5:67b vd.
DALGIÇ GİYSİSİ
ilgili maddeler
Dalgıçlık 5:65a vd., görsel
Gemi kurtarma 7:108b
DALGIÇKUŞU
madde başlığı Dalgıçkuşu 5:64a, görsel
DALGIÇLIK
madde başlığı Dalgıçlık 5:64b, görsel
•Sualtı araştırmaları
DALGIÇ TÜPÜ sualtı solunum aygıtı
ilgili maddeler
Cousteau 4:208a
Dalgıçlık 5:66a, görsel
Helyum 8:123b
DALICI BORANKUŞU
ilgili madde Borankuşu 3:290b
DALICIMARTI
madde başlığı Dalıcımartı 5:68b, görsel
ilgili maddeler
Kıyı kuşları 10:238b
Kuş 11:123a, 125b
DALICI ÖRDEK
ana madde Ördek 13:276a
DALIŞ
ana madde Dalgıçlık 5:64b, görsel
ilgili madde Cousteau 4:208a
DALIZ kulak
ilgili madde Kulak 11:96a
DALI, SALVADOR İspanyol ressam, 1904-89
madde başlığı Dali 5:69b, görsel
ilgili madde Gerçeküstücülük 7:134b
"DALIBOR" Smetana'nın operası
ilgili madde Smetana 15:292a
DALİLA *ya da* **Delila** Kutsal Kitap'ta adı geçen Filisti kızı
ilgili madde Samson 15:37b
DALKAVUK Cemal Nadir'in yarattığı karikatür tipi
ilgili maddeler
Cemal Nadir 4:151a
Türk karikatürü: görsel 18:101
DALKILIÇ, MUHARREM Türk atlet, d. 1938; 800 m, 1.500 m ve krosta Balkan birincisi oldu; 1957'de milli takıma seçildi; 14 kez Türkiye rekoru kırdı; Helsinki'de yapılan yarışmayı kazanarak Finlandiya Cumhurbaşkanlığı Kupası'nı aldı; 1970'te atletizmi bıraktı
DALLAPICCOLA, LUIGI İtalyan besteci, 1904-75
ilgili madde Müzik 13:20a
DALLAS Texas, ABD
madde başlığı Dallas 5:70b, görsel
DALL KOYUNU
ilgili madde Koyun 11:27b
DALMA
madde başlığı Yüzme ve dalma 19:220b, görsel
DALMAÇYA Yugoslavya; Hırvatistan Cumhuriyeti'nde bölge; Adriya Denizi boyunca uzanan bir kıyı şeridi ile kıyıya paralel adalardan oluşur; uzunluğu 375 km; zeytincilik ve bağcılık başlıca tarımsal etkinliklerdir; en önemli liman kenti olan Split çevresinde kimyasal madde fabrikaları ve tersaneler vardır; turizm büyük önem taşır; nüf. 902.000 (1981)
ilgili madde Yugoslavya 19:196b
DALMAÇYA KÖPEĞİ beyaz üstüne koyu benekli postuyla tanınan köpek soyu; ince gövdesinin yerden yüksekliği yaklaşık 50 cm'dir; cana yakın ve uysal olan bu köpekler bekçi köpeği, av köpeği, sirk köpeği, ordu köpeği ve çoban köpeği olarak kullanılır; adını, bilinen ilk yurdu olan Dalmaçya bölgesinden almıştır
DALOKAY, VEDAT Türk mimar, 1927-91; mimarlık alanındaki çalışmalarının yanı sıra 1973-77 arası Ankara belediye başkanlığı yaptı
ilgili madde Türk mimarlığı 18:115b
DALTON, JOHN İngiliz kimyacı, 1766-1844; bir gaz karışımındaki toplam basıncın, karışımdaki gazların kısmi basınçlarının toplamına eşit olduğunu belirten Dalton yasasını ve kendi adıyla anılan atom kuramını geliştirdi
ilgili maddeler
Atom 2:153b
Kimya 10:266a vd., görsel
DALTONİZM kırmızı ve yeşil renkleri ayırt edememe (kırmızı-yeşil renkkörlüğü) biçiminde ortaya çıkan kalıtsal görme bozukluğu
•Renkkörlüğü
DALTON'UN ATOM KURAMI bütün maddelerin çok küçük, özdeş ve bölünemez parçacıklardan (atomlardan) oluştuğunu belirten 19. yy fizik kuramı
ana madde Atom 2:153b
DALYAN Muğla'nın Köyceğiz ilçesine bağlı köy; Köyceğiz Gölü'nden çıkan Dalyan Çayı kıyısında; çayın karşı kıyısında antik Kaunos kentinin kalıntıları vardır
ilgili maddeler
Kaplumbağa 10:19a
Kaya mezarları 10:120b
Muğla: görsel 12:299
DALYAN balıkçılık
ilgili madde Balıkçılık 2:317a
DAMA
madde başlığı Dama 5:71b
"DAMAĞASI" Kemal Tahir'in romanı
ilgili madde Kemal Tahir 10:157a
DAMAKSIL SES
ilgili madde Konuşma bozuklukları 10:322a
DAMAK YARIKLIĞI *ya da* **Yarık damak** doğumdan önce kapanması gereken iki damak levhasının tam olarak bitişmemesiyle ortaya çıkan yapısal bozukluk; bazen, tavşan dudağı• denen dudak yarıklığıyla birlikte görülür; çocuk 18 aylık olduğunda ameliyatla düzeltilebilir; ama, başarılı bir ameliyattan sonra bile konuşma eğitimi gereklidir ve sık sık yinelenen üst solunum yolu enfeksiyonları görülebilir
ilgili madde Kalıtsal hastalıklar 9:286a
DAMAN
madde başlığı Daman 5:72a, görsel
DAMAR anatomi
•Kan damarı; Lenf damarı
DAMAR bitki
ilgili madde Yaprak 19:97a
DAMAR jeoloji; madencilik açısından değersiz kayaçların arasında yer yer genişleyip incelerek uzanan cevher kütlesi; başlıca iki tipi vardır: hiç kesintisiz uzanan damarlara çatlak, öbürlerine kırık denir; araya giren kayaçlar nedeniyle merdiven basamağı gibi aralıklı, küçük bloklar halinde bulunan kırık damarlara çok daha seyrek rastlanır
ilgili madde Madencilik 11:314a
DAMAR KALEMİ
ilgili madde Ağaç oymacılığı 1:75a
DAMARLI BİTKİLER su ve besin maddelerini taşıyan damarlardan oluşmuş bir iletimdoku sistemi olan gelişmiş bitkiler; karayosunları gibi basit yapılı bitkiler dışında, bugün yeryüzündeki bitki türlerinin hemen hepsi bu gruptandır
ilgili madde Bitki 3:233b
•İletimdoku sistemi
DAMAR SERTLİĞİ atardamarların özellikle yağlanma ve kireçlenme nedeniyle esnekliğini yitirerek sertleşmesi
ilgili maddeler
Felç 6:267a
Hastalık 8:44a
DAMARTABAKA gözakının hemen altında bulunan ve kan damarları ile pigmentlerden oluşan katman
ilgili madde Göz 7:208a
DAMAR TIKANIKLIĞI atardamarların duvarlarında biriken kolesterol ve kalsiyum tuzları nedeniyle damarların iç çapının daralması; bu birikintiler zamanla atardamar duvarlarının kireçlenip sertleşmesine yol açtığından, hemen her zaman damar sertliğiyle sonuçlanır
ilgili madde Hastalık: görsel 8:43
DAMASKO *bak.* **ŞAM KUMAŞI**
DAMAT
ilgili maddeler
Düğün 5:329b
Evlilik 6:233a, görsel
DAMAT FERİD PAŞA Osmanlı sadrazamı, 1853-1923; Mütareke döneminde beş kez sadrazamlık yaptı ve Kurtuluş Savaşı'na şiddetle karşı çıktı
ilgili maddeler

Atatürk 2:120a
Vahideddin 18:288a
DAMAT İBRAHİM PAŞA *bak.* **NEVŞEHİRLİ DAMAT İBRAHİM PAŞA**
"DAMGA" Güntekin'in romanı
ilgili madde Güntekin 7:301b
DAMITIK İÇKİ meyve sularının ve tahılların önce mayalandırılıp sonra damıtılmasıyla elde edilen içki; şarap ve bira gibi salt mayalanmış içkilerden daha çok alkol içeren damıtık içkilerin başında rakı, viski, konyak ve rom gelir
ilgili madde Alkol 1:155a
DAMITMA
madde başlığı Damıtma 5:72b, görsel
ilgili maddeler
Alkol 1:155a
Kimya sanayisi 10:271b
Parfüm 13:327a, görsel
Petrol 14:61b
Su 16:149b
Şarap 16:240a
Viski 19:20a, 20b
•Ayrımsal damıtma
DAMKORUĞU kaya ve duvar üstlerinde yetişen kalın yapraklı bitki cinsi
ilgili madde Alp bitkileri 1:178a vd.
DAMLA HASTALIĞI *bak.* **GUT**
DAMLASAKIZI Akdeniz kıyılarında kendiliğinden yetişen sakızağacının hoş kokulu reçinesi; dallarda açılan yarıklardan yere damlayan sakız, gövdeden sızıp bulunduğu yerde katılaşan sakızdan daha değerlidir
ilgili maddeler
Alkol 1:155a
Şekerlemecilik 16:252a
DAMLATAŞ MAĞARASI Alanya, Antalya
ilgili maddeler
Alanya 1:132b, görsel
Sarkıt ve dikit 16:67b, görsel
DAMMAR Güneydoğu Asya'ya dağılmış çeşitli bitkilerden elde edilen sert ve kokulu doğal reçine
ilgili madde Reçine 14:206a
DAMPIER, WILLIAM İngiliz kâşif, 1651-1715; Büyük Okyanus'ta korsanlık yaparken İngiliz Deniz Kuvvetleri'nin hizmetine girdi; Avustralya, Yeni Gine ve Yeni Britanya kıyılarında yeni yerler keşfetti
ilgili maddeler
Avustralya 2:200a
Keşifler 10:195a
DAMTAŞI *bak* **ARDUVAZ**
DAN spor
ilgili maddeler
Judo 9:225b
Karate 10:46b
DANA
ilgili madde Sığır 15:175b
DANABURNU yeraltında yuva kazarken bitki köklerini de kestiği için özellikle sebze ve meyve bahçelerine çok zarar veren iri, kazıcı böcek; y. 65 türü olan bu böceklerin rengi kızılımsı kahverengi, gövdeleri kadife gibi yumuşak ve ince tüylerle kaplıdır; yalnız geceleri ortalıkta dolaşan ağır yürüyüşlü böceklerdir
"DANABURNU" Rifat'ın romanı
ilgili madde Rifat 14:240a
DANAE Yunan mitolojisi
ilgili maddeler
Perseus 14:51b
Zeus 19:250b
DA NANG Vietnam; ülkenin en büyük kentlerinden biri ve orta kesimdeki başlıca limanı; 1858'de Fransızlar'ca işgal edildi; Vietnam'ın 1954'te ikiye bölünmesinden sonra önemi arttı; ipek eğirme ve dokumacılık sanayisi gelişmiştir; 1965'te ABD'nin kurduğu büyük bir hava üssü vardır; nüf. 318.655 (1979)
DANCA Danimarka'nın resmi dili; Kuzey Germen dillerinin Doğu İskandinav kolundandır; Reform döneminden 19. yy'a kadar Norveç'in de resmi ve yönetsel diliydi
ilgili maddeler
Avrupa dilleri 2:186a
Avrupa Toplulukları 2:186b
Dil 5:226b
Grönland 7:234b
Norveç 13:107a
DANDANAKAN SAVAŞI 20-23 Mayıs 1040
ana madde Büyük Selçuklu Devleti 4:93a
ilgili madde Gazneliler 7:98b
DANIŞMA MECLİSİ 1981'de Milli Güvenlik Konseyi'nce kurulan meclis
ilgili maddeler
Anayasa 1:265a
Evren 6:239a
DANIŞTAY eski adı **Şûra-yı Devlet** idari yargının en yüksek mahkemesi, merkezi idarenin en yüksek danışma ve inceleme kurulu; 1924 Anayasası'yla kuruldu; yüksek yargıçlardan oluşan bir kurul halinde çalışır; yasaların öngördüğü bazı davalara bakar; tüzük tasarılarını inceler; cumhurbaşkanlığından ve başbakanlıktan gönderilen konularda görüş bildirir
ilgili maddeler
Abdülaziz 1:15b
Duruşma 5:312b
Mahkeme 11:333a, tablo
Siyasal ve yerel yönetim 15:287b
Tanzimat 16:329a
Türkiye 18:75b
Yargı sistemi 19:106a, 106b
DANİMARKA
madde başlığı Danimarka 5:73b, görsel, harita
ilgili maddeler
Alfred 1:147b vd.
Avrupa 2:183a
Avrupa Toplulukları 2:188a, 189b
Baltık Denizi 3:14b
Beden eğitimi 3:114b
Bismarck 3:229b
Estonya 6:210b, 211a
Grönland 7:236a, 236b
İngiltere 9:40b
İsveç 9:132b, 133a
İzlanda 9:166b vd.
Norveç 13:109a
DANİŞMEND GAZİ asıl adı *Gümüş Tigin Ahmed Gazi* Danişmendliler Beyliği'nin kurucusu, ö. 1105; Alp Arslan tarafından Anadolu'nun fethiyle görevlendirildi; Sivas'ı merkez edinerek I. Kılıç Arslan'la birlikte Haçlı akınlarına karşı koydu; 1103'te Anadolu Selçuklu Devleti'yle ilişkileri bozuldu
ilgili maddeler
Amasya 1:194a
Anadolu Beylikleri 1:244b
Anadolu Selçuklu Devleti 1:250b
"DANİŞMEND GAZİ DESTANI" *bak.* **"DANİŞMENDNAME"**
DANİŞMENDLİLER Türk beyliği, y. 1071-1178
ana madde Anadolu Beylikleri 1:244b vd., tablo
ilgili madde Anadolu Selçuklu Devleti 1:251a vd.
"DANİŞMENDNAME" *ya da* **"Danişmend Gazi Destanı"** Danişmend Gazi'nin yaşamını konu alan destan, 1245
ilgili madde Destan 5:199b
"DANKO'NUN YÜREĞİ" Gorki'nin yapıtı
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:19a
DANKWORTH, JOHN İngiliz caz müzikçisi, d. 1927
ilgili madde Caz 4:139a
DANLAR halk
ana maddeler
Alfred 1:147b vd.
İngiltere 9:40b
ilgili maddeler
Anglosaksonlar 1:275a
Kuzey Kutup Bölgesi 11:162b
DANOĞULLARI halk; İsrailoğulları'nın 12 kabilesinden biri; adlarını Yakub'un oğlu Dan'dan alırlar
DANS hayvan
ilgili maddeler
Arı 1:328b, görsel
Cennetkuşu 4:157b
Turna 18:8a
DANS insan
madde başlığı Dans 5:77b, görsel
ilgili madde Bali: görsel 2:328
•Bale; Buz dansı; Halk dansı; *dans adları, örn.* Çarliston; Samba; Tango
"DANSA DAVET" Weber'in bestesi
ilgili maddeler
Pavlova 14:36b
Weber 19:52a
"DANS SINIFI" Degas'nın yapıtı
ilgili madde Degas 5:106a
DANTE ALIGHIERI İtalyan yazar, 1265-1321
madde başlığı Dante Alighieri 5:84a, görsel
ilgili maddeler
Alegori 1:140a
İtalyan edebiyatı 9:150b
Romantizm 14:276a
Rönesans 14:288b
•'İlahi Komedya'
DANTEL
madde başlığı Dantel ve oya 5:85a, görsel
ilgili maddeler
Avrupa: görsel 2:181
Belçika: görsel 3:121
Makrame 12:17b
Örgü ve tığ işi 13:279a
Paraguay 13:320b
"DANTE SENFONİSİ" Liszt'in bestesi
ilgili maddeler
Liszt 11:265b
Senfoni 15:126b
"DANTON" Rolland'ın tiyatro oyunu
ilgili madde Tiyatro sanatı 17:212b
DANTON, GEORGES JACQUES Fransız Devrimi'nin önderlerinden, 1759-94; monarşinin yıkılmasına ve cumhuriyetin kurulmasına katkıda bulundu (1793); daha radikal olan Robespierre•'e karşı çıktı; 1794'te tutuklandı ve giyotinle idam edildi
ilgili madde Fransız Devrimi 7:36b, 37a

"DANTON'UN ÖLÜMÜ" Büchner'in tiyatro oyunu
ilgili madde Tiyatro sanatı 17:215a
DANUA
ilgili madde Köpek 11:47b
DANZIG *bak.* **GDANSK**
DAPHNE Yunan mitolojisi; kendisini kovalayan Apollon'a yakalanmamak için defne ağacına dönüşen su perisi
ilgili maddeler
Apollon 1:306a
Bernini 3:146b
Defne 5:103b
"DAPHNE" Jacopo Peri'nin operası
ilgili madde Opera 13:187a
"DAPHNIS VE CHLOÉ" Ravel in operası
ilgili maddeler
Chagall 4:178a
Ravel 14:204a
DAR AÇILI ÜÇGEN
ilgili madde Geometri: görsel 7:129
DARALAN EVRİM
ilgili madde Evrim 6:242a
DARBE fizik *bak.* **VURU**
DARBUKA çalgı
ilgili madde Vurmalı çalgılar 19:37a
DAR BURUNLU MAYMUNLAR
ana madde Maymun 12:117a
•Babun; Genon; Gereza; Langur; Mangabey; Şebek
DARBY, ABRAHAM İngiliz demirci ustacı, 1677-1717
ilgili maddeler
Demir ve çelik 5:131b
Teknoloji 17:120a
DARCİLİNG Hindistan; kuzeydoğu Hindistan'da, Batı Bengal eyaletine bağlı il ve kent: Sikkım Himalayaları üzerinde, dar ve uzun bir sırtta yer alır; 19. yy'da İngiliz askerleri için bir sanatoryuma dönüştürülünce geliştı; özellikle çayı ünlüdür; öbür önemli ürünleri pirinç, mısır, buğday ve kakuledir; kent nüfusu 57.603 (1981)
ilgili maddeler
Çay 4:265a
Himalaya Dağları 8:161b
DARDANOS Çanakkale kenti yakınında eskiçağ kenti
ilgili maddeler
Çanakkale 4:243b
Çanakkale Boğazı 4:247a
DARENDE Malatya'nın ilçesi; Güneydoğu Toroslar'ın uzantılarıyla engebelenir; ilçe merkezi Darende kasabasında pek çok tarihi yapı vardır; nüf. (1990): ilçe 48.612, kasaba 11.488
DAR ES-SELAM *ya da* **Darüsselam** Tanzanya
madde başlığı Dar es-Selam 5:88a
ilgili madde Tanzanya 16:325a vd., görsel
DARGEÇİT Mardin'in ilçesi; daha önce Midyat ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe olarak örgütlendi; nüf. (1990): ilçe 31.436, kasaba 10.079
DARGOMİJSKİ, ALEKSANDR Rus besteci, 1813-1869
ilgili madde Rus Beşleri 14:297a
DARI
madde başlığı Darı 5:88b, görsel
ilgili madde Tahıl 16:295a
DARIFÜLFÜL
ilgili madde Karabiber 10:23b
DAR-I ŞÛRA-YI ASKERİ
ilgili madde Tanzimat 16:329b
DARÍO, RUBÉN Nikaragualı şair ve diplomat, 1867-1916
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:210a, görsel
DARİUS I Pers kralı, İÖ 550-486
madde başlığı Darius 5:89b
ilgili maddeler
Eski Yunan 6:204b
İran sanatı 9:72b
Maraton Savaşı 12:61a
Medler ve Persler 12:123a, görsel
Mimarlık 12:224b
DARİUS III Pers kralı, ö. İÖ 330; Büyük İskender karşısında yenilgiye uğradı; satraplarından biri tarafından öldürüldü
ilgili madde Büyük İskender 4:87a
"DAR KAPI" Gide'in romanı
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:44a
Gide 7:149a
DARLING IRMAĞI Avustralya; Murray-Darling akarsu sisteminin en uzun ırmağı; uzunluğu 2.700 km, akaçlama havzası 650.000 km²; üzerinde sulama amaçlı bir dizi baraj bulunur
ilgili madde Avustralya 2:192b
DARPHANE madeni paraların basıldığı yer; ilk devlet darphanesini İÖ 7. yy'da Lidyalılar'ın kurduğu kabul edilir; modern darphaneciliğin temellerini Romalılar attı
ilgili maddeler
Ayar damgası 2:221a
Para 13:317b
DART
madde başlığı Dart 5:90a, görsel
DARÜLACEZE Türkiye'nin ilk düşkünlerevi; 1896'da hizmete girdi; bugün İstanbul Belediyesi'ne bağlıdır; her dinden ve yaştan kimsesiz, sakat ve düşkünleri barındırır; iş yapabilecek durumda olanlar çeşitli atölyelerde çalışır; bakıma muhtaç olanlar için 400 yataklı bir hastanesi vardır
DARÜLBEDAYİ İstanbul Şehir Tiyatrosu•nun çekirdeği; 1914'te kuruldu
ilgili maddeler
Ertuğrul 6:175a
Millî Edebiyat 12:221b
Türk tiyatrosu 18:147a vd.
DARÜLELHAN *bak.* **İSTANBUL BELEDİYE KONSERVATUVARI**
DARÜLFÜNUN Osmanlı Devleti'nde kurulan ilk üniversite; 1863'te İstanbul'da açıldı; 1900'e kadar çeşitli zamanlarda eğitime ara verdi; II. Meşrutiyet dönemindeki eğitim reformlarıyla çağdaş bir yükseköğretim kurumuna dönüştü; 1924'te İstanbul Darülfünunu adını aldı; 1933 Üniversite Reformu'nda kaldırılarak yerine İstanbul Üniversitesi• kuruldu
ilgili maddeler
Abdülaziz 1:15b
Eğitim 6:71b, 72b
Üniversite ve yüksekokullar 18:268a
DARÜLMUALLİMAT Osmanlı Devleti'nde ilk ve ortaöğretim kurumlarına kadın öğretmen yetiştiren okul; kız rüştiyeleri (ortaokul) ile ibtidailere (ilkokul) öğretmen yetiştirmek amacıyla 1870'te İstanbul'da açıldı; II. Meşrutiyet'te öğretim programı yeniden düzenlendi; 1924'te adı kız öğretmen okulu oldu
DARÜLMUALLİMİN Osmanlı Devleti'nde ilk ve ortaöğretim kurumlarına erkek öğretmen yetiştiren kurum, rüştiyelere (ortaokul) öğretmen yetiştirmek amacıyla 1848'de İstanbul'da açıldı; 1868'de ibtidai (ilkokul), 1874'te idadi (lise) öğretmenliği bölümleri kuruldu; II. Meşrutiyet'ten sonra öğretim programlarında yeni düzenlemeler yapıldı; 1924'te adı erkek öğretmen okulu oldu
ilgili maddeler
Abdülmecid 1:19a
Tanzimat edebiyatı 16:331a
DARÜSSELAM *bak.* **DAR ES-SELAM**
DARÜŞŞAFAKA LİSESİ İstanbul; anasız babasız ve yoksul öğrencilere ortaöğrenim düzeyinde eğitim veren parasız, özel yatılı okul; 1865'te Kapalıçarşı çıraklarını okutmak amacıyla kuruldu; 1873'te bugünkü adını aldı; 1969'da kız öğrencilere de eğitim vermeye başladı; özel seçme sınavıyla öğrenci alır; öğretim süresi toplam yedi yıldır ve bazı dersler İngilizce okutulur
ilgili madde Abdülaziz 1:15b
DARÜŞŞİFA eskiden İslam dünyasında hem hastaların tedavi edildiği, hem de hekimlerin eğitildiği sağlık kurumlarına verilen ad; ilk örneği 707'de Şam'da kuruldu; sonradan bütün İslam ülkelerine yayıldı
ilgili maddeler
Anadolu Selçuklu Devleti 1:255a
Hastane 8:45b vd.
DARWIN Avustralya'da kent; Kuzey Toprakları'nın merkezi ve en büyük limanı; tarım, madencilik, sanayi, ulaşım ve haberleşme merkezi; nüf. 56.482 (1981)
ilgili madde Avustralya: görsel 2:197
DARWIN, CHARLES İngiliz doğa bilgini, 1809-82
madde başlığı Darwin 5:90b, görsel
ilgili maddeler
Antropoloji 1:301b
Doğalcılık 5:259b
Evrim 6:242a, 242b
Galápagos Adaları 7:62a
Irk 8:231b
İspinozgiller 9:110b
Mercan resifi 12:151b
Solucan 15:314a
DARWIN REASI devekuşuyla akraba olan iri, uçamayan kuş türü
ilgili madde Rea 14:204a
D'ASCANIO, CORRADINO İtalyan helikopter yapımcısı
ilgili madde Helikopter 8:120a
DATÇA Muğla'nın ilçesi; Reşadiye (Datça) Yarımadası üzerinde; doğal güzellikleri ve temiz deniziyle önemli turizm merkezlerinden biridir; eskiçağdaki Knidos kentinin kalıntıları yarımadanın ucunda yer alır; nüf. (1990): ilçe 10.741, kasaba 5.022
DATÇA Muğla'da ilçe merkezi kasaba
madde başlığı Datça 5:91b, görsel
DAUDET, ALPHONSE Fransız yazar, 1840-97
madde başlığı Daudet 5:93a, görsel
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:19a
Fransız edebiyatı 7:42b
DAUMIER, HONORÉ Fransız ressam ve karikatürcü, 1808-79
madde başlığı Daumier 5:94a
ilgili maddeler
Karikatür 10:68b
Taşbaskı 17:63a
•"Ayaklanma"
DAVA hukuk

ana madde Duruşma 5:312a vd.
ilgili madde Avukat 2:190b
"DAVA" Kafka'nın romanı
ilgili maddeler
Kafka 9:254a
Varoluşçuluk 18:306b
"DAVACILAR" Racine'in komedisi
ilgili madde Racine 14:171b
DAVA MAHKEMELERİ
ana madde Mahkeme 11:332a
ilgili madde Yargı sistemi 19:106a
DAVAO Filipinler'de kent; uluslararası limanından pirinç, kopra, mısır ve abaka ihraç edilir; hindistancevizi bahçeleri ile pirinç tarlaları arasında yayılan 2.212 km²'lik alanıyla dünyanın en geniş kentlerinden biridir; II. Dünya Savaşı sırasında yıkıma uğradı; nüf. 610.375 (1985)
DAVID, JACQUES-LOUIS Fransız ressam, 1748-1825
madde başlığı David 5:95a
ilgili maddeler
Klasikçilik ve Yeniklasikçilik 10:283b
Resim sanatı 14:229a
•"Marat'nın Ölümü"; "Sokrat'ın Ölümü"
DAVID I İskoçya kralı, y. 1082-1153
ilgili madde İskoçya 9:94b
"DAVID COPPERFIELD" Dickens'ın romanı
ilgili madde Dickens 5:214a
DA VINCI, LEONARDO *bak.* **LEONARDO DA VINCI**
DAVIS, BETTE ABD'li kadın sinema oyuncusu, 1908-89; sinema ve özel yaşamındaki güçlü kişiliği, duyarlı ve sinirli kadın tiplemelerindeki başarılı oyunculuğuyla tanındı; 10 kez Oskar'a aday oldu; *Tehlikeli Kadın* (1935) ve *Jezebel* (1938) filmlerindeki oyunuyla bu ödülü iki kez kazandı
DAVIS, JEFFERSON ABD'li devlet adamı, 1808-89; İç Savaş sırasında Amerika Konfederasyonu'nun başkanı; savaştan sonra tutuklanıp vatana ihanetle suçlandıysa da mahkeme önüne çıkarılmadı
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:212a
Lincoln 11:261a
DAVIS, JOHN İngiliz denizci, y. 1550-1605
ilgili maddeler
Falkland Adaları 6:251b
Kutupların keşfi 11:137a
DAVIS, MILES ABD'li caz trompetçisi, d. 1926; yalın ve duru yorumuyla birçok trompetçiyi etkiledi; yenilikçi müzikçilerle oluşturduğu topluluklarla *cool jazz*, *jazz rock* ve *jazz funk* gibi caz üsluplarının gelişmesine öncülük etti
ilgili madde Caz 4:138b
DAVIS KÖRFEZİ *ya da* **Davis Boğazı** Kanada; Atlas Okyanusu'nun kuzeyinde, Baffin Adası ile Grönland arasında; Kuzeybatı Geçidi'nin bir bölümünü oluşturur; uzunluğu 640 km, genişliği 320-640 km arasındadır
ilgili maddeler
Keşifler 10:193b
Kutupların keşfi 11:137a
DAVIS KUPASI tenis turnuvası; resmi adı *Uluslararası Çim Kort Tenis Turnuvası* ; ulusal kadın ve erkek takımları katılır; her yıl düzenlenir; daha çok Avustralya, Fransa ve ABD üstünlük sağlamıştır
ilgili madde Tenis 17:148a, 148b
DAVRANIŞ
ilgili maddeler
Psikoloji 14:154b
Ruh hastalıkları 14:295a
•Hayvan davranışı; İnsan davranışı
DAVRANIŞ BİLİMLERİ
ilgili madde Toplum bilimleri 17:248a
DAVRANIŞÇI PSİKİYATRİ
ilgili madde Psikiyatri 14:154a
DAVRAS DAĞI Akdeniz Bölgesi; Isparta'nın doğusunda; yüksekliği 2.635 m
ilgili madde Toroslar 17:256a
DAVUD, HZ. İsrailoğulları'nın peygamberi ve kralı, ö. İÖ y. 962
madde başlığı Davud, Hz. 5:95b, görsel
ilgili maddeler
Kutsal Kitap 11:131a
Süleyman, Hz. 16:197a
Yahudiler ve Musevilik 19:73a
•Mezmur
"DAVUD" Donatello'nun heykeli
ilgili madde Donatello 5:297b, görsel
"DAVUD" Michelangelo'nun heykeli
ilgili madde Michelangelo 12:202b
DAVUD AĞA Osmanlı mimar, ö. 1598; Mimar Sinan'ın yanında yetişti; onun ölümünden sonra başmimarlığa getirildi; İncili Köşk ve Sepetçiler Kasrı'nın yanı sıra birçok camı, medrese ve türbe yaptı; en önemli yapıtı, projesini çizip temelini attığı Eminönü'ndeki Yeni Cami'dir
ilgili madde Türk mimarlığı 18:113b
DAVUD ANTAKİ Arap bilgin, hekim ve şair, 1541-99; klasik İslam kültürünün son temsilcisiydi; *Tezkire-i Davud* adıyla bilinen kitabında genel tıp bilgilerine, hastalıklara, tedavi yöntemlerine ve ilaçlara yer verdi; ayrıca patoloji, aritmetik, geometri, felsefe ve mantık konularında kitaplar yazdı
DAVUD HAN Afganistanlı devlet adamı, 1909-78
ilgili madde Afganistan 1:42a
DAVUD PAŞA Osmanlı sadrazamı, ö. 1623
ilgili madde Genç Osman 7:125b
DAVUL
madde başlığı Davul 5:96b, görsel
ilgili maddeler
Bando 3:19a
Halk müziği 8:17a
İşaretleşme 9:138b
Vurmalı çalgılar 19:35b, 37b
DAVY, EDMUND İrlandalı kimyacı, 1785-1857; asetileni bulmuştur
ilgili madde Asetilen 2:57b
DAVY, SIR HUMPHRY İngiliz kimyacı, 1778-1829
madde başlığı Davy 5:98a, görsel
ilgili maddeler
Anestezi 1:271a
Aydınlatma 2:231b
Faraday 6:253b
Kimyasal elementler 10:267b
Klor 10:287b
Magnezyum 11:323b
Sodyum ve soda 15:297a
Stephenson 16:136b
Su 16:148b
DAVY LAMBASI *bak.* **GÜVENLİK LAMBASI**
DAYAKLAR halk
ilgili maddeler
Borneo 3:296a
Güneydoğu Asya 7:295a
DAYAN, MOŞE İsrailli asker ve devlet adamı, 1915-81; 1956 ve 1967'de Araplar'a karşı büyük başarı kazandı; 1953-58 arasında genelkurmay başkanı, 1967-73 arasında savunma bakanıydı; 1977'de Menahem Begin hükümetinde dışişleri bakanı oldu; 1979'da istifa etti
DAYANAK NOKTASI *bak.* **DESTEK NOKTASI**
DAYANANDA SARASVATİ Hindu çileci ve toplumsal reformcu, 1824-83; Hindular'ın en eski kutsal metinleri olan *Vedalar* 'ın dünyevi ve ruhani üstünlüğüne geri dönülmesini savunan bir örgütün kurucusudur; çok sayıda eğitim ve hayır kurumu açtı; Hint milliyetçiliğinin uyanışına katkıda bulundu
ilgili madde Hint edebiyatı 8:178a
DAYANIŞMA SENDİKASI Polonyalı sendikacıların Eylül 1980'de Gdansk'ta kurdukları bağımsız işçi sendikası; 1981'de sıkıyönetim ilan edilince etkinliği durduruldu, 1982'de de hükümet kararıyla kapatıldı; bir yeraltı örgütü olarak varlığını sürdürdü ve yönetime karşı muhalefetin odak noktası oldu; 1989'da yeniden yasallık kazandı ve parlamento seçimlerinden sonra kurulan hükümette çoğunluğu ele geçirdi; sendikanın önderi Lech Wałesa 1990'da cumhurbaşkanı seçildi
ilgili maddeler
Gdansk 7:99b
Polonya 14:115a
DAYI 16. ve 19. yy'lar arasında Osmanlı Devleti'ne bağlı Garp Ocakları•'nın komutanlarına verilen unvan; genellikle askerler ya da denizciler arasından seçilirdi; Tunus, Cezayir ve Trablusgarp'ın yönetimi dayılara bırakılmıştı; askeri güce dayanarak yönetimi ellerinde tutar, bölgelerinde mutlak otoriteyi temsil ederlerdi
DAYIOĞLU, GÜLTEN Türk kadın yazar, d. 1935; çocuk öyküleri ve çocuk romanlarıyla tanınır; bazı yapıtları Almanca'ya çevrilmiş, yurtiçinde çeşitli ödüller kazanmıştır
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:21a
DAYLAR *bak.* **TAYLAR**
DAY LEWIS, C. İngiliz yazar, 1904-72
ilgili maddeler
Auden 2:161b
Takma ad 16:305a
DAZBOG Slav mitolojisi
ilgili madde Efsane ve mitler 6:58a
DAZKIRI Afyonkarahisar'ın ilçesi; topraklarının büyük bölümü Göller Yöresi'nde bulunur; bir bölümü sazlıklarla kaplı olan Dazkırı Ovası ilçenin başlıca tarım alanıdır; nüf. (1990): ilçe 16.258, kasaba 6.677
DAZLAK KARTAL Kuzey Amerika'ya özgü kartal türü; su kenarlarında yaşar; ölü balıklar, hayvan leşleri ve güçsüz düşmüş su kuşlarıyla beslenir; başı ve kuyruğu beyaz, gövdesi koyu kahverengidir; ABD'nin ulusal simgesidir
ilgili madde Kartal 10:78a
DC-2 uçak
ilgili madde Havacılık tarihi 8:64a, görsel
DC-3 uçak
ilgili madde Havacılık tarihi: görsel 8:67
DC-6 uçak
ilgili madde Havacılık tarihi: görsel 8:67
DC-8 uçak

ilgili madde Uçak 18:164b
DC-9 uçak
ilgili madde Uçak 18:165a
DC-10 uçak
ilgili madde Uçak 18:164b
DDT bireşimsel böcek ilacı; tarım zararlısı böcekleri öldürmek için 1940'lardan 1960'lara kadar yaygın olarak kullanıldı; insanlar ve öbür memeliler için zehirli olduğunun anlaşılması ve bazı böcek türlerinin bağışıklık kazanması üzerine 1972'den başlayarak birçok ülked kullanımı yasaklandı; kimyasal adı diklorodifeniltrikloroetan $(C_6H_4Cl)_2CHCCl_3$
ilgili maddeler
Çevre kirliliği 4:284a vd.
Doğayı koruma 5:268b
Zararlı hayvanlar 19:237b
DE AMICIS, EDMONDO İtalyan yazar, 1846-1908; şiirler, gezi kitapları ve çocuk öyküleri yazdı; çocuk edebiyatının en tanınmış yapıtlarından biri olan *Çocuk Kalbi* 'nin (1886) yazarıdır; ayrıca *İstanbul* (1877) adlı resimli bir gezi kitabı vardır
DEAN, CHRISTOPHER İngiliz buz patencisi, d. 1958; Jayne Torvill'le birlikte 1984 Kış Olimpiyatları'nda buz dansında altın madalya kazandı; aynı çift 1981-84 arasında dünya şampiyonu oldu
ilgili madde Paten 14:29a, görsel
•Torvill, Jayne
DEAN, JAMES ABD'li sinema oyuncusu, 1931-55; *Cennet Yolu* (1955), *Asi Gençlik* (1955) ve *Devlerin Aşkı* (1956) filmlerinde oynadı; 1950'lerin huzursuz, kararsız ve idealist gençliğinin simgesi oldu; bir otomobil kazasında öldü
ilgili madde Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:224a
DEBAKEY, MICHAEL ELLIS ABD'li cerrah ve tıp araştırmacısı, d. 1908; kalp ve damar bozukluklarının ameliyatla tedavisine öncülük etti; hastalıklı damarların yerine kullanılan esnek plastik borular, yapay kalp kapakçığı ve kalp pompası gibi pek çok cerrahi aygıtın bulucusudur
DEBRECEN Macaristan'da kent; ülkenin doğusunda tarım ve sanayi merkezi; nüf. 220.000 (1989 tah.)
ilgili madde Macaristan: görsel 11:302
DEBRİYAJ
ana madde Kavrama 10:112a, görsel
ilgili madde Motorlu taşıtlar 12:285a vd.
DE BROGLIE, LOUIS VICTOR *bak.* **BROGLIE, LOUIS VICTOR DE**
DEBUSSY, CLAUDE Fransız besteci, 1862-1918
madde başlığı Debussy 5:99a, görsel
ilgili maddeler
Armoni 2:34a
İzlenimcilik 9:170a
Müzik 13:19b
•"Pelléas ve Mélisande"
"DECAMERON HİKÂYELERİ" Boccaccio'nun yapıtı
ilgili maddeler
Boccaccio 3:261a, görsel
İtalyan edebiyatı 9:150b
Rönesans 14:288a
DEDE Mevlevilik, Bektaşilik ve Alevilik'te kullanılan unvan; Mevlevilik'te çilesini bitiren ve tekke şeyhliği yapmaya hak kazanan dervişlere denir; Bektaşilik'te yalnızca Hacıbektaş'taki merkez tekkenin şeyhi için kullanılır; Alevilik'te ise Hz. Muhammed'in soyundan geldiğine inanılan yerel dinsel önderlere bu ad verilir
DEDEAĞAÇ *bak.* **ALEKSANDRUPOLİS**
DEDE EFENDİ *bak.* **İSMAİL DEDE EFENDİ**
DEDEGÖL DAĞI *ya da* **Dedegül Dağı** Akdeniz Bölgesi; Göller Yöresi'nin en yüksek dağı; yüksekliği 2.992 m
ilgili maddeler
Isparta 8:246b
Toroslar 17:256a
DEDE KORKUT Oğuzlar'ın Bayat boyundan olduğu söylenen, efsaneleşmiş Türk bilgesi
ilgili madde Dede Korkut Hikâyeleri 5:100a
DEDE KORKUT HİKÂYELERİ Oğuzlar'dan kalma destansı öyküler derlemesi
madde başlığı Dede Korkut Hikâyeleri 5:99b
ilgili madde Oğuzlar 13:133a
DEDEKTİF
madde başlığı Dedektif 5:101a
ilgili maddeler
Parmak izi 14:13b
Polis 14:108b
DEDEN gaydada ses borusu
ilgili madde Gayda 7:81a, görsel
DEEP PURPLE pop müzik topluluğu
ilgili madde Pop müzik 14:122b, 123a
DEERE, JOHN ABD'li sanayici, 1804-86; ilk çelik sabanı (pulluğu) yaptı ve sanayi çapında üretimine geçti
ilgili madde Tarım tarihi 17:30a
DEF *bak.* **TEF**
DEFİNE *ya da* **Gömü** *ya da* **Hazine**
madde başlığı Define 5:102b
ilgili maddeler
Kaçakçılık 9:245a
Sutton Hoo 16:192b vd., görsel
"DEFİNE ADASI" Stevenson'ın romanı
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:10a
Stevenson 16:138a vd.
"DEFİNE PEŞİNDE" Nesbit'in romanı
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:20a
DEFNE
madde başlığı Defne 5:103a, görsel
ilgili maddeler
Maki 12:12b
Şifalı bitkiler 16:268b
DEFNEGİLLER anayurdu Akdeniz olan 2.500 kadar ağaç ve çalı türünü içeren bitki familyası; Latince adı *Lauraceae*
•Avokado; Defne; Tarçın
DEFNEYAPRAĞI balık
ilgili madde Lüfer 11:297a
DEFOE, DANIEL İngiliz yazar, y. 1660-1731
madde başlığı Defoe 5:103b
ilgili maddeler
Bilimkurgu 3:188a
Çocuk edebiyatı 5:9a
Dergi 5:188a
İngiliz edebiyatı 9:23b
Roman 14:274a
•"Robinson Crusoe"
DE FOREST, LEE ABD'li mucit, 1873-1961; radyo, sinema ve televizyon alanında 300'den fazla buluşun patentini almıştır; en önemli buluşu, odyon adı verilen ve radyonun gelişimine önemli katkısı olan, üç elektrotlu bir elektron lambasıdır; sesli filmi halka ilk tanıtan da De Forest olmuştur
ilgili maddeler
Elektronik 6:126a
Radyo 14:180b
DEFTERDAR Osmanlı Devleti'nde mali işleri yöneten görevli; önceleri merkezde tek bir defterdar varken 15. yy'ın sonunda Anadolu ve Rumeli defterdarlıkları kuruldu; başdefterdar denilen Rumeli defterdarı Divan-ı Hümayun üyesiydi ve hazine ile arazi kayıtlarının saklandığı Defterhane'den, devletin gelir-gider hesaplarını hazırlamaktan sorumluydu; 16. yy'da uzak eyaletlerde de defterdarlıklar kuruldu
DEFTER TUTMA muhasebe
ilgili madde Muhasebe 12:305a
DEGAS, EDGAR Fransız ressam, 1834-1917
madde başlığı Degas 5:104b
ilgili maddeler
İzlenimcilik 9:168b
Pastel 14:24b
Resim sanatı 14:232a
•"Balerinler"; "Küçük Dansçı"; "Plajda"
DE GAULLE, CHARLES Fransa cumhurbaşkanı, 1890-1970
madde başlığı De Gaulle 5:106a, görsel
ilgili maddeler
Cezayir 4:175b
Fransa 7:31b vd.
İkinci Dünya Savaşı 8:298b
DEĞERLİK *bak.* **BİRLEŞME DEĞERİ**
DEĞERLİ METAL ALAŞIMI
ilgili madde Alaşım 1:137a
DEĞERLİ TAŞ
madde başlığı Değerli taşlar ve mücevherler 5:107a
ilgili maddeler
Kristal 11:79b
Uğur taşı 18:177b
•*değerli taşların adları, örn.* Elmas; Yakut; Zümrüt
DEĞİRMEN
ana madde Un ve un değirmeni 18:206a vd.
ilgili maddeler
Avrupa: görsel 2:178
Rüzgâr enerjisi 14:316b
Su enerjisi 16:163b
"DEĞİRMEN" Güntekin'in romanı
ilgili madde Güntekin 7:302a
DEĞİRMENCİOĞLU, ZEYNEP Türk kadın sinema oyuncusu, d.1954
ilgili madde Türk sineması 18:135b, görsel
"DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR" Daudet'in öykü kitabı
ilgili madde Daudet 5:93a
DEĞİRMENTAŞI
ilgili maddeler
Aşındırıcı 2:104a, 105a
Kumtaşı 11:99a
Rüzgâr enerjisi 14:316a
Un ve un değirmeni 18:205b
"DEĞİŞEN DÜNYANIN İNSANLARI" Bradbury'nin romanı
ilgili madde Bilimkurgu 3:190b
DEĞİŞEN YILDIZ
ana madde Yıldız 19:175a vd.
"DEĞİŞİM" Kafka'nın uzun öyküsü
ilgili madde Kafka 9:235b
DEĞİŞİNİM *ya da* **Mutasyon** hücrenin genetik yapısında ortaya çıkan ve kuşaktan

kuşağa aktarılan değişilik; bazı değişinimler, kalıtsal maddenin kopyalanması sırasındaki anlık bir hatadan kaynaklanır; bazıları ise ışının gibi dış etkenlerin etkisiyle zaman içinde ortaya çıkar
ilgili maddeler
Kalıtım ve genetik 9:281b
Kalıtsal hastalıklar 9:286b
Sirke sineği 15:258b
DEĞİŞKEN AKIM *bak.* **ALTERNATİF AKIM**
DEĞİŞKEN SIĞAÇ
ilgili madde Sığaç 15:174b, görsel
DEĞİŞME ÖZELLİĞİ matematik
ilgili maddeler
Aritmetik 2:11b
Matematik 12:103b, 104a vd.
DEĞNEKÇEKİRGESİ *ya da* **Cadıçekirgesi**
madde başlığı Değnekçekirgesi 5:110a, görsel
ilgili maddeler
Çekirge 4:273b
Koruyucu renklenme 11:21b
DE HAVILLAND COMET *bak.* **COMET**
DE HAVILLAND MOSQUITO *bak.* **MOSQUITO**
DEHHANİ (HOCA) *bak.* **HOCA DEHHANİ**
DEİANEİRA Yunan mitolojisinde Herakles'in karısı
ilgili madde Herakles 8:132a
DEIMOS Mars'ın iki uydusundan dışta olanı
ilgili madde Mars 12:78a
DEINONYCHUS
ilgili madde Dinozor 5:236b
DEKA uluslararası birimler sisteminde kullanılan önek
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:78
DEKABRİST AYAKLANMASI Çarlık Rusya, 1825
ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:19a
DEKADANLAR Sembolizm akımına öncülük eden şairler topluluğu
ilgili maddeler
Sembolizm 15:115a
Servet-i Fünun 15:139a
DEKAR alan ölçüsü birimi
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:77
DEKATLON yarışmacıların, üst üste iki gün boyunca 10 ayrı pist ve alan yarışmasına katıldıkları atletizm dalı
ilgili madde Atletizm 2:147b
DEKKAN YAYLASI Hindistan; yarımadanın büyük bölümünü kaplayan, üçgen biçiminde yüksek bir yayladır; ortalama yüksekliği y. 600 m; doğusu ve batısı, yaylanın güney ucunda birleşen Gat Sıradağları'yla çevrilidir; kuzeyinde Satpura Sıradağları bulunur; iklimi kurak ve yer yer kıraçtır; yeraltı kaynakları açısından zengindir
ilgili maddeler
Asya 2:84b
Hindistan 8:166a
DEKLANŞÖR fotoğraf makinesinde, çok kısa bir an için açılarak ışığın filme ulaşmasına olanak veren mekanik düzenek
ilgili madde Fotoğraf makinesi 7:12a
DE KOONING, WILLEM Hollanda asıllı ABD'li ressam, d. 1904; Soyut Dışavurumculuk• akımının başlıca temsilcilerinden; "Kadın I-II" (1952-53) adlı dizisinde olduğu gibi, yapıtlarının çoğunda soyut, figüratif ya da simgeci üslupla kadınları işlemiştir
ilgili madde Dışavurumculuk 5:211b
DEKORASYON
ilgili madde İç mimarlık 8:280b, 282a vd.
DEKORATİF SANATLAR *bak.* **SÜSLEME SANATLARI**
DEKSTROZ *bak.* **GLİKOZ**
DELACROIX, EUGÈNE Fransız ressam, 1798-1863
madde başlığı Delacroix 5:110b
ilgili maddeler
Resim sanatı 14:231a
Romantizm 14:276b
•"Halka Yol Gösteren Özgürlük"
DELAUNAY, ROBERT Fransız ressam, 1885-1941
ilgili maddeler
Chagall 4:177b
Kübizm 11:167b
DELAUNAY, SONIA Fransız kadın ressam, 1885-1979
ilgili maddeler
Chagall 4:177b
Kübizm 11:167b
DE LAVAL, KARL GUSTAF İsveçli mühendis, 1845-1913
ilgili madde Türbin 18:24a
DELAWARE ABD'nin doğusunda eyalet; ilk yerleşmeyi 1683'te İsveçliler kurdu; 17. yy'da önce Hollandalılar'ın, sonra İngilizler'in eline geçti; 1787'de ABD Anayasası'nı onaylayan ilk eyalet oldu; İç Savaş'ta Güneyliler'in yanında yer aldı; ülkenin ikinci küçük eyaleti; başkent Dover; nüf. 668.696 (1990)
DELEGE bir görevi yerine getirmesi için yetki verilen kişi
ilgili maddeler
Avrupa Toplulukları 2:189a
Seçim 15:104a
Siyasal partiler: görsel 15:281
DELFİ *ya da* **Delphoi** Eski Yunan'da kent
ana madde Delfi kâhinleri 5:111b vd.
ilgili maddeler
Apollon 1:305b
Ejderha 6:81b
Kâhin 9:259b
Krezüs 11:74b
Lidya 11:249a
Mağara 11:326b
Spor 16:49b
DELFİ KÂHİNLERİ
madde başlığı Delfi kâhinleri 5:111b
ilgili maddeler
Eski Yunan 6:202b
İstanbul 9:116b
Kâhin 9:259b
Krezüs 11:74b
Oidipus 13:134b
Perseus 14:51b
Sokrat 15:306b
Thebai 17:173b
Themistokles 17:174a
•Salamis Savaşı
DELFT Hollanda'da kent; Zuidholland ilinde, Schide Irmağı üzerinde, Rotterdam ile Lahey arasında; 1075'te kuruldu; 16. yy'da önemli bir ticaret merkeziydi; 17. yy'da adını taşıyan seramiklerle ün kazandı; Orange Prensi I. Willem 1584'te düzenlenen bir suikastla burada öldürüldü; ressam Jan Vermeer'in doğum yeri; nüf. 86.278 (1983 tah.)
ilgili madde Hollanda 8:199a
DELFT SERAMİĞİ ilk kez 17. yy'da Hollanda'daki Delft kentinde yapılan seramik; kalay oksitli bir sırla kaplıdır; 17. ve 18. yy'larda İngiltere'de üretilen kalay sırlı seramikler de bu adla anılır
ilgili madde Çanak çömlek 4:240a
DELHİ Hindistan
madde başlığı Delhi 5:112b, görsel
DELHİ SULTANLIĞI 1206-1555; Kuzey Hindistan'da egemenlik kurmuş İslam devleti; Gazneliler'in ve Gurlular'ın egemenliğini devralan bu sultanlık, Muizziler, Halaciler, Tuğluklular, Seyyidler, Lodiler ve Suriler adını taşıyan altı hanedanca yönetildi; Hindistan'da İslam egemenliğinin kökleşmesini sağlayan Delhi Sultanlığı, yerini Babür'ün kurduğu Hint-Türk İmparatorluğu'na bırakarak tarihten silindi
DELİBAŞ AYAKLANMASI *bak.* **KONYA AYAKLANMASI**
DELİCE Kırıkkale'nin ilçesi; daha önce Ankara iline bağlı bir ilçeydi; 1989'da il olan Kırıkkale'ye bağlandı; nüf. (1990): ilçe 27.688, kasaba 7.415
ilgili madde Kırıkkale 10:214a
DELİCE BUĞDAY
ilgili madde Buğdaygiller 4:44a
DELİCE DOĞAN sırtı koyu kahverengi, karnı beyaz üstüne koyu renk çizgili doğan türü; küçük kuşlar ve iri böceklerle beslenir
ilgili madde Doğan 5:261b
DELİCE IRMAĞI İç Anadolu Bölgesi; Kızılırmak'ın en uzun kolu; Akdağmadeni Dağları'ndan doğar; uzunluğu 426 km
ilgili madde Kızılırmak 10:246b
DELİCE ZEYTİN
ilgili maddeler
Türkiye 18:49a
Zeytin 19:251a
"DELİ DOLU" Cemal Reşit Rey'in opereti
ilgili madde Türk Beşleri 18:28a
"DELİ DUMRUL" Tanç'ın operası
ilgili madde Opera 13:189b
DELİ HASAN Celali Ayaklanmaları'nın elebaşlarından, ö. 1606
ilgili maddeler
Celali Ayaklanmaları 4:146a
Mehmed 12:124b
DELİ İBRAHİM Osmanlı padişahı, 1615-48; I. Ahmed'in oğlu; hk. d. 1640-48; çocukluğu ve gençliği sarayda kapalı geçtiği için ruh sağlığı bozulmuştu; dengesiz davranışları yüzünden "Deli" lakabıyla anıldı; padişahlığı sırasında altı sadrazam değiştirdi; yönetim daha çok saray ağalarının ve annesi Kösem Sultan'ın elindeydi; bir yeniçeri ayaklanmasıyla tahttan indirilerek öldürüldü
ilgili madde Celali Ayaklanmaları 4:146b
"DELİ İBRAHİM" Oflazoğlu'nun tiyatro oyunu
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:150b
DELİKLİLER *ya da* **Foraminiferler** kireçli kabuklarının üstünde delikler olan tekhücreli deniz canlıları
ilgili maddeler
Plankton 14:90b
Tebeşir 17:99b
Tekhücreli hayvanlar 17:110a

Zooloji 19:269a
DELİKLİ TUĞLA
ilgili madde Tuğla 17:309b
DELİLA *bak.* **DALİLA**
"DELİLİĞE ÖVGÜ" Erasmus'un yapıtı
ilgili madde Erasmus 6:164b
DELİLLER HANI Diyarbakır
ilgili madde Diyarbakır: görsel 5:254
DELİRİUM düşünce ve davranış bozuklukları, huzursuzluk ve sanrılarla ortaya çıkan ruhsal bozukluk; bazı ağır zehirlenmelerden ve yüksek ateş ya da kalp yetmezliği gibi beyni etkileyebilen rahatsızlıklardan kaynaklanır; genellikle, nedeni ortadan kalkınca kendiliğinden sona erer
DELİ TÜTÜN
ilgili madde Tütün 18:151a
DELLA ROBBIA AİLESİ ünlü heykelciler yetiştirmiş Floransalı İtalyan aile; Luca Della Robbia (1400-82) Floransa Rönesansı'nın öncülerindendi; kurduğu aile atölyesi; *terracotta* denen sırlı pişmiş topraktan eşya yapımında uzmanlaşmıştı; Luca'nın ölümünden sonra atölyenin başına yeğeni Andrea (1435-1525), onun ölümünden sonra da oğlu Giovanni (1469-1529) geçti; özellikle kiliseler için yaptıkları kabartmalarla tanınırlar
ilgili madde Floransa 6:316b
DELME TEZGÂHI
ilgili madde Takım tezgâhları 16:298a
DELOS Yunanistan'a bağlı ada; Ege Denizi'ndeki Kykladlar'ın en küçüğü; ilkçağın din, siyaset ve ticaret merkezlerinden biriydi; bugün yerleşme olmayan ıssız bir adadır; Athena Tapınağı'nın kalıntıları, dokuz mermer aslan heykeli ve dev boyutlu bir Apollon heykeli bulunur; nüf. 16 (1981)
DELOS BİRLİĞİ Yunan kent devletlerinin Persler'e karşı oluşturduğu birlik; İÖ 478-477'de, Atina'nın önderliğinde kuruldu
ilgili maddeler
Eski Yunan 6:205b
İstanbul 9:116b
İyonya 9:161b
DELPHİNİON Milet'te Apollon Tapınağı; Söke, Aydın
ilgili madde Milet 12:219b
DELPHOİ *bak.* **DELFİ**
DELTA
madde başlığı Deita 5:114a, görsel
ilgili maddeler
Akarsu 1:103b, görsel
Akdeniz 1:111a
DELTA KANATLI UÇAK
ilgili maddeler
Havacılık tarihi 8:66a vd.
Uçak 18:153b, 154a
DELTA KOVA YAĞMURU meteor yağmuru; en kolay izlenebilenlerdendir
ilgili madde Meteor ve meteorit: tablo 12:174
DELTA SEFE
ilgili madde Yıldız 19:175b
DEMAVEND TEPESİ İran; Elbruz Dağları'nın en yüksek doruğu; yüksekliği 5.670 m
ilgili madde Tahran 16:269a
DEMETER Yunan mitolojisi
madde başlığı Demeter 5:115b, görsel
ilgili madde Bergama 3:136b
DEMETER KUTSAL ALANI Bergama, İzmir
ilgili madde Bergama 3:136a vd.
DE MILLE, CECIL BLOUNT ABD'li film yapımcısı ve yönetmeni, 1881-1959; *On Emir* (1923) ve *Hazreti İsa* gibi, konuları Kutsal Kitap'tan alınmış büyük yapımlarıyla tanındı; *Harikalar Sirki* (1952) filmiyle Oskar ödülü kazandı
ilgili madde Sinema 15:231a
DEMİR *ya da* **Çapa** denizcilik
madde başlığı Demir 5:116a, görsel
DEMİR metal
madde başlığı Demir ve çelik 5:120b
ilgili maddeler
Alaşım 1:136a vd.
Beslenme 3:150b
Demir Çağı 5:117a vd.
Genleşme 7:127a
Kan 9:299b
Madencilik 11:313b vd.
Metal 12:169b, 170a
Pas 14:16a
Sanayi Devrimi 15:45b
Sıvı 15:187b
Tarihöncesi aletler 17:47b vd.
Teknoloji 17:117b, 121a
DEMİRAĞ, NURİ Türk iş ve siyaset adamı, 1886-1957
ilgili madde Türkiye 18:85b
DEMİRAĞ, TURGUT Türk film yapımcısı ve yönetmeni, 1920-87
ilgili madde Türk sineması 18:134a
DEMİR ALAŞIMI
ilgili madde Alaşım 1:136a
DEMİRBAŞ ŞARL *bak.* **KARL XII**
"DEMİRBAŞ ŞARL" Musahipzade Celal'in oyunu
ilgili madde Musahipzade Celal 12:316a
DEMİRCİ Manisa'nın ilçesi; topraklarının hemen hemen tümü dağlarla kaplıdır; zengin bir orman örtüsüne sahip olduğundan ormancılık gelişmiştir; ayrıca halı dokumacılığı önemli bir gelir kaynağıdır; nüf. (1990): ilçe 60.184, kasaba 20.576
DEMİRCİ, LATİF Türk karikatürcü, d.1961
ilgili madde Türk karikatürü 18:104a, görsel
DEMİRCİ-SİMAV DAĞLARI Ege Bölgesi; Demirci'nin batısından başlayıp Simav'a kadar uzanan dağ sırası; en yüksek noktası 1.800 m
DEMİR ÇAĞI
madde başlığı Demir Çağı 5:117a, görsel
ilgili maddeler
Arkeoloji 2:19a
Konut 10:324a
Tarihöncesi aletler 17:47b, görsel
DEMİR-ÇELİK SANAYİSİ
ana madde Demir ve çelik 5:131b vd.
ilgili maddeler
Asya: Çin: görsel 2:88
Bessemer 3:153a
Gaz 7:85a
Oksijen 13:138b
DEMİR EKSİKLİĞİ KANSIZLIĞI demir eksikliğinden ileri gelen ve en sık rastlanan kansızlık türü
ilgili madde Kan 9:303a
DEMİREL, SÜLEYMAN Türk siyaset adamı, d. 1924
madde başlığı Demirel 5:119b, görsel
ilgili madde Türkiye 18:93a, 95a
DEMİR HAÇ NİŞANI Almanya'da askeri madalya; 1813'ten bu yana askeri başarılar için verilir
ilgili madde Madalya ve nişanlar 11:309b, görsel
DEMİRHİNDİ Afrika'da kendiliğinden yetişen, baklagillerden herdemyeşil ağaç; keçiboynuzuna benzeyen meyvelerinden reçel ve şerbet yapılır; ayrıca yaprakları çay gibi demlenerek solucan düşürücü, meyveleri de müshil olarak kullanılır
DEMİRİŞ, OKAN Türk besteci, d. 1942
ilgili madde Opera 13:189b
DEMİRKAPI Romanya; Karpat Dağları'nın güneybatı ucunda dar boğaz
ilgili madde Avrupa 2:182a
DEMİRKAZIK kuzey gökkürede yıldız; Latince adı *Polaris*; yaklaşık 12.000 yıldır tam kuzey gökkutbunda bulunduğu için Kutup Yıldızı adıyla bilinir
ana madde Kutup Yıldızı 11:140b
ilgili madde Takımyıldız 16:302b
DEMİRKIR ANTİLOP Afrika'nın güneyinde yaşayan, kısa ve kalın boynuzlu antilop
ilgili madde Antilop 1:294b
DEMİRKÖPRÜ BARAJI Manisa
ilgili madde Baraj: tablo 3:36
DEMİRKÖY Kırklareli'nin ilçesi; güneyini ve batısını Istranca Dağları engebelendirir; topraklarının büyük bölümü zengin orman örtüsüyle kaplıdır; ilçenin Karadeniz kıyısında yer alan İğneada bucağı yabanıl yaşam açısından önemli bir merkezdir; nüf. (1990): ilçe 12.976, kasaba 5.203
DEMİRLİ GÖKTAŞI *bak.* **DEMİR METEORİT**
DEMİR MASKELİ ADAM Fransız siyasal tutuklu, ö. 1703; maskeli olarak tek kişilik hücrede tutuldu; XIV. Louis'nin görevden alınan Maliye Bakanı Nicolas Fouquet'nin, 1669'da tutuklanan uşağı Eustache Dauger olduğu sanılır
ilgili madde Bastille 3:60b
DEMİR METEORİT *ya da* **Demirli göktaşı** *ya da* **Siderit**
ilgili madde Meteor ve meteorit 12:175a
DEMİR OKSİT
ilgili maddeler
Boya ve cila 3:316a
Çanak çömlek 4:237b
Demir ve çelik 5:125a
Pusula 14:163b
Ses kaydı 15:148b
"DEMİR ÖKÇE" London'ın romanı
ilgili madde London 11:278a
DEMİRÖZÜ Bayburt'un ilçesi; daha önce Gümüşhane iline bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; 1989'da il olarak örgütlenen Bayburt'a bağlandı; nüf. (1990): ilçe 13.319, kasaba 2.452
•Bayburt
DEMİR PERDE SSCB'nin kendisini ve Doğu Avrupa ülkelerini, komünist olmayan ülkelerle ilişkiye kapalı tutma politikasını simgeleyen terim; bu terimi ilk kez 1946'da Winston Churchill kullandı; 1953'te Stalin öldükten sonra Demir Perde'nin kısıtlamaları büyük ölçüde azaldı
DEMİRYOLU
madde başlığı Demiryolu ve tren 5:132b
ilgili maddeler
İşaretleşme 9:143a, görsel
Karayolu 10:50b
Sanayi Devrimi 15:46b
Stephenson 16:136a, 137a
Tarım tarihi 17:27a
Taşımacılık 17:72a vd.

Teknoloji 17:121a
DEMODÜLATÖR *bak.* **MODÜLASYON ÇÖZÜCÜ**
DEMOGRAFİ *ya da* **Nüfusbilim** insan nüfusunun yapısını ve değişmesini inceleyen bilim dalı; doğum, evlenme, yaş grupları, ölüm ve göç istatistiklerinden yararlanarak, belirli bir yerdeki ya da belirli bir tarihsel dönem içindeki nüfus hareketlerini inceler
ilgili madde Nüfus 13:115b
DEMOKLES ünlü bir efsanede adı geçen Eski Yunanlı; İÖ 405-367 arasında Sicilya'daki Siracusa kentinin tiranı olan Dionysios'un hizmetindeydi; efsaneye göre, kral olmayı dünyadaki her şeyden üstün gören Demokles'in saçmalıklarından bıkan Dionysios onu bir ziyafete davet eder; eğlencenin tam ortasında tavana bakmasını söyler; başının üzerinde, tek bir saç teliyle tavana asılmış bir kılıç vardır; her an gelebilecek bir tehlikeyi simgeleyen bu kılıç, bir kralın mutluluğunun bile hiç beklenmedik bir anda sona erebileceğini Demokles'e öğretir
DEMOKRASİ
madde başlığı Demokrasi 5:142b
ilgili maddeler
Eski Yunan 6:204a
Perikles 14:46a
Rousseau 14:285b
Seçim 15:101b
Siyasal ve yerel yönetim 15:285a
Siyaset 15:288a
Solon 15:312a
DEMOKRATİK SOL PARTİ Türk siyasal partisi; 1985'te Bülent Ecevit'in önderliğinde kuruldu; ilk genel başkanı Rahşan Ecevit'ti; 1987'de bu görevi, siyaset yasağı sona eren Bülent Ecevit üstlendi; parti, 1987 genel seçimlerinde uygulanan % 10'luk barajı aşamadığı için milletvekili çıkaramadı
ilgili maddeler
Ecevit 6:40a
Türkiye 18:95a
DEMOKRATİK YÖNETİM
ana madde Siyasal ve yerel yönetim 15:285a vd.
DEMOKRAT PARTİ ABD'de varlığını sürdüren en eski siyasal parti; 1792 dolayında Thomas Jefferson tarafından kuruldu; federalizme karşı oluşan muhalefetin gelişmesiyle ortaya çıktı; 1832'deki kurultayına kadar Demokratik Cumhuriyetçi Parti olarak biliniyordu
ilgili maddeler
Roosevelt 14:281b
Siyah Amerikalılar 15:273b
DEMOKRAT PARTİ Türk siyasal partisi; tek parti yönetimine karşı çıkan Adnan Menderes, Celal Bayar, Fuad Köprülü ve Refik Koraltan tarafından 1946'da kuruldu; 1950'de iktidara geldi; 1954 ve 1957 seçimlerini de kazandı; ama, giderek artan baskıcı yönetimi nedeniyle, 27 Mayıs 1960'ta ordunun müdahelesiyle iktidarına son verildi; milletvekilleri ve kurucuları tutuklanarak Yüksek Adalet Divanı'nda yargılandılar
ana madde Türkiye 18:87a
ilgili maddeler
Bayar 3:83b
Menderes 12:146a vd.
Seçim 15:104b
Siyasal partiler 15:282b
Türkiye 18:85b
•Yassıada Mahkemeleri
DEMOKRİTOS Eski Yunanlı düşünür, İÖ y. 460 - y. 370; evrendeki bütün maddelerin bölünemez parçacıklardan oluştuğunu öne sürerek atom kuramının öncüsü olmuştur
ilgili maddeler
Atom 2:153b
Fizik 6:308a
Maddecilik 11:312b
DEMOSTHENES Eski Yunanlı devlet adamı ve hatip, İÖ 384-322
madde başlığı Demosthenes 5:144b, görsel
ilgili maddeler
Eski Yunan 6:206b
Yunanca 19:205b
DEMOTİK YAZI el yazısı biçimindeki Mısır hiyeroglifi; İÖ 700-İS 500 arasında kullanıldı
ilgili maddeler
Eski Mısır 6:187b vd.
Hiyeroglif 8:192a, görsel
DEMPSEY, JACK ABD'li boksör, 1895-1983; döneminin en ünlü boksörüydü; 1919'da Jess Willard'ı nakavtla yenerek ağır sıklette dünya şampiyonu oldu; 1926'da unvanını Gene Tunney'e kaptırdı; ertesi yıl Tunney'e bir kez daha yenilince şampiyonluk maçlarına tümüyle veda etti
DENDRİT
ilgili maddeler
Beyin 3:161a
Sinirler ve sinir sistemi 15:245b
DENDROKRONOLOJİ
ilgili madde Arkeoloji 2:25a
DENEK üzerinde deney ya da araştırma yapılan kişi
ilgili madde Hipnotizma 8:182a vd.
DENEME edebiyat
madde başlığı Deneme 5:145b
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:39a
"DENEMELER" Francis Bacon'ın yapıtı
ilgili madde Bacon 2:260a
"DENEMELER" Montaigne'in yapıtı
ilgili maddeler
Deneme 5:145b
Plutarkhos 14:100a
Rönesans 14:290b
DENEME UÇUŞU
ilgili madde Uçak 18:161b
DENETİM ÇUBUĞU *ya da* **Kontrol çubuğu**
ilgili madde Nükleer enerji 13:121a vd.
DENETİM KULESİ *bak.* **KONTROL KULESİ**
DENEY
ilgili maddeler
Bilim ve bilimsel yöntemler 3:192a vd.
Fizik 6:307b
Kimya 10:261a, görsel
Psikoloji 14:156a
DENEYSEL SİNEMA
ilgili madde Sinema 15:237b, 238a
DENEYÜSTÜCÜLÜK
ana madde Amerikan edebiyatı 1:222a
ilgili madde Emerson 6:144a
DENGE fizikte, kendisine etki eden bütün dış kuvvetlere karşın konumu, hızı ve yörüngesi değişmeyen bir cismin durumu; dengedeki bir cisim hareketsiz durumdaysa bu durumunu korur; eğer hareket halindeyse aynı doğrultuda ve aynı hızla hareketini sürdürür; insanda dengeyi denetleyen organ, içkulaktaki üç küçük yarımdaire kanalıdır
•Denge duyusu
DENGE ALETİ spor
ilgili madde Jimnastik 9:218a, görsel
DENGE BACASI
ilgili madde Su enerjisi 16:165b
DENGE DUYUSU
ana madde Duyular 5:325a
ilgili maddeler
Balık 2:311a
Kulak 11:94a
DENGELEYİCİ
ilgili maddeler
Ateşli silahlar 2:136a
Cayroskop 4:136b
DENGELİ BESLENME
ana madde Beslenme 3:149a
ilgili maddeler
Sebzeler 15:100b
Vitamin 19:21a
DENGE VANASI
ilgili madde Buhar makinesi 4:48b, 49a
DENG XIAOPING Çin'li komünist önder, d. 1904; 1934-35'teki Uzun Yürüyüş'e katıldı; devrimden sonra başbakan yardımcısı ve Çin Komünist Partisi genel sekreteri oldu; Kültür Devrimi sırasında görevden alındı; 1973'te yeniden güç kazandı, ama 1976'da gene görevden uzaklaştırıldı; 1977'de bir kez daha güçlendi; özel teşebbüsü ve batı ülkeleriyle ilişkileri güçlendirmeyi de içeren geniş kapsamlı toplumsal ve ekonomik reformlara girişti; 1980'lerin sonlarında bütün görevlerinden çekilmişti
ilgili madde Çin Halk Cumhuriyeti 4:323a
DEN HAAG *bak.* **LAHEY**
DE NIRO, ROBERT ABD'li sinema oyuncusu, d. 1943; *Baba II* (1974), *1900* (1976), *Taksi Şöförü (1976), Ölkeli Boğa* (1980) ve *Bir Zamanlar Amerika* (1984) filmlerindeki başarılı oyunlarıyla tanındı
ilgili madde Bertolucci 3:147b
DENİZ Ay yüzeyindeki oluşumlar *bak.* **AY DÜZLÜĞÜ**
DENİZ okyanustan daha küçük, tuzlu su kütlesi
madde başlığı Denizler ve okyanuslar 5:165a
ilgili maddeler
Aşınma 2:106a
Beslenme ağı 3:152b
Biyolojik ışıldama 3:146b vd.
Buharlaşma 4:46b
Buzul Çağı 4:78a
Canlılar 4:125a
Gelgit 7:102b vd.
Isı 8:236b
Kanalizasyon 9:322a
Tarihöncesi yaşam 17:49a
Taşkın 17:79a
•*denizlerin özel adı, örn.* Adriya Denizi; Akdeniz; Baltık Denizi; Ege Denizi; Karadeniz
"DENİZ" Debussy'nin bestesi
ilgili madde Debussy 5:99b
DENİZ AKINTISI *ya da* **Okyanus akıntısı**
madde başlığı Deniz akıntıları 5:146b, harita

ilgili maddeler
Alize rüzgârları 1:153a
Antarktika 1:290a
Büyük Okyanus 4:89a
Denizler ve okyanuslar 5:167a
Gelgit 7:104a
Hint Okyanusu 8:178b
İklim 8:314b
Jeofizik 9:200b
•Gulf Stream; Labrador Akıntısı

DENİZ ALASI
ana madde Alabalık 1:127b, görsel

DENİZALTI
madde başlığı Denizaltı 5:147b, görsel
ilgili maddeler
Abluka 1:20b
Deniz kuvvetleri 5:165a
Hava kuvvetleri 8:77a
İkinci Dünya Savaşı 8:297a
Periskop 14:48b
Torpil 17:258a

DENİZALTI KABLOSU
ilgili maddeler
Kablo 9:236b vd.
Telekomünikasyon 17:129a

"DENİZ ALTINDA YİRMİ BİN FERSAH" Verne'in romanı
ilgili maddeler
Bilimkurgu 3:188a
Verne 18:327a, görsel

DENİZANASI
madde başlığı Denizanası 5:153a, görsel
ilgili maddeler
Hayvan 8:96a
Hayvan davranışı 8:106b
Solunum 15:315b

DENİZASLANI daha çok Büyük Okyanus'ta yaşayan beş fok türünün ortak adı; tüyleri kısa ve serttir; küçük kulakları ve palet biçiminde iri ayakları vardır; bazı türlerde erkekler yelelidir; balık ve kalamarla beslenir, üreme mevsiminde büyük sürüler oluştururlar
ilgili madde Fok 6:323b, görsel

DENİZATI
madde başlığı Denizatı 5:154b, görsel
ilgili madde Balık 2:313a, 314a, görsel

DENİZ BALIKÇILIĞI
ana madde Balıkçılık 2:316a, 321b vd., görsel

DENİZ BİYOLOJİSİ deniz canlılarını konu alan bilim dalı
ilgili madde Biyoloji 3:242b

DENİZ CANLILARI
madde başlığı Deniz canlıları 5:155b

DENİZCİLİK eskiden denizaşırı fetihler ya da savunma gibi askeri amaçlarla, çağımızda ise yolcu ve yük taşımacılığına yönelik ticari amaçlarla denizlerde yürütülen etkinliklerin tümü
ana maddeler
Deniz taşımacılığı 5:176a vd., görsel
Seyir 15:156b vd., görsel
ilgili maddeler
Harita ve haritacılık 8:36b
İşaretleşme 9:138b
•Deniz kuvvetleri; Deniz savaşı; Deniz teknesi; Gemi; Kıyı koruma; Pusula; Radar

DENİZÇAKISI *ya da* **Denizusturası** *ya da* **Sulina** y. 20 cm uzunluğundaki kabuğu bir çakıyı ya da usturayı andıran çiftçenetli yumuşakça; planktonlar ve organik artıklarla beslenir
ilgili maddeler
Kıyı canlıları 10:237b, görsel
Midye 12:208a

"DENİZDE KAR FIRTINASI" Turner'in tablosu
ilgili madde Turner 18:9b, görsel

DENİZDİŞİ yumuşakça
ilgili madde Yumuşakçalar 19:204a

DENİZDÜDÜKÇÜNÜ
ana madde Düdükçün 5:325b, görsel
ilgili madde Kıyı kuşları 10:238b

"DENİZE DOĞRU KONUŞMA" Rifat'ın şiir kitabı
ilgili madde Rifat 14:240a

DENİZEJDERİ balık
ilgili madde Balık: görsel 2:312

DENİZ FENERİ
madde başlığı Deniz feneri 5:156b, görsel
ilgili maddeler
İşaretleşme: görsel 9:142
Kıyı koruma 10:238a
Seyir 15:160b

"DENİZ FENERİ" Woolf'un romanı
ilgili madde Woolf 19:59b

DENİZFİLİ *bak.* **FİL FOKU**

DENİZGERGEDANI sırt yüzgeci olmayan küçük balina; erkeklerin üstçenesinde, 3 m'ye kadar uzayabilen ve gergedan boynuzunu andıran düz bir diş bulunur; Kuzey Kutup Bölgesi kıyılarında yaşayan ve 15-20 tanesi bir araya gelerek gruplar oluşturan bu memelilerin başlıca yiyeceği balıklar, kafadanbacaklılar ve kabuklulardır
ilgili maddeler
Balina 2:331a
Fildişi ve fildişi oymacılığı 6:293a

"DENİZ GURBETÇİLERİ" Halikarnas Balıkçısı'nın romanı
ilgili madde Halikarnas Balıkçısı 8:9a

DENİZGÜLÜ *bak.* **DENİZŞAKAYIĞI**

DENİZGÜZELİ *bak.* **MANATİ**

DENİZ HARP AKADEMİSİ Türk Silahlı Kuvvetleri'ne kurmay subay yetiştiren askeri eğitim kurumu; kuruluşu, 1887'de Mekteb-i Bahriye-i Şahane'de açılan kurmay sınıfına dayanır; bu sınıf 1930'ta Deniz Harp Akademisi'ne dönüştü; bugün Harp Akademileri Komutanlığı'na bağlı olarak İstanbul'da etkinliğini sürdürmektedir
ilgili madde Askeri okullar 2:62b

DENİZ HARP OKULU Türk Silahlı Kuvvetleri'ne subay yetiştiren askeri okul; 1776'da kurulan Mühendishane-i Bahri-i Hümayun (Deniz Mühendishanesi) 1846'da Mekteb-i Bahriye-i Şahane, 1928'de de Deniz Harp Okulu adını aldı; Deniz Lisesi'nden gelen öğrencilere dört yıllık eğitim verir; tesisleri İstanbul Tuzla'dadır
ilgili madde Askeri okullar 2:62b

DENİZHIYARI
madde başlığı Denizhıyarı 5:159b, görsel
ilgili maddeler
Derin deniz canlıları 5:195a
Derisidikenliler 5:197a
Kıyı canlıları 10:237a

DENİZ İGUANASI
ilgili maddeler
Galápagos Adaları: görsel 7:62
İguana 8:291a
Keler 10:152a

DENİZİĞNESİ
madde başlığı Deniziğnesi 5:160a, görsel
ilgili maddeler
Balık 2:314a
Denizatı 5:155a

DENİZİNEĞİ aşırı avlanma nedeniyle 18. yy ortalarında soyu tükenen iri ve otçul deniz memelisi; bugün bu ad, aynı takımın yaşayan üyeleri olan dugong ve manati için de kullanılır
ilgili maddeler
Manati 12:31b
Memeliler 12:141b

"DENİZİN VE AŞKIN DALGALARI" Grillparzer'in tiyatro oyunu
ilgili madde Hero ile Leandros 8:134b

DENİZKABUĞU *bak.* **KABUK**

DENİZ KABUKLULARI *bak.* **KABUKLU DENİZ HAYVANLARI**

DENİZ KAPLUMBAĞASI
ana madde Kaplumbağa 10:18b vd., görsel
ilgili maddeler
Doğayı koruma 5:269a
Meksika: görsel 12:131
Sürüngenler 16:209a vd.

DENİZ KARTALI
ilgili madde Kartal 10:78b

DENİZ KAVİMLERİ Tunç Çağı'nın sonlarında, özellikle İÖ 13. yy'da Doğu Anadolu, Suriye, Filistin, Kıbrıs ve Mısır'ı istila eden denizci halklar; Hitit İmparatorluğu gibi güçlü eskiçağ devletlerinin yıkılmasına neden olmuşlardır
ilgili maddeler
Eski Mısır 6:188b
Tunç Çağı 17:325a

"DENİZ KENARINDA" Gauguin'in tablosu
ilgili madde Gauguin: görsel 7:80

DENİZKESTANESİ
madde başlığı Denizkestanesi 5:160b, görsel
ilgili maddeler
Kıyı canlıları 10:237a, görsel
Mercan resifi 12:152a
Üreme 18:283a

DENİZKIRLANGICI *bak.* **SUMRU**

DENİZKIZI
madde başlığı Denizkızı 5:161a
ilgili madde Sirk 15:254b

DENİZKOZALAĞI *bak.* **DENİZKÜLAHI**

DENİZKULAĞI deniz salyangozu
ana madde Salyangoz 15:35a, görsel

DENİZKULAĞI yüzey biçimi *bak.* **LAGÜN**

DENİZ KURBAĞASI
ilgili madde Amfibyumlar 1:235a

"DENİZ KURDU" London'ın romanı
ilgili madde London 11:278a

DENİZ KUVVETLERİ
madde başlığı Deniz kuvvetleri 5:161b
ilgili maddeler
Birinci Dünya Savaşı 3:208a vd.
Helikopter 8:120b
Savaş ve savaş araçları 15:81b

DENİZKÜLAHI *ya da* **Denizkozalağı**
ana madde Salyangoz 15:35b, görsel

"DENİZ KÜSTÜ" Yaşar Kemal'in romanı
ilgili maddeler
Dino 5:236a
Yaşar Kemal 19:114b

DENİZLALESİ omurgasız deniz hayvanı; suda serbestçe dalgalanan dokunaçlarıyla hayvandan çok bitkiyi, özellikle eğreltio-

tunu andırır; derin sularda yaşar ve organik artıklarla beslenir
ilgili maddeler
Derisidikenliler 5:197a
Tarihöncesi yaşam 17:49b, görsel
DENİZLİ il
madde başlığı Denizli 5:167b, görsel, harita
DENİZLİ kent
ana madde Denizli 5:170a, görsel
DENİZLİ HOROZU
ilgili maddeler
Denizli 5:169b
Tavuk 17:86b, görsel
DENİZMARULU suyosunu
ilgili madde Yosunlar 19:190a, görsel
DENİZ MAYINI
ilgili madde Mayın 12:113a vd., görsel
DENİZ MİLİ denizcilikte ve havacılıkta kullanılan uzunluk ölçüsü birimi
ilgili madde Seyir 15:156b
DENİZ MOTORU *bak.* **MOTORLU TEKNE**
DENİZPAPAĞANI
madde başlığı Denizpapağanı 5:170b, görsel
ilgili madde Doğayı koruma 5:262b
DENİZ PİYADELERİ deniz çarpışmalarına ya da kıyılara yapılacak çıkarmalara katılmakla görevli özel askeri birlikler; geçmişi, gemilerde borda savaşlarının yapıldığı eskiçağlara kadar uzanır; bugün başta ABD ve İngiltere olmak üzere birçok ülkenin deniz piyadeleri vardır
DENİZ SALYANGOZU
ana madde Salyangoz 15:34b vd.
ilgili maddeler
Erdişi 6:166b vd.
Kabuk ve kabuk koleksiyonculuğu: görsel 9:242
Kıyı canlıları 10:236b, görsel
Para: görsel 13:316
Tarihöncesi yaşam 17:49b
DENİZ SAVAŞI
madde başlığı Deniz savaşları 5:171a, görsel
ilgili maddeler
İkinci Dünya Savaşı 8:301b, 303a, görsel
Teknoloji 17:118b
Trafalgar Savaşı 17:273b
DENİZSİCİMİ suyosunu
ilgili madde Yosunlar: görsel 19:190
DENİZ SİGORTASI
ilgili madde Sigorta 15:200b
DENİZSOLUCANI
ana madde Solucan 15:314a vd., görsel
DENİZ SUSAMURU
ana madde Susamuru 16:190b
DENİZ SUYU
ana madde Denizler ve okyanuslar 5:166a
ilgili maddeler
Su 16:149a
Su dağıtım sistemi 16:159a
Tuz 18:17b
DENİZŞAKAYIĞI *ya da* **Denizgülü**
madde başlığı Denizşakayığı 5:175a, görsel
ilgili maddeler
Deniz canlıları: görsel 5:156
Hayvan 8:96b
DENİZ TAŞEMENİ
ilgili madde Taşemen 17:67b, görsel
DENİZ TAŞIMACILIĞI
madde başlığı Deniz taşımacılığı 5:176a, görsel
ilgili maddeler
Taşımacılık 17:73a
Uluslararası ticaret 18:202a
Umman: görsel 18:204
DENİZ TEKESİ *bak.* **TEKE**
DENİZ TEKNESİ
madde başlığı Deniz tekneleri 5:180a, görsel
ilgili maddeler
Jet motoru 9:212a
Taşımacılık 17:73a
•*tekne tipleri, örn.* Balıkçı teknesi; Hidrofoil; Kano; Katamaran
DENİZ TİCARET FİLOSU
ilgili madde Deniz taşımacılığı 5:178a, 180a
DENİZ TİMSAHI
ilgili madde Timsah 17:199b, 200a
DENİZ TRAFİĞİ
ana madde Seyir 15:158b vd., görsel
ilgili madde Trafik 17:277a
DENİZ TUTMASI
ilgili madde Kulak 11:96a
DENİZ UÇAĞI su yüzeyinden havalanıp suya iniş yapmak üzere, gövdesi deniz teknesi biçiminde tasarımlanmış uçak
ilgili maddeler
Birinci Dünya Savaşı 3:210a
Curtiss 4:216b, görsel
Havacılık tarihi 8:64b
Uçak 18:154a
DENİZUSTURASI *bak.* **DENİZÇAKISI**
DENİZ YILANI
ana madde Yılan 19:166a vd., görsel
ilgili madde Zehir ve zehirlenme: görsel 19:244
DENİZYILDIZI
madde başlığı Denizyıldızı 5:183a, görsel
ilgili maddeler
Deniz canlıları: görsel 5:157
Derisidikenliler 5:197a
Hayvan 8:92b
Kıyı canlıları 10:237a, görsel
Üreme 18:281a
•Dikentaçlı denizyıldızı
DENİZ YOSUNU
ana madde Yosunlar 19:189b
ilgili madde Kıyı canlıları 10:237b
DENKLEM iki niceliğin ya da iki terimin büyüklük açısından eşit olduğunu ya da aynı nesneyi belirttiğini gösteren matematiksel anlatım biçimi; genellikle " = " simgesiyle gösterilir ve bu işaretin iki yanındaki niceliklerin aynı ya da birbirine eşit olduğunu belirtir
ana madde Cebir 4:141b vd.
ilgili maddeler
Isı 8:236b
Matematik 12:93b
DENKTAŞ, RAUF Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) ilk cumhurbaşkanı, d. 1924; 1960'ta kurulan bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Türk Cemaat Meclisi başkanı; 1963'te Mücahit örgütünün kurulmasına öncülük etti; 1963-68 arası İngiltere'de sürgündeydi; 1974'te, Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan sonra kurulan Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin devlet başkanlığına seçildi; Rum ve Türk toplumlarının federatif bir devlet kurması için sürdürülen görüşmeler sonuç vermeyince, 1983'te bağımsız KKTC ilan edildi ve Denktaş devlet başkanlığına getirildi; 1985'teki halkoylamasıyla yedi yıllık bir süre için yeniden aynı göreve seçildi
ilgili madde Kıbrıs 10:203b
DENNER, JOHANN CHRISTOPH Alman müzikçi ve çalgı yapımcısı, 1655-1707
ilgili madde Klarnet ailesi 10:282b
DENTİN
ilgili madde Dişler 5:243b
DENVER ABD'de, Colorado eyaletinin başkenti; ilk kez 1859'da, Altına Hücum sırasında yerleşildi; bugün önemli bir ticaret ve kış sporları merkezidir; nüf. 500.560 (1988 tah.)
ilgili madde Rodeo 14:252b
DEOKSİRİBONÜKLEİK ASİT *bak.* **DNA**
DEPARDIEU, GÉRARD Fransız tiyatro ve sinema oyuncusu, d. 1948; önemli filmleri arasında *Amerikalı Amcam* (1980), *Son Metro* (1980), *Sagan Kalesi* (1984) ve *Cyrano de Bergerac* (1990) sayılabilir
ilgili madde Bertolucci 3:147b
DEPREM *ya da* **Yersarsıntısı** jeoloji
madde başlığı Deprem 5:184b, görsel
ilgili maddeler
Dalga 5:63b
Dünya 6:11b
Erzincan 6:176b, 179a
Erzurum 6:182a
Guatemala 7:238a
Jamaika 9:181a
Japonya 9:187a
Jeofizik 9:199a
Kıtlık ve açlık 10:231b
Korint 11:13a
Muş 12:321a
Samsun 15:39b
San Francisco 15:52b, görsel
Sicilya 15:194b
Şili 16:273b
"DEPREM" Gören'in filmi
ilgili madde Türk sineması 18:138b
DEPREM DALGASI *ya da* **Sismik dalga** yeryüzünün alt katmanlarından yüzeye doğru ya da yüzey doğrultusu boyunca yayılan titreşim; yer hareketlerinden ya da büyük çaplı petrol arama çalışmaları sırasında kullanılan güçlü patlayıcıların yol açtığı sarsıntıdan ileri gelen bu dalgalar sismografla ölçülür ve elde edilen veriler kayaç oluşumları ile petrol yatakları konusunda bilgi verir
ilgili maddeler
Ay 2:216a
Deprem 5:185a
Jeofizik 9:199a
DEPREM KUŞAĞI
ana madde Deprem 5:185a vd.
ilgili maddeler
Marmara Denizi 12:73a
Tebriz 17:100a
Yeni Zelanda 19:147a
DEPRESYON *bak.* **RUHSAL ÇÖKÜNTÜ**
DERAIN, ANDRE Fransız ressam, 1880-1954; Fovizm• akımının ilk temsilcilerinden biriydi; sonradan, bu akımın salt soyuta yönelmesini tepkiyle karşılayarak, Fransa'daki Gerçekçilik geleneğinden yana çıktı
ilgili maddeler
Bale 2:304a
Heykel 8:148a
DERBEDER Türk halk müziği makamı

ilgili madde Halk müziği 8:17a
DERBENT Konya'nın ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 22.111, kasaba 6.469
DERBY İngiltere'de kent; Derbyshire ilinde, Derwent Irmağı kıyısında; 9. yy'da Danlar tarafından kuruldu; porselenleriyle ünlüdür; önemli bir demiryolu kavşağı ve makine sanayisi merkezi; nüf. 215.600 (1982 tah.)
ilgili madde Çanak çömlek 4:240b
DERBY YARIŞI İngilizler'in, dünyaca ünlü geleneksel at yarışı; 1780'den bu yana her yıl Surrey'deki Epsom Downs'da, y. 2.400 m'lik bir parkurda koşulur
ilgili madde At yarışı 2:161a
DERE
ilgili madde Akarsu 1:101b
DERE ALASI
ilgili madde Alabalık 1:127b
DEREBEYLİK *bak.* **FEODALİZM**
DEREBUCAK Konya'nın ilçesi; daha önce Beyşehir ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 16.067, kasaba 5.115
DERECE döküm aleti
ilgili madde Döküm 5:303a vd., görsel
DERELİ Giresun'un ilçesi; topraklarını Giresun Dağları engebelendirir; yüksek yaylalarda hayvancılık önemli bir gelir kaynağıdır; ayrıca mısır yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 34.422, kasaba 6.058
ilgili madde Giresun: görsel 7:156
DEREOTU maydanozgiller familyasından otsu bitki; çok parçalı yaprakları ve sarı çiçekleri vardır; taze yaprakları, olgunlaşmamış çiçekleri ve kurutulmuş olgun meyveleri baharat olarak kullanılır
DEREPAZARI Rize'nin ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucakken 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 10.381, kasaba 4.240
DERE SİNEĞİ *bak.* **BOSTAN SİNEĞİ**
DERGÂH İslam *bak.* **TEKKE**
"DERGÂH" dergi
ilgili maddeler
Ataç 2:114a
Beyatlı 3:157a
Karaosmanoğlu 10:45a
Tanpınar 16:332b
DERGİ
madde başlığı Dergi 5:187a
ilgili maddeler
Habercilik 7:312a
Karikatür 10:68a vd.
Reklamcılık 14:209b
Yergi 19:157b
DERİ
madde başlığı Deri 5:188b, görsel
ana madde Dericilik 5:191a vd., görsel
ilgili maddeler
Amfibyumlar 1:234b
Ayakkabı ve ayakkabıcılık 2:217a, 219a
Ciltçilik 4:192a
Duyular 5:323b, 324a, görsel
Giysi 7:171a vd.
Hücre 8:223a
Irk 8:231b
Işınım 8:259a
Mikroplar 12:214a
Sıcaklık 15:172a
Yara 19:100b
Yılan 19:164b
•Deri hastalıkları
DERÎ Farsça'nın lehçesi
ilgili madde Farsça 6:256a
DERİ AŞILAMA *bak.* **DERİ NAKLİ**
DERİCİLİK
madde başlığı Dericilik 5:191a, görsel
DERİ DEĞİŞTİRME hayvanlarda, derinin atılması ya da dökülmesi ve yerine yenisinin oluşması
ilgili maddeler
Böcek 3:330b
Çıngıraklı yılan 4:289a
Yılan 19:164b, görsel
DERİ HASTALIKLARI
ana madde Deri 5:190a
ilgili maddeler
Mantar 12:52b
Meslek hastalıkları 12:164b
•Deri kanseri; Egzama; Ergenlik sivilcesi; Ürtiker
DERİK Mardin'in ilçesi; düz ve verimli topraklarla kaplı bir arazide yer alır, ama sulama olanaklarından yoksun olduğu için tarımsal üretim sınırlıdır; en önemli ekonomik etkinlik hayvancılıktır; nüf. (199): ilçe 45.983, kasaba 13.201
DERİ KANSERİ
ilgili maddeler
Aerosol 1:40a
Işınım 8:259a
Meslek hastalıkları 12:165b
DERİN, ZİHNİ Türk tarım mühendisi, 1880-1965; Gürcistan'ın Batum kentinden getirttiği fidanlarla Rize'de ilk kez çay yetiştirmeyi başardı; yaşamı boyunca Türkiye'de çay tarımının başlaması ve yaygınlaşması için uğraştı
DERİ NAKLİ *ya da* **Deri aşılama** vücudun bir bölgesinden alınan sağlam derinin, büyük bir yarayı ya da yanığı kapatmak amacıyla vücudun başka bir bölgesine aktarılması; aşılanacak deri genellikle uyluğun iç bölümünden, bacaktan ya da koldan alınır
ilgili maddeler
Cerrahi 4:162b
Plastik cerrahi 14:94a
DERİN DENİZ BALIKLARI 250 m'yi aşan derinliklerde yaşayan balık türleri
ana madde Derin deniz canlıları 5:195b, görsel
ilgili maddeler
Balık 2:313a
Biyolojik ışıldama 3:247a
Deniz canlıları 5:155a vd.
DERİN DENİZ BÖLGESİ *ya da* **Abisal bölge** deniz ve okyanusların, derinliği 2.000 m ile 6.000 m arasında olan bölümü; okyanusların % 83'ünü ve Dünya yüzeyinin % 60'ını oluşturur; ışığın ulaşamadığı ve su basıncının 600 atmosferi bulduğu bu derinliklerde çok az hayvan yaşayabilir
DERİN DENİZ CANLILARI
madde başlığı Derin deniz canlıları 5:194a, görsel
DERİN DONDURMA
ana madde Soğutma 15:304b
DERİN DONDURUCU *ya da* **Dipfriz**
ilgili madde Soğutma 15:304b
DERİNKUYU Nevşehir'in ilçesi; topraklarının büyük bölümünü Derinkuyu Ovası kaplar; Derinkuyu kasabasının altında, volkanik kayaçları oyarak yapılmış 85 m derinliğindeki yeraltı kenti yörenin en ilgi çekici yerlerden biridir; nüf: (1990): ilçe 20.043, kasaba 8.580
ana madde Nevşehir 13:63a vd., görsel
ilgili madde Kapadokya 10:11b
DERİN UYKU *bak.* **REM-DIŞI UYKU**
DERİSİDİKENLİLER
madde başlığı Derisidikenliler 5:197a
ilgili maddeler
Canlılar 4:124b
Derin deniz canlıları 5:195a
Tarihöncesi yaşam 17:49b
Zooloji 19:268a
•Denizhıyarı; Denizkestanesi; Denizyıldızı
DERİ SOLUNUMU
ilgili madde Solunum 15:315b, 316a
DERİ YARASI
ana madde Yara 19:100b
DERJAVİN, GAVRİLA ROMANOVİÇ Rus şair, 1743-1816
ilgili madde Rus edebiyatı 14:300a
"DERMAN" Gören'in filmi
ilgili madde Türk sineması 18:138b
DERMATİT *bak.* **EGZAMA**
DERMATOLOJİ eskiden **Cildiye** deri sağlığı ve hastalıklarıyla ilgili tıp dalı
•Deri hastalıkları
DERNEKPAZARI Trabzon'un ilçesi; daha önce Çaykara ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 8.181, kasaba 2.686
"DERS" Ionesco'nun tiyatro oyunu
ilgili madde Ionesco 9:62b
"DERSAADETTE SABAH EZANLARI" Attilâ İlhan'ın romanı
ilgili madde İlhan 8:328b
DERSİM AYAKLANMASI 1937
ilgili madde Tunceli 17:317b
DERTLİ Türk halk şairi, 1772-1846; Alevi-Bektaşi inançlarına bağlıydı; asıl ününü hece ölçüsüyle yazdığı şiirlerine borçludur; bu şiirlerinde sağlam bir yapı, doğal bir akıcılık ve içtenlik görülür; ayrıca koşma, semai ve taşlamalar yazdı; şiirleri *Şair Dertli* (1979) adıyla derlenip yayımlandı
ilgili maddeler
Erzurumlu Emrah 6:183b
Türk edebiyatı 18:38a
"DERTLİ KAVAL" Eflatun Cem Güney'in masal kitabı
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:17b
DERVİŞ dilenci anlamında Farsça sözcük; tasavvufta bir tarikata girerek maddi dünyayla bağlarını koparan, yoksulluğu seçen kişi; dervişin amacı kalbini arındırarak olgunlaşmak ve Allah'a ulaşmaktır
ilgili maddeler
Mevlevilik 12:180a vd.
Tarikatlar 17:53a, görsel
Tasavvuf 17:58a
DERYA-İ NUR elmas
ilgili madde Elmas: görsel 6:135
DESAİ, MORARCİ Hintli devlet adamı, d. 1896; 1977-79 arasında Hindistan başbakanı; Canata Partisi'nin önderi
ilgili madde Hindistan 8:173b
DESCARTES, RENÉ Fransız düşünür ve matematik bilgini, 1596-1650
madde başlığı Descartes 5:198a, görsel
ilgili maddeler
Aydınlanma Çağı 2:228b
Fransız edebiyatı 7:39b

İdealizm 8:228b
Matematik 12:99a vd.
Rasyonalizm 14:203a
Renkler 14:215a
DESEN
ilgili maddeler
Batik 3:78b
Çinicilik 4:323b
Dokumacılık 5:284b
Duvar kâğıdı 5:317a, görsel
Halı ve kilim 7:331a, görsel
DESEN BASMA dokumacılık
ana madde Dokumacılık 5:284b vd., görsel
DESİ uluslararası birimler sisteminde kullanılan önek
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:78
DESİBEL sesin gürlüğünü ölçmekte kullanılan fizik birimi
ilgili madde Ses 15:143b
DE SICA, VITTORIO İtalyan film yönetmeni, 1901-74; II. Dünya Savaşı sonrasında İtalyan halkının sorunlarını sevecenlikle işleyen filmler yaptı; Yeni Gerçekçilik akımının önde gelen temsilcilerinden biri oldu: *Kaldırım Çocukları* (1946), *Bisiklet Hırsızları* (1948) ve *Milano Mucizesi* (1950) gibi filmlerinde toplumsal konuları duygusal bir yoğunlukla işledi, bütün insanların kardeş olduğu inancını dile getirdi; dört kez en iyi yabancı film Oskar'ı kazandı; ayrıca birçok filmde rol aldı
ilgili madde Sinema 15:234b
DESİLİTRE sıvı ölçüsü birimi
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:77
DESİNATÖR sanayi ürünleri için desen çizen kişi
ilgili maddeler
Dokumacılık 5:284b
Halı ve kilim 7:334a
Hazır giyim sanayisi 8:111b
DESTAN epik şiir
madde başlığı Destan 5:198b
ilgili maddeler
Folklor 6:325a
Şiir sanatı 16:271a
Türk edebiyatı 18:36a
DESTAN Türk halk edebiyatının en uzun koşuk biçimi; konusunu çeşitli toplumsal olaylardan alır; dörtlü bentlerle ve genellikle hece ölçüsünün 11'li ve 8'li kalıplarıyla yazılır; eskiden âşıklar destanları saz eşliğinde okurlardı
ilgili madde Halk edebiyatı 8:14a
"DESTAN GİBİ" Kanık'ın şiir kitabı
ilgili madde Kanık 9:328b
"DESTANSI ÖYKÜ" Seferis'in şiir kitabı
ilgili madde Seferis 15:17b
DESTEKDOKU *bak.* **BAĞDOKU**
DESTEK NOKTASI *ya da* **Dayanak noktası**
ilgili maddeler
Makine 12:13b vd.
Mekanik 12:126b
Moment 12:263a
DESTROYER orta büyüklükte, zırhı olmayan hızlı savaş gemisi; hafif toplar ve güdümlü füzelerle donatılır
ilgili maddeler
Deniz kuvvetleri 5:165a, görsel
İkinci Dünya Savaşı: görsel 8:301
DESUKİLİK İbrahim ed-Desuki'nin kurduğu tarikat
ilgili madde Tarikatlar 17:54a
DETEKTÖR
ilgili madde Radyoastronomi 14:186b
DETERJAN
madde başlığı Deterjan 5:199b
ilgili madde Sabun ve sabun yapımı 14:328b
DETROIT Michigan, ABD
madde başlığı Detroit 5:200b, görsel
DEUTSCHES MUSEUM Münih, Almanya
ilgili maddeler
Münih 12:332b
Müzeler ve sanat galerileri 13:13a
Planetaryum 14:90a
DEV
ilgili maddeler
Periler ve peri masalları 14:47a
Swift 16:219b
DEVADASİ Hindu tapınak dansı
ilgili madde Dans 5:80a
DEV AHTAPOT
ilgili madde Ahtapot 1:94a
DE VALERA, EAMON İrlandalı devlet adamı, 1882-1975
madde başlığı De Valera 5:201b, görsel
ilgili madde İrlanda Cumhuriyeti 9:78a vd.
DEVALÜASYON bir ülkenin para biriminin, altın, gümüş ya da yabancı ülkelerin para birimleri karşısındaki değerinin düşürülmesi; süreklilik kazanan ödemeler dengesi açıklarını kapatmak için başvurulur; devalüasyon sonucunda dışsatım gelirinin artması, dışalım giderlerinin azalması beklenir
DEV ARMADİLLO
ilgili madde Armadillo 2:30b
DEV ATKUYRUĞU
ilgili madde Atkuyruğu 2:143a, görsel
DEVAYNASI
ilgili madde Ayna 2:236b
DEV BALIKÇIL
ilgili madde Balıkçıl 2:314b
DEV BOĞA ANTİLOBU
ilgili madde Antilop 1:294b, görsel
DEVE
madde başlığı Deve 5:202a, görsel
ana madde Deve güreşi 5:204a vd., görsel
ilgili maddeler
Araplar 1:319b
Çin Halk Cumhuriyeti: görsel 4:311
Çöl 5:47a
Evcil hayvanlar 6:225a
Tarihöncesi yaşam: görsel 17:51
Taşımacılık 17:69a, görsel
Uyum 18:234b
DEVEAĞACI *bak.* **MAMUTAĞACI**
DEVECİ DAĞLARI Karadeniz Bölgesi'nin iç kesiminde dağ sırası; Çekerek'in doğusundan Artova'ya kadar uzanır; en yüksek noktası 1.900 m
ilgili madde Tokat 17:229b
DEVEDİKENİ *ya da* **Kengel** *ya da* **Meryemanadikeni**
madde başlığı Devedikeni 5:203b, görsel
DEVE GÜREŞİ
madde başlığı Deve güreşi 5:204a, görsel
DEVEKUŞU
madde başlığı Devekuşu 5:205a, görsel
ilgili maddeler
Kuş 11:120b, 125b
Kuştüyü 11:129b
Yumurta 19:201b
•Emu; Moa; Rea; Tepelidevekuşu
DEVELİ Kayseri'nin ilçesi; çevresindeki dağlardan doğan akarsuların beslediği Develi Ovası'nın geniş bir bölümü sazlıklar, göller ve bataklıklarla kaplıdır; Türkiye'nin ikinci kuş cenneti olan Sultansazlığı da bu yörede bulunur; nüf. (1990): ilçe 72.825, kasaba 32.961
ilgili madde Erciyas Dağı 6:166a
DEVELİ OVASI İç Anadolu Bölgesi
ilgili madde Kayseri 10:125b
DEVELLİOĞLU, FERİT Türk dilbilimci, 1906-85
ilgili madde Sözlük 16:41b
DEVELOPMAN BANYOSU *bak.* **GELİŞTİRME BANYOSU**
DEVETÜYÜ
ilgili madde Kıl 10:205a
DEVE VAKASI *bak.* **CEMEL VAKASI**
DEV GEZEGEN
ilgili madde Dünya 6:7a
•Jüpiter; Neptün; Satürn; Uranüs
DEVİNDİRİCİ TEKERLEK
ilgili madde Motorlu taşıtlar 12:284a vd.
DEV KALAMAR
ilgili maddeler
Deniz canlıları 5:156b
Kalamar 9:273a
DEV KARINCAYİYEN
ilgili maddeler
Hayvanat bahçesi 8:103b
Karıncayiyen 10:66a vd.
DEV LAPİNA
ilgili madde Lapina ve çırçır 11:201b
DEVLER YOLU Kuzey İrlanda'da jeolojik oluşum; Antrim ilinin kuzey kıyısındaki bazalt sütunları, dev boyutlu bir parke yolu andırdığı için bu adla anılır; çapları 38-50 cm arasında değişen sütunlardan bazılarının yüksekliği 9 m'yi bulur
ilgili maddeler
Bazalt 3:106a, görsel
Yanardağ 19:82a
DEVLET siyasal yönetim
madde başlığı Devlet 5:205b
ilgili maddeler
Devletçilik 5:227b vd.
Faşizm 6:260a
Kapitalizm 10:13b
Uluslararası hukuk 18:194b vd.
Uluslararası ilişkiler 18:196a
•İmparatorluk; Kent devleti
"DEVLET" Platon'un yapıtı
ilgili maddeler
Platon 14:99b
Sosyalizm 15:325a
"DEVLET ANA" Kemal Tahir'in romanı
ilgili madde Kemal Tahir 10:157a
DEVLET BAKANLIĞI
ilgili madde Başbakan 3:63a
DEVLET BAŞKANI
madde başlığı Devlet başkanı 5:206b
İlgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:210a, 220b
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:16b
•Başkanlık sistemi; Cumhurbaşkanı
DEVLETÇİLİK
madde başlığı Devletçilik 5:207b
ana madde Atatürk 2:128a

DEVLET DEMİRYOLLARI İŞLETMESİ *ya da* **TCDD** Türkiye'de, devletin elindeki demiryolları ile bazı liman, rıhtım ve iskeleleri işletmekle görevli kamu iktisadi kuruluşu; 1927'de kuruldu, bugünkü yapısını 1984'te aldı; Ulaştırma Bakanlığı'na bağlıdır; demiryollarının gereksinimini karşılayan çeşitli sanayi kuruluşlarını da işletir
ilgili maddeler
Demiryolu ve tren 5:137a
Türkiye 18:70a

DEVLET DENETLEME KURULU yönetimin hukuka uygunluğunu denetlemek ve sağlamakla görevli organ; 1981'de kuruldu; 1982 Anayasası'nın 108. maddesiyle anayasal organ oldu; cumhurbaşkanlığına bağlı olarak çalışan dokuz üyeden oluşur
ilgili madde Cumhurbaşkanı 4:213a

DEVLET GİRAY I Kırım hanı, 1530-77; Mübarek Giray'ın oğlu; 1551'de han oldu; Osmanlı Devleti'yle işbirliği yaparak Ruslar'la savaştı; 1571'de Moskova'yı aldı, ama Kazan ve Astrahan seferlerinde başarısızlığa uğradı

DEVLET GÜVENLİK KOMİTESİ SSCB *bak.* **KGB**

DEVLET GÜVENLİK MAHKEMELERİ Türkiye'de devletin iç ve dış güvenliğine karşı işlenen suçlara ilişkin davalara bakmakla görevli mahkeme; 1982 Anayasası'nın 143. maddesine göre sekiz ilde kuruldu; her mahkemenin böşgesel bir yargı çevresi vardır; kararları Yargıtay'ca onanırsa yürürlüğe girer

DEVLET İSTATİSTİK ENSTİTÜSÜ *ya da* **DİE** Türkiye'deki ekonomik, toplumsal ve kültürel etkinliklerle ilgili istatiksel bilgileri derlemek, değerlendirmek ve yayımlamakla görevli kamu kuruluşu; 1926'da kuruldu, son biçimini 1984'te aldı; başbakanlığa bağlıdır
ilgili madde Başbakan 3:63a

DEVLET KLASİK TÜRK MÜZİĞİ KORO-SU
ilgili madde Türk müziği 18:122b

DEVLET KONFEDERASYONU
ilgili madde Devlet 5:206a

DEVLET KONSERVATUVARLARI
•Ankara Devlet Konservatuvarı; İstanbul Devlet Koservatuvarı; İzmir Devlet Konservatuvarı

"DEVLET KUŞU" Orhan Kemal'in romanı
ilgili madde Orhan Kemal 13:199b

DEVLETLER GENEL HUKUKU *ya da* **Devletler hukuku**
ana madde Uluslararası hukuk 18:195a vd.

DEVLETLER ÖZEL HUKUKU
ana madde Uluslararası hukuk 18:194b vd.

DEVLET OPERA VE BALESİ Türkiye'de Kültür Bakanlığı'na bağlı bir genel müdürlük olarak etkinlik gösteren sanat kuruluşu; 1940'ta kuruldu, 1970'te bugünkü biçimini aldı; Ankara, İstanbul ve İzmir'de genel müdürlüğe bağlı üç opera ve bale topluluğu vardır

DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI *ya da* **DPT** Türkiye'de ekonomik, toplumsal ve kültürel kalkınmayı planlı bir biçimde yürütmekle görevli kamu kuruluşu; 1961'de kuruldu, 1984'te bugünkü biçimini aldı; başbakanlığa bağlıdır; temel görevi beş yıllık planları ve yıllık uygulama programlarını hazırlamak, kalkınma çabalarında eşgüdümü sağlamaktır
ilgili madde Türkiye 18:75a vd.
•Beş yıllık plan

DEVLET SU İŞLERİ *ya da* **DSİ** Türkiye'nın su kaynaklarını geliştirmek ve ekonomiye yararlı biçimde düzenlemekle görevli kamu kuruluşu; 1953'te kuruldu; bugün Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'na bağlı bir genel müdürlüktür; taşkınlara karşı önlem almak, sulama ve enerji üretimi amaçlı barajlar ve tesisler kurmak, bataklıkları kurutmak, kentlere içme suyu sağlamak başlıca görevleridir

DEVLET TERÖRÜ
ilgili madde Terörizm 17:159b

DEVLET TİYATROLARI Türkiye'de Kültür Bakanlığı'na bağlı bir genel müdürlük olarak etkinlik gösteren sanat kuruluşu; 1949'da kuruldu; bugün yedi kentteki 20 sahnede gösterilerini sunmaktadır
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:147b

"DEVLET VE İHTİLAL" Lenin'in yapıtı
ilgili madde Lenin 11:231b

DEVLİK bireyin boyunun ortalama kabul edilen değerlerin çok üstünde olması; kalıtıma, beslenmeye ve iç salgı sistemindeki bozukluk ya da hastalıklara bağlı olarak ortaya çıkar
ilgili madde Hormonlar 8:207b, görsel

DEV MİDYE
ilgili madde Midye 12:208a, görsel

DEVONİYEN DÖNEM jeolojik zaman dilimi; günümüzden yaklaşık 400 milyon yıl önce başlayıp, 350 milyon öncesine kadar sürmüştür; Dünya'nın coğrafyası bugünkünden çok farklıydı; en büyük kıta güney yarıküredeydi ve daha küçük olan öbür kıtalar ekvatorun çevresinde sıralanmıştı; güçlü yanardağ etkinlikleri vardı; zamanla denizler daha geniş alanlara yayıldı ve buna bağlı olarak başta balıklar ve mercanlar olmak üzere deniz canlılarının sayısı ve çeşidi arttı; eğreltiotları ile ağaçlar da bu dönemde oluştu
ilgili maddeler
Akciğerli balık 1:108b
Dünya 6:9a
Eğreltiotu 6:73b
Gelgit 7:104a
Jeoloji 9:206a
Tarihöncesi yaşam 17:50a

DEVONPORT Avustralya'da liman kenti; nüf. 21.424 (1981)
ilgili madde Tasmanya 17:59a, 59b

DEV PANDA Hindistan'ın batısında yaşayan, siyah ve beyaz tüylü, sevimli hayvan
ana madde Panda 13:606b vd., görsel
ilgili madde Veteriner hekimlik: görsel 18:330

DEVRE *bak.* **ELEKTRİK DEVRESİ**

DEVREK Zonguldak'ın ilçesi; topraklarının büyük bölümü ormanlarla kaplı olduğundan ormancılık ve buna dayalı sanayi önem kazanmıştır; nüf. (1990): ilçe 74.138, kasaba 16.442

DEVREKÂNİ Kastamonu'nun ilçesi; Devrekâni Çayı'nın suladığı Devrekâni Ovası ilçenin başlıca tarım alanıdır; ayrıca hayvancılık yapılır; nüf. (1990): ilçe 16.045, kasaba 5.137

DEVREZ ÇAYI Karadeniz Bölgesi; Kızılırmak'ın büyük kollarından biridir; Köroğlu Dağları'ndan inen suların birleşmesiyle oluşur; uzunluğu 186 km
ilgili maddeler
Çorum 5:42b
Kastamonu 10:84b

DEVRİK CÜMLE
ilgili madde Cümle 4:220a

DEVRİM
madde başlığı Devrim 5:208b

DEVRİM, İZZET MELİH Türk yazar, 1887-1966; Fecr-i Âti topluluğu yazarlarından; şiir, öykü, roman ve tiyatro oyunları yazdı; en tanınmış yapıtları *Tezat* (1915) ve *Sermet* (1918) adlı romanlarıdır
ilgili madde Servet-i Fünun: görsel 15:139

DEVRİMCİ İŞÇİ SENDİKALARI KONFEDERASYONU *bak.* **DİSK**

DEVRİMCİLİK
ana madde Atatürk 2:130a

"DEVRİMDEN ÖNCE" Bertolucci'nin filmi
ilgili madde Bertolucci 3:147b

DEVRİM MAHKEMESİ Fransız Devrimi sırasında siyasal suçluların yargılanması için Konvansiyon tarafından kurulan mahkeme; kararları temyiz edilemezdi ve yalnızca ölüm cezası verilirdi; Robespierre karşıtlarını mahkûm etmek için bu mahkemeden yararlandı
ilgili maddeler
Marat 12:60a
Marie-Antoinette 12:67a

DEVRİYE UÇAĞI
ilgili madde Hava kuvvetleri 8:77a

DEV SAMUR ANTİLOBU
ilgili madde Antilop 1:295a, görsel

DEV SEMENDER
ilgili maddeler
Amfibyumlar 1:235a
Semender 15:117a

DEV SUSAMURU
ilgili madde Susamuru 16:190b

DEVŞİRME
ilgili maddeler
Kölelik 11:37a
Osmanlı İmparatorluğu 13:240b
Yeniçeri Ocağı 19:145a

DEV TIRTIR
ilgili madde Tırtır 17:190b

DEV UÇAN SİNCAP
ilgili madde Sincap: görsel 15:218

DEV VARAN
ilgili madde Varan 18:305a

DEV YENGEÇ örümcek yengeçlerin Büyük Okyanus'ta yaşayan türü; bilinen en büyük eklembacaklıdır
ilgili madde Yengeç 19:143a
•Örümcek yengeç

DEV YILDIZ kütlesi ve boyutları büyük, sıcaklığı yüksek ve ışığı çok parlak olan yıldız; bu gruptaki yıldızlar üçe ayrılır: çok büyük olan üstdevler; sıcaklığı düşük, ama parlaklığı fazla olan kırmızı devler ve hem çapı, hem sıcaklığı görece düşük olan altdevler

DEWAR, SIR JAMES İskoçyalı fizikçi ve kimyacı, 1842-1923
ilgili maddeler
Düşük sıcaklıklar fiziği 6:32b
Termos 17:158a

DEWEY, JOHN ABD'li düşünür ve eğitimci, 1859-1952
madde başlığı Dewey 5:209b, görsel
ilgili madde Eğitim 6:69a

DEWEY, MELVIL ABD'li kütüphaneci,

1851-1931
ilgili madde Kütüphane 11:183b
DEWEY ONDALIK SINIFLANDIRMA SİSTEMİ insan bilgisinin çeşitli alanlarını sınıflandırma sistemi; özellikle kütüphanelerdeki kitapların konularına göre ayrılması ve raflara belli bir sırada dizilmesi için kullanılır; ABD'li kütüphaneci Melvil Dewey tarafından 1873'te geliştirilmiştir
ilgili madde Kütüphane 11:183b
DEYİM tek bir sözcük yerine kullanılan kalıplaşmış sözcük kümesi; her dilin kendine özgü deyimleri vardır; ama bunların başka dillerde sözdizimsel karşılığı yoktur
ilgili madde Atasözleri 2:115a
DEYİŞ
ilgili madde Alevilik 1:144b
"DEYİŞLER" Âşık Veysel'in şiir kitabı
ilgili madde Âşık Veysel 2:103a
DEYRÜ'Z-ZAFARAN MANASTIRI Mardin
ilgili madde Mardin 12:65b, görsel
DEZENFEKTAN hastalık yapıcı mikropları öldürmek amacıyla kullanılan kimyasal madde
ilgili maddeler
Antiseptik 1:297a
Benzen 3:134a
Klor 10:287b vd.
Oksijen 13:138b
Sodyum ve soda 15:297b
D GRUBU ressamlar grubu
ana madde Türk resim ve heykel sanatı 18:126a vd.
ilgili madde Dino 5:235a
DHARMA Hindu dininde, Budacılık'ta ve Caynacılık'taki anlamları biraz farklı olan temel kavram; Hindu dininde, insan davranışlarını yönlendiren din ve ahlak yasasıdır; Budacılık'ta, Buda'nın ortaya koyduğu evrensel gerçek anlamına gelir; Caynacılıkta'ta ise erdem demektir
DHOTİ Güney Asya'da Hindu erkeklerinin geleneksel giysisi; peştemala benzer; bir ucundan kalça ve uyluklara dolanarak bacak arasından geçirilip bele sarılır
ilgili maddeler
Giysi 7:164b
Hindistan 8:167b
DIRAÇ Arnavutluk *bak.* **DURRËS**
DİRANAS, AHMET MUHİP Türk şair, 1909-80; Sembolizm'in Türkiye'deki başlıca temsilcilerindendir; şiirde sese ve biçime önem verdi; daha çok bireysel konuları işledi; yoğun bir duyarlıkla yüklü şiirlerini 1974'te kitaplaştırdı
ilgili madde Sinop 15:251a
DIŞALIM *ya da* **İthalat**
ilgili madde Uluslararası ticaret 18:199b, 200b
DIŞASALAK
ilgili madde Asalak ve çürükçül canlılar 2:52b
DIŞAVURUMCULUK *ya da* **Ekspresyonizm**
madde başlığı Dışavurumculuk 5:210b
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:165a
Tiyatro sanatı 17:215a
DIŞ BELLEK
ilgili madde Bilgisayar 3:185a, görsel
DIŞBESLEK
ilgili maddeler
Beslenme 3:148b
Hayvan 8:92a
DIŞ BORÇ bir ülkenin yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan ya da yabancı özel bankalardan sağladığı borç; ekonomik etkinliklerin gerektirdiği mali kaynakların yurtiçinden sağlanamaması ya da dış ödemeler dengesinin açık verdiği durumlarda dış borca başvurulur
ilgili maddeler
Bankalar ve bankacılık 3:24b
Düyun-ı Umumiye 6:33a vd.
DIŞBÜKEY AYNA *ya da* **Tümsek ayna**
ilgili maddeler
Ayna: görsel 2:236
Yansıma ve kırılma 19:93b
DIŞBÜKEY MERCEK *bak.* **YAKINSAK MERCEK**
DIŞ DÖLLENME
ana madde Üreme 18:283a
ilgili madde Derisidikenliler 5:197b
DIŞ GEZEGEN
ilgili maddeler
Dünya 6:7a
Güneş Sistemi 7:275a vd.
DIŞ GÖKADA
ilgili madde Astronomi 2:77a
DIŞ İSKELET bazı hayvanların yumuşak dokularını koruyan sert ya da eklemli kabuk
ilgili maddeler
İskelet 9:87b vd.
Yaprakbiti: görsel 19:99
DIŞKI
ilgili maddeler
Fizyoloji 6:312b
Sindirim 15:220b
DIŞKILIK *ya da* **Kloak**
ilgili madde Üreme 18:283b
DIŞKULAK
ana madde Kulak 11:95a vd.
DIŞ LASTİK
ilgili madde Taşıt lastiği 17:75a, 76a
DIŞMERKEZ
ilgili madde Deprem 5:185a, 185b
DIŞ SALGIBEZİ
ana madde Salgıbezi 15:30b
•Böbrek; Karaciğer; Ter bezi
DIŞSATIM *ya da* **İhracat**
ilgili madde Uluslararası ticaret 18:199b, 200b vd.
DIŞ SOLUNUM
ana madde Solunum 15:316b vd., görsel
DIŞ TİCARET AÇIĞI
ilgili madde Uluslararası ticaret 18:202a
DIŞ TİCARET FAZLASI
ilgili madde Uluslararası ticaret 18:202a
DIŞ TİCARET SINIRLAMASI
ana madde Uluslararası ticaret 18:202b
DİAGHİLEV, SERGEY Rus bale emprezaryosu, 1872-1929; baleyi resim, müzik ve tiyatro gibi öbür sanatlarla bütünleştirerek canlandırdı; Paris'te kurduğu Rus Balesi'yle Avrupa ve Amerika'yı dolaştı; Isadora Duncan'ı destekledi; Vaslav Nijinski'yi keşfetti
ilgili maddeler
Bale 2:304a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:15a
DIANA Roma mitolojisi
ana madde Artemis 2:41a, görsel
ilgili madde Roma İmparatorluğu 14:269b
DIAS, BARTOLOMEU Portekizli kâşif, y. 1450-1500
madde başlığı Dias 5:212a
ilgili madde Ümit Burnu 18:266b
DİASPORA Musevilik; Yunanca'da "dağılmak" anlamına gelen bir sözcükten türetilen bu terim, önceleri, Kudüs'ün 70 yılında yıkıma uğramasından sonra Yahudiler'in Filistin'den ayrılarak dağılmalarını anlatıyordu; sonraları, Yahudiler'in Kutsal Topraklar dışındaki bölgelerde oluşturdukları topluluklar için de kullanılır oldu
ilgili madde Yahudiler ve Musevilik 19:74a
DİATONİK GAM 7 yanaşık sesten oluşan ve yalnız iki yarım ton içeren dizi
ilgili madde Ağız mızıkası 1:80b
DIAZ, PORFIRIO Meksika cumhurbaşkanı, 1830-1915; 1877-80 ve 1884-1911 arasındaki cumhurbaşkanlıkları döneminde güçlü bir merkezi yönetim kurdu ve ülkeyi diktatörlükle yönetti
ilgili maddeler
Meksika 12:136a
Pancho Villa 13:306a
Zapata 19:236a
DIAZ DE SOLIS, JUAN İspanyol kâşif, y. 1470-1516; 1516'da Arjantin topraklarına ayak bastı
ilgili madde Arjantin 2:15a
DIAZ DE VIVAR, RUY *bak.* **CID, EL**
DİAZOT MONOKSİT *ya da* **Güldürücü gaz** eskiden anestezik olarak kullanılırdı; kimyasal formülü N_2O
ilgili maddeler
Anestezi 1:271a vd.
Davy 5:98b
DİBATAG Afrika'da yaşayan antilop türü; karnı ve butları beyaz, kuyruğu siyah, postunun öbür bölümleri morumsu kahverengidir; uzun boynuyla dallara uzanarak ağaçların taze yapraklarını yer
ilgili madde Antilop: görsel 1:294
DİBU SULTAN CAMİSİ Kalküta, Hindistan
ilgili madde Kalküta: görsel 9:287
DICKENS, CHARLES İngiliz romancı, 1812-70
madde başlığı Dickens 5:212b, görsel
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:25a
DICKINSON, EMILY ABD'li kadın şair, 1830-86
madde başlığı Dickinson 5:214a, görsel
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:223b
DİCLE Diyarbakır'ın ilçesi; toprakları Güneydoğu Toroslar'la engebelenmiştir; tarım, hayvancılık ve meyvecilik yapılır; nüf. (1990): ilçe 35.980, kasaba 5.414
DİCLE IRMAĞI Asya
madde başlığı Dicle Irmağı 5:215a, görsel
ilgili maddeler
Bağdat 2:263b
Irak 8:228a vd.
Mezopotamya 12:192a vd.
DİCLE ÜNİVERSİTESİ Diyarbakır
ilgili madde Üniversite ve yüksekokullar: tablo 18:269
DİDAKTİK ŞİİR
ana madde Şiir sanatı 16:273a
DIDEROT, DENIS Fransız düşünür ve yazar, 1713-84; akılcı ilkelere dayalı, devrimci bir ansiklopedi olan *Encyclopedie*'nin yayın yönetmeni (1745-72); bu çalışma Aydınlanma Çağı'nın temel yapıtlarından biri oldu; yapıtları arasında, *Filozofça Düşün-*

celer (1746), *Görenlerin Yararına Körler Hakkında Mektup* (1749) gibi felsefe çalışmaları ile *Rahibe* (1796), *Kaderci Jacques ile Efendisi* (1773) ve *Rameau'nun Yeğeni* (1891) gibi romanları sayılabilir
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:40b
DİDİ Brezilyalı futbolcu, d. 1928; ülkesinin 1958 ve 1962 FIFA Dünya Kupası'nı kazanmasında büyük payı oldu; 1972'de Fenerbahçe futbol takımının çalıştırıcılığına getirildi; takım onun döneminde iki lig şampiyonluğu ve bir Türkiye Kupası birinciliği kazandı
ilgili madde Futbol 7:58a
DİDİM *ya da* **Didyma** Anadolu'da eskiçağ kenti
madde başlığı Didim 5:216a, görsel
DİDİMUS *bak.* **TOMAS, AZİZ**
DİDO Yunan ve Roma mitolojisinde Tyros kralının kızı ve Kartaca kraliçesi; Aeneas'a delice tutulur ve sevgilisini yanında alıkoyamayınca kendisini bir odun yığınının üzerinde ateşe verir
ilgili maddeler
Aeneis 1:38b
Kartaca 10:76b
"DİDO VE AENEAS" Purcell'in operası
ilgili madde Opera 13:190b
DİDYMA *bak.* **DİDİM**
DİE *bak.* **DEVLET İSTATİSTİK ENSTİTÜSÜ**
DIEFENBAKER, JOHN Kanadalı devlet adamı, 1895-1979; 1956'da İlerlemeci Muhafazakâr Parti başkanlığına seçildi; aralıksız 22 yıl süren Liberal Parti yönetiminin ardından 1957-63 arasında başbakanlık yaptı
ilgili madde Kanada 9:316b
DİELEKTRİK sığaçlarda kullanılan yalıtkan madde; elektrik akımını iletmez ya da çok az iletir
ilgili madde Sığaç 15:173b
DİEN BİEN PHU ÇARPIŞMASI 1953-54; 1. Çinhindi Savaşı'nda (1946-54) Fransız ve Viet Minh (Vietnam) birlikleri arasındaki çarpışma; Fransızlar Dien Bien Phu kentini işgal ettiler, ama Vietnamlılar kenti kuşatarak geri almayı başardılar; Vietnamlılar'ın bu zaferi savaşı fiilen sona erdirdi
DIESEL, RUDOLF Alman mühendis, 1858-1913; dizel motorunu buldu ve 1892'de bu basit, verimli ve başarılı içten yanmalı motorun patentini aldı; Augsburg'da kurduğu fabrikada dizel motoru üretimini başlattı
ilgili maddeler
Dizel motoru 5:258b
İçten yanmalı motor 8:285a
DIETRICH, MARLENE Alman asıllı, ABD uyruklu kadın sinema oyuncusu, d. 1901; tiyatro eğitiminden sonra 1923'te sinemaya geçti; zarafeti ve kayıtsız görünümünün altındaki çekiciliğiyle sinemanın en büyüleyici yıldızlarından biri olarak benimsendi; *Mavi Melek* (1930), *Şanghay Ekspresi* (1932) ve *Beklenmeyen Şahit* (1957) en ünlü filmlerinden birkaçıdır
ilgili madde Sinema 15:231b
DİFERANSİYEL motorlu taşıtlarda, motor kuvvetini devindirici tekerleklere aktaran dişli düzenek; kuvveti iki tekerleğe eşit olarak dağıtır; ama gerektiğinde, örn. bir virajı dönerken tekerleklerin değişik uzunluklarda yol almasını da olanaklı kılar
ilgili madde Motorlu taşıtlar 12:285a
DİFERANSİYEL HESAP
madde başlığı Diferansiyel ve integral hesap 5:217a
ilgili maddeler
Grafik 7:217b
Leibniz 11:226b
Newton 13:66b, 67a
DİFTERİ ya da **Kuşpalazı** özellikle küçük çocukları etkileyen, tehlikeli ve bulaşıcı üst solunum yolu hastalığı; solunum yollarına yerleşen bir basilin ürettiği toksinlerden ileri gelir; başlıca belirtileri yüksek ateş ve boğaz ağrısıdır; ölümle sonuçlanan kalp kası felcine neden olabilir; ilk aşı bebekken yapılır, çocukluk çağında yinelenir
ilgili maddeler
Çocuk hastalıkları 5:23b
Penisilin 14:44b
Salgın hastalıklar 15:33b
DİFÜZYON *bak.* **YAYINIM**
DİGOR Kars'ın ilçesi; engebeli bir bölgede bulunduğu için tarım çok kısıtlı olarak yapılır; buna karşılık sınırları içindeki Hacıhalil Dağı, su kaynakları ve bitki örtüsü açısından hayvancılığa elverişlidir; nüf. (1990): ilçe 27.759, kasaba 2.373
DİJİT eski uzunluk birimi
ilgili madde Ölçme 13:266b, 268b
DİJİTAL BİLGİSAYAR *bak.* **SAYISAL BİLGİSAYAR**
DİJİTALİN yüksükotunun tohumları ile yapraklarından özütlenen ve ilaç yapımında kullanılan madde; kalbin kasılmasını güçlendirerek kalp atımlarını yavaşlatır; kalp yetmezliklerinde kan dolaşımını düzenlemek için kullanılır; ama son derece zehirli olduğundan, doktorun öğütlediği dozu aşmamak gerekir
ilgili maddeler
İlaç 8:317b
Kalp 9:290b
Şifalı bitkiler 12:269b
DİJİTAL SAAT *bak.* **SAYISAL SAAT**
DIJON Fransa'da kent; Burgonya'daki Côte-d'Or ilinin merkezi; tepelerin eteğinde, üzüm bağlarıyla kaplı bir ovada yer alır; kentte birçok tarihsel yapı vardır; 1851'de demiryolları döşendikten sonra ağır sanayi gelişmiştir; hardalıyla ünlüdür; yörenin önemli turizm merkezlerindendir; nüf. 139.188 (1982)
DİK AÇILI ÜÇGEN *ya da* **Dik üçgen**
ilgili maddeler
Geometri: görsel 7:129
Karekök 10:61a
DİKDİK Afrika'nın doğusunda yaşayan küçük antilop; adını, ürktüğü zaman çıkardığı sesten alır; sırtı kahverengi, karnı beyazdır; daha çok çalımsı bitkilerle beslenir
ilgili maddeler
Antilop 1:294b
Kenya 10:175a
DİKDÖRTGEN dört kenarlı düzlemsel geometrik şekil; bütün açıları diktir
ilgili maddeler
Alan ve hacim 1:130a, görsel
Çarpma 4:258b
Geometri: görsel 7:129
Kesirler 10:187b, 188a
DİKDÖRTGENLER PRİZMASI
ilgili madde Alan ve hacim 1:131b, görsel
DİKELEK
ilgili madde Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:277b
DİKENBAŞLILAR ya da **Dikenbaşlı solucanlar** larvaları eklembacaklıların, erişkinleri ise omurgalıların iç organlarında asalak yaşayan ve 600 kadar türü içeren omurgasızlar filumu
ilgili madde Asalak ve çürükçül canlılar: görsel 2:53
DİKENCE
madde başlığı Dikence 5:218a, görsel
ilgili maddeler
Balık 2:313a
Tatlı su canlıları: görsel 17:83
DİKENLİ FARE
ilgili madde Fare 6:255b, görsel
DİKENLİ KARINCAYİYEN *bak.* **EKİDNE**
DİKENLİ KIRLANGIÇBALIĞI
ilgili madde Kırlangıçbalığı 10:223b, görsel
DİKENLİ ÖKSÜZBALIĞI
ilgili madde Kırlangıçbalığı 10:223b
DİKENLİ SALYANGOZ karındanbacaklı deniz salyangozu; Fenikeliler zamanında en değerli boyarmaddelerden biri olan Sur firfiri bu hayvanın salgısından elde edilirdi
ilgili maddeler
Boya ve cila 3:318a, görsel
Salyangoz 15:35a
Sur ve Sayda 16:189a
DİKENTAÇLI DENİZYILDIZI
ana madde Denizyıldızı 5:184a, görsel
ilgili madde Mercan resifi 12:152b
DİKENÜZÜMÜ *bak.* **KADINTUZLUĞU**
DİKİLİ İzmir'in ilçesi; Dikili Körfezi'nden Çandarlı Körfezi'ne uzanan bir alanı kaplar; hareketli bir gümrük kapısı olan Dikili kasabası aynı zamanda bir turizm merkezidir; nüf. (1990): ilçe 23.219, kasaba 10.023
ilgili madde Ege Bölgesi 6:62b
DİKİLİTAŞ *ya da* **Obelisk**
madde başlığı Dikilitaş 5:219a, görsel
DİKİŞ cerrahi
ilgili madde Yara 19:101a
DİKİŞ terzilik
madde başlığı Dikiş 5:220a, görsel
ilgili madde Dikiş makinesi 5:224a vd.
DİKİŞ MAKİNESİ
madde başlığı Dikiş makinesi 5:224a, görsel
ilgili maddeler
Dikiş 5:220a
Hazır giyim sanayisi 8:111b, 113b
DİKİT
madde başlığı Sarkıt ve dikit 15:66b, görsel
ilgili maddeler
Alanya: Damlataş Mağarası: görsel 1:132
Mağara 11:326a
Mağara araştırmaları 11:328a
Su 16:150a
DİKKUYRUK ördek; en çok güney yarıkürenin ılıman bölgelerindeki tatlı sularda bulunur; erkeğin tüyleri kırmızı, gagası mavidir ve kur yaparken boynundaki hava kesesini şişirir; kuyruklarını suyun altında bir dümen gibi kullanan bu kuşlar genellikle bataklıklarda, kamıştan yuvalar yaparlar
ilgili madde Ördek 13:276a
DİKMEN Sinop'un ilçesi; daha önce Gerze ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe olarak örgütlendi; nüf. (1990): ilçe 14.872,

kasaba 2.412

DİKMEN, HALİL Türk ressam, 1906-64; sağlam desen anlayışı ve ışık-gölge oyunlarının egemen olduğu klasik resimlerinin yanı sıra geometrik-soyut resimleriyle de tanınır; 1946'da D Grubu'na katıldı; 1960'larda Kübizm anlayışına yöneldi
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:126a

DİKRAN II Ermenistan kralı, İÖ y. 140 - y. 55
ilgili maddeler
Ermenistan 6:172b
Erzurum 6:177b
Kars 10:74b
Kilikya 10:255a

DİKTATÖR
madde başlığı Diktatör 5:225a
ilgili maddeler
Cumhuriyet 4:214a
Faşizm 6:259a
Hitler 8:190a
Mussolini 12:318b
Seçim 15:101b
Siyaset 15:288a

DİK ÜÇGEN *bak.* **DİK AÇILI ÜÇGEN**

DİL anatomi; yalnızca arka bölümüyle ağzın tabanına yapışmış, ağız boşluğunda serbestçe hareket edebilen kassı doku; omurgalıların çoğunda bulunan bu organ bazı hayvanlarda avlanma aracıdır; sürüngenlerde duyu organı işlevini görür; insanlarda ise tat duyusunun temel organı olduğu kadar yiyeceklerin çiğnenmesinde, yutulmasında, emme hareketinde ve konuşmada da çok önemli rol oynar
ana madde Duyular 5:323a, görsel
ilgili maddeler
Bukalemun 4:52b, görsel
Konuşma 10:320b
Sindirim 15:219a

DİL iletişim
madde başlığı Dil 5:225b
ilgili maddeler
Afrika halkları 1:56a vd.
Babil Kulesi 2:249b
Çin Halk Cumhuriyeti 4:314a
Çocukluk çağı 5:26b
Hayvan 8:96a vd.
İnsanın kökeni 9:55b
Okuma 13:141b
Psikoloji 14:155a
Sözcük türleri 16:38a
Şiir sanatı 16:270b vd.
Yayımcılık 19:121b
•Alfabe; Argo; Bitişken dil; Bükünlü dil; Dilbilgisi; Dilbilim; Etimoloji; Konuşma; Lehçe; Önek; Sonek; *diller ve dil grupları, örn.* Afrika dilleri; Avrupa dilleri; Hint-Avrupa dilleri; Türkçe; Ural-Altay dilleri; Yunanca

"DİLÂ HANIM" Cumalı'nın öykü kitabı
ilgili madde Cumalı 4:212a

DİLBALIĞI ılıman ve tropik denizlerde yaşayan yassıbalık; gövdesi uzunca ve yassı, gözlerinin ikisi de başının sağ yanındadır; dümdüz karnıyla sığ sulardaki çamurlu diplere yatar; ekonomik açıdan değerli bir balıktır
ana madde Yassıbalıklar 19:110a
ilgili madde Balık 2:313b

DİLBİLGİSİ *ya da* **Gramer**
madde başlığı Dilbilgisi 5:228a
ilgili maddeler
Konuşma bozuklukları 10:321b
Lehçe 11:224a
Sözcük türleri 16:38a

DİLBİLİM *ya da* **Lengüistik** dilin bir sistem olarak incelenmesi; dilin niteliğini, yapısını, öğelerini ve değişmesini kuramsal ya da uygulamalı olarak inceler; dili ya belirli bir andaki durumuyla ya da tarihsel gelişme süreci içinde ele alır; çağdaş dilbilimin en önemli temsilcileri arasında Ferdinand de Saussure ve Noam Chomsky sayılabilir
ilgili maddeler
Antropoloji 1:302b
Bilim ve bilimsel yöntemler 3:191b
Dilbilgisi 5:228a

DİLEK KİPİ
ilgili madde Fiil 6:285a

DİLEK KUYUSU
ilgili madde Kuyu 11:151b

DİLEK YARIMADASI ULUSAL PARKI Aydın; Kuşadası ve Söke ilçe sınırları içindeki Dilek Yarımadası'nda doğal koruma alanı; Akdeniz bitki örtüsünün hemen hemen bütün türlerini barındırdığı için bilimsel açıdan önem taşır
ilgili madde Ulusal parklar: tablo 18:193

"DİLENCİ OPERASI" Gay ve Pepusch'un operası
ilgili madde Opera 13:187a, 190b

DİLHAYAT KALFA Türk kadın besteci, ü. 18. yy; Osmanlı döneminde yetişmiş kadın bestecilerin en önemlisidir; günümüze ulaşan 12 yapıtından *Evcârâ Peşrevi* ve *Saz Semaisi* en tanınmışlarıdır

DİLLİ DÜDÜK
ilgili madde Üflemeli çalgılar 18:266a

DİLLİ KAVAL
ilgili madde Kaval 10:108a vd., görsel

DİLMAÇOĞULLARI Anadolu'da kurulmuş beylik, 1085-1394
ilgili maddeler
Bitlis 3:239a
Malazgirt Savaşı 12:22b

DİLMECE çocuk oyunu
ilgili madde Çocuk oyunları 5:34b

DİLMEN, GÜNGÖR Türk oyun yazarı, d. 1930; daha çok tarih ve mitoloji konulu oyunlarıyla tanınır; ilk oyunu *Midas'ın Kulakları* 'yla (1959) dikkati çekti; bunu, Midas üçlemesinin öbür oyunları olan *Midas'ın Altınları* (1969) ile *Midas'ın Kördüğümü* (1975) izledi; *İttihat ve Terakki* (1969), *Bağdat Hatun* (1974) gibi tarihsel oyunların yanı sıra toplumsal ve evrensel konuları işleyen yapıtlar da verdi
ilgili maddeler
Midas 12:204a
Türk edebiyatı 18:41b
Türk tiyatrosu 18:150a

DİLSİ ÇİÇEK
ilgili madde Çiçek 4:300a

DİLSİZ KAVAL
ilgili madde Kaval 10:108a vd., görsel

"DİLSİZ VE ÇIPLAK" Rifat'ın şiir kitabı
ilgili madde Rifat 14:240a

DİMBOVİTA IRMAĞI Romanya
ilgili madde Bükreş 4:81b

DİMİ dokuma
ilgili maddeler
Dokumacılık 5:281b
Erzincan 6:179a

DİMİTROV, GEORGİ Bulgar devlet adamı, 1882-1949; 1933'te Berlin'de sürgündeyken Reichstag yangınını çıkarmak suçuyla tutuklandı; mahkemedeki savunmasıyla bütün dünyanın ilgisini çekti ve aklandı; Bulgaristan Halk Cumhuriyeti'nin kurucusu (1946) ve ilk başbakanıdır
ilgili maddeler
Bulgaristan 4:55b
Sofya 15:300a

DİMYAT Mısır'da kent; Aşağı Mısır'da, Dimyat ilinin merkezi; Nil Irmağı'nın kolu olan Dimyat'ın sağ yakasında kurulmuştur; deri işleri, değirmencilik ve balıkçılık önem taşır; nüf. 118.100 (1985 tah.)
ilgili maddeler
Haçlı Seferleri 7:322a
Nil Irmağı 13:86b

DİN inanç
madde başlığı Din 5:229a
ilgili maddeler
Bayramlar ve kutsal günler 3:103b
Cenaze töreleri 4:154b vd.
Cennet ve cehennem 4:158b
Eski Mısır 6:189b
Etyemezlik 6:223a
Hititler 8:189a
Ölüm 13:270b
Önyargı 13:274b
Polinezyalılar 14:106b
Şeytan 16:264b
Tasavvuf 17:57b vd.
Yiyecekler 19:183a
•Tanrı; İlkel dinler; *dinlerin özel adları, örn.* Budacılık; Hıristiyanlık; Hindu dini; İslam; Musevilik

DİN CGS sisteminde kuvvet birimi
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:78

DİNAMİK mekaniğin, hareketli cisimleri inceleyen dalı; dış etkenlerin etkisi altındaki cisimlerin davranışını inceler; momentum, enerji, ivme vb. konularla ilgilenir
ana madde Mekanik 12:126a vd.
ilgili madde Fizik 6:308b

DİNAMİK MİKROFON *bak.* **DÖNER BOBİNLİ MİKROFON**

DİNAMİT katı patlayıcı; 1867'de Alfred Nobel tarafından patenti alındı; uçucu bir madde olan nitrogliserin içerir; önceki patlayıcılardan çok daha güvenlidir
ilgili madde Patlayıcılar 14:33a

DİNAMO
madde başlığı Dinamo 5:233a
ilgili maddeler
Aydınlatma 2:231b
Elektrik 6:106b
Elektrik enerjisi 6:108b
Elektrik motoru 6:115a
Motor 12:280b
Parsons 14:16a

DİNAMO, HASAN İZZETTİN Türk şair ve yazar, 1909-89; Toplumsal Gerçekçilik akımının Türkiye'deki öncülerinden; şiirleri anlatım yönünden Nâzım Hikmet'in etkisindedir; çoğu birer özyaşamöyküsü olan romanlarının dışında, Kurtuluş Savaşı'nı konu alan 8 ciltlik *Kutsal İsyan* (1966-67) adlı romanıyla ilgi uyandırmıştır
ilgili madde Gerçekçilik 7:133b

DİNAMOMETRE
ilgili madde Hidrolik 8:160b

DİNAR Afyonkarahisar'ın ilçesi; toprakların doğusu dağlarla kaplıdır; en geniş tarım alanı olan Dinar Ovası ilçenin batısında yer alır; nüf. (1990): ilçe 90.952, kasa-

ba 34.990

DİNAR ALPLERİ Avrupa'da dağ sırası; Doğu Alpleri'nin güneydoğu bölümü; Yugoslavya'nın Dalmaçya kıyılarına paralel olarak Arnavutluk'a kadar uzanır ve Yugoslavya'nın y. üçte birini kaplar; en yüksek noktası 2.522 m
ilgili madde Balkanlar 2:333a

DİN EĞİTİMİ
ana madde Eğitim 6:66a

DINESEN, ISAK *ya da* **Karen Blixen** Danimarkalı kadın yazar, 1885-1962; Afrika'da kahve plantasyonu vardı; buradaki anılarını anlattığı kitabı *Benim Afrikam* (1985) adlı filme konu oldu; roman ve öykülerinde gerçeküstü öğeler ile düş ve erotizm iç içe girmiştir

DİNGİL bir tekerleğin göbeğinden geçen sabit dönme ekseni; taşıtların tekerlekleri, taşıtın altına enine yerleştirilmiş olan ve askı sistemiyle bağlanan dingilin dört ucuna takılıdır
ilgili maddeler
Demiryolu ve tren 5:134b, 141a
Motorlu taşıtlar 12:286b
Taşımacılık 17:70a
Traktör 17:279a, görsel

DİNGO
madde başlığı Dingo 5:234a, görsel
ilgili maddeler
Avustralya 2:194a
Avustralya Yerlileri 2:205b
Köpek 11:47a

DİNİ BAYRAM *bak.* **DİNSEL BAYRAM**

DİNKALAR halk
ilgili maddeler
Evlilik: görsel 6:232
Sudan: görsel 16:163

DİNKLEME dokumacılık
ilgili madde Yün 19:216a

DİNO, ABİDİN Türk ressam, d. 1913
madde başlığı Dino 5:235a, görsel
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı: tablo: görsel 18:125
•"Parmak İstifleri"

DİNOZOR
madde başlığı Dinozor 5:236a, görsel
ilgili maddeler
Fosil 6:334b, görsel
İskelet 9:89a
Soyu tükenmiş hayvanlar 16:31b
Sürüngenler 16:208b
Tarihöncesi yaşam 17:50b

DİNOZOR ULUSAL PARKI Utah, ABD
ilgili madde Fosil: görsel 6:334

DİNSEL BAYRAM *ya da* **Dini bayram**
ana madde Bayramlar ve kutsal günler 3:103b

DİNSEL YÖNETİM *ya da* **Teokratik yönetim** devletin dinsel yetkililer tarafından yönetildiği yönetim biçimi
ilgili madde Siyasal ve yerel yönetim 15:284b

DİNYEPER IRMAĞI SSCB
madde başlığı Dinyeper Irmağı 5:238a
ilgili maddeler
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:8a
Ukrayna 18:178b

DİNYEPROPETROVSK SSCB'de kent; 1783'te Dinyeper Irmağı kıyısında Yekaterinoslav adıyla kuruldu; önceleri bir ticaret merkeziydi; 1880'de demiryollarının kurulmasıyla bir sanayi kentine dönüştü; demir ve çelik, ağır sanayi ürünleri ve kimyasal maddeler üretilir; yönetim birimi merkezi; nüf. 1.179.000 (1989)
ilgili madde Ukrayna 18:178b

DİNYESTER IRMAĞI SSCB; Karpat Dağları'ndan doğarak güney ve batı doğrultusunda akar; Odessa yakınlarında Karadeniz'e dökülür; uzunluğu 1.352 km
ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:8a

DIOCLETIANUS Roma imparatoru, 245-316; hk.d. 284-305; yönetimi yeniden düzenledi; Hıristiyanlar'a şiddetli baskı ve kıyım uyguladı; 305'te tahttan çekildi
ilgili madde Roma İmparatorluğu 14:268a

DİOGENES *bak.* **DİYOJEN**

DİOKSİN böcek ilacı olarak kullanılan çok zehirli kimyasal bileşik; Vietnam Savaşı'nda kimyasal silah üretiminde kullanılmıştır; tam adı 2,3,7,8-tetraklorodibenzo -p-dioksin
ilgili madde Çevre kirliliği 4:284b

DİOMEDES Yunan mitolojisi
ilgili madde Herakles 8:132a

DİONYSOS Yunan mitolojisi
madde başlığı Dionysos 5:238b, görsel
ilgili maddeler
Efsane ve mitler 6:54b
Eski Yunan: görsel 6:200
Midas 20:203b
Tiyatro sanatı 17:207b
Trajedi 17:277b

DİONYSOS ŞENLİKLERİ
ilgili maddeler
Dionysos 5:238b
Öripides 13:280a
Tiyatro 17:207b
Tiyatro sanatı 17:211a
Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:220a

DİONYSOS TAPINAĞI Bergama, İzmir
ilgili madde Bergama 3:135b

DIOR, CHRISTIAN Fransız modacı, 1905-57
ilgili madde Giysi 7:176b

DİP BALIĞI deniz yatağında ya da yakınında yaşayan balık
ilgili madde Balıkçılık 2:316a

DİPFRİZ *bak.* **DERİN DONDURUCU**

DIPLODOCUS Geç Jura Dönemi kayaçlarında fosillerine rastlanan, soyu tükenmiş, çok büyük sürüngen; boyu 18 m'yi buluyordu
ilgili madde Dinozor 5:237a

DİPLOMASİ
madde başlığı Diplomasi 5:239a
ilgili madde Uluslararası hukuk 18:195a

DİPLOMAT
ana madde Diplomasi 5:239b vd.
•Büyükelçi

DİPLOMATİK DOKUNULMAZLIK yabancı devletlerin ya da hükümetlerarası kuruluşların resmi temsilcilerinin, bulundukları ülkelerin yürütme ve yargı kurumları karşısındaki dokunulmazlığı
ilgili madde Diplomasi 5:240a

DİP MAYINI
ilgili madde Mayın 12:113a

"DİPTEN GELEN DALGA" Ehrenburg'un romanı
ilgili madde Ehrenburg 6:77a

DİP TROLÜ
ilgili madde Balıkçılık 2:316b, görsel

DİREK
ana madde Gemi ve gemi yapımı 7:113a, 114b, 116b vd., görsel

DİREKTÖR ÂLİ BEY Türk yazar, 1844-99; Tanzimat döneminde yeni edebiyat türlerinin öncülüğünü yaptı; özellikle Molière'den uyarladığı oyunlar ve yazdığı karakter güldürüleriyle dikkati çekti; *Lehçetü'l- Hakayık* (1897) adlı yapıtı Türk edebiyatının ilk mizah sözlüğü, *Seyahat Jurnali* (1897) ise batılı anlamda ilk günlüktür
ilgili maddeler
Günlük 7:299b
Tanzimat edebiyatı 16:333b
Türk tiyatrosu 18:144b

DİREKTUVAR Fransız Devrimi'nde, monarşinin yıkılmasından sonra yürütme gücünü elinde tutan kurul
ilgili madde Fransız Devrimi 7:37a

DİREK VURUŞ boksta, vücut ağırlığını fazla kullanmaksızın yapılan kısa ve hızlı vuruş
ilgili madde Boks 3:272a

DİRENÇ *ya da* **Rezistans**
ilgili maddeler
Elektrik 6:105b vd.
Elektronik 6:121a
Saat 14:321b
Sürtünme 16:207b

DİRENÇLİ TERMOMETRE *ya da* **Termistor**
ilgili madde Termometre 17:157b

DİRENİŞ HAREKETİ II. Dünya Savaşı sırasında Alman işgali altındaki Avrupa ülkelerinde çeşitli yeraltı gruplarınca işgale karşı yürütülen eylemler; siviller, partizanlar ve gerillalardan oluşan direnişçiler Nazi yönetimine karşı çıkarak Yahudiler'in ve Müttefik havacıların işgal altındaki topraklardan kaçmalarına yardımcı oldular; Müttefik güçlere Almanlar'la ilgili bilgi sağladılar
ilgili madde Joliot-Curie 9:221a

DİRHEM eski kütle birimi
ilgili madde Ölçme 13:267a

"DİRİLİŞ" Tolstoy'un romanı
ilgili madde Rus edebiyatı 14:302b

DİRİODUN
ilgili maddeler
Odun 13:129a
Santal 15:55a
Tikağacı 17:197b

DİRLİK Osmanlılar'da devlet hizmetinde çalışanlara görevleri karşılığında sağlanan gelir
ilgili madde Anadolu Selçuklu Devleti 1:254b

DİRSEK
ilgili madde Kemikler, eklemler ve bağlar 10:164b

DİRSEK KEMİĞİ
ilgili madde İskelet 9:90b

DİSAKARİT iki monosakarit•'in birleşmesiyle oluşmuş karbonhidrat
ilgili madde Karbonhidratlar 10:58b

DISCO MÜZİĞİ *ya da* **Disko müziği**
ilgili madde Pop müzik 14:119b, 123b, 125a

"DISCOVERY" gemi
ilgili maddeler
Kutupların keşfi: görsel 11:139
Scott 15:97b

"DISCOVERY" uzay aracı
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:255b

DİSK bilişim
•Disket; Sabit disk
DİSK tam adı **Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu**
ana madde Sendika 15:124a vd.
ilgili madde Grev 7:231a
DİSKALİFİYE
ilgili madde Güreş 7:304b
DİSK ATMA disk denen yassı ve yuvarlak bir cismin uzağa fırlatılmasına dayanan atletizm dalı
ilgili maddeler
Atletizm 2:147b, görsel
Olimpiyat Oyunları: tablo 13:153, 155
Spor: tablo 16:53
DİSKBALIĞI Amazon Irmağı ile kollarında yaşayan, daire gibi yuvarlak ve basık gövdeli tatlı su balığı
ilgili madde Balık: görsel 2:312
DİSKCOKEY radyo, televizyon ya da diskotekte plak, kaset ya da kompakt disk üzerine kayıtlı müziğe dayalı bir program yürüten kişi
DİSK ÇALAR *bak.* **KOMPAKT DİSK ÇALAR**
DİSKET bilgisayarlarda, verilerin ve programların belleğe yüklenmek üzere kaydedildiği ince, esnek disk; disket, bilgisayarın denetimi altında, disket sürücüde büyük bir hızla dönerken, yazıcı kafa bellekteki bilgileri magnetik noktacıklardan oluşan kodlar halinde diskete kaydeder; okuyucu kafa da bunları belleğe aktarır
ilgili madde Bilgisayar 3:185a
•Sabit disk
DİSK KAYMASI *ya da* **Bel fıtığı**
ilgili maddeler
Sinirler ve sinir sistemi 15:247b
Tedavi yöntemleri 17:103b
DİSKLİ FREN
ilgili maddeler
Fren 7:46a, görsel
Motorlu taşıtlar 12:286b
Motosiklet 12:292a
Traktör 17:278, görsel
DİSKLİ KAVRAMA
ilgili madde Kavrama 10:112a
DİSKO DANSI
ilgili madde Dans 5:82a, 82b
DİSKO MÜZİĞİ *bak.* **DİSCO MÜZİĞİ**
DİSKOTEK
ilgili madde Dans 5:82b
DİSK SÜRÜCÜ
ilgili maddeler
Elektronik 6:122a
Sözcükişlem 16:37a
DİSLEKSİ *bak.* **OKUMA GÜÇLÜĞÜ**
DISNEY, WALT ABD'li çizgi film yapımcısı, 1901-66
madde başlığı Disney 5:240a
ilgili maddeler
Çizgi film 4:331a
Grimm Kardeşler 7:232b
Sinema 15:232a
DISNEYLAND California, ABD; 1955'te Walt Disney tarafından düzenlenen eğlence parkı; sonradan, biri Tokyo'da olmak üzere dört Disney parkı daha açıldı; 30 ha'lık bir alanı kaplayan parktaki gösterilerin ve eğlencelerin çoğu Disney'in yarattığı çizgi film kahramanlarına dayanır
ilgili maddeler
Disney 5:240b
Los Angeles 11:283b
DİSPANSER hastaların ayakta tedavi gördükleri, yataksız sağlık kuruluşu
ilgili madde Sağlık ve sağlık hizmetleri 15:9b
DİSPROSYUM lantanitler• grubundan element; kimyasal simgesi Dy, atom numarası 66, bağıl atom kütlesi 162,5; adını "erişilmesi güç" anlamındaki Yunanca *dysprositos* sözcüğünden almıştır; kolayca tepkimeye giren, oldukça sert bir metaldir; yalın haliyle nükleer reaktörlerdeki denetim çubuklarının yapımında , bileşikleri ise katalizör olarak kullanılır; 1886'da keşfedilmiştir
DISRAELI, BENJAMIN İngiltere başbakanı, 1804-81; hukuk öğrenimi gördü, avukatlık yaptı; 1831'de siyasete atıldı; 1837'de Muhafazakâr Parti'den parlamentoya girdi; 1868'de ve 1874-80 arasında iki kez başbakan oldu; 1878'e kadar ağırlıklı olarak dış poltikayla ilgilendi; ayrıca birkaç roman yazdı
ilgili madde Victoria 18:333a
DI STEFANO, ALFREDO Arjantin asıllı İspanyol futbolcu, d. 1926; Real Madrid'de oynarken, beş kez Avrupa Şampiyon Kulüpler Kupası'nı kazanan takımının başarısında büyük payı oldu; Arjantin ve İspanyol milli takımlarında oynadı; iki kez Avrupa'da yılın futbolcusu seçildi; 1964'te futbolu bıraktı
DİSTRİBÜTÖR içten yanmalı motorlarda, marş motorundan gelen elektrik akımını bujilere dağıtarak kıvılcımın oluşmasını sağlayan ateşleme sistemi elemanı
ilgili madde Tungsten 17:326b
DİŞ
madde başlığı Dişler 5:243a, görsel
ilgili maddeler
Altın 1:186a
At 2:109b
Bebek 3:107b
Diş hekimliği 5:241b, 242a vd.
Kemiriciler 10:165b
Laser 11:206b
Sindirim 15:219a
DİŞ AĞRISI
ilgili madde Dişler 5:245a
DİŞBUDAK
madde başlığı Dişbudak 5:241a, görsel
ilgili madde Odun 13:129a
DİŞ ÇIKARMA
ilgili madde Bebek 3:107b
DİŞÇİLİK *bak* **DİŞ HEKİMLİĞİ**
DİŞÇİ MATKABI
ilgili maddeler
Elmas 6:137b
Türbin 18:25a
DİŞ ÇÜRÜĞÜ bazı yiyeceklerin parçalanmasıyla açığa çıkan asitlerin, diş minesini delmesi sonucunda oluşan delik ya da çürük; dişin yüzeyinde başlar ve dentin boyunca ilerleyerek dişözüne ulaşır; beslenme koşulları, genel sağlık durumu, dişlerdeki yapı bozuklukları ve kalıtım, diş çürüklerinin oluşmasında rol oynayabilir; içme sularına flüor katılmasıyla % 65 oranında bir gerileme sağlanmıştır
ana madde Diş hekimliği 5:242a
ilgili maddeler
Dişler 5:245a
Flüor ve flüorür 6:319b
DİŞETİ
ilgili maddeler
Diş hekimliği 5:242b
Dişler 5:243a vd.
DİŞETİ HASTALIKLARI
ilgili madde Diş hekimliği 5:242b
DİŞ FIRÇASI
ilgili madde Fırça 6:280b, görsel
DİŞ HEKİMLİĞİ *ya da* **Dişçilik**
madde başlığı Diş hekimliği 5:241b, görsel
ilgili maddeler
Anestezi 1:271a
Dişler 5:245a
Yapıştırıcı 19:95a
DİŞİ EĞRELTİ ılıman bölgelerde yetişen eğreltiotu türü; nemli ve yarı gölgeli alanları sever; uzunluğu 75 cm'yi bulan ince yaprakları vardır
ilgili madde Eğreltiotu 6:76a
DİŞİORGAN çiçeğin dişi üreme organı; bir ya da daha çok meyveyaprağının birleşmesiyle oluşur; genellikle, içinde tohumtaslaklarının bulunduğu bir yumurtalığı, bu bölümün üstünde ince bir boyuncuğu ve çiçektozlarını yakalayan yapışkan bir tepeciği vardır; bazı çiçeklerde birden çok dişiorgan bulunur
ilgili maddeler
Bitki 3:235a
Çiçek 4:294b, görsel
Erdişi 6:167a
Tozlaşma 17:264b vd.
Üreme 18:282a, görsel
DİŞLİ BALİNALAR
ilgili madde Balina 2:329a, 331a
DİŞLİ ÇARK
madde başlığı Dişli çark 5:245b, görsel
ilgili maddeler
Bisiklet 3:225b
Kavrama 10:112b
Makine 12:16a, görsel
Motorlu taşıtlar 12:285a vd.
Saat 14:318b vd., görsel
Tekerlek 17:107b vd.
•Diferansiyel
DİŞLİDİL *bak.* **RADULA**
DİŞ MACUNU
ilgili maddeler
Diş hekimliği 5:242a
Mürekkepbalığı 12:334b
Tebeşir 17:100a
DİŞ MİNESİ
ilgili maddeler
Diş hekimliği 5:242a, 242b
Dişler 5:243b
Flüor ve flüorür 6:319b
DİŞÖZÜ
ilgili madde Dişler 5:243b
DİŞ PLAĞI
ilgili madde Diş hekimliği 5:241b, 242b vd.
DİŞ PROTEZİ *bak.* **TAKMA DİŞ**
DİŞ SAĞLIĞI
ilgili maddeler
Diş hekimliği 5:242a
Dişler 5:245a
DİŞSİZ BALİNALAR *bak* **ÇUBUKLU BALİNALAR**
DİŞSİZLER tembelhayvanları, armadillolaları ve karıncayiyenleri içeren memeliler takımı
ilgili madde Memeliler 12:141a
•Armadillo; Karıncayiyen; Tembelhayvan
DİŞTACI
ilgili maddeler

Diş hekimliği 5:243a
Dişler 5:243b
DİŞTAŞI *ya da* **Kefeki**
ilgili madde Diş hekimliği 5:242b
DİVALİ *ya da* **Işıklar Şenliği** Hindu şenliği; evleri ve tapınakları ışıklarla süsleyerek kutlanır
ilgili maddeler
Hindistan 8:169a
Hindular ve Hindu dini 8:177a
DİVAN devlet yönetimi
madde başlığı Divan 5:247b
ilgili maddeler
Abbasiler 1:12b
Anadolu Beylikleri 1:248a
Emeviler 6:146a
Osmanlı İmparatorluğu 13:238b, görsel
DİVAN divan edebiyatı şairlerinin şiirlerini topladıkları kitap; belirli bir düzenleme biçimi vardı; eksiksiz bir divanda, düzyazı bir mukaddimenin (giriş) ardından kaside, tarih, musammat, gazel, rubai ve tek beyit ya da dizeler biçiminde şiirler sıralanırdı; bu bölümlerden bir ya da birkaçının bulunmadığı küçük divanlara da divançe denirdi
ilgili maddeler
Divan edebiyatı 5:249a
Halk edebiyatı 8:14a
DİVAN EDEBİYATI
madde başlığı Divan edebiyatı 5:249a
ana madde Türk edebiyatı 18:36b
ilgili maddeler
Günlük 7:299b
Şiir sanatı 16:272a
•Gazel; Kaside; Mesnevi; Şarkı
"DİVANELİKLERİM YAHUT BELDE" Tarhan'ın şiir kitabı
ilgili madde Tarhan 17:17a
DİVAN-I AHKÂM-I ADLİYE *bak.* **YARGITAY**
DİVAN-I HARP *bak.* **SAVAŞ MAHKEMESİ**
DİVAN-I HÜMAYUN
ana madde Divan 5:248a vd.
ilgili maddeler
Mahmud II 12:9a
Tuğra 17:310b
"DİVAN-I KEBİR" Mevlana'nın yapıtı
ilgili madde Mevlana 12:179a
DİVAN-I MUHASEBAT *bak.* **SAYIŞTAY**
DİVANİ hat sanatı
ilgili madde Hat sanatı 8:56a, görsel
DİVAN SAZI
ilgili maddeler
Bağlama ailesi 2:270a
Saz 15:89b
DİVAN ŞİİRİ
ana madde Divan edebiyatı 5:249b vd.
ilgili maddeler
Anagram 1:258a
"DİVANÜ LUGATİ't-TÜRK" Kaşgarlı Mahmud'un yapıtı
ilgili maddeler
Atasözleri 2:114b
Kaşgarlı Mahmud 10:88a vd.
Sözlük 16:41a
Türk edebiyatı 18:36a, görsel
DİVRİĞİ Sivas'ın ilçesi; dağlık bir alanda yer alan ilçenin en önemli ekonomik etkinliği madenciliktir; dünyadaki en büyük ve zengin demir yataklarından biri bu ilçede bulunur; nüf. (1990): ilçe 33.105, kasaba 17.664
ilgili madde Sivas 15:265a, görsel
DİVRİĞİ KALESİ
ilgili madde Sivas: görsel 15:266
DİVRİĞİ ULUCAMİSİ VE DARÜŞŞİFASI
ilgili maddeler
Cami 4:108a
Sivas: görsel 15:266
Türk mimarlığı: görsel 18:112
DIX, OTTO Alman ressam ve oymabaskı sanatçısı, 1891-1969; Yeni Nesnelcilik akımının en ünlü temsilcilerinden; umutsuzluk ile acıma duygusunun iç içe geçtiği yapıtlarında toplumu acımasızca eleştirdi; II. Dünya Savaşı'ndan sonraki yapıtlarında dinsel bir gizemciliğe yöneldi
ilgili madde Alman sanatı ve müziği 1:165a
DIXIELAND caz üslubu; genellikle New Orleans'lı ilk caz ustalarının geliştirdikleri bir üslup olarak görülürse de, bazılarına göre daha sonra yetişen Chicago'lu beyaz müzikçilerin yaratısıdır
ilgili madde Caz 4:138a
DİYABET
ilgili madde Şeker hastalığı 16:250b
DİYADİN Ağrı'nın ilçesi; çok yüksek ve engebeli bir bölgede yer alır; merkez kasabanın yakınlarındaki Diyadin Kaplıcaları kükürtlü sularıyla ünlüdür; nüf. (1990): ilçe 38.143, kasaba 9.569
DİYAFİZ anatomi
ilgili madde Kemikler, eklemler ve bağlar 10:163a
DİYAFRAM anatomi; memelilerde göğüs ve karın boşluklarını birbirinden ayıran, kas ve zarlardan oluşmuş bölme; soluk alırken kasılarak havanın akciğerler dolmasına yardımcı olur; soluk verirken de gevşeyerek havayı dışarı atar
ilgili madde Solunum 15:318a, 318b, 319b
DİYAFRAM mekanik
ilgili maddeler
Bell 3:128b
Fotoğraf makinesi 7:12a vd.
Mikrofon ve hoparlör 12:211a vd.
Ses 15:142a
Stetoskop 16:138a
Telekomünikasyon 17:126b
DİYAFRAM AÇIKLIĞI fotoğrafçılık
ilgili maddeler
Fotoğrafçılık 7:8b vd.
Fotoğraf makinesi 7:13a
DİYAFRAMLI POMPA
ilgili madde Pompa 14:116b, görsel
DİYALEKTİK
ilgili maddeler
Hegel 8:115b
Marx 12:84a
DİYALEKTİK MADDECİLİK
ana madde Maddecilik 11:313a
ilgili madde Marx 12:85a
DİYALİZ bir çözeltiyi yarı geçirgen bir zardan süzerek, içindeki kristalleşmiş maddeler ile koloitleri birbirinden ayırma yöntemi
ana madde Böbrek 3:326a
DİYALOG
ilgili madde Platon 14:99a
DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI Türkiye'de çeşitli din hizmetlerini yerine getirmekle görevli kamu kuruluşu; 1924'te kuruldu, bugünkü örgütlenme biçimini 1984'te aldı; başbakanlığa bağlıdır; merkez örgütü çeşitli kurul ve dairelerden, taşra örgütü de il ve ilçe müftülüklerinden oluşur
ilgili madde Başbakan 3:63a
DİYAPAZON
ilgili madde Ses 15:144b, görsel
DİYAPOZİTİF *ya da* **Slayt**
ilgili madde Fotoğrafçılık 7:11a
DİYARBAKIR il
madde başlığı Diyarbakır 5:253b, görsel, harita
DİYARBAKIR kent
ana madde Diyarbakır 5:256b, görsel
DİYARBAKIR HAVZASI Güneydoğu Anadolu Bölgesi
ilgili maddeler
Diyarbakır 5:254a, 256a
Güneydoğu Anadolu Bölgesi 7:292a
DİYARBAKIR KALESİ Diyarbakır
ilgili madde Diyarbakır 5:257a, görsel
DİYATERMİ derin dokularda ısı yaratmak için deri üzerinden yüksek frekanslı elektrik akımı uygulamaya dayanan fizik tedavi yöntemi
ilgili madde Fizik tedavi 6:310b
DİYATOMELER yeryüzünün bütün sularına dağılmış, silisli hücre duvarları olan suyosunları; tek başlarına ya da kolonı halinde yaşarlar; biçimleri yuvarlak ya da uzun olabilir; hücre bölünmesiyle eşeysiz olarak ürerler; birçok hayvanın dolaylı ya da dolaysız besin kaynağıdır
ilgili madde Plankton 14:90b
DİYATOMİT ya da **Kizelgur**
ilgili maddeler
Aşındırıcı 2:104b
Patlayıcılar 14:33a
DİYET beslenme rejimi
ilgili maddeler
Beslenme 3:149a
Şeker hastalığı 16:251b
"DİYET" Akad'ın filmi
ilgili madde Türk sineması 18:136a
DİYOJEN *ya da* **Diogenes** Eski Yunanlı filozof, İÖ 412-323
madde başlığı Diyojen 5:257a, görsel
ilgili madde Sinop 15:251b
"DİYOJEN" mizah dergisi
ilgili maddeler
Türk karikatürü 18:100a, görsel
Yergi 19:157b
DİYOT iki elektrotu (anot ve katot) olan, camdan ya da metalden yapılmış elektron tüpü; alternatif akımı doğru akıma çevirmek için akım doğrultucu ve radyo alıcılarında dalga bulucu olarak kullanılır; bugün akım doğrultucu olarak diyot lambalardan daha çok kullanılan yarıiletken düzeneklere de diyot denir
ilgili madde Elektronik 6:126a
DİZ
ilgili maddeler
Kemikler, eklemler ve bağlar 10:163a
Takma kol ve bacak 16:306b vd.
DİZANTERİ bağırsak iltihabı, karın ağrısı ve şiddetli ishalle tanımlanan hastalıkların ortak adı; basillerden ve amiplerden kaynaklanan iki tipi vardır; ikisi de ilaçla tedavi edilebilir; insan dışkılarıyla kirlenmiş su ya da yiyeceklerle bulaşır; hastaların dışkılarına konmuş sinekler de hastalığın taşıyıcısıdır
ilgili maddeler
Sindirim 15:221a

Tropik hastalıklar 17:299b
DİZBAĞI NİŞANI
ilgili madde Madalya ve nişanlar 11:309a, görsel
DİZE *bak.* **MISRA**
DİZEL LOKOMOTİF
ilgili madde Demiryolu ve tren 5:138b, görsel
DİZEL MOTORU
madde başlığı Dizel motoru 5:257b
ilgili maddeler
Demiryolu ve tren 5:139a
Denizaltı 5:151b
Elektrik enerjisi 6:110b
İçten yanmalı motor 8:284b, 287b
Motorlu taşıtlar 12:283b
Taşımacılık 17:68a, 72a
Traktör 17:278, görsel
DİZEL YAKITI *bak.* **MAZOT**
DİZGİ basım
ana madde Basım 3:50b
DİZGİ MAKİNESİ basılacak metindeki her harfi ya da karakteri satırlar halinde dizerek sayfanın metal kalıbını çıkaran makine; 19. yy sonlarında geliştirilen bu makinelerin en çok kullanılan iki tipi linotip ve monotiptir; linotip, bütün bir satırı dizdikten sonra tek bir kalıba döker; monotip ise her harfin ayrı ayrı kalıbını çıkarır
ilgili maddeler
Basım 3:52a, görsel
Bessemer 3:153a
DİZGİN
ilgili madde Binicilik 3:198b, görsel
DİZİ *ya da* **Gam** müzikte, bir oktavın içindeki belirli notalar ya da aralıklar düzeni; batı müziğinde, tonlardan ve yarım tonlardan oluşan majör ve minör diziler ile yalnızca yarım tonlardan oluşan kromatik dizi kullanılır; doğu müziğinde, yarım tondan daha küçük olan mikrotonları da içeren diziler bulunur
ilgili madde Müzik 13:17a, görsel
DİZİGOT İKİZLER *bak.* **ÇİFT YUMURTA İKİZLERİ**
DİZİSEL SİSTEM *ya da* **12 Ton sistemi** anahtarsız (atonal) müzik yazma tekniklerinden biri; bir oktavda yer alan 12 sesin her birine eşit ağırlık tanıyarak isteğe uygun bir sırayla dizilmesi ve bu sıra değiştirilmeden, belirlenen ses dizisinin isteğe göre farklı biçimlerde yinelenmesine dayanır
ilgili maddeler
Alman müziği ve sanatı 1:167b
Armoni 2:34a
Müzik 13:20a
Schönberg 15:93b vd.
Stravinski 16:146a
DİZKAPAĞI
ilgili madde Kemikler, eklemler ve bağlar: görsel 10:165
DJURGARDEN ADASI İsveç
ilgili madde Stockholm 16:140b
D-LİSERJİK ASİT DİETİLAMİT *bak.* **LSD**
DNA *ya da* **Deoksiribonükleik asit** kromozomların temel bileşeni olarak hücre çekirdeğinde yer alan karmaşık yapılı organik madde; gelecek kuşaklara aktarılacak olan kalıtsal bilgiyi taşır; bazı virüslerde bu görevi RNA• üstlenmiştir; DNA'nın ikili sarmal yapısını 1953'te Watson ve Crick belirlediler
ilgili maddeler
Biyokimya 3:241b
Biyoloji 3:245b, görsel
Canlılar 4:125a
Genetik mühendisliği 7:125b
Hücre 8:221b
Kalıtım ve genetik 9:281a vd.
Kalıtsal hastalıklar 9:285a
Molekül 12:262a, görsel
Watson ve Crick 19:48b vd., görsel
X ışınları 19:63b
DOBERMAN korkusuz, çevik ve güçlü köpek soyu
ilgili madde Köpek: görsel 11:50
DOBROLYUBOV, NİKOLAY Rus yazar ve düşünür, 1836-61
ilgili madde Rus edebiyatı 14:302a
DOBROVOLSKİ, GEORGİ SSCB'li kozmonot, 1928-71
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:251a
DOBZHANSKY, THEODOSIUS Rus asıllı ABD'li genetik ve evrim bilgini, 1900-75; sirke sineği üzerindeki genetik araştırmaları, türler arasındaki çeşitliliğin anlaşılmasına katkıda bulundu; deneysel ve kuramsal düzeydeki yoğun bilgi birikiminden, kalıtım ve evrimin tutarlı bir bireşimine vardı; çalışmalarıyla kalıtım, evrim kuramı ve insanın evrimi konusundaki araştırmaları derinden etkiledi
DODGSON, CHARLES LUTWIDGE *bak.* **CARROLL, LEWIS**
DODO soyu tükenmiş kuş
madde başlığı Dodo 5:258b, görsel
ilgili maddeler
Çimlenme 4:307a
Kuş 11:121b
Soyu tükenmiş hayvanlar 16:32a
DODOMA Tanzanya'da kent; başkent ilan edilmesine karşın hükümet hâlâ eski başkent Dar es-Selam'dadır; nüf. 203.833 (1988)
ilgili maddeler
Dar es-Selam 5:88b
Tanzanya 16:325b
DODURGA Oğuz boyu; Bozoklar'ın Ay Han Oğulları kolundandır
ilgili madde Oğuzlar 13:133a
DODURGA Çorum'un ilçesi; daha önce Osmancık ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 13.550, kasaba 3.974
DODURGA BARAJI Bilecik; Sarısu Çayı üzerinde 1977'de kurulan toprak dolgu baraj
ilgili madde Bilecik 3:176b
DOGGER SIĞLIĞI Kuzey Denizi, İngiltere'nin kuzeydoğu kıyısının 100 km açığında, deniz tabanından 20 m kadar yükselmiş sığ alan; son buzullaşmanın güney sınırında çökelmiş bir buzultaştan oluşur; yüzyıllardan beri bilinen bir balık yatağıdır; Kuzey Denizi'ndeki uluslararası balıkçılık sınırları sığlığın kuzeyinde kesişir
DOGONLAR halk
ilgili maddeler
Büyü ve büyücülük: görsel 4:96
Mali: kulübe: görsel 12:27
DOĞA BİLİMLERİ
ilgili madde Bilim ve bilimsel yöntemler 3:191b
DOĞAÇLAMA müzikte, bir parçanın hiçbir ön çalışma ya da hazırlık olmadan, o anda bestelenip çalınması ya da söylenmesi; doğaçlama yeni bir yaratı olabileceği gibi, var olan bir beste üzerinde de doğaçlama yapılabilir; modern cazın en belirgin özelliğidir
ilgili madde Caz 4:137b
DOĞA DENGESİ *bak.* **DOĞAL DENGE**
DOĞAL ARMONİKLER *ya da* **Kısmi sesler** titreşen bir telin ya da hava sütununun çıkardığı temel sesten daha yüksek frenkansta çıkan ikincil ses; telin ya da hava sütununun tümünün titreşmesi temel sesi (birinci armoniği), telin bir bölümünün titreşmesi ise doğal armonikleri verir
ilgili maddeler
Korno ailesi 11:14a
Müzik 13:16a
Ses 15:144b
Ses kaydı 15:150b
Trombon ailesi 17:292a
Trompet ailesi 17:292b
Üflemeli çalgılar 18:264b
DOĞAL AYIKLANMA *bak.* **DOĞAL SEÇME**
DOĞAL BAĞIŞIKLIK
ilgili maddeler
Bağışıklık 2:267a
Salgın hastalıklar 15:33b
DOĞALCILIK *ya da* **Natüralizm**
madde başlığı Doğalcılık 5:259a
ilgili maddeler
Alman edebiyatı 1:162b
Amerikan edebiyatı 1:224a
Fransız edebiyatı 7:41a vd.
Latin Amerika edebiyatı 11:209b
Milli Edebiyat 12:221b
Resim sanatı 14:230b
Rus edebiyatı 14:302b
DOĞAL DENGE *ya da* **Doğa dengesi**
ana madde Çevrebilim 4:280b
ilgili madde Soyu tükenmiş hayvanlar 16:32a
DOĞAL GAZ yeraltında bulunan ve başta metan ve etan olmak üzere çeşitli hidrokarbonlardan oluşan gaz; önemli bir yakıt kaynağıdır
ana madde Gaz 7:84b vd.
ilgili maddeler
Afrika 1:50a
Alev 1:142b
Boruhattı 3:301a vd.
Güney Amerika 7:288b
Hidrojen 8:157a
Isıtma ve klima 8:240b
Petrol 14:62b
Soba 15:296a
Yakıt 19:78a, görsel
DOĞAL GÜBRE
ilgili maddeler
Azot 2:244b
Gübre 7:244b
Kanalizasyon 9:322a
•Guano
DOĞAL HAYATI KORUMA DERNEĞİ Türkiye
ilgili madde Doğayı koruma 5:269a
DOĞAL KAYNAK mineraller, su ve toprak gibi, doğada var olan ve insanlarca yararlanılan her şey
ilgili maddeler
Aşınma 2:107b
Atık değerlendirme 2:139a
Doğayı koruma 5:262a, 262b
Ekonomi 6:91a
Enerji 6:155a
Uluslararası ticaret 18:200a

DOĞAL KORUMA ALANI yabanıl hayvanları ve bitkileri koruma altına almak için devletçe oluşturulmuş özel alan; amaç, ulusal parklarda olduğu gibi insanlara eğlence ve dinlenme olanakları sunmak değil, soyu tehlikede olan türleri korumaktır
ana madde Doğayı koruma 5:265b vd.
ilgili madde Ulusal parklar 18:188b, 194a

DOĞAL LİF
ana madde Dokumacılık 5:276b vd.
ilgili maddeler
Fırça 6:280b
Halat ve halat yapımı 7:329a
Selüloz 15:114b
•İpek; Jüt; Kenevir; Keten; Pamuk; Sisal; Yün

DOĞAL RADYOAKTİFLİK
ilgili madde Becquerel 3:113a

DOĞAL SAYI *ya da* **Tamsayı**
ana madde Matematik 12:100b
ilgili maddeler
Bölme 4:11b
Cebir 4:141a
Sayı 15:85b

DOĞAL SEÇME *ya da* **Doğal ayıklanma** belirli bir çevreye uygun özellikler taşıyan bireylerin, o çevrenin koşullarına daha kolay ayak uydurabileceklerini ve yaşama şanslarının öbür bireylerden daha yüksek olacağını belirten evrim kuralı
ilgili maddeler
Biyoloji 3:245b
Darwin 5:91b
Evrim 6:242a
Irk 8:231b
Kalıtım ve genetik: görsel 9:284

DOĞAL UYDU
ana madde Uydu 18:229a vd., tablo
ilgili maddeler
Güneş sistemi 7:272a vd.
Jüpiter 9:231a
Satürn 15:74b
Uranüs 18:210b
•Ay

DOĞAL YARGIÇ
ilgili madde Yargı sistemi 19:105b vd.

DOĞAL YAŞAMI KORUMA *bak.* **DOĞAYI KORUMA**

DOĞAN
madde başlığı Doğan 5:260b, görsel
ilgili maddeler
Avcılık 2:167a, görsel
Hayvan 8:96b

DOĞANCILIK
ana madde Avcılık 2:167a, görsel

"DOĞAN KARDEŞ" çocuk dergisi
ilgili madde Dergi 5:188b

DOĞANKENT Giresun'un ilçesi; daha önce Tirebolu ilçesine bağlı bir bucakken 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 7.736, kasaba 3.872

DOĞANŞAR Sivas'ın ilçesi; 1990'dan önce Hafik ilçesine bağlı bir bucaktı; o tarihte ilçe yapıldı; nüf. (1990): ilçe 8.324, kasaba 4.421

DOĞANŞEHİR Malatya'nın ilçesi; topraklarının güneyini ve doğusunu kaplayan Malatya Dağları'nda yaylacılık yapılır; ilçenin başlıca tarım alanları Doğanşehir Ovası ile Sürgü Barajı'nın suladığı Sürgü Ovası'dır. nüf. (1990): ilçe 48.196, kasaba 11.046

DOĞANYOL Malatya'nın ilçesi; daha önce Pötürge ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 11.478, kasaba 3.723

DOĞANYURT Kastamonu'nun ilçesi; daha önce İnebolu ilçesine bağlı bir bucakken 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 13.244, kasaba 802

DOĞA TARİHİ MÜZESİ Londra
ilgili madde Müzeler ve sanat galerileri: görsel 13:10

DOĞA TARİHİ MÜZESİ Viyana
ilgili madde Müzeler ve sanat galerileri 13:13b

DOĞA TARİHİ MÜZESİ Washington
ilgili madde Washington 19:44a, görsel

DOĞAYI KORUMA *ya da* **Doğal yaşamı koruma** *ya da* **Çevre koruma**
madde başlığı Doğayı koruma 5:262a
ana maddeler
Hayvanat bahçesi 8:99a vd.
Ulusal parklar 18:188a vd.
ilgili maddeler
Ağaç 1:68b
Alaska 1:134b
Aşınma 2:107b
Avcılık 2:169a vd.
Ayı 2:233b
Balıkçılık 2:318a vd.
Beslenme ağı 3:152b
Bizon 3:257b
Cennetkuşu 4:158a
Kunduz 11:102a
Kürk ve kürkçülük 11:178b
Soyu azalan türler 16:30a vd.
Toprak kazanımı 17:252a
Yağmur ormanları 19:72a

DOĞRU matematik
ilgili madde Geometri 7:127b vd., görsel

DOĞRU AKIM yönü değişmeyen elektrik akımı
ana madde Elektrik 6:108a
ilgili maddeler
Ampermetre 1:239b
Dinamo 5:233b
Transformatör 17:281a

DOĞRUSAL FONKSİYON
ilgili maddeler
Fonksiyon 6:328a
Matematik 12:100b

DOĞRUSAL HIZLANDIRICI
ana madde Parçacık hızlandırıcıları 13:325b

DOĞRU YOL PARTİSİ Türk siyasal partisi; Adalet Partisi'nin devamı olarak 1983'te kuruldu; 1987'de genel başkanlığına Süleyman Demirel getirildi; ilk kez katıldığı 1987 genel seçimlerinde 59 milletvekili çıkararak muhalefette kaldı
ilgili maddeler
Demirel 5:119b
Türkiye 18:94b, 95b

DOĞU, YAŞAR Türk güreşçi, 1913-61
madde başlığı Doğu 5:269a, görsel
ilgili madde Güreş 7:304a

DOĞU AFRİKA BİRLİĞİ ÖRGÜTÜ *bak.* **KİKUYU MERKEZ BİRLİĞİ**

DOĞU AFRİKA DAĞLARI Afrika'da, yapısal olarak Doğu Afrika Rift Sistemi'yle bağlantılı dağlık bölge; kuzeyde Kızıldeniz'den güneyde Zambezi Irmağı'na kadar uzanır; Afrika'nın en yüksek dağı olan Kilimanjaro da (5.895 m) bu bölgededir; yüksekliği 4.800 metrenin üzerinde olan doruklar karla kaplıdır

DOĞU AFRİKA GÖLLERİ Doğu Afrika Rift Sistemi'ndeki göller grubu; Kızıldeniz'den Zambezi Irmağı'na kadar uzanan bölgedeki gölleri içerir; en büyükleri Victoria (68.423 km^2), Tanganika, Malavi (Nyasa), Turkana (Rudolf) ve Albert (Mobutu Sese Seko) gölleridir; balıkçılık ve hidroelektrik enerji üretimi önem taşır

DOĞU AFRİKA RİFT VADİSİ *bak.* **BÜYÜK RİFT VADİSİ**

DOĞU AFRİKA SAFARİSİ
ilgili madde Otomobil yarışı 13:252b

DOĞU ALMANYA *bak.* **ALMAN DEMOKRATİK CUMHURİYETİ**

DOĞU ANADOLU BÖLGESİ
madde başlığı Doğu Anadolu Bölgesi 5:270a, harita

DOĞUBEYAZIT Ağrı'nın ilçesi; dağlık ve yüksek bir bölgede yer alır; tarım alanları sınırlı olduğundan hayvancılık önem kazanmıştır, nüf. (1990): ilçe 89.171, kasaba 35.213
ilgili maddeler
Berlin Antlaşması 3:141b
İshak Paşa Sarayı 9:82a

DOĞUBEYAZIT KALESİ
ilgili madde Ağrı: görsel 1:83

DOĞU BEYRUT Beyrut'ta bölge, Lübnan
ilgili madde Beyrut 3:167a

DOĞU CEPHESİ Kurtuluş Savaşı
ilgili madde Kurtuluş Savaşı 11:117a

DOĞU ÇINARI *ya da* **Anadolu çınarı**
ilgili madde Çınar 4:288a, 288b

DOĞU GOTLAR *bak.* **OSTROGOTLAR**

DOĞU HAMAMBÖCEĞİ
ilgili madde Hamamböceği 8:20b

DOĞU HİNT ADALARI *ya da* **Baharat Adaları** Asya
madde başlığı Doğu Hint Adaları 5:272b
ilgili maddeler
Asya 2:84b
Çin Denizi 4:308b
•Endonezya; Filipinler; Malezya

DOĞU HİNT KUMPANYASI İngiliz şirketi
madde başlığı Doğu Hint Kumpanyası 5:273b
ilgili maddeler
Bombay 3:286a
Gurkhalar 7:241b
Hindistan 8:171a vd.
Hint-Türk İmparatorluğu 8:181b
Kalküta 9:287a
Malezya 12:26a
Saint Helena 15:17b

DOĞU KARADENİZ SIRADAĞLARI Karadeniz Bölgesi; Kuzey Anadolu Dağları'na bağlıdır; en yüksek noktası, Kaçkar Dağı'nın 3.932 m'lik doruğudur
ilgili maddeler
Karadeniz Bölgesi 10:29b
Rize 14:246a

DOĞUM
madde başlığı Doğum 5:274a, görsel
ilgili maddeler
Anestezi 1:271b
Bebek 3:106b
Salgıbezi 15:32a
Solunum 15:318b

DOĞUM KONTROLÜ doğan bebek sayısının kısıtlanması; bu amaçla gebeliğin önlenmesi, geç evlenme ve kürtaj gibi çeşitli yöntemler uygulanır; Hindistan ve Çin gibi çok kalabalık ülkelerde doğum kontrolü devlet eliyle desteklenmektedir

ilgili maddeler
Evlat edinme 6:231b
Nüfus 13:114a
•Nüfus planlaması
DOĞUM ORANI
ana madde Nüfus 13:114a
ilgili madde Asya 2:83a
DOĞUM SARILIĞI
ilgili madde Felç 6:266b
DOĞU MUTFAĞI Asya'nın doğusu ile güneyindeki ülkelerin yemek pişirme yöntemleri ve çeşitleri
ana madde Aşçılık 2:96
DOĞU ROMA İMPARATORLUĞU *bak.* **BİZANS İMPARATORLUĞU**
DOĞU SLAVLARI halk
ilgili maddeler
Slavlar 15:291a vd.
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:17a
DOĞUŞTAN FELÇ *ya da* **Beyin felci**
ana madde Felç 6:266b
DOĞU TÜRKİSTAN *bak.* **XINJIANG**
DOHA Katar'ın başkenti; eskiden balık ve inci avcılığı yapılan bir köydü; II. Dünya Savaşı'ndan bu yana petrol varlığı nedeniyle çok gelişti; günümüzde derin su limanı ve ticaret merkezidir; yeni Hükümet Konağı (1969) ve uluslararası havalimanı ilgi çekici yerleridir; nüf. 190.000 (1983)
DOI INTANON Tayland'da dağ
ilgili madde Tayland 17:93a
DOK gemicilik: çevresi rıhtımlarla kuşatılmış havuz; kuru havuzlar gemilerin bakım ve onarımı için kullanılır; gemilerin yükleme ve boşaltma işlemlerinin yapıldığı rıhtımlar da dok olarak adlandırılır; gemilerin yanaşıp bağlandığı doklarda rıhtım, yük iskelesi ve yüzer dubalar bulunur
ana madde
•Liman 11:257b vd.
ilgili maddeler
Hamburg 8:21a
Hidrolik 8:160b
•Kuru havuz
DOKTOR
ilgili maddeler
Hastane 8:48a
İlaç: görsel 8:318
Sağlık ve sağlık hizmetleri 15:12a
Tedavi yöntemleri 17:100b
Veba: görsel 18:311
•Tıp
"DOKTOR CALIGARI'NİN ODASI" Wiene'nin filmi
ilgili maddeler
Dışavurumculuk 5:211b
Sinema 15:230b
DOKTOR DERECESİ *bak.* **KLİNİK TERMOMETRESİ**
"DOKTOR FAUSTUS" Marlowe'un tiyatro oyunu
ilgili madde Tiyatro sanatı 17:214a
"DOKTOR FAUSTUS" Thomas Mann'ın romanı
ilgili madde Faust 6:265b
"DOKTOR JİVAGO" Pasternak'ın romanı; 1965'te David Lean'in çektiği aynı adlı filmin senaryosuna konu olmuştur
ilgili madde Rus edebiyatı 14:303b
"DOKTOR MORO'NUN ADASI" Wells'in romanı
ilgili madde Bilimkurgu 3:189a
DOKU anatomi; kendine özgü hücrelerarası bağlayıcı maddeyle bir arada tutulan, benzer yapıdaki hücreler topluluğu
ana madde Vücut 19:38a
ilgili maddeler
Doku ve organ nakli 5:288a
Kemikler, eklemler ve bağlar 10:162b vd.
Protein 14:148a
Ur 18:207a vd.
Yara 19:100a
•Hücre
DOKUBİLİM *bak.* **HİSTOLOJİ**
DOKU KÜLTÜRÜ
ilgili maddeler
Biyokimya 3:242a
Çocuk felci 5:23a
DOKUMA
ana madde Dokumacılık 5:281b vd., görsel
ilgili maddeler
Arkwright 2:27b
Duvar halısı 5:314a vd.
Halı ve kilim 7:330a vd.
Pamuk 13:298a
Yün 19:216a
DOKUMACIKUŞU
madde başlığı Dokumacıkuşu 5:276a, görsel
"DOKUMACILARIN İSYANI" Hauptmann ın tiyatro oyunu
ilgili madde Tiyatro sanatı 17:215a
"DOKUMACILARIN İSYANI" Kollwitz'in oymabaskı dizisi
ilgili madde Kollwitz 10:302b
DOKUMACILIK *ya da* **Tekstil**
madde başlığı Dokumacılık 5:276b, görsel
ilgili maddeler
Giysi 7:162a
Keten 10:199b
Naylon 13:40b
Pamuk 13:297b vd.
Reçine 14:206a
Sanayi Devrimi 15:45a vd.
Swan 16:218b
Türkiye: görsel 18:66
Yün 19:215a
DOKUMA TEZGÂHI *ya da* **Dokuma makinesi** boyuna ipliklerin (atkı) arasından enine iplikler (çözgü) geçirerek kumaş, halı, kilim gibi dokumaları üreten makine
ana madde Dokumacılık 5:281b vd., görsel
ilgili maddeler
Cartwright 4:131b, görsel
Duvar halısı 5:314b
Halı ve kilim 7:330b, 333b
Keten: görsel 10:200
Pamuk 13:298b, görsel
Sanayi Devrimi 15:45b, görsel
Yün 19:216a
DOKUNAÇ bazı hayvanlarda, başın ya da gövdenin çeşitli bölümlerinden çıkan, özellikle duyu organı, bazen de besin yakalama işlevini üstlenen esnek uzantı
ilgili maddeler
Balık 2:307b
Böcekçil bitkiler 4:8a
Derin deniz canlıları 5:195a
Derisidikenliler 5:197b
Mürekkepbalığı 12:334a
Yumuşakçalar 19:204a
DOKU NAKLİ
madde başlığı Doku ve organ nakli 5:287a
DOKUNDURMA edebiyat *bak.* **TARİZ**
DOKUNMA DUYUSU
ana madde Duyular 5:323b vd.
ilgili maddeler
Balık 2:311a
Canlılar 4:121a
DOKUNULMAZLIK hukuk
•Diplomatik dokunulmazlık; Kişi dokunulmazlığı; Konut dokunulmazlığı
DOKU REDDİ
ana madde Doku ve organ nakli 5:288a vd.
ilgili madde Kalp 9:290b
DOKU TİPİ
ana madde Doku ve organ nakli 5:288a
DOKU UYUMU
ana madde Doku ve organ nakli 5:288a
DOKU UYUŞMAZLIĞI
ana madde Doku ve organ nakli 5:288a
ilgili madde Kalp 9:290b
"DOKUZ BUÇUKTA BİLARDO" Böll'ün romanı
ilgili madde Böll 4:10a
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ İzmir
ilgili madde Üniversite ve yüksekokullar: tablo 18:269
DOKUZ KUKA OYUNU spor
ilgili madde Bovling 3:313b, görsel
DOKUZ OĞUZLAR 7. ve 9. yy'lar arasında varlığı bilinen dokuz boyun birleşmesiyle oluşmuş Oğuz topluluğu; Göktürk egemenliğine karşı çıktıkları, bir süre Uygurlar'la egemenliği bölüşüp sonradan Uygurlar'ın arasında eriyerek siyasal kimliklerini kaybettikleri biliniyor; Karahanlı Devleti'ni kuran Yağmalar'ın da Dokuz Oğuzlar'dan olduğu sanılır
DOKUZ TAŞ çocuk oyunu
ilgili madde Çocuk oyunları 5:34a
9 TEMMUZ BULVARI Arjantin; Buenos Aires'te cadde
ilgili madde Buenos Aires 4:40b, görsel
"DOKUZUNCU HARİCİYE KOĞUŞU" Safa'nın romanı
ilgili madde Safa 14:331a
"DOKUZUNCU SENFONİ" Beethoven'in senfonisi
ilgili maddeler
Beethoven 3:116a
Schiller 15:92a
Senfoni 15:126b
"DOKUZUNCU SENFONİ" Bruckner'in tamamlanmamış senfonisi
ilgili madde Bruckner 4:31b
"DOKUZUNCU SENFONİ" *ya da* **"Yeni Dünya'dan"** Dvořák'ın senfonisi
ilgili maddeler
Dvořák 6:35a
Obua ailesi 13:124b
Senfoni 15:127a
DOLANDIRICILIK
madde başlığı Sahtekârlık ve dolandırıcılık 15:13b
ilgili madde Suç 16:153b
DOLAŞIM SİSTEMİ fizyoloji
ana madde Kan 9:302a
ilgili maddeler
Anatomi 1:263b
Hayvan 8:94a
İlkyardım 9:7b
Kalp 9:287a vd.
Lenf sistemi 11:228b
Vücut 19:39a

DOLAYLI VERGİ
ilgili madde Vergiler 18:324b
DOLCE STIL NUOVO 13.-14. yy'larda yaşamış, çoğu Floransalı bir grup şairin geliştirdikleri üslup; İtalyanca'da "tatlı yeni üslup" anlamına gelir; terim ilk kez Dante tarafından, *İlahi Komedya*'da kullanılmıştır
ilgili madde İtalyan edebiyatı 9:150b
DOLGU diş hekimliği
ilgili maddeler
Diş hekimliği 5:243a
Magnezyum 11:324b
DOLGU BARAJ
ilgili madde Baraj 3:35b vd., görsel
DOLİKHE Gaziantep kenti yakınında eskiçağ yerleşmesi
ilgili madde Gaziantep 7:96b
DOLLOND, JOHN İngiliz mucit, 1706-61
ilgili madde Teleskop 17:133a
DOLMABAHÇE CAMİSİ
ilgili maddeler
Cami 4:108b
Dolmabahçe Sarayı 5:289b
DOLMABAHÇE SARAYI İstanbul
madde başlığı Dolmabahçe Sarayı 5:289a, görsel
ilgili maddeler
Atatürk 2:128b
Balyan Ailesi 3:15b
Birinci ve İkinci Meşrutiyet: görsel 3:212
Saray 15:60b
DOLMAKALEM içindeki hazneye mürekkep doldurularak kullanılan kalem
ana madde Kalem 9:275b, görsel
ilgili madde Mürekkep 12:332b
DOLMUŞ
madde başlığı Dolmuş 5:290a, görsel
ilgili madde İstanbul 9:122a
DOLMUŞ KAYIĞI
ilgili madde Dolmuş 5:290b
DOLMUŞ MOTORU
ilgili madde Dolmuş: görsel 5:291
DOLOMİT eşit miktarlarda kalsiyum karbonat ($CaCO_3$) ve kalsiyum magnezyum karbonat [$CaMg(CO_3)_2$] içeren kireçtaşı; karbonat mineralleri içinde önem ve yaygınlık açısından kalsitten sonra ikinci sırayı alır
ilgili madde Magnezyum 11:323b
DOLOMİTLER İtalya'da dağ grubu; İtalyan Alpleri'nin kuzey bölümünün doğu kesiminde; 18 tanesi 3.050 m'yi aşan çok sayıda doruk vardır; derin yarıklar ve dik kayalar, yükseklerde ise buzullaşmış yapılar görülür; en yüksek noktası Marmolada Doruğu'dur (3.342 m)
DOLU
madde başlığı Dolu 5:291b, görsel
ilgili madde Yağmur 19:68b
DOLUNAY
ilgili maddeler
Ay 2:212b
Ay ve Güneş tutulması 2:239b
DOMAGK, GERHARD Alman bilim adamı, 1895-1964
ilgili madde Tıp 17:184b
"DO MAJÖR DOKUZUNCU SENFONİ" Schubert'in senfonisi
ilgili maddeler
Schubert 15:95b
Trombon ailesi 17:292b
"DO MAJÖR PİYANO FANTEZİSİ" Schubert'in bestesi
ilgili madde Schubert 15:95b
"DO MAJÖR SENFONİ" *ya da* **"Jupiter Senfonisi"** Mozart'ın senfonisi
ilgili maddeler
Mozart 12:298a
Senfoni 15:126a
"DO MAJÖR SENFONİ" Stravinski'nin senfonisi
ilgili madde Stravinski 16:146a
"DO MAJÖR YAYLI ÇALGILAR BEŞLİSİ" Schubert'in bestesi
ilgili madde Schubert 15:95b
"DO MAJÖR YAYLI ÇALGILAR SERENADI" Çaykovski'nin bestesi
ilgili madde Çaykovski 4:269a
DOMALAN
ana madde Mantarlar 12:53b, görsel
ilgili madde Fransa 7:25b
DOMANİÇ Kütahya'nın ilçesi; dağlık bir bölgede yer alır; tarım alanları kısıtlıdır; linyit yatakları işletilir; nüf. (1990): ilçe 21.979, kasaba 3.966
DOMATES
madde başlığı Domates 5:292a, görsel
ilgili madde Meyve 12:184b
DOMINGO, PLACIDO İspanyol opera sanatçısı, d. 1941; Meksika'da büyüdü; titreşimli, güçlü tenor sesi, etkileyici fiziği ve oyunculuk yeteneğiyle tanındı; birçok plak doldurmuş, çeşitli opera filmleri çevirmiştir
ilgili madde Opera: görsel 13:187
DOMİNİKA
madde başlığı Dominika 5:293a
DOMİNİK CUMHURİYETİ eskiden **Santo Domingo**
madde başlığı Dominik Cumhuriyeti 5:293b, harita
ilgili madde Amerika Yerlileri 1:233b
DOMİNİKENLER Aziz Domingo de Guzman'ın (1170-1221) 1215'te kurduğu Hıristiyan tarikatı; Aquino'lu Tommaso'nun felsefe ve ilahiyat öğretisine dayalı katı tutumlarını sürdürmektedirler
DOMİNO
madde başlığı Domino 5:294b, görsel
"DO MİNÖR İKİNCİ PİYANO KONÇERTOSU" Rachmaninoff'un bestesi
ilgili madde Rachmaninoff 14:170b
"DO MİNÖR MİSSA" Mozart'ın bestesi
ilgili madde Mozart 12:297b
DOMİNYON İngiliz Uluslar Topluluğu; 1939 öncesinde Britanya İmparatorluğu içindeki özerk topluluklar; Kanada, Avustralya, Güney Afrika, İrlanda ve New Foundland bu statüdeydi
ilgili madde İngiliz Uluslar Topluluğu 9:29a vd.
DOMITIANUS *ya da* **Titus Flavius Domitianus** Roma imparatoru, 51-96; İmparator Vespasianus'un ikinci oğlu; 81'de ağabeyi Titus ölünce imparator oldu; kurduğu baskıcı yönetim nedeniyle bir suikastle öldürüldü
ilgili maddeler
Roma İmparatorluğu 14:266b
Yaşamöyküsü 19:112a
DOMITIANUS TAPINAĞI Selçuk, İzmir
ilgili madde Efes 6:52a
DOMUZ
madde başlığı Domuz 5:295b, görsel
ilgili maddeler
Evcil hayvanlar 6:224b
Pekari 14:37b
Tarım ve hayvancılık 17:40b
DOMUZAYRIĞI buğdaygiller familyasından yem bitkisi; yassı yaprakları, seyrek ve dik olarak dallanmış çiçek salkımları vardır
ilgili madde Buğdaygiller 4:44a, görsel
DOMUZ ETİ
ilgili maddeler
Aşçılık 2:92b
Tabu 16:291a
DOMUZ GEYİĞİ
ilgili madde Geyik: görsel 7:141
DOMUZ GRİBİ
ilgili madde Grip ve soğuk algınlığı 7:234a
DOMUZLAR KÖRFEZİ ÇIKARMASI 1961
ilgili maddeler
Castro 4:133a
Kennedy 10:168b
DOMUZ TENYASI
ilgili madde Tenya 17:150a
DON meteoroloji
madde başlığı Çiy, kırağı ve don 4:329b
ilgili madde Rüzgâr 14:310b
DON atın rengi
ilgili madde At 2:110b
DONANIM bilgisayar teknolojisinde, bütün bir bilgisayar sistemini oluşturan fiziksel öğeler; klavye, ekran, dış bellek, modem, yazıcı ve bütün öbür aygıtlar sistemin donanımıdır
ilgili madde Bilgisayar: tablo 3:182
•Yazılım
DONANIMLI BETON *bak.* **BETONARME**
DONANMA
ana madde Deniz Kuvvetleri 5:162a vd.
ilgili maddeler
Abluka 1:20a
Çanakkale Savaşları: görsel 4:248
Deniz Savaşları 5:171b vd.
Mondros Mütarekesi: görsel 12:264
Sokullu Mehmed Paşa 15:307b vd.
"DONANMA MÜZİĞİ" Händel'in bestesi
ilgili madde Händel 8:24a
DONATELLO İtalyan heykelci, y. 1386-1466
madde başlığı Donatello 5:297b
ilgili maddeler
Heykel 8:144a
Resim sanatı 14:224b
•"Davud"
DONATI KUYRUKLUYILDIZI ilk kez Giovanni Battista Donati tarafından 2 Haziran 1858'de gözlemlenen kuyrukluyıldız
ilgili madde Kuyrukluyıldız 11:147a
"DON CARLOS" Schiller'in tiyatro oyunu
ilgili madde Schiller 15:92b
"DON CARLOS" Verdi'nin operası
ilgili madde Verdi 18:321b
DONDURMA
madde başlığı Dondurma 59:298b
DONDURULMUŞ YİYECEK
ana madde Gıda teknolojisi 7:145a
DONETS IRMAĞI SSCB; Don Irmağı'nın kolu; uzunluğu 1.050 km
ilgili madde Ukrayna 18:178b
DONETSK eskiden **Yuzovka** Ukrayna'da kent, SSCB; 1924'e kadar Yuzovka, 1961'e kadar Stalino adıyla anıldı; geniş kömür yataklarının bulunduğu bir bölgenin merkezidir; metal ve kimya sanayileri gelişmiştir; nüf. 1.064.000 (1984 tah.)
"DON GIOVANNI" Mozart'ın operası
ilgili maddeler
Don Juan 5:299a
Mozart 12:298a

Opera 13:187a, 189b

DONG SON KÜLTÜRÜ Güneydoğu Asya'da İÖ 4. - 1. yy'lar arasında gelişmiş kültür; Tunç Çağı sanatının özgünlüğüyle tanınır; adını Vietnam'ın kuzeydoğusundaki bir köyden alır; yörede ilk araştırmalar 1924-39 arasında yapıldı; üzeri hayvan figürleriyle bezenmiş tunçtan davullar ve kaplar bulundu; sonraki yıllarda Çin ve Hint kültürlerinin etkisiyle değişikliğe uğramış ve bölgedeki uygarlığın temelini oluşturmuştur; bölge İÖ 2. yy'da Çinliler'ce ele geçirildikten sonra kültür etkisini yitirmeye başlamıştır

ilgili maddeler
Güneydoğu Asya sanatı 7:296b
Mezar 12:191a

"DON HİKÂYELERİ" Şolohov'un öykü kitabı

ilgili madde Şolohov 16:285b

DON IRMAĞI SSCB; Moskova'nın güneyindeki Orta Rusya Yaylaları'ndan doğar; güneye doğru 1.870 km boyunca akarak Azak Denizi'ne dökülür; Tsimlyansk göletinin yapımıyla ırmak üzerinde ulaşım olanağı artmıştır; temelde karlarla beslenir; havzasının büyük bölümü verimli tarım arazisi ve kerestelik ormanlardan oluşur

ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:8a

DONIZETTI, GAETANO İtalyan besteci, 1797-1848; İtalya'nın Bergamo kentinde doğdu; operaları, bu sanatın gelişiminde Rossini ile Verdi arasında bir geçiş aşaması oluşturur; ciddi operalar yanında komik operalar da yazmıştır

DONIZETTI, GUISEPPE *ya da* **Donizetti Paşa** Osmanlı Devleti'nde etkinlik göstermiş İtalyan asıllı müzikçi, 1788-1856; ünlü besteci Gaetano Donizetti'nin ağabeyidir; müzik öğrenimi gördü; Sardinya'da çalışırken İstanbul'a çağrıldı; kendisine paşa unvanı ve geniş yetkiler verildi; Muzika-yı Hümayun'u yeniden düzenledi; Türkiye'de batı notası kullanımını ve ciddi batı müziği öğretimini başlattı

ilgili maddeler
Bando 3:21a
Ulusal marşlar 18:187b

DON JUAN roman kahramanı

madde başlığı Don Juan 5:299a

"DON JUAN" Molière'nin tiyatro oyunu

ilgili madde Molière 12:263a

"DON JUAN" Richard Strauss'un bestesi

ilgili madde Strauss 16:143a

DONKIN, BRYAN İngiliz sanayici, 1768-1855

ilgili madde Kâğıt ve kâğıt yapımı 9:257b

"DON KİŞOT" Cervantes'in romanı

ilgili maddeler
Cervantes Saavedra 4:164b, görsel
İspanyol edebiyatı 9:109a
Roman 14:274a

DONMA fizik

madde başlığı Donma ve erime 5:299b

ana madde Buz 4:73a vd.

ilgili maddeler
Gıda teknolojisi 7:145a
Kar 10:21a

•Donma noktası; Erime noktası

DONMA tıp; ısı kaybı buz oluşumuna yol açacak kadar fazla olduğunda canlı dokuların donması; sıcaklığın donma noktasının altına düştüğü ve giysi ya da korunağın yeterli olmadığı durumlarda görülür; en sık karşılaşılan, kulakların, burun ucunun, el ve ayak parmaklarının donmasıdır; donmuş bölgeleri sertçe ovuşturmak yararlı olabilir

DONMA NOKTASI sıvıların katı hale dönüştüğü sıcaklık; erime noktasıyla aynıdır; ama karışımlar ve bazı organik bileşikler, erime noktalarındaki sıcaklıktan daha düşük sıcaklıklarda donar

ilgili maddeler
Alkol 1:155b
Buz 4:74a
Cıva 4:187b
Donma ve erime 5:299b vd.
Madde 11:311a
Sıvı 15:188b vd.
Tuz 18:17b

•Erime noktası

DON MUANG Tayland'da havalimanı

ilgili maddeler
Bangkok 3:21b
Tayland 17:195a

DONNE, JOHN İngiliz şair, 1572-1631; Metafizik şiirin en önde gelen temsilcilerindendir

ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:22a

DONYAĞI *bak.* **İÇYAĞI**

DOORS, THE ABD'li pop müzik topluluğu; 1967'de kuruldu; özellikle topluluğun şarkıcısı Jim Morrison'ın sözlerini yazdığı parçalarla müzik dünyasında büyük yankı uyandırdı; 1971'de Morrison'ın ölümü üzerine dağıldı; önemli albumleri *Strange Days* (1967), *L.A Woman* (1970) ve *Absolutely Live*'dır (1970)

ilgili madde Pop müzik 14:122a

DOPAMİN beyinde bulunan ve sinir iletisinde rol oynayan azotlu organik bileşik

ilgili madde Beyin 3:163b

DOPPLER, CHRISTIAN JOHANN Avusturyalı fizikçi, 1803-53; ses dalgalarında ortaya çıkan "Doppler etkisi"ni ilk kez gözlemleyerek açıklamıştır

ilgili madde Doppler etkisi 5:300b

DOPPLER ETKİSİ *ya da* **Doppler kayması**

madde başlığı Doppler etkisi 5:300b

ilgili maddeler
Ses 15:144b
Seyir 15:158a

DORADO Güney Amerika'daki ırmaklarda yaşayan balık; rengi altın sarısı, yüzgeçleri kırmızıdır; uzunluğu 1 m'yi, ağırlığı 20 kg'ı bulur

ilgili madde Arjantin 2:14a

DORDOGNE Fransa'da il

ilgili maddeler
Fransa 7:25a
Mağara insanları 11:329b
Mağara sanatı 11:330a

DOR DÜZENİ *ya da* **Dor üslubu** klasik mimarlıkta, en basit ve en eski yapı düzeni; Eski Yunan'da doğmuş, Romalılar tarafından benimsenerek geliştirilmiş ve değişikliğe uğramıştır; sütunların yivli olması ve yukarıya doğru hafifçe daralması, basit biçimli sütun başlığı ve friz bölümünde, birbirinden yivlerle ayrılmış dikey şeritler belirleyici özellikleridir

ilgili madde Mimarlık 12:225b, görsel

DORÉ, GUSTAVE Fransız oymabaskı sanatçısı, 1832-83; Dante'nin İlahi Komedya'sı ve Kutsal Kitap için yaptığı oymabaskılarla tanınır

ilgili madde Periler ve peri masalları: kitap resmi: görsel 14:47

DORIA, ANDREA Cenovalı devlet adamı ve denizci, 1466-1560; Preveze Deniz Savaşı'nda (1538) Haçlı donanmasına komuta etmiştir

ilgili maddeler
Barbaros Hayreddin Paşa 3:42a, 42b
Cenova 4:160a
Preveze Deniz Savaşı 14:142b

"DORIAN GRAY'İN PORTRESİ" Wilde'ın romanı

ilgili madde Wilde 19:54a

DORLAR Eski Yunan halkı; Peloponnesos'un fatihi sayılırlar; Tunç Çağı'nın sonlarında, İÖ y. 1100'de, üç büyük Dor kabilesi Ege Denizi'nin güneyindeki adalara yerleşti; efsaneye göre bu istilaya, Miken kralının el koyduğu haklarını geri almak isteyen ve Herakles'in soyundan gelen üç kardeş önderlik etmiştir

ana madde Eski Yunan 6:201a

ilgili madde Sparta 16:46a

DORMEN, HALDUN Türk tiyatro oyuncusu ve yönetmeni, d. 1928; Dormen Tiyatrosu'nun kurucusu

ilgili madde Türk tiyatrosu 18:148a

DORNIER, CLAUDIUS Alman uçak tasarımcısı, 1884-1969

ilgili madde Havacılık tarihi 8:63a

DORTMUND Almanya'da kent; nüf. 587.928 (1989 tah.)

ilgili madde Ruhr 14:297a, görsel

DORU at donu

ilgili madde At 2:110b

DORUK, BELGİN Türk kadın sinema oyuncusu, d. 1936

ilgili madde Türk sineması 18:135a

DORU VAŞAK kedigiller familyasından, vaşağa benzeyen, küt kuyruklu memeli türü; Kanada'nın güneyinden Meksika'nın güneyine kadar uzanan bölgede yaşar; bacakları uzun, pençeleri iri, gövdesi kısadır; kahverengi postunun üstünde siyah benekler vardır

DOR ÜSLUBU *bak.* **DOR DÜZENİ**

DOS PASSOS, JOHN ABD'li yazar, 1896-1970; roman, öykü, oyun ve şiirler yazdı; *U.S.A.* (1930-36) adlı üçlemesiyle, Amerikan yaşam biçimini köktenci bir dille eleştiren bir toplum tarihçisi olarak sivrildi

ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:225a

"DOSTLAR BENİ HATIRLASIN" Âşık Veysel'in şiir kitabı

ilgili madde Âşık Veysel 2:103a

"DOSTLARIN BULUŞMASI" Ernst'in tablosu

ilgili madde Gerçeküstücülük 7:134a

DOSTLAR TİYATROSU İstanbul

ilgili madde Türk Tiyatrosu 18:148b

DOSTOYEVSKİ, FYODOR Rus yazar, 1821-81

madde başlığı Dostoyevski 5:301b, görsel

ana madde Rus edebiyatı 14:301b, görsel

ilgili madde Roman 14:274a

DOUGLAS-HOME, SIR ALEC İngiliz devlet adamı, d. 1903; 1931'de Avam Kamarası, 1951'de Lordlar Kamarası üyesi oldu; Muhafazakâr Parti hükümetlerinde 1960-63 arası dışişleri bakanlığı, 1963-64'te de

başbakanlık yaptı

DOUGLASS, FREDERICK ABD'li yurttaşlık hakları önderi, 1817-95; kölelikten kurtuldu ve kölelik karşıtı harekette etkili oldu; ABD'de yüksek bir yönetim görevine gelen ilk Siyahtı

ilgili madde Siyah Amerikalılar 15:271a

DOURO IRMAĞI İber Yarımadası; İspanya'nın orta-kuzey kesiminden doğar ve bu ülkenin sınırları içinde akarken Duero Irmağı adıyla anılır; batıya doğru yönelerek İspanya-Portekiz sınırının bir bölümünü oluşturur; Portekiz'in kuzeyinden geçerek Porto'da Atlas Okyanusu'na dökülür; uzunluğu 770 km; aşağı çığırındaki vadide ünlü Porto şarabı üretilir

ilgili maddeler
İspanya 9:101b
Portekiz 14:127a, görsel
Şarap 16:239b

DOVER BOĞAZI İngiltere'yi Fransa'dan ayıran dar su geçidi; genişliği 34 km

ilgili madde Seyir 15:159b

DOVER ŞATOSU İngiltere

ilgili madde Şato: görsel 16:247

DOVER TOZU haşhaştan elde edilen yatıştırıcı ilaç

ilgili madde Afyon 1:61a

DOWLAND, JOHN İngiliz besteci, lavta virtüözü ve şarkıcı, 1562-1626; Avrupa'daki gezilerinden sonra İngiltere'ye dönerek Kral I. James'in "lavta müzikçisi" oldu; 88 lavta şarkısı ve başka birçok yapıt besteledi

ilgili madde Lavta ailesi 11:219a

DOWN SENDROMU *bak.* **MONGOLİZM**

DOYLE, SIR ARTHUR CONAN İngiliz yazar, 1859-1930; İngiliz edebiyatının en canlı karakterlerinden biri olan dedektif Sherlock Holmes'un yaratıcısı olarak tanınır; yapıtlarının pek çoğu sinemaya da aktarılmıştır

ilgili maddeler
Dedektif 5:102a
Sherlock Holmes 15:70b vd.

DOYMUŞ ÇÖZELTİ

ilgili madde Çözelti ve asıltı 5:48b

DÖĞER Oğuz boyu; Bozoklar'ın Ay Han Oğulları kolundandır; Selçuklular döneminde batıya göç edenleri daha çok Güneydoğu Anadolu ve Suriye'ye yerleşmişlerdi

ilgili madde Oğuzlar 13:133a

DÖKME ÇELİK

ilgili madde Demir ve çelik 5:130a

DÖKME DEMİR *ya da* **Pik demir** *ya da* **Font**

ana madde Demir ve çelik 5:126a
ilgili madde Teknoloji 17:118a

DÖKÜM

madde başlığı Döküm 5:302b, görsel

ilgili maddeler
Çan 4:236b, görsel
Demir ve çelik 5:130a
Heykel 8:139b
Metal 12:170b

DÖKÜNTÜ nükleer fizik *bak.* **RADYOAKTİF DÖKÜNTÜ**

DÖKÜNTÜ patoloji; genellikle mikrobik ve ateşli hastalıklar sırasında deride beliren, geçici kızarıklık, kabarcık ya da lekeler

ilgili maddeler
Alerji 1:142b
Çocuk hastalıkları 5:24a

DÖKÜNTÜLÜ TİFÜS *ya da* **Salgın tifüs**

ilgili madde Tifüs 17:197a

DÖL DEĞİŞİMİ bir canlının yaşam çevriminde eşeyli ve eşeysiz üreme evrelerinin birbirini izlemesi

ilgili madde Eğreltiotu 6:74b

DÖLLENME erkek ve dişi üreme hücrelerinin yeni bireyler oluşturmak amacıyla birleşmesi

ana madde Üreme 18:282a vd.

ilgili maddeler
Bebek 3:106b
Bitki 3:233a
Çiçek 4:299a
İkiz 8:311a
Kalıtım ve genetik 9:281a vd.
Meyve 12:185a
Tozlaşma 17:264b
•Kendini dölleme

DÖLLENMİŞ YUMURTA *ya da* **Zigot**

ana madde Üreme 18:283a vd.

ilgili maddeler
Kalıtım ve genetik 9:281b
Yumurta 19:200b

DÖLÜT *ya da* **Cenin** ya da **Fetüs** omurgalıların, özellikle memelilerin doğmamış yavrusu; döllenmiş yumurtanın gelişimindeki ilk dönem embriyon evresi olarak adlandırılır; dış görünümü kendi türünün erişkinlerine benzemeye başladığında, embriyona dölüt denir; insanlarda dölüt evresi döllenmeden yaklaşık 8 hafta sonra başlar

ilgili maddeler
Bebek 3:106b
Doğum 5:274a

DÖLYATAĞI *ya da* **Rahim** *ya da* **Uterus** memelilerde dişi üreme organı; döllenmiş yumurtayı gebeliğin başlangıcından doğuma kadar barındırır ve besler; insanda 8 cm uzunluğunda, armut biçiminde bir organdır; kalın ve kaslı duvarları, döllenmiş yumurtanın içine gömülerek gelişmeye başladığı bir mukoza katmanıyla kaplıdır

ilgili maddeler
Bebek 3:106b
Doğum 5:274a vd., görsel
Üreme 18:284a

DÖLYATAĞI BOYNU memelilerde dölyatağının dölyoluna açılan en alt ucu; spermanın dölyatağına ulaşmasını ve âdet kanının dölyatağından atılmasını sağlar; doğum sırasında genişleyerek bebeğin çıkmasına yardımcı olur

ilgili madde Doğum 5:275a

DÖLYOLU özellikle spermanın dölyatağına girişini sağlayan, kanal biçiminde dişi üreme organı; doğum sırasında doğum kanalının bir bölümünü oluşturur; âdet kanaması sırasında vücuttan atılan maddelerin çıkış kanalıdır

ilgili maddeler
Doğum 5:274a vd., görsel
Üreme 18:284a, görsel

DÖNEL POMPA

ana madde Pompa 14:117a vd.

DÖNEM

ilgili madde Jeoloji 9:204a

DÖNENCE

madde başlığı Dönenceler 5:304a, görsel

ilgili maddeler
Alize rüzgârları 1:153a
İklim 8:313b
Orman 13:206b
•Tropik bölge

DÖNENCE YILI *bak.* **GÜNEŞ YILI**

DÖNER BOBİNLİ AMPERMETRE

ilgili madde Ampermetre 1:239b

DÖNER BOBİNLİ GALVANOMETRE *ya da* **Arsonval galvanometresi**

ilgili madde Galvanometre 7:66b, görsel

DÖNER BOBİNLİ MİKROFON *ya da* **Dinamik mikrofon**

ana madde Mikrofon ve hoparlör 12:211b

DÖNERBÖCEK *ya da* **Fırıldakböceği** palet biçiminde bacakları olan küçük, mavimsi siyah renkli su böceği

ilgili maddeler
Tatlı su canlıları 17:83a, görsel
Uyum 18:234b

DÖNER DEMİRLİ AMPERMETRE

ilgili madde Ampermetre 1:239b, görsel

DÖNER KEMİK

ilgili madde İskelet 9:90b, görsel

DÖNER KEPÇELİ EKSKAVATÖR

ilgili madde Kazı makineleri 10:135b

DÖNER KÖPRÜ gemilerin geçmesi için, ortasındaki bir ayak üzerinde daire çizecek biçimde dönebilen hareketli köprü

ilgili madde Köprü 11:57b, görsel

DÖNER KÜMBET Kayseri

ilgili madde Türbe: görsel 18:22

DÖNER PİSTONLU MOTOR yanma odaları ile silindirlerin, pistonların tutturulmuş olduğu sabit bir şaftın çevresinde döndüğü içten yanmalı motor; en gelişmiş ve en yaygın tipi Wankel motorudur

ana madde İçten yanmalı motor 8:286b, görsel
•Wankel motoru

DÖNGEL *bak.* **MUŞMULA**

DÖNME EKSENİ

ilgili madde Dünya 6:8b, 9a

DÖNÜŞ *bak.* **RÜCU**

DÖNÜŞLÜ HUMMA ya da **Nöbetli humma**

ilgili madde Bit 3:230b

DÖNÜŞÜM geometri

ana madde Matematik 12:102b, görsel

DÖNÜŞÜMLÜ TARIM

ilgili madde Tarım ve hayvancılık 17:33a
•Ekim nöbeti

DÖRDÜNCÜ ARAP-İSRAİL SAVAŞI *ya da* **Yom Kippur Savaşı** 1973

ana madde Arap-İsrail Savaşları 1:317b vd.

DÖRDÜNCÜ DÖNEM *ya da* **Kuvaterner Dönem** jeolojik zaman dilimi; 2,5 milyon yıl öncesinden günümüze kadar uzanır; jeoloji tarihindeki 11 dönemin sonuncusudur; sıcak ve soğuk dönemler sırayla birbirini izledi; kısa süreli, günümüzdekine benzer ılıman dönemlerle kesintiye uğrayan birçok buzullaşma evresi yaşandı; her değişiklikte bitki ve hayvan türleri yer değiştirdi ve ya yeni koşullara uyum sağladı ya da yeryüzünden silindi; insanın evrimi ve yayılımı da bu döneme rastlar

ilgili madde Jeoloji 9:209b

DÖRDÜNCÜ HAÇLI SEFERİ 1202-04

ana madde Haçlı Seferleri 7:321b vd.

"DÖRDÜNCÜ SENFONİ" Akses'in bestesi

ilgili madde Türk Beşleri 18:26a

"DÖRDÜNCÜ SENFONİ" Mahler'in senfonisi

ilgili madde Mahler 12:7b

"DÖRDÜNCÜ SENFONİ" Saygun'un bes-

tesi
ilgili madde Türk Beşleri 18:28b
"DÖRDÜNCÜ SENFONİ" Şostakoviç'in senfonisi
ilgili madde Şostakoviç 16:286b
DÖRDÜZ aynı anneden tek gebelikte doğan dört kardeş
ilgili maddeler
Bebek 3:107a
İkiz 8:312a
DÖRTDİVAN Bolu'nun ilçesi; daha önce Gerede ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 13.499, kasaba 2.787
"DÖRT EFSANE" Sibelius'un bestesi
ilgili madde Sibelius 15:190a
DÖRTGEN
ilgili madde Geometri: görsel 7:129
DÖRTGÖZ Güney Amerika'daki akarsularda yaşayan balık; gözleri başının tepesinde yer alır ve her biri iki bölmeden oluşur; böylece hayvan su yüzeyine yakın yüzerken aynı anda suyun hem üstünü, hem altını görebilir
ilgili madde Balık: görsel 2:310
DÖRT HALİFE DÖNEMİ İslam cemaatine ilk dört halifenin başkanlık ettiği dönem, 632-661
ilgili maddeler
Emeviler 6:144a
İslam 9:96b
İslam hukuku 9:98a
"DÖRT IRMAK ÇEŞMESİ" Bernini'nin yaptığı çeşme; Roma, İtalya
ilgili maddeler
Bernini 3:146b
Roma 14:260a, görsel
DÖRTLÜ *ya da* **Kuartet** dört çalgı ya da insan sesi için yapılmış beste; terim, dört yorumcudan oluşan bir topluluk için de kullanılır; genellikle iki keman, viyola ve viyolonselden oluşan yaylı çalgılar dörtlüsü anlaşılır
ilgili maddeler
Haydn 8:91b
Mozart 12:297b
Opera 13:188b
"DÖRT MEVSİM" *bak.* **"MEVSİMLER"**
"DÖRT MİLYON" O. Henry'nin öykü kitabı
ilgili madde O. Henry 13:134a
DÖRTNAL
ilgili madde Binicilik 3:199b vd.
DÖRT ÖĞE KURAMI
ilgili maddeler
Hava 8:57a
Tıp 17:179b
DÖRT SUYUK KURAMI
ilgili madde Tıp 17:180a
DÖRTYOL Hatay'ın ilçesi; topraklarının Akdeniz kıyısında kalan kesiminde küçük ve verimli ovalar yer alır; Hatay'ın önemli tarım merkezlerinden biridir; nüf. (1990): ilçe 111.368, kasaba 47.144
"DÖRT YÜZ DARBE" Truffaut'nun filmi
ilgili madde Sinema 15:235b
DÖRTYÜZLÜ *ya da* **Üçgen piramit** dört yüzü de üçgen olan geometrik şekil
ilgili madde Geometri 7:130a, görsel
DÖRT ZAMANLI MOTOR dört silindiri olan içten yanmalı motor
ana madde İçten yanmalı motor 8:285b vd.
ilgili maddeler
Dizel motoru 5:258a
Motosiklet 12:290b
"DÖŞEĞİMDE ÖLÜRKEN" Faulkner'ın romanı
ilgili madde Faulkner 6:265a
DÖTERYUM *ya da* **Ağır hidrojen** hidrojenin, atom çekirdeğinde bir proton ve bir nötron bulunan izotopu; simgesi D ya da ^{2}H,atom numarası1, bağıl atom kütlesi 2,01 (normal hidrojeninkinin iki katı); hidrojenin kimyasal tepkimelerinin incelenmesinde ve termonükleer silahların yapımında kullanılır; döteryum oksitten (ağır su) nükleer enerji santrallarında yavaşlatıcı olarak yararlanılır
ilgili maddeler
Atom 2:156a, görsel
Hidrojen 8:158a
Nükleer enerji 13:122b
DÖVEN
ilgili madde Tarım tarihi 17:29a vd.
DÖVİZ
ilgili maddeler
Ekonomi 6:92b
Para 13:315b
DÖVİZ KURU bir ülke parasının bir başka ülke parası cinsinden fiyatı; ülkeler paralarının değerini altın ya da üzerinde anlaşılmış bir başka standarda bağlamışlarsa, döviz kuru sabittir; döviz kuru serbest bırakıldığında arz ve talebe bağlı olarak dalgalanır
ilgili maddeler
Borsa ve kambiyo 3:296b, görsel
Para 13:315b
DÖVME metalurji
madde başlığı Dövme 5:305a, görsel
ilgili maddeler
Alüminyum 1:192a
Bakır 2:289a
Teknoloji 17:117b
DÖVME vücut süsü
madde başlığı Dövmecilik 5:306a, görsel
ilgili madde Giysi 7:162a
DÖVME DEMİR karbon oranı % 0,1'den az, çok saf demir; özellikle akkor derecesine kadar ısıtıldığında dövülerek, preslenerek ya da haddelenerek biçimlendirilebilir
ana madde Demir ve çelik 5:126b
ilgili madde Teknoloji 17:117b, 121b
DÖVME DONDURMA *ya da* **Maraş dondurması**
ilgili maddeler
Dondurma 5:299a
Kahramanmaraş 9:265a, görsel
DÖVME PRESİ
ilgili maddeler
Dövme 5:305a
Hidrolik 8:159b, görsel
Kalıp ve kalıplama: görsel 9:280
DÖVÜLMÜŞAVRATOTU çokyıllık tırmanıcı bitki; kalp biçiminde parlak yaprakları, küçük salkımlar oluşturan beyazımsı yeşil çiçekleri ve kırmızımsı meyveleri vardır; kurutulmuş kökleri ilaç olarak kullanılır
DÖVÜŞKEN KARTAL
ilgili madde Kartal 10:79a
DÖVÜŞKENKUŞ
madde başlığı Dövüşkenkuş 5:306b, görsel
DÖVÜŞ SPORLARI
•Boks; Güreş; Judo; Karate; Uzakdoğu dövüş sporları
DPT *bak.* **DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI**
DRAG YARIŞI çiftler halinde yapılan otomobil yarışı
ilgili madde Otomobil yarışı 13:251b vd., görsel
DRAKE, EDWIN L. ABD'li petrolcü, 1819-80
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:219b
Petrol 14:58b
DRAKE, SIR FRANCIS İngiliz amiral, y. 1543-96
madde başlığı Drake 5:307a, görsel
ilgili maddeler
Armada 2:28b
California 4:104b
Frobisher 7:53b
DRAKON Atinalı yasa koyucu, ü. İÖ y. 7. yy; Atina hukukunun ilk kapsamlı derlemesini gerçekleştirdiği sanılır; İÖ y. 621'de, önemli ya da önemsiz bütün suçları ölümle cezalandıran yasalar koydu; yasaları Solon• tarafından yürürlükten kaldırıldı; batı dillerinde, baskıcı yasal önlemler onun adıyla nitelenir
ilgili madde Eski Yunan 6:203b
DRAMA *bak.* **TİYATRO SANATI**
DRAMATİK ŞİİR
ana madde Şiir sanatı 15:273a
DRAPER, JOHN W. ABD'li bilim adamı, 1811-82
ilgili madde Astronomi 2:75a
DRAVİDLER Hindistan'da, Vindiya Dağları'nın güneyindeki bölgenin yerli halkı
ilgili madde Hindistan 8:169a vd.
DREBBEL, CORNELIS Hollandalı mucit, 1572-1633; ilk denizaltının yapımcısı; atmosfer basıncı ve sıcaklık değişimlerinin etkisiyle hiç durmadan çalışan bir saat yaptı; kükürtten sülfürik asit elde etme yöntemini geliştirdi; ayrıca bileşik mikroskop ve otomatik ayarlı fırın gibi pek çok buluşu vardır
ilgili madde Denizaltı 5:148a
DREGLAYN çekme kepçeli ekskavatör
ilgili maddeler
Kazı makineleri 10:135a vd.
Kömür 11:43a
DREISER, THEODORE ABD'li romancı, 1871-1945; Doğalcılık akımının ABD'deki başlıca temsilcilerinden; sıradan insanların yaşamlarını gerçekçi bir yaklaşımla işledi; *Kızkardeşim Carrie* (1900) adlı romanı toplumda bir şok etkisi yarattıysa da, *Bir Amerikan Faciası*'yla (1925) büyük başarı kazandı; özyaşamöyküsü niteliğinde kitaplar ve şiirler de yazmıştır
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:224a vd.
Doğalcılık 5:260a
DRENAJ *bak.* **AKAÇLAMA**
DRESAJ *bak.* **AT TERBİYESİ**
DRESDEN Almanya
madde başlığı Dresden 5:308b, görsel
ilgili madde Alman Demokratik Cumhuriyeti 1:158a vd.
DRETNOT savaş gemisi
ilgili madde Gemi ve gemi yapımı 7:119b
DREYFUS, ALFRED Fransız subay, 1859-1935
ana madde Dreyfus davası 5:309a
ilgili madde Zola 19:263a
DREYFUS DAVASI

madde başlığı Dreyfus davası 5:309a
DREYFUSS, HENRY ABD'li sanayi tasarımcısı, 1904-72
ilgili madde Sanayi tasarımı 15:49b
DREZİN velosipetin ayakla itilerek yol alan ilk biçimi
ilgili madde Bisiklet 3:226a, görsel
DRIEU LA ROCHELLE, PIERRE-EUGÈNE Fransız yazar, 1893-1945
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:43b
DRİL babun
ilgili madde Babun 2:254a
DRİNA IRMAĞI Yugoslavya; Tara ve Piva akarsularının birleşmesiyle oluşur; genellikle kuzey yönünde, 346 km boyunca akarak Sava Irmağı'yla birleşir
"DR. JEKYLL İLE MR. HYDE" Stevenson'ın romanı
ilgili maddeler
Bilimkurgu 3:190b
Stevenson 16:139a
"DR. NICOLAES TULP'UN ANATOMİ DERSİ" *ya da* **"Anatomi Dersi"** Rembrandt'ın tablosu
ilgili madde Rembrandt 14:211b, görsel
DRONGO Eskidünya'nın tropik bölgelerine özgü 20 ötücükuş türü; tüyleri parlak siyah, kuyrukları uzun ve genellikle çatallıdır; kaba ve yumuşak seslerin birbirine karıştığı gürültülü ötüşleriyle tanınırlar; yuvalarını korumak için kendilerinden iri kuşlara, hatta yılanlara korkusuzca saldırırlar
DRUC *bak.* **EHRİMEN**
DRUID eskiden Keltler'de rahiplik, öğretmenlik, yargıçlık gibi işlevler de üstlenmiş bilgin; Keltçe'de "meşe ağacını bilen" ya da "bulan" anlamına gelir; meşe ormanlarında gezindikleri için bu adı almışlardır; druidlere ilişkin ilk belgeler İÖ 3. yy'dan kalmadır
ilgili maddeler
Keltler 10:154a
Stonehenge 16:141b
DRURY LANE TİYATROSU Londra, İngiltere
ilgili maddeler
Tiyatro 17:210a
Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:221b
Yangın ve yangından korunma 19:88b
DRYDEN, JOHN İngiliz şair, oyun yazarı ve edebiyat eleştirmeni, 1631-1700; Restorasyon döneminde II. Charles'ı destekledi; başşairliğe getirildi; Restorasyon tiyatrosunun en önemli yazarlarındandır; yaşadığı dönemin kendi adıyla anılmasına yol açacak derecede etkili olmuştur
ilgili maddeler
İngiliz edebiyatı 9:22b
Tiyatro sanatı 17:214a
DRYOPITHECUS insanın ve insansımaymunların atası sayılan soyu tükenmiş memeli
ilgili madde İnsanın kökeni 9:56a vd.
DSİ *bak.* **DEVLET SU İŞLERİ**
DUA Tanrı ya da tapınılan nesneye övgü ve şükran sunma ya da dilekte bulunarak yakarma; çoktanrılı ve tektanrılı bütün dinlerde dua geleneği vardır; tek başına ya da toplu olarak, sessiz ya da sesli biçimde dua edilebilir
DUA ASASI Tibet Budacıları'nın kullandıkları mekanik araç; üstünde bir *mantra* (kutsal hece ya da dize) yazılmış, içi boş metal bir silindir ve bunun eksenine tutturulmuş bir saptan oluşur; asanın elde her çevrilişi, *mantra*'nın sözlü olarak tekrarlanması yerine geçer
ilgili maddeler
Lama 11:198a vd.
Lhasa 11:244b
DUALA Kamerun'da kent; Littoral eyaletinin merkezi, ülkenin en önemli limanı ve sanayi merkezi; gelişmiş kara, hava ve demiryolu bağlantıları vardır; geleneksel ve çağdaş mimarlık örnekleri bir arada bulunur; nüf. 852.700 (1985 tah.)
ilgili madde Kamerun 9:292b
DUARTE, JOSÉ NAPOLEÓN El Salvador devlet başkanı, 1925-90
ilgili madde El Salvador 6:139b
DUBAİ BAE; Ortadoğu'da, Basra Körfezi kıyısında emirlik; BAE'nin kurucu üyelerinden biri olduğu 1971'e kadar İngiltere'nin denetimindeydi; 1966'da denizde petrol yatakları bulununca zenginleşip gelişti; nüf. 307.000 (1983 tah.)
ilgili madde Birleşik Arap Emirlikleri 3:214a
DUBALI KÖPRÜ genellikle savaş sırasında askerlerin bir su engelini aşması için geçici olarak yapılan yüzer köprü; Galata Köprüsü gibi sürekli kullanım amacıyla yapılmış dubalı köprüler de vardır
ilgili madde Köprü 11:57b vd., görsel
DUBČEK, ALEXANDER Çekoslovak devlet adamı, d. 1921; başbakanlığı döneminde (1968-69) uyguladığı reform programı, Çekoslovakya'nın Ağustos 1968'de Varşova Paktı üyelerince işgaliyle sonuçlanmıştır
ilgili madde Çekoslovakya 4:278a
DUBLAJ *bak.* **SESLENDİRME**
DUBLIN İrlanda Cumhuriyeti
madde başlığı Dublin 5:310a, görsel
ilgili madde İrlanda Cumhuriyeti 9:75a vd.
"DUBLINLİLER" Joyce'un öykü kitabı
ilgili madde Joyce 9:222b
DUBROVNIK Yugoslavya; Hırvatistan'da liman kenti; Adriya Denizi'ne doğru uzanmış bir burnun üstünde yer alır; surlarla çevrilidir; tarihinin büyük bölümü boyunca özgür ve tarafsız bir kent olarak varlığını sürdürdü; kent planının geçmişi 1292'ye uzanır; turizm önem taşır; içki, peynir, ipek ve deri eşya başlıca sanayi ürünleridir; nüf. 66.131 (1981)
ilgili madde Yugoslavya 19:198a vd.
DUCCIO DI BUONINSEGNA İtalyan ressam, y. 1255 - y. 1318; ortaçağın en büyük ressamlarından biri ve Siena Okulu'nun kurucusu; Bizans ve Klasik dönem sanatından etkilendi; Siena Katedrali'nin altarı için yaptığı "Maestà" (1311) en önemli çalışmasıdır
DUCE Mussolini'nin unvanı
ilgili madde Mussolini 12:318a
DUCHAMP, MARCEL Fransız ressam, 1887-1968; yerleşmiş estetik ölçülere karşı çıktı; "Merdivenden İnen Çıplak, No.2" (1912) gibi çarpıcı yapıtlar ortaya koydu; sanat yapıtı ile günlük nesneler arasındaki ayrımı ortadan kaldıran "hazır nesneler"inin başında, ünlü "Mona Lisa"nın fotoğrafına bıyık ve sakal ekleyerek oluşturduğu yapıt gelir
DUDAKSIL SES
ilgili madde Konuşma bozuklukları 10:322a
"DUDAKTAN KALBE" Güntekin'in romanı
ilgili madde Güntekin 7:301b
DUDAKTAN OKUMA işitme özürlülere özgü iletişim biçimi
ilgili maddeler
Kulak 11:97a
Özürlülerin eğitimi 13:288b
DUERO IRMAĞI *bak.* **DOURO IRMAĞI**
DU FU Çinli şair, 712-770
ilgili madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:237b
DUFY, RAOUL Fransız ressam ve tasarımcı, 1877-1953; zevk ve lüks içindeki bir yaşamdan sahneleri betimlediği parlak renkli resimleriyle tanınır; özellikle Fovizm•'in yaygınlaşmasında rol oynamıştır
ilgili madde Duvar halısı 5:316b
DUGLASKÖKNARI çamgiller familyasından, iğneyapraklı kerestelik ağaç; anayurdu Kuzey Amerika'nın batısı ile Asya'nın doğusudur; sarmal dizilişli, uzun, sarımsı ya da mavimsi yeşil renkli iğneyaprakları ve yumurta biçimli kozalakları vardır; 100 m'ye kadar boylanabilir
ilgili maddeler
Köknar 11:36a
Orman 13:206b
DUGONG büyük, otçul deniz memelisi; Kızıldeniz'den Avustralya'ya kadar uzanan sığ sularda yaşar; yuvarlak ve giderek incelen bir gövdesi, palet biçiminde ön bacakları vardır; arka bacakları kaybolmuş, yerini çatallı bir kuyruk yüzgecine bırakmıştır; çiftler ya da küçük gruplar halinde yaşar; eti, derisi ve yağı için avlanır
ana madde Manati 12:31a vd.
DUHAMEL, GEORGES Fransız yazar, 1884-1966; roman, oyun ve şiirler yazdı; *Yaralılar* (1918) adlı yapıtı ile Goncourt Ödülü'nü kazandı; 1954'te Türkiye'ye gelerek bir dizi konferans verdi; 1956'da *Yeni Türkiye, Bir Garp Devleti* adlı yapıtı yayımlandı
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:43a
DUİKER Güney Afrika'ya özgü küçük orman antilobu
ilgili madde Antilop 1:296b
•Boz duiker
DUİSBURG Almanya'da kent; nüf. 527.447 (1989 tah.)
ilgili maddeler
Almanya Federal Cumhuriyeti 1:174a
Ren Irmağı 14:215a
Ruhr 14:296b, 297a
DULAC, EDMUND İngiliz ressam, 1882-1953
ilgili madde Periler ve peri masalları: kitap resmi; görsel 14:47
DULAVRATOTU anayurdu Anadolu olan çokyıllık otsu bitki; yüksekliği 60 cm'ye ulaşabilir; gölgelik ve nemli yerlerde yetişir; kırmızı çiçekler açar
DULKADİROĞULLARI Türk beyliği, 1337-1521
ilgili madde Anadolu Beylikleri: tablo 1:248
DULLES, JOHN FOSTER ABD'li devlet adamı ve diplomat, 1888-1959; Eisenhower'ın başkanlığı döneminde dışişleri bakanıydı (1953-59); Soğuk Savaş• sırasında ABD'nin SSCB'ye karşı politikasını be-

lirledi; Güneydoğu Asya Antlaşması Teşkilatı'nın (SEATO) kurulmasıyla sonuçlanan Manila Konferansı'nın (1954) toplanmasını sağladı; Bağdat Paktı'nın kurulmasında önemli rol oynadı

DUMA Çarlık Rusya'da parlamento
ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:21a

DUMANSIZ BARUT
ilgili maddeler
Ateşli silahlar 2:134b
Patlayıcılar 14:33a
Roket 14:256a

DUMANSIZ YAKIT
ilgili madde Kömür 11:46a

DUMAS, ALEXANDRE *ya da* **Baba Dumas** Fransız yazar, 1802-70
madde başlığı Dumas 5:311a, görsel
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:41b

DUMAS, ALEXANDRE *ya da* **Oğul Dumas** Fransız yazar, 1824-95
ana madde Dumas 5:311b
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:41b

DUMLUPINAR Kütahya'nın ilçesi; daha önce Altıntaş ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 6.840, kasaba 3.559
ilgili madde Kütahya 11:180a

DUMLUPINAR MEYDAN SAVAŞI *bak.* **BAŞKOMUTANLIK MEYDAN SAVAŞI**

DUNANT, HENRI İsviçreli hümanist, 1828-1910; Kızılhaç Örgütü'nün kurucusudur (1864); 1901'de, ilk Nobel Barış Ödülü'nü Fransız Frédéric Passy ile paylaşmıştır
ilgili maddeler
Cenevre 4:155b
Kızılhaç 10:245b
Yardım kurumları 19:102b

DUNBAR SAVAŞI 1650
ilgili madde Cromwell 4:210b

DUNCAN, ISADORA ABD'li kadın dansçı, 1877-1927; dansta özgür yorumu savunmuş, yapay teknik kısıtlamaları reddederek doğal hareketlerin zarifliğini ön plana çıkarmıştır; modern dansın öncülerindendir
ilgili madde Dans 5:79a, 82b, görsel

DUNDEE İskoçya'da kent; nüf. 174.345 (1981)
ilgili maddeler
İskoçya 9:92a, görsel
Jüt 9:232a

DUNLOP, JOHN BOYD İngiliz mucit, 1840-1921; 1888'de ilk havalı lastiğin patentini aldı
ilgili maddeler
Bisiklet 3:227a
Taşıt lastiği 17:75b

DUPIN, ARMANDINE LUCIE AURORE *bak.* **SAND, GEORGE**

DUPIN, AUGUSTE roman kahramanı
ilgili madde Dedektif 5:102a

DURAĞAN Sinop'un ilçesi; sınırları içindeki Gökırmak vadisi ilin en önemli tarım alanıdır; kuzeyini ve doğusunu kaplayan ormanlık Küre Dağları'nda da hayvancılık yapılır; nüf. (1990): ilçe 34.131, kasaba 7.432

DURAĞAN HAL KURAMI evrenin sürekli genleştiğini, ama yeni maddeler oluşturduğu için ortalama yoğunluğunun sabit kaldığını öne süren kuram; 1920'de ortaya atılan bu kurama göre evrenin zaman içinde başlangıcı ya da sonu yoktur; 1950'lerden bu yana, durağan hal kuramını çürüten ve büyük patlama kuramını destekleyen gözlemlerde bulunulmuştur
ilgili maddeler
Evren 6:236b
Radyoastronomi 14:189b
•Büyük patlama kuramı

DURAN, FAİK SABRİ Türk coğrafyacı, 1882-1943; Türkiye'de çağdaş coğrafya biliminin öncülerindendir; Fransa'da öğrenimi gördü; çeşitli orta ve yükseköğrenim kurumlarında öğretmenlik yaptı; coğrafyayı geniş kitlelere tanıtmayı ve sevdirmeyi amaçlayan birçok kitap yazdı; en önemli çalışması *Büyük Atlas*'tır (1937)

DURAN, FEYHAMAN Türk ressam, 1886-1970; portre sanatının Türkiye'deki ilk ve en önemli temsilcilerinden; portrelerinde sağlam bir çizim anlayışı, saydam renkler ve kişilerin karakterini yansıtan serbest bir anlatım egemendir; ayrıca manzara resimleri ve natürmortlar da yapmıştır
ilgili maddeler
Cem: tablo: görsel 4:149
Hoca Ali Rıza: tablo: görsel 8:194
Türk resim ve heykel sanatı 18:125a

DURAS, MARGUERITE Fransız kadın romancı, oyun ve senaryo yazarı, film yönetmeni d. 1914; *Hiroşima Sevgilim* (1959) adlı film öyküsüyle uluslararası ün kazandı; *Sevgili* (1972) adlı romanıyla 1984'te Goncourt Ödülü'nü aldı
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:45a

DURBAN Güney Afrika Cumhuriyeti; Natal yönetim bölgesinin en büyük kenti ve ülkenin en büyük limanıdır; Hint Okyanusu kıyısındaki Natal Koyu'nda yer alır; yöreye ilk kez 19. yy'ın başlarında yerleşildi; şeker sanayisinin merkezi ve turizm yöresi; nüf. 634.301 (1985)
ilgili madde Güney Afrika 7:281a, 282a

DURBAŞ, REFİK Türk şair, d. 1944; büyük kentin küçük insanlarını anlatan şiirleriyle tanındı; önceleri İkinci Yeni çizgisini benimsemişti, 1970'ten sonra kendi üslubunu oluşturdu; günlük dilden ustaca yararlanan, imgelerle yüklü etkili bir söyleyişi vardır; şiirlerini *Çırak Aranıyor* (1978), *Çaylar Şirketten* (1980), *Nereye Uçar Gökyüzü* (1983) ve *Bir Umuttan Bir Sevinçten* (1984) adlı kitaplarında topladı

DURGUNLUK ALANI kuzeydoğu ve güneydoğu alize rüzgârlarının karşılaştığı, ekvatora yakın bölge; bu bölgede, hava ağır ağır yükselir ve yelkenli gemilerin rüzgârsızlıktan durmasına yol açan sakin bir hava kuşağı oluşturur
ilgili madde Rüzgâr 14:310b

DURGUNLUK DENİZİ Ay düzlüğü
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:249b

DURHAM KATEDRALİ Durham, İngiltere
ilgili madde Mimarlık 12:227b

DURKHEIM, ÉMILE Fransız sosyolog, 1858-1917; Fransız sosyoloji okulunun kurucusu olarak kabul edilir; ilkel toplumları inceleyen sosyal bilimcilerin en etkilisidir; her toplumun bir bütün olarak ele alınması ve toplumun her parçasının öbürleriyle ilişkisi içinde incelenmesi gerektiğini savunmuştur
ilgili madde Sosyoloji 15:333a, görsel

DURRELL, LAWRENCE İngiliz yazar, 1912-90; gezi kitapları, öykü, roman ve şiirler yazdı; en ünlü yapıtı, Mısır'da alışılmadık kişilerin erotik yaşamlarını konu aldığı *İskenderiye Dörtlüsü* (1957-60) adlı roman dizisidir

DURRËS *ya da* **Dıraç** Arnavutluk'un Adriya Denizi kıyısındaki başlıca liman kenti; aynı adı taşıyan ilin de merkezidir; nüf. 72.400 (1983 tah.)
ilgili madde Arnavutluk 2:35b

DURSUNBEY Balıkesir'in ilçesi; zengin bir orman örtüsüyle kaplı dağlık bir bölgede yer alır; başlıca geçim kaynağı hayvancılık ve ormancılıktır; nüf. (1990): ilçe 52.230, kasaba 13.025

DURUKULİ
ilgili madde Maymun 12:116b

DURUM BUĞDAYI makarna üretiminde kullanılan buğday türü
ilgili maddeler
Buğday 4:42b, görsel
Makarna 12:10a
Un ve un değirmeni 18:205a

DURUŞMA
madde başlığı Duruşma 5:311b
ilgili maddeler
Avukat 2:190b
Mahkeme 11:333a
•Dreyfus davası

DUT
madde başlığı Dut 5:313b, görsel
ilgili madde Meyve 12:185a

DUTGİLLER tropik ve astropik bölgelere yayılmış 54'ten fazla ağaç ve çalı cinsini içeren familya; Latince adı *Moraceae*
ilgili madde Bitki 3:236b
•Dut; Ekmekağacı; İncir

DUVAR inşaat
ana madde İnşaat sanayisi 9:59b
ilgili maddeler
Hint sanatı: görsel 8:179
İç mimarlık 8:279a vd.
Tuğla 17:308b, 310b
•Ağlama Duvarı; Berlin Duvarı; Hadrianus Duvarı

"DUVAR" Attilâ İlhan'ın şiir kitabı
ilgili madde İlhan 8:328a

"DUVAR" Yılmaz Güney'in filmi
ilgili madde Türk sineması 18:138a

DUVARCI ARI
ana madde Arı 1:330b

DUVAR HALISI
madde başlığı Duvar halısı 5:314a, görsel
ilgili madde Duvar kâğıdı 5:317a

DUVAR KABARTMASI *bak.* **KABARTMA**

DUVAR KÂĞIDI
madde başlığı Duvar kâğıdı 5:317a, görsel
ilgili madde İç mimarlık 8:281b

DUVAR KELEBEĞİ
ilgili madde Kelebek: görsel 10:146

DUVAR PİYANOSU *bak.* **KONSOL PİYANO**

DUVAR RESMİ
ilgili maddeler
Bhutan: görsel 3:172
Çatalhöyük: görsel 4:261
Güneydoğu Asya sanatı: görsel 7:297
Kozmetik: görsel 11:31
Mağara sanatı 11:329b, görsel
Rivera 14:244b, görsel
Roma İmparatorluğu: görsel 14:261, 271
•Fresk

DUVARSARMAŞIĞI *ya da* **Ormansarmaşığı**
ana madde Sarmaşık 15:67b
DUVAR TENİSİ
madde başlığı Duvar tenisi 5:318a, görsel
DUYARGA böceklerin, kabukluların ve çokayaklıların başında yer alan ipliğimsi uzantı; duyu organı olarak gelişmiştir
ilgili maddeler
Arı 1:325b
Çekirge:görsel 4:272
Karınca 10:62b vd.
Kelebek 10:144b
Kınkanatlılar 10:211a
DUYARLI ÖLÇÜ ALETLERİ
madde başlığı Duyarlı ölçü aletleri 5:319a, görsel
DUYGU
madde başlığı Duygu 5:321b
ilgili maddeler
Çocukluk çağı 5:28a vd.
Kalp 9:289a
Psikoloji 14:154b
Sinirler ve sinir sistemi 15:247a
DUYGU BOZUKLUĞU
ilgili madde Psikiyatri 14:153a
DUYGULANIM BOZUKLUĞU
ilgili madde Psikiyatri 14:153a
DUYU
madde başlığı Duyular 5:322b
ana madde Hayvan 8:96a
ilgili maddeler
Beyin 3:161b
Canlılar 4:121a
Parapsikoloji 13:322b
Sinirler ve sinir sistemi 15:244a
•Dokunma duyusu; Görme duyusu; İşitme duyusu; Koku duyusu; Tat duyusu
DUYU ALICISI
ilgili maddeler
Duyular 5:322b vd.
Sıcaklık 15:171a
DUYUDIŞI ALGI görme, işitme gibi bilinen duyusal süreçlerden bağımsız olarak ortaya çıkan algı; telepati, öngörüş ve önbiliş bu tür algının en bilinen örnekleridir; bilim çevrelerinde ve genellikle insanlar arasında tartışma ve anlaşmazlık konusu olmayı sürdürmektedir
DUYUM
ilgili madde Duyular 5:322b
DUYUMSAMA
ilgili maddeler
Beyin 3:161b
Sinirler ve sinir sistemi 15:244a
DUYU ORGANI
ilgili maddeler
Beyin 3:161b
Sibernetik 15:191a
•Burun; Deri; Dil; Göz; Kulak
DUYU SİNİRİ
ilgili maddeler
Beyin 3:161b, 163b
Duyular 5:323b, 324a vd.
Sinirler ve sinir sistemi 15:245b, 246a vd.
DÜDEN ÇAĞLAYANI Antalya
ilgili maddeler
Antalya: görsel 1:286
Çağlayan 4:224a
DÜDEN ÇAYI Antalya; Toroslar'daki düdenlerden gelen sularla beslenir
ilgili madde Antalya 1:286a, görsel
DÜDÜK
ilgili maddeler
Halk müziği 8:16a
İşaretleşme 9:138b
DÜDÜKÇÜN
madde başlığı Düdükçün 5:325a
DÜDÜKLÜ TENCERE yiyecekleri basınç altında hızla pişiren tencere
ilgili madde Sıvı 15:188b
DÜELLO
madde başlığı Düello 5:325b, görsel
DÜĞME
madde başlığı Düğme 5:326b, görsel
ilgili madde Dikiş 5:222b
DÜĞMELİ DOMUZ
ana madde Domuz 5:297a, görsel
DÜĞMELİ VATOZ
ilgili madde Vatoz ve folya 18:311a, görsel
DÜĞÜM
madde başlığı Düğüm 5:328a, görsel
DÜĞÜM İŞİ
ilgili madde Nakış 13:25b
DÜĞÜN evlilik töreni
madde başlığı Düğün 5:329a, görsel
"DÜĞÜN" Akad'ın filmi
ilgili madde Türk sineması 18:136a
DÜĞÜNÇİÇEĞİ
madde başlığı Düğünçiçeği 5:331a, görsel
ilgili maddeler
Bitkı 3:235a, görsel
Çiçek 4:294a, görsel
Tatlı su canlıları 17:83a
DÜĞÜNÇİÇEĞİGİLLER dünyanın tüm ılıman ve astropik iklimlerine yayılmış, 1.900 kadar türü içeren bitki familyası; Latince adı *Ranunculaceae*
•Bataklıknergisi; Dağlalesi; Düğünçiçeği; Hasekiküpesi; Hezaren; Kurtboğan; Ormanasması; Şakayık
"DÜĞÜN MARŞI" Mendelssohn'un bestesi
ilgili madde Mendelssohn 12:146a
DÜKKÂN
madde başlığı Dükkân ve mağaza 5:331b, görsel
ilgili madde Alışveriş 1:149a
"DÜK LEONARDO LOREDAN" Bellini'nin tablosu
ilgili madde Bellini 3:131b, görsel
DÜLGERBALIĞI
madde başlığı Dülgerbalığı 5:333a, görsel
ilgili maddeler
Balık 2:309a
Deniz canlıları: görsel 5:156
DÜMBÜLLÜ, İSMAİL Türk tuluat sanatçısı, 1897-1973
madde başlığı Dümbüllü 5:333b, görsel
ilgili maddeler
Ortaoyunu 13:227a
Türk tiyatrosu 18:145a
DÜMEN
ilgili maddeler
Gemi ve gemi yapımı 7:113a, 115a vd.
Havacılık tarihi 8:60a
Teknoloji 17:118b
Uçak: görsel 18:157
DÜMEN DOLABI
ilgili madde Gemi ve gemi yapımı 7:116a
DÜNDAR BEY Hamidoğulları Beyliği'nin kurucusu, ö. 1324
ilgili madde Anadolu beylikleri 1:246b vd.
DÜNDARTEPE Samsun kenti yakınında höyük; Bakır Çağı'na ve Hitit dönemine ait üç kültür katı saptandı; buluntular Orta Anadolu kültürünün uzantısı olduğunu gösterir; pişmiş topraktan çanak çömlek ve madeni eşya buluntuları açısından zengindir
DÜNYA *ya da* **Yer**
madde başlığı Dünya 6:7a, görsel
ana madde Jeofizik 9:198b vd.
ilgili maddeler
Astronomi 2:71b
Atmosfer 2:151a
Ay 2:212a
Ay ve Güneş tutulması 2:239a vd.
Buzul Çağı 4:77a
Canlılar 4:124b vd.
Evren 6:234b vd.
Gelgit 7:103a
Gezegen 7:142a vd.
Gökada 7:193b
Gökyüzü 7:200b vd.
Gündüz ve gece 7:264b
Güneş 7:266a vd.
Güneş sistemi 7:272a vd.
Hipparkos 8:184a
Isı 8:238b vd.
Işık 8:256a
İlkel dinler 8:331a
Kopernik 11:8a
Kütle 11:182a
Meteor ve meteorit 12:174a, 175b
Mevsimler 12:181b vd.
Pisagor 14:83b
Rüzgâr 14:309b, görsel
Sıvı 15:187b
Takvim 16:309a
Van Allen kuşakları 18:296a vd.
Yerçekimi 19:155a, 155b
Yıl 19:163a
DÜNYA BANKASI *ya da* **Uluslararası İmar ve Gelişme Bankası** Birleşmiş Milletler'e bağlı mali kuruluş; 1944'teki Bretton Woods Konferansı'nda kuruldu; üye ülkelerin ekonomik kalkınma amaçlı projelerine destek sağlar
ilgili madde Borsa ve kambiyo 3:297a
DÜNYA BARIŞ KONSEYİ
ilgili maddeler
Barış hareketleri 3:44b
Joliot-Curie 9:221a
DÜNYA ÇOCUK YILI
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:18a
İnsan hakları 9:54b
DÜNYA KUPASI futbolda dünya şampiyonluğunu simgeleyen kupa; dört yılda bir düzenlenen uluslararası turnuvayı kazanan ülke takımına verilir
ilgili madde Futbol 7:57b vd.
"DÜNYALAR SAVAŞI" Wells'in romanı
ilgili maddeler
Bilimkurgu 3:189a
Wells 19:52a
DÜNYA METEOROLOJİ ÖRGÜTÜ Birleşmiş Milletler'e bağlı uzmanlık kuruluşu; 1950'de, uluslararası meteoroloji hizmetlerinin geliştirilmesini ve eşgüdümünü sağlamak amacıyla kuruldu
ilgili maddeler
Bulut 4:57a

Uluslararası ilişkiler 18:198b
"DÜNYA'NIN MERKEZİNE SEYAHAT" Verne'in romanı
ilgili maddeler
Bilimkurgu 3:188a
Verne 18:327a
DÜNYANIN YEDİ HARİKASI
madde başlığı Dünyanın Yedi Harikası 6:15a, görsel
•Artemis Tapınağı; Babil'in Asma Bahçeleri; İskenderiye Feneri; Mausoleion; Mısır Piramitleri; Rodos Heykeli; Zeus Heykeli
"DÜNYA NİMETLERİ" Gide'in düzyazı-şiir kitabı
ilgili madde Gide 7:148a
DÜNYA SAĞLIK ÖRGÜTÜ *ya da* **WHO** Birleşmiş Milletler'e bağlı uzmanlık kuruluşu; bütün dünyada sağlık koşullarının iyileştirilmesi amacıyla 1948'de kuruldu; merkezi İsviçre'nin Cenevre kentindedir; sağlıkla ilgili verilerin toplanmasında ve hastalıklara karşı yürütülecek kampanyalarda eşgüdümü sağlar; ülkelere sağlık hizmetlerinin yürütülmesi konusunda danışmanlık eder
ilgili maddeler
Birleşmiş Milletler 3:218b
Hemşirelik 8:127a
Sağlık ve sağlık hizmetleri 15:8a, 11a, 12a
Uluslararası ilişkiler 18:199a
DÜNYA SAVAŞI
•Birinci Dünya Savaşı; İkinci Dünya Savaşı
DÜNYA TARİHİ
madde başlığı Dünya tarihi 6:16b, tablo
DÜNYA TİCARET MERKEZİ New York, ABD
ilgili madde New York 13:67b
DÜNYA YABANIL YAŞAMI KORUMA FONU dünyanın birçok yöresinde hayvanların ve bitkilerin korunması için çalışmalar yürüten örgüt
ilgili madde Doğayı koruma 5:266b
DÜRALÜMİN alüminyum alaşımı; sert, hafif, fiziksel ve kimyasal aşındırıcılara dayanıklıdır; 1910'da Alfred Wilm tarafından bulundu
ilgili maddeler
Alaşım 1:136b
Alüminyum 1:193a
DÜRBÜN her biri bir göze denk gelecek biçimde yan yana yerleştirilmiş iki küçük teleskoptan oluşan optik alet; odaklamaya yarayan bir ayar halkası vardır; uzaktaki cisimleri gözlemekte kullanılır
ilgili maddeler
Fizik 6:308b
Kuş 11:126a, görsel
Teleskop 17:130b, görsel
DÜRER, ALBRECHT Alman ressam, 1471-1528
madde başlığı Dürer 6:31b
ilgili maddeler
Ağaçbaskı 1:71a
Alman sanatı ve müziği 1:165a
Biyoloji: gergedan çizimi: görsel 3:243
Resim sanatı 14:227a
•"Melankoli"
DÜRRENMATT, FRIEDRICH İsviçreli oyun, roman ve deneme yazarı, 1921-90; Almanca yazdığı trajikomik oyunlarında, dünyanın temelde saçma, insanlık durumunun ise ölümcül aşırılıklarla dolu olduğu görüşünü yansıttı; II. Dünya Savaşı sonrası Alman tiyatrosunun canlanmasında çok önemli rol oynadı; en tanınmış yapıtları *Yargıç ve Celladı* (1952), *Duruşma Gecesi* (1956), *Yaşlı Kadının Ziyareti* (1956) ve *Fizikçiler* 'dir (1964)
ilgili maddeler
Alman edebiyatı 1:163b
Tiyatro sanatı 17:215b
DÜRTÜ fizyolojik ya da psikolojik gereksinimleri doyurmaya yönelik, karşı konulmaz istek; en güçlü dürtülerin başında açlık ve susuzluk gibi fizyolojik dürtüler gelir
DÜRZİLİK Şiilik'ten ayrılarak kurulmuş batını nitelikte mezhep; Fatımi halifesi el-Hâkim'in (hk.d. 996-1021) veziri Hamza bin Ali tarafından kuruldu; el-Hâkim'i tanrı tanıyan, onun koyduğu bütün kurallara uyan, bütün İslamî inanç ve ibadetleri reddeden Dürzilik öbür dinlerden uzak durmayı da öngördüğünden kapalı bir mezhep olarak kaldı; İsrail, Lübnan, Suriye ve Ürdün'de yaşayan 400.000 kadar Dürzi vardır
ilgili madde Şiilik 16:270a
DÜSE naylon üretiminde kullanılan küçük, delikli disk
ilgili madde Naylon 13:42a
DÜSSELDORF Almanya'da kent; Kuzey Ren-Vestfalya eyaletinin merkezi; Köln'ün kuzeybatısında, Ren Irmağı'nın sağ kıyısında; Wuppertal ve Ruhr bölgelerinin sanayi merkezi; II. Dünya Savaşı'nda Müttefikler'in bombardımanlarından büyük zarar gördü; nüf. 563.000 (1985 tah.)
ilgili maddeler
Almanya Federal Cumhuriyeti 1:174a, görsel
Avrupa 2:183b
"DÜSTURÜ'L-AMEL" Kâtip Çelebi'nin yapıtı
ilgili madde Kâtip Çelebi 10:96a
DÜŞ *bak.* **RÜYA**
DÜŞEY KALKIŞ VE İNİŞLİ UÇAK *ya da* **VTOL uçak**
ilgili maddeler
Havacılık tarihi 8:67a
Hava kuvvetleri 8:77a
Jet motoru 9:215a
"DÜŞMAN" Yılmaz Güney'in filmi
ilgili madde Türk sineması 18:138a
"DÜŞSEL DOĞAÇLAMA" Kandinsky'nin yapıtı
ilgili madde Kandinsky: görsel 9:325
"DÜŞTEN GÜZEL" Tarancı'nın şiir kitabı
ilgili madde Tarancı 17:13a
DÜŞÜK gebeliğin zamanından önce ve kendiliğinden sona ermesi; eğer gebeliğe isteyerek ve çeşitli yöntemlerle son verilirse buna çocuk aldırma denir; bazı özel koşullar dışında, gebeliğin ilaçla ya da kürtajla sona erdirilmesi birçok ülkede yasaktır; bazı ülkelerde ise doğum kontrolü ve nüfus planlaması çerçevesinde ailenin isteği üzerine kürtaja izin verilmiştir
•Kürtaj
DÜŞÜK SICAKLIKLAR FİZİĞİ *ya da* **Kriyojeni**
madde başlığı Düşük sıcaklıklar fiziği 6:32a
ilgili madde Isı 8:236a
DÜŞÜNCE BOZUKLUĞU
ilgili madde Psikiyatri 14:153a
"DÜŞÜNEN ADAM" Rodin'in heykeli
ilgili madde Rodin 14:253a, görsel
DÜVE
ilgili madde Sığır 15:175b
DÜYUN-I UMUMİYE
madde başlığı Düyun-ı Umumiye 6:33a
ilgili maddeler
Abdülhamid II 1:17b
Tanzimat 16:330b
DÜZCE Bolu'nun ilçesi; çevresi dağlarla kuşatılmış olan Düzce Ovası verimli bir tarım alanıdır; zengin orman varlığı nedeniyle ilçede ormancılık ve buna bağlı sanayi dalları gelişmiştir; nüf. (1990): ilçe 156.326, kent 61.878
ilgili madde Bolu 3:282a
DÜZCE OVASI Karadeniz Bölgesi'nin en önemli tarım alanlarından biridir
ilgili maddeler
Bolu 3:280a
Karadeniz Bölgesi 10:29b
DÜZ DİŞLİ
ilgili madde Dişli çark 5:246a, görsel
DÜZELTİM *bak.* **REFORMİNG**
DÜZENSİZ GÖKADA
ilgili madde Gökada 7:194b
DÜZGÜN ÇOKGEN
ilgili madde Geometri 7:129b
DÜZGÜN DOĞRUSAL HAREKET
ilgili maddeler
Görelilik kuramı 7:204b
Hız 8:154b
DÜZGÜNMAN, MUSTAFA Türk ebru sanatçısı, d. 1920
ilgili madde Ebru 6:38a
DÜZİÇİ Adana'nın ilçesi; geniş düzlüklerden oluşan ilçe topraklarını Ceyhan Irmağı sular; yörede yetiştirilen en önemli ürün yerfıstığıdır; nüf. (1990): ilçe 67.155, kasaba 31.813
DÜZKANATLILAR çekirgeleri ve cırcırböceklerini içeren böcek takımı
ilgili madde Böcek 3:332b
DÜZ KAS *ya da* **İstemsiz kas**
ana madde Kas 10:80a, görsel
•Çizgili kas
DÜZ KELER
ilgili madde Keler 10:151a, görsel
DÜZ KİREMİT
ilgili madde Kiremit 10:278a
DÜZ KOŞU at yarışında düz alanda yapılan engelsiz koşu
ilgili madde At yarışı 2:159b
DÜZKÖY Trabzon'un ilçesi; daha önce Akçaabat ilçesine bağlı bir bucakken 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 20.974, kasaba 4.793
DÜZLEM AÇI
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 2:79
DÜZLEM AYNA
ilgili madde Ayna: görsel 2:236a
DÜZLEM-DIŞBÜKEY MERCEK
ilgili madde Mercek 12:154b
DÜZLEM-İÇBÜKEY MERCEK
ilgili madde Mercek 12:154b
DÜZLEMSEL İZDÜŞÜM haritacılık
ana madde Harita ve haritacılık 8:37a, görsel
ilgili madde Matematik 12:103b, görsel
DÜZMECE MUSTAFA *bak.* **MUSTAFA ÇELEBİ**
DÜZYAZI *ya da* **Nesir**

madde başlığı Düzyazı 6:33b
ilgili maddeler
Arapça 1:314a
Divan edebiyatı 5:252b
Latince 11:213b, 214b
Roman 14:273a vd.
Söz sanatları 16:42b

DÜZYAZI ŞİİR *ya da* **Mensur şiir** *ya da* **Mensure**
ana madde Şiir sanatı 16:273b
ilgili madde Servet-i Fünun 15:141a

DVİNA IRMAĞI SSCB
ilgili maddeler
Avrupa 2:174b
Dinyeper ırmağı 5:238a

D VİTAMİNİ
ana madde Vitamin 19:22b

DVOŘÁK, ANTONÍN Çek besteci, 1841-1904
madde başlığı Dvořák 6:34b, görsel
ilgili madde Senfoni 15:126b

DYAUS Hint mitolojisinde en büyük tanrı
ilgili madde Efsane ve mitler 6:57a

DYCK, SIR ANTHONY VAN *bak.* **VAN DYCK, SIR ANTHONY**

DYLAN, BOB ABD'li şarkıcı ve besteci, d. 1941; asıl adı Robert Zimmerman'dır; şarkıları bir kuşağın müzik anlayışını biçimlendirmiştir; "Blowing in the Wind" ve "The Times They are a-Changing" adlı parçaları Medeni Haklar Hareketi'nin marşları haline geldi; 1965'te, elektronik çalgılarla *rock and roll* ritimlerini kullanmaya başladı ve *folk rock* adı verilen yeni bir müzik türü yarattı
ilgili maddeler
Halk müziği 8:16b
Pop müzik 14:122b

DYSON, EDWARD GEORGE Avustralyalı yazar, 1865-1931
ilgili madde Avustralya edebiyatı 2:203a

E

E = mc² enerji ile kütlenin eşdeğerlik bağıntısı
ilgili maddeler
Einstein 6:79b
Görelilik kuramı 7:206b
Nükleer enerji 13:118b
•Kütle-enerji bağıntısı

E1 avcı uçağı
ilgili madde Havacılık tarihi 7:61b

E-5 Türkiye'yi Avrupa ve Ortadoğu'ya bağlayan uluslararası karayolu; Bulgaristan üzerinden gelen yolun Türkiye'deki bölümü Edirne'den başlar, Hatay ilinden Suriye'ye geçer; Türkiye'deki bölümün uzunluğu 1.404 km'dir
ilgili maddeler
Edirne 6:44b
İstanbul 9:119a
Karayolu: görsel 10:53
Trakya 17:281a
Türkiye 18:71a

EA *ya da* **Enki** Sümer mitolojisinde su tanrısı
ilgili madde Efsane ve mitler 6:54a

EARHART, AMELIA ABD'li kadın pilot, 1897-1937
madde başlığı Earhart 6:35b, görsel
ilgili madde Havacılık tarihi 8:64b

EASTMAN, GEORGE ABD'li mucit ve işadamı, 1854-1932
madde başlığı Eastman 6:35b, görsel
ilgili madde Sinema 15:228a

EASTMAN KODAK ŞİRKETİ fotoğrafçılıkla ilgili araç ve gereç üreten şirket
ana madde Eastman 6:35b

EBCED HESABI
ilgili madde Divan edebiyatı 5:251a

EBE doğuma yardımcı olan kadın; batı ülkelerinde ebeler genellikle hemşirelik eğitimi görmüş kişilerdir; Türkiye'de ebelerin görevi doğumla sona ermez; ana-çocuk sağlığı ve halkın aile planlaması konusunda bilgilendirilmesi gibi konuları da kapsar

"EBEDİ KOCA" Dostoyevski'nin romanı
ilgili madde Dostoyevski 5:302b

EBEGÜMECİ
madde başlığı Ebegümeci 6:36b, görsel

EBEGÜMECİGİLLER çok soğuk bölgeler dışında dünyanın her yerine dağılmış olan 95 kadar otsu bitki, çalı ve ağaç cinsini içeren familya; Latince adı *Malvaceae*
•Ebegümeci; Gülhatmi; Güzelhatmi; Pamuk

EBE KURBAĞA derisi sığılli ve donuk boz renkli kurbağa; öbür kurbağalar gibi suda değil karada çiftleşir; erkek kurbağa, dişinin şerit gibi ince jelatinimsi bir kılıf içindeki yumurtalarını dölledikten sonra, şeritleri arka bacaklarına dolar ve üç hafta boyunca karada taşır; açılma zamanı geldiğinde suya girerek yumurtaları bırakır
ilgili maddeler
Kurbağa 11:107a
Yumurta 19:203b

EBER GÖLÜ İç Anadolu Bölgesi; oldukça sığ bir göldür; y.öl. mevsimlere ve yıllara göre 126 km² ile 30 km² arasında değişir
ilgili madde Afyonkarahisar 1:62b

EBERT, CARL Alman tiyatro yönetmeni, 1887-1980; Berlin Operası'nın genel müdürüyken, 1936'da Türkiye'ye geldi ve Atatürk tarafından bugünkü Ankara Devlet Konservatuvarı'nda tiyatro bölümü açmakla görevlendirildi; Türkiye'de kaldığı sürece birçok oyun ve opera sahneledi
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:147b
•Ankara Devlet Konservatuvarı

EBONİT
ilgili madde Kauçuk 10:104b

EBRO IRMAĞI İspanya; İber Yarımadası'nın en büyük beş ırmağından biridir; Kantabriya Dağları'ndan doğar ve 927 km boyunca güneydoğu yönünde akarak Akdeniz'e dökülür; çığırı boyunca kurulmuş 35 baraj, ülkenin elektrik enerjisi gereksiniminin % 35'ini sağlar
ilgili madde İspanya 9:102a

EBRU
madde başlığı Ebru 6:37a, görsel
ilgili madde Grafik sanatlar 7:224a

EBUBEKİR, HZ. halife, 573-634
madde başlığı Ebubekir,Hz. 6:38a, görsel
ilgili maddeler
Ali, Hz. 1:150b
Halifelik 8:7a
Kuran 11:103b
Muhammed, Hz. 12:303b
Osman, Hz. 13:231a vd.
Ömer, Hz. 13:272b
Şiilik 16:269b

EBUBEKİR AĞA Osmanlı besteci, 1685-1759; Lale Devri'nin en büyük bestecilerindendi; Enderun'da yetişti ve müzik hocalığına getirildi; Lale Devri'nin şen ve coşkulu havasını yansıtan bestelerinden çok azı günümüze ulaşmıştır; en ünlü yapıtı "Mahur Beste" dir
ilgili madde Türk müziği 18:120a

EBUBEKİR RAZİ İranlı hekim ve düşünür, y. 865 - y. 932; simyacı ve filozof olarak da tanınır; yazdığı tıp kitapları Latince, Yunanca gibi çeşitli dillere çevrildi; ahlak ve simya konularında da denemeler, incelemeler yazdı; felsefi yapıtlarında Platon'un izleyicisi olduğu açıkça görülür

EBU HANİFE NUMAN BİN SABİT Hanefi mezhebinin kurucusu, 699-767
ilgili maddeler
Hanefi mezhebi 8:24b
Sünnilik 16:206b

EBU HAYYAN Arap dilbilimci, 1256-1345
ilgili maddeler
Arap edebiyatı 1:315b
Sözlük 16:41a

EBU'L-ABBAS ilk Abbası halifesi, 724-754
ilgili maddeler
Abbasiler 1:11b
Emeviler 6:145b

EBU'L-ALÂ EL- MAARRİ Arap şair, 973-1057; dört yaşında kör olması yapıtlarındaki kramsarlığın temel nedenidir; sıkıntılarını şiirlerinde ve mektuplarında felsefi bir dille anlattı; saray şairlerine karşı çıktı; mektuplarının bazıları İngilizce'ye çevrildi
ilgili madde Arap edebiyatı 1:315b

EBU'L-İZZ *ya da* **Cezeri** Artuklu mühendis, ü.13. yy; Eski Yunan mekanik bilgisinin İslam dünyasında ulaştığı yüksek düzeyi gösteren yapıtıyla tanınmıştır; Diyarbakır Artuklu hükümdarlarına hizmet etti; 1206'da tamamladığı *el-Cami beyne'l-İlm ve'l-Amenü'n-Nafi fi Sanati'l-Hıyal* (Olağanüstü Mekanik Araçların Bilgisi Hakkında Kitap, 1990) adlı yapıtı özellikle hidrolik alanındaki tasarımları bakımından ilginçtir

EBU MÜSLİM HORASANİ Arap önder, 719-755; halifeliğin Emeviler'den Abbasiler'e geçmesini sağlayan ayaklanmanın önderidir; Abbasiler adına 747'de başlattığı ayaklanma giderek genişledi ve 750'de Abbasiler'in iktidara gelmeleriyle sonuçlandı; Horasan valiliğine atandıysa da gücünden çekinen halife Mansur tarafından öldürtüldü

EBU NASR MUHAMMED BİN TURHAN BİN UZLUG *bak.* **FARABİ**

EBU NUVAS Arap şair, 747-813; Abbası dönemi Arap edebiyatında yeni üslup denen akımın önde gelen temsilcisidir; Bağdat'ta saray çevresinde yaşadı; dünyasal değerleri öne çıkaran, aşk, zevk ve eğlenceyi öven şiirleriyle tanındı
ilgili madde Arap edebiyatı 1:315a

EBU SAİD BAHADIR İlhanlı hükümdarı, 1317-35
ilgili madde İlhanlılar 8:329b

EBUSSUUD EFENDİ Osmanlı din bilgini, 1491-1574; İslam hukuku ve tefsir alanındaki çalışmalarıyla tanınır; 1545'ten ölümüne kadar şeyhülislamlık yaptı; bu görevdeyken verdiği fetvalar daha sonra bir kural gibi benimsendi; 20 ciltlik tefsiri bu alandaki başyapıtlardan biridir

ilgili madde Kanuni Sultan Süleyman 10:9a
EBU SUFYAN Hz. Muhammed'e karşı çıkan Mekkeli önder, 597-653
ilgili madde Emeviler 6:145a
EBU TEMMAM Arap şair, 804-845; eski Arap şiirleri antolojisiyle tanınır; halife Mutasım döneminde saray şairi oldu; kasideleriyle ünlendi; önemi, kendinden önceki Arap şairlerinin şiirlerini derlediği *Hamase* adlı antolojiden gelir
ilgili madde Arap edebiyatı 1:315b
EBU YUSUF Arap bilgin, 731-798
ilgili madde Hanefi mezhebi 8:24b
EBÜLGAZİ BAHADIR HAN Hive hükümdarı ve Çağatay edebiyatı tarihçisi, 1603-63
ilgili maddeler
Ahmed Vefik Paşa 1:92b
Ergenekon Destanı 6:167b
EBÜZZİYA TEVFİK Osmanlı gazeteci ve yayımcı, 1849-1913; özellikle yayımcılık alanındaki atılımlarıyla tanınır: gazeteciliğe 1864'te başladı; ilk Jön Türkler arasında yer aldı; 1881'de bir basımevi kurarak kitap ve dergi yayımcılığına girişti; basımda teknik ve estetik gelişmeye önem verdi; en önemli yapıtı anılarını da içeren *Yeni Osmanlılar Tarihi* 'dir (1973-74, 3 cilt)
ilgili maddeler
Grafik sanatlar 7:224a
Şemseddin Sami 16:258b
Türk tiyatrosu 18:144b
ECEABAT Çanakkale'nin ilçesi; Gelibolu Yarımadası'nın ucunda yer alır; Çanakkale Boğazı ve Ege kıyılarında pek çok doğal kumsal vardır; en önemli geçim kaynağı balıkçılıktır; nüf. (1990): ilçe 9.671, kasaba 4.055
ilgili madde Çanakkale 4:245a
ECE AYHAN Türk şair, d. 1931; İkinci Yeni akımının önde gelen şairlerindendir; yoğun bir düşünce temeline oturan şiiri, sözcüklerin anlamını zorlayan çağrışımlarla yüklüdür; şiirleri *Yort Savul* (1977), *Zambaklı Padişah* (1981) ve *Çok Eski Adıyladır* (1982) adlı kitaplarda toplanmıştır
ana madde İkinci Yeni 8:310a
ECEVİT, BÜLENT Türk siyaset adamı, gazeteci ve şair, d. 1925
madde başlığı Ecevit 6:39a, görsel
ilgili madde Türkiye 18:91b, 93a, 95a
"ECHO 1" balon
ilgili madde Balon 3:13a
"ECHO 2" balon
ilgili madde Balon 3:13a
"ECİNNİLER" Dostoyevski'nin romanı
ilgili madde Dostoyevski 5:302b
ECO, UMBERTO İtalyan edebiyat eleştirmeni ve romancı, d. 1932: ilk çalışmaları eleştiri ve göstergebilim alanlarındaydı; fantastik romanı *Gülün Adı* (1981) ile büyük ün kazandı; görünüşte, 14. yy'da bir İtalyan manastırındaki cinayet öyküsünün anlatıldığı bu romanda çeşitli açılardan "gerçek"i sorguluyordu; 1989'da yayımladığı *Foucault'nun Sarkacı*'nda ise dünya çapında tasarlanmış hayali bir entrikayı konu aldı
ilgili maddeler
İtalyan edebiyatı 9:152a
Postmodernizm 14:136b
ECZACIBAŞI, NEJAT Türk kimyacı ve sanayici, d. 1913: Türkiye'de ilaç sanayisinin kurucularındandır; Almanya ve ABD'de kimya öğrenimi gördü; 1941'de küçük bir laboratuvarda başladığı ilaç üretimini geliştirerek sanayi durumuna getirdi; başka sanayi alanlarında da etkinlik gösterdi
ECZACILIK ilaçların hazırlanıp kullanıma sunulmasıyla ilgilenen bilim dalı; çok eski çağlardan beri uygulanmaktadır
ilgili maddeler
İlaç 8:316b
Kimya 10:262b
EÇMİYADZİN KATEDRALİ Ermenistan
ilgili madde Ermenistan: görsel 6:172
EDAM PEYNİRİ Hollanda peyniri
ilgili madde Peynir 14:67b
EDAT *ya da* **İlgeç**
madde başlığı Edat 6:40a
ilgili maddeler
Dilbilgisi 5:228b
Sözcük türleri 16:38a vd.
"EDDA" İzlanda edebiyatı
ilgili maddeler
İskandinav efsaneleri 9:85b, 86b
İzlanda 9:168a
Saga 15:7a
EDDINGTON, SIR ARTHUR İngiliz bilim adamı, 1882-1944; yıldızların hareketi, evrimi ve iç yapısına ilişkin çalışmalarıyla tanınır
ilgili madde Astronomi 2:75b
EDEBALI Türk Ahi şeyhi, ö.1325
ilgili maddeler
Ahilik 1:88b
Babai Ayaklanması 2:249a
Osman Gazi 13:232b
EDEBİ SANATLAR *bak.* **SÖZ SANATLARI**
EDEBİYAT *ya da* **Yazın**
madde başlığı Edebiyat 6:40b
ana madde Çocuk edebiyatı 5:8a vd.
ilgili maddeler
Divan edebiyatı 5:249a vd.
Doğalcılık 5:259b vd.
Edebiyat-ı Cedide 6:41a vd.
Fecr-i Âti 6:265b
Garip 7:79a vd.
Gerçekçilik 7:132b vd.
Halk edebiyatı 8:13a vd.
Hecenin Beş Şairi 8:115a
İkinci Yeni 8:310a vd.
Latince 11:213a vd.
Milli Edebiyat 12:220a vd.
Nobel ödülleri 13:90b
Pulitzer 14:159b
Romantizm 14:275b vd.
Rönesans 14:290a
Sembolizm 15:114b vd.
Servet-i Fünun 15:138a vd.
Tanzimat edebiyatı 16:331a vd.
Yunanca 19:204b
•Ağıt; Alegori; Bilimkurgu; Deneme; Destan; Düzyazı; Epigram; Fabl; Günlük; Öykü; Roman; Söz sanatları; Şiir sanatı; Sone; Tiyatro sanatı; Yaşamöyküsü; Yergi; *halkların edebiyatları, örn.* Alman edebiyatı; Fransız edebiyatı; Rus edebiyatı; Türk edebiyatı; Uzakdoğu edebiyatı; *ayrıca ülkeler, örn.* Danimarka; İzlanda
EDEBİYAT-I CEDİDE edebiyat akımı
madde başlığı Edebiyat-ı Cedide 6:41a
ilgili maddeler
Cenab Şahabeddin 4:153a
Fecr-i Âti 6:265b vd.
Sembolizm 15:116a
Servet-i Fünun 15:138a
Tevfik Fikret 17:165a vd.
Uşaklıgil 18:225a
Yalçın 19:78b
EDEBİYAT TAPINAĞI Hanoi, Vietnam
ilgili madde Hanoi 8:28a
EDELVAYS İsviçre Alpleri'nde yetişen tüylü, beyaz bitki
ilgili maddeler
Alp bitkileri 1:178b
İsviçre 9:134a
EDEN, ANTHONY İngiliz devlet adamı, 1897-1977; 1935-38, 1940-45 ve 1951-55 dönemlerinde dışişleri bakanı; 1955-57 arası başbakan; Churchill'in yerine başbakan oldu; SSCB ile olan gerginliği yumuşatmaya çalıştı; Mısır'ın Süveyş Kanalı'nı ulusallaştırmasına karşılık olarak, İsrail'in ardından Fransa ile birlikte Mısır'a saldırı hareketine girişti; ama uluslararası baskılar nedeniyle çekilmek zorunda kaldılar; Eden, bir süre sonra, sağlık sorunlarını gerekçe göstererek istifa etti
"EDGAR" Puccini'nin operası
ilgili madde Puccini 14:158b
EDİBOĞLU, BAKİ SÜHA Türk şair, 1915-72; aşk ve doğa şiirleriyle tanındı; öykü, anı türlerinde de yapıtlar verdi; başlıca şiir kitapları *Gece Yağmuru* (1947), *İşaret* (1953) ve *Karanlıkta Geçen Gemiler'dir* (1958)
EDİK kısa ve bol konçlu ayakkabı
ilgili madde Ayakkabı ve ayakkabıcılık 2:219b
EDİNBURGH İskoçya
madde başlığı Edinburgh 6:41b, görsel
ilgili madde İskoçya 9:92b, 93b
EDİNBURGH FESTİVALİ *ya da* **Edinburgh Uluslararası Müzik ve Tiyatro Festivali** her yıl İskoçya'nın başkentinde düzenlenen uluslararası sanat festivali
ilgili maddeler
Edinburgh 6:41b
İskoçya 9:94a
EDİNBURGH ŞATOSU İskoçya
ilgili maddeler
Edinburgh 6:41b, görsel
Havai fişek: görsel 8:72
Şato 16:247a
EDİP AHMED YÜKNEKİ Türk şair, ö. 12. yy; Türk edebiyatının en eski yazılı ürünlerinden *Atabetü'l-Hakayık* (Gerçekler Eşiği) adlı yapıtıyla tanınır; aruz vezniyle yazılan yapıt 256 beyitten oluşur ve erdemli olmanın yollarını anlatır
EDİRNE il
madde başlığı Edirne 6:42a, harita
ilgili madde Balkan Savaşları 3:7b
EDİRNE kent
ana madde Edirne 6:45b, görsel
ilgili madde Bizans İmparatorluğu 3:253b
EDİRNE ANTLAŞMASI 1681
ilgili madde Köprülü Ailesi 11:61b
EDİRNE ANTLAŞMASI 1829
ilgili maddeler
Boğazlar Sorunu 3:267a
Mahmud II 12:8b
Yunanistan 19:209a
EDİRNE ANTLAŞMASI 1713
ilgili madde Petro 14:57b
EDİRNE KIRMIZISI *bak.* **TÜRK KIRMIZISI**
EDİRNELİ NAZMİ Osmanlı şair, ö. 16. yy;

divan edebiyatında Türki-i Basit (yalın Türkçe) denen akımın öncülerindendir; döneminin Arapça ve Farsça sözcüklerle yüklü şiirine karşı çağdaşı Tatavlalı Mahremi gibi yalın Türkçe ile şiirler yazdı; ama sanatsal bir değer taşımayan bu tutumu izleyicisi olmadığından unutuldu
ilgili maddeler
Osmanlıca 13:233b
Türkçe 18:28b

EDİRNE-SEGEDİN ANTLAŞMASI 1444
ilgili madde Murad 12:311b

EDISON, THOMAS ALVA ABD'li mucit, 1847-1931
madde başlığı Edison 6:46a, görsel
ilgili maddeler
Aydınlatma 2:232a
Ses kaydı 15:146b vd., görsel
Sinema 15:228a
Teknoloji 17:121b
Tesla 17:163a

EDISON ETKİSİ termoiyonik salım, yani ısınan maddenin elektron salması
ilgili madde Edison 6:47a

EDİTÖR *bak.* **YAYIN YÖNETMENİ**

EDMONTON Kanada'da kent; Alberta eyaletinin merkezi; Kuzey Saskatchewan Irmağı kıyısında; ekonomisi tarım ve petrole dayanır; kerestecilik, sepicilik, et paketleme, petrol arıtma ve petrokimya sanayileri önemlidir; bölgenin ticaret merkezi; nüf. 573.982 (1986)

EDO *bak.* **TOKYO**

EDREMİT Balıkesir'in ilçesi; topraklarının kuzeyi Kaz Dağı'yla engebelenmiştir; orman varlığı açısından oldukça zengin olan ilçenin en önemli geçim kaynakları zeytincilik ve ormancılıktır; Edremit Körfezi kıyıları turizm açısından önem taşır; nüf. (1990): ilçe 63.430, kasaba 35.486
ilgili madde Balıkesir 2:326b

EDREMİT KÖRFEZİ Ege bölgesi
ilgili maddeler
Balıkesir 2:323b
Çanakkale 4:242b

EDWARD lakabı **Kara Prens** Galler ve Akitanya prensi, 1330-76; Yüz Yıl Savaşları'nın komutanlarından; II. Richard'ın babası
ilgili madde Yüz Yıl Savaşları 19:226a

EDWARD İngiltere kralı, y. 1003-66 *bak.* **AZİZ EDWARD**

EDWARD I İngiltere kralı, 1239-1307
ana madde Edward 6:47b
ilgili madde Galler 7:66a

EDWARD II İngiltere kralı, 1284-1327
ana madde Edward 6:48a

EDWARD III İngiltere kralı, 1312-77
ana madde Edward 6:48a
ilgili maddeler
Chaucer 4:181a
Madalya ve nişanlar 11:309a
Yüz Yıl Savaşları 19:226a

EDWARD IV İngiltere kralı, 1442-83
ana madde Edward 6:48a
ilgili maddeler
Güller Savaşı 7:255b
Henry 8:128a
Richard 14:237b

EDWARD V İngiltere kralı, 1470-83
ana madde Edward 6:48b
ilgili maddeler
Güller Savaşı 7:256a
Richard 14:237b

EDWARD VI İngiltere ve İrlanda kralı, 1537-53
ana madde Edward 6:48b
ilgili maddeler
Elizabeth I 6:132a
Reform 14:207b

EDWARD VII İngiltere kralı, 1841-1910
ana madde Edward 6:48b

EDWARD VIII İngiltere kralı, 1894-1972
ana madde Edward 6:49a, görsel

EDWARD SENDROMU *bak.* **TRİZOMİ 18**

EEG *bak.* **ELEKTROANSEFALOGRAFİ**

EFE eskiden Batı Anadolu'da kendilerine özgü gelenekleri olan köy yiğitlerinin önderlerine verilen ad; genellikle ezilen halkın çıkarlarını koruduklarından bir kahraman olarak görülürlerdi; zaman zaman aralarından eşkıyalık yapanlar da çıkmıştır; efenin buyruğu altındaki yiğitlere zeybek, genç adaylara da kızan denirdi
ilgili madde Aydın 2:227a

"EFELERİN EFESİ" Sırmalı'nın filmi
ilgili madde Türk sineması 18:134b

EFES *ya da* **Ephesos** Anadolu'da eskiçağ kenti
madde başlığı Efes 6:49a, görsel
ilgili maddeler
Amazonlar 1:198b
Arkeoloji 2:26b
Dünyanın Yedi Harikası 6:16a
İyonya 9:158b vd.
Kent 10:169b
Lidya 11:248b
Mimarlık 12:226a

EFES ARKEOLOJİ MÜZESİ Selçuk, İzmir
ilgili madde Müzeler ve sanat galerileri 13:12b

EFES TİYATROSU Selçuk, İzmir
ilgili maddeler
Efes 6:51a, görsel
İzmir 9:177b
Tiyatro 17:208a

EFFELSBERG RADYOTELESKOPU
ilgili madde Radyoastronomi 14:187a, görsel

EFLAK *ya da* **Valahya** Romanya'da, Aşağı Tuna kıyısında eski prenslik; 1330'da bağımsız bir prenslik oldu; 1391'de Osmanlılar'a vergi vermeyi, 1417'de Osmanlı egemenliğini kabul etti, ama prenslerin yönetimindeki özerk yapısını korudu; 18. yy'da Rusya'nın etkisi giderek arttı; Kırım Savaşı'ndan sonra Avrupa devletleri Rus korumasına son verdiler; 1859'da Boğdan• ile birleşerek bağımsızlığını ilan etti; Osmanlılar bağımsızlık kararını 1878'de Ayastefanos ve Berlin antlaşmalarıyla tanıdılar; bugün Boğdan ile birlikte Romanya'yı oluşturur
ilgili maddeler
Abdülmecid 1:18b
Bükreş 4:81b
Fatih Sultan Mehmed 6:263b
Kırım Savaşı 10:217a vd.
Romanya 14:278b

EFLANİ Zonguldak'ın ilçesi; topraklarının yaklaşık üçte ikisi sık ormanlarla kaplıdır; ilçe ekonomisinde hayvancılık önemli yer tutar; nüf. (1990): ilçe 17.266, kasaba 2.894

EFLATUN *bak.* **PLATON**

"EFRUZ BEY" Ömer Seyfettin'in romanı
ilgili madde Ömer Seyfettin 13:274b

EFSANE
madde başlığı Efsane ve mitler 6:52b
ilgili maddeler
İlkel dinler 8:331a
Periler ve peri masalları 14:47b
Pirinç 14:76a
Semender 15:116b
•İskandinav efsaneleri

EFTALİTLER *bak.* **AKHUNLAR**

EGE, FEHMİ Türk müzikçi, 1902-78; tango bestecisi olarak tanınır; uzun yıllar Ankara ve İstanbul radyolarında çalıştı; İstanbul Radyosu Tango Orkestrası'nı yönetti; 300'ü aşkın tango besteledi
ilgili madde Pop müzik 14:124b

EGE ADALARI Ege Denizi
madde başlığı Ege Adaları 6:58a, harita
ilgili maddeler
Ada 1:23b
Ege Sorunu 6:64a vd.
Eski Yunan 6:205b
İzmir 9:175b

EGE BÖLGESİ
madde başlığı Ege Bölgesi 6:60a, harita

"EGE'DEN" Halikarnas Balıkçısı'nın öykü kitabı
ilgili madde Halikarnas Balıkçısı 8:9a

EGE DENİZİ
madde başlığı Ege Denizi 6:62b
ilgili maddeler
Atlantis 2:144a
Ege Sorunu 6:64a vd.

"EGE KIYILARINDAN" Halikarnas Balıkçısı'nın öykü kitabı
ilgili madde Halikarnas Balıkçısı 8:9a

EGEMENLİK bir ülkede karar verme yetkisinin toplandığı otorite; bu otorite bir kişi, örn. hükümdar ya da halk olabilir; halk bu egemenliği, kendi seçtiği temsilcilerden oluşan parlamento aracılığıyla tek merkezden kullanabileceği gibi, federal bir yapı oluşturarak birden çok merkeze de bölebilir
ilgili maddeler
Türkiye Büyük Millet Meclisi 18:96b
Yargı sistemi 19:105b

"EGE'NİN DİBİ" Halikarnas Balıkçısı'nın öykü kitabı
ilgili madde Halikarnas Balıkçısı 8:9a

EGE SORUNU
madde başlığı Ege Sorunu 6:64a
ilgili madde Ege Denizi 6:63b

EGE UYGARLIĞI
ana madde Eski Yunan 6:198b

EGE ÜNİVERSİTESİ İzmir; 1955'te kuruldu; çekirdeğini Tıp ve Ziraat fakülteleri oluşturur; bugün 7 fakülte, 3 yüksekokul, 5 enstitü, 2 meslek yüksekokulu ve Devlet Türk Musikisi Konservatuvarı ile öğretimini sürdürmektedir
ilgili madde Üniversite ve yüksekokullar 18:268a, tablo

EGLI, ERNST Avusturya asıllı İsviçreli mimar, 1893-1974; Türkiye'de bulunduğu sırada, eğitim ve uygulama çalışmalarıyla Türk mimarlık anlayışını etkilemiştir
ilgili madde Türk mimarlığı 18:115b

EGLOG pastoral şiir türü
ilgili madde Şiir sanatı 16:273a

EGMONT DAĞI Yeni Zelanda'da yanardağ; Kuzey Adası'nın orta batısında, Egmont Ulusal Parkı içinde; koni biçimindeki dağın deniz düzeyinden yüksekliği 2.518 m'dir; ikinci doruk olan Fanthams Dağı 1,5 km güneyinde yer alır; 17. yy'dan bu yana

etkin değildir
ilgili madde Yeni Zelanda 19:147a, görsel
EGOİZM *bak.* **BENCİLLİK**
EGZAMA *ya da* **Dermatit**
ana madde Alerji 1:142a
ilgili maddeler
Deri 5:190b
Meslek hastalıkları 12:164b
EGZİSTANSİYALİZM *bak.* **VAROLUŞÇULUK**
EGZOZ içten yanmalı motorlarda egzoz borusuyla dışarı atılan yanmış gaz ve hava karışımı
ilgili maddeler
Çevre kirliliği 4:283a
İçten yanmalı motor 8:286a
Karbon dioksit ve karbon monoksit 10:58a
Sis 15:259b
EGZOZ VANASI
ilgili madde Buhar makinesi 4:48a
EGZOZ ZAMANI dört zamanlı motor
ana madde İçten yanmalı motor 8:286a
EĞİK ÇİZGİ noktalama işareti
ilgili madde Noktalama işaretleri 13:102a
EĞİK DÜZLEM ağır cisimleri kaldırmak için kullanılan basit makine
ana madde Makine 12:16a vd., görsel
ilgili madde Kanal 9:319b
EĞİL Diyarbakır'ın ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 21.148, kasaba 4.803
ilgili madde Şeyh Said Ayaklanması 16:263a
"EĞİL DAĞLAR" Beyatlı'nın yapıtı
ilgili madde Beyatlı 3:157b
EĞİLMEZ, ERTEM Türk film yönetmeni ve yapımcısı, 1929-89
ilgili madde Türk sineması 18:139a, 140a
EĞİRDİR *bak.* **EĞRİDİR**
EĞİRDİR GÖLÜ *bak.* **EĞRİDİR GÖLÜ**
EĞİRME
ana madde Dokumacılık 5:278b vd., görsel
ilgili maddeler
Arkwright 2:27b
Keten 10:199b
Pamuk 13:298a, görsel
Yün 19:215b
•Çıkrık; Eğirme makinesi; Eğirme tezgâhı
EĞİRME MAKİNESİ
ana madde Dokumacılık 5:279b vd., görsel
ilgili maddeler
Crompton 4:209b, görsel
Keten 10:199b
Sanayi Devrimi: görsel 15:45
Tekerlek 17:107b
EĞİRME TEZGÂHI yün eğirmeye yarayan, iğlerden oluşmuş makine; 18. yy'da James Hargreaves tarafından bulunmuştur
ilgili maddeler
Arkwright 2:27b, görsel
Dokumacılık 5:279a
Hargreaves 8:35a vd., görsel
Sanayi Devrimi 15:45a
EĞİTİM
madde başlığı Eğitim 6:65a, görsel
ilgili maddeler
Bilgisayar 3:186b vd.
Dewey 5:209b vd.
Eskimolar 6:193b, görsel
İnsan hakları 9:54b
Körlük 11:63b
Köy enstitüleri 11:70b vd.
Kulak 11:97a
Montessori 12:269a vd.
Okuryazarlık 13:142b
Roma İmparatorluğu 14:271b vd.
Siyah Amerikalılar 15:274a
Sosyal yardım hizmetleri 15:330a vd.
Yücel 19:213b
•Açık öğretim; Kitap; Öğrenme; Özürlülerin eğitimi; *eğitim düzeyleri ve kurumları, örn.* Anaokulu; İlköğretim; Mesleki eğitim; Ortaöğretim; Üniversite; Yüksekokul; *kıtalar ve ülkeler örn.* Afrika; Avrupa; Türkiye
EĞİTİM UÇAĞI
ilgili madde Uçak 18:156a
"EĞİTİM ÜZERİNE" Russell'ın yapıtı
ilgili madde Russell 14:304a
EĞRELTİOTU *ya da* **Eğrelti**
madde başlığı Eğreltiotu 6:73b, görsel
ilgili maddeler
Açıktohumlular 1:22b
Bitki: tablo 3:234
Yaprak 19:98a, 99a
Yaşam çevrimi 19:111a vd.
EĞRETİLEME *bak.* **İSTİARE**
EĞRİBOZ ADASI *ya da* **Evvoia** Yunanistan
ilgili maddeler
Ayasofya 2:221b
Ege Adaları 6:58b
EĞRİDİR *ya da* **Eğirdir** Isparta'nın ilçesi; Göller Yöresi'nde yer alır; Eğridir Gölü ilçenin kuzeyinde geniş bir alanı kaplar; tarım, hayvancılık ve balıkçılık gelişmiştir; ilçe merkezindeki Kemik Hastalıkları Hastanesi ülke çapında hizmet verir; nüf. (1990): ilçe 41.266, kasaba 15.828
ilgili madde Isparta 8:249a
EĞRİDİR GÖLÜ *ya da* **Eğirdir Gölü** Akdeniz Bölgesi; Göller Yöresi'nde çöküntü gölü; y.öl. 468 km^2
ilgili madde Isparta 8:246b
EĞRİGAGA
ilgili madde Yağmurcun 19:69a
EĞRİGÖZ DAĞI Ege Bölgesi; Kütahya ilinin doğusunda yer alır; maden yatakları ve orman varlığı açısından zengindir; en yüksek noktası 1.931 m
ilgili madde Ege Bölgesi 6:61a
EĞRİ KEMER İstanbul
ilgili madde Sukemeri 16:174a
EHLİBEYT Hz. Muhammed'in ev halkı
ilgili madde Halifelik 8:7a
EHRAMLAR *bak.* **MISIR PİRAMİTLERİ**
EHRENBURG, İLYA SSCB'li yazar, 1891-1967
madde başlığı Ehrenburg 6:76a, görsel
ilgili maddeler
Barış hareketleri 3:44a
Rus edebiyatı 14:303a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:16a
EHRİMEN *ya da* **Druc** Eski İran inancında şeytan
ilgili maddeler
Şeytan 16:265a
Zerdüşt 19:249b
EHRLICH, PAUL Alman bakteriyoloji bilgini, 1854-1915
madde başlığı Ehrlich 6:77a, görsel
ilgili madde Tıp 17:184b
EIFFEL, ALEXANDRE GUSTAVE Fransız inşaat mühendisi, 1832-1923; Paris'teki ünlü Eiffel Kulesi'ni yapmıştır
ilgili madde Eiffel Kulesi 6:78a
EIFFEL KULESİ *ya da* **Eyfel Kulesi** Paris, Fransa
madde başlığı Eiffel Kulesi 6:78a, görsel
ilgili maddeler
Paris 13:332b
Sergi, fuar ve panayırlar 15:136b, görsel
EINDHOVEN Hollanda'da kent; ülkenin güneyinde, Dommel Irmağı kıyısında; 1891'de kurulan Philips Elektrik Şirketi'nin kentin gelişmesinde önemli payı oldu; 1900-20 arasında 10 kat, o zamandan beri de üç kat büyüdü; II. Dünya Savaşı'nda yıkılan kent yeniden yapıldı; bugün bir sanayi merkezidir; nüf. 190.736 (1989 tah.)
ilgili madde Hollanda 8:198b
EINSTEIN, ALBERT Alman bilim adamı, 1879-1955
madde başlığı Einstein 6:78b, görsel
ilgili maddeler
Astronomi 2:75a
Fizik 6:308a
Görelilik kuramı 7:203b vd.
Işık 8:255a
EİRE *bak.* **İRLANDA CUMHURİYETİ**
EISENHOWER, DWIGHT DAVID ABD başkanı, 1890-1969
madde başlığı Eisenhower 6:80a, görsel
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:216a
İkinci Dünya Savaşı 8:302a
EISENSTEIN, SERGEI *bak.* **AYZENŞTAYN, SERGEY**
EJDERHA *ya da* **Ejder** ürkütücü düşsel yaratık
madde başlığı Ejderha 6:81b, görsel
EJDERHA takımyıldız; Latince adı *Draco*
ilgili madde Takımyıldız 16:303b
EKBER Moğol imparatoru, 1542-1605
madde başlığı Ekber 6:82a, görsel
ilgili maddeler
Çita 4:328a
Hindistan 8:171a
Hint-Türk İmparatorluğu 8:181a
EKFİİL *ya da* **Ekeylem** dilbilgisi
ilgili maddeler
Fiil 6:285b
Yazım kuralları 19:127b
EKHİDNA Yunan mitolojisinde yarısı genç kız, yarısı yılan biçimli ejderha
ilgili madde Sfenks 15:163b
EKİDNE *ya da* **Dikenli karıncayiyen**
madde başlığı Ekidne 6:82b, görsel
ilgili maddeler
Hayvanat bahçesi 8:103b
Karıncayiyen 10:66b
Memeliler 12:140b, görsel
Yumurta 19:203a
EKİM yılın 10. ayı; 31 gün çeker
ilgili madde Ay 2:216b, 217a
"EKİM" Ayzenştayn'ın filmi
ilgili madde Ayzenştayn 2:242a
EKİM DEVRİMİ *ya da* **1917 Devrimi** *ya da* **Rus Devrimi** 1917
madde başlığı Ekim Devrimi 6:83b, görsel

ana madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:21b
ilgili maddeler
Birinci Dünya Savaşı 3:207b
Devrim 5:208b
Lenin 11:230a, 231b
Rus edebiyatı 14:303a
Stalin 16:132a
Troçki 17:291a
"EKİM DEVRİMİ'NİN 20. YILDÖNÜMÜ KANTATI" Prokofyev'in bestesi
ilgili madde Prokofyev 14:145a
EKİM NÖBETİ toprağın verimini ve üretimi artırmak için tarlaya her yıl başka bir ürün ekilmesi; örn. mısır, yulaf ve üçgülün art arda üç yıl sırayla ekilmesi
ilgili maddeler
Gübre 7:245b
Tarım tarihi 17:24a, 25b
EKİN KARGASI
ana madde Karga 10:61b, görsel
EKİNLİK ADASI Balıkesir; Marmara Denizi'ndeki Marmara Takımadaları'na bağlıdır
ilgili madde Balıkesir 2:323b
EKİNÖZÜ Kahramanmaraş'ın ilçesi; daha önce Elbistan ilçesine bağlı bir köyken 1990'da ilçe olarak örgütlendi; nüf. (1990): ilçe 21.633, kasaba 8.184
EKKLESİA Eski Yunan'da halk meclisi
ilgili maddeler
Eski Yunan 6:204a
Solon 15:311b vd.
EKLEM
madde başlığı Kemikler, eklemler ve bağlar 10:162a, görsel
ilgili maddeler
Artrit ve romatizma 2:45a vd., görsel
İlkyardım 9:11b
İskelet 9:89b, 90b
Spor kazaları 16:128a vd.
EKLEMBACAKLILAR
madde başlığı Eklembacaklılar 6:84a
ilgili maddeler
Böcek 3:326b
Kabuk ve kabuk koleksiyonculuğu 9:241b
Tarihöncesi yaşam 17:49b
EKLEME BAĞI
ilgili madde Düğüm 5:328b
EKLEM KAPSÜLÜ
ilgili maddeler
Artrit ve romatizma: görsel 2:45
Kemikler, eklemler ve bağlar 10:164b
EKLEMLEME *ya da* **Artikülasyon**
ilgili madde Konuşma bozuklukları 10:322a
EKLEMLİ LOKOMOTİF
ilgili madde Demiryolu ve tren 5:135b vd.
EKLİPTİK *bak.* **TUTULUM**
"EKMEĞİMİ KAZANIRKEN" Gorki'nin romanı
ilgili madde Gorki 7:187b
EKMEK
madde başlığı Ekmek 8:85a, görsel
ilgili maddeler
Maya 12:110b
Un ve un değirmeni 18:205a
EKMEKAĞACI
madde başlığı Ekmekağacı 6:90a, görsel
ilgili madde Ağaç 1:69b
EKOLOJİ *bak.* **ÇEVREBİLİM**
EKOLOJİK ARDILLIK
ilgili madde Çevrebilim 4:280b
EKONOMİ *ya da* **İktisat**
madde başlığı Ekonomi 6:90b
ilgili maddeler
Devrim 5:208b vd.
Marx 12:85b vd.
Nobel ödülleri 13:90b
Smith 15:292b vd.
EKONOMİK BUNALIM *ya da* **İktisadi bunalım** yatırımların ve üretimin yavaşladığı, işsizliğin arttığı, gelirler ile ücretlerin düştüğü ekonomik durum; ülke ekonomisindeki gelişme durur; bazen bir ülkede başlayan ciddi bir ekonomik bunalım başka ülkelerde de etkisini göstererek yaygınlaşabilir
ana madde Ekonomi 6:92b
ilgili maddeler
Almanya 1:170a vd.
Faşizm 6:259a
İngiliz Uluslar Topluluğu 9:29b
•Büyük Dünya Bunalımı
EKONOMİK COĞRAFYA
ilgili madde Coğrafya 4:199a
EKOSİSTEM
ilgili madde Çevrebilim 4:279b
EKRAN bir televizyon alıcısının, bir bilgisayarın, tıpta kullanılan tarayıcı aygıtların ve öbür elektronik donanımların görüntüleri, verileri ya da işlem sonuçlarını gösteren bölümü; hemen her alanda katot ışınlı televizyon ekranları kullanılır
ilgili maddeler
Bilgisayar 3:185a
İletişim 8:326b
Radar 14:174a
Radyo ve televizyon yayınları 14:194b, görsel
Seyir 15:158b
Sözcükişlem 16:37a
Televizyon 17:138a vd.
•Terminal
EKRON eski Filistin'de kent; bugün İsrail topraklarındadır; Hz. Davud zamanında bir Filistin kalesiydi; İÖ y. 918'de Mısırlılar'ın eline geçti; ortaçağda terk edildi; Ekron adı 1949'da yakınında kurulan bir göçmen yerleşimine verildi
EKSANTRİK mühendislik
ilgili madde Buhar makinesi 4:50a
EKSEN matematikte, grafik çizerken referans olarak kullanılan doğruların her biri; ikiboyutlu grafiklerde yatay eksen *x*, düşey eksen *y* harfiyle gösterilir
ilgili madde Matematik 12:93b
EKSENEL KOMPRESÖR
ilgili madde Jet motoru 9:214a
EKSİ İVME *ya da* **Negatif ivme**
ilgili maddeler
Hız 8:154b
İvme 9:154b
EKSKAVATÖR *bak.* **KAZI MAKİNESİ**
EKSOTERMİK TEPKİME *bak.* **ISIVEREN TEPKİME**
EKSPRESYONİZM *bak.* **DIŞAVURUMCULUK**
EKSTRAFOR
ilgili madde Dikiş 5:222b
EKSTRÜZYON sanayide, metalleri ya da plastikleri sıkıştırarak kalıptan geçirme yöntemi; çubuk, boru ve tüp biçimindeki ürünler bu yöntemle elde edilir
ilgili maddeler
Kalıp ve kalıplama 9:280a
Metal 12:170b
Plastikler 14:96b, görsel
EKVADOR
madde başlığı Ekvador 6:93a, görsel, harita
ilgili maddeler
Bolívar 3:274b, 275b
Güney Amerika 7:286b vd.
EKVATOR
madde başlığı Ekvator 6:95a
ilgili maddeler
Dünya 6:7b
Rüzgâr 14:310a
Yağmur 19:68a
•Tropik bölge
EKVATOR AKINTISI okyanus akıntısı; ekvatorun iki yanından batı yönünde akarken, aralarında genellikle doğu yönünde akan bir karşı akıntı yer alır; kıtaların doğu kıyılarında iklimin ılıman ve nemli, batı kıyılarında ise kuru olmasına yol açar
ilgili madde Gulf Stream 7:241a
EKVATOR GİNESİ
madde başlığı Ekvator Ginesi 6:96a
•Bioko
EKVATOR ORMANI *bak.* **YAĞMUR ORMANI**
EL Fenike mitolojisinde en büyük tanrı
ilgili madde Fenike 6:272a
EL insanda ve bazı omurgalılarda, kolun ucunda yer alan organ; insan dışındaki omurgalılarda temel işlevi yer değiştirmeye yardımcı olmaktır; iş yapmaya yarayan insan eli ise bükülgendir ve beş parmakla kavramaya uyarlanmıştır
ilgili madde İskelet 9:90b
"EL-AHRAM" gazete
ilgili madde Arap edebiyatı 1:316b
EL-ALAMEYN SAVAŞI 1942; II. Dünya Savaşı'nda Haziran-Temmuz ve Ekim-Kasım 1942'de gerçekleşen iki ayrı çarpışma; ilk savaşta, Rommel'in komutasındaki Alman ve İtalyan kuvvetleri İngilizler tarafından el-Alameyn'de durduruldu; ikincisinde ise Montgomery komutasındaki İngilizler Rommel'in kuvvetlerini yenerek Almanları Mısır'dan çıkardılar
ilgili maddeler
Mısır 12:199b
Montgomery 12:227a
Rommel 14:279b
ELAM İran'ın kuzeyinde eski krallık; hükümdarlığın anadan kıza geçtiği bir sistem kurdular; İÖ 13. yy'da Mezopotamya'yı işgal ettiler; İÖ 12 yy'da Babil kralı I. Nabukadnezar'ın başkentleri Susa'yı ele geçirmesiyle zayıfladılar; İÖ 640'ta Asur Kralı Asurbanipal'in işgal ettiği bölge daha sonra Ahameniş İmparatorluğu'na bağlandı; bu uygarlıktan günümüze pek fazla bilgi ulaşmamıştır
ilgili maddeler
Babil ve Asur Uygarlıkları 2:159a
İran sanatı 9:71a
ELASMOSAURUS
ilgili madde Dinozor: görsel 5:237
ELAT İsrail'de liman kenti; Kızıldeniz'de, Akabe Körfezi kıyısında; Romalılar'ın sınır kalesiydi; 1116'da Haçlılar'ın, 1167'de Selahaddin Eyyubi'nin eline geçti; yeni kent 1949'da kuruldu; petrol boşaltma iskelesi ve Akdeniz'e bağlanan bir boruhattı kuruldu; turizm merkezi; nüf. 19.500 (1982)
ilgili madde İsrail 9:113b
EL-AZHAR ÜNİVERSİTESİ *ya da* **El-**

Ezher Üniversitesi Kahire, Mısır; İslam ve Arap bilimleri alanında dünyanın en önemli eğitim kurumu; 970'te Fatımiler zamanında El-Ezher Medresesi olarak kuruldu; ders programının temelini fıkıh, kelâm ve Arapça oluşturur; bağlı 11 enstitüye dünyanın birçok ülkesinden öğrenciler gelir; 1962'den sonra kız öğrenciler de kabul edilmiştir
ilgili maddeler
Afrika 1:52a
Kahire 9:260a
Mısır 12:198a

ELAZIĞ il
madde başlığı Elazığ 6:96b, harita

ELAZIĞ kent
ana madde Elazığ 6:99a, görsel

ELBA ADASI *ya da* **Elbe Adası** İtalya; Tiren Denizi'de, İtalya'nın batı kıyısı açıklarındaki Toskana Takımadaları'nın en büyük adası; y.öl. 223 km²; Napolyon'un 1814-15'teki sürgün yeri olarak ünlüdür; ekonomisinde turizm, balıkçılık ve demir cevheri işletmeleri önemli yer tutar; nüf. 27.309 (1981 geç.)
ilgili madde Napolyon 13:34b

EL BALTASI tarihöncesi alet
ilgili maddeler
İngiltere: görsel 9:37
Tarihöncesi aletler 17:46a, görsel
Taş Devri 17:64a vd., görsel

ELBE ADASI *bak.* **ELBA ADASI**

ELBE IRMAĞI Avrupa
madde başlığı Elbe Irmağı 6:100a
ilgili maddeler
Alman Demokratik Cumhuriyeti 1:158b
Almanya Federal Cumhuriyeti 1:173a, 175b
Çekoslovakya 4:274a vd.

ELBERT DAĞI Colorado, ABD
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:201b
Kayalık Dağlar 10:119a

EL BİLEĞİ eli kolun ucuna bağlayan hareketli eklem
ilgili maddeler
İskelet 9:90b
Kemikler, eklemler ve bağlar 10:163a

ELBİSE BİTİ *bak.* **VÜCUT BİTİ**

ELBİSE GÜVESİ *ya da* **Giysi güvesi** tırtılı giysilere zarar veren güve
ana madde Güve 7:308a vd.

ELBİSTAN Kahramanmaraş'ın ilçesi; topraklarını Güneydoğu Toroslar'ın uzantıları engebelendirir; Ceyhan Irmağı Elbistan kenti yakınlarından doğar; bu ırmağın kollarıyla sulanan Elbistan Ovası ilin en önemli tarım alanıdır; ilçe merkezi Afşin-Elbistan Termik Santralı yapıldıktan sonra hızla gelişmiştir; nüf. (1990): 112.024, kent 54.741
ilgili madde Doğu Anadolu Bölgesi 5:272a

ELBİSTAN OVASI Doğu Anadolu Bölgesi
ilgili madde Kahramanmaraş 9:262b

EL BOMBASI elle fırlatılan metal bomba; içine katı patlayıcılar ya da gaz konulabilir; patladığında metal gövdesi küçük parçalara ayrılarak hızla çevreye dağılır
ilgili madde Bomba 3:282a

ELBRUZ DAĞI SSCB; Kafkas Dağları'nın en yüksek doruğu; sönmüş bir yanardağdır; yükseklikleri 5.642 m ve 5.595 m olan yan yana iki koniden oluşur
ilgili maddeler
Kafkas Dağları 9:254a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:7b

ELBURZ DAĞLARI İran'ın en önemli dağ sırası; Hazar Denizi yakınında 900 km boyunca uzanır; en yüksek doruğu Demavend Tepesi; 3 milyon ha'dan fazla bir bölümü ormanlarla örtülüdür; kereste üretimi önemlidir; ırmaklarından sulama, hidroelektrik enerji üretimi ve Tahran'ın su gereksinmesi için yararlanılır
ilgili madde İran 9:67a

ELCANO, JUAN SEBASTIÁN DE Bask kâşif, y. 1476-1526
ilgili madde Keşifler 10:193a

ELCEBBAR *bak.* **İKİZLEREVİ**

ELÇİ
ilgili madde Diplomasi 5:239a

"ELÇİLER" Holbein'in tablosu
ilgili madde Holbein 8:196a

EL DEĞİRMENİ elle döndürülerek çalıştırılan basit un değirmeni
ilgili madde Un ve un değirmeni 18:205b

ELDEM, HALİL ETHEM Türk müzeci, 1861-1938
madde başlığı Eldem 6:100b, görsel

ELDEM, SEDAT HAKKI Türk mimar, 1908-88
madde başlığı Eldem 6:101a, görsel
ilgili madde Türk mimarlığı 18:115b

"ELDE VAR HÜZÜN" Attilâ İlhan'ın şiir kitabı
ilgili madde İlhan 8:328a

ELDİVAN Çankırı'nın ilçesi; Kızılırmak Havzası'nda yer alır; sanayi ve ticaret gelişmemiştir; ilçe ekonomisi geleneksel yöntemlerle sürdürülen tarıma dayalıdır; nüf. (1990): 9.707, kasaba 4.403

ELDİVEN
madde başlığı Eldiven 6:102b, görsel
ilgili madde Boks 3:271a

ELDORADO 16.-17. yy'larda, Güney Amerika'da olduğu sanılan ve bol miktarda altın bulunduğu söylentisi çıkan efsanevi ülke; bu ülkeyi arayan serüvenciler ve kâşifler, Güney Amerika'nın neredeyse tümünü keşfettiler ve bölgeyi istila ettiler; kolayca zengin olunabilecek yer anlamında kullanılmaya başlanan Eldorado sözcüğü Latin Amerika'da ve ABD'de birçok kentin adı oldu

ELDRIDGE, ROY ABD'li trompetçi, 1911-88; 1930'ların önde gelen yaratıcı cazcılarındandır; trompet çalma üslubu, Louis Armstrong'un klasik üslubuyla Dizzy Gillespie'nin yenilikçi üslubu arasında bir köprü oluşturmuştur
ilgili madde Caz 4:130b

ELEFANTİYAZİS *bak.* **FİL HASTALIĞI**

ELEK elektronik
ilgili madde Televizyon 17:140a, görsel

ELEK un eleme aracı
ilgili madde Un ve un değirmeni 18:205b

ELEKTRA Yunan mitolojisinde Agamemnon'un kızı
ilgili madde Agamemnon 1:66a

"ELEKTRA" Sofokles'in tiyatro oyunu
ilgili madde Sofokles 15:299a

"ELEKTRA'YA YAS YARAŞIR" O'Neill'in tiyatro oyunu
ilgili maddeler
Aiskhylos 1:98b
Amerikan edebiyatı 1:227b
O'Neill 13:186a

ELEKTRİK
madde başlığı Elektrik 6:104b, görsel
ana maddeler
Elektrik enerjisi 6:108b vd., görsel
Elektrik motoru 6:113a vd.
Elektron 6:119a
Elektronik 6:119a, görsel
ilgili maddeler
Bakır 2:285b
Baraj 3:35a
Dinamo 5:233b
Elektroliz 6:115a
Enerji 6:153a vd.
Fizik 6:309a
İletkenlik 8:327a
Kablo 9:235a
Kuvvet ve hareket 11:144a
Laser 11:204a
Lord Kelvin 11:282a
Magnetizma 11:322b vd.
Mühendislik 12:328a
Pil 14:72a
Radyo ve televizyon yayınları 14:190b
Rüzgâr enerjisi 14:317b vd.
Saat 14:318b
Su enerjisi 16:163b vd.
Şimşek ve gök gürültüsü 16:277a vd.
Teknoloji 17:121b
Telekomünikasyon 17:125a
Televizyon 17:136a
Yangın ve yangından korunma 19:86b
•Statik elektrik

ELEKTRİK AKIMI elektrik yükü taşıyıcıları olan elektronların, protonların ve iyonların hareketi
ana madde Elektrik 6:105b vd.
ilgili maddeler
Ampère 1:239b
Ampermetre 1:239b
Atom 2:155a
Aydınlatma 2:231b
Bakır 2:285b
Dinamo 5:233a vd.
Elektrik enerjisi 6:110a
Elektrik motoru 6:113b vd.
Elektromıknatıs 6:116a vd.
Elektron 6:119a
Elektronik 6:119b vd.
Faraday 6:253b vd.
Galvanometre 7:66b
Magnetizma 11:323a
Pil 14:72a
Ses 15:145a
Sesüstü dalgalar 15:152a
Tayf 17:90b
Telekomünikasyon 17:125b vd.
Termostat 17:158b
Transformatör 17:281a

ELEKTRİK ALANI bir elektrik yükünün yarattığı kuvvetin, yüklü parçacıkları etkilediği alan; elektrik alanının şiddeti (E), birim artı yüke (q) etki eden elektrik kuvvetine (F) eşittir ve E=F/q formülüyle gösterilir; elektrik alanının birimi newton/coulomb'dur
ilgili madde Sıvı kristal 15:189b

ELEKTRİK AMPULÜ
ilgili maddeler
Aydınlatma 2:232a
Edison 6:47a
Elektrik 6:106a, 107b

Lif 11:252b
Platin 14:99a
Vakum 18:290b
ELEKTRİK ARKI FIRINI metalurji
ilgili madde Demir ve çelik 5:128b vd., görsel
ELEKTRİK BATARYASI birkaç pilin ya da akümülatörün, iletkenler aracılığıyla birbirine bağlanmasıyla oluşan elektrik üreteci
ana madde Pil 14:72a
ilgili maddeler
Aydınlatma 2:231b
Elektrik 6:107a
ELEKTRİK BOŞALMALI LAMBA gazların, gerilim uygulandığında ışıltı verme özelliğine dayanılarak yapılmış aydınlatma aracı
ana madde Aydınlatma 2:232a
ilgili madde Flüorışıma 6:318b
ELEKTRİK ÇARPMASI vücuda giren elektrik akımının, hafif bir batma duygusundan, öldürücü bir elektrik boşalmasına kadar değişen etkisi
ilgili madde İlkyardım 9:10a
ELEKTRİK DEVRESİ elektrik akımının kapalı bir hat boyunca ilerlediği elemanlar bütünü; devre genellikle üreteç (pil, dinamo vb.), bağlantı telleri ve akım kullanan aygıtlardan (lamba, motor) oluşur; ayrıca akımı denetlemek amacıyla direnç, sığaç, anahtar gibi elemanlar bulunabilir; yalnızca bir yönde akan akım taşıyan devrelere doğru akım devresi, saniyede birçok kez yön değiştiren akım taşıyan devrelere alternatif (değişken) akım devresi denir
ana madde Elektrik 6:107a
ilgili maddeler
Elektromıknatıs 6:116b
Elektronik 6:121a
ELEKTRİK ENERJİSİ
madde başlığı Elektrik enerjisi 6:108b, görsel
ilgili maddeler
Aydınlatma 2:231b vd.
Dinamo 5:233a vd.
Enerji 6:154a, görsel
Güç 7:246a
Hidroelektrik enerji 8:156a
Hidrolik 8:159b
Joule 9:221b
Pil 14:73a
Su enerjisi 16:165a
Teknoloji 17:124a
ELEKTRİK GERİLİMİ *ya da* **Potansiyel farkı** *ya da* **Voltaj**
ilgili maddeler
Elektrik 6:107b
Elektrik enerjisi 6:110a
Elektronik 6:119b vd.
Güç 7:246a
Şimşek ve gök gürültüsü 16:277a
Termometre 17:157b
ELEKTRİK KABLOSU *bak.* **KABLO**
ELEKTRİKLE AYDINLATMA
ana madde Aydınlatma 2:231b vd.
ilgili madde Swan 16:218a
ELEKTRİKLİ ASANSÖR
ilgili madde Asansör 2:55b, görsel
ELEKTRİKLİ BALIKLAR
madde başlığı Elektrikli balıklar 6:111b, görsel
ELEKTRİKLİ FIRIN
ilgili madde Elektrik 6:106a
ELEKTRİKLİ KAPLAMA *ya da* **Elektrolitik kaplama**
ana madde Elektroliz 6:115b
ilgili maddeler
Kadmiyum 9:253a
Metal 12:171a
Nikel 13:85a
Ses kaydı 15:147b vd.
ELEKTRİKLİ LOKOMOTİF
ana madde Demiryolu ve tren 5:137b
ELEKTRİKLİ OTOMOBİL
ilgili madde Ulaşım 18:184a
ELEKTRİKLİ SOBA
ilgili madde Soba 15:296b
ELEKTRİKLİ SÜPÜRGE
madde başlığı Elektrikli süpürge 6:112b, görsel
ilgili maddeler
Fırça 6:281b
Hava pompası 8:82a
ELEKTRİKLİ TELGRAF
ana madde İşaretleşme 9:141a vd.
ilgili maddeler
Morse 12:277b vd., görsel
Telekomünikasyon 17:125a
ELEKTRİKLİ TIRAŞ MAKİNESİ
ilgili madde Tıraş aletleri 17:188a, görsel
ELEKTRİKLİ TRAMVAY
ilgili maddeler
Otobüs 13:248a
Ulaşım 18:183b
ELEKTRİKLİ ÜTÜ
ilgili maddeler
Sanayi tasarımı: görsel 15:49
Sibernetik 15:191a
ELEKTRİKLİ YAYINBALIĞI Afrika'nın tropik bölgelerine özgü, tıkız gövdeli tatlı su balığı; ağzının çevresinde altı bıyığı vardır; gövdesi benekli kahverengi ya da gridir; kendini savunmak ya da avını yakalamak için 450 voltluk elektrik akımı üretir
ilgili maddeler
Elektrikli balıklar 6:112a
Yayınbalığı 19:123a
ELEKTRİKLİ YAZI MAKİNESİ
ilgili madde Yazı makinesi 19:126a, görsel
ELEKTRİKLİ YILANBALIĞI
ana madde Elektrikli balıklar 6:112a, görsel
ELEKTRİK MOTORU
madde başlığı Elektrik motoru 6:113a
ilgili maddeler
Denizaltı 5:151b
Dizel motoru 5:258b
Isı 8:238a
Takım tezgâhları 16:297b
ELEKTRİK MÜHENDİSLİĞİ
ana madde Mühendislik 12:328a
ELEKTRİK PİLİ *bak.* **PİL**
ELEKTRİK SANTRALI *ya da* **Enerji santralı**
ana madde Elektrik enerjisi 6:110b, görsel
ilgili maddeler
Aydınlatma 2:232a
Buhar kazanı 4:46a
Hidrolik 8:159b
Jeotermal enerji 9:210b vd., görsel
Kömür 11:46a
Mühendislik 12:328a
Nükleer enerji 13:119a
Su enerjisi 16:168b
Transformatör 17:282a
ELEKTRİK SIĞASI *ya da* **Kapasitans**
ilgili maddeler
Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:79
Sığaç 15:174a
ELEKTRİK SİNYALİ
ilgili maddeler
Renkler 14:219b
Takma kol ve bacak 16:307a
Telekomünikasyon 17:129b
Transistör 17:282b
ELEKTRİK ÜRETECİ *bak.* **ÜRETEÇ**
ELEKTRİK YÜKÜ normalde yüksüz olan atomları elektron kaybettiği ya da kazandığı zaman cismin gösterdiği özellik; elektron kaybı artı yük, elektron kazancı eksi yük oluşturur; elektrik yükü, bir cam çubuğun ipekli kumaşa sürtülmesi durumunda olduğu gibi statik ya da elektrik akımında olduğu gibi hareketli olabilir; birimi coulomb'dur
ilgili maddeler
Sığaç 15:173b
Şimşek ve gök gürültüsü 16:277b vd.
Temel parçacıklar 17:143a
ELEKTROANSEFALOGRAFİ *ya da* **EEG**
ilgili maddeler
Rüya 14:307a
Sara 15:57b
Uyku 18:233a
ELEKTROGİTAR
ilgili madde Gitar 7:159a
ELEKTROKARDİYOGRAF
ilgili madde Kalp 9:289a
ELEKTROKİMYASAL DİZİ *bak.* **ETKİNLİK DİZİSİ**
ELEKTROLİT elektrik akımını ileten çözelti; suda çözündüğü zaman iyon oluşturan madde
ilgili maddeler
Elektroliz 6:115b
Tuz 18:17a
ELEKTROLİTİK ÇÖZELTİ *bak.* **İYONİK ÇÖZELTİ**
ELEKTROLİTİK KAPLAMA *bak.* **ELEKTRİKLİ KAPLAMA**
ELEKTROLİZ
madde başlığı Elektroliz 6:115a, görsel
ilgili maddeler
Elektrik 6:106a
Flüor ve flüorür 6:319a
İyon 9:158a
Potasyum 14:237b
Su 16:148b
ELEKTROMAGNETİK DALGA uzayda ya da maddesel bir ortamda yayılan elektrik alanı ve magnetik alan dalgaları
ilgili maddeler
Işık 8:254b
Işınım 8:256b
Marconi 12:62a vd.
Maxwell 12:109b vd.
Radyoaktiflik 14:183b
ELEKTROMAGNETİK IŞINIM
ana madde Işınım 8:256b
ilgili maddeler
Evren 6:237a
Isı 8:237b
Mikrodalga 12:210a
Radyo 14:175a
X ışınları 19:60b
ELEKTROMAGNETİK İNDÜKLEME
ilgili maddeler
Elektromıknatıs 6:117a

Transformatör 17:281b
ELEKTROMAGNETİK TAYF elektromagnetik dalgaların dalga boylarına göre dağılımı
ilgili maddeler
Astronomi 2:69b
Işık 8:254b
Tayf 17:90a, 90b
ELEKTROMAGNETİZMA
ilgili maddeler
Ampère 1:239b
Maxwell 12:109b
ELEKTROMIKNATIS
madde başlığı Elektromıknatıs 6:116a, görsel
ilgili maddeler
Ampère 1:239b
Bell 3:128b
Dinamo 5:234a
Düşük sıcaklıklar fiziği 6:33a
Elektrik 6:106b
Elektrik motoru 6:114b
Magnetizma 11:323a, görsel
Ses kaydı 15:148b
Telekomünikasyon 17:127a
ELEKTROMOTOR KUVVET *ya da* **EMK**
ana madde Pil 14:72b
ilgili maddeler
Dinamo 5:233b
Elektrik 6:107b
ELEKTRON
madde başlığı Elektron 6:117a
ilgili maddeler
Atom 2:155a, görsel
Bohr 3:268b
Bulutsu 4:58a
Elektrik 6:104b
Elektronik 6:119a
Işık 8:254b vd.
İyon 9:157a, 158b
Kimya 10:263b vd.
Metal 12:170a
Nükleer enerji 13:118a, 122b
Parçacık hızlandırıcıları 13:325b
Periyotlar cetveli 14:49b vd.
Proton 14:151a
Radyo 14:178a
Radyoastronomi 14:189a
Sığaç 15:173b
Televizyon 17:137a vd.
Temel parçacıklar 17:143a
Thomson 17:176b
ELEKTRONİK
madde başlığı Elektronik 6:119a
ilgili maddeler
Fizik 6:309a
Teknoloji 17:122a vd.
•Elektron; *elektroniğin uygulama alanları, örn.* Bilgisayar; Telekomünikasyon
ELEKTRONİK ANAHTAR
ana madde Elektronik 6:123b
ilgili madde Hesap makinesi 8:137b
ELEKTRONİK DEVRE
ana madde Elektronik 6:124b vd.
ilgili maddeler
Bilgisayar 3:183b
Hesap makinesi 8:136b, 138a
Saat 14:321b
ELEKTRONİK DİZGİ MAKİNESİ
ilgili madde Basım: görsel 3:51
ELEKTRONİK FIRIN *bak.* **MİKRODALGA FIRIN**
ELEKTRONİK GİZLİ DİNLEME elektronik aygıtların yardımıyla bir konuşmayı gizlice dinlemek; en çok kullanılan yöntem, telefon ya da telgraf aygıtlarına alıcı yerleştirip yapılan görüşmeleri kaydetmektir; bir odaya yerleştirilen vericiyle de konuşmalar dışardan dinlenebilir
ELEKTRONİK HESAP MAKİNESİ
ana madde Hesap makinesi 8:136b vd.
ilgili maddeler
Aritmetik 2:10b, görsel
Teknoloji 17:123a
ELEKTRONİK MÜHENDİSLİĞİ
ana madde Elektronik 6:119a vd.
ilgili madde Mühendislik 12:326a, görsel
ELEKTRONİK MÜZİK seslerin elektromekanik ya da elektronik aletlerle üretildiği müzik; sesin elektrikle üretildiği ilk çalgı ABD'li Thaddeus Cahill'in yaptığı dinamofondu; ilk elektronik müzik stüdyosu 1950'lerde Köln'de kuruldu; 1970'lerde bilgisayarla yapılan müzik yaygınlaştı; John Cage, Charles Ames, Charles Dodge, Bülent Arel, İlhan Usmanbaş ve İlhan Mimaroğlu bu alanda yapıtlar verdiler
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:167b
Müzik 13:20a
ELEKTRONİK ORG sesin elektronik devrelerle üretilip yükselteç aracılığıyla yayıldığı klavyeli çalgı; 20. yüzyıl başlarında ortaya çıkmıştır
ilgili madde Org 13:197a
ELEKTRONİK UZAKLIK ÖLÇME
ilgili madde Yerölçümü 19:158a, 159a, görsel
ELEKTRON KABUĞU
ilgili maddeler
Atom 2:156a vd.
Elektron 6:117a
ELEKTRON LAMBASI *ya da* **Vakum lambası** elektronik aygıt; elektronik devrelerde, elektronların akışını denetlemek amacıyla kullanılan iki ucu kapalı cam ya da metal tüp; diyotlar, televizyon tüpleri, X ışını lambaları birer elektron tüpüdür
ilgili maddeler
Bilgisayar 3:187b, görsel
Elektronik 6:126a
Röntgen 14:291b
Sibernetik 15:191b
Vakum 18:290b
ELEKTRON MİKROSKOBU ışık ışınları yerine elektron demeti kullanarak çok yüksek ayırma gücü sağlayan mikroskop
ana madde Mikroskop 12:216b, görsel
ilgili madde Bilim ve bilimsel yöntemler: görsel 3:192
ELEKTRON TABANCASI
ilgili maddeler
Kaynak 10:124b
Radar 14:173b
Televizyon 17:138a, 140a, görsel
ELEKTRON YÖRÜNGESİ
ilgili maddeler
Atom: görsel 2:157
Bohr 3:268b
ELEKTROSKOP elektrik yükünü ölçmek için kullanılan aygıt
ilgili maddeler
Curie 4:215a
Elektrik 6:104b
ELEKTROSTATİK akım dışı elektrikle ilgilenen bilim dalı; elektrik yüklerinin davranışını, özelliklerini ve etkilerini inceler; statik elektrik, yani sürtünme ya da başka yollarla bir cisimde yük birikmesi gibi kavramları açıklar
ELEKTROŞOK TEDAVİSİ *bak.* **ŞOK TEDAVİSİ**
ELEKTROT
ana madde Elektroliz 6:115b
ilgili maddeler
Çinko 4:325b
Fotosel 7:14a vd.
Kaynak 10:123a
Saat 14:320b
ELEKTROTROPİZM *ya da* **Galvanotropizm**
ilgili madde Bitki 3:233a
ELEKTROVALANS BAĞI *bak.* **İYON BAĞI**
ELEKTRUM altın ve gümüşün soluk sarı renkli doğal alaşımı
ilgili madde Para 13:316b
ELEMENT *bak.* **KİMYASAL ELEMENT**
ELEMENT 106 uranyumötesi element•; simgesi Unh; kararsız, radyoaktif bir elementtir; kurşunun krom iyonlarıyla ve kaliforniyumun oksijen iyonlarıyla bombardımanı sonucunda 1974'te elde edilmiştir
ELEMENT 107 uranyumötesi element•; simgesi Uns; yarı ömrü 1-2 milisaniye olan çok kararsız, radyoaktif bir elementtir; bizmutun krom iyonlarıyla bombardımanı sonucunda 1976'da elde edildi
ELEMENT 109 yapay olarak üretilmiş en yeni uranyumötesi element•; simgesi Une; 1982'de bulundu
ELEONORE Akitanya düşesi, y. 1122-1204; önce Fransa Kralı VII. Louis'nin (1137-52), ondan boşandıktan sonra da İngiltere Kralı II. Henry'nin (1152-1204) karısı; İngiltere kralları I. Richard (Aslan Yürekli) ve John'un annesi; 12. yy'da Avrupa'nın en güçlü kadınlarından biriydi
ilgili maddeler
Louis 11:286a
Richard 14:236b
ELEPHANTA ADASI Hindistan
ilgili maddeler
Hint sanatı 8:179a
Tapınak 17:8b
ELEŞKİRT Ağrı'nın ilçesi; Türkiye'nin en yüksek kesiminde yer alır; ilçe ekonomisi canlı hayvan ticaretine dayanır; nüf. (1990): ilçe 41.748, kasaba 9.871
ilgili maddeler
Ağrı 1:84a
Berlin Antlaşması 3:141b
ELEŞTİRİ
ilgili maddeler
Ataç 2:113b vd.
Tanzimat edebiyatı 16:333a
Yergi 19:157a
EL-EZHER ÜNİVERSİTESİ *bak.* **EL-AZHAR ÜNİVERSİTESİ**
EL FENERİ pillerin yerleştirildiği metal bir tüpten ve küçük bir elektrik ampulünden oluşan aydınlatma aracı; ışığının gücünü artırmak amacıyla bazen ampulün çevresi yansıtıcı bir maddeyle kaplanır
ilgili maddeler
Lif optiği 11:253a
Pil 14:71b, 72b
EL FRENİ
ilgili maddeler
Demiryolu ve tren 5:134b
Fren 7:46a
Motorlu taşıtlar 12:286b

ELGAR, SIR EDWARD İngiliz besteci, 1857-1934
madde başlığı Elgar 6:126b, görsel
ilgili maddeler
Bando 3:19b
Senfoni 15:127a
ELGIN MERMERLERİ Atina Akropolü'nde yer alan Pathenon Tapınağı'nın friz süslemesi için yontulmuş mermer heykeller; 1801-03 arasında İngiliz Lord Elgin tarafından İngiltere'ye götürülmüştür
ilgili madde Akropol 1:122a
ELGON DAĞI Afrika; Kenya-Uganda sınırında; y. 8 km çapındaki kraterinde, en yükseği Wagagai (4.310 m) olmak üzere birkaç doruk vardır
ilgili madde Kenya 10:174b
EL GRECO asıl adı **Domenikos Theotokopoulos** Yunan asıllı İspanyol ressam, 1541-1614
madde başlığı El Greco 6:127b
ilgili maddeler
İspanya 9:107a
Resim sanatı 14:227a, görsel
•"Bakire Meryem'in Göğe Yükselişi"; "Toledo Manzarası"
EL HALISI
ilgili madde Halı ve kilim 7:330b, görsel
ELHAMRA SARAYI Granada, İspanya
madde başlığı Elhamra Sarayı 6:128a, görsel
ilgili maddeler
Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:279b
Endülüs Emevileri 6:152b
Granada 7:226a
Magripliler 11:325a
Saray 15:60a
ELISA TESTİ dokularda virüslerin varlığını araştırmak için uygulanan yöntem
ilgili madde AIDS 1:95b
ELİF NACİ Türk ressam, 1898-1987; hat sanatından esinlenerek gerçekleştirdiği soyut resimleriyle tanındı; 1914'te Sanayi-i Nefise Mektebi'ne girdi ve İbrahim Çallı'nın öğrencisi oldu; 1933'te beş sanatçı arkadaşıyla birlikte D Grubu'nu kurdu; o dönemde soyut resim anlayışına yöneldi; aynı zamanda çeşitli dergilerde sanat ve estetik konularında yazılar yazdı
ilgili maddeler
Çallı 4:231b
Dino 5:235a
"ELIJAH" Mendelssohn'un oratoryosu
ilgili madde Mendelssohn 12:146a
ELİK *ya da* **Kır keçi**
madde başlığı Elik 6:128b, görsel
ilgili madde Alp Dağları 1:181b
ELİM SENDE çocuk oyunu
ilgili madde Çocuk oyunları 5:35a
ELIOT, GEORGE asıl adı **Mary Anne Evans** İngiliz kadın yazar, 1819-80
madde başlığı Eliot 6:129b, görsel
ilgili maddeler
İngiliz edebiyatı 9:25a
Takma ad 16:305a
ELIOT, T. S. tam adı **Thomas Stearns Eliot** ABD asıllı İngiliz yazar ve eleştirmen, 1888-1965
madde başlığı Eliot 6:130a, görsel
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:225a
İngiliz edebiyatı 9:26b
Sembolizm 15:116a
ELİPS iki odak noktası olan kapalı, oval biçimli eğri
ilgili maddeler
Astronomi 2:73a
Ay ve Güneş tutulması 2:240b
Güneş sistemi 7:272a
Kepler 10:178b vd.
Matematik 12:103a
ELİPTİK GÖKADA
ilgili madde Gökada 7:194b
ELİTİS, ODİSSEUS asıl adı **Odisseus Alepudelis** Yunan şair, d. 1911
madde başlığı Elitis 6:131a, görsel
ELIZABETH I İngiltere kraliçesi, 1533-1603
madde başlığı Elizabeth I 6:131b, görsel
ilgili maddeler
Armada 2:28a
Bacon 2:259b
Banyo ve hamam 3:32b
Değerli taşlar ve mücevherler 5:109b
Doğu Hint Kumpanyası 5:273b
Felipe II 6:268a
Frobisher 7:53b
İngiltere 9:42a
İrlanda Cumhuriyeti 9:76b
James 9:182a vd.
Kozmetik 11:32b
Mary 12:88a vd.
Örgü ve tığ işi 13:279a
Parfüm 13:328b
Parlamento: görsel 14:7
Reform 14:207b
Rönesans 14:290a
Shakespeare 15:163b
Simya 15:215b
Sosyal yardım hizmetleri 15:328b
Yelpaze 19:138a
ELIZABETH II İngiltere kraliçesi, d. 1926; İngiliz Uluslar Topluluğu başkanı; 1952'de, babası Kral VI. George'un yerine tahta geçti, 1953'te taç giydi
ilgili maddeler
Arma ve armacılık 2:32a
George 7:132a
ELIZABETH DÖNEMİ İngiltere'de, I. Elizabeth'in kraliçe olduğu dönem; 1558-1603
ana madde
•Elizabeth I 6:133a
ilgili maddeler
Başlık ve şapka 3:65b
Giysi 7:168a
İngiliz edebiyatı 9:21a vd.
Mobilya 12:249b
Tiyatro sanatı 17:214a
EL KUKLASI
ilgili madde Kukla 11:73a, görsel
ELLE İŞARETLEŞME
ilgili madde İşaretleşme 9:143b
"ELLERİ VAR ÖZGÜRLÜĞÜN" Rifat'ın şiir kitabı
ilgili madde Rifat 14:239b
ELLICE ADALARI *bak.* **TUVALU**
ELLINGTON, DUKE ABD'li caz bestecisi ve piyanist, 1899-1974; caz müziğine ve birçok ünlü bestecinin yetişmesine önemli katkılarda bulunmuş ve caz tarihine adını altın harflerle yazdırmış ünlü bir müzikçidir; *swing* müziği ve büyük orkestra cazını doruğa ulaştırdı; en çok tanınan parçaları *In a Sentimental Mood, Satin Doll* ve *Sophisticated Lady*'dir
ilgili madde Caz 4:138a
ELLIS ADASI ABD; New York kentinde Manhattan Battery Parkı'nın güneybatısındadır; y. öl. 11 ha; 1892-1943 arasında, ülkeye gelen göçmenler adada konaklar, işlemleri burada tamamlanırdı; 1954'e kadar da sınırdışı edilen yabancılar için kullanıldı; bugün bir müzedir
ilgili madde New York 13:69a
ELLISON, HARLAN ABD'li yazar, d. 1914
ilgili madde Bilimkurgu 3:190a
ELLISON, RALPH ABD'li yazar, d. 1914; beyazların dünyasında Siyahlar'ın yaşamını konu alan roman, deneme ve makaleleriyle tanındı
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:227a
ELLORA MAĞARALARI Hindistan'da mağara tapınaklar
ilgili maddeler
Hint sanatı 8:179a
Tapınak 17:8b
ELLSWORTH, LINCOLN ABD'li kâşif, 1880-1951; 1926'da Kuzey Kutup Bölgesi'ni, 1935'te Güney Kutup Bölgesi'ni ilk kez havadan aşmıştır
ilgili madde Antarktika 1:290b
ELMA
madde başlığı Elma 6:133a, görsel
ilgili maddeler
Meyve 12:183b, 185a
Meyvecilik 12:185b, 186b, 188a
Sirke 15:257b
•Süs elması
ELMABAŞ PATKA
ilgili madde Ördek 13:276a
ELMACIKKEMİĞİ
ilgili madde İskelet: görsel 9:87
ELMADAĞ Ankara'nın ilçesi; ilçenin güneyini Elma Dağı kaplar; Kızılırmak'ın kollarından Balaban Deresi çevresinde meyvecilik yapılır; nüf. (1990): ilçe 38.032, kasaba 19.490
ilgili madde Ankara 1:281b
ELMA DAĞI İç Anadolu Bölgesi; Ankara kentinin güneydoğusunda; kış sporları merkezi; en yüksek noktası 1.761 m
ilgili madde İç Anadolu Bölgesi 8:269a
ELMALI Antalya'nın ilçesi; ilin iç kesiminde yer alır; ilçe topraklarını Batı Toroslar'ın uzantıları engebelendirir; bu dağlar zengin ormanlarla kaplıdır; meyvecilik ve bağcılık gelişmiştir; nüf. (1990): ilçe 35.324, kasaba 12.384
ilgili madde Define 5:103a
ELMALI I İstanbul'da bent
ilgili maddeler
Bent 3:133b
İstanbul 9:116a
ELMALI II İstanbul'da, Göksu Deresi üzerinde baraj; yapımı 1955'te tamamlandı
ilgili maddeler
Baraj 3:36b, tablo
Su enerjisi 16:168b
ELMALI OVASI Akdeniz Bölgesi
ilgili madde Akdeniz Bölgesi 1:112b
ELMA PAMUKLUBİTİ
ilgili madde Yaprakbiti 19:99a
ELMAS
madde başlığı Elmas 6:134b, görsel
ilgili maddeler
Angola 1:276a
Aşındırıcı 2:105b
Botsvana 3:312a
Brezilya 3:23a
Değerli taşlar ve mücevherler 5:107a vd.

Grafit 7:225b
Güney Afrika 7:283b, görsel
Kristal 11:79b, görsel
Para 13:316a
Rhodes 14:235b
Uğur taşı 18:178a, görsel
ELMA SİRKESİ
ilgili madde Sirke 15:257b
ELMAS KESİMİ
ilgili madde Elmas 6:137a, görsel
ELMAS KUMRU
ilgili madde Güvercin ve kumru 7:309a
ELMA ŞARABI
ana madde Şarap 16:240b
ilgili madde Alkol 1:155a
EL MATKABI
ilgili maddeler
Marangozluk 12:59a, görsel
Takım tezgâhları 16:298b, görsel
ELMA YAĞI
ilgili madde Adaçayı 1:24b
ELOĞLU, METİN Türk şair ve ressam, 1927-85; 1950'lerde çeşitli edebiyat dergilerinde yayımlanan şiirlerindeki dil ustalığı ve ince mizah anlayışıyla dikkati çekti; 1960'larda İkinci Yeni akımından etkilendi; 1972'de *Dizin* (1971) adlı şiir kitabıyla Türk Dil Kurumu Şiir Ödülü'nü kazandı; başlıca yapıtları *Düdüklü Tencere* (1951), *Türkiye'nin Adresi* (1965) ve *Ayşemayşe*'dir (1968)
ilgili madde Türk edebiyatı 18:40b
ELÖVE, ALİ ULVİ Türk şair ve dilci, 1881-1975; özellikle "Dağ Başını Duman Almış" marşının söz yazarı olarak tanınır; *Çocuklarımıza Şiirler* (1959) adlı kitabında topladığı şiirleri Türk çocuk edebiyatının ilk örnekleri sayılır
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:16b
EL SALVADOR
madde başlığı El Salvador 6:138a, görsel, harita
ilgili maddeler
Honduras 8:203a
Orta Amerika 13:217b, 219b
"ELSA'NIN MECNUNU" Aragon'un şiir kitabı
ilgili madde Aragon 1:312b
"ELSA'YA ŞİİRLER" Aragon'un şiir kitabı
ilgili madde Aragon 1:312b
ELSİ YAPRAK
ilgili madde Yaprak 19:98a
EL TEZGÂHI
ana madde Dokumacılık 5:283a vd.
ilgili madde Sanayi Devrimi: görsel 15:47
EL TOPU ateşli silah
ilgili madde Ateşli silahlar: görsel 2:137
ÉLUARD, PAUL asıl adı **Eugène Grindel** Fransız şair, 1895-1952
madde başlığı Éluard 6:139b, görsel
ilgili maddeler
Aragon 1:311b
Fransız edebiyatı 7:43b
Gerçeküstücülük 7:134a
ELYAF *bak.* **LİF**
EL YAZISI
ana madde Yazı 19:124a
ELYAZMASI
madde başlığı Elyazması 6:141a, görsel
ilgili maddeler
Divan edebiyatı 5:251b
Faksimile 6:250b
İngiliz edebiyatı 9:19b
Lût Gölü Ruloları 11:292b
Minyatür 12:238b
Resim sanatı 14:224a, görsel
Rönesans: görsel 14:286
ELY KATEDRALİ İngiltere
ilgili madde Kilise ve katedral: görsel 10:258
EMANULLAH Afganistan kralı, 1892-1960; hk. d. 1919-29; ülkesini hızla batılılaştırma çabası devrilmesine yol açtı
ilgili madde Afganistan 1:42a
EMBRİYO *bak.* **EMBRİYON**
EMBRİYOLOJİ embriyon ve dölütün oluşumunu ve gelişimini inceleyen bilim dalı
EMBRİYON *ya da* **Embriyo**
madde başlığı Embriyon 6:141b, görsel
ilgili maddeler
Bebek 3:106b
Doğum 5:274a
İkiz 8:311a
Tohum 17:227b
Yumurta 19:200b vd.
EMEÇ *ya da* **Emici kök**
ilgili maddeler
Kök 11:35a
Ökseotu 13:266a
EMEKLİLİK
madde başlığı Emeklilik 6:142b
ilgili madde Yaşlılık 19:115a
EMEKLİLİK MAAŞI
ilgili madde Emeklilik 6:142b
EMEKLİ SANDIĞI Maliye ve Gümrük Bakanlığı'na bağlı genel müdürlük
ana madde Türkiye 18:73a
ilgili maddeler
Emeklilik 6:143a
Sağlık ve sağlık hizmetleri 15:10a
Sigorta 15:202b
EMERSON, LAKE AND PALMER pop müzik topluluğu
ilgili madde Pop müzik 14:122b
EMERSON, RALPH WALDO ABD'li yazar, 1803-82
madde başlığı Emerson 6:143b, görsel
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:222b
EMET Kütahya'nın ilçesi; dağlarla kaplı olan ilçe orman varlığı açısından zengindir; meyvecilik ve sebzecilik gelişmiştir; maden yatakları Türkiye ekonomisinde de önemli bir yer tutar; nüf. (1990): ilçe 38.859, kasaba 12.246
ilgili madde Bor ve boraks 3:303b
EMEVİLER ilk İslam imparatorluğunu kuran Arap hanedanı, 661-750
madde başlığı Emeviler 6:144a, harita
ilgili maddeler
Arap edebiyatı 1:315a
İslam 9:96b
EMEVİYE CAMİSİ *ya da* **Ümeyye Camisi** Şam, Suriye
ana madde Emeviler 6:146a
ilgili maddeler
Cami 4:108a
İslam sanatı 9:99a, görsel
EMİCİ BİT
ilgili madde Bit 3:230b
EMİCİ KÖK *bak.* **EMEÇ**
"EMİL" Rousseau'nun incelemesi
ilgili maddeler
Beden eğitimi 3:114b
Çocuk edebiyatı 5:12a
Rousseau 14:285b
EMİNÖNÜ İstanbul'un ilçesi; anakent içinde yer alır; İstanbul'un tarihi çekirdeğini oluşturan Byzantion• kenti bugünkü Eminönü ilçesi sınırlarındaydı; ilçede başta Süleymaniye ve Sultan Ahmed camileri ile Ayasofya olmak üzere pek çok tarihi eser vardır; turistler için ilgi çekici yerlerden biri olan Eminönü aynı zamanda yoğun bir ticaret merkezidir; nüf. 83.444 (1990)
EMİR Müslüman Ortadoğu ülkelerinde askeri komutan, vali ya da yüksek rütbeli subay; 7.-8. yüzyıllarda emirler halifeliğe bağlı illeri yönetirlerdi
EMİR BAYINDIR KÜMBETİ
ilgili madde Bitlis: görsel 3:238
EMİRDAĞ Afyonkarahisar'ın ilçesi; güneyini Emir Dağı kaplar; bu dağdan kaynaklanan akarsuların oluşturduğu düzlükler ilçenin tarım alanlarını oluşturur; nüf. (1990): ilçe 55.543, kasaba 21.144
EMİROĞLU, SELMA ilk Türk kadın karikatürcü, d. 1928
ilgili madde Türk karikatürü 18:101b
EMİR SULTAN Türk mutasavvıf, 1368-1429; Buhara'da doğdu; sonradan Anadolu'ya gelip Bursa'ya yerleşti; halk tarafından ermiş sayıldı, Osmanlı padişahlarından da büyük saygı gördü; söylenceleşmiş yaşamı üstüne birçok kitap yazıldı
EMİR SÜLEYMAN *bak.* **SÜLEYMAN ÇELEBİ**
EMK *bak.* **ELEKTROMOTOR KUVVET**
"EMMA" Austen'ın romanı
ilgili madde Austen 2:165a
"EMMAUS'TA YEMEK" Caravaggio'nun tablosu
ilgili madde Caravaggio: görsel 4:129
EMME TULUMBA
ilgili madde Pompa 14:115b, görsel
EMME ZAMANI dört zamanlı motor
ana madde İçten yanmalı motor 8:285b
EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ İçişleri Bakanlığı'na bağlı genel müdürlük
ilgili maddeler
Polis 14:108b
Trafik 17:275a
EMNİYET KEMERİ
ilgili madde Motorlu taşıtlar 12:287b
EMNİYET SUPABI
ana madde Musluk, vana ve supap 12:317a
EMPERYALİZM
madde başlığı Sömürgecilik ve emperyalizm 16:33a, tablo
"EMPERYALİZM: KAPİTALİZMİN EN YÜKSEK AŞAMASI" Lenin'in yapıtı
ilgili madde Lenin 11:231a
EMPIRE STATE BİNASI New York, ABD
ilgili madde Gökdelen 7:197a
EMPRESYONİZM *bak.* **İZLENİMCİLİK**
EMU
madde başlığı Emu 6:146b, görsel
ilgili maddeler
Avustralya 2:194b
Kuş 11:120b vd.
EMÜLSİYON *bak.* **SIVI ASILTI**
EMZİKLİ KAP
ilgili madde Çanak çömlek: Frig işçiliği: görsel 4:239
EMZİRME memelilerde, annenin yeni doğan yavrusunu sütle beslemesi; yavrular annenin meme bezlerince salgılanan ve meme başındaki küçük deliklerden sızan sütü emerler
ilgili maddeler
Balina 2:330a

Bebek 3:107b
Domuz: görsel 5:296
Gerbil: görsel 7:132
Kedi: görsel 10:139

ENCKE, JOHANN FRANZ Alman astronomi bilgini, 1791-1865; kendi adıyla anılan kuyrukluyıldızın dolanım süresini saptamıştır
ilgili madde Kuyrukluyıldız 11:148b

ENCÜMEN-İ DÂNİŞ Osmanlı Devleti'nde bilimler akademisi; Tanzimat'ın bilim alanındaki yeniliklerini düzenlemek ve açılacak üniversite için ders kitapları hazırlamak amacıyla 1851'de kuruldu; 40 asıl üyesi vardı; önemli bir etkinlik gösteremeden 1862'de dağıldı
ilgili maddeler
Abdülmecid 1:19b
Cevdet Paşa 4:165a

"ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA" İngilizce genel kültür ansiklopedisi
ilgili maddeler
Ansiklopedi 1:284b, görsel
Devedikeni 5:204a
Ticari marka :görsel 17:195

"ENCYCLOPÉDIE" 18. yy'da yayımlanmış Fransız ansiklopedisi
ilgili maddeler
Ansiklopedi 1:284b
Aydınlanma Çağı 2:228b

ENDAZE eski uzunluk birimi
ilgili madde Ölçme 13:267a

ENDEMİK HASTALIK *bak.* **YERLEŞİK HASTALIK**

ENDERUN Osmanlı sarayında iç bölüm
madde başlığı Enderun 6:147b, görsel
ilgili maddeler
Osmanlı İmparatorluğu 13:238b
Topkapı Sarayı 17:239a

ENDERUNLU FAZIL Osmanlı divan şairi, 1757-1810; Enderun'dan yetiştiği için bu adla anılır; şiirlerinde Nedim'in, Nabi'nin ve Sabit'in etkisi görülür; *Divan*'ından (1842) başka aşk serüvenlerini anlattığı *Defter-i Aşk* (1837) adlı yapıtı ünlüdür
ilgili madde Nedim 13:48a

ENDERUNLU VASIF Osmanlı divan şairi, ö. 1824; Enderun'dan yetişti; özellikle gazelleri ve şarkılarıyla tanındı; şiirlerinde Nedim'in ve Enderunlu Fazıl'ın etkisi görülür
ilgili maddeler
Nedim 13:48a
Türk edebiyatı 18:37a

ENDERUN MEKTEBİ
ana madde Enderun 6:147b vd.
ilgili madde Eğitim 6:70a

"ENDİŞE" Yılmaz Güney'in filmi
ilgili madde Türk sineması 18:138a

ENDOKART
ilgili madde Kalp 9:288a

ENDOKRİNOLOJİ iç salgı sisteminin çalışmasını ve hastalıklarını inceleyen tıp dalı
ilgili madde Tıp 17:186a
•İç salgı sistemi; Salgıbezi

ENDONEZYA *ya da* **İndonezya**
madde başlığı Endonezya 6:148b, görsel, harita
ilgili maddeler
Cakarta 4:102a vd.
Hollanda 8:200b
Nüfus 13:114a vd.
Pasifik Adaları 14:18b
Sumatra 16:180b vd.

ENDOSKOP
ilgili maddeler
Cerrahi 4:163b
Periskop 14:48b

ENDOSKOPİ tıpta, aydınlatma düzeneği olan bir çubuk ya da ucu açık ince bir boru yardımıyla vücudun içini inceleme yöntemi; genellikle lokal anestezi altında uygulanır; örn. ışıklı ve bükülgen bir boru olan gastroskop ağızdan sokulur ve mideyi incelemekte kullanılır; son yıllarda teknolojik gelişmenin ürünü olan optik lifler de endoskopide kullanılmaya başlamıştır

ENDOTERMİK TEPKİME *bak.* **ISIALAN TEPKİME**

ENDÜLJANS Katolik Kilisesi'nde, günahlardan arınmak için çekilen cezaların belirli bir sevap karşılığında bağışlanması
ilgili maddeler
Luther 11:293b
Reform 14:206b vd.

ENDÜLÜS *bak.* **ANDALUCIA**

ENDÜLÜS EMEVİLERİ Arap hanedanı, 756-1031
madde başlığı Endülüs Emevileri 6:151a, harita
ilgili maddeler
Emeviler 6:146a
Halifelik 8:7b
Magripliler 11:324b

ENDÜSTRİ *bak.* **SANAYİ**

ENEME *bak.* **BURMA**

ENERJİ
madde başlığı Enerji 6:153a
ana madde Evren 6:237a
ilgili maddeler
Beslenme 3:149a
Einstein 6:79a vd.
Fizik 6:307b
Görelilik kuramı 7:206a
Güç 7:246a
Joule 9:221b vd.
Kütle 11:182a
Mekanik 12:127a
Molekül 12:261b
Sıvı 15:189a
•Elektrik enerjisi; Gelgit enerjisi; Güç; Güneş enerjisi; Isı; Işınım; İş; Nükleer enerji; Rüzgâr enerjisi; Su enerjisi

ENERJİ BUNALIMI
ilgili madde Petrol 14:63b

ENERJİ DÖNÜŞÜMÜ enerjinin bir biçimden başka bir biçime dönüştüğü süreç; uygulamada enerjinin üretimi, denetim altına alınması, depolanması ya da kullanımı için genellikle bu yönteme baş vurulur; basit bir kaldıraca etki eden kas kuvveti, içten yanmalı motorlar, elektrik üreteçleri, radyolar ve nükleer reaktörler enerji dönüşümünün başlıca örnekleridir

ENERJİ KABUĞU
ana madde Elektron 6:117b
ilgili madde Proton 14:151a

ENERJİNİN KORUNUMU İLKESİ *ya da* **Termodinamiğin Birinci Yasası** klasik fizikte, kapalı bir sistemde etkileşim halinde bulunan cisimlerin ya da parçacıkların enerjilerinin sabit kalacağını belirten yasa; görelilik kuramının bulunmasından sonra kütle-enerji korunumu ya da toplam enerjinin korunumu olarak anılmaya başlamıştır
ilgili maddeler
Enerji 6:153b
Evren 6:237a
Isı 8:235a
Joule 9:222a

ENERJİ SANTRALI *bak.* **ELEKTRİK SANTRALI**

ENERJİ TASARRUFU
ilgili madde Isıtma ve klima 8:243b

ENEZ Edirne'nin ilçesi; güneyi ve batısı Ege Denizi, kuzeybatısı Yunanistan ile çevrilidir; ilçenin en önemli akarsuyu olan Meriç Irmağı tarıma büyük bir canlılık kazandırır; nüf. (1990): ilçe 12.700, kasaba 3.509
ilgili madde Edirne 6:43a

ENFARKTÜS *bak.* **MİYOKART ENFARKTÜSÜ**

ENFEKSİYON *bak.* **BULAŞMA**

ENFİYE genellikle buruna çekilerek kullanılan toz haline getirilmiş tütün
ilgili madde Tütün 18:151a

ENFLASYON ekonomi
madde başlığı Enflasyon 6:155a
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:217a
Ekonomi 6:92b
Para 13:315a
Türkiye 18:64a, 64b
Yüzde hesabı 19:219a

ENFORMATİK *bak.* **BİLİŞİM**

ENFRARUJ IŞIN *bak.* **KIZILÖTESİ IŞIN**

ENGELLİ KOŞU atletizm; yarışçıların bir dizi engeli aşarak koştukları pist yarışı
ilgili madde Atletizm 2:147a, görsel

ENGELLİ KOŞU at yarışı
ilgili madde At yarışı 2:159b, görsel

ENGELS, FRIEDRICH Alman düşünür, 1820-95
madde başlığı Engels 6:155b, görsel
ilgili maddeler
Kadın hakları 9:247b
Komünizm 10:312b vd.
Sosyalizm 15:325b, 326a
•"Komünist Manifesto"

ENGEREK
madde başlığı Engerek 6:157a, görsel
ilgili madde Yılan 19:166a, görsel

ENGEREKBALIĞI hemen hemen bütün okyanusların derin sularında yaşayan tropik balık; adını, gruptaki altı türde de görülen uzamış alt ve üst dişlerinden alır
ilgili maddeler
Biyolojik ışıldama: görsel 3:246
Derin deniz canlıları 5:194b

ENGEREKOTU hodangiller familyasından, anayurdu Avrupa olan biryıllık bitki; kenarları sert tüylerle kaplı yaprakları ve mavi çiçekleri vardır; kumlu toprakları sever

ENGİNAR
madde başlığı Enginar 6:157b, görsel

ENGİZİSYON
madde başlığı Engizisyon 6:158a
ana madde Cadılık 4:99b
ilgili maddeler
Jan Dark 9:184b
Mülteci 12:330b
Terörizm 17:160a

"EN GÜZEL TÜRK MASALLARI" Eflatun Cem Güney'in masal kitabı
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:17b

ENİNE DALGA
ilgili maddeler
Polarılma 14:103b
Ses: görsel 15:145

ENİS AVNİ *bak.* **AKA GÜNDÜZ**

ENKHUIZEN Hollanda

ilgili madde Hollanda: görsel 8:198
ENKİ *bak.* **EA**
ENKİDU efsanevi hayvan
ilgili madde Gılgamış Destanı 7:146a
ENLEM
madde başlığı Enlem ve boylam 6:159b, görsel
ilgili maddeler
Ekvator 6:95a vd.
Harita ve haritacılık 8:36a vd.
Hipparkhos 8:183b
İklim 8:313a vd.
Seyir 15:156b, görsel
ENLEM DAİRESİ *ya da* **Paralel**
ana madde Enlem ve boylam 6:159b, görsel
ENNIUS, QUINTUS Romalı yazar, İÖ 329-169; şiir, yergi, destan ve oyunlar yazdı; Latin edebiyatının kurucusu sayılır
ilgili madde Latince 11:213a
ENOSİS 19. yy'da Girit'in, 20. yy'da da Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesini amaçlayan siyasal hareketlerin temel sloganı; Kıbrıs konusunda *enosis*'i gerçekleştirmek için EOKA örgütü kurulmuştur
ilgili maddeler
Kıbrıs 10:203a
Yunanistan 19:210a
"ENRIQUILLO" Galván'ın tarihsel romanı
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:209b
ENSEST aralarındaki akrabalık ilişkileri nedeniyle yasalar ya da gelenekler tarafından evlenmeleri yasaklanan kişiler arasındaki cinsel ilişki; akrabalık ilişkileri ve akraba tanımı bir toplumdan öbürüne değişmekle birlikte, hemen hemen bütün toplumlarda ensest yasaklanmıştır; ama bazı toplumlarda ensest açısından kuzenler "akraba" sayılmayabilir
ilgili maddeler
Cinsellik ve eşey 4:196b
Evlilik 6:232b
ENSOR, JAMES Belçikalı ressam, 1860-1949; yapıtlarındaki garip fanteziler ve alaycı toplumsal yorumlarla tanınır; dışavurumcular ve gerçeküstücüler üzerinde belirgin etkileri olmuştur
ilgili madde Dışavurumculuk 5:211a
ENSÜLİN pankreastan salgılanan ve kandaki serbest şekerin sindiriminde görev alan hormon; eksikliği şeker hastalığına yol açar
ilgili maddeler
Banting ve Best 3:29b, 30a
Genetik mühendisliği 7:126a
İlaç 8:317b
Kimya sanayisi 10:272b
Salgıbezi 15:32a
Sibernetik 15:191a
Şeker hastalığı 16:250b, 251a vd., görsel
ENTARİ uzun erkek giysisi
ilgili madde Giysi 7:161b, 164b, 173b
ENTEBBE BASKINI 1976
ilgili madde Terörizm 17:161b
ENTEGRE DEVRE *bak.* **TÜMLEŞİK DEVRE**
ENTENTE CORDIALE İngiltere ile Fransa arasındaki sorunları çözerek çatışma ortamına son veren anlaşma, 1904 ; I. Dünya Savaşı'ndan önceki 10 yıl boyunca bu iki ülkenin Alman baskılarına karşı diplomatik işbirliğine girmesini kolaylaştırmıştır
ilgili madde Edward 6:48b
ENTERİT *bak.* **BAĞIRSAK İLTİHABI**
ENTERNASYONAL
•Birinci Enternasyonal; İkinci Enternasyonal; Üçüncü Enternasyonal
"ENTERNASYONAL" Birinci, İkinci ve Üçüncü Enternasyonal'in resmi marşı; 1871'de bestelendi
ilgili madde Ulusal marşlar 18:187b
ENTERTİP dizgi makinesi
ilgili madde Basım 3:52a
ENTOMOLOJİ zoolojinin böcekleri inceleyen dalı
ilgili madde Zooloji 19:270b
ENTONASYON *bak.* **TONLAMA**
ENUGU Nijerya
ilgili madde Nijerya 13:80b
ENVER HOCA Arnavutluk'un ilk devlet başkanı, 1908-85; Arnavutluk Komünist Partisi'nin kurulmasında rol oynadı; 1944-54 arasında başbakanlık görevini üstlendi; 1954'te partinin başına getirildi; 1958'de Yugoslavya, 1961'de de SSCB ile ilişkileri kesti ve Çin yanlısı bir tutum benimsedi; 1978'de ise Çin Arnavutluk ile bütün ekonomik ve askeri bağlarını kopardı
ilgili madde Arnavutluk 2:36b
ENVER PAŞA Osmanlı asker ve siyaset adamı, 1881-1922
madde başlığı Enver Paşa 6:160a, görsel
ilgili maddeler
Atatürk 2:117b
Birinci ve İkinci Meşrutiyet 3:213a
İttihat ve Terakki Cemiyeti 9:153a
Osmanlı İmparatorluğu 13:238a
Talat Paşa 16:313a vd.
ENZİM
madde başlığı Enzim 6:161b, görsel
ilgili maddeler
Alkol 1:154b
Bağırsak 2:265b
Biyokimya 3:241b
Deterjan 5:200b
Katalizör 10:90b
Mantarlar 12:51b
Maya 12:110b
Metabolizma 12:168b
Mide 12:205a
Protein 14:147b vd.
Sindirim 15:219a vd.
EOGYRINUS
ilgili madde Tarihöncesi yaşam 17:50a
EOKA *ya da* **Kıbrıs Mücadelesi Ulusal Örgütü**
ilgili madde Kıbrıs 10:202a
EOS Yunan mitolojisi
madde başlığı Eos 6:162b
EOSEN BÖLÜM jeolojide Üçüncü Dönem'in bölümü; günümüzden 54 milyon yıl önce başlamış ve 38 milyon yıl önce sona ermiştir; at, gergedan gibi çifttoynaklılar, geyik, sığır, koyun gibi tektoynaklılar, balina, yunus, musur gibi deniz memelileri ve yarasalar ilk kez Eosen Bölüm'de ortaya çıkmıştır; günümüzde yaşayan birçok kuş takımının fosil örneklerine de ilk kez bu zaman dilimine ait kayaçlarda rastlanır
ilgili madde Jeoloji 9:209a, 209b
EPAMİNONDAS Thebaili devlet adamı ve komutan, İÖ y. 410-362; Sparta'nın askeri üstünlüğünün kırılmasında ve Yunan devletleri arasında yeni bir güç dengesinin kurulmasında önemli rol oynadı; İÖ 371'deki Leuktra Çarpışması'nda Sparta ordusunu yenilgiye uğrattı, ama Peloponnesos Savaşı'nda öldürüldü
ilgili madde Thebai 17:173a
EPANYÖL köpek soyu *bak.* **SPANYEL**
EPE Fransız düello silahı; yaklaşık 90 cm uzunluğundadır; eskrimde kullanılan bir kılıç türü de aynı adla anılır
ilgili maddeler
Düello 5:326a
Eskrim 6:208a, görsel
Kılıç 10:207a, görsel
EPEİOS Yunan mitolojisi
ilgili madde Truva Savaşı 17:304b
EPHESOS *bak.* **EFES**
EPİDAUROS TİYATROSU Yunanistan
ilgili maddeler
Sofokles: görsel 15:299
Tiyatro 17:208a
EPİDEMİYOLOJİ tıbbın, hastalıkların insan topluluklarındaki dağılımıyla ilgilenen dalı; halk sağlığının iyileştirilmesi amacıyla sağlık hizmetlerinin planlanması ve hastalık nedenlerinin araştırılmasıyla uğraşır
ana madde Salgın hastalıklar 15:33b
ilgili madde Hastalık 8:41b
EPİDERMA *bak.* **ÜSTDERİ**
EPİDOT mineral
ilgili madde Mermer 12:160a
EPİFİT bir desteğe gerek duyduğu için başka bitkilerin üstünde büyüyen, ama besinini havadan ve yağmurdan sağlayan bitki; yosunların ve ananasgillerin bazı türleri ile orkideler bu gruptandır; özellikle yağmur ormanlarında epifit bitkilere çok sık rastlanır
ilgili maddeler
Eğreltiotu 6:74a
Kibritotu 10:252a
Tropik bölgeler 17:298a vd.
•Ananasgiller
EPİFİZ anatomi
ilgili madde Kemikler, eklemler ve bağlar 10:163a
EPİFİZ BEZİ omurgalılarda bulunan iç salgıbezi; işlevi henüz tam olarak bilinmiyor; bazı basit yapılı omurgalılarda duyu organı olarak görev yapar;iç salgıbezi olarak bilinen tek işlevi, melanin adlı pigmentin bazı pigment hücrelerinde yoğunlaşmasını sağlamaktır
ana madde Salgıbezi 15:31b
EPİGLOT *bak.* **GIRTLAK KAPAĞI**
EPİGRAM
madde başlığı Epigram 6:163a
ilgili madde Latince 11:214b
EPİKMAN, REFİK Türk ressam, 1902-74; soyut resimleriyle tanınır; 1960'larda geometrik-soyut sanat anlayışı doğrultusunda duygulu ve yumuşak renklerle lirik bir anlatımın egemen olduğu resimler yaptı; çeşitli sanat kitapları yazdı
ilgili madde Çallı 4:231b
EPİK ŞİİR
ana madde Şiir sanatı 16:272b
ilgili madde Latince 11:213a
EPİK TİYATRO Brecht'in, geleneksel ve dramatik tiyatro anlayışına karşı geliştirdiği tiyatro biçimi ve anlayışı; kaderci dünya görüşünün bir parçası olan geleneksel tiyatro anlayışının tersine toplum karşısında toplumu değiştirebilme düşüncesine dayanır; izleyicinin olaylara yansız ve eleştirel bir gözle bakmasını sağlamak amacıyla

"yabancılaştırma" etmeninden yararlanılır
ilgili maddeler
Brecht 4:19a
Taner 16:318a

EPİKUROS Eski Yunanlı filozof, İÖ 341-270
madde başlığı Epikuros 6:163b
ilgili madde Maddecilik 11:312b

EPİKUROSÇULUK dünyadan zevk almaya çalışıp her türlü acıdan kaçınmayı öneren felsefi görüş; adını Eski Yunanlı filozof Epikuros'tan almıştır
ana madde Epikuros 6:163b
ilgili madde Eski Yunan 6:207a

EPİLEPSİ *bak.* **SARA**

EPİNEFRİN *bak.* **ADRENALİN**

EPİNET klavyeli çalgı; 17. ve 18. yy'larda kullanılan, klavyeli ve genellikle kuyruklu, klavsene benzeyen bir çalgıdır; bu sözcük günümüzde duvar piyanolarının kısa boylu türleri için kullanılır
ilgili maddeler
Klavsen 10:285a, görsel
Müzik 13:18a

EPİR Yunanistan'ın kuzeybatısı ile Arnavutluk'un güneyini kapsayan tarihsel bölge; büyük bölümü kıyıya paralel uzanan kireçtaşı sırtlarından oluşmuştur; uzun yıllar Eski Yunan sınırları içinde bağımsız bir krallık olarak varlığını korudu; İÖ 167'de Romalılar'ın eline geçti; 1430'da Osmanlı yönetimine girdi; II . Dünya Savaşı'ndan sonra Arnavutluk ve Yunanistan arasında paylaşıldı
ilgili maddeler
Pyrrhos 14:168a
Yunanistan 19:209b

EPİSİKL astronomi *bak.* **İLMEK**

EPİTEL DOKU yabancı maddelerle karşı karşıya kalan yüzeyleri kaplayacak biçimde kesintisiz bir örtü oluşturan doku
ilgili maddeler
Vücut 19:38a
Yara 19:100b

EPİZOT müzik
ilgili madde Sonat 15:324a

EPOKSİ REÇİNE
ilgili maddeler
Lif 11:253a
Meslek hastalıkları 12:164b
Plastikler 14:97b
Yapıştırıcı 19:95b

EPSOM TUZU *bak.* **İNGİLİZ TUZU**

EPSTEIN, JEAN Fransız film yönetmeni ve deneme yazarı, 1897-1953; sessiz ve sesli film dönemlerinde önemli filmler yaptı; *öncü sinema*'nın en önemli temsilcilerindendir; sinema estetiği üzerine çeşitli kitaplar yazdı; başlıca filmleri *Afiş* (1924), *Üç Yüzlü Ayna* (1927) ve *Usher Malikânesi'nin Çöküşü* 'dür (1928)
ilgili madde Buñuel 4:60b

EPSTEIN, SIR JACOB İngiliz heykeltıraş, 1880-1959
madde başlığı Epstein 6:164a, görsel
ilgili madde Heykel 8:145b

ER rütbesiz asker
ilgili madde Askerlik 2:64a

ERASMUS, DESIDERIUS Hollandalı düşünür, y. 1466-1536
madde başlığı Erasmus 6:164b, görsel
ilgili maddeler
Holbein 8:196a
Hümanizm 8:225a
Rönesans 14:289b, görsel

ERATO Yunan mitolojisindeki dokuz Musa'dan biri; aşk şiirlerinin esin perisi
ilgili madde Musalar 12:316a

ERATOSTHENES Eski yunanlı bilgin, İÖ y. 276- y. 194; ilk kez Dünya'nın çevresini ölçmüş, astronomi, coğrafya ve matematik alanında yapıtlar vermiştir
ilgili madde Dünya 6:7b

ERAY, NAZLI Türk kadın yazar, d. 1945; öykü ve ve romanları yaşananlar ile tasarlananın iç içe örüldüğü zengin bir düş dünyasını yansıtır; öykü kitapları arasında *Ah Bayım Ah* (1976), *Geceyi Tanıdım* (1979), *Yoldan Geçen Öyküler* (1987), romanları arasında da *Pasifik Günleri* (1981) ve *Orphée* (1983) sayılabilir

ERAYBAR, DEĞER Türk voleybolcu, d. 1936; 100 kez milli olmuş ilk Türk voleybolcusudur; 1956-67 arasında milli takımda oynadı; Avrupa'nın en iyi voleybolcuları arasına girdi; sporu bıraktan sonra kız ve erkek milli takımlarını çalıştırdı

ERBAA Tokat'ın ilçesi; topraklarının büyük bölümü Kelkit Irmağı'nın yığdığı alüvyonlarla oluşmuş Erbaa Ovası'yla kaplıdır; ilçe merkezi Erbaa kasabası 1939-43 arasında yaşanan üç depremde çok büyük zarar gördü; kasaba halkı 1944'te daha güneydeki sağlam zeminli bir bölgede kurulan yeni yerleşim yerine taşındı; nüf. (1990): ilçe 99.596, kasaba 33.554
ilgili madde Tokat 17:230a

ERBAKAN, NECMETTİN Türk siyaset adamı, d. 1926; dinsel-muhafazakâr eğilimli bir siyasetçi olarak tanındı; 1970'te Milli Nizam Partisi'ni kurdu; bu partinin kapatılması üzerine kurulan Milli Selamet Partisi'nin genel başkanlığına getirildi; 1974-77 arasındaki koalisyon hükümetlerinde görev aldı; 12 Eylül 1980'den sonra tutuklanarak yargılandı ve aklandı; 1987'de Refah Partisi genel başkanı oldu
ilgili madde Türkiye 18:95a

ERBEZİ *ya da* **Testis** hayvanlarda sperma üreten erkek üreme organı; insanda kamışın arkasında, erbezi torbasının içinde yer alan ve oval biçimli bir çift organ olan erbezleri, androjen adı verilen erkeklik hormonlarını da üretir
ilgili maddeler
Balık 2:311a
Cinsellik ve eşey 4:195a vd.
Hormonlar 8:207b
Salgıbezi 15:32a
Üreme 18:284a, görsel

ERBİL Irak'ta kent, nüf. 333.903 (1985 tah.)
ilgili madde Irak: görsel 8:230

ERBİL, DEVRİM Türk ressam, d.1937; İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'nde Bedri Rahmi Eyuboğlu'nun öğrencisi oldu; soyut anlayışı yansıtan kent manzaralarında çizgiye ağırlık verdi; yurtiçinde ve yurtdışında çeşitli ödüller kazandı; başlıca yapıtları *Anadolu İzlenimleri* (1977), *Kuşlar III* (1979) ve *Titreşim*'dir (1983)

ERBİL, LEYLA Türk kadın yazar, d. 1931; Varoluşçuluk akımının etkisindeki ilk öykülerinden sonra toplumun yaşama biçimini ve değer yargılarını eleştiren öyküler yazdı; başlıca öykü kitapları *Gecede* (1968), *Tuhaf Bir Kadın* (1971) ve *Eski Sevgili*'dir (1977); ayrıca *Karanlığın Günü* (1985) ve *Mektup Aşkları* (1989) adlı romanlarıyla da dikkati çekti

ERBİYUM lantanitler• dizisinden kimyasal element; simgesi Er, atom numarası 68, bağıl atom kütlesi 167,26; 1843'te keşfedildi ve önceleri İsveç'teki Ytterby kentinin adından esinlenerek terbiya diye adlandırıldı; gümüş beyazlığında, yumuşak bir metaldir; pembe renkli bileşikler verir

ERBOĞA güney gökkürede takımyıldız; Latince adı *Centaurus*; pek çok parlak yıldızı içerir; bunlardan Alfa Erboğa ya da Rigel Kentarus, gökyüzünün en parlak yıldızları arasında üçüncü sırayı alan bir üçlü yıldızdır; bu üçlünün en sönük bileşeni olan *Proxima Centauri* ya da Proksima Erboğa ise bilinen bütün yıldızlar içinde Güneş sistemine en yakın olanıdır

ERBOĞA A gökyüzünün güney yarıküresinde gökada
ilgili madde Gökada: görsel 7:194

ERBOĞA KÜMESİ
ilgili madde Evren: görsel 6:235

ERBULAK, ALTAN Türk karikatürcü ve tiyatro oyuncusu, 1929-88; resim öğrenimi gördü; birçok dergi ve gazetede karikatür çizdi; Cafer ile Hürmüz tipini yarattı; 1957'den başlayarak profesyonel tiyatro oyunculuğu ve yönetmenliği yaptı
ilgili maddeler
Türk karikatürü 18:102b
Türk tiyatrosu 18:148a

ERCİYAS DAĞI *ya da* **Erciyeş Dağı** İç Anadolu
madde başlığı Erciyas Dağı 6:165a, görsel

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ Kayseri
ilgili madde Üniversite ve yüksekokullar: tablo 18:269

ERCİYEŞ DAĞI *bak.* **ERCİYAS DAĞI**

ERÇEK GÖLÜ Doğu Anadolu Bölgesi; Van Gölü'nün doğusunda lavların yığılmasıyla oluşmuş bir set gölüdür
ilgili madde Van 18:291b

ERDEK Balıkesir'in ilçesi; Kapıdağ Yarımadası'nda yer alır; kıyılarını kaplayan doğal kumsalları ve İstanbul'a yakınlığı nedeniyle önemli turizm merkezlerinden biri olmuştur; ilçede balıkçılık da gelişmiştir; nüf. (1990): ilçe 26.547, kasaba 13.246
ilgili madde Balıkesir 2:327a

ERDEK KÖRFEZİ Marmara Bölgesi
ilgili madde Balıkesir 2:323b

ERDEL Transilvanya'nın Osmanlılar dönemindeki adı
ilgili maddeler
Kanuni Sultan Süleyman 10:8b
Karlofça Antlaşması 10:71a
Köprülü Ailesi 11:61a
Osmanlı İmparatorluğu 13:242a
Sokullu Mehmed Paşa 15:307a vd.
•Transilvanya

ERDEMLİ İçel'in ilçesi; Akdeniz kıyısında yer alır; turfanda sebze ve turunçgil üretimi gelişmiştir; antik Neapolis ve Korykos kentlerinin kalıntıları ilçe sınırları içindedir; nüf. (1990): ilçe 100.563, kasaba 30.042

ERDİŞİ *ya da* **Hermafrodit**
madde başlığı Erdişi 6:166a
ilgili maddeler
Karaağaç 10:21b
Salyangoz 15:34a
Solucan 15:314a
Tenya 17:150a

Üreme 18:282a

ERDOK, NEŞE Türk kadın ressam, d. 1940; çocukları, satıcıları, hastaları ve büyük kentlerde çalışan işçilerin yaşamını konu alan büyük boyutlu resimler yaptı; yurtiçinde çeşitli ödüller kazandı

ERDURAN, AYLA Türk kadın keman sanatçısı, d. 1936; özellikle üstün yorum gücüyle tanınır; Paris Konservatuvarı'nda ve ABD'de Juilliard Müzik Okulu'nda öğrenim gördü; dünyaca ünlü keman sanatçılarıyla çalıştı; uluslararası yarışmalarda çeşitli ödüller kazandı; 1973'te devlet sanatçısı seçildi; çalışmalarını İsviçre'de sürdürmektedir

ilgili madde Keman ailesi 10:159b

ERDURAN, REFİK Türk gazeteci ve oyun yazarı, d. 1928

ilgili madde Türk tiyatrosu 18:150a

EREBUS YANARDAĞI Ross Adası, Antarktika; 1839'da keşfedildi; yüksekliği 4.000 m

ilgili maddeler
Antarktika 1:290b
Yanardağ: tablo 19:84

EREĞLİ Konya'nın ilçesi; ekonomik açıdan ilin en gelişmiş ilçelerinden biridir; Ereğli Ovası'nda tarım ve bağcılık gelişmiştir; Ereğli kasabası yakınlarında bulunan ve bir elinde buğday, bir elinde üzüm tutan Hitit bereket tanrısını betimleyen İvriz Kaya Kabartması yörede buğday ve üzüm üretiminin çok eskiye dayandığını göstermektedir; nüf. (1990): ilçe 116.847, kent 74.283

EREĞLİ, Zonguldak'ın ilçesi; Türkiye'nin en önemli ağır sanayi bölgelerinden biridir; ilçede 1848'den bu yana taşkömürü çıkarılır; Ereğli Demir-Çelik İşletmeleri Ereğli kenti yakınında kurulmuştur; 1960'larda ağır sanayinin kurulmasıyla çevre illerden kente yoğun bir göç olmuş ve nüfus hızla artmıştır; bu süreç içinde demir-çelik sanayisine dayalı yan sanayiler ortaya çıkmıştır

ilgili madde Zonguldak 19:263b, 265a

EREĞLİ DEMİR-ÇELİK İŞLETMELERİ Zonguldak

ilgili maddeler
Karadeniz Bölgesi 10:31b
Türkiye: görsel 18:63
Zonguldak 19:266a

EREKHTHEİON TAPINAĞI Atina, Yunanistan; Atina Akropolü'ndeki en önemli iki yapıdan biridir; tanrıça Athena adına yapıldı; İÖ 407'de tamamlandı; güney cephesindeki saçaklığı taşıyan ve *karyatit* adı verilen mermer kadın heykelleriyle ünlüdür

ilgili madde Akropol 1:120b, görsel

ERENUS, BİLGESU Türk kadın oyun yazarı, d. 1943

ilgili madde Türk tiyatrosu 18:148b

ERETNA BEYLİĞİ Orta Anadolu'da kurulmuş beylik, 1343-81

ilgili maddeler
Anadolu beylikleri 1:247a
Kadı Burhaneddin 9:246a

ERETRİA Yunanistan'da, Eğriboz Adası'nda eskiçağ kenti; 1890-95 ve 1900'deki kazılarda tiyatro ve tapınaklar ortaya çıkarıldı

ilgili maddeler
Darius 5:90a
Eski Yunan 6:205a
Maraton Savaşı 12:60a

ERFELEK Sinop'un ilçesi; topraklarının büyük bölümünü Küre Dağları kaplar; şekerpancarı, buğday, meyve ve az miktarda üstün nitelikli keten yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 19.288, kasaba 4.262

ERG CGS sisteminde iş ya da enerji birimi

ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:78

ERGANİ Diyarbakır'ın ilçesi; Dicle havzasında yer alır; geçim kaynağı tarım, madencilik, taşımacılık ve ticarettir; nüf. (1990): ilçe 78.603, kasaba 37.365

ilgili madde Diyarbakır 5:254b

ERGANİ BAKIR İŞLETMESİ Elazığ'ın Maden ilçesinde Etibank'a bağlı işletme; İÖ 2000'den bu yana aralıklarla kullanılan Ergani bakır yatakları, Osmanlılar tarafından 1850'de işletilmeye başlandı; Cumhuriyet döneminde, 1939'da Etibank'a bağlandı; birçok yeni tesis eklenerek cevher işleme kapasitesi artırıldı; cevher rezervleri azalmaktadır

ERGENE IRMAĞI Marmara Bölgesi; Trakya'da, bütün çığırı Türkiye sınırları içinde kalan akarsuların en büyüğü; Istranca Dağları'nın güneydoğu uzantılarından doğar, İpsala yakınlarında Meriç Irmağı ile birleşir; uzunluğu 281 km

ilgili maddeler
Kırklareli 10:219a
Tekirdağ 17:112a

ERGENEKON DESTANI Göktürk destanı

madde başlığı Ergenekon Destanı 6:167a

ilgili madde Destan 5:199a

ERGENLİK

madde başlığı Ergenlik çağı 6:168a, görsel

ilgili maddeler
Cinsellik ve eşey 4:195b
Çocukluk çağı 5:25b
Deri 5:190b
Ergenlik sivilcesi 6:170a
Salgıbezi 15:31b

ERGENLİK SİVİLCESİ *ya da* **Akne**

madde başlığı Ergenlik sivilcesi 6:170a

ilgili maddeler
Cinsellik ve eşey 4:195b
Deri 5:190b

•Sivilce

ERGONOMİ eşya ve mekân tasarımında, insanların bedensel ve ruhsal özellikleriyle eğilimlerinin göz önüne alınması

ERGÖR, BOZKURT Türk dağcı, d. 1927

ilgili madde Dağcılık 5:58a

ERGUN, SADEDDİN NÜZHET Türk yazar ve edebiyat tarihçisi, 1901-46; 1926'dan başlayarak divan, halk ve tasavvuf edebiyatı üzerinde birçok araştırma yayımladı, antolojiler hazırladı; en önemli yapıtı *Türk Şairleri* (1936-46) adlı yarım kalmış dört ciltlik ansiklopedisidir

ilgili maddeler
Baki 2:290b
Karacaoğlan 10:25a

ERGUVAN

madde başlığı Erguvan 6:170b, görsel

ERHAT, AZRA Türk kadın yazar, 1915-82; deneme, inceleme ve çevirileriyle hümanizmi savundu; Anadolu'daki eski uygarlıkların bir bütün olarak benimsenmesi ve Anadolu'da doğmuş kültür değerlerinin çağdaş kültüre temel olması gerektiğini ileri sürdü; *İlyada* ve *Odysseia* gibi önemli yapıtları Türkçe'ye çevirdi; mitoloji alanında çalışmalar yaptı; hümanizm anlayışını *İşte İnsan* (1969) adlı kitapta açıkladı

ilgili maddeler
Apollon 1:306a
Bodrum 3:262b
Çocuk edebiyatı 5:21a

ERICSSON, JOHN İsveçli mühendis, 1803-89; döner taret sisteminin başarıyla uygulandığı ilk zırhlı gemi olan *Monitor*'un tasarımcısı ve yapımcısıdır

ilgili madde Gemi motoru 7:110b

ERİDU Irak'ta eskiçağ kenti; bilinen en eski Sümer kenti ve Babil'in güneyindeki en önemli tarihöncesi kentsel yerleşmelerden biridir; İÖ y. 5. binyılda kuruldu; İÖ y. 600'e kadar oturulan bir yerleşmeydi; 1946-49 arasında kazılar yapıldı

ERIE GÖLÜ Kuzey Amerika'nın beş büyük gölünden dördüncüsü; Kanada ile ABD arasındaki sınırın bir bölümü gölden geçer; y. öl. 25.666 km²; adını bir Yerli kabilesinden alır; yoğun su kirliliği görülür; çevresindeki kentlerde ekonomik etkinlik suyolu taşımacılığına dayanır

ilgili maddeler
Büyük Gölller Yöresi 4:84a vd., harita
Çağlayan 4:223a
Niagara Çavlanı 13:71b

ERIE KANALI New York eyaleti, ABD; Büyük Gölleri New York kentine bağlayan tarihsel suyolu; ilk kez 1825'te ulaşıma açıldı

ilgili madde Amerika Birleşik Devletleri 1:211a

ERİHA *bak.* **CERİKO**

ERİ İPEĞİ

ilgili madde İpek 9:64a

ERİK

madde başlığı Erik 6:171a, görsel

ilgili madde Meyve 12:184b

ERİK (KIZIL) *bak.* **KIZIL ERİK**

ERİKSİ MEYVE yumuşak ve etli bir dış bölümün sert bir çekirdeği örttüğü meyve tipi

ilgili madde Meyve 12:184b, görsel

•Badem; Ceviz; Erik; Hindistancevizi; Kayısı; Kızılcık; Kiraz; Şeftali

ERİM, KENAN Türk arkeolog, 1929-90; Afrodisias kentinde yaptığı kazılarla tanındı; uzun yıllar ABD üniversitelerinde öğretim üyeliği yaptı; 1961-90 arasında kazılarıyla az bilinen Karya yöresi tarihininin aydınlatılmasına katkıda bulundu

ilgili madde Arkeoloji 2:26b

ERİM, NİHAT Türk siyaset adamı, 1912-80; hukuk öğrenimini gördü; Ankara Hukuk Fakültesi'nde profesörlük yaptı; 1946'da CHP'den siyasete atıldı; 12 Mart 1971 muhtırasından sonra başbakanlığa getirildi; kurduğu iki hükümet de başarısızlığa uğrayınca 1972'de siyasetten çekildi; bir suikast sonucu öldürüldü

ilgili madde Türkiye 18:91a, görsel

ERİME

madde başlığı Donma ve erime 5:299b

ilgili maddeler
Isı 8:237a
Katı 10:93b vd.
Madde 11:310b

ERİME NOKTASI katı bir maddenin erimeye başladığı sıcaklık; madde bütünüyle eriyinceye kadar sıcaklık artışı olmaz; bu noktadan sonra verilen ısı, maddenin ısın-

masını sağlar
ilgili maddeler
Donma ve erime 5:299b vd.
Gümüş 7:256a
Isı 8:236b, 237a
Katı 10:93b
Metal 12:169a
Platin 14:98b
Su 16:148b
•Donma noktası

ERİMEZ, DİNÇER Türk ressam, d. 1932; İslam geleneğinin ve Türk kültürünün öğelerini temel aldığı yapıtlarıyla tanınır; minyatür üslubundan, çocuk resimlerinden ve halk sanatlarından esinlendi; 1980'lerde Atatürk resimleriyle dikkati çekti; yapıtları birçok ödül kazandı

ERİNÇ, SIRRI Türk coğrafyacı, d. 1918; İstanbul Üniversitesi'nde fiziksel coğrafya profesörlüğü yaptı; jeomorfoloji ve iklimbilim alanlarındaki çalışmalarıyla tanınır

ERİŞTE hamurun ince ince kesilerek kurutulmasıyla elde edilen bir tür makarna
ilgili madde Aşçılık 2:97a, görsel

ERİTİCİ
ilgili maddeler
Kaynak 10:123a
Lehimleme 11:224b
Taşocağı 17:81b

ERİTME
ilgili maddeler
Demir ve çelik 5:125b
Kalay 9:275a

ERİTME FIRINI demir cevherinden demir elde etmekte kullanılan sanayi fırını; genellikle çelikten üretilir ve içi ateş tuğlasıyla kaplanır; yakıt olarak kokkömürü kullanılır ve yanma, basınçlı havayla hızlandırılır
ilgili maddeler
Demir ve çelik 5:125b
Kireç ve kireçtaşı 10:277b

ERİTRE Etiyopya'nın kuzeyinde il; y.öl. 117.400 km²; Etiyopya Yaylası'nın kuzey uzantısını oluşturur; iklim koşulları çeşitlilik gösterir ve değişkendir; çeşitli etnik ve dinsel gruplar bulunur; geçmişte Osmanlı, İtalyan ve İngiliz yönetimi altında kalan bölge, 1962'de bir il olarak Etiyopya'ya bağlandı; bağımsız bir devlet kurmak için gerilla savaşı yürüten güçlü bir milliyetçi hareket vardır
ana madde Etiyopya 6:217b
ilgili maddeler
İkinci Dünya Savaşı 8:299a vd.
Kıtlık ve açlık 10:234a

ERİTROMİSİN *Streptomyces* cinsinden bakterilerin ürettiği antibiyotik; bakteri kökenli hastalıkların tedavisinde kullanılır
ilgili madde Antibiyotikler 1:292b

ERİTROSİT *bak.* **ALYUVAR**

ERİVAN Ermenistan SSC'nin başkenti ve sanayi merkezi; nüf. 1.199.000 (1989)
ilgili madde Ermenistan 6:172a

ERKAL, GENCO Türk tiyatro yönetmeni ve oyuncusu, d. 1938
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:148a

ERKAN, YAŞAR Türk güreşçi, 1912-86; olimpiyatlarda altın madalya kazanan ilk Türk güreşçi; üç kez de Balkan birinciliği vardır
ilgili maddeler
Güreş 7:304a
Olimpiyat Oyunları 13:148b

ERKAN-I HARBİYE MEKTEBİ *bak.* **HARP AKADEMİSİ**

ERKEK
ilgili maddeler
Atletizm 2:146b, 147a
Ayakkabı ve ayakkabıcılık 2:217a
Cinsellik ve eşey 4:193a
Emeklilik 6:142b
Giysi 7:161b
Kozmetik 11:31a
Masonluk 12:92a
Üreme 18:281b, 284a
•İnsan

ERKEK EĞRELTİ daha çok Avrupa'da yetişen eğrelti türü; büyük ve parçalı yapraklarının altında koruyucu bir kılıfla örtülü spor kümeleri vardır; yüksekliği 150 cm'ye ulaşır
ilgili madde Eğreltiotu 6:76a

ERKEKORGAN çiçeğin erkek üreme organı; genellikle dişiorganın çevresinde yer alan erkekorganların her biri, ipçik ve çiçektozlarını üreten başçık bölümlerinden oluşur
ilgili maddeler
Bitki 3:235a
Çiçek 4:294b, görsel
Erdişi 6:167a
Tozlaşma 17:264b vd.
Üreme 18:282a, görsel

ERKEN DOĞUM gebeliğin 37. haftasından önce gerçekleşen doğum; annenin sağlık durumunun iyi olmaması, yetersiz beslenmesi ya da çoğul gebelik erken doğuma yol açabilir; erken doğan (prematüre) bebeklerin, solunum güçlüğü gibi sorunlardan ve mikroplardan korunabilmesi için özel bakım gerekir
ana madde Doğum 5:275b

ERKİN, ULVİ CEMAL Türk besteci, 1906-72
ana madde Türk Beşleri 18:26b, görsel

ERKMEN, BÜLENT Türk grafik sanatçısı, d. 1947; İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Dekoratif Sanatlar Bölümü'nde öğrenim gördü; sonraları grafik sanatların her dalında yapıtlar verdi; yurtiçinde ve yurtdışında çeşitli ödüller kazandı; 10. Avrupa ve Akdeniz Okçuluk Şampiyonası afişi 1986'da, dünyanın basılmış en iyi 50 afişinin yer aldığı sergiye seçildi
ilgili madde Grafik sanatlar 7:224b, görsel

ERKSAN, METİN Türk film yönetmeni, d. 1929; kendine özgü sinema dili ve üslubuyla tanınmıştır; sinemaya başladığı ilk yıllarda toplumsal gerçekçi filmlerle dikkati çekti; sonraları kişisel bir sinema dili yaratmaya yöneldi; 1963'te çektiği *Susuz Yaz* filmiyle 1964 Berlin Film Şenliği'nde büyük ödülü kazandı
ilgili madde Türk sineması 18:134b, 136a vd.

ERMENEK Karaman'ın ilçesi; Taşeli Yaylası'nda yer alır; en önemli akarsuyu Ermenek Çayı'dır; ilçe merkezi Ermenek kasabasında Karamanoğulları döneminden kalma pek çok tarihi yapı vardır; bunların en önemlileri Ermenek Ulucamisi ve Tol Medrese'dir; nüf. (1990): ilçe 34.443, kasaba 12.592
ilgili madde Karaman 10:40b, 41b, 42a

ERMENİ ALFABESİ
ilgili maddeler
Alfabe 1:147b
Ermenistan 6:172b

ERMENİCE Hint-Avrupa dil ailesinin batı öbeğine bağlı dil; Ermenistan SSC'de, ABD'de, Türkiye'de ve başka yerlerde yaşayan Ermeniler'in anadilidir; Ermeni alfabesi 5. yy başlarında Aziz Mesrop tarafından geliştirilmiştir
ilgili madde Avrupa dilleri 2:185b

ERMENİLER tarihsel olarak Anadolu'nun çeşitli yörelerinde ve bugünkü Ermenistan SSC'nin kapsadığı bölgelerde yaşayan halk
ilgili maddeler
Adana 1:28a
Azerbaycan 2:243a
Baku 2:294b
Elazığ 6:98b
İzmir 9:175b
Kars 10:74a, 75a
Muş 12:322a vd.
Sivas 15:262a
Talat Paşa 16:314a
Van 18:293a

ERMENİSTAN Asya'da tarihi bölge
madde başlığı Ermenistan 6:172a

ERMENİSTAN SOVYET SOSYALİST CUMHURİYETİ SSCB'nin en küçük cumhuriyeti; başkenti Erivan
ana madde Ermenistan 6:172a
ilgili madde Atatürk 2:122b

ERMİN gelincikgiller familyasından gelincik ve kakım gibi hayvanların beyaz, yumuşak ve bol tüylü kışlık kürkü
ilgili maddeler
Gelincik 7:106a
Kakım 9:268b
Kürk ve kürkçülük 11:178a

ERMİTAJ MÜZESİ Leningrad, SSCB
ilgili maddeler
Katerina 10:93a
Müzeler ve sanat galerileri 13:15a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği: görsel 16:18

ERNST, MAX Alman ressam ve heykelci, 1891-1976; önceleri Dadacılık akımına katıldı; Paris'e yerleştikten (1922) sonra Gerçeküstücülük akımının kurucuları arasında yer aldı; sanatta akıldışını savundu; 1934'ten sonra heykele gittikçe daha çok ağırlık verdi; resimde olduğu gibi heykelde de doğaçlama teknikleri kullandı; 1950 sonrasında giderek daha soyut ve lirik yapıtlar gerçekleştirdi
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:165a
Gerçeküstücülük 7:134a
Miro 12:242a

EROĞLU, MEHMET Türk romancı, d. 1948
ilgili madde Türk edebiyatı 18:41a

"EROICA" Beethoven'in senfonisi
ilgili madde Senfoni 15:126b

EROİN bağımlılık yaratan morfin türevi; beyaz, kristal yapısında acı bir tozdur; burna çekilerek, deri altına ya da damara şırınga edilerek ve çiğnenerek kullanılır; eskiden öksürüğü kesmek için tıpta yatıştırıcı olarak kullanılırdı; yan etkilerinin çokluğu nedeniyle birçok ülkede ilaç olarak bile kullanımı yasaklanmıştır
ilgili maddeler
Alkaloit 1:154a
Haşhaş 8:49b
İlaç bağımlılığı 8:319b, 320b, 321a

EROL, TÜRAN Türk ressam, d. 1927; 1960'larda ortaya çıkan yöresellik anlayışının ilk temsilcilerindendir; İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'nde Bedri Rahmi Eyuboğlu'nun öğrencisi oldu; 1961'de Devlet Resim ve Heykel Sergisi'nde ikincilik, 1968'de *Yamaç* adlı resmiyle birincilik ödülü kazandı; yapıtlarında renkçi ve duygulu bir anlatım egemendir

EROS Yunan mitolojisi
madde başlığı Eros ile Psykhe 6:173a
ilgili maddeler
Afrodit 1:60b
Mars 12:77a

EROS küçük gezegen
ilgili madde Küçük gezegen 11:170a

EROZAN, CELAL SAHİR Türk şair, 1883-1935; Servet-i Fünun edebiyatının tanınmış şairlerindendir; yoğun biçimde aşk ve kadın temalarını işledi; II. Meşrutiyet döneminde önce Fecr-i Âti topluluğuna katıldı, sonra da Milli Edebiyat akımına bağlandı; aruzu bırakıp heceyle yazdı, dilini yalınlaştırdı; *Beyaz Gölgeler* (1909), *Buhran* (1909) başlıca şiir kitaplarıdır
ilgili maddeler
Edebiyat-ı Cedide 6:41b
Servet-i Fünun: görsel 15:139
Sone 15:324b
Tanpınar 16:322b

EROZYON *bak.* **AŞINMA**

ERSİN, NURETTİN Türk asker, d. 1918; Milli Güvenlik Konseyi üyesi
ilgili madde Türkiye 18:93b

ERSOY, ALİ ULVİ *bak.* **ALİ ULVİ**

ERSOY, MEHMET AKİF Türk şair, 1873-1936
madde başlığı Ersoy 6:173b, görsel
ilgili maddeler
Aruz 2:50b
İslamcılık 9:97b
Söz sanatları 16:43b vd.
Tevfik Fikret 17:168a
Ulusal Marşlar 18:187b

ERSUYU *ya da* **Atmık** erkeğin üreme organları tarafından salgılanan ve sperma hücreleri ile bu hücrelerin canlı kalmasını sağlayan ersuyu plazmasını içeren, sarımsı beyaz, bulanık, koyu kıvamlı sıvı
ilgili madde Üreme 18:283b, 284a

ERŞAD, HÜSEYİN MUHAMMED Bangladeş devlet başkanı, d. 1930
ilgili madde Bangladeş 3:23a

ERTEL, MENGÜ Türk grafik sanatçısı ve sahne tasarımcısı, d. 1931; 1969'da tiyatro afişlerine ağırlık verdi ve ilk kişisel afiş sergisini açtı; 1974'te Uluslararası Cannes Sinema Afişleri Sergisi'nde ödül aldı; 1975'te Paris Uluslararası Sinema Afişleri Sergisi Büyük Ödülü'nü kazandı; yapıtlarında çarpıcı bir kompozisyon anlayışı, şiirsel bir yalınlık ve uyumlu bir renk anlayışı egemendir
ilgili madde Grafik sanatlar: amblem: görsel 7:225

ERTEM, SADRİ Türk yazar, 1898-1943; sınıflar arası ilişkileri, toplumdaki değişmeyi ele alan öykü ve romanlarıyla toplumsal gerçekçi akımın öncülerinden sayıldı; *Çıkmazlar Durunca* (1931) adlı romanı büyük ilgi gördü; ayrıca gezi, deneme ve inceleme kitapları vardır

ERTOKUŞ HANI Isparta
ilgili madde Isparta: görsel 8:248

ERTOKUŞ KÜLLİYESİ Isparta
ilgili madde Isparta: görsel 8:248

"ER-TÖŞTÜK" Kırgız destanı
ilgili madde Boratav 3:291b

ERTUĞRUL, MUHSİN Türk tiyatro oyuncusu ve yönetmeni, 1892-1979
madde başlığı Ertuğrul 6:174b, görsel
ana madde Türk sineması 18:132b
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:147a, 147b, görsel

ERTUĞRUL GAZİ Türk beyi, ö. y. 1281; Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Gazi'nin babası
ilgili maddeler
Bilecik 3:177b
Osman Gazi 13:232a, 233a
Osmanlı İmparatorluğu 13:234a

ERUH Siirt'in ilçesi; dağlık bir bölgede yer alır; temel geçim kaynağı hayvancılıktır; Siirt battaniyesi ve çadır dokumacılığı da önem taşır; nüf. (1990): ilçe 28.726, kasaba 5.929

ERYOPS
ilgili madde Tarihöncesi yaşam 17:50b

ERZEN, AFİF Türk arkeolog, d. 1913, İstanbul Üniversitesi'nde profesör oldu; Van bölgesinde yaptığı kazılarla Urartu uygarlığının bilinmeyen birçok yönünü aydınlattı; Edirne'nin Enez ilçesindeki kazılarla da yörede İÖ 3000'e kadar inen bir yerleşmenin varlığını ortaya çıkardı
ilgili madde Arkeoloji 2:26b

ERZGEBIRGE Avrupa: Almanya-Çekoslovakya sınırının büyük bölümünü oluşturan, 160 km uzunluğunda dağ sırası; Çekoslovakya tarafındaki yamaçları oldukça diktir; en yüksek doruğu Klínovec'tir (1.244 m); yöredeki cevher yatakları ortaçağdan beri Alman madenci topluluklarını çekmiştir; Almanlar II. Dünya Savaşı sonrasında yöreden çıkarıldılar; bir turizm bölgesidir
ilgili madde Alman Demokratik Cumhuriyeti 1:158a

ERZİN Hatay'ın ilçesi; daha önce Dörtyol ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe olarak örgütlendi; nüf. (1990): ilçe 29.160, kasaba 22.477
ilgili madde Dadaloğlu 5:53b

ERZİNCAN il
madde başlığı Erzincan 6:176a, görsel, harita

ERZİNCAN kent
ana madde Erzincan 6:179a, görsel

ERZİNCAN DEPREMİ 1939
ilgili madde Deprem 5:186b

ERZİNCAN OVASI Doğu Anadolu Bölgesi
ilgili maddeler
Erzincan 6:176b
Fırat Irmağı 6:278b
Kuzey Anadolu Dağları 11:156b

ERZURUM il
madde başlığı Erzurum 6:179b, görsel, harita
ilgili madde Kurtuluş Savaşı 11:117a

ERZURUM kent
ana madde Erzurum 6:183a, görsel

ERZURUM-KARS DEPREMİ 1983
ilgili madde Erzurum 6:182a

ERZURUM-KARS YAYLASI Doğu Anadolu Bölgesi
ilgili maddeler
Erzurum 6:180b
Kars 10:72b

ERZURUM KONGRESİ 1919
madde başlığı Erzurum ve Sivas Kongreleri 6:184b
ilgili madde Atatürk 2:121b

ERZURUMLU EMRAH Türk halk şairi, ö. 1860
madde başlığı Erzurumlu Emrah 6:183b

ERZURUMLU İBRAHİM HAKKI Osmanlı mutasavvıf, 1703-80; şeriatla tasavvufu uzlaştırmaya çalıştı; döneminde geçerli bütün bilimleri tasavvufi bir yorumla anlatan *Marifetname* adlı ansiklopedik yapıtı ünlüdür

ERZURUM OVASI Doğu Anadolu Bölgesi
ilgili maddeler
Erzurum 6:180b
Ova 13:255a

ESAD, HAFIZ *bak.* **HAFIZ ESAD**

ESAD EFENDİ Osmanlı şeyhülislam ve besteci, 1685-1753; daha çok besteci ve müzik tarihçisi olarak tanınır; 1748-49'da bir yıl kadar şeyhülislamlık yaptı; müzik alanında dinsel ve dindışı formlardaki besteleri ve 17. - 18. yy'larda yaşamış bestecilerin yaşamöykülerini anlatan yapıtıyla ün kazandı
ilgili madde Fıtnat Hanım 6:282b

ESCHER, MAURITS Hollandalı grafik sanatçısı, 1898-1971; değişik tekniği ve anlatım diliyle grafik sanatına yeni boyutlar kazandırdı; göz yanılsamasından yararlanarak yapıtlarında şaşırtıcı bir perspektif oluşturdu; mekânda sonsuzluk, yansımalar, çok yüzeyli nesneler, olanaksız yapılar ve tersine akan sular gibi görüntülerle gerçeküstücü bir etki yarattı; başlıca yapıtları *Dönüşüm* (1938), *Gök ve Su I* (1938) ve *Metamorfoz*'dur (1939-40)

ESCHERICHIA COLI bakteri
ilgili madde Biyoloji: görsel 3:244

ESCOFFIER, AUGUSTE Fransız aşçı, 1847-1935; "aşçıların kralı ve kralların aşçısı" olarak tanınır; Londra'daki Savoy ve Carlton otellerinin mutfaklarının yöneticisi olarak dünya çapında ün kazanmıştır
ilgili maddeler
Aşçılık 2:93b
Lokanta 11:272b

ESCORIAL, EL İspanya; Madrid'in 42 km kuzeybatısında köy; ülkedeki dinsel binaların en büyüklerinden biri olan Kraliyet Manastırı bu köydedir; 1563-64'te yapılan manastırda İspanya krallarının mezarları, büyük bir kütüphane ve sanat yapıtları koleksiyonu vardır

ESENBOĞA HAVALİMANI Ankara; 1956'da hizmete girdi; uluslararası tarifeli ve tarifesiz iç ve dış hat seferlerine açıktır
ilgili maddeler
Havalimanı 8:81b
Terörizm 17:162a

ESENCE DAĞI eskiden **Keşiş Dağı** Doğu Anadolu Bölgesi; en yüksek noktası 3.549 m
ilgili madde Erzincan 6:176b

ESENDAL, MEMDUH ŞEVKET Türk yazar, 1883-1952; sıradan insanların gündelik yaşamlarını ele aldığı öykü ve romanlarıyla tanınır; yapıtlarında yalın bir konuşma dili egemendir; *Ayaşlı ve Kiracıları* (1934) romanıyla dikkati çekti; uzun bir aradan sonra yayımladığı öykülerle edebiyatta yerini pekiştirdi
ilgili maddeler

Milli Edebiyat 12:221b
Türk edebiyatı 18:41a
ESENER, ALİ FETHİ Türk asker, 1915-86
ilgili madde Türkiye 18:94b
ESHAB-I KEHF *bak.* **YEDİ UYURLAR**
ESHAB-I KEHF MAĞARASI Tarsus
ilgili maddeler
Tarsus 17:56b
Yedi Uyurlar 19:132b
ESİN, UFUK Türk kadın arkeolog, d. 1933; İstanbul Üniversitesi'nde profesör; tarihöncesi arkeoloji alanındaki çalışmalarıyla tanınır; kazılarda elde edilen buluntuların bilimsel tarihlendirilmesi konusunda ilk araştırmaları başlatmış, Keban ve Karakaya barajları alanlarındaki kazı projelerini yönetmiştir
ilgili madde Arkeoloji 2:26b
ESİR eskiçağ fiziği
ilgili madde Işık 8:253a
"ESİR ŞEHRİN İNSANLARI" Kemal Tahir'in romanı
ilgili madde Kemal Tahir 10:157b
"ESİR ŞEHRİN MAHPUSU" Kemal Tahir'in romanı
ilgili madde Kemal Tahir 10:157b
ESKER dar, uzun ve eğimli tepe; suların sürükleyerek buzulların üstüne yığdığı kum ve çakıl tortullarından oluşur; tortullar buzulun akışı yönünde oluşur ve tane boyutlarına göre sınıflandırılır
ilgili madde Buzul ve buzullaşma 4:81a
ESKİ AHİT Kutsal Kitap'ın iki temel bölümünün ilki; Hıristiyanlar ve Museviler'ce kutsal metinler olarak kabul edilir
ana madde Kutsal Kitap 11:130b vd., görsel
ilgili maddeler
Hıristiyanlık 8:150b, 151b
Süleyman, Hz. 16:197a, 198a
Yahudiler ve Musevilik 19:73b
Yunanca 19:205b
"ESKİCİ VE OĞULLARI" Orhan Kemal'in romanı
ilgili madde Orhan Kemal 13:199b
ESKİDÜNYA Avrupa, Asya ve Afrika kıtaları
ilgili madde Kıtalar 10:230a
ESKİ ESER KAÇAKÇILIĞI
ilgili maddeler
Kaçakçılık 9:245a
Schliemann 15:93a
ESKİ HİTİT DEVLETİ
ana madde Hititler 8:186a
ilgili maddeler
Alacahöyük 1:128b
Sivas 15:263b
ESKİ İNGİLİZCE *ya da* **Anglosakson dili**
ilgili maddeler
Dil 5:227a
İngiliz edebiyatı 9:20a
ESKİL Aksaray'ın ilçesi; daha önce Niğde'nin bir ilçesi olan Aksaray'a bağlı bir köydü; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 22.110, kasaba 16.462
ilgili madde Niğde 13:73b
•Aksaray
ESKİ MISIR
madde başlığı Eski Mısır 6:185b, görsel
ana maddeler
Firavun 6:305a vd.
Mısır Piramitleri 12:200a
Mumya 12:309b
Osiris 13:229a
Sfenks 15:162b
ilgili maddeler
Abaküs 1:9b
Adli tıp 1:37a
Alfabe 1:145a
Almanak 1:157b
Altın 1:183b
Anatomi 1:263a
Antonius 1:301b
Aritmetik 2:8b
Arkeoloji 2:19b
Arpa 2:38a
Astronomi 2:71a
Atletizm 2:145b
Ayakkabı ve ayakkabıcılık 2:217a
Babun 2:255a
Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:278b
Banyo ve hamam 3:31a
Başlık ve şapka 3:63b
Bebek 3:110a vd.
Bok böceği 3:269a vd.
Boncuk 3:288b
Boya ve cila 3:318a
Cam ve camcılık 4:109a, 115a
Cenaze töreleri 4:155a
Cennet ve cehennem 4:158b
Çamaşır yıkama: görsel 4:234
Değerli taşlar ve mücevherler 5:108b
Demir Çağı 5:117b
Din 5:229b
Efsane ve mitler 6:53a
Eğitim 6:65b
Ekmek 6:85b
Eldiven 6:103a
Evcil hayvanlar 6:225b
Fenike 6:271b
Fizik 6:308a
Gemi ve gemi yapımı 7:112a
Giysi 7:162a
Granit 7:226b
Gümüş işçiliği 7:261b vd.
Heykel 8:161a vd.
Hiyeroglif 8:192a
İlaç 8:316b
İnşaat sanayisi 9:60a
Karayolu 10:48b
Kast 10:83a
Kaz 10:130a
Kedi 10:140b, 141a
Kent 10:169b
Keten 10:198a
Kilit ve anahtar 10:259a vd.
Kitap 10:280a
Kozmetik 11:31a vd.
Köpek 11:52b
Kuaförlük 11:85a vd.
Kütüphane 11:185b
Matematik 12:93a vd.
Mezar 12:188b vd.
Mimarlık 12:223b vd.
Mobilya 12:247a vd.
Mum 12:307a
Oyuncak 13:261b
Papirüs 13:312a
Resim sanatı 14:222a
Savaş ve savaş araçları 15:76a vd.
Sıva ve alçı 15:186b
Simya 15:215a
Takvim 16:309b
Tapınak 17:7a
Tarım tarihi 17:23a
Tekerlek 17:107a
Tıp 17:178a vd.
Tuğla 17:307b
Tunç Çağı 17:322a
Uluslararası ticaret 18:202a
Vantrilok 18:303a
Yelpaze 19:137a
•*kişi ve yer adları, örn.* Kleopatra; Ptolemaios II; Ramses II; Teb; Tutanhamon
ESKİMO KERVANÇULLUĞU
ilgili madde Kervançulluğu 10:184b
ESKİMOLAR halk
madde başlığı Eskimolar 6:191a, görsel
ilgili maddeler
Alaska 1:134b
Amerika Yerlileri 1:229a, 231a
Aydınlatma 2:229b
Balina: görsel 2:331
Bebek 3:111b
Fildişi ve fildişi oymacılığı 6:295b
Fok 6:322b
Grönland 7:235b
İlkel sanat 8:334b
Kanada 9:309b, görsel
Kano 9:329a vd.
Kutupların keşfi 11:135b
Kuzey Amerika 11:155a
Kuzey Kutup Bölgesi 11:162a vd., görsel
Mors 12:277a
Peary 14:37a
Rengeyiği 14:213b
Tarihöncesi aletler 17:46a
ESKİPAZAR Çankırı'nın ilçesi; adının, İÖ 1200'lerde Çankırı yöresine yerleşen Paflagonlar döneminde bir pazaryeri olmasından kaynaklandığı söylenir; halkı tarım ve ormancılıkla geçinir; nüf. (1990): ilçe 22.686, kasaba 8.272
ESKİ PİNAKOTEK *ya da* Almanca *Alte Pinakothek; Münih'te müze*
ilgili madde Münih 12:332b
ESKİ ŞARK ESERLERİ MÜZESİ İstanbul
ilgili maddeler
Eldem 6:100b
İstanbul Arkeoloji Müzeleri 9:123b
Müzeler ve sanat galerileri 13:12a, görsel
ESKİŞEHİR il
madde başlığı Eskişehir 6:193b, görsel, harita
ilgili madde İç Anadolu Bölgesi 8:268b, 269b, 270b
ESKİŞEHİR kent
ana madde Eskişehir 6:196b, görsel
ESKİŞEHİR OVASI İç Anadolu Bölgesi
ilgili madde Eskişehir 6:194b
ESKİŞEHİRTAŞI *bak.* **LÜLETAŞI**
"ESKİ ŞİİRİN RÜZGÂRIYLA" Beyatlı'nın şiir kitabı
ilgili madde Beyatlı 3:157b
ESKİ TANRILAR
madde başlığı Eski tanrılar 6:197a, görsel
ana madde Efsane ve mitler 6:53b vd.
ilgili maddeler
Aztekler 2:246b
Babil ve Asur uygarlıkları 2:253b
Eski Mısır 6:189b vd.
Eski Yunan 6:201b
Fenike 6:272a
Heykel 8:142a
Hititler 8:189a
İskandinav efsaneleri 9:58b vd.
Sümerler 16:203b
•*tanrı adları, örn.* Afrodit; Kibele; Osiris
"ESKİ TOPRAK" Necatigil'in şiir kitabı

ilgili madde Necatigil 13:47b
ESKİ UYGARLIKLAR
madde başlığı Eski uygarlıklar 6:197b, tablo
ESKİ YUNAN
madde başlığı Eski Yunan 6:198b, görsel, harita, tablo
ilgili maddeler
Abaküs 1:9b
Akademi 1:100a
Alfabe 1:145b
Altın 1:188a
Anatomi 1:263a
Anayasa 1:264a
Arkeoloji 2:21a
Asterte 2:67b
Astronomi 2:71a
Aşçılık 2:91b
Atlantis 2:143b
Atletizm 2:145b
Ayakkabı ve ayakkabıcılık 2:217a
Aydınlatma 2:229b
Ayna 2:236a
Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:278b
Bankalar ve bankacılık 3:23a
Banyo ve hamam 3:31a
Başlık ve şapka 3:64a
Bebek 3:110a
Büyük İskender 4:86b
Çimento 4:305a
Dans 5:79a
Değerli taşlar ve mücevherler 5:108b, 109a
Demokrasi 5:142b
Denizaltı 5:148a
Efsane ve mitler 6:53a, 54a
Eğitim 6:66a
Ejderha 6:81b
Eldiven 6:103a
Felsefe 6:269b
Fildişi ve fildişi oymacılığı 6:294a
Giysi 7:162b
Heykel 8:141b vd.
İletişim 8:322b
İnşaat sanayisi 9:60a
Kara kuvvetleri 10:37b
Kast 10:89a
Keşifler 10:192a
Kimya 10:264b
Komedi 10:310a
Konuşma sanatı 10:322a, 323a
Konut 10:324b
Kozmetik 11:32a
Kölelik 11:36b
Köpek 11:52a
Kserkses 11:83a
Kuaförlük 11:84b
Kütüphane 11:185b
Liman 11:257b
Mağara 11:326b
Makedonya 12:12a
Maske 12:90a
Matematik 12:91a
Mermer 12:160a
Mezar 12:189b
Mimarlık 12:225a vd.
Mobilya 12:247b vd.
Mozaik 12:293b
Müzik 13:17a
Odysseia 13:130a vd.
Olimpiyat Oyunları 13:147a
Oyuncak 13:261b
Palyaço 13:294b
Para 13:316b, 317b
Periler ve peri masalları 14:47b
Resim sanatı 14:222a vd.
Roma İmparatorluğu 14:263b
Rönesans 14:285b
Salamis Savaşı 15:30a vd.
Savaş ve savaş araçları 15:77a
Siyasal ve yerel yönetim 15:284a
Stadyum 16:131a
Şiir sanatı 16:271a
Takvim 16:309b
Tapınak 17:7b
Tekerlek 17:107a
Tıp 17:179a
Ticari marka 17:195a
Tiyatro 17:207b vd.
Tiyatro sanatı 17:211a vd.
Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:220a
Trajedi 17:277a
Yağ 19:65b
Yangın ve yangından korunma 19:86a
Yelpaze 19:137b vd.
•*kişi, yer ve olay adları, örn.* Hipokrat; Korint; Peloponnesos Savaşı; Perikles; Sparta; *ayrıca Yunan mitolojisi, örn.* Athena; Hades; Zeus
ESKİ YUNAN TİYATROSU
ana maddeler
Tiyatro 17:207a, görsel
Tiyatro sanatı 17:211a, görsel
ESKRİM
madde başlığı Eskrim 6:207b
ilgili maddeler
Olimpiyat Oyunları: tablo 13:158
Spor: tablo 16:80
Uzakdoğu dövüş sporları 18:239b
ESMER EKMEK *bak.* **KÖY EKMEĞİ**
ESMER ÖRÜMCEK
ilgili madde Zehir ve zehirlenme: görsel 19:245
ESMER SUYOSUNU
ilgili madde Yosunlar 19:189b, 190b
ESNEKLİK
madde başlığı Esneklik 6:208b, görsel
ESNEKLİK SINIRI
ilgili madde Esneklik 6:209b
ESPERANTO
madde başlığı Esperanto 6:209b
ilgili madde Roman dilleri 14:275b
ESPİRITU SANTO Vanuatu'da ada
ilgili madde Vanuatu 18:304a
ESPİYE Giresun'un ilçesi; kıyı kesiminde yer alan topraklarının büyük bölümünü Giresun Dağları kaplar; ilçe, Giresun ilinin fındık üretiminin y. % 12'sini karşılar; nüf. (1990): ilçe 27.426, kasaba 10.219
ESPRESSO kahve
ilgili madde İtalya 9:146a
ESRAR dişi kenevir bitkisinin çiçekli dal uçlarından elde edilen uyuşturucu madde; kullanan kişinin sanrılar görmesine neden olur; batı ülkelerinde *marihuana* adıyla bilinir
ilgili maddeler
İlaç bağımlılığı 7:319b
Kenevir 10:167b
ESRAR DEDE Osmanlı divan şairi, ö. 1796; Şeyh Galib'in yanında yetişti; tasavvufi aşkı işleyen duygulu gazeller yazdı; daha çok Mevlevi şairlerin yaşamöykülerini anlattığı *Esrar Dede Tezkiresi* adlı yapıtıyla tanınır
ilgili maddeler
Rubai 14:293a
Şeyh Galib 16:262b
ESSEN Almanya'da, Kuzey Ren-Vestfalya eyaletinde kent; geçmişi, 852'de burada kurulan kadınlar manastırına dayanır; kömür madenciliğinin ve demir-çelik sanayisinin 19. yy'da gelişmesiyle Ruhr havzasının en büyük sanayi kenti oldu; aynı zamanda bir ticaret merkezi ve demiryolu kavşağıdır; nüf. 638.812 (1983)
ilgili maddeler
Almanya Federal Cumhuriyeti 1:174a
İkinci Dünya Savaşı 8:302b
Ruhr 14:297a
ESSENLİLER İÖ 2.-İS 1. yy'lar arasında Filistin'de etkinlik gösteren Yahudi mezhebi ya da tarikatı; çileci topluluklar biçiminde yaşarlar, genellikle kadınları dışlarlardı; bütün malları ortaktı; zamanlarını dua, meditasyon ve çalışmayla geçirirler, toplum yaşamına katılmazlardı
ilgili madde Lût Gölü Ruloları 11:292b
ESSEX İngiltere'de il; Kuzey Denizi kıyısında, Thames ve Stour haliçleri arasında; y.öl. 3.672 km^2; kıyılarında çok sayıda koy ve ada vardır; il toprakları genellikle ormanlarla kaplıdır; Roma, Sakson, Dan ve Norman yönetimleri altında kaldı; tahıl üretimi, hayvancılık ve turizm önemlidir; il merkezi Chelmsford; nüf. 1.496.700 (1984 tah.)
ilgili maddeler
Güdümlü balon 7:248a
İngiltere 9:40b
Mozaik 12:294a
ESTEPETA çocuk oyunu
ilgili madde Çocuk oyunları 5:30a
ESTER erkek atla dişi eşeğin çiftleşmesinden doğmuş melez
ilgili madde Eşek 6:211b
ESTER genellikle bir karboksilli asit ile bir alkolün tepkimesiyle oluşan organik madde; esterleşme denen bu tepkime sırasında su açığa çıkar; boya ve vernik çözücüsü olarak kullanılan etil asetat tipik bir örnektir; esterlerin çoğu hoş kokulu sıvılardır; parfüm, sabun ve vernik yapımında kullanılır; hayvansal ve bitkisel kökenli birçok katı ve sıvıyağ esterdir
"ESTER" Racine'in trajedisi
ilgili madde Racine 14:171b
ESTERGON *bak.* **ESZTERGOM**
ESTERHAZY AİLESİ birçok sanatçının koruyucusu olmuş soylu Macar aile; ailenin önde gelen üyeleri, başarılı bir asker oluşu ve sanatseverliğiyle tanınan Prens Pál (1635-1713) ve 30 yıl boyunca ünlü besteci Haydn'ı saray orkestrasının şefi olarak yanında tutan Prens Miklós József'tir (ö. 1790)
ilgili madde Haydn 8:91a, 91b
ESTETİK felsefe
ilgili madde Felsefe 6:270a
"ESTETİK" Hegel'in yapıtı
ilgili madde Hegel 8:116b
ESTETİK CERRAHİ
ilgili madde Plastik cerrahi 14:93b
ESTONYA Avrupa'da tarihi bölge
madde başlığı Estonya 6:209b
ilgili maddeler
Baltık Denizi 3:14b
İkinci Dünya Savaşı 8:298a
Letonya 11:240a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:10b, 16a

ESTONYA SOVYET SOSYALİST CUMHURİYETİ SSCB
ana madde Estonya 6:209b
ESZTERGOM *ya da* **Estergon** Macaristan'da kent; 13. yy ortalarına kadar Macar krallarının beşkentiydi; Osmanlılar'ın eline ilk kez 1529'da I. Viyana Kuşatması sırasında geçti; 1543'te kesin olarak fethedildi; 1595'te Avusturyalılar'ca geri alındıktan sonra 1605'te bir kez daha Osmanlı egemenliğine girdi; 1683'te Avusturya topraklarına katıldı; kalesiyle ünlüdür
EŞAÇILI ÇOKGEN
ilgili madde Geometri 7:129b
EŞAPMAN mekanik saatlerde, balans çarkının düzenli dönmesini sağlayarak zaman ayarını denetleyen düzenek
ilgili maddeler
Saat 14:319a vd., görsel
Sarkaç 15:66a
EŞ'ARİ MEZHEBİ Arap din bilgini Eş'ari'nin (873-936) kurduğu Sünni mezhep
ilgili madde Sünnilik 16:207a
EŞBASINÇ EĞRİSİ *bak.* **İZOBAR**
"EŞBER" Tarhan'ın tiyatro oyunu
ilgili madde Tarhan 17:16a
EŞCİNSELLERE ÖZGÜRLÜK HAREKETİ ABD ve Avrupa'da, eşcinsellerin yurttaşlık haklarından eşit biçimde yararlanmalarını sağlamayı amaçlayan hareket; yetişkinler arasında iki tarafın isteğiyle girilen eşcinsel ilişkileri yasaklayan yasaların kaldırılması, işe girme, konut bulma gibi konularda eşcinsellere karşı ayrımcılığın sona erdirilmesi için çaba gösterir; hareketin en son hedefi, eşcinselliğin bir yaşam biçimi olarak kabul görmesini sağlamaktır
EŞCİNSELLİK *ya da* **Homoseksüellik** bireyin cinsel ilgi ve isteğinin, kendisiyle aynı cinsten kişilere yönelmesi; kadın eşcinselliği için genellikle lezbiyenlik terimi kullanılır; eskiden bir ruhsal bozukluk olarak görülürdü; bugün bazı toplumlarda daha hoşgörüyle karşılanmaktadır
ana madde Cinsellik ve eşey 4:196b
EŞEK
madde başlığı Eşek 6:211a
ilgili maddeler
Evcil hayvanlar: görsel 6:225
Girit: görsel 7:158
Katır 10:95a
Memeliler 12:141a
Taşımacılık 17:68b
EŞEKADASI *bak.* **TAVŞANADASI**
"EŞEK ARILARI: YARGIÇLAR" Aristofanes'in tiyatro oyunu
ilgili maddeler
Aristofanes 2:8a
Racine 14:171b
EŞEKARISI
ilgili madde Yabanarısı 19:64b
EŞEKHIYARI *ya da* **Acıdülek** *ya da* **Cırtatan**
ilgili madde Hıyar 8:154a
EŞEN ÇAYI *ya da* **Kocaçay** Akdeniz Bölgesi; Söğüt Gölü'nün güneyindeki Kızılcadağ'dan doğar; Kalkan yakınlarında Akdeniz'e dökülür; denize döküldüğü Çayağzı'nın iki yakasında, turistler için ilgi çekici yerlerden biri olan 15 km uzunluğundaki Patara kumsalı vardır; uzunluğu 146 km
EŞEY *ya da* **Cinsiyet**
madde başlığı Cinsellik ve eşey 4:193b
ilgili maddeler
Ergenlik çağı 6:169a
Kalıtım ve genetik 9:283a
Salgıbezi 15:32a
•Cinsel birleşme; Cinsiyetçilik; Eşeyli üreme
EŞEY BEZİ ya da **Gonat** insanda ve hayvanlarda üreme hücrelerini üreten salgıbezi; erkeklerde bu yapıya erbezi•, kadınlarda yumurtalık• adı verilir; memelilerin çoğunda bir çift, bazı hayvanlarda ise tek bir eşey bezi bulunur
ana madde Salgıbezi 15:32a
ilgili madde Balık 2:311a
EŞEY HÜCRESİ *bak.* **ÜREME HÜCRESİ**
EŞEY KROMOZOMU *ya da* **Cinsiyet kromozomu** bireyin dişi ya da erkek olmasını belirleyen kromozom; canlıların çoğunda iki tane eşey kromozomu vardır; memelilerde bunlara X ve Y kromozomları denir; dişilerde iki X, erkeklerde bir X ve bir Y kromozomu bulunur
ilgili maddeler
Cinsellik ve eşey 4:194a vd., görsel
Kalıtım ve genetik 9:283a
EŞEYLİ ÜREME
ana madde Üreme 18:281b, görsel
ilgili maddeler
Bitki 3:233b
Böcek 3:330a
Hayvan 8:98a
Sünger 16:206a
•Eşey
EŞEYSİZ ÜREME
ana madde Üreme 18:281a vd., görsel
ilgili maddeler
Bitki 3:233b
Hayvan 8:98a
EŞFAZLI IŞIK
ilgili madde Işık 8:254b
EŞİK müzik aleti *bak.* **KÖPRÜ**
EŞKANATLILAR bitki özsularını emerek beslendikleri için çoğu tarım zararlısı sayılan, dünyanın her yanına dağılmış 32.000'den çok türü içeren böcek takımı
ilgili madde Böcek 3:332b vd.
•Ağustosböceği; Kabuklubit; Şeytantükürüğü; Unlubit; Yaprakbiti; Yaprakpiresi
EŞKENAR ÇOKGEN
ilgili madde Geometri 7:129b, görsel
EŞKENAR DÖRTGEN
ilgili maddeler
Geometri: görsel 7:129
Matematik 12:102b
EŞKENAR ÜÇGEN
ilgili madde Geometri: görsel 7:129
EŞKİN
ilgili madde Binicilik 3:200a
EŞKİNA başta Akdeniz olmak üzere ılık sularda, kıyıya yakın taşlık ve kayalık diplerde yaşayan balık; uzunluğu 30 cm, ağırlığı ortalama 600 gr ile en iri örneklerinde 4 kg arasında değişir
EŞLEME *ya da* **Senkronizasyon**
ilgili madde Sinema 15:239b
EŞME Uşak'ın ilçesi; Gediz Irmağı'nın suladığı verimli topraklarıyla ilin en önemli tarım alanlarından biridir; Fakılı köyünde uranyum yatakları bulunur; nüf. (1990): ilçe 39.902, kasaba 10.547
EŞREF Türk yergi şairi, 1847-1912
madde başlığı Eşref 6:212a, görsel
ilgili madde Söz sanatları 16:44a
EŞREFOĞLU RUMİ Türk şair, 1353-1469; Türk tasavvuf şiirinin önde gelen adlarındandır; İznik'te Kadirilik'in Eşrefiye kolunu kurdu; Yunus Emre'nin izindeki tasavvuf şiirleriyle tanındı; *Muzekki'n-Nüfus* (Benlikleri Arıtan) adlı düzyazı yapıtıyla da yaygın bir ün kazandı
ilgili madde Halk edebiyatı 8:14b
EŞREFOĞULLARI Türk beyliği
ilgili madde Anadolu Beylikleri 1:247a
EŞZAMANLAMA VURUSU *ya da* **Senkronizasyon vurusu**
ilgili madde Televizyon 17:137b, 138a, 139a
EŞZAMANLI MOTOR *bak.* **SENKRON MOTOR**
ET
madde başlığı Et 6:213a, görsel
ilgili maddeler
Aşçılık 2:99b, görsel
Etyemezlik 6:222b
Koyun 11:30a, 30b
Sığır 15:176b
Tabu 16:291a
Tavuk 17:86b
•*et ürünleri, örn.* Jambon; Pastırma; Sucuk
"E.T." Spielberg'in filmi
ilgili maddeler
Bilimkurgu 3:191a
Sinema 15:234a
ETA *ya da* **Bask Yurdu ve Özgürlüğü** tam adı *Euzkadi ta Azkatasuna* Bask ayrılıkçı örgütü
ilgili madde Basklar ve Bask Bölgesi 3:59b
ETA KOVA YAĞMURU meteor yağmuru
ilgili madde Meteor ve meteorit 12:174b
ETALON MASTAR *bak.* **AYAR MASTARI**
ETANOL *bak.* **ETİL ALKOL**
ETATS-GÉNÉRAUX Fransa'da, din adamları, soylular ve halkın temsilcilerinden oluşan meclis; ilk kez 1302'de toplandı
ilgili maddeler
Fransa 7:30a
Fransız Devrimi 7:34b
Siyasal partiler 15:280b
ETÇİL *ya da* **Etobur** ağırlıklı olarak etle beslenen ve ayrı bir takım oluşturan memelilerin ortak adı; iyi gelişmiş dişleri ve güçlü çeneleri vardır; bu takımın en tanınmış üyeleri aslan, kaplan, pars, kedi, köpek, tilki, kurt, ayı, rakun, panda, gelincik, samur, sansar, porsuk ve sırtlandır
ilgili maddeler
Beslenme ağı 3:152a
Hayvan 8:92b
Memeliler 12:141a
Zooloji 19:268b
ETENE *ya da* **Plasenta** anatomi
ilgili maddeler
Bebek 3:106b
Doğum 5:275a
Embriyon 6:141b
Memeliler 12:141a
ETENELİ MEMELİLER doğmamış yavruları, etene aracılığıyla annenin kanından besin ve oksijen alarak gelişen memeliler grubu
ilgili maddeler
Memeliler 12:141a, 143a
Soyu tükenmiş hayvanlar 16:31b
ETEOKLES Yunan mitolojisinde, kral Oidipus'un ikiz oğullarından biri

ilgili madde Thebai 17:173b

ETER duru, keskin kokulu, hızla buharlaşan organik sıvı; alkolün sülfürik asitle damıtılmasıyla elde edilir ve anestezik olarak kullanılır
ilgili maddeler
Anestezi 1:271a vd.
Cerrahi 4:161a
Şarap 16:237b

ETHEM (ÇERKES) *bak.* **ÇERKES ETHEM**

ETİBANK kamu iktisadi teşebbüsü
ilgili maddeler
Devletçilik 5:208a
Türkiye 18:54a, 67b

ETİK insanlar arasındaki ilişkilerin temelinde yer alan değerleri araştıran felsefe dalı; ahlak açısından iyi ya da kötü, doğru ya da yanlış olanın niteliğini ve temellerini inceler
ilgili madde Felsefe 6:270a

ETİL ALKOL *ya da* **Etanol** sanayide kullanılan, hafif ve renksiz sıvı
ana madde Alkol 1:154a
ilgili maddeler
Glikoz 7:179a
Karbon: görsel 10:55
Odun 13:130a

ETİLEN asetilenle hidrojen gazının birleşmesinden oluşan renksiz, hoş kokulu, gaz halinde hidrokarbon; petrolde ve doğal gazda bulunur
ilgili maddeler
Karbon 10:56a
Petrol 14:62b

ETİLEN GLİKOL suyun donma noktasını düşüren madde; antifriz olarak kullanılır
ilgili maddeler
Alkol 1:155b
Buz 4:74a

ETİMOLOJİ *ya da* **Kökenbilim**
madde başlığı Etimoloji 6:216a
ilgili madde Sözlük 16:42b

ETİN *bak.* **ASETİLEN**

ETİYOPYA eskiden **Habeşistan**
madde başlığı Etiyopya 6:216b, görsel, harita
ilgili maddeler
Addis Ababa 1:30b
Afrika 1:49b
Haile Selasiye 7:324a vd.
İkinci Dünya Savaşı 8:299a vd.
Kıtlık ve açlık 10:234a
Köpek 11:52b
Somali 15:322a

ETİYOPYA DAĞLARI Etiyopya'nın batısında dağ sistemi; volkanik kökenli oldukları sanılır; en yüksek tepesi, 4.620 m'lik Ras Daşen'dir

ETİYOPYEN BÖLGE Afrika'da zoocoğrafya bölgesi
ilgili madde Memeliler 12:143a

ETKİN BİLEŞEN
ilgili madde Elektronik 6:126a

ETKİNLEŞTİRİLMİŞ ODUNKÖMÜRÜ
ilgili madde Kömür 11:46b

ETKİNLİK
ilgili madde Radyoaktiflik 14:182b

ETKİNLİK DİZİSİ *ya da* **Elektrokimyasal dizi**
ilgili madde Metal 12:170a

ETKİSİZ ÇARPAN
ilgili madde Çarpma 4:260a

ETMEYDANI eskiden İstanbul'un Aksaray semtinde bir bölüm Yeniçeri kışlasının bulunduğu alan; Yeniçeri Ocağı'na et veren toptancı kasapların dükkânları da burada olduğundan bu adla anılırdı; birçok ayaklanmaya sahne olan alan, 1826'da Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasıyla önemini yitirdi; 1933'te son kalıntılar da kaldırılarak yerleşime açıldı

ETNA YANARDAĞI İtalya; Akdeniz'deki Sicilya Adası'nda; Avrupa'daki etkin yanardağların en yükseği; yüksekliği 3.300 m, taban alanı 1.191 km²; en önemlileri 1169, 1669 ve 1928'de olmak üzere birçok kez lav püskürtmüş ve büyük yıkımlara neden olmuştur; Vezüv ve Stromboli'yi de kapsayan bir yanardağ kuşağı içinde yer alır
ilgili maddeler
Akdeniz 1:110b
Otel ve motel: görsel 13:246
Sicilya 15:194a
Yanardağ 19:84b, tablo

ETNİK AZINLIK
ana madde Etnik gruplar 6:219b vd.
ilgili maddeler
Getto 7:137b
Siyonizm 15:289a

ETNİK GRUPLAR
madde başlığı Etnik gruplar 6:219b, görsel

ETNOBOTANİK
ilgili madde Botanik 3:308b

ETNOGRAFYA MÜZESİ Ankara
ilgili maddeler
Atatürk 2:128b
Müzeler ve sanat galerileri 13:11b

ETNOLOJİ toplumların yapısını, kültür özelliklerini ve kökenlerini inceleyen toplumbilim dalı; insanları ve kültürleri sınıflandırır; kökenlerini, dağılımlarını, göç hareketlerini ve yayılımlarını araştırır; ayrı bir bilim dalı olarak gelişmesi 18. yy'a rastlar; Avrupa'da "kültürel antropoloji" anlamında da kullanılmaktadır

ETOBUR *bak.* **ETÇİL**

ETON COLLEGE İngiltere'nin en büyük özel okulu; 1440'ta VI. Henry tarafından kuruldu; 12-14 yaşları arasındaki erkek çocuklara eğitim verir

ETRURIA İtalya'da tarihi bölge; bugünkü Toskana ve Umbria topraklarını kapsayan bölge Etrüskler'in yurduydu
ilgili madde Etrüskler 6:221b

ETRÜSKLER halk
madde başlığı Etrüskler 6:221a, görsel
ilgili maddeler
Değerli taşlar ve mücevherler 5:108b
Gladyatör 7:176b
Mezar 12:189b, 190a
Roma İmparatorluğu 14:260b

ET SIĞIRI
ilgili maddeler
Sığır 15:176b vd.
Tarım ve hayvancılık 17:38b, 40a

ETSİNEĞİ erişkinleri bitki özsularını emen, larvaları ise daha çok çürümüş etle beslendiği için açık yaralara üşüşen sineklerin ortak adı; Avrupa'da yaşayan gök etsineği, rahatsız edici vızıltısıyla evlerin içinde ağır ağır uçarak yumurtalarını bırakacağı bir yer arar; Amerika'da dağılmış olan kasapsineğin vidalıkurt denen larvaları ise sığır, koyun, at gibi çiftlik hayvanlarının açık yaralarını kurtlandırarak hayvanların ölümüne bile yol açabilir
ilgili maddeler
Larva 11:204a
Sinek 15:224a, görsel

ETŞEFTALİSİ
ilgili madde Şeftali 16:248b

ET VE BALIK KURUMU kamu iktisadi teşebbüsü
ilgili madde Et 6:215b, 216a

ETYEMEZLİK *ya da* **Vejetaryenizm**
madde başlığı Etyemezlik 6:222b
ilgili madde Tibet 17:192b

EUDOXIA Roma İmparatoru Arcadius'un karısı; ü. 5. yy
ilgili madde Vandallar 18:297b

"EUGÉNIE GRANDET" Balzac'ın romanı
ilgili madde Balzac 3:16b

EUKLEİDES *bak.* **ÖKLİT**

EULER, LEONHARD İsviçreli matematikçi, 1707-83; özellikle diferansiyel ve integral hesap ile sayılar kuramına katkılarıyla tanınır
ilgili madde Sayı 15:87b

EUPHONIUM bakır üflemeli çalgı; biçimi, büyüklüğü ve ses tınısı bariton tubaya benzemekle birlikte bazen tenor tuba yerine de kullanılır
ilgili maddeler
Bando 3:19b
Tuba ailesi 17:306b

EURATOM *bak.* **AVRUPA ATOM ENERJİSİ TOPLULUĞU**

EURİPİDES *bak.* **ÖRİPİDES**

EUROPA Yunan mitolojisi
ilgili madde Thebai 17:173b

EUROPA Jüpiter'in uydusu
ilgili maddeler
Jüpiter 9:231a
Uydu 18:229b

"EUROPA'NIN KAÇIRILIŞI" Tiziano'nun tablosu
ilgili madde Tiziano 17:226a

EUROVISION televizyon yayım ağı
ilgili madde Televizyon 17:141a

EURYALE Yunan mitolojisi
ilgili madde Medusa 12:123b

EURYDİKE Yunan mitolojisi
madde başlığı Orpheus ve Eurydike 13:216b
ilgili madde Monteverdi 12:270b

EURYPTERİDA
ilgili madde Tarihöncesi yaşam 17:49b

EUSEBIO Mozambik asıllı Portekizli futbolcu, d. 1942; dünyanın en büyük sağiçlerindendir; 1965'te Avrupa'da yılın futbolcusu; 1965 Dünya Kupası'nda gol kralı; 1962'de Avrupa Şampiyon Kulüpler Kupası'nı kazanan Benfica takımında oynadı

EUSKARA DİLİ *bak.* **BASK DİLİ**

EUSTHENOPTERON
ilgili madde Tarihöncesi yaşam 17:50a

EUTERPE Yunan mitolojisindeki dokuz Musa'dan biri; flütçülerin ve lirik şiirin esin perisi
ilgili madde Musalar 12:316a

EUZKADI *bak.* **BASK BÖLGESİ**

EV mimarlık
ana maddeler
Isıtma ve klima 8:240a vd.
İç mimarlık 8:277a vd., görsel
İnşaat sanayisi 9:59a vd.
Konut 10:323b, görsel
Mimarlık 12:223b vd.
ilgili maddeler
Amasya: görsel 1:195

Amerika Yerlileri: görsel 1:233
Anglosaksonlar 1:273b
Arabistan 1:310a
Araplar 1:320a
Avustralya 2:195b
Avusturya 2:208a, görsel
Batı Hint Adaları: görsel 3:76
Bogotá 3:263a
Bursa: görsel 4:70
Corbusier 11:222a vd.
Çatalhöyük 4:260b
Çin 4:313a
Eskimolar 6:191a, 191b, görsel
Grönland 7:235b
Isı: görsel 8:237
İsviçre: görsel 9:135
İzlanda 9:166a
Japonya 9:188a
Kent: görsel 10:171
Kolombiya: görsel 10:307
Kuzey Kutup Bölgesi 11:162b
Mağara insanları 11:328b
Muş: görsel 12:321
Ordu: görsel 13:194
Papua Yeni Gine: görsel 13:314
Roma İmparatorluğu 14:271a vd., görsel
Safranbolu 14:334a, görsel
Sakarya: görsel 15:25
Sepet 15:128b
Sevilla 15:154a
Sumatra: görsel 16:181
Suriye: görsel 16:187
Şanlıurfa: görsel 16:233
Taş devri 17:66b
Tibet 17:193a
Tundra 17:326a
Türk mimarlığı 18:112b, görsel
Uşak: görsel 18:223
Yakıt: görsel 19:77

EV astroloji
ilgili madde Astroloji 2:68a

EVANJELİKLER *bak.* **LUTHERCİLER**

EVANS, SIR ARTHUR İngiliz arkeolog, 1851-1941
ilgili maddeler
Arkeoloji 2:21a
Eski Yunan 6:199b

EVANS, BILL tam adı **William John Evans** ABD'li caz piyanisti, 1929-81; üslubu ve doğaçlama tekniğiyle öteki caz sanatçılarını derinden etkiledi; Miles Davis'le ortak çalışması olan *Kind of Blue* adlı albümüyle caz doğaçlamasına yeni boyutlar kazandırdı; *The Bill Evans Album* (1971) ile iki Grammy Ödülü aldı
ilgili madde Caz 4:139a

EVANS, DAME EDITH İngiliz kadın tiyatro oyuncusu, 1888-1976; 20. yy İngiliz tiyatrosunun en önemli oyuncularından; Oscar Wilde'ın *Ciddi Olmanın Önemi Üzerine* adlı oyunundaki Lady Bracknell rolüyle ününün doruğuna ulaştı; 1946'da "Dame" unvanını aldı
ilgili madde Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:223b

EVANS, GIL Kanada asıllı ABD'li caz bestecisi ve yorumcusu, 1912-88; birinci sınıf bir doğaçlamacıydı; 1950'lerde Amerikan beste ve düzenleme geleneğinde bir dönüşüm yarattı; sonraki yapıtlarında sert rock ritimlerine ve elektrikli çalgılara da yer verdi

EVANS, MARY ANNE *bak.* **ELIOT, GEORGE**

EVANS, OLIVER ABD'li mucit, 1755-1819
ilgili madde Buhar makinesi 4:49b

EVANS, RONALD ABD'li astronot, d. 1933
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:249b

EVANS-PRITCHARD, SIR EDWARD İngiliz antropolog, 1902-73
ilgili madde Cadılık 4:100b

EV CIRCIRI
ilgili madde Cırcırböceği 4:186b, görsel

EVCİKLİ BÖCEK larva ve pupa evresini geçirmek için kendilerine koza gibi evcikler yapan tatlı su böceklerinin ortak adı; dişi böceğin akarsu kıyılarına bıraktığı yumurtalardan çıkan larvalar, sudan topladıkları kum, çakıltaşı, ince dal ve denizkabuğu parçacıklarını, salgıladıkları yapışkan bir sıvıyla birleştirerek kendilerine ilginç evcikler yaparlar; larvalar, dipteki taşlara tutturulan ya da suda yüzen bu evciklerinden erişkin duruma gelinceye kadar hiç dışarı çıkmazlar
ilgili maddeler
Böcek: görsel 3:331
Hayvan 8:92b

EVCİLER Afyonkarahisar'ın ilçesi; daha önce Dazkırı ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 10.375, kasaba 5.576

EVCİL HAYVAN
madde başlığı Evcil hayvanlar 6:223b, görsel
ilgili maddeler
Et 6:213a
Tarım tarihi 17:21b
Tunç çağı 17:320b
•Ev hayvanı; *evcil hayvanların adı, örn.* At; Kedi; Koyun; Köpek; Sığır; Tavuk

EV ÇITKUŞU
ilgili madde Çıtkuşu: görsel 4:291

EVELYN, JOHN İngiliz yazar, 1620-1706
ilgili maddeler
Günlük 7:298b
İngiliz edebiyatı 9:22b

EVEREST, SIR GEORGE İngiliz haritacı, 1790-1866
ilgili madde Everest Dağı 6:226a

EVEREST DAĞI *ya da* **Çomolungma** Asya
madde başlığı Everest Dağı 6:226a
ilgili maddeler
Atmosfer 2:151a
Dağ: görsel 5:54
Dağcılık 5:57b
Himalaya Dağları 8:160b

EVERGLADES ABD'nin Florida eyaletinde bataklık bölge; zengin bitki ve hayvan varlığıyla tanınır; y.öl. 10.000 km²
ilgili madde Bataklık ve turbalık 3:72b

EV FARESİ
ana madde Fare 6:254b

EV HAYVANI
madde başlığı Ev hayvanları 6:227b, görsel
ilgili maddeler
Akvaryum 1:127a
Evcil hayvanlar 6:226a

EVİRMECE *bak.* **ANAGRAM**

EVITA *bak.* **PERÓN, EVA**

E VİTAMİNİ
ana madde Vitamin 19:22b

EV KIRLANGICI
ilgili maddeler
Kırlangıç 10:222b
Kuş 11:125a

EVLAT EDİNME
madde başlığı Evlat edinme 6:231a

"EVLAT HATIRI" Gürpınar'ın romanı
ilgili madde Gürpınar 7:306b

"EVLER" Necatigil'in şiir kitabı
ilgili madde Necatigil 13:47b

EVLİLİK
madde başlığı Evlilik 6:232a, görsel
ana madde Aile 1:96b
ilgili maddeler
Afrika halkları 1:57b, 59a
Boşanma 3:305b vd.
Cinsellik ve eşey 4:196a
Çin 4:314b
Din: Hindu evlenme töreni: görsel 5:230
Japonya 9:187a
•Monogami; Poligami

"EVLİLİK VE AHLAK" Russell'ın yapıtı
ilgili madde Russell 14:304b

EVLİYA tasavvuf inancında tanrının dostluğunu ve sevgisini kazandığına inanılan kişiler; sözcüğün tekili "veli" dir; tasavvufa göre, tanrı, ayetlerini ve peygamberliğin kanıtlarını kıyamete kadar veliler aracılığıyla ortaya koyacaktır; halk arasında bu kişilerin öldükten sonra da güçlerini sürdürdükleri inancı yaygın olduğundan türbeleri, mezarları bir dilek ve adak yeri durumuna gelmiştir
ilgili madde Türbe 18:23a

EVLİYA ÇELEBİ Osmanlı gezgin, 1611-82
madde başlığı Evliya Çelebi 6:233b, görsel
ilgili maddeler
Ankara 1:279b
Bakü 2:294b
Banyo ve hamam 3:33b
Coğrafya 4:200b
Çocuk edebiyatı 5:21a
Çorum 5:44b
Diyarbakır 5:256b
Edirne 6:45a

EVORA Portekiz'de kent
ilgili madde Portekiz 14:128b

EVRE astronomi
ilgili maddeler
Astronomi 2:73b
Ay 2:212a, görsel
Güneş sistemi 7:275a
Merkür 12:158a
Venüs 18:319a

EVREN *ya da* **Kozmos** eskiden **Kâinat**
madde başlığı Evren 6:234b
ilgili maddeler
Astronomi 2:69a
Radyoastronomi 14:185a vd.
•Genişleyen evren; Gökada

EVREN Ankara'nın ilçesi; daha önce Şereflikoçhisar ilçesine bağlı bir köydü; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 6.928, kasaba 3.810

EVREN, KENAN Türkiye Cumhuriyeti'nin yedinci cumhurbaşkanı, d. 1918
madde başlığı Evren 6:238a, görsel
ilgili madde Türkiye 18:93a, 93b, görsel

EVRENBİLİM *bak.* **KOZMOLOJİ**

EVRENGABAT Hindistan'da kent
ilgili maddeler
Hint sanatı 8:179a
Tapınak 17:8b

EVRENGZİB Hint-Türk imparatoru, 1658-1707
ilgili madde Hint-Türk İmparatorluğu 8:181a
EVREN IŞINLARI *bak.* **KOZMİK IŞINLAR**
EVREN MODELİ
ana madde Evren 6:236a
ilgili madde Astronomi 2:71b vd., görsel
EVRENOS BEY Osmanlı akıncı beyi, ö. 1417
ilgili madde Evrenosoğulları 6:239a
EVRENOSOĞULLARI Osmanlı akıncılar ailesi
madde başlığı Evrenosoğulları 6:239a
EVRENSEL ÇEKİM YASASI *bak.* **NEWTON'IN KÜTLEÇEKİM YASASI**
EVRENSEL KÜME matematik
ilgili madde Kümeler kuramı 11:173b
EVRENSEL POSTA BİRLİĞİ *ya da* **UPU** Birleşmiş Milletler'e bağlı olarak 1875'te kuruldu; uluslararası posta hizmetlerini düzenler
ilgili maddeler
Bern 3:144b
Posta hizmetleri 14:134a
Uluslararası ilişkiler 18:198b
EVRİM
madde başlığı Evrim 6:239b, tablo
ana madde Biyoloji 3:245b
ilgili maddeler
Antropoloji 1:301b
At 2:109a
Darwin 5:91a vd.
İnsanın kökeni 9:55b vd.
Lamarck 11:198b
Soyu azalan türler 16:27b
Soyu tükenmiş hayvanlar 16:31a
Uyum 18:234b
EVRİM KURAMI
ana madde Evrim 6:242a
ilgili maddeler
Antropoloji 1:301b
Darwin 5:90b, 91b
Galápagos Adaları 7:62b
Huxley Ailesi 8:218b
Lamarck 11:199b
Sosyoloji 15:333a
EVROPİYUM lantanitler• dizisinin en hafif ve yumuşak elementi; simgesi Eu, atom numarası 63, bağıl atom kütlesi 151,96; gümüşsü beyaz bir metaldir; 1896'da bulundu
EVVOİA *bak.* **EĞRİBOZ ADASI**
EXCALIBUR İngiltere'nin efsanevi kralı Arthur'un kılıcı; Sir Thomas Mallory'nin *Arthur'un Ölümü* adlı yapıtında, kılıcı saplandığı taştan yalnızca Arthur çıkarabilir; öykünün bir başka biçiminde kılıcı Arthur'a Göl Kraliçesi verir; Arthur'un ölümünden sonra Sir Bedivere kılıcı yeniden göle atar
ilgili madde Arthur: görsel 2:43
"EXPLORER I" yapma uydu
ilgili maddeler
Uydu 18:230a
Uzay araştırmaları 18:246a
EXPO 67 Kanada'da, Montreal'de açılan uluslararası fuar
ilgili madde Sergi, fuar ve panayırlar 15:137a, 137b
EXPO 70 Japonya'da, Osaka'da açılan uluslararası fuar
ilgili madde Sergi, fuar ve panayırlar 15:137a
EXPO 86 Kanada'da, Vancouver'da açılan uluslararası fuar
ilgili madde Sergi, fuar ve panayırlar 15:137b
EYALET ABD'yi oluşturan federe devletlerin her biri
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri: tablo 1:201
Siyasal ve yerel yönetim 15:286a
EYALET Osmanlı Devleti'nin taşra örgütlenmesinde, bir beylerbeyi tarafından yönetilen en büyük yönetim birimi
ilgili madde Osmanlı İmparatorluğu 13:241b
EYALET DİVANI Osmanlı Devleti'nde beylerbeylerinin başkanlığında toplanan kurul
ilgili madde Divan 5:248b
EYALET MAHKEMESİ ABD
ilgili madde Mahkeme 11:333b
EYCK, JAN VAN Flaman ressam, y. 1385-1441
madde başlığı Eyck 6:243a
ilgili madde Resim sanatı 14:225b vd., görsel
•"Giovanni Arnolfi'nin Evlenmesi"
EYER atın sırtına yerleştirilen oturma yeri; genellikle deriden yapılır
ilgili maddeler
Binicilik 3:198a, görsel
Kovboy 11:26b
EYFEL KULESİ *bak.* **EIFFEL KULESİ**
EYLEM *bak.* **FİİL**
EYLEMSİZLİK
madde başlığı Eylemsizlik 6:243b
ilgili maddeler
İvme 9:156a
Kütle 11:182a
EYLEMSİZLİK İLKESİ *bak.* **NEWTON'IN BİRİNCİ HAREKET YASASI**
EYLEMSİZLİK MOMENTİ
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:79
EYLÜL yılın 9. ayı; 30 gün çeker
ilgili madde Ay 2:271a
EYLÜL KATLİAMLARI Eylül 1792'de Paris'te y. 1.200 mahkûmun kitle halinde öldürülmesi; Fransız Devrimi'nde "Birinci Terör" adıyla da bilinir; halk, mahkûmların karşıdevrimci bir komploya katılmayı planladıklarına inanıyordu
EYMÜR Oğuz boyu; Üçoklar'ın Gök Han Oğulları kolundan
ilgili madde Oğuzlar 13:133a
EYNESİL Giresun'un ilçesi; yüzey biçimleri dar kıyı ovası ile hemen arkasında yükselen dağlardan oluşur; çay ve fındık üretimi temel geçim kaynaklarıdır; nüf. (1990): ilçe 16.692, kasaba 6.713
EYRE GÖLÜ Avustralya'da büyük tuz gölü; y.öl. 9.300 km^2; genellikle kurudur, ama zaman zaman taşkınlara uğrar; Avustralya kıtasının en alçak noktasıdır; genellikle çöl ortamına özgü bitki ve hayvanlar bulunur
ilgili madde Avustralya 2:292b, 293a
EYUBOĞLU, BEDRİ RAHMİ Türk ressam ve şair, 1913-75
madde başlığı Eyuboğlu 6:244a, görsel
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı: tablo: görsel 18:125
EYUBOĞLU, EREN Türk kadın ressam, 1912-88; geleneksel Anadolu yaşamını yansıtan resimleriyle tanınır; D Grubu'na katıldı; süslemecilikten uzak ve yalın bir biçim anlayışına yöneldi; 1970'lerde duyarlı ifadeler taşıyan kadın portreleri yaptı
EYUBOĞLU, İSMET ZEKİ Türk yazar ve çevirmen, d. 1925
ilgili madde Sözlük 16:42b
EYUBOĞLU, SABAHATTİN Türk yazar, 1908-73; hümanist bir kültür anlayışını savundu; Anadolu'daki Türk kültürünün geçmiş kültürlerin yeni bir bireşimi olduğunu öne sürdü; bu görüşünü denemeleriyle ve sanat tarihi alanındaki çalışmalarıyla destekledi; eski Anadolu uygarlıklarına ilişkin belgesel filmler çekti; hümanist batı edebiyatından seçkin yapıtları Türkçe'ye çevirdi
ilgili maddeler
Bodrum 3:262b
Boratav 3:291a
Garip 7:79b
EYÜB HAN Pakistan devlet başkanı, 1907-74; 1958'de ordu desteğiyle anayasa feshedilince sıkıyönetim başkomutanlığına getirildi; bir süre sonra kendini devlet başkanı ilan etti; 1965'te bu kez seçimle geldiği bu görevden 1969'da istifa etti; yönetimi sırasında ülkenin kalkınması açısından önemli gelişmeler olmuştur
ilgili madde Pakistan 13:292a
EYÜP İstanbul'un ilçesi; anakent sınırları içinde, Haliç'in batı kıyısında; Lale Devri'nde İstanbul'un en gözde dinlence yerlerinden biriydi; 1939'da Haliç'in sanayiye açılmasıyla önemli çevre kirliliği sorunlarıyla karşı karşıya kaldı ve hızla gecekondulaştı; 1983'te yeni bir çevre düzenlemesi yapılarak plansız sanayileşmenin ve yapılaşmanın önüne geçildi; önemli tarihi yapılar Eyüp Sultan Camisi ve Türbesi, Zal Mahmud Paşa Külliyesi ve Haliç'e bakan bir tepede kurulmuş Pierre Loti Kahvesi'dir; nüf. (1990): ilçe 211.986, kent 200.045
EYÜP SULTAN tam adı *Ebu Eyyub el-Ensari* Hz. Muhammed'in sancaktarı, ö. 672; Medineli ilk Müslümanlar'dandı; Hz. Muhammed'in bütün savaşlarına katıldı ve sancağını taşıdı; Emeviler dönemindeki İstanbul kuşatması sırasında hastalanarak öldü ve bugün adıyla anılan semtte, türbesinin bulunduğu yere gömüldü; gömüldüğü yer İstanbul'un fethi sırasında Akşemseddin tarafından bulundu
"EYVAH" Ahmed Midhat Efendi'nin tiyatro oyunu
ilgili madde Ahmed Midhat Efendi 1:91a
EYVAN mimarlıkta üç yanı kapalı, döndüncü yanı bir avluya bakan, üzeri genellikle tonozla örtülü mekân; Sasaniler döneminde (2-7. yy) ortaya çıktı, Selçuklular'da olgun biçimini aldı; Anadolu Türk evinde iki oda arasında yer alan ve hayat ya da sofaya açılan mekâna da eyvan adı verilir
ilgili maddeler
Diyarbakır 5:256b
Türk mimarlığı 18:109a, 109b, 111a
EYYAM-I BAHUR ılıman kuzey enlemlerinde temmuz, ağustos ve eylül aylarının başlarında görülen, aşırı sıcak ve nemli dönemler: "sıcak günler" anlamına gelir; Türkiye'de 1-8 Ağustos arasındaki günler eyyam-ı bahur olarak adlandırılır
EYYUBİLER İslam devleti, 12-13. yy
madde başlığı Eyyubiler 6:245a
ilgili maddeler
Anadolu Selçuklu Devleti 1:153a

Harezmşahlar 8:35a
Memlûklar 12:143b
Mısır 12:198a
EZAN İslam dininde namaz için yapılan çağrı; ilk kez Hicret'ten (622) sonra Medine'de okundu ve bir sünnet olarak okunması yaygınlaştı; yedi temel cümleden oluşan ezanın yüksekçe bir yerde ve abdestli bir kişi tarafından okunması gerekir
EZGİ, MUHLİS SABAHATTİN Türk besteci, 1889-1947; Türk müziğinin makam ve usullerini çoksesli müziğe uyarlayarak bestelediği *Çaresâz*, *Gülfatma* ve *Ayşem* gibi operetleriyle tanınır; ayrıca müzikli oyunlar, orkestra parçaları yazdı ve Türk müziği formlarında besteler yaptı
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:146b
EZGİ, SUPHİ Türk müzikolog ve besteci, 1869-1962
ilgili madde Türk müziği 18:121b
"EZİLENLER" Dostoyevski'nin romanı
ilgili madde Dostoyevski 5:302a
EZİNE Çanakkale'nin ilçesi; Biga Yarımadası'nın batısında yer alır; Kara Menderes Çayı'nın taşıdığı alüvyonlarla oluşmuş Ezine Ovası oldukça verimlidir; eskiçağda kurulmuş Aleksandreia Troas ve Neandreia kentlerinin kalıntıları ilçe sınırları içindedir; nüf. (1990): ilçe 34.234, kasaba 11.167
ilgili madde Çanakkale 4:245a
EZOP *ya da* **Aisopos** Eski Yunanlı yazar; yaşamına ilişkin bütün bilgiler söylentiye dayanır ve gerçekten yaşadığı çok kuşkuludur
ana madde Ezop'un fabl leri 6:246a
EZOP'UN FABLLERİ
madde başlığı Ezop'un fabl leri 6:245b, görsel
ilgili madde Fabl 6:247b, görsel
EZRA Eski Ahit'te adı geçen din adamı ve Museviler'in önderi
ilgili madde İbrani edebiyatı 8:264b

F

F-4 PHANTOM uçak
ilgili madde Hava kuvvetleri: görsel 8:77
F-15 EAGLE uçak
ilgili madde Hava kuvvetleri 8:77b
F-16 uçak
ilgili maddeler
Ankara 1:281b
Hava kuvvetleri: görsel 8:78
F-86 SABRE uçak
ilgili madde Havacılık tarihi: 8:66b
F-111 uçak
ilgili madde Hava kuvvetleri: görsel 8:76
FAANAHTARI müzik
ilgili madde Müzik: çizim 13:19
FABIAN DERNEĞİ 1884'te kurulan İngiliz sosyalist derneği
ilgili maddeler
Shaw 15:168a
Sosyalizm 15:326b
FABIUS MAXIMUS Romalı komutan ve devlet adamı, ö. İÖ 203; Hannibal komutasındaki Kartaca kuvvetlerine karşı uyguladığı oyalama taktikleriyle ünlüdür
ilgili madde Diktatör 5:225b
FABL
madde başlığı Fabl 6:246b
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:38a
La Fontaine 11:190b
Roman 14:273b
Şiir sanatı 16:273a
•Ezop'un fabl leri
FABRE, JEAN HENRI Fransız entomoloji bilgini, 1823-1915
madde başlığı Fabre 6:247b
ilgili maddeler
Bokböceği 3:269a
Hayvan davranışı 8:107a
FABRİKA
madde başlığı Fabrika 6:247b
ilgili maddeler
Arkwright 2:28a
Bilgisayar 3:179b, 185b
Cam ve camcılık 4:115a, görsel
Çevre kirliliği 4:282b vd., görsel
Isıtma ve klima 8:243a
Motorlu taşıtlar 12:288a
Mühendislik 12:327b, görsel
Robot 14:251b, görsel
Sanayi Devrimi 15:44b
Sendika 15:120b
Teknoloji 17:122b
FABRİKA GAZI
ana madde Gaz 7:84b, 85a
FABRİKA GEMİ *bak.* **BALİNA GEMİSİ**
FAÇETA *bak.* **FASETA**
FADEYEV, ALEKSANDR SSCB'li romancı, 1901-56; işçi sınıfı edebiyatının önde gelen temsilcisi ve kuramcısı; en önemli romanı *Partizanlar*'dır (1927)
ilgili madde Rus edebiyatı 14:303a
FAEROE ADALARI *bak.* **FAR ÖER ADALARI**
FAGOSİT
ilgili maddeler
Mikroplar 12:214b
Yara 19:100b
FAGOSİTOZ
ilgili madde Bağışıklık 2:266b
FAGOT
ana madde Obua ailesi 13:125a, görsel
ilgili madde Üflemeli çalgılar: görsel 18:264
FAGUNWA, DANİEL O. Nijeryalı kabile şefi ve romancı, 1903-63; Yoruba dilini kullanmadaki ustalığı ve fantastik romanlarıyla Nijerya'nın en sevilen yazarı olmuştur
ilgili madde Afrika edebiyatı 1:54b
FAHD BİN ABDÜLAZİZ Suudi Arabistan kralı, d. 1923
ilgili madde Suudi Arabistan 16:197a
"FAHİM BEY VE BİZ" Hisar'ın romanı
ilgili madde Hisar 8:185a
FAHRENHEIT, DANIEL Alman fizikçi, 1686-1736; 1709'da alkollü, 1714'te cıvalı termometreyi yaptı, Fahrenheit Sıcaklık Ölçeği'ni belirledi; sıvıların kaynama noktalarının atmosfer basıncına bağlı olarak değiştiğini buldu
ilgili madde Celsius 4:148b
FAHRENHEIT SICAKLIK ÖLÇEĞİ suyun donma noktası olarak 32°F'yi, kaynama noktası olarak da 212°F'yi alan ölçek; 1970'lere kadar İngilizce konuşulan ülkelerde yaygın olarak kullanılıyordu; ama bugün yerini büyük ölçüde Celsius Sıcaklık Ölçeği'ne bırakmıştır; Fahrenheit derecesi (°F) ile Celsius derecesi (°C) arasındaki bağıntı °F = 9/5 °C+32 olarak gösterilir
ilgili maddeler
Celsius 4:148b, görsel
Termometre 17:156b
FAHRİYE divan şiiri
ilgili maddeler
Divan edebiyatı 5:253a
Kaside 10:82b
FAIRBANKS ABD'nin Alaska eyaletinde kent; petrol sanayisi, madencilik, kerestecilik, kürk ticareti ve turizm gelişmiştir; nüf. 22.645 (1980)
ilgili madde Alaska 1:134a
FAIRBANKS, DOUGLAS ABD'li sinema oyuncusu, 1883-1939
ilgili madde Sinema 15:231a
FAİZ
madde başlığı Faiz 6:249b
ilgili maddeler
Bankalar ve bankacılık 3:23b vd.
Borç 3:292a
Borsa ve kambiyo 3:298a vd.
Sigorta 15:200a
Yatırım 19:117a vd.
Yüzde hesabı 19:219a
"FAİZE HÜCUM" Zeki Ökten'in filmi
ilgili madde Türk sineması 18:138b
FAJ *bak.* **BAKTERİYOFAJ**
"FAKİRLİK AYIP DEĞİL" Ostrovski'nin komedisi
ilgili madde Tiyatro sanatı 17:215b
FAKSİMİLE *ya da* **Faks**
madde başlığı Faksimile 6:250b
"FALAKA" Ahmed Rasim'in anıları
ilgili madde Ahmed Rasim 1:91b
FALANJ İspanya'da milliyetçi siyasal örgüt; üyeleri Falanjistler olarak adlandırılır; 1933'te Diktatör Rivera'nın oğlu José Antonio Primo de Rivera tarafından kuruldu; programında faşizmi temel almıştı; daha sonra Franco'nun denetimine girdi ve 1942'ye kadar devletin temel dayanağı oldu; 1977'de resmen feshedildi
ilgili maddeler
Franco 7:16b
Garcia Lorca 7:75b
İspanya 9:106a
FALCILIK
ilgili maddeler
Hong Kong: görsel 8:205
Kâğıt oyunları 9:255b
FALKLAND ADALARI Atlas Okyanusu
madde başlığı Falkland Adaları 6:251a, harita
ilgili maddeler
Arjantin 2:13b
Thatcher 17:173a
FALLA, MANUEL DE İspanyol besteci, 1876-1946; müziğinde şiiri, İspanyol ruhunu, çileciliği ve coşkuyu en saf biçimiyle dile getiren bir bireşime ulaşmıştır; *Üç Köşeli Şapka* (1919) adlı bale müziği ve *İspanya Bahçelerinde Geceler* (1916) süiti en tanınmış yapıtları arasındadır
ilgili madde Bale 2:301a
FALLOP BORULARI memelilerin dişisinde, erkeğin spermalarını yumurtalığa, yumurtalıkta oluşan yumurta hücresini de dölyatağına ulaştıran bir çift ince, uzun boru
ilgili madde Embriyon 6:141b
"FALSTAFF" Verdi'nin operası
ilgili madde Opera 13:190a
"FA MAJÖR YAYLI ÇALGILAR BEŞLİSİ" Bruckner'in bestesi
ilgili madde Bruckner 4:31b

FAMİLYA biyolojik sınıflandırma
ilgili maddeler
Biyoloji 3:245b
Böcek 3:332a
Zooloji 19:268b
"FA MİNÖR DÖRDÜNCÜ SENFONİ" Çaykovski'nin senfonisi
"FA MİNÖR FANTEZİ" Chopin'in bestesi
ilgili madde Chopin 4:184a
FANGIO, JUAN Arjantinli otomobil yarışçısı, d. 1911; 1950'lerin en ünlü yarışçılarındandı; beş kez dünya şampiyonu oldu
ilgili madde Otomobil yarışı 13:250b
FA NGUM Lan Xang kralı, 1316-74
ilgili madde Laos 11:200a
FANNING ADASI Kiribati
ilgili maddeler
Kablo 9:237a
Pasifik Adaları 14:21a
FANON *bak.* **BALİNAÇUBUĞU**
"FANTASTİK SENFONİ" Berlioz'un senfonisi
ilgili maddeler
Berlioz 3:143a
Senfoni 15:126b
FANTEZİ müzik
ilgili maddeler
Oda müziği 13:125b
Türk müziği 18:118a vd.
FAO *bak.* **GIDA VE TARIM ÖRGÜTÜ**
FARABİ asıl adı **Ebu Nasr Muhammed bin Turhan bin Uzlug** İslam düşünürü, 870-950
madde başlığı Farabi 6:252a, görsel
ilgili maddeler
Kanun 9:334a
Ud 18:170b
FARAD elektrik sığası birimi; coulomb/volt ya da amper saniye/volt olarak tanımlanır
ilgili maddeler
Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:79
Sığaç 15:174a
FARADAY, MICHAEL İngiliz bilim adamı, 1791-1867
madde başlığı Faraday 6:253a, görsel
ilgili maddeler
Aydınlatma 2:231b
Benzen 3:133b
Elektrik 6:107a
Soğutma 15:303b
Transformatör 17:281a vd.
FARE
madde başlığı Fare 6:254a, görsel
ana madde Ev hayvanları 6:230a, görsel
ilgili maddeler
Kemiriciler 10:165b
Tifüs 17:197a
Zararlı hayvanlar 19:237a
FARE KANGURUSU
ilgili madde Kanguru 9:327a
FARE KAPANI tuzak
ilgili madde Avcılık 2:168b, görsel
"FARE KAPANI" Christie'nin tiyatro oyunu
ilgili madde Christie 4:185a
FAREKULAĞI çuhaçiçeğigiller familyasından 30 kadar küçük, otsu bitki türünün ortak adı; çoğu sürünücü olan bitkilerin kısa saplı, çan biçiminde, kırmızı, pembe ya da mavi çiçekleri vardır
ilgili madde Çuhaçiçeği 5:50a
"FARELER VE İNSANLAR" Steinbeck'in romanı
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:226a
Steinbeck 16:134a
FARE MAKİSİ
ilgili madde Maki 12:13a
FARENJİT *ya da* **Yutak iltihabı**
ilgili madde Solunum 15:320b
FARE TİFÜSÜ *ya da* **Yerleşik tifüs**
ilgili madde Tifüs 17:197a
FARMAKOLOJİ ilaçların canlılar üzerindeki etkilerini araştıran ve eczacılığın temeli olan bilim dalı
ilgili madde Tıp 17:178b, 186a
•Eczacılık
FARNESE TİYATROSU Parma, İtalya
ilgili madde Tiyatro: görsel 17:209, 210
FAR ÖER ADALARI *ya da* **Faroe Adaları** Danimarka; Atlas Okyanusu'nun kuzeyinde, İzlanda ile Shetland Adaları arasında; toplam 17 ada ile çok sayıda adacıktan oluşan, Danimarka'ya bağlı özerk bölge; y.öl. 1.399 km²; merkezi Thornshavn (Tórshavn); ada halkı y. 800'de bölgeye yerleşen Vikingler'in soyundandır; balıkçılık ve kömür madenciliği yapılır; nüf. 44.800 (1984 tah.)
ilgili maddeler
Balina: görsel 2:332
Danimarka 5:74a
İskandinavya 9:87a
FARRELL, JAMES T. ABD'li romancı, 1904-75; Chicago'lu İrlandalılar'ın yaşamını betimleyen gerçekçi yapıtlarıyla tanınır
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:224a
Doğalcılık 5:260a
FARS
ilgili madde Komedi 10:310a
FARSÇA
madde başlığı Farsça 6:255b
ana madde İran edebiyatı 9:70a vd.
ilgili maddeler
Afganistan 1:41a
Ali Şir Nevai 1:152b
Arapça 1:313b
Divan edebiyatı 5:249a
Halk edebiyatı 8:13a
FARS EDEBİYATI *bak.* **İRAN EDEBİYATI**
FARUK Mısır kralı, 1920-65; 1937'de tahta çıktı; 1952'de tahtı bırakıp, ülkesinden ayrılmak zorunda kaldı
ilgili maddeler
Mısır 12:199b
Nâsır 13:38a
FARZ İslam dininde, Kuran'ın ve Hz. Muhammed'in yapılmasını ya da yapılmamasını buyurduğu yükümlülükler; yapılması gereken başlıca yükümlülükler namaz, oruç, zekât, hac ve cihaddır
FAS
madde başlığı Fas 6:256a, harita
ilgili maddeler
Afrika 1:52a, 50a
İkinci Dünya Savaşı 8:302a
Timbuktu 17:199a
FASETA *ya da* **Façeta**
ilgili maddeler
Cam ve camcılık 4:111b
Elmas 6:137a
FASIL gösteri sanatları
ilgili maddeler
Karagöz oyunu 10:33a vd.
Ortaoyunu 13:226a
FASIL müzik
ana madde Türk müziği 18:118b
ilgili madde Şarkı 16:243b
FASİYES FOSİLİ
ilgili madde Fosil 6:334a
FASSBINDER, RAINER WERNER Alman sinema ve tiyatro yönetmeni, yazar ve oyuncu, 1946-82; savaş sonrası Alman sinemasının en önemli adlarındandır; toplumsal ve siyasal bilinç ürünü olan filmlerinde daha çok baskı ve ümitsizlik konularını işledi; *Petra von Kant'ın Acı Gözyaşları* (1972), *Maria Braun'un Evliliği* (1979), *Lili Marleen* (1980), *Veronika Voss'un Tutkusu* (1982) ve televizyon için çektiği *Berlin Alexander Meydanı* (1980) ünlü filmlerinden bazılarıdır
ilgili madde Sinema 15:236a
FASTNET YARIŞI yat yarışı
ilgili madde Yelken sporu 19:134b
FASULYE
madde başlığı Fasulye 6:257b, görsel
ilgili maddeler
Çimlenme: görsel 4:306
Pisagor 14:83b
Sebzeler 15:100a, görsel
Tohum 17:228a, görsel
•Ateş fasulyesi; Börülce; Mung fasulyesi; Soyafasulyesi
FASULYECİYAN, TOMAS Ermeni asıllı Osmanlı tiyatro oyuncusu ve yönetmeni, 1843-1901
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:144b
FAŞİZM
madde başlığı Faşizm 6:258b
ilgili maddeler
Franco 7:16b vd.
Mussolini 12:318a vd.
Nazizm 13:44a
Siyasal partiler 15:281b
"FAŞİZME KARŞI MÜCADELE" Troçki'nin kitabı
ilgili madde Troçki 17:291b
FATA MORGANA Messina Boğazı'nda görülen ve adı efsanelere karışmış büyücü Morgan Le Fay'in görüntüsü olduğuna inanılan serap
ilgili madde Serap 15:134a
FATİMİLER İslam devleti, 909-1171
madde başlığı Fatimiler 6:260b
ilgili maddeler
Batınilik 3:77a
Halifelik 8:7b
FATİH İstanbul'un ilçesi; anakent sınırları içinde; kentin tarihsel çekirdeğini oluşturan ilçelerden biridir; 1939'da Haliç'in sanayiye açılmasından sonra, özellikle Haliç kıyısındaki bölümü yoğun bir iş ve yerleşim merkezi oldu; 1984'ten başlayarak sanayi kuruluşları başka yerlere taşındı ve ilçe yeni bir çevre düzenlemesine kavuştu; önemli tarihi yapılar arasında Bozdoğan Sukemeri, Tekfur Sarayı, Fatih Külliyesi ve Kariye Camisi sayılabilir; nüf. 462.464 (1990)
"FATİH" Cemal Reşit Rey'in senfonik şiiri
ilgili madde Türk Beşleri 18:28a
"FATİH ALBÜMLERİ" Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde bulunan resim albümü
ilgili madde Siyah Kalem 15:278b vd.
FATİHA SURESİ Kuran'ın ilk suresi
ilgili madde Kuran 11:104b
FATİH CAMİSİ İstanbul

madde başlığı Fatih Camisi 6:261b, görsel
ilgili madde Ali Kuşçu 1:151a
FATİH DARÜŞŞİFASI
ilgili madde Hastane 8:46a
"FATİH-HARBİYE" Safa'nın romanı
ilgili madde Safa 14:331a
FATİH KÜLLİYESİ İstanbul
ana madde Fatih Camisi 6:261b vd.
FATİH SULTAN MEHMED *ya da* **II. Mehmed** Osmanlı padişahı, 1432-81
madde başlığı Fatih Sultan Mehmed 6:262a, görsel
ilgili maddeler
Akkoyunlular 1:118a
Ali Kuşçu 1:151a
Anadolu ve Rumeli hisarları 1:256a
Kapalı Çarşı 10:12a vd.
Kütüphane 11:186b
Tuğra: görsel 17:311
FATİH SULTAN MEHMED KÖPRÜSÜ İstanbul Boğazı'nda, Asya ile Avrupa'yı birbirine bağlayan asma köprü
ilgili maddeler
Köprü 11:57b
Mühendislik: görsel 12:325
FATİH WILLIAM *bak.* **WILLIAM I**
FATIMA Portekiz'de Hıristiyanlar'ca kutsal yer
ilgili maddeler
Hac 7:316a, görsel
Portekiz 14:128b
FATMA, HZ. Hz. Muhammed'in kızı ve Hz. Ali'nin karısı, y. 609-633
ilgili maddeler
Alevilik 1:143b
Ali, Hz. 1:150a
Muhammed, Hz. 12:303a
FATMA TÜRBESİ Kum, İran
ilgili madde İran: görsel 9:69
FATSA Ordu'nun ilçesi; Karadeniz kıyısındaki dar düzlüklerin hemen arkasında Canik Dağları uzanır; iç ve dış pazara yönelik fındık ve çay üretimi yapılır; tarım, sanayi ve ticaret açısından ilin en gelişmiş ilçelerinden biridir; nüf. (1990): ilçe 94.789, kasaba 39.467
FAUL spor
ilgili maddeler
Basketbol 3:58a
Futbol 7:56b
Tenis 17:144b
FAULKNER, BRIAN Kuzey İrlandalı devlet adamı, 1921-77; 1971'de başbakan oldu; 1972'de parlamentonun dağılmasından sonra görevinden ayrıldı
ilgili madde Kuzey İrlanda 11:160a
FAULKNER, WILLIAM HARRISON ABD'li yazar, 1897-1962
madde başlığı Faulkner 6:264b, görsel
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:226a
FAUNUS *ya da* **Faun** Roma mitolojisinde, Yunan tanrısı Pan'la özdeşleştirilen kır tanrısı; Klasik Çağ'da tanrı olmaktan çıkmış ve Yunan satyrleri gibi yarı insan, yarı keçi biçiminde yaratıklar olarak betimlenmiştir
ilgili madde Botticelli: görsel 3:313
•Pan
FAURÉ, GABRIEL Fransız müzikçi, 1845-1924; şarkıları ve piyano için yaptığı bestelerle tanınır; Saint-Saëns'ın öğrencisiydi; 100'den fazla şarkı ve şarkı çevrimi yazdı; çağdaş Fransız müziğine önemli etkisi oldu
ilgili madde Ninni 13:87b
FAUST *ya da* **Faustus** büyücü
madde başlığı Faust 6:265a
"FAUST" Goethe'nin tiyatro oyunu
ilgili maddeler
Faust 6:265b
Goethe 7:181b
"FAUST" Gounod'nun operası
ilgili maddeler
Faust 6:265b
Opera 13:190a
FAUSTINA HAMAMI Milet'te Romalılar'dan kalma hamam; Söke, Aydın
ana madde Milet 12:219b
"FAUST SENFONİSİ" Liszt'in senfonisi
ilgili maddeler
Liszt 11:265b
Senfoni 15:126b
FAUSTULUS Roma mitolojisi
ilgili madde Romus ve Romulus 14:280b
"FAUST'UN LANETLENİŞİ" Berlioz'un bestesi
ilgili madde Faust 6:265b
FAUSTUS *bak.* **FAUST**
FAVA yemek
ilgili madde Bakla 2:290b
FAVELA gecekondu mahallesi
ilgili maddeler
Gecekondu 7:100b
Rio de Janeiro: görsel 14:242
FAY jeoloji *bak.* **KIRIK**
FAYANS genel olarak tüm kalay sırlı seramiklere verilen ad; sözcüğün kökeni, 18. yy'da İtalya'daki Faenza'da özel topraktan yapılan çömleklere dayanır
ilgili madde Çanak çömlek 4:240a
FAYSAL Suudi Arabistan kralı, y. 1906-75; Kral II. Abdülaziz'in oğlu ve Kral Suud bin Abdülaziz'in kardeşi; babasının ve kardeşinin döneminde önemli devlet görevlerinde bulundu; 1964'te Suud'un tahtan indirilmesinden sonra kral oldu; 3. Arap-İsrail Savaşı'nda Araplar'ın yanında yer aldı; yeğeni tarafından öldürüldü
FAYSAL I Irak kralı, 1885-1933; I. Dünya Savaşı sırasında Araplar'ın Osmanlı egemenliğine karşı birleşmesinde öncü rol oynadı; 1918'de krallığını ilan etti; 1919'da Fransızlar'ca ülkesinden sürüldü; 1921'de İngiltere'nin yardımıyla yeniden tahta çıktı
ilgili maddeler
Arabistan 1:310b
Irak 8:230a
FAYSAL II Irak kralı, 1935-58; üç yaşında tahta çıktı; devrim sırasında öldürüldü
ilgili maddeler
Irak 8:230a
Saddam Hüseyin 14:329a
FAYSALABAT Pakistan'da kent; 1890'da Pencap Ovası'nın ortasında kuruldu; 1979'a kadar adı Lyallpur'du; tarım ürünlerine dayalı bir ticaret merkezidir; dokumacılık, kimyasal maddeler ve yapay gübre üretimi önemlidir; nüf. 1.104.200 (1981)
FAYTON
ana madde Ulaşım 18:182a, görsel
FAZIL AHMED PAŞA *bak.* **KÖPRÜLÜ FAZIL AHMED PAŞA**
FAZIL MUSTAFA PAŞA Osmanlı sadrazamı, 1637-91
ana madde Köprülü Ailesi 11:62a
ilgili madde Karlofça Antlaşması 10:71a
FBİ *ya da* **Federal Soruşturma Bürosu** ABD'de Adalet Bakanı'na bağlı en yüksek soruşturma kuruluşu; federal yönetimi ilgilendiren hemen her alanda soruşturma yapabilir; kuruluşu 1908
ilgili madde Parmak izi 14:13b
F. CELALETTİN *bak.* **GÖKTULGA, FAHRİ CELAL**
FECR-İ ÂTİ edebiyat topluluğu
madde başlığı Fecr-i Âti 6:265b
ana madde Türk edebiyatı 18:39a
ilgili madde Sone 15:324b
FEDÇENKO BUZULU SSCB
ilgili madde Tacikistan 16:291b
FEDERAL DEVLET
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:210a
Devlet 5:206a
Parlamento 14:9a
•Federal sistem
FEDERAL KONSEY *ya da* **Bundesrat** Almanya'da, yasama meclisinde eyalet temsilcilerinin yer aldığı üst meclis
ilgili madde Almanya Federal Cumhuriyeti 1:175b
FEDERAL MAHKEME ABD'de ulusal yargı sistemi içinde yer alan mahkeme
ilgili madde Mahkeme 11:333b
FEDERAL MECLİS *ya da* **Bundestag** Almanya'da, yasama meclisinde seçilmiş üyelerin yer aldığı alt meclis
ilgili madde Almanya Federal Cumhuriyeti 1:175b
FEDERAL REZERV SİSTEMİ ABD merkez bankası; 1913'te kuruldu
ilgili madde Bankalar ve bankacılık 13:24b
FEDERAL SİSTEM birden çok eyaletin ya da siyasal birimin kendi bütünlüğünü koruyarak, tek bir merkez altında birleştiği örgütlenme biçimi; federe devletler ile federal hükümetin karşılıklı hak ve yetkileri anayasayla belirlenir
ilgili madde Siyasal ve yerel yönetim 15:286a
•Federal devlet
FEDERAL SORUŞTURMA BÜROSU *bak.* **FBI**
FEDERASYON KUPASI tenis
ilgili madde Tenis 17:148b
FEDERE DEVLET
ilgili madde Devlet 5:206a
•Federal sistem
FEDİN, KONSTANTİN SSCB'li yazar, 1892-1977
ilgili madde Rus edebiyatı 14:303a
FEKE Adana'nın ilçesi; toprakları Toroslar'ın uzantılarıyla engebelenir; Göksu Irmağı boyunca uzanan tarıma elverişli alanlarda buğday, soyafasulyesi ve üzüm yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 21.751, 4.669
FELÂHİYE Kayseri'nin ilçesi; tahıl üretimi, halı ve kilim dokumacılığı başlıca geçim kaynaklarıdır; nüf. (1990): ilçe 12.550, kasaba 6.603
"FELATUN BEY İLE RÂKIM EFENDİ" Ahmed Midhat Efendi'nin romanı
ilgili maddeler
Ahmed Midhat Efendi 1:90b
Beyoğlu 3:165b
FELÇ
madde başlığı Felç 6:266a
ilgili maddeler
Beyin 3:163b
Çocuk felci 5:22b

FELDİSPAT potasyum, sodyum ve kalsiyum içeren alüminosilikat minerallerinin ortak adı; yerkabuğundaki en yaygın mineral grubudur; Ay'da ve meteoritlerde de bulunur
ilgili madde Aşındırıcı: tablo 2:105
FELEMENK CUMHURİYETİ bugünkü Hollanda topraklarında 1579-1795 arasında hüküm süren devlet
ilgili maddeler
Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu 11:131b
Resim sanatı 14:225b
FELEMENKÇE *bak.* **HOLLANDA DİLİ**
FELIPE II *ya da* **Felipe I** İspanya ve Portekiz kralı, 1527-98
madde başlığı Felipe II 6:267b, görsel
ilgili maddeler
Armada 2:28a
Filipinler 6:298b
Hollanda 8:199b
Madrid 11:318b
Rubens 14:294a
FELIPE IV İspanya kralı, 1605-65
ilgili madde Velazquez 18:312b, 313b
FELLINI, FEDERICO İtalyan film yönetmeni, d. 1920
madde başlığı Fellini 6:268b, görsel
ilgili madde Sinema 15:234b
FELSEFE
madde başlığı Felsefe 6:269b
ilgili maddeler
Aydınlanma Çağı 2:228a vd.
Yunanca 19:205a vd.
•Mantık; *akımlar ve kişiler, örn.* Aristo; Descartes; Epikuros; İdealizm; Konfüçyüs; Maddecilik; Rasyonalizm; Skolastik felsefe
"FELSEFENİN SEFALETİ" Marx'ın yapıtı
ilgili madde Marx 12:86b
FEMİNİZM kadın haklarını savunan, cinsiyetçi ve erkek egemen toplum olarak nitelediklerı günümüz toplumlarına karşı çıkan kadın hareketi
ana madde Kadın hakları 9:247a, 250a vd.
FEMTO uluslararası birimler sisteminde kullanılan önek
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:78
FEMUR *bak.* **UYLUKKEMİĞİ**
"FENA HALDE LEMAN" Attilâ İlhan'ın romanı
ilgili madde İlhan 8:328b
FENAKİSTİSKOP 1832'de Joseph Plateau'nun icat ettiği aygıt
ilgili maddeler
Çizgi film 4:330b
Sinema 15:228a
FENARİ İSA CAMİSİ eskiden **Konstantin Lips Manastır Kilisesi** İstanbul; II. Bayezid döneminde camiye dönüştürülen Bizans kilisesi
ilgili madde Bizans İmparatorluğu 3:256a
FENELON, FRANÇOIS Fransız ilahiyatçı ve yazar, 1651-1715; eğitim ve siyaset konusundaki görüşleriyle Katolik Kilisesi'nin ve devletin tepkisini çekti; *Telemakhos'un Başından Geçenler* (1699) en tanınmış yapıtıdır; 1862'de Yusuf Kâmil Paşa'nın *Terceme-i Telemak* adıyla çevirdiği bu yapıt, Türkçe'de ilk roman çevirisi sayılır
ilgili madde Tanzimat edebiyatı 16:332a
FENER sabit ya da taşınabilir aydınlatma aracı
ilgili madde Aydınlatma 2:229b
•Deniz feneri; El feneri
FENERBAHÇE SPOR KULÜBÜ 1907'de kuruldu; forma renkleri sarı-lacivert; Cumhuriyet döneminde futbolda İstanbul liginde dokuz kez, İstanbul profesyonel liginde üç kez, Türkiye birinci liginde (1959-91) 12 kez şampiyon oldu; basketbol, atletizm ve kürek dallarında da başarılar elde etti; bugün 14 spor dalında etkinlik göstermektedir
ilgili maddeler
Futbol 7:58b
Tenis 17:148b
FENERBAHÇE STADYUMU İstanbul
ilgili madde Stadyum 16:131b
FENERBALIĞI
madde başlığı Fenerbalığı 6:270a, görsel
ilgili maddeler
Balık 2:309a
Biyolojik ışıldama 3:247a
Deniz canlıları; görsel 5:156
Derin deniz canlıları 5:196a
FENER GEMİSİ
ana madde Deniz feneri 5:159a, görsel
ilgili maddeler
Liman 11:259a
Seyir 15:160b
FENERGÖZ BALIĞI Büyük Okyanus, Hint Okyanusu ve Karayib Denizi'ndeki mercan resiflerinde yaşayan balık; derin su balığı olmamasına karşın gözlerinin hemen altında ışık organları vardır; uzunluğu en çok 30 cm'dir
FENER RUM PATRİKHANESİ İstanbul
ilgili madde Ortodoks Kilisesi 13:277a
FENG MENGLONG Çinli yazar, 1574-1645
ilgili madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:238a
FENIAN HAREKETİ *ya da* **İrlanda Cumhuriyetçi Kardeşlik Birliği** İrlanda siyasal hareketi; 19. yy'da İrlanda'nın bağımsızlığını sağlamak için kuruldu
ilgili madde İrlanda Cumhuriyeti 9:77b
FENİKE Asya'da tarihi bölge
madde başlığı Fenike 6:271a
ilgili maddeler
Akdeniz 1:111b
Arkeoloji 2:26a
Astarte 2:67a
Baal 2:247b
Beyrut 3:166b
Boncuk 3:289a
Fildişi ve fildişi oymacılığı: oyma: görsel 6:294
Liman 11:257b
Lübnan 11:295b
Sabun ve sabun yapımı 14:326b
Sicilya 15:194b
Sur ve Sayda 16:189a vd.
Taşımacılık 17:73a
FENİKE ALFABESİ
ilgili maddeler
Alfabe: görsel 1:146
Demir Çağı 5:118b
Fenike 6:272a
FENIKS ADALARI Kiribati; Büyük Okyanus'un güneyinde sekiz mercanadadan oluşan adalar grubu
ilgili maddeler
Kiribati 10:278b vd.
Pasifik Adaları 14:20a vd.
FENİLALANİN
ilgili madde Enzim 6:162b
FENİLKETONÜRİ
ilgili maddeler
Enzim 6:162b
Kalıtsal hastalıklar 9:285b
FENMEN, MİTHAT Türk piyanist ve besteci, 1916-82; Fransa ve Almanya'da müzik öğrenimi gördü; uzun yıllar Ankara Devlet Konservatuvarı'nda piyano öğretmenliği yaptı; Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'nda çalıştı; çeşitli orkestra ve bale yapıtları besteledi
FENOL ya da **Karbolik asit** çok keskin kokulu, suda çözünen organik bileşik; kömürden elde edilir; eskiden dezenfektan olarak kullanılırdı; günümüzde plastik üretiminin temel hammaddelerindendir
ilgili maddeler
Antiseptik 1:297a
Benzen 3:134a
Cerrahi 4:161b
Lister 11:264b
Pasteur 14:26b
Reçine 14:206a
FENOL-FORMALDEHİT *bak.* **BAKALİT**
FENOMEN ya da **Olgu** ya da **Görüngü**
ilgili maddeler
Bilim ve bilimsel yöntemler 3:192a
Pozitivizm 14:138a vd.
FENOPLAST
ilgili madde Plastikler 14:94b
FEODALİZM *ya da* **Derebeylik**
madde başlığı Feodalizm 6:272a
ilgili maddeler
Demokrasi 5:143a
İngiltere 9:41a
İskoçya 9:94b
Japonya 9:193a
Kapitalizm 10:12b
Kara kuvvetleri 10:38a
Ortaçağ 13:222a
Samuray 15:42b
Savaş ve savaş araçları 15:78b
Şövalyelik 16:287b
Vakıf 18:289a
Yüz Yıl Savaşları 19:225b
FERACE Osmanlı döneminde kadınların ve erkeklerin giydiği mantoya benzer giysi; kadınlar 19. yy'da çarşafın yaygınlaşmasından önce sokağa feraceyle çıkarlardı; erkekler arasında ise yalnız ilmiye sınıfından olanların tören giysisi olarak 19. yy'ın ikinci yarısında kullanılmaya başlandı
ilgili madde Giysi 7:176a, görsel
FERAİZCİZADE MEHMED ŞAKİR Türk oyun yazarı, 1853-1911
ilgili madde Tanzimat edebiyatı 16:333b
FERDİNAND Bulgaristan kralı, 1861-1948; 1887'de tahta çıktı; 1908'de ülkesinin bağımsızlığını ilan etti; 1918'de tahttan indirildi
ilgili madde Bulgaristan 4:55a
FERDINAND I Kutsal Roma-Germen İmparatoru, 1503-1564
ilgili maddeler
Habsburg hanedanı 7:314a
Kanuni Sultan Süleyman 10:7b vd.
Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu 11:133b
Viyana Kuşatmaları 19:27b
FERDINAND II Kutsal Roma-Germen im-

paratoru, 1578-1637
ilgili madde Otuz Yıl Savaşları 13:253a
FERDINAND III Kutsal Roma-Germen imparatoru, 1608-57
ilgili madde Simya 15:216a
FEREZDAK Arap şair, 641-728
ilgili madde Arap edebiyatı 1:315a
FERGANA SSCB; Özbekistan SSC'de kent; ipekli ve pamuklu dokuma, sentetik iplik, gübre fabrikaları ve petrol rafinerisi vardır; nüf. 200.000 (1989)
ilgili maddeler
Babür 2:255a vd.
Hint-Türk İmparatorluğu 8:180a
İskitler 9:92a
Kırgızistan 10:213a
Moğol İmparatorluğu 12:257b
FERGUSSON, ROBERT İskoç şair, 1750-1774
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:27a
"FERHAD İLE ŞİRİN" Nâzım Hikmet'in tiyatro oyunu
ilgili madde Nâzım Hikmet 13:44a
"FERHAD İLE ŞİRİN" Türk halk öyküsü
madde başlığı Ferhad ile Şirin 6:273a
ilgili maddeler
Amasya 1:194b
Karagöz oyunu 10:33b
Meddah 12:120b
FERİBOT *ya da* **Araba vapuru** hem yolcu, hem motorlu taşıt taşıyabilen ve genellikle kısa hatlarda çalışan gemi
ilgili maddeler
Deniz taşımacılığı 5:178a
Gemi kurtarma 7:109a, görsel
FERİDEDDİN ATTAR İranlı şair ve mutasavvıf, 1142-1220; düşünceleri ve üslubuyla İslam tasavvuf edebiyatını etkilemiştir; manzum yapıtları 45.000 beyit tutar; ünlü yapıtı *Mantıkut-Tayr*'da tanrıyı evrende arayan kişinin onu ancak kendi içinde bulabileceğini işler
ilgili madde İran edebiyatı 9:70b
FERİD PAŞA (DAMAT) *bak.* **DAMAT FERİD PAŞA**
FERİK Osmanlı ordusunda bugünkü korgeneral karşılığındaki rütbe; 1830'da kondu; mirliva (tümgeneral) ile müşir (mareşal) arasında yer alıyordu; 1903'te bir üst rütbe olarak birinci ferik (orgeneral) kondu; Cumhuriyet'in ilk yıllarında kullanımdan kaldırıldı
FERİSİLER Musevilik'te, İÖ 515-İS 70 arasında, İkinci Süleyman Tapınağı döneminde ortaya çıkan dinsel grup; çoğunlukla din bilginlerinden ve inananlardan oluşan Ferisiler'in, Musevilik'te sözlü geleneğin yerleşmesine ve sinagoglarda ibadet etme geleneğinin yaygınlaşmasına büyük katkıları oldu
ilgili madde Yahudiler ve Musevilik 19:74a
FERİZLİ Sakarya'nın ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir köydü; 1990'da yapılan bir düzenlemeyle ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 16.086, kasaba 5.058
FERMAN eski İslam devletlerinde ve Osmanlı Devleti'nde hükümdarın buyruklarını içeren yazılı belge; Osmanlı Devleti'nde başına tuğra konur, konularına göre hüküm, tevki, nişan, berat, menşur gibi çeşitli adlar alırdı
ilgili madde Hukuk 8:215b
"FERMANLI DELİ HAZRETLERİ" Musahipzade Celal'in tiyatro oyunu
ilgili madde Musahipzade Celal 12:316a
FERMANTASYON *bak.* **MAYALANMA**
FERMAT, PIERRE Fransız matematikçi, 1601-65
ilgili maddeler
Geometri 7:127b
Olasılık kuramı 13:145a
FERMI, ENRICO İtalyan asıllı ABD'li nükleer fizikçi, 1901-54
madde başlığı Fermi 6:273b, görsel
ilgili madde Nükleer enerji 13:120a
FERMİ BİRİMİ
ilgili madde Fermi 6:274b
FERMİYUM aktinitler• dizisinden, yapay olarak üretilmiş kimyasal element; simgesi Fm, atom numarası 100; adını Enrico Fermi'den almış radyoaktif bir katıdır; en kararlı izotopu Fm-257 (yarı ömrü 80 gün); 1953'te ilk hidrojen bombasının artıklarında keşfedilmiştir
ilgili madde Fermi 6:274b
FERMİYUM-251
ilgili madde Radyoaktiflik: görsel 14:182
FERMUAR
madde başlığı Fermuar 6:274b, görsel
ilgili maddeler
Dikiş 5:222a vd.
Hazır giyim sanayisi 8:111b
FERNÁNDEZ DE LIZARDI, JOSÉ JOAQUÍN Meksikalı yazar, 1776-1827
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:209a
FERNANDO II İspanya kralı, 1452-1516
madde başlığı Fernando ve Isabella 6:275a, görsel
ilgili maddeler
Granada 7:226a
İspanya 9:105a
Kolomb 10:304b
FERNANDO III Kastilya ve Leon kralı, ö. 1252
ilgili maddeler
Sevilla 15:154a
Toledo 17:235b
FERNANDO PO *bak.* **BIOKO**
"FERNANDO SİRKİ" Toulouse-Lautrec'in tablosu
ilgili madde Toulouse-Lautrec 17:261b, görsel
FEROMON
ilgili maddeler
Fabre 6:247b
Hormonlar 8:207b
FERROMANGANEZ demir ve manganez alaşımı; çelik yapımında kullanılır
ilgili madde Manganez 12:41b
FERRUH DOĞAN Türk karikatürcü, d. 1932
ilgili madde Türk karikatürü 18:102b, görsel
FERSAN, REFİK Türk besteci ve tanbur sanatçısı, 1893-1965; uzun yıllar Ankara ve İstanbul radyolarında saz sanatçısı ve yönetici olarak çalıştı; saz eserlerinde özgün ezgileri ve yaratıcı üslubuyla dikkati çekti; sözlü yapıtlar da besteledi
ilgili madde Türk müziği 18:121b
FES Osmanlı döneminde kullanılan, kesik koni biçiminde, siperliksiz başlık; keçeden ya da çuhadan yapılırdı; 16. yy'da Cezayirli gemiciler aracılığıyla geldi ve önceleri daha çok kadın başlığı olarak kullanıldı; II. Mahmud 1832'de fesi resmi erkek başlığı olarak kabul etti; 1925'te Şapka Kanunu ile yasaklandı
ilgili maddeler
Başlık ve şapka 3:68b
Giysi 7:174b, 176a
FESHANE 19. yy'da İstanbul'da açılan fes ve yünlü dokuma fabrikaları; 1835'te Kadırga, 1839'da Haliç'teki Defterdar semtlerinde açıldı; Defterdar Feshanesi çuha ve yünlü dokuma fabrikasına dönüştürülerek 1937'de Sümerbank'a bağlandı; daha sonra Defterdar Sanayi Müessesesi adını aldı; 1986'da kapatıldı
ilgili madde İstanbul 9:121a
FESLEĞEN *ya da* **Reyhan** ballıbabagiller familyasından, anayurdu Hindistan ve İran olan otsu bitki; çok hoş bir kokusu ve baharlı tadı olan yaprakları taze ya da kuru olarak yemeklere tat vermek için kullanılır
ilgili maddeler
Aşçılık 2:100a
Baharat 2:271b
FETA BEYAZPEYNİRİ Yunanistan'da koyun ya da keçi sütünden yapılan taze, yumuşak beyazpeynir
ilgili madde Peynir 14:67b
FETH ALİ ŞAH İran şahı, 1771-1834; hk.d. (1797- 1834); hükümdarlığı Rusya ile savaşarak ve İngiltere ile Fransa'nın İran üstündeki emellerini diplomatik yollardan engellemeye çalışarak geçti
FETHİ NACİ Türk yazar, d. 1927; Türk edebiyatını toplumsal gerçekçi açıdan irdeleyen incelemeleri ve eleştiri yazılarıyla tanındı; *İnsan Tükenmez* (1956), *Edebiyat Yazıları* (1976), *Türkiyede Roman ve Toplumsal Değişme* (1981), *Eleştiri Günlüğü* (1986) başlıca yapıtlarıdır
ilgili maddeler
Deneme 5:146b
Günlük 7:300a
FETHİYE Muğla'nın ilçesi; çok engebeli ve ormanlık bir bölgede yer alır; zengin krom yatakları vardır; başlıca ekonomik etkinlikler tarım, madencilik, ormancılık ve turizmdir; nüf. (1990): ilçe 127.620, kasaba 25.783
FETHİYE Muğla'da ilçe merkezi kasaba
madde başlığı Fethiye 6:276a, görsel
ilgili madde Kaya mezarları 10:120b, görsel
FETHİYE KÖRFEZİ Akdeniz Bölgesi; doğal güzellikleriyle önemli turizm merkezleri arasında yer alır; girintili çıkıntılı kıyılarındaki küçük koylar, Mavi Yolculuk'a çıkan teknelerin uğrak yerleridir
ilgili madde Fethiye 6:276a
FETİH, EL- Filistin direniş örgütü
ilgili maddeler
Arafat 1:310b
Filistin Kurtuluş Örgütü 6:301b
FETRET DÖNEMİ 1402-13
madde başlığı Fetret Dönemi 6:277a
ilgili maddeler
Çandarlı Ailesi 4:249b
Şeyh Bedreddin 16:261b
Yıldırım Bayezid 19:169b
FETÜS *bak.* **DÖLÜT**
FETVA İslam bilginlerinin İslam hukukuna ilişkin sorulara verdikleri yazılı yanıt; yargı kararı gibi bağlayıcı değildi, ama yargı organları kararlarını genellikle bir fetvaya dayandırırlardı; Osmanlı Devleti'nde fetva vermek şeyhülislamın yetkisindeydi

ilgili maddeler
İslam hukuku 9:98b
Osmanlı İmparatorluğu 13:239b
FEUERBACH, LUDWIG Alman düşünür, 1804-72
ilgili maddeler
Maddecilik 11:313a
Marx 12:84a
FEYDEAU, GEORGES Fransız oyun yazarı, 1862-1921; farslarıyla tanınır; oyunları hâlâ ilgiyle izlenmektedir; 1881-1916 arasında 40'a yakın oyun yazdı; *1+1=1* (1907) ve *Sevgilime Göz Kulak Ol* (1908) adlı oyunları Türkiye'de de sahnelendi
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:43a
Komedi 10:311a
FIÇI BİRASI
ilgili madde Bira ve biracılık 3:202b
FIKIH *bak.* **İSLAM HUKUKU**
FINDIK
madde başlığı Fındık 6:277b, görsel
ilgili madde Meyvecilik 12:185b
•Fındıksı meyve
FINDIKBİTİ bitle akrabalığı olmayan, kınkanatlı böcek
ilgili madde Bit 3:231b
FINDIK KAKIRCASI
ilgili madde Kakırca 9:269a
FINDIK KIRACAĞI *ya da* **Ceviz kıracağı**
ilgili madde Makine 12:14a, görsel
"FINDIKKIRAN" Çaykovski'nin balesi
ilgili maddeler
Bale 2:298b
Çaykovski 4:269a
Dans 5:83b
FINDIKKURDU fındıkbitinin tırtılı
ilgili maddeler
Bit 3:231b
Kınkanatlılar 10:211b
FINDIKLI Rize'nin ilçesi; topraklarının büyük bölümü sık ormanların kapladığı dağlarla engebelenmiştir; tarım alanları azdır; çay üretimi ve balıkçılık başlıca geçim kaynaklarıdır; nüf. (1990): ilçe 16.129, kasaba 7.022
FINDIKOĞLU, ZİYAEDDİN FAHRİ Türk sosyolog, 1902-74; uzun yıllar İstanbul Üniversitesi'nde profesörlük yaptı; Durkheim ve Ziya Gökalp'in izleyicisi olarak toplumsal dayanışmayı savundu; *İş ve Düşünce* (1934-70) adlı bir dergi çıkardı
ilgili maddeler
Bayburtlu Zihni 3:84b
Folklor 6:325b
FINDIKSI MEYVE olgunlaştığı zaman açılmayan sert bir kabukla örtülü meyve
ilgili madde Meyve 12:184b, görsel
•Fındık; Kestane; Meşe palamudu
FIR tam adı *Flight Information Region* sivil ve askeri uçakların uçuş güvenliğini sağlamak üzere Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü'nce saptanan hava kontrol sahası
ilgili madde Ege Sorunu 6:64b
FIRAT IRMAĞI Asya
madde başlığı Fırat Irmağı 6:278b, görsel
ilgili maddeler
Babil ve Asur uygarlıkları 2:250a
Dicle 5:215a vd.
Irak 8:228a vd.
Mezopotamya 12:192a vd.
Suriye 16:186b
Şanlıurfa 16:232a, görsel
Taşkın 17:79a
FIRAT KAVAĞI
ilgili madde Kavak 10:108a
FIRATLI, NEZİH Türk arkeolog ve müzeci, 1921-79; İstanbul Arkeoloji Müzeleri müdürlüğü yaptı; çeşitli kazıları yönetti ve müzelere çok sayıda yapıt kazandırdı
ilgili madde Arkeoloji 2:26b
FIRAT ÜNİVERSİTESİ Elazığ
ilgili maddeler
Elazığ 6:100a
Üniversite ve yüksekokullar: tablo 18:269
FIRÇA
madde başlığı Fırça 6:280a, görsel
ilgili maddeler
Dinamo 5:234a
Elektrik motoru 6:114a
Karbon 10:54b
Resim sanatı 14:222a
FIRILDAKBÖCEĞİ *bak.* **DÖNERBÖCEK**
FIRIN yiyecekleri pişirmek ya da ısıtmak için evde, metal ve cevherleri ergitmek ya da tuğla, kiremit, seramik gibi toprak ürünlerini pişirmek için sanayide kullanılan kapalı ocak
ilgili maddeler
Aşçılık 2:91b, 98b
Ekmek 6:87b, 89b, görsel
Güneş enerjisi 7:270b
Isıtma ve klima 8:240b
Termostat 17:159a
•Elektrik arkı fırını; Elektrikli fırın; Mikrodalga fırın; Siemens-Martin fırını; Yüksek fırın
FIRINCILIK
madde başlığı Fırıncılık 6:281b
ilgili madde Ekmek 6:85b
FIRIN TERMOMETRESİ
ilgili madde Termometre 17:157a, görsel
FIRLATMA
ilgili madde Uzay uçuşları 18:256b
FIRLATMA ARACI uzay araçlarını Dünya çevresindeki yörüngelerine yerleştirmek ya da Dünya'nın çekim kuvvetinden kurtarmak için kullanılan roket sistemi; ilk fırlatma araçları kıtalararası balistik füzelerdi ve bir kez kullanıldıktan sonra işe yaramaz duruma geliyordu; ABD'nin uzay mekiği programındaki gelişmiş modeller ise temel donanımları yenilenerek birkaç kez kullanılabilir
ilgili maddeler
Roket 14:256b
Uzay araştırmaları 18:244b
FIRTINA kuvvetli rüzgâr
ana madde Rüzgâr 14:312a vd., görsel, tablo
ilgili maddeler
Alize rüzgârları 1:153a
Dalga 5:63b
Hava durumu 8:71b
"FIRTINA" Ehrenburg'un romanı
ilgili madde Ehrenburg 6:77a
"FIRTINA" Ostrovski'nin tiyatro oyunu
ilgili maddeler
Rus edebiyatı 14:302a
Tiyatro sanatı 17:215b
"FIRTINA" Shakespeare'in tiyatro oyunu
ilgili madde Shakespeare 15:167a
FIRTINA BÖLÜĞÜ *bak.* **SA**
FIRTINAKUŞU *bak.* **BORANKUŞU**
FIRTINALAR BURNU *bak.* **ÜMİT BURNU**
FISTIK
•Antepfıstığı; Yerfıstığı
FISTIK ÇAMI
ilgili maddeler
Çam 4:232b, görsel
İzmir 9:173a
FITIK bir organ ya da dokunun, normal olarak içinde bulunduğu boşluktan dışarı taşması; en sık görüldüğü yer karın boşluğudur; ya doğuştandır ya da ağır yük kaldırmak gibi zorlamaya bağlı nedenlerle sonradan ortaya çıkar; bazı fıtıklar elle bastırılarak karın içindeki yerine yerleştirilebilir ve bir fıtık bağıyla yeniden çıkması önlenebilir; bazılarının tedavisi için ameliyat gerekir
FITNAT HANIM Osmanlı kadın divan şairi, ö. 1780
madde başlığı Fıtnat Hanım 6:282b
FIYTO *ya da* **Uluslararası Gençlik Gezi Örgütleri Federasyonu**
ilgili madde Gençlik kuruluşları 7:123b
FIANNA FÁIL İrlanda'da siyasal parti; adı "İrlanda Savaşçıları" anlamına gelir; 1926'da kurulmuştur
ilgili maddeler
De Valera 5:202a
İrlanda Cumhuriyeti 9:78b
FİBERGLAS *bak.* **CAMYÜNÜ**
FIBONACCI DİZİSİ matematik
ana madde Sayı 15:86a
FİBRİNOJEN kanda bulunan protein; kanama sırasında pıhtı oluşmasını sağlayan fibrinin kaynağıdır
ilgili maddeler
Kan 9:301b
Karaciğer 10:25b
FİBROBLAST
ilgili madde Yara 19:100b
FICHTE, JOHANN GOTTLIEB Alman düşünür, 1762-1814
ilgili madde İdealizm 8:289a
FİDAN
ilgili madde Orman 13:208b
FİDAYDA Ankara yöresine özgü halk oyunu; iki kişiyle oynanan ağır ritimli bir oyundur; türküsü de ünlüdür
FİDE tohumdan çimlenerek gelişen küçük bitki
ilgili maddeler
Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:275b
Orman 13:208b
Sera 15:131b
"FIDELIO" Beethoven'in operası
ilgili madde Opera 13:187b, 189b
FIELDING, HENRY İngiliz yazar, 1707-54
madde başlığı Fielding 6:282b
•"Tom Jones"
FIFA *bak.* **ULUSLARARASI FUTBOL FEDERASYONU**
FİFRE üflemeli çalgı; silindir biçimindeki dar borusunun üstünde altı ses deliği bulunur; yandan üflenerek çalınır; sesi tiz ve keskindir; Avrupa'da ilk kez 12. yy'da ortaya çıkmıştır
ilgili madde Flüt ailesi 6:320b
"FIGARO'NUN DÜĞÜNÜ" Mozart'ın operası
ilgili maddeler
Mozart 12:298a
Opera 13:187a, 189b
FİĞ
madde başlığı Fiğ 6:283b
ilgili madde Baklagiller 2:291a

FİİL *ya da* **Eylem**
madde başlığı Fiil 6:284a
ilgili maddeler
Cümle 4:217a vd.
Sözcük türleri 16:38a
FİİL CÜMLESİ
ilgili madde Cümle 4:217b
FİİLİMSİ
ana madde Fiil 6:286b
FİJİ
madde başlığı Fiji 6:287a, görsel, harita
ilgili madde Pasifik Adaları 14:19b
FİKRET MUALLÂ soyadı **Saygı** Türk ressam, 1903-67
madde başlığı Fikret Muallâ 6:288a, görsel
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı: tablo: görsel 18:127
FİL hayvan
madde başlığı Fil 6:289b, görsel
ilgili maddeler
Afrika: görsel 1:46
Avcılık 2:169b
Canlılar 4:126a
Hayvan 8:98a
Hayvanat bahçesi 8:103a
Hindistan 8:166a
Sirk: görsel 15:254
Solunum 15:319a
Tarihöncesi yaşam: görsel 17:51
Taşımacılık 17:69a
FİL satranç taşı
ilgili madde Satranç 15:70b vd.
FİLAMAN elektronik
ilgili maddeler
Edison 6:47a
Elektrik 6:106a
Metal 12:169b
FİLARMONİ ORKESTRASI
ilgili maddeler
Konser: görsel 10:319
Orkestra 13:202b
FİLARYA balıklar dışında bütün omurgalılarda asalak yaşayan ipliksolucan
ilgili madde Tropik hastalıklar 17:299b
FİLARYOZ
ilgili madde Tropik hastalıklar 17:299a vd.
FİLATELİ *bak.* **PULCULUK**
FİL AYAĞI *ya da* **Paye** mimarlık; büyük boyutlu kâgir yığma yapılarda, kubbe, yarım kubbe ya da tonozları taşıyan, daire, çokgen, dikdörtgen ya da kare planlı büyük sütun
ilgili madde Ayasofya 2:221b
FİLBAHRİ süs bitkisi olarak yetiştirilen sık dallı çalı; yüksekliği 2-3 m'dir; sivri uçlu oval yaprakları ve salkımlar oluşturan, güzel kokulu beyaz çiçekleri vardır
FİLBALIĞI
ilgili madde Balık: görsel 2:312
FİLDİŞİ
madde başlığı Fildişi ve fildişi oymacılığı 6:293a, görsel
ilgili maddeler
Afrika halkları: maske: görsel 1:58
Dişler 5:245a
FİLDİŞİ KAKMACILIĞI
ilgili madde Kakmacılık: görsel 9:269
FİLDİŞİ KIYISI
madde başlığı Fildişi Kıyısı 6:292b
ilgili madde Çikolata ve kakao 4:301b
FİL FOKU *ya da* **Denizfili** büyük, etçil deniz memelisi; kuzeyde özellikle California açıklarında, güneyde Antarktika çevresinde yaşar; adını iri gövdesinden ve erkeklerin hortum gibi uzamış burunlarından alır; başlıca besini balıktır; yağı için avlanır
ilgili madde Fok 6:322a, görsel
"FİL HAMDİ" Nesin'in öykü kitabı
ilgili madde Nesin 13:60b
FİL HASTALIĞI *ya da* **Elefantiyazis** lenf dolaşımı bozukluğuna yol açan, filaryoz grubundan bulaşıcı hastalık; dokularda şişme ve yapı bozukluklarına yol açar
ilgili maddeler
Sivrisinek 15:268a
Tropik hastalıklar 17:299b
FİLİBE *bak.* **PLOVDİV**
FİLİGRAN
madde başlığı Filigran 6:295b
ilgili maddeler
Pul ve pulculuk 14:160a, 162a
Sahtekârlık ve dolandırıcılık 15:14a
FİLİKA DEMİRİ *bak.* **IĞRIP**
FILIPEPI, ALESSANDRO DI MARIANO DEI *bak.* **BOTTICELLI, SANDRO**
FİLİPİN DENİZİ ÇARPIŞMASI 1944; II. Dünya Savaşı'nda ABD ile Japonya arasında deniz çarpışması, 19-21 Haziran 1944; ABD askerlerinin Saipan'a çıkışını izleyen savaşta uçak gemilerinden havalanan uçaklar kullanıldı; ABD'nin zaferiyle sonuçlandı
FİLİPİNLER
madde başlığı Filipinler 6:296a, görsel, harita
ilgili maddeler
Asya 2:84b
Doğu Hint Adaları 5:272b
Güneydoğu Asya 7:295b
İkinci Dünya Savaşı 8:301a, 303b
Terörizm 17:160a
FİLİPPOİ *ya da* **Philippoi** Yunanistan'da tarihi kent; Ege Denizi'nin kuzeyinde kuruldu; II. Philippos kenti kolayca kuşattı; Jül Sezar'ın öldürülmesinden sonra Brutus ve Cassius Longinus'un Octavianus ile Marcus Antonius'un askerlerine yenildikleri savaş burada yapıldı, İÖ 42; yörede Roma İmparatorluğu döneminden kalma çok sayıda kalıntı vardır
ilgili maddeler
Antonius 1:301b
Philippos II 14:68a
FİLİPUS, AZİZ Hz. İsa'nın havarisi, ö. İS 1. yy; başlangıçta Vaftizci Yahya'nın müridiydi
ilgili madde Havariler 8:85a
FİLİSKİN YAĞI
ilgili madde Nane 13:29b
FİLİSTİLER İÖ 12. yy'da Filistin'in güneyinde yerleşen Ege kökenli halk; Kutsal Kitap'ta Mısır'a saldıran Deniz Kavimleri'nden biri olarak söz edilen Filistiler, İsrailoğulları gelmeden kısa bir süre önce bölgeye yerleştiler; İÖ y. 10. yy'da İsrailoğulları'na yenildiler
ilgili maddeler
Filistin 6:299a
Yahudiler ve Musevilik 19:73a
FİLİSTİN Ortadoğu'da tarihi bölge
madde başlığı Filistin 6:299a
ilgili maddeler
Arabistan 1:310a
Arap-İsrail Savaşları 1:317a vd.
Araplar 1:320b, 321a
Baharat Yolu 2:272b
Eyyubiler 6:245a vd.
Haçlı seferleri 7:320b
Meryem, Hz. 12:162a
Ortadoğu 13:224a
Siyonizm 15:289a
Terörizm 17:160b, 161a
Yahudiler ve Musevilik 19:73a
•Filistinliler
FİLİSTİN KURTULUŞ ÖRGÜTÜ *ya da* **FKÖ**
madde başlığı Filistin Kurtuluş Örgütü 6:301a
ilgili maddeler
Arafat 1:310b vd.
Arap-İsrail Savaşları 1:318a
Filistin 6:300a vd.
Terörizm 17:161b
Ürdün 18:280b
FİLİSTİNLİLER halk
ana madde Filistin 6:299b
ilgili maddeler
Filistin Kurtuluş Örgütü 6:301a
Göç 7:189b
Lübnan 11:296a
Ortadoğu 13:224a
FİLİSTİN ULUSAL KONSEYİ Filistin'de bağımsız bir devlet kurmayı amaçlayan örgütlerin oluşturduğu konsey
ilgili maddeler
Arafat 1:310b
Filistin 6:301a
Filistin Kurtuluş Örgütü 6:301b
FİLİZLENME *bak.* **ÇİMLENME**
FİLLİT
ilgili madde Kayaç 10:116a
FİLM
•Fotoğraf filmi; Sinema filmi
FİLM BANYOSU
ilgili maddeler
Basım 3:52b
Fotoğrafçılık 7:10a, görsel
FİLM ÇEKİMİ
ana madde Sinema 15:238a vd., görsel
FİLM ŞENLİĞİ *ya da* **Film festivali**
ana madde Sinema 15:239b vd.
•Antalya Altın Portakal Film Şenliği; Cannes Film Şenliği; Uluslararası İstanbul Film Şenliği
FİLM YILDIZI
ilgili madde Sinema 15:230b
FİLOKSERA *bak.* **ASMABİTİ**
FİLOZOF TAŞI metalleri altına dönüştürdüğüne inanılan efsanevi taş
ilgili maddeler
Altın 1:183b
Simya 15:215a, 216a
FİLTRE
madde başlığı Filtre 6:301b, görsel
ilgili maddeler
Asit yağmuru 2:62a
Doğayı koruma 5:263a
Elektronik 6:123a
Isıtma ve klima 8:243b
Kanalizasyon 9:321b
•Fotoğraf filtresi
FİLUM biyolojik sınıflandırma
ana madde Zooloji 19:268b
FİNAL müzik
ilgili madde Sonat 15:324a
FİNANSMAN geniş anlamda, parayla ilgili işlerin tümü
•Bankacılık; Borç; Bütçe; Faiz; İflas; Muhasebecilik; Yatırım
FİNCE Ural dillerinin Fin-Ugor öbeğinden

dil
ilgili maddeler
Avrupa 2:184a
Avrupa dilleri 2:186b
Dil 5:226b
Finlandiya 6:303a
Ural-Altay dilleri 18:208a
FINGAL MAĞARASI Staffa Adası, İskoçya; dünyanın en ünlü deniz mağaralarından biridir; derinliği 60 m
ilgili maddeler
Bazalt 3:106a
Mağara 11:325a
Yankı 19:91b
"FINGAL MAĞARASI" *bak.* **"HEBRIDLER UVERTÜRÜ"**
FİN HAMAMI *bak.* **SAUNA**
FİNİKE Antalya'nın ilçesi; Finike Körfezi'nin batı kıyısında; turunçgil üretimi ve seracılık gelişmiştir; ilçede Arykanda ve Limyra gibi pek çok antik kent kalıntısı vardır; nüf. (1990): ilçe 34.576, kasaba 6.700
FİNLANDİYA *ya da* **Suomi**
madde başlığı Finlandiya 6:302b, görsel, harita
ilgili maddeler
Avrupa 2:182b
Banyo ve hamam 3:33b
Buz 4:73b
Göl 7:201a
Helsinki 8:122b
İkinci Dünya Savaşı 8:300b, 306a
İsveç 9:129b vd.
Laponya 11:202a
Tatarlar 17:81b
FİNLANDİYA KÖRFEZİ
ilgili maddeler
Baltık Denizi 3:14b
Finlandiya 6:302b vd.
Helsinki 8:122b
FINLAY, CARLOS Kübalı doktor, 1833-1915; sarıhummanın sivrisineklerle taşındığını kanıtlamıştır
ilgili madde Havana 8:82b
FİN-UGOR DİLLERİ
ilgili maddeler
Avrupa dilleri 2:186b
Dil 5:226b
Ural-Altay dilleri 18:208a
•Fince; Laponca
FİRAVUN
madde başlığı Firavun 6:305a
ilgili maddeler
Arkeoloji 2:19b
Resim sanatı 14:222a
Spor 16:49b
Şam 16:223a
Teb 17:98b
•Ahenaton; Ramses II; Tutanhamon
FİRAVUNİNCİRİ *bak.* **FRENKİNCİRİ**
FİRAVUN KARINCASI
ilgili madde Karınca 10:64b
FİRAVUNLAR VADİSİ *bak.* **KRALLAR VADİSİ**
FİRDEVSİ İranlı şair, y. 935-y. 1025
madde başlığı Firdevsi 6:305b
ilgili maddeler
Abbasiler 1:13b
Divan edebiyatı 5:253a
Gazneliler 7:99b
İran edebiyatı 9:70b
Mesnevi 12:166a
FİRENZE *bak.* **FLORANSA**
FİRKATEYN görece küçük ve hızlı savaş gemisi; 18. yy'da üç direkli, 24-50 arasında top taşıyabilen, tek top güverteli gemiler firkateyn olarak adlandırılırdı; II. Dünya Savaşı sırasında konvoylara eşlik eden, küçük ve hızlı refakat gemilerine de firkateyn deniyordu
ilgili maddeler
Deniz kuvvetleri 5:165a, görsel
Gemi ve gemi yapımı 7:114b, 116a
FİRKATEYNKUŞU *ya da* **Fregatkuşu**
madde başlığı Firkateynkuşu 6:306b, görsel
ilgili maddeler
Hayvan davranışı: görsel 8:107
Sümsükkuşu 16:204b
FİRUZE *bak.* **TURKUVAZ**
FISCHER, BOBBY ABD'li satranç oyuncusu, d. 1943; 1972'de dünya satranç şampiyonu unvanını resmen kazanan ilk ABD'li oyuncu oldu
ilgili madde Satranç 15:72b
FİSTO
ilgili madde Dantel ve oya 5:85a
FİSYON *bak.* **ÇEKİRDEK BÖLÜNMESİ**
FİŞEK bir metal kovan ile içine yerleştirilen itici barut ve mermi çekirdeğinden oluşan hafif silah cephanesi
ilgili madde Ateşli silahlar 2:133a
FİT uzunluk birimi *bak.* **FUT**
FITCH, JOHN ABD'li mucit, 1743-98; buharlı gemi taşımacılığının öncüsüdür
ilgili madde Gemi motoru 7:110a
FİTİL
ilgili maddeler
Alev 1:143a
Asbest 2:57a
Aydınlatma 2:229a
FİTOPATOLOJİ *bak.* **BİTKİ PATOLOJİSİ**
FİTOPLANKTON *bak.* **BİTKİSEL PLANKTON**
FİTRE İslam dininde verilmesi zorunlu sadaka; Hz. Muhammed tarafından oruçtan çıkış sadakası olarak 624'te kondu; belirli bir geliri olan her Müslüman belli miktarda hurma, buğday, arpa vb. maddeleri ya da bunun maddi karşılığını yoksul Müslümanlar'a vermek zorundadır; Ramazan ayı içinde ya da en geç Ramazan Bayramı'nın ilk günü erken saatte verilir
FITZGERALD, ELLA ABD'li kadın şarkıcı, d. 1918; ses alanının genişliği ve sesinin yumuşaklığıyla dünya çapında ün kazandı; doğadaki sesleri taklit eden anlamsız hecelerin kullanımına dayanan *scat* tekniğini geliştirdi; çok sayıda plak doldurdu ve kabare gösterisi hazırladı; Gershwin ve Porter gibi ünlü bestecilerin 250'den çok şarkısını söylediği "şarkı kitapları" dizini yarattı
ilgili maddeler
Caz 4:139b, görsel
Siyah Amerikalılar 15:275b
FITZGERALD, F. SCOTT ABD'li yazar, 1896-1940; öykü ve romanlarında 1920'leri anlattı; en ünlü romanı *Muhteşem Gatsby*'dir (1925); *Geceler Güzeldir*'de (1934) karısı Zelda'nın geçirdiği ruhsal bunalımı anlattı
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:225b
FIUME *bak.* **RIJEKA**
FİYAT bir mal ya da hizmeti satın almak için ödenmesi gereken para miktarı; fiyat düzeyi alıcıların o mala verdiği öznel değeri yansıtır; fiyattaki değişiklikler arz ve talep değişmelerinden kaynaklanır
ilgili maddeler
Alışveriş 1:149a
Ekonomi 6:90b vd.
Enflasyon 6:155a
FİYAT ENDEKSİ bir malın farklı zamanlardaki ya da farklı yerlerdeki fiyatlarını karşılaştırmaya yarayan sayı dizisi; ilk kez hayat pahalılığındaki değişmelerin ölçülmesi amacıyla geliştirildi; böylece, belirli bir yaşam standardını tutturabilmek için gerekli gelir düzeyi belirlenebiliyordu
FİYORT
ilgili maddeler
Kıyı 10:235b
Norveç 13:105b
Yeni Zelanda 19:147b, görsel
FİYU *bak.* **ISLIKÇIN**
FİZALYA denizanasına benzer peltemsi, omurgasız deniz hayvanı; güçlü bir zehri vardır; bütün ılıman sularda rastlanır; bazen binlercesi öbekler halinde yüzer; içi gazla dolu olan gövdesiyle su üstünde yüzerken, 50 m'ye ulaşabilen dokunaçlarıyla küçük balıkları yakalar, zehriyle sersemletir ve bütünüyle sararak sindirir
ilgili maddeler
Denizanası 5:154b, görsel
Kıyı canlıları: görsel 10:236
FİZAN Libya'da bölge; Sahra Çölü'ndedir; Libya'nın güney kesimini oluşturur; Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde sürgün yeri olarak kullanılmıştır
ilgili madde Libya 11:246a vd
FİZİK
madde başlığı Fizik 6:307b
ilgili maddeler
Ağırlıklar ve ölçüler 1:76a
Ampère 1:239a
Bilim ve bilimsel yöntemler 3:191b
Biyoloji 3:244a
Pascal 14:17b
Planck 14:88b
Röntgen 14:291a
FİZİK BİLİMLERİ
ilgili madde Bilim ve bilimsel yöntemler 3:191b
FİZİKSEL ANTROPOLOJİ
ana madde Antropoloji 1:302a
ilgili maddeler
Biyoloji 3:244a
Leakey Ailesi 11:220b
FİZİKSEL COĞRAFYA
ilgili maddeler
Biyoloji 3:244a
Coğrafya 4:198b
FİZİKSEL KİMYA
ana madde Kimya 10:262a
ilgili madde Fizik 6:308b
FİZİK TEDAVİ *ya da* **Fizyoterapi**
madde başlığı Fizik tedavi 6:309b, görsel
ilgili maddeler
Spor kazaları 16:128b
Tedavi yöntemleri 17:103a
Tıp: görsel 17:187
FİZYOLOJİ
madde başlığı Fizyoloji 6:310b, görsel
ilgili maddeler
Anatomi 1:261b
Bilim ve bilimsel yöntemler 3:191a vd.
Biyoloji 3:242b
Pavlov 14:35b
Sibernetik 15:190b

Tıp 17:182b
Veteriner hekimlik 18:330a
•Bitki fizyolojisi
FİZYOTERAPİ *bak.* **FİZİK TEDAVİ**
FKÖ *bak.* **FİLİSTİN KURTULUŞ ÖRGÜTÜ**
FLAJOLE müzik aleti
ilgili madde Üflemeli çalgılar 18:266a
FLAMANCA *bak.* **HOLLANDA DİLİ**
FLAMANLAR halk; Belçika'da yaşayan başlıca iki kültür ve dil grubundan biri; Felemenkçe'nin, Flamanca ya da Vlaams olarak bilinen bir lehçesini konuşurlar; Belçika'nın kuzey ve batı kesimlerinde toplanmışlardır; büyük çoğunluğu Katolik tir; nüf. y. 5,5 milyon
ilgili maddeler
Flandre 6:313b vd.
Resim sanatı 14:224a
FLAMAN SANATI görsel sanatlarda, 14. yy'ın sonlarından 17. yy'ın başlarına kadar Flandre'da ortaya konmuş yapıtlar; yağlıboya resim tekniğini bulduğuna inanılan Jan van Eyck ile Hieronymus Bosch, Pieter Bruegel ve Peter Paul Rubens gibi sanatçıların yapıtlarını içerir
FLAMENKO Andalucia Çingeneleri'nin müziği ve dansı; özünde şarkı yatar; çoğunlukla gitar ve doğaçlama dans şarkıya eşlik eder; ciddi, dokunaklı ve hafif flamenko olmak üzere üçe ayrılır; 14. yy'da gelişmeye başlamıştır
ilgili madde Halk dansları 8:9a
FLAMİNGO
madde başlığı Flamingo 6:313a, görsel
ilgili madde Kuş: görsel 11:124
FLAMSTEED, JOHN İngiliz astronomi bilgini, 1646-1719; İngiltere'nin ilk krallık astronomudur
ilgili madde Halley 8:17b
FLANDRE Avrupa'da tarihi bölge
madde başlığı Flandre 6:313b, harita
ilgili maddeler
Armada 2:96b
Belçika 3:122b
Resim sanatı 14:225b
FLANEL düz ya da dimi dokuma yöntemiyle üretilmiş kumaş; dokusunda hava kaldığı için oldukça sıcak tutar; yapay lifler eklenerek dayanıklılığı artırılır; ayrıca akrilik, naylon ya da polyester gibi yapay lifler kolayca yıkanmasını ve çekmemesini sağlar
ilgili madde Dokumacılık 5:286a
FLANNAGAN, JOHN B. ABD'li heykeltıraş, 1895-1942
ilgili madde Heykel: kurbağa heykeli: görsel 8:148
FLAP uçak kanadı bölümü
ilgili madde Uçak 18:153b, 158a, görsel
FLASH-BACK *bak.* **GERİYE DÖNÜŞ**
FLAŞ zayıf ışıkta fotoğraf çekerken konuyu ya da nesneyi aydınlatmak için kullanılan ek ışık kaynağı
ilgili maddeler
Fotoğrafçılık 7:8b
Fotoğraf makinesi 7:13a, 13b
FLAUBERT, GUSTAVE Fransız yazar, 1821-80
madde başlığı Flaubert 6:314a, görsel
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:42a, görsel
Gerçekçilik 7:133a
Roman 14:274a
FLAVIUS AMFİTİYATROSU *bak.* **COLOSSEUM**
FLEMING, SIR ALEXANDER İskoç bakteriyoloji bilgini, 1881-1955
madde başlığı Fleming, Florey ve Chain 6:315a, görsel
ilgili maddeler
Antibiyotikler 1:291b
Biyomühendislik 3:249b
İlaç 8:318a
Penisilin 14:44a
Tıp 17:184b
FLEMING, IAN İngiliz yazar, 1908-64; ünlü casus "James Bond"un yaratıcısı
ilgili madde Casusluk 4:134a
FLEMING, SIR JOHN AMBROSE İngiliz elektrik mühendisi, 1849-1945; diyot lambayı bulmuştur
ilgili maddeler
Elektronik 6:126a
Radyo 14:180b
FLETCHER, JOHN İngiliz oyun yazarı, y. 1579-1625; Francis Beaumont'la ve başka yazarlarla birlikte daha çok komediler ve trajediler yazdı; Londra'daki salgın sırasında vebaya yakalanarak öldü
ilgili maddeler
İngiliz edebiyatı 9:228
Tiyatro sanatı 17:214a
FLINDERS, MATTHEW Avustralya kıyılarının büyük bölümünün haritasını çıkaran İngiliz denizci, 1774-1814
ilgili maddeler
Franklin 7:21a
Pusula 14:166a
FLINDERS DAĞLARI Avustralya; güneydeki St. Vincent Körfezi'nden kuzeye doğru 800 km boyunca uzanır; en yüksek noktası 1.147 m; altın, gümüş, bakır, kurşun ve uranyum yatakları vardır
ilgili madde Avustralya 2:192b, görsel
FLOEM *bak.* **SOYMUKDOKU**
FLOGOPİT magnezyumlu mika
ilgili madde Mika 12:209a vd.
FLOJİSTON eski kimya kuramında, bütün yanıcı maddelerde bulunduğu varsayılan uçucu öz
ilgili madde Kimya 10:266a
FLOP TEKNİĞİ atletizm
ilgili madde Atletizm 2:147a
FLOR *bak.* **FLÜOR**
FLORANSA *ya da* **Firenze** İtalya
madde başlığı Floransa 6:316a, görsel
ilgili maddeler
İtalya 9:146a, 147b vd.
Medici Ailesi 12:121b
Michelangelo 12:202a vd.
Resim sanatı 14:224b
Rönesans 14:288b
FLORANSA KATEDRALİ *ya da* **Santa Maria del Fiore Katedrali** Floransa, İtalya
ilgili maddeler
Floransa 6:316b, görsel
Giotto 7:153b
Kilise ve katedral 10:258b vd., görsel
FLORANSA VAFTİZHANESİ Floransa, İtalya
ilgili maddeler
Donatello 5:297b
Floransa: görsel 6:317
Ghiberti 7:143b, görsel
Heykel 8:143b
Tunç 17:320a
FLORES Endonezya'da ada; Küçük Sunda Adaları grubundan; y.öl. 14.250 km²; kıyıları koylarla parçalanmış, dağlık bir adadır; nüf. 1.249.052 (1980)
FLORESAN LAMBA *ya da* **Flüorışıl lamba** elektrik boşalmalı lamba; argon ve cıva buharı içeren bir cam tüpten oluşur
ana madde Aydınlatma 2:232b
ilgili madde Flüorışıma 6:317b vd., görsel
FLOREY, SIR HOWARD WALTER Avustralya asıllı İngiliz biyokimyacı, 1898-1968
madde başlığı Fleming, Florey ve Chain 6:315a
ilgili maddeler
Penisilin 14:44b
Tıp 17:184b
FLORIDA ABD'de eyalet; ülkenin güneydoğusunda 151.939 km²'lik bir alanı kaplar; başkenti Tallahassee; büyük bölümü kum ve kireçtaşı çökeltileriyle kaplı, alçak bir bölgedir; güneyinde tropik, kuzeyinde astropik iklim egemendir; başlıca gelir kaynağı turizmdir; Disneyland her yıl binlerce turist çeker; nüf. 13.003.362 (1990)
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:199b vd., tablo
Artezyen kuyusu 2:42b
Atatürkçiçeği 2:131a
Avokado 2:173b
Bermuda 3:143b
Kuzey Amerika 11:154b
Miami 12:201b
Rüzgâr 14:315b
FLORIDA BOĞAZI Kuzey Amerika; Meksika Körfezi'ni Atlas Okyanusu'na bağlayan geçit; Florida Keyleri denen y. 240 km uzunluğundaki adacıklar zinciri ile Küba arasında
ilgili madde Meksika Körfezi 12:136b
FLORÜR *bak.* **FLÜORÜR**
FLORYA kuş
ana madde İspinozgiller 9:111a, görsel
ilgili madde Çaprazgaga 4:254a
FLÖRE kılıç; eskrim sporunda kullanılır; düğmeyle kapatılmış ucuna doğru incelir ve dikdörtgen kesitlidir; kesici kenarı yoktur ve yalnızca dürtme amacıyla kullanılır
ilgili madde Eskrim 6:207b, görsel
FLÖRT
ilgili madde Cinsellik ve eşey 4:196a, 196b
FLÜGELHORN bakır üflemeli çalgı; 1830'larda Avusturya'da geliştirilmiştir; üç pistonu, kornetten daha geniş bir borusu vardır; 20. yy ortalarında caz orkestralarında kullanılmıştır
ilgili madde Korno ailesi 11:15a
FLÜOR *ya da* **Flor**
madde başlığı Flüor ve flüorür 6:318b
ilgili madde Beslenme 3:150b
FLÜORESEİN koyu kırmızı, bireşimsel boyarmadde; sarımsı yeşil renkte güçlü bir flüorışıma gösterir; bazı halojenli türevleri sanayide renklendirici olarak kullanılır
ilgili madde Mağara 11:326b
FLÜORIŞIL LAMBA *bak.* **FLORESAN LAMBA**
FLÜORIŞIMA
madde başlığı Flüorışıma 6:317b, görsel
ilgili maddeler
Aydınlatma 2:232b
Fosforışıma 6:331b
Röntgen 14:291b

FLÜORİT *ya da* **Flüorspat**
ilgili maddeler
Aşındırıcı: tablo 2:105
Flüor ve flüorür 6:319a
Kalsiyum 9:291a
FLÜOROKARBON karbon ve flüordan oluşan bileşik
ilgili maddeler
Aerosol 1:39a
Flüor ve flüorür 6:319b
FLÜOROSKOPİ
ilgili madde X ışınları 19:62a
FLÜORSPAT *bak.* **FLÜORİT**
FLÜORÜR *ya da* **Florür**
madde başlığı Flüor ve flüorür 6:318b
ilgili maddeler
Diş hekimliği 5:242a
Su dağıtım sistemi 16:160a
FLÜT
ana madde Flüt ailesi 6:320a
ilgili madde Üflemeli çalgılar 18:263b, görsel
FLÜT AİLESİ
madde başlığı Flüt ailesi 6:320a, görsel
ilgili madde Üflemeli çalgılar 18:263b, görsel
FLYNN, ERROL Avustralyalı sinema oyuncusu, 1909-59: asıl adı Leslie Thomson; yakışıklı ve çok tutulan bir oyuncuydu; 1935'te Hollywood'a gitti; son anda başrolünü üstlendiği *Kanlı Korsan* (1935) filmiyle üne kavuştu; renkli özel yaşamı ve skandallarıyla da adından çok söz ettirdi
FM *bak.* **FREKANS MODÜLASYONU**
FOBİ bir nesne ya da durum karşısında duyulan ve mantıksal bir nedeni olmayan korku; görece hafif ya da kişinin yaşamını kısıtlayacak kadar güçlü olabilir; en yaygın örnekleri klostrofobi (kapalı yer korkusu), agorafobi (açık yer korkusu), akrofobi (yükseklik korkusu) ve niktofobidir (karanlık korkusu)
FOCH, FERDINAND Fransız mareşali, 1851-1929; I. Dünya Savaşı'nın son aylarında İtilaf ordularının başkomutanıydı
ilgili madde Birinci Dünya Savaşı 3:208a
FOÇA İzmir'in ilçesi; İzmir Körfezi'nin kuzeyinde; önemli turizm merkezlerinden biridir; tarihi yapılar arasında eski Phokaia kentinin kalıntıları, Ceneviz Kalesi ve Osmanlılar'dan kalma Ulucami sayılabilir; nüf. (1990): ilçe 25.222, kasaba 12.057
FOGO ADASI Cabo Verde Adaları
ilgili madde Cabo Verde Adaları 4:98b
FOK *ya da* **Ayıbalığı**
madde başlığı Fok 6:321a, görsel
ilgili maddeler
Hayvan 8:96b
Hayvan göçü 8:109a
Memeliler 12:141b
FOKİNE, MİCHEL Rus dansçı ve koreograf, 1880-1942; Anna Pavlova için *Kuğunun Ölümü* adlı tek kişilik kısa baleyi yazdı (1905); 1909-14 arasında Diaghilev'in Rus Balesi'nde başkoreograf olarak çalıştı; Rus Balesi için Stravinski'nin müziğini kullanarak *Ateş Kuşu* ve *Petruşka* balelerinin koreografisini hazırladı; 1918'den sonra ABD'de ve Avrupa'da çalıştı
•"Kuğunun Ölümü"
FOKKER, ANTHONY Hollandalı uçak tasarımcısı, 1890-1939
ilgili madde Havacılık tarihi 8:61b, 63b
FOKSTERİYE *ya da* **Tilki teriyesi**
ilgili madde Köpek 11:52a
FOKSTROT salon dansı; 1914'ten başlayarak Avrupa ve ABD'de yaygınlık kazandı; hareketleri, dizler hafif kırık olarak ve yaylanarak atılan uzun adımlara dayanır; müziği 4/4 ölçülüdür
FOLASİN *bak.* **FOLİK ASİT**
"FOLIES-BERGÈRE'DE BİR BAR" Manet'nin tablosu
ilgili madde Manet: görsel 12:41
FOLİK ASİT *ya da* **Folasin** insanın ve bütün hayvanların beslenmesinde yaşamsal önem taşıyan B grubu vitamini; bakterilerin büyümesi için de gereklidir; insanda alyuvarların ve nükleik asitlerin üretilmesinde kullanılır; yaprakları yenen yeşil sebzelerde ve karaciğerde bulunur
ilgili madde Kan 9:303a
FOLKLOR
madde başlığı Folklor 6:325a
ilgili maddeler
Bilmece 3:192b
Tekerleme 17:108b
•Masal
"FOLKLOR VE EDEBİYAT" Boratav'ın yapıtı
ilgili madde Boratav 3:291b
FOLK ROCK müzik
ilgili madde Pop müzik 14:121b
FOLYA *ya da* **Fulyabalığı**
madde başlığı Vatoz ve folya 18:310a, görsel
ilgili maddeler
Balık 2:306a
Çarpan balıklar 4:257a, görsel
Deniz canlıları: görsel 5:156
FONDA, JANE ABD'li kadın sinema oyuncusu, d. 1937
ilgili madde Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:224a
FONDAN şekerleme
ilgili madde Şekerlemecilik 16:251b, 253b
FONEM *bak.* **SESBİRİM**
FONETİK *ya da* **Sesbilgisi**
madde başlığı Fonetik 6:326a
ilgili madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:235
FONETİK ALFABE
ilgili maddeler
Alfabe 1:147b
İşaretleşme: görsel 9:140
FONETİK YAZI
ilgili madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:237a
FONGAFALE Tuvalu'nun başkenti
ilgili madde Tuvalu 18:15b
FON IŞIMASI
ilgili madde Evren 6:237b
FONKSİYON
madde başlığı Fonksiyon 6:326b, görsel
ilgili maddeler
Matematik 12:99b vd.
Trigonometri 17:285a, 286a vd.
FONOGRAF
ilgili maddeler
Edison 6:47a
Ses kaydı 15:146b, görsel
Sinema 15:228a
•Pikap
FONOLOJİ *ya da* **Sesbilim**
ilgili madde Fonetik 6:326a
FONT *bak.* **DÖKME DEMİR**
"FONTAINEBLEAU PERİSİ" Cellini'nin heykeli
ilgili madde Cellini 4:148a
FONTAINEBLEAU SARAYI
ilgili madde İç mimarlık: görsel 8:278
FONTANE, THEODOR Alman yazar, 1819-98; Almanya'da modern gerçekçi edebiyatın ilk ustası sayılır; asıl mesleği gazetecilikti; gezi kitapları, oyun eleştirileri ve romanlar yazdı; *Effi Briest* (1898) adlı romanı 1974'te Fassbinder tarafından filme alındı
ilgili madde Alman edebiyatı 1:162a
FONTEYN, DAME MARGOT İngiliz balerin, 1919-91; ilk kez 1934'te, Vic-Wells Balesi'yle (bugün Kraliyet Balesi) sahneye çıktı; klasik repertuarda çok başarılıydı; ayrıca Frederick Ashton'ın *Daphnis ve Khloe* ve *Ondine* gibi balelerinde dans etti; Rudolf Nureyev'le birlikte çok ünlü bir ikili oluşturdu; 1956'da "Dame" unvanını aldı
ilgili madde Dans 5:83b
FORAMİNİFERLER *bak.* **DELİKLİLER**
FORD otomobil
ilgili madde Motorlu taşıtlar: görsel 12:281, 285
FORD, GERALD R. ABD başkanı, d. 1913; Cumhuriyetçi Parti'dendir; 1973'te Başkan Nixon tarafından başkan yardımcılığına getirildi; Nixon'ın Watergate Skandalı• nedeniyle görevden çekilmesinden sonra, 1974'te ABD'nin 38. başkanı oldu; 1977'deki seçimleri kazanamadı
ilgili madde Amerika Birleşik Devletleri 1:217a
FORD, HENRY ABD'li sanayici, 1863-1947
madde başlığı Ford 6:328b, görsel
ilgili maddeler
Motorlu taşıtlar 12:288a vd.
Teknoloji 17:123b
FORD, JOHN ABD'li film yönetmeni, 1895-1973; *western* filmleriyle tanınır; usta kurgusu, yarattığı renkli kişilikler ve etkileyici atmosfer üslubunun belirgin özellikleridir; başlıca filmleri *Gazap Üzümleri* (1940), *Vadim O Kadar Yeşildi ki* (1941) ve *Bahar da Hücum* 'dur (1964)
ilgili madde Sinema 15:232a
FORD VAKFI
ilgili madde Ford 6:329b
FOREMAN, GEORGE ABD'li boksör, d. 1948
ilgili madde Muhammed Ali 12:304b
FOREST, LEE DE *bak.* **DE FOREST, LEE**
FORKLİFT *ya da* **Çatallı yükleyici**
madde başlığı Forklift 6:329b, görsel
ilgili maddeler
Elektromıknatıs: görsel 6:116
Taşocağı: görsel 17:80
FORLANINI, ENRICO İtalyan mucit, 1848-1930
ilgili madde Hidrofoil 8:156b
FORMA
ilgili maddeler
Basım 3:53a vd., görsel
Ciltçilik 4:190a
Kitap 10:280b vd.
FORMALDEHİT kimyasal bileşik; saf haldeyken yakıcı kokulu bir gazdır; patlayıcı, boya ve dezenfektan yapımında, ayrıca biyolojik örneklerin saklanmasında kullanılır
FORMAN, MILOS Çekoslovak film yönetmeni, d. 1932; Çekoslovak sinemasında "Yeni Dalga" olarak bilinen 1960'lardaki

canlanmanın önde gelen temsilcilerindendir; *Bir Sarışının Aşkları* (1965) filmiyle dünya çapında ün kazandı; 1969'da ABD'ye giderek orada çalışmaya başladı; *Guguk Kuşu* (1975) ve *Amadeus*'la (1984 en iyi yönetmen dalında iki kez Oskar ödülü kazandı
ilgili madde Sinema 15:234a vd.
FORMENTERA Balear Adaları, İspanya
ilgili madde Balear Adaları 2:305a
FORMİKA mobilyaların kaplanmasında kullanılan sert ve düzgün yüzeyli plastik levhaların ticari adı; yapay bir reçine emdirilmiş özel kâğıtların kat kat yerleştirilerek ısı ve basınç altında preslenmesiyle elde edilir; ısıya, kaynar suya, yiyeceklerdeki asitlere, alkollere ve bazlara dayanıklıdır
ilgili maddeler
Mobilya 12:253b
Plastikler 14:95a
FORMİK ASİT
ilgili madde Kauçuk 10:101b
FORMOL sulu formaldehit çözeltisi
ilgili maddeler
Çocuk felci 5:23a
Şap 16:236a
FORMOZA *bak.* **TAYVAN**
FORMÜL bir yasayı ya da ilkeyi özetleyen denklem
ilgili maddeler
Alan ve hacim 1:131a
Cebir 4:141b
FORSA
ilgili madde Gemi ve gemi yapımı 7:114a
FORSTER, E. M. İngiliz yazar, 1897-1970; orta sınıf insanlarının yaşamını keskin bir gözlem gücüyle yansıtır; en tanınmış romanı *Hindistan'a Bir Geçit*'tir (1924)
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:25b
FORTALEZA Brezilya'da liman kenti; ülkenin kuzeydoğusundaki Ceara eyaletinin merkezidir; başlangıçta Yerli saldırılarına karşı yapılmış bir kaleydi; günümüzde, geniş caddeleri olan modern bir kent görünümündedir; nüf. 648.815 (1980 tah.)
FORTİN BAROMETRESİ
ilgili madde Barometre 3:47a
FORTUNA Roma mitolojisinde talih tanrıçası
ilgili madde Tekerlek 17:106a
FORUM
madde başlığı Forum 6:330a
ilgili madde Mimarlık 12:226a
FOSFATLI GÜBRE kalsiyum fosfat içeren doğal gübre
ilgili maddeler
Fosfor 6:331a
Gübre 7:244b
FOSFİN fosforlu hidrojen
ilgili madde Asetilen 2:58a
FOSFOLİPİT
ilgili madde Canlılar 4:125b
FOSFOR
madde başlığı Fosfor 6:330b
ilgili maddeler
Atom: görsel 2:157
Gübre 7:244b
Protein 14:148a
FOSFORIŞIMA
madde başlığı Fosforışıma 6:331a
ilgili madde Flüorışıma 6:318b
FOSGEN karbon dioksit ve klorun güneş ışığının etkisiyle tepkimesinden oluşan zehirli gaz
ilgili maddeler
Kimyasal savaş 10:270b
Klor 10:288a
FOSİL *ya da* **Taşıl**
madde başlığı Fosil 6:331b, görsel
ilgili maddeler
Amfibyumlar 1:234b
Ammonitler 1:237b vd.
Biyoloji 3:245b
Evrim 6:241a
Güneş sistemi: görsel 7:275
İnsanın kökeni 9:56a vd.
İskelet 9:89a
Jeoloji 9:203b vd.
Latimerya 11:207b
Leakey Ailesi 11:221a vd.
Soyu tükenmiş hayvanlar 16:31a
Tarihöncesi yaşam 17:48b
Tebeşir 17:99b
FOSİL YAKIT yerkabuğunun iç bölümlerinde bulunan ve enerji kaynağı olarak kullanılabilen biyolojik kökenli madde; tümü karbon içeren bu önemli enerji kaynaklarının başlıcaları kömür, petrol ve doğal gazdır
ilgili maddeler
Asit yağmuru 2:61a
Doğayı koruma 5:263a
Isıtma ve klima 8:243b vd.
Yakıt 19:78a
FOSSEPTİK
ana madde Kanalizasyon 9:322a
FOTİN koncu ayak bileğine kadar uzanan bağcıklı, düğmeli ya da yandan lastikli ayakkabı
ilgili madde Ayakkabı ve ayakkabıcılık 2:219b
FOTODİZGİ dizgi yöntemi; karakterler, fotoğrafla film üzerine aktarılır; daha sonra bu filmlerden baskı levhaları hazırlanır; fotodizgi makinesinde, yazı makinesindekine benzer bir klavye bulunur; ilk fotodizgi makinesi 1894'te yapılmıştır; günümüzde büyük ölçüde bilgisayardan yararlanılmaktadır
ana madde Basım 3:52a
FOTOELEKTRİK ETKİ
ilgili maddeler
Fotosel 7:14a
Işık 8:254b
FOTOELEKTRİK PİL *bak.* **FOTOSEL**
FOTOEMİSYON ETKİSİ *ya da* **Işılsalım etkisi**
ilgili madde Fotosel 7:14a vd.
FOTOFON
ilgili madde Bell 3:129a
FOTOFOR *bak.* **IŞIK ORGANI**
FOTO GERÇEKÇİLİK 1960'ların sonunda ABD'de ortaya çıkan görsel sanatlar akımı; doğrudan fotoğraftan çalışan ya da fotoğraf gibi net odaklı resimler yapan sanatçıların ürünlerini niteler; Avrupa'da ve Türkiye'de, bu doğrultuda ürün veren sanatçılar 1970'lerde ortaya çıkmıştır
ilgili madde Resim sanatı 14:234a
FOTOGRAVÜR fotoğrafçılık teknikleriyle baskı levhası hazırlama yöntemi; bazı kimyasal maddeler ışık gördüğünde aside karşı dayanıklılık kazanır; basılacak desenin görüntüsü böyle bir maddeyle kaplanmış levhanın üstüne düşürülür; levha asit banyosuna sokulur; asit, desenin dışında kalan alanları aşındırır ve desen kabartılmış olarak levha yüzeyinde kalır; daha sonra levha baskı makinesine takılarak desen basılır
FOTOĞRAF
ana madde Fotoğrafçılık 7:7a vd., görsel
•Uydu fotoğrafı
FOTOĞRAF CAMI *ya da* **Fotoğraf levhası**
ilgili maddeler
Astronomi 2:75a
Radyoaktiflik 14:182a
FOTOĞRAFÇILIK
madde başlığı Fotoğrafçılık 7:7a, görsel
ilgili maddeler
Astronomi 2:75a
Basım 3:52a
Dalgıçlık 5:66b
Denizler ve okyanuslar 5:166b
Derin deniz canlıları 5:196b
Eastman 6:36a vd.
Filtre 6:302b
Gazete ve gazetecilik 7:89a
Işık 8:255a
Radyoaktiflik 14:184b
Renkler 14:220b
•Fotoğraf filmi; Fotoğraf makinesi; Hava fotoğrafçılığı; Hologram; Mikrofilm
FOTOĞRAF FİLMİ
ilgili maddeler
Eastman 6:36a
Fotoğrafçılık 7:7a vd.
Fotoğraf makinesi 7:11b vd.
Renkler 14:220b
FOTOĞRAF FİLTRESİ
ilgili madde Fotoğrafçılık 7:8b
FOTOĞRAF LEVHASI *bak.* **FOTOĞRAF CAMI**
FOTOĞRAF MAKİNESİ
madde başlığı Fotoğraf makinesi 7:11b, görsel
ana madde Fotoğrafçılık 7:7b
ilgili maddeler
Mercek 12:155a
Sinema 15:227a
•Brownie fotoğraf makinesi; Refleks fotoğraf makinesi
FOTOİLETKENLİK ETKİSİ *ya da* **Işıliletkenlik etkisi**
ilgili madde Fotosel 7:14a
FOTOKOPİ MAKİNESİ yazı, çizim ya da fotoğrafların kopyalarını çıkartmaya yarayan aygıt; bu iş için ışık, ısı, kimyasal madde ya da elektrostatik yüklerden yararlanılır; bu makinelerin çoğu, ışıliletken bir madde ile toz haline getirilmiş, elektrostatik yüklü mürekkebin kullanıldığı kserografi yöntemiyle çalışır
FOTOMETRE
ilgili madde Arkeoloji 2:25a
FOTOMONTAJ fotoğrafçılık
ilgili madde Grafik sanatlar 7:222b
FOTO MUHABİRLİĞİ
ilgili madde Habercilik 7:313a
FOTON ışığı ve X ışınlarını ölçmekte kullanılan birim
ilgili maddeler
Einstein 6:79a
Fotosentez 7:15b
Işık 8:255a
FOTOPİL *ya da* **Fotovoltaik pil**
ilgili maddeler
Deniz feneri 5:158b
Fotosel 7:14a

•Güneş pili
FOTOSEL *ya da* **Fotoelektrik pil**
madde başlığı Fotosel 7:14a, görsel
ilgili maddeler
Fotoğraf makinesi 7:13a
Televizyon 17:136a, 137b
FOTOSENTEZ
madde başlığı Fotosentez 7:15a
ilgili maddeler
Ağaç 1:68a
Bitki 3:235b
Canlılar 4:122a
Güneş enerjisi 7:270b
Hücre 8:223a
Karbon dioksit ve karbon monoksit 10:56b, 57a
Karbonhidratlar 10:59a
Uyum 18:235a
Yaprak 19:96b
FOTOSFER *bak.* **IŞIKKÜRE**
FOTOTROPİZM
ilgili madde Bitki 3:233a
FOTOVOLTAİK ETKİ
ana madde Fotosel 7:14a
FOTOVOLTAİK PİL *bak.* **FOTOPİL**
FOUCAULT, JEAN BERNARD LÉON Fransız fizikçi, 1819-68
ilgili maddeler
Işık 8:253a
Sarkaç 15:66a
FOUCAULT, MICHEL Fransız düşünür ve tarihçi, 1926-84; toplumların işleyişini sağlayan kavramlar, kodlar ve özellikle iktidar kuramı üzerine çalışmalarıyla ünlüdür; çağdaş dil araştırmaları ile toplumsal değişmenin tarihi arasında ilişki kurarak, kapitalist toplumların işleyişine yeni bir eleştirel bakış açısıyla yaklaşmıştır;
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:45a
FOUCAULT SARKACI
ana madde Sarkaç 15:66a vd.
FOURDRINIER, HENRY İngiliz sanayici ve mucit, 1766-1854; 1804'te, kardeşi Sealy ile birlikte, Nicolas-Louis Robert'in bulduğu kâğıt makinesini geliştirmiştir
ilgili madde Kâğıt ve kâğıt yapımı 9:257b
FOURDRINIER MAKİNESİ
ilgili madde Kâğıt ve kâğıt yapımı 9:257b, 258a
FOURIER, CHARLES Fransız toplum kuramcısı, 1772-1837; toplumun *phalange* (Fransızca'da, "üyeleri birbirine çok bağlı topluluk") adını verdiği ortaklaşmacı üretici birlikleri temelinde yeniden örgütlenmesini savunmuştur; Fransa'da ve ABD'de bu görüşten esinlenen yerleşimler kurulmuş, ama uzun ömürlü olmamıştır
ilgili maddeler
Kadın hakları 9:247a
Komünizm 10:312b
Sosyalizm 15:325b
FOURIER, JOSEPH Fransız matematikçi, 1768-1830; katı cisimlerde ısı iletiminin, bugün Fourier serileri olarak bilinen sonsuz seriler aracılığıyla çözümlenmesi yöntemini geliştirmiştir; matematiksel fiziği büyük ölçüde etkilemiş, gerçek değişkenli fonksiyonlar kuramına da katkıda bulunmuştur
FOVİZM Fransız dışavurumcu resim üslubu; 1898-1908 arasında etkili olmuştur; saf ve parlak renklerin, doğrudan tüpten çıktığı gibi resim yüzeyine uygulanmasıyla yaratılan patlama duygusu başlıca özelliğidir; bu üslupta yapıt veren en ünlü ressamlar Matisse, Derain ve Vlaminck'ti
ilgili maddeler
Chagall 4:177b
Matisse 12:105b
Postmodernizm 14:136a
Resim sanatı 14:232b
FÖN RÜZGÂRI
ana madde Rüzgâr 14:311a
FRA ANGELICO asıl adı **Guido di Pietro** İtalyan ressam, y. 1400-55
madde başlığı Fra Angelico 7:16a
ilgili maddeler
Floransa 6:316b
Resim sanatı 14:224b
FRAGONARD, JEAN-HONORÉ Fransız ressam, 1732-1806; François Boucher'nin öğrencisiydi; rokoko üslubundaki resimleriyle ün kazandı; Fransız Devrimi'nden sonra gözden düştü
ilgili madde Resim sanatı 14:229a
"FRAM" gemi
ilgili maddeler
Amundsen 1:241b
Nansen 13:31a vd., görsel
Oslo 13:230b
FRAMBEZİ *bak.* **PİAN**
FRAMBUAZ *bak.* **AHUDUDU**
FRANCE, ANATOLE Fransız yazar, 1844-1924; öykü, roman ve edebiyat eleştirileri yazdı; 1921'de Nobel Edebiyat Ödülü'nü aldı; yapıtlarında ortaya koyduğu derin bilgisi, ince nükteleri ve alaycılığı, toplumsal adalet tutkusu ve açık üslubuyla tanınır; *Thais* (1890), *Kırmızı Zambak* (1894) ve *Allahlar Susamışlardı* (1912) tanınmış yapıtları arasındadır
ilgili maddeler
Deneme 5:146a
Fransız edebiyatı 7:43a, görsel
FRANCESCA, PIERO DELLA *bak.* **PIERO DELLA FRANCESCA**
FRANCESCO D'ASSISI, AZİZ *bak.* **ASSİSİLİ AZİZ FRANCESCO**
FRANCIS TÜRBİNİ
ilgili madde Türbin 18:24b, görsel
FRANCK, CÉSAR Fransız besteci, 1822-90; Belçika'da, Liège'de doğdu; operalar, orkestra müziği, sonatlar, kantatlar ve şarkılar yazdı; *Re Minör Senfoni* 'si ve *Ahiret Mutlulukları* oratoryosu en ünlü yapıtlarıdır
ilgili madde Bale 2:299b
FRANCO, FRANCISCO İspanyol general ve diktatör, 1892-1975
madde başlığı Franco 7:16b, görsel
ilgili madde İspanya 9:106a
FRANÇOIS, ANDRÉ Romen asıllı Fransız ressam ve karikatürcü, d. 1915
ilgili madde Karikatür: görsel 10:69
FRANÇOIS I Fransa kralı, 1494-1547
ilgili maddeler
Barbaros Hayreddin Paşa 3:42b
Cellini 4:148a
Güreş 7:303a
Kanada 9:313b
Kanuni Sultan Süleyman 10:7a, 7b
Kapitülasyon 10:15a
Leonardo da Vinci 11:236a
FRANÇOIS II Fransa kralı, 1544-60
ilgili madde Mary 12:87b
FRANK, ANNE II. Dünya Savaşı anılarıyla ünlü Yahudi kızı, 1929-45
madde başlığı Frank 7:17b, görsel
ilgili madde Günlük: görsel 7:299
"FRANKEŞTAYN" Shelley'nin romanı
ilgili maddeler
Bilimkurgu 3:133a
İngiliz edebiyatı 9:24b
FRANKFURT *ya da* **Frankfurt am Main** Almanya
madde başlığı Frankfurt 7:18b, görsel
ilgili maddeler
Alman Demokratik Cumhuriyeti 1:158b
Almanya 1:168b
Almanya Federal Cumhuriyeti 1:174b
FRANKFURT ANTLAŞMASI 1871
ilgili madde Fransa-Prusya Savaşı 7:33b, 34a
FRANKFURT KİTAP FUARI Almanya
ilgili madde Yayımcılık 19:121b
FRANKLAR halk
ilgili maddeler
Barbar akınları 3:40a vd.
Belçika 3:122a
Fransa 7:27b
Roma İmparatorluğu 14:267b
Şarlman 16:244b
Vandallar 18:297a
FRANKLIN, BENJAMIN ABD'li yazar, fizikçi ve devlet adamı, 1706-90
madde başlığı Franklin 7:19b, görsel
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:209b
Armonika 2:34b
Faiz 6:250a
Posta hizmetleri 14:133a
Sigorta 15:201a
Şimşek ve gök gürültüsü 16:278b
FRANKLIN, SIR JOHN İngiliz kâşif, 1786-1847
madde başlığı Franklin 7:21a, görsel
ilgili madde Amundsen 1:241b
FRANKLIN, MILES Avustralyalı kadın romancı, 1879-1954; ABD'de yaşadığı 12 yıl boyunca, kadınlara oy hakkı tanınmasını amaçlayan harekette etkin rol oynadı
ilgili madde Avustralya edebiyatı 2:203b
FRANKLIN, ROSALIND İngiliz kadın araştırmacı, 1920-58
ilgili madde Watson ve Crick 19:48b
FRANSA
madde başlığı Fransa 7:22a, görsel, harita, tablo
ana madde
•Fransız Devrimi 7:34a vd.
ilgili maddeler
Afrika 1:47b
Alman edebiyatı 1:160a
Almanya 1:168a, 169a vd.
Amerika Birleşik Devletleri 1:207a, 209b
Aşçılık 2:92a vd.
Atatürk 2:118b
At yarışı 2:161b
Avrupa 2:182b vd.
Avrupa Toplulukları 2:187a vd.
Avusturya 2:209b
Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:279b
Bakanlar kurulu 2:284b
Bale 2:302b
Bankalar ve bankacılık 3:27a
Bastille 3:60b vd.
Batı Hint Adaları 3:73b
Bayrak 3:89b
Bebek 3:110b

Belçika 3:122b
Benin 3:133b
Birinci Dünya Savaşı 3:204b vd.
Bismarck 3:230a
Caz 4:139a
Cezayir 4:175a vd.
Cibuti 4:188b
Cumhuriyet 4:213b
Çad 4:221b vd
Dans 5:81b
Dantel ve oya 5:85b
De Gaulle 5:106a vd.
Deniz kuvvetleri 5:163a
Devlet başkanı 5:207b
Doğu Hint Kumpanyası 5:274a
Dominika 5:293a vd.
Dominik Cumhuriyeti 5:294b
Engizisyon 6:158b
Fas 6:257b
Fildişi Kıyısı 6:293a
Fransa-Prusya Savaşı 7:33a vd.
Gabon 7:61b
Garibaldi 7:78b
Giyotin 7:161a
Giysi 7:166b, görsel
Grenada 7:229a
Haçlı seferleri 7:320a
Haiti 7:325b
Havacılık tarihi 8:59a, 66b
Henry 8:127a, 128a vd.
Heykel 8:145a
Hindistan 8:171a
Ho Şi Minh 8:208b
İç mimarlık 281a, 282b
İkinci Dünya Savaşı 8:298a vd.
İngiltere 9:41a vd.
İnsan hakları 9:53b
İspanya 9:105a
İtalya 9:148a vd.
Jan Dark 9:183b vd.
Kampuçya 9:297a
Kanada 9:314a
Kanal 9:319a
Kapitülasyon 10:15a
Kara kuvvetleri 10:38b
Kırım Savaşı 10:217a vd.
Kurtuluş Savaşı 11:116b, 117a
Liman 11:258a
Lokanta 11:272b
Louis 11:285a vd.
Lübnan 11:296a
Madagaskar 11:307b
Madalya ve nişanlar 11:309a, 309b
Magripliler 11:324b
Mağara sanatı 11:330a
Mahkeme 11:332a, 334a
Mısır 12:198b, 199b
Mimarlık 12:227a vd.
Mobilya 12:250b
Montreal 12:273a
Moritanya 12:275b
Müzeler ve sanat galerileri 13:14a
Müzik 13:17a vd.
Napolyon 13:32b vd.
Napolyon Savaşları 13:35a vd.
Nijerya 13:81a
Otuz Yıl Savaşları 13:253b
Parlamento 14:7a
Patent 14:31b
Reform 14:207a, 208a
Resim sanatı 14:227a vd.
Rönesans 14:287b, 290a
Saint Lucia 15.20a
Sevr Antlaşması 15:155a, 156a
Sinema 15:229a vd.
Siyasal partiler 15:280b
Sömürgecilik ve emperyalizm 16:33b
Suriye 16:188b
Süveyş Kanalı 16:216a
Şarap 16:238a vd.
Terörizm 17:159b
Timbuktu 17:199a
Togo 17:227a
Trinidad ve Tobago 17:289a
Tunus 17:328b
Ulusal marşlar 18:187a
Vietnam Savaşı 19:12a vd.
Yedi Yıl Savaşı 19:132b vd.
Yelpaze 19:138b
Yüz Yıl Savaşları 19:225b vd.
•Fransızca; Fransız edebiyatı; *bölgeler, kentler ve yüzey biçimleri, örn.* Loire Irmağı; Massif Central; Paris; Provence

FRANSA-PRUSYA SAVAŞI 1870-71
madde başlığı Fransa-Prusya Savaşı 7:32b, görsel
ilgili maddeler
Almanya 1:169b
İsyan 9:138a
Napolyon 13:35b
Prusya 14:152b

FRANSA TURU Fransa'da her yıl düzenlenen uluslararası bisiklet yarışı
ilgili maddeler
Bisiklet sporu 3:228a
Fransa 7:27a

FRANSIZ AKADEMİSİ *ya da* **Académie Française** Fransız edebiyat akademisi; merkezi Paris'tedir ve üye sayısı 40 kişiyle sınırlandırılmıştır
ilgili maddeler
Akademi 1:100b
Fransız edebiyatı 7:39b, 45a
Resim sanatı 14:229a
Richelieu 14:239a

FRANSIZ BATI AFRİKASI tarihi bölge; aralarında Senegal, Fransız Ginesi, Fildişi Kıyısı, Nijer ve Fransız Sudanı da bulunan sekiz eski Fransız sömürgesinin 1895'te oluşturdukları birlik; tümü 1958-60 arasında bağımsızlığını kazanmıştır
ilgili madde Afrika dilleri 1:53a

FRANSIZ BİLİMLER AKADEMİSİ Fransız bilim kurumu; 1666'da kuruldu; matematik ve fizik bilimleri ile kimya ve doğa bilimlerini kapsayan iki bölümü vardır
ilgili madde Balon 3:11a

FRANSIZCA Fransa, Belçika ve İsviçre ile Kanada'nın bazı bölgelerinde ve Fransa'nın yönetimi altındaki ülkelerde konuşulur; ilk yazılı belge 842 tarihli Strasbourg Andı'dır; Hint-Avrupa dil ailesinin İtalik kolunun Roman dilleri öbeğindendir
ilgili maddeler
Afrika dilleri 1:53a
Akademi 1:100b
Avrupa 2:184a
Avrupa dilleri 2:185a, 186b
Fransa 7:26a vd.
Fransız edebiyatı 7:37a
Kanada 9:310a, 313a
Latince 11:212b
Roman dilleri 14:275a, 275b

FRANSIZ ÇİNHİNDİ *bak* **ÇİNHİNDİ**

FRANSIZ DANTELİ
ilgili madde Dantel ve oya 5:85b vd.

FRANSIZ DEVRİMİ 1789-99
madde başlığı Fransız Devrimi 7:34a, görsel
ilgili maddeler
Almanya 1:169b
Anayasa 1:264a
Avusturya İmparatorluğu 2:211b
Aydınlanma Çağı 2:228b
Bastille 3:61a, görsel
Cumhuriyet 4:213b
Devrim 5:208b
Fransa 7:30a
Kadın hakları 9:246b
Laiklik 11:194a
Marie-Antoinette 12:66b
Napolyon 13:34b, 35a
Pain 13:289a
Rousseau 14:284b, 285b
Tarım tarihi 17:26b
Tarih 17:43a
Tussaud 18:13a
Vergiler 18:324b
•Danton; Lafayette Markisi; Marat; Robespierre

FRANSIZ DİKİŞİ
ilgili madde Dikiş 5:222a

FRANSIZ EDEBİYATI
madde başlığı Fransız edebiyatı 7:37a
ilgili maddeler
Servet-i Fünun 15:138b vd.
Tiyatro sanatı 17:212b

FRANSIZ GİNESİ *bak.* **GİNE**

FRANSIZ GUYANASI Güney Amerika'nın kuzeydoğu kıyısında, Fransa'ya bağlı denizaşırı il; y.öl. 90.000 km^2; y. 300 yıldan beri Fransa'nın yönetimi altındadır; 1852-1945 arasında ceza kolonisi olarak kullanıldı; büyük bir bölümü ormanlarla kaplı olan ülkenin ekonomisi tarım, ormancılık ve balıkçılığa dayanır; nüf. 85.700 (1986 tah.)
ilgili maddeler
Güney Amerika 7:287a
Surinam 16:186a

FRANSIZ HARDALI
ilgili madde Hardal 8:31b

FRANSIZ KANADASI eskiden Kanada'nın Ottawa Irmağı'nın doğusunda kalan kesimi
ilgili madde Amerika Birleşik Devletleri 1:208b

FRANSIZ KORNOSU bakır üflemeli çalgı
ana madde Korno ailesi 11:14b, görsel
ilgili madde Üflemeli çalgılar: görsel 18:264

FRANSIZ MEDENİ KANUNU *ya da* **Napolyon Kanunu**
ilgili madde Hukuk 8:215a

FRANSIZ MELEKBALIĞI
ilgili madde Melekbalığı 12:139a, görsel

FRANSIZ MUTFAĞI
ana madde Aşçılık 2:92b

FRANSIZ POLİNEZYASI Büyük Okyanus'un güneyindeki adalar grubundan oluşan, Fransa'ya bağlı denizaşırı topraklar; geniş bir alana yayılmış 130 adanın en büyüğü Tahiti'dir; bazıları volkanik kökenli, bazıları mercanadadır; tropik iklim egemendir; Polinezyalılar nüfusun üçte ikisini oluşturur; Fransa nükleer denemelerini burada sürdürmektedir; nüf. 175.000 (1985 tah.)
ilgili maddeler
Pasifik Adaları 14:21a vd.
Polinezyalılar 14:105a
Tahiti 16:295a vd.

FRANSIZ RİVİERASI Cannes'dan Nice'e

kadar uzanan, dağlar ile deniz arasındaki dar kıyı şeridi; ünlü bir turizm merkezidir
ilgili maddeler
Apennin Dağları 1:305a
Marsilya 12:79b
Monako 12:263b

FRANSIZ SOMALİSİ *bak.* **CİBUTİ**

FRANSIZ SUDANI *bak.* **MALİ**

FRANSIZ TİYATROSU
ana madde Tiyatro sanatı 17:212b

FRANSIZ ULUSLAR TOPLULUĞU 1958'de oluşturulan devletler birliği; 1970'lerin sonlarında işlerliğini yitirerek sona erdi
ilgili madde Gabon 7:61a

FRANSİSKENLER Assisili Aziz Francesco'nun, 1209'da papanın sözlü izniyle kurduğu Hıristiyan tarikatı; tarikate bağlı Katolik frerler, yoksulluk yemini ederek bütün Avrupa'yı dolaştılar ve vaazlar verdiler; yoksulluk ve çilecilik temel ilkelerindendir; misyonerlik ve eğitim alanlarında önemli etkinlikleri olmuştur

FRANSİYUM alkali metaller•in en ağır üyesi olan kimyasal element; simgesi Fr, atom numarası 87; adını Fransa'dan alır; aktinyumun bozunumu sırasında geçici olarak ortaya çıkar; en kararlı izotopu Fr-223 (yarı ömrü 21 dakika); bütün yerkabuğunda ancak 30 gr kadar bulunur; 1939'da keşfedildi

FRANZ II Kutsal Roma-Germen imparatoru, 1768-1835
ilgili maddeler
Avusturya İmparatorluğu 2:211a
Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu 11:133b

FRANZ FERDINAND Avusturya arşidükü, 1863-1914; bir suikast sonucu öldürülmesi I. Dünya Savaşı'nın başlamasına yol açtı
ilgili maddeler
Avusturya İmparatorluğu 2:211b
Habsburg hanedanı 7:314b

FRANZ JOSEPH Avusturya imparatoru, 1830-1916; 1848'de tahta çıktı; 1867'de Avusturya ile Macaristan'ın eşit haklara sahip olduğu İkili Monarşi'yi kurduktan sonra, aynı zamanda Macaristan kralı oldu; 1914'te Sırbistan'a verdiği ültimatomla Avusturya ve Almanya'yı I. Dünya Savaşı'na soktu
ilgili maddeler
Avusturya İmparatorluğu 2:211b
Habsburg hanedanı 7:314b
Macaristan 11:302a

FRANZ-JOSEPH ARAZİSİ SSCB'ye bağlı adalar grubu; Rusya'nın kuzey kıyısı açıklarında, Barents Denizi'ndeki 191 adadan oluşur; iklimi çok serttir ve yalnızca Kuzey Kutup Bölgesi'ne özgü bitkiler ile hayvanlar yaşar; 1873'te bir Avusturya keşif grubunun keşfettiği adalara imparatorun adı verildi; 1926'dan bu yana SSCB'nin yönetimindedir
ilgili madde Kutupların keşfi 11:138a

FRANZ JOSEPH BUZULU Yeni Zelanda Alpleri'nde buz ırmağı
ilgili madde Buzul ve buzullaşma 4:80b

FRASCH, HERMAN Alman asıllı ABD'li kimyacı, 1851-1914; kükürt ocaklarını işletmek için bugün kendi adıyla anılan yöntemi geliştirmiştir
ilgili madde Kükürt 11:171b

FRASCH YÖNTEMİ derin yataklardaki kükürt cevherini işletmek üzere, 116°C sıcaklığında su kullanmaya dayanan yöntem
ilgili maddeler
Kükürt 11:171b vd., görsel
Madencilik 11:317b

FRAUMÜNSTER KİLİSESİ Zürich, İsviçre
ilgili madde Zürich :görsel 19:274

FRAUNHOFER, JOSEPH VON Alman bilim adamı, 1787-1826; Güneş tayfında kendi adıyla anılan karanlık çizgileri gözlemiştir
ilgili maddeler
Astronomi 2:75b
Güneş 7:268a
Tayf 17:91a

FRAUNHOFER ÇİZGİLERİ
ana madde Tayf 17:91a
ilgili madde Güneş 7:268a

FREDERIK II Danimarka ve Norveç kralı, 1534-88
ilgili madde Brahe 4:13a

FREE JAZZ caz müziğinde 1950'lerin sonunda ortaya çıkan akım; piyanist Taylor, saksofoncu Coleman gibi caz ustalarının öncülüğünde gelişti; orkestra içinde çalgıların birbirine eşlik etmesi, solo yapması ya da belirli bir melodinin izlenmesi gibi alışılagelmiş kurallara bağlı kalmadan, tümüyle doğaçlamaya dayanarak çalınır
ilgili madde Caz 4:139a

FREETOWN Sierra Leone
ilgili madde Sierra Leone 15:196b vd.

FREGATKUŞU *bak.* **FİRKATEYNKUŞU**

FREIBURG Almanya'da, Baden-Württemberg eyaletinde il; hemen hemen bütün topraklarını, en yüksek noktası Feldberg (1.493 m) olan Karaorman kaplar; turizmin yanı sıra çiftçilik, meyvecilik, bağcılık ve kerestecilik başlıca etkinliklerdir; Freiburg im Breisgau bölgenin ekonomik ve kültürel merkezidir; nüf. 1.873.762 (1985 tah.)

FREIE BÜHNE eleştirmen ve yönetmen Otto Brahm'ın, yeni ve doğalcı oyunlar sahnelemek amacıyla 1889'da Paris'te kurduğu bağımsız tiyatro; Almanca'da "özgür sahne" anlamına gelir; kısa sürede kapanmıştır
ilgili madde Doğalcılık 5:260a

FREKANS dalga hareketinin özelliği; bilim ve mühendislikte en genel tanımıyla dalganın birim zamandaki alçalıp yükselme sayısıdır; ışık dalgalarında saniyedeki çevrim sayısı olarak tanımlanır
ana madde Ses 15:143b vd.
ilgili maddeler
Doppler etkisi 5:300b vd.
Elektronik 6:120a
Kuvantum kuramı 11:141a
Müzik 13:15b
Planck 14:89a
Radar 14:173a
Radyo 14:175b vd.

FREKANS MODÜLASYONU *ya da* **FM**
ilgili maddeler
Elektronik 6:123a
Radyo 14:181a

FREN
madde başlığı Fren 7:45b, görsel
ilgili maddeler
Demiryolu ve tren 5:134b
Hidrolik 8:160a
Motorlu taşıtlar 12:286b
Motosiklet 12:292a
Sürtünme 16:208a
•Hidrolik fren

FRENGİ cinsel yolla bulaşan ve vücudun çeşitli bölgelerinde yapı ve işlev bozukluklarına yol açan mikrobik hastalık
ilgili maddeler
Cinsellik ve eşey 4:197a
Ehrlich 6:78a
Menenjit 12:147b

FRENK ÇİLEĞİ
ilgili madde Çilek 4:303b

FRENK GÜLÜ
ilgili madde Gül 7:253b, görsel

FREN KİLİTLENMESİ
ilgili madde Fren 7:46b

FRENKİNCİRİ *ya da* **Firavuninciri** *ya da* **Hintinciri** kaynanadili cinsinden yassı gövdeli, dikenli kaktüs; 5,5 m'ye kadar boylanabilir ve iri, sarı çiçekler açar; sevilerek yenen etli ve sulu, beyaz, sarı ya da kırmızımsı mor renkli meyveleri vardır
ana madde Kaktüs 9:271a, görsel
ilgili maddeler
Çöl: görsel 5:47
Zararlı otlar: görsel 19:239

FRENKSALATASI *bak.* **HİNDİBA**

FRENKÜZÜMÜ
madde başlığı Frenküzümü 7:47b, görsel

FREN PABUCU
ilgili maddeler
Fren 7:45b
Hidrolik 8:160a
İvme 9:154b

FREN PARAŞÜTÜ
ilgili madde Paraşüt 13:324b, görsel

FREON flüor içeren renksiz, kokusuz gaz; soğutucularda kullanılır
ilgili maddeler
Aerosol 1:39a
Flüor ve flüorür 6:319b
Soğutma 15:303b

FRER halkın sadakalarıyla geçinen gezici Katolik tarikatların üyelerine verilen ad; frerlik başlangıçta yalnızca Fransisken ve Dominiken tarikatlarının üyelerine özgüydü; bu din adamları, manastırlarda yaşayan keşişlerden farklı olarak halkın içine karışır ve vaazlar vererek dolaşırlar; yoksulluk yemini eder, mülk edinemez ve halkın yardımlarıyla geçinirler

FRESHFIELD BUZULU Kanada
ilgili madde Kuzey Amerika: görsel 11:154

FRESK
madde başlığı Fresk 7:48b, görsel
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:165a
Botticelli 3:312b
Correggio 4:206b
Eski Mısır: görsel 6:190
Eski Yunan: görsel 6:200
Etrüskler: görsel 6:222
Giotto 7:153a vd.
Havariler: görsel 8:84
İç mimarlık 8:279a, 280a, görsel
Mantegna 12:53b
Michelangelo 12:203a, görsel
Mimarlık 12:228b
Nevşehir: görsel 13:64
Niğde: görsel 13:76
Resim sanatı 14:234a, görsel
Rivera 14:244b, görsel
Roma 14:259b
Taoculuk: görsel 16:334

Trabzon: Ayasofya Kilisesi: görsel 17:270
•Duvar resmi

FRESNEAU, FRANÇOIS Fransız botanikçi, 1703-70
ilgili madde Kauçuk 10:100a

FRESNEL, AUGUSTIN Fransız fizikçi, 1788-1827; ışığın kırınımı, girişimi ve kırılması konusunda çok değerli çalışmalar yaptı; deniz fenerlerinde kullanılan büyük mercekleri tasarımladı
ilgili madde Deniz feneri 5:159a

FREUD, ANNA Avusturya asıllı İngiliz kadın psikanalizci, 1895-1982; Sigmund Freud'un kızı
ilgili madde Freud: görsel 7:50

FREUD, SIGMUND Avusturyalı psikanalizci, 1856-1939
madde başlığı Freud 7:49b, görsel
ilgili maddeler
Bellek 3:130a
Hipnotizma 8:182b
Jung 9:226a vd.
Psikoloji 14:156b
Ruh hastalıkları 14:295b
Rüya 14:308a

FREYJA İskandinav mitolojisinde aşk, bereket, savaş ve ölüm tanrıçası; yaşam ve bereket tanrısı Freyr'in ikiz kardeşi; kutsal hayvanı domuzdu ve altın kıllı bir yaban domuzuna binmiş olarak gösterilirdi
ilgili madde İskandinav efsaneleri 9:86b

FREYR İskandinav mitolojisi
ilgili madde İskandinav efsaneleri 9:86b

FREZE TEZGÂHI metalleri ve öbür gereçleri biçimlendirmek için kullanılan takım tezgâhı
ana madde Takım tezgâhları 16:299a
ilgili madde Teknoloji 17:121a

FREZYA
madde başlığı Frezya 7:50b, görsel

FRIBOURG İsviçre'de kent; Bern'in güneybatısında, Sarine Irmağı üzerinde 1157'de kuruldu; nüfusunun çoğu Fransızca konuşur; İsviçreli Katolikler'in merkezi olan kentte bir Roma Katolik Üniversitesi ile bir katedral vardır; nüf. 37.100 (1983 tah.)

FRIEDAN, BETTY ABD'li kadın yazar ve sosyal reformcu, d. 1921; feminist hareketin önderlerinden; Ulusal Kadın Örgütü'nün (NOW) ilk başkanı, 1966-70; cinsiyetçiliği eleştirdiği *Kadınlığın Gizemi* (1963) adlı yapıtı bu konuda en çok satan kitaplardandır

FRIEDLAND ÇARPIŞMASI 1807
ilgili madde Napolyon Savaşları 13:36a

FRİEDMANN, ALEKSANDR Rus matematikçi, 1888-1925
ilgili madde Evren 6:236b

FRIEDREICH ATAKSİSİ
ilgili madde Sinirler ve sinir sistemi 15:247b

FRIEDRICH, CASPAR DAVID Alman ressam, 1774-1840; Almanya'da Romantizm akımının öncülerinden; manzara resimleriyle tanınır
ilgili madde Alman sanatı ve müziği 1:165a

FRIEDRICH I *ya da* **Friedrich Barbarossa** Kutsal Roma-Germen imparatoru, y. 1123-90; 1152'de Alman kralı ve Schwaben dükü oldu; papaların yetkisine karşı çıktı; Almanya'yı Batı Avrupa'nın en güçlü devleti yapmak için çaba gösterdi; İtalya'nın kuzeyindeki kentleri almak için altı sefer düzenledi; Üçüncü Haçlı Seferi sırasında öldü
ilgili maddeler
Almanya 1:168b
Eyyubiler 6:245b
Haçlı seferleri 7:321b
Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu 11:133a
Richard 14:236b
Saksonya 15:29b

FRIEDRICH I Prusya kralı, 1657-1713; ülkesini vasallıktan kurtardı; 1701'de kral oldu; babası Friedrich Wilhelm'in başlattığı genişleme siyasetini sürdürdü
ilgili maddeler
Berlin 3:139b
Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu 11:133a

FRIEDRICH II Kutsal Roma-Germen imparatoru, 1194-1250
ilgili maddeler
Almanya 1:168b
Haçlı seferleri 7:322a
Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu 11:133a

FRIEDRICH II *ya da* **Büyük Friedrich** Prusya kralı, 1712-86
madde başlığı Friedrich II 7:51a, görsel
ilgili maddeler
Almanya 1:169b, görsel
Avusturya İmparatorluğu 2:211a
Prusya 14:152b
Yedi Yıl Savaşı 19:132b vd.

FRIEDRICH III Kutsal Roma-Germen imparatoru, 1415-93; Habsburg hanedanındandır; Hollanda ve İspanya'yı da topraklarına katmıştır
ilgili maddeler
Avusturya İmparatorluğu 2:210b
Habsburg hanedanı 7:314a

FRIEDRICH V Bohemya kralı, 1596-1632; hk. d. 1619-20
ilgili madde Otuz Yıl Savaşları 13:253a

FRIEDRICH WILHELM I Brandenburg elektörü, 1620-88; Prusya donanmasını kurdu; devlet yönetimini yeniden örgütledi ve Prusya'yı en varlıklı ülkeler arasına kattı
ilgili maddeler
Berlin 3:139a vd.
Friedrich II 7:51a

FRIENDSHIP 7 uzay aracı
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:246a, görsel

FRIESLAND Hollanda'da il; Kuzey Denizi'nden ülkenin iç kesimlerine doğru uzanır; Batı Friz Adaları'nın dördü sınırları içindedir; geniş bir suyolu sistemiyle akaçlanan bölgede toprak kazanımı çalışmaları sürdürülmektedir; ekonominin temeli tarıma ve turizme dayanır; tek büyük kent, il merkezi olan Leeuwarden'dir; nüf. 598.068 (1986 tah.)

FRIGG İskandinav mitolojisi; Odin'in karısı, Balder'in annesi
ilgili maddeler
Efsane ve mitler 6:56a
İskandinav efsaneleri 9:86b

FRİGLER halk
ana madde Frigya 7:52a vd.
ilgili maddeler
Alacahöyük 1:128b
Anadolu 1:243a
Çanak çömlek: emzikli kap: görsel 4:239
Demir Çağı 5:119a

FRİGORİFİK TAŞIT çabuk bozulan yiyeceklerin taşınmasında kullanılan soğutmalı kamyon, tren, gemi ya da uçak
ilgili maddeler
Balıkçılık 2:316a
Soğutma: görsel 15:304

FRİGYA *ya da* **Phrygia** Anadolu'da tarihi bölge
madde başlığı Frigya 7:52a
ilgili maddeler
Anadolu 1:243a
Gordion 7:184a vd.
Kibele 10:250a vd.
Lidya 11:248a vd.
Likya 11:255a vd.
•Frigler

FRISCH, MAX İsviçreli yazar, 1911-91; oyunlar, romanlar ve günceler yazdı; Brecht sonrası tiyatronun, Almanca yazan en önemli temsilcilerindendir; başlıca oyunları *Yine Başladılar Şarkılarına* (1946), *Biedermann ve Kundakçılar* (1958) ve *Andorra* (1961), en tanınmış romanları *Cezaevi Günleri* (1954) ve *Çarpık Sevda*'dır (1957)
ilgili maddeler
Alman edebiyatı 1:163b
Tiyatro sanatı 17:215b

FRISCH, OTTO Alman fizikçi, 1904-79; Lise Meitner ile birlikte çekirdek bölünmesini bulmuş ve adlandırmıştır
ilgili madde Nükleer enerji 13:119a

FRİZ klasik mimarlıkta, sütunların üzerine şerit biçiminde işlenmiş heykel ya da kabartmalardan oluşan bezeme öğesi
ilgili maddeler
Heykel 8:142a, görsel
Mimarlık: görsel 12:225

FRİZ ADALARI Avrupa'nın kuzey kıyısı açıklarında adalar grubu; Batı Friz Adaları Hollanda'nın, Doğu Friz Adaları Almanya'nın yönetimi altındadır; Kuzey Friz Adaları'nın bir bölümü Almanya'ya, bir bölümü de Danimarka'ya aittir; balıkçılık, koyun ve sığır besiciliği, tahıl ve patates üretimi ile turizm önem taşır

FRİZCE
ilgili maddeler
Avrupa dilleri 2:186a
Hollanda 8:197a

FRİZYALILAR halk; Hollanda, Almanya ve Danimarka'nın bazı bölgelerinde yaşarlar; İngilizce'ye çok yakın bir dil konuşurlar; eskiden denizcilik ve ticaretle uğraşırlardı; bugün en önemli geçim kaynakları sığır besiciliği ve tarımdır
ilgili maddeler
Almanya 1:168a
Hollanda 8:197a

FROBISHER, SIR MARTIN İngiliz kâşif, y. 1535-94
madde başlığı Frobisher 7:53b
ilgili maddeler
Armada 2:28b
Kanada 9:313b
Keşifler 10:193b
Kutupların keşfi 11:137a

FROBISHER KOYU Kanada; Atlas Okyanusu kıyısında; uzunluğu 305 km
ilgili madde Frobisher 7:53b

FROEBEL, FRIEDRICH Alman eğitimci,

1782-1852
ilgili maddeler
Eğitim 6:68b
Oyuncak 13:263a
FROISSART, JEAN Fransız tarihçi, y. 1333-y. 1400
ilgili maddeler
Şövalyelik 16:288b
Tarih 17:42b
FRONT SIRADAĞLARI ABD; Kayalık Dağlar'ın en yüksek kesimlerinden; zengin maden yatakları vardır
ilgili madde Kayalık Dağlar 10:119a
FROST, ROBERT LEE ABD'li şair, 1874-1963; konuşma dilinin, alışılmış ritimlerin ve New England'daki yaşamı yansıtan simgelerin egemen olduğu şiirleriyle tanınmıştır
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:224b
FROUDE, WILLIAM İngiliz mühendis ve gemi tasarımcısı, 1810-79
ilgili madde Hidrolik 8:160b
FRUNZE SSCB; Kırgız SSC'nin başkenti; Kırgız Dağları'nın eteklerinde, Çu Irmağı vadisinde kuruludur; gelişmiş bir sanayi kentidir; nüf. 617.000 (1986 tah.)
ilgili madde Kırgızistan 10:213a, görsel
FRÜKTOZ *ya da* **Meyve şekeri** meyvelerin çoğunda bulunan monosakarit
ilgili maddeler
Glikoz 7:179a
Karbonhidratlar 10:58b vd.
Şeker ve şeker yapımı 16:254b
FRY, ELIZABETH İngiliz kadın sosyal reformcu, 1780-1845; Avrupa'da cezaevi reformunun öncüleri arasında yer almış, İngiltere'de sağlık sisteminin ve ruhsal tedavinin geliştirilmesi için büyük çaba harcamıştır
ilgili madde Sosyal yardım hizmetleri 15:328b
FUAD I Mısır kralı, 1868-1936
ilgili madde Mısır 12:199a
FUAD PAŞA Osmanlı sadrazamı, 1815-69; Tanzimat döneminin önde gelen devlet adamlarındandır; Mustafa Reşid Paşa'nın yanında yetişti; beş kez hariciye nazırlığı (dışişleri bakanlığı), iki kez de (1861-63 ve 1863-66) sadrazamlık yaptı; Tanzimat kurumlarının kökleşmesi için çaba gösterdi
ilgili maddeler
Abdülaziz 1:16a
Cevdet Paşa 4:165b
Tanzimat 16:328a, görsel
Ziya Paşa 19:261a
FUAR
madde başlığı Sergi, fuar ve panayırlar 15:135a, görsel
ilgili madde Frankfurt 7:19a
FUCEYRE BAE; Ortadoğu'da, BAE'yi oluşturan emirliklerden biri; y. 1850'de Şarca tarafından ilhak edildi; İngiltere 1952'ye kadar bağımsızlığını tanımadı; ekonomik açıdan en yoksul emirliktir; nüf. 38.000 (1986 tah.)
FUCHS, LEONHARD Alman botanikçi, 1501-66; bitkileri adlarının alfabetik sıralamasına göre vererek özelliklerini, yetiştikleri yerleri ve tedavide kullanımlarını anlatan ilk resimli botanik sözlüklerinden birini hazırlamıştır
ilgili madde Küpeçiçeği 11:174b
FUCHS, SIR VIVIAN İngiliz jeolog ve kâşif, d. 1908
ilgili maddeler
Antarktika 1:290b
Kutupların keşfi 11:140a
FUELOIL *ya da* **Yağyakıt** temel olarak ham petrolün damıtılması sırasında elde edilen ve buhar kazanları ile enerji santrallarında kullanılan yakıt
ilgili maddeler
Petrol 14:58a
Teknoloji 17:124a
FUENTES, CARLOS Meksikalı diplomat ve yazar, d. 1928; çeşitli ülkelerde diplomat olarak görev yaptı; 1950'lerin başlarında Komünist Partisi'ne girdi; 1962'de partiden ayrıldı, ama Marksizm'in savunuculuğunu sürdürdü; öykü ve romanlarında gerçekçi ve fantastik öğelere yer verdi; *Artemio Cruz'un Ölümü* (1962) adlı romanıyla uluslararası ün kazandı
ilgili maddeler
Latin Amerika edebiyatı 11:211b
Meksika 12:133a
FUERTEVENTURA ADASI İspanya
ilgili madde Kanarya Adaları 9:323a
FUGU *bak.* **BALONBALIĞI**
FUJİYAMA Japonya'da dağ; Tokyo'nun y. 90 km güneybatısında, sönmüş bir yanardağdır; biçimi hemen hemen tam bir koniyi andırır; Japonlar için kutsal bir anlam taşır ve birçok geleneksel sanat yapıtına konu olmuştur
ilgili maddeler
Japonya 9:186b, görsel
Yanardağ: tablo 19:84
"FUJİ YAMA" Simavi'nin romanı
ilgili madde Simavi 15:214b
FUKUOKA Japonya'da, Hakata Körfezi'nin güney kıyısında eski liman kenti; bugün il merkezi, balıkçılık limanı, aynı zamanda bir sanayi ve iş merkezidir; nüf. 1.175.507 (1986 tah.)
FUL *bak.* **ARAP YASEMİNİ**
FULANİLER halk
ilgili maddeler
Gambia 7:68b
Göçebelik 7:192b
Nijerya 13:79b
FULLER, RICHARD BUCKMINSTER ABD'li mühendis ve mimar, 1895-1983; mimarlıkta bir mekânı en az gereçle örtme olanağı sağlayan jeodezik kubbeyi tasarımladı; aynı zamanda, dünya sorunlarına ilişkin yenilikçi düşünceleriyle tanınmış bir felsefeci ve şairdir
FULMAR kuzey ve güney yarıküredeki açık denizlerde görülen martıya benzer deniz kuşu; sarp yamaçlarda koloniler halinde yuva kurar; dalgaların üstünde alçaktan uçar ve küçük balıklardan gemilerin boşalttığı çöplere kadar hemen her şeyi yiyebilir; sırtı gri, geri kalan yerleri beyazdır
FULTON, ROBERT ABD'li mucit, 1765-1815
madde başlığı Fulton 7:54a, görsel
ilgili madde Denizaltı 5:148b
FULVIA Marcus Antonius'un karısı, ö. İÖ 40
ilgili madde Antonius 1:301b
FULYA Avrupa'nın güneyinde kendiliğinden yetişen nergis türü
ilgili madde Nergis 13:57b
FULYABALIĞI *bak.* **FOLYA**
FUNAFUTI Tuvalu
ilgili madde Tuvalu 18:15b
FUNCHAL Portekiz; Madeira Adası'nda liman kenti; şarap ihraç edilir
ilgili madde Şarap 16:240a
FUNDA fundagiller familyasından 500 kadar yaprak dökmeyen çalı türünün ortak adı; çoğu Afrika'nın güneyine, bazıları da Akdeniz bölgesine ve Avrupa'nın kuzeyine dağılmıştır; türlerin çoğu birbirine yakın, küçük ve dar yaprakları olan alçak boylu çalı biçimindedir; dört çanakyaprağı olan uzun ömürlü çiçekler açarlar
ilgili maddeler
Antalya 1:286b
Maki 12:12b
FUNDAGİLLER 2.000 kadar ağaç, ağaççık ve çalı türünü içeren bitki familyası; Latince adı *Ericaceae*
•Açalya; Funda; Kocayemiş; Ormangülü
FUNDY KÖRFEZİ Nova Scotia, Kanada
ilgili maddeler
Denizler ve okyanuslar 5:167a
Gelgit 7:104b, görsel
FUNK, CASIMIR Polonya asıllı ABD'li biyokimyacı, 1884-1967
ilgili madde Vitamin 19:21a
FUNK ROCK 1970'lerin başında James Brown, Stevie Wonder ve Sly Stone'un geliştirdikleri, Siyahlar'a özgü rock müzik üslubu; sert ve aksak bir ritmi vardır; vurmalı çalgılara ağırlık verir
ilgili madde Pop müzik 14:121b, 119b
FURLONG uzunluk birimi
ilgili madde Ölçme 13:266b
FUSHUN *ya da* **Fuşun** Çin'in Liaoning yönetim bölgesinde kent; çevresindeki kömür madenciliğine dayanarak gelişmiş bir pazar ve ürün toplama merkezidir; 1950 sonrasında sanayi büyük gelişme göstermiştir; nüf. 1.077.300 (1985 tah.)
ilgili madde Mançurya 12:35a
FUT çoğulu **Fit** İngiliz ve Amerikan ölçü sisteminde kullanılan uzunluk birimi; 1/3 yardaya ve 12 ince eşittir
ilgili maddeler
Ağırlıklar ve ölçüler 1:78a, tablo
Ölçme 13:266b
FUTBOL
madde başlığı Futbol 7:54b, görsel
ilgili maddeler
Olimpiyat Oyunları: tablo 13:159
Spor: tablo 16:82
Spor kazaları 16:127a
•Amerikan futbolu
FU XI Çin mitolojisi
ilgili madde Çin Halk Cumhuriyeti 4:317b
FUZHOU Çin'de kent; Fujian yönetim bölgesinin merkezidir; Min Irmağı kıyısında kuruldu ve 16. yy'da bir liman kenti olarak gelişmeye başladı; özellikle Afyon Savaşı'ndan sonra hızla gelişti; 1949 sonrasında hızlı bir sanayileşme sürecine girdi; nüf. 727.000 (1983 tah.)
FUZULİ Türk şair, ö. 1556
madde başlığı Fuzuli 7:59a, görsel
ilgili maddeler
Alevilik 1:144a
Divan edebiyatı 5:253a
Gazel 7:86a
Kaside 10:83a
Osmanlıca 13:233b
Rubai 14:293a

Takma ad 16:304b
FÜG çalgı ya da insan sesi için kontrpuan• tekniğiyle yazılmış müzik yapıtı; belirli bir temanın, melodi dizileri biçiminde farklı çalgılarla yinelenmesine dayanır; bir müzik formundan çok bir besteleme tekniği sayılır; Bach'ın besteleriyle doruğa ulaşmıştır
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:167a
Bach Ailesi 2:259a
Müzik 13:16a
"FÜG SANATI" Bach'ın bestesi
ilgili madde Bach Ailesi 2:258b
FÜHRER Hitler'in unvanı
ilgili madde Hitler 8:191b
FÜNYE bir bombadaki asıl patlayıcı kütleyi patlatmaya yarayan küçük patlayıcı kütlesi
ilgili maddeler
Bomba 3:282b
Patlayıcılar 14:33b
Radar 14:175a
"FÜRS-İ KADİMDE BİR FACİA" Ahmed Midhat Efendi'nin tiyatro oyunu
ilgili madde Ahmed Midhat Efendi 1:191a
FÜTÜRİZM *bak.* **GELECEKÇİLİK**
FÜZE hedefe ulaştığında patlayacak biçimde tasarımlanmış özitmeli silah; bir ısı ya da ses kaynağına yönelmek üzere önceden programlanmış olabileceği gibi, radyo sinyalleri ya da başka güdüm sistemleriyle de yönlendirilebilir; konvansiyonel ya da nükleer başlık taşıyabilir; itme, roketlerle sağlanır
ilgili maddeler
Bomba 3:284a
Deniz kuvvetleri 5:164a vd.
Jet motoru 9:215b
Savaş ve savaş araçları 15:75b, 82b
•Güdümlü füze
FÜZESAVAR FÜZE
ilgili madde Güdümlü füzeler 7:250b
FÜZYON *bak.* **ÇEKİRDEK KAYNAŞMASI**

G

GABARDİN eskiden, pardösü yapımında kullanılan su geçirmez kumaş; günümüzde, yünlü, pamuklu ya da karışık iplikten sık dokunmuş, daha çok giysi ve palto yapımında kullanılan kumaş çeşitlerinin ortak adıdır
GABLE, CLARK ABD'li sinema oyuncusu, 1901-60; *Bir Gecede Oldu* (1934) filmiyle Oskar Ödülü kazandı ; *Rüzgâr Gibi Geçti* (1939) filminde canlandırdığı sert, buyurgan ve romantik Rhett Butler tipiyle büyük üne kavuştu; y. 25 yıl boyunca Hollywood'un en önemli erkek yıldızı olmuştur
ilgili madde Sinema 15:231b
GABO, NAUM Rus asıllı ABD'li heykelci, 1890-1977; Yapımcılık akımının önde gelen temsilcilerindendir; heykellerinde cam, plastik, metal ve tel gibi değişik gereçler kullandı; 1922'de SSCB'den ayrılarak 1932'ye kadar Almanya'da Moholy-Nang ile birlikte çalıştı; sonra Paris'e, ardından İngiltere'ye gitti; 1946'da ABD'ye yerleşti
GABON
madde başlığı Gabon 7:60b
GABON ENGEREĞİ
ilgili madde Engerek 6:157b
GABOR, DENNIS Macar fizikçi, 1900-79; üçboyutlu, merceksiz fotoğraf çekme yöntemi olan holografiyi bulmuştur
ilgili madde Hologram 8:201a
GABORONE Botsvana'nın başkenti; 1969'a kadar adı Gaberones'ti; ülkenin güneydoğusundadır; nüf. 110.973 (1988 tah.)
ilgili madde Botsvana 3:312a
GABRIEL, PETER İngiliz pop müzik sanatçısı, d. 1950
ilgili maddeler
Konser 10:320a
Pop müzik 14:123a
GABRIELI, ANDREA İtalyan Rönesans bestecisi ve orgcusu, 1520-86; madrıgalleri, büyük ölçekli koro ve çalgı yapıtlarıyla tanınmıştır; başta Venedik olmak üzere, çeşitli kentlerin kiliselerinde şarkıcı ve orgcu olarak çalıştı; en güzel yapıtlarından biri, üç koro ve orkestra için bestelediği *Magnificat* 'tır
ilgili madde Madrigal 11:319b
GABRIELI, GIOVANNI İtalyan Rönesans bestecisi, orgcu ve müzik öğretmeni, y. 1556-1612; törenler için bestelediği ağır koro ve çalgı motetleri türünden dinsel besteleriyle tanınır
ilgili madde Koro ve koral müzik 11:15b
GABYA YELKENİ
ilgili madde Gemi ve gemi yapımı 7:114b
GADOLİNYUM lantanitler• dizisinden kimyasal element; simgesi Gd, atom numarası 64, bağıl atom kütlesi 157,25; adını Finlandiyalı kimyacı Johan Gadolin'den alan, gümüş beyazlığında sünek bir metaldir; 1880'de keşfedildi
GAELCE İskoçya'da, İrlanda'da ve Man Adası'nda konuşulan Kelt dili
ilgili madde Avrupa dilleri 2:186a
GAGA boynuzsu bir maddeyle kaplanarak sertleşmiş ağız yapısı; bu terim yaygın olarak kuşların ağız yapısı için kullanılır, ama bütün kaplumbağaların ve bazı balıklarla memelilerin de gagası vardır; kuşların gagası boynuzsu bir deri kılıfıyla kaplanmış olan alt ve üstçenelerden oluşur
ana madde Kuş 11:122a vd., görsel
GAGALI BALİNA
ilgili madde Balina 2:331a
GAGALIMEMELİ *bak.* **ORNİTORENK**
GAGALISİNEK adını gaga gibi uzamış ağız parçalarından alan böcek; çok bölütlü ince uzun duyargaları ve iki çift zarsı kanadı vardır; insanlara hiçbir zararı yoktur ve leşleri yediği için doğa açısından yararlıdır
ilgili madde Sinek 15:222a
GAGARİN, YURİ SSCB'li kozmonot, 1934-68; 1961'de ilk uzay yolculuğuna çıkmıştır
ilgili maddeler
Astronot 2:78b
Uzay araştırmaları 18:246a, görsel
GAGAUZLAR Balkanlar'da yaşayan Türk topluluğu; kökenleri ve adlarının kaynağı konusunda çok değişik görüşler vardır; Hıristiyanlık'ın Ortodoks mezhebine bağlıdırlar; Türkçe'nin güneybatı ya da Oğuz bölümünden olan dillerine Gagauzca denir; büyük bölümü Romanya'da ve Moldavya SSC'de yaşar
GAİA Yunan mitolojisi
ilgili maddeler
Efsane ve mitler 6:54b
Titanlar 17:206a
GAILLARD GEÇİDİ Panama Kanalı, Panama
ilgili madde Panama Kanalı 13:304b
GAINSBOROUGH, THOMAS İngiliz ressam, 1727-88
madde başlığı Gainsborough 7:61a, görsel
ilgili madde Resim sanatı 14:229b, görsel
GAIUS OCTAVIUS *bak.* **AUGUSTUS CAESAR**
GAIUS PLINIUS CAECILIUS SECUNDUS *bak.* **PLINIUS (Genç)**
GAIUS PLINIUS SECUNDUS *bak.* **PLINIUS (Yaşlı)**
GAIUS SALLUSTIUS CRISPUS *bak.* **SALLUSTIUS**
GALAGO
ilgili maddeler
İnsanın kökeni 9:55a
Maymun 12:114b
GALA GÖLÜ Marmara Bölgesi
ilgili madde Edirne 6:43a
GALAHAD, SIR Yuvarlak Masa şövalyesi; Kral Arthur öykülerinde Sir Lancelot'ın oğlu ve kusursuz şövalyeliğin temsilcisidir; Hz. İsa'nın son yemeğinde kullandığı söylenen Kutsal Kâse'yi aramaya çıkar ve sonunda bulur
ilgili madde Arthur 2:45a
GALAKSİ *bak.* **GÖKADA**
"GALAKSİ ÇÖKÜYOR" Asimov'un romanı
ilgili madde Asimov 2:59b
GALAKTOZ doğada genellikle başka şekerlerle karışmış halde bulunan monosakarit
ilgili madde Karbonhidratlar 10:58b, 59a
GALAKTOZEMİ
ilgili madde Kalıtsal hastalıklar 9:285b
GALANKA soba
ilgili madde Kars 10:76b
GALÁPAGOS ADALARI Ekvador
madde başlığı Galápagos Adaları 7:62a
ilgili maddeler
Ekvador 6:94b
Pasifik Adaları 14:22a
GALÁPAGOS İSPİNOZU Büyük Okyanus'un doğusundaki Galápagos ve Cocos adalarında yaşayan 14 kuş türünün ortak adı; hepsi 10-20 cm uzunluğunda, siyah ya da kahverengi tüylüdür; ama gagalarının biçimi, beslenme alışkanlıklarına bağlı olarak türden türe çok değişir; bu özellikleri, Darwin'in evrim kuramının biçimlenmesinde önemli ipuçlarından biri olmuştur
ilgili madde İspinozgiller 9:110b
GALÁPAGOS KAPLUMBAĞASI
ilgili madde Kaplumbağa 10:19b, görsel
GALATA İstanbul'un en eski semtlerinden
ana madde İstanbul 9:120a vd.
GALATA BANKERLERİ 19. yy'da İstanbul'da azınlıktan sarrafların kurduğu bankerlik işletmeleri; çoğunluğu Galata semtinde bulunduğu için bu adla anılır
ilgili madde Bankalar ve bankacılık 3:24b
GALATA KÖPRÜSÜ İstanbul; Haliç'in ağzında, Karaköy ile Eminönü arasında; aynı yerde 1845 ve 1863'te tahtadan, 1870 ve 1912'de demirden yapılan köprülerle iki kı-

yı arasındaki ulaşım sağlanıyordu; dubalar üstüne oturan son köprünün uzunluğu 462 m, eni 25 m'dir; hareketli olan orta bölüm yana açılarak gemilerin Haliç'e girmesi sağlanır; 1912 tarihli son köprü, yanında yapılmakta olan yeni köprünün tamamlanmasından sonra sökülecektir
ilgili maddeler
İstanbul: görsel 9:122
Köprü 11:59a

GALATA KULESİ İstanbul
madde başlığı Galata Kulesi 7:62b, görsel

GALATA MEVLEVİHANESİ İstanbul'da 1491'de kurulan ilk mevlevi tekkesi; 1975'ten bu yana Divan Edebiyatı Müzesi'dir
ilgili maddeler
Mevlevilik 12:180b
Şeyh Galib 16:262b

GALATA SARAYI MEKTEBİ İstanbul'un Galata semtinde devlet ve saray görevlisi yetiştirmek amacıyla 1482'de kurulan okul
ilgili maddeler
Bayezid II 3:86a
Enderun 6:148a

GALATASARAY LİSESİ eski adı **Mekteb-i Sultani** Osmanlı döneminde devlet eliyle kurulan ilk batılı eğitim kurumu; Tanzimat'ın getirdiği yeni kurumların yönetici gereksinimini karşılamak amacıyla 1868'de İstanbul'un Galatasaray semtinde açıldı; öğrenim dili Fransızcaydı; Cumhuriyet döneminde de ayrıcalıklı konumunu sürdüren okul, 1975'te merkezi sınavla öğrenci alan bir Anadolu Lisesi'ne dönüştürüldü
ilgili maddeler
Abdülaziz 1:15b
Tevfik Fikret 17:166b

GALATASARAY SPOR KULUBÜ 1905'te kuruldu; forma renkleri sarı-kırmızı; Cumhuriyet döneminde futbolda İstanbul liginde altı kez, İstanbul profesyonel liginde üç kez, Türkiye birinci liginde (1959-91) sekiz kez şampiyon oldu; Avrupa kupalarında iki kez çeyrek finale yükseldi; basketbol, atletizm ve su sporları dallarında da başarılar elde etti; bugün 14 spor dalında etkinlik göstermektedir
ilgili madde Futbol 7:58b

GALATEİA Yunan mitolojisi
ilgili madde Pygmalion 14:167b

GALATI *ya da* **Kalas** Romanya'nın güneydoğusunda kent; 15. yy'da, Tuna ve Siret ırmaklarının birleştiği noktada bir balıkçı köyü olarak kuruldu; II. Dünya Savaşı'nda Alman birlikleri tarafından yerle bir edildi ve nüfusunun yarısı öldürüldü; ülkenin en büyük tersanesi ve demir-çelik tesisi buradadır; kereste ihraç edilen bir ırmak limanıdır; nüf. 295.372 (1986 tah.)
ilgili madde Romanya 14:278a

GALATIA *bak.* **GALATYA**

GALATLAR İÖ 3-İS 2. yy'lar arasında Orta Anadolu'da yaşamış halk; bunlar, İÖ 278'de Bitinya'daki iç savaşta çarpışmak üzere Avrupa'dan çağrılan Galyalı Keltler'di; Batı Anadolu'yu yakıp yıktıktan sonra Selevkoslar'ca durduruldular ve Orta Anadolu'ya yerleştiler; zamanla kimliklerini yitirerek eridiler
ilgili maddeler
Eskişehir 6:195a
Keltler 10:155a

GALATYA *ya da* **Galatia** Orta Anadolu'da tarihi bölge
ilgili maddeler
Ankara 1:281a
Keltler 10:155a

GALBA Roma imparatoru, İÖ 3-İS 69
ilgili madde Neron 13:58b

GALCE Kelt dili
ilgili madde Avrupa dilleri 2:186a

GALDHÖPİGGEN Norveç'in ve İskandinav Yarımadası'nın en yüksek dağı; 2.469 m
ilgili madde Norveç 13:105b

GALEN en önemli kurşun cevheri olan gri, kurşun sülfür minerali; çoğu zaman gümüş de içerir
ilgili maddeler
Kristal 11:79b, görsel
Kurşun 11:109a
Mineral: görsel 12:236

GALENOS Eski Yunanlı hekim, y. 129-y.199; deneysel fizyolojinin kurucusu ve eskiçağın en büyük hekimi sayılır; tıp alanındaki etkisi, ortaçağ ve Rönesans boyunca bütün Avrupa'da egemen olmuştur
ilgili maddeler
Anatomi 1:263a
Biyoloji 3:244b
Kan 9:302a
Kozmetik 11:32a
Tıp 17:179b vd.

GALERİ maden ocağı
ilgili madde Madencilik 11:316a vd., görsel

GALERİ mimarlık
ilgili madde Tiyatro 17:208a, 209a

GALERİ MEZAR uzun bir oda biçimindeki mezar
ilgili madde Anıt 1:277a

GALICIALILAR halk
ilgili madde İspanya 9:102b

GALİÇYA Doğu Avrupa'da bölge; 1772'de Avusturya'nın Polonya'yı ilhak etmesine kadar Polonya'nın parçasıydı; 20. yy'da yeniden Polonya'ya bağlandı; bugün Polonya ile SSCB arasında bölünmüştür
ilgili madde Köprülü Ailesi 11:61b

GALILEI, GALILEO İtalyan bilim adamı, 1564-1642
madde başlığı Galilei 7:63b, görsel
ilgili maddeler
Astronomi 2:73b
Ay 2:213a
Aydınlanma Çağı 2:228b
Engizisyon 6:159a
Fizik 6:308a
Gözlemevi 7:216a
Jüpiter 9:231a
Pisa 14:82b
Samanyolu 15:36b
Sarkaç 15:65a
Teleskop 13:131a
Termometre 17:156a
Venüs 18:319a
Yerçekimi 19:154a

"GALİLEİ'NİN YAŞAMI" Brecht'in tiyatro oyunu
ilgili madde Brecht 4:19b

GALİLEO DÜRBÜNÜ *ya da* **Opera dürbünü**
ilgili madde Teleskop: görsel 17:132

GALİLEO TELESKOPU
ilgili madde Teleskop 17:131a vd., görsel

GALİLEO UYDULARI Jüpiter'in dört uydusu
ilgili madde Jüpiter 9:231a

GAL KORGİSİ sığır gütmek amacıyla yetiştirilmiş köpek soyu
ilgili madde Köpek 11:48b

GALLALAR halk; Etiyopya, Kenya ve Doğu Afrika'da yaşarlar; dilleri, Afrika-Asya dillerinin Kuşi kolundandır
ilgili madde Etiyopya 6:218a

GALLAND, ANTOINE Fransız doğu dilleri ve kültürleri uzmanı, 1646-1715
ilgili madde Binbir Gece Masalları 3:195a

GALLE, JOHANN Alman astronom, 1812-1910; Neptün gezegenini ilk gözlemleyen kişidir (1846)
ilgili maddeler
Astronomi 2:74b
Neptün 13:56b

GALLEGOS, RÓMULO Venezuelalı devlet adamı, yazar ve eğitimci, 1884-1969; tanınmış bir romancıdır; 1948'de kısa bir süre için devlet başkanlığı yaptı
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:210a

GALLER İngiltere'de bölge
madde başlığı Galler 7:65a, görsel
ilgili maddeler
Çağlayan: görsel 4:223
İngiltere 9:32a vd.
Keltler 10:155a

GALLER PRENSİ İngiltere veliahtına verilen unvan; ilk kez 1301'de, Kral I. Edward tarafından oğlu Edward'a bu unvan verildi
ilgili madde Galler 7:66a

GALLIA CISALPINA Roma İmparatorluğu'nun eyaleti
ilgili maddeler
Galya 7:67a
Jül Sezar 9:227b, 228a

GALLIA NARBONENSIS Roma İmparatorluğu'nun eyaleti
ilgili madde Galya 7:67a

GALLIA TRANSALPINA Roma İmparatorluğu'nun eyaleti
ilgili maddeler
Galya 7:67a
Jül Sezar 9:227b, 228a

GALLIVARE İsveç'te bölge
ilgili madde Laponya 11:203a

GALLUP, GEORGE ABD'li istatistikçi, 1901-84
ilgili madde Kamuoyu araştırması 9:299a

GAL MİDİLLİSİ
ilgili madde Midilli 12:207a, görsel

GALON ABD ve İngiltere'de sıvılar için kullanılan hacim birimi; Amerikan galonu 3,78 litreye, İngiliz galonu 4,5 litreye eşittir
ilgili maddeler
Ağırlıklar ve ölçüler 1:76b
Ölçme 13:268a

GALOŞ tahta tabanlı deri ayakkabı
ilgili madde Ayakkabı ve ayakkabıcılık 2:219b

GALSAMA *bak.* **SOLUNGAÇ**

GALSAMA AĞI
ilgili madde Balıkçılık 2:317b vd., görsel

GALSWORTHY, JOHN İngiliz romancı ve oyun yazarı, 1867-1933; en önemli yapıtı *Forsyte Ailesinin Destanı* (1906-28) adlı ro-

man dizisidir; bu yapıtta, üst orta sınıftan bir ailenin kuşaklar boyu yaşamını anlattı; *Adalet* (1910) ve *Sadakat Bağları* (1922) en önemli oyunlarıdır; 1932'de Nobel Edebiyat Ödülü'nü aldı
ilgili madde Tiyatro sanatı 17:214b

GALTIERI, LEOPOLDO Arjantin devlet başkanı, d. 1926
ilgili madde Arjantin 2:16a

GALTON, SIR FRANCIS İngiliz kâşif ve antropolog, 1822- 1911; insan zekâsı konusunda öncü çalışmalar yaptı; insan soyunun genetik yardımıyla ıslahını amaçlayan öjeniğin kurucusudur
ilgili maddeler
Parmak izi 14:13a
Zekâ 19:246b
•Öjenik

GALVÁN, MANUEL DE JESÜS Dominik yazar, 1834-1911
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:209a

GALVANI, LUIGI İtalyan bilim adamı, 1737-98; elektrik akımının sinir dokusundaki etkilerini araştırdı; canlıların vücudunda da elektrik bulunduğunu kanıtladı; bulguları Volta pilinin ve elektrik enerjisi üretimindeki yeni gelişmelerin öncüsü oldu
ilgili madde Galvanometre 7:66b

GALVANİZLEME demir ve çeliği, paslanmayı önlemek amacıyla çinkoyla kaplama işlemi
ilgili maddeler
Çinko 4:325b
Hidroklorik asit 8:158b

GALVANOMETRE
madde başlığı Galvanometre 7:66b, görsel

GALVANOTROPİZM *bak.* **ELEKTROTROPİZM**

GALYA Avrupa'da tarihi bölge
madde başlığı Galya 7:67a
ilgili maddeler
Fransa 7:27b
Neron 13:58b
Roma İmparatorluğu 14:264b
Sabun ve sabun yapımı 14:326b

GALYUM bor grubu elementleri•nden; simgesi Ga, atom numarası 31, bağıl atom kütlesi 69,72; adını Galya'dan alan, erime noktası düşük, gümüşsü beyaz, bıçakla kesilebilecek kadar yumuşak bir metaldir; yüksek sıcaklıklarda kullanılan termometrelerde ve yarıiletken aygıtlarda kullanılır; 1875'te keşfedilmiştir

GAM *bak.* **DİZİ**

GAMA, JOSÉ BASİLIO DA Brezilyalı şair, 1740-95; Portekizliler ile ispanyollar'ın, Uruguay Irmağı havzasında, Cizvitler'in denetimindeki Yerli köylerine düzenledikleri seferleri anlatan manzum destanıyla tanınır
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:208b

GAMA, VASCO DA Portekizli kâşif, y. 1460-1524
madde başlığı Gama 7:67b
ilgili maddeler
Keşifler 10:193a
Portekiz 14:129b
Ümit Burnu 18:266b

GAMALI HAÇ kolları aynı yönde (genellikle saat yönünde) dik açılarla kıvrılan haç; eskiçağdan günümüze kadar birçok toplumda başarı ve şans simgesi sayılmıştır; Hindistan'da Hindular, Caynacılar ve Budacılar tarafından yaygın olarak kullanılır; Almanya'da Nazi Partisi'nin benimsediği bu simgeye ulusal bayrakta da yer verilmişti

GAMBİA
madde başlığı Gambia 7:68a, harita

GAMBİA IRMAĞI Batı Afrika; Gine Cumhuriyeti'nde doğar ve Gambia sınırları içinde akarak Atlas Okyanusu'na dökülür; uzunluğu 1.120 km; çığırının büyük bölümünde ulaşıma elverişlidir ve Gambia'nın en önemli suyoludur
ilgili maddeler
Afrika 1:44b
Gambia 7:68b

GAMELAN Endonezya'nın Cava ve Bali adalarına özgü orkestra; daha çok küçük çekiçlerle çalınan gong, davul, ksilofon gibi vurmalı çalgılardan oluşur
ilgili maddeler
Bali 2:328b
Güneydoğu Asya sanatı 7:298a

GAMET *bak.* **ÜREME HÜCRESİ**

GAMETOFİT döl değişimi gösteren bazı bitkilerdeki eşeyli evre
ilgili maddeler
Eğreltiotu 6:74b
Kibritotu 10:252a
Yosunlar 19:189a

GAMLA STAN İsveç'te ada
ilgili madde Stockholm 16:139b, 140a

GAMMA IŞINI bazı radyoaktif maddelerce salınan ve cisimlerin içine işleyebilen ışınım
ilgili maddeler
Atom 2:155b, 158a
Gıda teknolojisi 7:145b
Güneş 7:267a
Işınım 8:256b, tablo
Maxwell 12:110a
Radyoaktiflik 14:183b, 184a vd.

GANA
madde başlığı Gana 7:68a, harita

GAN ADASI Maldivler
ilgili madde Maldivler 12:23b

GAND *bak.* **GENT**

GANDHARA bugünkü Pakistan'ın kuzeybatısında tarihi bölge; eskiçağda Hint ve Akdeniz uygarlıklarının buluşma noktasıydı; İÖ 4. yy'da Büyük İskender tarafından ele geçirildi; Takshaşila ve Peşaver gibi önemli kültür merkezlerinde özgün bir Budacı sanat üslubu gelişmişti

GANDHİ, İNDİRA Hintli kadın siyasetçi ve başbakan, 1917-84
madde başlığı Gandhi 7:71a, görsel
ilgili madde Hindistan 8:173b

GANDHİ, MOHANDAS KARAMÇAND *ya da* **Mahatma Gandhi** Hindistan'ın ulusal önderi, 1869-1948
madde başlığı Gandhi 7:72a, görsel
ilgili maddeler
Güney Afrika 7:284b
Hindistan 8:172a

GANDHİ, RACİV Hindistan başbakanı, 1944-91
madde başlığı Gandhi 7:71a, görsel
ilgili madde Hindistan 8:173b

GANEŞA fil başlı Hindu tanrısı; Şiva ve Parvati'nin en büyük oğludur; bilgelik tanrısı olduğuna inanılır
ilgili madde Hindular ve Hindu Dini 8:176b

GANGLİYON *ya da* **Sinir düğümü**
ilgili madde Sinirler ve sinir sistemi 15:244a

GANJ IRMAĞI Hindistan
madde başlığı Ganj Irmağı 7:73b, harita
ilgili maddeler
Asya: görsel 2:86
Banyo ve hamam 3:31a, görsel
Hac 7:315a
Hindistan 8:163b
Hindular ve Hindu dini 8:176b
Mezar 12:190b
Varanasi 18:305a

GANOS DAĞI *bak.* **IŞIKLAR DAĞI**

GANYMEDES Jüpiter'in en büyük uydusu
ilgili madde Jüpiter 9:231a

GAP *bak.* **GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ**

GARABET AMİRA BALYAN Ermeni asıllı mimar, 1800-66
ana madde Balyan Ailesi 3:15b

GARBO, GRETA İsveçli kadın sinema oyuncusu, 1905-90; Stockholm'deki Kraliyet Tiyatrosu'nda eğitim gördü; 1925'te Hollywood'a gitti; 1920'lerde ve 1930'larda, aralarında *Ten ve Şeytan* (1927); *Mata Hari* (1932), *Büyük Otel* (1932), *Anna Karenina* (1935) ve *Gülmeyen Kadın*'ın da (1939) bulunduğu 24 film çevirdi; 36 yaşındayken sinemayı bıraktı ve New York kentinde gözden uzak bir yaşam sürdü
ilgili madde Sinema 15:231b

GARCIA LORCA, FEDERICO İspanyol yazar, 1898-1936
madde başlığı Garcia Lorca 7:74b, görsel
ilgili madde İspanyol edebiyatı 9:110a

GARCIA MARQUEZ, GABRIEL Kolombiyalı yazar, d. 1928
madde başlığı Garcia Marquez 7:76a, görsel
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:211b, görsel

GARDA GÖLÜ İtalya'nın kuzeyindeki göllerin en büyüğü; uzunluğu 54 km, en geniş yeri 18 km; kuzeyi Alpler'le çevrili olan gölün manzarası çok güzel, iklimi ılımandır; kıyısındaki kasabalar arasında küçük gemiler işler
ilgili madde Po Irmağı 14:103a

GARDENYA
madde başlığı Gardenya 7:77a

GARDİYAN
ilgili madde Cezaevi: görsel 4:171

GARD KÖPRÜSÜ Fransa
ilgili madde Sukemeri 16:173a, görsel

GARGANO BURNU İtalya'da yarımada; ülkenin güneydoğu kıyısında, Adriya Denizi'ne doğru uzanan dağlık bir burundur; uzunluğu 50 km, genişliği 24-40 km arasında; yüksekliği, Calvo Dağı'nda 1.056 m'ye ulaşır

"GARGANTUA" Rabelais'nin romanı
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:39a
Rabelais 14:170a

GARIBALDI, GIUSEPPE İtalya'nın ulusal önderi, 1807-82
madde başlığı Garibaldi 7:77b, görsel
ilgili madde İtalya 9:148a

GARİP *ya da* **Birinci Yeni** şiir akımı
madde başlığı Garip 7:79a

ilgili maddeler
İkinci Yeni 8:310a
Şiir sanatı 16:272b
Türk edebiyatı 18:40a

GARİP Türk halk müziği makamı
ilgili madde Halk müziği 8:17a

GARLAND, JUDY ABD'li kadın tiyatro ve sinema oyuncusu, şarkıcı, 1922-69; ilk filmini 1936'da çevirdi; 1939'da, *Küçük Kızın Rüyası* filmindeki rolüyle dünya çapında ün kazandı; yaşamının son 15 yılı uyuşturucu bağımlılığı, yinelenen intihar girişimleri ve ruhsal bunalımlarla geçti; kızı Liza Minelli de ünlü bir şarkıcı ve oyuncudur
ilgili madde Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:224a

GARMISCH-PARTENKIRCHEN Almanya'da kent
ilgili madde Bavyera: görsel 3:81

GAROFALO ANAFORU Messina Boğazı, Akdeniz
ilgili madde Anafor 1:257b

GARONNE IRMAĞI Avrupa; Pireneler'in orta kesiminden doğar ve kuzeybatıya doğru akarak Gironde halicinde Dordogne Irmağı ile birleşir; Tolouse'a kadar ulaşıma elverişlidir; uzunluğu 574 km
ilgili madde Fransa 7:22a

"GARP CEPHESİNDE YENİ BİR ŞEY YOK" Remarque'ın romanı
ilgili madde Alman edebiyatı 1:163a

GARP OCAKLARI Osmanlı egemenliği altındaki Cezayir, Tunus ve Trablusgarp eyaletlerine verilen ortak ad; ocak denmesinin nedeni, eyaletlerin yönetiminde Yeniçeri ocaklarının etkili olmasındandır; başlangıçta beylerbeyilik olarak yönetilen eyaletler zamanla yeniçeriler arasından seçilen dayıların eline geçti

GARRICK, DAVID İngiliz oyun yazarı, tiyatro oyuncusu ve yönetmeni, 1717-79; Drury Lane Tiyatrosu'na en parlak dönemlerinden birini yaşatmış, getirdiği yeniliklerle tiyatronun gelişmesine önemli katkıda bulunmuştur; özellikle Shakespeare'in oyunlarını sahnelemedeki başarısıyla ün kazanmıştır
ilgili madde Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:221a vd., görsel

GARRISON, WILLIAM LLOYD ABD'li sosyal reformcu, 1805-79; 25 yaşındayken, köleliğin kaldırılması hareketine katıldı; 1833'te Amerika Kölelikle Mücadele Derneği'nin kurulmasına yardımcı oldu; görüşlerinin giderek radikalleşmesi izleyicileri arasında bölünmelere yol açtı; İç Savaş sırasında Lincoln'ı destekledi
ilgili madde Siyah Amerikalılar 15:270b vd.

GARSON
ilgili madde Lokanta 11:273a, görsel

GARY, ROMAIN Fransız romancı, 1914-80; *Polonya'da Bir Kuş Var* (1945) adlı ilk romanıyla kısa sürede ün kazandı; romanlarında mizahla trajedi, inançla alaycılık iç içedir; ölümünden sonra, Emile Ajar takma adıyla üç roman yayımlamış olduğu açıklandı; bunlardan biri olan *Onca Yoksulluk Varken* (1975) Goncourt Ödülü'nü kazanmıştı

GARZAN ÇAYI *ya da* **Yanarsu Çayı** Doğu Anadolu Bölgesi; uzunluğu 122 km
ilgili maddeler
Bitlis 3:237b
Dicle Irmağı 5:215a

GASKELL, ELIZABETH CLEGHORN İngiliz kadın yazar, 1810-65; ilk romanı *Mary Barton* (1848), 1830'ların sonlarında Manchester'daki yaşamı anlatır; ayrıca Charlotte Brontë'nin ilk yaşamöyküsünü yazmıştır
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:25a

GASKONYA Fransa'nın güneybatısında tarihi ve kültürel bölge; Pireneler'in kuzey eteklerini kapsar; Fransa-İspanya sınırındaki Bask Ülkesi'nden doğuya doğru 240 km kadar uzanır; Yüz Yıl Savaşları'nın (1337-1454) sonunda kesin olarak Fransızlar'ın eline geçmiştir; halkın çoğu Katolik'tir; Fransız edebiyatında Gaskonyalılar çabuk öfkelenen, dik kafalı tipler olarak tanımlanır

GASPIRALI İSMAİL BEY Kırımlı gazeteci ve yazar, 1851-1914; Rusya'daki Türkler'in ulusal uyanışı ve birleşmeleri için çaba gösterdi; 1883'te çıkarmaya başladığı *Tercüman* gazetesi bu çabaların yaygınlaşmasında önemli rol oynadı
ilgili madde Türkçülük 18:32a

GASTRİT
ilgili madde Sindirim 15:221a

GASTROENTERİT
ilgili madde Sindirim 15:221a

GASTROENTEROLOJİ tıp dalı
ilgili madde Tıp 17:186a

GASTROSKOP
ilgili madde Tıp 17:184a

GAT
ilgili madde Varanasi 18:305b, görsel

GAT SIRADAĞLARI Hindistan'da iki dağ sırası; bu sıradağlar Dekkan Yaylası'nın doğu ve batı kenarlarını oluşturur; Doğu Gatlar'ın en yüksek noktası 2.634 m, Batı Gatlar'ınki 2.695 m'dir; Batı Gatlar'da bir dizi dağ sayfiyesi vardır
ilgili madde Hindistan 8:165b

GATT *bak.* **GÜMRÜK TARİFELERİ VE TİCARET GENEL ANLAŞMASI**

GATUN GÖLÜ Panama
ilgili madde Panama Kanalı 13:304b

GAUDİ, ANTONIO İspanyol mimar, 1852-1926; Barselona'daki Guell Parkı ile birçok konutun tasarımını yaptı; meslek yaşamının büyük bölümünde, yapımı hâlâ süren Sagrada Familia (Kutsal Aile) Kilisesi üzerinde çalıştı; özgür biçimlerin, çarpıcı renk ve dokuların, organik bütünlüğün belirlediği üslubuyla tanınır
ilgili maddeler
Barselona 3:47b
İspanya 9:102b

GAUGUIN, PAUL Fransız ressam, 1848-1903
madde başlığı Gauguin 7:79b
ilgili maddeler
İzlenimcilik 9:170b
Resim sanatı 14:232a
Sembolizm 15:116b
•"Deniz Kenarında"

GAULLE, CHARLES DE *bak.* **DE GAULLE, CHARLES**

GAUSS, KARL FRIEDRICH Alman matematikçi ve fizikçi, 1777-1855; üstün hesaplama yeteneğiyle birçok karmaşık probleme basit çözümler getirdi; Ceres'in yörüngesini büyük bir kesinlikle hesapladı; istatistikte normal dağılımı ve bu dağılımı belirleyen Gauss eğrisini ortaya koydu; güneş ışınlarından yararlanarak yerölçümlerinde çok daha kesin sonuçlar veren heliyotrop adlı aygıtı geliştirdi; kapalı bir yüzeyden geçen akımın, bu yüzeyin çevrelediği hacimdeki net elektrik yükünün toplamıyla doğru orantılı olduğunu belirten Gauss yasasını ortaya koydu

GAUTAMA, SİDDHARTA *bak.* **BUDA**

GAUTIER, THÉOPHILE Fransız yazar, 1811-72; Fransız edebiyatında erken Romantik dönemden, 19. yy'ın sonlarında gelişen Estetikçilik ve Doğalcılık akımlarına geçişte büyük etkisi olmuştur; şiirselliği ve düş gücü düzyazılarına da yansımıştır
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:41b
Romantizm 14:276b

GAVARNIE ÇAĞLAYANI Avrupa
ilgili madde Çağlayan 4:224a

GAVOT 17. ve 18. yy'larda çok gözde olan, canlı ritimli Fransız saray dansı; çiftlerin öpüştüğü bir halk dansından kaynaklanmıştır; menuete benzer; bir halka oluşturularak, sekmeli adımlarla yapılırdı; 4/4 ölçülüydü

GAVUR DAĞI Karadeniz Bölgesi
ilgili madde Gümüşhane 7:258a

GAVYAL
ana madde Timsah 17:201b, görsel
ilgili madde Sürüngenler 16:208b

GAY, JOHN İngiliz şair ve oyun yazarı, 1685-1732; Pepusch'un bestelediği *Dilenci Operası*'nın yazarı olarak tanınır; Brecht ve Weill'ın *Üç Kuruşluk Opera*'sı da Gay'in bu oyununun uyarlamasıdır
ilgili madde Opera 13:187a

GAYDA
madde başlığı Gayda 7:80b, görsel
ilgili maddeler
İskoçya: görsel 9:93
Üflemeli çalgılar 18:266a
•Tulum

GAY-LUSSAC, JOSEPH LOUIS Fransız bilim adamı, 1778-1850; Dünya'nın manyetik alan şiddetini hesaplamak ve atmosferin bileşimini belirlemek için balonla y. 7.000 m yükseklikte araştırmalar yaptı; gazların davranışları konusundaki araştırmaların öncülerindendir; bugün Charles yasası olarak bilinen kimya yasasını Jacques A. C. Charles'dan bağımsız olarak buldu
ilgili maddeler
Balon 3:12a
Gaz 7:84a

GAY-LUSSAC YASASI gazların davranışına ilişkin yasa; bugün daha çok Fransız fizikçi J.A.C. Charles'ın adıyla anılır
•Charles yasası

GAYRİ SAFİ MİLLİ HASILA *ya da* **GSMH** bir ülkenin ekonomisinde belirli bir sürede, genellikle bir yıl içinde üretilen, son kullanıcıya yönelik mal ve hizmetlerin toplam piyasa değeri

GAYYUR SİMUN *bak.* **SİMUN, AZİZ**

GAYZER
madde başlığı Gayzer 7:81b, görsel
ilgili maddeler
İzlanda 9:165a
Kaynak 10:122a
Reykjavik 14:234a
Yeni Zelanda: görsel 19:153

GAZ
madde başlığı Gaz 7:82b
ana madde Madde 11:310a vd.

ilgili maddeler
Alev 1:142b
Atmosfer 2:151a
Birinci Dünya Savaşı 3:205b
Canlılar 4:125a
Çözelti ve asıltı 5:48b
Donma ve erime 5:299b
Genleşme 7:126b
Isı 8:235b vd.
İkinci Dünya Savaşı 8:298a
İyon 9:158b
Joule 9:222a
Katı 10:93a
Konveksiyon 10:326b
Kömür 11:46a
Molekül 12:261a vd.
Priestley 14:144a
Savaş ve savaş araçları 15:81a
Sıvı 15:187a vd.
Soğutma 15:303b
Termometre 17:157b
Yanma 19:92b
Yoğunlaşma 19:184a
Yoğunluk 19:185a vd.
•Gaz yakıt; Soy gazlar; Zehirli gaz; *gazların adı, örn.* Amonyak; Azot; Hidrojen; Karbon dioksit; Klor; Oksijen

GAZA İslam dininde Müslümanlar'ın Müslüman olmayanlara karşı Tanrı yolunda giriştikleri savaş; Hz. Muhammed'in savaşlarıyla başladı; Osmanlılar da bütün savaşlarını bu adla andılar; gazaya katılanlara gazi, gazada ölenlere şehit denir
ilgili maddeler
Muhammed, Hz. 12:304a
Orhan Gazi 13:197a
Osman Gazi 13:232a

GAZAL *bak.* **CEYLAN**

GAZALİ İslam düşünürü, 1058-1111
madde başlığı Gazali 7:85a
ilgili maddeler
Alp Arslan 1:178a
Tasavvuf 17:58a

GAZAN HAN İlhanlı hükümdarı, 1271-1304
ilgili madde İlhanlılar 8:329a

"GAZAP ÜZÜMLERİ" Steinbeck'in romanı
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı: görsel 1:225
Steinbeck 16:134a

GAZ BASINCI
ilgili madde Gaz 7:83b

GAZ BOMBASI
ilgili madde Bomba 3:283a

GAZEBO geniş bir görüş açısı sağlamak için yüksek bir yere yapılan bahçe köşkü; kule ya da kubbeli yapı biçiminde olabilir; 17. yy'da, genellikle iki bahçe duvarının birleştiği köşede, kule biçiminde yapılırdı

GAZEL
madde başlığı Gazel 7:85b
ilgili maddeler
Divan edebiyatı 5:250b
Mesnevi 12:166a
Şarkı 16:243b

GAZETE
madde başlığı Gazete ve gazetecilik 7:86a, görsel
ilgili maddeler
Basım 3:53b, 56b
Çalışma ve işgücü 4:230a
Çapraz bulmaca 4:254a
Habercilik 7:312a vd.
İletişim 8:324b
Mürekkep 12:333a vd.
Pulitzer 14:159a
Reklamcılık 14:208b
Sansür 15:54a vd.

GAZETECİLER CEMİYETİ merkezleri İstanbul ve Ankara'da bulunan meslek örgütleri; her ikisi de 1946'da kurulmuştur; İstanbul'dakinin geçmişi 1908'de kurulan Matbuat-ı Osmaniye Cemiyeti'ne, Ankara'dakinin ise 1926'da kurulan Matbut Cemiyeti'ne uzanır; her yıl Ramazan ve Kurban bayramlarında *Bayram Gazetesi* yayımlamak yetkileri vardır
ilgili madde Simavi 15:214b

GAZETECİLİK
madde başlığı Gazete ve gazetecilik 7:86a, görsel
ana madde Habercilik 7:312a vd.
ilgili madde Pulitzer 14:159b

GAZİ AHMED MUHTAR PAŞA Osmanlı komutan ve devlet adamı, 1839-1918; 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Doğu Cephesi komutanı olarak başarı kazandı; genelkurmay başkanı oldu; 1911'de Âyân Meclisi başkanlığına getirildi; 1912'de üç ay sadrazamlık yaptı

GAZİANTEP il
madde başlığı Gaziantep 7:93b, görsel, harita
ilgili madde Antepfıstığı 1:291a

GAZİANTEP kent
ana madde Gaziantep 7:96b, görsel

GAZİANTEP KALESİ
ilgili madde Gaziantep: görsel 7:97

GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ Gaziantep
ilgili madde Üniversite ve yüksekokullar: tablo 18:269

GAZİANTEP YAYLASI Güneydoğu Anadolu Bölgesi
ilgili maddeler
Gaziantep 7:94b
Güneydoğu Anadolu Bölgesi 7:292b

GAZİ GİRAY II Kırım hanı, 1554-1607; I. Devlet Giray'ın oğlu; hk. d. 1588-1607 ; hanlıktaki taht kavgaları yüzünden Osmanlı Devleti'ne karşı mesafeli bir siyaset izledi; Ruslar'a karşı askeri başarılar kazandı; yönetimi ve orduyu yeniden düzenledi; aynı zamanda yetenekli bir şair ve besteciydi

GAZİ KOŞUSU Türkiye'deki en önemli at yarışı; ilki 1927'de Ankara'da düzenlendi; 1968'den bu yana İstanbul'da yapılır
ilgili madde At yarışı 2:161b

GAZİ MUHAMMED Nakşibendi imamı ve siyasal önder, 1795-1832
ilgili madde Şeyh Şamil 16:263b

GAZİ OSMAN PAŞA Osmanlı komutan, 1833-1900
madde başlığı Gazi Osman Paşa 7:97b, görsel

GAZİOSMANPAŞA İstanbul'un ilçesi; anakent sınırları içinde; 1952'de Bulgaristan'dan ve Yugoslavya'dan gelen göçmenler ilçedeki Taşlıtarla'ya yerleştirildi; bölgede sanayinin gelişmesiyle ilçe hızla gecekondulaştı; nüf. (1990): ilçe 393.667, kent 354.186

GAZİPAŞA Antalya'nın ilçesi; Taşeli Yaylası'nın güneyinde yer alır; seracılık gelişmiştir; kıyıdaki ovalarda muz ve turfanda sebze yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 40.840, kasaba 13.697

GAZİ ÜNİVERSİTESİ Ankara; 1982'de kuruldu; 7 fakülte, 10 yüksekokul ve 4 enstitüyle öğretimini sürdürmektedir
ilgili madde Üniversite ve yüksekokullar: tablo 18:269

GAZ KELEBEĞİ otomobillerde silindire giden gaz karışımını ayarlayan supap; motosikletlerde ve helikopterlerde bu görevi gaz kolu yerine getirir
ilgili maddeler
Helikopter: görsel 8:120
İçten yanmalı motor 8:286b
Motosiklet 12:290b

GAZ LAMBASI
ilgili maddeler
Aydınlatma 2:231a
Petrol 14:58a

GAZLARIN KİNETİK KURAMI
ilgili madde Gaz 7:84a

GAZLI İÇECEK *bak.* **KÖPÜREN İÇECEK**

GAZLI TERMOMETRE
ilgili madde Termometre 17:157b

GAZ MASKESİ zehirli gaz ve dumanlardan korunmak amacıyla kullanılan aygıt
ilgili maddeler
Kara kuvvetleri 10:29a, görsel
Kimyasal savaş 10:270a, görsel
Savaş ve savaş araçları 15:81a

GAZNELİLER Türk devleti, 10.-12. yy
madde başlığı Gazneliler 7:98a
ilgili maddeler
Bayrak 3:90a
Büyük Selçuklu Devleti 4:992b vd.
Türk mimarlığı 18:109a

GAZNELİ MAHMUD Gazneli hükümdarı, 970-1030
ana madde Gazneliler 7:98b
ilgili madde Kütüphane 11:186b

GAZ ODASI ölüm cezasının zehirli gaz verilerek infaz edildiği yer; ilk kez 1924'te, ABD'nin Nevada eyaletinde kullanıldı; Naziler II. Dünya Savaşı sırasında Yahudiler'i ve öbür azınlıkları gaz odalarında ölüme gönderdiler
ilgili maddeler
Irkçılık 8:233b
Nazizm 13:46b

GAZOZ
ilgili maddeler
Çözelti ve asıltı 5:48b
İçecek 8:271a, 272a
Karbon dioksit ve karbon monoksit 10:58a

GAZ PEDALI motorlu taşıtlarda, gaz kelebeğini açıp kapatarak taşıtın hızını ayarlamaya yarayan pedal
ilgili maddeler
İçten yanmalı motor 8:286b
İvme 9:154b
Karbüratör 10:59b
Motorlu taşıtlar 12:286a

GAZ SOBASI
ilgili madde Soba 15:296a, görsel

GAZ SOĞUTMALI REAKTÖR soğutucu olarak su yerine gazın kullanıldığı nükleer reaktör tipi; reaktörün çok yüksek sıcaklıkta çalışmasını, dolayısıyla veriminin artmasını sağlayan soğutucu gaz hem normal, hem hızlı reaktörlerde kullanılabilir
ilgili madde Karbon dioksit ve karbon monoksit 10:57b

GAZ TÜRBİNİ
ana maddeler
İçten yanmalı motor 8:288a
Jet motoru 9:212b vd.

Türbin 18:25a
ilgili maddeler
Deniz kuvvetleri 5:164a
Elektrik enerjisi 6:110b
Gemi motoru 7:109b, 111b
Helikopter 8:120b
Motorlu taşıtlar 12:283a
Uçak 18:154a
Whittle 19:53b, 54a
•Türbofan motor; Türboprop motor

GAZYAĞI *ya da* **Kerozen** açık sarı renkli ya da renksiz, kendine özgü çok keskin bir kokusu olan ve kolayca tutuşan sıvı petrol türevi
ana madde Petrol 14:58a vd.
ilgili maddeler
Aydınlatma 2:231a
Damıtma 5:73b
Soba 15:296a
Yakıt 19:78a

GAZ YAKIT evlerde ve sanayide kullanılan yanıcı gaz karışımı
ana madde Gaz 7:84b vd.
ilgili madde Yakıt 19:78a
•Asetilen; Doğal gaz; Havagazı

GAZZE Gazze Şeridi'nin en büyük kenti; 1967'den bu yana İsrail işgalinde ve askeri valiliğin yönetim merkezidir
ilgili maddeler
Arap-İsrail Savaşları 1:317b
Cezzar Ahmed Paşa 4:177a
Filistin 6:301a

GAZZE ŞERİDİ İsrail ile Mısır arasında bölge; yasal olarak her iki ülkenin de parçası değildir; 1967'den beri İsrail'in işgal ve askeri yönetimi altındadır; 1949-56 ve 1957-67 dönemlerinde ise Mısır'ın yönetimi altında kalmıştır; nüfusun önemli bir bölümünü Filistin'li mülteciler oluşturur

GDANSK *ya da* **Danzig** Polonya
madde başlığı Gdansk 7:99a
ilgili madde Polonya 14:111b, görsel

GEBELİK *ya da* **Hamilelik** insanda ve memeli hayvanlarda, döllenmiş yumurta hücresinin dölyatağında yuvalanmasından doğuma kadar geçen süre; embriyonun ya da dölütün dölyatağında geliştiği bu süre türlere göre değişir; insanda 9 aydan biraz fazla, köpekte ortalama 61 gün, fillerde 645 gündür; eski eşanlamı olan hamilelik terimi yalnız insan için kullanılır
ilgili maddeler
Bebek 3:106b, 107a
Doğum 5:274a
İkiz 8:311a
Kalıtsal hastalıklar 9:286b
Üreme 18:284a

GEBERE BARAJI Niğde; 1941'de Uzandı Çayı üzerinde kuruldu
ilgili madde Su enerjisi 16:168b

GEBZE Kocaeli'nin ilçesi; İzmit Körfezi'nin kuzey kıyısında yer alır; başlıca sanayi kuruluşları, 1843'te kurulan Sümerbank Hereke Yünlü Sanayii Müessesesi ve Çayırova Cam Sanayii AŞ'dir; nüf. (1990): ilçe 111.408, kent 64.911
ilgili madde Kocaeli 10:291b, 294b

GECE
madde başlığı Gündüz ve gece 7:264a, görsel
ilgili maddeler
Dünya 6:8a vd.
Ekvator 6:95b
Gökyüzü 7:200b
Mevsimler 12:181b vd.
Norveç 13:106b

"GECE AŞEVİ" Necatigil'in beş radyo oyunundan oluşan kitabı
ilgili madde Necatigil 13:47b

GECE BALIKÇILI
ilgili madde Balıkçıl 2:314b

"GECE GELEN TELGRAF" Nâzım Hikmet'in şiir kitabı
ilgili madde Nâzım Hikmet 13:43b

GECE-GÜNDÜZ RİTMİ *bak.* **GÜNLÜK RİTM**

GECE KELEBEKLERİ pulkanatlılar takımından, kutup bölgeleri dışında dünyanın her yerine dağılmış, geceleri uçan binlerce böcek türünün ortak adı
ana madde Kelebek 10:144b vd.
ilgili maddeler
Güve 7:308a vd.
Koruyucu renklenme 11:23a
Orkide 13:205a
Tarihöncesi yaşam: görsel 17:51

GECEKONDU
madde başlığı Gecekondu 7:99b, görsel
ilgili maddeler
Ankara 1:283a
Hong Kong 8:206b
İstanbul 9:121b
Kent 10:171a, 174a
Rio de Janeiro: görsel 14:242
Türkiye 18:56a, görsel
Yoksulluk: görsel 19:187

GECE KÖRLÜĞÜ *ya da* **Tavukkarası**
ilgili madde Vitamin 19:21b

"GECELER GÜZELDİR" Scott Fitzgerald'ın romanı
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:225b

"GECELERİM" Ahmed Rasim'in anıları
ilgili madde Ahmed Rasim 1:91b

"GECELERİN ÖTESİ" Erksan'ın filmi
ilgili madde Türk sineması 18:136a

"GECE NÖBETİ" Rembrandt'ın tablosu
ilgili madde Rembrandt 14:212a

GECESEFASI *bak.* **AKŞAMSEFASI**

"GECE UÇUŞU" Saint-Exupéry'nin romanı
ilgili madde Saint-Exupéry 15:16b

GECE YARISI GÜNEŞİ
ilgili maddeler
Dünya 6:9a
Mevsimler 12:182a

"GECE YARISI KOVBOYU" Schlesinger'ın filmi
ilgili madde Sinema 15:236a

GECE YIRTICILARI karanlık basınca avlanmaya çıkan yırtıcı kuşlar
ilgili madde Baykuş 3:87a

GEÇ DOĞUM gebeliğin 40. haftasından sonra gerçekleşen doğum; doğum geciktikçe etene işlevini yitireceği için dölüt oksijensiz ve besinsiz kalabilir; bu nedenle anne hemen doğum yapmaya zorlanmazsa bebek ölür; geç doğan (postmatüre) bebeklerin, ilk birkaç günü atlattıktan sonra yaşama şansları yüksektir
ilgili madde Bebek 3:107a

GEÇ HİTİT DEVLETLERİ İÖ y. 12.-7. yy
ana madde Hititler 8:188a
ilgili maddeler
Gaziantep 7:95a
İçel 8:274a
Kahramanmaraş 9:263a
Kilikya 10:255a
Konya 10:328b
Malatya 12:18b

GEÇİCİ DİŞ *bak.* **SÜTDİŞİ**

GEÇİNME ENDEKSİ belirli bir yaşam düzeyini sürdürebilmek için yapılan harcamalar, fiyatların değişmesine bağlı olarak artar ya da azalır; geçinme endeksi harcamalardaki bu değişmeyi ölçmekte kullanılan istatistiksel araçtır; enflasyon hızının ölçülmesinde, sosyal yardımların ya da sosyal güvenlik ödemelerinin belirlenmesinde ve toplusözleşme görüşmelerinde yararlanılır
ilgili madde Ücret 18:262a

GEÇİŞ astronomi
ilgili maddeler
Astronomi 2:77b
Güneş sistemi 7:275b

GEÇİŞ ELEMENTLERİ dolmamış durumdaki iç kabukları nedeniyle benzer kimyasal özellikler gösteren 56 elementin oluşturduğu grup; periyotlar cetvelinde, skandiyumdan bakıra, itriyumdan gümüşe ve lantandan altına kadar uzanan üç diziyi içerir; tümü metal olan bu elementlerin bileşikleri genellikle renklidir
ana madde Periyotlar cetveli 14:50a

GEÇİŞME *ya da* **Osmoz**
madde başlığı Geçişme 7:101a

GEÇİT elektronik *bak.* **MANTIK DEVRESİ**

GEÇİT MEZAR
ilgili madde Anıt 1:277a

GEÇ İZLENİMCİLİK *ya da* **Postempresyonizm** Fransız sanat akımı; İzlenimcilik'ten uzaklaşarak, renk, çizgi ve yapıya önem vermeyi içeriyordu; Kübizm'e ve Fovizm'e temel oluşturdu; Cézanne, Seurat, Gauguin, Van Gogh ve Toulouse-Lautrec bu doğrultuda ürün veren başlıca sanatçılardır
ilgili maddeler
Gauguin 7:79b
İzlenimcilik 9:170b

"GEÇMİŞ ZAMAN KÖŞKLERİ" Hisar'ın anıları
ilgili madde Hisar 8:185b

"GEÇMİŞ ZAMAN PEŞİNDE" Proust'un romanı
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:43a
Proust 14:152a

GEDAYİ Türk halk şairi, 1826-89; Bektaşi tarikatına bağlıydı; şiirlerinde tasavvuf ağır basar; İstanbul yaşamını da dile getirmiştir
ilgili madde Erzurumlu Emrah 6:193a

GEDDES, NORMAN BEL ABD'li tasarımcı, 1893-1968
ilgili madde Sanayi tasarımı 15:49b

GEDİK AHMED PAŞA Osmanlı sadrazamı, ö. 1482; sancakbeyliği, beylerbeyilik, kaptan-ı deryalık yaptı; Anadolu ve Rumeli fetihlerinde önemli rol oynadı; Akdeniz'deki Osmanlı egemenliğini güçlendirdi; 1474-77 arasında sadrazamdı
ilgili maddeler
Fatih Sultan Mehmed 6:263b
Kırım Hanlığı 10:215b

GEDİKLİ HÖYÜK İhsaniye, Gaziantep; Bakır Çağı'ndan Demir Çağı'na kadar uzanan yerleşim katları saptandı; höyüğün yakınlarında bir nekropol ve Tunç Çağı'nın başlarına tarihlenen çanak çömlekler bulundu; ayrıca Helenistik, Roma ve Bizans dönemlerinden yapı kalıntıları ortaya çıka-

rıldı
ilgili madde Gaziantep 7:94b
GEDİK SİSTEMİ Osmanlı İmparatorluğu'nda esnaf ve zanaatkâr örgütlenmesi
ilgili madde Lonca 11:277a
GEDİZ Kütahya'nın ilçesi; tarım, sanayi ve madencilik gelişmiştir; Gediz Irmağı'nın yukarı çığırında bulunan Gediz kasabası depremlerle birçok kez yıkılmış, 1970'teki büyük depremden sonra da 7 km kadar güneybatıya taşınmıştır; nüf. (1990): ilçe 66.790, kasaba 14.492
GEDİZ DEPREMİ 1970
ilgili madde Deprem 5:187a, görsel
GEDİZ IRMAĞI Ege Bölgesi; Murat ve Şaphane dağlarından inen sulardan doğar; yaklaşık 400 km²'lik bir delta oluşturarak İzmir Körfezi'ne dökülür; uzunluğu 401 km
ilgili maddeler
Delta 5:115a
Ege Bölgesi 6:61b
Manisa 12:45a
GEIGER, HANS Alman fizikçi, 1882-1945; radyoaktifliği saptamaya yarayan Geiger sayacını geliştirmiştir
ilgili madde Chadwick 4:177a
GEIGER SAYACI radyoaktifliğin varlığını ve şiddetini saptamakta kullanılan aygıt; Geiger-Müller sayacı, aynı ilkeyle çalışan daha yeni ve gelişmiş bir aygıttır
ilgili madde Radyoaktiflik 14:183b
GEKQ *bak.* **SAKANGUR**
GELDOF, BOB İrlandalı rock şarkıcısı, d. 1951
ilgili maddeler
Şövalyelik: görsel 16:290
Yardım kurumları 19:104a
GELECEKÇİLİK *ya da* **Fütürizm** İtalyan şair Marinetti'nin 1909'da yayımladığı bir bildirgeyle doğan edebiyat ve sanat akımı; hareket, uzay ve zamanı vurguladılar; geçmişi küçümseyip, geleceğin ve yeni sanatsal düşüncelerin önemi üzerinde durdular
ilgili maddeler
İtalyan edebiyatı 9:152a
Rus edebiyatı 14:303a
GELENBEVİ, BAHA Türk fotoğraf ve sinema sanatçısı, 1907-84
ilgili madde Türk sineması 18:133b
GELENDOST Isparta'nın ilçesi; Eğridir Gölü'nün doğusunda yer alır; ilçenin tarım alanı tektonik kökenli Gelendost Ovası'dır; nüf. (1990): ilçe 22.739, kasaba 7.338
GELENGİ
madde başlığı Gelengi 7:102a, görsel
ilgili madde Sincap 15:217a
GELGİT eskiden **Medcezir**
madde başlığı Gelgit 7:102b
ilgili maddeler
Ay 2:212a
Denizler ve okyanuslar 5:167a
Kıyı 10:235a vd.
Taşkın 17:79a
GELGİT ENERJİSİ gelgit akıntısıyla çalışan türbinlerden elde edilen elektrik enerjisi; günlük gelgit hareketleri sırasında çok büyük miktarda enerji elde edilebilir, ama gelgit santrallarının yapımındaki teknik ve ekonomik sorunlar bu enerji biçiminin yaygınlaşmasını engellemektedir
ilgili madde Su enerjisi 16:167b
GELGİT SANTRALI
ilgili maddeler
Gelgit: görsel 7:103 .
Su enerjisi 16:167b vd.
•Gelgit enerjisi
GELİBOLU Çanakkale'nin ilçesi; ekonomik olarak ilin en gelişmiş ilçelerindendir; tarımda modern yöntemler kullanılır; balıkçılık gelişmiştir; limanı ithalat ve ihracat açısından önemlidir; nüf. (1990): ilçe 40.020, kasaba 18.670
ilgili madde Çanakkale 4:245a
GELİBOLU Trakya'nın güneyinde yarımada
ilgili maddeler
Atatürk 2:118b
Birinci Dünya Savaşı 3:206b
Çanakkale 4:242a, 242b
Çanakkale Savaşları 4:247b
Marmara Bölgesi 12:70a
"GELİBOLU" Weir'ın filmi
ilgili madde Sinema 15:236b
GELİBOLU YARIMADASI TARİHİ MİLLİ PARKI Marmara Bölgesi
ilgili madde Ulusal Parklar 18:192b, tablo
GELİN
ilgili maddeler
Düğün 5:329a vd.
Evlilik: görsel 6:232
"GELİN" Akad'ın filmi
ilgili madde Türk sineması 18:136a
"GELİN" Pesen'in tablosu
ilgili madde Düğün: görsel 5:330
GELİNBÖCEĞİ *bak.* **UĞURBÖCEĞİ**
GELİNCİK bitki
madde başlığı Gelincik 7:105a, görsel
GELİNCİK hayvan
madde başlığı Gelincik 7:105b, görsel
GELİNCİKBALIĞI morinayla akraba, uzun gövdeli, bıyıklı ve yırtıcı balık
ilgili maddeler
Balık 2:314a
Mezgit 12:191b
Yumurta 19:203a
GELİNCİKGİLLER kuzey yarıkürenin hemen her yerine yayılmış 26 bitki cinsini içeren familya; Latince adı *Papaveraceae*
GELİNDUVAĞI gecesefasıgiller familyasından, gövdesi kısa tüylerle kaplı odunsu, sarılıcı bitki; küçük, gösterişsiz çiçeklerini, kırmızı, mor, sarı gibi parlak renklere bürünmüş, göz alıcı bürgüler çevreler
ilgili maddeler
Botanik bahçeleri: görsel 3:309
Tırmanıcı bitkiler 17:189b
GELİN HAMAMI
ilgili madde Banyo ve hamam 3:33b
GELİR
madde başlığı Gelir 7:106b
ilgili madde Vergiler 18:322b vd.
GELİR DAĞILIMI
ana madde Gelir 7:106b
ilgili maddeler
Enflasyon 6:155b
Sosyalizm 15:325a
Vergiler 18:323b
GELİRLER POLİTİKASI hükümetin, emek ve sermaye gelirlerini denetim altında tutmak amacıyla aldığı önlemlerin tümü; genellikle ücret ve fiyat artışlarının sınırlanmasını içerir
GELİR VERGİSİ devletin, kişilerin gelirleri üzerinden aldığı vergi; genellikle, kurumlar vergisiyle birlikte devletin en önemli gelir kaynağını oluşturur; ilk kez 1799'da İngiltere'de uygulanmıştır; günümüzde hemen hemen bütün ülkelerde uygulanır
ana madde Vergiler 18:324a
ilgili madde Adalet 1:25a
GELİR VE SERVET DAĞILIMI bir ülkenin gelir ve servetinin o ülkede yaşayan kişi ve gruplar arasındaki dağılımı; dünya ölçeğinde ülkeler arasındaki dağılımı gösterir; istatistiksel yöntemlerle ölçülür ve izlenir
GELİŞME müzik
ilgili maddeler
Senfoni 15:126a
Sonat 15:324a
GELİŞMİŞ ÜLKELER *bak.* **SANAYİLEŞMİŞ ÜLKELER**
GELİŞTİRİLMİŞ GAZ SOĞUTMALI REAKTÖR *ya da* **AGR**
ilgili madde Nükleer enerji 13:120b
GELİŞTİRME BANYOSU *ya da* **Developman banyosu** fotoğrafçılık
ilgili madde Fotoğrafçılık 7:10a
GELOSIA YÖNTEMİ matematik *bak.* **IZGARA YÖNTEMİ**
GEMARA İbrani edebiyatı; *Talmud*'un bir bölümü; açıklama ve yorumları içerir
ilgili maddeler
İbrani edebiyatı 8:265a
Talmud 16:315a vd.
GEMEREK Sivas'ın ilçesi; Kızılırmak Havzası'nda yer alır; en önemli tarım ürünü şekerpancarıdır; mermer ve linyit yatakları işletilir; nüf. (1990): ilçe 48.453, kasaba 8.646
GEMİ
madde başlığı Gemi ve gemi yapımı 7:112a, görsel
ana maddeler
Deniz kuvvetleri 5:161b vd., görsel
Deniz taşımacılığı 5:176a vd., görsel
Deniz tekneleri 5:180a vd., görsel
Gemi kurtarma 7:107b vd., görsel
ilgili maddeler
Birinci Dünya Savaşı 3:208a vd., görsel
Cayroskop 4:136a, 137b
Deniz savaşları 5:171b, görsel
İşaretleşme 9:138b vd.
Kölelik 11:37b, görsel
Kum saati 11:98a
Kurtarma çalışmaları 11:111a
Liman 11:257b
Panama Kanalı 13:304b
Pusula 14:165a vd.
Radar 14:172a
Seyir 15:156b
Silo 15:213a
Süveyş Kanalı 16:215b vd.
Şamandıra 16:224a
Taşımacılık 17:68a
Turizm 17:331b
Vikingler: görsel 19:15
Zırh: zırhlı gemiler 19:254b
•*gemi tipleri, örn.* Buharlı gemi; Denizaltı: Firkateyn; Kurtarma gemisi; Savaş gemisi; Uçak gemisi
GEMİCİ HENRIQUE *ya da* **Henrique o Navegador** Portekiz prensi, 1394-1460
madde başlığı Gemici Henrique 7:107a, görsel
ilgili madde Portekiz 14:129b
GEMİCİ SİNBAD Binbir Gece Masalları'nın kahramanlarından; efsanevi gezilere katılır
ilgili maddeler

Binbir Gece Masalları 3:194b vd.
Periler ve peri masalları 14:47b
"GEMİDE ÖĞLE YEMEĞİ" Renoir'ın tablosu
ilgili madde Başlık ve şapka: görsel 3:66
GEMİ KURTARMA
madde başlığı Gemi kurtarma 7:107b, görsel
ilgili madde Dalgıçlık 5:64a
GEMİ MEZAR
ilgili madde Mezar 12:190a vd.
GEMİ MOTORU
madde başlığı Gemi motoru 7:109b, görsel
ilgili madde Buhar makinesi 4:49b
GEMİNİ takımyıldız *bak* **İKİZLER**
GEMİNİ 7 uzay aracı
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:246b
GEMİNİ PROGRAMI
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:246b
GEMİNİ UZAY ARACI
ilgili maddeler
Astronot 2:78b
Uzay araştırmaları 18:246b
GEMİ YAPIMI
madde başlığı Gemi ve gemi yapımı 7:112a, görsel
ilgili maddeler
Deniz savaşları 5:171b vd.
Sanayi Devrimi 15:48b
GEMLİK Bursa'nın ilçesi; Gemlik Körfezi kıyısında, önemli tarım ve sanayi merkezlerinden biridir; Türkiye'deki en kaliteli sofralık zeytin Gemlik'te üretilir; nüf. (1990): ilçe 78.193, kent 50.237
ilgili maddeler
Bursa 4:69b
Orhan Gazi 13:198a
GEMLİK KÖRFEZİ Marmara Denizi'nin güneydoğusunda körfez
ilgili maddeler
Bursa 4:68b
Sakarya 15:23b
GEN bütün canlılarda bulunan kalıtım birimi; her gen, belirli bir kromozomun belirli bir yerinde bulunur; nükleik asitlerden oluşur ve protein bireşimini yönlendirerek bireyin kalıtsal özelliklerini belirler
ana madde Kalıtım ve genetik 9:280a vd.
ilgili maddeler
Biyokimya 3:241b
Biyoloji 3:242b
Çocukluk çağı 5:26a
Genetik mühendisliği 7:125b vd.
Kalıtsal hastalıklar 9:285a vd.
Watson ve Crick 19:48b
•Kromozom
GENCELİ NİZAMİ İranlı şair, 1150-1214; edebi sanatları büyük bir düş gücüyle yoğurarak yalın bir üslup yarattı; *Hamse*'sinde yer alan *Leyla vü Mecnun* ile *Hüsrev u Şirin* mesnevileri İran ve Osmanlı divan edebiyatını derinden etkiledi
ilgili maddeler
İran edebiyatı 9:70b
Minyatür 12:249b
GENCER, LEYLA Türk soprano, d. 1923
madde başlığı Gencer 7:122a, görsel
GENÇ Bingöl'ün ilçesi; dağlık bir bölgede olduğundan tarım alanları kısıtlıdır; en önemli akarsuyu olan Murat Irmağı zaman zaman taşkınlara yol açar; nüf. (1990): ilçe 43.714, kasaba 11.545
ilgili maddeler
Bingöl 3:196b
Şeyh Said Ayaklanması 16:263a
"GENÇ BİR KADININ PORTRESİ" Hals'ın tablosu
ilgili madde Hals: görsel 8:19
"GENÇ DİLENCİ" Murillo'nun tablosu
ilgili madde Murillo 12:313a
"GENÇ KALEMLER" dergi
ilgili maddeler
Milli Edebiyat 12:220b
Türkçe 18:29a
Türkçülük 18:33a
Türk edebiyatı 18:39b
Ziya Gökalp 19:259b
GENÇLİK HASTALIĞI bazı memelilerde görülen, çok bulaşıcı, akut virüs hastalığı
•Kedi gençlik hastalığı; Köpek gençlik hastalığı
GENÇLİK KAMPI
ana madde Gençlik kuruluşları 7:124a vd., görsel
GENÇLİK KURULUŞLARI
madde başlığı Gençlik kuruluşları 7:123a, görsel
GENÇLİK PARKI Ankara
ilgili maddeler
Ankara 1:283b
Park 13:334b, görsel
GENÇLİK VE SPOR BAYRAMI *bak.* **ATATÜRK'Ü ANMA, GENÇLİK VE SPOR BAYRAMI**
GENÇ OSMAN *ya da* **Osman II** Osmanlı padişahı, 1604-22
madde başlığı Genç Osman 7:124b, görsel
ilgili maddeler
At 2:113b
Murad 12:312a
GENÇ OYUNCULAR
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:148a
"GENÇ ROBENSON" Heinrich Campe'nin çocuk romanı
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:12b
"GENÇ WERTHER'İN ACILARI" Goethe'nin romanı
ilgili maddeler
Alman edebiyatı 1:161b
Goethe 7:180b
GEN EKLEME
ilgili maddeler
Genetik mühendisliği 7:126a
Virüsler ve virüs hastalıkları 19:19b
GENEL AF
ilgili maddeler
Af 1:40a
Parlamento 14:12b
GENEL AMAÇLI BİLGİSAYAR
ilgili madde Bilgisayar 3:181a, görsel
GENEL GÖRELİLİK KURAMI
ilgili maddeler
Einstein 6:79a
Görelilik kuramı 7:204b, 205b vd.
Merkür 12:159b
GENEL GREV çeşitli sanayi dallarında çalışan işçilerin önemli bir bölümünün hep birlikte işi bırakması; genel grev ekonomik ya da siyasal amaçlı olabilir
ilgili maddeler
Grev 7:230a
Sendika 15:121a vd.
GENELKURMAY silahlı kuvvetlerde yüksek komuta kademesine yardımcı subaylardan oluşan genel karargâh; komuta kademesinin askeri politikasını oluşturmasına katkıda bulunur, komutanın emirlerini astlarına iletir, gereğinin yerine getirilmesini sağlar; örgütlenmesi işlevsel bir temele dayanır; yönetim, eğitim, haberalma, harekât, lojistik gibi bölümlere ayrılır
GENEL KURUL BM'in altı temel kuruluşundan biri
ilgili madde Birleşmiş Milletler 3:216a, görsel
GENEL YAYIN YÖNETMENİ
ilgili madde Gazete ve gazetecilik 7:87b vd.
GENERAL rütbesi albaydan yüksek subayların ortak unvanı; Türk Silahlı Kuvvetleri'nde generallerin rütbeleri, tuğgeneral, tümgeneral, korgeneral ve orgeneral biçiminde sıralanır; kara ve hava kuvvetlerinde kullanılan general unvanıyla rütbesinin deniz kuvvetlerindeki karşılığı amiraldir
GENESIS pop müzik topluluğu
ilgili madde Pop müzik 14:122b
GENET daha çok ormanlık bölgelerde yaşayan, miskkedisiyle akraba etçil memeli
ilgili madde Miskkedisi 12:243a
GENET, JEAN Fransız romancı ve oyun yazarı, 1910-86; toplumsal disiplin ve siyasal bağlantının her türlüsüne karşı çıktı; erotik, çoğunlukla da müstehcen konuları romanlarında şiirsel bir anlatıma dönüştürdü; *Balkon* (1956) ve öbür oyunlarıyla öncü tiyatronun, özellikle de Uyumsuzluk Tiyatrosu'nun önde gelen temsilcisi olmuştur
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:44b
Ionesco 9:62b
GENETİK
madde başlığı Kalıtım ve genetik 9:280b
ilgili madde X ışınları 19:63a vd.
•Gen; Öjenik
GENETİK FARKLILIK
ana madde Irk 8:232a
GENETİK KOD *bak.* **GENETİK ŞİFRE**
GENETİK MÜHENDİSLİĞİ
madde başlığı Genetik mühendisliği 7:125b
ilgili maddeler
Biyomühendislik 3:249b
Kan 9:304b
Virüsler ve virüs hastalıkları 19:19b
GENETİK ŞİFRE *ya da* **Genetik kod** genleri oluşturan DNA moleküllerindeki azotlu bazların diziliş sırası; proteinlerin yapıtaşı olan aminoasitlerin sırasını belirleyerek protein bireşimini yönlendirir; bakterilerden insana varıncaya kadar bütün canlılarda aynı şifre kullanılır
ilgili maddeler
Kalıtım ve genetik 9:281a vd.
Watson ve Crick 19:49a
GENİŞ AÇILI OBJEKTİF
ilgili madde Fotoğraf makinesi 7:13b
GENİŞ AÇILI ÜÇGEN *ya da* **Geniş üçgen**
ilgili madde Geometri: görsel 7:129
GENİŞ AİLE
ana madde Aile 1:95b vd.
GENİŞLEYEN EVREN evrenin, bütün gökadaların birbirinden uzaklaşmasından kaynaklanan dinamik durumu; 1920'lerde saptanmıştır; büyük patlamanın sonuçlarından biri olduğu sanılır; evrenin uzayda sınırlanmış olup olmadığı konusunda henüz yeterli bilgi yoktur

ilgili maddeler
Evren 6:236b, görsel
Gökada 7:195b
•Büyük patlama kuramı

GENİŞ ÜÇGEN *bak.* **GENİŞ AÇILI ÜÇGEN**

GENİŞYAPRAKLI AĞAÇ
ilgili maddeler
Ağaç 1:66b
Orman 13:206a
Yaprak 19:98a

GENLEŞME
madde başlığı Genleşme 7:126b
ilgili maddeler
Alaşım 1:136b
Buz 4:73a
Donma ve erime 5:300b
Fizik 6:309a
Isı 8:237b
Katı 10:93b
Konveksiyon 10:326b
Metal 12:169b
Platin 14:99a
Sarkaç 15:66a
Şimşek ve gök gürültüsü 16:278a
Termometre 17:156a
Termostat 17:158b

GENLEŞME ZAMANI *bak.* **PATLAMA ZAMANI**

GENLEŞTİRİLMİŞ PLASTİK *ya da* **Plastik köpüğü**
ana madde Plastikler 14:97a
ilgili madde Takma kol ve bacak 16:307a

GENLİK dalga hareketinin özelliği
ilgili maddeler
Elektronik 6:120a
Jeofizik 9:199a
Radyo 14:178b, görsel

GENLİK MODÜLASYONU *ya da* **AM**
ilgili maddeler
Elektronik 6:123a
Radyo 14:181a

GENON
ana madde Maymun 12:117b

GENSERİK Vandallar'ın kralı, ö. 477; Kuzey Afrika'yı fethetti; 439'da Kartaca'yı aldı; 455'te Roma'yı yağmaladı
ilgili maddeler
Barbar akınları 3:40b
Vandallar 18:297a vd.

GENSORU milletvekillerinin başbakandan ya da bakanlardan bir sorunla ilgili olarak sözlü açıklama istemeleri; genel görüşme açılmasından sonra ilgili bakanın ya da hükümetin düşürülmesi söz konusu olabilir
ilgili maddeler
Bakanlar kurulu 2:285a
Başbakan 3:63a
Parlamento 14:8a vd.

GENT *ya da* **Gand** Belçika'da kent; Doğu Flandre ilinin merkezi ve ülkenin ikinci büyük limanı; Leie (Lys) ve Schelde ırmaklarının birleşme noktasında kurulmuştur; ortaçağda kumaş ticaretinin merkeziydi; pek çok ortaçağ yapısı bugün de ayaktadır; Belçika'nın ikinci büyük limanıdır; nüf. 232.620 (1988 tah.)
ilgili maddeler
Belçika 3:121b
Eyck 6:243a

GENTAMİSİN
ilgili madde Antibiyotikler 1:293a

GEOMETRİ
madde başlığı Geometri 7:127a, görsel
ana madde Matematik 12:101b vd.
ilgili maddeler
Öklit 13:265a
Pisagor 14:83a
Spinoza 16:49a

GEORGE, STEFAN Alman lirik şair, 1863-1933; 19. yy sonlarında Alman şiirinin yeniden canlanmasında önemli rol oynadı; Naziler'in para ve unvan önerisini reddettiği için sürgüne gönderildi
ilgili madde Alman edebiyatı 1:163a

GEORGE I İngiltere kralı, 1660-1727
ana madde George 7:130b, görsel
ilgili maddeler
Bakanlar kurulu 2:284b
Başbakan 3:62a
Händel 8:24a
İngiltere 9:44a

GEORGE II İngiltere kralı, 1683-1760
ana madde George 7:130b, görsel

GEORGE III İngiltere kralı, 1738-1820
ana madde George 7:131a, görsel
ilgili maddeler
Buckingham Sarayı 4:34b
Giysi 7:171a

GEORGE IV İngiltere kralı, 1762-1830
ana madde George 7:131b, görsel

GEORGE V İngiltere kralı, 1865-1936
ana madde George 7:132a, görsel
ilgili madde Edward 6:49a

GEORGE VI İngiltere kralı, 1895-1952
ana madde George 7:132a, görsel
•Elizabeth II

GEORGETOWN Guyana'nın başkenti; 1781'de İngilizler tarafından kuruldu; 1945 ve 1951'deki yangınlardan sonra kentteki ahşap binaların çoğu betonarme olarak yeniden yapıldı; ülkenin başlıca sanayi ve ticaret merkezidir; nüf. 150.368 (1986)
ilgili madde Guyana 7:243b, görsel

GEORGE WASHINGTON ANITI Washington kenti, ABD
ilgili maddeler
Anıt 1:276b
Dikilitaş 5:220a

GEORGIA ABD'de eyalet; ülkenin güneydoğusunda; y.öl. 152.576 km^2; ilk kurulan 13 eyaletten biridir; daha önceleri Krik ve Çeroki yerlilerinin yurduydu; nüfusun yarıya yakınını Siyahlar oluşturur; tarım, hayvancılık ve ormancılık önem taşır; pamuklu dokuma, uçak, otomobil, kimya ve gıda sanayileri gelişmiştir; başkenti Atlanta; nüf. 6.508.419 (1990 tah.)
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:218b
Appalaş Dağları 1:306b
Kölelik 11:38b
Siyah Amerikalılar 15:269a

GERBİL
madde başlığı Gerbil 7:132a, görsel

GERCÜŞ Batman'ın ilçesi; daha önce Mardin'e bağlıydı; 1990'da il olarak örgütlenen Batman'a bağlandı; nüf. (1990): ilçe 33.002, kasaba 8.116

GERÇEKÇİLİK *ya da* **Realizm**
madde başlığı Gerçekçilik 7:132b
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:224a vd.
Balzac 3:16b
Doğalcılık 5:260b
Fransız edebiyatı 7:41b
Gogol 7:182a
İdealizm 8:288b
İtalyan edebiyatı 9:151b
Latin Amerika edebiyatı 11:209b
Milli Edebiyat 12:221b
Puccini 14:158a
Resim sanatı 14:231b
Rus edebiyatı 14:300b, 302a
Tanzimat edebiyatı 16:332a

GERÇEK GÜNEŞ ZAMANI *ya da* **Görünür zaman**
ilgili madde Zaman 19:230a

GERÇEKÜSTÜCÜLÜK *ya da* **Sürrealizm**
madde başlığı Gerçeküstücülük 7:133b
ilgili maddeler
Aragon 1:311b
Dali 5:69b
Dışavurumculuk 5:211b
Fransız edebiyatı 7:43b
Grafik sanatlar 7:222b
Kahlo 9:261a
Miró 12:241a
Postmodernizm 14:136a
Resim sanatı 14:232b, 234a

GERDANLIK *ya da* **Kolye**
ilgili maddeler
Altın: görsel 1:185
Boncuk: görsel 3:288
Değerli taşlar ve mücevherler: görsel 5:109
Gümüş işçiliği: görsel 7:261

GEREDE Bolu'nun ilçesi; ilin gür ormanlarla kaplı dağlık kesiminde yer alır; en önemli ekonomik etkinlik hayvancılıktır; nüf. (1990): ilçe 41.274, kasaba 18.780

GERENUK Afrika'daki kurak çalılıklarda yaşayan, çok uzun boyunlu antilop türü
ilgili madde Antilop 1:296a, görsel

GEREZA Afrika'da yaşayan, uzun kuyruklu, türlerin çoğu siyah ve beyaz, bazıları kızıl ya da yeşil tüylü maymun; ipeksi tüylü kürkleri çok değerli sayıldığından soyları tükenmek üzeredir
ilgili maddeler
Maymun 12:117b
Yağmur ormanları 19:71b

GERGEDAN
madde başlığı Gergedan 7:134b, görsel
ilgili maddeler
Biyoloji: Dürer'in çizimi: görsel 3:243
Boynuz 3:322a
Doğayı koruma 5:268a
Memeliler 12:141a, görsel
Soyu azalan türler 16:30a, görsel
Tapir 17:9a
Tarihöncesi yaşam 17:52b
•Hindistan gergedanı; Sumatra gergedanı

"GERGEDAN" Ionesco'nun tiyatro oyunu
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:44b
Ionesco 9:63a

GERGEDAN BOYNUZGAGA
ilgili madde Boynuzgaga 3:323a, görsel

GERGEDANBÖCEĞİ adını, erkeklerinin göğsündeki ve başındaki boynuzsu uzantılardan alan, koyu kahverenkli, kınkanatlı böcek
ilgili madde Tropik bölgeler 17:295a

GERGER Adıyaman'ın ilçesi; ilin doğusundaki yüksek kesimde yer alır; topraklarının büyük bölümünü Malatya Dağları kaplar; başlıca geçim kaynağı hayvancılıktır; nüf. (1990): ilçe 32.587, kasaba 3.854

GERGİ inşaat

ilgili madde Çatı 4:262b, görsel

GERGİNLİK *bak.* **STRES**

GERİATRİ yaşlıların sağlık sorunlarıyla ilgilenen tıp dalı; bu dalı seçen doktorlar, daha çok kanser, kalp hastalıkları ve inme gibi kronik hastalıklardan yakınan yaşlıların bakımı ve tedavisi konularında uzmanlaşırlar

ilgili maddeler
Hastane 8:48b
Tıp 17:186b

GERICAULT, THÉODORE Fransız ressam, 1791-1824; geleneksel resim eğitimi gördü; başyapıtı *Medusa'nın Salı* (1818-19) Fransa'daki romantik ve gerçekçi sanatı derinden etkiledi; yaptığı at ve akıl hastası resimleriyle de tanınmıştır

GERİBESLEME *ya da* **Geribildirim**

ilgili maddeler
Fabrika 6:249a
Siberbetik 15:190b vd.

GERİLİM elektrik *bak.* **ELEKTRİK GERİLİMİ**

GERİLİM mekanik; dışarıdan uygulanan kuvvetlerin, düzensiz ısıtmanın ya da kalıcı biçim değiştirmenin etkisi altındaki gereçlerin birim alanında oluşan kuvvet; dikey etki eden kuvvetler normal gerilim, yatay etki eden kuvvetler kayma (kesme) gerilimi yaratır

ilgili madde Esneklik 6:208b vd.

GERİLİM FİLMİ

ilgili madde Sinema 15:232a, 232b

GERİLLA SAVAŞI küçük ve düzensiz kuvvetlerin, genellikle daha büyük ordu birliklerine karşı yürüttüğü, siyasal ve askeri amaçlı, küçük ölçekli harekât; gerilla taktikleri sabotaj ve terörü de içerebilir

ilgili maddeler
Angola 1:276a
El Salvador 6:139b
Güney Afrika Savaşı 7:286a
Ho Şi Minh 8:208a vd.
Kara kuvvetleri:görsel 10:38
Savaş ve savaş araçları 15:83a vd.
Vietnam 19:11a

GERİNİM esnek ya da plastik bir gerecin, dışarıdan uygulanan bir kuvvetin etkisiyle geçirdiği biçim ya da hacim değişikliği; sıkıştırma ve germe gibi etkilerle ortaya çıkabilir

ilgili madde Esneklik 6:208b vd.

GERİ TEPME

ilgili madde Ateşli silahlar 2:134a, görsel

GERİ VİTES

ilgili madde Motorlu taşıtlar 12:286a

GERİYE DÖNÜŞ *ya da* **Flash-back** sinema ve edebiyat tekniği; öyküde zamanın olağan akışı, geçmişte olan olaylarla kesintiye uğratılır; böylece yazar, öyküye dramatik bir olayla başlayıp daha sonra bu olaya yol açan gelişmeleri inceleme olanağı bulur

ilgili madde Sinema 15:235a

GERİYE SAYMA

ilgili madde Uzay uçuşları 18:257a

GERLSDORF TEPESİ Çekoslovakya; Karpat Dağları'nın en yüksek doruğu; 2.655 m

ilgili madde Karpat Dağları 10:72a

GERMANICUS, GAIUS CAESAR AUGUSTUS *bak.* **CALIGULA**

GERMANYUM karbon grubu elementlerinden; simgesi Ge, atom numarası 32, bağıl atom kütlesi 72,59; adını, Almanya'nın batı dillerindeki adından almıştır; oda sıcaklığında katı halde bulunan, gümüş gibi grimsi beyaz renkte, metalsi bir elementtir; yarıiletken düzeneklerde, alaşımlarda ve floresan lambalarda kullanılır; 1886'da keşfedilmiştir

ilgili maddeler
Fotosel 7:14a
İletkenlik 8:327b
Transistör 17:283a

GERMENCİK Aydın'ın ilçesi; başlıca tarım alanı Büyük Menderes Ovası'dır; en çok incir, pamuk, susam ve zeytin yetiştirilir; üretilen incirin büyük bölümü ihraç edilir; nüf. (1990): ilçe 45.907, kasaba 12.285

GERMEN DİLLERİ Hint-Avrupa dil ailesinin bir kolu; Batı Germen dilleri Almanca, İngilizce ve Hollanda dilini, Kuzey Germen dilleri ise İsveç, Norveç ve İzlanda dilleri ile Danca'yı içerir; Doğu Germen dilleri ortadan kalkmıştır; tek bir eskiçağ dilinden türedikleri sanılmaktadır

ilgili maddeler
Avrupa dilleri 2:186a
Dil 5:226b
•Almanca; Danca; Hollanda dili; İngilizce

GERMENLER halk

ilgili maddeler
Alsace-Lorraine 1:182b
Efsane ve mitler 6:55b
Irkçılık 8:233b
Jül Sezar 9:228a
Kavimler Göçü 10:110b vd.

"GERMINAL" Zola'nın romanı

ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:42b
Zola 19:262b

GERMİYANOĞULLARI Türk beyliği, 1300-1429

ana madde Anadolu Beylikleri 1:246b

ilgili maddeler
Afyonkarahisar 1:63a
Denizli 5:169a
Kütahya 11:180a
Murad 12:311a
Osman Gazi 13:232b
Uşak 18:222a

GERNSBACK, HUGO ABD'li mucit ve yayımcı, 1884-1967; 1926'da ilk bilimkurgu dergisini kurarak, bilimkurgunun bağımsız bir edebiyat türü durumuna gelmesinde önemli rol oynamıştır

ilgili madde Bilimkurgu 3:189a

GERONİMO Apaşlar'ın önderi, 1829-1908; ABD'nin güçlü askeri saldırısına karşı yurtlarını savunan halkını yönetti; 1886'da yenilgiye uğrayıp teslim olduktan sonra çalışma kampına atıldı ve bir daha yurdunu göremedi

GERSHWIN, GEORGE ABD'li besteci, 1898-1937

madde başlığı Gershwin 7:136b, görsel

ilgili madde Müzik 13:20a

GERSOPPA ÇAĞLAYANI *ya da* **Jog Çağlayanı** Asya

ilgili madde Çağlayan 4:224a

GERZE Sinop'un ilçesi; topraklarının batısını ve güneyini Küre Dağları kaplar; tarımın yanı sıra balıkçılık ve ormancılık da önemli geçim kaynaklarıdır; nüf. (1990): ilçe 28.215, kasaba 8.609

ilgili madde Karadeniz Bölgesi 10:29a

GESTAPO tam adı *Geheime Staatspolizei* Almanya'da Nazi döneminin gizli polis örgütü

ilgili maddeler
Almanya 1:171b
Hitler 8:191a
Nazizm 13:45b

GETSEMANİ BAHÇESİ Kudüs'teki Zeytin Dağı'nda, Hz. İsa'nın çarmıha gerilmek üzere tutuklandığı gece dua ettiği bahçe

ilgili maddeler
İsa, Hz. 9:81b
Kudüs 11:90b

GETTO

madde başlığı Getto 7:137a, görsel

ilgili maddeler
Sanayi Devrimi 15:46a
Yahudiler ve Musevilik 19:74a

GETTYSBURG ÇARPIŞMASI 1-3 Temmuz 1863; Amerikan İç Savaşı'nın sonucunu belirleyen çarpışmalardan biridir; Pennsylvania eyaletinin Gettysburg ilçesindeki savaş Kuzeyliler'in zaferiyle sonuçlandı

GETZ, STAN ABD'li tenor saksofoncu ve caz müzikçisi, d. 1927

ilgili madde Caz 4:138b

GEVAŞ Van'ın ilçesi; çok yüksek ve dağlık bir bölgede bulunduğundan halkın geçimi daha çok hayvancılığa dayanır; özellikle canlı hayvan ticareti yapılır; bir Urartu yerleşmesi olan ilçede bu döneme ait birçok tarihi yapıt vardır; nüf. (1990): ilçe 32.119, kasaba 9.994

GEVEN

madde başlığı Geven 7:137b

ilgili maddeler
Alp bitkileri 1:179a
Baklagiller 2:291a
Ebru 6:37b

GEVHERİ Türk halk şairi, ö. 17. yy; yaşamına ilişkin bilgi yoktur; aruz ve heceyle yazdığı aşk ve gurbet şiirleriyle yaygın bir ün kazanmış, pekçok şiiri bestelenmiştir; şiirleri *Gevheri Divanı* (1984) adıyla toplanmıştır

ilgili maddeler
Halk edebiyatı 8:14a
Türk edebiyatı 18:38a

GEVHER NESİBE HATUN DARÜŞŞİFASI Kayseri; Türkler'in Anadolu'da kurduğu ilk hastanelerden biridir

ilgili madde Türk mimarlığı 18:111b, görsel

GEVİŞGETİRENLER

madde başlığı Gevişgetirenler 7:138a

ilgili maddeler
Antilop 1:294a
Memeliler 12:141b
Ortakyaşama 13:224b vd.
•*gevişgetirenlerin adları, örn.* Geyik; Keçi; Koyun; Sığır; Zürafa

GEYİK

madde başlığı Geyik 7:139a, görsel

ilgili maddeler
Boynuz 3:321b
Duyular 5:323a
Et 6:213a
Veteriner hekimlik: görsel 18:330

"GEYİK AVCISI" J.F. Cooper'ın romanı

ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:222a

GEYİKBOYNUZU adını, tabandan yukarı doğru genişleyen, yassı, geyik boynuzu biçiminde dallanmış yapraklarından alan eğreltiotu

ilgili madde Eğreltiotu 6:74a
GEYİKBOYNUZU MERCANI
ilgili madde Mercan 12:149a, görsel
GEYİKBÖCEĞİ
madde başlığı Geyikböceği 7:141b, görsel
ilgili madde Kınkanatlılar 10:212a, görsel
GEYİK DAĞLARI Akdeniz Bölgesi
ilgili maddeler
Akdeniz Bölgesi 1:112b
Antalya 1:285a
GEYİKDİLİ eğreltiotu
ilgili madde Eğreltiotu 6:73b
GEYİK DOMUZU
ilgili madde Domuz 5:297b
GEYİKLİ BABA Türk dervış, ü. 13. yy
ilgili maddeler
Bektaşilik 3:119b
Hacı Bektaş Veli 7:318b
"GEYİKLİ PEYZAJ" Şeker Ahmed Paşa'nın tablosu
ilgili madde Şeker Ahmed Paşa 16:250b, görsel
GEYŞA erkekleri eğlendirmeyi meslek edinmiş Japon kadınlarına verilen ad; geyşalık köklü bir geleneğe dayanır ve geyşa olacak kızlar çok iyi eğitilir
ilgili maddeler
Japonya 9:190a
Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:239a
GEYVE Sakarya'nın ilçesi; güneyinde son derece verimli bir düzlük olan Pamukova uzanır; ilin önemli tarım merkezlerinden biridir; nüf. (1990): ilçe 41.331, kasaba 13.405
ilgili madde Sakarya 15:23b
GEYVE BOĞAZI Marmara Bölgesi; Sakarya Irmağı'nın açtığı dar, derin ve eğimli vadi
ilgili madde Sakarya 15:23b, 25b
GEZ ateşli silahlarda, namlunun dip tarafında bulunan ve arpacıkla aynı doğrultuya getirildiğinde atış hattını belirleyen nişan yarığı ya da halkası
ilgili madde Atıcılık 2:139a
GEZEGEN *ya da* **Planet**
madde başlığı Gezegen 7:142a
ilgili maddeler
Astroloji 2:67b vd.
Astronomi 2:69a vd.
Atmosfer 2:153a
Evren 6:234b vd.
Güneş sistemi 7:272a vd.
Radyoastronomi 14:185a
Uydu 18:228b vd., tablo
•Dünya; Jüpiter; Mars; Merkür; Neptün; Plüton; Satürn; Uranüs; Venüs
GEZEGENCE BULUTSU
ana madde Bulutsu 4:58a vd., görsel
GEZEGENİMSİ
ilgili madde Güneş sistemi 7:276a
GEZEN, MÜJDAT Türk tiyatro, sinema oyuncusu ve yazar, d. 1943; 1983'te Kandemir Konduk ile Güldürü Üretim Merkezi'ni kurdu; gülmece dalında ürünler verdi; *Çizgilerle Nâzım Hikmet* (1978) ve *Bir Bulut Olsam* (1982) başlıca yapıtlarıdır
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:21a
GEZER, HÜSEYİN Türk heykelci, d. 1920; anıt heykelleriyle tanınır; 30 kadar ilde Atatürk anıtı, birçok kuruluşta büstleri vardır; başlıca yapıtları *Ana ve Çocuk* (1957; Hacettepe Üniversitesi, Ankara) ile Antalya'daki *Atatürk Anıtı*'dır (1964)
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:130a
GEZER KÖPRÜ VİNÇ
ana madde Vinç 19:16b
GEZGİN ŞARKICI
ilgili madde Alman sanatı ve müziği 1:165b, görsel
GEZİCİ KİTAPLIK
ilgili madde Kütüphane 11:183b, görsel
GHEZZI, PIER İtalyan sanatçı, 1674-1755; ilk profesyonel karikatürcü olarak kabul edilir
ilgili madde Karikatür 10:68a
GHIBERTI, LORENZO İtalyan heykelci, y. 1378-1455
madde başlığı Ghiberti 7:143b
ilgili maddeler
Heykel 8:143b
Rönesans 14:289b
Tunç 17:320a
GIDA TEKNOLOJİSİ
madde başlığı Gıda teknolojisi 7:144a, görsel
ilgili madde Et 6:215b
GIDA VE TARIM ÖRGÜTÜ *ya da* **FAO** Birleşmiş Milletler'e bağlı uluslararası kuruluş; beslenme koşullarının iyileştirilmesi, gıda maddeleri üretiminin artırılması ve dağıtımının sağlanmasıyla ilgilenir
ilgili maddeler
Birleşmiş Milletler 3:218a
Tarım tarihi 17:31b
Uluslararası ilişkiler 18:199a
GIDA ZEHİRLENMESİ zararlı maddeler içeren yiyeceklerin yenmesiyle ortaya çıkan hastalık; akut gıda zehirlenmelerinin çoğu, örn. salmonellozda olduğu gibi bakterilerden ya da botülizmde olduğu gibi bakteri toksinlerinden ileri gelir; yiyeceklere bulaşan böcek ilaçları ya da kurşun gibi zehirli kimyasal maddeler de zehirlenmeye yol açar
ilgili maddeler
Antibiyotikler 1:292b
İlkyardım 9:12b
GILGAMIŞ ölümsüzlüğü arayan efsanevi Mezopotamya kralı
ana madde Gılgamış Destanı 7:145b vd.
ilgili maddeler
Babil ve Asur uygarlıkları 2:253b
Destan 5:199a
"GILGAMIŞ" Saygun'un operası
ilgili madde Türk Beşleri 18:28b
GILGAMIŞ DESTANI
madde başlığı Gılgamış Destanı 7:145b
ilgili maddeler
Destan 5:199a
Nuh Peygamber 13:112b
Şiir sanatı 16:271a
"GIRGIR" haftalık gülmece dergisi
ilgili madde Türk karikatürü 18:104a
GIRGIR AĞI su yüzeyine yakın dolaşan balıkları avlamak için kullanılan ağ
ilgili maddeler
Balıkçılık 2:316b, görsel
Ringa 14:241a
GIRNATA *bak.* **GRANADA**
GIRTLAK
ilgili maddeler
Cinsellik ve eşey 4:195b
Konuşma 10:320b
Solunum 15:317b, 319b
GIRTLAK İLTİHABI *bak.* **LARENJİT**
GIRTLAK KAPAĞI *ya da* **Epiglot**
ilgili madde Solunum 15:317b
GIYASEDDİN KÂŞİ İranlı astronomi ve matematik bilgini, ü. 15.yy
ilgili madde Uluğ Bey 18:186b
GIYASEDDİN KEYHÜSREV I Anadolu Selçuklu hükümdarı, ö. 1211; II. Kılıç Aslan'ın oğlu; hk. d. 1192-96 ve 1205-11; ilk hükümdarlığı kardeşler arasındaki taht kavgalarıyla geçti; ikincisinde ise Karadeniz ve Akdeniz kıyılarını ele geçirmeye çalıştı
ilgili madde Anadolu Selçuklu Devleti 1:252a vd.
GIYASEDDİN KEYHÜSREV II Anadolu Selçuklu hükümdarı, ö. 1246; I. Alaeddin Keykubad'ın oğlu; hk. d. 1237-46; Babai Ayaklanması ile sarsılan devleti toparlayamadan 1243 Kösedağ Savaşı'nda Moğollar karşısında ağır bir yenilgiye uğradı
ilgili maddeler
Anadolu Selçuklu Devleti 1:253a vd.
Babai Ayaklanması 2:248b
GIYASEDDİN KEYHÜSREV III Anadolu Selçuklu hükümdarı, 1264-84; IV. Kılıç Arslan'ın oğlu; hk. d. 1266-82; iki yaşında tahta çıktığından, yönetim vezir Pervane Muineddin Süleyman'ın elindeydi; 1277'de onun öldürülmesinden sonra da İlhanlılar'a bağımlı olarak hüküm sürdü
GIACOMETTI, ALBERTO İsviçreli ressam ve heykelci, 1901-66; 1922'den sonra Paris'te eğitim gördü ve yaşadı; figürlerini inceltip uzattığı heykelleriyle tanınır
ilgili madde Heykel: heykel: görsel 8:147b
GIAMBOLOGNA İtalyan heykelci, 1529-1608
ilgili madde Hermes: heykel: görsel 8:133b
GIAN GASTONE *ya da* **Gian Gastone de' Medici** Toskana dükü, 1671-1737
ilgili madde Medici Ailesi 12:122a
GIBBON, EDWARD İngiliz tarihçi, 1737-94
madde başlığı Gibbon 7:146b, görsel
GİBON
madde başlığı Gibon 7:147a, görsel
ilgili maddeler
Maymun 13:118a
Memeliler 12:143a
GIDE, ANDRÉ Fransız yazar, 1869-1951
madde başlığı Gide 7:148a, görsel
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:43b vd.
GİDON iki ya da üç tekerlekli bir aracın yönlendirici tekerleğine kumanda eden parça
ilgili maddeler
Bisiklet 3:224b vd., görsel
Bisiklet sporu 3:227b
Cayroskop 4:136a
GIFFARD, HENRI Fransız mühendis, 1825-82; 1852'de, bir yıl önce geliştirdiği buhar makinesini kullanarak makine gücüyle uçan ilk güdümlü balonu yaptı; 1859'da buhar kazanları için bir püskürtme yöntemi geliştirdi
ilgili maddeler
Güdümlü balon 7:247a vd.
Havacılık tarihi 8:59b
GIGA *ya da* **Jiga** uluslararası birimler sisteminde kullanılan önek
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo

1:78
"GIGI" Colette'in romanı
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:43b
GILBERT, SIR HUMPHREY İngiliz kaşif, y. 1537-83; Kuzey Amerika'daki ilk İngiliz kolonisinin kurucusudur (1583); İngiltere'ye dönüş yolculuğu sırasında denizde kayboldu; Sir Walter Raleigh'nin üvey kardeşidir
ilgili madde Kanada 9:313b
GILBERT, WILLIAM İngiliz bilim adamı, 1544-1603; magnetizma konusundaki araştırmaların öncülerindendir
ilgili maddeler
Magnetik kutuplar 11:321a
Magnetizma 11:322b
GILBERT, SIR WILLIAM SCHWENK İngiliz oyun yazarı, 1836-1911
madde başlığı Gilbert ve Sullivan 7:149a, görsel
ilgili madde Opera 13:190b
GILBERT ADALARI Büyük Okyanus
ilgili maddeler
Kiribati 10:278b
Pasifik Adaları 14:20a, 20b
Tuvalu 18:15b
"GIL BLAS" Lesage'ın romanı
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:40b
GILL, ERIC İngiliz heykelci, tipografi tasarımcısı ve yazar, 1882-1904; zarif harf karakterleri ve alçak kabartmalarındaki kusursuz çizgisel yalınlıkla tanınmıştır
ilgili madde Oymabaskı 13:260a
GILLESPIE, DIZZY ABD'li caz müzikçisi, d. 1917; asıl adı John Birks Gillespie; trompetçi, besteci ve orkestra şefidir; *bebop* olarak bilinen modern caz üslubunun kurucularındandır; trompet çalışında modern öğelerle Afrika-Küba üslubunu birleştirdi; birçok modern caz trompetçisini etkilemiştir
ilgili madde Caz 4:138b
GILLETTE, KING CAMP ABD'li sanayici, 1855-1932
ilgili madde Tıraş aletleri 17:187b
GİNE
madde başlığı Gine 7:150a, harita
GİNE BABUNU
ilgili madde Babun 2:255a
GİNE-BİSSAU eskiden **Portekiz Ginesi**
madde başlığı Gine-Bissau 7:151a
"GINGER VE FRED" Fellini'nin filmi
ilgili madde Fellini 6:269b
GİNSENG
madde başlığı Ginseng 7:151b, görsel
GİNZBERG, AŞER *bak.* **AHAD HAAM**
GIORGIONE asıl adı **Giorgio Barbarelli** İtalyan ressam, 1477-1510
madde başlığı Giorgione 7:152a, görsel
GIOTTO İtalyan ressam, mimar ve heykeltıraş, 1267-1337
madde başlığı Giotto 7:153a, görsel
ilgili maddeler
Floransa 6:317a, 316b
Kilise ve katedral 10:259a
Kuyrukluyıldız 11:148b
Resim sanatı 14:224a
"GIOTTO" uzay sondası
ilgili maddeler
Kuyrukluyıldız: görsel 11:146
Uzay araştırmaları 18:254a
"GIOVANNI ARNOLFINI'NİN EVLENMESİ" Eyck'ın tablosu
ilgili madde Eyck 6:243b, görsel
GIRALDA çan kulesi; Sevilla, İspanya
ilgili madde Sevilla 15:154a, görsel
GIRALDILLO rüzgârgülü; Sevilla, İspanya
ilgili madde Sevilla: görsel 15:154
GIRAUDOUX, JEAN Fransız yazar, 1882-1944; diyaloglara ve üsluba ağırlık vererek izlenimci bir tiyatro yaratmıştır; *Truva Savaşı Olmayacak* (1935), *Elektra* (1937), *Ezgiler Ezgisi* (1938) ve *Chailot'daki Deli* (1946), trajedi, mizah ve fanteziyi olağanüstü ustalıklı bir üslupla bir araya getirdiği yapıtlarından bazılarıdır
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:43b
GİRDAP *bak.* **ANAFOR**
GİRDİ AYGITI elektronik
ana madde Elektronik 6:121b
ilgili madde Bilgisayar 3:181b, görsel
GİRDİ BİRİMİ bilgisayar
ilgili maddeler
Bilgisayar 3:181b
Elektronik 6:121b
GİRESUN il
madde başlığı Giresun 7:154a, görsel, harita
GİRESUN kent
ilgili madde Giresun 7:157a, görsel
GİRESUN DAĞLARI Doğu Karadeniz Sıradağları'nı oluşturan kıyı dağlarından biri; en yüksek noktası 3.107 m
ilgili maddeler
Giresun 7:154a vd.
Kuzey Anadolu Dağları 11:156a
GİRİFT müzik aleti
ilgili madde Ney 13:70b
GİRİK, FATMA Türk kadın sinema oyuncusu, d. 1943; 1965 ve 1967'de Antalya Altın Portakal Film Şenliği'nde, 1969, 1970 ve 1971'de Adana Altın Koza Film Şenliği'nde en iyi kadın oyuncu seçildi; 1989'dan sonra siyasete atılarak belediye başkanlığı yaptı
ilgili madde Türk sineması 18:135a
GİRİŞİM ışık dalgalarının kesişmesi ya da üst üste binmesiyle ortaya çıkan etki; gözlenen sonuçları bazı koşullarda karanlık bölgelerin ya da saçakların oluşmasıdır; radyo dalgalarında aynı etki, yayının net alınmasını engeller
ilgili maddeler
Hologram 8:201a
Işık 8:253b vd., görsel
Şimşek ve gökgürültüsü 16:278b
GİRİŞİMÖLÇER
ilgili maddeler
Ölçme: görsel 13:268
Radyoastronomi 14:187a
GİRİŞİM SAÇAĞI
ilgili maddeler
Hologram 8:202a
Işık 8:254b, görsel
GİRİT Akdeniz'de Yunanistan'a bağlı ada
madde başlığı Girit 7:157a, görsel, harita
ilgili maddeler
Arkeoloji 2:20b
Banyo ve hamam 3:31b
Boncuk 3:289a
Ege Adaları 6:58b
Eski Yunan 6:198b vd.
Giysi: Giritli: görsel 7:163
İkinci Dünya Savaşı 8:299b
Lokanta: görsel 11:274
GİRİZGÂH edebiyat
ilgili madde Kaside 10:82b
GİRNE Kıbrıs; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde tarihi kent; bir pazar merkezi ve kıyı sayfiyesidir; at nalı biçimindeki limanın doğu ucunda, 12. yy'dan kalma bir kale bulunur; nüf. 6.902 (1985)
ilgili madde Kıbrıs: görsel 10:202
GISCARD D'ESTAING, VALERY Fransız devlet adamı, d. 1926; 1974-81 arası Fransa cumhurbaşkanı
ilgili madde Fransa 7:32b
"GISELLE" Adam'ın bale müziği
ilgili madde Bale 2:298b, 305a
GİTAR
madde başlığı Gitar 7:159a, görsel
"GİTARLI ADAM" Braque'ın tablosu
ilgili madde Braque 4:16a
"GİTARLI KADIN" Braque'ın tablosu
ilgili madde Braque 4:17a, görsel
GİYDİRİLMİŞ ÜCRET ekonomi
ilgili madde Ücret 18:261b
GİYOM TEL asıl adı **Wilhelm Tell** İsviçre'nin efsanevi halk kahramanı
madde başlığı Giyom Tel 7:160a, görsel
"GİYOM TEL" Rossini'nin operası
ilgili maddeler
Bale 2:299a
Rossini 14:282b
"GİYOM TEL" Schiller'in tiyatro oyunu
ilgili maddeler
Schiller 15:93a
Tiyatro sanatı 17:215a
GİYOTİN
madde başlığı Giyotin 7:161a, görsel
ilgili maddeler
Fransız Devrimi: görsel 7:36
Louis 11:288a
Marie-Antoinette 12:66b
Robespierre 14:250a
GİYSİ
madde başlığı Giysi 7:161b, görsel
ana madde
•Hazır giyim sanayisi 8:111a vd., görsel
ilgili maddeler
Almanya Federal Cumhuriyeti 1:176b
Amerika Yerlileri 1:229b
Anglosaksonlar 1:274a
Araplar: görsel 1:318
Atatürk 2:126b
Avusturya 2:207b, görsel
Aztekler 2:245b
Bolivya 3:277a
Dalgıçlık 5:65a vd., görsel
Dikiş 5:222a vd.
Eskimolar 6:191a
Fiji 6:288a
Girit 7:157b
Halk dansları 8:9a vd., görsel
Hindistan 8:167b
Hollanda 8:197a
İpek: görsel 9:64
İskoçya: görsel 9:93
İspanya: görsel 9:104
Japonya 9:188b
Judo 9:225a
Kanada: Eskimolar: görsel 9:310
Kimya sanayisi 10:271b
Kovboy 11:26a vd.
Laponya 11:202b, görsel
Meksika 12:132b
Mısır 12:197b
Şili 16:275b
Tibet 17:193a
Yeni Zelanda: Maori savaşçısı: görsel 19:152

Yugoslavya: görsel 19:197
Yün 19:215a vd.
•Koruyucu giysi; Kostüm; Üniforma; Zırh; *giysilerin özel adları, örn.* Blucin; Kimono; Sari; Sarong

GİYSİ GÜVESİ *bak.* **ELBİSE GÜVESİ**

GİZE Mısır'da kent; el-Gize ilinin merkezi; Nil Irmağını'nın batı yakasında, Kahire'nin bir banliyösüdür; birçok eğitim kurumu bulunur; Sfenks ve Mısır Piramitleri gibi tarihi kalıntılarıyla turistleri çeker; nüf. 1.670.800 (1989 tah.)
ilgili maddeler
Cami: görsel 4:106
Eski Mısır 6:187a
Mısır Piramitleri 12:201a
Sfenks 15:162b

GİZEM OYUNU *bak.* **MUCİZE OYUNU**

GİZE PİRAMİTLERİ Mısır; İÖ y. 2613-2494 arasında yapılmış üç piramit; Nil Irmağı'nın batı yakasında, Gize kenti yakınında; Dünyanın Yedi Harikası'ndan sayılır; başlangıçta hepsi birer ölüm odası ile tapınaktan oluşuyordu
ilgili maddeler
Dünyanın Yedi Harikası 6:15a
Eski Mısır 6:187a, görsel
•Mısır Piramitleri

GİZLİ BUHARLAŞMA ISISI
ilgili maddeler
Isı 8:237a
Sıvı 15:189a

GİZLİ DURUŞMA
ilgili madde Mahkeme 11:332a

"GİZLİ EMİR" Anday'ın romanı
ilgili madde Anday 1:266b

GİZLİ ERİME ISISI
ilgili maddeler
Donma ve erime 5:300a
Isı 8:237a
Sıvı 15:189a

GİZLİ ISI
ana madde Isı 8:237a
ilgili madde Donma ve erime 5:300a

"GİZLİ MABET" Ömer Seyfettin'in öykü kitabı
ilgili madde Ömer Seyfettin 13:274b

"GİZLİ OTURUM" Sartre'ın tiyatro oyunu
ilgili madde Sartre 15:69b

GİZLİ OYLAMA
ilgili maddeler
Cumhurbaşkanı 4:212b
Seçim 15:103a

GİZLİ PROPAGANDA
ilgili madde Propaganda 14:147a

"GİZLİ TANRILAR" Asimov'un romanı
ilgili madde Asimov 2:59b

GİZLİ YOĞUNLAŞMA ISISI
ilgili madde Donma ve erime 5:300a

GLADIO terör örgütü
ilgili madde Terörizm 17:159b

GLADIUS kılıç
ilgili madde Savaş ve savaş araçları 15:77b

GLADKOV, FYODOR VASİLİYEVİÇ SSCB'li yazar, 1883-1958; devrim sonrasında sanayileşmeyi anlatan toplumcu gerçekçi romanlarıyla tanınır
ilgili madde Rus edebiyatı 14:303a

GLADSTONE, WILLIAM EWART İngiltere başbakanı, 1809-98; 1832'de Parlamento'ya girdi; yeni kurulan Liberal Parti'nin önderliğini üstlendi ve 1868'de getirildiği başbakanlık görevini 1874'e kadar sürdürdü; 1880-85, 1886 ve 1892-94 arasında üç kez daha başbakan oldu
ilgili madde İrlanda Cumhuriyeti 9:77b

GLADYATÖR
madde başlığı Gladyatör 7:176b, görsel
ilgili maddeler
Amfitiyatro 1:236a
Kölelik 11:36b
Roma İmparatorluğu 14:258a
Spor 16:50a

GLASER, MILTON ABD'li grafik sanatçısı
ilgili madde Grafik sanatlar: afiş: görsel 7:222

GLASGOW İskoçya, İngiltere
madde başlığı Glasgow 7:177b, görsel
ilgili madde İskoçya 9:93b

GLASNOST
ilgili maddeler
Gorbaçov 7:183b
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:25b

GLASTONBURY İngiltere'de, Somerset ilinde bucak; Demir Çağı yerleşmesinin kalıntıları bulunmuştur; efsane kahramanı Kral Arthur'un burada gömülü olduğuna inanılır
ilgili madde Hac 7:316a

GLAYÖL
madde başlığı Glayöl 7:178a, görsel
ilgili madde Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:276a

GLENLOCHAR İskoçya, İngiltere
ilgili madde Arkeoloji: görsel 2:16

GLENN, JOHN ABD'li astronot, d. 1921; Dünya yörüngesinde uçan ilk ABD'li astronottur (1962)
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:246a, görsel

GLİKOJEN beyaz, tatsız karbonhidrat; kanda parçalanarak glikoza dönüştürülür
ilgili maddeler
Karbonhidratlar 10:59b
Vücut 19:40a

GLİKOZ *ya da* **Üzüm şekeri** *ya da* **Kan şekeri** *ya da* **Dekstroz**
madde başlığı Glikoz 7:179a
ana madde Karbonhidratlar 10:58b vd.
ilgili maddeler
Beslenme 3:149b
Enzim 6:162b
Şekerlemecilik 16:252a
Şeker ve şeker yapımı 16:254b

GLİNKA, MİHAİL İVANOVİÇ Rus besteci, 1803-57; *Çar İçin Bir Yaşam* (1834) adlı operası ile *Şenlik Polonezi* (1855) en tanınmış besteleridir
ilgili maddeler
Rus Beşleri 14:297a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:14b

GLİSERİN *ya da* **Gliserol**
madde başlığı Gliserin 7:179b
ilgili maddeler
Sabun ve sabun yapımı 14:327b, 328a
Sindirim 15:220b
Yağ 19:66a vd.

GLİSERİT
ilgili madde Yağ 19:66a

GLİSEROL *bak.* **GLİSERİN**

GLITTERTINDEN Norveç'te dağ; yüksekliği 2.472 m
ilgili madde Norveç 13:105b

GLOBE TİYATROSU Londra, İngiltere
ilgili maddeler
Shakespeare 15:163b, görsel
Tiyatro 17:209a

GLOBÜLİN
ilgili madde Kan 9:299b

GLOCKENSPIEL vurmalı çalgı
ilgili maddeler
Ksilofon 11:83b vd.
Orkestra 13:203a
Vurmalı çalgılar 19:36a

GLOKOM *ya da* **Göz tansiyonu** *ya da* **Karasu** gözün iç basıncının artmasından ileri gelen ve tedavi edilmezse körlükle sonuçlanabilen görme bozukluğu
ilgili maddeler
Göz 7:210a
Körlük 11:63a

GLOMERÜL böbreklerdeki kılcal damar yumağı
ilgili madde Böbrek 3:324a

GLOMMA Norveç'te ırmak
ilgili madde Norveç 13:106a

GLUCK, CHRISTOPH WILLIBALD Alman besteci, 1714-87; daha çok operalarıyla tanınır
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:167a
Armonika 2:34b
•"Orpheus ve Eurydike"

GLÜTEN tahılların çoğunda bulunan, sarımsı gri renkli, suda çözünmeyen, toz halinde protein karışımı; ekmeğin kabarmasını sağlayan undaki bu proteindir; ayrıca tutkal yapımında ve hayvan yemi olarak kullanılır
ilgili maddeler
Ekmek 6:85b
Sindirim 15:221b
Un ve un değirmeni 18:205a

GLYPTODON
ilgili madde Tarihöncesi yaşam 17:52b

GNAEUS POMPEIUS *bak.* **POMPEIUS**

GNAYS yoğun sıcaklık ya da basınç altında başkalaşmış, kendine özgü şeritli yapısıyla tanınan iri taneli kayaç; bol miktarda kuvars ve feldispat içerir; şeritler, minerallerin değişik oranlarda bulunmasından kaynaklanır; aynı mineralin farklı boyutlardaki taneleri de kuşaklı yapılanmaya yol açar
ilgili madde Kayaç 10:116a

GNIEZNO Polonya'da kent
ilgili maddeler
Polonya 14:111b
Varşova 18:306b

GNU Afrika'nın güneyinde yaşayan antilop; omuz yüksekliği y. 1,5 m; postu koyu kahverengi ya da gri, yelesi siyahtır; her ikisi de boynuzlu olan dişiler ile erkekler, su kaynaklarının yakınında sürüler halinde yaşarlar
ilgili maddeler
Antilop 1:296a
Hayvan göçü 8:109a
Ortakyaşama 13:224b
Ulusal parklar 18:191b

GOBİ ÇÖLÜ Asya
madde başlığı Gobi Çölü 7:180a, görsel
ilgili madde Çöl 5:45b

GODARD, JEAN-LUC Fransız film yönetmeni, d. 1930; 1950'lerin sonlarında ve 1960'larda Fransa'daki Yeni Dalga akımıyla birlikte ünlendi; senaryosuz çektiği ilk uzun metrajlı filmi *Serseri Aşıklar* (1960) ile

Jean Vigo Ödülü'nü aldı; 1970'lerde daha çok televizyon için militan, siyasal filmler çekti; 1980'lerde yeniden konulu, uzun metrajlı filmlere döndü
ilgili madde Sinema 15:235b
GODDARD, ROBERT H. ABD'li bilim adamı ve mucit, 1882-1945
ilgili maddeler
Roket 14:255b, görsel
Uzay araştırmaları 18:245b
"GODOT'YU BEKLERKEN" Beckett'in tiyatro oyunu
ilgili maddeler
Beckett 3:112b
Tiyatro sanatı 17:215a
GODTHÂB *ya da* **Nuuk** Grönland'ın başkenti ve en önemli limanı; 1721'de eski bir İzlanda yerleşmesinin yakınında kuruldu; parlamento ve yüksek mahkeme bu kenttedir; yönetim, balıkçılık ve tarım merkezi; havalimanı 1970'lerin sonlarında yapılmıştır; nüf. 11.209 (1987 tah.)
ilgili madde Grönland 7:236a
GODUNOV, BORİS Rus çarı, 1551-1605; hk. d. 1598- 1605
ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:18a
GODWIN-AUSTEN DORUĞU *bak.* **K2 DORUĞU**
GOEBBELS, JOSEPH Alman devlet adamı, 1897-1945; Hitler'in yönetimindeki Üçüncü Reich'ın propaganda bakanı; son ana kadar Hitler'e bağlı kalan tek Nazi önderiydi
ilgili maddeler
Almanya 1:171a
Propaganda 14:147a
GOERING, HERMANN *ya da* **Hermann Göring** Nazi önderi, 1893-1946; II. Dünya Savaşı'nda mareşal rütbesiyle Almanya'nın hava kuvvetlerine komuta etti
ilgili madde İkinci Dünya Savaşı 8:307b
GOETHE, JOHANN WOLFGANG VON Alman yazar, 1749-1832
madde başlığı Goethe 7:180b, görsel
ilgili maddeler
Alman edebiyatı 1:161b, görsel
Frankfurt 7:19a vd.
Hümanizm 8:225a
Tiyatro sanatı 17:215a
GOFRE KUMAŞ
ilgili madde Dokumacılık 5:286a, 286b
GOGH, VINCENT VAN *bak.* **VAN GOGH, VINCENT**
GOGOL, NİKOLAY Rus yazar, 1809-52
madde başlığı Gogol 7:181b, görsel
ana madde Rus edebiyatı 14:301a vd., görsel
ilgili maddeler
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:15b
Tiyatro sanatı 17:215b
•"Ölü Canlar"
GOLAN TEPELERİ Suriye'de tepelik bölge; Şeria Vadisi'ne ve Taberiye Gölü'ne egemen konumdadır; 1894'de, Yahudiler'in yerleşmesi için satın alındı; ama Araplar'ın karşı çıkması ve toprak mülkiyetine ilişkin Osmanlı yasaları bu girişime olanak vermedi; 1941'de Suriye'ye bırakıldı; 1967'de bölgeyi işgal eden İsrail, 1981'de topraklarına kattı ve burada yerleşmeler kurdu; nüf. 19.700 (1983 tah.)
ilgili maddeler
Arap-İsrail Savaşları 1:317b
İsrail 9:114b
Suriye 16:188b
GOLDEN GATE BOĞAZI ABD; San Francisco Körfezi'ni Büyük Okyanus'a bağlar; y. 5 km uzunluğunda, 1,5-5 km genişliğinde ve 90 m derinliğinde eski bir ırmak ağzıdır; kıyıları Golden Gate Köprüsü'yle birbirine bağlanır
ilgili maddeler
Kuzey Amerika 11:155b
San Francisco 15:51a
GOLDEN GATE KÖPRÜSÜ ABD; California eyaletindeki San Francisco kentinde asma köprü; ayak açıklığı 1.280 m
ilgili madde San Francisco 15:51b
GOLDING, WILLIAM İngiliz romancı, d. 1911; insanlık durumunu yansıtan alegorik romanlarıyla tanınır; özellikle II. Dünya Savaşı sonrasının genç kuşak okurları arasında büyük ilgi gördü; ilk romanı *Sineklerin Tanrısı* iki kez filme alındı; 1983'te Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazandı
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:26a
GOLDONI, CARLO İtalyan oyun yazarı, 1707-93; tiyatroya getirdiği yeniliklerle İtalyan gerçekçi komedisinin kurucusu sayılır; *İki Efendinin Uşağı* (1745), *Otelci Güzeli Mirandolina* (1753), *Yabancılar* (1760) ve *Yelpaze* (1764) en tanınmış oyunlarıdır
ilgili maddeler
İtalyan edebiyatı 9:151b
Tiyatro sanatı 17:212a
GOLDSCHMIDT, VICTOR MORITZ Norveçli mineraloji uzmanı, 1888-1947; çağdaş jeokimyanın temellerini atmıştır
ilgili madde Jeokimya 9:201b
GOLDSMITH, OLIVER İngiliz yazar, 1730-74; yapıtlarının yanı sıra ilginç kişiliğiyle de tanınır; hep borç içinde olduğundan sürekli yazmak zorunda kalmış, edebiyatın hemen her türünde ürün vermiştir; *Wakefield Papazı* (1766) adlı romanı ile *Yanlışlıklar Gecesi* (1773) adlı oyunu en tanınmış yapıtlarıdır
ilgili maddeler
İngiliz edebiyatı 9:23b
Tiyatro sanatı 17:214a
GOLDSTONE RADYOTELESKOPU
ilgili madde Radyoastronomi 14:187a
GOLF
madde başlığı Golf 7:182a, görsel
ilgili maddeler
Eldiven: görsel 6:104
Spor kazaları 16:128b
GOLGI AYGITI hücre zarının oluşumunda, proteinlerin ve yağların depolanmasında rol oynadığı sanılan hücre organeli
ilgili madde Hücre: görsel 8:222
"GÖL KRALI SAİT HOPSAİT" Nesin'in romanı
ilgili madde Nesin 13:60b
GOLYAN sazangiller familyasından, küçük tatlı su balığı; Avrupa'da ve Asya'nın kuzeyinde dağılmıştır; uzunluğu 20 cm'yi geçmez; sırtı yeşil ve sarı, karnı kirli beyazdır; üreme mevsiminde erkeklerin karında parlak kırmızı renkler belirir
ilgili madde Sazan 15:90a
GOLYAT Kutsal Kitap'ta, Davud'un öldürdüğü Filistinli dev; Kuran'da ve İslam metinlerinde Câlût adıyla geçer
ilgili madde Davud, Hz. 5:96a, görsel
GOLYATBÖCEĞİ Afrika'ya özgü kınkanatlı böcek; yaşayan böceklerin en irilerindendir
ilgili madde Kınkanatlılar 10:212a
GOMALAK lak böceğinin salgısından elde edilen ve kehribara benzeyen hayvansal reçine
ilgili maddeler
Boya ve cila 3:316b
Kabuklubit 9:240b
GOMERA Kanarya Adaları'ndan, İspanya'ya bağlı ada; y.öl. 378 km²; en önemli yerleşim yeri San Sebastian
ilgili madde Kanarya Adaları 9:323a
GOMORRA *bak.* **SODOM VE GOMORRA**
GOMUŁKA, WŁADYSŁAW Polonyalı devlet adamı, 1905-82; 1956-70 arasında Polonya Birleşik İşçi Partisi Merkez Komitesi'nin birinci sekreteriydi; 1968'de aydınların ve öğrencilerin ayaklanmasıyla başlayan ve 1970'te işçilerin ayaklanmasıyla doruğa ulaşan bunalımın üstesinden gelemediği için görevden alındı
GONAT *bak.* **EŞEY BEZİ**
GONCOURT KARDEŞLER Edmond (1822-96) ve Jules (1830-70) adlı Fransız yazar kardeşler; Edmond Goncourt'un vasiyeti üzerine 1894'te kurulan Goncourt Akademisi her yıl bir Fransız romanına ödül verir; bu, Fransa'nın en önemli edebiyat ödülüdür
ilgili maddeler
Doğalcılık 5:259b
Günlük 7:299a
GONÇAROV, İVAN Rus yazar, 1812-91
ilgili madde Rus edebiyatı 14:302a
GONDAR Etiyopya'da il
ilgili madde Etiyopya 6:218a
GONDOL Venedik kanallarına özgü, ince ve zarif yapılı, altı düz sandal; genellikle tek kürekle hareket ettirilir ve gezinti için kullanılır
ilgili maddeler
Avrupa: görsel 2:181
Venedik 18:313b, görsel
GONDWANALAND *ya da* **Gondvana** eski kıta; bugünkü Afrika, Güney Amerika, Hindistan Yarımadası, Avustralya ve Antarktika'yı kapsıyordu
ilgili maddeler
Antarktika 1:290b
Jeoloji 9:205b vd.
Yeni Zelanda 19:148b
GONG kenarları kıvrık daire biçiminde metal bir levhadan oluşan vurmalı çalgı; keçe ya da kösele kaplı bir tokmakla vurularak çalınır; özellikle doğu müziğinde ağırlıklı bir yeri vardır; ayrıca haberleşme amacıyla da kullanılır
ilgili madde Vurmalı çalgılar 19:36b
GOODMAN, BENNY ABD'li caz klarnetçisi ve orkestra şefi, 1909-86; 1930'larda çok gözde olan *swing*'in en başarılı yorumcularındandır; çeşitli toplulukları yönetti; 1962'de topluluğuyla SSCB'de turneye çıktı; yaşamı bir filme konu olmuştur
ilgili madde Caz 4:138a
GOODYEAR, CHARLES ABD'li mucit, 1800-60
ilgili maddeler
Kauçuk 10:104a
Taşıt lastiği 17:75a
GORBAÇOV, MİHAİL SSCB devlet başkanı, d. 1931
madde başlığı Gorbaçov 7:183b, görsel

ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:217a
Reagan 14:205b
Silahsızlanma 15:211b
Sosyalizm 15:328a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:25b vd.

GORDIMER, NADINE Güney Afrikalı kadın yazar, d. 1923; yapıtlarında sürgün ve yabancılaşma konularını işledi; ırk ayrımının Güney Afrikalılar üzerindeki yıkıcı etkilerini anlattı
ilgili madde Afrika edebiyatı 1:55b

GORDİON Anadolu'da eskiçağ kenti
madde başlığı Gordion 7:184a, görsel
ilgili maddeler
Ankara 1:280b
Büyük İskender 4:87a
Frigya 7:52b vd.
İç Anadolu Bölgesi 8:270b
Sakarya Irmağı 15:26b
Saray 15:58b

GORDİON DÜĞÜMÜ Gordion kentinin kurucusu Gordios'un arabasındaki düğüm; söylenceye göre Büyük İskender, kimsenin çözemediği bu düğümü kılıcıyla keser; günümüzde, ancak zora başvurarak çözülebilecek sorunlar için kullanılan bir deyimdir
ilgili maddeler
Büyük İskender 4:87a
Gordion 7:184b

GORDİON MÜZESİ Ankara
ilgili maddeler
İç Anadolu Bölgesi 8:270b
Müzeler ve sanat galerileri 13:11b

GORDİOS Frigya kralı
ilgili maddeler
Frigya 7:52b
Gordion 7:184a

GORDON, CHARLES İngiliz generali, 1833-85; Sudanlı milliyetçilere karşı Hartum'u büyük bir cesaretle savunduğu için ulusal kahraman olarak görülür; Hartum'u işgal eden Mehdi önderliğindeki ayaklanmacılar tarafından öldürülmüştür
ilgili maddeler
Hartum 8:39a
Sudan 16:162b

GORDON, YEHUDA LEİB Yahudi yazar, 1830-92
ilgili madde İbrani edebiyatı 8:266a

GORGOLAR Yunan mitolojisinde, yeraltı dünyasının ürkütücü dişi canavarları olarak betimlenen üç kız kardeş
ilgili madde Pegasos 14:37b
•Medusa

GORGONZOLA İtalyan peyniri
ilgili madde Peynir 14:67b

GORİL
madde başlığı Goril 7:185b, görsel
ilgili maddeler
İnsanın kökeni 9:55a
Memeliler 12:143a
Sirk 15:254b
Şempanze 16:257a
Tropik bölgeler 17:295b

"GORIOT BABA" Balzac'ın romanı
ilgili madde Balzac 3:16b

GORKİ SSCB'de kent
madde başlığı Gorki 7:186b

GORKİ, MAKSİM *ya da* **Aleksey Maksimoviç Peşkov** Rus yazar, 1868-1936
madde başlığı Gorki 7:187a, görsel
ana madde Rus edebiyatı 14:302b, görsel
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:14a
Gerçekçilik 7:133b
Rusya 14:305a
Sinema 15:231a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:16a

GOSCINNY, RENÉ Fransız yazar, 1926-77; çizer Albert Uderzo ile birlikte yarattıkları "Asteriks" adlı çizgi roman dizisiyle tanınır; aynı zamanda "Red Kit" çizgi romanı ile önce "Bizim Sınıf", sonra "Pıtırcık" adıyla dilimize çevrilen çocuk romanları dizisinin de yazarıdır
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:12b
Karikatür 10:70b

GOSPEL MÜZİĞİ
ilgili madde Pop müzik 14:121b

GOŞO Güney Amerika pampalarında çiftlik kurmadan göçebe yaşayan ve büyük sürüleri güden sığır çobanı
ilgili maddeler
Latin Amerika edebiyatı 11:209b
Pampa 13:297b
Uruguay 18:216b, görsel

GOTÇA Almanya'nın doğusunda Gotlar'ın konuştuğu eski dil
ilgili madde Avrupa dilleri 2:186a

GOTİK ROMAN Romantizm'in ilk dönemlerine özgü, ortaçağa özenen, gizem ve korku havasının egemen olduğu roman türü; ortaçağ yapı ve yıkıntılarının çağrıştırdığı imgeleri nedeniyle gotik diye adlandırılan bu romanlarda yeraltı geçitleri, gizli duvar kapıları, tuzaklarla dolu şato ve manastırlar geniş yer tutar; en büyük ilgiyi 1970'lerde görmüştür
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:24b

GOTİK ÜSLUP Batı ve Orta Avrupa'da resim, heykel, mimarlık ve müzik alanlarında, 12. yy'ın ortalarından Rönesans'a kadar süren sanat üslubu; büyüklük duygusu, canlı imgeler, zengin bezemeler ve mistik dinsel coşku başlıca özellikleriydi; sivri kemerler ve ince payandalarla desteklenmiş kemerli çatılar gibi gotik mimarlık öğeleri ortaçağ katedrallerine yükseklik duygusu ve zariflik kazandırmıştır
ana madde Mimarlık 12:227b vd.
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:164a
Avusturya: görsel 2:209
Fransa 7:27a
Heykel 8:143a vd.
İç mimarlık 8:279a
Kemer 10:161b
Kilise ve katedral 10:258a vd.
Mobilya 12:248b vd.
Resim sanatı 14:224a

GOTİK YAZI ortaçağda ortaya çıkan süslü bir yazı biçimi
ilgili madde Yazı 19:124b

GOTLAND Baltık Denizi'nde İsveç'e bağlı ada; 14. yy'a kadar Rusya ile Batı Avrupa arasındaki ticaret yolunu denetleyen önemli bir merkezdi; Danlar'ın işgaline uğradığı 1361'den sonra ticari önemini yitirdi; 1645'ten sonra yeniden İsveç egemenliğine girdi; ekonomisi tarım ve turizme dayanır; merkezi Visby kaleyle çevrili eski bir kenttir; nüf. 56.184 (1986)
ilgili madde İsveç 9:130a

GOTLAR halk
madde başlığı Gotlar 7:188a
ilgili maddeler
Barbar akınları 3:40a vd.
Bizans İmparatorluğu 3:250b
Dünyanın Yedi Harikası 6:16a
Kavimler Göçü 10:110b
Roma İmparatorluğu 14:267b, 268b
Slavlar 15:291b
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:9b
Vandallar 18:297a
•Ostrogotlar; Vizigotlar

GOUDA PEYNİRİ inek sütünden yapılan yassı ve yumuşak Hollanda peyniri
ilgili madde Peynir 14:67b

GOULD, GLENN Kanadalı piyanist, 1932-82; kusursuz tekniği ve çalarken mırıldanması gibi garip davranışlarıyla ünlü bir konser piyanistiydi; topluluk önünde çalmayı sevmediği için, 1964'te konser piyanistliğini bırakarak yalnızca stüdyo kayıtlarında çaldı; en ünlü kaydı Bach'ın "Goldberg Çeşitlemeleri"dir

GOUNOD, CHARLES Fransız besteci, 1818-93; en tanınmış operası *Faust*'tur (1852)
ilgili maddeler
Faust 6:265b
Ninni 13:87b
Opera 13:190a

GOWON, YAKUBU Nijeryalı askeri önder ve devlet adamı, d. 1934
ilgili madde Nijerya 13:81a

GOYA İspanyol ressam, 1746-1828
madde başlığı Goya 7:188b, görsel
ilgili maddeler
Gerçeküstücülük 7:134a
İspanya 9:107a
Oymabaskı 13:261a
Resim sanatı 14:227b
Taşbaskı 17:63a

GOZZOLI, BENOZZO İtalyan Erken Rönesans ressamı, 1420-97; Floransa'daki Medici-Ricardi Sarayı'nda bulunan *Müneccim Kralların Geçişi* adlı fresk dizisinde, insan figürlerinin yüzlerini gerçek kişilerin portreleri gibi işleyerek yeni bir eğilim yartmıştır
ilgili maddeler
Floransa 6:316b
Skolastik felsefe: tablo: görsel 15:290

GÖBEK KORDONU *ya da* **Göbek bağı** memelilerde, gelişmekte olan embriyonu ya da dölütü, beslenme ve oksijen alışverişi gibi yaşamsal işlevleri düzenleyen eteneye bağlayan ince doku; insanda, bir ucu dölütün göbeğine bağlı olan kordonda iki atardamar ve bir toplardamar bulunur; bu damarlar besin maddeleri ile artıkları taşıyarak anne ile dölütün kan dolaşımı arasındaki değiş tokuşu sağlar; doğumdan hemen sonra kesilir
ilgili maddeler
Bebek 3:106b
Doğum 5:275a vd.
Embriyon 6:141b

GÖBEK TAŞI
ilgili madde Banyo ve hamam 3:33b

GÖÇ
madde başlığı Göç 7:189a, görsel
ilgili maddeler
Avrupa 2:184a
Avustralya 2:198a vd.

Barbar akınları 3:40a vd.
Gecekondu 7:100a vd.
Kıtlık ve açlık 10:234a
Mülteci 12:330a vd.
Nüfus 13:114b
Siyonizm 15:289b
Slavlar 15:291b
•Hayvan göçü
"GÖÇEBE DENİZİN ÜSTÜNDE" Anday'ın şiir kitabı
ilgili madde Anday 1:266a
GÖÇEBE HAYVANCILIK
ilgili madde Tarım ve hayvancılık 17:33a vd.
GÖÇEBELİK
madde başlığı Göçebelik 7:191b, görsel
ilgili maddeler
Araplar 1:319a vd.
Asya 2:88a
Avarlar 2:166a
Avustralya Yerlileri 2:205b
Çöl 5:47a
Dede Korkut Hikâyeleri 5:100b
Sahra Çölü 15:13a
Tarım tarihi 17:21b
Uluslararası ticaret 18:202a
•*göçebe topluluklar, örn.* Bedeviler; Tatarlar; Türkmenler; Yörükler
GÖÇMEN
ilgili maddeler
Göç 7:189a
Mülteci 12:330a vd.
Propaganda 14:146b
GÖÇMEN ÇEKİRGE *ya da* **Afrika çekirgesi**
ana madde Çekirge 4:272b vd., görsel
ilgili maddeler
Afrika 1:45b
Böcek 3:334b
Zararlı hayvanlar 19:237a, görsel
GÖÇMEN GÜVERCİN Kuzey Amerika'ya özgü güvercin; bir zamanlar sayıları milyarları bulan bu güvercinlerin, aşırı avlanma nedeniyle soyu tükenmiştir
ana madde Güvercin ve kumru 7:311a, görsel
ilgili madde Soyu tükenmiş hayvanlar: görsel 16:32
GÖÇMEN KARINCA tropik bölgelerde yaşayan karınca türü
ilgili madde Karınca 10:64b
GÖÇMEN KEME
ilgili madde Keme 10:159b vd., görsel
GÖÇMEN KUŞ
ana madde Hayvan göçü 8:108b
ilgili maddeler
Kel aynak 10:144b
Kuş 11:124b
GÖÇÜK maden ocağı
ilgili madde Madencilik 11:317a
GÖDENBAĞIRSAĞI *ya da* **Rektum** kalınbağırsağın ve tüm sindirim kanalının son bölümü
ilgili maddeler
Bağırsak 2:265b
Fizyoloji: görsel 6:311
Sindirim 15:220b
GÖĞE *bak.* **KÖKE**
GÖĞÜS anatomi; gövdenin, boyun ile karın arasındaki bölümü; insanda, göğüs kemiği ve kaburgalarla çevrelenmiştir; kalp ve akciğerler gibi en önemli solunum ve dolaşım organlarını barındırır
ilgili maddeler
Akciğer 1:107a vd.
Böcek 3:327b vd.
İskelet 9:90a
Solunum 15:317b
GÖĞÜS ANJİNİ *ya da* **Anjina pektoris** şiddetli göğüs ağrılarıyla beliren kalp hastalığı
ilgili madde Kalp 9:289b
GÖĞÜS KEMİĞİ
ilgili madde İskelet 9:90a, görsel
GÖĞÜS ZARI *bak.* **PLEVRA**
GÖK *bak.* **GÖKYÜZÜ**
GÖKADA ya da **Galaksi**
madde başlığı Gökada 7:193b, görsel
ilgili maddeler
Astronomi 2:76a vd.
Evren 6:234a vd.
Herschel 8:135b
Radyoastronomi 14:185a, 188b
Samanyolu 15:36b vd.
GÖKADA KÜMESİ *bak* **AÇIK YILDIZ KÜMESİ**
GÖKBERK, MACİT Türk felsefeci ve yazar, d. 1908; çalışmalarını Türkçe'nin arılaştırılması ve dil sorunları üzerinde yoğunlaştırdı; Türk Dil Kurumu başkanlığı yaptı; *Felsefe Tarihi* (1961) ve *Felsefenin Evrimi* (1979) başlıca yapıtlarıdır
GÖKBİLİM *bak.* **ASTRONOMİ**
GÖKÇE, RAMİZ Türk karikatürcü, 1900-53; yazı ve resim yanı ağır basan karikatürler çizdi; kendine özgü bir uslüpla günlük yaşamdaki terslikleri ve olayları işledi; "Tombul Teyze" ve "Yeni Zengin" gibi halk tarafından çok sevilen karikatür tipleri yarattı
ilgili madde Türk karikatürü 18:101b
GÖKÇEADA *eskiden* **İmroz** Çanakkale'nin ilçesi; Ege Denizi'nin kuzeyinde yer alan Gökçeada Türkiye'nin en büyük adasıdır; ilçe merkezi kasaba yakınlarındaki Kaleköy'de antik İmbroz kentinin kalıntıları vardır; nüf. (1990): ilçe 7.948, kasaba 6.074
ilgili maddeler
Çanakkale 4:242a, 243a
Ege Adaları 6:59a
GÖKÇE BAŞTANKARA
ilgili madde Baştankara 3:69a, görsel
GÖKÇEBEY Zonguldak'ın ilçesi; daha önce Devrek ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 30.428, kasaba 5.081
GÖKÇE GÜVERCİN
ilgili madde Güvercin ve kumru 7:309b
GÖKÇEKAYA BARAJI Eskişehir
ilgili maddeler
Baraj: tablo 3:36, görsel
Sakarya Irmağı 15:27a
Su enerjisi 16:169a
GÖKDELEN
madde başlığı Gökdelen 7:195b, görsel
ilgili maddeler
Chicago: görsel 4:182
Deprem 5:186b
Houston: görsel 8:210
İnşaat sanayisi 9:58b
Konut 10:326a
Mimarlık 12:231a, görsel
Paris 13:333a
GÖK ETSİNEĞİ
ilgili madde Sinek: görsel 15:225
GÖKFİZİĞİ *bak.* **ASTROFİZİK**
GÖK GÜRÜLTÜSÜ
madde başlığı Şimşek ve gök gürültüsü 16:277a
ilgili maddeler
Ses 15:143a
Yankı 19:92a
GÖKIRMAK Kızılırmak'ın üç büyük kolundan biri; uzunlığu 221 km
ilgili maddeler
Kastamonu 10:84b
Sinop 15:248b
GÖKKUŞAĞI
madde başlığı Gökkuşağı 7:197b, görsel
ilgili maddeler
Renkler 14:215a vd.
Tayf 17:90a
GÖKKUŞAĞI ALABALIK
ilgili madde Alabalık 1:128a
GÖKKUTBU
•Güney gökkutbu; Kuzey gökkutbu
GÖK MEDRESE Sivas
ilgili maddeler
Anadolu Selçuklu Devleti 1:256a
Sivas: görsel 15:263
GÖKMEN, FATİN Türk bilim adamı, 1877-1955; medrese ve doğal bilimler öğrenimi gördü; 1910'da Rasathane-i Amire (Devlet Gözlemevi) müdürü oldu; Kandilli Rasathanesi'ni kurdu; Türkiye'de ilk astronomi ve jeofizik çalışmalarını başlattı
ilgili madde Gözlemevi 7:216b
GÖKNAR *bak.* **KÖKNAR**
GÖKOVA KÖRFEZİ Ege Bölgesi; Bodrum ve Reşadiye yarımadaları arasında
ilgili madde Muğla 12:299b
GÖKSU IRMAĞI Akdeniz Bölgesi; Hadım Göksuyu ile Ermenek Çayı'nın birleşmesiyle oluşur; Silifke'de geniş bir delta oluşturarak Akdeniz'e dökülür; uzunluğu 308 km
ilgili maddeler
Delta 5:115a
İçel 8:273a
GÖKSUN Kahramanmaraşı'ın ilçesi; kuzeyini Binboğa Dağları kaplar; başlıca akarsu Göksun Ovası'nı sulayan Göksun Çayı'dır; nüf. (1990): ilçe 70.616, kasaba 22.847
GÖK TANRI ilkel dinler
ilgili maddeler
Göktürkler 7:198a
İlkel dinler 8:331b
Oğuzlar 13:133a
Uygurlar 18:231b
GÖKTAŞI *bak.* **METEORİT**
GÖKTULGA, FAHRİ CELAL takma adı **F. Celalettin** Türk yazar ve hekim, 1895-1975; öykülerinde, meslek gözlemlerinden kaynaklanan çarpıcı gerçekleri genellikle güldürü öğeleriyle kaynaştırarak işledi
ilgili madde Milli Edebiyat 12:221b
GÖKTÜRK ALFABESİ ilk ve en eski Türk alfabesi
ilgili maddeler
Alfabe 1:145b
Divan edebiyatı 5:249a
GÖKTÜRKLER Türk devleti, 552-742
madde başlığı Göktürkler 7:198a, harita
ilgili maddeler
Akhunlar 1:115b vd.
At 2:113b
Avarlar 2:165b
Bayrak 3:90a
Bilge Kağan 3:178b
Destan 5:199a

Hazarlar 8:110a vd.
Oğuzlar 13:132b
Orhun Anıtları 13:201a
Sasaniler 15:70a
Türkler 18:105b
Uygurlar 18:231a

GÖKYAKUT *bak.* **SAFİR**

GÖKYAY, ORHAN ŞAİK Türk şair ve yazar, d. 1902; ulusal duyguları işleyen, âşık geleneğinde coşkulu şiirler yazdı; "Bu Vatan Kimin" bunların en ünlüsüdür; Dede Korkut Hikâyeleri üzerindeki metin incelemeleri de önemlidir
ilgili madde Dede Korkut Hikâyeleri 5:100a

GÖKYÜZÜ *ya da* **Gök**
madde başlığı Gökyüzü 7:200b
ilgili maddeler
Astroloji 2:68b
Atmosfer 2:153a
Gökada 7:193b
Güneş 7:266b vd.
Güneş sistemi 7:272a vd.

GÖKZÜMRÜT *ya da* **Akvamarin** mavi ya da mavimsi yeşil renkli yarı değerli taş; saydam beril kristalidir
ilgili maddeler
Değerli taşlar ve mücevherler 5:107a
Uğur taşı: görsel 18:177

GÖL
madde başlığı Göl 7:201a, görsel, tablo
ilgili maddeler
Asit yağmuru 2:61b
Buz 4:73a vd.
Taşkın 17:79a
Tatlı su canlıları 17:82b vd.
Tuz 18:17b
Türkiye 18:46b vd., görsel
•Baraj gölü; Büyük Göller Yöresi; Göller Yöresi; *göllerin adları, örn.* Çad Gölü; Tuz Gölü; Van Gölü

GÖL ALASI
ilgili madde Alabalık 1:127b vd.

GÖLBAŞI Adıyaman'ın ilçesi; tektonik kökenli çukur bir alanda, avcılık açısından önem taşıyan üç göl vardır; Ceyhan Irmağı'nın önemli kollarından olan Aksu Çayı bu göllerden doğar; nüf. (1990): ilçe 55.358, kasaba 29.588
ilgili madde Adıyaman 1:36b

GÖLBAŞI Ankara'nın ilçesi; ilçe sınırları içindeki Mogan Gölü sevilen bir dinlence yeridir; linyit ve kil yatakları işletilir; Gölbaşı kasabası Ankara'ya yakınlığı nedeniyle kentin banliyösü haline gelmiştir; nüf. (1990): ilçe 43.522, kasaba 25.123

GÖLBAŞI BARAJI Bursa
ilgili maddeler
Baraj: tablo 3:36
Su enerjisi 16:168b

GÖLBAŞI GÖLLERİ Güneydoğu Anadolu Bölgesi
ilgili madde Adıyaman 1:35a

GÖLCÜK Kocaeli'nin ilçesi; İzmit Körfezi'nin güneyinde yer alır; 1925'te, I. Dünya Savaşı'nda yara alan "Yavuz" gemisini onarmak amacıyla kurulan havuz daha sonra tersaneye dönüştürüldü; tersanenin sağladığı iş olanakları ve İzmit'e yakınlığı nedeniyle nüfusu hızla arttı; nüf. (1990) ilçe 111.408, kent 64.911
ilgili madde Kocaeli 10:293b

GÖLE Kars'ın ilçesi; kuzeyini Ardahan Yaylası, güneyini Allahüekber Dağları kaplar; başlıca geçim kaynağı hayvancılıktır; ayrıca canlı hayvan ihracatı yapılır; nüf. (1990): ilçe 44.953, kasaba 7.542
ilgili madde Kars 10:75b

GÖL ESNEMESİ
ilgili madde Dalga 5:63b

GÖLET büyük miktarda suyun, kullanılmak üzere toplanarak biriktirildiği yapay göl; genellikle akarsu yataklarına çekilen bentlerle ya da setlerle oluşturulur; baraj gölleri de bir barajın arkasında oluşmuş büyük göletlerdir
ilgili maddeler
Balıkçılık 2:322b, görsel
Su dağıtım sistemi 16:161a
Sulama 16:176a

GÖLEVEZ yılanyastığıgiller familyasından otsu bitki; haşlanarak patates gibi yenebilen bol nişastalı yumruları nedeniyle özellikle Güneydoğu Asya'da önemli bir tarım bitkisidir; sebze olarak yenen yapraklarında, pişirildiğinde etkisiz hale gelen zehirli bir bileşik vardır

GÖLGEBALIĞI
madde başlığı Gölgebalığı 7:203a, görsel
ilgili madde Balık: görsel 2:308

GÖLGE OYUNU gösteri sanatı
ana madde Karagöz oyunu 10:32b
ilgili madde Güneydoğu Asya sanatı 7:297b

GÖLHİSAR Burdur'un ilçesi; dağlarla çevrili çukur bir alanda yer alır; güneydoğusundaki Gölhisar Gölü balık varlığı açısından zengindir; Gölhisar Ovası ise verimli bir tarım alanıdır; nüf. (1990): ilçe 14.763, kasaba 10.434

GÖLKÖY Ordu'nun ilçesi; ilin dağlık iç kesiminde yer alır; doğal yapısı nedeniyle hayvancılık gelişmiştir; ilçede bakır, kurşun, demir ve çinko yatakları vardır; nüf. (1990): ilçe 53.896, kasaba 18.149

GÖLLER BÖLGESİ İngiltere'nin Cumbria ilinde doğal güzellikleriyle ünlü bölge ve ulusal park; 2.243 km^2'lik bir alanı kaplar; Windermere Gölü ile İngiltere'nin en yüksek dağı olan Scafell Doruğu (978 m) bu bölgededir
ilgili maddeler
İngiliz edebiyatı 9:24a
İngiltere Bölgesi 9:48a

GÖLLER YÖRESİ Akdeniz Bölgesi
ilgili maddeler
Akdeniz Bölgesi 1:113b
Isparta 8:245b

GÖLMARMARA Manisa'nın ilçesi; daha önce Akhisar ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe yapıldı; nüf. (1990): ilçe 16.729, kasaba 10.976

GÖLOVA Sivas'ın ilçesi; 1990'dan önce Suşehri ilçesine bağlı bir bucaktı; o tarihte ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 6.699, kasaba 2.554

GÖLPAZARI Bilecik'in ilçesi; alüvyonlarla kaplı Gölpazarı Ovası başlıca tarım alanıdır; tahıl üretimi açısından ilin en önemli ilçesidir; ilçede Romalılar'dan kalma Kapalıkaya mezarları vardır; nüf. (1990): ilçe 15.033, kasaba 6.119
ilgili madde Bilecik 3:176b, görsel

GÖLPINARLI, ABDÜLBAKİ Türk yazar, 1900-82; tasavvuf, tarikatlar ve edebiyat tarihi alanındaki çalışmalarıyla tanınır; Mevlana üzerinde geniş çaplı araştırmalar yaptı, yapıtlarını Türkçeye çevirdi; Yunus Emre ve Türk tasavvuf edebiyatının kökleri üstünde çalıştı; birçok şairin divanını yayıma hazırladı

"GÖL SAATLERİ" Ahmed Haşim'in şiir kitabı
ilgili madde Ahmed Haşim 1:89b

GÖLYAKA Bolu'nun ilçesi; daha önce Düzce ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe olarak örgütlendi; nüf. (1990): ilçe 19.775, kasaba 3.931

GÖMEÇ Balıkesir'in ilçesi; daha önce Burhaniye ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 11.020, kasaba 3.567

GÖMÜ *bak.* **DEFİNE**

GÖMÜCÜBÖCEK siyah ya da siyah ve kavuniçi renkli kınkanatlı böcek
ilgili madde Kınkanatlılar 10:209b

GÖNEN Balıkesir'in ilçesi; ilçenin en önemli akarsuyu olan Gönen Çayı verimli Gönen Ovası'nı sular; sebze ve meyve tarımı gelişmiştir; ilçe merkezi kasaba bu zengin bölgenin ticaret merkezidir; nüf. (1990): ilçe 67.599, kasaba 26.849
ilgili madde Balıkesir 2:326b

GÖNEN Isparta'nın ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe yapıldı; nüf. (1990): ilçe 11.103, kasaba 6.053

GÖNEN ÇAYI Marmara Bölgesi; Kazdağı'ndan doğar, Erdek Körfezi'nin batısından Marmara Denizi'ne dökülür; uzunluğu 134 km
ilgili madde Balıkesir 2:324a

GÖNÜL, GÜLSEREN Türk kadın basketbolcu, d. 1950; 2,05 m'lik boyuyla dikkati çekti; Yükseliş takımıyla altı kez üstüste Türkiye basketbol şampiyonluğunu kazandı; Avrupa'ya transfer olan ilk kadın basketbolcudur; 1983'te basketbolu bıraktı

"GÖNÜLÇELEN" Salinger'ın romanı
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:227a, görsel

"GÖNÜL Kİ YETİŞMEKTE" *ya da* **"Bir Delikanlının Hikâyesi"** Flaubert'in romanı
ilgili madde Flaubert 6:314b

GÖNYE
ilgili madde Marangozluk 12:58b, görsel

GÖRDEK *ya da* **Acıbalık** *ya da* **İlikbalığı** sazangiller familyasından, Avrupa ve Anadolu'daki akarsularda yaşayan balık
ilgili madde Balık: görsel 2:312

GÖRDES Manisa'nın ilçesi; üç yanı dağlarla çevrilidir; Demirci-Simav Dağları'nın eteklerindeki Gördes-Uşak Yaylası hayvancılık açısından önem taşır; nüf. (1990): ilçe 38.853, kasaba 9.767
ilgili madde Manisa 12:47a

GÖRDES DÜĞÜMÜ *bak.* **TÜRK DÜĞÜMÜ**

GÖRDES HALISI
ilgili madde Halı ve kilim 7:331a vd.

GÖRECELİK KURAMI *bak.* **GÖRELİLİK KURAMI**

GÖREÇ, ERTEM Türk film yönetmeni ve senaryo yazarı, d. 1933
ilgili madde Türk sineması 18:137a

GÖRELE Giresun'un ilçesi; dar kıyı şeridi ve hemen arkasında yükselen dağlar ilçenin yüzey biçimlerini oluşturur; fındık ve çay üretimi önemlidir; nüf. (1990): ilçe 43.949, kasaba 20.745

GÖRELİLİK KURAMI *ya da* **Görecelik**

kuramı *ya da* **Rölativite kuramı** eskiden **İzafiyet teorisi**
madde başlığı Görelilik kuramı 7:203b, görsel
ilgili maddeler
Astronomi 2:75a
Einstein 6:79a vd.
Fizik 6:308b
Planck 14:89a
Zaman 19:229a vd.
GÖREME TARİHİ MİLLİ PARKI Nevşehir
ilgili maddeler
Nevşehir 13:61a, görsel
Ulusal parklar 18:192b
GÖREME VADİSİ İç Anadolu Bölgesi
ilgili maddeler
Erciyas Dağı 6:165b
Peribacaları 14:45b, görsel
GÖREN, ŞERİF Türk film yönetmeni, d. 1933
ilgili madde Türk sineması 18:138a vd.
GÖRENEK HUKUKU *bak.* **ÖRF VE ADET HUKUKU**
GÖREY, İHAP HULUSİ Türk grafik sanatçısı, 1898-1986; Türkiye'nin ilk afiş sanatçısıdır; gerçekçi anlayışla afişler yapmış ve kendine özgü bir üslup yaratmıştır
ilgili madde Grafik sanatlar 7:224b, görsel
GÖRING, HERMANN *bak.* **GOERING, HERMANN**
GÖRME DUYUSU
ana madde
•Göz 7:207a vd.
ilgili maddeler
Bebek 3:108b
Canlılar 4:121a
Duyular 5:332b
Renkler 14:219a vd.
•Körlük
GÖRME ÖZÜRLÜ
ilgili maddeler
Körlük 11:63a
Özürlülerin eğitimi 13:288a
Ses kaydı 15:148b
GÖRME SİNİRİ gözün ağtabakasından gelen uyarıları beyin kabuğundaki görme merkezine taşıyan sinir; her iki gözden gelen sinirler görme çaprazı denen noktada birbirine yaklaşır ve bu noktada ikiye ayrılarak yarısı beynin sağ yanındaki görme merkezine, geri kalanı da sol yanındaki görme merkezine gider; böylece iki gözün algıladığı görüntüler çakışarak tek bir görüntü oluşturur
ilgili maddeler
Göz 7:207b, görsel
Renkler 14:219b
Sinirler ve sinir sistemi 15:246a
GÖRÜCÜLÜK Türk geleneklerinde, evlenme çağındaki bir erkeğe eş bulmayı ailesinin ya da yakın çevresinin üstlenmesi; uygulanış biçimi yörelere göre değişirse de, genellikle yaşlı ve deneyimli kadınlar, uygun bir gelin adayı bulmak için çevrelerindeki kızlara "görücü" giderler; bugün bu gelenek kırsal kesimde de bile giderek ortadan kalkmaktadır
GÖRÜNGÜ *bak.* **FENOMEN**
"GÖRÜNMEYEN ADAM" Wells'in romanı
ilgili madde Wells 19:52a
GÖRÜNMEZ MÜREKKEP
ilgili madde Mürekkep 12:333a
GÖRÜNTÜLÜ TELEFON *bak.* **VİDEOFON**
GÖRÜNTÜ YÖNETMENİ
ilgili madde Sinema 15:239a
GÖRÜNÜR ZAMAN *bak.* **GERÇEK GÜNEŞ ZAMANI**
GÖSTERGE PANOSU
ana madde Uçak 18:159b
GÖSTERİ DAVRANIŞI bir hayvanın, genellikle kendi türünden hayvanlara özel bir mesaj iletmek için geliştirdiği törensel davranış; bu davranış biçimi, tavuskuşunun çiftleşme dönemindeki gösterilerinde olduğu gibi, genellikle görsel etkiye dayanır; ürkütme gösterileri ise, sahiplenilen bölgenin sınırlarına yakın yerlerde yapılır ve olası saldırganları uzaklaştırmayı amaçlar
GÖTEBORG İsveç; Göta Irmağı üzerinde liman ve İsveç'in ikinci büyük kenti; 1621'de kuruldu; günümüzde önemli bir gemi yapım merkezidir; nüf. 429.339 (1987 tah.)
ilgili madde İsveç 9:132a
GÖVDE botanik
madde başlığı Gövde 7:206b, görsel
ilgili maddeler
Ağaç 1:66a, 66b
Bitki 3:233b
Odun 13:127b vd., görsel
GÖVDE insan anatomisi
ana madde İskelet 9:89b vd.
ilgili madde Fizyoloji: model: görsel 6:311
GÖVDE taşıt
ilgili madde Uçak 18:153b, görsel
•Kaporta
GÖVSA, İBRAHİM ALAADDİN Türk eğitimci, şair ve yazar, 1889-1949; psikoloji ve pedagoji öğrenimi gördü; Milli Eğitim Bakanlığı'nda çalıştı; Milli Edebiyat akımına bağlı bir şairdi; *Meşhur Adamlar* (1933-38, 4 cilt), *Türk Meşhurları* (1946), *Resimli Yeni Lügat ve Ansiklopedi* (1947-54, 5 cilt) gibi ansiklopedik çalışmalarıyla tanındı
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:16b
Hecenin Beş Şairi 8:115a
Milli Edebiyat 12:221b
Sözlük 16:42a
GÖYNÜCEK Amasya'nın ilçesi; toprakları Karadağ ve Buzluk dağları ile bunların arasındaki Çekerek Çayı'nın vadisinden oluşur; tarım alanı az olduğundan ekonomik açıdan gelişememiştir; nüf. (1990): ilçe 20.992, kasaba 2.678
GÖYNÜK Bolu'nun ilçesi; topraklarını Köroğlu Dağları'nın uzantıları engebelendirir; tarım alanı güneydeki Himmetoğlu Ovası'dır; nüf. (1990): ilçe 20.076, kasaba 3.812
GÖZ botanik
ilgili maddeler
Aşılama 2:103b
Patates 14:28b
Sebzeler 15:100a
Süsen 16:211b
GÖZ fizyoloji
madde başlığı Göz 7:207a, görsel
ilgili maddeler
Balık 2:311b
Böcek 3:327a
İlkyardım 9:11b
Kalıtım ve genetik 9:282a vd.
Kelebek 10:147a
Mercek 12:155a
Renkler 14:219a vd.
Yassıbalıklar 19:109a
•Görme duyusu
GÖZAKI *ya da* **Serttabaka** gözyuvarını çevreleyen katmanlardan en dışta olanı
ilgili madde Göz 7:207b
GÖZ AŞISI tarım
ana madde Aşılama 2:103b
ilgili maddeler
Kauçuk 10:101a
Portakal 14:127a
GÖZBAĞCILIK
madde başlığı Gözbağcılık 7:212b, görsel
GÖZBEBEĞİ irisin ortasında yer alan açıklık; iris kaslarının yardımıyla genişleyip daralarak göze giren ışık miktarını ayarlar; yakındaki cisimlere bakarken ve parlak ışıkta daralır
ilgili madde Göz 7:208b
GÖZ DEMİRİ *bak.* **ÇİPOSUZ DEMİR**
GÖZENEK anatomi
ilgili madde Deri 5:190a, görsel
GÖZENEK botanik; yaprakların ve genç gövdelerin yüzeyinde bulunan, gözle görülemeyecek kadar küçük açıklık ya da delik; genellikle yaprağın alt yüzünde bulunur ve iki bekçi hücresinin denetimi altında açılıp kapanarak, dış ortamla su ve gaz alışverişini sağlar
ilgili madde Yaprak 19:96b vd., görsel
GÖZETİM
madde başlığı Gözetim 7:214a
ilgili maddeler
Ceza 4:169b
Cezaevi 4:169b
Çocuk suçları 5:39b
GÖZETLEME BALONU
ilgili madde Hava kuvvetleri 8:73b
GÖZETLEME KULESİ ortaçağda bir kalenin ya da kentin savunulması için yapılan kule; özellikle, giriş çıkışı denetlemek için bir köprünün ya da kapının yanına bir çift gözetleme kulesi yapılırdı
GÖZKAPAĞI
ilgili maddeler
Göz 7:208b
Sürüngenler 16:209b
GÖZ KAYMASI *bak.* **ŞAŞILIK**
GÖZLEMEVİ eskiden **Rasathane**
madde başlığı Gözlemevi 7:214b, görsel
ilgili maddeler
Astronomi 2:70a
Teleskop 17:134b vd.
"GÖZLERİ AÇIK GİDENLER" Asturias'ın romanı
ilgili madde Asturias 2:81b
GÖZLÜK görmeye yardımcı olmak ya da görme bozukluklarını gidermek amacıyla gözlerin önüne takılan çerçeveli bir çift mercek
ilgili madde Mercek 12:153b
GÖZLÜKLÜ AYI Güney Amerika'da yaşayan tek ayı türü; gözlerinin çevresinde beyaz halkalar vardır
ana madde Ayı 2:235b, görsel
GÖZLÜKLÜ KAYMAN
ilgili madde Timsah 17:201a
GÖZLÜKLÜ KOBRA
ilgili madde Kobra 10:290b
GÖZLÜKLÜ PENGUEN
ilgili madde Penguen 14:44a
GÖZLÜKULE höyük; Tarsus, İçel

ilgili maddeler
İçel 8:276a
Tarsus 17:56b, 55b
GÖZ MERCEĞİ anatomi
ilgili maddeler
Göz 7:208b
Mercek 12:155a
GÖZ MERCEĞİ optik
ilgili madde Mikroskop 12:215a
GÖZ TANSİYONU *bak.* **GLOKOM**
GÖZTAŞI *bak.* **BAKIR SÜLFAT**
GÖZ TEMBELLİĞİ *bak.* **ŞAŞILIK**
GÖZ YAŞARTICI GAZ gözün mukozasını tahriş ederek aşırı gözyaşı salgısına yol açan kimyasal madde
ilgili madde Kimyasal savaş 10:271a
GÖZYAŞI
ilgili maddeler
Göz 7:208b
Salgıbezi 15:31a
GÖZYAŞI BEZİ
ilgili maddeler
Göz 7:208b
Salgıbezi 15:31a
GRACCHUS, GAIUS Romalı devlet adamı, ö. İÖ 121
ilgili madde Roma İmparatorluğu 14:263b
GRACCHUS, TIBERIUS Romalı devlet adamı, ö. İÖ 133
ilgili madde Roma İmparatorluğu 14:263b
GRAFİK
madde başlığı Grafik 7:217b, görsel
ilgili maddeler
İstatistik 9:125a vd., görsel
Matematik 12:94a vd., görsel
GRAFİK SANATLAR
madde başlığı Grafik sanatlar 7:220a, görsel
GRAFİT
madde başlığı Grafit 7:225b
ilgili maddeler
Kalem 9:277a
Karbon 10:54b
GRAFOFON Alexander Graham Bell'in yaptığı ses kayıt aygıtı
ilgili maddeler
Bell 3:129a
Ses kaydı 15:147b
GRAFOLOJİ
ilgili madde Yazı 19:125b
"GRAF ZEPPELIN" güdümlü balon
ilgili madde Güdümlü balon 7:248b
GRAHAM, MARTHA ABD'li kadın dansçı ve koreograf, 1893-1991; 170'ten çok bale ve modern dansın koreografisini yaptı ve çoğunda kendisi dans etti; danslarında insanın duygularını ve çatışmalarını sergilemeyi amaçladı; dekor olarak genellikle heykellerden yararlandı; *Klytaimestra* (1958) ve müziğini Copland'ın yazdığı *Apalaş Dağları'nda Bahar* (1944) en ünlü yapıtlarıdır
GRAM metre sisteminde kütle birimi; değeri, kilogram standardı olarak kullanılan metal silindirin kütlesinin 1/1.000'ine ya da 4°C'deki 1 cm^3 arı suyun kütlesine eşittir
ilgili maddeler
Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:77
Ölçme 13:267a
GRAMER *bak.* **DİLBİLGİSİ**
GRAMOFON
ilgili maddeler
Edison 6:46b, 47a
Ses kaydı 15:146b vd.
•Pikap
GRAMPIAN DAĞLARI İskoçya; bütün doruklarının yüksekliği 900 m'nin üstündedir
ilgili madde İskoçya 9:93a
GRANADA *ya da* **Gırnata** İspanya'da kent
madde başlığı Granada 7:225b, görsel
ilgili maddeler
Endülüs Emevileri 6:152a, 152b
Magripliler 11:325a
GRANADOS, ENRIQUE İspanyol piyanist ve besteci, 1867-1916; en ünlü yapıtı, Goya'nın resimlerinden ve duvar halılarından esinlendiği *Goyescas* adlı operasıdır
ilgili madde Gitar 7:160a
GRAN CHACO Güney Amerika'da taşkın ovası; Arjantin, Bolivya ve Paraguay'ın bazı bölümlerini kaplar; y.öl. 725.000 km^2; nüfusun bir bölümü Amerika Yerlileri'nden oluşur; yabanıl yaşam çok zengindir; ekonomik yaşam sığır besiciliği ile pamuk tarımına dayanır
ilgili madde Pampa 13:296a
"GRANDE JATTE ADASI'NDA BİR PAZAR GÜNÜ, ÖĞLEDEN SONRA" Seurat'nın tablosu
ilgili maddeler
İzlenimcilik: görsel 9:169
Seurat 15:154a
GRANDİ DİREĞİ denizcilik
ilgili maddeler
Gemi ve gemi yapımı 7:116b
Seyir 15:159b
GRAND PRIX uluslararası otomobil ve motosiklet yarışı
ana madde Otomobil yarışı 13:250b vd., görsel
ilgili maddeler
Motosiklet yarışı 12:292b
Spor: tablo 16:107
GRAND SİĞLİĞİ Atlas Okyanusu'nda, Kuzey Amerika kıta sahanlığının bir bölümü; Newfoundland'ın güney ve güneydoğusunda yer alır; ortalama derinliği 55 m; en zengin uluslararası balıkçılık alanlarından biridir; ayrıca petrol ve doğal gaz yatakları bulunmuştur
ilgili maddeler
Gulf Stream 7:241a
Kanada 9:309a
Labrador 11:189a
GRAND TURK ADASI Turks ve Caicos Adaları
ilgili madde Turks ve Caicos Adaları 18:7a
GRANİT
madde başlığı Granit 7:226b
ilgili maddeler
Kaolin 10:9a
Kayaç 10:115b
Kristal 11:78b
Kuvars 11:141b
Taşocağı 17:79b vd., görsel
GRANT, ROBERT İskoç bilim adamı, 1793-1874
ilgili madde Sünger 16:205b
GRANT, ULYSSES S. ABD başkanı, 1822-85; Amerikan İç Savaşı'nın sonuna doğru Kuzey Ordusu'nun başkomutanlığına getirildi, 1864; Güney Ordusu'nun başkomutanı Lee'nin 1865'te Grant'a teslim olmasıyla İç Savaş sona erdi; Cumhuriyetçi Parti'den aday olduğu 1868 seçimlerini kazanarak ABD'nin 18. başkanı oldu; 1872'de ikinci kez başkanlığa seçildi
ilgili madde Lincoln 11:261a
GRANÜLOSİT LÖSEMİSİ *ya da* **Miyeloblast lösemisi**
ilgili madde Lösemi 11:290b
GRAPPELLI, STEPHANE Fransız caz kemancısı, d.1908; Fransa'da cazın öncülerindendir; çeşitli ülkelerde çalışan ve konserler veren Grappelli, canlı ve içten üslubuyla çağımızın en büyük caz kemancılarından biri kabul edilir
ilgili madde Caz 4:139a
GRAPTOLİT
ilgili madde Tarihöncesi yaşam 17:49b, görsel
GRASS, GÜNTER Alman şair ve yazar, d. 1927; Alman edebiyatının 20. yy'ın ikinci yarısındaki en önemli adlarından biridir; ilk yazdığı şiirler ve oyunlar pek ilgi uyandırmadı; 1956'da Paris'e gitti; orada yazdığı ilk romanı *Teneke Trampet* 'le (1959) üne kavuştu; bu yapıt 1979'da sinemaya da uyarlandı; Türkçe'ye çevrilen bir başka yapıtı *Kafadan Doğumlar ya da Almanların Nesli Tükeniyor mu?* (1980) adlı romanıdır
GRASSI, GIOVANNI İtalyan zooloji bilgini, 1854-1925
ilgili madde Sivrisinek 15:268a
GRAVES, ROBERT İngiliz şair, romancı ve eleştirmen, 1895-1985; 100'ün üzerinde kitap yazdı; döneminin en iyi lirik şairlerinden biri olarak kabul edilir; bir televizyon dizisine de konu olan tarihsel romanı *Ben Claudius* (1934) en ünlü yapıtlarındandır; mitoloji konusundaki araştırmalarıyla tartışmalara yol açmıştır
GRAVİTON
ilgili maddeler
Temel parçacıklar 17:143a
Yerçekimi 19:154b
GRAVÜR *bak.* **OYMABASKI**
GRAVÜR BASIM *bak.* **TİFDRUK BASIM**
GRAVYER İsviçre peyniri
ilgili madde Peynir 14:67b
GRAY, THOMAS İngiliz lirik şair, 1716-71; az ürün vermesine karşın 18. yy ortalarının önemli şairleri arasında sayılır; Romantizm'in habercilerindendir
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:23b
GRAZ Avusturya; Steiermark federal eyaletinin merkezi ve ülkenin ikinci büyük kenti; önemli bir sanayi, ticaret ve turizm merkezidir; nüf. 243.166 (1981)
ilgili madde Avusturya 2:208b
GREAT DIVIDING SIRADAĞLARI Avustralya; ülkenin doğu kesiminde, kuzeydeki Cape York Yarımadası'ndan güneydeki Bass Boğazı'na kadar 3.700 km boyunca uzanır; kıyı şeridini iç kesimlerden ayıran bu sıradağların en yüksek noktası 2.228 m'lik Kosciusko Dağı'dır
ilgili maddeler
Avustralya 2:192a
Ova 13:255a
GREAT SMOKY DAĞLARI ABD; Appalaş Dağları'nın batı bölümü; ormanlarla kaplı olan bu dağlık yörede, aynı adı taşıyan bir ulusal park ve Çeroki Yerlileri'nin yerleştirildiği kamplar vardır; "dumanlı" anlamındaki adını, dağların mavi ve puslu görünümünden almıştır
ilgili maddeler

Appalaş Dağları: görsel 1:306
Ulusal parklar: görsel 18:192
GRECO, EL *bak.* **EL GRECO**
GREENE, GRAHAM İngiliz yazar, d. 1904
madde başlığı Greene 7:227a, görsel
GREENPEACE *ya da* **Yeşil Barış** 1971'de kurulan uluslararası örgüt; soyu tükenmek üzere olan hayvan ve bitki türlerini korumayı, çevreye zarar verilmesini önlemeyi ve çevre bilincini güçlendirmeyi amaçlar; bu amaçla, çevreyi kirleten kuruluşlarla ve resmi makamlarla doğrudan karşı karşıya gelir; etkinliklerini büyük ölçüde gönüllü personelle ve parasal yardımla sürdürmektedir
ilgili madde Terörizm 17:159b
GREENVILLE Liberya'da kent
ilgili madde Liberya 11:245b
GREENWICH İngiltere
madde başlığı Greenwich 7:227b, görsel
GREENWICH KRALİYET GÖZLEMEVİ Herstmonceux, İngiltere
ana madde Greenwich 7:228a
ilgili madde Gözlemevi 7:216a, görsel
GREENWICH MERİDYENİ *bak.* **BAŞLANGIÇ MERİDYENİ**
GREENWICH ORTALAMA ZAMANI
ana madde Zaman 19:230b
ilgili madde Greenwich 7:228a
GREGG, JOHN ROBERT İrlandalı mucit, 1867-1948
ilgili madde Steno 16:135b
GREGG STENOSU
ilgili madde Steno 16:135b vd.
GREGORIUS VII papa, y. 1020-85
ilgili maddeler
Haçlı seferleri 7:321a
Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu 11:132b
Roma İmparatorluğu 14:269a
GREGORIUS IX papa, y. 1170-1241
ilgili maddeler
Engizisyon 6:158a
Haçlı seferleri 7:322a
Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu 11:133a
GREGORIUS XIII papa, 1502-85; takvimde yaptığı yenilikle tanınır
ilgili madde Takvim 16:312a
GREGORYEN TAKVİM *ya da* **Miladi takvim** Papa XIII. Gregorius tarafından 1582'de Jülyen takvimin yerine yürürlüğe konan ve bugün yaygın olarak kullanılan takvim
ana madde Takvim 16:312a, 312b
ilgili maddeler
Atatürk 2:127a
Ay 2:216b
Yıl 19:163b
GREKOROMEN GÜREŞ vücudun yalnız belden yukarısını tutmaya izin veren güreş stili
ilgili maddeler
Güreş 7:304a
Olimpiyat Oyunları: tablo 13:160
GRENA *ya da* **Lal** *ya da* **Süleymantaşı** yaygın olarak bulunan kristal yapılı silikat minerali; renksiz ya da siyah, kırmızı, yeşil gibi değişik renklerde olabilir; büyük olanları mücevher olarak kullanılır; cam ve metal sanayilerinde aşındırıcı olarak kullanılan sert bir mineraldir
ilgili maddeler
Aşındırıcı 2:104a, 105b, tablo
Değerli taşlar ve mücevherler 5:109b
Uğur taşı 18:178a, görsel
GRENADA Batı Hint Adaları'nda ada devleti
madde başlığı Grenada 7:228b, görsel
GRENADİNE ADALARI Batı Hint Adaları
ana madde Saint Vincent ve Grenadinler 15:21a
ilgili maddeler
Batı Hint Adaları 3:73b
Grenada 7:229b
GRENOBLE Fransa'nın güneydoğusunda kent
ilgili madde Fransa 7:26b
GRES yenilmeyen hayvan yağlarının ya da petrol kökenli yağların, kıvamlaştırıcı bir maddeyle karıştırılmasıyla elde edilen kalın makine yağı
ilgili madde Petrol 14:58a
GRESHAM YASASI iktisatta "kötü para iyi parayı kovar" biçiminde özetlenen saptama; buna göre, nominal değerleri eşit olan iki para farklı değerde metallerden yapılmışsa, maliyeti daha ucuz olan para dolaşımda kalacak, öbürü ise döviz satın almak ya da biriktirilmek için kullanılacaktır
GREV
madde başlığı Grev 7:229b, görsel
ilgili maddeler
Ecevit 6:39b
Kuzey İrlanda 11:160a
Sendika 15:119b vd.
Türkiye 18:63b, 64a
GREVY ZEBRASI
ilgili madde Zebra 19:242b
GREY, JANE İngiltere kraliçesi, 1537-54; VI. Edward tarafından tahtın varisi ilan edildi, ama halk yasal varis Mary Tudor'u tutuyordu; yalnızca dokuz gün hüküm sürdü (10-19 Temmuz 1553); tahttan indirildikten sonra boynu vurularak öldürüldü
ilgili madde Mary 12:87a
GREYFURT *ya da* **Altıntop**
madde başlığı Greyfurt 7:231a, görsel
ilgili madde Turunçgiller 18:12a, görsel
GREYN İngiliz ve Amerikan ölçü sisteminde kullanılan, 1/7.000 paund'a eşit kütle birimi
ilgili madde Ölçme 13:267a
GRIEG, EDVARD Norveçli besteci, 1843-1907
madde başlığı Grieg 7:231b, görsel
GRIFFITH, ARTHUR İrlandalı devlet adamı, 1872-1922; İrlanda'nın bağımsızlığını amaçlayan Sinn Fein'i kurdu; 1919-22 arasında cumhurbaşkanı yardımcılığı, 1922'de de cumhurbaşkanlığı görevinde bulundu
ilgili madde İrlanda Cumhuriyeti 9:78b
GRIFFITH, DAVID W. ABD'li film yönetmeni, 1875-1948; *Bir Milletin Doğuşu* (1915) adlı filmi radikal tekniği nedeniyle övülmüş, ama içeriği ırkçı bulunarak eleştirilmiştir; görüntü zenginliğiyle ön plana çıkan *Hoşgörüsüzlük* (1916) genellikle en iyi filmi sayılır
ilgili madde Sinema 15:230b
GRILLPARZER, FRANZ Avusturyalı oyun yazarı, 1791-1872; sonradan Avusturya tiyatrosunun en büyük yapıtları olarak kabul edilen trajediler yazdı; *Denizin ve Aşkın Dalgaları* (1831) en büyük trajedisi olarak değerlendirilir
ilgili maddeler
Alman edebiyatı 1:162b
Hero ile Leandros 8:134b
GRIMALDI, FRANCESCO İtalyan bilim adamı, 1618-63; ışığın kırınımını keşfetmiştir
ilgili madde Işık 8:252b
GRIMM, JACOB Alman yazar, 1785-1863
madde başlığı Grimm Kardeşler 7:232a
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:13a
Romantizm 14:279a
Sözlük 16:41a
GRIMM, WILHELM Alman yazar, 1786-1859
madde başlığı Grimm Kardeşler 7:232a
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:13a
Romantizm 14:276a
Sözlük 16:41a
GRIMMELSHAUSEN, HANS VON Alman yazar, 1621-76; Otuz Yıl Savaşları'nın toplumsal portresini çizen *Simplicissimus* dizisini yazdı; kendi yaşamından öğeler de taşıyan bu yergisel yapıt, Alman edebiyatının başyapıtlarından biri sayılır
ilgili madde Alman edebiyatı 1:161a
GRINDEL, EUGÈNE *bak.* **ELUARD, PAUL**
GRİNOKİT
ilgili madde Kadmiyum 9:253a
GRİP
madde başlığı Grip ve soğuk algınlığı 7:233b, görsel
ilgili maddeler
Mikroplar 12:214a
Salgın hastalıklar 15:33a
Solunum 15:320a
Virüsler ve virüs hastalıkları: grip virüsü: görsel 19:20
GRISSOM, VIRGIL ABD'li astronot, 1926-67
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:246a
GRİVAS Kıbrıslı Rum milliyetçi ve EOKA önderi, 1898-1974
ilgili madde Kıbrıs 10:202a vd.
GRİZU maden ocaklarında bulunan, hemen tümüyle metandan oluşmuş, zehirli ve yanıcı gaz
ilgili maddeler
Davy 5:98b
Kömür 11:45a
Madencilik 11:317b
GROMİKO, ANDREY ANDREYEVİÇ SSCB'li devlet adamı ve diplomat, 1909-89; 1949'da SSCB'nin ABD büyükelçiliğine ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ndeki temsilciliğine atandı; 1957-85 arasında SSCB dışişleri bakanıydı; uluslararası olaylar konusundaki bilgisi ve görüşmelerdeki becerisiyle ünlüydü; 1985'te getirildiği devlet başkanlığı görevinden 1988'de ayrıldı
GRONINGEN Hollanda'da kent; Groningen ilinin merkezi; y. 1282'de Hansa Birliği'ne katıldı; 16. ve 17. yy'llardaki savaşlarda ve II. Dünya Savaşı'nda büyük zarar gördü; gene de birçok önemli yapı ayakta kalabilmiştir; alışveriş ve ticaret merkezidir; üniversitesinin kuruluşu çok eskiye dayanır
ilgili madde Hollanda 8:198a, 198b
GROPIUS, WALTER Alman asıllı ABD'li mimar, 1883-1969; 1919'da Almanya'da

Bauhaus tasarım okulunu kurdu; burada, ressamlar, heykeltıraşlar, mimarlar ve tasarımcılar ilk kez birlikte çalışarak, sanatsal ilkeleri sanayi tasarımına uyguladılar; 1937'de ABD'ye gitti; daha sonra ABD yurttaşı oldu; modern mimarlığın gelişmesinde oynadığı öncü rolle tanınır
ilgili maddeler
Berlin 3:141a
Resim sanatı 13:232b
Sanayi tasarımı 15:49a

GROSSER GARTEN Almanya'nın Dresden kentinde eğlence parkı
ilgili madde Dresden 5:308b

GROSTON
ilgili madde Deniz taşımacılığı 5:178b

GROSZ, GEORGE Alman karikatürcü ve ressam, 1893-1959; karikatür ve resimleriyle dönemine keskin toplumsal eleştiriler getirdi; savaşı ve yozlaşmayı konu aldığı etkileyici yapıtları nedeniyle, Naziler tarafından "Bir numaralı Kültürel Boşevik" ilan edildi; 1932'de ABD'ye gitti ve 1938'de ABD yurttaşlığına geçti
ilgili maddeler
Dışavurumculuk 5:211a
Karikatür 10:68b

GROTIUS, HUGO Hollandalı hukukçu ve bilim adamı, 1583-1645; aynı zamanda şair, dilbilimci, ilahiyatçı ve tarihçidir; *Savaş ve Barış Hukuku* (1625) adlı kitabıyla çağdaş uluslararası hukukun kurucusu sayılır; siyasal etkinlikleri nedeniyle tutuklandıysa da, kaçarak Paris'e gitti (1621) ve yaşamının geriye kalan bölümünü orada geçirdi
ilgili maddeler
Hollanda 8:201a
Uluslararası hukuk 18:195b

GRÖNLAND
madde başlığı Grönland 7:234b, harita
ilgili maddeler
Ada 1:23b
Atlas Okyanusu 2:145a
Buzdağı 4:74b vd.
Buzul ve buzullaşma 4:78b
Eskimolar 6:191a
Kızıl Erik 10:244a vd.
Vikingler 19:14b vd.

GRÖNLAND AKINTISI yüzeysel okyanus akıntısı; Kuzey Atlantik Akıntısı'nın geri akışı ile Irminger Akıntısı'nın birleşiminden oluşur; İzlanda kıyısının yakınında balıkçılık için çok elverişli alanlar yaratır

GRÖNLAND BALİNASI
ilgili madde Balina 2:330b vd., görsel

GRÖNLAND BUZLASI kuzey yarıkürenin en büyük buz kütlesi; Grönland Adası'nın y. % 80'ini kaplar ve dünyadaki toplam buz kütlesinin % 12'sini oluşturur; tabak biçimindeki havzasının y.öl. 1.833.900 km^2, ortalama kalınlığı 1.500 m; ilk kez 1888'de Norveçli kâşif Fridtjof Nansen ve ekibince aşılmıştır

GRÖNLAND DENİZİ Kuzey Buz Denizi'nin dışa uzanan kesimi; Grönland, Svalbard, Kuzey Buz Denizi, Norveç Denizi ve İzlanda'yla çevrilidir; y.öl. 1.205.000 km^2 dolayındadır; buz mevsimi ekimden ağustosa kadar sürer; çok sis görülür; hayvan varlığı açısından çok zengindir

GRÖNLAND FOKU
ilgili madde Fok 6:323a

GRUP matematik
ilgili madde Cebir 4:144b

GRÜNEWALD, MATTHIAS Alman ressam, ö. 1528; çağının en büyük Alman ressamlarındandır; dinsel temalı yapıtlarına yoğun renkler ve hareketli çizgilerle derin bir anlam kazandırmıştır; y. 1515'te Alsace'taki İsenheim Manastırı için yaptığı altar panosu başyapıtı olarak kabul edilir
ilgili madde Resim sanatı 14:227a

GSMH *bak.* **GAYRİ SAFİ MİLLİ HASILA**

GUADALAJARA Meksika'da, Atemajac vadisinde kent; İspanyollar tarafından 1531'de kuruldu; aynı adlı ilin yönetim merkezi ve tarıma dayalı bir bölgenin sanayi merkezidir; Meksikalı ressam Orozco (1883-1949) bir süre bu kentte yaşamıştır; nüf. 1.626.152 (1980)
ilgili madde Meksika 12:133b

GUADALCANAL ADASI Solomon Adaları'nın en büyüğü; y.öl. 6.472 km^2; II. Dünya Savaşı sırasında Müttefikler ile Japonya arasında kanlı çarpışmalara sahne oldu; volkanik kökenli adanın ortasında uzanan Kavo Sıradağları, Makarakomburu Dağı'nda 2.447 m'ye ulaşır; nüf. 31.677 (1976)
ilgili madde Solomon Adaları 15:311a, görsel

GUADALCANAL SAVAŞI II. Dünya Savaşı'nda, Solomon Adaları'ndaki Guadalcanal'da Müttefikler ile Japonlar arasında yaşanan bir dizi kara ve deniz savaşı (Ağustos 1942- Şubat 1943); Müttefikler'in Büyük Okyanus'taki bu ilk büyük saldırısında Japonlar adayı boşaltmak zorunda kaldılar
ilgili madde İkinci Dünya Savaşı 3:303b

GUADALQUIVIR IRMAĞI İspanya'nın ikinci büyük ırmağı; Jaen ilinden doğar, 657 km boyunca batıya doğru akarak Cadiz Körfezi'nde Atlas Okyanusu'na dökülür; Sevilla ve Córdoba kentleri ırmak kıyısındadır; sulama açısından önem taşır; ırmağın ağzında Coto Doñana Ulusal Parkı kurulmuştur
ilgili madde İspanya 9:101b

GUADELOUPE Fransa'nın denizaşırı ili
madde başlığı Guadeloupe 7:236b

GUADIANA IRMAĞI İber Yarımadası
ilgili madde Portekiz 14:127a

GUAİRA ÇAĞLAYANI Güney Amerika
ilgili madde Çağlayan 4:223b vd.

GUAM ADASI Büyük Okyanus'ta, Mariana Adaları'nın en büyük ve en güneydeki adası; y.öl. 541 km^2; ABD'ye bağlı özel toprak statüsündedir; 1898'deki İspanya-Amerika Savaşı sonunda ABD'ye verildi; 1941-44 arasında Japon işgali altında kaldı; savaş sonrasında kara ve deniz üsleri kuruldu; ekonomisi tarıma dayanır; başkenti Agana'dır; nüf. 124.000 (1987)
ilgili madde Pasifik Adaları 14:20a

GUANABANA anayurdu Amerika'nın tropik bölgeleri olan herdemyeşil ağaç; ağırlığı 4,5 kg'ı bulan, üstü etli dikenlerle kaplı yeşil meyveleri sevilerek yenir; et bölümü lifli olan bu meyvelerin mango ile ananas karışımı bir tadı vardır

GUANAKO devegiller familyasından, Güney Amerika'da yaşayan çifttoynaklı memeli
ilgili madde Lama 11:197a, 197b

GUANÇELER halk
ilgili madde Kanarya Adaları 9:323b

GUANGZHOU *bak.* **KANTON**

GUANO
madde başlığı Guano 7:237a
ilgili madde Fosfor 6:330b

GUARNERI, GIUSEPPE İtalyan keman yapımcısı, 1687-1745; Cremonalı ünlü keman yapımcısı Guarneri Ailesi'nin en ünlü üyesidir; Paganini için yaptığı bir keman Cenova'daki Belediye Sarayı'nda saklanmaktadır
ilgili madde Keman ailesi 10:158a

GUATELLI PAŞA asıl adı **Callisto Guatelli** İtalyan asıllı orkestra şefi ve besteci, 1820-99; Abdülmecid döneminde İstanbul'a geldi; iki kez (1856-58, 1868-99) Muzıka-ı Hümayun komutanlığı yaptı; pekçok müzikçi yetiştirdi; Türk müziği makamlarıyla başarılı marşlar besteledi

GUATEMALA Orta Amerika ülkesi
madde başlığı Guatemala 7:237b, görsel, harita
ilgili maddeler
Mayalar 12:112a
Orta Amerika 13:219a vd.

GUATEMALA Guatemala'nın başkenti; Sierra Madre'de, 1.486 m yüksekliktekı bir vadide yer alır; 1776'da kurulmuştur; kahve yetiştirilen bir bölgenin ticaret merkezi ve ülkenin en büyük kentidir; nüf 754.243 (1981)
ilgili madde Guatemala 7:238a

"GUATEMALA EFSANELERİ" Asturias'ın yapıtı
ilgili madde Asturias 2:81b

GUATR tiroit bezinin büyümesi; genellikle boyunda oluşan şişkinlikle kendini belli eder
ilgili maddeler
İyot 9:162b
Salgıbezi 15:32b

GUAVA mersingiller familyasından tropik ağaç ve çalı türlerinin ortak adı; armut biçimindeki hoş kokulu ve tatlı meyvelerinin dışı sarı ya da yeşil, içi beyazdan kırmızıya kadar değişen renklerde olabilir
ilgili madde Mersin 12:161a, görsel

GUAYAQUIL Ekvador'da kent; Guayas Irmağı kıyısında; Guayas ilinin merkezi, ülkenin en büyük kenti ve en önemli ihracat limanıdır; karides avcılığının önemi gittikçe artmaktadır; okyanusaaşırı deniz trafiğine hizmet veren modern dış limanı Puerto Maritimo 1962'de kuruldu; nüf. 1.572.615 (1987 tah.)
ilgili madde Ekvador 6:5a

GUAYAS IRMAĞI Ekvador
ilgili madde Ekvador 6:94a

GUBARİ hat sanatı
ilgili madde Hat sanatı 8:56b

GUCERAT Hindistan'da eyalet; Umman Denizi kıyısında, Pakistan sınırında; Hindistan'ın en sanayileşmiş beş eyaletinden biridir; yönetim merkezi, en büyük kenti Ahmedabat yakınlarındaki Gandhinagar'dır; nüfusun üçte ikisi tarımda çalışır; başlıca ürünler buğday, darı ve pirinçtir; y.öl. 196.024 km^2, nüf. 34.085.799 (1981)
ilgili maddeler
Bombay 3:286a
Hindistan 8:166a

GUCERAT DİLİ Hindistan'ın Gucerat eyaleti ile komşu Maharaştra ve Racastan eyaletlerinde konuşulur; 12. yy'a kadar inen köklü bir edebiyat geleneği vardır; Hint-Avrupa dil ailesinin Hint-Ari öbeğindendir

GUDEA Gutiler'in kralı, ü. İÖ y. 2150
ilgili madde Sümerler: görsel 16:204
GUERICKE, OTTO VON Prusyalı bilim adamı, 1602-86; ilk hava pompasını ve elektrik üretecini geliştirdi; astronomiyle de ilgilendi
ilgili madde Barometre 3:46b
GUÉRIN, CAMILLE Fransız mikrobiyoloji bilgini, 1872-1961
ilgili madde Verem 18:322b
GUERNICA İspanya'da kent
ilgili maddeler
Basklar ve Bask Bölgesi 3:59b
Picasso 14:71a
"GUERNICA" Picasso'nun tablosu
ilgili madde Picasso 14:71a, görsel
GUERNSEY ADASI Channel Adaları'nın ikinci büyük adası; y. öl. 78 km^2; Fransa'daki Normandiya'nın 48 km batısındadır; 1204'e kadar Normanlar'ın yönetimindeydi; Guernsey süt sığırı soyunun ana yurdudur; seracılık ve turizm önem taşır; iklimi ılımandır; nüf. 53.268 (1981)
GUEVARA, CHE asıl adı *Ernesto Guevara de la Serna* Küba Devrimi'nin önderlerinden, Arjantinli gerilla savaşçısı ve kuramcısı, 1928-67; dünya çapında sosyalist devrim için çaba gösterdi; Batista hükümetinin devrilmesi için Fidel ve Raul Castro ile birlikte mücadele etti (1956-59); devrim sonrasında önemli görevler üstlendi; Bolivya'da bir gerilla grubuna önderlik ederken hükümet kuvvetlerince yakalanıp öldürüldü
ilgili maddeler
Bolivya 3:279a
Havana: görsel 8:82
Küba 11:167a, görsel
GUFFE *bak.* **KUFFE**
GUGGENHEIM, DANIEL ABD'li sanayici, 1856-1930; babası Meyer Guggenheim ile birlikte kurdukları madencilik şirketi dünya sıralamasında ön sıraları alır; sanatçıları korumayı amaçlayan Daniel ve Florence Guggenheim Vakfı'nın kurucusudur
GUGGENHEİM MÜZESİ New York, ABD
ilgili maddeler
Mimarlık 12:231b, görsel
Müzeler ve sanat galerileri 13:13a, görsel
Wright 19:60a, görsel
GUGUK
madde başlığı Guguk 7:239a, görsel
ilgili madde Koruyucu renklenme 11:23a
GUGUK ARISI
ilgili madde Arı 1:330b
"GÜGÜK KUŞU" Forman'ın filmi
ilgili madde Sinema 15:234b
"GÜGÜK KUŞU" Kesey'nin romanı
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:227a
GUGUKLU SAAT
ilgili madde Sarkaç 15:65b
GUIDO DI PIETRO *bak.* **FRA ANGELICO**
GUILLOTIN, JOSEP IGNACE Fransız doktor, 1738-1814; ölüm cezalarının yerine getirilmesinde, daha az acı verdiği gerekçesiyle giyotinin kullanılmasını desteklemiştir
ilgili madde Giyotin 7:161a
GUINEVERE Kral Arthur'un karısı; Lancelot ona âşıktı; bazı öykülerde Arthur'un yeğeni Mordred tarafından kaçırılır; bu olay ile Arthur'un ölümü ve Yuvarlak Masa Şövalyeleri'nin dağılması arasında bağ kurulur
ilgili madde Arthur 2:45a
GUINNESS, SIR ALEC İngiliz tiyatro ve sinema oyuncusu, d. 1914; değişik kişilikleri kusursuz bir biçimde yorumlamasıyla ünlüdür; *Taçlar ve Kalpler* (1949) filminde, bir dükkügün sekiz varisini birden canlandırdı; *Kwai Köprüsü* (1957) filmindeki rolüyle Oskar Ödülü aldı; *Arabistanlı Lawrence* (1962) ve *Yıldız Savaşları* (1977) da ünlü filmleridir
ilgili maddeler
Sinema 15:235b
Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:223b
GUIPÚZCOA İspanya'nın kuzeyinde, Bask Ülkesi'ne bağlı il; Biskay Körfezi kıyısında, Fransa sınırı ile Vizcaya (Biscay) ili arasındadır; nüf. 705.933 (1986 tah.)
ilgili madde Basklar ve Bask Bölgesi 3:59a, 59b
GULAG Sovyet tutuklu kampları sistemi; 1919'da zorunlu çalışma kampları olarak kuruldu; 1930'da tutuklu kamplarına dönüştürüldü; milyonlarca insanın tutuklu olduğu bu kamplar siyasal polis örgütünün denetimi altındaydı; tutuklular arasında köylüler, muhalif aydınlar, etnik azınlıklar ve adi suçlular bulunuyordu
"GULAG TAKIMADALARI" Soljenitsin'in romanı
ilgili madde Soljenitsin 15:310a
GULAŞ Macar yemeği
ilgili maddeler
Aşçılık: görsel 2:100
Macaristan 11:301a
GULET yelkenli tekne
ilgili madde Gemi ve gemi yapımı 7:116b, görsel
GULF STREAM
madde başlığı Gulf Stream 7:240b, harita
ilgili maddeler
Atlas Okyanusu 2:144b
Deniz akıntıları 5:147a
İklim 8:314b
Kuzey Amerika 11:153a
GULLFOSS İzlanda'da çağlayan
ilgili madde İzlanda: görsel 9:165
GUM devlet satış mağazaları, SSCB
ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği: görsel 16:14
GUNN, AENEAS Avustralyalı kadın yazar, 1870-1961
ilgili madde Avustralya edebiyatı 2:203a, 203b
GUNYAH *bak.* **MİA-MİA**
GUO YU *ya da* **Putonghua** dilbilim
ilgili madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:235b
GUPİ *bak.* **LEPİSTES**
"GURABAHANE-İ LÂKLÂKÂN" Ahmed Haşim'in yapıtı
ilgili madde Ahmed Haşim 1:90a
GURAMİ
madde başlığı Gurami 7:241a
•Cüce gurami; Öpüşen gurami
"GURBET KUŞLARI" Orhan Kemal'in romanı
ilgili madde Orhan Kemal 13:19b
"GURBET KUŞLARI" Refiğ'in filmi
ilgili madde Türk sineması 18:136b, 137a
GUREBA HASTANESİ İstanbul; Türkiye'de hastane adı verilen ilk sağlık kuruluşudur; sağlık eğitimi ve hizmeti veren tam örgütlenmiş hastane, 1843'te II. Mahmud'un eşi Bezmiâlem Valide Sultan tarafından yaptırıldı
GURKHALAR halk
madde başlığı Gurkhalar 7:241b, görsel
ilgili madde Nepal 13:54b vd.
GURLULAR İran kökenli İslam hanedanı; 1000-1215
ilgili maddeler
Gazneliler 7:998b
Harezmşahlar 8:34b
GURNEY, SIR GOLDSWORTHY İngiliz mucit, 1793-1875; buharlı arabayı keşfetmiştir
ilgili maddeler
Motorlu taşıtlar 12:281a
Taşımacılık 17:71b vd.
GURU Hindular'da dinsel önder ya da öğretmen; bazen manevi gerçeğin cisimleşmiş biçimi olarak kabul edilip tanrıyla özdeşleştirilir; Budacılık'ta dinsel öğretmen anlamında, Sihler'de ise aynı zamanda dininin kurucuları için kullanılır; Sanskrit dilinde "saygıdeğer" anlamına gelir
ilgili madde Sihler 15:203b
"GURUR DÜNYASI" Thackeray'ın romanı
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:25a
GUSTAF ADOLF İsveç kralı, 1594-1632; hk. d. 1611-32; Otuz Yıl Savaşları'nda Protestanlar'la birlikte savaştı
ilgili maddeler
Ateşli silahlar 2:134a
Estonya 6:210b
İsveç 9:132a, 132b
Otuz Yıl Savaşları 13:253b, görsel
Savaş ve savaş araçları 15:79a
"GUSTAV VASA" Strindberg'in tiyatro oyunu
ilgili madde Strindberg 16:48a
GUT *ya da* **Damla hastalığı** eklemlerde şiddetli ve tekrarlayıcı iltihaplanmaya yol açan kalıtsal metabolizma hastalığı; nedeni, ürik asit tuzlarının çeşitli dokularda birikmesidir; belirtileri, deride kızarıklık, aşırı duyarlılık ve ağrıdır; enfeksiyon, ameliyat ya da ruhsal gerginlik gibi nedenlerin hastalık dönemlerini başlattığı sanılmaktadır; özellikle erkeklerde görülür; ilaçla tedavi edilebilir
ilgili madde Artrit ve romatizma 2:46a
GUTENBERG, JOHANNES Alman mucit, y. 1398-1468
madde başlığı Gutenberg 7:242a
ilgili maddeler
Basım 3:50b
İletişim 8:324a
Kütüphane 11:186b
GUTHRUM Danlar'ın kralı, ö. 890
ilgili madde Alfred 1:147b
GUVAŞ suyla inceltilen, ama saydam olmayan bir tür resim boyası ve bu boyayla resim yapma tekniği; boya pigmenti zamkla karıştırıldığından ışığı geçirmez; ilk kez eski Mısırlılar tarafından kullanılmıştır; 18. yy'da François Boucher gibi rokoko ressamlarınca çok tutulmuştur
GUYANA eskiden **İngiliz Guyanası**
madde başlığı Guyana 7:243a
GUYANA YAYLASI Güney Amerika'nın kuzeyinde dağlar ve ormanlarla kaplı yayla; Venezuela ve Guyana'dan Brezilya'nın

kuzeyine ve Kolombiya'nın güneydoğusuna uzanır; kerestecilik ağaç bakımından çok zengindir; altın ve elmas madenciliği yapılır; Angel Çağlayanı• da bölgededir
ilgili madde Venezuela 18:316b

GÜBRE
madde başlığı Gübre 7:244a
ilgili maddeler
Azot 2:244b
Çevre kirliliği 4:284a
Fosfor 6:331a
Guano 7:237a
Hindistancevizi 8:175a
Meyvecilik 12:187b
Potasyum 14:137a
Tarım makineleri 17:18b
Tarım tarihi 17:30b vd., 25b
Toprak 17:250b
Yosunlar 19:190b

GÜBRE MANTARI
ilgili madde Mantarlar: görsel 12:52

GÜCE Giresun'un ilçesi; daha önce Tirebolu ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 15.614, kasaba 2.890

GÜCÜ ÇERÇEVESİ
ilgili madde Dokumacılık 5:283a

GÜÇ
madde başlığı Güç 7:245b
ilgili maddeler
Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:77
Mühendislik 12:325a
•Alternatif enerji; Elektrik enerjisi; Gelgit enerjisi; Isı enerjisi; Rüzgâr enerjisi; Su enerjisi

GÜÇ BİRİMLERİ
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:77

GÜÇLENDİRİLMİŞ PLASTİK
ana madde Plastikler 14:97a

GÜÇLER DENGESİ uluslararası ilişkilerde, bir ülke ya da ülkeler grubunun, kendi güçlerini başka bir ülke ya da ülkeler grubununkiyle denk duruma getirerek kendilerini koruma tutumu ve politikası; Napolyon Savaşları'nın bitiminden I. Dünya Savaşı'na kadar Avrupa'da var olan güç ilişkilerini belirtmek için kullanıldı; II. Dünya Savaşı'ndan sonra ABD ile SSCB arasındaki güç ilişkileri için kullanılmaya başladı
ana madde Uluslararası hukuk 18:196b vd.

GÜÇLÜKONAK Şırnak'ın ilçesi; eskiden Siirt'in Eruh ilçesine bağlı bir köydü; 1990'da ilçe yapılarak, il olarak örgütlenen Şırnak'a bağlandı; nüf. (1990): ilçe 12.878, kasaba 3.305
ilgili madde Şırnak 16:266a

GÜDERİ
ilgili madde Dericilik 5:193b

GÜDÜL Ankara'nın ilçesi; Karadeniz ve İç Anadolu bölgeleri arasındaki geçiş kuşağında bulunduğundan kuzeyi dağlar ve ormanlar, güneyi ise bozkırlarla kaplıdır; Kirmir Çayı'nın vadisinde tarım yapılır; nüf. (1990): ilçe 18.698, kasaba 5.504

GÜDÜLENİM insanın ya da hayvanın, bir amaca ulaşmak için harekete geçmesini, denemesini ve başarmasını sağlayan etkenler; psikolojide insanları güdüleyen etkenlerin neler olduğunu açıklamak üzere birçok kuram geliştirilmiştir

GÜDÜMBİLİM *bak.* **SİBERNETİK**

GÜDÜMLÜ BALON *ya da* **Havagemisi**
madde başlığı Güdümlü balon 7:246a, görsel
ilgili maddeler
Balon 3:10b
Havacılık tarihi 8:59b vd.
Hava kuvvetleri 8:73b
Helyum: görsel 8:124
Taşımacılık 17:75a
•Zeplin

GÜDÜMLÜ FÜZE
madde başlığı Güdümlü füzeler 7:249a, görsel
ilgili maddeler
Hava kuvvetleri 8:75a
Savaş ve savaş araçları 15:82b
Uzay araştırmaları 18:245b
•Cruise füzesi; Kıtalararası balistik füze; V2 roketi

GÜDÜMLÜ SİLAH
ilgili maddeler
Bomba 3:284a
Cayroskop 4:136b
Deniz savaşları 5:175a
Patlayıcılar 14:33b
Uzay araştırmaları 18:246a
•Güdümlü füze

GÜFTE *ya da* **Şarkı sözü**
ilgili madde Şarkı 16:242a, 243b

GÜHERÇİLE *ya da* **Potasyum nitrat** beyaz, kristal yapılı, suda çözünen bileşik; kimyasal formülü KNO_3; bazı kayaçların üstünde ve mağara duvarlarında kabuklar halinde bulunur; tıpta, barut yapımında, gübre üretiminde ve etlerin saklanmasında yararlanılır
ilgili maddeler
Ateşli silahlar 2:133b
Havai fişek 8:72a
Patlayıcılar 14:32b
Potasyum 14:137a

GÜIRALDES, RICARDO Arjantinli romancı ve şair, 1886-1927; en ünlü yapıtı, şiirsel romanı *Bozkırdaki Gölgeler*'dir (1926); pampalarda göçebe ve başına buyruk bir yaşam süren goşoları konu alan yapıt, İspanyol-Amerikan edebiyatının klasikleri arasında sayılır
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:210b
•"Bozkırdaki Gölgeler"

GÜL
madde başlığı Gül 7:251b, görsel

GÜLABDAN genellikle gülsuyu serpmek için kullanılan, armut biçiminde bir gövdesi ve ince uzun bir boynu olan kap
ilgili maddeler
Cam ve camcılık 4:113a, görsel
Gümüş işçiliği 7:263b

GÜLAĞACI Afrika, Hindistan ve Güney Amerika'da yetişen, kerestesi değerli bazı ağaç türlerinin ortak adı; odunu kızıl kahverengiden morumsu kahverengiye kadar değişebilir; çok iyi cila tutar, ama reçineli olduğu için işlenmesi zordur; eskiden mobilya ve piyano yapımında çok aranılan gülağacı, bugün ksilofon çubuklarının yapımında kullanılır; ticari açıdan en önemli türlerinden biri, daha çok jakaranda adıyla tanınan Brezilya gülağacıdır
•Jakaranda

GÜLAĞAÇ Aksaray'ın ilçesi; eskiden Aksaray'a bağlı bir bucaktı; Aksaray il olunca bu ile bağlandı ve 1990'da ilçe statüsü kazandı; nüf. (1990): ilçe 19.641, kasaba 4.111
ilgili madde Niğde 13:73b
•Aksaray

"GÜL BAHÇESİ MADONNASI" Botticelli'nin tablosu
ilgili madde Meryem, Hz.: görsel 12:162

GÜLDESTE *bak.* **ANTOLOJİ**

GÜLDÜRÜCÜ GAZ *bak.* **DİAZOT MONOKSİT**

GÜLEK BOĞAZI *ya da* **Külek Boğazı** Akdeniz Bölgesi; Bolkar ve Aladağ dağları arasında geçit; Çukurova'yı İç Anadolu'ya bağlayan karayolu 10 km uzunluğundaki bu boğazdan geçer
ilgili madde Kilikya 10:255a

GÜLEN SIRTLAN *bak.* **BENEKLİ SIRTLAN**

GÜLER, CEMAL NADİR *bak.* **CEMAL NADİR**

GÜLERYÜZ, MEHMET Türk ressam, d. 1938; düşsel figürlerin yer aldığı, çizim ağırlıklı resimleriyle tanınır; 1979'da Sedat Simavi Vakfı Görsel Sanatlar Ödülü'nü İsmail Türemen'le paylaştı; ahşap, tel ve alçı gibi çeşitli gereçlerle yaptığı heykelleri de vardır

GÜLGİLLER 3.000 kadar ağaç, çalı ve otsu bitki türünü içeren familya; Latince adı *Rosaceae*
•Alıç; Armut; Ayva; Badem; Böğürtlen; Çilek; Gül; Kayısı; Kiraz; Maltaeriği; Muşmula; Şeftali; Taflan; Üvez; Vişne

GÜLHANE ASKERİ TIP AKADEMİSİ Ankara, 1898'de kuruldu, 1947'de bugünkü adını aldı
ilgili maddeler
Akademi 1:100b
Askeri okullar 2:62b

GÜLHANE HATT-I HÜMAYUNU *bak.* **TANZİMAT FERMANI**

GÜLHANE PARKI İstanbul
ilgili maddeler
Hayvanat bahçesi 8:101b
Park 13:334b
Topkapı Sarayı 17:239b

GÜLHATMİ
madde başlığı Gülhatmi 7:254a, görsel
ilgili madde Gül 7:253b

GÜLİBRİŞİM ebegümecigiller familyasından otsu bitki; anayurdu olan Çin'den bütün dünyaya yayılmıştır; beş ya da yedi loplu yaprakları ve gövdenin üst bölümünden çıkan beyaz, pembe kırmızı ya da sarı renkli, güzel kokulu çiçekleri vardır
ilgili madde Gül 7:253b

"GÜLİSTAN" Sadi'nin mesnevisi
ilgili madde Sadi 14:330a vd.

GÜLİSTAN SARAYI Tahran, İran
ilgili madde Tahran 16:296a

"GÜLİVER'İN GEZİLERİ" Swift'in romanı
ilgili maddeler
Alegori 1:140a
Bilimkurgu 3:188a
Çocuk edebiyatı 5:9a
Swift 16:219b, görsel

GÜLLE
ilgili maddeler
Ateşli silahlar 2:133b, 134a
Deniz savaşları 5:173a

GÜLLE ATMA 7 kg ağırlığındaki metal bir topun omuzdan fırlatılmasına dayanan atletizm dalı
ilgili maddeler
Atletizm 2:147b

Olimpiyat: tablo 13:153, 155
Spor:tablo 16:54

GÜLLER SAVAŞI 1455-85
madde başlığı Güller Savaşı 7:254b, görsel
ilgili maddeler
Edward 6:48a
Henry 8:128a
İngiltere 9:41b
Richard 14:237a

GÜLLÜ AGOP Ermeni asıllı Osmanlı tiyatrocu, 1840-1902; Gedikpaşa'daki tiyatro yapısında temsiller veren Osmanlı Tiyatrosu'nu kurdu; Türkçe oyunlar yazılmasına ve sahnelenmesine öncülük etti; 1882'den ölümüne kadar saray tiyatrosunda çalıştı; son yıllarında Müslüman olarak Yakup adını aldı
ilgili maddeler
Tanzimat edebiyatı 16:333a
Türk tiyatrosu 18:144a vd.

GÜLLÜK DAĞI MİLLÎ PARKI *ya da* **Termessos Millî Parkı**
ilgili maddeler
Toroslar 17:257b, görsel
Ulusal parklar 18:192b

GÜLLÜK KÖRFEZİ Ege Bölgesi; Bodrum Yarımadası'nın kuzeyinde; turizm açısından önem taşıyan körfezin kıyılarında İassos ve Bargylia eskiçağ kentlerinin kalıntıları vardır
ilgili madde Muğla 12:299b

"GÜLLÜ ŞÖVALYE" Richard Strauss'un operası
ilgili maddeler
Opera 13:190a
Strauss 16:144a

GÜLMECE *ya da* **Mizah** olayların gülünç, alışılmadık ve çelişkili yönlerini yansıtarak insanı düşündürme, eğlendirme ya da güldürme sanatı; birbiriyle uyum içinde görünen olaylar arasındaki çelişkinin birdenbire ortaya çıkarılmasına dayandığından, gelenek ve kuralların sorgulanmasında önemli bir rol oynar; kökeni Eski Yunan'a kadar uzanır
ilgili maddeler
Argo 1:325a
Nasreddin Hoca 13:39b
Nesin 13:60a
O.Henry 13:134a
Taner 16:318a

GÜLNAR İçel'in ilçesi; Taşeli Yaylası'nda yer alır; ilçenin kıyı kesiminde Türkiye'nin en modern seraları vardır; turizm giderek önem kazanmaktadır; nüf. (1990): ilçe 33.714, kasaba 7.550

"GÜLNİHAL" Namık Kemal'in tiyatro oyunu
ilgili madde Namık Kemal 13:27b

GÜLRİZ SURURİ-ENGİN CEZZAR TİYATROSU İstanbul; 1962'de kuruldu
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:148b

GÜLSUYU
ilgili maddeler
Gül 7:253b
Parfüm 13:327a

GÜLŞEHİR Nevşehir'in ilçesi; topraklarını Kızılırmak sular; tarım ve tarıma dayalı sanayi gelişmiştir; ilçede Hitit kaya yazıtı, Zeus kabartması ve yeraltı kentiyle ünlü Açıksaray gibi birçok tarihi kalıntı vardır; nüf. (1990): ilçe 34.526, kasaba 8.499

"GÜLÜN ADI" Eco'nun romanı
ilgili maddeler
İtalyan edebiyatı 9:152a
Postmodernizm 14:136b

GÜLYAĞI
ilgili maddeler
Bulgaristan 4:53b
Gül 7:253b
Isparta 8:248a
Parfüm 13:327a
Yağ 19:67a

GÜLYALI Ordu'nun ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı, 1987'de ilçe yapıldı; nüf. (1990): ilçe 10.150, kasaba 4.539

GÜMRÜ ANTLAŞMASI 1920
ilgili madde Kurtuluş Savaşı 11:117b

GÜMRÜK BİRLİĞİ bir grup ülkenin kendi aralarında serbest ticarete izin verirken başka ülkelere karşı ortak gümrük vergisi uygulamasını öngören ticaret antlaşması; 19. yy'daki Alman Gümrük Birliği ile Avrupa Ekonomik Topluluğu başlıca örnekleridir
ilgili maddeler
Avrupa Toplulukları 2:190a
Belçika 3:123b
Vergiler 18:325a

GÜMRÜK TARİFELERİ VE TİCARET GENEL ANLAŞMASI *ya da* **GATT** taraf ülkeler arasındaki dışalım ve dışsatımda, miktar kısıtlamalarının kaldırılmasını ve gümrük vergilerinin indirilmesini amaçlayan ikili ticaret anlaşmaları dizisi; 1947'de 23 ülke tarafından imzalandı; bugün 85'ten çok ülkeyi kapsar; Türkiye 1953'ten bu yana GATT üyesidir
ilgili maddeler
Uluslararası hukuk 18:198b
Uluslararası ticaret 18:202b

GÜMRÜK VERGİSİ
ana madde Vergiler 18:325a vd.
ilgili maddeler
Avrupa Toplulukları 2:188b
Kaçakçılık 9:244a
Uluslararası ticaret 18:202b

GÜMÜLCİNE *bak.* **KOMOTİNİ**

GÜMÜŞ
madde başlığı Gümüş 7:256a
ana madde Gümüş işçiliği 7:261a vd.
ilgili maddeler
Alaşım 1:137a
Ayar damgası 2:221a
Diş hekimliği 5:243a
Jeokimya 9:202a vd.
Metal 12:170a
Mineral: görsel 12:236
Para 13:316b

GÜMÜŞ AMALGAM
ilgili madde Alaşım 1:137a

GÜMÜŞBALIĞI
madde başlığı Gümüşbalığı ve çamuka 7:257a

GÜMÜŞ BROMÜR
ilgili maddeler
Gümüş 7:256b
Işık 8:255a
Swan 16:218b

GÜMÜŞ ÇAĞ Latin edebiyatı
ana madde Latince 11:214b

GÜMÜŞÇÜN
madde başlığı Gümüşçün 7:257a, görsel
ilgili madde Böcek 3:332b, görsel

GÜMÜŞHACIKÖY Amasya'nın ilçesi; ekonomik açıdan ilin en gelişmiş ilçelerindendir; tütün harmanına tat ve koku vermekte kullanılan Basma tütünü bu ilçede yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 35.225, kasaba 14.170

GÜMÜŞHANE il
madde başlığı Gümüşhane 7:257b, görsel, harita

GÜMÜŞHANE kent
ana madde Gümüşhane 7:260b, görsel

GÜMÜŞHANE DAĞLARI Doğu karadeniz Sıradağları'nı oluşturan kıyı dağlarından biri; en yüksek noktası 3.331 m
ilgili madde Gümüşhane 7:258a vd.

GÜMÜŞ İŞÇİLİĞİ
madde başlığı Gümüş işçiliği 7:261a, görsel
ilgili maddeler
Dakka 5:61b
Güneydoğu Asya sanatı 7:296b

GÜMÜŞKESEN ANITI Milas, Muğla
ilgili madde Muğla: görsel 12:301

GÜMÜŞKILIÇ
ilgili madde Doğayı koruma 5:264b, görsel

GÜMÜŞPALA, RAGIP Türk asker ve siyaset adamı, 1897-1964
ilgili madde Türkiye 18:86b

GÜMÜŞ TİLKİ
ilgili madde Tilki 17:198b, görsel

GÜN
ilgili maddeler
Gündüz ve gece 7:264b vd.
Saat 14:318b
Takvim 16:309a vd.
Uranüs 18:210b
Venüs 18:320a

GÜNAH ÇIKARMA Hıristiyanlık'ta, tövbe edenlerin bağışlanmak üzere günahlarını bir din adamının önünde itiraf etmesi; Katolik ve Ortodoks kiliselerinde kutsal bir ayin olarak görülür; Protestanlık'ta ise günah çıkararak günahlardan arınma olanağı tanınmamıştır
ilgili madde Katolik Kilisesi 10:97b

GÜNAL, NEŞET Türk ressam, d. 1923; Türkiye'de toplumsal içerikli resmin önde gelen temsilcilerindendir; yapıtlarında Anadolu insanının direncini yansıttı; 1969'daki 30. Devlet Resim ve Heykel Sergisi'nde *Kör Hasan'ın Oğlu* adlı yapıtıyla birincilik ödülü kazandı
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:127a

GÜNALTAY, ŞEMSETTİN Türk tarihçi ve siyaset adamı, 1883-1961; İstanbul Üniversitesi'nde tarih profesörü oldu; Türk ve İslam tarihi alanındaki çalışmalarını ilkçağ Anadolu, Mezapotamya ve İran tarihi üstünde yoğunlaştırdı; 1923-54 arasında milletvekilliği, 1949-50 arasında da başbakanlık yaptı

GÜNAYDIN, EROL Türk sinema ve tiyatro oyuncusu, d. 1933
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:141b

"GÜNBATIMINDA SAMAN YIĞINLARI" Monet'nin tablosu
ilgili madde İzlenimcilik: görsel 9:170

GÜNBERİ NOKTASI bir gezegenin ya da kuyrukluyıldızın yörüngesinin Güneş'e en yakın olduğu nokta
ilgili maddeler
Astronomi 2:73a
Kuyrukluyıldız 11:146b

GÜNCE *bak.* **GÜNLÜK**

GÜN DEĞİŞİMİ ÇİZGİSİ *ya da* **Uluslararası Gün Çizgisi** 180. meridyen; bu çizgiyi batıya doğru geçerken takvim günü bir gün ileriye, doğuya doğru geçerken bir gün geriye alınır
ilgili madde Zaman 19:231a
"GÜNDEN GECEYE" O'Neill'in tiyatro oyunu
ilgili maddeler
O'Neill 13:186a
Tiyatro sanatı 17:217a
GÜNDOĞMUŞ Antalya'nın ilçesi; topraklarının büyük bölümünde zengin orman örtüsüyle kaplı Geyik Dağları uzanır; alüminyum, barit ve zımparataşı yatakları vardır; nüf. (1990): ilçe 20.409, kasaba 4.554
GÜNDÖNÜMÜ Yer'in dönme ekseninin yalpalaması nedeniyle güneş ışınlarının Yengeç ya da Oğlak dönencelerine dik olarak düştüğü an
•Kış gündönümü; Yaz gündönümü
GÜNDÜZ
madde başlığı Gündüz ve gece 7:264a, görsel
ilgili maddeler
Dünya 6:8a
Ekvator 6:95b
Gelgit 7:103b
Gökyüzü 7:200a
Göz 7:210a
Mevsimler 12:181b vd.
Takvim 16:309a
Zaman 19:231a
•Yaz saati
"GÜNDÜZ GÜZELİ" Buñuel'in filmi
ilgili madde Buñuel 4:61b
GÜNDÜZ KELEBEKLERİ
ana madde Kelebek 10:144b
ilgili madde Koruyucu renklenme 11:23a
GÜNDÜZ YIRTICILARI gündüzleri avlanan yırtıcı kuşlar
ilgili maddeler
Atmaca ve çakır 2:150a
Baykuş 3:87a
GÜNER, SAMİ Türk fotoğraf sanatçısı, 1915-91; fotoğrafın her dalıyla ilgilenmiş, yurtdışında kendi çabasıyla açtığı sergilerle Türkiye'nin tanıtılmasına katkıda bulunmuştur; yurtiçinde ve yurtdışında birçok ödül kazanmıştır
GÜNER, ŞEMSİ Türk fotoğraf sanatçısı, d. 1933; renkli fotoğraf dalında kuşağının önde gelen adlarındandır; çeşitli gazete ve dergilerde ressam ve grafiker olarak çalıştı; 1985'te Milano'da düzenlenen Dünya Afiş Yarışması'nda gümüş madalya kazandı
GÜNEŞ
madde başlığı Güneş 7:265b, görsel
ana madde Güneş sistemi 7:272a vd.
ilgili maddeler
Astronomi 2:69a vd.
Ay ve Güneş tutulması 2:239a vd.
Brahe 4:13a vd.
Evren 6:235a vd.
Fotosentez 7:15a
Gelgit 7:102b vd.
Gezegen 7:142a vd.
Gökyüzü 7:200b
Herschel 8:135b
Isı 8:238a
Işık 8:251a vd.
İklim 8:315a
İlkel dinler 8:331a
Kopernik 11:8a vd.
Kutup ışıkları 11:134b
Kuyrukluyıldız 11:145b vd.
Mevsimler 12:181b vd.
Radyoastronomi 14:185b
Takvim 16:309a vd.
Tayf 17:91b
GÜNEŞBALIĞI Kuzey Amerika'dan dünyanın birçok bölgesine yayılmış tatlı su balığı; gövdesi yanlardan basık ve oval biçimli, kuyruğu çentikli, renkleri parlak ve alacalıdır; genellikle uzunluğu 20 cm'yi, ağırlığı 0,5 kg'ı geçmez; böcekler, kabukkular ve küçük balıklarla beslenir
GÜNEŞ BENEĞİ *bak.* **BENEK**
GÜNEŞ BULUTSUSU
ilgili madde Güneş sistemi 7:276a, görsel
"GÜNEŞ DE DOĞAR" Hemingway'in romanı
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:225b
Hemingway 8:124b
GÜNEŞ ENERJİSİ
madde başlığı Güneş enerjisi 7:270a, görsel
GÜNEŞ FIŞKIRMASI
ilgili madde Güneş 7:269b, görsel
GÜNEŞ GÖZLÜĞÜ
ilgili madde Ayna: görsel 2:236
GÜNEŞGÜLÜ *ya da* **Böcekkapan** *ya da* **Çiyotu**
ana madde Böcekçil bitkiler 4:7b, görsel
ilgili madde Canlılar 4:121b
GÜNEŞ IŞIĞI
ilgili maddeler
Atmosfer 2:153a
Ay ve Güneş tutulması 2:239a, 239b
Fotosentez 7:16a
Gökkuşağı 7:197b
Gökyüzü 7:200b
Güneş 7:268b
Güneş enerjisi 7:270a, 271a
Işınım: tablo 8:257
İşaretleşme 9:141a
Renkler 14:215b
Soğurma 15:302b
Tayf 17:91a vd.
GÜNEŞ KRAL *bak.* **LOUIS XIV**
GÜNEŞ LEKESİ
ana madde Güneş 7:266a, 269a, görsel
ilgili maddeler
Radyoastronomi 14:185b
Teleskop 17:131a
GÜNEŞLENDİRME
ilgili madde Kauçuk 10:104a
GÜNEŞ PANOSU *ya da* **Güneş paneli** *ya da* **Güneş toplayıcısı**
ilgili maddeler
Güneş enerjisi 7:270a vd., görsel
Isıtma ve klima 8:241b
Uydu: görsel 18:230
GÜNEŞ PİLİ
ilgili maddeler
Fotosel 7:14a
Güneş enerjisi 7:271a
Radyo 14:181b
Uydu: görsel 18:230
Uzay araştırmaları 18:253a
GÜNEŞ PÜSKÜRMESİ
ilgili maddeler
Güneş 7:269b
Kutup ışıkları 11:134b
GÜNEŞ RÜZGÂRI Güneş'in kütleçekim alanından kurtularak, saniyede 350-700 km arasında değişen hızlarla uzaya yayılan yüklü parçacıkların oluşturduğu akış; Dünya'daki ve öbür gezegenlerdeki manyetik alanları saptıracak kadar güçlüdür; kuyrukluyıldızların kuyruklarının Güneş'in tersi yönünde uzamasına neden olur
ilgili maddeler
Güneş 7:268b
Kuyrukluyıldız 11:146b
Van Allen kuşakları 18:296b
GÜNEŞ SAATİ
madde başlığı Güneş saati 7:271a, görsel
ilgili maddeler
Saat 14:322b
Zaman 19:229b vd.
GÜNEŞ SİSTEMİ
madde başlığı Güneş sistemi 7:272a, görsel, tablo
ilgili maddeler
Astronomi 2:72b vd., görsel
Atmosfer 2:153a
Dünya 6:7a
Evren 6:235b vd.
Gezegen 7:142a vd.
Kopernik 11:8a
Kuyrukluyıldız 11:145b vd.
Uydu 18:228a vd., tablo
•Gezegen; Güneş; Küçük gezegen
GÜNEŞ TACI *ya da* **Korona** Güneş atmosferinin, gazlardan oluşan, yoğunluğu düşük en dış bölgesi; tam Güneş tutulması sırasında parlak bir hale olarak görülür
ana madde Güneş 7:268b, görsel
İlgili madde Ay ve Güneş tutulması 2:240a, görsel
GÜNEŞ TAKVİMİ Güneş'in görünürdeki hareketine göre düzenlenmiş takvim
ilgili madde Takvim 16:309a
GÜNEŞ TAYFI
ilgili maddeler
Gökyüzü 7:200b
Tayf 17:91a, 91b
GÜNEŞ TOPLAYICISI *bak.* **GÜNEŞ PANOSU**
GÜNEŞ TUTULMASI
madde başlığı Ay ve Güneş tutulması 2:239a, görsel
ilgili maddeler
Ay 2:212b
Güneş 7:268b
Güneş sistemi 7:273a
"GÜNEŞ ÜLKESİ" Campanella'nın yapıtı
ilgili madde İtalyan edebiyatı 9:151b
GÜNEŞ YILI *ya da* **Dönence yılı**
ilgili maddeler
Hipparkhos 8:184b
Takvim 16:309a, 309b, 312b
Yıl 19:163a
GÜNEŞ ZAMANI Dünya'nın Güneş çevresindeki bir dolanımını bir gün olarak kabul eden zaman ölçüsü; gerçek güneş zamanında saatlerin 12'yi gösterdiği an, Güneş'in o yerin meridyeninin tam üstünde bulunduğu andır; ortalama güneş zamanı, Dünya'nın yörüngesini ve hızını değişmez kabul ederek hesaplandığı için, gerçek güneş zamanından 16 dakika kadar farklıdır
ilgili madde Zaman 19:229b
GÜNEY Denizli'nin ilçesi; topraklarından

Büyük Menderes Irmağı geçer; geçim kaynağı tarım ve tarıma dayalı sanayidir; nüf. (1990): ilçe 15.799, kasaba 7.333

GÜNEY, EFLATUN CEM Türk yazar, 1896-1961; Türk folkloru ve âşık edebiyatıyla ilgili araştırmaları ve masal derlemeleriyle tanındı; derlediği masalları özünü bozmadan yeni bir anlatımla yazıya geçirdi; *Açıl Sofram Açıl* (1949) adlı yapıtıyla Andersen Pâyesi Şeref Diploması'nı kazandı

ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:17b

GÜNEY, YILMAZ Türk sinema oyuncusu, yönetmeni ve yazar, 1937-84; gerçekçi filmleriyle Türk sinemasında önemli yer edinmiş, uluslararası alanda da başarı kazanmıştır; sinema oyuncusu olarak ünlendikten sonra 1966'da yönetmenliğe başladı; filmlerin senaryolarını da kendisi yazdı: *Umut* (1970) filmiyle büyük başarı kazandı; senaryosunu yazdığı ve 1981'de yurtdışına gittikten sonra yeniden kurguladığı *Yol* (1981) filmi 1982 Cannes Film Şenliği'nde büyük ödülü kazandı; *Boynu Bükük Öldüler* (1971) adlı romanıyla da 1972 Orhan Kemal Roman Armağanı'nı aldı

ana madde Türk sineması 18:137b vd., görsel

ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:21a

GÜNEY ADASI Yeni Zelanda; ülkeyi oluşturan adaların en büyüğü; y.öl. 150.460 km²

ana madde Yeni Zelanda 19:147a

GÜNEY AFRİKA *ya da* **Güney Afrika Cumhuriyeti**

madde başlığı Güney Afrika 7:277a, görsel, harita

ilgili maddeler
Afrika 1:48a
Afrika halkları 1:57a
Altın 1:184a
Angola 1:276a
Botsvana 3:311a
Boykot 3:320b
Etnik gruplar 6:220b
Irkçılık 8:233b
Johannesburg 9:218b vd.
Kaunda 10:106a
Lesotho 11:237a
Livingstone 11:268a
Mağara sanatı 11:331a
Mandela 12:37a vd.
Mozambik 12:295b
Namibia 13:27b
Pretoria 14:142a
Rhodes 14:236a
Sörf 16:34b
Svaziland 16:216b

GÜNEY AFRİKA BABUNU *ya da* **Çakma**

ilgili madde Babun 2:255a

GÜNEY AFRİKA BİRLİĞİ

ilgili maddeler
Botha 3:310b
Güney Afrika 7:284b
İngiliz Uluslar Topluluğu 9:29a

GÜNEY AFRİKA CUMHURİYETİ *bak.* **GÜNEY AFRİKA**

GÜNEY AFRİKA SAVAŞI *ya da* **Boer Savaşı** 1899-1902

madde başlığı Güney Afrika Savaşı 7:285b

ana madde Güney Afrika 7:283a

ilgili maddeler
Boş inançlar 3:307b
Botha 3:310b
Rhodes 14:236a
Svaziland 16:217b

GÜNEY AFRİKA YILDIZI 1869'da Güney Afrika'da bulunan elmas

ilgili madde Elmas 6:134b, görsel

GÜNEY ALPLERİ *bak.* **YENİ ZELANDA ALPLERİ**

GÜNEY AMERİKA

madde başlığı Güney Amerika 7:286b, görsel, harita

GÜNEY AMERİKA TRİPANOZOMİYAZI *bak.* **CHAGAS HASTALIĞI**

GÜNEY ARABİSTAN FEDERASYONU Asya'da birlik, 1962-67; Aden Kolonisi ile eski Aden Protektorası'nın bazı bölümlerini kapsıyordu

ilgili maddeler
Aden 1:32a
Yemen Cumhuriyeti 19:143a

GÜNEY AVUSTRALYA Avustralya'nın orta-güney kesiminde eyalet; y.öl. 984.000 km²; kıtanın en kurak ve çıplak bölgelerinden biridir; tahıl üretimi ve bağcılık ülke çapında önem taşır; motorlu taşıt sanayisi, madencilik ve taşocağı işletmeciliği de önemli etkinlikler arasındadır; ülkenin en büyük tersaneleri bu eyalettedir; Adelaide, Port Piric, Port Augusta ve Whyalla başlıca kentlerdir; nüf. 1.378.900 (1987 tah.)

ilgili madde Avustralya 2:195b

GÜNEY CAROLINA ABD'nin güneydoğusunda eyalet; 16. yy'da İspanyollar ve Fransızlar yerleşti; 17. yy'da İngiliz kolonisi, 1788'de ABD'nin sekizinci eyaleti oldu; 1865-77 arasında Siyahlar'a tanınan seçme ve seçilme hakkı 1895'te geri alındı; başlıca gelir kaynağı dokuma, kimya, kâğıt sanayisi, turizm ve tarımdır; başkenti Columbia; nüf. 3.505.707 (1990)

ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri: tablo 1:201
Lincoln 11:261a
Siyah Amerikalılar 15:270b, 269a

GÜNEY ÇİN DENİZİ

ana madde Çin Denizi 4:308a

ilgili maddeler
İnci ve inci avcılığı 9:17b
Korsanlık 11:17a

GÜNEY DAKOTA ABD'nin orta kesiminde eyalet; adı, bölgeye ilk yerleşen Amerikan Yerlileri Dakotalar'dan gelir; 1875-76 yıllarında altına hücum nüfus patlamasına ve yeni yerleşmelerin kurulmasına yol açtı; 1889'da ABD'nin 40. eyaleti oldu; ekonomisi büyük ölçüde tarıma dayalıdır; turizm önemli bir gelir kaynağıdır; başkenti Pierre; nüf. 699.999 (1990)

ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri: tablo 1:201
Amerika Yerlileri 1:233b

GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ

madde başlığı Güneydoğu Anadolu Bölgesi 7:291b, harita

GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ *ya da* **GAP**

ana madde Güneydoğu Anadolu Bölgesi 7:293b

GÜNEYDOĞU ASYA

madde başlığı Güneydoğu Asya 7:294b

GÜNEYDOĞU ASYA SANATI

madde başlığı Güneydoğu Asya Sanatı 7:295b, görsel

GÜNEYDOĞU ASYA ULUSLAR BİRLİĞİ *bak.* **ASEAN**

GÜNEY GEORGIA Atlas Okyanusu'nun güney kesiminde, Falkland Adaları'na bağlı, dağlık ve çıplak ada; soğuk Antarktika iklimi hüküm sürer ve dötte üçü karla kaplıdır; İngiliz Antarktika Araştırmaları Merkezi buradadır

ilgili madde Falkland Adaları 6:252a

GÜNEY GÖKKUTBU

ilgili madde Kutup Yıldızı 11:140a

GÜNEYHAÇİ gökyüzünün güney yarıküresinde takımyıldız; Latince adı *Crux Australis*

ilgili maddeler
Bulutsu 4:59b
Kutup Yıldızı 11:141a
Takımyıldız 16:304a, görsel

GÜNEY IŞIĞI

ana madde Kutup ışıkları 11:134a

ilgili madde Van Allen kuşakları 18:296b

GÜNEY KORE *bak.* **KORE CUMHURİYETİ**

GÜNEY KUTBU Antarktika; Dünya'nın dönme ekseninin güney ucu; ilk kez 1911'de Norveçli R. Amundsen buraya ulaştı; 1929'da kutup noktasına ulaşan İngiliz R.F. Scott ise dönüş yolculuğunda öldü

ana madde Antarktika 1:289a

ilgili maddeler
Amundsen 1:241b vd., görsel
Atlas Okyanusu 2:144b
Atmosfer 2:151b
Byrd 4:97a
Keşifler 10:196a
Kutupların keşfi 11:138b vd.
Magnetik kutuplar 11:321a
Scott 15:97b

GÜNEY KUTUP BÖLGESİ Güney Kutup Dairesi içinde yer alan, büyük bölümünü Antarktika'nın kapladığı bölge

•Antarktika; Güney Kutbu; Güney Kutup Dairesi

GÜNEY KUTUP DAİRESİ 66° 30′ güney enleminde Dünya'yı çevreleyen paralel; bu paralel ile kutup noktası arasında kalan bölgelerde yılda bazı günler güneş batmaz (22 Aralık dolayında) ve doğmaz (21 Haziran dolayında); çevrelediği alanı hemen tümüyle Antarktika kıtası kaplar

GÜNEY MAGNETİK KUTBU jeofizik; coğrafi Güney Kutbu'nun yakınındaki magnetik alanın merkezi; yeri zaman içinde değişir

ana madde Magnetik kutuplar 11:321a vd.

ilgili maddeler
Dünya 6:9b
Pusula 16:164a

GÜNEY OKYANUSU Büyük Okyanus, Atlas Okyanusu ve Hint Okyanusu'nun Antarktika'yı çevreleyen güney kesimlerini içerir; derinliği 4.500 m'ye ulaşan okyanus havzaları ile derinliği 2.000 m'den daha az olan platolar bulunur; karmaşık bir akıntı sistemi görülür

ilgili madde Denizler ve okyanuslar 5:165a

GÜNEY PASİFİK FORUMU Büyük Okyanus'un güneyinde yer aşlan ülkelerin ortak sorunlarını tartışmak amacıyla 1971'de kurdukları örgüt; başbakanlar düzeyinde

toplanır; merkezi Fiji'dedir
ilgili madde Uluslararası ilişkiler 18:198a
"GÜNEY POSTASI" Saint-Exupéry'nin yapıtı
ilgili madde Saint-Exupéry 15:16b
GÜNEYSINIR Konya'nın ilçesi; Çumra ilçesine bağlı olan Güneybağ ve Karasınır köyleri 1990'da birleştirilerek Güneysınır ilçesi kuruldu; nüf. (1990): ilçe 13.283, kasaba 7.404
GÜNEYSU Rize'nin ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 19.558, kasaba 3.178
GÜNEY VİETNAM Vietnam
ana madde Vietnam 19:9a, 11b
ilgili madde Vietnam Savaşı 19:13a
GÜNEY YARIKÜRE BALİNASI
ilgili madde Balina: görsel 2:329
"GÜNLERİN GETİRDİĞİ" Ataç'ın denemeleri
ilgili madde Ataç 2:114a
"GÜNLER VE GECELER" Simonov'un romanı
ilgili madde Rus edebiyatı 14:303b
GÜNLÜK *ya da* **Günce** edebiyat
madde başlığı Günlük 7:298b, görsel
ilgili madde Frank 7:18a
GÜNLÜK *ya da* **Buhur** tütsü
ilgili madde Sığla 15:180b
GÜNLÜK AĞACI *bak.* **SIĞLA**
GÜNLÜK RİTM *ya da* **Gece-gündüz ritmi**
ilgili madde Biyolojik saat 3:248b
GÜNMERKEZLİ SİSTEM Güneş'in, Güneş sisteminin merkezinde yer aldığını kabul eden kuram
ilgili maddeler
Astronomi 2:72b
Evren 6:235b
Venüs 18:319a
GÜNÖTE NOKTASI bie gezegenin ya da kuyrukluyıldızın yörüngesinin Güneş'e en uzak olduğu nokta
ilgili maddeler
Astronomi 2:73a
Kuyrukluyıldız 11:146b
GÜNSİNEĞİ
madde başlığı Günsineği 7:300a, görsel
ilgili maddeler
Böcek 3:332b, görsel
Sinek 15:222a
GÜNSÜR, NEDİM Türk ressam, d. 1924; naif bir anlatımın egemen olduğu, toplumsal içerikli resimleriyle tanınır; 1963'teki 24. Devlet Resim ve Heykel Sergisi'nde *Gökyüzü* (1961) adlı yapıtıyla birincilik ödülü kazandı;'yapıtlarında işçileri, kent ve kasaba insanlarını, lunaparkları ve bayram yerlerini betimledi
GÜNTEKİN, REŞAT NURİ Türk yazar, 1889-1956
madde başlığı Güntekin 7:300b, görsel
ilgili maddeler
Milli Edebiyat 12:221a, 221b
Türk tiyatrosu 18:146b
"GÜNÜN ADAMI" Taner'in tiyatro oyunu
ilgili madde Taner 16:319a
GÜNYOL, VEDAT Türk yazar, d. 1911; çeviri ve denemeleriyle hümanizmin yaygınlaşması için çalıştı; eleştiri yazılarıyla da dikkati çekti; 1953-76 arasında *Yeni Ufuklar* dergisini yayımladı
ilgili maddeler
Cemal Nadir 4:150b
Türk edebiyatı 18:41b, görsel
GÜNYÜZÜ Eskişehir'in ilçesi; daha önce Sivrihisar'a bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe olarak örgütlendi; nüf. (1990): ilçe 15.310, kasaba 3.804
GÜNZ BUZUL KATI
ilgili madde Tarihöncesi aletler 17:46a
GÜRAN, NAZMİ ZİYA Türk ressam, 1881-1937; izlenimci çizgideki resimleriyle tanınır; resimlerini biçimlendiren ve yönlendiren temel etken ışıktır; İstanbul'un çeşitli köşelerinin pek çok resmini yapmıştır; *Koç Kahvesi* adlı tablosu resim anlayışını en iyi yansıtan yapıtıdır
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:125a
GÜRCİSTAN Asya'da bölge
madde başlığı Gürcistan 7:302a, görsel
ilgili maddeler
Alp Arslan 1:177b
Kafkas dağları 9:254b
Murad 12:312a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:22b
GÜRCİSTAN SOVYET SOSYALİST CUMHURİYETİ SSCB
ana madde Gürcistan 7:302a
GÜRCÜLER halk; büyük bölümü Gürcistan SSC'de yaşar; İÖ 1000'lerin başlarından kalma Asur ve Urartu belgelerinde Gürcüler'in atası sayılan kabilelerden söz edilir; 4. yy başlarında Hıristiyan oldular; Kraliçe Tamara döneminde (1184-1213) güçlerinin doruğuna eriştiler; zengin ve köklü bir kültür mirasları vardır
ilgili maddeler
Alp Arslan 1:177b
Erzurum 6:181b
Kars 10:74b
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:10b
GÜREŞ
madde başlığı Güreş 7:302b, görsel
ilgili maddeler
Doğu 5:269a
Olimpiyat Oyunları: tablo 13:159
Spor: tablo 16:84
GÜRGEN
madde başlığı Gürgen 7:305a, görsel
ilgili madde Odun 13:129a
GÜRGENTEPE Ordu'nun ilçesi; daha önce Gölköy ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe yapıldı; nüf. (1990): ilçe 38.405, kasaba 17.076
GÜRKAN, CEVAT Türk binici, 1904-84
ilgili madde Binicilik 3:200b
GÜRLÜK
ana madde Ses 15:143b
GÜROYMAK Bitlis'in ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı, 1987'de ilçe yapıldı; nüf. (1990): ilçe 37.030, kasaba 16.613
GÜRPINAR Van'ın ilçesi; yüksek ve dağlık bir bölgede olduğundan hayvancılık en önemli uğraştır; ilçede Urartular'dan kalma birçok tarihi yapı vardır; Urartu Krallığı'nın merkezlerinden biri olan Çavuştepe• Gürpınar kasabası yakınlarındadır; nüf. (1990): ilçe 42.947, kasaba 3.994
GÜRPINAR, HÜSEYİN RAHMİ Türk yazar, 1864-1944
madde başlığı Gürpınar 7:306a, görsel
ilgili maddeler
Doğalcılık 5:260a
Prens Adaları 14:141b
GÜRSEL, CEMAL Türkiye Cumhuriyeti'nin dördüncü cumhurbaşkanı, 1895-1966
madde başlığı Gürsel 7:307a, görsel
ilgili maddeler
Sunay 16:184b
Türkiye 18:89b, görsel
GÜRSEY, FEZA Türk fizikçi, d. 1921; Türkiye ve ABD'de kuramsal fizik profesörlüğü yaptı; matematiksel fizik, yüksek enerji ve temel parçacıkların bakışım özellikleri alanlarındaki çalışmalarıyla tanındı
GÜRSU Bursa'nın ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe yapıldı; nüf. (1990): ilçe 18.681, kasaba 12.730
GÜRÜN Sivas'ın ilçesi; toprakları sarp, dik ve bitki örtüsünden yoksun dağlarla kaplıdır; Gürün kasabası yakınlarındaki Gökpınar Gölü'nde alabalık üretme tesisi kurulmuştur; göl aynı zamanda bir konaklama ve dinlence yeridir; nüf. (1990): ilçe 31.038, kasaba 9.886
ilgili madde Sivas 15:262b
GÜTAPERKA Malezya, Güney Pasifik ve Güney Amerika'da yetişen bazı ağaçlardan elde edilen bir çeşit kauçuk
ilgili madde Kablo 9:236a 237a,
GÜVE
madde başlığı Güve 7:308a, görsel
ilgili maddeler
Böcek 3:332a
Kelebek 10:149a
GÜVEÇ pişmiş topraktan geniş ağızlı kap ve bu kapta pişirilen yemeklerin genel adı; kapaklı, kapaksız, sırlı ya da sırsız olabilir; daha çok sebzeli et yemeklerinin pişirilmesinde kullanılır
GÜVEN ANITI Ankara
ilgili madde Anıt: görsel 1:276
GÜVENLİK
ilgili maddeler
Ateşli silahlar 2:138a
Demiryolu ve tren 5:140b
Elektrik 6:108a
Kaza 10:132a vd., görsel
Kömür 11:45a
Madencilik 11:317b
Metro 12:178a
Motorlu taşıtlar 12:287b
Nükleer enerji 13:121b vd.
Otomobil yarışı 13:251b
GÜVENLİK KONSEYİ Birleşmiş Milletler; barışın korunması için çaba gösteren sürekli organ; 5 sürekli ve 10 geçici, seçilmiş üyeden oluşur
ana madde Birleşmiş Milletler 3:216b
ilgili madde Uluslararası ilişkiler 18:197b
GÜVENLİK LAMBASI *ya da* **Madenci lambası** *ya da* **Davy lambası** maden ocaklarında kullanılan ve ocaktaki patlayıcı gazların varlığını haber veren lamba; Sir Humphrey Davy'nin buluşudur
ilgili maddeler
Davy 5:98b vd., görsel
Madencilik 11:317b
GÜVENLİK TAPASI
ilgili madde Patlayıcılar 14:33b
GÜVENLİK VE KORUMA SİSTEMLERİ insanları ve malları yangın, kaza, casusluk, sabotaj, yıkıcı etkinlik ve saldırı gibi çok değişik tehlike ve suça karşı korumak üzere oluşturulan çeşitli araç ve yöntemler; genellikle gelişkin elektronik araçlar-

dan oluşur; en basit güvenlik sistemi kilittir
ilgili maddeler
Mikrodalga 12:210b
Televizyon 17:140b
GÜVENOYU parlamento üyelerinin başta bulunan hükümete desteklerini belirtme aracı
ilgili maddeler
Bakanlar kurulu 2:285a
Başbakan 3:62b
Parlamento 14:8b
Türkiye Büyük Millet Meclisi 18:97b
GÜVERCİN
madde başlığı Güvercin ve kumru 7:309a, görsel
ilgili maddeler
Biyolojik saat 3:247b
Kuş 11:125a
GÜVERCİN SÜTÜ
ilgili madde Güvercin ve kumru 7:310a
GÜVERTE SUBAYI
ilgili madde Deniz taşımacılığı 5:178b
GÜVEYFENERİ *ya da* **Kandilotu**
madde başlığı Güveyfeneri 7:311b, görsel
GÜVEY HAMAMI
ilgili madde Banyo ve hamam 3:33b
GÜZ *bak.* **SONBAHAR**
GÜZÇİĞDEMİ zambakgiller familyasından, sonbaharda çiçek açan bitki
ilgili madde Çiğdem 4:300b
GÜZ DÖNÜMÜ *bak.* **GÜZ ILIMI**
GÜZELAVRATOTU patlıcangiller familyasından zehirli bitki; donuk yeşil yaprakları, morumsu ya da yeşilimsi çiçekleri ve kiraz büyüklüğünde, parlak siyah renkli meyveleri vardır
ilgili maddeler
Alkaloit: görsel 1:153
Zehirli bitkiler 19:244a
Zehir ve zehirlenme 19:244a, 245b
GÜZELCE KEMER İstanbul
ilgili madde Sukemeri 16:174a
GÜZELHATMİ ebegümecigiller familyasından 150 kadar otsu ve çalımsı bitki türünün ortak adı; sarkık boyunlu, beş taçyapraklı, güzel renkli çiçekleri nedeniyle süs bitkisi olarak yetiştirilir
GÜZELHİSAR BARAJI İzmir
ilgili madde Baraj: tablo 3:36
"GÜZELLEME" Rifat'ın şiir kitabı
ilgili madde Rifat 14:239b
GÜZEL SANATLAR KRALİYET MÜZESİ Brüksel, Belçika
ilgili madde Müzeler ve sanat galerileri 13:14a
GÜZELYURT Aksaray'ın ilçesi; daha önce Niğde'nin Aksaray ilçesine bağlı bir bucaktı; 1989'da ilçe yapılarak, il olarak örgütlenen Aksaray'a bağlandı; nüf. (1990): ilçe 17.182, kasaba 3.795
ilgili maddeler
Kapadokya 10:11a
Niğde 13:73b
•Aksaray
GÜZ ILIMI *ya da* **Güz dönümü**
ilgili maddeler
Hipparkhos 8:184a
Mevsimler 12:182a
Takvim 16:312b
•Bahar ılımı
GYGES Lidya kralı, ö. İÖ y. 644
ilgili madde Lidya 11:248a vd.
GYMNASİON Eski Yunan'da çeşitli spor etkinliklerinin gerçekleştirildiği yapı; çok önem verilen bu yapılardan hemen her kentte bir tane bulunurdu; başlangıçta beden eğitimi yapılan açık alanlar biçiminde ortaya çıkan *gymnasion*'lar giderek görkemli yapılara dönüştü
ilgili maddeler
Bergama 3:136b
Spor 16:49b vd.

H

HAAGSE BOS Hollanda'da doğal koruma alanı
ilgili madde Doğayı koruma 5:266a
HAARLEM Hollanda'da kent; Kuzey Denizi'nden 7 km içeride, Spaarne Irmağı üzerinde; Noordholand ilinin merkezidir; 14. ve 16. yy'llarda iç savaşlar ve İspanyol savaşları sırasında yıkıma uğradı; Franz Hals ve öbür Haarlem Okulu ressamları burada çalıştı; 19. yy'da sanayi gelişti; bahçecilik yaygındır; nüf. 149.776 (1986 tah.)
"HABABAM SINIFI" Eğilmez'in filmi
ilgili madde Türk sineması 18:139a
"HABABAM SINIFI" Ilgaz'ın romanı
ilgili madde Ilgaz 8:226b
HABAROVSK SSCB'de kent; Rus SFSC'nin en doğusunda, aynı adı taşıyan bölgenin merkezidir; 1858'de bir askeri karakol olarak kuruldu; Trans-Sibirya Demiryolu üzerinde yer aldığından hızla gelişti; önemli bir sanayi merkezidir; nüf. 584.000 (1986 tah.)
ilgili madde Sibirya 15:193a
HABEAS CORPUS örf ve âdet hukukunda, bir mahkeme ya da yargıça çıkarılan ve gönderildiği kişi ya da kurumdan, gözaltında tuttuğu kişiyi belirli bir amaçla mahkeme önünde hazır bulundurmasını isteyen yazılı yargı emri; en önemli türü, kişi özgürlüğünü çiğneyici işlemleri gidermek için bir tutuklamanın yasallığını yargıç kararına bağlayan *habeas corpus*'tur
ilgili madde Charles 4:181a
HABER, FRITZ Alman kimyacı, 1868-1934; kendi adıyla anılan amonyak elde etme yöntemini geliştirmiştir
ilgili maddeler
Azot 2:245a
Kimya 10:262a
Nitrik asit 13:88b
HABER AJANSI *ya da* **Basın ajansı** gazete, dergi, radyo ve televizyon ile öbür kitle iletişim araçları için ulusal ya da uluslararası düzeyde haber ve fotoğraf toplayıp dağıtan kuruluş; ABD'de Associated Press, SSCB'de Tass, İngiltere'de Reuters ve Fransa'da Agence France-Presse dünyanın en büyük haber ajanslarıdır
ilgili madde Gazete ve gazetecilik 7:88b, 89a
HABER-BOSCH YÖNTEMİ *ya da* **Haber işlemi** kimya sanayisi
ilgili maddeler
Amonyak 1:239a
Katalizör 10:90b
HABERCİLİK
madde başlığı Habercilik 7:312a, görsel
•Gazetecilik
HABERCİ RNA *ya da* **mRNA** nükleik asit
ilgili madde Hücre 8:221b
HABER İŞLEMİ *bak.* **HABER-BOSCH YÖNTEMİ**
HABER KİPİ *bak.* **BİLDİRME KİPİ**
HABERLEŞME *bak.* **İLETİŞİM**
HABERLEŞME ÖZGÜRLÜĞÜ *bak.* **İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ**
HABERLEŞME UYDUSU
ilgili maddeler
Balon 3:13a
Radyo 14:181b
Radyo ve televizyon yayınları 14:193b
Televizyon 17:141a
Uydu 18:230a, 230b, görsel
Uzay araştırmaları 18:251b
HABEŞİSTAN *bak.* **ETİYOPYA**
HABEŞİSTAN BABUNU
ilgili madde Babun 2:255a
HABİL VE KÂBİL Kutsal Kitap'ın Eski Ahit bölümüne ve Kuran'a göre Âdem ile Havva'nın oğulları; büyük kardeş Kâbil'in kışkançlık yüzünden Habil'i öldürmesi dünyadaki ilk cinayet olayıdır; Kuran bu olayı, insan yaşamının kutsallığı ve suçsuz birini öldürmenin vereceği azap için örnek olarak anlatır
HABİS UR *bak.* **KÖTÜ HUYLU UR**
HABSBURG HANEDANI
madde başlığı Habsburg hanedanı 7:314a
ana maddeler
Avusturya İmparatorluğu 2:209b
Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu 11:133a
ilgili maddeler
Almanya 1:168b
Çekoslovakya 4:276b
Macaristan 11:301b vd.
Richelieu 14:238b
HABUR ÇAYI Doğu Anadolu Bölgesi; Dicle Irmağı'nın kolu; uzunluğu 200 km
ilgili maddeler
Dicle Irmağı 5:215a
Şırnak 16:266b
HAC
madde başlığı Hac 7:315a, görsel
ilgili maddeler
Asya: Hindular: görsel 2:86
Banyo ve hamam: Hindular: görsel 3:32
İslam 9:96a
Kâbe 9:234b
Katolik Kilisesi: görsel 10:97
Lhasa 11:244b
Mekke 12:128b
HACCAC BİN YUSUF Arap devlet adamı, 661-714; acımasızlığıyla tanınmıştır; 694-714 arasında Irak valiliği yaptı; Emevi egemenliğini sert yöntemlerle güçlendirdi; Hariciler'e karşı kıyıma girişti
HACERÜ'L-ESVED Kâbe'de bulunan ve Müslümanlar'ca kutsal sayılan kara taş
ilgili maddeler
Kâbe 9:235a
Mekke 12:128b
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ Ankara; 1967'de kuruldu; çekirdeğini, sonradan Ankara Çocuk Sağlığı Derneği'ne dönüşen, Ankara Üniversitesi'nin çocuk sağlığı kürsüsü oluşturur; bugün üniversiteye bağlı 11 fakülte, 9 enstitü ve 12 yüksekokul vardır
ilgili madde Üniversite ve yüksekokullar: tablo 18:269

HACI ARİF BEY Türk şarkı bestecisi, 1831-85
madde başlığı Hacı Arif Bey 7:316b
ilgili maddeler
Şarkı 16:244a
Türk müziği 18:120a, görsel
HACI BAYRAM VELİ Bayramilik tarikatının kurucusu Türk mutasavvıf, 1352-1430
madde başlığı Hacı Bayram Veli 7:317b
HACIBEKTAŞ Nevşehir'in ilçesi; Kızılırmak Havzası'nın orta bölümünde yer alır; önemli bir tahıl üretimi merkezidir; en önemli tarihi yapı Hacı Bektaş Veli Dergâhı'dır; nüf. (1990): ilçe 20.811, kasaba 8.062
ilgili maddeler
Bektaşilik 3:118b
Nevşehir 13:64a, 64b
HACI BEKTAŞ VELİ Bektaşilik tarikatının kurucusu Türk mutasavvıf, 1209-71
madde başlığı Hacı Bektaş Veli 7:318a, görsel
ana madde Bektaşilik 3:118a vd.
ilgili maddeler
Alevilik 1:144a
Babai Ayaklanması 2:249a
HACI BEKTAŞ VELİ DERGÂHI Hacıbektaş, Nevşehir, 14. yy'da yapıldı; 1964'te müzeye dönüştürüldü
ilgili madde Tekke ve zaviyeler 17:116a
HACI FAİK BEY Osmanlı besteci, ö. 1891; şarkı bestecisi ve neyzen olarak tanındı; Dellâlzade İsmail Efendi'nin öğrencisiydi: şarkılarında Hacı Arif Bey'in etkisi görülür
HACI GİRAY I Kırım Hanlığı'nın kurucusu, hk. d. 1441-66
ilgili madde Kırım Hanlığı 10:215b
HACI İLBEY Osmanlı akıncı beyi
ilgili madde Murad 12:311a
HACILAR Burdur kenti yakınında tarihöncesi yerleşme; ilk yerleşmenin Bakır Çağı'nda başladığı saptanmıştır; İÖ 5700-5600'e tarihlenen yerleşme katları, mimarlık ve çanak çömlek yapımı açısından gelişmiş bir kültür düzeyini sergiler; yerel mimarlık özellikleriyle dikkati çeken daha üst katlar İÖ 5400-4750 arasına tarihlenmiştir; Hacılar'ın bu çağın sonlarına doğru bir istila sonucunda yıkıldığı sanılmaktadır
ilgili maddeler
Afyonkarahisar 1:64b
Kibele 10:249b
Sahtekârlık ve dolandırıcılık 15:15b
HACILAR Kayseri'nin ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe yapıldı; nüf. (1990): ilçe 17.666, kasaba 16.533
HACİM
madde başlığı Alan ve hacim 1:130a, görsel
ilgili maddeler
Aritmetik 2:12b
Madde 11:310b
Ölçme 13:267a
HACİM BİRİMLERİ
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:77
HACİVAT gölge oyunu kahramanı
ana madde Karagöz Oyunu 10:33a vd.
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:141b vd., görsel
HACİZ borçlunun borcunu ödememesi durumunda, alacaklının istemi üzerine borçlunun mal ve haklarına devletçe el konulması; kesin haciz ve ihtiyati haciz olarak ikiye ayrılır
ilgili madde Borç 3:292b
"HAC YOLUNDA" Bunyan'ın masalsı kitabı
ilgili maddeler
Alegori 1:139b
Baal 2:248a
Binbir Gece Masalları 3:195a
İngiliz edebiyatı 9:22a
"HAC YOLUNDA" Cenab Şahabeddin'in gezi anıları
ilgili maddeler
Cenab Şahabeddin 4:154b
Servet-i Fünun 15:141a
HAÇ Hıristiyanlık'ta çarmıh biçimindeki simge; Hz. İsa'nın çarmıha gerilişini, çektiği acıları ve ölümüyle tüm insanlığı günahtan kurtarışını simgeler; hem doğrudan İsa'nın, hem de Hıristiyan inancının işareti sayılır
ilgili maddeler
Değerli taşlar ve mücevherler: görsel 5:109
Keltler: görsel 10:154
HAÇATURYAN, ARAM İLİÇ SSCB'li besteci, 1903-78; özellikle *Piyano Konçertosu* (1936) ve coşkun ritimli *Hançer Dansı*'nı içeren *Gayane* (1942) balesinin müziğiyle tanınır; Ermenistan SSC ulusal marşının da bestecisidir
HAÇLI ÖRÜMCEK *ya da* **Bahçe örümceği** kuzey yarıkürede yaygın olarak bulunan ve karnındaki haçı andıran beyaz lekeyle tanınan örümcek türü; daire biçimindeki ağını alçak çalılara kurar; yumurtalarını sonbaharda bırakır; ilkbaharda yumurtadan çıkan yavrular ertesi yıl erişkin hale gelir
ilgili madde Örümcek 13:281a, görsel
HAÇLI SEFERLERİ
madde başlığı Haçlı Seferleri 7:319a, görsel, harita
ilgili maddeler
Alman edebiyatı 1:160b
Anadolu Beylikleri 1:244a
Anadolu Selçuklu Devleti 1:250b vd.
Araplar 1:320b
Asya 2:89b
Banyo ve hamam 3:31b
Barbaros Hayreddin Paşa 3:42b
Eyyubiler 6:109a vd.
Hac 7:315b
İstanbul 9:117b
Kent 10:170a
Keşifler 10:192b
Kıbrıs 10:201b
Kudüs 11:90a
Kuşatma 11:127b
Lübnan 11:295b
Murad 12:311a, 311b
Ortadoğu 13:223b
Papa 13:309a
Richard 14:236b
Sokollu Mehmed Paşa 15:308a vd.
Suriye 16:188a
Tel Aviv-Yafa 17:124b
Yıldırım Bayezid 19:169a
HAÇOVA MEYDAN SAVAŞI 25-26 Ekim 1596; Osmanlı Devleti ile Avusturya arasında Haçova'da (bugün Macaristan'daki Mezö-Kersztes'te) yapılan meydan savaşı; III. Mehmed'in komuta ettiği Osmanlı ordusu ikinci gün savaşı kaybeder gibi olduysa da, Hoca Sadeddin'in askerleri yüreklendirmesiyle zafere ulaşıldı
HAÇ TONOZ *bak.* **ÇAPRAZ TONOZ**
HADDELEME
ilgili maddeler
Alüminyum 1:192b
Demir ve çelik 5:130a, 130b, görsel
Kurşun 11:107b
Metal 12:170b
HADDE TEZGÂHI merdanelerden oluşan ve sıcak çelik külçeleri ince levhalar haline getirmeye yarayan takım tezgâhı
ilgili madde Demir ve çelik 5:130a, görsel
HADES Yunan mitolojisi
madde başlığı Hades 7:322b
ilgili maddeler
Cennet ve cehennem 4:158b
Demeter 5:115b vd.
Orpheus ve Eurydike 13:216a
Theseus 17:175b
Zeus 19:250a
HADIM Konya'nın ilçesi; topraklarının büyük bölümünü Geyik Dağları kaplar; ilçede yetiştirilen en önemli ürün üzümdür; nüf. (1990): ilçe 36.725, kasaba 8.077
HADİ Abbasi halifesi, hk. d. 785-86
ilgili madde Harun Reşid 8:48a
HADİS Hz. Muhammed'in sözlerine ve davranışlarına ilişkin bilgilere verilen ad; İslam dininin Kuran'dan sonraki en önemli kaynağıdır; genellikle, yalnızca sözlerine hadis, her ikisine birlikte sünnet denir; özü tanrı tarafından Hz. Muhammed'e bildirilmiş olan sözlerin adı hadis-i kudsi'dir (kutsal hadis); hadislerin çoğu peygamberin ölümünden sonra, sağlığında onu tanıyanlarca derlenip yazıya geçirilmiştir
ilgili maddeler
Arap edebiyatı 1:315a
Batınilik 3:76a
Din 5:232b
Divan edebiyatı 5:249b
Tarih 17:44a
HADRIANUS Roma imparatoru, 76-138
madde başlığı Hadrianus 7:323a, görsel
ilgili maddeler
Edirne 6:45b
Hadrianus Duvarı 7:323b
İngiltere: büst: görsel 9:39
Roma 14:259a
Roma İmparatorluğu 14:266b vd.
Sükemeri 16:173b
HADRIANUS DUVARI İngiltere
madde başlığı Hadrianus Duvarı 7:323b
ilgili madde Kale ve tahkimat 9:278a
HADRIANUS TAPINAĞI Selçuk, Efes
ilgili madde Efes 6:51b, görsel
"HADRIANUS'UN ANILARI" Yourcenar'ın romanı
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:45a
HADRIANUS VİLLASI Tivoli, İtalya
ilgili madde Roma İmparatorluğu: görsel 14:270
HADRON güçlü etkileşim kuvvetlerinin etkisi altında davranan temel parçacıkların ortak adı
ilgili madde Temel parçacıklar 17:143b
HADROSAURUS
ilgili madde Dinozor: görsel 5:237
HADUR ŞUAYB Yemen'de dağ
ilgili madde Yemen Cumhuriyeti 19:141a

HAERBIN *bak.* **HARBİN**

HAFIZ İranlı şair, 1325-90; İran edebiyatının en büyük klasik şairi sayılır; gazel türüne yeni bir içerik kazandırdı; birçok yeni sözcük kullanarak coşkulu bir şiir dili geliştirdi; çeşitli dillere çevrilen *Divan*'ı Osmanlı divan edebiyatını da derinden etkilemiştir
ilgili madde İran edebiyatı 9:71a

HAFIZA psikoloji ve bilgisayar *bak.* **BELLEK**

HAFIZ ESAD Suriye devlet başkanı, d. 1928; 1971'de göreve seçildi; önceleri iç politikada liberalleşmeye ve öbür Arap ülkeleriyle ilişkileri güçlendirmeye ağırlık verdi; 1976-82 arasında askeri birliklerle Lübnan'ın büyük bölümünü işgal altında tuttu; 1980'de SSCB ile 20 yıllık dostluk ve işbirliği antlaşması imzaladı; 1982'de Suriye-Irak sınırını kapattı; 1991'deki Körfez Savaşı'nda da Irak'a karşı tavır aldı
ilgili madde Suriye 16:188b

HAFIZ OSMAN Osmanlı hattat, 1642-98; Osmanlı hat sanatını estetik yönden en olgun biçimine ulaştırmış, üslubuyla kendisinden sonra gelen hattatların çoğunu etkilemiştir
ilgili madde Hat sanatı 8:56a

HAFİF AT
ilgili madde At 2:111a vd.

HAFİF SUÇ *ya da* **Kabahat**
ilgili madde Suç 16:153b

HAFİF UYKU *bak.* **REM UYKUSU**

HAFİK Sivas'ın ilçesi; topraklarının Karadeniz Bölgesi'ndeki küçük bir bölümü Yeşilırmak, geri kalan bölümleri Kızılırmak havzasında yer alır; nüf. (1990): ilçe 28.280, kasaba 10.002
ilgili maddeler
Kızılırmak 10:246b
Sivas 15:263a

HAFİK GÖLLERİ İç Anadolu Bölgesi
ilgili madde Sivas 15:263a

HAFNİYUM geçiş elementleri• grubundan kimyasal element; simgesi Hf, atom numarası 72, bağıl atom kütlesi 178,49; Kopenhag'da bulunmuş, adını da bu kentin Latince adı olan *Hafnia*'dan almıştır; korozyona dayanıklı, sert, gümüşsü bir metaldir; nükleer reaktörlerdeki denetim çubuklarının yapımında kullanılır; 1923'te keşfedilmiştir

HAFRİYAT MAKİNESİ *bak.* **KAZI MAKİNESİ**

HAFSA SULTAN Yavuz Sultan Selim'in karısı ve Kanuni Sultan Süleyman'ın annesi, ö. 1534
ilgili maddeler
Kanuni Sultan Süleyman 10:7a
Manisa 12:47a

HAHAM Musevilik'te, bir Yahudi cemaatine ruhani önderlik ve dinsel öğretmenlik etme yetkisine sahip kişi; dinsel törenleri yönetir, vaaz verir ve yol gösterir; terim önceleri Yahudi hukukunu yorumlayan bilge kişiler için kullanılırdı
ilgili maddeler
Sinagog 15:216b
Yahudiler ve Musevilik 19:76a

HAHN, OTTO Alman kimyacı, 1879-1968
ilgili madde Nükleer enerji 13:118b

HAHNEMANN, SAMUEL Alman doktor, 1755-1843; homeopatinin kurucusudur
ilgili madde Tedavi yöntemleri 17:103b

HAHNİYUM *ya da* **Nielsbohryum** uranyumötesi element•; simgesi Ha ya da Ns, atom numarası 105; bilinen izotoplarının yarı ömrü ancak 0,1-3 saniye olan çok kısa ömürlü radyoaktif bir elementtir; 1967'de amerikyumun neon iyonlarıyla ve 1970'de kaliforniyumun azot iyonlarıyla bombardımanı sonucunda elde edilmiştir

HAİFONG Vietnam'ın kuzeyinde kent; ülkenin en önemli limanı ve sanayi merkezidir; nüf. 456.049 (1989)
ilgili maddeler
Hanoi 8:27a, 27b
Vietnam Savaşı 19:12b

HAIG, SIR DOUGLAS İngiliz generali, 1861-1928; I. Dünya Savaşı'nda Fransa'daki İngiliz kuvvetlerinin başkomutanıydı
ilgili madde Birinci Dünya Savaşı 3:205b

HAİKU Japonya'da 17 hecelik üç dizeden oluşan kısa şiir
ilgili madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:239a

HAİLE SELASİYE Etiyopya imparatoru, 1892-1975
madde başlığı Haile Selasiye 7:324a, görsel
ilgili maddeler
Etiyopya 6:219a
Kıtlık ve açlık 10:233a

HAINAN *bak.* **HAYNAN**

HAİTİ
madde başlığı Haiti 7:324b, görsel, harita
ilgili maddeler
Batı Hint Adaları 3:76a
Dominik Cumhuriyeti 5:294b
Kauçuk 10:100a

HAK
•Bireysel hak ve özgürlük; Çocuk hakları; İnsan hakları; Kadın hakları; Siyasal haklar; Telif hakkı; Yurttaşlık hakları

HAKARET
ilgili madde Tazminat 17:98b

HAKEM
ilgili madde Futbol 7:56a

"HAKİLBERİ FİN'İN MACERALARI" Twain'in romanı
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:224a
Twain 18:153a

HÂKİM *bak.* **YARGIÇ**

HÂKİMANE gazel
ilgili madde Gazel 7:86a

"HAKİMİYET-İ MİLLİYE" gazete *bak.* **"ULUS"**

HÂKİMLER VE SAVCILAR YÜKSEK KURULU Türkiye
ilgili maddeler
Anayasa Mahkemesi 1:265a
Mahkeme 11:333a
Yargıç 19:105a
Yargı sistemi 19:107a, 106b

HAK-İŞ *ya da* **Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu** 1976'da 7 sendikanın bir araya gelmesiyle kuruldu; 12 Eylül 1980 Askeri Müdahalesi'nden sonra 6 ay süreyle etkinliği durduruldu
ilgili madde Sendika 15:124b

HAKKÂKLIK *bak.* **OYMACILIK**

HAKKÂRİ il
madde başlığı Hakkâri 7:326a, görsel, harita
ilgili madde Şırnak 16:266a

HAKKÂRİ kent
ana madde Hakkâri 7:329a, görsel

HAKKÂRİ DAĞLARI Doğu Anadolu Bölgesi
ilgili madde Hakkâri 7:326b

"HAKKÂRİ'DE BİR MEVSİM" Kıral'ın filmi
ilgili madde Türk sineması 18:139a

HAKKE'L-YAKİN tasavvuf
ilgili madde Tasavvuf 17:58a

HAKLAR BİLDİRGESİ *ya da* **Haklar Bildirisi** İngiltere'de (1689) ve ABD'de (1791) temel hak ve özgürlükleri güvenceye alan metinler; İngiltere'de 1688 Devrimi'nden sonra kabul edilen bildirge, kralın haklarını kısıtlayarak yasanın krala üstünlüğünü vurgular; ABD'de ise anayasanın tek bir bölüm olarak kabul edilen ilk 10 ek maddesidir; bu maddelerle birey haklarına ilişkin güvenceler ve federal yönetimle eyalet yönetimlerine getirilen sınırlamalar pekiştirilmiştir
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:210a
İngiltere 9:43a
İnsan hakları 9:53b
Washington 19:46b

HAKLAR DİLEKÇESİ 1628
ilgili maddeler
Charles 4:180a
İnsan hakları 9:53b

HALAT
madde başlığı Halat ve halat yapımı 7:329a, görsel
ilgili madde Düğüm 5:328a

HALAY Anadolu'da 3-12 kişilik topluluklarca oynanan halk oyunu; genellikle davulzurna eşliğinde ve el ele tutuşarak oynanır; dizinin sağ başında yer alan ve oyunu yöneten kişiye halaybaşı denir ; yöreden yöreye çalgıları, ezgileri ve oynanış biçimi değişen pek çok halay türü vardır

HAL DEĞİŞTİRME
ana madde Madde 11:310b vd., görsel
ilgili maddeler
Donma ve erime 5:299b
Isı 8:236b

HALDİ Urartular'ın en büyük tanrısı
ilgili madde Urartular 18:215b

HALE, WILLIAM İngiliz mühendis
ilgili madde Roket 14:255a

HALEAKALA ABD'nin Hawaii eyaletinde sönmüş yanardağ; Maui Adası'ndadır; en son 18. yy'da lav püskürtmüştür; çevresi 32 km'yi bulan krateri, dünyanın etkin olmayan en büyük krateridir
ilgili madde Hawaii 8:88b

HALE ASAF Türk kadın ressam, 1905-38; Berlin Güzel Sanatlar Akademisi'nde resim öğrenimi gördü; 1933'te Paris'e yerleşti; o dönemde, ayrıntılardan arınmış, renk lekelerine ağırlık veren, yalın anlatımlı resimler yaptı; Bursa'nın tarihsel yapılarını konu aldığı lirik manzara resimleri aynı zamanda belge niteliği taşır; yakalandığı ölümcül hastalık nedeniyle 1938'de intihar etti; yapıtlarından pek azı günümüze ulaşabilmiştir

HALE GÖZLEMEVLERİ ABD; Palomar ve Wilson gözlemevlerinden oluşan astronomi araştırmaları birimi
ilgili madde Gözlemevi 7:216b

HALEP Suriye'de kent; önemli bir kervan yolu üzerinde pazar kenti olarak kuruldu; İÖ 1. yy'da Roma'ya bağlandı; 637'de Araplar'ın, 1516'da Osmanlılar'ın eline

geçti; 16. yy'da Ortadoğu'nun en önemli ticaret merkeziydi; bugün ülkenin kuzey kesimdeki en önemli kenti ve dokumacılığa dayalı bir sanayi merkezidir; nüf. 1.308.000 (1989)
ilgili maddeler
Eyyubiler 6:245b
Hatay 8:51b
Matrakçı Nasuh: minyatür: görsel 12:107
Suriye 16:187a, görsel
HALEP ÇAMI
ilgili maddeler
Çam 4:232b
Toroslar 17:257b
HALEP ÇIBANI *bak.* **ŞARK ÇIBANI**
HALE TELESKOPU
ilgili madde Teleskop 17:134b
HALEY, ALEX PALMER ABD'li yazar, d. 1921; tarihsel romanlarında ve röportajlarında ABD'li Siyahlar'ın mücadelelerini konu aldı; en büyük başarısını, Afrikalı atalarının köleleştirilmesinden kendisine kadar uzanan yedi kuşağın öyküsü olan *Kökler* (1976) adlı yapıtıyla kazandı; bu yapıta dayanan televizyon dizisi de çok tutuldu
ilgili maddeler
Kölelik 11:38a
Siyah Amerikalılar 15:277b
HALEY, BILL ABD'li *rock and roll* şarkıcısı, 1927-76; Siyahlar'ın *rhythm and blues* müziğinin beyaz gençler arasında da benimsenmesini sağladı; grubu Comets ile birlikte doldurduğu *Rock Around the Clock* bugüne kadar en çok satan plaklardan biridir
ilgili madde Pop müzik 14:120b
HALFETİ Şanlıurfa'nın ilçesi; Şanlıurfa Yaylası'nın batısında; tahıl, üzüm ve antepfıstığı yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 36.058, kasaba 4.128
HALI
madde başlığı Halı ve kilim 7:330a, görsel
ilgili maddeler
Antika 1:294a
Dokumacılık 5:286a
Fırça 6:281a
Hint sanatı 8:180a
Isparta 8:248a
İç mimarlık 8:283b
Jüt 9:231b
Tunus: görsel 17:328
•Gördes halısı; İran halısı; Uşak halısı
HALIBÖCEĞİ
ilgili madde Kınkanatlılar 10:211b
"HALICI KIZ" Ertuğrul'un filmi
ilgili madde Türk sineması 18:133a
HALI GÜVESİ
ilgili madde Güve 7:308b
HALİBUT Atlas Okyanusu'nda yaşayan yassıbalık
ana madde Yassıbalıklar 19:110a, görsel
ilgili maddeler
Büyük Okyanus 4:89a
Kuzey Kutup Bölgesi 11:162b
HALİÇ *ya da* **Altın Boynuz** İstanbul Boğazı'nın Marmara Denizi'ne açıldığı yerde, jeolojik çağlarda buraya dökülen bir akarsu vadisinin deniz basmasına uğramasıyla oluşmuş girinti; kentin Avrupa yakasındaki İstanbul ve Beyoğlu kesimlerini birbirinden ayırır; uzunluğu y. 8 km; genişliği 200-700 m arasında değişir; fırtınalara karşı korunaklı ve deniz ulaşımına elverişli doğal bir liman olduğundan tarih boyunca önem taşımıştır; 19. yy sonları ile 20. yy başlarında kıyılarında toplanan sanayi kuruluşları nedeniyle sanayi ve kanalizasyon atıklarıyla dolarak kirlenmiş, temizleme çabaları istenen sonucu vermemiştir
ilgili maddeler
İstanbul 9:115b, 120a vd.
İstanbul Boğazı 9:123b
Kıyı: görsel 10:234
Köprü 11:59a
HALİÇ bir ırmağın denize döküldüğü yerdeki geniş ve korunaklı ağzı; en önemli özellikleri, denize yaklaştıkça suyun tuzluluğunun giderek artması, bitki örtüsünün değişmesi ve dalgaların gittiçe güçlenmesidir; haliçler öteden beri liman ve ticaret merkezi olarak önem kazanmıştır
ilgili maddeler
Akarsu 1:104a
Gelgit 7:104b
Kuzey Denizi 11:157b
HALİÇ TERSANESİ İstanbul
ilgili madde Gemi ve gemi yapımı 7:113b, görsel
HALIFAX Kanada'da, Nova Scotia eyaletinde kent; aynı adı taşıyan ilin merkezidir; 18. yy başlarında bir balıkçı köyü olarak kuruldu; bugün eyaletin başlıca ticaret ve sanayi merkezi, aynı zamanda ülkenin en işlek limanlarından biridir; nüf. 114.594 (1981)
ilgili madde Kuzey Amerika 11:154a
HALİFELİK
madde başlığı Halifelik 1:11b vd.
ilgili maddeler
Abbasiler 1:12b
Abdülmecid Efendi 1:20a
Atatürk 2:125a
İslam 9:97a
Vahideddin 18:288b
•Ali, Hz.; Ebubekir, Hz.; Osman, Hz.; Ömer, Hz.
HALİFET GAZİ TÜRBESİ Amasya
ilgili madde Türk mimarlığı 18:111b
HALİKARNAS *ya da* **Halikarnassos** Muğla'daki Bodrum kentinin bulunduğu yerde, İÖ 11. yy'da kurulmuş eskiçağ kenti
ana madde Bodrum 3:261a vd.
HALİKARNAS BALIKÇISI asıl adı **Cevat Şakir Kabaağaçlı** Türk yazar ve gazeteci, 1886-1973
madde başlığı Halikarnas Balıkçısı 8:7b, görsel
ilgili maddeler
Bodrum 3:262b
Takma ad 16:305a
Türk edebiyatı 18:41a
HALİKARNASSOS *bak.* **HALİKARNAS**
HALİL CİBRAN Lübnan asıllı ABD'li felsefeci, yazar ve ressam, 1883-1931; özellikle aşk, ölüm, doğa ve yurt özlemi konularını işlediği, yoğun bir lirizmle yüklü Arapça ve İngilizce yapıtları dinsel ve mistik iç dünyasını yansıtır; en ünlü yapıtı olan *The Prophet* (1923) Türkçe'ye *Hak Erenler* (1956), *Mürşit* (1969), *Ermiş* (1974) ve *Veli* (1984) adı altında birkaç kez çevrilmiştir
ilgili madde Arap edebiyatı 1:316b
HALİLE iki pirinç diskten oluşan vurmalı çalgı
ilgili maddeler
Vurmalı çalgılar 19:37a
Zil 19:256b
HALİL HAMİD PAŞA Osmanlı sadrazamı, 1736-85
ilgili madde Abdülhamid I 1:16b
HALİL PAŞA Türk ressam, 1825-1939; İzlenimcilik ve Gerçekçilik akımlarını bağdaştıran yapıtlaryla tanınır; akademik bir anlayışla manzaralar, portreler ve natürmortlar yaptı; renge ve ışığa ağırlık verdi; yenilikçi Türk resminin öncülerindendir
ilgili maddeler
Hoca Ali Rıza 8:193b
Türk resim ve heykel sanatı 18:124b
HALKA astronomi
ilgili maddeler
Jüpiter 9:230b
Satürn 15:73a vd.
Uranüs 18:209b, 211a, görsel
HALKA jimnastik aleti
ilgili madde Jimnastik 9:216b, görsel
HALKA BULUTSU
ilgili madde Bulutsu 4:58a, görsel
HALKA KUYRUKLU MAKİ
ilgili madde Maki 12:13a, görsel
HALKALI FOK
ilgili madde Fok 6:322b
HALKALI GÜNEŞ TUTULMASI
ilgili madde Ay ve Güneş tutulması 2:240b, görsel
HALKALISOLUCANLAR
ana madde Solucan 15:313a vd.
ilgili madde Zooloji 19:269b
HALKA MASTAR
ilgili madde Duyarlı ölçü aletleri 5:321a
HALKAPINAR Konya'nın ilçesi; daha önce Ereğli ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 7.101, kasaba 1.847
"HALKA YOL GÖSTEREN ÖZGÜRLÜK" Delacroix'nın tablosu
ilgili madde Delacroix 5:111a, görsel
HALK BANDI kısa menzilli radyo iletişim sistemi; evlerde, işyerlerinde ve taşıtlarda kullanılır; vericinin gücü yasal olarak genellikle 50 km'lik bir menzille sınırlandırılmıştır
HALK CEPHESİ komünist, sosyalist ve liberallerin faşizme karşı oluşturdukları birlik; 1930'larda Fransa ve İspanya'da bu tür birliklerin kurdukları hükümetler de aynı adla anılır; III. Enternasyonal'in (Komintern) 1935'teki kongresinde alınan karara bağlı olan komünistler tarafından savunulmuştur
ilgili madde Franco 7:16b
HALKÇILIK
ana madde Atatürk 2:130a
HALKÇI PARTİ Türk siyasal partisi; 1983'te Necdet Calp'in başkanlığında kuruldu; 1985'te Sosyaldemokrat Halkçı Parti• (SHP) adını aldı ve Sosyal Demokrasi Partisi (SODEP) ile birleşti
ilgili madde Türkiye 18:94b
HALK DANSI *ya da* **Halk oyunu**
madde başlığı Halk dansları 8:9a, görsel
ilgili maddeler
Avusturya: görsel 2:208
Dans 5:81b, görsel
•*halk danslarının adları, örn.* Bar; Halay; Polka
HALK EDEBİYATI
madde başlığı Halk edebiyatı 8:13a

ana madde Türk edebiyatı 18:37b
ilgili maddeler
Roman 14:274b
Şiir sanatı 16:272a, 273b
•*halk edebiyatı türleri, örn.* Ağıt; Destan; Koşma; Mani; Masal; *halk edebiyatı ürünleri, örn.* "Dede Korkut Hikâyeleri"; "Ferhad ile Şirin"; "Keloğlan"

HALKEVLERİ
madde başlığı Halkevleri 7:14b
ilgili maddeler
Folklor 6:325b
Halk dansları 8:12b

HALK FIRKASI *bak.* **CUMHURİYET HALK PARTİSİ**

HALK HEKİMLİĞİ
ilgili madde Tedavi yöntemleri 17:101a

HALKLA İLİŞKİLER siyaset adamı, sanatçı gibi kişiler ya da ticaret şirketleri, siyasal partiler gibi kuruluşlar ile halk arasında planlanarak yürütülen ilişkiler; bu ilişkiyi genellikle müşterisi adına hareket eden bir şirket planlar ve yürütür; amaç, müşteri ile yönelttiği halk kesimi arasında bilgi ve olay iletişimini sağlamak ve birbirlerini etkileyebilecekleri çift yönlü bir ilişki kurmaktır

HALK MAHKEMESİ SSCB
ilgili madde Mahkeme 11:334b

HALK MÜZİĞİ
madde başlığı Halk müziği 8:15a
ilgili maddeler
Bartók 3:48a
Su 16:150b
•*halk müziği türleri, örn.* Balad; Ninni; Türkü

HALKOYLAMASI *ya da* **Referandum** oy verme hakkına sahip yurttaşların belirli bir konudaki tercihlerini ortaya çıkarmak için ülke çapında ya da yerel olarak yapılan oylama; bazı ülkelerde belirli konulardaki yasaların onaylanması için zorunlu kılınmıştır
ilgili maddeler
Anayasa 1:264b
Cumhurbaşkanı 4:212b
Ecevit 6:40a
Gürsel 7:308a
Kuzey İrlanda 11:160a
Şili 16:276b
Türkiye 18:93b

HALK OYUNU *bak.* **HALK DANSI**

HALK SAĞLIĞI *ya da* **Kamu sağlığı** örgütlenmiş sağlık kurumlarıyla hastalıkları önlemeyi ve daha sağlıklı bir toplum yaratmayı amaçlayan tıp dalı; mikrobik ve bulaşıcı hastalıkları denetim altına almak, sağlık personelini eğitip yetiştirmek ve halk sağlığına zarar verecek bütün etkenlerle savaşmak başlıca uğraşılarıdır
ana madde Sağlık ve sağlık hizmetleri 15:11a
ilgili maddeler
Antiseptik 1:299b
Flüor ve flüorür 6:319b
Hastalık 8:42a
Salgın hastalıklar 15:33b
Sanayi devrimi 15:46a
Su kemeri 16:172b
Tıp 17:180b
Veba 18:312a

HALK SANATI halkın içinden doğan ve genellikle kuşaktan kuşağa aktarılan anonim sanat ürünleri
•Halk dansı; Halk edebiyatı; Halk müziği

HALK ŞAİRİ *bak.* **AŞIK**

HALL, ASAPH ABD'li astronom, 1829-1907
ilgili madde Mars 12:78a

HALL, CHARLES M. ABD'li kimyacı, 1863-1914; elektrolizle alüminyum üretme yöntemini bulmuştur
ilgili madde Alüminyum 1:191b

HALL, CHESTER MOOR İngiliz mucit, 1703-71
ilgili madde Teleskop 17:133a

HALLAC-I MANSUR İranlı mutasavvıf, 858-922; genç yaşta tasavvufu benimsedi; görüşlerini yaymak amacıyla Hindistan ve Türkistan'a uzun geziler yaptı; coşkun davranışları yüzünden din adamlarının ve devlet yöneticilerinin tepkisini çekti; kendinden geçtiği bir anda söylediği ene'l-hakk (ben tanrıyım) sözü ve yandaşlarının giderek artan taşkınlıkları nedeniyle idam edildi
ilgili madde Arap edebiyatı 1:315b

HALLAÇ MAKİNESİ
ilgili madde Dokumacılık 5:280a

HALLE Almanya'da kent; Saale Irmağı'nın sağ kıyısında; eskiçağda bir kültür merkeziydi ve çevresindeki tuz yatakları işletilirdi; bugün Halle ilinin merkezi ve gelişmiş bir madencilik, ticaret ve sanayi kentidir; aynı zamanda üniversitesiyle ve besteci Händel'in doğum yeri olarak tanınır; nüf. 235.169 (1986 tah.)

HALLE ÜNİVERSİTESİ Almanya
ilgili madde Üniversite ve yüksekokullar 18:267b

HALLEY, EDMOND İngiliz astronomi bilgini, 1656-1742
madde başlığı Halley 7:17b, görsel
ilgili maddeler
Astronomi 2:77b
Kuyrukluyıldız 11:148a
Pusula 14:164b
Sigorta 15:200b

HALLEY KUYRUKLUYILDIZI adını, dolanım süresini hesaplayan Edmond Halley'den alan kuyrukluyıldız; Halley, 1531, 1607 ve 1682'de gözlenen üç kuyrukluyıldızın aslında tek bir kuyrukluyıldız olduğunu ve 1758'de geri geleceğini hesapladı; Halley kuyrukluyıldızı son olarak 1985-86'da görülmüştür
ana madde Kuyrukluyıldız 11:147b vd., görsel
ilgili maddeler
Astroloji 2:69a
Halley 8:18a
Karbon 10:54a
Uzay araştırmaları 18:254a
Uzay uçuşları: görsel 18:257

HALL-HÉROULT YÖNTEMİ alüminyum üretiminde uygulanan yöntem
ilgili madde Alüminyum 1:192a

HALMAHERA Endonezya'da ada; Moluk Adaları'nın en büyüğüdür; dört yarımada ile üç büyük körfezden oluşur; y.öl. 17.780 km^2; büyük bölümü dağlar ve ormanlarla kaplıdır; 1949'a kadar bir bölümü Hollanda'nın denetimindeydi; nüf. 93.895 (1980)

HALOJENLER periyotlar cetvelinin VII. grubundaki beş element: flüor, klor, brom, iyot ve astatin; çok kolay tepkimeye giren, aşındırıcı elementlerdir; metallerle tepkimeye girdiklerinde halojenür adı verilen tuzları oluştururlar
ilgili madde Flüor ve flüorür 6:318b

HALOTAN genel anestezik ilaç
ilgili madde Anestezi 1:272a

HALS, FRANS Flaman ressam, y. 1581-1666
madde başlığı Hals 8:18b
ilgili maddeler
Lahey 11:192b
Resim sanatı 14:227b
•"Genç Bir Kadının Portresi"

HALTER
madde başlığı Halter 8:19a, görsel
ilgili madde Olimpiyat Oyunları: tablo 13:161

"HALÛK'UN DEFTERİ" Tevfik Fikret'in şiir kitabı
ilgili maddeler
Şiir sanatı 16:273a
Tevfik Fikret 17:168a

HALÜSİNASYON *bak.* **SANRI**

HALÜSİNOJEN düşünceleri, duyguları ve algılamayı etkileyen ilaç; var olmayan nesnelerin algılanmasına (sanrıya) yol açabilir; en tanınmışları LSD, meskalin ve psilosibindir
ilgili madde İlaç bağımlılığı 8:319b

HALVET hamamlarda özel yıkanma bölümü
ilgili madde Banyo ve hamam 3:33b

HAMAL
ilgili madde Taşımacılık 17:68b

HAMAM
madde başlığı Banyo ve hamam 3:31a, görsel
ilgili maddeler
İslam sanatı 9:99a
Roma İmparatorluğu 14:271b, görsel

HAMAMBÖCEĞİ
madde başlığı Hamamböceği 8:20a
ilgili maddeler
Böcek 3:232b vd.
Tarihöncesi yaşam: görsel 17:51

HAMAMÖZÜ Amasya'nın ilçesi; daha önce Gümüşhacıköy ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 8.303, kasaba 1.557

HAMBURG Almanya
madde başlığı Hamburg 8:21a, görsel
ilgili maddeler
Almanya Federal Cumhuriyeti 1:174a
Elbe Irmağı 6:100a
Hayvanat bahçesi 8:100a
Liman 11:258b

HAMDİ (KAVUKLU) *bak.* **KAVUKLU HAMDİ**

HAMDULLAH (ŞEYH) *bak.* **ŞEYH HAMDULLAH**

"HAMİDİYE" Osmanlı kruvazörü; 1905'te İngiltere'de yapıldı; Birinci Balkan Savaşı (1912-13) sırasında Rauf Orbay komutasında Karadeniz, Ege Denizi ve Akdeniz'de Bulgar, Yunan ve Sırp limanlarını bombaladı; birçok gemi batırdı, kendisi de çok sayıda yara aldı; Osmanlı Devleti'nin yenilgisiyle sonuçlanan bu savaşta kazandığı başarılar nedeniyle halk arasında adı efsaneleşti

HAMİDOĞULLARI Türk beyliği, 1301-1423
ana madde Anadolu Beylikleri 1:246b

HAMİLELİK *bak.* **GEBELİK**

HAMİLKAR Kartacalı general, ö. İÖ y. 229; Hannibal'in babası; I. Kartaca Savaşı'nın (İÖ 264-241) son yıllarında Sicilya'daki Kartaca kuvvetlerine komuta etti

ilgili madde Hannibal 8:26a
HAMILTON Bermuda'nın başkenti
ilgili madde Bermuda 3:144a, görsel
HAMILTON Kanada'da, Ontario Gölü'nün batı kıyısında liman kenti; ilk sürekli yerleşim 1778'de başladı; ülkenin önde gelen sanayi, bankacılık ve meyvecilik merkezlerinden biridir; nüf. 306.434 (1981)
HAMILTON, ALEXANDER ABD'li devlet adamı, 1755-1804; 1787'deki Anayasa Kurultayı'na New York temsilcisi olarak katıldı; anayasayı ve cumhuriyet yönetimini savunan *The Federalist* adlı yazı dizisinin en önemli yazarı ve ABD'nin ilk hazine bakanıdır (1789-95)
ilgili madde Amerika Birleşik Devletleri 1:210a
HAMİ-SAMİ DİLLERİ *bak.* **AFRİKA-ASYA DİLLERİ**
HAMLAÇ *ya da* **Üfleç** *ya da* **Şalumo** havanın ya da oksijenin yanıcı bir gazla karıştırılarak yakılması ve alevin istenen hızda ve doğrultuda püskürtülmesi için kullanılan aygıt; kaynak, kesme ve lehim işlerinde kullanılır
ilgili maddeler
Hidrojen 8:157b
Kaynak 10:122b
Lehimleme 11:225b
Taşocağı :görsel 17:80
"HAMLET" Shakespeare'in tiyatro oyunu
ana madde Shakespeare 15:164b, 166a
ilgili madde Bernhardt 3:146a
HAMMAMİZADE DEDE EFENDİ *bak.* **İSMAİL DEDE EFENDİ**
HAMMARSKJÖLD, DAG Birleşmiş Milletler'in İsveçli genel sekreteri, 1905-61; 1953'te genel sekreterlik görevine seçildi; 1956'da Süveyş Bunalımı'nın çözümünde önemli rol oynadı; 1960'ta Birleşmiş Milletler Barış Gücü'nü Belçika Kongosu'na gönderdi; bir uçak kazasında öldü
HAMMURABİ Babil kralı, ö. İÖ 1750
madde başlığı Hammurabi 8:21b, görsel
ilgili madde Babil ve Asur uygarlıkları 2:251a
HAMMURABİ YASALARI günümüze ulaşmış en eksiksiz ve kusursuz Babil yasa derlemesi; Hammurabi döneminin (İÖ 1792-1750) sonlarında, onun verdiği yargısal kararların derlenmesiyle hazırlanmıştır; kabile göreneklerinin çok ötesinde bir gelişme düzeyini yansıtan yasalar kan davası ve kişisel misillemeyi kabul etmiyordu
ilgili maddeler
Adli tıp 1:37b
Babil ve Asur uygarlıkları 2:251a
Hammurabi 8:22a
Hukuk 8:214b
HAMPTON, LIONEL ABD'li caz müzikçisi, d. 1913; cazda vibrafonu ilk kez o kullanmıştır; canlı ritmi ve renkli sahne kişiliğiyle tanınır; özellikle *swing* müzikçisi olarak ünlüdür
ilgili madde Caz 4:138b
HAMSE İran ve Osmanlı divan edebiyatlarında bir şairin yazdığı beş mesneviye verilen ad; ilk kez İran edebiyatında Genceli Nizami ile başladı; Türk edebiyatında ilk hamseyi Alî Şir Nevai, Osmanlı divan edebiyatında da Hamdullah Hamdi (ö. 1563) yazdı; çoğunun konusunu İran kökenli aşk öyküleri oluşturur
HAMSİ
madde başlığı Hamsi 8:22a, görsel
ilgili maddeler
Balık 2:306b
Balıkçılık 2:316a
Doğayı koruma 5:262b
HAMSİN Afrika'nın kuzeyinde ve Arabistan'da, kış sonlarında ve bahar başlarında güneyden ya da güneydoğudan esen sıcak, kuru ve tozlu rüzgâr
ilgili madde Mısır 12:195b
HAMSİN *ya da* **Şavuot** Museviler'in üç büyük bayramından ikincisi; buğday hasadının başlangıcında kutlanan bir tarım şenliği olarak doğdu; Hamursuz Bayramı'ndan sonraki 50. günde kutlanır; ortaçağda, Tanrı'nın Sina Dağı'nda Hz. Musa'ya On Emir'i bildirmesiyle ilişkilendirildi; Hıristiyanlık'ta, Paskalya'dan sonraki 50. günde kutlanan Pentekostes Yortusu'na dönüşmüştür
ilgili madde Yahudiler ve Musevilik 19:76a
HAMSTER *bak.* **KESEĞEN**
HAMSUN, KNUT Norveçli yazar, 1859-1952; 20. yy başında gelişen Yeni-Romantizm'in edebiyattaki öncüsü olmuştur; ilk yapıtı, açlık çeken genç bir Norveçli yazarın öyküsü olan *Açlık* (1890) adlı romanıydı; yaşamı boyunca ilerlemeye karşı kayıtsız ya da eleştirel bir tutum benimsedi; II. Dünya Savaşı'nda Norveç'i işgal eden Almanlar'ı destekledi; 1920'de Nobel Edebiyat Ödülü'nü aldı
HAMUR Ağrı'nın ilçesi; dağlık bir bölgede bulunan ilçenin ekonomik olanakları kısıtlıdır; daha çok buğday ve arpa üretilir; nüf. (1990): ilçe 22.344, kasaba 3.154
HAMUR unlu yiyeceklerin yapımında kullanılan karışım
ilgili maddeler
Ekmek 6:89a vd.
Fırıncılık 6:281b vd.
Un ve un değirmeni 18:205a
HAMURSUZ BAYRAMI *ya da* **Pesah** Musevilik'te, İsrailoğulları'nın Mısır'daki tutsaklıktan kurtuluşunu anmak amacıyla kutlanan bayram; 14 Nisan'da başlar ve 7-8 gün sürer; aile içinde, *seder* adı verilen simgesel bir yemekle başlar; dualar okunur, ayinler düzenlenir; bayramın başında ve sonunda çalışmak yasaktır
ana madde Yahudiler ve Musevilik 19:75b, görsel
ilgili maddeler
İsa, Hz. 9:81b
Musa, Hz. 12:314b
Takvim 16:309b
HAN Eskişehir'in ilçesi; daha önce Çifteler ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 4.277, kasaba 1.874
HAN mimarlık
madde başlığı Han ve kervansaray 8:28b, görsel
ilgili maddeler
Anadolu Selçuklu Devleti 1:255b vd.
Diyarbakır: görsel 5:254
İslam sanatı 9:99a
Otel ve motel 13:244a
Türk mimarlığı 18:111b, görsel
HANAK Kars'ın ilçesi; topraklarını kaplayan dağların yüksek kesimlerindeki zengin otlaklar nedeniyle hayvancılık gelişmiştir; nüf. (1990): ilçe 29.633, kasaba 3.082
HANBELİ MEZHEBİ Sünnilik
madde başlığı Hanbeli mezhebi 8:23a
ilgili maddeler
İslam hukuku 8:98a
Sünnilik 16:207a
HANCOCK, THOMAS İngiliz sanayici ve mucit, 1786-1865
ilgili madde Kauçuk 10:104a
"HANÇERLİ HANIM" Glasstone'un balesi
ilgili madde Bale 2:305a
"HANDAN" Halide Edip Adıvar'ın romanı
ilgili madde Adıvar 1:33b
HÄNDEL, GEORG FRIEDRICH Alman besteci, 1685-1759
madde başlığı Händel 8:23b, görsel
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:167a
Konçerto 10:313b
Müzik 13:18a
Sonat 15:323b
HANDİKAP KOŞUSU binicilik
ilgili madde At yarışı 2:160a
HANEFİ MEZHEBİ Sünnilik
madde başlığı Hanefi mezhebi 8:24b
ilgili maddeler
İslam hukuku 9:98a
Sünnilik 16:207a
HANGÇOU *bak.* **HANGZHOU**
HANGUL Kore alfabesi
ilgili maddeler
Kore Cumhuriyeti 11:9a
Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti 11:12a
Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:237a
HANGZHOU *ya da* **Hangçou** Çin'de kent; Zhejiang yönetim bölgesinin merkezi; Güney Song hanedanının (1126-1279) başkentiydi; Marko Polo 13. yy'da kenti ziyaret etmişti; Hangzhou Körfezi'nin balçıkla dolmasından sonra önemi azaldı; 1949'dan sonra bir sanayi merkezi olarak gelişti; aynı zamanda bir turizm ve kültür merkezidir; nüf. 1.310.000 (1989)
ilgili maddeler
Çin Halk Cumhuriyeti 4:319a
Mimarlık 12:224b
HAN HANEDANI Çin
ana madde Çin Halk Cumhuriyeti 4:318a
ilgili madde Konfüçyüs ve Konfüçyüsçülük 10:315a
HANIMBALIĞI
ilgili madde Mercan resifi 12:152b, görsel
HANIMBÖCEĞİ *bak.* **UĞURBÖCEĞİ**
HANIMELİ
madde başlığı Hanımeli 8:24b, görsel
ilgili madde Tırmanıcı bitkiler 17:190a
HANIMELİGİLLER özellikle kuzey ılıman bölgelerde dağılmış 500 kadar odunsu çalı ve tırmanıcı bitki türünü içeren familya; Latince adı *Caprifoliaceae*
•Hanımeli; Kartopu; Mürver
"HANIMIN ÇİFTLİĞİ" Orhan Kemal'in romanı
ilgili madde Orhan Kemal 13:199b
HANİ balık
madde başlığı Hani 8:25b
HANİ Diyarbakır'ın ilçesi; ilin kuzeyindeki dağlık kesimde yer alır; tahıl ve meyve üretimi başlıca geçim kaynağıdır; nüf. (1990): ilçe 27.252, kasaba 10.266
HANİVA mezar heykelciği

ilgili madde İlkel sanatlar: görsel 8:332
HANKÂH tarikat merkezi
ilgili maddeler
Tarikatlar 17:52b
Tekke ve zaviyeler 17:115b
HANNİBAL *ya da* **Anibal** Kartacalı komutan, İÖ 247-182
madde başlığı Hannibal 8:26a, görsel
ilgili maddeler
Alp Dağları 1:181b
Baal 2:247b
Fil 6:292a
Kartaca Savaşları 10:77a vd.
Roma İmparatorluğu 14:262a
HANNOVER Almanya'da kent; Aşağı Saksonya eyaletinin merkezi; 1386'da Hansa Birliği'ne katıldı; 1815-66 arası, güçlü Hannover Krallığı'nın başkentiydi; şarap, deri, kömür, kereste ve tahıl üretimi ile motorlu taşıt ve makine sanayileri gelişmiştir; nüf. 505.718 (1987 tah.)
ilgili maddeler
Almanya 1:172a
Almanya Federal Cumhuriyeti 1:173a
HANOİ Vietnam
madde başlığı Hanoi 8:27b, görsel
ilgili madde Vietnam 19:9b
HANOVER HANEDANI Alman kökenli İngiliz krallık ailesi, 1714-1901; hanedanın kurucusu 1714'te I. George adıyla İngiltere kralı olan Hannover elektörü Georg Ludwig, son hükümdarı ise Kraliçe Victoria'dır; bu hanedandan beş kral, bir de kraliçe İngiltere tahtına çıkmıştır
HANÖNÜ Kastamonu'nun ilçesi; daha önce Taşköprü ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 7.360, kasaba 2.582
HANSA BİRLİĞİ Alman ticaret birliği
madde başlığı Hansa Birliği 8:28a
ilgili maddeler
Baltık Denizi 3:15a
Kent 10:170b
"HANSEL VE GRETEL" Grimm Kardeşler'in masal kitabı
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:13a
Grimm Kardeşler 7:232a
HANSEN HASTALIĞI *bak.* **CÜZAM**
HAPİSHANE *bak.* **CEZAEVİ**
HAPŞIRIK *bak.* **AKSIRIK**
"HARABAT" Ziya Paşa'nın antolojisi
ilgili madde Ziya Paşa 19:262a
"HARABELERİN ÇİÇEĞİ" Güntekin'in romanı
ilgili madde Güntekin 7:301a
HARAÇ İslam ülkelerinde yaşayan ve Müslüman olmayan yuttaşların devlete ödemekle yükümlü oldukları toprak vergisi; cizye• ile birlikte iki temel vergiden biriydi; toprağın büyüklüğüne göre ve elde edilen ürün üzerinden iki bölümde alınırdı; Osmanlı Devleti'nde de uygulanan bu vergi 1856 Islahat Fermanı'yla kaldırıldı
ilgili madde Osmanlı İmparatorluğu 13:242b
HARAKİRİ Japonya'da törensel intihar yöntemi; feodal dönemde, bir hakaretin öcünü alamamak ya da başasızlık durumlarında başvurulan onurlu bir davranış olarak görülürdü
ilgili madde Samuray 15:43a
HARALD I Norveç kralı, y. 860-y. 940
ilgili madde Norveç 13:109a
HARALD III Norveç kralı, 1015-66; 1066'da İngiltere'yi istila etti, ama İngiltere Kralı II. Harold karşısında yenilgiye uğradı
ilgili maddeler
Oslo 13:230a
Vikingler 19:15a
HARAM İslam dininde kesin olarak yasaklanmış eylem; kişisel ya da toplumsal açıdan kötü ya da zarar verici eylemleri kapsar; bu yasaklara uymayanlar bu dünyada kınanır, bazı durumlarda cezalandırılır ve toplumdan dışlanır, ahirette ise azap çeker
HARAR Etiyopya'da kent; Hararge ilinin merkezi; deniz düzeyinden 1.800 m yükseklikte; büyük olasılıkla 7. yy'da kuruldu; bugünkü yeni kent, Müslüman Adal Emirliği'nin başkenti olan. surlarla çevrili eski kentin çevresinde gelişmiştir; kahve ve tahıl ticaretinin merkezidir; nüf. 62.160 (1984 geç.)
HARARE Zimbabve
madde başlığı Harare 8:30b, görsel
ilgili madde Zimbabve 19:257b
HARBİN pinyin **Haerbin** Çin'de kent; kuzeydoğudaki Heilongjiang yönetim bölgesinin merkezi; başlangıçta küçük bir balıkçı köyüydü; 19. yy sonlarında, Doğu Çin Demiryolu'nun yapılmasıyla gelişmeye başladı; makine, ulaşım araçları, dokuma ve gıda sanayileri önem taşır; nüf. 2.930.000 (1989)
ilgili madde Mançurya 12:35a
HARÇ inşaat malzemesi; tuğla, taş ya da beton blok gibi öğeleri birbirine bağlamak için kullanılan, kireç ya da çimento ile kum ve su karışımı
ilgili madde Tuğla 17:310a, görsel
HARDAL
madde başlığı Hardal 8:31a, görsel
HARDAL GAZI I. Dünya Savaşı'nda kimyasal silah olarak kullanılan ve çok sayıda insanın ölümüne neden olan zehirli gaz; gözleri tahriş eder, akciğerlerde iltihaplanmaya ve ciltte ödemlere yol açar
ilgili maddeler
Kimyasal savaş 10:270b
Klor 10:288a
HARDALİYE içecek
ilgili madde Kırklareli 10:221a
HARDANGER FİYORDU *ya da* **Hardangerfjorden** Norveç'in ikinci büyük fiyordu; Kuzey Denizi'nden Hardanger Yaylası'na kadar 112 km boyunca uzanır; en derin yeri 891 m; iki yanındaki yüksek dağlardan dökülen görkemli çağlayanlarla ülkenin en güzel manzaralı fiyortlarından biri ve canlı bir turizm merkezidir
HARD DİSK *bak.* **SABİT DİSK**
HARDY, THOMAS İngiliz yazar, 1840-1928
madde başlığı Hardy 8:31b, görsel
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:25b
HAREKE
ilgili madde Arapça 1:313a, 313b
HAREKET biyoloji
ilgili maddeler
Bebek 3:108a
Bitki 3:233a
Hayvan 8:96b
Kas 10:79b vd.
HAREKET fizik
madde başlığı Kuvvet ve hareket 11:143b
ana madde İvme 9:155a
ilgili maddeler
Eylemsizlik 6:243b vd.
Görelilik kuramı 7:205a vd.
Sürtünme 16:207b
HAREKET DUYUSU
ana madde Duyular 5:324b vd.
HAREKETLİ KÖPRÜ *ya da* **Açılır kapanır köprü**
ana madde Köprü 11:57b
HAREKETLİ SOYUT 1950'lerde ABD'de Soyut Dışavurumculuk akımı içinde gelişen resim üslubu; en belirgin özelliği, şiddetli ve sürekli fırça vuruşlarıyla boyayı tuvalin üstüne gelişigüzel damlatarak ya da akıtarak oluşturulan rastlantısal biçimlerdir; Jackson Pollock ve Willem de Kooning bu eğilimin başlıca temsilcileridir
ilgili madde Dışavurumculuk 5:211b
HAREKET ORDUSU 31 Mart Olayı'nı bastırmak üzere hazırlanan ordu
ilgili maddeler
Abdülhamid II 1:18a
Birinci ve İkinci Meşrutiyet 3:213b
HAREKET SİNİRİ
ilgili maddeler
Beyin 3:161b, 163b
Sibernetik 15:191a
Sinirler ve sinir sistemi 15:245b vd.
HAREKET YASASI *bak.* **NEWTON'IN HAREKET YASALARI**
HAREM
madde başlığı Harem 8:32b, görsel
ilgili madde Topkapı Sarayı 17:240a, görsel
HAREMAĞASI *ya da* **Kızlarağası**
ilgili madde Harem 8:33b
"HAREMDE DÖRT KADIN" Refiğ'in filmi
ilgili madde Türk sineması 18:136b
HAREM-İ ŞERİF Mekke
ilgili maddeler
Kâbe 9:234b
Suudi Arabistan: görsel 16:196
HAREZM Türkmenistan ile Özbekistan arasında tarihi bölge
ilgili madde Harezmşahlar 8:34a, 35a
HAREZMŞAHLAR Türk devleti, 1077-1231
madde başlığı Harezmşahlar 8:34a
ilgili maddeler
Anadolu Selçuklu Devleti 1:253a
Bayrak 3:90a
İlhanlılar 8:328b
HARF
ana maddeler
Alfabe 1:144b
Yazı 19:124a vd.
ilgili maddeler
İşaretleşme 9:138b vd.
Konuşma 10:320b vd.
HARF DEVRİMİ Türkiye'de, 1 Kasım 1928'de kabul edilen bir yasayla Arap alfabesinden Latin alfabesine geçilmesi
ilgili madde Atatürk 2:127a
HARG ADASI İran; Basra Körfezi'nin kuzeyindeki bu küçük ada, dev tankerlere petrol yüklenen bir istasyondur
ilgili maddeler
Basra Körfezi 3:60b
İran 9:68b
HARGREAVES, JAMES İngiliz mucit, y. 1720-78
madde başlığı Hargreaves 8:35a, görsel
ilgili madde Dokumacılık 5:279a

HARİCİLİK İslam tarihinde ilk siyasal mezhep; Sıffin Savaşı'nda (656) hakeme başvurulmasına karşı çıkanlarca temeli atıldı; Emeviler döneminde yandaş kazanarak genişledi; Hariciler, kendi görüşlerine katılmayan herkesi dinden çıkmış saydıkları için birçok olaya yol açtılar; düzenledikleri ayaklanmalar kanlı biçimde bastırılınca, 750'ye doğru güçleri azaldı
ilgili maddeler
Ali, Hz. 1:150b
Halifelik 8:7a
İslam 9:97a
HARİKAN tropik fırtına
ilgili madde Rüzgâr 14:315a. görsel
HARİRİ Arap yazar, 1054-1122; Arap edebiyatında kısa ve uyaklı öykü türünün öncüsüdür; düzyazı ile şiiri bağdaştırarak Arapça'nın dil ve anlatım olanaklarını zenginleştirdi; en ünlü yapıtı olan *Makamat* Osmanlı edebiyatını da etkilemiştir
ilgili madde Arap edebiyatı 1:315b
HARİTA
madde başlığı Harita ve haritacılık 8:35b, görsel
ilgili maddeler
Atlas 2:144a
Batlamyus 3:80a, görsel
Coğrafya 4:198b, görsel
Denizler ve okyanuslar 5:165b
İbn Haldun: görsel 8:261
Matematik 12:3a
Piri Reis 14:79b, görsel
Pusula 14:164b
HARİZMİ Arap matematik, astronomi ve coğrafya bilgini, y. 780-y. 850; kapsamlı bir cebir kitabı yazmış ve logaritmanın kullanımına öncülük etmiştir: logaritma terimi de Harizmi'nin batı dillerindeki adından kaynaklanır; Nil Irmağı'nın gölden çıktığını belirten ilk kişi de gene Harizmi'dir
HARKOV SSCB'de kent; 1656'da Harkov Irmağı üzerinde bir kale olarak kuruldu; II. Dünya Savaşı'nda büyük yıkıma uğradı; onarılarak yeniden kurulan çağdaş kent, aynı adlı yönetim biriminin merkezidir; yakınındaki Donets kömür yataklarıyla bağlantılı önemli bir ulaşım, sanayi, kültür ve eğitim kentidir; nüf. 1.611.000 (1989)
ilgili madde Ukrayna 18:178b
HARLEM ABD'nin New York kentinde semt; Manhattan Adası'nın kuzeyinde; ilk yerleşme 1658'de başladı; bugün nüfusun hemen hepsi Siyahlar ile Porto Rikolular'dan oluşur; aşırı nüfus yoğunluğu, işsizlik ve etnik çatışmalar nedeniyle yaşam koşulları kötüleşmiştir
ilgili madde New York 13:69a
HARLEM RÖNESANSI Siyah Amerikan edebiyatında 1920'lerde başlayan canlanma ve yaratıcılık dönemi; 1929'daki Büyük Dünya Bunalımı'la birlikte sona ermiştir
ilgili madde New York 13:69a
HARMAN tahılların ve tohumlarından yararlanılan öbür bitkilerin tanelerini sap ve samandan ayırma işlemi
ilgili maddeler
Hindistan: görsel 8:170
Tarım tarihi 17:29a vd.
Tarım ve hayvancılık 17:34a vd.
HARMANCIK Bursa'nın ilçesi; daha önce Orhaneli ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 12.149, kasaba 3.210
HARMANDALI Türk halk oyunu
ilgili madde Halk dansları: görsel 8:11
HARMAN MAKİNESİ
ilgili maddeler
Tarım makineleri 17:20a, 20b
Tarım tarihi 17:29b
HARMATTAN Sahra Çölü'nde özellikle kış aylarında kuzeydoğudan ya da doğudan esen ve Afrika'nın batı bölgelerinde kasırgalara yol açan kuru ve sıcak rüzgâr
ilgili madde Togo 17:226a
HAROLD II İngiltere'nin son Anglosakson kralı; 1020-66; dokuz ay süren krallığı, Hastings Savaşı'nda Normandiya Dükü William komutasındaki Norman istilacılar karşısında yenilgiye uğrayıp öldürülmesiyle son bulmuştur
ilgili maddeler
Edward 6:47b
İngiltere 9:41a
Kuyrukluyıldız 11:148b
William 19:55b
HARP AKADEMİSİ silahlı kuvvetlere kurmay subay yetiştiren askeri eğitim kurumu; Türkiye'de ilk kez 1848'de Harbiye Mektebi içinde bir sınıf olarak açıldı; 1909'da *Erkân-ı Harbiye Mektebi* adıyla ayrı bir okul oldu, 1928'de de bugünkü adını aldı; Kara, Hava ve Deniz Harp akademileri, silahlı kuvvetlerde en az yedi yıl hizmet görmüş subaylar arasından her yıl yarışma sınavıyla aldığı öğrencilere bilim ve uzmanlık eğitimi verir
ilgili madde Askeri okullar 2:62b
•Deniz Harp Akademisi; Hava Harp Akademisi; Kara Harp Akademisi
HARP MADALYASI Osmanlı İmparatorluğu
ilgili madde Madalya ve nişanlar 11:309a
HARP OKULU
•Deniz Harp Okulu; Hava Harp Okulu; Kara Harp Okulu
HARPUT Elazığ'da bucak merkezi köy; 19. yy'a kadar Doğu Anadolu'daki en önemli kültür ve ticaret merkezlerinden biriydi
ilgili madde Elazığ 6:98a, 98b vd.
HARPUT KALESİ Elazığ
ilgili madde Elazığ: görsel 6:97
HARPYA KARTALI Orta ve Güney Amerika'da yaşayan büyük yırtıcı kuş
ilgili maddeler
Amazon Irmağı: görsel 1:197
Kartal 10:78b
HARPYALAR Yunan-Roma mitolojisinde, büyük olasılıkla birer rüzgâr perisi olan yaratıklar; kadın yüzlü, çirkin kuşlar olarak betimlenirlerdi
ilgili madde Aeneis 1:38a
HARRAN Şanlıurfa'nın ilçesi; daha önce Akçakale ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 29.592, kasaba 2.267
ilgili maddeler
Güneydoğu Anadolu Bölgesi 7:293b
Harran Ovası 8:38a vd.
Şanlıurfa 16:234b, görsel
HARRAN MEDRESESİ Şanlıurfa
ilgili maddeler
Harran Ovası 8:38b
Şanlıurfa 16:234b, görsel
HARRAN OVASI *ya da* **Altınbaşak Ovası** Güneydoğu Anadolu Bölgesi
madde başlığı Harran Ovası 8:38a, görsel
ilgili maddeler
Güneydoğu Anadolu Bölgesi 7:292b
Şanlıurfa 16:233b
HARRIER uçak
ilgili maddeler
Hava kuvvetleri: görsel 8:76
Jet motoru: görsel 9:212
HARRISON, BENJAMIN ABD başkanı, 1833-1901; Cumhuriyetçi Parti adayı olarak katıldığı 1889 seçimini kazanarak 23. başkan oldu; yönetimi, yenilikçi dış politikasıyla tanınır; 1893'teki başkanlık seçiminde Grover Cleveland karşısında yenilgiye uğradı
HARRISON, JOHN İngiliz saat yapımcısı, 1693-1776
ilgili maddeler
Duyarlı ölçü aletleri 5:319a
Saat 14:322a
HARŞİT ÇAYI Karadeniz Bölgesi; uzunluğu 160 km
ilgili madde Gümüşhane 7:258b
HARTUM Sudan
madde başlığı Hartum 8:39a
ilgili madde Sudan 16:162a vd.
HARTUM KUŞATMASI 1884-85; Mehdi'ye bağlı kuvvetler Sudan'ın başkenti Hartum'u 10 ay süreyle kuşattılar; İngiliz general Charles Gordon komutasındaki Mısırlılar kenti savundular; kentin ele geçmesi ve Gordon'ın öldürülmesi İngiltere'de kamuoyunun tepkisine ve hükümetin suçlanmasına yol açtı
HARUN Hz. Musa'nın kardeşi ve İbraniler'in önderi, İÖ 14. yy
ilgili maddeler
Musa, Hz. 12:314b
Uğur taşı 18:177b
HARUN REŞİD Abbasi halifesi, 763-809
madde başlığı Harun Reşid 8:39b
ilgili maddeler
Abbasiler 1:11b
Arabistan 1:310a
HARVARD ÜNİVERSİTESİ ABD'nin Massachusetts eyaletindeki Cambridge kentinde, ülkenin en eski üniversitesi; 1636'da kuruldu; adını, Püriten papaz John Harvard'dan almıştır
ilgili madde Üniversite ve yüksekokullar 18:267b
HARVEY, WILLIAM İngiliz hekim, 1578-1657; kan dolaşımını ve kalbın pompalama görevini keşfetmiştir
ilgili maddeler
Anatomi 1:263b
Fizyoloji 6:311b
Kan 9:302a
Tıp 17:182b
HARYANA Hindistan'da eyalet
ilgili madde Pencap 14:43a
HARZ DAĞLARI Almanya'da dağ sırası; Weser ve Elbe ırmakları arasında; uzunluğu 92 km, ortalama yüksekliği 400 m; büyük ölçüde arduvaz, kumtaşı ve kireçtaşından oluşur; en yüksek doruğu 1.142 m'lik Brocken'dir
ilgili madde Kobalt 10:289b
HAS Osmanlı toprak düzeni
ilgili maddeler
Osmanlı İmparatorluğu 13:243a
Timar 17:177b
HASA, EL- *bak.* **LAHSA**

HASAN, HZ. Hz. Ali'nin büyük oğlu, Hz. Muhammed'in torunu, 624-680; Hz. Ali'nin ölümünden (661) sonra Kûfe'de halife ilan edildi; ama Emeviler'in baskısı üzerine halifeliği Muaviye'ye bıraktı; bundan sonraki yaşamını Medine'de geçirdi; Şiiler'e göre 12 imamın ikincisidir
ilgili maddeler
Alevilik 1:143b
Kerbela Olayı 10:179b
Şiilik 16:270a
HASAN BASRİ Arap din bilgini, 642-728; dünya ve ahiret, insan iradesi, özdenetim konularındaki görüşleriyle hem sünni kelâm kuramının, hem de sünni tasavvuf anlayışının temellerini attı; Müslüman birliğini sağlamak için her koşulda halifeye bağlılığı savunmakla da sünni hilafet öğretisini güçlendirdi
HASAN DAĞI iç Anadolu Bölgesi
ilgili maddeler
Nevşehir 13:61b
Niğde 13:73b
Türkiye 18:43b
HASAN HÜSEYİN soyadı **Korkmazgil** Türk şair, 1927-84; toplumcu- gerçekçi şiirlerinde coşkulu bir dil ve destansı bir anlatım egemendir; şiirleri *Kızılırmak* (1966), *Acıyı Bal Eyledik* (1973) ve *Haziran'da Ölmek Zor* (1977) adlı kitaplarda toplanmıştır
HASANKEYF eskiden **Hısn Keyfa** Batman'ın ilçesi; daha önce Mardin'in Gercüş ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe yapıldı ve il olarak örgütlenen Batman'a bağlandı; nüf. (1990): ilçe 11.690, kasaba 4.399
ilgili maddeler
Anadolu Beylikleri 1:244a
Eyyubiler 6:245b
Güneydoğu Anadolu Bölgesi 7:293b
Mardin 12:62b, görsel
•Batman
HASANLAR BARAJI Bolu
ilgili madde Baraj: tablo 3:36
HASAN SABBAH Şiilik'in İsmailiye mezhebinin Sabbahiye kolunun kurucusu, ö. 1124; İran'da, Kazvin yakınlarındaki Alamut Kalesi çevresinde küçük bir devlet kurdu; şeriatı katı biçimde uyguladı; Sabbahiye üyeleri düşmanlarını öldürmeyi bir din görevi sayarlardı
ilgili madde Suikast 16:170a
HASAN TAHSİN Türk gazeteci, 1888-1919; İzmir'in Yunanlılar'ca işgaline karşı ilk kurşunu atan kişidir; Kurtuluş Savaşı'nın ilk silahlı direnişini simgeleyen bu olaydan sonra şehit edildi
ilgili madde Kurtuluş Savaşı 11:113b
HASAN UĞURLU BARAJI Samsun
ilgili madde Baraj: tablo 3:36
HASAT tarım ürünlerinin biçilmesi ya da toplanması; geleneksel olarak bir kutlama ve şükran sunma zamanıdır; genellikle şenlikler ve dinsel ayinlerle kutlanır
ana madde Tarım makineleri 17:19b
ilgili maddeler
Keten: görsel 10:196
Pirinç 14:77a, görsel
Tarım tarihi 17:23a
Tarım ve hayvancılık 17:34b
Traktör 17:278a
HASAT FARESİ Eskidünya'da ve Yenidünya'da yaşayan küçük yapılı, tırmanıcı iki fare türünün ortak adı; ikisi de uzun kuyrukludur ve küre biçimindeki yuvalarını genellikle ekin başaklarının arasına kurarlar
ilgili madde Fare 6:255a, görsel
HASAT KARINCASI *bak.* **BUĞDAY KARINCASI**
HASAT MAKİNESİ
ilgili maddeler
Tarım makineleri 17:19b vd.
Teknoloji: görsel 17:120
HASAT ÖRÜMCEĞİ bütün dünyaya yayılmış örümcek türü; özellikle yazın tarlalarda görüldüğü için bu adla anılır; gövdesi 1-22 mm, bacakları bunun y. 20 katı uzunluğundadır; küçük eklembacaklılar, leşböcekleri ve bitkilerle beslenir
HASDRUBAL Kartacalı general, ö. İÖ 207
ilgili maddeler
Baal 2:247b
Kartaca Savaşları 10:77a
HAŠEK, JAROSLAV *bak.* **HAŠEK, JAROSLAV**
HASEKİ HASTANESİ İstanbul; 16. yy'da kuruldu; bugün Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na bağlı tam örgütlenmiş bir hastanedir
ilgili madde Hastane 8:46a
HASEKİKÜPESİ
madde başlığı Hasekiküpesi 8:40b, görsel
HASIR MOBİLYA
ilgili madde Mobilya 12:254b
HASIROTU
ilgili madde Kamış ve saz 9:295a
HASIR ŞAPKA
ilgili maddeler
Başlık ve şapka 3:66b, görsel
Meksika 12:132b
HASKÖY Muş'un ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe yapıldı; nüf. (1990): ilçe 23.662, kasaba 10.532
HAS ODA Enderun'un iç bölümü
ilgili madde Enderun 6:148a
HASSA Hatay'ın ilçesi; topraklarının büyük bölümü düzlüktür; batısında Amanos Dağları uzanır; büyük çapta üzüm yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 47.131, kasaba 7.714
HASSAN BİN SABİT Arap şair, y. 563-y. 674; Hz. Muhammed'i öven şiirleriyle tanınır
ilgili madde Arap edebiyatı 1:315a
HASTALIK
madde başlığı Hastalık 8:41a
ana maddeler
Çocuk hastalıkları 5:23a
Kalıtsal hastalıklar 9:284b
Meslek hastalıkları 12:163b
Ruh hastalıkları 14:295a
Sağlık ve sağlık hizmetleri 15:8a vd.
Salgın hastalıklar 15:32b
Virüsler ve virüs hastalıkları 19:18b
ilgili maddeler
Antibiyotikler 1:292a vd.
Antiseptik 1:297a vd.
Aşı 2:100b
Bağışıklık 2:266a
Bakteri 2:292b vd.
Böbrek 3:325b vd.
Canlılar 4:126a
Cinsellik ve eşey 4:196b
Deri 5:190a vd.
Enzim 6:162b
Göz 7:212a
İlaç 8:316b vd.
Kalp 9:289a
Kan 9:303a
Karaciğer 10:26a
Karbonhidratlar 10:59a
Kulak 11:96b
Mikroplar 12:213a vd.
Pasteur 14:26b
Psikiyatri 14:153a
Salgıbezi 15:32b
Sindirim 15:220b
Sinirler ve sinir sistemi 15:247a vd.
Solunum 15:320a vd.
Stres 16:146b
Tedavi yöntemleri 17:101a vd.
Tıp 17:178a
Vücut 19:40a
Yaşlılık 19:116a
•Bitki hastalığı; Hayvan hastalığı; *hastalık grupları ve hastalıkların adı, örn.* Akciğer hastalıkları; Beslenme bozukluğu; Bulaşıcı hastalık ;İç hastalıkları; Romatizma; Şeker hastalığı
HASTALIK HASTALIĞI *ya da* **Hipokondri** kişinin sağlığı konusunda aşırı kaygı duyması ve ortada hiçbir belirti yokken hasta olduğuna inanması; tek başına ya da bazı ruh hastalıklarıyla birlikte ortaya çıkabilir
"HASTALIK HASTASI" Molière'in komedisi
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:39b
Komedi: görsel 10:310
Molière 12:263a
HASTANE
madde başlığı Hastane 8:44b, görsel
ilgili maddeler
Nightingale 13:72a vd.
Tıp 17:181b, 186a vd.
HASTINGS SAVAŞI Normandiya Dükü William'ın İngiltere Kralı II. Harold'ı yenilgiye uğrattığı savaş, 14 Ekim 1066; Harold'un da çarpışmalar sırasında öldüğü bu savaşla İngiltere'de Anglosakson dönemi sona ermiş, Norman egemenliği başlamıştır
ilgili maddeler
Astroloji 2:69a
Edward 6:47b
İngiltere 9:41a
HAŠEK, JAROSLAV Çek yazar, 1883-1923; yergi edebiyatının başyapıtlarından sayılan *Aslan Asker Şvayk* (1920-23) adlı yapıtıyla ünlenmiştir; yarattığı Şvayk tipi, Brecht'in *Şvayk Hitler'e Karşı* (1944) adlı oyununun da kahramanıdır
ilgili maddeler
Brecht 4:19a
Çekoslovakya 4:275b
HAŞHAŞ
madde başlığı Haşhaş 8:49a, görsel
ana madde Afyon 1:61a
ilgili maddeler
Afyonkarahisar 1:63b
Alkaloit 1:153b
Baharat 2:271b
Çiçek 4:300a
Ecevit 6:40a
İlaç 8:317b
İlaç bağımlılığı: görsel 8:320
Meyve 12:184a
Şifalı bitkiler 16:268b
HAŞILLAMA dokumacılık
ilgili madde Dokumacılık 5:284a

HAŞİMİ ÜRDÜN KRALLIĞI
ilgili madde Ürdün 18:278b
HATAY
madde başlığı Hatay 8:49b, görsel, harita
ilgili madde Akdeniz Bölgesi 1:111b vd.
HATAY ARKEOLOJİ MÜZESİ Antakya, Hatay
ilgili maddeler
Hatay 8:53a
Müzeler ve sanat galerileri 13:12a
HATAYİ süsleme sanatı
ilgili madde Ciltçilik 4:192b
HATAYİ Şah İsmail'in şiirlerinde kullandığı mahlas
•Şah İsmail
HATAY SORUNU
ana madde Hatay 8:51b
HATİCE, HZ. Hz. Muhammed'in karısı
ilgili madde Muhammed, Hz. 12:303a, 303b
HATİCE SULTAN SARAYI İstanbul
ilgili madde Saray: görsel 15:59
HATMİ ebegümecigiller familyasından, anayurdu Avrupa'nın doğusu ve Afrika'nın kuzeyi olan bitki; oval yaprakları ve pembemsi beyaz çiçekleri vardır; yaprak, çiçek ve kök gibi çelitli bölümlerinden yaraları iyileştirmek ve göğsü yumuşatmak için yararlanılır
ilgili madde Gülhatmi 7:254a vd.
HAT SANATI
madde başlığı Hat sanatı 8:55a, görsel
ilgili maddeler
Grafik sanatlar 7:224a
İslam sanatı 9:98b, 100a
Katı' 10:94b
Yazı 19:124a, 125b
•Kaligrafi
HATŞEPSUT Eski Mısır kraliçesi, hk. d. İÖ 1503-1482; daha önce hiçbir kraliçenin erişemediği kadar büyük güç kazanmış, firavunlara özgü bütün unvan, giysi ve simgeleri kullanmıştır
ilgili maddeler
Savaş ve savaş araçları: mezar: görsel 15:76
Teb: mezar: görsel 17:99
HATTAT
ana madde Hat sanatı 8:55b
ilgili maddeler
Babür 2:256b
Ebru 6:37b
Tuğra 17:310b
HATT-I HÜMAYUN Osmanlı padişahlarının yazılı buyrukları; padişah bir konuyla ilgili olarak sadrazamın sunduğu belgenin üstüne el yazısıyla buyruğunu yazar ya da herhangi bir konuda doğrudan yazılı buyruk gönderirdi; III. Murad döneminde (1574-95) başlayan bu uygulama 1832'de kaldırıldı
•Tanzimat
HATTİLER halk
ilgili maddeler
Boğazköy 3:265a
Çorum 5:42b
Hititler 8:185b
Kapadokya 10:10a
Nevşehir 13:63a
Sivas 15:263b
HATTUŞAŞ Boğazköy yakınlarında eski Hitit Krallığı'nın başkenti
ana madde Boğazköy 3:265a vd.
ilgili madde Hititler 8:186a vd.
HATUNİYE MEDRESESİ Karaman
ilgili maddeler
Anadolu Beylikleri 1:249a
Karaman: görsel 10:41
HAUPTMANN, GERHART Alman yazar, 1862-1946; 20. yy'ın ilk yarısının en önemli oyun yazarıdır; ünlü oyunlarından *Dokumacıların İsyanı*'nda (1892), Silezyalı dokumacıların 1844'teki ayaklanmasını konu aldı; Almanya'da Doğalcılık akımının yerleşmesinde rol oynadı; daha sonra bu akımdan koparak, oyunlarında masal ve destan öğelerine yer verdi; 1912'de Nobel Edebiyat Ödülü'nü aldı
ilgili maddeler
Alman edebiyatı 1:162b, görsel
Tiyatro sanatı 17:215a
HAURA Hindistan'da, Bengal'in batı kesiminde kent; köprüyle Kalküta'ya bağlıdır; jüt üretimi önem taşır
ilgili madde Kalküta 9:287a
HAUSA DİLİ Nijerya'nın kuzey kesimlerinde konuşulan en yaygın dil; Afrika-Asya dil ailesinin Çad öbeğindendir
ilgili maddeler
Afrika dilleri 1:52b, 53b
Gana 7:69b
Nijerya 13:79b
HAUSALAR Nijerya'nın kuzeybatısı ile Nijer'in güneyinde yaşayan halk; Afrika'daki en büyük etnik gruptur; çoğu Müslüman'dır ve tarımla geçinirler; nüf. y. 12 milyon
ilgili madde Nijerya 13:80b
HAUY, VALENTIN Fransız eğitimci, 1745-1822; kör çocukları eğitti; "körlerin babası ve koruyucusu" olarak anılır
ilgili madde Körlük 11:63b
HAV dokumacılık
ilgili madde Dokumacılık 5:286a
HAVA
madde başlığı Hava 8:57a, görsel
ilgili maddeler
Akciğer 1:107a vd.
Atmosfer 2:151a vd.
Balon 3:10a vd.
Bulut 4:55b vd.
Çevre kirliliği 4:283a
Çiy, kırağı ve don 4:329b vd.
Çözelti ve asıltı 5:48b
Esneklik 6:209b
Gaz 7:83a
Hoverkraft 8:210b
Karbon dioksit ve karbon monoksit 10:56a vd.
Lavoisier 11:217b
Nem 13:50b vd.
Rüzgâr 14:308b vd.
Sera 15:131a vd.
Serap 15:133b
Solunum 15:315a vd.
Sürtünme 16:208b vd.
Yağmur 19:67a vd.
•Hava durumu; *havayla çalışan makineler, örn.* Hava pompası; *havanın bileşenleri, örn.* Hidrojen
HAVA AKIMI
ilgili madde Planör 14:91a, 91b
HAVAALANI *bak.* **HAVALİMANI**
HAVA BASINCI *bak.* **ATMOSFER BASINCI**
HAVA BOŞLUĞU *bak.* **VAKUM**
HAVACILIK
madde başlığı Havacılık tarihi 8:59a, görsel
•Aeronotik; Hava taşıtı; Uçuş
HAVA ÇALKANTISI rüzgârın yönünde ve hızındaki değişikliklerin yol açtığı atmosfer olayı; yükselti arttıkça etkisi azalır; yerin yüzeyine yakın kesimlerde, ısınan toprağın yarattığı konveksiyon akımları nedeniyle öğle saatleri, hava çalkantılarının en yoğun olduğu zamandır
"HAVADA BULUT" Abasıyanık'ın öykü kitabı
ilgili madde Abasıyanık 1:11a
HAVADAN AĞIR TAŞIT *bak.* **AERODİN**
HAVADAN HAFİF TAŞIT *bak.* **AEROSTAT**
HAVADAN HAVAYA GÜDÜMLÜ FÜZE
ilgili madde Güdümlü füzeler 7:251a
HAVADAN KARAYA GÜDÜMLÜ FÜZE
ilgili madde Güdümlü füzeler 7:251a
HAVA DİRENCİ
ilgili maddeler
Bisiklet sporu 3:228a
Sürtünme 16:208a
Uçak 18:158b
HAVA DURUMU
madde başlığı Hava durumu 8:69a, görsel
ana madde Meteoroloji 12:172a vd.
ilgili madde Aşınma 2:105b
•Bulut; Don; İklim; Rüzgâr; Sis; Yağış
HAVA FOTOĞRAFÇILIĞI
ilgili maddeler
Arkeoloji 2:21b vd., görsel
Fotoğrafçılık 7:11b
Harita ve haritacılık 8:37b
HAVAGAZI
ana madde Gaz 7:85a
ilgili maddeler
Kömür 11:46a
Yakıt 19:78a
HAVAGAZIYLA AYDINLATMA
ana madde Aydınlatma 2:231a vd.
HAVAGEMİSİ *bak.* **GÜDÜMLÜ BALON**
HAVA HARP AKADEMİSİ Türk Hava Kuvvetleri'ne kurmay subay yetiştiren askeri eğitim kurumu; 1937'de kuruldu; bugün Harp Akademileri Komutanlığı'na bağlı olarak İstanbul'da etkinliğini sürdürmüktedir
ilgili maddeler
Askeri okullar 2:62b
Hava kuvvetleri 8:79a
HAVA HARP OKULU Türk Hava Kuvvetleri'ne pilot adayı subay yetiştiren askeri yüksekokul; 1951'de Eskişehir'de kuruldu, daha önce Deniz ve Kara Harp okullarından yetişen subaylar uçuş okulunda eğitilerek hava subayı oluyorlardı; 1954'te İzmir'e, 1967'de de İstanbul'a taşınan okulun eğitim süresi dört yıldır
ilgili madde Askeri okullar 2:62b
HAVAİ FİŞEK
madde başlığı Havai fişek 8:72a, görsel
ilgili madde Roket 14:254b
HAVAİ HAT
ilgili maddeler
Elektrik enerjisi 6:110a
Kablo 9:237b vd.
HAVA İNDİRME TÜMENİ havadan düşman hatlarının gerisine taşınan piyade birliği
ilgili madde Kara kuvvetleri 10:39a
HAVA KESESİ *bak.* **YÜZME KESESİ**

HAVA KİRLİLİĞİ
ana madde Çevre kirliliği 4:283a, görsel
ilgili maddeler
Doğayı koruma 5:263a
Hava 8:57b
Kükürt 11:172a
HAVA KOMPRESÖRÜ
ilgili madde Hava pompası 8:82b vd.
HAVA KORİDORU
ilgili madde Uçak 18:166b
HAVA KORSANLIĞI *bak.* **UÇAK KAÇIRMA**
HAVA KÖKÜ bitki
ilgili madde Kök 11:35a
HAVA KUVVETLERİ
madde başlığı Hava kuvvetleri 8:73a, görsel
ilgili maddeler
Birinci Dünya Savaşı 3:209b
Havacılık tarihi 8:61a vd.
İkinci Dünya Savaşı 8:302b
Savaş ve savaş araçları 15:81b
HAVALANDIRMA kapalı bir alana temiz hava akımı sağlanması
ana madde Isıtma ve klima 8:241b vd.
ilgili madde Tünel 18:21a
HAVALE *bak.* **ÇIRPINMA**
HAVALI ÇEKİÇ *bak.* **PNÖMATİK ÇEKİÇ**
HAVALI FREN *ya da* **Westinghouse freni** sıkıştırılmış havayla çalışan motorlu taşıt freni; 1896'da George Westinghouse tarafından, trenlerde kullanılmak üzere geliştirildi; üç supaplı otomatik frenlerde hava, frenleri sıkıştırmak için değil gevşetmek için kullanılır
ilgili maddeler
Demiryolu ve tren 5:134b
Fren 7:46b
HAVALI LASTİK
ilgili maddeler
Otobüs 13:248b
Taşıt lastiği 17:75b
HAVALI MATKAP *bak.* **PNÖMATİK MATKAP**
HAVALI VAGON
ilgili madde Demiryolu ve tren 5:142a
HAVALİMANI *ya da* **Havaalanı**
madde başlığı Havalimanı 8:79a, görsel
ilgili maddeler
İşaretleşme: görsel 9:142
Trafik 17:277a
Uçak 18:157a vd.
•Hava trafik denetimi; Pist
HAVA MOTORU
ilgili madde Pnömatik aygıtlar 14:102a
HAVANA Küba
madde başlığı Havana 8:81b, görsel
ilgili maddeler
Küba 11:165b
Sarıhumma 15:63b
"HAVANA'DAKİ ADAMIMIZ" Greene'in romanı
ilgili madde Greene 7:227b
HAVAN TOPU yivsiz, kısa namlulu ve eğik atış yapan kısa menzilli top
ilgili maddeler
Ateşli silahlar 2:135a
Bomba 3:282b
HAVA POMPASI
madde başlığı Hava pompası 8:82b, görsel
ilgili maddeler
Boyle 3:321a
Dalgıçlık 5:65a
Pompa 14:115b
•Bisiklet pompası; Vakum pompası
HAVARİ Hıristiyanlık
madde başlığı Havariler 8:84a, görsel
ilgili maddeler
İsa, Hz. 9:81b
Katolik Kilisesi 10:97a
•*havarilerin adları, örn.* Paulus, Aziz; Petrus, Aziz; Yuhanna, Aziz
HAVARİLERİN İŞLERİ KİTABI Kutsal Kitap
ilgili madde Kutsal Kitap 11:131b
HAVARİLER KİLİSESİ Kars
ilgili madde Kars: görsel 10:74
HAVA SALDIRISI
ilgili maddeler
Birinci Dünya Savaşı 3:209b vd.
İkinci Dünya Savaşı 8:302b
Sivil savunma 15:266a vd.
HAVASIZLIKTAN BOĞULMA *ya da* **Asfiksi**
ana madde İlkyardım 9:9a
ilgili madde Solunum 15:319b
HAVA SOĞUTMALI MOTOR
ilgili maddeler
İçten yanmalı motor 8:286b
Motorlu taşıtlar 12:284a
Motosiklet 12:290b
HAVA TAHMİNİ
ana madde
•Meteoroloji 12:171b vd.
ilgili maddeler
Barometre 3:46a
Bilgisayar 3:180b
Hava durumu 8:69b
Matematik 12:94b
Radar 14:175a
HAVA TAŞIMACILIĞI *ya da* **Havayolu taşımacılığı** havayoluyla yolcu ve yük taşınması
ana maddeler
Havacılık tarihi 8:63a
Taşımacılık 17:74b
Uçak 18:164a
ilgili maddeler
Balon 3:11b
Güdümlü balon 7:246b
Havalimanı 8:79a
Türkiye 18:71b
HAVA TAŞITI
madde başlığı Hava taşıtları 8:86a
ana maddeler
Havacılık tarihi 8:59a vd.
Hava kuvvetleri 8:73a vd.
ilgili madde Havalimanı 8:79a
•Balon; Güdümlü balon; Helikopter; Planör; Uçak
HAVA TRAFİĞİ
ilgili madde Seyir 15:160a, görsel
HAVA TRAFİK DENETİMİ *ya da* **Hava trafik kontrolü** hava taşıtlarının havadaki ve havalimanlarındaki hareketlerinin denetlenmesi ve yönlendirilmesi
ana madde Havalimanı 8:79b, görsel
ilgili maddeler
İşaretleşme 9:143a, görsel
Radar 14:174b, görsel
Seyir 15:158b
Trafik 17:277a
HAVA TÜRBİNİ
ana madde Türbin 18:25a
"HAVAYA ÇİZİLEN DÜNYA" Dağlarca'nın şiir kitabı
ilgili madde Dağlarca 5:59b
HAVA YASTIĞI
ilgili madde Hoverkraft 8:210b vd.
HAVA YASTIKLI TAŞIT *bak.* **HOVERKRAFT**
HAVAYOLU
ilgili maddeler
Havalimanı 8:79b
Uçak 18:166b
HAVAYOLU TAŞIMACILIĞI *bak.* **HAVA TAŞIMACILIĞI**
HAVLANDIRMA dokumacılık
ilgili maddeler
Dokumacılık 5:286a
Yün 19:216b
HAVLAYAN GEYİK *bak.* **MUNÇAK**
HAVLICAN zencefilgiller familyasından, Asya'nın tropik bölgelerinde yetişen otsu bitki; şerit biçiminde yaprakları ve salkımlar oluşturan pembe ya da beyaz çiçekleri vardır; yüksekliği 3 m'ye ulaşan bitkinin köksapları baharat olarak kullanılır
ilgili madde Şifalı bitkiler: görsel 16:269
HAVRA *bak.* **SİNAGOG**
HAVRAN Balıkesir'in ilçesi; Havran Ovası ile bu ovayı çevreleyen dağları kapsar; en önemli ürün zeytindir; Balıkesir ilinde mandalina üretimi ilk kez bu ilçede başlamıştır; nüf. (1990): ilçe 25.711, kasaba 8.878
HAVSA Edirne'nin ilçesi; toprakları Ergene Irmağı çevresine yayılmış geniş düzlüklerden oluşur; ağırlıklı olarak İstanbul pazarına yönelik üretim yapan bir tarım merkezidir; nüf. (1990): ilçe 27.900, kasaba 9.237
HAV TÜYÜ
ilgili madde Kuştüyü 11:129a
HAVUÇ
madde başlığı Havuç 8:87a, görsel
ilgili maddeler
Kök 11:34b, görsel
Nişasta 13:88b
Sebzeler 15:99b
HAVUZBALIĞI *bak.* **JAPONBALIĞI**
HAVUZOTU *bak.* **SUKEKİĞİ**
HAVVA İslam, Hıristiyan ve Musevi inanışında, Tanrı'nın yarattığı ilk kadın
madde başlığı Âdem ile Havva 1:31a
HAVYA
ilgili madde Lehimleme 11:225b
HAVYAR tuzlanmış mersinbalığı yumurtası; ilk kez Rusya'da üretildi; mersinmorinasından elde edilen, koyu gri renkli beluga havyarı en iri taneli ve en değerli havyardır; balıktan çıkarılan yumurtalar çırpılarak yağ ve dokulardan temizlenir; daha sonra elekten geçirilir, tuzlanır ve konservelenir; en büyük üretici SSCB'dir
ilgili maddeler
Balık 2:306b
Mersinbalığı 12:161a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:13b
Tuna Irmağı 17:315a
HAVZA Samsun'un ilçesi; Canik dağları'nın eteklerinde yer alır; Amasya'da şeker fabrikasının açılmasıyla şekerpancarı üretimi ağırlık kazanmıştır; nüf. (1990) ilçe 62.564, kasaba 17.962
ilgili madde Samsun 15:40a
HAVZA *ya da* **Akaçlama havzası** coğrafya
ilgili maddeler
Akaçlama 1:98b
Akarsu 1:102b vd.
HAWAII ABD'de eyalet

madde başlığı Hawaii 8:88a, görsel
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:199b vd.
Dağ 5:54b
Doğayı koruma 5:264a, 267b
Kum ve çakıl 11:100a
Lav 11:215b vd.
Pasifik Adaları 14:21a
Polinezyalılar 14:105a
Sörf 16:34b
HAWAII GİTARI
ilgili madde Gitar 7:159a
HAWAII KAZI Hawaii Adaları'na özgü kaz türü; soyu tükenmek üzereyken gözetim altında üretilerek çoğalması sağlanmıştır, bugün koruma altındadır; vücudu gri ya da kahverengi tonlarında ve çizgili, kafası siyahtır; üzümsü meyveler ve otsu bitkilerle beslenir
ilgili madde Doğayı koruma 5:266b
HAWKING, STEPHEN İngiliz kuramsal fizikçi, d. 1942; görelilik kuramından ve kuvantum mekaniğinden yararlanarak patlayan kara delikler kuramını gerliştirdi; 1960'ların başında tedavisi bulunmayan amyotrofik lateral skleroza yakalandı ve hastalığın ağırlaşan etkisine karşın çalışmalarını sürdürdü; *Zamanın Kısa Tarihi* adlı yapıtında çalışmalarını oldukça basit bir dille anlatır
HAWKINS, COLEMAN ABD'li caz müzikçisi, 1904-69; doğaçlamadaki ustalığıyla ve tenor saksofonu cazda ilk kez solo çalgısı olarak kullanmasıyla tanınır; bebop üslubunu etkiledi; 1939'da orkestraya uyarladığı *Body and Soul* en beğenilen yapıtıdır
ilgili madde Caz 4:138a
HAWKINS, SIR JOHN İngiliz donanma komutanı, 1532-95; ilk İngiliz köle tüccarıydı; yeni ve hızlı bir İngiliz donanmasının kurulmasında önemli rol oynadı; 1588'de İspanyol Armadası'nı yenilgiye uğratan İngiliz donanmasının üçüncü komutanıydı
ilgili maddeler
Armada 2:28b
Drake 5:307a vd.
Kölelik 11:37b
HAWTHORNE, NATHANIEL ABD'li yazar, 1804-64; alegorik ve simgesel öykülerde ustalaşmış, özellikle *Kızıl Damga* (1850) ve *Yedi Çatılı Ev* (1851) ile ünlenmiştir
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:222b
Roman 14:274a
"HAYALETLER SONATI" Strindberg'in tiyatro oyunu
ilgili madde Strindberg 16:148a
HAYALİ Osmanlı divan şairi, ö. 1557; Bâki'den önceki dönemin en güçlü şairi sayılır; düzenli bir öğrenim görmemesine karşın yeteneğiyle sivrildi; güçlü kasideleri yanında zengin imgelerle yüklü güzelleri de *Divan*'ında (1945) önemli yer tutar
ilgili maddeler
Halk edebiyatı 8:14a
Kaside 10:83a
HAYALİ Karagöz oynatıcısı
ilgili madde Karagöz oyunu 10:33b
HAYALİ İHRACAT
ilgili madde Sahtekârlık ve dolandırıcılık 15:15b
HAYALİ KÜÇÜK ALİ asıl adı **Muhiddin Sevilen** Karagöz oyununun son büyük ustası, 1886-1974; küçük yaşta öğrendiği bu sanatı yaşamının sonuna kadar sürdürdü; oynattığı oyunların bir bölümü ses bandlarına kaydedilmiş, 15'i de *Karagöz* (1989) adlı kitapta toplanmıştır
"HAYATLAR" Plutarkhos'un yaşamöyküleri derlemesi
ilgili maddeler
Plutarkhos 14:99b vd.
Yaşamöyküsü 19:112a
HAYAT ÖPÜCÜĞÜ ağızdan ağza yapay solunum yöntemi
ilgili maddeler
İlkyardım 9:8a, görsel
Solunum 15:318b
HAYAT SİGORTASI *bak.* **YAŞAM SİGORTASI**
HAYBER GEÇİDİ Asya; Afganistan ile Pakistan arasındaki geçitlerin en önemlisi; askeri bakımdan güçlendirilmiştir; Pakistan'daki Peşaver'i Afganistan'daki Kâbil'e bağlar; yüksekliği 180-300 m olan tepeler arasından dolaşır; uzunluğu 53 km; tarih boyunca her zaman stratejik önem taşımıştır
ilgili maddeler
Hindistan 8:167a, 169b
Kâbil 9:235a
Pakistan 13:290b, görsel
HAYDARABAT Hindistan'ın güneyinde kent; Andhra Pradeş eyaletinin ve Haydarabat ilinin merkezi; 1591'de Dekkan Yaylası üstünde, Golkonda Krallığı'nın başkenti olarak kuruldu; bir ticaret merkezidir; İslam mimarlığının bazı eski örnekleri hâlâ ayaktadır; nüf. 2.150.058 (1981)
ilgili madde Hindistan 8:173a
HAYDARABAT Pakistan'da kent; Sind eyaletinde, İndus Irmağı'nın hemen doğusunda yer alır; Pakistan'ın üçüncü büyük kenti, ulaşım, ticaret ve sanayi merkezidir; dokuma, çimento, cam ve plastik üretilir; çevresinde, en çok pamuk, pirinç ve buğday tarımı yapılan geniş ve verimli bir düzlük yer alır; nüf. 795.000 (1981 tah.)
ilgili madde Pakistan 13:290a, 292a
HAYDARPAŞA GARI İstanbul; yapımına 1906'da başlandı, 1908'de bitirildi
ilgili madde İstanbul: görsel 9:121
HAYDN, FRANZ JOSEPH Avusturyalı besteci, 1732-1809
madde başlığı Haydn 8:90b, görsel
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:167a
Avusturya 2:208a
Beethoven 3:115a
Müzik 13:18b
Oda müziği 13:126a
Senfoni 15:126a
Ulusal Marşlar 18:187a
"HAYDUTLAR" Schiller'in tiyatro oyunu
ilgili madde Schiller 15:92a
HAYFA İsrail'de, Karmel Dağları'nın eteğinde liman kenti; nüfusu Yahudiler, Müslümanlar, Hıristiyan Araplar ve Bahailer'den oluşur; İsrail Teknoloji Enstitüsü bu kenttedir; petrol ürünleri, sabun, un ve dokuma sanayileri gelişmiştir; nüf. 222.600 (1989)
ilgili madde İsrail 9:112b vd.
HAYIR KURUMU *bak.* **YARDIM KURUMU**
HAYIRSIZADA *bak.* **SİVRİADA**
HAYMANA Ankara'nın ilçesi; Haymana Yaylası üzerinde; ilin tarım merkezlerinden biridir; Haymana Kaplıcası tedavi ve konaklama olanaklarıyla bölge çapında önem taşır; nüf. (1990): ilçe 55.527, kasaba 9.144
ilgili madde Ankara 1:282a
HAYMANA YAYLASI İç Anadolu Bölgesi
ilgili madde Ankara 1:279b
HAYMATLOS *bak.* **VATANSIZ**
HAYNAN pinyin **Hainan** Çin'in en büyük adası; y.öl. 33.572 km²; genellikle dağlıktır ve iklimi ılımandır; adanın denetimi konusunda yerli halkla Çinliler arasındaki çatışma İÖ 2. yy'dan İS 13. yy'a kadar sürmüştür; Çin'in en az gelişmiş yörelerinden biridir; halkın geçimi tarıma dayanır
HAYRABOLU Tekirdağ'ın ilçesi; Ergene Havzası'nda yer alır; ilin önemli tarım merkezlerinden biridir; tarıma dayalı sanayi de gelişmiştir; nüf. (1990): ilçe 45.640, kasaba 16.923
HAYRAT Trabzon'un ilçesi; daha önce Of ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 20.506, kasaba 4.168
"HAYRİYE" Nabî'nin mesnevisi
ilgili madde Nabî 13:21b
HAYRİYE TÜCCARI Osmanlı Devleti'nde 19. yy'da ayrıcalıklı Müslüman tüccarlara verilen ad; Avrupa ile ticareti ellerinde tutan Hıristiyan ya da Yahudi tüccarlara karşı denge sağlamak amacıyla 1810'da Müslüman tüccarlara ayrıcalıklar tanındı; beklenen sonuç alınamadığı için 1876'da bu sistem kaldırıldı
HAYRULLAH EFENDİ Osmanlı tarihçi ve devlet adamı, 1817-66; tıp ve doğa bilimleriyle de ilgilendi; en önemli yapıtı *Tarih-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniye*'dir
ilgili madde Tanzimat edebiyatı 16:333b
HAYVAN
madde başlığı Hayvan 8:92a, görsel, tablo
ana maddeler
Asalak ve çürükçül canlılar 2:52a vd., görsel
Beslenme ağı 3:151b vd.
Biyoloji 3:242b vd.
Biyolojik ışıldama 3:246a vd., görsel
Biyolojik saat 3:247b vd., görsel
Boynuz 3:321b, görsel
Canlılar 4:120b vd.
Çevrebilim 4:279b, görsel
Fosil 6:331b vd., görsel
Hayvanat bahçesi 8:99a vd., görsel
Hayvan davranışı 8:105a vd., görsel
Hayvan göçü 8:108b vd.
Hücre 8:220b vd.
Kıyı canlıları 10:236a vd.
Koruyucu renklenme 11:21a vd., görsel
Ortakyaşama 13:224b vd.
Soyu azalan türler 16:30b vd., görsel
Soyu tükenmiş hayvanlar 16:31a vd., görsel
Tatlı su canlıları 17:82b vd., görsel
Üreme 18:281a vd.
Veteriner hekimlik 18:329a vd., görsel
Zararlı hayvanlar 19:237a vd.
Zooloji 19:268a vd.
ilgili maddeler
Aşınma 2:107b
Azot 2:244a vd.
Bataklık ve turbalık 3:72b
Beyin 3:163a
Bitki 3:232a vd.
Çöl 5:46b vd.

Dişler 5:245a vd.
Doğayı koruma 5:262a vd.
Duyular 5:323a
Embriyon 6:142a
Et 6:213a vd.
Fırça 6:280b
Fotosentez 7:15a
Göz 7:209a
Hindular ve Hindu dini 8:176b vd.
Hormonlar 8:207b
İskelet 9:87a vd.
Kabuk ve kabuk koleksiyonculuğu 9:241b vd.
Kalsiyum 9:291a
Kamuflaj 9:298b
Karbon dioksit ve karbon monoksit 10:56b
Kemikler, eklemler ve bağlar 10:164a vd.
Kozmetik 11:33a
Lif 11:251b
Meyve 12:184a
Mide 12:204a
Mumya 12:310b
Sinirler ve sinir sistemi 15:244a vd.
Sirk 15:254a vd.
Solunum 15:314a vd.
Taksidermi 16:307a vd.
Tohum 17:228a
Toprak 17:249a vd.
Tozlaşma 17:265a vd.
Tundra 17:326a
Tuz 18:17b vd.
Uçuş 18:169b
Uyum 18:234a vd.
•Evcil hayvan; Ev hayvanı; Hayvan hastalığı; Hayvan ıslahı; Kümes hayvanı; *hayvan gruplarının adları, örn.* Amfibyum; Balık; Böcek; Derisidikenliler; Eklembacaklılar; Kabuklular: Keseliler; Kuş; Memeliler; Omurgalılar; Sürüngenler; Tekhücreli hayvanlar; Yumuşakçalar

HAYVANAT BAHÇESİ
madde başlığı Hayvanat bahçesi 8:99a, görsel
ilgili maddeler
Akvaryum 1:124b
Berlin 3:139b
Fok 6:324a
Ornitorenk 13:216a
Panda 13:307a
Şempanze 16:258a

HAYVANCILIK *ya da* **Besicilik**
madde başlığı Tarım ve hayvancılık 17:32a, görsel, harita
ilgili maddeler
Evcil hayvanlar 6:223b vd.
Ev hayvanları 6:227b
Sığır 15:175b vd.
Tarım tarihi 17:21b vd.
Tunç Çağı 17:320b
•Arıcılık; İpekböceği; Kümes hayvanı; Mandıracılık

HAYVAN COĞRAFYASI *bak.* **ZOOCOĞRAFYA**

"HAYVAN ÇİFTLİĞİ" Orwell'in romanı
ilgili maddeler
Alegori 1:140a
Fabl 6:247a
İngiliz edebiyatı 9:25b

HAYVAN DAVRANIŞI
madde başlığı Hayvan davranışı 8:105a, görsel
ilgili maddeler
Amfibyumlar 1:235a
Asalak ayıklayıcı balıklar 2:50b
Dil 5:226a
Fabre: böcek 6:247b
İletişim 8:322b
İnsanın kökeni 9:55b
Öğrenme 13:264a vd.
Psikoloji 14:156b vd.
Zekâ 19:247b
•İnsan davranışı

HAYVAN DOLDURMA SANATI *bak.* **TAKSİDERMİ**

HAYVAN FİZYOLOJİSİ
ilgili madde Fizyoloji 6:311a

HAYVAN GÖÇÜ
madde başlığı Hayvan göçü 8:108b
ilgili maddeler
Balık 2:313b vd.
Hayvan davranışı 8:108a vd.
Kelebek 10:149a vd.
Kervançulluğu 10:184b
Kuş 11:124a vd.
Ördek 13:275a
Pirinçkuşu 14:79b
Yılanbalığı 19:167b

HAYVAN HASTALIĞI
ana madde Veteriner hekimlik 18:329a
ilgili maddeler
Koyun 11:31a
Kuduz 11:88b
Mandıracılık 12:40a
Şap hastalığı 16:235b vd.
Şarbon 16:241b

HAYVAN ISLAHI
ilgili maddeler
Domuz 5:296a
Hayvanat bahçesi 8:104b vd.
Köpek 11:47b
Panda 13:307a
Sığır 15:177b
Soyu azalan türler 16:30b vd.
•Yapay dölleme

HAYVANLAR ÂLEMİ
ilgili maddeler
Canlılar 4:124a
Hayvan 8:92a, tablo
İnsanın kökeni 9:55a

HAYVAN PANCARI
ilgili madde Pancar 13:305b, görsel

HAYVANSAL LİF
ilgili madde Dokumacılık 5:276b

HAYVANSAL YAĞ
ana madde Yağ 19:65b
ilgili maddeler
Beslenme 3:150b
Gliserin 7:179b
Sabun ve sabun yapımı 14:326b
Tedavi yöntemleri 17:101a
•Balık yağı; İçyağı

HAYWARD, NATHANIEL ABD'li mucit, 1808-65
ilgili madde Kauçuk 10:104a

HAYWORTH, RITA ABD'li kadın sinema oyuncusu, 1918-87; 1940'larda ve 1950'lerde ününün doruğuna çıkmış ve "Büyük Amerikan Aşk Tanrıçası" adıyla anılmıştır; *Şeytanın Kızı Gilda* (1946) ve ikinci kocası Orson Welles'in yönettiği *Şanghaylı Kadın* (1948) en tanınmış filmleri arasındadır

"HAZAL" Özgentürk'ün filmi
ilgili madde Türk sineması 18:138b

HAZAR DENİZİ
madde başlığı Hazar Denizi 8:109b, görsel
ilgili maddeler
Bakû 2:293b
Göl 7:201b
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:7b

HAZAR GÖLÜ Doğu Anadolu Bölgesi; y. öl. 86 km²
ilgili maddeler
Elazığ 6:97a
Göl: görsel 7:202

HAZARLAR halk
madde başlığı Hazarlar 8:110a
ilgili maddeler
Afganistan 1:41a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:9b

HAZIMSIZLIK *bak.* **SİNDİRİM GÜÇLÜĞÜ**

HAZIR GİYİM SANAYİSİ *ya da* **Konfeksiyon sanayisi**
madde başlığı Hazır giyim sanayisi 8:111b, görsel

HAZIR NESNE sanat; günlük kullanımdaki nesneler arasından seçilen ve "sanat yapıtı" olarak nitelenen nesne; terim ilk kez Fransız sanatçı Marcel Duchamp tarafından, sanat yapıtlarına verilen aşırı öneme karşı çıkmak amacıyla kullanıldı; Andy Warhol ve başka sanatçılar da yergi amacıyla bu kullanımı benimsediler

HAZİNE değerli eşya *bak.* **DEFİNE**

HAZİNE ekonomi; kamu gelirleri ile giderleri arasındaki dengeyi ve düzgün ödemeyi güvence altına almaya yönelik malî araçları sağlayan örgüt; devlet bütçesinde yıl içinde ortaya çıkan bütçe açıklarını karşılar; siyasal partilere, belediyelere, özerk ve katma bütçeli kuruluşlara, tarım ürünü alımlarına parasal destek sağlar

HAZİNE-İ HASSA Osmanlı sarayında padişahların kişisel servetlerinin saklandığı özel hazine
ilgili madde Topkapı Sarayı 17:240a

HAZİRAN yılın 6. ayı; 30 gün çeker
ilgili madde Ay 2:217a

HAZİRE dervişlerin gömüldüğü küçük mezar
ilgili madde Tekke ve zaviyeler 17:116a

HAZRO Diyarbakır'ın ilçesi; topraklarını Güneydoğu Toroslar'ın uzantıları engebelendirir; ekonomisi tarıma dayalıdır; nüf. (1990): ilçe 23.971, kasaba 8.048

HEARST, WILLIAM RANDOLPH ABD'li gazete yayımcısı, 1863-1951; sansasyona dayalı haberciliği ve siyasal konulardaki dogmatik tavrıyla tanınmıştır; zenginliği ve gücü, Orson Welles'in *Yurttaş Kane* (1941) adlı filmine esin kaynağı olmuştur
ilgili madde Pulitzer 14:159a

HEATH, EDWARD İngiliz Muhafazakâr siyaset ve devlet adamı, d. 1916; 1970-74 arasında başbakanlık görevini yürüttü; İngiltere'nin Avrupa Ekonomik Topluluğu'na üyeliği konusunda Fransa'nın onayını sağladı; Thatcher'in 1980'lerde uyguladığı politikaları birçok yönden eleştirdi
ilgili maddeler
Avrupa Toplulukları 2:188a
Thatcher 17:172b

HEATHROW HAVALİMANI Londra, İngiltere; Londra'nın en büyük havalimanıdır
ilgili maddeler
Havalimanı 8:81b

İngiltere 9:34b
Londra 11:280a
HEAVISIDE, OLIVER İngiliz fizikçi, 1850-1925
ilgili madde Radyo 14:177b
HEBBEL, FRIEDRICH Alman şair ve oyun yazarı, 1813-63; Alman tiyatrosuna yeni bir psikolojik boyut getirdi; tarihsel trajedilerdeki çatışmaları oyunlaştırmada Hegel'in tarih kavramından yararlanmıştır
ilgili madde Alman edebiyatı 1:162b
HEBRID ADALARI İskoçya'nın Atlas Okyanusu kıyıları açıklarında ada grubu; bir yay biçiminde uzanan adalar İç ve Dış Hebridler olarak ikiye ayrılır; halkı hayvancılık, balıkçılık ve dokumacılıkla geçinir
ilgili madde İskoçya 9:93a
"HEBRIDLER UVERTÜRÜ" *ya da* **"Fingal Mağarası"** Mendelssohn'un uvertürü
ilgili maddeler
Bale 2:299a
Mendelssohn 12:146a
HEBRON Ürdün; ülkenin en eski kentlerinden biridir; 635'ten beri bir Arap kenti olmakla birlikte, Haziran 1967'deki Altı Gün Savaşı'ndan bu yana İsrail işgali altındadır; Kutsal Kitap'ın Eski Ahit bölümünde İbrahim, İshak, Yakub ve Davud peygamberlerle ilişkilendirildiğinden Yahudiler'in dört kutsal kentinden biridir; günümüzde bir tarım ve ticaret merkezidir; nüf. 75.000 (1984 tah.)
ilgili madde Ürdün 18:279b
HECENİN BEŞ ŞAİRİ *ya da* **Beş Hececiler** *ya da* **Hececiler**
madde başlığı Hecenin Beş Şairi 8:115a
ilgili maddeler
Milli Edebiyat 12:221a
Türk edebiyatı 18:39b
HECE ÖLÇÜSÜ *ya da* **Hece vezni** dizelerdeki hece sayısının eşit olmasına dayanan şiir ölçüsü
ilgili maddeler
Hecenin Beş Şairi 8:115a
Koşma 11:25a
Tekerleme 17:110a
HECİN DEVESİ
ilgili madde Deve 5:203a
"HEDDA GABLER" Ibsen'in tiyatro oyunu
ilgili maddeler
Ibsen 8:268a
Tiyatro sanatı 17:215b
HEDEF televizyon
ilgili madde Televizyon 17:136b vd.
HEGEL, GEORG WILHELM FRIEDRICH Alman düşünür, 1770-1831
madde başlığı Hegel 8:115a, görsel
ilgili maddeler
İdealizm 8:289a
Marx 12:84a
Rasyonalizm 14:203b
HEIDEGGER, MARTIN Alman düşünür, 1889-1976; Varoluşçuluk akımının önde gelen temsilcilerindendir
ilgili madde Varoluşçuluk 18:306a
HEIDELBERG Almanya'da kent; Baden-Württemberg eyaletinde, Neckar Irmağı kıyısında; 1720'ye kadar Ren Pfalz'ın merkeziydi; Otuz Yıl Savaşları'nda büyük zarar gördü; Heidelberg Şatosu kente egemen bir tepededir; yapıların çoğu barok üsluptadır; Heidelberg Üniversitesi (1386) Almanya'daki en eski yükseköğretim kurumudur; sanayi gelişmekle birlikte, en önemli ekonomik etkinlik turizmdir; nüf.136.227 (1987 tah.)
HEIFETZ, JASCHA Rus asıllı ABD'li kemancı, 1901-87; özenli yorumu ve teknik ustalığıyla tanınmıştır; 12 yaşındayken Avrupa'yı dolaşarak konser vermeye başladı; 1917'de ABD'ye gitti; 1975'te Güney California Üniversitesi'nde adına bir müzik kürsüsü kuruldu
HEILONGJIANG *ya da* **Heylungkyang** Çin Halk Cumhuriyeti'nde eyalet
ilgili maddeler
Çin Halk Cumhuriyeti: görsel 4:311
Mançurya 12:34b
HEINE, HEINRICH Alman şair, 1797-1856
madde başlığı Heine 8:116b, görsel
ilgili maddeler
Alman edebiyatı 1:162a, görsel
Schubert 15:95b
Schumann 15:96b
Sirenler 15:253a
Şarkı 16:243a
HEINKEL 178 uçak
ilgili madde Havacılık tarihi 8:66a
HEINKEL 196 uçak
ilgili madde Havacılık tarihi 8:66a
HEINLEIN, ROBERT A. ABD'li yazar, 1907-88; bilimkurgunun bir edebiyat türü olarak gelişmesine büyük katkıda bulunmuştur
ilgili madde Bilimkurgu 3:189b
HEINRICH IV Kutsal Roma-Germen imparatoru, 1050-1106; 1054'te Alman kralı, 1084'te de Kutsal Roma-Germen imparatoru oldu; Papa VII. Gregorius ile arasındaki anlaşmazlık nedeniyle papayı görevinden azletti; papa da onu aforoz etti; İtalya'ya düzenlediği seferde Roma'yı ele geçirdi; papayı görevden aldıysa da papalıkla barışı gerçekleştiremedi
ilgili maddeler
Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu 11:132b
Roma İmparatorluğu 14:269a
HEISENBERG, WERNER KARL Alman fizikçi, 1901-76
madde başlığı Heisenberg 8:117a
HEKATAİOS Eski Yunanlı yazar, ü. İÖ 6. yy; coğrafya alanında bilinen ilk kitabı yazmıştır
ilgili maddeler
Aydın 2:224a
Coğrafya 4:199b
Milet 12:219a
HEKİMHAN Malatya'nın ilçesi; oldukça yüksek bir bölgede yer alır; kuzeydeki Yama Dağı hayvancılık açısından önem taşır; nüf. (1990): ilçe 42.467, kasaba 13.612
ilgili madde Doğu Anadolu Bölgesi 5:272a
HEKİMOĞLU ALİ PAŞA Osmanlı sadrazamı, 1689-1758; üç kez sadrazamlığa getirildi (1732-35, 1741-43 ve 1754) ; Avusturya ve İran savaşlarındaki başarısıyla tanınır
ilgili madde Cezzar Ahmed Paşa 4:176b
HEKSAKLOROFEN antiseptik olarak kullanılan kimyasal madde
ilgili madde Antiseptik 1:299a
HEKTAR alan ölçüsü birimi
ilgili maddeler
Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:77
Alan ve hacim 1:130b
HEKTO uluslararası birimler sisteminde kullanılan önek
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:78
HEKTOR Yunan mitolojisi
madde başlığı Hektor 8:117b, görsel
ilgili maddeler
Aşil 2:108b
İlyada 9:13b vd.
Truva Savaşı 17:304a vd.
HELEN *bak.* **TRUVALI HELEN**
"HELENA" Öripides'in tiyatro oyunu
ilgili madde Öripides 13:280a
HELENİSTİK DÖNEM İÖ 323'ten sonra Eski Yunan uygarlığının yayılmasıyla başlayan tarihsel dönem
ana madde Eski Yunan 6:207a
ilgili maddeler
Efes 6:49b
İran sanatı 9:73a
Nemrut Dağı 13:52a
HELIGOLAND KÖRFEZİ SAVAŞI 1914
ilgili madde Birinci Dünya Savaşı 3:208a
HELİKOPTER
madde başlığı Helikopter 8:118b, görsel
ilgili maddeler
Havacılık tarihi 8:67a
Hava kuvvetleri 8:75b vd.
Hava taşıtları 8:86b
Kurtarma çalışmaları 11:111b, görsel
Vietnam Savaşı: görsel 19:12
HELİOPOLİS Mısır'da eskiçağ kenti
ilgili maddeler
Dikilitaş 5:219b
Eski Mısır 6:189b
HELİOS Yunan mitolojisi
ilgili maddeler
Dünyanın Yedi Harikası 6:16a
Efsane ve mitler 6:53a
HELLE Yunan mitolojisinde Athamas ile Nephele'nin kızı, Phriksos'un kız kardeşi
ilgili madde Altın Post 1:190b
HELLER, JOSEPH ABD'li yazar, d. 1923; II. Dünya Savaşı sonrası başkaldırı edebiyatının en seçkin örneklerinden olan *Şike* (1961) adlı romanıyla büyük ün kazandı; bu romanı sonradan sinemaya da uyarlandı
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:226b
HELLESPONTOS *bak.* **ÇANAKKALE BOĞAZI**
HELLMAN, LILLIAN ABD'li kadın senaryo ve oyun yazarı, 1905-84; 1930'larda oyun yazmaya başladı; *Küçük Tilkiler* (1939) ve *Ren Bekçileri* (1941) gibi yapıtlarında adaletsizliğe, sömürüye ve bencilliğe karşı çıktı
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:228a
Tiyatro sanatı 17:217a
HELMHOLTZ, HERMANN VON Alman bilim adamı, 1821-94; fizyoloji, optik, elektrodinamik ve meteoroloji alanlarına önemli katkılarda bulundu; özellikle enerjinin korunumu yasasıyla tanınır
ilgili madde Seurat 15:153b
HELMONT, JAN BAPTIST VAN Flaman bilim adamı, 1580-1644; değişik gaz türlerin bulunduğunu saptayan ilk kişidir
ilgili madde Karbon dioksit ve karbon monoksit 10:56b
HELOİSE Fransız rahibe, y. 1101-64; Abélard'ın öğrencisi ve karısı
•Abélard
HELOT Sparta'da devletin mülkiyetindeki

köle; her helot toprağa bağlıydı ve bir Sparta yurttaşının toprağını işlemekle yükümlüydü
ilgili maddeler
Eski Yunan 6:203a
Sparta 16:47a, 46a
HELSINGÖR Danimarka
ilgili madde Danimarka 5:77a
HELSİNKİ Finlandiya
madde başlığı Helsinki 8:122b, görsel
ilgili madde Finlandiya 6:303a
HELSİNKİ ANLAŞMALARI 1975; Avrupa Güvenliği ve İşbirliği Konferansı sonucunda imzalanan bir dizi anlaşma; Helsinki Nihai Senedi denen bu anlaşmalara Arnavutluk dışındaki tüm Avrupa devletleri ile ABD ve Kanada katıldı; anlaşmalarla, II. Dünya Savaşı sonrasında belirlenen sınırlar tanındı; insan hak ve özgürlükleri vurgulandı; ekonomi, bilim ve toplumsal konular ile başka alanlarda işbirliği desteklendi
HELVA genellikle un ve irmikten yapılan tatlı; Balkanlar'da ve Anadolu'da yaygındır; içine katılan değişik maddelere göre tahinhelvası, susamhelvası, kozhelva, ketenhelva, peynirhelvası gibi adlarla anılır; dinsel ve toplumsal önemi olan günlerde helva yapmak yaygın bir gelenektir
HELVACI KABAĞI *bak.* **KESTANE KABAĞI**
HELYOGRAF
ilgili maddeler
İletişim: görsel 8:323
İşaretleşme 9:141a
HELYOTROP *bak.* **HEMATİT**
HELYUM
madde başlığı Helyum 8:123a, görsel
ilgili maddeler
Astronomi 2:75b
Balon 3:10a, 11a
Bulutsu 4:57b
Düşük sıcaklıklar fiziği 6:32b
Güdümlü balon 7:247a
Hava 8:57b
Radyoaktiflik 14:183b
Yıldız 19:170b
HEMATİT *ya da* **Helyotrop** *ya da* **Kantaşı** y. % 70 demir içeren en önemli demir cevheri; adını, doğada en bol rastlanan türünün kırmızı renkli olması nedeniyle kan anlamındaki Yunanca bir sözcükten almıştır
ilgili maddeler
Aşındırıcı 2:105b
Oniks 13:18b
Uğur Taşı: görsel 18:177
HEMATOLOJİ kanın yapısı, işlevi ve hastalıklarıyla ilgilenen tıp dalı; 17. yy'da alyuvarları keşfeden Antonie van Leeuwenhoek tarafından temelleri atıldı; 20. yy'ın başında Karl Landsteiner kan gruplarını keşfetti
HEMİMORFİT çinko cevheri
ilgili madde Çinko 4:325a
HEMINGWAY, ERNEST ABD'li yazar, 1899-1961
madde başlığı Hemingway 8:124a, görsel
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:225b
HEMİPLEJİ *bak.* **YARIM FELÇ**
HEMODİYALİZ *ya da* **Kan diyalizi**
ilgili madde Böbrek 3:326a, görsel
HEMODİYALİZ MAKİNESİ *bak.* **YAPAY BÖBREK**
HEMOFİLİ aşırı ve engellenemeyecek biçimde kanamalarla ortaya çıkan kalıtsal hastalık; kanın pıhtılaşmasını sağlayan etkenin eksikliğinden kaynaklanır; özellikle erkekleri etkiler, ama hastalığı sonraki kuşaklara taşıyan kadınlardır; belirtileri kanama, deride ve yumuşak dokuda çürükler, eklemlerde şişmedir; pıhtılaşmayı sağlayan ilaçlar ve kan nakliyle tedavi edilebilir
ilgili maddeler
Kalıtım ve genetik 9:284a
Kalıtsal hastalıklar 9:285b
Kan 9:303b
HEMOGLOBİN kanda bulunan ve dokulara oksijen taşıyan protein; omurgalıların alyuvarlarında bulunur; oksijen taşırken oksihemoglobin adını alır ve parlak kırmızı renklidir; oksijeni dokulara bıraktıktan sonra rengi morumsu maviye döner
ilgili maddeler
Kan 9:299b vd.
Protein 14:148b
HEMOLİTİK KANSIZLIK
ilgili madde Kan 9:303b
HEMOROİT *bak.* **BASUR**
HEMŞİN Rize'nin ilçesi; daha önce Pazar ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 5.102, kasaba 3.018
HEMŞİRELİK
madde başlığı Hemşirelik 8:125b, görsel
ilgili maddeler
Hastane 8:47a
Nightingale 13:72a vd.
HENDEK Sakarya'nın ilçesi; topraklarının büyük bölümünü Hendek Ovası oluşturur; tarım modern yöntemlerle yapılır; Hendek kasabasında küçük sanayi gelişmiştir; nüf. (1990): ilçe 60.268, kasaba 23.397
HENDEK SAVAŞI 627; Hz. Muhammed'in kutsal savaşlarındandır; Mekkeliler'in saldırısına karşı Medine kenti çevresinde kazılan hendeklerde yapıldığından bu adla anılır; Mekkeliler bu savunma düzenini aşamayınca Müslümanlar bir karşı saldırıyla Mekke ordusunu dağıttılar
ilgili madde Muhammed, Hz. 12:304a
HENDERSON, FLETCHER ABD'li caz piyanisti, 1898-1952; "büyük orkestra" cazının öncülerindendir
ilgili madde Caz 4:138a
HENDRIX, JIMI ABD'li blues ve rock gitarcısı, 1942-70; elektrogitarı çalışındaki yaratıcılıkla ünlendi; 1960'larda gençlik karşıt kültürünün simgelerinden biri oldu; aşırı dozda aldığı uyuşturucunun etkisiyle öldü
ilgili maddeler
Gitar: görsel 7:159
Pop müzik 14:122a
HENEKEN *Agave* cinsinden çokyıllık bitki; anayurdu Yucatán Yarımadası'dır; yapraklarından elde edilen sarımsı lifler halat yapımında kullanılır
ilgili madde El Salvador 6:139a
HENRI II Fransa kralı, 1519-59; Catherine de Médicis'nin kocası; 1547'de tahta çıktı; Huguenotlar'a uyguladığı yoğun baskılarla ülkesini iç savaşa sürüklemiştir
HENRI IV Bourbon hanedanından gelen ilk Fransa kralı, 1553-1610; 1572'de III. Henri adıyla Navarra kralı oldu; 1589'da Fransa tahtına çıktı; krallığa bütünüyle egemen olabilmek için dokuz yıl mücadele etti; 1598'de, Protestanlar'a çok geniş haklar tanıyan Nantes Fermanı'nı ilan etti; hükümdarlık döneminde Fransa ekonomik ve mali açıdan güçlendi
ilgili maddeler
Reform 14:208a
Suikast 16:170b
HENRIQUE O NAVEGADOR *bak.* **GEMİCİ HENRIQUE**
HENRY ölçü birimi
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:79
HENRY, O. *bak.* **O. HENRY**
HENRY I İngiltere kralı, 1068-1135
ana madde Henry 8:127a
HENRY II İngiltere kralı, 1133-89
ana madde Henry 8:127b
ilgili maddeler
İrlanda Cumhuriyeti 9:76b
Louis 11:286a
Yüz Yıl Savaşları 19:225b
HENRY III İngiltere kralı, 1207-72
ana madde Henry 8:127b
ilgili maddeler
Banyo ve hamam 3:32a
Louis 11:286a
HENRY IV İngiltere kralı, 1367-1413
ana madde Henry 8:127b
ilgili maddeler
Güller Savaşı 7:255a
Richard 14:237a
HENRY V İngiltere kralı, 1387-1422
ana madde Henry 8:128a
ilgili maddeler
Jan Dark 9:183b
Yüz Yıl Savaşları 19:226b
HENRY VI İngiltere kralı, 1421-71
ana madde Henry 8:128a
ilgili madde Güller Savaşı 7:255a vd.
HENRY VII *ya da* **Henry Tudor** İngiltere kralı, 1457-1509
ana madde Henry 8:128a
ilgili maddeler
Güller Savaşı 7:256a
İngiltere 9:41b
İrlanda Cumhuriyeti 9:76b
Richard 14:238a
HENRY VIII İngiltere kralı, 1491-1547
ana madde Henry 8:128b, görsel
ilgili maddeler
Elizabeth 6:132a
İngiltere 9:41b vd.
İrlanda Cumhuriyeti 9:76b
Katolik Kilisesi 10:98a
Mary 12:87a
Reform 14:207b
Sansür 15:54a
Tenis 17:145b
Yazı 19:125a
HENRY TUDOR *bak.* **HENRY VII**
HENTBOL
madde başlığı Hentbol 8:129a, görsel
ilgili madde Olimpiyat Oyunları: tablo 13:162
"HENÜZ ON YEDİ YAŞINDA" Ahmed Midhat Efendi'nin romanı
ilgili madde Ahmed Midhat Efendi 1:91a
HEPATİT *ya da* **Karaciğer iltihabı** hastalık etkeni olan virüs türüne göre üçe ayrılır; mikroplu sulardan ve yiyeceklerden bulaşan hepatit A, özellikle sterilize edilmemiş şırıngalardan kaynaklanan hepatit B ve etkeni henüz belirlenememiş olan hepatit C; belirtileri ateş, halsizlik, karın bölgesinde ağrı ve sarılık'tır
ilgili madde Karaciğer 10:26a

HEPBURN, KATHARINE ABD'li kadın sinema ve tiyatro oyuncusu, d. 1909; Hollywood'un daha önce pek benimsemediği güçlü kişilikli kadın tipleri yarattı; birçok filmde Spencer Tracy ile birlikte oynadı; *Sabah Zaferi* (1933), *Beklenmeyen Misafir* (1967), *Kış Aslanı* (1968) ve *Altın Göl* filmleriyle dört kez en iyi kadın oyuncu Oskar Ödülü'nü aldı
ilgili madde Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:223b
HEPÇİL hem bitkisel, hem hayvansal maddelerle beslenen hayvan
ilgili madde Beslenme ağı 3:152a
HEPHAİSTOS Yunan mitolojisinde ateş tanrısı; demircilerin ve zanaatçıların koruyucusuydu; atölyesinin Etna Yanardağı'nın altında olduğuna inanılırdı; Afrodit'in kocasıdır; Roma mitolojisindeki karşılığı Vulcanus'tu
ilgili maddeler
Efsane ve mitler 6:54b
Pandora 13:307b
HERA Yunan mitolojisi
madde başlığı Hera 8:131a
ilgili maddeler
Herakles 8:131b vd.
Paris 13:329a
Truva Savaşı 17:304a vd.
Zeus 19:250b
HERAKLEİON *bak.* **İRÂKLİON**
HERAKLEİOS Bizans imparatoru, y. 575-641; 610'da tahta çıktı; imparatorluk yönetimini ve ordularını yeniden düzenleyerek güçlendirdi; 622-626 arasında Persler'e karşı başarılı seferler düzenledi; Suriye, Filistin, Mısır ve Mezopotamya'daki Bizans topraklarını Araplar'a kaptırdı
ilgili maddeler
Bizans İmparatorluğu 3:251a vd.
Sasaniler 15:70a
HERAKLEİTOS Eski Yunanlı filozof, İÖ y. 540-y. 480; ateşi, evrendeki düzenin temel maddesi sayan kozmoloji kuramıyla tanınır; karşıtlar arasındaki bağlantı ve birlik ile değişmenin sürekliliğini vurgulamıştır
ilgili madde Maddecilik 11:312b
HERAKLES Yunan mitolojisi
madde başlığı Herakles 8:131a, görsel
ilgili maddeler
Amazonlar 1:198b
Promete 14:145b
Truva 17:302a
HERAKLİDLER Lidya'da Trak kökenli hanedan, İÖ y. 1185-680
ilgili madde Lidya 11:248a
HERAPATİT
ilgili maddeler
Işık 8:254a
Polarılma 14:103b
HERAT Afganistan'da kent; aynı adlı ilin yönetim merkezi; deniz düzeyinden 922 m yüksekte kuruludur; nüfus yoğunluğu yüksek, verimli tarımsal alanların bulunduğu bir bölgede yer alır; eskiçağdan kalma kalesi kente egemen konumdadır; birçok eski yapı kalıntısı ve bir 15. yy camisi bulunur; el sanatları, dokumacılık, halı, pamuk ve pirinç üretimi; nüf. 140.323 (1988)
HERBARYUM
ilgili madde Botanik bahçeleri 3:309b
HERCAİMENEKŞE
madde başlığı Hercaimenekşe 8:132b, görsel
ilgili madde Alp bitkileri: görsel 1:178
HERCULANEUM İtalya'da eskiçağ kenti; Napoli'nin 8 km güneydoğusundadır; küçük ama zengin bir kentti; 69'daki depremden zarar gördü; 79'da, Vezüv Yanardağı'nın patlaması sonucunda lavlar altında kaldı
ilgili maddeler
Arkeoloji 2:19a
Lav 11:215b
Roma İmparatorluğu: görsel 14:267, 273
Yanardağ 19:84a
HERDEMTAZE *bak.* **ÖLMEZÇİÇEK**
HERDEMYEŞİL *ya da* **Yaprakdökmeyen** yapraklarını yıl boyunca dökmeyen bitki
ilgili maddeler
Ağaç 1:66b
İğneyapraklılar 8:293b
Orman 13:206b
Yaprak 19:97b vd.
HERDER, JOHANN VON Alman eleştirmen, ilahiyatçı ve filozof, 1744-1803; Coşkunluk Akımı'nın başlıca temsilcilerinden biri olarak tarih felsefesine ve kültüre yeni bir anlayışla yaklaşmıştır; Romantik akımın öncüleri arasındadır
ilgili madde Alman edebiyatı 1:161b, görsel
HERGÉ asıl adı **Georges Rémi** Belçikalı karikatürcü
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:12b
Karikatür 10:70b
HERİK
ilgili madde Koyun 11:30a
HERKÜL Roma mitolojisi
ilgili madde Herakles 8:131b
HERKÜLBÖCEĞİ Güney Amerika'ya özgü çok iri böcek
ilgili madde Kınkanatlılar 10:212a
HERMAFRODİT *bak.* **ERDİŞİ**
HERMES Yunan mitolojisi
madde başlığı Hermes 8:133a, görsel
ilgili maddeler
Merkür 12:158b
Pandora 13:307b
Praksiteles 14:140b
HERMON DAĞI *ya da* **Cebelü'ş-Şeyh** Suriye'de, dorukları karla kaplı sırt; Suriye-Lübnan sınırında; yüksekliği 2.814 m; Şeria Irmağı'nın iki ana kolu buradan doğar; Musa ve Yeşu döneminde, İsrailoğulları'nın topraklarının kuzeybatı sınırıydı; güneybatı yamaçları Golan Tepeleri'nin bir bölümünü oluşturur
ilgili madde Şeria Irmağı 16:261a
"HERNANI" Hugo'nun tiyatro oyunu
ilgili madde Hugo 8:213b
HERNÁNDEZ, JOSÉ Arjantinli yazar, 1834-86
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:209b
HERO Yunan mitolojisi
madde başlığı Hero ile Leandros 8:134b
ilgili madde Çanakkale Boğazı 4:246b
HERODES Yahuda'nın Roma tarafından atanmış kralı, İÖ 73-4; İÖ 37'de kral oldu; büyük bayındırlık işleri gerçekleştirdi, ülkesinde refahı artırdı; yaptığı işlerin en önemlilerinden biri Süleyman Tapınağı'nı tümüyle yeniden inşa ettirmesidir; yaşamının son yıllarında ruhsal dengesi iyice bozulmuş ve çeşitli entrikaların odağı haline gelmiştir
ilgili maddeler
Meryem, Hz. 12:162a
Tapınak 17:7b
HERODOT Eski Yunanlı tarihçi, İÖ y. 488-430
madde başlığı Herodot 8:133b
ilgili maddeler
Babil 2:249a
Başlık ve şapka 3:63b
Bodrum 3:261a
Etrüskler 6:221a
İskitler 9:92a
İyonya 9:159a
Karayolu 10:48b
Kilikya 10:254a
Lidya 11:248a
Mısır 12:194a
Pamuk 13:298a
Tarih 17:41b
Thermopilai Savaşı 17:174b
Tıp 17:178b
Yunanca 19:205b
HERON *bak.* **İSKENDERİYELİ HERON**
HERONİON Antakya, Hatay
ilgili madde Hatay: görsel 8:51
HEROON Bergama, İzmir
ilgili madde Bergama 3:134b
HÉROULT, PAUL L. Fransız kimyacı, 1863-1914; 1886'da alüminyumu cevherlerinden elektrolizle ayırma yöntemini buldu
ilgili madde Alüminyum 1:191b
HERSCHEL, CAROLINE LUCRETIA Alman asıllı İngiliz kadın astronom, 1750-1848; ağabeyi Sir William Herschel'a çalışmalarında yardım etti; üç bulutsu ve sekiz kuyrukluyıldız keşfetti
ilgili madde Herschel 8:135a
HERSCHEL, SIR JOHN İngiliz astronom, 1792-1871; Sir William Herschel'in oğlu; Güney Afrika'ya giderek güney yarıküredeki gökcisimleri üzerinde çalıştı; ozalit basım tekniğini geliştirdi; fotoğrafçılık alanına birçok bilimsel katkıda bulunmuştur
ilgili madde Herschel 8:135b
HERSCHEL, SIR WILLIAM Alman asıllı İngiliz astronomi bilgini, 1738-1822
madde başlığı Herschel 8:134b, görsel
ilgili maddeler
Astronomi 2:74b
Gözlemevi 7:216b
Teleskop 17:133b
Uranüs 18:208b, 210b
HERSEK Yugoslavya'da bölge; 1463-1908 arasında Osmanlı egemenliğinde kaldı
ilgili maddeler
Balkanlar 2:334b
Fatih Sultan Mehmed 6:263b
HERSEKLİ ARİF HİKMET Türk şair, 1839-1903; divan şiirinin son önemli temsilcilerindendir; şiirlerinde duygudan çok düşünce ağır basar; *Divan*'ı 1916'da basılmıştır
ilgili madde Türk edebiyatı 18:37a
HERTZ fizikte, saniyedeki çevrim sayısını (frekans) göstermek için kullanılan birim; adını Heinrich R. Hertz'den alır
ilgili maddeler
Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:79
Ses 15:143b
Sesüstü dalgalar 15:151b
HERTZ, HEINRICH RUDOLF Alman fizikçi, 1857-94; elektromagnetik dalgaların boylarını ve hızını ölçtü; ışığın elektromag-

netik yapısını ortaya koydu
ilgili maddeler
Işık 8:254b
Radyo 14:175b vd.
HERZL, THEODOR Avusturyalı Siyonist önder, 1860-1904; Macaristan'da doğdu; Siyonizm'e siyasal nitelik kazandırdı
ilgili maddeler
Siyonizm 15:289a
Yahudiler ve Musevilik 19:74b
HERZOG, WERNER Alman sinema yönetmeni, d. 1942; insanların uç noktalardaki psikolojik durumunu yansıtan, alışılmadık filmleriyle tanınır; II. Dünya Savaşı sonrası Alman sinemasının önde gelen yönetmenlerindendir; *Woyzeck* (1979), *Fitzcarraldo* (1982) ve *Yeşil Karıncaların Düş Gördüğü Yer* (1984) en tanınmış filmleridir
ilgili madde Sinema 15:236a
HESAP MAKİNESİ
madde başlığı Hesap makinesi 8:136a, görsel
ilgili maddeler
Bilgisayar 3:181a
Pascal 14:17b
•Elektronik hesap makinesi
HESİODOS Eski Yunanlı şair, ü. İÖ y. 800; "Yunan didaktik şiirinin babası" olarak anılır; çağına ilişkin bilgileri ilk kez manzum biçimde bir araya toplamıştır
ilgili madde Eski Yunan 6:201a
HESPERİDLER Yunan mitolojisi; Zeus ile evlenen Hera'ya Gaia'nın verdiği altın elmalı ağaca bekçilik eden güzel sesli periler; ejderha Ladon da onlara yardım eder; genellikle üç peri olarak bilinirler; bazı kaynaklarda ise yedi periden söz edilir
HESSE, HERMANN Alman roman yazarı ve şair, 1877-1962; yapıtlarında en çok işlediği konu, insanın özbenliğini bularak uygarlığın yerleşik biçimlerinden kurtulmaya çalışmasıdır; özellikle İngilizce konuşulan ülkelerde çok tutulan bir yazardır; *İlk Gençlik Yılları*, *Demian* (1919), *Sidarta* (1922) ve *Step Kurdu* (1927) başlıca romanlarıdır; 1946'da Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazanmıştır
ilgili madde Alman edebiyatı 1:163a
HESSEN Almanya'da eyalet; Yukarı Ren Platosu ve Thüringen Ormanı arasında 21.113 km²'lik bir alanı kaplar; 1945'te oluşturuldu; yönetim merkezi Wiesbaden'dir; 1527'de kurulan ilk Protestan üniversitesi Marburg'dadır; Ren ve Main ırmakları boyunca bağcılık yapılır; güneybatı kesimi Almanya'nın en gelişmiş sanayi bölgelerinden biridir; nüf. 5.620.800 (1990 tah.)
HETEROJEN
ilgili madde Çözelti ve asıltı 5:48a
HETEROSEKSÜEL
ilgili madde Cinsellik ve eşey 4:196b
HEVELIUS, JOHANNES Alman astronom, 1611-87
ilgili madde Ay 2:213a
HEY, J. S. İngiliz radyo astronomi bilgini, d. 1909
ilgili madde Radyoastronomi 14:186a
HEYBELİADA İstanbul
ana madde Prens Adaları 14:140b vd., görsel
HEYBELİADA SANATORYUMU İstanbul
ilgili madde Prens Adaları 14:141b
HEYELAN *bak.* **TOPRAK KAYMASI**
HEYERDAHL, THOR Norveçli etnolog, d. 1914
madde başlığı Heyerdahl 8:138b, görsel
ilgili maddeler
Balsa 3:14a
Paskalya Adası 14:24a
Sepet 15:128b
HEYET-İ TEMSİLİYE
ilgili madde Erzurum ve Sivas Kongreleri 6:185a, 185b
HEYKEL
madde başlığı Heykel 8:139a, görsel
ana maddeler
Ağaç oymacılığı 1:73b
Güneydoğu Asya sanatı 7:296b, görsel
Türk resim ve heykel sanatı 18:129a, görsel
ilgili maddeler
Afrika halkları 1:59b, görsel
Akropol 1:120b, görsel
Alman sanatı ve müziği 1:164b
Asya: görsel 2:89
Bergama 3:136a, 137a
Çatalhöyük 4:261a, görsel
Eski Mısır: görsel 6:187
Eskimolar: görsel 6:191
Fildişi 6:293b vd., görsel
İnkalar: görsel 9:50
İtalya 9:149a
Meksika: görsel 12:135
Mermer 12:160a
Mimarlık 12:225a, 225b vd.
Mum 12:307a vd., görsel
Müzeler ve sanat galerileri 13:8b, görsel
Norveç 13:110a
Paskalya Adası 14:24a, görsel
Rönesans 14:288b vd.
Taş Devri: görsel 17:65
Urartular: görsel 18:214
Uzakdoğu sanatı 18:241a vd., görsel
•*eski uygarlıklar örn.* Aztekler; Babil; *heykelciler örn.* Donatello; Michelangelo; Moore; Praksiteles; Rodin; *kentler ve tarihsel yerler örn.* Floransa; Nemrut Dağı; Paris
"HEY KOCA YURT" Halikarnas Balıkçısı'nın inceleme kitabı
ilgili madde Halikarnas Balıkçısı 8:9a
HEYLUNGKYANG *bak.* **HEILONGJIANG**
HEZAREN
madde başlığı Hezaren 8:148b, görsel
ilgili madde Çiçek: görsel 4:297
HEZAREN MOBİLYA
ilgili madde Bambu 3:17b
HEZARFEN AHMED ÇELEBİ Türk bilgin, ü. 17. yy
madde başlığı Hezarfen Ahmed Çelebi 8:149b, görsel
HEZEKİEL İsrailoğulları'nın peygamberi, ü. İÖ 6. yy; Kutsal Kitap'ın Eski Ahit bölümündeki Hezekiel Kitabı, Yahuda ve Kudüs'ün yıkımına ilişkin kehanetlerini içerir; Babil'e sürüldü; orada, İsrailoğulları'nın yeniden kurtuluşuna ilişkin kehanette bulundu
ilgili maddeler
Din 5:229b
Fenike 6:271b
Uçan Daire 18:167a
HF *bak.* **YÜKSEK FREKANS**
"HIÇKIRIK" Atıf Yılmaz'ın filmi
ilgili madde Türk sineması 18:134b
HİDİV 1867-1922 arasında Mısır valilerine verilen unvan; Farsça büyük vezir anlamına gelir; Kavalalı Mehmed Ali Paşa soyundan gelen Mısır valilerinin elde ettikleri güce uygun biçimde Osmanlı sadrazamlarıyla eşit sayılmaları istekleri üzerine verildi
HİDİV KASRI İstanbul; Boğaziçi'nde, Çubuklu semtindedir; Hıdiv Abbas Hilmi Paşa tarafından 20. yy'ın başlarında yaptırıldı; Art Nouveau üslubundaki bezemeleriyle dikkati çeker; 1983-84'te Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu'nca onarılarak otel ve restoran olarak düzenlendi
HIDRELLEZ
madde başlığı Hıdrellez 8:150a
HIMIŞ yapı türü
ilgili madde Safranbolu 14:334a
HINIS Erzurum'un ilçesi; yüksek bir bölgede yer alan ilçenin en önemli geçim kaynağı hayvancılıktır; Dünya Bankası'nca desteklenen bir proje doğrultusunda yörede hayvancılığın geliştirilmesi çalışmaları yapılmaktadır; nüf. (1990): ilçe 45.514, kasaba 16.005
ilgili madde Erzurum 6:183a
HINZIR DAĞLARI İç Anadolu Bögesi
ilgili madde Kayseri 10:125a
"HIRÇIN KIZ" Shakespeare'in tiyatro oyunu
ilgili madde Shakespeare 15:167b
HIRİSTİYAN DEMOKRAT PARTİLER
ilgili madde Siyasal partiler 15:281a
HIRİSTİYANLIK
madde başlığı Hıristiyanlık 8:150b, görsel
ana maddeler
Din 5:232a
Havariler 8:84a
İsa, Hz. 9:80a
Kutsal Kitap 11:130a
Meryem, Hz. 12:161b
Misyonerlik 12:246a
Reform 14:206b
ilgili maddeler
Afrika halkları 1:57b
Almanya 1:169a
Avrupa 2:184a
Bizans İmparatorluğu 3:250a vd.
Cadılık 4:99b
Cennet ve cehennem 4:159a
Constantinus I 4:203a vd.
Efes 6:49b
Engizisyon 6:158a vd.
Felsefe 6:270a
Hac 7:315b
Haçlı Seferleri 7:319a vd.
Heykel 8:142b
Kapadokya 10:10b
Katakomp 10:90a
Kilise ve katedral 10:256a
Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu 11:132a vd.
Mezar 12:190b
Mimarlık 12:227a
Mistisizm 12:245a
Müzik 13:17a
Ortaçağ 13:222a
Resim sanatı 14:224a
Roma İmparatorluğu 14:268a vd.
Rönesans 14:287a vd.
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:17a
Şeytan 16:264b vd.
Takvim 16:311a

Tanrı 16:324a
Vatikan 18:209a
Yahudiler ve Musevilik 19:74a
•Katolik Kilisesi; Ortodoks Kilisesi; Protestan Kilisesi; *Hıristiyan ayin, yortu, töre ve uygulamaları, örn.* Aforoz; Günah çıkarma; Noel; Paskalya; Şükran ayini; Vaftiz; *dinsel unvanlar, örn.* Aziz; Frer; Keşiş; Papa; Rahip; *din adamları, örn.* Aquino'lu Tommaso; Assisili Aziz Francesco; Benedict; Calvin; Luther; *ayrıca, Hıristiyanlık simgeleri, örn.* Haç; İkona
HIRKA-İ SAADET DAİRESİ Topkapı Sarayı
ilgili madde Topkapı Sarayı 17:240b, görsel
HIRSIZ ALARMI
ilgili madde Elektronik 6:123b
HIRSIZLIK
ana madde Suç 16:153a vd.
ilgili maddeler
Çocuk suçları 5:39b
Duruşma 5:312a
Sigorta 15:202b
HIRVATİSTAN Yugoslavya'da federe cumhuriyet; ülkenin kuzeybatısında; başkenti Zagreb; Adriya Denizi kıyısındaki Rijeka, Split ve Dubrovnik öbür büyük kentleri ve en önemli limanlarıdır; ekonomisi büyük ölçüde tarıma dayanır; zengin petrol yatakları ve hafif sanayi nedeniyle Yugoslavya'nın en gelişmiş cumhuriyetidir; gemicilik ve turizm de önem taşır; y.öl. 56.538 km²; nüf. 4.683.000 (1989 tah.)
ilgili maddeler
Karlofça Antlaşması 10:71b
Yugoslavya 19:195b, 198b
HISN KEYFA *bak.* **HASANKEYF**
HIYAR *ya da* **Salatalık**
madde başlığı Hıyar 8:153a, görsel
ilgili madde Meyve 12:184b
HIYARAĞACI
ilgili madde Manolya 12:48a
HIYAR BÖCEĞİ
ilgili madde Hıyar 8:153b
HIYARCIKLI VEBA *ya da* **Hıyarcık vebası**
ilgili madde Veba 18:311a
HIZ
madde başlığı Hız 8:154a, görsel
ana madde İvme 9:154a
ilgili maddeler
Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:78
Diferansiyel ve integral hesap 5:217a vd.
Kum saati: gemi hızı 11:98a
Kuvvet ve hareket 11:144a vd.
Ölçme 13:266a
Roket 14:255a vd.
•Kurtulma hızı; Yörünge hızı
HIZAR
ilgili madde Kereste 10:180a, görsel
HIZ BİRİMLERİ
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:77
HIZ ÇELİĞİ
ilgili madde Alaşım 1:136b
HIZ GÖSTERGESİ *ya da* **Kilometre saati** motorlu kara taşıtların hızını gösteren aygıt
ilgili madde Motorlu taşıtlar 12:287b
HIZIR, HZ. peygamber
ilgili madde Hıdrellez 8:150a
HIZIR, NUSRET Türk felsefeci, 1899-1980; Ankara Üniversitesi'nde profesörlük yaptı; mantık ve bilgi felsefesi alanındaki çalışmaları ve dersleriyle genç felsefecileri derinden etkiledi
HIZIR BEY CAMİSİ Isparta
ilgili madde Isparta: görsel 8:247
HIZIR REİS *bak.* **BARBAROS HAYREDDİN PAŞA**
HIZ KESİCİ ROKET
ilgili madde Uzay uçuşları 18:259b
HIZLANDIRICI *bak.* **PARÇACIK HIZLANDIRICISI**
HIZLI REAKTÖR *ya da* **Hızlı üretken reaktör**
ana madde Nükleer enerji 13:121a vd.
HIZLI TRAMVAY
ilgili madde Metro 12:176a
HIZLI ÜRETKEN REAKTÖR *bak.* **HIZLI REAKTÖR**
HIZ SINIRI
ilgili maddeler
Motorlu taşıtlar 12:283a
Trafik 17:275b
HİATUS FITIĞI
ilgili madde Sindirim 15:221a
HİCAZ Suudi Arabistan'ın batısında, Kızıldeniz kıyısında bölge; kuzeyine daha İÖ 6. yy'da yerleşilmişti; Babil'den sonra Nebati Krallığı'na (İÖ 100-İS 200), ardından Abbasiler'in, 1258'de de Memlüklar'ın denetimine girdi; 1517'de Osmanlılar'ın eline geçti ve merkezi Mekke olan bir eyalet yapıldı; 1932'de Suudi Arabistan Krallığı'nın topraklarına katıldı; Müslümanlar'ın kutsal kentleri Mekke ve Medine buradadır; ekonomi hafif sanayi ile tarıma dayanır; öbür önemli kentler Cidde, Taif ve Yanbu'dur
ilgili maddeler
Kavalalı Mehmed Ali Paşa 10:109b
Mekke 12:129a
Suudi Arabistan 16:194a, 195a, 196b
HİCAZ DEMİRYOLU Arabistan
ilgili madde Ürdün 18:279b
HİCİV *bak.* **YERGİ**
HİCRET Mekkeliler'in baskısından yılan Müslümanlar'ın 622'de Hz. Muhammed'in önderliğinde Medine'ye göç etmeleri; Medine'nin yeni dinin kurallarıyla yönetilen ilk merkez olmasına yol açan bu olay, hicri takvim denen İslam takviminin de başlangıç tarihidir
ilgili maddeler
Cami 4:108a
Muhammed, Hz. 12:304a
Ömer, Hz. 13:273a
HİCRİ TAKVİM Hz. Muhammed'in 622'de Mekke'den Medine'ye göç etmesini başlangıç alan, Ay'ın hareketlerine göre düzenlenmiş takvim sistemi; 12 aya bölünen bir yıl 354 günde tamamlanır; ilk ay muharrem, son ay zilhiccedir; aylar güneş takviminde olduğu gibi hep aynı mevsime rastlamaz; hicri takvimin Güneş'e göre düzenlenmiş türü olan hicri-şemsi takvimde ise bir yıl 365 günde tamamlanır ve aylar hep aynı mevsime rastlar; bu takvim yalnız İran'da kullanılmıştır
ilgili maddeler
Ay 2:216b
Hac 7:315a vd.
Takvim 16:311a, 312b
"HİÇ" Neyzen Tevfik'in şiir kitabı
ilgili madde Neyzen Tevfik 13:71b
"HİÇ BELLİ OLMAZ" Shaw'un tiyatro oyunu
ilgili madde Shaw 15:168b
HİDRA
madde başlığı Hidra 8:155b, görsel
ilgili maddeler
Canlılar 4:122b
Tatlı su canlıları 17:84b
Üreme 18:281a, görsel
HİDRODİNAMİK
ilgili madde Fizik 6:308b
HİDROELEKTRİK ENERJİ
madde başlığı Hidroelektrik enerji 8:156a
ana madde Su enerjisi 16:163b
ilgili maddeler
Elektrik enerjisi 6:110b, 111b
Hidrolik 8:159b
Türbin 18:24b
•Baraj; Enerji
HİDROELEKTRİK ENERJİ SANTRALI
ana maddeler
Hidroelektrik enerji 8:156a
Su enerjisi 16:163b, 165a vd., görsel, tablo
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:219b, görsel
Antalya 1:286a
Baraj 3:35b
Dinyeper Irmağı 5:238a
Elektrik enerjisi 6:110b vd.
Elektrik motoru 6:115a
Hidrolik 8:159b
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:11b
HİDROFLÜORİK ASİT *bak.* **HİDROJEN FLÜORÜR**
HİDROFOBİ
ilgili madde Kuduz 11:89a
HİDROFOİL gemi
madde başlığı Hidrofoil 8:156a, görsel
ilgili maddeler
Bell 3:129a
Gemi motoru 7:112a
Gemi ve gemi yapımı 7:120b
HİDROJEN
madde başlığı Hidrojen 8:157a, görsel
ilgili maddeler
Alev 1:142b
Alkol 1:154a
Amonyak 1:238b
Asit 2:60b
Astronomi 2:78b
Atom 2:154b vd., görsel
Balon 3:11a
Bulutsu 4:57b, 58b
Güdümlü balon 7:247a
Güneş 7:267a
Hava 8:57b
Helyum 8:123a vd.
Jüpiter 9:229b
Kimya 10:261b vd.
Kimyasal elementler 10:267b vd.
Lavoisier 11:218a
Merkür 12:159b
Molekül 12:261a vd.
Neptün 13:56a
Oksijen 13:138b vd.
Protein 14:148a
Proton 14:151a
Radyum 14:195a
Satürn 15:73b
Su 16:148b, görsel
Termometre 17:157b
Yıldız 19:170b vd.

•Sıvı hidrojen

HİDROJEN BOMBASI *ya da* **Termonükleer bomba** enerjisini çekirdek kaynaşmasından alan, yıkıcı gücü son derece yüksek nükleer silah; 1949'da Edward Teller'in önerisi ve katkısıyla ABD'li bilim adamlarınca geliştirildi; atom bombasından çok daha güçlüdür; bugüne kadar hiçbir savaşta kullanılmamıştır
ilgili maddeler
Atom 1:157b
Bomba 3:284b
Chadwick 4:177a
Enerji: görsel 6:154
Hidrojen 8:158a
Nükleer enerji 13:122b
Oppenheimer 13:192a
Russell 14:304b
Sıfahsızlanma 15:211a

HİDROJEN FLÜORÜR *ya da* **Hidroflüorik asit**
ilgili madde Flüor ve flüorür 6:319a

HİDROJEN KLORÜR suda çözünen, keskin kokulu, renksiz gaz
ilgili maddeler
Amonyak 1:239a
Hidroklorik asit 8:158a vd.

HİDROJENLEME hidrojen molekülü ile bir element ya da bileşik arasında gerçekleşen kimyasal tepkime
ana madde Hidrojen 8:157b

HİDROJEN PEROKSİT *ya da* **Oksijenli su** ağartıcı ve antiseptik olarak kullanılan renksiz sıvı; kimyasal formülü H_2O_2
ilgili maddeler
Ağartma 1:76a
Antiseptik 1:299a
Dokumacılık 5:284a
Katalizör 10:90b

HİDROJEN SÜLFAT *bak.* **SÜLFÜRİK ASİT**

HİDROJEN SÜLFÜR *ya da* **Kükürtlü hidrojen** çürük yumurta gibi kokan, renksiz, çok zehirli gaz
ilgili maddeler
Gaz 7:83a
Gümüş 7:256b
Kükürt 11:172a

HİDROJEN- 3 *bak.* **TRİTYUM**

HİDROKARBON yalnızca hidrojen ve karbon atomlarından oluşan, gaz, sıvı ya da katı haldeki organik bileşik; petrolün ve doğal gazın temel bileşenidir; karbon atomlarının bir zincir oluşturacak biçimde birbirine bağlanmasıyla alifatik, zincirlerin halka oluşturacak biçimde biraraya gelmesiyle aromatik hidrokarbonlar oluşur; doymuş hidrokarbonlar yalnızca tekli bağ içerir ve başka bileşiklerle tepkimeye girmez; doymamış hidrokarbonlar, yapılarındaki çift ve üçlü bağlar nedeniyle kolayca tepkimeye girer ve plastik, deterjan, kauçuk üretiminde kullanılır
ilgili maddeler
Benzen 3:133b
Çevre kirliliği 4:283a
Flüor ve flüorür 6:319a
Gaz 7:85a
Hidrojen 8:157b
Karbon 10:55a
Kauçuk 10:102b
Petrol 14:61b
Polimer 14:104b

HİDROKLORİK ASİT *ya da* **Tuzruhu**
madde başlığı Hidroklorik asit 8:158a
ilgili maddeler
Asetilen 2:58b
Asit 2:60a
Bor ve boraks 3:303b
Glikoz 7:179a
Gübre 7:245a
Lehimleme 11:225a
Mide 12:205a
Nitrik asit 13:89a
Sindirim 15:220a
Turnusol 18:10a
Tuz 18:16b

HİDROKSİL
ilgili madde Baz 3:104b

HİDROLİK
madde başlığı Hidrolik 8:158b, görsel

HİDROLİK ASANSÖR su gücüyle çalışan yük asansörü
ilgili madde Asansör 2:54b

HİDROLİK DİNAMOMETRE
ilgili madde Hidrolik 8:160b

HİDROLİK EKSKAVATÖR
ilgili madde Kazı makineleri 10:135b vd.

HİDROLİK FREN motorlu taşıtlarda, yağ basıncıyla çalışan bir piston yardımıyla tekerleklerin dönmesini engelleyen düzenek
ilgili maddeler
Fren 7:46a
Hidrolik 8:160a
Motorlu taşıtlar 12:286b
Pascal 14:18a
Sıvı 15:188a

HİDROLİK KRİKO
ilgili maddeler
Hidrolik 8:160a
Tünel 18:21a

HİDROLİK MAKİNE hareket ettirici güç olarak su basıncından yararlanan makinelerin ortak adı
ana madde Hidrolik 8:159b vd.

HİDROLİK MATKAP
ilgili maddeler
Hidrolik 8:159b
Tünel 18:20a

HİDROLİK PRES çok az güç uygulayarak metalleri ya da başka gereçleri presleme olanağı veren düzenek
ana madde Hidrolik 8:159b, görsel
ilgili maddeler
Pascal 14:18a
Sıvı 15:188a

HİDROLİK SİLİNDİR
ilgili maddeler
Fren 7:46a
Hidrolik 8:159b vd., görsel
Motorlu taşıtlar 12:286b

HİDROLİZ bir bileşiğin suyla verdiği tersinir ayrışma tepkimesi
ilgili madde Sabun ve sabun yapımı 14:328a

HİDROLOJİ yeryüzündeki su örtüsünün (hidrosferin) dağılımını, kaynaklarını, buharlaşma ve yağış yoluyla atmosfer ile yeryüzü arasındaki dolaşımını inceleyen bilim dalı
ilgili madde Jeofizik 9:199a

HİDROMETRE *ya da* **Yoğunlukölçer** sıvıların yoğunluğunu ölçmeye yarayan aygıt
ilgili madde Yoğunluk 19:185a

HİDROPLAN denizin üstünde büyük bir hızla kayarak yol alacak biçimde tasarımlanmış küçük, motorlu tekne
ilgili maddeler
Deniz tekneleri 5:182a
Hidrofoil 8:156a

HİDROSFER Dünya'nın yüzeyini ya da yüzeyine yakın katmanlarını kaplayan, yer yer karalarla kesintiye uğramış su örtüsü; kutuplardaki buzul takkelerinde donmuş, okyanuslarda, denizlerde ve yeraltı kaynaklarında sıvı, atmosferde ise buhar halinde bulunan bütün yüzey ve yeraltı sularını kapsar
ilgili madde Dünya 6:11a

HİDROSİYANİK ASİT *bak.* **PRUSİK ASİT**

HİDROSTATİK
ilgili madde Fizik 6:308b

HİDROTERAPİ *bak.* **SU TEDAVİSİ**

HİDROTROPİZM *ya da* **Suya yönelim**
ilgili madde Bitki 3:233a

HİERAPOLİS Denizli kentinin yakınında, İÖ y. 190'da kurulmuş eski Frigya kenti; Bergama Kralı II. Eumenes tarafından kurulduğu sanılır; Roma döneminde genişledi, 1334'teki büyük depremden sonra terk edildi; en önemli kalıntılar hamam, tiyatro ve sütunlu iki caddedir; Pamukkale de kentin yakınındadır
ilgili maddeler
Denizli 5:169a, görsel
Pamukkale 13:301a vd.

HİERON II Siracusa tiranı, ö. İÖ y. 216; Mamertinus denen Campania'lı paralı askerleri bozguna uğratınca halk tarafından hükümdar seçildi, İÖ y. 270; İÖ 263'te Roma ile antlaşma yapmak zorunda kaldı
ilgili madde Arşimet 2:40a

HIERRO İspanya'da ada; Kanarya Adaları'nın en küçüğü ve en batıda yer alanıdır; ekonomisi tarıma dayanır; nüf. 6.408 (1981)
ilgili madde Kanarya Adaları 9:323a

HİF mantarlarda, miselyum denen dokuyu oluşturan iplikçikler
ilgili madde Mantarlar 12:50b

HI-FI SES SİSTEMİ sesin elektronik yoldan üretilmesinde kullanılan, yüksek duyarlıklı aygıt; terimin kökeni, "aslına çok sadık" anlamındaki İngilizce *high-fidelity* sözcükleridir; plak, magnetik bant, kompakt disk ya da radyo sinyali gibi bir ses ya da müzik kaynağı ile bir ses yükselteci ve bir ya da daha çok hoparlörden oluşur
ana madde Ses kaydı 15:150a
ilgili madde Sibernetik 15:191b

HİGROMETRE *ya da* **Nemölçer** atmosferdeki bağıl nemi ölçmeye yarayan aygıt
ilgili maddeler
Hava durumu 8:69b
Nem 13:51b

HİJYEN hastalıklardan korunmak amacıyla uyulması gereken sağlık ve temizlik kuralları
ilgili maddeler
Banyo ve hamam 3:32a, 32b
Bebek 3:108a
Salgın hastalıklar 15:33a

HİKÂYE *bak.* **ÖYKÜ**

HİKSOSLAR *bak.* **HYKSOSLAR**

HİLAL *ya da* **Ayça**
ilgili maddeler
Ay 2:212a
Güneş sistemi 7:275b

HİLAL-İ AHMER *bak.* **KIZILAY**

HİLAR MAĞARALARI Diyarbakır
ilgili madde Diyarbakır: görsel 5:256

HILLARY, EDMUND Yeni Zelandalı dağcı

ve kâşif, d. 1919. 1953-te Nepalli dağcı Tenzing Norgay ile birlikte ilk kez Everest'in doruğuna ulaşmayı başardı; 1955-58 arasında Antarktika'daki keşif çalışmalarına katıldı

ilgili maddeler
Everest Dağı 6:226b
Nepal 13:54b

HİLVAN Şanlıurfa'nın ilçesi; kuzeyindeki toprakları Fırat Irmağı sular. Aşağı Fırat Projesi kapsamındaki sulama sistemi tamamlandığında ilçede tarımın gelişmesi beklenmektedir; nüf. (1990): ilçe 35.566, kasaba 14.152

HİMALAYA DAĞLARI Asya

madde başlığı Himalaya Dağları 8:160b, harita

ilgili maddeler
Brahmaputra 4:14a
Buzul ve buzullaşma 4:78b
Dağ 5:54a vd.
Everest Dağı 6:226a
Ganj Irmağı 7:74a
Indus Irmağı 9:18a
Kampçılık: görsel 9:295
Nepal 13:54a, görsel
Tibet 17:191b, görsel

HİMALAYA SEDİRİ

ilgili madde Sedir 15:106b

HİMATİON Eski Yunan'da giysinin üzerine sarılan atkı

ilgili madde Giysi 7:162b

HINDEMITH, PAUL Alman besteci ve müzik kuramcısı, 1895-1963. Nazi yönetimiyle anlaşamayarak Almanya'dan ayrıldı; Türkiye'ye gelerek çağdaş bir müzik eğitim sisteminin kurulmasına önemli katkılarda bulundu. 1946'da ABD yurttaşlığına geçti; çocuklar için müzikli oyundan bale müziğine ve senfonilere kadar uzanan değişik türlerde yapıtlar verdi; dizisel sisteme karşı çıkarak, geleneksel tonalitenin genişletilmesine dayanan bir armoni sisteminin ilkelerini ortaya koydu

ilgili madde Alman sanatı ve müziği 1:167b

"HINDENBURG" güdümlü balon

ilgili madde Güdümlü balon 7:248b

HINDENBURG, PAUL VON Almanya cumhurbaşkanı, 1847-1934. I. Dünya Savaşı'nda Doğu Prusya'daki Alman kuvvetlerine komuta etti; ulusal kahraman olarak büyük saygınlık kazandı; Naziler'e karşı olmakla birlikte, iktidarı ele geçirmelerini önleyemedi; buna karşılık Hitler'in şansölyeliği sırasında onu içten destekledi

ilgili maddeler
Almanya 1:170b
Hitler 8:191a

HİNDİ

madde başlığı Hindi 8:162b, görsel

ilgili madde Tarım ve hayvancılık 17:41a

HİNDİ AKBABASI Yenidünya akbabalarından, uzun kanatlı ve uzun kuyruklu kuş; tüyleri koyu renkli, gagası ve bacakları siyah, başındaki tüysüz deri kırmızıdır

ilgili madde Akbaba 1:106b, görsel

HİNDİBA *ya da* **Frenksalatası** sebze olarak yenen yaprakları nedeniyle özellikle Avrupa'da tarımı yapılan bitki, 1 m'ye kadar boylanır; parçalı yaprakları ve açık mavi renkli çiçekleri vardır

ilgili madde Çiçek 4:299b

HİNDİ DİLİ *bak* **HİNTÇE**

HİNDİSTAN

madde başlığı Hindistan 8:163a, görsel

ana maddeler
Hindular ve Hindu dini 8:175a vd.
Hint edebiyatı 8:177b vd.
Hint sanatı 8:178b vd.

ilgili maddeler
Afganistan 1:42a
Aritmetik 2:9b
Asya 2:84a
Aşçılık 2:97b vd.
Badminton 2:263a
Baharat Yolu 2:272b
Banyan 3:31a
Banyo ve hamam 3:31a
Batık: Hintli kadınlar: görsel 3:78
Bhutan 3:171b vd.
Birinci Dünya Savaşı 3:207a
Buda ve Budacılık 4:38b, 39b vd.
Büyük İskender 4:87b
Cinnah 4:193a
Çan: görsel 4:235
Çay 4:264b, 265a
Dans 5:80a, görsel
Doğu Hint Kumpanyası 5:274a
Efsane ve mitler 6:54a, 56b
Eğitim 6:65b
Elmas 6:134a
Fildişi ve fildişi oymacılığı 6:293b
Gama 7:67b
Gandhi: Indira ve Raciv 7:71a vd.
Gandhi: Mohandas 7:72a vd.
Giysi 7:164b, görsel
Güney Afrika 7:279b
Hac 7:315a
Hastane 8:45a
Hazır giyim sanayisi 8:112b
Heykel 8:142b
Hint-Türk İmparatorluğu 8:180b vd.
İngiliz Uluslar Topluluğu 9:28a, 30a
İpek 9:64b
İpek Yolu 9:66b
Kast 10:83a
Kent 10:169b
Keşmir 10:197a vd.
Kıtlık ve açlık 10:231b
Lokanta 11:274b
Mimarlık 12:224b
Mistisizm 12:245b
Muson 12:317a
Mülteci 12:330b
Müzik 13:16b
Nehru 13:48b
Nepal 13:55b
Nüfus 13:114a
Pakistan 13:291b vd.
Pantomim 13:308a
Pencap 14:42a vd.
Pirinç 14:176a
Sığır 15:176b
Sihler 15:203b vd.
Sulama 16:176a
Takvim 16:311a
Tapınak 17:8a vd.
Tarım tarihi 17:23a
Taşkın 17:76b
Tıp 17:178b
Tibet 17:193b vd.
Tunç Çağı 17:322a

•*eyaletler, kentler ve yüzey biçimleri, örn.* Bengal; Bombay; Büyük Hint Çölü; Dekkan Yaylası; Gucerat; İndus Irmağı; Yeni Delhi

HİNDİSTANCEVİZİ

madde başlığı Hindistancevizi 8:174a, görsel

ilgili maddeler
Ceviz 4:167a
Meyve 12:184b

HİNDİSTAN FİLİ *bak* **ASYA FİLİ**

HİNDİSTAN GERGEDANI

ana madde Gergedan 7:135b, görsel

ilgili maddeler
Boynuz 3:322a, görsel
Soyu azalan türler: görsel 16:30

HİNDİSTAN KAPISI Bombay, Hindistan

ilgili madde Bombay: görsel 3:286

HİNDİSTAN KAPLANI

ilgili madde Kaplan 10:16a, 17a, görsel

HİNDİSTAN PİTONU

ilgili madde Piton 14:85a, 85b

HİNDİSTAN ULUSAL KONGRESİ *ya da* **Kongre Partisi** Hindistan'da siyasal parti. 1885'te kuruldu; İngiltere'ye karşı verilen bağımsızlık mücadelesine önderlik etti; 1947-77 ve 1980-89 arasında sürekli iktidarda kaldı; Mahatma Gandhi, Nehru, Indira Gandhi ve Raciv Gandhi önderleri arasındaydı

ilgili maddeler
Gandhi 7:73a
Hindistan 8:172a
Nehru 13:48b

HİNDU DİNİ

madde başlığı Hindular ve Hindu dini 8:175a, görsel

ana madde Din 5:231a

ilgili maddeler
Asya: hacılar: görsel 2:86
Banyan 3:31a
Banyo ve hamam: hacılar: görsel 3:32
Efsane ve mitler 6:56b
Endonezya: tören: görsel 6:149
Gandhi 7:73b
Güneydoğu Asya sanatı 7:296b vd.
Hac 7:316a
Hindistan 8:167b vd.
Hint edebiyatı 8:177a
Kast 10:83a
Köpek 11:52b
Mistisizm 12:245b vd.
Pakistan 13:291b
Takvim 16:331a
Tanrı 16:324a
Tapınak 17:8a
Varanası 18:305a vd.
Yoga 19:183a vd.

HİNDUKUŞ DAĞLARI Orta Asya'da büyük bölümü Afganistan'ın kuzeydoğu kesiminde olmak üzere y. 1.600 km boyunca uzanır; en yüksek noktası 7.600 m; kuzeybatısındaki Ceyhun vadisi ile güneydoğudaki İndus vadisi arasında sübölümü çizgisini oluşturur

ilgili maddeler
Afganistan 1:40b
Pakistan 13:289b

HİNDUSTANİ 1947'deki bölünmeden önce Hindistan'da *lingua franca* olarak kullanılan dil: Delhi'nin kuzeyi ile doğusunda konuşulan Khari Boli lehçesine dayanır; Hint-Türk İmparatorluğu döneminde tüccarlar aracılığıyla bütün Hindistan'a yayıldı; bu dile adını veren ve bir sözlük hazırlayan John Borthwick Gilchrist (1759-1841) adlı İngiliz, Hindustani'nin geliştirilmesine büyük katkıda bulundu; Hintçe ve Urduca bu dilden türemiş iki edebiyat dili-

dir
HİNDU TAKVİMİ
ilgili madde Takvim 16:311b
HINES, EARL ABD'li caz piyanisti, orkestra şefi ve besteci, 1905-83; caz tarihinin ilk 30 yılı içinde en etkili olan cazcılardan biridir; piyanodan neredeyse bakır üflemeli bir çalgı gibi sesler çıkarırdı; geliştirdiği üslupla kendinden sonraki caz piyanistlerini büyük ölçüde etkilemiştir
ilgili madde Caz 4:138a
HİNT-AVRUPA DİLLERİ Avrupa'nın büyük bölümü ile Avrupalılar'ın yerleştiği başka bölgelerde ve Asya'nın güney ve güneybatısında yaygın olarak konuşulan dillerin oluşturduğu dil ailesi; bu diller, 5 bin yıldan daha uzun bir süre önce Karadeniz'in kuzeyindeki bozkırlarda konuşulduğu sanılan, yazıya geçmemiş bir dilden türemiştir
ana madde Avrupa dilleri 2:185b vd.
ilgili maddeler
Avrupa 2:184a
Dil 5:226b
•*diller ve dil grupları, örn.* Germen dilleri; İtalik diller; Kelt dilleri; Roman dilleri
HİNT AYAKLANMASI 1857-58; İngiliz Doğu Hint Kumpanyası'nın hizmetindeki Hintli askerler tarafından başlatılan ve kısa sürede geniş bir bölgeye yayılarak İngiliz sömürge yönetimine karşı genel bir başkaldırıya dönüşen ayaklanma; başarısızlıkla sonuçlanmasına karşın, sonradan yönetimde bazı değişiklikler yapıldı ve bu konularda Hintliler'in de görüşü alınmaya başladı
ilgili maddeler
Doğu Hint Kumpanyası 5:274a
Hindistan 8:171b
HİNTÇE *ya da* **Hindi dili** Hindistan'ın resmi dili; Hint-Avrupa dil ailesinin Hint-Ari dilleri kolundandır; 150 milyondan fazla kişinin anadilidir; Devanagari yazısıyla yazılan edebi Hintçe, Sanskritçe'den büyük ölçüde etkilenmiştir
HİNTDARISI
ilgili maddeler
Darı 5:89a
Ekmek 6:86a
HİNT EDEBİYATI
madde başlığı Hint edebiyatı 8:177b
HİNTİNCİRİ *bak.* **FRENKİNCİRİ**
HİNTKİRAZI *bak.* **MANGO**
HİNT KOBRASI
ilgili madde Kobra 10:290b vd., görsel
HİNT LOTUSU
ilgili madde Lotus 11:284b
HİNT MÜZESİ Kalküta, Hindistan
ilgili maddeler
Kalküta 9:287b
Müzeler ve sanat galerileri 13:14a
HİNT OKYANUSU
madde başlığı Hint Okyanusu 8:178a, harita
ilgili madde Batlamyus: harita 3:80
HİNT SANATI
madde başlığı Hint sanatı 8:178a, görsel
HİNT SIĞIRI *bak.* **ZEBU**
HİNT-TÜRK İMPARATORLUĞU *ya da* **Moğol İmparatorluğu** *ya da* **Babür İmparatorluğu**
madde başlığı Hint-Türk İmparatorluğu 8:180b
ilgili madde Babür 2:256a
HİNTYAĞI sütleğengiller familyasından hintyağı bitkisinin tohumlarından elde edilen sıvı yağ; koyu kıvamlı, duru ve kokusuzdur; y. % 90'ını risinoleik asit oluşturur; tıpta müshil olarak, sanayide en çok yapay reçine, yapay elyaf, plastik ve vernik üretiminde kullanılır
ilgili maddeler
İlaç 8:317b
Yağ 19:66a
HİPERMETROPLUK
ilgili madde Göz 7:209b, görsel
HİPNOTİZMA
madde başlığı Hipnotizma 8:181b
ilgili madde Freud 7:49b
HİPOFİZ BEZİ beynin altında yer alan iç salgıbezi; ürettiği hormonlar doğrudan kana karışarak büyüme, tiroid bezinin etkinlikleri, östrojen üretimi ve kan basıncı gibi etkinlikleri denetler
ana madde Salgıbezi 15:31b vd.
ilgili maddeler
Beyin 3:163b
Cinsellik ve eşey 4:195a
Hormonlar 8:206b
Vücut 19:39a
HİPOKONDRİ *bak.* **HASTALIK HASTALIĞI**
HİPOKRAT *ya da* **Hippokrates** Eski Yunanlı hekim, y. 460 - y. 377
madde başlığı Hipokrat 8:183a, görsel
ilgili madde Tıp 17:179a vd.
HİPOKRAT YEMİNİ İÖ 5. yy'da Eski Yunanlı hekim Hipokrat'ın başlattığı sanılan meslek yemini; bir doktorun yükümlülüklerini ve görevlerini sayar, bilgi ve yeteneklerini yalnızca insanların yararına kullanacağını ve insanlara zarar vermekten kaçınacağını belirtir
ilgili maddeler
Hipokrat 8:183b
Tıp 17:179b
HİPOPOTAM *bak.* **SUAYGIRI**
HİPOTALAMUS beyinde, iç organların işleyişini ve dolaşım sistemini denetleyen bölge
ana madde Salgıbezi 15:32a
ilgili maddeler
Beyin 3:163b
Sinirler ve sinir sistemi 15:247a
HİPOTENÜS matematik
ilgili maddeler
Hız 8:155a
Pisagor 14:83b
Trigonometri 17:285a
HİPOTEZ *bak.* **VARSAYIM**
HİPPARKHOS Eski Yunanlı astronomi bilgini, İÖ y. 190 - y. 127
madde başlığı Hipparkhos 8:183b
ilgili maddeler
Astronomi 2:71b
Batlamyus 3:79b
Burçlar kuşağı 4:62b
HİPPİE
ilgili madde Pop müzik 14:121b
HİPPODAMOS Eski Yunanlı kent plancısı, ü. İÖ y. 5. yy
ilgili madde Milet 12:219a
HİPPOKRATES *bak.* **HİPOKRAT**
HİPPOKRENE PINARI Yunan mitolojisi
ilgili madde Pegasos 14:37b
HİPPOLYTE mitolojide, Amazonlar'ın kraliçesi; Herakles'in görevlerinden biri onun kemerini ele geçirmekti
ilgili maddeler
Amazonlar 1:198b
Herakles 8:132a
HİRAGANA
ilgili madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:236b
HİRAM Fenikeli Sur (Tyros) kralı; hk. d. İÖ 969-936
ilgili maddeler
Fenike 6:271b
Tapınak 17:7b
HİRFANLI BARAJI Kırşehir
ilgili maddeler
Baraj: tablo 3:36
İnşaat sanayisi 9:61b
HİROHİTO Japon imparatoru, 1901-89; 1926'da tahta çıktı; II. Dünya Savaşı'nda ABD'yle savaşa girme konusunda kuşkuları olduğu söylenir; 1945'te barıştan yana çıktı; gücü ve yetkileri sınırlandırıldı; imparatorluk ailesini halka yakınlaştırmaya çalıştı; ülke dışına çıkan ilk Japon hükümdarıydı
HİROŞİGE *ya da* **Ando Hiroşige** Japon sanatçı, 1797-1858; renkli ağaçbaskı sanatının son büyük ustalarındandır; manzara düzenlemelerindeki üstün yeteneğiyle tanınır; *Tokaido'da 53 Durak* (833-34) adlı çalışması en ünlü yapıtıdır
ilgili madde Japonya: ağaçbaskı: görsel 9:194
HİROŞİMA Japonya'da kent; Honşu Adası'nın güneybatısındaki Hiroşima ilinin merkezi; ilk atom bombası, ABD Hava Kuvvetleri tarafından 6 Ağustos 1945'te Hiroşima'ya atıldı; kentin büyük bölümü yıkıldı ve 200.000'den fazla kişi öldü; sonraki yıllarda da radyasyonun etkisiyle ya da zehirlenme nedeniyle binlerce kişi öldü ya da sakat kaldı; nükleer silahların yasaklanmasını amaçlayan barış hareketinin merkezi durumundadır; nüf. 1.079.619 (1988)
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:215b
Barış hareketleri 3:44a
Bomba 3:284b
Işınım 8:259a
İkinci Dünya Savaşı 8:306b
"HİROŞİMA SEVGİLİM" Duras'nın senaryosu
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:45a
"HİROŞİMA SEVGİLİM" Godard'ın filmi
ilgili madde Sinema 15:235b
HİRUDİN sülüklerce salgılanan ve kanın pıhtılaşmasını engelleyen madde
ilgili madde Sülük 16:200b
HİSAR, ABDÜLHAK ŞİNASİ Türk yazar, 1888-1963
madde başlığı Hisar 8:184b, görsel
ilgili madde Ahmed Haşim 1:89a
HİSARCIK Kütahya'nın ilçesi; daha önce Emet ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 16.120, kasaba 4.144
HİSARLIK Çanakkale
ilgili maddeler
Schliemann 15:93a
Truva 17:302b
HİSPANİOLA Batı Hint Adaları'nın Büyük Antiller'e bağlı ikinci büyük adası; y.öl. 76.192 km^2; Küba'nın doğusunda, Porto Riko'nun batısında yer alır; Kristof Kolomb tarafından keşfedildi; bugün iki bağımsız devlet arasında bölüşülmüştür: Haiti Cum-

huriyeti ve Dominik Cumhuriyeti
ana madde Dominik Cumhuriyeti 5:293b vd.
ilgili madde Haiti 7:325b

HİSSE SENEDİ bir anonim ya da limited şirketin ortaklar arasında bölünmüş kayıtlı sermayesini temsil eden belge; ortaklar arasında, sermayedeki paylarıyla orantılı olarak dağılır; sermayeyi artırmak için yeni hisse senedi çıkarılıp satışa sunulabilir
ana madde Borsa ve kambiyo 3:297a vd.
ilgili madde Yatırım 19:117b

HİSTAMİN stres, iltihap ve alerji gibi durumlarda vücutta açığa çıkan organik madde; dokular yaralandığında, yeni oluşan dokuya besin ve oksijen iletilmesini sağlar; mide sıvılarının salgısını başlatır; vücutta etkin olduğu sırada rahatsız edici belirtilere yol açabilir
ilgili madde Alerji 1:144a

HİSTEREZİS fizik
ilgili madde Steinmetz 16:135a

HİSTERİ bunaltının, belirli bir organik neden olmaksızın birdenbire başlayan şiddetli bir ağrı, duyu yitimi, titreme, çırpınma gibi fiziksel belirtilere dönüştüğü ruhsal bozukluk

HİSTOLOJİ *ya da* **Dokubilim** bitki ve hayvan dokularının bileşimini ve yapısını inceleyen bilim dalı

HİŞAM Emevi halifesi, 691-743
ilgili madde Emeviler 6:145b

HİTABET *bak.* **KONUŞMA SANATI**

HİTAY ortaçağda Avrupalılar'ın Çin'in kuzeyine verdikleri ad; bu ad, 10. yy'da Çin'in kuzeyini ele geçirerek 200 yıl ellerinde tutan yarı göçebe Hitaylar'dan gelir
ilgili madde Asya 2:89b

HITCHCOCK, SIR ALFRED İngiliz film yönetmeni, 1899-1980; gerilim sinemasının en büyük ustası sayılır; filmlerinde çok kısa sürelerle görünmesiyle de tanınır; Hollywood'daki ilk filmi *Rebecca*'yla (1940) Oskar Ödülü'nü kazandı; *Arka Pencere* (1954), *Sapık* (1960) ve *Kuşlar* (1963) gibi filmlerinde gerilim tekniklerini kusursuzlaştırdı
ilgili madde Sinema 15:232a, 232b

HİTİT ASLANI
ilgili madde Hititler: görsel 8:187

HİTİT GEYİĞİ
ilgili madde Hititler: görsel 8:190

HİTİT İMPARATORLUĞU
ana madde
•Hititler 8:187a vd., harita

HİTİTLER halk
madde başlığı Hititler 8:185b
ilgili maddeler
Alacahöyük 1:128b
Anadolu 1:242b
Ayakkabı 2:219a
Boğazköy 3:265a vd., görsel
Çanak çömlek: Hitit çömleği: görsel 4:239
Demir Çağı 5:117b
Kapadokya 10:10a
Lıdya 11:248a
Likya 11:255a
Ramses 14:200a
Şarap 16:241a
Tekerlek 17:107a
Tunç çağı 17:322b, görsel

HİTİT YAZISI
ilgili madde Hititler 8:190a, görsel

HITLER, ADOLF
madde başlığı Hitler 8:190a, görsel
ana madde Nazizm 13:44a vd.
ilgili maddeler
Adenauer 1:32a
Almanya 1:170a vd.
Avusturya 2:209a
Cumhuriyet 4:214b
Çekoslovakya 4:277b
Faşizm 6:259b
Franco 7:17b
Irkçılık 8:233b
İkinci Dünya Savaşı 8:296a vd.
Mussolini 12:318b
Münih 12:332b
Owens 13:257a
Rommel 14:280a
Stalin 16:132b

"HITLER REJİMİNİN KORKU VE SEFALETİ" Brecht'in oyunu
ilgili madde Brecht 4:19b

HİYASENT *ya da* **Yementaşı** zirkonun kırmızı, kavuniçi ya da sarı renkli türü
ilgili madde Uğur taşı 18:178a
•Zirkon

HİYERATİK YAZI Eski Mısır'da, I. Hanedan döneminden (İÖ y. 3100-y. 2890) İÖ 200'e kadar kullanılan el yazısı; daha önceleri kullanılan hiyeroglif yazıdan türemiştir
ilgili maddeler
Aritmetik: görsel 2:9
Eski Mısır 6:187b

HİYEROGLİF
madde başlığı Hiyeroglif 8:192a, görsel
ilgili maddeler
Alfabe 1:145a, görsel
Arkeoloji 2:19b
Eski Mısır 6:187b
Hititler 8:190b, görsel
Kütüphane 11:185b

HİZAN Bitlis'in ilçesi; çok engebeli bir bölgede yer alır; geçim kaynağı hayvancılık ve dokumacılıktır; nüf. (1990): ilçe 43.790, kasaba 4.798

HİZMET MODÜLÜ
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:247b, görsel

HİZMET SEKTÖRÜ tüketiciler için, maddi ürünler dışındaki her türlü hizmeti üreten şirket ve kurumlar; bankacılık, ulaşım ve iletişim, toptan ve perakende ticaret, turizm, kişisel hizmetler ve kamu hizmetleri gibi etkinlikleri kapsar

HOAZİN Güney Amerika'da, Orinoko ve Amazon havzalarındaki bataklıklarda yaşayan kuş türü; uzun bir kuyruğu, tepeliği, sarı ve kahverengi tüyleri vardır; uzun süre yol alamayan beceriksiz bir uçucudur

HOBAN, JAMES İrlanda asıllı ABD'li mimar, 1762-1831; ABD başkanlarının resmi konutu olan Beyaz Saray'ın mimarıdır
ilgili madde Beyaz Saray 3:160a

HOBART Avustralya'da kent; Tasmanya eyaletinin merkezi, en büyük kenti ve ana limanı; aynı zamanda bir ulaşım, ticaret, kültür ve sanayi merkezidir; nüf. 179.900 (1988)
ilgili madde Tasmanya 17:58b

HOBBES, THOMAS İngiliz filozof ve siyaset kuramcısı, 1588-1679; yeni gelişen liberalizmin ve o döneme özgü siyasal mutlakıyetçiliğin önemli kavramları olan bireyin güvenliği ve toplum sözleşmesi üzerine görüşleri ve yapıtlarıyla tanınır; mutlak monarşinin, insanların barış ve güvenlik içinde yaşamaları için zorunlu olduğunu ileri sürmüştür
ilgili maddeler
Anayasa 1:264a
İngiliz edebiyatı 9:22b
Maddecilik 11:313a

HOBİ *bak.* **UĞRAŞI**

HOCA, ENVER *bak.* **ENVER HOCA**

HOCA ALİ RIZA Türk ressam, 1864-1935
madde başlığı Hoca Ali Rıza 8:193b, görsel

HOCA DEHHANİ Türk şair, ö. 13. yy; divan şiirinin Anadolu'daki ilk temsilcisidir; Anadolu Selçukluları'nın Konya'daki sarayında yaşadığı sanılır; gazel ve kasidelerinin dili başarılı, ama nazım tekniği zayıftır
ilgili maddeler
Divan edebiyatı 5:253a
Söz sanatları 16:45a

HOCA İSHAK EFENDİ Osmanlı bilim adamı, 1774-1836; fen bilimlerinde modernleşmenin öncüsüdür; Mühendishane-i Berri-i Hümayun'da hocalık yaptı; en önemli yapıtı olan *Mecmua-i Ulum-ı Riyaziye* (1831-34, 4 cilt) matematik, fizik, kimya, astronomi, biyoloji, botanik, zooloji ve mineraloji alanlarında batı ülkelerindeki gelişmeleri açıklayan ilk Türkçe kitaptır

HOCALAR Afyonkarahisar'ın ilçesi; daha önce Sandıklı ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 17.216, 2.730

HOCA SADEDDİN Osmanlı tarihçi ve şeyhülislam, 1536-99; müderrislik, padişahlara hocalık, 1598'den ölümüne kadar da şeyhülislamlık yaptı; Osmanlı tarihçiliğinde sanatlı düzyazının ilk önemli örneği sayılan *Tacü't-Tevarih* (1974-79, 5 cilt) adlı yapıtı 1299-1520 arasını kapsar
ilgili madde Tarih 17:44b

HOCKNEY, DAVID İngiliz ressam, d. 1937; Foto Gerçekçilik akımının önde gelen adlarındandır; kendi çektiği fotoğraflardan türettiği resimleri akrilik boyayla tuvale aktardı; yapıtlarında en çok sessiz ve aydınlık iç mekânları, yüzme havuzlarını ve çıplak insan figürlerini konu aldı
ilgili madde Resim sanatı 14:234a

HODAN hodangiller familyasından biryıllık, tüylü bitki; yıldız biçimindeki mavi çiçekleri sarkık salkımlar halinde açar; kokusu hıyarı andıran taze yaprakları sebze ya da salata olarak yenir, koku vermesi için içkilere katılır ve arıların beslenmesinde kullanılır; Akdeniz'in yerli bitkisidir; ayrıca Avrupa ve Kuzey Amerika'da da yetiştirilir

HODGKIN HASTALIĞI en sık görülen lenf dokusu kanseri; belirtileri, lenf düğümlerinde ağrısız şişme, bazı iç organlarda büyüme, ateş, kaşıntı, kilo kaybı, halsizlik ve bitkinliktir; hastalığın ilerleme derecesine göre ilaç tedavisi, ışın tedavisi ya da her ikisi birden uygulanır
ilgili madde Kanser 9:332a

HOFBURG Viyana'da saray; Avusturya
ilgili madde Viyana 19:26b

HOFFMAN, DUSTIN ABD'li sinema ve tiyatro oyuncusu, d. 1937; ilk filmi olan *Aşk Mevsimi* (1967) ile bir anda Amerikan sinemasının yıldızları arasına katıldı; *Kramer Kramer'e Karşı* (1979) ve *Yağmur Adam*'daki (1988) oyunlarıyla iki kez Oskar

Ödülü aldı; *Geceyarısı Kovboyu* (1969), *Küçük Dev Adam* (1970) ve *Tootsie* (1982) filmelerinde de çok değişik tipleri büyük bir başarıyla canlandırdı
ilgili madde Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:224a
"HOFFMANN'IN MASALLARI" Offenbach'ın operası
ilgili madde Opera 13:190a
HOFMANN, AUGUST WILHELM VON Alman bilim adamı, 1818-92
ilgili madde Benzen 3:133b
HOFMANNSTHAL, HUGO VON Avusturyalı yazar, 1874-1929; lirik şiirlerinin ve tiyatro oyunlarının yanı sıra, Richard Strauss'un operalarına yazdığı librettolarla da ün tanınır
ilgili madde Alman edebiyatı 1:163a
HOGARTH, WILLIAM İngiliz ressam, 1697-1764
madde başlığı Hogarth 8:195a, görsel
ilgili maddeler
Karikatür 10:68a
Resim sanatı 14:229a
HOGGAR *bak.* **AHAGGAR**
HOHENZOLLERN HANEDANI Avrupa; Brandenburg-Prusya'yı (1415-1918) ve Alman İmparatorluğu'nu (1871-1918) yönetmiş hanedan; Avrupa tarihinde önemli bir rol oynamıştır
ilgili maddeler
Berlin 3:139a
Prusya 14:152a
HOKEY
•Buz hokeyi; Çim hokeyi; Salon hokeyi
HOKKABAZ
ilgili maddeler
Palyaço 13:295a
Sirk 15:253b
HOKKAİDO ADASI Japonya'nın dört büyük adasından en kuzeyde olanı; batıdan Japon Denizi, güneyden ve doğudan Büyük Okyanus'la çevrilidir; komşu birkaç küçük adayla birlikte y.öl. 83.516 km²; demir-çelik, selüloz, süt ürünleri ve balıkçılık önem taşır; nüf. 5.670.000 (1989)
ilgili madde Japonya 9:186b
HOKUSAİ, KATSUŞİKA Japon ressam ve oymabaskı ustası, 1760-1849; manzara baskılarıyla tanınır; *Fuji Dağı'ndan 36 Görünüm* (1826-33) adlı dizisi Japon manzara baskılarının en yetkin örneği sayılır
ilgili madde Japonya 9:189b, görsel
HOLBEIN, HANS (Genç) Alman ressam, 1497-1543
madde başlığı Holbein 8:195b, görsel
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:164b
Minyatür: portre: görsel 12:239
Resim sanatı 14:227a
Rönesans: ağaçbaskı: görsel 14:286
•"Kardinal"
HOLBEIN, HANS (Yaşlı) Augsburg okuluna bağlı Alman ressam, y. 1465-1524; portrelerindeki içten üslup oğlu Hans Holbein tarafından geliştirilmiştir
HOLBOELL BATAĞANI
ilgili madde Batağan: görsel 3:71
HOLDİNG
ilgili madde Tekel 17:106a
HOLİ ilkbaharda kutlanan Hindu şenliği; beş gün sürer
ilgili maddeler
Hindistan 8:169a
Hindular ve Hindu dini 8:177a
HOLIDAY, BILLIE ABD'li kadın caz şarkıcısı, 1915-59; asıl adı Eleanora Fagan; caz tarihinin en büyük şarkıcılarından biridir; özgün vurgulama biçimi ve dramatik yorumuyla tanınır; uyuşturucu bağımlılığından ölmüştür
ilgili madde Caz 4:139b
"HOLLAND" denizaltı
ilgili madde Denizaltı 5:148b, görsel
HOLLANDA
madde başlığı Hollanda 8:196b, görsel
ilgili maddeler
Abluka 1:20a
Ağartma 1:75b
Amerika Birleşik Devletleri 1:207a
Atlas 2:144a
Avrupa 2:183a
Avrupa dilleri 2:185a vd.
Avusturya İmparatorluğu 2:210b
Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:279b
Batı Hint Adaları 3:75b
Bayrak 3:89b
Belçika 3:122a vd.
Bovling 3:313b
Cakarta 4:102b
Endonezya 6:150b
İkinci Dünya Savaşı 8:298b
İngiltere 9:42b
Kutupların keşfi 11:134a
Lale 11:194b
Mauritius 12:109a
New York 13:69a vd.
Noel 13:96b, görsel
Paten 14:29b
Ren Irmağı 14:214b vd.
Resim sanatı 14:225b vd.
Soğanlı bitkiler 15:302a, görsel
Sömürgecilik ve emperyalizm 16:33b
Sri Lanka 16:130b
Surinam 16:186b
Taşkın 17:79a
Toprak kazanımı 17:252a
Uluslararası ticaret 18:202b
•Hollanda dili; Hollanda edebiyatı; *kentler, bölgeler ve yüzey biçimleri, örn.* Amsterdam; Lahey; Zuiderzee
HOLLANDA ANTİLLERİ Karayib Denizi'nde adalar grubu: Hollanda'nın yönetiminde olmakla birlikte içişlerinde özerktir; güneydeki grubu oluşturan Curaçao, Aruba ve Bonaire adaları, Küçük Antiller'in güneybatı ucunda. Venezuela kıyılarının y. 100 km açığındadır; kuzeydeki grubu oluşturan Saint Eustatius ve Saba adaları ile Saint Martin Adası'nın güney kesimi, Küçük Antillerin kuzey ucundadır; y.öl. 997 km²; başkent, Curaçao adası'ndaki Willemstad; en önemli sanayi dalı petrol arıtımı; nüf. 196.000 (1990)
HOLLANDA DİLİ *ya da* **Felemenkçe** *ya da* **Flamanca** Hollanda, Surinam ve Hollanda Antilleri'nin resmi dili; aynı zamanda, Belçika'daki iki resmi dilden biridir; İngilizce ve Almanca'yla birlikte Batı Germen dillerine bağlıdır; ilk yazılı belgeler 12. yy sonlarından kalmadır
ilgili maddeler
Avrupa dilleri 2:186a
Flandre 6:313b
Hollanda 8:197a
HOLLANDA EDEBİYATI Hollanda ile Belçika'nın kuzeyinde konuşulan Hollanda dilinde yazılmış edebi yapıtlar; ortaçağdan kalma bazı metinler bulunmakla birlikte, asıl gelişmesini Hollanda'nın İspanya'dan bağımsızlığını kazandığı 16. yüzyıldan sonra göstermiştir
ilgili madde Hollanda 8:200b
HOLLANDA GUYANASI *bak.* **SURİNAM**
HOLLENDER kâğıt yapımı
ilgili madde Kâğıt ve kâğıt yapımı 9:258a
HOLLY, BUDDY ABD'li *rock and roll* şarkıcısı, 1936-59; 1950'lerin sonlarında, The Crickets adlı topluluğuyla birlikte yeni pop müziği üslubunu belirlemiştir; Beatles üzerinde önemli etkisi oldu; bir uçak kazasında öldü
ilgili madde Pop müzik 14:120b
HOLLYWOOD ABD'de, California eyaletindeki Los Angeles kentinde semt; Amerikan film sanayisinin merkezidir; ılıman iklimi ve ucuz işgücü 1900'lerin başlarında film yapımcılarını buraya çekti; özellikle 1920-50 arasında çekilen gösterişli filmler ve ünlü film yıldızlarıyla tanınır; 1960 sonrasında televizyon programları üretimi ağırlık kazanmıştır; nüf. 228.550 (1980)
ilgili maddeler
California 4:103a
Los Angeles 11:283a
Sinema 15:231a vd.
HOLMES, SHERLOCK *bak.* **SHERLOCK HOLMES**
HOLMES FENERİ bazı cankurtaran simitlerine takılan aydınlatma aygıtı
ilgili madde Asetilen 2:57b
HOLMİYUM lantanitler• dizisinden element; simgesi Ho, atom numarası 67, bağıl atom kütlesi 164,93; adını Stockholm'ün Latince adı olan *Holmia*'dan alır; magnetik özellikte bileşikler oluşturan, yumuşak, gümüşsü bir metaldir
HOLOGRAM
madde başlığı Hologram 8:201a, görsel
ilgili madde Laser 11:207a
HOLOSEN BÖLÜM jeolojide Dördüncü Dönem'in bölümü; 10.000 yıl öncesinden günümüze kadar olan dönemi kapsar; iklim ılımanlaştı, buna bağlı olarak bütün denizlerin düzeyi yükseldi; hayvanlar ve bitkiler bugünkü biçimlerini aldılar
ilgili madde Jeoloji 9:210a
HOLSTEIN Almanya'da tarihsel ve kültürel bölge; ülkenin kuzeyindeki Schleswig-Holstein eyaletinin güney yarısını oluşturur
ilgili maddeler
Bismarck 3:230a
Saksonya 15:29a
HOLSTEIN-FRIESIAN *ya da* **Holştayn** *ya da* **Siyah alaca** süt verimi yüksek sığır soyu
ilgili maddeler
Hollanda 8:198a
Mandıracılık 12:38a
Sığır 15:178a vd.
HOLZMEISTER, CLEMENS Avusturyalı mimar, 1886-1983; 1927'den başlayarak Ankara'da önemli kamu yapıları gerçekleştirdi; bunlar arasında Cumhurbaşkanlığı Köşkü, Genelkurmay Başkanlığı, çeşitli bakanlık yapıları ve bugünkü TBMM binası sayılabilir
ilgili madde Türk mimarlığı 18:115b
HOMEOPATİ
ana madde Tedavi yöntemleri 17:103b vd.

HOMEOSTAZİ canlıların ve bütün biyolojik sistemlerin, yaşam için en uygun koşullara uyum sağlarken dengelerini korumalarına olanak veren özdenetim süreci; vücut sıcaklığı, kandaki akyuvar sayısı, kemiklerdeki fosfor yoğunluğu gibi değerlerin istenen sınırlar içinde kalması, genellikle geribeslemeli denetim mekanizmasıyla sağlanır

HOMEROS Eski Yunanlı yazar, ü. İÖ y. 8. yy
madde başlığı Homeros 8:202a, görsel
ilgili maddeler
Aeneis 1:38b
Aşil 2:108a
Destan 5:199a
Eski Yunan 6:201a vd.
Şiir sanatı 16:271b
Truva 17:302a
Truva Savaşı 17:303b
Yunanca 19:204b
•İlyada; Odysseia

HOMEROS ÇAĞI *ya da* **Kahramanlık Çağı**
ana madde Eski Yunan 6:201a vd.

HOMO ERECTUS insangillerin, günümüzden y. 1.5 milyon-300.000 yıl önce yaşamış türü; fosilleri geniş bir dağılım gösterir; insangillerin, mağarada yaşayan ve ateşi kullanan ilk üyesidir; *Homo sapiens* ile arasındaki anatomik farklılıklar kafatası ve dişlerde belirginleşir
ana madde İnsanın kökeni 9:57a vd.
ilgili maddeler
Tarihöncesi aletler 17:45b vd.
Taş Devri 17:64b

HOMO HABILIS insangillerin y. 1,75 milyon-150.000 yıl ve önce yaşamış" ve soyu tükenmiş türü; fosilleri Tanzanya'da bulunmuştur; bazı bilim adamlarına göre *Homo sapiens*'in (bugünkü insanın) doğrudan atasıdır ve *Homo erectus* ile *Australopithecus*'tan farklıdır; bazıları ise *Australopithecus* ile arasında belirgin bir ayrım olmadığı kanısındadır
ilgili maddeler
İnsanın kökeni 9:57a
Leakey Ailesi 11:221b
Tarihöncesi aletler 17:46a

HOMOJEN
ilgili madde Çözelti ve asıltı 5:47b

HOMOJENLEŞTİRME
ilgili madde Süt 16:214a

HOMOPOLİMER
ilgili madde Polimer 14:104b

HOMO SAPIENS bugün yeryüzünde var olan tek insan türü; soyu tükenmiş olan Neanderthal ve Cro Magnon insanları da bu türdendir; büyük olasılıkla 350.000 yıllık bir geçmişi vardır; dik durma, iki ayak üstünde yürüme, büyük beyin hacmi, yüksek alın, küçük dişler, belirgin bir çene, alet yapma ve kullanma, dil ve yazı gibi simgesel sistemler kurabilme ve sanat yapıtları yaratabilme yetenekleri başlıca özellikleridir
ana madde İnsanın kökeni 9:57b
ilgili madde Antropoloji 1:302b

HOMOSEKSÜELLİK *bak.* **EŞCİNSELLİK**

HONAZ Denizli'nin ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe yapıldı; nüf. (1990): ilçe 24.254, kasaba 6.333

HONAZ DAĞI Ege Bölgesi
ilgili madde Ege Bölgesi 6:61a

HONDA motosiklet ve otomobil üreten büyük bir Japon firmasının kullandığı ticari marka
ilgili madde Motosiklet: görsel 12:290

HONDO ADASI *bak.* **HONŞU ADASI**

HONDURAS
madde başlığı Honduras 8:203a, görsel
ilgili maddeler
El Salvador 6:139b
Kolomb 10:305b
Orta Amerika 13:217b vd.

HONG KONG Çin'de İngiliz sömürgesi
madde başlığı Hong Kong 8:204b, görsel
ilgili maddeler
Çin Denizi 4:308b
Hazır giyim sanayisi 8:112b
Laos 11:200a
Otobüs 13:249a

HONG KONG GRİBİ
ilgili madde Grip ve soğuk algınlığı 7:234a

HONOLULU ABD'de, Hawaii eyaletinin merkezi ve en önemli limanı; Oahu Adası'ndadır; limanı, kentteki ve aynı adı taşıyan ildeki sanayi kuruluşlarına hizmet verir; yakınındaki Waikiki gözde bir turizm yöresidir; nüf. 848.959 (1988)
ilgili maddeler
Hawaii 8:89b
Pasifik Adaları 14:21a

HONORIUS Roma imparatoru, 384-423; imparatorluğun büyük bölümünün istilacı kavimlerin saldırısına uğradığı, Roma'nın Vizigotlar'ca yağmalandığı bir dönemde hüküm sürdü (393-423); putperestlere karşı acımasız uygulamalarıyla tanınmıştır
ilgili madde Alarik I 1:133a

HONŞU ADASI *ya da* **Hondo Adası** Japonya'nın dört ana adasından en büyüğü; Büyük Okyanus ile Japon Denizi arasında yer alır; y. öl. 230.989 km^2; Japonya'nın 37 ilinden 34'ü buradadır; bunlardan biri de Tokyo'dur; ülkenin ekonomik etkinliği de burada yoğunlaşmıştır
ilgili maddeler
Japonya 9:185b vd.
Kyoto 11:187b
Osaka 13:228a
Tokyo 17:233b

HOOKE, ROBERT İngiliz fizikçi, 1635-1703; bir cısımdeki esnemenin, uygulanan kuvvetle orantılı olduğunu belirten esneklik yasasını buldu; kırınım olayının ışığın dalga kuramıyla açıklanabileceğini ileri sürdü
ilgili maddeler
Boyle 3:321a
Dokumacılık 5:277b
Esneklik 6:209a
Huygens 8:220b
Hücre 8:220b
Yay 19:119b

HOOKER, SIR WILLIAM İngiliz botanikçi, 1785-1865; özellikle eğreltiotları, suyosunları, likenler ve mantarlar üzerine yaptığı çalışmalarla botaniğe önemli katkılarda bulunmuştur
ilgili madde Botanik bahçeleri 3:310a

HOOVER, HERBERT ABD başkanı, 1874-1964; 1929'da Cumhuriyetçi Parti adayı olarak girdiği seçimi kazanarak ABD'nin 31. başkanı oldu; Büyük Dünya Bunalımı'nın güçlüklerini aşmak için federal hükümet yardımlarının kullanılmasına karşı çıktı; 1932'deki başkanlık seçiminde Franklin D. Roosevelt karşısında yenilgiye uğradı

HOOVER BARAJI ABD; Arizona ve Nevada eyaletleri arasında, Colorado Irmağı üstünde dev baraj; hidroelektrik enerji üretimi ve sulama amaçlıdır
ilgili maddeler
Colorado Irmağı 4:201a
Su enerjisi 16:167b

HOPA Artvin'in ilçesi; Karadeniz kıyısının en doğu ucunda yer alır; ilin en gelişmiş ilçesidir; çay ve fındık yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 30.862, kasaba 11.507
ilgili madde Artvin 2:48b vd.

HOPARLÖR
madde başlığı Mikrofon ve hoparlör 12:210b, görsel
ilgili maddeler
Elektronik 6:122a
Radyo 14:181a
Ses kaydı 15:149a vd.
Soğurma 15:302b
Televizyon 17:138a

HOPİLER Kuzey Amerika'da yaşayan Yerli halk; çoğu Arizona eyaletinde toplanmıştır
ilgili maddeler
Amerika Yerlileri 1:232b
Bebek 3:110a
Bumerang 4:59b

HOPKINS, GERARD MANLEY İngiliz şair, 1844-89; Victoria döneminin en özgün şairlerindendir
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:25b

HORASAN Erzurum'un ilçesi; topraklarının orta kesiminden geçen Aras Irmağı boyunca uzanan düzlüklerde tarım yapılır; ayrıca linyit yatakları işletilir; nüf. (1990): ilçe 49.677, kasaba 14.144
ilgili madde Aras Irmağı 1:322a

HORASAN İran'ın kuzeydoğu kesiminde il; merkezi Meşhed, y.öl. 313.337 km^2; kuzeyinde sıradağlar, batı kesiminde Kevir Çölü uzanır; tarih boyunca birçok kez el değiştirdi; 1730'da Nadir Şah Afgan egemenliğine son vererek bölgeyi" topraklarına kattı; aralarında Türkler'in ve Kürtler'in de bulunduğu pek çok etnik topluluğu barındırır; ekonomisi tarıma ve halıcılığa dayanır; nüf. 5.280.605 (1986 tah.)
ilgili madde İran 9:67b

HORATIUS tam adı **Quintus Horatius Flaccus** Eski Roma'lı şair ve yergi yazarı, İÖ 65-8; İmparator Augustus Caesar döneminde yaşamıştır; yapıtlarında en çok aşk, dostluk, felsefe ve şiir sanatı temalarını işlemiş, yergilerinde toplumsal konuları ele almıştır
ilgili maddeler
Augustus Caesar 2:164b
Latince 11:214a
Roma İmparatorluğu 14:260b

HOREMHEB Mısır firavunu, hk. d. İÖ y. 1348-y. 1320; 18. Hanedan'ın son hükümdarıdır
ilgili maddeler
Eski Mısır: görsel 6:186
Tutanhamon 18:15a

HORLAMA
ilgili madde Solunum 15:317a

HORMON
madde başlığı Hormonlar 8:206b

ilgili maddeler
Beyin 3:163b
Cinsellik ve eşey 4:195a
Kan 9:301b
Meyve 12:185b
Salgıbezi 15:31a
Sinirler ve sinir sistemi 15:246a
Vücut 18:39b
•*hormonların adları, örn.* Adrenalin; Östrojen; Testosteron; Tiroksin

HORMON HASTALIKLARI
ilgili madde Hastalık 8:43b

HORNBLEND mineral
ilgili maddeler
Kayaç 10:114a
Mineral 12:237a

HORN BURNU Şili'nin güneyinde. Tierra del Fuego Takımadaları'ndaki Horn Adası'nda kayalık, sarp çıkıntı; Güney Amerika'nın en güney ucudur
ilgili maddeler
Cook 4:205a
Güney Amerika 7:286b
Keşifler 10:195a
Şili 16:273b

HOROSKOP bir kişinin doğum anında, Güneş'in, gezegenlerin ve yıldızların göreli konumunu gösteren gök haritası
ilgili madde Astroloji 2:67b vd.

HOROWITZ, VLADIMIR Rus asıllı ABD'li piyano virtüözü, 1904-89; romantik yorumu, parlak ve kusursuz tekniğiyle tanınır; New York'ta ilk resitalini 1928'de verdi; 1944'de ABD uyruğuna geçti

HOROZ kümes hayvanı
ilgili madde Tavuk 17:87a, görsel

HOROZ *ya da* **Çekiç** silah
ilgili madde Ateşli silahlar 2:136b, görsel

HOROZBİNA
madde başlığı Kayabalığı ve horozbina 10:113b, görsel

HOROZ MANTARI
ilgili madde Mantarlar 12:53a, görsel

HORSÂBAD Irak'ta eski kent
ilgili madde Mimarlık 12:224a

HORSESHOE ÇAVLANI Kanada
ilgili madde Niagara Çavlanı 13:71b, görsel

"HORTLAKLAR" Ibsen'in tiyatro oyunu
ilgili maddeler
Ibsen 8:268a
Tiyatro sanatı 17:215b

HORTUM güçlü hava burgacı
ana madde Rüzgâr 14:313b vd., görsel

HORTUMLUBÖCEKLER kınkanatlılar takımından, y. 40.000 türüyle tüm hayvanlar âleminin en geniş familyası; adlarını, hortum biçiminde uzamış başlarından alırlar; birçok türü tarım ve orman bitkilerinin zararlısıdır; uzunlukları 6 mm'den 80 mm'ye kadar değişebilir; çoğu soluk renkler üzerine az ya da çok desenlidir
ilgili maddeler
Kınkanatlılar 10:211a
Zararlı hayvanlar 19:237b

HORUS Eski Mısır mitolojisinde gökyüzü tanrısı; genellikle, bir gözü Güneş, öbürü Ay olan bir şahin ya da şahin başlı bir insan biçiminde betimlenirdi; tanrı Osiris ile tanrıça İsis'in oğluydu; Eski Yunan'da Apollon ile özdeşleştirilmiştir
ilgili maddeler
Efsane ve mitler 6:55b, görsel
Firavun 6:305b
Osiris 13:230a

HOSPITALIER ŞÖVALYELERİ 11. yy'da kurulan şövalyelik tarikatı; Kudüs'teki St. Jean Kilisesi yakınında bir dinsel dayanışma örgütünce işletilen hastanenin gelişmesiyle ortaya çıktı; zamanla güçlenip 1309'da Rodos'u ele geçirdiler ve güçlü bir donanma kurdular. Osmanlılar 1522'de Rodos'u alınca Malta'ya çekildiler; 17. ve 18. yy'larda giderek zayıflayan ve 1834'te merkezi Roma'ya taşınan tarikat bugün de dünyanın birçok yerinde hayır işlerini sürdürmektedir
ilgili maddeler
Haçlı Seferleri 7:320b vd.
Şövalyelik 16:289b vd.

HOSTEL özellikle gençlere ucuz gecelerne ve konaklama olanağı sağlayan barınak; 1932'de Uluslararası Hostel Federasyonu kuruldu; 1980'de örgüte 50 ülke üyeydi
ilgili madde Gençlik kuruluşları 7:123b

HOŞAP KALESİ Van; 1643'te Süleyman Paşa tarafından yaptırıldı
ilgili madde Van: görsel 18:295

"HOŞGELDİN HÜZÜN" *ya da* **"Merhaba Hüzün"** Sagan'ın romanı
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:44b

HO Şİ MİNH Vietnam Demokratik Cumhuriyeti'nin ilk başkanı. 1890-1969
madde başlığı Ho Şi Minh 8:208a, görsel
ilgili maddeler
Vietnam 19:11a
Vietnam Savaşı 19:12a

HO Şİ MİNH eskiden **Saygon** Vietnam'da kent; Mekong Deltası'ndadır; 1975'e kadar adı Saygon'du; 1862-1954 arasında Fransız protektorasının, 1954-75 arasında da Güney Vietnam'ın başkentiydi; ülkenin en büyük kentidir; nüf. 3.169.135 (1989)
ilgili maddeler
Vietnam 19:10a, görsel
Vietnam Savaşı 19:14b, görsel

HOTANTOLAR *bak.* **KOİKOİLER**

HÔTEL DES INVALIDES *ya da* **Invalides** Paris'te hastane
ilgili maddeler
Napolyon 13:35a
Paris 13:332a

HOTOL UÇAK *bak.* **YATAY KALKIŞ VE İNİŞLİ UÇAK**

HOTOZ Osmanlılar zamanında kadınların saçlarına taktıkları önü yüksek, arkası ve üstü açık tepelik
ilgili maddeler
Başlık ve şapka 3:68b
Kuaförlük 11:86b

HOUDINI, HARRY ABD'li sihirbaz, 1874-1926
madde başlığı Houdini 8:209a, görsel

HOUDON, JEAN-ANTOINE Fransız heykelci, 1741-1828
ilgili madde Heykel 8:145a

HOUSTON Texas, ABD
madde başlığı Houston 8:209b, görsel
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:205b
Texas 17:170a

HOVERKRAFT *ya da* **Hava yastıklı taşıt**
madde başlığı Hoverkraft 8:210b, görsel
ilgili maddeler
Gemi motoru 7:112a
Turizm 17:330b

HOWE, ELIAS ABD'li mucit, 1819-67
ilgili madde Dikiş makinesi 5:224b

HOWRAH KÖPRÜSÜ Hindistan; Howrah ile Kalküta'yı birbirine bağlar
ilgili madde Köprü: görsel 11:55

HOYLE, SIR FRED İngiliz astronom, d. 1915; durağan hal kuramının başlıca savunucularından; yeryüzünde yaşamın başlangıcının meteoritlerle Dünya'ya taşınan organik maddelere bağlamış ve bugünkü hastalıklara yol açan bazı mikroorganizmaların bu yolla Dünya'ya ulaştığını öne sürmüştür

HOZAT Tunceli'nin ilçesi; yüksek bir bölgede yer alır; iklimi serttir, bazı kışlar kar yağışı nedeniyle ulaşım bağlantıları kesilir; başlıca geçim kaynağı hayvancılıktır; nüf. (1990): ilçe 11.643, kasaba 4.606
ilgili madde Tunceli 17:317b

HÖLDERLIN, FRIEDRICH Alman lirik şair, 1770-1843; klasik Yunan nazım biçimlerini Almanca'ya uyarlamış, klasik temalarla Hıristiyanlık'a özgü temaları başarıyla kaynaştırmıştır

HÖRGÜÇ
ilgili maddeler
Bizon 3:256b
Deve 5:202a

HÖYÜK
madde başlığı Höyük 8:212b, görsel
ilgili madde Mezar 12:190a
•*höyük adları, örn.* Alacahöyük; Alişar; Çatalhöyük; Gordion; Hacılar

HP 42 uçak
ilgili madde Havacılık tarihi 8:64a, görsel

HŞAYARŞA *bak* **KSERKSES**

HUAND HATUN CAMİSİ VE KÜLLİYESİ Kayseri
ilgili maddeler
Kayseri: görsel 10:126
Türk mimarlığı 18:111b

HUANG HE *bak.* **SARI IRMAK**

HUASCAR İnka hükümdarı, ö. 1532; İnka İmparatorluğu'nun yasal varisiydi; 1525'te tahta çıktı; üvey kardeşi Atahualpa'nın imparatorluk yönetimini ele geçirmek için başlattığı ayaklanmada yenik düşerek öldürüldü
ilgili madde İnkalar 9:50b

HUASO Güney Amerika'da sığır çobanı; kısa panço ve geniş kenarlı şapka giyerler
ilgili madde Şili: görsel 16:276

HUBARA kuş
ilgili madde Toy 17:262a

HUBBLE, EDWIN ABD'li astronom, 1889-1953; evrenin genişlediğine ilişkin ilk kanıtları bulmuştur
ilgili maddeler
Astronomi 2:77a
Evren 6:236b

HUBBLE UZAY TELESKOPU
ilgili madde Teleskop 17:135a, görsel

HUCKLEBERRY FINN roman kahramanı
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı: görsel 1:223
Twain 18:152a
•"Hakılberi Fin'in Maceraları"

HUDAYNAME İran mitolojisi
ilgili madde İran edebiyatı 9:70b

HUDEYBİYE ANTLAŞMASI 628
ilgili maddeler
Muhammed, Hz. 12:304b

Osman, Hz. 13:231a

HUDEYDE Yemen'de kent; 16. yy'dan beri ülkenin Kızıldeniz kıyısındaki başlıca limandır; surlarla çevrili eski kesiminde çok katlı, süslü evler vardır; kahve, pamuk, kat (keyif verici bir madde), deri ve post ihraç edilir; nüf. 155.110 (1986)
ilgili madde Yemen Cumhuriyeti 19:141b

HUDSON, HENRY İngiliz kâşif, y. 1565-1611; Avrupa'dan Asya'ya geçişi sağlayacak kısa bir yol bulmak amacıyla Kuzey Buz Denizi'nde keşif gezilerine çıktı; Kuzey Amerika'da bir ırmağa, boğaza ve körfeze onun adı verilmiştir
ilgili maddeler
Kanada 9:314a
Kutupların keşfi 11:137a
New York 13:69b

HUDSON BOĞAZI Atlas Okyanusu; Hudson Körfezi'ni Atlas Okyanusu'na bağlar
ilgili madde Kutupların keşfi 11:137a

HUDSON IRMAĞI New York eyaleti, ABD; Adirondack Dağları'ndaki buzulların erimesiyle oluşan küçük göllerden doğar; Yukarı New York Körfezi'nin başında denize dökülür; uzunluğu 507 km; adını kâşif Henry Hudson'dan almıştır; en büyük kolu Mohawk'la birlikte ülkenin en önemli suyollarından birini oluşturur
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:200a
New York 13:69b

HUDSON KÖRFEZİ Kanada'nın ortadoğusunda içdeniz; y.öl. 819.000 km²; ortalama derinliği 100 m; adını İngiliz kâşif Henry Hudson'dan almıştır; çevresindeki en önemli ekonomik etkinlikler balıkçılık ve kürk avcılığıdır
ilgili maddeler
Frobisher 7:53b
Kanada 9:314a
Kutupların keşfi 11:137a
Kuzey Amerika 11:154a

"HUDUTLARIN KANUNU" Akad'ın filmi
ilgili madde Türk sineması 18:135b

HUE Vietnam'da tarihi kent; adı kayıtlarda ilk kez İÖ 200'de geçer; 1883'te Fransız protektorasının yönetimi altına girdi; 1949'da Saygon (bugün Ho Şi Minh) başkent olunca önemini yitirdi; Vietkong kuvvetlerinin 1968'deki Tet saldırısı sırasında büyük zarar gördü; nüf. 165.865 (1979)

HUELVA İspanya
ilgili madde İspanya 9:103a, görsel

HUGHES, HOWARD ABD'li iş adamı, 1905-76; dünyanın en zengin insanlarından biriydi; 1926'da Hollywood'da film yapımcılığına başladı; aynı zamanda uçak tasarımcısı, yapımcısı ve pilottu; 1950'den sonra gözlerden uzak bir yaşam sürdü
ilgili maddeler
Los Angeles 11:283b
Sahtekârlık ve dolandırıcılık 15:15a

HUGHES, LANGSTON ABD'li yazar, 1902-67
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:224b
Siyah Amerikalılar 15:277a

HUGHES, TED İngiliz şair, d. 1930; hayvanların kurnazlığını ve vahşiliğini duygusallığa kapılmadan yansıtan şiirleriyle tanınır

HUGLİ IRMAĞI Hindistan; Batı Bengal eyaletinde, Ganj Irmağı'nın Kalküta'yı Bengal Körfezi'ne bağlayan kolu; uzunluğu 260 km
ilgili madde Ganj Irmağı 7:74a

HUGO, VICTOR Fransız yazar, 1802-85
madde başlığı Hugo 8:213b, görsel
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:41a
•"Sefiller"

HUGUENOTLAR 16. yy'daki Reform hareketi sırasında Fransa'da ortaya çıkan Protestan topluluk; 1520'lerden başlayarak y. 250 yıl boyunca birçok kez kıyıma uğradılar; pek çoğu başka ülkelere göç etti; ancak Fransız Devrimi'yle tüm hak ve özgürlüklerine kavuştular
ana madde Fransa 7:28b
ilgili maddeler
Louis 11:287a
Mülteci 12:330b
Protestan Kilisesi 14:150a
Richelieu 14:238b

HUİTZİLOPOÇTLİ Aztek mitolojisi
ilgili maddeler
Aztekler 2:245b, 246b
Efsane ve mitler 6:56a

HUKUK
madde başlığı Hukuk 8:214b
ana maddeler
•Mahkeme 11:331b
Suç 16:155a
ilgili maddeler
Bizans İmparatorluğu 3:251a
Duruşma 5:311b
Gemi kurtarma 7:109a
İflas 8:290a
İngiliz Uluslar Topluluğu 9:32a
Solon 15:312a
•Yasa; *hukuk sistemleri, örn.* İslam hukuku; Örf ve âdet hukuku; Roma hukuku; *hukuk dalları, örn.* Ceza hukuku; Medeni hukuk; Uluslararası hukuk; *ayrıca* Avukat; Savcı; Yargıç

HULAGU Moğol hükümdarı, 1217-65; Cengiz Han'ın torunu ve İlhanlılar'ın kurucusu; 1258'te Bağdat'ı alarak Abbasi Devleti'ne son verdi; Iran, Irak ve Kafkasya'da ele geçirdiği topraklarda yeni bir devlet kurdu; Anadolu Selçukluları'nı da kendine bağladı
ilgili maddeler
Abbasiler 1:12b
Gözlemevi 7:215b
İlhanlılar 8:328a vd.

HUMAREVEYH Tolunoğulları hükümdarı, 864-895
ilgili madde Tolunoğulları 17:236b vd.

HUMASON KUYRUKLUYILDIZI
ilgili madde Kuyrukluyıldız: görsel 11:148

HUMBARACI AHMED PAŞA Osmanlı devlet adamı; 1675-1747; Fransız asıllıydı; 1729'da Osmanlı Devleti'ne sığındı; 1734'te Humbaracı Ocağı'nı düzeltmekle görevlendirildi; daha sonra siyasi danışmanlık yaptı

HUMBARACI OCAĞI Osmanlı ordusunda, humbara denen top güllelerini yapan ve kullanan asker ocağı; 16. yy'da ortaya çıktı; topçu ve cebeci ocakları içinde etkinlik gösterdi; 18.yy'da yeniden düzenlenmesi yolunda bazı adımlar atıldı; 1826'da kaldırıldı
ilgili madde Osmanlı İmparatorluğu 13:240b

HUMBARAHANE askeri okul
ilgili maddeler
Eğitim 6:70b
Nizam-ı Cedid 13:89b

HUMBOLDT, ALEXANDER VON Alman doğa bilimci ve kâşif, 1769-1859; Orinoko ve Amazon ırmak sistemleri arasında bağlantı olduğunu keşfetti; iklim ve magnetik fırtınalar üzerinde yaptığı çalışmalarla çağdaş coğrafya bilimine önemli katkılarda bulundu; hava tahmini konusundaki yöntemlerin geliştirilmesine yardımcı oldu

HUMBOLDT AKINTISI *bak.* **PERU AKINTISI**

HUMBOLDT BUZULU Grönland; bilinen en büyük buzul; yüksekliği 100 m'dir ve 100 km'lik bir cephe boyunca Kane havzasına yayılır; 1853'te Elisha Kent Kane yönetimindeki bir ekip tarafından keşfedilmiştir

HUME, DAVID İskoç filozof, tarihçi ve iktisatçı, 1711-76; bilgi felsefesine kuşkucu ve deneyci biçimde yaklaştı; nedensellik kavramını eleştirdi; modern tarih yazımının öncüsü olarak kabul edilir; iktisat konusunda da bir dizi deneme yazmıştır; ruh ve ölümsüzlük, öteki dünya gibi kavramları yadsıdığından din konusunda büyük eleştirilere uğramıştır
ilgili madde Aydınlanma Çağı 2:228b

HUMEYNİ, AYETULLAH İranlı Şii önder, y. 1900-89; 1950'lerde *ayetullah* (büyük dinsel önder) unvanını aldı; 1963'teki yönetim karşıtı gösterilerdeki rolü nedeniyle 1964'te sürgün edildi; önce Irak'taki Necef'e, ardından da Paris'e gitti; Muhammed Rıza Şah Pehlevi'nin 1979'da devrilmesine yol açan devrimde en büyük rolü oynadı; İran İslam Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra ömür boyu siyasal ve dinsel önder seçildi; İslamcı akımın savunduğu katı düzenlemeler yaşama geçirildi; birçok Şah yanlısı idam edildi; batılı düşünce ve uygulamalar yasaklandı; muhalefet bastırıldı; İran-Irak savaşına barışçı bir çözüm aranmasına karşı çıkan Humeyni Ortadoğu'daki İslam devrimcilerini destekledi
ilgili maddeler
İran 9:70a
Terörizm 17:160b

HUMPERDINCK, ENGELBERT Alman besteci, 1854-1921; Hansel ve Gretel öyküsüne dayanan operasıyla ünlüdür
ilgili madde Grimm Kardeşler 7:232b

HUMUS Suriye; eskiçağ kenti Emesa'nın yerinde kuruldu; Emesa, Suriye'deki Roma gücünün merkeziydi; kentin soylularından Elagabalus ve Severus Alexander sonradan Roma imparatoru oldular; 636'da kenti ele geçiren Araplar adını Hımıs olarak değiştirdiler; 1516'dan I. Dünya Savaşı sonrasında Suriye kurulduğa kadar Osmanlılar'ın elinde kaldı; günümüzde zengin bir tarım bölgesinin ticaret merkezidir; nüf. 464.000 (1989)

HUMUS bitkiler için gerekli besinler açısından zengin, çok ince taneli, cansız organik madde; genellikle azot ve fosfor içerir; üç türü vardır: *mor* (iğneyapraklı ormanların bulunduğu alanlara özgüdür ve asit özelliği gösterir), *mul* (yaprakdöken ormanlar ya da otlaklarla kaplı alanlara özgüdür ve baz özelliği taşır) ve *moder* (bol

miktarda eklembacaklı kalıntısı içerir)
ilgili madde Toprak 17:249a
HUNEYN SEFERİ 630
ilgili madde Muhammed, Hz. 12:**304b**
HUNLAR halk
madde başlığı Hunlar 8:216a
ilgili maddeler
Attila 2:158a vd.
Gotlar 7:188a
Hindistan 8:169b
Kavimler Göçü 10:110b vd.
Mete 12:171b
Türkler 18:105a
•Akhunlar
HUNT, WALTER ABD'li mucit, 1796-1859
ilgili madde Dikiş makinesi 5:224b
HUNTER, JOHN İskoçyalı cerrah, 1728-93; bilimsel cerrahinin kurucusudur; karşılaştırmalı anatomi ve fizyoloji konularında önemli araştırmalar yapmıştır
ilgili madde Tıp 17:182b
HUNTINGTON KORESİ kalıtsal hastalık
ilgili maddeler
Kalıtsal hastalıklar 9:285b
Sinirler ve sinir sistemi 15:247b
HUNTSMAN, BENJAMIN İngiliz mucit, 1704-76; kilden yapılmış potalarda külçeler halinde çelik üretme yöntemini geliştirdi
ilgili madde Demir ve çelik 5:132a
HUNYADI, JANOS Macar komutan, y. 1407-56; Osmanlılar'a karşı 1443-44'te bir haçlı seferi düzenledi; başta başarı kazandıysa da, ordusu sonradan Varna'da bozguna uğradı; 1446-52 arasında Macaristan valisi olarak görev yaptı; 1448'de Kosova'da Osmanlılar karşısında bir kez daha yenilgiye uğradı
ilgili maddeler
Macaristan 11:301b
Murad 12:311b
HURDE hat sanatı
ilgili madde Hat sanatı 8:56b
HURMA
madde başlığı Hurma 8:217a, görsel
ilgili maddeler
Irak 8:229b
Meyvecilik 12:188a
Sahra Çölü 15:13a
Şekerlemecilik 16:252b
Şeker ve şeker yapımı 16:257a
Vaha 18:287a, görsel
HURMA AKBABASI
ilgili madde Akbaba 1:106b
HURMA RAKISI *bak.* **ARAK**
HURON GÖLÜ Kuzey Amerika; ABD-Kanada sınırındaki Büyük Gölleri oluşturan beş gölden biri; sistemin ikinci büyük gölüdür; y.öl. 59.340 km^2; deniz düzeyinden ortalama yüksekliği 176 m, en derin yeri 229 m'dir; kuzeydoğu kesiminde birçok ada vardır; çevresindeki başlıca ekonomik etkinlik kerestecilik ve balıkçılıktır
ilgili maddeler
Büyük Göller Yöresi 4:84b
Rüzgâr: görsel 14:314
HURRİLER halk; anayurtları Zagros Dağları'dır; İÖ 2. binyılın başlarında Anadolu'nun güneydoğusuna ve Mezopotamya'ya yayıldıkları sanılıyor; bazı araştırmacılarca, yanlış biçimde Mitanniler olarak adlandırılmıştır
ilgili maddeler
Babil ve Asur uygarlıkları 2:251b
Diyarbakır 5:255b
Hititler 8:186b
Kibele 10:250a
Kilikya 10:255a
Urartular 18:212b
HURUFİLİK harf ve rakamların yorumuna dayanan inanç sistemi; kurucusu Fazlullah Hurufi'dir (1939-94); tasavvufi, batıni ve şii inançların etkisini taşımakla birlikte İslam dışı bir inanç sayılır
HUS, JAN *ya da* **Johannes Huss** Çek din reformcusu, y. 1370-1415; 1396'da Prag Üniversitesi'nde ders vermeye başladı; 1409'da üniversitenin rektörlüğüne seçildi; ödünsüz reformcu görüşleri nedeniyle baskıya uğradı ve aforoz edildi; Konstanz Konsili (1414-18) tarafından radikal İngiliz reformcu John Wycliffe yanlısı olmakla suçlandı; mahkûm edildikten sonra yakılarak öldürüldü; mücadelesi, ortaçağdan Reform dönemine geçişin habercisi olarak kabul edilir
ilgili maddeler
Almanya 1:169a
Bohemya 3:268a
Katolik Kilisesi 10:98a
HUSAK, GUSTAV Çekoslovakya cumhurbaşkanı, d. 1913; 1969'da Çekoslovakya Komünist Partisi birinci sekreterliği görevine getirildi; 1968'deki Sovyet müdahalesini savundu; 1975'te cumhurbaşkanlığını da üstlendi; 1980 ve 1985'te bu göreve yeniden seçildi; 1987'de parti birinci sekreterliğinden, 1989'da da cumhurbaşkanlığından istifa etti
ilgili madde Çekoslovakya 4:278a
HUSAR Macaristan'da hafif süvari
ilgili madde Macaristan 11:300b
HUSS, JOHANNES *bak.* **HUS, JAN**
HUSTON, JOHN ABD'li film yönetmeni, senaryo yazarı ve oyuncu, 1906-87; çeşitli türlerdeki yapıtları klasikler arasına girmiş sinema ustalarındandır; *Sierra Madre Hazineleri* (1948) filmiyle hem yönetmen, hem senaryo yazarı dalında Oskar Ödülü aldı; *Elmas Hırsızları* (1950), *Afrika Kraliçesi* (1951), *Moby Dick* (1956), *İguana Geceleri* (1964) ve *Prizzilerin Onuru* (1985) en anılınmış filmlerinden bazılarıdır
HUŞAĞACI
madde başlığı Huşağacı 8:218a, görsel
ilgili madde Yaprak 19:97b
HUŞ FARESİ
ilgili madde Fare 6:255b
HUŞGİLLER özellikle kuzey yarıkürenin ılıman ve serin bölgelerinde yetişen 100'den fazla ağaç ve çalı türünü içeren familya; Latince adı *Betulaceae*
•Fındık; Gürgen; Huşağacı; Kızılağaç
HUTBE İslam dininde özellikle cuma ve bayram namazlarında minberden cemaata yapılan konuşma; Hz. Muhammed'in başlattığı bu gelenek sonraları halife adına okunarak sürdürüldü; cumaları namazdan önce, bayramları namazdan sonra okunur
ilgili madde Camî 4:107a
HUXLEY, ALDOUS LEONARD İngiliz yazar, 1894-1963
ana madde Huxley Ailesi 8:218b, görsel
HUXLEY, ANDREW FIELDING İngiliz fizyoloji bilgini, d. 1917
ana madde Huxley Ailesi 8:218b
HUXLEY, JULIAN SORELL İngiliz biyolog ve yazar, 1887-1975
ana madde Huxley Ailesi 8:218b, görsel
HUXLEY, LEONARD İngiliz bilim adamı ve yazar, 1860-1933
ana madde Huxley Ailesi 8:218b
HUXLEY, THOMAS HENRY İngiliz biyolog, 1825-95
ana madde Huxley Ailesi 8:218b, görsel
HUYA Yeni Zelanda'ya özgü, soyu tükenmiş kuş türü
ilgili madde Kuş 11:122a
HUYGENS, CHRISTIAAN Hollandalı bilim adamı, 1629-95
madde başlığı Huygens 8:220a
ilgili maddeler
Işık 8:253a
Mars 12:79a
Saat 14:323a, 323b
Venüs 18:319a
"HUZUR" Tanpınar'ın romanı
ilgili madde Tanpınar 16:323b
HUZUREVİ ölümü bekleyen çok yaşlı hastaların bakımını üstlenen hastane ya da bakım yurdu; ilk çağdaş örnekleri II. Dünya Savaşı'ndan sonra açılan bu kurumların amacı, ölümcül hastaların acılarını ilaçlarla yatıştırmak, hastalara ve ailelerine moral desteği sağlamaktır
ilgili maddeler
Sosyal yardım hizmetleri 15:332a, görsel
Yaşlılık 19:115b, görsel
HUZURİ Türk halk şairi, 1886-1951; asıl adı Ali Coşkun; son dönemin tanınmış âşıklarındandır; özellikle taşlama, destan ve atışmalarıyla ün kazandı; hece ve aruz ölçüsünü başarıyla kullandı; âşık söyleyişinin incelikli örneklerini verdi
HÜCRE biyoloji
madde başlığı Hücre 8:220a, görsel
ana madde Vücut 19:38a
ilgili maddeler
Amip 1:236b vd.
Bebek 3:106b
Bitki 3:232a
Cinsellik ve eşey 4:194b
Geçişme 7:101b
Işınım 8:259a
Kanser 9:330b vd.
Maya: görsel 12:110
Molekül 12:262a
Mongolizm 12:266b
Müzeler ve sanat galerileri: görsel 13:9
Sinirler ve sinir sistemi 15:245b
Sünger 16:205b
Üreme 18:280b vd.
Yaprak 19:96b
HÜCREBİLİM *bak.* **SİTOLOJİ**
HÜCRE BÖLÜNMESİ eşeysiz üremeyle çoğalan canlılarda, bir hücrenin bölünerek iki hücre oluşturması; daha gelişmiş canlılarda embriyonun gelişmesi ve dokuların yenilenmesi için gereklidir
ana madde Hücre 8:223b, görsel
ilgili madde Üreme 18:280b
HÜCRE CEZASI
ilgili madde Cezaevi 4:170a vd.
HÜCRE ÇEKİRDEĞİ *bak.* **ÇEKİRDEK**
HÜCRE DUVARI
ilgili maddeler
Bitki 3:232a
Hücre 8:221a, 223a, görsel
HÜCRE PLAZMASI *bak.* **SİTOPLAZMA**
HÜCRE ZARI
ilgili maddeler

Geçişme 7:101b vd.
Hücre 8:223a, görsel
HÜCUM AÇISI aerodinamik
ilgili madde Uçak 18:158b, 159a
HÜDAVENDİGÂR *bak.* **MURAD I**
HÜKÜM hukuk; bir dava mahkemesinin hukuksal uyuşmazlığı çözen son kararı; ceza yargılamasında, sanığın suçlu bulunması durumunda yasanın o suç için öngördüğü cezaya çarptırılması, suçsuz bulunması durumunda da aklanması biçiminde olur; hukuk yargılama usulünde ve idari yargılamada hüküm, açılan davanın türüne göre değişir
"HÜKÜMDAR" Machiavelli'nin yapıtı
ilgili maddeler
İtalyan edebiyatı 9:151a
Machiavelli 11:305b
HÜKÜMET
madde başlığı Hükümet 8:224a
"HÜKÜM GECESİ" Karaosmanoğlu'nun romanı
ilgili madde Karaosmanoğlu 10:45a
HÜMANİZM
madde başlığı Hümanizm 8:224b
ilgili maddeler
Alman edebiyatı 1:160b
Petrarca 14:55b
HÜMAYUN Hint-Türk imparatoru, 1508-56; Babür'ün oğlu; 1530'da başa geçti; topraklarını genişletmeye çalıştı; 1540'ta Delhi Sultanlığı karşısında yenilgiye uğrayarak Afganistan'a çekildi; 1555'te Delhi'yi ele geçirmeye başardı
ilgili madde Hint-Türk İmparatorluğu 8:181a
HÜNKÂR İSKELESİ ANTLAŞMASI 8 Temmuz 1833; Osmanlı Devleti ile Rusya arasında İstanbul Boykoz'da imzalanan savunma antlaşması; Mısır hıdivi Kavalalı Mehmed Ali Paşa karşısında yenilgiye uğrayan Osmanlı Devleti'nin Rusya'dan yardım istemesi üzerine imzalandı; Rusya askeri yardım karşılığında boğazlar üstünde ayrıcalıklar elde etti
HÜNKÂR MAHFİLİ
ilgili maddeler
Cami 4:107a
Selimiye Camisi 15:114a
Sultan Ahmed Camisi 16:179a
Süleymaniye Camisi 16:199a
HÜR KİLİSELER Protestanlık
ilgili maddeler
Hıristiyanlık 8:152b
Protestan Kilisesi 14:149b, 150b
HÜRMÜZ *bak.* **AHURA MAZDA**
HÜRMÜZ BOĞAZI Basra Körfezi ile Umman Denizi arasındaki su geçidi; genişliği 55-95 km arasında değişir; İran'ı Arabistan Yarımadası'ndan ayırır; Basra Körfezi'ndeki limanlardan petrol taşıyan tankerlerin zorunlu geçiş yeri olarak büyük stratejik ve ekonomik önem taşır
ilgili madde Basra Körfezi 3:60a
HÜRREM SULTAN Kanuni Sultan Süleyman'ın karısı, 1504-58; Rusya'da tutsak edilerek Osmanlı sarayına gönderildi; Kanuni ile evlendikten sonra gücü arttı ve haremi devlet yönetiminde etkili duruma getirdi; oğlu Şehzade Mehmed'in Kanuni'den sonra padişah olması ve damadı Rüstem Paşa'nın sadrazamlığı için etkili çalışmalar yaptı; buna engel gördüğü bazı devlet adamlarının öldürülmesinde rol oynadı
ilgili madde Kuaförlük, görsel 11:86
"HÜRREM SULTAN" Asena'nın tiyatro oyunu; ayrıca Oytun Turfanda'nın düzenlemesiyle baleye uyarlanmıştır
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:150b
HÜRREMŞEHR İran'da kent; Kuzistan ilinde, Karun Irmağı'nın sağ kıyısında, Basra Körfezi'nden 72 km içeride; geçmişi Büyük İskender dönemine uzanır; İran'ın en önemli ticaret limanlarından biridir; İran-Irak Savaşı sırasında 1980'de Irak'ın eline geçti, 1982'de İranlılar tarafından geri alındı; nüf.146.709 (1976)
ilgili madde İran 9:69a
"HÜRRİYET" gazete, 1868-1870
ilgili maddeler
Agâh Efendi 1:65a
Namık Kemal 13:26b
Ziya Paşa 19:261b
"HÜRRİYET" gazete; kuruluşu 1948
ilgili maddeler
Gazete ve gazetecilik 7:93a
Sivas 15:214b
HÜRRİYET HEYKELİ *bak.* **ÖZGÜRLÜK HEYKELİ**
HÜRRİYET PARTİSİ Türk siyasal partisi; 20 Aralık 1955'te kuruldu, 24 Kasım 1958'de Cumhuriyet Halk Partisi'ne katıldı
ilgili madde Türkiye 18:88a
HÜRRİYET VE İTİLAF FIRKASI Osmanlı siyasal partisi, 1911-22; İttihat ve Terakki'ye karşı olanlarca kuruldu; 1914-18 arasında İttihatçılar'ın baskısı yüzünden etkinlik gösteremedi; Mütareke döneminde Damat Ferid Paşa önderliğinde Kurtuluş Savaşı'na karşı çıkanların toplandığı başlıca siyasal örgüt oldu
ilgili maddeler
Masonluk 12:92b
Vahideddin 18:288a
HÜSEYİN, HZ. Hz. Ali'nin küçük oğlu, Hz. Muhammed'in torunu, 626-680; babasının birçok savaşına katıldı; ağabeyi Hz. Hasan'ın halifeliği Muaviye'ye bırakma kararına uydu; ancak onun oğlu I. Yezid'in halifeliğini tanımayınca Kerbela'da öldürüldü; Şiilerce 12 imamın üçüncüsü sayılır
ilgili maddeler
Alevilik 1:143b vd.
Ali, Hz. 1:150a
Batınilik 3:76b
Emeviler 6:145a
Kerbela Olayı 10:179a vd.
Şiilik 16:270a
HÜSEYİN AVNİ PAŞA Osmanlı devlet adamı, 1820-76
ilgili madde Midhat Paşa 12:205b
HÜSEYİN BAYKARA Timurlu hükümdarı, 1483-1506
ilgili maddeler
Ali Şir Nevai 1:152b
Timur İmparatorluğu 17:204a
HÜSEYİN BİN ALİ Mekke emiri ve Hicaz kralı, 1854-1908
ilgili maddeler
Araplar 1:321a
Lawrence 11:220a
Suudi Arabistan 16:196b vd.
HÜSEYİN HİLMİ PAŞA Osmanlı devlet adamı, 1855-1922
ilgili madde Talat Paşa 16:313b
HÜSEYİN SUAT *bak.* **YALÇIN, HÜSEYİN SUAT**
HÜSN-İ TA'LİL edebiyat
ilgili maddeler
Divan edebiyatı 5:252a
Söz sanatları 16:44b
"HÜSN Ü AŞK" Şeyh Galib'in mesnevisi
ilgili madde Şeyh Galib 16:262b
HÜSNÜ MÜBAREK Mısır devlet başkanı, d. 1928; 1972'de hava kuvvetleri komutanlığına getirildi; 1975'te devlet başkanı yardımcılığına atandı. Enver Sedat'ın 1981'de öldürülmesi üzerine devlet başkanı oldu; öteki Arap ülkeleriyle ilişkileri geliştirmeye önem verdi
ilgili madde Mısır 12:200a
HÜSNÜYUSUF karanfilgiller familyasından süs bitkisi; yüksekliği 60 cm'ye ulaşabilir; demetler oluşturan beyaz, pembe, kırmızı, mor ya da iki renkli, küçük çiçekleri vardır
ilgili madde Karanfil 10:43b
HÜSREV PAŞA Osmanlı sadrazamı, ö. 1632
ilgili madde Tanzimat 16:327b
HÜSREV PAŞA TÜRBESİ İstanbul
ilgili madde Türbe; görsel 18:22
"HÜSREV Ü ŞİRİN" İran halk öyküsü
ilgili madde Ferhad ile Şirin 6:173a
HÜTHÜT *bak.* **İBİBİK**
HÜYÜK Konya'nın ilçesi; daha önce Beyşehir ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 34.203, kasaba 4.387
HYAENODON
ilgili madde Tarihöncesi yaşam; görsel 17:51
HYATT, JOHN WESLEY ABD'li mucit, 1837-1920
ilgili madde Plastikler 14:94a
HYDRA Yunan mitolojisi
ilgili maddeler
Herakles 8:132a
Hidra 8:155b
HYKSOSLAR *ya da* **Hiksoslar** halk; İÖ y. 1974'te Mısır'ın kuzeyini istila eden Sami kökenli Asyalılar; 15. Hanedan döneminde (İÖ y. 1674- y. 1574) Mısır'ı yönetmişlerdir
ilgili maddeler
Eski Mısır 6:188a vd.
Teb 17:98b
HYRACOTHERIUM
ilgili madde Tarihöncesi yaşam 17:52b
"HZ. MERYEM'LE ŞANSÖLYE ROLİN" Jan van Eyck'in tablosu
ilgili madde Resim sanatı; görsel 14:226

I

IĞDIR Kars'ın ilçesi; Aras Irmağı topraklarından geçer; başlıca tarım alanı Iğdır Ovası'dır; en çok şekerpancarı üretilir; nüf. (1990): ilçe 29.633, kasaba 3.082
ilgili maddeler
Doğu Anadolu Bölgesi 5:272a
Kars 10:75b
IĞRIP *ya da* **Filika demiri**
ilgili madde Demir 5:117a
IHLAMUR
madde başlığı Ihlamur 8:225b, görsel
ilgili madde Şifalı bitkiler 16:269a, görsel
IHLAMURGİLLER 50 kadar ağaç ve çalı cinsini içeren familya; Latince adı *Tiliaceae*

•Ihlamur; Jüt
IHLAMUR KASRI Beşiktaş, İstanbul; Abdülmecid tarafından 1853'te yaptırıldı; barok ve rokoko motifli bezemeleriyle dikkati çeker; onarılarak 1987'de ziyarete açıldı
ilgili madde Balyan ailesi 3:16a
IHLARA VADİSİ İç Anadolu Bölgesi
ilgili maddeler
Kapadokya 10:11b
Niğde 13:74a, görsel
Peribacaları 14:45b
IKLIĞ yaylı çalgı
madde başlığı Ikliğ 8:226a
ILGAZ Çankırı'nın ilçesi; Ilgaz Dağı topraklarının bütününü kaplar; orman varlığı ve madensuyu kaynakları açısından zengindir; nüf. (1990): ilçe 23.281, kasaba 8.136
ilgili madde Çankırı 4:252a
ILGAZ, AFET Türk kadın yazar, d. 1937; roman ve öykülerinde kırsal ve kentsel kesimden insanların çevreleriyle uyumsuzluğundan kaynaklanan sorunları yansıttı; *Başörtülüler* (1964) romanıyla Türk Dil Kurumu 1965 Roman Ödülü'nü kazandı
ILGAZ, RIFAT Türk yazar, d. 1911
madde başlığı Ilgaz 8:22b, görsel
ilgili madde Gerçekçilik 7:133b
ILGAZ DAĞI Karadeniz Bölgesi
ilgili madde Kuzey Anadolu Dağları 11:156b
ILGAZ DAĞI MİLLİ PARKI Karadeniz Bölgesi
ilgili madde Ulusal parklar 18:192b, görsel
ILGIM *bak.* **SERAP**
ILGIN bitki
madde başlığı Ilgın 8:227b, görsel
ILGIN Konya'nın ilçesi; Cihanbeyli Yaylası üzerinde; yeraltı sularından yararlanılarak sulanan verimli Ilgın Ovası ilçenin tarım alanıdır; denetimli olarak haşhaş yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 75.890, kasaba 25.032
ILGIN GERBİLİ
ilgili madde Gerbil 7:132b
ILGIN GÖLÜ *bak.* **ÇAVUŞÇU GÖLÜ**
ILICA Erzurum'un ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 40.392, kasaba 12.683
ILICA sıcak su kaynağı *bak.* **KAPLICA**
ILIMAN KUŞAK Yengeç Dönencesi ile Kuzey Kutup Dairesi ve Oğlak Dönencesi ile Güney Kutup Dairesi arasında kalan iklim bölgesi
ilgili madde İklim 8:313a
ILIM NOKTALARININ YALPALAMASI *ya da* **Ilım noktalarının gerilemesi**
ilgili maddeler
Burçlar kuşağı 4:62b
Hipparkhos 8:184a
ILIM NOKTASI güneş ışınlarının ekvatora dik olarak düştüğü ve gece ile gündüzün dünyanın her yerinde eşit uzunlukta olduğu tarih; y. 21 Mart ve 23 Eylül tarihlerine rastlar
ilgili maddeler
Hipparkhos 8:184a
Mevsimler 12:182a
•Bahar ılımı; Güz ılımı
IRAK
madde başlığı Irak 8:228a
ilgili maddeler
Arapça 1:313a
Araplar 1:318b
Basra Körfezi 3:60a vd.
Mezopotamya 12:192a vd.
Ortadoğu 13:223a
Petrol 14:63a
Saddam Hüseyin 14:328b
•*başlıca kentler, örn.* Bağdat; Basra
IRAKLIK AÇISI *ya da* **Paralaks** iki farklı noktadan gözlenen bir cismin konumunda algılanan değişme; yerölçümünde uzaklıkları ölçmekte, astronomide de yıldızların ve öbür gökcisimlerinin Dünya'dan uzaklığını hesaplamakta yararlanılır; Güneş sistemi dışındaki gökcisimlerinin uzaklığını ölçerken Dünya yörüngesinde iki nokta temel alınır
ilgili maddeler
Astronomi 2:77b
Göz 7:211a
Yıldız 19:173a
IRAKSAK MERCEK *ya da* **İçbükey mercek**
ana madde Mercek 12:154b, görsel
ilgili madde Teleskop 17:131a
IRAK SELÇUKLULARI Büyük Selçukluları'nın Irak'ta egemenlik kuran kolu, 1118-94; Tapar'ın ölümünden (1118) sonra bölgede denetimi sağlayan II. Mugiseddin Mahmud kurdu; Abbasi halifelerinin etkisiyle varlıklarını sürdürdüler ve Harezmşahlar tarafından ortadan kaldırıldılar
ilgili maddeler
Büyük Selçuklu Devleti 4:93b
Harezmşahlar 8:34b
IRGAT basit makine
ilgili madde Makine 12:16a, görsel
IRK antropoloji
madde başlığı Irk 8:230b, harita
ilgili maddeler
Faşizm 6:258b
Irkçılık 8:232b
İklim 8:315b
Kültür 11:172b
IRK AYRIMCILIĞI kişisel, toplumsal ve siyasal hakların tanınmasında insanlar arasında ırk farklılığına dayalı ayrım gözetme politikası; yerleşim yerlerinin ya da bina, araç ve tesislerin kullanımında ırk farklılığını temel alan uygulamaları da içerir; geleneklerden ya da yasalardan kaynaklanabilir; bir zamanlar ABD'de yaygındı; Güney Afrika'da hâlâ sürdürülmektedir
ilgili maddeler
Afrika 1:48b
Amerika Birleşik Devletleri 1:216a vd.
Güney Afrika 7:280a vd.
Irkçılık 8:233a vd.
Siyah Amerikalılar 15:272a vd.
•Apartheid
IRKÇILIK
madde başlığı Irkçılık 8:232b, görsel
ilgili maddeler
Etnik gruplar 6:220b
Faşizm 6:260a
Hitler 8:191a
Kent 10:173a
King 10:273b
Mandela 12:37b
Önyargı 13:274b
Siyah Amerikalılar 15:271a vd.
•Irk ayrımcılığı
IRMAK
ana madde Akarsu 1:102a
ilgili maddeler
Ova 13:255a
Su enerjisi 16:167a vd.
Taşkın 17:77a
IRMAK, SADİ Türk siyaset adamı, d.1904
ilgili madde Türkiye 18:92a, tablo
IRMAK KÖRLÜĞÜ
ilgili maddeler
Göz 7:212a
Tropik hastalıklar 17:299b
IRZA TECAVÜZ
ilgili maddeler
Duruşma 5:312a
Suç 16:154a
ISFAHAN İran'da kent; Isfahan ilinin merkezi; Büyük Selçuklular'ın ve Safevi hanedanının başkentiydi; metal işleme ve çanak çömlek üretim merkezidir; baskı desenli pamuklu kumaşlarıyla da tanınır; nüf. 986.753 (1986)
ilgili maddeler
İran 9:68a
İran sanatı 9:71a
Saray 15:60a
ISI
madde başlığı Isı 8:234a, görsel
ana madde Enerji 6:154b
ilgili maddeler
Bakır 2:286a
Düşük sıcaklıklar fiziği 6:32b
Fizik 6:307b
Fizik tedavi 6:310b
Gıda teknolojisi 7:144b
Isıtma ve klima 8:239a vd.
Işınım 8:258b
İletkenlik 8:327a
Joule 9:221b
Konveksiyon 10:326b
Lord Kelvin 11:282a
Madde 11:310b
Molekül 12:261b
Pirometre 14:80b
Termos 17:158a
Yanma 19:92b
•Donma; Erime
ISI AKTARIMI ısının sıcak yerden serin yere hareketi
ana madde Isı 8:237a vd.
ISIALAN TEPKİME *ya da* **Endotermik tepkime**
ilgili maddeler
Isı 8:236a
Tepkime 17:152a
ISI ENERJİSİ
ilgili maddeler
Elektrik enerjisi 6:110b
Enerji 6:154b, görsel
•Jeotermal enerji
ISI EŞANJÖRÜ
ilgili madde Isıtma ve klima 8:244a
ISI KALKANI
ilgili maddeler
Uzay araştırmaları 18:247b, 255b
Uzay uçuşları 18:260b
ISIKGÖL *bak.* **ISSIK-KUL**
ISILÇİFT *ya da* **Termoelektrik termometre** *ya da* **Termokupl**
ilgili maddeler
Pirometre 14:80b
Termometre 17:157a vd.
ISILIŞILDAMA arkeolojide, tarihlendirme için kullanılan yöntem
ilgili madde Arkeoloji 2:25a
ISIL İŞLEM metallere sertlik, süneklik gibi özellikler kazandırmak için ısı uygulayarak yapılan işlemlerin ortak adı

ana madde Demir ve çelik 5:130b
ilgili maddeler
Alaşım 1:136b
Metal 12:171a
ISILSERTLEŞİR *ya da* **Termoset**
ilgili madde Plastikler 14:95b
ISILYUMUŞAR *ya da* **Termoplastik**
ilgili madde Plastikler 14:95a
ISINMA ISISI *bak.* **ÖZGÜL ISI**
ISIÖLÇER *bak.* **KALORİMETRE**
ISIRGAN ya da **Isırganotu**
madde başlığı Isırgan 8:238b, görsel
ilgili maddeler
Asit 2:60b
Gövde 7:207a
ISIRICI BİT
ilgili madde Bit 3:231a
ISI SIĞASI
ilgili madde Isı 8:236a
ISITMA
madde başlığı Isıtma ve klima 8:239a, görsel
ilgili maddeler
Banyo ve hamam 3:31b
Elektrik 6:106a
Nem 13:51a
Roma İmparatorluğu 14:271b, görsel
Soba 15:294a
Termostat 17:159a
ISIVEREN TEPKİME *ya da* **Eksotermik tepkime**
ilgili maddeler
Isı 8:236a
Tepkime 17:152a
ISIYLA BİÇİMLENDİRME
ilgili madde Plastikler 14:96b
ISKARMOZBALIĞI
madde başlığı Barakuda ve ıskarmozbalığı 3:38b
ISLAHAT FERMANI
madde başlığı Islahat Fermanı 8:244a, görsel
ilgili maddeler
Abdülmecid 1:19a
Âli Paşa 1:151b
Hukuk 8:215b
Tanzimat 16:328a
ISLAHEVİ suçlu gençlerin tedavisi, eğitimi ve topluma yeniden kazandırılması amacına yönelik kurum; okul çağındaki suçlu çocuklar için yatılı okullar ya da 16-25 yaşındaki gençler için tutukevleri biçiminde olabilir; eskiden katı disiplin kuralları uygulanırdı; günümüzde tedavi ve eğitime önem verilmektedir
ilgili maddeler
Cezaevi 4:169b
Çocuk suçları 5:39b
ISLIKÇI KUĞU
ilgili madde Kuğu 11:92b
ISLIKÇIN *ya da* **Fiyu**
ilgili madde Ördek 13:275b vd., görsel
ISPANAK
madde başlığı Ispanak 8:245a
ISPARTA Türkiye'de il
madde başlığı Isparta 8:245b, görsel, harita
ISPARTA Türkiye'de kent
ana madde Isparta 8:249a, görsel
ISPARTA Yunanistan'da eski kent *bak.* **SPARTA**
ISPARTA GÜLÜ *ya da* **Yağ gülü**
ilgili maddeler
Gül 7:253b
Isparta 8:248a
ISSIK-KUL *ya da* **Isıkgöl** Kırgızistan SSC'nin kuzeydoğusunda göl; Tanrı Dağları'nın kuzeyinde yer alır; dünyanın en büyük dağ göllerinden biridir; manzarası çok güzeldir; y. öl. 6.332 km^2, deniz düzeyinden yüksekliği 1.608 m; kışın hiç donmaz, "sıcak göl" anlamına gelen adını da bu nedenle almıştır; kıyıları sağlık ve tatil tesisleriyle ünlüdür
ISTAKOZ
madde başlığı Istakoz 8:249b, görsel
ilgili maddeler
Canlılar 4:124b
Kabuklular 9:240b
Kabuk ve kabuk koleksiyonculuğu 9:241b
Kerevit 10:182a
ISTRANCA DAĞLARI *ya da* **Yıldız Dağları** Marmara Bölgesi; en yüksek noktası 1.031 m
ilgili maddeler
İstanbul 9:116a
Kırklareli 10:218b
Marmara Bölgesi 12:70a
Tekirdağ 17:111a vd.
IŞIK
madde başlığı Işık 8:251a, görsel
ilgili maddeler
Astronomi 2:69b
Doppler etkisi 5:301a
Einstein 6:179a vd.
Fizik 6:307b, 308b
Fotoğrafçılık 7:7a vd.
Fotoğraf makinesi 7:11b vd.
Fotosel 7:14a vd.
Fotosentez 7:15a vd.
Gökkuşağı 7:197b
Göz 7:207a vd.
Güneş 7:265b
Hologram 8:201a vd.
Işınım 8:256a, 258a
İşaretleşme 9:143a vd.
Laser 11:204b vd.
Lif optiği 11:253a vd.
Maxwell 12:109b
Mercek 12:153b vd.
Newton 13:66b vd.
Renkler 14:215a vd.
Resim sanatı 14:224b
Rutherford 14:306a
Serap 15:133b
Soğurma 15:302b
Televizyon 17:136a vd.
Toz 17:263a vd.
•Biyolojik ışıldama; Dalga boyu; Flüorışıma; Fosforışıma; Foton; Girişim; Güneş ışığı; Kırılma; Kırınım; Optik; Polarılma; Tayf; Yansıma
IŞIK, AYHAN Türk sinema oyuncusu, 1929-79
ilgili madde Türk sineması 18:135a, görsel
IŞIK AKISI fizik
ilgili maddeler
Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:79
Aydınlatma 2:232b
IŞIK HIZI
ilgili maddeler
Einstein 6:179a vd.
Görelilik kuramı 7:205a, 205b
Işık 8:255b vd.
IŞIKKÜRE *ya da* **Fotosfer**
ana madde Güneş 7:268b, görsel
IŞIKLAR DAĞI *ya da* **Ganos Dağı** Marmara Bölgesi
ilgili madde Tekirdağ 17:111b, 112b
IŞIKLAR ŞENLİĞİ *bak.* **DİVALİ**
IŞIKLI ŞAMANDIRA
ilgili madde Şamandıra 16:224a, 225a
IŞIK ORGANI *ya da* **Fotofor**
ilgili maddeler
Biyolojik ışıldama 3:247a, görsel
Deniz canlıları 5:156a
IŞIK ŞİDDETİ
ilgili maddeler
Ağırlıklar ve ölçüler: dönüştürme tablosu 1:78
Tayf 17:90b
IŞIK YILI astronomi; ışığın bir yılda aldığı yola (y. 10 trilyon km) eşit uzunluk birimi; yıldızların uzaklığını ölçmekte kullanılır
ilgili maddeler
Astronomi 2:78a
Evren 6:236a
Gökada 7:194a
Işık 8:256a
IŞILDAK *bak.* **PROJEKTÖR**
IŞILDAKBALIĞI derin deniz balığı; gövdesi uzun, gözleri ve ağzı büyüktür; başında, gövdesinin altında ve kuyruğunda ışık organları bulunur; boyu 2,5-15 cm'dir; geceleri yüzeye yaklaşır ve ışığa yönelir
ilgili maddeler
Biyolojik ışıldama 3:247a
Derin deniz canlıları 5:194b, görsel
IŞILDAMA bazı maddelerin soğukken ışık salması; bir morötesi, X ışını ya da elektron kaynağından enerji alan madde, kimyasal bir değişim geçirerek kazandığı enerjiden arta kalanını görünür ışık biçiminde geri verir; ışıldama, enerji kaynağı ortadan kaiktıktan sonra da devam ederse fosforışıma•, kesilirse flüorışıma• olarak adlandırılır
ilgili madde Biyolojik ışıldama 3:246a vd.
IŞILGAN *bak.* **ÇOBANPÜSKÜLÜ**
IŞILİLETKENLİK ETKİSİ *bak.* **FOTOİLETKENLİK ETKİSİ**
IŞILSALIM ETKİSİ *bak.* **FOTOEMİSYON ETKİSİ**
IŞIMA *bak.* **IŞINIM**
IŞIMA ENERJİSİ
ilgili maddeler
Bulutsu 4:58a
Enerji: görsel 6:154
Işık 8:254b
IŞIN zooloji
ilgili madde Balık 2:307b
IŞINCILIK 20. yy'ın başında Rusya'da soyut sanatın gelişmesini büyük ölçüde etkileyen ilk soyut akımlardan biri; akımın temel düşüncesi, biçimlerin, çeşitli nesnelerden yansıyan ışınların kesişmesiyle elde edilmesine dayanıyordu
ilgili madde Resim sanatı 14:232b
IŞINIM *ya da* **Işıma** *ya da* **Radyasyon**
madde başlığı Işınım 8:256a, görsel
ana madde
•Radyoaktiflik 14:181b
ilgili maddeler
Astronomi 2:69b
Atom 2:155a, 157b
Bohr 3:268a
Curie 4:214a
Güneş 7:266a vd.
Isı 8:237b

Isıtma ve klima 8:240b
Kuvantum kuramı 11:141a
Mikrodalga 12:210a
Nükleer enerji 13:121a vd.
Pirometre 14:80b
Planck 14:88b
Polarılma 14:103a
Radyo 14:175a
Radyum 14:195b
Sıcaklık 15:172a
Soğurma 15:302b
Termos 17:158a
Van Allen kuşakları 18:296a
•Elektromagnetik ışınım; Gamma ışını; Işın tedavisi: X ışını

IŞINLILAR
ilgili madde Tekhücreli hayvanlar 17:110b, görsel

IŞIN TEDAVİSİ *ya da* **Radyoterapi** başta iyonlaştırıcı ışınım olmak üzere çeşitli ışınım kaynaklarının hastalıkların tedavisinde kullanılması; ışınım, kanserde ve lösemi gibi kan hastalıklarında, normal ve sağlıklı dokulara olabildiğince az zarar vererek hastalıklı hücreleri öldürür; saç dökülmesi ve kusma gibi yan etkileri olabilir
ilgili maddeler
Işınım: görsel 8:256
Kan 9:303b
Kanser 9:331b
Lösemi 11:291a
Tedavi yöntemleri 17:103a
Tıp 17:187a

ITIR turnagagasıgiller familyasından güzel kokulu yaprakları olan bitki; anayurdu Afrika'dır: ezildiğinde hoş bir koku yayan derin loplu yaprakları, kümeler oluşturan çiçekleri vardır; yapraklarından elde edilen uçucu yağ, parfüm, kozmetik ürünleri ve diş macunlarında kullanılır
ilgili madde Parfüm 13:326b

ITIRŞAHİ baklagiller familyasından, hoş kokulu ve güzel çiçekleri için yaygın olarak yetiştirilen tırmanıcı bitki; çiçekleri beyaz, pembe, kırmızı ya da mor olabilir
ilgili maddeler
Baklagiller 2:291b
Tırmanıcı bitkiler 17:189b

ITRİ asıl adı **Buhurizade Mustafa** Türk besteci, 1640-1711
madde başlığı Itri 8:259b

IZBARÇO BAĞI
ilgili madde Düğüm 5:329a, görsel

IZGARA elektronik *bak.* **TRİYOT**

IZGARA YÖNTEMİ *ya da* **Gelosia yöntemi** matematik
ilgili madde Aritmetik 2:10a

İ

İAPETOS Yunan mitolojisi
ilgili madde Titanlar 17:206a

İAPETOS Satürn'ün uydusu
ilgili madde Uydu 18:229b

İASON Yunan mitolojisi; büyücü Medeia'nın yardımıyla Kolkhis'ten Altın Postu geri getiren Argo Gemicileri'nin önderidir; Medeia ile evlenir, ama daha sonra Korint Kralı Kreon'un kızı için onu terk eder
ilgili maddeler
Afrodit 1:60b
Altın Post 1:190b vd.

İASSOS Muğla'da, Güllük Körfezi'nde Karya kenti; Tunç Çağı'nın başlarında (İÖ y. 3500-2000) kuruldu; İÖ 125'te Roma İmparatorluğu'nun topraklarına katıldı; iki sıra surla çevrili kentteki eskiçağ kalıntıları arasında tiyatro, iki tapınak, nekropol ve ev temelleri sayılabilir; ayrıca Roma döneminden kalma agora, fener ve başka kalıntılar da vardır; kentte 1960'ta başlayan kazılar hâlâ sürdürülmektedir
ilgili madde Sukemeri 16:173b

İBADAN Nijerya'da kent; Oyo eyaletinin merkezi; demiryoluyla Atlas Okyanusu kıyısındaki Lagos'a ve kuzeydeki Kano'ya bağlanır; yedi tepe üzerine kurulmuştur; önemli bir ticaret merkezidir; nüf. 1.201.000 (1983)
ilgili madde Nijerya 13:80a

İBADET
ilgili maddeler
İslam 9:96a
Kuran 11:104b

İBANLAR halk
ilgili maddeler
Brunei 4:32b
Malezya 12:24b

İBER YARIMADASI Avrupa; kıtanın güneybatısında, İspanya ve Portekiz'in bulunduğu yarımada
ilgili maddeler
Avrupa 2:177b, 179a
İspanya 9:101a, 103b
Portekiz 14:127a, 128b
Tajo Irmağı 16:297a

İBİBİK *ya da* **Çavuşkuşu** *ya da* **Hüthüt**
madde başlığı İbibik 8:260a, görsel

İBİKLİ SIĞIRCIK
ilgili madde Sığırcık 15:180a

IBM tam adı *International Business Machines Corporation* bilgisayar üreten çokuluslu ABD şirketi
ilgili madde Grafik sanatlar 7:223a

İBN BATTUTA Arap gezgin, 1304-69; 14. yy İslam dünyasına ilişkin çok değerli bilgiler içeren gezi kitabıyla ünlüdür; Fas'tan Çin'e kadar geniş bir alandaki gezilerini *İbn Battuta Seyahatnamesi* (1976) adıyla bilinen yapıtında anlatmıştır
ilgili maddeler
Arap edebiyatı 1:316a
Coğrafya 4:200a
Denizli 5:170a

İBN BİBİ İranlı tarihçi ve yazar, ü. 13. yy
ilgili madde Avcılık 2:171b

İBN CEBİROL İspanyalı Yahudi şair ve filozof, 1022-70; şiirlerinde Arap şiir geleneğini ve teknik özelliklerini Tevrat'ın anlatımıyla kaynaştırmıştır; felsefi görüşleri Yahudi mistisizmi ile Hıristiyan felsefesini etkilemiştir
ilgili maddeler
Endülüs Emevileri 6:152b
İbrani edebiyatı 8:265b

İBN HALDUN Arap filozof, 1332-1406
madde başlığı İbn Haldun 8:260b, görsel
ilgili maddeler
Arap edebiyatı 1:316a
Naima 13:22a

İBN MEYMUN Yahudi filozof, hukuk bilgini ve hekim, 1135-1204; İspanya'daki Kurtuba (Córdoba) kentinde doğdu; ortaçağın en önemli Yahudi düşünürüdür; çalışmalarında din, felsefe ve bilimi birleştirmeyi amaçlamıştır; Latince'ye çevrilen felsefe yapıtı ortaçağın büyük skolastik yazarlarını etkilemiştir; tıp yazıları da tıp tarihi içinde önemli bir bölüm oluşturur
ilgili madde İbrani edebiyatı 8:265a

İBN RÜŞD tam adı *Ebu Velid Muhammed bin Ahmed bin Rüşd* Arap filozof, 1126-98
madde başlığı İbn Rüşd 8:261b

İBN SİNA tam adı *Ebu Ali el-Hüseyin bin Abdullah bin Sina* İranlı bilgin, 980-1037
madde başlığı İbn Sina 8:262a, görsel
ilgili madde Tıp 17:181a

İBN TEYMİYE Arap din bilgini, 1263-1328; dinsel kararlarda yalnız Kuran'a ve sünnete dayanılmasını savunarak mezheplere karşı çıkmıştır; Selefilik akımını canlandırmış, görüşleri Vehhabilik hareketine temel olmuştur

İBN TUFEYL Arap filozof, 1106-85; insanın sezgileri ve içedoğuşla gerçeği bulabileceğini savunmuştur; *Hayy İbn Yakzan* adlı ünlü yapıtında ıssız bir adada tek başına büyüyen Hayy'ın sezgileriyle varlıkları, nedenselliği ve tanrıyı kavramasını anlatmıştır
ilgili madde Arap edebiyatı 1:315b

İBNÜLEMİN MAHMUD KEMAL soyadı **İnal** Türk tarihçi, 1870-1957; biyografi alanındaki çalışmalarıyla tanınır; en kapsamlı yapıtı olan *Son Asır Türk Şairleri* (1930-42, 12 kitap) 19. ve 20. yy'da yetişen şairlerin yaşamöykülerini verir; öbür önemli yapıtları arasında *Osmanlı Devrinde Son Sadrazamlar* (1940-53,14 kitap) ve *Son Hattatlar* (1955) sayılabilir
ilgili madde Yaşamöyküsü 19:113a

İBNÜ'L-HEYSEM Arap matematikçi, astronom ve fizikçi, 965-1039; ortaçağın en önemli bilginlerindendir; Fatımiler döneminde yaşadı; özellikle optik alanındaki çalışmalarıyla tanındı; ışığın, cisimlerden göze ulaşan ışınlardan oluştuğunu savunarak görme olayını doğru biçimde açıklayan ilk bilgin oldu

İBNÜRREFİK AHMET NURİ soyadı **Sekizinci** Türk oyun yazarı, 1874-1935; komedileri ve Fransız tiyatrosundan uyarlamalarıyla tanınır; sağlam bir teknikle ve günlük dille yazdığı ya da uyarladığı oyunlar geniş kitlelerin beğenisini kazandı: çoğu vodvil türündeki yapıtlarının en ünlüleri *Ceza Kanunu* ve *Hisse-i Şayia*'dır
ilgili madde Milli Edebiyat 12:221b

İBOLAR Nijerya'nın güneydoğusunda yaşayan halk; genellikle geçimlik tarımla uğraşır, ayrıca az miktarda çiftlik hayvanı beslerler; bütün Batı Afrika'da ticarette ileri bir halk olarak tanınırlar; 20. yy ortalarında etnik kimlikleri güçlendi ve tek bir halk olarak bütünleştiler; 1960'ların sonlarında, çok kısa ömürlü olan Biafra devletini kurdular
ilgili madde Nijerya 13:80b, 81a

İBRADI Antalya'nın ilçesi; daha önce Akseki ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 17.126, kasaba 4.215

İBRAHİM, HZ. peygamber
madde başlığı İbrahim, Hz. 8:263a, görsel
ilgili maddeler
Bayramlar ve kutsal günler 3:103b
Mekke 12:128b
Şanlıurfa 16:230a vd.

Yahudiler ve Musevilik 19:72b
İBRAHİM BEY İMARET MEDRESESİ Karaman
ilgili madde Karaman: görsel 10:41
İBRAHİM HAKKI PAŞA İkinci Meşrutiyet dönemi Osmanlı sadrazamı, 1863-1918
ilgili madde Talat Paşa 16:313b
İBRAHİM HAKKI TÜRBESİ Siirt
ilgili madde Siirt: görsel 15:207
İBRAHİM MÜTEFERRİKA Macar asıllı Osmanlı yayımcı, y. 1670-1745
madde başlığı İbrahim Müteferrika 8:263b, görsel
ilgili maddeler
Basım 3:50b
Masonluk 12:92b
İBRAHİM PAŞA SARAYI Sultanahmet, İstanbul; 16. yy'ın ilk yarısında Kanuni Sultan Süleyman'ın sadrazamlarından İbrahim Paşa tarafından yaptırıldı; 19. ve 20. yy'larda devlet dairesi, hapishane ve adliye arşivi olarak kullanılan saray sonradan onarıldı ve 1983'te Türk ve İslam Eserleri Müzesi olarak hizmete girdi
ilgili maddeler
Enderun 6:148a
Saray 15:60b
İBRAHİM TEMO Türk siyaset adamı, 1865-1939
ilgili madde Ziya Gökalp 19:259b
İBRANİCE Sami dillerinin Kuzey Orta ya da Kuzeybatı öbeğine bağlı dil; Fenike ve Moabi dilleriyle yakından ilişkilidir; eskiçağda Filistin'de konuşulurdu; İÖ y. 3. yy'dan başlayarak yerini Aramca'nın batı lehçesine bıraktı; ama edebiyat ve ayin dili olarak kullanımı sürdü; 20. yy'da konuşma dili olarak yeniden canlandırıldı; İsrail'in resmi dilidir; 22 harften oluşan Sami alfabesiyle sağdan sola doğru yazılır
ana madde İbrani edebiyatı 8:266a vd.
ilgili maddeler
Alfabe: İbrani yazısı: görsel 1:146
Arapça 1:313a
İBRANİ EDEBİYATI
madde başlığı İbrani edebiyatı 8:264b
İBRANİLER *bak.* **YAHUDİLER**
İBRET OYUNU ortaçağ Avrupası'nda, soyut karakterlere yer veren alegorik oyun; örn. oyunun kahramanı İnsanoğlu, düşmanları da Yedi Büyük Günah olurdu
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:21a
İBRİK
ilgili maddeler
Bakır: görsel 2:288
Cam ve camcılık: gülsuyu ibriği: görsel 4:112
İBRİKOTU
ana madde Böcekçil bitkiler 4:8a, görsel
İBRİŞİM
ilgili maddeler
Dokumacılık 5:278b
İpek 9:65b
IBSEN, HENRİK Norveçli şair ve oyun yazarı, 1828-1906
madde başlığı Ibsen 8:267a, görsel
ilgili maddeler
Tiyatro sanatı 17:215b
Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:222b
İBUSE MASUCİ Japon romancı, d. 1898
ilgili madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:239a
ICARONYCTERIS
ilgili madde Tarihöncesi yaşam 17:52a
ICHTHYOSAURUS suda yaşayan soyu tükenmiş sürüngen; görünüş ve davranış açısından yunuslara benzeyen bu hayvan, özellikle Jura Dönemi'nde çoğalmış ve çeşitlenmiştir; boyu y. 3 m'ydi ve çok sayıda keskin dişi ile iri gözleri vardı
ilgili maddeler
Evrim 6:242a
Tarihöncesi yaşam 17:52a, görsel
ICHTHYOSTEGA
ilgili madde Tarihöncesi yaşam 17:50a
İCMA-İ ÜMMET İslam hukuku
ilgili maddeler
Hanbeli mezhebi 8:23a
İslam hukuku 9:98a
Sünnilik 16:207a
İCRA
ilgili madde Borç 3:292b
İÇ ANADOLU BÖLGESİ
madde başlığı İç Anadolu Bölgesi 8:268a, harita
İÇASALAK
ilgili madde Asalak ve çürükçül canlılar 2:52b
İÇ BELLEK
ilgili madde Bilgisayar 3:185a, görsel
İÇBÜKEY AYNA *ya da* **Çukur ayna**
ilgili maddeler
Ayna: görsel 2:236
Teleskop 17:133a vd.
Yansıma ve kırılma 19:93b
İÇBÜKEY MERCEK *bak.* **IRAKSAK MERCEK**
İÇ DÖLLENME
ana madde Üreme 18:283b
İÇECEK *ya da* **Meşrubat**
madde başlığı İçecek 8:271a
•Ayran; Çay; Gazoz; Kahve; Kolalı içecek; Köpüren içecek; Soda; Su; Süt
İÇEKAPANMA *ya da* **Otizm** kişinin dış dünyaya kapanarak zihinsel enerjisini tümüyle kendi içine yöneltmesi; çoğu zaman gerçeklikten kopuş, düş dünyasına sığınma ve insanlarla ilişki kuramama gibi özelliklerle birlikte görülür; belirtiler genellikle iki buçuk yaşından önce başlar ve çocuğun hareketliliği ile toplumsal yaşamını büyük ölçüde kısıtlar; bazen yaş ilerledikçe kendiliğinden ortadan kalkan içekapanma erkek çocuklarda daha sık görülür
İÇEL il
madde başlığı İçel 8:272a, görsel, harita
ilgili madde Tarsus 17:54b
İÇ ENERJİ
ilgili madde Isı 8:235b vd.
"İÇERDEKİLER" Anday'ın tiyatro oyunu
ilgili madde Anday 1:266a
İÇ GEZEGEN
ilgili maddeler
Dünya 6:7a
Güneş sistemi 7:275a
İÇGÖBEK BAĞI *ya da* **Kalaza**
ilgili madde Yumurta 19:201a, görsel
İÇGÜDÜ hayvanların belirli bir uyaran karşısında gösterdikleri, önceden belirlenmiş ve hemen hiç değişmeyen davranış biçimi; örn. üreme, beslenme ve düşmandan kaçma içgüdüleri; bu davranışlar sonradan öğrenilmiş değil kalıtsaldır ve en basit biçimi refiekstir; gelişmiş hayvanlarda içgüdülerin yerini büyük ölçüde öğrenilmiş davranışlar alır
ana madde Hayvan davranışı 8:105b vd.
ilgili maddeler
Bebek 3:108b
İnsanın kökeni 9:55b
İÇ HASTALIKLARI eskiden **Dahiliye**
ilgili madde Tıp 17:186b
"İÇİMİZDEKİ ŞEYTAN" Sabahattin Ali'nin romanı
ilgili madde Sabahattin Ali 14:326a
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI ülkenin genel kolluk ve güvenliğini sağlamak, kamu düzenini korumak amacıyla kurulmuş bakanlık; 1920'de Dahiliye Vekaleti adıyla oluşturuldu ve 1985'te yeniden düzenlendi; Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı bu bakanlığa bağlıdır
ilgili maddeler
Polis 14:108b
Sivil savunma 15:267a
Siyasal ve yerel yönetim 15:287a
İÇKİ
ilgili madde Alkol 1:154b
•Alkolizm; *içki adları, örn.* Bira; Rakı; Şarap
İÇKİ YASAĞI alkollü içkilerin yapım, satış ve taşınmasının yasal olarak engellenmesi; tarih boyunca pek çok ülkede bu doğrultuda girişimler olmuştur; örn. Osmanlı Devleti'nde çeşitli dönemlerde bu tür yasaklar uygulandı; 20. yy'daki en ünlü örnek ABD'de 1919-33 arasında uygulanan yasaktır; günümüzde İran ve Suudi Arabistan'da içki yasağı vardır
ilgili madde Alkolizm 1:155b
İÇKULAK
ana madde Kulak 11:96a
ilgili madde Duyular 5:325a
"İÇLİ KIZ" Tarhan'ın tiyatro oyunu
ilgili madde Tarhan 17:15b
İÇME şifalı su kaynağı
ilgili madde Banyo ve hamam 3:33b
İÇ MEKÂN RESMİ bir evin, bir odanın içi gibi kapalı mekânları ve bu mekânlardaki günlük yaşam biçimini konu alan resim türü; bağımsız bir konu olarak ilk kez 17. yy Flaman sanatında görülmüştür
ilgili madde Vermeer 18:326b, görsel
İÇME SUYU
ilgili maddeler
Su 16:149b
Su dağıtım sistemi 16:159a
İÇ MİMARLIK
madde başlığı İç mimarlık 8:276b, görsel
ilgili maddeler
Duvar kâğıdı 5:317a
Hint sanatı: görsel 8:180
İÇ SALGIBEZİ hormon denen salgısını doğrudan kana boşaltan ve vücuttaki etkinliklerin düzenlenmesinde temel rol oynayan salgıbezlerinin ortak adı
ana madde Salgıbezi 15:31a
ilgili maddeler
Hormonlar 8:206b
Vücut 19:39a
•Böbreküstü bezleri; Eşey bezi; Hipofiz bezi; Hipotalamus; Pankreas; Tiroit bezi
İÇ SAVAŞ
ana madde Savaş ve savaş araçları 15:83a

ilgili maddeler
Çin Halk Cumhuriyeti 4:322a
Finlandiya 6:304b
Franco 7:16b vd.
Kampuçya 9:297a
Kolombiya 10:308b
Mao Çe-Tung 12:56a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:22b vd.
•Amerikan İç Savaşı; Gerilla savaşı; İngiliz İç Savaşı; İspanya İç Savaşı

İÇ SOLUNUM
ana madde Solunum 15:317a vd.

İÇTEN YANMALI MOTOR
madde başlığı İçten yanmalı motor 8:284b, görsel
ilgili maddeler
Kavrama 10:112a
Motosiklet 12:290a
Mühendislik 12:326b
Toz 17:264b
Yanma 19:92b
•Dizel motoru; Dört zamanlı motor; İki zamanlı motor ; Jet motoru; Pistonlu motor; *ayrıca motorun bölümleri, örn.* Karbüratör

"İÇTİHAD" dergi
ilgili madde Abdullah Cevdet 1:14b

İÇ UYAK
ilgili madde Uyak 18:228a

İÇYAĞI *ya da* **Donyağı**
ilgili maddeler
Mum 12:308a vd.
Parfüm 13:327b
Yağ 19:66a

İDA DAĞI Balıkesir *bak.* **KAZ DAĞI**

İDA DAĞI *ya da* **Psiloritis** Girit, Yunanistan; dağın iki doruğundan yüksek olanı (2.456 m) aynı zamanda Girit Adası'nın da en yüksek noktasıdır
ilgili madde Zeus 19:250a

İDADİ Osmanlılar'da lise düzeyinde ortaöğretim kurumu
ilgili maddeler
Abdülmecid 1:19a
Eğitim 6:71a

IDAHO ABD'nin kuzeybatı kesiminde eyalet; y.öl. 216.412 km², başkenti Boise; 1890'da ABD'nin 43. eyaleti oldu; il topraklarının büyük bölümünü, Kayalık Dağlar'ın kuzey bölümü ile Columbia Yaylası kaplar; nüfusun büyük çoğunluğu Mormonlar'dır; tarım ve ormancılık önem taşır; nüf. 1.011.986 (1990)
ilgili madde Amerika Birleşik Devletleri 1:202a, tablo

İDAM *bak.* **ÖLÜM CEZASI**

"İDAM MAHKÛMUNUN SON GÜNÜ" Hugo'nun tiyatro oyunu
ilgili madde Hugo 8:213b

İDARE HUKUKU
ilgili madde Hukuk 8:215b

İDARE MAHKEMESİ
ilgili maddeler
Duruşma 5:312b
Mahkeme 11:333a

İDARİ YARGI idari uyuşmazlıkların çözümüyle görevli yargı sistemi
ilgili madde Mahkeme 11:332b vd.

İDEALİZM
madde başlığı İdealizm 8:288b
ilgili maddeler
Felsefe 6:269b
Gerçekçilik 7:132b
Hegel 8:116a
Maddecilik 11:312a

İDEOGRAFİK YAZI
ilgili maddeler
Alfabe 1:145a
Aritmetik: görsel 2:9
Hiyeroglif 8:192b

İDİL Şırnak'ın ilçesi; daha önce Mardin iline bağlı bir ilçeydi; 1990'da il olarak örgütlenen Şırnak'a bağlandı; nüf. (1990): ilçe 44.064, kasaba 12.905
ilgili madde Şırnak 16:266a, 267a

İDRAR *ya da* **Çiş** *ya da* **Sidik** vücuttaki metabolizma artıklarını içeren ve hayvanların çoğunda sıvı halde bulunan atık madde; memelilerde, kan plazmasının böbreklerde süzülmesiyle oluşur; içindeki yararlı maddeler geri emildikten sonra, üre, inorganik tuzlar, amonyak ve istenmeyen maddeler idrar kesesine geçer; memelilerin çoğunda işeme kanalı yoluyla vücuttan dışarı atılır
ilgili maddeler
Böbrek 3:325a vd.
Fizyoloji 6:312b

İDRAR BORUSU böbrekleri idrar kesesine bağlayan boru
ilgili maddeler
Böbrek 3:325a
Fizyoloji: görsel 6:311

İDRAR KESESİ *ya da* **Sidik torbası** *ya da* **Mesane** idrarın geçici olarak depolandığı torba; idrar borularıyla böbreklere bağlanır ve kuşlar dışındaki omurgalıların hemen hepsinde bulunur
ilgili maddeler
Böbrek 3:325a
Fizyoloji: görsel 6:311

İDRİS, HZ. peygamber
ilgili madde Peygamber 14:65b

İDRİS I Libya kralı, 1890-1953
ilgili madde Libya 11:247a

İDRİS DAĞI İç Anadolu Bölgesi; yüksekliği 1.988 m
ilgili madde İç Anadolu Bölgesi 8:269a

İFE Nijerya'da kent; Oyo eyaletinde, tarım ürünlerine dayalı bir ticaret merkezidir; 12. yy'dan kalma, pişmiş topraktan ve tunçtan sanat yapıtlarıyla ünlüdür; büyük olasılıkla Yorubalar'ın en eski ve kutsal kentidir; aynı zamanda bir eğitim ve kültür merkezidir; nüf. 214.500 (1983)
ilgili madde Afrika halkları 1:59b

İFELER halk
ilgili madde Nijerya 13:80b

İFLAS
madde başlığı İflas 8:289b
ilgili madde Borç 3:292b

İFNİ Fas'ta bölge; eskiden İspanya'ya bağlıydı; 1969'da Fas'a verildi; Tiznit ilinin bir parçasıdır; y.öl. 1.500 km²; en önemli kenti olan Sidi İfni küçük bir limandır; daha çok balıkçılık ve hayvancılık yapılır; nüf. 45.784 (1971)
ilgili madde Fas 6:257b

IFORAS ADRARI Mali'de dağ
ilgili madde Mali 12:26b

IF ŞATOSU Fransa'nın Akdeniz kıyısında, Marsilya açıklarında, hisarlarla çevrili adacık
ilgili madde Marsilya 12:80a

IGNATIUS, AZİZ İspanyol din adamı, 1491-1556; 16. yy'daki Katolik Reform hareketinin en etkili kişilerindendir; 1534'te Paris'te Cizvit tarikatını kurmuştur
ilgili madde Katolik Kilisesi 10:99a
•Xavier

IGUAÇU ÇAĞLAYANI Güney Amerika
madde başlığı Iguaçu Çağlayanı 8:290a, görsel

IGUAÇU IRMAĞI Güney Amerika
ilgili madde İguaçu Çağlayanı 8:290a

İGUANA
madde başlığı İguana 8:290b, görsel
•Deniz iguanası

"İGUANA GECESİ" Williams'ın tiyatro oyunu
ilgili madde Williams 19:57b

IGUANODON
ilgili madde Dinozor 5:237a

İĞ dokumacılık
ilgili madde Dokumacılık 5:278b, görsel

İĞDE
madde başlığı İğde 8:291b, görsel

İĞDİR Oğuz boyu; Üçoklar'ın Deniz Han Oğulları kolundan; Anadolu'ya gelenlerin çoğu Muğla, Isparta, Antalya ve İçel yöresine yerleşmiştir

İĞNE zooloji
ilgili maddeler
Akrep 1:120a
Arı 1:327a, 330a

İĞNE teknoloji
madde başlığı İğne 8:292a, görsel
ilgili maddeler
Dikiş 5:220a vd.
Hazır giyim sanayisi 8:113a

İĞNE BURNU *bak.* **AGULHAS BURNU**

İĞNECİK böcek
ilgili madde Kızböceği 10:241a, görsel

İĞNECİK astronomi
ilgili madde Güneş 7:269b

İĞNE DANTELİ
ilgili madde Dantel ve oya 5:85a, görsel

İĞNELİ KELER
ilgili madde Çarpan balıklar 4:257a, görsel

İĞNELİ VATOZ
ilgili madde Çarpan balıklar 4:256b

İĞNEYAPRAKLILAR *ya da* **Kozalaklılar**
madde başlığı İğneyapraklılar 8:293a
ilgili maddeler
Açıktohumlular 1:22b
Ağaç 1:66b
Ardıç 1:322a
Odun 13:129a
Orman 13:206a
Tarihöncesi yaşam 17:49a
Yaprak 19:98a
•*iğneyapraklı ağaçların adı, örn.* Çam; Köknar; Melez; Servi

İHAP HULUSİ *bak.* **GÖREY, İHAP HULUSİ**

İHARA SAİKAKU Japon yazar, 1642-93
ilgili madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:239a

İHRACAT *bak.* **DIŞSATIM**

İHRAM giysi
ilgili maddeler
Erzurum 6:183a
Gümüşhane 7:260b
Mekke 12:128b

İHSANGAZİ Kastamonu'nun ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 8.978, kasaba 3.423

İHSANİYE Afyonkarahisar'ın ilçesi; tahıl, şekerpancarı ve ayçiçeği üretimi önem ka-

zanmıştır; madensuyu kaynakları açısından zengindir; Kızılay tarafından işletilen bu kaynaklar Frigler'den beri bilinir; nüf. (1990): ilçe 30.034, kasaba 2.253
İHŞİDİLER Mısır'da hüküm sürmüş Türk hanedan, 935-969
ilgili maddeler
Fatımiler 6:261a
Memlüklar 12:143b
İHTİRA BERATI *bak.* **PATENT**
"İHTİRAS TRAMVAYI" *bak.* **"ARZU TRAMVAYI"**
"İHTİYAR ADAM VE DENİZ" Hemingway'in öykü kitabı
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:225b
Hemingway 8:125b
İHTİYAR MECLİSİ *ya da* **Köy ihtiyar heyeti**
ilgili maddeler
Köy 11:70a
İjmuiden Tanzimat 1:329b
IJMUIDEN Hollanda'da kent
ilgili maddeler
Hollanda 8:198b
Kanal 9:320a
IJSSEL DENİZİ Hollanda'da tatlı su gölü; eski Zuiderzee'nin güney kesimini kaplar; Afsluitdijk Barajı'yla hem Zuiderzee'nin kuzey kesiminden, hem de Kuzey Denizi'nden ayrılmıştır; başta yılanbalığı olmak üzere tatlı su balıkçılığı yapılır; göl alanının önemli bir bölümü, setler ve akaçlama sistemleriyle tarıma elverişli hale getirilmiştir
ilgili maddeler
Hollanda 8:198a
Toprak kazanımı 17:252a
•Zuiderzee
İKAROS Yunan mitolojisi
madde başlığı Daidalos ile İkaros 5:60b
İKAROS küçük gezegen
ilgili madde Küçük gezegen 11:170a
"İKDAM" gazete
ilgili madde Türkçülük 18:32a
İKEBANA Japonlar'ın geleneksel çiçek düzenleme sanatı; bu sanatın bütün üsluplarını kapsayan geniş bir anlam kazanmıştır
ilgili madde Japonya 9:187b
İKEYA-SEKİ KUYRUKLUYILDIZI
ilgili madde Güneş sistemi: görsel 7:273
İKİ BAŞLI KAS iki başlangıç noktası olan kas; insanda üstkolda ve uylukta olmak üzere iki tane vardır; iki başlı kol kası, kolun dirsekten ve omuzdan içe doğru bükülmesini sağlar; iki başlı uyluk kasının görevi ise, uyluğu arkaya doğru doğrultmak ve dizin bükülmesini sağlamaktır
ilgili madde Kas 10:81a
İKİ BİLİNMEYENLİ DENKLEM
ilgili madde Cebir 4:142a
"2001: UZAY YOLU MACERASI" Kubrick'in filmi
ilgili maddeler
Bilimkurgu 3:190b
Sinema 15:234a
İKİÇENEKLİLER kapalıtohumluların, embriyonunda iki çenek ya da çimyaprağı bulunan bitkileri içeren sınıfı
ilgili maddeler
Bitki: tablo 3:234
Tohum 17:227b
Yaprak 19:98b
İKİ DERECELİ SEÇİM
ilgili madde Seçim 15:104a, 104b
İKİEVCİKLİ bireşeyli olan çiçekleri ayrı ayrı gövdelerde bulunan bitki
ilgili maddeler
Erdişi 6:167a
Üreme 18:282b
"İKİ HÖDÜĞÜN SEYAHATİ" Gürpınar'ın öykü kitabı
ilgili madde Gürpınar 7:307a
İKİ HÖRGÜÇLÜ DEVE *ya da* **Çift hörgüçlü deve**
ilgili maddeler
Deve 5:203a, görsel
Taşımacılık 17:69b
İKİ KATLI OTOBÜS
ilgili maddeler
Londra: görsel 11:279
Otobüs 13:247b, görsel
İKİLEME dilbilim
ilgili maddeler
Sözdizimi 16:39a
Yazım kralları 19:129a
İKİLİ ADLANDIRMA bitki ve hayvanları iki Latince sözcükle adlandırma sistemi
ilgili madde Linnaeus 11:263a
İKİLİ SARMAL DNA molekülünün yapısı
ana madde Watson ve Crick 19:49a
ilgili madde Molekül: görsel 12:261
İKİLİ SAYI SİSTEMİ
madde başlığı İkili sayı sistemi 8:294b
ilgili maddeler
Bilgisayar 3:182b vd.
Elektronik 6:120b
İKİ MECLİSLİ SİSTEM yasama organının iki meclisten oluştuğu devlet sistemi; İngiltere Parlamentosu'nda soylularla din adamlarını sıradan insanlardan ayırmak isteğinden kaynaklanmıştır; yasaların acele ye getirilmesinin ve denetimsiz demokrasinin sakıncalarına karşı bir güvence oluşturduğu ileri sürülür
ilgili madde Devlet 5:206a
İKİNCİ ARAP-İSRAİL SAVAŞI 1956
ana madde Arap-İsrail Savaşları 1:317a
ilgili madde Arafat 1:310b
İKİNCİ BALKAN SAVAŞI 1913
ana madde Balkan Savaşları 3:7b
ilgili maddeler
İttihat ve Terakki Cemiyeti 9:153a
Makedonya 12:12b
"İKİNCİ CİNS" Beauvoir'ın yapıtı
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:44b
Kadın hakları 9:250b
İKİNCİ DERECEDEN DENKLEM en az bir bilinmeyeni ikinci dereceden olan cebirsel denklem
ilgili madde Cebir 4:141b
İKİNCİ DERECEDEN FONKSİYON
ilgili madde Fonksiyon 6:328a
İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI 1939-45
madde başlığı İkinci Dünya Savaşı 8:295b, görsel
ana madde Savaş ve savaş araçları 15:81b vd., görsel
ilgili maddeler
Almanya 1:171a vd.
Amerika Birleşik Devletleri 1:214b vd.
Antlaşma 1:300b
Askerlik 2:63b
Avusturya 2:209b
Balon 3:13a
Belçika 3:123a
Berlin 3:140a
Bilgisayar 3:187a
Birmanya 3:222a
Bomba 3:283b vd.
Budapeşte 4:37a
Casusluk 4:134a
Churchill 4:186a
Çekoslovakya 4:277b
Çingeneler 4:309b
Çin Halk Cumhuriyeti 4:322 a
Danimarka 5:77b
Denizaltı 5:149b
Deniz kuvvetleri 5:163a, 165a
Deniz savaşları 5:174b vd.
Dresden 5:308a
Filipinler 6:299a
Finlandiya 6:304b vd.
Franco 7:17a
Fransa 7:31b
Gdansk 7:99a
Havacılık tarihi 8:64b
Hava kuvvetleri 8:74a
Hindistan 8:172a vd.
Hitler 8:191b vd.
Hollanda 8:200a
İngiliz Uluslar Topluluğu 9:30a
İngiltere 9:46b
İspanya 9:106a
İtalya 9:148b
Japonya 9:195a
Kale ve tahkimat 9:279a
Kamuflaj 9:298a
Kanada 9:316b
Kara kuvvetleri 10:38b
Kenya 10:177a
Kılıç 10:207a
Kızılhaç 10:246a
Köln 11:39a
Kuzey İrlanda 11:158b
Laos 11:200b
Litvanya 11:267a
Macaristan 11:302b vd.
Malta 12:30a
Mısır 12:199b
Montgomery 12:271b vd.
Moskova 12:279b
Mussolini 12:318b
Nazizm 13:46b
Normandiya 13:104b
Polonya 14:114b
Roket 14:256a vd.
Roosevelt 14:282a
Sivil savunma 15:266b vd.
Siyah Amerikalılar 15:272b
Solomon Adaları 15:311a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:24a vd.
Tank 16:321a
Tayland 17:95b
Tito 17:206b
Torino 17:253b
Truman 17:301a
Tunus 17:328b
Türkiye 18:60a, 84b vd.
Varşova 18:307b
Vietnam 19:11a
Viyana 19:27b
Yahudiler ve Musevilik 19:74b
Yeni Zelanda 19:153b
Yugoslavya 19:199a
İKİNCİ ENTERNASYONAL
ilgili madde Sosyalizm 15:326b, 327a
İKİNCİ HAÇLI SEFERİ 1147-49
ana madde Haçlı Seferleri 7:321a
ilgili madde Anadolu Selçuklu Devleti

1:251b
İKİNCİ İNÖNÜ SAVAŞI Mart 1921
ilgili maddeler
Atatürk 2:122a
İnönü 9:52b
Kurtuluş Savaşı 11:118b
İKİNCİL EŞEYSEL ÖZELLİKLER
ana madde Cinsellik ve eşey 4:195a
İKİNCİL RENKLER
ana madde Renkler 14:217a vd.
İKİNCİ MEŞRUTİYET 1908-18
madde başlığı Birinci ve İkinci Meşrutiyet 3:213a
ilgili maddeler
Abdülhamid II 1:18b
Anayasa 1:264b
Atatürk 2:117a vd.
Enver Paşa 6:160b
Osmanlı İmparatorluğu 13:238a
Sansür 15:54b
Seçim 15:104a
Talat Paşa 16:313a
İKİNCİ TRİUMVİRLİK Roma İmparatorluğu'nda, Octavianus (Augustus Caesar), Marcus Antonius ve Lepidus'un kurdukları üçlü yönetim, İÖ 43
ilgili maddeler
Augustus Caesar 2:164a
Roma İmparatorluğu 14:265a
İKİNCİ ULUSAL MİMARLIK AKIMI
ilgili madde Türk mimarlığı 18:114b
İKİNCİ VİYANA KUŞATMASI 14 Temmuz-12 Eylül 1683
ana madde Viyana kuşatmaları 19:28b
İKİNCİ YENİ şiir akımı
madde başlığı İkinci Yeni 8:310a
ilgili maddeler
Şiir sanatı 16:272b
Türk edebiyatı 18:40a
İKİNCİ ZAMAN *ya da* **Mezozoyik Zaman** Dünya'nın jeolojik tarihindeki üç ana zaman diliminin ikincisi; 225 milyon yıl önce başladı ve 65 milyon yıl öncesine kadar sürdü; Triyas, Jura ve Kretase olarak adlandırılan üç döneme ayrılır; biri kuzeyde, öbürü güneyde yer alan iki dev kıtanın parçalanmasıyla bugünkü kıtalar oluştu; sürüngenler karada, havada ve denizde egemen durumdaydı; ilk kuş türleri ortaya çıktı
ana madde Jeoloji 9:206b vd
•Jura Dönemi; Kretase Dönemi; Triyas Dönemi
İKİNDİ DİVANI Osmanlı Devleti'nde, sadrazamın başkanlığında toplanan kurul
ilgili madde Divan 5:248b
İKİ PARTİLİ SİSTEM
ilgili madde Siyasal partiler 15:281b vd.
İKİ SİCİLYA KRALLIĞI 15. yy'ın ortalarından 19. yy'ın ortalarına kadar İtalya'nın güneyi ile Sicilya Adası'nı kapsayan krallığa verilen ad; Aragon Kralı V. Alfonso'nun 1443'te birleştirdiği bu iki bölge, 1815'te tek bir yönetim altında toplandı
ilgili maddeler
Cavour 4:135a
Garibaldi 7:78b
Sicilya 15:195a
"İKİ ŞEHRİN HİKAYESİ" Dickens'ın romanı
ilgili madde Dickens 5:214a
İKİ TARAFLI ANTLAŞMA
ilgili madde Antlaşma 1:299b
İKİ TELLİ müzik aleti
ilgili madde Bağlama ailesi 2:270a
İKİYILLIK BİTKİ çimlendiği ilk yıl yaprak geliştirerek besin depolayan ve bir sonraki yıl çiçeklenip tohum verdikten sonra ölen bitki
İKİZ
madde başlığı İkiz 8:311a, görsel
ilgili madde Kalıtım ve genetik 9:283b
•Çift yumurta ikizleri; Tek yumurta ikizleri
İKİ ZAMANLI MOTOR pistonun silindir içinde bir kere gidip geldiği ve yalnızca aşağı doru inerken iş yaptığı içten yanmalı motor tipi
ana madde İçten yanmalı motor 8:286a
ilgili maddeler
Dizel motoru 5:258a
Motosiklet 12:290b
İKİZCE Ordu'nun ilçesi; daha önce Ünye ilçesine bağlı bir köydü; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 28.165, kasaba 6.078
İKİZDERE Rize'nin ilçesi; topraklarını engebelendiren Rize Dağları, zengin bitki örtüsüyle kaplı yaylaları ve doruklarındaki buzyalağı gölleriyle büyük bir turizm potansiyeline sahiptir; nüf. (1990): ilçe 15.295, kasaba 3.643
ilgili maddeler
Kuzey Anadolu Dağları 11:157a
Rize 14:247b
İKİZKENAR ÜÇGEN
ilgili madde Geometri: görsel 7:129
İKİZLER takımyıldız; Latince adı *Gemini*; en parlak yıldızları *Polluks* ve *Kastor* ; astrolojide burçlar kuşağının 3. işaretidir
ilgili maddeler
Astroloji: tablo 2:68
Takımyıldız 16:303b
İKİZLEREVİ *ya da* **Elcebbar** Orion takımyıldızının en parlak yıldızı ve bilinen yıldızların en büyüklerinden biri; Güneş'inkinin y. 520 katı çapında bir kırmızı üstdevdir
ilgili madde Takımyıldız 16:303a
İKİZLER KÜMESİ
ilgili madde Evren: görsel 6:235
İKİZLER YAĞMURU meteor yağmuru
ilgili madde Meteor ve meteorit: tablo 12:174, görsel
İKİZTEPE Samsun'un Bafra ilçesinde höyük; İÖ 4000-1700 arasında kesintisiz yerleşim olduğu ve insanların hayvancılık, avcılık, balıkçılıkla geçindikleri saptandı; kalıntılardan anlaşıldığına göre yapıların tümü ahşaptı; mezarlardan yerel özellikler taşıyan silahlar ve süs eşyaları çıkarıldı
İKLİM
madde başlığı İklim 8:312b, görsel
ilgili maddeler
Buzul Çağı 4:77a vd.
Isı 8:236b
•Hava durumu; *iklim tipleri, örn.* Akdeniz iklimi; Arktik iklim; Tropik iklim; *ayrıca kıtalar, ülkeler, bölgeler, kentler ve yüzey biçimleri, örn.* Arabistan; Asya; Çöl; Porto Riko; Savan; Türkiye
İKLİME UYUM bir canlının, yaşadığı çevredeki iklim değişikliklerine uyum sağlamak üzere geçirdiği aşamalı ve kalıcı olmayan değişiklikler; örn. memeliler hem uzun ve soğuk kışlara, hem de ardından gelen sıcak yazlara kendilerini bu yolla hazırlayabilirler
İKLİMLEME *bak.* **KLİMA**
İKONA
madde başlığı İkona 8:315b, görsel
ilgili maddeler
Meryem, Hz. 12:262a vd.
Resim sanatı 14:224a, 229b
İKONOSKOP
ilgili madde Televizyon 17:136a
İKRAR AYİNİ
ilgili madde Bektaşilik 3:119a
İKTA İslam devletlerinde toprak düzeni
ilgili madde Anadolu Beylikleri 1:248a
İKTİSADİ BUNALIM *bak.* **EKONOMİK BUNALIM**
İKTİSADİ BÜYÜME
ilgili madde Ekonomi 6:92a
İKTİSADİ SAVAŞ bir devletin uluslararası bir anlaşmazlıkta iktisadi önlemlere başvurması; ithalat ve ihracat kısıtlamaları, tarafsız ülkelerle ticaret anlaşması yapma, kara listeye alma gibi önlemleri kapsar; örn. ABD 1950'lerden başlayarak çok geniş bir stratejik mallar listesi temelinde SSCB'ye ve öbür sosyalist ülkelere ambargo uygulamıştır
İKTİSAT *bak.* **EKONOMİ**
İL merkezi yönetimin taşra birimlerinin en büyüğü; bağımsız hukuksal varlığı ve tüzel kişiliği yoktur; tüzel kişiliğe sahip il özel idaresi aracılığıyla, yerinden yönetim birimi özellikleri taşır
ilgili maddeler
Siyasal ve yerel yönetim 15:286a, 286b, 287b
Türkiye 18:76b vd.
İLAÇ
madde başlığı İlaç 8:316b, görsel
ana madde İlaç bağımlılığı 8:319a vd.
ilgili maddeler
Afyon 1:61a
Alkaloit 1:153b
Antibiyotikler 1:291a
Cerrahi 4:161a
Kimya sanayisi 10:272b
Psikiyatri 14:53b
Ruh hastalıkları 14:296a
Sağlık ve sağlık hizmetleri 15:9b
Şifalı bitkiler 16:268b
Tıp 17:176b
Zehir ve zehirlenme 19:244b
•Eczacılık; Farmakoloji; İlaç tedavisi
İLAÇ BAĞIMLILIĞI
madde başlığı İlaç bağımlılığı 8:319a, görsel
ana madde Afyon 1:61a
•Alkolizm; Uyuşturucu bağımlılığı; *ayrıca bağımlılık yaratan ilaçlar, örn.* Amfetamin; Barbitürat; Eroin; Esrar; Kokain; LSD; Morfin
İLAÇLAMA tarım
ilgili maddeler
Meyvecilik 12:187a vd.
Ormancılık: görsel 13:212
Tarım makineleri 17:20b, görsel
İLAÇ TEDAVİSİ *ya da* **Kemoterapi** hastalıkların tedavisinde kimyasal maddelerin kullanılması; öncüsü ve kemoterapi adının yaratıcısı Paul Ehrlich'tir; özellikle kanser tedavisinde kullanılan birçok kimyasal madde vardır; ama bu maddeler çoğu zaman sağlıklı ve hastalıklı hücreleri birbirinden ayırt edemediği için önemli sorunlara yol açabilir; başlıca yan etkileri saç dökülmesi ve vücudun öbür hastalıklara karşı direncinin kırılmasıdır
ilgili maddeler

Ehrlich 6:77a
Kanser 9:331b
İLAHİ
madde başlığı İlahi 8:321b
ilgili maddeler
Halk edebiyatı 8:14b
Koro ve koral müzik 11:15b
Tıyatro sanatı 17:211a
"İLAHİ KOMEDYA" Dante Alighieri'nin destansı şiiri
ana madde Dante Alighieri 5:84b
ilgili maddeler
Blake 3:258b
İtalyan edebiyatı 9:150b
Rodin 14:253b
Rönesans 14:288a
İLAHİYAT *ya da* **Tanrıbilim** *ya da* **Teoloji** dinleri ve tanrıyı konu alan bilim dalı; özellikle dünyayı tanrı kavramıyla bağlantılı olarak açıklamaya çalışır; dinsel inançları, davranış ve deneyimleri, tanrının dünyayla ilişkisini inceler
İLÇE yönetsel birim
ilgili maddeler
Siyasal ve yerel yönetim 15:287b
Türkiye 18:77a
İL DAİMİ ENCÜMENİ
ilgili madde Türkiye 18:78a
ILE-DE-FRANCE Fransa'da bölge; beş ırmağın çevrelediği bölgenin merkezi Paris'tir; y.öl. 12.008 km^2; nüfus yoğunluğu yüksek, çok gelişmiş bir sanayi bölgesidir; tarımsal üretim ekonomide büyük bir önem taşımaz; nüf. 10.650.600 (1990)
İLEKSİNEĞİ *bak.* **İNCİR YABANARISI**
İLERİ, SELİM Türk yazar, d. 1949; yabancılaşma, uyumsuzluk gibi sorunları ruhsal çözümlemelere ağırlık vererek anlattığı öykü ve romanlarıyla tanınır; büyük ilgi gören *Her Gece Bodrum* (1976) adlı romanında kurtuluşu kaçışta arayan aydınların çıkmazını anlattı; ayrıca deneme, inceleme ve senaryolar yazdı, film yönetmenliği yaptı
ilgili madde Türk edebiyatı 18:41a
İLETİCİ *ya da* **Kimyasal iletici** sinir iletisinde görev alan kimyasal madde
ilgili madde Sinirler ve sinir sistemi 15:246b, 247b
İLETİM fizik
ana madde Isı 8:237a
ilgili maddeler
İletkenlik 8:327a
Sıcaklık 15:172a
İLETİMDOKU SİSTEMİ bitkilerde, besin ve su taşıyan dokuların kendilerine destek sağlayan liflerle birlikte oluşturduğu yapı; yapraklara su ve suda çözünmüş mineralleri taşıyan odundoku ile bitkinin bütün bölümlerine besinleri taşıyan soymukdokudan oluşur
ilgili maddeler
Bitki 3:233b, tablo
Botanik 3:308a
Gövde 7:207a, görsel
İLETİM HATTI
ilgili maddeler
Elektrik enerjisi 6:110a
Transformatör 17:282a vd.
İLETİŞİM *ya da* **Haberleşme**
madde başlığı İletişim 8:322a, görsel
ilgili maddeler
Balon 3:13a
Güvercin ve kumru 7:311a
Hayvan 8:96a
İnsanın kökeni 9:55b
Posta hizmetleri 14:132a vd.
Teknoloji 17:122b
Uydu 19:230a vd.
•Dil; İşaretleşme; Kitle iletişimi; Telekomünikasyon; *hayvanlarda iletişim, örn.* Arı; Babun; Balina; Şempanze; Yunus
İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ *ya da* **Haberleşme özgürlüğü** dar anlamda, kişi ve kurumların mektup, telefon, telgraf, teleks vb. araçlarla serbestçe bilgi ve haber alışverişinde bulunabilme özgürlüğü; bu çerçevede iletişimin gizliliği esastır; geniş anlamda, basın, radyo ve televizyon gibi kitle iletişim araçlarıyla kullanılan haber alma ve haber verme özgürlüğünü de kapsar
ilgili madde Diplomasi 5:240a
İLETKEN elektrik akımının geçişine izin veren ya da iletim yoluyla ısı aktarımını sağlayan madde; bu geçişe izin vermeyen maddelere yalıtkan denir
ana madde İletkenlik 8:327a
ilgili maddeler
Atmosfer 2:151b
Bakır 2:285b
Cıva 4:187b
Elektrik 6:105b
Elektroliz 6:115a vd.
Elektron 6:119a
Gümüş 7:256b
Isı 8:237b
İyon 9:158a
Kablo 9:236b
Karbon 10:54b
Madde 11:311b
Metal 12:169a vd.
Sodyum ve soda 15:297b
Sığaç 15:173b, 174a
•Üstüniletken
İLETKENLİK
madde başlığı İletkenlik 8:327a
ilgili maddeler
Metal 12:170a
Termos 17:158b
•İletken
İL-GAZİ Artuklu beyi, 1060-1122
ilgili madde Anadolu Beylikleri 1:244a
İLGEÇ *bak.* **EDAT**
İL GENEL MECLİSİ
ilgili madde Türkiye 18:78a
İLHAK bir devletin kendisine ait olmayan topraklar üzerinde resmen egemenliğini ilan etmesi; ilhak edilen topraklar genellikle önceden istila ve işgal edilmiştir; yakın tarihteki en tanınmış örneklerden biri Almanya'nın 1938'de Avusturya'yı ilhakıdır
İLHAMİ III. Selim'in mahlası
ilgili madde Selim 15:112b
İLHAN, ATTİLÂ Türk yazar, d. 1925
madde başlığı İlhan 8:327b, görsel
ilgili madde Rubai 14:293b
İLHANLILAR Moğol hanedanı, 1256-1353
madde başlığı İlhanlılar 8:328b
ilgili maddeler
Anadolu Beylikleri 1:245a
Tebriz 17:100b
İLİÇ Erzincan'ın ilçesi; topraklarını Karadağ ve Munzur Dağları kaplar; en önemli akarsuyu Karasu'dur; halkı hayvancılıkla geçinir; nüf. (1990): ilçe 11.061, kasaba 3.148
İLİK anatomi *bak.* **KEMİK İLİĞİ**
İLİK terzilik
ilgili maddeler
Dikiş 5:222a vd.
Düğme 5:326b
İLİKBALIĞI *bak.* **GÖRDEK**
İLİON *bak.* **TRUVA**
"İLK AŞK" Turgenyev'in romanı
ilgili madde Turgenyev 17:330a
İLKBAHAR *ya da* **Bahar** kış ile yaz arasında yer alan, sıcaklığın yavaş yavaş yükseldiği mevsim; birçok hayvan için üreme, bitkiler için büyüme dönemidir
ilgili madde Mevsimler 12:181b vd.
"İLKBAHAR" Botticelli'nin tablosu
ilgili maddeler
Botticelli 3:312a
Resim sanatı 14:225a, görsel
İLKDÖRDÜN
ilgili madde Ay 2:212b
"İLK DÜŞEN AK" Ömer Seyfettin'in öykü kitabı
ilgili madde Ömer Seyfettin 13:274b
İLKEL DİNLER
madde başlığı İlkel dinler 8:329b, görsel
ana madde Din 5:229a vd.
ilgili maddeler
Anglosaksonlar 1:274b
Astroloji 2:68b
Astronomi 2:70b
Aztekler 2:246b
Baal 2:247b
Babil ve Asur uygarlıkları 2:253b
Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:278b
Çeşme 4:278b
Dans 5:79a
Efsane ve mitler 6:52b vd.
Eski Mısır 6:189b
Eski Yunan 6:201b
Hititler 8:189a
Kâhin 9:259a
Keltler 10:154a
Mağara 11:326b
Maoriler 12:57a
Resim sanatı 14:222a
Tanrı 16:323b
Yangın ve yangından korunma 19:85b
•Eski tanrılar; Şamanlık; Totem
İLKEL SANATLAR
madde başlığı İlkel sanatlar 8:331b, görsel
İLKÖĞRETİM
ilgili maddeler
Eğitim 6:65a vd.
Türkiye 18:80a
"İLK ÖĞRETMENİM" Aytmatov'un öykü kitabı
ilgili madde Aytmatov 2:238a
İLKYARDIM
madde başlığı İlkyardım 9:7a, görsel
ilgili maddeler
Tıp 17:186a
Zehir ve zehirlenme 19:245b
"İLK YILLARIN EKMEĞİ" Böll'ün romanı
ilgili madde Böll 4:10a
ILLİNOİS ABD'de eyalet; y.öl. 149.885 km^2, başkenti Springfield; 1818'de ABD'nin 21. eyaleti oldu; tarım, metal eşya ve makine sanayileri gelişmiştir; eyaletin ticaret ve kültür merkezi olan Chicago ülkenin üçüncü büyük kentidir; nüf. 11.466.682 (1990)
ilgili madde Amerika Birleşik Devletleri 1:218a, tablo
İLLİRYA Balkanlar'da tarihi bölge; Balkan Yarımadası'nın kuzeybatı kesiminde, İÖ y.

10. yy'dan başlayarak İlliryalılar'ın oturduğu bölge; Adriya Denizi'nin doğu kıyısında Fiume'den Durazzo'ya, iç kesimde ise Tuna Irmağı ile Sırbistan Moravyası'na kadar uzanır

İLMEK *ya da* **Episikl** gezegenlerin hareketini açıklamak için Batlamyus'un geliştirdiği eski astronomi kavramı
ilgili madde Astronomi 2:72a, görsel

İLME'L-YAKİN tasavvuf
ilgili madde Tasavvuf 17:58a

İLMİYE SINIFI Osmanlılar'da din, yargı ve öğretimle uğraşan devlet görevlileri
ilgili madde Osmanlı İmparatorluğu 13:239b vd.

ILO *bak.* **ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ**

İL ÖZEL İDARESİ
ilgili maddeler
Siyasal ve yerel yönetim 15:287b
Türkiye 18:77b vd.

İLTERİŞ KAĞAN asıl adı **Kutluğ** Göktürk hükümdarı, ö. 692; Göktürkler'i Çin egemenliğinden kurtarak yeniden bağımsızlığa kavuşturdu; Tonyukuk'la birlikte Göktürk boylarını birleştirip 682'de Çinliler'i yenmeyi başardı; kurduğu devlete II. Göktürk Devleti ya da Kutluğ Devleti denir
ilgili madde Göktürkler 7:199b vd.

İLTİCA *bak.* **SIĞINMA**

İLTİFAT edebiyat
ilgili madde Söz sanatları 16:45a

İLTİHAPLANMA dokularda yaralanmaya ya da mikrop bulaşmasına bağlı şişkinlik ve kızarıklık; iltihaplı bölgede çoğu zaman ateş ve ağrı olur; ağrıyı hafifletmek için sıcak ya da soğuk kompres uygulanabilir; antibiyobiklerle tedavi edilir
ilgili maddeler
Apse 1:307a
İlkyardım 9:9a

İLTİZAM Osmanlılar'da, devletin, vergi gelirini toplamayı peşin bedel karşılığında kişilere bırakması; 16. yy'da ortaya çıkan bu usul timar sisteminin bozulmasıyla birlikte yaygınlaştı ve halkın ezilmesine yol açtı
ilgili maddeler
Islahat Fermanı 8:245a
Lale Devri 11:196b
Osmanlı İmparatorluğu 13:243a
Tanzimat 16:330a

"IL TROVATORE" Verdi'nin operası
ilgili maddeler
Opera 13:190a
Verdi 18:321b

"İLYADA" Homeros'un destanı
madde başlığı İlyada 9:12b, görsel
ilgili maddeler
Destan 5:199a
Efsane ve mitler 6:54b
Homeros 8:202a vd.
İyonya 9:162a
Odysseia 13:130a vd.
Şiir sanatı 16:271b
Truva 17:303a
Truva Savaşı 17:303b vd.

İLYAS, HZ. İsrailoğulları'nın peygamberi, ö. İÖ 9. yy; Eski Ahit'teki öyküye göre, halkının Baal yerine tek tanrı olan Yahve'ye tapınması için çaba göstermiştir
ilgili maddeler
Baal 2:247b
Hıdrellez 8:150a

İMAM-HATİP LİSESİ din görevlisi yetiştiren ortaöğretim kurumu; 1951-52'de imam-hatip okulu adıyla açıldı, 1974'te lise adını aldı; Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bu okullar orta ve lise bölümünden oluşur, öğretim süresi altı yıldır

İMAMOĞLU Adana'nın ilçesi; daha önce Kozan ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 33.565, kasaba 21.484

İMARETHANE Anadolu Selçuklu ve Osmanlı devletlerinde yoksullara parasız yiyecek ve yatacak yer sağlayan hayır kurumu
ilgili maddeler
Fatih Camisi 6:261b
Sosyal yardım hizmetleri 15:331a

İMBAT
ilgili madde Ege Denizi 6:63b

"İMBATLA GELEN" Cumalı'nın şiir kitabı
ilgili madde Cumalı 4:211b

İMBİK
ilgili maddeler
Damıtma 5:72b, görsel
Viski 19:20b

İMDAT FRENİ
ilgili madde Fren 7:47a

IMF *bak.* **ULUSLARARASI PARA FONU**

İMGECİLİK 20. yy başlarında ABD ve İngiltere'de ortaya çıkan şiir akımı; Ezra Pound, Hilda Doolittle ve Conrad Aiken gibi şairlerin öncülüğünde gelişti; imgeci şairler, kuru ve açık bir üslupla sağlam bir yapısı, kesin ve basit dili olan şiirler yazdılar

İMHOTEP Eski Mısırlı devlet adamı ve mimar, ö. İÖ 27. yy
ilgili maddeler
Mısır piramitleri 12:200b
Mimarlık 12:224a

İMMÜNOGLOBÜLİN *bak.* **ANTİKOR**

İMMÜNOLOJİ *ya da* **Bağışıklıkbilim**
ilgili madde Bağışıklık 2:268a

İMPALA Afrika'nın orta ve güney bölgelerinde yaşayan antilop; tüyleri sarımsı ya da kızıl kahverengidir; erkeğin uzun, kıvrık boynuzları vardır; savanlarda ve ağaçlık alanlarda, suya yakın yerlerde yaşar; zarif görünümü ve güçlü sıçrayışıyla tanınır
ilgili madde Antilop 1:296a

İMPARATOR ilk kez Roma İmparatorluğu hükümdarlarının aldıkları unvan; sonradan Avrupa ve Asya'daki bazı devletlerin hükümdarlarınca da kullanılmıştır

"İMPARATOR JONES" O'Neill'in oyunu
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:227b
Tiyatro sanatı 17:216b

"İMPARATORLUK" Asimov'un romanı
ilgili madde Asimov 2:59b

İMPARATOR MELEKBALIĞI
ilgili madde Melekbalığı 12:139a

İMPARATOR PENGUEN en iri penguen türü
ana madde Penguen 14:43a, 43b, görsel
ilgili madde Hayvan: görsel 8:97

İMPETİGO stafilokok ya da streptokok türü bakterilerin yol açtığı deri hastalığı; deri yüzeyinde sıvı dolu kesecikler oluşur; patlayan keselerin içindeki sıvının kuruyarak kabuk oluşturduğu yerde bir leke kalır; fazla bulaşıcı değildir; lekelere sürülen antibiyotikli merhemlerle tedavi edilir
ilgili madde Antibiyotikler 1:291b

İMRALI ADASI Marmara Bölgesi
ilgili maddeler
Bursa 4:68b
Menderes 12:147a

İMRAN Kuran'a göre, Hz. Meryem'in babası
ilgili madde Meryem, Hz. 12:163a

İMRANLI Sivas'ın ilçesi; dağlık bir bölgede yer alır; orta kesiminden Kızılırmak geçer; tarım alanı kısıtlıdır; nüf. (1990): ilçe 21.530, kasaba 7.414
ilgili madde Kızılırmak 10:246b

İMROZ *bak.* **GÖKÇEADA**

İMRUÜ'L-KAYS Arap şair, ö. 550; İslam öncesi Arap şiirinin en seçkin temsilcisi ve kaside türünün yaratıcısıdır; özellikle, *Yedi Askı* adlı derlemedeki ünlü kasidesiyle tanınır
ilgili maddeler
Arap edebiyatı 1:314b
Gazel 7:86a

İNAL, İBNÜLEMİN MAHMUD KEMAL *bak.* **İBNÜLEMİN MAHMUD KEMAL**

İNALCIK, HALİL Türk tarihçi, d. 1918; Türkiye'de ve ABD'de de profesörlük yaptı; Osmanlıların ekonomik ve toplumsal yapısına ilişkin çalışmalarıyla uluslararası ün kazandı

İNAN, ERGİN Türk ressam, d. 1943; Türk halk sanatındaki elyazmalarının ve Bizans ikonalarının etkilerini yansıtan özgün baskı ve resimleriyle tanınır; minyatürü anımsatan yapıtlarında özenli bir ayrıntı işçiliği dikkati çeker; yurtiçinde ve yurtdışında birçok ödül kazanmıştır
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı: tablo: görsel 18:128

İNAN, JALE Türk kadın arkeolog, d. 1914; İstanbul üniversitesi'nde profesörlük yaptı; 1946'dan başlayarak Side ve Perge kazılarında görev aldı

İNAN, MUSTAFA Türk mekanik bilgini, 1911-67; İstanbul Teknik Üniversitesi'nde uzun yıllar öğretim görevlisi ve yönetici olarak görev aldı; TÜBİTAK'ın kurulmasına öncülük etti; ölümünden sonra anısına TÜBİTAK Hizmet Ödülü verildi (1971) ve yaşamı, öğrencisi olan Oğuz Atay'ın *Bir Bilim Adamının Romanı* (1975) adlı yapıtına konu oldu

"İNANÇ" Austen'ın romanı
ilgili madde Austen 2:165a

"İNATÇI KEDİLER" Behrengi'nin öykü kitabı
ilgili madde Behrengi 3:118a

İNCEBAĞIRSAK sindirim yolunun bir parçası olan ince kanal; mide ile kalınbağırsak arasında yer alan bu bölümde besinler sindirilerek emilir; insandaki uzunluğu 6-7 m'dir; onikiparmakbağırsağı, boşbağırsak ve kıvrımbağırsak gibi üç bölümden oluşan incebağırsaktan yiyeceklerin geçişi yaklaşık altı saat sürer
ana maddeler
Bağırsak 2:264b vd.
Sindirim 15:220a vd.
ilgili madde Fizyoloji: görsel 6:311

İNCEBURUN Anadolu'nun en kuzey ucu; 42°06' kuzey enlemi ve 34°58' doğu boylamında yer alır
ilgili madde Sinop 15:248a, 249a

İNCE DONANMA Osmanlı donanmasında daha çok ırmaklarda görev yapan filolara

verilen ad; altı düz, hareket yeteneği yüksek hafif teknelerden oluşurdu; en çok Tuna ve Fırat ırmaklarında etkinlik göstermiştir

İNCELTİCİ *ya da* **Tiner** boyaları akışkan hale getirmek için kullanılan çözücü sıvıların ortak adı
ilgili maddeler
Boya ve cila 3:316a
Resim sanatı 14:222a

İNCELTİCİ kâğıt yapımı
ilgili madde Kâğıt ve kâğıt yapımı 9:258a

"İNCE MEMED" Yaşar Kemal'in romanı
ilgili madde Yaşar Kemal 19:114a

İNCE MİNERALİ MEDRESE Konya
ilgili madde Anadolu Selçuklu Devleti: görsel 1:252

İNCESU Kayseri'nin ilçesi; topraklarını Erciyas ve Hodul dağları kuşatır; metal eşya ve makine sanayileri gelişmiştir; nüf. (1990): ilçe 21.963, kasaba 7.857
ilgili madde Erciyas Dağı 6:166a

İNCİ değerli taş
madde başlığı İnci ve inci avcılığı 9:16a, görsel
ilgili maddeler
Basra Körfezi 3:60a
İstiridye 9:129b
Midye 12:208a
Uğur taşı: görsel 18:177

"İNCİ" Steinbeck'in öyküleri
ilgili madde Steinbeck 16:134b

İNCİBALIĞI sazangiller familyasından, çoğu denizde, bazıları tatlı sularda yaşayan balık; sırtı yeşil, yanları ve karnı beyazdır
ilgili madde Balık: görsel 2:308

İNCİ İSTİRİDYESİ
ana madde İnci ve inci avcılığı 9:16a vd.

İNCİ KEFALİ
ilgili maddeler
Kefal 10:142a
Van Gölü 18:301a

İNCİL İslam inancında, Tanrı'nın Hz. İsa'ya indirdiği kutsal kitap; Hıristiyanlık'ta, Hz. İsa'nın yaşamını ve ölümünü konu alan dört kitaptan her biri; Türkçe'de, Yeni Ahit'in tümünü tanımlamak için de kullanılır
ana madde Kutsal Kitap 11:131a
ilgili maddeler
Havariler 8:85a
Hıristiyanlık 8:150b
Paskalya 14:23a
Protestan Kilisesi 14:149a
Resim sanatı 14:224a
•Eski Ahit; Yeni Ahit

İNCİLİ CAMİ Agra, Hindistan; Şah Cihan'ın yaptırdığı, beyaz mermerden cami
ilgili madde Hindistan 8:171a

İNCİR
madde başlığı İncir 9:14b, görsel

İNCİRKUŞU
madde başlığı İncirkuşu 9:15b, görsel

İNCİRLİOVA Aydın'ın ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 35.242, kasaba 15.870

İNCİR YABANARISI *ya da* **İleksineği**
ilgili madde İncir 9:15a

İNÇ İngiliz ve Amerikan ölçü sisteminde uzunluk birimi; 1/36 yardaya ve 1/12 futa eşittir
ilgili maddeler
Ağırlıklar ve ölçüler 1:78a
Ölçme 13:266b

İNÇON Kore Cumhuriyeti'nde kent; başkent Seul'ün başlıca limanıdır; dokların yanı sıra demir, çelik, cam, kereste ve tuz fabrikaları ile petrol rafinerileri bulunur; nüf. 1.682.000 (1990)
ilgili madde Kore Cumhuriyeti 11:9b

INDEPENDENT TELEVISION *bak.* **ITV**

INDIANA ABD'de eyalet; y.öl. 93.991 km², başkenti Indianapolis; 1816'da ABD'nin 19. eyaleti oldu; Appalaş Dağları'ndan Mississippi Irmağı'na doğru alçalan düzlüklerde yer alır; en önemli gelir kaynağı demir-çelik sanayisi ve tarımdır; nüf. 5.564.228 (1990)

INDIANAPOLIS Indiana, ABD; 1821'de White Irmağı üzerinde, eyalet başkenti olmak üzere planlanarak kuruldu; 20. yy başlarında otomotiv sanayisi gelişmeye başladı; önemli bir ticaret, sanayi ve finans merkezidir; nüf. 784.056 (1989)

INDIANAPOLIS 500 otomobil yarışı; 1911'den bu yana her yıl Indianapolis'te düzenlenir; ilk 500 mil yarışıdır
ilgili madde Otomobil yarışı 13:251a

İNDİGO yapay çivit
ilgili madde Çivit 4:328b

İNDİRGENME
ilgili madde Oksijen 13:138b

İNDİYUM bor grubu elementleri•'nden; simgesi In, atom numarası 49, bağıl atom kütlesi 114,82; az bulunan, yumuşak, plastik özellikleri taşıyan gümüşsü bir metaldir; yarıiletken aygıtların ve transistörlerin yapımında, ayrıca korozyona karşı dayanıklılığı arttırdığından uçaklardaki motor yataklarının kaplanmasında kullanılır

İNDONEZYA *bak.* **ENDONEZYA**

İNDRA Hindu dininde, tanrıların başı olan yağmur ve fırtına tanrısı; çoğunlukla beyaz bir file binmiş olarak betimlenir
ilgili madde Efsane ve mitler 6:57a

İNDRİ Madagaskar'da yaşayan, ince yapılı, uzun bacaklı maki
ilgili madde Maki 12:13a

İNDUS IRMAĞI Asya
madde başlığı İndus Irmağı 9:18a
ilgili maddeler
Hindistan 8:164b
Pakistan 13:290b
Tunç Çağı 17:322a

İNDÜKLEME
ilgili maddeler
Dinamo 5:233b
Transformatör 17:281b

İNDÜKLEME BOBİNİ
ilgili maddeler
İçten yanmalı motor 8:286b
Motorlu taşıtlar 12:284b
Transformatör 17:282b

İNDÜKLEME FIRINI
ilgili madde Demir ve çelik 5:129b

İNDÜKTANS
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:79

İNEBAHTI DENİZ SAVAŞI 1571; Doğu Akdeniz'de egemenliği ele geçirmek isteyen Osmanlılar ile Venedikliler arasındaki deniz savaşı; Osmanlıların Kıbrıs'ı alması üzerine öbür Avrupa devletleriyle birleşen Venedikliler, Patrai Körfezi'ndeki bu savaşta Osmanlı donanmasını yenilgiye uğrattılar
ilgili maddeler
Deniz kuvvetleri 5:163b
Deniz savaşları 5:172b
Selim 15:111b
Venedik 18:316a

İNEBOLU Kastamonu'nun ilçesi; dar kıyı şeridinin hemen arkasında Küre Dağları yükselir; başlıca geçim kaynağı ormancılık ve orman ürünleri sanayisidir; nüf. (1990): ilçe 27.944, kasaba 8.350
ilgili madde Kastamonu 10:84b, 86a

İNEGÖL Bursa'nın ilçesi; topraklarını Uludağ ve Domaniç Dağı engebelendirir; tarım, sanayi, mobilyacılık ve ticaret gelişmiştir; ilçe merkezi, Bursa'dan sonra ilin ikinci büyük kentidir; nüf. (1990): ilçe 126.214, kent 71.120
ilgili madde Bursa 4:69a

İNEK
ilgili maddeler
Sığır 15:175b, 176b, görsel
Süt 16:212b

İNEKBALIĞI *ya da* **Kutubalığı** tropik denizlerde yaşayan 30 kadar balık türünün ortak adı
ilgili madde Balık: görsel 2:310

İNEKKUŞU ürküttükleri böcekleri yemek için gün boyunca sığır sürülerinin peşinde dolaşan 6-7 kadar ötücükuş türünün ortak adı; yumurtalarını genellikle başka kuşların yuvasına bırakan yuva asalaklarıdır
ilgili maddeler
Kuş 11:125a
Pirinçkuşu 14:79b

INGE, WILLIAM ABD'li oyun yazarı, 1913-73; sinemaya da uyarlanan *Piknik* (1956) ve *Otobüs Durağı* (1956) adlı oyunlarıyla tanınır; 1953'te Pulitzer Ödülü'nü almıştır

İNGİLİZ ANTARTİKA TOPRAKLARI Güney Amerika'nın güneydoğusunda, İngiltere'ye bağlı topraklar; batıda Büyük Okyanus'tan doğuda Atlas Okyanusu'na, güneyde ise Güney Kutbu'na kadar uzanan 5.425.000 km²'lik bir alanı kaplar; Antarktika kıtasındaki topraklar buz örtüsüyle kaplıdır; nüfusu 100 kadar bilim adamı ile teknisyenden oluşur; bazı bölümleri üzerinde Arjantin ve Şili hak iddia etmektedir

İNGİLİZ ATI
ilgili madde At 2:112a, görsel

İNGİLİZ BİLARDOSU
ilgili madde Bilardo 3:174b, görsel

İNGİLİZCE Hint-Avrupa dil ailesinin Germen koluna bağlı Batı öbeğinden dil; Almanca, Frizce ve Hollanda diliyle yakın akrabadır; altı kıtada, birçok ülkede konuşulur; İngiltere, Kuzey Amerika, Avustralya ve Yeni Zelanda'da anadil, Afrika, Hindistan ve Güneydoğu Asya'da ikinci dil olarak kullanılır; geçmişi 5. ya da 6. yy'a kadar uzanır
ilgili maddeler
Avrupa dilleri 2:186a
Dil 5:226b
Kuzey İrlanda 11:158b
•Eski İngilizce; Orta İngilizce

İNGİLİZ ÇİMİ
ilgili madde Buğdaygiller 4:44a

İNGİLİZ ÇOBAN KÖPEĞİ 18. yy başlarında İngiltere'de geliştirilen uzun tüylü, tıknaz yapılı köpek soyu; tüyleri genellikle boz ya da mavimsi boz renkli, kuyruğu yok denecek kadar kısadır
ilgili madde Köpek 11:48b

İNGİLİZ DOĞU HİNDİSTAN KUMPANYASI *bak* **DOĞU HİNT KUMPANYASI**
İNGİLİZ EDEBİYATI
madde başlığı İngiliz edebiyatı 9:18b
İNGİLİZ GUYANASI *bak* **GUYANA**
İNGİLİZ GÜNEY AFRİKA KUMPANYASI
ilgili maddeler
Harare 8:30b
Rhodes 14:235b
Zimbabve 19:258b
İNGİLİZ HARDALI
ilgili madde Hardal 8:31b
İNGİLİZ HONDURASI *bak* **BELİZE**
İNGİLİZ İÇ SAVAŞI 1642-51
ana madde İngiltere 9:42a
ilgili maddeler
Charles 4:180b
Cromwell 4:210b
İngiliz edebıyatı 9:22a
İrlanda Cumhuriyeti 9:76b
Oxford 13:257b
Savaş ve savaş araçları 15:83a
Siyasal ve yerel yönetim 15:284b
İNGİLİZ İŞÇİ PARTİSİ İngiltere'de reformcu ve sosyalist siyasal parti; 1900'de kuruldu, hızla büyüyerek 1918'de ana muhalefet partisi oldu; Muhafazakâr Parti'yle dönüşümlü olarak iktidara gelmiştir
ilgili maddeler
Avrupa Toplulukları 2:188a
Churchill 4:186a
İngiltere 9:46b
Siyasal partiler 15:280b
İNGİLİZ KARAAĞACI
ilgili maddeler
Kabuk: görsel 9:239
Karağaç 10:22a, görsel
İNGİLİZ KOLUMBİYASI Kanada'nın batısında eyalet; y.öl 947.800 km², merkezi Victoria; ülkenin en yoğun kentleşmiş eyaletidir; ekonomisi ormancılık, madencilik, hidroelektrik enerji üretimi ve tarıma dayanır; Vancouver, Kuzey Amerika'nın Büyük Okyanus kıyısındaki en büyük limanıdır; nüf. 3.138.900 (1990)
ilgili maddeler
Kanada 9:307b vd.
Kayalık Dağlar 10:118b
Patlayıcılar: görsel 14:32
Sulama 16:176b
İNGİLİZ KORNOSU müzik aleti
ilgili maddeler
Korno ailesi 11:15a
Üflemeli çalgılar: görsel 18:264
İNGİLİZ MUHİPLERİ CEMİYETİ Mütareke döneminde Osmanlı Devleti'nin İngiltere'nin koruması altına girmesini savunan örgüt; 1919'da kuruldu; Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın yan kuruluşu gibi çalıştı; Milli Mücadele'ye karşı düşmanca tutum takındı
İNGİLİZ SOMALİSİ Somali'de tarihi bölge
ilgili maddeler
İkinci Dünya Savaşı 8:299b
Somali 15:321b
İNGİLİZ TUZU *ya da* **Epsom tuzu** madensularında renksiz kristaller halinde bulunan ve müshil olarak kullanılan bileşik
ilgili madde Magnezyum 11:324b
İNGİLİZ ULUSLAR TOPLULUĞU
madde başlığı İngiliz Uluslar Topluluğu 9:27b, harita
ilgili maddeler
Avrupa Toplulukları 2:188a
Avustralya 2:197b
Bahamalar 2:271b
Siyasal ve yerel yönetim 15:286b
İNGİLİZ VIRGIN ADALARI İngiliz kolonisi
ana madde Virgin Adaları 19:17a
İNGİLTERE *ya da* **Büyük Britanya ve İrlanda Birleşik Krallığı** *ya da* **Birleşik Krallık**
madde başlığı İngiltere 9:32a, görsel
ana maddeler
•Galler 7:65a vd.
•İngiliz Uluslar Topluluğu 9:27b vd.
•İngiltere Bölgesi 9:47a vd.
•İskoçya 9:94b vd.
•Kuzey İrlanda 11:158a vd.
ilgili maddeler
Afganistan 1:42a
Almanya 1:169a vd.
Amerika Birleşik Devletleri 1:206b vd.
Anayasa 1:264a
Anglosaksonlar 1:273a vd.
Araplar 1:320b vd.
Arjantin 2:16a
Arkeoloji 2:24b
Avrupa 2:182b vd.
Avrupa Toplulukları 2:188a vd.
Avustralya 2:200a vd.
Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:280a
Bakanlar kurulu 2:284b
Banka ve bankacılık 3:24a
Banyo ve hamam 3:32a
Başbakan 3:61b vd.
Batı Hint Adaları 3:75b vd.
Berlin Antlaşması 3:141a vd.
Birinci Dünya Savaşı 3:204a vd.
Demir ve çelik 5:131b vd.
Demiryolu ve tren 5:132b vd.
Deniz kuvvetleri 5:163a
Deniz savaşları 5:171b vd.
Doğu Hint Kumpanyası 5:274a
Filistin 6:300a vd.
Fransa 7:28a
Futbol 7:54b vd.
Giysi 7:164b, görsel
Güney Afrika 7:282a vd.
Güney Afrika Savaşı 7:285b vd.
Havacılık tarihi 8:61a vd.
Hava kuvvetleri 8:74b
Hindistan 8:171a vd.
Hong Kong 8:205b
Hukuk 8:215a
İkinci Dünya Savaşı 8:295b vd.
İnsan hakları 9:53b
İrlanda Cumhuriyeti 9:76b vd.
Japonya 9:195a
Kadın hakları 9:248b vd.
Kanada 9:315a vd.
Kanal 9:319a
Kapitülasyon 10:15a vd.
Karayolu 10:50a vd.
Katolik Kilisesi 10:98a
Keltler 10:154a vd.
Kıbrıs 10:202a vd.
Kırım Savaşı 10:216b vd.
Kilise ve katedral 10:258a
Korsanlık 11:17b
Kömür 11:45b
Krallık 11:72b vd.
Kutupların keşfi 11:134b vd.
Liman 11:258a
Lokanta 11:273a
Lozan Barış Antlaşması 11:289a vd.
Madalya ve nişanlar 11:309a vd.
Magna Carta 11:319b
Mahkeme 11:331b
Maoriler 12:57b
Mısır 12:199a vd.
Mimarlık 12:229a vd.
Mobilya 12:251a vd.
Mondros Mütarekesi 12:264b
Motorlu taşıtlar 12:281a
Napolyon 13:34a vd.
Napolyon Savaşları 13:35b vd.
Ormancılık 13:211a
Otobüs 13:248a
Öşür 13:283a
Parlamento 14:7a, 9a
Polis 14:107b
Polonya 14:114b
Propaganda 14:164a
Radyo ve televizyon yayınları 14:191b vd.
Resim sanatı 14:231a, 239a
Roma İmparatorluğu 14:267b
Rönesans 14:187b, 190a
Sağlık ve sağlık hizmetleri 15:10b
Sanayi Devrimi 15:44b vd.
Sansür 15:54a
Sevr Antlaşması 15:155a, 156a
Sinema 15:231a vd.
Siyasal partiler 15:282a
Sosyalizm 15:326b
Sosyal yardım hizmetleri 15:328b vd.
Sömürgecilik ve emperyalizm 16:33b
Süveyş Kanalı 16:216a vd.
Takvim 16:312a
Tarım tarihi 17:25b
Tiyatro 17:209a vd.
Tiyatro sanatı 17:214a
Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:220b vd.
Toprak kazanımı 17:252b
Tunç Çağı 17:325a vd.
Türkiye 18:84b
Uluslararası ticaret 18:202b
Üniversite ve yüksekokullar 18:267a
Vergiler 18:323a, 325a vd.
Vikingler 19:14a vd.
Yahudiler ve Musevilik 19:74a
Yazı 19:125a
Yedi Yıl Savaşları 19:132b
Yeni Zelanda 19:152a
Yün 19:217b
Yüz Yıl Savaşları 19:225a vd.
•İngilizce; İngiliz edebiyatı; *kentler ve yüzey biçimleri, örn.* Londra; Thames Irmağı; *ayrıca, kral, kraliçe ve devlet adamları, örn.* Charles II; Churchill; Henry VIII; James I
İNGİLTERE BÖLGESİ İngiltere
madde başlığı İngiltere Bölgesi 9:47a, görsel
ana madde İngiltere 9:33a vd.
İNGİLTERE MERKEZ BANKASI Londra, İngiltere
ilgili maddeler
Bankalar ve bankacılık 3:24a, görsel 28b
Londra 11:278b
İNGOT *bak* **KÜLÇE**
INGRES, JEAN-AUGUSTE DOMINIQUE Fransız ressam, 1780-1867; Fransa'da Yeniklasikçilik akımının başlıca temsilcilerindendir; temiz ve kesin çizgileri, ustaca dengelenmiş kompozisyonları, özellikle de portreleriyle tanınmıştır
ilgili maddeler

Klasikçilik ve Yeniklasikçilik 10:283b
Resim sanatı 14:229a, görsel
İNHİSAR Bilecik'in ilçesi; daha önce Söğüt ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 8.140, kasaba 1.626
İNİŞ
ana madde Uçak 18:160a
ilgili maddeler
Havalimanı 8:80a
Uzay uçuşları 18:259b
İNİŞ MODÜLÜ uzay aracı
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:250a
İNİŞ TAKIMI uçak
ilgili madde Uçak 18:154a
İNKALAR halk
madde başlığı İnkalar 9:48b, görsel
ilgili maddeler
Amerika Yerlileri 1:233b
Efsane ve mitler 6:56a
Ekvador 6:95a
Güney Amerika 7:290a
İletişim 8:324a
Karayolu 10:49b
Lama 11:197a
Peru 14:54b
Pizarro 14:88a vd.
Şili 16:275b
İNKÖYÜ MAĞARALARI Ilgaz, Çankırı
ilgili madde Çankırı: görsel 4:252
İNME *ya da* **Apopleksi**
ana madde Felç 6:267a
ilgili madde Konuşma bozuklukları 10:321b
INNOCENTIUS III papa, y. 1160-1216; ortaçağ papalık kurumunu saygınlığının ve gücünün doruğuna ulaştırdı; 1215'te IV. Lateran Konsili'ni topladı
ilgili maddeler
Haçlı Seferleri 7:321b
Magna Carta 11:319b
INNOCENTIUS IV papa, ö. 1254; papalık görevi, Kutsal Roma-Germen İmparatoru II. Friedrich'le çatışma içinde geçmiştir
ilgili maddeler
Engizisyon 6:158b
Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu 11:133a
INNSBRUCK Avusturya'da kent; Tirol federal eyaletinin merkezi; Orta Avrupa'daki en ünlü turizm, kış sporları ve sağlık merkezlerinden biridir; nüf. 117.011 (1986)
ilgili madde Avusturya 2:208b
İNORGANİK ASİT *ya da* **Mineral asit**
ilgili madde Asit 2:61a
İNORGANİK BİLEŞİK karbon dışındaki elementlerden oluşan bileşik
ilgili madde Kimyasal bileşikler 10:267b
İNORGANİK KİMYA karbon dışındaki elementleri ve bunların oluşturduğu bileşikleri inceleyen kimya dalı; organik sayılmayan bazı karbon bileşikleriyle de (örn. karbon dioksit, karbon monoksit, karbonatlar, siyanürler ve bazı karbürler) ilgilenir
ilgili madde Kimya 10:262b
İNÖNÜ Eskişehir'in ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 9.377, kasaba 4.399
ilgili madde Kurtuluş savaşı 11:118a vd.
İNÖNÜ, ERDAL Türk fizikçi ve siyaset adamı, d. 1926; İsmet İnönü'nün oğlu; Türkiye'de ve ABD'de profesörlük yaptı; 1983'te Sosyal Demokrasi Partisi'nin kurucuları arasında yer aldı ve ilk genel başkan oldu; bu partinin 1985'te Halkçı Parti ile birleşmesiyle oluşan Sosyal Demokrat Halkçı Parti'nin genel başkanlığını da 1986'dan bu yana yürütmektedir
ilgili madde Türkiye 18:94b
İNÖNÜ, İSMET Türkiye Cumhuriyeti'nin ikinci cumhurbaşkanı, 1884-1973
madde başlığı İnönü 9:51a, görsel
ana madde Türkiye 18:84b, görsel
ilgili maddeler
Antlaşma: görsel 1:300
Atatürk 2:120b, görsel
Ecevit 6:39b
İkinci Dünya Savaşı 8:309b vd.
Lozan Barış Antlaşması 11:289b, görsel
Şeyh Said Ayaklanması 16:263a
İNÖNÜ STADYUMU İstanbul
ilgili maddeler
Dolmabahçe Sarayı 5:289b
Stadyum 16:131b
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ Malatya
ilgili maddeler
Malatya 12:21a
Üniversite ve yüksekokullar: tablo 18:269
İNSAN
ana madde İnsanın kökeni 9:55a vd., görsel
ilgili maddeler
Akciğer 1:107a
Anatomi 1:263a vd.
Antropoloji 1:301b vd.
Arkeoloji 2:16a vd.
Avcılık 2:166b vd.
Bağırsak 2:264b
Beslenme 3:148b vd.
Beyin 3:161a vd.
Biyolojik saat 3:248b
Böbrek 3:324a
Burun 4:72a
Canlılar 4:120b vd.
Cinsellik ve eşey 4:193b vd.
Demir Çağı 5:117a vd.
Deri 5:189a vd.
Dişler 5:243a
Doğum 5:274a vd.
Duyular 5:322b vd.
Dünya tarihi 6:16b vd.
Embriyon 6:141b
Erdişi 6:166a vd.
Evrim 6:242b
Fizyoloji 6:310b vd., görsel
Göç 7:189a vd.
Göz 7:207a
Hastalık 8:40a vd.
Hormonlar 8:206b vd.
Hücre 8:220b vd.
Irk 8:230b vd.
Isıtma ve klima 8:239a
İletişim 8:322a vd.
İskelet 9:89b vd., görsel
İyot 9:162b
Kalıtım ve genetik 9:280b vd.
Kalp 9:287b vd.
Kan 9:299a vd.
Karaciğer 10:25a
Kemikler, eklemler ve bağlar 10:162a vd.
Kıl 10:205a vd.
Konuşma 10:320a
Köpek 11:52a vd.
Kulak 11:94b
Mağara insanları 11:328a vd.
Memeliler 12:140b
Mide 12:204a
Oksijen 13:138a
Öğrenme 13:264a vd.
Ölüm 13:270a vd.
Psikoloji 14:154a vd.
Ses 15:144a
Sıcaklık 15:171b vd.
Sıvı 15:187b
Sindirim 15:218b vd.
Sinirler ve sinir sistemi 15:244a vd.
Solunum 15:316b vd.
Sosyoloji 15:332a vd.
Stres 16:146b vd.
Şempanze 16:257a
Tarım tarihi 17:21a vd.
Tarihöncesi yaşam 17:48b
Taş Devri 17:63a vd.
Tıp 17:178a vd.
Toplum 17:245b vd.
Toplum bilimleri 17:247b vd.
Tunç Çağı 17:320a vd.
Üreme 18:282b vd.
Vücut 19:37b vd.
Yaşam çevrimi 19:110b vd.
Yiyecek 19:182a vd.
Zekâ 19:246a
•İnsan davranışı; İnsan hakları; *insanın gelişme evreleri*: Bebek; Çocukluk çağı; Ergenlik; Orta yaş; Yaşlılık; *insanın yaratıları, örn.* Bilim; Dil; Din; Edebiyat; Hukuk; Sanat; Tarih; Teknoloji; Yazı; *ayrıca* Erkek; Kadın
"İNSAN ASKER DOĞMAZ" Simonov'un romanı
ilgili madde Rus edebiyatı 14:303b
İNSAN BİTİ
ilgili madde Bit 3:230b, görsel
"İNSANCIKLAR" Dostoyevski'nin romanı
ilgili madde Dostoyevski 5:302a
İNSAN DAVRANIŞI insanın düşünce, konuşma ve hareket biçiminde gerçekleşen eylemleri
ilgili maddeler
Bebek 3:108a
Cinsellik ve eşey 4:196a
Çocukluk çağı 5:25b vd.
Ergenlik 6:169a vd.
Suç 16:156b
Toplum bilimleri 17:248a
•Hayvan davranışı
İNSANGİLLER günümüzde tek bir insan türüyle (*Homo sapiens*) temsil edilen familya; öbür türler yalnızca bulunan fosil örneklerinden tanımlanabilmiştir
ana madde İnsanın kökeni 9:56a vd.
İNSAN HAKLARI
madde başlığı İnsan hakları 9:53a
ilgili maddeler
Barış hareketleri 3:45b
Faşizm 6:260a
Sosyal yardım hizmetleri 15:328b
Yurttaşlık hakları 19:212b
"İNSAN HAKLARI" Paine'in yapıtı
ilgili madde Paine 13:289a
İNSAN HAKLARI EVRENSEL BİLDİRİSİ Birleşmiş Milletler'in 10 Aralık 1948'deki genel kurul toplantısında kabul edilen bildiri; demokratik anayasalarda tanınan temel medeni ve siyasal haklar yanında, ekonomik, toplumsal ve kültürel hakları da belirlemiştir
ilgili maddeler
Birleşmiş Milletler 3:217a
İnsan hakları 9:54a

Konser 10:320a
Sağlık ve sağlık hizmetleri 15:9b
Yurttaşlık hakları 19:212b
İNSANIN KÖKENİ
madde başlığı İnsanın kökeni 9:55a, görsel
ilgili maddeler
Leakey Ailesi 11:221b
Psikoloji 14:155a
"İNSANIN TÜREYİŞİ" Darwin'in yapıtı
ilgili madde Darwin 5:91b
"İNSANIN YAZGISI" Şolohov'un romanı
ilgili madde Şolohov 16:286a
İNSAN İLİŞKİLERİ *ya da* **Toplumsal ilişki**
ilgili madde Toplum bilimleri 17:247b
"İNSANLARIN DÜNYASI" Saint-Exupéry'nin romanı
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:43a
Saint-Exupéry 15:16b
"İNSANLAR YAŞADIKÇA" Jones'un romanı
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:226b
"İNSANLIK DURUMU" Malraux'nun romanı
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:43a
İNSANLIK TARİHİ MÜZESİ Paris, Fransa
ilgili madde Müzeler ve sanat galerileri 13:14a
İNSANLI UZAY ARACI
ilgili maddeler
Astronot 2:78b
Uzay araştırmaları 18:244b
Uzay uçuşları 18:256b
İNSANSIMAYMUN insana benzer kuyruksuz maymunların ortak adı
ana madde Maymun 12:118a
ilgili maddeler
Evrim 6:242a
Hayvan davranışı 8:107a
İnsanın kökeni 9:55a vd.
Tarihöncesi yaşam 17:52b
İNSANSIZ UZAY ARACI
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:244b
"İNSAN, ÜSTÜN İNSAN" Shaw'un tiyatro oyunu
ilgili maddeler
Don Juan 5:299a
Shaw 15:168b
İNSAN VE YURTTAŞ HAKLARI BİLDİRİSİ Fransa tarihi; Fransız Devrimi sonrasında Ulusal Meclis'in kabul ettiği bildiri, 1789; 17 maddeden oluşan metin, insan hak ve özgürlüklerinin temel belgesi niteliğindedir
ilgili maddeler
Fransız Devrimi 7:35a
İnsan hakları 9:53b
Magna Carta 11:321a
İNSAN VÜCUDU *bak.* **VÜCUT**
İNSUYU MAĞARASI Burdur
ilgili madde Burdur: görsel 4:64
İNŞA edebiyat
ilgili madde Divan edebiyatı 5:252b
İNŞAAT MÜHENDİSLİĞİ
ana madde Mühendislik 12:325a vd., görsel
ilgili madde Teknoloji 17:122a
İNŞAAT SANAYİSİ
madde başlığı İnşaat sanayisi 9:57b, görsel
ilgili maddeler
Alüminyum 1:193a
Asfalt 2:59a vd.
Bakır 2:286a
Beton 3:154a vd.
Çimento 4:303b
Granit 7:226b
Karayolu: görsel 10:52
Kereste 10:181b
Keson 10:189a
Konut 10:323b
Marangozluk 12:58b
Mimarlık 12:223a vd.
Tuğla 17:306b
İNTAK edebiyat
ilgili madde Söz sanatları 16:44a
İNTEGRAL HESAP
madde başlığı Diferansiyel ve integral hesap 5:217a
ilgili maddeler
Grafik 7:217b
Leibniz 11:226b
Newton 13:66b
Torricelli 17:258b
İNTELLİGENTSİA Rusya'da 19. yy'ın sonlarında, çağdaş eğitimden ve batı düşüncesinden etkilenen orta sınıf kesimi; temel toplumsal ve siyasal düşüncelerle ilgilenen bu kesim çarlık rejiminde bastırıldı; 20. yy başlarındaki devrimci hareketlerin önderleri de bu kesimden çıktı; terim daha genel anlamda, toplumdaki aydınları kapsayan bir sosyal sınıfı tanımlamak için kullanılır
İNTERFERON virüslerin yerleştiği hücrelerde üretilen virüs öldürücü protein; kanseri denetim altına alma etkisi araştırılmaktadır
ilgili madde Genetik mühendisliği 7:126a
İNTERMEZZO bir oyunun perde aralarında yapılan gösteri ya da çalgı için hafif beste; kısa müzik parçalarına da çoğu zaman bu ad verilir
INTERPOL *ya da* **Uluslararası Polis Örgütü** uluslararası düzeydeki suçlara karşı mücadelede, 125'i aşkın ülkenin polis kuvvetleri arasında bilgi alışverişini ve eşgüdümü sağlamak üzere oluşturulmuş örgüt
ilgili maddeler
Kaçakçılık 9:245b
Terörizm 17:160b
"İNTİBAH" Namık Kemal'in romanı
ilgili maddeler
Namık Kemal 13:27b
Tanzimat edebiyatı 16:332b
İNTİHAR UÇAĞI *bak.* **KAMİKAZE**
INVALIDES *bak.* **HÔTEL DES INVALIDES**
İNVAR nikel ve demir alaşımı; ısıtıldığı zaman çok az genleşir
ilgili maddeler
Alaşım 1:136b
Metal 12:170a
Nikel 13:85a
İNYANGANİ DAĞI Zimbabve'de dağ
ilgili madde Zimbabve 19:256b, görsel
İO Yunan mitolojisinde, Argos kentinin ırmak tanrısı İnakhos'un kızı; Zeus tarafından ineğe dönüştürülür; Hermes onu Hera'nın elinden kurtarır
ilgili madde Hermes 8:133a vd.
İO Jüpiter'in uydusu; dört Galileo uydusundan en içte olanıdır
ilgili madde Jüpiter 9:231a, görsel
İOANNES KANTAKUZENOS *ya da* **İoannes VI** Bizans imparatoru, 1292-1383
ilgili maddeler
Bizans İmparatorluğu 3:253b
Orhan Gazi 13:198a
İOANNES TZİMİSKES Bizans imparatoru, 925-976; 969'da tahta çıktı; Balkanlar'ı ve Suriye'yi egemenliği altına alarak imparatorlukta düzeni sağladı
ilgili madde Bizans İmparatorluğu 3:252a
İOKASTE Yunan mitolojisi
ilgili madde Oidipus 13:134b vd.
IONESCO, EUGÈNE Fransız oyun yazarı, d. 1912
madde başlığı Ionesco 9:62a, görsel
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:44b
IOWA ABD'de eyalet; y.öl. 145.790 km², başkenti Des Moines; 1846'da ABD'nin 29. eyaleti oldu; ekonomisi tarıma dayalıdır; besi hayvancılığı ile mısır, soyafasulyesi ve yulaf üretiminde ön sıraları alır; nüf. 2.787.424 (1990)
İÖ *bak.* **İSA'DAN ÖNCE**
İP ATLAMA çocuk oyunu
ilgili madde Çocuk oyunları 5:38b, görsel
İPÇİK botanik
ilgili maddeler
Bitki 3:235a
Çiçek 4:294b, görsel
İPEK
madde başlığı İpek 9:63a, görsel
ilgili maddeler
Asya 2:89b
Çin Halk Cumhuriyeti 4:317a
Çorap 5:41b
Dokumacılık 5:281a
Japonya 9:190b
Lif 11:251b
Naylon 13:40b
Tarım tarihi 17:23b
İPEKBÖCEĞİ Çin'den bütün dünyaya yayılan ve ipek üretimi için yaygın olarak yetiştirilen böcek; erişkinleri yalnızca 2-3 gün yaşar; özellikle dut ağacının yapraklarıyla beslenen larvaların ördüğü kozalar y. 915 m uzunluğunda kesintisiz bir ipek ipliğinden oluşur
ana madde İpek 9:63a vd., görsel
İPEKÇİ, ABDİ Türk gazeteci, 1929-79; spor yazarlığıyla başladığı gazeteciliği muhabir ve yazı işleri sekreteri olarak sürdürdü; 1954'te *Milliyet* gazetesinin genel yayın müdürü oldu; 1959'da aynı gazetenin başyazarlığını da üstlendi; bir suikast sonucunda öldürüldü
ilgili madde Terörizm 17:161b
İPEKKUYRUK
madde başlığı İpekkuyruk 9:65b, görsel
İPEKOTU özellikle Kuzey Amerika'da yetişen bitki; salkımlar halinde açan beyaz, kırmızı, yeşil ve mor çiçekleri vardır; tohumlarının rüzgârla taşınmasını sağlayan ipeksi lifler suda batmadığı ve ağırlığının y. 30 katını taşıyabildiği için özellikle can yeleği yapımında kullanılır
İPEK YOLU
madde başlığı İpek Yolu 9:66a
ana madde Karayolu 10:49b
ilgili maddeler
Asya 2:89b
İpek 9:64b
Marko Polo 12:67b
İPEK ZAMKI *ya da* **Serisin**

ilgili maddeler
İpek 9:64a, 65b
Naylon 13:40b
İPHİGENİA Yunan mitolojisinde Agamemnon ile Klytaimestra'nın büyük kızı; Artemis'e kurban edilmek üzereyken, ona acıyan tanrıça yerine bir geyik bırakarak onu kurtarır ve Tauris'teki tapınağında rahibe yapar; Aiskhylos, Sokrat, Öripides, Racine ve Goethe'nin İphigenia'yı konu alan oyunları, Gluck'un da bir operası vardır
ilgili madde Agamemnon 1:65b
"IPHIGENIE TAURIS'TE" Goethe'nin şiiri
ilgili madde Goethe 7:181a
İPLİK
ilgili maddeler
Dikiş 5:220a vd.
Dokumacılık 5:278b vd.
İPLİKÇİK astronomi
ilgili madde Güneş 7:269b, görsel
İPLİK EĞİRME *bak.* **EĞİRME**
İPLİKSOLUCAN *ya da* **İplikkurdu** bilinen 30.000 kadar türüyle omurgasızların en geniş gruplarından birini oluşturan yuvarlaksolucan sınıfı; uçlara doğru incelen gövdeleri genellikle 1 mm'den kısadır; kancalıkurt, kılkurdu, askarit gibi birçok asalak türün yanı sıra, toprakta ve suda serbest yaşayan türleri de içerir
ilgili maddeler
Asalak ve çürükçül canlılar 2:52b
Kancalıkurt 9:323b
Solucan 15:312b
Tropik hastalıklar 17:299b
İPLİ KUKLA
ilgili madde Kukla 11:93a, görsel
İPOTEK alacağa karşılık güvence olarak taşınmaz bir mal üzerinde kurulan hak; borcun ödenmemesi durumunda, alacaklı mala el koyma ya da paraya dönüştürmek üzere malı satma yoluna gidebilir; borç ödendiğinde ipotek kaldırılır
İPRAŞ RAFİNERİSİ İzmit; Türkiye'nin en büyük petrol arıtma tesisi; 1961'de İzmit Körfezi kıyısında, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO) ile bir ABD şirketi tarafından kuruldu; 1971'de tümüyle TPAO'na devredildi; yapılan yeni yatırımlarla petrol işleme kapasitesi artırılan rafineri, ülkedeki kurulu kapasitenin % 46'sını karşılar
ilgili maddeler
Kocaeli 10:293b
Petrol 14:64a
İPSALA Edirne'nin ilçesi; batısını, Meriç Irmağı'nın kollarıyla sulanan İpsala Ovası kaplar; tarım ve sanayi gelişmiştir; nüf. (1990): ilçe 36.122, kasaba 9.212
ilgili madde Edirne 6:44b
IQ *bak.* **ZEKÂ KATSAYISI**
IRA *bak.* **İRLANDA CUMHURİYET ORDUSU**
İRÂKLİON *ya da* **Kandiye** *ya da* **Herakleion** Yunanistan; Girit Adası'nın en büyük kenti ve limanı; eski Minos uygarlığının başkenti ve bir Roma limanı olan Knossos'un yakınındadır; ekonomisi üzüm, zeytin, sebze ve deri ihracatı ile turizma dayanır; nüf. 102.389 (1981)
İRAN
madde başlığı İran 9:67a
ana maddeler
•İran edebiyatı 9:70a vd.
•İran sanatı 9:71a vd.
ilgili maddeler
Harezmşahlar 8:134b vd.
Irak 8:230a vd.
Kanuni Sultan Süleyman 10:8a
Mezar 12:189b
Oğuzlar 13:132b
Terörizm 17:160b
•Ahamenişler; Arsaklılar; Farsça; Medler; Pehleviler; Pers İmparatorluğu; Persler; Safeviler; Sasaniler; *önemli kentler, örn.* Tahran; Tebriz; *devlet adamları, örn.* Humeyni; Kserkses
İRAN CEYLANI
ilgili madde Ceylan 4:167b
İRAN DEVRİMİ 1979
ilgili maddeler
Devrim 5:208b
Ortadoğu 13:224a
İRAN DÜĞÜMÜ *bak.* **SİNE DÜĞÜMÜ**
İRAN EDEBİYATI *ya da* **Fars edebiyatı**
madde başlığı İran edebiyatı 9:70a
ilgili maddeler
Divan edebiyatı 5:249a
Kaside 10:82a
Rubaia 14:293a
Sadi 14:330a
İRAN HALISI
ilgili madde Halı ve kilim 7:331a, görsel
İRAN-IRAK SAVAŞI *bak.* **KÖRFEZ SAVAŞI**
İRAN KEDİSİ
ilgili madde Kedi 10:141a
"İRAN MEKTUPLARI" Montesquieu'nün yapıtı
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:40b
İRAN SANATI
madde başlığı İran sanatı 9:71a, görsel
ilgili madde Uzakdoğu sanatı: minyatür: görsel 18:242
•İslam sanatı
IRAS *bak.* **KIZILÖTESİ ASTRONOMİ UYDUSU**
İRAVADİ IRMAĞI Birmanya'nın en büyük ırmağı; Tibet sınırından doğan akarsuların birleşmesiyle oluşur; güneye doğru akarak Bengal Körfezi'ne dökülür; uzunluğu 2.100 km; II. Dünya Savaşı sırasında Müttefikler ile Japonlar arasında çarpışmalara sahne olmuştur (1942)
ilgili maddeler
Birmanya 3:219b
Rangun 14:201a
IRAZÜ YANARDAĞI Kosta Rika; Orta Cordillera'nın en yüksek doruğu, 3.434 m; en son patlamalar 1963-65 arasında görülmüştür
ilgili madde Kosta Rika 11:23b, görsel
IRELAND, JOHN İngiliz besteci, 1879-1962; şarkıları ve programlı orkestra müzikleriyle tanınır
ilgili maddeler
Britten 4:26b
İngiliz edebiyatı 9:26b
Şarkı 16:243a
İRİAYAK *ya da* **Megapod** kuş
madde başlığı İriayak 9:74b, görsel
ilgili maddeler
Avustralya 2:194b
Kuş 11:120a
Yumurta 19:201b
İRİBAŞ *ya da* **Tetari** amfibyumların, özellikle kurbağanın yavrusuna verilen ad; kısa, oval gövdeli, kalın kuyruklu ve küçük ağızlıdır; dış solungaçları bulunmaz; çoğu bitkiyle beslenirse de bazıları etçil ve çok saldırgandır; başkalaşma sürecinde bacaklar belirmeye başlar, kuyruk yok olur ve solungaçlar yerini akciğerlere bırakır; başkalaşma tamamlandığında karaya bir erişkin olarak çıkar
ana madde Kurbağa 11:106b vd., görsel
ilgili maddeler
Amfibyumlar: yaşam çevrimi 1:235a vd.
Tatlı su canlıları: görsel 17:84
İRİDYUM geçiş elementleri•'nden; simgesi Ir, atom numarası 77, bağıl atom kütlesi 192,2; adı, bileşiklerinin rengi nedeniyle Latince "gökkuşağı" anlamındaki *iris* sözcüğünden gelir; az bulunan, gevrek, gümüşsü beyaz bir metaldir; bilinen metaller içinde en sert ve en yoğun olanıdır; özellikle platin alaşımlarında kullanılır; 1804'te bulunmuştur
ilgili maddeler
Alaşım 1:137a
Platin 14:98b
İRİN *ya da* **Cerahat** iltihaplanan dokularda oluşan, sarımsı beyaz sıvı
ilgili maddeler
Antibiyotikler 1:292a
Apse 1:307a
Aşı 2:101a
Ergenlik sivilcesi 6:170a
İlkyardım 9:9a
Kan 9:301a
İRİS Yunan mitolojisinde gökkuşağı tanrıçası ve tanrıların habercisi; genellikle kanatlı olarak betimlenirdi
ilgili maddeler
Hera 8:131a
Süsen 16:211a
İRİS anatomi; gözün, ortasında gözbebeği denen bir açıklık bulunan renkli bölümü; gözbebeğini daraltıp genişleterek göze gelen ışık miktarını denetleyen iki kas katmanından oluşur; gözün rengini belirleyen iristeki pigment miktarıdır
ilgili madde Göz 7:208b
İRKUTSK SSCB; Rus SFSC'nin ortadoğu kesiminde kent; aynı adı taşıyan yönetim biriminin merkezidir; 1652'de kışlık karargâh olarak kuruldu; Trans-Sibirya Demiryolu'nun 1898'de yöreye ulaşmasıyla önemi arttı; Sibirya'nın en önemli sanayi kentlerinden biridir; nüf. 601.000 (1986 tah.)
ilgili maddeler
Asya 2:88a
Rusya 14:306a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:11b
Trans-Sibirya Demiryolu 17:284a
İRLANDA Britanya Adaları'nın ikinci büyük adası; İngiltere'ye bağlı olan Kuzey İrlanda ile İrlanda Cumhuriyeti arasında bölüşülmüştür
ilgili maddeler
Armada 2:30a
Avrupa: görsel 2:176
İngiltere 9:32b
Keltler 10:153b vd.
Liverpool 11:267b
•İrlanda Cumhuriyeti; İrlanda dili; Kuzey İrlanda; *kentler, örn.* Belfast; Dublin
İRLANDA CUMHURİYETÇİ KARDEŞLİK BİRLİĞİ *bak.* **FENIAN HAREKETİ**
İRLANDA CUMHURİYETİ *ya da* **Eire**

madde başlığı İrlanda Cumhuriyeti 9:74b, görsel
ilgili maddeler
Boşanma 3:306a
De Valera 5:201b
İngiliz Uluslar Topluluğu 9:30a
İngiltere 9:32b
Kuzey İrlanda 11:158a

İRLANDA CUMHURİYET ORDUSU *ya da* **IRA** merkezi İrlanda'da bulunan, yasadışı, yarı askeri örgüt: 1913'te kurulan İrlanda Gönüllüleri 1919'da IRA'ya dönüştürüldü; İrlanda'nın bağımsızlık savaşı sırasında İngiltere'ye karşı gerilla eylemlerine giriştiler; 1969'da ikiye bölündü: IRA Provolar adıyla anılan grup 1970 ve 1980'lerde asker ve sivil çok sayıda İngiliz'in ölümüyle sonuçlanan terör eylemleri gerçekleştirdi
ilgili maddeler
İrlanda Cumhuriyeti 9:78a vd.
Kuzey İrlanda 11:160a
Terörizm 17:160a

İRLANDA DENİZİ Kuzey Atlas Okyanusu'nun İrlanda'yı İngiltere'den ayıran kolu; en geniş yeri 210 km'dir
ilgili maddeler
İngiltere Bölgesi 9:47a
İngiltere 9:32b vd.
İrlanda Cumhuriyeti 9:75a

İRLANDA DİLİ İrlanda'da konuşulan, Kelt dillerinin Goidel öbeğine bağlı dil; İrlanda Cumhuriyeti'nin resmi dillerinden biri ve eğitim dilidir; ilk yazılı belgeler 5. yy'dan kalmadır
ilgili maddeler
Avrupa dilleri 2:185a
İrlanda Cumhuriyeti 9:79b

İRLANDA TERİYESİ
ilgili madde Köpek 11:52a

İRMİK ıslatılıp kurutulmuş buğdaydan öğütülen, irice taneli un
ilgili maddeler
Aşçılık 2:8a
Buğday 4:42b
Makarna 12:10a
Un ve un değirmeni 18:205a

İROKUA YERLİLERİ Kuzey Amerika Yerlileri: yarı yerleşik bir yaşam sürer ve tarımla uğraşırlardı; bugün ABD'nin çeşitli eyaletleri ile Kanada'ya dağılmışlardır
ilgili madde Totem 17:259b

İRSAL-İ MESEL edebiyat
ilgili madde Söz sanatları 16:45b

İRTİŞ IRMAĞI Çin; Altay Dağları'nın güneybatı yamaçlarından doğar; Sibirya'daki Hantı-Mansisk yakınında Obi Irmağı'na katılır; uzunluğu 4.250 km
ilgili madde Kazakistan 10:133a

IRVING, SIR HENRY İngiliz tiyatro oyuncusu, 1838-1905; tiyatrodaki hizmetlerinden ötürü "sir" unvanı verilen ilk kişidir; 24 yıl boyunca (1878-1902) ünlü oyuncu Ellen Terry ile birlikte çalıştı
ilgili madde Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:222a vd.

IRVING, WASHINGTON ABD'li yazar, 1783-1859; Amerikan edebiyatının öncülerindendir; yergiler, öyküler ve gezi kitapları yazmıştır
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:221b
Çocuk edebiyatı 5:11a

İS *bak.* **İSA'DAN SONRA**

İSA, HZ. Hıristiyan dininin kurucusu; İÖ y. 6-İS y. 30
madde başlığı İsa, Hz. 9:80a, görsel
ana maddeler
Havariler 8:84a vd.
Hıristiyanlık 8:150a vd.
Kutsal Kitap 11:131a vd.
Meryem, Hz. 12:161a vd.
ilgili maddeler
Beytlehem 3:167b
Din 5:232a
Katolik Kilisesi 10:87a vd.
Kudüs 11:90b
Noel 13:96a
Papa 13:308b
Paskalya 14:22a vd.
Peygamber 14:65b
Resim sanatı 14:224a
Takvim 16:311a
Tanrı 16:324a

ISAAC, HEINRICH Flaman besteci, y. 1450-1517
ilgili madde Alman sanatı ve müziği 1:166a

İSA BEHZAT Türk heykelci, 1875-1916; Sanayi-i Nefise Mektebi'nde öğrenim gören ilk Türk heykelcilerdendir
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:129b

ISABELLA İngiltere kraliçesi, 1292-1358; II. Edward'ın karısı
ilgili madde Edward 6:48a

ISABELLA I İspanya kraliçesi, 1451-1504
madde başlığı Fernando ve Isabella 6:275a, görsel
ilgili madde Kolomb 10:304b vd

İSA BEY Aydınoğulları beyi, ö. y. 1400
ilgili maddeler
Anadolu Beylikleri 1:246a
Efes 6:52b
Evrenosoğulları 6:239a

İSA BEY CAMİSİ Selçuk, İzmir
ilgili maddeler
Anadolu Beylikleri 1:249b, görsel
Efes 6:52b

"İSA BU KÖYE UĞRAMADI" Carlo Levi'nin romanı
ilgili madde İtalyan edebiyatı 9:152a

İSA ÇELEBİ Yıldırım Bayezid'in oğlu, ö. 1405
ilgili madde Fetret Dönemi 6:277a

İSA'DAN ÖNCE *ya da* **İÖ**
ilgili madde Takvim 16:311a

İSA'DAN SONRA *ya da* **İS**
ilgili madde Takvim 16:311a

İSCEHİSAR Afyonkarahisar'ın ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 22.143, kasaba 10.071

İSE Japonya'da kent; Şinto tapınaklarıyla ünlüdür; nüf. 104.691 (1989 tah.)
ilgili madde Şinto dini 16:282b

İSFENDAN *bak.* **DAĞ AKÇAAĞACI**

İSFENDİYAR BEY Candaroğulları beyi, ö. 1440
ilgili madde Anadolu Beylikleri 1:246a

İSFENDİYAR DAĞLARI *bak.* **KÜRE DAĞLARI**

İSFENDİYAROĞULLARI *bak.* **CANDAROĞULLARI**

İSHAK, HZ. İsrailoğulları'na gönderilen ikinci peygamber; Hz. İbrahim ile karısı Sara'nın oğlu, Esav ve Yakub'un babasıdır
ilgili maddeler
Peygamber 14:65b
Yahudiler ve Musevilik 19:72b

İSHAKKUŞU
ilgili madde Baykuş 3:88a

İSHAK PAŞA SARAYI Doğubeyazıt, Ağrı
madde başlığı İshak Paşa Sarayı 9:82a, görsel
ilgili madde Ağrı 1:84b, görsel

İSHAL dışkının normalden daha sık ve sulu çıkması; bazen karın bölgesinde krampla birlikte görülür; çoğu zaman beslenmeye ya da mikropların varlığına bağlıdır, ama önemli bir hastalığın belirtisi de olabilir
ilgili maddeler
Bakteri 2:293b
Çocuk felci 56:23a
Kancalıkurt 9:324a
Kolera 10:300b
Sağlık ve sağlık hizmetleri 15:12a
Santal 15:55a
Sindirim 15:221a, 221b
Şistozomiyaz 16:284b
Tifo 17:196b

ISHERWOOD, CHRISTOPHER İngiliz asıllı ABD'li roman ve oyun yazarı, 1904-86; daha çok 1930'lardaki Berlin'i konu alan romanlarıyla tanınır; bu romanlardan ikisi, 1955'te sinemaya uyarlanan *Ben Bir Fotoğraf Makinesiyim* (1951) adlı oyun ile 1972'de filme alınan *Kabare* (1966) adlı müzikale esin kaynağı olmuştur
ilgili madde Auden 2:162a

İSİDOROS Miletli mimar, ü. 6. yy
ilgili maddeler
Ayasofya 2:221b
Milet 12:219a

İSİM *ya da* **Ad**
madde başlığı İsim 9:83a
ilgili maddeler
Dilbilgisi 5:228b
Edat 6:40b
Sıfat 15:172b, 173a
Sözcük türleri 16:38a

İSİM CÜMLESİ
ilgili madde Cümle 4:217b

İSİM FİİL
ilgili madde Fiil 6:287a

İSİM TAMLAMASI
ana madde İsim 9:84b
ilgili madde Sözdizimi 16:38b

İSİN eski Mezopotamya kenti; Irak'ta büyük bir höyüğün altında olduğu sanılıyor; İÖ y. 2017'de Amori hanedanı burada kuruldu; İÖ 1934-24 arasında hüküm süren Lipit-İştar bir dizi yasa derlemesi hazırladı; ikinci hanedan İÖ y. 1156 ile 1025 arasında hüküm sürdü
ilgili madde Babil ve Asur uygarlıkları 2:251a

İSİS Eski Mısır'ın en önemli tanrıçalardan biri; Osiris'in karısı, Horus'un annesidir; toprak ve verimlilik tanrıçasıdır; başında öküz boynuzları ve güneş kursu olan bir kadın biçiminde betimlenirdi; Eski Yunan'da da Isis kültü gelişmiştir
ilgili maddeler
Efsane ve mitler 6:55b, görsel
Osiris 13:229a vd.

"İSKAMBİL OYNAYANLAR" Cézanne'ın tablosu
ilgili madde Cézanne 4:173a

İSKANDİNAV DİLLERİ Hint-Avrupa dil ailesinin Germen dilleri kolunun Kuzey öbeğini oluşturan diller

ilgili maddeler
Alfabe 1:147b
Avrupa dilleri 2:186a
•Danca; İsveççe; İzlanda dili; Norveççe
İSKANDİNAV EFSANELERİ
madde başlığı İskandinav efsaneleri 9:85a, görsel
ilgili madde Efsane ve mitler 6:55b
İSKANDİNAV HAVAYOLLARI *ya da* **SAS**
ilgili madde Norveç 13:108b
İSKANDİNAVYA Avrupa
madde başlığı İskandinavya 9:87a
ilgili maddeler
Avrupa 2:174b vd.
Cennet ve cehennem 4:158b
Konut 10:325b
Lokanta 11:273b
•Danimarka; Finlandiya; İsveç; Norveç
İSKELET
madde başlığı İskelet 9:87a, görsel
ana madde Kemikler, eklemler ve bağlar 10:162a vd.
ilgili maddeler
Mercan 12:148b vd.
Sünger 16:205b
•Dış iskelet
İSKENDER *ya da* **İskender Mirza** Karakoyunlu hükümdarı, hk.d. 1420-38
ilgili madde Karakoyunlular 10:36b
İSKENDER III *bak.* **BÜYÜK İSKENDER**
İSKENDER BEY *ya da* **Skanderbeg** asıl adı **Gjergj Kastrioti** Arnavutlar'ın ulusal kahramanı, 1405-68; Osmanlılar'a karşı savaşmıştır
ilgili madde Arnavutluk 2:36b
İSKENDERİYE Mısır
madde başlığı İskenderiye 9:91a
ilgili maddeler
Afrika: görsel 1:43
Büyük İskender 4:87a
Eski Mısır 6:189a
Gözlemevi 7:215a
İkinci Dünya Savaşı 8:301b
Mısır 12:197a
Yunanca 19:205b
İSKENDERİYE FENERİ İskenderiye, Mısır; Dünyanın Yedi Harikası'ndan biri sayılan ünlü deniz feneri
ana madde Dünyanın Yedi Harikası 6:16a, görsel
ilgili maddeler
Deniz feneri 5:158b
Eski Mısır 6:189a
İskenderiye 9:91a, görsel
Ptolemaios 14:158a
İSKENDERİYE KÜTÜPHANESİ Mısır'da eskiçağın en ünlü kütüphanesi; Ptolemaios Soter (İÖ 323-285), Ptolemaios Philadelphos (İÖ 285-247) ve Ptolemaios Euergetes (İÖ 247-222) tarafından kurulmuş ve korunmuştur
ilgili maddeler
İskenderiye 9:91a, 91b
Tıp 17:181a
İSKENDERİYELİ HERON Eski Yunanlı matematikçi ve mucit, ü. İS 62; özellikle geometri alanında çalışmıştır; günümüze kadar ulaşan yapıtlarında, yangın tulumbası, hidrolik org ve buharla çalışan makineler gibi buluşlarından söz eder
ilgili maddeler
Buhar makinesi 4:47b
Işık 8:251b
Jet motoru 9:211b
İSKENDERİYE ÜNİVERSİTESİ Mısır'da, eskiçağın ünlü üniversitesi
ilgili madde İskenderiye 9:91a
İSKENDER LAHTİ İÖ 4. yy'da yapıldığı sanılan lahit; adını, üstündeki kabartmalar arasında bulunan Büyük İskender figüründen alır; İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde sergilenmektedir
ilgili madde İstanbul Arkeoloji Müzeleri 9:122b
İSKENDER MİRZA *bak.* **İSKENDER**
İSKENDERUN Hatay'ın ilçesi; İskenderun Körfezi kıyısında; ilçe ekonomisinde ticaret önemli bir yer tutar; sanayileşme 1970'lerde hızlanmıştır; ilçe merkezi olan İskenderun kenti Akdeniz'in en önemli limanlarından biridir; nüf. (1990): ilçe 259.475, kent 154.807
ana madde Hatay 8:51b, 54a, görsel
İSKENDERUN DEMİR-ÇELİK TESİSLERİ Türkiye-SSCB işbirliğiyle yapıldı; ilk yüksek fırın 1975'te, ikincisi 1979'da, üçüncüsü 1985'te üretime geçti: Türkiye'nin en büyük demir-çelik kuruluşudur
ilgili madde Hatay 8:53a
İSKENDERUN KÖRFEZİ Akdeniz Bölgesi
ilgili maddeler
Akdeniz Bölgesi 1:113a
Hatay 8:53a
Marko Polo 12:67b
Petrol 14:64b
İSKENDERUN LİMANI İskenderun, Hatay
ilgili maddeler
Akdeniz Bölgesi 1:114b
Hatay 8:53a
İSKETE kuş
ana madde İspinozgiller 9:111a, görsel
İSKİLİP Çorum'un ilçesi; yüksek ve dağlık bir kesimde yer alır; tarım ve küçük sanayi başlıca geçim kaynaklarıdır; önemli tarihi yapılar, 7. yy'dan kalma kaya mezarları ile Hititler'den kaldığı sanılan İskilip Kalesi'dir; nüf. (1990): ilçe 51.877, kasaba 19.624
İSKİTLER İran kökenli halk
madde başlığı İskitler 9:92a
İSKOÇ ÇOBAN KÖPEĞİ 18. yy'da geliştirildiği sanılan uzun tüylü köpek soyu; yüzü uzun ve ince, dik kulaklarının ucu kıvrıktır; sahibine bağlılığıyla tanınır
ilgili madde Köpek 11:48b, görsel
İSKOÇ DENİZİ Atlas Okyanusu'nun güney parçası; sualtında uzanan İskoç Dağları'nın çevrelediği bir havzada yer alır; y.öl. 900.000 km^2; yerleşme olan tek yer Falkland Adaları'dır
İSKOÇLAR 5. yy'da İrlanda'nın kuzeyinden bugünkü İskoçya'ya göç eden ve Gaelce konuşan halk
ilgili madde İskoçya 9:94b
İSKOÇ TERİYESİ
ilgili madde Köpek 11:52a
İSKOÇYA İngiltere'de bölge
madde başlığı İskoçya 9:92b, görsel
ana maddeler
İngiltere 9:32a vd.
James 9:182a
ilgili maddeler
Anaokulu 1:260b
Cadılık 4:100a
Cromwell 4:210b
Define 5:103a
Gayda 7:80b, 81a
Golf 7:183a
Keltler 10:153b vd.
Mahkeme 11:332a
Protestan Kilisesi 14:150a
Viski 19:20a vd.
İSKOÇYA GAELCESİ İskoçya'nın kuzeybatı kıyısında ve Hebrid Adaları'nda konuşulan, Kelt dillerinin Goidel öbeğine bağlı dil; İrlanda dilinin bir koludur; 15. yy'a kadar İrlanda ve İskoçya'da Gaelce ortak edebiyat dili olarak kullanılmıştır
İSKORBÜT C vitamini eksikliğine bağlı hastalık; belirtileri dişetlerinde şişme, dişlerin sallanması, eklemlerde ağrı ya da tutulma ve kansızlıktır; günlük diyete C vitamini ekleyerek tedavi edilebilir; 1753'te İskoçyalı cerrah James Lind hastalığı tanımlayarak, uzun yola çıkan denizcilere portakal verilmesini önermişti
ilgili maddeler
Kutupların keşfi 11:135b
Turunçgiller 18:12a
Vitamin 19:22b
İSKORPİT
ana madde Çarpan balıklar 4:256b, görsel
İSKORPİT HANİSİ
ilgili madde Hani 8:25b
İSKOTA BAĞI denizcilik
ilgili madde Düğüm 5:328b, görsel
İSLÂHİYE Gaziantep'in ilçesi; Amanos ve Sof dağları arasında uzanan İslâhiye Ovası'nda tarım yapılır; ayrıca ticaret ve imalat sanayisi gelişmiştir; ilçede çok sayıda höyük vardır; bunlardan en önemlileri Gedikli Höyük, Tilmen Höyüğü ve Zincirli Höyük'tür; nüf. (1990): ilçe 72.235, kasaba 34.607
ilgili madde Gaziantep 7:94a
İSLAM
madde başlığı İslam 9:96a
ana maddeler
Din 5:232b
Halifelik 8:7a
Kâbe 9:234b
•Kuran 11:103a vd.
•Muhammed, Hz. 12:303a vd.
ilgili maddeler
Abbasiler 1:11b
Afrika halkları 1:57b
Arabistan 1:309a
Araplar 1:320a
Atatürk 2:126a
Banyo ve hamam 3:31b vd.
Cami 4:106a vd.
Cennet ve cehennem 4:159a
Emeviler 6:144a
Endülüs Emevileri 6:151a
Hac 7:315a
Irak 8:229a
İran 9:70a
Kerbela Olayı 10:179a
Kölelik 11:36b vd.
Laiklik 11:194a
Mezar 12:190b vd.
Pakistan 13:290b, 292a
Peygamber 14:65a vd.
Suudi Arabistan 16:195a vd.
Şeytan 16:264b
Takvim 16:312b
Tanrı 16:324a
Tarikatlar 17:52b
Tekke ve zaviyeler 17:115b
Türk mimarlığı 18:108a vd.
Türk müziği 18:118b vd.
Vakıf 18:289b

•İslam hukuku; İslam sanatı; Tasavvuf; *mezhep ve tarikatlar, örn.* Alevilik; Batınilik; Bektaşilik; Hanbeli mezhebi; Hanefi mezhebi; Sünnilik; Şiilik; *halifeler* Ali, Hz.; Ebubekir, Hz.; Osman, Hz.; Ömer, Hz.

İSLAMABAT Pakistan
madde başlığı İslamabat 9:97a
ilgili madde Pakistan 13:290a, 290b

İSLAMCILIK
madde başlığı İslamcılık 9:97b
ilgili maddeler
İslam 9:97a
İttihat ve Terakki 9:153b
Milli Edebiyat 12:220a
Ziya Gökalp 19:260b

İSLAM HUKUKU *ya da* **Fıkıh**
madde başlığı İslam hukuku 9:98a
ilgili maddeler
Boşanma 3:306a
Hukuk 8:215b
Kuran 11:104b
Osmanlı İmparatorluğu 13:240a
Şiilik 16:270a
Tanzimat 16:328b
Vakıf 18:289b

İSLAM SANATI
madde başlığı İslam Sanatı 9:98b, görsel
ilgili maddeler
İç mimarlık 8:279b
Minyatür 12:240b
Mozaik 12:295a

İSLAVLAR *bak.* **SLAVLAR**

İSLİMYELİ, BALKAN NACİ Türk ressam, d. 1947; düşsel figürler içeren resimleriyle tanınır; yapıtlarında Bizans, Selçuklu ve Osmanlı süsleme sanatlarını batılı resim tekniğiyle birleştirmiştir; yurtiçinde ve yurtdışında birçok sergiye katılmış, ödüller kazanmıştır

İSLİ SUMRU
ilgili madde Sumru 16:183a

İSMAİL, HZ. Araplar'ın atası sayılan peygamber; Hz. İbrahim'in oğludur; İslam kaynaklarına göre babası tarafından tanrıya kurban edilmek istenmişti; babasıyla Kâbe'nin yapımında çalışmış, Hz. İbrahim'in ölümünden sonra da Hicaz halkına peygamber olarak gönderilmiştir
ilgili maddeler
Bayramlar ve kutsal günler 3:103b
İbrahim, Hz. 8:263a, görsel
Kâbe 9:234b
Mekke 12:128b

İSMAİL BEY KÜLLİYESİ Kastamonu
ilgili madde Kastamonu 10:87b, görsel

İSMAİL DEDE EFENDİ *ya da* **Dede Efendi** *ya da* **Hammamizade Dede Efendi** Türk besteci, 1778-1846
madde başlığı İsmail Dede Efendi 9:100b
ilgili madde Türk müziği 18:120a

İSMAİL EFENDİ lakabı *Dellâlzade* Osmanlı besteci, 1797-1869; İsmail Dede Efendi'nin öğrencisiydi; müzik hocası ve müezzinbaşı olarak sarayda çalıştı; besteleri İsmail Dede Efendi'nin derin etkisini taşımakla birlikte, özgün melodi örgüsü ve teknik sağlamlığıyla dikkati çeker
ilgili madde Türk müziği 18:120a

İSMAİLİYE *ya da* **Sebiye** Şii mezhebinin kolu
ilgili maddeler
Batınilik 3:76b
Fatımiler 6:260b
Şiilik 16:270a

İSMAİLİYE Mısır'da kent; 1863'te Süveyş Kanalı'nın yapımı sırasında şantiye olarak kuruldu; Süveyş Kanalı'nın orta kesimindeki kent, vergiden bağışık tututulan bir sanayi bölgesi ve tersane olarak bütün zenginliğini kanala borçludur; 1967-75 arasında kanalın ulaşıma kapatılmasıyla sarsılan ekonomisi yeniden canlanmıştır; nüf. 236.200 (1986 tah.)

İSMAİL PAŞA Mısır hıdivi, 1830-95; 1867-79 arasındaki hıdivliği sırasında Mısır'ın içişlerini yönetmede serbestlik kazandı; getirdiği yeniliklerden biri temsilciler meclisi kurmak oldu; İngiltere'nin 1882'de Mısır'ı işgal etmesinde, İsmail Paşa döneminde alınan borçların olağanüstü boyutlara ulaşması önemli bir etken olmuştur
ilgili maddeler
Mısır 12:198b vd.
Süveyş Kanalı 16:215b

İSPANYA
madde başlığı İspanya 9:101a, görsel
ana madde İspanyol edebiyatı 9:108a
ilgili maddeler
Afrika 1:47b
Amerika Birleşik Devletleri 1:206a, 210b, 213a
Araplar 1:320b
Arjantin 2:14a vd.
Armada 2:28a vd.
Aşçılık 2:94a
Aztekler 2:247a vd.
Balear Adaları 2:305a vd.
Boğa güreşi 3:263b
Bolívar 3:274b vd.
Çikolata ve kakao 4:301a
Endülüs Emevileri 6:151a vd.
Engizisyon 6:159a
Fernando ve Isabella 6:275a vd.
Franco 7:16b vd.
Güney Amerika 7:290b
İspanya-Amerika Savaşı 9:107a vd.
Kolomb 10:304b vd.
Küba 11:166b vd.
Magripliler 11:324b vd.
Mağara insanları 11:329a
Mağara sanatı 11:330a vd.
Resim sanatı 14:227a
Rönesans 14:290a
Sömürgecilik ve emperyalizm 16:33b
Şarap 16:239a
•İspanya İç Savaşı; İspanyolca; *kentler, bölgeler ve yüzey biçimleri, örn.* Barselona; Madrid; Pirene Dağları; Tajo Irmağı; Valencia

İSPANYA-AMERİKA SAVAŞI 1898
madde başlığı İspanya-Amerika Savaşı 9:107a, görsel
ilgili maddeler
Havana 8:82a
İspanya 9:105b
Manila 12:44a

İSPANYA BAĞIMSIZLIK SAVAŞI *ya da* **Yarımada Savaşı** 1808-14
ilgili maddeler
İspanya 9:105b
Napolyon Savaşları 13:36b

İSPANYA DAĞKEÇİSİ
ilgili madde Dağkeçisi 5:58b

İSPANYA İÇ SAVAŞI 1936-39; İspanya'da birbirine karşıt güçler arasındaki kanlı mücadele; General Franco'nun yönetimindeki ordu birliklerinin cumhuriyet yönetimine karşı giriştiği darbeyle başladı; çeşitli ülkelerden gönüllülerin oluşturduğu Uluslararası Tugaylar ve SSCB Cumhuriyetçiler'i desteklerken, faşist İtalya ve Nazi Almanyası Franco'ya yardım ettiler; Cumhuriyetçiler yenilince Franco'nun diktatörlük yönetimi başladı
ilgili maddeler
Franco 7:16b
İspanya 9:106a
Mussolini 12:318b
Mülteci 12:330b
Neruda 13:58b
Picasso 14:71a
Sanat 15:44a
Savaş ve savaş araçları 15:83b

İSPANYA SÜSENİ
ilgili madde Süsen 16:211b

İSPANYOL ARMADASI *bak.* **ARMADA**

İSPANYOLCA İspanya'da, Orta ve Güney Amerika'nın hemen hemen bütün ülkelerinde ve Afrika'da 250 milyondan fazla insanın konuştuğu dil; Hint-Avrupa dil ailesinin İtalik diller kolunun Roman dilleri öbeğindendir; ilk yazılı belgeler 10. yy'dan, ilk edebiyat yapıtları ise 1150'lerden kalmadır
ilgili maddeler
Avrupa dilleri 2:185a, 186b
Dil 5:226b
Güney Amerika 7:289a
Kosta Rika 11:24a
Kuzey Amerika 11:155b
Latin Amerika edebiyatı 11:208b
Latince 11:213a
Roman dilleri 14:275a vd.

İSPANYOL EDEBİYATI
madde başlığı İspanyol edebiyatı 9:108a

İSPANYOL ENGİZİSYONU dinsel sapkınlıkla suçlananları yargılamak üzere Katolik Kilisesi'nin 1480'de kurduğu mahkemeler
ana madde Engizisyon 6:159a, görsel
ilgili maddeler
Fernando ve İsabella 6:276a
İspanya 9:105a

İSPANYOL SAHRASI *bak.* **BATI SAHRA**

İSPAROZ *ya da* **İspari** balık
ilgili madde Karagöz 10:32b

İSPENÇ
ilgili madde Tavuk 17:87a

İSPERMEÇET
ilgili madde Balina 2:332b

İSPERMEÇET BALİNASI *bak.* **KAŞALOT**

İSPİNOZ ispinozgiller familyasından göçmen kuş; yuvasını çalılara ya da ağaçlara kurar; çiçekler, bitkiler, böcekler ve tohumlarla beslenir
ana madde İspinozgiller 9:110a vd., görsel

İSPİNOZGİLLER
madde başlığı İspinozgiller 9:110a, görsel
ilgili madde Kuş 11:124a
•Florya; İskete; İspinoz; Kanarya; Saka

İSPİR bitki; gülgiller familyasından çiçekli çalı türü; anayurdu kuzey ılıman kuşaktır; gösterişli çiçekleri nedeniyle süs bitkisi olarak yetiştirilir

İSPİR Erzurum'un ilçesi; ilin Karadeniz Bölgesi'nde kalan bölümündedir; Çoruh Irmağı boyunca uzanan tarım alanlarında meyve ve sebze yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe

34.172, kasaba 8.032
ilgili maddeler
Erzurum 6:183a
Kuzey Anadolu Dağları 11:157a
İSPİRTO
ilgili madde Alkol 1:155a
İSRAFİL İslam inancında dört büyük melekten biri; borusunu üfleyerek kıyamet gününü bildireceğine inanılır
•Azrail; Cebrail; Mikail
İSRAİL peygamber *bak.* **YAKUB, HZ.**
İSRAİL ülke
madde başlığı İsrail 9:112a, görsel
ilgili maddeler
Arap-İsrail Savaşları 1:317a vd.
Babil ve Asur uygarlıkları 2:252a
Filistin 6:299a vd.
Filistin Kurtuluş Örgütü 6:301a vd.
İbrani edebiyatı 8:267a
Lübnan 11:296a
Mısır 12:199a vd.
Mülteci 12:330b
Ortadoğu 13:223a
Sedat 15:105b vd.
Siyonizm 15:288b
Suriye 16:188b
Süleyman, Hz. 16:197b
Süveyş Kanalı 16:216a
Terörizm 17:160b
Ürdün 18:280a vd.
Yahudiler ve Musevilik 19:74b
•*kentler ve yüzey biçimleri, örn.* Elat; Hayfa; Kudüs; Lût Gölü; Şeria Irmağı; Tel Aviv-Yafa; *devlet adamları, örn.* Ben-Gurion; Weizmann
İSRAİL KRALLIĞI İsrailoğulları'nın Saul, Davud ve Süleyman peygamberler yönetiminde kurdukları birleşik krallık, İÖ y. 1020-920; Süleyman'ın ölümünden sonra iki bağımsız krallığa ayrıldı; kuzeydeki İsrail, güneydeki Yahuda adını aldı
ilgili maddeler
Filistin 6:299b
Yahudiler ve Musevilik 19:73a
İSRAİLOĞULLARI *ya da* **Beni İsrail** halk
ana madde Yahudiler ve Musevilik 19:72b vd.
ilgili maddeler
Filistin 6:299b
Kutsal Kitap 11:130b vd.
Meryem, Hz. 12:163a
Musa, Hz. 12:314a vd.
Samson 15:37a
Süleyman, Hz. 16:197a vd.
İSTANBUL il
madde başlığı İstanbul 9:114b, görsel, harita
ilgili madde Marmara Bölgesi 12:71a vd.
İSTANBUL kent
ana madde İstanbul 9:119b, görsel
ilgili maddeler
Birinci ve İkinci Meşrutiyet: görsel 3:213
Deniz tekneleri: görsel 5:182
Dolmuş 5:290b vd., görsel
Gecekondu: görsel 7:99
Otobüs 13:248a
Türkiye: görsel 18:70
•Byzantion; Konstantinopolis
İSTANBUL ARKEOLOJİ MÜZELERİ
madde başlığı İstanbul Arkeoloji Müzeleri 9:122a, görsel
ilgili madde Alacahöyük 1:129a
İSTANBUL ARKEOLOJİ MÜZESİ
ana madde İstanbul Arkeoloji Müzeleri 9:122b, görsel
ilgili maddeler
Büyük İskender 4:87b
Eldem 6:100b
Milet 12:219b
Müzeler ve sanat galerileri 13:12a, görsel
Topkapı Sarayı 17:239b
İSTANBUL BELEDİYE KONSERVATUVARI eskiden **Darülelhan** bugün **İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuvarı** 1927'de Darülelhan'ın yeniden örgütlenmesiyle oluşturuldu; 1986'da İstanbul Üniversitesi'ne bağlandı
ilgili maddeler
Bale 2:305a
Mesut Cemil 12:166b
Selçuk 15:110b
İSTANBUL BOĞAZI
madde başlığı İstanbul Boğazı 9:123b, görsel
İSTANBUL DEVLET GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ *bak.* **MİMAR SİNAN ÜNİVERSİTESİ**
İSTANBUL DEVLET KONSERVATUVARI *bugün Mimar Sinan Üniversitesi Devlet Konservatuvarı* 1971'de kuruldu; başlangıçta yalnızca piyano, keman ve bale sınıfları olan okul gelişerek örgütlü bir konservatuvar durumuna geldi; 1982'de Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'ne bağlandı
ilgili maddeler
Sun 16:183b
Türk Beşleri 18:28a
"İSTANBUL EFENDİSİ" Musahipzade Celal'in müzikli oyunu
ilgili madde Musahipzade Celal 12:315b
"İSTANBUL EKSPRESİ" Greene'in romanı
ilgili madde Greene 7:227b
İSTANBUL FESTİVALİ İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı'nca 1973'ten beri düzenlenen uluslararası kültür ve sanat şenliği
ilgili maddeler
Konser 10:319b, görsel
Koro ve koral müzik: görsel 11:16
İSTANBUL HILTON İstanbul'da otel
ilgili madde Otel ve motel 13:247a
"İSTANBUL SOKAKLARINDA" Ertuğrul'un filmi
ilgili madde Türk sineması 18:133a
İSTANBUL SURLARI İstanbul
ilgili madde İstanbul 9:120a, görsel
İSTANBUL ŞEHİR TİYATROSU Türkiye'de çağdaş tiyatronun kökleşmesine öncülük etmiş ilk ödenekli tiyatro kuruluşu; 1914'te Darülbedayi adıyla tiyatro ve müzik okulu olarak kuruldu; Cumhuriyet döneminde Muhsin Ertuğrul'un yönetiminde büyük gelişme gösterdi; bugün beş sahnede temsillerini sürdürmektedir
İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ *ya da* **İTÜ** Türkiye'nin ilk teknik yükseköğretim kurumu; temelini 1884'te açılan Hendese-i Mülkiye Mektebi oluşturur; 1928'te Yüksek Mühendis Mektebi adını alan okul 1944'te üniversite oldu; bugün 11 fakülte, 3 enstitü, 2 yüksekokul ve 1 konservatuvarla öğretimini sürdürmektedir
ilgili maddeler
Radyo ve televizyon yayınları 14:193a
Üniversite ve yüksekokullar 18:268a, tablo
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ Türkiye'nin ilk üniversitesi; 1933'te kapatılan Darülfünun'un yerine kuruldu; bugün 13 fakülte, 11 enstitü, 7 yüksekokul ve 1 konservatuvarla öğretimini sürdürmektedir
ilgili maddeler
İstanbul 9:121b
Üniversite ve yüksekokullar 18:268a, görsel
•Darülfünun
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ DEVLET KONSERVATUVARI *bak.* **İSTANBUL BELEDİYE KONSERVATUVARI**
İSTANBUL YÜZME İHTİSAS KULÜBÜ Ortaköy, İstanbul
ilgili madde Yüzme 19:225a
İSTANKÖY ADASI *bak.* **KOS ADASI**
İSTATİSTİK
madde başlığı İstatistik 9:125a, görsel
ana madde Matematik 12:94a vd., görsel
ilgili maddeler
Bilim ve bilimsel yöntemler 3:192a
Psikoloji 14:156b
Sosyoloji 15:334b
İSTAVRİT
madde başlığı İstavrit 9:128a, görsel
ilgili maddeler
Balıkçılık 2:316a
Çanakkale Boğazı 4:246b
İSTAVROZ MİLİ mekanik
ilgili madde Motorlu taşıtlar 12:286a
ISTC tam adı *International Student Travel Confederation* Uluslararası Öğrenci Gezi Konfederasyonu
ilgili madde Gençlik kuruluşları 7:123b
İSTEKA bilardo
ilgili madde Bilardo 3:174b
İSTEMİ HAN Göktürk hükümdarı, ö. 576
ilgili maddeler
Akhunlar 1:115b
Göktürkler 7:198b
Orhun Anıtları 13:200a
İSTEMLİ HAREKET
ana madde Sinirler ve sinir sistemi 15:247a
İSTEMLİ KAS *bak.* **ÇİZGİLİ KAS**
İSTEMSİZ KAS *bak.* **DÜZ KAS**
İSTENÇDIŞI HAREKET
ilgili madde Sinirler ve sinir sistemi 15:244b
İSTİARE *ya da* **Eğretileme**
ana madde Söz sanatları 16:43a
ilgili maddeler
Bilmece 3:193a
Şiir sanatı 16:271a
İSTİHKÂM askerlikte, savunma ya da saldırı amaçlı yapıların tasarım ve yapımı ile ulaşım ve iletişim hatlarının yapım ve bakımını kapsayan destek hizmetleri ve bunları yerine getiren muharebe sınıfı; düşman saldırısına karşı koymak için düzenlenmiş yer için de aynı terim kullanılır
ilgili madde Kara kuvvetleri 10:37b
İSTİKLAL CADDESİ İstanbul
ilgili madde Beyoğlu 3:165b vd., görsel
İSTİKLAL MADALYASI Milli Mücadele'ye katılanlarla ve I. dönem TBMM üyelerine verilen onur madalyası; 1920'de kabul edilen bir yasaya göre 1923'te verilmeye başlandı
ilgili madde Madalya ve nişanlar

11:309a, görsel
İSTİKLAL MAHKEMELERİ TBMM'nin 1920'de kabul ettiği bir yasayla kurulan olağanüstü yargı organı; vatana ihanet suçları ile asker kaçaklarını yargılamak üzere kurulan mahkemelerin üyeleri TBMM üyeleri arasından seçiliyordu; gerek görülen yerlerde geçici olarak görev yapan mahkemelerin çalışması 1927'de sona erdi; ilgili yasa da 1949'da yürürlükten kaldırıldı
ilgili maddeler
Atatürk 2:126a
Şeyh Said Ayaklanması 16:263b
Vatana ihanet 18:309a
İSTİKLAL MARŞI
ana madde Ulusal marşlar 18:187b
ilgili madde Ersoy 6:174a vd.
İSTİNYE TERSANESİ İstanbul
ilgili madde Gemi ve gemi yapımı: görsel 7:121
İSTİRİDYE
madde başlığı İstiridye 9:128b, görsel
ilgili maddeler
Balıkçılık 2:316a
İnci ve inci avcılığı 9:16a vd.
Kıyı canlıları 10:236b vd.
İSTOP çocuk oyunu
ilgili madde Çocuk oyunları 5:37b
İSTRONGİLOS balık
ilgili madde İzmarit 9:171a
ISTVAN I Macaristan'ın ilk kralı, 977-1038; ülkenin kurucusu olarak kabul edilir; hükümdarlık döneminin büyük bölümü putperest soylulara karşı mücadeleyle geçti; ölümünden sonra aziz ilan edildi
ilgili madde Macaristan 11:301b
İSVEÇ
madde başlığı İsveç 9:129b, görsel
ilgili maddeler
Avrupa 2:182b
Avusturya İmparatorluğu 2:211a
Finlandiya 6:304a
Letonya 11:239b
Norveç 13:109a
Sağlık ve sağlık hizmetleri 15:10b
Yedi Yıl Savaşları 19:132b vd.
•Gotland; Göteborg; Malmö; Stockholm
İSVEÇÇE
ilgili maddeler
Dil 5:226b
Finlandiya 6:303a
İsveç 9:132a
İSVİÇRE
madde başlığı İsviçre 9:133b, görsel
ilgili maddeler
Alman edebiyatı 1:160a
Alman sanatı ve müziği 1:163b
Askerlik 2:63b
Avrupa dilleri 2:186b
Bebek: İsviçre bebeği: görsel 3:111
Giyom Tel 7:160a
Hayvanat bahçesi 8:100a
Kış sporları 10:228b vd.
Kızılhaç 10:246a
Liechtenstein 11:250b
Ren Irmağı 14:213b vd.
Rhône Irmağı 14:236a
•Basel; Bern
İSVİÇRE ESMERİ *ya da* **Montafon** kaliteli ve bol süt veren sığır türü
ilgili madde Sığır 15:178b, 179a
İSYAN *ya da* **Ayaklanma**
madde başlığı İsyan 9:137a
İŞ sıkıştırılan, döndürülen ya da bir dış kuvvetin etkisiyle hareket ettirilen cisimden aktarılan enerji miktarı; cismin aldığı yolun uzunluğuyla kuvvetin yol doğrultusundaki bileşeninin çarpımına eşittir; birimi joule (J)
ana madde Enerji 6:153a vd
ilgili maddeler
Güç 7:245b
Joule 9:221b
Mekanik 12:126b vd.
Sürtünme 16:208a
İŞARET
ana madde İşaretleşme 9:138a vd.
ilgili maddeler
Demiryolu ve tren 5:140b
Metro 12:178a
•Trafik işaretleri
İŞARET DİLİ vücut hareketleri, özellikle de el ve kol hareketleriyle anlaşmayı sağlayan iletişim biçimi; kişilerin ortak bir dili konuşmamaları ya da taraflardan en az birinin sağır ve dilsiz olduğu durumlarda anlaşmaya olanak sağlamak için geliştirilmiştir; 18. yy ortasında Fransa'da Charles Michel sağırlar için bir sistem geliştirdi; günümüzde sağırlar için değişik ulusal sistemler kullanılmaktadır
ilgili maddeler
İletişim 8:322b
İnsanın kökeni 9:55b
Konuşma bozuklukları: görsel 10:322
Kulak 11:97a
Özürlülerin eğitimi 13:288b
İŞARETLEŞME
madde başlığı İşaretleşme 9:138a, görsel
ilgili maddeler
Borazan 3:292a
İletişim 8:322b
Korno ailesi 11:14a
Trafik 17:277a
Yelpaze 19:138b
•Mors alfabesi; Semafor
İŞAYA İsrailoğulları'nın peygamberi, ö. İÖ 8. yy; Yahuda halkına peygamber olarak gönderilmiş ve Eski Ahit'in İşaya Kitabı'na adını vermiştir; toplumdaki ahlak çöküşünü ve yozlaşmayı önlemek için çabalamış, Asurlular'ın İsrail topraklarına saldırısını Tanrı'nın bu inançsız halka bir uyarısı olarak yorumlamıştır
ilgili madde Din 5:229b
İŞBİLİYE *bak.* **SEVILLA**
İŞBÖLÜMÜ bir nesneyi ya da hizmeti üretmek için yapılması gereken işin parçalara ayrılması ve her parçanın ayrı bir işçi ya da işçi grubunca yerine getirilmesi; bu işçilerden ya da gruplardan her biri belirli bir işte uzmanlaşır
ilgili maddeler
Ekonomi 6:92a vd.
Sendika 15:120b
İŞÇİ toplu yaşayan böceklerde kolonideki işleri yapan kısır birey
ilgili maddeler
Arı 1:327a vd., görsel
Arıcılık 1:332a vd.
Hayvan davranışı: arı 8:106a
Karınca 10:65a, görsel, 63b
Termit 17:154b vd.
Yabanarısı 19:64a
İŞÇİ SINIFI *bak.* **PROLETARYA**
İŞEME KANALI *ya da* **Siyek** *ya da* **Üretra**
ilgili madde Böbrek 3:325a
İŞGÜCÜ
madde başlığı Çalışma ve işgücü 4:224a
ilgili maddeler
Ekonomi 6:91a
Marx 12:86a
Sanayi Devrimi 15:48a
İŞHAN KİLİSESİ Yusufeli, Artvin
ilgili madde Artvin: görsel 2:48
İŞİTME DUYUSU
ana madde Kulak 11:95a
ilgili maddeler
Bebek 3:107b
Canlılar 4:121a vd.
Hayvan 8:96a
Ses 15:142a vd.
Yankı 19:91a vd.
İŞİTME ÖZÜRLÜ
ilgili maddeler
Konuşma bozuklukları: görsel 10:322
Özürlülerin eğitimi 13:288a
İŞİTME SİNİRİ
ilgili madde Sinirler ve sinir sistemi 15:246a
İŞKEMBE
ilgili madde Gevişgetirenler 7:138a, görsel
İŞKENCE
ilgili maddeler
İnsan hakları 9:54b
Nazizm 13:46a
Terörizm 17:159b
İŞKODRA *ya da* **Shkodër** Arnavutluk'un kuzeybatı kesiminde kent; yüksek dağlarla çevrili geniş bir ovanın kenarındadır; 15. yy'ın ikinci yarısından 20. yy başlarına kadar Osmanlı yönetiminde kaldı; bir tarım bölgesinin ticaret merkezidir; nüf. 79.900 (1989)
ilgili maddeler
Balkan Savaşları 3:7b
Fatih Sultan Mehmed 6:264a
İŞLEVSEL PROTEİN
ilgili madde Protein 14:148b
İŞLEVSEL UYUM
ilgili madde Uyum 18:234a
İŞPUİNİ Urartu kralı, hk. d. İÖ 830-810
ilgili madde Urartular 18:212b vd.
İŞSİZLİK çalışma isteği ve yeteneği olduğu halde iş bulamayan kişinin durumu; kendi başına önemli bir sorun olduğu kadar, suçluluk, terörizm, siyasal kararsızlık gibi toplumsal sorunlara da yol açabilir
ana madde Çalışma ve işgücü 4:230a
ilgili maddeler
Ekonomi 6:92b
Gelir 7:107a
Sosyal yardım hizmetleri 15:329a
Suç 16:156b
Yoksulluk 19:187a
İŞTAR Mezopotamya'nın savaş ve aşk tanrıçası; Batı Samiler'in tanrıçası Astarte ile Sümer tanrıçası İnanna da İştar'la özdeşleştirilmiştir
ilgili maddeler
Astarte 2:67b
Babil ve Asur uygarlıkları 2:254a
Gılgamış Destanı 7:146a
İŞTAR KAPISI Babil, Irak
ilgili madde Babil 2:249a
İŞUVA Doğu Anadolu'da tarihi bölge
ilgili madde Elazığ 6:97b vd.
"İTALİA" güdümlü balon
ilgili madde Güdümlü balon 7:248a

İTALİK DİLLER
ilgili madde Avrupa dilleri 2:186b
•Latince; Roman dilleri
İTALİK YAZI 15. yy'da İtalya'da geliştirilen yazı biçimi
ilgili madde Yazı 19:125a
İTALYA
madde başlığı İtalya 9:143b, görsel
ilgili maddeler
Akdeniz 1:110b
Amerika Birleşik Devletleri 1:214b vd.
Aşçılık 2:92b
Attila 2:158b
Avrupa 2:177b vd.
Berlin Antlaşması 3:142b
Birinci Dünya Savaşı 3:206b vd.
Cavour 4:135a
Çeşme 4:278b
Engizisyon 6:159a
Etiyopya 6:219a
Etrüskler 6:221a
Faşizm 6:259a
Garibaldi 7:77b vd.
Hazır giyim sanayisi 8:112b
Heykel 8:143a
İç mimarlık 8:280b
İkinci Dünya Savaşı 8:299a vd.
İpek 9:65a
Kölelik 11:36b
Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu 11:133a
Liman 11:258a
Lokanta 11:273a
Lozan Barış Antlaşması 11:288b
Machiavelli 11:306a
Makarna 12:10b
Mazzini 12:120a
Mimarlık 12:227b vd.
Mussolini 12:317b vd.
Napolyon 13:33b vd.
Papa 13:309b
Resim sanatı 14:224b vd.
Roma İmparatorluğu 14:260b vd.
Rönesans 14:290a
Sicilya 15:194a
Sinema 15:234b vd.
Somali 15:321b vd.
Teodorico 17:150b
Tiyatro 17:212a
Uydu: görsel 18:230
Vatikan 18:309b
Yelpaze 19:138a
Yunanistan 19:209b
•İtalyanca; İtalyan edebiyatı; *bölgeler, kentler ve yüzey biçimleri, örn.* Apennin Dağları; Calabria; Roma; Toskana; Venedik; Vezüv Yanardağı
"İTALYA'DA BİR TÜRK" Rossini'nin operası
ilgili madde Rossini 14:283a
İTALYAN BİRLİĞİ
ilgili maddeler
Cavour 4:135a
Garibaldi 7:78b
Roma 14:257b
İTALYANCA İtalya'da ve Fransa ile İsviçre'nin bazı bölgelerinde konuşulan dil; Hint-Avrupa dil ailesinin İtalik diller kolunun Roman dilleri öbeğindendir; y. 66 milyon kişi tarafından konuşulur; ilk yazılı belgeler 10. yy'dan kalmadır; edebiyat dili Floransa lehçesine dayanır; konuşma dili yerel lehçelerden oluşur
ilgili maddeler
Avrupa dilleri 2:186b
Roman dilleri 14:275a
İTALYAN ÇİMİ
ilgili madde Buğdaygiller 4:44a
İTALYAN EDEBİYATI
madde başlığı İtalyan edebiyatı 9:150a
İTALYAN RİVİERASI San Remo'dan La Spezia'ya kadar uzanan ve Liguria Denizi ile dağlar arasında kalan dar kıyı şeridi; bir turizm merkezidir
ilgili madde Apennin Dağları 1:304b
"İTALYAN SENFONİSİ" Mendelssohn'un yapıtı
ilgili madde Mendelssohn 12:146a
İTALYAN SOMALİSİ Somali'de tarihi bölge
ilgili maddeler
İkinci Dünya Savaşı 8:299b
Somali 15:321b vd.
İTALYA SERVİ KAVAĞI yüksekliği y. 30 m'ye ulaşan Asya kökenli ağaç
ilgili madde Kavak 10:108a, görsel
İTERBİYUM lantanitler• dizisinden element; simgesi Yb, atom numarası 70, bağıl atom kütlesi 173,04; adını İsveç'teki Ytterby kentinden alır; yumuşak, kolay biçimlendirilebilen, gümüşsü bir metaldir; 1907-08'de keşfedildi
İTFAİYE
ilgili maddeler
Sigorta 15:201a
Yangın ve yangından korunma 19:87a vd.
İTFAİYE GEMİSİ
ilgili madde Yangın ve yangından korunma 19:89a
İTHAKE Yunanistan; İyon Adaları'nı oluşturan yedi adadan biri; 96 km^2'lik yözölçümüyle, adalar grubunun ikinci küçük adasıdır; ekilebilir alan çok azdır; 1953'teki depremde büyük yıkıma uğramıştır; Homeros'un *Odysseia*'sındaki İthake'yle aynı yer olup olmadığı tartışmalıdır; nüf. 3.646 (1981)
İTHALAT *bak.* **DIŞALIM**
İTİCİ genleştiğinde başka bir cismin hareketini sağlayan madde; aerosollerdeki gibi gaz, roket yakıtlarındaki gibi sıvı ya da baruttaki gibi katı olabilir
ilgili maddeler
Patlayıcılar 14:33a vd.
Roket 14:254b vd.
Uzay araştırmaları 18:244b, 247b
İTİCİ ROKET
ilgili maddeler
Uzay araştırmaları 18:255a
Uzay uçuşları: görsel 18:258
İTİLAF DEVLETLERİ I. Dünya Savaşı'nda Fransa, İngiltere, Rusya, İtalya, Japonya ve ABD'nin oluşturduğu ittifak
ana madde Birinci Dünya Savaşı 3:204a vd.
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:213b
İnönü 9:52a
Mondros Mütarekesi 12:265a
Osmanlı İmparatorluğu 13:238a
Sevr Antlaşması 15:155a vd.
Vahideddin 18:288b
"İTİRAFLAR" Rousseau'nun yapıtı
ilgili maddeler
Rousseau 14:285b
Yaşamöyküsü 19:113b
"İT KUYRUĞU" Nesin'in öykü kitabı
ilgili madde Nesin 13:60b
İTRİYUM lantanitler• dizisinden element; simgesi Y, atom numarası 39, bağıl atom kütlesi 88,91; adını İsveç'teki Ytterby kentinden alır; yumuşak, kolayca tepkimeye giren ve biçimlendirilebilen gümüşsü bir metaldir; alaşımların ve fosforışıl maddelerin üretiminde kullanılır
İTTİFAK DEVLETLERİ I. Dünya Savaşı'nda Almanya, Avusturya-Macaristan, Osmanlı İmparatorluğu ve daha sonra katılan Bulgaristan'ın oluşturduğu ittifak
ana madde Birinci Dünya Savaşı 3:204a vd.
İTTİHAD-I MUHAMMEDİ CEMİYETİ II. Meşrutiyet döneminde İstanbul'da kurulan dinci siyasal dernek; Derviş Vahdeti önderliğinde 1909'da kuruldu; 31 Mart Olayı'na öncülük ettiğinden kısa süre sonra kapatıldı
İTTİHAD-I OSMANİ CEMİYETİ
ilgili maddeler
İttihat ve Terakki Cemiyeti 9:152b
Jön Türkler 9:224a
İTTİHAT VE TERAKKİ CEMİYETİ
madde başlığı İttihat ve Terakki Cemiyeti 9:152b
ilgili maddeler
Abdülhamid II 1:17b
Atatürk 2:117a vd.
Birinci ve İkinci Meşrutiyet 3:213a
Cemal Paşa 4:151b vd.
Enver Paşa 6:160b vd.
Kapitülasyon 10:15b
Talat Paşa 16:313a vd.
Vahideddin 18:287b vd.
Ziya Gökalp 19:259b
ITU *bak.* **ULUSLARARASI TELEKOMÜNİKASYON BİRLİĞİ**
İTURİ ORMANI Orta Afrika; Zaire'nin y. beşte ikisini kaplayan tropik ormanın kuzeydoğu kesimi; tah. y.öl. 34.000-54.000 km^2; nem oranı çok yüksek, yerleşmeler çok seyrektir; Bantu dilleri konuşan halklar ve Pigmeler yaşar; zengin hayvan varlığı okapi, dağ gorili ve filleri de içerir
İTÜ *bak.* **İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ**
İTÜZÜMÜ *ya da* **Köpeküzümü** patlıcangiller familyasından, zehirli otsu bitki; yüksekliği 25-50 cm'dir; beyaz çiçekleri ve siyah üzümsü meyveleri vardır
ITV tam adı **Independent Television** İngiliz televizyon şirketi
ilgili madde Radyo ve televizyon yayınları 14:192b
IUVENALIS, DECIMUS IUNIUS Romalı şair, İS y. 55-y. 127; koşuk biçiminde yazdığı yergileriyle tanınır; yapıtlarında Domitianus Nerva, Traianus ve Hadrianus'un imparatorluk dönemlerinde Roma'daki yaşamı ele alır; toplumsal yozlaşmayı ve insanların budalalıklarını canlı, zaman zaman da acımasız bir dille eleştirir; kendisinden sonra gelen pek çok yergi yazarını etkilemiştir
ilgili maddeler
Latince 11:214b
Roma İmparatorluğu 14:272b
İVAN III Moskova büyük prensi, 1440-1505
ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:17b
İVAN IV *bak.* **KORKUNÇ İVAN**

İVAN ASEN Bulgaristan çarı, ö. 1196
ilgili madde Bulgaristan 4:55a
"İVAN DENİSOVİÇ'İN HAYATINDA BİR GÜN" Soljenitsin'in romanı
ilgili maddeler
Rus edebiyatı 14:303b
Soljenitsin 15:310a
"IVANHOE" *bak.* **"KARA ŞÖVALYE"**
IVENS, JORIS Hollandalı film yönetmeni, 1898-1989
ilgili madde Sinema 15:237b
IVES, CHARLES EDWARD ABD'li besteci, 1874-1954
madde başlığı Ives 9:153b, görsel
ilgili madde Müzik 13:19b
İVME
madde başlığı İvme 9:154a, görsel
ilgili maddeler
Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:79
Diferansiyel ve integral hesap 5:217a vd.
Galilei 7:64a
Hız 8:154b
Kuvvet ve hareket 11:144a
Mekanik 12:127b
Seyir 15:158a
İVOŞİMA Büyük Okyanus'ta ada
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri: görsel 1:215
İkinci Dünya Savaşı 8:303b, 304a
İVRİNDİ Balıkesir'in ilçesi; toprakları dağlarla kuşatılmıştır; Kocaçay'ın suladığı İvrindi Ovası'nda tarım yapılır; nüf. (1990): ilçe 37.181, kasaba 5.019
İVRİZ KAYA KABARTMALARI Ereğli, Konya
ilgili madde Hititler: görsel 8:188
İYDİYE
ilgili madde Kaside 10:82b
İYEM, NURİ Türk ressam, d. 1915; daha çok portre çalışmalarıyla tanınır; insanlı peyzajlar da çizmiştir; ulusal bir sanatın savunuculuğunu yapmış, kendisini izleyen kuşakları büyük ölçüde etkilemiştir; genç kadın ve erkek portrelerinde çizdiği yüzler Anadolu gerçeklerine özgü derin izler taşır
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:126b
IYHF tam adı *International Youth Hostels Federation* Uluslararası Gençlik Hostelleri Federasyonu
ilgili madde Gençlik kuruluşları 7:123b
İYİDERE Rize'nin ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 11.445, kasaba 5.791
"İYİ HANIMLAR" Alcott'ın çocuk romanı
ilgili madde Alcott 1:139b
İYİ HUYLU UR *ya da* **Selim ur**
ilgili maddeler
Kanser 9:331a
Ur 18:207a, 207b
İYODOFORM antiseptik olarak kullanılan iyot bileşiği; sarı renkli, kristal yapılı bir katıdır; 1822'de keşfedildi
ilgili madde İyot 9:162b
İYON
madde başlığı İyon 9:157b, görsel
ilgili maddeler
Elektroliz 6:115b
Elektron 6:118b
Kimya 10:264a
Kimyasal bileşikler 10:267b
Metal 12:170a
Radyoaktiflik 14:184a, görsel
Tuz 18:17a
İYON ADALARI *ya da* **Yunan Adaları** Yunanistan'ın batı kıyısı açıklarında yedi ada; tarih boyunca stratejik açıdan önem taşımış, birçok kez el değiştirmiş, 1864'te Yunanistan'a geçmiştir; yeterli yağış alan, ekime elverişli topraklarında kerestelik ağaç ve meyve yetiştirilir, koyun beslenir; nüf. 182.651 (1981)
ilgili madde Yunanistan 19:209a
İYON BAĞI *ya da* **Elektrovalans bağı**
ilgili maddeler
Elektron 6:118b
Kimya 10:264a
Kimyasal bileşikler 10:267b
İYON DÜZENİ klasik mimarlıkta uygulanan yapı düzeni; sütun başlığının yalnız ön ve arka yüzlerinde yer alan sarmal biçimli öğeler en belirleyici özelliğidir; Eski Yunanlılar'ca geliştirilmiş, küçük değişikliklerle Roma mimarisinde de benimsenmiştir
ilgili madde Mimarlık 12:226a, görsel
İYONİK ÇÖZELTİ *ya da* **Elektrolitik çözelti**
ilgili madde Çözelti ve asıltı 5:49a
İYONLAR halk
ana madde İyonya 9:158b
ilgili maddeler
Anadolu 1:243a
Demir Çağı 5:118b
İzmir 9:173a
İYONLAŞMA elektrik yükü açısından yansız (nötr) durumda olan moleküllerin ya da atomların elektron alarak ya da vererek elektrik yüklü iyonlara dönüşmesi
ana madde İyon 9:158a vd.
İYONLAŞMA ODASI radyoaktifliğin varlığını ve şiddetini saptamakta kullanılan aygıt
ilgili madde İyon 9:158a
İYONLAŞMA TÜPÜ
ilgili madde Radyoaktiflik 14:183b
İYONLAŞTIRICI IŞIN
ilgili maddeler
Bulutsu 4:58a
Gıda teknolojisi 7:145b
Radyoaktiflik 14:183b
İYONOSFER *bak.* **TERMOSFER**
İYON ROKETİ
ilgili madde Roket 14:257a
İYONYA Anadolu'da tarihi bölge
madde başlığı İyonya 9:158b, görsel
ilgili maddeler
Efes 6:49a
Eski Yunan 6:201a
İzmir 9:173a
Lidya 11:248a vd.
Maraton Savaşı 12:61a
İYOT
madde başlığı İyot 9:162b
ilgili maddeler
Beslenme 3:151a
Gümüş 7:256b
İlaç 8:318a
İZABEL at donu
ilgili madde At 2:110b
İZAFİYET TEORİSİ *bak.* **GÖRELİLİK KURAMI**
IZALCO YANARDAĞI El Salvador, Orta Amerika'daki en etkin yanardağdır; 1700'den beri 50 kez lav püskürtmüştür; yüksekliği 1.830 m
ilgili madde El Salvador: görsel 6:139
İZANAGİ Japon mitolojisi
ilgili madde Efsane ve mitler 6:57b
İZANAMİ Japon mitolojisi
ilgili madde Efsane ve mitler 6:57b
İZBUDAK, VELED *ya da* **Veled Çelebi** Türk dilbilimci, şair ve yazar, 1869-1953
ilgili madde Türkçülük 18:32a, görsel
İZCİLİK
madde başlığı İzcilik 9:163a, görsel
ilgili maddeler
Gençlik kuruluşları 7:123b
Kampçılık 9:295b
İZDÜŞÜM *ya da* **Projeksiyon** haritacılıkta, eğri bir yüzeyin düz bir yüzey üzerinde gösterilmesi; en yaygın kullanılanı, silindirik izdüşüm yönteminin gelişmiş biçimi olan Mercator izdüşümü• yöntemidir
ana madde Harita ve haritacılık 8:36b vd., görsel
İZEBEL İsrail kraliçesi, ö. İÖ y. 843; Eski Ahit'e göre İsrail'in Fenikeli kralı Ahab'ın karısıdır; halkının Sur tanrısı Baal'i benimsemesi için uğraşmış, İsrailoğulları'nın tanrısı Yahve'ye tapınılmasına karşı çıkmıştır
ilgili madde Sur ve Sayda 16:189b
İZER, ZEKİ FAİK Türk ressam, 1905; D Grubu'nun kurucularındandır; sanatı, soyut öncesi ve soyut olmak üzere iki dönemde gelişmiştir; 1960'ta Türkiye birincisi olan *Sultanahmet Camisi'nin Camları* (1957) adlı yapıtı, Guggenheim Uluslararası Sergisi'nde yer almıştır
ilgili madde Dino 5:235a
İZ FOSİLİ
ilgili madde Fosil 6:333a
İZGÜ, MUZAFFER Türk yazar, d. 1933; mizah öyküleri ve romanlarıyla tanındı; radyo skeçleri, oyunlar ve çocuk kitapları da yazdı: *Donumdaki Para* (1977) adlı kitabıyla Türk Dil Kurumu 1978 Öykü Ödülü'nü aldı
İZİNSİZ AVLANMA *ya da* **Kaçak Avlanma**
ana madde Avcılık 2:169b vd.
İZLANDA
madde başlığı İzlanda 9:164b, görsel
ilgili maddeler
Avrupa 2:182b
Banyo ve hamam 3:33a
Kızıl Erik 10:244a vd.
Reykjavik 14:234a
Saga 15:7a
Yanardağ 19:85a
İZLANDA DİLİ İzlanda'nın ulusal dili; 9. yy'da adaya yerleşen Vikingler'in dilinden türemiştir
ilgili maddeler
Dil 5:226b
İzlanda 9:167b
İZLANDA EDEBİYATI
ana madde İzlanda 9:167b vd.
İZLANDA SPATI bir zamanlar İzlanda'daki maden ocaklarından çıkarılan saydam kalsit minerali; İzlanda'daki kaynağı tükenmeden önce, optik aletlerde kullanılan en değerli prizmalar bu mineralden yapılırdı
İZLENİMCİLİK *ya da* **Empresyonizm**
madde başlığı İzlenimcilik 9:168a, görsel
ilgili maddeler
Alman edebiyatı 1:162b
Cézanne 4:172b

Degas 5:105a
Dışavurumculuk 5:210b
Manet 12:41a
Monet 12:265b
Müzik 13:19b
Pissarro 14:84a
Renoir 14:221a
Resim sanatı 14:232a
Sembolizm 15:116b
Seurat 15:153b
Sisley 15:260a
Turner 18:9b
Van Gogh 18:299b
"İZLENİM: GÜNDOĞUMU" Monet'nin tablosu
ilgili maddeler
Monet 12:265b, görsel
Resim sanatı: görsel 14:230
İZMARİT balık
madde başlığı İzmarit 9:170b, görsel
İZMİR il
madde başlığı İzmir 9:171a, görsel
İZMİR *eskiden* **Smyrna** kent
ana madde İzmir 9:176a, görsel
ilgili maddeler
Kurtuluş Savaşı 11:113b vd.
Otobüs 13:248a
İZMİR ARKEOLOJİ MÜZESİ İzmir
ilgili madde Müzeler ve sanat galerileri 13:12b
İZMİR DEVLET KONSERVATUVARI 1954'te müzik okulu olarak açıldı; 1958'de İzmir Devlet Konservatuvarı adını aldı; 1982'de Dokuz Eylül Üniversitesi'ne bağlandı
İZMİR ENTERNASYONAL FUARI *ya da* **Uluslararası İzmir Fuarı**
ana madde Sergi, fuar ve panayırlar 15:137b, görsel
ilgili madde İzmir 9:174b
İZMİR İKTİSAT KONGRESİ Türkiye'nin iktisat politikasını saptamak amacıyla toplanan kongre, 17 Şubat-4 Mart 1923
ana madde Türkiye 18:57a vd.
ilgili madde Atatürk 2:124b
İZMİR KÖRFEZİ Ege Bölgesi
ilgili maddeler
Delta 5:115b
İzmir 9:172b
İZMİR LİMANI
ilgili maddeler
İzmir 9:174b
Liman 11:258a, görsel
İZMİR SUİKASTİ Haziran 1926'da Atatürk'ü öldürmeye yönelik girişim; gerçekleşmeden haber alındı; soruşturma sonucunda, aralarında eski İttihatçılar'ın da bulunduğu kalabalık bir muhalif grubun olaya katıldığı anlaşıldı; İzmir ve Ankara'da kurulan İstiklal Mahkemeleri'nin yaptığı yargılama sonunda pek çok kişi idam ve ağır hapis cezalarına çarptırıldı
ilgili madde Türkiye 18:82a, görsel
İZMİT kent; Kocaeli ilinin merkezi
ana madde Kocaeli 10:294b, görsel
İZMİT KÖRFEZİ Marmara Bölgesi
ilgili maddeler
Kocaeli 10:292a vd.
Marmara Bölgesi 12:70a
Marmara Denizi 12:73b
Sakarya 15:23a
Sakarya Irmağı 15:27b
İZNİK eskiden **Nikaia** Bursa'nın ilçesi; orta kesiminde İznik Gölü ve İznik Ovası yer alır; başlıca geçim kaynakları tarım, balıkçılık ve turizmdir; ilçede yetiştirilen üzümün bir bölümü ihraç edilir; nüf. (1990): ilçe 41.942, kasaba 17.232
ana madde İznik Gölü 9:178a vd.
ilgili maddeler
Anadolu Selçuklu Devleti 1:249b
Bursa 4:70b
Çinicilik 4:324b
Haçlı Seferleri 7:320a
Kütüphane 11:186b
İZNİK AMENTÜSÜ İS 325'te toplanan Nikaia Konsili'nin hazırladığı, Hıristiyan inancının temellerini belirleyen bildiri
ilgili madde Constantinus I 4:204a
İZNİK ÇİNİSİ 14.-17. yy'larda İznik'te üretilen Osmanlı çinilerine verilen ad
ilgili maddeler
Çanak çömlek: görsel 4:238
Çinicilik 4:324b
Selimiye Camisi 15:114a
Sultan Ahmed Camisi 16:178b
İZNİK GÖLÜ Marmara Bölgesi
madde başlığı İznik Gölü 9:177b, görsel
ilgili madde Bursa 4:70a
İZNİK RUM İMPARATORLUĞU 1204'te, Bizans İmparatorluğu'nun parçalanması sırasında I. Theodoros Laskaris'in İznik'te (Nikaia'da) kurduğu bağımsız devlet; Laskaris 1208'de taç giydi; bu küçük devlet, 13. yy ortalarında İznikli komutan Mikhael Palailogos'un hükümdarlığında Bizans İmparatorluğu'nun yeniden kurulmasının siyasal ve kültürel dayanağını oluşturmuştur
ana madde Bizans İmparatorluğu 3:253a
ilgili maddeler
Anadolu Beylikleri 1:245a
İznik Gölü 9:178a
Sakarya 15:24b
İZOBAR *ya da* **Eşbasınç eğrisi** meteoroloji haritalarında, hava basıncının aynı değerde olduğu noktaları birleştiren eğri
ilgili maddeler
Meteoroloji 12:172b
Rüzgâr 14:309a
İZOLATÖR *bak.* **YALITKAN**
İZOMERLİK kimyasal formülleri aynı olan, ama atomlarının dizilişi farklı olduğu için değişik kimyasal özellikler taşıyan iki ya da daha çok bileşiğin durumu; yapısal izomerlerde farklılık atomların bağlanma biçimlerindedir; stereoizomerlerin ise bağlanma biçimleri aynı, ama atomların üçboyutlu yerleşim düzenleri farklıdır
İZOPREN
ilgili madde Polimer 14:104b
İZOTOP bir elementin, atom numaraları aynı olduğu halde bağıl atom kütleleri farklı olan iki ya da daha çok türü; izotopların periyotlar cetvelindeki yerleri aynıdır ve hemen hemen aynı kimyasal özellikleri taşırlar; bir elementin bazı izotopları radyoaktif olabilir
ilgili maddeler
Atom 2:156a
Kimyasal elementler 10:270a
Nötron 13:111b
Nükleer enerji 13:119a vd.
Radyoaktiflik 14:183a
Thomson 17:176b
İZZEDDİN AYBEK Memlûk hükümdarı, ö. 1257
ilgili madde Memlûklar 12:144a
İZZEDDİN KEYKAVUS I Anadolu Selçuklu hükümdarı, 1185-1220
ilgili madde Anadolu Selçuklu Devleti 1:252b vd.
İZZEDDİN KEYKAVUS DARÜŞŞİFASI Sivas
ilgili madde Sivas 15:262a, görsel
İZZET MELİH *bak.* **DEVRİM, İZZET MELİH**
İZZET MOLLA (KEÇECİZADE) *bak.* **KEÇECİZADE İZZET MOLLA**

J

JABİRU biri Orta ve Güney Amerika'da, öbürü Avustralya'da yaşayan iki leylek türünün ortak adı
ilgili madde Leylek 11:243b, görsel
"JACK" Daudet'nin romanı
ilgili madde Daudet 5:93a vd.
JACKSON, ANDREW ABD başkanı, 1767-1845; 1823'de Senato'ya seçildi; 1828'de ABD'nin 7. başkanı oldu; 1832'deki seçimleri de kazanarak görevini 1837'ye kadar sürdürdü; önderlik ettiği siyasal hareket "Jackson demokrasisi" olarak bilinir
ilgili madde Crockett 4:209a
JACKSON, MAHALIA ABD'li kadın şarkıcı, 1911-72; kilise korosunda yetişti ve dinsel müziğe her zaman bağlı kaldı; bu şarkılardaki yorumuyla, cazın kökenindeki dinsel ve dindışı öğeleri bir araya getirmiştir
JACKSON, MICHAEL ABD'li pop şarkıcısı, d. 1958
ilgili maddeler
Mum: görsel 12:307
Pop müzik 14:124a, görsel
JACOBSHAVN Grönland
ilgili madde Grönland: görsel 7:235
JACOBSHAVN BUZULU Grönland
ilgili madde Grönland 7:235a
JACOUARD, JOSEPH MARIE Fransız mucit, 1752-1834; dokumacılık sanayisinde devrim yaratan ve çağdaş dokuma tezgâhlarının öncüsü sayılan jakar tezgâhını geliştirdi; yaptığı ilk tezgâhlar, işlerini kaybetmekten korkan dokuma işçileri tarafından parçalandı
ilgili maddeler
Dokumacılık 5:281b
Halı ve kilim 7:333b
JADEYİT değerli taş olarak kabul edilen başkalaşmış silikat minerali; nefritten daha değerli bir yeşim türüdür
ana madde Yeşim 19:161b, görsel
JAGUAR hayvan
madde başlığı Jaguar 9:178b, görsel
JAGUAR uçak
ilgili madde Hava kuvvetleri: görsel 8:75
JAGUAR TAPINAĞI Guatemala
ilgili madde Mayalar: görsel 12:112
JAKARANDA 50 kadar ağaç ve çalı cinsini içeren familya; kümeler oluşturan mavi, mor ya da pembe çiçekleri ve çok sayıda tohum içeren yassı, kapsül biçiminde meyveleri vardır; gülağacı• denen kerestesi çok değerli olan, baklagillerden iki tropik ağaca da bazı yörelerde jakaranda adı verilir

ilgili maddeler
Harare 8:30b
Tropik bölgeler 17:297a
JAKAR TEZGÂHI
ilgili madde Dokumacılık 5:281b
JAKOBENLER Fransız Devrimi'nin en ünlü siyasal grubu; en etkili üyelerinden biri Robespierre'di; cumhuriyetçi ve devrimci etkinliklerini 1792'den sonra giderek artıran örgüt, 1793'ten 1794'e kadar süren Terör Dönemi boyunca devrimci hükümete egemen oldu; ama 1794'te Robespierre ölünce gücünü yitirdi
ilgili maddeler
Fransız Devrimi 7:36a vd.
Robespierre 14:250a
Siyasal partiler 15:280b
JAKOBUSÇULUK AYAKLANMASI İngiltere tarihinde, 1688 Devrimi'nden sonra sürgüne gönderilen Kral II. James'i ve Stuart hanedanının sonraki üyelerini tahta çıkarmayı amaçlayan hareket; Jakobusçular, 1688-1745 arasında önemli bir siyasal güç olmuşlar, ama beş ayaklanma girişimleri de başarısız kalmıştır
"JAKOND İLE Sİ-YA-U" Nâzım Hikmet'in şiir kitabı
ilgili madde Nâzım Hikmet 13:43b
JAMAI CAMİSİ Nairobi, Kenya
ilgili madde Kenya: görsel 10:176
JAMAİKA Batı Hint Adaları
madde başlığı Jamaika 9:179a, görsel
ilgili maddeler
Batı Hint Adaları 3:73b vd., görsel
İngiliz Uluslar Topluluğu 9:28a
Kolomb 10:305b
JAMBON isleme (tütsüleme), kurutma ve salamuralama işlemlerinden geçirilmiş domuz budu; Türkiye'de dana etinden de yapılır
ilgili maddeler
Aşçılık 2:92b
Et 6:215a, görsel
JAMES, HENRY ABD'li yazar, 1843-1916
madde başlığı James 9:183a, görsel
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:224b
Roman 14:274a
JAMES I *ya da* **VI. James** İngiltere ve İskoçya kralı, 1566-1625
ana madde James 9:182a, görsel
ilgili maddeler
Bacon 2:259b
Elizabeth I 6:133a
İngiltere 9:42a
İskoçya 9:95b
Mary 12:88a vd.
JAMES II İngiltere kralı,1633-1701
ana madde James 9:182a, görsel
ilgili maddeler
İngiltere 9:42b
İrlanda Cumhuriyeti 9:77a
İskoçya 9:95b
Locke 11:270a
Mary 12:87a
JAMES II İskoçya kralı, 1430-1460; yoksulları koruma yasası gibi önemli yasalar çıkarmıştır
ilgili madde Ateşli silahlar 2:133b
JAMES IV İskoçya kralı, 1473-1513
ilgili madde İskoçya 9:95a
JAMES V İskoçya kralı, 1512-42
ilgili maddeler
İskoçya 9:95b
Mary 12:87b
JAMES VI *bak.* **JAMES I**
JANCSÓ, MIKLÓS Macar film yönetmeni, 1921
ilgili madde Sinema 15:237a
JAN DARK *ya da* **Jeanne d'Arc** Fransa'nın ulusal kadın kahramanı, 1412-31
madde başlığı Jan Dark 9:183b, görsel
ilgili maddeler
Engizisyon 6:158b
Fransa 7:28a
Yüz Yıl Savaşları 19:226b
"JAN DARK" Shaw'un tiyatro oyunu
ilgili maddeler
Shaw 15:168b
Tiyatro sanatı 17:214b
JANDARMA ülke içinde genel güvenliği ve kamu düzenini korumakla görevli askeri kolluk örgütü; ilk kez 15. yy'da Fransa'da kurulmuş, bugünkü işlevini ve yapısını 19. yy'da kazanmıştır; Türkiye'deki geçmişi ise 1839-46 arasında kurulan zaptiye örgütüne dayanır
ilgili madde Polis 14:108b
"JANE EYRE" Charlotte Brontë'nin romanı
ilgili maddeler
Brontë Kardeşler 4:27b vd.
İngiliz edebiyatı 9:25a
JANE SEYMOUR İngiltere Kralı VIII. Henry'nin üçüncü karısı, 1509-37; Henry'nin ilk erkek çocuğunu (sonradan Kral VI. Edward) doğurarak İngiltere tahtına bir erkek vâris kazandırmış, doğumdan 12 gün sonra ölmüştür
ilgili maddeler
Edward 6:48b
Holbein: görsel 8:196
JANICULUM TEPESİ İtalya
ilgili madde Roma İmparatorluğu 14:269a
JAN MAYEN ADASI Norveç
ilgili madde Norveç 13:104b
JANOS ZAPOLYA Macaristan kralı, 1487-1540
ilgili maddeler
Kanuni Sultan Süleyman 10:7b
Viyana kuşatmaları 19:27b, 28a
JANSENCİLİK 17. yy'da Katolik Kilisesi içindeki refomcu hareket
ilgili madde Pascal 14:18a
JANSKY, KARL ABD'li elektrik mühendisi, 1905-50
ilgili madde Radyoastronomi 14:186a
JAN SOBIESKY Lehistan kralı, 1629-96
ilgili maddeler
Köprülü Ailesi 11:61b
Polonya 14:113b
Viyana kuşatmaları 19:29a, 29b
JANT
ilgili maddeler
Bisiklet: görsel 3:224
Dişli çark 5:246a
JANUS Roma mitolojisinde kapıların ve geçitlerin tanrısı; genellikle iki başlı olarak betimlenir, ayrı ayrı yönlere bakan başlarından biri geçmişin deneyimlerini, öbürü geleceğin bilgisini simgelerdi; yılın ilk ayı onun adına adanmıştı
ilgili madde Roma İmparatorluğu 14:270a
JAPON AKINTISI *bak.* **KURO ŞİYO**
JAPON AYVASI
ilgili madde Ayva 2:239a, görsel
JAPON BAHÇESİ
ilgili madde Bahçecilik ve bahçe mimarlığı: görsel 2:281
JAPONBALIĞI *ya da* **Havuzbalığı**
madde başlığı Japonbalığı 9:184b, görsel
ilgili madde Akvaryum 1:125b
JAPONBÖCEĞİ
ilgili madde Kınkanatlılar: görsel 10:210
JAPONCA Japonya'da 120 milyondan fazla kişinin konuştuğu dil; en çok Kore diliyle bağlantısı olan bir Altay dilidir; ilk edebiyat yapıtları 7. yy'dan kalmadır; sözcük dağarcığı özgün olmakla birlikte, yazı dilinde Çince'den uyarlanmış karakterler kullanılır; birçok lehçesi vardır; Tokyo lehçesine dayanan ortak yazı dili Meici Restorasyonu'ndan (1868) sonra benimsenmiştir
ana madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:236a vd.
ilgili maddeler
Japonya 9:190a
Ural-Altay dilleri 18:208a
JAPONÇAMI çamlarla akraba olmayan iğneyapraklı ağaç; kızılımsı ve hoş kokulu odunu gemi, köprü ve mobilya yapımında kullanılır
JAPON DENİZİ Büyük Okyanus; okyanusun en batıdaki kesiminde, Japonya ile Asya kıtası arasında; y.öl. y. 1.007.800 km²; sularının ılıkça olması Japonya'nın iklimini yumuşatır; balıkçılık alanları ve mineral yatakları açısından zengindir
JAPON EDEBİYATI
ana madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:238a vd.
JAPON PORSELENİ
ilgili madde Çanak çömlek: görsel 4:238
JAPON SANATI
ana madde Uzakdoğu sanatı 18:241a vd.
JAPONSARMAŞIĞI
ilgili madde Sarmaşık 15:68a
JAPONŞEMSİYEÇAMI Japonya'da kendiliğinden yetişen, herdemyeşil iğneyapraklı ağaç; çamlarla akraba değildir; çok yavaş büyüdüğü halde 36 m'ye kadar boylanabilir; gövdenin çevresine halka biçiminde dizilmiş kısa dalları, minicik pulsu yaprakları ve dalların ucundan şemsiye gibi fışkıran sürgünleriyle tanınır
JAPONŞEMSİYESİ papirüsgiller familyasından süs bitkisi; adını, 1 m'ye kadar boylanabilen sapların tepesinde şemsiye gibi dizilmiş olan ince, şeritsi yapraklarından alır
JAPONYA
madde başlığı Japonya 9:185b, görsel, harita
ilgili maddeler
Ağaç oymacılığı 1:74b
Amerika Birleşik Devletleri 1:215a vd.
Asya 2:83a
Aşçılık 2:97b
Balıkçılık 2:323a
Bankalar ve bankacılık 3:26b
Banyo ve hamam 3:32b
Bebek 3:111b
Buda ve Budacılık 4:39b
Çevre kirliliği 4:282b
Deniz kuvvetleri 5:163a
Deprem 5:186b
Dövmecilik 5:306b
Efsane ve mitler 6:57a

Evlilik: tören: görsel 6:232
Fildişi ve fildişi oymacılığı 6:293b
Giysi 7:164b, görsel
Havacılık tarihi 8:65b
Hava kuvvetleri 8:74a
Hazır giyim sanayisi 8:112b
İkinci Dünya Savaşı 8:296a vd.
Karate 10:46b
Kore Cumhuriyeti 11:10a vd.
Lokanta 11:274a
Mançurya 12:35b
Maske 12:90a
Mobilya 12:252b
Motorlu taşıtlar 12:288b
Pasifik Adaları 14:19a
Radyo ve televizyon yayınları 14:192a
Samuray 15:42b
Sanayi Devrimi 15:48a
Savaş ve savaş araçları 15:82b
Sinema 15:237b
Singapur 15:243b
Şinto dini 16:282a vd.
Tapınak 17:9a
Tayvan 17:97b
Truman 17:301a
Uçurtma 18:169a
Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:238a vd.
Uzakdoğu sanatı 18:241a vd.
Uzakdoğu dövüş sporları 18:239b vd.
Yelpaze 19:137b
•Japonca; *Japon Adaları, örn.* Hokkaido Adası; Honşu Adası; Kiyuşiyu Adası; Ryu-Kyu Adaları; Şikoku Adası; *kentler ve yüzey biçimleri, örn.* Fujiyama; Hiroşima; Kyoto; Nagasaki; Tokyo

JARRETT, KEITH ABD'li caz piyanisti, besteci ve saksofoncu, d. 1945; 20. yy sonlarının en özgün ve en üretken caz sanatçılarındandır; piyanist olarak, Maurice Ravel, Bill Evans ve Ornette Coleman'ın üsluplarıyla Siyahlar'ın dinsel müziğini kaynaştıran bir üslubu vardır; senfonik üslupta çeşitli parçalar bestelemiştir
ilgili madde Caz 4:139a

JARRY, ALFRED Fransız yazar, 1873-1907; Uyumsuzluk Tiyatrosu'nun habercisi sayılan *Übü* (1896) adlı oyunuyla tanınır; bu yapıtında, insan doğasının kaba ve şaşırtıcı yanlarını gülünç bir biçimde vurgular; ayrıca öykü, roman ve şiirler yazmıştır

JARUZELSKI, WOJCIECH Polonyalı general, d. 1923
ilgili madde Polonya 14:115b

JARVIS ADASI Büyük Okyanus
ilgili madde Pasifik Adaları 14:21a

JASANA kuş
madde başlığı Jasana 9:195b, görsel
ilgili madde Kuş 11:123b, görsel

JASP doğada yaygın olarak bulunan silis minerali; genellikle kırmızı tonlarında, donuk renkli bir mineraldir; ama perdahlandığında parlar; bileşimindeki öbür minerallere bağlı olarak sarı, kahverengi, beyaz, gri ya da siyah olanlarına da rastlanır; mücevher yapımında kullanılır
ilgili madde Uğur taşı 18:178a

JAVA *bak.* **CAVA**

JAYAVARMAN VII Khmer İmparatorluğu'nun en güçlü hükümdarı, y. 1120 - y. 1215; imparatorluğu en geniş sınırlarına ulaştırmış, Angkor kentini yeniden inşa ettirmiştir
ilgili madde Angkor 1:272b

JAZZ ROCK 1970'lerde ortaya çıkan ve kısa sürede çok tutulan caz üslubu; modern cazın solo doğaçlamasına bas, davul ve *rock* çalgıları eşlik eder; daha çok elektronik çalgılar ve dans ritimleri ağırlık kazanır; en ünlü isimleri arasında Herbie Hancock, Chick Corea, Wayne Shorter ve John McLaughlin sayılabilir
ilgili madde Pop müzik 14:122b

JEAN II Fransa kralı, 1319-64; hk. d. 1350-64; 1356'daki Poitiers Çarpışması'nda İngilizler'e tutsak düştü
ilgili madde Yüz Yıl Savaşları 19:226a

JEANNE D'ARC *bak.* **JAN DARK**

JEANNERET, CHARLES ÉDOUARD *bak.* **LE CORBUSIER**

JEFFERS, ROBINSON ABD'li şair, 1887-1962; 20. yy'ın en çok tartışılan ABD'li şairlerinden biridir; Tanrı'nın dışında her şeyin geçici, insan yaşamının ise çılgınca ve aşağılık bir mücadele olduğunu ileri sürmüştür
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:225a

JEFFERSON, THOMAS ABD başkanı, 1743-1826
madde başlığı Jefferson 9:196a, görsel
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:209b
Monroe 12:268b, 269a
Siyah Amerikalılar 15:269b
Washington 19:43b

JEFFERSON ANITI Washington, DC, ABD
ilgili madde Washington 19:43b, görsel

JEL
ilgili maddeler
Çözelti ve asıltı 5:49b
Jelatin 9:197b

JELATİN
madde başlığı Jelatin 9:197b
ilgili maddeler
Balıkçılık 2:320a
Kemikler, eklemler ve bağlar 10:164a, 164b
Morina 12:275a
Şekerlemecilik 16:252a

JENA Almanya'da, Saale Irmağı kıyısında kent; optik ve duyarlı aygıtlar, cam ve ilaç üretilir; 1548'de kurulan üniversitesi uzun yıllar Alman üniversitelerine öncülük etti; II. Dünya Savaşı sırasında büyük hasar gördüyse de, sonradan yeniden inşa edildi; nüf. 107.401 (1986 tah.)
ilgili madde Alman Demokratik Cumhuriyeti 1:158b

JENA ÇARPIŞMASI 1806; Napolyon Savaşları sırasında, Fransızlar'ın Saksonya'daki Jena'da Prusyalılar'ı ve Saksonlar'ı yendiği çarpışma; sonuçlarından biri, Temmuz 1807'de imzalanan Tilsit Antlaşması'yla Prusya'nın topraklarının yarısını kaybetmesi oldu
ilgili madde Napolyon Savaşları 13:36a

JENERATÖR *bak.* **ÜRETEÇ**

JENEVER Hollanda cini
ilgili madde Hollanda 8:198a

JENNER, EDWARD İngiliz cerrah, 1749-1823
madde başlığı Jenner 9:197b, görsel
ilgili madde Aşı 2:101b

JEODEZİ Dünya'nın biçimini ve boyutlarını inceleyen bilim dalı; eskiden yerölçümü yöntemleriyle yapılan bu incelemede bugün uydulardan yararlanılır
•Yerölçümü

JEODEZİK KUBBE büyük bir hacmı en az gereçle örtme olanağı veren, yarım küre biçiminde yapı; sert plastikten ya da metalden yapılmış bir örtü, çokgen ya da üçgen yüzeyler oluşturan bir çerçeveyi kaplar; 20 yy'da ABD'li Richard Buckminster Fuller tarafından geliştirilmiştir

JEOFİZİK
madde başlığı Jeofizik 9:198b
ilgili madde Fizik 6:309b
•Meteoroloji

JEOKİMYA
madde başlığı Jeokimya 9:201a
ilgili madde Kimya 10:262b

JEOKİMYASAL ÇEVRİM elementlerin, kayaç oluşumu ve parçalanması sırasında geçtiği aşamalar
ilgili madde Jeokimya 9:203a, görsel

JEOKRONOLOJİ Dünya'nın tarihindeki jeolojik olayları araştıran bilim dalı; uzmanlar, kayaçlardaki fosilleri inceleyerek bu olayların tarihini belirlemeye çalışırlar; yakın zamanlarda kullanılmaya başlanan radyoaktif karbonla tarihlendirme yöntemleri, jeologların daha çok bilgi edinebilmesini sağlamıştır

JEOLOJİ
madde başlığı Jeoloji 9:203b, görsel
ilgili madde Radyometrik tarihlendirme 14:189b
•Jeofizik; Jeolojik zamanlar; Kayaç

JEOLOJİK ZAMANLAR
ana madde Jeoloji 9:204b vd.
•Birinci Zaman; İkinci Zaman; Prekambriyen Zaman; Yakın Zaman

JEOMAGNETİZMA Dünya'nın ve atmosferin doğal magnetik alanlarını inceleyen jeofizik dalı
ilgili madde Jeofizik 9:199a

JEOSENKLİNAL *ya da* **Yerteknesi** yerkabuğunun bir çizgi boyunca çökmesiyle oluşan çukur; çökme sırasında çukurun içi kalın bir tortul katmanıyla dolar; zamanla bu tortullar kıvrılıp parçalandıkça, tekne ekseni boyunca yükselir ve ortaya kıvrımlı bir dağ kuşağı çıkar

JEOTERMAL ENERJİ
madde başlığı Jeotermal enerji 9:210b, görsel
ilgili madde Gayzer 7:82b

JEOTERMOMETRİ
ilgili madde Jeofizik 9:199a

JEOTROPİZM *ya da* **Yerçekimine yönelim** *ya da* **Yere yönelim**
ilgili madde Bitki 3:233a

JERSEY sığır soyu
ilgili maddeler
Mandıracılık 12:38a
Sığır 15:178a, 179a, görsel

JERSEY ADASI Channel Adaları'nın en büyük ve en güneyde olanı; y.öl. 117 km^2; kıyı şeridi çok güzeldir; küçük ölçekli çiftçilik ve seracılık yapılır; ünlü Jersey sığırlarının sütü ihraç edilir; nüf. 72.970 (1981)

JET hava ya da su akımı
ana madde Jet motoru 9:211b
ilgili madde Roket 14:255a, 257a

JETHRO TULL 1968'de kurulmuş İngiliz *rock* topluluğu; besteci, söz yazarı, şarkıcı, flütçü ve gitarcı Ian Anderson'ın (d. 1947) gelişmiş müzikçi kişiliğinden beslenen bir zenginlikle, 1970 ve 1980'lerin *rock* müziğinde önemli bir yer edinmiştir; *Aqualung* (1971), *Thick as a Brick* (1972),

A Passion Play (1973) ve *Crest of a Knave* (1987) topluluğun başlıca albümleridir
ilgili madde Pop müzik 14:122b

JET İTMESİ *ya da* **Tepkili itiş**
ana madde Jet motoru 9:211b vd., görsel

JET MOTORU *ya da* **Tepkili motor**
madde başlığı Jet motoru 9:211a, görsel
ilgili maddeler
Havacılık tarihi 8:65b, 66b
Taşımacılık 17:75a
Teknoloji 17:123b
Uçak 18:154a
Whittle 19:53b, görsel

JET SENDROMU
ilgili madde Biyolojik saat 3:248b

JET UÇAĞI
ana maddeler
Jet motoru 9:212a, görsel
Uçak 18:154b, 164a vd., görsel
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri: görsel 1:217
Havacılık tarihi 8:66a
Paraşüt: görsel 13:324

JHELUM IRMAĞI Hindistan; Pencap'ın en batısında ırmak; Keşmir ve Pakistan'a uzanır; uzunluğu 725 km; aşağı çığırında, sulama ve hidroelektrik enerji üretimi amacıyla barajlar kurulmuştur
ilgili maddeler
Keşmir 10:197a, görsel
Sulama 16:176a

JIAO GUAN-HUA Çin dışişleri bakan yardımcısı
ilgili madde Birleşmiş Milletler: görsel 3:218

JİG dans; müziği 6/8 ölçüsündedir; genellikle tek başına, vücudun üst bölümünü dik ve gergin tutup hızlı adımlar atarak, doğaçlama hareketlerle yapılan canlı bir halk dansıdır; İskoçya'da, İngiltere'nin kuzeyinde ve İrlanda'da yaygın olarak yapılır; 17. yy'da buradan Fransa'ya yayılırken biraz değişiklik geçirmiş ve çiftlerin yaptığı bir saray dansına dönüşmüştür

JİGA *bak.* **GIGA**

JİKLE karbüratör parçası
ilgili madde Karbüratör 10:60a

JİKLET *bak* **ÇİKLET**

JİLET
ilgili madde Tıraş aletleri 17:187b

JİMNASTİK
madde başlığı Jimnastik 9:216a, görsel
ilgili maddeler
Olimpiyat Oyunları: tablo 13:162
Spor: tablo 16:89

JINAN Çin'de kent; Shandong yönetim bölgesinin merkezi; yerleşim oldukça erken tarihte başladı; Sarı Irmak yatağını değiştirip kentin Büyük Kanal'la bağlantısı kurulunca hızla gelişti; 1937-45 arasında Japon işgali altındaydı; 1948'de komünistlerin denetimine geçtikten sonra önemli bir yönetim ve sanayi merkezi olarak sivrildi; nüf. 2.180.000 (1989)

JİNEKOLOJİ *ya da* **Kadın hastalıkları** eskiden **Nisaiye**
ilgili madde Tıp 17:186b

JIN ZHI HUANG *bak.* **SHİ HUANG Dİ**

JİPS *bak.* **ALÇITAŞI**

JİRONDENLER Fransa tarihi; Fransız Devrimi sırasında. Gironde ilinden gelme idealist genç avukatların oluşturduğu ılımlı cumhuriyetçiler; Ekim 1791-Eylül 1792 arasında yasama meclisine yön vermişlerdir
ilgili maddeler
Bordeaux 3:293a, görsel
Fransız Devrimi 7:36a
Marat 12:60a
Robespierre 14:250a

JİU JİTSU eski bir Japon dövüşü
ana madde Judo 9:224a vd.

JİVKOV, TODOR Bulgaristan devlet başkanı, d. 1911; 1954-89 arasında Bulgaristan Komünist Partisi Merkez Komitesi birinci sekreteri; 1971-89 arasında aynı zamanda devlet başkanı; SSCB'nin izlediği siyasete sıkı sıkıya bağlı kaldı; Türk azınlığa karşı sert bir asimilasyon siyaseti uyguladı; 1989'da bütün görevlerinden istifa etti ve hakkında soruşturma açıldı

JOACHIM, JOSEPH Macar kemancı, 1831-1907; usta tekniğinin yanı sıra Bach, Mozart ve Beethoven'in yapıtlarını yorumlayışıyla ünlüdür
ilgili maddeler
Brahms 4:14b
Oda müziği 13:126a

JOÃO I Portekiz kralı, 1357-1433; hk. d. 1385-1433
ilgili madde Portekiz 14:129b

JOÃO II Portekiz kralı, 1455-95; hk. d. 1481-95. Hindistan yolunu bulmak amacıyla Afrika'da yeni keşif seferleri başlattı; kâşif Bartolomeu Dias'a destek sağladı
ilgili maddeler
Dias 5:212a
Kolomb 10:304b

JODRELL BANK RADYOTELESKOPU
ilgili madde Radyoastronomi 14:187a

JOG ÇAĞLAYANI *bak.* **GERSOPPA ÇAĞLAYANI**

JOHANNES XXIII papa, 1881-1963
ilgili madde Katolik Kilisesi 10:99b

JOHANNESBURG Güney Afrika
madde başlığı Johannesburg 9:218b, görsel
ilgili maddeler
Altına hücum 1:189b
Kent 10:173a

JOHANNES PAULUS II papa, d. 1920; 455 yıl süren İtalyan papalar döneminden sonra İtalya dışından göreve gelen ilk papa, aynı zamanda kilise tarihindeki ilk Polonyalı papadır; 1978'den beri sürdürdüğü papalık görevinde geleneksel Katolik öğretilere sıkı sıkıya bağlı kaldı; yoksul uluslar için demokrasi ve sosyal adalet ilkelerini savundu
ilgili maddeler
Katolik Kilisesi 10:99b
Papa: görsel 13:309
Polonya 14:115a
Terörizm 17:161b

JOHN İngiltere kralı, 1167-1216; hk. d. 1199-1216. Fransa Kralı II. Philippe ile yaptığı savaşta Normandiya'yı ve İngiltere'nin Fransa'daki topraklarını yitirdi; İngiliz baronların ayaklanması üzerine, 1215'de Magna Carta'yı onaylamak zorunda kaldı
ana madde Magna Carta 11:319b vd.
ilgili maddeler
İngiltere 9:41b
Richard 14:237a
Robin Hood 14:250b

JOHN İskoçya kralı, y. 1250-1313
ilgili madde İskoçya 9:94b

JOHN, ELTON İngiliz pop şarkıcısı, piyanist ve besteci, d. 1947; "Your Song", "Crocodile Rock", "Goodbye Yellow Brick Road" gibi sevilen şarkıların bestecisidir; sahneye çok renkli giysilerle çıkması ve aşırı gösterişli şovlarıyla tanınır
ilgili madde Pop müzik 14:122b

JOHNSON, AMY İngiliz kadın havacı, 1903-41
madde başlığı Johnson 9:219b, görsel
ilgili madde Havacılık tarihi: görsel 8:65

JOHNSON, JACK ABD'li boksör, 1878-1946; ağır sıklette dünya şampiyonu olan ilk Siyah boksör; 1908'de Tommy Burns'ü yenerek elde ettiği unvanı, Jess Willard'a nakavtla yenildiği 1915'e kadar elinde tutmuştur
ilgili maddeler
Boks 3:273a
Siyah Amerikalılar 15:278a

JOHNSON, LYNDON B. ABD başkanı, 1908-73; 1949-60 arasında Senato üyesi, 1961-63 arasında başkan yardımcısıydı; John F. Kennedy suikast sonucu öldürülünce, 1963'te başkanlık görevini devraldı; 1964'te 36. başkan olarak seçildi; ulusal sosyal yardım sistemini yeniden düzenledi; 1969'da emekliye ayrıldı
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:216b
Siyah Amerikalılar 15:273a

JOHNSON, SAMUEL İngiliz şair ve yazar, 1709-84; 18. yy İngiliz edebiyatının en önde gelen adlarından ve toplum yaşamının en parlak kişilerinden biridir; James Boswell'la dostlukları ünlüdür
ilgili maddeler
İngiliz edebiyatı 9:23a
Yaşamöyküsü 19:112a, 112b

JOJOBA şimşirgiller familyasından, 2 m'ye kadar boylanabilen çalı; ABD'nin güneybatısında ve Meksika'da doğal olarak yetişir; derimsi yaprakları vardır; meyvelerinden çıkarılan yağ, kozmetikte balina yağı yerine kullanılır

JOLIOT-CURIE, FRÉDÉRIC Fransız kimyacı, 1900-58
madde başlığı Joliot-Curie 9:220a, görsel
ilgili madde Barış hareketleri 3:44a, 44b

JOLIOT-CURIE, IRÈNE Fransız kadın kimyacı, 1897-1956
madde başlığı Joliot-Curie 9:220a

JOLSON, AL Rus asıllı ABD'li şarkıcı, 1886-1950; 1940'lara kadar ABD'de müzikal tiyatro ve sinemanın sevilen sanatçılarından biri oldu; kendine özgü şarkı söyleme üslubu, çekici kişiliği ve izleyicilerle çok iyi ilişki kurmasıyla tanınır; ilk sesli film olan *Caz Şarkıcısı* 'nda başrolde oynamıştır
ilgili madde Sinema 15:231b

JONES, INIGO İngiliz mimar ve tasarımcı, 1573-1652; kraliyet mimarı olarak görev yaptı; Londra'daki birçok binanın yapımına ve başta Covent Garden olmak üzere bazı kent tasarımlarına imzasını atmıştır
ilgili maddeler
Greenwich 7:227b
Maske 12:92a
Mimarlık 12:229a
Tiyatro 17:210a

JONES, JAMES ABD'li yazar, 1921-77;

en ünlü yapıtı *İnsanlar Yaşadıkça* (1951) adlı romanıdır
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:226b
JONGLEUR *ya da* **Jonglör**
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:37b
JONSON, BEN İngiliz yazar, 1572-1637; James döneminin Shakespeare'den sonraki en önemli oyun yazarı olarak kabul edilir; kendisinden sonraki oyun yazarlarını büyük ölçüde etkilemiştir
ilgili maddeler
İngiliz edebiyatı 9:22a
Maske 12:92a
Tiyatro sanatı 17:214a
"JO'NUN ÇOCUKLARI" Alcott'ın çocuk romanı
ilgili madde Alcott 1:139b
JOPLIN, JANIS ABD'li kadın şarkıcı, 1943-70; duygusal derinliği olan yorumlarıyla *blues*'un önde gelen adlarından biridir; en ünlü parçası "Love is Like a Ball and Chain"; yüksek dozda uyuşturucu aldığı için ölmüştür
ilgili madde Pop müzik 14:122a
JOPLIN, SCOTT ABD'li piyanist ve besteci, 1868-1917; 20. yy başında "*ragtime* kralı" olarak bilinirdi; ilk çalışması olan bale süiti 1902'de yayımlandı; "The Entertainer" adlı bestesi *Belalılar* (1973) filminin müziği olarak kullanılmıştır
ilgili maddeler
Pop müzik 14:120a
Siyah Amerikalılar 15:275b, görsel
JOSEPH II *ya da* **II. Josef** Kutsal Roma-Germen imparatoru, 1741-90; hk. d. 1765-90; Avusturya Habsburgları'nın topraklarını önce annesi Maria Theresia ile birlikte (1765-80), sonra da tek başına (1780-90) yönetti; ekonomik ve dinsel reformlar gerçekleştirmiş, ama fazla başarılı olmamıştır
ilgili maddeler
Avusturya İmparatorluğu 2:211a
Mozart 12:297b
JOSTEDALSBREEN Norveç'te buzul alanı
ilgili madde Norveç 13:106a
JOS YAYLASI Nijerya; eskiden Bauchi Yaylası olarak bilinirdi; ülkenin orta kesiminde yer alır; Afrika'nın en önemli kalay madenciliği bölgesi ve dünyanın başlıca kalay üretim merkezlerinden biridir; ortalama yüksekliği 1.280 m; Nijerya'nın en serin iklimli bölgelerinden olan yaylanın büyük bölümü çayırlarla kaplıdır; tarım açısından da önem taşır; y.öl. y. 8.000 km²
JOTA İspanyol dansı
ilgili madde Dans 5:82a
JOTUNHEIMEN Norveç'te dağ
ilgili madde Norveç 13:105b
JOULE metre sisteminde iş ya da enerji birimi
ilgili maddeler
Ağırlıklar ve ölçüler: dönüştürme tablosu 1:78
Elektrik enerjisi 6:111b
Enerji 6:153b
Güç 7:246a
Isı 8:234a, 235a, 235b
Joule 9:221b
Mekanik 12:126b, 127a
JOULE, JAMES PRESCOTT İngiliz fizikçi, 1818-89
madde başlığı Joule 9:221b, görsel
ilgili maddeler
Isı 8:235a
Lord Kelvin 11:282a
JOULE-THOMSON ETKİSİ *ya da* **Joule-Kelvin etkisi**
ilgili madde Joule 9:222a
JOYCE, JAMES İrlandalı yazar, 1882-1941
madde başlığı Joyce 9:222a, görsel
ilgili maddeler
Beckett 3:112a
Sembolizm 15:116a
JÖLE çeşitli meyve sularına pektin, jelatin gibi pelteleştirici maddeler ve şeker katıldıktan sonra ağır ateşte pişirilerek hazırlanan yarı saydam yiyecek; ayrıca et suyunun dondurulmasıyla hazırlanan saydam peltelere de jöle denir
ilgili madde Jelatin 9:197b
JÖN TÜRKLER
madde başlığı Jön Türkler 9:223a
ilgili maddeler
Birinci ve İkinci Meşrutiyet 3:213a
Talat Paşa 16:313a
Türkçülük 18:32b
Ziya Paşa 19:261a, 261b
JU 52 uçak
ilgili madde Havacılık tarihi 8:63a, görsel
JUAN CARLOS İspanya kralı, d. 1938
ilgili maddeler
Franco 7:17b
İspanya 9:106a
JUAN FERNANDEZ ADALARI Büyük Okyanus'ta Şili'ye bağlı takımadalar; Defoe'nun ünlü *Robinson Crusoe* romanı bu adalardan birinde geçer
ilgili maddeler
Pasifik Adaları 14:22a
Şili 16:274a
JUÁREZ, BENITO Meksika devlet başkanı, 1806-72; Oaxaca valisiyken, liberal görüşleri nedeniyle 1853'te sürgüne gönderildi; 1861-71 arası devlet başkanlığı görevini sürdürdü
ilgili madde Meksika 12:136a
JUDO
madde başlığı Judo 9:224a, görsel
ilgili maddeler
Olimpiyat Oyunları: tablo 13:164
Spor: tablo 16:92
JULIA ALPLERİ Avrupa'da sıradağ
ilgili madde Yugoslavya: görsel 19:197
JULIANUS Roma imparatoru, y. 331-363; hk. d. 361-363; ateşli bir Hıristiyan düşmanıydı; putperestliği yeniden yerleştirmeye çalıştı
ilgili maddeler
Bizans İmparatorluğu 3:250b
Delfi kâhinleri 5:112a
"JULIE YA DA YENİ HELOİSE" Rousseau'nun romanı
ilgili madde Rousseau 14:285b
JULIUS II papa, 1443-1513
ilgili maddeler
Michelangelo 12:202b
Raffaello 14:196b, görsel
"JULIUS CAESAR" Shakespeare'in tiyatro oyunu
ilgili madde Shakespeare 15:167a
JUMBO Barnum ve Bailey Sirki'nde gösteri yapmak üzere ABD'ye götürülen Afrika fili
ilgili madde Sirk 15:257a
JUMBO JET 400 yolcu taşıyabilen dev yolcu uçağı
ana madde Uçak 18:164b
ilgili madde Havacılık tarihi 8:66b
JUNEAU ABD'de kent; Alaska eyaletinin merkezi; 1880'de altın madenciliği kasabası olarak kuruldu; son maden ocağı 1944'te kapandı; ekonomisi balıkçılık ve ormancılığa dayanır; nüf. 19.528 (1980)
ilgili madde Alaska 1:134a
JUNG, CARL İsviçreli psikiyatr ve psikolog, 1875-1961
madde başlığı Jung 9:225b, görsel
ilgili maddeler
Freud 7:50a
Rüya 14:308a
JUNGFRAU İsviçre'de dağ; Bern Alpleri'nde; yüksekliği 4.158 m; adı, Almanca'da "genç kız" anlamına gelir
ilgili maddeler
Alp bitkileri: görsel 1:178
Çığ 4:286a
JUNKER Prusya ve Almanya'da toprak sahibi
ilgili maddeler
Bismarck 3:229a
Prusya 14:152b
JUNKERS, HUGO Alman uçak tasarımcısı, 1859-1935; tek kanatlı ve tümüyle metalden yapılmış uçakların gelişmesine öncülük etti
ilgili madde Havacılık tarihi 8:63a
JUNO Roma mitolojisi
ana madde Hera 8:131b
ilgili maddeler
Aeneis 1:38a
Astarte 2:67b
JUNZİ Konfüçyüs öğretisi
ilgili madde Konfüçyüs ve Konfüçyüsçülük 10:315a
"JUPİTER SENFONİSİ" Mozart'ın bestesi
bak. **"DO MAJÖR SENFONİ"**
JURA DAĞLARI Avrupa
madde başlığı Jura Dağları 9:226b
ilgili maddeler
Almanya Federal Cumhuriyeti 1:173b
Fransa 7:22a
İsviçre 9:134a
Yeryüzünün kırık ve kıvrımları 19:159b
JURA DÖNEMİ jeolojide, İkinci Zaman içinde yer alan dönem; günümüzden 190 milyon yıl önce başlamış ve 136 milyon yıl öncesine kadar sürmüştür; güney yarıkürede büyük bir kıta vardı ve öbür kıtalar ekvator boyunca sıralanmıştı; atmosferin bütününde hava sıcaklığı bugünkünden yüksekti; kutuplardaki buzul takkeleri henüz oluşmamıştı ve bu bölgelerde büyük çöller vardı; balıklar, mercanlar ve deniz sürüngenleri egemendi; karada eğreltiotları geliştî, dinozorlar üstün duruma geldi ve ilk kuş türü ortaya çıktı
ilgili maddeler
Evrim: görsel 6:240
Jeoloji 9:208a, 8:208b
Tarihöncesi yaşam 17:49a, 50b, görsel
JUTLAND SAVAŞI 1916; I. Dünya Savaşı'nın tek önemli deniz savaşı; Danimarka kıyısı açıklarında, İngiliz ve Alman filoları arasındaki savaşta Almanlar daha fazla gemiye zarar verdiler; ama İngiltere Kuzey Denizi'ndeki denetimini sürdürdü
ilgili maddeler
Birinci Dünya Savaşı 3:208b

Deniz savaşları 5:174a, 174b, görsel
JUTLAND YARIMADASI Avrupa; Danimarka'nın Avrupa anakarasındaki toprakları ile Almanya'nın Schleswig-Holstein eyaletini kaplar; batıda alçak topraklar, kum ve çakıllı alanlar, doğuda ise verimli topraklardan oluşur; Danimarka sınırları içinde kalan bölümünün y.öl. 29.767 km²; nüf. 2.345.300 (1985)
ilgili maddeler
Baltık Denizi 3:14b
Danimarka 5:73b, 74b
JÜL SEZAR asıl adı **Gaius Julius Caesar** Romalı asker ve devlet adamı, İÖ 100-44
madde başlığı Jül Sezar 9:227a, görsel
ilgili maddeler
Adli tıp 1:37b
Antonius 1:301a vd.
Augustus Caesar 2:163b
Belçika 3:122a
Bretanya 4:21a
Diktatör 5:225b
Giysi 7:164a
Keltler 10:154a
Kleopatra 10:286b
Kuyrukluyıldız 11:147a
Kütüphane 11:186a
Latince 11:213b
Pompeius 14:119b
Roma İmparatorluğu 14:264b vd.
Takvim 16:311b
JÜLYEN TAKVİMİ İÖ 46'da Jül Sezar'ın geliştirdiği takvim; Güneş'in görünürdeki hareketine göre düzenlenmiş ve her yıl 365 güne bölünmüştür; dört yılda bir 366 gün çeker; yılın uzunluğunun 11 dakika fazla hesaplanması nedeniyle kullanılmaz hale gelmiş ve 1582'de yerini Gregoryen takvime bırakmıştır
ana madde Takvim 16:311b
JÜPİTER Roma mitolojisi
ana madde Zeus 19:250a
JÜPİTER gezegen
madde başlığı Jüpiter 9:228b, görsel
ilgili maddeler
Astronomi 2:71a, 72a, 73b, görsel
Atmosfer 2:153a
Ay ve Güneş tutulması 2:239a
Gezegen 7:142b
Güneş 7:266b
Güneş sistemi 7:272b vd., görsel
Kuyrukluyıldız 11:148a
Küçük gezegen 11:169b, 170a
Radyoastronomi 14:185b
Satürn 15:73b
Uydu 18:229b, tablo
Uzay araştırmaları 18:253a vd.
Van Allen kuşakları 18:296b
JÜRİ ceza ve hukuk davalarında, maddi sorunlar hakkında karar vermek üzere hukukçu olmayan kişilerden oluşturulan grup; daha çok bir Angloamerikan kurumudur; jürili yargılama en yaygın biçimde ABD'de uygulanmaktadır
ilgili maddeler
Duruşma 5:312b, 313a
Mahkeme 11:331b
JÜSTİNYEN I Bizans imparatoru, 483-565; hk. d. 527-565; kendi adıyla anılan yasa derlemesini hazırlatmıştır
ilgili maddeler
Akademi 1:100a
Ayasofya 2:221b
Barbar akınları 3:40b
Bizans İmparatorluğu 3:251a
Gotlar 7:188b
İpek 9:64b
Mescid-i Aksa 12:163a
Roma İmparatorluğu 14:265b, 268b
Sofya 15:299b
Teodorico 17:150b
Vandallar 18:297b
JÜSTİNYEN YASA DERLEMESİ 529-565 arasında, Bizans İmparatoru I. Justinyen'in koruması altında hazırlanan yasa ve yorumlar derlemesi; tam anlamıyla yeni bir yasa derlemesi değil, eski yasalar ile büyük Romalı hukukçuların bazı görüşlerini içeren iki başvuru çalışmasıdır; Justinyen'in çıkardığı yeni yasalar da bu derlemede yer alır
ilgili maddeler
Bizans İmparatorluğu 3:251a
Hukuk 8:214b
JÜT
madde başlığı Jüt 9:231b, görsel
ilgili maddeler
Bangladeş 3:22b
Halı ve kilim 7:333b
Nepal: görsel 13:55
JÜTLER anayurtları Kuzey Denizi ile Baltık Denizi yöresi olan Germen halkı; Angıllar ve Saksonlar'la birlikte y. 450'de İngiltere'yi istila etmişlerdir
ilgili madde Barbar akınları 3:40a, 40b

K

K2 DORUĞU *ya da* **Godwin-Austen Doruğu** Pakistan; Himalayalar'da, Cemmu ve Keşmir yöresinde; Everest'ten sonra dünyanın ikinci yüksek doruğu, 8.611 m; 1856'da keşfedildi ve Karakurum Sıradağları'nda ölçümü yapılan ikinci doruk olduğundan bu adla anıldı; Pakistan'ın yönetimi altındadır; bir İtalyan keşif ekibi 1954'te doruğa ulaştı; yöre halkı arasında Dapsang ve Çagori adıyla da bilinir
İgili maddeler
Himalaya Dağları 8: 161b
İtalya 9:150a
Keşmir 10:197a
KAAPROVINSIE *bak.* **KAP EYALETİ**
KABAAĞAÇLI, CEVAT ŞAKİR *bak.* **HALİKARNAS BALIKÇISI**
KABADÜZ Ordu'nun ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 15.689, kasaba 4.866
KABAHAT *bak.* **HAFİF SUÇ**
"KABAHAT KİMDE" O. Henry'nin öykü kitabı
ilgili madde O. Henry 13:134a
KABAK
madde başlığı Kabak 9:232a, görsel
KABAKÇI MUSTAFA AYAKLANMASI III. Selim'in tahttan indirilmesiyle sonuçlanan ayaklanma, 25-29 Mayıs 1807; Nizam-ı Cedid'e karşı olanların kışkırtmasıyla başlayan ayaklanmanın önderi Kabakçı Mustafa adlı bir çavuştu; ayaklanmacılar İstanbul'un denetimini ellerine geçirdiler ve III. Selim'i tahttan indirip yerine IV. Mustafa'yı padişah yaptılar
ilgili maddeler
Nizam-ı Cedid 13:90a
Osmanlı İmparatorluğu 13:237a
Selim 15:112b
KABAKGİLLER ılıman ve tropik bölgelerde dağılmış 850 kadar türü içeren bitki familyası; Latince adı *Cucurbitaceae*
ana madde Kabak 9:232a, 232b
•Hıyar; Karpuz; Kavun
KABAK KEMANE müzik aleti
ilgili maddeler
Halk müziği 8:17a
Kabak 9:234a
KABAKULAK
madde başlığı Kabakulak 9:234a
KABALA geçmişi 12. yy'a uzanan Yahudi mistisizmi; ilk Kabalacılar, Tevrat'ta yazılı olmayan gizli bilgilere sahip olduklarını öne sürdüler; Tanrı'ya dolaysız yaklaşmanın yollarından biridir
ilgili madde Mistisizm 12:245b
KABARCIKLI DÜZEÇ *bak.* **SU TERAZİSİ**
KABARCIK ODASI ışınımların varlığını saptayan aygıt; içindeki sıcak suyun, temel parçacıkların geçtiği yerlerde kaynaması ilkesine dayanır; 1952'de D. A. Glaser tarafından geliştirilmiştir
KABARE çeşitli müzikli gösterilerin sunulduğu, yemekli, içkili eğlence yeri; büyük olasılıkla 1880'lerde Fransa'da ortaya çıktı; 1889'da kurulan Moulin Rouge, kabarelerin ilk büyük örneğidir; 1920'lerde Alman kabarelerinin programlarında keskin toplumsal ve siyasal taşlamalar ağırlık kazandı
KABAREGA ÇAĞLAYANI Uganda'da, Nil Irmağı üzerinde
ilgili madde Büyük Rift Vadisi: görsel 4:91
KABARTMA *ya da* **Duvar kabartması** *ya da* **Rölyef** heykelcilik ve oymacılıkta, genellikle arka planı oluşturan düzlem oyularak, desen ve figürlerin bu düzlemden dışarı taşacak biçimde bırakılması
ilgili maddeler
Ağaç oymacılığı 1:73b
Babil ve Asur uygarlıkları: görsel 2:253
Çatalhöyük 4:261a, görsel
Efsane ve mitler: görsel 6:54
Heykel 8:141a, 141b
Mezopotamya: görsel 12:192
Roma İmparatorluğu: görsel 14:272
Spor: görsel 16:50
KABARTMA BASKI
ilgili maddeler
Duvar kâğıdı 5:318a
Oymabaskı 13:258b, görsel
KABARTMA HARİTA yükseltilerin ölçekli olarak gösterildiği üçboyutlu harita
ilgili madde Coğrafya 4:198b
KABARTMA TOZU tartarik asit ve sodyum bikarbonat içeren karışım; gaz çıkışına yol açarak hamurun kabarmasını sağladığı için unlu yiyeceklerin hazırlanmasında kullanılır
ilgili maddeler
Fırıncılık 6:281b
Sodyum ve soda 15:298a
Şap 16:235b
KABASORTA yelken
ilgili madde Gemi ve gemi yapımı 7:113a
KABATAŞ Ordu'nun ilçesi; daha önce Aybastı ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da il-

çe oldu; nüf. (1990): ilçe 21.335, kasaba 8.669

KÂBE Mekke, Suudi Arabistan
madde başlığı Kâbe 9:234b
ilgili maddeler
Âdem ile Havva 1:31b
Arabistan: görsel 1:308
Hac 7:315a, 315b
Mekke 12:128b, 129a, görsel
Muhammed, Hz. 12:303b, 304b
Suudi Arabistan: görsel 16:196

KABIZLIK dışkının vücuttan düzenli aralıklarla atılamaması; yeterince lifli besin alınmaması, bazı ilaçlar, yeme alışkanlıklarındaki düzensizlik ve aşırı müshil kullanılması gibi birçok nedeni vardır; genellikle geçicidir
ilgili maddeler
İlaç 8:317b
Sindirim 15:221a
Tifo 17:196b

KÂBİL Âdem ile Havva'nın oğlu *bak.* **HABİL VE KÂBİL**

KÂBİL Afganistan'ın başkenti
madde başlığı Kâbil 9:235a, görsel
ilgili maddeler
Afganistan 1:41b
Akhunlar 1:115b

KABİLE kültürel antropolojide, belirli bir bölgede yaşayan, aynı dili ve kültürü bölüşen insan topluluğu; siyasal bir birim oluşturabilir ya da oluşturmayabilir
ilgili maddeler
Avustralya Yerlileri 2:206a
Maoriler 12:57a
Siyasal ve yerel yönetim 15:284a
Yeni Zelanda 19:151b

KABİLİYE Cezayir'de bölge; Cezayir ve Skikda kentleri arasında dağlık bir kıyı bölgesidir; yoğun bir nüfusu barındıran Büyük Kabiliye bölümünde iki ulusal park vardır; yerleşmelerin seyrek olduğu Küçük Kabiliye bölümünde ise birçok hidroelektrik enerji santralı kurulmuştur; bu bölge, Kabiliyeliler denen Berberi halkların yurdudur

KABİN uçak
•Pilot kabini; Yolcu kabini

KABİNDA Angola'da il
ilgili madde Angola 1:275b

KABİNE *bak.* **BAKANLAR KURULU**

KABLO
madde başlığı Kablo 9:235b, görsel
ilgili maddeler
Elektrik 6:105b
Telekomünikasyon 17:126b vd.

KABLOLU TELEVİZYON televizyon sinyallerinin radyo dalgalarıyla değil, çok iletkenli kalın kablolarla taşındığı, anten gerektirmeyen televizyon yayım sistemi; televizyon yayınlarının iyi alınamadığı uzak ve dağlık bölgeler ile yoğun nüfuslu büyük kentlerde uygulanır
ilgili maddeler
Radyo ve televizyon yayınları 14:193a
Televizyon 17:140b

KABLOLU TRAMVAY
ilgili madde Ulaşım 18:183b, görsel

KABOTAJ
ilgili maddeler
Deniz taşımacılığı 5:179b
Türkiye 18:58a

KABUK atom
ilgili madde Atom 2:156a vd., görsel

KABUK botanik
madde başlığı Kabuk 9:239b, görsel
ilgili maddeler
Çizim: görsel 4:332
Gövde 7:207a
Odun 13:129a

KABUK jeoloji *bak.* **YERKABUĞU**

KABUK *ya da* **Denizkabuğu** *ya da* **Kavkı** zooloji
madde başlığı Kabuk ve kabuk koleksiyonculuğu 9:241b, görsel
ilgili maddeler
Ammonitler 1:237b
Büyü ve büyücülük: görsel 4:95
Fosil 6:333a
Karbon dioksit ve karbon monoksit 10:56b
Salyangoz 15:34a
Tarihöncesi yaşam 17:49a
Yumuşakçalar 19:203b

KABUKBÖCEĞİ ağaç kabuklarında yuva yapan sert, silindir biçimli böcek; en önemli orman zararlıları arasında sayılır
ilgili madde Kınkanatlılar 10:211a

KABUK DEĞİŞTİRME kabuklu bir hayvanın, kendisi geliştikçe küçülen kabuğunu atması
ilgili maddeler
Böcek 3:330b
Istakoz 8:250b
Kabuklular 9:241a

KABUKİ geleneksel Japon halk tiyatrosu; oyunlar, gerçekçilik ile biçimciliğin, müzik, dans ve mimiğe dayalı sahne tasarımlarının bir karışımıdır; 16. yy'da geliştirilen bu oyunlarda bütün rolleri erkekler üstlenir
ilgili maddeler
Japonya 9:189b
Tiyatro ve sinema oyunculuğu: görsel 17:219
Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:238b

KABUK KOLEKSİYONCULUĞU
madde başlığı Kabuk ve kabuk koleksiyonculuğu 9:241b, görsel

KABUKLUBİT *ya da* **Koşnil**
madde başlığı Kabuklubit 9:240a, görsel

KABUKLU DENİZ HAYVANLARI *ya da* **Deniz kabukluları** yumuşakçalar, derisidikenliler ve eklembacaklıların kabuklular grubundan, denizlerde yaşayan omurgasız hayvanların ortak adı; genellikle eti yenen hayvanlar için kullanılır; yumuşakçalardan midye, istiridye ve tarak, kabuklulardan ıstakoz, karides ve yengeç, derisidikenlilerden denizkestanesi ve denizhıyarı ticari açıdan en değerlileridir
ilgili madde Hayvan 8:96b

KABUKLULAR
madde başlığı Kabuklular 9:240b
ilgili maddeler
İskelet 9:87b
Solunum 15:316a
•Istakoz; Karides; Kerevit; Kril; Teke; Yengeç

KABUKSU LİKEN
ilgili madde Liken 11:254b, görsel

KABURGA anatomi; arkada omurgaya, önde göğüs kemiğine bağlanan, dar, uzun ve eğik kemiklerin ortak adı; göğüs kafesini oluşturan bu kemiklerin başlıca görevi, göğüs boşluğundaki organları korumaktır; insanda 12 çift kaburga bulunur
ana madde İskelet 9:90a, görsel
ilgili madde Kemikler, eklemler ve bağlar 10:163a

KABURGALI TONOZ
ilgili madde Tonoz 17:238b, görsel

KAÇAK AVLANMA *bak.* **İZİNSİZ AVLANMA**

KAÇAKÇILIK
madde başlığı Kaçakçılık 9:244a, görsel
ilgili maddeler
Kıyı koruma 10:238a
Vergiler 18:325b

KAÇARLAR 1794-1924 arasında İran'da hüküm süren Türk asıllı hanedan; Kerim Han Zend'in 1779'da ölmesinden sonra yavaş yavaş ülkede denetimi ele geçiren Kaçar aşiretinin başkanı Ağa Muhammed Han tarafından kuruldu; Tahran başkent yapıldı; Feth Ali Şah hanedanın gücünü pekiştirdi; Muzaffereddin Şah döneminde (1896-1907) meşrutiyet ilan edildi (1906); 1921'de darbeyle iktidara el koyan Rıza Şah Pehlevi üç yıl sonra hanedana son verdi

"KAÇIRILAN ÇOCUK" Stevenson'ın romanı
ilgili madde Stevenson 16:139a

KAÇİNA BEBEĞİ
ilgili madde Bebek 3:110a, görsel

KAÇKAR DAĞI Karadeniz Bölgesi
ilgili maddeler
Artvin 2:47a
Karadeniz Bölgesi 10:29b
Kuzey Anadolu Dağları 11:157a
Rize 14:248a

KÁDÁR, JÁNOS Çekoslovak film yönetmeni, 1918-79
ilgili madde Sinema 15:236b

KÁDÁR, JÁNOS Macaristan başbakanı, 1912-89; 1956'daki Macar Ayaklanması'ndan sonra başbakanlığa getirildi ve 1958'e kadar görevde kaldı; 1961-65 arasında gene aynı görevi üstlendi; 1956-88 arasında aynı zamanda Komünist Parti birinci sekreterliği görevini yürüttü; Macar toplumunun ve ekonomisinin liberalleşmesine katkıda bulundu
ilgili maddeler
Macaristan 11:303a

KADDAFİ, MUAMMER Libya devlet başkanı, d. 1942
madde başlığı Kaddafi 9:245a, görsel
ilgili madde Libya 11:247b

KADEH
ilgili madde Cam ve camcılık 4:110a, görsel

KADEM eski uzunluk birimi
ilgili madde Ölçme 13:267a

KADEŞ Suriye'de eskiçağ kenti; Eski Mısır'ın ileri karakollarından biriydi; İÖ y. 1370'te Hititler'in eline geçti; İÖ y.1286'da Mısır Firavunu II. Ramses ile Hitit Kralı Muvatalli arasındaki savaşa sahne oldu; İÖ y. 1200'de Deniz Kavimleri'nin istilasıyla tarihten silindi
ilgili madde Ramses 14:200a

KADEŞ ANTLAŞMASI İÖ 1283 ya da 1270; Mısır Firavunu II. Ramses ile Hitit Kralı III. Hattuşili arasında imzalanan tarihin en eski yazılı antlaşması; Asur tehlikesinin giderek artması üzerine imzalandı; iki devlet, birbirlerinin egemenliğine saygı göstermeyi ve Suriye'yi ikiye bölerek Asurlular'a karşı ortaklaşa savunmayı kabul ettiler

ilgili maddeler
Boğazköy 3:265b
Ramses 14:200b
KADEŞ SAVAŞI İÖ 1299 ya da 1286; II. Ramses komutasındaki Mısır ordusu ile Muvatalli komutasındaki Hitit ordusu arasında, Humus'un (bugün Suriye'de) güneybatısında, Asi Irmağı kıyısındaki Kadeş'te yapıldı; savaş Hititler'in üstünlüğüyle sona erdiyse de II. Ramses bunu kabullenmeyerek tapınaklara zafer kazandığını anlatan yazıtlar koydurttu
ilgili maddeler
Boğazköy 3:265b
Filistin 6:299b
Ramses II 14:200a vd.
KADI
ilgili madde Osmanlı İmparatorluğu 13:239b vd.
KADI BURHANEDDİN Türk devlet adamı, 1345-98
madde başlığı Kadı Burhaneddin 9:245b
ilgili madde Anadolu Beylikleri 1:247a
KADI BURHANEDDİN DEVLETİ Türk beyliği, 1381-98
ana madde Anadolu Beylikleri 1:247a, tablo
ilgili maddeler
Kadı Burhaneddin 9:245b vd.
Sivas 15:264a
KADİİNİ MAĞARASI Obaköy, Alanya, Antalya
ilgili madde Antalya 1:286b
KADIKÖY İstanbul'un ilçesi; anakent sınırları içinde, Anadolu yakasında; İÖ 680'de Khalkedon adıyla bir Megara yerleşimi olarak kuruldu; Osmanlılar zamanında varlıklı Rumlar'ın ve üst düzeydeki devlet görevlilerinin sayfiye yeriydi; 1970'lerde hazırlanan imar planından ve Boğaziçi Köprüsü'nün yapımından sonra yoğun bir iş ve yerleşim merkezi oldu; nüf. 648.282 (1999)
ilgili madde İstanbul 9:116b
KADIKÖYTAŞI *bak.* **KALSEDON**
KADI MAHKEMELERİ *ya da* **Şeriye mahkemeleri** Osmanlı Devleti'nde İslam hukuku kurallarına göre yargılama yapan mahkemeler; 1924'te kaldırıldı
ilgili madde Tanzimat 16:329a
KADIN
ilgili maddeler
Afrika halkları 1:59a vd.
Aile 1:96b vd.
Alman Demokratik Cumhuriyeti 1:160a
Amazonlar 1:198a
Amerika Birleşik Devletleri 1:211b
Araplar: görsel 1:318
Atatürk 2:126b
Atletizm 2:146b, 147b
Ayakkabı ve ayakkabıcılık 2:217a vd.
Babil ve Asur uygarlıkları 2:251b
Batik: Hintli kadınlar: görsel 3:78
Bilimkurgu 3:190a
Birinci Dünya Savaşı: kadın askerler: görsel 3:210
Boşanma 3:306a
Canlı 4:126b
Cinsellik ve eşey 4:194a vd.
Emeklilik 6:142b
Evlilik 6:232a vd.
Giysi 7:161b vd.
İskelet 9:90a vd.
Kan 9:303b
Korsanlık 11:19b
Kozmetik 11:31a vd., görsel
Krallık 11:73a
Maoriler 12:57a
Pakistan 13:290b
Pandora 13:307b
Roma İmparatorluğu 14:272a vd.
Takma ad 16:305a
Tarım tarihi 17:22a
Tibet 17:193a, görsel
Türkiye 18:82a
Yaşlılık 19:115b
•İnsan; Kadın hakları
KADIN HAKLARI
madde başlığı Kadın hakları 9:246b, görsel
ilgili maddeler
Atatürk 2:126b
Evlilik 6:233a
Mill 12:222a
KADINHANI Konya'nın ilçesi; toprakları Cihanbeyli Yaylası'nın bir bölümünü kaplar; sulama olanakları kısıtlı olduğundan daha çok tahıl üretilir; nüf. (1990): ilçe 45.168, kasaba 15.907
KADIN HASTALIKLARI *bak.* **JİNEKOLOJİ**
KADININ KURTULUŞU HAREKETİ toplumun erkeklere tanıdığı hakları kadınlara da tanıyarak aradaki eşitsizliği gidermeye yönelik toplumsal hareket; kadınların yalnızca erkekleri hoşnut etmek için yaratıldıkları düşüncesine karşı çıkar; çocuk doğurmanın ve büyütmenin kadınların yaşamı üzerindeki kısıtlayıcı etkilerini azaltmak için somut çareler bulunmasını önerir
ilgili madde Evlilik 6:233a
•Kadın hakları
KADINLARA OY HAKKI cinsiyet ayrımı gözetilmeksizin, kadınların da erkekler gibi genel ve yerel seçimlerde oy kullanabilmeleri; birçok ülkede kadınlara oy hakkı ancak 20. yy'ın ilk yarısında tanındı; çeşitli ülkelerde yürütülen kadın hareketlerinin bunda büyük payı oldu; Birleşmiş Milletler'in 1952'de kabul ettiği Kadınların Siyasal Hakları Sözleşmesi 1954'te yürürlüğe girdi
ana madde Kadın hakları 9:248b vd.
ilgili maddeler
İsviçre 9:137a
Japonya 9:195a
Mill 12:222a
Türkiye 18:82b
"KADINLARIN SAVAŞI: LYSİSTRATA" Aristofanes'in tiyatro oyunu
ilgili madde Aristofanes 2:8a
"KADINLAR MEKTEBİ" *ya da* **"Kadınlar Okulu"** Gide'in romanı
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:44a
Gide 7:149a
"KADINLAR MEKTEBİ" Molière'in tiyatro oyunu
ilgili madde Molière 12:263a
KADINTUZLUĞU *ya da* **Amberparis** *ya da* **Dikenüzümü**
madde başlığı Kadıntuzluğu 9:252a, görsel
KADIN VE KADIN YURTTAŞ HAKLARI BİLDİRİSİ 1791
ilgili madde Kadın hakları 9:246b
KADIRGA gemi
ilgili maddeler
Deniz savaşları 5:171b, 172a
Gemi ve gemi yapımı 7:114a
KADIŞEHRİ Yozgat'ın ilçesi; daha önce Çekerek ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 24.400, kasaba 4.195
KADIZADE-İ RUMİ asıl adı *Musa Paşa Bin Mahmud* Türk astronomi ve matematik bilgini, 1337-1412; eğitimini Horasan'da tamamladı; Uluğ Bey'in kurduğu Semerkant Gözlemevi'nde çalışarak, *Zic-i Uluğ Bey* adıyla bilinen ünlü astronomi ve matematik derlemesinin hazırlanmasına katkıda bulundu
ilgili madde Uluğ Bey 18:186b
KADİFE yüzeyi kısa ve sık havlarla dokunmuş giysilik ve döşemelik kumaş
ilgili maddeler
Dokumacılık 5:286a
İpek 9:65a
KADİFEÇİÇEĞİ bileşikgiller familyasından 30 kadar bitki türünün ortak adı; tek tek ya da kümeler halinde açan sarı, turuncu ya da kırmızı, gösterişli çiçekleri ve keskin kokulu yaprakları vardır
ilgili madde Çiçek: görsel 4:298
KADİR astronomi; yıldızların ya da öbür gökcisimlerinin parlaklık ölçüsü; gökcisminin parlaklığı arttıkça kadrini gösteren sayı küçülür
ilgili maddeler
Astronomi 2:71b
Hipparkhos 8:183b
Yıldız 19:173b
KADİR GECESİ Kuran'ın indirildiği kutsal gece; Müslümanlar'ca her ramazan ayının 26. gecesi kutlanır
ilgili madde Bayramlar ve kutsal günler 3:104a
KADİRİLİK Abdülkadir Geylani'nin kurduğu tarikat
ilgili madde Tarikatlar 17:54a
KADİRLİ Adana'nın ilçesi; toprakları Ceyhan Ovası ile Dibek Dağları arasında yer alır; Çukurova'daki en eski yerleşimlerden biri olan ilçenin güneydoğusunda, tarihi ve doğal değerleri korumak amacıyla Karatepe-Aslantaş Milli Parkı kurulmuştur; nüf. (1990): ilçe 114.091, kent 55.061
ilgili maddeler
Adana 1:27b
Müzeler ve sanat galerileri 13:11a
KADMİYUM
madde başlığı Kadmiyum 9:252b
ilgili maddeler
Alaşım 1:137a vd.
Ayar damgası 2:221a
Çevre kirliliği 4:284b
Meslek hastalıkları 12:165b
KADMOS Yunan mitolojisinde Thebai kentinin kurucusu; Delfi'deki kâhin bir ineği izlemesini ve onun ilk çöktüğü yerde bir kent kurmasını öğütler; öldürdüğü bir ejderin dişlerini toprağa gömer ve bunlardan, Thebai soylularının ataları olan silahlı adamlar türer
ilgili madde Thebai 17:173b
KADRİL 18. ve 19. yy'larda moda olan, Fransız kökenli dans; dört çift bir kare oluşturarak, genellikle opera melodilerinden bir potpuri eşliğinde belirli figürleri yaparlardı
ilgili madde Strauss Ailesi 16:144a

KADRİPLEJİ *bak.* **TAM FELÇ**
"KADRO" 1932-34 arasında İstanbul'da yayımlanan aylık dergi; Türk devriminin kapitalizm ve sosyalizm dışında kendine özgü bir ideolojisi olması gerektiği tezinden yola çıkarak bunu oluşturmaya çalıştı; görüşleri aydınlar arasında sonraları da etkili oldu
ilgili madde Karaosmanoğlu 10:45a
KADRO taşıt bölümü
ilgili maddeler
Bisiklet 3:224b
Motosiklet 12:290a
KADUNA Nijerya'da kent
ilgili madde Nijerya 13:80a
KAFA elektronik
ilgili madde Ses kaydı 15:148b vd.
KAFADANBACAKLILAR *ya da* **Kafadanayaklılar** omurgasız deniz hayvanları; yumuşakçalar filumunun en gelişmiş sınıfıdır; ahtapot, kalamar ve mürekkepbalığı gibi bilinen hayvanların yanı sıra birçok soyu tükenmiş türü içerir
ana madde Yumuşakçalar 19:203b, 204a, görsel
ilgili madde Tarihöncesi yaşam 17:49b, görsel
•Ammonit; Notilus
KAFA KARIŞ çocuk oyunu
ilgili madde Çocuk oyunları 5:38a
KAFATASI omurgalılarda başı oluşturan kemik çatı; kafatasındaki kemikler birbirleriyle sıkıca kaynaşarak beyin, gözler ve içkulak için çok sağlam ve koruyucu bir yapı oluşturur; üstçene kemiği kafatasının bir parçasıdır, altçene kemiği ise ayrıdır ve hareketli bir eklemle kafatasına bağlanır; bu kemik çatıda göz, burun ve omurilik delikleri bulunur
ilgili maddeler
Cerrahi 4:162b
Doğum 5:275b
İskelet 9:90b
Kemikler, eklemler ve bağlar 10:162a, 164b
KAFATASI DELME
ilgili madde Tıp 17:178a, görsel
KAFATASI SİNİRLERİ
ana madde Sinirler ve sinir sistemi 15:246a
ilgili madde Beyin 3:163a
KAFE *bak.* **CAFÉ**
KAFEİN önemli fizyolojik etkileri olan azotlu organik bileşik; çay yapraklarında, kahve, kakao ve kola tohumlarında bulunur; merkez sinir sistemini, kalbi, kan damarlarını ve böbrekleri uyarır; yorgunluk duygusunu azaltıp canlılık vermek gibi olumlu etkilerinin yanı sıra bunaltı, uykusuzluk ve baş ağrısı gibi olumsuz etkileri de vardır
ilgili maddeler
Alkaloit 1:154a
Kahve 9:267b
Uyku 18:232b
KAFEİNSİZ KAHVE
ilgili madde Kahve 9:267b
KAFES KUŞU
ana madde Ev hayvanları 6:230b
KAFESLİ PİTON
ilgili madde Piton 14:85a
KAFETERYA
ana madde Lokanta 11:274b
KAFİYE *bak.* **UYAK**
KAFKA, FRANZ Alman yazar, 1883-1924
madde başlığı Kafka 9:253a, görsel
ilgili maddeler
Alman edebiyatı 1:163a, görsel
Varoluşçuluk 18:306b
KAFKAS DAĞLARI *ya da* **Kafkaslar** SSCB
madde başlığı Kafkas Dağları 9:254a
ilgili maddeler
Asya 2:87a
İkinci Dünya Savaşı 8:300b
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:7b, 8b
KAFKAS HALKLARI SSCB'deki Kafkasya bölgesinde yaşayan çeşitli etnik gruplar; Azeriler, Kumikler, Nogaylar, Karaçaylar gibi Türk kökenli halklar ile Ermeniler, Gürcüler, Veynahlar, Osetler ve Avarlar bunların başlıcalarıdır; Hint-Avrupa, Türk ve Sami dillerini konuşurlar; ekonomik etkinlikleri tarıma dayanır; genellikle köylerde yaşarlar; başlıca dinler İslam, Hıristiyanlık ve Musevilik'tir
KAFKASYA SSCB'nin Avrupa'daki topraklarının güneybatısında bölge; batıda Karadeniz ve Azak Denizi, doğuda Hazar Denizi'yle çevrilidir; büyük bölümünü Kafkas Dağları kaplar; kuzey kesimi Kafkasönü, güney kesimi Transkafkasya olarak adlandırılır; etnik açıdan çok karmaşık bir bölgedir
ilgili maddeler
Birinci Dünya Savaşı 3:206b
Hazarlar 8:110a vd.
Şeyh Şamil 16:263b
KAFKASYA DAĞKEÇİSİ
ilgili madde Dağkeçisi 5:58b
KAFTAN uzun, bol, geniş yenli ve önden açık erkek giysisi; Osmanlılar'da, İran'da, Arap ülkelerinde ve Kuzey Afrika'da eskiden çok yaygındı; genellikle pamuklu ya da ipekli kumaştan dikilir, zenginliğin ve gücün göstergesi olarak işlemeler ve değerli taşlarla süslenirdi; Osmanlılar'da 1824'teki giyim kuşam değişikliğinden sonra giyilmez oldu
ilgili madde Giysi 7:173b
KAFTANCIOĞLU, ÜMİT Türk yazar, 1934-80; yerel anlatım özelliklerinden ve folklor öğelerinden yararlanarak, Doğu Anadolu insanının yaşamını çarpıcı biçimde yansıttı; başlıca yapıtları *Dönemeç* (1972) ve *Çarpıcı* (1975) adlı öykü kitapları ile *Yelatan* (1972) ve *Tüfekliler* (1974) adlı romanlarıdır
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:21b
KÂFUR *ya da* **Kâfuru**
madde başlığı Kâfur 9:254b
KAGERA IRMAĞI Afrika
ilgili madde Victoria Gölü 18:334b
KAGU Pasifik Adaları'ndaki Yeni Kaledonya'da yaşayan kuş türü
ilgili madde Kuş 11:121a
KÂĞIT
madde başlığı Kâğıt ve kâğıt yapımı 9:256b
ilgili maddeler
Filigran 6:295b vd.
Fotoğrafçılık 7:11a
Kalem 9:275a
Kereste 10:181b
Kütüphane 11:186a
Pul ve pulculuk 14:162a
Selüloz 15:114b
KÂĞITBALIĞI uzun ve yassı gövdesiyle kurdeleye benzeyen tropik derin deniz balığı
ilgili madde Balık: görsel 2:312
KÂĞIT HAMURU kâğıdın hammaddesi; saman, pamuk, jüt, odun, hatta paçavra ve kullanılmış kâğıt gibi bitkisel, mineral ya da yapay liflerden hazırlanabilir; suda bekletilerek hamur haline getirilen bu lifler, kafes örgülü bir eleğin üzerine yayılarak süzüldüğünde keçeleşmiş bir katmana dönüşür; daha sonra preslenerek kâğıt yaprağı haline getirilir
ilgili madde Kâğıt ve kâğıt yapımı 9:257a vd.
KAĞITHANE İstanbul'un ilçesi; daha önce Şişli ilçesine bağlı bir semtti; 1987'de ilçe oldu; nüf. 269.024 (1990)
ilgili maddeler
At yarışı 2:161b
Avcılık 2:171b
KÂĞIT KATLAMA SANATI *bak.* **ORİGAMİ**
KÂĞIT OYUNLARI
madde başlığı Kâğıt oyunları 9:255a, görsel
KÂĞIT PARA *bak.* **BANKNOT**
KÂĞIT YABANARISI
ilgili madde Yabanarısı 19:64b, görsel
KÂĞIT YAPIMI
madde başlığı Kâğıt ve kâğıt yapımı 9:256b, görsel
ilgili maddeler
Duvar kâğıdı 5:317a
Kaolin 10:9b
KAĞIZMAN Kars'ın ilçesi; büyük bölümü dağlarla kaplı yüksek bir bölgede yer alır; orta kesiminden geçen Aras Irmağı çevresindeki düzlükler ilçenin başlıca tarım alanlarıdır; nüf. (1990): ilçe 49.129, kasaba 15.274
KAĞNI
ilgili maddeler
Sığır 15:176a
Taşımacılık 17:70a
KÂHİN
madde başlığı Kâhin 9:259a
ilgili madde Delfi kâhinleri 5:112a
KAHİRE Mısır
madde başlığı Kahire 9:259b, görsel
ilgili maddeler
Afrika 1:52a
Mısır 12:197a vd.
Nil Irmağı 13:86b
KAHKAHAÇİÇEĞİ
madde başlığı Kahkahaçiçeği 9:260b, görsel
KAHKAHAÇİÇEĞİGİLLER iri beyaz ya da mor çiçekli, tırmanıcı bitkileri içeren familya; Latince adı *Convolvulaceae*
•Kahkahaçiçeği; Mahmudeotu; Tatlıpatates
KAHLENBERG SAVAŞI 1683
ilgili madde Viyana kuşatmaları 19:29b
KAHLO, FRIDA Meksikalı kadın ressam, 1910-54
madde başlığı Kahlo 9:261a, görsel
KAHRAMAN edebiyat; geniş anlamıyla, bir yapıtın ana karakteri; daha dar anlamda, kahramanlık destanlarında ya da halk efsanelerinde yüceltilen kişi; her an savaş ve tehlikeyle iç içe yaşayan, beceri, güç ve cesaret açısından öbür insanlardan üstün olan destan ya da efsane kahramanlarına örnek olarak Odysseus, Gılgamış ve

Kral Arthur gösterilebilir

KAHRAMAN takımyıldız *bak.* **PERSE**

KAHRAMANLIK ÇAĞI *bak.* **HOMEROS ÇAĞI**

KAHRAMANMARAŞ eskiden **Maraş** il
madde başlığı Kahramanmaraş 9:261b, görsel, harita

KAHRAMANMARAŞ eskiden **Maraş** kent
ana madde Kahramanmaraş 9:265a, görsel
ilgili maddeler
Kurtuluş Savaşı 11:117a
Terörizm 17:161b

KÂHTA Adıyaman'ın ilçesi; kuzeyini Malatya Dağları engebelendirir, güney kesimi ise düzlüktür; Fırat Irmağı'nın kollarından Kâhta Çayı üzerinde Güneydoğu Anadolu Projesi kapsamında bir baraj yapılmaktadır; nüf. (1990): ilçe 94.928, kasaba 40.281
ilgili madde Nemrut Dağı 13:51b

KAHVE
madde başlığı Kahve 9:265a, görsel
ilgili maddeler
Alkaloit 1:153b, 154a
Brezilya 4:22b
El Salvador 6:138b
Kolombiya 10:306b
Soğutma 15:305b
Viyana 19:27a
Yemen 19:142a
•Kafein

KAHVERENGİ GÖMLEKLİLER *bak.* **SA**

KAIETEUR ÇAĞLAYANI Guyana; Potaro Irmağı üzerinde; yüksekliği 226 m
ilgili maddeler
Çağlayan 4:224a
Guyana 7:243b

KÂİM Abbasi halifesi, 1001-75
ilgili maddeler
Abbasiler 1:12b
Büyük Selçuklu Devleti 4:93a

KÂİNAT *bak.* **EVREN**

KAJU bitki
madde başlığı Kaju 9:267b, görsel

KAKADU papağan
ana madde Papağan 13:311a, görsel

KAKALAK *bak.* **ALMAN HAMAMBÖCEĞİ**

KAKAO
madde başlığı Çikolata ve kakao 4:301a
ilgili maddeler
Gana 7:70a, görsel
Şekerlemecilik 16:252b, 254a

KAKAO AĞACI Amerika'nın tropik bölgelerinde doğal olarak yetişen, kolaağacıgiller familyasından ağaç; yüksekliği 12 m'ye, fasulyeyi andıran meyvelerinin uzunluğu 35 cm'ye ulaşır; tohumlarından kakao ve kakao yağı elde edilir
ilgili maddeler
Çikolata ve kakao 4:301b
Tropik bölgeler 17:297a

KAKAO YAĞI kakao tohumundan elde edilen yağ; çikolata yapımında, tıpta ve kozmetikte kullanılır
ilgili maddeler
Çikolata ve kakao 4:302a
Şekerlemecilik 16:252b

KAKAPO papağan
ilgili madde Ulusal parklar 18:189b

KAKIM
madde başlığı Kakım 9:268a

KAKIRCA
madde başlığı Kakırca 9:268b, görsel
ilgili madde Kış uykusu 10:230a

KAKMACILIK
madde başlığı Kakmacılık 9:269a, görsel
ilgili maddeler
Ahşap kaplama 1:93a
Mobilya 12:249a vd.

KAKTÜS
madde başlığı Kaktüs 9:269b, görsel
ilgili maddeler
Çöl 5:46b
Soyu azalan türler 16:30a
Uyum 18:234b
Yaprak 19:98b

KAKTÜS ÇITKUŞU
ilgili madde Çıtkuşu 4:292a

KAKULE Hindistan'da kendiliğinden yetişen, zencefilgiller familyasından bir bitkinin tohumlarından elde edilen hoş kokulu baharat; özellikle Uzakdoğu ve İskandinav mutfaklarında kullanılır; bezelye tanesi büyüklüğündeki tohum kılıfları yeşil ve üç köşelidir
ilgili madde Baharat 2:271b, görsel

KALA
madde başlığı Kala 9:271b, görsel

KALAAZAR daha çok sıcak ve tropik bölgelerde görülen mikrobik hastalık; etkeni *Leishmania* cinsinden bir kamçılı tekhücreli, taşıyıcısı tatarcık sinekleridir; kandaki akyuvar sayısı azaldığı ve vücudun başka mikroplara da direnci kırıldığı için, tedavi edilmediğinde çoğu zaman ölümle sonuçlanır
ilgili maddeler
Sinek 15:224b
Tahtakuruları 16:297a
Tropik hastalıklar 17:299b

KALAHARİ ÇÖLÜ Afrika
madde başlığı Kalahari Çölü 9:272a, harita
ilgili maddeler
Afrika 1:43b
Afrika halkları 1:56b
Botsvana 3:311a, 311b
Çöl 5:46a

KALAMAR
madde başlığı Kalamar 9:272b, görsel
ilgili maddeler
Deniz canlıları: görsel 5:156
Derin deniz canlıları 5:194b
Hayvan 8:96b
Jet motoru 9:211b, görsel
Yumuşakçalar 19:204a

KALAMBO ÇAĞLAYANI Afrika
ilgili maddeler
Çağlayan: tablo 4:224
Zambia 19:233b

KALAS *bak.* **GALATİ**

KALAVUN Memlûk sultanı, ö. 1290
ilgili madde Memlûklar 12:144a

KALAY
madde başlığı Kalay 9:273a, görsel
ilgili maddeler
Cam ve camcılık 4:118a
Kral madeni 11:73b
Metal 12:171a
Tunç 17:319a
Tunç Çağı 17:320b

KALAZA *bak.* **İÇGÖBEK BAĞI**

KALB divan şiirinde anagram
ilgili madde Söz sanatları 16:45b

KALBURLUBORU HÜCRESİ
ilgili madde Hücre: görsel 8:222

KALÇA uyluk ve leğen kemikleri arasındaki eklem
ilgili maddeler
Kemikler, eklemler ve bağlar 10:164b, 165a

KALÇA KEMERİ *bak.* **LEĞEN**

KALÇA KEMİĞİ
ilgili maddeler
İskelet 9:88a, görsel
Kemikler, eklemler ve bağlar 10:163a, 165a

KALÇIN ayakkabı ya da çizme içine giyilen, yün, meşin ya da abadan yapılmış, koncu dize kadar gelen çorap
ilgili madde Ayakkabı ve ayakkabıcılık 2:219b

KALDE Irak'ta eski krallık; İÖ 8.-6. yy'lar arasında varlığını sürdürdü; Arabistan Çölü ile Fırat deltası arasında, Basra Körfezi'ni çevreleyen bölge de aynı adla anılıyordu; Yeni Ahit'te Babil'le eşanlamlı olarak kullanılmıştır
ilgili maddeler
Babil ve Asur uygarlıkları 2:252b
Demir ve çelik 5:131a
Mezar 12:189a
Tuğla 17:306b

KALDE İMPARATORLUĞU *bak.* **YENİ BABİL İMPARATORLUĞU**

KALDELİLER *bak.* **KELDANİLER**

KALDIRAÇ *ya da* **Levye** ağır cisimleri yerinden oynatmak ya da kaldırmak için kullanılan çubuk; dayandığı destek noktası sayesinde, uygulanan kol kuvvetini artırarak iş gören basit bir makinedir
ana madde Makine 12:13b vd., görsel
ilgili maddeler
Arşimet 2:40b
Mekanik 12:126b

"KALDIRIMLAR" Kısakürek'in şiiri
ilgili madde Kısakürek 10:227a

KALDIRMA KUVVETİ *ya da* **Taşıma kuvveti**
ilgili maddeler
Balon 3:10b
Dalgıçlık 5:65a
Helikopter 8:118a, görsel
Hidrofoil 8:156a
Planör 14:90b
Sıvı 15:187b
Uçak 18:153b, 154b vd., görsel

KALDO YÖNTEMİ çelik üretiminde uygulanan yöntem
ilgili madde Demir ve çelik 5:128b

KALE Antalya'nın ilçesi; daha önce Kaş ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 20.656, kasaba 13.793
ilgili madde Antalya 1:284b

KALE Denizli'nin ilçesi; doğusu dağlarla kaplıdır; güneyindeki Eskere Ovası ilçenin başlıca tarım alanıdır; nüf. (1990): ilçe 19.089, kasaba 6.950

KALE Malatya'nın ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 8.564, kasaba 818

KALE askerlik
madde başlığı Kale ve tahkimat 9:277b, görsel
ilgili madde Tunç Çağı 17:325b
•Sur; Şato; *kale adları, örn.* Alamo Kalesi; Anamur Kalesi; Bodrum Kalesi; Van Kalesi

KALE satranç

ilgili madde Satranç 15:70b vd.
KALEBENTLİK
ilgili madde Cezaevi 4:171b
KALECİ
ilgili madde Futbol 7:55b
KALECİK Ankara'nın ilçesi; topraklarının doğusundan geçen Kızılırmak'ın kıyısındaki ovalarda tarım yapılır; betonit ve mermer yatakları vardır; nüf. (1990): ilçe 25.043, kasaba 10.051
KALEDONYA İskoçya'da tarihi bölge; hemen hemen bugünkü İskoçya topraklarını kaplar; Kaledonlar'ın yaşadığı bölge, 82'de Romalılar'ca işgal edildi; 90-117 arasında güneye doğru çekilen Romalılar bölgeyi yeniden işgal ederek Antoninus Duvarı'nı yaptılar; kazılarda Roma döneminden kalma konutlar ve eşyalar bulunmuştur
KALEDONYA KANALI İskoçya'nın doğu ve batı kıyılarını birbirine bağlayan suyolu; uzunluğu 100 km
ilgili madde İskoçya 9:92b
"KALE KAPISI" Yaşar Kemal'in romanı
ilgili madde Yaşar Kemal 19:114b
KALEM kesici takım
ilgili madde Takım tezgâhları 16:298b
KALEM yazı aracı
madde başlığı Kalem 9:275a, görsel
ilgili maddeler
Karbon 10:54b
Mürekkep 12:332a vd.
KALEM ARDICI *ya da* **Virginia ardıcı**
ilgili madde Ardıç 1:322b, görsel
KALEM AŞISI tarım
ana madde Aşılama 2:103b
KALEM ŞAİRİ daha çok aruz ölçüsüyle şiir yazan halk şairlerine verilen ad
ilgili madde Halk edebiyatı 8:14a
KALENDERLEME
ilgili maddeler
Kauçuk 10:105a
Plastikler 14:97a
KALENDEROĞLU Celali Ayaklanmaları'nın önderlerinden, ö. 1527
ilgili madde Celali Ayaklanmaları 4:146a
KALEYDOSKOP
madde başlığı Kaleydoskop 9:279b
ilgili madde Oyuncak 13:262b
KALICI DİŞ
ana madde Dişler 5:243b
ilgili madde Diş hekimliği 5:242a
KALINBAĞIRSAK sindirim kanalının son bölümü; körbağırsak, kolon, gödenbağırsağı ve anüs kanalı denen beş bölümden oluşur; insandaki uzunluğu y. 1,5-2 m; temel görevi, sindirilemeyen besinlerdeki suyu emmek ve yararsız maddeleri dışkı biçiminde depolamaktır; genellikle kalınbağırsağın tümüne kolon denir
ana maddeler
Bağırsak 2:264b vd.
Sindirim 15:220b vd.
ilgili maddeler
Bakteri 2:293a
Cerrahi 4:162b
Fizyoloji: görsel 6:311
KALIP
madde başlığı Kalıp ve kalıplama 9:279b, görsel
ilgili maddeler
Çan 4:236b, görsel
Çanak çömlek 4:241b, görsel
Döküm 5:302b vd., görsel
Dövme 5:305b, görsel
Metal 12:170b
Renkler 14:220b, görsel
Taksidermi 16:307b, görsel
Taşıt lastiği: görsel 17:76
KALIP BASKI
ilgili maddeler
Dokumacılık 5:284b
Duvar kâğıdı 5:317a
KALIP DÖKÜM
ilgili maddeler
Döküm 5:302b vd., görsel
Kalıp ve kalıplama 9:280a vd.
Metal 12:170b
KALITIM *ya da* **Soyaçekim**
madde başlığı Kalıtım ve genetik 9:280b
ana madde Kalıtsal hastalıklar 9:285a
ilgili maddeler
Alerji 1:140b
Biyoloji 3:242b, 245b
Çocukluk çağı 5:26a
Darwin 5:91b
Hayvan davranışı 8:105b
İkiz 8:311a, 311b
Lamarck 11:199b
Mendel 12:144b vd.
Sirke sineği 15:258a vd.
KALITSAL HASTALIK
madde başlığı Kalıtsal hastalıklar 9:284b, görsel
ilgili maddeler
Genetik mühendisliği 7:126b
Hastalık 8:43b
Kalıtım ve genetik 9:283b
KALİBRE ateşli silahlarda, silah namlusunun iç çapını ya da mermi çapını gösteren ölçü birimi; yivli namluların ölçümünde, yivlerin çıkıntıları arasındaki uzunluğu tanımlar
ilgili maddeler
Ateşli silahlar 2:134b
Atıcılık 2:139a
KALİDASA Hintli yazar, ü. y. 5. yy; Sanskritçe şiir ve oyunları, bu dildeki edebiyatın başyapıtları sayılır; yapıtlarında, üstünlüğünden ve gücünden emin saray çevresini yansıtmıştır
ilgili madde Hint edebiyatı 8:177b
KALİFORNİYUM uranyumötesi element•; simgesi Cf, atom numarası 98; adını, keşfedildiği yer olan California Üniversitesi'nden alan radyoaktif bir katıdır; en kararlı izotopu Cf-251 (yarı ömrü 800 yıl); Cf-252 sanayide ve tıpta kullanılır; 1950'de küriyum elementinin helyum iyonlarıyla bombardımanı sonucunda elde edilmiştir
KALİGRAFİ
ilgili maddeler
Uzakdoğu sanatı 18:240b
Yazı 19:124a, 125a vd.
KALİKÜT *bak.* **KOJİKOD**
KALİMNOS ADASI Ege Denizi'nde, Yunanistan'a bağlı Oniki Ada'dan biri; y.öl. 111 km²; nüf. 14.295 (1981)
KALİNİNGRAD eskiden **Königsberg** SSCB'de kent; aynı adı taşıyan yönetim biriminin merkezi, bir liman ve sanayi kentidir; eskiden Almanya'nın deniz üssüydü. 1945'te SSCB'ye bırakıldı; nüf. 389.000 (1986 tah.)
ilgili maddeler
Prusya 14:152b
Rusya 14:305a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:12a
KALİPSO Antil Adaları'na özgü halk şarkısı; özellikle Trinidad'da çok yaygındır; sözleri genellikle nükteli ve yergilidir; siyasal ve toplumsal önem taşıyan güncel ve yerel olayları konu alır
ilgili maddeler
Barbados 3:39b
Pop müzik 14:123b
Trinidad ve Tobago 17:289a
KALİTATİF ANALİZ *bak.* **NİTEL ÇÖZÜMLEME**
KALKAN jeoloji *bak.* **KITA KALKANI**
KALKAN savunma aracı
ilgili maddeler
Anglosaksonlar 1:274b
Arma ve armacılık 2:31a vd., görsel
Kara kuvvetleri 10:37b, görsel
Polis: görsel 14:108
Savaş ve savaş araçları 15:76a vd.
Şövalyelik: görsel 16:288
KALKANBALIĞI daha çok Avrupa çevresindeki denizlerde yaşayan yassıbalık
ana madde Yassıbalıklar 19:110a, görsel
ilgili maddeler
Balık 2:313b, 314a
Koruyucu renklenme 11:21b
KALKANBEZİ *bak.* **TİROİT BEZİ**
KALKANDERE Rize'nin ilçesi; ekilebilir alanı az olduğundan tarım sınırlıdır; en çok çay yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 21.978, kasaba 8.263
KALKAR KÖPRÜ
ilgili madde Köprü 11:57b
KALKER *bak.* **KİREÇTAŞI**
KALKINMAKTA OLAN ÜLKELER *bak.* **AZGELİŞMİŞ ÜLKELER**
KALKINMA PROGRAMI ulusal üretimi artırmak amacıyla devlet harcamalarının planlanması; öncelikle enerji kaynaklarının artırılması amaçlanır; ayrıca halkın becerilerinin geliştirilmesine ve sağlık koşullarının iyileştirilmesine yönelik önlemleri de içerir
KALKIŞ
ana madde Uçak 18:156b
KALKIŞ, HALUK Türk yelkenci, d. 1932; yelkene 17 yaşında İzmir'de başladı; finn sınıfında başarı kazandı; 105 kez milli oldu
KALKIŞ PİSTİ *bak.* **RAMPA**
KALKOJENLER *bak.* **OKSİJEN GRUBU ELEMENTLERİ**
KALKOLİTİK ÇAĞ *bak.* **BAKIR ÇAĞI**
KALKÜTA Hindistan
madde başlığı Kalküta 9:287a, görsel
ilgili maddeler
Asya 2:84b
Doğayı koruma 5:263a
Ganj Irmağı 7:74a
KALLİOPE Yunan mitolojisinde destan şairlerinin esin perisi olan Musa
ilgili maddeler
Musalar 12:316a
Orpheus ve Eurydike 13:216b
KALLİSTO Jüpiter'in uydusu; dört Galileo uydusunun en dışta olanıdır
ilgili maddeler
Jüpiter 9:231a
Uydu 18:229b
KALMAR BİRLİĞİ 1397; İsveç'in Kalmar kentinde kurulan İskandinav birliği; İsveç, Norveç ve Danimarka'yı 1523'e kadar tek bir hükümdarın yönetiminde birleştirmiştir

ilgili maddeler
Danimarka 5:77a
İsveç 9:132b
Norveç 13:109a

KALORİ metre sisteminde enerji ya da ısı birimi; 1 kalori, 1 gram suyun sıcaklığını 1°C artırmak için gereken enerji miktarı olarak tanımlanır ve 4,18 joule'e eşittir; kilokalori 1.000 kaloriye eşittir ve yiyeceklerin vücuda sağladığı enerjiyi belirtmek için kullanılır
ilgili maddeler
Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:78
Beslenme 3:149a
Isı 8:234a

KALORİFER
ana madde Isıtma ve klima 8:240a
ilgili maddeler
Genleşme 7:127b
Sibernetik 16:191a

KALORİFER BÖCEĞİ *bak.* **ALMAN HAMAMBÖCEĞİ**

KALORİMETRE *ya da* **Isıölçer** ısıyı kalori cinsinden ölçen aygıt
ilgili madde Beslenme 3:149a

KALP
madde başlığı Kalp 9:287b, görsel
ilgili maddeler
Akciğer 1:108a
Artrit ve romatizma 2:46b
Böcek 3:330a
Cerrahi 4:162b
Doku ve organ nakli 5:287b, görsel
Fizyoloji 6:311a, görsel
Hayvan 8:94b
Kan 9:301b, görsel
Solucan: görsel 15:314
Solunum 15:317b, 318a
Stetoskop 16:137b
Tıp: Eski Mısır elyazması: görsel 17:179
Vücut 19:38b vd., görsel

KALP-AKCİĞER MAKİNESİ
ilgili maddeler
Biyomühendislik 3:249a
Cerrahi 4:163a
Kalp 9:290b
Ölüm 13:270a
Tıp 17:185b

KALP ATIMI kalbin ritmik olarak kasılıp gevşemesi; kan dolaşımını sağlar; düzensizlikler kalp piliyle önlenebilir; yetişkin bir insanda kalp atım hızı dakikada ortalama 80'dir
ilgili maddeler
Kalp 9:288b vd.
Stetoskop 16:138a

"KALPAZANLAR" Gide'in romanı
ilgili madde Gide 7:149a

KALPAZANLIK çıkar için sahte (kalp) para basma ya da değerli bir şeyin taklidini aslıymış gibi göstererek başkasını dolandırma
ilgili madde Sahtekârlık ve dolandırıcılık 15:14a

KALP-DAMAR SİSTEMİ kanı pompalayan kalp, atardamarlar, toplardamarlar ve kılcal damar ağından oluşan sistem
ilgili madde Hastalık 8:44a

KALP HASTALIKLARI
ana madde Kalp 9:289a vd.
ilgili maddeler
Beslenme 3:150b
Hastalık 8:44a
Sağlık ve sağlık hizmetleri 15:8b
Stres 16:146b

KALP KAPAKÇIKLARI
ilgili maddeler
Cerrahi 4:163a
Doku ve organ nakli 5:288b
Kalp 9:288a, görsel

KALP KASI *ya da* **Miyokart**
ilgili maddeler
Kalp 9:288a
Kas 10:80a, görsel

KALP KRİZİ *bak.* **MİYOKART ENFARKTÜSÜ**

KALP NAKLİ
ilgili maddeler
Biyomühendislik 3:249a
Doku ve organ nakli 5:287b, 288b, görsel
Kalp 9:290b

KALP PİLİ kalp atımlarını düzenlemek üzere ritmik elektrik vuruları üreten aygıt; kalp yetmezliği olan hastalarda ve kalp ameliyatlarından sonra kullanılır; küçük bir elektrot ile bir üreteçten oluşur ve pille çalışır; normal kalp atımı kesintiye uğradığında devreye girer
ilgili maddeler
Atom 2:157b
Biyomühendislik 3:249a, görsel
Cerrahi 4:163a
Kalp 9:290b

KALP ROMATİZMASI
ilgili madde Artrit ve romatizma 2:46b

KALP YETMEZLİĞİ kalbin vücuda yeterince kan pompalayamaması; nedeni yüksek tansiyon ya da damar tıkanıklığı olabilir; hasta soluk alıp vermekte güçlük çeker ve dokularda, özellikle bacaklarda ödemler oluşur; tedavinin temeli dinlenme, kalbi güçlendirecek ilaçlar ve yiyeceklerle alınan tuzun azaltılmasıdır
ilgili maddeler
Grip ve soğuk algınlığı 7:233b
Kalp 9:289b

KALSEDON *ya da* **Kadıköytaşı** çok ince taneli kuvars türü
ilgili maddeler
Oniks 13:186b
Uğur taşı 18:178a

KALSİT kalsiyum karbonatın ($CaCO_3$) doğada en bol bulunan biçimi; kristal yapısındadır; kireçtaşı ve mermer halinde dünyanın hemen her yerinde bulunur; omurgasız hayvanların kabuklarının bileşiminde de yer alır
ilgili maddeler
Aşındırıcı: tablo 2:105
Katı 10:93b
Kristal 11:79b, görsel
Mağara 11:325b
Mineral: görsel 12:236
Sarkıt ve dikit 15:66b, 67b
•Kireçtaşı; Mermer

KALSİYUM
madde başlığı Kalsiyum 9:291a
ilgili maddeler
Asbest 2:56b
Aşındırıcı: tablo 2:105
Beslenme 3:150b
Fosforışıma 6:331b
İyon 9:157b
Kemikler, eklemler ve bağlar 10:163b
Kireç ve kireçtaşı 10:276a
Oksijen 13:138a
Radyometrik tarihlendirme 14:190a
Salgıbezi 15:31b

KALSİYUM ARSENAT kalsiyum ve arsenik bileşiği; suda az çözünür
ilgili madde Arsenik 2:39b

KALSİYUM FOSFAT
ilgili maddeler
Fosfor 6:330b
Gübre 7:244b
Kemikler, eklemler ve bağlar 10:163a

KALSİYUM HİDROKSİT *ya da* **Kireçsütü** *ya da* **Sönmüş kireç**
ilgili maddeler
Amonyak 1:239a
Baz 3:105a
Çimento 4:305a
Şeker ve şeker yapımı 16:255a, 257a

KALSİYUM KARBONAT
ilgili maddeler
Aşınma 2:106a
Cam ve camcılık 4:115b
Kalsiyum 9:291a
Karbon dioksit ve karbon monoksit 10:56b
Katı 10:93b
Su 16:150a
Sünger 16:205b
•Kalsit

KALSİYUM KARBÜR kalsiyum ve karbon bileşiği; kireçtaşı ve karbonun ısıtılmasıyla elde edilir
ilgili maddeler
Asetilen 2:57b
Aydınlatma 2:231b

KALSİYUM KLORAT *bak.* **KİREÇKAYMAĞI**

KALSİYUM SÜLFAT
ilgili maddeler
Kalsiyum 9:291a
Mineral 12:237a

KALVENCİLİK Hıristiyanlık
ana madde Calvin 4:105b
ilgili maddeler
Protestan Kilisesi 14:148b, 150a
Reform 14:207b

KALYON 15.-16. yy'larda geliştirilen ve daha çok savaş gemisi olarak kullanılan tam donanımlı yelkenli; en büyük kalyonları Portekizliler ve İspanyollar yaptılar; bordasında bir ya da iki sıra top bulunurdu; Osmanlı donanmasında 19. yy'a kadar kullanıldı
ilgili maddeler
Deniz savaşları 5:172a, görsel
Gemi ve gemi yapımı 7:113a, 114a

KALYPSO Yunan mitolojisi
ilgili madde Odysseia 13:130b vd.

KAM din adamı *bak.* **ŞAMAN**

KAM dönerek ya da ileri geri hareket ederek, kendine dayanan bir parçanın önceden belirlenmiş bir hareketi yapmasını sağlayan parça; içten yanmalı motorlar, dokuma ve baskı makineleri gibi pek çok aygıtın en önemli parçalarından biridir
ilgili madde Dişli çark 5:245b

KAMA ateşli silah parçası
ilgili madde Ateşli silahlar 2:133b, görsel

KAMA oduncu aleti; ağaç kütüklerini yarmakta kullanılan sivri uçlu, metal ya da tahta takoz
ana madde Makine 12:16a vd., görsel

KAMACI, CEMAL Türk boksör, d. 1943; profesyonel boksta Avrupa şampiyonu

olan ilk Türk boksörüdür; amatör olarak başladığı boksta üç kez Türkiye, bir kez de Balkan birincisi oldu; 1967'de profesyonelliğe geçti; 1973'te Avrupa şampiyonu oldu; 1976'da boksu bıraktı

KAMAMBER PEYNİRİ ilk kez Fransa'nın Camembert köyünde üretilen, inek sütünden yapılmış yumuşak peynir
ilgili madde Peynir 14:67b

KAMAN Kırşehir'in ilçesi; tahıl üretimi, hayvancılık ve halıcılık temel geçim kaynaklarıdır; imalat sanayisi gelişmiştir; ilçede Hitit ve Bizans dönemlerine ait pek çok kalıntı vardır; nüf. (1990): ilçe 61.569, kasaba 26.038

KAMAYÖ zemin oyularak üstüne kabartma desen yapılmış değerli taş; çoğunlukla, ayrı renklerde iki katmandan oluşan değerli taşlar kullanılır; ilk katmanın oyulmasıyla oluşturulan figür, alttaki katmanın üstünde kabartma olarak kalır; cam ya da denizkabuklarından yapılanlar da aynı adla anılır; eskiçağlardan beri uygulanan bir yöntemdir
ilgili madde Oniks 13:186b

KAMBİYO
madde başlığı Borsa ve kambiyo 3:296a

KAMBİYO SENEDİ
ilgili madde Uluslararası ticaret 18:201a

KAMBOÇYA *bak.* **KAMPUÇYA**

KAMBRİYEN DÖNEM jeolojide, Birinci Zaman içinde yer alan dönem; y. 570 milyon yıl önce başlamış ve 500 milyon yıl önce sona ermiştir; çoğu omurgasız olan sert kabuklu deniz hayvanları ortaya çıktı, bu dönemde tanımlanabilen tek bitki grubu suyosunlarıdır
ilgili maddeler
Jeoloji 9:204b vd.
Tarihöncesi yaşam 17:49a vd.
Trilobitler 17:287b

KAMBUR BALİNA kalın gövdeli, yüksek sırtlı, uzun ve dar yüzgeçleri olan balina türü; uzunluğu 15 m'ye ulaşır; sırtı siyah, karnı açık renklidir; üremek için kutup bölgelerindeki denizlerden tropik bölgelere göç eder; havada bir daire çizecek biçimde sıçrayabilir; iletişim kurarken çok değişik sesler çıkarabilir; aşırı avlanma nedeniyle soyu tükenmek üzeredir
ilgili madde Balina 2:330b, 331a, görsel

KAMBYSES II Ahameniş hanedanından Pers kralı, ü. İÖ 6. yy; hk. d. İÖ 529-522; II. Kiros'un oğludur; İÖ 525'te Mısır'ı fethetti; Etiyopya'ya sefer düzenledi, ama ikmal yetersizliği nedeniyle geri çekilmek zorunda kaldı; Mısır seferinden dönerken Suriye'de öldü
ilgili madde Medler ve Persler 12:122b

KAMÇATKA YARIMADASI SSCB; Rus SFSC'nin doğu ucunda, kuzeye doğru uzanan yarımada; batıda Ohotsk Denizi, doğuda Büyük Okyanus ve Bering Denizi ile çevrilidir; uzunluğu y. 1.200 km; gayzerlerin ve sıcak su kaynaklarının bulunduğu dağlık bir alandır; tundrayla kaplıdır ve iklimi serttir; küçük çapta balıkçılık ve hayvancılık yapılır

KAMÇI zooloji; bakterilerde, bazı bitkilerde ve tekhücreli hayvanlarda özellikle yer değiştirme organı olarak görev yapan kıl gibi ince uzantı
ilgili maddeler
Bakteri 2:292b
Sünger 16:205b
Tekhücreli hayvanlar 17:110b

KAMÇILILAR kamçı denen ipliksi uzantılarını suda dalgalandırararak yer değiştiren tekhücreliler grubu
ilgili maddeler
Asalak ve çürükçül canlılar 2:53a
Mikroplar 12:214a
Plankton 14:90b
Tekhücreli hayvanlar 17:110b
Tropik hastalıklar 17:299a

KAME buzul çökelmesiyle oluşmuş alçak tepe
ilgili madde Buzul ve buzullaşma 4:81a

KAMELYA
madde başlığı Kamelya 9:291a, görsel
ilgili madde Çiçek: görsel 4:296

"KAMELYALI KADIN" Oğul Dumas'nın romanı
ilgili madde Dumas 5:311b

KAMERA
•Sinema kamerası; Televizyon kamerası; Video kamerası

KAMERAMAN
ilgili maddeler
Radyo ve televizyon yayınları 14:194a
Sinema 15:239a

KAMERA TÜPÜ
ana madde Televizyon 17:136a, 137b, 139a

KAMERİ AY *bak.* **KAVUŞUM AYI**

KAMERUN
madde başlığı Kamerun 9:292a, görsel
ilgili madde Çikolata ve kakao 4:301b

KAMERUN DAĞI Kamerun
ilgili maddeler
Afrika 1:44a
Kamerun 9:292a

KAMGARN İPLİĞİ *bak.* **TARANMIŞ YÜN İPLİĞİ**

KAMIŞ bitki
madde başlığı Kamış ve saz 9:294a, görsel
ilgili maddeler
Bambu 3:16a vd.
Bataklık ve turbalık 3:72b
Çatı 4:262a
Kalem 9:275a
Sepet 15:128b

KAMIŞ *ya da* **Penis** insanda ve öbür memelilerde erkek üreme organı; spermaları dişinin dölyoluna boşaltmaya yarar; aynı zamanda işeme kanalının dışarıya açılan bitim noktasıdır; kamış başı denen şişkin ucundaki deri kıvrımı, Müslümanlar'da, Museviler'de ve bazı geleneksel toplumlarda sünnetle çıkarılıp alınır
ilgili maddeler
Cinsellik ve eşey 4:195b
Üreme 18:284a, görsel

KAMIŞ ANTİLOBU daha çok Afrika'nın orta ve güney bölgelerindeki açık alanlarda yaşayan üç antilop türünün ortak adı; postları kısa tüylü, sırtları boz, karınları daha soluk renklidir
ilgili madde Antilop: görsel 1:294

KAMIŞÇIN
madde başlığı Kamışçın 9:293a, görsel

KAMIŞ KALEM
ilgili maddeler
Hat sanatı 8:56b
Kalem 9:275a, görsel

KAMIŞKEMİĞİ
ilgili madde İskelet 9:90b, görsel

KAMIŞLI ÇALGI çalgıcının soluğundan ya da bir hava bölmesinden gelen havanın yassı bir kamışı ya da metalden yapılmış bir dili titreştirmesiyle ses çıkaran üflemeli çalgıların ortak adı; obua, klarnet, akordeon, gayda, tulum, zurna ve org kamışlı çalgılardandır
ilgili madde Üflemeli çalgılar 18:266a

KAMIŞLI OLTA balıkçılık
ilgili madde Balıkçılık 2:320a, görsel

KAMİKAZE *ya da* **İntihar uçağı** II. Dünya Savaşı'nda Müttefik hedeflerine, özellikle gemilere intihar uçuşları yapan Japon pilotları ve bu saldırılarda kullanılan uçaklar; kamikaze sözcüğü Japonca'da "kutsal rüzgâr" anlamına gelir
ilgili maddeler
Bomba 3:284a
İkinci Dünya Savaşı 8:304a

KÂMİL Eyyubi sultanı, 1180-1283
ilgili madde Eyyubiler 6:245b

KÂMİL PAŞA Osmanlı sadrazamı, 1832-1913; çeşitli valiliklerde ve nazırlıklarda bulundu; II. Abdülhamid ve II. Meşrutiyet dönemlerinde dört kez (1885-91; 1895; 1908-09; 1912-13) sadrazamlık yaptı
ilgili madde Talat Paşa 16:313b

KAMMURİ Japonya'da giyilen takke biçiminde başlık
ilgili madde Başlık ve şapka 3:67a

KAMP
ilgili maddeler
Kampçılık 9:295b vd.
Roma İmparatorluğu 14:262b

KAMPALA Uganda'nın başkenti; 1890'da, İngiliz Doğu Afrika Kumpanyası'nın merkezi olmak üzere, bir kale olarak kuruldu; 1962'de başkent yapıldı; zengin bir tarım bölgesinin ticaret merkezi, ulusal ulaşım ağının kavşak noktası ve ülkenin en büyük kentidir; nüf. 560.800 (1985 tah.)
ilgili madde Uganda 18:172b, görsel

KAMPANALI FREN
ilgili maddeler
Fren 7:45b, görsel
Motorlu taşıtlar 12:286b
Motosiklet 12:292a

KAMPANALI ŞAMANDIRA
ilgili madde Şamandıra 16:224b

KAMPANYA siyasal ve ticari amaçla, belirli bir süre için yürütülen propaganda ya da reklam girişimi
ilgili maddeler
Barış hareketleri 3:44b
Kadın hakları 9:252a
Propaganda 14:147a
Seçim 15:102a
Siyaset 15:288b, görsel

KAMPÇILIK
madde başlığı Kampçılık 9:295a, görsel

KAMPUÇYA *ya da* **Kamboçya**
madde başlığı Kampuçya 9:296a
ilgili maddeler
Angkor 1:272a
Buda ve Budacılık 4:39b
Devrim 5:209a
Kıtlık ve açlık 10:232b
Mülteci 12:330b
Vietnam 19:11b
•Khmer İmparatorluğu

KAMU, KEMALETTİN Türk şair, 1901-48; Milli Edebiyat akımı içinde, yurt, savaş, aşk ve gurbet konularını işleyen lirik şiirler

yazdı
ilgili madde Tanpınar 16:322b
KAMU DAVASI savcının kamu adına açtığı dava
ilgili madde Mahkeme 11:331b
KAMUFLAJ
madde başlığı Kamuflaj 9:297b, görsel
KAMU HİZMETİ devletin, kamu tüzel kişilerinin ve devlet gözetimi altındaki özel girişimcilerin toplumsal gereksinimleri karşılamaya yönelik hizmetleri
ilgili madde Siyasal ve yerel yönetim 15:283b, 286b
KAMU HUKUKU devletin kuruluş ve işleyişini, öteki devletlerle, kamu tüzel kişileriyle ve özel kişilerle ilişkilerini düzenleyen kurallar bütünü; başlıca dalları anayasa hukuku•, ceza hukuku•, idare hukuku• ve uluslararası hukuk•tur
KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSÜ *ya da* **KİT** tümü ya da bir bölümü devlete ait olan iktisadi işletme
ilgili maddeler
Devletçilik 5:208a
Türkiye 18:79a
KAMULAŞTIRMA devletin, kişinin rızasına bakmadan, kamu yararı amacıyla özel mülkiyet altındaki taşınmaz bir malı alması; birçok ülkede, malın karşılığı olarak mal sahibine tazminat ödenmesi öngörülmüştür
ilgili maddeler
Lenin 11:231b
Sosyalizm 15:324b vd.
KAMUOYU ARAŞTIRMASI
madde başlığı Kamuoyu araştırması 9:298a
KAMUOYU YOKLAMASI bir seçimin sonucunu önceden tahmin etmek ya da bir ürünün reklamına ve pazarlanmasına ilişkin kararlar verebilmek için, bir örneklem üzerinde yapılan araştırma; siyaset alanında ilk kez 1935'te ABD'li George Gallup tarafından uygulandı
ilgili maddeler
İstatistik 7:219b
Kamuoyu araştırması 9:299a
Olasılık kuramı 13:146b
KAMU SAĞLIĞI *bak.* **HALK SAĞLIĞI**
"KAMUS-I TÜRKİ" Şemseddin Sami'nin hazırladığı sözlük
ilgili maddeler
Sözlük 16:41b
Şemseddin Sami 16:259a
Türkçe 18:29a
KAMYON ağır yük taşımakta kullanılan motorlu karayolu taşıtı
ilgili maddeler
Motorlu taşıtlar 12:288b vd.
Soğutma: görsel 15:304
Taşımacılık 17:72a vd.
KAN
madde başlığı Kan 9:299a, görsel
ilgili maddeler
Akciğer 1:108a
Apse 1:307a
Bebek 3:106b
Beyin 3:163b
Böbrek 3:324a vd.
Glikoz 7:179a
Hücre 8:221a
Kalp 9:299a vd.
Karaciğer 10:25a vd.
Karbonhidratlar 10:58b vd.
Lenf sistemi 11:228b vd.
Lösemi 11:290b vd.
Mikroplar 12:214b
Sindirim 15:218b vd.
Solunum 15:316a vd.
Vücut 19:39a
•Akyuvar; Alyuvar; Kanama; Lenfosit; Trombosit
KAN, SUNA Türk kadın kemancı, d. 1936
madde başlığı Kan 9:304b, görsel
KANA
ilgili madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:236b vd., görsel
KANADA
madde başlığı Kanada 9:305a, görsel, harita
ana maddeler
Büyük Göller Yöresi 4:84a vd.
Kuzey Amerika 11:151b vd.
ilgili maddeler
Akçaağaç 1:109b
Amerika Yerlileri 1:231a vd.
Bakanlar kurulu 2:284b
Başbakan 3:61b vd.
Birinci Dünya Savaşı 3:208a
Eskimolar 6:191a vd.
Göl 7:201a
İkinci Dünya Savaşı 8:305a
İngiliz Uluslar Topluluğu 9:28a
Kayalık Dağlar 10:118b
Keşifler 10:193b
Kutupların keşfi 11:135b
Kuzey Kutup Bölgesi 11:160b vd.
Mahkeme 11:331b
Müzeler ve sanat galerileri 13:15a
Rodeo 14:253a
Sulama 16:176b
Tarım tarihi 17:27b vd.
Ulusal parklar 18:188a, görsel
Viski 19:20a vd.
•*eyaletler, kentler ve yüzey biçimleri, örn.* İngiliz Kolumbiyası; Hudson Körfezi; Montreal; Ottawa; Quebec; Toronto; *devlet adamları, örn.* Diefenbaker; Trudeau
KANADA BALSAMI
ilgili madde Köknar 11:35b
KANADA KALKANI Kanada'da bölge
ana madde Kanada 9:306a, 307a, 308b
KANADA KAYALIK DAĞLARI Kanada
ilgili madde Kayalık Dağlar 10:119b vd., görsel
KANADA KAZI anayurdu Kanada'dan bütün dünyaya yayılmış büyük kaz türü; gövdesi kahverengi, kafası ve boynu siyah, yüzünün yanları beyazdır; çayırlıklarda, sazlıklarda ve bataklıkların çevresinde yaşar
ilgili madde Kaz 10:130a, görsel
KANAL suyolu
madde başlığı Kanal 9:317a, görsel
ilgili maddeler
Amsterdam 1:240b vd.
Çağlayan 4:223a
Ren Irmağı 14:215a
Saint Lawrence Irmağı 15:19b
Sanayi Devrimi 15:46b
Sulama 16:175b vd.
Şamandıra 16:225a
Tarım tarihi 17:23a
Taşımacılık 17:74a
Venedik 18:313b vd.
•*kanal adları, örn.* Kiel Kanalı; Panama Kanalı; Süveyş Kanalı
KANAL telekomünikasyon; bir radyo ya da televizyon istasyonuna ayrılmış belirli bir dalga boyu ve frekans
ilgili madde Radyo ve televizyon yayınları 14:192a
"KANAL" Wajda'nın filmi
ilgili madde Sinema 15:236b
KANAL-HAVUZ bir kanalın ya da ırmağın yatağına yapılan ve iki ucunda, gemileri yükseltmek ya da indirmek için su düzeyini ayarlamaya yarayan kapılar bulunan havuz; düzey farkı çok fazla olduğunda bir dizi kanal-havuz yapmak gerekebilir; örn. İsveç'teki Trollhätte Kanalı'nın üçlü havuzundan geçen gemiler toplam 23 m yükseltilir
ilgili maddeler
Kanal 9:319a
Panama Kanalı 13:304b, görsel
Süveyş Kanalı 16:215b
Thames Irmağı 17:171b
Tuna Irmağı 17:314a
KANALİZASYON
madde başlığı Kanalizasyon 9:320b, görsel
ilgili maddeler
Akaçlama 1:100a
Çevre kirliliği: görsel 4:284
Roma İmparatorluğu 14:270b
Salgın hastalıklar 15:32b
Su dağıtım sistemi 16:160b
Tifo 17:196a
KANAMA kanın damarlardan dışarı akması
ilgili maddeler
İlkyardım 9:9b vd.
Kan 9:301b
KANARYA
madde başlığı Kanarya 9:322b, görsel
ilgili madde Ev hayvanları 6:230b
KANARYA ADALARI Atlas Okyanusu; İspanya'ya bağlı özerk bölge
madde başlığı Kanarya Adaları 9:323a, harita
ilgili maddeler
İspanya 9:101a vd.
Mumya 12:309a
Okuma: görsel 13:141
KANARYA ADALARI AKINTISI
ilgili madde Gulf Stream 7:241a
KANARYAOTU dünyanın pek çok yerinde yetişen biryıllık otsu bitki; yüksekliği 50 cm'ye ulaşır; uzun, yeşil bürgülerle çevrelenmiş sarı çiçekleri vardır
ilgili maddeler
Ev hayvanları 6:230b
Tropik bölgeler 17:298a
KANAT hayvan; kuşlarda, böceklerde ve omurgalılarda değişik biçimler alarak uçmaya uyarlanmış organ
ilgili maddeler
Böcek 3:327b, 330a
Kelebek 10:145b
Kuş 11:119b vd.
Uçuş 18:170a
KANAT taşıt
ilgili maddeler
Havacılık tarihi 8:59a vd.
Hidrofoil 8:156a
Uçak 18:153b, görsel
KANATÇIK uçak kanadının, yükseltiyi korumaya ve dönüşlerde uçağı yana yatırmaya yarayan arka bölümü
ilgili maddeler

Blériot 3:258b
Uçak 18:153b, 156a, görsel
KANATLIAT KÜMESİ
ilgili maddeler
Astronomi 2:71a
Evren: görsel 6:235
KANATLI BÖCEKLER
ana madde Böcek 3:332a vd.
KANATLI TOHUM
ilgili maddeler
Akçaağaç 1:109b, görsel
Karaağaç 10:21b, görsel
Meyve 12:183b
Tohum 17:228a, görsel
KANAT PROFİLİ
ilgili madde Uçak 18:157b
KANATSIZ BÖCEKLER
ana madde Böcek 3:322a vd.
KAN BANKASI *ya da* **Kan merkezi** hastalara nakledilmek üzere sağlıklı kişilerden kan toplanmasını, kanın uygun koşullarda saklanmasını ve dağıtımını sağlayan kuruluş
ilgili madde Kan 9:304a
KAN BASINCI *ya da* **Tansiyon** kanın, damarların iç duvarlarına yaptığı basınç; kalbin pompalama hareketinden kaynaklanır ve damarların gerilerek aralıklı olarak kasılmasını, böylece kanın akmasına sağlar; atardamarlarda ortalama 80-120 mm cıva basıncına eşittir
ilgili maddeler
Kalp 9:289b
Kan 9:302b
KANCA BAĞI
ilgili madde Düğüm 5:328b, görsel
KANCALIKURT
madde başlığı Kancalıkurt 9:323b
ilgili maddeler
Asalak ve çürükçül canlılar 2:53b
Solucan 15:313a
Zooloji 19:269a
KANCİ
ilgili madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:236b vd., görsel
KANÇENCANGA DAĞI Asya; dünyanın üçüncü yüksek dağı, 8.586 m; Hindistan ile Nepal sınırında, Himalayalar'ın doğu kesiminde yer alır; ilk kez 1955'te bir İngiliz keşif ekibi tırmanmıştır
KAN DAMARI kanı vücuttaki bütün dokulara taşıyan boru biçimindeki yapı
ana madde Kan 9:302b vd.
ilgili madde Solunum 15:316a
•Atardamar; Kılcal damar; Toplardamar
KAN DAVASI daha çok akrabalık ilişkilerinin egemen olduğu toplumlarda, intikam ve topluluğun onurunu koruma güdüsüne dayanan sürekli ve karşılıklı öldürme olayı; ilkel toplumlarda yaygın biçimde görülür; toplumsal gelişmeye bağlı olarak azalmaktadır
KANDEHAR Afganistan'da kent; ülkenin orta- güney kesiminde, aynı adı taşıyan ilin merkezi; çevresinde sulamayla tarım yapılır; gıda işleme ve dokumacılık başlıca sanayi kollarıdır; güney kesiminin en önemli ticaret merkezidir; nüf. 277.508 (1988)
ilgili madde Afganistan 1:41b
KANDELA ışık şiddeti birimi *bak.* **MUM**
KANDIRA Kocaeli'nin ilçesi; Karadeniz kıyısında yer alır; iç kesimleri ormanlıktır; tahıl, ayçiçeği ve keten üretilir, tavukçuluk yapılır; nüf. (1990): ilçe 49.975, kasaba 10.427
"KANDİD" Voltaire'in romanı
ilgili madde Voltaire 19:34b
"KANDİDA" Shaw'un tiyatro oyunu
ilgili madde Shaw 15:168b
KANDİL aydınlatma aracı
ilgili madde Aydınlatma 2:229a vd.
KANDİL İslam'da beş kutsal gecenin ortak adı
ilgili maddeler
Bayramlar ve kutsal günler 3:104a
Mevlit 12:181a
KANDİLLİ RASATHANESİ İstanbul; 1911'de kuruldu, 1982'ye kadar Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlıydı; bu tarihten sonra Boğaziçi Üniversitesi'ne bağlandı
ilgili madde Gözlemevi 7:216b
KANDİLOTU *bak.* **GÜVEYFENERİ**
KANDİNSKY, WASSİLY Rus ressam, 1866-1944
madde başlığı Kandinsky 9:324a, görsel
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:165a
Dışavurumculuk 5:211a
Grafik sanatlar 7:222a
Resim sanatı 14:232b
KAN DİYALİZİ *bak.* **HEMODİYALİZ**
KANDİYE *bak.* **İRÁKLİON**
KAN DOLAŞIMI besin maddelerinin, solunum gazlarının, metabolizma ürünlerinin ve hormonların kanla vücudun her yanına iletilmesi; omurgalılarda, kalbin pompaladığı kan atardamarlarla akciğerlere ve kılcal damarlara taşınır; dokuların kılcal damarlarla gerekli kimyasal madde alışverişini tamamlamasından sonra, toplardamarlar aracılığıyla yeniden kalbe döner
ana madde Kan 9:302a, görsel
ilgili maddeler
Anatomi 1:263b
Hastalık 8:44a
Hayvan 8:94a vd.
İlkyardım 9:7a
Kalp 9:290b
Lenf sistemi 11:228b
Solunum 15:318b
Vücut 19:39a
KANGAL Sivas'ın ilçesi; fazla yüksek olmayan bir yayla üzerindedir; daha çok hayvancılık yapılır, kömür yatakları işletilir; ünlü Balıklı Çermik, ilçe merkezi olan Kangal kasabasının yakınlarındadır; nüf. (1990): ilçe 48.068, kasaba 12.276
ilgili madde Köpek 11:48b
KANGAL KÖPEĞİ *ya da* **Anadolu çoban köpeği**
ana madde Köpek 11:48b
KANGREN dokulara giden kan akımının kesilmesiyle ortaya çıkan yumuşak doku ölümü; bazı hastalıklarda ya da donma, yanma ve derin yaralar sonucunda oluşur; tedavi, kangrenli bölgedeki kan dolaşımını düzeltmeye ya da hasta dokunun ameliyatla alınmasına dayanır
ilgili madde Bakteri 2:293a
KAN GRUBU
ilgili maddeler
Doku ve organ nakli 5:288a
Irk 8:232a
Kan 9:304a
KANG Şİ *bak.* **KANGXI**
KANGURU
madde başlığı Kanguru 9:325b, görsel
ilgili maddeler
Hayvan 8:98b
Keseliler 10:186a, görsel
Memeliler: görsel 12:142
KANGURU ADASI Avustralya; St. Vincent Körfezi açıklarında; y.öl. 4.350 km²; yarlarla bölünmüş alçak bir yaylayla kaplıdır; bir ulusal park ve foklar için bir koruma alanı vardır; turistler okyanus balıkçılığı için adaya gelirler; nüf. 3.515 (1981)
KANGXI *ya da* **Kang Şi** Mançu hanedanından Çin imparatoru, 1654-1722
ilgili madde Çin Halk Cumhuriyeti 4:320b
KAN HASTALIKLARI
ana madde Kan 9:303a vd.
KAN HÜCRESİ
ana madde Kan 9:299b vd.
ilgili maddeler
Fizyoloji 6:312a
Hücre 8:224a
•Akyuvar; Alyuvar; Trombosit
KANIK, ORHAN VELİ Türk şair, 1914-50
madde başlığı Kanık 9:327b, görsel
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:17b
Garip 7:79a vd.
Şiir sanatı 16:272b
Türk edebiyatı 18:40a
KANİŞ teriye soyundan köpek
ilgili madde Köpek 11:52a
KANİŞ eskiçağ yerleşmesi *bak.* **KÜLTEPE**
KAN KANSERİ *bak.* **LÖSEMİ**
KAN KELEBEĞİ özellikle memelilerin kan damarlarında asalak yaşayan yapraksolucan
ilgili madde Asalak ve çürükçül canlılar 2:53b
KANKUŞU *bak.* **KIZIL BALKUŞU**
"KANLI DÜĞÜN" Garcia Lorca'nın tiyatro oyunu
ilgili madde Garcia Lorca 7:75a
KANLI MARY *bak.* **MARY I**
"KANLI TOPRAKLAR" Orhan Kemal'in romanı
ilgili madde Orhan Kemal 13:199b
KAN MERKEZİ *bak.* **KAN BANKASI**
KAN NAKLİ sağlıklı bir bireyden (verici) alınan kanın, hastalık, yaralanma ya da ameliyat gibi nedenlerle kan kaybetmiş bir hastaya (alıcı) verilmesi; verici ile alıcının aynı kan grubundan olması gerekir; kan, uygun koşullarda 35 gün kadar saklanabilir
ana madde Kan 9:303b vd.
KANO Nijerya'da kent; ülkenin kuzey kesimindeki Kano eyaletinin merkezi; Hausa devletlerinden Kano'nun başkentiydi; 19. yy'da Batı Afrika'nın en büyük ticaret merkezi olarak gelişti; halkın çoğunluğunu Müslüman Hausalar oluşturur; tarım ve sanayi merkezi, aynı zamanda Sahra Çölü'nü aşan ticaret yolları üzerinde önemli bir kenttir; nüf. 565.800 (1983)
ilgili madde Nijerya 13:80b
KANO deniz teknesi
madde başlığı Kano 9:328b, görsel
ilgili madde Deniz tekneleri 5:180b
KANON bir başlangıç melodisinin, belirli bir zaman aralığı içinde başka sesler ya da çalgılar tarafından üst üste binişecek biçimde yinelenmesine dayanan müzik biçimi ve besteleme tekniği; bilinen en eski

örnek 13. yy'dan kalmadır

KANO SPORU
ana madde Kano 9:329b vd., görsel
ilgili madde Olimpiyat Oyunları: tablo 13:164

KAN PLAZMASI *bak.* **PLAZMA**

KAN PORTAKALI
ilgili madde Portakal 14:126a

KANPUR Hindistan'da kent; ülkenin kuzey kesimindeki Uttar Pradeş eyaletinde, aynı adı taşıyan ilin merkezi; Ganj Irmağı'nın güney kıyısında kuruludur; 1857'deki Hint Ayaklanması sırasında kanlı olaylara sahne oldu; önemli bir kara ve demiryolu kavşağı, bir sanayi ve ticaret merkezidir; nüf. 1.481.789 (1981)
ilgili madde Hindistan 8:171b

KANSAS ABD'nin orta kesiminde eyalet; y.öl. 213.063 km², başkenti Topeka; 1803'te Fransa'dan satın alındı; 1861'de eyalet oldu; ekonomisi büyük ölçüde tarıma ve çoğunlukla tarım ürünlerini işleyen imalat sanayisi dallarına dayanır; petrol ve doğal gaz başlıca yeraltı kaynaklarıdır; nüf. 2.485.600 (1990)
ilgili madde Amerika Birleşik Devletleri 1:218b

KAN SAYIMI bir kan örneğindeki alyuvarların ve akyuvarların sayılması; elde edilen değer cinsiyete, yaşa ve genel sağlık durumuna bağlı olarak değişebilir; alyuvar sayısının düşük olması kansızlığın, akyuvar sayısının yüksek olması vücuttaki enfeksiyonların ya da löseminin belirtisidir

KANSER
madde başlığı Kanser 9:330b
ilgili maddeler
Atom 2:158a
Bağışıklık 2:268a
Hastalık 8:43b
Meslek hastalıkları 12:15a
Radyum 14:196a
Tedavi yöntemleri 17:103a
•Ur: *kanser tipleri, örn.* Akciğer kanseri; Deri kanseri; Lösemi

"KANSER KOĞUŞU" Soljenitsin'in romanı
ilgili madde Soljenitsin 15:310a

KAN SERUMU *bak.* **SERUM**

KANSIZLIK *ya da* **Anemi** kandaki alyuvarların sayıca azalması ya da yetersiz hemoglobin içermesiyle ortaya çıkan bozukluk; 100'e yakın türü vardır ve tedavileri farklıdır; belirtileri solgunluk, baş dönmesi ve soluk darlığıdır
ana madde Kan 9:303a
ilgili madde Kancalıkurt 9:324a

KANSU, CEYHUN ATUF Türk şair, 1919-78; halk şiirinin duyarlığını ve coşkusunu yansıtan destansı şiirleriyle tanınır
ilgili madde Şiir sanatı 16:273a

KANSU GAVRİ Memlûk hükümdarı, ö. 1516
ilgili madde Memlûklar 12:144b

KAN ŞEKERİ *bak.* **GLİKOZ**

KANT, IMMANUEL Alman düşünür, 1724-1804
madde başlığı Kant 9:332a, görsel
ilgili maddeler
Alman edebiyatı 1:162a
Aydınlanma Çağı 2:228b
İdealizm 8:289a
Rasyonalizm 14:203a

KANTABRİYA DAĞLARI İspanya
ilgili madde İspanya 9:101b, 103a

KAN TAHLİLİ hastalık etkenlerinin ve kanın çeşitli bileşenlerinin belirlenmesi için, hastadan alınan kan örneğinin laboratuvarda incelenmesi; bu inceleme kan sayımını, kan grubunun belirlenmesini, kanın bileşenlerinin kimyasal yapısını ve enzim etkinliğinin saptanmasını içerebilir

KANTALA özellikle Filipinler, Endonezya ve Hindistan'da yetiştirilen, agave cinsinden lif bitkisi
ilgili madde Meksika 12:132b

KANTAR eski kütle birimi
ilgili madde Ölçme 13:267a

KANTARİS *bak.* **YAKIBÖCEĞİ**

KANTAŞI *bak.* **HEMATİT**

KANTAT genellikle orkestranın eşlik ettiği solo insan sesi ve koro için bestelenmiş müzik yapıtı; en ünlü örnekleri J.S. Bach'ın kantatlarıdır; bazen kısa bir oratoryo ya da müzikli lirik dram olarak da tanımlanır
ilgili maddeler
Bach Ailesi 2:257b
Koro ve koral müzik 11:15b
Scarlatti Ailesi 15:91a

KANTEMİROĞLU asıl adı *Dimitrie Cantemir* Rumen-Rus asıllı tarihçi ve müzikçi, 1673-1723; Osmanlı Devleti'nin Boğdan voyvodalığını yaptı, 1710-11; Rusya'ya sığındı ve I. Petro'nun danışmanı oldu; Türk müziğini inceledi, besteler yaptı; en önemli bestesi *Kantemiroğlu Edvarı* adıyla bilinen yapıtıdır; ayrıca Osmanlı tarihi üstüne incelemeleri vardır

KANTİTATİF ANALİZ *bak.* **NİCEL ÇÖZÜMLEME**

KANTO 19. yy'ın ikinci yarısında İstanbul'da ortaya çıkan eğlendirici şarkı; tiyatrolarda oyun öncesinde ya da aralarda izleyiciyi oyalamak için yapılan bir gösteri olarak başladı; sonraları bağımsız bir gösteriye dönüştü; kantoları kadın şarkıcılar belirli hareketler eşliğinde söylerlerdi; bazı örnekleri günümüze kadar ulaşmıştır

KANTON pinyin **Guangzhou,** okunuşu *Guangcoğ* Çin Halk Cumhuriyeti
madde başlığı Kanton 9:333a, görsel

KANTON başta Fransa ve İsviçre olmak üzere, bazı ülkelerde siyasal altbirim; İsviçre Konfederasyonu'nu oluşturan 23 eyaletten her birine kanton denir; bunların ayrı siyasal örgütlenmeleri vardır; Fransa'da ise kantonların yönetsel önemi daha azdır
ilgili madde İsviçre 9:137a

KANUN hukuk *bak.* **YASA**

KANUN müzik aleti
madde başlığı Kanun 9:333b, görsel

KANUN HÜKMÜNDE KARARNAME *ya da* **Yasa gücünde kararname**
ilgili maddeler
Anayasa Mahkemesi 1:265b
Mahkeme 11:333a
Parlamento 14:8a
Sıkıyönetim 15:181b

KANUN-I ESASİ *bak.* **1876 ANAYASASI**

KANUNİ SULTAN SÜLEYMAN *ya da* **I. Süleyman** *ya da* **Muhteşem Süleyman** Osmanlı padişahı, 1495-1566
madde başlığı Kanuni Sultan Süleyman 10:7a, görsel
ilgili maddeler
Arabistan 1:310a
Araplar 1:320b
Bâkî 2:290a
Barbaros Hayreddin Paşa 3:42a vd.
Divan 5:248b
Kapitülasyon 10:15a
Matrakçı Nasuh 12:107a vd.
Mimar Sinan 12:232b
Ortadoğu 13:223b
Osmanlı İmparatorluğu 13:325a vd.
Safeviler 14:331b vd.
Selim 15:111b
Sokullu Mehmed Paşa 15:307b vd.
Sukemeri 16:174a
Turgut Reis 17:330b
Viyana kuşatmaları 19:27b vd.
Yavuz Sultan Selim 19:119a
•Amasya Antlaşması; Mohaç Meydan Savaşı; Nahcivan Seferi; Preveze Deniz Savaşı; Zigetvar Kuşatması

"KANUN KONÇERTOSU" Alnar'ın bestesi
ilgili madde Türk Beşleri 18:26b

"KANUN NAMINA" Akad'ın filmi
ilgili madde Türk sineması 18:134b, 135a

KÂNUNUEVVEL aralık ayının eski adı; mart ayından başlayan rumi takvimde 10., ocak ayından başlayan miladi takvimde 12. aydır; Türkiye'de 1945'te kabul edilen bir yasayla bu ayın adı aralık olarak değiştirilmiştir
ilgili madde Ay 2:216b

KÂNUNUSANİ ocak ayının eski adı; mart ayından başlayan rumi takvimin 11., miladi takvimin birinci ayıdır; Türkiye'de 1945'te kabul edilen bir yasayla bu ayın adı ocak olarak değiştirilmiştir
ilgili madde Ay 2:216b

KAN UYUŞMAZLIĞI
ilgili maddeler
Felç 6:266b
Kan 9:304a, 304b

KANYON dar, dik yamaçlı ve derin vadi; en bilinen örneği ABD'deki Büyük Kanyon'dur
ilgili maddeler
Amazon Irmağı 1:196a
Arnavutluk 2:35b
Büyük Kanyon 4:88a vd.
Sierra Nevada 15:198b
Toroslar 17:258a

KAN ZEHİRLENMESİ *ya da* **Septisemi** bakterilerin ve ürettikleri toksinlerin kanda üreyip çoğalmasıyla ortaya çıkan yaygın enfeksiyon; bir yaradan ya da vücuttaki başka bir enfeksiyondan kaynaklanabilir; antibiyotiklerle tedavi edilir
ilgili maddeler
Fleming, Florey ve Chain 6:315b, 316a
İlkyardım 9:9b

KAOLİN *ya da* **Arıkil**
madde başlığı Kaolin 10:9a
ilgili maddeler
Çanak çömlek 4:240a
Çin Halk Cumhuriyeti 4:316b
Kâğıt ve kâğıt yapımı 9:258b
Kalem 9:277b

KAOSYUNG Tayvan'da kent; ülkenin önemli bir sanayi merkezi ve limanıdır; 1895-1945 arasındaki Japon işgali sırasında önem kazandı; Linhai Sanayi Parkı'nda tersaneler, petrokimya tesisleri ve çelik fabrikası vardır; aynı zamanda bir balıkçılık limanı, gıda işleme ve tarımsal ürün ihraç merkezidir; nüf. 1.374.561 (1990)

ilgili madde Tayvan 17:97a, 97b
KAPADOKYA *ya da* **Kappadokia** Anadolu'da tarihi bölge
madde başlığı Kapadokya 10:10a, görsel
ilgili madde Erciyas Dağı 6:165b
KAPAĞAN KAĞAN Göktürk hükümdarı, 691-716
ilgili maddeler
Bilge Kağan 3:178b
Göktürkler 7:200a
KAPALI ÇARŞI çarşı
madde başlığı Kapalı çarşı 10:11b, görsel
ilgili maddeler
Arabistan: görsel 1:309
Dükkân ve mağaza 5:332b
"KAPALI ÇARŞI" Necatigil'in şiir kitabı
ilgili madde Necatigil 13:47b
KAPALI DEVRE TELEVİZYON
ilgili maddeler
İletişim: görsel 8:325
Televizyon 17:140b, görsel
KAPALI DOLAŞIM
ilgili madde Kan 9:302a
KAPALI HECE *bak.* **UZUN HECE**
KAPALITOHUMLULAR *ya da* **Çiçekli bitkiler** tohumları genellikle bir meyvenin içinde saklı olan bitkilerin ortak adı
ana madde Bitki 3:233b vd., tablo
ilgili madde Tohum 17:227b
•Açıktohumlular
KAPASİTANS *bak.* **ELEKTRİK SIĞASI**
KAPASİTE *bak.* **SIĞA**
KAPASİTÖR *bak.* **SIĞAÇ**
KAPELA KISTIRMASI *ya da* **Barbarişka bağı**
ilgili madde Düğüm 5:329a, görsel
KAP EYALETİ *ya da* **Kaaprovinsie** eskiden **Kap Kolonisi** Güney Afrika Cumhuriyeti'nde yönetim bölgesi; Afrika kıtasının güney ucunda; y.öl. 641.379 km², merkezi Cape Town; 1814'te İngilizler'in eline geçen yöre 1961'de Güney Afrika Cumhuriyeti'ne katıldı; nüfusun üçte biri Siyah, dörtte biri beyaz, geri kalanların çoğu melezdir; ekonomi tarıma dayanır; nüf. 5.041.137 (1985)
ana madde Güney Afrika 7:277a vd.
ilgili maddeler
Cape Town 4:127b
Göç 7:189a
Güney Afrika Savaşı 7:285b
KAPI
ilgili maddeler
Ghiberti: Floransa Vaftizhanesi: görsel 7:143
İnşaat sanayisi 9:59a
Marangozluk 12:58b
Tapınak: görsel 17:8
Türk mimarlığı: görsel 18:112
•Aslanlı Kapı; Brandenburg Kapısı; İştar Kapısı
KAPIAĞASI *bak.* **BABÜ'S-SAADE AĞASI**
"KAPICILAR KRALI" Ökten'in filmi
ilgili madde Türk sineması 18:138b
KAPIDAĞ YARIMADASI Marmara Bölgesi
ilgili madde Balıkesir 2:323b
KAPIKULU OCAKLARI Osmanlı Devleti'nin sürekli ordusunu oluşturan yaya, atlı ve yardımcı ocakların adı; yayaların temelini Yeniçeri Ocağı, atlıların temelini Sipahi Ocağı oluştururdu; Cebeci, Humbaracı, Top Arabacıları ve Lağımcı ocakları da yardımcı ocaklardı
ilgili maddeler
Anadolu Selçuklu Devleti 1:255a
Osmanlı İmparatorluğu 13:240a vd.
Yeniçeri Ocağı 19:145a
KAPILIKAYA MEZARLARI Gölpazarı, Bilecik
ilgili madde Bilecik: görsel 3:177
KAPI TOPLARDAMARI
ilgili madde Karaciğer 10:25b, görsel
KAPİBARA yaşamının çoğunu suda geçiren ve dev bir kobaya benzeyen iki kemirici türünün ortak adı; Güney Amerika kapibarası, 12,5 m uzunluğu ve 50 kg'ı bulan ağırlığıyla yaşayan kemiricilerin en irisidir; Panama kapibarası daha küçüktür; her iki türün de tüyleri seyrek, burunları küt, bacakları kısa ve gövdeleri yağla kaplıdır; ürkek, savunmasız hayvanlar oldukları için daha çok sabah erken ve gece geç saatlerde beslenir, günün geri kalanını saklanarak geçirirler
ilgili madde Kemiriciler 10:165b
KAPİTAL ekonomi *bak.* **SERMAYE**
"KAPİTAL" Marx'ın yapıtı
ilgili maddeler
Engels 6:156b
Marx 12:184b
KAPİTALİZM
madde başlığı Kapitalizm 10:12b
ilgili maddeler
Devrim 5:208b
Feodalizm 6:273a
Kadın hakları 9:247b
Komünizm 10:312b
Lenin 11:231a
Lonca 11:276b
Marx 12:86a vd.
Ortaçağ 13:222b
Sanayi Devrimi 15:48a
Sosyalizm 15:325a vd.
KAPİTONE İŞİ
madde başlığı Kapitone işi 10:14a, görsel
KAPİTÜLASYON
madde başlığı Kapitülasyon 10:14b
ilgili maddeler
Âli Paşa 1:151b
Lozan Barış Antlaşması 11:290a
Nizam-ı Cedid 13:89b
Osmanlı İmparatorluğu 13:143b
Posta hizmetleri 14:135b
Sevr Antlaşması 15:156a
KAP KOLONİSİ *bak.* **KAP EYALETİ**
KAPLAN
madde başlığı Kaplan 10:16a, görsel
ilgili maddeler
Hindistan 8:166a
İlkel dinler 8:331a
Koruyucu renklenme 11:21b
KAPLAN, HAMİT Türk güreşçi, 1933-76; Türkiye'nin yetiştirdiği en iyi ağır sıklet güreşçisidir; serbest ve grekoromen stillerde güreşti; serbest stilde 1956'da olimpiyat, 1957'de dünya şampiyonu oldu; 1965'te güreşi bıraktı
KAPLANBOĞAN *bak.* **KURTBOĞAN**
KAPLANBÖCEK *ya da* **Kumböceği**
ilgili madde Kınkanatlılar 10:211b
KAPLAN KÖPEKBALIĞI
ilgili madde Köpekbalığı 11:53b, görsel
KAPLANOĞLU, ŞENGÜL Türk basketbolcu, d. 1936; Modaspor ve Galatasaray'da oynadı; 112 kez milli oldu, milli takıma 1.353 sayı kazandırdı
KAPLAN TÜRBİNİ
ilgili madde Türbin 18:24b, 25a
KAPLICA *ya da* **Ilıca** kaynarcaların çevresinde kurulan tesis
ana madde Banyo ve hamam 3:33b, görsel
ilgili maddeler
Avrupa: görsel 2:181
Bursa 4:71b
Fizik tedavi 6:310b
Pamukkale 13:301b
•Kaynarca
KAPLICA BUĞDAYI bütün dünyada en çok ekilen buğday türlerinden biri
ilgili madde Buğday 4:42b
KAPLİN alabalık ve sombalıklarıyla akraba olan, ticari değeri yüksek balık türü; Kuzey Kutbu çevresindeki soğuk denizlerde yaşar, bazen ılıman denizlere kadar inerler; ama öbür akrabaları gibi yumurta dökmek için akarsu ağızlarına girmezler
ilgili madde Norveç 13:108a
KAPLUMBAĞA
madde başlığı Kaplumbağa 10:17b, görsel
ana madde Sürüngenler 16:208b vd., görsel
ilgili maddeler
Dişler 5:245a
Galápagos Adaları 7:62b
Yumurta 19:203a
KAPOK *ya da* **Cava pamuğu**
madde başlığı Kapok 10:20a, görsel
ilgili madde Jamaika 9:180a
KAPORTA *ya da* **Karoser**
ilgili madde Motorlu taşıtlar 12:283a, 287a vd.
KAPPADOKİA *bak.* **KAPADOKYA**
KAPSİT
ilgili madde Virüsler ve virüs hastalıkları 19:19a
KAPSÜL *ya da* **Modül** uzay aracı
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:244b vd.
KAPTAN, ARİF Türk ressam, d. 1906; 1924'te Deniz Harp Okulu'nu bitirdi; askerlikten ayrılarak resim çalışmalarına ağırlık verdi; önceleri İzlenimcilik akımına bağlıydı; daha sonra Kübizm ve Yapımcılık'tan etkilendi; son yapıtlarında yeniden izlenimci anlayışa yöneldi
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:126a
KAPTAN-I DERYA Osmanlı Devleti'nde deniz kuvvetleri komutanı
ilgili madde Osmanlı İmparatorluğu 13:241a
"KAPTANIN DİZELERİ" Neruda'nın şiir kitabı
ilgili madde Neruda 13:59b
KAPTANZADE ALİ RIZA BEY Türk besteci, 1881-1934; özellikle operetleriyle tanındı; çokseslilığı denediği operetlerinin başlıcaları *İstanbul Efendisi* ve *Macun Hokkası*'dır; ünlü şarkıları ise *Kapıldım Gidiyorum Bahtımın Rüzgârına* ve *Yıldızların Altında*'dır
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:146b
KAPUÇİN MAYMUNU Amerika'nın tropik bölgelerine özgü birkaç maymun türünün ortak adı; tıknaz gövdeleri, görece kısa,

sarılıcı kuyrukları vardır; kukuletalı pelerin anlamına gelen adlarını, tepelerindeki koyu renk, uzun ve dik tüylerin biçiminden alırlar; genellikle gruplar halinde ve ağaç tepelerinde dolaşır, meyveler ve küçük hayvanlarla beslenirler
ilgili madde Maymun 12:116a

KAR yağış
madde başlığı Kar 10:21a, görsel
ilgili maddeler
Buzul ve buzullaşma 4:78b
Dağcılık 5:57a
Himalaya Dağları 8:160b
Yağmur 19:67b, 68b

KÂR yatırımcının belirli bir dönemdeki toplam gelirlerinin toplam maliyetleri aşan bölümü; iktisatta, sermaye sahibinin elde ettiği faiz, toprak sahibinin elde ettiği rant ve işçinin elde ettiği ücret toplamını aşan gelir anlamında kullanılır
ilgili maddeler
Borsa ve kambiyo 3:298a
Ekonomi 6:91a
Gelir 7:106b
Kapitalizm 10:12b, 13a
Marx 12:86a vd.

KÂR klasik Türk müziğinde sözlü yapıt formu
ana madde Türk müziği 18:118a
ilgili madde Şarkı 16:243b

"KARA ADA DEFTERİ" Neruda'nın şiir kitabı
ilgili madde Neruda 13:59b

KARAAĞAÇ
madde başlığı Karaağaç 10:21b, görsel
ilgili maddeler
Ağaç 1:69a, görsel
Meyve 12:183b
Odun 13:129a
Ormancılık 13:212b

KARAAĞAÇGİLLER özellikle ılıman bölgelerde dağılmış 15 kadar ağaç ve çalı cinsini içeren bitki familyası; Latince adı *Ulmaceae*
•Çitlembik; Karaağaç

KARAAĞAÇ HASTALIĞI karaağaçların ölümüne yol açan mantar hastalığı; ilk kez Hollanda'da tanımlanan hastalık bütün dünyada yaygındır; mantarın sporları genellikle karaağaç kabukböcekleriyle taşınır; mantar bulaşmış ağaçlara böcek ilacı püskürtmekle hastalığın yayılması bir dereceye kadar denetim altına alınabilir
ilgili maddeler
Karaağaç 10:22a
Ormancılık 13:212b

KARAAĞAÇ KABUKBÖCEĞİ kabukböcekleri familyasından, bütün dünyaya dağılmış zararlı böcek; dişi böcekler karaağaçların gövdesini oyarak yumurtalarını bırakır; larvalar da tüneller açarak ağacın her yanına yayılır ve gelişmesini tamamlayınca kabuğu delerek dışarı çıkar; bu böcekler karaağaç hastalığının yayılmasında en büyük etkendir
ilgili madde Ormancılık: görsel 13:212

KARA AĞAÇKAKAN
ilgili madde Ağaçkakan 1:73a

"KARAAĞAÇLAR ALTINDA" O'Neill'in tiyatro oyunu
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:227b
O'Neill 13:186a

KARA AHMED Türk güreşçi, 1870-1902
ilgili madde Güreş 7:303b

KARA AKBABA
ilgili madde Akbaba 1:106a

KARAALİÇEV, ANGEL Bulgar yazar, 1902-72
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:19b

KARA ANTİLOP Hindistan otlaklarında yaşayan antilop türü; kahverengi postu yaşlandıkça siyaha döner
ilgili madde Antilop 1:295a, 296a, görsel

KARA ATMACA Amerika Yerlileri'nden Sauklar'ın önderi, 1767-1838; kabilesinin yaşadığı verimli toprakların ve köylerin boşaltılması için hükümetin verdiği emre direnmesi, Kara Atmaca Savaşı'nın (1832) çıkmasına yol açtı; kısa süren, ama çok sayıda Yerli'nin ölümüyle sonuçlanan savaşın bitiminde Kara Atmaca yakalandı ve Yerliler topraklarını yitirerek ABD'nin en batısına göç ettiler

KARAAYAKLAR halk; Kuzey Amerika'da, günümüzde Kanada'nın Alberta ve ABD'nin Montana eyaletlerinin bulunduğu bölgede yaşayan üç Yerli kabilesi; dilleri Algonkin dil ailesine bağlıdır; 19. yy'ın ilk yarısında kuzeybatıdaki düzlüklerin büyük bölümünü ellerinde tutuyor ve bizon avlayarak yaşıyorlardı; 1855'te toprakları için ABD ile antlaşma imzaladılar; ayrıca bizon sayısının çok azalması geleneksel kültürlerinin çökmesine yol açtı; geride kalan az sayıda Karaayak, Alberta ve Montana'daki yerleştirme kamplarında yaşamaktadır
ilgili madde Boncuk 3:287b

KARA AYI biri Asya'da, öbürü Kuzey Amerika'da yaşayan iki ayı türünün ortak adı
ana madde Ayı 2:235a

KARABAĞ SSCB; Azerbaycan'da tarihi bölge ve yönetim birimi; y.öl. 4.400 km²; III. Murad döneminde Osmanlı Devleti'nin 1735'te İran'ın, daha sonra Rusya'nın egemenliğine girdi; Ekim Devrimi'nden sonra Azerbaycan SSC'ye bağlı özerk yönetim birimi oldu; 1988'de nüfusunun y. % 80'ini oluşturan ve Ermenistan SSC'ye bağlanmak isteyen Ermeniler'in başlattıkları olaylardan sonra özerk statüsüne son verildi; ormancılık, tarım ve gıda işleme sanayisi önemlidir
ilgili madde Kanuni Sultan Süleyman 10:8b

KARA BAKAL
ana madde Bakal 2:283b, görsel

KARA BALİNA
ilgili madde Balina: görsel 2:332

KARA BARUT *bak.* **BARUT**

KARABAŞ KEKİK
ilgili madde Kekik 10:143b

KARABAŞ MARTI
ilgili madde Martı 12:81a

KARABAŞOTU *ya da* **Tuzlakekiği**
ana madde Lavanta 11:217b

KARABAŞ ÖTLEĞEN
ilgili madde Ötleğen 13:283b

KARABAŞ PATKA dalıcı ördek; erkeğin baş, boyun ve kuyruk bölümleri siyah, sırtı gri, karnı beyazdır; dişilerin tüyleri ise soluk kahverengi tonlarındadır
ilgili madde Ördek 13:276b

KARABATAK
madde başlığı Karabatak 10:22a, görsel
ilgili madde Kuş 11:123a

KARABEKİR, KÂZIM Türk asker ve siyaset adamı, 1882-1948; Kurtuluş Savaşı'nda Doğu Cephesi komutanıydı; 1924'te kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın başkanı oldu; 1925-39 arasında siyasetten uzak kaldı; 1946-48'de TBMM başkanlığı yaptı
ilgili maddeler
Atatürk 2:125b
Erzurum ve Sivas kongreleri 6:185a
Kurtuluş Savaşı 11:117a
Türkiye 18:81b, 82a

"KARA BELA" Namık Kemal'in tiyatro oyunu
ilgili madde Namık Kemal 13:27b

KARABİBER
madde başlığı Karabiber 10:23b, görsel
ilgili madde Baharat 2:271b, görsel

"KARABİBİK" Nabizade Nazım'ın uzun öyküsü
ilgili maddeler
Gerçekçilik 7:133b
Tanzimat edebiyatı 16:333a

KARABORSA devletçe koyulan kurallara aykırı olarak yürütülen ticaret; resmen yasaklanan ya da karneye bağlanan mal ve hizmetlerin satışını kapsar; çoğunlukla hırsızlık, kalpazanlık ve rüşvete dayanır; fiyat genellikle, resmi olarak saptanmış fiyatın çok üzerindedir

KARABOYUN BATAĞAN
ilgili madde Batağan 3:70b, görsel

KARABUĞDAY kuzukulağıgiller familyasından, Asya kökenli otsu bitki; ok biçimli yaprakları ve beyaz çiçekleri vardır; yetiştirildiği alanlardaki zararlı otların gelişmesini önler; tohumları insan ve hayvan yiyeceği olarak kullanılır; çiçeklerinden ve yapraklarından, yüksek kan basıncını düşürmekte kullanılan bir ilacın hammaddesi özütlenir

KARABURUN İzmir'in ilçesi; Karaburun Yarımadası'nın kuzeyinde; engebeli bir bölgede bulunduğundan tarıma elverişli alanları sınırlıdır; tahıl, üzüm ve tütün yetiştirilir; balıkçılık önemli geçim kaynaklarından biridir; nüf. (1990): ilçe 9.020, kasaba 3.405

KARABÜK Zonguldak'ın ilçesi; topraklarını sık ormanlarla kaplı Bolu ve Demiroluk dağları engebelendirir; ekonomisi sanayiye dayalıdır; önemli sanayi kuruluşları arasında Karabük Demir Çelik İşletmeleri ve Orman Ürünleri Sanayi Kurumu sayılabilir; nüf. (1990): ilçe 123.361, kent 105.373
ilgili madde Zonguldak 19:266a

KARABÜK DEMİR-ÇELİK İŞLETMELERİ Karabük, Zonguldak; Türkiye'nin ilk demir-çelik işletmesidir; yapımına 1937'de başlandı, ilk bölüm 1939'da üretime geçti; bugün üç yüksek fırını, kok fabrikaları, çelikleme, haddehane, iki boru fabrikası ile entegre kimya tesisinden oluşur; yıllık çelik üretimi 600.000 ton, demir üretimi 1.340.000 tondur
ilgili madde Zonguldak 19:266a

KARA BÜYÜ
ilgili madde Büyü ve büyücülük 4:96a

KARACA Avrupa ve Asya'nın ormanlık bölgelerinde yaşayan geyik türü; postu düz kahverengidir, ama kışın butlarında beyaz lekeler belirir; tehlike karşısında havlamaya benzer sesler çıkarır
ana madde Geyik 7:141a, görsel

KARACA, MUAMMER Türk tiyatro oyun-

cusu. 1906-78; doğaçlamaya dayalı oyunculuğuyla tanındı; vodvil türü oyunlarda başarı kazandı; en ünlü oyunu 3.000 kez sahnelediği *Cibali Karakolu*'dur

KARACABEY Bursa'nın ilçesi; tarıma elverişli toprakları, yumuşak iklimi ve ulaşım olanakları nedeniyle Marmara Bölgesi'nin ekonomik açıdan en gelişmiş ilçelerinden biridir; tarım, koyun ve sığır besiciliği, balıkçılık ve tavukçuluk yaygındır; nüf. (1990): ilçe 72.898, kasaba 31.665

ilgili madde Bursa 4:70a

KARACABEY TARIM İŞLETMESİ eskiden **Karacabey Harası** Bursa; Osmanlı Devleti'nin daha ilk yıllarında hayvan ıslahı ve hayvancılığı geliştirme amacıyla kuruldu; günümüzde bitkisel tarım çalışmaları da yapılır

ilgili madde Bursa 4:70a

KARACADAĞ Güneydoğu Anadolu Bölgesi

ilgili madde Güneydoğu Anadolu Bölgesi 7:292a

KARACAN, ALİ NACİ Türk gazeteci, 1896-55; II. Meşrutiyet döneminde gazeteciliğe başladı; *Akşam* (1918), *İnkılap* (1931), ve *Tan* (1935) gazetelerinin kurucuları arasında yer aldı; 1936-48 arasında basın ataşeliği yaptı; 1950'de kurduğu *Milliyet* gazetesi yayımını bugün de sürdürmektedir

ilgili madde Atay 2:131a

KARACAOĞLAN Türk halk şairi, ö. 17. yy

madde başlığı Karacaoğlan 10:24b

ilgili maddeler

Adana 1:28b
Dadaloğlu 5:54a
Koşma 11:25b

KARACASU Aydın'ın ilçesi; tarımsal üretim sınırlıdır; dağlık kesimlerde hayvancılık ve ormancılık yapılır; eski Afrodisias kentinin kalıntıları ilçe sınırları içindedir; nüf. (1990): ilçe 22.801, kasaba 5.282

KARA CEVİZ

ilgili madde Ceviz 4:166b

KARACİĞER

madde başlığı Karaciğer 10:25a, görsel

ilgili maddeler

Fizyoloji: görsel 6:311
Kan 9:301b, görsel
Karbonhidratlar 10:59b
Mikroplar 12:214b
Sıtma 15:183b, 184b
Sindirim 15:218b vd., görsel

KARACİĞER HASTALIKLARI

ana madde Karaciğer 10:26a

KARACİĞER İLTİHABI *bak.* **HEPATİT**

KARACİĞER İŞLEV TESTİ

ilgili madde Karaciğer 10:26a

KARACİĞER KELEBEĞİ insanın ve evcil memelilerin asalağı olan yapraksolucan

ilgili maddeler

Asalak ve çürükçül canlılar 2:53b
Koyun 11:31a
Solucan 15:312b

KARA ÇAM

ilgili maddeler

Çam 4:232b
Kabuk: görsel 9:239
Kereste 10:180a
Orman 13:208b
Tayga 17:92a

KARA ÇAY

ilgili madde Çay 4:265b

KARA ÇAYLAK

ilgili madde Çaylak 4:269b vd.

KARAÇİ Pakistan

madde başlığı Karaçi 10:26b, görsel

ilgili maddeler

İslamabat 9:97a
Pakistan 13:290a, görsel

KARAÇOBAN Erzurum'un ilçesi; daha önce Hınıs ilçesine bağlı bir köydü; 1987'de ilçe yapıldı; nüf. (1990): ilçe 19.704, kasaba 7.498

"KARA ÇOCUK" Wright'ın romanı

ilgili madde Siyah Amerikalılar 15:277b

KARADAĞ İç Anadolu Bölgesi; yüksekliği 2.288 m

ilgili madde Karaman 10:40a

KARADAĞ Yugoslavya'nın güneyinde federe cumhuriyet; başkenti Titograd; y. öl. 13.812 km^2; ekonomisi büyük ölçüde hayvancılık, tarım ve ormancılığa dayanır; nüf. 639.000 (1989 tah.)

ilgili maddeler

Balkan Savaşları 3:7a vd.
Berlin Antlaşması 3:141b
Yugoslavya 19:196a, 198b

KARADAM *bak.* **YETİ**

KARADAN HAVAYA GÜDÜMLÜ FÜZE *ya da* **SAM**

ilgili madde Güdümlü füzeler 7:251a

KARADAN KARAYA GÜDÜMLÜ FÜZE

ilgili madde Güdümlü füzeler 7:250b

•Kıtalararası balistik füze

KARA DELİK

madde başlığı Kara delik 10:27a

ilgili maddeler

Astronomi 2:77b
Evren 6:237b
Gökada 7:195b
Kuvazar 11:142b
Yıldız 19:172b

KARADENİZ

madde başlığı Karadeniz 10:27b, harita

ilgili maddeler

Akdeniz 1:110a, 111a
Avrupa 2:173b, 179b
İstanbul Boğazı 9:123b vd.
Marmara Denizi 12:72a vd.
Sinop 15:248a vd.
Tuna Irmağı 17:313b, 315b

•Azak Denizi

KARADENİZ BÖLGESİ Türkiye

madde başlığı Karadeniz Bölgesi 10:28b, harita

KARA DENİZİ Kuzey Buz Denizi'nin batı Sibirya açıklarındaki uzantısı; y.öl. y. 880.000 km^2; yılın büyük bölümünde buzlarla kaplıdır; Yenisey ve Obi gibi büyük ırmaklar döküler; çok sayıda ada vardır; birçok balık ve memeli türü yaşar; başlıca liman Dikson'dur

ilgili madde Kutupların keşfi 11:135b

KARADENİZ KEMENÇESİ

ilgili madde Kemençe 10:160b vd.

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ Trabzon

ilgili madde Üniversite ve yüksekokullar: tablo 18:269

KARADUL çok zehirli bir örümcek türü; Avrupa'nın güneyinde, Afrika'da, Avustralya'da, Asya'da ve Kuzey Amerika'da bulunur; karnında kumsaatine benzeyen kırmızı bir leke vardır; dişi bazen çiftleşmeden sonra erkeği yer; zehri insanlar için öldürücü olabilir

ilgili madde Örümcek 13:282b, görsel

KARA DUT

ilgili maddeler

Bitki 3:236b
Dut 5:314a

KARAEVLİ Oğuz boyu; Bozoklar'ın Gün Han Oğulları kolundan; Anadolu'ya gelen çok küçük bir bölümü Sivas'ın güney kesimine yerleşmiştir

ilgili madde Oğuzlar 13:133a

KARAFATMA uzun bacaklı, metal parlaklığında koyu renkli birkaç böcek türünün ortak adı

ilgili maddeler

Böcek 3:333b
Hamamböceği 8:21a

KARA GERGEDAN

ilgili madde Gergedan 7:136a, görsel

KARA GÖMLEKLİLER İtalya'da siyasal örgüt

ilgili maddeler

Faşizm 6:259a
Mussolini 12:318a

KARAGÖZ balık

madde başlığı Karagöz 10:32b

KARAGÖZ gölge oyunu kahramanı

ana madde Karagöz oyunu 10:32b

KARAGÖZ İSTAVRİT *bak.* **PATLAKGÖZ İSTAVRİT**

KARAGÖZ OYUNU

madde başlığı Karagöz oyunu 10:32b, görsel

ana madde Türk tiyatrosu 18:140b, görsel

ilgili maddeler

Halk edebiyatı 8:13b
Ortaoyunu 13:225b
Tanzimat edebiyatı 16:333a

KARAGÜL KOYUNU *bak.* **KARAKUL KOYUNU**

KARA HALİL HAYREDDİN PAŞA Osmanlı veziri, ö. 1387

ana madde Çandarlı Ailesi 4:249a

ilgili madde Yeniçeri Ocağı 19:145a

KARAHALLI Uşak'ın ilçesi; doğusundaki Bulkaz Dağı'nın yaylalarında hayvancılık, düzlüklerde yaygın olarak bağcılık yapılır; Karahallı kasabasında temel uğraş pamuklu kumaş ve halı dokumacılığıdır; nüf. (1990): ilçe 18.609, kasaba 5.839

KARAHANLILAR Türk devleti, 840-1212

madde başlığı Karahanlılar 10:34b

ilgili maddeler

Bayrak 3:90a
Türk mimarlığı 18:108a vd.

KARA HARDAL

ilgili madde Hardal 8:31a, görsel

KARA HARP AKADEMİSİ Türk Kara Kuvvetleri'ne kurmay subay yetiştiren askeri eğitim kurumu; 1848'de Harbiye Mektebi içinde bir sınıf olarak açıldı; 1909'da ayrı bir okul oldu; 1928'de bu adı aldı; bugün Harp Akademileri Komutanlığı'na bağlı olarak İstanbul'da etkinliğini sürdürmektedir

ilgili madde Askeri okullar 2:62b

KARA HARP OKULU Türk Kara Kuvvetleri'ne subay yetiştiren askeri yüksekokul; 1834'te Mekteb-i Ulum-ı Harbiye adıyla İstanbul'da kuruldu; çeşitli değişiklikler geçirdikten sonra 1923'te Harbiye Mektebi adını aldı; 1936'da Ankara'ya taşındı; 1979'da öğretim süresi dört yıla çıkarıldı

ilgili maddeler

Askeri okullar 2:62b
Mahmud II 12:9a
KARA HAYDAROĞLU AYAKLANMASI 1648
ilgili madde Celali Ayaklanmaları 4:146b
KARAHAYIT KAPLICASI Denizli
ilgili maddeler
Denizli: görsel 5:168
Pamukkale 13:301b
KARAHİNDİBA *ya da* **Aslandişi**
madde başlığı Karahindiba 10:35a, görsel
ilgili maddeler
Meyve 12:183b
Zararlı otlar 19:239b
KARAHİTAYLAR 1124-1211 arasında Orta Asya'nın batısında egemenlik kurmuş Moğol hanedanı; Yelü Taş (hk. d. 1124-43) önderliğinde Balasagun'u merkez edindiler; Kırgızlar'ı ve Büyük Selçuklular'ı yendiler; Cengiz Han'ın ve Harezmşahlar'ın saldırıları karşısında dağıldılar
ilgili maddeler
Harezmşahlar 8:34a vd.
Karahanlılar 10:34b
KARAİMLER *ya da* **Karaylar** Orta Asya kökenli Türk boyu
ilgili madde Hazarlar 8:111a
KARAİN MAĞARASI Antalya
ilgili maddeler
Arkeoloji 2:26b
Taş Devri 17:66a
KARA İRTİŞ IRMAĞI SSCB
ilgili madde Obi Irmağı 13:124a
KARAİSALI Adana'nın ilçesi; kuzeyini Aladağlar engebelendirir, güneyi ise Çukurova'ya açılan düzlüklerle kaplıdır; geçim kaynağı tarımdır; nüf. (1990): ilçe 37.584, kasaba 7.235
KARAJAN, HERBERT VON Avusturyalı orkestra şefi, 1908-89; piyanoda üstün yetenekli bir çocuktu; Salzburg'daki Mozarteum'da öğrenim gördü; ilk kez 1927'de izleyici önünde orkestra yönetti; 1955-89 arasında Berlin Filarmoni Orkestrası'nın müzik yöneticisiydi; orkestra şefi olarak, kesin tavrı ve titiz yorumuyla tanınmıştır
KARAKABARCIK *bak.* **ŞARBON**
KARA KAPLUMBAĞASI
ana madde Kaplumbağa 10:19b vd., görsel
KARA KARINLI KESEĞEN
ilgili madde Keseğen 10:184b
KARAKAŞ, FETHİ Türk ressam, 1918-77
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:126b
KARA KAVAK
ilgili madde Kavak 10:107b, 108a, görsel
KARAKAVZA maydanozgiller familyasından otsu bitki; yenebilen, beyaz etli, büyük kökleri nedeniyle kuzey yarıkürenin ılıman bölgelerinde yetiştirilir
KARAKAYA BARAJI Diyarbakır
ilgili maddeler
Baraj: tablo: 3:36
Fırat Irmağı 6:280a
Güneydoğu Anadolu Bölgesi 7:294a
Su enerjisi 16:169a, görsel
KARA KAYMAN
ilgili madde Timsah 17:201
KARAKEÇİLİ Kırıkkale'nin ilçesi; daha önce Ankara'nın Balâ ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe yapılarak Kırıkkale iline bağlandı; nüf. (1990): ilçe 8.699, kasaba 6.576
KARAKEÇİLİLER Kayı boyuna bağlı aşiret; büyük bölümü Ankara-Eskişehir yöresinde yaşardı; her yıl Söğüt'teki Ertuğrul Gazi Türbesi'ni ziyaret edip törenler düzenleme geleneğini bugün de sürdürürler
ilgili madde Eskişehir 6:196a
KARAKOÇ, SEZAİ Türk şair, d. 1933; İkinci Yeni akımı doğrultusunda gelişen şiiri sonraları kendine özgü mistik ve İslami bir havaya büründü; 1966'dan başlayarak aralıklarla *Diriliş* adlı bir dergi çıkardı; günlük fıkralar ve edebiyat yazıları yazdı; *Şahdamar* (1962), *Hızırla Kırk Saat* (1967), *Gül Muştusu* (1969), *Leyla ile Mecnun* (1981) başlıca şiir kitaplarıdır
KARAKOÇAN Elazığ'ın ilçesi; yüksek ve dağlık bir bölgede olduğundan tarım olanakları kısıtlıdır; geçim kaynağı hayvancılık ve hayvan ticaretidir; nüf. (1990): ilçe 43.523, kasaba 14.953
KARAKOL CEMİYETİ Kurtuluş Savaşı sırasında İstanbul'da etkinlik gösteren gizli direniş örgütü; 1919'da kuruldu; Anadolu'ya insan, para, silah, cephane kaçırılmasında ve işgal güçlerine karşı İstanbul halkının moralini güçlendirmede önemli rol oynadı
ilgili madde Kocaeli 10:293a
KARAKOYUNLULAR Türkmen devleti, 1380-1468
madde başlığı Karakoyunlular 10:35b
ilgili maddeler
Anadolu Beylikleri 1:244b
Safeviler 14:331b
Timur İmparatorluğu 17:203b
KARAKÖSE *bak.* **AĞRI**
"KARAKTERLER" La Bruyère'in yapıtı
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:40a
KARAKUCAK güreş
ilgili madde Güreş 7:304b
KARA KUĞU
ilgili madde Kuğu 11:91a, görsel
KARAKULAK kedigiller familyasından, uzun bacaklı, kısa kuyruklu yırtıcı memeli; göğsü beyaz, sırtı kızıla çalan sarı renktedir; kulaklarının ucunda uzun, siyah püsküller bulunur; Afrika ve Ortadoğu'daki bozkırlarda, çöllerde ve dağlık tepelerde yaşar; kuşlar ve memelilerle beslenir
ilgili madde Vaşak 18:308b
KARA KULAKLI GUGUK
ilgili madde Guguk 7:239b vd.
KARAKUL KOYUNU *ya da* **Karagül koyunu**
ilgili madde Koyun 11:30b
KARAKULLUKÇU Yeniçeri odalarının temizliği, ısıtılması, aydınlatılması ve konukların ağırlanması gibi hizmetleri yerine getirmekle görevli kıdemsiz asker
ilgili madde Yeniçeri Ocağı: görsel 19:145
KARAKUM ÇÖLÜ SSCB; Türkmenistan SSC'de geniş kumluk alan; y.öl. y. 259.000 km²; büyük bölümü otlar, kısa çalılıklar ve seyrek ağaçlarla kaplıdır; nüfusun önemli bir bölümünü eskiden göçebe olan Türkmenler oluşturur; sulama hayvancılığa olanak sağlamıştır; ayrıca bazı sanayi tesisleri bulunur
ilgili maddeler
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:8b, görsel
Türkmenistan 18:106b
KARAKURUM SIRADAĞLARI Orta Asya'da dağ sistemi; Afganistan'ın doğu kesiminden Hindistan'daki Cemmu ve Keşmir'e kadar 483 km boyunca uzanır; SSCB, Çin, Pakistan, Afganistan ve Hindistan sınırları, dağların en yüksek bölgesinde kesişir; dünyanın en yüksek dağ sistemlerinden biridir; en yüksek noktası olan K2 Doruğu (8.611 m) dünyanın ikinci yüksek doruğudur
KARAKUŞ *ya da* **Sakallı akbaba** Asya'nın içlerinden İspanya'ya kadar olan bölgede yaşayan akbaba türü; uzunluğu 1 m'yi, kanat açıklığı 3 m'yi bulur; gövdesi kahverengi, başı beyaz çizgili, gagası kıvrıktır; leşle beslenir
ilgili madde Akbaba 1:105b
KARA KUTU uçaklarda bulunan ve uçuşla ilgili ayrıntıları kaydeden aygıt
ilgili madde Uçak 18:166a
KARA KUVVETLERİ
madde başlığı Kara kuvvetleri 10:36b, görsel
ana madde Savaş ve savaş araçları 15:76a vd.
•Ordu
"KARALAMA DEFTERİ" Ataç'ın denemeleri
ilgili madde Ataç 2:114a
KARA LAHANA
ilgili madde Lahana 11:191b
KARA LEVREK
ilgili madde Levrek 11:242a, görsel
KARA LEYLEK
ilgili madde Leylek 11:243a
KARA MAMBA
ilgili madde Mamba 12:30a vd., görsel
KARAMAN koyun
ilgili madde Koyun 11:28b
KARAMAN il
madde başlığı Karaman 10:39a, harita
KARAMAN kent
ana madde Karaman 10:42b, görsel
KARAMANLI Burdur'un ilçesi; daha önce Tefenni ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 8.832, kasaba 5.293
KARAMANLİS, KONSTANTİN Yunanlı siyaset ve devlet adamı, d. 1907; 1955-63 ve 1974-80 dönemlerinde başbakanlık, 1980-85 arasında da cumhurbaşkanlığı görevlerini yürütmüştür
ilgili madde Yunanistan 19:210a
KARAMANOĞULLARI Anadolu'da kurulmuş beylik
ana madde Anadolu Beylikleri 1:247b vd.
ilgili maddeler
Akkoyunlular 1:118a
Fatih Sultan Mehmed 6:262a, 263a vd.
Karaman 10:41a
Memlûklar 12:144b
Murad 12:311b
Osmanlı İmparatorluğu 13:234b
Yıldırım Bayezid 19:168b vd.
KARA MARLİN
ilgili madde Marlin 12:69a
KARA MAYINI
ilgili madde Mayın 12:113a, görsel
"KARAMAZOV KARDEŞLER" Dostoyevski'nin romanı
ilgili maddeler

Dostoyevski 5:302b
Rus edebiyatı 14:301b
KARA MEHMED Karakoyunlu hükümdarı, hk. d. 1380-89
ilgili madde Karakoyunlular 10:36a
KARAMELA
ilgili madde Şekerlemecilik 16:252a
KARA MİLİ İngiliz ve Amerikan ölçü sisteminde uzunluk birimi; 1,6093 km'ye eşittir
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler 1:78a
KARAMUKDİKENİ
ilgili madde Kadıntuzluğu 9:252b
KARAMUSTAFA, GÜLSÜN Türk kadın ressam, d. 1946; özellikle arabesk ve yabancılaşma olgusunu, kadın sorunlarını, yaşamın çelişkili ve gerilimli yönlerini vurgulayan yapıtlarıyla tanınır; çeşitli sergilere katılmış ve bazı filmlerde sanat yönetmenliği yapmıştır
KARAMUSTAFA, SADIK Türk afiş ve grafik sanatçısı, d. 1946; sinema ve tiyatro afişleriyle tanınır; birçok ödül kazanmış, yapıtları Brno Grafik bienallerinde ve Varşova afiş bienalinde sergilenmiştir
ilgili madde Grafik sanatlar: amblem: görsel 7:225
KARA MUSTAFA PAŞA (MERZİFONLU) *bak.* **MERZİFONLU KARA MUSTAFA PAŞA**
KARAMÜRSEL Kocaeli'nin ilçesi; İzmit Körfezi'nin güneyinde; İstanbul pazarına yönelik meyve ve sebze üretimi, kıyıdaki Hersek Gölü'nde tatlı su balıkçılığı yapılır; nüf. (1990): ilçe 55.835, kasaba 25.437
ilgili madde Kocaeli 10:293b
KARAMÜRSEL BEY Türk denizci, ü. 14. yy başı; Osmanlı Devleti'nin ilk kaptan-ı deryası
ilgili madde Orhan Gazi 13:197b
KARANFİL baharat
madde başlığı Karanfil 10:43b, görsel
ilgili maddeler
Baharat 2:271b
Şifalı bitkiler: görsel 16:269
Zengibar 19:248b
KARANFİL süs bitkisi
madde başlığı Karanfil 10:43a, görsel
"KARANLIĞIN İÇİNDEN" Keller'in özyaşamöyküsü
ilgili madde Keller 10:152b
"KARANLIĞIN YÜREĞİ" Conrad'ın romanı
ilgili madde Conrad 4:202a
KARANLIK BULUTSU arkasında kalan yıldızları perdeleyecek ölçüde yoğun, yıldızlararası toz ve bulut kümesi
ilgili madde Bulutsu 4:59a, görsel
KARANLIK DAĞLAR pinyin **Kunlun** Asya; Tibet Yaylası'nın kuzeyindeki bir dizi dağ sırasını kapsar ve yaylanın kuzey kesimini Orta Asya'nın iç ovalarından ayırır; Çin'in batısında 2.700 km boyunca uzanır; en yüksek noktası 7.723 m
ilgili maddeler
Asya 2:87a
Çin Halk Cumhuriyeti 4:310a
"KARANLIK DÜNYA" *bak.* **"ÂŞIK VEYSEL'İN HAYATI"**
KARANLIK KİLİSE Nevşehir
ilgili madde Havariler: fresk: görsel 8:84
KARANLIK KUTU fotoğraf makinesinin atası; ışığın girebileceği çok küçük bir deliği olan bu karartılmış kutunun, deliğin karşısına gelen duvarlarında ters görüntü oluşurdu
ilgili madde Fotoğrafçılık 7:7a, görsel
"KARANLIKTA UYANANLAR" Göreç'in filmi
ilgili madde Türk sineması 18:137a
KARANTİNA
madde başlığı Karantina 10:44b, görsel
ilgili madde Hastane 8:48b
"KARA OK" Stevenson'ın romanı
ilgili madde Stevenson 16:138b
KARAORMAN Almanya'da, Baden-Württemberg eyaletinde bölge; y.öl. 6.009 km^2; Tuna ve Neckar ırmakları buradan doğar; temelde, aşınmış granit tepelerden oluşur; Kinzig Vadisi bölgeyi ikiye ayırır; turizm ve kış sporları açısından önem taşır; başta Baden-Baden olmak üzere birçok yerde kaplıca vardır
ilgili maddeler
Almanya Federal Cumhuriyeti 1:173b
Asit yağmuru: görsel 2:61
KARA ORMANTAVUĞU
ilgili madde Ormantavuğu 13:214a vd., görsel
KARAOSMANOĞLU, YAKUP KADRİ Türk yazar ve siyaset adamı, 1889-1974
madde başlığı Karaosmanoğlu 10:45a, görsel
ilgili maddeler
Deneme 5:146a
Milli Edebiyat 12:221b
Servet-i Fünun: görsel 15:139
Şiir sanatı 16:273b
KARA ÖLÜM 14. yy'da Avrupa'yı sarsan büyük veba salgını
ana madde Veba 18:311b vd.
ilgili maddeler
Cadılık 4:99b
İngiltere 9:41b
Keme 10:159b
Nüfus 13:115b
Tarım tarihi 17:24b vd.
Yüz Yıl Savaşları 19:226a
KARA PANTER
ilgili madde Pars 14:14b
KARA PANTER PARTİSİ ABD'de Siyahlar'ın haklarını savunan devrimci parti
ilgili madde Siyah Amerikalılar 15:273b
KARAPAS tahıllarda hastalık yapan mantar
ilgili madde Mantarlar 12:52a
KARAPINAR Konya'nın ilçesi; tarım alanı Hotamış ve Karapınar ovalarıdır; sulama olanakları kısıtlıdır; en çok şekerpancarı yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 44.254, kasaba 26.849
ilgili madde Konya 10:328b
KARA PRENS Galler ve Akitanya prensi *bak.* **EDWARD**
KARAPÜRÇEK Sakarya'nın ilçesi; daha önce Akyazı ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 13.473, kasaba 3.211
KARARTMA
ilgili madde Sivil savunma 15:266a, 267a
"KARARTMA GECELERİ" Ilgaz'ın romanı
ilgili madde Ilgaz 8:227b
KARASABAN *bak.* **SABAN**
KARA SAKAL *bak.* **TEACH, EDWARD**
KARA SALYANGOZU
ana madde Salyangoz 15:34a
KARA SEMENDER *bak.* **ALP SEMENDERİ**
KARA SIRTLI ÇAKAL
ilgili madde Çakal 4:224b, görsel
KARASİNEK
madde başlığı Karasinek 10:46a
ilgili maddeler
Larva 11:204a
Sinek 15:222b, görsel
Zararlı hayvanlar 19:237b, görsel
Zooloji: tablo 19:268
KARA SİNEKKAPAN
ilgili madde Sinekkapan: görsel 15:226
KARA SÖĞÜT
ilgili madde Söğüt 16:33a
KARASU Sakarya'nın ilçesi; Karadeniz kıyısında yer alır; Sakarya Irmağı ve Büyük Melen Çayı'nın taşıdığı alüvyonlardan oluşan düzlükler ilçenin tarım alanlarıdır; Karadeniz kıyısındaki plajlar, Acarlar, Akgöl ve Küçükboğaz gölleri turizm açısından önem taşır; nüf. (1990): ilçe 47.973, kasaba 14.500
ilgili madde Sakarya Irmağı 15:27b
KARASU göz hastalığı *bak.* **GLOKOM**
KARASU, BİLGE Türk yazar, d. 1930; öykülerinde bireyin iç dünyasını, tutkularını ve bunalımlarını simgesel bir dille yansıttı; *Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı* (1970) adlı kitabıyla 1971 Sait Faik Hikâye Armağanı'nı kazandı
KARASU-ARAS DAĞLARI Doğu Anadolu Bölgesi
ilgili maddeler
Doğu Anadolu Bölgesi 5:270b vd.
Erzurum 6:180b
Sivas 15:262b
Toroslar 17:256a
KARASU IRMAĞI Doğu Anadolu Bölgesi
ilgili madde Fırat Irmağı 6:278b vd.
"KARA ŞÖVALYE" *ya da* **"Ivanhoe"** Scott'ın romanı
ilgili maddeler
Scott 15:99b
Şövalyelik 16:289b
KARATAŞ Adana'nın ilçesi; Akdeniz kıyısında, Seyhan ve Ceyhan ırmakları arasında yer alır; Çukurova'nın uzantısı olan toprakları tümüyle ovalıktır; ilçe ekonomisi buğday ve pamuk üretimi ile turizme dayanır; nüf. (1990): ilçe 26.450, kasaba 9.025
ilgili madde Çukurova 5:52a
KARA TAŞIMACILIĞI
ilgili madde Taşımacılık 17:68b
KARATAY Konya'nın ilçesi; anakent sınırları içinde yer alır; nüf. (1990): ilçe 169.001, kent 142.678
KARATAY MEDRESESİ Konya
ilgili maddeler
Çinicilik 4:324b
Konya: görsel 10:330
KARATE
madde başlığı Karate 10:46b, görsel
ilgili madde Uzakdoğu dövüş sporları 18:240a
KARATEPE Adana'nın Kadirli ilçesinde, Asitavanda adıyla kurulmuş Geç Hitit yerleşmesi; İÖ 10.-8. yy'lara tarihlenen üç yerleşim katı saptanmıştır; en önemli yapılar yazlık saray ve tapınak kalıntısıdır; bulunan yazıtlar Hitit hiyeroglif yazısının çözülmesinde önemli rol oynamıştır; ortaya çıkarılan buluntular, burada kurulan Türkiye'nin ilk açık hava müzesinde sergilenir
ilgili maddeler
Adana 1:27b

Arkeoloji 22:26b
KARATEPE AÇIK HAVA MÜZESİ Adana
ilgili madde Müzeler ve sanat galerileri 13:11a
KARATEPE-ASLANTAŞ MİLLÎ PARKI Adana
ilgili madde Ulusal parklar 18:192b, tablo
KARA ULAŞIMI
ana madde Ulaşım 18:179a
KARA VALABİ *bak.* **BATAKLIK VALABİSİ**
KARAVAN
ilgili madde Kampçılık 9:296a
KARAY, REFİK HALİT Türk yazar, 1888-1965; öykü, roman, fıkra, deneme, sohbet, anı türlerinde yapıtlar vermiş, gerçekçi anlatımı, teknik yenilikleri ve konuşma dilini yazı diline yaklaştırmasıyla çağdaş Türk edebiyatının öncüleri arasına girmiştir; bu öncülüğü simgeleyen en önemli yapıtları *Memleket Hikâyeleri* (1919) ile *İstanbul'un İç Yüzü* (1920) adlı romanıdır
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:21b
Fecr-i Âti 6:265b
Milli Edebiyat 12:221a
Servet-i Fünun: görsel 15:139
Takma ad 16:305a
Türk edebiyatı 18:41a, görsel
KARAYAKA KOYUNU
ilgili madde Koyun 11:30a
KARAYANIK *bak.* **ŞARBON**
KARAYAZI Erzurum'un ilçesi; toprakların büyük bölümü yüksek düzlüklerden oluşur; başlıca geçim kaynağı hayvancılıktır; nüf. (1990): ilçe 47.935, kasaba 5.560
KARAYAZICI asıl adı *Abdülhalim* Celali Ayaklanmaları'nın önderlerinden, ö. 1601
ilgili maddeler
Celali Ayaklanmaları 4:146a
Mehmed 12:124b
KARAYEL
ilgili madde Hava durumu 8:71a
KARA YELYUTAN
ilgili madde Yelyutan 19:140a
KARA YILAN
ana madde Yılan 19:166b
KARAYİB DENİZİ *ya da* **Antil Denizi**
madde başlığı Karayib Denizi 10:47b, harita
ilgili madde Amerika 1:199b
KARAYİBLER *bak.* **ANTİLLER**
KARAYİBLER TOPLULUĞU VE ORTAK PAZARI Antiller'i oluşturan ülkelerin 4 Temmuz 1973'te kurdukları birlik; amacı, bölge ülkeleri arasında ekonomik işbirliğini sağlamaktır; merkezi Georgetown'dadır
ilgili madde Uluslararası hukuk 18:198a
KARAYLAR *bak.* **KARAİMLER**
KARAYOLU
madde başlığı Karayolu 10:48a, görsel
ilgili maddeler
Alp Dağları 1:182a
Asfalt 2:59a
İtalya 9:147b
Kanada 9:312b
Kireç ve kireçtaşı 10:277b
Motorlu taşıtlar 12:281a
Sis 15:259b
Taşımacılık 17:70b vd.
Tekerlek 17:108a vd.
Trafik 17:275a
Türkiye 18:70b
Ulaşım 18:179b
Uluslararası ticaret 18:202a
•*karayollarının özel adları, örn.* Appia Yolu; E-5; Panamerikan Karayolu
KARAYOSUNU
ana madde Yosunlar 19:188b
ilgili maddeler
Bitki 3:233b
Canlılar 4:124a
•Ciğeryosunu; Yaprakyosunu
KARA YUSUF Karakoyunlu hükümdarı, 1357-1420
ana madde Karakoyunlular 10:36a vd.
KARA YÜLÜK OSMAN BEY Akkoyunlu hükümdarı, ö. 1435; Akkoyunlu devletinin kurucusudur; 1378'den başlayarak siyasal olaylara karıştı; Kadı Burhaneddin'in, Memlûklar'ın ve Timur'un koruması altında gücünü artırdı; Karakoyunlu hükümdarı İskender'le giriştiği bir çatışmada öldü
ana madde Akkoyunlular 1:117a
KARBOKSİLLİ ASİT *ya da* **Karboksilik asit** bir karbon atomuna çift bağla bağlanmış bir oksijen atomu ile tekli bağla bağlanmış bir hidroksil grubundan (OH) ve bir hidrokarbon (R) ya da hidrojenden (H) oluşan organik asit grubu; en basit üyesi formik asittir (HCOOH); çok kolay tepkimeye girer; çözücü olarak ve birçok organik tepkimede kullanılır
KARBOLİK ASİT *bak.* **FENOL**
KARBON
madde başlığı Karbon 10:54a, görsel
ilgili maddeler
Arkeoloji 2:25a
Atom 2:154a, 154b
Kimya 10:262a
Kimyasal bileşikler 10:267b
Klor 10:288a
Molekül 12:262b
Mum 12:306b
Oksijen 13:138b
Protein 14:148a
Telekomünikasyon 17:126b
Yıldız 19:171a
•Elmas; Grafit; Kömür
KARBON-12
ilgili madde Radyoaktiflik 14:185a
KARBON-14 YÖNTEMİ *bak.* **RADYOAKTİF KARBONLA TARİHLENDİRME**
KARBONAT karbonik asidin tuzu; günlük dilde karbonat dendiği zaman genellikle sodyum bikarbonat anlaşılır
ilgili maddeler
Baz 3:105b
Karbon dioksit ve karbon monoksit 10:58a
Sodyum ve soda 15:298a
KARBON BİLEŞİKLERİ karbonun öbür elementlerle oluşturduğu bileşikler, örn. oksitler, karbürler, karbonatlar
ilgili madde Karbon 10:55a
KARBON ÇEVRİMİ biyoloji; karbonun değişik biçimlere dönüşerek doğada sürekli dolaşımı; suyosunları ve yeşil bitkiler, fotosentez yoluyla karbon dioksit (CO_2) gazını karbonhidratlara dönüştürür; suyosunlarını ve bitkileri yiyen hayvanlar karbonhidratları parçalayarak CO_2 halinde, solunum yoluyla atmosfere geri verirler
ilgili madde Karbon dioksit ve karbon monoksit 10:57a, görsel
KARBON DİOKSİT
madde başlığı Karbon dioksit ve karbon monoksit 10:56a
ilgili maddeler
Akvaryum 1:126a
Alkol 1:154b
Aşınma 2:106a
Çevre kirliliği 4:283b
Ekmek 6:86b vd.
Fotosentez 7:15b
Gaz 7:83a
Hava 8:58a
İçecek 8:272a
Karbon 10:556a
Laser 11:206b
Priestley 14:144a
Solunum 15:314b vd.
Yaprak 19:96a, 97a vd.
KARBON GRUBU ELEMENTLERİ periyotlar cetvelinin IV. grubunu oluşturan 5 element; karbon bir ametal, silisyum ve germanyum metalsi, kalay ve kurşun metaldir
KARBONHİDRAT
madde başlığı Karbonhidratlar 10:58b
ilgili maddeler
Beslenme 3:149b
Polimer 14:104b
KARBONHİDRAT METABOLİZMASI
ilgili maddeler
Metabolizma 12:168b
Şeker hastalığı 16:250b
KARBONİFER DÖNEM jeolojide Birinci Zaman içinde yer alan dönem; 345 milyon yıl önce başlamış ve y. 280 milyon yıl önce sona ermiştir; hemen hemen bütün kıtaları kaplayan bataklıklardaki ağaç ve bitki örtüsünün çürümesiyle kömür damarları oluştu; kıtaların birbirine yaklaşmasıyla dağlar ve yanardağlar ortaya çıktı
ilgili maddeler
Eğreltiotu 6:73b
Jeoloji 9:206b
Kömür 11:39b vd.
Tarihöncesi yaşam 17:49a vd.
KARBON KARASI hidrokarbonların, havası az bir ortamda yanmasıyla oluşan ise benzer madde
ana madde Karbon 10:55a
ilgili madde Mürekkep 12:333b
KARBON LİFİ
ana madde Lif 11:252b, görsel
KARBON MONOKSİT
madde başlığı Karbon dioksit ve karbon monoksit 10:56a
ilgili maddeler
Çevre kirliliği 4:283a
Karbon 10:56a
KARBON TETRAKLORÜR kendine özgü kokusu olan, renksiz sıvı; klor ve karbon sülfürden elde edilir
ilgili madde Karbon 10:55b
KARBORUNDUM *ya da* **Silisyum karbür** karbon ve silisyumdan oluşan sert bileşik; aşındırıcı olarak kullanılır
ilgili madde Aşındırıcı 2:104b, 105b, tablo
KARBÜR karbonun bir başka elementle oluşturduğu bileşikler grubu; genellikle iki elementin ısıtılmasıyla elde edilir; bileşiklerin çoğu son derece serttir ve çelik sanayisinde kesici ve aşındırıcı olarak kullanılır
ilgili madde Takım tezgâhları 16:299b
KARBÜRATÖR
madde başlığı Karbüratör 10:59b

ilgili maddeler
İçten yanmalı motor 8:285b vd.
Motorlu taşıtlar 12:283b
Motosiklet 12:290b

KARDELEN
madde başlığı Kardelen 10:60a, görsel
ilgili madde Soyu azalan türler 16:30a

"KARDEŞ PAYI" Orhan Kemal'in öykü kitabı
ilgili madde Orhan Kemal 13:199a

KARDİNAL Hıristiyanlık; papayı seçmek, Katolik Kilisesi'nin yönetiminde ona yardımcı olmak ve danışmanlık etmekle görevli Kardinaller Kutsal Kurulu'nun üyesi; genellikle papalık elçisi olarak görev yapar, ayrıca büyük piskoposluk bölgelerini yönetirler
ilgili madde
Roma 14:259b

"KARDİNAL" Holbein'ın ağaçbaskısı
ilgili madde Alman sanatı ve müziği: görsel 1:164

KARDİNALKUŞU özellikle Kuzey Amerika'da, Kayalık Dağlar bölgesinde bulunan ötücü kuş; 20 cm uzunluğunda, erkeği parlak kızıl, dişisi kahverengidir; başında bir tepelik vardır
ana madde İspinozgiller 9:112a

KARDİYA *bak.* **MİDE AĞZI**

KARDİYOLOJİ kalp, büyük kan damarları, kalp hastalıklarının teşhisi ve tedavisiyle uğraşan tıp dalı
ilgili madde Tıp 17:186b

KARE dört eşit kenarlı, düzlemsel geometrik şekil; bütün açıları diktir
ilgili maddeler
Alan ve hacim: görsel 1:131
Geometri: görsel 7:129
Matematik 12:96b

KAREKÖK
madde başlığı Karekök 10:60b
ilgili madde Matematik 12:97a, 100a

KAREL I Bohemya kralı, 1346-78; sonradan Karl IV adıyla Kutsal Roma-Germen imparatoru oldu
ilgili maddeler
Bohemya 3:268a
Prag 14:139b

"KARELER AKLAR" Necatigil'in şiir kitabı
ilgili madde Necatigil 13:47b

KARELYA ÖZERK SOVYET SOSYALİST CUMHURİYETİ SSCB; ülkenin kuzeybatısında, Finlandiya sınırında yer alır; ormanlar, göller ve bataklıklarla kaplıdır; doğu kesimi 1323'ten, batı kesimi 1947'den bu yana Rusya'nın parçasıdır; başkenti Petrozavodsk; madencilik, kerestecilik, metal işleme ve makine üretimi başlıca ekonomik etkinliklerdir; nüf. 759.000 (1983 tah.)

KARESİOĞULLARI Anadolu'da kurulmuş beylik, 1297-1360
ilgili maddeler
Balıkesir 2:325a
Orhan Gazi 13:198a
Osman Gazi 13:232b

KARGA
madde başlığı Karga 10:61a, görsel
ilgili maddeler
Kuş: görsel 11:124
Kuştüyü 11:129b
•Alakarga

KARGAGİLLER ötücükuşlar takımından, kargaları ve saksağanları içeren kuş familyası; dünyanın hemen her yerine yayılmıştır
•Alakarga: Karga; Kuzgun; Saksağan

"KARGA İLE TİLKİ" La Fontaine'in fabli
ilgili maddeler
Fabl 6:247a
La Fontaine 11:191a

"KARGALAR" Behrengi'nin öykü kitabı
ilgili madde Behrengi 3:118a

KARGAMIŞ *ya da* **Karkamış** Gaziantep'in ilçesi; daha önce Nizip ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 15.380, kasaba 3.430
ilgili maddeler
Fırat Irmağı 6:279a
Gaziantep 7:95a vd.
Harran Ovası 8:38b
Saray 15:58b

KARGI *ya da* **Masura kamışı** buğdaygiller familyasından, anayurdu Avrupa olan otsu bitki; yüksekliği 1,5-7 m arasındadır; yassı yapraklarının uzunluğu 60 cm'yi bulur; borumsu gövdesi bazı üflemeli çalgıların yapımında kullanılır
ilgili madde Kamış ve saz 9:294a

KARGI Çorum'un ilçesi; topraklarını Ilgaz ve Köroğlu dağlarının uzantıları engebelendirir; Kızılırmak ve Devrez Çayı kıyılarındaki düzlüklerde başta pirinç olmak üzere çeşitli sebze ve meyveler yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 26.762, kasaba 5.858

KARGI piyade silahı; sivri, metal bir uçla uzunluğu 3-6 m arasında değişen ağır bir tahta saptan oluşur; kara savaşında önemini yitirdikten sonra uzun süre deniz savaşlarında kullanıldı
ilgili maddeler
Deniz savaşları 5:171b
Mancınık 12:34a

KARIK
ilgili madde Sulama 16:177b, görsel

"KARILAR KOĞUŞU" Kemal Tahir'in romanı
ilgili madde Kemal Tahir 10:157a

KARIN mide, karaciğer, pankreas, böbrekler, dalak ve bağırsaklar gibi iç organları barındıran en geniş vücut boşluğu; üstte diyafram denen kalın bir zarla göğüs boşluğundan ayrılır; altında ise leğen bölgesi yer alır: bu boşluğun duvarlarını ve iç organların dış yüzeyini karınzarı (periton) denen ince bir zar kaplar

KARIN AORTU
ilgili madde Fizyoloji: görsel 6:311

KÂRİNÂTİK müzik
ana madde Türk müziği 18:118a

KARINCA
madde başlığı Karınca 10:62b, görsel
ilgili maddeler
Böcek: görsel 3:328
Ekidne 6:82b
Karıncaaslanı 10:66a
Karıncayiyen 10:66a
Termit 17:154b
Toprak: görsel 17:249
Yağmur ormanları 19:72a
Yaprakbiti 19:99b

KARINCAASLANI
madde başlığı Karıncaaslanı 10:65b, görsel
ilgili madde Böcek 3:327b

KARINCAYİYEN
madde başlığı Karıncayiyen 10:66a, görsel

KARINCIK beyin
ilgili madde Beyin 3:161b

KARINCIK kalp
ilgili madde Kalp 9:288a vd.

KARINDANBACAKLILAR *ya da* **Karındanayaklılar** salyangozları ve sümüklüböcekleri içeren yumuşakçalar sınıfı
ana madde Yumuşakçalar 19:203a vd., görsel

KARIN KASI
ilgili madde Kas 10:81a

KARINZARI DİYALİZİ *ya da* **Periton diyalizi**
ilgili madde Böbrek 3:326a

KARINZARI İLTİHABI *bak.* **PERİTONİT**

KARİA *bak.* **KARYA**

KARİBA BARAJI Orta Afrika; Zambia ile Zimbabve sınırındaki Kariba Boğazı'nda, Zambezi Irmağı üstünde kurulu olan beton kemer baraj; yılda 6,7 milyar kW/saat elektrik enerjisi üretir; Zambia'daki Bakır Kuşağı'na enerji sağlar; 1959'da yapımı tamamlanan barajın gerisinde Kariba Gölü oluşmuştur
ilgili maddeler
Afrika 1:44b
Su enerjisi 16:167b
Zambezi Irmağı 19:233a
Zimbabve 19:258a

KARİBA GÖLÜ Orta Afrika; Kariba Barajı'nın gerisinde oluşan baraj gölü; Zambia ile Zimbabve sınırında; y. öl. 5.180 km^2; gölün oluşması 51.000 kişinin yerinin değiştirilmesini ve yabanıl hayvanların kurtarılmasını gerektirmiştir
ilgili maddeler
Zambezi Irmağı 19:232b
Zimbabve 19:258a

KARİDES
madde başlığı Karides ve teke 10:66b, görsel
ilgili maddeler
Derin deniz canlıları 5:194b
Kabuklular 9:240b

KARİDESBALIĞI
ilgili maddeler
Balık: görsel 2:310
Mercan resifi 12:153a

KARİKATÜR
madde başlığı Karikatür 10:67a, görsel
ana madde Türk karikatürü 18:99b, görsel

KARİKATÜRCÜLER DERNEĞİ 1969'da İstanbul'da kuruldu; 12 Eylül 1980 askeri müdahalesiyle çalışmaları durduruldu; 1984'te yeniden açıldı
ilgili madde Türk karikatürü 18:103b

KARİKATÜR MÜZESİ İstanbul
ilgili madde Türk karikatürü 18:103b

KARİPLER Güney Amerika'nın kuzeyinde ve Karayib Denizi kıyısında yaşayan Yerli halk
ilgili maddeler
Amerika Yerlileri 1:233b
Batı Hint Adaları 3:75a
Saint Lucia 15:20a

KARİYAKU
ilgili madde Geyik 7:139b

KARİYE CAMİSİ eskiden **Khora Kilisesi** İstanbul'un Edirnekapı semtinde Bizans yapısı; 5. yy'da yapıldığı sanılıyor; Bizans döneminde birçok kez onarımdan geçti; 1511'de camiye çevrildi; manastır bölümü kullanılmadığından zamanla yıkıldı; ana mekânı, kenar uzunluğu 7 m olan bir kare

biçimindedir; Bizans mozaik sanatının en güzel örneklerini barındıran yapı bugün müze olarak kullanılmaktadır
ilgili maddeler
Bizans İmparatorluğu: mozaik: görsel 3:254
Mimarlık 12:227b

KARİYON tunç çanlardan oluşan çalgı
Igili madde Çan 4:236a

KARKAMIŞ *bak.* **KARGAMIŞ**

KAR KAZI Kuzey Kutup Bölgesi'nde üreyerek kışın Kuzey Amerika ve Japonya'ya göç eden kaz türü; pembe gagası ve bacaklarıyla, siyah kanat uçları dışında tümüyle beyaz renklidir
ilgili madde Kaz 10:129b

KARKIN Oğuz boyu; Bozoklar'ın Yıldız Han Oğulları kolundan; Anadolu'ya gelenleri geniş bir alana yayılmışlardır; en kalabalık oldukları yerler Maraş ve Eğridir yöreleridir
Igili madde Oğuzlar 13:133a

KARL I Avusturya-Macaristan imparatoru, 1887-1922; I. Dünya Savaşı'ndan sonra tahttan indirilerek sürgüne gönderildi
ilgili maddeler
Habsburg hanedanı 7:314b
Macaristan 11:302b

KARL IV *bak.* **KAREL I**

KARL V *bak.* **ŞARLKEN**

KARL VI Kutsal Roma-Germen imparatoru; 1685-1740
ilgili madde Friedrich II 7:51a

KARL XII *ya da* **Demirbaş Şarl** İsveç kralı, 1682-1718
ilgili maddeler
İsveç 9:132b
Petro I 14:57a, 57b

KARL XIV *bak.* **BERNADOTTE, JEAN**

"KARLAR KRALİÇESİ" Andersen'in masalı
ana madde Andersen 1:269a, görsel

"KARLAR ÜLKESİ" Kavabata Yasunari'nin romanı
ilgili madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:239a

KARLI DAĞLAR Avustralya; Avustralya Alpleri'nin bir parçasını oluşturur; en yüksek doruğu, Avustralya'nın da en yüksek noktası olan Kosciusko Dağı'dır (2.228 m)
ilgili madde Avustralya 2:192a

KARLIOVA Bingöl'ün ilçesi; topraklarının büyük bölümü dağlarla kaplıdır; birinci derecede tehlikeli deprem kuşağında yer alan ilçede 1949'da şiddetli bir deprem olmuştur; ekilebilir alan az olduğundan daha çok hayvancılık yapılır; nüf. (1990): ilçe 33.257, kasaba 8.504

KARL-MARX-STADT eskiden **Chemnitz** Almanya'da kent; önemli bir sanayi ve ulaşım merkezidir; nüf. 311.765 (1989)
ilgili maddeler
Alman Demokratik Cumhuriyeti 1:158b
İkinci Dünya Savaşı 8:305b
Saksonya 15:29a

KARLOFÇA ANTLAŞMASI 1699
madde başlığı Karlofça Antlaşması 10:71a
ilgili madde Köprülü Ailesi 11:62b

KARLOVA ÜNİVERSİTESİ Prag, Çekoslovakya
ilgili madde Prag 14:139b

KARLUKLAR y. 6. ve 14. yy'lar arasında varlık göstermiş Türk boyu
ilgili maddeler
Göktürkler 7:200a
Karahanlılar 10:34b

KARMA EĞİTİM erkeklerle kızların aynı okulda, birlikte öğrenim görmesi; Avrupa'da ilk uygulamayı Reform hareketinden sonra Protestanlar başlattı, ama oldukça yavaş yayıldı; uygulama Çin'de, Küba'da ve gelişmekte olan öbür ülkelerde de benimsendi; Türkiye'de 20. yy'ın başlarında ilk örnekler görülmekle birlikte, sistemli bir biçimde uygulanması Cumhuriyet döneminde gerçekleşti

KARMA EKONOMİ
ilgili madde Kapitalizm 10:13b

KARMAL, BABRAK Afganistan başbakanı, d. 1929; 1979'daki SSCB askeri müdahalesinden sonra başbakanlığa getirildi; 1986'da görevinden uzaklaştırıldı
ilgili madde Afganistan 1:42a, 42b

KARMAN Hint felsefesinde, bireyin geçmiş eylemlerinin gelecek yaşamını ya da yeniden doğuşunu etkileyeceği inancı; birey, Tanrı Brahman'a ulaşıncaya kadar kendini yetkinleştirebilir ya da gitgide alçalarak bir hayvan biçiminde yeniden doğabilir
ilgili maddeler
Buda ve Budacılık 4:38b
Din 5:231a

KARMAN, THEODOR VON ABD'li mühendis, 1881-1963
ilgili madde Helikopter 8:120a

KARMATİLİK 9. yy'da Hamdan Karmat'ın kurduğu Batıni nitelikli dinsel-siyasal hareket; birçok ayaklanma düzenlediler; Fatımiler'in kuruluşunda etkili oldular; Mazdek•'ten etkilenen görüşleri, bütün dinsel yükümlülüklerin ve yasakların kaldırılması temeline dayanır

KARMEL DAĞI İsrail'de dağ sırası; uzunluğu 26 km; Hıristiyanlar için, Hz. İlyas'ın Baal'in düzmece peygamberleriyle karşılaştığı kutsal bir yerdir; Karmelit Manastırı 1150'de kurulmuş, 1928'de yeniden yapılmıştır; 1931'de güneybatı yamaçlarındaki mağaralarda Taş Devri'nden kalma iskeletler bulunmuştur

KARMELİT TARİKATI ortaçağda, halkın sadakalarıyla geçinen dört büyük tarikattan biri; 12. yy'da, Karmel Dağı'nda inzivaya çekilen eski hacılar ile Haçlı askerleri tarafından kuruldu; Karmel Dağı batılı keşişler için güvenli olmaktan çıkınca y. 1240'ta buradan göç ettiler

KARNABAHAR
madde başlığı Karnabahar 10:71b, görsel
ilgili madde Lahana 11:191b, görsel

KARNAK Yukarı Mısır'da arkeolojik bölge; Eski Mısır'ın en büyük tapınakları burada yer alır; savaş tanrısı Mont ile tanrıça Mut'a adanan tapınaklarla ünlü Amon Tapınağı bunlar arasındadır
ilgili maddeler
Ramses 14:200b
Sfenks 15:163a
Tapınak 17:7a
Teb 17:99a

KARNALİT mineral
ilgili maddeler
Magnezyum 11:324a
Potasyum 14:137a

KARNAUBA MUMU
ilgili madde Mum 12:307a

KARNAVAL pek çok Katolik ülkede, Büyük Perhiz'den önceki son günlerde, gece yarılarına kadar süren eğlence ve şenlikler; ilk günü ulusal ve yerel geleneklere göre değişir
ilgili maddeler
Almanya Federal Cumhuriyeti 1:176b
Brezilya: görsel 4:25

KARNELİYEN
ilgili madde Uğur taşı: görsel 18:177

KARNEYLE SATIŞ kıt malların alım satımını düzenleyen ve hükümet tarafından uygulanan yöntem; savaş ya da kıtlık dönemlerinde uygulanır; ya kişi başına belirli miktarda mal satın alınmasına izin verilir ya da zorunlu durumlar dışında malın kullanımı yasaklanır; bir başka uygulamada, az bulunan her mala belirli bir puan verilir ve tüketicilerin kendilerine verilen toplam puanları aşmamaları istenir

KARNIKARA *bak.* **BÖRÜLCE**

KARNOTİT
ilgili madde Radyum 14:195b

KAROLENJ DÖNEMİ
ilgili madde Alman sanatı ve müziği 1:164a

KAROLENJ HANEDANI ortaçağ başlarında Batı Avrupa'yı yöneten, Frank kökenli hanedan 750-887; bu hanedandan gelen ilk hükümdar III. Pépin, sonuncusu III. Karl, en ünlüsü ise Şarlman'dır; Fransa'da 893-923 ve 936-987 arasında da bu hanedandan krallar başa geçmiştir

KAROLENJ SANATI Avrupa'da, Şarlman döneminde (768-814) gelişen ve 9. yy sonlarına kadar süren klasik sanat üslubu; Roma ve Bizans üslupları, günün anlayışına uygun olarak değiştirilip yeniden canlandırılmıştır

KAROLENJ YAZISI
ilgili madde Yazı 19:124b, görsel

KAROLİN ADALARI Pasifik Adaları; Ekvator'un kuzeyinde, geniş bir alana yayılmış adalar grubu; I. Dünya Savaşı'ndan sonra Japonya'nın mandası altına girdi; II. Dünya Savaşı'ndan sonra ABD yönetimindeki Pasifik Adaları Vesayet Bölgesi'nin bir parçası oldu; 1986'da vesayet yönetimi sona erdi; içişlerinde özerk iki devletten oluşur: Mikronezya Federe Devletleri ve Palau Cumhuriyeti; y. öl. 1.145 km^2; nüf. 88.800 (1981 tah.)
ilgili madde Pasifik Adaları 14:20a vd.

KÂR ORTAKLIĞI bir işletmede çalışanların kârdan pay aldıkları sistem; bu, çalışanların ücret ya da maaş kazançlarına bir ektir; çalışanların kâr payı önceden belirlenmiş bir plan uyarınca saptandığından, bazen ödenen primden farklı olur

KAROSER *bak.* **KAPORTA**

KAROTEN bitki ve hayvanlarda pigment olarak bulunan çeşitli organik bileşiklerin ortak adı; hayvanların çoğunun karaciğerinde A vitaminine dönüştürülür; bitkilerin çeşitli bölümlerinin sarı, kavuniçi ve kırmızı rengi (örn. kadifeçiçeği, kayısı ve havucun rengi) karotenden kaynaklanır; yağ (örn. tereyağı), tüy (örn. kanarya) ve kabuk (örn. ıstakoz) gibi hayvansal ürünlerde de bulunur
ilgili maddeler
Havuç 8:88a

Tereyağı 17:154a
Vitamin 19:21b
KAR OTOSU
ilgili madde Eskimolar 6:191b, görsel
KAR PARSİ
ilgili madde Pars 14:14b
KARPAT DAĞLARI *ya da* **Karpatlar** Avrupa
madde başlığı Karpat Dağları 10:72a
ilgili maddeler
Çekoslovakya 4:274a
Polonya 14:110a
Romanya 14:277a
KÂR PAYI ya da **Temettü** şirket kârının ortaklar arasında, sermaye paylarıyla orantılı olarak dağıtılan bölümü; belli bir tarihte pay sahibi olanların hepsine ödenir
ilgili madde Borsa ve kambiyo 3:298a
KARPEL *bak.* **MEYVEYAPRAĞI**
KARPENTARYA KÖRFEZİ Avustralya'nın kuzeydoğu kıyısında, Büyük Okyanus'un oluşturduğu sığ körfez; y. öl. 310.000 km²; 1605-28 arasında Hollandalılar'ca keşfedildi; boksit ve manganez yatakları işletilir, karides avcılığı yapılır
ilgili madde Avustralya 2:199a
KARPİÇ LOKANTASI Ankara
ilgili madde Lokanta 11:275a
KARPİT LAMBASI *bak.* **ASETİLEN LAMBASI**
KARPOV, ANATOLİY SSCB'li satranç oyuncusu, d. 1951; 1962'de dünya gençler şampiyonu oldu; 1975'te ABD'li Bobby Fischer onunla oynamayı reddedince dünya satranç şampiyonu oldu; 1978 ve 1981'de Viktor Korçnoy karşısında unvanını korudu; 1984'te Garri Kasparov'a yenilerek şampiyonluğu yitirdi; 1987 ve 1990'da da Kasparov karşısındaki Şampiyonluk karşılaşmalarında başarılı olamadı
KARPUZ
madde başlığı Kavun ve karpuz 10:112b, görsel
KARPUZLU Aydın'ın ilçesi; daha önce Çine ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 14.248, kasaba 2.644
"KARPUZ VE ÜZÜM YİYEN ÇOCUKLAR" Murillo'nun tablosu
ilgili madde Murillo 12:313a
KARROO Güney Afrika'da bölge; Kap eyaletinin batısında yüksek yayla
ilgili madde Güney Afrika 7:277b
KARS il
madde başlığı Kars 10:72b, görsel, harita
KARS kent
ana madde Kars 10:76a, görsel
ilgili maddeler
Kırım Savaşı 10:217b
Kurtuluş Savaşı 11:117b
KARS ANTLAŞMASI 13 Ekim 1921; Ankara hükümeti ile Ermenistan, Gürcistan, Azerbaycan ve Rusya arasında imzalandı; antlaşmayla sınırlar belirlendi ve sınır bölgesinde yaşayan azınlıkların çeşitli sorunları çözümlendi
ilgili maddeler
Ağrı 1:84a
Kars 10:75a
Kurtuluş Savaşı 11:117b
KARSAVINA, TAMARA Rus asıllı İngiliz balerin, 1885-1978; Çarlık Bale Okulu'nda eğitim gördü; 1909'da, Diaghilev'in kurduğu Rus Balesi'ne başbalerin olarak katıldı; Fokine'in balelerinde Nijinski ile birlikte dans etti; Batı Avrupa'da baleye duyulan ilginin yeniden canlanmasında önemli rol oynamıştır
ilgili madde Bale 2:302b
KARSH, YOUSUF Ermeni asıllı Kanadalı fotoğrafçı, d. 1908; Türkiye'de doğdu; 16 yaşındayken Kanada'ya göç etti; çağın önemli kişilerini görüntüleyen portre çalışmalarıyla tanınır; çeşitli fotoğraf kitapları yayımlanmıştır
KAR SINIRI dağlarda, karın hiç erimediği yüksekliklerin başlangıcı
ilgili madde Buzul ve buzulllaşma 4:78b
KARSİNOM
ilgili madde Ur 18:207b
KARS KALESİ Kars
ilgili madde Kars 10:76a, görsel
KARS KERTENKELESİ
ilgili madde Kertenkele: görsel 10:183
"KARŞI" Kanık'ın şiir kitabı
ilgili madde Kanık 9:328b
KARŞIKONUM astronomi
ilgili maddeler
Güneş sistemi 7:275b
Mars 12:77b
KARŞILAMA halk oyunu
ilgili madde Halk dansları 8:12a
KARŞI REFORM 16. yy'da ve 17. yy başlarında, Katolik Kilisesi'nde Protestan Reform hareketine bir tepki olarak yürütülen ve iç yenilenmeyi amaçlayan girişim; Katolik Kilisesi'ndeki bozuklukların giderilmesi, öğretimin ve geleneklerin güçlendirilmesi amaçlanıyordu; Katolik inancını yeniden canlandırmak için öğretmen ve misyoner yetiştirmek üzere Cizvit tarikatı kuruldu
ilgili maddeler
Papa 13:309a
Reform 14:207b
KARŞITLIK *bak.* **TEZAT**
KARŞIT PROTON *ya da* **Antiproton**
ilgili madde Temel parçacıklar 17:143a
KARŞIYAKA İzmir'in ilçesi; İzmir Körfezi'nin kuzeyinde, anakent sınırları içinde; 19. yy'da bir sayfiye yeriydi; ulaşım olanaklarının artmasıyla kentin banliyösü durumuna geldi; nüf. (1990): ilçe 424.196, kent 418.724
ilgili madde İzmir 9:177a
KARTACA Tunus'ta eskiçağ kenti
madde başlığı Kartaca 10:76b
ana madde Kartaca Savaşları 10:77a vd.
ilgili maddeler
Fenike 6:271a
Hannibal 8:26a
İspanya 9:301b
Roma İmparatorluğu 14:260b, 262a
Tunus 17:329a
Vandallar 18:297a vd.
KARTACA SAVAŞLARI *ya da* **Pön Savaşları** İÖ 264-146
madde başlığı Kartaca Savaşları 10:77a
ilgili maddeler
Hannibal 8:26a vd.
Kartaca 10:77a
Roma İmparatorluğu 14:262a
KARTAL yırtıcı kuş
madde başlığı Kartal 10:78a, görsel
ilgili maddeler
Kuş 11:122b, görsel
Uçuş 18:170a
KARTAL İstanbul'un ilçesi; anakent sınırları içinde; Osmanlı döneminden beri ilin tarım alanı ve sayfiyesidir; 1947'de sanayi bölgesi olarak belirlendi; kısa sürede sanayileşen ilçede çeşitli alanlarda çalışan pek çok fabrika vardır; nüf. (1990): ilçe 611.532, kent 506.477
ilgili madde İstanbul 9:121b
KARTALA DAĞI Büyük Komoro Adası, Komorolar
ilgili madde Komorolar 10:312a
KARTAL EĞRELTİSİ
ana madde Eğreltiotu 6:73b, 75a, görsel
KARTALKAYA BARAJI Kahramanmaraş
ilgili madde Baraj: tablo 3:36
KARTAVUĞU Avrupa, Asya ve Kuzey Amerika'nın soğuk bölgelerine dağılmış ormantavuğu türü; tüyleri kışın beyaz, yazın kahverengiden griye değişen tonlardadır; ayak parmakları sert tüylerle kaplıdır; uyumak için karda oyuklar açar; üzümsü meyveler, tomurcuklar ve yapraklarla beslenir
ilgili maddeler
Kuş 11:123a
Ormantavuğu 13:215b, görsel
KAR TAVŞANI
ilgili madde Tavşan 17:86a
KARTEL bir malın ya da mallar grubunun üretiminde ya da satışında sınırlayıcı ya da tekelci bir konum elde etmek amacıyla şirketlerin oluşturduğu birlik; genellikle, fiyat kırmama ve birbirinin pazarına girmeme gibi anlaşmaları içerir; benzer birleşmelerin geçmişi ortaçağa kadar uzanır
ilgili madde Tekel 17:106a
KARTEZYEN KOORDİNAT
ana madde Koordinat sistemleri 10:333b vd.
KARTOPU bitki
madde başlığı Kartopu 10:79a, görsel
KARUM eskiçağda Mezopotamya ve Anadolu'da kurulan ticaret kolonilerine verilen ad; Anadolu'da bakır, gümüş ve altın gibi madenleri almak ve kalay ile dokuma ürünlerini satmak için kurulan merkezlerden en büyüğü Kültepe'deydi
ilgili madde Kayseri 10:126b
KARYA *ya da* **Karia** Anadolu'nun güneybatısında eski bölge; bugünkü Muğla ve Aydın illerini kapsar; ilk yerleşmenin başlangıcı Bakır Çağı'na kadar uzanır; İÖ 1500'lerde Girit, İÖ 1400'lerden sonra da Miken uygarlığı etkisinde kaldı; İÖ 545-334 arasında Persler'e bağlı bir satraplık olarak yönetildi; İÖ 334'te Büyük İskender'in eline geçti; İÖ 129'da Roma'nın Asya Eyaleti'nin bir parçası oldu
ilgili maddeler
Kaya mezarları 10:120b
Muğla 12:300a
KARYATİT Eski Yunan, Roma ve Rönesans dönemi mimarlıklarında, sütun yerine kullanılan giysili kadın figürü; en çarpıcı örnekleri Atina Akropolisi'ndedir
ilgili madde Akropol 1:120b, görsel
KÂR-ZARAR CETVELİ
ilgili madde Muhasebe 12:305b, tablo
KAS
madde başlığı Kas 10:79b, görsel
ilgili maddeler
Hücre 8:223b
İskelet 9:89b, 90a
Kalp 9:288a

Karbonhidratlar 10:59b
Mide 12:204a vd.
Sinirler ve sinir sistemi 15:245b
Solunum 15:318a vd.
Yara 19:100b

KASA içindeki değerli eşyaları hırsızlık ve yangına karşı korumak üzere tasarımlanmış kutu, sandık ya da dolap; genellikle dışı kalın çelik levhalarla, içi ısı geçirmeyen maddelerle kaplıdır; banka kasaları genellikle kalın duvarlı ve ağır çelik kapılı bir oda biçimindedir
ilgili madde Bankalar ve bankacılık: görsel 3:27

KASABA
ilgili madde Kent 10:169a

"KASABAMIZ" Sherwood Anderson'un öykü kitabı
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:224b

KASAPKUŞU *bak.* **ÇEKİRGEKUŞU**

KASAPSİNEK
ilgili madde Sinek 15:224a

KASARA
ilgili madde Gemi ve gemi yapımı 7:115a

KAS DİSTROFİSİ kalıtsal kas hastalığı; çoğu zaman, düşecek gibi yürüme, ayağa kalkarken zorlanma ve solunum güçlüğü gibi belirtiler verir; egzersiz, fizik tedavi, hastalıklı bölgenin hareketsiz kalmasını sağlayan aletler, teller ve ameliyat, tedavide yararlı olabilir
ilgili madde Kalıtsal hastalıklar 9:285b

KÂSE
ilgili maddeler
Arkeoloji: toprak kâse: görsel 2:25
Cam ve camcılık: Roma işçiliği: görsel 4:114
Gümüş işçiliği: Pers kâsesi: görsel 7:261
İngiltere: Cilalı Taş Devri: görsel 9:37

KASET ses ya da görüntünün kaydedildiği magnetik bir bant içeren, plastikten yapılmış yassı dikdörtgen kutu; eski teyplerdeki gibi bantların elle makaraya sarılarak tutturulması zorunluluğunu ortadan kaldırmıştır
ilgili maddeler
Bilgisayar 3:185a
Ses kaydı 15:149a
Video 19:7b

KASETÇALAR *bak.* **TEYP**

KASHAG Tibet
ilgili madde Tibet 17:193a, 193b

KASIK BİTİ
ilgili madde Bit 3:231a

KASIM yılın 11. ayı; 30 gün çeker
ilgili madde Ay 2:216b, 217a

KASIM, ABDÜLKERİM Iraklı devlet adamı, 1914-63; 1958'de bir askeri darbeyle krallığa son vererek ülkenin ilk cumhurbaşkanı oldu; 1963'te başka bir darbeyle devrilerek öldürüldü
ilgili madde Saddam Hüseyin 14:329a

KASIMPATI *ya da* **Krizantem**
madde başlığı Kasımpatı 10:81b, görsel
ilgili maddeler
Çiçek: görsel 4:297
Japonya 9:187b

KASIRGA tropik siklon fırtınası
ana madde Rüzgâr 14:315a vd., görsel
ilgili maddeler
Dalga 5:63a
Hava durumu 8:71b
Radar 14:175a

"KASIRGA" Asturias'ın romanı
ilgili madde Asturias 2:81b

KASİDE
madde başlığı Kaside 10:82a
ilgili madde Divan edebiyatı 5:250b

KAS İLTİHABI *bak.* **MİYOZİT**

KAS İNCİNMESİ
ana madde İlkyardım 9:11a

KASİTERİT kalay cevheri
ilgili maddeler
Kalay 9:274b
Madencilik 11:315a

KASKAD DAĞLARI Kuzey Amerika'da Pasifik Kıyı Sıradağları'nın bir bölümü; ABD'de California eyaletinin kuzeyinden başlayıp Kanada'da Fraser Irmağı'na kadar 1.100 km boyunca uzanır; yüksekliği 3.000 m'yi aşan birçok doruk vardır; en yüksek noktası 4.392 m'lik Rainier Dağı'dır
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:202a, 203a
California: görsel 4:103

KASNAK *bak.* **KAYIŞ-KASNAK SİSTEMİ**

KASPAROV, GARRİ SSCB'li satranç oyuncusu, d. 1963; 1985'te Anatoliy Karpov'u yenerek en genç dünya şampiyonu oldu; 1987 ve 1990'da Karpov karşısında unvanını korudu

KASR-I ŞİRİN ANTLAŞMASI 17 Mayıs 1639; Osmanlı Devleti ile İran arasında imzalandı; 1622'de başlayan Osmanlı-İran savaşlarını sona erdiren antlaşmayla çizilen sınır, küçük değişikliklerle bugün de korunmaktadır
ilgili maddeler
Murad 12:312a
Safeviler 14:332a

KASSANDRA Yunan mitolojisinde Truva Kralı Priamos'un kızı; Apollon ona kehanet gücü bağışlar ama kızdığı için kehanetlerine kimsenin inanmamasını sağlar
ilgili maddeler
Agamemnon: görsel 1:65
Truva Savaşı 17:305a

KASSİTLER 2. Babil hanedanını kuran halk; kutsal hayvanları olan attan büyük olasılıkla onların döneminde yararlanılmaya başlamıştır; sınır taşı uygulamasını başlatanlar da onlardır; Babil'deki egemenliklerine İÖ 1200-1100 arasında Elamlılar'ca son verildi
ilgili madde Babil ve Asur uygarlıkları 2:251b

KAST
madde başlığı Kast 10:83a
ana madde Hindular ve Hindu dini 8:177a
ilgili maddeler
Bali 2:328b
Hindistan 8:167b
Toplum 17:247a

KASTAMONU il
madde başlığı Kastamonu 10:83b, harita

KASTAMONU kent
ana madde Kastamonu 10:87b, görsel
ilgili maddeler
Anadolu Beylikleri 1:246a vd.
Kaya mezarları 10:120b

KASTANYET sert ağaçtan, fildişinden ya da başka bir maddeden yapılmış, içi oyuk iki parçanın birbirine vurulmasıyla ses çıkaran çalgı; parçalar avuç içinde birbirine vurulup şaklatılarak çalınır; genellikle dans müziğinde bir ritim çalgısı olarak kullanılır; Avrupa'ya Magripliler'ce getirilmiştir
ilgili madde Vurmalı çalgılar 19:36b, görsel

KASTİLYA İspanya'da bölge; kuzeydeki Pireneler'den güneydeki Morena Dağları'na kadar uzanır; doğudan batıya uzanan dağların bulunduğu dalgalı düzlüklerden oluşur; Madrid ve Cuenca bölgenin başlıca kentleridir; tarih boyunca İspanya'da kültürel ve siyasal yaşamı belirleyici bir rol oynamıştır
ilgili maddeler
Fernando ve Isabella 6:275a vd.
İspanya 9:102b, 105a

KASTOR yıldız
ilgili madde Takımyıldız 16:303b

KASTRIOTI, GJERGJ *bak.* **İSKENDER BEY**

KAS URU
ilgili maddeler
Kas 10:81a
Ur 18:207b

KAS YARASI
ana madde Yara 19:100b

KAŞ Antalya'nın ilçesi; Teke Yarımadası'nın güneyinde; dağlarla kaplı olan ilçede kıyı şeridi oldukça dardır; doğal ve tarihi güzellikleriyle önemli turizm merkezlerinden biri olmuştur; nüf. (1990): ilçe 40.469, kasaba 4.560
ilgili maddeler
Antalya: görsel 1:287
Kıyı 10:235a

KAŞAĞI atların tımar edilmesinde kullanılan, metal ya da tahtadan yapılmış sert fırça
ilgili madde Binicilik 3:200b

"KAŞAĞI" Ömer Seyfettin'in öyküsü
ilgili madde Ömer Seyfettin 13:273b

KAŞALOT *ya da* **İspermeçet balinası** *ya da* **Amberbalığı** ılıman ve tropik denizlerde yaşayan küt burunlu balina türü; çok büyük, dikdörtgen biçiminde bir başı vardır; kalamarla beslenir; kozmetikte ve parfüm yapımında kullanılan amber ve ispermeçet elde etmek için avlanır
ilgili maddeler
Balina 2:331a vd., görsel
Fildişi ve fildişi oymacılığı 6:293a

KAŞARPEYNİRİ
ilgili madde Peynir 14:67a

KAŞGAR Çin; Sinkiang Uygur özerk yönetim bölgesinde vaha kenti; Pamir Dağları'nın eteğinde, Tanrı Dağları ile Karanlık Dağlar'ın birleştiği yerde kuruludur; eskiden beri bir ticaret merkezi olarak önem taşımıştır; tarih boyunca Çinliler, Türkler, Uygurlar, Karahitaylar ve Moğollar'ın yönetiminde kaldı; birçok savaşa ve ayaklanmaya sahne oldu; büyük çapta pamuk ve meyve yetiştirilir; el sanatları ile dokumacılık gelişmiştir; yılda ortalama 200 gün toz bulutlarıyla kaplıdır; nüf. 138.800 (1985 tah.)
ilgili maddeler
Asya 2:87b
Göktürkler 7:198b

KAŞGARLI MAHMUD
madde başlığı Kaşgarlı Mahmud 10:88a
ilgili maddeler
Atasözleri 2:114b

Sözlük 16:41a
KAŞIK balıkçılık
ilgili madde Balıkçılık 2:318a, görsel
KAŞIKADASI İstanbul
ilgili madde Prens Adaları 14:140b
KAŞIKÇI ELMASI
ilgili madde Elmas 6:138a, görsel
KAŞIKÇIKUŞU
madde başlığı Kaşıkçıkuşu 10:88b, görsel
ilgili madde Kuş: görsel 11:124
KAŞIKGAGA iri ve kaşık biçiminde gagası olan dört dalıcı ördek türü; dünyanın birçok bölgesindeki bataklıklarda ve lagünlerde yaşar; yeşilbaşa benzer; gagasıyla çamurları süzerek yiyecek bulabilir
ilgili maddeler
Kuş 11:122b
Ördek 13:275b
KÂŞİ *bak.* **GIYASEDDİN KÂŞİ**
KAŞMİR Keşmir keçisinin yumuşak hav tüylerinden elde edilen doğal lif; Keşmir şalı ve yörenin öbür el işi ürünleri aracılığıyla tüm dünyada tanınmıştır; özellikle değerli giysilik kumaşlarda, örgü dokuma ve çoraplarda kullanılır; bazen bütün yumuşak yünler kaşmir olarak adlandırılır
ilgili maddeler
Keşmir 10:197b
Lif 11:251b
KAT *ya da* **Kesme** edebiyat
ilgili madde Söz sanatları 16:45a
KATABATİK RÜZGÂR
ilgili madde Rüzgâr 14:310b
KATABOLİZMA
ana madde Metabolizma 12:168b
KATAKANA
ilgili madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:236b
KATAKOMP
madde başlığı Katakomp 10:89b, görsel
ilgili maddeler
Hac 7:316a
Kiev 10:252b
KATALANCA Fransa'nın Roussillon bölgesinde, Andorra'da, İspanya'nın kuzeydoğu kesiminde, özellikle Katalonya'da ve Balear Adaları'nda konuşulan Roman dili; Aragon Krallığı'nın resmi dili olduğu 12. yy'a kadar uzanan köklü bir edebiyat geleneği vardır
ilgili maddeler
Andorra 1:269b
Barselona 3:48a
İspanya 9:102b
İspanyol edebiyatı 9:108a
Roman dilleri 14:275a
KATALİTİK SOBA
ilgili madde Soba 15:296a
KATALİZ
ilgili madde Katalizör 10:90b
KATALİZÖR
madde başlığı Katalizör 10:90a, görsel
ilgili maddeler
Platin 14:99a
Protein 14:148b
Tepkime 17:153a
KATALOG
ilgili madde Kütüphane 11:184a
KATALONYA İspanya'da özerk bölge; y. öl. 31.930 km²; İspanya'daki ilk Roma topraklarındandır; yönetsel olarak Gerona, Barselona, Tarragona ve Lerida illerini kapsar; bölgenin en önemli kenti Barselona'dır; dokuma sanayisi ve turizm çok gelişmiştir; nüf. 6.124.923 (1989 tah.)
ilgili madde İspanya 9:102b, 103a
KATAMARAN
madde başlığı Katamaran 10:91a, görsel
ilgili maddeler
Deniz tekneleri 5:180b
Polinezyalılar 14:106a
Yelken sporu: görsel 19:135
KATANGA *bak.* **SHABA**
KATAR
madde başlığı Katar 10:91b, harita
ilgili madde Basra Körfezi 3:60a vd.
KATARAKT göz hastalığı; göz merceğinin saydamlığını yitirerek donuklaşması bulanık görmeye yol açar; doğuştan olabileceği gibi şeker hastalığından ve uzun süre yüksek sıcaklıkla ya da X ışınlarıyla karşı karşıya kalmaktan da ileri gelebilir; yaşlılığa bağlı olarak ortaya çıkan tipi çok daha yaygındır; tedavi, kataraktlı göz merceğinin ameliyatla alınmasına dayanır
ilgili maddeler
Doku ve organ nakli 5:288a
Göz 7:212a
Işınım 8:259a
Körlük 11:63a
KATEDRAL
madde başlığı Kilise ve katedral 10:256a, görsel
ilgili maddeler
Heykel 8:143a
İnşaat sanayisi 9:60a
Mimarlık 12:227a vd., görsel
Roma 14:259a, görsel
•*katedral adları, örn.* Chartres Katedrali; Köln Katedrali; Notre Dame Katedrali
KATEP
ilgili madde Eski Mısır: görsel 6:187
KATERİNA I Rus çariçesi, 1684-1727
ilgili madde Petro I 14:58a
KATERİNA II *ya da* **Büyük Katerina** Rus çariçesi, 1729-96
madde başlığı Katerina 10:92a, görsel
ilgili maddeler
Küçük Kaynarca Antlaşması 11:170b vd.
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:18b
KATETER *ya da* **Sonda**
ilgili maddeler
Böbrek 3:326a
Cerrahi 4:163b
Kalp 9:289a
KATGÜT hayvan bağırsağından yapılan dayanıklı iplik; ameliyat dikişlerinde ve bazı çalgı tellerinin yapımında kullanılır
ilgili maddeler
Cerrahi 4:162b
Lister 11:264b
Yara 19:101a
"KATHARINA BLUM'UN ÇİĞNENEN ONURU" Böll'ün uzun öyküsü
ilgili madde Böll 4:10a
KATI fizik
madde başlığı Katı 10:93a, görsel
ana madde Madde 11:310a
ilgili maddeler
Çözelti ve asıltı 5:48a vd.
Donma ve erime 5:299b
Fizik 6:307b, 308b
Gaz 7:82b vd.
Genleşme 7:126a
Isı 8:235b vd.
Molekül 12:261a vd.
Sıvı 15:187a vd.
Sıvı kristal 1:189a
KATI' oyma sanatı
madde başlığı Katı' 10:94b
KATI ASILTI *ya da* **Süspansiyon**
ana madde Çözeiti ve asıltı 5:49a
KATI ÇÖZELTİ
ilgili madde Çözelti ve asıltı 5:48b
KATI HAL FİZİĞİ *ya da* **Katılar fiziği** katıların optik, mekanik, magnetik özelliklerini ve esnekliğini inceleyen fizik dalı
ilgili madde Katı 10:94b
KATILAR MEKANİĞİ
ilgili madde Fizik 6:308b
KATILMA POLİMERLEŞMESİ
ilgili madde Polimer 14:104b
KATIR
madde başlığı Katır 10:95a
ilgili maddeler
And Dağları 1:267a
Eşek 6:211b
Evcil hayvanlar 6:225a, görsel
Taşımacılık: görsel 17:70
KATIRTIRNAĞI
madde başlığı Katırtırnağı 10:95a, görsel
ilgili madde Maki 12:12b
KATIYAĞ
ana madde Yağ 19:65b
ilgili madde Sabun ve sabun yapımı 14:326b
KATI YAKIT
ana madde Yakıt 19:78a
•Kömür; Odun; Tezek; Turba
KÂTİBİ Türk halk şairi, ö. 17. yy
ilgili madde Halk edebiyatı 8:14a
KÂTİBİ Seydi Ali Reis'in mahlası
ilgili madde Seydi Ali Reis 15:156b
KATİL BALİNA
ilgili maddeler
Balina 2:331a
Beslenme ağı 3:152b
"KATİL KİM" Christie'nin romanı
ilgili madde Christie 4:184b
KÂTİP ÇELEBİ Osmanlı yazar, 1609-57
madde başlığı Kâtip Çelebi 10:95b
ilgili maddeler
Coğrafya 4:200b
Osmanlıca 13:233b
KÂTİPKUŞU
madde başlığı Kâtipkuşu 10:96a, görsel
KÂTİP ODASI atlı araba
ilgili madde ulaşım 18:181b
KATKI MADDESİ yiyeceklerin ve bazı sanayi ürünlerinin niteliğini artırmak, istenen özellikleri kazandırmak ya da bozulmasını önlemek için kullanılan çeşitli kimyasal maddelerin ortak adı; sanayide bireşim yoluyla hazırlanan birçok ürüne çeşitli katkı maddeleri eklenir; gıda sanayisinde ise, koku, tat ve kıvam verici maddeler, gıda boyaları, sirke, tuz, baharat, kabartma tozu ve sodyum nitrat gibi koruyucu maddeler en çok kullanılan katkılardır; bunların çoğu yararlı, en azından zararsız maddelerdir; ama son yıllarda bazı katkıların kansere ya da sakat doğumlara yol açtığı saptandığı için kullanımları büyük ölçüde kısıtlanmıştır
ilgili maddeler
Gıda teknolojisi 7:145a
Plastikler 14:96a

KATLAMA *ya da* **Kırma** basım
ilgili maddeler
Ciltçilik 4:190a
Kitap 10:281a

KATMA DEĞER VERGİSİ *ya da* **KDV** bir malın üretim ve dağıtımı sırasında oluşan katma değer üzerinden alınan vergi; bir işyerinde yaratılan katma değer, satılan mallardan elde edilen gelirle bu malların satın alınması için yapılan harcamalar arasındaki farktır; Türkiye'de 1985'te uygulanmaya başlamıştır
ilgili madde Vergiler 18:324b

KATMAI DAĞI Alaska, ABD
ilgili madde Yanardağ 19:83a, 84a, tablo

KATMANBULUT *bak.* **STRATUS**

KATMANDU Nepal'in başkenti; ülkenin ulaşım ve iş merkezidir; deniz düzeyinden 1.324 m yüksekte 723'te kurulmuştur; birçok eski tapınağın bulunduğu bir dinsel merkezdir; Malla krallarının 16. yy'dan kalma sarayı kenttedir; nüf. 235.160 (1981)
ilgili madde Nepal 13:55a, tablo

KATOĞLU, OYA Türk kadın ressam, d. 1940; halk motiflerinin ve Anadolu görünümlerinin egemen olduğu resimleriyle tanınır; başlıca yapıtları *Gelin Evini Ziyaret* (1969), *Eski Bursa* (1972) ve *Gecekondular* (1980) adlı tablolarıdır

KATOLİK KİLİSESİ
madde başlığı Katolik Kilisesi 10:97a, görsel
ana maddeler
Engizisyon 6:158a vd.
Hıristiyanlık 8:152b
Papa 13:308b
Reform 14:206b, 207b
Vatikan 18:309a
ilgili maddeler
Boşanma 3:306a
Bretanya 4:21a
Cadılık 4:100a
Descartes 5:198b
Elizabeth I 6:132b
Fernando ve Isabella 6:275b
Galilei 7:64b
İngiltere 9:42a
İrlanda Cumhuriyeti 9:76b vd.
İtalya 9:145b
Kilise ve katedral 10:256b
Kutsal Kitap 10:131b vd.
Kuzey İrlanda 10:159a vd.
Latince 10:213a
Ortaçağ 13:222b
Ortodoks Kilisesi 13:227b
Propaganda 14:146:a
Sansür 15:54a
•Benediktenler; Endüljans; Fransiskenler; Karşı Reform

KATOT bir elektron lambasında, elektron salan eksi elektrot; elektrolizde, artı yüklü iyonların toplandığı eksi elektrot; bir pilin artı kutbu
ilgili maddeler
Elektroliz 6:115b
Elektron 6:117b, görsel

KATOT IŞINLARI elektrik boşalmalı lambada, katottan çıkan elektron demeti
ilgili maddeler
Atom 2:115a
Elektron 6:117b
Flüorışıma 6:318a

KATOT IŞINLI LAMBA
ilgili maddeler
Radar 14:173b vd.
Televizyon 17:138a vd.

KATRAN odun ve kömürün damıtılmasıyla elde edilen koyu renkli, yağsı, koyu kıvamlı ve yapışkan madde; bileşiminde hidrokarbonlar ve krezoller bulunur; günlük dilde katran dendiği zaman ilk akla gelen kömür katranıdır
ilgili madde Sıvı 15:178b
•Kömür katranı

KATRAN ARDICI
ilgili madde Ardıç 1:323a

KATRAN ÇAMI
ilgili madde iğneyapraklılar 8:294b

KATRANRUHU *bak.* **KREOZOT**

KATSURA İMPARATORLUK VİLLASI Kyoto, Japonya
ilgili madde Kyoto:görsel 11:187

KATTEGAT BOĞAZI Avrupa; Baltık Denizi ile Kuzey Denizi arasındaki su geçidi; Danimarka ile İsveç'i birbirinden ayırır
ilgili madde Baltık Denizi 3:14b

KATUNAYAKA Sri Lanka
ilgili madde Kolombo 10:308b

KATUN IRMAĞI SSCB
ilgili madde Obi Irmağı 13:124a

KATYON artı elektrik yüklü atom (iyon)
ilgili maddeler
Elektroliz 6:115b
İyon 9:157b
Tuz 18:17a

KAUAI ADASI Hawaii
ilgili madde Hawaii 8:89b

KAUÇUK
madde başlığı Kauçuk 10:99b, görsel
ilgili maddeler
Ağaç 1:68b
Amerika Yerlileri 1:231a
Asya 2:84b
Atık değerlendirme 2:140a
Brezilya 4:22b
Güney Amerika 7:288a
Kablo 9:236a
Malezya 12:25a
Polimer 14:104b
Tarım tarihi 17:31b
Taşıt lastiği 17:75a vd.

KAUÇUKAĞACI dutgiller familyasından, Güneydoğu Asya kökenli ağaç; sütümsü özsuyu kauçuk üretiminde kullanılır; küçük boyutluları evlerde süs bitkisi olarak yetiştirilir
ana madde Kauçuk 10:99a vd., görsel
ilgili madde Malezya: görsel 12:25

KAUNDA, KENNETH Zambia devlet başkanı, d. 1924
madde başlığı Kaunda 10:105b, görsel

KAUNOS Muğla'nın Köyceğiz ilçesinin Dalyan köyü yakınlarında eskiçağ kenti; bir Karya kenti olan Kaunos, İÖ 6. yy'da Persler'in eline geçti; İÖ 5. yy ortalarında Delos Birliği'ne katıldı, ama Pers egemenliğinden kurtulamadı; İÖ 334'te Büyük İskender'ce fethedildi; İÖ 129'da Roma'ya bağlandı

KAURİ çamlarla akraba olan uzun boylu, iğneyapraklı ağaç; anayurdu Yeni Zelanda'dır; reçinesi vernik olarak kullanılır
ilgili madde Yeni Zelanda 19:149a

KAVABATA YASUNARİ Japon yazar, 1899-1972
ilgili madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:239a

KAVAF
ilgili madde Ayakkabı ve ayakkabıcılık 2:219b

KAVAFİS, KONSTANTİNOS Yunanlı şair, 1863-1933
madde başlığı Kavafis 10:106a, görsel

KAVAK ağaç
madde başlığı Kavak 10:107a, görsel
ilgili madde Orman 13:208b

KAVAK Samsun'un ilçesi; topraklarını Canik Dağları'nın uzantıları engebelendirir; tahıl ve şekerpancarı üretilir; kasaba yakınlarındaki Kaledoruğu Höyüğü'nde yapılan kazılarda Erken Tuç Çağı'ndan kalma bir yerleşim ortaya çıkarılmıştır; nüf. (1990): ilçe 32.949, kasaba 5.745

KAVAKLIDERE Muğla'nın ilçesi; daha önce Yatağan ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 12.037, kasaba 3.339

KAVAL
madde başlığı Kaval 10:108a, görsel
ilgili madde Etrüskler 6:222a

KAVALA Yunanistan'da liman kenti; Makedonya bölgesinde, aynı adı taşıyan ilin merkezi; Ege Denizi'nin kuzeyinde, Kavala Körfezi kıyısında; 1387-1912 arasında Osmanlı egemenliğinde kaldı; tütün depolama ve ihraç merkezidir; nüf. 56.375 (1981)
ilgili maddeler
Çandarlı Ailesi 4:249a
Evrenosoğulları 6:239a

KAVALALI MEHMED ALİ PAŞA Mısır hıdivi, 1769-1849
madde başlığı Kavalalı Mehmed Ali Paşa 10:109a, görsel
ilgili maddeler
Abdülmecid 1:18b
İskenderiye 9:91b
Mahmud II 12:8b vd.
Mısır 12:198b
Mustafa Reşid Paşa 12:319a, 319b
Sudan 16:162b
Tanzimat 16:327b

KAVALKEMİĞİ omurgalılarda, bacağın diz altı bölümündeki iki kemikten iri ve iç bölümde olanı; insanda üst ucu diz ekleminin, alt ucu ise ayak bileği ekleminin bir parçasıdır
ilgili madde İskelet 9:90b

KAVASAKİ Japonya'da, Tokyo Körfezi kıyısında kent; II. Dünya Savaşı sırasında yıkılan kent, savaştan sonra yeniden yapıldı; kimya ve makine sanayileri gelişmiştir; kentin büyük bölümü denizden kazanılmış topraklar üzerinde kuruludur; nüf. 1.157.005 (1989)
ilgili madde Tokyo 17:233b

KAVELA BAĞI
ilgili madde Düğüm 5:328b

KAVGACI SİYAM BALIĞI *bak.* **BETA**

"KAVGAM" Hitler'in kitabı
ilgili maddeler
Hitler 8:119a
Nazizm 13:44b

KAVİMLER GÖÇÜ
madde başlığı Kavimler göçü 10:110b
ilgili maddeler
Alarik 1:133a
Hunlar 8:217a
Ortaçağ 13:221b
Vandallar 18:297a
•Barbar akınları

KAVKI zooloji *bak.* **KABUK**

KAV KUTUSU kibrit bulunmadan önce ateş yakmak için kullanılan araç
ilgili madde Yangın ve yangından korunma 19:86a
KAV MANTARI
ilgili madde mantarlar 12:50b
KAVRAMA mekanik
madde başlığı Kavrama 10:111b, görsel
ilgili madde Motorlu taşıtlar 12:285a vd.
KAVUK
ilgili maddeler
Başlık ve şapka 3:68a, görsel
Giysi 7:173b
KAVUKLU ortaoyunu tipi
ilgili maddeler
Ortaoyunu 13:226a vd., görsel
Türk tiyatrosu 18:143a, görsel
KAVUKLU HAMDİ Osmanlı ortaoyunu sanatçısı, 1849-1911; Kavuklu tipinde başarı kazandı; ortaoyununu kapalı salonlara taşıyarak "perdeli ortaoyunu"nu başlattı; metinli oyunları da kendine göre değiştirerek tuluat tiyatrosuna öncülük etti
ilgili maddeler
Ortaoyunu: görsel 13:226
Türk tiyatrosu 18:145a
KAVUN
madde başlığı Kavun ve karpuz 10:112b, görsel
KAVUNAĞACI *ya da* **Papaya** adını kavuna benzeyen meyvelerinden alan ağaç; yüksekliği y. 8 m; iç bölümü sarı, turuncu ya da sarımsı pembe olan sulu meyvelerinin ağırlığı bazen 11,5 kg'a ulaşır; ılıman ve tropik bölgelerde yaygın olarak yetiştirilir
KAVUR, ÖMER Türk film yönetmeni, d. 1944
ilgili madde Türk sineması 18:138b, 139b
KAVURD Kırman Selçukluları'nın kurucusu, ö. 1073
ilgili madde Alp Arslan 1:177a vd.
KAVURMA uzun süre saklanması için kendi yağıyla kavrulduktan sonra dondurulan et; tencerede ya da sacda kavrulan etten yapılan yemeğe de aynı ad verilir
KAVUŞUM astronomi
ilgili madde Güneş sistemi 7:273a
KAVUŞUM AYI *ya da* **Kameri ay** iki yeni-ay evresi arasında geçen süre
ilgili maddeler
Ay 2:212b
Takvim 16:309a
KAVUZ *ya da* **Kın yaprakçığı**
ilgili maddeler
Arpa 2:38a
Buğdaygiller 4:43b
Pirinç 14:76b
KAY, JOHN İngiliz mucit, 1704-64; dokuma tezgâhlarının hızını büyük ölçüde artıran ve "uçan mekik" denen düzeneği bulmuştur
ilgili maddeler
Dokumacılık 5:279a
Sanayi Devrimi 15:45a
KAYA *bak.* **KAYAÇ**
KAYA ANTİLOBU kısa ve çivi ye benzer boynuzları olan antilop türü
ilgili madde Antilop 1:296b
KAYABALIĞI
madde başlığı Kayabalığı ve horozbina 10:113b, görsel
KAYAÇ *ya da* **Kaya** eskiden **Külte**
madde başlığı Kayaç 10:114a, görsel
ana madde Jeoloji 9:203b
ilgili maddeler
Aşınma 2:105b vd.
Ay 2:214b, görsel
Büyük Kanyon 4:88a vd.
Deprem 5:184b
Dünya 6:10a vd.
Fosil 6:331b vd.
Isı 8:238a
Jeokimya 9:201a vd.
Kanada 9:305b vd.
Kaynak 10:122a
Kristal 11:78a vd.
Madencilik 11:313b
Mağara 11:325a vd.
Taşocağı 17:79b vd., görsel
Tuz 18:17a
Yeryüzünün kırık ve kıvrımları 19:159a vd., görsel
•Mineral; Taş; *kayaç tipleri, örn.* Başkalaşım kayacı; Korkayaç; Tortul kayaç; *kayaç adları, örn.* Bazalt; Çakmaktaşı; Kireçtaşı; Kumtaşı
KAYA ÇELEBİ CAMİSİ Van
ilgili madde Van 18:295a, görsel
KAYA DAMANI
ana madde Daman 5:72a, görsel
KAYA DOLGU BARAJ
ilgili madde Baraj 3:35b, 36a, görsel
KAYA EĞRELTİSİ *bak.* **BENEKLİ EĞRELTİ**
KAYA GÜVERCİNİ kayalık ve sarp kıyılarda yaşayan güvercin türü
ilgili madde Güvercin ve kumru 7:310b, görsel
KAYAĞANTAŞ *bak.* **ARDUVAZ**
KAYA HANİSİ *bak.* **LAHOZ**
KAYAK Eskimolar'ın balık avına çıkarken kullandıkları, hafif ağaç bir iskelet üzerine gerilmiş fok derisinden kayık; tek parça küreklerle hareket ettirilir
ilgili maddeler
Eskimolar: görsel 6:192
Fok 6:322b
Kano 9:329a
KAYAK spor
madde başlığı Kayak 10:116b, görsel
ilgili maddeler
Alp Dağları 1:181a
Kış sporları 10:228b, görsel
Norveç 13:107a, görsel
Olimpiyat Oyunları: tablo 13:173
Oslo 13:231a
KAYA KANGURUSU *bak.* **VOLARU**
KAYA KARTALI kuzey ılıman bölgelerden Çin'in güneyine kadar uzanan kesimde yaşayan kartal türü; altın renkli ense tüyleri, tüylü bacakları ve iri pençeleriyle ayırt edilir; kanat açıklığı y. 2,3 m'dir; yuvasını sarp kayalıklardaki oyuklarda ya da ağaç tepelerinde yapar; kanatlarını hızla çırparak ıslığa benzer bir sesle öter
ana madde Kartal 10:78a, görsel
KAYAK EVİ
ilgili madde Otel ve motel: görsel 13:246
KAYAK KROSU
ilgili maddeler
Kayak 10:118a, görsel
Kış sporları: görsel 10:229
KAYAKLA ATLAMA
ilgili madde Kayak 10:118a, görsel
KAYALIK DAĞLAR Kuzey Amerika
madde başlığı Kayalık Dağlar 10:118a, harita
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:201a vd.
Kanada 9:308a
Kuzey Amerika 11:152a vd.
Sulama 16:177b
Tayga: görsel 17:92
KAYALIK DAĞLAR LEKELİHUMMASI *ya da* **Kayalık Dağlar tifüsü**
ilgili maddeler
Marmot 12:76b
Tifüs 17:197a
"KAYALIKLARIN MADONNASI" Leonardo da Vinci'nin tablosu
ilgili madde Leonardo da Vinci 11:235a, görsel
KAYA MEZARI
madde başlığı Kaya mezarları 10:120a, görsel
ilgili maddeler
Amasya 1:194b, görsel
Çankırı: görsel 4:252
Diyarbakır: görsel 5:256
Mezar: görsel 12:191
KAYA PİTONU *bak.* **AFRİKA PİTONU**
KAYA TIRMANIŞI
ilgili madde Dağcılık 5:56a, görsel
KAYATUZU
ilgili maddeler
Klor 10:287a
Mineral 12:237b
Tuz 18:17b
KAYE, DANNY ABD'li sinema ve tiyatro oyuncusu, 1913-87; sinema, tiyatro ve televizyondaki rolleri ve gösterileriyle ABD'nin komedi ustaları arasına girmiştir; 1970'lerde ve 1980'lerde azgelişmiş ülkeleri dolaşarak çocuklar için gösteriler düzenledi
ilgili madde Shaw: görsel 15:168
KAYGILI, OSMAN CEMAL Türk yazar, 1890-1945; İstanbul'un kenar mahalle yaşamını yansıtan öyküleri ve romanlarıyla tanındı; en ünlü yapıtı Çingeneler'in gelenekler ve göreneklerini renkli bir uslupla anlatan *Çingeneler* (1939) adlı romanıdır
KAYGUN, ŞAHİN Türk fotoğraf sanatçısı, d. 1951; Türkiye'de polaroid fotoğraflardan oluşan ilk sergiyi açtı; sanatçı portreleri ve belgesel fotoğraflarıyla dikkati çekti; ayrıca bazı filmlerin sanat yönetmenliğini yapmıştır
KAYGUSUZ ABDAL Türk şair, 1341-1444; Alevi-Bektaşi edebiyatının kurucusu sayılır; şiirlerinde tanrı, insan, doğa sevgisi ve tasavvuf konularını coşkulu bir anlatımla ve yalın bir dille işler; aruzla yazdığı şiirleri bir *Divan*'da toplanmıştır; mesnevileri ve düzyazı yapıtları da vardır
KAYI Oğuz boyu; Bozoklar'ın Gün Han Oğulları kolundan; Anadolu'ya gelenlerin büyük bölümü Kızılırmak'ın batısına yerleşti; Osmanlı Devleti'ni kuran Osman Bey de bu boydandı
KAYIK
ilgili madde Deniz tekneleri 5:180a, 180b
KAYIKÇI KUL MUSTAFA Türk halk şairi, ü. 17. yy; Yeniçeri Ocağı'nda yetişti, birçok sefere katıldı; IV. Murad'ın Bağdat Seferi (1638) sırasında ölen bir askerin kahramanlıklarını anlattığı Genç Osman Destanı en tanınmış şiiridir

madde başlığı Kayın 10:120b, görsel
ilgili maddeler
Kreozot 11:74a
Meyve 12:183b
Odun 13:129a
Orman 13:208b

KAYINGİLLER özellikle ılıman bölgelerde dağılmış 10 kadar ağaç ve çalı cinsini içeren bitki familyası; Latince adı *Fagaceae*; türlerden çoğunun kerestesi değerlidir
•Kayın; Kestane; Meşe

"KAYIP" Costa-Gavras'ın filmi
ilgili madde Sinema 15:235b

"KAYIP ARANIYOR" Abasıyanık'ın romanı
ilgili madde Abasıyanık 1:11b

"KAYIP KIZ" Lawrence'ın romanı
ilgili madde Lawrence 11:219b

KAYISI
madde başlığı Kayısı 10:121a, görsel
ilgili maddeler
Meyve 12:184b
Meyvecilik 12:188a

KAYIŞ-KASNAK SİSTEMİ bir çift kasnak ile yassı ya da V kesitli bir kayıştan oluşan ve bir milin dönme hareketini, ona paralel yerleştirilmiş bir başka mile aktaran düzenek
ilgili madde Dişli çark 5:245b

KAYIT *bak.* **SES KAYDI**

KAYIT KAFASI *bak.* **KAFA**

KAYMAK sütün yağlı, sarımsı bölümü; ticari amaçla üretilen kaymak bileşimindeki yağ oranına göre sınıflandırılır ve sütün geniş tavalarda kaynatılmasıyla elde edilir

KAYMAKAM
ilgili madde Siyasal ve yerel yönetim 15:287b

KAYMAKLI Nevşehir'de yeraltı kenti
ilgili maddeler
Kapadokya 10:11b
Nevşehir 13:63a

KAYMAKTAŞI *bak.* **ALBATR**

KAYMAN Orta ve Güney Amerika'da ırmak kıyılarında yaşayan, alligatorlarla akraba sürüngen; 4,5 m'yi bulan uzunluğuyla en iri tür olan kara kayman, insanlar için de tehlike oluşturacak kadar saldırgandır
ana madde Timsah 17:201a
ilgili maddeler
Orta Amerika 13:218b
Sürüngenler 16:208b

KAYNAK jeoloji
madde başlığı Kaynak 10:122a
ilgili madde Akarsu 1:101b
•Gayzer; Kaynarca; Kuyu

KAYNAK metalurji
madde başlığı Kaynak 10:122a, görsel
ilgili maddeler
Asetilen 2:58a
Helyum 8:123b
Petrol: görsel 14:60
Plastikler 14:97a
Robot 14:251b

KAYNAK, SAADETTİN Türk besteci, 1895-1961; geniş kitlelerce sevilmiş şarkılarıyla tanındı; film müzikleri yaptı; yapıtlarında ezgi zenginliği, usul ve makam geçkilerindeki bolluk dikkati çeker
ilgili madde Türk müziği 18:121b

KAYNAK ELEKTROTU
ilgili madde Kaynak 10:123a

KAYNAMA NOKTASI çevredeki ısı artışının, sıvının sıcaklığında bir değişme olmaksızın buharlaşmasına neden olduğu sıcaklık; normal kaynama noktasında sıvının buhar basıncı, deniz düzeyindeki atmosfer basıncına eşittir; yükseklik arttıkça kaynama noktası düşer
ilgili maddeler
Celsius 4:148b
Madde 11:311a
Metal 12:169b
Sıcaklık 15:171a
Sıvı 15:188b

KAYNANADİLİ kaktüs
ana madde Kaktüs 9:270b, görsel

"KAYNANAM NASIL KUDURDU" Gürpınar'ın romanı
ilgili madde Gürpınar 7:307a

KAYNARCA Sakarya'nın ilçesi; topraklarının büyük bölümü düzlüktür; ilçe sınırları içindeki Acarlar Gölü'nün çevresi ormanlarla kaplıdır; ekonomisi tarıma dayanır; nüf. (1990): ilçe 24.435, kasaba 3.257

KAYNARCA suyun, sıcak kayaç katmanları nedeniyle ısınarak yeryüzüne çıktığı kaynak; genellikle mineraller yönünden zengindir
ilgili maddeler
Banyo ve hamam 3:34a
Bolu 3:280a
Gayzer 7:82b
Jeotermal enerji 9:210b
Kaynak 10:122a

KAYNAR SULU REAKTÖR *ya da* **BWR**
ilgili madde Nükleer enerji 13:121a

KAYNAYAN GÖL Dominika; yeraltındaki gazların sularını yukarıya doğru iterek kaynama etkisi yaratttığı göl
ilgili madde Dominika 5:293a

KAYSERİ il
madde başlığı Kayseri 10:125a, harita
ilgili madde Peribacaları 14:45b

KAYSERİ kent
ana madde Kayseri 10:128a, görsel

KAYSERİLİ MEHMED AĞA Osmanlı mimar, ö. 1742; Lale Devri'nde (1718-30) başmimarlık yaptı; en önemli yapıtları İstanbul Üsküdar'da ve Topkapı Sarayı önündeki III. Ahmed çeşmeleridir

KAYYIMLIK *bak.* **YEDİEMİNLİK**

KAZ
madde başlığı Kaz 10:129a, görsel
ilgili maddeler
Hayvan 8:97b
Tarım ve hayvancılık 17:41a

KAZA
madde başlığı Kaza 10:131a
ana madde İlkyardım 9:7a vd.
ilgili maddeler
Demiryolu ve tren 5:140a
Karayolu 10:52b
Kimya sanayisi 10:273a
Nükleer enerji 13:122a
Sigorta 15:200a
Yangın ve yangından korunma 19:86a vd.
Zehir ve zehirlenme 19:244b
•Spor kazası; Trafik kazası

KAZABLANKA Fas
madde başlığı Kazablanka 10:132b
ilgili madde Fas 6:257a

KAZAKİSTAN Avrasya'da tarihi bölge
madde başlığı Kazakistan 10:133a, görsel

KAZAKİSTAN SOVYET SOSYALİST CUMHURİYETİ SSCB
ana madde Kazakistan 10:133a

KAZAKLAR halk; büyük bölümü Kazakistan SSC'de ve Çin'in Sinkiang Uygur özerk bölgesinde yaşar; Türk dillerinden birini konuşurlar; çarlık döneminde, özel ayrıcalıklar karşılığında, belli bir yaşta ve özel koşullarla askerlik hizmeti yaparlardı; 1979'da SSCB'de 6,5 milyon, Çin'de ise 800.000 kadar Kazak yaşıyordu
ilgili maddeler
Kazakistan 10:133b vd.
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:22b

KAZAKOV, YURİ PAVLOVİÇ SSCB'li yazar, d. 1927
ilgili madde Rus edebiyatı 14:303b

KAZAN Ankara'nın ilçesi; daha önce Yenimahalle ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 21.837, kasaba 6.509

KAZAN SSCB; Tatar Özerk SSC'nin başkenti; Kazanka Irmağı'nın kıyısında, Volga Irmağı'ndan 5 km uzaktadır; 13. yy'da kurulan kent, 14. yy'da bugünkü yerine taşındı; önemli bir eğitim ve kültür merkezidir; 20. yy başlarında ülkenin en önemli imalat merkezlerinden biri oldu; deri eşya, sabun, dokuma ve bira üretimi ile bakır işleme başlıca sanayi kollarıdır; nüf. 1.094.000 (1989)

KAZAN metalden yapılmış, genellikle iki kulplu, derin kap
ilgili madde Bakır: görsel 2:288

KAZAN, ELIA Rum asıllı ABD'li yazar ve film yönetmeni d. 1909; İstanbul'da doğdu; 1913'te ABD'ye göç etti; özellikle Tennessee Williams ve Arthur Miller'ın oyunlarını sahneleyerek tiyatroda büyük başarı kazandı; 1944'te film yönetmenliğine başladı; *Bir Genç Kız Yetişiyor* (1945), *Namus Sözü* (1947), *İhtiras Tramvayı* (1951), *Viva Zapata* (1952) ve *Rıhtımlar Üzerinde* (1954) gibi etkileyici filmleriyle sinema sanatının ustaları arasına girdi; iki kez en iyi yönetmen Oskar Ödülü'nü kazandı; ayrıca, *Amerika, Amerika* (1963) ve *Uzlaşma* (1967) gibi romanlar yazmıştır
ilgili madde Sinema 15:232b

"KAZ ANA" Perrault'nun masal kitabı
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:40a

KAZANCAKİS, NİKOS Yunanlı yazar, 1885-1957
madde başlığı Kazancakis 10:134a, görsel

KAZANCI, MAZHAR Türk sporcu, 1876-1957; aletli jimnastiğin Türkiye'deki öncülerindendir
ilgili madde Jimnastik 9:218b

KAZAN HANLIĞI 1437-1552 arasında Orta Volga Havzası'na egemen olmuş Türk devleti
ilgili maddeler
Altınordu Devleti 1:190a
Kırım Hanlığı 10:215b

KAZANLIK VADİSİ *bak.* **KIZANLIK VADİSİ**

KAZASKER Osmanlı Devleti'nin yargı sisteminde şeyhülislamdan sonra en yüksek görevli; I. Murad döneminde (1361-89) ortaya çıktı; Fatih döneminde (1451-81) Rumeli ve Anadolu kazaskeri olarak ikiye ayrıldı; divan-ı hümayun üyesi olan kazaskerler kadıların ve müderrislerin atanmalarıyla görevliydiler; ayrıca önemli davalara ba-

karlardı
ilgili madde Osmanlı İmparatorluğu 13:239b vd.
KAZ DAĞI eskiden **İda Dağı** Balıkesir
ilgili maddeler
Ahududu 1:94b
Balıkesir 2:324a
Köknar 11:35b
KAZEİN sütün bileşimindeki temel protein; başta plastikler, kâğıt ve boyalar olmak üzere birçok maddenin yapımında kullanılır
ilgili madde Süt 16:212b, 214b
KAZI arkeoloji
ana madde Arkeoloji 2:22a vd.
KAZICI BAYKUŞ
ilgili madde Baykuş 3:86a
KAZICI YABANARISI
ilgili madde Yabanarısı 19:64b vd., görsel
KAZIK BAĞI
ilgili madde Düğüm 5:328b, görsel
KAZIK KÖK
ilgili madde Kök 11:34b, görsel
KAZIKKUYRUK
ilgili madde Çarpan balıklar 4:256b
KAZIKLIHUMMA *bak.* **TETANOS**
KAZI MAKİNESİ *ya da* **Ekskavatör** eskiden **Hafriyat makinesi**
madde başlığı Kazı makineleri 10:135a, görsel
ilgili maddeler
Akaçlama 1:99b, görsel
Arkeoloji 2:22b
KÂZIMKARABEKİR Karaman'ın ilçesi; daha önce Konya'nın Karaman ilçesine bağlı bir bucaktı; 1897'de il olarak örgütlenen Karaman'a bağlandı; 1989'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 12.879, kasaba 3.737
ilgili madde Karaman 10:39b
KAZİRANGA ULUSAL PARKI Hindistan
ilgili madde Gergedan 7:135b, görsel
KAZKARABATAĞI
ana madde Karabatak 10:23a vd., görsel
KDV *bak.* **KATMA DEĞER VERGİSİ**
KEA yalnız Yeni Zelanda'nın Güney Adası'nda yaşayan, karga büyüklüğünde papağan türü; kırmızı karnının dışında zeytin yeşili renginde tüyleri ve iri, kanca biçiminde bir gagası vardır; tomurcuklar, sürgünler ve çiçeklerle beslenir, böbrek yağlarını yiyebilmek için koyunlara saldırır
ana madde Papağan 13:311a
ilgili madde Kuş 11:122b
KEAN, EDMUND İngiliz tiyatro oyuncusu, 1789-1833; İngiliz tiyatrosunun en büyük trajedi sanatçılarındandır; özellikle Othello yorumuyla tanınmıştır; durağan oyunculuk yerine, canlı ve doğal oyunculuk tarzını yeniden sahneye getirmiş, yenilikçiliğiyle önem kazanmıştır
KEATON, BUSTER ABD'li sinema oyuncusu ve yönetmeni, 1895-1966; sessiz sinemanın en büyük komedi ustalarındandır; duygularını belli etmeyen yüzü ve unutulmaz filmleriyle kalıcı bir etki bırakmıştır; *Genç Sherlock* (1924), *General* (1926) ve *Kolej* (1927) gibi filmleri sessiz sinemanın başyapıtları arasındadır
KEATS, JOHN İngiliz şair, 1795-1821
madde başlığı Keats 10:136a, görsel
ilgili maddeler
İngiliz edebiyatı 9:24b
Shelley 15:169b
KEBAN Elazığ'ın ilçesi; Keban Barajı'nın yapımından sonra ekilebilir toprakların büyük bölümü sular altında kaldı; tarımsal üretim ilçe halkının tüketimini bile karşılayamayacak kadar azdır; nüf. (1990): ilçe 10.663, kasaba 4.900
ilgili maddeler
Doğu Anadolu Bölgesi 5:272a
Fırat Irmağı 6:278b vd.
KEBAN BARAJ GÖLÜ Elazığ
ilgili maddeler
Arkeoloji 2:26b
Elazığ 6:98a, görsel
Fırat Irmağı 6:279a
Göl 77:203a
Tunceli 17:316a, görsel
KEBAN BARAJI Elazığ
ana madde Baraj 3:35a, görsel
ilgili maddeler
Elazığ 6:97a
Güneydoğu Anadolu Bölgesi 7:294a
KEÇ yelkenli tekne
ilgili madde Gemi ve gemi yapımı 7:118a, görsel
KEÇE
madde başlığı Keçe 10:137a
ilgili maddeler
Lif 11:251b
Yün 19:216b
KEÇE UÇLU KALEM
ana madde Kalem 9:277a, görsel
ilgili madde Mürekkep 12:333a
KEÇECİZADE İZZET MOLLA Osmanlı divan şairi, 1785-1829; divan şiirinin 19. yy'daki en güçlü temsilcilerindendir; özellikle kasideleri ve tasavvufi mesnevileriyle tanınır; şiirleri *Divan-ı İzzet* (1839) ve *Hazân-ı Asâr* (1841) adlı kitaplarda toplanmıştır
ilgili maddeler
Nedim 13:48a
Türk edebiyatı 18:37a
KEÇİ
madde başlığı Keçi 10:137a, görsel
ilgili maddeler
Koyun 11:26b
Süt 16:212b, görsel
Tarım tarihi 17:21b vd.
•Dağkeçisi
KEÇİBORLU Isparta'nın ilçesi; toprakları dağlarla çevrili düzlüklerden oluşur; geçim kaynakları tahıl üretimi, bağcılık, gülyağcılık ve halıcılıktır; nüf. (1990): ilçe 19.766, kasaba 8.955
ilgili maddeler
Akdeniz Bölgesi 1:114a
Isparta 8:248a
KEÇİBOYNUZU
madde başlığı Keçiboynuzu 10:138b
ilgili maddeler
Akdeniz Bölgesi 1:114a
Şekerlemecilik 16:254a
KEÇİÖREN Ankara'nın ilçesi; anakent sınırları içinde; eskiden bağlık bir bölgeydi; 1950'lerdeki yoğun göç hareketinin ardından gelişmeye başladı ve kentle bütünleşti; nüf. (1990): ilçe 536.168, kent 523.891
ilgili madde Ankara 1:283b
KEÇUVALAR Amerika'nın Yerli halkı; Güney Amerika'da And Dağları'nda yaşar ve Keçuva dilini konuşurlar
ilgili maddeler
Bolivya: görsel 3:278
İnkalar 9:48b
KEDAGAURİ TAPINAĞI Orissa, Hindistan
ilgili madde Hindistan: görsel 8:170
KEDİ
madde başlığı Kedi 10:139a, görsel
ana madde Ev hayvanları 6:229a
ilgili maddeler
Dişler 5:245a
Hayvan 8:98b
Hayvan davranışı 8:108a
Zooloji 19:268a
KEDİBALİĞI köpekbalığı
ilgili madde Köpekbalığı 11:53b
KEDİBALIĞI yayınbalıklarının *Corydoras* cinsinden tatlı su balıklarının ortak adı; bazı türleri akvaryum balığı olarak değerlidir
ilgili madde Akvaryum 1:126b, görsel
KEDİCİK *bak.* **TIRTIL**
KEDİ GENÇLİK HASTALIĞI 2-6 aylık kedi yavrularında görülen virüs kökenli bulaşıcı hastalık; belirtileri öksürük, aksırık, göz ve burunda akıntı, ateş, ishal, iştahsızlık ve kusmadır; bir haftadan fazla sürmez; genellikle öldürücüdür; aşılama ile bağışıklık sağlanabilir
KEDİGİLLER etçiller takımından 36 türü içeren hayvan familyası; genellikle yumuşak ve desenli kürkleri vardır
ilgili maddeler
Koruyucu renklenme 11:21b
Tarihöncesi yaşam 17:52b
Zooloji 19:268b
•Aslan; Çita; Jaguar; Kaplan; Kedi; Oselo; Pars; Puma; Vaşak
KEDİKUŞU adlarını, çıkardıkları miyavlamayı andıran sesten alan iki kuş türü; ikisi de y. 23 cm uzunluğundadır; ağaçlık bölgelerde yaşar, böcek ve meyvelerle beslenirler; bayağı kedikuşunun tepesi kara, vücudu boz, kuyrukaltı kızıldır; kara kedikuşu, tümüyle siyahtır
KEFAL
madde başlığı Kefal 10:141b, görsel
KEFALETLE TAHLİYE gözaltına alınmış ya da tutuklanmış birisinin yargılamanın sonraki aşamalarında mahkeme önüne çıkmasını sağlamak üzere bir teminat alınarak salıverilmesi; genellikle para ya da senet olarak belirlenen teminatın miktarı yüklenen suça ve yargıcın değerlendirmesine bağlı olarak değişir
KEFEİTLER *bak.* **SEFEİTLER**
KEFEKİ *bak.* **DİŞTAŞI**
KEFERNAHUM İsrail'de eskiçağ kenti; Taberiye Gölü'nün kuzey kıyısında; Hz. İsa'nın yaşadığı ikinci kentti; Hz. İsa havarileri Petrus, Andreas ve Matta'yı orada seçti; o dönemde bir garnizon kenti, yönetim merkezi ve gümrük kapısıydı
KEFİR inek, keçi ve koyun sütünün mayalandırılmasıyla hazırlanan, oldukça koyu kıvamlı, hafif ekşimsi içki; Orta Asya ve Kafkas halklarının geleneksel içkilerindendir; başta solunum yolları, böbrek ve sinir hastalıkları olmak üzere birçok hastalığa iyi geldiğine inanılır; sonraları Avrupa ve Amerika'ya da yayılmıştır
KEFLAVİK İzlanda'da kent; küçük bir balıkçı limanıdır; II. Dünya Savaşı'ndan sonra ABD tarafından uluslararası bir havalimanı yapılmıştır
ilgili madde İzlanda 9:167b
KEFREN Mısır firavunu, ü. İÖ 2500'lerin

sonu; dördüncü hanedanın dördüncü firavunudur; Gize'deki üç piramitten kendi adıyla anılan ikincisini yaptırmıştır
ilgili maddeler
Mısır Piramitleri 12:201a
Sfenks 15:162b
KEFREN PİRAMİDİ Gize, Mısır
ilgili madde Eski Mısır 12:201a
KEHLİBAĞCIOĞLU, CEMAL SAHİR Türk operet sanatçısı ve yönetmeni, 1900-73
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:146b
KEHRİBAR
madde başlığı Kehribar 10:142a, görsel
ilgili maddeler
Böcek 3:289a
Fosil 6:332a
İğneyapraklılar 8:294b
Reçine 14:206a
KEK
ilgili maddeler
Aşçılık 2:100a
Ekmek 6:85b
KEKEMELİK bazı ses, hece ve sözcüklerin istençsiz biçimde yinelenmesi, uzaması ya da söylenememesi biçiminde kendini gösteren, konuşmanın ritmini ve akıcılığını etkileyen bozukluk; çoğunlukla çocukluk çağında ortaya çıkar ve kekemelerin y. % 80'i hiçbir tedavi görmeden bu sorundan kurtulabilir
ilgili madde Konuşma bozuklukları 10:322a
•Pepemelik
KEKİK
madde başlığı Kekik 10:142b, görsel
KEKLİK
madde başlığı Keklik 10:143b, görsel
ilgili madde Avcılık 2:167b
KEKLİK OYUNU halk dansı
ilgili madde Dans 5:82a
KEKOVA KÖRFEZİ Akdeniz Bölgesi
ilgili madde Turizm: görsel 17:333
KEKULE, FRIEDRICH AUGUST Alman kimyacı, 1829-96; benzenin yapısını buldu; gördüğü mimarlık eğitiminin de yardımıyla organik bileşiklerin yapıları konusunda önemli keşiflerde bulundu
ilgili madde Rüya 14:308b
KEL ALİÇO Türk güreşçi, 1844-1913; yağlı güreşin en ünlü temsilcilerindendir; Abdülaziz döneminde (1861-76) sarayda bulundu; güreşi bıraktığı 1894'e kadar Kırkpınar başpehlivanlığını 27 kez üst üste kazandı
KELÂM İslam dininde inanç ilkelerini us yoluyla açıklamayı, temellendirmeyi amaçlayan bilim dalı; bu konuda gittikçe genişleyen tartışmalarda akaid•'in yetersiz kalması üzerine 8. yy'da ortaya çıktı; kelâm Eski Yunan düşünürlerinin görüşlerinden ve tartışma yöntemlerinden büyük ölçüde yararlanmıştır
KEL AYNAK
madde başlığı Kel aynak 10:144a, görsel
ilgili madde Doğayı koruma 5:267b, görsel
KELDANİLER *ya da* **Kaldeliler** halk; eskiçağda. Babil'in güneyindeki Kalde• bölgesinde yaşayan halk; bazı araştırmacılar "Keldani" terimini klasik Babil edebiyatı, özellikle de geleneksel astronomi ve astroloji eğitimi almış rahipleri ve öteki kişileri tanımlamak için kullanmışlardır
KELEBEK böcek
madde başlığı Kelebek 10:144b, görsel
ilgili maddeler
Böcek 3:326b vd.
Güve 7:308a
Hayvan göçü 8:109b
Kış uykusu 10:230b
Koruyucu renklenme 11:23a
Larva 11:203b, görsel
Uçuş 18:170b
Üreme 18:280b
Yaşam çevrimi 19:111a
KELEBEK taşıt *bak.* **GAZ KELEBEĞİ**
KELEBEK yüzme stili
ana madde Yüzme ve dalma 19:222a, görsel
KELEBEKÇALISI
madde başlığı Kelebekçalısı 10:149b, görsel
ilgili madde Çalı: görsel 4:226
KELEBEKLER asalak grubu *bak.* **YAPRAKSOLUCANLAR**
KELE DİLİ
ilgili madde Afrika dilleri 1:53b
KELER
madde başlığı Keler 10:150b, görsel
ana madde Sürüngenler 16:210b
ilgili maddeler
Hayvan 8:97a
Uçuş 18:169b
Yumurta 19:203a
•Boncuklu keler; Boynuzlu iguana; Bukalemun; İguana; Kertenkele; Komodo ejderi; Sakangur; Varan; Yakalı keler
KELERBALIĞI
ilgili madde Köpekbalığı 11:54a, görsel
KELES Bursa'nın ilçesi; dağlık bir kesimde yer alır; hayvancılık ve ormancılık gelişmiştir; ilçede linyit yatakları vardır; nüf. (1990): ilçe 21.675, kasaba 2.910
"KEL GÜVERCİNCİ" Behrengi'nin öyküleri
ilgili madde Behrengi 3:118a
KEL HASAN Osmanlı tiyatro sanatçısı, 1868-1929; yarattığı İbiş tipiyle tanındı; tuluat oyunculuğu yanında kendi kurduğu toplulukta birçok komedi sahneledi; doğaçlamaya dayanan tuluat tiyatrosunun yaygınlaşmasında etkili oldu
ilgili maddeler
Dümbüllü 5:334a vd.
Türk tiyatrosu 18:145a
"KELİLE VE DİMNE" hükümdarlara öğüt vermeye yönelik Hint masal derlemesi
ilgili maddeler
Hint edebiyatı 8:177b
İspanyol edebiyatı 9:108a
KELİME *bak.* **SÖZCÜK**
KELİME-İ ŞEHADET İslam'ın beş şartından ilki
ilgili madde İslam 9:96a
KELKİT Gümüşhane'nin ilçesi; toprakları dağlarla kaplıdır; başlıca geçim kaynağı tarımdır; Sadak köyünde Satala eskiçağ kentinin kalıntıları vardır; buradan çıkarılan Artemis büstü bugün İngiltere'deki British Museum'dadır; nüf. (1990): ilçe 47.482, kasaba 11.541
ilgili madde Gümüşhane 7:260b
KELKİT IRMAĞI Karadeniz Bölgesi
ilgili maddeler
Gümüşhane 7:258b
Kuzey Anadolu Dağları 11:156a vd.
Yeşilırmak 19:161a
"KELLECİ MEMET" Kemal Tahir'in romanı
ilgili madde Kemal Tahir 10:157a
KELLER, GOTTFRIED Almanca yazan İsviçreli yazar, 1819-90; 19. yy sonu Gerçekçilik akımının önde gelen temsilcilerindendir; şiir, öykü ve romanlar yazdı; *Yeşil Heinrich* (1854-55) adlı romanı ile *Seldwyla'lılar* (1856-74) ve *Yedi Efsane* (1872) adlı öykü derlemeleri başlıca yapıtları arasındadır
ilgili madde Alman edebiyatı 1:162b
KELLER, HELEN ABD'li kadın yazar ve eğitimci, 1880-1968
madde başlığı Keller 10:152a, görsel
ilgili madde Körlük 11:66a
KELLY, GENE ABD'li dansçı, koreograf, sinema oyuncusu ve yönetmeni, d. 1912; 1942'de film çevirmeye başladı; koreografideki yaratıcılığı ve klasik bale tekniğiyle birleştirdiği canlı, atletik dansıyla müzikal sinemada çığır açtı; *Şen Denizciler* (1949), *Paris'te Bir Amerikalı* (1951) ve *Yağmur Altında* (1952) başlıca filmleridir; 1951'de özel bir Oskar Ödülü verilmiştir
ilgili maddeler
Dans 5:84a
Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:224a
KELOĞLAN masal kahramanı
madde başlığı Keloğlan 10:153a
"KELOĞLAN" Erkin'in bale müziği
ilgili madde Türk Beşleri 18:27a
"KELOĞLAN MASALLARI" Alangu'nun masal kitabı
ilgili madde Keloğlan 10:153b
KELP deniz yosunu *bak.* **VAREK**
KELPKUYRUĞU buğdaygiller familyasından, yem ve çayır bitkisi olarak yetiştirilen otsu bitki; uzunluğu 0,5-1 m; silindir biçimli, uzun çiçek salkımları vardır
ilgili madde Buğdaygiller 4:44a, görsel
"KEL ŞARKICI" Ionesco'nun tiyatro oyunu
ilgili madde Ionesco 9:62b
KELT ARPI
ilgili madde Arp 2:37b
KELT DİLLERİ Roma İmparatorluğu döneminde ve öncesinde Avrupa'nın batısındaki birçok bölgede, günümüzde de Britanya Adaları ile Fransa'daki Bretanya'da konuşulan diller; Hint-Avrupa dil ailesinin bir kolunu oluşturur; İrlanda, Galler, Briton ve Cornwall dilleri ile İskoçya Gaelce'sini içerir; anadili Kelt dilleri olanların sayısı gittikçe azalmaktadır
ilgili maddeler
Avrupa dilleri 2:186a vd.
İngiltere 9:39a
Keltler 10:154a
KELTLER halk
madde başlığı Keltler 10:153b, görsel
ilgili maddeler
Alsace-Lorraine 1:182b
Bretanya 4:21a
Efsane ve mitler 6:57b
İngiltere 9:38b
İspanya 9:103b
İstanbul 9:117a
Tekerlek 17:107b
KELVIN, WILLIAM THOMSON *bak.* **LORD KELVIN**
KELVIN SICAKLIK ÖLÇEĞİ *ya da* **Mutlak Sıcaklık Ölçeği** İngiliz bilim adamı Lord

Kelvin'in düzenlediği sıcaklık ölçeği; kuramsal olarak bütün molekül hareketlerinin durduğu sıcaklık olan mutlak sıfırı (-273, 16°C) temel alır; daha çok bilimsel çalışmalarda ve termodinamik mühendisliğinde kullanılır; derece işareti eklemeden yalnızca K kısaltmasıyla gösterilir
ilgili maddeler
Ağırlıklar ve ölçüler 1:77a
Gaz 7:84a
Lord Kelvin 11:282b, 283a
Sıcaklık 15:171b
Termometre 17:156b

KEMAH Erzincan'ın ilçesi; toprakları yüksek dağlarla kaplıdır; yörede yerleşimin tarihi Hititler'e uzanır; önemli tarihi yapılar arasında Kemah Kalesi, Taşdibi Kilisesi ve Gülabibet Hamamı sayılabilir; nüf. (1990): ilçe 13.675, kasaba 3.593

KEMALEDDİN BEY Türk mimar, 1870-1927
madde başlığı Kemaleddin Bey 10:155a, görsel

KEMALİYE Erzincan'ın ilçesi; topraklarını Munzur Dağı engebelendirir; ilçe halkı hayvancılık ve halıcılıkla geçinir; nüf. (1990): ilçe 9.025, kasaba 2.044

KEMALPAŞA İzmir'in ilçesi; kuzeyini Spil, güneyini Mahmut dağları kaplar; yetiştirilen en önemli ürün üzümdür; ilçedeki önemli tarihi yapılar Karabel kaya kabartması ve Roma döneminden kaldığı sanılan Kız Kalesi'dir; nüf. (1990): ilçe 56.075, kasaba 16.354

KEMAL REİS Osmanlı denizci, 1451-1511; Akdeniz'deki Osmanlı egemenliğinin güçlenmesinde etkili olmuştur; uzun süre Akdeniz'de korsanlık yaptı; 1494'te Osmanlı Devleti'nin hizmetine girdi; 1499-1503 Osmanlı-Venedik Savaşına katıldı; 1499'da İnebahtı'yı, 1500'de Navarin'i ele geçirdi
ilgili madde Pirî Reis 14:79b

KEMAL TAHİR Türk yazar, 1910-73
madde başlığı Kemal Tahir 10:156b, görsel
ilgili madde Nesin 13:59b

KEMAN
ana madde Keman ailesi 10:157b, görsel
ilgili maddeler
Müzik 13:15b
Orkestra 13:202b
Ses 15:142b

KEMANİ YENGEÇ adını, erkeğin daha gelişmiş olan kıskacının keman çalıyormuş gibi durmasından alan yengeç türü; ılıman ve tropik bölgelerdeki kumsallarda, sualtındaki oyuklarda yaşar ve suyosunlarıyla beslenir; kırmızıdan açık maviye kadar değişen renkleriyle erkekler dişilerden daha göz alıcıdır
ilgili madde Mangrov 12:43a

"KEMAN VE PALET" Braque'ın tablosu
ilgili madde Resim sanatı: görsel 14:233

KEME
madde başlığı Keme 10:159b, görsel
ilgili maddeler
Kemiriciler 10:166a
Veba 18:311a
Zararlı hayvanlar 19:237b, 238a

KEMENÇE
madde başlığı Kemençe 10:160b
ilgili madde Halk dansları 8:12a

KEMENT bir ucuna ilmek atılmış uzun ip ya da deriden sırım; ipin öbür ucu ilmekten geçirilerek bir halka oluşturulur; sığır yakalamakta kulanılır
ilgili maddeler
Kovboy 11:26b
Rodeo 14:252b

KEMER Antalya'nın ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 23.268, kasaba 8.449
ilgili madde Turizm: görsel 17:333

KEMER Burdur'un ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 5.059, kasaba 2.312

KEMER giysi aksesuarı
ilgili maddeler
Değerli taşlar ve mücevherler: görsel 5:109
Giysi 7:162b, 166a
Gümüş işçiliği 7:264b, görsel

KEMER mimarlık
madde başlığı Kemer 10:161a, görsel
ilgili maddeler
Bağdat: görsel 2:264
Köprü 11:54b vd.
Mimarlık 12:226a vd.
Tuğla 17:310b
•Sukemeri

KEMER BARAJ
ilgili madde Baraj 3:37a, görsel

KEMER BARAJI Aydın
ilgili maddeler
Aydın 2:225a
Baraj: tablo 3:36

KEMERE gemicilik
ilgili madde Gemi ve gemi yapımı 7:121a

KEMER KÖPRÜ
ana madde Köprü 11:55a vd., görsel

KEMERLİ KÖPRÜ Dereli, Giresun
ilgili madde Giresun: görsel 7:156

KEMEROVO SSCB'de kent; Rus SFSC'de, aynı adı taşıyan yönetim biriminin merkezi; 1830'larda kuruldu; Kuznetsk kömür yataklarının işletilmeye başlamasından sonra hızla gelişti; SSCB'nin en önemli kömür madenciliği ve kimya sanayisi merkezlerinden biridir; nüf. 520.000 (1989 tah.)
ilgili madde Sibirya 15:193a

KEMİK
madde başlığı Kemikler, eklemler ve bağlar 10:162a, görsel
ana madde İskelet 9:87a vd.
ilgili maddeler
Et 6:216a
Ev hayvanları 6:228a
Hücre 8:223b
Kalsiyum 9:291a
Kulak 11:95b
Taş Devri 17:64b
Uyum 18:234a
Yara 19:101a

KEMİK İLİĞİ kemiklerin içindeki boşlukları dolduran yumuşak, jelatinimsi madde; insanda iki tip kemik iliği bulunur: lenfositler dışında bütün kan hücrelerinin yapımından ve yaşlanmış alyuvarların yok edilmesinden sorumlu olan kırmızı ilik ile zengin bir yağ deposu olan sarı ilik; büyüme çağında kan yapımı daha hızlı olduğundan, yedi yaşına kadar kemik iliğinin tümü kırmızıdır
ilgili maddeler
Doku ve organ nakli 5:288b
Hücre 8:224a
Kan 9:301a vd.
Kemikler, eklemler ve bağlar 10:163a
Lösemi 11:290b

KEMİK KÖMÜRÜ hayvan kemiklerinin yakılmasıyla elde edilen kömür; sanayide renk giderici olarak kullanılır
ilgili maddeler
Karbon 10:55a
Kemikler, eklemler ve bağlar 10:164b

KEMİKLİ BALIKLAR
ana madde Balık 2:306b

KEMİK UNU
ilgili maddeler
Fosfor 6:331a
Kemikler, eklemler ve bağlar 10:164b

KEMİK YUMUŞAMASI *ya da* **Osteomalasi**
ilgili madde Vitamin 19:22b

KEMİK ZARI *ya da* **Periost** kemiklerin üstünü kaplayan, sinir ve kılcal damar ağıyla örülmüş ince zar
ilgili madde Kemikler, eklemler ve bağlar 10:163a

KEMİRİCİLER
madde başlığı Kemiriciler 10:165a, görsel
ilgili maddeler
Kış uykusu 10:230a
Memeliler 12:141a
•*kemirici türleri, örn.* Fare; Gelengi; Gerbil; Kakırca; Kapibara; Keme; Keseğen; Kobay; Koypu; Kunduz; Oklukirpi; Sıçan; Sincap

KEMOTERAPİ *bak.* **İLAÇ TEDAVİSİ**

KEMOTROPİZM
ilgili madde Bitki 3:233a

KENAN İsrail'de tarihi bölge; eski metinlerde, Tanrı'nın Hz. İbrahim'e ve onun soyundan gelenlere verdiği Vaat Edilmiş Toprak olarak geçer; merkezi, Filistin olarak anılan bölgeydi; İÖ 1000'lerde İsrailoğulları Kenan'ı ele geçirdiler
ilgili maddeler
Baal 2:247b
Casusluk 4:133b
Kutsal Kitap 11:131a
Musa, Hz. 12:315a
Yahudiler ve Musevilik 19:72b

KENAN ALFABESİ
ilgili madde Alfabe 1:145b, görsel

KENAN HULUSİ *bak.* **KORAY, KENAN HULUSİ**

KENÇ, FARUK Türk film yönetmeni, d. 1910
ilgili madde Türk sineması 18:133b

KENDİBESLEK biyoloji
ilgili madde Beslenme 3:148b

"KENDİ GÖK KUBBEMİZ" Beyatlı'nın şiir kitabı
ilgili madde Beyatlı 3:157b

KENDİLİĞİNDEN TÜREME eski biyoloji kuramı
ilgili maddeler
Leeuwenhoek 11:223b
Pasteur 14:26a

KENDİLİĞİNDEN YANMA bir maddenin dışarıdan ısı almadan yanması
ilgili madde Yanma 19:92b

"KENDİNE AİT BİR ODA" Woolf'un denemeleri
ilgili maddeler

Kadın hakları 9:247a
Woolf 19:59b
KENDİNE TOZLAŞMA
ilgili madde Tozlaşma 18:264b
KENDİNİ DÖLLEME *ya da* **Özdöllenme**
ilgili madde Erdişi 6:166b
KENDİR *bak.* **KENEVİR**
KENDİRGİLLER kuzey yarıkürenin ılıman bölgelerinde dağılmış üç otsu bitki türünü içeren familya; Latince adı *Cannabaceae*
•Kenevir; Şerbetçiotu
KENDO tahta kılıçlarla yapılan Japon dövüş sporu
ilgili madde Uzakdoğu dövüş sporları 18:239b
KENE
madde başlığı Kene 10:166a, görsel
ilgili maddeler
Akar 1:101a
Tifüs 17:197a
KENEALLY, THOMAS Avustralyalı yazar, d. 1935
ilgili madde Avustralya edebiyatı 2:204a
KENETLENME uzay yolculuğu
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:244b, 249b, 250a
KENEVİR *ya da* **Kendir**
madde başlığı Kenevir 10:167a, görsel
ilgili maddeler
Dokumacılık 5:276b
Halat ve halat yapımı 7:329a vd.
İlaç bağımlılığı: görsel 8:320
KENGEL *bak.* **DEVEDİKENİ**
KENNEDY, JOHN ABD başkanı, 1917-63
madde başlığı Kennedy 10:168a, görsel
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:216b
Dallas 5:71b
Siyah Amerikalılar 15:273a
KENNEDY, ROBERT F. ABD'li siyaset adamı, 1925-68; ağabeyi John F. Kennedy'nin başkanlığı döneminde adalet bakanı ve danışman, 1961-63; Senato üyesi, 1965-68; başkan adayı iken öldürüldü
ilgili madde Suikast 16:171a
KENNELLY, ARTHUR ABD'li elektrik mühendisi, 1861-1939
ilgili madde Radyo 14:177b
KENNELLY-HEAVISIDE KATMANI
ilgili madde Radyo 14:177b, görsel
KENT İngiltere'nin güneydoğu ucunda il; Manş Denizi boyunca uzanır; y.öl. 3.731 km^2; orta kesimini tebeşir oluşumlu tepeler kaplar; güneyi ise engebeli ve ağaçlık bir bölgedir; tarih boyunca birçok kez istilaya ve göç dalgalarına uğramıştır; kâğıt, makine, kimyasal maddeler ve yapı gereçleri üretimi önem taşır; Canterbury Katedrali ildeki en önemli tarihsel yapıdır; nüf. 1.520.300 (1988 tah.)
ilgili madde İngiltere 9:40b, görsel
KENT *ya da* **Şehir** yerleşim birimi
madde başlığı Kent 10:169a, görsel
ilgili maddeler
Babil ve Asur uygarlıkları 2:253a vd.
Çevre kirliliği 4:281a vd.
Çınar 4:288a
Forum 6:330a
Hindistan 8:167a
Kale ve tahkimat 9:278a, 278b
Kanalizasyon 9:321a, 322a
Liman 11:258a
Nüfus 13:114a vd.
Sanayi Devrimi 15:45b
Su dağıtım sistemi 16:160b
Sukemeri 16:172a vd.
Tunç Çağı 17:325a
Yangın ve yangından korunma 19:86a
KENTAUROS Yunan mitolojisinde yarısı insan, yarısı at olan yaratık
ilgili maddeler
Akropol 1:122a
Efsane ve mitler: görsel 6:54
KENT DEVLETİ bağımsız bir kentin, çevresindeki bölge üzerinde egemenlik kurduğu siyasal sistem; bölgenin siyasal, ekonomik ve kültürel yaşamını yönlendiren kent devletleri Eski Yunan'da temel siyasal birimdi ve genellikle yurttaşlarca yönetilirdi; Platon ve Aristo'nun siyaset kuramlarının temelini oluşturur; ortaçağda İtalya'da yeniden canlanmıştır
ilgili maddeler
Babil ve Asur uygarlıkları 2:251a
Devlet 5:206a
Eski Yunan 6:202b
İyonya 9:159a
Kent 10:170a
Savaş ve savaş araçları 15:77a
Siyaset 15:288a
Sümerler 16:203a
KENTER, MÜŞFİK Türk tiyatro sanatçısı ve yönetmen, d. 1932
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:148b
KENTER, YILDIZ Türk kadın tiyatro sanatçısı ve yönetmen, d. 1929
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:148b
KENTLEŞME temelde çiftçilikle uğraşan bir toplumun, nüfusun çoğunluğunun kentlerde yaşadığı bir yapıya geçiş süreci; bütün eski uygarlıklarda, özellikle Mezopotamya ve Hindistan'da yaşanan bu süreçten Avrupa ülkeleri ile ABD 19. yy'da geçtiler; günümüzde bütün toplumlarda kentleşme süreci yaşanmaktadır
ilgili madde Kent 10:171a vd.
KENT OYUNCULARI tiyatro topluluğu, İstanbul
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:148b
KENT PLANLAMASI insan yerleşmelerinin biçimsel ya da işlevsel amaçlarla düzenlenmesi ve bununla ilgili tüm çalışmaların örgütlenmesi; bir yerleşmeyi oluşturan öğelerin uyumlu biçimde düzenlenmesinin ötesinde, orada yaşayanların toplumsal ve ekonomik gereksinimlerini karşılayacak gelişmeyi de göz önünde bulundurur
ana madde Kent 10:169a
KENTUCKY ABD'nin ortadoğu kesiminde eyalet; y.öl. 104.659 km^2, başkenti Frankfort; 1792'de ülkenin 15. eyaleti oldu; iklimi ılımandır; ekonomisi tütün tarımı, kömür madenciliği, besicilik, mandıracılık ve viski üretimine dayanır; nüf. 3.698.969 (1990)
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:200b
Mağara 11:325b
KENTUCKY DERBY ABD'nin Kentucky eyaletindeki Louisville'de her yıl düzenlenen at yarışı; ilki 1875'te koşuldu; yalnızca üç yaşındaki atların katıldığı yarışın mesafesi y. 2.000 m'dir
"KENT VE KÖPEKLER" Vargas Llosa'nın romanı
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:212a
KENYA
madde başlığı Kenya 10:174a, görsel
ilgili maddeler
Kenyatta 10:177a
Nüfus 13:114a
KENYA DAĞI Kenya
ilgili maddeler
Afrika 1:44a
Kenya 10:174b
KENYATTA, JOMO Kenya devlet başkanı, y. 1894-1978
madde başlığı Kenyatta 10:177a, görsel
ilgili madde Kenya 10:177a
KEOPS *ya da* **Khufu** Mısır firavunu, ü. İÖ 26. yy'ın başları; 4. hanedanın ikinci firavunudur; Gize'de kendi adıyla anılan büyük piramidi yaptırmıştır
ilgili maddeler
Gözbağcılık 7:212b
Mısır Piramitleri 12:201a
KEOPS PİRAMİDİ *ya da* **Büyük Piramit** Mısır
ana madde Mısır Piramitleri 12:201a, görsel
ilgili madde Tunç Çağı 17:322a
KEPEK tahıl tanelerinin öğütülüp elenmesinden sonra geriye kalan tohum kabuğu kırıntısı; sağlıklı beslenme için gerekli olan doğal lifleri içerir
ilgili maddeler
Ekmek 6:86a
Un ve un değirmeni 18:205a
KEPENEZ *bak.* **TATLI SU KEFALİ**
KEPLER, JOHANNES Alman astronomi bilgini, 1571-1630
madde başlığı Kepler 10:178a, görsel
ilgili maddeler
Astroloji 2:69a
Astronomi 2:72b
Brahe 4:13b
Teleskop 17:131a
Yerçekimi 19:154a
KEPLER KRATERİ Ay
ilgili madde Ay: görsel 2:215
KEPLER TELESKOPU
ilgili madde Teleskop 17:131b, görsel
KEPLER YASALARI gezegenlerin hareketine ilişkin astronomi yasaları
ana madde Kepler 10:178b
ilgili madde Astronomi 2:72b, 73a
KEPSUT Balıkesir'in ilçesi; büyük bölümünü düzlükler kaplar; tarımda ileri teknoloji kullanıldığından verim yüksektir; nüf. (1990): ilçe 30.138, kasaba 5.466
KERATİN
ilgili maddeler
Boynuz 3:322a
Deri 5:189a
Protein 14:148b
KERBELA Irak'ta kutsal kent; ülkenin orta kesiminde, aynı adı taşıyan ilin merkezi; Hz. Ali'nin oğlu Hz. Hüseyin'in türbesi buradadır; günümüzde bir ticaret merkezidir; nüf. 184.574 (1985 tah.)
ilgili maddeler
Emeviler 6:145a
Kerbela Olayı 10:179b
KERBELA OLAYI 680
madde başlığı Kerbela Olayı 10:179a
KERBEROS Yunan mitolojisi; yeraltı dünyasına girişte bekçilik eden çokbaşlı köpek
ilgili maddeler
Hades 7:322b
Herakles 8:132a
KERÇ BOĞAZI Azak Denizi ile Karadeniz

arasında; kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda uzunluğu y. 50 km
ilgili madde Karadeniz 10:27b
"KEREM" Saygun'un operası
ilgili madde Türk Beşleri 18:28a
KEREM Türk halk müziği makamı
ilgili madde Halk müziği 8:17a
"KEREM İLE ASLI" Türk halk öyküsü; 16. ya da 17.yy'da ortaya çıktığı sanılıyor; ayrı dinlerden oldukları için evlenemeyen iki gencin acı sonla biten aşklarını anlatır
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:15b
KERENSKİ, ALEKSANDR SSCB'li devlet adamı, 1881-1970; Temmuz-Ekim 1917 döneminde, Rusya'da geçici hükümetin başkanlığını üstlenmiştir
ilgili madde Ekim Devrimi 6:83b
KERESTE
madde başlığı Kereste 10:179b, görsel
ana madde Ormancılık 13:210b
ilgili madde Orman 13:206a
•Odun
KEREVİT *ya da* **Tatlı su ıstakozu**
madde başlığı Kerevit 10:182a, görsel
KEREVİZ
madde başlığı Kereviz 10:182b, görsel
KERGUELEN ADALARI Hint Okyanusu'nun güneyinde Fransa'ya bağlı takımadalar; y. 300 ada ve adacıktan oluşur; toplam y.öl. 6.200 km^2, Antarktika'ya yakın olan adalar genellikle buzlarla kaplıdır; 1950'de sürekli bir araştırma merkezi kurulmuştur
KERİNTJİ DAĞI Sumatra
ilgili madde Sumatra 16:180b
KERKENEZ kuş
ana madde Doğan 5:261b
KERKİRA *bak.* **KORFU ADASI**
KERKÜK Irak'ın kuzeydoğusunda kent; Kürdistan bölgesindeki Zagros Dağları'nın eteklerinde, düz bir ovada kuruludur; 16. yy ortalarından 1918'e kadar Osmanlı yönetiminde kaldı; nüfusun büyük bölümü Türkmen asıllıdır; ticaret, dokumacılık ve petrol sanayisi gelişmiştir; nüf. 301.627 (1987 tah.)
ilgili maddeler
Boruhattı 3:302b
Irak 8:229b
KERMES MEŞESİ
ilgili madde Meşe 12:168a
KERNİT
ilgili madde Bor ve boraks 3:303a
KEROZEN *bak.* **GAZYAĞI**
KERPETEN
ilgili maddeler
Dövme 5:305b
Makine 12:14a
KERPİÇ balçığın samanla karıştırılıp güneşte kurutulmasıyla elde edilen en eski yapı gereçlerinden biri
ilgili madde Tuğla 17:306b
KERTENKELE
madde başlığı Kertenkele 10:183b, görsel
ilgili maddeler
Deri: görsel 5:192
Hayvan davranışı 8:107a
Keler 10:150a
Sürüngenler 16:208b, 209b, görsel
Yumurta 19:203a
KERVAN
ilgili maddeler
Asya 2:87b
Çin Halk Cumhuriyeti: görsel 4:311
Deve 5:203a
Gobi Çölü: görsel 7:180
İpek Yolu 9:66a, 66b
Vaha 18:287b
KERVANÇULLUĞU
madde başlığı Kervançulluğu 10:184a, görsel
ilgili madde Kıyı kuşları 10:238b
KERVANSARAY
madde başlığı Han ve kervansaray 8:28b, görsel
ilgili maddeler
Anadolu Selçuklu Devleti 1:255b, görsel
Denizli: görsel 5:168
İslam sanatı 9:99a
Otel ve motel 13:244a
Sosyal yardım hizmetleri 15:331a
KESEĞEN *ya da* **Hamster**
madde başlığı Keseğen 10:184b, görsel
KESELİCEYLAN ceylana benzer antilop türü; Afrika'nın güneyindeki ağaçsız düzlüklerde yaşar; postu beyaz ve kızıl kahverengidir; sırtında, ürktüğü zaman açılan beyaz bir deri kıvrımı vardır; başı aşağıya eğik, sırtı kambur ve bacakları gergin olarak son derece kendine özgü bir biçimde sıçrar
ilgili madde Antilop 1:296a, görsel
KESELİFARE
ilgili maddeler
Fare 6:255b
Soyu azalan türler 16:30b
KESELİKÖSTEBEK Avustralya'nın orta kesimlerinde yaşayan keseli memeli; köstebeğe benzerse de aralarında hiçbir akrabalık yoktur
ilgili madde Köstebek 11:68a
KESELİ KURBAĞA
ilgili madde Kurbağa: görsel 11:106
KESELİLER
madde başlığı Keseliler 10:185b, görsel
ilgili maddeler
Avustralya 2:194a
Hayvan 8:98b
Memeliler 12:140b
Soyu azalan türler 16:30b
•Kanguru; Koala; Numbat; Opossum; Tasmanyakurdu; Tasmanyaşeytanı; Valabi; Vombat
KESEY, KEN ABD'li yazar, d. 1935
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:227a
KESİCİDİŞ alt ve üstçenenin tam ortasında yer alan sekiz dişin ortak adı
ilgili maddeler
Bebek 3:107b
Dişler 5:243b, 245a
Kemiriciler 10:165b
KESİKKÖPRÜ BARAJI Kırıkkale
ilgili maddeler
Baraj: tablo 3:36
Kırıkkale 10:213b
KESİMEVİ *bak.* **MEZBAHA**
KESİR
madde başlığı Kesirler 10:186a, görsel
ilgili maddeler
Çarpma 4:258b
Matematik 12:97a vd.
Ondalık sayılar 13:183a
Sayı 15:87a
•Yüzde hesabı
KESİŞİM kümeler kuramı
ilgili madde Kümeler kuramı 11:174a
KESKİ ağaç ve metal parçaları keserek ya da yüzeyinden kat sıyırarak biçimlendirmeye yarayan kesici alet
ilgili maddeler
Marangozluk 12:59a, görsel
Tarihöncesi aletler 17:47a, 47b
KESKİN Kırıkkale'nin ilçesi, Kızılırmak üzerindeki Kesikköprü Barajı sınırları içindedir; halkın geçimi tarıma dayanır; Hititler'e ait birçok kalıntı vardır; nüf. (1990): ilçe 41.732, kasaba 20.044
ilgili madde Kırıkkale 10:213a, 214a
KESKİN, EROL Türk tiyatro oyuncusu, senaryo yazarı ve yönetmen, d. 1932
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:148a
KESME edebiyat *bak.* **KAT**
KESME CAM yüzeyi kesme yöntemiyle bezenmiş cam eşya; camın parlaklığını ve yansıtma gücünü artıran bu yöntemi İS 1. yy'da ilk kez Romalılar uygulamışlardır
ana madde Cam ve camcılık 4:110b
KESME İŞARETİ
ilgili madde Noktalama işaretleri 13:99a
KESMİK
ilgili madde Tereyağı 17:153b
KESON
madde başlığı Keson 10:189a, görsel
ilgili madde Deniz feneri 5:158a
KESTANE
madde başlığı Kestane 10:190b, görsel
ilgili madde Ormancılık 13:212b
KESTANE KABAĞI *ya da* **Helvacı kabağı**
ana madde Kabak 9:233a
KESTANE KANSERİ
ilgili maddeler
Kestane 10:191b
Ormancılık 13:212b
KESTANEKURDU
ilgili madde Kınkanatlılar 10:211b
KESTANE PALAMUDU
ilgili madde Palamut 13:293a
KESTEL Bursa'nın ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir köydü; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 21.675, kasaba 2.910
KEŞAN Edirne'nin ilçesi; Saros Körfezi'nin kuzeyinde; tahıl, ayçiçeği, şekerpancarı, kavun ve karpuz yetiştirirler; Keşan kasabası canlı bir ticaret merkezidir; nüf. (1990): ilçe 71.133, kasaba 40.656
"KEŞANLI ALİ DESTANI" Taner'in tiyatro oyunu
ilgili maddeler
Taner 16:319a
Türk tiyatrosu 18:148b, 150b, görsel
KEŞAP Giresun'un ilçesi; toprakları dar bir kıyı şeridi ile hemen arkasında yükselen dağlardan oluşur; ilçe ekonomisi fındık üretimine dayanır; nüf. (1990): ilçe 26.504, 8.208
KEŞİF
madde başlığı Keşifler 10:191b, görsel, harita
ilgili maddeler
Everest Dağı 6:226a
İsyan 9:127a
Sömürgecilik ve emperyalizm 16:33b
Tekel 17:105b
•Kutupların keşfi; *kâşifler, örn.* Gama, Vasco da; Gemici Henrique; Kolomb; Macellan
KEŞİF UÇUŞU bir bölgenin askeri ya da sivil amaçla havadan incelenmesi
ilgili maddeler

Balon 3:12b
Birinci Dünya Savaşı 3:210b
Havacılık tarihi 8:61a
Hava kuvvetleri 8:73b, 75a
Savaş ve savaş araçları 15:80a
KEŞİŞ Hıristiyanlık'ta ve doğu dinlerinde, öteki inananlar ile dinsel önderlerin görev ve sorumluluklarının ötesinde yükümlülük üstlenmiş kişi; çoğunlukla, özel bir tüzüğe bağlı ve özel yeminleri gerektiren tarikatlar biçiminde örgütlenmişlerdir; genellikle inzivaya çekilerek ya da aynı konumu paylaşanlarla birlikte manastırlarda yaşayarak, kendilerini öteki inananların dışında tutarlar
ilgili maddeler
Anglosaksonlar 1:275a
Buda ve Budacılık: Budacı keşişler: görsel 4:39
Elyazması 6:141a
Hıristiyanlık 8:152a
Kilise ve katedral 10:257a
Lama 11:198a
Mistisizm 12:245b
Parfüm: görsel 13:328
Tıp 17:181b
KEŞİŞ DAĞI *bak.* **ESENCE DAĞI**
KEŞİŞ FOKU
ilgili madde Fok 6:322a
KEŞİŞ GÖLÜ *bak.* **TURNA GÖLÜ**
KEŞMİR Asya'da tarihi bölge
madde başlığı Keşmir 10:197a
ilgili maddeler
Afganistan 1:42a
Hindistan 8:163b, 173a
Pakistan 13:292a, 293a
KEŞMİR KEÇİSİ
ilgili madde Keçi 10:138b
KEŞMİR SAFİRİ
ilgili madde Safir 14:332b
KETEN bitki
madde başlığı Keten 10:198a, görsel
ilgili madde Şifalı bitkiler 16:269a
KETEN kumaş
ana madde Keten 10:198a, görsel
ilgili maddeler
Ağartma 1:75b, 76a
Dokumacılık 5:276b, 281a, 284a
Örgü ve tığ işi 13:277b
KETENKUŞU Avrupa ve Asya'da yaygın olarak bulunan göçmen kuş; çalılık bölgelerde yaşar ve tohumla beslenir
ilgili madde İspinozgiller 9:111b
KETEN TOHUMU keten bitkisinin yağca zengin tohumları; tohumlardan çıkarılan ve beziryağı adı verilen yağ baskı mürekkebi, boya ve mantarlı muşamba yapımında kullanılır
ilgili madde Keten 10:198a
"KETUVİM" Eski Ahit'in üç bölümünden biri
ilgili maddeler
İbrani edebiyatı 8:264b
Kutsal Kitap 11:130b vd.
KETZAL Avustralyen bölge dışındaki tüm tropik alanlara yayılmış kuş; altın rengi parıltılarla bezenmiş yeşil sırtı, koyu kırmızı göğsü, siyah kanatları ve yalnız erkeklere özgü metal parlaklığındaki yeşil kuyruğuyla son derece göz alıcı bir kuştur; Aztekler ve Mayalar'ca kutsal kabul edilirdi
ilgili madde Guatemala 7:238a
KEVORK ABDULLAH Ermeni asıllı fotoğraf sanatçısı, 1839-1918
madde başlığı Abdullah Biraderler 1:13b
KEW KRALLIK BOTANİK BAHÇESİ Londra, İngiltere
ilgili maddeler
Botanik bahçeleri 3:310a, 310b, görsel
Londra 11:280a
Sera: görsel 15:132
KEY kum adacığı
ilgili madde Mercan resifi 12:152a
KEYKS Yunan mitolojisi
ilgili madde Yalıçapkını 19:80b
KEYKUBADİYE SARAYI Kayseri
ilgili madde Saray 15:60a
KEYNES, JOHN MAYNARD İngiliz iktisatçı, 1883-1946; döneminin en etkili iktisatçısıdır; iktisadi durgunluğu önlemek ya da gidermek konusunda devrimci kuramlar geliştirdi; işsizliğin denetimi için devletin etkin rol üstlenmesi gerektiğini savundu; en önemli yapıtı *İstihdam, Faiz ve Para Genel Teorisi*'dir (1935-36)
KEZZAP özellikle ev temizliğinde kullanılan seyreltik nitrik asit çözeltisi
•Nitrik asit
KGB *ya da* **Devlet Güvenlik Komitesi** SSCB'de istihbarat ve karşı istihbarat etkinliklerini yürüten başlıca siyasi polis ve güvenlik örgütü; 1954'te kuruldu; ondan önceki örgütler sırasıyla ÇEKA, OGPU ve NKVD'ydi
ilgili maddeler
Casusluk 4:134b
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:25a
KHAİRONEA SAVAŞI İÖ 338: Makedonya Kralı II. Philippos'un Boiotia ve Atina kuvvetlerini yenilgiye uğrattığı savaş
ilgili maddeler
Demosthenes 5:145a
Makedonya 12:12a
KHALİSTAN
ilgili madde Sihler 15:204a
KHALKİDİKİ Yunanistan'ın kuzeyinde yarımada; Aynaroz Dağı, Bizans döneminden kalma manastırlarıyla ünlüdür; nüf. 79.036 (1981)
ilgili madde Yunanistan 19:208a
KHALSA siyasal örgüt
ilgili madde Sihler 15:204a
KHARON Plüton'un uydusu
ilgili madde Plüton 14:101a, tablo
KHARYBDİS *bak.* **SKYLLA VE KHARYBDİS**
KHAYA *bak.* **AFRİKA MAUNU**
KHİMAİRA Yunan mitolojisi
ilgili madde Pegasos 14:37b
KHİOS ADASI *bak.* **SAKIZ ADASI**
KHMER İMPARATORLUĞU
ilgili maddeler
Angkor 1:272a
Güneydoğu Asya 7:295a vd.
Güneydoğu Asya sanatı 7:296b vd.
Kampuçya 9:296b, 297b
Tayland 17:95a
KHONE ÇAĞLAYANI Laos
ilgili madde Çağlayan 4:223b, tablo
KHORA KİLİSESİ *bak.* **KARİYE CAMİSİ**
KHUFU *bak.* **KEOPS**
KIBLE Müslümanlar'ın namaz kılarken yüzlerini döndükleri yön; bu yön Suudi Arabistan'da Kâbe'nin bulunduğu yeri gösterir; Türkiye için güneydoğu, ama örn. Somali için kuzeydir
ilgili maddeler
Cami 4:106b
Mescid-i Aksa 12:163a
KIBRIS
madde başlığı Kıbrıs 10:200b, görsel, harita
ilgili maddeler
Ada 1:23b
Astarte 2:67a
Ege Sorunu 6:64a
Piri Reis: harita: görsel 14:80
Selim 15:111b
Sokullu Mehmed Paşa 15:308a vd.
Tunç Çağı 17:325a
Türkiye 18:89a, 91b, görsel
Yunanistan 19:210a
•Kıbrıs Cumhuriyeti; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti; *kentler ve yüzey biçimleri, örn.* Girne; Lefkoşe; Troodos Dağları
KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI *ya da* **Kıbrıs Çıkarması** 1974
ilgili maddeler
Kıbrıs 10:203a
Türkiye 18:92a, görsel
KIBRIS CUMHURİYETİ
ana madde Kıbrıs 10:202b, 204a
KIBRISÇIK Bolu'nun ilçesi; topraklarını Köroğlu ve Karlık dağları engebelendirir; tarım alanları kısıtlıdır; ekonomisi hayvancılık ve ormancılığa dayanır; nüf. (1990): ilçe 6.716, kasaba 1.632
KIBRIS MÜCADELESİ ULUSAL ÖRGÜTÜ *bak.* **EOKA**
KIBRIS SEFERİ 1570-71
ilgili maddeler
Selim 15:111b
Sokullu Mehmed Paşa 15:308a
KIBRIS TÜRK FEDERE DEVLETİ *bak.* **KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ**
KIKIRDAK memelilerde, embriyonda kemikleşme başlamadan önce iskeleti oluşturan ve erişkinlerde iskeletin bir bölümünde varlığını sürdüren bağdoku; plastik kıvamındaki jelatinsi bir maddenin içine gömülü yoğun kollajen liflerden oluşur; erişkinlerde hareketli eklemlerin kemik uçlarında, kaburgaların uç bölümünde, burun, gırtlak, soluk borusu ve bronşlarda bulunur
ilgili maddeler
Artrit ve romatizma 2:45a, 45b
İskelet 9:89b
Kemikler, eklemler ve bağlar 10:163b, 164b
Solunum 15:317b, 319b
KIKIRDAKLI BALIKLAR
ana madde Balık 2:306a
KIL
madde başlığı Kil 10:204a, görsel
ilgili maddeler
Cinsellik ve eşey 4:195b
Deri 5:189b, görsel
Fırça 6:280b, 281a
KILAVUZBALIĞI
madde başlığı Kılavuzbalığı 10:205b, görsel
KILAVUZ GEMİSİ
ilgili madde Seyir 15:161a
KILAVUZ KÖPEĞİ körleri korumak ve onlara kılavuzluk etmek üzere eğitilmiş köpek; köpeklerin bu amaçla sistemli olarak eğitilmesine I. Dünya Savaşı sonrasında

Almanya'da başlandı
ilgili maddeler
Köpek 11:49a
Körlük 11:65b
KILAVUZLUK deniz trafiği
ana madde Seyir 15:160b
KILAVUZLU KİLİT
ilgili madde Kilit ve anahtar 10:259b vd, görsel
KILCAL DAMAR en ince kan damarı; çapı y. 0,01 mm'dir ve alyuvarlar içinden ancak tek sıra halinde geçebilir; bütün vücut dokularına dağılan yaygın bir ağ oluşturur; dokular ile kan hücreleri arasındaki oksijen, besin maddeleri ve metabolizma atıkları alışverişi kılcal damarların duvarları aracılığıyla gerçekleşir
ilgili maddeler
Akciğer 1:108a
Böbrek 3:324a vd.
Kalp 9:288b
Kan 9:302b, 303a
Leeuwenhoek 11:223b
Sindirim 15:220b
Solunum 15:317b
KILCALLIK
madde başlığı Kılcallık 10:206a
KILIÇ
madde başlığı Kılıç 10:206b, görsel
ilgili maddeler
Boğa güreşi 3:264b
Düello 5:326a
Eskrim 6:208a, görsel
Gladyatör 7:176a
KILIÇ ALİ PAŞA Osmanlı denizci, 1500-87; uzun süre Akdeniz'de korsanlık yaptı; 1551'de Osmanlı Devleti'nin hizmetine girdi; Turgut Reis'le Trablusgarp'ın alınmasına katıldı; 1565'te Cezayir beylerbeyi oldu; 1571 İnebahtı Savaşı'nda donanmanın sağ kanadına komuta etti; 1572'de kaptan-ı derya oldu; 1575'te Tunus'u İspanyollar'dan geri aldı
ilgili maddeler
Selim 15:111b
Sokullu Mehmed Paşa 15:308b
KILIÇ ARSLAN I Anadolu Selçuklu hükümdarı, ö. 1107; Kutalmışoğlu Süleyman Şah'ın oğlu; 1092'de başa geçti; 1096'da başlayan I. Haçlı Seferi'ne karşı direndi; Konya'yı başkent edindi; 1100'den sonra Danişmendliler'le birleşerek Haçlılar'a ağır darbeler indirdi
ilgili maddeler
Anadolu Selçuklu Devleti 1:250a
Haçlı Seferleri 7:320b
KILIÇ ARSLAN II Anadolu Selçuklu hükümdarı, 1115-1192; I. Mesud'un oğlu; 1155'te tahta çıktıktan sonra Anadolu'nun birliğini sağlamaya çalıştı; 1175'te Danişmendli egemenliğine son verdi; Miryokefalon Savaşı'nda (1176) Bizans ordusunu yendi; 1180'lerde yeniden başlayan Türkmen göçünün yarattığı sorunların üstesinden geldi
ilgili maddeler
Anadolu Beylikleri 1:244b
Anadolu Selçuklu Devleti 1:251b
Eskişehir 6:196b
KILIÇBALIĞI balık
madde başlığı Kılıçbalığı 10:207b, görsel
ilgili maddeler
Dişler 5:245b
Hayvan 8:96b
KILIÇBALIĞI takımyıldız; Latince adı *Dorado*
ilgili madde Takımyıldız 16:304a
KILIÇDİŞLİ KAPLAN kedigiller familyasından, soyu tükenmiş etçil hayvan; Oligosen Bölüm'den Pleyistosen Bölüm'e kadar yaşadı; bütün dünyaya yayılmıştı; adını üstçenesindeki bir çift keskin, uzun köpekdişinden alır; en iyi bilinen örneği *Smilodon*'dur
ilgili madde Tarihöncesi yaşam 17:52b, görsel
KILIÇGAGA
madde başlığı Kılıçgaga 10:208a, görsel
ilgili madde Kıyı kuşları 10:238b
KILIÇ KALKAN OYUNU Bursa yöresine özgü, savaş gösterisi niteliğinde müziksiz oynanan halk oyunu
ilgili madde Kılıç 10:207a
KILIÇKUYRUK akvaryum balığı
ilgili madde Akvaryum 1:126a
KIL KEÇİSİ
ilgili madde Keçi 10:138a, 138b
KILKUYRUK kanatsız böcek; adını, karın bölgesindeki, kıla benzeyen üç ince uzantıdan alır; küçük, bileşik gözleri vardır; bazı türlerinin, örn. gümüşçünün gövdesi parlak pulcuklarla kaplıdır; genellikle nişastalı maddelerle beslenirler
KILKUYRUK ördek; uzun bir boynu ve kuyruğu vardır; iyi bir uçucudur; kuzey yarıkürede yaşar ve kışın güneye göç eder; eti için avlanır
ilgili madde Ördek 13:276a
KILKUYRUK BAĞIRTLAK
ilgili madde Bağırtlak 2:266a
KIMIL yarımkanatlılar takımından tahıl zararlısı; uzunluğu y. 1,5 cm; vücudu yeşil ve sert bir örtüyle kaplıdır; nemf halinden erişkin biçimini alıncaya kadar başta buğday olmak üzere çeşitli tahılların yaprakları ve taze tanelerindeki özsuyla beslenir; Türkiye'de buğdaya en çok zarar veren türlerden biridir
ilgili maddeler
Buğday 4:42a
Yarımkanatlılar 19:107b
KIMIZ Orta Asya'da yaşayan göçebelerin geleneksel içkisi; daha çok kısrak sütünün mayalanmasıyla hazırlanır; sağlığa yararlı olması yanında Şamanlık inancı açısından da kutsal bir nitelik taşır
KINA
madde başlığı Kına 10:208b
ilgili maddeler
Boya ve cila 3:319a
Kozmetik 11:31b
KINAGECESİ
ilgili maddeler
Düğün 5:330b
Kına 10:208b
KINAKINA anayurdu And Dağları olan ağaç; kabuğundan kinin elde edilir
ilgili maddeler
İlaç 8:317b
Şifalı bitkiler 16:268b
KINALIADA İstanbul
ilgili madde Prens Adaları 14:140b
KINALI KEKLİK
ilgili madde Keklik 10:143b
KINIK Oğuz boyu; Üçoklar'ın Deniz Han Oğulları kolundan; Anadolu'ya gelen büyük boylardandır; daha çok Çukurova, Ankara ve Aydın yöresine yerleşmişlerdir; Büyük Selçuklular'ın kurucusu Selçuk Bey de bu boydandı
ilgili maddeler
Büyük Selçuklu Devleti 4:92a vd.
Oğuzlar 13:132b
Tuğra 17:310b
KINIK İzmir'in ilçesi; doğusunu Soma, güneyini Yunt dağları kaplar; Bakırçay'ın suladığı Kınık Ovası'nda büyük çapta tarım yapılır; son yıllarda sebzecilik de gelişme göstermiştir; nüf. (1990): ilçe 37.617, kasaba 17.167
KINKANATLILAR
madde başlığı Kınkanatlılar 10:209a, görsel
ilgili madde Böcek 3:333b
•*kınkanatlıların adları, örn.* Ateşböceği; Bokböceği; Geyikböceği; Hamamböceği; Mayısböceği; Saatböceği; Uğurböceği
KIN YAPRAKÇİĞİ *bak.* **KAVUZ**
KIPÇAKLAR halk; 11. yy'da Aral Gölü ile Dinyeper Irmağı arasındaki bölgede bir kabile konfederasyonu oluşturan Türk topluluğu; Oğuzlar'la akraba oldukları sanılır; bölgede kurdukları egemenlik 13. yy'da Moğol istilası karşısında zayıfladı ve dağıldı; topluluğun büyük bir bölümü Altınordu Devleti içinde eridi; Kumanlar gibi bazı kollar da Avrupa'ya göç ettiler
ilgili madde Türkler 18:106a
KIR at donu
ilgili madde At 2:110b
KIRAAT İslam
ilgili madde Kuran 11:104a
KIRAĞI
madde başlığı Çiy, kırağı ve don 4:329b, görsel
ilgili madde Yağmur 19:67b, 68b
KIRAL, ERDEN Türk film yönetmeni, d. 1942
ilgili madde Türk sineması 18:139a
KIRAT bazı değerli taşlar için kullanılan kütle birimi
ilgili maddeler
Elmas 6:136a
Ölçme 13:267a
KIR BAYKUŞU
ilgili madde Baykuş 3:88b
KIR ÇEKİRGESİ *ya da* **Tarla çekirgesi**
ilgili madde Çekirge 4:272a vd.
"KIRDA ÖĞLE YEMEĞİ" Manet'nin tablosu
ilgili maddeler
Manet 12:40b
Resim sanatı 14:232a
"KIRGINLAR EVİ" Shaw'un tiyatro oyunu
ilgili madde Shaw 15:168b
KIRGIZİSTAN Asya'da tarihi bölge
madde başlığı Kırgızistan 10:212a
KIRGIZİSTAN SOVYET SOSYALİST CUMHURİYETİ SSCB
ana madde Kırgızistan 10:212a
KIRGIZLAR halk; Kıpçak öbeğine bağlı bir Türk lehçesi konuşurlar; günümüzde büyük çoğunluğu Kırgızistan SSC'de yaşamaktadır; kökenleri henüz tam olarak belirlenememiştir; 12. yy'da Karahitaylar'ca bugünkü Kırgızistan'ın bulunduğu yöreye getirildikleri sanılıyor; eskiden çoğu göçebeydi; Ekim Devrimi'nden sonra tarım ile ağır sanayinin gelişmesi ve kentleşme, gele-

neksel yaşam biçimlerini önemli ölçüde değiştirmiştir; sayıları 2 milyonun üzerindedir
ana madde Kırgızistan 10:212b
ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:10b

KIRIK anatomi; aşırı gerilim ya da darbe nedeniyle bir kemiğin kırılması; belirtileri ağrı, şişme ve kırık bölgeyi hareket ettirirken hissedilen sürtünmedir; kırık uçların çevresinde oluşan yeni doku uçları birleştirir; tedavi, kemik parçalarının alınmasına ve kırık kemiğin hareketlerini kısıtlamaya yöneliktir
ana maddeler
İlkyardım 9:10b
Kemikler, eklemler ve bağlar 10:164a
Yara 19:101a
ilgili maddeler
Tedavi yöntemleri 17:101b
X ışınları: görsel 19:62

KIRIK *ya da* **Fay** jeoloji
madde başlığı Yeryüzünün kırık ve kıvrımları 19:159a, görsel
ilgili maddeler
Deprem 5:184b vd.
Jeoloji: görsel 9:207
Kayaç 10:116b
•Büyük Rift Vadisi

KIRIKHAN Hatay'ın ilçesi; büyük bölümü düzlüklerden oluşan topraklarının batısını Amanos Dağları kuşatır; en çok pamuk yetiştirilir; ilçede demir yatakları vardır; nüf. (1990): ilçe 103.075, kent 68.601

KIRIK HAVA *ya da* **Kısık hava** müzik
ilgili maddeler
Halk müziği 8:16b
Türkü 18:150b

"KIRIK HAYATLAR" Refiğ'in filmi
ilgili madde Türk sineması 18:137a

"KIRIK HAYATLAR" Uşaklıgil'in romanı
ilgili madde Uşaklıgil 18:225a

KIRIKKALE il
madde başlığı Kırıkkale 10:213a, görsel, harita

KIRIKKALE kent
ana madde Kırıkkale 10:215a, görsel

KIRILMA optik
madde başlığı Yansıma ve kırılma 19:93a, görsel
ilgili maddeler
Gökkuşağı 7:197b
Işık 8:251b
Mercek 12:154a
Serap 15:133b
Tayf 17:90a vd.

KIRILMALI TELESKOP *bak.* **MERCEKLİ TELESKOP**

KIRIM SSCB; Ukrayna SSC'de yönetim birimi; y.öl. 27.000 km², merkezi Simferopol; bütün Kırım Yarımadası'nı kaplar; 1783'te Ruslar tarafından ilhak edildi; nüfusun büyük bölümünü oluşturan Tatarlar 1945'te ülkenin çeşitli bölgelerine sürüldü; kuzeyde tarım, güneyde bağcılık ve turizm önem taşır; Sivastopol'da bir deniz üssü vardır; nüf. 2.277.000 (1983 tah.)
ana madde Kırım Hanlığı 10:215b vd.
ilgili maddeler
Karadeniz 10:28a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:11a
Tatarlar 17:81b

KIRIM HANLIĞI Türk devleti, 1441-1783
madde başlığı Kırım Hanlığı 10:215a
ilgili maddeler
Abdülhamid I 1:16a vd.
Altınordu Devleti 1:190a
Fatih Sultan Mehmed 6:263b
Katerina 10:93a
Küçük Kaynarca Antlaşması 11:170b vd.

KIRIM SAVAŞI 1853-56
madde başlığı Kırım Savaşı 10:216b, görsel
ilgili maddeler
Ambulans 1:198b
Düyun-ı Umumiye 6:33a
Hemşirelik 8:26a
Islahat Fermanı 8:244a
Kuşatma 11:127b
Napolyon 13: 35b
Nightingale 13:72b
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:19b
Şeyh Şamil 16:264a

KIRINIM ışık ya da X ışınlarının, düzgün biçimli bir cisme çarptıklarında, yayılma doğrultularından sapmış gibi görünmeleri; bu olay ses ve elektrik dalgalarında da gözlemlenir
ilgili madde Işık 8:252b, görsel

KIRINIM AĞI
ilgili madde Tayf: görsel 17:91

KIRKAĞAÇ Manisa'nın ilçesi; topraklarının büyük bölümü düzlüklerden oluşur; geçim kaynağı tarım ve madenciliktir; nüf. (1990): ilçe 45.608, kasaba 21.421

KIRKAYAK
madde başlığı Çıyan ve kırkayak 4:292a görsel

KIRKBAYIR
ilgili madde Gevişgetirenler 7:138a vd., görsel

45 DEVİRLİ PLAK
ilgili madde Ses kaydı 15:148a vd.

KIR KEÇİ *bak.* **ELİK**

KIRKIM hayvancılık
ilgili maddeler
Koyun 11:30b, görsel
Yün 19:215a vd., görsel

KIR KIRLANGICI
ana madde Kırlangıç 10:22 b, görsel
ilgili madde Kuş 11:125a vd.

KIRKLARELİ il
madde başlığı Kırklareli 10:218a, görsel, harita

KIRKLARELİ kent
ana madde Kırklareli 10:221a, görsel

KIR KOŞUSU *bak.* **KROS**

KIRKPINAR GÜREŞLERİ
ana madde Edirne 6:45b
ilgili madde Güreş 7:305a, görsel

KIR KURDU köpekgiller familyasından, kurda benzeyen memeli; Alaska'dan Kosta Rika'ya kadar uzanan bölgede, özellikle düzlüklerde yaşar; ağırlığı 9-23 kg, kuyruğuyla birlikte uzunluğu y. 1 m'dir; uzun ve kalın postu üstte boz, altta beyazımsı, bacakları kızıl kahverengidir; başlıca besini kemiriciler ve tavşanlardır
ana madde Kurt 11:110a, görsel

KIRLANGIÇ
madde başlığı Kırlangıç 10:221b, görsel
ilgili maddeler
Doğayı koruma 5:264a
Kuş 11:120b

KIRLANGIÇBALIĞI
madde başlığı Kırlangıçbalığı 10:222b, görsel

KIRMA basım *bak.* **KATLAMA**

KIR MANTARI *bak.* **ŞAPKALI MANTAR**

KIRMA TAŞ
•Balast; Mıcır

KIRMIZ kırmız böceği adıyla bilinen kabuklubitlerin dişilerinin kurutulup öğütülmesiyle hazırlanan kırmızı boyarmadde; zaman zaman kozmetik ürünlerinde ve içeceklerde kullanılırsa da, yerini büyük ölçüde yapay boyalara bırakmıştır
ilgili madde Boya ve cila 3:318a

KIRMIZ BÖCEĞİ eskiden kırmızı bir boyarmaddenin elde edildiği kabuklubit
ilgili maddeler
Boya ve cila 3:318a
Kabuklubit 9:240b

KIRMIZI renk
ilgili maddeler
Basım 3:54b, görsel
Boya ve cila 3:318a vd.
Işınım 8:258a
Renkler 14:215b
Tayf 17:90b

KIRMIZI AMİRAL KELEBEĞİ
ilgili madde Kelebek: görsel 10:146

KIRMIZI ARIKUŞU
ana madde Arıkuşu 1:334b

KIRMIZI BİBER
ilgili maddeler
Baharat 2:271b, görsel
Biber 3:173b, görsel

KIRMIZI DEV yıldız
ilgili madde Yıldız 19:171a, görsel

KIRMIZI FOSFOR
ana madde Fosfor 6:330b vd.

KIRMIZI İSKORPİT
ilgili madde Balık: görsel 2:307

KIRMIZI KART spor
ilgili madde Futbol 7:56b

KIRMIZI MERCİMEK
ilgili madde Mercimek 12:157a

"KIRMIZI ODANIN DÜŞÜ" Cao Zhan'ın romanı
ilgili madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:238a

KIRMIZI ÖRÜMCEK
ilgili madde Akar 1:101b

KIRMIZI PANCAR
ana madde Pancar 13:305b, görsel

"KIRMIZI PAZARTESİ" Garcia Marquez'in romanı
ilgili madde Garcia Marquez 7:77a

KIRMIZI SU
ilgili madde Tekhücreli hayvanlar 17:110b

KIRMIZI SUYOSUNU
ilgili madde Yosunlar 19:189b, 190b

"KIRMIZI ŞAPKALI KIZ" Perrault'nun masalı; Grimm Kardeşler tarafından derlenmiştir
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:40a
Grimm Kardeşler 7:232b

KIRMIZI TURP
ilgili madde Turp 18:11b

"KIRMIZI VE SİYAH" Stendhal'in romanı
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:42a

KIRMIZIYA KAYMA bir yıldızın ya da başka bir gökcisminin tayfındaki soğurma çizgilerinin, tayfın kırmızı bölgesine doğru kayması; gökcisminin gözlemciden uzak-

laştığının belirtisidir; kırmızıya kaymanın büyüklüğü cismin uzakiaşma hızını gösterir
ilgili maddeler
Doppler etkisi 5:301a vd.
Kuvazar 11:142a
Tayf 17:91b
KIRMIZI ZIRNIK *bak.* **REALGAR**
KIRSAL TOPLUM nüfus yoğunluğunun düşük olduğu ve ekonomik etkinliğin yiyecek ile hammadde üretimine dayandığı toplum; işgücü, aile üyeleriyle yakınlarından ve komşularından oluşur; işgücünün kentlere göç etmesi kırsal toplumun gerilemesine yol açar
KIR SANSARI
ilgili madde Sansar 15:53b, görsel
KIRŞEHİR il
madde başlığı Kırşehir 10:223b, görsel, harita
KIRŞEHİR kent
ana madde Kırşehir 10:226b, görsel
KISA ÇİZGİ
ilgili madde Noktalama işaretleri 13:101b
KISA DALGA *bak.* **YÜKSEK FREKANS**
KISA DALGA RADYO dalga boyu 10-80 m ya da frekansı 29,7-3,5 MHz arasındaki elektromagnetik dalgalar aracılığıyla gerçekleştirilen radyo yayımı; kısa dalgalar iyonosferde yansıtılarak uzun mesafelere iletilebildiği için uluslararası radyo iletişiminde kullanılır; telekomünikasyonda ve halk bandında da yararlanılır
KISA DEVRE
ilgili madde Elektrik 6:108a
KISA KALKIŞ VE İNİŞLİ UÇAK *ya da* **STOL uçak**
ilgili madde Havacılık tarihi 8:67a
KISAKÜREK, NECİP FAZIL Türk şair ve yazar, 1905-83
madde başlığı Kısakürek 10:227a, görsel
ilgili madde Türk edebiyatı 18:40b, 41b
KISALTMA
madde başlığı Kısaltma 10:227b
KISA MESAFE HIZ KOŞUSU
ilgili madde Atletizm 2:146a
KISA PEPIN *bak.* **PEPIN III**
"KISASA KISAS" Shakespeare'in tiyatro oyunu
ilgili madde Shakespeare 15:167b
"KISAS-I ENBİYA VE TEVARİH-İ HULEFA" Cevdet Paşa'nın tarihi
ilgili madde Cevdet Paşa 4:165b
KISIK HAVA *bak.* **KIRIK HAVA**
KISMİ SESLER *bak.* **DOĞAL ARMONİKLER**
"KISSADAN HİSSE" Ahmed Midhat Efendi'nin öykü kitabı
ilgili madde Ahmed Midhat Efendi 1:91a
KIŞ ılıman bölgelerde en soğuk mevsim; bazı hayvanlar uykuya yatar; herdemyeşil ağaçların dışındaki ağaçlar yapraksız kalır; hava soğuk, yağmurlu ve kar yağışlıdır
ilgili madde Mevsimler 12:181b vd.
KIŞ, TEVFİK Türk güreşçi, d. 1935; Türkiye'nin yetiştirdiği en başarılı grekoromencilerdendir; 1958'de Türkiye birincisi olduktan sonra milli takıma girdi; 1960'ta olimpiyat, 1962 ve 1963'te dünya şampiyonluğunu kazandı
KIŞ GÜNDÖNÜMÜ
ilgili madde Mevsimler 12:182a
KIŞLA DAĞI Ege Bölgesi
ilgili madde Uşak 18:221a
KIŞLAK göçer toplulukların, sefere çıkan orduların ve göçmen hayvanların kışı geçirdikleri yer
ilgili madde Tacikistan 17:291b
KIŞLIK BUĞDAY
ilgili madde Buğday 4:42b
"KIŞ MASALI" Shakespeare'in tiyatro oyunu
ilgili madde Shakespeare 15:167a
KIŞ OLİMPİYAT OYUNLARI
ilgili maddeler
Kış sporları 10:229b, görsel
Olimpiyat Oyunları 13:148b, tablo
KIŞ SPORLARI
madde başlığı Kış sporları 10:228b, görsel
•Buz pateni; Kayak; Kızak yarışı
KIŞ UYKUSU
madde başlığı Kış uykusu 10:229b
ilgili maddeler
Kakırca 9:269a
Kelebek 10:147a
Kirpi 10:279b
Kurbağa 11:105b
KIŞ YASEMİNİ
ilgili madde Yasemin 19:108b
KITA coğrafya
madde başlığı Kıtalar 10:231a, tablo
ilgili madde Dünya 6:12b vd.
•Afrika; Antarktika; Asya; Avrupa; Avustralya; Güney Amerika; Kuzey Amerika
KITA edebiyat
ilgili maddeler
Divan edebiyatı 5:250a
Rubai 15:293a
KITA ADASI büyük kara parçalarından koparak oluşan ada
ana madde Ada 1:23b
ilgili madde Büyük Okyanus 4:89b
KITA BUZULU
ilgili madde Buzul ve buzullaşma 4:79a
KITA KABUĞU
ilgili maddeler
Dünya 6:12b, 13b vd.
Yanardağ 19:82b
KITA KALKANI
ilgili madde Jeoloji 9:204b
•Kanada Kalkanı
KITA KONGRELERİ Amerikan Bağımsızlık Savaşı sırasında Philadelphia kentinde toplanan ve koloni halklarının temsilcilerini bir araya getiren iki kongre; birincisi 1774'te, ikincisi 1775-76'da toplanmıştır
ilgili madde Amerika Birleşik Devletleri 1:209b
KITALARARASI BALİSTİK FÜZE karadan karaya güdümlü füze; menzili y. 14.000 km
ana madde Güdümlü füzeler 7:250b vd.
ilgili maddeler
Bomba 3:284a
Hava kuvvetleri 8:78a
Roket 14:256b
Teknoloji 17:124a
KITALARIN KAYMASI kıtaların jeolojik zamanlar boyunca yatay hareketlerle birbirlerine yaklaşıp uzaklaştıklarını öne süren kuram; bu kayma örn. benzer fosillerin ya da kayaç türlerinin birbirinden çok uzak kıtalarda ortaya çıkışını açıklar
ilgili maddeler
Jeofizik 9:199b
Jeoloji: görsel 9:204
KITA SAHANLIĞI bir kıtayı ya da kara parçasını çevreleyen, görece sığ ve eğimli deniz tabanı; genellikle kıyıdan, 100-200 m arasındaki derinliklere kadar uzanır; 1982'de devletlerin imzasına açılan Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nde, kıyıdan başlamak üzere 200 mil gibi uzaklık ölçütleri kondu; Türkiye, bu sözleşmede yer alan, adaların kendi kıta sahanlıklarına sahip olabilecekleri ilkesine karşı çıkmaktadır; bu, Ege Sorunu'nun önemli nedenlerinden biridir
ilgili maddeler
Atlas Okyanusu 2:145a
Ege Denizi 6:63b
Ege Sorunu 6:64a
Petrol 14:63a
KITLIK
madde başlığı Kıtlık ve açlık 10:231a
ilgili maddeler
Çin 4:315b
İrlanda Cumhuriyeti 9:77a
Yoksulluk 19:187b
KIVIRCIK koyun
ilgili madde Koyun 11:30a görsel
KIVIRCIK sebze
madde başlığı Marul ve kıvırcık 12:83b görsel
KIVIRCIK NANE Avrupa, Asya ve Kuzey Amerika'da yetişen nane türü; yumuşak, zeytin yeşili yaprakları, taze ya da kurutularak baharat olarak kullanılır; yapraklarından elde edilen yağdan şekerlemecilikte yararlanılır
ilgili madde Nane 13:29b görsel
KIVRIM jeoloji
madde başlığı Yeryüzünün kırık ve kıvrımları 19:159a, görsel
ilgili madde Kayaç 10:116a
KIVRIMBAĞIRSAK incebağırsağın kalınbağırsağa açılan son bölümü
ilgili madde Bağırsak 2:265a
KIVRIM DAĞLARI
ilgili maddeler
Alp dağları 1:179b
Dağ 5:54b
KIYAMET İslam dininde dünya yaşamının sona ereceğine ve Allah'ın buyruğuyla bütün ölmüş insanların yeniden dirilerek sonsuz ahiret yaşamına başlayacaklarına olan inanç; amentü olarak bilinen altı temel inançtan biridir; Kuran'a göre kıyametin ne zaman olacağını yalnız Allah bilir; ama önceden bazı belirtiler görülecektir; kıyamet inancı Musevilik'te, Hıristiyanlık'ta ve Zerdüşt dininde de vardır; Kutsal Kitap'ta yer alan iki kıyamet öyküsü, baskı altında yaşayan dinsel gruplara umut vermeyi, onların inançlarını güçlendirmeyi amaçlıyordu
"KIYAMET" Coppola'nın filmi
ilgili madde Sinema 15:234b
KIYAS İslam
ilgili maddeler
Hanbeli mezhebi 8:23a
İslam hukuku 9:98a
Sünnilik 16:207a
KIYI
madde başlığı Kıyı 10:234b, görsel
ilgili madde Jeoloji: Hollanda: görsel 9:209
KIYI CANLILARI

madde başlığı Kıyı canlıları 10:238a görsel
ilgili madde Kabuk ve kabuk koleksiyonculuğu 9:241a
KIYIÇULLUĞU kuzey yarıküredeki kumsallarda yaşayan kuş; uzun, düz bir gagası vardır; genellikle rengi yazın kızıl kahverengi, kışın grimsidir
"KIYIDAKİ DEĞİRMEN" George Eliot'ın romanı
ilgili madde Eliot 6:130a
KIYI KORUMA *ya da* **Sahil güvenlik**
madde başlığı Kıyı koruma 10:238a
KIYI KUŞLARI
madde başlığı Kıyı kuşları 10:238b, görsel
ilgili maddeler
Hayvan 8:98b
Kuş 11:122a, 123b
•Aynak; Kervançulluğu; Poyrazkuşu; Taşçeviren; Yağmurcun
KIYI RESİFİ kıyıdan denize doğru uzanan düz mercan resifi
ilgili maddeler
Mercanada: görsel 12:149
Mercan resifi 12:151a
KIYI SEKOYASI *ya da* **Sahil sekoyası** özellikle ABD'nin Büyük Okyanus kıyılarında yetişen herdemyeşil ağaç; 90 m'yi bulan uzunluğuyla var olan ağaçların en irisidir; kabuğu kızıl ve derin oyukludur; kerestesi mobilyacılıkta, çit yapımında vb. kullanılır
ana madde Sekoya 15:108a
ilgili maddeler
İğneyapraklılar 8:294b
Kereste 10:180a
KIZAK denizcilik
ilgili maddeler
Gemi ve gemi yapımı 7:121a
Hidrofoil 8:156a
KIZAK kar taşıtı
ana madde Kızak yarışı 10:239a vd., görsel
ilgili maddeler
Eskimolar 6:191b, görsel
Ulaştırma 18:178b
KIZAK KÖPEĞİ
ilgili maddeler
Eskimolar: görsel 6:193
Köpek 11:48a
KIZAK YARIŞI
madde başlığı Kızak yarışı 10:239a, görsel
ilgili madde Olimpiyat Oyunları: tablo 13:175
KIZAMIK
madde başlığı Kızamık 10:240a
ilgili maddeler
Çocuk hastalıkları 5:24b
Salgın hastalıklar 15:33a
Virüsler ve virüs hastalıkları 19:19b, 20a
KIZAMIKÇIK virüs kökenli hastalık; daha çok çocuklarda görülür; belirtileri vücutta 2-3 gün boyunca süren kırmızı döküntüler ve ateştir; gebelik sırasında bu hastalığa yakalananların bebekleri sakat doğabilir
ana madde Kızamık 10:240b
ilgili maddeler
Çocuk hastalıkları 5:24b
Körlük 11:63a
KIZANLIK VADİSİ *ya da* **Kazanlık Vadisi** Bulgaristan'da bölge
ilgili madde Bulgaristan 4:53b
KIZBÖCEĞİ *ya da* **Yusufçuk**
madde başlığı Kızböceği 10:240b, görsel
ilgili maddeler
Biyoloji: Leonardo da Vinci'nin çizimi: görsel 3:243
Böcek 3:332b, görsel
Fosil: görsel 6:332
Tatlı su canlıları: nemf: görsel 17:83
"KIZGIN DAMDAKİ KEDİ" Williams'ın tiyatro oyunu
ilgili madde Williams 19:57b
"KIZGIN OVA" Rulfo'nun öykü kitabı
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:211b
KIZGIN TELLİ AMPERMETRE
ilgili madde Ampermetre 1:240b
KIZIK Oğuz boyu; Bozoklar'ın Yıldız Han Oğulları kolundandır; küçük bir boydu; Anadolu'ya gelenlerin önemli bölümü Gaziantep ve Ankara yöresine yerleşmiştir
ilgili madde Oğuzlar 13:133a
KIZIL streptokok cinsinden bakterilerin yol açtığı bulaşıcı hastalık; belirtileri yüksek ateş, boğaz ağrısı, derinin kızarması ve lenf düğümlerinin şişmesidir; tedavi için dinlenme ve penisilin önerilir
ilgili maddeler
Çocuk hastalıkları 5:24b
Mikroplar 12:213b
KIZIL ADALAR *bak.* **PRENS ADALARI**
KIZILAĞAÇ
madde başlığı Kızılağaç 10:241a, görsel
KIZILAĞIZ akvaryum balığı
ilgili madde Sihlid 15:204b, görsel
KIZILAY eskiden **Hilal-i Ahmer**
madde başlığı Kızılay 10:242b, görsel
ilgili maddeler
Adıvar 1:32b
Sosyal yardım hizmetleri 15:331b
Yardım kurumları 19:102b
KIZILBACAK uzun, kırmızı bacaklı kıyı kuşu
ilgili madde Düdükçün 5:325a
KIZIL BALKUŞU *ya da* **Kan kuşu**
ilgili madde Balkuşu 3:9b
KIZIL BULUT Amerika Yerlileri'nden Siular'ın önderi, 1822-1909; Siular'ın topraklarını yitirmelerine neden olan 1889 tarihli anlaşmaya karşı çıkmıştır
ilgili madde Amerika Yerlileri: görsel 1:229
KIZILCAHAMAM Ankara'nın ilçesi; toprakların büyük bölümü Karadeniz Bölgesi'ndedir; çam ormanlarıyla kaplı Soğuksu Milli Parkı ve ünlü Kızılcahamam Kaplıcaları önemli dinlence merkezlerindendir; nüf. (1990): ilçe 34.456, kasaba 12.856
ilgili madde Ankara 1:280a
KIZILCA KURBAĞA
ilgili madde Amfibyumlar 1:235b
KIZILCIK
madde başlığı Kızılcık 10:243a, görsel
KIZILÇAM
ilgili maddeler
Çam 4:232b
Toroslar 17:257a
KIZIL ÇAYLAK
ilgili madde Çaylak 4:269b, 270a
KIZILDAĞ MİLLİ PARKI Isparta'nın Şarkikaraağaç ilçesindeki Kızıldağ'da doğal koruma alanı
ilgili madde Ulusal parklar: tablo 18:193
"KIZIL DAMGA" Hawthorne'un romanı
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:222b
KIZILDENİZ
madde başlığı Kızıldeniz 10:243b, görsel
ilgili maddeler
Denizler ve okyanuslar 5:165b
Medler ve Persler 12:123a
Süveyş Kanalı 16:215a
KIZILDERİLİLER *bak.* **AMERİKA YERLİLERİ**
"KIZIL ELMA" Gökalp'in şiir kitabı
ilgili madde Ziya Gökalp 19:261a
KIZIL ERİK Vikingler'in önderi, ü. 10. yy
madde başlığı Kızıl Erik 10:244a
ilgili maddeler
Grönland 7:236a
Vikingler 19:14b
KIZILGERDAN *ya da* **Nar bülbülü**
madde başlığı Kızılgerdan 10:244b, görsel
KIZIL GEYİK Avrupa'da, Asya'da ve Afrika'nın kuzeybatısındaki ağaçlık bölgelerde yaşayan geyik türü; erkekler ile dişiler ayrı sürüler oluşturur ve erkekler bütün bir haremi ele geçirmek için dövüşür; omuz yüksekliği 1,2 m, postu kızıl kahverengidir; erkeklerin uzun, dallanmış boynuzları vardır
ilgili madde Geyik 7:140b
KIZILHAÇ
madde başlığı Kızılhaç 10:245b, görsel
ilgili maddeler
Cenevre 4:155b
Yardım kurumları 19:102b
KIZILIRMAK akarsu
madde başlığı Kızılırmak 10:246a, görsel
KIZILIRMAK Çankırı'nın ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 14.878, kasaba 2.492
KIZILKANAT balık
madde başlığı Kızılkanat 10:247b, görsel
KIZILKARAMAN *bak.* **MORKARAMAN**
KIZIL KHMERLER
ilgili maddeler
Kampuçya 9:297b
Kıtlık ve açlık 10:232b
"KIZIL KİTAP" Mao'nun yazılarını içeren kitap
ilgili madde Mao Çe-Tung 12:56a
KIZILKUM ÇÖLÜ SSCB; Kazakistan ve Özbekistan SSC topraklarında y. 300.000 km² 'lik bir alanı kaplar; doğal gaz ve altın yatakları vardır
ilgili maddeler
Asya 2:87a
Özbekistan 13:284b
KIZILKURT
ilgili madde Solucan 15:314a, görsel
KIZILKUYRUK kuş
madde başlığı Kızılkuyruk 10:248a, görsel
KIZIL MEYDAN Moskova, SSCB; 15. yy'da yapılmış, Kremlin'in yanında uzanan açık meydan; bir pazaryeri ve kent yaşamının merkezi olarak düzenlenmiştir; y.öl. 73.000 km²; gösteriler ve geçit törenleri düzenlenir
ilgili maddeler
Moskova 12:278b
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği:

görsel 16:16, 23, 25
KIZIL MUHAFIZLAR Çin'de, Kültür Devrimi• sırasında, militan öğrenci gruplarının oluşturduğu yarı askeri birimler; bütün eski geleneklerden kurtulmayı amaçlıyorlardı
ilgili madde Çin Halk Cumhuriyeti 4:322b
KIZIL ORDU
ilgili maddeler
Ekim Devrimi 6:83b
Polonya 14:114b
Prag 14:140a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:22b vd., görsel
KIZIL ORMANTAVUĞU
ilgili madde Ormantavuğu: görsel 13:215
KIZILÖREN Afyonkarahisar'ın ilçesi; daha önce Sandıklı ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 14.696, kasaba 3.876
KIZILÖTESİ ASTRONOMİ UYDUSU *ya da* **IRAS**
ilgili maddeler
Astronomi 2:69b
Uydu 18:231a
KIZILÖTESİ FOTOĞRAF
ilgili maddeler
Coğrafya: görsel 4:198
Fotoğrafçılık 7:11b, görsel
KIZILÖTESİ IŞIN *ya da* **Enfraruj ışın** dalga boyu kırmızı ışığın dalga boyundan biraz daha uzun olan ışın
ilgili maddeler
Isı 8:237b
Işınım 8:256b, 257a vd., görsel
Soğurma 15:302b
KIZILÖTESİ TELESKOP
ilgili maddeler
Astronomi 2:69a
Radyoastronomi 14:185b
KIZIL PANDA *bak.* **KÜÇÜK PANDA**
KIZIL PİRANA
ilgili madde Pirana 14:74b
KIZIL SİNCAP
ilgili madde Sincap 15:217a, 217b, görsel
KIZIL SOM
ilgili madde Sombalığı: görsel 15:323
KIZILTEPE Mardin'in ilçesi; alüvyonlu topraklarla kaplı geniş Kızıltepe Ovası'nda, sulama yetersizliği nedeniyle tarımsal üretim kısıtlıdır; daha çok canlı hayvan ticareti yapılır; ilçe merkezindeki en önemli tarihi yapı Artuklular'dan kalma Ulu Cami'dir; nüf. (1990): ilçe 130.639, kent 60.134
ilgili maddeler
Güneydoğu Anadolu Bölgesi 7:293b
Mardin 12:65b
KIZIL TİLKİ
ilgili madde Tilki 17:198a, 198b
KIZIL TUGAYLAR İtalyan terör örgütü
ilgili madde Terörizm 17:160b
KIZIL WILLIAM *bak.* **WILLIAM II**
"KIZ KARDEŞİM CARRIE" Dreiser'in romanı
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:224a
KIZ KULESİ İstanbul
madde başlığı Kız Kulesi 10:248b, görsel
"KIZ KURUSU GÜL HANIM YA DA ÇİÇEKLERİN DİLİ" Garcia Lorca'nın tiyatro oyunu
ilgili madde Garcia Lorca 7:75b
KIZKUŞU
ilgili madde Yağmurcun 19:69a, görsel
KIZLARAĞASI *bak.* **HAREMAĞASI**
KIZ MESLEK LİSESİ kız öğrencilere mesleki bilgi ve beceri kazandırmaya yönelik ortaöğretim kurumu; temelini 1869'da kurulan Kız Sanayi Mektebi oluşturur; 1927'de kız enstitüsü, 1973'te kız meslek lisesi adını aldı; el sanatları, resim, çiçek, seramik, giyim, nakış, çocuk eğitimi, beslenme gibi alanlarda eğitim veren bu okulları bitirenler, başta Kız Teknik Olgunlaşma Enstitüsü ile Gazi Üniversitesi Kız Sanat Eğitimi Yüksekokulu'nda olmak üzere yükseköğrenimlerini sürdürebilirler
"KİBARLIK BUDALASI" Molière'in tiyatro oyunu
ilgili madde Düzyazı 6:34a
"KİBAR SEMTLER" Louis Aragon'un romanı
ilgili madde Aragon 1:312a
KİBELE *ya da* **Kybele** Anadolu mitolojisi
madde başlığı Kibele 10:249b, görsel
ilgili maddeler
Efes 6:49b
Efsane ve mitler 6:58a
KIBO TEPESİ Tanzanya
ilgili madde Kilimanjaro 10:255b
KİBRİT
madde başlığı Kibrit 10:250b, görsel
ilgili madde Yangın ve yangından korunma 19:86a
"KİBRİTÇİ KIZ" Andersen'in masalı
ilgili madde Periler ve peri masalları 14:48a
KİBRİTOTU *ya da* **Kurtpençesi**
madde başlığı Kibritotu 10:251b
ilgili maddeler
Açıktohumlular 1:22b
Bitki: tablo 3:234, görsel
Canlılar 4:124a
Kömür 11:41a
KİBUTZ İsrail'de, mülkiyet ve yönetimin üyelerce paylaşıldığı kolektif çiftlik; bazılarında sanayi üretimi de yapılır; topluluğun haftalık toplantıları aracılığıyla yönetilir; çocukların bakımı topluca yürütülür; ilk kez 1910'da kurulmuştur
ilgili maddeler
Eğitim 6:69b
İsrail: görsel 9:113
Kooperatif 10:332b
KIEL Almanya'da liman kenti; ülkenin kuzeydoğusundaki Schleswig-Holstein eyaletinin merkezi; gemi ve makine yapımı başlıca sanayi kollarıdır; nüf. 243.626 (1987 tah.)
KIEL KANALI Almanya; Baltık Denizi ile Kuzey Denizi'ni birbirine bağlayan, 98 km uzunluğunda suyolu; 1887-95 arasında yapıldı; 1907-14 arasında genişletildi
ilgili madde Kanal 9:320a
KIERKEGAARD, SØREN Danimarkalı düşünür, 1813-55; Varoluşçu felsefenin kurucusu olarak kabul edilir
ilgili madde Varoluşçuluk 18:306a
KİEV SSCB
madde başlığı Kiev 10:252a, görsel
ilgili maddeler
Dinyeper Irmağı 5:238a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:9b, 10a, 17a
KIGALI Ruanda
ilgili madde Ruanda 14:291b
KİĞI Bingöl'ün ilçesi; dağlık bir kesimde bulunduğu için tarım alanları kısıtlıdır; halkın geçimi hayvancılığa dayanır; Varto depreminde hasara uğrayan Kiğı kasabasının yeri değiştirilmiştir; nüf. (1990): ilçe 11.438, kasaba 4.544
Ki'İ Çin felsefesi
ilgili madde Akupunktur 1:124a
KİK tekne
ilgili madde Gemi ve gemi yapımı 7:118a
KİKLA balık
ilgili madde Lapina ve çırçır 11:202a, görsel
KİKLOPLAR *ya da* **Kykloplar** Yunan mitolojisi
madde başlığı Kikloplar 10:253a, görsel
ilgili madde Titanlar 17:206a
KİKUYU halk; Kenya'nın orta-güney kesiminde, Kenya Dağı'nın yakınındaki yüksek bölgede yaşar ve bir Bantu dili konuşurlar; Kenya'daki en büyük etnik gruptur; 1950'lerde İngiliz sömürge yönetimine karşı, Mau Mau Ayaklanması olarak bilinen ayaklanmayı başlattılar; Kenya'nın, Kenyatta önderliğindeki bağımsızlık mücadelesine öncülük ettiler; sayıları 2 milyon kadardır
ilgili maddeler
Afrika halkları 1:57a
Kenya 10:177a
KİKUYU MERKEZ BİRLİĞİ eskiden **Doğu Afrika Birliği Örgütü** siyasal örgüt
ilgili madde Kenyatta 10:177a
KİL
madde başlığı Kil 10:253b
ana madde Çanak çömlek 4:237a vd.
ilgili maddeler
Arkeoloji 2:25a
Çinicilik 4:323a
Heykel 8:140a vd., görsel
Kiremit 10:277b
Kum ve çakıl 11:100a
Seramik 15:132a
Toprak 17:248a vd., görsel
Tuğla 17:306b vd.
KILAUEA YANARDAĞI Hawaii, ABD; dünyanın en büyük etkin yanardağıdır; sık sık görülen püskürmeler ender olarak patlama biçimini alır ve genellikle derin krateri içinde kalır
ilgili maddeler
Dünya: görsel 6:10
Hawaii 8:88b
Yanardağ 19:85a, görsel
KİLE eski hacim ölçüsü
ilgili madde Ölçme 13:267a
KİLİKYA Anadolu'da tarihi bölge
madde başlığı Kilikya 10:254b, görsel
ilgili maddeler
Adana 1:27a vd.
Cicero 4:189a
KİLİM
madde başlığı Halı ve kilim 7:330a, görsel
ilgili maddeler
Adıyaman 1:37a
Antika 1:294a
Dokumacılık 5:283b
Gaziantep 7:96b
Göçebelik 7:193b
Gümüşhane 7:260b
Uşak 18:223b

KİLİMANJARO *ya da* **Uhuru** Tanzanya'da yanardağ
madde başlığı Kilimanjaro 10:255b, görsel
ilgili maddeler
Afrika 1:44a
Büyük Rift Vadisi 4:91b
Dağ 5:54b, tablo
KILINDINI Kenya'da liman kenti; Mombasa'nın güneybatısındadır
ilgili madde Kenya 10:175b, 177a
KİLİS Gaziantep'in ilçesi; Tilbaşar Ovası'nın doğu kesimindedir; tarım, ticaret ve küçük sanayi gelişmiştir; yörede Hitit, Roma, Bizans ve Araplar'dan kalma birçok tarihi yapı vardır; nüf. (1990): ilçe 121.752, kent 82.882
ilgili madde Gaziantep 7:95b, 96a
KİLİSE kurum
•Katolik Kilisesi; Ortodoks Kilisesi; Protestan Kilisesi
KİLİSE yapı
madde başlığı Kilise ve katedral 10:256a, görsel
ana madde Mimarlık 12:227a, görsel
ilgili maddeler
Ağaç oymacılığı 1:74b
Alman sanatı ve müziği 1:166b
Berlin: görsel 3:140
Heykel 8:142b vd.
Hıristiyanlık 8:150b vd., görsel
Mozaik: görsel 12:295
Nevşehir 13:63a, görsel
Norveç: görsel 13:109
Ortodoks Kilisesi 13:228a, görsel
Resim sanatı 14:222b vd.
Rusya: görsel 14:305
Sinop: görsel 15:250
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:14a
Tapınak 17:7a
Yugoslavya: görsel 19:197
•Katedral; Manastır
KİLİSE HUKUKU
ilgili madde Hukuk 8:214b
KİLİS KEÇİSİ
ilgili madde Keçi 10:138a
KİLİT
madde başlığı Kilit ve anahtar 10:259a, görsel
KİLİTBAHİR KALESİ Çanakkale
ilgili madde Çanakkale: görsel 4:246
KİLİT HÜCRE *bak.* **BEKÇİ HÜCRESİ**
KİLO uluslararası birimler sisteminde kullanılan önek; günlük dilde kilogram yerine kullanılır
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:78
KİLOGRAM metre sisteminde standart kütle birimi; 1.000 grama eşittir
ilgili maddeler
Kütle 11:182a
Ölçme 13:268b vd.
KİLOHERTZ radyo yayımcılığında, göndericinin bir saniyede yaydığı radyo dalgalarının frekansını ölçmek için kullanılan birim; 1.000 hertz'e eşittir
ilgili madde Radyo 14:175b
KİLOMETRE SAATİ *bak.* **HIZ GÖSTERGESİ**
KİLOWATT kullanılan elektrik miktarını gösteren birim; 1.000 watt'a eşittir
ilgili maddeler
Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:77
Elektrik enerjisi 6:111a vd.
Su enerjisi 16:164b
KİLT dize kadar inen İskoç eteği; geleneksel İskoç giysisinin başlıca öğelerindendir; genellikle ekose desenli tartan kumaştan yapılır
KİLTAŞI *bak.* **ŞEYL**
"KİM" Kipling'in romanı
ilgili madde Kipling 10:275a
KİM, NELLİ SSCB'li kadın jimnastikçi, d. 1957; 1976 Olimpiyat Oyunları'nda yer hareketlerinde, 1980 Olimpiyat Oyunları'nda ise yer hareketleri ile takım yarışmasında altın madalya kazandı
KİMBERLİT
ilgili madde Elmas 6:134b
KİMBERLEY Güney Afrika Cumhuriyeti'nde kent; 1878'de, bölgede elmas bulunmasından birkaç yıl sonra, Kap Eyaleti'nin kuzeydoğu kesiminde kuruldu; bu ocağın 1915'te kapanmasına karşın, elmas madenciliği ve kesimi günümüzde de kentin en önemli sanayi dalıdır; nüf. 144.769 (1984 tah.)
ilgili maddeler
Elmas 6:134b
Güney Afrika 7:283b
"KİM KORKAR HAİN KURTTAN" Albee'nin tiyatro oyunu
ilgili madde Tiyatro sanatı 17:217a
KİMMERLER İÖ 15. yy'dan İÖ 8. yy'ın ilk yarısına kadar Volga Irmağı ile Karadeniz arasındaki bölgede yaşayan göçebe halk
ilgili maddeler
Frigya 7:52b vd.
Gordon 7:184b
İskitler 9:92a
Lidya 11:248b
Trabzon 17:268b
Urartular 18:215a
KİMONO Japon kadınlarının giydiği geleneksel, uzun giysi
ilgili maddeler
Giysi 7:164b, görsel
Japonya 9:188b
KİMUS *ya da* **Kimüs** sindirim sırasında mide ve bağırsaklarda bulunan, sindirilmiş besinler ve sindirim sıvılarından oluşan koyu kıvamlı, yarı sıvı madde
ilgili maddeler
Mide 12:205a
Sindirim 15:220a vd.
KİMYA
madde başlığı Kimya 10:260b
ilgili maddeler
Biyoloji 3:245a
Lavoisier 11:218a
Simya 15:216a
•Biyokimya; İnorganik kimya; Kimya sanayisi; Organik kimya
KİMYA MÜHENDİSLİĞİ
ana madde Mühendislik 12:328a vd.
KİMYASAL ANALİZ *bak.* **KİMYASAL ÇÖZÜMLEME**
KİMYASAL BAĞ
ana madde Kimya 10:263b
ilgili maddeler
Katı 10:93a
Kimyasal bileşikler 10:267b
Tepkime 17:152a
•İyon bağı; Ortaklaşım bağı
KİMYASAL BİLEŞİK
madde başlığı Kimyasal bileşikler 10:267a
ana madde Kimya 10:263a
ilgili maddeler
Çinko 4:325b
Flüor ve flüorür 6:319a
Gaz 7:83a
Jeokimya 9:201a
Molekül 12:261a
Periyotlar cetveli 14:50a
Sodyum ve soda 15:297b
Tepkime 17:152a
•İnorganik bileşik; Organik bileşik
KİMYASAL ÇÖZÜMLEME *ya da* **Kimyasal analiz** bir maddenin bileşimindeki elementlerin ya da bileşiklerin araştırılması; nitel çözümleme elementlerin ya da işlevsel grupların belirlenmesini sağlar; elementlerin miktarını ya da yüzdesini saptamak için de nicel çözümlemeye başvurulur
KİMYASAL ELEMENT
madde başlığı Kimyasal elementler 10:267b tablo
ilgili maddeler
Beslenme 3:150b
Gaz 7:83a
Gübre 7:244a vd.
Jeokimya 9:201a, tablo
Katı 10:93b
Kimya 10:262a vd.
Kimyasal bileşikler 10:267a
Lavoisier 11:218a
Metal 12:169a
Molekül 12:261a
Nükleer enerji 13:118b
Periyotlar cetveli 14:49a vd.
Su 16:48b
Tayf 17:91a vd.
•*elementlerin adları, örn.* Alüminyum; Bakır; Karbon; Uranyum
KİMYASAL ENERJİ
ilgili maddeler
Enerji 6:153a vd.
Fotosentez 7:15a
Solunum 15:315a
KİMYASAL FORMÜL kimyasal bileşiklerin yapısını gösteren simge
ana madde Kimya 10:263a
KİMYASAL GÜBRE
ilgili maddeler
Gübre 7:244b
Sülfürik asit 16:200a
Tarım makineleri 17:18b vd.
KİMYASAL KİRLİLİK
ana madde Çevre kirliliği 4:284a, görsel
KİMYASAL SAVAŞ
madde başlığı Kimyasal savaş 10:270b, görsel
ilgili madde Klor 10:288a
KİMYASAL SİLAH
ana madde Kimyasal savaş 10:271a
•Dioksin; Hardal gazı
KİMYASAL SİMGE kimyasal elementlerin genellikle bir ya da iki harften oluşan gösterimi; çoğunlukla elementin adının ilk harfi kullanılır; ama aynı harfle başlayan birden çok element varsa ikinci bir harf eklenir ve ilki büyük, ikincisi küçük harfle yazılır; en son elde edilen bileşimsel elementlerin (atom numarası 104-109 olanlar) simgeleri üç harften oluşur
ilgili madde Kimyasal elementler 10:268b
KİMYASAL TEPKİME *bak.* **TEPKİME**

KİMYA SANAYİSİ
madde başlığı Kimya sanayisi 10:271b
ilgili maddeler
Kömür 11:46a
Teknoloji 7:121b
KİMYON
ilgili maddeler
Baharat 2:271a, görsel
Parfüm 13:326b
KİNAYE
ilgili madde Söz sanatları 16:43b
KINDERGARTEN
ilgili madde Anaokulu 1:260b
KİNEBALU DAĞI Borneo, Endonezya; Borneo'nun en yüksek dağı; yüksekliği 4.101 m
ilgili maddeler
Borneo 3:295b
Malezya 12:24a
KİNETİK ENERJİ bir cismin hareketi nedeniyle kazandığı enerji; hızının karesinin kütlesinin yarısıyla çarpımına eşittir (1/2 mv^2); birimi joule'dür; cismin hareketi, bir yol üzerinde bir yerden bir yere gitme (ötelenme), ileri geri salınma ve bir eksen çevresinde dönme şeklinde olabilir
ilgili maddeler
Enerji 6:153b vd., görsel
Molekül 12:261b
Sıcaklık 15:171b
KİNETOSKOP film şeridi üzerindeki bir dizi resmi, hareket etkisi yaratacak biçimde gösteren aygıt; film göstericilerinin ilk örneklerinden biridir
ilgili madde Sinema 15:228a
KING, B. B. ABD'li *blues* gitarcısı, d. 1925; *rhythm and blues* tarzının öncülerindendir; Siyahlar'ın kilise müziği ile yetişti; daha sonra caz gitarcılarından etkilendi; Siyahlar'ın gece kulüplerinde sahneye çıktı; üslubuyla popüler müziğin önde gelen sanatçılarını etkilemiştir
ilgili madde Pop müzik 14:120a, görsel
KING, BILLIE JEAN ABD'li kadın tenisçi, d. 1943; Wimbledon'da, altısı tek bayanlarda olmak üzere 20 şampiyonluk kazanarak rekor kırdı; bir sezonda 100.000 doların üzerinde ödül kazanan ilk kadın tenisçidir; kadın tenisçilerin hakları için mücadele etmiştir
ilgili madde Tenis 17:148a, görsel
KING, MARTIN LUTHER ABD'li yurttaşlık hakları önderi, 1929-68
madde başlığı King 10:273b, görsel
ilgili madde Siyah Amerikalılar 15:273a vd., görsel
KINGSLEY, CHARLES İngiliz din adamı, öğretmen ve yazar, 1819-75; Victoria döneminde geniş ilgi gören romanlarıyla İngiltere'nin toplumsal yaşamında etkili oldu; Charles Darwin'in kuramlarını destekleyen ve Hıristiyanlık'ın öğretileriyle modern bilimi uzlaştırmaya çalışan ilk din adamlarındandır; çocuk kitabı *Su Bebekleri* 'ni (1863) evrim düşüncesinden etkilenerek yazmıştır
KINGSTON Jamaika
madde başlığı Kingston 10:274a
ilgili madde Jamaika 9:179b, 181a
KINGSTON KÖPRÜSÜ Glasgow, İskoçya
ilgili madde Beton: görsel 3:155
KINGSTOWN Saint Vincent Adası, Saint Vincent ve Grenadinler
ilgili maddeler
Batı Hint Adaları: görsel 3:75
Saint Vincent ve Grenadinler 15:21a
KİNİN organik bileşik; renksiz, acı, kristal yapılı bir alkaloittir; sıtma tedavisinde kullanılır; kınakına ağacının kabuğundan özütlenir ya da bireşim yoluyla elde edilir
ilgili maddeler
Alkaloit 1:153b
İlaç 8:317b
Sıtma 15:184b
KİNKAJU küçük etçil memeli
ilgili madde Rakun 14:200a
KINSEY, ALFRED CHARLES ABD'li zoolog, 1894-1956; Indiana Üniversitesi'nde Cinsellik Araştırmaları Enstitüsü'nü kurdu ve yönetti; 1948 ve 1953'te, erkek ve kadınların cinsel davranışları konusunda, kişilerle yapılan görüşmelere dayanan çalışmalar yayımladı; cinsel davranışlarda büyük farklılıklar olduğunu ortaya koydu
KİNŞASA Zaire
madde başlığı Kinşasa 10:274b
ilgili maddeler
Afrika halkları 1:57a
Brazzaville 4:18a
Zaire 19:227a, görsel
KİP dilbilgisi
ana madde Fiil 6:284b
KIPLING, RUDYARD İngiliz yazar, 1865-1936
madde başlığı Kipling 10:274b, görsel
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:10b
Fabl 6:247a
İngiliz edebiyatı 9:25b
KİPRENSKİ, OREST Rus ressam, 1782-1836
ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği: tablo: görsel 16:15
KİPRİYANU, SPİROS Kıbrıs Cumhuriyeti devlet ve hükümet başkanı, d. 1932
ilgili madde Kıbrıs 10:203b
KİRALAMA bir malın, kullanmak ya da ürünlerinden yararlanmak üzere, bedel karşılığında başkasına bırakılması; alınan bedele kira denir
"KİRALIK KONAK" Karaosmanoğlu'nun romanı
ilgili madde Karaosmanoğlu 10:45a
KİRAZ bitki
madde başlığı Kiraz ve vişne 10:275b, görsel
ilgili maddeler
Meyve 12:184b
Meyvecilik 12:186b
KİRAZ İzmir'in ilçesi; topraklarını Bozdağlar ve Aydın Dağları engebelendirir; orta kesimi Küçük Menderes Ovası'nın en doğu parçasıdır; ekonomisi tarıma dayanır; nüf. (1990): ilçe 41.247, kasaba 7.850
KİRAZ ERİĞİ
ilgili madde Erik 6:171a
KİRAZKUŞU *bak.* **ÇİNTE**
KIRCHHOFF, GUSTAV ROBERT Alman fizikçi, 1824-87
ilgili madde Tayf 17:91a vd.
KİREÇ
madde başlığı Kireç ve kireçtaşı 10:276b
ilgili madde Sıva ve alçı 15:185b
KİREÇKAYMAĞI *ya da* **Ağartma tozu** kalsiyum klorat
ilgili madde Ağartma 1:76a
KİREÇLENME *bak.* **OSTEOARTRİT**
KİREÇSÜTÜ *bak.* **KALSİYUM HİDROKSİT**
KİREÇTAŞI *ya da* **Kalker**
madde başlığı Kireç ve kireçtaşı 10:276b, görsel
ilgili maddeler
Asfalt 2:59b
Aşınma 2:105b
Çimento 4:305a
Demir ve çelik 5:125a vd., görsel
Fosil 6:331b, 334a
Jeoloji 9:210a
Kalsiyum 9:291a
Kayaç 10:115a
Mağara 11:325b
Mağara araştırmaları 11:327a
Mineral 12:237a
Pamukkale 13:300b
Sarkıt ve dikit 15:66b vd.
Su 16:149a, 150a
Taşocağı 17:81a
Tebeşir 17:99b, 100a
KİREMİT
madde başlığı Kiremit 10:277b, görsel
ilgili maddeler
Çatı 4:263a
İnşaat sanayisi 9:59b
KİRİBATİ
madde başlığı Kiribati 10:278b
ilgili madde Pasifik Adaları 14:20b
KİRİL ALFABESİ Ortodoks Kilisesi'ne bağlı Slav halkları için 9. yy'da geliştirilmiş yazı sistemi; günümüzde Rusça'nın, SSCB'de konuşulan öbür dillerin ve Bulgarca ile Sırpça'nın yazımında kullanılır; başlangıçta 43 harfi vardı, ama bugünkü Rusça'da yalnızca 32 harf bulunur
ilgili madde Alfabe: Kiril yazısı: görsel 1:146
KİRİŞ anatomi
ilgili maddeler
İskelet 9:89b
Kas 10:80a
Spor kazaları 16:128b
KİRİŞ mimarlık
ilgili maddeler
Çatı 4:262b
İnşaat sanayisi 9:59b
KİRİŞ KÖPRÜ
ana madde Köprü 11:55a
KİRİŞLİ DAVUL
ilgili maddeler
Davul 5:97b, görsel
Vurmalı çalgılar 19:36a, 36b, görsel
KİRİTİMATİ MERCANADASI *bak.* **CHRISTMAS ADASI**
KİRKE Yunan mitolojisi
ilgili madde Odysseia 13:131b
KİRKİT
ilgili maddeler
Duvar halısı 5:314b
Tarihöncesi aletler: görsel 17:48
"KİRLİ ELLER" Sartre'ın tiyatro oyunu
ilgili madde Sartre 15:69b
KİRMAN İran'ın güneydoğusunda kent; aynı adı taşıyan ilin merkezidir; denizden 1.749 m yükseklikteki kumlu bir ovada yer alır; 3. yy'da kurulmuş, 10. yy'da bugünkü adını almıştır; İran'ın en büyük halı ihraç merkezidir; nüf. 266.800 (1985 tah.)
KİRMAN eğirme aracı
ilgili madde Dokumacılık 5:278b
KİRMAN SELÇUKLULARI Büyük Selçukluları'n, 1048-1186 arasında İran'ın güney-

doğusunda hüküm süren kolu; kurucusu Çağrı Bey'in oğlu Kavurd'dur (hk. d. 1048-73); Kirman'ı merkez edinen Kavurd Umman'ı da egemenliği altına aldı; I. Arslanşah (hk. d. 1101-42) zamanında en parlak dönemini yaşadı; iç karışıklıklarla zayıfladı ve Oğuz akınları karşısında dağıldı

KİRMANŞAH *bak.* **BAHTERAN**

KİRMASTI *bak.* **MUSTAFAKEMALPAŞA**

KİROPRAKSİ *bak.* **MASAJ TEDAVİSİ**

KİROS *ya da* **Kurus** Pers kralı, İÖ y. 590-529

ilgili madde Medler ve Persler 12:122b

KİROV BALESİ *eskiden* **Çarlık Balesi**

ilgili madde Bale 2:304b

KİRPİ

madde başlığı Kirpi 10:279a, görsel

ilgili maddeler

Biyokimya: görsel 3:241

Kış uykusu 10:230a

KİRPİBALIĞI

ilgili madde Balık 2:313a, görsel

KİRPİK

ilgili maddeler

Kıl 10:205b

Sünger 16:206a

Tekhücreli hayvanlar 17:110b

KİRPİKKANATLILAR *ya da* **Saçakkanatlılar** tropik ve ılıman bölgelere dağılmış, büyük ölçüde bitkiyle beslenen y. 5.000 böcek türünün ortak adı; çoğunun uzunluğu 0,5-3 mm'yi geçmez; kenarları ince tüylerle saçaklanmış uzun ve dar kanatları vardır; birçok türü özellikle tarım ürünlerine zarar verir, bazıları da bitkilere virüs hastalıkları bulaştırır

KİRPİKLİLER gövdelerinden çıkan ince-ç-k, kirpiksi uzantılarla yer değiştiren ve besinini sağlayan tekhücreliler grubu

ilgili madde Tekhücreli hayvanlar 17:110b

KİRU *ya da* **Tibet antilobu** yüksek Tibet yaylalarında yaşayan antilop; burnu, sayga denen antiloplarınki gibi şişkin, postu kızıl kahverengi ve soğuğa dayanabilmesi için kalındır; erkeklerin uzun, ince ve eğik boynuzları vardır

ilgili maddeler

Antilop 1:295b

Boynuz: görsel 3:322

KİRVE sünnet sırasında çocuğun el ve ayaklarını tutan, sünnet giderlerini üstlenen kişi; Orta ve Doğu Anadolu'da yaygın bir gelenek olan kirvelik, aileler arasında akrabalık derecesinde bir yakınlık kurulmasına yol açar; sünnet olan çocukla kirvesinin kızı kardeş sayılır ve birbirleriyle evlenemezler

KİSANGANİ Zaire; 1883'te Avrupalılar tarafından Stanleyville adıyla kuruldu; siyasal karışıklıklar nedeniyle 1960'larda gerileldi; daha sonra bir iç liman ve sanayi merkezi olarak gelişti; Zaire Ulusal Üniversitesi'nin bazı birimleri kenttedir; nüf. 315.511 (1990)

ilgili madde Zaire 19:227a

KISSINGER, HENRY Alman asıllı ABD dışişleri bakanı, d. 1923; 1969-75 arasında başkanın ulusal güvenlik danışmanı, 1973-77 arasında dışişleri bakanıydı; ABD ile SSCB arasındaki yumuşama politikasını geliştirdi; bunun sonucunda 1972'de SALT I antlaşması imzalandı; aynı yıl ABD ile Çin Halk Cumhuriyeti arasında ilk resmi ilişkileri kurdu; ABD'nin 1969-70'te Kampuçya'yı bombalamasını desteklemesine karşın, Vietnam sorununu çözüme götürmedeki katkısı nedeniyle 1973'te Nobel Barış Ödülü'nü aldı; "mekik diplomasisi" yöntemiyle 1979'da İsrail ile Mısır arasında diplomatik ilişki kurulmasına katkıda bulundu

KİST derinin ya da dokuların içinde oluşan sıvı dolu kesecik; çoğu iyi huyludur; kötü huylu olanlarının cerrahi yöntemlerle alınması gerekir; böbrek, karaciğer ve meme, kistlerin en sık görüldüğü organlardır

KİSTİK FİBROZ

ilgili madde Kalıtsal hastalıklar 9:285b

KİŞ Mezopotamya'da eskiçağ kent devleti; bugün Irak'ta, Tell el-Uheymer kenti; çok eskiden hüküm sürmüş bir hanedanın başkentiydi; bu hanedandan Kral Mesilim'in bir anlaşmazlığı hakemlik yoluyla nasıl çözdüğünü anlatan belge, günümüze ulaşabilmiş en eski tarihsel belgedir; hanedan İÖ 2660'ta, Kral Agga'nın Gılgamış'a yenilmesiyle son bulmuştur

KİŞİ DOKUNULMAZLIĞI bireyin maddi ve manevi varlığını koruma hakkı; yaşama hakkı, can güvenliği ve vücut bütünlüğünün korunması gibi konuları içerir; bireyi devletten, kamu görevlilerinden ve üçüncü kişilerden gelen tehdit ve saldırılara karşı korur; bütün özgürlüklerin önkoşuludur

KİŞİLEŞTİRME edebiyat *bak.* **TEŞHİS**

KİŞİLİK kişiyi başkalarından farklı kılan psikolojik özellikler bütünü; kişinin çevresiyle ve başka kişilerle ilişki kurma biçiminde ortaya çıkar ve gözlemlenebilir; kişilik özellikleri testler yardımıyla ölçülebilir

ilgili maddeler

Psikoloji 14:155b

Sinirler ve sinir sistemi 15:247a

KİŞİNEV SSCB

ilgili madde Moldavya 12:261a, görsel

KİŞNİŞ

ilgili madde Baharat 2:271a, görsel

KİTAKÜŞÜ *ya da* **Kitakyuşyu** Japonya; 1963'te, Şimonoseki ve Tsuşima boğazları kıyısındaki beş kentin (Kokura, Moci, Tobara, Vakamatsu, Yavara) birleştirilmesiyle oluşturulan kent; kentlerin hepsinde de sanayi gelişmiştir; ayrıca üçü önemli liman kentleridir; nüf. 1.034.328 (1990)

KİTAP

madde başlığı Kitap 10:279b

ana madde Yayımcılık 19:120a vd., görsel

ilgili maddeler

Ciltçilik 4:189b vd.

Çocuk edebiyatı 5:8a vd.

Elyazması 6:141a, görsel

Fildişi ve fildişi oymacılığı 6:295a

Resim sanatı 14:224b

Rönesans: görsel 14:286

Sansür 15:54a vd.

•Almanak; Atlas; Kodeks

KİTAPBİTİ

madde başlığı Kitapbiti 10:281a

KİTARA *ya da* **Kithara** arpa benzeyen telli çalgı

ilgili maddeler

Lir 11:263a

Roma İmparatorluğu: görsel 14:271

KİTARON *ya da* **Bas lavta**

ilgili madde Lavta ailesi 11:219a

KITCHENER, SIR HERBERT İngiliz komutan ve devlet adamı, 1850-1916; Sudan'da Mehdi'nin başlattığı ayaklanmayı bastırdı; Güney Afrika Savaşı'nda başkomutan, 1911-14 arasında Mısır valisi, I. Dünya Savaşı'nın başında da savaş bakanı olarak görev yaptı

ilgili maddeler

Hartum 8:39a

Sudan 16:162b

KİTHARA *bak.* **KİTARA**

KİTİN böceklerin ve birçok omurgasız hayvanın dış iskeletini oluşturan boynuzsu madde

ilgili maddeler

Böcek 3:327b

Kabuk ve kabuk koleksiyonculuğu 9:241b

KİTLE İLETİŞİMİ kendi içinde görece az farklılaşmış bir topluluğa, genellikle tek yönlü bilgi ve anlam aktarımı; başlıca kitle iletişim araçları gazete ve dergiler ile radyo ve televizyondur; bu araçlar bilgilendirme, eğitim, propaganda, reklam gibi çok çeşitli amaçlarla kullanılabilir

ilgili maddeler

Gazete ve gazetecilik 7:86b

Grafik sanatlar 7:222a

Habercilik 7:313b

Propaganda 14:146a

Reklamcılık 14:211a

KİTON

ilgili madde Giysi 7:162b, görsel

KİTRE

ana madde Geven 7:138a

ilgili maddeler

Ebru 6:37b

Pastel 14:246b

KITT PEAK GÖZLEMEVİ Arizona, ABD

ilgili madde Teleskop 17:135a

KİVİ bitki

madde başlığı Kivi 10:282a, görsel

KİVİ kuş

madde başlığı Kivi 10:281a, görsel

ilgili maddeler

Kuş 11:121a

Yeni Zelanda 19:149a

KİYUŞİYU ADASI Japonya'nın dört ana adasından en güneyde olanı; y.öl. 42.130 km²; Doğu Çin Denizi ve Büyük Okyanus ile çevrilidir; dünyanın en büyük etkin yanardağ kraterinin bulunduğu Aso Dağı buradadır; yakınındaki adalarla birlikte nüf. 13.343.000 (1985)

KİZELGUR *bak.* **DİYATOMİT**

KİZZUVATNA KRALLIĞI İÖ 17. yy'da Kilikya'da kurulmuş krallık

ilgili madde Kilikya 10:255a

KLAPROTH, MARTİN HEINRICH Alman kimyacı, 1743-1817

ilgili madde Uranyum 18:211a

KLARNET

madde başlığı Klarnet ailesi 10:282a, görsel

ana madde Üflemeli çalgılar 18:263b, 266a, görsel

ilgili maddeler

Bando 3:19b

Caz 4:137b, görsel

Orkestra 13:203a, 203b

KLASİKÇİLİK sanat akımı

madde başlığı Klasikçilik ve Yeniklasikçilik 10:283a

ilgili maddeler

Fransız edebiyatı 7:39a vd.

Müzik 13:8a, 8b
KLASİK GİTAR *ya da* **Akustik Gitar**
ana madde Gitar 7:159a
KLASİK TÜRK MÜZİĞİ
ana madde Türk müziği 18:117b
KLAVİKORD
madde başlığı Klavikord 10:284a, görsel
ilgili madde Piyano: görsel 14:86
KLAVSEN
madde başlığı Klavsen 10:284b, görsel
ilgili madde Piyano 14:85b, görsel
KLAVYE
ilgili maddeler
Bilgisayar 3:182a, görsel
Elektronik 6:122a
Sözcükişlem16:37a
Telekomünikasyon 17:126a
Yazı makinesi 19:126a
KLAVYELİ ÇALGILAR tuşlarına basılarak çalınan çalgılar
ilgili madde Vurmalı çalgılar 19:36a
•*çalgıların adları, örn.* Çelesta; Klavikord; Klavsen; Org; Piyano
KLAZOMENAİ İzmir'in Urla ilçesinde kurulmuş eskiçağ İyon kenti
ilgili madde İyonya 9:159a
KLEE, PAUL İsviçreli ressam, 1879-1940
madde başlığı Klee 10:285b, görsel
ilgili madde Resim sanatı 14:232b
KLEİO Yunan mitolojisinde tarih yazarlarının esin perisi olan Musa
ilgili madde Musalar 12:316a
KLEİSTHENES Atinalı devlet adamı, İÖ y. 570 - y. 508; Atina demokrasisinin kurucusu sayılır
ilgili madde Eski Yunan 6:204a
KLEİSTHENES Eski Yunan kenti Sikyon'un tiranı, ü. İÖ 6. yy başları; İyonlar'ın desteğiyle tiranlık kurdu; kentteki Dor üstünlüğünü yok etmeye çalıştı
ilgili madde Eski Yunan 6:202b
KLEON Atinalı devlet adamı, ö. İÖ 422; tüccar sınıfından gelen ilk Atinalı önderdir
ilgili madde Peloponnesos Savaşı 14:41a
KLEOPATRA Eski Mısır kraliçesi, İÖ 69-30
madde başlığı Kleopatra 10:286b, görsel
ilgili maddeler
Antonius 1:301b
Eski Mısır 6:189a
Jül Sezar 9:228b
Kozmetik 11:316
Marmaris 12:75a
Roma İmparatorluğu 14:265a
KLEOPATRA KAPISI Tarsus, İçel
ilgili maddeler
Kilikya: görsel 10:254
Tarsus 17:25b
KLEOPATRA'NIN İĞNELERİ bugün biri New York kentindeki Central Park'ta, öbürü Londra'da Thames Irmağı kıyısında bulunan Eski Mısır dikilitaşları; İÖ1500'de Mısır'daki Heliopolis'te bulunuyorlardı
ilgili maddeler
Dikilitaş 5:219b
İskenderiye 9:92a
KLERİDES, GLAFKOS Kıbrıslı Rum siyasetçi ve devlet adamı, d. 1919
ilgili madde Kıbrıs 10:203b
KLİMA *ya da* **İklimieme**
madde başlığı Isıtma ve klima 8:239a, görsel
ilgili maddeler
Joule 9:222a
Oksijen 13:139a
Soğutma 15:305b
Termostat 17:159a
KLİNİK hastaneye yatması gerekmeyen hastaların tedavi edildiği sağlık kuruluşu
ilgili madde Tıp 17:186a
KLİNİK TERMOMETRESİ *ya da* **Doktor derecesi**
ilgili madde Termometre 17:156b, görsel
KLİNKER
ilgili maddeler
Çimento 4:305a, görsel
Demir ve çelik 5:125a
Tuğla 17:309b
KLOAK *bak.* **DIŞKILIK**
KLON tek bir bireyden eşeysiz üreme yoluyla türemiş, genetik yapıları aynı olan canlı topluluğu; eskiçağlardan beri bahçe bitkilerine uygulanan klonlama yöntemi 20. yy'da hayvanlar üzerinde de başarıyla denendi; insanlar üzerinde benzer deneylerin yapılması çeşitli ahlaki tartışmalara yol açmıştır
KLONDIKE IRMAĞI Kanada; Yukon Irmağı'nın kolu; uzunluğu 160 km; 1986'da bazı kollarında altın bulununca binlerce kişi yöreye akın etti; altın madeni tükendikten sonra nüfus hızla azaldı
ilgili maddeler
Altına hücum 1:188b
London 11:278a
KLOPSTOCK, FRIEDRICH GOTTLIEB Alman şair, 1724-1803; epik ve lirik şiirleriyle tanınır; 18. yy'ın başında Alman edebiyatında egemen olan Rasyonalizm'den kopuşun temsilcilerindendir
ilgili madde Alman edebiyatı 1:161b
KLOR
madde başlığı Klor 10:287a
ilgili maddeler
Ağartma 1:756
Antiseptik 1:297a
Atom 2:156b
Elektron 6:118b
Gaz 7:83a, 83b
Kimya 10:264a, 264b
Kimyasal bileşikler 10:267a
Kimyasal savaş 10:270b
Kimya sanayisi 10:271b
Kireç ve kireçtaşı 10:277b
Su dağıtım sistemi 16:160a
KLORAMFENİKOL beyaz, kristal yapılı antibiyotik
ilgili madde Antibiyotikler 1:292a
KLOROFİL ışık enerjisini soğurarak fotosentez yoluyla kimyasal enerjiye dönüştüren yeşil pigmentlerin ortak adı; elde edilen enerji karbon dioksidin karbonhidratlara dönüştürülmesinde kullanılır; yeşil bitkilerde ve bazı suyosunlarıyla bakterilerde bulunur
ilgili maddeler
Bitki 3:232a, 235b
Demir ve çelik 5:125a
Fotosentez 7:15b, 16a
Hücre 8:223a
Molekül 12:261a
Yaprak 19:96b, 97b
KLOROFLÜOROKARBON
ilgili madde Aerosol 1:39a
KLOROFORM hoş bir kokusu ve tadı olan renksiz sıvı; anestezik olarak kullanılır; çeşitli karbon bileşiklerinin kireç kaymağıyla işlenmesi ya da trikloroasetik asidin amonyakla ısıtılması ya da kloralin alkali ortamda hidrolizi yoluyla elde edilir
ilgili maddeler
Anestezi 1:271b
Hastane 8:47a
Karbon 10:55b
KLOROPLAST bitki hücresinde fotosentezin gerçekleştiği yapı
ilgili maddeler
Bitki 3:232a
Canlılar 4:123a
Fotosentez 7:16a
Hücre 8:223a, görsel
Yaprak 19:96b, görsel
KLYTAİMESTRA Yunan mitolojisinde Kral Agamemnon'un karısı; kocasını öldürür; kendisi de oğlu Orestes tarafından öldürülür
ilgili maddeler
Agamemnon 1:65a vd.
Truva Savaşı 17:305a
KNESSET İsrail Parlamentosu
ilgili maddeler
Kudüs 11:90a
İsrail 9:112b
KNİDOBLAST yakıcı hücre
ilgili madde Hidra 8:155b
KNİDOS Muğla'nın Datça ilçesinde eskiçağ kenti
ana madde Datça 5:92a vd.
KNİTLİLER *ya da* **Selentereler** büyük bölümü denizde yaşamaya uyarlanmış y. 9.000 türü içeren su omurgasızları filumu; silindir ya da çan biçimindeki basit yapılı gövdeleri iki doku katmanından oluşur; solunum, dolaşım ve boşaltım görevini de üstlenen sindirim boşluğu en önemli iç organlarıdır
ilgili maddeler
Canlılar 4:124a
Sinirler ve sinir sistemi 15:244a
Zooloji 19:269a
•Denizanası; Denizşakayığı; Hidra; Mercan; Polip
KNOSSOS Girit'te eskiçağ kenti; efsanevi kral Minos'un başkenti ve Minos uygarlığının merkeziydi; kazılarda, tarihi İÖ 6500'lere kadar inen eşyalar bulunmuştur; gelişmiş bir kültürün ürünleri ise İÖ y. 1600 - y. 1400 arasından kalmadır; İÖ y. 1400'den sonra bir yangınla yerle bir olmuştur
ilgili maddeler
Arkeoloji 2:21a
Eski Yunan 6:198b, 199b, görsel
Girit 7:158a
KNOSSOS SARAYI Girit
ilgili maddeler
Arkeoloji 2:21a
Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:278a
Banyo ve hamam 3:31b
İç mimarlık 8:277b
Mimarlık 12:225a
KNUD *bak.* **CANUTE**
KOALA
madde başlığı Koala 10:288a, görsel
ilgili maddeler
Ayı 2:236a
Hayvanat bahçesi 8:103b
Keseliler: görsel 10:185
KOALİSYON HÜKÜMETİ birden fazla si-

yasal parti ya da gruba bağlı üyelerden oluşan karma hükümet
ilgili maddeler
Bakanlar kurulu 2:284b
Seçim 15:104a, 104b
Siyasal partiler 15:282a

KOATİ
madde başlığı Koati 10:289a, görsel

KOB
ilgili madde Antilop: görsel 1:295

KOBALT
madde başlığı Kobalt 10:289b

KOBALT-60
ilgili maddeler
İşınım: görsel 8:256
Kobalt 10:290a
Radyoaktiflik 14:184b

KOBAY
madde başlığı Kobay 10:290a, görsel
ana madde Ev hayvanları 6:229b

KOBE Japonya'da kent; Osaka Körfezi ile Rokko Dağları arasında, dar bir kıyı şeridi üstünde kuruludur; bir sanayi kenti, Japonya'nın en önemli limanlarından biri, aynı zamanda bir gemi yapım ve çelik üretim merkezidir; nüf. 1.462.106 (1989)
ilgili madde Osaka 13:228a, 228b

KOBLENZ Almanya'da kent; Rheinland-Pfalz eyaletinde, Ren ve Mosel ırmaklarının birleştiği yerde; İÖ 9'da Romalılar'ca kuruldu; II. Dünya Savaşı'nda yıkıma uğradı, ama sonradan yeniden yapıldı; şarap ticareti, ırmak ulaşımı ve turizm merkezidir; nüf. 111.1900 (1985 tah.)
ilgili madde Ren Irmağı 14:214b

KOBRA
madde başlığı Kobra 10:290b, görsel
ilgili maddeler
Kuyruksüren: görsel 11:150
Sürüngenler: görsel 16:209
Yılan 19:165b, görsel

KOCAALİ Sakarya'nın ilçesi; daha önce Karasu ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 28.405, kasaba 10.131

KOCABAŞ bitki
ilgili madde Devedikeni 5:204a

KOCABAŞ kuş
ilgili madde İspinozgiller 9:111b, görsel

KOCAÇAY *bak.* **EŞEN ÇAYI**

KOCADARI
ilgili madde Darı 5:89b, görsel

KOCAELİ il
madde başlığı Kocaeli 10:291a görsel, harita

KOCAELİ YARIMADASI Marmara Bölgesi
ilgili maddeler
Kocaeli 10:291b vd.
Prens Adaları 14:140b

KOCAGÖZ, SAMİM Türk yazar. d. 1916; gözleme dayanan öykü ve romanlarında gerçekçi bir yaklaşımla köy ve kasaba ortamını yansıttı; *Yılan Hikâyesi* (1954) romanıyla tanındı; daha sonra Kurtuluş Savaşı'ndan başlayarak yakın tarihimizdeki siyasal olayları ele alan romanlar yazdı
ilgili madde Gerçekçilik 7:133b

KOCAKARI İLAÇLARI
ilgili madde Tedavi yöntemleri 17:101a

KOCAKÖY Diyarbakır'ın ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir köydü; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990) ilçe 15.408, kasaba 4.224

KOCAMEMİ, ZEKİ Türk ressam, 1901-59; Türkiye'de modern resmin gelişmesine önemli katkılarda bulunmuştur; Sanayi-i Nefise Mektebi'nde ve Almanya'da resim öğrenimi gördü; portre, natürmort ve manzara resimlerinde güçlü bir mekân düzenlemesi, doğayla bütünleşen yalın bir anlatım göze çarpar; Türkiye'ye döndükten sonra yaptığı resimlerin büyük bir bölümü 1948'de Güzel Sanatlar Akademisi'nde çıkan yangında yok olmuştur
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:126a

KOCATÜRK, VASFİ MAHİR Türk şair ve edebiyat tarihçisi, 1907-61
ilgili madde Türk edebiyatı 18:40a

KOCAYEMİŞ
madde başlığı Kocayemiş 10:295a

KOCA YUSUF Türk güreşçi, 1859-98
madde başlığı Koca Yusuf 10:295b

KOCA YUSUF PAŞA Osmanlı devlet adamı, ö. 1800; I. Abdülhamid ve III. Selim dönemlerinde iki kez sadrazamlık yapmıştır
ilgili madde Abdülhamid I 1:16b

KOCH, ROBERT Alman hekim, 1843-1910; bazı hastalıklarla mikroplar arasındaki ilişkiyi ortaya koydu; şarbon, kolera, uyku hastalığı, verem ve hıyarcıklı veba mikroplarını tanımladı
ilgili maddeler
Bakteri 2:293b
Kolera 10:300a
Mikroplar 12:213a, 213b
Şarbon 6:241b
Tıp 17:183a
Verem 18:322a

KOCH BASİLİ *bak.* **VEREM BASİLİ**

KOÇ damızlık erkek koyun
ilgili madde Boynuz: görsel 3:322

KOÇ spor
ilgili madde Basketbol 3:58b

KOÇ takımyıldız; Latince adı *Aries*; burçlar kuşağının 1. işaretidir
ilgili madde Astroloji: tablo 2:68

KOÇ, VEHBİ Türk işadamı ve sanayici, d. 1901; Cumhuriyet döneminin ilk büyük özel girişimcisidir; ticaretle başladığı iş yaşamını ithalat ve acentelikle sürdürdü; 1947'de sanayiye yöneldi; 1963'te kurduğu Koç Holding AŞ içinde bugün 100'e yakın şirket vardır

KOÇAK, EKREM Türk atlet, d. 1932; Türkiye'nin yetiştirdiği en iyi orta mesafe koşucularındandır; 800 m'de dört kez Balkan birincisi oldu; 1955'te 800 m ve 1.500 m'de Akdeniz Oyunları birinciliğini kazandı

KOÇAKLAMA
ilgili madde Koşma 11:25a

KOÇARLI Aydın'ın ilçesi; kuzeyini Beşparmak Dağları kaplar; Büyük Menderes Ovası içinde yer alır; topraklarında uranyum yatakları bulunur; nüf. (1990): ilçe 39.103, kasaba 10.108

KOÇBAŞI silah
ilgili madde Kuşatma 11:127a

KOÇHİSAR GÖLÜ *bak.* **TUZ GÖLÜ**

KOÇİ BEY Osmanlı devlet adamı, ö. 1650; Enderun'da yetişti; burada çeşitli görevlerde bulundu; 1631'de IV. Murad'a sunduğu risalesiyle ünlendi; *Koçi Bey Risalesi* (1989) olarak tanınan bu raporda devlet örgütünün bozulma nedenlerini ve düzeltilmesinin yollarını açıkladı
ilgili madde Murad 12:312b

KOÇUBABA TÜRBESİ Kırıkkale
ilgili madde Kırıkkale: görsel 10:214

KOD
madde başlığı Kod ve şifre 10:296a, görsel
ana madde Bilgisayar 3:182b vd.
ilgili madde İşaretleşme 9:138b

KODALLI, NEVİT Türk besteci, d. 1924; Türk Beşleri'nden sonra gelen besteci kuşağının önemli temsilcilerindendir; Ankara Devlet Konservatuvarı'nda öğretmenlik; Devlet Opera ve Balesi'nde orkestra şefliği yaptı; bestecilikte yenilikçi üslubuyla dikkati çekti; *Atatürk Oratoryosu* (1950-52) en ünlü yapıtıdır; opera, bale ve sahne müzikleri de bestelemiştir
ilgili maddeler
Bale 2:305a
Opera 13:189a

KODÁLY, ZOLTÁN Macar besteci, 1882-1967; Macar halk müziğinin örneklerini araştırıp derleyerek bestelerinde geleneksel ezgilere yer vermiştir
ana madde Bartók 3:48b

KODEİN fenantren grubundan alkaloit; haşhaştan elde edilen afyonun türevidir; sülfat ve fosfat tuzları tıpta kullanılır
ilgili maddeler
Afyon 1:61a
Haşhaş 8:49b

KODEKS el yazısıyla yazılmış kâğıt ve parşömenlerin birleştirilmesiyle oluşturulan forma ya da cüzlerin ilk örneği; parşömen ruloların yerini aldı; sayfaların her iki yüzü de kullanılırdı
ilgili madde Elyazması 6:141a

KODIAK AYISI yaşayan en iri ayı türü
ana madde Ayı 2:235a

KOEL Hindistan'da yaşayan, guguklarla akraba kuş
ilgili madde Guguk 7:240b

KOELAKANT *bak.* **LATİMERYA**

KOFANA
ilgili madde Lüfer 11:297a

KOFÇAZ Kırklareli'nin ilçesi; topraklarını Istranca Dağları engebelendirir; geçim kaynağı tarım ve ormancılıktır; nüf. (1990): ilçe 5.004, kasaba 1.306
ilgili madde Marmara Bölgesi 12:69b

KOFERDAM *bak.* **BATARDO**

KOFUL
ilgili madde Hücre 8:223a

KOHERÖR
ilgili madde Radyo 14:176b, 177a

KOHEZYON *bak.* **BAĞLANMA KUVVETİ**

KOHL, HELMUT Alman devlet adamı, d. 1930; 1982-90 arası AFC, 1990'dan bu yana Almanya şansölyesi; 1973'te Hıristiyan Demokratik Birlik Partisi'nin (CDU) başkanlığına seçildi; ADC ile AFC'nin 1990'da birleşmesiyle sonuçlanan süreçte önemli rol oynadı

KOHUTEK KUYRUKLUYILDIZI
ilgili madde Kuyrukluyıldız 11:149a

KOİKOİLER *ya da* **Hotantolar** halk
ilgili maddeler
Güney Afrika 7:279b
Kalahari Çölü 9:272b

KOİSAN DİLLERİ
ilgili madde Afrika dilleri 1:53b

KOJİKOD eskiden **Kaliküt** Hindistan'da liman kenti; ülkenin güneybatısındaki Kerala eyaletinde; 17. yy'da bölgeye Arap tüccarlar yerleşti; kaliko dokumalarıyla tanınır;

hindistancevizi, karabiber, zencefil, çay ve kahve ihraç edilir: muson mevsimi boyunca limanı kapalıdır; öteki mevsimlerde de gemiler kıyıdan 3 mil açıkta demirlemek zorundadır; nüf. 394.447 (1981)

KOK *bak.* **KOKÜS**

KOKA bitki
ilgili maddeler
Bolivya 3:277a
İlaç 8:317a
İlaç bağımlılığı 8:320b, görsel

KOKAİN koka yapraklarından özütlenen alkaloit; bireşimsel olarak da elde edilebilir; uyuşturucu olarak kullanılır
ilgili maddeler
Alkaloit 1:153b
İlaç 8:317a
İlaç bağımlılığı 8:319a, 320b
Kolombiya 10:307a

KOKARCA
madde başlığı Kokarca 10:297b, görsel
ilgili madde Kış uykusu 10:230b

KOKKÖMÜRÜ taşkömürünün, tüm uçucu bileşenleri ayrılıncaya kadar havasız ortamda ısıtılmasıyla elde edilen katı yakıt; en çok karbon, ayrıca az miktarda hidrojen, oksijen, azot ve su içerir
ilgili maddeler
Demir ve çelik 5:124a
Karbon 10:55a
Kömür 11:46a
Yakıt 19:78a

KOKLEA anatomi *bak.* **SALYANGOZ**

KOKO NOR *ya da* **Qing Hai** Çin'de göl; Nan Dağları'nda; Orta Asya'da, gideğeni olmayan en büyük dağ gölüdür; kuzey kıyısında Moğollar, güney kıyısında Tibetliler yaşar; uzunluğu y. 105 km, genişliği 64 km

KOKOSCHKA, OSKAR Avusturyalı ressam ve yazar, 1886-1980; Dışavurumculuk akımının önde gelen temsilcilerindendir; canlı ve yoğun bir resim üslubu geliştirdi; ayrıca oyunlar ve şiirler yazdı; sanat yaşamının başlarında kişilerin iç dünyalarını yansıtan portreler, son dönemlerinde alegorik resimler yaptı.
ilgili madde Alman sanatı ve müziği 1:165a

"KOKTEYL PARTİ" T. S. Eliot'ın tiyatro oyunu
ilgili madde Eliot 6:131a

KOKU DUYUSU
ana madde Duyular 6:322b vd.
ilgili maddeler
Balık 2:311a
Burun 4:72b
Hayvan 8:96a
Hayvan davranışı 8:108a
İnsanın kökeni 9:55a

KOKU EPİTELİ
ilgili madde Burun 4:72b

KOKU LOPU
ilgili madde Beyin 3:163b, görsel

KOKÜS *ya da* **Kok**
ilgili madde Bakteri 2:292b

KOL
ilgili maddeler
Anatomi: görsel 1:262
İskelet 9:90b
Kas 10:81b
Kemikler, eklemler ve bağlar 10:163a, 165a
Takma kol ve bacak 16:305a vd.

KOLAĞASI Osmanlı ordusunda yüzbaşı ile binbaşı arasında rütbe; bugünkü karşılığı önyüzbaşıdır; 1826'da Asakir-i Mansure-i Muhammediye kurulurken kondu; önce sol ve sağ olarak iki dereceliydi; 1862'de tek dereceye indirildi

KOLAJ sanat tekniği; gazete kâğıdı, kumaş ve duvar kâğıdı gibi buluntu nesnelerin bir pano ya da tuvalde, çoğunlukla da boyanmış yüzeylerle birlikte kullanılması; çeşitli gereçlerin sanatsal amaçla bir araya getirildiği ürünleri de kapsar; Picasso ve Braque aracılığıyla yaygınlık kazanmıştır
ilgili maddeler
Grafik sanatlar 7:222b
Resim sanatı 14:234a

KOLALI İÇECEK
ilgili maddeler
İçecek 8:271b, 272a
İlaç bağımlılığı 8:320a

KOLAN
ilgili madde Binicilik: görsel 3:196

KOLA YARIMADASI SSCB; Rusya'nın kuzeyinde büyük yarımada; y.öl. 100.000 km^2; uzunluğu kuzey-güney doğrultusunda 305 km, doğu-batı doğrultusunda 425 km; büyük bölümü Kuzey Kutup Dairesi'nin kuzeyinde kalır; Beyaz Deniz ile Barents Denizi'ni birbirinden ayırır; iklimi sert, bitki örtüsü tundralardır; madencilik ve metal işleme sanayileri gelişmiştir; ayrıca balıkçılık ve ormancılık yapılır; en büyük kent Murmansk'tır; nüfus yoğunluğu düşüktür

KOLAYLI, TEVFİK *bak.* **NEYZEN TEVFİK**

KOLÇAK, EŞREF Türk sinema oyuncusu, d. 1927
ilgili madde Türk sineması 18:135a

KOL DEMİRİ *ya da* **Manivela** ağır bir cismi kaldırmak ya da hareket ettirmek için kaldıraç gibi kullanılan uzun demir çubuk
ilgili madde Makine 12:13b

KOLEKSİYONCULUK
madde başlığı Koleksiyonculuk 10:298a, görsel
ana madde Uğraşı 18:175a
ilgili maddeler
Antika 1:293b
Bebek 3:111b
Müzeler ve sanat galerileri 13:7b
•Kabuk koleksiyonculuğu; Para koleksiyonculuğu; Pul koleksiyonculuğu

KOLEKTİF ÇİFTLİK devletin ya da bir grup insanın mülkiyetinde olan, kooperatif biçiminde örgütlenmiş çiftlik
ilgili maddeler
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:23b vd., görsel
Tacikistan: görsel 16:291
Türkmenistan: görsel 18:107
Yugoslavya 19:198a
•Kibutz; Kolhoz

KOLEKTİF ŞİRKET
ana madde Şirket 16:284a

KOLEKTİVİZM bireyin devlet, ulus, ırk, sınıf gibi bir bütüne bağımlı olduğu toplumsal örgütlenme; bireysel yaşam ancak toplum içinde anlam taşır; komünizm, sosyalizm ve faşizmde değişik biçimlerde ifade bulmuştur

KOLEMANİT hidratlı kalsiyum borat yapısında borat minerali; bor trioksit içerir
ilgili madde Bor ve boraks 3:303a

KOLERA
madde başlığı Kolera 10:300a
ilgili maddeler
Sağlık ve sağlık hizmetleri 15:12a
Salgın hastalıklar 15:33a
Tropik hastalıklar 17:299b

"KOLERA GÜNLERİNDE AŞK" Garcia Marquez'in romanı
ilgili madde Garcia Marquez 7:77a

KOLESTEROL hemen bütün hayvan dokularında bulunan organik bileşik; karaciğerde bireşimlenir ve safra asitlerinin, hormonların, D_3 vitamininin öncülü olan bileşiğin yapımında rol oynar; vücuttaki fazlalığının damar sertliğine yol açtığı sanılıyor

KOLHOZ SSCB'de, belirli sayıda köylü ailesinin oluşturduğu kolektif çiftlik; köylüler devlete ait topraklarda üretim yapar, emeklerinin niteliğine ve süresine göre ücret alırlar
ilgili maddeler
Ekim Devrimi 6:84a
Kooperatif 10:332b
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:23b vd.

KOLİBRİ
madde başlığı Kolibri 10:301b, görsel
ilgili maddeler
Hayvanat bahçesi 8:103a
Kuş 11:112a, görsel
Kuştüyü 11:129b
Uçuş 18:170a
Yumurta 19:201b

KOLİK karın boşluğundaki bir organın iç duvarlarındaki kasların şiddetle kasılmasından ileri gelen ağrılı spazm; nedeni çoğu zaman idrar yolları ya da safra kanalı gibi bir geçidin tıkanmasıdır; bağırsak iltihabında ve biberonla beslenen bebeklerde bağırsak koliği çok sık görülür; tedavinin amacı belirtilerin ve ağrıların hafifletilmesidir

KOLİT kalınbağırsak iltihabı; bazen iltihaplı bağırsak mukozasında ülser denen küçük yaralar oluşur ve dışkıda kan görülebilir; kanamanın uzun sürmesi tehlikeli, hatta ölümcüldür; bazen de hastalık yalnızca psikolojik nedenlere, özellikle strese bağlı olarak gelişir ve spazm biçiminde karın ağrılarıyla kendini belli eder

KOLKHİS SSCB'de tarihi bölge; mitolojide, Medeia'nın yurdu ve Argo Gemicileri'nin Altın Postu ele geçirmek için varmaya çalıştıkları ülkedir
ilgili madde Altın Post 1:190b

KOLLAJEN kaynatıldığında jelatine dönüşen lifsi proteinlerin ortak adı; hayvanlarda en çok bulunan protein tipi ve bağdokunun en önemli bileşenidir; kirişler, bağlar, deri, kemikler ve kıkırdakta bulunur
ilgili maddeler
Dericilik 5:191b
Jelatin 9:197b
Kemikler, eklemler ve bağlar 10:163a
Protein 14:148b

"KOLLARI BAĞLI ODİSEUS" Anday'ın şiir kitabı
ilgili madde Anday 1:266a

KOLLUK GÜCÜ
ilgili maddeler
Polis 14:107a, 108b
Sıkıyönetim 15:181b

KOLLWITZ, KÄTHE Alman kadın oymabaskı sanatçısı ve heykeltıraş, 1867-1945
madde başlığı Kollwitz 10:302a, görsel

KOLOFAN *ya da* **Çam reçinesi**
ilgili maddeler
Lehimleme 11:225b
Odun 13:130a
Reçine 14:205b
KOLOİT *ya da* **Koloidal asıltı** bir akışkan (sıvı ya da gaz) içinde dağılmış olan katı madde parçacıkları; boyutları bir çözelti oluşturamayacak kadar büyük, asıltı sayılamayacak kadar küçüktür; çözelti gibi zamanla dibe çökmez; smog ve sis, günlük yaşamda en sık karşılaşılan koloit örnekleridir
ana madde Çözelti ve asıltı 5:49a
KOLOMB, BARTOLOMEO İtalyan kâşif, ö. y. 1514; Kristof Kolomb'un kardeşi; Dominik Cumhuriyeti'nin başkentinin kurucusudur
ilgili maddeler
Dominik Cumhuriyeti 5:294a
Kolomb 10:304b, 305b
KOLOMB, KRISTOF İtalyan kâşif, 1451-1506
madde başlığı Kolomb10:303b, görsel
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:206b
Amerika Yerlileri 1:229a
Antigua ve Barbuda 1:293a
Bahamalar 2:271a
Batı Hint Adaları 3:75a
Boncuk 3:288a
Fernando ve Isabella 6:276a
Haiti 7:325a
Jamaika 9:181b
Keşifler 10:193a
Kolombiya 10:307b
Kosta Rika 11:24b
Küba 11:166b
Mısır 12:193a
Orta Amerika 13:220a
Porto Riko 14:131b
Saint Christopher ve Nevis Federasyonu 15:16b
Sığır 15:176a
Trinidad ve Tobago 17:288b vd.
Vespucci 18:328b vd.
KOLOMBİYA
madde başlığı Kolombiya 10:306a görsel, harita
ilgili maddeler
Bolivar 3:274b, 275a, 275b
Güney Amerika 7:286b vd.
Panama 13:303b
Panama Kanalı 13:305a
KOLOMBO Sri Lanka
madde başlığı Kolombo 10:308a
KOLON anatomi *bak.* **KALINBAĞIRSAK**
KOLON mimarlık *bak.* **SÜTUN**
KOLON toplumbilim
ilgili madde Ortaçağ 13:221b, 222a
KOLONA BAĞI
ilgili madde Düğüm 5:329a, görsel
KOLONİ *bak.* **SÖMÜRGE**
KOLONYA genellikle % 80 oranında alkol ve derişik parfüm içeren hoş kokulu çözelti; daha çok limon, portakal kabuğu, lavanta ve portakal çiçeğinden özütlenen uçucu yağlarla kokulandırılır
ilgili maddeler
Köln 11:39b
Parfüm 13:329a
KOLORATUR SOPRANO
ilgili madde Şan 16:228a
KOLORDU
ilgili madde Ordu 13:192b
KOL SAATİ
ilgili madde Saat 14:320b, 321b vd.
KOLTUK takımyıldız; Latince adı *Cassiopeia*; Samanyolu'nun ucunda küçük bir grup oluşturur; yerleşimleri bir W harfi çizen beş parlak yıldızıyla ayırt edilir
ilgili madde Takımyıldız 16:303b
KOLTUK A süpernova kalıntısı
ilgili madde Evren 6:237b
KOLUGO *ya da* **Uçanmaki** abalımemeliler (*Dermoptera*) takımından, yarasalar gibi geceleri uçan iki memeli türünün ortak adı; kısa kuyruklu, iri bir sincabı andıran bu hayvanlar Doğu Hint Adaları ve Filipinler'de yaşarlar; enseden parmakların ve kuyruğun ucuna kadar uzanan geniş, tüylü ve zarsı bir deri sayesinde planör gibi süzülerek uçarlar; temel yiyecekleri meyve, çiçek ve yapraklardır
ilgili madde Uçuş 18:169b
KOLYE *bak.* **GERDANLIK**
KOLYOZ balık
madde başlığı Uskumru ve kolyoz 18:220a
KOLYOZ bitki; ballıbabagiller familyasından 150 kadar otsu bitki türü bu adla anılır; Eskidünya'nın sıcak ve tropik iklimli bölgelerine dağılmış olan bu türlerin bir bölümü, alacalı renklerdeki gösterişli yaprakları nedeniyle süs bitkisi olarak yetiştirilir
ilgili madde Botanik bahçeleri: görsel 3:309
KOLZA
madde başlığı Kolza 10:308b, görsel
KOLZA YAĞI
ilgili madde Kolza 10:309a
KOMA
madde başlığı Koma 10:309a
ilgili madde Ölüm 13:270a
KOMAN, İLHAN Türk heykelci, 1921-86; 1959'dan başlayarak çalışmalarını İsveç'te sürdürdü; demir, çelik, bakır, taş gibi gereçlerle geometrik heykeller yaptı; çalışmaları dünyanın çeşitli kentlerindeki modern sanat müzelerinde sergilendi; en önemli yapıtları Stockholm Mimarlık Yüksekokulu önündeki *Leonardo Anıtı* ile İstanbul, Zincirlikuyu'daki dört tonluk *Akdeniz* adlı heykelidir
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı: heykel: görsel 18:130
KOMANÇİLER Kuzey Amerika Yerlileri; 18. ve 19. yy'larda Büyük Ovalar'da yaşıyorlardı; güneye doğru göç ederek öbür Ova Yerlileri'ni yerlerinden ettiler; at kullanmaya başlayan ilk Yerli gruplarındandır; beyazlarla savaşları sırasında birçoğu öldürüldü, kalanlar da Oklahoma'daki Yerli kamplarına yerleştirildi; günümüzde sayıları ancak 3.000'i bulur
KOMANDİT ŞİRKET
ilgili madde Şirket 16:284a
KOMANDO baskın ve sabotaj gibi özel görevler için eğitilmiş asker; ilk kez, yakın dövüş için eğitilmiş İngiliz askerleri bu adla anılmıştır
KOMAR
ilgili madde Ormangülü 13:213b
KOMAROV, VLADİMİR Sovyet kozmonot, 1927-67
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:250a
KOMEDİ
madde başlığı Komedi 10:310a, görsel
ana madde Tiyatro sanatı 17:211a vd.
ilgili maddeler
Shakespeare 15:165a vd.
Türk tiyatrosu 18:140b vd.
Yunanca 19:205a
KOMET asıl adı *Mehmet Gürkan Coşkun* Türk ressam, d. 1941; 1960-67 arasında Güzel Sanatlar Akademisi'nde, daha sonra Paris'te resim öğrenimi gördü; resimlerinde çağdaş insanın yalnızlığını ve yabancılaşmasını konu aldı; özgün ve çarpıcı figür anlayışıyla dikkati çekti; yurtiçinde ve yurtdışında çeşitli sergiler açtı
KOMİK OPERA *bak.* **OPERA BUFFA**
KOMİNTERN *bak.* **ÜÇÜNCÜ ENTERNASYONAL**
KOMMAGENE KRALLIĞI Orta Anadolu'nun güneyinde eskiçağ krallığı
ilgili maddeler
Adıyaman 1:36a
Nemrut Dağı 13:52a
KOMNENOS HANEDANI Bizans, 1085-1185; I. Aleksios (hk. d. 1081-1118) tarafından kuruldu; I. Andronikos (hk. d. 1183-85) hanedanın son imparatoruydu; onun torunları Aleksios ve David Trabzon Rum İmparatorluğu'nu kurdular
ilgili maddeler
Bizans İmparatorluğu 3:252b
Trabzon 17:268b vd.
KOMODİN
ilgili madde Antika: görsel 1:294
KOMODO ADASI Endonezya; yaşayan en iri keler türü olan Komodo ejderinin anayurdu olmasıyla ünlüdür
ilgili madde Komodo ejderi 10:311b
KOMODO EJDERİ
madde başlığı Komodo ejderi 10:311a, görsel
ilgili madde Varan 18:304b
KOMOROLAR
madde başlığı Komorolar 10:311b
KOMOTİNİ *ya da* **Gümülcine** Yunanistan'da kent; Batı Trakya kesiminde yer alır; 1913'teki Londra Antlaşması'yla Bulgaristan'a bırakıldı; Sevr Antlaşması'yla da Yunanistan'a verildi; önemli bir tarımsal ticaret merkezidir; nüf. 37.487 (1981)
KOMPAKT DİSK *ya da* **CD**
ana madde Ses kaydı 15:151a
KOMPAKT DİSK ÇALAR
ana madde Ses kaydı 15:151a, görsel
KOMPARATÖR
ana madde Duyarlı ölçü aletleri 5:320b
KOMPOZİT DÜZEN klasik mimarlıkta, en son geliştirilen ve en karmaşık olan yapı düzeni; sütun başlıklarında İyon düzeninden alınmış sarmal biçimler, Korint düzeninin akantus yapraklarıyla birlikte kullanılmıştır
ilgili madde Mimarlık 12:228b
KOMPRESÖR gazları ya da havayı küçük bir bölmede sıkıştırarak, yüksek basınç altında dışarı veren aygıt; pnömatik matkaplarda, gaz türbinlerinde, havalandırma ve soğutma sistemlerinde kullanılır
ilgili maddeler
Havacılık tarihi 8:64a
İçten yanmalı motor 8:288a
Jet motoru 9:212b vd.
Pnömatik aygıtlar 14:101b
Pompa 14:115b
Soğutma 15:303b vd.
KOMPÜTER *bak.* **BİLGİSAYAR**

KOMSOMOL SSCB'de gençlik örgütü; Sovyet gençliğine komünizmi benimsetmek ve Komünist Parti'ye kadro yetiştirmek amacıyla 1918'de kuruldu
ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:17a
KOMUTA MODÜLÜ
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:247a vd., görsel
KOMÜN ortaçağda Batı Avrupa'da, özerk yerel yönetim kurumları bulunan kent; kent halkı birbirlerini koruyup yardım edecekleri konusunda yemin ederdi; genellikle kentin en zengin ve güçlü kişilerince yönetilirdi
"KOMÜNİST MANİFESTO" Marx ve Engels'in birlikte yazdıkları broşür, 1848; bilimsel sosyalizmin temel ilkelerini sistemli biçimde ortaya koymak amacıyla yazıldı; buna göre, bütün toplumların tarihi, sınıf mücadeleleri tarihidir; broşürde işçi sınıfının siyasal iktidarı ele geçirerek özel mülkiyeti ortadan kaldırması savunulur
ilgili maddeler
Engels 6:156b
Komünizm 10:313a
Marx 12:84b
KOMÜNİZM
madde başlığı Komünizm 10:312b
ilgili maddeler
Lenin 11:231b
Marx 12:86a, 86b
Siyasal partiler 15:281b
•Sosyalizm
KOMÜNİZM DORUĞU SSCB; 1962'ye kadar adı Stalin Doruğu'ydu; Tacikistan SSC'de, Pamir Dağları'nın kuzeybatı bölümünde; yüksekliği 7.495 m; yamaçlarının büyük bölümü kar ve buzla kaplıdır; ilk kez 1933'te E.M. Abalokov tırmanmıştır
ilgili maddeler
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:7b
Tacikistan 16:291b
KOMÜNYON *bak.* **ŞÜKRAN AYİNİ**
KOMÜTATÖR bir elektrik motorunda ya da üreteçte, karbondan yapılmış fırçalarla bobinler arasında bağlantıyı kuran metal parça
ilgili maddeler
Dinamo 5:234a
Elektrik motoru 6:114a, görsel
KONAK biyoloji
ilgili maddeler
Asalak ve çürükçül canlılar 2:52b
Şistozomiyaz 16:285a
Tenya 17:149b
KONAK İzmir'in ilçesi; daha önce İzmir kentinin bir semtiydi; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 874.597, kent 866.700
ilgili madde İzmir 9:177b
KONAKRİ Gine; ülkenin başkenti ve Atlas Okyanusu kıyısındaki en önemli liman kentidir; derin su limanı olan bir ulaşım, ticaret, yönetim ve sanayi merkezi; yakınlarında demir cevheri ve boksit çıkarılır; Fransızlar tarafından 1884'te kurulmuştur; nüf. 705.280 (1983)
ilgili madde Gine 7:150b
KONÇERTİNA akordeon ailesinden çalgı; Sir Charles Wheatstone icat etmiştir
ilgili madde Akordeon 1:119b
KONÇERTO
madde başlığı Konçerto 10:313b
KONÇERTO GROSSO
ilgili madde Konçerto 10:313b
KONDANSATÖR *bak.* **SIĞAÇ**
KONDOR
ana madde Akbaba 1:107a, görsel
•And kondoru; California kondoru
KONDRİT
ilgili madde Meteor ve meteorit 12:175a
KONFEDERASYON bağımsız devletlerin, ortak ve sınırlı çıkarlar için, iç ve dış egemenliklerini koruyarak bir anlaşmayla oluşturdukları topluluk; uluslararası hukuk açısından devlet sayılmaz, ama uluslararası bir kimlik taşır; genellikle federal örgütlenmenin çekirdeğini oluşturur; en eski konfederasyon olan İsviçre Konfederasyonu 1848'de federal bir devlete dönüşmüştür
KONFEDERASYON SÖZLEŞMESİ ABD tarihi
ilgili madde Amerika Birleşik Devletleri 1:210a
KONFEKSİYON SANAYİSİ *bak.* **HAZIR GİYİM SANAYİSİ**
"KONFORMİST" Bertolucci'nin filmi
ilgili madde Bertolucci 3:147b
KONFÜÇYÜS Çinli düşünür, İÖ 551-479
madde başlığı Konfüçyüs ve Konfüçyüsçülük 10:314a, görsel
ilgili maddeler
Çin 4:314a
Din 5:230a vd.
Japonya 9:189a
KONFÜÇYÜSÇÜLÜK
madde başlığı Konfüçyüs ve Konfüçyüsçülük 10:314a
ana madde Din 5:230a vd.
KONFÜÇYÜS KLASİKLERİ Çin edebiyatı
ilgili madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:237b
KONGLOMERA *ya da* **Çakıllı kayaç** çapı 2 mm'yi aşan yuvarlak parçacıkların aynı kütle içinde birleşerek taşlaşmasıyla oluşmuş tortul kayaç; bazen bütün parçacıklar ana kayacın yavaş yavaş aşınmasıyla tek bir kütleden kopmuştur ve hemen hepsi aynı büyüklüktedir; yığışımdaki kayaç tiplerinin ve parçacık boyutlarının farklı olması, kayaçların hızla ufalandığını gösterir
KONGO
madde başlığı Kongo 10:315b, görsel, harita
KONGO IRMAĞI *ya da* **Zaire Irmağı** Afrika
madde başlığı Kongo Irmağı 10:316b, görsel
ilgili maddeler
Afrika 1:44a
Keşifler 10:195b
Kinşasa 10:275b
Stanley 16:133b
Tropik bölgeler 17:296b
KONGRE *bak.* **ABD KONGRESİ**
KONGREGASYONALLER Protestanlık; 16. yy sonu ile 17. yy başında İngiltere'de Protestan kiliseler arasında gelişen ve her cemaati kendisiyle ilgili kararlarda en yüksek organ sayan akım; inancı Tanrı ile kişisel bir karşılaşma olarak görürler; ibadetlerinde kutsal ayinlerden çok vaaz önem taşır
ilgili madde Protestan Kilisesi 14:150b
KONGRE KÜTÜPHANESİ Washington, DC, ABD; 1800'de kuruldu; bugün dünyadaki ulusal kütüphanelerin en büyüğüdür
ilgili maddeler
Kütüphane 11:187a, görsel
Washington 19:43b
KONGRE PARTİSİ *bak.* **HİNDİSTAN ULUSAL KONGRESİ**
KONGRE TURİZMİ
ilgili madde Otel ve motel 13:246b, 247a
KONİ daire biçiminde tabanı ve tepe noktasında birleşen eğik kenarları olan geometrik şekil
ilgili madde Alan ve hacim: görsel 1:131
KONİ HÜCRE anatomi
ilgili maddeler
Göz 7:208a
Hücre: görsel 8:222
Renkler 14:219a
KONİK DİŞLİ
ilgili maddeler
Dişli çark 5:246b, görsel
Motorlu taşıtlar 12:285a
KONİK İZDÜŞÜM
ana madde Harita ve haritacılık 8:37a, görsel
KONJUNKTİVİT gözkapaklarının içini ve gözakının dış yüzeyini kaplayan mukoza katmanının iltihaplanması; mikrop bulaşmasından, gözün örselenmesinden ya da alerjiden kaynaklanabilir; bakterilerden ileri gelen konjunktivit son derece bulaşıcıdır
ilgili madde Göz 7:212a
KONKURHİPİK
madde başlığı Konkurhipik 10:317b, görsel
KONSER
madde başlığı Konser 10:318b, görsel
ilgili maddeler
Orkestra 13:202b
Pop müzik 14:120a, 123a, görsel
KONSER FLÜTÜ
ilgili madde Flüt ailesi 6:320b, görsel
KONSERVELEME
ilgili madde Gıda teknolojisi 7:144b, görsel
KONSİL Hıristiyanlık
ilgili madde Katolik Kilisesi 10:98a
•Nikaia Konsili; Trent Konsili; Vatikan Konsili
KONSOL KİRİŞ bir ucu sağlam bir desteğe oturan, öbür ucuna yük bindirilen kiriş, inşaatlarda yaygın olarak kullanılır; örn. bir ucu duvara tutturulan ve serbest ucu dışarıya taşan ya da galerileri ve tavanı taşıyan konsol kirişler gibi
ilgili madde Köprü 11:54b vd.
KONSOL KÖPRÜ
ana madde Köprü 11:55b vd., görsel
KONSOLOS ticari, ekonomik, kültürel vb. ilişkileri yürütmek üzere yabancı bir ülkede bulunan devlet görevlisi
ilgili madde Uluslararası hukuk 18:195a
KONSOL PİYANO *ya da* **Duvar piyanosu**
ilgili madde Piyano 14:87b, görsel
KONSOL VİNÇ
ilgili madde Vinç 19:16a, görsel
KONSTANTİN Cezayir'de, aynı adlı ilin merkezi olan kent; eskiçağdan beri iyi korunmuş, doğal bir kale görünümündedir; derin bir boğazın çevrelediği, deniz düzeyinden 649 m yükseklikteki bir yaylada kurulmuştur; II. Dünya Savaşı sırasında önemli bir karargâhtı; bugün tarımsal ürünler, yünlü ve deri eşya için canlı bir ticaret merkezidir; nüf. 440.842 (1987)
KONSTANTİN LİPS MANASTIR KİLİSE-

Sİ *bak.* **FENARİ İSA CAMİSİ**
KONSTANTİNOPOLİS İstanbul'un eski adı; daha önce Byzantion olarak anılırken, 330'da Roma İmparatorluğu'nun başkenti olunca Konstantinopolis adını aldı
ana madde
•İstanbul 9:117a vd.
ilgili maddeler
Barbar akınları 3:40a
Bizans İmparatorluğu 3:250a vd.
Emeviler 6:144b
Fatih Sultan Mehmed 6:263a
Haçlı Seferleri 7:322a
Kent 10:170a
Kütüphane 11:186a
Mimarlık 12:227a vd.
Resim sanatı 14:222b vd.
Roma İmparatorluğu 14:268a, 268b
Yunanistan 19:208b
•Byzantion
KONSTANTİNOPOLİS PATRİKLİĞİ
ilgili madde Ortodoks Kilisesi 13:227a vd.
KONSTANTİNOS XI Bizans imparatoru, 1404-53
ilgili madde Bizans İmparatorluğu 3:254a
KONSTANZ GÖLÜ *ya da* **Bodensee** Avrupa; İsviçre, Almanya ve Avusturya arasında, Ren ırmağı üzerinde; uzunluğu y. 65 km; bölge çok güneşli ve ılıman iklimlidir; çevresinde büyük çapta meyvecilik ve şarapçılık yapılır
ilgili madde Göl 7:203a
KONSÜL Eski Roma
ilgili maddeler
Antonius 1:301a
Augustus Caesar 2:164a
Jül Sezar 9:227b
Roma İmparatorluğu 14:261a, 261b, 272b, görsel
KONSÜL Fransa
ilgili maddeler
Fransız Devrimi 7:37a
Napolyon 13:33b
KONTAK BASKI
ilgili madde Fotoğrafçılık: görsel 7:9
KONTAK LENS görme bozukluklarını düzeltmek için doğrudan göz küresinin önüne yerleştirilerek gözlük yerine kullanılan mercek; 1887'de A. E. Fick tarafından icat edildi; önceleri yalnızca camdan yapılıyordu; 1938'den sonra plastik mercekler de geliştirildi; bugün hem sert, hem yumuşak tipleri üretilmektedir
ilgili maddeler
Göz 7:209b
Mercek 12:156a
KONTEYNER yük taşımakta kullanılan büyük, kapalı kutu
ilgili maddeler
Demiryolu ve tren 5:142a
Deniz taşımacılığı 5:177a
KONTEYNER GEMİSİ
ilgili maddeler
Deniz taşımacılığı 5:177a vd.
Gemi ve gemi yapımı 7:120a
Taşımacılık: görsel 17:73
"KON-TİKİ" sal
ilgili maddeler
Balsa 3:14a
Deniz tekneleri 5:180b
Heyerdahl 8:138b
"KONT ORGAZ'IN GÖMÜLMESİ" El Greco'nun tablosu
ilgili madde El Greco 6:128a
KONTRALAR *bak.* **CONTRA'LAR**
KONTRALTO
ilgili madde Şan 16:227b
KONTRAPUNTO *bak.* **KONTRPUAN**
KONTRBAS
ana madde Keman ailesi 10:158b
ilgili maddeler
Caz 4:137b, görsel
Müzik 13:15b
Orkestra 13:202b, 203b
Tuba ailesi 17:305b
KONTRBAS TUBA
ilgili madde Tuba ailesi 18:306a vd.
KONTRFAGOT tahta üflemeli çalgı; derin ve pes bir sesi vardır
ilgili madde Obua ailesi 13:125a
KONTROL ÇUBUĞU *bak.* **DENETİM ÇUBUĞU**
KONTROL KULESİ *ya da* **Denetim kulesi** hava trafiği
ilgili maddeler
Havalimanı 8:79b, görsel
Seyir 15:158b
Trafik 17:277a
Uçak 18:157b, 160a
KONTRPLAK ağaç levhaların üstüste konularak yapıştırılması ya da preslenmesiyle üretilen gereç; sanayide çok geniş bir kullanım alanı vardır
ilgili maddeler
Ahşap kaplama 1:93a
Kereste 10:18b
Mobilya 12:253b
KONTRPUAN *ya da* **Kontrapunto** bestelemede, iki ya da daha çok melodi çizgisini belirli teknik ve estetik ölçütlere uygun olarak birleştirme sanatı; tümüyle batı müziğine özgüdür
ilgili maddeler
Armoni 2:34a
Müzik 13:17b
KONTRTENOR
ilgili madde Şan 16:227b
KONUR ALP Osmanlı akıncı beyi, ö. 13 yy sonları
ilgili maddeler
Bolu 3:281b
Osman Gazi 13:232a
Sakarya 15:26a
"KONUŞAN BEBEK" Behrengi'nin öyküleri
ilgili madde Behrengi 3:118a
KONUŞAN KİTAP körlerin yararlanması için, yüksek sesle okunarak banda kaydedilen kitap
ilgili maddeler
Körlük 11:65a
Özürlülerin eğitimi 13:288a
"KONUŞARAK" Anday'ın denemeleri
ilgili madde Anday 1:266b
KONUŞMA
madde başlığı Konuşma 10:320a, görsel
ilgili maddeler
Fonetik 6:326b
İletişim 8:322b
İnsanın kökeni 9:55a
Kulak 11:97a
Solunum 15:319b
Vantrilok 18:303a
•Dil; Konuşma sanatı
KONUŞMA BOZUKLUĞU
madde başlığı Konuşma bozuklukları 10:321a, görsel
ilgili madde Özürlülerin eğitimi 13:288a vd.
KONUŞMA MERKEZİ anatomi
ilgili maddeler
Beyin 3:163a
Konuşma bozuklukları 10:321b
Sara 15:57a
KONUŞMA SANATI *ya da* **Hitabet** *ya da* **Retorik**
madde başlığı Konuşma sanatı 10:322b
KONUT
madde başlığı Konut 10:323b, görsel
ilgili maddeler
Gecekondu 7:99b vd.
İnşaat sanayisi 9:58a vd.
Kooperatif 10:332a
Mimarlık 12:231b, görsel
Taş Devri 17:66b
Teknoloji 17:116b, görsel
•Ev
KONUT DOKUNULMAZLIĞI bir kişinin izni olmaksızın konutuna girilememesi; özel yaşamın gizliliğinin ve dokunulmazlığının en önemli öğelerinden biridir
KONVANSİYON 1792; Fransız Devrimi sırasında kurulan ulusal meclis
ana madde Fransız Devrimi 7:36a vd.
KONVEKSİYON *ya da* **Taşınım** fizik
madde başlığı Konveksiyon 10:326b
ilgili maddeler
Isı 8:237b
Isıtma ve klima 8:240a
Rüzgâr 14:309a
Termos 17:158a
Yangın ve yangından korunma 19:85a vd.
KONVERTİBİLİTE
ilgili madde Borsa ve kambiyo 3:297a
KONVEYÖR *bak.* **TAŞIYICI BANT**
KONYA il
madde başlığı Konya 10:326b, görsel, harita
KONYA kent
ana madde Konya 10:330b, görsel
ilgili maddeler
Mevlana 12:179a vd.
Mevlevilik 12:180a vd.
KONYA AYAKLANMASI *ya da* **Delibaş Ayaklanması** Ekim-Kasım 1920; Kurtuluş Savaşı'na karşı çıkan ve Ankara hükümetini tanımadığını ilan eden Delibaş Mehmed, topladığı 500 kadar asker kaçağıyla kısa sürede tüm Konya çevresini denetimi altına aldı; hükümetin ayaklanmayı bastırmakla görevlendirdiği Refet Bele komutasındaki birlikler ve Kuva-yı Milliye kuvvetleri çarpışmalarda üstünlük sağlayarak ayaklanmacıları Konya'dan çıkardılar; Demirci Mehmed Efe'nin de Kuva-yı Milliyeciler'e katılmasıyla 22 Kasım 1920'de ayaklanma tümüyle bastırıldı
KONYAK *bak.* **COGNAC**
KONYA LEZZET LOKANTASI İstanbul
ilgili madde Lokanta 11:275a
KONYA OVASI İç Anadolu Bölgesi
ilgili maddeler
Çatalhöyük 4:260a
İç Anadolu Bölgesi 8:269a
Karaman 10:40a
Konya 10:327b vd.
KOOBİ FORA Kenya'da arkeolojik yerleşme

ilgili madde Leakey Ailesi 11:221b

KOOKABURRA Avustralya ve Yeni Zelanda'da yaşayan, yalıçapkınıyla aynı familyadan kuş; uzunluğu 40-45 cm, tüyleri grikahverengidir; iri bir gagası vardır; başta kelerler ve zehirli yılanlar olmak üzere küçük hayvanları avlayarak beslenir
ilgili madde Avustralya 2:194a

KOOLAU SIRADAĞLARI Hawaii, ABD; Oahu Adası'nın doğu kesiminde kıyıya paralel olarak uzanan volkanik kökenli dağlardır; doğu kenarı uçurumdur, batıda Honolulu'ya doğru giderek alçalır; en yüksek noktası 960 m'lik Konahuanui Doruğu'dur

KOONING, WILLEM DE *bak.* **DE KOONING, WILLEM**

KOOPERATİF
madde başlığı Kooperatif 10:331a
ilgili maddeler
Owen 13:256b
Tarım tarihi 17:30b, 31b

KOORDİNAT SİSTEMİ
madde başlığı Koordinat sistemleri 10:333b, görsel

KOPANAKİ *bak.* **MEKİK DANTELİ**

"KOPAR ZİNCİRLERİNİ GÜLSARI" Aytmatov'un öykü kitabı
ilgili madde Aytmatov 2:238b

KOP DAĞI Karadeniz Bölgesi; yüksekliği 2.981 m
ilgili madde Kuzey Anadolu Dağları 11:156a

KOPENHAG Danimarka
madde başlığı Kopenhag 11:7a, görsel
ilgili maddeler
Danimarka 5:77b, görsel
Hayvanat bahçesi 8:99b

KOPENHAG ÜNİVERSİTESİ Kopenhag, Danimarka
ilgili maddeler
Danimarka 5:77b
Kopenhag 11:7b

KOPERNİK, MİKOLAJ Polonyalı astronomi bilgini, 1473-1543
madde başlığı Kopernik 11:7b, görsel
ilgili maddeler
Astronomi 2:72a vd.
Galilei 7:64a
Polonya 14:112a
Rönesans 14:290b

KOP GEÇİDİ Karadeniz Bölgesi'nde, Kop Dağı üzerinde
ilgili maddeler
Erzurum 6:183a
Gümüşhane 7:260a

KOPOLİMER
ilgili madde Polimer 14:104b

KOPRA hindistancevizinin kurutulmuş etli bölümü; preslenerek ya da kaynatılarak yağ çıkarılır
ilgili maddeler
Hindistancevizi 8:174b
Pasifik Adaları 14:21a

KOPT KİLİSESİ Mısır'daki en büyük Hıristiyan kilisesi: Kopt adı zamanla Mısır'daki Hıristiyan azınlığı tanımlamak için kullanılmaya başlamıştır; Koptlar 5. yy'dan sonra Hz. İsa'nın tek bir tanrısal doğası olduğuna ilişkin öğretiyi benimsediler; ayinlerinde Arapça ve Kopt dili kullanırlar; kilisenin başındaki patrik Kahire'de oturur
ilgili maddeler
Afrika halkları 1:56a
Kahire 9:260b
Mısır 12:197b

KOPUK MENDERES *bak.* **AKMAZ GÖL**

KOPUZ müzik aleti
ilgili madde Bağlama ailesi 2:269b

KORAL eşlikli ya da eşliksiz koro için yazılmış dinsel şarkı; ilk örnekleri Almanya'da, Lutherci kiliselerde ortaya çıktı; bu türü en çok uygulayan J. S. Bach olmuştur
ilgili madde Koro ve koral müzik 11:15a

KORAL MÜZİK
madde başlığı Koro ve koral müzik 11:15a
ilgili madde Müzik 13:17a, 18a

KORALTAN, REFİK Türk siyaset adamı, 1889-1974
ilgili maddeler
Bayar 3:83a
Türkiye 18:85b

KORANGLE müzik aleti
ilgili madde Obua ailesi 13:124b

KORAT, SUNA Türk soprano, d. 1931; Ankara Devlet Konservatuvarı'nda piyano ve şan öğrenimi gördü; ilk kez 1954'te sahneye çıktı ve uzun yıllar Avrupa'nın ünlü operalarında konuk sanatçı olarak çalıştı; 1981'de devlet sanatçısı unvanını aldı
ilgili madde Şan: görsel 16:227

KORAY, ERKİN Türk pop şarkıcısı, d. 1941
ilgili madde Pop müzik 14:124b

KORAY, KENAN HULUSİ Türk yazar, 1906-43; Yedi Meşaleciler'in öykü yazan tek temsilcisidir; başlıca yapıtları arasında *Bahar Hikâyeleri* (1939) ve *Bir Otelde Yedi Kişi* (1940) sayılabilir
ilgili madde Türk edebiyatı 18:40a

KORBUT, OLGA SSCB'li kadın jimnastikçi, d. 1956; 1972 Münih Olimpiyat Oyunları'nda jimnastikteki becerisi ve canlılığıyla hakemleri büyüledi; denge aleti, yer hareketleri ve takım yarışmasında altın madalya, 1976 Olimpiyat Oyunlarında ise bir altın, bir de gümüş madalya kazandı

KORDA, ALEXANDER Macar asıllı İngiliz film yönetmeni ve yapımcısı, 1893-1956
ilgili madde Sinema 15:232a

KORDALILAR hayvanlar âleminin, batraklar ve tulumlular gibi oldukça basit yapılı hayvanlar ile bütün omurgalıları içeren bölümü (filumu)
ilgili maddeler
Hayvan: tablo 8:95
Omurgalılar 13:183a
Zooloji 19:269b

KORD BEZİ *ya da* **Kort bezi**
ilgili maddeler
Kauçuk 10:105a
Taşıt lastiği 17:76a

KORDOFAN BÖLGESİ Sudan
ilgili madde Sudan 16:162a

KORE Asya'da tarihi bölge
ilgili maddeler
Asya 2:90a
Bebek 3:111b
Efsane ve mitler 6:57a
Etnik gruplar: Koreli çocuklar: görsel 6:219
İkinci Dünya Savaşı 8:307a
Japonya 9:193b
Seul 15:153a
Tarım ve hayvancılık: Koreli çiftçiler: görsel 17:34
•Kore Cumhuriyeti; Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti

KORE vücuttaki çeşitli kas gruplarının istemsiz ve düzensiz biçimde kasılmasıyla tanımlanan bazı sinir sistemi hastalıklarının ortak adı; hastanın özellikle el ve ayaklarında sürekli olarak kesik, hızlı ve titrek hareketler, yüz kaslarında seyirme biçiminde kasılmalar görülür; en sık karşılaşılan örnekleri, kalıtsal bir hastalık olan Huntington koresi ile ateşli romatizmanın komplikasyonu olarak ortaya çıkan Sydenham koresidir
•Huntington koresi

KORE ALFABESİ *bak.* **HANGUL**

KORE BOĞAZI Asya; Kore Cumhuriyeti ile Japonya arasında; ortalama derinliği 50 m
ilgili madde Kore Cumhuriyeti 11:9a

KORE CUMHURİYETİ *ya da* **Güney Kore**
madde başlığı Kore Cumhuriyeti 11:8b, görsel, harita
•Seul

KORE DEMOKRATİK HALK CUMHURİYETİ *ya da* **Kuzey Kore**
madde başlığı Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti 11:11a, görsel, harita
ilgili madde Kore Cumhuriyeti 11:10b

KORE DİLİ
ana madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:237a
ilgili madde Ural-Altay dilleri 18:208a

KORE EDEBİYATI
ana madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:239b
ilgili madde Kore Cumhuriyeti 11:9a

KORELASYON
ilgili madde İstatistik 9:127b

KORENT DÜZENİ *bak.* **KORİNT DÜZENİ**

KOREOGRAFİ
ana madde Bale 2:300b
ilgili madde Dans 5:79b

KORE SANATI
ana madde Uzakdoğu sanatı 18:244a

KORE SAVAŞI 1950-53; Kore'nin bölünmesini izleyen dönemde, Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti (Kuzey Kore) ile Kore Cumhuriyeti (Güney Kore) arasında başlayan ve uluslararası bir nitelik kazanan çatışma; Kuzey Kore'nin 25 Haziran 1950'deki saldırısıyla başladı; Birleşmiş Milletler'e üye birçok ülkenin Güney Kore'yi, Çin Halk Cumhuriyeti'nin ise Kuzey Kore'yi desteklediği savaş, 27 Temmuz 1953'te ateşkes anlaşmasının imzalanmasıyla sona erdi
ana madde Kore Cumhuriyeti 11:10b
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:216a
Çin Halk Cumhuriyeti 4:322b
Hava kuvvetleri 8:75b
Savaş ve savaş araçları 15:83a
Siyah Amerikalılar 15:272b
Türkiye 18:88b

KORFU ADASI *ya da* **Kerkira** İyon Denizi'nde, Yunanistan'a bağlı ada; y.öl. 593 km^2; kuzeyi ve orta kesimi dağlıktır; verimli topraklarında zeytin, incir, turunçgiller ve tahıl yetiştirilir; 1815-64 arasında İngiliz protektorasıydı; en büyük gelir kaynağı turizmdir; nüf. 97.102 (1981)
ilgili madde Peleponnesos Savaşı 14:41a

KORGAN Ordu'nun ilçesi; ilin iç kesimlerinde yer alan topraklarını Eğrikır Dağı engebelendirir; en çok patates, mısır ve fın-

dık üretilir; nüf. (1990): ilçe 36.699, kasaba 13.171

KORGENERAL Türk Silahlı Kuvvetleri'nde tümgeneral ile orgeneral arasındaki rütbe; eskiden ferik• denirdi

KORGUN Çankırı'nın ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 7.233, kasaba 3.558

KORİNDON alüminyum oksit minerali (Al_2O_3); elmastan sonra bilinen en sert maddedir; safir ve yakut gibi türleri değerli taş kabul edilir; demir oksitle (Fe_3O_4) karışımına zımpara denir; doğada yaygın olarak bulunan korindon sanayi ve mühendislik alanında, örn. matkap uçlarının ve makine yataklarının yapımında kullanılır
ilgili maddeler
Aşındırıcı 2:104b, tablo
Değerli taşlar ve mücevherler 5:107a
Yakut 19:78b

KORİNT *ya da* **Korinthos** Yunanistan
madde başlığı Korint 11:12b, görsel
ilgili maddeler
Çeşme 4:278b
Eski Yunan 6:202a
Jül Sezar 9:228b
Pegasos 14:37b
Peloponnesos Savaşı 14:41a

KORİNT DÜZENİ *ya da* **Korent düzeni** klasik mimarlıkta kullanılan beş yapı düzeninden biri; bir altlığa oturan, ince, zarif ve yivli bir sütun bulunur; en belirgin özelliği, sütun başlığının, akantus denen kenger yaprakları biçiminde kabartmalarla bezenmiş olmasıdır
ilgili madde Mimarlık 12:226a, 228b, görsel

KORİNTHOS *bak.* **KORİNT**

KORİNT KANALI Yunanistan; Korint Körfezi'ni Ege Denizi'yle birleştiren suyolu; 1893'te açılmıştır; uzunluğu 6,3 km
ilgili madde Kanal 9:320a

KORİNT KÖRFEZİ Yunanistan
ilgili maddeler
Peloponnesos Savaşı 14:40b
Yunanistan 19:206b

KORKAYAÇ *ya da* **Magmatik kayaç** yerkabuğunda erimiş halde bulunan maddelerin soğuyup katılaşmasıyla oluşmuş, kristalsi ya da camsı kayaçların ortak adı; granit gibi derinlik korkayaçları yerkabuğunun altında oluşur; yüzey korkayaçları volkaniktir ve lav akıntıları biçiminde ortaya çıkar
ana madde Kayaç 10:115a
ilgili maddeler
Dünya 6:12a
Jeokimya 9:203a
Mineral 12:237a
•Bazalt; Granit

KORKMAZGİL, HASAN HÜSEYİN *bak.* **HASAN HÜSEYİN**

KORKULUK ürüne zarar veren kuşları ürküterek uzaklaştırmak için bahçe ve tarlalara konulan insan biçiminde kukla
ilgili madde Bahçecilik ve bahçe mimarlığı: görsel 2:277

KORKUNÇ İVAN *ya da* **IV. İvan** Rus çarı, 1530-84
madde başlığı Korkunç İvan 11:13a, görsel
ilgili maddeler
Satranç 15:72a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:17b

"KORKUNÇ İVAN" Ayzenştayn'ın filmi
ilgili madde Ayzenştayn 2:242b

KORKUT Muş'un ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 27.441, kasaba 3.212

KORKUTELİ Antalya'nın ilçesi; topraklarını zengin ormanlarla kaplı dağlar engebelendirir; tarım alanları Korkuteli Ovası ve Bozova'dır; Güllük Dağı Milli Parkı• ilçe sınırları içindedir; nüf. (1990): ilçe 46.115, kasaba 13.381

KORNEA göz küresinin önünü kaplayan, y. 12 mm çapında bombeli saydam katman; gözbebeğini ve gözün içini tozdan korur; ışık dalgalarının merceğe doğru kırılmasını sağlayarak odaklamanın ilk aşamasını gerçekleştirir; bebeklerde korneanın bombesi küre biçimindedir; yaşlandıkça biçimi bozularak, astigmatlık denen görme bozukluğuna yol açabilir
ilgili maddeler
Doku ve organ nakli 5:288b
Göz 7:207b
Körlük 11:63a

KORNER
ilgili madde Futbol 7:57a

KORNET müzik aleti
ana madde Trompet ailesi 17:293b
ilgili madde Korno ailesi 11:15a

KORNİŞON özellikle turşu yapımında kullanılan küçük, üzeri pürtüklü hıyar
ilgili madde Hıyar 8:153b

KORNO
ana madde Korno ailesi 11:14a, görsel
ilgili madde Üflemeli çalgılar 18:264a, görsel

KORO
madde başlığı Koro ve koral müzik 11:15a, görsel
ilgili maddeler
Dans 5:79a
Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:220a

KORONA *bak.* **GÜNEŞ TACI**

KORONAVİRÜS
ilgili madde Grip ve soğuk algınlığı: görsel 7:234

KORONER ANJİYOGRAFİ
ilgili madde Kalp 9:289a

KORONER ATARDAMAR
ilgili madde Kalp 9:289b

KORONER BAYPAS *ya da* **Baypas** koroner damar hastalığında uygulanan cerrahi tedavi yöntemi; amacı, aorttan koroner damarlara giden temiz kanın düzenli akmasını sağlamaktır; bunun için, tıkalı olan damarların yerine, genellikle bacak toplardamarından alınan bir parça nakledilir; 1960'ların sonlarında yaygın olarak uygulanmaya başlamıştır; günümüzde koroner damar hastalıklarının, koroner baypasa başvurmadan bazı ilaçlarla tedavi edilebileceği düşünülüyor

KORONER DARLIĞI
ilgili madde Kalp 9:289b

KORONER TIKANIKLIĞI kalbe yakın atardamarlarda oluşan bir pıhtının yol açtığı tıkanıklık
ilgili madde Kalp 9:289b

KORONOGRAF
ilgili madde Güneş 7:268b

KOROZYON metallerde, havanın ve suyun etkisiyle oluşan kimyasal değişiklik; en iyi bilinen örneği demirin paslanmasıdır
ilgili maddeler
Demir ve çelik 5:127a
Gümüş 7:256b
•Pas

KORPORASYON
ilgili madde Faşizm 6:260b

KORSAN
ana madde Korsanlık 11:17a vd., görsel
ilgili maddeler
Ceza: görsel 4:169
Cezayir 4:175a
Karayib Denizi 10:47b
Osmanlı İmparatorluğu 13:241b

KORSANLIK
madde başlığı Korsanlık 11:17a, görsel
ilgili madde Uluslararası hukuk 18:195a

KORSE beli sıkarak vücuda daha ince bir görünüm vermek amacıyla elbise altına giyilen giyim eşyası
ilgili madde Giysi 7:162b, 171a, görsel

KORSİKA Akdeniz'de Fransa'ya bağlı ada
madde başlığı Korsika 11:19b, görsel
ilgili madde Fransa 7:23b

KORT
ilgili maddeler
Kroket 11:80a, görsel
Tenis 17:143b vd., görsel

KORT BEZİ *bak.* **KORD BEZİ**

KORTİZON böbreküstü bezinden salgılanan hormon; bireşimsel olarak da elde edilen bu hormon artrit, romatizmamsı artrit, astım, gut ve bazı akut deri hastalıklarının tedavisinde kullanılır

KORU DAĞI Marmara Bölgesi
ilgili maddeler
Çanakkale 4:242b, 243a
Tekirdağ 17:111a

KORUMACILIK devletin, ithalatı kısıtlama yoluyla ulusal sanayiyi korumayı amaçlayan ticaret politikası; ithal mallara yüksek vergiler koyarak ve yerli üreticilere sübvansiyon vererek yürütülür
ilgili madde Vergiler 18:325a
•Serbest ticaret

KORUNUM YASALARI bazı fiziksel özelliklerin ya da büyüklüklerin zaman içinde değişmeden kalacağını belirten fizik yasaları; kütle, enerji, elektrik yükü ve momentumun korunumu bu yasalardan doğar; temel parçacıkların spinine ve açısal hızına ilişkin korunum yasaları da vardır

KORUTÜRK, FAHRİ Türkiye'nin altıncı cumhurbaşkanı, 1909-87
madde başlığı Korutürk 11:20b, görsel
ilgili madde Türkiye 18:92a, 93a

KORUYUCU GİYSİ
ilgili maddeler
Arıcılık 1:333b, görsel
Asbest: görsel 2:57
Buz hokeyi: görsel 4:76
Eldiven 6:103b vd., görsel
Eskrim 6:207b, görsel
Kara kuvvetleri 10:39a, görsel
Kaza 10:132b, görsel
Kimyasal savaş 10:270b, görsel
Maske 12:90a
Meslek hastalıkları 12:165b, görsel
Mühendislik: görsel 12:328
Spor kazaları: görsel 16:127
Veba: görsel 18:311
•Dalgıç giysisi; Uzay giysisi; Zırh

KORUYUCU HEKİMLİK hastalıklardan korunmayı ve bulaşıcı hastalıkları denetim altına almayı amaçlayan tıp dalı; halkın aşılanması, hastalıkların tanısı için X ışınları ve öbür tekniklerin kullanılması koruyucu hekimliğin çalışma alanıdır; hastalık riskini artıran alışkanlıklara (örn. sigara içme) ve yaşama biçimlerine karşı kampanyalar başlatarak halkı bilinçlendirmek gibi etkinleriyle özellikle son yıllarda ön plana çıkmıştır
ana madde Sağlık ve sağlık hizmetleri 15:11a
ilgili maddeler
Diş hekimliği 5:242a
Hemşirelik 8:127a
Salgın hastalıklar 15:33b
Veteriner hekimlik 18:330a

KORUYUCU RENKLENME
madde başlığı Koruyucu renklenme 11:21a, görsel
ilgili maddeler
Ahtapot 1:94a
Balaban 2:295a
Balık 2:313b
Boa: görsel 3:260
Bukalemun 4:52a vd.
Ceylan 4:167b
Kalamar: görsel 9:273
Kaplan: görsel 10:16
Kelebek 10:144b
Kuş 3:121b
Kuştüyü 3:129a
Mürekkepbalığı 12:334a
Peygamberdevesi 14:66b
Semender: görsel 15:117
Sinek 15:223b
Taşbalığı 17:61a
Tembelhayvan 17:142b
Yassıbalıklar 19:109a
Yengeç 19:144a
Yılan 19:167b

KORVET kökeni çok eskiye uzanan savaş gemisi tipi; eski korvetler kalyon türü yelkenli gemilerdi; Osmanlı korvetleri üç direkli olur, yalnız güvertesinde 20-30 kadar top bulunurdu; günümüzde yüksek manevra yeteneği olan ve daha çok refakat görevi yapan 500-1.300 tonluk gemilere korvet denir
ilgili madde Gemi ve gemi yapımı 7:114b

KORYAKLAR halk
ilgili madde Bering Denizi 3:138b

KORYÜREK, ENİS BEHİÇ Türk şair, 1891-1949; Hecenin Beş Şairi'nden biridir; ana konusu yiğitlik olan, ulusal duyguların ağır bastığı şiirleriyle tanındı; şiirlerinin büyük bölümü *Miras* (1971) adlı kitapta toplanmıştır
ilgili maddeler
Hecenin Beş Şairi 8:115a
Milli Edebiyat 12:221a

KOS ADASI *ya da* **İstanköy Adası** Oniki Ada grubundan, Yunanistan'a bağlı ada; grubun üçüncü büyük adasıdır; y.öl. 290 km²; Türkiye'nin güneybatı kıyısı açıklarında yer alır; adanın kuzey kıyısındaki yerleşme de aynı adı taşır; meyvecilik ve turizm önemli gelir kaynaklarıdır; nüf. 20.350 (1981)
ilgili maddeler
Ege Adaları 6:58b
Muğla 12:299b

KOSCIUSKO DAĞI Avustralya; Yeni Güney Galler eyaletinde, Avustralya Alpleri'ndeki Karlı Dağlar üzerinde; ülkenin en yüksek dağı (2.228 m) ve kış sporları merkezidir
ilgili madde Avustralya 2:192a

KOŚCIUSZKO, TADEUSZ Polonyalı devlet adamı, 1746-1817; Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nda İngilizler'e karşı savaştı; 1784'te ülkesine dönerek Rus işgaline karşı koyan Polonya birliklerinin başına geçti, ama başarısızlığa uğradı; ulusal kahraman olarak gömüldü
ilgili madde Polonya 14:114a

KOSİCE *bak.* **KOŞICE**

KOSİGİN, ALEKSEY NİKOLAYEVİÇ SSCB başbakanı, 1904-80
ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:25a

KOSİNÜS
ana madde Trigonometri 17:286a vd.

KOSOVA Yugoslavya; Sırbistan Sosyalist Cumhuriyeti'ne bağlı özerk bölge; y.öl. 10.887 km², merkezi Priştina; çok verimli topraklarına karşılık ülkenin en az gelişmiş yöresidir; nüfusun üçte ikisini Arnavutlar oluşturur; Arnavut-Sırp çekişmesi önemli bir sorun boyutu kazanmıştır; ekonomisi tarıma dayanır; nüf. 1.939.000 (1989 tah.)
ilgili madde Yugoslavya 19:196b

KOSOVA SAVAŞLARI Osmanlı ordusunun Avrupa'daki fetihleri sırasında Kosova'da yaptığı iki meydan savaşı; birincisi 10 Haziran 1389'da Sırp ordusuna karşı yapıldı; I. Murad'ın savaş alanında öldürülmesi Osmanlı ordusunda karışıklığa yol açtıysa da, şehzade Yıldırım Bayezid'in komutayı ele almasından sonra Sırplar yenilgiye uğratıldı; ikincisinde Osmanlılar 17-20 Ekim 1448'de Macar-Eflâk ordusuyla çarpıştı; I. Murad komutasındaki Osmanlı ordusu Macar kral naibi Hunyadi Janos komutasındaki orduyu bozguna uğrattı

KOSSUTH, LAJOS Macar siyaset adamı, 1802-94; Macaristan'ın Avusturya'ya karşı giriştiği bağımsızlık mücadelesine önderlik etti; 1848 Devrimi'nden sonra kısa bir süre iktidarda kaldıysa da, 1849'daki Rus işgali üzerine Osmanlı Devleti'ne sığındı; ömrünün geri kalan bölümünü, daha sonra yerleştiği Londra'da geçirdi
ilgili madde Macaristan 11:302a

KOSSWIG, CURT Alman doğa bilimci, 1903-82; 1936-55 arası İstanbul Üniversitesi'nde çalışarak zooloji enstitüsünü kurdu; Manyas Gölü çevresindeki Kuş Cenneti Milli Parkı'nın kurulmasına ve dünyaya tanıtılmasına öncülük etti
ilgili madde Ulusal parklar 18:192b, 193a

KOSTA BRAVA İspanya'da bölge
ilgili madde İspanya 9:101a

KOSTA RİKA
madde başlığı Kosta Rika 11:23a, görsel, harita
ilgili madde Orta Amerika 13:218b vd.

KOSTÜM
ilgili maddeler
Bale 2:300a, 302a, görsel
Opera 13:186b, 189a, görsel
Tiyatro ve sinema oyunculuğu: görsel 17:219

KOŞAR GUGUK
ilgili madde Guguk 7:240a, görsel

KOŞAY, HAMİT ZÜBEYR Türk arkeolog ve etnolog, 1897-1984; 1927-31 arasında Ankara Etnografya Müzesi'ni kurdu; 1933'te Ahlatlıbel'de Cumhuriyet döneminin ilk resmi arkeoloji kazısını başlattı; 1935-48 ve 1963-67 arasında Alacahöyük kazılarını yönetti; Anadolu'nun etnolojisine ışık tutan birçok alan araştırması yaptı
ilgili madde Arkeoloji 2:26a

KOŞICE Çekoslovakya'da kent; Doğu Slovakya ilinin merkezi; 9. yy'da kuruldu; hem bir ağır sanayi merkezi, hem de tarım ürünleri pazarıdır; nüf. 232.362 (1989)

KOŞİN İSPENCİ
ilgili madde Tavuk: görsel 17:88

KOŞMA edebiyat
madde başlığı Koşma 11:25a
ilgili maddeler
Halk edebiyatı 8:14a
Halk müziği 8:16b

KOŞNİL *bak.* **KABUKLUBİT**

KOŞU
ana madde Atletizm 2:146a vd.
ilgili madde Olimpiyat Oyunları: tablo 13:150, 151, 154

KOŞUCUBÖCEK
ilgili madde Kınkanatlılar 10:212a, görsel

KOŞULLANMA *ya da* **Şartlanma** insan ya da hayvan davranışının, ödüllendirme ya da cezalandırma yoluyla edinilen yeni alışkanlıklarla değişmesi; koşullama, davranışçı psikologların çok sık uyguladıkları bir yöntemdir
ana madde Öğrenme 13:264b
ilgili madde Pavlov 14:35b

KOŞULLU REFLEKS *ya da* **Şartlı refleks**
ana madde Pavlov 14:35b
ilgili madde Fizyoloji 6:312a

KOŞULLU SALİVERME
ilgili maddeler
Cezaevi 4:171a
Gözetim 7:214a, 214b

KOŞUM binicilik
ilgili maddeler
Binicilik: görsel 3:198
Boncuk 3:287b
Gümüş işçiliği 7:263b

KOTA mal ithalat ya da ihracatına getirilen kısıtlama; hükümet, ithaline ya da ihracına izin verilen mal miktarını ya da değerini belirler; ayrıca, vergisiz ya da düşük vergiyle ithal edilebilecek miktarları saptar

KOTATSU
ilgili madde Japonya 9:188b

KOT PANTOLON *bak.* **BLUCİN**

KOUSSEVITZKY, SERGEY Rus asıllı ABD'li orkestra şefi ve yayımcı, 1874-1951; modern müziğin savunuculuğunu üstlenmiş, bestecilere yeni yapıtlar ısmarlayarak yorumlamıştır
ilgili madde Keman ailesi 10:159b

KOVA takımyıldız; Latince adı *Aquarius*; burçlar kuşağının 11. işaretidir; en parlak yıldızı ancak 3. kadirdendir ve belirgin özellikleri yoktur
ilgili madde Astroloji: tablo 2:68

KOVADA GÖLÜ MİLLİ PARKI Akdeniz Bölgesi
ilgili maddeler
Isparta 8:246b
Ulusal parklar: tablo 18:193

KOVALANS BAĞI *bak.* **ORTAKLAŞIM BAĞI**

KOVALI SOBA
ilgili madde Soba 15:296a
KOVALI TARAK DUBASI
ilgili madde Taraklama 17:11a, görsel
KOVAN
ana madde Arı 1:327a vd.
ilgili madde Arıcılık 1:331a vd., görsel
KOVANCILAR Elazığ'ın ilçesi; daha önce Palu ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 37.856, kasaba 10.270
KOVBOY
madde başlığı Kovboy 11:25b, görsel
ilgili maddeler
At 2:112b
Biniçilik 3:198a
Rodeo 14:252b
Texas 17:170b
•Goşo; Huaso
KOVBOY FİLMİ *ya da* **Western**
ilgili madde Sinema 15:229b, 234a
KOWLOON Hong Kong'da kent; Hong Kong Adası'nın kuzeyinde, anakaradaki Kowloon Yarımadası'nda; okyanusaşırı gemilere hizmet veren bir limanı vardır; dokumacılık ve turizm gelişmiştir. nüf. 799.123 (1981)
ilgili madde Hong Kong 8:205a vd.
KOYPU Güney Amerika'ya özgü, hem suda, hem karada yaşayan memeli türü; gözleri ve kulakları küçük. kuyruğu pullu ve küt, arka ayakları yarı yarıya perdeli, kesicidişleri geniş ve turuncudur; uzunluğu kuyruğuyla birlikte y. 1 m'ye, ağırlığı 8 kg'a ulaşabilir; postu kızıl kahverengi ve yumuşaktır
ilgili maddeler
Avcılık: görsel 2:169
Kemiriciler 10:166a
KOYULHİSAR Sivas'ın ilçesi; kuzeyini Giresun, güneyini Köse dağları engebelendirir; topraklarını Kelkit Irmağı sular; geçim kaynağı tarımdır; nüf. (1990): ilçe 21.894. kasaba 6.042
KOYUN
madde başlığı Koyun 11:26b, görsel
ilgili maddeler
Evcil hayvanlar 6:224a
Süt 16:212b
Tarım tarihi 17:21b vd.
Tarım ve hayvancılık 17:40a, görsel
Uruguay: görsel 18:218
Yün 19:215a vd., görsel
KOYUN BABA KÖPRÜSÜ Çorum
ilgili madde Çorum: görsel 5:43
KOYUNOĞLU, ARİF HİKMET Türk mimar, 1888-1982; Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında Ankara'da gerçekleştirdiği I. Ulusal Mimarlık akımı doğrultusundaki yapılarıyla tanınır; bunların en önemlileri Türk Ocakları Genel Merkezi (1924-30) (bugün Devlet Resim ve Heykel Müzesi) ile Etnografya Müzesi'dir (1925-28)
ilgili madde Türk mimarlığı 18:114b
KOYUTÜRK, NECDET Türk besteci, 1921-88; Türkiye'nin ilk tango bestecilerindendir; çoksesli hafif müziğin yaygınlaşmasına katkıda bulunmuştur
ilgili madde Pop müzik 14:124b
KOZA birçok böcek türünün larvasının, pupa evresini geçirmek üzere kendi çevresine ördüğü kılıf
ilgili maddeler
Arı 1:329b
Dokumacılık 5:278b
İpek 9:63a vd., görsel
KOZA pamuk meyvesi
ilgili madde Pamuk 13:299b, görsel
KOZAKLI Nevşehir'in ilçesi; yüksek bir yayla üzerinde yer alır; ekonomisi tarıma dayalıdır; birçok konaklama tesisinin bulunduğu Kozaklı Kaplıcaları bir dinlence ve sağlık merkezidir; nüf. (1990): ilçe 25.932, kasaba 7.556
KOZALAK başta çamlar olmak üzere bütün iğneyapraklılarda üreme organlarını barındıran yapı; genellikle, dikey bir eksen üzerine sıralanmış pul ya da bürgülerle kaplı, yumurta biçiminde bir yapıdır
ilgili maddeler
Açıktohumlular 1:22b
Çam 4:232a, görsel
İğneyapraklılar 8:293a vd.
Köknar 11:35a, görsel
Ladin 11:189b, görsel
Porsukağacı 14:126a
Sikas 15:210a
KOZALAKLILAR *bak.* **İĞNEYAPRAKLILAR**
KOZAN Adana'nın ilçesi; toprakları Orta Toroslar'ın uzantıları ile Çukurca'nın Yukarı Ova kesiminden oluşur; Seyhan Irmağı'nın önemli kollarından Göksu ve Zamantı'nın suladığı verimli topraklarında çağdaş yöntemlerle tarım yapılır; Anavarza eskiçağ kenti de ilçe sınırları içindedir; nüf. (1990): ilçe 117.704, kent 54.451
KOZAN BARAJI Adana
ilgili madde Baraj: tablo 3:36
KOZANOĞLU, ABDULLAH ZİYA Türk yazar, 1906-66; tarihsel romanlarıyla tanındı; konusunu Türk tarihinin çeşitli dönemlerindeki kişilerden ve olaylardan alan romanları sürükleyici anlatımıyla geniş okuyucu kitlesinin ilgisini çekti; *Türk Korsanları* (1926); *Kozanoğlu* (1929), *Fatih Feneri* (1949); *Dağlar Delisi* (1951) gibi romanlarının birçok baskısı yapıldı
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:17b
KOZANOĞULLARI 1700-1866 arasında Çukurova yöresine egemen olan âyan ailesi
ilgili madde Dadaloğlu 5:53b vd.
KOZHELVA ceviz, şeker, su ve unla yapılan sakız kıvamında helva
ilgili madde Şekerlemecilik 16:251b
KOZLUK Batman'ın ilçesi; kuzeyini Sason Dağları kaplar; ekilebilir alanları kısıtlıdır; yetiştirilen başlıca ürünler tahıl, üzüm, tütün ve soğandır; nüf. (1990): ilçe 64.427, kasaba 22.499
ilgili madde Siirt 15:205b
•Batman
KOZMETİK
madde başlığı Kozmetik 11:31a, görsel
KOZMİK IŞINLAR *ya da* **Evren ışınları** yüksek enerjili atom çekirdeklerinin karşılaşmasıyla oluşan, maddeye girim gücü yüksek gamma ışınları; bu enerji kaynağının varlığını saptayan İngiliz kimyacı J.D. Millikan olmuştur
ilgili maddeler
Evren 6:237b
Işınım 8:256a vd., görsel
KOZMOLOJİ *ya da* **Evrenbilim** evrenin oluşumunu, gelişmesini ve geleceğini araştıran bilim dalı; özellikle astronomi ve fizik gibi bilim dallarıyla işbirliği yaparak evrenin bir bütün olarak kavranmasını sağlamaya çalışır
ilgili madde Evren 6:235a
KOZMONOT
ilgili maddeler
Astronot 2:78b
Evren 6:235a
Uzay araştırmaları 18:249b vd.
KOZMOS bitki
madde başlığı Kozmos 11:33b, görsel
KOZMOS uzay aracı
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:251a
KOZMOS astronomi *bak.* **EVREN**
KÖCHEL, LUDWİG VON Avusturyalı bilim adamı, 1800-77; Mozart'ın bütün yapıtlarının eksiksiz bir derlemesini hazırlamıştır; bugün Mozart'ın adlandırmadığı yapıtları bütün dünyada, konu ve tarih sırasına göre düzenlenmiş olan bu derlemedeki sıra numarasıyla, örn. Köchel no. 5 biçiminde belirtilir
ilgili madde Mozart 12:298b
KÖÇEK eskiden düğün ve eğlencelerde çalgı eşliğinde oynayan erkek dansçı; köçekler özel olarak yetiştirilir ve topluluk halinde çalışırlardı; İstanbul'da rakkas da denilen köçekler Batı ve Orta Anadolu ile Batı Karadeniz bölgesinde yaygındı
KÖÇEKÇE
ilgili madde Türk müziği 18:118a
KÖK bitki
madde başlığı Kök 11:34a, görsel
ilgili maddeler
Ağaç 1:66a
Bitki 3:233b, görsel
Budama 4:36a
Odun 13:127a vd.
Sebzeler 15:99b
Toprak 1:250b, görsel
KÖK diş
ilgili madde Dişler 5:243a vd., görsel
KÖK dilbilgisi
ilgili madde Türkçe 18:29b
KÖK matematik
ilgili maddeler
Aritmetik 2:12a
Logaritma 11:271b
KÖKBACAKLILAR yalancıayak denen uzantıları yardımıyla yer değiştiren ve beslenen tekhücreliler sınıfı
ilgili madde Tekhücreli hayvanlar 17:110a
KÖKBOYASI kökboya ya da boyacıkökü denen çokyıllık, tırmanıcı bir bitkinin köklerinden elde edilen kırmızı boyarmadde
ilgili maddeler
Boya ve cila 3:318b vd.
Çorap 5:41b
KÖKE *ya da* **Göğe** gemi
ilgili madde Gemi ve gemi yapımı 7:114b, görsel
KÖKENBİLİM *bak.* **ETİMOLOJİ**
"KÖKLER" Haley'nin romanı
ilgili maddeler
Kölelik 11:38a
Siyah Amerikalılar 15:277b
KÖKNAR *ya da* **Göknar**
madde başlığı Köknar 11:35a, görsel
ilgili maddeler
Ladin 11:189b
Odun 13:129a
Tayga 17:92a
Toroslar 17:257b
•Duglaskökları

KÖKSAP *ya da* **Rizom** bazı bitkilerin kökü andıran toprakaltı gövdesi
ilgili maddeler
Atkuyruğu 2:143a
Baharat 2:271b
Bambu 3:16b
Devedikeni 5:204a
Eğreltiotu 6:74a
Gövde 7:207a
Sebzeler 15:100a
Süsen 16:211b
KÖLE AYAKLANMALARI
ilgili maddeler
Batı Hint Adaları 3:76a
İsyan 9:137b
Siyah Amerikalılar 15:270a
Spartaküs 16:47b
KÖLE GEMİSİ
ilgili madde Kölelik 11:376b, görsel
KÖLELİK
madde başlığı Kölelik 11:36a, görsel, harita
ilgili maddeler
Afrika 1:47b
Amerika Birleşik Devletleri 1:207a, 212a vd.
Angola 1:276a
Babil ve Asur uygarlıkları 2:251b
Barbados 3:39b
Batı Hint Adaları 3:76a
Çalışma ve işgücü 4:228b, görsel
Eski Yunan 6:204b
Feodalizm 6:273a
Göç 7:189b
Guyana 7:243b
Güney Afrika 7:282b
Güney Amerika 7:291b
Halk müziği 8:16a, görsel
Irkçılık 8:233a
İngiliz Uluslar Topluluğu 9:28a
Liberya 11:245b
Lincoln 11:260b vd.
Livingstone 11:268a
Moritanya 12:276a
Orta Afrika Cumhuriyeti 13:217b
Ortaçağ 13:222a
Roma İmparatorluğu 14:272b, 273a
Sierra Leone 15:197b
Siyah Amerikalılar 15:269a vd., görsel
Siyasal ve yerel yönetim 15:284a
Sömürgecilik ve emperyalizm 16:33b
Stowe 16:142a
Zengibar 19:248b
•Köle ayaklanmaları
KÖLEMENLER *bak.* **MEMLÛKLAR**
KÖLN Almanya
madde başlığı Köln 11:38b, görsel
ilgili madde Almanya Federal Cumhuriyeti 1:173a vd.
KÖLN KATEDRALİ Köln, Almanya
ilgili madde Köln 11:39a, görsel
KÖMEÇ bileşikgiller familyasındaki bitkilere özgü çiçek başı
ilgili madde Çiçek 4:299b
KÖMÜR
madde başlığı Kömür 11:39b, görsel
ilgili maddeler
Boruhattı 3:303a
Buhar kazanı 4:46a
Karbon 10:54a, 56a
Karbon dioksit ve karbon monoksit 10:56b
Madencilik 11:314a
Plastikler 14:96a
Soba 15:294b
Yakıt 19:76b
Yanma 19:92b
•Antrasit; Kokkömürü; Linyit; Odunkömürü; Taşkömürü
KÖMÜRÇUVALI karanlık bulutsu
ilgili maddeler
Bulutsu 4:59b
Samanyolu 15:36b, 37a
KÖMÜR KATRANI sanayide taşkömüründen kokkömürü ya da fabrika gazları üretilirken, kömürün damıtılması sırasında bir yan ürün olarak elde edilen koyu renkli, koyu kıvamlı ve ağdalı sıvı; boyarmaddelerin ve sanayi açısından önem taşıyan birçok kimyasal maddenin üretiminde başlangıç maddesi olarak kullanılır
ilgili maddeler
Damıtma 5:73b
Karbon 10:56a
KÖMÜRLÜ MİKROFON telefonların ağızlık bölümünde kullanılan mikrofon tipi
ana madde Mikrofon ve hoparlör 12:211a
KÖMÜR MADENCİLİĞİ bir kömür yatağından kömürün çıkarılması; yatağın durumuna göre, açık ocak işletmeciliği ve yeraltı madenciliği olmak üzere iki ayrı yöntem uygulanabilir
ana madde Kömür 11:41a vd., görsel
KÖMÜR SOBASI
ilgili madde Soba 15:296a
KÖNIGSBERG *bak.* **KALİNİNGRAD**
KÖNIGS GÖLÜ Almanya
ilgili madde Almanya Federal Cumhuriyeti: görsel 1:175
KÖPEK
madde başlığı Köpek 11:47a, görsel
ana maddeler
Evcil hayvanlar 6:255a vd.
Ev hayvanları 6:228a, görsel
ilgili maddeler
Dişler 5:245a, görsel
Duyular 5:323a
Eskimolar 6:191b, görsel
Et 6:213a
Hayvan 8:96a
Hayvan davranışı 8:105b, 108a
İlkyardım: köpek ısırması 9:12b
Körlük 11:65b
Polis: görsel 14:107
Ses 15:144a
Solunum 15:319a
Tarım tarihi 17:21b
Tarihöncesi yaşam: görsel 17:51
Taşımacılık 17:69a
Veteriner hekimlik: görsel 18:329
KÖPEKBALIĞI
madde başlığı Köpekbalığı 11:53a, görsel
ilgili maddeler
Balık 2:306a
Dişler 5:245b
Tarihöncesi yaşam: görsel 17:50
Vantuzbalığı: görsel 18:303
KÖPEKDİŞİ
ilgili madde Dişler 5:243b, 245a
KÖPEK GENÇLİK HASTALIĞI köpek, tilki, kurt, mink, rakun ve kokarcalarda görülen çok bulaşıcı, akut virüs hastalığı; belirtileri ateş, iştahsızlık, öksürük, gözlerde ve burunda akıntı, kusma, ishal ve daha ileri aşamalarda istençdışı kasılmalar, arka bacaklarda felç ve çırpınmadır; tedavi edilmediğinde genellikle ölümle sonuçlanır; aşıyla bağışıklık sağlanabilir
ilgili madde Veteriner hekimlik 18:331a
KÖPEKGİLLER y. 15 cinsi ve 40 kadar türü içeren etçil memeliler familyası; bu hayvanlar, Antarktika ve Okyanus Adaları dışında yeryüzünün hemen her yerine dağılmıştır; kuyrukları tüylü, kulakları sivri, tırnakları küt ve dişleri keskindir; koku alma ve işitme duyuları çok gelişmiştir; hemen hepsi iyi koşucudur
•Çakal; Köpek; Kurt; Tilki
KÖPEK ISIRMASI
ilgili madde İlkyardım 9:12b
KÖPEKLEME yüzme stili
ana madde Yüzme ve dalma 19:220b
KÖPEKÜZÜMÜ *bak.* **İTÜZÜMÜ**
KÖPRÜ mimarlık
madde başlığı Köprü 11:54b, görsel
ilgili maddeler
Beton 3:154a, görsel
Karayolu 10:50a
Kemer: görsel 10:162
Mimar Sinan 12:233b
Stephenson 16:137a
Sukemeri 16:171a
•*köprülerin adları, örn.* Boğaziçi Köprüsü; Fatih Sultan Mehmed Köprüsü; Golden Gate Köprüsü; Londra Köprüsü
KÖPRÜ *ya da* **Eşik** telli çalgılarda, tellerin gövdeye değmesini engelleyen destek
ilgili maddeler
Keman ailesi 10:157b
Kemençe 10:160b
Klavikord 10:284a, görsel
"KÖPRÜ" Gören'in filmi
ilgili madde Türk sineması 18:138b
"KÖPRÜALTI ÇOCUKLARI" Huriye Baha Öniz'in romanı
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:17a
KÖPRÜBAŞI Manisa'nın ilçesi; 1990'dan önce Gördes ilçesine bağlı bir bucaktı; o tarihte ilçe yapıldı; nüf. (1990): ilçe 15.847, kasaba 5.816
KÖPRÜBAŞI Trabzon'un ilçesi; daha önce Sürmene ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 14.416, kasaba 4.343
KÖPRÜCÜKKEMİĞİ
ilgili madde İskelet 9:90a, 90b
KÖPRÜKÖY Erzurum'un ilçesi; daha önce Pasinler ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 19.760, kasaba 5.890
KÖPRÜLÜ, FUAD Türk tarihçi, 1890-1966
madde başlığı Köprülü 11:59a, görsel
ilgili maddeler
Fecr-i Âti 6:265b
Folklor 6:325b
Milli Edebiyat 12:221b
Nasreddin Hoca 13:39b
Servet-i Fünun: görsel 15:139
Türkiye: görsel 18:88
KÖPRÜLÜ AİLESİ devlet adamları yetiştirmiş Osmanlı ailesi
madde başlığı Köprülü Ailesi 11:60b, görsel
ilgili maddeler
Mehmed 12:125a
Osmanlı İmparatorluğu 13:236b
KÖPRÜLÜ FAZIL AHMED PAŞA Osmanlı sadrazamı, 1635-76
ana madde Köprülü Ailesi 11:61a, görsel

KÖPRÜLÜ KANYON MİLLİ PARKI Antalya
ilgili maddeler
Manavgat 12:32b
Ulusal parklar 18:192b
KÖPRÜLÜ KÜTÜPHANESİ İstanbul
ilgili madde Kütüphane 11:187a
"KÖPRÜLÜLER" Musahipzade Celal'in tiyatro oyunu
ilgili madde Musahipzade Celal 12:315b
KÖPRÜLÜ MEHMED PAŞA Osmanlı sadrazamı, 1578-1661
ana madde Köprülü Ailesi 11:60b, görsel
ilgili maddeler
Mehmed 12:125a
Osmanlı İmparatorluğu 13:236b
KÖPRÜ SUYU Akdeniz Bölgesi; Göller Yöresi'nden doğarak Akdeniz'e dökülür; uzunluğu 184 km; akarsuyun kanyonunda Köprülü Kanyon Milli Parkı kurulmuştur
ilgili madde Isparta 8:246b
KÖPÜKLÜ ŞARAP
ilgili madde Şarap 16:238b
KÖPÜREN İÇECEK *ya da* **Gazlı içecek**
ilgili maddeler
İçecek 8:271b vd.
Karbon dioksit ve karbon monoksit 10:58a
KÖRBAĞIRSAK kalınbağırsağın ilk bölümü
ilgili madde Bağırsak 2:265a
"KÖRDUMAN" Kemal Tahir'in romanı
ilgili madde Kemal Tahir 10:156b
"KÖREBE" Cenab Şahabeddin'in tiyatro oyunu
ilgili madde Cenab Şahabeddin 4:154b
KÖREBE çocuk oyunu
ilgili madde Çocuk oyunları 5:29b, görsel
KÖRFEZ Kocaeli'nin ilçesi, 1987'de kurulmuştur; nüf. (1990); ilçe 84.492, kent 65.786
KÖRFEZ FOKU
ilgili madde Fok 6:322a, görsel
KÖRFEZ KIYI OVASI ABD'nin güneydoğusunda, Meksika Körfezi kıyısında ova; Florida, Alabama, Mississippi, Louisiana ve Texas eyaletlerinin kıyılarında 1.900 km boyunca uzanır
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:199b
Meksika Körfezi 12:136b
Texas 17:168b
KÖRFEZ KRİZİ Irak'ın Ağustos 1990'da Kuveyt'i işgal etmesiyle başlayan uluslararası bunalım; Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi de işgale karşı çıktı ve Irak'a ambargo uyguladı; Irak işgali sona erdirmeyince, ABD'nin başını çektiği Koalisyon ile Irak arasında, Ocak 1991'de savaş çıktı; hava kuvvetlerinin etkin bir rol oynadığı savaş Şubat 1991'de Irak'ın yenilgisiyle sonuçlandı
ilgili maddeler
Saddam Hüseyin 14:329b vd.
Türkiye 18:96a
KÖRFEZ SAVAŞI *ya da* **İran-Irak Savaşı** İran ile Irak arasında 1980'de başlayan ve 1988'de eren savaş
ana madde Basra Körfezi 3:60b
ilgili maddeler
Bağdat 2:264a
Irak 7:230a vd.
Saddam Hüseyin 14:329b
KÖRİ baharat
ilgili maddeler
Bombay 3:287a
Hindistan 8:167b
KÖR İNİŞ havacılık
ilgili madde Havalimanı 8:80a
KÖR KELER
ilgili madde Keler 10:151a
KÖRLERİN EĞİTİMİ
ana madde Körlük 11:63b
ilgili madde Özürlülerin eğitimi 13:288a
KÖRLÜK
madde başlığı Körlük 11:63a, görsel
ilgili maddeler
Göz 7:212a
İletişim 8:322b
Özürlülerin eğitimi 13:288a
•Renkkörlüğü
KÖR NOKTA görme sinirinin ağtabakadan çıktığı yerdeki ışığa duyarsız bölge
ilgili madde Göz 7:208a
KÖROĞLU asıl adı **Ruşen Ali** halk kahramanı, ü. 16. yy
madde başlığı Köroğlu 11:66a
ilgili maddeler
Bolu 3:282a
Celali Ayaklanmaları 4:146a
"KÖROĞLU" Saygun'un operası
ilgili madde Türk Beşleri 18:28b
KÖROĞLU DAĞLARI Karadeniz Bölgesi
ilgili maddeler
Bolu 3:280a
Çorum 5:41b
Kastamonu 10:84b
Kuzey Anadolu Dağları 11:156b, 157a
"KÖROĞLU DESTANI" halk öyküsü
ana madde Köroğlu 11:66b
ilgili madde Destan 5:199b
"KÖR PADİŞAH" Nâzım Hikmet'in çocuk oyunu
ilgili madde Tiyatro sanatı: görsel 17:216
KÖRÜK hava üfleyen mekanik aygıt; genellikle yanları esnek, kapalı bir torba biçimindedir; bir ucundan menteşeyle tutturulmuş iki yanı açılarak iç hacmi genişletildiğinde, bir supap aracılığıyla havayı emer; sıkıştırıldığında da uç bölümündeki memeden dışarı püskürtür; demir ocaklarında yanmayı hızlandırmak ya da körüklü orgları çalıştırmak için kullanılır
ilgili maddeler
Akordeon 1:118b vd.
Arıcılık 1:333b, görsel
Org 3:196a, görsel
Pompa 14:117a
KÖRÜKLÜ OTOBÜS
ilgili madde Otobüs 13:247b
KÖS vurmalı çalgı
ilgili maddeler
Davul 5:98a
Vurmalı çalgılar 19:37a
KÖSE Gümüşhane'nin ilçesi; daha önce Kelkit ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 14.893, kasaba 6.983
KÖSE DAĞI Karadeniz Bölgesi
ilgili maddeler
Sivas 15:262b
Yeşilırmak 19:160a
KÖSEDAĞ SAVAŞI 1 Temmuz 1243; Anadolu Selçuklu ordusu ile Moğol ordusu arasında Zara'nın (Sivas) kuzeyinde yapılan meydan savaşı; Anadolu Selçukluları'nın yenilgisiyle sonuçlanan savaş Anadolu'da Moğol egemenliğini başlatmıştır
ilgili maddeler
Anadolu Beylikleri 1:245a
Anadolu Selçuklu Devleti 1:253b
KÖSEM SULTAN Osmanlı sarayının valide sultanı, 1590-1651; I. Ahmed'in karısı, IV. Murad'ın annesi
ilgili maddeler
Mehmed 12:125a
Murad 12:312a
KÖSTEBEK
madde başlığı Köstebek 11:67b, görsel
ilgili madde Kış uykusu 10:230a
KÖSTEKLİ OLTA
ilgili madde Balıkçılık 2:322a, görsel
KÖSTENCE *bak.* **CONSTANTA**
"KÖŞE KAPMACA" çocuk oyunu
ilgili madde Çocuk oyunları 5:35b
KÖŞELİ AYRAÇ *ya da* **Köşeli parantez**
ilgili madde Noktalama işaretleri 13:103a
KÖŞK Aydın'ın ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 22.843, kasaba 6.022
KÖŞK Türk mimarlığında, bahçe içinde ya da açıklık yerde yapılmış, genellikle yazın kullanılan tek ya da az katlı yapı
ilgili maddeler
Konut: görsel 10:324
Türk mimarlığı 18:113a, 113b
KÖTÜ HUYLU UR *ya da* **Habis ur**
ilgili maddeler
Kanser 9:331a vd.
Ur 18:207a vd.
"KÖTÜLÜK ÇİÇEKLERİ" Baudelaire'in şiir kitabı
ilgili maddeler
Baudelaire 3:80b
Sembolizm 15:115b
KÖTÜRÜMLÜK *ya da* **Parapleji**
ilgili madde Felç 6:266b
KÖY
madde başlığı Köy 11:68a, görsel
ilgili maddeler
Etiyopya: görsel 6:218
Fransa: görsel 7:25
İngiltere: görsel 9:35
Siyasal ve yerel yönetim 15:287b
Suriye: görsel 16:188
Türkiye 18:78a
KÖYCEĞİZ Muğla'nın ilçesi; kuzeyini Sandras Dağı kaplar; ekonomisi tarım ve turizme dayalıdır; Köyceğiz Gölü'nde kefal, sazan ve yayınbalığı yaşar; Kaunos eskiçağ kenti ilçe sınırları içindedir; nüf. (1990): ilçe 25.836, kasaba 6.406
ilgili maddeler
Doğayı koruma 5:269a
Kaplumbağa 10:18b vd.
Kaya mezarları 10:120b
Krom 11:81a
"KÖYDE BİR FACİA" Cemal Reşit Rey'in operası
ilgili madde Türk Beşleri 18:27b
"KÖY DÜĞÜNÜ" Bruegel'in tablosu
ilgili madde Bruegel: görsel 4:31
KÖY EKMEĞİ *ya da* **Esmer ekmek**
ilgili maddeler
Ekmek 6:87a
Un ve un değirmeni 18:207a
KÖY ENSTİTÜLERİ

madde başlığı Köy enstitüleri 11:70b, görsel
ilgili madde Eğitim 6:72b
KÖYGÖÇERTEN devedikeni
ilgili madde Devedikeni 5:204a
KÖYLÜ AYAKLANMALARI
ilgili maddeler
İngiltere 9:41b
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:19a, 19b
"KÖYLÜ İSYANI" Balzac'ın romanı
ilgili madde Balzac 3:16a
"KÖYLÜ MERYEM" Chagall'ın tablosu
ilgili madde Chagall: görsel 4:178
"KÖYLÜ SAVAŞI" Kollwitz'in oymabaskı dizisi
ilgili madde Kollwitz 10:302b
"KÖYÜN KAMBURU" Kemal Tahir'in romanı
ilgili madde Kemal Tahir 10:156b
KRAKATOA *ya da* **Krakatau** Endonezya'da yanardağ; 1883'teki patlaması dünyadaki en büyük yanardağ patlamalarından biriydi; etkinliği bugün de sürmektedir
ana madde Yanardağ 19:83a
ilgili maddeler
Endonezya 6:148b
Lav 11:216b
Sumatra 16:180b
KRAKİNG YÖNTEMİ petrol üretiminde, büyük hidrokarbon moleküllerinin ısı ve basınç etkisiyle parçalandığı kimyasal süreç
ilgili maddeler
Kauçuk 10:103b
Petrol 14:61b
KRAKÓW *ya da* **Krakovi** Polonya'da, Vistül Irmağı'nın yukarı kesiminde kent; 1320-1609 arasında ülkenin başkentiydi; bugün bir ulaşım ve sanayi merkezidir; kentte, çoğu Gotik üslupta yapılmış 60 kilise ve başka birçok tarihsel yapı vardır; nüf. 743.700 (1986)
ilgili madde Polonya 14:110a, 111a
KRAL
ana madde Krallık 11:72b vd.
ilgili maddeler
Başbakan 3:61a, 62a
Feodalizm 6:272a, görsel
Hükümet 8:224b
İngiltere 9:36a
Magna Carta 11:319b
Mühür 12:329b
Parlamento 14:11a
Siyasal ve yerel yönetim 15:284a
KRAL AKBABA
ana madde Akbaba 1:107a, görsel
KRAL ANTİLOP Afrika'nın batısında yaşayan, y. 25 cm'lik omuz yüksekliğiyle en küçük antilop türü
ilgili madde Antilop 1:294b, 296b
KRAL ARTHUR *bak.* **ARTHUR**
"KRAL ARTHUR'UN SARAYINDA BİR AMERİKALI" Twain'in romanı
ilgili madde Twain 18:153a
KRAL CENNETKUŞU
ilgili madde Cennetkuşu 4:157b
KRAL EĞRELTİSİ
ilgili madde Eğreltiotu 6:76a
KRALİÇE devlet yönetimi
ilgili maddeler
İngiliz Uluslar Topluluğu 9:31a
İngiltere 9:36a
KRALİÇE böcek *bak.* **ANA**
KRALİÇE CHARLOTTE ADALARI Büyük Okyanus'ta, Kanada'ya bağlı küçük adalar grubu; İngiliz Kolumbiyası eyaletinden Hecate Boğazı ile ayrılır; y.öl. 10.280 km²; nüfusun çoğunluğunu Hayda Yerlileri oluşturur; nüf. 5.884 (1981)
KRALİÇE NİLÜFERİ *bak.* **AMAZON NİLÜFERİ**
KRALİYET DERNEĞİ *ya da* **Royal Society** Londra, İngiltere; dünyaca ünlü bilim akademisi; 1660'da kuruldu; her yıl 25 yeni üye seçilir
ilgili madde Akademi 1:100b
KRALİYET GÖZLEMEVİ Herstmonceux, İngiltere
ana madde Greenwich 7:228a
ilgili madde Gözlemevi 7:216a, görsel
KRAL KAPISI Boğazkale, Çorum
ilgili madde Boğazköy 3:266a
KRAL KELEBEĞİ bütün yeryüzüne dağılmış kelebek türü; kanat açıklığı y. 90-100 mm; kanatları kızıl kahverengi ve siyah, arka yüzü iki sıra benekle süslüdür; yazın milyonlarcası bir araya gelerek sıcak bölgelere göç eder; bazıları bu yolculukta y. 2.500 km yol alır
ilgili maddeler
Hayvan davranışı: görsel 8:108
Hayvan göçü 8:109b
Kelebek 10:149a, görsel
Koruyucu renklenme 11:23a
KRAL KOBRA
ilgili maddeler
Hayvanat bahçesi 8:103b
Kobra 10:290b
KRAL KUPASI tenis
ilgili madde Tenis 17:148b
KRALKUŞ
ilgili madde Sinekkapan 15:226a, görsel
KRALLAR VADİSİ *ya da* **Firavunlar Vadisi** Mısır; 18., 19. ve 20. hanedanlardan (İÖ 1567-y. 1085) 60 firavunun ve yüksek düzey görevlinin mezarları buradadır; yağmalanmaktan korumak amacıyla ıssız bir vadide gizlenmiş olan firavun mezarları arasında en ünlüsü Tutanhamon'unkidir
ilgili maddeler
Mezar 12:189a
Mısır Piramitleri 12:201a
Mimarlık 12:224a
Tutanhamon 18:14a
"KRAL LEAR" Shakespeare'in tiyatro oyunu
ana madde Shakespeare 15:164b, 166a
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:21b
KRALLIK *ya da* **Monarşi**
madde başlığı Krallık 11:72b
ana madde Devlet başkanı 5:206b
ilgili maddeler
Anayasa 1:264a
Bakanlar kurulu 2:285b
Devlet 5:206a vd.
Fransız Devrimi 7:34a vd.
Ortaçağ 13:221a vd.
Seçim 15:101b
Siyasal ve yerel yönetim 15:284a vd.
Siyaset 15:288a
•Anayasal krallık; Mutlakıyetçilik; Mutlak krallık
KRALLIK SARAYI Nukualofa, Tonga
ilgili madde Polinezyalılar: görsel 14:107
KRALLIK UÇAN DOKTOR SERVİSİ Avustralya'da, sağlık kurumları olmayan küçük yerleşmelere havayoluyla sağlık hizmeti götüren kuruluş
ilgili maddeler
Avustralya 2:196a
Sağlık ve sağlık hizmetleri 15:10b, görsel
KRAL MADENİ
madde başlığı Kral madeni 11:73b, görsel
ilgili maddeler
Kalay 9:274b
Kurşun 11:108a
KRAL MELEKBALIĞI
ilgili madde Melekbalığı: görsel 12:139
"KRAL OİDİPUS" Sofokles'in trajedisi
ilgili madde Sofokles 15:299a
KRAL PALMİYESİ
ilgili madde Palmiye 13:294a, görsel
KRAL PENGUEN
ana madde Penguen 14:43b
KRAL SUYU
ilgili maddeler
Altın 1:186b
Hidroklorik asit 8:158b
Nitrik asit 13:89a
KRALTACI zambakgiller familyasından 80 kadar soğanlı bitki türünün ortak adı; özellikle kuzey ılıman kuşakta yetişir; sapların ucunda tek tek açan, çan biçiminde sarkık çiçekleri vardır
"KRAL ÜÇÜNCÜ RICHARD'IN TRAGEDYASI" Shakespeare'in tiyatro oyunu
ilgili madde Shakespeare 15:166b
KRAL YENGECİ
ilgili madde Yengeç 19:144a
KRAL YILANI
ana madde Yılan 19:167a
KRAL YOLU Persler'in Batı Anadolu kıyılarını İran'a bağlamak için İÖ 6. yy'ın sonlarında yaptıkları yol; İÖ 4. yy'ın ilk yarısına kadar kullanıldı; İran'ın güneybatısındaki Sus'tan Batı Anadolu'daki Sart'a kadar y. 2.500 km boyunca uzanıyordu
ilgili maddeler
Aydın 2:225b
Frigya 7:53a
Karayolu 10:48b
Manisa 12:46b
KRAMP daha çok kol ve bacaklarda, seyrek olarak iç organlarda görülen istençdışı, ağrılı ve spazmlı kas kasılması; kasların aşırı zorlanması ve gerilmesi, dolaşım bozukluğu ya da çok fazla terlemeye bağlı tuz kaybı sonucunda ortaya çıkar
ilgili maddeler
Kas 10:81b
Tetanos 17:165a
KRANK doğrusal hareketi dönme hareketine ya da dönme hareketini doğrusal harekete dönüştüren mekanik düzenek; bir mile dik olarak bağlanmış bir koldan oluşur; İS y. 1. yy'da Çinliler tarafından bulunduğu kabul edilir
ilgili madde Buhar makinesi 4:49a
KRANK MİLİ
ilgili maddeler
Bisiklet 3:225b
Dişli çark 5:245b
İçten yanmalı motor 8:285b
KRASNOYARSK SSCB'de kent; Rus SFSC'nin ortadoğu kesiminde, aynı adı taşıyan bölgenin merkezi; Trans-Sibirya Demiryolu üzerinde ve Yenisey Irmağı kıyısındadır; 1628'de kuruldu; bugün önemli bir

sanayi merkezi ve SSCB'nin en büyük alüminyum üreticisidir; kimya ve orman ürünleri işleme sanayileri de gelişmiştir; nüf. 912.000 (1989 tah.)
ilgili maddeler
Sibirya 15:192b
Su enerjisi 16:167b

KRATER
ilgili maddeler
Ay 2:213b, 215b vd., görsel
Güneş sistemi 7:276b
Meteor ve meteorit 12:175a, görsel
Yanardağ 19:82a

KRATER GÖLÜ sönmüş bir yanardağ kraterinin suyla dolması sonucunda oluşmuş göl
ilgili madde Göl 7:201b

KREBS, A. C. Fransız havacı ve mühendis, 1847-1935. Charles Renard'la birlikte ilk güdümlü balonlardan birini yapmıştır
ilgili maddeler
Güdümlü balon 7:247b
Havacılık tarihi 8:60a

KREDİ para, mal, hizmet ya da menkul değerlerin ileri bir tarihte ödeme vaadi karşılığında verilmesi; genellikle bankalar ve öbür mali kuruluşlarca verilir; krediyi veren, sağladığı hizmete karşılık, krediyi kullanandan faiz alır
ana madde Bankalar ve bankacılık 3:26a
ilgili madde Kooperatif 10:331a

KREDİ KARTI alışverişte nakit ya da çek kullanmaksızın ödeme yapmayı sağlayan kart
ilgili maddeler
Borsa ve kambiyo 3:296b
Para 13:315a

KREDİ KOOPERATİFİ
ana madde Kooperatif 10:331b

KREMA süt bekletildiğinde kendiliğinden yüzeye çıkan, yağ açısından zengin bölüm; süt ürünleri sanayisinde makineyle sütten ayrılır; çeşitli yemek ve tatlılarda kullanılır
ilgili maddeler
Süt 16:214a
Tereyağı 17:153a vd.

KREMLİN Rus kentlerinde içkaleye verilen ad; duvarlar, kuleler ve hendeklerle çevrilir, içinde prenslik sarayı, devlet yapıları ve katedraller bulunurdu; en ünlüsü Moskova'dadır
ilgili maddeler
Moskova 12:278a vd., görsel
Parlamento: görsel 14:10
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği: görsel 16:16

KREM PEYNİR
ilgili madde Peynir 14:67b

KREM TARTAR
ilgili maddeler
Asit 2:60b
Fırıncılık 6:282a

KREOL DİLİ bir dil topluluğunun anadili olarak yerleşmiş karma dil; bir dil topluluğunun, üyeleri genellikle okur-yazar olmayan bir başka dil topluluğu üzerinde ekonomik ya da siyasal üstünlük sağladığı durumlarda ortaya çıkar; örn. Curaçao'da konuşulan, İspanyolca ve Portekizce kökenli Papiamento bir kreoldür
ilgili maddeler
Haiti 7:324b
Mauritius 12:109a
Seyşeller 15:162a

KREOLLER halk
ilgili maddeler
Meksika 12:135a
Sierra Leone 15:197a
Venezuela 18:318a

KREOZOT *ya da* **Katranruhu**
madde başlığı Kreozot 11:74a
ilgili madde Odun 13:130a

KREP genellikle pamuk ya da ipekten dokunmuş, kırışık ve dalgalı görünümlü kumaş; bu görünüm, değişik dokuma yöntemleriyle ya da çeşitli kimyasal işlemlerle elde edilir; en çok kullanılan türleri kanton, krepdöşin, jorjet, maroken ve faydır

KREPLEME
ilgili madde Kauçuk 10:102a

KREŞ 0-2 yaş arası çocukların bakım ve eğitimini üstlenen kuruluş
ilgili maddeler
Anaokulu 1:261b
Kadın hakları 9:248b

KRETASE DÖNEMİ *ya da* **Tebeşir Dönemi** jeolojide İkinci Zaman içinde yer alan dönem; günümüzden 136 milyon yıl önce başlamış ve 65 milyon yıl önce sona ermiştir; bu dönemde yoğun kıta hareketleri (örn. Güney Amerika'nın Afrika'dan kopması) ve dağoluş süreçleri (örn. Kuzey Amerika'daki Kayalık Dağlar'ın oluşması) gerçekleşti; denizlerde yaşayan omurgasızların ve sürüngenlerin evrimi sürdü; kapalıtohumlu bitkiler ve böcekler giderek çoğaldı
ana madde Jeoloji 9:208b
ilgili maddeler
Dinozor 5:236b vd.
Tarihöncesi yaşam 17:49a, 50b
Tebeşir 17:99b

KREZÜS *ya da* **Kroisos** Lidya kralı, ö. İÖ y. 546
madde başlığı Krezüs 11:74a
ilgili maddeler
Anadolu 1:243a
Aydın 2:225b
Lidya 11:249a vd.
Para 13:17a

KRİKET
madde başlığı Kriket 11:74b, görsel

KRİKLER Kuzey Amerika Yerlileri; eskiden Georgia ve Alabama'nın düzlüklerinde yaşar, tarımla uğraşırlardı; çok güçlü olmayan Krik Konfederasyonu 18. yy'da İngilizler'le birlik oldu; 1813-14'teki Krik Savaşı'nda yenildiler ve 1830'larda Oklahoma'ya sürüldüler; bugün Oklahoma'nın kuzey kesiminde yaşayanların sayısı y. 13.000'dir

KRİKO ağır yükleri yerden biraz yükseltmeye yarayan aygıt; en bilinen örneği, otomobillerde lastik değiştirmek için aracın o bölümünü hafifçe yukarı kaldıran otomobil krikosudur
ilgili madde Makine 12:17a vd., görsel

KRİKOR BALYAN Ermeni asıllı mimar, 1764-1831
ana madde Balyan Ailesi 3:15b

KRİL
madde başlığı Kril 11:76a, görsel
ilgili maddeler
Beslenme ağı: görsel 3:152
Doğayı koruma 5:265b
Plankton 14:90b

KRİMİNOLOJİ insanları suç işlemeye iten toplumsal, ekonomik ve kültürel nedenler ile suçları önlemenin yollarını araştıran bilim dalı; suçların coğrafi ve toplumsal dağılımının araştırılmasını da kapsar; avukatların, yargıçların, gözetim ve cezaevi görevlilerinin suçluluk psikolojisini daha iyi anlamalarına, yasaların ve ceza kurumlarının iyileştirilmesine yardımcı olur
ana madde Suç 16:57a vd.

KRIPPEL, HEINRICH Avusturyalı heykeltıraş 1883-1945; Türkiye'de gerçekleştirdiği anıtsal heykellerle tanınır; Ankara'nın Ulus Meydanı'ndaki ve Samsun'daki Atatürk anıtları ile Afyonkarahisar'daki "Zafer Anıtı" en tanınmış yapıtlarıdır
•"Zafer Anıtı"

KRİPTA kilisede yeraltı odası ya da mahzen; genellikle önemli din adamlarının mezarları bulunur
ilgili madde Vatikan 18:310a

KRİPTOLOJİ
ilgili madde Kod ve şifre 10:296a

KRİPTON soy gazlar• grubundan element; simgesi Kr, atom numarası 36, bağıl atom kütlesi 83,8; adını "gizli" anlamındaki Yunanca *kryptos*'tan alan renksiz, kokusuz, tatsız, kolayca tepkimeye girmeyen bir gazdır; atmosferde y. milyonda bir oranında bulunur; elektron tüplerinde ve floresan lambalarda kullanılır; 1898'de keşfedilmiştir
ilgili maddeler
Gaz 7:83a
Hava 8:57b

KRİPTON-86
ilgili madde Ölçme 13:269a

KRİSSA Çanakkale'nin Ayvacık ilçesinde, bugünkü Gölpınar köyü yakınında eskiçağ kenti
ilgili madde Çanakkale: görsel 4:243

KRİSTAL
madde başlığı Kristal 11:77a, görsel
ilgili maddeler
Donma ve erime 5:300a
Karbon 10:54b
Katı 10:93b
Metal 12:170a
Tuz 18:17a
•Kristalleşme; Sıvı kristal

KRİSTALBİLİM *bak.* **KRİSTALOGRAFİ**

KRİSTAL CAM
ana madde Cam ve camcılık 4:111b, görsel

KRİSTALLEŞME
ana madde Kristal 11:76a
ilgili madde Çözelti ve asıltı 5:48b

KRİSTALLİ MİKROFON elektrik gerilimi oluşturmak için kuvars kristallerinden yararlanılan mikrofon
ilgili madde Mikrofon ve hoparlör 12:211b

KRİSTALOGRAFİ *ya da* **Kristalbilim**
ilgili madde Fizik 6:309a

KRİSTAL SARAY İngiltere'de, Londra'da tarihi bina; 1851'deki 1. Dünya Sergisi için yapıldı; duvarları ve çatısı camdandı; 1936'daki bir yangında tümüyle yandı
ilgili madde Sergi, fuar ve panayırlar 15:136a, görsel

KRİŞNA Hindu dininin en kutsal ve en sevilen tanrılardan biri; aynı zamanda, Vişnu'nun sekizinci "bedene bürünmüş biçimi" sayılır; genellikle, koyu tenli ve sarı bir

dhoti giymiş olarak betimlenir; adı, siyah ya da karanlık anlamına gelir; birkaç kültün odak noktasıdır
ilgili madde Hindular ve Hindu dini 8:176a
KRİTİK KÜTLE
ilgili madde Nükleer enerji 13:119b
KRİYOBİYOLOJİ
ilgili madde Düşük sıcaklıklar fiziği 6:33a
KRİYOJENİ *bak.* **DÜŞÜK SICAKLIKLAR FİZİĞİ**
KRİYOLİT kolayca eriyen yarısaydam mineral; ilk kez 1794'te Grönland'da bulundu; değerli bir alüminyum cevheridir
ilgili madde Alüminyum 1:192a
KRİZALİT *bak.* **PUPA**
KRİZANTEM *bak.* **KASIMPATI**
KRİZOBERİL
ilgili madde Değerli taşlar ve mücevherler 5:107a
KRİZOLİT
ilgili madde Uğur taşı 18:178a
KRİZOPRAZ
ilgili madde Uğur taşı 18:178a, görsel
KROİSOS *bak.* **KREZÜS**
KROKET spor
madde başlığı Kroket 11:79b
"KROKODİL" mizah dergisi
ilgili madde Karikatür 10:68b
KROM
madde başlığı Krom 11:81a, görsel
ilgili maddeler
Alaşım 1:136a
Boya ve cila 3:319b
Jeokimya 9:201b
KROMAJ *bak.* **KROM KAPLAMA**
KROMATİK AĞIZ MIZIKASI *bak.* **POMPALI AĞIZ MIZIKASI**
KROMATOGRAFİ kimyasal bir karışımın bileşenlerini ayırmak ve belirlemek için uygulanan laboratuvar yöntemi; karışımı taşıyan gaz ya da sıvı, katı bir maddenin üzerinden geçirilerek bileşenlerin bu katı tarafından tutulması sağlanır; katı maddenin değişik hızlarda akan sıvı ya da gazlarla yıkanması sonucunda ayrılan bileşenlerin sayısı, özellikleri ve göreceli miktarları belirlenebilir
KROMİT
ilgili madde Krom 11:81a
KROM KAPLAMA *ya da* **Kromaj**
ilgili maddeler
Krom 11:81a
Pas 14:16a
KROM OKSİT *ya da* **Krom yeşili**
ilgili maddeler
Değerli taşlar ve mücevherler 5:107a
Krom 11:81a
KROMOSFER *bak.* **RENKKÜRE**
KROMOZOM hücrede kalıtsal bilgiyi genler biçiminde taşıyan mikroskobik, ipliksi yapı; hücre bölünmesi sırasında birbirinden ayrılan çiftler halinde bulunur; her canlı türündeki kromozom sayısı o türün ayırt edici özelliğidir; insan hücresinin çekirdeğinde, temel bileşenleri DNA ve RNA olan 23 çift kromozom vardır
ilgili maddeler
Biyoloji 3:245b
Cinsellik ve eşey 4:194a vd.
Genetik mühendisliği 7:126a
Hücre 8:221a
Kalıtım ve genetik 9:281a, 283a
Kalıtsal hastalıklar 9:285a
Mongolizm 12:266b vd.
Sirke sineği 15:258b
Watson ve Crick 19:48b, 49a
KROMOZOM BOZUKLUKLARI
ilgili maddeler
Biyomühendislik 3:249b
Kalıtsal hastalıklar 9:285b
KROM SEPİSİ
ilgili madde Dericilik 5:193a
KROM ŞAPI
ilgili madde Şap 16:235b
KROM TUZU
ilgili maddeler
Bor ve boraks 3:303b
Boya ve cila 3:319b
Dericilik 5:193a
Krom 11:81b
KROM YEŞİLİ *bak.* **KROM OKSİT**
KRONBORG ŞATOSU Helsingör, Danimarka
ilgili madde Danimarka 5:77a, görsel
KRONİK HASTALIK *ya da* **Süreğen hastalık** belirtileri belirli aşamalarla yavaş yavaş ortaya çıkan ve uzun süren hastalık
ilgili maddeler
Lösemi 11:290b
Sıtma 15:184b
•Akut hastalık
KRONİK LENFOSİT LÖSEMİSİ
ilgili madde Lösemi 11:290b
KRONOMETRE duyarlı zaman ölçümünde, özellikle denizcilikte, gözlemevlerinde, tıpta ve spor karşılaşmalarında kullanılan duyarlı saat; 18. yy'da, denizlerde boylam ölçümü için İngiliz saat yapımcısı John Harrison tarafından geliştirilmiştir
ilgili maddeler
Duyarlı ölçü aletleri 5:319a
Saat 14:322a, görsel
Seyir: görsel 15:157
KRONOS Yunan mitolojisi
ana madde Titanlar 17:206a
ilgili maddeler
Efsane ve mitler 6:54b
Hera 8:131a
Zeus 19:250a
KROPOTKİN, PYOTR Rus devrimci, coğrafyacı ve anarşist düşünür, 1842-1921; saygın bir bilim adamıyken, sosyal adalet için mücadele etmek amacıyla mesleğini bıraktı; yardımlaşmaya dayalı, ademimerkeziyetçi bir toplum yapısını savundu
KROS *ya da* **Kır koşusu** belirli bir pist olmadan açık alanda yapılan uzun mesafe koşusu
ilgili maddeler
Atletizm 2:150a
Spor: tablo 16:55
KROŞE
ilgili madde Boks 3:272a vd., görsel
KROZ *ya da* **Roda** düğüm
ilgili madde Düğüm 5:328b
KRUASAN
ilgili madde Fırıncılık 6:282b
KRUGER, PAUL Güney Afrika Cumhuriyeti'nin (Transvaal) cumhurbaşkanı, 1825-1904; Afrikanerler'in bağımsızlık mücadelesinin önderi olarak tanınır; 1883-1900 arasında cumhurbaşkanlığı görevinde bulundu; yaşamının son yıllarını sürgünde geçirdi
ilgili maddeler
Güney Afrika 7:283b
Güney Afrika Savaşı 7:286a
Pretoria 14:142a
Rhodes 14:236a
KRUGER ULUSAL PARKI Güney Afrika
ilgili maddeler
Fil 6:292b
Ulusal parklar 18:191a
KRUPP, ALFRED Alman sanayici, 1812-87; dökme çelikten toplar ve başka savaş araçları üretimini sanayileştirdi; Krupp fabrikalarının çelik ve silah üretimi işine girerek hızla büyümesini sağladı
KRUPP VON BOHLEN UND HALBACH, ALFRIED Alman sanayici, 1907-67; Gustav Krupp'un oğlu; II. Dünya Savaşı sırasında, büyük çelik ve silah üreticisi Krupp imparatorluğunun başına geçti; Auschwitz'deki Yahudi tutsakları fabrikalarında çalıştırdığı için savaştan sonra 12 yıl hapse mahkûm edildi; Kore Savaşı çıkınca ABD tarafından serbest bırakıldı ve büyük bir hızla yeniden Krupp imparatorluğunu kurdu
KRUPP VON BOHLEN UND HALBACH, GUSTAV Alman sanayici, 1870-1950; Krupp imparatorluğunun varisi Bertha Krupp ile evlenerek onun soyadını aldı; I. Dünya Savaşı sırasında Alman ordusunun silah ve cephane donanımına büyük katkıda bulundu; yerine oğlu Alfred geçti
KRUŞÇEV, NİKİTA SSCB'li devlet adamı, 1894-1971
madde başlığı Kruşçev 11:81b, görsel
ilgili maddeler
Eisenhower 6:81a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:24b vd.
Stalin 16:133a
KRUVAZÖR uçak gemisinden daha küçük, destroyerden daha büyük, uzun menzilli ve hızlı savaş gemisi
ilgili maddeler
Birinci Dünya Savaşı 3:208a, 208b
Deniz kuvvetleri 5:165a
Deniz savaşları: görsel 5:171
KSANTOS Antalya'da, Kaş-Fethiye arasında eskiçağ kenti; tarihi İÖ 13. yy'a kadar uzanırsa da, kazılarda çıkarılan buluntulara göre en eski yerleşme İÖ 8. yy'dadır; Pers, Mısır, Selevkos, Roma ve Bizans uygarlıklarını barındıran kentteki başlıca kalıntılar Roma tiyatrosu, akropol, agora, surlar ve İÖ 5. yy'dan kalma yazılı anıttır
ilgili maddeler
Antalya: görsel 1:287
Likya 11:256b, görsel
KSENON soy gazlar• grubundan element; simgesi Xe, atom numarası 54, bağıl atom kütlesi 131,30; adı "yabancı" anlamındaki Yunanca *xenos*'tan gelir; renksiz, kokusuz, tatsız ve kolay tepkimeye girmeyen bir gazdır; atmosferde çok az miktarda bulunur; ağırlığı havanın 4,5 katıdır; stroboskoplarda, çok hızlı hareket eden cisimlerin fotoğraflarının çekilmesinde yararlanılan flaşlarda ve laserlerin etkinleştirilmesinde kullanılır; 1898'de keşfedilmiştir
ilgili maddeler
Aydınlatma 2:232a
Gaz 7:83a
Hava 8:57b
KSENOPHON Eski Yunanlı tarihçi, İÖ 431-y. 350; Sokrat'ın öğrencisidir; vatan hainliğiyle suçlanarak Atina'dan sürgüne

gönderildi; Yunanlı paralı askerlerle birlikte Persler'in, Trakyalılar'ın ve Spartalılar'ın hizmetinde çalıştı; İÖ y. 365'te Atina'ya döndü; başta *Onbinlerin Dönüşü* olmak üzere birçok kitap yazdı
ilgili maddeler
Steno 16:135b
Tarih 17:41b

KSERKSES *ya da* **Hşayarşa** Pers kralı, İÖ 519-465
madde başlığı Kserkses 11:82b, görsel
ilgili maddeler
Çanakkale Boğazı 4:247a
Eski Yunan 6:205a
İran sanatı 9:72b
Medler ve Persler 12:123b
Salamis Savaşı 15:30a vd.
Themistokles 17:174a
Thermopilai Savaşı 17:174b

KSHATRİYA Hindistan'da kast; dört kast içinde üstten ikinci sırayı alır; geleneksel olarak askerlerin ve yönetici sınıfın kastıdır
ilgili maddeler
Bali 2:328b
Kast 10:83a

KSİLEM *bak.* **ODUNDOKU**

KSİLOFON
madde başlığı Ksilofon 11:83b, görsel
ilgili maddeler
Bali 2:328b
Vurmalı çalgılar 16:36a, görsel

KTENOFORLAR *bak.* **TARAKLILAR**

KTESİPHON *ya da* **Medain** Irak'ta tarihi kent; Dicle Irmağı kıyısında ve yıkılmış durumdadır; yüksek kemerli saray kalıntılarıyla ünlüdür
ilgili maddeler
Irak 8:229a
Saray 15:58b

KUAFÖRLÜK
madde başlığı Kuaförlük 11:84a, görsel
ilgili madde Başlık ve şapka 3:64a vd.

KUAGA eskiden Güney Afrika'da yaşayan soyu tükenmiş zebra türü
ilgili maddeler
Hayvanat bahçesi 8:99b
Soyu tükenmiş hayvanlar: görsel 16:31

KUALA LUMPUR Malezya
madde başlığı Kuala Lumpur 11:86b, görsel
ilgili madde Malezya 12:24b

KUARTET *bak.* **DÖRTLÜ**

KUBAD I Sasani hükümdarı, ö. 531
ilgili madde Akhunlar 1:115b

KUBADÂBAD SARAYI Beyşehir, Konya; 1226'da, Anadolu Selçuklu Sultanı I. Keykubad tarafından yaptırıldı; kalıntıları, Anadolu Selçukluları'nın çinicilik ve alçı bezemede üstün nitelikli yapıtlar verdiklerini gösterir
ilgili maddeler
Cam ve camcılık 4:111b
Saray 15:60a

KUBA MESCİDİ Kuba, Suudi Arabistan
ilgili madde Cami 4:108a

KUBATPAŞA MEDRESESİ Tarsus, İçel
ilgili madde Tarsus: görsel 17:56

KUBBE yarım küre biçiminde çatı; kemerin yapım ilkelerine dayanır; yalnızca üstüne oturduğu taşıyıcı duvara yük bindiğinden, başka bir destek gerektirmez; özellikle Yakındoğu mimarlığında yaygın biçimde kullanılmıştır
ilgili maddeler
Ayasofya 2:221b
Bağdat: görsel 2:264
Cami 4:107b, görsel
İran sanatı 9:73b, görsel
Kemer: görsel 10:162
Mimarlık 12:226b, 227b
Mimar Sinan 12:232b vd.
Roma 14:259a
Rönesans: görsel 14:289
Selimiye Camisi 15:113a, 113b
Süleymaniye Camisi 16:198b
Tac Mahal 16:293a, görsel
Türbe 18:22a
Türk mimarlığı 18:109a vd., görsel

KUBBEALTI Topkapı Sarayı, İstanbul
ilgili maddeler
Divan: görsel 5:247
Eldem 6:100b
Topkapı Sarayı 17:240a

KUBBEALTI VEZİRLERİ Osmanlı Devleti'nde divan-ı hümayun üyesi olan vezirlere verilen ad; genelikle beylerbeyiler arasından atanırdı; 16. yy'da sayıları beşe çıkınca kıdem sırasına göre ikinci, üçüncü vezir olarak adlandırıldılar; sadrazamlar da birinci vezir sayılır, yeri boşalınca genellikle ikinci vezir sadrazam olurdu 17. yy ortalarında önemi azaldı, 1731'de de ortadan kalktı
ilgili madde Sokullu Mehmed Paşa 15:307a

KUBBETÜ'S-SAHRA *ya da* **Ömer Camisi** Kudüs
madde başlığı Kubbetü's-Sahra 11:87b, görsel
ilgili maddeler
Emeviler 6:146b
İslam sanatı 9:99a
Kemaleddin Bey 10:155b, görsel
Mozaik 12:295a

KUBİLAY, MUSTAFA FEHMİ Türk asker, 1906-30
ilgili madde Atatürk 2:127b

KUBİLAY HAN Moğol kağanı, 1215-94
madde başlığı Kubilay Han 11:88a, görsel
ilgili maddeler
Çin Halk Cumhuriyeti 4:319b
Hayvanat bahçesi 8:99b
Marko Polo 12:67b vd.
Moğollar 12:259b
Pekin 14:38a
Tibet 17:193b

KUBİLAY OLAYI *bak.* **MENEMEN OLAYI**

KUBRICK, STANLEY ABD'li sinema yönetmeni ve senaryo yazarı, d. 1928; sakin, biçimci bir görsel üslup, titiz bir çalışma ve çoğu kez ironik bir karamsarlık taşıyan yapıtlarıyla tanınır; *Zafer Yolları* (1957), *Spartaküs* (1960), *Lolita* (1962), *2001: Uzay Yolu Macerası* (1968) ve *Otomatik Portakal* (1971) en ünlü filmleridir
ilgili madde Sinema 15:234a

KUCHİNG Malezya
ilgili madde Güneydoğu Asya: görsel 7:295

KUDRET, CEVDET Türk yazar, d. 1907
ilgili madde Türk edebiyatı 18:40a, 41b

KUDRETHELVASI
ilgili madde Ilgın 8:228a

KUDU iki antilop türünün ortak adı; büyük kudu küçük gruplar halinde Afrika'nın doğu ve güney kesimlerindeki seyrek ağaçlı ya da çalılarla kaplı engebeli yerlerde yaşar; omuz yüksekliği y. 1,3 m'dir; postu kızıl kahverengiden mavimsi boza kadar değişir; küçük kudu çiftler ya da gruplar halinde, Afrika'nın doğusundaki açık alanlarda yaşar; omuz yüksekliği y. 1 m., postu bozdan mavimsi boza kadar değişen renklerdedir; her ikisinin de boynuzunda yanlara doğru açılan kıvrımlar vardır; ama küçük kudunun boynuzları daha kısa ve daha sık kıvrımlıdır
•Büyük kudu

KUDUZ
madde başlığı Kuduz 11:88b
ilgili maddeler
Karantina 10:45a, görsel
Pasteur 14:27a
Virüsler ve virüs hastalıkları: kuduz virüsü: görsel 19:19

KUDÜM müzik aleti
ilgili madde Vurmalı çalgılar 19:37a

KUDÜS
madde başlığı Kudüs 11:89b
ilgili maddeler
Abbasiler 1:13a
Babil ve Asur uygarlıkları 2:252a, 252b
Birinci Dünya Savaşı 3:207b, görsel
Davud, Hz. 5:96b
Din: görsel 5:231
Eyyubiler 6:245a
Filistin 6:299a vd.
Hac 7:315b
Haçlı Seferleri 7:319a, 320b vd.
İsrail 9:112a vd.
Kuyrukluyıldız 11:147a
Nabukadnezar 13:21b
Paskalya: görsel 14:23
Selahaddin Eyyubi 15:109b
Süleyman, Hz. 16:197b
Ürdün 18:280a vd.
Yahudiler ve Musevilik 19:73a

KUDÜS İBRANİ ÜNİVERSİTESİ İsrail; 1925'te kuruldu; Ortadoğu'nun en büyük ve en zengin kütüphanesi bu üniversitededir
ilgili maddeler
İsrail 9:122b
Kudüs 10:91a

KUDÜS TAPINAĞI *bak.* **SÜLEYMAN TAPINAĞI**

KUETTA Pakistan'da kent; Belucistan eyaletinde önemli bir pazar ve haberleşme merkezidir; Şal vadisinin kuzey ucunda, deniz düzeyinden 1.675 m yüksekte kurulmuştur; 1935'teki depremde kentin bir bölümü yıkıldı ve 20.000 kişi yaşamını yitirdi; nüf. 285.719 (1981)

KUFFE *ya da* **Guffe** çadır bezi ya da deriden yapılmış hafif akarsu teknesi
ilgili madde Deniz tekneleri 5:180a, görsel

KÛFİ
ilgili madde Hat sanatı 8:55a, görsel

KÛFİ ÇAYI Ege Bölgesi
ilgili madde Afyonkarahisar 1:162a

KUĞU kuş
madde başlığı Kuğu 11:91a, görsel
ilgili madde Kuş 11:124a

KUĞU kuzey yarıkürede takımyıldız; Latince adı *Cygnus*; en parlak yıldızı *Deneb*'dir; bu takımyıldızda yer alan *Kuğu 61* Dünya'ya en yakın yıldızlardan biridir
ilgili madde Astronomi 2:71a

KUĞU A radyogökada
ilgili madde Radyoastronomi 14:188b, görsel
KUĞU 61 yıldız
ilgili madde Evren 6:236a
KUĞU X-1 Kuğu takımyıldızında yer alan kara delik
ilgili maddeler
Evren 6:237b
Kara delik 10:27b
X ışınları 19:63b
"KUĞU GÖLÜ" Çaykovski'nin bale müziği
ilgili madde Bale 2:298a vd.
KUĞULU PARK Ankara
ilgili madde Ankara: görsel 1:280
"KUĞUNUN ÖLÜMÜ" Fokine'in bale müziği
ilgili madde Pavlova 14:36a
KUH-İ NUR elmas
ilgili madde Elmas 6:137b, görsel
KUHNAU, JOHANN Alman besteci, 1660-1722
ilgili madde Sonat 15:324a
KUKA bovling
ilgili madde Bovling 3:313a
KUKLA
madde başlığı Kukla 11:92b, görsel
ilgili maddeler
Güneydoğu Asya sanatı 7:298a, görsel
Türk tiyatrosu 18:140b vd.
Vantrilok 18:303a
"KUKLALAR" O.Henry'nin öykü kitabı
ilgili madde O.Henry 13:134a
KU KLUX KLAN ABD'de gizli terör örgütü; İç Savaş'tan sonra Güney eyaletlerinde kuruldu; temel amaçları beyazların üstünlüğünü sağlamaktır; 1915'te yeniden örgütlendi; Başkan L.B Johnson 1965'te kamuoyu önünde örgütü suçladı; yanan haç ve kukuletalı, uzun, beyaz giysiler simgeleridir
ilgili maddeler
Faşizm 6:260b
Irkçılık: görsel 8:233
Önyargı 13:275a
Siyah Amerikalılar 15:272a vd.
KUKRİ
ilgili madde Gurkhalar 7:242a, görsel
KUKULCÁN *bak.* **QUETZALCÓATL**
KUKULETA
ilgili madde Başlık ve şapka 3:65a, görsel
KUKUMAV
ilgili madde Baykuş 3:88b
KULA Manisa'nın ilçesi; topraklarından Gediz Irmağı geçer; geçim kaynağı tarım ve dokumacılıktır; ilçede dolamit ve mermer yatakları vardır; nüf. (1990): ilçe 48.132, kasaba 17.208
ilgili madde Manisa 12:47a
KULA at donu
ilgili madde At 2:110b
KULAÇ ölçü birimi
ilgili madde Ölçme 13:266b, 267a
KULAĞAKAÇAN
madde başlığı Kulağakaçan 11:94a, görsel
ilgili madde Böcek: görsel 3:331
KULA HALISI
ilgili madde Halı ve kilim 7:334b vd.
KULAK
madde başlığı Kulak 11:94b, görsel
ilgili maddeler
Ses 15:142a vd.
Yankı 19:91b vd.
•Kulak iltihabı; Kulakkepçesi; Kulak zarı; Sağırlık
KULAKALTI TÜKÜRÜK BEZİ tükürük bezlerinin en büyüğü; kulak ile altçenenin yukarı çıkan kenarı arasında yer alır
ilgili madde Kabakulak 9:234a
KULAK-BURUN-BOĞAZ klinik
ilgili maddeler
Hastane 8:48b
Tıp 17:186b
KULAKÇIK anatomi; omurgalıların ve üstün yapılı omurgasızların kalp odacığı; kalbe gelen kanı alıp karıncığa gönderir; balıklarda bir, amfibyumlar, sürüngenler, kuşlar ve memelilerde iki kulakçık vardır
ilgili madde Kalp 9:288a vd., görsel
KULAK İLTİHABI *ya da* **Otit**
ilgili maddeler
Grip ve soğuk algınlığı 7:233b
Kulak 11:96b
KULAKKEPÇESİ dışkulağın dışarıdan görülebilen bölümü; üstü deriyle kaplı, geniş, kıvrımlı bir kıkırdak parçası ile etli bir kulakmemesinden oluşur; en derin bölümü dışkulak yoluna açılan kulak boynuzcuğudur (konka)
ilgili madde Kulak 11:95b, görsel
KULAKLI BATAĞAN
ilgili madde Batağan 3:70b, görsel
KULAKLI FOK
ana madde Fok 6:323b
ilgili madde Hayvan göçü 8:109a
KULAKLI FOLYA
ilgili maddeler
Çarpan balıklar 4:257a, görsel
Vatoz ve folya 18:311a
KULAKLI KUZEY FOKU
ilgili madde Fok 6:324a, görsel
KULAKSIZ FOK
ana madde Fok 6:321b, görsel
KULAK ZARI ortakulağı dışkulak yolundan ayıran üç katmandan oluşan, koni biçiminde zar; ses dalgalarını alarak ortakulaktaki kemikçiklere iletir; kan damarları ve duyu sinirleri yönünden zengin olduğu için ağrıya çok duyarlıdır
ilgili madde Kulak 11:95b vd., görsel
KULAN *bak.* **ASYA YABAN EŞEĞİ**
KULE
ilgili maddeler
Mimarlık 12:227b
Selanik: Beyaz Kule: görsel 15:109
Şato 16:245b, görsel
•*kule adları, örn.* Beyazıt Kulesi; Eiffel Kulesi; Galata Kulesi; Kız Kulesi; Pisa Kulesi
KULE ATLAMA spor
ilgili madde Yüzme ve dalma 19:225a
KULE DEĞİRMEN
ilgili madde Rüzgâr enerjisi 14:316b, görsel
KULELİ ASKERİ LİSESİ İstanbul; kuruluşu 1846
ilgili madde Askeri okullar 2:62b
KULELİ VAKASI 14 Eylül 1859; Abdülmecid'i devirmeyi amaçlayan darbe ve suikast girişimi; Abdülmecid'in 1856 Islahat Fermanı ile Hıristiyanlar'a tanıdığı ayrıcalıklara ve imparatorluktaki ayrılıkçı hareketlere karşı çıkan bir grup aydının kurduğu Fedaiyun Cemiyeti'nce düzenlendi; ihbar üzerine yakalanan dernek üyeleri Kuleli Kışlası'nda yargılandıkları için olay bu adla anıldı; üyelerin hepsi ömür boyu kalebentlik cezasına çarptırıldı
KUL HİMMET Türk halk şairi, ö. 17. yy; Alevi-Bektaşi şiirinin en ünlü adlarındandır; coşkulu deyişleri ve yalın anlatımıyla yaygın bir ün kazanmış, şiirleri günümüze kadar okunagelmiştir
ilgili madde Halk edebiyatı 8:14b
"KULLERVO SENFONİSİ" Sibelius'un bestesi
ilgili madde Sibelius 15:190a
KULP Diyarbakır'ın ilçesi; kuzey kesimi dağlıktır; ekime elverişli alanları az olduğundan daha çok hayvancılık yapılır; nüf. (1990): ilçe 50.482, kasaba 7.472
KULPLU BEYGİR
ana madde Jimnastik 9:216b, görsel
KULU Konya'nın ilçesi; Haymana ve Cihanbeyli yaylaları arasında yer alır; ekonomisi tarıma dayalıdır; nüf. (1990): ilçe 56.712., kasaba 17.425
KULUÇKA yumurtanın, gelişip çatlaması için en uygun sıcaklık ve nem koşullarında tutulması; bazı yılanlar, ilkel memeliler ve bütün kuşlar kuluçkaya yatarlar
ilgili maddeler
Kuş 11:125a, 125b
Tavuk 17:87a
Üreme 18:284a
Yumurta 19:201b
KULUÇKA DÖNEMİ bir mikrobun ya da herhangi bir hastalık etkeninin vücuda girişi ile hastalık belirtilerinin ortaya çıkması arasında geçen süre
ilgili maddeler
Çocuk hastalıkları 5:23b
Karantina 10:44b
KULUNCAK Malatya'nın ilçesi; daha önce Darende ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 14.378, kasaba 2.240
KUM İran'da kent; Şiiler için önemli bir din merkezidir; birçok cami, türbe ve medrese bulunur; 1979 İslam Devrimi'nin önderi Ayetullah Humeyni de kenti merkez olarak kullanmıştır; nüf. 637.700 (1985 tah.)
ilgili madde İran 9:68a, 68b
KUM ufalanmış kayaç
madde başlığı Kum ve çakıl 11:100a, görsel
ilgili maddeler
Aşındırıcı 2:104b, 105b
Isı 8:236b
Kumtaşı 11:98a vd.
Kumul 11:99a vd.
Kuvars 11:141b
Sahra Çölü 15:12b
Siva ve alçı 15:185b vd.
Toprak 17:248a, 248b, görsel
KUM ADACIĞI *bak.* **KEY**
KUMANLAR Kıpçaklar'ın batı kolunu oluşturan büyük kabile; 13. yy başlarında Macarlar'la ilişki kurdular ve Hıristiyanlık'ı benimsediler; Moğol istilasından sonra büyük bölümü Macaristan'a sığındı ve zamanla Macarlar arasında eridi
KUMAR bir oyunun, yarışmanın ya da olayın sonucu üzerine, kazanç elde etmek amacıyla, ortaya değerli bir şey ya da para koymak; bazı kumar oyunlarının sonucunu yalnızca şans belirler, bazılarında ise beceri, eğitim ve ustalık da rol oynar; genellikle bütün ülkelerde yasaklanmış, ku-

marhane açmak ve işletmek de belirli kurallara ve izne bağlanmıştır; at yarışı sonuçları üzerine bahse girmek de genellikle devletin gözetimindedir
ilgili maddeler
Kâğıt oyunları 9:256b
Olasılık kuramı 13:146b
Sahtekârlık ve dolandırıcılık 15:14b
"KUMARBAZ" Dostoyevski'nin romanı
ilgili madde Dostoyevski 5:302b
KUMASİ Gana'da kent; ülkenin ikinci büyük kenti ve Asanti ilinin merkezidir; eskiden Asanti Krallığı'nın başkentiydi; zenginliği kuzey-güney arasındaki ticaret yolları üzerinde bulunmasından ve kakao üretiminden kaynaklanır; Batı Afrika'nın en büyük pazarlarından biri bu kentte kurulur; nüf. 385.200 (1988)
ilgili madde Gana 7:70b
KUMAŞ hayvansal, bitkisel ya da yapay liflerden dokunan bez
ana madde Dokumacılık 5:284a vd.
ilgili maddeler
Batik 3:78a vd.
Boya ve cila 3:318a vd.
Fırça 6:281a
Hindistan: görsel 8:168
Pamuk 13:298a, 300a
KUMBÖCEĞİ *bak.* **KAPLANBÖCEK**
KUMDARI
ilgili madde Darı 5:89b, görsel
KUM KIRLANGICI
ilgili maddeler
Hayvan: görsel 8:98
Kırlangıç 10:222a
"KUM KİTABI" Borges'in öykü kitabı
ilgili madde Borges 3:294b
KUMKUŞU
ilgili madde Kıyı kuşları: görsel 10:238
KUMKUVAT turunçgiller içinde ayrı bir cins oluşturan çalı ve ağaç boyutlarındaki 5-6 türün ortak adı; 2,5 ya da 3,5 m'ye kadar boylanan bu bitkiler Asya'nın doğusunda kendiliğinden yetişir; ayrıca, taze olarak ya da reçel ve marmelat yapılarak yenen meyveleri için, tropik kuşağın altındaki sıcak bölgelerde yaygın olarak yetiştirilir; portakalı andıran, açık turuncu kabuklu ve y. 2,5 cm çapındaki meyveleri sulu ve hafif ekşimsidir; kabuğun altındaki etli ve tatlı bölümü de yenir
KUMLUCA Antalya'nın ilçesi; topraklarının büyük bölümünü Beydağları kaplar; Finike Ovası'nın doğu kesimi ilçe sınırlarındadır; seracılık, sebzecilik ve meyvecilik gelişmiştir; nüf. (1990): ilçe 44.834, kasaba 17.166
ilgili madde Define 5:103a
KUMOTU
ilgili madde Buğdaygiller: görsel 4:44
KUMPİRESİ kumsallarda yaşayan küçük, kabuklu kara hayvanı
ilgili maddeler
Kabuklular 9:240b
Kıyı canlıları 10:236a
KUMRAN Ürdün'de, Lût Gölü'nün kuzeybatı kıyısında bölge; Lût Gölü Ruloları 1947'de buradaki mağaralarda bulunmuştur
ilgili madde Lût Gölü Ruloları 11:292a vd.
KUMRU kuş
madde başlığı Güvercin ve kumru 7:309a, görsel
ilgili madde Kuş 11:125a
KUMRU Ordu'nun ilçesi; güneyini Canik Dağları kaplar; yetiştirilen başlıca ürünler patates, fındık ve mısırdır; yaygın olarak arıcılık ve koyunculuk yapılır; nüf. (1990): ilçe 39.593, kasaba 10.774
KUM SAATİ
madde başlığı Kum saati 11:97b, görsel
ilgili madde Saat 14:322b
KUMTAŞI
madde başlığı Kumtaşı 11:98a, görsel
ilgili maddeler
Aşındırıcı 2:104b
Fosil 6:331b
Jeokimya 9:203a
Jeoloji 9:206b
Kayaç 10:115a, 116a
Kaynak 10:122a
Kömür 11:41a
Mineral 12:237a
Taşocağı 17:79b, 81a
KUMUL
madde başlığı Kumul 11:99a, görsel
ilgili maddeler
Arabistan 1:307b
Çöl 5:45b, görsel
Kum ve çakıl 11:101a
Sahra Çölü 15:12b
KUN
ilgili madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:236b
KUN, BÉLA Macar komünist önder, 1886-1939; III. Enternasyonal'in önde gelen üyelerindendi; kısa süreli Macaristan Sovyet Cumhuriyeti'nin başkanı oldu, 1919; 1920'lerde dünya devrimi için çalıştı
ilgili madde Macaristan 11:302b
KUNALAR halk
ilgili madde Panama 13:303b, görsel
KUNDAKÇILIK kişinin kendisine, başkasına ya da kamuya ait bir malı bilerek ve kötü niyetle ateşe vermesi
ilgili maddeler
Duruşma 5:312a
Suç 16: 154a, 155b
KUNDERA, MİLAN Çekoslovak yazar, d. 1929; 1975'ten beri Fransa'da sürgünde yaşamaktadır; ilk romanı *Şaka* 1967'de yayımlandı ve büyük yankı uyandırdı; *Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği* (1984) adlı romanı filme de alınmıştır
KUNDT, AUGUST Alman fizikçi, 1839-94
ilgili madde Röntgen 14:291a
KUNDURA genellikle konçsuz ve 1-2 parmak ökçeli ayakkabı
ilgili madde Ayakkabı ve ayakkabıcılık 2:219b
KUNDUZ hayvan
madde başlığı Kunduz 11:101b, görsel
ilgili maddeler
Avcılık: görsel 2:166
Kemiriciler 10:165b, görsel
Kürk ve kürkçülük 11:177b
KUNDUZ Afganistan'da kent
ilgili madde Afganistan 1:41b
KUNG FU
ilgili maddeler
Karate 10:46b
Uzakdoğu dövüş sporları 18:240a
KUNLUN *bak.* **KARANLIK DAĞLAR**
KUNMING Çin'de kent; Yunnan yönetim bölgesinin merkezidir; tarih boyunca güneybatı Çin'in önemli bir ulaşım odağı oldu; 1937 Çin-Japon Savaşı sırasında hızla gelişti; 1949 sonrasında önemli bir sanayi merkezine dönüştü; nüf. 1.480.000 (1989)
ilgili madde Birmanya 3:221b
KÜNOS, İGNÁCZ Macar türkolog, 1860-1945; Türk halk edebiyatı ve folkloru üzerine araştırmalarıyla tanındı; Rumeli ve Anadolu'da birçok derleme gezisi yaptı; sözlü halk ürünleri yanında yazılı ürünleri de toplayarak değerlendirdi; Türk folkloru alanında ilk bilimsel araştırma örneklerini verdi
ilgili madde Folklor 6:325b
KUNTAY, MİTHAT CEMAL Türk şair ve yazar, 1885-1956; ulusal duyguları, kahramanlık temalarını işleyen şiirleriyle tanındı; tek romanı olan *Üç İstanbul*'da (1976) II. Abdülhamid, II. Meşrutiyet ve Mütareke dönemindeki İstanbul'u yoğun bir olay örgüsüyle anlattı; şiirlerini *Türk'ün Şehnamesinden* (1945) adlı kitapta toplamıştır
ilgili madde Milli Edebiyat 12:221b
KUNTER, ERMAN Türk basketbolcu, d. 1956; son 20 yılda yetişen en başarılı oyunculardandır; 190 kez milli oldu; bir maçta 153 sayı yaparak erişilmesi güç bir rekor kırdı
KUOMINTANG *ya da* **Ulusal Halk Partisi** Çin'de siyasal parti
ilgili maddeler
Çin Halk Cumhuriyeti 4:321b
Mao Çe-Tung 12:55b
Sun Yat-Sen 16:185b
Tayvan 17:97b, 98a
KUPOL OCAĞI
ilgili madde Demir ve çelik 5:126b
KUPRONİKEL bakır ve nikel alaşımı
ilgili madde Nikel 13:84b vd.
KURABİYE
ilgili madde Fırıncılık 6:282b
KURA IRMAĞI Asya; Doğu Anadolu'da doğar, SSCB'de Aras Irmağı'yla birleşerek Hazar Denizi'ne dökülür; 1.515 km olan çığırının 189 km'si Türkiye sınırlarındadır
ilgili maddeler
Aras Irmağı 1:322a
Azerbaycan 2:243a
Gürcistan 7:302a
Kars 10:73b
KURAKLIK bir bölgenin uzunca bir süre yeterince yağış alamaması nedeniyle yeryüzü ve yeraltı sularının kıtlaşması; başlıca dört türü vardır: sürekli (sulamasız tarım olanağı yoktur), mevsimlik (kurak ve yağışlı mevsimler birbirini izlediğinden, yağmur mevsiminde büyüyecek ürünler yetiştirilir), önceden kestirilemeyen (uzun, kuru dönemler düzensizdir) ve görülemeyen (buharlaşmanın yağıştan fazla olması) kuraklık
ilgili maddeler
Afrika 1:49b
Kıtlık ve açlık 10:231b, 233b
Yağmur 19:68b
KURAM *ya da* **Teori**
ilgili madde Bilim ve bilimsel yöntemler 3:192a
KURAN
madde başlığı Kuran 11:103a, görsel
ilgili maddeler
Âdem ile Havva 1:31a, 31b
Alevilik 1:143b
Batınilik 3:76b
Cennet ve cehennem 4:159a
Din 5:232b
Divan edebiyatı 5:249b

Ebubekir, Hz 6:39a
Hanbeli mezhebi 8:23a
İbrahim, Hz. 8:263a, 263b
İslam 9:96a, 96b
Meryem, Hz. 12:163a
Musa, Hz. 12:314a
Nuh Peygamber 13:112a vd.
Osman, Hz. 12:231b vd.
Peygamber 14:65b
Süleyman, Hz. 16:197b
Sünnilik 16:206a
Şeytan 16:265a
KURBAĞA
madde başlığı Kurbağa 11:104b, görsel
ilgili maddeler
Amfibyumlar 1:234a vd., görsel
Dişler 5:245a
Hayvan 8:97a
Hayvan davranışı 8:107a
Kış uykusu 10:230b
Koruyucu renklenme: görsel 11:22
Solunum 15:316a, görsel
Uyum 18:234b
Üreme 18:283b
Yumurta 19:203b
KURBAĞAADAM deniz kuvvetlerinde, düşman hedeflerini tahrip etmek amacıyla, denizin altında hareket eden tahrip ekibi elemanı; spor, araştırma ya da avlanma amacıyla, donanımlı olarak sualtına dalanlar daha çok balıkadam olarak adlandırılır
KURBAĞABALIĞI
ilgili madde Çarpan balıklar 4:257b
KURBAĞALAMA yüzme stili
ana madde Yüzme ve dalma 19:221a, görsel
"KURBAĞALAR" Aristofanes'in tiyatro oyunu
ilgili madde Aristofanes 2:8a
KURBAN birçok dinde, Tanrı'ya ya da doğaüstü varlıklara sunulan can; İslam'da, Tanrı'ya yakınlaşmak amacıyla hayvan kurban edilir; Hıristiyanlık'ta ise Hz. İsa'nın dünyayı kurtarmak için kendini kurban ettiğine inanılır
ilgili maddeler
Aztekler 2:246b
İbrahim, Hz. 8:263a
İnkalar 9:50a
"KURBAN" Tarkovski'nin filmi
ilgili madde Sinema 15:236b
KURBAN BAYRAMI
ana madde Bayramlar ve kutsal günler 3:103b
KURÇATOVYUM *bak.* **RUTHERFORDYUM**
KURDELEOTU
ilgili madde Akvaryum 1:126a
KURDEŞEN *bak.* **ÜRTİKER**
KURETLER CADDESİ
ilgili madde Efes 6:51b, görsel
KUREYŞ KABİLESİ Hz. Muhammed'in üyesi olduğu Arap kabilesi
ilgili maddeler
Halifelik 8:7a
Muhammed, Hz. 12:303a
KURFÜRSTENDAMM Berlin'de cadde, Almanya
ilgili madde Berlin 3:141a
KURGU
ilgili madde Sinema 15:239b, görsel
KURİL ADALARI SSCB; Rusya'nın doğu kıyısı açıklarından kuzeydoğu Japonya'ya kadar uzanan, 1.200 km uzunluğunda adalar zinciri; ilk yerleşenler Ruslar oldu; 1875-1945 arasında Japonya'nın yönetiminde kaldı; çoğu volkanik kökenli, sert iklimli 56 adadan oluşur; başlıca uğraşı balıkçılıktır
ana madde Pasifik Adaları 14:19a
ilgili madde İkinci Dünya Savaşı 8:308b
KURNA
ilgili madde Banyo ve hamam 3:33b
KURON
ilgili madde Diş hekimliği 5:243a
KUROSAVA AKİRA Japon film yönetmeni ve senaryo yazarı, d. 1910; Japon sinemasını dünyaya tanıtmış ve sinema sanatının büyük ustaları arasına girmiştir; 1951 Venedik Film Şenliği'nde büyük ödülü kazanan *Raşomon* (1950), *Yaşamak* (1952), *Yedi Samuray* (1954), *Dersu Uzala* (1975), *Gölge Samurai* (1980) ve *Ran* (1985) en önemli yapıtları arasındadır
ilgili madde Sinema 15:237b
KURO ŞİYO *ya da* **Japon Akıntısı** Büyük Okyanus'ta güçlü yüzey akıntısı; Pasifik Kuzey Ekvator Akıntısı'nın kuzeydoğu uzantısıdır; "Kara Akıntı" anlamına gelen adını, koyu renginden alır
ilgili maddeler
Deniz akıntıları 5:147a
Japonya 9:186b
KURSAK
ilgili madde Güvercin ve kumru 7:310a
KURŞUN element
madde başlığı Kurşun 11:107a
ilgili maddeler
Çinko 4:325a
Dünya 6:10b
Jeokimya 9:202b
Kalay 9:274a
Kral madeni 11:73b
Lehimleme 11:225a
Radyoaktiflik 14:182b
Radyum 14:196a
KURŞUN mermi
ilgili madde Ateşli silahlar 2:133a vd.
KURŞUN ALAŞIMI
ana madde Alaşım 1:136a
ilgili maddeler
Basım 3:52a
Gazete ve gazetecilik 7:89b
Heykel 8:139b
Kral madeni 11:73a
Kurşun 11:108a
KURŞUN ASKER oyuncak
ilgili maddeler
Bebek 3:110b
Koleksiyonculuk 10:299a
Oyuncak 13:262a
KURŞUN AZOTÜR
ilgili madde Kurşun 11:109a
KURŞUN CAMI
ilgili madde Cam ve camcılık 4:111a vd.
KURŞUN FOLYO
ilgili madde Kalay 9:274a
KURŞUN İYODÜR
ilgili madde Tepkime: görsel 17:152
KURŞUNKALEM
ana madde Kalem 9:277a, görsel
ilgili maddeler
Çizim 4:333a vd.
Grafit 7:225b
KURŞUN KROMAT
ilgili madde Krom 11:81b
KURŞUNLU Çankırı'nın ilçesi; toprakları çok yüksek olmayan dağlarla kaplıdır; başlıca akarsu Devrez Çayı'dır; ekilebilir alanı az olduğundan daha çok hayvancılık yapılır; nüf. (1990): ilçe 25.145, kasaba 10.605
KURŞUNLU AKÜMÜLATÖR
ilgili madde Pil 14:72b
KURŞUN SÜLFÜR
ilgili maddeler
Çanak çömlek 4:237b
Kristal 11:79b
KURŞUN ZEHİRLENMESİ vücutta kurşun birikmesiyle ortaya çıkan yapı ve işlev bozuklukları; kurşun içeren boyalar ve böcek ilaçları, kurşun tetraetilli benzin kullanan taşıtların egzoz dumanı kurşun zehirlenmesine yol açabilir; çeşitli sanayi dallarında kurşun kullanıldığı için, kurşun zehirlenmesi en yaygın ve önemli meslek hastalıklarından biridir; karın bölgesinde ağrı, kansızlık ve felç gibi belirtiler verir; bazen beyinde doku yozlaşmasına yol açarak sağırlık, körlük gibi kalıcı bozukluklara neden olur; tedavisi, biriken kurşunu vücuttan atan çeşitli ilaçların kullanılmasına dayanır
ilgili madde Meslek hastalıkları 12:165a
KURT etçil memeli
madde başlığı Kurt 11:109b, görsel
ilgili madde Köpek 11:47a vd.
KURT omurgasız hayvan *bak.* **SOLUCAN**
KURTAĞIZLI KAVRAMA *ya da* **Çeneli kavrama**
ilgili madde Kavrama 10:111b
KURTALAN Siirt'in ilçesi; topraklarını Dicle Irmağı sular; en çok buğday ve mercimek yetiştirilir; ilçe Güneydoğu Anadolu Projesi kapsamındadır; 1945'te Garzan yöresinde petrol bulunmuştur; nüf. (1990): ilçe 47.035, kasaba 17.295
ilgili maddeler
Güneydoğu Anadolu Bölgesi 7:293b
Siirt 15:208a
KURTARMA ÇALIŞMALARI
madde başlığı Kurtarma çalışmaları 11:110b, görsel
KURTARMA GEMİSİ
madde başlığı Kurtarma gemisi 11:111b, görsel
ilgili maddeler
Deniz tekneleri 5:182b, görsel
Gemi kurtarma 7:107b vd., görsel
Kurtarma çalışmaları 11:111b
KURTBAĞRI
madde başlığı Kurtbağrı 11:112a, görsel
KURTBOĞAN *ya da* **Boğanotu** *ya da* **Kaplanboğan**
madde başlığı Kurtboğan 11:112b, görsel
KURTBOĞAZI BARAJI Ankara
ilgili maddeler
Ankara 1:280a
Baraj: tablo 3:36
KURTÇUK *ya da* **Sürfe**
ana madde Larva 11:204a, görsel
ilgili madde Böcek 3:332a
KURTDERELİ MEHMED Türk güreşçi, 1864-1939
ilgili maddeler
Güreş 7:303b
Koca Yusuf 10:295b
"KURT İLE KUZU" La Fontaine'in fabli
ilgili maddeler
Fabl 6:247a
La Fontaine 11:191a

"KURT KANI" London'ın romanı
ilgili madde London 11:278a
"KURT KANUNU" Kemal Tahir'in romanı
ilgili madde Kemal Tahir 10:157b
KURTKIYAN Afrika'da yaşayan ve özellikle iri otçul memelilerin sırtına tüneyerek dışasalaklarıyla beslenen kuş
ilgili maddeler
Çevrebilim 4:280b
Gergedan: görsel 7:136
Ortakyaşama 13:224b
Suaygırı: görsel 16:151
KURTKULAĞI
ilgili madde Süsen 16:211b
KURT KULAĞI KERVANSARAYI Ceyhan, Adana
ilgili madde Han ve kervansaray: görsel 8:29
KURT ÖRÜMCEĞİ özellikle Avrupa ve Kuzey Amerika'da yaygın olarak bulunan örümcek; Kuzey Kutup Dairesi'nin kuzeyinde bile yaşayan birçok türü vardır; genellikle koyu kahverengi, vücudu kıllı, bacakları uzun ve kalındır; taşlar arasında ağla döşenmiş, genellikle boru biçiminde bir yuva yapar; avını koşarak yakalar
ilgili madde Örümcek 13:281a, görsel
KURTPENÇESİ *bak.* **KİBRİTOTU**
KURTUBA *bak.* **CÖRDOBA**
KURTUBA CAMİSİ Córdoba, İspanya
ilgili madde Endülüs Emevileri 6:152b
KURTULMA HIZI bir cismin yerçekiminden kurtulması için ulaşması gereken hız
ilgili maddeler
Nükleer enerji 13:122b
Roket 14:257a
Uzay uçuşları 18:259b
Yerçekimi 19:155b
KURTULUŞ SAVAŞI *ya da* **Milli Mücadele** 1918-23
madde başlığı Kurtuluş Savaşı 11:113b, görsel
ana madde Atatürk 2:120b vd.
ilgili maddeler
Anzavur Ayaklanması 1:304a
İnönü 9:52b
Lozan Barış Antlaşması 11:289a
Milli Edebiyat 12:221a
Mondros Mütarekesi 12:265a
Osmanlı İmparatorluğu 13:238a
Sevr Antlaşması 15:156a
"KURTULUŞ SAVAŞI DESTANI" *bak.* **"KUVÂYI MİLLİYE"**
"KURT VE TİLKİ AVI" Rubens'in tablosu
ilgili madde Rubens: görsel 14:294
KURU BUZ katı karbon dioksit; yoğun kara benzer bir maddedir; -78,5°C'de süblimleşerek karbon dioksit gazına dönüşür
ana madde Soğutma 15:305a
ilgili maddeler
Donma ve erime 5:299b
Karbon dioksit ve karbon monoksit 10:58a
Madde 11:311a
Yağmur 19:69a
KURUCAŞİLE Zonguldak'ın ilçesi; toprakları Karadeniz ve Küre Dağları'yla kuşatılmıştır; geçim kaynağı ormancılık, balıkçılık ve tarımdır; nüf. (1990): ilçe 11.435, kasaba 2.034
KURUCU MECLİS Türkiye
ilgili madde Türkiye 18:89b
KURU HAVUZ gemi onarım havuzu; bir su kütlesinin kıyısında kazılarak açılan dikdörtgen bir havuzdur; gemilerin girip çıkması için açılır-kapanır kapağı vardır; gemi içeri alınıp havuzun suyu boşaltıldığında, tabandaki destek blokları üstüne oturan gemi tamir edilebilir ya da temizlenebilir
ilgili madde Gemi ve gemi yapımı 7:121b
KURUMLAR VERGİSİ
ilgili madde Vergiler 18:323b
KURUNTU tersini gösteren kanıtların varlığına karşın değişmeyen algı ve düşünce bozukluğu; sürekli ve abartılı olduğunda paranoya ya da şizofreni gibi ağır ruhsal hastalıkların belirtisi olabilir
ilgili madde Psikiyatri 14:153a
KURU PİL çinko, karbon ve amonyum klorür içeren, akmaması için sıkıca kapatılmış pil
ana madde Pil 14:72b, görsel
ilgili maddeler
Çinko 4:325b
Hidroklorik asit 8:158b
KURUS *bak.* **KİROS**
KURU TARIM yıllık yağışın 500 mm'den az olduğu bölgelerde, sulama yapılmaksızın gerçekleştirilen tarım; toprağın neminin yeterli oranda tutulmasına ve bu neme en uygun ürünün ve yetiştirme yönteminin seçilmesine dayanır
KURU TEMİZLEME eşyaların, su yerine bazı organik maddeler kullanılarak temizlenmesi
ana madde Çamaşır yıkama 4:233b
KURUTMA
ana madde Gıda teknolojisi 7:144b
ilgili madde Süt 16:214a
KURUTULMUŞ MEYVE
ilgili madde Gıda teknolojisi 7:145a
KURU ÜZÜM
ilgili madde Üzüm 18:285b vd.
KUR YAPMA hayvan davranışı
ilgili maddeler
Hayvan davranışı 8:107b
Kırlıkuşu 11:263b
Örümcek 13:281b
Sihlid 15:205a
Sombalığı 15:323a
Turna 18:8a
KURZWEIL MAKİNESİ
ilgili madde Körlük 11:65a
KUSEYR AMRA KÖŞKÜ İsrail
ilgili madde Emeviler 6:146b
KUSKUS Avustralyen bölgede yaşayan keseli memeli; kuyruğu uzun ve kavrayıcı, kafası yuvarlak, burnu sarımsı, kulakları uzun, yumuşak ve sık tüyleri arasında kaybolmuş gibidir; gözlerini sarı bir leke çevreler; oldukça yavaş hareketlerle ağaçlarda dolaşır; genel olarak meyve ve yapraklarla beslenir, ama küçük hayvanları da yer; her gebelikte bir ya da iki yavru doğurur
ilgili madde Keseliler: görsel 10:185
KUSTURICA, EMIR Yugoslav film yönetmeni, d. 1955; ilk uzun konulu filmi *Dolly Bell'i Hatırlıyor musun?* (1981) ile 1982 Venedik Film Şenliği'nde, ikinci önemli filmi *Babam İş Gezisinde* (1985) ile de Cannes Film Şenliği'nde ödül aldı
ilgili madde Sinema 15:237a
KUŞ
madde başlığı Kuş 11:119b, görsel
ana maddeler
Hayvan göçü 8:108b
Uçuş 18:170a
Yumurta 19:201a vd.
ilgili maddeler
Avcılık 2.168a
Çimlenme 4:307a
Doğayı koruma 5:263b, 264a
Ev hayvanları 6:230b
Evrim 6:239b, 241b
Hayvan 8:93a vd.
Hayvanat bahçesi 8:103a
Hayvan davranışı 8:106a, 107b, 108a, görsel
Koruyucu renklenme 11:21b
Meyve: görsel 12:185
Tarihöncesi yaşam 17:50b
Tozlaşma 17:266a
Üreme 18:283b
•Kuştüyü; *kuşların özel ve grup adları, örn.* Güvercin; İspinozgiller; Kıyı kuşları; Kümes hayvanı; Ötücükuşlar; Papağan; Serçe; Yırtıcı kuşlar
KUŞADASI Aydın'ın ilçesi; Kuşadası Körfezi'nin güneyindeki ovalar ilçenin tarım alanlarıdır; ilçe ekonomisinde turizm büyük önem taşır; Dilek Yarımadası Milli Parkı'nın bir bölümü ilçe sınırları içindedir; nüf. (1990): ilçe 43.636, kasaba 31.911
ilgili maddeler
Aydın: görsel 2:226
İzmir 9:174b
KUŞADASI KÖRFEZİ Ege Bölgesi; Urla ve Dilek yarımadaları arasında; doğal ve tarihi güzellikleriyle önemli turizm bölgelerinden biridir; Küçük Menderes Irmağı körfezin kuzeyinden denize dökülür
KUŞAK FOSİLLERİ
ilgili madde Fosil 6:334a
KUŞATMA
madde başlığı Kuşatma 11:127a
ilgili maddeler
Kara kuvvetleri 10:37b
Mancınık 12:34a
Mayın 12:113a
Roma İmparatorluğu 14:263a
"KUŞ AYAK" Dağlarca'nın şiir kitabı
ilgili madde Dağlarca 5:60b
KUŞ BİTİ kuşların üzerinde yaşayan yassı, kanatsız ısırıcı bit
ilgili madde Bit 3:231a
KUŞBURNU
ilgili maddeler
Gül 7:252a
Meyve 12:184a
Şifalı bitkiler: görsel 16:269
KUŞ CENNETİ MİLLİ PARKI *ya da* **Manyas Kuş Cenneti** Balıkesir
ana madde Ulusal parklar 18:192a vd., görsel
ilgili madde Balıkesir 2:324b
"KUŞ CIVILTILARI" Yusuf Ziya Ortaç'ın şiir kitabı
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:17b
KUŞDARISI *bak.* **CİNDARI**
KUŞELEME
ilgili madde Kâğıt ve kâğıt yapımı 9:257b
KUŞİ DİLİ
ilgili madde Arapça 1:313a
KUŞKONMAZ
madde başlığı Kuşkonmaz 11:128a, görsel
KUŞKUCULUK felsefede, her tür bilgi savını kuşkuyla karşılayan ve bunların temellerini, etkilerini ve kesinliklerini irdeleyen

tutum; Eski Yunanlı Pyrrhon'la başlayan ve yeniçağda Montaigne, Hume, Kierkegaard gibi düşünürlerle süren bir gelişme çizgisi izlemiştir

"KUŞLAR" Aristofanes'in tiyatro oyunu
ilgili madde Aristofanes 2:8a

KUŞPALAZI *bak.* **DİFTERİ**

KUŞSU DİNOZOR
ana madde Dinozor 5:237a vd.

KUŞSÜTÜ
ilgili madde Güvercin ve kumru 7:310b

KUŞTÜYÜ
madde başlığı Kuştüyü 11:128b, görsel
ana madde Kuş 11:120b vd.

KUŞ ÜVEZİ
ilgili madde Üvez 18:284b

KUŞ YUVASI ÇORBASI bazı yelyutan türlerinin ot, saman parçalarını tükürükle birleştirerek yaptıkları fincan biçimindeki yuvalarla hazırlanan, Çin mutfağına özgü çorba
ilgili madde Kuş 11:125b

KUT, EL- *bak.* **KUT-ÜL-AMARE**

"KUTADGU BİLİG" Yusuf Has Hacib'in yapıtı
ilgili maddeler
Aruz 2:50b
Karahanlılar 10:35a
Mesnevi 12:166a
Şiir sanatı 16:273a
Türk edebiyatı 18:36b

KUTALMIŞOĞLU SÜLEYMAN ŞAH Anadolu Selçuklu hükümdarı, ö. 1086; Anadolu Selçuklu Devleti'nin kurucusudur; 1072'de Anadolu içlerine akınlara başladı; 1075'te İznik'i ele geçirerek başkent yaptı; Bizans'taki karışıklıklardan yararlanarak egemenliğini güçlendirdi; bu gelişmeler Büyük Selçuklu hükümdarı Melikşah'ın tepkisiyle karşılaştı; Melikşah'ın kardeşi Tutuş'la giriştiği savaşta öldü
ilgili madde Anadolu Selçuklu Devleti 1:249b vd.

KUTAN *bak.* **PELİKAN**

KUTLU, AYLA Türk kadın yazar, d. 1938; yapıtlarında Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminden günümüze kadar yaşanan çeşitli toplumsal ve siyasal olayları işledi; *Bir Göçmen Kuştu O* (1985) adlı romanıyla Madaralı Roman Ödülü'nü aldı; öbür önemli yapıtları *Tutsaklar* (1983), *Hoşçakal Umut* (1987) ve *Sen de Gitme Triyandafilis*'tir (1990)

KUTSAL AYNAK
ilgili madde Aynak 2:237a

"KUTSAL BAKİRE VE ÇOCUK" heykel
ilgili madde Heykel: görsel 8:143

KUTSAL BOKBÖCEĞİ
ilgili madde Bokböceği 3:269a

KUTSAL EMANETLER Hz. Muhammed'e, çevresindekilere (sahabelere) ve öbür peygamberlere ait olduğu kabul edilerek korunan eşya; bugün Topkapı Sarayı'ndaki Hırka-i Saadet Dairesi'nde bulunan bu eşyalar, halifeliğin bir simgesi olarak Yavuz Sultan Selim tarafından Mısır'dan getirilmiştir; Hz. Muhammed'in hırkası, sancağı, iki kılıcı, yayı ve asası, Hz. Davud'un kılıcı, Hz. Musa'nın asası ve sahabelerin kılıçları en önemlileridir
ilgili maddeler
Abbasiler 1:12b
Topkapı Sarayı 17:240b

KUTSAL GÜN
madde başlığı Bayramlar ve kutsal günler 3:103a
•Berat Kandili; Kadir Gecesi; Mevlit Kandili; Miraç Kandili; Regaip Kandili

"KUTSAL HAZİNE AVCILARI" Spielberg'in filmi
ilgili madde Sinema 15:234a

KUTSAL KABİR KİLİSESİ Kudüs; Hz. İsa'nın çarmıha gerildikten sonra gömüldüğü kabul edilen yerde bulunan kilise; ilk kilise 336'da, bugünkü 1810'da yapıldı; çeşitli Hıristiyan gruplarca ayinler düzenlenir
ilgili madde Kudüs 11:90b

KUTSAL KÂSE Arthur efsanesinde, Kral Arthur ile şövalyelerinin aradıkları kâse: Hz. İsa'nın Son Yemek'te kullandığı, sonra da Arimateali Yusuf'un çarmıhtaki İsa'nın kanını topladığı kâse olduğuna inanılırdı; 20. yy'a kadar, edebiyatta sık sık işlenen konulardan biri olmuştur
ilgili madde Hac 7:316a

KUTSAL KİTAP
madde başlığı Kutsal Kitap 11:130a, görsel
ilgili maddeler
Alman edebiyatı 1:160b
Hıristiyanlık 8:151b
İngiliz edebiyatı 9:22a
İsa, Hz. 9:80a vd.
Latince 11:213a
Lût Gölü Ruloları 11:292b
Protestan Kilisesi 14:149a vd.
Reform 14:207a
Yunanca 19:206a
•İncil; Tevrat

KUTSAL METİNLER kutsal ya da tanrısal bir varlığı ya da gerçekliği açıkladığı inancıyla, değişik dinlerce temel alınan metinler

KUTSAL ROMA-GERMEN İMPARATORLUĞU
madde başlığı Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu 11:131b, görsel, harita
ilgili maddeler
Almanya 1:168a
Avusturya İmparatorluğu 2:210a vd.
Fransa 7:27b
Habsburg hanedanı 7:314a
Otuz Yıl Savaşları 13:252b vd.
Polonya 14:113a
Roma İmparatorluğu 14:268b
Rönesans 14:287b

KUTSAL RUH Hıristiyanlık'ta, Baba ve Oğul'la birlikte Kutsal Üçleme'nin üçüncü kişisi; sanat yapıtlarında çoğunlukla beyaz bir güvercin biçiminde betimlenir
ilgili maddeler
Hıristiyanlık 8:151a
İsa, Hz. 9:80b
Katolik Kilisesi 10:97a

KUTSAL SANDIK Musevilik; sinagoglarda, Tevrat metinlerinin yazılı olduğu parşömen ruloların saklandığı bezemeli sandık; sinagogun en kutsal yeri ve ibadetin odağıdır; sandığın her açılışında ve kapanışında tören düzenlenir
ilgili maddeler
Sinagog 15:216b
Yahudiler ve Musevilik 19:76a

"KUTSAL SIĞINAK" Faulkner'ın romanı
ilgili madde Faulkner 6:265a

KUTSAL TOPRAKLAR Hıristiyanlar'ın, kutsal saydıkları bugünkü Filistin topraklarına verdikleri ad
ilgili maddeler
Filistin 6:299a
Haçlı Seferleri 7:319a
Keşifler 10:192b
Şövalyelik 16:290a
•Kudüs

KUTSAMA AYİNİ Hıristiyanlık
ilgili maddeler
Hıristiyanlık 8:151a
Katolik Kilisesi 10:97a

KUTUBALIĞI *bak.* **İNEKBALIĞI**

KUTU KUTU çocuk oyunu
ilgili madde Çocuk oyunları 5:33a

KUTUP coğrafya
ilgili madde Dünya 6:7b, 9a
•Güney Kutbu; Kuzey Kutbu

KUTUP magnetizma
ilgili maddeler
Magnetik kutuplar 11:321a vd.
Magnetizma 11:322a
•Güney magnetik kutbu; Kuzey magnetik kutbu

KUTUP AYISI *ya da* **Beyaz ayı** Kuzey Kutup Bölgesi'nde yaşayan beyaz ayı; hem karada, hem denizde hızlı hareket edebilen çevik bir hayvandır; foklar ve balıklarla beslenir; uzunluğu y. 2,3 m, omuz yüksekliği y. 1,6 m'dir; genellikle 2 yavru doğurur ve yavrular 18 ay boyunca annelerinin yanında kalır; sayıları çok azaldığı için koruma altına alınmıştır
ana madde Ayı 2:233b, görsel
ilgili maddeler
Kıl 10:204b
Koruyucu renklenme 11:21a
Kuzey Kutup Bölgesi 11:162b, görsel

KUTUP ÇEVRESİ AKINTISI
ilgili madde Deniz akıntıları 5:147a

KUTUP IŞIKLARI
madde başlığı Kutup ışıkları 11:133b, görsel
ilgili maddeler
Atmosfer 2:151a
Van Allen kuşakları 18:296b

KUTUPLANMA *bak.* **POLARILMA**

KUTUPLARIN KEŞFİ
madde başlığı Kutupların keşfi 11:134b, görsel, harita
ilgili maddeler
Antarktika 1:290b
Kuzey Kutup Bölgesi 11:160a
•*kâşifler, örn.* Amundsen; Scott

KUTUPSAL KOORDİNAT
ana madde Koordinat sistemleri 10:334a

KUTUP SUMRUSU koyu kırmızı gagalı, martıya benzer kuş; en uzun göç yolculuğunu gerçekleştirir
ana madde Sumru 16:182b, görsel
ilgili maddeler
Hayvan göçü 8:108b
Kuş 11:124b

KUTUP TAVŞANI
ilgili madde Tavşan 17:86a

KUTUP TİLKİSİ Kuzey Kutup Bölgesi'nde yaşayan tilki türü; kulakları yuvarlak, burun çıkıntısı kısa, ayak tabanları kürkle örtülüdür; kürkü yazın mavimsi gri, kışın beyazdır
ilgili maddeler
Koruyucu renklenme: görsel 11:22
Tilki 17:198b

KUTUP YILDIZI
madde başlığı Kutup Yıldızı 11:140a,

görsel
ilgili madde Takımyıldız 16:302b vd.
KUT-ÜL-AMARE *ya da* **el-Kut** Irak
ilgili madde Birinci Dünya Savaşı 3:207a
KUVADRANTİDLER meteor yağmuru; en kolay izlenebilenlerden biridir
ilgili madde Meteor ve meteorit 12:174b
KUVAKİYUTLAR halk
ilgili maddeler
Amerika Yerlileri 1:231b
Maske 12:90b, görsel
KUVANTUM fizikte, enerji, elektrik yükü, açısal momentum ya da başka niteliklere ilişkin birim; terim, "belirli bir miktar" anlamındaki Latince *quantum* sözcüğünden türetilmiştir
ilgili maddeler
Bohr 3:268b
Işık 8:255a
Kuvantum kuramı 11:141a
KUVANTUM KURAMI
madde başlığı Kuvantum kuramı 11:141a
ilgili maddeler
Bohr 3:269a
Heisenberg 8:117b
Planck 14:88b
KUVANTUM MEKANİĞİ
ilgili maddeler
Fizik 6:308b
Heisenberg 8:117b
Kuvantum kuramı 11:141a
Pauling 14:34b
KUVANTUM SAYISI atom, atom çekirdeği ya da temel parçacık gibi fiziksel bir sistemin durumunu tanımlayan tamsayı ya da buçuklu sayıların ortak adı; çoğunlukla enerji, elektrik yükü, momentum gibi kuvantumlaşmış özelliklere ilişkindir
ilgili maddeler
Bohr 3:269a
Kuvantum kuramı 11:141a
KUVARK fizikte, birbirlerine kopmaz bağlarla bağlanarak bütün öbür temel parçacıkların ve maddenin yapıtaşlarını oluşturduğu kabul edilen temel parçacık gruplarının ortak adı; varlıkları ABD'li fizikçi Murray Gell-Mann tarafından öne sürülmüştür
ilgili madde Temel parçacıklar 17:143b
KUVARS
madde başlığı Kuvars 11:141a, görsel
ilgili maddeler
Aşındırıcı 2:105b
Çinicilik 4:323a
Hesap makinesi 8:136b
Kristal 11:79a vd., görsel
Kum ve çakıl 11:100a, 101b
Mineral 12:237a, görsel
Ölçme 13:269b
Saat 14:320a vd.
Sesüstü dalgalar 15:151b
KUVARSİT sertleşerek kuvars kayacına dönüşmüş kumtaşı; bu dönüşüm ya yüksek sıcaklık ve basınç etkisiyle (metakuvarsit) ya da yeraltı sularındaki silisyumun çökelmesiyle (ortokuvarsit) gerçekleşir; kar gibi beyaz, gözeneksiz, üstü ve kırık yüzeyleri tümüyle pürüzsüz bir kayaçtır
ilgili maddeler
Kayaç 10:116a
Kumtaşı 11:98a
Kuvars 11:141b
KUVARS KRİSTALLİ SAAT
ana madde Saat 14:320a vd., görsel
KUVATERNER DÖNEM *bak.* **DÖRDÜNCÜ DÖNEM**
KUVA-YI İNZİBATİYE İstanbul hükümetinin Kuva-yı Milliye'ye karşı oluşturduğu askeri güç
ilgili madde Kurtuluş Savaşı 11:116a
KUVA-YI MİLLİYE Kurtuluş Savaşı'nı yürüten ulusal direniş kuvvetleri
ilgili maddeler
Anzavur Ayaklanması 1:304a vd.
Atatürk 2:122a
Kurtuluş Savaşı 11:116a
"KUVÂYI MİLLİYE" *ya da* **"Kurtuluş Savaşı Destanı"** Nâzım Hikmet'in şiir kitabı
ilgili maddeler
Nâzım Hikmet 13:43b
Şiir sanatı 16:272b
KUVAZAR
madde başlığı Kuvazar 11:141b
ana madde Radyoastronomi 14:189a vd.
ilgili maddeler
Astronomi 2:77b
Doppler etkisi 5:301b
Evren 6:237b
Gökada 7:195b
KUVEYT ülke
madde başlığı Kuveyt 11:142b, harita
ilgili madde Saddam Hüseyin 14:329b
KUVEYT kent, Kuveyt
ilgili madde Kuveyt 11:143b, görsel
KUVÖZ erken doğan bebeklerin özel bakıma alındığı aygıt
ilgili maddeler
Bebek 3:107b
Doğum 5:276a
Hastane 8:48b, görsel
KUVVET
madde başlığı Kuvvet ve hareket 11:143b
ana madde İvme 9:154b vd.
ilgili maddeler
Enerji 6:153a vd.
Güç 7:246a
Jet motoru 9:211b
Makine 12:14a vd.
Mekanik 12:126a vd., görsel
Moment 12:263a vd.
Sürtünme 16:207b
Temel parçacıklar 17:143a
•Ağırlık; Kütle; Merkezkaç kuvvet
KUVVET ÇİZGİSİ elektrik alanında hareket eden elektrik yükünün izlediği yol
ilgili madde Magnetizma 11:322b
KUVVETLER AYRILIĞI devletin yasama, yürütme ve yargı işlevlerinin ayrı ve bağımsız organlar arasında bölünmesi; böylece iktidarın keyfilik ve aşırılıklarının sınırlanacağı ileri sürülmüştür
ilgili maddeler
Siyasal ve yerel yönetim 15:285a
Yargı sistemi 19:105a
KUVVETLER BİRLİĞİ
ilgili madde Siyasal ve yerel yönetim 15:285a
KUYBIŞEV SSCB'de kent; 1586'da, Volga Irmağı'ndaki taşımacılığı korumak amacıyla kuruldu; aynı adı taşıyan yönetim biriminin merkezidir; 1935'e kadar Samara adıyla anılırdı; Volga-Ural petrol yatakları bölgesinin sanayi merkezidir; nüf. 1.257.000 (1989)
ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:12b
KUYRUK hayvanlarda, vücudun arka ucundaki çıkıntı ya da omurganın dışarıya doğru uzantısı; suda yaşayan hayvanların temel yer değiştirme organıdır; sincaplar gibi ağaçta yaşayan hayvanlarda denge organı olarak ya da sıçrarken dümen gibi kullanılır; bazen de savunma (oklukirpi), iletişim (köpek), uyarı (çıngıraklı yılan) ve avlanma (timsah) gibi değişik işlevlere uyarlanmıştır
ilgili madde İnsanın kökeni 9:55a
KUYRUK uçak
ilgili madde Uçak 18:153b, görsel
KUYRUKKAKAN
madde başlığı Kuyrukkakan 11:145a, görsel
KUYRUKLU KELEBEK kutup bölgeleri dışında yeryüzünün hemen her yerinde görülebilen gündüz kelebeği; arka kanat uçları genellikle kuyruk gibi uzamıştır; siyah, mavi ya da yeşil zemin üstüne sarı, kavuniçi, kırmızı, yeşil ve mavi desenlerle bezelidir; parlak renkli larvaları yapraklarla beslenir
ilgili madde Kelebek: görsel 10:146
KUYRUKLU PİYANO
ilgili madde Piyano 14:87b, görsel
KUYRUKLUYILDIZ
madde başlığı Kuyrukluyıldız 11:145a, görsel
ilgili maddeler
Astroloji 2:68a vd.
Güneş sistemi 7:272b
Meteor ve meteorit 12:174a
KUYRUKSALLAYAN
madde başlığı Kuyruksallayan 11:149a, görsel
KUYRUKSOKUMU KEMİĞİ
ilgili maddeler
İnsanın kökeni 9:55b
İskelet 9:90a
KUYRUKSÜREN
madde başlığı Kuyruksüren 11:149b, görsel
ilgili madde Soyu tükenmiş hayvanlar 16:32a
KUYU jeoloji
madde başlığı Kuyu 11:150a, görsel
ilgili madde Su dağıtım sistemi 16:158b, 160b
•Artezyen
"KUYU" Erksan'ın filmi
ilgili madde Türk sineması 18:136b, 137b, görsel
KUYUCAK Aydın'ın ilçesi; Büyük Menderes Ovası'nın bir bölümünü kapsar; temel geçim kaynağı tarım ve tarıma dayalı sanayidir; Türkiye'nin ilk jeotermal enerji santralı 1984'te ilçedeki Kızıldere köyü yakınlarında kurulmuştur; nüf. (1990): ilçe 32.583, kasaba 7.779
"KUYUCAKLI YUSUF" Sabahattin Ali'nin romanı
ilgili madde Sabahattin Ali 14:325b
KUYUCU MURAD PAŞA Osmanlı sadrazamı, 1521-1611
ilgili madde Celali Ayaklanmaları 4:146a
KUYUMCULUK değerli metal ve taşlardan süs eşyası ve mücevher yapma sanatı; geçmişi eskiçağa kadar uzanır
ilgili maddeler
Alaşım 1:137a
Altın 1:188a
Ayar damgası 2:221a

Bankalar ve bankacılık 3:233b vd.
KUZEY ADASI Yeni Zelanda'nın iki önemli adasından biri
ana madde Yeni Zelanda 19:147a vd.
ilgili maddeler
Gayzer 7:82b
Maoriler 12:57b
Yanardağ 19:85a
KUZEY AFRİKA
ilgili maddeler
Afrika 1:47a
Afrika dilleri 1:52b
Afrika halkları 1:57b
Kartaca 10:76b
Vandallar 18:297a
•Cezayir; Fas; Libya; Mısır; Tunus
KUZEY ALMAN KONFEDERASYONU 1866'daki Avusturya-Prusya Savaşı'ndan sonra Alman devletlerinin kurduğu birlik
ilgili maddeler
Bismarck 3:230a
Fransa-Prusya Savaşı 7:32b
KUZEY ALMANYA BİRLİĞİ 1866'daki Yedi Hafta Savaşı'nda Prusya'nın Avusturya karşısında kazandığı zaferden sonra, Main Irmağı'nın kuzeyindeki Alman devletinin kurduğu birlik
ilgili madde Almanya 1:169b
KUZEY AMERİKA
madde başlığı Kuzey Amerika 11:151b, görsel, harita
ilgili madde Amerika Yerlileri 1:229a vd.
•Amerika; Amerika Birleşik Devletleri; Kanada
KUZEY ANADOLU DAĞLARI Karadeniz Bölgesi
madde başlığı Kuzey Anadolu Dağları 11:155b
ilgili madde Karadeniz Bölgesi 10:29b
KUZEY ATLANTİK ANTLAŞMASI ÖRGÜTÜ *bak.* **NATO**
KUZEY ATLANTİK KONSEYİ NATO'nun siyasal karar organı
ilgili madde NATO 13:39b
KUZEY ATLAS OKYANUSU AKINTISI Atlas Okyanusu'nun kuzeyinde, saat yönünde hareket eden akıntı sisteminin bir parçası; Newfoundland açıklarından Norveç Denizi'ne uzanır; suları ılık, tuzluluk oranı yüksektir; batı rüzgârlarıyla birleşerek, Avrupa'nın kuzeybatısının iklimini ılımanlaştırır
ilgili maddeler
Gulf Stream 7:241a
İklim 8:314b
KUZEY AVRUPA OVASI
ilgili maddeler
Almanya Federal Cumhuriyeti 1:172b
Avrupa 2:174b
KUZEY BALİNASI
ilgili madde Balina 2:331a, görsel
KUZEYBATI GEÇİDİ Kuzey Amerika'da, Büyük Okyanus'u Atlas Okyanusu'na bağlayan tarihi denizyolu; uzunluğu 1.500 km; yüzyıllar süren araştırmalar sonucunda bulundu; 1854'te, Robert McClure geçidi aşan ilk kâşif oldu; gemi yoluyla geçmeyi ise 1906'da ilk kez Amundsen başardı
ana madde Kutupların keşfi 11:135b
ilgili maddeler
Amundsen 1:241b
Franklin 7:21b
Kanada 9:313b
Keşifler 10:193b
KUZEYBATI TOPRAKLARI Kanada'nın kuzeyinde bölge; y.öl. 3.379.683 km², merkezi Yellowknife; Kuzey Kutup Dairesi'ne kadar ulaşır; binlerce adayı kapsar; bunların en büyükleri Victoria ve Baffin adalarıdır; nüfusun çoğunluğunu Eskimolar ve Yerli halk oluşturur; kürk ticareti ve turizm başlıca etkinliklerdir; yörede petrol bulunmuştur; nüf. 54.000 (1990 tah.)
ilgili madde Kanada 9:305b vd.
KUZEY BUZ DENİZİ dünyanın en küçük okyanusu; merkezi hemen hemen Kuzey Kutup Nokta'sıyla çakışır; Avrasya, Kuzey Amerika ve Grönland ile çevrilidir; y.öl. 12.257.000 km²; ortalama derinliği y. 990 m; en derin yeri Lena Çukuru'nda 5.502 m olarak ölçülmüştür; yabanıl yaşamın en belirgin özelliği beyaz balina gibi büyük deniz memelileridir; kıyılarında Eskimolar ve çeşitli Avrasya halkları yaşar
ilgili maddeler
Asya 2:88b
Avrupa 2:180a
Buzul ve buzullaşma 4:78b
Kanada 9:306a vd.
Kuzey Kutup Bölgesi 11:160b
KUZEY CAROLINA ABD'de eyalet; ülkenin güneydoğusunda, Atlas Okyanusu kıyısında; y.öl. 136.412 km², başkenti Raleigh; topraklarının yarıya yakın bölümünü kıyı ovası kaplar; bir zamanlar Çeroki Yerlileri'nin yurduydu; tarım ekonomideki ağırlığını korumakla birlikte, sanayi üretimi açısından ABD eyaletleri arasında 10. sırayı alır; metal ve elektronik eşya, kimyasal madde, kâğıt ve kâğıt ürünleri üretimi başlıca sanayi kollarıdır; nüf. 6.657.630 (1990)
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:200a, 218b
Appalaş Dağları 1:306b
KUZEY DAKOTA ABD'nin orta-kuzey kesiminde eyalet; y.öl. 183.117 km², başkenti Bismarck; adını Dakota Yerlileri'nden (Siular'dan) almıştır; 1889'da ABD'nin 39. eyaleti oldu; eskiden Ova Yerlileri'nin yurduydu; sığır besiciliği ve tarım büyük önem taşır; nüf. 641.364 (1990)
KUZEY DENİZİ
madde başlığı Kuzey Denizi 11:157b
ilgili maddeler
Çevre kirliliği 4:283a
Kıyı 10:235b
Petrol 14:63a, 63b
KUZEY DİSİPLİNİ
ilgili madde Kayak 10:118a, görsel
KUZEYDOĞU GEÇİDİ Avrupa'nın kuzeyi, Norveç ve SSCB kıyılarından Çin'e ulaşan denizyolu
ana madde Kutupların keşfi 11:135b
KUZEY GÖKKUTBU
ilgili madde Kutup Yıldızı 11:140a, görsel
KUZEY IŞIĞI
ilgili maddeler
Kutup ışıkları 11:134a
Van Allen kuşakları 18:296b
KUZEY İRLANDA
madde başlığı Kuzey İrlanda 11:158a, görsel
ilgili maddeler
İngiltere 9:32a vd.
İrlanda Cumhuriyeti 9:75a, 77b vd.
Terörizm 17:160a
•Belfast
KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ 1983'e kadar **Kıbrıs Türk Federe Devleti**
ana madde Kıbrıs 10:204a
ilgili madde Lefkoşe 11:223b
KUZEY KORE *bak.* **KORE DEMOKRATİK HALK CUMHURİYETİ**
KUZEY KUTBU Dünya'nın dönme ekseninin Kuzey Buz Denizi'ne rastalayan kuzey ucu; ilk kez 1909'da R.E. Peary ve M. Henson buraya ulaştılar; altı aylık aydınlık dönemi altı aylık karanlık dönem izler
ilgili maddeler
Amundsen 1:241b vd.
Byrd 4:96b
Denizler ve okyanuslar 5:166b
Keşifler 10:196a
Kutupların keşfi 11:134b vd.
Kutup Yıldızı 11:140a
Kuzey Kutup Bölgesi 11:160b vd.
Mevsimler 12:181b vd.
Nansen 13:31a
Peary 14:36b
KUZEY KUTUP BÖLGESİ *ya da* **Arktika**
madde başlığı Kuzey Kutup Bölgesi 11:160b, görsel, harita
ilgili maddeler
Amerika Yerlileri 1:231a
Buzdağı 4:74b vd.
Doğayı koruma 5:265a vd.
Kutupların keşfi 11:134b vd.
Memeliler 12:143b
Nansen 13:30b
KUZEY KUTUP DAİRESİ 66°30' kuzey enleminde Dünya'yı çevreleyen paralel; bu paralel ile kutup noktası arasında kalan bölgelerde, yılın bazı günleri (21 Haziran dolayında) güneş batmaz ya da doğmaz (22 Aralık dolayında)
ilgili maddeler
Avrupa 2:175a
Kanada 9:308b
Kuzey Kutup Bölgesi 11:160b
Mevsimler 12:182a
KUZEY KUTUP TAKIMADALARI Kanada'nın kuzeyinde adalar grubu; dünyanın en büyük takımadalarından biridir; y.öl. 1.280.000 km²'yi aşar; toprakları sürekli donmuş durumdadır; adaların birçoğunda hava ve radar istasyonları bulunur
ilgili madde Keşifler 10:193b
KUZEY MAGNETİK KUTBU
ana madde Magnetik kutuplar 11:321a vd., görsel
ilgili maddeler
Dünya 6:9b
Jeofizik: görsel 9:200
Pusula 14:164a
KUZEY ORMANLARI *bak.* **TAYGA**
KUZEY RODEZYA *bak.* **ZAMBİA**
KUZEYTACI KÜMESİ
ilgili madde Evren: görsel 6:235
KUZEY TOPRAKLARI Avustralya'nın orta-kuzey kesiminde özerk bölge; y.öl. 1.346.200 km², merkezi Darwin; kıyı düzlükleri ile iç yaylalardan oluşur; tarım, hayvancılık ve madencilik başlıca ekonomik etkinliklerdir; nüfusun y. üçte birini Avustralya Yerlileri oluşturur; nüf. 156.500 (1989 tah.)
KUZEY VİETNAM Vietnam
ana madde Vietnam 19:9a, 11b
ilgili madde Vietnam Savaşı 19:13a
KUZGUN

madde başlığı Kuzgun 11:163a, görsel
ilgili madde Kuş 11:120b, 124a
KUZİNE
ilgili madde Soba 15:296a, görsel
KUZNETSK Sibirya'da bölge
ilgili madde Sibirya 15:192b
KUZU
ilgili maddeler
Et 6:213a vd.
Hayvan davranışı 8:105b
KUZU ISPANAĞI *ya da* **Yaz ıspanağı**
ilgili madde Ispanak 8:245b
KUZUKULAĞI
madde başlığı Kuzukulağı 11:163b, görsel
KUZUKULAĞI ASİDİ *bak.* **OKSALİK ASİT**
KÜBA
madde başlığı Küba 11:164a, görsel, harita
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:213a
Batı Hint Adaları 3:73a vd.
Castro 4:132a
Havana 8:81b vd.
İspanya-Amerika Savaşı 9:107a vd.
Kennedy 10:168b
•Guevara
KÜBA BUNALIMI 1962; Küba'daki SSCB füzeleri nedeniyle ABD, 22 Ekim 1962'de Küba'ya abluka uygulamaya başladı; Sovyetler yeni füze göndermemeyi ve var olanları sökmeyi kabul ettiler; ABD de 20 Kasım'da ablukayı kaldırdı
ilgili maddeler
Kruşçev 11:82b
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:25a
KÜBA DEVRİMİ 1959
ilgili maddeler
Devrim 5:209a
Havana 8:82a
Küba 11:167a
KÜBİT uzunluk birimi
ilgili maddeler
Ölçme 13:266a, görsel
Tarım tarihi 17:23a
KÜBİZM
madde başlığı Kübizm 11:167b, görsel
ilgili maddeler
Braque 4:16a
Picasso 14:69a
Postmodernizm 14:136a
Resim sanatı 14:232b
KÜÇÜK, FAZIL Kıbrıslı Türk siyaset adamı, 1906-84; Lausanne'da tıp eğitimi gördü; Kıbrıs Türkleri'nin örgütlenmesi için çalıştı ve uluslararası toplantılara katılarak Türk tarafının haklarını savundu; 1960'ta kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin cumhurbaşkanı yardımcısı oldu; 1973'te görevinden, 1975'te siyasetten çekildi
ilgili madde Kıbrıs 10:202b
KÜÇÜK AĞAÇKAKAN
ilgili madde Ağaçkakan 1:73a, görsel
KÜÇÜK AMERİKA Antarktika; Kainan Koyu yakınında, Ross Buzlası'nın kuzeydoğu ucunda ABD askeri üssü; 1928'de, Richard E. Byrd'ün keşif gezileri için kuruldu; sonradan Byrd ve başkaları tarafından genişletildi ve geliştirildi
ilgili madde Kutupların keşfi 11:139a
KÜÇÜKANDONİADİS, LEFTER *bak.* **LEFTER**
KÜÇÜK ANTİLLER Karayib Denizi'nde küçük adalar topluluğu; Batı Hint Adaları'nın parçasıdır; Rüzgârüstü ve Rüzgâraltı adalarını da kapsar
ana madde Batı Hint Adaları 3:73a vd.
KÜÇÜKAYI kuzey yarıkürede takımyıldız; Latince adı *Ursa Minor*, Kutup Yıldızı'nı içerir
ilgili madde Takımyıldız 16:302b
KÜÇÜK AZI
ilgili madde Dişler 5:243b
KÜÇÜK BATAĞAN Avrupa ve Asya'da yaygın olarak bulunan dalıcı kuş
ilgili madde Batağan 3:70b, görsel
"KÜÇÜK BİR GECE MÜZİĞİ" Mozart'ın serenadı
ilgili madde Mozart 12:298b
KÜÇÜK CENNETKUŞU
ilgili madde Cennetkuşu 4:158a
KÜÇÜKÇEKMECE İstanbul'un ilçesi; daha önce anakent sınırları içinde bir semtti; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 479.419, kent 469.431
KÜÇÜKÇEKMECE GÖLÜ Marmara Bölgesi'nde, İstanbul'un 15 km batısında lagün; y. öl. 16 km^2
ilgili maddeler
Göl 7:202a
İstanbul 9:116b
KÜÇÜK DALICIMARTI
ilgili madde Dalıcımartı 5:69b, görsel
"KÜÇÜK DANSÇI" Degas'nın heykeli
ilgili madde Degas: görsel 5:105
"KÜÇÜK DENİZKIZI" Kopenhag'da heykel, Danimarka
ilgili madde Kopenhag 11:7b
KÜÇÜKDİL yumuşak damağın gerisinde yer alan, hareketli ve kasılgan etsi uzantı; yutkunmada ve konuşmada rol oynar
ilgili maddeler
Konuşma 10:320b
Solunum 15:317a, görsel
KÜÇÜK DOLAŞIM
ilgili madde Kan 9:302b
"KÜÇÜK ERKEKLER" Alcott'ın çocuk romanı
ilgili madde Alcott 1:139b
KÜÇÜK GEZEGEN *ya da* **Asteroit**
madde başlığı Küçük gezegen 11:169a, görsel
ilgili maddeler
Gezegen 7:143b
Güneş sistemi 7:272b
KÜÇÜKHİNDİSTANCEVİZİ
madde başlığı Küçükhindistancevizi 11:170a, görsel
ilgili maddeler
Baharat 2:271b
Yağ 19:67a
KÜÇÜK İSMAİL Osmanlı ortaoyunu sanatçısı, 1854-1928; ortaoyununun son temsilcilerindendir; Pişekâr rolünde Kavuklu Hamdi• ile başarılı bir ikili oluşturdu; kendi kurduğu toplulukta tuluat oyunları ve Batı geleneğinde komediler sahneye koydu
ilgili madde Ortaoyunu: görsel 13:226
"KÜÇÜK KADINLAR" Alcott'ın çocuk romanı
ilgili madde Alcott 1:139b
"KÜÇÜK KARA BALIK" Behrengi'nin öyküleri
ilgili maddeler
Behrengi 3:118a
Çocuk edebiyatı 5:18a, görsel
KÜÇÜK KARINCAYİYEN *bak.* **TAMANDUA**
KÜÇÜK KAYNARCA ANTLAŞMASI 1774
madde başlığı Küçük Kaynarca Antlaşması 11:170b
ilgili maddeler
Boğazlar Sorunu 3:266b
Kapitülasyon 10:15b
Kırım Hanlığı 10:216b
Osmanlı İmparatorluğu 13:237a
KÜÇÜKKÖPEK kuzey yarıkürede takımyıldız; Latince adı *Canis Minor*
ilgili madde Takımyıldız 16:303a
KÜÇÜK MEHMED AĞA Türk besteci, ö. y. 1800
ilgili madde Türk müziği 18:120a
KÜÇÜK MENDERES IRMAĞI Ege Bölgesi; Bozdağlar'dan doğar; uzunluğu 175 km; ırmağın taşıdığı alüvyonlar eskiden bir liman kenti olan Efes'in karanın içlerinde kalmasına neden olmuştur
ilgili maddeler
Delta 5:115b
Ege Bölgesi 6:61b
İzmir 9:172a
KÜÇÜK MENDERES OVASI Ege Bölgesi
ilgili maddeler
Ege Bölgesi 6:61a
İzmir 9:172a
KÜÇÜK PANDA *ya da* **Kızıl panda**
ana madde Panda 13:307a
"KÜÇÜK PRENS" Saint-Exupéry'nin romanı
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:12b, görsel
Fransız edebiyatı 7:43a
Saint-Exupéry 15:17a
KÜÇÜK SAHNE tiyatro topluluğu, İstanbul
ilgili maddeler
Ertuğrul 6:175b
Türk tiyatrosu 18:147b vd.
KÜÇÜK TOBAGO ADASI Trinidad ve Tobago; kuşlar için doğal koruma bölgesi
ilgili madde Trinidad ve Tobago 17:288b
"KÜÇÜMEN" Haslet Soyöz'ün karikatür tipi
ilgili madde Çocuk edebiyatı: görsel 5:17
KÜELA Afrika'da yaşayan, kahverengi tüylü, küçük ötücükuş; son derece kalabalık sürüler halinde dolaşır; sık sık ekinleri yağmaladığı için çiftçilerce zararlı kabul edilir
ilgili madde Kuş 11:126a
KÜF MANTARLARI
ana madde Mantarlar 12:50b
ilgili maddeler
Asalak ve çürükçül canlılar 2:54a
Penisilin 14:44b
KÜKREYEN KIRKLAR
ilgili madde Rüzgâr 14:313a
KÜKÜRT
madde başlığı Kükürt 11:171b
ilgili maddeler
Madencilik 11:317b
Mineral: görsel 12:236
Protein 14:148a
Sülfürik asit 16:199b
KÜKÜRT DİOKSİT
ana madde Kükürt 11:172a
ilgili maddeler
Asit yağmuru 2:61a
Doğayı koruma 5:263a

Pas 14:16a
Priestley 14:144a
Sülfürik asit 16:200a
KÜKÜRT KELEBEĞİ
ilgili madde Kelebek: görsel 10:146
KÜKÜRTLÜ HİDROJEN *bak.* **HİDROJEN SÜLFÜR**
KÜLÇE *ya da* **Kütük** *ya da* **İngot** depolamaya, taşınmaya ya da işlenmeye elverişli biçim ve boyutlarda, özellikle uzun tuğlalar ya da kütükler halinde dökülmüş metal kütlesi
ilgili madde Demir ve çelik 5:130a, görsel
KÜLEBİ, CAHİT Türk şair, d. 1917; halk şiiri geleneğine yaslanan yalın, duyarlı şiirleriyle tanındı; Anadolu'yu ve Anadolu insanını romantik gerçekçi bir bakışla anlattı
ilgili maddeler
Destan 5:199b
Türk edebiyatı 18:40b, görsel
KÜLEK BOĞAZI *bak.* **GÜLEK BOĞAZI**
KÜLKEDİSİ *ya da* **Cinderella** ünlü bir Avrupa halk masalının kahramanı genç kız; kötü kalpli üvey annesinin ve kıskanç üvey ablalarının engellemelerine karşın, bir perinin yardımıyla gittiği baloda prens ona âşık olur
ilgili madde Periler ve peri masalları 14:48a, görsel
"KÜLKEDİSİ" Rossini'nin operası
ilgili madde Rossini 14:282b
KÜLLEME MANTARLARI çeşitli bitkilerde asalak yaşayan ve külleme hastalığına yol açan asklımantarların ortak adı; görünümleri açık ya da koyu gri tonlarında, tozlu bir örümcek ağını andırır
ilgili maddeler
Canlılar: görsel 4:122
Mantarlar 12:52a
Yağmur ormanları 19:70b
KÜLLENME ÇARŞAMBASI Hıristiyanlık'ta Büyük Perhiz'in ilk günü; kilise tarihinin başlarında, tövbeyi simgelemek için günahkârların üzerine kül serpildiğinden bu adla anılır
KÜLLİYE mimarlık
ilgili maddeler
Cami 4:108a
Edirne: II. Bayezid Külliyesi: görsel 6:43
KÜLLÜ SU odun külünün suda bekletilmesi ya da kaynatılmasıyla elde edilen güçlü alkali sıvı
ilgili maddeler
Ağartma 1:75b
Baz 3:104b
KÜLTE *bak.* **KAYAÇ**
KÜLTEPE *ya da* **Kaniş** *ya da* **Neşa** Kayseri kentinin 20 km kuzeydoğusunda höyük; Tunç ve Demir çağları ile Helenistik ve Roma dönemlerinde yoğun bir yerleşmeye tanık olduğu saptandı; Asurlular'ın Kaniş Kurumu adını verdikleri ticaret kolonisinde çok sayıda tablet bulundu; çanak çömlek buluntuları da çok zengindir
ilgili maddeler
Altın: altın kadeh: görsel 1:184
Arkeoloji: toprak kâse: görsel 2:25
Hititler 8:186a
Kapadokya 10:10a
Tunç Çağı 17:322b vd.
KÜLTİGİN Göktürk komutanı, 684-731; Bilge Kağan'ın kardeşi; Kapağan Kağan dönemindeki (692-716) savaşlara katıldı; ağabeyi Bilge Kağan'ın tahta çıkmasında rol oynadı; onun döneminde ordunun komutanlığını üstlendi; ölümünden sonra anısına bir yazıt dikildi
ilgili maddeler
Bilge Kağan 3:170b
Göktürkler 7:200a
KÜLTİGİN YAZITI
ilgili madde Orhun Anıtları 13:200a
KÜLTİVATÖR yabani otları öldürmek amacıyla toprağı karıştırmakta kullanılan tarım aleti; 1870'de atla çekilen bir kültivatörle günde 6 ha işleniyordu; 20. yy'da, aynı anda birkaç sırayı işleyebilen makineler geliştirildi; bunların dar, kısa ve kıvrık uçlu dişleri vardır
ilgili madde Tarım makineleri 17:18b, 19a
KÜLTÜR antropoloji
madde başlığı Kültür 11:172b
ilgili maddeler
Dil 5:227a
Irk 8:231a
İnsanın kökeni 9:55b
Toplum bilimleri 17:247b
•*kıtalar, ülkeler, bölgeler ve halklar, örn.* Afrika; Amerika Yerlileri; Anadolu Beylikleri; Anadolu Selçukluları; Bretanya; Çin; Eski Yunan
KÜLTÜR DEVRİMİ Çin; 1960'ların sonlarında Çin Halk Cumhuriyeti'nde gelişen siyasal, toplumsal ve kültürel hareket; Çinli önder Mao Çe-Tung tarafından siyasal muhalefeti etkisiz kılmak, revizyonizmle mücadele etmek ve devrimci düşünceyi yeniden egemen kılmak için başlatıldı; tam adı Büyük Proleter Kültür Devrimi'dir
ilgili maddeler
Çin Halk Cumhuriyeti 4:322b
Devrim 5:209a
Mao Çe-Tung 12:56a
KÜLTÜREL ANTROPOLOJİ
ilgili madde Antropoloji 1:302a
KÜLTÜR İNCİSİ
KÜLTÜR MANTARI
KÜLTÜR PARK Bursa
ilgili madde Bursa 4:71b
KÜLTÜRPARK İzmir
ilgili maddeler
Hayvanat bahçesi 8:101b
Park 13:334b
Sergi, fuar ve panayırlar 15:137b
KÜLTÜR SARAYI Bükreş, Romanya
ilgili madde Bükreş: görsel 4:81
KÜMBET Anadolu ve Büyük Selçuklu mimarisinde anıtmezar
ilgili maddeler
Anadolu Beylikleri: görsel 1:247
Anadolu Selçuklu Devleti 1:255b, görsel
Bitlis: görsel 3:238
Büyük Selçuklu Devleti 4:94b
Erzincan: görsel 6:178
Türbe 18:22b, görsel
KÜME matematik
ana madde Kümeler kuramı 11:173a vd.
ilgili madde Sayı 15:85a
KÜMEBULUT *bak.* **KÜMÜLÜS**
KÜMES HAYVANI eti, yumurtası ve tüyü için yetiştirilen kuşların ortak adı; tavuk, ördek, hindi ve kaz yaygın olarak yetiştirilirken beçtavuğu ve güvercin yetiştiriciliği genellikle yerel olarak önem taşır
ilgili maddeler
Aşçılık 2:99b
Et 6:213a, 213b
Tarım tarihi 17:31a
Tarım ve hayvancılık 17:40a vd.
•Hindi; Kaz; Ördek; Tavuk
KÜMÜLONİMBUS bulut
ilgili maddeler
Bulut 4:56b, görsel
Rüzgâr 14:314b
KÜMÜLÜS *ya da* **Kümebulut** üst bölümü yuvarlak ve kabarık, tabanı genellikle düz olan bulut tipi
ilgili maddeler
Bulut 4:56b, 57a, görsel
Hava durumu: görsel 8:70
KÜP altı eşit kareden oluşan kapalı geometrik şekil
ilgili maddeler
Alan ve hacim 1:131b, görsel
Geometri 7:129b, görsel
Kristal 11:77a
KÜPE
ilgili maddeler
Altın: Etrüsk işçiliği: görsel 1:185
Değerli taşlar ve mücevherler: görsel 5:109
Tunç Çağı: Truva işçiliği: görsel 17:324
KÜPEÇİÇEĞİ
madde başlığı Küpeçiçeği 11:174b, görsel
ilgili madde Çiçek: görsel 4:294
KÜPKÖK
ilgili madde Aritmetik 2:12b
KÜR, PINAR Türk kadın yazar, d. 1943; öykülerinde ve romanlarında toplumsal baskılar altındaki bireyin iç dünyasını yansıttı; yeni biçim arayışlarıyla dikkati çekti; başlıca romanları *Yarın Yarın* (1976) ile *Asılacak Kadın*'dır (1979); *Akışı Olmayan Sular* (1983) kitabıyla da 1984 Sait Faik Hikâye Armağanı'nı kazandı
ilgili madde Türk edebiyatı 18:41a, görsel
KÜRAR tropik bitkilerden elde edilen ve kaslarda felce yol açan zehir; Güney Amerika Yerlileri'nce ok zehri olarak kullanılırdı
ilgili maddeler
Alkaloit 1:153b
Tetanos 17:165a
KÜRDİSTAN İran'ın kuzeybatısında il; 1961'de oluşturuldu; y.öl. 24.998 km², merkezi Senendec; İÖ 7. yy'da İskit Krallığı'nın parçasıydı; 11. yy'da Selçuklular tarafından ele geçirildi; ilin batısını Zagros Dağları, doğusunu yüksek bir yayla kaplar; nüfusun büyük çoğunluğunu Sünni Kürtler oluşturur; tarım en önemli etkinliktir; nüf. 1.078.415 (1986)
KÜRDİSTAN İŞÇİ PARTİSİ *bak.* **PKK**
KÜRE Kastamonu'nun ilçesi; topraklarını Küre Dağları engebelendirir; ilçede Karadeniz İşletmesi'nce işletilen bakır yatakları vardır; geçim kaynakları madencilik, tarım ve ormancılıktır; nüf. (1990): ilçe 14.026, kasaba 3.749
ilgili madde Kastamonu 10:86b
KÜRE geometri
ilgili madde Alan ve hacim 1:131b, görsel
KÜRE DAĞLARI *ya da* **İsfendiyar Dağları** Karadeniz Bölgesi
ilgili maddeler

Karadeniz Bölgesi 10:29b
Kastamonu 10:83b
Kuzey Anadolu Dağları 11:156b
Sinop 15:248b
KÜREK
ilgili maddeler
Gemi ve gemi yapımı 7:113a
Taşımacılık 17:73a
KÜREK CEZASI
ilgili madde Cezaevi 4:171b
KÜREKÇİBÖCEK
ilgili madde Yarımkanatlılar 19:108a, görsel
KÜREKKEMİĞİ
ilgili maddeler
İskelet 9:90a vd., görsel
Kemikler, eklemler ve bağlar 10:163a, 165a
KÜREK SPORU
madde başlığı Kürek sporu 11:175a, görsel
ilgili maddeler
Olimpiyat Oyunları: tablo 13:165
Spor: tablo 16:97
KÜRESEL GEOMETRİ
ilgili madde Matematik 12:102b
KÜRESEL YILDIZ KÜMESİ
ilgili maddeler
Astronomi 2:76b
Yıldız 19:176a
KÜRİYUM uranyumötesi element•; simgesi Cm, atom numarası 96; adını Pierre ve Marie Curie'den alan gümüşsü, radyoaktif bir metaldir; 1944'te plütonyumun helyum iyonlarıyla bombardımanı sonucunda elde edilmiştir
ilgili madde Kimyasal elementler 10:268b
KÜRK
madde başlığı Kürk ve kürkçülük 11:177a, görsel
ilgili maddeler
Avcılık 2:167b vd.
Doğayı koruma 5:268a
Kıl 10:205a
•*kürk hayvanları, örn.* Çinçilya; Kunduz; Mink; Samur; Sansar
KÜRKÇÜLÜK
madde başlığı Kürk ve kürkçülük 11:177a, görsel
ilgili madde Misksıçanı 12:244a
KÜRK GÜVESİ
ilgili madde Güve 7:308b
"KÜRK MANTOLU MADONNA" Sabahattin Ali'nin romanı
ilgili madde Sabahattin Ali 14:326a
KÜRŞAD Göktürk soylusu, öl. 639
ilgili madde Göktürkler 7:199b
KÜRTAJ vücuttaki bir boşluğun içini döşeyen zar ya da katmanın ameliyatla kazınarak hastalıklı ya da istenmeyen dokulardan temizlenmesi; daha çok istenmeyen gebeliklerin sonlandırılması için dölyatağı iç zarının kazınması anlamında kullanılır
ilgili madde Evlat edinme 6:231b
KÜRTÇE
ilgili maddeler
Araplar 1:318b
İran 9:68a
KÜRTLER halk; İran, Türkiye, Suriye ve SSCB'nin birbirine komşu bölgelerinde yaşayan bazı etnik grupların adı; etnik kökenleri konusunda farklı görüşler vardır; dilleri, bir Batı İran dili olan Kürtçe'dir; çoğunluğu Sünni Müslüman'dır; sayılarının 14-15 milyon dolayında olduğu tahmin ediliyor
KÜRTÜN Gümüşhane'nin ilçesi; daha önce Torul ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 15.892, kasaba 2.809
KÜSPE yağlı tohumların ve meyvelerin, yağı ya da özsuyu alındıktan sonra geriye kalan posası; genellikle hayvan yemi, gübre ya da yakıt olarak kullanılır
KÜSTÜMOTU baklagiller familyasından, dokunulduğunda yapraklarını kapayarak sarkan dikenli, çalımsı bitki; dokunmaya karşı gösterdiği bu tepkinin nedeni, bazı özelleşmiş hücrelerinin hızla su kaybederek büzülmesidir; 1 m'ye kadar boylanır; eğreltiyi andıran parçalı yaprakları ve küre biçiminde küçük, eflatun çiçekleri vardır
KÜTAHYA il
madde başlığı Kütahya 11:178b, görsel, harita
KÜTAHYA kent
ana madde Kütahya 11:181b, görsel
ilgili madde Çinicilik 4:324b, 325a
KÜTAHYA ANTLAŞMASI 1833
ilgili madde Kavalalı Mehmed Ali Paşa 10:110a
KÜTAHYA KALESİ
ilgili madde Kütahya 11:181b, görsel
KÜTİKÜL
ilgili madde Böcek 3:327b
KÜTLE
madde başlığı Kütle 11:181b
ilgili maddeler
Ağırlıklar ve ölçüler 1:76a, tablo
Atom 2:153b vd.
Enerji 6:153b
Eylemsizlik 6:244a
Görelilik kuramı 7:204a vd.
İvme 9:155a
Kuvvet ve hareket 11:144b
Madde 11:311b
Mekanik 12:126a vd.
Ölçme 13:266a, 269a
Yerçekimi 19:153b vd.
Yıldız 19:170b vd.
•Kütleçekim kuvveti; Kütle-enerji bağıntısı; Kütlenin korunumu yasası; Kütle numarası
KÜTLE BİRİMLERİ
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:77
KÜTLEÇEKİM KUVVETİ
ana maddeler
Kütle 11:182a
Yerçekimi 19:153a
ilgili maddeler
Ağırlıklar ve ölçüler 1:76a
Astronomi 2:74a, 75b
Bulutsu 4:57b
Dünya 6:9b
Evren 6:235b vd.
Fizik 6:307b
Gezegen 7:142b
Görelilik kuramı 7:206a
Güneş 7:266b
Güneş sistemi 7:272a
Heisenberg 8:117b
Kara delik 10:27a
Kuyrukluyıldız 11:145b
Merkezkaç kuvvet 12:157b
Temel parçacıklar 17:143a
Yıldız 19:170a vd.
KÜTLE-ENERJİ BAĞINTISI Albert Einstein'ın görelilik kuramında ortaya attığı, kütle ile enerjinin eşdeğerlilik bağıntısı; buna göre kütle enerjiye, enerji de kütleye dönüştürülebilir; enerji, kütle ile ışık hızının karesinin çarpımına eşit ($E=mc^2$) olduğundan, küçük bir kütle, çok büyük miktarda enerjiye eşdeğerdir
KÜTLENİN KORUNUMU YASASI klasik fizikte, bir cismin ya da cisimler topluluğunun kütlesinin, onu oluşturan bileşenlerin yerleşim düzeni ne olursa olsun değişmediğini belirten yasa
ilgili maddeler
Kimya 10:263b, 266a
Kütle 11:182b
Madde 11:312a
KÜTLE NUMARASI
ilgili maddeler
Atom 2:156a
Nötron 13:111b
KÜTLÜ
ilgili madde Pamuk 13:299b
KÜTÜK *bak.* **KÜLÇE**
KÜTÜPHANE
madde başlığı Kütüphane 11:182b, görsel
ilgili madde Meksika: görsel 12:133
•Bergama Kütüphanesi; İskenderiye Kütüphanesi
KVAS Rus birası
ilgili madde Çavdar 4:263b
K VİTAMİNİ
ana madde Vitamin 19:22b
KWAJALEIN ADASI Pasifik Adaları Vesayet Bölgesi'nin bir parçası olan mercan adaları; dünyanın en büyük lagününü çevreleyen bir dizi mercanadadan oluşur
ilgili maddeler
Mercanada 12:150a
Pasifik Adaları 14:20b
KWAZULU YURTLUĞU Güney Afrika
ilgili madde Güney Afrika 7:280a
KYBELE *bak.* **KİBELE**
KYD, THOMAS İngiliz oyun yazarı, 1558-y. 1594
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:21b
KYKLADLAR *ya da* **Siklatlar** Yunanistan'a bağlı adalar grubu; Ege Denizi'nde, Attika Yarımadası açıklarındaki y. 30 adayı kapsar; merkezi Syros Adası'ndaki Ermúpolis'tir; demir cevheri, manganez, şarap, el sanatları ürünleri ihracatı ve turizm önem taşır; nüf. 88.458 (1981)
ilgili madde Ege Adaları 6:58b
KYKLOPLAR *bak.* **KİKLOPLAR**
KYNİK felsefe
ilgili madde Diyojen 5:257a
KYNOS KEPHALAİ SAVAŞI İÖ 198
ilgili madde Savaş ve savaş araçları 15:77b
KYOTO *ya da* **Saikyo** Japonya
madde başlığı Kyoto 11:187b, görsel
KYRENE Libya'da eskiçağ kenti; Roma İmparatorluğu döneminde Kyrenaika eyaletinin merkeziydi; bir kültür ve eğitim merkezi olarak ün kazanmıştı
ilgili madde Libya 11:246b
KYUDO spor
ilgili madde Uzakdoğu dövüş sporları 18:239b

L

LABAN, RUDOLF VON Macar dans kuramcısı ve koreograf 1879-1958; "modern dansın babası" olarak bilinir; insan hareketlerini kağıda geçirme yöntemlerinden biri olan "Laban işaretleme sistemi"ni geliştirmiştir; Mary Wigman, Sigurd Leeder ve Kurt Jooss gibi önemli koreograf ve dansçıların öğretmeniydi
ilgili madde Dans 5:82b

LABARNA Hitit kralı, hk. d. İÖ 1680-1650
ilgili madde Hititler 8:186a

LABİRENT Eski Mısır'da, tapınak; Arsin'de ya da Krokodilopolis kentinin karşısında, Moiris Gölü'nün doğusunda; bu labirentten hem Herodot, hem de Strabon söz eder; içinde 12 avlu ve 1.500'ü yerüstünde, 1.500'ü de yeraltında 3.000 oda vardı
ilgili madde Eski Mısır 6:188a

LABİRENT Yunan mitolojisi *bak.* **LABYRİNTHOS**

"LA BOHÈME" Puccini'nin operası
ilgili maddeler
Opera 13:190a
Puccini 14:158a vd.

LABORATUVAR *bak* **ARAŞTIRMA LABORATUVARI**

LABRADOR
madde başlığı Labrador 11:188a, görsel
ilgili maddeler
Kanada 9:306a
Keşifler 10:193b
Kuzey Amerika 11:154a

LABRADOR AKINTISI Labrador Denizinin batı kıyısı boyunca güney yönünde akan yüzey akıntısı; Batı Grönland ve Baffin Adası akıntılarıyla Hudson Körfezi'nden gelen akıntının birleşmesi ile oluşur
ilgili maddeler
Atlas Okyanusu 2:144b
Gulf Stream 7:241a
Kanada 9:309a

LABRADOR KÖPEĞİ siyah tüylü, sarkık kulaklı kuş köpeği; avı getirmek için en soğuk suya bile girmekten kaçınmadığı için özellikle su kuşlarının avlanmasında kullanılır; kolay eğitilebilen, sadık ve uysal bir hayvan olduğundan körlere kılavuzluk etmek üzere seçilmiş soylardan biridir
ilgili maddeler
Köpek: görsel 11:51
Körlük 11:65b

LABRANDA Muğla'da eskiçağ kenti; Milas ilçe merkezinin 15 km kuzeyinde yer alır; İÖ 545'e kadar Karya Krallığı'na bağlıydı; İÖ 545-334 arasında Pers egemenliğinde kaldı; bunu İskender, Roma ve Bizans dönemleri izledi; kentin önemli bir bölümü İS 4. yy'da bir yangınla yok oldu; kentteki en önemli kalıntı Zeus Tapınağı'dır
ilgili madde Muğla: Zeus Tapınağı: görsel 12:301

LA BREA ASFALT YATAKLARI California, ABD; Gaspar de Portola'nın 1769'daki seferi sırasında bulundu; çok miktarda fosil içerir
ilgili madde Asfalt 2:59a, görsel

LA BRUYÈRE, JEAN DE Fransız yazar, 1645-96; *Karakterler* (1688) adlı yapıtı Fransız edebiyatının başyapıtlarından sayılır
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:40a

LABYRİNTHOS *ya da* **Labirent** Yunan mitolojisi
ilgili maddeler
Daidalos ve İkaros 5:61a
Theseus 17:175a

LACİVERT renk
ilgili madde Renkler 14:215b

LACİVERTTAŞI koyu mavi renkte yarı değerli taş; rengini lazurit mineralinden alır; çoğunlukla kristalleşmiş kireçtaşlarında bulunur; elde edildiği başlıca yerler Afganistan ve Şili'dir; Ultramarin denen lacivert boyarmaddenin başlıca kaynağıdır
ilgili maddeler
Safir 14:332b
Uğur taşı: görsel 18:177

LA CONDAMINE, CHARLES DE Fransız botanikçi ve kâşif, 1701-74
ilgili madde Kauçuk 10:100a

LAÇİN Çorum'un ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 12.584, kasaba 1.570

LA DIGUE ADASI Seyşeller
ilgili madde Seyşeller 15:161a

LÂDİK Samsun'un ilçesi; kuzeyinde ve doğusunda Canik, güneyinde Karaömer dağları uzanır; Lâdik kasabası yakınlarındaki Lâdik Gölü'nde bol miktarda alabalık ve turnabalığı yaşar; 1943'teki Lâdik depremi bölgede büyük hasara yol açmıştır; nüf. (1990): ilçe 26.697, kasaba 8.061
ilgili madde Samsun 15:41b

LÂDİK GÖLÜ Karadeniz Bölgesi'nin orta kesiminde küçük tatlı su gölü; y.öl. 2.2 km²
ilgili madde Samsun 15:39a

LADİN
madde başlığı Ladin 11:189b, görsel
ilgili maddeler
Asit yağmuru: görsel 2:62
İğneyapraklılar 8:294a
Kereste 10:180a
Köknar 11:35a

LADOGA GÖLÜ SSCB; Leningrad'ın y. 40 km doğusunda; Avrupa'nın en büyük gölüdür; adaları dışında y.öl. 17.678 km²; Volga-Baltık Suyolu'na bağlanan Beyaz Deniz-Baltık Kanalı sisteminin bir bölümünü oluşturur; gölde ticari balıkçılık önemlidir
ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:8b

"LADY CHATTERLEY'İN SEVGİLİSİ" Lawrence'ın romanı
ilgili madde Lawrence 11:219b

LADYSMITH Güney Afrika'da, Natal yönetim bölgesinde kent; 1850'de İngilizler'ce kuruldu; Güney Afrika Savaşı sırasında Boerler tarafından kuşatıldı; önemli bir demiryolu kavşağı olan kent tarım ürünleri satar ve pazarlarlar; gıda işleme ve kömür madenciliği başlıca sanayi kollarıdır; nüf. 38.200 (1987 tah.)
ilgili madde Güney Afrika Savaşı 7:286a

LAËNNEC, RENÉ-THÉOPHILE Fransız hekim, 1781-1826; stetoskopu keşfetmiştir
ilgili maddeler
Stetoskop 16:137b
Tıp 17:183b

LA FAYETTE, MARIE DE Fransız kadın yazar, 1634-93
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:40a
Roman 14:274a

LAFAYETTE MARKİSİ Fransız aristokrat, 1757-1843; Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nda İngilizler'e karşı Amerikalılar'ın yanında savaştı (1777-79 ve 1780-82); Fransız Devrimi'nin ilk yıllarında devrimci burjuvazinin saflarında yer alarak Fransa'nın en güçlü kişilerinden biri oldu
ilgili madde Fransız Devrimi 7:35b

LA FONTAINE, JEAN DE Fransız yazar, 1621-95
madde başlığı La Fontaine 11:190a
ilgili maddeler
Chagall 4:178a
Çocuk edebiyatı 5:11b
Fabl 6:246b
Fransız edebiyatı 7:39b
Karga 10:61a

LÂGARÎ HASAN ÇELEBİ Osmanlı mucit, ö. 17. yy; IV. Murad'ın kızı İsmihan Kaya Sultan'ın doğum şenlikleri sırasında (1633) kendi yaptığı bir fişekle Sarayburnu'ndan havalanıp kanatlar yardımıyla denize yumuşak iniş yapmayı başardı; bu başarısı üzerine Sipahi Ocağı'na alındı; bir savaşta öldü
ilgili madde Havacılık tarihi: görsel 8:68

LAGAŞ eskiçağ Sümer kenti; bugünkü Irak'ta, Dicle ve Fırat ırmakları arasındaki Telloh'un yakınlarında İÖ y. 5200-y. 3500 arasında kuruldu; kalıntıları arasında Akbabalar Steli adlı anıt, birçok tapınak ve göletlerde su tutmak için yapılmış bir bent vardır; kazılarda binlerce çiviyazılı metin bulunmuştur
ilgili maddeler
Oyuncak 13:261b
Sümerler 16:203a

LAGER hafif içimli köpüklü bira
ilgili madde Bira ve biracılık 3:201b

LAGERKVIST, PAR İsveçli yazar, 1891-1974; düzyazılarında ve oyunlarında faşizme duyduğu öfkeyi dile getirdi; *Cüce* (1944) adlı romanıyla İsveç edebiyatında kendine sağlam bir yer edindi; *Barabbas* (1950) adlı romanıyla da dünya çapında ün kazandı; 1951'de Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazanan yazarın Türkçe'ye çevrilen bir başka yapıtı *Tanrı Gelini Sibyl* 'dir (1956)

LAGERLÖF, SELMA İsveçli kadın yazar, 1858-1940; efsane ve sagalara dayanan yapıtlarıyla tanınır; Nobel Edebiyat Ödülü'nü alan ilk kadın ve ilk İsveçli yazardır; en önemli yapıtları arasında *Gösta Berling* (1891), *Kudüs* (1901-02) ve *Hils Holgersson'un Serüvenleri* (1906-07) sayılabilir
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:13b

"LA GIOCONDA" *bak.* **"MONA LISA"**

LAGOS Nijerya
madde başlığı Lagos 11:191a
ilgili maddeler
Afrika halkları 1:57a
Nijerya 13:79b vd.

LAGRANGE, JOSEPH-LOUIS Fransız matematikçi, 1736-1813; yaşadığı dönemin en büyük matematikçilerinden biri olarak kabul edilir; diferansiyel denklemler, asal sayılar kuramı, olasılık kuramı, mekanik ve astronomi konularında kendisinden sonraki matematikçilere ışık tutacak önemli çalışmalar yapmıştır

LAGÜN *ya da* **Denizkulağı** dar ve basık bir kıyı kordonuyla, ada setleriyle ya da mercan resifleriyle açık denizden ayrılmış sığ ve durgun kıyı gölü; kıyı lagünleri gelgitin şiddetli olmadığı yerlerde, genellikle kıyı akıntılarıyla oluşur ve denizden tek bir setle ayrılır; mercan kayalarının yukarıya doğru büyümesiyle oluşan mercan resifi lagünlerinin her yeri aynı derinliktedir
ilgili maddeler
Çukurova 5:51a
Göl 7:202a
İçel 8:273a
Marmara Denizi 12:72b
Pasifik Adaları 14:20b
LAĞIMCI OCAĞI Osmanlı Devleti'nde, kuşatma sırasında lağım açarak kaleleri yıkmak ve siper kazmakla görevli askeri birim
ilgili madde Osmanlı İmparatorluğu 13:240b
LAĞIM FARESİ kemelerin, özellikle lağımlarda yaşamayı seçen göçmen kemenin halk arasındaki yaygın adı
ilgili madde Veba 18:311a
•Keme
LAĞIMSİNEĞİ *bak.* **BOKSİNEĞİ**
LAHANA
madde başlığı Lahana 11:191b, görsel
ilgili maddeler
Çizim: görsel 4:332
Sebzeler 15:100a, 100b
LAHANA BÖCEĞİ
ilgili madde Lahana 11:192a
LAHANA KELEBEĞİ *ya da* **Turp kelebeği**
ilgili maddeler
Kelebek 10:147b, görsel
Mikroskop: görsel 12:215
LAHANA SİNEĞİ
ilgili maddeler
Lahana 11:192a
Sinek 15:223a
LAHANA YAPRAKBİTİ
ilgili madde Yaprakbiti 19:99a
LAHEY *ya da* **Den Haag** Hollanda
madde başlığı Lahey 11:192b
ilgili madde Hollanda 8:198b, 200b
LAHEY KONFERANSLARI *ya da* **Lahey Barış Konferansları** 1899-1907; dünya barışının sağlanması amacıyla yapılan uluslararası toplantılar; bu konferanslarda, uluslararası anlaşmazlıkların barışçı yollardan çözümü için Daimi Hakemlik Divanı kurulmasına ilişkin belge kabul edildi
ilgili maddeler
Lahey 11:192b
Silahsızlanma 15:211a
LAHİT içine ölünün ya da yakıldıktan sonra küllerinin konduğu, taştan, pişmiş topraktan ya da metalden yapılan mahfaza; üstü genellikle kabartma ve heykellerle süslenir
ilgili maddeler
Mezar 12:190a, görsel
Mumya 12:310b
Truva Savaşı: görsel 17:304
Turizm: görsel 17:333
LAHOR Pakistan
madde başlığı Lahor 11:193a, görsel
ilgili maddeler
Ekber 6:82b
Pakistan 13:290a
LAHOZ *ya da* **Kaya hanisi**
ana madde Hani 8:25b vd.
LAHSA *ya da* **el-Hasa** *ya da* **el-Ahsa** Suudi Arabistan'da bölge
ilgili maddeler
Basra Körfezi 3:60a
Suudi Arabistan 16:196a
LAİKLİK
madde başlığı Laiklik 11:193b
ilgili maddeler
Abdülmecid Efendi 1:20a
Atatürk 2:128b vd.
Aydınlanma Çağı 2:228b
LAİOS Yunan mitolojisi
ilgili madde Oidipus 13:134b
LAISSEZ-FAIRE *bak.* **BIRAKINIZ YAPSINLAR**
"LA JOKOND" *bak.* **"MONA LISA"**
LAKA
ana madde Boya ve cila 3:317a vd.
LAK BÖCEĞİ Güneydoğu Asya'da yaygın olarak bulunan kabuklubit; gomalak adı verilen reçinemsi salgısı vernik üretiminde kullanılır
ilgili maddeler
Boya ve cila 3:316b, 317a
Kabuklubit 9:240b
LAKE
ana madde Boya ve cila 3:317a
ilgili madde Uzakdoğu sanatı 18:240b
LAKEDAİMON *bak.* **SPARTA**
LAKERDA
ilgili madde Balıkçılık 2:319a
LAKŞMİ Hindu tanrıçası
ilgili madde Hindular ve Hindu dini 8:177a
LAKTAZ enzim
ilgili madde Enzim 6:162a
LAKTİK ASİT *ya da* **Süt asidi** glikojenin kaslarda parçalanması ya da şekerlerin, örn. laktozun bakterilerin etkisiyle mayalanması sonucunda açığa çıkan asit
ilgili maddeler
Kas 10:81a
Süt 16:212b
LAKTOZ *ya da* **Süt şekeri** beslenmede önemli yer tutan karbonhidrat
ilgili maddeler
Enzim 6:162a
Karbonhidratlar 10:58b
Süt 16:212b
Şeker ve şeker yapımı 16:254b
LAL *bak.* **GRENA**
LALA MUSTAFA PAŞA Osmanlı devlet adamı, ö. 1580
ilgili maddeler
Selim 15:111b
Sokullu Mehmed Paşa 15:308a
LALAPAŞA Edirne'nin ilçesi; topraklarını İstranca Dağları kaplar; geçim kaynağı tarımdır; en çok ayçiçeği ve arpa yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 11.297, kasaba 1.248
LALE
madde başlığı Lale 11:194b, görsel
ilgili maddeler
Avrupa: görsel 2:178
Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:276a
Lale Devri 11:196b
Soğanlı bitkiler 15:301a, görsel
LALEAĞACI
madde başlığı Laleağacı 11:195b, görsel
LALE DEVRİ
madde başlığı Lale Devri 11:196a, görsel
ilgili maddeler
Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:280b
Nevşehirli Damat İbrahim Paşa 13:65b
Osmanlı İmparatorluğu 13:237a
"LALE DEVRİ" Musahipzade Celal'in tiyatro oyunu
ilgili madde Musahipzade Celal 12:316a
LALELİ CAMİSİ İstanbul; 18. yy'da yapılmıştır
ilgili madde Camı: görsel 4:107
LAM
ilgili madde Mikroskop 12:215b
LAMA Lamacılık'ta dinsel önder
madde başlığı Lama 11:197b, görsel
ilgili madde Tibet 17:193a
•Dalay Lama
LAMA hayvan
madde başlığı Lama 11:197a, görsel
ilgili maddeler
Bolivya 3:277b, görsel
Peru: görsel 14:53
LAMACILIK
ana madde Lama 11:197b vd.
ilgili madde Tibet 17:192a
LA MANCHA İspanya'nın orta kesiminde kurak ve çorak yayla; deniz düzeyinden yüksekliği 610 m; ortaçağda Hıristiyanlar ile Magripliler arasında bir tampon bölge oluşturuyordu; başlıca ekonomik etkinlik tarımdır; buğday, arpa, yulaf ve şarap üretilir
LAMARCK, JEAN-BAPTISTE DE Fransız doğa bilgini, 1744-1829
madde başlığı Lamarck 11:198b, görsel
ilgili maddeler
Biyoloji 3:245b
Evrim 6:242b
LAMARCKÇILIK
ana madde Lamarck 11:199b
LAMARTINE, ALPHONSE DE Fransız şair ve devlet adamı, 1790-1869; şiirleriyle Fransız Romantizmi'nin en önemli temsilcilerinden biri olmuştur; 1848 Devrimi'nde işçilerden yana tavır aldı ve kurulan geçici hükümetin sözcülüğünü üstlendi; *Raphael* (1849), *Graziella* (1852) ve *Türkiye Tarihi* yapıtlarından bazılarıdır
ilgili madde Romantizm 14:276b
LAMB, CHARLES İngiliz deneme yazarı ve eleştirmen, 1775-1834; aynı zamanda İngiliz edebiyatının en önemli mektup yazarlarından biridir; denemelerini Elia takma adıyla yazmıştır
ilgili madde Deneme 5:145b
LAMBA aydınlatma aracı; petrol, gazyağı, elektrik, ispirto ya da bütan gazıyla ışık üreten pek çok tipi vardır
ana madde Aydınlatma 2:229a vd.
ilgili maddeler
Deniz feneri 5:158b
Swan 16:218b
LAMBA elektronik *bak.* **ELEKTRON LAMBASI**
LAMBA GÖMLEĞİ
ilgili maddeler
Aydınlatma 2:231a
Şamandıra 16:224b
LAMBALI DEVRE
ilgili madde Bilgisayar: görsel 3:180
LAMBARÉNÉ Gabon'da kent; Ogove Irmağı üzerinde; 1913'te Albert Schweitzer burada bir hastane kurmuştur
ilgili madde Gabon 7:60b
LAMBERT FINDIĞI

ilgili madde Fındık 6:278a
LAMBRETTA
ilgili madde Motosiklet: görsel 12:291
LAMEL botanik
ilgili madde Mantarlar 12:51a
LAMEL optik
ilgili madde Mikroskop 12:215b
LAMİNARYA suyosunu
ilgili madde Yosunlar: görsel 19:190
LANAI ADASI *ya da* **Ananas Adası** Hawaii
ilgili madde Hawaii 8:89a
LANCASHIRE İngiltere'nin kuzeybatı kesiminde il; y.öl. 3.064 km²; dokumacılık, madencilik, hayvancılık ve kıyı kesimlerinde turizm gelişmiştir; başlıca kentleri Lancaster ve Preston'dır; nüf. 1.382.000 (1988 tah.)
LANCASTER hava taşıtı
ilgili maddeler
Bomba 3:283b
Havacılık tarihi 8:64b
LANCASTER, BURT ABD'li sinema oyuncusu, d. 1913; güçlü bir fiziksel yapının altında duyarlı bir kişiliği barındıran karakterleri başarıyla canlandırdı; *İnsanlar Yaşadıkça* (1953), *Kırmızı Gül* (1955), *Alcatraz Kuşçusu* (1962) ve *Leopar* (1963) en ünlü filmleridir; 1960'ta Oskar Ödülü'nü almıştır
ilgili madde Bertolucci 3:147b
LANCASTER HANEDANI İngiliz kraliyet ailesi; John of Gaunt'la başlar; 1399-1461 arasında tahta çıkan IV. Henry, V. Henry ve VI. Henry bu ailedendir; Güller Savaşı'na, Lancaster ve York hanedanları arasındaki taht mücadelesi yol açmıştı
ilgili maddeler
Güller Savaşı 7:254b vd.
Henry 8:127b
İngiltere 9:41b
LANCELOT, SIR Yuvarlak Masa şövalyesi; Kral Arthur'un karısı Guinevere'in âşığı; bu aşk Kutsal Kâse'yi bulmasını engelledi ve Arthur'un ölümüne, Yuvarlak Masa'nın dağılmasına neden oldu; Sir Galahad'ın babasıdır
ilgili madde Arthur 2:45a
LANÇOU *bak.* **LANZHOU**
LAND, EDWIN ABD'li bilim adamı, d. 1909; fotoğrafların banyo ve baskı işlemlerinin tek aşamada yapılmasını sağlayan bir yöntem geliştirdi; ışığın polarılması üzerine yaptığı çalışmalar, polaroid fotoğraf makinelerinin, güneş gözlüklerinin ve öbür optik aygıtların geliştirilmesini sağladı
LANDES Fransa'nın güneybatısında ormanlık kıyı bölgesi; eskiden kumullarla kaplıydı
ilgili madde Kumul 11:99b
LANDON binek arabası
ilgili madde Ulaşım 18:182a
LANDSTEINER, KARL Avusturyalı immünoloji ve patoloji bilgini, 1868-1943; kan gruplarının varlığını saptadı
ilgili madde Kan 9:304a
LANG, ANDREW İskoç yazar, 1844-1912; tarih, mitoloji, edebiyat vb. konusunda kitaplar yazmıştır
ilgili madde Periler ve peri masalları 14:48a
LANG, FRITZ Avusturya asıllı ABD'li film yönetmeni, 1890-1976; Dışavurumculuk akımının önde gelen temsilcilerindendir; insanın yazgısı karşısındaki çaresizliğini işleyen filmleri görsel düzenlemenin başyapıtları olarak kabul edilir; *Metropolis* (1926), *M* (1931) ve *Öfke* (1936) filmlerinden bazılarıdır
ilgili maddeler
Buñuel 4:60b
Dışavurumculuk 5:211b
Sinema 15:230b
LANGE, DAVID Yeni Zelanda başbakanı, d. 1942; hukuk öğreniminden sonra avukatlığa başladı; 1977'de parlamentoya girdi; 1983'te İşçi Partisi'nin başkanlığına seçildi; 1984-89 arasında başbakanlık görevini üstlendi; ülkenin en genç başbakanıydı
LANGEN, EUGEN Alman mühendis, 1833-95; Nikolaus Otto'yla birlikte ilk içten yanmalı motorların seri üretimini başlattı
ilgili madde İçten yanmalı motor 8:285a
LANGERHANS ADACIKLARI
ilgili madde Salgıbezi 15:31a, 32a
LANGLAND, WILLIAM İngiliz şair, y. 1330 - y. 1400
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:20a
LANGUEDOC Fransa'da tarihi bölge; Akdeniz düzlüklerinde özgün bir güney uygarlığının merkezi, önemli bir Roma kentiydi; ortaçağda yoğun bir dinsel baskıyla yerle bir edildi; 18. yy'da bir Protestanlık merkezi olarak toplumsal huzursuzluklara sahne oldu; bugün birçok göçmen işçiyi barındırmaktadır
LANGUR
ilgili madde Maymun 12:117b
LANGUST
ilgili madde İstakoz 8:250b
LANOLİN
ilgili madde Koyun 11:27a
LANTAN lantanitler• dizisinden element; simgesi La, atom numarası 57, bağıl atom kütlesi 138,91; adını, "gözden kaçmak" anlamındaki Yunanca *lanthanein* sözcüğünden alan çok yumuşak, sünek, dövülebilir, gümüşsü bir metaldir; mişmetal adlı alaşımda % 25 oranında bulunur; 1839'da keşfedilmişir
LANTANİTLER *ya da* **Azrak toprak metalleri** periyotlar cetvelinde, skandiyumu, itriyumu ve lantanla başlayıp lütesyumla sona eren art arda 15 elementi içeren dizi; çoğu renkli bileşikler oluşturan, sünek, gümüşsü beyaz metallerdir
ilgili maddeler
Periyotlar cetveli 14:50a
Platin 14:98b
LANTERNA deniz feneri, Cenova, İtalya
ilgili madde Cenova 4:159b
LAOKOON Yunan mitolojisi
ilgili madde Truva Savaşı 17:304b
LAOMEDON Yunan mitolojisi
ilgili maddeler
Poseidon 14:132a
Truva 17:302a
LAOS
madde başlığı Laos 11:199b, görsel, harita
LAOZI Çinli filozof, ü. İÖ 6. yy; Çin Taoculuğu'nun ilk düşünürü; birkaç kişi tarafından yazılmış olduğu düşünülse de, *Aklın Erdemi* adlı kitabın yazarı olarak kabul edilir; Budacılık'tan çok etkilenmiş olan bu kitap Taocu felsefenin bir klasığıdır
ilgili maddeler
Din 5:230b
Taoculuk 16:334a vd., görsel
Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:237b
LAPAROSKOP
ilgili madde Tıp 17:184a
LA PAZ Bolivya
madde başlığı La Paz 11:201a
ilgili madde Bolivya 3:278b, görsel
LA PAZ IRMAĞI Bolivya
ilgili madde La Paz 11:201a
LAP DİLİ *bak.* **LAPONCA**
LA PEDRERA Barselona, İspanya
ilgili madde Barselona 3:47b
LAPİNA
madde başlığı Lapina ve çırçır 11:201b, görsel
ilgili madde Asalak ayıklayıcı balıklar: görsel 2:51
LAPLACE, PIERRE SIMON Fransız matematikçi, 1749-1827; gök mekaniğine önemli katkılarda bulunmuş, Newton'ın kütleçekim yasasından yola çıkarak Güneş sisteminin kararlığını göstermiştir
LAPLAR *bak.* **LAPONLAR**
LA PLATA Arjantin'de kent; Buenos Aires eyaletinin merkezi; kentte önemli et paketleme tesisleri bulunur; nüf. 454.884 (1980)
ilgili madde Arjantin 2:14b
LAPONCA *ya da* **Lap dili**
ilgili maddeler
Avrupa dilleri 2:186b
Dil 5:226b
Laponya 11:202b
LAPONLAR *ya da* **Laplar** halk
ana madde Laponya 11:202a vd., görsel
ilgili maddeler
Finlandiya 6:303a
Norveç 13:106a, 106b
LAPONYA Avrupa'da bölge
madde başlığı Laponya 11:202a
ilgili maddeler
Finlandiya 6:303a
Rengeyiği 14:213b
LAPSEKİ Çanakkale'nin ilçesi; Biga Yarımadası'nın kuzeyinde; ekonomisi tarım ve balıkçılığa dayalıdır; en çok tahıl, üzüm ve zeytin yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 24.545, kasaba 5.789
ilgili madde Çanakkale 4:245a
LAPTEV DENİZİ Kuzey Sibirya'da, Kuzey Buz Denizi'ne komşu deniz; y.öl. 714.000 km²; eskiden Sibirya Denizi olan adı, 18. yy'da ilk kez kıyılarının haritasını çıkaran Laptev Kardeşler'in anısına 1935'te Laptev'e dönüştürüldü; yılın büyük bölümünde buzla kaplıdır; ırmak ağızlarında yaşayan topluluklar balıkçılıkla geçinir; en önemli limanı Tiksi'dir
ilgili madde Lena Irmağı 11:228a
LAR Roma mitolojisi
ilgili madde Roma İmparatorluğu 14:271a, 272a
LARDERELLO İtalya
ilgili madde Jeotermal enerji 9:211a
LARENJİT *ya da* **Gırtlak iltihabı** gırtlağın örselenmeye ya da bakteri enfeksiyonlarına bağlı olarak iltihaplanması; belirtileri mukozanın kanlanarak şişmesi ve balgam salgılamasıdır; nezle, grip, difteri ve verem gibi hastalıklar larenjite yol açabilir; çok sigara içenlerde, alkoliklerde ve ses tellerini aşırı zorlayanlarda da kronik larenjit görülebilir
ilgili maddeler

Konuşma bozuklukları 10:321b
Solunum 15:320b

LAR GİBONU *ya da* **Beyaz elli gibon**
ilgili madde Gibon 7:148a

LARNAKA Kıbrıs'ta liman kenti; Kition ve Pyla burunları arasındaki koyda yer alır; Kıbrıslı Zenon'un doğum yeridir; Osmanlı yönetimi sırasında gelişen limanından daha çok patates ve çimento ihraç edilir; 1874'ten bu yana Kıbrıs Türk yönetimi altındadır; nüf. 35.823 (1982)

LA ROCHELLE Fransa'da, Biskay Körfezi'nde liman kenti; 16. yy'da Protestanlar'ın kalesiydi
ilgili maddeler
Kale ve tahkimat: görsel 9:279
Richelieu 14:238b

LAROUSSE, PIERRE Fransız dilbilimci; yazar ve yayımcı, 1817-75; yayımladığı sözlük, ansiklopedi, eğitim ve başvuru yapıtlarıyla tanınır
ilgili maddeler
Ansiklopedi 1:284b
Sözlük 16:41a

LARSA Irak'ta ilkçağ kenti; Babil İmparatorluğu'nun başkentiydi; tarihöncesi dönemlerde kuruldu; en parlak dönemini, Naplanum'la başlayan bağımsız hanedan (İÖ y. 2025) yönetiminde yaşadı
ilgili madde Babil ve Asur uygarlıkları 2:251a

LARVA
madde başlığı Larva 11:203a, görsel
ana madde Böcek 3:327b, 330a, 332a, görsel
ilgili maddeler
Güve 7:308a, 308b
Sinek 15:222b, görsel
Sivrisinek: görsel 15:268
Zararlı hayvanlar 19:237a

LA SALLE, ROBERT Fransız kâşif, 1643-87; Mississippi Irmağı'nı aşarak Meksika Körfezi'ne ulaşan ilk Avrupalı'dır; 1682'de Mississippi havzası üzerinde Fransız egemenliğini ilan ederek bölgeye XVI. Louis onuruna Louisiana adını verdi
ilgili madde Büyük Göller Yöresi 4:85b

LA SCALA İtalya'da, Milano'da opera binası; 1776'da açıldı; mimarı Piermarini'dir
ilgili madde Milano 12:217b

LASCAUX MAĞARASI Dordogne, Fransa; hepsi de kazıma, çizim ya da boyayla yapılmış hayvan motifleri olan tarihöncesi duvar resimleriyle ünlüdür: mağaranın av ve büyü törenlerinin merkezi olarak kullanıldığı sanılır; 1940'ta bulunmuştur
ilgili maddeler
İlkel dinler 8:329b
Mağara insanları 11:329a
Mağara sanatı 11:330a

LASER *ya da* **Lazer**
madde başlığı Laser 11:204b, görsel
ilgili maddeler
Cerrahi 4:163a
Hologram 8:202a, görsel
Işık 8:254b, görsel
Kaynak 10:124b
Radyo 14:181b
Takım tezgâhları 16:299b
Tank 16:322a
Teknoloji 17:123a

LASER CERRAHİSİ
ilgili madde Cerrahi 4:163a

LASER FÜZYONU
ilgili madde Nükleer enerji 13:123a

LAS PALMAS İspanya'nın Kanarya Adaları'nda kent; Büyük Kanarya Adası'nın en büyük kentidir; 15. yy'da kuruldu; ekonomisi turizme dayanır; muz, domates ve öteki tarım ürünleri ihraç edilir; kentin 6,4 km kuzeyinde büyük petrol boşaltma tesisleri bulunan önemli bir liman vardır; nüf. 379.693 (1986 tah.)

LASSEN DAĞI California, ABD; 1914-21 arasında etkin durumda olan bir yanardağdır; yüksekliği 3.187 m
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:203a
Yanardağ: tablo 19:84

LAS VEGAS ABD'nin Nevada eyaletinde kent; yöreye ilk olarak, artezyen kuyuları nedeniyle Mormonlar yerleşti; 1905'te demiryolunun ulaşmasıyla kentin büyümesi hızlandı; 1931'de kumar yasallaştı; yıl boyunca turist çeken gazinoları ve otelleriyle ünlü bir dinlence yeridir; nüf. 193.240 (1986 tah.)

LATEKS bazı bitki hücrelerinde bulunan ve dokular arasında özel kanallarla taşınan sütsü akışkan; özellikle kauçukağacının, katılaştığında ham kauçuğa dönüşen sütsü sıvısı için kullanılır
ilgili madde Kauçuk 10:99b, 101a vd., görsel

LATERANO ANTLAŞMASI 1929
ilgili maddeler
Papa 13:309b
Vatikan 18:310a

LATERNA bir kolla döndürülen ve çivili bir silindirle org borularından ve körüklerden oluşan çalgı; bazen sokak piyanosu gibi çalgılar için de aynı terim kullanılır

LATHAM, HUBERT Fransız havacı, 1883-1912; 1909'da Manş Denizi'ni uçakla aşmaya çalıştıysa da başaramadı
ilgili madde Blériot 3:259a

LATİFE HANIM soyadı **Uşaklıgil** Atatürk'ün eşi, 1898-1975; İzmir'in tanınmış bir ailesindendi; 10 Eylül 1922'de İzmir'e giren Atatürk'ü evlerinde konuk etti; 1923'te Atatürk'le evlendi, 1925'te boşandılar; bundan sonraki yaşamını İzmir ve İstanbul'da geçirdi
ilgili madde Atatürk 2:124b, görsel

LATİMERYA *ya da* **Koelakant**
madde başlığı Latimerya 11:207b, görsel
ilgili madde Balık 2:306b

LATİN ALFABESİ dünyada en çok kullanılan yazı sistemi; İÖ 600'den önce, kökeni Kuzey Sami alfabesine kadar uzanan Etrüsk alfabesinden geliştirilmiştir; en eski yazıt İÖ 7. yy'dan kalmadır; 26 harf vardır; Türkiye'de, bazı değişikliklerle, 1928'de kabul edilmiş, 1929'da kullanılmaya başlamıştır
ilgili maddeler
Alfabe 1:145b, görsel
Atatürk 2:127a
Latince 11:212b
Yazı 19:124b
Yazım kuralları 19:127a

LATİN AMERİKA
madde başlığı Latin Amerika 11:208b
ilgili madde Güney Amerika 7:286b

LATİN AMERİKA EDEBİYATI
madde başlığı Latin Amerika edebiyatı 11:208b, görsel
•*yazarların adları, örn.* Asturias; Garcia Marquez

LATİNCE
madde başlığı Latince 11:212a
ilgili maddeler
Avrupa dilleri 2:186b
Eğitim 6:67a
Fransız edebiyatı 7:37a vd.
İngiliz edebiyatı 9:20a
İtalyan edebiyatı 9:150a vd.
Roman dilleri 14:275a
Yazı 19:124b
Yunanca 19:204a
•Latin alfabesi

LATİNÇİÇEĞİ
madde başlığı Latinçiçeği 11:214b, görsel

LATİN YELKENİ
ilgili madde Gemi ve gemi yapımı 7:112b

LATIUM İtalya'da tarihi bölge; Latinler'in anayurdudur
ilgili maddeler
Latince 11:212a
Roma İmparatorluğu 14:260b, 261a

LA TOUR, GEORGES DE Fransız ressam, 1593-1652
•"Aziz Sebastian'a Ağıt"

"LA TRAVIATA" Verdi'nin operası
ilgili maddeler
Dumas 5:311b
Opera 13:190a
Verdi 18:321b

"LA TRAVIATA" Zeffirelli'nin filmi
ilgili madde Sinema: görsel 15:233

LATTUADA, ALBERTO İtalyan film yönetmeni, d. 1914
ilgili madde Fellini 6:269a

LAUDA, NIKI Avusturyalı otomobil yarışçısı, d. 1949; beş Grand Prix yarışı kazanarak 1975'te dünya şampiyonu oldu; 1976 Alman Grand Prix'sinde tehlikeli biçimde yaralandıysa da, 1977 ve 1984'te yeniden dünya şampiyonluğunu kazandı
ilgili madde Otomobil yarışı 13:251a

LAUGHTON, CHARLES İngiliz asıllı ABD'li tiyatro ve sinema oyuncusu, 1899-1962; *Kadınlar Celladı* (1933) filmindeki VIII. Henry rolüyle Oskar Ödülü'nü aldı; *Gemide İsyan* (1935) ve *Beklenmeyen Şahit* (1957) öbür önemli filmleridir
ilgili madde Sinema 15:232a

LAUREL-HARDY Hollywood sinemasının ilk büyük komedi ikilisi; Stan Laurel (1890-1965) ve Oliver Hardy'nin (1892-1957) oluşturduğu bu ikiliyle 1920-50 arasında 200'den fazla film çevrilmiştir
ilgili maddeler
Sinema 15:231a
Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:223b

LAUSANNE *ya da* **Lozan** İsviçre'de kent; ülkenin batısındaki Vaud kantonunun merkezi; Cenevre Gölü'nün kuzey kıyısında 1890'da kurulan üniversitenin başlangıcı 1537'lere uzanır; hassas aletler, deri eşya, basımcılık başlıca sanayi dallarıdır; Simplon Tüneli ile birbirine bağlanan Paris-Milano ticaret yolu üzerindedir; nüf. 123.468 (1989)

LAV
madde başlığı Lav 11:215a, görsel
ilgili maddeler
Bazalt 3:105b vd.

Denizler ve okyanuslar 5:165b vd.
Dünya 6:13b, 14b, görsel
Peribacaları 14:45a
Yanardağ 19:81b vd., görsel
LAVAL, KARL GUSTAF DE İsveçli mühendis, 1845-1913
ilgili madde Türbin 18:24a
LAVANTA
madde başlığı Lavanta 11:216b, görsel
ilgili maddeler
Parfüm: görsel 13:327
Yağ 19:67a
LAVER, ROD Avustralyalı tenisçi d. 1938; tenis tarihinde teklerde bir yıl içinde dört büyük şampiyonluğu -Avustralya, Fransa, İngiltere (Wimbledon) ve ABD- kazanan ikinci erkek oyuncu; bu başarısını 1969'da ikinci kez yineleyen ilk oyuncudur; Wimbledon'da tek erkeklerde dört kez şampiyon olmuştur
ilgili madde Tenis 17:147b, görsel
LAVERAN, ALPHONSE Fransız hekim ve patoloji uzmanı, 1845-1922; sıtmanın etkeni olan asalağı tanımladı
ilgili madde Sıtma 15:184a
LAVİ geniş bir yüzeyin sulandırılmış mürekkep, kurum boyası ya da suluboyayla hiç fırça izi kalmayacak biçimde boyanarak örtülmesi; ilk kez 15. yy'da İtalyan ressamlarca uygulandı; 18. ve 19. yy manzara ressamları arasında yayıldı; 19. yy'dan sonra uygulayıcıları giderek azaldı
LAVOISIER, ANTOINE-LAURENT Fransız bilim adamı, 1743-94
madde başlığı Lavoisier 11:217b, görsel
ilgili maddeler
Hava 8:57a
Hidrojen 8:157a
Kimya 10:265b vd., görsel
Oksijen 13:138a vd.
LAVRENSİYUM uranyumötesi element•; simgesi Lr, atom numarası 103; en kararlı izotopu Lr-256 (yarı ömrü 35 saniye); adını ABD'li fizikçi Ernest Orlando Lawrence'tan alan kararsız, radyoaktif bir katıdır; 1961'de kaliforniyumun bor iyonlarıyla bombardımanı sonucunda elde edilmiştir
LAVTA
ana madde Lavta ailesi 11:218b vd., görsel
ilgili madde Ud 18:171a
LAWRENCE, D. H. İngiliz yazar, 1885-1930
madde başlığı Lawrence 11:219a, görsel
LAWRENCE, ERNEST ORLANDO ABD'li fizikçi, 1901-58; 1931'de M. Stanley Livingstone'la birlikte yüksek enerjilere ulaşabilen ilk parçacık hızlandırıcısı olan siklotronu keşfetti; bu hızlandırıcıda elde edilen yeni yapay elementlerle kimya, biyoloji ve tıp dallarına önemli katkılarda bulundu; zincirleme çekirdek tepkimesini gerçekleştirmek için başlatılan ve atom bombası yapımıyla sonuçlanan Manhattan Projesi•'ne başkanlık etti
ilgili madde Parçacık hızlandırıcıları 13:325b
LAWRENCE, T. E. *ya da* **Arap Lawrence** İngiliz arkeolog, asker ve yazar, 1888-1935
madde başlığı Lawrence 11:220a, görsel
ilgili maddeler
Arabistan 1:307b
Birinci Dünya Savaşı 3:207b
LAYE, CAMARA Gineli yazar, 1928-90
ilgili madde Afrika edebiyatı 1:55a
LAYKA köpek
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:246a
LAYŞMANYOZ
ilgili madde Tropik hastalıklar 17:299a, 299b
LAYTMOTİF
ilgili madde Wagner 19:41b
LAZANYA
ilgili madde Makarna 12:10b
"LAZARUS'UN DİRİLİŞİ" Caravaggio'nun tablosu
ilgili madde Caravaggio 4:130a
LAZER *bak.* **LASER**
LAZİENKİ PARKI Varşova, Polonya
ilgili madde Varşova: görsel 18:307
LAZKİYE Suriye'de kent; Fenikeliler'ce kuruldu; iki kez depremle yıkıldı; Hıristiyanlar'ın, Araplar'ın ve Osmanlılar'ın istilalarına uğradı; günümüzde Suriye'nin başlıca limanıdır; nüf. 258.000 (1989)
ilgili madde Suriye 16:187b
LAZLAR Karadeniz'in güneydoğu kıyılarında yaşayan Güney Kafkasya kökenli halk; etnik kökenleri kesinlik kazanmış değildir; Roma dönemine kadar bir kabile konfederasyonu durumunda yaşadılar. Roma ve Bizans egemenliğinde başka halklarla karıştılar; Osmanlılar'ın 1461'den başlayarak yöreyi fethetmelerinden sonra çoğu İslam dinini benimsedi; bugün çok küçük bir topluluğun konuştuğu dilleri Lazca Güney Kafkas dil ailesinden sayılır ve yazı sistemi yoktur
ilgili madde Rize 14:248b
LD YÖNTEMİ
ilgili madde Demir ve çelik 5:128a
LEAKEY, LOUIS Kenyalı arkeolog ve antropolog, 1903-72
ana madde Leakey Ailesi 11:220b, görsel
LEAKEY, MARY Kenyalı kadın arkeolog, d. 1913
ilgili madde Leakey Ailesi 11:221b
LEAKEY, RICHARD Kenyalı antropolog ve paleontolog, d. 1944
ana madde Leakey Ailesi 11:221b
LEAN, DAVID İngiliz film yönetmeni, 1908-91; II. Dünya Savaşı sonrasında İngiliz sinemasındaki canlanmanın önde gelen yönetmenlerindendir; filmleri güçlü bir sinema duygusu ile teknik ustalığın ürünüdür; *Kısa Tesadüfler* (1945), Oskar Ödülü kazandığı *Kwai Köprüsü* (1957) ile *Arabistanlı Lawrence* (1962), *Dr. Jivago* (1965), *İrlandalı Kız* (1970) ve *Hindistan'a Yolculuk* (1985) başlıca yapıtlarıdır
ilgili madde Sinema 15:235b
LEANDROS Yunan mitolojisi
madde başlığı Hero ile Leandros 8:128b
ilgili madde Çanakkale Boğazı 4:246b
LEAR, EDWARD İngiliz yazar ve ressam, 1812-88; daha çok saçma şiir türündeki çalışmalarıyla tanınır; ayrıca bir dizi resimli gezi kitabı yayımlamıştır
LEAVITT, HENRIETTA ABD'li kadın astronom, 1868-1921
ilgili madde Astronomi 2:78a
LEB DEĞMEZ edebiyat
ilgili madde Söz sanatları 16:46a
LEBLANC, NICOLAS Fransız kimyacı, y. 1742-1806
ilgili maddeler
Sabun ve sabun yapımı 14:327b
Sodyum ve soda 15:297b
LEBLEBİ
ilgili madde Nohut 13:98b
"LEBLEBİCİ HORHOR" Uzkınay ve Weinberg'in filmi
ilgili madde Türk sineması 18:132a, görsel
"LEBLEBİCİ HORHOR AĞA" Çuhacıyan'ın opereti
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:145a
LE BRIS, JEAN-MARIE Fransız mucit, öl. 1872
ilgili madde Planör 14:93a
"LE CHARIVARI" dergi
ilgili madde Karikatür 10:68a
"LE CID" Corneille'in trajedisi
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:39b
Tiyatro sanatı 17:212b
LECLANCHÉ, GEORGES Fransız mühendis, 1839-82; kendi adıyla anılan pili geliştirdi
ilgili madde Pil 14:72b
LECLANCHÉ PİLİ
ilgili madde Pil 14:72b
LE CORBUSIER asıl adı **Charles Édouard Jeanneret** İsviçreli mimar ve kent tasarımcısı, 1887-1965
madde başlığı Le Corbusier 11:222a, görsel
ilgili madde Mimarlık 12:231b, görsel
LEDNOCK GÖLÜ İskoçya
ilgili madde Su enerjisi: görsel 16:166
LED ZEPPELIN İngiliz müzik topluluğu; *hard rock* türünün en önemli temsilcisidir; 1968'de New Yardbirds adıyla kuruldu; ardından Led Zeppelin adını aldı; 1980'de dağıldı
ilgili madde Pop müzik 14:123a
LEE, BRUCE Japon sinema oyuncusu, 1940-73
ilgili madde Uzakdoğu dövüş sporları 18:240a
LEE, DON L. ABD'li şair, d. 1942
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:227b
LEE, ROBERT EDWARD ABD'li general, 1807-70; Amerikan İç Savaşı (1861-65) sırasında Güney (Konfederasyon) orduları komutanı; 8 Nisan 1865'te teslim olmasıyla savaş sona erdi
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri: görsel 1:212
Lincoln 11:261a
LEEDS İngiltere'de kent; West Yorkshire ilinde, aynı adı taşıyan ilçenin merkezi; bir Anglosakson yerleşmesi olarak kuruldu, yerel bir pazar olarak gelişti; günümüzde gelişmiş bir sanayi kentidir; nüf. 709.600 (1988)
LEE KUAN YEW Singapur başbakanı, d. 1923
ilgili madde Singapur 15:244a
LEEUWENHOEK, ANTONIE VAN Hollandalı mikroskop yapımcısı ve bakteriyolog, 1632-1723
madde başlığı Leeuwenhoek 11:223a
ilgili maddeler
Anatomi 1:263b, görsel
Bakteri 2:292a, 293b

Mayalanma 12:111a
Tıp 17:182b
LEFF Ü NEŞR edebiyat
ilgili madde Söz sanatları 16:44b
LEFKOŞE Kıbrıs
madde başlığı Lefkoşe 11:223b
LEFTER soyadı **Küçükandoniadis** Rum asıllı Türk futbolcu, d. 1925; Türk futbolunun yetiştirdiği en iyi forvet oyuncularındandır; 1947-64 arasında Fenerbahçe'de oynadı; 50 kez millî takıma seçilen ilk futbolcu oldu; üstün tekniği ve kıvrak stiliyle döneminin simgesi haline geldi
LÉGER, FERNAND Fransız ressam, 1881-1955; çağdaş teknolojik gelişmelerden büyük ölçüde etkilendi; anıtsal mekanik biçimleri ve çarpıcı renkleriyle ayırt edilen "makine sanatı"nı geliştirdi; Cézanne'dan, Kübizm'den ve çağdaş şairlerden esinlendi
LEGHORN tavuk suyu
ilgili maddeler
Tarım ve hayvancılık 17:40b
Tavuk 17:86b
LÉGION D'HONNEUR Fransa'nın en yüksek onur nişanı; 1802'de I. Napolyon tarafından konmuştur
ana madde Madalya ve nişanlar 11:309a, görsel
LEĞEN *ya da* **Kalça kemeri** insanda gövdeyi bacaklara bağlayan kemik yapı; gövdeye ve bacaklara destek olur, bağırsakları, boşaltım ve iç üreme organlarını barındırır; sağrı kemiğiyle birbirine bağlanan bir çift kalça kemiğinden oluşur; kadında erkektekinden daha geniştir
ilgili maddeler
Cinsellik ve eşey 4:195a
Doğum 5:274a
İskelet 9:90a
LE HAVRE Fransa'da liman kenti; Manş Denizi'nde, Sen Halici üzerinde, Paris'ten 216 km uzaklıkta; limanı 1517'de I. François tarafından yaptırıldı; İkinci Dünya Savaşı'nda dörtte üçü yıkıldıysa da, sonradan yeniden yapıldı; Fransa'nın İngiltere ve İrlanda'ya düzenli feribot seferleri olan ikinci limanı ve önemli bir sanayi merkezidir; nüf. 198.700 (1982)
ilgili madde Liman 11:258b
LEHÇE
madde başlığı Lehçe 11:224a
ilgili maddeler
Avrupa dilleri 2:185a vd.
Fransa 7:27a
Türk dilleri 18:35a vd.
Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:236a
"LEHÇE-İ OSMANİ" Ahmed Vefik Paşa'nın hazırladığı sözlük
ilgili maddeler
Ahmed Vefik Paşa 1:92b
Türkçülük 18:31b
LEHİM
ana madde Lehimleme 11:224b vd.
ilgili maddeler
Alaşım 1:136a
Kalay 9:274a
Kurşun 11:108a
LEHİSTAN Osmanlılar döneminde Polonya'ya verilen ad
•Polonya
LEIBNIZ, GOTTFRIED WILHELM Alman bilim adamı ve düşünür, 1646-1716
madde başlığı Leibniz 11:226a, görsel
ilgili maddeler
Aydınlanma Çağı 2:228b
Diferansiyel ve integral hesap 5:217a
Hesap makinesi 8:138a
Newton 13:67a
Rasyonalizm 14:203a
LEIDEN Hollanda'da kent; Lahey'in kuzeydoğusunda, Zuidholland'da Eski ve Yeni Ren ırmaklarının birleştiği noktada yer alır; 922'de adından söz ediliyordu; 16. yy'da önemli bir dokuma ve basım merkezi oldu; üniversitesi 1575'te kuruldu; Rembrandt'ın doğum yeri, Pilgrim Keşişleri'nin geçici yurdudur; 19. yy'da sanayileşmesine karşılık birçok tarihsel yapıyı barındırır; yöredeki deniz sayfiyelerinin yanı sıra peynir ve sığır pazarlarıyla ünlüdür; nüf. 104.668 (1985 tah.)
ilgili madde Botanik bahçeleri 3:309b
LEIDEN ŞİŞESİ
ilgili madde Sığaç 15:174a, görsel
LEIF ERIKSSON Norveçli kâşif, ü. 11. yy; Kızıl Erik'in oğlu; Kuzey Amerika'ya ayak basan ilk Avrupalı olduğu sanılır; İS y. 1002'de Kral I. Olav Tryggvason tarafından Grönland'da Hıristiyanlık'ı yaymakla görevlendirildi; yolda rotasından saparak Kuzey Amerika kıyılarında, Nova Scotia ile Cod Burnu arasındaki bölgede karaya çıktı
ilgili maddeler
Kanada 9:313b
Keşifler 10:192a
Kolomb 10:304a
Vikingler 19:15a
LEIPZIG Almanya
madde başlığı Leipzig 11:227a, görsel
ilgili maddeler
Alman Demokratik Cumhuriyeti 1:158a
Bach Ailesi 2:258a
LEIPZIG FUARI Almanya
ilgili madde Leipzig 11:227a vd.
LEIPZIG SAVAŞI 1813; I. Napolyon'un komutasındaki Fransız ordusunun 16, 18 ve 19 Ekim 1813'te giriştiği üç çarpışma; Prusyalılar, Avusturyalılar, Ruslar ve İsveçliler'den oluşan Müttefikler Fransız ordusunu yenilgiye uğrattılar
ilgili madde Napolyon Savaşları 13:37a
LEJYON Roma ordusunda 3.000-6.000 kişiden oluşan, ağır silahlarla donatılmış piyade birliği; Roma ordusunun çekirdeğini oluşturur
ilgili maddeler
Kara kuvvetleri 10:37b
Roma İmparatorluğu 14:262b
Savaş ve savaş araçları 15:77b
LEJYONER Romalı asker
ilgili maddeler
Roma İmparatorluğu: görsel 14:263
Taşımacılık 17:71a
•**LEJYONER HASTALIĞI** ilk kez 1976'da tanımlanan zatürree türü; bir savaş gazileri derneği olan Amerikan Lejyonu'nun toplantısından sonra 182 lejyoner hastalandığı ve içlerinden 29'u öldüğü için bu adla anıldı; belirtileri yüksek ateş ve öksürüktür; özellikle yaşlıları ya da sağlık durumu iyi olmayanları etkiler; 1976'daki olayda hastalık etkeninin klimadaki suya bulaşarak yayıldığı sanılıyor; antibiyotiklerle tedavi edilebilir
LEKELİHUMMA *bak.* **TİFÜS**
LEKELİ SEMENDER
ilgili madde Semender 15:117b, görsel
LELEGLER halk
ilgili maddeler
Bodrum 3:261a
Efes 6:49b
İyonya 9:158b
İzmir 9:173a
LEMAN GÖLÜ *bak.* **CENEVRE GÖLÜ**
LE MANS Fransa'da kent; Pas de Loire'da Sarthe ilinin merkezi; Romalılar'ca tahkim edildi; sık sık savaşlara sahne oldu ve işgallere uğradı; çok büyük bir katedrali vardır; 19. yy ortalarından bu yana motor ve elektrik sanayileri gelişmiştir; ünlü 24 saatlik otomobil yarışı bu kentte yapılır; nüf. 145.976 (1982)
LEMMİNG
madde başlığı Lemming 11:227b, görsel
ilgili madde Hayvan göçü 8:109a
LEMMON, JACK ABD'li sinema oyuncusu, d. 1925; özellikle komedilerde başarılı oldu; *Belalı Kaptan* (1955) filmiyle yardımcı erkek oyuncu, *Kaptan Zor Durumda* (1973) filmiyle de en iyi erkek oyuncu dalında Oskar Ödülü'nü aldı; *Bazıları Sıcak Sever* (1959), *Garsoniyer* (1960), *Büyük Yarış* (1965), *Dünyanın Kaderi* (1979) ve *Kayıp* (1982) en ünlü filmleridir
LE MONNIER KRATERİ Ay
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:250a
LEMPA IRMAĞI Orta Amerika; Guatemala'dan doğar, Honduras'tan geçip El Salvador'a girer ve Guija Gölü'nün içinden akarak Büyük Okyanus'a dökülür
ilgili madde El Salvador 6:138b
LEMUR *bak.* **MAKİ**
LENA IRMAĞI SSCB
madde başlığı Lena Irmağı 11:228a
LENDL, IVAN Çekoslovak tenisçi, d. 1960; 1984, 1986 ve 1987'de Fransa, 1985, 1986 ve 1987'de Amerika, 1989 ve 1990'da Avustralya açık tenis turnuvalarını kazandı; 1986 ve 1987'de Wimbledon'da final oynadı
ilgili madde Tenis 17:147b
LENF *ya da* **Akkan** vücuttaki bütün hücrelere ulaşan ve kan ile dokular arasındaki alışverişte aracılık eden renksiz sıvı; bakterileri ve istenmeyen yabancı maddeleri, zararsız hale getirilmek üzere lenf düğümlerine taşır; proteinleri ve öbür büyük molekülleri dokulardan alıp kana verir
ana madde Lenf sistemi 11:228b vd.
ilgili maddeler
Bağışıklık 2:267a
Kan 9:299b
L'ENFANT, PIERRE-CHARLES Fransız mühendis ve mimar, 1754-1825
ilgili madde Washington 19:43a
LENF DAMARI lenf sıvısının vücutta dolaşımını sağlayan ince damar
ana madde Lenf sistemi 11:228b vd.
ilgili madde Bağırsak 2:265b
LENF DÜĞÜMÜ lenf sistemi içinde yer alan ve temel görevi lenf sıvısındaki yabancı maddeleri süzerek vücuda zarar vermelerini engellemek olan yapı
ana madde Lenf sistemi 11:229b
ilgili maddeler
Bağışıklık 2:267a
Kan 9:301b
LENFOMA lenf dokusunda gelişen kötü

huylu ur
ilgili madde Lenf sistemi 11:230a
LENFOSİT lenf düğümlerinde ve dalakta üretilen akyuvar tipi
ilgili maddeler
Bağışıklık 2:266b
Lenf sistemi 11:230a
Lösemi 11:290b
Salgıbezi 15:31b
LENFOSİT LÖSEMİSİ *ya da* **Lenfositik lösemi**
ilgili madde Lösemi 11:290b
LENFÖDEM
ilgili madde Lenf sistemi 11:230a
LENF SİSTEMİ
madde başlığı Lenf sistemi 11:228b, görsel
ilgili madde Lösemi 11:290b
LENGÜİSTİK *bak.* **DİLBİLİM**
"LENİN" gemi
ilgili maddeler
Deniz taşımacılığı: görsel 5:177
Gemi ve gemi yapımı 7:120a
LENİN, VLADİMİR İLYİÇ asıl adı **Vladimir İlyiç Ulyanov** Rus devlet adamı
madde başlığı Lenin 11:230a, görsel
ilgili maddeler
Ekim Devrimi 6:83b
Sosyalizm 15:327a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:21b vd., görsel
Stalin 16:132a
LENİNABAT SSCB'de kent; Tacikistan SSC'de, aynı adlı yönetim biriminin merkezi; Çin'den Avrupa'ya uzanan İpek Yolu üzerinde bir kavşak noktasıydı; bugün Tacikistan'ın ikinci büyük kenti ve başta ipek olmak üzere önemli bir dokumacılık merkezidir; nüf. 160.000 (1989 tah.)
ilgili madde Tacikistan 16:292a
LENİNAKAN SSCB; Ermenistan SSC'de kent; Osmanlılar tarafından Gümrü olarak anılıyordu; dokumacılık, gıda işleme ve makine sanayileri gelişmiştir; nüf. 228.000 (1987 tah.)
ilgili madde Ermenistan 6:172a
LENİN ANITMEZARI Moskova, SSCB
ilgili madde Moskova 12:278b
LENİN DEVLET KÜTÜPHANESİ Moskova, SSCB; dünyanın en büyük kütüphanelerinden biridir
ilgili madde Kütüphane 11:187a
LENİN DORUĞU SSCB
ilgili madde Tacikistan 16:291b
LENİNGRAD eskiden **Saint Petersburg**, sonradan **Petrograd** SSCB
madde başlığı Leningrad 11:232a, görsel
ilgili maddeler
Avrupa 2:180b
Baltık Denizi 3:15a
Kütüphane 11:187a
Petro 14:57b
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:18a
Taşkın 17:78a
LENİN NİŞANI SSCB'de üstün başarı için verilen en büyük sivil nişan; 1930'da konulmuştur
ilgili madde Madalya ve nişanlar 11:310a, görsel
LENNON, JOHN İngiliz pop şarkıcısı, söz yazarı ve besteci, 1940-80
ilgili maddeler
Pop müzik 14:121a
Suikast 16:171a
•Beatles
LENOIR, ETİENNE Belçikalı mucit, 1822-1900; 1860'da havagazıyla çalışan ilk içten yanmalı motoru yaptı
ilgili madde İçten yanmalı motor 8:285a
LENORMAND, LOUIS-SEBASTİEN Fransız havacı, 1757-1839
ilgili madde Paraşüt 13:323a
LE NÔTRE, ANDRÉ Fransız peyzaj mimarı, 1613-1700; özellikle Versailles Sarayı'nın bahçe düzenlemeleriyle tanınır
ilgili maddeler
Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:279b
Versailles 18:328a
LENYA, LOTTE Avusturyalı kadın oyuncu ve şarkıcı, 1900-81; kocası Kurt Weill'in bestelerinin, özellikle *Üç Kuruşluk Opera*'nın sevilmesinde etkisi oldu; *Roma'da Bahar* filmindeki oyunuyla 1961'de Oskar Ödülü'ne aday gösterildi
ilgili madde Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:223b
LEO astronomi *bak.* **ASLAN**
LEO III papa, ö. 816
ilgili maddeler
Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu 11:132a
Şarlman 16:245a
LEON III Bizans imparatoru, y. 675-741; reformlarıyla ve Müslümanlar'a karşı direnişiyle imparatorluğu kurtardı
ilgili maddeler
Bizans İmparatorluğu 3:251b
Emeviler 6:145a
LEON VI Bizans imparatoru, 866-912
ilgili maddeler
Bizans İmparatorluğu 3:251b
İşaretleşme 9:138b
LEONARD, SUGAR RAY ABD'li boksör, d. 1956
ilgili madde Spor: görsel 16:70
LEONARDO DA VİNCİ İtalyan ressam ve bilim adamı, 1452-1519
madde başlığı Leonardo da Vinci 11:233a, görsel
ilgili maddeler
Anatomi 1:263a, görsel
Biyoloji: çizim: görsel 3:243
Dalga 5:62b
Havacılık tarihi 8:59a
Helikopter 8:119a
Karikatür 10:68a
Paraşüt 13:323a
Resim sanatı 14:225a
Rönesans 14:289a, görsel
Sanat 15:44a
Tank 16:320b, görsel
•"Meryem ve Çocuk İsa"
LEONARDO FİBONACCİ İtalyan matematikçi, y. 1170 - y. 1240
ilgili madde Sayı 15:86a
LEONCAVALLO, RUGGİERO İtalyan besteci, 1858-1919
•"Palyaço"
LEONİDAS Sparta kralı, ö. İÖ 480
ilgili maddeler
Delfi kâhinleri 5:112a
Eski Yunan 6:205a
Sparta 16:47a
Themopilai Savaşı 17:174b
LEONOV, ALEKSEY Sovyet kozmonot, d. 1934
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:246a, 250a
LEOPAR *bak.* **PARS**
LEOPARD tank
ilgili madde Tank 16:321b
LEOPOLD I Belçika kralı, 1790-1865; 1831'de bağımsız Belçika'nın ilk kralı olarak seçildi
ilgili madde Belçika 3:122b
LEOPOLD II Belçika kralı, 1835-1909; Afrika Uluslararası Derneği'ni örgütledi; Kongo Bağımsız Devleti'ni ilhak etti
ilgili maddeler
Belçika 3:123b
Zaire 19:227b
LEOPOLD III Belçika kralı, 1901-83; 1934'te taç giydi, 1951'de de tahtan çekildi
ilgili madde Belçika 3:123a
LEPİDOMELAN
ilgili madde Mika 12:209b
LEPİDUS, MARCUS Romalı devlet adamı, ö. İÖ y. 13
ilgili maddeler
Augustus Caesar 2:164a
Roma İmparatorluğu 14:265a
LEPİSTES *ya da* **Gupi**
madde başlığı Lepistes 11:236b, görsel
ilgili madde Akvaryum 1:126a
LEPRA *bak.* **CÜZAM**
LEPTON
ilgili madde Temel parçacıklar 17:143a
LEPTOSPİROZ *Leptospira* cinsi bakterilerden ileri gelen ve kimi zaman insanlara da geçen bulaşıcı hayvan hastalığı; belirtileri ateş, bacaklarda, sırtta, karın kaslarında ağrı ve halsizliktir; ileri aşamalarda bulantı, kusma ve ishal görülür; korneanın çevresindeki damarların kanla dolup şişmesi hastalığın ayırt edici belirtilerinden biridir; ilk haftanın sonunda sarılık ortaya çıkar; ölüm oranı % 30'dur
ilgili madde Veteriner hekimlik 18:331a
LERMONTOV, MİHAİL Rus yazar, 1814-41; yapıtları Rus tarihinden, Çarlık yönetiminde serfliğe duyduğu öfkeden etkilenmiştir; Türkçe'de, *Zamanımızın Bir Kahramanı* (1840) adlı romanı yayımlandı; bir düelloda öldü
ilgili madde Rus edebiyatı 14:300b
LESAGE, ALAİN-RENÉ Fransız oyun yazarı, 1668-1747; *Gils Blas de Santillane'in Maceraları* (1715-35) adlı klasik romanı dilimize de çevrilmiştir
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:40b
LESBOS *bak.* **MİDİLLİ ADASI**
LESKOFÇALI GALİB Osmanlı şair, 1828-1867; yapıtlarında 18. yy divan şairlerinin etkisiyle klasik bir dil kullanmıştır
ilgili madde Türk edebiyatı 18:37a
LESOTHO
madde başlığı Lesotho 11:237a, görsel, harita
ilgili madde İngiliz Uluslar Topluluğu 9:31a
LESSEPS, FERDİNAND DE Fransız diplomat, 1805-1894
madde başlığı Lesseps 11:238b, görsel
ilgili maddeler
Kanal 9:320a
Panama Kanalı 13:305a
Süveyş Kanalı 16:215b
LESSİNG, GOTTHOLD EPHRAİM Alman oyun yazarı ve eleştirmen, 1729-81; Türk-

çe'ye *Miss Sara Sampson* (1753-55) ve *Emilia Galotti* (1772) adlı trajedileri, *Laokon* (1766) adlı incelemesi, *Minna von Barnhelm* (1767) adlı güldürüsü ve *Bilge Nathan* (1779) adlı dramatik şiiri çevrilmiştir
ilgili maddeler
Alman edebiyatı 1:161b, görsel
Tiyatro sanatı 17:215a

LEŞÇİL tümüyle ya da bir ölçüde leşle beslenen hayvan; akbaba ve leşböceği gibi bazı hayvanlar yalnızca leşle beslenir; leşçil omurgalılar ise (örn. sırtlanlar) gerektiğinde avlanabilir
ilgili maddeler
Akbaba 1:105b
Sırtlan 15:182b

LEŞ KARGASI
ilgili madde Karga 10:62a, görsel

LETONYA Avrupa'da bölge
madde başlığı Letonya 11:239a
ilgili maddeler
Birinci Dünya Savaşı 3:210b
İkinci Dünya Savaşı 8:298a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:16a

LETONYA SOVYET SOSYALİST CUMHURİYETİ SSCB
ana madde Letonya 11:239a

LEUKİPPOS Eski Yunanlı filozof, ü. İÖ 5. yy
ilgili maddeler
Fizik 6:308a
Yunanca 19:205a

"LEUKİPPOS KIZLARININ KAÇIRILIŞI" Rubens'in tablosu
ilgili madde Rubens 14:294b

LEUVEN *bak.* **LOUVAIN**

LEVANTEN Osmanlı döneminde, özellikle Tanzimat sonrasında, İstanbul'da ve büyük liman kentlerinde yaşayan ve ticaretle uğraşan, Müslüman olmayan azınlıklara verilen ad
ilgili maddeler
İçel 8:276a
İzmir 9:175b
Prens Adaları 14:141a

LEVASSOR, EMILE Fransız mucit, y. 1844-97
ilgili madde Motorlu taşıtlar 12:281b

LE VAU, LOUIS Fransız mimar, 1612-70
ilgili madde Versailles 18:328a

LEVEND, AGÂH SIRRI Türk yazar ve edebiyat tarihçisi, 1894-1978; Türk dil ve edebiyat tarihini bilimsel bir yakiaşımla inceledi; 1963-66 arasında Türk Dil Kurumu başkanlığı yaptı
ilgili madde Türk edebiyatı 18:41b

LEVENT Osmanlı Devleti'nde bazı deniz askerleri ile eyalet ve sancaklarda güvenlik işlerinde çalışan askerlere verilen ad; deniz leventleri bir tür paralı deniz piyadesiydi; deniz savaşlarında topun öne çıkmasıyla önemleri giderek azaldı; kara leventleri ise Celali Ayaklanmaları sırasında yönetim düzeni bozulunca işsiz kaldılar ve çeteler oluşturarak yağmacılığa, soygunculuğa başladılar; leventlerin yarattığı bu olaylar 18. yy sonlarına kadar sürdü

LE VERRIER, URBAIN Fransız astronom, 1811-77; salt matematik hesaplara dayanarak Neptün'ün varlığını saptamıştır
ilgili maddeler
Astronomi 2:74b
Neptün 13:56b

LEVHA TEKTONİĞİ yerkabuğunu oluşturan 12 ya da daha çok sayıda sert levhanın, erimiş kayaçlar üzerindeki hareketini tanımlayan kuram; yeryüzündeki sıradağların, yanardağların vb. oluşumunu bu hareketlerle açıklar
ana madde Dünya 6:14a vd.
ilgili madde Jeofizik 9:199b

LEVHA ZIRH
ana madde Zırh 19:253a vd.

LEVİLİLER Eski Ahit'in üçüncü kitabı; dinsel törenlere ilişkin kuralları içerir
ilgili madde İbrani edebiyatı 8:264b

LÉVI-STRAUSS, CLAUDE Fransız antropolog, d. 1908; 20. yy'ın en büyük antropologlarından biri ve Yapısalcılık akımının başta gelen temsilcilerindendir; akrabalık ilişkileri, din ve mitlerin çözümlenmesi üzerinde öncü çalışmalar yaptı; *Irk ve Tarih* (1952), *Yaban Düşünce* (1962), *Mit ve Anlam* (1977) yapıtlarından bazılarıdır

LEVİTSKİ, DİMİTRİ Rus ressam, 1735-1822
ilgili maddeler
Resim sanatı 14:229b
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği: tablo: görsel 16:15

LEVNİ Osmanlı minyatür sanatçısı, ö. 1732 ya da 1733
madde başlığı Levni 11:240a
ilgili maddeler
Atasözleri 2:115b
Minyatür 12:241a
Tanbur: minyatür: görsel 16:316

LEVREK
madde başlığı Levrek 11:241a, görsel

LEVYE *bak.* **KALDIRAÇ**

LEWES, GEORGE HENRY İngiliz yazar, 1817-78
ilgili madde Eliot 6:129b vd.

LEWIS, CARL ABD'li atlet, d. 1961; 1980'lerin ortalarında dünyanın en hızlı koşucusu olarak tanındı; 1984 Olimpiyatları'nda 100 m, 200 m, 4 x 100 m engelli ve uzun atlama dallarında altın madalya aldı; 1983'te 100 m, engelli koşu ve uzun atlamada dünya şampiyonu oldu

LEWIS, SINCLAIR ABD'li yazar, 1885-1951; ABD kasaba yaşamını yergili bir biçimde ele aldı; *Ana Cadde* (1920), *İbret* (1922) ve *Seni Sevmek Kaderim* (1945) yapıtlarından bazılarıdır
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:225a

LEYLA HANIM Osmanlı kadın divan şairi, ö. 1848; Mevlevi tarikatına bağlanarak tasavvuf ve din konularında şiirler yazdı
ilgili madde Türk edebiyatı 18:37a

LEYLA HANIM *bak* **SAZ, LEYLA**

"LEYLA İLE MECNUN" bir Arap söylencesine dayanan aşk öyküsü; Leyla ile evlenemeyen Kays'ın çöllere düşüp mecnun (deli) gibi dolaşmasını anlatan ve sonunda her ikisinin de ölümüyle biten öykü. İran ve Türk edebiyatında mesnevi konusu olarak pek çok kez işlenmiştir; bunlardan en ünlüleri Genceli Nizami ile Fuzuli'nin mesnevileridir
ilgili madde Destan 5:199b

LEYLAK
madde başlığı Leylak 11:242a, görsel
ilgili maddeler
Çiçek: görsel 4:295
Yaprak 19:98a

"LEYLA VE MECNUN" Fuzuli'nin mesnevisi
ilgili madde Fuzuli 7:59b, 60a

LEYLEK
madde başlığı Leylek 11:242b, görsel
ilgili madde Kuş 11:125a
•Marabu

LEZBİYEN
ilgili madde Cinsellik ve eşey 4:196b

LHASA Tibet'in başkenti
madde başlığı Lhasa 11:243b
ilgili madde Tibet 17:193a vd., görsel

LHOTSE DAĞI Asya; Nepal-Tibet (Çin) sınırında yer alır; Himalayalar'ın bir parçasıdır ve bir sırtla Everest Dağı'na bağlanır, dünyanın en yüksek doruklarından biridir; yüksekliği 8.516 m; ilk tırmanışı 1956'da Luchsinger ve Reiss adlı iki İsviçreli yapmıştır
ilgili madde Everest Dağı 6:226b

LİG *bak.* **ALÜVYON**

Lİ Konfüçyüs felsefesi
ilgili madde Konfüçyüs ve Konfüçyüsçülük 10:315a

LIAODONG YARIMADASI *ya da* **Liaotung Yarımadası** Çin
ilgili madde Mançurya 12:34b

LİAO IRMAĞI pinyin **Liao He** okunuşu *Liaohı* Çin'de, Liaoning yönetim bölgesi ile İç Moğolistan özerk bölgesinde; uzunluğu 1.345 km; su hacmi mevsimden mevsime büyük farklılık gösterir
ilgili maddeler
Çin Halk Cumhuriyeti 4:310b
Mançurya 12:34b

LİAOTUNG YARIMADASI *bak.* **LIAODONG YARIMADASI**

LİBERALİZM iktisadi ve siyasal düşünce akımı; devletin halka tanıdığı özgürlükleri artırması gerektiğini savunur; devlet yurttaşın haklarını savunmalı, bu haklara saygı göstermelidir; devletin yasal etkinliğinin sınırları konusunda liberaller arasında farklı görüşler vardır

LİBERYA
madde başlığı Liberya 11:244b, görsel, harita
ilgili maddeler
Deniz taşımacılığı 5:178a
Maske 12:90b
Siyah Amerikalılar 15:270a

LI BO Çinli şair, 701-762
ilgili madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:237b

LİBRA astronomi *bak.* **TERAZİ**

LİBRE kütle birimi *bak.* **PAUND**

LİBRETTO bir opera, operet ya da başka bir müzik yapıtının sözlerini içeren kitap ya da kitapçık
ilgili madde Opera 13:187b

LIBREVILLE Gabon'un başkenti; Gabon Irmağı'nın halicinde yer alır; 1849'da, azatlı köleler için bir yerleşme olarak kuruldu; limanından kereste ve kauçuk ihraç edilir; başlıca sanayileri basmacılık ve gemi yapımıdır; nüf. 352.000 (1987)
ilgili madde Gabon 7:60a

LİBYA
madde başlığı Libya 11:246a, görsel, harita
ilgili maddeler
Fatımiler 6:261a
İkinci Dünya Savaşı 8:299a
Kaddafi 9:245a vd.

Mussolini 12:318b
Reagan 14:205a
Trablus 17:266a vd.

LİBYA ÇÖLÜ Libya; Libya'dan başlar, Mısır'a ve Sudan'a uzanır; Batı Çölü olarak anılan bölümü II. Dünya Savaşı'nda önemli çarpışmalara sahne oldu; kayalık yaylalar ve kumlu düzlüklerle bölünür; nüfus Mısır vahalarında toplanmıştır; Kattara çöküntüsü deniz düzeyinden 133 m aşağıdadır
ilgili madde Libya 11:246a

"LİBYALI SİBYLLA" Michelangelo'nun freski
ilgili madde Michelangelo: görsel 12:203

LİCE Diyarbakır'ın ilçesi; büyük bölümü Doğu Anadolu Bölgesi'nde kalır; az miktarda yetiştirilen Lice tütünü ünlüdür; Büyük İskender'in Doğu Seferi sırasında ilçedeki İskender-i Bırkılin Mağaraları'nda konakladığı söylenir; 1975'teki Lice depremi yörede büyük yıkımlara neden olmuştur; nüf. (1990): ilçe 47.088, kasaba 11.639
ilgili madde Diyarbakır 5:254b

LICHTENSTEIN, ROY ABD'li ressam ve heykeltıraş, d. 1923; çağdaş Amerikan kitle kültürüne dayanan Pop sanatın öncülerindendir; yapıtlarından çoğu çizgi roman ya da seri olarak üretilen illüstrasyonlardır
ilgili maddeler
Resim sanatı 14:234a
Taşbaskı 17:63a

LICINIUS Roma imparatoru, ö. 325; I. Constantinus tarafından tahttan indirildi
ilgili madde Constantinus I 4:203b vd.

LİDO ADASI Venedik, İtalya; her yıl düzenlenen Venedik Film Şenliği burada yapılır
ilgili madde Venedik 18:314b

LİDYA *ya da* **Lydia** Anadolu'da tarihi bölge
madde başlığı Lidya 11:248a, görsel
ilgili maddeler
Demir Çağı 5:119a
İyonya 9:161a
Krezüs 11:74a vd.
Para 13:316b

LİECHTENSTEIN
madde başlığı Liechtenstein 11:250a, harita

LİED müzik
ilgili maddeler
Schubert 15:95a
Şan 16:228a
Şarkı 16:243a

LİEGE *ya da* **Luik** Belçika
madde başlığı Liège 11:251a, görsel
ilgili madde Belçika 3:120b

LİEM SWİE KİNG Endonezyalı sporcu
ilgili madde Badminton: görsel 2:262

LİF *ya da* **Elyaf**
madde başlığı Lif 11:251b, görsel
ana madde Dokumacılık 5:276b
ilgili maddeler
Boya ve cila 3:320b
Fırça 6:280b
Jüt 9:231b
Kapok 10:20a vd.
•Doğal lif; Yapay lif

LİFİJ, AVNİ Türk ressam, 1889-1927; daha çok simgeci özellikler taşıyan resimleriyle tanınır; görüntüleri duygu yoluyla kavramaya ve yansıtmaya çaba göstermiştir; resimlerinde bir tür yaşam felsefesi seziliir; çağdaşları gibi İzlenimcilik akımından etkilenmekle birlikte, farklı ve özgün bir üslup geliştirdi
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:125a

LİF KABAĞI
ana madde Kabak 9:234a

LİF OPTİĞİ
madde başlığı Lif optiği 11:253a, görsel
ilgili maddeler
Kablo 9:237b
Laser 11:206b
Telekomünikasyon 17:129a

LİFUKA ADASI Tonga
ilgili madde Tonga 17:237b

LİKEN
madde başlığı Liken 11:254a, görsel
ilgili maddeler
Canlılar 4:123b
Mantarlar 12:52a
Ortakyaşama 13:224b
Turnusol 18:10a

LİKÖR damıtık içki; çeşitli meyvelerin ya da kokulu bitkilerin alkole yatırılması ya da damıtılmasıyla çeşitli koku ve tatlar elde edilir

LİKYA *ya da* **Lykia** Anadolu'da tarihi bölge
madde başlığı Likya 11:255a
ilgili madde Kaya mezarları 10:120b

LİLİENTHAL, OTTO Alman havacı, 1848-96; tümsek yüzeyli kanatların uçuştaki üstünlüğünü kanıtlamıştır
ilgili maddeler
Havacılık tarihi 8:60a
Planör 14:93a
Yelken uçuşu 19:136a

LİLLE Fransa'da kent; Nord ilinin merkezi; Deule Irmağı kıyısında, Belçika'ya 11 km uzaklıkta; makine yapımı gelişmiştir; dokuma fabrikalarında keten, pamuklu, yünlü kumaşlar ve kadife üretilir; nüf. 167.791 (1982)
ilgili maddeler
Fransa 7:26a
Pasteur 14:25b

LİLONGVE Malavi'de kent; iç kesimlerdeki tarım alanlarının ticaret merkezi ve 1975'ten bu yana ülkenin başkentidir; eski kasaba dışında yeni bir kalkınma projesi uygulanmaktadır; nüf. 220.300 (1987 tah.)

LİMA Peru
madde başlığı Lima 11:256b, görsel
ilgili maddeler
Güney Amerika 7:289b
Peru 14:54a, 54b
Pizarro 14:88b

LİMA, JORGE DE Brezilyalı yazar, 1895-1953
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:211a

LİMA FASULYESİ Amerika'nın tropik bölgelerinde yetişen fasulye türü; pala biçimli badıçları ve iri, açık yeşil renkli, besleyici tohumları vardır
ilgili madde Fasulye 6:258b

LİMAN
madde başlığı Liman 11:257b, görsel
ilgili maddeler
Akarsu 1:104b
Bermuda: görsel 3:144
Cenova : görsel 4:159
Deniz taşımacılığı: görsel 5:179

LİMAN GRUBU *bak.* **YENİLER GRUBU**

LİMASOL Kıbrıs Cumhuriyeti; adanın ikinci büyük kentidir; 1571'de adanın Osmanlılar'ca fethi ve onu izleyen deprem nüfusunun çok azalmasına yol açtı; günümüzde şarap, meyve ve sebze ihraç eden önemli bir ticaret merkezidir; dokumacılık ve tuğla üretimi yaygındır; nüf. 120.000 (1989)

LİMBURG Hollanda'da il
ilgili madde Hollanda 8:197a, 197b

LİMERİCK İrlanda
ilgili madde İrlanda Cumhuriyeti 9:75b, 76b

LİMİTED ŞİRKET ticari ortaklık türü; limited ortaklıkta bir ortak sermaye payıyla sınırlı sorumluluk taşır ve koyduğu sermayeden fazlasını kaybedemez
ana madde Şirket 16:284a

LİMMAT IRMAĞI İsviçre
ilgili madde Zürich 19:274a, görsel

LİMNİ ADASI Ege Denizi'nde Yunanistan'a bağlı ada; y.öl. 476 km^2; en büyük kenti ve başlıca limanı Mirina'dır (Kastro); bazı kalıntılar, adadaki yerleşmenin Cilalı Taş Devri'ne kadar uzandığını gösterir; 1479-1913 arasında Osmanlı yönetiminde kaldı; Mondros Mütarekesi (1918) burada imzalandı; nüf. 15.721 (1981)
ilgili maddeler
Ege Sorunu 6:64b
Mondros Mütarekesi 12:264b

LİMOGES Fransa'da kent; Haute-Vienne ilinin merkezi; dünyaca ünlü porselenlerin üretim yeridir; nüf. 137.809 (1982)
ilgili madde Fransa 7:26b

LİMON
madde başlığı Limon 11:259b, görsel
ilgili madde Turunçgiller 18:12b, görsel

LİMON Kosta Rika
ilgili madde Kosta Rika 11:24a

LİMONLUK *bak.* **SERA**

LİMPOPO IRMAĞI Afrika; Güney Afrika Cumhuriyeti'ndeki Witwatersrand'den doğar; 1.600 km boyunca akarak Hint Okyanusu'na dökülür; taşıdığı su hacmi büyük değişiklik gösterir
ilgili madde Afrika 1:44b

LİNCOLN, ABRAHAM ABD başkanı, 1809-65
madde başlığı Lincoln 11:260b, görsel
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:212a vd., görsel
Beyaz Saray 3:160b
Siyah Amerikalılar 15:271b
Suikast 16:170b

LİNCOLN ANITI Washington DC, ABD; 1922'de Abraham Lincoln'un anısına yapılmıştır
ilgili maddeler
Lincoln: görsel 11:261
Washington 19:43b

LİNÇ bir kitlenin, suçlu kabul ettiği kişinin yargılanmasına olanak tanımadan, kendi başına adaleti yerine getirme iddiasıyla gerçekleştirdiği şiddet eylemi; adını, Amerikan Bağımsızlık Savaşı sırasında bir mahkemeye başkanlık eden Charles Lynch'ten alır

LİND, JENNY İsveçli soprano 1820-87; ilk kez Stockholm'da sahneye çıktı; Paris ve Londra'da pürüzsüz ve denetimli sesiyle "İsveç Bülbülü" olarak ün kazandı
ilgili madde Barnum 3:46a

LINDBERGH, CHARLES AUGUSTUS ABD'li havacı, 1904-74
madde başlığı Lindbergh 11:261b, görsel
ilgili madde Havacılık tarihi 8:64b, görsel
LINDE, CARL VON Alman mühendis, 1842-1934; gazların sıvılaştırılmasına yönelik olarak geliştirdiği kesintisiz işlemle soğutma biliminin temellerini atmıştır
ilgili madde Soğutma 15:303b
LINDGREN, ASTRID İsveçli kadın yazar, d. 1907; çok sevilen çocuk kitapları yazdı; *Pippi Uzunçorap*, *Şamatalı Köy*, *Biz Köy Çocukları*, *Yaramaz Fatoş* ve *Madita* Türkçe'de yayımlanan yapıtlarından bazılarıdır
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:14a
LINDSAY, NORMAN Avustralyalı ressam ve romancı, 1879-1969; özellikle siyasal içerikli karikatürleri ve erotik kitap resimleriyle ünlüdür
ilgili madde Avustralya edebiyatı 2:203b
LINE ADALARI Kiribati
ilgili maddeler
Kiribati 10:278a vd.
Pasifik Adaları 14:20a vd.
LİNGALA DİLİ
ilgili madde Afrika dilleri 1:53a
LINGUA FRANCA ortak bir dili olmayan toplulukların birbirleriyle anlaşmak için kullandıkları dil; İngilizce ve Fransızca diplomatik ve ticari amaçlarla *lingua franca* olarak kullanılır; Avrupa'nın sömürgecilik döneminde, örn. Pidgin İngilizcesi olarak bilinen çeşitli *lingua franca*'lar ortaya çıktı; bir topluluğun özgün dilinin yerini alan bir *lingua franca*, kreol olarak adlandırılır
ilgili madde Afrika dilleri 1:52b
LINNAEUS, CAROLUS İsveçli botanikçi, 1707-78
madde başlığı Linnaeus 11:262b
ilgili maddeler
Bitki 3:236b
Biyoloji 3:245a, 245b
Irk 8:230b
Zooloji 19:268a
LİNOLYUM *bak.* **MANTARLI MUŞAMBA**
LİNOTİP karakterlerin tek tek değil, satır halinde döküldüğü dizgi makinesi; bu makinenin patentini 1884'te ABD'de Ottmar Mergenthaler almıştır
ilgili maddeler
Basım 3:52a
Gazete ve gazetecilik 7:89b
LİNSANG
ilgili madde Miskkedisi 12:243a
LİNYİT kömürleşme sürecindeki dört aşamanın ikincisinde oluşan, kahverengi ile siyah arasında değişen renklerde kömür; kolayca ufalanabilecek kadar yumuşaktır; taşkömürü ve antrasite oranla daha çok su içerir; sanayide ve konutlarda ısıtma amacıyla kullanılır, ama ısıtma değeri çok yüksek değildir; turbanın basınç ve sıcaklık altında kömürleşmesiyle oluşur
ana madde Kömür 11:41b
ilgili madde Doğayı koruma 5:263a
LINZ Avusturya'da kent; Tuna Irmağı üzerinde, Viyana'ya 160 km uzaklıkta; önemli bir ticaret ve imalat merkezi, aynı zamanda büyük bir ırmak limanıdır; nüf. 204.799 (1986)
ilgili maddeler
Avusturya 2:208b
Tuna Irmağı 17:314a
LIOTARD, JEAN ÉTIENNE İsviçreli ressam, 1702-89
•"Çikolatacı Kız"
LİPİT yağ asitlerinden türemiş, ester yapısında organik bileşik; suda çözünmemesine karşılık organik çözücülerde kolayca çözünür; bitki ve hayvan dokularında bulunur; basit lipitler katı ve sıvıyağlar ile mumları, bileşik lipitler fosfolipitleri ve glikolipitleri içerir
LİPİT METABOLİZMASI
ilgili madde Metabolizma 12:168b
LIPPERSHEY, HANS Hollandalı mercek yapımcısı, y. 1570 - y. 1619
ilgili madde Teleskop 17:130b
LIPPI, FRA FILIPPO İtalyan ressam, y. 1406-69; Floransa'daki Erken Rönesans okulunun en önemli ressamlarındandır; 1421'de Karmelit keşişi oldu; evlenmek ve resim yapmak için manastırdan ayrıldı; Kutsal Kitap'taki sahneleri betimleyen zarif resimlerinde ustalığı göze çarpar
ilgili madde Botticelli 3:312b
LİPSOZ
ilgili madde Çarpan balıklar 4:256b
LIPTON, THOMAS İngiliz tüccar, 1850-1931
ilgili madde Dükkân ve mağaza 5:332a
LİR
madde başlığı Lir 11:263a, görsel
ilgili maddeler
Arp 2:37a
Hermes 8:133a, 133b
Orpheus ve Eurydike 13:216b
LİRİK ŞİİR
ana madde Şiir sanatı 16:273a
ilgili madde Alman sanatı ve müziği 1:165b
LİRKUŞU
madde başlığı Lirkuşu 11:263b, görsel
ilgili maddeler
Avustralya 2:194b
Kuş 11:122a
LİSENKO, TROFİM DENİSOVİÇ SSCB'li biyolog, 1898-1976; Mendel yasalarını ve klasik genetiği burjuva bilimi diye reddederek Lamarckçılık'ı yeniden gündeme getirdi; daha masrafsız ve daha hızlı sonuçlanacak bir tarımsal verimlilik programı vaat ederek Stalin döneminde önemli siyasal destek sağladı ve görüşleri SSCB bilim çevrelerinde egemen oldu; 1950'lerde itibarını kaybetti; 1960'larda SSCB Bilimler Akademisi'ndeki görevinden alındı ve öğretileri tümüyle gözden düştü
Lİ SHİMİN *bak.* **TAI ZONG**
LİSSİTZKY, EL SSCB'li ressam, tipografi sanatçısı ve tasarımcı, 1890-1941; 20. yy başlarında soyut sanatın gelişmesine öncülük etti; Yapımcılık akımının en önemli temsilcilerinden biridir; tipografi, reklamcılık ve sergi tasarımına getirdiği yeniliklerle kitle iletişimini büyük ölçüde etkilemiştir
ilgili madde Mimarlık 12:231b
LISTER, JOSEPH İngiliz cerrah, 1827-1912
madde başlığı Lister 11:264a
ilgili maddeler
Antiseptik 1:297b vd., görsel
Cerrahi 4:161b
Hastane 8:47a
Pasteur 14:26b
Tıp 17:184a
LISZT, FRANZ Macar besteci ve piyano virtüözü, 1811-86
madde başlığı Liszt 11:264b, görsel
ilgili madde Senfoni 15:126b
LİTOGRAFİ *bak.* **TAŞBASKI**
LİTRE metre sisteminde hacim birimi
ilgili maddeler
Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:77
Ölçme 13:268b
LITTRÉ, ÉMILE Fransız dilbilimci, sözlük yazarı ve filozof, 1801-81
ilgili madde Sözlük 16:41a
LİTVANYA Avrupa'da bölge
madde başlığı Litvanya 11:265b
ilgili maddeler
Birinci Dünya Savaşı 3:210b
Hansa Birliği 8:28a
İkinci Dünya Savaşı 8:298a
Polonya 14:113a, 113b
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:16a, 16b
Tatarlar 17:81b
LİTVANYA SOVYET SOSYALİST CUMHURİYETİ SSCB
ana madde Litvanya 11:265b vd.
LİTYUM alkali metaller• grubundan element; simgesi Li, atom numarası 3, bağıl atom kütlesi 6,94; adını, "taş" anlamında Yunanca *lithos*'tan alan yumuşak, gümüşsü beyaz, kolay tepkimeye giren bir metaldir; bazı ruh hastalıklarının tedavisinde, emaye, cam, gres yapımında ve klima sistemlerinde kullanılır; 1817'de keşfedilmiştir
ilgili madde Metal 12:169b
LİTYUM KLORÜR
ilgili madde Isıtma ve klima 8:243a
LIU BANG Çin imparatoru, İÖ 256-195; Han hanedanının kurucusu, İÖ 202
ilgili madde Çin Halk Cumhuriyeti 4:318a
LİVANELİ, ZÜLFÜ Türk müzikçi ve film yönetmeni, d. 1946
ilgili maddeler
Türk müziği 18:117a
Türk sineması 18:140a
LİVAR
ilgili madde Balıkçılık: görsel 2:320
LIVE AID KONSERLERİ
ilgili madde Pop müzik 14:123a
LIVERPOOL İngiltere
madde başlığı Liverpool 11:267a, görsel
ilgili madde Banyo ve hamam 3:32b
LIVINGSTONE, DAVID İskoçyalı kâşif ve misyoner, 1813-73
madde başlığı Livingstone 11:268a, harita
ilgili maddeler
Botsvana 3:312a
Keşifler 10:196a
Kongo Irmağı 10:317a
Stanley 16:133a vd.
Victoria Çağlayanı 18:334b
Zambezi Irmağı 19:232b
LIVINGSTON, ROBERT R. ABD'li devlet adamı, 1746-1813; Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi'ni hazırlayanlar arasındadır
ilgili madde Fulton 7:54a
LIVIUS, TITUS Romalı tarihçi, İÖ y. 59-iS 17; Sallusticus ve Tacitus ile birlikte Eski Roma'nın en önemli üç tarihçisinden biridir
ilgili maddeler
Latince 11:214a
Tarih 17:42a

LIVIUS ANDRONICUS, LUCIUS Romalı yazar, İÖ y. 284 - y. 204; epik şiirler ve oyunlar yazdı; Homeros'un *Odysseia*'sını Latince'ye çevirdi
ilgili madde Latince 11:213a
LİYAKAT NİŞANI
ilgili madde Madalya ve nişanlar 11:309a, görsel
LİZBON Portekiz
madde başlığı Lizbon 11:269a, görsel
ilgili maddeler
Deprem 5:185b
Portekiz 14:128b, görsel
Tajo Irmağı: görsel 16:297
Taşkın 17:79a
LJUBLJANA Yugoslavya'da kent; Slovenya Cumhuriyeti'nin başkenti, ekonomi, siyaset ve kültür merkezi; İÖ 1. yy'da, Emona adıyla bir Roma kenti olarak kuruldu; tarih boyunca birçok kez el değiştirdi; bir ulaşım merkezi olan kentte sanayi de gelişmiştir; nüf. 224.817 (1981)
ilgili madde Yugoslavya 19:198a
LLANEROS Venezuela'nın Llanos denen çayırlıklarında sığır sürülerini otlatan çoban
ilgili madde Venezuela: görsel 18:318
LLANOS Venezuela'daki çayırlık ovalar
ilgili madde Venezuela 18:316b, görsel
LLOYD, HAROLD ABD'li sinema oyuncusu, 1893-1971; Mack Sennett'in Keystone topluluğundayken kaçıp kovalamaca komedilerinde ustalaştı; komedide bir güldürü öğesi olarak tehlikeli durumlardan yararlandı, ama dublör kullanmadı; sessiz filmlerde ünlendi; 1920'lerde en yüksek ücreti alan yıldızdı
LLOYD GEORGE, DAVID İngiltere başbakanı, 1863-1945; 1890'da Liberal Parti'den parlamentoya girdi; sandalyesini 55 yıl boyunca korudu; 1916'da üstlendiği başbakanlık görevini 1922'ye kadar sürdürdü; I. Dünya Savaşı'nın ikinci yarısında İngiliz siyasal yaşamına damgasını vurdu; Yunanlılar'ın İzmir'e asker çıkarmasını desteklediği için yoğun biçimde eleştirilmiştir
ilgili madde Birinci Dünya Savaşı 3:210b
LLOYD'S OF LONDON merkezi Londra'da bulunan uluslararası sigorta kuruluşu
ilgili madde Sigorta 15:200b
LLOYD'S REGISTER OF SHIPPING gemi tescil kuruluşu
ilgili madde Gemi ve gemi yapımı 7:120b
LOBELYA kırmızı, beyaz ya da mavi çiçekler açan otsu bitki; hemen bütün ılıman ve sıcak bölgelerde yetişen bitkinin biryıllık ve çokyıllık olan türleri vardır; Afrika'daki dağlık bölgelerde yetişen bazı dev türlerin boyu 9 m'ye ulaşır
ilgili madde Tropik bölgeler 17:298a
LOBITO Angola
ilgili madde Taşımacılık: görsel 17:74
LOCA
ilgili madde Masonluk 12:92a
LOCKE, JOHN İngiliz düşünür, 1632-1704
madde başlığı Locke 11:270a, görsel
ilgili maddeler
Anayasa 1:264a
Aydınlanma Çağı 2:228b
İngiliz edebiyatı 9:23a
Rasyonalizm 14:203a
LOCKHEED uçak
ilgili maddeler
Havacılık tarihi 8:64a, 66b, görsel
Uçak: Lockheed Galaxy: görsel 18:155
LOCKYER, SIR NORMAN İngiliz astronom, 1836-1920; Güneş lekelerini inceledi; 1868'de helyumu buldu
ilgili madde Helyum 8:123a
LOD İsrail'de kent; Tel Aviv-Yafa ile Kudüs arasında; önemli bir havalimanı vardır
ilgili madde İsrail 9:113b
LODOS
ilgili maddeler
Hava durumu 8:71b
Marmara Denizi 12:73b
ŁÓDŹ Polonya'nın orta kesiminde yönetim merkezi; 19. yy'da dokuma sanayisi hızla gelişti; Varşova-Wrocław demiryolu üzerinde bir ulaşım ve ticaret merkezidir; ayrıca ülkenin film sanayisini barındırır; nüf. 851.500 (1986)
ilgili madde Polonya 14:111b
LOEWI, OTTO Alman farmakolog, 1873-1961
ilgili madde Rüya 14:308b
LOFOTEN TAKIMADALARI Norveç'in kuzeybatı kıyısında ada grubu; en önemlileri Ost-Vaago, Vest-Vaago ve Moskenaeso' dur; büyük çapta morina balıkçılığı yapılır; nüf. 26.241 (1970)
ilgili madde Norveç: görsel 13:105
LOGAN DAĞI Yukon, Kanada; Yukon Toprakları'nın güneybatısındaki St. Elias Dağları'nda; Kuzey Amerika'nın ikinci yüksek dağıdır (5.951 m); adını, Kanada Jeolojik Araştırma Kurumu'nun kurucusu Sir William Logan'dan (1798-1875) alır; doruğuna ilk kez 1925'te tırmanıldı
ilgili madde Kanada 9:307b
LOGARİTMA
madde başlığı Logaritma 11:271a
LOĞUSA HUMMASI
ilgili madde Antiseptik 1:297b
LOHENGRIN efsanevi Alman şövalye; Perceval'in oğlu; ilk kez zor durumdaki bir soylu kadının yardımına gitmek üzere, bir kuğunun çektiği teknede ortaya çıkar; kadınla evlenir, ama nereden geldiği konusunda kadının soru sormasını yasaklar; kadın verdiği sözü tutamayınca onu sonsuza kadar terk eder; efsanenin değişik birçok biçiminin kökeni ortaçağa kadar uzanır; Wagner operalarından birinde bu efsaneyi konu almıştır
"LOHENGRIN" Wagner'in operası
ilgili maddeler
Arthur 2:44b
Opera 13:189b
Wagner 19:40b
LOIRE IRMAĞI Fransa
madde başlığı Loire Irmağı 11:272a, görsel
ilgili madde Fransa 7:22a
LOKAL ANESTEZİ *bak.* **BÖLGESEL ANESTEZİ**
LOKANTA
madde başlığı Lokanta 11:272b, görsel
LOKAVT iş uyuşmazlıklarında, işverenin işçileri toplu olarak işten çıkarması; günümüzde gelişmiş ülkelerde pek sık uygulanmaz; 19. yy'da Batı ülkelerinde ve ABD'de grevlere karşı bir silah olarak sık sık lokavta başvurulurdu
LOKI İskandinav mitolojisinde kurnaz ve düzenbaz, kötü ruh; tanrı Balder'in ölümünden sorumludur; bazen tanrılara yardımcı olmuşsa da, şeytanlığı sonunda çok aşırıya varmış ve tanrılarca cezalandırılmıştır
ana madde İskandinav efsaneleri 9:86b
ilgili maddeler
Boş inançlar 3:307a
Efsane ve mitler 6:56a
LOKMAN HEKİM Kuran'da adı anılan bilge kişi; İslam öncesi dönemde Arabistan'da yaşadığına ilişkin izler vardır; halk arasındaki inanışa göre çok uzun yaşamış, bütün dünyayı dolaşmış, bitkilerden her hastalığın ilacını öğrenmiş, ölüme çare bulmuş, ama bu bilgileri yazdığı kâğıtlar bir rüzgârla uçup gitmiş
LOKOMOTİF
ana madde Demiryolu ve tren 5:132b vd., görsel
•Buharlı lokomotif
LOLLARDLAR İngiltere'de 1382'den sonra, Oxford'lu düşünür ve ilahiyatçı John Wycliffe'in görüşlerini sürdürenlere verilen ad; daha önce de, dine bağlılık görüntüsü ardında din ilkelerinden saptığından kuşkulanılan kişiler için kullanılmıştır
LOMBARDİYA İtalya'nın kuzeyinde bölge; İsviçre ye komşu olan kuzey kesimi dağlık, güney kesimi düzlüktür; ülkenin en önemli sanayi ve ticaret yörelerinden biri olan bölgenin merkezi Milano'dur; yoğun bir ulaşım ağıyla donatılmıştır; nüf. 8.898.95 (1989 tah.)
ilgili maddeler
Adriya Denizi 1:37b
İtalya 9:146b
LOMBARDLAR halk
ilgili maddeler
Barbar akınları 3:40a, 41a
İtalya 9:147b
Kavimler Göçü 10:111a
Roma İmparatorluğu 14:268b
Vandallar 18:297a
LOMÉ Togo'nun başkenti; daha önce Almanya'nın egemenliğindeki Togoland'ın başkentiydi; 1960'larda modernleştirilen limanından özellikle kakao ve kahve ihraç edilir; nüf. 366.476 (1983)
LOMÉ ANTLAŞMALARI 1975-85
ilgili madde Avrupa Toplulukları 2:190b
LOMONOSOV, MİHAİL VASİLYEVİÇ Rus yazar, 1711-65
ilgili maddeler
Rus edebiyatı 14:299b, görsel
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:15a
LONCA
madde başlığı Lonca 11:275a
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:166a
Emeklilik 6:142b
Gümüş işçiliği 7:262a
Liège 11:251a
Mühür 12:329b
Ortaçağ 13:222b
Osmanlı İmparatorluğu 13:243b, görsel
Sendika 15:120a
Tekel 17:105b
Tıp 17:182a
•Sendika
LONDON, JACK ABD'li yazar, 1876-1916
madde başlığı London 11:277b, görsel

ilgili madde Doğalcılık 5:260a
LONDRA İngiltere
madde başlığı Londra 11:278a, görsel
ilgili maddeler
Birinci Dünya Savaşı 3:209b
Doğayı koruma 5:263a
Hazır giyim sanayisi 8:112b
İkinci Dünya Savaşı 8:304b
İngiltere 9:40a, 40b
Polis 14:107b
Posta hizmetleri 14:133b
Thames Irmağı 17:171a vd.
Tuğla 17:308b
LONDRA ANTLAŞMASI 1839; yeni kurulan Belçika Krallığı'nın sınırları bu antlaşmayla belirlendi
ilgili madde Belçika 3:122b
LONDRA ANTLAŞMASI 1841
ilgili maddeler
Abdülmecid 1:18b
Boğazlar Sorunu 3:267a
LONDRA ANTLAŞMASI 1913
ilgili maddeler
Balkan Savaşları 3:7b
Girit 7:158b
Talat Paşa 16:313b
LONDRA ANTLAŞMASI 1959
ilgili madde Kıbrıs 10:202a
LONDRA HAYVANAT BAHÇESİ İngiltere
ilgili maddeler
Boa 3:260a
Hayvanat bahçesi 8:101b, görsel
Londra 11:280a
LONDRA KONFERANSI 1871
ilgili maddeler
Âli Paşa 1:151b
Boğazlar Sorunu 3:267a
LONDRA KÖPRÜSÜ İngiltere; Londra'da, Thames Irmağı üzerinde tarihi köprü; 1824-31 arası eski köprü yıkılarak yenisi yapıldı
ilgili maddeler
İngiltere: görsel 9:36
Londra 11:278b
LONDRA KULESİ İngiltere
ana madde Londra 11:278b, görsel
ilgili madde Richard 14:238a
LONDRA MENKUL KIYMETLER BORSASI İngiltere
ilgili maddeler
Bankalar ve bankacılık 3:27a
Borsa ve kambiyo 3:299a
LONDRA METROSU İngiltere
ilgili maddeler
Londra 11:280a
Metro 12:176b, görsel
Tünel 18:21b
LONDRA PLANETARYUMU İngiltere
ilgili maddeler
Gezegen: görsel 7:143
Planetaryum: görsel 14:89
LONDRA YANGINI *bak.* **BÜYÜK LONDRA YANGINI**
LONG, CRAWFORD ABD'li cerrah, 1825-78; 1842'de ilk kez eteri ameliyatlarda anestezik olarak kullanmıştır
ilgili madde Anestezi 1:271b
LONG BEACH ABD'nin California eyaletinde kent; San Pedro Koyu'nda bir sayfiye yeridir; adını 13,5 km uzunluğundaki kumsalından alır; petrol ve gemi yapım sanayilerinin yer aldığı liman, donanma üssü ve sanayi kentidir; 1933'teki depremde büyük zarar gördü; nüf. 426.025 (1989)
ilgili maddeler
California 4:104a
Los Angeles 11:283b
LONGFELLOW, HENRY WADSWORTH ABD'li şair, 1807-82; 19. yy'ın en tanınmış Amerikan şairlerindendir; pastoral şiiri *Evangeline* (1847) şairin kendine özgü üslubunu yansıtır
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:223a
LONG ISLAND New York, ABD'de ada; uzunluğu 190 km; kabaca, Güney Connecticut kıyısına paralel uzanır; önceleri Delaware Yerlileri'nin yurduydu; 1776'da Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nın ilk çarpışması burada yapıldı; turizm, bahçecilik, kümes hayvancılığı, balıkçılık, kum ve çakıl ocakçılığı başlıca etkinliklerdir; nüf. 6.728.074 (1980)
ilgili madde New York 13:67a, 68b
LONGOS Eski Yunanlı yazar, ü. 2.-3. yy
ilgili madde Roman 14:273b
LONGYİ Birmanlar'ın ulusal giysisi
ilgili madde Birmanya 3:220b
LON NOL Khmer Cumhuriyeti (Kampuçya) devlet başkanı, 1913-85
ilgili madde Kampuçya 9:297a
LOPES, C. Portekizli atlet
ilgili madde Maraton 12:60b
LÓPEZ, FRANCISCO SOLANO Paraguay diktatörü, 1827-70
ilgili madde Paraguay 13:321b
LORCA, FEDERICO GARCIA *bak.* **GARCIA LORCA, FEDERICO**
LORD İngiltere'de baron, vikont, kont ya da marki unvanını taşıyan soylu; feodalizmin başlangıcında, askeri hizmet karşılığında halkın dirliğinden sorumlu olan büyük toprak sahiplerine lord denmesi gelenekselleşmişti
ilgili maddeler
Anglosaksonlar 1:274b
Köy 11:68b
LORD BYRON tam adı **George Gordon, 6. Byron Baronu** İngiliz şair, 1788-1824
madde başlığı Lord Byron 11:280b, görsel
ilgili maddeler
Hero ile Leandros 8:134b
İngiliz edebiyatı 9:24b
•"Don Juan"
LORD ELGIN İngiliz diplomat ve sanat koleksiyoncusu, 1766-1841
ilgili madde Akropol 1:122a
•Elgin Mermerleri
"LORD JIM" Conrad'ın romanı
ilgili madde Conrad 4:202a
LORD KELVIN asıl adı **William Thomson, 1. Kelvin Baronu** İskoç bilim adamı, 1824-1907
madde başlığı Lord Kelvin 11:282a, görsel
ilgili maddeler
Joule 9:222a
Kablo 9:236b vd.
LORDLAR KAMARASI İngiltere; iki meclisli İngiliz Parlamentosu'nun üst meclisi; üyeleri İngiltere piskoposları, unvanlarını aileden ya da hizmet karşılığında almış olan soylular ve yüksek yargıçlardan oluşur; başlıca işlevi, bazı yasa önerilerini ve tasarılarını Avam Kamarası'ndan önce gözden geçirmektir; tasarıları erteleyebilir, ama yasallaşmasını önleyemez
ilgili maddeler
Mahkeme 11:333a vd.
Parlamento 14:9a
Siyasal ve yerel yönetim 15:285b
LOREDAN, LEONARDO Venedik dükü, 1438-1521
ilgili madde Bellini: görsel 3:130
LORELEI Alman mitolojisi; Ren Irmağı'ndaki denizcileri bulunduğu kayalıklara çekerek ölümlerine neden olan güzel denizkızı
ilgili maddeler
Ren Irmağı 14:214b
Sirenler 15:253a
LORELEI KAYASI Almanya
ilgili maddeler
Denizkızı 5:161b
Ren Irmağı 14:214b, görsel
LOREN, SOPHIA İtalyan kadın sinema oyuncusu, d. 1934; başlangıçta yalnızca fiziksel özellikleriyle dikkati çekti, ama sonradan duygusal derinliği olan yetenekli bir oyuncu olarak sivrildi; *Kızım ve Ben* (1961) filmindeki rolüyle Oskar Ödülü'nü kazandı; *Dün, Bugün, Yarın* (1963), *İtalyan Usulü Evlenme* (1964), *Özel Bir Gün* (1977) öbür filmlerinden bazılarıdır
LORENZ, KONRAD Avusturyalı zoolog, d. 1903; küçük yaşlarda hayvanlarla ilgilenmeye başladı; hatta çocukken bir hayvanat bahçesinde hasta hayvanlara bakıcılık yaptı; karşılaştırmalı zooloji yöntemleriyle hayvan davranışlarını inceledi ve hayvan davranışlarını konu alan etoloji biliminin kurucularından biri oldu
LORENZETTI, PIETRO İtalyan ressam, y. 1285-1348; zarif çizgileri ve zengin renkleri resimlerine büyük bir canlılık kazandırır; "Madonna ve Çocuk İsa" konulu tablolarıyla ünlüdür; perspektif alanında ileri çalışmalarıyla tanınır
LORİ papağanla akraba küçük kuş
ana madde Papağan 13:311b, görsel
LORİS Hindistan ve Malezya ormanlarında yaşayan ilkel maymun; yumuşak postu boz ya da kahverengi, çok iri olan gözlerinin çevresi koyu renkli ve işaretparmakları kısadır; geceleri avlanmaya çıkarak böcekler ve küçük memelilerle beslenir; her gebelikte tek bir yavru doğurur
ilgili madde Hayvanat bahçesi: görsel 8:102
LOS ALAMOS ABD'nin New Mexico eyaletinde kent; ABD hükümeti ilk atom bombasını geliştiren Atom Araştırmaları Laboratuvarı'nın yeri olarak burayı seçti; başlangıçta laboratuvar çalışanları için kurulan kent 1957'den sonra yerleşime açıldı; nüf. 11.039 (1980)
LOS ANGELES California, ABD
madde başlığı Los Angeles 11:283a, görsel
ilgili maddeler
California 4:103b, görsel
Olimpiyat Oyunları: stadyum: görsel 13:148
LOTHIAN İskoçya'nın güneydoğusunda il; y.öl. 1.813 km², merkezi Edinburgh; nüf. 741.200 (1988 tah.)
ilgili madde İskoçya 9:93b
LOTTO, LORENZO İtalyan ressam, y. 1480-1556; Geç Rönesans'ın ilk Venedikli sanatçısı; perspektifli portreleri ve dinsel konulu mistik tablolarıyla ünlüdür
LOTUS

madde başlığı Lotus 11:284b, görsel
ilgili madde Nilüfer 13:87a

LOUIS, JOE ABD'li boksör, 1914-81
madde başlığı Louis 11:288a, görsel
ilgili maddeler
Boks 3:273a
Siyah Amerikalılar 15:278b

LOUIS I *ya da* **I. Ludwig** Kutsal Roma-Germen imparatoru, 778-840
ana madde Louis 11:285b
ilgili madde Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu 11:132a

LOUIS II Fransa kralı, 846-879
ana madde Louis 11:285b

LOUIS III Fransa kralı, 863-882
ana madde Louis 11:285b

LOUIS IV Fransa kralı, 921-954
ana madde Louis 11:285b

LOUIS V Fransa kralı, 967-987
ana madde Louis 11:285b

LOUIS VI Fransa kralı, 1081-1137
ana madde Louis 11:285b

LOUIS VII Fransa kralı, y. 1121-80
ana madde Louis 11:286a
ilgili madde Haçlı Seferleri 7:321a

LOUIS VIII Fransa kralı, 1187-1226
ana madde Louis 11:286a

LOUIS IX Fransa kralı, 1214-70
ana madde Louis 11:286a, görsel
ilgili maddeler
Eyyubiler 6:245b
Haçlı Seferleri 7:322a

LOUIS X Fransa kralı, 1289-1316
ana madde Louis 11:286a, görsel

LOUIS XI Fransa kralı, 1423-83
ana madde Louis 11:286b, görsel

LOUIS XII Fransa kralı, 1462-1515
ana madde Louis 11:286b, görsel
ilgili madde Borgia Ailesi 3:294a

LOUIS XIII Fransa kralı, 1601-43
ana madde Louis 11:286b, görsel
ilgili maddeler
Kuaförlük 11:85a
Richelieu 14:238b
Siyaset 15:288a

LOUIS XIV *ya da* **Güneş Kral** Fransa kralı, 1638-1715
ana madde Louis 11:286b, görsel
ilgili maddeler
Ateşli silahlar 2:134a
Bale 2:302a
Düğme 5:328a
Fransa 7:28b
Gözlemevi 7:216a
Kanada 9:314a
Mülteci 12:330b
Resim sanatı 14:229a
Richelieu 14:239a
Versailles 18:327b vd.
William 19:56b

LOUIS XIV ÜSLUBU
ilgili madde Mobilya 12:250b

LOUIS XV Fransa kralı, 1710-74
ana madde Louis 11:287b, görsel

LOUIS XV ÜSLUBU
ilgili maddeler
İç mimarlık: görsel 8:280
Mobilya 12:250b

LOUIS XVI Fransa kralı, 1754-93
ana madde Louis 11:288a, görsel
ilgili maddeler
Cumhuriyet 4:213b
Fransız Devrimi 7:34b vd.
Marie-Antoinette 12:66b

LOUIS XVI ÜSLUBU
ilgili madde Mobilya 12:250b

LOUIS XVII Fransa veliahtı, 1785-95
ana madde Louis 11:288a, görsel

LOUIS XVIII Fransa kralı, 1755-1824
ana madde Louis 11:288a, görsel
ilgili maddeler
Fransa 7:30b
Napolyon 13:34b

LOUISIANA ABD'nin güneyinde eyalet; Meksika Körfezi kıyısında; y.öl. 125.675 km^2, başkenti Baton Rouge; 1812'de ülkenin 18. eyaleti oldu; toprakları Mississippi taşkın ovası ile kıyı düzlüklerinden oluşur; iklimi astropiktir; tarım, kerestecilik, karides avcılığı, kimya, petrol ve gıda sanayileri önem taşır; önemli kentlerinden biri New Orleans'tır; nüf. 4.238.216 (1990)
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:207b
Jefferson 9:197a

LOUIS-NAPOLÉON BONAPARTE *bak.* **NAPOLYON III**

LOUIS-PHILIPPE Fransa kralı, 1773-1850
ilgili maddeler
Fransa 7:30b
Karikatür 10:68b
Versailles 18:328a

LOUISVILLE ABD'nin Kentucky eyaletinde kent; Ohio Irmağı kıyısında; 1779'da kuruldu, 1820'lerde bir ırmak limanı olarak gelişti; başta viski ve sigara olmak üzere önemli bir sanayi ve ticaret merkezidir; Kentucky Derby at yarışları bu kentte düzenlenir; nüf. 282.153 (1989)

LOURDES Fransa'nın güneybatısında, Hıristiyanlar'ca önemli hac kasabası; 1858'de Bernadette adlı bir kızın Meryem Ana'nın Massabielle Mağarası yakınında birkaç kez kendisine göründüğünü iddia etmesiyle önem kazandı; her yıl y. 3 milyon hacı kasabaya gelir; nüf. 17.252 (1982)
ilgili maddeler
Fransa: görsel 7:28
Hac 7:316a

LOUVAIN *ya da* **Leuven** Belçika'da kent; Dyla Irmağı üzerinde; üniversitesi 1425'te kuruldu; önemli bir ticaret merkezidir; nüf. 85.608 (1983 tah.)
ilgili madde Belçika 3:122a

LOUVRE MÜZESİ Paris, Fransa; eskiden krallık konutu olan Louvre Sarayı'nın bir bölümündeki müze ve sanat galerisi
ilgili maddeler
Müzeler ve sanat galerileri 13:14a, görsel
Paris 13:331a, görsel

LOVE CANAL New York, ABD
ilgili madde Çevre kirliliği 4:281b vd.

LOWELL, JAMES RUSSELL ABD'li şair, eleştirmen ve diplomat, 1819-91; yaşadığı dönemde Amerikan edebiyatını önemli ölçüde etkilemiş, bir dizi eleştirmen yetiştirmiştir
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:223a

LOWER, RICHARD İngiliz doktor, 1631-91
ilgili madde Kan 9:304a

LOYAUTÉ ADALARI Büyük Okyanus'ta Fransa'ya bağlı takımada
ilgili madde Pasifik Adaları 14:20a

LOZAN *bak.* **LAUSANNE**

LOZAN BARIŞ ANTLAŞMASI
madde başlığı Lozan Barış Antlaşması 11:288b
ilgili maddeler
Boğazlar Sorunu 3:267b
Ege Sorunu 6:65a

LOZAN KONFERANSI 1922
ana madde Lozan Barış Antlaşması 11:289a vd.
ilgili maddeler
Bayar 3:82b
İnönü 9:52b
Kapitülasyon 10:16a
Şeyh Said Ayaklanması 16:263a

LÖKOSİT *bak.* **AKYUVAR**

LÖS tortul çökellerden oluşan sarı renkli ve çok verimli toprak türü; kalsiyum karbonatla gevşek biçimde bir arada tutulan mil boyutunda tanelerden oluşur; % 50-60 oranında silis içerir; oldukça gözeneklidir ve az su tutar; özellikle ılıman bölgelerde bulunur ve dünyadaki toprak örtüsünün y. % 10'unu oluşturur
ilgili madde Toprak 17:248b

LÖSEMİ *ya da* **Kan kanseri**
madde başlığı Lösemi 11:290b
ilgili maddeler
Benzen 3:134a
Kan 9:303b
Kanser 9:331a
Meslek hastalıkları 12:165a

LPG *bak.* **SIVILAŞTIRILMIŞ PETROL GAZI**

LSD *ya da* **D-liserjik asit dietilamit** çavdarmahmuzu alkaloitine benzer yapıda, genellikle laboratuvarda bireşimlenen ve güçlü halüsinojen özellik taşıyan bileşik; beyin dokusundan sinir iletimini durdurur; sanrılara ve normal olmayan davranışlara yol açar; 1960'larda bazı nevrozlarla alkolizm tedavisinde ve ölmek üzere olan kanser hastalarını rahatlatmak amacıyla kullanılmış, ama tehlikeli bulunduğu için günümüzde kullanımı sınırlanmış, hatta kimi ülkelerde yasaklanmıştır; kromozomlarda yapı bozukluklarına ve kalıtsal değişikliklere yol açtığına ilişkin bulgular vardır

LUANDA Angola'nın başkenti; eskiden Brezilya'ya köle gönderilen bir çıkış noktasıydı; bugün ülkenin en büyük kenti ve en işlek limanıdır; özellikle kahve, pamuk ve tuz ihraç edilir; gökdelenleri ve geniş caddeleriyle modern bir görünümü vardır; nüf. 1.134.000 (1988)
ilgili madde Livingstone 11:268a

LUANGPRABANG Laos
ilgili madde Laos 11:200a

LUBITSCH, ERNST Alman asıllı ABD'li film yönetmeni, 1892-1947; özellikle komedi filmleriyle tanındı; bunlardan en önemlileri *Şen Dul* (1934), *Gülmeyen Kadın* (1939) ve *Aşka Dönüş*'tür (1946)
ilgili madde Sinema 15:230b

LUBLIN Polonya'da kent; 9. yy'da Bystrzyca Irmağı kıyısında bir kale olarak kuruldu; ülkenin güneydoğusunun sanayi ve kültür merkezidir; makine, kimya ve gıda işleme sanayilerini barındırır; nüf. 324.100 (1985 tah.)
ilgili madde Polonya 14:111b

LUBUMBASHI Zaire'de kent; eskiden Elisabethville; Shaba• bölgesinin merkezi ve ülkenin ikinci büyük kentidir; 1910'da bir bakır madenciliği kasabası olarak kuruldu; günümüzde bir sanayi kenti ve ba-

kır, kobalt gibi madencilik ürünlerinin ticaret merkezidir; nüf. 683.056 (1990)

LUCAS, GEORGE ABD'li film yönetmeni, yapımcı ve senaryo yazarı, d. 1944; senaryosunu yazdığı ve yönettiği bilimkurgu türündeki *Yıldız Savaşları* (1977) sinema tarihinin o zamana kadarki en yüksek gelirini sağlamıştır

ilgili madde Sinema 15:234a

LUCERN *bak.* **LUZERN**

LUCIFER Musevi ve Hıristiyan inancında şeytan

ilgili madde Şeytan 16:265a

LUCRETIUS, TITUS Romalı şair, ö. İÖ 1. yy; yaşamı konusunda bilinenler azdır; Eski Yunanlı düşünür Epikuros'un felsefesini açıklayan "Evrenın Yapısı" adlı tek bir uzun şiir yazmıştır

ilgili maddeler
Epikuros 6:163b
Latince 11:213b

LUDDITLER 19. yy'da İngiltere'de, işlerini yitirmelerine yol açan dokuma tezgâhlarını parçalamak üzere örgütlenen zanaatçılara verilen ad

ilgili madde Sanayi Devrimi 15:45b

LUDWIG I *bak.* **LOUIS I**

LUFTHANSA Alman havayolu şirketi

ilgili maddeler
Alman Federal Cumhuriyeti 1:175b
Havacılık tarihi 8:68a

LUIK *bak.* **LIÈGE**

LUKA, AZİZ Yeni Ahit'teki Luka İncili'nin ve Resullerin İşleri Kitabı'nın yazarı, ö. 1. yy; Havari Aziz Paulus'un mektuplarında sözünü ettiği "iş arkadaşı" hekim Luka olduğu görüşü yaygındır

ilgili maddeler
Kutsal Kitap 11:131b
Meryem, Hz. 12:162a

LUKİANOS Eski Yunanlı yazar ve hatip, d. İS y. 120; eleştirel ve yergili denemeler yazdı; bazı yapıtları Türkçe'de *Seçme Yazılar* adıyla yayımlanmıştır

ilgili madde Bilimkurgu 3:188a

LUKSOR Yukarı Mısır'da kent; eski Teb kentinin kalıntılarıyla ünlüdür; geçmişi firavunlar dönemine kadar uzanır ve birçok çağın görkemli kalıntılarını içerir; çevresindeki tarım bölgesinin pazarı ve önemli bir turizm merkezidir; nüf. 113.480 (1983)

ilgili maddeler
Mimarlık 12:224a
Teb 17:99a
Tutanhamon 18:15a

LULLY, JEAN BAPTISTE Fransız besteci, 1632-87; Paris Operası'nın yöneticisiydi

ilgili maddeler
Flüt ailesi 6:320a
Müzik 13:18a
Senfoni 15:126a

LUMBAGO

ilgili madde Sinirler ve sinir sistemi 15:247b

LUMBAR

ilgili madde Gemi ve gemi yapımı 7:115a

LUMİÈRE KARDEŞLER Auguste (1862-1954) ve Louis (1864-1948) adlı Fransız mucit kardeşler; 1895'te sinematografı icat ettiler

ilgili maddeler
Sinema 15:228a vd.
Türk sineması 18:131a

LUMUMBA, PATRICE Afrikalı milliyetçi önder, 1925-61; Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nin (bugün Zaire) ilk başbakanı, Haziran-Eylül 1960; Belçika'nın müdahalesiyle Katanga'da gelişen bölgeci ayaklanmalar sırasında zorla görevden uzaklaştırıldı; ardından, ayrılıkçı kuvvetlere teslim edilerek öldürüldü

ilgili madde Zaire 19:228a

LUNA 1 yapma uydu

ilgili madde Uzay araştırmaları 18:246a

LUNA 2 yapma uydu; 13 Eylül 1959'da Ay'a indi

ilgili maddeler
Ay 2:214a
Uzay araştırmaları 18:246a

LUNA 3 yapma uydu

ilgili madde Uzay araştırmaları 18:246a

LUNA 9 uzay aracı

ilgili madde Uzay araştırmaları 18:250a

LUNA 16 uzay aracı

ilgili madde Uzay araştırmaları 18:250a

LUNARDI, VINCENZO İtalyan balon pilotu, 1759-1806; 1784'te hidrojenle doldurulmuş bir balonla havalandı

ilgili madde Güdümlü balon 7:247a

LUNAR ORBITER uzay sondası

ilgili madde Uzay araştırmaları 18:247a

LUNEVILLE ANTLAŞMASI 1801

ilgili madde Napolyon Savaşları 13:35b

LUNOHOD 1 Ay aracı

ilgili madde Uzay araştırmaları 18:250a

LUNOHOD 2 uzay aracı

ilgili madde Uzay araştırmaları 18:250a

LUPULİN şerbetçiotundan elde edilen sarı renkli, hoş kokulu madde; tıpta ve bira yapımında kullanılır

ilgili madde Şerbetçiotu 16:260b

LUSAKA Zambia'nın başkenti; Tanzanya ve Malavi'ye giden ana yolların kavşak noktasında bir pazaryeri olarak kurulup gelişti; önemli bir mısır ve tütün pazarıdır; tütün ürünleri, dokuma ve inşaat gereçleri üretilir; nüf. 870.030 (1988)

LUSİFERAZ *ya da* **Lüsiferaz** lusiferini yükseltgeyerek ışık üretimini sağlayan enzim

ilgili madde Biyolojik ışıldama 3:247b

LUSİFERİN *ya da* **Lüsiferin** ateşböceği gibi ışık saçan bazı böceklerde, lusiferaz enziminin etkisiyle yükseltgenerek ışık üreten organik bileşik

ilgili madde Biyolojik ışıldama 3:247b

"LUSITANIA" yolcu gemisi

ilgili maddeler
Birinci Dünya Savaşı 3:208b
Gemi ve gemi yapımı 7:119b

LUTA pinyin **Lüda** Çin'in kuzeydoğusunda belediye; Liaodong Yarımadası'nın güney yarısı ile Lüshun limanını kapsar; Rus-lar'ca donanma karargâhı olarak geliştirildi; Rus-Japon Savaşı'ndan (1905) sonra Japonya'ya bağlandı; Japonlar'ın *Dairen* adını verdikleri bölge, II. Dünya Savaşı'ndan sonra Çin'e geri verildi; nüf. 1.421.000 (1987 tah.)

ilgili madde Mançurya 12:35a, görsel

LÜT GÖLÜ *ya da* **Ölü Deniz** Arabistan Yarımadası

madde başlığı Lût Gölü 11:291b, görsel

ilgili maddeler
Büyük Rift Vadisi 4:91a
Göl 7:201a

LÜT GÖLÜ RULOLARI

madde başlığı Lût Gölü Ruloları 11:292b, görsel

ilgili madde İbrani edebiyatı 8:265a

LUTHER, MARTIN Alman din adamı, 1483-1546

madde başlığı Luther 11:293a, görsel

ilgili maddeler
Alman edebiyatı 1:161a, görsel
Almanya 1:169a
Hıristiyanlık 8:152b
İlahi 8:322a
Papa 13:309a
Protestan Kilisesi 14:148b vd.

LUTHERCİLER *ya da* **Evanjelikler** Hıristiyanlık

ana madde Protestan Kilisesi 14:149a vd.

ilgili madde Luther 11:294b

LUZERN *ya da* **Lucern** İsviçre'de kent; Luzern Gölü kıyısında eski ve çok iyi korunmuş bir kenttir; tam ortasından Reuss Irmağı geçer; bir hukuk merkezi ve İsviçre'nin en canlı turizm yöresidir; nüfusunun büyük bölümü Katolik'tir ve Almanca konuşur; nüf. 62.130 (1983 tah.)

LUZERN GÖLÜ İsviçre'nin orta kesiminin en büyük gölü; y.öl. 114 km^2, en geniş yeri 3 km, en derin yeri 214 m

LUZON ADASI Filipinler; Filipin Adaları'nın en büyüğü ve en önemlisi; y.öl. 105.000 km^2; ülkenin başkenti Manila bu adadadır; hem sanayi, hem tarım (pirinç, mısır, hindistancevizi) açısından önem taşır; çevresindeki küçük adalarla birlikte nüf. 23.900.796 (1980)

ilgili madde Filipinler 6:296a vd.

LUZON KAYABALIĞI y. 11 mm'lik uzunluğuyla bilinen en küçük balıktır

ilgili madde Kayabalığı ve horozbina 10:114a

LÜBECK Almanya'da kent; Schleswig-Holstein eyaletinde, Baltık Denizi'nden 14 km içeride bir liman kentidir; 1143'te kuruldu; 1358-1630 arası Hansa Birliği'nin merkeziydi; 1871'den sonra Alman İmparatorluğu'na bağlandı; önemli tarihi yapıları barındırır; ülkenin Baltık Denizi kıyılarındaki en önemli limanı ve iş merkezidir; nüf. 209.159 (1987)

ilgili madde Hansa Birliği 8:28a vd.

LÜBECK BARIŞI 1629

ilgili madde Otuz Yıl Savaşları 13:253a

LÜBNAN

madde başlığı Lübnan 11:294b, görsel, harita

ilgili maddeler
Arap-İsrail Savaşları 1:317a
Liman 11:257b
Suriye 16:188b vd.
•Beyrut; Sayda; Sur

LÜBNAN DAĞLARI Lübnan; Akdeniz'e paralel olarak ülkenin neredeyse bir ucundan öbür ucuna kadar uzanır

ilgili madde Lübnan 11:294b

LÜDA *bak.* **LUTA**

LÜFER

madde başlığı Lüfer 11:296b, görsel

LÜKS aydınlanma birimi

ilgili maddeler
Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:79
Aydınlatma 2:232b

LÜKSEMBURG ülke

madde başlığı Lüksemburg 11:297a, görsel, harita

ilgili madde İkinci Dünya Savaşı 8:298a
LÜKSEMBURG Lüksemburg'un başkenti; Alzette Irmağı'na bakan kayalık tepelerin üzerinde bir Roma kalesi olarak kuruldu; ulaşım ve bankacılık merkezidir; Avrupa Toplulukları'na bağlı çeşitli kuruluşların, örn. Avrupa Parlamentosu ile Adalet Divanı'nın merkezleri bu kentte bulunur; nüf. 76.640 (1987)
ilgili madde Lüksemburg 11:297a, görsel
"LÜKSEMBURG BAHÇESİ" Çallı'nın tablosu
ilgili madde Çallı 4:231b
LÜKS LAMBASI *bak.* **AKKOR GÖMLEKLİ LAMBA**
LÜKS TÜKETİM MALI
ilgili madde Vergiler 18:323b
"LÜKÜS HAYAT" Cemal Reşit Rey'in opereti
ilgili madde Türk Beşleri 18:28a
LÜLEBURGAZ Kırklareli'nin ilçesi; Ergene Havzası'ndaki topraklarının büyük bölümü düzlüktür; büyük çapta buğday, şekerpancarı ve arpa üretilir; ilçe merkezi olan Lüleburgaz kenti de bir sanayi ve ticaret merkezidir; nüf. (1990): ilçe 93.060, kent 52.384
ilgili maddeler
Kırklareli 10:220b, 221b
Trakya 17:280b
LÜLETAŞI *ya da* **Eskişehirtaşı** özellikle pipo yapımında kullanılan, beyaz, yumuşak, kile benzeyen mineral
ilgili maddeler
Eskişehir 6:196a
Pipo 14:74a, görsel
LÜMEN
ilgili maddeler
Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:79
Aydınlatma 2:232b
LÜSHUN eskiden **Port Arthur** Çin
ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:20a
LÜSİFERAZ *bak.* **LUSİFERAZ**
LÜSİFERİN *bak.* **LUSİFERİN**
LÜTESYUM lantanitler• dizisinden element; simgesi Lu, atom numarası 71, bağıl atom kütlesi 174,97; adını, Paris'in Latince adı olan *Lutetia*'dan alan gümüşsü beyaz bir katıdır; 1907-08'de keşfedilmiştir
"LÜZUMSUZ ADAM" Abasıyanık'ın öykü kitabı
ilgili madde Abasıyanık 1:11a
LVOV SSCB'de kent; bugün SSCB ile Polonya arasında bölünmüş olan Galiçya bölgesinin başlıca kentidir; 1340-1772 arasında Polonya'nın, 1772-1919 arasında Avusturya'nın, 1939'da Rusya'nın yönetimine girdi; Ukrayna'nın ulaşım, makine üretim, yayımcılık ve eğitim merkezidir; nüf. 767.000 (1987)
LYDİA *bak.* **LİDYA**
LYELL, SIR CHARLES İskoçyalı jeolog, 1797-1875; yeryüzü biçimlerinin çok uzun bir zaman dilimi içinde, fiziksel, kimyasal ve biyolojik süreçler sonucunda oluştuğu görüşünün benimsenmesini sağladı; evrimci biyolojinin temellerini atmıştır
LYKİA *bak.* **LİKYA**
LYKURGOS Spartalı yasa koyucu, ü. İÖ y. 9. yy; Sparta'daki birçok kurumun öncüsü olarak kabul edilirse de, gerçekten yaşayıp yaşamadığı tartışmalıdır
ilgili madde Sparta 16:46a
LYLY, JOHN İngiliz yazar, y. 1554-1606; İngiliz komedisinin gelişiminde önemli rol oynamıştır; İngiliz dilinde kalıcı etki yaratmış ilk düzyazı ustası sayılır
ilgili maddeler
İngiliz edebiyatı 9:21a
Tiyatro sanatı 17:214a
LYON Fransa
madde başlığı Lyon 11:298b, görsel
ilgili maddeler
Fransa 7:23b, 26a
Galya 7:67a
LYRA astronomi *bak.* **ÇALGI**
LYSİPPOS Eski Yunanlı heykeltıraş, ü. İÖ 4. yy; yalnızca tunçtan heykeller yaptı; insan figürlerindeki titiz, ayrıntılı işçiliği ve doğalcı yaklaşımıyla ünlüdür

M

M14 otomatik piyade tüfeği
ilgili madde Ateşli silâhlar: görsel 2:138
M60 makineli tüfek
ilgili madde Ateşli silahlar: görsel 2:138
M101 gökada
ilgili madde Samanyolu: görsel 15:37
MAAS IRMAĞI *bak.* **MEUSE IRMAĞI**
MABETAĞACI
madde başlığı Mabetağacı 11:299a, görsel
ilgili madde Açıktohumlular 1:22b vd.
MABEYN NEY müzik aleti
ilgili madde Ney 13:70b
MABOVİÇ, GOLDİE *bak.* **MEIR, GOLDA**
MCADAM, JOHN LOUDON İskoçyalı mühendis ve mucit, 1756-1836; kendi adını alan makadam yol kaplamasını bulmuştur
ilgili maddeler
Karayolu 10:50b
Taşımacılık 17:71a
Tekerlek 17:108b
MACARCA
ilgili maddeler
Avrupa dilleri 2:186b
Macaristan 11:300b
"MACAR DANSLARI" Brahms'ın bestesi
ilgili madde Brahms 4:15a
MACARİSTAN
madde başlığı Macaristan 11:299b, görsel, harita
ilgili maddeler
Avusturya İmparatorluğu 2:209b vd.
Birinci Dünya Savaşı 3:210b
İkinci Dünya Savaşı 8:300b
Kanuni Sultan Süleyman 10:7b vd.
Mülteci 12:330b
Ulaşım 18:181a
•*kentler ve yüzey biçimleri, örn.* Alföld; Balaton Gölü; Budapeşte; Debrecen
MACARİSTAN OVASI *bak.* **ALFÖLD**
"MACAR RAPSODİLERİ" Liszt'in bestesi
ilgili madde Liszt 11:265b
MACARTHUR, DOUGLAS ABD'li general, 1880-1964
madde başlığı MacArthur 11:303b, görsel
ilgili maddeler
İkinci Dünya Savaşı 8:301a, 303b
Truman 17:301b
MCAULEY, JAMES Avustralyalı şair, 1917-1976; klasik yaklaşımı ve teknik yetkinliğiyle tanınır; sekiz şiir kitabının yanı sıra edebiyat eleştirilerini topladığı üç düzyazı kitabı vardır
ilgili madde Avustralya edebiyatı 2:204b
"MACBETH" Shakespeare'in trajedisi
ilgili maddeler
Shakespeare 15:164b
Sinema 15:237b
MCCARTHY, JOSEPH R. ABD'li siyaset adamı, 1909-57; 1947-57 arasında ABD Senatörü; 1953-57'de Senato Hükümet Etkinlikleri Komitesi başkanı; etkin ve etkili bir antikomünistti; ünlü adıyla "Amerikan Aleyhtarı Etkinlikler"le ilgili soruşturma komitesinin oturumlarında ve konuşmalarında devlet dairelerine ve görevlilerine suçlamalar yöneltti
ilgili madde Kennedy 10:168b
MCCARTNEY, PAUL İngiliz pop müzik şarkıcısı, bestecisi ve söz yazarı, d. 1942; ünlü Beatles topluluğunun üyesiydi; Beatles dağıldıktan (1969) sonra Wings topluluğunu kurdu; *Wings Over America* (1976), *Pipes of Peace* (1985) ve *Flowers in Dirt* (1990) albümleri bu dönem çalışmalarının bazılarıdır
ilgili madde Pop müzik 14:121a, görsel
MCCLURE, SIR ROBERT JOHN İrlandalı kâşif, 1807-1873; Kuzeybatı Geçidi'ni aşmayı başaran ilk kişidir
ilgili madde Keşifler 10:193b
MCCLURE BOĞAZI Kuzey Buz Denizi'ndeki Beaufort Denizi'nin doğuya uzanan kolu; Kanada'nın kuzey kıyılarında yer alır; uzunluğu 270 km, genişliği 96 km; adını, 1851-52 arasında suları donmuş olan boğazı yürüyerek geçen İrlandalı kâşif R.J. McClure'dan alır
ilgili madde Keşifler 10:193b
MCCORMICK, CYRUS ABD'li mucit ve sanayici, 1809-84; 1831'de orak makinesini geliştirdi ve üretimini başlattı; 1847'de Chicago'da bir fabrika açtı; üç yıl içinde orak makinesini daha da geliştirerek bütün ABD'de yaygın olarak kullanılmasını sağladı
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri: görsel 1:211
Tarım tarihi 17:29a
MCCULLERS, CARSON ABD'li kadın yazar, 1917-67; yalnız ve sıradışı insanların iç dünyalarını konu aldığı roman ve öyküleriyle tanınır; yapıtlarındaki özgün üslubu, dil ve ayrıntı ustalığı, koku, renk ve ses öğelerini ustaca kullanarak yarattığı etkileyici atmosfer, olaylara ve kişilere derinlemesine yaklaşımıyla Amerikan edebiyatında özel bir yer edinmiştir; *Yalnız Bir Avcıdır Yürek* (1940) adlı romanı ile 1963'te Edward Albee'nin tiyatroya uyarladığı *Küskün Kahvenin Türküsü* (1951) adlı uzun öyküsü Türkçe'ye çevrilmiş en ünlü yapıtlarıdır
MACDONALD, JAMES RAMSAY İngiltere başbakanı, 1866-1937; ülkenin İşçi Partisi'nden gelen ilk başbakanıdır; 1924'te ve 1929-31 arasında İşçi Partisi hükümetlerine, 1931-35 arasında da Ulusal Hükümet olarak adlandırılan koalisyona başkanlık etti
MACDONALD, SIR JOHN Kanada başbakanı, 1815-91; 1854'te kurulan Liberal-

Muhafazakâr Parti'nin başkanlığına getirildi; 1867'de Kanada Dominyonu'nun ilk başbakanı oldu: 1873'te görevinden istifa ettiyse de, 1878-91 arasında gene aynı görevi üstlendi; Dominyon'un kuruluşuna ve daha sonraki gelişmelere önderlik etti
ilgili madde Kanada 9:315b
MCDONALD'S hamburger, kızarmış patates gibi ayakta yenecek türde "hızlı yemek" (*fast food*) yapan ABD şirketi ve işlettiği lokantalar zinciri
ilgili maddeler
Lokanta 11:274b
Reklamcılık: görsel 14:209
MACDONNELL DAĞLARI Avustralya; Kuzey Toprakları'nın orta-güney kesiminde 380 km boyunca uzanır; en yüksek noktası 1.510 m'lik Zeil Dağı'dır
ilgili madde Avustralya: görsel 2:201
MACELLAN asıl adı **Fernão de Magalhães** Portekizli kâşif, y. 1480-1521
madde başlığı Macellan 11:304a, görsel
ilgili maddeler
Baharat Yolu 2:273a
Büyük Okyanus 4:91a
Doğu Hint Adaları 5:273a
Filipinler 6:298b
İsyan 9:137b
Keşifler 10:193a
Macellan Boğazı 11:304b
Montevideo 12:270b
Patagonya 14:27a
Uçak 18:164a
MACELLAN BOĞAZI Güney Amerika
madde başlığı Macellan Boğazı 11:304b, görsel
ilgili madde Macellan 11:304b
MACELLAN BULUTLARI güney yarıküreden çıplak gözle görülebilen iki gökadanın ortak adı
ana madde Gökada 7:194b vd.
ilgili maddeler
Macellan 11:304a
Takımyıldız 16:304a
MCENROE, JOHN ABD'li tenis oyuncusu, d. 1959; 1979-81 arasında üst üste üç kez ABD tenis şampiyonu, 1981, 1983 ve 1984'te tek erkeklerde Wimbledon şampiyonu, aynı turnuvada Peter Fleming'le birlikte birkaç kez çiftlerde şampiyon oldu
ilgili madde Tenis 17:147b
"MACERA-YI AŞK" Tarhan'ın tiyatro oyunu
ilgili madde Tarhan 17:15b, 17b
"MACERA YOLCULARI" Steinbeck'in gezi notları
ilgili madde Steinbeck 16:134b
MACH, ERNST Avusturyalı fizikçi, 1838-1916; optik, klasik mekanik, dalga mekaniği ve sesüstü dalgalar konusunda çok önemli ilkeler saptadı; bir cismin hızının ses hızına oranı olan Mach sayısını tanımladı
ilgili madde Pozitivizm 14:138b
MACHEL, SAMORA Mozambik'te bağımsızlık mücadelesinin önderi ve devlet başkanı, 1935-86
ilgili madde Mozambik 12:297a
MACHIAVELLI, NICCOLÒ İtalyan devlet adamı ve yazar, 1469-1527
madde başlığı Machiavelli 11:305a, görsel
ilgili maddeler
Diplomasi 5:239b
İtalyan edebiyatı 9:151a
Rönesans 14:290b
MACHIMOTO otomobil
ilgili madde Ulaşım: görsel 18:183
MACINTOSH, CHARLES İskoçya'lı mucit, 1766-1843
ilgili madde Kauçuk 10:103b
MACKENZIE, SIR ALEXANDER İskoçyalı kâşif, y. 1755- 1820
ilgili madde Keşifler 10:194b
MACKENZIE DAĞLARI Kuzey Batı Toprakları, Kanada; Kayalık Dağlar'ın kuzey uzantısıdır; adını kâşif Sir Alexander Mackenzie'den alır; y. 800 km boyunca uzanan sıradağlar üzerindeki birçok doruğun yüksekliği 2.440 m'yi aşar; II. Dünya Savaşı'nda Yukon Toprakları'ndaki Whitehorse'a 640 km'lik bir petrol boruhattı döşendi; 1938'de av hayvanları için bir doğal koruma alanı, 1972'de de bir ulusal park kuruldu
MACKENZIE IRMAĞI Kuzey Amerika'nın kuzeybatı kesiminde büyük akarsu sistemi; Kanada'daki Great Slave Gölü'nden doğar ve genellikle kuzeye doğru akarak, Kuzey Denizi'ndeki Beaufort Denizi'ne dökülür; Finlay Irmağı ile birlikte uzunluğu 4.241 km
ilgili madde Kanada 9:308a
MCKINLEY, WILLIAM ABD başkanı, 1843-1901; 1877-91 arasında Kongre üyesiydi; 1892-96 arasında Ohio valisi olarak görev yaptı; 1897'de ABD'nin 25. başkanı oldu; gümrük tarifelerini yükseltti; İspanya-Amerika Savaşı'ndan (1898) sonra eski İspanyol sömürgelerinin ABD'ye bağımlı topraklar haline getirilmesinde diretti; 1901'de vurularak öldürüldü
ilgili madde Amerika Birleşik Devletleri: tablo 1:210
MCKINLEY DAĞI ABD; 6.194 m yüksekliğindeki doruğuyla Alaska Dağları'nın ve Kuzey Amerika'nın en yüksek noktasıdır; doruğa ilk kez 1913'te ulaşıldı
ilgili maddeler
Dağ: tablo 5:55
Kuzey Amerika 11:152a
Ulusal parklar: görsel 18:189
•Alaska Dağları
MACLAINE, SHIRLEY ABD'li kadın sinema oyuncusu, d. 1934; hem dramatik rollerde, hem de komedilerde başarılı yorumuyla tanındı; *Garsoniyer* (1960), *Sokak Kızı İrma* (1963), Oskar Ödülü aldığı *Sevgi Sözcükleri* (1984) ve *Madam Sousatzka* en önemli filmleridir
MCLAREN, NORMAN İngiliz desinatör ve film yönetmeni, 1914-87
ilgili madde Çizgi film 4:331a
MCLAUGHLIN, JOHN İngiliz gitarcı, d. 1942; hem akustik, hem elektrikli gitardaki büyük ustalığıyla modern cazın önde gelen adlarından biri olmuştur; *jazz rock* türünün yaratıcılarından biridir; 1971'de kurduğu Mahavishnu Orchestra bu türün en önemli toplulukları arasındaydı; 1970'lerin ortalarında Hint müziğiyle ilgilendi; 1980'lerde ikinci Mahavishnu Orchestra'yı kurdu
ilgili madde Pop müzik 14:122b
MCLEAN, DONALD İngiliz diplomat ve Sovyet casusu, 1913-83; Burgess, Philby ve Blunt'tan oluşan Sovyet casus ağının üyesi; Sovyetler Birliği'ne atom araştırmaları ve NATO'nun oluşumu konusunda bilgi sağladı; 1951'de Burgess ile birlikte Moskova'ya kaçtı
MACLEISH, ARCHIBALD ABD'li şair ve oyun yazarı, 1892-1982; en ünlü şiirleri kişisel duyarlılığının damgasını taşırsa da yapıtlarının çoğunda siyasal ve toplumsal konuları işlemiştir; *Eyüb Üzerine Oyun* (1958) adlı manzum oyunu Türkiye'de de sahnelenmiştir
MCLUHAN, MARSHALL Kanadalı iletişim kuramcısı ve eğitimci, 1911-80; Toronto Üniversitesi'nde öğretim üyesiydi; ünlü "ortam mesajın kendisidir" sözü, iletişim amacıyla kulanılan televizyon, bilgisayar gibi araçların düşünme biçimini büyük ölçüde etkilediği görüşünü özetler; basılı kitapların sonunda ortadan kalkacağı inancındaydı
MACMILLAN, MAURICE HAROLD İngiliz devlet adamı, 1894-1986; İngiltere başbakanı, 1957-63; başbakanlık görevini üstlendikten hemen sonra Muhafazakâr Parti'nin başkanlığına seçildi; Süveyş Kanalı'nı ele geçirmeye yönelik girişimi (1956) izleyen bunalım döneminde İngiltere'nin uluslararası ilişkilerini düzeltmek için yoğun çaba gösterdi; 1963'te görevinden istifa etti
MCNAMARA, ROBERT ABD'li siyaset adamı, d. 1916; 1961-68 arasında savunma bakanlığı yapmış ve ABD'nin Vietnam Savaşı'na girmesinde önemli rol oynamıştır; 1968'de savunma bakanlığı görevinden ayrıldı ve Dünya Bankası başkanlığına getirildi; 13 yıl süren görevi süresince özellikle Üçüncü Dünya Ülkeleri'nin sorunlarıyla ilgilendi; 1981'de emekliye ayrıldı
"MACUN HOKKASI" Musahipzade Celal'in tiyatro oyunu
ilgili madde Musahipzade Celal 12:316a
"MAÇA KIZI" Çaykovski'nin operası
ilgili madde Çaykovski 4:269a
"MAÇİNLİ KIZ İÇİN EV" Nesin'in öykü kitabı
ilgili madde Nesin 13:60b
MAÇKA Trabzon'un ilçesi; topraklarını kaplayan Zigana Dağları zengin bir orman örtüsüyle kaplıdır; ilçede orman ürünlerini işleyen birçok atölye vardır; en çok mısır, patates, elma ve fındık yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 42.324, kasaba 7.673
ilgili madde Trabzon 17:267b, 271a, 272a
MAÇU PİKÇU Peru; Cuzco bölgesinde 15. yy'da kurulmuş İnka kenti
ilgili maddeler
İnkalar: görsel 9:49
Peru 14:53b
MADAGASKAR
madde başlığı Madagaskar 11:306a, görsel, harita
ilgili maddeler
Afrika 1:43a
İkinci Dünya Savaşı 8:303a
Korsanlık 11:19a
Maki 12:13a, 13b
MADALYA
madde başlığı Madalya ve nişanlar 11:307b, görsel
"MADAM BUTTERFLY" Puccini'nin operası
ilgili maddeler
Opera 13:190a
Puccini 14:159a, görsel

"MADAME BOVARY" Flaubert'in romanı
ilgili maddeler
Flaubert 6:314b
Fransız edebiyatı 7:42a
Gerçekçilik 7:133a
MADAME TUSSAUD MÜZESİ İngiltere; Londra'da balmumu heykeller müzesi
ilgili madde Tussaud 18:13a, 13b
MADDE
madde başlığı Madde 11:310a
ana madde Evren 6:237a
ilgili maddeler
Fizik 6:307b
Molekül 12:260a vd.
•Gaz; Katı; Plazma; Sıvı
MADDE BAĞIMLILIĞI
ana madde İlaç bağımlılığı 8:320a
MADDECİLİK *ya da* **Materyalizm**
madde başlığı Maddecilik 11:312a
ilgili maddeler
Felsefe 6:269b
İdealizm 8:288b
Marx 12:84a, 85a
MADDE İSMİ *bak.* **SOMUT İSİM**
MADDENİN HAL DEĞİŞTİRMESİ *bak.* **HAL DEĞİŞTİRME**
"MADDE VE KUVVET" Ludwig Büchner'in yapıtı
ilgili madde Abdullah Cevdet 1:14a
MADEIRA ADALARI Atlas Okyanusu'nun kuzeyinde Portekiz'e bağlı takımada; y.öl. 794 km²; volkanik kökenli adalar. okyanus tabanından yükselen dağların doruklarından oluşur; yalnız Madeira ve Porto Santo adalarında yerleşme vardır; ekonomisi şeker üretimi, şarapçılık ve muz tarımına dayanır; el sanatları, turizm ve balıkçılık da gelişmiştir; nüf. 288.844 (1981)
ilgili maddeler
Gemici Henrique 7:107b
Guyana 7:243b
Kanarya 9:322b
Şarap 16:240a
Trinidad ve Tobago 17:289a
MADEN Elazığ'ın ilçesi; topraklarını Maden Dağları engebelendirir; geçim kaynağı tarım ve madenciliktir; ilçedeki krom ve bakır yatakları Ergani Bakır İşletmesi tarafından işletilir; Maden kasabası önemli bir ticaret ve madencilik merkezidir; nüf. (1990): 27.281, kasaba 10.838
ilgili madde Doğu Anadolu Bölgesi 5:272a
MADEN, SAİT Türk çevirmen ve grafik sanatçısı, d. 1931; Aragon, Neruda, Garcia Lorca ve Mayakovski'nin şiirlerini Türkçe'ye kazandırdı; bu alandaki en önemli ürünü, derlemelerden oluşan *Şiir Tapınağı* 'dır; binlerce kitap ve dergi kapağı, birçok amblem ve kitap resmi yaptı
ilgili madde Grafik sanatlar 7:224b
MADEN ARAMA ekonomik açıdan işletilmeye elverişli mineral yataklarının araştırılması
ilgili madde Madencilik 11:314a, 314b
MADENCİ ARI
ana madde Arı 1:330a
MADENCİ LAMBASI *bak.* **GÜVENLİK LAMBASI**
MADENCİLİK
madde başlığı Madencilik 11:313b, görsel
ilgili maddeler
Afrika 1:50a, görsel
Altın 1:184a vd.
Amerika Birleşik Devletleri 1:219b
Avustralya 2:197a
Bakır 2:286b vd., görsel
Elmas 6:134b, 136a
Kömür 11:41b vd., görsel
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:11a, 11b, görsel
Türkiye 18:67b
MADEN DAMARI *bak.* **DAMAR**
MADEN FİLİZİ *bak.* **CEVHER**
MADENİ PARA eskiden **Sikke**
ana madde Para 13:316b vd., görsel
ilgili maddeler
Altın 1:186b
Bakır 2:286a
Gümüş 7:256b
Lidya 11:250a
Tunç 17:319a
•Darphane; Para koleksiyonculuğu
MADENKÖMÜRÜ *bak.* **TAŞKÖMÜRÜ**
MADEN MÜHENDİSLİĞİ
ana madde Mühendislik 12:325b
MADEN OCAĞI
ilgili maddeler
Davy 5:98b, 99a
Demiryolu ve tren 5:132b
İngiltere: görsel 9:45
Kömür 11:43b, görsel
Patlayıcılar 14:34a
Türkiye: Ergani: görsel 18:53
MADENSUYU çözünmüş halde mineral ve gaz içeren kaynak suyu; bazı hastalıklara iyi geldiğine inanıldığından, bu sulardan içerek ya da banyo yaparak yararlanmak üzere çoğu kez çevresinde içmeler ve kaplıcalar kurulur
ilgili maddeler
Banyo ve hamam 3:34a
İçecek 8:271b
Pamukkale 13:300b
Sodyum ve soda 15:297b
MADEN TETKİK VE ARAMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ *ya da* **MTA** eskiden **Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü** 1935'te özel bir yasayla kurulan, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'na bağlı kamu iktisadi teşebbüsü
ilgili maddeler
Devletçilik 5:208a
Petrol 14:64a
Türkiye 18:67b
MADEN YATAĞI *bak.* **YATAK**
MADERNO, CARLO İtalyan mimar, 1556-1629
ilgili madde Kilise ve katedral 10:259a
MADERO, FRANCISCO Meksikalı siyaset adamı, 1873-1913
ilgili maddeler
Pancho Villa 13:306a
Zapata 19:236a
MADISON, JAMES ABD başkanı, 1751-1836; Jefferson'ın başkanlığı sırasında (1801-09) dışişleri bakanlığı görevinde bulundu; 1808'de ve 1812'de başkanlık seçimlerini üst üste iki kez kazanarak 1809-17 arasında başkanlık yaptı; 1812 Savaşı onun döneminde yaşanmıştır
MADONNA *bak.* **MERYEM, HZ**
MADONNA ABD'li kadın pop şarkıcısı, d. 1959; asıl adı Louise Penn; 1980'lerde pop müzik listelerinde ilk sıraya yükseldi; "Like a Virgin" adlı parçası dokuz ülkede liste başıydı
ilgili madde Pop müzik 14:123b
MADONNA VE ÇOCUK İSA Hıristiyan sanatında, Hz. Meryem'i kucağında çocuk İsa'yla birlikte, genellikle tahtta oturur durumda betimleyen yapıtlara verilen ad; Hıristiyanlık'ın ilk dönemlerinde çok seyrek işlenen bu konu Bizans sanatıyla yaygınlaştı; 17. yy sonrasında azalmakla birlikte, günümüzde de kitle sanatı içinde örnekleri görülür
ilgili madde Meryem, Hz. 12:162b
"MADONNA VE ÇOCUK İSA" Murillo'nun tablosu
ilgili madde Murillo 12:313b
MADRAS *ya da* **Çennai** Hindistan
madde başlığı Madras 11:318a, görsel
ilgili maddeler
Doğu Hint Kumpanyası 5:274a
Hindistan 8:167a
Liman 11:258b
MADRİD İspanya
madde başlığı Madrid 11:318b, görsel
ilgili maddeler
İspanya 9:102b, 103a, 103b
Panda 13:307a
MADRİGAL
madde başlığı Madrigal 11:319a
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:166b
Opera 13:187a
Şarkı 16:242b
MAELSTRÖM Norveç'te, Lofoten Adaları çevresinde anafor; Norveç'in batı kıyıları açıklarında, Kuzey Buz Denizi'ndeki Morkanaes ile Mosken adaları arasındaki güçlü gelgit akıntılarından kaynaklanır
ilgili madde Anafor 1:257b
MAETERLINCK, MAURICE Belçikalı şair ve oyun yazarı, 1862-1949; Fransızca yazmış ve daha çok Fransız edebiyat akımlarından etkilenmiştir; *Pelleas ve Melisande* (1892), *Mavi Kuş* (1908) gibi oyunları simgeci tiyatronun başyapıtları arasında sayılır
ilgili maddeler
Alegori 1:140a
Tiyatro sanatı 17:214a
MAFYA kökeni İtalya ve Sicilya'ya dayanan yasadışı örgüt; daha sonra başta ABD olmak üzere birçok ülkede de görülen bu gizli ve hiyerarşik örgütler haraç, kumar, kaçakçılık, uyuşturucu ticareti ve fuhuş gibi yasadışı işlerle uğraşır; terimin çok daha genel anlamda kullanıldığı da olur
ilgili madde Sicilya 15:195a
MAGADI GÖLÜ Kenya; gölde katı ya da yarı katı durumda bol miktarda soda bulunur
ilgili madde Kenya 10:176a
MAGALHÃES, FERNÃO DE *bak.* **MAGELLAN**
MAGAZİN HABERCİLİĞİ
ilgili madde Gazete ve gazetecilik 7:86b
MAGDALENA IRMAĞI Kolombiya; And Dağları'ndan doğar, Karayip Denizi'ne dökülür
ilgili madde Kolombiya 10:306a, 306b, 307b
MAGDEBURG Almanya'da kent; Elbe Irmağı üzerinde bir sınır ticareti karakolu olarak kuruldu; 962-1648 arasında başpiskoposluk merkeziydi; başta gıda işleme ve makine yapımı olmak üzere bir sanayi, ticaret, ulaşım merkezi ve önemli bir iç li-

mandır; nüf. 288.975 (1987 tah.)
ilgili maddeler
Elbe Irmağı 6:100a
Otuz Yıl Savaşları 13:253b, görsel
MAGGIORE GÖLÜ İtalya'nın ikinci büyük gölü; y.öl. 212 km^2; İtalya-İsviçre Alpleri ve Lombardiya Ovası'yla çevrilidir; kıyılarında sayfiye yerleri bulunur
MAGINOT HATTI *ya da* **Majino Hattı** Fransa'nın Almanya sınırı boyunca kurduğu tarihi savunma hattı; Almanya'dan gelebilecek bir saldırı tehlikesine karşı 1930'larda yapıldı ve bu tasarıyı ortaya atan savaş bakanı Andre Maginot'nun adıyla anıldı; 1940'ta Alman birlikleri bu hattı aşarak Fransa'nın içlerine kadar ilerlediler
ilgili maddeler
İkinci Dünya Savaşı 8:298a
Kale ve tahkimat 9:279a
MAGLEV monoray tipi
ilgili madde Monoray 12:267b, görsel
MAGMA yerkabuğunun altında kısmen ya da tümüyle erimiş durumda bulunan kayaç; soğuyup katılaştığında korkayaçları oluşturur; bir çıkış yolu bulduğunda yüzeye doğru yükselerek yanardağların ağzından lav halinde dışarı akar
ilgili maddeler
Dünya 6:12b, 13a
Gelgit 7:105a
Jeokimya 9:203a, görsel
Jeotermal enerji 9:210b
Kayaç 10:115a, 115b
Kristal 11:78b
Yanardağ 19:81b
MAGMATİK KAYAÇ *bak.* **KORKAYAÇ**
MAGNA CARTA 1215, İngiltere
madde başlığı Magna Carta 11:319b, görsel
ilgili maddeler
Henry 8:127b
İngiltere 9:41b
Siyasal ve yerel yönetim 15:284b
MAGNANI, ANNA İtalyan kadın sinema oyuncusu, 1908-73; aşağı sınıftan, canlı ve gerçekçi kadın tiplerini başarıyla canlandırdı; Roberto Rossellini'nin *Roma, Açık Şehir* (1945) filmindeki oyunuyla dünya çapında ün kazandı; *Kırmızı Gül* 'deki (1955) rolüyle en iyi kadın oyuncu Oskar Ödülü'nü kazandı
MAGNETİK ALAN bir mıknatısın çekim kuvveti uyguladığı alan; kuzey magnetik kutuptan güney magnetik kutba doğru akan sürekli kuvvet çizgileriyle gösterilebilir; kutuplardan uzaklaştıkça alan şiddeti azalır
ilgili maddeler
Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:79
Atmosfer 2:151a
Ay 2:216a
Dünya 6:9a
Jeofizik 9:200a
Jüpiter 9:230a
Magnetizma 11:322b
Maxwell 12:110a
Parçacık hızlandırıcıları 13:326a
Radyoastronomi 14:185b
Satürn 15:73b
Tesla 17:162b
Transformatör 17:281b
Uranüs 18:210a
Van Allen kuşakları 18:296a vd., görsel
MAGNETİK BANT
ilgili maddeler
Bilgisayar 3:185a
Ses kaydı 15:148b, 149b
Video 19:7a
MAGNETİK FIRTINA Dünya'nın yukarı atmosferinde Güneş püskürmelerinden ileri gelen elektrik yükü çalkantısı; bu püskürmeler sırasında yüksek enerjili milyonlarca elektron ve proton bir plazma seli halinde uzaya dağılarak Dünya'nın magnetik alanını etkiler; Kuzey ve Güney kutuplarında oluşan kutup ışıkları ile radyo ve televizyon yayımlarındaki parazitler bu etkinin bilinen sonuçlarıdır
MAGNETİK KUTUP
madde başlığı Magnetik kutuplar 11:321a, görsel
ilgili maddeler
Dünya 6:9a
Pusula 14:164a
•Güney magnetik kutbu; Kuzey magnetik kutbu
MAGNETİK SAPMA
ilgili maddeler
Magnetik kutuplar 11:321b, görsel
Pusula 14:164a, 164b
MAGNETİT *ya da* **Mıknatıstaşı** magnetik demir oksit minerali içeren kayaç
ilgili maddeler
Aşındırıcı 2:104b
Kum ve çakıl 11:100a
Magnetizma 11:321b, görsel
Pusula 14:163b, 164a
MAGNETİZMA *ya da* **Mıknatıslık**
madde başlığı Magnetizma 11:312b
ilgili maddeler
Demir ve çelik 5:120b
Elektrik 6:106b
Elektrik motoru 6:113b
Metal 12:170b
•Elektromagnetizma; Elektromıknatıs
MAGNETOMETRE magnetik kuvvetlere duyarlı aygıt; özellikle Dünya'nın magnetik alanını ölçmekte kullanılır
ilgili maddeler
Arkeoloji 2:22a
Madencilik 11:314b
MAGNETOSFER
ilgili maddeler
Jüpiter 9:230a
Uranüs 18:210a
Van Allen kuşakları 18:297a
MAGNETRON çok yüksek frekanslı mikrodalgalar ya da çok güçlü kısa vurular üretebilen aygıt; radar sistemlerinde ve mikrodalga fırınlarda kullanılır
ilgili maddeler
Mikrodalga 12:210b, görsel
Radar 14:173b
MAGNEZYA SÜTÜ magnezyum hidroksit içeren hafif alkali özellikte katı asıltı; mide asitlerine karşı ve müshil olarak kullanılır
ilgili madde Magnezyum 11:324b
MAGNEZYUM
madde başlığı Magnezyum 11:323b, görsel
ilgili maddeler
Alaşım 1:136b
Asit 2:60a
Atom 2:156b
Beslenme 3:150b
Elektroliz 6:116a
MAGNEZYUM KLORÜR magnezyum ve klor bileşiği; deniz suyunda bulunur
ilgili maddeler
Elektroliz 6:116a
Magnezyum 11:324a
MAGNEZYUMLU MİKA *bak.* **FLOGOPİT**
MAGOSA Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde liman kenti; Kıbrıs'ın doğu kıyısında, aynı adı taşıyan ilin merkezidir; Mısır firavunu II. Ptolemaios tarafından İÖ 3. yy'da Arsinoi adıyla kuruldu; 1571-1878 arasında Osmanlı, 1878-1960 arasında İngiliz yönetiminde kaldı; 1975'te adı Gazimagosa olarak değiştirildi; nüf. 19.428 (1985)
ilgili maddeler
Kıbrıs 10:201b, 203b
Namık Kemal 13:26b
Selim 15:111b
MAGRİPLİLER *ya da* **Magribiler** Müslüman halk
madde başlığı Magripliler 11:324b
ilgili maddeler
Astronomi 2:72a
Balear Adaları 2:305b
Boğa güreşi 3:263b
Çanak çömlek 4:240a
Elhamra Sarayı 6:128a, görsel
Engizisyon 6:159a
Gotlar 7:188a
Granada 7:225b
İspanya 9:105a
Lizbon 11:270a
Sulama 16:175b
Toledo 17:235a
MAGRITTE, RENÉ Belçikalı ressam, 1898-1967; Gerçeküstücülük akımının en önemli temsilcilerindendir; zengin bir düş gücünü yansıtan yapıtları dehşet, tehlike, mizah ve mistisizm gibi kavramların bir karışımıdır
ilgili maddeler
Chagall 4:178b
Gerçeküstücülük 7:134a
•"Sürekli Devinim"
MAĞARA
madde başlığı Mağara 11:325a, görsel
ana madde Mağara araştırmaları 11:327a vd., görsel
ilgili maddeler
İçel: görsel 8:274
Mağara insanları 11:328a vd.
Mağara sanatı 11:329b vd.
Sarkıt ve dikit 15:66b, görsel
MAĞARA ARAŞTIRMALARI
madde başlığı Mağara araştırmaları 11:327a, görsel
MAĞARABİLİM *ya da* **Speleoloji**
ilgili madde Mağara araştırmaları 11:327a
MAĞARA İNSANLARI
madde başlığı Mağara insanları 11:328a
ilgili maddeler
Avrupa 2:183b
Konut 10:323b, görsel
Mağara sanatı 11:331a
MAĞARALAR MANASTIRI Kiev, SSCB
ilgili madde Kiev 10:252b
MAĞARA MANASTIRI Vize, Kırklareli
ilgili madde Kırklareli: görsel 10:221
MAĞARA SANATI
madde başlığı Mağara sanatı 11:329b, görsel
ilgili maddeler

Avcılık: görsel 2:168
Hakkâri: görsel 7:327
İlkel dinler 8:330a
İlkel sanatlar: görsel 8:333
Mağara insanları 11:329a
Resim sanatı 14:222a

MAĞAZA
madde başlığı Dükkân ve mağaza 5:331b

MAĞAZALAR ZİNCİRİ
ilgili madde Dükkân ve mağaza 5:332a

MAĞLOVA KEMERİ İstanbul
ilgili maddeler
Mimar Sinan 12:233b
Sukemeri 16:174b, görsel

"MAHALLE" Vasco Pratolini'nin romanı
ilgili madde İtalyan edebiyatı 9:152a

"MAHALLE KAHVESİ" Abasıyanık'ın öykü kitabı
ilgili madde Abasıyanık 1:11a

MAHALLE MEKTEBİ Osmanlı döneminde temel din bilgilerinin verildiği eğitim kurumu; önceleri sıbyan mektebi denirdi; kız ve erkek öğrencilerin birlikte okudukları bu okulların belirli bir eğitim süresi ve programı yoktu; giderleri vakıflarca ya da mahalle halkınca karşılanır, dersleri cami hocaları verirdi; Tanzimat sonrasında çağdaş ilköğretim kurumlarının yaygınlaşmasıyla etkisini yitirdi, 1924'te de kaldırıldı
ilgili madde Eğitim 6:70a, görsel

MAHATMA GANDHİ *bak.* **GANDHİ, MOHANDAS KARAMÇAND**

MAHKEME
madde başlığı Mahkeme 11:331b, tablo
ana madde Yargı sistemi 19:105b vd.
ilgili maddeler
Hukuk 8:215a
Suç 16:155a
•Ceza mahkemesi; Çocuk mahkemesi; Uluslararası Adalet Divanı

"MAHKEME KAPISI" Abasıyanık'ın röportajları
ilgili madde Abasıyanık 1:10b

MAHLAS *bak.* **TAKMA AD**

MAHLASHANE edebiyat
ilgili madde Gazel 7:86a

MAHLER, GUSTAV Avusturyalı besteci, 1860-1911
madde başlığı Mahler 12:7a, görsel
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:167b
Koro ve koral müzik 11:16a
Senfoni 15:126b

MAHMUD I Osmanlı padişahı, 1696-1754; II. Mustafa'nın oğlu; hk. d. 1730-54; Patrona Ayaklanması ile tahttan indirilen III. Ahmed'in yerine geçti; İran, Rusya ve Avusturya karşısında sınırlı askeri başarılar kazandı; 1739'da Belgrad Antlaşması•'nı imzaladı; Lale Devri yeniliklerini sürdürmeye çalıştı
ilgili maddeler
Eğitim 6:70b
Harem 8:33a
Lale Devri 11:197a
Osmanlı İmparatorluğu 13:237a, tablo

MAHMUD II Osmanlı padişahı, 1785-1839
madde başlığı Mahmud II 12:7b, görsel
ilgili maddeler
Adli tıp 1:37b
Başlık ve şapka 3:68a
Bayrak 3:90b
Eğitim 6:70b
Madalya ve nişanlar 11:309a
Nüfus sayımı 13:117a
Osmanlı İmparatorluğu 13:237a
Posta hizmetleri 14:135b
Tanzimat 16:327b, 329a

MAHMUD EKREM (RECAİZADE) *bak.* **RECAİZADE MAHMUD EKREM**

MAHMUDEOTU kahkahaçiçeğigiller familyasından, sütümsü bir özsu salgılayan sürünücü otsu bitki; Asya'nın batısına özgüdür; yüksekliği 50-100 cm; beyaz ya da açık sarı renkte, çan biçiminde çiçekler açar; kökleri müshil olarak kullanılır
ilgili madde Zararlı otlar 19:239b

MAHMUDİYE Eskişehir'in ilçesi; ilin orta kesiminde yer alan toprakları genellikle düzdür; hayvancılık önemli geçim kaynaklarındandır; nüf. (1990): ilçe 11.267, kasaba 5.781

MAHMUD ŞEVKET PAŞA Osmanlı devlet adamı, 1856-1913
ilgili maddeler
Atatürk 2:117b
Talat Paşa 16:314a

MAHMUZLU CAMGÖZ
ilgili madde Köpekbalığı 11:53b

MAHREMİ (TATAVLALI) *bak.* **TATAVLALI MAHREMİ**

"MAHŞER" Safa'nın romanı
ilgili madde Safa 14:331a

"MAHUR BESTE" Tanpınar'ın romanı
ilgili madde Tanpınar 16:323b

MAHUT
ilgili madde Fil 6:292a

"MAHVEDEN MELEK" Buñuel'in filmi
ilgili madde Buñuel 4:61b

MAHYA
madde başlığı Mahya 12:9b, görsel

MAHYA AŞIĞI *ya da* **Çatı omurgası**
ilgili madde Çatı 4:262a, görsel

MAİA Yunan mitolojisi; Atlas'ın kızlarından biri; Hermes'in annesi
ilgili madde Ay 2:217a

MAİGRET roman kahramanı
ilgili madde Dedektif 5:102b

MAILER, NORMAN ABD'li romancı, d. 1923; *Çıplak ve Ölü* (1948), *Geyikli Park* (1955), *Amerikan Rüyası* (1965), *Seks Meleği Marilyn Monroe* (1973), *Celladın Şarkısı* (1981) ve *Sert Erkekler Dans Etmez* (1984) en ünlü yapıtlarıdır
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:226b

MAINE ABD'de eyalet; New England bölgesinde; y.öl. 86.156 km^2, başkenti Augusta; yöreye 10. ve 11. yy'larda Vikingler geldi; 1820'de ABD'nin eyaleti oldu; Appalaş Dağları'yla engebelenen topraklarının % 85'i ormanlarla kaplıdır; nüfusun çoğu dar kıyı şeridinde toplanmıştır; nüf. 1.233.223 (1990)

"MAINE" savaş gemisi
ilgili maddeler
Havana 8:82a
İspanya-Amerika Savaşı 9:107a, görsel

MAIN IRMAĞI Almanya
ilgili maddeler
Almanya Federal Cumhuriyeti 1:173b
Ren Irmağı 14:214a
Tuna Irmağı 17:315a

MAINZ Almanya'da kent; Ren Irmağı kıyısında, Rheinland-Pfalz eyaletinin merkezi ve limanıdır; bir Kelt ve Eski Roma yerleşmesiydi; Aziz Bonifatius döneminde Almanya'nın din merkezi oldu; Otuz Yıl ve Napolyon savaşları sırasında işgale uğradı; II. Dünya Savaşı'nda hemen hemen tümüyle yıkıldı; Ren bölgesi şarap ticaretinin ve çeşitli sanayilerin merkezidir; nüf. 189.005 (1987 tah.)
ilgili madde Almanya 1:168b

"MAİ VE SİYAH" Uşaklıgil'in romanı
ilgili madde Uşaklıgil 18:225b

MAJİNO HATTI *bak.* **MAGINOT HATTI**

MAJOLİKA pişirilmeden önce boyayla bezenmiş kalay sırlı seramik; Mayorka ve öbür Balear Adaları'ndan gelen parlak bezemeli çömleklere İtalyanlar'ın verdiği adın sonradan bu sözcüğe dönüştüğü sanılıyor
ilgili madde Çanak çömlek 4:240a, görsel

MAJÖR AKOR
ilgili madde Armoni 2:33b

MAJURO ADASI Pasifik Adaları Vesayet Bölgesi
ilgili madde Pasifik Adaları 14:20b

MAKADAM
ilgili madde Karayolu 10:50b

MAKAM
ana madde Türk müziği 18:117b

MAKAMSAL MÜZİK *bak.* **MODAL MÜZİK**

MAKAO Çin'in güney kıyısında, Portekiz'in denizaşırı toprağı; küçük ve dar bir yarımada ile Taipa ve Coloane adalarından oluşur; y.öl. 16 km^2, merkezi Makao; başlıca gelir kaynakları ticaret ve turizmdir; anlaşma gereğince 1999'da Çin yönetimine bırakılacaktır; nüf. 479.000 (1988)
ilgili madde Portekiz 14:129a

MAKARA ağır yüklerin kaldırılmasında kullanılan, tekerlek biçiminde, sabit ya da hareketli makine parçası; hareketli makara ve sonsuz bant birlikte kullanıldığında, güç aktarımını sağlayan kayış-kasnak sistemini oluşturur
ana madde Makine 12:15a
ilgili maddeler
Kuvvet ve hareket 11:144a
Vinç 19:15b
•Kayış-kasnak sistemi; Palanga

MAKARALI BANT
ilgili madde Ses kaydı 15:149a

MAKARENKO, ANTON SSCB'li pedagog, 1888-1939
ilgili madde Eğitim 6:69b

MAKARİOS Kıbrıslı din ve devlet adamı, 1913-77
ilgili maddeler
Kıbrıs 10:202b vd.
Yunanistan 19:210a

MAKARNA
madde başlığı Makarna 12:10a, görsel

MAKAROVA, NATALYA SSCB asıllı ABD'li balerin, d. 1940; klasik balenin önde gelen dansçılarındandır; 1959'da Kirov Balesi'nde dans etmeye başladı; 1970'te ABD'ye giderek New York kentindeki Amerikan Bale Tiyatrosu'na katıldı; *Giselle*'deki başrolüyle tanınmıştır
ilgili madde Bale 2:304b

MAKAS inşaat
ilgili maddeler
Çatı 4:262b
İnşaat sanayisi 9:59a

MAKAS kesici alet
madde başlığı Makas 12:11a
ilgili madde Dikiş 5:220a

MAKASGAGA

madde başlığı Makasgaga 12:11b, görsel
ilgili madde Kuş 11:122b, görsel
MAKAT *bak.* **ANUS**
MAKATEA ADASI Polinezya
ilgili madde Pasifik Adaları 14:21a
"MAKBER" Tarhan'ın şiir kitabı
ilgili madde Tarhan 17:16b, 17a
MAKEDONYA Balkanlar'da tarihi bölge
madde başlığı Makedonya 12:12a
ilgili maddeler
Büyük İskender 4:86a
Eski Yunan 6:206b
Kent 10:169b
Roma İmparatorluğu 14:263b
MAKEDONYA Yugoslavya'da federe cumhuriyet; tarihi Makedonya bölgesinin kuzey ve orta kesimini kapsar; y.öl. 25.713 km², başkenti Skopje (Üsküp); tarım, hayvancılık ve madencilik yapılır; sanayi genellikle başkentin çevresinde toplanmıştır; nüf. 2.111.000 (1989 tah.)
MAKİ bitki
madde başlığı Maki 12:12b
ilgili madde Akdeniz Bölgesi 1:113b
MAKİ *ya da* **Lemur** hayvan
madde başlığı Maki 12:13a, görsel
ilgili madde Tarihöncesi yaşam: görsel 17:51
MAKİNE
madde başlığı Makine 12:13b, görsel
ilgili maddeler
Canlılar 4:121b
Dişli çark 5:245b
Kaza 10:132a
Mühendislik 12:326b vd.
Sanayi Devrimi 15:44b vd.
Sendika 15:120a vd.
Toz 17:263a
•Motor; *makine tipleri, örn.* Baskı makinesi; Çırçır makinesi; Dizgi makinesi; Dokuma tezgâhı; Fotoğraf makinesi; Kazı makinesi; Takım tezgâhı; Tarım makinesi
MAKİNE DAİRESİ
ilgili madde Gemi motoru: görsel 7:111
MAKİNE DİKİŞİ
ilgili madde Dikiş 5:220b
MAKİNE HALISI
ilgili madde Halı ve kilim 7:333b, görsel
MAKİNELEŞME
ilgili maddeler
Sanayi Devrimi 15:45b
Teknoloji 17:122b
MAKİNELİ TÜFEK hızlı ateş eden otomatik silah; genellikle küçük kalibrelidir
ilgili maddeler
Ateşli silahlar 2:135a, görsel
Havacılık tarihi 8:61b, 64b
Savaş ve savaş araçları 15:79b
Tank 16:321b
MAKİNE MÜHENDİSLİĞİ
ana madde Mühendislik 12:326b vd., görsel
MAKİNE VE KİMYA ENDÜSTRİSİ KURUMU 1950'de kurulan iktisadi devlet teşekkülü
ilgili madde Kırıkkale 10:214b
MAKKABİ OYUNLARI spor
ilgili madde Tel Aviv-Yafa 17:124b
MAKRAME
madde başlığı Makrame 12:17b
MAKROEKONOMİ
ana madde Ekonomi 6:91b
MAKROFAJ
ilgili madde Bağışıklık 2:266b
MAKROMOLEKÜL
ilgili maddeler
Molekül 12:262a
Polimer 14:104b
MAKTA edebiyat
ilgili madde Gazel 7:86a
MAKTA hat sanatı
ilgili madde Hat sanatı 8:56b
MAKYAJ
ilgili maddeler
Kozmetik 11:33a
Palyaço 13:294b, görsel
Sinema 15:239a, görsel
MAKYAVELİZM
ilgili madde Machiavelli 11:306a
MAL *bak.* **TİCARİ MAL**
MALABADİ KÖPRÜSÜ Silvan, Diyarbakır
ilgili madde Köprü 11:55b, görsel
MALABAR KIYISI Hindistan; Goa'dan güneye doğru uzanır; doğuda Batı Gatlar'la sınırlanmıştır; kumullardan oluşan kesintisiz bir şerit biçimindedir; şeridin gerisinde suyollarıyla birbirine bağlanan çok sayıda lagün bulunur; başlıca ürünler pirinç, baharat ve hindistancevizidir; en önemli limanı Koçin'dir
MALABO Ekvator Ginesi'nin başkenti; Gine Körfezi'nde, Bioko Adası'ndadır
ilgili madde Ekvator Ginesi 6:96a
MALAKAN ATI
ilgili madde At 2:113a
MALAKİT parlak yeşil renkli mineral; doğada en bol bulunan bakır cevherlerinden biridir
ilgili maddeler
Bakır 2:287a
Değerli taşlar ve mücevherler: görsel 5:108
MALAKKA Malezya'da eyalet; eskiden bir İngiliz sömürgesiydi; II. Dünya Savaşı'ndan sonra Malaya Federasyonu'na katılarak 1957'de eyalet oldu; pirinç yaygın olarak, meyve ve hindistancevizi ise geçimlik ürün olarak yetiştirilir; bütün dünyadaki kauçuk gereksiniminin büyük bölümünü bu bölge karşılar; nüf. 511.500 (1984)
ilgili maddeler
Malezya 12:23b vd.
Sumatra 16:182a
MALAKKA BOĞAZI Hint Okyanusu'ndaki Andaman Denizi ile Büyük Okyanus'taki Çin Denizi'ni birleştiren suyolu; Sumatra Adası ile Malakka Yarımadası'nı birbirinden ayırır; uzunluğu 800 km; genişliği 48 km ile y. 320 km arasında değişir; deniz trafiğinin en yoğun olduğu boğazlardan biridir
ilgili maddeler
Kuala Lumpur 11:87a
Malezya 12:23b
Sumatra 16:181b
MALAKKA YARIMADASI Asya
ilgili maddeler
Asya 2:84b
Malezya 12:23b
Tayland 17:92b
MALARYA *bak.* **SITMA**
MALÁ STRANA Prag, Çekoslovakya
ilgili madde Prag 14:139a
MALATYA il
madde başlığı Malatya 12:17b, görsel, harita
MALATYA kent
ana madde Malatya 12:20b, görsel
MALAVİ eskiden **Nyasaland**
madde başlığı Malavi 12:21a, harita
ilgili madde Kaunda 10:105b vd.
MALAVİ GÖLÜ eskiden **Nyasa Gölü** Doğu Afrika; Malavi, Tanzanya ve Mozambik toprakları arasında; Büyük Rift Vadisi'nin üçüncü büyük ve en güneydeki gölü; ulaşım ve balıkçılık yapılır
ilgili maddeler
Malavi 12:21a, görsel
Tanzanya 16:325b
MALAYA AYISI
ilgili madde Ayı 2:235b, görsel
MALAYA TAKIMADALARI Büyük Okyanus ile Hint Okyanusu'nun birleştiği kesimde dünyanın en kalabalık ada grubu; Endonezya'ya bağlı 13.000'den çok ve Filipinler'e bağlı 7.000'in üstünde adadan oluşur; bazen Doğu Hint Adaları olarak da adlandırılır; toplam y.öl. 2.475.249 km²; dünyanın en kalabalık kentlerinden olan Manila ve Cakarta bu adalardadır; dünya nüfusunun y. %4,6'sını barındırır; nüf. 200.920.000 (1980 tah.)
MALAYA TAPİRİ
ilgili madde Tapir 17:9b
MALAZGİRT Muş'un ilçesi; güneyinde Süphan Dağı yükselir; tarım alanları Malazgirt ve Bulanık ovalarıdır; en çok tahıl ve şekerpancarı yetiştirilir; yaylalardaki mandıralarda peynir ve yağ üretilir; nüf. (1990): ilçe 62.851, kasaba 19.079
ilgili madde Muş 12:321b, 322b
MALAZGİRT SAVAŞI 1071
madde başlığı Malazgirt Savaşı 12:22a
ilgili maddeler
Alp Arslan 1:177a
Anadolu Beylikleri 1:243b
Büyük Selçuklu Devleti 4:93a
MAL BORSASI
ana madde Borsa ve kambiyo 3:297b
MALCOLM X ABD'li yurttaşlık hakları önderi, 1925-65; asıl adı Malcolm Little; 1964'e kadar Siyah Müslümanlar adlı radikal Siyah örgütün ikinci önderiydi; 1964'te daha ılımlı militan bir topluluk olan Afrika-Amerika Birliği Örgütü'nü kurdu; İslam dinini benimsedi; başka bir Siyah örgütün üyesi tarafından New York'ta vurularak öldürüldü
ilgili madde Siyah Amerikalılar 15:273b, görsel
MALDİV ADALARI *bak.* **MALDİVLER**
MALDİV CUMHURİYETİ
ana madde Maldivler 12:23b vd.
MALDİVLER *ya da* **Maldiv Adaları** Hint Okyanusu
madde başlığı Maldivler 12:23a, görsel
MALE Maldiv Cumhuriyeti'nin başkenti
ilgili madde Maldivler 12:23a, görsel
MALEBO GÖLÜ *bak.* **STANLEY GÖLÜ**
MALEVİÇ, KAZİMİR SSCB'li ressam, 1878-1935; Kübik Gelecekçilik ve Suprematizm akımlarının kurucusudur; resimlerinde geometrik biçimleri karmaşık kompozisyonlar oluşturacak biçimde birleştirdi; başlangıçta İzlenimcilik ve Fovizm'den, daha sonraları Kübizm'den etkilendi; 1913'ten sonra Suprematizm olarak adlandırdığı, bütünüyle soyut geometrik bir anlatıma yöneldi; başlıca yapıtları *Siyah Kare ve Kırmızı Kare* (y. 1913), *Sarı ve Siyah*

(1916-17) ve bütünüyle beyaz renkten oluşturduğu *Beyaz Üstünde Beyaz* (1918) adlı tablolarıdır
ilgili maddeler
Kübizm 11:169a
Resim sanatı 14:232b

MALEZYA
madde başlığı Malezya 12:23b, görsel, harita
ilgili maddeler
Endonezya 6:151a
Parfüm: görsel 13:327
Singapur 15:243b

MALGAMA *bak.* **AMALGAM**

MAL GÖLÜ Rize'de buzul gölü
ilgili madde Göl 7:201b

MALHERBE, FRANÇOIS DE Fransız şair, 1555-1628; kusursuz bir biçim, ölçülü bir anlatım ve yalın bir söyleyişi savunarak Fransız Klasikçiliği'ne öncülük etmiştir; Fransız şiirindeki etkisi Romantik Dönem ve sonrasına kadar sürmüştür
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:39b

MALİ eskiden **Fransız Sudanı**
madde başlığı Mali 12:26b, harita
ilgili maddeler
Afrika halkları 1:57b
Maske 12:90b
Okuryazarlık 13:142b
Senegal 15:125a

MALİ FEDERASYONU Senegal ve Sudan Cumhuriyeti'nce oluşturulan birlik, 1959-60
ilgili maddeler
Mali 12:27b
Senegal 15:125a

MALIGNE GÖLÜ Alberta, Kanada
ilgili madde Kanada: görsel 9:307

MALİKÂNE ortaçağda, başında bir lord bulunan feodal örgütlenme biçimi
ilgili madde Köy 11:68b

MALİK ASİT elmada ve öbür meyvelerde bulunan, çok güçlü olmayan asit
ilgili madde Asit 2:60b

MALİKİ MEZHEBİ Sünnilik
ilgili maddeler
İslam hukuku 9:98a
Sünnilik 16:207a

MALİNDİ Kenya
ilgili madde Kenya 10:175b

MALINOWSKI, BRONISLAW Polonyalı antropolog, 1884-1942; İngiltere'de öğretim görevlisi olarak çalıştı; özellikle Melanezya halkları üzerinde incelemeler yaptı; incelediği insanlarla uzun süre birlikte yaşayan ilk antropologdur ve alan araştırmaları bütün antropologlarca benimsenmiştir; *Büyü, Bilim ve Din* (1948) adlı yapıtı Türkçe'ye de çevrilmiştir

MALİ TAKVİM *bak.* **RUMİ TAKVİM**

MALİYET satın alınan mal, hizmet ve işgücünün parasal değeri; üretimde belli miktarda çıktı elde etmek için gerekli olan tüm harcamalar: birim maliyet, yapılan tüm harcamalar üretilen mal sayısına bölünerek bulunur

MALKARA Tekirdağ'ın ilçesi; toprakları, güneyini kaplayan Koru Dağı dışında düzlüklerden oluşur; ekonomisi tarıma dayalıdır; linyit yatakları işletilir; nüf. (1990): ilçe 62.524, kasaba 20.180

MALKOÇOĞULLARI Osmanlı akıncı ailesi; 1400-1600 arasında Rumeli'deki fetihlerde öncü rol oynadılar; ailenin atası Malkoç Mustafa Bey'dir (ö. 1402); oğlu Bali Bey, Boğdan (Moldavya) ve Lehistan'a (Polonya) düzenlediği akınlarla tanındı; ailenin tanınan son üyesi 1603-04'te sadrazamlık yapan Yavuz Ali Paşa'dır

MALLARMÉ, STÉPHANE Fransız şair, 1842-98; Paul Verlaine ile birlikte şiirde sembolizm akımının öncülerindendir; Türkçe'de *Şiir Üzerine Düşünceler* (1985) adlı kitabı yayımlanmıştır
ana madde Sembolizm 15:115b vd.
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:42b

MALLE, LOUIS Fransız film yönetmeni, d. 1923; sinema yaşamının başlarında uluslararası üne kavuştu; *Âşıklar* (1958), *Zazie Metroda* (1960), *Karanlık Şehir* (1980) ve *Hoşçakalın Çocuklar* (1987) başlıca filmleridir
ilgili madde Sinema 15:235b

MALMÖ İsveç'te liman kenti; Sund Boğazı'nda, Kopenhag'ın karşısında; önceleri Danimarka yönetimindeyken, 1658'de İsveç egemenliğine geçtikten sonra önemi azaldı; 19. yy ortalarında yeniden canlanarak önemli bir sanayi ve ticaret merkezi oldu; ülkenin üçüncü büyük kentidir; nüf. 232.908 (1990)
ilgili madde İsveç 9:132a

MALORY, SIR THOMAS İngiliz yazar, ü. y. 1470
ilgili maddeler
Arthur 2:44a
Roman 14:273b

MALOTI DAĞLARI Lesotho
ilgili madde Lesotho 11:237b

MALPIGHI, MARCELLO İtalyan bilim adamı, 1628-94; anatomi çalışmalarında mikroskop kullanımına öncülük etti; kılcal damarların varlığını bularak Harvey'in dolaşım kuramını doğruladı; ilk kez alyuvarları gözlemleyerek kanın rengini bu hücrelerden aldığını ortaya koydu; böceklerde ve örümceğimsilerde boşaltım sistemi görevini yapan Malpighi borucuklarını tanımladı
ilgili maddeler
Anatomi 1:263b
Deri 5:189b

MALPIGHI KATMANI
ilgili madde Deri 5:189b

MALRAUX, ANDRÉ Fransız yazar, 1901-76; İspanya İç Savaşı'nda ve II. Dünya Savaşı'nda Direnişçiler'le birlikte savaştı; romanlarında çoğu kez savaş deneyimlerini aktardı; *Kanton'da İsyan* (1928), *Turan Yolu* (1930), *İnsanlık Durumu* (1933) ve *Umut* (1937) ünlü romanlarıdır
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:43a

MAL SİGORTASI
ilgili madde Sigorta 15:202b

MALT
madde başlığı Malt 12:27b
ilgili maddeler
Arpa 2:39a
Bira ve biracılık 3:201a
Karbonhidratlar 10:59a

MALTA
madde başlığı Malta 12:28a, görsel, harita
ilgili maddeler
İkinci Dünya Savaşı 8:301b
Kanuni Sultan Süleyman 10:8b

MALTAERİĞİ *ya da* **Yenidünya**
madde başlığı Maltaeriği 12:30a, görsel

MALTA HUMMASI *ya da* **Akdeniz humması** *ya da* **Bruselloz** insanda ve evcil hayvanlarda görülen mikrobik hastalık; keçi, koyun, domuz ve sığırlar arasında son derece bulaşıcıdır; hastalık insana ya doğrudan doğruya ya da hasta bir ineğin sütünü içmek gibi dolaylı yollarla hayvanlardan bulaşır; belirtileri ateş, halsizlik, titreme ve ağrıdır; insanda antibiyotik tedavisi etkilidir

MALTA KEÇİSİ *ya da* **Maltız keçisi**
ilgili madde Keçi 10:138a

MALTA ŞÖVALYELERİ
ilgili madde Şövalyelik 16:290a

MALTHUS, THOMAS ROBERT İngiliz iktisatçı ve nüfusbilimci, 1766-1834; nüfus artışının her zaman gıda maddeleri üretimindeki artışın üstünde gerçekleşeceği ve bu artışı sınırlanmadan insanların yaşam koşullarının iyileştirilemeyeceği yolundaki kuramıyla tanınır; bu kuram toplumsal politikalar üzerinde etkili oldu; ekonomik durgunluğun aşırı tasarruftan kaynaklandığına da dikkat çekti
ilgili madde Nüfus 13:116a

MALTIZ KEÇİSİ *bak.* **MALTA KEÇİSİ**

MALTOZ *ya da* **Malt şekeri**
ilgili maddeler
Bira ve biracılık 3:201b
Karbonhidratlar 10:59a

MAMA HATUN KERVANSARAYI Tercan, Erzincan
ilgili madde Anadolu Selçuklu Devleti: görsel 1:252

MAMAK Ankara'nın ilçesi; anakent sınırları içindedir; içme ve kullanım suyu sağlayan Bayındır Barajı bu ilçededir; eskiden bağlarla kaplı olan Mamak kenti son yıllarda bir gecekondu bölgesine dönüşmüştür; nüf. (1990): ilçe 410.359, kent 400.733
ilgili madde Ankara 1:281b

MAMBA yılan
madde başlığı Mamba 12:30a, görsel

MAMUT soyu tükenmiş iri, memeli hayvanlar grubu; 2,5 milyon-10.000 yıl önce Kuzey Amerika'da ve Avrupa ile Asya'nın kuzeyinde sürüler halinde yaşıyorlardı; bugünkü filler kadar iri olan gövdeleri kalın, uzun, kızıl kahverengi tüylerle kaplıydı; aşağıya doğru kıvrılan fildişleri ve sırtlarında yağ dokusundan oluşan hörgüçleri vardı; ilkel insanlarca avlandıklarını gösteren kanıtlar bulunmuştur
ilgili maddeler
Buzul Çağı 4:78a, görsel
Fildişi ve fildişi oymacılığı 6:293b
Fosil 6:332a
Kuzey Kutup Bölgesi 11:162b
Soyu tükenmiş hayvanlar 16:31a

MAMUTAĞACI *ya da* **Deveağacı**
ana madde Sekoya 15:108a, 109a, görsel

MAMUT MAĞARASI Kentucky, ABD; kireçtaşından oluşmuştur ve dünyanın en büyük mağaralarından biridir
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:200b, görsel
Mağara 11:326a

MANA
ilgili madde Tabu 16:291a

MAN ADASI İngiltere'nin kuzeybatı kıyısı açıklarında, İrlanda Denizi'nde ada; y.öl. 572 km², merkezi Douglas; 1828'den bu yana kraliyet mülkü dür; İngiltere krallarının atadığı bir askeri vali tarafından yönetilir;

ekonomisi turizme dayalıdır; nüf. 64.679 (1981)
ilgili maddeler
Avrupa dilleri 2:186b
İngiltere Bölgesi 9:47b
MANAGUA Nikaragua'nın başkenti; Managua Gölü kıyısında; 1931'deki deprem ve yangından sonra büyük bölümü, 1972 depreminden sonra da iş merkezleri yeniden yapıldı; 1978-79'da Somoza yönetimine karşı girişilen grevlere ve yoğun çarpışmalara sahne oldu; nüf. 682.111 (1985)
ilgili madde Nikaragua 13:82b, görsel
MANA İSMİ *bak.* **SOYUT İSİM**
MANAMA Bahreyn'in başkenti ve limanı
ilgili madde Bahreyn 2:282b
MANAR ADASI Sri Lanka
ilgili madde Sri Lanka 16:129a
"MANAS" Türk destanı
ilgili madde Destan 5:199b
MANASTIR Yugoslavya'da kent *bak.* **BİTOLA**
MANASTIR Hıristiyanlık'ta keşişlerden ya da rahibelerden oluşan bir dinsel topluluğun barındığı yapılar grubu; ilk manastır İtalya'da, 529'da Aziz Benedict• tarafından kuruldu; Benedict'in oluşturduğu ideal manastır kuralları ve şeması 9. yy başlarında Avrupa'daki tüm tarikatlar arasında benimsendi ve yaygınlaştı
ilgili maddeler
Alman edebiyatı: görsel 1:160
Elyazması 6:141a
Hıristiyanlık 8:151b
İspanya: görsel 9:104
Kilise ve katedral 10:257a
Kütüphane 11:186a
Lama 11:198a
Mimarlık 12:227b
Muş: görsel 12:321
Niğde: görsel 13:76
Sosyal yardım hizmetleri 15:328a
Tarih 17:42b
Tıp 17:181b
MANASTIR KİLİSESİ Bavyera, Almanya
ilgili madde Mimarlık: görsel 12:224
MANATİ *ya da* **Denizgüzeli**
madde başlığı Manati 12:31a, görsel
MANAUS Brezilya'da kent; Amazon Yağmur Ormanları'nda, Atlas Okyanusu'ndan 1.448 km içeride, Negro Irmağı üzerinde yer alır; 1890-1920 arasında gelişen kauçuk üretimi hızla zenginleşmesini sağladı; Amazonas eyaletinin merkezi ve iç limanı, Amazon'un yukarı çığırındaki bölgelerin başlıca ticaret ve sanayi merkezidir; nüf. 809.914 (1985)
ilgili madde Brezilya 4:25a
MANAVGAT Antalya'nın ilçesi
madde başlığı Manavgat 12:32a
MANAVGAT Antalya'da ilçe merkezi kasaba
madde başlığı Manavgat 12:32a
MANAVGAT ÇAĞLAYANI Antalya
ilgili maddeler
Çağlayan 4:224a
Manavgat 12:32a, görsel
MANCHESTER İngiltere
madde başlığı Manchester 12:33a, görsel
ilgili madde İngiltere Bölgesi 9:47a
MANCINIK
madde başlığı Mancınık 12:34a, görsel
ilgili madde Ok ve yay 13:144a
MANÇO, BARIŞ Türk pop şarkıcısı, d. 1943
ilgili madde Pop müzik 14:124b
MANÇU HANEDANI *ya da* **Mançular** Çin İmparatorluğu'nun son hanedanı
ana madde Çin Halk Cumhuriyeti 4:320a
ilgili maddeler
Pekin 14:38a
Sun Yat-Sen 16:185a vd.
MANÇURYA Çin'de bölge
madde başlığı Mançurya 12:34b, görsel
ilgili maddeler
İkinci Dünya Savaşı 8:307a, 308b
Japonya 9:193b
MANÇURYA ÖRDEĞİ
ilgili madde Ördek 13:277a, görsel
MANDA
madde başlığı Manda 12:35b, görsel
ilgili maddeler
Evcil hayvanlar 6:224a
Filipinler: görsel 6:297
Taşımacılık 17:68b
MANDALAY Birmanya'da kent; İravadi Irmağı kıyısında, Yukarı Birmanya'nın eski başkenti ve Budacılık'ın din merkezlerinden biridir; birçok pagoda ve tapınak, ayrıca eski krallık sarayının yıkıntıları bulunur; ülkenin ikinci büyük kenti ve iç kesimlerin ulaşım merkezidir; nüf. 532.949 (1983)
ilgili maddeler
Birmanya 3:220a
İkinci Dünya Savaşı 8:304a
MANDALİNA
madde başlığı Mandalina 12:36b, görsel
MANDAL TEPESİ Şanlıurfa
ilgili madde Şanlıurfa 16:231b
MANDARİN DİLİ Çince'nin en yaygın olarak konuşulan biçimi; nüfusun % 70'inin ana dilidir; başlıca üç öbeğe ayrılır; Pekin ve çevresi ile Mançurya'da konuşulan Kuzey Mandarin dili, Modern Standart Çince'nin (ulusal dil) temelini oluşturur; ayrıca Tayvan'ın da resmi dilidir
ilgili maddeler
Dil 5:226b
Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:235b
MANDA YÖNETİMİ Milletler Cemiyeti'nin, eskiden sömürge olan bir toprağı yönetme yetkisini üye devletlerden birine vermesiyle oluşan rejim; I. Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya ile Osmanlı Devleti'ne bağlı eski Asya ve Afrika sömürgeleri henüz kendi kendilerini yönetebilecek düzeyde olmadıkları gerekçesiyle İtilaf Devletleri arasında bölüştürüldü; Irak, Filistin ve Ürdün İngiliz mandasına, Suriye ve Lübnan Fransız mandasına girdi; Afrika'da ve Büyük Okyanus'taki bazı adalarda da manda yönetimleri kuruldu; 1946'da bu sistemin yerini Birleşmiş Milletler Vesayet Sistemi aldı
MANDELA, NELSON Güney Afrikalı yurttaşlık hakları önderi, d. 1918
madde başlığı Mandela 12:37a, görsel
ilgili maddeler
Güney Afrika 7:285a, 285b
Konser 10:320a
MANDELA, WINNIE Güney Afrikalı kadın sosyal hizmet görevlisi ve Afrika Ulusal Kongresi önderlerinden, d. y. 1934; kocası Nelson Mandela'nın cezaevinde bulunduğu 27 yılı aşkın süre boyunca Siyah çoğunluğun en inançlı sözcülerinden biri olmuştur
ilgili madde Mandela 12:37b
MANDIRA
ana madde Mandıracılık 12:38a, görsel
MANDIRACILIK
madde başlığı Mandıracılık 12:38a
ilgili maddeler
Süt 16:212b vd.
Tarım ve hayvancılık 17:40a
MANDOLİN
madde başlığı Mandolin 12:40a, görsel
MANDRİL Afrika'nın batısındaki ormanlarda yaşayan, babuna benzer maymun; burun kemeri, ağzı ve kuyruğunun altı parlak kırmızı, ağzının yanları mavidir; boyu y. 90 cm; meyveler ve böceklerle beslenir, bir erkeğin önderliğinde gruplar halinde yaşarlar
ilgili madde Babun 2:254a
MANET, ÉDOUARD Fransız ressam, 1832-83
madde başlığı Manet 12:40a
ilgili madde Resim sanatı 12:232a
•"Folies-Bergère'de Bir Bar"
MANGABEY
ilgili madde Maymun 12:117b
MANGAL
ilgili madde Bakır: görsel 2:287
MANGANEZ *ya da* **Mangan**
madde başlığı Manganez 12:41a
ilgili madde Mineral 12:237b
MANGANEZLİ TUNÇ
ilgili madde Manganez 12:42a
MANGANLI ÇELİK
ilgili madde Manganez 12:42a
MANGAREVA ADALARI Fransız Polinezyası
ilgili madde Pasifik Adaları 14:21a
MANGLA BARAJI Pakistan; İndus Irmağı üzerinde taşkın önleme ve sulama barajı
ilgili maddeler
İndus Irmağı 9:18b
Sulama 16:176a
MANGO *ya da* **Hintkirazı**
madde başlığı Mango 12:42a, görsel
MANGROV
madde başlığı Mangrov 12:42b, görsel
ilgili maddeler
Ağaç 1:66a
Bataklık ve turbalık 3:72a
Orman 13:206b
Yağmur ormanları 19:70b
MANGROV BALABANI
ilgili madde Balaban 2:295b
MANGROV YILANI Afrika, Avustralya ve Polinezya'daki kıyıya yakın, tropik bataklıklarda yaşayan 30 kadar zehirli yılan türünün ortak adı; zehirleri ancak küçük hayvanları öldürücek kadar etkilidir; başları küçük, gövdeleri kalın ve tıknazdır; yerde ve ağaçların üstünde yaşar, geceleri kuş avlarlar; en iyi bilineni Asya'da yaşayan ve gövdesi siyah üstüne sarı bantlı olan türdür
ilgili madde Mangrov 12:43a
MANGUSTEN Güneydoğu Asya kökenli ağaç; domatese benzeyen, morumsu kahverengi, y. 9 cm çapındaki meyveleri için yaygın olarak yetiştirilir; ince, koyu kırmızı renkli iç kabuğun altında portakal ya da mandalina gibi 5-8 dilime ayrılmış olan bol sulu meyveleri sevilerek yenir
MANHATTAN ABD'nin New York kentinde

semt
ana madde New York 13:67a vd., görsel
MANHATTAN PROJESİ ABD hükümetinin atom bombası yapmak üzere 1942-45 arasında uygulamaya koyduğu araştırma projesi; Enrico Fermi ve Robert Oppenheimer gibi ünlü bilim adamları bu projede görev aldılar; 1945'te önce deneysel olarak patlatılan, hemen ardından Japonya'daki Hiroşima ve Nagasaki kentlerine atılan ilk atom bombalarının yapımıyla sonuçlandı
ilgili madde Oppenheimer 13:191b
MANİ edebiyat
madde başlığı Mani 12:43a
ilgili madde Halk edebiyatı 8:13a
MANİ psikoloji *bak.* **TAŞKINLIK**
MANİCİLİK İS 3. yy'da İran'da başlayan dinsel hareket; dinin kurucusu Mani, bütün dinlerin, özellikle de Zerdüşt dini, Budacılık ve Hıristiyanlık'ın öğretilerini bütünselliğe kavuşturacak evrensel bir din oluşturmayı hedeflemişti; kutsal metinleri Süryanice yazılmış ve Mani'ye dayandırılan yedi metinden oluşur; ortaçağda etkisini yitirmiştir
ilgili maddeler
Engizisyon 6:158a
Minyatür 12:240a
MANİK-DEPRESİF PSİKOZ *ya da* **Taşkınlık-çökkünlük psikozu**
ilgili madde Psikiyatri 14:153b
MANİLA Filipinler
madde başlığı Manila 12:43b, görsel
ilgili maddeler
Filipinler 6:297b vd.
Gecekondu: görsel 7:100
İkinci Dünya Savaşı 8:303b
MANİLAKENEVİRİ *bak.* **ABAKA**
MANİOĞLU, MESUT Türk grafik sanatçısı, d. 1927
ilgili madde Grafik sanatlar 7:224b
MANİSA il
madde başlığı Manisa 12:44a, görsel, harita
MANİSA kent
ana madde Manisa 12:47a, görsel
MANİSA DAĞI *bak.* **SPİL DAĞI**
MANİSALALESİ *bak.* **DAĞLALESİ**
MANITOBA Kanada'nın orta kesiminde eyalet; y.öl. 650.000 km², başkenti Winnipeg; 1870'te Kanada'nın 5. eyaleti oldu; topraklarının beşte üçünü Kanada Kalkanı kaplar; ekonomisi tarım, kerestecilik, madencilik ve balıkçılığa dayanır; nüf. 1.090.700 (1990 tah.)
ilgili maddeler
Göl 7:201a
Kanada 9:307a, 315b
MANİVELA *bak.* **KOL DEMİRİ**
MANİYERİZM sanat üslubu; İtalya'da Yüksek Rönesans döneminin sona erdiği 1520'ler ile barok üslubun başladığı 1590'lar arasında ortaya çıktı; temel özelliği tekniğe ve üsluba önem verilmesiydi; figürler çoğunlukla zarif olmakla birlikte, abartılı biçimde uzatılmış kolları ve bacakları, stilize yüz çizgileriyle doğallık ve yalınlıktan uzaktı; üslubun başlıca temsilcileri Polidoro da Caravaggio, Rosso Fiorentino, Giulio Romano ve Jacopo da Pontormo'dur
MAN KEDİSİ Man Adası'ndan dünyaya yayıldığı sanılan kuyruksuz, evcil kedi
ilgili madde Kedi 10:140b vd.
MANN, THOMAS Alman yazar, 1875-1955; *Buddenbrook Ailesi* (1900), *Tonio Kröger* (1903), *Alacakanlıkta* (1903), *Sarayda Bir Macera* (1909) ve *Venedik'te Ölüm* (1912) gibi ilk yapıtlarıyla dünya çapında ün kazandı; Hitler rejimine karşı olduğu için 1933'te Almanya'dan ayrıldı; son dönem yapıtlarından *Doktor Faustus* (1947) yazarın en dolaysız siyasal yapıtıdır; 1929 Nobel Edebiyat Ödülü'nü almıştır
ilgili maddeler
Alman edebiyatı 1:163a, görsel
Faust 6:265b
MANNEKEN ÇEŞMESİ Brüksel, Belçika
ilgili madde Brüksel 4:34a
MANNHEIM Almanya
ilgili maddeler
Ren Irmağı 14:215a
Senfoni 15:126a
MANOHAR Hintli ressam, ö. 1580-1620
ilgili madde Uzakdoğu sanatı: minyatür: görsel 18:243
MANOLYA
madde başlığı Manolya 12:48a, görsel
ilgili maddeler
Çalı: görsel 4:226
Çiçek: görsel 4:296
MANSART, JULES Fransız mimar, y. 1646-1708
ilgili madde Versailles 18:328a
MANSEL, ARİF MÜFİD Türk arkeolog, 1905-75; uzun yıllar İstanbul Üniversitesi'nde ders verdi; 1936'dan başlayarak Trakya'da ve Antalya'da kazı projelerine katıldı; özellikle Perge ve Side kazılarıyla tanındı; *Ege ve Yunan Tarihi* (1971) adlı yapıtı alanında kaynak kitaptır
ilgili madde Arkeoloji 2:26b
MANSFIELD, KATHERINE *ya da* **Kathleen Mansfield Beauchamp** İngiliz kadın yazar, 1888-1923
madde başlığı Mansfield 12:48b, görsel
MANSON, PATRICK İskoçyalı doktor, 1844-1922; Uzakdoğu'da görev yaptı; asalaklar konusundaki araştırmalarıyla sıtmayla savaşta önemli rol oynadı
ilgili madde Sivrisinek 15:268a
MANSUR Abbasi halifesi, ö. 775
ilgili madde Abbasiler 1:11b
MANŞ DENİZİ Atlas Okyanusu'nun, İngiltere'nin güney kıyıları ile Fransa'nın kuzey kıyıları arasında uzanan kolu; Fransızca'da "giysi kolu" anlamına gelen adını biçiminden almıştır; Dover Boğazı'yla Kuzey Denizi'ne açılır
ilgili maddeler
Blériot 3:259a
Fransa 7:26b
İşaretleşme 9:141b
Kıyı 10:235a
Kürek sporu 11:175b
Yüzme ve dalma 19:223a vd.
MANŞON genellikle kürkten, iki ucu açık silindir biçiminde yapılan ve elleri sıcak tutmaya yarayan giyim eşyası
ilgili madde Giysi 7:168b
MANŞ TÜNELİ Manş Denizi; İngiltere ile Fransa arasında bir denizaltı tüneliyle bağlantı kurma önerisi ilk kez 1802'de ortaya atıldı; birçok çalışma sonuçsuz kaldı; 1986'da İngiliz ve Fransız hükümetlerince onaylanan ortak proje uygulamaya kondu; servis tünelinin iki ucu Aralık 1990'da birleşti; tünelde demiryolu taşımacılığının 1993'te başlaması bekleniyor
ilgili madde Tünel 18:21b
MANTAR bitki
madde başlığı Mantarlar 12:50a, görsel
ilgili maddeler
Asalak ve çürükçül canlılar 2:54a
Biyolojik ışıldama 3:246a vd.
Botanik 3:307b
Canlılar 4:123b, görsel
Liken 11:254a vd.
Mazı 12:119a
Odun 13:129b
Ortakyaşama 13:224b
Pas 14:16b
•*mantar grupları ve türleri, örn.* Asklımantarlar; Bazitlimantarlar; Cıvıkmantarlar; Domalan; Külleme mantarları; Şapkalı mantar
MANTAR mantar meşesinin kabuğu
madde başlığı Mantar 12:49a, görsel
ilgili madde Kabuk 9:240a
MANTARDOKU
ilgili maddeler
Biyoloji: görsel 3:243
Mantar 12:49b
MANTAR HASTALIĞI
ana madde Mantarlar 12:52a vd.
ilgili maddeler
Deri 5:191a
Kabuk 9:240a
MANTARLI MUŞAMBA *ya da* **Linolyum** *ya da* **Yer muşambası**
ilgili maddeler
Boya ve cila 3:320b
Mantar 12:50a
MANTAR MEŞESİ
ana madde Mantar 12:49a vd., görsel
ilgili madde Kabuk 9:240a
MANTEGNA, ANDREA İtalyan ressam, 1431-1506
madde başlığı Mantegna 12:53b, görsel
ilgili madde Bellini 3:131a
•"Bahçede Acı Çekme"
MANTIK
madde başlığı Mantık 12:54b
ilgili maddeler
Aristo 2:7b
Felsefe 6:270a
MANTIK DEVRESİ *ya da* **Geçit** elektronik
ana madde Elektronik 6:123b
ilgili madde Hesap makinesi 8:137b
MANTO jeoloji
ilgili madde Dünya 6:12a
MANTO zooloji *bak.* **ÖRTENEK**
MANTRA Hindu dini ve Budacılık'ta dinsel ezgi; ayinlerde ya da meditasyonda kullanılan hece ya da söz; bir kimsenin mantra söyleyerek tinsel bağlar kurabileceğine inanılır
MANUEL II Bizans imparatoru, 1348-1425
ilgili madde Bizans İmparatorluğu 3:253b
MANYAS Balıkesir'in ilçesi; tarım alanı Manyas Gölü'nün güneyindeki Manyas Ovası'dır; tavukçuluk ve balıkçılık önemli geçim kaynaklarıdır; nüf. (1990): ilçe 29.310, kasaba 5.648
ilgili madde Anzavur Ayaklanması 1:304a vd.
MANYAS GÖLÜ Marmara Bölgesi'nde sığ tatlı su gölü; y.öl. 166 km²
ilgili maddeler
Balıkesir 2:324b
Göl 7:201b

Marmara Bölgesi 12:70b
MANYAS KUŞ CENNETİ *bak.* **KUŞ CENNETİ MİLLİ PARKI**
MANYETO daha çok içten yanmalı motorlarda kullanılan ve bujiler için elektrik üreten küçük alternatif akım üreteci
ilgili madde Bakır 2:285b
MANYOK
madde başlığı Manyok 12:55a, görsel
ilgili maddeler
Ekmek 6:86a
Nişasta 13:88b
"MANYOŞU" Japon edebiyatı
ilgili madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:238b
MANZANARES EL REAL KALESİ İspanya
ilgili madde İspanya: görsel 9:106
MANZANARES IRMAĞI İspanya
ilgili maddeler
Madrid 11:318b
Tajo Irmağı 16:297b
MANZARA RESMİ *ya da* **Peyzaj** doğal görünümlerin betimlendiği resim türü; ilk örnekleri duvar resimlerinde, kabartmalarda ve vazo resimlerinde görülür; başlı başına bir konu olarak işlenmeye başlamadan önce, uzun süre ana konuyu desteklemek amacıyla kullanılmıştır
MANZONI, ALESSANDRO İtalyan yazar, 1785-1873; *Carmagnola Kontu* (1820) ve *Nişanlılar* (1825-27) gibi romantik romanlar yazmıştır
ilgili maddeler
İtalyan edebiyatı 9:151b
Romantizm 14:276b
MAO ÇE-TUNG pinyin **Mao Zedong** Çinli devrimci önder, 1893-1976
madde başlığı Mao Çe-Tung 12:55b, görsel
ilgili maddeler
Çin Halk Cumhuriyeti 4:321b vd.
Çu Enlay 5:49b
Devrim 5:209a
Sosyalizm 15:327b
MAORİLER halk
madde başlığı Maoriler 12:56b, görsel
ilgili maddeler
İngiliz Uluslar Topluluğu 9:28b
Katamaran 10:91a
Moa 12:247a
Polinezyalılar 14:105a
Vantrilok 18:303a
Yeni Zelanda 19:150a, 151b, görsel
Yeşim 19:163a
MAORİ SAVAŞLARI 1860-72
ana madde Maoriler 12:57b
MAO ZEDONG *bak.* **MAO ÇE-TUNG**
MAPU, ABRAHAM Yahudi yazar, 1808-67
ilgili madde İbrani edebiyatı 8:266a
MAPUTO Mozambik'in başkenti; 1976'ya kadar adı Lourenço Marques'ti; Hint Okyanusu'nda önemli bir liman ve ticaret merkezidir; Zimbabve ve Güney Afrika'yla kara ve demiryolu bağlantıları vardır; Güney Afrika trafiğinin çok büyük bir bölümü buradan geçer, ama Güney Afrika ve Mozambik ilişkilerinin hâlâ çok gergin olması bu ulaşımı olumsuz yönde etkilemektedir; 1970'lerde kentte yaşayan 250.000 kadar Portekizli ülkelerine dönmüştü; nüf. 1.069.707 (1989)
ilgili madde Mozambik 12:296a
MARABU Afrika'da yaşayan, y. 150 cm'lik uzunluğuyla en iri leylek türü
ilgili maddeler
Kuştüyü 11:129b
Leylek 11:243b
MARACAIBO Venezuela'da kent; Zulia eyaletinin merkezi; Maracaibo Gölü ile Venezuela Körfezi'ni birleştiren kanalın batı kıyısında yer alır; 1917'de petrol bulununcaya kadar küçük bir limandı; bugün petrole dayalı sanayi ve ticaret etkinlikleriyle gelişmiş bir metropoliten alandır; kentte eski İspanyol kültürü hâlâ canlıdır; nüf. 1.206.726 (1990)
ilgili maddeler
Korsanlık: görsel 11:18
Venezuela 18:317a
MARACAIBO GÖLÜ Venezuela
ilgili maddeler
Güney Amerika: görsel 7:290
Venezuela 18:317a, görsel
MARACANA STADYUMU Rio de Janeiro, Brezilya
ilgili madde Stadyum 16:131a
MARACAS ÇAĞLAYANI Trinidad ve Tobago
ilgili madde Trinidad ve Tobago 17:288b
MARADONA, DIEGO Arjantinli futbolcu, d. 1960; orta saha ve forvet oyuncusu; kendisine rekor düzeyde transfer ücretleri ödeyen Barselona ve Napoli gibi takımlarda oynadı; 1986 Dünya Kupası'nı kazanan Arjantin takımının kaptanıydı ve şampiyonanın en iyi oyuncusu seçilmişti
ilgili madde Futbol 7:58a
MARAIS Paris'te semt, Fransa
ilgili madde Paris 13:330b
MARAKEŞ Fas'ta kent; Tensift bölgesinde aynı adlı ilin merkezi ve güney Fas'ın başlıca kentidir; 1062'de kuruldu; uzun yıllar Fas'ın başkentiydi; palmiye korularıyla çevrili olan kentte kırmızı kilden yapılmış evler ve birçok park vardır; ticaret, turizm ve kış sporları merkezidir; nüf. 439.728 (1982)
ilgili madde Fas 6:257a
MARAL dişi geyik
ilgili madde Geyik 7:141b
MARAMPA Sierra Leone
ilgili madde Sierra Leone 15:197a
MARANGOZLUK
madde başlığı Marangozluk 12:58a, görsel
ilgili maddeler
İnşaat sanayisi 9:60a
Mobilya 12:247b vd.
MARAŞ *bak.* **KAHRAMANMARAŞ**
MARAŞ DAĞI *bak.* **AHIR DAĞI**
MARAŞ DONDURMASI *bak.* **DÖVME DONDURMA**
"MARAŞ'IN VE ÖKKEŞ'İN DESTANI" Gülten Akın'ın destansı şiiri
ilgili madde Destan 5:199b
MARAT, JEAN-PAUL Fransız Devrimi'nin önderlerinden, 1743-93
madde başlığı Marat 12:59b
ilgili maddeler
Fransız Devrimi 7:36b
Robespierre 14:250a
"MARAT'NIN ÖLÜMÜ" David'in tablosu
ilgili madde David 5:95a, görsel
MARATON
madde başlığı Maraton 12:60a, görsel
ilgili maddeler
Atletizm 2:146b
Olimpiyat Oyunları: tablo 13:151, 154
Spor: tablo 16:56
MARATON SAVAŞI İÖ 490
madde başlığı Maraton Savaşı 12:61a
ilgili maddeler
Eski Yunan 6:205a
Maraton 12:60a
Medler ve Persler 12:123a
MARC, FRANZ Alman ressam, 1880-1916; Der Blaue Reiter• grubunun kurucularından; doğadaki tinsel güçlere duyarlılığıyla tanınır; bu güçleri resimleriyle dile getirmeye çaba gösterdi; tabloları arasında *Mavi Atlar* (1911) ve *Ormandaki Geyik* (1913-14) sayılabilir
ilgili maddeler
Dışavurumculuk 5:211a
Kandinsky 9:324b
MARCEAU, MARCEL Fransız mim sanatçısı, d. 1923; güçlü, akıcı ve yalın anlatımı, baleyi andıran zarif hareketleriyle tanınır; çağdaş mim sanatının en önemli adlarından biridir
ilgili madde Mim sanatı 12:234b, görsel
MARCEL, GABRIEL Fransız düşünür, 1889-1973
ilgili madde Varoluşçuluk 18:306a
MARCELLUS, CLAUDIUS Romalı general, İÖ y. 268-208; II. Kartaca Savaşı'nda Siracusa'yı ele geçirdi
ilgili madde Arşimet 2:40b
MARCIANO, ROCKY ABD'li boksör, 1923-69; sert vuruşları olan saldırgan bir boksördü; 1952'de Jersey Joe Walcott'u nakavtla yenerek dünya ağır sıklet şampiyonu oldu; 49 profesyonel karşılaşmada hiç yenilmeksizin 1956'da ringten çekildi; bir uçak kazasında öldü
ilgili madde Boks 3:273b
MARCONI, GUGLIELMO İtalyan fizikçi, 1874-1937
madde başlığı Marconi 12:61b, görsel
ilgili maddeler
Baird 2:283a
İletişim 8:324b
İşaretleşme 9:141b
Radar 14:172a
Radyo 14:176a vd.
Radyo ve televizyon yayınları 14:190b
Telekomünikasyon 17:125b
MARCONI-EMI SİSTEMİ
ilgili maddeler
Radyo ve televizyon yayınları 14:192a
Televizyon 17:135b
MARCO POLO *bak.* **MARKO POLO**
MARCOS, FERDINAND Filipinler devlet başkanı, 1917-89; 1965'te devlet başkanı oldu; 1971-82 arasında sıkıyönetim ilan etti ve baskıcı yöntemler uygulayarak muhalefeti sindirmeye çalıştı; iktidarı boyunca hakkındaki yolsuzluk söylentileri, ekonomik sorunlar ve gerilla etkinlikleri giderek arttı; Şubat 1986'daki seçimlerin ardından ülkeden kaçtı ve Hawaii'de sürgün olarak yaşadı
ilgili maddeler
Filipinler 6:299a
Suikast 16:170b
MARCOULE Fransa'da, Rhône Irmağı yakınlarında bölge
ilgili madde Fransa 7:25b
MARCUS ANTONIUS *bak.* **ANTONIUS, MARCUS**

MARCUS AURELIUS Roma imparatoru, 121-180; Antoninus Pius tarafından evlat edinildi ve İS. 161'de onun yerine Lucius Verus ile birlikte imparator oldu; doğuya ve Tuna kıyılarına başarılı seferler yaptı; hukuk reformları gerçekleştirdi
ilgili maddeler
Aspendos 2:66b
Milet 12:219b
Roma 14:258b
Roma İmparatorluğu 14:267a vd.
Stoacılık 16:139b

MARCUSE, HERBERT Alman asıllı ABD'li düşünür, 1898-1979; Marksist eleştirel kurama katkılarıyla ve 20. yüzyıl Batı toplumlarına ilişkin Freudcu psikolojik çözümlemeleriyle tanınır; 1930'ların başında Almanya'da Horkheimer ve Adorno gibi kuramcılarla birlikte Frankfurt Okulu olarak bilinen bağımsız Marksist düşünce akımını geliştirdi

MARCUS TULLIUS CICERO *bak.* **CICERO**

MARDALSFOSSEN ÇAĞLAYANI Avrupa
ilgili madde Çağlayan: tablo 4:224

MARDİN il
madde başlığı Mardin 12:62b, görsel, harita

MARDİN kent
ana madde Mardin 12:66a, görsel

MARDİN, ARİF Türk asıllı ABD'li müzikçi, d. 1932; ABD'de müzik öğrenimi gördü; plak prodüktörlüğü yaptı; popüler müzik besteleri ve düzenlemeleriyle tanındı; üç kez Grammy ödülü aldı
ilgili madde Caz 4:139b

MARDİN-MİDYAT EŞİĞİ Güneydoğu Anadolu bölgesi
ilgili madde Güneydoğu Anadolu Bölgesi 7:292a

MARDUK Babilliler'in en büyük tanrısı
ilgili maddeler
Babil 2:249b
Babil ve Asur uygarlıkları 2:253b

MAREŞAL İngiltere, Fransa, Çin, SSCB ve başka bazı ülkelerin ordularında en yüksek rütbe; Türkiye'de, savaşta olağanüstü yararlıkları görülen orgenerallere yasayla verilebilir

MAREY, ÉTIENNE-JULES Fransız fizyolog, 1830-1904
ilgili madde Sinema 15:228a

MARGARİN
madde başlığı Margarin 12:66a
ilgili maddeler
Hidrojen 8:157b
Yağ 19:65b

MARGARİTA BAĞI düğüm
ilgili madde Düğüm 5:329a, görsel

MARGRETHE I Danimarka, İsveç ve Norveç kraliçesi, 1353-1412
ilgili madde Danimarka 5:77a

"MARIA BRAUN'ÜN EVLİLİĞİ" Fassbinder'in filmi
ilgili madde Sinema 15:236a

MARIA MAGDALENA *bak.* **MECDELLİ MERYEM**

MARIANA ADALARI Pasifik Adaları'nda ABD'ye bağlı adalar topluluğu; eski adı Ladrone Adaları; Büyük Okyanus'un batı kesiminde, ekvatorun kuzeyindeki 15 ada ve mercanadadan oluşur; y.öl. 1.002 km²; en büyükleri Guam'dır; 1898'den önce bütün adalar İspanya'nın denizaşırı toprağıydı; o tarihte Guam ABD'ye bırakıldı; öbürleri ise 1899'da Almanya'ya satıldı, I. Dünya Savaşı'ndan sonra da Japon mandası altına girdi; II. Dünya Savaşı'ndan sonra adaların hepsi ABD'ye bağlı vesayet toprakları oldu; nüf. 120.962 (1981 tah.)
ana madde Pasifik Adaları 14:20a
ilgili maddeler
Büyük Okyanus 4:89b
İkinci Dünya Savaşı 8:303b

MARIANA ÇUKURU Büyük Okyanus'un kuzeybatısında, Mariana Adaları'nın güneydoğusunda okyanus çukuru; okyanus tabanında 2.550 km kadar uzanır; bilinen en derin çukurdur ve en derin noktası 11.034 m olarak ölçülmüştür
ilgili maddeler
Büyük Okyanus 4:91a
Dalgıçlık 5:67a
Denizler ve okyanuslar 5:166a
Derin deniz canlıları 5:194b
Pasifik Adaları 14:20a

MARIA THERESIA Avusturya arşidüşesi, 1717-80; Macaristan ve Bohemya kraliçesi
ilgili maddeler
Avusturya İmparatorluğu 2:211a
Friedrich II 7:51a
Yedi Yıl Savaşı 19:133a

MARIE-ANTOINETTE Fransa kraliçesi, 1755-93
madde başlığı Marie-Antoinette 12:66b, görsel
ilgili maddeler
Fransız Devrimi 7:36a
Louis 11:288a

MARIE DE MÉDICIS Fransa kraliçesi, 1573-1642
ilgili maddeler
Louis 11:286b
Richelieu 14:238b

MARİHUANA Batı ülkelerinde esrara verilen ad
•Esrar

MARİMBA ksilofona benzeyen ve çubuklarla çalınan vurmalı çalgı; vatanı Orta Amerika'dır
ilgili maddeler
Ksilofon 11:83a, görsel
Vurmalı çalgılar 19:36a

MARİNA *bak.* **YAT LİMANI**

MARINER ABD'nin 1960'larda başlattığı insansız uzay sondaları programı
ilgili maddeler
Mars 12:79b
Venüs 18:319a

MARINER 4 uzay sondası
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:253a, görsel

MARINER 9 uzay sondası
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:253a

MARINER 10 1973'te fırlatılan insansız uzay sondası; Merkür'ün çevresindeki magnetik alanı keşfetti
ilgili maddeler
Merkür 12:159a
Uzay araştırmaları 18:253a

MARINETTI, FILIPPO TOMMASO İtalyan yazar, 1876-1944; Gelecekçilik akımının kurucusudur
ilgili maddeler
Grafik sanatlar 7:222a
İtalyan edebiyatı 9:152a

MARIOTTE, EDME Fransız fizikçi, 1620-84; Robert Boyle'un çalışmalarından habersiz olarak, bugün Boyle-Mariotte adıyla anılan yasayı bulmuştur
ilgili madde Gaz 7:84a

MARIUS, GAIUS Eski Romalı general, İÖ y. 157-86; İÖ 107, 104-100 ve 86'da yedi kez konsül oldu
ilgili maddeler
Jül Sezar 9:227a
Pompeius 14:119a
Roma İmparatorluğu 14:264a, 264b

MARKA *bak.* **TİCARİ MARKA**

MARKETRİ
ilgili madde Ahşap kaplama 1:92b

MARKİZ ADALARI Fransız Polinezyası; Tahiti'nin 1.190 km kuzeydoğusundaki iki volkanik ada öbeğini içerir; Fransız ressam Paul Gauguin'in gömüldüğü Hiva Oa, en büyük ve en kalabalık adadır; kopra, ekmekağacı, kahve ve vanilya gibi tropik ürünler yetiştirilir; nüf. 6.100 (1981 tah.)
ilgili maddeler
Gauguin 7:79b
Pasifik Adaları 14:21b

"MARKOPAŞA" dergi
ilgili maddeler
Nesin Aziz 13:59b
Sabahattin Ali 14:325a

MARKO POLO *ya da* **Marco Polo** Venedikli gezgin, 1254-1324
madde başlığı Marko Polo 12:67a, harita
ilgili maddeler
Keşifler 10:192b, görsel
Kubilay Han 11:88b
Teknoloji 17:119a

MARKOR Himalaya Dağları'nda yaşayan iri yapılı, uzun sarmal boynuzlu keçi
ilgili maddeler
Dağkeçisi 5:58b
Keçi: görsel 10:137

MARKOS, AZİZ İncil yazarı, ü. 1. yy; Yeni Ahit'teki Markos İncili'ni yazmıştır; yaşamıyla ilgili bilgiler dağınıktır ve tarihsel gerçekliği tartışmalıdır; Kopt Kilisesi onu kurucusu sayar; Venedik'in de koruyucu azizidir
ilgili madde Kutsal Kitap 11:131a

MARKSİZM 19. yy ortalarında Marx ve Engels'in geliştirdikleri tarih ve toplum açıklaması ve bu açıklamaya dayalı devrimci siyasal akım; kapitalist üretimin çelişkilerini, işçi hareketlerinin tarihsel evrimini, yöneldiği sosyalizm hedefinin maddi ve düşünsel koşullarını açıklamayı ve sosyalizmi kurmayı amaçlar; 20. yy'ın sonlarına doğru ciddi bir bunalımla karşı karşıya kalmıştır
ilgili maddeler
Lenin 11:231a
Marx 12:84a, 84b
Sosyalizm 15:325b, 326b
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:22a

MARLEY, BOB Jamaikalı pop müzikçi, 1945-80; ünlü *reggae* müziğini dünyaya tanıtan şarkıcı, gitarcı ve besteci; kişiliğiyle ve müziğiyle 1970'lerde Siyah uyanışın simgelerinden biri durumuna geldi; The Wailers adlı topluluğuyla yaptığı *Catch A Fire* (1973), *Exodus* (1977) albümleri ve "No Woman No Cry", "I Shot the Sheriff" gibi çok tutulan parçalarıyla tanınır; uluslararası birçok turneye çıktı; bir konser sırasında öldü
ilgili madde Pop müzik 14:123b

MARLİN
madde başlığı Marlin 12:68b, görsel
MARLOWE, CHRISTOPHER İngiliz yazar, 1564-93
ilgili maddeler
Faust 6:265b
Hero ile Leandros 8:134b
İngiliz edebiyatı 9:21b
Rönesans 14:290a
Tiyatro sanatı 17:214a
MARMARA Balıkesir'in ilçesi; toprakları Marmara Adası'nı kapsar; daha önce Erdek ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 9.792, kasaba 2.355
ilgili madde Balıkesir 2:323b, 326b
MARMARA ADALARI Marmara Denizi
ilgili maddeler
Balıkesir 2:323b, 326a
Marmara Denizi 12:72b
MARMARA BÖLGESİ
madde başlığı Marmara Bölgesi 12:69a, harita
MARMARA DENİZİ
madde başlığı Marmara Denizi 12:72b
MARMARAEREĞLİSİ Tekirdağ'ın ilçesi; daha önce Çorlu ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 12.455, kasaba 5.957
MARMARA GÖLÜ Ege Bölgesi'nin ikinci büyük gölü; y.öl. 34 km^2
ilgili madde Manisa 12:45a
MARMARA ÜNİVERSİTESİ İstanbul
ilgili madde Üniversite ve yüksekokullar: tablo 18:269
MARMARİS Muğla'nın ilçesi
madde başlığı Marmaris 12:74a
MARMARİS Muğla'da ilçe merkezi kasaba
madde başlığı Marmaris 12:74a, görsel
ilgili madde Turizm: görsel 17:333
MARMOSET
madde başlığı Marmoset 12:75a, görsel
ilgili madde Maymun 12:114b
MARMOT *ya da* **Dağsıçanı**
madde başlığı Marmot 12:76a, görsel
ilgili madde Kış uykusu 10:230a
MARN ince taneli minerallerin deniz suyundaki ya da tatlı sudaki karışımı; kilsi marnlar (örn. kil ve kilsi kireçtaşı) yalıtım maddesi, Portland çimentosu ve kiremit yapımında kullanılır
MARNE SAVAŞI I. Dünya Savaşı; 1914'teki birinci Alman saldırısında İngilizler ve Fransızlar, Paris'e 48 km kadar yaklaşan Alman birliklerini durdurdular; 1918'deki ikinci saldırı savaşın son büyük Alman saldırısıydı ve birleşik Fransız, Amerikan ve İtalyan kuvvetlerince püskürtüldü
ilgili madde Birinci Dünya Savaşı 3:205b
MARO, PUBLIUS VERGILIUS *bak.* **VİRJİL**
MAROKEN
ilgili maddeler
Ciltçilik 4:192a
Dericilik: görsel 5:192
MAROT, CLÉMENT Fransız şair, y. 1496-1544; Fransız Rönesansı'nın en büyük şairlerindendir; Latin şiirine özgü biçim ve imgeleri kullanmış, Mezmurlar'ı Fransızca'ya çevirmiştir
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:38b
MARPLE *bak.* **MISS MARPLE**
MARQUEZ, GABRIEL GARCIA *bak.* **GARCIA MAROUEZ, GABRIEL**
MARS Roma mitolojisi
madde başlığı Mars 12:77a
ilgili maddeler
Ay 2:216b
Romus ve Romulus 14:280b
MARS *ya da* **Merih** gezegen
madde başlığı Mars 12:77b, görsel
ilgili maddeler
Atmosfer 2:153a
Gezegen 7:142b
Güneş sistemi 7:273b, 275b, görsel
Herschel 8:135b
Karbon dioksit ve karbon monoksit 10:58a
Uydu: tablo 18:229
Uzay araştırmaları 18:253a, 253b
Uzay uçuşları 18:259b
MARS 2 uzay sondası
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:253b
MARS 3 uzay sondası
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:253b
MARSALA OVASI Sicilya, İtalya
ilgili madde Sicilya 15:194b
MARSEILLAISE Fransız ulusal marşı
ilgili maddeler
Fransız Devrimi 7:35b
Marsilya 12:80a
Ulusal marşlar 18:187a
MARSHALL, GEORGE C. ABD'li general ve diplomat, 1880-1959; II. Dünya Savaşı'nda orgeneral ve ABD genelkurmay başkanı, 1939-45; dışişleri bakanı, 1947-49; savunma bakanı, 1950-51; Marshall Planı olarak bilinen Avrupa Kalkınma Programı'nı önerdi; 1953'te Nobel Barış Ödülü'nü aldı
ilgili madde Amerika Birleşik Devletleri 1:216a
MARSHALL ADALARI Pasifik Adaları'nda ABD'ye bağlı adalar topluluğu; Büyük Okyanus'un kuzey kesiminde, birbirine paralel iki mercanada zincirini içerir; toplam y.öl. 158 km^2; 1885'ten 1918'e kadar Almanya'ya bağlıydı; I. Dünya Savaşı'ndan sonra Japon mandası altına girdi; 1947'den sonra ABD'ye bağlı vesayet topraklarının bir bölümü oldu; nüf. 33.339 (1982 tah.)
ana madde Pasifik Adaları 14:20b
MARSHALL PLANI 1948-52; II. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa uluslarının ekonomilerinin toparlanmasını amaçlayan ekonomik kalkınma programı; ABD Dışişleri Bakanı George Marshall'ın tasarladığı bu program Avrupa'nın, ABD'nin parasal desteğiyle kalkınmasını öngörüyordu; başarıyla uygulanan bu plan birçok Batı Avrupa ülkesinin hızlı ekonomik büyümesini sağladı
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:216a
Türkiye 18:87a
MARSİLYA Fransa
madde başlığı Marsilya 12:79b, görsel
ilgili maddeler
Avrupa 2:177b
Fransa 7:22a, 23a
Liman 11:257b
Sabun ve sabun yapımı 14:326b
"MARSİLYA KÖRFEZİ'NİN L'ESTAQUE' TAN GÖRÜNÜŞÜ" Cézanne'ın tablosu
ilgili madde Cezanne: görsel 4:172
"MARS VE VENÜS" Botticelli'nin tablosu
ilgili madde Botticelli 3:312b, görsel
MARŞ MOTORU motorlu taşıtlarda motora ilk hareketi veren güçlü elektrik motoru
ilgili madde Motorlu taşıtlar 12:284b
MART yılın 3. ayı; adını Romalılar'ın savaş tanrısı Mars'tan almıştır; 31 gün çeker
ilgili madde Ay 2:216b
MARTI kuş
madde başlığı Martı 12:80a, görsel
ilgili maddeler
Kıyı kuşları 10:238b
Kuş 11:123a
Sümsükkuşu 16:204b
Uçuş 18:170a
"MARTI" Çehov'un tiyatro oyunu
ilgili madde Çehov 4:271b
MARTİ, JOSÉ Kübalı yazar, 1835-95; yurtsever ve bağımsızlık mücadelesi kahramanı; 1895 Küba Ayaklanması'nı başlattı
ilgili maddeler
Havana 8:82a
Latin Amerika edebiyatı 11:209b
MARTIALIS, MARCUS VALERIUS Romalı şair, y. 38-y. 103; insanların zayıf yanlarını işleyen epigramlarıyla tanınmıştır ve bu türün yaratıcısı sayılır
ilgili maddeler
Epigram 6:163a
Latince 11:214b
"MARTIN CHUZZLEWIT" Dickens'ın romanı
ilgili madde Dickens 5:213b
MARTIN DU GARD, ROGER Fransız yazar, 1881-1958; 1937'de Nobel Edebiyat Ödülü'nü aldı
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:43a
"MARTIN EDEN" London'ın romanı
ilgili madde London 11:278a
MARTINI, SIMONE İtalyan ressam, y. 1284-1344
ilgili madde Resim sanatı: ikona: görsel 14:223
MARTİNİK ada; Fransa'nın denizaşırı ili
madde başlığı Martinik 12:82b, görsel
MARUL
madde başlığı Marul ve kıvırcık 12:83b
MARUNİLER Katolik Kilisesi'nin en geniş kollarından birini oluşturan cemaat; kökenleri 4.-5. yy'a uzanır; kurucusu Suriyeli Aziz Marun ya da Maru'dur; genellikle dağlık yörelerde yaşadıklarından çeşitli dönemlerde geleneklerini ve yaşam biçimlerini korumuşlardır; bugün Lübnan'da önemli bir konumları vardır ve cumhurbaşkanı onların arasından seçilir
ilgili madde Lübnan 11:295b
"MARUZAT" Cevdet Paşa'nın yapıtı
ilgili madde Cevdet Paşa 4:165b
MARX, KARL Yahudi asıllı Alman düşünür, 1818-1883
madde başlığı Marx 12:84a, görsel
ana madde Komünizm 10:312b
ilgili maddeler
Alman edebiyatı 1:162b
Devrim 5:208b
Ekim Devrimi 6:84a
Engels 6:155b vd.
Kadın hakları 9:247b
Kapitalizm 10:13b
Lenin 11:230b
Maddecilik 11:313a
Nüfus 13:116a
Sosyalizm 15:325b vd.
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:22a

MARY İskoçya kraliçesi, 1542-87
madde başlığı Mary 12:87b, görsel
ilgili maddeler
Armada 2:28a
Edinburgh 6:41b
İskoçya 9:95a
MARY I *ya da* **Kanlı Mary** *ya da* **Mary Tudor** İngiltere kraliçesi, 1516-58
ana madde Mary 12:87a, görsel
ilgili maddeler
Elizabeth I 6:132a
İngiltere 9:42a
MARY II İngiltere kraliçesi, 1662-94
ana madde Mary 12:87a, görsel
ilgili maddeler
İngiltere 9:42a
William: görsel 19:55
MARYLAND ABD'nin doğusunda eyalet; y.öl. 27.091 km², başkenti Annapolis; 1788'de ABD Anayasası'nı onaylayan 7. eyalet oldu; Appalaş Dağları'yla engebelenen topraklarının y. % 42'sini ormanlar kaplar; ekonomisi kamu hizmetlerine ve imalat sanayisine dayanır; en önemli kenti Baltimore'dır; nüf. 4.798.622 (1990)
"MARY POPPINS" Travers'in masalı
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:11a, görsel
MARY TUDOR *bak.* **MARY I**
MASA
ana madde Mobilya 12:247a vd., görsel
ilgili maddeler
Antika: görsel 1:293
İç mimarlık 8:279b, görsel
MASACCIO İtalyan ressam, 1401-28; asıl adı Tommaso di Giovanni de Simone Guidi; "partal" anlamındaki *Masaccio* lakabıyla tanınır; doğalcı üsluptaki tablolarında, dramatik etki yaratmak için ışık ve gölgeden yararlandı; *Madonna ve Çocuk İsa* (y. 1426) günümüze ulaşan birkaç yapıtından biridir
ilgili madde Resim sanatı 14:224b
MASADA İsrail'de eski dağ kalesi; Herodes (hk. d. İÖ 37-4) tarafından tahkim edildi; İS 70'te Romalılar'ca kuşatıldı; kaledekiler teslim olmayı kabul etmeyince kuşatma iki yıl sürdü; kaleyi savunanlardan yalnızca yedisi sağ kaldı; 1963-65'teki kazılarda ortaya çıkarılan kale Yahudiler'in kahramanlık simgesidir
MASAİLER Doğu Afrika'nın Rift Vadisi'nde yaşayan ve hayvancılıkla geçinen göçebe halk; günümüzde Kenya ve Tanzanya hükümetleri, halkı yerleşik tarıma geçmeye özendirici önlemler almaktadır; sayıları y. 230.000'i bulur
ilgili maddeler
Afrika halkları 1:57a
Göçebelik 7:192b
Kenya 10:175a vd., görsel
Tanzanya 16:325a
MASAJ
ana madde Masaj tedavisi 12:88b vd.
ilgili madde Fizik tedavi 6:310b, görsel
MASAJ TEDAVİSİ *ya da* **Kiropraksi**
madde başlığı Masaj tedavisi 12:88b
ilgili madde Tedavi yöntemleri 17:103a
MASAL olağandışı öğelere, kahramanlara ve olaylara yer veren öykü; öncelikle, sözlü geleneğin ürünü olan halk öykülerini kapsar; sözlü gelenekle ilgisi olmayan ve edebi yönü ağır basan bazı yapıtlar da bu tür içinde ele alınır
ana maddeler
Çocuk edebiyatı 5:8b vd.
Periler ve peri masalları 14:47a
ilgili maddeler
Efsane ve mitler 6:52b vd.
Folklor 6:325a
Tekerleme 17:109a
•*masallar, örn.* "Binbir Gece Masalları"; "Karga ile Tilki"; "Karlar Kraliçesi"; "Keloğlan"; "Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler"
MASA OYUNLARI çocuk oyunları
ana madde Çocuk oyunları 5:34a
MASA PİYANO
ilgili madde Piyano 14:87a
MASARYK, THOMAS G. Çekoslovakya'nın ilk cumhurbaşkanı, 1857-1937
ilgili madde Çekoslovakya 4:277a
MASA SAATİ
ilgili madde Saat 14:320b, 323b
MASATENİSİ *ya da* **Pingpong** *ya da* **Pinpon**
madde başlığı Masatenisi 12:89a, görsel
ilgili maddeler
Olimpiyat Oyunları: tablo 13:166
Spor: tablo 16:100, görsel
MASAYA Nikaragua
ilgili madde Nikaragua 13:83a, görsel
MASCAGNI, PIETRO İtalyan besteci, 1863-1945
•"Cavalleria Rusticana"
MASER lasere benzeyen, ama görünmeyen ışının frekanslarında çalışan aygıt
ana madde Laser 11:207a
MASERU Lesotho'nun başkenti; Caledon Irmağı üzerinde, ülkenin batı sınırı yakınlarında; nüf. 55.031 (1976)
ilgili madde Lesotho 11:238a
MASINA, GIULIETTA İtalyan kadın sinema oyuncusu, d. 1921
ilgili madde Fellini 6:268b
MASK 16.-17. yy'larda Avrupa ülkelerinde moda olan maskeli eğlence; kıyafet değiştirmiş olarak katılan konuklar ev sahibine armağanlar verir, ardından törensel bir dans yapılırdı; İngiltere'de zamanla halk tiyatrosuna, Rönesans İtalyası'nda da gelişmiş saray gösterilerine dönüşmüştür
ilgili madde Maske 12:90b vd.
MASKAT Umman'ın başkenti ve limanı; volkanik dağlarla çevrili bir koyun kıyısındadır; 1508-1650 arasında Portekiz'in denetimindeydi; kentteki yapılarda Portekiz, Hint, Arap, İran ve çağdaş Batı mimarlığının etkileri görülür; nüf. 85.000 (1982)
ilgili madde Umman 18:203b
MASKE
madde başlığı Maske 12:90a, görsel
ilgili maddeler
Afrika halkları: görsel 1:58
Arıcılık: arıcı maskesi 1:333b, görsel
Dans: görsel 5:78
Eski Mısır: görsel 6:188
Eski Yunan: görsel 6:200
İlkel sanatlar: görsel 8:333
Taksidermi: görsel 16:308
Tiyatro sanatı 17:211a, 212a
Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:217b
Tutanhamon 18:14a vd.
"MASKELİ BALO" Verdi'nin operası
ilgili madde Verdi 18:321b
MASKELİ ÖTLEĞEN
ilgili madde Ötleğen 13:283b
MASKELİ YENGEÇ
ilgili madde Yengeç: görsel 19:143
MASKELYNE, JOHN NEVIL İngiliz gözbağcı, 1839-1917
ilgili madde Gözbağcılık 7:212b vd.
MASKON Ay'da, yüzey kayaçlarının altında bulunduğu ve çekim kuvvetinde sapmalara yol açtığı sanılan kütle yoğunlaşması
ilgili madde Ay 2:216a
MASLAHATGÜZAR büyükelçinin yokluğunda yetkili olan diplomatik temsilci
ilgili madde Diplomasi 5:239b
MASONLUK
madde başlığı Masonluk 12:92a
MASSACHUSETTS ABD'nin kuzeydoğusunda eyalet; y.öl. 21.386 km², başkenti Boston; 1620'de "Mayflower" gemisiyle gelen ilk göçmenler burada yerleştiler; Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nda ve köleliğin kaldırılmasında öncü rol oynadı; sanayi ve turizmin yanı sıra yükseköğretim kurumlarıyla ünlü bir eğitim ve kültür merkezidir; nüf. 6.029.051 (1990)
ilgili madde Amerika Birleşik Devletleri 1:207a vd.
MASSACHUSETTS TEKNOLOJİ ENSTİTÜSÜ *ya da* **MIT** Cambridge, Massachusetts, ABD; 1861'de kuruldu; bilimsel ve teknik eğitim de veren üst düzeyde bir araştırma kurumudur
ilgili madde Boston 3:305a
MASSAVA Etiyopya
ilgili madde Etiyopya 6:218b, 219a
MASSİF CENTRAL Fransa'nın altıda birini kaplayan dağ sistemi; yer yer. yüksekliği 600-900 m arasında değişen yaylalarla bölünür; en yüksek doruğu, 1.885 m'lik Sancy Dağı'dır; elektrik üretimi, tarım, kömür madenciliği ve turizm açısından önem taşır
MASSİNE, LEONİDE SSCB asıllı Alman dansçı ve koreograf, 1896-1979; üretken ve yenilikçi bir koreograf olarak tanındı
ilgili madde Bale 2:301a, 304a
MASTABA Eski Mısır mimarisinde, duvarları içe doğru eğik ve düz damlı, dikdörtgen biçiminde mezar
ilgili maddeler
Eski Mısır 6:187a
Mezar 12:188b
Mısır Piramitleri 12:200b
MASTAR
ana madde Duyarlı ölçü aletleri 5:321a
ilgili madde Marangozluk 12:58b, görsel
MASTERS, EDGAR LEE ABD'li yazar, 1869-1950
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:224b
MASTİ başı büyük, tüyleri düz ve kaba, iri köpek soyu; Asya ve Avrupa'da kökeni y. 5.000 yıl öncesine dayanır; bekçi ve dövüş köpeği olarak eğitilmiştir
ilgili madde Köpek 11:52a
MASTİKA
ilgili madde Reçine 14:206a
MASTODON file benzeyen, soyu tükenmiş iri memeli hayvan; Miyosen ve Pleyistosen bölümlerde yeryüzünde geniş bir dağılım göstermiştir; bugün yaşayan fillerden daha kısa ve tıknaz yapılıydı; gövdesi uzun, kızıl kahverengi tüylerle kaplı, fildişleri uzun ve yukarı doğru kıvrıktı; öğütücü dişlerinin yapısı bu hayvanların yapraklarla

beslendiğini gösterir

MASTOİDİT kulakların arkasına rastlayan ve mastoit çıkıntı denen kafatası kemiklerinin iltihaplanması; hemen her zaman ortakulak iltihabının bir sonucu olarak gelişir; belirtileri kulak arkasında ve şakaklarda ağrı, bazen yüksek ateştir; genellikle antibiyotik tedavisiyle olumlu sonuç alınır; iltihabın çok yayıldığı durumlarda cerrahi yöntemlere başvurmak gerekebilir

MASTROIANNI, MARCELLO İtalyan sinema ve tiyatro oyuncusu, d. 1924; çekici, romantik görünümü ve cana yakın oyunculuğuyla 1960'larda uluslararası üne kavuştu; *Tatlı Hayat* (1960), *Gece* (1960), *Sekiz Buçuk* (1963), *Dün, Bugün, Yarın* (1963), *Özel Bir Gün* (1977), *Kan Davası* (1979), *Varennes Gecesi* (1982) ve *Arıcı* (1986) en ünlü filmlerinden bazılarıdır

MASURA
ilgili madde Dokumacılık 5:283b

MASURA KAMIŞI *bak.* **KARGI MAŞALI EŞAPMAN**
ilgili madde Saat 14:323b

MAŞATHÖYÜK Tokat'ın Zile kasabasının 20 km güneyinde höyük; Erken Tunç Çağı'nın III. evresinden Demir Çağı'na kadar uzanan sürekli kültür katları saptandı ve Hititler'den kalma bir tablet arşivi bulundu
ilgili madde Tokat 17:229a, 230b

MAŞRIK Ortadoğu'da bölge; Mısır'ın batı sınırından İran'ın batı sınırına kadar uzanır; Mısır, Sudan, Suudi Arabistan, Yemen, Umman, Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri, İsrail, Ürdün, Lübnan, Suriye ve Irak'ı içine alır; y.öl. 7.000.000 km²; bir bölümü çöl, bir bölümü tarım yapılan verimli topraklardır

MATADOR boğa güreşçisi
ana madde Boğa güreşi 3:263b vd.

MATA HARI Alman kadın casus, 1876-1917; Hollanda'da doğdu; profesyonel kabare dansçısı olarak tanındı; casusluklа suçlanarak kurşuna dizildi; olayın gerçek yüzü ve sızdırdığı bilgiler karanlıkta kalmıştır
ilgili madde Casusluk 4:134b

MATAN elmas
ilgili madde Elmas: görsel 6:135

MATBAA *bak.* **BASIMEVİ**

MATBAACILIK *bak.* **BASIM**

MATBAA MAKİNESİ *bak.* **BASKI MAKİNESİ**

MATBAA MÜREKKEBİ *bak.* **BASKI MÜREKKEBİ**

MATBUAT NİZAMNAMESİ 1864
ilgili madde Sansür 15:54a

MATE *bak.* **YERBA MATE**

MATEMATİK
madde başlığı Matematik 12:93a, görsel
ilgili maddeler
Mantık 12:55a
Öklit 13:265a
Pascal 14:17b
Pisagor 14:83a
Sayı 15:85a vd.
•*matematiğin dalları ve konuları, örn.* Aritmetik; Cebir; Diferansiyel Hesap; Geometri; Grafik; İntegral hesap; Kesir; Küme; Ondalık sayı; Trigonometri

MATERYALİZM *bak.* **MADDECİLİK**

MATILDA İngiltere Kralı I. Henry'nin kızı ve tahtın vârisi, 1102-67; babasının ölümünden sonra tahtı ele geçiren yeğeni Stephen'a karşı hakkını savunmak için uğraştıysa da, taç giyemeden ülkeden ayrılmak zorunda bırakıldı; oğlu, II. Henry adıyla 1154'te İngiltere kralı oldu
ilgili madde Henry 8:127b

MATISSE, HENRI Fransız ressam ve heykeltıraş, 1869-1954
madde başlığı Matisse 12:105a, görsel
ilgili maddeler
Chagall 4:177b
Resim sanatı 14:232b

MATKAP
ilgili maddeler
Enerji: görsel 6:154
Marangozluk 12:69a
Takım tezgâhları 16:298a, görsel
Taşocağı: görsel 17:80
Tünel 18:20a
•Dişçi matkabı

MATKAP UCU
ilgili maddeler
Aşındırıcı: görsel 2:104
Takım tezgâhları: görsel 16:298

MATLA edebiyat
ilgili madde Gazel 7:86a

"MATMAZEL JULIE" Strindberg'in tiyatro oyunu
ilgili madde Strindberg 16:147a

"MATMAZEL NORALİYA'NIN KOLTUĞU" Safa'nın romanı
ilgili madde Safa 14:331a

MATO GROSSO Brezilya'da yayla; tepelerin aşınmasıyla oluşmuştur ve deniz düzeyinden ortalama yüksekliği 600 m'dir; ülkenin iç kesimlerindeki Mato Grosso eyaletinin büyük bölümünü kaplar; bölgenin en büyük kenti Cuiabá'dır

MATOPO TEPELERİ Zimbabve
ilgili madde Zimbabve 19:257a

MATRAH *bak.* **VERGİ MATRAHI**

MATRAK eski dövüş sporu
ilgili madde Matrakçı Nasuh 12:107a

MATRAKÇI NASUH Osmanlı minyatür sanatçısı, ö. 1564
madde başlığı Matrakçı Nasuh 12:106b

MATRİS
ilgili maddeler
Basım 3:52a
Ses kaydı 15:148a

MATRİYOŞKA BEBEKLERİ
ilgili madde Bebek: görsel 3:110

MATSUO BAŞO *bak.* **BAŞO**

MATTA, AZİZ Hz. İsa'nın havarisi ve Yeni Ahit'teki Matta İncili'nin yazarı, ö. 1. yy
ana madde Havariler 8:85a
ilgili maddeler
Kutsal Kitap 11:131b
Meryem, Hz. 12:162a

MATTERHORN İsviçre'de dağ; İsviçre-İtalya sınırındaki Zermatt köyünün güneybatısında, Alpler'in en ünlü doruklarından biridir; yüksekliği 4.477 m; İsviçre'ye bakan yamacı, İtalya tarafındaki taraçalı ve dik yamacı kadar sarp ve tırmanması güç değildir; ilk kez 1865'te İngiliz dağcı Edward Whymper başkanlığındaki bir ekip doruğa tırmanmayı başardı, ama ekipten dört kişi iniş sırasında öldü
ilgili maddeler
Alp Dağları 1:179b, görsel
Dağ 5:55a, tablo
İsviçre 9:133b

MATTIAS, AZİZ Hz. İsa'nın havarisi, ö. 1. yy
ilgili madde Havariler 8:85b

MATURİDİ MEZHEBİ Maturidi'nin (852-944) kurduğu İslam mezhebi
ilgili madde Sünnilik 16:207a

MÁTYÁS I Macaristan kralı, 1443-1490
ilgili madde Macaristan 11:301b

MAUGHAM, SOMERSET İngiliz yazar, 1874-1961; kozmopolit bir çevrede geçen yapıtlarında açık, yalın bir üslup ve insan doğasına ilişkin keskin bir kavrayış egemendir; *Hayatın Esiriyiz* (1915) ve *Şeytanın Kurbanları* (1944) başlıca romanlarıdır
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:26a

MAUI ADASI *ya da* **Vadi Adası** Hawaii, ABD; Hawaii adalar zincirinin en büyük volkanik adasıdır
ilgili madde Hawaii 8:88b

MAU MAU Kenya'da siyasal topluluk ve milliyetçi hareket; 1950'lerde İngiliz yönetimine karşı Kikuyular'ca başlatıldı; sabotaj ve öldürme eylemlerine girişildi; 1952-56 arasında Kenya'daki İngiliz yönetimi ile ayaklanmacılar arasındaki çatışmalarda 11.000'den fazla direnişçi öldürüldü, 20.000'den fazlası tutuklandı; bu direniş Kenya bağımsızlık hareketinin itici gücü oldu ve 1963'te ülke bağımsızlığını kazandı
ilgili maddeler
Kenya 10:177a
Kenyatta 10:177b vd.

MAUN
madde başlığı Maun 12:107b, görsel
ilgili maddeler
Ağaç 1:69a
Kereste 10:180a
Odun 13:129a

MAUNA KEA Hawaii'de yanardağ, ABD
ilgili maddeler
Dağ: tablo 5:55
Hawaii 8:89a
Radyoastronomi 14:185b

MAUNA LOA Hawaii'de etkin yanardağ, ABD; tek bir kütle halindeki dağlar arasında en büyüklerinden biridir
ilgili maddeler
Hawaii 8:88b
Yanardağ 19:85a

MAUPASSANT, GUY DE Fransız yazar, 1850-93; öykü türünün en büyük ustalarından biridir; yapıtlarında Fransa-Prusya Savaşı'nı, köylülerin yaşantısını, bürokrasiyi ve halkının duygusal sorunlarını konu aldı; "Kar Topu" en iyi işlenmiş öykülerinden biri sayılır; ayrıca *Güzel Dost* (1885) gibi romanları vardır
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:42b

MAURETANİA Kuzey Afrika'da tarihi bölge; bugün Fas'ın kuzeyi ile Cezayir'in orta ve batı kesimlerini kaplayan bölgede göçebe Berberiler yaşar; İÖ 2. yy'da Roma egemenliği altındaydı; İS 5. yy'da bağımsızlığını kazandı, 7. yy'da da Araplar'ca istila edildi
ilgili madde Magripliler 11:324b

MAURİTİUS
madde başlığı Mauritius 12:108a, görsel
ilgili maddeler
Afrika 1:43a
Dodo 5:258b, 259a
Seyşeller 15:162a

MAURİTİUS DOĞANI
ilgili maddeler
Doğan 5:262a
Doğayı koruma 5:267a

MAURITSHUIS MÜZESİ Lahey, Hollanda
ilgili maddeler
Lahey 11:192b
Müzeler ve sanat galerileri 13:14b
MAUROIS, ANDRÉ Fransız yazar, 1885-1967; *İklimler* (1928) gibi romanlarında dar bir burjuva çevresinin bunalımlarını işledi; *Şişkolarla Sıskalar* gibi çok sevilen çocuk kitapları, ülke tarihleri ve Hugo, Lord Byron, George Sand, Percy B. Shelley, Balzac, Proust gibi ünlü yazarların yaşam-öykülerini yazdı
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:12a
MAUSOLEİON Bodrum'da Mausolos'un anıtmezarı
ilgili maddeler
Bodrum 3:261b
Dünyanın Yedi Harikası 6:16a, görsel
Mezar 12:189b
MAUSOLOS Karya kralı, ö. İÖ y. 353; hk. d. İÖ y. 377-y. 353; Dünyanın Yedi Harikası'ndan biri sayılan anıtmezarıyla ünlüdür
ilgili maddeler
Bodrum 3:261b
Dünyanın Yedi Harikası 6:16a
Eski Yunan 6:206a
Mezar 12:189b
MAUSS, MARCEL Fransız antropolog, 1872-1950; sosyolog Émile Durkheim'ın yeğeni ve en ünlü öğrencisiydi; daha çok takas ile toplumsal yapı arasındaki ilişkileri inceledi; *Hibe: Arkaik Cemiyetlerde Mübadelenin Şekilleri ve Sebepleri* (1925) en önemli çalışması olarak değerlendirilir
MAVENSİ DORUĞU Afrika
ilgili madde Kilimanjaro 10:255b
MAVERAÜ'L-ÜRDÜN eski Ürdün Emirliği
ilgili maddeler
Amman 1:237b
Ürdün 18:280a
MAVERAÜNNEHİR Orta Asya'da, Amu Derya (Ceyhun Irmağı) ile Sir Derya (Seyhun Irmağı) arasında kalan tarihi bölge; bugün Özbekistan, Türkmenistan ve Kazakistan SSC'leri arasında bölüşülmüştür
MAVİ renk
ilgili madde Renkler 14:215b vd.
MAVİ ALAKARGA Kuzey Amerika'da yaşayan, parlak mavi tüylü alakarga
ilgili madde Alakarga 1:129b, görsel
MAVİ BALİNA 30 m uzunluğu ve 150 ton ağırlığıyla yaşayan hayvanların en irisi olan balina türü; genellikle yalnız yaşar; yazın kutup bölgesindeki sularda krillerle beslenir, kışın üremek için ekvatora doğru göç eder; koruma altında olmasına karşın soyu tükenmek üzeredir
ilgili maddeler
Balina 2:328b vd., görsel
Deniz canlıları 5:156b, görsel
Plankton 14:90b
Tropik bölgeler 17:295a
MAVİ BEBEK
ilgili madde Kalp 9:290b
"MAVİ BOZKIR" Şolohov'un romanı
ilgili madde Şolohov 16:286a
MAVİ CAMİ Tebriz, İran
ilgili madde Tebriz 17:100b
MAVİ CENNETKUŞU
ilgili madde Cennetkuşu 4:157b
MAVİ CENTİYAN *bak.* **ALP CENTİYANI**
MAVİÇAM *bak.* **MAVİ LADİN**
MAVİ ENDÜLÜS tavuk soyu
ilgili madde Tavuk 17:86b, görsel
MAVİ GNU *bak.* **ÇİZGİLİ GNU**
MAVİ İSPİNOZ
ana madde İspinozgiller 9:110b
MAVİ KELEBEK
ilgili madde Kelebek: görsel 10:146
MAVİKUŞ Kuzey Amerika'da yaşayan mavi renkli üç ardıçkuşu türünün ortak adı; tatlı ötüşleriyle tanınan küçük kuşlardır; yuvalarını açık alanlardaki ağaç kovuklarına yaparlar
"MAVİ KUŞ" Maeterlinck'in tiyatro oyunu
ilgili madde Alegori 1:140a
MAVİ LADİN *ya da* **Maviçam**
ilgili madde Ladin 11:190a
"MAVİ MELEK" Josef von Sternberg'in filmi
•Sternberg
MAVİ NİL Afrika'daki Nil Irmağı'nın yukarı bölümü; kuzeybatı Etiyopya'daki Tana Gölü yakınlarında, deniz düzeyinden 1.800 m yükseklikte doğar; Sudan'dan geçerek Hartum'da Beyaz Nil'le birleşir; uzunluğu y. 1.600 km
ilgili madde Nil Irmağı 13:86a
MAVİ PENGUEN
ilgili madde Penguen 14:44a
MAVİ SAKAL Charles Perrault'nun masal derlemesindeki bir öykünün kahramanı; benzer öykülere Avrupa, Afrika ve Doğu folklorunda da rastlanır; öykünün temel öğesi, kilitli ve girilmesi yasaklanmış bir odadır; Mavi Sakal'ın evlendiği her kadın bu odaya gizlice girer ve kocası tarafından öldürülür; yalnız son karısı tam öldürüleceği anda kurtarılır
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:12a
Periler ve peri masalları 14:48a
"MAVİ SAKAL'IN ŞATOSU" Bartók'un operası
ilgili madde Bartók 3:49a
"MAVİ SÜRGÜN" Halikarnas Balıkçısı'nın anıları
ilgili madde Halikarnas Balıkçısı 8:8b
MAVİ TAVUSKUŞU
ilgili madde Tavuskuşu 17:89a, görsel
MAVİ TEPELİ MOTMOT *ya da* **Saatkuşu**
ilgili madde Motmot 12:280b, görsel
MAVİ TİLKİ bütün yıl boyunca mavimsi gri rengini koruyan, Kuzey Kutup Bölgesi'ne özgü tilki çeşidi
ilgili madde Tilki 17:198b
"MAVİ TUNA" Oğul Johann Strauss'un valsi
ilgili maddeler
Strauss Ailesi 16:144b
Tuna Irmağı 17:313b
MAVİYE KAYMA
ilgili maddeler
Doppler etkisi 5:301a vd.
Tayf 17:92a
MAVİ YENGEÇ
ilgili madde Yengeç 19:144a
MAVİ-YEŞİL SUYOSUNU
ilgili maddeler
Canlılar 4:123a
Fotosentez 7:15a
MAVİ YOLCULUK başta Bodrum ve çevresi olmak üzere Ege ve Akdeniz kıyılarındaki eskiçağ kültürlerini tanıtmak amacıyla başlatılan tekne yolculuğu
ilgili madde Bodrum 3:262b
MAVİ YÜZLÜ MELEKBALIĞI
ilgili madde Melekbalığı: görsel 12:139
MAVNA genellikle iç suyollarında yük taşımacılığında kullanılan altı düz, geniş tekne
ilgili maddeler
Avrupa: görsel 2:178
Gemi kurtarma 7:108a, görsel
Şanghay: görsel 16:228
Taşımacılık 17:74a vd.
MAXENTIUS Roma imparatoru, ö. 312
ilgili madde Constantinus I 4:203b
MAXIM, SIR HIRAM ABD'li mucit, 1840-1916; otomatik makineli tüfeğin bulucusudur
ilgili madde Ateşli silahlar 2:135b
MAXIMILIAN Avusturya arşidükü ve Meksika imparatoru, 1832-67
ilgili maddeler
Meksika 12:136a
Napolyon 13:35b
MAXIMILIAN II Kutsal Roma-Germen imparatoru, 1527-76
ilgili madde Kanuni Sultan Süleyman 10:8b
MAXWELL, JAMES CLERK İskoçyalı bilim adamı, 1831-79
madde başlığı Maxwell 12:109b
ilgili maddeler
Işık 12:109b
İşaretleşme 8:254a vd.
Radyo 14:175b
MAXWELL DAĞI Venüs
ilgili madde Venüs 18:320a
MAXWELL DENKLEMLERİ
ilgili madde Maxwell 12:110a
MAYA mantar
madde başlığı Maya 12:110a, görsel
ana madde Mayalanma 12:111a vd.
ilgili maddeler
Alkol 1:154b
Bira ve biracılık 3:201a vd.
Ekmek 6:89a vd.
Mantarlar 12:50b
MAYA Türk halk müziği
ilgili madde Türkü 18:150b
MAYAKOVSKİ, VLADİMİR Rus şair ve oyun yazarı, 1893-1930; Ekim Devrimi'ni büyük bir coşkuyla destekledi; siyasal içerikli şiirlerinin yanı sıra lirik şiirleri ve yapıtlarındaki biçimsel yeniliklerle yalnızca Sovyet şairlerini değil, 1930'larda birçok Avrupalı şairi büyük ölçüde etkilemiştir
ilgili madde Rus edebiyatı 14:303a
MAYALANMA *ya da* **Fermantasyon**
madde başlığı Mayalanma 12:111a
ilgili maddeler
Alkol 1:154b
Bira ve biracılık 3:202a
Çay 4:265b, 266a
Ekmek 6:86b
Enzim 6:162b
Gıda teknolojisi 7:145b
Kanalizasyon 9:322a
Maya 12:110b
Mikroplar 12:213a
Sirke 15:257b
Şarap 16:237b vd., görsel
MAYALAR halk
madde başlığı Mayalar 12:111b, görsel
ilgili maddeler
Arıcılık 1:333b
Aritmetik 2:9a
Arkeoloji: seramik: görsel 2:23
Efsane ve mitler 6:56a
Guatemala 7:238b
Heykel 8:142b

Honduras 8:203a
Kauçuk 10:100a
Tekerlek 17:107b
Yangın ve yangından korunma 19:85b
Yeşim 19:162b
MAYALL TELESKOPU
ilgili madde Teleskop 17:135a
MAYDANOZ
madde başlığı Maydanoz 12:112b
MAYDANOZGİLLER daha çok kuzey ılıman bölgelerde dağılmış 250 cinsi içeren bitki familyası; Latince adı *Umbelliferae* ya da *Apiaceae*
•Anason; Baldıran; Dereotu; Havuç; Kereviz; Maydanoz ; Melekotu; Rezene
"MAYFLOWER" 1620'de ABD'nin New England bölgesinde ilk kalıcı koloniyi kuran İngiliz göçmenleri taşıyan gemi; 101 yolcusunu Cod Burnu yakınındaki Plymouth'ta karaya çıkarmıştı
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:207a
Dünya tarihi: görsel 6:29
MAYIN
madde başlığı Mayın 12:113a, görsel
MAYIN TARAMA GEMİSİ
ilgili maddeler
Deniz kuvvetleri 5:165a
Mayın 12:114a
MAYIN TARLASI karada ya da denizde patlayıcıların yerleştirildiği alan
ilgili madde Mayın 12:113a
MAYIS yılın 5. ayı; 31 gün çeker; adının Yunan tanrıçası Maia'dan türediği sanılıyor
ilgili madde Ay 2:217a
MAYISBÖCEĞİ
madde başlığı Mayısböceği 12:114a, görsel
ilgili madde Kınkanatlılar 10:211b
MAYISPAPATYASI
ilgili madde Papatya 13:311b
MAYISTRA ana yelken
ilgili maddeler
Gemi ve gemi yapımı 7:114b
Yelken sporu 19:133b, görsel
MAYMUN hayvan
madde başlığı Maymun 12:114b, görsel
ilgili maddeler
Hayvanat bahçesi 8:103a
İnsanın kökeni 9:55a
Psikoloji: görsel 14:156
Yağmur ormanları 19:71b
•Babun; İnsansımaymun; Marmoset; Yünlü maymun
"MAYMUN" roman *bak.* **"BATIYA YOLCULUK"**
MAYMUNAĞACI *bak.* **ŞİLİ AROKARYASI**
"MAYMUNLAR CEHENNEMİ" Franklin Schaffner'in filmi
ilgili madde Bilimkurgu 3:190b
MAYO ALANI *bak.* **PLAZA DE MAYO**
MAYONEZ
ilgili madde Aşçılık 2:99a
MAYON YANARDAĞI Luzon Adası, Filipinler; en son 1984'te püskürdü; tipik bir koni biçimindedir
ilgili madde Filipinler 6:97a
MAYORKA Akdeniz'de İspanya'ya bağlı ada; Balear Adaları'nın en büyüğüdür
ilgili maddeler
Balear Adaları 2:305a
Çanak çömlek 4:240a
MAYOTTE ADASI Hint Okyanusu'nda Fransa'ya bağlı ada; Komorolar'ın güneydoğu ucundadır
ilgili madde Komorolar 10:312b
MAYOZ BÖLÜNME *bak.* **MEYOZ BÖLÜNME**
MAYSUR Hindistan'da kent; Karnataka eyaletindeki aynı adlı ilin yönetim merkezi; dokuma, pirinç, un, petrol ve kimyasal maddeler üretimine dayalı bir sanayi ve ticaret merkezidir; ayrıca ağaç, metal ve fildişi el işleriyle tanınır; nüf. 441.704 (1981)
ilgili madde Hindistan 8:173a
MAYŞE
ilgili maddeler
Bira ve biracılık 3:202a
Viski 19:20a
MAYŞOR *bak.* **ALMAN GÜMÜŞÜ**
MAZAK
ana madde Kırlangıçbalığı 10:223b
MAZAMA DAĞI ABD
ilgili madde Amerika Birleşik Devletleri 1:203a
MAZARİN, JULES Fransız kilise ve devlet adamı, 1602-61; din adamı olarak yetişmemesine karşın 1641'de kardinalliğe kadar yükseldi; Richelieu'nün ölümünden sonra 1643'te başbakan oldu; Richelieu'nün çalışmalarını sürdürerek Fransa'yı Avrupa'nın en üstün gücü, kralı da Fransa'nın mutlak erki durumuna getirdi
ilgili madde Fransa 7:28b
MAZGİRT Tunceli'nin ilçesi; ilin güneyinde yer alan ilçenin geçim kaynağı tarımdır; küçükbaş hayvan yetiştiriciliği ekonomide önemli yer tutar; nüf. (1990): ilçe 21.041, kasaba 3.751
MAZHAR-FUAT-ÖZKAN *ya da* **MFÖ** Türk pop müzik topluluğu
ilgili madde Pop müzik 14:124b
MAZHAR OSMAN *bak.* **USMAN, MAZHAR OSMAN**
MAZI ağaç
madde başlığı Mazı 12:118a, görsel
ilgili maddeler
İğneyapraklılar 8:293b
Meşe 12:168a
MAZI bitki uru
madde başlığı Mazı 12:119a, görsel
MAZIARISI larva evresini, bitkilerin yaprak, tomurcuk, sürgün ve kök gibi çeşitli bölümlerinde geçirerek mazı oluşumuna yol açan küçük sinek
ilgili madde Mazı 12:119b
MAZIDAĞI Mardin'in ilçesi; Mardin-Midyat Eşiği'nin kuzeybatısında; topraklarını Dicle Irmağı'nın kollarından Göksu sular; tarım en önemli geçim kaynağıdır; fosfat yatakları işletilir; nüf. (1990): ilçe 30.276, kasaba 9.526
MAZI MEŞESİ
ilgili madde Meşe 12:167b
MAZI SİNEĞİ ur sinekleri familyasından böcek türü; özellikle buğday, arpa ve çavdar bitkilerine bıraktıkları yumurtalardan çıkan larvalar bitkinin özsuyunu emerek ekinlere büyük zarar verir
ilgili maddeler
Mazı 12:119b
Sinek 15:223a
MAZMUN
ilgili madde Divan edebiyatı 5:252a
MAZOT *ya da* **Motorin** *ya da* **Dizel yakıtı** ham petrolden elde edilen ve dizel motorlarında kullanılan sıvı yakıt; çok büyük olmayan hidrokarbon moleküllerinden oluşur; daha az arıtıldığı için benzinden daha ucuzdur
ilgili maddeler
Çevre kirliliği: görsel 4:283
Damıtma 5:73b
Dizel motoru 5:258b
Gemi motoru 7:109b, 111b
Motorlu taşıtlar 12:283b
Petrol 14:58a, 61b, 64b
Yakıt 19:78a
MAZURKA çiftlerin daire oluşturarak yaptıkları Polonya halk dansı; kendine özgü ayak ve topuk vuruşları vardır; geleneksel olarak gayda müziği eşliğinde oynanır; belirli kuralları olmadığından doğaçlamaya elverişlidir; müziği 3/8 ya da 3/4 zamanlıdır
MAZZINI, GIUSEPPE İtalyan devrimci ve ulusal önder, 1805-72
madde başlığı Mazzini 12:120a
ilgili maddeler
Garibaldi 7:77b
İtalya 9:148a
MBABANE Svaziland'ın yönetsel başkenti; nüf. 38.290 (1990)
ilgili madde Svaziland 16:217b
MDINA *ya da* **Notabile** Malta'nın eski başkenti
ilgili madde Malta 12:28a
MEAD, MARGARET ABD'li kadın antropolog, 1901-78; özellikle Okyanusya halklarında psikoloji ve kültürün çeşitli yönlerini, cinsel davranışta kültürel koşullanmayı ve kültür değişimlerini inceledi; ayrıca kadın haklarından dünyadaki açlık sorununa kadar uzanan çok çeşitli konularda araştırmalar yaptı
MEAD GÖLÜ ABD; Nevada ve Arizona eyaletlerinde Hoover Barajı'nın ardında oluşmuş büyük yapay göl
ilgili maddeler
Colorado Irmağı 4:201a
Su enerjisi 16:167b
"MECALİSÜ'N-NEFAİS" Ali Şir Nevai'nin şairler sözlüğü
ilgili maddeler
Ali Şir Nevai 1:152b
Yaşamöyküsü 19:113a
MECAZ edebiyat
ana madde Söz sanatları 16:43a
ilgili madde Divan edebiyatı 5:252b
MECAZ-I MÜRSEL edebiyat
ilgili madde Söz sanatları 16:43b
MECDELLİ MERYEM asıl adı **Maria Magdalena** Hz. İsa'nın müritlerinden Hıristiyan azize, ö. 1. yy; Yeni Ahit'te, Hz. İsa'nın onun ruhundan yedi cin çıkardığı anlatılır; Hz. İsa'nın çarmıha gerilmesinde ve gömülmesinde hazır bulunan Mecdelli Meryem, İsa'yı dirildikten sonra gören ilk kişidir; yortusu 22 Temmuz'da kutlanır
ilgili maddeler
İsa, Hz. 9:82a
Paskalya 14:23a
MECELLE 1868-1926 arası yürürlükte kalan yasa
ilgili maddeler
Cevdet Paşa 4:165a
Hukuk 8:216a
Tanzimat 16:328b vd.
MECERDA Tunus'ta ırmak
ilgili madde Tunus 17:327a
MECİTÖZÜ Çorum'un ilçesi; iç kesiminde

1.812 m yüksekliğindeki Kırklar Dağı yer alır; başlıca tarım alanı Mecitözü Ovası'dır; nüf. (1990): ilçe 32.059, kasaba 6.287

MECLİS Türkiye
ana maddeler
Parlamento 14:11b vd., görsel
•Türkiye Büyük Millet Meclisi 18:96b
ilgili maddeler
Birinci ve İkinci Meşrutiyet 3:212a vd., görsel
Bütçe 4:83b vd.
Hükümet 8:224b vd.
Siyasal ve yerel yönetim 15:287a
•Belediye Meclisi; İhtiyar Meclisi; İl Genel Meclisi; Meclis araştırması; Meclis Genel Kurulu; Meclis soruşturması

MECLİS ARAŞTIRMASI
ilgili madde Parlamento 14:8a vd.

MECLİS GENEL KURULU
ilgili madde Parlamento 14:10a

MECLİS-İ AHKÂM-I ADLİYE 1853-61; Osmanlı Devleti'nde temyiz mahkemesi görevi yapan yargı kurulu
ilgili madde Tanzimat 16:329a

MECLİS-İ ÂLİ-İ TANZİMAT 1854-61; Tanzimat yasalarını, tüzüklerini ve ıslahat temellerini hazırlamakla görevli kurul
ilgili madde Tanzimat 16:329a

MECLİS-İ MEBUSAN 1877-78, 1908-12, 1914-18, 1919-20; iki meclisten oluşan Osmanlı Parlamentosu
ilgili maddeler
Dolmabahçe Sarayı 5:290a
Kurtuluş Savaşı 11:115a
Parlamento 14:11b
Sevr Antlaşması 15:156a
Talat Paşa 16:313a

MECLİS-İ VÂLÂ-YI AHKÂM-I ADLİYE 1837-68; II. Mahmud döneminde sürekli devlet organı olarak kurulan meclis
ilgili maddeler
Tanzimat 16:328a, 329a
Ziya Paşa 19:261a

MECLİS SORUŞTURMASI
ilgili madde Parlamento 14:8a vd.

MEÇNİKOV, İLYA İLİÇ Rus zooloji ve mikrobiyoloji bilgini, 1845-1916; hayvan hücrelerinde fagositleri saptamış ve fagositoz olayını tanımlamıştır; laktik asit bireşimleyen bakteriler konusunda kapsamlı çalışmaları vardır
ilgili madde Ehrlich 6:77b

MEDAİN *bak.* **KTESİPHON**

MEDAN Endonezya'da kent; 1873'te tütün plantasyonlarının kurulmasından sonra Hollanda sömürgesinin ihraç merkezi olarak gelişti; bugün çağdaş plantasyon ve petrol yatakları bölgesine hizmet veren bir il merkezidir; nüf. 2.110.000 (1985)
ilgili madde Sumatra 16:180b, 182a

"MEDARI MAİŞET MOTORU" Abasıyanık'ın romanı
ilgili madde Abasıyanık 1:11a

MEDCEZİR *bak.* **GELGİT**

MEDDAH
madde başlığı Meddah 12:120b, görsel
ana madde Türk tiyatrosu 18:140b
ilgili maddeler
Karagöz oyunu 10:34a
Ortaoyunu 13:225b

MEDEİA Yunan mitolojisinde büyücü kadın; Argo Gemicileri'nin önderi İason'un Kolkhis'ten Altın Post'u almasına yardımcı olur; İason başka bir kadına âşık olarak onu terk edince kendi çocuklarını ve İason'un sevgilisini öldürerek intikam alır
ilgili maddeler
Afrodit 1:60b
Altın Post 1:190b vd.

"MEDEİA" Öripides'in tiyatro oyunu
ilgili madde Öripides 13:280a

MEDELLİN Kolombiya'da il merkezi kent; 1675'te bir madencilik kasabası olarak kuruldu; bugün Bogotá'dan sonra ülkenin ikinci büyük kentidir; özellikle çelik, gıda işleme, kahve, ağaç işleri, metal eşya ve dokumacılık alanında yoğun olarak sanayileşmiştir; nüf. 1.418.554 (1985)

MEDENİ HAKLAR HAREKETİ ABD
ana madde Siyah Amerikalılar 15:273a

MEDENİ HUKUK kişiler arasındaki hukuki ilişkileri düzenleyen özel hukuk dalı; çoğu kez özel hukukla eşanlamlı kullanılır; dar anlamda aileye, mirasa, eşyaya, malların devrine, sözleşmelere ve borçlara ilişkin kuralları kapsar
ilgili maddeler
Hukuk 8:215a
Mahkeme 11:332a
Yargıç 19:104b
•Türk Medeni Kanunu

MEDHİYE edebiyat
ilgili madde Kaside 10:82b

MEDİA İran *bak.* **MEDYA**

MEDICI, CATERINA DE' *bak.* **CATHERINE DE MÉDICIS**

MEDICI, COSIMO DE İtalyan siyaset adamı, 1389-1464
ana madde Medici Ailesi 12:121b

MEDICI, GIAN GASTONE DE' *bak.* **GIAN GASTONE**

MEDICI, GIOVANNI DE' İtalyan siyaset adamı, 1360-1429
ilgili madde Medici Ailesi 12:121b

MEDICI, GUILIO DE' *bak.* **CLEMENS VII**

MEDICI, LORENZO DE' *ya da* **Muhteşem Lorenzo** İtalyan devlet adamı, 1449-92
ana madde Medici Ailesi 12:121b vd., görsel
ilgili madde Michelangelo 12:202a

MEDICI, MARIA DE' *bak.* **MARIE DE MÉDICIS**

MEDICI, PIERO DE' Floransa'nın yöneticisi, 1472-1503
ana madde Medici Ailesi 12:122a

MEDICI AİLESİ soylu İtalyan aile
madde başlığı Medici Ailesi 12:121b, görsel
ilgili maddeler
Botticelli 3:312b vd.
Floransa 6:316b
Michelangelo 12:202a vd.
Müzeler ve sanat galerileri 13:7b vd.

MEDICI PORSELENİ
ilgili madde Çanak çömlek: görsel 4:239

MEDICI SARAYI Floransa, İtalya
ilgili madde Floransa 6:316b

MEDİNA Tunus'un başkenti Tunus'ta semt
ilgili madde Tunus 17:329a

MEDINA-SIDONIA (DÜKÜ), ALONSO PÉREZ DE GUZMÁN İspanyol amiral, 1550-1619; 1588'de Armada'nın komutanıydı
ilgili madde Armada 2:28a

MEDİNE eskiden **Yesrib** Suudi Arabistan'da kent; Hicaz bölgesinde, Mekke'nin 385 km kuzeyinde; İslam dünyasının Mekke'den sonraki en kutsal kentidir; burada ölen Hz. Muhammed'in Mescid-i Nebi'deki mezarı Müslümanlar'ca ziyaret edilen kutsal bir hac yeridir; nüf. 290.000 (1980)
ilgili maddeler
Muhammed, Hz. 12:304a
Suudi Arabistan 16:195b

MEDİNEKURDU asalak ipliksolucan
ilgili madde Solucan 15:313a

MEDİNETÜ'Z-ZEHRA SARAYI Córdoba, İspanya
ilgili madde Endülüs Emevileri 6:152b

MEDİTASYON
ilgili madde Mistisizm 12:245b, görsel

MEDLER halk
madde başlığı Medler ve Persler 12:122b, görsel
ana madde İran sanatı 9:71b
ilgili maddeler
Babil ve Asur uygarlıkları 2:252a
Farsça 6:255b
Urartular 18:215a

MEDRESE İslam ülkelerinde eğitim kurumlarının ve bu kurumların yerleştiği yapıların genel adı; eğitim önceleri camilerde yapılırdı; medreseler 11. yy'da Büyük Selçuklular döneminde ortaya çıktı ve İslam dünyasına yayıldı; din bilimlerini temel alan medrese eğitimi zamanla tıp, astronomi, matematik gibi bilimleri de kapsadı; Osmanlılar'da ortaokuldan doktora düzeyine kadar eğitim verecek biçimde ayrıştırıldı; bu kurumları bitirenler müderris ya da kadı olurlardı
ana madde Eğitim 6:70a
ilgili maddeler
Anadolu Selçuklu Devleti 1:255a vd.
Büyük Selçuklu Devleti 4:94a vd.
İslam sanatı 9:99a
Karaman: görsel 10:41
Kütüphane 11:186b
Osmanlı İmparatorluğu 13:239b vd.
Tokat: görsel 17:232
Türk mimarlığı 18:109a vd., görsel
Üniversite ve yüksekokullar 18:267b

MEDUSA Yunan mitolojisi
madde başlığı Medusa 12:123b
ilgili maddeler
Cellini 4:148a, görsel
Denizanası 5:154b
Pegasos 14:37b
Perseus 14:51b
Titanlar 17:206a

MEDÜZ
ilgili madde Denizanası 5:154a vd., görsel

MEDYA *ya da* **Media** İran'da tarihi bölge; Medler'in yurduydu
ilgili maddeler
Babil ve Asur uygarlıkları 2:252a
Medler ve Persler 12:122a

MEDYA kitle iletişim aracı
ana madde Propaganda 14:146a
ilgili maddeler
Gazete ve gazetecilik 7:86b
Habercilik 7:312a
Reklamcılık 14:210a, 210b
•Basın; Kitle iletişimi; Radyo yayını; Televizyon yayını

MEDYAN istatistik *bak.* **ORTANCA**

MEEGEREN, HANS VAN Hollandalı ressam, 1889-1947
ilgili madde Sahtekârlık ve dolandırıcılık 15:14b

MEFİSTO *ya da* **Mephistopheles** roman kahramanı; Faust efsanesinin bazı çeşitlemelerinde şeytanın hizmetkârı olarak geçer; 16. yy'da efsaneye eklendiği sanılan bu ada Marlowe'un *Doktor Faustus* (1604) ve Goethe'nin *Faust* (1808-32) adlı yapıtlarında rastlanır
"MEFİSTO" Szábo'nun filmi
ilgili madde Sinema 15:237a
MEGA uluslararası birimler sisteminde kullanılan önek
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:78
MEGAFON ses dalgalarının şiddetini artırarak insan sesinin daha uzağa iletilmesini sağlayan boru
ilgili maddeler
Beli 3:128a
İletişim 8:324a
MEGALİT yontulmamış, çok büyük boyutlu, tek parça taşlarla kurulan tarihöncesi yapı; genellikle dinsel amaçlı olan bu yapıların dört ana tipinde taşlar tek tek dikilir, düz bir çizgi boyunca sıralanır, çember biçiminde dizilir ya da mezar odaları biçiminde düzenlenirdi
ilgili madde Anıt 1:277a
MEGAPOD *bak.* **İRİAYAK**
MEGARALILAR halk
ilgili maddeler
Kocaeli 10:292b
Solon 15:311a
MEGATHERIUM
ilgili madde Tarihöncesi yaşam 17:52b
MEGAWATT güç birimi; 1.000.000 watt'a eşittir
ilgili maddeler
Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:78
Su enerjisi 16:164b
MEHDİ Abbasi halifesi, hk. d. 775-85
ilgili madde Harun Reşid 8:40a
MEHDİ İslam inancında kıyametten önce ortaya çıkarak dünyaya adalet dağıtacağına inanılan kurtarıcı; Yahudilik ve Hıristiyanlık'taki mesih inancının benzeridir; özellikle Şii inancında kayıp 12. imam olarak önemli bir yeri vardır
ilgili madde Pir Sultan Abdal 14:81a
MEHDİ asıl adı **Muhammed Ahmed İbnü's-Seyyid** Sudanlı din önderi, 1844-85; Kızıldeniz'den Orta Afrika'ya kadar uzanan büyük bir İslam devleti kurdu; en önemli askeri başarısı 1885'te Hartum'u ele geçirmesiydi
ilgili maddeler
Hartum 8:39a
Sudan 16:162b
•Hartum kuşatması
MEHDİ UBEYDULLAH *bak.* **UBEYDULLAH EL-MEHDİ**
MEHDİYE Tunus
ilgili maddeler
Fatımiler 6:261a
Tunus: görsel 17:327
MEHMED I *ya da* **Çelebi Sultan Mehmed** Osmanlı padişahı, 1379-1421
ana madde Mehmed 12:124a, görsel
ilgili maddeler
Amasya 1:194b
Evrenosoğulları 6:239b
Fetret Dönemi 6:277a
Osmanlı İmparatorluğu 13:234b, tablo
MEHMED II *bak.* **FATİH SULTAN MEHMED**
MEHMED III Osmanlı padişahı, 1566-1603
ana madde Mehmed 12:124b
ilgili maddeler
Celali Ayaklanmaları 4:145b
Osmanlı İmparatorluğu: tablo 13:236
Para 13:317b
MEHMED IV *ya da* **Avcı Mehmed** Osmanlı padişahı, 1642-93
ana madde Mehmed 12:125a, görsel
ilgili maddeler
Avcılık 2:171b
Köprülü Ailesi 11:60b vd.
Nabi 13:21b
Osmanlı İmparatorluğu 13:236b, tablo
MEHMED V *ya da* **Mehmed Reşad** Osmanlı padişahı, 1844-1918
ana madde Mehmed 12:125a
ilgili madde Osmanlı İmparatorluğu: tablo 13:236
MEHMED VI *bak.* **VAHİDEDDİN**
MEHMED AĞA (KAYSERİLİ) *bak.* **KAYSERİLİ MEHMED AĞA**
MEHMED AĞA (SEDEFKÂR) *bak.* **SEDEFKÂR MEHMED AĞA**
MEHMED BEY Karamanoğulları beyi, ö. 1277
ilgili maddeler
Anadolu Beylikleri 1:247b
Düzyazı 6:34a
Karaman 10:42a
MEHMED ESAD YESARİ Osmanlı hattat, ö. 1798
ilgili madde Hat sanatı 8:56a
MEHMED İZZET Türk sosyolog ve felsefeci, 1891-1930; İstanbul Darülfünunu'nda profesörlük yaptı; Rasyonalist İdealizm felsefesini savundu; sosyolojide önceleri Ziya Gökalp'in görüşlerini benimsedi, sonradan sosyolojinin toplumsal oluşumların yasalarını araştırmakla görevli olduğu savıyla ona karşı çıktı; *Milliyet Nazariyeleri ve Milli Hayat* (1969) en önemli yapıtıdır
MEHMED MURAD *bak.* **MİZANCI MEHMED MURAD**
MEHMED REŞAD *bak.* **MEHMED V**
MEHMED ŞAKİR *bak.* **FERAİZCİZADE MEHMED ŞAKİR**
MEHMED TAHİR AĞA Osmanlı mimarı, ü. 18. yy
ilgili madde Fatih Camisi 6:262a
MEHMET RAUF Türk yazar, 1875-1931; Türk edebiyatında psikolojik roman türünün ilk başarılı örneği sayılan *Eylül* (1901) romanıyla ünlendi; daha sonraki roman, öykü ve oyunlarında aynı başarıyı gösteremedi
ilgili maddeler
Edebiyat-ı Cedide 6:41b
Servet-i Fünun 15:140b
Şiir sanatı 16:273b
MEHTERHANE Osmanlılar'da Yeniçeri Ocağı kaldırılıncaya kadar varlığını sürdüren askeri bando
ilgili maddeler
Bando 3:20b
Ulusal marşlar 18:187b
Zil 19:256b
MEHTER MARŞI
ilgili madde Ulusal marşlar 18:187b
MEHTER MÜZİĞİ Osmanlı Devleti'nde mehter takımı denen askeri bandoların çaldığı müzik
ilgili maddeler
Bando 3:20b
Davul 5:98a
Vurmalı çalgılar 19:37a
MEİCİ Japon imparatoru, 1852-1912; yüzyıllarca şogun•ların elinde olan iktidarı geri alarak imparatorluk kurumunu güçlendirdi; Mutsuhito olan asıl adını, resmen imparatorluk tacını giydiği 1867'de Meici olarak değiştirdi; 1912'ye kadar süren hükümranlık döneminde, Japonya'yı dünyanın en büyük devletlerinden biri durumuna getirecek reformlar yaptı
ilgili madde Kyoto 11:188a
MEİKLE, ANDREW İskoçyalı mucit, 1719-1811; 1786'da ilk harman makinesini yaptı
ilgili madde Tarım tarihi 17:29b
MEİR, GOLDA asıl adı **Goldie Maboviç** İsrailli kadın siyasetçi ve başbakan, 1898-1978
madde başlığı Meir 12:125b, görsel
MEISSEN Almanya'da Elbe Irmağı üzerinde kent; porselenleriyle ünlüdür
ilgili madde Alman Demokratik Cumhuriyeti 1:158a, 158b
MEISSEN PORSELENİ Almanya'nın doğusundaki Saksonya'da, Dresden yakınlarındaki Meissen fabrikasında 1710'dan başlayarak üretildi; sert hamurlu Çin porselenlerinin Avrupa'daki ilk başarılı kopyasıdır; 1756'ya kadar Avrupa porselenleri arasında en değerlisiydi
ilgili maddeler
Alman Demokratik Cumhuriyeti 1:158a
Çanak çömlek 4:240a
MEITNER, LISE Avusturyalı kadın fizikçi, 1878-1968
ilgili madde Nükleer enerji 13:119a
MEKANİK
madde başlığı Mekanik 12:126a
ana madde Fizik 6:308b
ilgili madde Maddecilik 11:313a
MEKANİK ENERJİ bir sistemin kinetik ve potansiyel enerjilerinin toplamı; sürtünme ve hava direnci gibi enerji kaybına yol açan etkenlerin olmadığı ideal bir sistemin mekanik enerjisi sabittir
ana madde Enerji 6:153a vd.
ilgili maddeler
Dinamo 5:233a vd.
Elektrik motoru 6:113a
Isı 8:234a
Joule 9:221b
•Kinetik enerji; Potansiyel enerji
MEKANİK KAZANÇ
ana madde Makine 12:14a vd.
MEKE
madde başlığı Meke 12:127b, görsel
ilgili madde Kuş 11:123a, görsel
MEKİK dokuma tezgâhı
ilgili madde Dokumacılık 5:283a, görsel
MEKİK uzay aracı *bak.* **UZAY MEKİĞİ**
MEKİK DANTELİ *ya da* **Kopanaki**
ilgili madde Dantel ve oya 5:85b
MEKKE Suudi Arabistan
madde başlığı Mekke 12:128b, görsel
ilgili maddeler
Arabistan 1:310a
Kâbe 9:234b vd.
Muhammed, Hz. 12:303b vd.
Suudi Arabistan 16:195a, görsel
MEKNES Fas'ta kent; aynı adlı ilin merkezi ve doğrudan krala bağlı dört kentten biridir; 10. yy'da kuruldu, 1673'te başkent oldu; 1911'de Fransızlar'ca işgal edildi, çev-

resindeki tarım bölgesinin ticaret merkezidir; nüf. 319.783 (1982)

MEKONG IRMAĞI Asya
madde başlığı Mekong Irmağı 12:129a
ilgili maddeler
Çağlayan 4:223b
Laos 11:200a

MEKSİKA resmi adı **Meksika Birleşik Devletleri**
madde başlığı Meksika 12:129b, görsel, harita
ana madde Kuzey Amerika 11:152a vd.
ilgili maddeler
Aztekler 2:245b
California 4:105a
Göç 7:190b
Napolyon 13:35b
Orta Amerika 13:220b
Resim sanatı 14:234a
Sulama 16:175b
Texas 17:170a
•Meksika Devrimi; Meksika Savaşı; *kentler, bölgeler ve yüzey biçimleri, örn.* Baja California; Guadalajara; Meksiko; Rio Grande; Sierra Madre; Veracruz

MEKSİKA DEVRİMİ 1910-20
ana madde Meksika 12:136a vd.
•Pancho Villa; Zapata

MEKSİKA KÖRFEZİ Kuzey Amerika
madde başlığı Meksika Körfezi 12:136b, görsel

MEKSİKA SAVAŞI 1846-48
ana madde Meksika 12:135b vd.
ilgili madde Lincoln 11:260b

MEKSİKA VANİLYASI
ilgili madde Vanilya 18:301b

MEKSİKO *ya da* **México** Meksika
madde başlığı Meksiko 12:137a, görsel
ilgili madde Meksika 12:130b

MEKTEB-İ SULTANİ *bak.* **GALATASARAY LİSESİ**

MEKTUP
ana madde Posta hizmetleri 14:134a vd.
ilgili madde Mühür 12:330a

MELAMİLİK 9. yy'da ortaya çıkan tasavvuf akımı
ilgili madde Tarikatlar 17:53b

MELAMİN-FORMALDEHİT
ilgili maddeler
Plastikler 14:95a
Reçine 14:206a

MELANEZYA Büyük Okyanus'ta adalar grubu; Pasifik Adaları'nın, aralarında Yeni Gine ve Fiji'nin de bulunduğu güneybatı grubunu kapsar; genellikle dağlık olan adaların iklimi tropiktir ve ancak geçimlik tarım yapılır; nüf. 4.000.000 (1981 tah.)
ana madde Pasifik Adaları 14:19b
ilgili madde İlkel sanatlar: tekne küreği: görsel 8:333

MELANİN deride ve saç, kıl, tüy, pul gibi deri türevleri ile bazı iç zarlarda bulunan koyu renkli pigment; koyu tenli insanların derisindeki pigment hücrelerinde, koyu renkli deri lekelerinde ve benlerde bol miktarda bulunur; güneş ışınlarıyla uzun süre karşı karşıya kalan deride melanin miktarının artması, derinin renginin koyulaşarak bronzlaşmasına yol açar
ilgili madde Albino 1:139a

MELANİZM hayvan ve insan dokularında melanin pigmentinin yoğunlaşmasına bağlı olarak deri renginin koyulaşması; bu renk koyulaşması, zararlı morötesi ışınlara karşı vücudu koruyan bir savunma yoludur; hayvanların deri, post ve tüylerinin çevre kirliliği nedeniyle kalıtsal biçimde koyulaşmasına yol açan "sanayi melanizmi" de, değişinim geçirmiş bireylerin fabrika dumanlarıyla kararmış çevrede daha kolay gizlenmesini sağlayarak yaşama şansını artırır; melanizm bazen de melanom denen kötü huylu deri urları biçiminde patolojik olarak ortaya çıkar

"MELANKOLİ" Dürer'in oymabaskısı
ilgili madde Alman sanatı ve müziği: görsel 1:164

MELAS ham şekerin işlenmesi sırasında elde edilen şurup kıvamında artık; hayvan yemi ve gübre olarak kullanılır
ilgili maddeler
Alkol 1:154b
Şeker ve şeker yapımı 16:255a
Tarım ve hayvancılık 17:37a

MELATONİN omurgalılarda epifiz bezinden salgılanan hormon; uyku çevrimini ve ergenlik dönemindeki iç salgı değişikliklerini düzenler; yapılan deneyler, kandaki melatonin artışıyla uykunun gelmesi arasında doğrudan bağlantı olduğunu göstermiştir; melatonin, geceleri gündüze oranla, kışın da yaza oranla daha çok salgılanır; küçük çocukların erişkinlerden daha çok uyuması da melatonin salgısının çocuklarda daha fazla olmasıyla açıklanabilir
ilgili madde Salgı bezi 15:31b

MELBA, DAME NELLIE Avustralyalı koloratur soprano, 1861-1931; opera yaşamı 1887'de Verdi'nin *Rigoletto*'sundaki Gilda rolüyle başladı; Armstrong olan asıl soyadını Melbourne kentinin adından esinlenerek Melba'ya dönüştürdü; Avrupa ve ABD'nin bütün büyük operalarında sahneye çıktı; peşmelba denen şeftalili ve dondurmalı tatlı onun adına sunulmuştur

MELBOURNE Avustralya
madde başlığı Melbourne 12:138a, görsel
ilgili maddeler
Avustralya: görsel 2:195
Sergi, fuar ve panayırlar: görsel 15:136
Tasmanya 17:59b

MELBOURNE (2. VİKONTU), WILLIAM LAMB İngiltere başbakanı, 1779-1848
ilgili madde Victoria 18:332b

MELEK İslam, Musevi, Hıristiyan ve Zerdüşt dininde Tanrı ile maddi dünya arasında bağ kuran ruhsal varlıklara ya da güçlere verilen ad; Tanrı'nın habercisi, elçisi ya da bireylerin ve ulusların koruyucusu olarak görülürler; bütün dinlerde, melekler arasında belirli bir hiyerarşi vardır; meleklere inanmayı temel inanç ilkelerinden biri olarak gösteren İslam dininin dört büyük meleği Cebrail, İsrafil, Mikail ve Azrail'dir
•Azrail; Cebrail; İsrafil; Mikail

MELEKBALIĞI
madde başlığı Melekbalığı 12:139a, görsel

MELEKKANADI
ilgili madde Kelebek: görsel 10:146

MELEKOTU maydanozgiller familyasından hoş kokulu, otsu bitki; Avrupa'da ve Asya'da yetişen türleri şekerlemecilikte, eczacılıkta, likör ve parfüm yapımında kullanılır; İzlanda ve çevresinde ise sebze olarak yenir

MELEN, FERİT Türk siyaset ve devlet adamı, 1906-88
ilgili madde Türkiye 18:91a, tablo

MELENDİZ DAĞI İç Anadolu Bölgesi; yüksekliği 2.898 m
ilgili maddeler
Niğde 13:74a
Peribacaları 14:45b

MELEZ ağaç
madde başlığı Melez 12:139b, görsel
ilgili madde İğneyapraklılar 8:293b

MELEZ biyoloji; farklı genetik yapıdaki iki bireyden dünyaya gelen ve kalıtsal özellikleri ana babanınkinden değişik olan canlı; türler, cinsler, hatta ender olarak familyalar arasında doğal ya da yapay çaprazlamayla melezler ortaya çıkabilir; örn. katır, eşek aygırı ile kısrağın (dişi atın) melezidir; türler arası melezlerin bazıları kısır olur; kısır olmayan melezler ise döl vererek yeni türlerin oluşmasına yol açar; bitkiler arasında melezleme yoluyla, ekonomik açıdan büyük önem taşıyan birçok yeni bitki elde edilmiştir
ilgili madde Gül 7:252b

MELEZ ÜÇGÜL
ilgili madde Üçgül 18:263a, 263b

MÉLIÈS, GEORGES Fransız film yönetmeni, 1861-1938; sinemanın bir sanat olarak gelişmesine öncülük etti; bilimkurgu sinemasının ilk örneklerini verdi
ilgili maddeler
Bilimkurgu 3:190b
Sinema 15:229a, görsel

MELİK GAZİ KÜMBETİ Kemah, Erzincan
ilgili madde Erzincan: görsel 6:178

MELİKŞAH Büyük Selçuklu hükümdarı, 1052-92; Alp Arslan'ın oğlu; hk. d. 1072-92; döneminde Selçuklular en geniş sınırlarına ulaştı ve devlet örgütlenmesi olgun biçimini aldı; veziri Nizamülmülk• devleti yetkin biçimde yönetti
ana madde Büyük Selçuklu Devleti 4:93a
ilgili maddeler
Alp Arslan 1:177b
Anadolu Selçuklu Devleti 1:249b, 250a
Ömer Hayyam 13:273a
Takvim 16:312b

MELİKŞAH II Büyük Selçuklu hükümdarı, 1094-1105
ilgili madde Büyük Selçuklu Devleti 4:93b

MELKART Fenike mitolojisi
ilgili maddeler
Boya ve cila 3:318a
Fenike 6:272a

MELODİ değişik perdelerden müzikal seslerin art arda düzenlenmesi; bir melodi çizgisinin tanımlayıcı özellikleri bir ses alanı ve bir ses dizisi içermesidir
ilgili madde Armoni 2:33a

MELODRAM gerçek yaşamda olmayacak bir olay örgüsü içeren aşırı duygusal oyun; çoğunlukla erkek kahraman zalim kötü kişiyi yenerek kadın kahramanı kurtarır; 19. yy'da sahnede çok çarpıcı gemi batışı ve savaş sahneleri canlandırıldı
ilgili madde Tiyatro sanatı 17:216b

MELON ŞAPKA tepesi yuvarlak, kenarlı erkek şapkası
ilgili madde Başlık ve şapka 3:65a vd.

MELOS ADASI Ege Denizi
ilgili madde Ege Adaları 6:58b
MELPOMENE Yunan mitolojisinde lir çalanların ve trajedi yazarlarının esin perisi olan Musa
ilgili madde Musalar 12:316a
MELTEM gündüzleri denizden karaya (deniz meltemi), geceleri karadan denize (kara meltemi) doğru esen serin rüzgâr
ilgili maddeler
Alize rüzgârları 1:153a
Konveksiyon 10:326b
Rüzgâr 14:309a
MELVILLE, HERMAN ABD'li yazar, 1819-91
madde başlığı Melville 12:140a
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:222b
Tahiti 16:295b
•"Beyaz Balina, Moby Dick"
MEME karbüratör parçası
ilgili maddeler
İçten yanmalı motor 8:286b
Karbüratör 10:59b
MEME BEZİ *ya da* **Süt bezi**
ilgili madde Salgıbezi 15:31a, 32a
MEME KANSERİ
ilgili madde Kanser 9:331b
MEMELİLER
madde başlığı Memeliler 12:140a, görsel
ana madde Üreme 18:284a vd.
ilgili maddeler
Avustralya 2:193b vd.
Canlılar 4:122a vd.
Evrim 6:241b vd.
Hayvan 8:93a vd.
Hayvanat bahçesi 8:103a
Hayvan davranışı 8:107a, 108a
Hayvan göçü 8:109a
Jeoloji 9:208b vd.
Kemikler, eklemler ve bağlar 10:163a
Kıl 10:204a vd.
Kış uykusu 10:230a vd.
Kürk ve kürkçülük 11:177a
Solunum 15:316b
Süt 16:212b
Tarihöncesi yaşam 17:52a, görsel
Yeni Zelanda 19:149a
Zooloji 19:268b
•*memeli grupları ve memelilerin adları, örn.* Balina; Gevişgetirenler; Kedi; Kemiriciler; Keseliler; Köpek; Tekdelikliler; Yarasa
MEMET FUAT Türk yazar, d. 1926; edebiyata öykü ve roman yazarı olarak başladı, sonra deneme ve eleştiriye yöneldi; 1964-75 arasında *Yeni Dergi*'yi çıkardı; edebiyat yıllıkları hazırladı; yayınevlerinde yönetmenlik yaptı: *Düşünceye Saygı* (1960) adlı kitabıyla Türk Dil Kurumu 1961 Deneme-Eleştiri Ödülü'nü aldı
ilgili madde Türk edebiyatı 18:41b
"MEMLEKET HİKÂYELERİ" Karay'ın öykü kitabı
ilgili madde Milli Edebiyat 12:221a
"MEMLEKETİMDEN İNSAN MANZARALARI" Nâzım Hikmet'in şiir kitabı
ilgili maddeler
Nâzım Hikmet 13:43b
Şiir sanatı 16:272b
MEMLING, HANS Flaman ressam, y. 1430-94; Bruges okuluna bağlıydı; yetkin tekniği, kompozisyon ustalığı ve canlı renkleriyle günümüzde de beğenilen bir sanatçıdır; en çok, ayrıntılı olarak öykülenmiş altar panolarıyla tanınır
MEMLÛKLAR *ya da* **Kölemenler** Mısır ve Suriye'de egemenlik kurmuş hanedan, 1250-1517
madde başlığı Memlûklar 12:143b
ilgili maddeler
Çaldıran Savaşı 4:226b
Eyyubiler 6:245b
Halifelik 8:7b
Kahire 9:260a
Mısır 12:198a vd.
Sur ve Sayda 16:189b
Tarih 17:44b
MEMNON Yunan mitolojisinde Eos ile Tithonos'un oğlu; Habeşistan kralıydı; Aşil tarafından öldürüldü
ilgili maddeler
Eos 6:163a
Teb 17:99a
MEMPHİS *bak.* **MENFİS**
MEMUN Abbasi halifesi, 786-833
ilgili maddeler
Abbasiler 1:12a
Gözlemevi 7:215b
Harun Reşid 8:40b
Semerkant 15:118a
MEN Frigler'in Ay tanrısı
ilgili madde Isparta 8:246a
MENAI BOĞAZI Galler Bölgesi, İngiltere; Anglesey Adası'nı anakaradan ayırır; uzunluğu 24 km; genişliği 180 m ile 3 km arasında değişir
ilgili maddeler
Köprü 11:56b
Stephenson 16:137a
MENAI KÖPRÜSÜ Gwynedd, Galler, İngiltere; Menai Boğazı'nda asma köprü
ana madde Köprü 11:56b, görsel
MENAM IRMAĞI *bak.* **CHAO PHRAYA IRMAĞI**
MENANDROS Eski Yunanlı oyun yazarı, İÖ y. 342-y. 292
ilgili madde Komedi 10:310a
MENCİUS *bak.* **MENGZI**
MENDAÑA, DE NEIRA, ÁLVARO DE İspanyol kâşif
ilgili madde Solomon Adaları 15:310b
MENDEL, GREGOR JOHANN Avusturyalı botanikçi, 1822-84
madde başlığı Mendel 12:144b, görsel
ilgili maddeler
Biyoloji 3:245b
Kalıtım ve genetik 9:281a
MENDELEVYUM uranyumötesi element•; simgesi Md, atom numarası 101; adını Dimitriy İvanoviç Mendeleyev'den alan radyoaktif bir katıdır; en kararlı izotopu Md-258 (yarı ömrü iki ay); 1955'te aynştaynyumun helyum iyonlarıyla bombardımanı sonucunda elde edilmiştir
MENDELEYEV, DİMİTRİY İVANOVİÇ Rus kimyacı, 1834-1907; periyotlar cetvelini hazırlayarak elementlerin sınıflandırmasına olanak sağladı; hazırladığı cetvelde boş kalan yerlerin, henüz keşfedilmemiş elementlerce doldurulacağını öngördü ve bunlardan üçünün özelliklerini önceden belirledi
ilgili maddeler
Kimya 10:266b, görsel
Kimyasal elementler 10:268a
Periyotlar cetveli 14:49a vd.
MENDELSSOHN, FELIX tam adı **Jakob Ludwig Felix Mendelssohn-Bartholdy** Alman besteci, 1809-47
madde başlığı Mendelssohn 12:145b, görsel
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:167a
Senfoni 15:126b
MENDELSSOHN, MOSES Yahudi asıllı Alman filozof, 1729-86
ilgili madde İbrani edebiyatı 8:266a
MENDEL YASALARI
ana madde Kalıtım ve genetik 9:281a
ilgili madde Mendel 12:145a
MENDERES İzmir'in ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 53.379, kasaba 6.799
MENDERES yatak eğilimi azalmış akarsularda, genellikle birbirini izleyen U biçimli büklümlere verilen ad
ilgili madde Akarsu 1:103a, görsel
MENDERES, ADNAN Türk siyaset ve devlet adamı, 1899-1961
madde başlığı Menderes 12:146a, görsel
ilgili madde Türkiye 18:87a
MENDERES HAVALİMANI İzmir
ilgili maddeler
Ege Bölgesi 6:62b
Havalimanı 8:81b
MENDİL KAPMACA çocuk oyunu
ilgili madde Çocuk oyunları 5:36a
MENDİREK *bak.* **DALGAKIRAN**
MENDOZA Arjantin'de, And Dağları'nın eteklerinde kent; şarap ve meyvecilik merkezi
ilgili madde Arjantin 2:14b
MENDOZA, PEDRO DE İspanyol kâşif, 1487-1537; 1536'da Buenos Aires'i kurdu
ilgili madde Arjantin 2:15a
MENEKŞE
madde başlığı Menekşe 12:147a, görsel
ilgili maddeler
Biyoloji: Leonardo da Vinci'nin çizimi: görsel 3:243
Çiçek 4:299b
MENEKŞEKÖKÜ bazı süsen türlerinin ilaç ve parfüm hammaddesi olarak kullanılan köksapları
ilgili madde Süsen 16:211b
MENELAOS Yunan mitolojisi; Sparta'nın efsanevi kralı, Agamemnon'un kardeşi ve Truvalı Helen'in kocası
ilgili maddeler
Paris 13:13b
Truvalı Helen 17:303a vd.
Truva Savaşı 17:304a vd.
MENELİK I Habeşistan kralı, ü. 2. yy
ilgili madde Etiyopya 6:219a
MENELİK II Etiyopya imparatoru, 1844-1913; İtalyanlar'ı 1896'da Adowa'da yenilgiye uğrattı
ilgili madde Addis Ababa 1:30b
MENEMEN İzmir'in ilçesi; topraklarının büyük bölümünü kaplayan Menemen Ovası'nı Gediz Irmağı sular; İzmir Körfezi kıyısındaki Homa Dalyanı'nda su kuşları için doğal koruma ve üretme alanı vardır; nüf. (1990): ilçe 76.043, kasaba 29.006
MENEMEN OLAYI *ya da* **Kubilay Olayı** 1930
ilgili madde Atatürk 2:127b
MENENGİÇ sakızağacıgiller familyasın-

dan, kışın yapraklarını döken çalı ya da ağaç; Türkiye'de özellikle Batı ve Güney Anadolu'daki maki toplulukları içinde görülür; y. 8-10 m'ye kadar boylanır; kabuğu gri, yaprakları tüysü, salkımlar oluşturan çiçekleri ikieviciklidir; hoş kokulu meyveleri bazı yörelerde kavrularak yemiş olarak yenir

MENENGOKOK
ilgili madde Menenjit 12:147b, 148a

MENENJİT
madde başlığı Menenjit 12:147b
ilgili madde Antibiyotikler 1:292b

MENES firavun, ü. İÖ y. 3100; birleşik Mısır'ın ilk firavunudur
ilgili madde Eski Mısır 6:186a vd.

MENFİS *ya da* **Memphis** Mısır'da ilkçağ kenti; İÖ y. 3100'de Nil Irmağı'nın batı kıyısında kuruldu; piramitlerin yapıldığı dönemde (İÖ y. 2686- y. 2160) başkent oldu; daha sonraları bir din ve ticaret merkezi durumuna geldi; İÖ 7. yy'da Asurlular'ca, İÖ 525'te Persler'ce kuşatıldı; Hıristiyanlık döneminde yıkıldı
ilgili madde Eski Mısır 6:186b, 188b

MENGEN Bolu'nun ilçesi; topraklarını Bolu Dağları kaplar; geçim kaynağı tarım ve ormancılıktır; linyit yatakları işletilir; nüf. (1990): ilçe 18.982, kasaba 4.298
ilgili madde Bolu 3:282b

MENGENE işlenecek parçayı iki çenesi arasında sıkıştırarak sabitleştirmeye yarayan aygıt
ilgili madde Makine 12:17a

MENGLİ GİRAY I Kırım hanı, ö. 1514; hk. d. 1466-1514
ilgili madde Kırım Hanlığı 10:215b

MENGÜCÜKLER *ya da* **Mengücekler** Erzincan, Kemah ve Divriği yöresinde hüküm sürmüş Türk hanedanı, 1072-1277; kurucusu Mengücük Gazi (hk. d. 1072-1118); 1120'lerden sonra Erzincan-Kemah ve Divriği olarak iki kola ayrıldı; iki kola da Anadolu Selçukluları son verdi; bayındırlık işlerine önem vermeleriyle tanınırlar
ilgili madde Anadolu Selçuklu Devleti 1:253a

MENGZI *ya da* **Mencius** Çinli filozof, İÖ y. 371-y. 289; Konfüçyüs öğretisini geliştirdi ve Konfüçyüs'ün ardılı olarak kabul edildi; Künfüçyüs'ün deyişlerinin bir derlemesi olan *Mengzi* adlı kitabın yazarıdır
ilgili maddeler
Çin Halk Cumhuriyeti 4:317b
Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:237b

MENHİR eskiçağdan kalma, dik olarak yerleştirilmiş taş
ilgili madde Anıt 1:277a

MENİÈRE HASTALIĞI
ilgili madde Kulak 11:96b

MENİSKÜS
ilgili madde Spor kazaları 16:128a

MENKUL KIYMETLER BORSASI *ya da* **Menkul Değerler Borsası**
ana madde Borsa ve kambiyo 3:298b, görsel
ilgili madde Alışveriş 1:149b

MENNONİTLER 1525'te İsviçre'nin Zürich kentinde kurulan Hıristiyan tarikatı; savaşa kesinlikle karşıdırlar
ilgili madde Barış hareketleri 3:44a

MENOPOZ kadında, yumurtalıkların işlevinin giderek azalması ve sonunda yumurta üretiminin durması nedeniyle âdet kanamalarının kesilmesi; menopoz dönemine giren kadın artık çocuk doğuramaz; ortalama 48 yaşında başlar; genellikle hormon salgısında değişikler ve buna bağlı olarak sıcak basması ve gerginlik gibi belirtiler ortaya çıkabilir
•Âdet görme

MENSUR ŞİİR *bak.* **DÜZYAZI ŞİİR**

MENŞEVİK Rusça'da "azınlık" anlamına gelir ve Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nde Lenin'in önderliğindeki Bolşevikler'in karşısında yer alan grubun üyeleri için kullanılır; zamanla ayrı bir parti olarak örgütlendiler
ilgili maddeler
Lenin 11:231a
Sosyalizm 15:327a

MENTEŞE BEY Selçuklu uçbeyi, ö. 1282'den sonra; Menteşeoğulları Beyliği'nin kurucusudur
ilgili maddeler
Aydın 2:225b
Muğla 12:300b

MENTEŞELİ KİLİT
ilgili madde Kilit ve anahtar 10:260b

MENTEŞEMSİ EKLEM anatomi
ilgili madde Kemikler, eklemler ve bağlar 10:164b, görsel

MENTEŞEOĞULLARI Anadolu'da kurulmuş beylik, 1282-1451
ilgili maddeler
Anadolu Beylikleri: tablo 1:248
Muğla 12:300a

MENTOL
ilgili maddeler
Nane 13:29b
Şifalı bitkiler 16:269b

MENUA Urartu kralı, İÖ 810-785
ilgili madde Urartular 18:213a vd.

MENUA KANALI *bak.* **ŞAMRAN KANALI**

MENUET çiftlerin yaptığı kayar adımlı, 3/4 tempolu, ağırbaşlı dans; halk dansına dayanır; Fransa'da ortaya çıkarak yetkinleşmiş ve y. 1650'den y. 1750'ye değin Avrupa salonlarına egemen olmuştur
ilgili maddeler
Dans 5:82a
Senfoni 15:126a
Sonat 15:324a

MENUHIN, SIR YEHUDI ABD'li keman virtüözü, d. 1916; yedi yaşında konser vermeye başladı; Paris'te Enesco'nun öğrencisi oldu; seyrek çalınan yapıtları ve yeni besteleri seslendirmesiyle ünlüdür; yetenekli çocukların müzik eğitimi için 1963'te İngiltere'de bir okul kurdu; 1987'de "sir" unvanını aldı

MEPHISTOPHELES *bak.* **MEFİSTO**

MERAGA İran
ilgili maddeler
Gözlemevi 7:215b
İlhanlılar 8:329a, 329b

"MERAKİ" Ahmed Vefik Paşa'nın Molière'den uyarladığı tiyatro oyunu
ilgili madde Ahmed Vefik Paşa 1:92b

MERAM Konya'nın ilçesi; anakent sınırları içinde yer alır; nüf. (1990): ilçe 213.664, kent 182.444
ilgili madde Konya 10:330b

MERCAN
madde başlığı Mercan 12:148b, görsel
ana madde Mercan resifi 12:150b vd.
ilgili maddeler
Ada 1:24a
Mercanada 12:149a
Tarihöncesi yaşam 17:49b, görsel
Zooloji 19:269a

MERCANADA
madde başlığı Mercanada 12:149a, görsel
ilgili maddeler
Mercan resifi 12:151a
Pasifik Adaları 14:18b
Solomon Adaları 15:310a

MERCANBALIĞI
madde başlığı Mercanbalığı 12:150a, görsel

MERCAN DENİZİ Büyük Okyanus'un güneybatısı, Avustralya ve Yeni Zelanda'nın doğusu, Yeni Kaledonya ile Yeni Hebridler'in batısı ve Solomon Adaları'nın güneyinde yer alan deniz; y.öl. y. 4.791.000 km²; çok sayıda mercanada ve mercan resifi vardır; bunlardan en ünlüsü Büyük Set Resifi'dir; balık varlığı ve petrol yataklarıyla ekonomik açıdan önem taşır

MERCAN DENİZİ SAVAŞI 1942; II. Dünya Savaşı'nda ABD deniz kuvvetlerinin yalnızca uçak kullanarak 4-8 Mayıs 1942'de Japonlar'ı stratejik bir yenilgiye uğrattıkları savaş; Yeni Gine'deki Port Moresby'yi ele geçirmek isteyen Japonlar, uçak gemilerinden havalanan ABD uçaklarının saldırısıyla püskürtüldü
ilgili maddeler
Deniz savaşları 5:175a, görsel
İkinci Dünya Savaşı 8:303a

MERCANKÖŞK ballıbabagiller familyasından, baharat olarak kullanılan çokyıllık otsu bitki; boyu y. 80 cm, yaprakları tüylü, çiçekleri küçük ve pembedir; hoş kokulu, hafif keskin ve acımsı tadı nedeniyle baharat olarak kullanılır; dalları uçucu bir yağ içerir
ilgili madde Baharat 2:271b

MERCAN POLİPİ
ilgili maddeler
Kireç ve kireçtaşı 10:276b
Mercan 12:148b
Mercan resifi 12:150b

MERCAN RESİFİ
madde başlığı Mercan resifi 12:150b, görsel
ilgili maddeler
Kızıldeniz 10:243a, görsel
Kireç ve kireçtaşı 10:276b
Mercan 12:148b
Pasifik Adaları 14:21a
•Mercanada

MERCANYILANI
ana madde Yılan 19:167b, görsel

MERCATOR, GERARDUS Belçikalı haritacı, 1512-94; 1569'da kendi adıyla anılan izdüşüm yöntemini geliştirdi
ilgili madde Atlas 2:144a

MERCATOR İZDÜŞÜMÜ Dünya'nın küresel yüzeyini düz bir harita üzerinde gösterme olanağı sağlayan izdüşüm yöntemi
ana madde Harita ve haritacılık 8:36b, görsel
ilgili madde Matematik 12:103b, görsel

MERCEK
madde başlığı Mercek 12:153b, görsel
ilgili maddeler
Deniz feneri 5:159a
Fotoğrafçılık 7:7b vd.
Fotoğraf makinesi 7:11b vd.
Göz 7:208b

Işık 8:252a
Mikroskop 12:214b vd.
Teleskop 17:133b vd.
Yansıma ve kırılma 19:94b
MERCEKLİ TELESKOP *ya da* **Kırılmalı teleskop**
ilgili maddeler
Astronomi 2:73b
Teleskop 17:131b vd., görsel
MERCER, JOHN İngiliz kimyacı, 1791-1866
ilgili madde Dokumacılık 5:286a, 286b
MERCIA KRALLIĞI İngiltere'de kurulmuş eski krallık; en güçlü kralı Offa'ydı (757-96); Wessex krallığı güçlendikçe önemini yitirdi
ilgili madde Anglosaksonlar 1:275a
MERCİDABIK SAVAŞI 24 Ağustos 1516; Yavuz Sultan Selim komutasındaki Osmanlı ordusu ile Kansu Gavri komutasındaki Memlûk ordusu arasında Halep yakınlarındaki Mercidabık'ta yapılan meydan savaşı; Memlüklar'ın yenilgisiyle sonuçlanan savaş Osmanlılar'a Mısır'ın yolunu açtı
ilgili maddeler
Memlûklar 12:144b
Yavuz Sultan Selim 19:119a
MERCİMEK
madde başlığı Mercimek 12:156b, görsel
MERCURY uzay aracı
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:246a, görsel
MER DE GLACE Fransa'da buzul
ilgili madde Alp Dağları 1:181a
MEREDITH, GEORGE İngiliz yazar, 1828-1909
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:25b
MEREJKOVSKİ, DİMİTRİ Rus yazar, 1865-1941
ilgili madde Rus edebiyatı 14:303a
"MERHABA AKDENİZ" Halikarnas Balıkçısı'nın öykü kitabı
ilgili madde Halikarnas Balıkçısı 8:9a
"MERHABA HÜZÜN" *bak.* **"HOŞGELDİN HÜZÜN"**
MERİÇ Edirne'nin ilçesi; Ergene ve Meriç ırmakları arasında; en çok pirinç, ayçiçeği ve şekerpancarı yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 25.896, kasaba 5.021
MERİÇBOYU, ABDÜLKADİR *bak.* **A. KADİR**
MERİÇ IRMAĞI Avrupa; Bulgaristan'da Rila Dağı'ndan doğar; Edirne'den güneye doğru Türkiye-Yunanistan sınırını çizerek Enez'in batısından Ege Denizi'ne dökülür; bu sınır boyunca uzunluğu 221 km, toplam uzunluğu 490 km
ilgili maddeler
Bulgaristan 4:53a
Edirne 6:43a
Trakya 17:279b
MERİDYEN *bak.* **BOYLAM DAİRESİ**
MERİH *bak.* **MARS**
MÉRIMÉE, PROSPER Fransız yazar, 1803-70; tarihi ya da gizemli konuları işleyen öyküleri ve Bizet'nin aynı adlı operasıyla dünya çapında ünlenen *Carmen* (1845) adlı romanıyla tanındı; ayrıca gezi notları ve arkeoloji incelemeleri yazmıştır
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:41b
MERİNOS
ana madde Koyun 11:30b, görsel
ilgili maddeler
Tasmanya 17:59a
Yün 19:217a
MERKANTİLİZM ekonomi
ilgili madde Kapitalizm 10:13a
MERKEZ BANKASI bir ülkede para arzını, kredileri ve kredi maliyetlerini düzenlemekten sorumlu mali kurum; ayrıca birçok ülkede hükümetin mali politikalarının aracı, banka sisteminin denetleyecisidir; Türkiye'de bu işlevleri, 1930'da özel bir yasayla kurulan Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası• yerine getirir
ana madde Bankalar ve bankacılık 3:28a, görsel
MERKEZCİL KUVVET
ilgili madde Merkezkaç kuvvet 12:157b
MERKEZİ HABERALMA ÖRGÜTÜ *bak.* **CIA**
MERKEZİ ISITMA
ana madde Isıtma ve klima 8:240a, görsel
ilgili maddeler
İnşaat sanayisi 9:60a
Su tesisatı 16:191a
Termostat 17:58b
MERKEZİ YÖNETİM
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:220b
Siyasal ve yerel yönetim 15:286b
MERKEZKAÇ KOMPRESÖR
ilgili madde Jet motoru 9:214a
MERKEZKAÇ KUVVET
madde başlığı Merkezkaç kuvvet 12:157b, görsel
ilgili maddeler
Dünya 6:7b
İvme 9:156b
MERKEZKAÇ POMPA *ya da* **Santrifüj pompa** merkezkaç kuvvet etkisiyle bir akışkanı bir yerden başka bir yere basmaya yarayan pompa tipi; sıvı ya da gaz halindeki akışkan pompaya yüksek bir hızla girer ve hızla dönen bir çarka çarparak çıkış borusuna bağlanan sarmal biçimli bir odacığa itilir; bu tip pompalar yüksek basınçlı, kesintisiz bir akış sağladığı için özellikle sulama ve kanalizasyon işlerinde kullanılır
ilgili maddeler
Hava pompası 8:82b, görsel
Pompa 14:117b, görsel
MERKEZ SİNİR SİSTEMİ
ana madde Sinirler ve sinir sistemi 15:244b
MERKÛB mest ya da çedik üzerine giyilen ayakkabı
ilgili madde Ayakkabı ve ayakkabıcılık 2:219b
MERKÜR Roma mitolojisi
ilgili madde Hermes 8:133b
MERKÜR eskiden **Utarit** gezegen
madde başlığı Merkür 12:158a, görsel
ilgili maddeler
Astronomi 2:74b vd.
Atmosfer 2:153a
Gezegen 7:142b
Güneş sistemi 7:275a vd., görsel
Kepler 10:179a
MERLIN Arthur efsanesindeki bilge kişi ve büyücü; çeşitli öykülerde genellikle Arthur'un danışmanı olarak adı geçer; Yuvarlak Masa'yı kurmasını Arthur'a salık veren odur; taşa saplanmış kılıcı çıkarma sınavını da o önermiştir; Kutsal Kâse'nin peygamberidir
ilgili madde Arthur 2:45a
MERMER
madde başlığı Mermer 12:160a, görsel
ilgili maddeler
Heykel 8:142a vd., görsel
Kayaç 10:116b, görsel
Mineral 12:237b
Taşocağı 17:79b, görsel
MERMİ biçimi, boyutları ve içindeki etkili madde kullanım amacına göre değişen ateşli silah cephanesi; havayı yararak hedefe hızla ulaşabilmesi için ucu sivri yapılır; içinde de genellikle barut gibi güçlü bir patlayıcı, saçma, özel savaş gazları ya da duman, sis, ışık ve yangın çıkaran çeşitli maddeler bulunabilir
ilgili madde Ateşli silahlar 2:132b vd., görsel
MERMİ ÇEKİRDEĞİ
ilgili madde Ateşli silahlar 2:133a
MERMİ KOVANI
ilgili madde Ateşli silahlar 2:133a
MERSERİZELEME
ilgili madde Dokumacılık 5:286b
MERSEY IRMAĞI İngiltere; Manchester yakınlarından doğar, Liverpool yakınlarından İrlanda Denizi'ne dökülür
ilgili maddeler
İngiltere 9:33b
Kanal 9:319a
Liverpool 11:267a
MERSİN bitki
madde başlığı Mersin 12:160b, görsel
MERSİN kent; İçel ilinin merkezi
ana madde İçel 8:276a, görsel
ilgili madde Kilikya 10:254a
MERSİNBALIĞI
madde başlığı Mersinbalığı 12:161a, görsel
ilgili maddeler
Balık 2:306b, 307a, 313a
Hazar Denizi 8:110a
MERSİNGİLLER ılıman ve tropik bölgelerde dağılmış 3.000 kadar ağaç ve çalı türünü içeren bitki familyası; türlerin hemen hepsi yapraklarındaki yağ bezleriyle ayırt edilen herdemyeşil bitkilerdir; Latince adı *Myrtaceae*
•Guava; Karanfil; Mersin; Okaliptüs
MERSİNLİ AHMET soyadı *Kireççi* Türk güreşçi, 1914-79
ilgili maddeler
Güreş 7:304a
Olimpiyat Oyunları 13:148b
MERSİN LİMANI İçel
ilgili maddeler
Akdeniz Bölgesi 1:114b
Deniz taşımacılığı: görsel 5:179
İçel 8:275b
Liman 11:258a
MERSİNMORİNASI
ilgili madde Mersinbalığı 12:161a vd.
MERSİYE divan edebiyatında ağıt
ilgili maddeler
Ağıt 1:80b
Bâkî 2:290a
MERU DAĞI Tanzanya
ilgili madde Tanzanya 16:325a
MERVAN I Emevi halifesi, y. 620-685
ilgili madde Emeviler 6:145a
MERVAN II Emevi halifesi, y. 693-750
ilgili madde Emeviler 6:145b
MERYCHIPPUS

ilgili madde Tarihöncesi yaşam 17:52b
MERYEM, HZ. *ya da* **Meryem Ana** *ya da* **Madonna** Hz. İsa'nın annesi
madde başlığı Meryem, Hz. 12:161b, görsel
ilgili maddeler
İsa, Hz. 9:80a
Katolik Kilisesi 10:98a
Portekiz 14:128b
•Madonna ve Çocuk İsa
MERYEMANADİKENİ *bak.* **DEVEDİKENİ**
MERYEM ANA EVİ Efes, İzmir
ilgili madde Efes 6:52b
MERYEM ANA KİLİSESİ Kraków, Polonya
ilgili madde Polonya 14:11a
MERYEM ANA KİLİSESİ Münih, Almanya
ilgili madde Münih 12:332a
MERYEMANA MANASTIRI *bak.* **SUMELA MANASTIRI**
MERYEM'E MÜJDE *ya da* **Tebşir** Hıristiyanlık'ta, Cebrail'in Meryem Ana'ya İsa'yı doğuracağını haber vermesi
ilgili maddeler
İsa, Hz. 9:80b
Meryem, Hz. 12:163a
"MERYEM'E MÜJDE VEREN MELEK" Matteo Civitali'nin heykeli
ilgili madde Heykel, görsel 8:143
"MERYEM'İN GÖĞE ÇIKIŞI" Correggio'nun freski
ilgili madde Correggio 4:206b, görsel
"MERYEM VE ÇOCUK İSA" Leonardo da Vinci'nin tablosu
ilgili madde Sanat 15:44a, görsel
MERZİFON Amasya'nın ilçesi; kuzeyini Tavşanlı, güneyini Çakır dağları kaplar; tarım alanı Merzifon Ovası'dır; hayvancılık önemli gelir kaynaklarındandır; nüf. (1990): ilçe 67.448, kasaba 40.431
ilgili madde Amasya 1:193b
MERZİFONLU KARA MUSTAFA PAŞA Osmanlı sadrazamı, 1634-83
ana madde Köprülü Ailesi 11:61b, görsel
ilgili madde Viyana kuşatmaları 19:28b, 29b
MESANE *bak.* **İDRAR KESESİ**
MESCİD-İ AKSA Kudüs'te cami
madde başlığı Mescid-i Aksa 12:163a
ilgili maddeler
Kâbe 9:234b
Kemaleddin Bey 10:155b
Kudüs 11:90b
MESCİD-İ CUMA Isfahan'da cami, İran
ilgili maddeler
Büyük Selçuklu Devleti 4:94b
İran 9:68a
İran sanatı: görsel 9:74
MESCİD-İ HARAM *bak.* **MESCİDÜ'L-HARAM**
MESCİD-İ NEBİ Medine'de, Hz. Muhammed'in mezarının bulunduğu cami; Hz. Muhammed'in kendi evini topluca namaz kılınan bir mescide dönüştürmesiyle ilk temeli atıldı; sonradan çeşitli dönemlerde yeniden yapılıp genişletilerek bugünkü biçimini aldı; ilk camı olması ve Hz. Muhammed'in mezarını barındırması nedeniyle Müslümanlar'ın en kutsal hac yerlerinden biridir
ilgili madde Cami 4:108a
MESCİD-İ SÜLEYMAN İran'ın güneybatısında kent; 1908'de yakınlarında petrol bulunmasından sonra gelişti; nüf. 77.161 (1976)
ilgili madde İran 9:68b
MESCİD-İ ŞAH Isfahan'da cami, İran
ilgili maddeler
İran 9:68a
İran sanatı 9:74a
MESCİDÜ'L-CAMİ
ilgili madde Cami 4:106b
MESCİDÜ'L-HARAM *ya da* **Mescid-i Haram** Mekke'de cami
ilgili madde Mekke 12:129a, görsel
MESCİT
ilgili madde Cami 4:106a vd.
MESEL bütün insanlara ibret olsun diye birisinin başından geçenleri ya da olabilecek olayları anlatan kısa öykü; en ünlüleri, İslam dininde Hz. Muhammed'in ve Hz. Ali'nin ağzından aktarılan, Hıristiyanlık'ta ise Kutsal Kitap'ın Yeni Ahit bölümünde Hz. İsa tarafından anlatılan meselledir
MESİH Yahudiler'in, İsrail'i tutsaklıktan kurtaracak ve eski büyüklüğüne kavuşturacak krala verdikleri ad ya da unvan; "meshedilmiş", yani "kutsal yağla ovularak kutsanmış" anlamına gelir; daha sonra dinsel bir anlam kazanmış ve Hz. İsa'ya, mesih sözcüğünün Latince karşılığı olan *Christus* adı verilmiştir
ilgili maddeler
Din 5:232a
Hıristiyanlık 8:150b
İsa, Hz. 9:80a vd.
Yahudiler ve Musevilik 19:74a
MESİR BAYRAMI Manisa'da kutlanan yöresel bayram
ilgili madde Manisa 12:47a
MESİR MACUNU
ilgili madde Manisa 12:47a
MESKALİN Kuzey Amerika'ya özgü peyot kaktüsünden elde edilen alkaloit; kimyasal adı β 3,4,5 trimetoksifenetilamin; molekülünün kimyasal yapısı, vücuttaki sinir iletisinde rol oynayan adrenalin ve noradrenalin hormonlarının yapısına benzer; sanrı yapıcı bir maddedir
MESLEK
ilgili maddeler
Çalışma ve işgücü 4:228a
Çıraklık 4:290a vd.
Üniversite ve yüksekokullar 18:268b, tablo
•Meslek hastalıkları; Mesleki eğitim
MESLEK HASTALIKLARI
madde başlığı Meslek hastalıkları 12:163b, görsel
ilgili madde Hastalık 8:44a
MESLEKİ EĞİTİM kişileri sanayi, hizmet ya da ticaret alanında çalışmaya hazırlamayı amaçlayan eğitim; resmi eğitim bağlamında meslek okullarında, teknik liselerde ya da işbaşı eğitim programlarında verilir; bilgisayar, elektronik ve tıp hizmetleri gibi alanlardaki yardımcı personel gereksinimi nedeniyle, ortaöğretim sonrasında üniversite öğrenimi yerine verilen kısa dönemli uzmanlık eğitimi de mesleki eğitim kapsamına girer; "mesleki eğitim" terimi daha genel anlamda bu düzeyde tamgün ve uzun süreli eğitimler için de kullanılır
ilgili maddeler
Eğitim 6:73a
Üniversite ve yüksekokullar 18:268b vd.
MESLEK LİSESİ
ilgili madde Eğitim 6:73a
MESMER, FRANZ ANTON Alman doktor, 1734-1815; çağdaş hipnotizma uygulamasına ve psikoterapinin gelişmesine öncülük etmiş, psikopatolojinin kurulmasına yardımcı olmuştur
ilgili madde Hipnotizma: görsel 8:181
MESNEVİ divan edebiyatı
madde başlığı Mesnevi 12:165b
ilgili maddeler
Divan edebiyatı 5:250b
Mevlit 12:181a
"MESNEVİ" Mevlana'nın yapıtı
ilgili maddeler
Mesnevi 12:166a
Mevlana 12:179b
MESROP, AZİZ Ermeni dilbilimci ve ilahiyatçı, y. 350-y. 439
ilgili madde Ermenistan 6:172b
MESSALINA, VALERIA Roma imparatoriçesi, y. 22-48
ilgili maddeler
Claudius 4:197b
Roma İmparatorluğu 14:266a
MESSENİA Yunanistan
ilgili maddeler
Eski Yunan 6:203a
Sparta 16:46b
MESSERSCHMITT uçak; tasarımını Willy Messerscmitt (1898-1978) yapmıştır
ilgili madde Havacılık tarihi 8:66a
MESSERSCHMITT 262 jet avcı uçağı
ilgili maddeler
Havacılık tarihi 8:66a
Hava kuvvetleri: görsel 8:74
MESSIER, CHARLES Fransız astronom, 1730-1817
ilgili madde Astronomi 2:76a vd.
MESSINA İtalya'nın Sicilya Adası'nda liman kenti; adanın kuzeydoğu ucundadır ve anakaradaki Reggio Calabria'ya feribot bağlantısı vardır; İÖ y. 370'te kuruldu; 1908'de depremle yıkıldı; limanından meyve ve eczacılık ürünleri ihraç edilir; nüf. 268.896 (1987 tah.)
ilgili madde Sicilya 15:194b
MESSINA, ANTONELLO DA *bak.* **ANTONELLO DA MESSINA**
MESSINA BOĞAZI İtalya
ilgili maddeler
Akdeniz 1:110b
Anafor 1:257b
Sicilya 15:193b
MESSNER, REINHOLD İtalyan dağcı, d. 1944; 1980'de oksijen tüpü kullanmadan ilk kez tek başına Everest'e tırmanmayı başardı; Peter Habeler ile birlikte gerçekleştirdiği ilk tırmanışında da oksijen kullanmamıştı; ayrıca Karakurum Dağları ile Himalayalar da birçok zorlu tırmanışı gerçekleştirdi
ilgili madde Everest Dağı 6:227b
MEST yumuşak deriden yapılan kısa konçlu iç ayakkabısı
ilgili madde Ayakkabı ve ayakkabıcılık 2:219b
MESTİZO özellikle İspanyol ve Amerika Yerlisi melezlerine verilen ad
ilgili maddeler
Bolivya 3:276b
Brezilya 4:23b
Güney Amerika 7:289a
Pampa 13:297b

Peru 14:53a
MESUD Gazneli hükümdarı, 998-1040
ilgili maddeler
Birûnî 3:223b
Gazneliler 7:98b
MESUD I Anadolu Selçuklu hükümdarı, 1098-1155; I. Kılıç Arslan'ın oğlu; hk. d. 1116-55; I. Haçlı Seferi'nin yarattığı karışıklıkları yatıştırdı; yerel beylerin egemenliklerine son verdi ve Bizans'ın eline geçen yerleri geri aldı; II. Haçlı ordusunu 1147'de Eskişehir'de ağır bir yenilgiye uğrattı
ilgili maddeler
Anadolu Beylikleri 1:244b
Anadolu Selçuklu Devleti 1:251a vd.
MESUD II Anadolu Selçuklu hükümdarı, ö. 1310; II. İzzeddin Keykavus'un oğlu; iki kez (1284-96; 1302-10) hükümdar oldu
ilgili madde Osman Gazi 13:232a
MESUDİYE Ordu'nun ilçesi; Giresun ve Canik dağlarıyla engebelenmiş olan topraklarını Melet Çayı sular; ilçe halkı tarım ve ormancılıkla geçinir; nüf. (1990): ilçe 22.786, kasaba 4.047
ilgili madde Ordu 13:193b
MESUT CEMİL Türk koro şefi ve saz sanatçısı, 1902-63
madde başlığı Mesut Cemil 12:166b
ilgili madde Koro ve koral müzik 11:17a
MEŞALE
ilgili madde Aydınlatma 2:229a
MEŞE
madde başlığı Meşe 12:167b, görsel
ilgili maddeler
Ağaç 1:68b, 69a,
Çiçek 4:293a
Mazı 12:119a, 119b
Odun 13:129a
Orman 13:208b
Sepet 15:130b
Üreme 18:280b
MEŞE MAZISI meşe ağaçlarında görülen, küçük bir erik büyüklüğündeki mazı oluşumu
ilgili madde Mazı 12:119b, görsel
MEŞE PALAMUDU *ya da* **Palamut** meşe ağacının meyvesi
ilgili maddeler
Meşe 12:168a
Meyve 12:183b
MEŞHED İran'da kent; halife Harun Reşid'in (ö. 809) ve Şii mezhebinin On İki İmamı'ndan sekizincisi olan Ali Rıza'nın (ö. 818) türbeleri burada olduğu için her yıl 100.000'den fazla Müslüman hacının ziyaret ettiği bir yerdir; aynı zamanda modern bir il merkezidir; nüf. 1.463.508 (1986)
ilgili maddeler
İç mimarlık 8:279b
İran 9:68a
MEŞRUBAT *bak.* **İÇECEK**
MEŞRU MÜDAFAA
ilgili madde Suç 16:156b
MEŞRUTİ MONARŞİ *bak.* **ANAYASAL KRALLIK**
MEŞRUTİYET Osmanlı tarihi
•Birinci Meşrutiyet; İkinci Meşrutiyet
MEŞŞAİYUN İslam felsefesi
ilgili madde İbn Rüşd 8:262a
METABOLİZMA
madde başlığı Metabolizma 12:168a
ilgili maddeler
Biyokimya 3:242a
Fizyoloji 6:311b
Vitamin 19:21a
METADON bireşimsel olarak elde edilen ve ağrı kesici etkisi morfine benzeyen güçlü uyuşturucu; eroin bağımlılığının tedavisinde, yoksunluk belirtilerinin ortaya çıkmasını engellemek için kullanılır
ilgili madde İlaç bağımlılığı 8:321a, 321b
METAFİZİK felsefenin en temel konularını ve gerçekliğin doğasını ele alan felsefe dalı
ilgili madde Pozitivizm 14:138a
"METAFİZİK" Aristo'nun yapıtı
ilgili madde Aristo 2:7b
METAL
madde başlığı Metal 12:169a
ilgili maddeler
Atık değerlendirme 2:139a
Ayar damgası 2:221a
Bankalar ve bankacılık 3:23b
Çevre kirliliği 4:282a
Döküm 5:302b vd.
Dövme 5:305a vd.
Düşük sıcaklıklar fiziği 6:32b
Elektroliz 6:115b
Genleşme 7:127a
İletkenlik 8:327a
Kimyasal elementler 10:268b
Lehimleme 11:224b
Madencilik 11:314a vd.
Mineral 12:237a
Mobilya 12:253b
Oymabaskı 13:259b
Para 13:316b
Seramik 15:133a
Sürtünme 16:208a
Tarihöncesi aletler 17:47a vd.
•Alaşım; *metallerin adları, örn.* Alüminyum; Bakır; Çinko; Demir; Kalay; Krom
METAL BAĞI
ilgili madde Metal 12:170a
METAL İŞÇİLİĞİ
ilgili maddeler
Altın 1:186a vd., görsel
Bakır 2:287b vd.
Belçika: görsel 3:121
Gümüş işçiliği 7:261a
Tunç Çağı 17:321a
Urartular: görsel 18:214
Uzakdoğu sanatı 18:244a
METALOİT *bak.* **METALSİ**
METAL OYMABASKI
ana madde Oymabaskı 13:259b
METALSİ *ya da* **Metaloit**
ilgili madde Metal 12:168a
METALURJİ *ya da* **Metalürji** metallerin cevherlerinden özütlenerek kullanıma hazır duruma getirilmesi için uygulanan yöntem ve teknikleri geliştiren uygulamalı bilim dalı
ilgili maddeler
Bilim ve bilimsel yöntemler 3:191b
Mühendislik 12:325a
Teknoloji 17:122a, 123a
METAMORFOZ *bak.* **BAŞKALAŞMA**
METAN *ya da* **Bataklık gazı** renksiz, kokusuz, yanıcı gaz; doğada en bol bulunan hidrokarbonlardan biridir
ilgili maddeler
Kanalizasyon 9:322a
Karbon 10:55b
Kömür 11:45a
Petrol 14:62b
Uranüs 18:211a
•Doğal gaz
METANOL *bak.* **METİL ALKOL**
METASTAZ
ilgili maddeler
Kanser 9:330b
Ur 18:207b
METAZOA süngerler dışında bütün çokhücreli hayvanları içeren altâlem
ilgili madde Canlılar 4:124a
METE Hun hükümdarı, ö. İÖ 174
madde başlığı Mete 12:171a
ilgili madde Hunlar 8:216b
METEOR *ya da* **Akanyıldız**
madde başlığı Meteor ve meteorit 12:173a, görsel
ilgili madde Kuyrukluyıldız 11:149a
METEORİT *ya da* **Göktaşı**
madde başlığı Meteor ve meteorit 12:173a, görsel
ilgili madde Ay 2:213b, 214a
METEOR KRATERİ Arizona'da krater, ABD
ilgili madde Meteor ve meteorit: görsel 12:174
METEOROLOJİ
madde başlığı Meteoroloji 12:171b
ilgili maddeler
Hava durumu 8:69b
Jeofizik 9:200b
•Hava tahmini
METEOROLOJİ BALONU
ilgili maddeler
Hava durumu 8:69b
Helyum 8:123b
METEOROLOJİ UYDUSU
ilgili maddeler
Meteoroloji: görsel 12:172
Uydu 18:230a
METEOR YAĞMURU
ilgili madde Meteor ve meteorit 12:173b vd.
METİL ALKOL *ya da* **Metanol** bilinen en basit alkol; zehirli bir bileşiktir; içildiğinde körlüğe ve ölüme yol açabilir
ilgili maddeler
Alkol 1:155a
Buharlaşma 4:46b
Odun 13:130a
Soğutma 15:303b
METİLEN MAVİSİ boyarmadde
ilgili madde Boya ve cila 3:320a
METİL MORU boyarmadde
ilgili madde Boya ve cila 3:320a
METİNİŞLEM *bak.* **SÖZCÜKİŞLEM**
METİN YAZARI
ilgili madde Reklamcılık 14:210b
METODİSTLER Hıristiyanlık
ana madde Protestan Kilisesi 14:151a
METRDOTEL *bak.* **BAŞGARSON**
METRE metre sisteminde temel uzunluk birimi
ana maddeler
Ağırlıklar ve ölçüler 1:76b, tablo
Ölçme 13:268b
METRE-KİLOGRAM-SANİYE SİSTEMİ *ya da* **MKS**
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler 1:76b
METRE SİSTEMİ *ya da* **Metrik sistem** uzunluk birimi olarak metreyi, kütle birimi olarak kilogramı temel alan uluslararası onlu birim sistemi; hemen bütün bilimsel çalışmalarda kullanılır
ana maddeler
Ağırlıklar ve ölçüler 1:76b vd., tablo

Ölçme 13:268b
ilgili maddeler
Atatürk 2:127a
Ondalık sayılar 13:183a
METRO
madde başlığı Metro 12:175b, görsel
ana madde Ulaşım 18:184a
ilgili maddeler
Kent 10:172a
Tünel 18:20b vd.
METROPOL *bak.* **METROPOLİTEN ALAN**
"METROPOLİS" Lang'ın filmi
ilgili maddeler
Bilimkurgu 3:190b
Sinema 15:230b
METROPOLİT Katolik ve Ortodoks kiliselerinde, kilise eyaletlerinin başı
ilgili madde Ortodoks Kilisesi 13:227a
METROPOLITAN SANAT MÜZESİ New York, ABD
ilgili madde Müzeler ve sanat galerileri 13:13a, görsel
METROPOLİTEN ALAN *ya da* **Metropol** büyük bir kent ve onu çevreleyen banliyöler; terimin kökeni, "anakent" anlamındaki eski Yunanca *meterpolis* sözcüğüdür
ilgili madde Kent 10:174a
METTERNICH, KLEMENS Avusturya şansölyesi, 1773-1859; 1809-48 arası dışişleri bakanıydı; I. Napolyon'a karşı ittifakın kurulmasında önemli rol oynadı ve Avusturya'yı yeniden Avrupa'nın büyük devletleri arasına kattı; 1814-15'te toplanan Viyana Kongresi'nin ev sahipliğini yaptı; 1848 Devrimi'nde görevinden çekilmek zorunda bırakıldı
ilgili madde Avusturya İmparatorluğu 2:211b
METZ Fransa'da Moselle ilinin merkezi; demir madenciliği bölgesinin kuzeydoğusunda, Moselle ile Seille ırmaklarının birleştiği noktada yer alır; metal işleme, ayakkabı ve dokuma sanayileri gelişmiştir; nüf. 113.236 (1982)
ilgili madde Alsace-Lorraine 1:182a
MEUSE IRMAĞI *ya da* **Maas Irmağı** Avrupa; Fransa'nın kuzeydoğusundan doğar, Belçika ve Hollanda'dan geçerek Kuzey Denizi'ne dökülür; Hollanda'da Maas adını alır; uzunluğu 950 km; ulaşıma elverişlidir
ilgili maddeler
Belçika 3:120a
Liège 11:251b
Rotterdam 14:283b, 284a
MEUSNIER, J. B. M. Fransız general ve güdümlü balon tasarımcısı, 1754-93
ilgili madde Güdümlü balon 7:247a
MEVDUAT HESABI
ilgili maddeler
Bankalar ve bankacılık 3:26a
Para 13:318b
MEVLANA *ya da* **Celaleddin Rumi** asıl adı **Muhammed Celaleddin** Türk mutasavvıf, 1207-73
madde başlığı Mevlana 12:179a, görsel
ana madde Mevlevilik 12:179b vd.
ilgili maddeler
Anadolu Selçuklu Devleti 1:255b
Divan edebiyatı 5:253a
Mesnevi 12:166a
Rubai 14:293a
MEVLANA DERGÂHI Konya
ilgili maddeler
Konya 8:331a
Mevlevilik 12:180a, 180b
Tekke ve zaviyeler 17:116a
MEVLANA MÜZESİ Konya
ilgili madde Müzeler ve sanat galerileri 13:12b
MEVLANA TÜRBESİ Konya
ilgili maddeler
Ağaç oymacılığı 1:74a
Diyarbakır 5:256a
Konya 10:331a, görsel
Mevlevilik 12:180b
Tekke ve zaviyeler 17:116a
MEVLEVİ AYİNİ *bak.* **AYİN-İ ŞERİF**
MEVLEVİHANE
ilgili madde Mevlevilik 12:180a
"MEVLEVİLER" Çallı'nın tablosu
ilgili madde Çallı 4:231b
MEVLEVİLİK
madde başlığı Mevlevilik 12:179b, görsel
ilgili maddeler
Konya 10:331a
Mevlana 12:179b
Tarikatlar: Mevlevi dervişleri: görsel 17:53
Tekke ve zaviyeler 17:116a
MEVLİT *ya da* **Mevlid**
madde başlığı Mevlit 12:180b
ilgili madde Cami 4:106a
MEVLİT KANDİLİ hicri takvime göre rebiyülevvel• ayının 12. gecesi; Hz. Muhammed'in doğduğu gece olarak kabul edildiğinden İslam dininde kutsal gecelerden biri olarak kutlanır
MEVSİM
madde başlığı Mevsimler 12:181b, görsel
ilgili maddeler
Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:282a
Dünya 6:8b
Mars 12:78a
"MEVSİMLER" Haydn'ın oratoryosu
ilgili madde Haydn 8:91b
"MEVSİMLER" *ya da* **"Dört Mevsim"** Vivaldi'nin konçertoları
ilgili madde Vivaldi 19:25a
MEXICO *bak.* **MEKSİKO**
MEY müzik aleti
ilgili madde Halk müziği 8:17a
MEYAN Türk müziği
ilgili maddeler
İlahi 8:321b
Şarkı 16:243b, 244a
MEYANBALI
ilgili maddeler
Baklagiller 2:291b
Meyankökü 12:183a
Şekerlemecilik 16:252a vd.
MEYANKÖKÜ
madde başlığı Meyankökü 12:182b, görsel
ilgili madde Baklagiller 2:291a, 291b
MEYDAN SAZI
ilgili madde Bağlama ailesi 2:270a
MEYER, LOTHAR Alman kimyacı, 1830-95
ilgili madde Periyotlar cetveli 14:49a
MEYERHOLD, VSEVOLOD SSCB'li tiyatro yönetmeni ve oyuncusu, 1874-1940; gerçekçi tiyatro anlayışının dışına çıkan etkileyici yapıtlarıyla çağdaş tiyatroda yeni ufuklar açmıştır
ilgili madde Tiyatro sanatı 17:216a
"MEYHANE" Zola'nın romanı
ilgili madde Zola 19:262b
MEYOZ BÖLÜNME *ya da* **Mayoz bölünme**
ilgili madde Kalıtım ve genetik 9:281b
MEYVE
madde başlığı Meyve 12:183b, görsel
ana madde Meyvecilik 12:185b vd.
ilgili maddeler
Ağaç 1:66b vd.
Bitki 3:235a
Budama 4:35a vd.
Çiçek 4:299b
Sebzeler 15:100a
Tarım makineleri 17:20b
Tarım tarihi 17:21b vd.
Tarım ve hayvancılık 17:38a
Tohum 17:228a, görsel
Türkiye 18:51a
Vitamin 19:22b, görsel
Yaprak 19:96a
•*meyve adları, örn.* Armut; Böğürtlen; Elma; Muz; Portakal; Üzüm
MEYVE BAHÇESİ
ana madde Meyvecilik 12:186b
MEYVECİLİK
madde başlığı Meyvecilik 12:185b, görsel
MEYVE KAKIRCASI
ilgili madde Kakırca 9:269a
MEYVE SİNEĞİ
madde başlığı Meyve sineği 12:188a, görsel
ilgili madde Sinek 15:223a, görsel
MEYVE ŞEKERİ *bak.* **FRÜKTOZ**
MEYVEYAPRAĞI *ya da* **Karpel** çiçeğin, dişiorganı oluşturan ve yumurta hücrelerini taşıyan farklılaşmış bölümü
ilgili maddeler
Bitki 3:235a
Çiçek 4:294b
MEYVE YARASASI
ilgili madde Yarasa 19:102a, 102b, görsel
MEZAR
madde başlığı Mezar 12:188b, görsel
ana madde Anıt 1:276b vd.
ilgili maddeler
Arkeoloji 2:17b vd., görsel
Bernini 3:146b, görsel
Cenaze töreleri 4:155a
Etrüsk sanatı 6:221b
Heykel 8:141b
Keltler 10:154b
Likya 11:256a, görsel
Mağara insanları 11:328b
Mumya 12:309a
Resim sanatı 14:222a
Sutton Hoo: gemi mezar: görsel 16:193
Tunç Çağı: görsel 17:323
Tutanhamon 18:14a vd.
Urartular: görsel 18:213
Uzakdoğu sanatı 18:244a
•*mezar yapıları, örn.* Anıtmezar; Katakomp; Kümbet; Lahit; Mastaba; Mısır Piramitleri; Türbe
MEZAR HEYKELİ
ilgili maddeler
Arkeoloji: görsel 2:24
Uzakdoğu sanatı: görsel 18:242
MEZAR-I ŞERİF Afganistan'da kent
ilgili madde Afganistan 1:41b
MEZAR RESMİ

ilgili maddeler
Eski Mısır 6:190b, görsel
Resim sanatı 14:222a, görsel
Tutanhamon: görsel 18:14
MEZAR TAŞI
ana madde Mezar 12:191b, görsel
ilgili maddeler
Bitlis: görsel 3:239
Malatya: görsel 12:19
MEZAR YAZITI
ana madde Mezar 12:191b
MEZBAHA *ya da* **Kesimevi**
ana madde Et 6:214a vd.
"MEZBAHA NO: BEŞ" Vonnegut'ın romanı
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:227a
MEZGELDEK
ilgili madde Toy 17:262a
MEZGİT
madde başlığı Mezgit 12:191b, görsel
ilgili madde Morina 12:274a
MEZHEP
ilgili maddeler
İslam 9:97a
Protestan Kilisesi 14:148b vd.
Reform 14:208a
MEZHEP BÖLÜNMESİ Hıristiyanlık'ta, kilise içindeki bölünme, özellikle birbirinden ayrılan grupların, örn. Batı (Katolik) ve Doğu (Ortodoks) gibi birbirine rakip kiliseler oluşturmasını ya da 1054'teki Büyük Bölünme'yi belirtmek için kullanılır; Reform hareketi bunun en büyük örneğiydi
MEZHEP ŞİNTOSU
ilgili madde Şinto dini 16:282a, 282b
MEZMUR Eski Ahit'te, kutsal şarkılardan ya da şarkı biçiminde söylenmek üzere yazılmış şiirlerden oluşan kitap
ilgili maddeler
İbrani edebiyatı 8:265a
Kutsal Kitap 11:131a
MEZOLİTİK ÇAĞ *bak.* **ORTA TAŞ DEVRİ**
MEZOPOTAMYA
madde başlığı Mezopotamya 12:192a, görsel
ilgili maddeler
Arkeoloji 2:19b
Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:278a
Birinci Dünya Savaşı 3:207a
Dicle Irmağı 5:216a
Din 5:229b
Eğitim 6:65a vd.
Fırat Irmağı 6.278b, 279b
Heykel 8:141a
Irak 8:228a
Kuaförlük 11:84a
Mezar 12:189a
Mimarlık 12:223b
Para 13:315b
Sergi, fuar ve panayırlar 15:135a
Tapınak 17:7a
Tarım tarihi 17:22a
Tekerlek 17:107a
Tunç çağı 17:321b vd.
•Asur uygarlığı; Babil uygarlığı; Sümerler
MEZOSFER atmosferin, stratosferin hemen altında yer alan üçüncü katmanı
ilgili madde Atmosfer 2:151b
MEZOZOYİK ZAMAN *bak.* **İKİNCİ ZAMAN**
MEZRA yönetsel açıdan köyden daha küçük kırsal yerleşme; özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yaygın olan mezraların çoğu sonradan köye, kasabaya, hatta Elazığ'da olduğu gibi kente dönüşmüştür
ilgili maddeler
Elazığ 6:99b
Hakkâri 7:328b
MEZZOSOPRANO
ilgili madde Şan 16:227b
MEZZOTİNT üzerine çok sayıda küçük delik açılmış metal bir levhayla uygulanan oymabaskı yöntemi; kenarları çapaklı olan bu delikler levhanın yüzeyine sürülen mürekkebi tutar ve bütün yüzeyin eşit miktarda mürekkep almasını sağlar; çapakların temizlendiği yerlerde ise beyaz ya da ara tonlar elde edilir; 17. yy'da Hollanda'da geliştirilen bu yöntem özellikle İngiltere'de çok tutuldu ve fotoğrafçılık tekniklerinin bulunmasına kadar özgün resimleri çoğaltmak için uygulandı
MF *bak.* **ORTA FREKANS**
MFÖ *bak.* **MAZHAR-FUAT-ÖZKAN**
MGK *bak.* **MİLLİ GÜVENLİK KONSEYİ**
MICIR karayollarının yapımında kullanılan kırma taş
ilgili maddeler
Granit 7:227a
Karayolu 10:50b
Taşocağı 17:81a
MİĞRİ yılanbalıklarıyla akraba olan iri ve etçil deniz balıklarının ortak adı; uzunlukları 2 m'yi bulur
ilgili madde Yılanbalığı 19:168a
MIKNATIS demiri ve bazı başka metalleri çekme özelliğini doğal olarak taşıyan ya da sonradan kazanmış olan bütün maddelerin ortak adı
ilgili maddeler
Ampermetre 1:239b vd., görsel
Dinamo 5:233b vd.
Manyetizma 11:321b vd.
Metal 12:170a
Mikrofon ve hoparlör 12:211b
Pusula 14:163b, 164a
Telekomünikasyon 17:127a
•Elektromıknatıs
MIKNATIS ÇELİĞİ
ilgili madde Alaşım 1:136b
MIKNATISLIK *bak.* **MAGNETİZMA**
MIKNATISTAŞI *bak.* **MAGNETİT**
MINAKYAN, MARDİROS Ermeni asıllı Osmanlı tiyatro sanatçısı, 1839-1920; Batı tiyatrosunun Türkiye'de yaygınlaşmasında önemli rol oynadı; 1857-1916 arasında 60 yıl kadar sahnede kaldı ve 1884'te Osmanlı Dram Kumpanyası'nı kurarak y. 250 oyun sahneledi; tiyatroya oyuncu, yönetmen, yazar ve çevirmen olarak katkıda bulundu
ilgili maddeler
Tanzimat edebiyatı 16:333b
Türk tiyatrosu 18:144b
MISIR bitki
madde başlığı Mısır 12:193a, görsel
ilgili maddeler
Kök 11:35a
Tahıl 16:295a
Tarım makineleri 17:20b
Tarım tarihi 17:23b, 27b
Tarım ve hayvancılık 17:35a, görsel
Tohum: görsel 17:228
MISIR resmi adı **Mısır Arap Cumhuriyeti** ülke
madde başlığı Mısır 12:194b, görsel, harita
ilgili maddeler
Alp Arslan 1:178a
Arap-İsrail Savaşları 1:317a vd.
İkinci Dünya Savaşı 8:299a vd.
İsrail 9:114b
Kavalalı Mehmed Ali Paşa 10:109a vd.
Medler ve Persler 12:123a
Minyatür 12:239b
Musa, Hz. 12:314b
Napolyon 13:33a vd.
Saray 15:58b
Sedat 15:105b
Sudan 16:162b
Sulama 16:176a
Suriye 16:188b
Süveyş Kanalı 16:215b, 216a
•Eski Mısır: *kentler ve yüzey biçimleri, örn.* Kahire; Nil Irmağı
MISIR AKBABASI
ilgili madde Akbaba 1:106a
MISIR ARAP CUMHURİYETİ *bak.* **MISIR**
MISIR ÇARŞISI İstanbul: Eminönü'nde, Osmanlı döneminde yapılmış kapalı çarşı; Yeni Cami Külliyesi'nin bir parçasıdır; 1663'te bitirildi; L planlı çarşıda o zamanlar Mısır üzerinden gelen baharat satıldığı için bu adla anıldı; bugün de çarşı olarak kullanılmaktadır
MISIR GEVREĞİ
ilgili madde Mısır 12:194a
MISIR KAZI
ilgili madde Kaz 10:130a
MISIR KOBRASI
ilgili madde Kobra 10:291a
MISIR LOTUSU
ilgili madde Lotus 11:284b
MISIR MÜZESİ Kahire, Mısır
ilgili maddeler
Kahire 9:260a
Müzeler ve sanat galerileri 13:15a
MISIR PİRAMİTLERİ *ya da* **Ehramlar**
madde başlığı Mısır Piramitleri 12:200a, görsel
ilgili maddeler
Dünyanın Yedi Harikası 6:15a
Mezar 12:189a
MISIR TAKVİMİ
ilgili madde Takvim 16:309b
"MISIR TARLASI" Constable'ın tablosu
ilgili madde Constable: görsel 4:203
MISIR UYGARLIĞI
ana madde Eski Mısır 6:189a
MISRA *ya da* **Dize**
ilgili maddeler
Divan edebiyatı 5:250a
Tekerleme 17:110a
MIZIKA *bak.* **AĞIZ MIZIKASI**
MIZRAK savaşta ya da avda, fırlatılarak ya da saplanarak kullanılan sivri uçlu silah
ilgili madde Savaş ve savaş araçları 15:75b
MIZRAK DÖVÜŞÜ
ilgili madde Turnuva 18:10b, görsel
MIZRAP *ya da* **Pena** *ya da* **Tezene**
ilgili maddeler
Bağlama ailesi 2:270a
Kanun 9:334b
Mandolin 12:40a
Mİ-10 helikopter
İlgili madde Havacılık tarihi 8:67a
Mİ-12 helikopter
ilgili maddeler

Havacılık tarihi 8:67a
Helikopter 8:120b
MIAMI Florida, ABD
madde başlığı Miami 12:201b, görsel
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:220a
Taşkın: görsel 17:78
MİA-MİA *ya da* **Gunyah**
ilgili madde Avustralya Yerlileri 2:205b, görsel
MIAMI BEACH ABD'nin Florida eyaletinde kent; Atlas Okyanusu kıyısında, deniz mevsimi hiç bitmeyen gözde bir tatil ve kongre turizmi merkezidir; nüf. 96.298 (1980)
ilgili madde Rüzgâr: görsel 14:315
"Mİ BEMOL MAJÖR SENFONİ" Mozart'ın senfonisi
ilgili maddeler
Mozart 12:298a
Senfoni 15:126a
"MICHAEL K NASIL YAŞADI" Coetzee' nin romanı
ilgili madde Afrika edebiyatı 1:55b
MICHELANGELO asıl adı **Michelangelo Buonarroti** İtalyan sanatçı, 1475-1564
madde başlığı Michelangelo 12:202a
ilgili maddeler
Heykel 8:144b
Klasikçilik ve Yeniklasikçilik 10:283a
Resim sanatı 14:225a, görsel
Roma 14:259a, 259b, görsel
Rönesans 14:289a
Sahtekârlık ve dolandırıcılık 15:14b
Vatikan 18:310a
•"Libyalı Sibylla"
MICHELET, JULES Fransız tarihçi, 1798-1874; 17 ciltlik Fransa tarihi ile tanınır; çarpıcı üslubu ve anlattığı olaylara kendi kişiliğini de katmasıyla tarih yazarlığına yeni bir boyut getirmiştir
ilgili maddeler
Cenova 4:160a
Fransız edebiyatı 7:41b
MICHELİN Fransız şirketi; kauçuk ürünler ve taşıt lastiği üretiminde Fransa'nın önde gelen kuruluşlarındandır; 1888'de Andre (1853-1940) ve Édouard Michelin (1859-1940) tarafından kuruldu
ilgili maddeler
Motorlu taşıtlar 12:281b
Taşıt lastiği 17:75b
MICHELSON, ALBERT Alman asıllı ABD'li fizikçi, 1852-1931; ışık hızının her zaman sabit olduğunu ortaya koydu ve değerini bugünküne çok yakın olarak hesapladı; uzunluk standardı olarak ışığın bir dalga boyunun kullanılmasını öneren ilk kişidir (önerisi 1960'ta kabul edildi)
ilgili madde Görelilik kuramı 7:205a
MICHIGAN ABD'nin Ortabatı bölgesinde eyalet; y.öl. 251.493 km², başkenti Lansing; eskiden Algonkin Yerlileri'nin yurduydu; 1837'de ABD'nin 26. eyaleti oldu; Detroit en önemli kenti ve limanıdır; nüf. 9.328.784 (1990)
ilgili madde Amerika Birleşik Devletleri 1:201a
MICHIGAN GÖLÜ ABD'nin Büyük Göller sisteminin üçüncü büyük gölü; y.öl. 55.750 km², en derin noktası 277 m; uluslararası taşımacılık açısından önem taşır; kıyılarında önemli limanlar ve sanayi bölgeleri vardır
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:204b
Chicago 4:182a, görsel
Kanada 9:307b
MICKEY MOUSE *bak.* **MİKİ FARE**
MİDAS Yunan mitolojisi
madde başlığı Midas 12:203b
ilgili maddeler
Ankara 1:282b
Frigya 7:52b vd.
Gordion 7:185b
"MİDAS'IN ALTINLARI" Dilmen'in tiyatro oyunu
ilgili maddeler
Midas 12:204a
Türk tiyatrosu 18:150b
"MİDAS'IN KÖRDÜĞÜMÜ" Dilmen'in tiyatro oyunu
ilgili madde Midas 12:204a
"MİDAS'IN KULAKLARI" Dilmen'in tiyatro oyunu; Ferit Tüzün'ün de librettosunu Güngör Dilmen'in yazdığı aynı adlı bir operası vardır
ilgili maddeler
Midas 12:204a
Opera 13:189a
Türk tiyatrosu 18:150b
MİDAS KENTİ Eskişehir'in Seyitgazi ilçesine bağlı Yazılıkaya köyü yakınında eskiçağ kenti; gerçek adı bilinmiyor; bir kaya anıtının üstünde Frigya Kralı Midas'ın adı yazılı olduğundan bu adla anılır
ilgili maddeler
Eskişehir 6:194b, görsel
Frigya 7:52b
MIDDLE VELD Svaziland'da bölge
ilgili madde Svaziland 16:216b vd.
MİDE
madde başlığı Mide 12:204a, görsel
ana madde Sindirim 15:219a, görsel
ilgili maddeler
Bağırsak 2:264b vd.
Cerrahi 4:162b
Fizyoloji: görsel 6:311
Gevişgetirenler 7:138a vd.
Hücre 8:223b
Salgıbezi 15:30b
Vücut 19:38b
MİDE AĞZI *ya da* **Kardiya**
ilgili madde Mide 12:204a, görsel
MİDE KAPISI *ya da* **Pilor**
ilgili madde Mide 12:204b, görsel
MİDE KELEBEĞİ yapraksolucan
ilgili madde Asalak ve çürükçül canlılar 2:53b
MİDE ÖZSUYU *ya da* **Mide sıvısı**
ilgili maddeler
Mide 12:204b vd.
Sindirim 15:219a vd.
MİDE SİNEĞİ larvaları tektoynaklı memelilerin midesinde asalak yaşayan sineklerin ortak adı; gövdeleri tüylerle kaplı olan arılara benzer
ilgili maddeler
Asalak ve çürükçül canlılar 2:53b
Sinek 15:223b
MİDE ÜLSERİ
ilgili madde Sindirim 15:221b
MIDGARD İskandinav mitolojisinde, insanların yaşadığı yeryüzü; buz ülkesi ile ateş ülkesi arasında yer alır; Odin ve kardeşlerinin öldürdükleri dev Aurgelmir'in (Ymir) gövdesinden yapılmıştır
ilgili madde Efsane ve mitler 6:54a
MİDHAT PAŞA Osmanlı devlet adamı, 1822-84
madde başlığı Midhat Paşa 12:205a, görsel
ilgili maddeler
Abdülhamid II 1:16b vd.
Birinci ve İkinci Meşrutiyet 3:211b vd.
Jön Türkler 9:223b
Kooperatif 10:333a
Osmanlı İmparatorluğu 13:242a
MİDİLLİ
madde başlığı Midilli 12:206a, görsel
ilgili maddeler
At 2:111a
Binicilik 3:198a
MİDİLLİ ADASI *ya da* **Lesbos** Yunanistan'da ada; Ege Denizi'nin üçüncü büyük adasıdır; merkezi Mitilini (ya da Mytilene); verimli ovalarında üzüm ve tahıl yetiştirilir; balıkçılık da önemli bir gelir kaynağıdır; İÖ 7. yy'da bu adada yaşayan kadın şair Sappho'nun davranışları üzerine anlatılanlar nedeniyle, adanın Yunanca adı olan Lesbos'tan yola çıkılarak kadın eşcinselliğine lezbiyenlik denmiştir; nüf. 104.620 (1981)
ilgili maddeler
Ege Adaları 6:58b
Ege Sorunu 6:64b
MIDWAY ADALARI Büyük Okyanus; okyanusun orta bölümünde, bir mercan atolüyle çevrelenmiş iki adadan oluşur; II. Dünya Savaşı sırasında ABD ile Japonya arasında Midway Deniz Savaşı olarak bilinen önemli bir çarpışmaya sahne oldu (1942); bu savaşla Japonlar'ın Büyük Okyanus'taki ilerleyişi durduruldu
ilgili madde Deniz Savaşları 5:175a
MİDYAT Mardin'in ilçesi; toprakları Mardin-Midyat Eşiği'nin güneydoğu kesimindedir; en çok tahıl ve üzüm yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 72.929, kasaba 29.569
ilgili madde Mardin 12:66a
MİDYE
madde başlığı Midye 12:207a, görsel
ilgili maddeler
İnci ve inci avcılığı 9:16a vd.
Kabuk ve kabuk koleksiyonculuğu 9:241b vd.
Yumuşakçalar 19:203b
MİDYE MERCANI
ilgili madde Mercan: görsel 12:148
MİDYE YENGECİ
ilgili madde Yengeç 19:143a
MIES VAN DER ROHE, LUDWIG Alman mimar, 1896-1969; Bauhaus'un yöneticisiydi; 1937'de ABD'ye yerleşti; özellikle 1929 Barselona Sergisi'ndeki Alman Pavyonu, New York Park Avenue'deki Seagram binası ve Berlin'deki Yeni Ulusal Galeri (1968) ile tanınır
ilgili maddeler
Klasikçilik ve Yeniklasikçilik 10:283b
Mimarlık: gökdelen 12:231b, görsel
MİG uçak
ilgili maddeler
Havacılık tarihi 8:66a, 66b
Hava kuvvetleri 8:78a
MİG-15 uçak
ilgili madde Havacılık tarihi 8:66a
MİGMATİT
ilgili madde Kayaç 10:116a
MİGREN yinelenme eğilimi gösteren çok şiddetli baş ağrısı; bazen görme bozuklu-

ğu, mide bulantısı ve kusma gibi belirtiler gösteren bir hastalık biçiminde ortaya çıkar
ilgili madde Beyin 3:163b

MİĞFER başı darbelere karşı korumak amacıyla kullanılan başlık; savaşlarda kullanılmak üzere geliştirilmesine karşılık, günümüzde itfaiyeciler, madenciler, toplum polisleri ve bazı sert sporların oyuncuları tarafından da kullanılır
ilgili maddeler
Anglosaksonlar: görsel 1:274
Arma ve armacılık 2:31a vd.
Başlık ve şapka 3:63b
Demir Çağı: Urartu işçiliği: görsel 5:118
Polis: görsel 14:108
Roma İmparatorluğu: görsel 14:272

MIHAI Romanya kralı, d. 1921
ilgili madde Romanya 14:278b, 279a

MİHAİL PALAİOLOGOS *bak.* **MİKHAEL VIII**

MİHALGAZİ Eskişehir'in ilçesi; daha önce Sarıcakaya ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 9.059, kasaba 4.016

MİHALIÇÇIK Eskişehir'in ilçesi; toprakları Sakarya Irmağı ile Porsuk Çayı arasında uzanır; çoğunluğu kırsal kesimde yaşayan ilçe halkının temel geçim kaynağı tarımdır; nüf. (1990): ilçe 24.088, kasaba 4.473
ilgili madde Eskişehir 6:196a

MİHALKOV, NİKİTA SSCB'li film yönetmeni, d. 1945
ilgili madde Sinema 15:236b

MİHARA Japonya'da yanardağ
ilgili madde Yanardağ: tablo 19:84

MİHRAP
ilgili madde Cami 4:107a

MİHRİMAH SULTAN CAMİSİ Üsküdar, İstanbul
ilgili madde Mimar Sinan 12:232b

MİHRİ MÜŞFİK HANIM Türk kadın ressam, d. 1887- ö. ?
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:126b

MİHVER DEVLETLERİ *ya da* **Berlin-Roma-Tokyo Mihveri** II. Dünya Savaşı'nda Almanya, İtalya ve Japonya önderliğinde kurulan ittifak
ilgili madde İkinci Dünya Savaşı 8:297a vd.

MİKA
madde başlığı Mika 12:209a, görsel
ilgili maddeler
Jeokimya 9:203a
Kristal 11:78b
Mineral 12:237a, görsel

MİKADO çocuk oyunu
ilgili madde Çocuk oyunları 5:34b

"MİKADO" Gilbert ve Sullivan'ın operası
ilgili madde Gilbert ve Sullivan 7:149b, görsel

"MİKADO'NUN ÇÖPLERİ" Anday'ın tiyatro oyunu
ilgili madde Anday 1:266b

MİKAİL İslam, Hıristiyan ve Musevi inancında dört büyük melekten biri; İslam'da doğa olaylarını yönetmekle görevli olduğu kabul edilir; Musevi inancında ise İsrailoğulları'nın koruyucusu, göklerin ordusunun önderidir; Hıristiyanlık'ta da savaşçı yönü vurgulanır
•Azrail; Cebrail; İsrafil

MİKEN *ya da* **Mykenai** Yunanistan'da eskiçağ kenti; Mora (Peloponnesos) Yarımadası'nda, İÖ 2. binyıla kadar inen bir Tunç Çağı yerleşmesidir; Agamemnon'un efsanede sözü geçen yurdu olarak tanınır; mezar mimarisinde Minos etkisi görülür
ilgili maddeler
Eski Yunan 6:199b vd.
Mimarlık 12:225a

MİKERİNOS Eski Mısır'da 4. hanedanın (İÖ y. 2613-y. 2494) beşinci firavunu, ü. İÖ 2500'lerin sonu; 18 ya da 28 yıl hüküm sürdü
ilgili maddeler
Eski Mısır 6:187a
Mısır Piramitleri 12:201a

MİKERİNOS PİRAMİDİ
ilgili madde Mısır Piramitleri 12:201a

MİKHAEL VIII *ya da* **Mihail Palaiologos** *ya da* **Mihail Palaiologos** Bizans imparatoru, y. 1224-82
ilgili madde Bizans İmparatorluğu 3:253a

MİKİ FARE *ya da* **Mickey Mouse** Walt Disney'in yarattığı çizgi film karakteri
ilgili maddeler
Çizgi film 4:331a
Disney 5:240a, görsel

MİKMEKLER halk
ilgili madde Amerika Yerlileri 1:231a

MİKOLOJİ mantarları inceleyen bilim dalı
ilgili maddeler
Biyoloji 3:244a
Botanik 3:307b
Mantarlar 12:52b

MİKRO uluslararası birimler sisteminde kullanılan önek
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:78

MİKROBİLGİSAYAR genellikle taşınabilir bir televizyon alıcısı büyüklüğünde küçük sayısal bilgisayar; ana işlem birimi tek bir mikroişlemciden oluşur; programların ve verilerin saklandığı ana belleği oluşturan mikroçiplerin yanı sıra klavye, yazıcı gibi çevre birimleriyle veri alışverişini sağlayan arabirim mikroçipleri vardır
ana madde Bilgisayar 3:180b
ilgili madde Sözcükişlem 16:37a, görsel

MİKROBİYOLOJİ mikroorganizmaları, yani mikroskopsuz görülemeyecek kadar küçük, tekhücreli canlıları inceleyen bilim dalı
ilgili maddeler
Biyoloji 3:242b
Mikroplar 12:213a

MİKROCERRAHİ *ya da* **Mikroşirürji**
ilgili maddeler
Cerrahi 4:163a
Plastik cerrahi 14:94a
Teknoloji 17:123a
Tıp 17:185b

MİKROÇİP *ya da* **Çip** *ya da* **Silisyum çipi** minyatür tümleşik devre
ana maddeler
Bilgisayar 3:183a, görsel
Elektronik 6:126b
ilgili maddeler
Hesap makinesi 8:136b
Saat 14:321b
Silisyum 15:212b, görsel
Teknoloji 17:123a
Transistör 17:283a

MİKRODALGA
madde başlığı Mikrodalga 12:210a, görsel
ilgili maddeler
Astronomi 2:69b
Işınım 8:256b
Laser 11:207a

MİKRODALGA FIRIN *ya da* **Elektronik fırın**
ilgili maddeler
Aşçılık 2:99a, görsel
Işınım 8:258b
Mikrodalga 12:210b, görsel

MİKRODALGA FON IŞIMASI
ilgili madde Radyoastronomi 14:189b

MİKRODALGA İNİŞ SİSTEMİ
ilgili madde Havalimanı 8:80a

MİKROEKONOMİ
ana madde Ekonomi 6:91a

MİKROELEKTRONİK yüzlercesi, hatta binlercesi küçük bir silisyum parçası üzerine yerleştirilebilecek kadar küçük devre elemanlarıyla ilgilenen elektronik dalı
ilgili maddeler
Elektronik 6:126b
Seyir: görsel 15:160

MİKROFİLM yazılı metinlerin, fotoğraf ve çizimlerin elektronik yöntemlerle ya da fotoğrafçılık teknikleriyle son derece küçültülmüş kopyası; belgelerin çok az yer tutmasını ve kolayca ulaşılabilecek biçimde saklanmasını sağlar; özellikle bankalar, devlet kurumları ve kütüphaneler gibi çok fazla sayıda belgenin korunduğu ve kullanıldığı kuruluşlarda yararlanılır
ilgili madde Fotoğrafçılık 7:11a

MİKROFON
madde başlığı Mikrofon ve hoparlör 12:210b, görsel
ilgili maddeler
Elektronik 6:121b
Radyo: görsel 14:178
Ses 15:145a
Ses kaydı 15:147b, 149b, görsel
Televizyon 17:137b

MİKROİŞLEMCİ
madde başlığı Mikroişlemci 12:212b
ilgili maddeler
Bilgisayar 3:183b
Elektronik 6:126b
•Mikroçip

"MİKROKOSMOS" Bartók'un piyano parçaları derlemesi
ilgili madde Bartók 3:49a

MİKROKOZMOS insanı tüm evrenin bir yansıması, yani "küçükevren" olarak tanımlayan felsefe terimi; İÖ y. 5. yy'da, Sokrat döneminde ortaya çıkan bu görüş, daha sonra Yeni Platoncular, bazı Yahudi ve Skolastik filozoflar ile Paracelsus• gibi Rönesans düşünürlerince savunuldu

MİKROMETRE
ana madde Duyarlı ölçü aletleri 5:319b, görsel

MİKRONEZYA Büyük Okyanus'ta, Guam ve Marshall adalarını da kapsayan adalar grubu; adaların çoğu okyanus sırtlarının su üstündeki doruklarıdır; ayrıca çok sayıda mercanada vardır; ekonomileri öncelikle geçimlik tarıma ve balıkçılığa dayanır; nüf. 322.400 (1984 tah.)
ana madde Pasifik Adaları 14:20a
ilgili madde Düğün 5:330a

MİKROORGANİZMA ancak mikroskopla görülebilen tekhücreli canlıların ortak adı

ilgili madde Mikroplar 12:212b

MİKROP
madde başlığı Mikroplar 12:212b
ilgili maddeler
Antiseptik 1:297a
Apse 1:307a
Bağışıklık 2:266a vd.
Çocuk hastalıkları 5:23a vd.
Hastalık 8:41b
İlkyardım 9:9a vd.
Karantina 10:44b
Lister 11:264b
Pasteur 14:26a
Salgın hastalıklar 15:32b vd.
•Bakteri; Mantar; Tekhücreli hayvanlar; Virüs

MİKROSKOP
madde başlığı Mikroskop 12:214b, görsel
ilgili maddeler
Anatomi 1:263b, görsel
Bakteri 2:291b vd.
Biyoloji 3:245a
Duyarlı ölçü aletleri 5:321a
Leeuwenhoek 11:223a
Tıp 17:182b

MİKROŞİRÜRJİ *bak.* **MİKROCERRAHİ**

MİKSOMATOZ adatavşanlarında görülen öldürücü hastalık
ilgili madde Adatavşanı 1:29b

MİKSTEKLER halk
ilgili madde Hiyeroglif: yazı: görsel 8:193

MİL *ya da* **Balçık** jeoloji; çapı 0,004-0,06 mm arasında değişen çok ince taneli, gevşek ya da pekişik bir kütle oluşturan tortul kayaçların ortak adı; akarsularla kolayca taşınır ve durgun sulara ulaşınca çökelir; pekişmiş tipteki kayaçlara genellikle miltaşı denir
ilgili maddeler
Akarsu 1:102b
Delta 5:114b
Kum ve çakıl 11:100a
Toprak 17:249a

MİL makine parçası
ilgili maddeler
Dişli çark 5:245b
Kavrama 10:111b vd.
Rüzgâr enerjisi 14:316a, 317b
Türbin 18:23b

MİL uzunluk birimi
•Deniz mili; Kara mili

MİLADİ TAKVİM *bak.* **GREGORYEN TAKVİM**

MILANO İtalya
madde başlığı Milano 12:217a
ilgili maddeler
Barbar akınları 3:40a
İtalya 9:146b vd.
Roma İmparatorluğu 14:268b

MILANO KATEDRALİ İtalya; gotik bezemelerin zenginliği açısından dünyada birinci, 40.000 kişilik oturma yeriyle Avrupa'nın üçüncü büyük kilisesidir
ilgili maddeler
Leonardo da Vinci 11:235b
Milano 12:217a, görsel

MİLAS Muğla'nın ilçesi; tarım alanı Milas Ovası'dır; turizm, madencilik ve ormancılık da ilçe ekonomisinde önemli yer tutar; eski Karya bölgesinde yer alan ilçede pek çok eskiçağ kenti kalıntısı vardır; nüf. (1990): ilçe 98.710, kasaba 28.741
ilgili madde Muğla 12:302a

MİLAS HALISI
ilgili maddeler
Halı ve kilim 7:334b
Muğla 12:302a

MİLDİYÖ özellikle serin ve nemli iklimlerdeki bitkilerde yaygın olarak görülen mantar hastalığı
ilgili madde Mantarlar 12:52a

MİLET *ya da* **Miletos** Anadolu'da eskiçağ kenti
madde başlığı Milet 12:218a, görsel
ilgili maddeler
Büyük İskender 4:87a
Demir Çağı 5:118b
Didim 5:216a vd.
İyonya 9:161a vd.
Maraton Savaşı 12:61a

MİLET TİYATROSU Söke, Aydın
ana madde Milet 12:219a vd., görsel

MILFORD SOUND Yeni Zelanda
ilgili madde Yeni Zelanda 19:148a, görsel

MİLİ uluslararası birimler sisteminde kullanılan önek
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:78

MİLİBAR hava basıncı birimi; CGS sisteminde 1.000 din/cm^2 'ye, uluslararası birimler sisteminde 100 newton/m^2 'ye ya da 100 pascal'a eşittir
ilgili madde Barometre 3:47b

MİLİS gerektiğinde kısa sürede seferber edilebilen, sınırlı askeri eğitim görmüş yurttaşlardan oluşan askeri örgütlenme; genellikle yerel savunmada kullanılır

MILL, JOHN STUART ingiliz düşünür ve iktisatçı, 1806-73
madde başlığı Mill 12:222a
ilgili madde Kadın hakları 9:249a

MILLAIS, JOHN İngiliz ressam, 1829-86; Ön-Raffaellocular grubunun kurucularından
ilgili madde Resim sanatı 14:230a

MILLAY, EDNA ST. VINCENT ABD'li kadın yazar, 1892-1950; 1922'de Pulitzer Ödülü'nü almıştır
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:224b

MILLER, ARTHUR ABD'li oyun yazarı, d. 1915; ilk önemli yapıtı *Satıcının Ölümü* 'yü (1949); *Cadı Kazanı* 'nda (1953) 17. yy'daki büyücülük davalarını konu aldı; *Bütün Oğullarım* (1947), *Köprüden Görünüş* (1959), *Düşüşten Sonra* (1964) ve *Bedel* (1968) gibi çok tanınmış tiyatro oyunları ile *Uygunsuzlar* (1961) filminin senaryosunu yazdı
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:228a
Tiyatro sanatı 17:217a

MILLER, GLENN ABD'li tromboncu ve caz topluluğu şefi, 1904-44; 1940'larda "swing" dans müziği orkestrası ve "Moonlight Serenade" gibi besteleriyle dünya çapında ün kazandı; *Sun Valley Serenade* (1942) ve *Glenn Miller Story* (1953) filmleriyle ünü daha da yaygınlaştı; bir uçak kazasında öldü

MILLET, JEAN-FRANÇOIS Fransız ressam, 1814-75
ilgili madde Resim sanatı 14:231b

MİLLETLER CEMİYETİ I. Dünya Savaşı'ndan sonra dünya sorunlarını ele almak, özellikle ülkeler arasındaki anlaşmazlıklara çözüm bulmak üzere kurulan uluslararası örgüt; 1919 Versay Antlaşması'ndan sonra kuruldu; merkezi İsviçre'nin Cenevre kentindeydi; bir konsey ile bir meclisten oluşan örgütün varlığına 18 Nisan 1946'da resmen son verildi ve görevleri Birleşmiş Milletler'e aktarıldı
ilgili maddeler
Birinci Dünya Savaşı 3:210b vd.
Birleşmiş Milletler 3:215a
Filistin 6:300a
İkinci Dünya Savaşı 8:296b vd.
İngiliz Uluslar Topluluğu 9:29b
Mülteci 12:331b
Nansen 13:31b
Silahsızlanma 15:211a
Türkiye 18:83b vd.
Uluslararası hukuk 18:195b
Uluslararası ilişkiler 18:197b
Wilson 19:58b

MİLLETLER CEMİYETİ PASAPORTU
ilgili maddeler
Mülteci 12:331b
Nansen 13:31b

MİLLET MEKTEBİ Türkiye'de, 1928'deki harf devrimiyle Arap alfabesinin yerini alan Latin alfabesini öğretmek amacıyla açılan okuma-yazma kurslarına verilen ad; 16-45 yaş arasındaki herkesin bu kurslara katılması zorunluydu; 1936'da, Halkevleri•nin yaygınlaşmasından sonra millet mektepleri kapatıldı

MİLLET PARTİSİ Türk siyasal partisi, 1948-54; Demokrat Parti'den uzaklaştırılan ve ayrılanlar tarafından, Mareşal Fevzi Çakmak'ın fahri başkanlığında kuruldu; 1950 genel seçimlerinde oyların ancak % 3'ünü alan parti, din temeline dayandığı gerekçesiyle 1954'te kapatıldı
ilgili maddeler
Çakmak 4:225b
Türkiye 18:86a, 87b

MİLLETVEKİLİ ulusu temsil eden ve genel oyla seçilen yasama meclisi üyesi
ilgili maddeler
Birinci ve İkinci Meşrutiyet 3:212a
Parlamento 14:8b vd.
Seçim 15:105b
Türkiye Büyük Millet Meclisi 18:96b vd.

MİLLÎ BİRLİK KOMİTESİ Türkiye'de 27 Mayıs 1960'ta yönetime el koyan subayların yasama ve yürütme görevlerini yerine getirmek üzere kurdukları komite; 38 subaydan oluşuyordu; aralarındaki anlaşmazlık nedeniyle 13 Kasım 1960'ta 14 üye görevden uzaklaştırıldı; yeni TBMM'nin toplanmasıyla 25 Ekim 1961'de varlığı son buldu
ilgili maddeler
Gürsel 7:307b
Menderes 12:147a
Türkiye 18:88a, 89a vd.

MİLLÎ EDEBİYAT edebiyat akımı
madde başlığı Milli Edebiyat 12:220a
ana madde Türk edebiyatı 18:39b
ilgili maddeler
Hecenin Beş Şairi 8:115a
Ömer Seyfettin 13:274a

MİLLÎ GÜVENLİK KONSEYİ *ya da* **MGK** Türkiye'de 12 Eylül 1980'de yönetime el koyan komutanların yasama görevini yerine getirmek üzere kurdukları komite; genelkurmay başkanı ile kara, deniz, hava

kuvvetleri komutanları ve jandarma genel komutanından oluşuyordu; yeni TBMM'nin toplanmasıyla 7 Aralık 1983'te varlığı sona erdi
ilgili maddeler
Evren 6:239a
Seçim 15:104b
Türkiye 18:93b vd.

MİLLİ GÜVENLİK KURULU yardımcı devlet kuruluşu niteliğinde anayasal kurum
ilgili maddeler
Sıkıyönetim 15:181a
Türkiye 18:75a, 76a

MİLLİ İSTİHBARAT TEŞKİLATI *bak.* **MİT**

MİLLİ KALKINMA PARTİSİ Türk siyasal partisi; Cumhuriyet döneminde, çok partili sisteme geçiş aşamasında kurulan ilk parti; 1958'de kendiliğinden kapatma kararı aldı
ilgili madde Türkiye 18:85b

MİLLİ KORUNMA KANUNU 1940
ilgili madde Türkiye 18:60a, 62a

MİLLİ KÜTÜPHANE devlet kütüphanesi, Ankara; 1948'de kuruldu; derleme yasasına göre, Türkiye'de basılan bütün kitapların ve süreli yayınların toplandığı altı kütüphaneden biridir; uzmanlık alanlarına göre ayrılmış şube müdürlükleri, laboratuvarları ve bir bibliyografya enstitüsü vardır; y. 1.000.000 kitapla Türkiye'nin en büyük kütüphanesidir
ilgili madde Kütüphane 11:187a

MİLLİ MARŞ *bak.* **ULUSAL MARŞ**

MİLLİ MÜCADELE *bak.* **KURTULUŞ SAVAŞI**

MİLLİ NİZAM PARTİSİ Türk siyasal partisi; 1970'te Necmettin Erbakan başkanlığında kuruldu; 12 Mart 1971 askeri müdahalesinden sonra kapatıldı; daha sonra aynı çizgide Milli Selamet Partisi• kuruldu
ilgili madde Türkiye 18:91a

MİLLİ PARK *bak.* **ULUSAL PARK**

MİLLİ SELAMET PARTİSİ Türk siyasal partisi; 1972'de Süleyman Arif Emre tarafından kuruldu; 1973'te genel başkanlığa Necmettin Erbakan getirildi; 12 Eylül 1980 askeri müdahalesiyle etkinliği durduruldu; 1981'de de kapatıldı
ilgili madde Türkiye 18:91b, 92b, 93a

"MİLLİYET" İstanbul'da yayımlanan günlük siyasal gazete; 3 Mayıs 1950'de Ali Naci Karacan• tarafından kuruldu; 1954-79 arasında genel yayın yönetmenliğini Abdi İpekçi• üstlendi; Türkiye'nin en çok satan gazeteleri arasına girdi; yayımını bugün de sürdürmektedir

MİLLİYETÇİ CEPHE 1977 ve 1979'da kurulan iki koalisyon hükümetine verilen ad; Süleyman Demirel başkanlığındaki her iki koalisyonda da ana parti Adalet Partisi'ydi
ilgili maddeler
Demirel 5:120b
Türkiye 18:92b vd.

MİLLİYETÇİ ÇALIŞMA PARTİSİ Türk siyasal partisi; 1983'te Mehmet Pamak başkanlığında Muhafazakâr Parti adıyla kuruldu; 1985'te Milliyetçi Çalışma Partisi adını aldı; 1987'de genel başkanlığa Alparslan Türkeş getirildi
ilgili madde Türkiye 18:95a

MİLLİYETÇİ ÇİN *bak.* **TAYVAN**

MİLLİYETÇİ DEMOKRASİ PARTİSİ Türk siyasal partisi; 1983'te Turgut Sunalp tarafından kuruldu; 1986'da feshedildi
ilgili madde Türkiye 18:94a

MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ Türk siyasal partisi; 1958'de Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi adıyla kuruldu; 1969'da Milliyetçi Hareket Partisi adını aldı ve genel başkanlığına Alparslan Türkeş getirildi; 12 Eylül 1980 askeri müdahalesiyle etkinlikleri durduruldu ve 1981'de kapatıldı
ilgili madde Türkiye 18:92b, 93a

MİLLİYETÇİLİK ulusun, siyasal topluluğun doğal birimi olduğu düşüncesinden kaynaklanan siyasal davranış ya da inanç; 18. yy'dan başlayarak yaygın olarak benimsenmiştir
ilgili madde Faşizm 6:260a

MİLONİT
ilgili madde Kayaç 10:116b

"MİLO VENÜSÜ" heykel
ilgili madde Heykel 8:142a

MİLTİADES Atinalı kumandan, İÖ y. 554-489; Maraton Savaşı'nı kazandı
ilgili madde Eski Yunan 6:205a

MILTON, JOHN İngiliz şair, 1608-74
madde başlığı Milton 12:222b
ilgili maddeler
Düzyazı 6:34a
İngiliz edebiyatı 9:22b
Körlük 11:66a
Samson 15:38a
Şiir sanatı: görsel 16:271

MİM
madde başlığı Mim sanatı 12:234a, görsel
ilgili maddeler
Bale 2:298b
Dans: görsel 5:78
•Pantomim

MİMAR ARŞINI
ilgili madde Ölçme 13:267a

MİMARLIK
madde başlığı Mimarlık 12:223a, görsel
ana madde Türk mimarlığı 18:108a vd., görsel, tablo
ilgili maddeler
Abbasiler 1:13a
Alman sanatı ve müziği 1:165a
Anadolu Beylikleri 1:249a, görsel
Anadolu Selçuklu Devleti 1:255b, görsel
Büyük Selçuklu Devleti 4:94b
Emeviler 6:146a
Endülüs Emevileri 6:152b
Fransa 7:27a
İnşaat sanayisi 9:57b, görsel
İslam sanatı 9:99a, görsel
Japonya 9:189b
Korint 11:13a
Postmodernizm 14:136a
Rönesans: görsel 14:289
Sergi, fuar ve panayırlar 15:137b
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:14a
•Bahçe mimarlığı; İç mimarlık; *üsluplar, örn.* Barok üslup; Gotik üslup; Rokoko üslup; *mimarlık yapıları, örn.* Akropol; Amfitiyatro; Cami; Çeşme; Han; Kervansaray; Köprü; Medrese; Mezar; Saray; Tapınak; *yapı öğeleri, örn.* Kemer; Kubbe; Sütun; Tonoz

MİMAR SİNAN Osmanlı mimar, 1489-1588
madde başlığı Mimar Sinan 12:232a, görsel
ilgili maddeler
Sukemeri 16:174a
Türk mimarlığı 18:113b
•Selimiye Camisi; Sinanlı Köprüsü; Süleymaniye Camisi

MİMAR SİNAN ÜNİVERSİTESİ eskiden **İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi** İstanbul; temelini 1883'te açılan Sanayi-i Nefise Mektebi oluşturur; bu okul 1928'te Güzel Sanatlar Akademisi, 1964'te Devlet Güzel Sanatlar Akademisi adını aldı; 1983'te de üniversiteye dönüştürüldü; bugün mimarlık, güzel sanatlar ve fen-edebiyat fakülteleri ile iki enstitü ve bir konservatuvardan oluşur
ilgili maddeler
Akademi 1:100b
Türk resim ve heykel sanatı 18:124b
Üniversite ve yüksekokullar: tablo 18:269

MİMOZA
ana madde Akasya 1:105a, görsel

"MİMOZALI KADIN" Osman Hamdi Bey'in tablosu
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı: görsel 18:123

MİNARE
ilgili maddeler
Cami 4:107a, görsel
Cezayir: görsel 4:175
İslam sanatı: görsel 9:98, 99
Ürdün: görsel 18:280

MİNBER
ilgili madde Cami 4:107a

MİNDANAO Filipinler'in ikinci büyük ve en güneydeki adası; y.öl. 94.630 km²; nüfusunun büyük bölümü Müslüman'dır; çok sayıda cami bulunur; kereste sanayisi en önemli geçim kaynağıdır; nüf. 14.087.000 (1990 tah.)
ilgili madde Filipinler 6:297a, 297b

MİNDELO Cabo Verde Adaları
ilgili madde Cabo Verde Adaları 4:99a

MİNDORO Filipinler'de ada; Luzon Adası'nın güneybatısındadır ve San Bernardino Boğazı'yla Luzon'dan ayrılır; y.öl. 9.736 km²; çevresindeki küçük adalarla birlikte nüf. 669.369 (1980)
ilgili madde Filipinler 6:296b

MİNE anatomi *bak.* **DİŞ MİNESİ**

MİNE bezeme
madde başlığı Mine 12:234b, görsel
ilgili madde Cam ve camcılık 4:110b

"MİNE" Cumali'nın tiyatro oyunu; Atıf Yılmaz tarafından aynı adla sinemaya uyarlanmıştır
ilgili maddeler
Cumali 4:212a
Türk sineması 18:139b

MİNEAĞACI
ilgili madde Tozlaşma 17:266a

MİNEÇİÇEĞİ çoğu Amerika'ya özgü y. 250 türü içeren bitki familyası; kenarları dişli, mızrak biçiminde yaprakları ve geniş öbekler halinde açan, genellikle pembe ya da mor çiçekleri vardır

MİNE MİNYATÜR
ilgili madde Mine 12:235a, görsel

MİNERAL
madde başlığı Mineral 12:235b, görsel
ana madde Aşındırıcı 2:104a vd., tablo
ilgili maddeler
Beslenme 3:150b
Boya ve cila 3:319a
İlaç 8:318a

Jeokimya 9:201a vd.
Jeoloji 9:203a vd.
Kayaç 10:114a vd.
Kristal 11:78a vd.
Madencilik 11:313b vd.
Sebzeler 15:99b, 100b
Toprak 17:248b
•Değerli taş; *mineraller ve mineral grupları, örn.* Asbest; Boksit; Boraks; Grafit; Pekblend; Silikat mineralleri

MİNERAL ASİT *bak.* **İNORGANİK ASİT**

MİNERALOJİ minerallerin fiziksel ve kimyasal özelliklerini, oluşum süreçlerini ve doğadaki dağılımlarını inceleyen bilim dalı
ilgili maddeler
Bilim ve bilimsel yöntemler 3:191b
Değerli taşlar ve mücevherler 5:107a

MİNERAL YAĞ
ilgili maddeler
Aydınlatma 2:229b
Yağ 19:66b

MINERVA Roma mitolojisi
ilgili madde Athena 2:138a

MİNG HANEDANI Çin'i yöneten son Çinli hanedanı; 1366-1644 arasında, kuzeyden gelen Mançular ülkeyi işgal edene kadar hüküm sürdüler
ana madde Çin Halk Cumhuriyeti 4:320a
ilgili maddeler
Mimarlık 12:224b
Pekin 14:38a

MİNG HUANG Çin'de Tang hanedanı imparatoru, 685-762
ilgili madde Çin Halk Cumhuriyeti 4:319a

MINHO IRMAĞI İber Yarımadası
ilgili madde Portekiz 14:127a

MİNİBİLGİSAYAR
ana madde Bilgisayar 3:180b

MİNİBÜS
ilgili maddeler
Dolmuş 5:290b
Motorlu taşıtlar 12:289a, görsel

MİNİDENİZALTI
ana madde Denizaltı 5:149b

MİNİMAL SANAT biçimindeki aşırı sadelik ve dolaysız yaklaşımla ayırt edilen sanat akımı; 1960'larda New York kentinde ortaya çıktı; resimi, heykeli ve müziği etkiledi

MİNİMATA HASTALIĞI
ilgili madde Çevre kirliliği 4:282b

MİNK
madde başlığı Mink 12:237b, görsel
ilgili maddeler
Hayvanat bahçesi 8:105b
Kürk ve kürkçülük 11:177b, 178a

MINNEAPOLIS ABD'de, Minnesota eyaletinin en büyük kenti; 1865'te Mississippi Irmağı kıyısında küçük bir köy olarak kuruldu; günümüzde önemli bir tahıl pazarı, iş ve sanayi kentidir; nüf. 348.384 (1989)
ilgili madde Kuzey Amerika 11:155a

MINNELLI, VINCENTE ABD'li film yönetmeni, 1910-86; Amerikan müzikal filmlerinin en önemli adlarından biridir; kamera kullanışındaki yaratıcılık, filmlerindeki görsel zenginlik ve müzik ile olay örgüsünü kaynaştırmadaki ustalığıyla tanınır; başlıca filmleri Oskar Ödülü kazanan *Paris'te Bir Amerikalı* (1951), *Büyük Gösteri* (1953), *Eğlenceler Beldesi* (1954) ve yönetmene ikinci Oskar Ödülü'nü getiren *Gigi* 'dir (1958)
ilgili madde Sinema 15:232b

MİNNESINGER *ya da* **Minnesänger** 12.-13.yy'larda Alman lirik şairlere ve şarkıcılara verilen ad
ilgili maddeler
Alman edebiyatı 1:160b
Müzik 13:17b

MINNESOTA ABD'nin Ortabatı bölgesinde eyalet; y.öl. 224.329 km², başkenti Saint Paul; 1858'de ülkenin 32. eyaleti oldu; ekonomisi, başta tahıl olmak üzere tarıma, et ve süt ürünlerine dayanır; gıda işleme, metal ve kâğıt sanayileri gelişmiştir; nüf. 4.387.029 (1990)
ilgili madde Amerika Birleşik Devletleri 1:201a

MİNO kuş
madde başlığı Mino 12:238b, görsel

MİNORKA Akdeniz'de İspanya'ya bağlı ada; Balear Adaları'nın ikinci büyük adasıdır
ilgili madde Balear Adaları 2:305a

MİNOS Girit'in efsanevi kralı; Zeus ile Europa'nın oğlu; çocuklarını öldüren Atinalılar'la savaştı ve Atinalıları Labyrinthos'taki Minotauros'a her yıl genç kurbanlar göndermekle yükümlü kıldı; sarayı Girit'teki Knossos'taydı
ilgili maddeler
Arkeoloji 2:21a
Daidalos ile İkaros 5:60b vd.
Theseus 17:175a

MİNOS UYGARLIĞI Girit'te Tunç Çağı uygarlığı, İÖ y. 3000-1100; adını efsanevi kral Minos'tan alır; başkenti Knossos•'tu; Minotauros• ve Labyrinthos• efsanelerini anımsatan boğa simgesi süslemelerde sık sık kullanılmıştır
ilgili maddeler
Altın 1:187a
Arkeoloji 2:21a
Ayakkabı ve ayakkabıcılık 2:217b
Başlık ve şapka 3:63b
Eski Yunan 6:198b vd.
Giysi 7:62b
Mimarlık 12:225a
Tekerlek 17:106b

MİNOTAUROS Yunan mitolojisinde, kral Minos'un karısı Pasiphae ile bir boğanın birleşmesinden doğan insan gövdeli, boğa başlı canavar; Labyrinthos'ta kilitli tutulur, her yıl Atina'dan gönderilen yedi genç erkek ve yedi genç kızı yerdi; Theseus tarafından öldürüldü
ilgili maddeler
Daidalos ile İkaros 5:60a vd.
Theseus 17:174b vd., görsel

MİNÖR AKOR
ilgili madde Armoni 2:33b

MİNSK SSCB'de, Svisloç Irmağı kıyısında kent; 1011'den başlayarak önem kazandı; 1919'da da Beyaz Rusya'nın başkenti oldu; II. Dünya Savaşı'nda hemen hemen tümüyle yıkıldı; bugün Moskova-Varşova ve Liepaja-Romni demiryollarının kavşak noktasında büyük bir sanayi ve yükseköğrenim merkezidir; nüf. 1.589.000 (1989)
ilgili madde Beyaz Rusya 3:159b, görsel

MİNSTREL ortaçağda sokak çalgıcısı; geniş anlamda, 12.-17. yy'lar arasında halkı eğlendiren akrobat, jonglör ve masalcıları, dar anlamda ise dindışı müzik çalıp aşk şarkıları söyleyen saray çalgıcılarını tanımlamak için kullanılır
ilgili madde Şarkı 16:242b

MİNTAN yakasız, uzun kollu erkek gömleği
ilgili madde Giysi 7:173a, 173b

MİNYATÜR
madde başlığı Minyatür 12:238b, görsel
ilgili maddeler
Ahilik: görsel 1:88
Ali Şir Nevai: görsel 1:152
Altın 1:188a
Babür: görsel 2:255
Bâkî: görsel 2:289
Birûnî: görsel 3:223
Cam ve camcılık: görsel 4:111
Divan edebiyatı: görsel 5:251
Firdevsi: Şehname: görsel 6:306
Fuzuli: Âşık Çelebi Tezkiresi: görsel 7:59
Grafik sanatlar 7:224a
İbrahim, Hz.: görsel 8:263
İslam sanatı 9:100a
Levni 11:240a, görsel
Matrakçı Nasuh 12:107b, görsel
Meddah: görsel 12:121
Mine 12:235a, görsel
Muhammed, Hz.: görsel 12:304
Ortaçağ: görsel 13:221
Tanbur: görsel 16:316
Türk resim ve heykel sanatı 18:123a
Uzakdoğu sanatı: görsel 18:242

MİNYATÜRLEŞTİRME
ilgili madde Elektronik 6:126b, görsel

MİNYATÜR TELEVİZYON
ilgili madde Televizyon 17:140b

MİR uzay istasyonu bölümü
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:251a

MIRABEAU (KONTU), HONORÉ GABRIEL RIQUETI Fransız siyaset adamı ve hatip, 1749-91; Fransız Devrimi'nin başlarında ülkeyi yöneten Ulusal Meclis'in en etkili kişilerinden biridir; ılımlı bir siyasetçi ve anayasal krallığın savunucusuydu; meclis başkanlığı sırasında bile kralla gizli ilişkisini sürdürmekten çekinmedi
ilgili madde Fransız Devrimi 7:35a

MİRAÇ KANDİLİ hicri takvime göre recep• ayının 27. gecesi; hicretten (622) bir yıl önceki bu gece Hz. Muhammed'in göğe yükselerek Tanrı'nın huzuruna çıktığına inanılır ve bu yüzden kutsal bir gece olarak kutlanır
ilgili maddeler
Bayramlar ve kutsal günler 3:104a
Mescid-i Aksa 12:163a
Mevlit 12:181a

MIRAFLORES Panama Kanalı'nda bir dizi kanal-havuz
ilgili madde Panama Kanalı 13:305b, görsel

MİRALAY Osmanlı ordusunda, bugünkü albayın karşılığı olan rütbe; 1828'de alay komutanları için konuldu; bir üst rütbesi mirliva•'ydı

MIRAMARE ŞATOSU İtalya
ilgili madde Triyeste: görsel 17:290

MİRANDA Uranüs ün uydusu
ilgili madde Uranüs 18:210b

MIRANDA, FRANCISCO DE Venezuelalı devrimci, 1750-1816; Güney ve Orta Amerika'yı İspanyollar'dan kurtarmayı planladı; 1811'de Venezuela'nın bağımsızlığına önderlik etti; ama 1812'de İspanyollar'a teslim olması Simón Bolívar a ve öbür devrim-

cilere ihanet olarak kabul edildi; zincire vurularak Cádiz'e götürüldü ve orada öldü; bazılarınca çıkarcı ve fırsatçı, bazılarınca yurtsever olarak görülür
ilgili madde Venezuela 18:318a

MİRAS mülk sahibinin ölümünden sonra mirasçılarına kalan mal varlığı; kimlerin mirasçı olacağı ölenin vasiyetine ya da hukuk kurallarına göre belirlenir
ilgili maddeler
Vasiyet 18:307b
Vergiler 18:324b

"MİRATÜ'L-MEMALİK" Seydi Ali Reis'in gezi anıları
ilgili madde Seydi Ali Reis 15:156b

MİRLİVA Osmanlı Devleti'nde sancakbeylerine ve 1828'den sonra miralayın bir üstündeki subaylara verilen rütbe; sancakbeyleri tımarlı askerlerden oluşan birlikleriyle savaşa katıldıklarından mirliva rütbesi ilk onlara verilmiştir; 1828'den sonra generalliğin ilk basamağı olarak orduda da konuldu; bu rütbeyi alanlara paşa da denirdi; bir üst rütbe ferik•'ti; cumhuriyet döneminde generalliğin ilk rütbesi olarak karşılığı tuğgeneral oldu; ama tümen komutanlığı yapmış mirlivalara tümgeneral rütbesi verildi

MİRÓ, JOAN İspanyol ressam ve heykelci, 1893-1983
madde başlığı Mirô 12:241a, görsel
ilgili madde Gerçeküstücülük 7:134b
•"Alevli Kanatların Gülümseyişi"

MİRYOKEFALON SAVAŞI 1176
ilgili madde Anadolu Selçuklu Devleti 1:251b

MİRZA ALİ MUHAMMED *bak.* **BÂB**

MİSAK-I MİLLİ 12 Ocak 1920
ilgili madde Atatürk 2:122a

MİSELYUM mantarların yapısını oluşturan birbirine dolanmış, renksiz iplikçikler topluluğu
ilgili madde Mantarlar 12:50b

MİSK erkek misk geyiğinin karın derisinin altındaki salgıbezinden çıkarılan koyu renkli, kıvamlı sıvı; keskin ve kalıcı kokusu nedeniyle parfüm yapımında kullanılır; misk sıçanı ve miskkedisi gibi bazı hayvanların salgılarına da misk denir
ana madde Misk geyiği 12:242b
ilgili maddeler
Miskkedisi 12:242b
Parfüm 13:328a

MİSKAL değerli taşlar için kullanılan eski kütle (ağırlık) birimi
ilgili madde Ölçme 13:267a

MİSKET Türk halk müziği makamı
ilgili madde Halk müziği 8:17a

MİSKETLİMONU
ilgili madde Turunçgiller 18:13a, görsel

MİSKET OYUNU *bak.* **BİLYE OYUNU**

MİSK GEYİĞİ
madde başlığı Misk geyiği 12:242a, görsel
ilgili maddeler
Geyik 7:139b, 141b
Parfüm 13:328a

MİSK GÜLÜ
ilgili madde Gül 7:252b

"MİSKİNLER TEKKESİ" Güntekin'in romanı
ilgili madde Güntekin 7:302a

MİSKKEDİSİ
madde başlığı Miskkedisi 12:242b, görsel
ilgili madde Parfüm 13:328b

MİSK ÖKÜZÜ
madde başlığı Misk öküzü 12:243a, görsel
ilgili madde Memeliler 12:143b

MİSK ÖRDEĞİ *ya da* **Moskof ördeği**
ilgili madde Ördek 13:277a

MİSK SIÇANI
madde başlığı Misk sıçanı 12:244a, görsel
ilgili madde Memeliler 12:143b

MİSSA Katolik Kilisesi'ndeki şükran ayinlerinde söylenmek üzere koro ya da tek ses için bestelenmiş dinsel müzik
ilgili maddeler
Koro ve koral müzik 11:15b
Müzik 13:18a

MISSISSIPPI ABD'de, Meksika Körfezi kıyısında eyalet; y.öl. 123.514 km², başkenti Jackson; 1817'de ülkenin 20. eyaleti oldu; büyük bölümü düzlüklerden oluşan topraklarının yarıdan fazlası ormanlarla kaplıdır; soya ve pamuk tarımı ile dokumacılık, gıda, kereste ve ağaç ürünleri sanayileri ekonomisinin temelidir; suyolu taşımacılığı büyük önem taşır; nüf. 2.586.443 (1990)
ilgili madde Siyah Amerikalılar 15:269a, 274a

"MISSISSIPPI'DE YAŞAM" Twain'in romanı
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:224a
Twain 18:153a

MISSISSIPPI IRMAĞI ABD
madde başlığı Mississippi ve Missouri ırmakları 12:244b, görsel
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri: görsel 1:204
Aşınma 2:107a
Coğrafya: görsel 4:198
Kuzey Amerika 11:153b, 154a
Taşkın 17:77a vd., görsel
Twain 18:152b

MISS MARPLE roman kahramanı
ilgili maddeler
Christie 4:184b
Dedektif 5:102a

MISSOURI ABD'nin Ortabatı bölgesinde eyalet; y.öl. 180.514 km², başkenti Jefferson City; 1821'de 24. eyalet olarak ABD'ye katıldı; ekonomisi sanayiye dayanır; taşıt ve uzay araçları yapımı, gıda işleme ve kimyasal madde üretimi başlıca sanayi dallarıdır; nüf. 5.137.804 (1990)

MISSOURI IRMAĞI ABD
madde başlığı Mississippi ve Missouri ırmakları 12:244b
ilgili madde Amerika Birleşik Devletleri 1:220a

MİSTİSİZM
madde başlığı Mistisizm 12:245b, görsel
ilgili maddeler
Spinoza 16:49a
Tasavvuf 17:57b

MİSTRAL kış ve bahar aylarında Fransa'nın güneyindeki Rhône vadisinin aşağı kesimlerinden güneye doğru esen soğuk, kuru rüzgâr; hızı bazen saatte 100 km'yi bulur; Fransa'nın orta kesimi üzerindeki yüksek basınç merkezi ile Akdeniz üzerindeki alçak basınç merkezi arasındaki hava akımından kaynaklanır
ilgili madde Rüzgâr 14:311a

MİSTRAL, GABRIELA Şilili kadın şair, 1889-1957; Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazanan (1945) ilk Latin Amerikalı kadındır; yoğun bir duygusallık taşıyan, kendine özgü mecaz ve sözcüklerle yüklü şiirleri birçok dile çevrilmiştir
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:210b, görsel

MİSURATA Libya
ilgili madde Libya 11:246b

MİSYONERLİK
madde başlığı Misyonerlik 12:246a, görsel
ilgili maddeler
Afrika 1:50b
Afrika halkları 1:57b
Anglosaksonlar 1:274b vd.
Çin Halk Cumhuriyeti 4:321a
Din 5:230a
Hıristiyanlık 8:152b
Yeni Zelanda 19:152a

MİS ZAMBAĞI *bak.* **BEYAZ ZAMBAK**

MİŞİMA YUKİO Japon yazar, 1925-70
ilgili madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:239a

MİŞNA Musevi dininin sözlü yasaları
ilgili maddeler
İbrani edebiyatı 8:265a
Talmud 16:315a vd.

MİT mitoloji
madde başlığı Efsane ve mitler 6:52b

MİT *ya da* **Milli İstihbarat Teşkilatı** Türkiye Cumhuriyeti'nin güvenliğiyle ilgili bilgileri toplamak ve değerlendirmekle görevli, başbakanlığa bağlı kuruluş; Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Milli Emniyet Hizmetleri Teşkilatı adıyla kuruldu; 1965'te bugünkü adını aldı
ilgili maddeler
Casusluk 4:135a
Sıkıyönetim 15:181b

MIT *bak.* **MASSACHUSETTS TEKNOLOJİ ENSTİTÜSÜ**

MİTANNİLER halk; İÖ y. 1500-y. 1360 arasında Mezopotamya'da, Kerkük ve Zağros Dağları'ndan Akdeniz'e kadar uzanan güçlü bir devlet kurmuşlardı
ilgili madde Hititler 8:187a

MITCHELL DAĞI Kuzey Carolina, ABD
ilgili madde Kuzey Amerika 11:151b

MİTHRİDATES KTİSTES Pontos kralı, ö. İÖ 63; hk. d. İÖ 120-63; çevredeki küçük devletleri ele geçirerek kısa bir süre Roma'nın Anadolu'daki egemenliğine karşı koydu
ilgili madde Kapadokya 10:10b

MİTİNG
ilgili maddeler
Sendika: görsel 15:123
Siyasal partiler: görsel 15:283

MİTOKONDRİ hücrede, sitoplazmada yer alan çubuk biçimli organel
ilgili madde Hücre 8:221b

MİTOLOJİ bir uygarlığa ya da dinsel geleneğe özgü inançları, uygulamaları ya da doğa olaylarını açıklamak amacıyla, görünüşte gerçekten yaşanmış olayları aktaran, ama çoğunlukla kökeni bilinmeyen ve en azından bir ölçüde geleneğe dayanan efsaneler toplamı
ana madde Efsane ve mitler 6:52b
•Eski tanrılar; İlkel dinler

MİTOZ BÖLÜNME
ilgili maddeler
Hücre: görsel 8:222
Kalıtım ve genetik 9:281b
MITRE, BARTOLOME Arjantinli devlet adamı ve yazar, 1821-1906; Arjantin devlet başkanı, 1862-68
ilgili madde Arjantin 2:15b
MITTELLAND KANALI Almanya
ilgili madde Berlin 3:139b
MITTERRAND, FRANÇOIS Fransa cumhurbaşkanı, d. 1916; toplama kampından kaçarak direniş hareketine katıldı; 1946'dan başlayarak birkaç hükümette görev aldı; 1981'de Sosyalist Parti'nin adayı olarak cumhurbaşkanlığına seçildi
ilgili madde Fransa 7:32b
MİVOKLAR halk
ilgili madde Sierra Nevada 15:199a
MİYELİN
ilgili madde Sinirler ve sinir sistemi 15:245 vd.
MİYELOBLAST LÖSEMİSİ *bak.* **GRANÜLOSİT LÖSEMİSİ**
MİYELOM
ilgili madde Kan 9:303b
MİYOGLOBİN omurgalı ve omurgasız hayvanlarda bulunan bir protein; omurgalılarda yalnız çizgili kas hücrelerinde bulunur ve kasa kırmızı rengini verir; oksijen molekülünün kandan kas hücrelerine aktarılmasından ve depolanmasından sorumludur; miyoglobin hücrelerinde depolanan oksijen daha sonra kasların çalışması için gerekli enerjiyi sağlayan kimyasal tepkimelerde kullanılır
MİYOKART *bak.* **KALP KASI**
MİYOKART ENFARKTÜSÜ *ya da* **Enfarktüs** *ya da* **Kalp krizi** kalp kasına oksijen yüklü kan taşıyan koroner atardamarların bir kan pıhtısıyla tıkanmasından ileri gelen doku ölümü
ilgili madde Kalp 9:289b
MİYOM
ilgili madde Kas 10:81a
MİYOPLUK görme bozukluğu; göz küresinin yatay çapı normalden uzun olduğu için uzaktaki cisimlerin görüntüsü ağtabakanın önünde odaklanır; ıraksak mercekler kullanılarak görüş düzeltilebilir
ilgili madde Göz 7:209b, görsel
MİYOSEN BÖLÜM jeolojide Üçüncü Dönem'in bölümü; günümüzden 26 milyon yıl önce başlamış ve 7 milyon yıl önce sona ermiştir; bugün var olan memelilerin en azından yarısı Miyosen Bölüm'de ortaya çıktı; bazı hayvan grupları bir kıtadan öbürüne geçti; Güney Amerika ve Avustralya kıtalarının öbür kıtalarla bağlantısı olmadığı için, bu kıtalardaki hayvanlar daha farklı bir evrim geçirdi; Afrika'da, insana benzeyen ve doğrudan insanın atası olduğu sanılan türler ortaya çıktı; ama çağdaş insanın yeryüzünde belirmesi bu dönemden daha sonraya rastlar
ilgili madde Jeoloji 9:209a
MİYOZİN
ilgili madde Protein 14:148b
MİYOZİT *ya da* **Kas iltihabı** kas dokusunun bakteri, virüs ya da tekhücreli asalaklardan kaynaklanan iltihabı; belirtileri baş ağrısı, ateş, titreme ve terlemedir; çocuklarda daha sık rastlanır
ilgili madde Kas 10:81a
MİZABA
ilgili madde Koyun 11:30a
MİZAH *bak.* **GÜLMECE**
MİZANA DİREĞİ
ilgili madde Gemi ve gemi yapımı 7:116b
MİZANCI MEHMED MURAD Osmanlı siyaset adamı, tarihçi ve yazar, 1853-1917; 1896-97'de İttihat ve Terakki'nin başkanlığını yaptı; 31 Mart Olayı'nın hazırlayıcılarından olduğu gerekçesiyle ömür boyu kalebentliğe mahkûm edildi; 1912'deki affla serbest bırakıldı; en önemli yapıtı Osmanlı tarihini anlattığı *Tarih-i Ebulfaruk* 'tur (1913)
ilgili madde Tanzimat edebiyatı 16:333a
MKS *bak.* **METRE-KİLOGRAM-SANİYE SİSTEMİ**
MOA
madde başlığı Moa 12:247a, görsel
ilgili maddeler
Kuş 11:125b
Yeni Zelanda 19:149a
MOBİL
ilgili madde Heykel 8:148a
MOBİLYA
madde başlığı Mobilya 12:247b, görsel
ilgili maddeler
Ahşap kaplama 1:92b vd.
Antika 1:294a
İç mimarlık 8:280b vd., görsel
MOBUTU SESE SEKO Zaire devlet başkanı, d. 1930
ilgili madde Zaire 19:228a
"MOBY DICK" *bak.* **"BEYAZ BALİNA, MOBY DICK"**
MOD istatistik
ilgili madde İstatistik 9:126a
MOD müzik
ilgili madde Müzik 13:17a
MODA kullanım eşyalarında, özellikle giysilerde belirli bir dönem içinde genel olarak benimsenen üslup
ilgili maddeler
Başlık ve şapka 3:65a vd.
Giysi 7:166b vd.
Hazır giyim sanayisi 8:112a vd., görsel
Kuaförlük 11:84b
MODAL MÜZİK *ya da* **Makamsal müzik**
ilgili madde Halk müziği 8:17a
MODELCİLİK
madde başlığı Modelcilik 12:254b, görsel
MODEL GEMİ
ilgili madde Modelcilik 12:255b
MODEL TREN
ilgili madde Modelcilik 12:256a, görsel
MODEL UÇAK
ilgili maddeler
Modelcilik 12:256a vd., görsel
Uçak 18:161a
MODEL YAPIMI heykel *bak.* **BİÇİMLENDİRME**
MODEL YAPIMI sanayi
ilgili maddeler
Döküm 5:303a vd., görsel
Mum 12:307a vd.
MODEL YELKENLİ
ilgili madde Modelcilik: görsel 12:256
MODEM bir donanımın ürettiği sinyalleri başka bir donanımın kullanabileceği biçime dönüştüren düzenek; telefon hatlarıyla bir bilgisayardan öbürüne veri aktarımı için yaygın olarak kullanılır; bu terim, modülatör-demodülatör sözcüklerinin kısaltılmış biçimidir
ilgili madde Telekomünikasyon 17:129b
MODERN BALE
ilgili madde Bale 2:298b
MODERN CAZ DÖRTLÜSÜ caz piyanisti ve besteci John Lewis'in kurduğu, caz tarihinin en uzun ömürlü topluluğu, 1952-74; vibrafoncu Milt Jackson, basçı Repcy Healt, davulcu Conny Kay ve Lewis'ten oluşuyordu; müziği barok oda müziğini andırıyor ve *cool jazz* olarak niteleniyordu
ilgili madde Caz 4:139a
MODERN DANS Rudolf von Laban'ın başlattığı dans yöntemi
ana madde Dans 5:82b vd.
MODERN FOLK ÜÇLÜSÜ Türk pop müzik topluluğu
ilgili madde Pop müzik 14:124b
MODERNİZM 19. yy sonu ile 20. yy başlarında İspanyol edebiyatında gelişen akım; üyeleri Fransız Sembolizmi'nden ve Parnasse hareketinden etkilendiler; cesur eğretilemeler ve yeni ölçüler kullandılar, serbest nazma ve duyumsal imgelere başvurdular
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:209b
MODERN SANAT
ilgili maddeler
Heykel 8:145b vd.
Postmodernizm 14:136a
Resim sanatı 14:230a
MODERN SANAT MÜZESİ New York, ABD
ilgili madde Müzeler ve sanat galerileri 13:13a
MODIGLIANI, AMEDEO İtalyan ressam, 1884-1920
madde başlığı Modigliani 12:257a
•"Thora Klinckowstrom'un Portresi"
MODÜL uzay aracı *bak.* **KAPSÜL**
MODÜLASYON
ilgili madde Radyo 14:181a
MODÜLASYON ÇÖZÜCÜ *ya da* **Demodülatör**
ilgili madde Elektronik 6:123a
MODÜLATÖR
ana madde Elektronik 6:122b
ilgili madde Radar 14:173b
MOFOLO, THOMAS MOKOPU Afrikalı yazar, 1876-1948; 20. yy'ın ilk yarısında, bir Bantu dili olan Sotho dilinde ürün veren en önemli yazardır
ilgili madde Afrika edebiyatı 1:54b, 55b
MOGADİŞU Somali'nin başkenti; ekvatorun tam kuzeyinde, Hint Okyanusu'nun önemli bir limanı, ülkenin yönetim ve ticaret merkezidir; 10. yy'da Doğu Afrika'daki en erken Arap yerleşmelerinden biri olarak kuruldu; 1960'ta bağımsızlığına kavuşan ülkenin başkenti oldu; nüf. 500.000 (1981)
ilgili madde Somali 15:322b, görsel
MOĞOL İMPARATORLUĞU *bak.* **HİNT-TÜRK İMPARATORLUĞU**
MOĞOLİSTAN resmi adı **Moğolistan Halk Cumhuriyeti**
madde başlığı Moğolistan 12:258a, görsel, harita
ilgili maddeler
Hunlar 8:216a
Moğollar 12:260a
Orhun Anıtları 13:199b

MOĞOLLAR halk
madde başlığı Moğollar 12:259b, görsel
ana madde
•Moğolistan 12:258a vd.
ilgili maddeler
Anadolu Beylikleri 1:245a
Anadolu Selçuklu Devleti 1:253a vd.
Araplar 1:320b
Asya: görsel 2:90
Çin Halk Cumhuriyeti 4:319a vd.
İlhanlılar 8:328b
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:17b
Tatarlar 17:81b
•Altınordu Devleti; Cengiz Han; İlhanlılar; Kırım Hanlığı; Kubilay Han
MOHAÇ MEYDAN SAVAŞI 1526
ilgili maddeler
Budapeşte 4:36b
Kanuni Sultan Süleyman 10:7b
MOHELİ Komorolar'da ada
ilgili madde Komorolar 10:312a
MOHER *bak.* **TİFTİK**
"MOHİKANLAR'IN SONUNCUSU" J.F. Cooper'ın romanı
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:222a, görsel
MOHO *bak.* **MOHOROVİÇİÇ SÜREKSİZLİĞİ**
MOHOROVİÇIÇ, ANDRIJE Yugoslavyalı meteorolog ve jeofizikçi, 1857-1936; Dünya'nın kabuk ve manto bölümleri arasındaki sınırı buldu; bu sınır bugün onun anısına Mohoroviçiç süreksizliği ya da kısaca Moho olarak adlandırılır
ilgili madde Dünya 6:12b
MOHOROVİÇİÇ SÜREKSİZLİĞİ *ya da* **M-süreksizliği** *ya da* **Moho**
ilgili madde Dünya 6:12b
MOHS, FRIEDRICH Alman mineroloji bilgini, 1773-1839
ilgili madde Aşındırıcı 2:105a
MOHS ÖLÇEĞİ mineraller için kullanılan sertlik ölçeği
ilgili madde Aşındırıcı 2:105a, tablo
MOJAVE ÇÖLÜ California, ABD; San Gabriel-San Bernardino dağlarının kuzeyinde; y.öl. 65.000 km²; askeri üslerin bulunduğu çorak ve ıssız bir bölgedir
ilgili maddeler
California 4:103b
Çöl: görsel 5:46
MOKANJI TEPELERİ Sierra Leone
ilgili madde Sierra Leone 15:197b
MOKASEN Amerika Yerlileri'nin giydikleri yumuşak deriden çarık; dikişsiz tek parça deriden yapılır ve üstü genellikle boncuklarla süslenir
ilgili maddeler
Amerika Yerlileri: görsel 1:232
Ayakkabı ve ayakkabıcılık: görsel 2:218
MOL uluslararası birimler sisteminde temel birim; 0,012 kg karbon-12 izotopundaki atom sayısı kadar temel bileşen içeren bir sistemin madde miktarıyla eşdeğerdedir
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo - 1:78
MOLDAVYA Avrupa'da tarihi bölge
madde başlığı Moldavya 12:260a
ilgili madde Romanya 14:277a, 278b
MOLDAVYA SOVYET SOSYALİST CUMHURİYETİ SSCB
ana madde Moldavya 12:260a
MOLEK Ortadoğu mitolojisi
ilgili madde Fenike 6:282a
MOLEKÜL
madde başlığı Molekül 12:261a, görsel
ilgili maddeler
Atom 2:154b
Biyokimya 3:241a vd.
Donma ve erime 5:300a
Gaz 7:83a vd.
Geçişme 7:101b
Isı 8:235a vd.
Katı 10:92a, 93b
Kimya 10:263a vd.
Kimyasal bileşikler 10:267b
Madde 11:310b
Magnetizma 11:323a vd.
Nükleer enerji 13:118a
Petrol 14:61b vd.
Sıcaklık 15:171b
Sıvı 15:187a vd.
Su: görsel 16:148
•Atom
MOLEKÜL AĞIRLIĞI *bak.* **BAĞIL MOLEKÜL KÜTLESİ**
MOLEKÜLER BİYOLOJİ
ilgili madde Biyoloji 3:242b
MOLİ
ilgili madde Akvaryum 1:126a
MOLİBDEN geçiş elementleri•nden; simgesi Mo, atom numarası 42, bağıl atom kütlesi 95,94; adını, "kurşun" anlamındaki Yunanca *molibdos*'tan alır; çok sert, erime noktası yüksek, kolay tepkimeye girmeyen, gümüş beyazlığında bir metaldir; özellikle alaşımlarda kullanılır; bitkilerin sağlıklı gelişmesi için gereklidir; 1782'de keşfedilmiştir
MOLİÈRE asıl adı **Jean Baptiste Poquelin** Fransız oyun yazarı, 1622-73
madde başlığı Molière 12:262b, görsel
ilgili maddeler
Ahmed Vefik Paşa 1:92a
Düzyazı 6:34a
Fransız edebiyatı 7:39b
Komedi 10:311a
Tiyatro sanatı 17:212b
MOLINA, RAFAEL LEONIDAS TRUJILLO *bak.* **TRUJILLO MOLINA, RAFAEL LEONIDAS**
MOLLA FENARİ asıl adı *Şemseddin Mehmed* Osmanlı din bilgini, 1350-1431; ilk Osmanlı şeyhülislamıdır; Mısır'da öğrenim gördü, Bursa'da kadılık yaptı; 1424'te şeyhülislamlığa getirildi; ölümüne kadar kadılık ve müderrislikle birlikte bu görevi de yürüttü
MOLLA GÜRANİ Osmanlı din bilgini ve şeyhülislam, 1416-88
ilgili madde Fatih Sultan Mehmed 6:262a
MOLLA LÜTFİ Osmanlı din bilgini, ö. 1494; müderrislik yaptı; bilim tarihi ve matematikle ilgilendi; bağnazlıkla suçladığı devlet adamları ile din bilginlerinin sert tepkisiyle karşılaştı ve idam edildi
MOLLISON, J. A. İngiliz havacı, 1905-59; kendi başına batıya doğru uçarak Atlas Okyanusu'nu geçen ilk havacıdır
ilgili madde Johnson 9:220a
MOLNAR, FERENC Macar oyun yazarı ve romancı, 1878-1952; Budapeşte'nin salon yaşamını konu alan oyunları ve duygusal öyküleriyle tanınır; *Pal Sokağının Çocukları* (1907) en ünlü romanıdır
MOLNİYA telekomünikasyon uydusu
ilgili madde Uzay araştırmaları: görsel 18:252
MOLOKAİ ADASI Hawaii, ABD
ilgili madde Hawaii 8:89a
MOLUK ADALARI Endonezya'da adalar grubu; Selebes Adaları'nın doğusunda, Timor'un kuzeyinde, Yeni Gine'nin batısındaki Malaya Takımadaları'nın bir bölümüdür; eskiden Hollanda Yeni Ginesi ile birlikte Hollandalılar tarafından yönetiliyordu; y.öl. 74.504 km²; nüf. 1.786.200 (1986 tah.);
ilgili madde Macellan 11:304b
MOMBASA Kenya'da kent; Coast ilinin merkezi, ülkenin en önemli limanı ve Hint Okyanusu'nun ticaret merkezlerinden biridir; 11. yy'da Araplar tarafından kuruldu; anakaraya bir köprüyle bağlı olan bir ada üzerinde yer alır; nüf. 425.600 (1984)
ilgili madde Kenya 10:176b
MOMBUTULAR halk
ilgili madde İlkel sanatlar: testi: görsel 8:333
MOMENT *ya da* **Buru** *ya da* **Tork** fizik
madde başlığı Moment 12:263a
MOMENTUM bir cismin hareketinin ölçülmesinde temel alınan nicelik; kütle ile hızın çarpımı olarak tanımlanır; durağan bir cismin momentumu sıfırdır; birimi kilogram metre bölü saniye (kg m/s)
ilgili maddeler
Eylemsizlik 6:244a
Heisenberg 8:117b
Kuvvet ve hareket 11:144b
Kütle 11:182a
Mekanik 12:127b, görsel
•Açısal momentum
MOMENTUMUN KORUNUMU YASASI kapalı bir sistemde etkileşim içinde olan cisimlerin ya da parçacıkların momentumlarının (kütleleri ile hızlarının çarpımının) sabit kalacağını belirten fizik yasası; bu yasa, dönme hareketi yapan cisimlerin açısal momentumları için de geçerlidir
MONAKO ülke
madde başlığı Monako 12:263b
MONAKO kent, Monako
ilgili madde Monako 12:263b
"MONA LISA" *ya da* **"La Gioconda"** *ya da* **"La Jokond"** Leonardo da Vinci'nin tablosu
ilgili madde Leonardo da Vinci 11:233b, 236a, görsel
MONARŞİ *bak.* **KRALLIK**
MONDRIAN, PIET Hollandalı ressam, 1872-1944; Hollandalı sanatçıların yarattıkları *de Stijl* adlı soyut resim akımının en ünlü adlarındandır; düz çizgilere, dik açılara ve katışıksız, birincil renklere dayanan "neoplastik" üslubu nesnelliği ve saflığı amaçlıyordu
ilgili madde Resim sanatı 14:232b
MONDROS MÜTAREKESİ 30 Ekim 1918
madde başlığı Mondros Mütarekesi 12:264a
MONEL kolayca kararmayan bakır ve nikel alaşımı
ilgili madde Alaşım 1:136b
MONERA canlıların, bakterileri ve maviyeşil suyosunlarını içeren âlemi
ilgili maddeler
Canlılar 4:123a
Mikroplar 12:213b

•Bakteri; Mavi-yeşil suyosunu
MONET, CLAUDE Fransız ressam, 1840-1926
madde başlığı Monet 12:265b, görsel
ilgili maddeler
Doğalcılık 5:260b
İzlenimcilik 9:168b
•"İzlenim: Gündoğumu"; "Günbatımında Saman Yığınları"; "Saint-Lazare Garı"
MONETARİZM bir ülkedeki para arzının üretim, istihdam ve fiyatlar üzerinde doğrudan etkili olduğunu ileri süren iktisat akımı; en önemli temsilcisi ABD'li iktisatçı Milton Friedman'dır; Friedman, devletin vergi ya da faiz oranlarını değiştirmek gibi mali politikalar uygulayarak ekonomiye müdahale etmesinin olumsuz etkiler yaratacağını öne sürdü; ona göre devlet, ekonomik istikrarı sağlamak için yalnızca para arzının artışını denetlemeli, ekonomiye müdahale etmekten olabildiğince kaçınmalıdır
MONGOLİZM *ya da* **Down sendromu** *ya da* **Trizomi 21**
madde başlığı Mongolizm 12:266a, görsel
ilgili madde Kalıtsal hastalıklar 9:285a
MONİTÖR televizyon
ilgili madde Radyo ve televizyon yayınları 14:194a, görsel
MONK, THELONIOUS ABD'li caz bestecisi ve piyanisti, 1917-82; modern cazın yaratıcılarındandır; neşeli ve canlı müziğiyle tanınır
ilgili madde Caz 4:138b
MONOGAMİ *ya da* **Tekeşlilik**
ilgili maddeler
Aile 1:96b, 97a
Evlilik 6:232b
MONOGRAFİ
ilgili maddeler
Sosyoloji 15:334b
Yaşamöyküsü 19:111b
MONOGRAM
ilgili madde Steno 16:135b, görsel
MONOMER
ilgili maddeler
Dokumacılık 5:278a
Plastikler 14:94a
Polimer 14:104b
MONOPLAN *bak.* **TEK KANATLI UÇAK**
MONOPOL *bak.* **TEKEL**
MONORAY
madde başlığı Monoray 12:267a, görsel
ana madde Ulaşım 18:184a
MONOSAKARİT *ya da* **Basit şeker** karbonhidratların temel yapıtaşları olan bileşiklerin genel adı; üç ya da daha çok (genellikle beş ya da altı) karbon içeren moleküllerdir; en önemlilerinden biri glikozdur
ilgili maddeler
Karbonhidratlar 10:58b
Sindirim 15:220b
MONOSODYUM GLÜTAMAT
ilgili madde Aşçılık 2:97a
MONOTİP dizgi makinesi; her karakterin tek tek dökülüp yerine yerleştirildiği bu makineyi 1887'de T. Lanston icat etti
ilgili madde Basım 3:52a
MONOZİGOT İKİZLER *bak.* **TEK YUMURTA İKİZLERİ**
MONROE, JAMES ABD başkanı, 1758-1831
madde başlığı Monroe 12:268b, görsel
MONROE, MARILYN ABD'li kadın sinema oyuncusu, 1926-62; 1950'lerde çevirdiği filmlerle dünya çapında ün kazandı; genç yaştaki ölümünden sonra da adı bir efsaneye dönüştü; *Niagara* (1953), *Yaz Bekârı* (1955), *Otobüs Durağı* (1956), *Uyuyan Prens* (1957), *Bazıları Sıcak Sever* (1959) ve *Uygunsuzlar* (1961) en tanınmış filmleridir
MONROE DOKTRİNİ 1823; ABD Başkanı James Monroe'nun 2 Aralık 1823'te yayımladığı bildiri; başkan bu bildirisinde, Avrupa'nın Amerika kıtasını ilgilendiren sorunlara karışmaması gerektiğini, ABD'nin de Avrupa'daki savaşlara katılmak niyetinde olmadığını belirtmişti
ana madde Monroe 12:269a
MONROVIA Liberya'nın başkenti; 1822'de ABD Başkanı J. Monroe tarafından azatlı kölelerin yerleşmesi için kuruldu ve onun adıyla anıldı; Atlas Okyanusu'nun önemli limanlarından biri ve ticaret ile ulaşım merkezidir; Afrika Birliği Örgütü•'nün temeli, 1961'de toplanan Monrovia Konferansı'nda atıldı; nüf. 425.000 (1984)
ilgili madde Liberya 11:245a, 245b, görsel
MONTAFON *bak.* **İSVİÇRE ESMERİ**
MONTAGNARD'LAR Fransız Devrimi sırasında burjuvazinin radikal kanadını oluşturan Konvansiyon üyeleri; 1793-94 döneminde yönetime egemen oldular; Fransızca'da "dağlılar" anlamına gelen bu ad, mecliste en üst sıralarda oturmaları nedeniyle verilmişti
ilgili maddeler
Fransız Devrimi 7:36a
Marat 12:60a
MONTAIGNE, MICHEL DE Fransız yazar, 1533-92; hukuk öğrenimi gördü, ama yıllar sonra mesleğini bırakarak 1570'te Fransa'nın güneybatısındaki Montaigne'e çekildi ve kendini yazmaya verdi; *Denemeler*'i (1571-80) Avrupa edebiyatının en büyük yapıtlarından biridir
ilgili maddeler
Deneme 5:145b
Fransız edebiyatı 7:39a
MONTAJ HATTI bir sanayi ürününün yapımı sırasında, ürünün her birinden sırayla geçtiği makine ve donanımlar zinciri; ürün montaj hattında ilerlerken, işçiler bütün parçaları birbiri ardına eklerler ve böylece ürüne son biçimini verirler
ilgili maddeler
Fabrika 6:248b, görsel
Mühendislik: görsel 12:327
Robot 14:251b
Uçak 18:164a
MONTANA ABD'nin kuzeybatı kesiminde eyalet; y.öl. 380.847 km², başkenti Helena; 1889'da 41. eyalet olarak ABD'ye katıldı; başlıca gelir kaynağı tarımdır; hayvancılık, ormancılık ve kerestecilik de gelişmiştir; nüf. 803.655 (1990)
ilgili madde Kayalık Dağlar 10:119b
MONTANA Peru'da dağlık bölge
ilgili madde Peru 14:52a
MONT BLANC Fransa'da, Alpler üzerinde dağ; 4.807 m'lik doruğuyla Batı Avrupa'nın en yüksek dağıdır; Fransa-İtalya sınırında yer alır, ama kütlesinin yarıdan çoğu Fransa'dadır; doruğuna ilk kez 1786'da tırmanıldı; bugün bütün çevresi, Alpler'in en büyük kış sporları ve turizm merkezidir
ilgili maddeler
Alp Dağları 1:179b
Dağ: tablo 5:55
MONT BLANC TÜNELİ Alp Dağları, Avrupa; Fransa ile İtalya arasında karayolu bağlantısını sağlar
ilgili madde Alp Dağları 1:182a
MONT CENIS TÜNELİ Alp Dağları, Avrupa; Kott Alpleri ile Graie Alpleri arasında; 1871'de açıldı
ilgili maddeler
Alp Dağları 1:182a
Pnömatik aygıtlar 14:101b
MONTE CARLO Monako; Fransız Rivierası'nda turizm merkezi; kumarhaneleriyle ünlüdür
ilgili madde Monako 12:263b
MONTE CARLO RALLİSİ değişik yerlerden başlayarak Monte Carlo'da sona eren otomobil yarışı; 1911'den beri her yıl düzenlenir
ilgili madde Monako 12:263b
MONTE CASSINO İtalya'da manastır; 529'da Aziz Benedict tarafından kuruldu
ilgili maddeler
Kilise ve katedral 10:257a
Kütüphane 11:186a
"MONTE KRİSTO KONTU" Dumas'nın romanı
ilgili maddeler
Dumas 5:311b
Fransız edebiyatı 7:41b
Marsilya 12:80a
MONTE ROSA *bak.* **ROSA DAĞI**
MONTESQUIEU (BARONU), CHARLES LOUIS DE SECONDAT Fransız siyaset kuramcısı, 1689-1755; *Kanunların Ruhu Üzerine* (1748) adlı yapıtı siyaset kuramı ve hukuk bilimi tarihine ilişkin en önemli yapıtlardan biridir; *İran Mektupları* (1721) adlı yapıtında da Parisliler'in yaşamını ve Fransız kurumlarını büyük bir ustalıkla eleştirmiştir
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:40b
MONTESSORI, MARIA İtalyan kadın eğitimci, 1870-1952
madde başlığı Montessori 12:269a
ilgili maddeler
Anaokulu 1:260b
Eğitim 6:68b
Oyuncak 13:263b
MONTESSORI EĞİTİM SİSTEMİ çocukların gerekli bilgileri oyunla öğrenmelerini ve kendi kendilerini eğitmelerini amaçlar
ana madde Montessori 12:269a vd., görsel
ilgili madde Anaokulu 1:260b, görsel
MONTEVERDI, CLAUDIO İtalyan besteci, 1567-1643
madde başlığı Monteverdi 12:270a
ilgili maddeler
Madrigal 11:319b
Opera 13:187a
Senfoni 15:126a
MONTEVIDEO Uruguay
madde başlığı Montevideo 12:270b, görsel
ilgili maddeler
Garibaldi 7:78a
Uruguay 18:217b vd., görsel
MONTEZUMA II son Aztek imparatoru, 1466-y.1520
ilgili maddeler
Altın 1:187b

Aztekler 2:247a
Cortés 4:207a, 207b
MONTFORD, SIMON DE İngiliz baron, y. 1208-65
ilgili madde Henry 8:127b
MONTGOLFIER, JACQUES-ÉTIENNE Fransız balon pilotu, 1745-99; ağabeyi Joseph-Michel'le birlikte, balonları sıcak havayla doldurma yöntemini buldu; iki kardeş, yere bağlı olmadan havalanıp inebilen büyük balonların yardımıyla atmosferin üst katmanlarında incelemeler yaptılar; 1783'te Paris'te gerçekleştirilen ilk insanlı uçuş Montgolfier Kardeşler'in tasarladığı bir balonla yapıldı
ilgili maddeler
Balon 3:10b vd.
Havacılık tarihi 8:59a
MONTGOLFIER, JOSEPH-MICHEL Fransız balon pilotu, 1740-1810; kardeşi Jacques-Étienne Montgolfier• ile birlikte, sıcak havayla yükselen balonu tasarımladı ve gerçekleştirdi
ilgili maddeler
Balon 3:10b vd.
Havacılık tarihi 8:59a
Paraşüt 13:323a
MONTGOMERY OF ALAMEIN (1. VİKONTU) İngiliz general, 1887-1976
madde başlığı Montgomery 12:271b, görsel
ilgili maddeler
İkinci Dünya Savaşı 8:300a, 302b, görsel
Mısır 12:199b
MONT-LOUIS Fransa'da dağ
ilgili madde Güneş enerjisi 7:270b
MONTMARTRE Paris'te semt, Fransa
ilgili madde Paris 13:332a
"MONTMARTRE BULVARI'NDA İLKBAHAR" Pissarro'nun tablosu
ilgili madde Pissarro: görsel 14:84
"MONTMARTRE'DA MÜLLER SOKAĞI'NDA KAHVEHANE" Utrillo'nun tablosu
ilgili madde Utrillo: görsel 18:226
MONTMORENCY ÇAVLANI Quebec, Kanada
ilgili madde Quebec 14:168b
MONTREAL Quebec, Kanada
madde başlığı Montreal 12:272a, görsel
ilgili madde Kanada 9:312a, 314a, 314b
MONTREUX *ya da* **Montrö** İsviçre'de kent; Cenevre Gölü'nün kıyısında; Çanakkale ve İstanbul boğazlarının statüsünü belirleyen Montrö Sözleşmesi burada imzalanmıştır; nüf. 18.882 (1985 tah.)
MONTRÖ SÖZLEŞMESİ 1936
ilgili maddeler
Boğazlar Sorunu 3:267b
Ege Sorunu 6:65a
Lozan Barış Antlaşması 11:290a
Türkiye 18:84a
MONT-SAINT-MICHEL Fransa'da, Normandiya kıyısı açıklarında ada; denizden geçen bir karayoluyla anakaraya bağlanır; 966'da yapılmış Benedikten manastırı ünlü bir hac yeridir; Yüz Yıl Savaşları ile Fransa din savaşlarında zarar gören bu yapı 1863'e kadar hapishane olarak kullanıldı; bugün tarihsel bir anıt ve turistlerin ziyaret ettiği bir yerdir; nüf. 65 (1982)
ilgili madde Fransa: görsel 7:29
MONTSERRAT ADASI Batı Hint Adaları; Guadeloupe'un kuzeybatısında İngiliz sömürgesi; başkenti Plymouth; 1493'te Kolomb tarafından keşfedildi; 1632'de İngilizler'e geçti; y.öl. 105 km^2; nüf. 12.000 (1984 tah.)
MONUMENT VADİSİ ABD
ilgili maddeler
Jeoloji: doğal köprü: görsel 9:209
Toprak: görsel 17:250
MOODY, RONALD İngiliz heykelci
ilgili madde Heykel: görsel 8:147
MOON, WILLIAM İngiliz eğitimci, 1818-94
ilgili madde Körlük 11:64a
MOORE, BOBBY İngiliz futbolcu, d. 1941; arka alan oyuncusuydu; 108 uluslararası karşılaşmaya katılarak İngiltere'de bu alanda rekor kırdı; 1966'da Dünya Kupası şampiyonu olan İngiliz takımının kaptanıydı; 1977'de futbolu bıraktı
MOORE, HENRY İngiliz heykeltıraş, 1898-1986
madde başlığı Moore 12:273a
ilgili madde Heykel 8:147b, görsel
MOOREA ADASI Fransız Polinezyası
ilgili madde Pasifik Adaları 14:21a
MOPED pedallı, hafif motosiklet
ilgili madde Motosiklet 12:290b vd.
MOR renk
ilgili maddeler
Boya ve cila 3:319a, 320a
Renkler 14:215b
Tayf 17:90b
MORA, JUAN RAFAEL Kosta Rikalı devlet adamı, 1814-60; 1853-59 arası Kosta Rika cumhurbaşkanı
ilgili madde Kosta Rika 11:24b
MORA DESPOTLUĞU Mora Yarımadası'nda özerk Bizans prensliği, 1438-60
ilgili madde Fatih Sultan Mehmed 6:263b
MORAN, BERNA Türk edebiyat eleştirmeni ve yazar, d. 1921; eleştiri alanındaki *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri* (1972) adlı yapıtıyla 1973 Türk Dil Kurumu Bilim Ödülü'nü aldı
ilgili madde Türk edebiyatı 18:41b
MORAVA IRMAĞI Avrupa; Yugoslavya'dan geçerek Tuna Irmağı'na dökülür; uzunluğu 221 km
ilgili maddeler
Balkanlar 2:333b
Tuna Irmağı 17:314a
MORAVYA Çekoslovakya'da bölge; en önemli kenti Brno'dur
ilgili maddeler
Bohemya 3:268a
Çekoslovakya 4:276b, 277b
Slavlar 15:291a
"MORAVYA İKİLİLERİ" Dvořák'ın bestesi
ilgili madde Dvořák 6:35a
MORAVYA KİLİSESİ 18. yy'da kurumsallaşan Protestan Kilisesi; kökeni 15. yy'da Jan Hus• yandaşlarınca kurulan kiliseye dayanır
ilgili madde Katolik Kilisesi 10:98a
MORA YARIMADASI *ya da* **Peloponnesos Yarımadası** Yunanistan'da bölge; Akdeniz'e doğru uzanan geniş ve dağlık bir kara parçasıdır; Korint Kıstağı'yla anakaraya bağlanır; Sparta'nın Atina'nın baş düşmanı olduğu eski zamanlardan beri önemli bir bölgedir
ilgili maddeler
Bayezid II 3:85b
Eski Yunan 6:199b vd.
Karlofça Antlaşması 10:71a, 71b
Mahmud II 12:8b
Peloponnesos Savaşı 14:40b
Yunanistan 19:206b
MORDAN *ya da* **Boyasaptar** boyanın kumaşın dokusuna işlemesine yardımcı olan maddelerin ortak adı
ana madde Boya ve cila 3:319b
MOR DUT
ilgili maddeler
Bitki 3:236b
Dut 5:314a
MORE, SIR THOMAS İngiliz hümanist ve devlet adamı, 1477-1535; yalnız akıl yoluyla yönetilen, ortak mülkiyete dayalı bir kent devletini tanımladığını *Utopia* (1516) adlı yapıtıyla yeni bir edebiyat türünün öncüsü oldu; Kral VIII. Henry'yi İngiltere Kilisesi'nin başı olarak tanımadığı için boynu vuruldu, ama sonradan Papa XI. Pius tarafından aziz ilan edildi
ilgili maddeler
Hümanizm 8:225a
Katolik Kilisesi 10:98a
Komünizm 10:312b
MOREN *bak.* **BUZULTAŞ**
MORFİN haşhaştan elde edilen uyuşturucu madde; 1806'da Alman kimyacı F. Serтuerner tarafından keşfedildi; renksiz kristaller ya da beyaz kristalsi bir toz halindedir; ağrı duyumunu ortadan kaldırır ve derin bir uyku verir; çok kolay bağımlılık yarattığı için kullanımı yasaklanmıştır; eroin de bir morfin türevidir
ilgili maddeler
Afyon 1:61a
Alkaloit 1:153b
İlaç 8:317b
İlaç bağımlılığı 8:319b vd.
MORFOLOJİ biyoloji; canlıların boyutlarını, biçimlerini ve yapılarını inceleyen bilim dalı; özellikle evrimsel ilişkilerle ilgilenir
•Bitki morfolojisi
MORFOLOJİ dilbilim *bak.* **BİÇİMBİLİM**
MORGAN, HENRY Galli korsan, 1635-88; Jamaika valisi, 1674-83
ilgili maddeler
Karayib Denizi 10:47b
Korsanlık 11:19b, görsel
MORGAN ATI
ilgili madde At 2:112b, görsel
MORGAN LE FAY Kelt mitolojisi; Kral Arthur efsanesinde büyücü peri; bazı öykülerde Arthur'un kız kardeşi olarak geçer; Avalon Adası'nda yaşayan bu büyücünün, bugün bile denizcilere göründüğüne ve Fata Morgana denen serap olduğuna inanılır
ilgili madde Serap 15:134a
"MORG SOKAĞI CİNAYETİ" Poe'nun uzun öyküsü
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:222a
Dedektif 5:102a
MORİNA
madde başlığı Morina 12:274a, görsel
ilgili madde Yumurta 19:203a
MORİTANYA
madde başlığı Moritanya 12:275a, harita
ilgili madde Fas 6:257b
MORKARAMAN *ya da* **Kızılkaraman**
ilgili madde Koyun 11:28b
MORLEY, EDWARD ABD'li kimyacı, 1838-1923; A. Michelson'la birlikte yaptığı

deneylerle ışık hızının her zaman sabit kaldığını gösterdi
ilgili madde Görelilik kuramı 7:205a
MORMONLAR ABD'de, Joseph Smith Jr.'un 1830'da kurduğu yeni dinin üyelerine verilen ad; merkezleri Utah eyaletinin başkenti Salt Lake City'dir ve sayıları 5 milyonun üzerindedir
ilgili maddeler
Büyük Tuz Gölü 4:95b
Sulama 16:176b
MORONI Komorolar'ın başkenti
ilgili madde Komorolar 10:312a
MORÖTESİ IŞIN *ya da* **Ültraviyole ışın** dalga boyu mor ışığın dalga boyundan biraz daha kısa olan ışın; insan gözünün algılayamadığı bir elektromagnetik ışımadır
ilgili maddeler
Aerosol 1:39b
Antiseptik 1:279a
Bulutsu 4:57b vd.
Flüorışıma 6:318a
Işınım 8:258b
Radyo 14:178a
MORÖTESİ LAMBA
ilgili madde Antiseptik 1:299a
MORRIS, WILLIAM İngiliz sanatçı ve şair, 1834-96; ülkesinde Güzel Sanatlar ve El Sanatları akımını başlatarak sanat anlayışının değişmesinde önemli rol oynamıştır
ilgili maddeler
Duvar kâğıdı: desen: görsel 5:317
Grafik sanatlar 7:221b
İç mimarlık 8:282a
Mimarlık 12:232a
Sanayi tasarımı 15:49a
MORRIS DANSI eski İngiliz halk dansı
ilgili maddeler
Halk dansları 8:10b, görsel
Han ve kervansaray: görsel 8:28
MORS deniz memelisi
madde başlığı Mors 12:276a, görsel
ilgili madde Dişler 5:245a
MORS ALFABESİ telgrafla haberleşmede kullanılan işaret kodu; kısa ve uzun sinyallerden oluşur; Samuel Morse tarafından geliştirilmiştir
ana maddeler
İşaretleşme 9:141a, görsel
Morse 12:277b, 278a, görsel
ilgili maddeler
İletişim 8:324b
Radyo 14:176b, 177a
Telekomünikasyon 17:125b
MORSALKIM
madde başlığı Morsalkım 12:277a, görsel
ilgili maddeler
Çiçek: görsel 4:296
Tırmanıcı bitkiler 17:190a
MORSE, SAMUEL ABD'li ressam ve mucit, 1791-1872
madde başlığı Morse 12:277b, görsel
ilgili maddeler
İletişim 8:324b
Telekomünikasyon 17:125a
MORTERATSCH BUZULU İsviçre
ilgili madde Avrupa: görsel 2:176
MORTIMER, ROGER İngiliz soylu, 1287-1330; II. Edward'ın tahttan indirilmesinde önemli rol oynadı
ilgili madde Edward 6:48a
MORTON, JELLY ROLL asıl adı **Ferdinand Morton** ABD'li caz piyanisti, 1885-1941
ilgili madde Caz 4:138a
MORTON, WILLIAM THOMAS ABD'li diş hekimi, 1819-68; 1846'da eteri ilk kez ameliyatlarda anestezik olarak kullanmıştır
ilgili madde Anestezi 1:271b, görsel
MOR YAKUT *bak.* **AMETİST**
"MOR YILLAR" Spielberg'in filmi
ilgili madde Sinema: görsel 15:233
MOSELEY, HENRY İngiliz bilim adamı, 1887-1915
ilgili madde Kimya 10:266b
MOSELLE Fransa'da, Lorraine bölgesinde il; merkezi Metz; Fransızlar ve Almanlar bölgeyi ele geçirmek için savaştılar; ülkenin en ağır sanayilerinden bir bölümü burada bulunur; Almanya sınırının yakınlarında kömür yatakları vardır ve sanayi bölgesi kanallarla Ren sistemine bağlanır; yazlar ılık, kışlar sert geçer; nüf. 1.010.700 (1990 geç.)
MOSELLE IRMAĞI Avrupa
ilgili maddeler
Lüksemburg 11:297a
Ren Irmağı 14:214b
MOSİLER halk
ilgili madde Burkina Faso 4:66a
MOSKOF ÖRDEĞİ *bak.* **MİSK ÖRDEĞİ**
MOSKOVA SSCB
madde başlığı Moskova 12:278a, görsel
ilgili maddeler
Avrupa 2:180a vd.
Korkunç İvan 11:13a
Olimpiyat Oyunları 13:148a
Planetaryum 14:90a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:12a vd.
Yangın ve yangından korunma 19:86b
MOSKOVA ANTLAŞMASI 13 Ekim 1921
ilgili madde Kurtuluş Savaşı 11:117b
MOSKOVA IRMAĞI SSCB: Moskova kentinden geçerek Obi Irmağı'na katılır
ilgili madde Moskova 12:278a
MOSKOVA KANALI SSCB
ilgili madde Volga Irmağı 19:33a
MOSKOVA METROSU SSCB
ana madde Metro 12:177a, görsel
ilgili madde Moskova 12:279b
MOSKOVA SANAT TİYATROSU SSCB
ilgili maddeler
Moskova 12:279a
Tiyatro sanatı 17:216a
MOSQUITO bombardıman uçağı
ilgili maddeler
Balsa 3:14a
Havacılık tarihi 8:65a
MOSQUITO KIYISI Nikaragua
ilgili madde Nikaragua 13:82a, 83b
MOSS, STIRLING İngiliz otomobil yarışçısı, d. 1929: İngiltere Grand Prix'sini iki kez (1956, 1957), Monaco Grand Prix'sini üç kez (1956, 1960, 1961) kazandı; 1962'de bir yarışta ciddi biçimde yaralandıktan sonra sporu bıraktı
ilgili madde Otomobil yarışı 13:250b
MOSTAR Yugoslavya
ilgili madde Yugoslavya: görsel 19:197
MOSTRA *ya da* **Çıkma**
ilgili madde Kömür 11:41b
MOTEL
madde başlığı Otel ve motel 13:244a, görsel
MOTET
ilgili madde Müzik 13:17b
MOTHERWELL, ROBERT ABD'li ressam, d. 1915; Soyut Dışavurumculuk akımının kurucularından ve en önemli temsilcilerindendir
ilgili madde Dışavurumculuk 5:211b
MOTLEY CREW pop müzik topluluğu
ilgili madde Pop müzik: görsel 14:123
MOTMOT kuş
madde başlığı Motmot 12:280a, görsel
MOTOKROS açık ve engebeli arazide, sınırları saptanmış bir parkurda yapılan motosiklet yarışı
ilgili madde Motosiklet yarışı 12:293b, görsel
MOTOR
madde başlığı Motor 12:280b
ilgili maddeler
Isı 8:238a
Motorlu taşıtlar 12:282b vd.
Mühendislik 12:326b
Sürtünme 16:207b, 208b
Uçak 18:154a vd., görsel
•*motor tipleri, örn.* Dizel motoru; Elektrik motoru; Gemi motoru; İçten yanmalı motor; Jet motoru; Pistonlu motor; Türbin; Türbofan motor; Türboprop motor; *motor parçaları, örn.* Supap; Yatak
MOTORİN *bak.* **MAZOT**
MOTORLU TAŞIT
madde başlığı Motorlu taşıtlar 12:280b, görsel
ilgili maddeler
Fren 7:45b
İşaretleşme 9:143a
İvme 9:154a, görsel
Kaza 10:131a
Robot 14:251b, görsel
Taşımacılık 17:72a, görsel
Taşıt lastiği 17:75b
•Kamyon; Otobüs; Otomobil
MOTORLU TEKNE *ya da* **Deniz motoru**
ilgili maddeler
Deniz tekneleri 5:182a, 182b
Dolmuş 5:190a
MOTOR SUPABI
ilgili madde Musluk, vana ve supap 12:317a
MOTOSİKLET
madde başlığı Motosiklet 12:290a, görsel
MOTOSİKLET YARIŞI
madde başlığı Motosiklet yarışı 12:292b, görsel
"MOULIN DE LA GALETTE" Renoir'ın tablosu
ilgili madde İzlenimcilik: görsel 9:170
"MOULIN ROUGE-LA GOULUE" Toulouse-Lautrec'in tablosu
ilgili madde Toulouse-Lautrec 17:261a
MOZAİK
madde başlığı Mozaik 12:293b, görsel
ilgili maddeler
Bizans İmparatorluğu:görsel 3:254
Lir: görsel 11:263
Mimarlık 12:227b
Resim sanatı 14:222b, 224a
Roma İmparatorluğu: görsel 14:264
MOZAİK HASTALIĞI virüslerin yol açtığı bitki hastalığı; yapraklarda sarı ya da yeşil renkli, düzensiz lekeler biçiminde ortaya çıkar; en çok sebzeleri, meyveleri ve tütünü etkiler; bitkilerde bodurlaşmaya ve biçim bozukluklarına neden olur

ilgili madde Patates 14:28b
MOZAİK MÜZESİ İstanbul
ilgili madde Sultan Ahmed Camisi 16:179b
MOZAMBİK
madde başlığı Mozambik 12:295a, görsel, harita
ilgili madde Kıtlık ve açlık 10:234a
MOZART, WOLFGANG AMADEUS Avusturyalı besteci, 1756-91
madde başlığı Mozart 12:297a, görsel
ilgili maddeler
Beethoven 3:115a
Konçerto 10:313b
Oda müziği 13:126a
Opera 13:187a vd., görsel
Senfoni 15:126a
MOZOLE *bak* **ANITMEZAR**
MOZU Çinli filozof, İÖ y. 470-391
ilgili madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:237b
MOZZARELLA peynir
ilgili madde Peynir 14:67b
MÖNGKE Moğol kağanı, 1208-59
ilgili maddeler
İlhanlılar 8:328b
Kubilay Han 11:88a
MÖNÜ
ilgili madde Lokanta 11:272b
MÖSSBAUER, RUDOLF LUDWIG Alman fizikçi, d. 1929; atom çekirdeklerinin magnetik alanını ölçme olanağı veren Mössbauer etkisini buldu ve 1961 Nobel Fizik Ödülü'nü Hofstadter ile bölüştü
mRNA *bak.* **HABERCİ RNA**
"MRS. STONE'UN ROMA BAHARI" Williams'ın romanı
ilgili madde Williams 19:57b
M-SÜREKSİZLİĞİ *bak.* **MOHOROVİÇİÇ SÜREKSİZLİĞİ**
MTA *bak.* **MADEN TETKİK VE ARAMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ**
MUALLİM NACİ Osmanlı şair ve yazar, 1850-93; Tanzimat edebiyatında eski ile yeniyi birleştirmeye yönelik çabalarıyla tanındı; divan edebiyatı geleneğini yenileştirerek sürdürmeyi savundu; Türkçe'nin yalınlaşması yolunda çalışmalar yaptı
ilgili maddeler
Sözlük 16:41b
Tanzimat edebiyatı 16:333b vd.
MUAVİYE Arap devlet adamı, 602-680; Emevi hanedanının kurucusudur; 640'ta Şam valisi oldu; Hz. Ali'nin halifeliğine karşı çıktı; Suriye ve Mısır'da denetim kurduktan sonra 661'de Hz. Hasan'la anlaşarak halifeliğini ilan etti; Şam'ı başkent edinerek fetihlere girişti; halifeliği babadan oğula geçen bir kurum durumuna getirdi ve İslam tarihindeki Sünni-Şii ayrılığını derinleştirdi
ilgili maddeler
Ali, Hz. 1:150b
Emeviler 6:144a vd.
MUCHA, ALPHONSE Çekoslovakyalı afiş sanatçısı, ressam ve tasarımcı, 1860-1939; Art Nouveau• üslubundaki yapıtlarıyla tanınır; 1894'ten başlayarak altı yıl boyunca Sarah Bernhardt'ın oyun afişlerini, giysilerini ve sahne tasarımlarını yaptı; afişlerinde çiçek, yaprak, damla gibi motiflerde zarif kıvrımlar, yumuşak ve dalgalı çizgiler kullandı
ilgili madde Grafik sanatlar 7:221b
MUCİBÜ'R-RAHMAN Bangladeş devlet başkanı, 1920-75
ilgili madde Bangladeş 3:23a
MUCİZE gündelik olaylarla gözle görünür bir ilgisi olmayan olağanüstü olay; bu nedenle Tanrı'ya ya da doğaüstü güçlere bağlanır; bütün büyük dinlerde mucize inancı vardır; İslam dininde yalnızca peygamberlerin, peygamberlik savını kanıtlamak üzere gerçekleştirdikleri bu tür olaylara keramet denir
MUCİZE OYUNU ortaçağda Avrupa'da azizlerin yaşamlarının anlatıldığı dinsel oyun; buna çok yakın bir tür olan gizem oyunlarında ise, Âdem ile Havva, Habil'in öldürülmesi, Kıyamet gibi Kutsal Kitap'tan alınma öyküler canlandırılır
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:38b
İngiliz edebiyatı 9:21a
Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:220a
•Pasyon oyunu
MUCUR Kırşehir'in ilçesi; tarım alanı Seyfe Gölü'nün doğusundaki Seyfe (Malya) Ovası'dır; nüf. (1990): ilçe 23.735, kasaba 11.119
MUDANYA Bursa'nın ilçesi; Gemlik Körfezi'nin güneyinde yer alır; başlıca akarsuyu Nilüfer Çayı'dır; tarım, sanayi ve ticaret gelişmiştir; nüf. (1990): ilçe 38.656, kasaba 17.196
ilgili maddeler
Bursa 4:69b, 70a, 70b
Orhan Gazi 13:197b
MUDANYA MÜTAREKESİ *ya da* **Mudanya Ateşkes Antlaşması** 11 Ekim 1922
ilgili maddeler
Atatürk 2:122b
Kurtuluş Savaşı 11:119a
MUDURNU Bolu'nun ilçesi; topraklarını Köroğlu Dağları kaplar; tarım ve ormancılık başlıca geçim kaynağıdır; nüf. (1990): ilçe 27.153, kasaba 5.237
ilgili madde Bolu 3:281b
MUFLON Avrupa yaban koyunu; omuz yüksekliği y. 70 cm, sırtı kahverengi, alt bölümleri beyazdır; uçları dışa dönük, iri, kıvrık boynuzları vardır
ilgili madde Koyun 11:27b
MUGABE, ROBERT Zimbabve başbakanı, d. 1924; 1963'te Zimbabve Afrika Ulusal Birliği'nin kurulmasında öncü rol oynadı; 1964'te 10 yıl hapse mahkûm edildi; Ian Smith'in beyaz azınlık yönetimine karşı çıktı (1975-79); 1980 seçimlerini kazanarak başbakan oldu; 1984'te de tek partili bir sistem kurdu
ilgili madde Zimbabve 19:259a
MUĞLA il
madde başlığı Muğla 12:298b, görsel, harita
MUĞLA kent
ana madde Muğla 12:302a, görsel
MUHABBETKUŞU
madde başlığı Muhabbetkuşu 12:302b, görsel
ilgili maddeler
Ev hayvanları 6:230b
Hayvan 8:96b
Papağan 13:309b
MUHABİR
ana madde Habercilik 7:312a vd.
ilgili madde Gazete ve gazetecilik 7:88b
MUHAFAZAKÂRLIK *bak.* **TUTUCULUK**
MUHAFAZAKÂR PARTİ İngiliz siyasal partisi; 1832'de ana sağ parti olarak kuruldu; 19. yy'da Liberal Parti'yle, 20. yy'ın büyük bölümünde de İşçi Partisi'yle dönüşümlü olarak iktidara geldi
ilgili maddeler
Churchill 4:185a vd.
İngiltere 9:46b
İrlanda Cumhuriyeti 9:77b
Thatcher 17:172a vd.
"MUHAKEMETÜ'L-LUGATEYN" Ali Şir Nevai'nin yapıtı
ilgili maddeler
Ali Şir Nevai 1:152b
Sözlük 16:41a
MUHAKKAK hat sanatı
ilgili madde Hat sanatı 8:55b, görsel
MUHAMMED, HZ. İslam peygamberi, 570-632
madde başlığı Muhammed, Hz. 12:303a, görsel
ana maddeler
İslam 9:96a
Kuran 11:103b
ilgili maddeler
Ali, Hz. 1:150a vd.
Arabistan 1:309a, 310a
Araplar 1:320a
Bayramlar ve kutsal günler 3:103b
Din 5:232b vd.
Ebubekir, Hz. 6:38a vd.
Halifelik 8:7a
Kâbe 9:234b
Kubbetü's-Sahra 11:87b
Mekke 12:128b
Mescid-i Aksa 12:163a
Osman, Hz. 13:231a
Ömer, Hz. 13:272a vd.
Vakıf 18:289b
MUHAMMED ABDUH Mısırlı din bilgini, 1849-1905
ilgili madde İslamcılık 9:97b
MUHAMMED AHMED İBNÜ'S-SEYYİD *bak.* **MEHDİ**
MUHAMMED ALİ asıl adı **Cassius Marcellus Clay** ABD'li boksör, d. 1942
madde başlığı Muhammed Ali 12:304b, görsel
ilgili maddeler
Boks 3:273b
Siyah Amerikalılar 15:278b
MUHAMMED BİN ABDÜLVEHHAB Vehhabilik tarikatının kurucusu, 1703-92
ilgili madde Suudi Arabistan 16:195b
MUHAMMED BİN SUUD Arap emiri, 1735-65
ilgili madde Suudi Arabistan 16:195b
MUHAMMED CELALEDDİN *bak.* **MEVLANA**
MUHAMMED EL-MEHDİ Şii mezhebinin 12. ve son imamı, 870-?
ilgili madde Şiilik 16:270a
MUHAMMED İSA EFENDİ Türk mimar, ö. 17. yy
ilgili maddeler
Hint sanatı 8:180a
Tac Mahal 16:293a
MUHAMMES divan şiirinde nazım biçimi
ilgili madde Divan edebiyatı 5:250a
MUHAN KAĞAN Göktürk kağanı, ö. 572
ilgili madde Göktürkler 7:198b, 199a
MUHARREK Bahreyn
ilgili madde Bahreyn 2:282b

MUHARREM AYI hicri takvimin birinci ayı; İslam öncesi dönemden beri savaşmanın yasak olduğu dört aydan biriydi ve 10. günü kutsal sayılırdı; Hz. Hüseyin o gün şehit edildiği için İslam dininde de önemini sürdürdü; muharrem ayının 10. günü aşure pişirilmesi geleneği yaygındır
ilgili maddeler
Alevilik 1:144a
Ay 2:216b
Kerbela Olayı 10:179b
"MUHARRİR BU YA" Ahmed Rasim'in anıları
ilgili madde Ahmed Rasim 1:91b
"MUHARRİR, ŞAİR, EDİP" Ahmed Rasim'in anıları
ilgili madde Ahmed Rasim 1:91b
MUHASEBE
madde başlığı Muhasebe 12:305a, görsel
MUHASEBECİLİK
ana madde Muhasebe 12:306a
MUHAVERE Karagöz ve ortaoyununda karşılıklı konuşma
ilgili maddeler
Karagöz oyunu 10:33b
Ortaoyunu 13:226a
MUHİBBİ Kanuni Sultan Süleyman'ın şiirlerinde kullandığı mahlas
ilgili madde Kanuni Sultan Süleyman 10:9a
MUHİNA, VERA SSCB'li kadın heykeltıraş, 1889-1953
ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği: heykel: görsel 16:15
"MUHSİN BEY" Turgul'un filmi
ilgili madde Türk sineması 18:140a
MUHSİNZADE MEHMED PAŞA Osmanlı sadrazamı, 1706-74
ilgili madde Küçük Kaynarca Antlaşması 11:171a
"MUHTEŞEM GATSBY" Fitzgerald'ın romanı
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:225b
MUHTEŞEM LORENZO *bak.* **MEDICI, LORENZO DE'**
MUHTEŞEM SÜLEYMAN *bak.* **KANUNİ SULTAN SÜLEYMAN**
MUHYİDDİN ARABİ Arap din bilgini, 1165-1240; tasavvuf düşüncesini felsefi bir temele oturttu; "vahdet-i vücut" (varlığın birliği) görüşünü büyük bir incelikle işleyerek kendinden sonraki tasavvuf akımlarını derinden etkiledi
ilgili maddeler
Mevlana 12:179a
Tasavvuf 17:58a
"MUKADDİME" İbn Haldun'un yapıtı
ilgili madde İbn Haldun 8:261a
MUKDEN *bak.* **SHENYANG**
MUKOZA
ilgili maddeler
Bağırsak 2:265b
Mide 12:205a
Sindirim 15:220b, 221a
Solunum 15:320a
MUKUS *bak.* **SÜMÜKSÜ SALGI**
MULETA
ilgili madde Boğa güreşi 3:264b
MULGA
ilgili madde Akasya 1:105b
MULLER, HERMANN JOSEPH ABD'li genetik bilgini, 1890-1967
ilgili madde X ışınları 19:63a
MULTAN Pakistan'da kent; Pencap eyaletinde, Çinap Irmağı'nın doğu kıyısında bir ticaret ve sanayi merkezidir; 10. yy'da Hindistan'a giden kervan yolu üzerinde önemli bir konaklama noktasıydı; el sanatlarıyla da ünlüdür; nüf. 730.000 (1981)
ilgili madde Pakistan 13:290a
MUM hidrokarbon
madde başlığı Mum 12:306b, görsel
•Balmumu
MUM aydınlatma aracı
madde başlığı Mum 12:307b, görsel
ilgili maddeler
Alev 1:142b
Aydınlatma 2:229b
MUM *ya da* **Kandela** ışık şiddeti birimi
ilgili maddeler
Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:78
Aydınlatma 2:232b
MUMBOYA parafin, balmumu, karnauba mumu, kil ve kuruboyadan yapılan çizim aracı
ilgili maddeler
Çizim 4:333b
Resim sanatı 14:222a
Taşbaskı 17:62a
MUM HEYKEL
ilgili maddeler
Mum 12:307a vd., görsel
Tussaud 18:13a, görsel
"MUM SÖNDÜ" Musahipzade Celal'in tiyatro oyunu
ilgili madde Musahipzade Celal 12:316a
MUMYA
madde başlığı Mumya 12:309a, görsel
ilgili maddeler
Boncuk 3:288b
Cenaze töreleri 4:155a
İnkalar 9:50a
Mezar 12:188b
Mısır Piramitleri 12:200b
Roma İmparatorluğu: görsel 14:265
Tıp 17:178b
Tutanhamon 18:14a
MUMYALAMA
ana madde Mumya 12:309a vd., görsel
ilgili maddeler
Keten 10:198a
Sığla 15:180b
MUNCH, EDVARD Norveçli ressam, 1863-1944; insanların ruhsal ve duygusal durumlarını olağanüstü bir ustalıkla işlediği büyük boyutlu resimleriyle tanınır; 20. yy başlarında Alman Dışavurumculuk akımının gelişimine büyük katkıda bulunmuştur; başlıca yapıtları *Hasta Çocuk* (1886), *Çığlık* (1893), *Ergenlik Çağı* (1893) ve *Yıldızlı Gece* 'dir (1923)
MUNÇAK *ya da* **Havlayan geyik** Güneydoğu Asya'da yaşayan küçük yapılı dört geyik türünün ortak adı; tehlike karşısında havlamaya benzeyen bir ses çıkarırlar
ilgili madde Geyik 7:139b
MUNGAN, MURATHAN Türk şair ve yazar, d. 1955
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:150b
MUNG FASULYESİ Hindistan'a özgü fasulye türü; filizleri çok besleyici ve sevilen bir yiyecektir
ilgili madde Fasulye 6:258b
MUNRO, H. H. *bak.* **SAKI**
MUNSELL SİSTEMİ
ilgili madde Renkler 14:218a vd., görsel
MUNZUR DAĞLARI Doğu Anadolu Bölgesi
ilgili maddeler
Erzincan 6:176b
Toroslar 17:256a, 256b
Tunceli 17:316a
MUNZUR VADİSİ MİLLİ PARKI Doğu Anadolu Bölgesi
ilgili maddeler
Tunceli 17:318a
Ulusal parklar 18:192a, tablo
"MUPPET ŞOV" kukla gösterisi
ilgili madde Kukla 11:94a
MURABBA divan şiirinde nazım biçimi
ilgili madde Divan edebiyatı 5:250a
MURABITLAR Kuzey Afrika ve İspanya'da hüküm sürmüş Berberi kökenli hanedan, 1061-1147; kurucusu Yusuf bin Taşfin (hk. d. 1061-1106) Berberi kabilelerini birleştirerek büyük bir güç oluşturdu; 1062'de Marakeş'i başkent edindi; İspanya'nın güney ve orta bölgelerini ele geçirdi; Endülüs uygarlığının ve kültürünün Kuzey Afrika'da yayılmasını sağlayan bu hanedana Muvahhidler'ce son verildi
ilgili madde Endülüs Emevileri 6:152a
MURAD I *ya da* **Hüdavendigâr** Osmanlı padişahı, 1326-89
ana madde Murad 12:310b, görsel
ilgili maddeler
Bizans İmparatorluğu 3:253b
Orhan Gazi 13:197b, 198a
Osmanlı İmparatorluğu 13:234b, tablo
MURAD II Osmanlı padişahı, 1404-51
ana madde Murad 12:311b
ilgili maddeler
Anadolu Beylikleri 1:246a
Bizans İmparatorluğu 3:253b
Enderun 6:147b
Fatih Sultan Mehmed 6:262a vd.
Hacı Bayram Veli 7:317b
Osmanlı İmparatorluğu 13:234b, tablo
MURAD III Osmanlı padişahı, 1546-95
ana madde Murad 12:312a
ilgili maddeler
Celali Ayaklanmaları 4:145b
Gözlemevi 7:215b
Harem 8:33a
MURAD IV Osmanlı padişahı, 1612-40
ana madde Murad 12:312a, görsel
ilgili maddeler
Hezarfen Ahmed Çelebi 8:150a
Osmanlı İmparatorluğu 13:236b, tablo
Şeyhülislam Yahya 16:264b
Topkapı Sarayı 17:240b
MURAD V Osmanlı padişahı, 1840-1904
ana madde Murad 12:312b
ilgili maddeler
Midhat Paşa 12:205b, 206a
MURAD GİRAY Kırım hanı, ö. 1695
ilgili madde Viyana kuşatmaları 19:28b, 29b
MURADİYE Van'ın ilçesi; Muradiye Ovası'nı Bendimahi Çayı sular; yaylalardaki mandıralarda tereyağı ve otlu peynir üretilir; ilk yerleşimin İÖ 3000'lerde başladığı sanılan ilçede pek çok tarihi kalıntı vardır; nüf. (1990): ilçe 40.040, kasaba 11.167
MURADİYE KÜLLİYESİ Bursa
ilgili madde Bursa: görsel 4:69
MURAD REİS Osmanlı denizci, ö. 1609
ilgili madde Korsanlık 11:17b
MURANO ADASI İtalya
ilgili maddeler
Cam ve camcılık 4:110a

Venedik 18:314b
MURASAKİ ŞİKİBU Japon yazar, y. 978-y. 1031
ilgili madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:238b
MURAT DAĞI Ege Bölgesi
ilgili maddeler
Kütahya 11:179a
Uşak 18:220b
MURAT IRMAĞI Doğu Anadolu Bölgesi
ilgili madde Fırat Irmağı 6:278b vd.
MURATLI Tekirdağ'ın ilçesi; Ergene Havzası'nda yer alan topraklarını Ergene Irmağı ve Çorlu Suyu sular; geçim kaynağı tarımdır; nüf. (1990): ilçe 22.952, kasaba 13.192
ilgili madde Tekirdağ 17:114a
MURDOCH, IRIS İngiliz yazar, d. 1919
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:26a
MURDOCH, RUPERT Avustralyalı gazete yayımcısı, d. 1931; magazin türü haberciliğine önem vermesi, iş alanındaki ustalığı ve ticaret ilişkilerindeki acımasızlığıyla ünlüydü; varlıklı babasından miras kalan iki gazeteyi çok okunan ve sürekli olay yaratan gazeteler haline getirdi; ardından birçok ülkenin ünlü gazetelerini satın alarak bir basın imparatorluğu kurmaya girişti
ilgili madde Gazete ve gazetecilik 7:91a
MURDOCK, WILLIAM İskoçyalı mucit, 1754-1839; havagazının aydınlatmada kullanılmasına öncülük etti
ilgili maddeler
Aydınlatma 2:231a
Buhar makinesi 4:50a
Taşımacılık 17:71b
MURGÜL Artvin'in ilçesi; daha önce Borçka ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 30.329, kasaba 6.102
ilgili madde Artvin 2:48b
MURILLO, BARTOLOME İspanyol ressam, 1617-82
madde başlığı Murillo 12:313a, görsel
ilgili madde Sevilla 15:154b
•"Genç Dilenci"; "Karpuz ve Üzüm Yiyen Çocuklar"; "Madonna ve Çocuk İsa"; "Yusuf ve Kardeşleri"
MURILLO, PEDRO DOMINGO Bolivyalı önder, 1757-1810; 1805-09 arasında ülkesinin bağımsızlık savaşının komutanıydı
ilgili madde Bolivya 3:278b
MURMANSK SSCB'de kent; Kuzey Kutup Dairesi'nin 200 km güneyinde, Barent Denizi'nin bir girintisi olan Kola Körfezi üzerinde; I. Dünya Savaşı'nda Alman saldırılarına başarıyla direndi; buz tutmayan önemli bir liman, balık işleme merkezi ve Kutup Bölgesi'nin en büyük kentidir; nüf. 412.000 (1984 tah.)
ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:12a
MURNAU, FRIEDRICH W. Alman film yönetmeni, 1889-1931
ilgili maddeler
Dışavurumculuk 5:211b
Sinema 15:230b
MURRAY IRMAĞI Avustralya'nın en büyük ırmağı; uzunluğu 2.589 km; Kosciusko Dağı'ndan doğar, Büyük Avustralya Körfezi'ne dökülür; vadisinde sığır ve koyun, tahıl ve meyve yetiştirilir, şarap üretilir
ilgili madde Avustralya 2:192b
MURŞİL I Hitit kralı, hk. d. İÖ y. 1620-y. 1590
ilgili madde Hititler 8:186b
MURŞİL II Hitit kralı, ü. İÖ 14. yy
ilgili madde Hititler 8:187a, 187b
"MURTAZA" Orhan Kemal'in romanı
ilgili madde Orhan Kemal 13:199b
MUS *bak.* **SIĞIN**
MUSA, HZ. Musevilik dininin kurucusu, ü. İÖ y. 13.
madde başlığı Musa, Hz. 12:314a
ilgili maddeler
Din 5:231b
Filistin 6:299b
İbrahim, Hz. 8:263b
Kutsal Kitap 11:130b vd.
Peygamber 14:65b
Resim sanatı: görsel 14:223
Yahudiler ve Musevilik 19:72b, 76a
Yidiş edebiyatı 19:180a
•Musevilik
"MUSA" Michelangelo'nun heykeli
ilgili maddeler
Heykel 8:144b
Michelangelo 12:203b
MUSA ÇELEBİ Osmanlı şehzadesi, ö. 1413; Yıldırım Bayezıd'in oğlu; 1402 Ankara Savaşı'nda Timur'a tutsak düştü; serbest kalınca Rumeli'ye geçti, Edirne'yi merkez edinerek hükümdarlığını ilan etti; kardeşi Çelebi Mehmed'le giriştiği çatışmada yenildi ve öldürüldü
ilgili maddeler
Fetret Dönemi 6:277a vd.
Şeyh Bedreddin 16:261b
MUSADDIK, MUHAMMED İranlı siyaset ve devlet adamı, 1880-1967; 1951-53 arasında başbakanlık yaptı
ilgili madde İran 9:69b
MUSAHİPZADE CELAL Türk oyun yazarı, 1868-1959
madde başlığı Musahipzade Celal 12:315a, görsel
ilgili maddeler
Milli Edebiyat 12:221b
Türk tiyatrosu 18:146b
MUSA KAZIM Şii imamı, 745-799
ilgili madde Şiilik 16:270a
MUSALAR Yunan mitolojisi
madde başlığı Musalar 12:316a
ilgili maddeler
Apollon 1:305b
Müzeler ve sanat galerileri 13:7b
Müzik 13:17a
Orpheus ve Eurydike 13:216b
Pegasos 14:37b
MUSALLA TAŞI
ilgili madde Cami 4:107b
MUSAMMAT divan şiirinde nazım biçimi
ilgili madde Divan edebiyatı 5:250b
MUSEVİLİK
madde başlığı Yahudiler ve Musevilik 19:72b
ana maddeler
Din 5:231b
Kutsal Kitap 11:130b
Musa, Hz. 12:314a
Sinagog 15:216a
Talmud 16:315a
ilgili maddeler
Et 6:213a
Filistin 6:299a
Hazarlar 8:111a
Hıristiyanlık 8:150a vd.
İsa, Hz. 9:81a
Kubbetü's-Sahra 11:87b
Lût Gölü Ruloları 11:292b
Mistisizm 12:245b
Şeytan 16:264b vd.
Tanrı 16:323b
Yiyecekler 19:183a
•Ağlama Duvarı; Ahit Sandığı; Çıkış; Gemara; Hamsin; Hamursuz Bayramı; İsrailoğulları; Kenan; Levililer; Mişna; On Emir; Şabat; Tabernaculum; Tekvin; Tesniye; Tevrat; Yahve
MUSHAF Müslümanlar'ca onaylanmış Kuran nüshası
ilgili maddeler
Ebubekir, Hz. 6:39a
Kuran 11:103b
MUSKA şans getireceğine ya da kötülükleri uzaklaştıracağına inanılan tılsım
ilgili maddeler
Boncuk 3:287a
Değerli taşlar ve mücevherler 5:108b
Kehribar 10:142b
Tedavi yöntemleri 17:102a
MUSKOVİT potaslı mika
ilgili madde Mika 12:209a vd.
MUSLİN düz dokuma yöntemiyle üretilmiş ve çeşitli bitirme işlemleriyle yumuşatılmış pamuklu kumaş; adını, Irak'ın dokumalarıyla ünlü Musul kentinden alır; genellikle beyaz ya da pastel renklerde dokunur
ilgili madde Dokumacılık 5:286b
MUSLUK
madde başlığı Musluk, vana ve supap 12:316b, görsel
ilgili madde Banyo ve hamam 3:31a
MUSON
madde başlığı Muson 12:317a
ilgili maddeler
Asya 2:83b vd.
Rüzgâr 14:310a
Yağmur 19:67b, 68a
MUSON ORMANLARI
ilgili maddeler
Tropik bölgeler 17:298a vd.
Yağmur ormanları 19:70b
MUSORGSKİ, MODEST *bak.* **MUSSORGSKİ, MODEST**
MUSSET, ALFRED DE Fransız şair ve oyun yazarı, 1810-57; Fransız Romantizmi'nin en önemli temsilcilerinden; zengin bir düş gücü, lirik bir anlatım ve psikolojik derinlik oyunlarının başlıca özellikleridir; *Marianne'ın Kalbi* (1833), *Lorenzaccio* (1834) ve *Büyük Söylememeli* (1836) en tanınmış oyunlarıdır
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:41b
Romantizm 14:276b
Tanzimat edebiyatı 16:332a
Tiyatro sanatı 17:212b
MUSSOLINI, BENITO İtalya diktatörü, 1883-1945
madde başlığı Mussolini 12:317b, görsel
ilgili maddeler
Cumhuriyet 4:214a
Faşizm 6:258b vd.
İtalya 9:148b
Roma 14:258a
MUSSORGSKİ, MODEST *ya da* **Modest Musorgski** Rus besteci, 1839-81; subay olmak üzere eğitim gördü; Rus folkloruna ve tarihine duyduğu ilgi, ilk kez 1874'te sahnelenen *Boris Godunov* operasının ve

öbür bestelerinin temel özelliğini oluşturdu; birçok şarkı, piyano ve orkestra yapıtı yazdı; yoksulluk içinde öldü
ana madde Rus Beşleri 14:297a vd., görsel
ilgili maddeler
Müzik 13:19a
Opera 13:190b
Şarkı 16:243a
•"Boris Godunov"

MUSTAFA I Osmanlı padişahı, 1592-1639; III. Mehmed'in oğlu; hk. d. 1617-18 ve 1622-23; sarayda kapalı yetiştiğinden ruh sağlığı bozulmuştu; bu yüzden ağabeyi I. Ahmed'in yerine padişah olduğunda yeğeni Genç Osman tarafından tahttan indirildi; onun öldürülmesi üzerine yeniden padişah oldu, bu kez de öbür yeğeni IV. Murad'ın annesi Kösem Sultan tarafından tahttan indirildi
ilgili maddeler
Genç Osman 7:124b
Murad 12:312a

MUSTAFA II Osmanlı padişahı, 1664-1703; IV. Mehmed'in oğlu; hk. d. 1695-1703; Rumeli'de yitirilen toprakları geri almak için başlattığı savaş büyük bir yenilgiyle sonuçlandı ve 1699'da Karlofça Antlaşması'nı imzalamak zorunda kaldı; bu yıkımın yol açtığı bir ayaklanma sonunda tahttan indirildi
ilgili maddeler
Karlofça Antlaşması 10:71b
Köprülü Ailesi 11:62b

MUSTAFA III Osmanlı padişahı, 1717-74; III. Ahmed'in oğlu; hk. d. 1757-74; ülkenin iç durumunu düzeltmeye çalıştı, orduda reformlara girişti; 1768'de Rusya'ya açtığı savaş Osmanlı Devleti'nin yenilgisiyle sonuçlandı
ilgili maddeler
Küçük Kaynarca Antlaşması 11:170b
Nizam-ı Cedid 13:89a

MUSTAFA IV Osmanlı padişahı, 1779-1808; I. Abdülhamid'in oğlu; hk. d. 1807-08; Kabakçı Mustafa Ayaklanması'yla tahttan indirilen III. Selim'in yerine padişah oldu, ama hiçbir etkinlik gösteremedi; İstanbul'a yürüyen Alemdar Mustafa Paşa tarafından tahttan indirildi, bir süre sonra da öldürüldü
ilgili maddeler
Mahmud II 12:8a
Selim 15:112b

MUSTAFA ÇAVUŞ Osmanlı besteci, ö. 1745; Enderun'da yetişti; Tanburi mahlasıyla halk şairleri tarzında şiirler yazdı; Lale Devri'nin havasını yansıtan yalın anlatımlı, ustalıklı şarkılarıyla büyük ün kazandı; 60'a yakın şarkısı günümüze kadar ulaşmıştır
ilgili madde Şarkı 16:244a

MUSTAFA ÇELEBİ *ya da* **Düzmece Mustafa** Osmanlı şehzadesi, ö. 1422
ilgili maddeler
Fetret Dönemi 6:277a
Mehmed 12:124b
Murad 12:311b

MUSTAFA FAZIL PAŞA Osmanlı devlet adamı, 1829-75
ilgili maddeler
Jön Türkler 9:223a vd.
Ziya Paşa 19:261b

MUSTAFA İZZET EFENDİ Osmanlı hattat ve besteci, 1801-76
ilgili madde Ayasofya 2:222b

MUSTAFA İZZET (YESARİZADE) *bak.* **YESARİZADE MUSTAFA İZZET**

MUSTAFA KEMAL *bak.* **ATATÜRK, MUSTAFA KEMAL**

MUSTAFAKEMALPAŞA eskiden **Kırmastı** Bursa'nın ilçesi; kuzeyindeki ovalık kesimi Kirmastı Suyu sular; tarım ve tarım ürünleri ticareti başlıca geçim kaynaklarıdır; ilin en çok merinos koyunu yetiştiren ilçesidir; nüf. (1990): ilçe 100.410, kasaba 37.938
ilgili madde Bursa 4:69b

MUSTAFA NECATİ Türk devlet adamı, 1894-1929; Kurtuluş Savaşı sırasında İzmir ve Balıkesir'deki direnişlere katıldı; I. TBMM'ye milletvekili seçildi; 1925-29 arasında maarif vekilliği (eğitim bakanlığı) yaptı ve eğitimdeki yeni atılımların kökleşmesi için çaba harcadı

MUSTAFA REŞİD PAŞA Osmanlı sadrazamı, 1800-58
madde başlığı Mustafa Reşid Paşa 12:319a, görsel
ilgili maddeler
Abdülmecid 1:18b
Osmanlı İmparatorluğu 13:237b
Tanzimat 16:327b, 328a

MUSTAFA SUPHİ Türk siyaset adamı, 1883-1921; Fransa'da siyasal bilimler okudu; İstanbul'da gazetecilik ve öğretmenlik yaptı; İttihat ve Terakki'ye karşı çıktığından Sinop'a sürüldü; 1914'te Rusya'ya kaçtı; buradaki sürgün yaşamı sırasında sosyalist düşünceleri benimsedi; Türkiye Komünist Partisi'ni kurdu ve başkanlığını üstlendi; Anadolu'ya geçmek amacıyla geldiği Trabzon'da öldürüldü
ilgili madde Servet-i Fünun: görsel 15:139

MUSTANSIR Fatımi halifesi, 1029-94
ilgili maddeler
Bağdat 2:263b
Fatımiler 6:261a

MUSTASIM Abbasi halifesi, 1212-58
ilgili maddeler
Abbasiler 1:12b
Bağdat 2:263b

MUSUL Irak'ta kent; Dicle Irmağı'nın sağ kıyısında, Bağdat'ın 370 km kuzeybatısında; ülkenin üçüncü büyük kenti, önemli bir petrol merkezi ve tarım pazarıdır; nüf. 570.926 (1985)
ilgili maddeler
Anadolu Selçuklu Devleti 1:251a
Gümüş işçiliği 7:263b
Irak 8:229b

MUSUL SORUNU Lozan Konferansı sırasında, Musul'un siyasal geleceği konusunda Türkiye ile İngiltere arasında çıkan anlaşmazlık
ilgili maddeler
Atatürk 2:128a
Şeyh Said Ayaklanması 16:263a

MUSUR
madde başlığı Musur 12:319b, görsel

MUŞ il
madde başlığı Muş 12:320a, görsel, harita

MUŞ kent
ana madde Muş 12:322b, görsel

MUŞKİLER halk
ilgili maddeler
Frigya 7:52b
Kapadokya 10:10a

MUŞMULA *ya da* **Beşbıyık** *ya da* **Döngel**
madde başlığı Muşmula 12:323a, görsel

MUT İçel'in ilçesi; ilin Akdeniz'e kıyısı olmayan tek ilçesidir; topraklarının bir bölümü Taşeli Yaylası üzerinde yer alır; tarımın yanı sıra dokumacılık ve halıcılık başlıca geçim kaynaklarıdır; nüf. (1990): ilçe 56.303, kasaba 17.600
ilgili madde Halk dansları 8:12b

"MUTALLAKA" *bak.* **"EVLAT HATIRI"**

MUTARE Zimbabve
ilgili madde Zimbabve 19:257b

MUTASYON *bak.* **DEĞİŞİNİM**

MUTFAK
ilgili maddeler
Aşçılık 2:91b vd.
Lokanta 11:272b vd., görsel

MUTKİ Bitlis'in ilçesi; topraklarını Kuşçu ve Tandır dağları engebelendirir; tarım ve yaylacılık temel geçim kaynaklarıdır; nüf. (1990): ilçe 38.004, kasaba 2.490

MUTLAK ALKOL *bak.* **SAF ALKOL**

MUTLAKIYETÇİLİK bütün iktidarın sınırsız biçimde tek merkezde, özellikle de bir hükümdarda toplanmasını öngören siyasal öğreti ve uygulama; hiçbir denetleyici organla kısıtlanmaması en temel özelliğidir; 16. yy'dan 18. yy'a kadar Avrupa'daki hemen hemen bütün krallıkların yönetim biçimiydi
•Mutlak krallık

MUTLAK İDEALİZM 19. yy'a damgasını vuran felsefe akımı; Hegel'in öncülüğünde doğdu ve Schelling gibi ünlü düşünürlerce benimsendi

MUTLAK KADİR astronomi
ilgili madde Yıldız 19:173b

MUTLAK KRALLIK
ana madde Krallık 11:72b, 73b
ilgili madde Siyaset 15:288a

MUTLAK NEM havanın birim hacmindeki nem (su buharı) miktarı
ilgili madde Nem 13:50b

MUTLAK SICAKLIK
ilgili madde Gaz 7:84a

MUTLAK SICAKLIK ÖLÇEĞİ *bak.* **KELVIN SICAKLIK ÖLÇEĞİ**

MUTLAK SIFIR kuramsal olarak tanımlanabilen en düşük sıcaklık; Lord Kelvin bu sıcaklığı 0° Mutlak Sıcaklık ya da 0 K (sıfır Kelvin) olarak hesaplamıştı; -273,15°C'ye ya da -459,67°F'ye eşit olan bu sıcaklıkta bir sistemdeki bütün molekül hareketleri (dolayısıyla bütün enerji) en düşük düzeye iner
ana madde Isı 8:235b
ilgili maddeler
Lord Kelvin 11:283a
Molekül 12:261b
Sıcaklık 15:171b
Termometre 17:156b, 157b

MUTLAK TİN
ilgili madde Hegel 8:116a

"MUTLU AŞK YOKTUR" Aragon'un şiir kitabı
ilgili madde Aragon 1:312b

"MUTLU GÜNLER" Beckett'ın tiyatro oyunu
ilgili madde Beckett 3:112b

"MUTLULUĞU KAZANMA" Farabi'nin yapıtı
ilgili madde Farabi 6:253a

"MUTLULUK YOLU" Russell'ın yapıtı
ilgili madde Russell 14:304a
"MUTLU PRENS" Wilde'ın öykü kitabı
ilgili madde Wilde 19:54b
MUTSAMUDU Komorolar'da, Anjouan Adası'nda kent
ilgili madde Komorolar 10:312a
"MUTSUZLUĞUMUZUN KIŞI" Steinbeck'in romanı
ilgili madde Steinbeck 16:134b
MUVAHHİDLER Kuzey Afrika ve İspanya'da hüküm sürmüş Berberi kökenli hanedan, 1130-1269; kurucusu İbn Tumart (ö. 1130); onu izleyen Muvahhid hükümdarları Murabıtlar'ın egemenliğine son verdikten sonra İspanya'da ilerleyen Hıristiyanlar'ı durdurmaya çalıştılar; başkent İşbiliye'yi (Sevilla) bilim ve sanat merkezi yaptılar; sonraları İspanya'da Hıristiyanlar'ın, Kuzey Afrika'da da yerel hanedanların karşısında yenilgiye uğrayarak dağıldılar
ilgili maddeler
Endülüs Emevileri 6:152a
İbn Rüşd 8:261b
MUVAHHİT, BEDİA Türk kadın tiyatro ve sinema sanatçısı, d. 1902; sahneye çıkan ve beyazperdede görünen ilk Türk kadın sanatçılardandı; ilk filmini 1923'te çevirdi ve aynı yıl sahneye çıktı; emekliye ayrıldığı 1975'e kadar İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları'nda 500 kadar oyunda rol aldı; 1987'de devlet sanatçısı seçildi
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:147b
MUVATALLİ Hitit kralı, ö. İÖ 14. yy
ilgili madde Hititler 8:187b
MUYLU
ilgili madde Sarkaç 15:65a
MUZ
madde başlığı Muz 12:323b, görsel
ilgili maddeler
Honduras: görsel 8:204
Meyve 12:185a
Sumatra: görsel 16:181
MUZAFFERİLER İran'ın güneyinde egemenlik kurmuş İslam hanedanı, y. 1314-93
ilgili maddeler
Safeviler 14:331a
Timur 17:202a
MUZIKA-YI HÜMAYUN II. Mahmud döneminde kurulan askeri saray bandosu
ilgili maddeler
Bando 3:20b vd.
Ulusal marşlar 18:187b
MÜBALAĞA *ya da* **Abartma** edebiyat
ilgili madde Söz sanatları 16:44b
MÜCEVHER
madde başlığı Değerli taşlar ve mücevherler 5:107a, görsel
ilgili maddeler
Altın 1:186b
Elmas 6:134b vd.
Oniks 13:186b
Sümerler: görsel 16:203
Yeşim 19:162a
MÜDAFAA-İ HUKUK CEMİYETLERİ
ilgili maddeler
Atatürk 2:120b vd.
Kurtuluş Savaşı 11:114a vd.
•Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti
MÜDERRİS medresede eğitim görevlisi
ilgili madde Osmanlı İmparatorluğu 13:240a
MÜESSİR FİİL kişilere karşı işlenen ve cezayı gerektiren eylem
ilgili madde Suç 16:154a
MÜEYYİDE *bak.* **YAPTIRIM**
MÜEZZİN ezan okuyan din görevlisi
ilgili madde Cami 4:107a
"MÜFETTİŞ" Gogol'ün tiyatro oyunu
ilgili maddeler
Gogol 7:181b
Tiyatro sanatı 17:215b
"MÜFETTİŞLER MÜFETTİŞİ" Orhan Kemal'in romanı
ilgili madde Orhan Kemal 13:199b
MÜFİD RATİB Türk şair, 1887-1920
ilgili maddeler
Fecr-i Ati 6:266a
Servet-i Fünun: görsel 15:139
MÜFTÜ İslam hukukunda fetva verme yetkisine sahip fıkıh bilgini; Türkiye'de Diyanet İşleri Başkanlığı'nın il ve ilçelerdeki din hizmetlerini yürütmek, din kurumlarını yönetmek ve din görevlilerinin hizmetlerini düzenleyip denetlemekle görevlidir
ilgili madde Eğitim 6:70b
MÜFTÜOĞLU, AHMED HİKMET Türk yazar, 1870-1927; Servet-i Fünun çizgisinde başladığı edebiyat çalışmalarını II. Meşrutiyet'ten sonra Milli Edebiyat akımı doğrultusunda sürdürdü; *Gönül Hanım* (1930) adlı romanı ile *Çağlayanlar* (1922) adlı öykü kitabı en tanınmış yapıtlarıdır
ilgili maddeler
Milli Edebiyat 12:221a
Servet-i Fünun 15:140b, görsel
MÜGE zambakgiller familyasından hoş kokulu, çokyıllık bitki; Avrupa, Asya ve Kuzey Amerika'nın ılıman bölgelerinde doğal olarak yetişir; parlak yaprakları, çan biçiminde sarkık beyaz çiçekleri ve kırmızı meyveleri vardır
MÜHENDİSHANE-İ BAHRİ-İ HÜMAYUN Osmanlı donanmasına deniz subayı ve teknik eleman yetiştirmek amacıyla 1776'da İstanbul'da kurulan askeri eğitim kurumu; 1773'te açılan Hendesehane'nin yeniden düzenlenmesiyle kuruldu; 1846'da Mekteb-i Şahane adını aldı; 1928'de Deniz Harp Okulu•na dönüştü
ilgili maddeler
Abdülhamid I 1:16b
Eğitim 6:70b
MÜHENDİSHANE-İ BERRİ-İ HÜMAYUN Osmanlı ordusuna topçu ve istihkâm subayı yetiştirmek amacıyla 1795'te İstanbul'da kurulan askeri eğitim kurumu; 1847'de İstihkâm Mektebi adını aldı; 1908'den sonra Mekteb-i Harbiye (Kara Harp Okulu) ile birleştirildi
ilgili maddeler
Eğitim 6:70b
Nizam-ı Cedid 13:89b
MÜHENDİSLİK
madde başlığı Mühendislik 12:325a, görsel
•Biyomühendislik; İnşaat mühendisliği; İstihkâm; Maden mühendisliği; Makine mühendisliği
MÜHRÜSÜLEYMAN zambakgiller familyasından, kuzey yarıkürede yaygın olarak yetişen 25 kadar çokyıllık otsu bitki türünün ortak adı: "Süleyman'ın mührü" anlamına gelen adını, köklerindeki mühür benzeri izlerden aldığı sanılmaktadır; beyaz ya da yeşilimsi beyaz çiçek salkımları ve kırmızımsı mor renkli yuvarlak meyveleri vardır; bazı türleri halk arasında şeker hastalığında, romatizma ve gut ağrılarının giderilmesinde, ve çıban tedavisinde kullanılır
MÜHÜR
madde başlığı Mühür 12:328b, görsel
•Tuğra
MÜKEBBİRE
ilgili madde Cami 4:107a
MÜLKİYE BAYTAR MEKTEBİ 1906'da İstanbul'da açılan veteriner okulu
ilgili madde Veteriner hekimlik 18:329b
MÜLKİYET bir nesnenin birisine ait olması; arazi ve yapılar gibi taşınmaz mallar, taşınabilen nesneler, çiftlik hayvanları gibi taşınır mallar, hak ve patentler mülkiyet kavramına girer; mülkiyet yasaları ülkelere göre değişir ve çoğu zaman oldukça karmaşıktır
MÜLLER, GERD Alman futbolcu, d. 1945; uzun yıllar Bayern Munich takımında oynadı; 1970'te Avrupa'da yılın futbolcusu seçildi; 62 kez milli takımda yer aldı ve 1974'te Dünya Kupası'nı kazanan Batı Alman takımının başarısına katkıda bulundu
MÜLTECİ
madde başlığı Mülteci 12:330a, görsel
ilgili maddeler
Göç 7:189b
Nansen 13:31b
Nüfus 13:114b
Yardım kurumları 19:103a
Yoksulluk 19:187a
Yurttaşlık hakları 19:213a
MÜLTECİ KAMPI
ilgili maddeler
Filistin: görsel 6:299
Mülteci: görsel 12:331
MÜLTİVİBRATÖR
ilgili madde Elektronik 6:122b
MÜMTAZ MAHAL asıl adı *Ercümend Banu* Hint-Türk İmparatoru Şah Cihan'ın karısı, 1591-1631
ilgili maddeler
Hint-Türk İmparatorluğu 8:181a
Tac Mahal 16:293a
MÜNACAT edebiyat
ilgili maddeler
Divan edebiyatı 5:251a
Kaside 10:82b
MÜNAZARA
madde başlığı Tartışma ve münazara 17:57a
MÜNECCİM *bak.* **ASTROLOG**
MÜNECCİM KRALLAR Hıristiyanlık'ta, bir yıldızı izleyerek doğudan Beytlehem'e gelen ve yeni doğan Hz. İsa'ya armağanlar veren müneccimler; bu müneccimlerin İsa'dan 5-6 yy önce ortaya çıktıklarına, astroloji ve rüyaları açıklamakla uğraştıklarına inanılır; Müneccim Krallar'ın tapınması çok eskiçağlardan beri Hıristiyan sanatının gözde konularından biri olmuş, aralarında Leonardo da Vinci, Rubens ve Botticelli gibi ünlü ressamların da bulunduğu birçok sanatçı tarafından işlenmiştir
MÜNİH Almanya
madde başlığı Münih 12:332a, görsel
ilgili madde Planetaryum 14:90a
MÜNİH ANTLAŞMASI *ya da* **Münih Paktı** 30 Eylül 1938; İngiltere, Fransa, Almanya ve İtalya tarafından imzalanan bu antlaşma uyarınca, savaştan kaçınmak amacıyla Çekoslovakya'daki Südetler bölgesi Almanya'ya ilhak edildi

ilgili madde İkinci Dünya Savaşı 8:297a
MÜNİH AYAKLANMASI 1923
ilgili madde Hitler 8:191a
MÜNİH BİRA FESTİVALİ
ilgili maddeler
Bira ve biracılık: görsel 3:202
Münih 12:332b
MÜNİH PAKTI *bak.* **MÜNİH ANTLAŞMASI**
MÜNSTER KATEDRALİ Bern, İsviçre
ilgili madde Bern 3:145a, görsel
MÜNŞEAT edebiyat
ilgili madde Divan edebiyatı 5:252b
MÜON
ilgili madde Temel parçacıklar 17:143a
"MÜREBBİYE" Gürpınar'ın romanı
ilgili maddeler
Doğalcılık 5:260a
Gürpınar 7:307a
MÜREKKEP
madde başlığı Mürekkep 12:332b, görsel
ilgili maddeler
Ağaçbaskı 1:71a
Taşbaskı 17:62a vd.
MÜREKKEPBALIĞI *ya da* **Sübye**
madde başlığı Mürekkepbalığı 12:334a, görsel
ilgili madde Tarihöncesi yaşam: görsel 17:50
MÜREKKEPLİ KALEM
ana madde Kalem 9:275a vd.
MÜREN
madde başlığı Müren 13:7a
ilgili madde Mercan resifi 12:152b
MÜRİDOĞLU, ZÜHTÜ Türk heykeltıraş, d. 1906; daha çok anıtsal heykeller yaptı; ağaçtan yonttuğu ve bakır levhalar kullandığı bağımsız heykellerinde soyut yaklaşım ağır basar
ilgili maddeler
Barbaros Hayreddin Paşa 3:43a
Türk resim ve heykel sanatı 18:126a, görsel
MÜRRÜSAFİ bazı ağaçların gövdesinden sızan reçineli zamk; rengi kırmızımsı kahverengi, tadı acımsıdır; parfüm ve merhem yapımında kullanılır; çok eskiçağlardan beri değerli bir madde sayılan mürrüsafi, Müneccim Krallar•ın Hz. İsa'ya getirdikleri doğum hediyelerinden biridir
ilgili maddeler
Arabistan 1:309b
Kozmetik 11:31b
Reçine 14:206a
MÜRSEL PAŞA ABİDESİ Bingöl
ilgili madde Bingöl: görsel 3:196
MÜRŞİT
ilgili madde Tasavvuf 17:58a
MÜRVER
madde başlığı Mürver 13:7a, görsel
MÜRVER ŞARABI
ilgili madde Şarap 16:236a
MÜSADERE İslam hukukunda mal varlığının bir bölümüne ya da tümüne devletin el koyması
ilgili madde Islahat Fermanı 8:245a
MÜSEDDES edebiyat
ilgili madde Divan edebiyatı 5:250a
MÜSLÜMANLIK *bak.* **İSLAM**
MÜSTEAR AD *bak.* **TAKMA AD**
MÜSTEHCENLİK halkın ar ve edep duygusunu inciten, açık saçık ve yakışıksız durum: evrensel olarak kabul edilmiş bir tanımı yoktur; Türk Ceza Kanunu müstehcen yayınların gösterimini ve dağıtımını suç sayarak ağır para cezasını öngörür; sonradan aynı amaçla Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu da çıkarılmıştır
MÜSTEZAT divan şiirinde nazım biçimi
ilgili maddeler
Divan edebiyatı 5:250b
Servet-i Fünun 15:140a
MÜTERCİM RÜŞDÜ PAŞA Osmanlı sadrazamı, 1811-82
ilgili madde Midhat Paşa 12:205b
MÜTEVELLİ vakıf
ilgili madde Vakıf 18:288b
MÜTTEFİKLER II. Dünya Savaşı'nda Mihver Devletleri'ne (Almanya, İtalya, Japonya) karşı birleşen ülkeler: İngiltere, Fransa, SSCB, ABD ve Çin
ana madde İkinci Dünya Savaşı 8:296a vd.
ilgili maddeler
Almanya 1:170a vd.
Amerika Birleşik Devletleri 1:215b
MacArthur 11:304a
Montgomery 12:271b
Propaganda 14:147a
Roosevelt 14:282a
MÜZE
madde başlığı Müzeler ve sanat galeri-leri 13:7b, görsel
ilgili madde Arkeoloji 2:26b vd.
•*müzelerin adları, örn.* Ermitaj Müzesi; Etnografya Müzesi; İstanbul Arkeoloji Müzesi; Louvre Müzesi; Prado Müzesi; Topkapı Sarayı Müzesi; Türk-İslam Eserleri Müzesi; Uffizi Galerisi
MÜZİK
madde başlığı Müzik 13:15b, görsel
ana madde Türk müziği 18:116b
ilgili maddeler
Afrika halkları 1:59b
Alman sanatı ve müziği 1:165b vd.
Bale 2:298b
Bando 3:19a vd.
Japonya 9:189b vd.
Napoli 13:32b
Pisagor 14:83b
•Konser; Koral müzik; Müzik aleti; Oda müziği; Opera; Şan; *müzik üslupları, örn.* Caz; Halk müziği; Pop müzik; *form ve teknikler örn.* Armoni; Çoksesli müzik; Füg; Kantat; Konçerto; Kontrpuan; Şarkı; *besteci ve yorumcular, örn.* Armstrong, Louis; Beethoven; Gershwin; Itri; Mozart, Wolfgang Amadeus
MÜZİKAL kendine özgü, yalın bir olay örgüsü olan, müzik, dans ve diyalogların olaylarla bütünleştiği duygusal ve eğlendirici sahne gösterisi, oyun ya da film; en iyi örnekleri 1940'ların sonu ile 1950'lerde ABD'de gerçekleştirilmiştir
ilgili maddeler
Müzik 13:20a
Orkestra 13:202b
Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:224a
MÜZİK ALETİ *ya da* **Çalgı**
madde başlığı Müzik aletleri 13:20b
ana maddeler
Orkestra 13:202b vd.
Türk müziği 18:119b
ilgili maddeler
Bando 3:19a vd.
Fransız edebiyatı: görsel 7:38
Halk müziği 8:16a, 17a
Müzik 13:15b vd.
Ses 15:144b
•Klavyeli çalgılar; Telli çalgılar; Üflemeli çalgılar; Vurmalı çalgılar; Yaylı çalgılar; *çalgıların adı, örn.* Akordeon; Kanun; Org; Saz
MÜZİK DRAM ilk örneklerini Wagner'in verdiği müzikli tiyatro türü
ilgili maddeler
Opera 13:187b
Wagner 19:41a
MÜZİK KUTUSU
madde başlığı Müzik kutusu 13:20b, görsel
MYANMAR *bak.* **BİRMANYA**
"MY FAİR LADY" *bak.* **"BENİM TATLI MELEĞİM"**
MYKENAİ *bak.* **MİKEN**
MYKONOS Ege Denizi'nde Yunanistan'a bağlı ada
ilgili madde Yunanistan: görsel 19:207

N

NAAT edebiyat
ilgili maddeler
Divan edebiyatı 5:251a
Kaside 10:82b
NABIZ
ilgili maddeler
Kalp 9:288b
Kan 9:302b
Tıp: nabız ölçümü: görsel 17:180
NABİ Osmanlı divan şairi, 1642-1712
madde başlığı Nabi 13:21a
ilgili maddeler
Divan edebiyatı 5:253a
Gazel 7:86a
Mesnevi 12:166a
Osmanlıca 13:233b
Rubai 14:293a
NABİS Sparta'nın son kralı, ö. İÖ 192
ilgili madde Sparta 17:47a
NABİZADE NAZIM Osmanlı yazar, 1862-93; *Karabibik* (1890) adlı uzun öyküsüyle Türk edebiyatında Gerçekçilik akımının ilk örneğini verdi: *Zehra* (1896) adlı roman da Doğalcılık akımının izlerini taşır
ilgili maddeler
Gerçekçilik 7:133b
Tanzimat edebiyatı 16:332b, 333a
Türk edebiyatı 18:38b
NABLUS Ürdün'de kent; Tunç Çağı'nda kuruldu; İÖ 135 ve 104'te yıkıldı; daha sonra Romalılar'ın (İS 72), Araplar'ın (636) ve Haçlılar'ın eline geçti (1099); İngilizler'e ve İsrail'e karşı direnişin (1923-48) merkeziydi; Kutsal Kitap'ta Şehem adıyla söz edilir; nüf. 80.000 (1984 tah.)
ilgili madde Ürdün 18:279b
NABOKOV, VLADIMIR Rus asıllı ABD'li yazar, 1899-1977. 1919'da Rusya'dan ayrılarak Avrupa'da ve ABD'de yaşadı; hem Rusça, hem İngilizce yapıtlar verdi; *İnfaza Çağrı* (1935), *Sebastian Knight'ın Gerçek Yaşamı* (1941) ve *Lolita* (1955) gibi kitaplarında, üslup kaygısının kendini duyurduğu nükteli bir anlatım egemendir
"NABUCCO" Verdi'nin operası

ilgili madde Verdi 18:321a
NABUKADNEZAR Babil kralı, İÖ y. 630-562
madde başlığı Nabukadnezar 13:21b
ilgili maddeler
Babil 2:249a
Babil ve Asur uygarlıkları 2:252b
Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:279a
Dünyanın Yedi Harikası 6:15a vd.
Sur ve Sayda 16:189b
Tapınak 17:7b
Verdi 18:321a
NADAS
ilgili maddeler
Tarım tarihi 17:24a, 25b
Toprak 17:251a
NADİR ŞAH Afganistan kralı, 1880-1933; hk. d. 1929-33; 1932'de köleliği kaldırdı
ilgili madde Afganistan 1:42a
NADİR ŞAH İran şahı, 1688-1747; silahlı çetelerle 1736'da tahtı zorla ele geçirdi; Ruslar ve Osmanlılar'la savaştı; 1739'da Hint-Türk ordularını yenilgiye uğratarak Hindistan'ı aldı; Tavus Tahtı'nı ve Kuh-ı Nur elmasını İran'a getirdi; uyguladığı baskıcı yönetim nedeniyle kendi askerlerince öldürüldü
ilgili madde İran 9:69a
NAEVIUS, GNAEUS Romalı yazar, İÖ y. 270-y. 200
ilgili madde Latince 11:213a
NAFTA topraktan çıkarılan saydam, kolayca tutuşan, bitümlü sıvı hidrokarbon; kömürün damıtılmasıyla da elde edilir
ilgili madde Kauçuk 10:103b
NAFTALİN aromatik hidrokarbonların en basit üyesi; boyarmadde, yapay reçine ve patlayıcı yapımında, ayrıca özel kokusu nedeniyle güvelere karşı kullanılır
ilgili madde Karbon 10:56a
NAGANA
ilgili madde Çeçe sineği 4:270a
NAGASAKİ Japonya'da kent; aynı adlı ilin merkezi ve ülkenin en eski ihracat limanlarından biridir; 20. yy'da gemi yapım sanayisinin önemli merkezleri arasına katıldı; 9 Ağustos 1945'te ABD tarafından kente atılan atom bombası y. 80.000 kişinin ölümüne yol açtı ve kentin en yoğun yapılaşmış bölümünü yerle bir etti; nüf. 445.854 (1989)
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:215b
Bomba 3:284b
İkinci Dünya Savaşı 8:306b
Japonya 9:195a
NAGOYA Japonya'da kent; Honşu Adası'nın Büyük Okyanus kıyısında, Tokyo'ya 380 km uzaklıkta; çelik, kimyasal maddeler, petrol ve petrokimya ürünleri üretilir; otomobil, uçak ve gemi sanayileri hızla gelişmektedir; önemli bir kültür ve eğitim merkezidir; nüf. 2.116.350 (1985)
NAGPUR Hindistan'da kent; 18. yy'da bir racalık başkenti olarak kuruldu; kara, demir ve havayolları üzerinde önemli bir kavşak noktası, ticaret ve sanayi merkezidir; nüf. 1.302.066 (1981)
NAGY, IMRE Macar devlet adamı, 1896-1958; I. Dünya Savaşı'nda Ruslar'a tutsak düştü. Kızıl Ordu'da çarpıştı; 1944'ün sonlarına kadar Rusya'da kaldı; 1953'e kadar çeşitli bakanlık görevlerinde bulunduktan sonra 1953-55 arasında başbakanlığa geldi; 1956 Macar Ayaklanması sırasında bir kez daha başbakan oldu; Sovyet birlikleri Budapeşte'yi işgal edince Yugoslav elçiliğine sığındı; Romanya'ya gönderildi ve Macaristan'a geri verilerek kurşuna dizildi
ilgili madde Macaristan 11:303a
NAHA Japonya
ilgili madde Pasifik Adaları 14:19a
NAHÇİVAN SEFERİ 1553-55
ilgili maddeler
Kanuni Sultan Süleyman 10:8b
Sokullu Mehmed Paşa 15:307a
NAHODKA SSCB
ilgili maddeler
Sibirya 15:193a
Trans-Sibirya Demiryolu 17:283b
NAHŞAB SAVAŞI 562
ilgili madde Akhunlar 1:116a
NAİF SANAT benimsenmiş estetik kurallara bağlı kalmayan, eğitim görmemiş sanatçıların ortaya koydukları ürünler; genellikle aşırı ayrıntı yüklü olan bu yapıtlarda perspektif kuralları hemen hiç uygulanmaz
ilgili madde Resim sanatı 14:232a
NAİLİ-İ KADİM Osmanlı divan şairi, ö. 1666; anlam açısından yoğun şiirleri ve titizlikle seçilmiş uyumlu sözcükleriyle divan şiirinin büyük ustalarındandır; üslubu kendisinden sonraki birçok şairi etkilemiştir
ilgili madde Söz sanatları 16:43b
NAİMA Osmanlı tarihçi, 1655-1716
madde başlığı Naima 13:22a
ilgili maddeler
Düzyazı 6:34b
Tarih 17:45a
"NAİMA TARİHİ" *bak.* **"TARİH-İ VEKAYİ"**
NAİRİ KONFEDERASYONU Urartular'ın Asur saldırılarına karşı oluşturdukları birlik, İÖ 13. yy
ilgili madde Urartular 18:212b
NAİROBİ Kenya
madde başlığı Nairobi 13:22a, görsel
ilgili maddeler
Afrika halkları 1:57a, görsel
Kenya 10:175b, görsel
NAKARAT
ilgili maddeler
Balad 2:296a
Divan edebiyatı 5:250a
İlahi 8:321b
Sonat 15:324a
Şarkı 16:243b, 244a
NAKİŞ
madde başlığı Nakış 13:22b, görsel
ilgili madde Uğraşı 18:175a, görsel
NAKKARE
ilgili maddeler
Bando 3:20b
Vurmalı çalgılar 19:37a
NAKKAŞ
ilgili madde Minyatür 12:238b
NAKKAŞ OSMAN Osmanlı minyatürcü, ü. 16. yy; açıklık ve uyumun egemen olduğu üslubuyla tanınır; saray minyatürcüsüydü; önemli minyatürleri Seyyid Lokman'ın *Şehname-i Selim Han* adlı yapıtında yer alır
NAKLİYECİLİK *bak.* **TAŞIMACILIK**
NAKSOS ADASI Yunanistan; Ege Denizi'ndeki Kyklad Adaları'nın en büyüğü; y.öl. 428 km²; Tunç Çağı'ndan beri yerleşim yeridir; kaliteli beyaz şarap, turunçgiller üretilir; zımpara taşı ihraç edilir; nüf. 14.037 (1981)
ilgili madde Ege Adaları 6:58b
NAKŞİBENDİLİK Muhammed Bahaeddin Nakşbendi'nin (1318-89) kurduğu tarikat; Sünni tasavvuf anlayışının en yaygın temsilcisidir; Tanrı'ya yakınlaşmanın ancak daha çok ibadet yoluyla olanaklı olduğunu savundu; 15. yy'da Anadolu'ya gelen tarikat 19. yy'da yaygınlık kazandı
NALAYHA Moğolistan'da kasaba; başkent Ulan Bator'un y. 30 km güneydoğusunda; kömür madenleri işletilir
ilgili madde Moğolistan 12:259a
NALBURUNLU YARASA Avrupa'dan Japonya'ya kadar uzanan tropik ve ılıman bölgelerde dağılmış 70 kadar yarasa türünün ortak adı; renkleri genellikle kahverengi, bazen kırmızıdır; adlarını burunlarının ucundaki nala benzeyen oluşumlardan alırlar; mağara gibi karanlık ve nemli yerlerde yaşarlar
ilgili madde Biyolojik saat: görsel 3:248
NALIN daha çok hamam gibi ıslak yerlerde giyilen, tahtadan yapılmış, üstü tasmalı yüksekçe ayakkabı; sert ağaçtan yapılan gövdesi tek parçadır ve alt bölümü oyularak ökçesi biçimlendirilir; bazen gövdesinin üstü sedef, mercan ya da gümüşle, tasması da kadife ya da aynayla kaplanır
ilgili madde Gümüş işçiliği: görsel 7:263
NALKARİDESİ
ilgili madde Kabuklular 9:241a
NALLIHAN Ankara'nın ilçesi; topraklarını Köroğlu Dağları engebelendirir; geçim kaynağı tarım ve ormancılıktır; ilçede yaban koyunları ve geyikler için doğal koruma alanları düzenlenmiştir; nüf. (1990): ilçe 36.799, kasaba 11.638
ilgili madde Ankara 1:282a
NAL YENGECİ
ana madde Yengeç 19:144b, görsel
NAMAZ
ilgili maddeler
Din: görsel 5:232
İslam 9:96a
NAMAZGÂH açık havada namaz kılmak için düzenlenmiş alan; daha çok kent dışındaki yollar üzerinde yapılırdı; genellikle çevresinden biraz yüksek bir alan taşla döşenir, kıbleyi belirtmek için de bir taş dikilirdi
"NAMI DİĞER PARMAKSIZ SALİH" Kısakürek'in tiyatro oyunu
ilgili madde Kısakürek 10:227a
NAMIK İSMAİL Türk ressam, 1890-1935
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:125a
NAMIK KEMAL Osmanlı şair ve yazar, 1840-88
madde başlığı Namık Kemal 13:26a, görsel
ilgili maddeler
Birinci ve İkinci Meşrutiyet 3:211b
Gazete ve gazetecilik 7:92a
Jön Türkler 9:223b
Osmanlıca 13:233b
Tanzimat edebiyatı 16:332a vd.
NAMİB ÇÖLÜ Afrika; kıtanın güneybatısında, Angola'dan Güney Afrika'ya kadar olan kıyı boyunca uzanır; uzunluğu y. 1.900 km, genişliği 125-160 km; büyük bölümü yüzeye çıkmış kayaç ve kumlarla kaplıdır; neredeyse hiç yağış almaz ve nüfusu birkaç yüz kişiyi geçmez
ilgili madde Namibia 13:28a
NAMİBİA

madde başlığı Namibia 13:27b, görsel
ilgili madde Afrika 1:48a
NAMLU
ilgili madde Ateşli silahlar 2:132b
NAMLU AĞZI
ilgili madde Ateşli silahlar 2:132b, 133b
NAMLU KUYRUĞU
ilgili madde Ateşli silahlar 2:132b, 133b, görsel
NAMMU Sümer mitolojisi
ilgili madde Efsane ve mitler 6:54a
"NAMUSÇULAR" Kemal Tahir'in romanı
ilgili madde Kemal Tahir 10:157a
"NANA" Zola'nın romanı
ilgili madde Zola 19:262b
NANAHUATZİN Aztek mitolojisi
ilgili madde Efsane ve mitler 6:53a
NANAK Hintli dini önder, 1469-1539
ilgili madde Sihler 15:203b
NANCY Fransa'da kent; Meurthe-et-Moselle ilinin merkezi; yöredeki iki komşu kasaba, 1750'de Polonya Kralı I. Stanislaw (Fransa Kralı XV. Louis'nin kayınpederi) tarafından birleştirilerek yeniden kuruldu; 18. yy'dan kalma mimarlık yapıtlarıyla ünlüdür; bir yönetim ve yatırım merkezi olarak gelişmiştir ve kentsel kalkınmanın odak noktasıdır; nüf. 95.654 (1982)
ilgili madde Alsace-Lorraine 1:182a
NANE
madde başlığı Nane 13:29a, görsel
ilgili madde Şifalı bitkiler 16:269a, 269b
NANKİNG pinyin **Nanjing** okunuşu *Nancing* Çin Halk Cumhuriyeti
madde başlığı Nanking 13:30a, görsel
ilgili maddeler
Çin Halk Cumhuriyeti 4:313a
Pekin 14:38a
NANNING Çin'de kent; Guangxi Zhuang özerk yönetim bölgesinin merkezi; 1907'den başlayarak hızla gelişti; iki kez Japonlar tarafından işgal edildi; II. Dünya Savaşı'nda ABD'nin hava üssü oldu; Fransa ve ABD ile savaşan Vietnam kuvvetlerinin Çin'deki en önemli destek üssüydü; nüf. 627.899 (1987)
NANO uluslararası birimler sisteminde kullanılan önek
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:78
NANOMETRE elektromagnetik ışınımları ölçmekte kullanılan birim; 1 metrenin milyarda birine eşittir
ilgili maddeler
Işık 8:254b
Işınım 8:258a
NANSEN, FRIDTJOF Norveçli kâşif ve devlet adamı, 1861-1930
madde başlığı Nansen 13:30b, görsel
ilgili maddeler
Kutupların keşfi 11:138a, görsel
Mülteci 12:331b
NANTES Fransa'nın batısında kent; Loire-Atlantique ilinin merkezi; Loire Irmağı'nın halicinde önemli bir liman, aynı zamanda bir kimya ve makine sanayisi merkezidir; nüf. 245.000 (1990)
ilgili maddeler
Loire Irmağı 11:272b
Otobüs 13:249b
NANTES FERMANI 1598; Fransa Kralı IV. Henri bu fermanla Protestan uyrukları olan Huguenotlar'a geniş dinsel özgürlük tanıdı; 1685'te XIV. Louis fermanı yürürlükten kaldırınca yüz binlerce Huguenot başka ülkelere göç etti
ilgili maddeler
Fransa 7:28b
Louis 11:287a
Reform 14:208a
NAPALM naftenik asit (molekülünde karbon atomu halkaları bulunur) ve alifatik karboksil asit (molekülünde karbon atomu zincirleri bulunur) ile alüminyum bileşiklerinin karışımı; alev makinelerinde ve yangın bombalarında tutuşturucu olarak kullanılan benzinin kalınlaştırılmasında kullanılır; bu biçimde kalınlaştırılmış benzine de napalm denir; 1940'larda geliştirildi
ilgili madde Bomba 3:283a
NAPIER, JOHN İskoçyalı matematikçi, 1550-1617; Napier logaritması olarak da bilinen doğal logaritmayı geliştirdi; çarpma ve bölme işlemlerini kolaylaştıran hesap çubuklarını yaptı; üzerinde rakamlar yazılı olan ve kemikten yapıldıkları için Napier kemikleri olarak bilinen bu çubuklar, hesap makinesinin yaygınlaşmasından önce kullanılan sürgülü hesap cetvelinin öncüsüdür
ilgili madde Logaritma 11:272a
NAPO IRMAĞI Ekvador
ilgili madde Ekvador 6:94a
NAPOLÉON II *bak.* **NAPOLYON II**
NAPOLÉON BONAPARTE *bak.* **NAPOLYON I**
NAPOLİ İtalya
madde başlığı Napoli 13:31b, görsel
NAPOLİ KÖRFEZİ İtalya
ilgili madde Napoli: görsel 13:32
NAPOLİ KRALLIĞI İtalya'da tarihi devlet; İtalya anakarasındaki İki Sicilya Krallığı'nın bir bölümüydü; 1130'da Sicilya kontu Ruggiero tarafından kuruldu; 1861'de İtalya'ya katıldı
ilgili madde Napoli 13:32a
NAPOLYON I *ya da* **Napolyon Bonapart** *ya da* **Napoléon Bonaparte** Fransa imparatoru, 1769-1821
ana maddeler
Napolyon 13:32b, görsel
Napolyon Savaşları 13:35b vd., görsel
ilgili maddeler
Almanya 1:169b
Alp Dağları 1:181b
Ateşli silahlar 2:134a
Casusluk 4:134a
Cezzar Ahmed Paşa 4:177a
Fransa 7:30a vd.
Fransız Devrimi 7:37a
İtalya 9:148a
Madalya ve nişanlar 11:309a
Mısır 12:198b
Milano 12:217b
Nelson 13:49b
Papa 13:309b
Paris 13:331a
Prusya 14:152b
Saint Helena 15:18a
Savaş ve savaş araçları 15:79a vd., görsel
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:19a
Trafalgar Savaşı 17:273b
Uluslararası ilişkiler 18:197a
Waterloo Savaşı 19:47a vd.
NAPOLYON II *ya da* **Napoléon II** Fransa veliahtı, 1811-32; I. Napolyon'un oğlu
ana madde Napolyon 13:35a
NAPOLYON III *ya da* **Louis-Napoléon Bonaparte** Fransa imparatoru, 1808-73; I. Napolyon'un yeğeni; 1870-71'deki Fransa-Prusya Savaşı'ndan sonra tahttan indirildi
ana madde Napolyon 13:35a
ilgili maddeler
Fransa 7:30b vd.
Hugo 8:214a
NAPOLYON BONAPART *bak.* **NAPOLYON I**
NAPOLYON KANUNU *bak.* **FRANSIZ MEDENİ KANUNU**
NAPOLYON KİRAZI
ilgili madde Kiraz ve vişne 10:276a
NAPOLYON SAVAŞLARI 1804-15
madde başlığı Napolyon Savaşları 13:35b, görsel
ilgili maddeler
İsviçre 9:136b
İşaretleşme 9:140a
Mauritius 12:109a
Napolyon 13:34a
Roket 14:254b
Savaş ve savaş araçları 15:79a
NAR
madde başlığı Nar 13:37a, görsel
NAR BÜLBÜLÜ *bak.* **KIZILGERDAN**
NAREKE Karagöz oyununda kullanılan kamışlı düdük
ilgili madde Karagöz Oyunu 10:34a
NARENCİYE *bak.* **TURUNÇGİLLER**
NARGİLE tütün içme aracı; içinde su bulunan sürahi biçiminde bir gövde, tömbeki denen nemli tütünün yerleştirildiği bir lüle ve marpuç denen bir hortumdan oluşur; tömbeki, üstüne konulan kor halindeki kömürle tutuşturulur; marpucun ucundaki ağızlıktan hava çekilince, tütünün dumanı gövdedeki sudan geçip yıkanarak ağza gelir; Hindistan, İran ve Arap ülkelerinde yaygın olan nargilenin Osmanlı kahvehanelerinde de özel bir yeri vardı
NARKİSSOS *ya da* **Narsis** Yunan mitolojisinde, bir pınarın suyundan yansıyan kendi görüntüsüne âşık olan ve sonunda bu umutsuz aşk uğruna kendini öldüren güzeller güzeli erkek; efsaneye göre, öldüğü yerde onun adını taşıyan bir nergis çiçeği bitmiş
ilgili madde Nergis 13:57a
NARKOLEPSİ
ilgili madde Uyku 18:233b
NARKOTİK MADDE *bak.* **UYUŞTURUCU MADDE**
NARKOZ
ilgili madde Anestezi 1:271a
NARKOZİTÖR *bak.* **ANESTEZİ UZMANI**
"NARLI BAHÇE" Wilde'ın öykü kitabı
ilgili madde Wilde 19:54b
NARMAN Erzurum'un ilçesi; dağlarla çevrili bir bölgede yer alan ilçede geçim kaynağı tarımdır; topraklarında tuz yatakları vardır; nüf. (1990): ilçe 25.699, kasaba 6.989
ilgili madde Erzurum 6:183a
NARODNAYA DAĞI SSCB
ilgili madde Ural Dağları 18:208b
NARODNİKLER
ilgili maddeler
Sosyalizm 15:327a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:20a

NARSİS *bak.* **NARKİSSOS**
NASA ABD Ulusal Havacılık ve Uzay Dairesi
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:246a
NASH, JOHN İngiliz mimar, 1752-1835; Londra'daki Buckingham Sarayı ile Regent Parkı'nın mimarı
ilgili madde Buckingam Sarayı 4:34b
NASHVILLE *ya da* **Nashville-Davidson** ABD'de kent; Tennessee eyaletinin merkezi: 1775'te Çeroki Yerlileri'nden satın alınarak kuruldu; 1843'te eyalet merkezi oldu; nüf. 501.398 (1990)
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:226a
"NASIL YAPMALI" Çernişevski'nin yapıtı
ilgili madde Rus edebiyatı 14:302a
NÂSIR asıl adı **Cemal Abdünnâsır** Mısır cumhurbaşkanı, 1918-70
madde başlığı Nâsır 13:38a, görsel
ilgili maddeler
Arap-İsrail Savaşları 1:317a vd.
Mısır 12:199b vd.
Sedat 15:105b
NÂSIRA *ya da* **Nazareth** İsrail'de kent; Hz. İsa'nın çocukluğu burada geçti; o zamanlar çok küçük ve önemsiz bir yerdi; Haçlı Seferleri sırasında birçok savaşa sahne oldu; bugün İsrail'deki en büyük Arap kenti ve Hıristiyanlar'ın hac merkezidir; nüf. 44.800 (1983 tah.)
ilgili madde Meryem, Hz. 12:162a
NASIREDDİN TUSİ İranlı astronomi ve matematik bilgini, 1201-74; İlhanlı sarayında yaşadı; Hulagu'ya Meraga'da bir gözlemevi kurdurttu ve gezegenlerin hareketlerini belirten *Zic-i İlhani* adlı cetveli hazırladı
ilgili madde İran edebiyatı 9:70b
NÂSIR GÖLÜ Mısır'da baraj gölü; 1960'larda yapılan II. Assuan Barajı'nın tuttuğu sularla Nil Irmağı üzerinde oluştu; üçte ikisi Mısır'da, Nübye Gölü olarak bilinen üçte birlik bölümü ise Sudan'dadır; 324.000 ha'lık bir arazinin sulanmasını sağlar
ilgili maddeler
Afrika 1:44a
Su enerjisi 16:167b
NASMYTH, JAMES İskoçyalı mühendis, 1808-90; buharlı şahmerdanın bulucusudur
ilgili madde Dövme 5:305a
NASO, PUBLIUS OVIDIUS *bak.* **OVIDIUS**
NASREDDİN HOCA Türk halk bilgesi, ü. 13. yy
madde başlığı Nasreddin Hoca 13:38b, görsel
ilgili maddeler
Atasözleri 2:115a
Konya 10:327a
"NASREDDİN HOCA HİKÂYELERİ" Kanık'ın yapıtı
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:17b
Nasreddin Hoca 13:39b
NASREDDİN HOCA TÜRBESİ Konya
ilgili madde Konya: görsel 10:329
NASRİLER halk
ilgili maddeler
Endülüs Emevileri 6:152b
Granada 7:225b
NASR SURESİ Kuran
ilgili madde Kuran 11:104a
NASSAU Bahamalar'da liman kenti; New Providence Adası'nın kuzeydoğu kıyısında; 1729'da İngiliz sömürgesinin yönetim merkezi olarak kuruldu; bugün Bahamalar'ın başkenti, önemli bir doğal liman, ılıman iklimi ve güzel kumsallarıyla gözde bir dinlence yeridir; nüf. 135.437 (1980)
ilgili madde Bahamalar 2:271a
NASUH (MATRAKÇI) *bak.* **MATRAKÇI NASUH**
NASUH PAŞA ANTLAŞMASI 1618
ilgili madde Genç Osman 7:125a
NASYONAL SOSYALİST ALMAN İŞÇİ PARTİSİ *bak.* **NAZİ PARTİSİ**
NASYONAL SOSYALİZM *bak.* **NAZİZM**
NAŞİT soyadı **Özcan** Türk tiyatro sanatçısı, 1886-1943; ortaoyunu ve tuluat sanatçısı olarak ün kazandı; halktan birçok kadın, erkek tiplemesini ve azınlık tiplerini başarıyla canlandırdı; ayrıca kukla ve Karagöz oynattı, filmlerde rol aldı
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:147b
NAŞİT, ÂDİLE Türk kadın tiyatro ve sinema sanatçısı, 1930-87; Naşit•'in kızıdır; tiyatroda komik karakter rolleriyle başarı kazandı; sinemada basit, saf, iyi yürekli halk kadın tipini canlandırdı; televizyon programlarıyla yaygın bir üne kavuştu
NAT Asya'da tapınılan kutsal ruh
ilgili madde Birmanya 3:220b
NATAL Güney Afrika'nın dört eyaletinden en küçüğü; 1843'te İngiltere'nin egemenliğine girdi; 1910'da Güney Afrika Birliği'nin, 1961'den sonra Güney Afrika Cumhuriyeti'nin eyaleti oldu; y.öl. 86.000 km^2, merkezi Pietermaritzburg; ekonomisi şekerkamışı, kereste ve kömür madenciliğine dayanır; nüf. 2.145.018 (1985)
ilgili maddeler
Güney Afrika 7:277a vd.
Zulular 19:270b vd.
NATIR
ilgili madde Banyo ve hamam 3:33b
NATIONAL BROADCASTING COMPANY *bak.* **NBC**
NATIONAL GALLERY *bak.* **ULUSAL GALERİ**
NATO tam adı **Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü**
madde başlığı NATO 13:39b
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:216a
Brüksel 4:34b
De Gaulle 5:106b
Terörizm 17:159b
Türkiye 18:88a
NATÜRALİZM *bak.* **DOĞALCILIK**
NATÜRMORT *ya da* **Ölüdoğa** özenle düzenlenmiş cansız nesnelerin betimlendiği resim türü; genellikle alegorik ya da simgesel bir amaçla yapılır; 17. yy Hollanda ve Flaman sanatında, 18. yy'dan 20. yy ortalarına kadar da Fransız resminde sık sık işlenmiştir
ilgili maddeler
Resim sanatı 14:222b
Türk resim ve heykel sanatı: Dino: görsel 18:125
NAUKRATİS Mısır'da eskiçağ kenti
ilgili madde Eski Yunan 6:202a
NAURU Büyük Okyanus
madde başlığı Nauru 13:40a
ilgili madde Pasifik Adaları 14:20b
NAUSİKAA Yunan mitolojisi
ilgili madde Odysseia 13:131b
"NAUTILUS" ilk denizaltılardan
ilgili madde Denizaltı 5:148b
"NAUTILUS" ilk nükleer denizaltı
ilgili maddeler
Denizaltı 5:150a
Kuzey Kutup Bölgesi 11:160b
"NAUTILUS" Verne'in *Deniz Altında Yirmi Bin Fersah* adlı romanındaki düşsel denizaltı
ilgili madde Verne 18:327a
NAVAHOLAR Kuzey Amerika Yerlileri; 500 yıl kadar önce Kanada ve Alaska'dan güneye indikleri sanılıyor; sanat, tarım ve kültür alanında Pueblolar•'dan etkilendiler; 1860'larda topraklarını ABD'ye bırakmak zorunda kaldılar; bugün çoğu New Mexico, Arizona ve Utah'taki Yerli kamplarında yaşar ve 140.000'i bulan sayılarıyla geriye kalan en kalabalık Yerli grubudur
ilgili madde Halı ve kilim: görsel 7:332
NAVARİN *ya da* **Pylos** Yunanistan'da, Mora Yarımadası'nın güneybatısında liman; 1827'deki büyük deniz savaşı bu limanın açıklarında yapıldı
ilgili maddeler
Bayezid II 3:85b
Eski Yunan 6:201b
NAVARİN BASKINI 20 Ekim 1827; Osmanlı-Mısır donanması ile İngiliz-Fransız-Rus donanması arasında, Mora Yarımadası'ndaki Navarin limanında yapılan deniz savaşı; Yunan ayaklanmasına karşı Navarin'e gönderilen Osmanlı-Mısır donanması, kendisinden daha küçük olan birleşik donanmanın baskını karşısında ağır bir yenilgiye uğradı ve gemilerin çoğu battı
NAVARRA İspanya'nın kuzeyinde, Fransa ve Pireneler'le komşu bölge; eskiden Fransız Pireneleri'ni de içine alan bir krallıktı; sanayi kuruluşları, bölgenin en büyük ticaret merkezi olan Pamplona çevresinde yoğunlaşmıştır; yaylalarda sığır besiciliği ve kerestecilik, ovalarda tahıl tarımı ve şarapçılık yapılır; nüf. 523.977 (1989 tah.)
ilgili madde İspanya 9:105b, 105a
NAVRATILOVA, MARTINA ABD'li kadın tenisçi, d. 1956; 1975'te Çekoslovakya'dan ayrılarak ABD'ye yerleşti ve 1980' lerde tek kadınlar tenis karşılaşmalarının yıldızı oldu; 1983'te 87 maçtan 86'sını kazandı; 1987'de tek kadınlarda sekizinci kez Wimbledon şampiyonu oldu
ilgili madde Tenis 17:148a, görsel
NAYIR, YAŞAR NABİ Türk yazar ve yayımcı, 1908-81; Varlık Yayınları'nın kurucusu
ilgili madde Türk edebiyatı 18:40a, görsel
NAYLON
madde başlığı Naylon 13:40b, görsel
ilgili maddeler
Atom 2:154b
Elektron 6:119a
Halat ve halat yapımı 7:329b
Örgü ve tığ işi 13:277b
Polimer 14:105a
NAZARETH *bak.* **NÂSIRA**
NAZARLIK
ilgili madde Üzerlik 18:285a
NAZCALAR *ya da* **Nazkalar** Peru'da eski bir uygarlık kurmuş halk
ilgili madde İnkalar 9:48b
NÂZIM HİKMET soyadı **Ran** Türk şair, 1902-63
madde başlığı Nâzım Hikmet 13:42b,

görsel
ilgili maddeler
Ataç 2:114a
Çocuk edebiyatı 5:18a
Destan 5:199b
Ferhat ile Şirin 6:273b
Orhan Kemal 13.199a
Şeyh Bedreddin 16:262a
Şiir sanatı 16:271a, 272b
Türk edebiyatı 18:40a
Türk sineması 18:133b

NAZİMİYE Tunceli'nin ilçesi; ilin dağlarla çevrili, engebeli bir kesiminde yer alan ilçenin geçim kaynağı hayvancılıktır; nüf. (1990): ilçe 7.392, kasaba 2.401

NAZİLLİ Aydın'ın ilçesi; Karıncalı ve Aydın dağlarının engebelendirdiği topraklarının orta kesimi Büyük Menderes Ovası'nda yer alır; tarım, sanayi, ticaret ve dokumacılık gelişmiştir; nüf. (1990): ilçe 121.762, kent 80.277
ilgili madde Aydın 2:226b

NAZİ PARTİSİ *ya da* **Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi** Hitler'in 1920'de kurduğu siyasal parti
ana madde Nazizm 13:44b
ilgili maddeler
Adenauer 1:32a
Almanya 1:171a
Faşizm 6:259b
Hitler 8:190b vd.
İkinci Dünya Savaşı 8:307b

NAZİZM *ya da* **Nasyonal Sosyalizm**
madde başlığı Nazizm 13:44a, görsel
ilgili maddeler
Almanya 1:170a vd.
Avusturya 2:209a
Faşizm 6:259b
Hitler 8:191a
İkinci Dünya Savaşı 8:296a
Polonya 14:114b
Propaganda 14:146b
Sahtekârlık ve dolandırıcılık 15:14a
Terörizm 17:159b
•Nazi Partisi

NAZKALAR *bak.* **NAZCALAR**

NAZLIGÖL Bolu
ilgili madde Yedigöller 19:131b

NBC tam adı **National Broadcasting Company** ABD
ilgili madde Radyo ve televizyon yayınları 14:191a vd.

N'DJAMENA Çad'ın başkenti; yağmur mevsiminde su baskınlarına uğrayan bir ovada kurulmuştur; pamuk, sığır ve balık alım satım pazarıdır; kentte uluslararası bir havalimanı, birçok eğitim kurumu ve araştırma enstitüsü bulunur; nüf. 500.000 (1989)
ilgili madde Çad 4:221b

NEAGH GÖLÜ Kuzey İrlanda; Britanya Adaları'nın en büyük gölüdür; y.öl. 396 km^2
ilgili madde Kuzey İrlanda 11:158a

NEANDERTHAL İNSANI *Homo Sapiens*'in soyu tükenmiş alttürü; y. 35-85 bin yıl önceki son buzul döneminde Avrupa'da yaşadı; ilk kalıntılar 1856'da Almanya'nın Neander Vadisi'ndeki bir mağarada bulundu; Neanderthal insanı tıknaz, kısa boylu ve çarpık ayaklıydı; dik yürüyor, mağarada yaşıyor, ateş yakmayı biliyor, avlanıyor, ağaç, taş ve kemikten yapılmış aletler kullanıyor ve ölülerini gömüyordu; en çok kalıntı Avrupa'da bulunmuştur, ama bu insanların Asya, Yakındoğu ve Kuzey Afrika'da da yaşadıklarını gösteren buluntular vardır
ana madde Mağara insanları 11:328b
ilgili maddeler
Avrupa 2:183b
İnsanın kökeni 9:57b
Tarihöncesi aletler 17:46b
Taş Devri 17:64b

NEARKTİK BÖLGE zoocoğrafya bölgesi
ilgili madde Memeliler 12:143b

NEBATİLER Arap halkı; Suriye ile Arabistan arasında, Fırat Irmağı'ndan Kızıldeniz'e kadar uzanan topraklarda yaşadılar; İÖ 3.yy'da kervan ticaretini tekellerine alarak zenginleştiler; İÖ 2. yy'da Kızıldeniz'in doğu kıyılarını ele geçirerek büyük bir krallık kurdular; ama İS 106'da Roma İmparatoru Traianus bu bölgeyi topraklarına katarak Nebati Krallığı'na son verdi
ilgili madde Şam 16:223b

NEBİ
ilgili madde Peygamber 14:65a

NEBRASKA ABD'nin orta kesiminde eyalet; y.öl. 200.349 km^2, başkenti Lincoln; 1867'de ABD'nin 37. eyaleti oldu; 1869'da Pasifik Demiryolu kurulunca yerleşime açılarak gelişti; ekonomisi tarım, makine, kimyasal madde, taşıt donanımı, metal ve gıda işleme sanayilerine dayanır; nüf. 1.584.617 (1990)

NEBRODİ DAĞLARI İtalya
ilgili madde Apennin Dağları 1:304b

NEBULA *bak.* **BULUTSU**

NECATİ Osmanlı divan şairi, ö. 1509; divan şiirinin Anadolu'daki ilk büyük temsilcilerindendir; şiirleri daha çok günlük yaşam yansıtır; yalın dili ve üslubuyla özgün bir şair olarak tanınmış, Fuzuli, Bâki ve Nedim'i etkilemiştir
ilgili maddeler
Atasözleri 2:115b
Söz sanatları 16:44b

NECATİGİL, BEHÇET Türk şair, 1916-79
madde başlığı Necatigil 13:47a, görsel
ilgili maddeler
Söz sanatları 16:43a
Türk edebiyatı 18:40b, 41b

NECD Suudi Arabistan'da bölge; üç yanı çöl olan dağlık bir yayladır ve yerleşmeler yalnızca vahaların çevresinde toplanmıştır; 18. yy'da Vehhabilik akımının merkeziydi; 1824'ten beri Suud hanedanının yönetimindedir; en önemli kenti, bugün ülkenin başkenti olan Riyad'dır
ilgili madde Suudi Arabistan 16:194a, 195b

NECEF İsrail'in y. % 60'ını kaplayan yarı kurak bölge; kayaçların aşınmasıyla oluşmuş büyük kraterler bölgenin tipik yüzey biçimleridir; Romalılar döneminde verimli bir tarım alanıydı; toprakları, sulama yapıldığında yılda iki kez ürün alınacak kadar verimli ve mineral yatakları açısından zengindir; bölgenin en önemli kentleri Beer-Şeba ve Elat'tır
ilgili maddeler
Arap-İsrail Savaşları 1:317a
İsrail 9:112a, 113b

NECEFTAŞI renksiz ve saydam kristaller halinde bulunan, kuvars grubundan yarı değerli taş
ilgili madde Uğur taşı: görsel 18:177

NECİB, MUHAMMED Mısırlı subay ve devlet adamı, 1901-84
ilgili maddeler
Mısır 12:199b
Nâsır 13:38a

NECİBULLAH, MUHAMMED Afganistanlı siyaset adamı, d. 1941
ilgili madde Afganistan 1:42b

NECİP ASIM *bak.* **YAZIKSIZ, NECİP ASIM**

NECİP MAHFUZ Mısırlı yazar, d. 1911; Nobel Edebiyat Ödülü'nü (1988) kazanan ilk Arap yazarıdır; öykü, roman, oyun ve senaryolar yazdı; toplumsal sorunları büyük bir başarıyla yansıtan, çok okunan ve yabancı dillere çevrilen kitapları ülkesinde zaman zaman yasaklandı; *Miramar (1967)* ve *Midak Sokağı* (1977) adlı yapıtları Türkçe'ye de çevrilmiştir
ilgili madde Arap edebiyatı 1:316b

NECKER, JACQUES Fransa maliye bakanı, 1732-1804; Fransa'da bankerlik yapan varlıklı bir İsviçreli'ydi; yabancı ve Protestan olmasına karşın, 1777'de XIV. Louis tarafından maliye bakanlığına atandı; 1789'da görevden uzaklaştırılması, Bastille'in ele geçirilmesiyle sonuçlanan karışıklıkların başlamasında etkili oldu

"NEDEN SAVAŞIYORUZ" Capra'nın filmi
ilgili madde Sinema 15:232a

NEDİM Osmanlı divan şairi, 1681-1730
madde başlığı Nedim 13:47b
ilgili maddeler
Aruz 2:50a
Divan edebiyatı 5:253a
Osmanlıca 13:233b
Söz sanatları 16:44b

NEEFE, CHRISTIAN GOTTLOB Alman müzikçi, 1748-98
ilgili madde Beethoven 3:115a

NEF kiliselerde, girişten apsise kadar uzanan ana mekân; cemaate ayrılmış olan bu bölümün camilerdeki karşılığı sahn•'dır; ortaçağda nefler çok yüksek ve çok uzun olarak yapılırdı
ilgili maddeler
Kilise ve katedral 10:257a
Mimarlık 12:227a

NEFERKARE *bak.* **PEPİ II**

NEFERTARİ Mısır kraliçesi, ü. İÖ 13. yy
ilgili madde Abu Simbel 1:21a

NEFERTİTİ Mısır kraliçesi, ü. İÖ 14. yy; Firavun Ahenaton'un karısı; Asyalı bir prenses olduğu sanılıyor; kocasının giriştiği din devrimini destekledi ve ona altı kız doğurdu; Amarna'da bulunan büstü Mısır sanatının en güzel örneklerindendir
ilgili maddeler
Eski Mısır 6:188b
Kozmetik 11:31b
Teb 17:99a

NEFES Alevi ve Bektaşi şairlerinin inançlarıyla ilgili konuları dile getirdikleri, genellikle koşma biçimindeki şiirlere verilen ad; bu şiirlerin bestelenmiş biçimlerine de nefes denir; âyinlerde okunan nefeslerin çoğunun bestecisi bilinmez
ilgili madde Türk müziği 18:119a

NEFESLİ ÇALGILAR *bak.* **ÜFLEMELİ ÇALGILAR**

NEF'İ Osmanlı divan şairi, 1572-1635
madde başlığı Nef'i 13:48a
ilgili maddeler
Osmanlıca 13:233b

Yergi 19:157a
"NEFRET" Bellow'un romanı
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:227a
NEFRİT mineral; yeşimin en değersiz türü sayılır
ana madde Yeşim 19:161b, görsel
NEFRİT patoloji *bak.* **BÖBREK İLTİHABI**
NEFRON
ilgili madde Böbrek 3:325a
NEGATİF fotoğrafta baskı yoluyla pozitif görüntü elde edilmeden önce, ışık ve gölgenin kaydedildiği film; siyah-beyaz ya da renkli negatif filmlerdeki görüntü, renk ve ton açısından pozitif görüntünün tam tersidir
ilgili madde Fotoğrafçılık 7:10a, görsel
NEGATİF İVME *bak.* **EKSİ İVME**
NEGRO IRMAĞI *bak.* **RİO NEGRO**
"NEHİR" Gören'in filmi
ilgili madde Türk sineması 18:138b
NEHRU, CAVAHARLAL Hintli önder, 1884-1964
madde başlığı Nehru 13:48b, görsel
ilgili maddeler
Hindistan 8:172a, 173b
Tibet 17:194b
NEILSON, J. B. İskoç mucit, 1792-1865
ilgili madde Aydınlatma 2:231a
NEISSE IRMAĞI Polonya
ilgili madde Oder Irmağı 13:126b
NEKROPOL arkeolojide eski kentlerin mezarlıklarına verilen ad
ilgili maddeler
Datça 5:92b
Mezar 12:189b, 190a
Pamukkale 13:301b
NEKTAR *bak.* **BALÖZÜ**
NEKTAREMEN Afrika, Güneydoğu Asya ve Avustralya'da yaşayan küçük ötücükuş; üreme mevsiminde erkeği renkli tüylerle bezenir; uzun, ince ve aşağı doğru kıvrık gagalarıyla çiçeklerden balözü emerler; bazılarının boyu ancak 9-10 cm kadardır
ilgili madde Hayvanat bahçesi 8:103a
NEKTARİN ılıman bölgelerde yetişen tüysüz şeftali; ağacının biçimi, yaprakları ve çekirdeği şeftaliye, meyvelerinin dış görünümü daha çok eriğe benzer; A ve C vitaminleri yönünden zengin olan kırmızı etli meyveleri taze olarak ya da konserve ve reçel yapılarak yenir
ilgili madde Şeftali 16:248a
NEKTON suyun hareketinden ve rüzgârdan etkilenmeksizin serbestçe yüzebilen deniz hayvanlarının ortak adı; örn. deniz memelileri, balıklar, kalamar, ahtapot gibi yumuşakçalar ve karides, yengeç, ıstakoz gibi eklembacaklılar bu gruptandır
ilgili madde Deniz canlıları 5:155b
NELSON, HORATIO İngiliz amiral, 1758-1805
madde başlığı Nelson 13:49a, görsel
ilgili maddeler
Deniz savaşları 5:173a
Trafalgar Savaşı 17:273b vd., görsel
NELSON SÜTUNU Londra'da anıt, İngiltere
ilgili madde Londra: görsel 11:279
NEM
madde başlığı Nem 13:50b
ana madde Isıtma ve klima 8:242b vd.
ilgili maddeler
Sis 15:258b, 259a
Yağmur 19:67b
NEMÇE ARPASI *bak.* **NEMSE ARPASI**
NEMF yarıbaşkalaşmalı böceklerin yumurtadan çıktıktan sonra erişkin duruma gelinceye kadar geçirdikleri gelişme evresi
ilgili maddeler
Ağustos böceği 1:86b
Böcek 3:330b
Çekirge 4:272b, 273a
Kızböceği 10:240b vd., görsel
Larva: görsel 11:203
Şeytantükürüğü 16:265b, görsel
Yarımkanatlılar 19:107b
NEM GİDERME
ana madde Isıtma ve klima 8:243a
"NEMİDE" Uşaklıgil'in romanı
ilgili madde Uşaklıgil 18:225b
NEMLENDİRME
ana madde Isıtma ve klima 8:242b vd.
NEMÖLÇER *bak.* **HİGROMETRE**
NEMRUD Babil'in efsanevi hükümdarı, ü. İÖ y. 2000
ilgili maddeler
İbrahim, Hz. 8:263a
Şanlıurfa 16:230a vd.
NEMRUT DAĞI Adıyaman
ana madde Nemrut Dağı 13:51b, görsel
ilgili madde Adıyaman 1:35a
NEMRUT DAĞI Bitlis
ana madde Nemrut Dağı 13:51b
ilgili maddeler
Bitlis 3:237b
Van Gölü 18:300b
NEMRUT DAĞI HEYKELLERİ Nemrut Dağı, Adıyaman
ana madde Nemrut Dağı 13:52a vd., görsel
ilgili madde Adıyaman 1:36b, görsel
NEMRUT DAĞI MİLLÎ PARKI Adıyaman
ilgili maddeler
Güneydoğu Anadolu Bölgesi 7:293b
Nemrut Dağı 13:53a
Ulusal parklar: tablo 18:193
NEMSE ARPASI *ya da* **Nemçe arpası**
ilgili madde Arpa 2:39a
NENNIUS Galli tarihçi, ü. y. 800; Anglosaksonlar'ın İngiltere'yi istila ettikleri dönemin uzmanıydı
ilgili madde Arthur 2:43a
NEODİM lantanitler• dizisinden element; simgesi Nd, atom numarası 60, bağıl atom kütlesi 144,24; gümüşsü beyaz bir katıdır; alaşımlarda, seramiklerin sırlanmasında ve özel camların yapımında kullanılır; 1885'te keşfedilmiştir
NEO-FAŞİST
ilgili madde Faşizm 6:260b
NEOJEN BÖLÜM bazı jeolojik sınıflandırmalarda, Yakın Zaman'daki Üçüncü Dönem'in Miyosen ve Pliyosen bölümlerini içeren zaman dilimi; günümüzden 26 milyon yıl önce başlamış ve 2,5 milyon yıl önce sona ermiştir; bu bölümdeki fosiller, bir önceki Paleojen Bölüm'dekilere oranla, birbirleriyle daha çok bağlantılıdır
•Üçüncü Dönem
NEOKLASİK AKIM *bak.* **YENİKLASİKÇİLİK**
NEOLİTİK ÇAĞ *bak.* **CİLALI TAŞ DEVRİ**
NEON
madde başlığı Neon 13:53a, görsel
ilgili maddeler
Atom 2:156a
Aydınlatma 2:232a
Flüorışıma 6:319a
Flüor ve flüorür 6:319a
Hava 8:57b
Merkür 12:159b
NEO-NAZİ
ilgili maddeler
Faşizm 6:260b
Irkçılık 8:234a
NEON LAMBASI
ilgili madde Neon 13:53b vd., görsel
NEON TETRA balık
ilgili madde Akvaryum 1:126b
NEOTROPİKAL BÖLGE zoocoğrafya bölgesi
ilgili madde Memeliler 12:143b
NEPAL
madde başlığı Nepal 13:54a, görsel, harita
ilgili maddeler
Asya: köy okulu: görsel 2:90
Gurkhalar 7:241b, 242a
NEPTÜN Roma mitolojisi
ilgili madde Poseidon 14:131b
NEPTÜN gezegen
madde başlığı Neptün 13:55b
ilgili maddeler
Astronomi 2:74b
Dünya 6:7a
Gezegen 7:142b, 143a, görsel
Güneş sistemi 7:275a, görsel, tablo
Uzay araştırmaları 18:254a
Yerçekimi 19:155a
NEPTÜNYUM uranyumötesi element•; simgesi Np, atom numarası 93; adını Neptün gezegeninden alan gümüşsü, radyoaktif bir katıdır; en kararlı izotopu Np-237 (yarı ömrü 2.140.000 yıl); 1940'ta uranyumun nötronlarla bombardımanı sonucunda elde edilmiştir
NEREID Neptün'ün uydusu
ilgili madde Neptün 13:56a, 56b
NEREOS KIZLARI *ya da* **Nereidler** Yunan mitolojisinde, deniz tanrısı Nereos ile Okeanos'un kızı Doris'ten olma 50 deniz perisi
ilgili madde Denizkızı 5:161b
NERGİS
madde başlığı Nergis 13:56b, görsel
ilgili maddeler
Çiçek 4:294b
Kozmetik 11:32b
NERGİSGİLLER özellikle tropik ve astropik iklimlerde dağılmış 835 kadar çokyıllık, soğanlı, otsu bitki türünü içeren familya; Latince adı *Amaryllidaceae*
•Kardelen; Nergis; Sümbülteber
NERGİSİ Osmanlı yazar, ö. 1635; Arapça ve Farsça sözlüklerle yüklü, zincirleme tamlamalar, seciler ve mecazlarla örülü klasik Osmanlı düzyazısının ustalıklı örneklerini verdi; düzyazılardan oluşan hamsesi *Hamse-i Nergisi* (1839) adıyla tanınır
ilgili madde Osmanlıca 13:233b
NERGİS SİNEKKAPANI
ilgili madde Sinekkapan 15:225b
NERON Roma imparatoru, İS 37-68
madde başlığı Neron 13:57b, görsel
ilgili maddeler
Banyo ve hamam 3:31b
Claudius 4:197b
Delfi kâhinleri 5:112a
Roma İmparatorluğu 14:266a, 266b
NERUDA, PABLO asıl adı **Neftalí Ricardo Reyes Basoalto** Şilili şair, 1904-73
madde başlığı Neruda 13:58b, görsel
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı

11:211a
NERVA Roma imparatoru, İS y. 30-98
ilgili madde Roma İmparatorluğu 14:266b, 267a
NERVAL, GÉRARD DE Fransız şair, 1808-1855; Sembolizm ve Gerçeküstücülük akımlarının öncüsü; Türkiye ve Mısır'a yaptığı bir geziyi *Doğuya Yolculuk* (1843-51) adlı yapıtında anlatır
ilgili madde Romantizm 14:276b
NERVI, PIER LUIGI İtalyan mimar, 1891-1979
ilgili maddeler
Mimarlık: spor salonu: görsel 12:230
Stadyum 16:131a
NERVO, AMADO Meksikalı diplomat ve şair, 1870-1919; 20. yy başlarındaki Modernizm akımının en ünlü Meksikalı şairi
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:210a
NESBIT, EDITH İngiliz kadın yazar, 1858-1924; sosyalizme yakınlık duydu ve Fabian Derneği'nin kurucuları arasında yer aldı; kalabalık ailesini geçindirmek için hemen her türde pek çok kitap yazdı; özellikle *Define Peşinde* (1898), *Beş Küçük Afacan* (1902) ve *Demiryolu Çocukları* (1906) gibi çocuk romanlarıyla tanındı
NESİB *ya da* **Teşbib** kasidenin başlangıç bölümü
ilgili madde Kaside 10:82b
NESİH
ilgili madde Hat sanatı 8:55b, görsel
NESİMİ Türk şair, ö. 1404; tasavvuf şiirinin en büyük temsilcilerindendir; Hurufilik'i benimsedi ve inancını şiirlerinde dile getirdi; dinden sapmakla suçlanarak öldürüldü; Azeri Türkçesi'yle yazdığı şiirleri Alevi-Bektaşi topluluklarınca çok benimsenmiştir
ilgili maddeler
Alevilik 1:144a
Türk edebiyatı 18:38a
NESİN, AZİZ Türk gülmece yazarı, d. 1915
madde başlığı Nesin 13:59b, görsel
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:22a
NESİR *bak.* **DÜZYAZI**
NESİ VAR çocuk oyunu
ilgili madde Çocuk oyunları 5:29a
NESS GÖLÜ İskoçya, İngiltere; Büyük Britanya Adası'nın en büyük gölüdür; derinliği 230 m, genişliği 36 km; Glen More vadisinde yer alır; 1824'te Thomas Telford'un açtığı suyolları sisteminin bir parçasıdır; içinde büyük bir su canavarının yaşadığına inanılır
ilgili madde İskoçya 9:93a
"NESTEREN" Mehmed Baha Bey'in bestelediği opera
ilgili madde Opera 13:189a
"NESTEREN" Tarhan'ın tiyatro oyunu
ilgili madde Tarhan 17:15b
NESTOR Yunan mitolojisi
ilgili madde Truva Savaşı 17:304a
NEŞA *bak.* **KÜLTEPE**
NEŞTER
ilgili madde Cerrahi 4:162b
NEŞTERBALIĞI
ilgili madde Derin deniz canlıları 5:194b
NETBOL başta İngiltere olmak üzere bazı ülkelerde kız okullarında oynanan top oyunu; 30 m x 15 m'lik sert zeminli bir sahada oynanır; sahanın iki ucunda atış yapılacak alanı belirleyen daireler ve sayı yapmak için topun geçirileceği çemberler vardır
NETO, AGOSTINHO Angola devlet başkanı ve şair, 1922-79; Angola'nın Yerli kültürünü yeniden bulmayı amaçlayan ulusal kültür hareketine katıldı; birkaç kez tutuklandı; Cabo Verde ve Portekiz'deki hapis döneminde yazdığı şiirlerini bir kitapta topladı; 1975'te Angola'nın ilk devlet başkanı oldu
ilgili maddeler
Afrika edebiyatı 1:55a
Angola 1:276a
NETSUKE
ilgili madde Fildişi ve fildişi oymacılığı 6:293b
NEUCHÂTEL GÖLÜ İsviçre; Jura Dağları'nın doğu yamacının eteğinde; İsviçre'nin, tamamı ülke sınırları içinde kalan en büyük gölüdür; y.öl. 218 km²
NEUMA nota yazımı geliştirilmeden önce kullanılan simgeler
ilgili madde Müzik 13:17b
NEUSCHWANSTEIN ŞATOSU Almanya; Bavyera Kralı II. Ludwig tarafından yaptırılmıştır
ilgili madde Almanya Federal Cumhuriyeti: görsel 1:176
NEVADA ABD'nin batısında eyalet; y.öl. 286.352 km², başkenti Carson City; Las Vegas ve Reno kentleri toplantı, eğlence ve kumar turizminin merkezleridir; nüf. 1.206.152 (1990)
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:202a, 204a
Çöl 5:46a
Meksika 12:232a, 232b
NEVA IRMAĞI SSCB; Ladoga Gölü'nden doğar, Finlandiya Körfezi'ne dökülür; Leningrad kenti bu ırmağın ağzında kuruludur
ilgili maddeler
Leningrad 11:232a, 232b
Taşkın 17:78a
NEVELSON, LOUISE Rus asıllı ABD'li kadın heykelci, 1900-88
ilgili madde Heykel: görsel 8:146
NEV'İ Osmanlı divan şairi, 1533-59; 30'dan çok yapıtı olduğu söylenir; *Divan*, *Hadis-i Erbain* çevirisi ve ansiklopedik bilgi veren *Netâicü'l-Fünûn ve Mehasinü'l-Mütûn* yapıtlarından bazılarıdır
"NEVİİM" Eski Ahit'in üç bölümünden biri
ilgili madde Kutsal Kitap 11:130b, 131a
NEVIS ADASI Saint Christopher ve Nevis Federasyonu
ana madde Saint Christopher ve Nevis Federasyonu 15:16a
ilgili madde Batı Hint Adaları 3:73b
NEVİZADE ATAİ Osmanlı divan şairi, 1583-1635; çağının olaylarını ve İstanbul'u konu alan mesnevileriyle tanınır; bir hamsesi ve bir divanı, ayrıca düzyazı yapıtları vardır
NEVROZ kişinin zihinsel çatışmalarının üstesinden gelemeyişinden kaynaklanan ruhsal bozukluk
ilgili maddeler
Psikiyatri 14:153b, 154a
Ruh hastalıkları 14:295b
NEVRUZ Ortadoğu ve Ön Asya'daki çeşitli halklarca yeni yılın başlangıcı ya da bahar bayramı olarak kutlanan gün; miladi takvimde 22 Mart'a rastlar; birçok söylenceyle örülü olan nevruz geleneğinin Zerdüşt dininden kaynaklandığı sanılır
ilgili maddeler
Alevilik 1:144a
Takvim 16:312b
NEVSKİ BULVARI Leningrad, SSCB
ilgili madde Leningrad 11:232a
NEVŞEHİR il
madde başlığı Nevşehir 13:60b, görsel, harita
ilgili madde Kapadokya 10:10a
NEVŞEHİR kent
ana madde Nevşehir 13:65a, görsel
ilgili madde Nevşehirli Damat İbrahim Paşa 13:66a
NEVŞEHİRLİ DAMAT İBRAHİM PAŞA Osmanlı sadrazamı, 1670-1730
madde başlığı Nevşehirli Damat İbrahim Paşa 13:65b, görsel
ilgili maddeler
Lale Devri 11:196a, 197a
Nedim 13:47b
Tulumbacılar 17:312b
NEW BRUNSWICK Kanada'nın eyaleti; Atlas Okyanusu kıyısında; y.öl. 73.500 km², merkezi Fredericton; uzun yıllar Fransız ve İngiliz egemenliğinde yaşadıktan sonra 1848'de özerkliğine kavuştu; 1867'de Kanada Dominyonu'nu kuran dört eyaletten biriydi; ekonomisi daha çok orman ürünlerine dayanır; nüf. 724.300 (1990)
ilgili madde Kanada 9:308b, 315b
NEWCOMEN, THOMAS İngiliz mühendis ve mucit, 1663-1729; atmosfer basıncıyla çalışan ilk buhar makinesini yaptı
ana madde Buhar makinesi 4:47b
ilgili maddeler
Teknoloji 17:120a
Watt 19:49b
NEWCOMEN MAKİNESİ
ana madde Buhar makinesi 4:47b vd., görsel
ilgili madde Watt 19:49a, görsel
NEW ENGLAND ABD'nin kuzeydoğusunda bölge; Maine, New Hampshire, Vermont, Massachusetts, Rhode Island ve Connecticut eyaletlerini kapsar; İngilizler'e karşı bağımsızlık mücadelesinin ve kölecilik karşıtı hareketin odak noktalarındandı; Amerikan İç Savaşı'nda (1861-65) Kuzey'i destekledi; nüf. 12.844.000 (1987 tah.)
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:223a, 223b
Keşifler 10:194a
NEW FOREST MİDİLLİSİ
ilgili madde Midilli 12:207a, görsel
NEWFOUNDLAND Kanada'da eyalet; Labrador'un bir bölümü ile Newfoundland Adası'nı kapsar; Labrador'dan Belle Isle Boğazı'yla ayrılır; y.öl. 371.690 km², merkezi St. John's; nüfusunun % 95'i İngiliz'dir; eskiden önemli olan balıkçılığın yerini günümüzde madencilik almıştır; nüf. 573.000 (1990 tah.)
ilgili maddeler
Atlas Okyanusu 2:144b
Cabot 4:98a
Cook 4:205a
Kanada 9:308a, 312b, 313b
Korsanlık 11:19a
Labrador 11:189a
Portekiz 14:129a

NEWFOUNDLAND KÖPEĞİ
ilgili madde Köpek 11:49a
NEWFOUNDLAND KURDU
ilgili madde Soyu tükenmiş hayvanlar 16:32a
NEW HAMPSHIRE ABD'de eyalet; New England bölgesinde; y.öl. 24.097 km², başkenti Concord; 1623'te bir ticaret ve balıkçılık köyü olarak kuruldu; 1788'de ABD Anayasası'nı onaylayan dokuzuncu eyaletti; nüf. 1.113.915 (1990)
NE WİN, U Birmanyalı general, d. 1911
ilgili madde Birmanya 3:222a
NEW JERSEY ABD'de eyalet; karada yalnızca New York eyaleti ile sınırı vardır; y.öl. 29.168 km², başkenti Trenton; 1787'de ABD Anayasası'nı onaylayan üçüncü eyalet oldu; Princeton Üniversitesi bu eyalettedir; nüf. 7.728.634 (1990)
ilgili madde Appalaş Dağları 1:307a
NEWLANDS, JOHN İngiliz kimyacı, 1837-98; kimyasal özellikleri birbirine benzeyen elementlerde atomların yerleşim düzeninin de benzediğini gösterdi ve bu çalışmasıyla periyotlar cetvelinin hazırlanmasına yardımcı oldu
ilgili madde Periyotlar cetveli 14:49a
NEWMAN, PAUL ABD'li sinema oyuncusu ve yönetmen, d. 1925; 1953'te Broadway'de sahneye çıktı; 1955'te beyaz perdeye geçti; 1957'de *Yukarda Biri* filmindeki rolüyle adını duyurdu; *Aşk Mevsimi* (1958) ile Cannes Film Şenliği'nde en iyi erkek oyuncu seçildi
NEW MEXICO ABD'nin güneybatısında eyalet; y.öl. 314.924 km²; başkenti Santa Fe'yi 1610'da İspanyollar kurdular; 1821'de bağımsız Meksika Cumhuriyeti'nin bir parçasıydı; 1848'deki Meksika Savaşı'ndan sonra ABD'ye bırakıldı ve 1912'de ülkenin 47. eyaleti oldu; ikinci bir resmi dili (İspanyolca) olan tek eyalettir; nüf. 1.521.779 (1990)
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:202a vd.
Amerika Yerlileri 1:232b, 233b
Birinci Dünya Savaşı 3:207b
Çöl 5:46a
Kayalık Dağlar 10:118b vd.
Meksika 12:135b
NEW ORLEANS ABD'de kent; Louisiana eyaletinin en büyük kenti ve Mississippi-Missouri ırmak sisteminin ağzında önemli bir liman, turizm, ticaret, sanayi ve eğitim merkezidir; hızla büyüyen bir sanayi bölgesini barındırır; New Orleans cazı adıyla bilinen müzik türü burada doğmuştur; nüf. 528.589 (1989)
ilgili maddeler
Caz 4:137b
Kuzey Amerika 11:154a
Meksika Körfezi 12:137a
NEW PROVIDENCE ADASI Bahamalar; başkent Nassau bu adadadır
ilgili madde Bahamalar 2:270b
NEWTON 1 kg'lık bir kütleye 1 m/sn²'lik bir ivme kazandırmak için gereken kuvvet
ilgili maddeler
Güç 7:246a
Kuvvet ve hareket 11:144b
Kütle 11:182a
NEWTON, SIR ISAAC İngiliz bilim adamı, 1642-1727
madde başlığı Newton 13:66a, görsel
ilgili maddeler
Diferansiyel ve integral hesap 5:217
Fizik 6:308a vd.
Halley 8:18a
Işık 8:253a
İvme 9:155a
Kuvvet ve hareket 11:144a
Kuyrukluyıldız 11:147b
Leibniz 11:226b
Renkler 14:215a, 215b
Tayf 17:90a
Teleskop 17:133a
Yerçekimi 19:153b vd.
NEWTON'IN BİRİNCİ HAREKET YASASI *ya da* **Eylemsizlik ilkesi**
ilgili maddeler
Cayroskop 4:135b
Eylemsizlik 6:243b
Kuvvet ve hareket 11:144b
NEWTON'IN HAREKET YASALARI bir cisme etki eden kuvvetler ile cismin hareketi arasındaki bağıntıyı belirten üç yasa; birinci hareket yasasına göre, hareketsiz duran ya da bir doğru üzerinde hareket eden bir cisim, başka bir kuvvet etki etmediği sürece durumunu korur; ikinci yasa *m* kütleli bir cisme etki eden *F* şiddetinde bir kuvvetin *F/m*'ye eşit bir ivme (*a*) yaratacağını belirtir; üçüncü yasa her etkinin, eşit şiddette ve ters yönde bir tepki yaratacağını açıklar
ana madde Kuvvet ve hareket 11:144b
ilgili maddeler
Görelilik kuramı 7:205a
Halley 8:17b
Newton 13:66b
NEWTON'IN İKİNCİ HAREKET YASASI
ilgili maddeler
İvme 9:155a
Kuvvet ve hareket 11:144b
NEWTON'IN KÜTLEÇEKİM YASASI *ya da* **Evrensel çekim yasası** $F \approx (m_A \times m_B)/R^2$ biçiminde gösterilen ve evrendeki her cismin (A) öbür cisimleri (B) kütlelerinin çarpımıyla doğru, aralarındaki uzaklığın (R) karesiyle ters orantılı olarak değişen bir kuvvetle çektiğini belirten yasa
ana madde Astronomi 2:74a
ilgili madde Yerçekimi 19:154b vd.
NEWTON'IN ÜÇÜNCÜ HAREKET YASASI
ilgili maddeler
Kuvvet ve hareket 11:144b
Roket 14:254b
NEWTON TELESKOPU
ilgili madde Teleskop 17:133a, görsel
NEW YORK ABD'de eyalet; y.öl. 128.401 km², başkenti Albany; 1624-1625'te bölgeye Hollandalılar yerleştiler; New York hızla büyüdü ve ABD Anayasası'nı onaylayan 11. eyalet oldu; bugün ülke ekonomisi içinde büyük-payı olan en gelişmiş eyaletlerden biridir; New York kenti de toplam ithalatın onda biriyle ülkenin en büyük limanı, ayrıca kültür ve sanat merkezidir; nüf. 18.044.505 (1990)
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:200a vd.
Appalaş Dağları 1:306b
NEW YORK ABD'de kent
madde başlığı New York 13:67a, görsel
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:205b vd., görsel
Aydınlatma 2:232a
Gökdelen 7:195a vd.
Hazır giyim sanayisi 8:112a
Liman 11:258a, görsel
Posta hizmetleri 14:135a
NEW YORK DÜNYA FUARI 1964-65; New York, ABD
ilgili madde Sergi, fuar ve panayırlar 15:137a
NEW YORK HAYVANAT BAHÇESİ New York, ABD
ilgili madde Hayvanat bahçesi 8:100b
NEW YORK MENKUL KIYMETLER BORSASI New York, ABD
ana madde Borsa ve kambiyo 3:299a, görsel
NEW YORK METROSU New York, ABD
ilgili madde Metro 12:177a, görsel
"NEW YORK TIMES" gazete
ilgili madde New York 13:68a
NEY
madde başlığı Ney 13:70a, görsel
NEY, MICHEL Fransız mareşal, 1769-1815
ilgili madde Waterloo Savaşı 19:47b, 48a
NEYYİRE NEYİR Türk kadın tiyatro ve sinema oyuncusu, 1903-43
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:147b
NEYZEN TEVFİK soyadı **Kolaylı** Türk yergi şairi ve ney sanatçısı, 1879-1953
madde başlığı Neyzen Tevfik 13:70b, görsel
ilgili madde Yergi 19:157b
NGAURUHOE Yeni Zelanda'da yanardağ
ilgili madde Yanardağ: tablo 19:84
NGC 4565 gökada
ilgili madde Samanyolu: görsel 15:37
NGERELER halk
ilgili madde Afrika halkları: maske: görsel 1:58
NGO DİNH DİEM Vietnamlı devlet adamı, 1901-63
ilgili madde Vietnam Savaşı 19:13a
NGORONGORO Tanzanya'da yanardağ
ilgili maddeler
Tanzanya 16:325a
Yanardağ: tablo 19:84
NISFİYE
ilgili madde Ney 13:70b
NIŞADIR *bak.* **AMONYUM KLORÜR**
NIAGARA ASMA KÖPRÜSÜ Niagara Irmağı, Kuzey Amerika
ilgili madde Köprü 11:56b
NIAGARA ÇAVLANI Kuzey Amerika
madde başlığı Niagara Çavlanı 13:71b, görsel
ilgili madde Çağlayan 4:223a, tablo
NIAGARA IRMAĞI Kuzey Amerika; Erie Gölü'nden Ontario Gölü'ne akar ve ABD ile Kanada sınırının bir parçasını oluşturur; kuzeydeki Dört Büyük Göl'ün sularını toplar; önemli bir hidroelektrik enerji kaynağıdır; Niagara Çavlanı bu ırmak üzerinde yer alır
ilgili madde Niagara Çavlanı 13:71b
NİAMEY Nijer
ilgili madde Nijer 13:78a
"NIBELUNGEN HALKASI" Wagner'in operası
ilgili maddeler
Opera 13:190a
Trompet ailesi 17:293b
Tuba ailesi 17:306a

Wagner 19:41a
NİCEL ÇÖZÜMLEME *ya da* **Kantitatif analiz** kimyada, bir maddedeki elementlerin miktarının ya da yüzdesinin belirlenmesi
ilgili maddeler
Alev 1:143a
Kimya 10:262a, 266b
NICHOLS, MIKE ABD'li sinema ve tiyatro yönetmeni, d. 1931; asıl adı Michael Igor Peschkowsky; *Kim Korkar Hain Kurttan?* (1966), *Garip Bir Çift* (1969) ve *İlk Defa* (1971) gibi filmleriyle tanınır; *Aşk Mevsimi* (1967) filmiyle en iyi yönetmen Oskar'ını almıştır
NICHOLSON, JACK ABD'li sinema oyuncusu, d. 1937; sıradışı kişileri canlandırdığı rollerle tanındı; *Guguk Kuşu* (1975) filmiyle en iyi erkek oyuncu, *Sevgi Sözcükleri* (1938) filmindeki rolüyle en iyi yardımcı oyuncu Oskar'larını aldı
NICKLAUS, JACK ABD'li golf oyuncusu, d. 1940
ilgili madde Golf: görsel 7:183
NICOL PRİZMASI
ilgili madde Polarılma 14:104a
NICOT, JEAN Fransa büyükelçisi, 1530-1600
ilgili madde Tütün 18:151a
NİELSBOHRYUM *bak.* **HAHNİYUM**
NIEMEYER, OSCAR Brezilyalı mimar, d. 1907; modern tasarımlarıyla ünlüdür; çok sayıda uluslararası mimarlık ödülü ve 1963'te Lenin Barış Ödülü'nü aldı
ilgili madde Brasilia 4:17b
NIEPCE, JOSEPH-NICÉPHORE Fransız mucit, 1765-1833; fotoğrafçılığın babası olarak bilinir
ilgili maddeler
Bisiklet 3:225b
Fotoğrafçılık 7:7a
NIETZSCHE, FRIEDRICH Alman düşünür, 1844-1900; Yunan ve Roma klasikleri konusundaki engin bilgisi, çağdaş Alman kültürüne ve Hıristiyan dinine yönelik sert eleştirileriyle tanınır; *Böyle Buyurdu Zerdüşt* (1884) adlı yapıtında bir "üstinsan" kuramı geliştirdi; yaşadığımız dünyadan başka bir dünya olmadığını savundu
ilgili madde Alman edebiyatı 1:162b
NIEUWLAND, JULIUS ARTHUR ABD'li kimyacı. 1878-1936; ilk yapay kauçuğu buldu
ilgili madde Kauçuk 10:102b
NİGÂR HANIM Osmanlı kadın şair, 1862-1918; küçük yaşta şiir yazmaya başladı; önceleri Abdülhak Hamid ve Recaizade Mahmud Ekrem'in, sonradan Tevfik Fikret ile Cenab Şahabeddin'in etkisinde kaldı; şiirlerini *Aks-i Sada* (1898) ve *Elhan-ı Vatan* (1916) adlı kitaplarda topladı
ilgili madde Günlük 7:299b
NIGHTINGALE, FLORENCE İngiliz hemşire, 1820-1910
madde başlığı Nightingale 13:72a, görsel
ilgili maddeler
Hastane 8:47a
Hemşirelik 8:126a
Kırım Savaşı 10:218a
NİĞBOLU SAVAŞI 1396
ilgili maddeler
Osmanlı İmparatorluğu 13:234b
Yıldırım Bayezid 19:169a
NİĞDE il
madde başlığı Niğde 13:73b, görsel, harita
NİĞDE kent
ana madde Niğde 13:77a, görsel
NİHAVEND SAVAŞI 642; Müslüman Arap ordusu ile Sasani ordusu arasındaki meydan savaşı; Hz. Ömer'in gönderdiği ordu İran'daki Nihavend yakınlarında sayıca daha üstün olan Sasani ordusunu bozguna uğrattı; savaştan sonraki 10 yıl içinde İran'da İslamiyet hızla yayıldı ve Sasani egemenliği sona erdi
ilgili madde Sasaniler 15:70b
"NİHAVEND SAZ SEMAİSİ" Mesut Cemil'in bestesi
ilgili madde Mesut Cemil 12:167b
NIIHAU ADASI Hawaii, ABD; saf Hawailı kanı taşıyan en büyük koloniyi barındırır
ilgili madde Hawaii 8:89b
NİJER
madde başlığı Nijer 13:77a, görsel, harita
ilgili madde Nijerya 13:81a
NİJER IRMAĞI Batı Afrika
madde başlığı Nijer Irmağı 13:78a
ilgili maddeler
Afrika 1:44a, 50b
Keşifler 10:195b
Nijerya 13:78b, 80b
NİJERYA
madde başlığı Nijerya 13:78b, görsel, harita
ilgili maddeler
Afrika 1:50a, 50b
Afrika halkları 1:57a, 59b
Kıtlık ve açlık 10:232b
Sepet: görsel 15:131
•Hausalar; Lagos; Nijer Irmağı; Yorubalar
NİJİNSKİ, VASLAV Rus asıllı bale sanatçısı, 1890-1950
madde başlığı Nijinski 13:81a, görsel
ilgili madde Pavlova 14:36b
NİKA AYAKLANMASI 532
ilgili madde Bizans İmparatorluğu 3:251a
NİKÂH evliliğin kurulmasını sağlayan sözleşme
ilgili madde Evlilik 6:232b
NİKAİA *bak.* **İZNİK**
NİKAİA KONSİLİ 325; Hıristiyan Kilisesi'nin, bütün dünya Hıristiyanlarını birleştirmek amacıyla toplanan ilk konsili; Roma İmparatoru I. Constantinus'un isteği üzerine toplandı ve Hıristiyan inancının temel ilkelerini belirleyen İznik Amentüsü'nü kabul etti; 787'de aynı amaçla ikinci bir konsil toplandı
ilgili maddeler
Constantinus I 4:204a
Paskalya 14:22b
NİKARAGUA
madde başlığı Nikaragua 13:82a, görsel, harita
ilgili maddeler
Orta Amerika 13:219b vd.
Reagan 14:205a
•Managua
NİKARAGUA GÖLÜ Nikaragua; ülkenin güneybatısında, Orta Amerika'nın en büyük gölü; y.öl. 8.262 km²; önceleri bir körfezin parçasıyken volkanik bir patlama sonucunda göle dönüştü; denize dönemeyen balıklar giderek tatlı suya uyum sağladılar; köpekbalıklarını ve kılıçbalıklarını barındıran tek tatlı su gölüdür
ilgili madde Nikaragua 13:82a
NİKEL
madde başlığı Nikel 13:84b, görsel
ilgili madde Sıvı 15:187b
NİKEL ALAŞIMI
ana maddeler
Alaşım 1:136b
Nikel 13:84b vd.
NİKEL GÜMÜŞÜ *bak.* **ALMAN GÜMÜŞÜ**
NİKEPHOROS II PHOKAS Bizans imparatoru, 912-69; Suriye'yi ele geçirdi; Alman kralı I. Otto'yu yenilgiye uğrattı; bir suikast sonucu öldürüldü
ilgili maddeler
Bizans İmparatorluğu 3:251b
Kilikya 10:255b
NİKİAS Atinalı siyaset adamı ve komutan, ö. İÖ 413
ilgili madde Peloponnesos Savaşı 14:41a
NİKOBAR ADALARI *bak.* **ANDAMAN VE NİKOBAR ADALARI**
NİKOLAOS, AZİZ *bak.* **NOEL BABA**
NİKOLAY I Rus çarı, 1796-1855; uyguladığı saldırgan dış politikayla başta Kırım Savaşı olmak üzere birçok savaşın çıkmasına neden olmuştur
ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:19a vd.
NİKOLAY II son Rus çarı, 1868-1915; yeteneksiz ve baskıcı bir hükümdar olarak tanınmış, Ekim Devrimi'nden sonra karısı Aleksandra ve çocuklarıyla birlikte Bolşevikler tarafından idam edilmiştir
ilgili maddeler
Ekim Devrimi 6:83b
Rasputin 14:202a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:20a
NİKOTİN tütünün en önemli alkaloiti olan uçucu sıvı; tıpta ve böcek öldürücü olarak kullanılır; adını Jean Nicot'dan alır
ilgili maddeler
Alkaloit 1:153b
İlaç bağımlılığı 8:320a
Tütün 18:151a
NİKROM nikel, demir, krom ve magnezyum alaşımı; elektrik direnci yüksektir
ilgili madde Nikel 13:85a
NİKSAR Tokat'ın ilçesi; kuzeyde Canik, güneyde Köse dağları ile kuşatılmıştır; tarım alanı Niksar Ovası'dır; Niksar kasabası 1942'deki Niksar-Erbaa depreminde önemli ölçüde hasar görmüştür; nüf. (1990): ilçe 84.932, kasaba 35.201
NİKSAR OVASI Karadeniz Bölgesi
ilgili madde Tokat: görsel 17:230
"NİL'DE ÖLÜM" Christie'nin romanı
ilgili madde Christie 4:184b
NİLGİRİ SIRADAĞLARI Hindistan; Dekkan Yaylası'nın güneyinde uzanır
ilgili madde Hindistan 8:165b
NİL IRMAĞI Afrika
madde başlığı Nil Irmağı 13:85b, görsel, harita
ilgili maddeler
Afrika 1:44a
Akarsu 1:102a vd.
Delta 5:114a, görsel
Eski Mısır 6:186a vd.
Etiyopya 6:217a

Kahire 9:260a, görsel
Keşifler 10:195b, 196a
Mısır 12:195a vd., görsel
Sulama 16:176a vd.
Tanzanya 16:326b
Taşkın 17:77a
•Beyaz Nil; Mavi Nil
NİL-SAHRA DİLLERİ
ilgili madde Afrika dilleri 1:52a
NİL SAVAŞI 1798; Nelson'ın Abukir Körfezi'nde Fransız donanmasını yendiği savaş
ilgili maddeler
Deniz savaşları 5:173a
Nelson 13:49b
"NILS HOLGERSSON'UN İSVEÇ GEZİSİ" Lagerlöf'ün romanı
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:13b
NİL TİMSAHI
ilgili maddeler
Sürüngenler: görsel 16:210
Timsah 17:200b, görsel
NİLÜFER
madde başlığı Nilüfer 13:86b, görsel
ilgili madde Guyana 7:243b
•Amazon nilüferi
NİL VARANI
ilgili madde Varan 18:304b, görsel
NİMBOSTRATUS bulut
ilgili madde Bulut 4:56b
NİMES Fransa'da kent; Gard ilinin merkezi; İÖ 121'de Romalılar bölgeyi istila ettiler ve İmparator Augustus burada, bugünkü kentin çekirdeği olan yeni bir kasaba kurdu; ünlü Roma kalıntıları arasında 24.000 kişilik bir amfitiyatro bulunur; demiryollarının döşenmesinden sonra gelişen önemli bir ticaret kentidir; nüf. 120.515 (1982)
"NİMETŞİNAS" Gürpınar'ın romanı
ilgili madde Gürpınar 7:306b
NİNİVE *bak.* **NİNOVA**
NİNNİ
madde başlığı Ninni 13:87b
"NİNNİ" Brahms'ın bestesi
ilgili madde Ninni 13:87b
NİNOVA *ya da* **Ninive** Irak'ta eskiçağ kenti
madde başlığı Ninova 13:87b
ilgili maddeler
Babil ve Asur uygarlıkları 2:252b vd.
Dicle Irmağı 5:216a
Kütüphane 11:185a
NİPA PALMİYESİ
ilgili madde Mangrov 12:43a
NIPKOW, PAUL Alman mucit, 1860-1940
ilgili maddeler
Radyo ve televizyon yayınları 14:192a
Televizyon 17:136a
NİPPUR Irak'ta eskiçağ kenti; Mezopotamya'nın güneyinde kutsal bir kentti; İÖ 2500'lerde öneminin doruğuna ulaştı; Sümer dininde tanrı Enlil'in yurdudur; kentin kalıntıları 1900'deki kazılarda ortaya çıkarıldı
NİRENGİ *ya da* **Üçgenleme** yerölçümünde bir teodolit yardımıyla açıların ve uzunlukların hesaplanması; ölçüm yapılacak alan birbirine komşu birçok üçgene bölünerek, trigonometrik yöntemler yardımıyla toplam alan ya da uzunluklar hesaplanabilir; haritacılıkta, mühendislikte ve bir geminin ya da uçağın konumunun belirlenmesinde de yararlanılır
ilgili madde Yerölçümü 19:158b vd.
NİRVANA Hint dinsel inancında, özellikle de Budacılık'ta arzuların ve bireysel bilincin yok edilmesiyle ulaşılabilecek özgürlük durumu; kişinin yeniden doğuş bağından kurtulduğu bu durum meditasyonla varılabilecek son aşamadır
ilgili maddeler
Buda ve Budacılık 4:38b
Din 5:231a
Mistisizm 12:246a
NİŞ *bak.* **NİŞ**
NİSA SSCB
ilgili madde Türkmenistan 18:107b, görsel
NİSAİYE *bak.* **JİNEKOLOJİ**
NİSAN yılın 4. ayı; 30 gün çeker
ilgili madde Ay 2:217a
NİSPİ TEMSİL SİSTEMİ her partinin seçimlerde aldığı oylarla orantılı sayıda temsilciyle yasama organına katıldığı seçim sistemi
ilgili maddeler
Seçim 15:104a vd.
Siyasal partiler 15:282a, 282b
NİŞ Yugoslavya, Sırbistan'da kent; Roma dönemindeki Naisus adlı kentin yerinde kuruldu; stratejik açıdan büyük önem taşıyan kent 12. yy'da Bizans İmparatorluğu'nun yönetimine girdi; 1375'te başlayan Osmanlı egemenliği 1878 Berlin Antlaşması'na kadar sürdü; dokumacılık ve elektronik eşya üretimi başlıca sanayi kollarıdır; nüf. 161.376 (1981)
NİŞABUR İran'da kent; Sasaniler döneminde verimli bir ovada kuruldu; 11. yy'da Büyük Selçuklular'ın merkeziydi; Ömer Hayyam'ın türbesi buradadır; nüf. 109.285 (1986)
ilgili maddeler
Büyük Selçuklu Devleti 4:93a
Kütüphane 11:186b
NİŞAN
madde başlığı Madalya ve nişanlar 11:307b, görsel
NİŞANCI Osmanlı Devleti'nde Divan-ı Hümayun'dan çıkan kararların yasalara uygunluğunu denetleyen ve gerekli belgelere tuğra çeken görevli; yasaları iyi bilen müderrisler arasından seçilirdi ve Divan-ı Hümayun kalemlerinin en üst yöneticisiydi; 18. yy'da önemi azaldı, 1836'da da kaldırıldı
"NİŞANCI" Weber'in operası
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:167a
Weber 19:52a
"NİŞANLILAR" Manzoni'nin tarihsel romanı
ilgili madde İtalyan edebiyatı 9:151b
NİŞASTA
madde başlığı Nişasta 13:88a
ana madde Karbonhidratlar 10:58b, 59a
ilgili maddeler
Alkol 1:154b
Ararot 1:321b
Yaprak 19:96b
NİTEL ÇÖZÜMLEME *ya da* **Kalitatif analiz** kimyada, bir maddedeki elementlerin ya da işlevsel grupların belirlenmesi
ilgili madde Kimya 10:262a, 266b
NİTRAT nitrik asidin tuzları ile esterlerinin ortak adı; gübre olarak kullanılır
ilgili maddeler
Azot 2:244a vd.
Nitrik asit 13:89a
Şimşek ve gök gürültüsü 16:279a
NİTRİK ASİT
madde başlığı Nitrik asit 13:88b
ilgili maddeler
Asit 2:60b, 61a
Doğayı koruma 5:263a
Su 16:149a
NİTROGLİSERİN gliserol ile nitrik asidin esteri olan güçlü patlayıcı; 1846'da, oda sıcaklığındaki derişik sülfürik ve nitrik asit karışımına gliserin eklenmesiyle elde edildi
ilgili maddeler
Gliserin 7:179b vd.
Patlayıcılar 14:33a
NİTROJEN *bak.* **AZOT**
NİTROSELÜLOZ güçlü patlayıcı; pamuk barutunun geliştirilmiş biçimidir
ilgili maddeler
Patlayıcılar 14:33a
Swan 16:218b
NIUE Büyük Okyanus'ta ada; içişlerinde özerk, dışişlerinde Yeni Zelanda'ya bağlı parlamenter bir devlettir; su yüzüne çıkmış y. 64 km çapındaki bir mercanadadan oluşur; çoğu Polinezyalı olan ada halkının başlıca geçim kaynağı tarımdır; nüf. 3.250 (1984 tah.)
ilgili maddeler
Pasifik Adaları 14:22a
Yeni Zelanda 19:150b
NİVELMAN yerölçümünde, yükseklik farklarının belirlenmesinde uygulanan yöntem
ilgili madde Yerölçümü 19:158b, görsel
NİVO yerölçümünde kullanılan aygıt
ilgili madde Yerölçümü 19:158b, görsel
NIXON, RICHARD ABD başkanı, d. 1913; Cumhuriyetçi Parti'den siyasete atıldı; 1951-53'te senatör, 1953-61'de başkan yardımcısı olarak görev yaptı; 1969'da ABD'nin 37. başkanı oldu; kopuk olan Çin-ABD ilişkilerini yeniden kurdu; Vietnam'daki ABD askerlerini geri çekme kararı aldı; Watergate Skandalı•'nın patlak vermesi üzerine 1974'te yargılanmasına karar verilince başkanlıktan çekilmek zorunda kaldı
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:217a
Eisenhower 6:81a
Vietnam Savaşı 19:14a
NİYALA Afrika'nın güneydoğusundaki ormanlarda yalnız ya da küçük gruplar halinde yaşayan antilop türü; omuz yüksekliği y. 107 cm, kahverengi postu dikey beyaz çizgili, boynu ve yüzü beyaz lekelidir; sırtında, başından kuyruğuna kadar uzanan bir yelesi vardır
•Dağ niyalası
NİYASİN *bak.* **B_3 VİTAMİNİ**
NİYAZİ BEY (RESNELİ) *bak.* **RESNELİ NİYAZİ BEY**
NİYAZİ-İ MİSRİ Osmanlı mutasavvıf ve şair, 1618-94; Mısır'da öğrenim gördüğü için bu adla anılır; önce Halvetilik tarikatına bağlandı, sonra bu tarikatın Mısriye kolunu kurdu; tasavvuf şiirleriyle yaygın bir ün kazandı
ilgili madde Halk edebiyatı 8:14b
NİYOBYUM geçiş elementleri•'nden; simgesi Nb, atom numarası 41, bağıl atom kütlesi 92,91; adı, tantal elementiyle olan benzerliğinden ötürü Yunan mitolojisindeki Tantalos'un kızı Niobe'den gelir; yumuşak, sünek, gümüşsü beyaz bir metaldir; ala-

şımlarda, üstünileteknlerde ve nükleer reaktör çekirdeklerinde kullanılır; 1801'de keşfedilmiş ve başlangıçta kolumbiyum olarak adlandırılmıştı

NİZAM-I CEDİD
madde başlığı Nizam-ı Cedid 13:89a, görsel
ilgili maddeler
Mahmud II 12:8a
Selim 15:112a

NİZAMİYE MAHKEMELERİ Osmanlı Devleti'nde, şeriat dışındaki davalara bakmak üzere Tanzimat döneminde, 1851'de kurulan mahkemeler; cumhuriyet döneminde yeni yargı sistemi oluşturuluncaya kadar görev yaptı
ilgili madde Tanzimat 16:329a

NİZAMİYE MEDRESELERİ Büyük Selçuklu veziri Nizamülmülk'ün açtığı eğitim kurumları
ilgili maddeler
Alp Arslan 1:178a
Büyük Selçuklu Devleti 4:94b
Gazali 7:85b

NİZAMİYE ORDUSU Osmanlı Devleti'nde, Fransa ve Prusya orduları örnek alınarak Tanzimat döneminde kurulan kara kuvvetleri
ilgili madde Tanzimat 16:329b

NİZAMOĞLU SEYFULLAH Türk tasavvuf şairi, ö. 1601; Halvetilik'ın Sinanilik koluna bağlıydı; Yunus Emre'nin izinde aruz ve heceyle şiirler yazdı; ehl-i beyt sevgisine geniş yer verdiği için Bektaşiler'ce de çok sevildi

NİZAMÜLMÜLK Büyük Selçuklu veziri, 1081-92; Alp Arslan ve Melikşah'a vezirlik yaptı; devlet örgütünü İran geleneğine göre düzenledi; Nizamiye medreselerini kurdu; devlet yönetimi konusundaki görüşlerini *Siyasetname* (1981) adlı kitapta topladı
ilgili maddeler
Alp Arslan 1:177a vd.
Büyük Selçuklu Devleti 4:93b vd.

NİZİP Gaziantep'in ilçesi; kuzeyini Gaziantep Yaylası, güneyini Barak Ovası kaplar; ekonomik etkinlikler tarım, tarıma dayalı sanayi ve ticarettir; en çok arpa, zeytin ve antepfıstığı üretilir; nüf. (1990): ilçe 106.381, kent 58.604

NKOGOS BALYAN Ermeni asıllı mimar, 1826-58
ana madde Balyan Ailesi 3:16a
ilgili madde Dolmabahçe Sarayı 5:289a

NKOMO, JOSHUA Zimbabveli siyasal önder, d. 1917
ilgili madde Zimbabve 19:259a

NKRUMAH, KWAME Gana devlet başkanı, 1909-72; 1949'da, şiddete başvurmadan en kısa sürede bağımsızlık isteyen Konvansiyon Halk Partisi'ni kurdu; 1957'de İngiltere'den bağımsızlığını kazanan, 1960'ta da cumhuriyet olan Gana'nın devlet başkanlığına getirildi; grevlerden ve suikast girişimlerinden sonra, 1964'te tek partili bir rejim kurdu; 1966'da dış ülkelere yaptığı bir gezi sırasında ordu yönetime el koyunca Gine'ye sığındı
ilgili madde Gana 7:70b

NOBEL, ALFRED BERNHARD İsveçli kimyacı, 1833-96; dinamiti ve daha güçlü başka patlayıcıları geliştirdi; dinamit patentinden elde ettiği büyük serveti, günümüzün en saygın uluslararası ödüllerinden biri olan Nobel ödüllerinde kullanılmak üzere Nobel Vakfı'na bağışladı
ilgili maddeler
Nobel ödülleri 13:90b
Patlayıcılar 14:33a

NOBEL ÖDÜLLERİ
madde başlığı Nobel ödülleri 13:90a, tablo
ilgili madde Madalya ve nişanlar 11:310a

NOBELYUM uranyumötesi element•; simgesi No, atom numarası 102; adını Alfred Nobel'den alan kararsız, radyoaktif bir katıdır; en kararlı izotopu No-255 (yarı ömrü 3 dakika); 1957'de küriyumun karbon iyonlarıyla bombardımanı sonucunda yapay olarak elde edildi

NOBILE, UMBERTO İtalyan mühendis, 1885-1978; 1926'da Amundsen'le birlikte *Norge* adlı güdümlü balonla Kuzey Kutbu'nu aştı
ilgili maddeler
Amundsen 1:242a
Güdümlü balon 7:248a

NOEL
madde başlığı Noel 13:96a, görsel
ilgili madde Bayramlar ve kutsal günler 3:104a

NOEL BABA *ya da* **Aziz Nikolaos** *ya da* **Aya Nikola** efsanevi Hıristiyan azizi
ana madde Noel 13:98a vd., görsel
ilgili maddeler
Antalya 1:288a
Likya 11:256b

NOELYILDIZI *bak.* **ATATÜRKÇİÇEĞİ**

NOGAYLAR Türk kökenli halk; Altınordu yönetiminde büyük güç kazanan Emir Nogay'ın öldürülmesinden sonra, ona bağlı boylar Nogaylar olarak adlandırıldı; 16. yy'da Ruslar'ın baskısıyla ikiye ayrıldılar; Büyük Nogaylar Rus egemenliğini tanırken, Küçük Nogaylar Kırım Hanlığı'na göç ettiler; Ruslar'ın Kırım'ı işgalinden sonra Osmanlılar'a sığındılar ve Eskişehir dolaylarına yerleştirildiler; dilleri, Orta Türkçe'nin bir lehçesi olan Nogayca'dır; Kafkasya'daki nüfusları 60.000 dolayındadır

NOHUT
madde başlığı Nohut 13:98a, görsel
ilgili madde Sebzeler 15:101a

NOKRA SİNEĞİ *bak.* **BÜVELEK**

NOKTA matematik
ilgili madde Geometri 7:127b vd.

NOKTA noktalama işareti
ilgili madde Noktalama işaretleri 13:99a

NOKTACILIK *ya da* **Pointilizm** renklerin küçük lekecikler ya da "noktalar" biçiminde uygulandığı resim üslubu; en ünlü ve tipik örneği George Seurat'nın *Grande Jatte Adası'nda Bir Pazar Günü, Öğleden Sonra* (1866) adlı tablosudur
ilgili maddeler
İzlenimcilik 9:170b
Pissarro 14:84b
Resim sanatı 14:232a
Seurat 15:153b

NOKTA KAYNAĞI
ana madde Kaynak 10:124a

NOKTALAMA İŞARETİ
madde başlığı Noktalama işaretleri 13:98b

NOKTALI ÇİZGİ
ilgili madde Noktalama işaretleri 13:102a

NOKTALI VİRGÜL
ilgili madde Noktalama işaretleri 13:101a

NOKTÜRN müzikte geceden esinlenen ya da geceyi çağrıştıran beste; 19. yy'da öncelikle bir piyano parçası olarak ortaya çıktı; bu adı ilk kez 1814'te bir noktürn dizisi yayımlayan İrlandalı besteci John Field kullandı

NOK UYGARLIĞI Afrika'da Demir Çağı uygarlığı
ilgili maddeler
Afrika halkları 1:59b
Nijerya 13:80b

NO OYUNU *ya da* **No tiyatrosu** Japonlar'ın klasik ve geleneksel danslı oyunu; başlangıcı 14. yy'a uzanır; karakterleri temsil eden maskeler takmış dansçıların canlandırdığı, kurallara çok bağlı, törensel bir danstır
ilgili maddeler
Japonya 9:189b
Maske 12:90a
Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:238b

"NORA, BİR BEBEK EVİ" Ibsen'in tiyatro oyunu
ilgili madde Ibsen 8:267b

NORADRENALİN
ilgili madde Sinirler ve sinir sistemi 15:246b

NORDENSKIÖLD, NILS ADOLF ERIK İsveçli kâşif, 1832-1901
ilgili madde Kutupların keşfi 11:136b

NORDHAUSEN Almanya'da toplama kampı
ilgili madde Almanya: görsel 1:171

NORFOLK İngiltere'nin doğusunda il; y.öl. 5.367 km^2; çoğu bölümlerinin yükseltisi deniz düzeyinin altındadır; buna karşılık dik tepeler ve kıyı boyunca yarlar görülür; krallık ailesinin özel malikânesi buradadır; kıyıları turizm açısından önem taşır; nüf. 714.500 (1985)

NORFOLK ADASI Avustralya; Büyük Okyanus'ta, Sydney'in y. 1.450 km kuzeydoğusunda
ilgili madde Pasifik Adaları 19:22b

NORGE güdümlü balon
ilgili madde Güdümlü balon 7:248a

NORİ suyosunu
ilgili madde Yosunlar: görsel 19:190

NORIEGA, MANUEL ANTONIO Panamalı general, d. 1935; askeri gücünü kullanarak ülkeyi fiilen yönetti
ilgili maddeler
Kaçakçılık 9:244b
Panama 13:304a

NORMALLEŞTİRME metalurji
ilgili madde Demir ve çelik 5:130b

NORMAN ADASI İngiliz Virgin Adaları
ilgili madde Virgin Adaları 19:17a

NORMANDİYA Fransa'da bölge
madde başlığı Normandiya 13:104a
ilgili maddeler
Fransa 7:28a
İkinci Dünya Savaşı 8:304b
Yüz Yıl Savaşları 19:226a

NORMANDİYA ÇIKARMASI 6 Haziran 1944; II. Dünya Savaşı'nda Müttefikler'in Kuzey Avrupa'yı Almanlar'dan temizleme harekâtını başlatan çıkarma; tarihteki en büyük işgal donanmasının kullanıldığı bu çıkarma, Almanlar'ın kesin yenilgisini hazırlayan en önemli adımlardandır

ilgili madde İkinci Dünya Savaşı 6:304b, görsel
NORMAN İSTİLASI 1066; İngiliz tarihi
ilgili madde William 19:55b
•Normanlar
NORMANLAR Fransa'nın Normandiya bölgesinde yaşayan halk; 9. yy'da Franklar'ın kasaba ve köylerini basarak bölgeye yerleşen, Hıristiyan dinini ve Fransız dilini benimseyen kuzeyli Vikingler'in torunlarıdır; sert ve savaşçı kişiliklerini koruyarak 1066'da İngiltere'yi, 11. yy'da da İtalya'nın güney kesimi ile Sicilya'yı ele geçirdiler
ilgili maddeler
Başlık ve şapka 3:64b
Bizans İmparatorluğu 3:262b
İngiltere 9:41a
Kara kuvvetleri 10:38a
Mimarlık 12:227b
•Normandiya
NORN İskandinav mitolojisi
ilgili maddeler
Efsane ve mitler 6:56a
İskandinav efsaneleri 9:87a
NORODOM SİHANOUK Kampuçyalı siyaset ve devlet adamı, d. 1922; Kampuçya prenslerindendi; devlet başkanı iken 1970'te Lon Nol'un darbesiyle devrildi; 1982'de Kampuçya Ulusal Kurtuluş Hareketi'nin sürgündeki cumhurbaşkanıydı; 1989'da bu görevinden ayrıldı
ilgili madde Kampuçya 9:297a
NORRIS, FRANK ABD'li yazar, 1870-1902
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:224a
Doğalcılık 5:260a
NORTHROP, JOHN K. ABD'li uçak tasarımcısı, 1895-1981
ilgili madde Havacılık tarihi 8:64b
NORTHUMBERLAND İngiltere'nin en kuzeydeki ili; Romalılar zamanında yapılan Hadrianus Duvarı'nın kalıntılarıyla ünlüdür; Anglosakson döneminde Northumbria Krallığı'na bağlandı; bugün kimya ve cam sanayisi gelişmiştir; nüf. 300.700 (1984)
NORTHUMBRIA İngiltere'de eski krallık; Anglosakson döneminin en önemli krallıklarından biridir; Humber Irmağı'nın kuzeyindeki topraklarda kuruldu; 7-8. yy'larda özellikle bir kültür merkezi olarak gelişti; 9. yy'da Danlar'ın istilasına uğradı; 10. yy'da İngiltere krallığı içinde bir kontluk oldu
ilgili madde Hadrianus Duvarı 7:323b
NORVEÇ
madde başlığı Norveç 13:104b, görsel, harita
ilgili maddeler
Anafor 1:257b
Avrupa 2:183b
Avrupa Toplulukları 2:188a
Balina 2:332a
Doğayı koruma 5:262b
İkinci Dünya Savaşı 8:298a
İskoçya 9:94b
İsveç 9:133a
İzlanda 9:166b vd.
•*kentler ve yüzey biçimleri, örn.* Lofoten Takımadaları; Oslo
NORVEÇÇE
ilgili maddeler
Avrupa dilleri 2:186a
Norveç 13:107a
"NOSTROMO" Conrad'ın romanı
ilgili madde Conrad 4:202a
NOTA müzikte sesleri yazıya dökmek için kullanılan simgelerden her biri
ana maddeler
Armoni 2:33a vd.
Müzik 13:16a vd.
ilgili madde Ses 15:144b
NOTABILE *bak.* **MDINA**
NOTA YAZISI *ya da* **Notasyon** müziğin yazılı biçimi
ilgili madde Müzik 13:16a, görsel
NOTİLUS yumuşakça
madde başlığı Notilus 13:110a, görsel
ilgili maddeler
Ammonitler 1:227a
Yumuşakçalar 19:204a
NO TİYATROSU *bak.* **NO OYUNU**
NOTOKORD *bak.* **SIRTİPİ**
"NOTRE DAME'IN KAMBURU" Hugo'nun romanı
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:41a
Hugo 8:213b
NOTRE DAME KATEDRALİ Anvers, Belçika
ilgili madde Anvers: görsel 1:303
NOTRE DAME KATEDRALİ Paris, Fransa; yapımına 1163'te başlandı; gotik üslûptadır
ilgili maddeler
Kilise ve katedral 10:258a
Mimarlık 12:228a, görsel
Paris 13:330b
NOTTINGHAM İngiltere'de kent; Nottinghamshire ilinde, Trent Irmağı kıyısında; Robin Hood'un serüvenleri burada geçer; yöredeki şatolar restore edilerek müze haline getirilmiştir; nüf. 277.100 (1983 tah.)
NOUAKCHOTT Moritanya'nın başkenti; 1957'de Sahra Çölü'nde Fransızlar tarafından kuruldu
ilgili madde Moritanya 12:275a, görsel
NOU-ZHOU Çin imparatoru, hk. d. 582-589
ilgili madde Çin Halk Cumhuriyeti: görsel 4:319
NOVA parlaklığı geçici olarak artan patlayan yıldız; Latince'de "yeni" anlamına gelen adı, kimi zaman parlaklıkları çok arttığı için gözlemcilerin bu tür yıldızları yeni bir yıldız sanmasından kaynaklanır
NOVALIS Alman şair, 1772-1801
ilgili madde Romantizm 14:276a
NOVA SCOTIA Kanada'nın doğusunda eyalet; Cape Breton Adası ile çevredeki birkaç küçük adayı kapsar; y.öl. 52.480 km², merkezi Halifax; 1000 dolaylarında ilk kez Vikingler yerleşti; 1605'te yerleşen Fransız göçmenler Acadia adını verdiler; 1867'de Kanada Dominyonu'nu oluşturan dört eyaletten biriydi; bugün balıkçılık, gemi yapımı ve denizaşırı taşımacılık önemlidir; nüf. 892.000 (1990 tah.)
ilgili madde Kanada 9:308a
NOVAYA ZEMLYA TAKIMADALARI Kuzey Buz Denizi; Barent ve Kara denizlerini birbirinden ayıran adalar grubu
ilgili madde Kutupların keşfi 11:135b
NOVERRE, JEAN-GEORGES Fransız koreograf, 1727-1810
ilgili madde Bale 2:302b
NOVGOROD SSCB'de kent; Rus SFSC'nin kuzeydoğusunda, aynı adlı yönetim biriminin merkezi; en eski Rus kentlerinden biridir; 9. yy'da büyük bir ticaret merkezi olarak gelişti; 1478'de Moskova'nın egemenliğine girdi; bugün önemli bir iç liman, turizm ve kimya sanayisi merkezidir; nüf. 228.000 (1987 tah.)
ilgili maddeler
Korkunç İvan 11:14a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:9b, 10b
NOVOSİBİRSK SSCB
madde başlığı Novosibirsk 13:110b, görsel
ilgili madde Obi Irmağı 13:124a
NOVOSİBİRSK OPERASI SSCB
ilgili madde Novosibirsk: görsel 13:111
NOVOTNÝ, ANTONİN Çekoslovak siyaset adamı, 1804-75
ilgili madde Çekoslovakya 4:278a
NÖBET hastalık
ilgili madde İlkyardım 9:11b
NÖBETLİ HUMMA *bak.* **DÖNÜŞLÜ HUMMA**
NÖROLOJİ eskiden **Asabiye** sinir sistemi hastalıklarının tanı ve tedavisini konu alan tıp dalı
ilgili maddeler
Sinirler ve sinir sistemi 15:247b
Tıp 17:186b
NÖRON *ya da* **Sinir hücresi** canlıların çoğunda sinir sisteminin temel birimi; çekirdekli bir gövdesi ve iki ya da daha çok ipliksi uzantısı vardır; temel görevi beyin ile vücudun öbür bölümleri arasında sinir iletisini sağlamaktır; örn. duyu nöronları gözden ya da kulaktan gelen uyarıları beyne, hareket nöronları ise beyinden aldıkları emirleri kaslara iletir
ilgili maddeler
Beyin 3:161a
Hücre 8:223b, görsel
Sinirler ve sinir sistemi 15:245b vd., görsel
Zihinsel süreçler 19:255a
NÖROŞİRÜRJİ *ya da* **Sinir cerrahisi**
ilgili madde Cerrahi 4:162b
NÖTRİNO
ilgili maddeler
Güneş 7:267b
Temel parçacıklar: tablo 17:143
NÖTRLEŞME *ya da* **Yansızlaşma** kimya
ilgili maddeler
Asit 2:60b
Baz 3:104b
NÖTRON
madde başlığı Nötron 13:111a
ilgili maddeler
Atom 2:155a, görsel
Chadwick 4:177a
Elektron 6:117a
Fermi 6:274a
Nükleer enerji 13:118a vd.
Proton 14:151a
Radyoaktiflik 14:183a
NÖTRON BOMBARDIMANI
ilgili madde Nötron 13:111b
NÖTRON BOMBASI canlıları öldüren, ama yapılara ve eşyalara çok az zarar veren hidrojen bombası türü; patlama gücü, yaydığı ısı ve radyoaktif döküntü miktarı normal bir hidrojen bombasının ancak onda biri kadardır; 1970'lerde ABD'nin nötron bombası yapma tasarısı çok büyük protestolarla karşılaştı
NÖTRON YILDIZI

ana madde Yıldız 19:171b
ilgili madde Astronomi 2:77b
NTSC renkli televizyon sistemi
ilgili maddeler
Radyo ve televizyon yayınları 14:193a
Televizyon 17:138b
NU, U Birmanya başbakanı, d.1907
ilgili madde Birmanya 3:222a
NUFUD ÇÖLÜ Suudi Arabistan
ilgili madde Suudi Arabistan 16:194a
NUGA
ilgili madde Şekerlemecilik 16:252a
NUH PEYGAMBER Kuran'da ve Kutsal Kitap'ta adı geçen peygamber
madde başlığı Nuh Peygamber 13:112a, görsel
ilgili maddeler
Şırnak 16:268a
Taşkın 17:76b
NUH TUFANI mitoloji
ana madde Nuh Peygamber 13:112a vd.
ilgili maddeler
Babil ve Asur uygarlıkları 2:253b
Taşkın 17:76b
"NUH'UN GEMİSİ" Aymé'nin masalı
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:18b
NUH'UN GEMİSİ çocuk oyunu
ilgili madde Çocuk oyunları 5:31a
NUMA POMPILIUS Roma kralı, ü. İÖ 700; Roma'nın eski din kurumlarını düzenlediği sanılır
ilgili madde Takvim 16:311b
NUMARATÖR
ilgili madde Telekomünikasyon 17:127b vd.
NUMBAT keseli memeli
madde başlığı Numbat 13:113a, görsel
NUMEYRİ, CAFER Sudan devlet başkanı, d. 1930; 1969'da İsmail el-Ezheri'nin sivil yönetimini devirerek başbakan ve Devrim Komuta Konseyi başkanı oldu; 1971'de komünist darbeyle kısa bir süre görevden uzaklaştırıldı; 1971'deki halkoyuyla devlet başkanı seçildi; 1985'te Mısır'da bulunduğu sırada kansız bir darbeyle devrildi
ilgili madde Sudan 16:162b vd.
NUMİDYA tarihi krallık; Cezayir'in eski adı; Numidya Krallığı kıyı bölgeleri dışında Kartaca'yı çevreliyordu; başkenti Cirta'ydı (bugün Kosantine); güçlü hükümdarların yönetiminde çeşitli bağımsızlık girişimlerine karşın Roma egemenliği altında kaldı
ilgili madde Roma İmparatorluğu 14:264a
NUMITOR Roma mitolojisi
ilgili madde Romus ve Romulus 14:280a vd.
NUN Mısır mitolojisi
ilgili madde Eski Mısır 6:190a
NURCULUK Said-i Nursi•nin görüşleri çevresinde oluşan dinsel akım; amacı çağdaş düşünce akımlarına karşı Müslümanlar'ın iman bütünlüğünü korumaktır; tarikat biçiminde örgütlenmeye karşı çıkar, ama Nurcular arasında sıkı bir dayanışmayı öngörür
NURDAĞI Gaziantep'in ilçesi; daha önce İslâhiye ilçesine bağlı bir köydü; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 31.609, kasaba 7.048
NUR DAĞI Suudi Arabistan; Mekke yakınları; Hz. Muhammed'e bu dağın tepesindeki Hıra Mağarası'nda vahiy inmiştir
ilgili madde Muhammed, Hz. 12:303b
NUREDDİN MAHMUD ZENGİ Şam atabeyi, 1118-74
ilgili maddeler
Anadolu Selçuklu Devleti 1:251b
Eyyubiler 6:245a
NUREYEV, RUDOLF Rus bale dansçısı ve koreograf, d. 1938; Leningrad'da eğitim gördü ve Kirov Balesi'ne katıldı; 1961'de Batı'ya sığındı; Londra Kraliyet Balesi'nde düzenli olarak Margot Fonteyn'le birlikte dans etti; hem klasik, hem modern balenin en yetkin dansçılarındandır; Çaykovski'nın *Kuğu Gölü* ve Prokofyev'in *Romeo ve Jülyet* balelerinin koreografilerini yeniden düzenledi; *Valentino* (1977) gibi filmlerde rol aldı; 1983'te Paris Opera Balesi'nin başyöneticisi oldu
ilgili maddeler
Bale 2:304a
Dans 5:84a
NURHAK Kahramanmaraş'ın ilçesi; daha önce Elbistan ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 14.990, kasaba 7.087
NURHAK DAĞI Kahramanmaraş
ilgili madde Kahramanmaraş 9:262a
NURMI, PAAVO Finlandiyalı atlet, 1897-1973; 1920'lerin en başarılı uzun mesafe koşucularından; 1.500 m-10.000 m uzun mesafe koşularında altı Olimpiyat şampiyonluğu kazandı (1920, 1924, 1928); 1923-31 arasında 1 mil koşusunda dünya rekorunu elinde tuttu
NURUOSMANİYE CAMİSİ İstanbul
ilgili madde Türk mimarlığı 18:113b
NUSAYBİN Mardin'in ilçesi; Mardin-Midyat Eşiği'nin güney kesiminde; geçim kaynağı tarım ve ticarettir; ilçede dokuma ve halı fabrikaları vardır; nüf. (1990): ilçe 85.448, kasaba 49.671
ilgili maddeler
Güneydoğu Anadolu Bölgesi 7:293b
Mardin 12:64b
Şistozomiyaz 16:285b
NUSAYRİLİK Şiilik'in kolu; Hz. Ali'nin tanrı olduğu inancına dayanır; İslam'ın temel inançlarını Batıni biçimde yorumlar; dini önderi Hz. Ali'nin yeryüzündeki gölgesi sayılan Büyük Şeyh'tir; dört kola ayrılan Nusayrilik Suriye'de yayılmıştır
ilgili madde Şiilik 16:270a
NUSRETİYE CAMİSİ İstanbul
ilgili maddeler
Balyan Ailesi 3:15b
Cami 4:108b
NUTKU, ÖZDEMİR Türk tiyatro araştırmacısı ve yazar, d. 1931; İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi'nde profesör; tiyatro eleştirileri ve araştırmalarıyla tanındı; tiyatro yönetmenliği yaptı; *Modern Tiyatro Akımları* (1963), *Yaşayan Tiyatro* (1977), *Meddahlık ve Meddah Hikâyeleri* (1977) başlıca yapıtlarıdır
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:18a
Türk edebiyatı 18:41b
"NUTUK" Atatürk'ün söylevi
ilgili madde Atatürk 2:127a
NUUK *bak.* **GODTHAB**
NÜ geniş anlamıyla çıplak insan, dar anlamıyla çıplak kadın figürü
ilgili madde Resim sanatı 14:225b
NÜBYE Afrika'da tarihi bölge; İÖ y. 3000'de Mısırlılar değerli taşlar, mineraller ve fildişi almak için bölgeye sık sık seferler düzenliyorlardı; birçok firavunun bu toprakları ele geçirme çabasına karşın Nübyeliler İÖ 45'ten başlayarak Afrika kültürünü, İS 540'larda da Hıristiyan dinini benimsediler; 14. yy'da bu bölge Memlûklar'ca istila edildi
ilgili madde Ramses 14:200b
NÜBYE ÇÖLÜ Sudan'da Nil vadisi, Mısır ve Kızıldeniz'le çevrili çöl; kireçtaşı kayalıklardan ve yer yer kumullardan oluşan engebeli bir düzlüktür; Kızıldeniz Tepeleri'ne doğru hafif bir eğimle alçalır; akarsuların çoğu yazın kurur; yıllık yağış 12,5 cm'nin altındadır
NÜBYELİLER kökeni Araplar ile Siyah Afrikalı melezler olan halk
ilgili maddeler
Mısır 12:197b
Sudan 16:161b
NÜFUS
madde başlığı Nüfus 13:113b, tablo
ilgili maddeler
Çevrebilim 4:281a
Doğayı koruma 5:262b
Kıtlık ve açlık 10:231b
Tarım tarihi 17:22a
•*kıtalar, bölgeler, iller ve kentler, örn.* Asya; Güneydoğu Anadolu Bölgesi; Sahra Çölü; Tokyo; Türkiye
NÜFUSBİLİM *bak.* **DEMOGRAFİ**
NÜFUS PLANLAMASI *ya da* **Aile planlaması** hızlı nüfus artışını önlemek amacıyla uygulanan politika; doğum kontrolünün yaygınlaştırılması, halkın bilgilendirilmesi gibi uygulamaları içerir
ilgili madde Sosyal yardım hizmetleri 15:332a
NÜFUS SAYIMI
madde başlığı Nüfus sayımı 13:116a, tablo
ilgili madde Nüfus 13:114b
NÜKLEER ATIK
ana madde Nükleer enerji 13:122a
NÜKLEER BOMBA gücünü, atom çekirdeklerinin bölünmesi ya da kaynaşmasıyla açığa çıkan enerjiden alan nükleer silah; örn. atom, hidrojen ve nötron bombaları birer nükleer bombadır
ana madde Bomba 3:284b vd., görsel
ilgili madde Nükleer enerji 13:119a vd.
•Atom bombası; Hidrojen bombası; Nötron bombası
NÜKLEER DENEME
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:216b
Silahsızlanma 15:211a
Terörizm 17:159b, görsel
•Nükleer Denemelerin Yasaklanması Antlaşması
NÜKLEER DENEMELERİN YASAKLANMASI ANTLAŞMASI 1963'te Moskova'da, ABD, SSCB ve İngiltere arasında imzalanan antlaşma; bu antlaşmayla, atmosferde, sualtında ve uzayda yapılan nükleer denemeler yasaklanmış, yeraltı denemeleri serbest bırakılmıştır; daha sonra 100 ülke tarafından daha imzalandı
ilgili maddeler
Kennedy 10:168b
Silahsızlanma 15:211a
NÜKLEER DENİZALTI
ana madde Denizaltı 5:150a vd., görsel

ilgili maddeler
Atom 2:157b
Deniz kuvvetleri 5:165a
Kuzey Kutup Bölgesi 11:161b

NÜKLEER ENERJİ *ya da* **Atom enerjisi**
madde başlığı Nükleer enerji 13:117b, görsel
ilgili maddeler
Atom 2:157b
Becquerel 3:113a
Enerji 6:155a, görsel
Güneş sistemi 7:272a
Nötron 13:112a
Petrol 14:63b
Radyo 14:181b
Rutherford 14:307a
Teknoloji 17:124a
Thomson 17:177a

NÜKLEER ENERJİ SANTRALI *ya da* **Nükleer santral**
ana madde Nükleer enerji 13:120a vd.
ilgili maddeler
Atom 2:157b
Buhar makinesi 4:52a
Elektrik enerjisi 6:11a

NÜKLEER FİZİK atom çekirdeğinin yapısını, çekirdekler arası etkileşimleri, çekirdek kaynaşmasını ve bölünmesini inceleyen fizik dalı; temel parçacıklarla ilgilenen parçacık fiziği de çoğu zaman nükleer fizik kapsamına alınır
ilgili maddeler
Fizik 6:309a
Parçacık hızlandırıcıları 13:325b

NÜKLEER MÜHENDİSLİK nükleer enerji üretimini, uygulamalarını ve denetimini konu alan mühendislik dalı; nükleer enerji santrallarının tasarımı, geliştirilmesi, yapımı, denetimi ve bakımı, nükleer enerjinin askeri amaçlarla kullanımı, nükleer atıkların güvenli biçimde yok edilmesi gibi konular bu mühendislik dalının kapsamına girer

NÜKLEER REAKSİYON *bak.* **NÜKLEER TEPKİME**

NÜKLEER REAKTÖR zincirleme çekirdek bölünmesi tepkimelerinin başlatılması ve denetim altında sürdürülmesi için kullanılan aygıt; ilki 1942'de yapıldı; günümüzde birçok ülkede, uranyum ya da plütonyum çekirdeklerinin bölünmesi sırasında açığa çıkan ısı enerjisini elektrik enerjisine dönüştürmek amacıyla nükleer reaktörlerden yararlanılır
ana madde Nükleer enerji 13:119b vd., görsel
ilgili maddeler
Buhar makinesi 4:52b
Denizaltı 5:150a
Helyum 8:124a
Işınım 8:258a
Joliot-Curie 9:221a
Kobalt 10:290a
Magnezyum 11:324a
Periskop 14:48b
Radyoaktiflik 14:183a
Roket 14:257a
Sodyum ve soda 15:297b
Şanghay 16:228b
Taşımacılık 17:73b
•Gaz soğutmalı reaktör; Su soğutmalı reaktör; Termonükleer reaktör

NÜKLEER SANTRAL *bak.* **NÜKLEER ENERJİ SANTRALI**

NÜKLEER SAVAŞ uçak, güdümlü füze, yörüngede uydu ya da başka bir stratejik sistemle hedefe gönderilen nükleer bombaların ya da savaş başlıklarının kullanıldığı savaş
ilgili maddeler
Barış hareketleri 3:45a
Sivil savunma 15:266b

NÜKLEER SAVAŞ BAŞLIĞI
ilgili maddeler
Bomba 3:284a
Nükleer enerji 13:119a
Savaş ve savaş araçları 15:83a

NÜKLEER SİLAH
ilgili maddeler
Güdümlü füzeler 7:250a
Oppenheimer 13:192a
Silahsızlanma 15:210b, 211b
•Nükleer bomba

NÜKLEER SİLAHSIZLANMA
ilgili maddeler
Barış hareketleri: görsel 3:44
Russell 14:304b, görsel
•Nükleer Denemelerin Yasaklanması Antlaşması; Stratejik Silahların Sınırlandırılması Görüşmeleri

NÜKLEER TEPKİME *ya da* **Çekirdek tepkimesi** *ya da* **Nükleer reaksiyon** yüksek enerjili parçacıkların çarpması gibi dışarıdan bir etki sonucunda atom çekirdeğinde ortaya çıkan değişiklik; ısıveren nükleer tepkimelerde (örn. çekirdek bölünmesi ve çekirdek kaynaşması) enerji açığa çıkar; ısıalan nükleer tepkimeler ise enerjiyi soğurur
ana madde Nükleer enerji 13:117b vd.
ilgili maddeler
Dünya 6:9b
Evren 6:237a
Güneş 7:267b
Isı 8:236a
Joliot-Curie 9:220b
Simya 15:216a
Yıldız 19:170b vd.

NÜKLEİK ASİT bütün canlı hücrelerde bulunan, karmaşık molekül yapılı madde; kalıtsal bilgiyi taşımak ve gelecek kuşaklara aktarmakla yükümlüdür; deoksiribonükleik asit (DNA) ve ribonükleik asit (RNA) olmak üzere iki tipi vardır; her biri bir azotlu baz içeren şeker moleküllerinin fosfat gruplarıyla birbirine bağlanmasıyla oluşmuş uzun bir zincir yapısındadır
ilgili maddeler
Biyokimya 3:241a
Canlılar 4:125a
Fosfor 6:331a
Metabolizma 12:168b
Protein 14:147a
Virüsler ve virüs hastalıkları 19:19a
•DNA; RNA

NÜKLEON *ya da* **Çekirdek parçacığı** atom çekirdeğini oluşturan nötron ve proton gibi temel parçacıkların ortak adı
ilgili maddeler
Atom 2:156a
Nötron 13:111b
Proton 14:151b
•Nötron; Proton

NÜMİZMATİK
ilgili madde Para 13:319a

NÜRNBERG Almanya'da kent; Bavyera eyaletinin Münih'ten sonraki ikinci büyük kenti; ressam Albrecht Dürer'in doğum yeridir; Reform hareketi sırasında bir eğitim merkezi olarak ün kazandı; 1930'larda Naziler'in merkezi oldu; 1945-46'da Nazi savaş suçlularının yargılandığı duruşmalar bu kentte yapıldı; bugün önemli bir sanayi ve ulaşım merkezidir; nüf. 467.392 (1987 tah.)
ilgili maddeler
Almanya Federal Cumhuriyeti 1:174b
Bavyera 3:82a
Bebek 3:110b
Oyuncak 13:262a

NÜRNBERG DURUŞMALARI 1945-46; eski Nazi Partisi'nin ileri gelenleri savaştan sonra Almanya'nın Nürnberg kentinde ABD, İngiltere, SSCB ve Fransa temsilcilerinden oluşan uluslararası askeri mahkemede yargılandılar; sanıklar, savaş suçlarından bireylerin değil yalnızca bir devletin sorumlu tutulabileceğini belirterek savunma yapmayı reddettiler; 22 sanıktan 19'u suçlu bulundu, bunlardan 12'si asılarak idam edildi
ilgili madde İkinci Dünya Savaşı 8:307b

"NÜRNBERGLİ USTA ŞARKICILAR" Wagner'in operası
ilgili maddeler
Opera 13:190a
Wagner 19:41a

NYAMLAGİRA Zaire'nin doğusunda etkin yanardağ; yüksekliği 3.055m
ilgili madde Yanardağ: tablo 19:84

NYASA GÖLÜ *bak.* **MALAVİ GÖLÜ**

NYASALAND *bak.* **MALAVİ**

NYERERE, JULİUS Tanzanya cumhurbaşkanı, d. 1922
madde başlığı Nyerere 13:123a, görsel
ilgili madde Tanzanya 16:327a

NYSTAD ANTLAŞMASI 1721
ilgili madde Petro 14:57b

O

OAHU ADASI Hawaii, ABD
ilgili madde Hawaii 8:89a

OBA Oğuz boylarının toplumsal örgütlenmesinde en küçük birim; birbiriyle akraba birkaç aileden oluşur; çadırlarına ve yaylakta ya da kışlakta konakladıkları yere de oba denirdi; genellikle her oba bağlı olduğu aşiretle birlikte yaşardı

OBELİSK *bak.* **DİKİLİTAŞ**

OBERAMMERGAU Almanya'da Bavyera köyü; Münih'in 103 km güneybatısındaki Ammel Vadisi'nde, Kofel Dağları'nın eteğinde; köylülerin yaptıkları elişi oyma oyuncaklar, seramik eşyalar ve Pasyon oyunlarıyla ünlüdür
ilgili madde Bavyera 3:82a

OBERON Uranüs'ün uydusu
ilgili maddeler
Uranüs 18:210b
Uydu 18:229b

OBERTH, HERMANN Alman bilim adamı, d. 1894; çağdaş astronotiğin kurucusu olarak kabul edilir
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:245b

OBİ IRMAĞI SSCB
madde başlığı Obi Irmağı 13:124a
ilgili maddeler
Novosibirsk 13:110b vd.
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği

16:8a

OBJEKTİF çekim, gösterim ya da laboratuvar işlemleri sırasında gerçek görüntüler oluşturan, bir çerçeveye takılmış mercekler sistemi
ilgili maddeler
Fotoğrafçılık 7:8b
Fotoğraf makinesi 7:12a vd., görsel
Mikroskop 12:215a
Renkler 14:220b
Teleskop 17:131b, 133b vd.

"OBLOMOV" Gonçarov'un romanı
ilgili maddeler
Rus edebiyatı 14:302a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:15b

"OBLOMOV" Mihalkov'un filmi
ilgili madde Sinema 15:236b

OBOTE, MİLTON Uganda cumhurbaşkanı, d. 1924
ilgili madde Uganda 18:173a vd.

OBRUK kalkerli alanlarda oluşan, derin kuyu biçimindeki çukur; derinliği birkaç yüz metreyi bulabilir; bazen çukurların içinde suların toplanmasıyla oldukça derin göller oluşur; Konya'nın kuzeydoğusundaki Obruk Yaylası obruk göllerin en çok bulunduğu bölgelerden biridir; Türkiye'deki en ilgi çekici obruk örnekleri Silifke yakınlarındaki Cennet-Cehennem obrukları ile Antalya'nın Akseki ilçesindeki 243 m'lik Ürküten Obruğu'dur
ilgili madde Mağara araştırmaları 11:327a

OBRUK YAYLASI İç Anadolu Bölgesi
ilgili madde Niğde 13:74a
•Obruk

OBSİDİYEN volkanik kökenli doğal cam; silah, alet ve süs eşyası yapımında Mısırlılar'dan Amerika Yerlileri'ne kadar pek çok ilkel toplulukta kullanılmıştır; koyu siyah rengi, sıkı bir düzen içinde yerleşmiş silis kristalitlerinden kaynaklanır
ilgili maddeler
Çatalhöyük 4:260b
Kayaç 10:115b
Lav 11:216a
Tarihöncesi aletler 17:46a
Taş Devri 17:67a, görsel

OBTÜRATÖR fotoğraf makinesinde, ışığın film üzerine düşme süresini denetleyen aygıt
ilgili maddeler
Fotoğraf makinesi 7:13a
Göz 7:208a
Sinema 15:227b
Televizyon 17:136a

OBUA
ana madde Obua ailesi 13:124b, görsel
ilgili maddeler
Bando 3:19b
Orkestra 13:203a, 203b
Üflemeli çalgılar: görsel 18:264

OBÜS genellikle sahra tahkimatını dövmek için kullanılan kısa namlulu top
ilgili madde Ateşli silahlar 2:135a, görsel

OCAK yılın ilk ayı; süresi 31 gündür
ilgili maddeler
Ay 2:216b
Takvim 16:312b

O'CASEY, SEAN İrlandalı oyun yazarı, 1880-1964; Dublin'in kenar mahallelerini ve İrlanda milliyetçiliğini konu alan gerçekçi oyunlar yazdı; *Dünyanın Düzeni* (1924) ve *Kırmızı Güller* (1946) bunlardan en tanınmışlarıdır
ilgili madde Tiyatro sanatı 17:215a

OCİBUALAR Kuzey Amerika Yerlileri; Superior Gölü'nün batısında ve kuzeyinde yaşarlar
ilgili maddeler
Amerika Yerlileri 1:231a
Totem 17:25b

OCKHAM'IN USTURASI Ortaçağ skolastik filozofu Ockham'lı Willams'ın (y. 1285-1349) öne sürdüğü ekonomi ilkesi; gerekmediği sürece hiçbir eşyaya ve mala sahip olmamayı savunan bir tutumluluk ilkesidir

O'CONNELL, DANIEL İrlandalı devlet adamı, 1775-1847; 19. yy'da İngiliz Avam Kamarası'na seçilen ilk İrlandalı önder
ilgili madde İrlanda Cumhuriyeti 9:77a

OCTAVIA Marcus Antonius'un karısı, İÖ y. 69-11; İmparator Augustus'un kızkardeşi
ilgili maddeler
Antonius 1:301b
Augustus Caesar 2:164a
Kleopatra 10:286b vd.
Neron 13:57b, 58a

OCTAVIANUS *bak.* **AUGUSTUS CAESAR**

OD bir kişinin ya da toplumun yaşamındaki yüce bir olayı anmak üzere yazılan lirik şiir türü; kişisel duygularla genel düşünceleri kaynaştırır

ODAKLAMA optik; merceklerin, bir nesnenin net görüntüsünü verecek biçimde düzenlenmesi; nesne ile mercek arasındaki uzaklık iyi ayarlandığında, bütün ışık ışınları kırılarak mercekten belirli uzaklıktaki bir noktada (odakta) birleşir; fotoğraf makineleri görüntüyü filmin üzerine, gözün merceği ise ağtabaka üzerine odaklar; göz merceklerinde odaklamayı sağlayan, kasıldığında merceğin biçimini değiştiren küçük kaslardır
ilgili maddeler
Mercek 12:154b vd.
Mikroskop 12:215b
Teleskop 17:130b
Televizyon 17:136b

ODA KOROSU
ilgili madde Koro ve koral müzik 11:17a

ODAK UZAKLIĞI
ilgili madde Mercek 12:154b, 155b, görsel

ODA MÜZİĞİ
madde başlığı Oda müziği 13:125a, görsel

ODA SONATI
ilgili madde Sonat 15:323b

ODECA *bak.* **ORTA AMERİKA DEVLETLERİ ÖRGÜTÜ**

ODENSE Danimarka'da, Odense Irmağı üzerinde kent; Odense Fiyordu'ndan 6 km uzakta, Fyn Adası'nın kuzeyinde; ülkenin en eski kentlerindendir; tarım ürünleri ihraç eder; çocuk masalları yazarı Hans Christian Andersen'in evi müze olarak düzenlenmiştir; nüf. 136.803 (1985)

ODEON Eski Yunan mimarlığında müzik ve tiyatro gösterilerinin sunulduğu yapı
ilgili maddeler
Aspendos 2:66b
Efes 6:52b

ODER-HAVEL KANALI Almanya
ilgili madde Oder Irmağı 13:126b

ODER IRMAĞI *ya da* **Odra Irmağı** Avrupa
madde başlığı Oder Irmağı 13:126b
ilgili maddeler
Alman Demokratik Cumhuriyeti 1:158b
Polonya 14:111a, 113a

ODER-NEISSE HATTI Avrupa'da Polonya-Almanya sınırı; Oder ve Neisse ırmaklarının belirli bölümlerini izleyen sınır II. Dünya Savaşı'nın sonunda Müttefikler'ce belirlendi; 15 yıl süreyle Almanya Federal Cumhuriyeti ile Sovyet bloku arasında çatışma konusu oldu; sonunda 1970'te Polonya'nın yasal sınırı olarak kabul edildi

ODESSA SSCB; Ukrayna SSC'de, Karadeniz kıyısında liman kenti; 14. yy'da Tatarlar tarafından kuruldu; 1791'de Ruslar'ın eline geçti; "Potemkin"• zırhlısında başlayan büyük ayaklanmaya sahne oldu; bugün tersanelerin ve bir donanma üssünün bulunduğu limandan tahıl ihraç edilir; nüf. 1.115.000 (1989)
ilgili maddeler
Karadeniz 10:28a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:12a

ODİN İskandinav mitolojisinde tanrıların kralı, savaş, zafer ve ölüm tanrısı; kahramanları korur, ölen savaşçılarla Valhalla•'da buluşurdu; bilge olabilmek için bir gözünü vermiş, kardeşleriyle birlikte dev Aurgelmir'i (Ymir) öldürmüştü
ilgili maddeler
Efsane ve mitler 6:56a, görsel
İskandinav efsaneleri 9:85b vd.

ODİTORYUM
ilgili madde Tiyatro 17:207b

ODOAKER İtalya'nın Barbar kralı, y. 433-493
ilgili maddeler
Roma İmparatorluğu 14:268b
Teodorico 17:150b

ODRA IRMAĞI *bak.* **ODER IRMAĞI**

ODRİSLER İÖ 5.-4. yy'larda Trakya'da yaşayan halk
ilgili maddeler
Edirne 6:44a
Kırklareli 10:219b
Trakya 17:280a

ODTÜ *bak.* **ORTADOĞU TEKNİK ÜNİVERSİTESİ**

ODUN
madde başlığı Odun 13:126b, görsel
ilgili maddeler
Ağaç 1:68b
Kreozot 11:74a
Marangozluk 12:58b
Ormancılık 13:210a
Termit 17:155b
Yakıt 19:78a, görsel
•Kereste; Odunkömürü

ODUNBİTİ *ya da* **Tahtabiti** nemli yerlerde yaşayan, vücudu bölütlü, kabuklu hayvan
ilgili maddeler
Bit 3:231b
Kitapbiti 10:281a

ODUNDOKU *ya da* **Ksilem** botanikte, iletim sisteminin köklerden yapraklara su ve suda çözünmüş mineraller taşıyan bölümü; odunsu bitkilerin köklerinin ve gövdelerinin büyük bölümü odundokudur; odundoku yaşlandıkça, bitkiye destek veren sert bir iskelete dönüşür
ilgili maddeler

Gövde 7:207a
Odun 13:127b

ODUN HAMURU kâğıt yapımında kullanılmak üzere öğütülerek hamur haline getirilmiş odun
ilgili madde Kâğıt ve kâğıt yapımı 9:257b vd.

ODUNKÖMÜRÜ
ana madde Kömür 11:46b
ilgili maddeler
Demir ve çelik 5:131a
Karbon 10:55a
Odun 13:130a
Yakıt 19:78a

ODUNÖZÜ
ilgili madde Odun 13:127a

ODUN SOBASI
ilgili madde Soba 15:294b, görsel

ODUNSU BİTKİ
ilgili maddeler
Ağaç 1:66a
Gövde 7:207a
Kabuk 9:239b

ODUN YABANARISI
ilgili madde Tırtır 17:190b

"ODYSSEİA" Homeros'un destanı
madde başlığı Odysseia 13:130a, görsel
ilgili maddeler
Homeros 8:202a, 202b
Kikloplar 10:253a
Latince 11:213a
Şiir sanatı 16:272b
Truva Savaşı 17:303b, 305a
Yunanca 19:204b

ODYSSEUS *ya da* **Ulysses** Yunan mitolojisi
ana madde
•Odysseia 13:130a vd.
ilgili maddeler
Aşil 2:108b
Kikloplar 10:253a
Sirenler 15:253a
Truva Savaşı 17:304a vd.

OF Trabzon'un ilçesi; dar kıyı şeridinin hemen ardında Karadeniz Sıradağları'nın kıyı dağları yükselir; geçim kaynağı tarım ve balıkçılıktır; en çok çay üretilir; nüf. (1990): ilçe 65.433, kasaba 14.948
ilgili madde Trabzon 17:267b

OFFA Mercia kralı, ö. 796; hk. d. 757-796
ilgili maddeler
Anglosaksonlar 1:275a
Galler 7:6a
İngiltere 9:40b

OFFA KANALI *ya da* **Offa'nın Hendeği** İngiltere; Anglosakson Kralı Offa'nın 8. yy'da Galler ile İngiltere Bölgesi arasında kazdırdığı sınır hendeği
ilgili maddeler
Anglosaksonlar 1:275a
Galler 7:66a

OFFENBACH, JACQUES Fransız besteci, 1819-80; yaşamı boyunca 69 opera besteledi; ölümünden sonra yayımlanan komik operası *Hoffmann'ın Masalları*• en tanınmış yapıtıdır
ilgili madde Opera 13:187b

OFLAZOĞLU, TURAN Türk oyun yazarı, d. 1932
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:150b

OFORT BASKI *bak.* **ASİTLİ OYMABASKI**

OFSAYT
ilgili madde Futbol 7:56b vd.

OFSET BASIM
ana madde Basım 3:52b
ilgili madde Taşbaskı 17:62b

OFSET BASKI MAKİNESİ
ana madde Basım 3:52b vd.

OFTALMOLOJİ göz hastalıkları ve görme kusurlarıyla ilgilenen tıp dalı
ilgili madde Tıp 17:186b

OFTALMOSKOP
ilgili madde Veteriner hekimlik: görsel 18:331

OGADEN Etiyopya'da bölge; Hararge ve Bale illerinin güneydoğusunda ; kurak bir bölge olduğundan nüfus yoğunluğu çok düşüktür; Ogaden, bölgede hak iddia eden Etiyopya ile Somali arasında 19. yy'dan bu yana sürekli anlaşmazlık konusudur; 1970 ve 1980'lerde patlak veren çarpışmalar sonucunda 1.500.000 Ogadenli Somaliye sığınmıştı

OGASAVARA ADALARI *bak.* **BONİN ADALARI**

OGATA KORİN Japon ressam, 1658-1716
ilgili madde Uzakdoğu sanatı 18:241b

OGOT, GRACE Kenyalı kadın yazar, d. 1930; öykü ve romanlarında Afrika'nın geleneksel kültürü ile sömürge kültürü arasındaki çatışmayı ele alır
ilgili madde Afrika edebiyatı 1:55a

OĞLAK takımyıldız; Latince adı *Capricornus*; astrolojide burçlar kuşağının 10. işaretidir
ilgili madde Astroloji: tablo 2:68

OĞLAK DÖNENCESİ
ilgili maddeler
Dönenceler 5:304a, 304b
İklim 8:313b

"OĞULLAR VE SEVGİLİLER" D. H. Lawrence'ın romanı
ilgili madde Lawrence 11:219a

OĞULOTU ballıbabagiller familyasından, ılıman bölgelerde yetişen çokyıllık bitki; eskiçağlardan beri parfüm yapımında kullanılan, yemeklere ve içeceklere koku vermek için katılan hoş kokulu yaprakları için yetiştirilir

OĞUL VERME
ilgili maddeler
Arı 1:328a vd.
Arıcılık 1:332a vd.

OĞUZCA *bak.* **BATI TÜRKÇESİ**

OĞUZCAN, ÜMİT YAŞAR Türk şair, 1926-84; geniş kitlelerin beğenisini kazanan duygusal şiirleriyle tanındı; ayrıca aruzla rubailer, taşlamalar, yergiler yazdı, antolojiler hazırladı; 20'ye yakın şiir kitabı vardır

OĞUZELİ Gaziantep'in ilçesi; verimli Tilbaşar Ovası'nda tarım yapılır; en çok yetiştirilen bitkiler mercimek, nohut ve sarmısaktır; nüf. (1990): ilçe 42.661, kasaba 9.983

OĞUZ HAN *ya da* **Oğuz Kağan** Mete ile özdeşleştirilen ve Oğuzlar'ın atası sayılan destan kahramanı
ilgili madde Oğuzlar 13:133a

"OĞUZ KAĞAN DESTANI" Oğuz Kağan'ın yaşamını konu alan destan; Türk-İslam edebiyatında *Oğuzname* adıyla bilinir
ilgili maddeler
Avcılık 2:171a
Destan 5:199a
Oğuzlar 13:133a
Tarih 17:44b

OĞUZLAR halk
madde başlığı Oğuzlar 13:132b
ilgili maddeler
Akkoyunlular 1:116b
At 2:113b
Avcılık 2:171b
Büyük Selçuklu Devleti 4:92a vd.
Osmanlı İmparatorluğu 13:234a
Türkler 18:106a

OĞUZLAR Çorum'un ilçesi; daha önce İskilip ilçesine bağlı Karaören köyü merkez olmak üzere 1990'da kuruldu; nüf. (1990): ilçe 11.846, kasaba 5.867

OĞUZ YABGU DEVLETİ Oğuzlar'ın, 10. yy'da Hazar Denizi ile Aral Gölü arasındaki topraklarda kurdukları devlet
ilgili maddeler
Büyük Selçuklu Devleti 4:92a
Oğuzlar 13:132b
Türkler 18:106a

OHAIN, HANS VON Alman uçak motoru tasarımcısı, d.1911
ilgili madde Jet motoru 9:212b

O.HENRY asıl adı **William Sydney Porter** ABD'li yazar, 1862-1910
madde başlığı O.Henry 13:133a, görsel

O'HIGGINS, BERNARDO Şili devrimci önder, y. 1778-1842; Şili'nin İspanya'dan bağımsızlığını kazandığı savaşta (1817) Şili orduları komutanı; zaferden sonra Şili devlet başkanı; görevde kaldığı altı yıl boyunca ülkede etkin bir yönetim kurarak iç barışı ve düzeni sağladı; ama toplumsal konularda yeterince başarılı olamadı; halkın desteğini yitirerek 1823'te istifa etmek zorunda kaldı
ilgili maddeler
Santiago 15:55b
Şili 16:276a

OHIO ABD'de eyalet; y.öl. 115.998 km^2, başkenti Columbus; 1803'te 17. eyalet olarak ABD'ye katıldı ve 1850'lerde ülkenin en kalabalık eyaleti haline geldi; İç Savaş yıllarında da başta Almanlar olmak üzere kalabalık bir göçmen akınına uğradı; topraklarının beşte üçü tarıma açılmıştır ve yeraltı kaynakları açısından çok zengindir; nüf. 10.887.325 (1990)

OHIO IRMAĞI ABD; uzunluğu 1.579 km; Allegheny ve Monongahela ırmaklarının birleşmesinden doğar; Illinois'da Mississippi ırmağı ile birleşerek bu ırmağa en çok suyu taşır; ulaşıma elverişlidir; zaman zaman olan su baskınlarını denetlemek için üzerinde bir dizi baraj yapılmıştır
ilgili madde Taşkın 17:77b

OHM elektrik direnci birimi; bir ohm, bir voltluk bir elektrik gerilimi uygulandığında içinden bir amperlik akım geçen devrenin direncine eşittir
ilgili maddeler
Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:79
Elektrik 6:107b
Elektronik 6:121a

OHM, GEORG SIMON Alman fizikçi ve matematikçi, 1787-1854; 1825'te kendi adıyla anılan elektrik akımı yasasını buldu; bu yasayla kendinden sonra bu alanda çalışan bilim adamlarına ışık tutmuştur
ilgili madde Elektrik 6:107b

OHM YASASI elektrik akımı şiddetinin, elektrik gerilimi bölü dirence eşit olduğunu belirten fizik yasası

ilgili madde Elektrik 6:107b

OHOTSK DENİZİ Büyük Okyanus'un kuzeybatı kolu; Kuzey Japonya ile Sovyet anakarası arasında, y.öl. 1.583.000 km²; kasım-haziran arasında buzlarla kaplanarak ulaşıma geçit vermez; ticarî değeri yüksek yengeç ve karides türleri başta olmak üzere deniz canlıları açısından çok zengindir

OHRİD Yugoslavya
ilgili madde Yugoslavya: görsel 19:197

OİDİPUS *ya da* **Ödip** Yunan mitolojisi
madde başlığı Oidipus 13:134b
ilgili maddeler
Bilmece 3:193a
Sfenks 15:163b
Thebai 17:173b

OJEDA, ALONSO DE İspanyol kâşif, 1465-1515
ilgili maddeler
Kolombiya 10:307b
Venezuela 18:317b

OJUKWU, ODUMEGWU Biafra Devleti'nin kurucusu, d. 1933
ilgili madde Nijerya 13:81a

OK
madde başlığı Ok ve yay 13:143b, görsel
ana madde Okçuluk 13:136a vd.
ilgili madde Savaş ve savaş araçları 15:78b
•Temren; Yay

OKALİPTOL
ilgili madde Okaliptüs 16:269b

OKALİPTÜS
madde başlığı Okaliptüs 13:135a, görsel
ilgili maddeler
Ağaç 1:69a
Avustralya 2:193b

OKAN, TUNÇ Türk film yönetmeni ve oyuncusu, d. 1942; 1974'te İsveç'te çektiği *Otobüs*'te, bir Avrupa ülkesinde yapayalnız kalan bir avuç Türk işçisinin öyküsünü anlattı; bu filmde ve 1984'te İsviçre'de çektiği *Cumartesi Cumartesi*'de kendisi de rol aldı

OKAPİ
madde başlığı Okapi 13:135b, görsel
ilgili maddeler
Hayvanat bahçesi 8:103b
Zulular 19:273b

OKARİNA
ilgili madde Üflemeli çalgılar 18:266a

OKAWANGO IRMAĞI Afrika
ilgili madde Botsvana 3:311b

OKÇULUK
madde başlığı Okçuluk 13:136a, görsel
ilgili maddeler
Olimpiyat Oyunları: tablo 13:167
Spor: tablo 16:102
Uzakdoğu dövüş sporları 18:239b

OKEANOS Yunan mitolojisi
ilgili maddeler
Hatay: mozaik: görsel 8:53
Titanlar 17:206a

OKİNAVA ADASI Japonya; Ryu-Kyu Adaları'nın en önemli adası; 1945'te ABD'nin eline geçti; 1972'de Japonya'ya geri verildi
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:215b
İkinci Dünya Savaşı 8:304a
Pasifik Adaları 14:19a

OKKA
ilgili madde Ölçme 13:267a

OKLAHOMA ABD'de eyalet; y.öl. 181.185 km², başkenti Oklahoma City; 1907'de 46. eyalet olarak ABD'ye katıldı; tarım, kerestecilik, petrol ve doğal gaz eyaletin ekonomisinde önemli yer tutar; Arkansas Irmağı'nda taşımacılık yapılır; nüf. 3.157.604 (1990)
ilgili madde Amerika Yerlileri 1:233b

OKLAHOMA CITY ABD'de kent; Oklahoma eyaletinin başkenti; 1889'da kuruldu, 1910'da eyalet merkezi oldu; kentte ilk petrol kuyusu 1928'de açıldı; bugün petrol ürünleri, uçak, elektronik aletler ve çelik sanayisi merkezidir; nüf. 431.982 (1989)

OKLUKİRPİ
madde başlığı Oklukirpi 13:137a, görsel
ilgili madde Kıl 10:204b

OKMOK Aleut Adaları'nda yanardağ, ABD
ilgili madde Yanardağ: tablo 19:84

OKSALİK ASİT *ya da* **Kuzukulağı asidi** ekşiyonca ve ravent gibi bazı bitkilerin yaprağında bulunan, boya ve ağartıcı yapımında kullanılan zehirli bileşik
ilgili maddeler
Asit 2:61a
Kuzukulağı 11:164a

OKSİASETİLEN HAMLACI metalleri kesmeye ya da eritmeye yetecek sıcaklıkta alev üreten aygıt; bu alev, asetilen gazının oksijen gazında yakılmasıyla elde edilir
ilgili maddeler
Asetilen 2:58a, görsel
Oksijen 13:138b

OKSİJEN
madde başlığı Oksijen 13:138a
ilgili maddeler
Akvaryum 1:126a
Asetilen 2:58a
Atom 2:154a
Fotosentez 7:15b
Hava 8:58a vd.
Kalp 9:288a
Kan 9:301a
Kimya 10:263a vd.
Lavoisier 11:217b vd.
Molekül 12:261b
Orman 13:209a
Priestley 14:144a
Protein 14:148a
Solunum 15:314b vd.
Su 16:148b, 149b vd., görsel
Tatlı su canlıları 17:83a vd.
Yanma 19:92b
Yaprak 19:97b
•Ozon; Sıvı oksijen

OKSİJEN ÇEVRİMİ oksijenin değişik biçimlere dönüşerek doğadaki sürekli dolaşımı; bitkiler ve hayvanlar solunum yaparken oksijen alıp karbon dioksit verirler; fotosentez sırasında bitkiler karbonhidrat bireşimlemek için karbon dioksiti kullanır ve yan ürün olarak oksijen açığa çıkarırlar

OKSİJEN GRUBU ELEMENTLERİ *ya da* **Kalkojenler** periyotlar cetvelindeki VI. grubu oluşturan beş element; oksijen ve kükürt ametal, selenyum ve tellür yarıiletken, polonyum metaldir; olağan koşullarda oksijen gaz halinde, öbürleri katı halde bulunur

OKSİJENLİ SU *bak.* **HİDROJEN PEROKSİT**

OKSİN
ilgili madde Hormonlar 8:207b

OKSİT
ilgili madde Oksijen 13:138b

OKSİTLENME *bak.* **YÜKSELTGENME**

OKTAV müzikte bir sesin, frekansının yarısı ya da iki katı frekanstaki ikinci bir sesle oluşturduğu aralık
ilgili maddeler
Müzik 13:17a
Ses 15:144b

OKTAY, METİN Türk futbolcu, d. 1936; Türk futbolunun yetiştirdiği en büyük golcüerdendir; 1955-69 arasında Galatasaray'da, arada bir yıl da (1961-62) İtalya'da oynadı; 10 kez gol kralı oldu; liglerde toplam 608 gol attı

OKUL
madde başlığı Okul 13:139a
ana madde
•Eğitim 6:65a vd., görsel
ilgili maddeler
Afrika 1:52a
Asya: görsel 2:90
Aztekler 2:247b
Bilgisayar: görsel 3:186
Küba: görsel 11:165
Nikaragua: görsel 13:83
Suudi Arabistan: görsel 16:196

OKULÖNCESİ EĞİTİM
ilgili maddeler
Anaokulu 1:260a vd.
Eğitim 6:73a
Montessori 12:269b

OKUMA
madde başlığı Okuma 13:139b, görsel

OKUMA GÜÇLÜĞÜ *ya da* **Disleksi**
ana madde Okuma 13:142a

OKUMA KAFASI *bak.* **KAFA**

OKURYAZARLIK
madde başlığı Okuryazarlık 13:142b, görsel

OKYANUS
madde başlığı Denizler ve okyanuslar 5:165a
ilgili maddeler
Çevre kirliliği 4:282b
Dünya 6:12b vd.
İklim 8:314a
Su 16:148a, 150a, görsel
•Atlas Okyanusu; Büyük Okyanus; Hint Okyanusu

OKYANUS ADALARI
ana madde Ada 1:23b
ilgili madde Pasifik Adaları 14:18b

OKYANUS ADASI *bak.* **BANABA ADASI**

OKYANUS AKINTISI *bak.* **DENİZ AKINTISI**

OKYANUS AKVARYUMU *ya da* **Osenaryum** deniz canlıları için düzenlenmiş büyük akvaryum
ilgili maddeler
Akvaryum 1:124b
Hayvanat bahçesi 8:101a
Miami 12:201b

OKYANUSBİLİM *ya da* **Oşinografi** yeryüzündeki okyanus ve denizlerin fiziksel ve kimyasal özelliklerini, bu ortamda yaşayan bitki ve hayvan topluluklarını, okyanusların jeolojik oluşumlarını ve kökenlerini inceleyen bilim dalı
ilgili maddeler
Bilim ve bilimsel yöntemler 3:191a
Coğrafya 4:198a
Denizler ve okyanuslar 5:165b

OKYANUS ÇUKURU
ilgili maddeler
Dünya 6:13a, 14a, görsel
Yanardağ 19:82b
OKYANUS KABUĞU
ana madde Dünya 6:12b vd.
ilgili madde Yanardağ 19:82b
OKYANUS SIRTI
ilgili madde Dünya 6:13a, görsel
OKYANUS TABANI
ilgili maddeler
Atlas Okyanusu 2:145b
Denizler ve okyanuslar 5:165b vd.
Dünya 6:13a vd.
OKYANUSYA Büyük Okyanus'ta geniş bir alana yayılmış 10.000'den çok adanın ortak adı; Ryu-Kyu, Kuril, Aleut ve Japon adaları ile Endonezya, Tayvan ve Filipinler bu grubun dışındadır; adalar genellikle Avustralasya (Avustralya ve Yeni Zelanda), Melanezya, Mikronezya ve Polinezya olarak dört grupta toplanır
OKYANUS YAYLASI *ya da* **Sualtı yaylası**
ilgili madde Yayla 19:123b
OKYAR, FETHİ Türk asker ve siyaset adamı, 1880-1943; 1913'te askerlikten ayrıldı; ilk TBMM'ye seçilerek milletvekili oldu; 1923'te ve 1924-25'te iki kez başbakanlık yaptı; 1930'da Serbest Cumhuriyet Fırkası'nı kurdu ve genel başkanı oldu; daha sonra büyükelçilik ve bakanlık yaptı
ilgili maddeler
Atatürk 2:127b
Türkiye 18:81b, 82b
OKYAY, NECMEDDİN Türk hattat, 1883-1976; son dönemin en büyük hattatlarından; özellikle tâlik yazıda büyük başarı gösterdi; Güzel Sanatlar Akademisi'nde hat, cilt ve ebru dersleri verdi; geleneksel okçuluk sporunun da son büyük ustasıydı
ilgili madde Ebru 6:38a
OK ZEHRİ KURBAĞASI Orta ve Güney Amerika'da yaşayan, küçük yapılı zehirli kurbağa; düz derisi kırmızı, turuncu, sarı, yeşil gibi canlı renklerle bezenmiştir; derisinden salgılanan, kuşlar ve küçük hayvanlar için öldürücü olan zehri, Amerika Yerlileri'nce ok zehri olarak kullanılırdı
ilgili madde Koruyucu renklenme 11:23a
"OLAĞANDIŞI ÖYKÜLER" Poe'nun öykü kitabı
ilgili madde Anafor 1:257b
OLAĞANÜSTÜ HAL doğal afet, tehlikeli salgın hastalık, ağır ekonomik bunalım, kamu düzenini bozan şiddet olayları gibi olağanüstü durumlarda uygulanan yönetim biçimi; cumhurbaşkanının başkanlığındaki bakanlar kurulu tarafından, yurdun bir ya da birkaç bölgesinde ya da yurt çapında en çok altı ay süreyle ilan edilir; 1987'de Doğu ve Güneydoğu bölgelerindeki sekiz ili kapsayan olağanüstü hal bölge valiliği kurulmuştur
OLASILIK KURAMI
madde başlığı Olasılık kuramı 13:145a, görsel
ilgili madde İstatistik 9:125b
OLAV II *ya da* **Aziz Olav** Norveç kralı, y. 995-1030
ilgili madde Norveç 13:109a
OLAV TRYGGVASON Norveç kralı, y. 964-y. 1000
ilgili madde Norveç 13:109a
OLAY UFKU
ilgili madde Kara delik 10:27a
OLBRICH, JOSEPH Alman mimar, 1867-1908; Art Nouveau akımının Avusturya'daki karşılığı olan Viyana Sezessionu'nun öncülüğünü yapmıştır
ilgili madde İç mimarlık 8:282b
OLCAYTU İlhanlı hükümdarı, 1281-1316
ilgili madde İlhanlılar 8:329a
OLD FAITHFUL Wyoming, ABD'de gayzer; Yellowstone Ulusal Parkı'ndaki en ünlü gayzerlerden biridir
ilgili madde Gayzer 7:82b, görsel
OLDS, RANSOM E. ABD'li mucit ve sanayici, 1864-1950; 1887'de yaptığı ilk motorlu taşıttan sonra otomobil sanayisinde montaj hattı uygulamasını ve seri üretimi başlattı
ilgili madde Motorlu taşıtlar 12:281b
OLDSMOBİL otomobil
ilgili madde Motorlu taşıtlar: görsel 12:284
OLDUVAİ BOĞAZI Tanzanya'nın kuzeyinde arkeolojik bölge; Louis ve Mary Leakey tarafından kazılan bölgede, 2,1 milyon ile 15.000 yıl arasındaki döneme ait kalıntılar bulundu; bunlar arasında *Homo habilis (Australopithecus africanus)*, *Australopithecus robustus* ve *Homo sapiens* gibi insangillerin fosilleri, taş aletler ve konaklama yerleri bulunuyordu; kalıntıların çok iyi durumda olması, üstlerini örten yanardağ külleriyle korunmuş olmalarına bağlandı
ilgili maddeler
Afrika halkları 1:56a
Leakey ailesi 11:221a
OLEİK ASİT
ilgili madde Yağ 19:66a
OLGU *bak.* **FENOMEN**
OLGUCULUK *bak.* **POZİTİVİZM**
OLİGARŞİ çok küçük ve ayrıcalıklı bir azınlığın despot iktidarı; aralarında Pareto'nun da bulunduğu bazı siyaset kuramcıları, bütün yönetim biçimlerinin eninde sonunda küçük bir seçkinler grubunun iktidarı anlamına geldiğini öne sürer
OLİGOPOL
ilgili madde Tekel 17:105a
OLİGOSEN BÖLÜM jeolojide Üçüncü Dönem içinde yer alan bölüm; günümüzden 38 milyon yıl önce başladı ve 26 milyon yıl önce sona erdi; Avrupa'nın batısı, denizlerin karaları basmasıyla sular altında kaldı ve bu dönem boyunca acı ve tatlı su çevrimleri birçok kez yinelendi; genellikle ılıman, bazı bölgelerde astropik iklim koşulları egemen oldu ve otlaklar genişledi; yarasalar bütün dünyaya yayıldı; bu bölümün sonlarına doğru domuzlar, ayılar ve maymunlar evrimleşti
ilgili madde Jeoloji 9:209b
OLİMPİCO TİYATROSU Vicenza, İtalya
ilgili madde Tiyatro 17:209b, görsel
OLİMPİYAT MADALYASI
ilgili madde Madalya ve nişanlar 11:310a
OLİMPİYAT OYUNLARI
madde başlığı Olimpiyat Oyunları 13:147a, görsel
ilgili maddeler
Boykot 3:321a
Spor 16:49b
Stadyum 16:131a
OLİMPOS-BEYDAĞLARI MİLLİ PARKI Antalya
ilgili madde Ulusal parklar 18:192b, görsel, tablo
OLIVER, ISAAC Fransız asıllı İngiliz minyatür sanatçısı, 1556-1617
ilgili madde Minyatür: portre: görsel 12:240
OLIVER, JOSEPH KING ABD'li caz kornetçisi, 1885-1938
ilgili maddeler
Caz 4:138a
Siyah Amerikalılar 15:275b
"OLIVER TWIST" Dickens'in romanı
ilgili madde Dickens 5:213a
OLIVIER, LAURENCE İngiliz tiyatro ve sinema oyuncusu, 1907-89; Shakespeare tiplemeleriyle ünlüdür; 1947'de "sir", 1970'te "baron" unvanını aldı; 1949'da yönettiği ve başrolünü üstlendiği *Hamlet* filmiyle Oskar Ödülü'nü kazandı; 1962'de İngiliz Ulusal Tiyatrosu'nun ilk yöneticisi oldu; 1981'de Liyakat Nişanı'yla onurlandırıldı
ilgili maddeler
Shakespeare: görsel 15:166
Sinema 15:235b
Tiyatro ve sinema oyunculuğu: görsel 17:223
OLİVİN korkayaçlarda yaygın olarak bulunan, demir ve magnezyum silikat minerali
ilgili madde Jeokimya 9:201b
OLMEDO, JOSÉ JOAQUİN DE Ekvatorlu yazar, 1780-1847; Ekvator'un ilk başkanı; yurtseverlik şiirleri yazmıştır
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:209a
OLMI, ERMANNO İtalyan film yönetmeni, d. 1931
ilgili madde Sinema 15:235a
"OLOF HOCA" Strindberg'in tiyatro oyunu
ilgili madde Strindberg 16:147a
OLTA
ana madde Balıkçılık 2:320a vd., görsel
OLTACI ÖRÜMCEK
ilgili madde Örümcek 13:281b, görsel
OLTU Erzurum'un ilçesi; Oltu Çayı vadisi verimli bir tarım alanıdır; hayvancılık gelişmiştir; manganez, tuz ve linyit yatakları işletilir; nüf. (1990): ilçe 45.943, kasaba 21.817
ilgili madde Erzurum 6:182b
OLTUTAŞI
ilgili madde Erzurum 6:182b
OLUR Erzurum'un ilçesi; büyük bölümü Karadeniz Bölgesi'nde kalan topraklarını Yalnızçam Dağları engebelendirir; yaygın olarak hayvancılık ve dokumacılık yapılır; nüf. (1990): ilçe 15.497, kasaba 2.713
OLYMPİA Eski Yunan'da Olimpiyat Oyunları'nın düzenlendiği yarışma alanı; birçok tapınak ve heykelin de bulunduğu kutsal bir alandır
ilgili maddeler
Atletizm 2:146a
Dünyanın Yedi Harikası 6:16a
Eski Yunan 6:203a
Olimpiyat Oyunları 13:147a
"OLYMPİA" Manet'in tablosu
ilgili madde Manet 12:40b
OLYMPOS Anadolu'nun güneybatısında eskiçağ kenti
ilgili madde Likya 11:256a, 256b

OLYMPOS DAĞI Yunanistan; ülkenin kuzeyinde, Ege kıyısı yakınında; Yunanistan'ın en yüksek noktasıdır (2.917 m) ve dorukları sürekli karla kaplıdır; Yunan mitolojisinde tanrıların yurdu ve Zeus'un tahtının bulunduğu yer olarak kabul edilirdi
ilgili maddeler
Efsane ve mitler 6:54b
Eski Yunan 6:201b
Musalar 12:316a
Yunanistan 19:206b
OLYMPUS MONS Mars'ta yanardağ
ilgili madde Mars 12:78b
OMÇA
ilgili madde Üzüm 18:287a
OMDURMAN Sudan'da kent; Hartum ilinde, Nil Irmağı'nın sol kıyısında; 19. yy sonlarında Sudanlı din önderi Mehdi'nin başkenti olduktan sonra hızla gelişti; bugün de ülkenin din, kültür ve ticaret merkezidir; nüf. 526.287 (1983)
ilgili maddeler
Hartum 8:39a
Sudan: görsel 16:163
OMNİBUS atlı otobüs
ilgili maddeler
Otobüs 13:248a, görsel
Ulaşım 18:183a
OMSK SSCB'de kent; 1716'da İrtiş Irmağı üzerinde bir kale olarak kuruldu; 1804'te kent oldu; Trans-Sibirya Demiryolu üzerinde bir liman ve ticaret merkezidir; imalat, petrokimya ürünleri ve petrol sanayileri gelişmiştir; nüf. 1.148.000 (1989 tah.)
ilgili maddeler
Rusya 14:306a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:11b
OMUR
ilgili maddeler
İskelet 9:89b
Sinirler ve sinir sistemi 15:246a
OMURGA anatomi; omurgalılarda, enseden kuyruğa kadar uzanan ve üst üste geçmiş bir dizi küçük kemikten (omurdan) oluşan sütun biçiminde esnek yapı; temel işlevi, içindeki kanalda yer alan omuriliği korumak ve vücuda destek olmaktır; göğüs ve kalça kemerleriyle birçok kasın bağlantı yeridir; insanda, yürürken ve ayakta dururken vücut ağırlığını bacaklara eşit olarak dağıtır
ana madde İskelet 9:89b
ilgili maddeler
Kemikler, eklemler ve bağlar 10:164b
Sinirler ve sinir sistemi 15:246a
OMURGA gemi
ilgili maddeler
Deniz tekneleri 5:180b
Gemi ve gemi yapımı 7:121a
OMURGALILAR
madde başlığı Omurgalılar 13:183a
ana maddeler
Canlılar 4:124b
Evrim 6:241a
ilgili maddeler
Hayvan 8:93a, tablo
Hayvan davranışı 8:107a
İskelet 9:89a
Kemikler, eklemler ve bağlar 10:162a vd.
Tarihöncesi yaşam 17:49b
Zooloji 19:268b
•Amfibyum; Balık; Kuş; Memeliler; Sürüngenler
OMURGASIZLAR omurgası olmayan hayvanları belirtmek için kullanılan genel zooloji terimi; bilimsel sınıflandırmada böyle bir grup yoktur
ilgili maddeler
Canlılar 4:124b
Derin deniz canlıları 5:195a
İskelet 9:87a
Omurgalılar 13:183a
Zooloji 19:268b
•Derisidikenliler; Eklembacaklılar; Tekhücreli hayvanlar; Yumuşakçalar
OMURİLİK omurgalılarda, beynin bütün vücutla bağlantısı sağlayan sinirlerin oluşturduğu ana iletişim kanalı; beyinden gelen ve beyne giden mesajlar omurilik kordonu boyunca taşınır
ilgili maddeler
Çocuk felci 5:22b
İskelet 9:90a
Sinirler ve sinir sistemi 15:244b vd.
OMURİLİK KANALI YARIKLIĞI *bak.* **SPİNA BİFİDA**
OMURİLİK SİNİRLERİ
ilgili madde Sinirler ve sinir sistemi 15:246a, 247b
OMURİLİK SOĞANI *bak.* **SOĞANİLİK**
OMUZ
ilgili maddeler
İskelet 9:89b
Kemikler, eklemler ve bağlar 10:164b
OMUZ KEMERİ
ilgili madde İskelet 9:90a
ONAT, EMİN Türk mimar, 1908-61; Anıtkabir'in yapımı için düzenlenen uluslararası yarışmada Orhan Arda ile birlikte hazırladıkları projeyle birincilik ödülünü kazandı (1942)
ilgili madde Anıtkabir 1:277b
ONAT, HİKMET Türk ressam, 1882-1977; özellikle İstanbul kıyılarını konu aldığı *Kabataş'tan Manzara* (1922), *Derede Sandal* (1924) ve *Salacak* (1949) gibi manzara resimleriyle tanınır
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:125a, görsel
ONAYAKLILAR kabuklular sınıfından, göğüs bölütlerinde beş çift ayak bulunan 8.000'i aşkın türü içeren takım
•Istakoz; Karides; Kerevit; Yengeç
ON BİR AY ÇİÇEĞİ
ilgili madde Çuhaçiçeği 5:50b
ONDALIK KESİR
ana madde Ondalık sayılar 12:183a vd.
ONDALIK SAYI
madde başlığı Ondalık sayılar 13:183a
ana madde Matematik 12:97b
ilgili madde Olasılık kuramı 13:145b
19 MAYIS Samsun'un ilçesi; 1987'de, merkez ilçeye bağlı 13 ve Bafra ilçesine bağlı 22 köyün birleştirilmesiyle kuruldu; ilçe merkezi Ballıca kasabasıdır; nüf. (1990): ilçe 28.947, kasaba 6.212
19 MAYIS BAYRAMI *bak.* **ATATÜRK'Ü ANMA, GENÇLİK VE SPOR BAYRAMI**
19 MAYIS STADYUMU Ankara
ilgili madde Stadyum 16:131b
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ Samsun
ilgili madde Üniversite ve yüksekokullar: tablo 18:269
14 TEMMUZ Fransa'nın ulusal bayramı; 1789 Fransız Devrimi'nin başlangıcında Bastille'in ele geçirildiği günün tarihidir
ilgili maddeler
Bastille 3:60b
Bayramlar ve kutsal günler 3:103a
ONEGA GÖLÜ SSCB; Avrupa'nın ikinci büyük gölüdür; Karelya Özerk SSC sınırları içinde; Beyaz Deniz-Baltık Kanalı yoluyla Baltık Denizi'ne ve Beyaz Deniz'e bağlanır; y.öl. 9.891 km², uzunluğu 248 km
ilgili maddeler
Avrupa 2:175a
Göl 7:201b
O'NEILL, EUGENE ABD'li oyun yazarı, 1888-1953
madde başlığı O'Neill 13:185b, görsel
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:227b
Tiyatro sanatı 17:216b
O'NEILL, TERENCE Kuzey İrlanda başbakanı,1914-90
ilgili madde Kuzey İrlanda 11:159b
ON EMİR Eski Ahit'te, kişilerin Tanrı ve öbür insanlar karşısındaki ödev ve yükümlülüklerini belirleyen on Tanrı buyruğu; Eski Ahit'e göre, iki taş tablete yazılmış olarak Sina Dağı'nda Hz. Musa'ya inmiştir
ilgili maddeler
Kutsal Kitap 11:131a
Musa, Hz. 12:315a
Sinagog 15:216a
Tapınak 17:7b
Yahudiler ve Musevilik 19:72b, 73a
"ON EMİR" De Mille'in filmi
ilgili madde Sinema 15:231a
ONİKİ ADA Ege Denizi'nde, Yunanistan'a bağlı 12 adayı kapsayan takımada; uzun süre Osmanlı yönetiminde kaldıktan sonra 1912'de İtalyanların eline geçti, 1947'deki Paris Antlaşması'yla da Yunanistan'a bırakıldı; en büyük gelir kaynağı turizmdir; nüf. 145.071 (1981)
ilgili madde Ege Sorunu 6:64b
12 EYLÜL HAREKÂTI 1980
ana madde Türkiye 18:93b vd.
ilgili maddeler
Anayasa 1:265a
Demokrasi 5:144a, 144b
Evren 6:238b
Sendika 15:124b
Sıkıyönetim 15:182a
ON İKİ İMAM Şiilik'in İmamiye kolunda, Hz. Ali ve onun soyundan gelen 12 halife (imam)
ilgili maddeler
Alevilik 1:143b
Şiilik 16:270a
12 MART MÜDAHALESİ 1971
ilgili maddeler
Parlamento 14:12a
Sendika 15:124a
Sıkıyönetim 15:181a
Türkiye 18:91a
"ON İKİNCİ GECE" Shakespeare'in komedisi
ilgili madde Shakespeare 15:165b
ONİKİPARMAKBAĞIRSAĞI incebağırsağın mideden hemen sonraki bölümü
ilgili maddeler
Bağırsak 2:264b, görsel
Fizyoloji: görsel 6:311
Sindirim 15:220a
ONİKİPARMAKBAĞIRSAĞI ÜLSERİ
ilgili madde Sindirim 15:221b

12 TON SİSTEMİ *bak.* **DİZİSEL SİSTEM**
"ON İKİYE BİR VAR" Taner'in öykü kitabı
ilgili madde Taner 16:319a
ONİKİYÜZLÜ 12 yüzü olan düzgün geometrik şekil
ilgili madde Geometri 7:130a, görsel
ONİKS
madde başlığı Oniks 13:186b
ilgili madde Akik 1:116b
ONİKS MERMERİ oniks gibi renkli şeritleri olan kristal yapılı kireçtaşı
ilgili madde Oniks 13:186b
ONKOLOJİ
ilgili madde Tıp 17:186b
ONLU SAYI SİSTEMİ
ilgili maddeler
İkili sayı sistemi 8:294b
Ondalık sayılar 13:183a, 183b
ONS İngiliz ve Amerikan ölçü sisteminde kütle (ağırlık) birimi; paundun 1/12'sine eşittir
ilgili madde Ölçme 13:266b
ONTARIO Kanada'nın üçüncü büyük eyaleti; y.öl. 891.190 km², merkezi Toronto; başkent Ottawa da bu eyalettedir; Avrupalılar bölgeye 17. yy'da gelmeye başladılar; 1867'de Kanada Dominyonu'na katıldı; ülkenin en kalabalık eyaleti ve en önemli madencilik bölgesidir; dünya nikel üretiminin hemen hemen yarısını karşılar; başta otomobil olmak üzere pek çok sanayi dalının toplandığı önemli bir merkezdir; nüf. 9.747.600 (1990 tah.)
ana madde Kanada 9:307b vd.
ilgili maddeler
Göl 7:201a
Ottawa 13:252b
Toronto 17:254a
ONTARIO GÖLÜ Kuzey Amerika; Büyük Göller Yöresi'ndeki beş gölün en küçüğü; y.öl. 18.860 km²; gölü besleyen en önemli akarsu Niagara Irmağı'dır
ilgili maddeler
Büyük Göller Yöresi 4:84a vd.
Çağlayan 4:223a
Kanal 9:320b
Niagara Çavlanı 13:71b
Toronto 17:254a
"ONUNCU SENFONİ" Mahler'in senfonisi
ilgili madde Mahler 12:7b
"ONUNCU YIL MARŞI" Cemal Reşit Rey'ın bestesi
ilgili madde Türk Beşleri 18:27b
OOLİT yumurta ya da küre biçimli, genellikle kalsiyum karbonat yapısında, taneli kristal çökel; bir çekirdeğin çevresinde gelişmiş eşmerkezli katmanlardan oluşur; çoğu 0,5-1 mm çapındadır
OOLİTLİ KİREÇTAŞI kalsiyum karbonat yapısında taneli kütlelerden oluşan kayaç
ilgili madde Kireç ve kireçtaşı 10:277a
OORT BULUTU
ilgili madde Kuyrukluyıldız 11:145b
OPAL silis minerallerinden kristobalitin değerli taş olarak kullanılan türü; içindeki mineral katışkılar opale sarı, kırmızı ve siyah renk verir; yapısındaki gaz dolu küçük boşluklar nedeniyle sütsü görünümlü, yarı saydam bir taştır; değerli opaller ışığı değişik açılardan değişik renklerde yansıtır; en sık rastlandığı yerler, özellikle kaynarcaların yakınlarındaki volkanik kayaçlardır
ilgili maddeler
Aşındırıcı: tablo 2:105
Uğur taşı: görsel 18:177
OPAL CAM
ilgili madde Cam ve camcılık 4:113a vd., görsel
OPEC *bak.* **PETROL İHRAÇ EDEN ÜLKELER ÖRGÜTÜ**
OPERA
madde başlığı Opera 13:186b, görsel
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:167a vd.
İtalyan edebiyatı 9:151b
Müzik 13:18a
Orkestra 13:202b
Siyah Amerikalılar 15:276b
Şan 16:227b
OPERA BUFFA *ya da* **Komik opera**
ilgili madde Opera 13:187a
OPERA DÜRBÜNÜ *bak.* **GALILEO DÜRBÜNÜ**
OPERA SERİA *ya da* **Ciddi opera**
ilgili madde Opera 13:187a
OPERET operaya benzeyen, ama baştan sona müzikli olmayıp sözlü diyaloglara ve olay örgüsü içinde hafif, eğlenceli ve danslı sahnelere de yer veren müzikli sahne oyunu
ilgili madde Opera 13:187b
OPOSSUM
madde başlığı Opossum 13:190b, görsel
ilgili maddeler
İskelet: görsel 9:88
Keseliler 10:186a
Memeliler 12:143a
OPPENHEIMER, J. ROBERT ABD'li fizikçi, 1904-67
madde başlığı Oppenheimer 13:191a, görsel
OP SANAT *ya da* **Optik sanat** 1950'lerde başlayan ve paralel çizgiler, kareler, daireler gibi yalın biçimlerin yinelenmesiyle optik yanılsamalar yaratan akım; gözde bir seğirme etkisi uyandırır
ilgili madde Resim sanatı 14:234a
OPTİK ışığın yapısını ve özelliklerini, görme olayını, optik aygıtların yapımını ve niteliklerini inceleyen fizik dalı
ilgili madde Fizik 6:308b
•Lif optiği
OPTİK KOMPARATÖR
ilgili madde Duyarlı ölçü aletleri 5:321a
OPTİK LİF
ana madde Lif optiği 11:253a vd.
ilgili madde Laser 11:206b vd., görsel
OPTİK PİROMETRE
ilgili madde Pirometre 14:80b
OPTİK SANAT *bak.* **OP SANAT**
OPTİK TELESKOP
ana madde Teleskop 17:130b vd.
ilgili maddeler
Gözlemevi: görsel 7:215
Radyoastronomi 14:185a, 187b
ORACLE teletekst sistemi
ilgili madde Televizyon 17:141b
ORAK
ilgili maddeler
Tarım tarihi 17:29a, görsel
Tarihöncesi aletler 17:47b
Taş Devri: görsel 17:65
ORAK HÜCRELİ KANSIZLIK alyuvarlardaki biçim ve işlev bozukluğuyla ortaya çıkan kalıtsal hastalık
ilgili maddeler
Kan 9:303a
Pauling 14:35a
ORAK MAKİNESİ
ilgili maddeler
Tarım makineleri 17:19b
Tarım tarihi 17:29a
Traktör 17:278b
ORAL, TAN Türk karikatürcü, d. 1937
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:22a
Türk karikatürü: karikatür: görsel 18:103a
ORAN Cezayir'de kent; Oran ilinin merkezi; 10. yy'da bir ticaret üssü olarak kuruldu; ülkenin ikinci büyük limanı, aynı zamanda bir ticaret ve eğitim merkezidir; Cezayir ve Fas'la demiryolu, Sahra Çölü'yle petrol boruhattı bağlantısı vardır; nüf. 590.000 (1987)
ilgili maddeler
Barbaros Hayreddin Paşa 3:41b
Cezayir 4:174b
ORANGE IRMAĞI *bak.* **ORANJ IRMAĞI**
ORANGUTAN
madde başlığı Orangutan 13:192a, görsel
ilgili maddeler
Goril 7:185b
İnsanın kökeni 9:55a, 56a
Maymun 12:118a, görsel
ORANJ BAĞIMSIZ DEVLETİ Güney Afrika Cumhuriyeti'nde yönetim bölgesi; başkenti Bloemfontein; zengin elmas, kömür, tuz ve bentonit yatakları vardır; Siyahlar nüfusun y. % 80'ini, beyazlar % 12'sini oluşturur; nüf. 1.776.0903 (1985)
ilgili madde Güney Afrika 7:281b, 283b vd.
ORANJ IRMAĞI *ya da* **Orange Irmağı** Güney Afrika; bölgenin en uzun akarsuyudur, 2.100 km; Lesotho'dan doğar, Namibia-Güney Afrika sınırı boyunca akarak Atlas Okyanusu'na ulaşır; 1961'de uygulamaya konulan Oranj Irmağı Projesi'nin öngördüğü üç barajın yapımı sürmektedir
ilgili maddeler
Elmas 6:134b
Güney Afrika 7:278a
ORANLAMA *bak.* **TENASÜP**
ORANTI
ana madde Kesirler 10:187b
ORAPA Botsvana'da bölge
ilgili madde Botsvana 3:312a
ORATORYO koro, solo sesler ve orkestra için bestelenmiş dinsel müzik formu; dinsel törenden bağımsız ya da en azından ondan ayrılabilen ve kantattan daha büyük ölçekli olan bir müzik biçimidir; en büyük temsilcisi Händel'dir
ilgili madde Koro ve koral müzik 11:16b
ORBAY, RAUF Türk asker ve siyaset adamı, 1881-1964; Hamidiye kruvazörünün komutanı olarak tanındı; 1919'da askerlikten ayrıldı ve I. TBMM'ye girdi; 1922-23'te başbakanlık yaptı; 1924'te Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kurucuları arasında yer aldı; 1925-39 arasında siyaset yaşamından uzak kaldıktan sonra yeniden milletvekili ve büyükelçi oldu
ilgili maddeler
Atatürk 2:120b, 125a, 125b
Mondros Mütarekesi 12:264b
ORDOVİSİYEN DÖNEM jeolojide, Birinci Zaman içinde yer alan dönem; 500 milyon yıl önce başlamış ve 430 milyon yıl önce

sona ermiştir; kumtaşı ve şeylden oluşan tortulların, o dönemdeki Gondwanaland kıtasının bir bölümünü kaplayan deniz sularında çökeldiği sanılmaktadır; Ordovisiyen Dönem'in sonlarına doğru buzul takkeleri oluştu; deniz düzeyinin alçalmasıyla deniz canlılarının büyük bölümü yeryüzünden silindi
ilgili maddeler
Evrim: görsel 6:240
Jeoloji 9:205a
Tarihöncesi yaşam 17:49b
ORDU il
madde başlığı Ordu 13:192b, görsel, harita
ORDU kent
ana madde Ordu 13:195b, görsel
ORDU askerlik
ana maddeler
Deniz kuvvetleri 5:161b
Hava kuvvetleri 8:73a
Kara kuvvetleri 10:36b
Savaş ve savaş araçları 15:77a vd., görsel
ilgili maddeler
Askeri okullar 2:62b
Askerlik 2:63a vd.
Bando 3:19b vd.
Birinci Dünya Savaşı 3:204b vd.
İkinci Dünya Savaşı 8:296a vd.
Osmanlı İmparatorluğu 13:240a vd., görsel
Roma İmparatorluğu 14:262b vd.
•*rütbeler, örn.* Albay; Binbaşı; General; *ordu adları, örn.* Kızıl Ordu; Nizam-ı Cedid; Türk Silahlı Kuvvetleri; Yeniçeri Ocağı
OREGON ABD'nin kuzeybatısında eyalet; y.öl. 251.418 km^2, başkenti Salem; bölgeye ilk gelen Avrupalılar İspanyollar'dı; daha sonra İngilizler'in hak iddia ettiği topraklar 1859'da ABD'nin 33. eyaleti oldu; ekonomisi tarım ve ormancılığa dayanır; en önemli ürün pamuktur; nüf. 2.853.733 (1990)
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:203a
Kuzey Amerika 11:154a
ORELLANA, FRANCISCO DE İspanyol kâşif, y. 1490- y. 1546; Amazon Irmağı'nı bulmuş ve incelemiştir
ilgili madde Amazon Irmağı 1:196b
"ORESTEİA" Aiskhylos'un tiyatro oyunu
ilgili madde Aiskhylos 1:98b
ORESTES Yunan mitolojisinde efsanevi Miken kralı; Agamemnon ile Klytaimestra'nın oğlu; Agamemnon'u öldüren annesi ile âşığı Aigisthos'u öldürerek babasının öcünü alır; kız kardeşi İphigenia'yı ve Artemis'in heykelini Tauris'ten kurtarır
ilgili madde Agamemnon 1:65b
ORFE *bak.* **ORPHEUS**
"ORFEO" Monteverdi'nin operası
ilgili madde Monteverdi 12:270b
ORFF, CARL Alman besteci, 1895-1982; operaları ve dramatik yapıtlarıyla tanınır; en ünlü besteleri, bir üçlemenin ilk iki bölümü olan *Carmina Burana* (1943) ile *Catulli Carmina*'dır (1943); bu kantatların esinini, bir manastırda bulduğu elyazması ortaçağ şiirleri ile ortaçağ gizem oyunlarından almıştır
ilgili madde Koro ve koral müzik 11:16a
ORFOZ *ya da* **Sarı hani**
ana madde Hani 8:25b
ORG
madde başlığı Org 13:196a, görsel
ilgili madde Kilise ve katedral 10:257b
ORGAN
ana madde Vücut 19:38b, görsel
ilgili maddeler
Cerrahi 4:161a vd.
Sinirler ve sinir sistemi 15:244a vd.
•Organ nakli
ORGAN BANKASI
ilgili madde Doku ve organ nakli 5:288b
ORGANDİ
ilgili madde Dokumacılık 5:286b
ORGANEL
ana madde Hücre 8:221b vd.
ilgili maddeler
Bakteri 2:292b
Bitki 3:232a
ORGANİK BİLEŞİK
ilgili maddeler
Karbon 10:54a vd.
Kimyasal bileşikler 10:267b
ORGANİK KİMYA karbon bileşiklerini inceleyen kimya dalı; karbon atomlarının oluşturduğu zincir (alifatik) ya da halka (aromatik) yapısındaki bileşiklerle ve içerdikleri işlevsel gruplarla ilgilenir; karbon atomlarının yerleşimindeki farklılıklar, organik bileşiklerin fiziksel ve kimyasal özelliklerine büyük bir çeşitlilik kazandırır; bu çeşitliliğin incelenmesi, organik kimyanın en geniş çalışma alanlarından biridir
ana madde Kimya 10:261b
ilgili madde Karbon 10:55b
ORGANİK PSİKOZ
ilgili madde Psikiyatri 14:153a
ORGANİK YAKIT
ilgili madde Karbon dioksit ve karbon monoksit 10:56b
•Fosil yakıt
ORGAN NAKLİ
madde başlığı Doku ve organ nakli 5:287a
ilgili maddeler
Lösemi 11:291a
Tıp 17:185a
"ORGANON" Aristo'nun yapıtı
ilgili madde Aristo 2:7b
ORGANUM
ilgili madde Müzik 13:17a
ORGENERAL Türk Silahlı Kuvvetleri'nde en üst general rütbesi; korgeneralin bir üstüdür ve Deniz Kuvvetleri'ndeki oramiralin karşılığıdır
ORHANELİ Bursa'nın ilçesi; topraklarının tümü Ege Bölgesi'nde kalır; dağlık kesimleri ormanlarla kaplıdır; halk geçimini tarım ve ormancılıktan sağlar; nüf. (1990): ilçe 30.015, kasaba 6.434
ilgili maddeler
Krom 11:81a
Orhan Gazi 13:197b
ORHAN GAZİ Osmanlı padişahı, 1281-1361
madde başlığı Orhan Gazi 13:197a, görsel
ilgili maddeler
Karagöz oyunu 10:33a
Osman Gazi 13:232b vd.
Osmanlı İmparatorluğu 13:234b
Para 13:317a
Tuğra 17:310b
ORHANGAZİ Bursa'nın ilçesi; topraklarını Mudanya ve Samanlı dağları engebelendirir; İznik Gölü'nün bir bölümü ilçe sınırlarındadır; ilçe merkezi kasaba Orhan Gazi döneminde kurulmuştur; nüf. (1990): ilçe 56.426, kasaba 31.889
ORHAN GAZİ CAMİSİ Bilecik
ilgili madde Bilecik: görsel 3:177
ORHAN KEMAL asıl adı **Mehmet Raşit Öğütçü** Türk yazar, 1914-70
madde başlığı Orhan Kemal 13:198b, görsel
ORHAN VELİ *bak.* **KANIK, ORHAN VELİ**
ORHON, ORHAN SEYFİ Türk şair ve yazar, 1890-1972; Hecenin Beş Şairi olarak bilinen topluluğun temsilcilerindendir; öğretmenlik, milletvekilliği, gazetelerde fıkra yazarlığı yaptı; düşün ve mizah dergileri yayımladı; hece vezninin ilk başarılı örneklerini verdi; yalın bir dille ulusal konuları işledi, aşk şiirleri yazdı
ilgili madde Hecenin Beş Şairi 8:115a
ORHUN ANITLARI *ya da* **Orhun ve Yenisey yazıtları**
madde başlığı Orhun Anıtları 13:199b, görsel
ilgili maddeler
Bilge Kağan: görsel 3:179
Göktürkler 7:200b
ORİBİ Afrika'da, Sahra Çölü'nün güneyindeki çayırlıklarda yaşayan antilop türü; vücudu sarımsı ya da kızıl kahverengi, karnı beyazdır; kulakları iri, kuyruğu kısa ve bol tüylüdür
ilgili madde Antilop: görsel 1:294
ORİGAMİ *ya da* **Kâğıt katlama sanatı**
madde başlığı Origami 13:201a, görsel
ORİKS
madde başlığı Oriks 13:201b, görsel
ilgili madde Antilop 1:296a
•Arabistan oriksi
ORİNOKO IRMAĞI Güney Amerika; Parima Dağları'nın eteklerinden doğar; Venezuela'da uzun bir yay çizerek Trinidad Adası yakınlarında Atlas Okyanusu'na dökülür; Kolombiya-Venezuela sınırının bir bölümünü oluşturur; Güney Amerika'nın üç büyük akarsu sisteminden biridir (öbürleri Amazon ve La Plata)
ilgili maddeler
Kolombiya 10:306a
Venezuela 18:316b
ORİNOKO KAZI
ilgili madde Kaz 10:130a
ORİON Yunan mitolojisinde, olağanüstü gücüyle tanınan dev avcı; bazı öykülere göre Artemis ya da Diana tarafından öldürüldü ve öldükten sonra kendi adını taşıyan takımyıldıza dönüştü
ORİON takımyıldız; adını Yunan mitolojisindeki dev avcıdan alır; en parlak yıldızları *İkizlerevi* ve *Ayak*'tır; *Atbaşı* ve *Orion* bulutsularını içerir
ilgili madde Takımyıldız 16:303a vd.
ORİON BULUTSUSU
ilgili madde Bulutsu 4:59a
ORİON YAĞMURU meteor yağmuru; en kolay izlenebilenlerindendir
ilgili madde Meteor ve meteorit: tablo 12:174
ORKESTRA
madde başlığı Orkestra 13:202b, görsel
ilgili maddeler
Bando 3:19a
Müzik 13:18a, 19b

Opera 13:186b
ORKİDE
madde başlığı Orkide 13:204a, görsel
ilgili maddeler
Bitki: tablo 3:234
Kök 11:35a
Soyu azalan türler 16:30a
Tozlaşma 17:265b
ORKİNOS *ya da* **Tonbalığı**
madde başlığı Orkinos 13:205b, görsel
ilgili madde Balık: görsel 2:307
ORKNEY ADALARI İngiltere; İskoçya'nın kuzeyinde, 70'i aşkın ada ve adacıktan oluşan takımada; yalnızca 20 kadarında insan yaşar; y.öl. 974 km², nüf. 19.300 (1981)
ilgili maddeler
Anıt 1:277a
İngiltere 9:32b
ORLEANS Fransa'da kent; Loiret ilinin merkezi; Centre bölgesinde, Loire Irmağı üzerinde; İÖ 52'de Jül Sezar tarafından fethedildi; 1429'da Jan Dark'ın öncülüğüyle İngiliz kuşatmasından kurtarıldı; kara ve demiryolları ağının merkezidir ve gıda işleme gibi yeni sanayiler gelişmiştir; nüf. 81.625 (1982)
ORLEANS (DÜKÜ), LOUIS PHILIPPE JOSEPH Bourbon prensi, 1747-93; Fransız Devrimi'nde halk demokrasisini savundu; 1792'de soyluluk unvanından kendi isteğiyle vazgeçerek Philippe Égalité adını benimsedi; kral yanlısı olan oğlu Louis-Philippe'in, Fransa ile savaşan Avusturyalılar'a sığınması üzerine suç ortaklığıyla yargılanarak giyotine gönderildi
"ORLEANS KIZI" Schiller'in tiyatro oyunu
ilgili madde Schiller 15:93a
ORLON
ilgili maddeler
Ağartma 1:76a
Dokumacılık 5:277a
Lif 11:252a
ORMAN
madde başlığı Orman 13:206a, görsel
ana maddeler
Ağaç 1:66a vd.
•Ormancılık 13:210a, görsel
ilgili maddeler
Afrika 1:45a
Amazon Irmağı 1:196a, görsel
Amerika Birleşik Devletleri 1:203b, görsel
Aşınma 2:107b
Doğayı koruma 5:263b
Himalayalar 8:161b vd.
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:9a
Türkiye 18:49b, 50a
Yangın ve yangından korunma 19:89b vd.
•Yağmur ormanı
ORMANASMASI
madde başlığı Ormanasması 13:209a, görsel
ilgili madde Tırmanıcı bitkiler 17:190a
ORMAN BAYKUŞU
ilgili madde Baykuş 3:87b, 88b
ORMANCILIK
madde başlığı Ormancılık 13:210a, görsel
ilgili madde Türkiye 18:52a vd.
•Kereste; Orman
ORMAN ÇİLEĞİ *bak.* **DAĞ ÇİLEĞİ**
"ORMAN ÇOCUĞU" Kipling'in romanı
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:10b
Kipling 10:275a
ORMAN FARESİ Avrupa ve Asya'nın ılıman bölgelerindeki ormanlarda ve tarım alanlarında yaşayan yedi fare türünün ortak adı; karınları beyaz, sırtları gri ya da kahverengidir; toprakaltındaki oyuklarda yaptıkları ot döşeli yuvalarda barınırlar; dişiler yılda birkaç kez 3-6 yavru doğurur
ilgili madde Fare 6:255a, görsel
ORMAN GELENGİSİ
ana madde Gelengi 7:102b
ORMANGÜLÜ
madde başlığı Ormangülü 13:213a, görsel
ilgili madde Açalya 1:22a
ORMANHOROZU *bak.* **ÇALIHOROZU**
ORMANSARMAŞIĞI *bak.* **DUVARSARMAŞIĞI**
ORMANTAVUĞU
madde başlığı Ormantavuğu 13:213b, görsel
ilgili maddeler
Koruyucu renklenme 11:21b
Kuş 11:120b
ORNİTOLOJİ zoolojinin kuşları inceleyen dalı; kuşların davranışları, göç hareketleri ve dağılımlarıyla ilgilenir
ilgili madde Zooloji 19:270b
ORNİTORENK *ya da* **Gagalımemeli**
madde başlığı Ornitorenk 13:215b, görsel
ilgili madde Memeliler 12:140b
ORPHEUS *ya da* **Orfe** Yunan mitolojisi
madde başlığı Orpheus ve Eurydike 13:216b
ilgili madde Sirenler 15:253a
"ORPHEUS VE EURYDİKE" Gluck'un operası
ilgili madde Opera 13:189b
ORPİMENT *ya da* **Sarı zırnık**
ilgili madde Arsenik 2:39a
ORSALAMA *ya da* **Tremolo** yelken sporu
ilgili madde Yelken sporu 19:133b
ORTA Çankırı'nın ilçesi; topraklarını Köroğlu Dağları kaplar; yaygın olarak koyun ve keçi yetiştirilir, linyit yatakları işletilir; nüf. (1990): ilçe 26.457, kasaba 5.887
ORTA AFRİKA CUMHURİYETİ
madde başlığı Orta Afrika Cumhuriyeti 13:216b, harita
ORTA AMERİKA
madde başlığı Orta Amerika 13:217b, görsel, harita
ilgili maddeler
Keşifler 10:193b vd.
Kuzey Amerika 11:151b vd.
Latin Amerika 11:208a
ORTA AMERİKA DEVLETLERİ ÖRGÜTÜ *ya da* **ODECA**
ilgili madde Orta Amerika 13:219b
ORTA AMERİKA FEDERASYONU
ilgili maddeler
El Salvador 6:139b
Kosta Rika 11:24b
ORTA ANADOLU RAFİNERİSİ Kırıkkale
ilgili maddeler
Kırıkkale 10:214b
Petrol 14:64a
ORTA ASYA Asya'da tarihi bölge
ilgili maddeler
Anıt 1:277b
Aşçılık 2:95a
At 2:113b
Avcılık 2:171a
Ayakkabı ve ayakkabıcılık 2:219a
Bağlama ailesi 2:269b
Başlık ve şapka 3:67b
Binicilik 3:200b
Cengiz Han 4:156a vd.
Giysi 7:172b vd.
İpek Yolu 9:56a
Keşifler 10:192b
Kukla 11:94a
Mezar 12:190b
Minyatür 12:240b
Mumya 12:309a
Polo 14:409a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:8a, 8b
Şamanlık 16:226a vd.
•*ülkeler, bölgeler, kentler ve yüzey biçimleri, örn.* Afganistan; Amu Derya; Gobi Çölü; Semerkant; Tanrı Dağları; Tibet; *halklar, örn.* Avarlar; Göktürkler; Oğuzlar; Uygurlar
ORTABATI ABD'de bölge; Illinois, İndiana, Iowa, Kansas, Kuzey ve Güney Dakota, Michigan, Minnesota, Missouri, Nebraska, Ohio ve Wisconsin eyaletlerini kapsar; ülkenin ekonomik açıdan önemli bir bölgesidir
ORTACA Muğla'nın ilçesi; daha önce Köyceğiz ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 29.287, kasaba 12.109
ORTAÇ, YUSUF ZİYA Türk şair ve yazar, 1895-1967; Hecenin Beş Şairi olarak bilinen topluluğun temsilcilerindendir; öğretmenlik ve milletvekilliği yaptı; Akbaba• dergisini yayımladı; hece vezniyle yazdığı şiirler ve manzum oyunlarla ünlendi; siyasal gülmece yazarlığında bir üslup ustası olarak tanındı
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:17b
Hecenin Beş Şairi 8:115a
ORTAÇAĞ
madde başlığı Ortaçağ 13:221a, görsel
ana maddeler
Feodalizm 6:272a vd.
Hac 7:315b, 316a
Haçlı Seferleri 7:319a
Lonca 11:275a vd.
Şato 16:245b
Şövalyelik 16:287b vd.
ilgili maddeler
Alman edebiyatı 1:160a
Aritmetik 2:9b
Aşçılık 2:92a
Avcılık 2:167a
Ayakkabı ve ayakkabıcılık 2:217b
Balad 2:295b
Başlık ve şapka 3:64b
Bayrak 3:89a
Cadılık 4:99a vd.
Cam ve camcılık 4:110a
Çalışma ve işgücü 4:228b vd.
Demokrasi 5:143a
Duvar halısı 5:314b
Düello 5:325b vd.
Eğitim 6:67a
Elyazması 6:141a
Engizisyon 6:158a
Felsefe 6:270a

Fildişi ve fildişi oymacılığı 6:295a, görsel
Fransız edebiyatı 7:37b
Giysi 7:166a, görsel
Hansa Birliği 8:28a
Hastane 8:45a
Heykel 8:142b
Hıristiyanlık 8:152a
İç mimarlık 8:279a
İngiliz edebiyatı 9:19a
İngiltere 9:41a
İspanyol edebiyatı 9:108a
Kara kuvvetleri 10:37b
Kent 10:170a vd.
Keşifler 10:192b vd.
Kızılhaç 10:245b
Komedi 10:310a
Konut 10:324b vd.
Kölelik 11:36b
Köy 11:68b
Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu 11:131a vd.
Kütüphane 11:186a
Latince 11:213a
Magna Carta 11:319a
Mimarlık 12:227b
Mobilya 12:248b
Mum 12:307a
Mühür 12:329b
Nakış 13:23b
Nüfus 13:115b
Oyuncak 13:261b
Ölçme 13:267b
Papa 13:309a
Para 13:318b
Park 13:333b
Reform 14:206b
Resim sanatı 14:224a
Rönesans 14:287a vd.
Savaş ve savaş araçları 15:78b, görsel
Sergi, fuar ve panayırlar 15:135b
Simya 15:215a
Sosyal yardım hizmetleri 15:328b
Spor 16:50a vd.
Şiir sanatı 16:271b
Tarım tarihi 17:24a
Tarih 17:42b
Tekerlek 17:107b
Teknoloji 17:118a
Tıp 17:180b
Tiyatro 17:208b
Tiyatro sanatı 17:211b
Üniversite ve yüksekokullar 18:267b
Vakıf 18:289a
Veba 18:311b
Yüz Yıl Savaşları 19:225b
Zırh 19:252b

ORTA DALGA *bak.* **ORTA FREKANS**

"ORTADİREK" Yaşar Kemal'in romanı
ilgili madde Yaşar Kemal 19:114a

ORTADOĞU
madde başlığı Ortadoğu 13:223a, harita
ilgili maddeler
Arkeoloji 2:19b
Birinci Dünya Savaşı 3:207a vd.
Karayolu 10:48b
Petrol 14:63a
Taş Devri 17:66b
Terörizm 17:160b
•*ülkeler, örn.* Irak; İran; İsrail; Lübnan; Mısır; Suudi Arabistan

ORTA DOĞU TEKNİK ÜNİVERSİTESİ *ya da* **ODTÜ** Ankara; İngilizce öğretim yapan ilk devlet üniversitesidir; 1956'da öğretime başladı; bugün 5 fakülte, 3 enstitü ve 1 yüksekokulla öğretimini sürdürmektedir
ilgili maddeler
Türk mimarlığı: kampus: görsel 18:116
Üniversite ve yüksekokullar 18:268a, tablo

ORTA FREKANS *ya da* **Orta dalga** *ya da* **MF**
ilgili madde Radyo 14:179a

ORTAHİSAR Nevşehir
ilgili madde Nevşehir: görsel 13:62

ORTAKÇILIK biyoloji
ana madde Asalak ve çürükçül canlılar 2:54b

ORTAKLAŞIM BAĞI *ya da* **Kovalans bağı**
ilgili maddeler
Elektron 6:118b
Kimya 10:264a
Kimyasal bileşikler 10:267b

ORTAKLIK SÖZLEŞMESİ
ilgili madde Şirket 16:283b vd.

ORTAK MÜLKİYET *ya da* **Toplumsal mülkiyet**
ilgili maddeler
Komünizm 10:312b
Sosyalizm 15:325a

ORTAKÖY Aksaray'ın ilçesi; topraklarının güneyi dağlık, kuzeyi orta yükseklikte düzlüklerle kaplıdır; halkı tarım ve halıcılıkla geçinir; nüf. (1990): ilçe 48.675, kasaba 19.612
ilgili madde Niğde 13:73b
•Aksaray

ORTAKÖY Çorum'un ilçesi; topraklarının doğusu ovalıktır; Çekerek Çayı'nın suladığı düzlüklerde en çok tahıl ve soğan yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 13.073, kasaba 3.353

ORTAKÖY CAMİSİ İstanbul; barok üsluptaki cami, 1854'te Abdülmecid tarafından Nkogos Balyan'a yaptırılmıştır
ilgili madde Cami 4:108b

ORTAK PAZAR *bak.* **AVRUPA EKONOMİK TOPLULUĞU**

ORTA KRALLIK Mısır tarihi
ilgili maddeler
Eski Mısır 6:187b vd.
Heykel 8:141b
Mısır Piramitleri 12:200a

ORTAKULAK
ilgili madde Kulak 11:95b

ORTAKYAŞAMA *ya da* **Simbiyoz** biyoloji
madde başlığı Ortakyaşama 13:224b
ilgili maddeler
Asalak ayıklayıcı balıklar 2:52a
Asalak ve çürükçül canlılar 2:54a
Liken 11:254a
Midye 12:208a

ORTALAMA
ana madde İstatistik 9:126a vd.

ORTALAMA GÜNEŞ ZAMANI *ya da* **Ortalama zaman**
ilgili madde Zaman 19:229b

ORTALAMA SAPMA
ilgili madde İstatistik 9:127a

ORTALAMA ZAMAN *bak.* **ORTALAMA GÜNEŞ ZAMANI**

ORTAMA UYUM
ilgili madde Uyum 18:234b

ORTA MESAFE KOŞUSU
ilgili madde Atletizm 2:146b

ORTANCA bitki
madde başlığı Ortanca 13:225a, görsel
ilgili maddeler
Çalı: görsel 4:226
Tırmanıcı bitkiler 17:189b

ORTANCA *ya da* **Medyan** istatistik
ilgili madde İstatistik 9:126a

ORTAOYUNU
madde başlığı Ortaoyunu 13:225b, görsel
ana madde Türk tiyatrosu 18:142b, görsel
ilgili madde Dümbüllü 5:334b

ORTAÖĞRETİM
ilgili maddeler
Eğitim 6:71a, 73a
Okul 13:139a

ORTA SU TROLÜ
ilgili madde Balıkçılık 2:316b vd., görsel

ORTA TAŞ DEVRİ *ya da* **Mezolitik Çağ** kuzeybatı Avrupa'daki insan topluluklarının yaşadıkları tarihöncesi kültür dönemi; İÖ 8000'den 2700'e kadar sürdü; bu dönemden kalma yerleşmelerde yontulmuş, hatta bazıları cilalanmış ve tahta bir sapa bağlanmış taş aletlerin yanı sıra kemikten, boynuzdan ve ağaçtan yapılmış aletler bulundu
ana madde Taş Devri 17:66a

ORTA YAŞ insan yaşamında gençlik ile yaşlılık arasındaki dönem; başlangıcı insandan insana değişirse de genellikle 40-65 yaş arası kabul edilir; kişide unutkanlık ve hareketliliğin azalması gibi zihinsel ve fiziksel değişikler başlar; gene de insanlar itibarlarının ve güçlerinin doruğuna genellikle bu dönemde ulaşırlar

ORTEGA SAAVEDRA, DANIEL Nikaragua devlet başkanı, d. 1945; 1979'da iktidara gelen Sandinista Ulusal Kurtuluş Cephesi'nin önderi; 1984'te devlet başkanı seçildi ve ülkede geniş kapsamlı bir reform hareketi başlattı; ABD'nin ekonomik yardımı kesmesi ve Contra'ları desteklemesi yüzünden güç durumda kaldı; 1990'daki seçimleri kaybederek devlet başkanlığı görevinden ayrıldı
ilgili madde Nikaragua 13:84b

ORTODOKS KİLİSESİ
madde başlığı Ortodoks Kilisesi 13:227a, görsel
ilgili maddeler
Hıristiyanlık 8:152b
İkona 8:315b vd.
Katolik Kilisesi 10:98b
Meryem, Hz. 12:161b
Noel 13:96a
Paskalya 14:23a
Resim sanatı 14:224a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:17a
Yunanistan 19:207b

ORTODOKS MUSEVİLİK
ilgili madde Yahudiler ve Musevilik 19:75a vd.

ORTODONTİ
ana madde Diş hekimliği 5:242b

ORTOPEDİ kemik, eklem ve kasların yapı ve işlev bozukluklarıyla ilgilenen tıp dalı
ilgili maddeler
Hastane 8:48b
Tıp 17:186b

ORUÇ İslam dininin beş temel ibadet yolundan biri; Ramazan• ayı boyunca gündoğumundan günbatımına kadar yiyip iç-

mekten ve cinsel ilişkiden sakınmayı öngörür; erişkin ve sağlıklı her Müslüman'ın yerine getirmesi zorunlu bir yükümlülük olan oruç, kişinin nefsine egemen olmasını sağlamayı amaçlar
ilgili maddeler
Alevilik 1:144b
İslam 9:96a
ORUÇ REİS Osmanlı denizci, y. 1470-1518
ilgili maddeler
Barbaros Hayreddin Paşa 3:41a vd.
Cezayir 4:174b
ORWELL, GEORGE İngiliz yazar ve romancı, 1903-50; Eric Arthur Blair'in takma adı; *Hayvan Çiftliği* (1945) ve *Bindokuzyüzseksendört* (1949) adlı romanlarıyla ünlüdür
ilgili maddeler
Alegori 1:140a
İngiliz edebiyatı 9:25b
ORYANTAL BÖLGE zoocoğrafya bölgesi
ilgili madde Memeliler 12:143a
OSAKA Japonya
madde başlığı Osaka 13:228a, görsel
ilgili madde Japonya 9:192a
OSBORNE, JOHN İngiliz oyun yazarı, d. 1929; *Öfke* (1956) ve *Burada Gömülü* (1956) gibi oyunları, *Sahte Tebessüm* (1959) ve *Tom Jones* (1963) gibi film senaryolarıyla tanınır
ilgili madde Tiyatro sanatı 17:214b
OSELO
madde başlığı Oselo 13:229a, görsel
OSENARYUM *bak.* **OKYANUS AKVARYUMU**
OSİLATÖR
ana madde Elektronik 6:122b
ilgili maddeler
Radyo: görsel 14:178
Zaman 19:231b
OSİLOSKOP bir elektrik akımındaki değişikliklerin flüorışıl bir ekran üzerinde görüntülendiği bir katot ışınlı lambadan oluşan aygıt; televizyon alıcılarındaki görüntü tüpüyle hemen hemen aynı ilkeye göre çalışır ve bilimsel araştırmalarda, sanayide ve tıpta kullanılır
OSİRİS Mısır mitolojisi
madde başlığı Osiris 13:229a, görsel
ilgili maddeler
Cennet ve cehennem 4:158b
Efsane ve mitler 6:55b
Eski Mısır 6:190a, 190b
Firavun 6:305b
Tıp: görsel 17:179
Tutanhamon: görsel 18:14
OSİTOSİN
ilgili madde Salgıbezi 15:32a
OSKAN, YERVANT Ermeni asıllı Osmanlı ressam ve heykelci, 1855-1914
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:129b
OSKAR *bak.* **AKADEMİ ÖDÜLÜ**
OSLO Norveç
madde başlığı Oslo 13:230a, görsel
ilgili madde Norveç 13:107a, görsel
OSMAN, HZ. halife, 574-656
madde başlığı Osman, Hz. 13:231a, görsel
ilgili maddeler
Halifelik 8:7a
Hazarlar 8:111a
Kuran 11:104a
OSMAN I *bak.* **OSMAN GAZİ**
OSMAN II *bak.* **GENÇ OSMAN**
OSMAN III Osmanlı padişahı, 1699-1757; II. Mustafa'nın oğlu; hk. d. 1754-57; ağabeyi I. Mahmud'un ölümü üzerine tahta geçti; kısa süren hükümdarlığı önemli bir iç ve dış olay olmadan sona erdi
ilgili madde Osmanlı İmparatorluğu 13:237a, tablo
OSMANCIK Çorum'un ilçesi; Kızılırmak'ın oluşturduğu ova önemli bir tarım alanıdır; mermer ve linyit yatakları vardır; nüf. (1990): ilçe 52.490, kasaba 21.347
OSMANCIK KALESİ Çorum
ilgili madde Çorum: görsel 5:43
OSMANELİ Bilecik'in ilçesi; topraklarını Sakarya Irmağı ve kolları sular; ekonomisi tarım ve sanayiye dayalıdır; ipekböcekçiliği önemli geçim kollarından biridir; nüf. (1990): ilçe 18.118, kasaba 8.704
OSMAN GAZİ *ya da* **I. Osman** Osmanlı Devleti'nin kurucusu, 1258-1326
madde başlığı Osman Gazi 13:232a, görsel
ilgili maddeler
Orhan Gazi 13:197a vd.
Osmanlı İmparatorluğu 13:234a
Para 13:317a
OSMAN HAMDİ BEY Osmanlı ressam, arkeolog ve müzeci, 1842-1910; Paris'te öğrenim gördü; 1881'de Müze-i Hümayun (bugünkü İstanbul Arkeoloji Müzeleri) müdürlüğüne getirildi; 1882'de Sanayi-i Nefise Mekteb-i Âlisi'ni (bugünkü Mimar Sinan Üniversitesi) kurmakla görevlendirildi ve ilk müdürü oldu; birçok arkeolojik kazıya katıldı; Batı resminin ülkemizdeki ilk temsilcilerindendir
ilgili maddeler
Arkeoloji 2:26a
İstanbul Arkeoloji Müzeleri 9:122b
Kocaeli 10:294b
Müzeler ve sanat galerileri 13:11a
Türk resim ve heykel sanatı 18:124a, görsel
OSMANİYE Adana'nın ilçesi; batısı Çukurova'da yer alan ilçenin doğusunu Amanos Dağları kaplar; tarım ve ticaret gelişmiştir; dışsatıma yönelik dokumacılık yapılır; nüf. (1990): ilçe 174.875, kent 122.307
ilgili madde Çukurova 5:52a
OSMANLI AMELE CEMİYETİ
ilgili madde Sendika 15:122a
OSMANLI-AVUSTURYA SAVAŞLARI Osmanlı İmparatorluğu ile Avusturya arasında 16. yy'dan 18. yy'a kadar çeşitli dönemlerde yapılan savaşlar
ana madde Viyana Kuşatmaları 19:27b vd.
ilgili maddeler
Kanuni Sultan Süleyman 10:8a vd.
Karlofça Antlaşması 10:71a vd.
Mehmed 12:124b
Murad 12:312a
Pasarofça Antlaşması 14:17a
OSMANLI BANKASI 1863'te, İngiliz ve Fransız sermayesiyle İstanbul'da kuruldu; tanınan ayrıcalıklarla devlet bankası durumuna geldi; kâğıt para basma ve hazine işlemlerini yürütme hakkını elde etti; ayrıca Osmanlı Devleti'nin dış borçlanmalarına aracılık yaptı, sanayi yatırımlarına girişti, çeşitli ticari ortaklıklara katıldı; cumhuriyet döneminde ayrıcalıkları kaldırılan banka bugün genel bir ticaret bankası olarak etkinliğini sürdürmektedir
ilgili maddeler
Bankalar ve bankacılık 3:24b vd.
Para 13:317b
OSMANLICA
madde başlığı Osmanlıca 13:233a
ilgili maddeler
Milli Edebiyat 12:220b
Türkçe 18:28b, 29b
"OSMANLI DEVLETİ'NİN KURULUŞU" Köprülü'nün yapıtı
ilgili madde Köprülü 11:60b
OSMANLI HÜRRİYET CEMİYETİ
ilgili maddeler
İttihat ve Terakki Cemiyeti 9:153a
Talat Paşa 16:313a
OSMANLI HÜRRİYETPERVERAN CEMİYETİ
ilgili madde İttihat ve Terakki Cemiyeti 9:152b
OSMANLI İMPARATORLUĞU
madde başlığı Osmanlı İmparatorluğu 13:234a, görsel, harita, tablo
ilgili maddeler
bilim, sanat ve kültür
Ağaç oymacılığı 1:74a
Cam ve camcılık 4:111b vd.
Ciltçilik 4:192b
Çeşme 4:270a
Çinicilik 4:324b
Divan edebiyatı 5:253a
Ebru 6:37a
Fecr-i Âti 6:265b
Grafik sanatlar 7:224a
Gümüş işçiliği 7:263b vd.
Günlük 7:299b
Halı ve kilim 7:334b
Hat sanatı 8:56a
İç mimarlık 8:283b vd.
Milli Edebiyat 12:220a
Minyatür 12:241a
Osmanlıca 13:233a
Saray 15:60b
Servet-i Fünun 15:138a
Tanzimat edebiyatı 16:331a
Tarih 17:44b vd.
Türk edebiyatı 18:36b
Türk karikatürü 18:100a vd.
Türk mimarlığı 18:111b vd.
Türk müziği 18:116b vd.
Türk resim ve heykel sanatı 18:123a vd.
Türk tiyatrosu 18:141a vd.
devlet yönetimi ve siyaset
Birinci ve İkinci Meşrutiyet 3:211a
Celali Ayaklanmaları 4:145a
Divan 5:248a
Enderun 6:147b
Fetret Dönemi 6:277a
Islahat Fermanı 8:244a
İttihat ve Terakki Cemiyeti 9:152b
Jön Türkler 9:223a
Lale Devri 11:196a
Madalya ve nişanlar 11:309a
Sansür 16:64a
Siyasal partiler 15:282a
Siyasal ve yerel yönetim 15:287a
Tanzimat 16:327a
Timar 17:177a
Türkçülük 18:31a
dış ilişkiler
Anadolu Beylikleri 1:245b vd.
Anadolu Selçuklu Devleti 1:254a

Arabistan 1:310a
Araplar 1:320b
Arnavutluk 2:36b
Balkanlar 2:334b
Birinci Dünya Savaşı 3:206b vd.
Bizans İmparatorluğu 3:253a
Boğazlar Sorunu 3:265b
Bulgaristan 4:55a
Cezayir 4:174b
Girit 7:158b
Kıbrıs 10:201b
Kırım Hanlığı 10:215b vd.
Macaristan 11:301b vd.
Makedonya 12:12b
Mısır 12:198b vd.
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:18b
Suriye 16:188b
Tunus 17:328a
Yugoslavya 19:198b
Yunanistan 19:209a vd.
in
Alevilik 1:144a
Bektaşilik 3:118b
Cami 4:108b
Halifelik 8:7b
İslam 9:96b
Laiklik 11:194a
Mevlevilik 12:180b
Tekke ve zaviyeler 17:116a
konomi
Ahilik 1:87b
Bankalar ve bankacılık 3:24b vd.
Düyun-ı Umumiye 6:33a
Grev 7:230b
Kapitülasyon 10:14b
Kooperatif 10:333a
Lonca 11:277a
Para 12:317a
Sendika 15:121b vd.
rdu ve savunma
Askerlik 2:63b
Deniz kuvvetleri 5:163b
Deniz savaşları 5:172a vd.
Hava kuvvetleri 8:78b
Korsanlık 11:17b
Nizam-ı Cedid 13:89a
Yeniçeri Ocağı 19:145a
osyal hizmetler
Eğitim 6:70a
Hastane 8:46a
Kızılay 10:242b
Sigorta 15:203a
Üniversite ve yüksekokullar 18:167b vd.
Vakıf 18:289b
ılaşım ve haberleşme
Demiryolu ve tren 5:137a
Dergi 5:188a
Gazete ve gazetecilik 7:91b vd.
Gemi ve gemi yapımı 7:113b vd.
Karayolu 10:53a
Telif hakkı 17:142a
Ulaşım 18:18a vd.
aşam ve gelenekler
Aşçılık 2:96a vd.
Ayakkabı ve ayakkabıcılık 2:219a vd.
Banyo ve hamam 3:33b
Başlık ve şapka 3:67b vd.
Bayrak 3:90b
Boşanma 3:306a
Dükkân ve mağaza 5:332b
Elmas 6:138a
Giysi 7:173b
Güreş 7:303b
Harem 8:32b
Kent 10:173b
Kölelik 11:37a
Mezar 12:191b
Mobilya 12:254a
Mühür 12:330a
Ölçme 13:267b
Takvim 16:312b
Topkapı Sarayı 17:239a
Tuğra 17:310b
Tulumbacılar 17:312a
•*ayrıca bak. Osmanlı tarihindeki olaylar, kişiler, savaşlar, antlaşmalar*
OSMANLI-İRAN SAVAŞI 1578-90
ilgili madde Sokullu Mehmed Paşa 15:308b
OSMANLI KİREMİDİ *ya da* **Alaturka kiremit**
ilgili madde Kiremit 10:278b
OSMANLI RESSAMLAR CEMİYETİ
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:125b
OSMANLI-RUS SAVAŞI 1768-74; II. Katerina'nın toprak istemi üzerine çıktı; Osmanlılar birbiri ardına yenilgiye uğradılar; Kırım, Eflâk ve Boğdan Ruslar'ca işgal edildi: Küçük Kaynarca Antlaşması'yla savaşa son verildi
ilgili maddeler
Abdülhamid I 1:16a
Küçük Kaynarca Antlaşması 11:170b vd.
OSMANLI-RUS SAVAŞI 1787-91; II. Katerina'nın genişleme siyasetini sürdürmesi üzerine çıktı; 1787'de Avusturya da Rusya'nın yanında yer aldı ve Osmanlılar bütün cephelerde ağır yenilgiye uğradılar; Ziştovi ve Yaş antlaşmalarıyla savaşa son verildi
ilgili madde Abdülhamid I 1:16b
OSMANLI-RUS SAVAŞI 1809-12; Çar I. Aleksandr'ın Eflâk-Boğdan'a girmek istemesi üzerine çıktı; karşılıklı toprak alıp vermelerle süren savaş Napolyon'un Rusya seferine çıkması üzerine imzalanan Bükreş Antlaşması ile sona erdi
ilgili madde Mahmud II 12:8b
OSMANLI-RUS SAVAŞI 1828-29: Navarin Baskını•'nın sonuçlarını yeterli bulmayan Çar I. Nikolay başlattı; Ruslar batıda Edirne'ye, doğuda Trabzon yakınlarına kadar ilerlediler; Prusya'nın aracılığıyla imzalanan Edirne Antlaşması ile Ruslar işgal ettikleri toprakların çoğunu geri verdiler
ilgili madde Mahmud II 12:8b
OSMANLI-RUS SAVAŞI 1877-78; hicri takvimle 1293 yılında başladığı için "93 Harbi" olarak da bilinir; Rusya'nın çeşitli isteklerinin kabul edilmemesi üzerine çıktı; Balkanlar'da, özellikle Plevne'de ve Doğu Anadolu'daki cephelerde başarılı savunma yapan Osmanlı ordusu Ruslar'ın üstünlüğü karşısında geriledi; Ayastefanos Antlaşması'yla savaş sona erdi
ilgili maddeler
Abdülhamid II 1:17a
Berlin Antlaşması 3:141a
Düyun-ı Umumiye 6:33a
Osmanlı İmparatorluğu 13:237b
"OSMANLI TARİHİ" Namık Kemal'in tarih kitabı
ilgili madde Namık Kemal 13:27b
"OSMANLI TÜRKLERİ'NDE İLİM" Adnan Adıvar'ın incelemesi
ilgili madde Adıvar 1:33a
OSMAN NURİ PAŞA Osmanlı ressam, 1893-1906
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:124b
OSMAN PAŞA (GAZİ) *bak.* **GAZİ OSMAN PAŞA**
OSMİYUM geçiş elementleri•'nden; simgesi Os, atom numarası 76, bağıl atom kütlesi 190,2; sert, kırılgan, grimsi beyaz bir metaldir; doğal elementler arasında yoğunluğu en yüksek olanıdır; alaşımlarda kullanılır; 1804'te keşfedilmiştir
ilgili maddeler
Aydınlatma 2:232a
Metal 12:169b
Platin 14:98b
OSMOZ *bak.* **GEÇİŞME**
OSTENDE Belçika'da kent; sayfiye yeri ve Belçika'nın Kuzey Denizi'ndeki en büyük limanıdır; istiridye yataklarında kültür incisi üretilir; nüf. 69.129 (1983 tah.)
ilgili madde Belçika 3:122a
OSTEOARTRİT *ya da* **Kireçlenme** eklem hastalığı; genellikle yaşlılık, eklemlerin örselenmesi ya da duruş bozukluğu gibi nedenlerden kaynaklanır; belirtileri eklemlerde ağrı ve sertleşmedir; tedavi yöntemleri, egzersiz, ağrı kesiciler ve eklemin içine kortizon şırınga edilmesiyle belirtilerin hafifletilmesine dayanır
ana madde Artrit ve romatizma 2:45b
ilgili madde Tedavi yöntemleri 17:103b
OSTEOBLAST
ilgili madde Kemikler, eklemler ve bağlar 10:164a
OSTEOKLAST
ilgili madde Kemikler, eklemler ve bağlar 10:164a
OSTEOMALASİ *bak.* **KEMİK YUMUŞAMASI**
OSTEOPATİ
ana madde Tedavi yöntemleri 17:103a vd.
OSTRAVA Çekoslovakya'da kent; Yukarı Silezya kömür havzasında; y. 1267'de Moravya girişini tutmak üzere bir kale kenti olarak kuruldu; önemli bir kömür, demir-çelik ve ağır sanayi merkezidir; nüf. 329.800 (1987 tah.)
OSTROGOTLAR *ya da* **Doğu Gotlar** halk: Got denen Germen halklarının doğu kolu
ana madde Gotlar 7:188a
ilgili maddeler
Barbar Akınları 3:40b
Kavimler Göçü 10:110b
OSTROVSKİ, ALEKSANDR NİKOLAYEVİÇ Rus oyun yazarı, 1823-86; Rus edebiyatındaki Gerçekçilik akımının en önemli temsilcisidir; başyapıtı sayılan *Fakirlik Ayıp Değil* (1853) adlı komedisi ve *Fırtına* (1829) adlı romanıyla tanınır
ilgili maddeler
Rus edebiyatı 14:302a
Tiyatro sanatı 17:215b
OSTWALD SİSTEMİ
ilgili madde Renkler: görsel 14:218
OSURGANBÖCEK *ya da* **Bombacıböcek**
ilgili madde Kınkanatlılar 10:212a
OŞİNOGRAFİ *bak.* **OKYANUSBİLİM**
OTAĞ Türkler'de hükümdarlar ya da sefer komutanları için kurulan büyük çadır; ge-

nellikle birbirine geçişi olan 3-4 bölümden oluşurdu; ortadaki büyük çadır yedi direkliydi ve gölgeliklerle çevrelenirdi; otağ hükümdarın gücünün bir simgesiydi
ilgili madde Avcılık 2:172a
OTAKAR I Bohemya kralı, y. 1155-1230
ilgili madde Bohemya 3:268a
OTÇUL *ya da* **Otobur** yalnız bitkiyle beslenen hayvan; otçulların vücudundaki birçok yapı (örn. gevişgetirenlerin dört bölümlü midesi, kemiricilerin sürekli uzayan kesicidişleri, sığır, koyun ve keçilerin özelleşmiş öğütücü azıdişleri) bu beslenme biçimine uyum sağlayacak biçimde farklılaşmıştır; otçullar beslenme ağının ikinci basamağını oluşturur
ilgili maddeler
Beslenme ağı 3:152a
Çevrebilim 4:279b
OTEL
madde başlığı Otel ve motel 13:244a, görsel
"OTELCİ GÜZELİ" Goldoni'nin komedisi
ilgili madde İtalyan edebiyatı 9:151b
"OTELLO" Verdi'nin operası
ilgili maddeler
Opera 13:190a, görsel
Verdi 18:321b
"OTHELLO" Shakespeare'nin tiyatro oyunu
ilgili maddeler
İngiliz edebiyatı 9:21b
Shakespeare 15:167b
OTİNGO ÇERMİĞİ Borçka, Artvin
ilgili madde Artvin: görsel 2:49
OTİT *bak.* **KULAK İLTİHABI**
OTİZM *bak.* **İÇEKAPANMA**
OTLUKBELİ Erzincan'ın ilçesi; daha önce Çayırlı ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 5.563, kasaba 3.050
OTLUKBELİ SAVAŞI 1473
ilgili madde Fatih Sultan Mehmed 6:263b
OTLU PEYNİR
ilgili madde Van 18:294b
OTOBAN *bak.* **OTOYOL**
OTOBİYOGRAFİ *bak.* **ÖZYAŞAMÖYKÜSÜ**
OTOBUR *bak.* **OTÇUL**
OTOBÜS
madde başlığı Otobüs 13:247b, görsel
ilgili maddeler
Buhar makinesi 4:52a
Dizel motoru 5:258b
El Salvador: görsel 6:139
Londra: görsel 11:279
Motorlu taşıtlar 12:280b
Ulaşım 18:183a
OTOJİR döner kanatlı hava taşıtı; kalkış sırasında motor gücüyle çalıştırılan rotorları, havada motor gücüne gerek kalmadan sürekli dönebiliyordu
ana madde Helikopter 8:122a vd., görsel
OTOKLAV
ilgili madde Antiseptik 1:299a
OTOLİT balıklarda dengenin sağlanmasında rol oynayan küçük, kemiksi kulak taşları
ilgili madde Balık 2:311b
OTOMASYON sanayi işlemlerinde insan eliyle yapılan ya da denetlenen süreçlerin makinelerce otomatik olarak yerine getirilmesi
ana madde Fabrika 6:248b
ilgili madde Teknoloji 17:122b
OTOMAT harekete geçirildikten sonra kendi kendine çalışabilen mekanik aygıt; çoğu, yürüyen ya da şarkı söyleyen bebekler, saat başlarında öten guguklu saat kuşları gibi canlıların hareketlerini taklit edecek biçimde tasarımlanmıştır; ilk örnekleri İÖ 4. yy'a kadar uzanan otomatlar suyla, buhar gücüyle ya da yay ve zemberek yardımıyla çalışır
OTOMATİK ARAMA
ilgili madde Telekomünikasyon 17:128a
OTOMATİK ÇAMAŞIR MAKİNESİ
ilgili madde Çamaşır yıkama 4:233b, görsel
OTOMATİK DENETLEME SİSTEMİ ulaşım
ilgili madde Metro 12:178a
OTOMATİK FREN
ilgili madde Demiryolu ve tren 5:134b
OTOMATİK PİLOT uçakların ya da gemilerin seyrinin otomatik olarak denetlenmesini sağlayan aygıt
ilgili maddeler
Cayroskop 4:136b
Havalimanı 8:80a
Uçak 18:159a, 166a
OTOMATİK TABANCA
ilgili madde Ateşli silahlar 2:137b, görsel
OTOMATİK TÜFEK
ilgili madde Ateşli silahlar: görsel 2:138
OTOMATİK VİTES
ilgili madde Motorlu taşıtlar 12:286a
OTOMATİK YANGIN SÖNDÜRME SİSTEMİ *ya da* **Otomatik Yağmurlama Sistemi**
ilgili madde Yangın ve yangından korunma 19:88a, 88b, görsel
OTOMOBİL
ana maddeler
Motorlu taşıtlar 12:280b vd., görsel
Otomobil yarışı 13:250a vd., görsel
ilgili maddeler
Asbest 2:57a
Atık değerlendirme 2:139b
Dizel motoru 5:258b
Dolmuş 5:290a, 290b, görsel
Fabrika 6:148b, görsel
Ford 6:328b vd., görsel
İçten yanmalı motor 8:284b vd.
Karayolu 10:51a
Kent 10:172b
Sürtünme 16:208b
Taşımacılık 17:72a, görsel
Taşıt lastiği 17:75b
Tekerlek 17:108b, görsel
Teknoloji 17:121b, 123b
Trafik 17:275a vd.
Transformatör 17:181b
Ulaşım 18:183a vd., görsel
•*otomobilin bölümleri, örn.* Amortisör; Benzin motoru; Buji: Debriyaj; Distribütör; Egzoz; Karbüratör; Kavrama; Marş motoru; Silindir; Vites kutusu
OTOMOBİL YARIŞI
madde başlığı Otomobil yarışı 13:250a, görsel
ilgili maddeler
Spor: tablo 16:103
Spor kazaları 16:127a
OTONOM SİNİR SİSTEMİ sinir sisteminin, kalp atışları gibi istemsiz hareketleri denetleyen bölümü
ana madde Sinirler ve sinir sistemi 15:244b, 247a
OTOPSİ ölüm nedenini araştırmak ya da ölmeden önce geçirilen hastalıkların vücuttaki etkilerini belirlemek için ölünün vücudunu keserek yapılan inceleme
ilgili maddeler
Adli tıp 1:37b
Ölüm 13:270a
OTORİTER YÖNETİM
ana madde Siyasal ve yerel yönetim 15:285a
OTOYOL *ya da* **Otoban**
ana madde Karayolu 10:51a
ilgili madde Taşımacılık 17:72b, 71a
OTSU BİTKİ
ilgili maddeler
Gövde 7:206b, 207a
Soğansı bitkiler 15:301a
Tohum 17:227b
OTTAWA Kanada
madde başlığı Ottawa 13:252a, görsel
OTTO, NIKOLAUS Alman mühendis, 1832-91; dört zamanlı içten yanmalı motoru buldu; Eugen Langen'le birlikte bu motoru daha da geliştirerek 1867'deki Paris Sergisi'nde altın madalya kazandı
ilgili maddeler
İçten yanmalı motor 8:285a
Motorlu taşıtlar 12:281b
Taşımacılık 17:72a
OTTO I *ya da* **Büyük Otto** Kutsal Roma-Germen imparatoru, 912-973; Macar istilalarını püskürttü; Bohemya'yı ele geçirdi
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:164a
Louis 11:285b
Macaristan 11:301b
OTURAN BOĞA Amerika Yerlileri'nden Sioux'ların reisi, y. 1831-90; beyazların saldırıları karşısında, Büyük Ovalar'da yaşayan bütün Siu (Dakota) kabilelerini yönetimi altında birleştirdi; Sioux'ları ayaklanmaya kışkırtmasından çekinen ABD yönetiminin gönderdiği askerlerce yakalanarak öldürüldü
"OTURAN KADIN" Picasso'nun tablosu
ilgili madde Picasso: görsel 14:70
OTURGA KEMİĞİ
ilgili madde İskelet 9:90a, görsel
OTURMA EYLEMİ protesto gösterisi; işçi, öğretmen, öğrenci ve memurların, normal çalışmayı engellemek üzere bir işyerini ya da okulu işgal etmeleri; genellikle planlanmış toplu bir eylemdir ve şikayet konusu olan duruma dikkati çekmek amacıyla başvurulur
"OTUZ BEŞ YAŞ" Tarancı'nın şiiri
ilgili madde Tarancı 17:13a
31 MART OLAYI II. Meşrutiyet'e karşı İstanbul'da başlatılan ayaklanma; rumi takvimle 31 Mart 1325'te (miladi 13 Nisan 1909'da) başladığı için bu adla anılır; dinsel nitelikli ayaklanma Selanik'ten gelen Hareket Ordusu'nca bastırıldı ve II. Abdülhamid tahttan indirildi
ilgili maddeler
Abdülhamid II 1:18a
Atatürk 2:117b
Birinci ve İkinci Meşrutiyet 3:213b
"OTUZ YAŞINDAKİ KADIN" Balzac'ın romanı

ilgili madde Fransız edebiyatı 7:42a
OTUZ YIL SAVAŞLARI 1618-48
madde başlığı Otuz Yıl Savaşları 13:252b, görsel
ilgili maddeler
Almanya 1:169a
Avusturya İmparatorluğu 2:211a
Reform 14:208a
Richelieu 14:238b
Savaş ve savaş araçları: görsel 15:78
OTYAM, FİKRET Türk yazar, fotoğraf sanatçısı ve ressam, d. 1926; uzun yıllar gazetecilik yaptı ve röportajlarıyla tanındı; bu çalışmalarını, sanatsal değeri olan belgesel fotoğraflarla zenginleştirdi; gazeteciliği bıraktıktan sonra resim çalışmalarına yöneldi
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:22a
OUSMANE, SEMBÈNE Senegalli yazar ve film yönetmeni, d. 1923
madde başlığı Ousmane 13:254a
ilgili madde Afrika edebiyatı 1:55a
OVA
madde başlığı Ova 13:255a
ilgili madde Dünya 6:14a
OVACIK Çankırı'nın ilçesi; topraklarını Bolu ve Ilgaz dağları kaplar; başlıca akarsuyu Filyos Çayı'dır; nüf. (1990): ilçe 7.099, 1.451
OVACIK Tunceli'nin ilçesi; topraklarını Munzur ve Karaoğlan dağları engebelendirir; başlıca geçim kaynağı hayvancılıktır; Munzur Vadisi Milli Parkı'nın büyük bölümü ilçe sınırları içindedir; nüf. (1990): ilçe 15.316, kasaba 3.647
OVA YERLİLERİ Amerika Yerlileri
ana madde Amerika Yerlileri 1:232b
OVIDIUS asıl adı **Publius Ovidius Naso** Romalı şair, İÖ 43-İS 17; ilk şiirlerini *Aşk Sanatı* adı altında toplamıştı; en çok, bir efsaneler derlemesi olan *Değişimler* adlı 15 kitaplık uzun şiiriyle tanınır; İmparator Augustus tarafından sürgüne gönderildi; Shakespeare, Goethe, Pound gibi birçok şaire esin kaynağı oldu
ilgili maddeler
Latince 11:214a
Pygmalion 14:167b
Şiir sanatı 16:273a
OVUM *bak.* **YUMURTA HÜCRESİ**
OWEN, ROBERT İngiliz sosyal reformcu, 1771-1858
madde başlığı Owen 13:255b, görsel
ilgili maddeler
Anaokulu 1:260b
Komünizm 10:312b
Sosyalizm 15:325b
OWEN ÇAĞLAYANI Uganda
ilgili maddeler
Baraj 3:36b
Nil Irmağı 13:85b
Uganda 18:172b
OWENS, JESSE ABD'li atlet, 1913-80
madde başlığı Owens 13:256b, görsel
ilgili madde Siyah Amerikalılar 15:278a, görsel
OXFORD İngiltere
madde başlığı Oxford 13:257b
OXFORD CADDESİ Londra, İngiltere
ilgili madde Londra 11:280a
OXFORD ÜNİVERSİTESİ Oxford, İngiltere; ilk çekirdeğinin 12. yy'da kurulduğu sanılıyor
ana madde Oxford 13:257b vd., görsel
ilgili madde Üniversite ve yüksekokullar 18:267a
OY seçim ya da halkoylaması gibi durumlarda belirtilen görüş ya da tercih
ilgili maddeler
Parlamento 14:10a vd.
Seçim 15:101b vd.
•Açık oylama; Gizli oylama
OYA
madde başlığı Dantel ve oya 5:85a, görsel
OYAAĞACI
ilgili madde Çiçek: görsel 4:295
OY HAKKI
ana madde Seçim 15:101b
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:211b
Demokrasi 5:143a
Fransız Devrimi 7:36a
İngiltere 9:45b
Kadın hakları 9:248a
Siyah Amerikalılar 15:272a
Siyasal partiler 15:280b
Yurttaşlık hakları 19:213a
OYMABASKI *ya da* **Gravür**
madde başlığı Oymabaskı 13:258a, görsel
ilgili maddeler
Ağaçbaskı 1:71a
Alman sanatı ve müziği: görsel 1:164
Ayakkabı ve ayakkabıcılık: görsel 2:217
Dürer 6:31b, görsel
Grafik sanatlar 7:221a
Kollwitz 10:302b, görsel
Kozmetik: görsel 11:32
Nitrik asit 13:89a
Rönesans: görsel 14:286
Saray: görsel 15:59
Viyana kuşatmaları: görsel 19:29
OYMACILIK *ya da* **Hakkâklık**
ana maddeler
Ağaç oymacılığı 1:73b vd., görsel
Fildişi ve fildişi oymacılığı 6:293b vd., görsel
Heykel 8:139a vd.
ilgili maddeler
Bakır: görsel 2:288
Oymabaskı 13:258a
Uzakdoğu sanatı: görsel 18:243
Yeşim 19:162a vd., görsel
OYMAPINAR BARAJI Antalya
ilgili maddeler
Baraj 3:37b, tablo
Su enerjisi 16:169a
OYMA TESTERESİ
ilgili madde Takım tezgâhları: görsel 16:298
OYMYAKON Sibirya, SSCB; dünyanın en soğuk iki yerleşim yerinden biridir
ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:8b
OY PUSULASI
ilgili madde Seçim 15:103a, görsel
OY SANDIĞI
ilgili madde Seçim: görsel 15:103
OYŞTRAH, DAVİD FYODOROVİÇ SSCB'li keman virtüözü, 1908-74; olağanüstü tekniği ve yorumuyla tanınır; üstün yetenekli bir çocuk olarak bütün Doğu Avrupa ülkelerinde konserler verdi ve Batı'da ilk kez plaklarıyla tanındı; 1951'den başlayarak Avrupa ve ABD turnelerine çıktı
OYUCU MİDYE *ya da* **Teknekurdu**
ana madde Midye 12:208b vd., görsel
OYUK BAYKUŞU
ilgili madde Baykuş 3:88a, görsel
OYUN
ana maddeler
Çocuk oyunları 5:29a, görsel
Kâğıt oyunları 9:255a, görsel
ilgili maddeler
Çocukluk çağı 5:28b, görsel
Tekerleme 17:109b
•Dama; Domino; Satranç; Tavla
OYUNCAK
madde başlığı Oyuncak 13:261a, görsel
•Bebek
OYUNCU
ilgili madde Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:217a
OYUN HAVASI yalnız çalgılarla seslendirilen halk müziği
ilgili maddeler
Halk müziği 8:16b
Tulum 17:312a
Türk müziği 18:118b
"OYUN İÇİNDE OYUN" Rifat'ın tiyatro oyunu
ilgili madde Rifat 14:240a
OYUN KÂĞIDI
ana madde Kâğıt oyunları 9:255a, görsel
ilgili madde Ağaçbaskı: görsel 1:70
"OYUNLARLA YAŞAYANLAR" Oğuz Atay'ın tiyatro oyunu
ilgili madde Türk tiyatrosu: görsel 18:149
OZ, AMOS İsrailli romancı, d. 1939; Kudüs'teki İbrani Üniversitesi ile İngiltere'deki Oxford Üniversitesi'nde öğrenim gördü; çağdaş İsrail toplumuna alaycı bir bakışla eğilen yazarın romanları, İsrailliler'in yaşamındaki çatışma ve gerginlikleri yansıtır
OZALİT özgün çizim, harita, plan vb.'nin fotoğraf tekniğiyle çoğaltılması; bu yöntemi 1840'larda Sir John Herschel geliştirmiştir
"OZAN NEW YORK'TA" Garcia Lorca'nın şiir kitabı
ilgili madde Garcia Lorca 7:75a
OZANSOY, FAİK ÂLİ Türk şair, 1876-1950
ilgili maddeler
Edebiyat-ı Cedide 6:41b
Türk edebiyatı 18:39a
OZANSOY, HALİT FAHRİ Türk şair ve yazar, 1891-1971; Hecenin Beş Şairi olarak bilinen topluluğun temsilcilerindendir; hüzün ve aşk konularına ağırlık veren şiirlerinde hece veznini ustaca kullandı; ayrıca manzum oyunlar ve romanlar yazdı
ilgili maddeler
Hecenin Beş Şairi 8:115a
Milli Edebiyat 12:221a
Türk tiyatrosu 18:150a
"OZAN VE GÖLGESİ" Éluard'ın denemeleri
ilgili madde Éluard 6:141a
OZOKERİT
ilgili madde Mum 12:306b
OZON oksijenin soluk mavi renkli, kötü kokulu biçimi; kimyasal formülü O_3
ana madde Oksijen 13:139a
ilgili maddeler
Aerosol 1:39b
Çevrebilim 4:279b
Flüor ve flüorür 6:319b

OZON KATMANI *ya da* **Ozonosfer** atmosferin, Dünya'dan y. 10-50 km yüksekte yer alan, ozonca zengin katmanı; Güneş'ten gelen çok kısa dalga boyundaki zararlı ışınımları emerek Dünya'ya ulaşmalarını engeller
ilgili madde Aerosol 1:39b

Ö

ÖBEK I yıldız kümeleri
ilgili madde Yıldız 19:176a
ÖBEK II yıldız kümeleri
ilgili madde Yıldız 19:176a
ÖD *bak.* **SAFRA**
ÖDAĞACI *bak* **SARISABIR**
ÖDEM vücut sıvılarının, bağdokusundaki hücrelerarası boşluklarda birikerek içi su dolu şişkinlikler oluşturması
ilgili madde Böbrek 3:326a
ÖDEMELER DENGESİ bir ülkenin yabancı ülkelere giden parasına karşılık dış ülkelerden gelen para; yurtdışından mal ve hizmetler satın alındığında para ülke dışına çıkar, yabancılara mal ve hizmet satıldığında ülkeye geri döner
ana madde Uluslararası ticaret 18:201a vd.
ilgili madde Enflasyon 6:155b
ÖDEMİŞ İzmir'in ilçesi; Aydın Dağları ve Bozdağlar'la çevrili olan topraklarının orta kesimi Küçük Menderes Ovası üzerindedir; geçim kaynakları tarım, tarıma dayalı sanayi ve ticarettir; nüf. (1990): ilçe 124.968, kent 51.620
ÖDİP *bak.* **OİDİPUS**
ÖGEDEY Moğol hanı, 1185-1241; Cengiz Han'ın oğlu; hk. d. 1227-41; babasının fetihlerini ilerleterek Kuzey Çin'i ele geçirdi, Rusya içlerine seferler düzenledi; başkent Karakurum'u kurdu; kağan sanı alan ilk Moğol hükümdarıdır
ilgili madde Çağatay Hanlığı 4:222a
ÖGLENA
ilgili madde Tekhücreli hayvanlar: görsel 17:110
ÖGRÜK, ÖZDEN Türk kadın karikatürcü
ilgili madde Türk karikatürü 18:104b
ÖĞRENME
madde başlığı Öğrenme 13:264a
ilgili maddeler
Anaokulu 1:260a
Bebek 3:108a
Çocukluk çağı 5:27a vd.
Hayvan davranışı 8:107a
İnsanın kökeni 9:55b
Konuşma bozuklukları 10:321b
Okuma 13:139b vd.
Özürlülerin eğitimi 13:288a
Uğraşı 18:175b
Zekâ 19:246a, 247b
ÖĞÜTÇÜ, MEHMET RAŞİT *bak.* **ORHAN KEMAL**
ÖĞÜTME
ana madde Un ve un değirmeni 18:204b vd.
ilgili madde Aşındırıcı 2:105b
ÖJENİK insan soyunun genetik yardımıyla geliştirilmesini amaçlayan uygulama; bu terimi ilk kullanan Galton'dır: "iyi" genler taşıyan bireyleri çocuk sahibi olmaya özendirirken, "kötü" genler taşıyanları engellemek biçiminde iki farklı yaklaşım vardır; özellikle Naziler'in, genetik yönden aşağı saydıkları kişileri yok etmek için öjeniğe sığınmaları bu yaklaşımın gözden düşmesine yol açmıştır; bugün, kendisinde ya da ailesinde önemli bir kalıtsal bozukluk olan kişilerin evlilikten caydırılması ve dölütte genetik bozukluklar saptandığında gebeliğe son verilmesi gibi uygulamalarla sürdürülmektedir
ÖKARYOT bakteriler ile mavi-yeşil suyosunları dışındaki bütün canlıları içeren üstâlem; ökaryot hücrelerde zarla çevrilmiş belirgin bir çekirdek ve gelişmiş organeller vardır
ilgili maddeler
Bakteri 2:292a
Canlılar 4:123a
Hücre 8:221b
•Prokaryot
ÖKLİT *ya da* **Eukleides** Eski Yunanlı matematikçi, ü. İÖ y. 300
madde başlığı Öklit 13:265a
ÖKLİT GEOMETRİSİ
ilgili madde Geometri 7:127b
ÖKSE kuş yakalamak için ağaç dallarına sürülen yapışkan madde
ilgili madde Banyan 3:31a
ÖKSE ARDIÇKUŞU
ilgili madde Ardıçkuşu 1:323b, görsel
ÖKSEOTU *ya da* **Burç**
madde başlığı Ökseotu 13:265b, görsel
ilgili maddeler
Asalak ve çürükçül canlılar 2:54a
Kök 11:35a
ÖKSÜRÜK bronşlardaki aşırı sümüksü salgıyı ya da yabancı bir cismi dışarı atmak için akciğerlerdeki havanın hızla boşaltılması; bu açıdan genellikle yararlı ve gerekli bir reflekstir; ama birçok mikrobik hastalığın da belirtisi olduğundan, geçmeyen inatçı öksürüklerde bir doktora danışmak gerekir
ilgili madde Solunum 15:317b, 321a
ÖKSÜZBALIĞI Akdeniz'de ve Atlas Okyanusu'nun doğusunda yaşayan, kırlangıçbalıklarıyla akraba balık türü; çıkıntılı levhalarla korunmuş iri bir başı ve gözleri vardır; gövdesi koni, geniş göğüs yüzgeçleri yelpaze biçimindedir
ana madde Kırlangıçbalığı 10:223b
ÖKTEN, ZEKİ Türk film yönetmeni, d. 1941
ilgili madde Türk sineması 18:138a, 138b
ÖKÜZ
ilgili maddeler
Kurtuluş Savaşı: görsel 11:116
Sığır 15:175b
Tarım tarihi 17:24a
ÖKÜZİNİ MAĞARASI Antalya
ilgili madde Mağara sanatı 11:331a
ÖKÜZ KURBAĞASI Kuzey Amerika'da yaşayan en iri kurbağa türü; uzunluğu y. 20 cm
ilgili maddeler
Amfibyumlar 1:235b
Kurbağa 11:107a, görsel
ÖKÜZ MEHMED PAŞA KERVANSARAYI Kuşadası, Aydın
ilgili madde Aydın: görsel 2:226
ÖLÇEK
ilgili madde Termometre 17:156b
ÖLÇEKLİ ÇİZİM
ilgili madde Çizim 4:334b
ÖLÇME
madde başlığı Ölçme 13:266a, görsel
ana madde Ağırlıklar ve ölçüler 1:76a vd.
ilgili maddeler
Duyarlı ölçü aletleri 5:319a vd.
Geometri 7:127a vd.
Laser 11:206b
Trigonometri 17:285a
Yıldız 19:172b
Zaman 19:229b
•Yerölçümü; *ayrıca ölçü aletleri, örn.* Ampermetre; Barometre; Galvanometre; Kronometre; Saat; Termometre
ÖLÇMENGÜVE
ana madde Güve 7:308b
ÖLMEZÇİÇEK *ya da* **Herdemtaze** *ya da* **Yaylaçiçeği**
madde başlığı Ölmezçiçek 13:269b, görsel
"ÖLMEZ OTU" Yaşar Kemal'in romanı
ilgili madde Yaşar Kemal 19:114a
"ÖLÜ ALBAYIN KIZLARI" Mansfield'in öykü kitabı
ilgili madde Mansfield 12:49a
"ÖLÜ CANLAR" Gogol'un romanı
ilgili maddeler
Gogol 7:181b
Tiyatro sanatı: görsel 17:213
ÖLÜ DALGA
ilgili madde Dalga 5:63b
ÖLÜ DENİZ Arabistan *bak.* **LÛT GÖLÜ**
ÖLÜDENİZ Fethiye, Muğla
ilgili maddeler
Fethiye 6:276a
Muğla: görsel 12:302
ÖLÜ DİL
ilgili madde Dil 5:227a
ÖLÜDOĞA *bak.* **NATÜRMORT**
"ÖLÜ GEZEGEN" Asimov'un bilimkurgu romanı
ilgili madde Asimov 2:60a
ÖLÜ GÖMME bir ölünün bedenini toprağa ya da suya gömerek, mağara ya da lahit gibi kapalı bir yere koyarak ortadan kaldırma
ana maddeler
Cenaze töreleri 4:154b vd.
Mezar 12:188b vd.
ilgili maddeler
Altın 1:187a
Anıt 1:277a
Eski Mısır 6:189b
Mobilya 12:247b
Tibet 17:193a
Tunç Çağı 17:325a
"ÖLÜLER EVİNDEN ANILAR" Dostoyevski'nin romanı
ilgili madde Dostoyevski 5:302a
ÖLÜLER KİTABI Eski Mısır'da mezarlara konulan, büyülü sözcüklerden oluşan cenaze metinlerinin yer aldığı derleme; ölüleri öbür dünyada koruduğuna ve onlara yardım ettiğine inanılan bu metinlerin İÖ 16. yy'da derlendiği sanılıyor
"ÖLÜLER MİSSASİ" Berlioz'un bestesi
ilgili maddeler
Berlioz 3:143b
Koro ve koral müzik 11:15b
ÖLÜM
madde başlığı Ölüm 13:270a
ilgili maddeler

Adli tıp 1:37a
Ağıt 1:80a
Cenaze töreleri 4:154a
Kalp 9:289a
Solunum 15:318b
ÖLÜM CEZASI *ya da* **İdam**
madde başlığı Ölüm cezası 13:270b
ilgili maddeler
Ceza: görsel 4:169
Giyotin 7:161a
"ÖLÜM MARŞI" Händel'in bestesi
ilgili madde Händel 8:24a
"ÖLÜM SEFERİ" Conrad'ın romanı
ilgili madde Conrad 4:202a
"ÖLÜMSÜZLÜK ARDINDA GILGAMIŞ" Anday'ın şiir kitabı
ilgili madde Anday 1:266b
ÖLÜM VADİSİ ABD
madde başlığı Ölüm Vadisi 13:271b, görsel
ilgili madde California 4:104a
ÖLÜ YAKMA bir ölünün bedenini yakarak ortadan kaldırma; Eski Yunan ve Roma dünyasında yaygın olan bu geleneğe, ölülerin yeniden dirileceğine inandıkları için Hıristiyanlar son verdiler; ama İngiltere ve ABD'deki yoğun baskılar sonucunda, 1884'te ölü yakmaya yasalarca izin verildi
ilgili madde Cenaze töreleri 4:154b, görsel
ÖMER, HZ. halife, 591-644
madde başlığı Ömer, Hz. 13:272a, görsel
ilgili maddeler
Divan 5:247b
Halifelik 8:7a
Para 13:317b
ÖMER CAMİSİ *bak.* **KUBBETÜ'S-SAHRA**
ÖMER HAYYAM İranlı şair ve bilgin, 1048-1122
madde başlığı Ömer Hayyam 13:273a
ilgili madde Şiir sanatı 16:271b
ÖMERLİ Mardin'in ilçesi; Mardin-Midyat Eşiği üzerinde yer alan topraklarını Savur Çayı sular; en çok tahıl yetiştirilir ve Ankara keçisi beslenir; nüf. (1990): ilçe 18.936, kasaba 7.152
ÖMERLİ BARAJI İstanbul
ilgili madde Baraj: tablo 3:36
ÖMER SEYFETTİN Türk yazar, 1884-1920
madde başlığı Ömer Seyfettin 13:273b, görsel
ilgili maddeler
Milli Edebiyat 12:220b
Türkçülük 18:33a
ÖMÜR *ya da* **Yaşam süresi**
ana madde Canlılar 4:126a, tablo
ÖNCÜ MÜZİK *ya da* **Avangard müzik**
ilgili madde Müzik 13:19b
ÖNÇİM *ya da* **Protal**
ilgili maddeler
Eğreltiotu 6:74b
Yaşam çevrimi 19:111b
ÖNDEN ÇEKİŞ
ilgili madde Motorlu taşıtlar 12:285a
ÖNEK bir sözcüğün başına getirilerek yeni sözcükler türetmeye yarayan ek; özellikle Batı dillerinde ve Osmanlıca'da önekle türetilmiş pek çok sözcük vardır
ilgili madde Türkçe 18:29b
ÖNGERİLİMLİ BETON gerilerek içine yerleştirilmiş çelik çubuklarla direnci arttırılan beton
ana madde Beton 3:156a
ÖNGÖREN, FERİT Türk karikatürcü, d. 1932
ilgili madde Türk karikatürü 18:103b
ÖNGÖREN, VASIF Türk oyun yazarı ve tiyatro yönetmeni, 1938-84; Almanya'da tiyatro öğrenimi gördü; oyunlarında Türkiye'nin toplumsal gerçeklerini epik tiyatro anlayışıyla işledi; birçok kez sahnelenen ve yabancı dillere çevrilen ünlü yapıtı *Asiye Nasıl Kurtulur?* 'dan (1970) sonra *Oyun Nasıl Oynanmalı?* (1974) ve *Zengin Mutfağı* (1977) adlı oyunları yazıp yönetti
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:22a
ÖN-RAFFAELLOCULAR İngiliz ressamlar topluluğu; 1848'de Dante Gabriel Rossetti, William Holman Hunt ve John Everett Millais tarafından kuruldu; grubun üyeleri resimlerinde genellikle ortaçağ edebiyatından ahlâksal ve dinsel konuları işliyor, parlak ışığa ve ayrıntı titizliğine önem veriyorlardı
ilgili madde Resim sanatı 14:230a
ÖN SAHNE tiyatro sahnesini izleyicilerden ayıran çerçeve ya da kemer; 19. yy'ın gerçekçi oyun yazarları ön sahneyi, izleyicilerin karakterleri gizlice gözleyebilecekleri hayali bir "duvar" olarak kullandılar; bugün oyuncular ile izleyiciler arasında daha yakın ilişki kurulabilmesi için kaldırılmıştır
ilgili madde Tiyatro 17:210a vd.
ÖNSEÇİM
ilgili madde Seçim 15:102a
ÖNYARGI
madde başlığı Önyargı 13:274b
ilgili madde Irkçılık 8:232b
•Ayrımcılık
"ÖPÜŞ" Rodin'in heykeli
ilgili madde Rodin 14:253b, 254a
ÖPÜŞEN GURAMİ
ilgili madde Gurami 7:241b
ÖRDEK
madde başlığı Ördek 13:275a, görsel
ilgili maddeler
Kuş 11:123a, görsel
Yumurta 19:201b
ÖRDEKBALIĞI
ilgili madde Lapina ve çırçır 11:202a, görsel
ÖREKE
ilgili madde Dokumacılık 5:278b
ÖRF VE ÂDET HUKUKU *ya da* **Görenek hukuku** *ya da* **Angloamerikan hukuku** mahkeme kararlarından kaynaklanan yasalar birikimi; yazılı yasalardan çok gelenek ve göreneklere, mahkeme kararlarına ve karara bağlanmış davaların tutanaklarına dayanır; İngiltere'de ortaçağdan bu yana, ayrıca ABD'de ve İngiliz Uluslar Topluluğu'na bağlı birçok ülkede uygulanmaktadır
ilgili maddeler
Duruşma 5:312a
Hukuk 8:215a
Mahkeme 11:331b vd.
Suç 16:153b
Yargıç 19:104b
ÖRGÜ
madde başlığı Örgü ve tığ işi 13:277a, görsel
ilgili madde Çorap 5:40b vd., görsel
ÖRGÜ MAKİNESİ
ana madde Örgü ve tığ işi 13:278a
ilgili maddeler
Dantel ve oya 5:87b
Dokumacılık 5:287a
ÖRGÜN EĞİTİM okullarda ya da okul niteliği taşıyan kuruluşlarda yürütülen eğitim
ilgili madde Eğitim 6:72b
ÖRİK, NİHAT SIRRI Türk yazar, 1895-1960; öykü ve romanlarında, cumhuriyet dönemine geçiş sürecindeki insan ilişkilerini gerçekçi bir üslupla ve yalın bir dille anlattı; ayrıca oyunlar, deneme ve incelemeler yazdı
ÖRİPİDES *ya da* **Euripides** Eski Yunanlı oyun yazarı, İÖ y. 484-406
madde başlığı Öripides 13:279b, görsel
ilgili madde Tiyatro sanatı 17:211b
ÖRME ZIRH
ana madde Zırh 19:252b vd.
ÖRNEKLEM YÖNTEMİ *ya da* **Örnekleme** istatisitk
ilgili maddeler
İstatistik 9:125b
Kamuoyu araştırması 9:298b
Matematik 12:94b
Olasılık kuramı 13:146b
Sosyoloji 15:333b
ÖRNEKSEL BİLGİSAYAR *ya da* **Analog bilgisayar** bir problemdeki değişkenlerin, sayısal işaretler yerine elektrik gerilimindeki, mekanik hareketteki ya da akışkan basıncındaki değişikliklerle gösterildiği bilgisayar; özellikle, örn. uçuş simülatörleri gibi dinamik sistemlerle ilgili problemlerin çözümünde kullanılır
•Sayısal bilgisayar
ÖRS
ilgili maddeler
Dövme 5:305a
Duyarlı ölçü aletleri 5:319b
ÖRS KEMİĞİ
ilgili madde Kulak 11:95b
ÖRSTED, HANS CHRISTIAN Danimarkalı fizikçi, 1717-1851; elektrik akımının magnetik etkilerini buldu
ana maddeler
Elektrik 6:106a vd.
Magnetizma 11:322b vd.
ilgili maddeler
Alüminyum 1:191b
Ampère 1:239b
Faraday 6:253b
Galvanometre 7:66b
Morse 12:277b
ÖRTENEK *ya da* **Manto**
ilgili maddeler
İstiridye 9:129a
Kabuk ve kabuk koleksiyonculuğu 9:241b
Salyangoz 15:34a, görsel
Sümüklüböcek 16:205a
Tarak 17:10a
ÖRTÜ BUZULU
ilgili madde Buzul ve buzullaşma 4:79a
ÖRTÜYAPRAĞI
ilgili maddeler
Kardelen 10:68b
Süsen 16:211a, görsel
ÖRÜMCEĞİMSİLER başta örümcekler, akrepler, akarlar ve keneler olmak üzere y. 65.000 türü içeren omurgasızlar sınıfı; dört çift bacakları vardır; gövdeleri iki bölümden oluşur: ön bölümde gözler, çeneler, dokunma ayakları ve bacaklar yer alır
ilgili maddeler
Asalak ve çürükçül canlılar 2:53b

Canlılar 4:124b
•Akar; Akrep; Kene; Örümcek
"ÖRÜMCEĞİN STRATEJİSİ" Bertolucci'nin filmi
ilgili madde Bertolucci 3:147b
ÖRÜMCEK
madde başlığı Örümcek 13:280a, görsel
ilgili maddeler
Eklembacaklılar 6:84b
Hayvan 8:93a, görsel
Solunum 15:316a
Tarihöncesi yaşam 17:49b
ÖRÜMCEK AĞI kent planı
ilgili madde Kent 10:171a, görsel
"ÖRÜMCEK AĞI" Kısakürek'in şiir kitabı
ilgili madde Kısakürek 10:277a
ÖRÜMCEKKUŞU *bak.* **ÇEKİRGEKUŞU**
ÖRÜMCEK MAYMUNU Meksika ve Güney Amerika'da yaşayan dört iri maymun türünün ortak adı; bacakları ve kuyrukları uzun, elleri başparmaksızdır; ağaç tepelerinde gruplar halinde yaşar, meyve, çiçek ve tohumla beslenirler
ilgili maddeler
Maymun 12:116a
Yağmur ormanları 19:71b
ÖRÜMCEK YABANARISI
ana madde Yabanarısı 19:65a
ilgili madde Örümcek: görsel 13:280
ÖRÜMCEK YENGEÇ yuvarlak kabuğu, çok uzun bacakları ve gaga biçiminde başı olan bir grup yengecin ortak adı; genellikle leşle beslenirler; bazı türleri özellikle SSCB ve Japonya'da sevilerek yendiği için ticari açıdan önem taşır
ilgili maddeler
Kıyı canlıları 10:237b
Örümcek 13:281b
Yengeç 19:143b, 144a, görsel
ÖSTAKİ BORUSU içkulakla yutak arasında yer alan boru; insanda y. 3-4 cm uzunluğundadır; işlevi, ortakulağa hava gitmesini ve kulak zarının iki yanındaki basıncın eşit kalmasını sağlamaktır
ilgili madde Kulak 11:95b
ÖSTROJEN dişi üreme organlarının çalışmasını etkileyen bir grup hormonun ortak adı; yumurtalıklardan, eteneden ve az miktarda böbreküstü bezlerinden salgılanır; kadınlarda, göğüslerin büyümesi ve leğen kemiğinin genişlemesi gibi ikincil eşeysel özelliklerin belirmesinden sorumludur
ilgili maddeler
Cinsellik ve eşey 4:195a
Hormonlar 8:207b
ÖŞÜR çoğulu **Aşar**
madde başlığı Öşür 13:283a
ilgili maddeler
Osmanlı İmparatorluğu 13:242b
Türkiye 18:57b
ÖTANAZİ iyileşme umudu olmayan ve çok acı çeken hastaların ya da yaşamını tek başına sürdüremeyecek kadar sakat olan bireylerin yaşamına acısız biçimde son verilmesi; ahlak açısından tartışma konusudur ve birçok ülkede cinayet olarak kabul edilir; ama bazı ülkelerde bu "suç"u işleyenlere daha hoşgörülü davranılması konusunda yasalar vardır
ilgili madde Ölüm 13:270b
ÖTLEĞEN
madde başlığı Ötleğen 13:283b, görsel
ilgili maddeler
Guguk 7:240a
Kuş 11:124a
ÖTÜCÜ ARDIÇKUŞU
ilgili madde Ardıçkuşu 1:323a, görsel
ÖTÜCÜ KUĞU
ilgili madde Kuğu 11:91a, 91b
ÖTÜCÜKUŞLAR y. 5.100 türü içeren en geniş kuş takımı; çoğunun ötüşü güzel, tüyleri renkli ve bol desenlidir; birçoğu böcekle, bazıları meyve ve tohumla beslenir
ilgili maddeler
Kuş 11:123b, 124a
Yumurta 19:201b
ÖTÜKEN Oğuz Kağan Destanı'na göre Moğolistan'da bulunan ve Türk egemenliğinin simgesi sayılan bölge
ilgili madde Göktürkler 7:198b, 199a
ÖYKÜ *ya da* **Hikâye** gerçek ya da kurgulanmış bir olayı edebi bir üslupla aktaran kısa düzyazı; kısalığı, olay örgüsünün yalınlığı, çarpıcı bir etki uyandırması ve az sayıda karaktere yer vermesiyle romandan ve öbür edebiyat anlatılarından ayrılır
ilgili maddeler
Düzyazı 6:34a
Roman 14:274b
ÖYKÜNME *bak.* **TAKLİT**
ÖZ, ERDAL Türk yazar, d. 1935; öykü ve romanlarında birey-toplum ilişkilerini, baskıya karşı direnci ince bir duyarlılıkla işledi; *Yaralısın* (1974) adlı romanıyla 1975 Orhan Kemal Roman Armağanı'nı kazandı
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:22a
ÖZAKMAN, TURGUT Türk oyun yazarı, d. 1930; yapıtlarında daha çok birey-toplum çatışmasını işledi; *Duvarların Ötesi* (1958), *Sarıpınar 1914* (1968) ve *Fehim Paşa Konağı* (1979) en tanınmış oyunlarıdır
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:150a
ÖZAL, TURGUT Türk siyaset ve devlet adamı, d. 1927
madde başlığı Özal 13:284a, görsel
ilgili madde Türkiye 18:94a vd.
ÖZALP Van'ın ilçesi; Van Gölü'nün doğusunda, dağlık bir alanda yer alır; yaylalardaki zengin otlaklarda büyük çapta hayvancılık yapılır; nüf. (1990): ilçe 46.453, kasaba 4.920
ÖZALP, KÂZIM Türk asker ve siyaset adamı, 1882-1968; Kurtuluş Savaşı'na katıldı; 1921'de mirliva (tuğgeneral) oldu; 1922-24 arasında milli savunma bakanlığı, 1924-35 arasında da TBMM başkanlığı yaptı; 1954'te siyasetten çekildi
ÖZARMAN, MÜNİF FEHİM Türk ressam, 1899-1983; özellikle eski İstanbul yaşamından sahneleri yansıtan tabloları ve bazı divan şiirlerine yaptığı resimlerle tanınır
ilgili madde Grafik sanatlar 7:224b
ÖZBAĞIŞIKLIK HASTALIKLARI
ilgili madde Bağışıklık 2:268a
•Romatizmamsı artrit
ÖZBEKİSTAN Asya'da bölge
madde başlığı Özbekistan 13:284b
ÖZBEKİSTAN SOVYET SOSYALİST CUMHURİYETİ SSCB
ana madde Özbekistan 13:284b
ilgili maddeler
Semerkant 15:117b
Taşkent 17:76a
ÖZBEKKAN, SUPHİ ZİYA Türk besteci, 1887-1966; klasik Türk müziğinde geleneksel üslubun son büyük temsilcisidir; yalnızca sözlü yapıtlar besteledi; 60 kadar bestesinin 40'ı şarkıdır
ilgili madde Türk müziği 18:121b
ÖZBEKLER Türk kökenli halk; büyük bölümü Özbekistan SSC'de yaşar, tarım ve hayvancılıkla geçinir; y. 14 milyon olan Özbek nüfusunun 12,5 milyonunun SSCB'de, 1,3 milyonunun da Afganistan'da yaşadığı sanılıyor
ilgili maddeler
Afganistan 1:41a
Babür 2:255b
Özbekistan 13:285b
Tacikistan 16:291b
ÖZBEKLER TEKKESİ İstanbul
ilgili madde Tekke ve zaviyeler: görsel 17:115
ÖZCAN, NAŞİT *bak.* **NAŞİT**
ÖZDEMİR ASAF asıl adı *Halit Özdemir Arun* Türk şair, 1923-81; insan ve toplum ilişkisini yeni biçim arayışları içinde ve etkileyici bir dille işledi; *Dünya Kaçtı Gözüme* (1955), *Çiçekleri Yemeyin* (1975) ve *Yalnızlık Paylaşılmaz* (1978) en ünlü şiir kitaplarıdır
ÖZDEŞLİK FONKSİYONU
ilgili madde Matematik 12:100b
ÖZDÖLLENME *bak.* **KENDİNİ DÖLLEME**
ÖZEKDOKU
ilgili madde Gövde: görsel 7:206
ÖZEL AF
ilgili maddeler
Af 1:40b
Parlamento 14:12b
ÖZEL AMAÇLI BİLGİSAYAR
ilgili madde Bilgisayar 3:181a
"ÖZEL BİR GÜN" Scola'nın filmi
ilgili madde Sinema 15:235a
ÖZEL GÖRELİLİK KURAMI
ilgili maddeler
Einstein 6:79a
Görelilik kuramı 7:204a vd.
Kütle 11:182a
ÖZEL HUKUK
ana madde Hukuk 8:215a
ilgili maddeler
Mahkeme 11:331b vd.
Suç 16:155a
ÖZEL İSİM
ana madde İsim 9:83a
ÖZEL TÜKETİM VERGİSİ
ilgili madde Vergiler 18:324b
ÖZEL YAŞAMIN DOKUNULMAZLIĞI kişilerin özel ve aile yaşamına saygı gösterilmesini öngören temel hak; ancak adli soruşturma ve kovuşturma gerekli gördüğünde bu hak çiğnenebilir; Türk Medeni Kanunu'na göre, kişinin özel yaşam çevresini ve özel haberleşmelerini kamuya açıklamak hukuka aykırıdır
ÖZGECİLİK başkalarının iyiliğinin ileri toplumların amacı olduğunu savunan kuram; bu terim 19. yy'da Auguste Comte tarafından bencillik• kavramının karşıtı olarak türetilmişti
ÖZGENTÜRK, ALİ HABİP Türk film yönetmeni, d. 1945
ilgili madde Türk sineması 18:138b
ÖZGENTÜRK, IŞIL Türk kadın yazar, d. 1948; daha çok çocuklar için yazdığı öykülerle tanındı; *Hayat Okulu* (1978) adlı öykü kitabıyla 1979 Türk Dil Kurumu Çocuk Yazın Ödülü'nü aldı
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:22a
ÖZGÜÇ, NİMET Türk kadın arkeolog, d.

1916; Ankara Üniversitesi'nde profesörlük yaptı; Acemhöyük, Kültepe ve Samsathöyük kazılarına katıldı
ilgili madde Arkeoloji 2:26b

ÖZGÜÇ, TAHSİN Türk arkeolog, d. 1916; Ankara Üniversitesi'nde profesörlük yaptı; özellikle Kültepe ve Maşathöyük'te yürüttüğü kazılarla Anadolu arkeolojisine ışık tuttu
ilgili madde Arkeoloji 2:26b

ÖZGÜL AĞIRLIK *bak.* **BAĞIL YOĞUNLUK**

ÖZGÜL ISI *ya da* **Isınma ısısı**
ana madde Isı 8:236a

ÖZGÜR FRANSA HAREKETİ 1940'ta General de Gaulle'ün Almanya'ya karşı savaşmak üzere örgütlediği askeri hareket
ilgili maddeler
Fransa 7:31b
İkinci Dünya Savaşı 8:305a

ÖZGÜRLÜK
ilgili maddeler
İnsan hakları 9:53b
Kölelik 11:36a vd.
Parlamento 14:8a
Siyah Amerikalılar 15:269b vd.
Siyasal ve yerel yönetim 15:285a vd.
•Basın özgürlüğü; Bireysel hak ve özgürlük; İletişim özgürlüğü; Seçme ve seçilme özgürlüğü

ÖZGÜRLÜK HEYKELİ *ya da* **Hürriyet Heykeli** New York, ABD
madde başlığı Özgürlük Heykeli 13:286a, görsel
ilgili madde New York 13:69a, görsel

ÖZKAN, ALİ İZZET *bak.* **ALİ İZZET ÖZKUL, MÜNİR** Türk tiyatro ve sinema oyuncusu, d. 1925; ortaoyunu ve tuluat geleneğinin izinden giderek kendine özgü komik tiplemeleriyle tanındı; sinemada duygulu, babacan karakterleri canlandırdı
ilgili maddeler
Dümbüllü 5:334b
Türk tiyatrosu 18:145a

ÖZNE
ana madde Cümle 4:217b
ilgili madde Fiil 6:286b

ÖZODUN
ilgili maddeler
Odun 13:129a
Santal 15:55a
Tikağacı 17:197b

ÖZÖN, MUSTAFA NİHAT Türk edebiyat tarihçisi, 1896-1980; özellikle Tanzimat sonrası Türk edebiyatı üzerindeki araştırmaları ve sözlük çalışmalarıyla tanındı; *Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi* (1941) en tanınmış yapıtıdır
ilgili maddeler
Beyatlı 3:157a
Sözlük 16:41b, 42a

ÖZSEVER, HÜSEYİN SİRET Türk şair, 1872-1959; önceleri Servet-i Fünun şairi olarak tanındı; sonradan hece vezniyle ve yalın bir dille şiirler yazdı; *Leyâl-i Girizan* (1904) ve *Kıvılcımlı Kül* (1937) en tanınmış yapıtlarıdır
ilgili madde Servet-i Fünun 15:140a, görsel

"ÖZSOY" Saygun'un operası
ilgili madde Türk müziği 18:120b

ÖZSOY, İHSAN Türk heykelci, 1867-1944
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:129b

ÖZSU bitki ve hayvan dokularında bulunan organik sıvı; bitkilerde besinleri dokulara taşıyan yaşam sıvısıdır; hayvanlarda ise çeşitli salgıbezlerinden salgılanır ve biyokimyasal tepkimeler için gerekli olan enzimleri taşır
ilgili maddeler
Ağaç 1:68a, 69a
Fotosentez 7:15b
Selüloz 15:114a
•Bağırsak özsuyu; Mide özsuyu; Pankreas özsuyu

ÖZTELLİ, CAHİT Türk edebiyat tarihçisi, 1910-78; halk edebiyatı konusundaki araştırmalarıyla birçok unutulmuş şairi ve tanınmış şairlerin bilinmeyen şiirlerini gün ışığına çıkardı; *Bektaşi Gülleri* (1937), *Uyan Padişahım* (1976) gibi kapsamlı antolojiler hazırladı
ilgili madde Karacaoğlan 10:25a

ÖZÜMLEME *ya da* **Özümseme** biyoloji; bir canlının, dışarıdan aldığı maddeleri işleyerek kendisine gerekli olan yaşamsal maddelere dönüştürmesi
ilgili maddeler
Hücre 8:223a
Metabolizma 12:168a
Protein 14:148a

ÖZÜMLEME siyaset *bak.* **ASİMİLASYON**

ÖZÜRLÜLERİN EĞİTİMİ
madde başlığı Özürlülerin eğitimi 13:286b, görsel

ÖZVATAN Kayseri'nin ilçesi; daha önce Felahiye ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 23.739, kasaba 7.699

ÖZYALÇINER, ADNAN Türk yazar, d. 1934; öykülerinde kent insanının sorunlarını kendine özgü anlatım teknikleriyle yansıttı; *Sur* (1963) adlı kitabıyla 1964 Sait Faik Hikâye Armağanı'nı, *Yağma* (1971) adlı kitabıyla da 1972 Türk Dil Kurumu Öykü Ödülü'nü kazandı

ÖZYAŞAMÖYKÜSÜ *ya da* **Otobiyografi**
ana madde Yaşamöyküsü 19:111b

P

PADEREWSKI, IGNACY JAN Polonyalı piyanist ve devlet adamı, 1860-1941; 1919'da Polonya Cumhuriyeti'nin ilk başbakanı oldu; 1940'ta sürgündeki Polonya Parlamentosu'nun başkanlığına atandı
ilgili madde Polonya 14:112a

PADİŞAH
ana madde Osmanlı İmparatorluğu 13:238b vd., tablo
ilgili maddeler
Başlık ve şapka 3:68a
Divan 5:248b
Enderun 6:147b
Giysi: görsel 7:172
Harem 8:32b vd.
Topkapı Sarayı 17:239a vd.

PADOVA İtalya'nın kuzeyinde kent; 1222'de kurulan üniversitesi ve zarif mimarlık yapılarıyla ünlüdür; nüf. 225.765 (1987 tah.)
ilgili madde Botanik bahçeleri 3:309b

PAFLAGONYA *ya da* **Paphlagonia** Anadolu'da tarihi bölge
ilgili maddeler
Çankırı 4:252a
Çorum 5:42b
Kastamonu 10:85b
Kaya mezarları 10:120b

PÁFOS *bak.* **BAF**

PAGAN Birmanya'nın eski ve yıkık başkenti; İravadi Irmağı'nın sol yakasında kurulmuş olan kent 1975'te bir depremle yıkılmıştı
ilgili maddeler
Birmanya 3:221b, görsel
Güneydoğu Asya sanatı 7:296b

PAGANINI, NICCOLO İtalyan besteci ve keman virtüözü, 1782-1840; dünyanın en büyük kemancılarından biri olarak kabul edilir; Berlioz onun için bir beste yapmıştı
ilgili madde Keman ailesi 10:159a

PAGE, GERALDINE ABD'li kadın tiyatro ve sinema oyuncusu, 1924-87; özellikle Tennessee Williams'ın oyunlarındaki kadın kahramanları yorumlamasıyla ün kazandı; 1985'te Oskar Ödülü aldı
ilgili madde Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:224a

PAGODA uzakdoğu mimarisinde, kuleye benzeyen çok katlı yapı; genellikle tapınak bütünü içinde yer alır; tepeye doğru incelen kulenin her katı, en alt katın giderek küçülen bir tekrarıdır; bu birimlerden her birinin de saçağı dışarıya doğru açılan bir damı vardır; eski Hindistan'da kutsal din adamlarının ya da kralların mezarı olarak yapılan *stupa*'dan türemiştir
ilgili maddeler
Güneydoğu Asya sanatı 7:296b
Mimarlık 12:224b
Uzakdoğu sanatı 18:241a

PAGO PAGO Amerikan Samoası'nda liman kenti
ilgili madde Batı Samoa 3:77b

PAHOEHOE LAVI pürüzsüz, dalgalı, bazen parlak yüzeyli lav tipi
ilgili madde Lav: görsel 11:216

PAINE, THOMAS İngiliz asıllı ABD'li siyaset adamı ve yazar, 1737-1809
madde başlığı Paine 13:289a

PAKİSTAN
madde başlığı Pakistan 13:289b, görsel
ilgili maddeler
Asya 2:84a vd.
Aşçılık 2:97b
Bangladeş 3:21b vd.
Hindistan 8:172b vd.
İngiliz Uluslar Topluluğu 9:30a
•*kentler ve yüzey biçimleri, örn.* Hayber Geçidi; Himalaya Dağları; İndus Irmağı; İslamabat; K2 Doruğu; Karaçi; Lahor; *devlet adamları, örn.* Butto, Benazir, Butto, Zülfikâr Ali; Cinnah

PAKT devletlerin ya da başka güçlerin ortak hareket etmek için kurdukları birlik; çağımızda bu tür birlikler askeri ve ekonomik planlama amacıyla kurulur; örn. NATO, Bağdat Paktı ve Varşova Paktı
ilgili madde Antlaşma 1:299b

PAL televizyon yayım sistemi
ilgili maddeler
Radyo ve televizyon yayınları 14:193b
Televizyon 17:138b

PALA dokuma
ilgili madde Kırşehir 10:226b

PALA kılıç
ilgili madde Kılıç 10:207a

PALAEOSCINCUS

ilgili madde Dinozor: görsel 5:237
PALAİOLOGOS HANEDANI Bizans İmparatorluğu'nda 1261-1453 arasında hüküm sürmüş sülale; VIII. Mikhael Palaiologos'un 1261'de Konstantinopolis'te (İstanbul) kurduğu hanedan, imparatorluğun 1453'te yıkılmasıyla sona erdi
ilgili madde Bizans İmparatorluğu 3:253a
PALAMAR ŞAMANDIRASI
ilgili madde Şamandıra 16:224b, 226a, görsel
PALAMUT balık
madde başlığı Palamut 13:293a, görsel
ilgili maddeler
Balık 2:305b, 306b
Balıkçılık 2:317b vd.
PALAMUT meyve *bak.* **MEŞE PALAMUDU**
PALAMUT VONOZU
ilgili madde Palamut 13:293a
PALANDÖKEN DAĞI Doğu Anadolu Bölgesi; en yüksek doruğu 3.176 m
ilgili maddeler
Doğu Anadolu Bölgesi 5:270b
Erzincan 6:176b
Erzurum 6:180b
Kış sporları 10:229a
PALANGA en az iki makara ile üstlerinden geçirilmiş bir halat ya da kablodan oluşan ve kuvveti büyütmeye yarayan basit makine; genellikle ağır yüklerin kaldırılmasında kullanılır
ilgili madde Makine 12:15b, görsel
PALATIUM TEPESİ bugün **Palatino Tepesi** Roma, İtalya
ilgili maddeler
Forum 6:330a
Roma 14:257b, 258a
Roma İmparatorluğu 14:269b
Romus ve Romulus 14:280b
Saray 15:58b
PALAU ADALARI Büyük Okyanus
ilgili madde Pasifik Adaları 14:20a, 20b
"PALAVRACI BARON" Erich Kästner'in çocuk romanı
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:13b
PALAWAN ADASI Filipinler ortasında boydan boya bir dağ sırası uzanan dar ve uzun bir adadır; nüf. 311.548 (1980)
ilgili madde Filipinler 6:296b
PALEARKTİK BÖLGE zoocoğrafya bölgesi
ilgili madde Memeliler 12:143a
PALEMBANG Endonezya; Sumarta Adası'nın en büyük kentidir; 1617'de Musi Irmağı kıyısında bir pazaryeri olarak kuruldu; 1950'de Endonezya Cumhuriyeti'ne bağlandı; nüf. 787.187 (1980)
ilgili madde Sumatra 16:180b
PALEOBOTANİK
ilgili maddeler
Botanik 3:307b
Fosil 6:333b
PALEOJEN BÖLÜM bazı jeolojik sınıflandırmalarda, Yakın Zaman'daki Üçüncü Dönem'in Paleosen, Eosen ve Oligosen bölümlerini içeren zaman dilimi; günümüzden 65 milyon yıl önce başlamış ve 26 milyon yıl önce, yerini Neojen Bölüm'e bırakarak sona ermiştir
•Üçüncü Dönem
PALEOLİTİK ÇAĞ *bak.* **YONTMA TAŞ DEVRİ**
PALEONTOLOJİ bitki ve hayvan fosillerini inceleyerek, jeolojik çağlarda yaşamış ve yeryüzünden silinmiş canlıların özelliklerini saptamayı amaçlayan bilim dalı
ilgili maddeler
Bilim ve bilimsel yöntemler 3:191a
Zooloji 19:270b
PALEOSEN BÖLÜM jeolojide Üçüncü Dönem'in en eski bölümü; günümüzden 65 milyon yıl önce başlamış ve 54 milyon yıl önce sona ermiştir; Avrupa'da çok önemli jeolojik olayların yaşanmadığı bu bölümde Amerika kıtası büyük değişiklikler geçirdi; iklim yumuşadı, dinozorlar yeryüzünden silindi ve memeliler evrimle çeşitlenerek hızla yayıldı
ilgili madde Jeoloji 9:209a
PALEOZOOLOJİ
ilgili madde Fosil 6:333b
PALEOZOYİK ZAMAN *bak.* **BİRİNCİ ZAMAN**
PALERMO İtalya'da kent; Sicilya'nın kuzey kıyısında liman kenti ve il merkezi; İÖ 8. yy'da Fenikeliler tarafından kuruldu; 1185'te yapılan katedralinde Arap ve Norman mimarisinin belirgin özellikleri görülür; II. Dünya Savaşı'nda yoğun bombardımana tutulan kentin limanından turunçgiller, tahıl, taze balık ve kimyasal maddeler ihraç edilir; nüf. 723.732 (1987 tah.)
ilgili maddeler
İtalya 9:146a
Sicilya 15:195a, görsel
PALESTRİNA, GIOVANNI PIERLUIGI DA İtalyan besteci, y. 1525-94; kilise müziği ve kontrpuan tekniğindeki ustalığıyla tanınır
ilgili maddeler
Armoni 2:34b
İtalya 9:149b
Müzik 13:17b
PALETLİ TRAKTÖR
ilgili maddeler
Tank 16:320b
Traktör 17:279a
PALLADIO, ANDREA İtalyan mimar, 1508-80; 16. yy'da kuzey İtalya'nın en büyük mimarıydı; birçok saray ve villa tasarımı yaptı
ilgili maddeler
Rönesans 14:289a
Tiyatro 17:209b
PALLADYUM geçiş elementlerinden; simgesi Pd, atom numarası 46, bağıl atom kütlesi 106,4; adını, küçük gezegen Pallas'tan alan grimsi beyaz, gevrek ve kolay işlenebilen değerli bir metaldir; alaşımlarda, mücevher ve baskı devresi yapımında ve katalizör olarak kullanılır; 1803'te keşfedilmiştir
PALLAS küçük gezegen
ilgili madde Küçük gezegen 11:169b
PALLAS ATHENA *bak.* **ATHENA**
PALLAS KEDİSİ kedigillerden, Sibirya, Tibet ve Moğolistan'daki çöllerde yaşayan küçük yapılı yabani memeli
ilgili madde Kedi 10:141a
PALMA Mayorka, İspanya; Mayorka Adası'nın güneybatı kıyısında bir tatil kenti ve Balear Adaları'nın merkezidir; nüf. 319.620 (1982 tah.)
ilgili madde Balear Adaları 2:305a
PALME, OLOF İsveç başbakanı, 1927-86; uluslararası alanda tanınmış bir siyaset adamıydı; silahlı bir saldırı sonucunda öldürüldü
ilgili maddeler
İsveç 9:133a
Suikast 16:171a
PALMERSTON ADASI Büyük Okyanus
ilgili madde Pasifik Adaları 14:22a
PALMİYE
madde başlığı Palmiye 13:293b, görsel
ilgili maddeler
Ağaç 1:68b, 69b
Yağmur ormanları 19:71b
PALMİYE KAKADUSU
ilgili madde Papağan 13:311a, görsel
PALMİYE YENGECİ Büyük Okyanus'un ve Hint Okyanusu'nun güneybatısında yaşayan yengeç türü; kabuğu kahverengi ya da eflatundur; karada yaşar ve hindistanceviziyle beslenir; gündüzleri oyuğunda gizlenerek geceleri ortaya çıkar
ilgili maddeler
Kabuklular 9:241a
Yengeç 19:144a
PALMYRA Suriye'de ilkçağ kenti; İÖ 3. yy'da önemli bir ticaret merkeziydi; İS 1. yy'da Roma'nın egemenliğine girdi; İS 3. yy'da vali Zenobia Anadolu'nun büyük bir bölümünü ele geçirerek bağımsızlığını ilan ettiğinde en parlak dönemini yaşadı; 275'de yeniden Romalılar'ın, 634'te de Müslümanlar'ın eline geçti
PALMYRA ADASI Büyük Okyanus
ilgili madde Pasifik Adaları 14:21a
PALOLO SOLUCANI
ana madde Solucan 15:314b
PALOMAR GÖZLEMEVİ California, ABD
ilgili maddeler
Gözlemevi 7:216b, görsel
Teleskop 17:134b
PALOMİNO ATI beyaz kuruklu ve yeleli, sarımsı kahverengi donlu Fransız atı
ilgili madde At: görsel 2:111
"PAL SOKAĞI ÇOCUKLARI" Ferenc Molnar'ın çocuk romanı
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:20a
"PALTO" Gogol'un öykü kitabı
ilgili madde Gogol 7:182a
PALU Elazığ'ın ilçesi; Murat Irmağı'nın taşıdığı alüvyonlarla zenginleşen Palu Ovası'nda tarım yapılır; y.öl. açısından ilin en büyük, nüfus açısından da merkez ilçeden sonra ikinci büyük ilçesidir; nüf. (1990): ilçe 32.247, kasaba 7.900
PALYAÇO
madde başlığı Palyaço 13:294b, görsel
ilgili maddeler
Sirk 15:256b, görsel
Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:220b
"PALYAÇO" Leoncavallo'nun operası
ilgili madde Opera 13:190a
PAMFİLYA *ya da* **Pamphylia** Anadolu'nun güneyinde, Antalya Körfezi boyunca uzanan tarihi bölge; birçok kez istilaya uğramasına karşılık hiçbir dönemde siyasal açıdan önem kazanmadı; bölgenin Yunan ve Roma dönemlerindeki beş önemli kenti Attaleia (Antalya), Perge, Sillyon (Asar köyü), Aspendos ve Side idi; bu uygarlıkların zengin kalıntıları günümüze kadar ulaşmıştır
ilgili maddeler
Akdeniz Bölgesi 1:112a
Antalya 1:286b

Side 15:196a
PAMİR DAĞLARI Orta Asya; SSCB, Afganistan, Pakistan ve Çin sınırları boyunca uzanır; SSCB'nin en yüksek noktası olan Komünizm Doruğu (7.495 m) bu sıradağlar üzerindedir
ilgili maddeler
Asya 2:87a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:7b
Tacikistan 16:291b
PAMPA
madde başlığı Pampa 13:296a, görsel, harita
ilgili madde Arjantin: görsel 2:15
PAMPHYLİA *bak.* **PAMFİLYA**
PAMUK
madde başlığı Pamuk 13:297b, görsel
ana madde Dokumacılık 5:279b vd.
ilgili maddeler
Adana 1:28a
Arkwright 2:27b
Çukurova 5:51b, görsel
Halı ve kilim 7:333b
Selüloz 15:114b
Siyah Amerikalılar 15:269a vd.
Sudan: görsel 16:162
Tarım ve hayvancılık 17:37b
Türkiye: görsel 18:65
PAMUKBALIĞI harharyasgiller familyasından, bütün ılıman ve tropik denizlerde bulunan köpekbalığı türü; üst bölümü mavi, alt bölümü beyaz olan gövdesi ince, burnu sivri, dişleri keskindir; daha çok balıkla beslenen saldırgan bir hayvandır ve insanlar için tehlikeli olabilir
ilgili maddeler
Deniz canlıları: görsel 5:156
Köpekbalığı 11:53b
PAMUK BARUTU pamuğun asite işlenmesiyle elde edilen güçlü patlayıcı; 1845'te keşfedildi
ilgili maddeler
Patlayıcılar 14:33a
Selüloz 15:114b
PAMUKÇUK mantarlardan ileri gelen hastalık; dilde ya da yanağın iç bölümünde oluşan küçük beyaz lekeler sonradan aft denen yaralara dönüşür; en çok bebeklerde görülür; antibiyotik tedavisiyle olumlu sonuç alınır
ilgili maddeler
Dut 5:314a
Mantarlar 12:52b
PAMUK HELVA
ilgili madde Şekerlemecilik 16:251b
PAMUK HORTUMLUBÖCEĞİ pamuklara dadanarak ürüne büyük zarar veren kınkanatlı böcek
ilgili maddeler
Kınkanatlılar 10:211a
Pamuk 13:299b
PAMUKKALE Denizli
madde başlığı Pamukkale 13:300b, görsel
PAMUKKUYRUK
ilgili madde Adatavşanı 1:29b, görsel
PAMUKLUBİT *bak.* **UNLUBİT**
PAMUKOVA Sakarya'nın ilçesi; daha önce Geyve ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 21.023, kasaba 10.088
ilgili madde Osman Gazi 13:232b
PAMUK PRENSES masal kahramanı
ilgili madde Grimm Kardeşler 7:232b
"PAMUK PRENSES VE YEDİ CÜCELER" Grimm Kardeşler'in masalı; Disney'in çizgileriyle sinemaya da uyarlanmıştır
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:13a
Disney 5:240b
Grimm Kardeşler 7:232b
PAMUKTAŞI *bak.* **TRAVERTEN**
PAMUK TOPLAMA MAKİNESİ
ilgili maddeler
Pamuk: görsel 13:298
Tarım ve hayvancılık 17:38a
PAN Yunan mitolojisi
madde başlığı Pan 13:302a
ilgili madde Midas 12:204a
PANAMA ülke
madde başlığı Panama 13:302a, görsel
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:213a
Balboa 2:297b
Deniz taşımacılığı 5:178a
Kaçakçılık 9:244b
Orta Amerika 13:219b, 220a
Panama Kanalı 13:305a
PANAMA Panama'nın başkenti; önceleri bir Yerli köyüydü; 1519'da kent olarak kuruldu; korsan Henry Morgan'ın 1671'de yerle bir ettiği kent 1674'te yeniden yapıldı; 1914'te Panama Kanalı'nın açılmasından sonra hızla gelişti; nüf. 411.549 (1990)
ilgili madde Panama 13:303a, görsel
PANAMA KANAL BÖLGESİ Panama'da, eskiden ABD'nin denetiminde olan arazi şeridi; Panama Kanalı'nın her iki yanında ortalama 8 km genişliğindeydi; 1903'te bir antlaşmayla sürekli olarak ABD'ye bağlandı; ama 1978'de imzalanan yeni bir antlaşmayla bölge ve kanal 1999'a kadar Panama'nın denetimine verildi
ilgili madde Panama Kanalı 13:305a
PANAMA KANALI Orta Amerika
madde başlığı Panama Kanalı 13:304a, görsel
ilgili maddeler
Kanal 9:320a
Kolombiya 10:308a
Lesseps 11:239a
Orta Amerika 13:220a, 221a
Panama 13:303a
PANAMA KISTAĞI Orta Amerika; Kuzey ve Güney Amerika'yı birbirine bağlayan dar kara parçası
ilgili maddeler
Kanal 9:320a
Latin Amerika 11:208b
Panama Kanalı 13:304a
PANAMA ŞAPKASI
ilgili maddeler
Başlık ve şapka 3:66b
Ekvador: görsel 6:94
PANAMERİKAN KARAYOLU Kuzey ve Güney Amerika'yı birbirine bağlayan karayolu ağı; Meksiko'dan Panama kentine uzanan Orta Amerika bölümü 5.390 km'dir; tamamlandığında toplam uzunluğu y. 26.000 km olan bir ağ oluşturacaktır
ilgili maddeler
Karayolu 10:51b
Panama 13:303a
Panama Kanalı 13:304b
PANAYIR
madde başlığı Sergi, fuar ve panayırlar 15:135a, görsel
ilgili madde Dükkân ve mağaza 5:331b
PANCAR
madde başlığı Pancar 13:305b, görsel
PANCHO VİLLA asıl adı **Doroteo Arango** Meksikalı devrimci, 1878-1923
madde başlığı Pancho Villa 13:306a, görsel
ilgili madde Meksika 12:136a
PANÇEN LAMA
ilgili madde Tibet 17:193b vd.
PANÇO
ilgili maddeler
Bolivya 3:277a
Orta Amerika 13:219a
PANDA
madde başlığı Panda 13:306b, görsel
PANDELİ LOKANTASI İstanbul
ilgili madde Lokanta 11:275a
PANDORA Yunan mitolojisi
madde başlığı Pandora 13:307b
PANDÜL *bak.* **SARKAÇ**
PANFLÜT
ilgili maddeler
Pan 13:302a
Üflemeli çalgılar 18:266a
PANGAEA 200-350 milyon yıl önce yeryüzünde var olan eski kıta
ilgili maddeler
Dünya 6:14b
Jeoloji 9:206b
PANGOLİN Afrika'da ve Asya'nın tropik bölgelerinde yaşayan böcekçil memeli
ilgili madde Yağmur ormanları 19:72a
PANHARD, RENÉ Fransız mühendis ve otomobil yapımcısı; 1841-1908
ilgili madde Motorlu taşıtlar 12:281b
PANKHURST, EMMELİNE İngiliz kadın hakları savunucusu; 1858-1928; evli kadınların mülkiyet haklarına ilişkin yasanın çıkarılmasında önemli rol oynadı; kadınlara oy hakkı verilmesini sağlamak üzere militan yöntemlere başvurduğu için pek çok kez tutuklandı; I. Dünya Savaşı yıllarında kadınların sanayi alanında çalıştırılmalarını destekledi
ilgili madde Kadın hakları 9:249a
PANKREAS onikiparmakbağırsağına yapışık salgıbezi; bütün omurgalılarda bulunur; karbonhidratların, yağların ve proteinlerin sindirimi için gereken enzimleri incebağırsağa boşaltır; glükagon ve ensülin de pankreasta üretilerek kan dolaşımına akıtılır
ana madde Salgıbezi 15:32a
ilgili maddeler
Bağırsak 2:265b
Sindirim 15:218b vd., görsel
Şeker hastalığı 16:250b vd.
Vücut 19:39a
PANKREAS ÖZSUYU
ilgili madde Sindirim 15:220a
PANKUS Hititler'de soylular meclisi
ilgili madde Hititler 8:188b
PANNONIA Avrupa'da tarihi bölge; Roma eyaletiydi
ilgili maddeler
Teodorico 17:150b
Vandallar 18:297a
PANOVA, VERA SSCB'li kadın yazar, 1905-38
ilgili madde Rus edebiyatı 14:303b
PANSUMAN

ilgili madde İlkyardım 9:12b
"PANTAGRUEL" Rabelais'nin romanı
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:39a
Rabelais 14:170a
PANTALON
ilgili madde Giysi 7:161a vd., görsel
PANTALONE 16. yy İtalyan tiyatrosu *commedia dell'arte*'nin baş kahramanı; nükteci, kurnaz, hırslı ve sık sık âşık olan bir tipti
ilgili maddeler
Komedi 10:310a
Tiyatro ve sinema oyunculuğu: görsel 17:221
PANTER *bak.* **PARS**
PANTHALASSA İkinci Zaman'da yeryüzünün karalar dışındaki bölümlerini kaplayan tek ve dev okyanus
ilgili madde Jeoloji 9:208a
PANTHÉON Paris'te kilise, Fransa
ilgili madde Paris 13:331a
PANTHEON TAPINAĞI Roma, İtalya
ilgili maddeler
Hadrianus 7:323a
Mimarlık 12:226b
Roma 14:258b
PANTOGRAF
ilgili maddeler
Demiryolu ve tren 5:138b
Ulaşım 18:183b
PANTOMİM
madde başlığı Pantomim 13:308a, görsel
ilgili maddeler
Komedi 10:310b
Palyaço 13:294b
Tiyatro sanatı 17:212a
PANZA, SANÇO roman kahramanı; Cervantes'in romanında Don Kişot'un uşağı
ilgili maddeler
Cervantes Saavedra: görsel 4:164
İspanyol edebiyatı 9:109a
PANZEHİR
ilgili madde Zehir ve zehirlenme 19:245b
PÃO DE AÇÚCAR Rio de Janeiro'da dağ, Brezilya
İlgili madde Rio de Janeiro 14:242a, görsel
PAPA
madde başlığı Papa 13:308b, görsel
ilgili maddeler
Haçlı Seferleri 7:319a vd.
Hıristiyanlık 8:152a vd.
Katolik Kilisesi 10:98a vd.
Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu 11:132b vd.
Protestan Kilisesi 14:149a
Reform 14:206b vd.
Roma 14:257b, 259a
Roma İmparatorluğu 14:268b vd.
Rönesans 14:287b
Şemsiye 16:259b
Vatikan 18:309b vd.
•Papalık Devletleri
PAPADOPULOS, GEORGİOS Yunanistan başbakanı, d. 1919
ilgili maddeler
Ritsos 14:244a
Yunanistan 19:209b
PAPA EFTİM tam adı *Havli Eftim Erenerol* Bağımsız Türk Ortodoks Patrikliği'nin kurucusu, 1884-1968; Fener Patrikhanesi'ne bağlı bir din adamı olarak yetişti; ama, patrikhanenin Kurtuluş Savaşı'ndaki tutumunu onaylamadığı için 1921'de Kayseri'de ayrı bir patriklik kurdu; bu kurum 1926'da, merkezi İstanbul'da olmak üzere Bağımsız Türk Ortodoks Patrikhanesi adını aldı; ölümüne kadar Papa I. Eftim adıyla patriklik yaptı
PAPAĞAN
madde başlığı Papağan 13:309b, görsel
ilgili maddeler
Ev hayvanları 6:230b
Kuş 11:122b
•*papağan türleri, örn.* Ara; Kakadu; Kea; Lori; Muhabbetkuşu
PAPALIK DEVLETLERİ İtalya; ülkenin orta bölgelerinde, Katolik Kilisesi'nin başı sıfatıyla papanın hüküm sürdüğü topraklar; bütün toprakların İtalya Krallığı'na bağlanması 1870'e kadar sürdü
ilgili maddeler
İtalya 9:147b
Papa 13:308b
Vatikan 18:310a
PAPANDREU, ANDREAS Yunanistan başbakanı, d. 1919
ilgili maddeler
Türkiye 18:95b
Yunanistan 19:210a
PAPANİN, İVAN SSCB'li kâşif, d. 1894
ilgili madde Kutupların keşfi 11:138a
PAPATYA
madde başlığı Papatya 13:311b, görsel
ilgili madde Çiçek: görsel 4:298
PAPAV kışın yapraklarını döken, ağaç ya da çalı boyutlarında tropik bitki; 12 m'ye kadar boylanır; ilkbaharda açan mor çiçekleri ve uzunluğu 30 cm'ye varan sarkık yaprakları vardır; küt bir muzu andıran ve olgunlaştıkça kabuğu kararan meyveleri değerli bir besindir
ilgili maddeler
Meyvecilik: görsel 12:186
Tropik bölgeler 17:297b
PAPAYA *bak.* **KAVUNAĞACI**
PAPAZ bazı Hıristiyan kiliselerinde piskopos ile diyakoz arasında yer alan din adamı
ilgili madde Ortodoks Kilisesi 13:228a, görsel
PAPAZBALIĞI tropik bölgelerdeki mercan resiflerinde yaşayan 250 kadar balık türünün ortak adı
ilgili madde Mercan resifi 12:152b
PAPEETE Tahiti
ilgili madde Tahiti 16:295b
PAPHLAGONİA *bak.* **PAFLAGONYA**
PAPİLLA anatomi
ilgili madde Deri 5:189b, görsel
PAPİLLON *ya da* **Papiyon** köpek soyu
ilgili madde Köpek 11:47b, görsel
PAPIN, DENIS Fransız asıllı ingiliz fizikçi, 1647-y. 1712; basınçlı (düdüklü) tencereyi ve silindir-piston takımıyla donatılmış ilk buhar makinesini tasarımladı
ilgili madde Buhar makinesi 4:47b
PAPİRÜS
madde başlığı Papirüs 13:312a, görsel
ilgili maddeler
Ciltçilik 4:190b
Hiyeroglif 8:193a
Kalem 9:275a
Kitap 10:280a
Kütüphane 11:185b
Para 13:315b
PAPİRÜSGİLLER nemli bölgelerde ve su kıyılarında yetişen 90 kadar otsu bitki türünü içeren familya; Latince adı *Cyperaceae*
•Ayakotu; Japonşemsiyesi; Papirüs; Sandalye sazı
PAPİYON *bak.* **PAPİLLON**
PAPRİKA etli kırmızı biber ve bunun tohum kılıflarının kurutulup ufalanmasıyla elde edilen baharat
ilgili madde Biber 3:173b
PAPUA Papua Yeni Gine
ana madde Papua Yeni Gine 13:314b
PAPUA YENİ GİNE
madde başlığı Papua Yeni Gine 13:313a, görsel, harita
ilgili maddeler
Pasifik Adaları 14:19b
Solomon Adaları 15:310a, 310b
PARÁ Brezilya'da eyalet; ülkenin kuzeyinde, önemli bir kauçuk üreticisidir
ilgili madde Brezilya 4:22b
PARA ekonomi
madde başlığı Para 13:314b, görsel
ilgili maddeler
Alışveriş 1:149a
Altın 1:183a
Bankalar ve bankacılık 3:23b
Borsa ve kambiyo 3:296b
Çay 4:267a
Enflasyon 6:155a
Lidya 11:250a
•Banknot; Madeni para
PARACAS YERLİLERİ halk
ilgili madde İlkel sanatlar: işlemeli kumaş: görsel 8:522
PARACELSUS Alman tıp ve simya bilgini, 1493-1541; kimyanın tıptaki önemini ortaya koydu; o çağın en ürkütücü hastalıklarından bazılarının nedenini ve tedavisini buldu; çağdaş homeopatinin öncüsüdür
ilgili maddeler
Kimya 10:265a
Simya 15:216a
PARAFİN petrolden elde edilen, katı hidrokarbonlardan oluşmuş mineral kökenli mum; pazara sürülen arıtılmış parafin beyaz, yarı saydam, kokusu ve tadı olmayan katı bir maddedir
ilgili maddeler
Aydınlatma 2:229b
Damıtma 5:73b
Mum 12:306b, 307a, 309a
Petrol 14:58b
PARAGUAY
madde başlığı Paraguay 13:319b, görsel, harita
ilgili maddeler
Amerika Yerlileri 1:234a
Bolivya 3:279a
Paraná, Paraguay ve Plata ırmakları 13:321b, 322a
PARAGUAY IRMAĞI Güney Amerika
madde başlığı Paraná, Paraguay ve Plata ırmakları 13:321b, görsel
ilgili madde Paraguay 13:319b, 320b, görsel
PARAKETE denizcilik
ilgili madde Seyir 15:157b
PARAKETE olta
ilgili madde Balıkçılık 2:316b
PARA KOLEKSİYONCULUĞU
ana madde Para 13:319a
PARALAKS *bak.* **IRAKLIK AÇISI**

PARALEL *bak.* **ENLEM DAİRESİ**
PARALEL BAĞLAMA *ya da* **Paralel devre** elektrik
ilgili maddeler
Elektrik: görsel 6:106
Elektrik motoru 6:115a
Pil 14:73a, görsel
PARALEL BAR
ilgili madde Jimnastik 9:216b, görsel
PARALEL DEVRE *bak.* **PARALEL BAĞLAMA**
PARALELKENAR karşılıklı kenarları eşit ve paralel olan dört kenarlı geometrik şekil
ilgili maddeler
Geometri: görsel 7:129
Matematik 12:102b, görsel
PARALI ASKER *ya da* **Ücretli asker**
ilgili maddeler
Otuz Yıl Savaşları 13:252b
Roma İmparatorluğu 14:263b
PARALI YOL
ilgili maddeler
Karayolu 10:50a, 54a, görsel
Taşımacılık 17:71a
PARAMARIBO Surinam'ın başkenti ve en önemli limanı; bir Yerli köyü olarak kuruldu; daha sonra Fransız ve İngiliz kolonisi oldu; 1816'da Hollandalılar'ın denetimine geçti; turizm ve sanayi geliriyle büyüyen bir kenttir; nüf. 67.905 (1980)
PARANÁ IRMAĞI Güney Amerika
madde başlığı Paraná, Paraguay ve Plata ırmakları 13:321b, görsel
ilgili maddeler
Akarsu: tablo 1:104
Arjantin 2:13a, 14b
Baraj 3:35b
Brezilya 4:23b
Çağlayan 4:223b
Paraguay 13:321a
PARANTEZ *bak.* **AYRAÇ**
"PARANTEZLER" Ritsos'un şiir kitabı
ilgili madde Ritsos 14:244b
PARA PİYASASI
ilgili maddeler
Bankalar ve bankacılık 3:27b, 28a
Ekonomi: görsel 6:92
PARAPLEJİ *bak.* **KÖTÜRÜMLÜK**
PARAPSİKOLOJİ
madde başlığı Parapsikoloji 13:322b
•Ruh çağırma; Telepati
PARASEMPATİK SİNİR SİSTEMİ
ilgili madde Sinirler ve sinir sistemi 15:247a
PARAŞOL atlı araba
ilgili madde Ulaşım 18:183a
PARAŞÜT
madde başlığı Paraşüt 13:322b, görsel
ilgili maddeler
Paraşütçülük 13:324b
Savaş ve savaş araçları 15:81a, görsel
Uzay uçuşları 18:260a, 260b
PARAŞÜTÇÜLÜK
madde başlığı Paraşütçülük 13:324b, görsel
ilgili madde Paraşüt 13:324a
PARATİFO
ilgili madde Tifo 17:196b
PARATİROİT tiroit bezine yapışık olan dört küçük salgıbezinin ortak adı
ana madde Salgıbezi 15:31b
PARATONER
ana madde Şimşek ve gök gürültüsü 16:278b vd.
PARAZİT *bak.* **ASALAK**
PARAZOA
ilgili maddeler
Canlılar 4:124a
Zooloji 19:268b
PARAZVANE
ilgili maddeler
Kaval 10:108b
Ney 13:70b
Zurna 19:272a
PARÇA BAŞINA ÜCRET
ilgili madde Ücret 18:261b
PARÇACIK belirli bir kütlesi olan çok küçük madde
ilgili maddeler
Işınım 8:256a, 256b, görsel
Nükleer enerji 13:118b, 119a, 122b
Radyoaktiflik 14:181b vd.
Van Allen kuşakları 18:296b
•Temel parçacıklar
PARÇACIK FİZİĞİ
ilgili madde Fizik 6:309a
PARÇACIK HIZLANDIRICISI
madde başlığı Parçacık hızlandırıcıları 13:325b, görsel
ilgili maddeler
Atom 2:157b
Radyoaktiflik 14:183a
Temel parçacıklar 17:143a
PARÇALI GÜNEŞ TUTULMASI
ilgili madde Ay ve Güneş tutulması 2:240b vd.
PARÉ, AMBROISE Fransız cerrah, 1510-90
ilgili madde Takma kol ve bacak 16:306b
PARETO, VILFREDO İtalyan iktisatçı ve sosyolog, 1848-1923
ilgili madde Pozitivizm 14:138b
PARFÜM
madde başlığı Parfüm 13:326b, görsel
ilgili maddeler
Çiçek 4:300a
Fransa: görsel 7:26
Kozmetik 11:32a vd.
Yağ 19:67a
PARICUTİN YANARDAĞI Meksika; ilk kez 1943'te püsküren etkin bir yanardağdır; yüksekliği 2.271 m
ilgili madde Meksika 12:130b
PARİS Yunan mitolojisi
madde başlığı Paris 13:229a, görsel
ilgili maddeler
Afrodit 1:60b
Agamemnon 1:65a
Aşil 2:108b
Balıkesir 2:327a
Hera 8:131a
İlyada 9:13b vd.
Truvalı Helen 17:303a vd.
Truva Savaşı 17:304a vd.
PARİS Fransa
madde başlığı Paris 13:329b, görsel
ilgili maddeler
Balon 3:11a, 11b
Bastille 3:60b
Bordeaux 3:293a
Eiffel Kulesi 6:78a
Fildişi ve fildişi oymacılığı 6:295a
Fransa 7:23a vd.
Fransız Devrimi 7:35a vd.
Gözlemevi 7:216a
Hazır giyim sanayisi 8:112b
Kuşatma 11:127b
Napolyon 13:32b, 33b, 34a
Otobüs 13:247b
Posta hizmetleri 14:135a
Sergi, fuar ve panayırlar 15:136b
PARİS ANTLAŞMASI 1259
ilgili maddeler
Louis 11:286a
Normandiya 13:104b
PARİS ANTLAŞMASI 1763; Yedi Yıl Savaşı'na son vermek üzere Fransa ile İngiltere arasında imzalandı
ilgili maddeler
Kanada 9:315a
Louis 11:288a
Quebec 14:168b
Saint Vincent ve Grenadinler 15:21a
Yedi Yıl Savaşı 19:133a
PARİS ANTLAŞMASI 1783; Amerikan Bağımsızlık Savaşı'na son vermek üzere ABD ile İngiltere arasında imzalandı
ilgili madde Amerika Birleşik Devletleri 1:208b, 210a
PARİS ANTLAŞMASI 1856; Kırım Savaşı'na son vermek üzere, birleşik Osmanlı, Fransız ve İngiliz devletleri ile Rusya arasında imzalandı
ilgili maddeler
Islahat Fermanı 8:245a
Kırım Savaşı 10:218a
Romanya 14:278b
Uluslararası hukuk 18:195b
PARİS BARIŞ KONFERANSI 1919-20; I. Dünya Savaşı sonrasındaki uluslararası sorunlara çözüm bulmak amacıyla toplandı; İngiltere, Fransa, ABD, İtalya ve Japonya'nın denetimi altında sürdürülen görüşmeler, Milletler Cemiyeti•'nin kurulması ve Almanya ile Versay, Avusturya ile Saint-Germain, Bulgaristan ile de Neuilly antlaşmalarının imzalanmasıyla sonuçlandı
ilgili maddeler
İzmir 9:174a
Lawrence 11:220b
Sevr Antlaşması 15:155a
Yunanistan 19:209b
PARİS BOTANİK BAHÇESİ Fransa
ilgili maddeler
Hayvanat bahçesi 8:99b
Lamarck 11:199a
"PARİS DÜŞERKEN" Ehrenburg'un romanı
ilgili madde Ehrenburg 6:77a
PARİS KOMÜNÜ 1871; cumhuriyetçi Paris halkının yönetime karşı ayaklanması; Parisliler, 1871'de kurulan Ulusal Meclis'in monarşiyi geri getirmesinden korkuyorlardı; hükümetin Ulusal Muhafızlar'ı silahsızlandırma girişimlerine direndiler ve bir komün hükümeti kurdular; ama askeri birliklerle girdikleri çatışmalar Komüncüler'in yenilgisiyle sonuçlandı ve içlerinden 20.000 kişi öldü
ana madde Fransa-Prusya Savaşı 7:33a
ilgili maddeler
Fransa 7:31a
Marx 12:84b
PARİS METROSU Fransa
ilgili madde Metro 12:177a
PARİS OPERA BİNASI Fransa
ilgili madde Mimarlık 12:231a
PARİS SERGİSİ 1889
ilgili maddeler
Sergi, fuar ve panayırlar 15:136b.

görsel
Ses kaydı: görsel 15:147
PARİS SIVASI alçıtaşı ve suyla hazırlanan, çabuk kuruyan sıva
ilgili madde Çanak çömlek 4:241b
"PARIS'TE BİR AMERİKALI" Minnelli'nin filmi
ilgili madde Sinema 15:232b
"PARİS'TE SON TANGO" Bertolucci'nin filmi
ilgili madde Bertolucci 3:147b
PARİS TOPU 1918'de Paris'i ateşe tutan uzun menzilli Alman topu
ilgili madde Ateşli silahlar 2:135b
PARİS ÜNİVERSİTESİ Fransa
ilgili maddeler
Oxford 13:257b
Paris 13:331a
Üniversite ve yüksekokullar 18:267a
•Sorbonne Üniversitesi
"PARİS YAZILARI" Anday'ın deneme kitabı
ilgili madde Anday 1:266b
PARK
madde başlığı Park 13:333a, görsel
•Ulusal park
PARK, MUNGO İskoçyalı kâşif 1771-y. 1806; Nijer Irmağı'na keşif gezileri düzenlemiştir
ilgili maddeler
Keşifler 10:195a
Nijer Irmağı 13:78b
PARKER, CHARLIE ABD'li alto saksofoncu, besteci ve caz topluluğu şefi, 1920-55; caz tarihinin en büyük doğaçlamacısı ve Dizzy Gillespie ile birlikte bebop üslubunun babası olarak kabul edilir; 1960 ve 1970'lerin caz saksofoncularını, piyanist ve gitarcılarını etkilemiştir
ilgili maddeler
Caz 4:138b
Saksofon: görsel 15:28
PARKER, HORATIO ABD'li besteci. 1863-1919
ilgili madde Müzik 13:19b
PARKES, ALEXANDER İngiliz kimyacı. 1813-90; 1865'te selüloiti keşfetti
ilgili maddeler
Kâfur 9:254b
Plastikler 14:94a
PARKETRİ
ilgili madde Ahşap kaplama 1:93a
PARKINSON HASTALIĞI merkez sinir sistemi hastalığı; tipik belirtileri kol ve bacaklarda istemdışı titremeler, sabit bakışlar, kısa ve kesik adımlarla yürümedir; genellikle orta yaşta görülen ve ilerleme eğilimi gösteren bir hastalıktır; Parkinson hastalarının beyin hücrelerindeki dopamin yoğunluğunun düşük olduğu saptanmıştır; tedavi için hastalara dopaminin ön maddesi olan levodopa (L-dopa) verilir, ama bazı yan etkileri vardır
ilgili maddeler
Beyin 3:163b
Sinirler ve sinir sistemi 15:247b
PARLAK BULUTSU
ilgili madde Bulutsu 4:57b, 58a
PARLAMENTER SİSTEM *ya da* **Parlamenter demokrasi**
ana madde Parlamento 14:8a
ilgili maddeler
Bakanlar kurulu 2:284a
Başbakan 3:62a
Cumhurbaşkanı 4:212a
Devlet başkanı 5:307a, 307b
Siyasal ve yerel yönetim 15:285b, 287a
PARLAMENTO
madde başlığı Parlamento 14:7a, görsel
ilgili maddeler
Avrupa Toplulukları 2:189a
Bakanlar kurulu 2:284a vd.
Cromwell 4:210a, 210b
Cumhuriyet 4:214a
Devlet başkanı 5:206b vd.
İngiltere 9:42a vd.
Siyasal partiler 15:280b
Siyasal ve yerel yönetim 15:293b vd.
•Meclis; Parlamenter sistem
PARMA İtalya'nın kuzeyinde kent; aynı adı taşıyan ilin merkezi; İÖ 183'te Romalılar'ca kuruldu; birçok kez el değiştirdikten sonra 1861'de İtalya Krallığı'na katıldı; katedrali, Parmesan peyniri ve jambonuyla ünlüdür; nüf. 175.842 (1987 tah.)
PARMA KATEDRALİ İtalya; Correggio'nun yaptığı freskler bezenmiştir
ilgili madde Correggio 4:206b, görsel
"PARMAK ÇOCUK" Grimm Kardeşler'in masal kitabı
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:13a
Grimm Kardeşler 7:232a
Periler ve peri masalları 14:48a
"PARMAK İSTİFLERİ" Dino'nun desenleri
ilgili madde Dino 5:236a, görsel
PARMAK İZİ
madde başlığı Parmak izi 14:13a, görsel
ilgili madde Suç 16:157b, görsel
"PARMAK KIZ" Andersen'in masalı
ilgili madde Andersen 1:269a
PARMESAN PEYNİRİ İtalya'nın kuzeyindeki Parma kentinde üretilen sert, açık sarımsı renkli peynir
ilgili madde Peynir 14:67b
PARNASSE HAREKETİ *ya da* **Parnasçılık** 19. yy Fransız şiir akımı; Leconte de Lisle'in önderliğindeki bir grup Fransız şair tarafından Romantizm'e tepki olarak ortaya atıldı; ölçülü ve nesnel bir anlatıma, teknik kusursuzluğa ve kesin betimlemelere önem veren bu okul bütün Avrupa şiirini etkilemiştir
ilgili maddeler
Sembolizm 15:114b, 115b
Servet-i Fünun 15:138b
Tevfik Fikret 17:167a
PARNASSOS DAĞI Yunanistan; eskiçağdaki Apollo ve Musalar kültünün efsanevi merkezi
ilgili maddeler
Musalar 12:316b
Yunanistan 19:206b
Zeus 19:250b
PARNELL, CHARLES STEWART İrlandalı milliyetçi önder, 1846-91; 19. yy sonlarında İrlanda'ya yönetsel özerklik tanınması için verilen mücadeleye önderlik etti
ilgili maddeler
Dublin 5:310b
İrlanda Cumhuriyeti 9:77b
PARODİ belli bir yazarın ya da yazarların üslubunun eğlendirici, gülünç taklidi; bir yazarın zayıf ya da abartılı yanlarını sergileme amacı taşıyabilir
PAROS MERMERİ
ilgili madde Mermer 12:160a
PARS *ya da* **Leopar** *ya da* **Panter**
madde başlığı Pars 14:14b, görsel
ilgili maddeler
Koruyucu renklenme 11:21b, görsel
Yağmur ormanları 19:71b
PARS FOKU
ilgili madde Fok 6:322a
"PARSİFAL" Wagner'in operası
ilgili madde Opera 13:187b, 190a
PARSİLER halk; 8. yy'da Hindistan'a göç eden Persler'in soyundan gelirler; Zerdüşt dinini benimsemişlerdir
ilgili maddeler
Bombay 3:286a, 286b
Zerdüşt 19:250a
PARS KURBAĞASI
ilgili madde Kurbağa: görsel 11:106
PARSONS, SIR CHARLES İngiliz mühendis ve mucit, 1854-1931
madde başlığı Parsons 14:15b
ilgili maddeler
Gemi motoru 7:111b
Türbin 18:24a
PARSONS, WILLIAM İrlandalı astronom, 1800-67
ilgili madde Gözlemevi 7:216b
PARSONS TÜRBİNİ
ilgili madde Türbin 18:24a
PARŞÖMEN üstüne yazı yazmak için özel olarak hazırlanmış hayvan derisi; yapım yöntemini Bergama kralı II. Eumenes'in (İÖ 197-158) bulduğu sanılır
ilgili maddeler
Bergama 3:135a
Dericilik 5:193b
Kitap 10:280a
Kütüphane 11:186a
Medler ve Persler 12:123a
PARTENOGENEZ döllenmemiş yumurtalardan dişi bireylerin çıktığı üreme biçimi; suyosunları gibi basit yapılı bitkilerde ve rotiferler, yaprakbitleri, karıncalar, değnekçekirgeleri gibi omurgasız hayvanlarda genellikle eşeyli üremeyle birlikte görülür
PARTHENON Yunanistan'da, Atina Akropolü'nde tapınak; tanrıça Athena'ya adanmıştı; tapınaktaki heykeller 1801-03'te Osmanlı Devleti'nin izniyle Lord Elgin tarafından İngiltere'ye götürüldü
ana madde Akropol 1:122a, görsel
ilgili maddeler
Atina 2:141a, 141b, görsel
Heykel 8:142a, görsel
Mermer 12:160a
Mimarlık 12:225b
Tapınak 17:8a
PARTHİA *ya da* **Partya** Ortadoğu'da tarihi bölge; Hazar Denizi'nin güneydoğusuna, bugünkü Horasan'a denk düşer; İÖ y. 247'de ilk Arsaklı hükümdarı Arsakes bölgede Part İmparatorluğu'nu kurdu; ticaret yollarını denetleyerek güçlenen imparatorluk, İS 3. yy'da Sasaniler tarafından yıkıldı
PARTİ KONGRESİ *ya da* **Parti Kurultayı** bir siyasal parti delegelerinin parti politikasını ve yöneticilerini belirlemek ya da belirli görevlere aday gösterilecekleri seçmek üzere bir araya geldikleri toplantı; kongrede partinin tüzüğü de değiştirilebilir
ilgili madde Seçim: görsel 15:102
PARTLAR Parthia'da (bugünkü Horasan dolayları) yerleşmiş eski halk; Arsaklılar döneminde büyük bir imparatorluk kurdular

•Parthia
PARTYA *bak.* **PARTHİA**
PARVATİ Hindu tanrıçası
ilgili madde Hindular ve Hindu dini 8:176a
PARYA Hindistan'da temel Hindu kast grupları dışında kalan ve genellikle aşağı görülen işlerde çalışan topluluğun üyesi; geleneksel olarak, balıkçılık gibi bir canlının yaşamına son veren ya da çöpçülük gibi insan atıklarını ortadan kaldıran meslekle uğraşırlar ve Hindular'ca "kirli" kabul edilirlerdi; terimin yasaklandığı 1949'a kadar "dokunulmazlar", Gandhi tarafından da "harican" olarak adlandırıldılar
ilgili maddeler
Hindistan 8:167b
Kast 10:83a, 83b
PAS bitki hastalığı
ilgili maddeler
Asalak ve çürükçül canlılar 2:53b
Mantar 12:52a
Pas 14:16b
PAS kimya
madde başlığı Pas 14:16a
ilgili maddeler
Katalizör 10:90b
Yanma 19:92b
PASADENA California, ABD; 1874'te kurulan kent, kısa sürede turunçgil tarımı ve kış sporları merkezi olarak gelişti; bugün uçak, silah ve uzay sanayilerinin en yoğun olduğu yerlerden biridir; nüf. 118.810 (1987)
PA SAK Tayland'da ırmak
ilgili madde Tayland: görsel 17:94
PASAPORT
madde başlığı Pasaport 14:16b
ilgili maddeler
Mülteci 12:311b
Turizm 17:331a
PASAROFÇA ANTLAŞMASI 1718
madde başlığı Pasarofça Antlaşması 14:17a
ilgili maddeler
Kapitülasyon 10:15b
Osmanlı İmparatorluğu 13:236b
PASBAŞ PATKA
ilgili madde Ördek 13:276b
PASCAL bilgisayar programlama dili; mini ve mikrobilgisayarlarda yaygın olarak kullanılır; hem sayısal, hem metin halindeki verileri işleyebilir; 1970'lerde geliştirilmiştir
PASCAL uluslararası birimler sisteminde basınç birimi; N/m^2
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:79
PASCAL, BLAISE Fransız bilim adamı, 1623-62
madde başlığı Pascal 14:17b, görsel
ilgili maddeler
Barometre 3:47a
Bilgisayar 3:186b
Hesap makinesi 8:138a
Olasılık kuramı 13:145a, 146b
PASCAL YASASI
ilgili maddeler
Pascal 14:18a
Sıvı 15:188a
PASEO DEL PRADO Madrid'de cadde, İspanya
ilgili madde Madrid 11:318b
PASİF DİRENİŞ yurttaşların devlete karşı ödevlerini yerine getirmeyi reddetmeleri; vergi ödemeyerek ya da yasalara uymayarak devletin işlevlerini aksatmayı amaçlar, genellikle siyasal yönetim değişikliğini amaçlayan hareketin bir parçasıdır; örn. Hindistan'da İngiliz yönetimine karşı yürütülen pasif direniş ve ABD'deki Siyahlar'ın medeni haklar hareketi gibi
ilgili maddeler
Gandhi 7:72b
Kaunda 10:106a
Siyah Amerikalılar 15:273b
PASİFİK ADALARI
madde başlığı Pasifik Adaları 14:18b, görsel
ana madde Büyük Okyanus 4:89b vd., harita
ilgili maddeler
Heykel 8:148b
Katamaran 10:91a
Polinezyalılar: görsel 14:106b
PASİFİK MARTISI
ilgili madde Martı 12:81b
PASİFİK MORİNASI
ilgili madde Morina 12:274a
PASİFİK OKYANUSU *bak.* **BÜYÜK OKYANUS**
PASİFİK RİNGASI
ilgili madde Ringa 14:241a, 241b
PASİFİK SOMU
ilgili madde Sombalığı 15:322a, 323a vd.
PASİNLER Erzurum'un ilçesi; tarım alanı orta kesimde yer alan Pasinler Ovası'dır; ilçede perlit ve linyit yatakları ile başta Pasinler Kaplıcası olmak üzere şifalı su kaynakları vardır; İskitler tarafından kurulduğu sanılan ilçe merkezi Hasankale kasabası birçok kez depremle yıkılmıştır; nüf. (1990): ilçe 42.991, kasaba 19.114
PASKALYA
madde başlığı Paskalya 14:22b, görsel
PASKALYA ADASI Büyük Okyanus'ta Şili'ye bağlı ada
madde başlığı Paskalya Adası 14:23b, görsel
ilgili maddeler
Pasifik Adaları 14:19a
Şili 16:147b
PASKALYA AYAKLANMASI 1916; İrlandalı cumhuriyetçilerin İngiliz yönetimine karşı 24 Nisan 1916'da Dublin'de başlattıları ayaklanma; ayaklanmacılar İrlanda Cumhuriyeti'nin kurulduğunu ilan ettiler; bir hafta süren çatışmalar ayaklanma önderlerinin ele geçirilmesi ve idam edilmesiyle sona erdi
ilgili maddeler
De Valera 5:201b
Dublin 5:310b
İrlanda Cumhuriyeti 9:77b
PASKALYA YUMURTASI
ilgili madde Paskalya 14:23b, görsel
PASKANAT
ilgili madde Ardıçkuşu 1:323b, görsel
PASLANMAZ ÇELİK % 4'ten fazla krom içeren demir, karbon ve krom alaşımı; havanın, asitlerin ve öbür kimyasal maddelerin aşındırıcı etkisine dayanıklıdır
ilgili maddeler
Demir ve çelik 5:127b
Krom 11:81b
Uçak 18:160b
PAS MANTARI
ana madde Mantarlar 12:50b, 52a
PASOLINI, PIER PAOLO İtalyan film yönetmeni ve yazar, 1922-75; toplumsal eleştiriler içeren ve alışılmışın dışındaki üslubuyla dikkati çeken çarpıcı filmleri tartışmalara yol açtı; Marksizm ile Hıristiyanlık'ı bağdaştırma çabası şaşkınlık yarattı; *Matta İncili* (1964), *Teorem* (1968) ve *Dekameron'un Aşk Hikâyeleri* (1971) en ünlü filmleridir
ilgili madde Sinema 15:235a
PASTA
ilgili maddeler
Fırıncılık 6:281a vd.
Şeker ve şeker yapımı 16:255b
PASTEL
madde başlığı Pastel 14:24b, görsel
PASTERNAK, BORİS SSCB'li romancı, 1890-1960; en ünlü romanı Ekim Devrimi'ni konu alan, ilk kez Batı'da yayımlanan ve 1987'ye kadar SSCB'de basılmayan *Doktor Jivago*'dur; yazar, bu romanla gelen Nobel Ödülü'nü geri çevirmeye zorlandı
ilgili madde Rus edebiyatı 14:303b, görsel
PASTEUR, LOUIS Fransız kimyacı ve mikrobiyoloji uzmanı, 1822-95
madde başlığı Pasteur 14:25a, görsel
ilgili maddeler
Antiseptik 1:297b
Bakteri 2:293b
Biyoloji 3:245a
Hastalık 8:41b
Maya 12:110b
Mikroplar 12:213a
Şarbon 16:241b
Tıp 17:183a
PASTEUR ENSTİTÜSÜ Paris, Fransa
ilgili madde Pasteur 14:27a
PASTIRMA tuzlanıp kurutulmuş et; üç gün tuza yatırılan et 7-10 gün kadar açık havada kurutulduktan sonra üstü çemen denen baharatlı karışımla sıvanır; Türkler arasında çok eskiden beri bilinen pastırmanın Anadolu'daki en ünlü yapım merkezi Kayseri'dir
ilgili madde Et 6:215a, 215b
"PASTORAL SENFONİ" *ya da* **"Altıncı Senfoni"** Beethoven'in bestesi
ilgili madde Senfoni 15:126b
PASTORAL ŞİİR *ya da* **Çoban şiiri** *ya da* **Çobanıl şiir** kırlarda, kent yaşamının kargaşasından uzak yaşayan çobanları konu alan şiir; pastoral şairler arasında Virjil, Herrick ve Shelley sayılabilir
ana madde Şiir sanatı 16:273a
ilgili madde Tarhan 17:16a
PASTÖRİZASYON mikroorganizmaların etkisiyle bozulmalarını önlemek için süt ve meyve suyu gibi içeceklere uygulanan ısıtma yöntemi; Louis Pasteur tarafından geliştirilmiştir
ilgili maddeler
Antiseptik 1:297b
Gıda teknolojisi 7:144b
Pasteur 14:26a
Süt 16:213a vd.
Tereyağı 17:254a
Verem 18:322a
PASYON OYUNU ortaçağ kökenli dinsel tiyatro oyunu; Hz. İsa'nın çektiği acıları, ölümünü ve dirilişini konu alır; 16. yy'da dindışı etkilerle nitelik değiştirerek kaba şakalar ve maskaralıklarla dolu bir eğlen-

ceye dönüştü; bu nedenle çoğu zaman kilise yetkilerince yasaklandı ve Reform'dan sonra tümüyle yok oldu

PATAGONYA Arjantin'de bölge
madde başlığı Patagonya 14:27a, görsel
ilgili madde Arjantin 2:13a, 14a

PATALİPUTRA *bak.* **PATNA**

PATARA Anadolu'da eskiçağ kenti; Teke Yarımadası'nda, Kalkan yakınlarında; Likya'nın altı büyük kentinden biriydi; İÖ 5. yy'da var olduğu kesin olarak saptanmıştır; Noel Baba'nın doğum yeri olarak bilinir; Bizans egemenliğindeyken de liman kenti kimliğini korudu, ama sonradan limanın dolmasıyla önemini yitirdi; 12 km'lik Patara Kumsalı Türkiye'nin en uzun kumsalıdır

PATAS MAYMUNU
ilgili madde Maymun 12:117b, görsel

PATATES
madde başlığı Patates 14:27b, görsel
ilgili maddeler
Bahçecilik ve bahçe mimarlığı: görsel 2:274
Gövde 7:207a
Kınkanatlılar 10:210a
Sebzeler 15:100a, 100b
Tarım makineleri 17:19a, 20a

PATATESBÖCEĞİ
ana madde Kınkanatlılar 10:210a vd.
ilgili madde Patates 14:28b

PATATES MİLDİYÖSÜ
ilgili maddeler
Mantarlar 12:52a
Patates 14:28a

"PATATES YİYENLER" Van Gogh'un tablosu
ilgili madde Van Gogh 18:299b

PATAV SENDROMU *bak.* **TRİZOMİ 13**

PATEN
madde başlığı Paten 14:28b, görsel
•Artistik paten

PATENT eskiden **İhtira beratı**
madde başlığı Patent 14:31a

"PATETİK SENFONİ" *ya da* **"Si Minör Altıncı Senfoni"** Çaykovski'nin bestesi
ilgili maddeler
Çaykovski 4:269a
Senfoni 15:126b

PATHÉ İstanbul'da açılan, Türkiye'nin ilk sinema salonu
ilgili maddeler
Beyoğlu 3:166a
Türk sineması 18:131b

PATHET LAO Laos'ta sol eğilimli siyasal örgüt; yönetimdeki üç partili hükümet koalisyonunun ortaklarından
ilgili madde Laos 11:201a

PATİNA *bak.* **BAKIRPASI**

PATİSKA sık ve düz dokunmuş pamuklu kumaş; özellikle Amerikan ve Mısır pamuklarından dokunur; ağartılabilir ve boyanabilir; hafif oluşu ve kolay yıkanabilmesi nedeniyle mendillerde, çocuk giysilerinde ve iç çamaşırlarında kullanılır

PATKA dünyanın hemen her yerine dağılmış 15 dalıcı ördek türünün ortak adı; yuvarlak gövdeli, iri başlı, sessiz kuşlardır; oldukça derine dalar ve deniz bitkileriyle beslenirler; dişiler kendi yuvalarına ya da başkalarınınkine 7-17 arasında yumurta bırakır
ilgili madde Ördek 13:276a

PATLAKGÖZ İSTAVRİT *ya da* **Karagöz istavrit**
ana madde İstavrit 9:128b

PATLAMA ZAMANI *ya da* **Genleşme zamanı**
ana madde İçten yanmalı motor 8:285b

PATLAYAN YILDIZ *bak.* **SÜPERNOVA**

PATLAYICI
madde başlığı Patlayıcılar 14:32a, görsel
ilgili maddeler
Bomba 3:282b vd.
Oksijen 13:139a
Silo 15:213b
Taşocağı 17:81a
Toz 17:24a
•Barut; Dinamit; Kurşun azotür; Nitrogliserin

PATLICAN
madde başlığı Patlıcan 14:34a, görsel

PATLICANGİLLER 2.300 kadar türü içeren bitki familyası; çoğu sebze olarak yenen değerli tarım bitkisidir; bazılarından da ilaç hammaddesi özütlenir; Latince adı *Solanaceae*
•Biber; Domates; Güzelavratotu; Patates; Patlıcan; Petunya; Tütün

PATNA *ya da* **Pataliputra** Hindistan'da kent; ülkenin kuzeyindeki Bihan eyaletinin merkezi; İÖ 5. yy'da kuruldu; birçok krallığın başkenti ve bir bilim merkezi olarak parladı; ama 7. yy'da terk edilmiş durumdaydı; 1541'de bir Afgan hükümdarı tarafından yeniden kuruldu ve hızla gelişti; 1765'te İngilizler'in eline geçti; nüf. 776.371 (1981)

PATNOS Ağrı'nın ilçesi; topraklarını Aladağ, Süphan ve Top dağları engebelendirir; ilçe merkezi Patnos kasabasının çevresi verimli tarım alanlarıyla çevrilidir; nüf. (1990): ilçe 85.698, kasaba 33.759

PATOLOJİ hastalıkların nedenlerini araştıran tıp dalı
ilgili maddeler
Bilim ve bilimsel yöntemler 3:191a
Fizyoloji 6:312a
Tıp 17:183a, 186b
Zooloji 19:270b

PATON, ALAN Güney Afrikalı yazar, 1903-88; en çok *Ağla Sevgili Yurdum* (1948) adlı romanı ve Güney Afrika yönetiminin uyguladığı ırk ayrımcı apartheid siyasetine karşı çıkışıyla ünlüdür
ilgili madde Afrika edebiyatı 1:55b

PATRAS *ya da* **Pátrai** Yunanistan'da, Mora Yarımadası'nda liman kenti; ülkenin üçüncü büyük limanıdır; Yunanistan ile İtalya arasındaki düzenli feribot seferleriyle deniz ulaşımının merkezlerinden ve gemi taşımacılığının uğrak noktalarından biridir; nüf. 142.163 (1981)
ilgili maddeler
Barbaros Hayreddin Paşa 3:42a
Yunanistan 19:207a

PATRİCİ Eski Roma'da toplumsal sınıf
ilgili maddeler
Cumhuriyet 4:213b
Roma İmparatorluğu 14:261a, 271a

PATRİK bazı Hıristiyan kiliselerinde, tarihsel ve onursal üstünlüğü olan bazı piskoposlukların ruhani başkanına verilen unvan
ilgili madde Ortodoks Kilisesi 13:227a

PATROKLOS Yunan mitolojisinde Truvalı savaşçı; Hektor tarafından öldürüldü; Aşil de Hektor'u öldürerek onun öcünü aldı
ilgili maddeler
Aşil 2:108b
Hektor 8:118a
İlyada 9:14a

PATRON biçki-dikiş
ilgili madde Dikiş 5:222b, görsel

PATRONA HALİL Osmanlı ayaklanmacı, ö. 1730; gençliğinde patrona türü bir gemide levent olarak çalıştı; bir süre yeniçerilik yaptı; Bayezid Hamamı'nda tellâklık yaparken Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'ya karşı olan devlet adamlarının kışkırtmasıyla bir ayaklanma başlattı; I. Mahmud'un tahta çıkmasından sonra yönetimde güç kazanmaya çalıştı ve Rumeli beylerbeyi oldu; Topkapı Sarayı'na çağrılarak bir hileyle öldürüldü
ilgili madde Lale Devri 11:197a

PATRONA HALİL AYAKLANMASI 1730; Lale Devri'nin yeniliklerine karşı çıkan ve uzayan İran Savaşı'nın yarattığı karışıklıklardan yararlanmak isteyen devlet adamlarının kışkırtmasıyla başladı; Patrona Halil'in önderliğindeki ayaklanma sonucunda III. Ahmed tahttan indirildi, Nevşehirli Damat İbrahim Paşa öldürüldü; Lale Devri'ni simgeleyen birçok yapı yıktırıldı ve yeniliklere son verildi
ilgili madde Lale Devri 11:197a

PATSAYEV, VİKTOR Sovyet kozmonot, d. 1933
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:251a

PATTON, GEORGE ABD'li general, 1885-1945; II. Dünya Savaşı'nda, Avrupa ve Akdeniz cephelerindeki tank savaşlarında gösterdiği üstün başarıyla tanınır; yaşamı *General Patton* (1970) filmine konu olmuştur
ilgili madde İkinci Dünya Savaşı 8:305a

PAULI, WOLFGANG Avusturya asıllı İsviçreli fizikçi, 1900-58; bir atomda birden çok elektronun aynı enerji düzeyinde bulunamayacağını belirledi; elektronların enerji durumunu belirleyebilmek için sayısal değeri +1/2 ya da -1/2 olabilen dördüncü bir kuvantum sayısı olması gerektiğini öbe sürdü; bu çalışmalarıyla 1945 Nobel Fizik Ödülü'nü aldı

PAULING, LINUS ABD'li kimyacı, d. 1901
madde başlığı Pauling 14:34b, görsel

PAULUS, AZİZ Hz.İsa'nın havarisi, ü. İS 1. yy
ana madde Havariler 8:85b vd.
ilgili maddeler
Hac 7:316a
Hıristiyanlık 8:151a
Luther 11:293b
Malta 12:29a vd.
Misyonerlik 12:246a
Selanik 15:109b
Şam 16.223a
Tarsus 17:56a

PAULUS III papa, 1468-1549; 1534'te papa oldu; Engisizyon'u yeniden örgütledi ve sansür kurumunu oluşturdu
ilgili madde Engizisyon 6:159a

PAULUS IV papa. 1476-1559; 1555'te papa oldu; uyguladığı siyaset, Fransa ile Habsburglar arasındaki savaşın yeniden alevlenmesine yol açtı

PAUND İngiliz ve Amerikan ölçü sisteminde kütle (ağırlık) birimi; 16 ons'a eşittir
ilgili maddeler

Ağırlıklar ve ölçüler 1:77
Ölçme 13:266b
PAVANE 16. yy'da İspanya'da doğan, sonradan İngiltere ve Fransa'ya yayılan dans
ilgili madde Dans 5:77b
PAVAROTTI, LUCIANO İtalyan opera şarkıcısı, d. 1935; en tiz notalardaki ses hâkimiyetiyle ünlü lirik tenor; öğretmenlik yaparken özel şan dersleri aldı; 1961'de ilk kez profesyonel olarak sahneye çıktı; konserleri, plakları ve televizyon programları aracılığıyla bütün dünyada tanındı
PAVESE, CESARE İtalyan yazar ve eleştirmen, 1908-50; çevirileriyle çağdaş Amerikan ve İngiliz yazarlardan çoğunun İtalya'da tanınmasını sağladı; *Çıplak Modeller* (1949), *Ay ve Şenlik Ateşleri* (1950) en tanınmış romanlarıdır
ilgili maddeler
Günlük 7:299a
İtalyan edebiyatı 9:152a
PAVIA İtalya'da kent; ülkenin kuzeyindeki Pavia bölgesinin merkezi; Ticino Irmağı'nın kıyısında, Milano'nun 32 km güneyinde; eski bir bilim ve eğitim merkezidir; o çağlardan kalma yüksekokulları, zengin kütüphanesi ve Lombardiya'nın en ünlü dinsel anıtı olan Certosa di Pavia manastırıyla ünlüdür; nüf. 84.644 (1983 tah.)
PAVLOV, İVAN Rus fizyoloji bilgini, 1849-1936
madde başlığı Pavlov 14:35b, görsel
ilgili maddeler
Öğrenme 13:264b
Rusya 14:305a
PAVLOVA, ANNA Rus balerin, 1881-1931
madde başlığı Pavlova 14:36a, görsel
ilgili maddeler
Bale 2:302b
Dans 5:84a, görsel
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:15a
PAVURYA daha çok Avrupa kıyılarında ve Akdeniz'de yaşayan yengeç türü; uzunluğu ortalama 10 cm; kabuğu kızıl ya da yeşilimsi kahverengi, bacakları kıllı, kıskaçları kalındır; taşların ve yosunların arasında yaşar; eti çok lezzetli olduğu için ticari değeri yüksektir
ilgili maddeler
Balıkçılık 2:315b, 316a
Yengeç 19:144a, görsel
PAYANDA taşıyıcı duvarların yüzeyine dıştan yapılan destek
ilgili maddeler
Kemer 10:162a
Mimarlık 12:228a
Teknoloji 17:118a
PAYE *bak.* **FİL AYAĞI**
PAYPLAYN *bak.* **BORUHATTI**
PAYREKS çok yüksek oranda silis, ayrıca borik asit, alümina ve soda içeren cam; yüksek sıcaklığa dayanıklı olduğu ve kimyasal maddelerle etkileşime girmediği için laboratuvar ve mutfak kaplarının yapımında kullanılır
ilgili maddeler
Bor ve boraks 3:303b
Cam ve camcılık 4:115b
PAYSANDÚ Uruguay
ilgili madde Uruguay 18:217b
PAZ, OCTAVIO Meksikalı yazar, d. 1914; *Güneş Taşı ve Başka Şiirler* (1957) adlı şiir kitabı ile *Yalnızlık Dolambacı* (1950) ve *Kartal mı, Güneş mi?* (1951) adlı deneme ve eleştiri kitaplarıyla tanınır; 1990'da Nobel Edebiyat Ödülü'nü almıştır
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:211a, görsel
PAZAR Rize'nin ilçesi; kuzeyden Karadeniz, güneyden Doğu Karadeniz sıradağlarıyla kuşatılmıştır; ekonomisi çay üretimine dayanır; kıyı kesiminde balıkçılık, dağlık bölgelerde ise sığır besiciliği yapılır; nüf. (1990): ilçe 37.241, kasaba 11.068
PAZAR Tokat'ın ilçesi; daha önce Turhal ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 21.625, kasaba 5.669
PAZAR alıcılar ile satıcıların alışveriş için bir araya geldikleri yer (bu anlamda kullanıldığında pazaryeri de denir); ekonomide, bir ürünü satın alma isteğinde ve gücünde olduğu düşünülen alıcı kitlesi (bu anlamda kullanıldığında piyasa ile eşanlamlıdır)
ana madde Alışveriş 1:149b, görsel
ilgili maddeler
Afrika halkları: görsel 1:57
Avrupa: görsel 2:181
Basel: görsel 3:50
Bonn: görsel 3:289
Brüksel: çiçek pazarı: görsel 4:34
Fas: görsel 6:257
Güney Amerika: Peru: görsel 7:289
Kamuoyu araştırması 9:299a
Meksika: görsel 12:134
Nikaragua: görsel 13:83
Para 13:318b
Peru: görsel 14:54
Sergi, fuar ve panayırlar 15:135a
Tekel 17:105a
Yiyecekler: Gana: görsel 19:182
•Pazar araştırması
PAZAR ARAŞTIRMASI alıcıların istek ve düşüncelerini araştırarak pazarın ürünler açısından incelenmesi; sanayileşmiş ülkelerde, ürünlerin satışını artırmak amacıyla ticaret şirketleri adına düzenli olarak yapılır
ilgili maddeler
Kamuoyu araştırması 9:299a
Reklamcılık 14:209b
PAZARCIK Kahramanmaraş'ın ilçesi; tarım alanları Narlı Ovası ve Araban Ovası'nın batı uzantılarıdır; en çok tahıl, üzüm ve pamuk yetiştirilir; yörede Bizans ve Roma dönemlerine ait kalıntılar vardır; nüf. (1990): ilçe 81.644, kasaba 25.154
PAZARLAMA ekonomide, üreticilerden tüketicilere mal ve hizmet akışını sağlayan bütün etkinlikler ya da alıcılarda bir mala talep yaratmak için yapılan tanıtım çalışmaları
ana madde Reklamcılık 14:209a
ilgili madde Yayımcılık 19:129a
PAZARLAR Kütahya'nın ilçesi; daha önce Simav ilçesine bağlı bir köydü; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 13.079, kasaba 3.846
PAZARLIK
ilgili maddeler
Alışveriş 1:149a vd.
Çalışma ve işgücü 4:229b
Sendika 15:119a
•Toplu pazarlık
"PAZARTESİ HİKÂYELERİ" Daudet'nin öykü kitabı
ilgili madde Daudet 5:93a
"PAZARTESİ-PERŞEMBE" Musahipzade Celal'in tiyatro oyunu
ilgili madde Musahipzade Celal 12:316a
PAZARYERİ Bilecik'in ilçesi; güneyini Domaniç Dağı kaplar; başlıca ekonomik etkinlikler tarım, ormancılık ve ipekböcekçiliğidir; nüf. (1990): ilçe 16.112, kasaba 6.410
PAZARYERİ *bak.* **PAZAR**
PAZARYOLU Erzurum'un ilçesi; daha önce İspir ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 9.779, kasaba 3.124
PAZI ıspanakgiller familyasından tarım bitkisi; A, B ve C vitaminlerince zengin yaprakları sebze olarak yenir
ilgili madde Pancar 13:305b
PAZI KEMİĞİ *bak.* **ÜSTKOL KEMİĞİ**
PEAK YÖRESİ ULUSAL PARKI
ilgili madde Ulusal parklar: görsel 18:190
PEARL HARBOR Hawaii'de koy; Oahu Adası'nda, Büyük Okyanus kıyısında; buradaki derinsu limanında ABD'nin önemli bir deniz üssü vardır; Japonlar'ın 7 aralık 1941'de bu üsse düzenledikleri ani baskın, ABD'nin II. Dünya Savaşı'na girmesine yol açmıştı
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:215a
Deniz kuvvetleri 5:163a
Havacılık tarihi 8:65b
Hawaii 8:89b
İkinci Dünya Savaşı 8:300b
Japonya 9:195a
PEARSON, LESTER Kanadalı siyaset adamı ve diplomat, 1897-1972; 1956'daki Süveyş Bunalımı'nın çözümüne katkılarından ötürü 1957'de Nobel Barış Ödülü'nü aldı; 1963-68 arasında başbakanlık görevinde bulundu
ilgili madde Kanada 9:316b
PEARY, ROBERT EDWIN ABD'li kâşif, 1856-1920
madde başlığı Peary 14:36b, görsel
ilgili maddeler
Kutupların keşfi 11:138a, görsel
Kuzey Kutup Bölgesi 11:160b
PECKINPAH, SAM ABD'li film yönetmeni ve senaryo yazarı, 1925-84; şiddete ağırlık veren filmleriyle tanınır; *Vahşi Belde* (1969), *Çöl Şeytanı* (1970), *Köpekler* (1971) ve *Bana Onun Kellesini Getirin* (1974) en ünlü filmleridir
ilgili madde Sinema 15:234a
PÉCS Macaristan'da kent; 1009'da piskoposluk bölgesi olarak önem kazandı; Mecsek Dağlarını'nın güney eteklerinde ticaret ve il merkezi; Pécs-Komló kömür havzasında sanayi kentidir; nüf. 183.082 (1989)
PEÇE
ilgili madde Araplar: görsel 1:318
PEÇELİ BAYKUŞ Antarktika ve Mikronezya dışında bütün yeryüzüne dağılmış, gececi yırtıcı kuş; adını, yüzünü çevreleyen tüylerin oluşturduğu yürek biçimli peçeden alır; rengi beyazdan kızıl kahverengiye kadar değişir; genellikle binalarda yuva yapar ve kemiricilerle beslenir
ilgili maddeler
Audubon: görsel 2:163
Baykuş 3:88b
Oymabaskı: görsel 13:260
PEÇENEK Oğuz boyu; Üçoklar'ın Gök Han Oğulları kolundandır; çok küçük bir

bölümü Anadolu'ya gelmiş ve daha çok Çukurova'ya yerleşmiştir

PEÇENEKLER Türk kökenli göçebe halk; 6.-12. yy'lar arasında Karadeniz'in kuzeyindeki bozkırlara egemen oldular; 9. yy sonlarına doğru Hazarlar'ın ve Oğuzlar'ın baskısıyla daha batıya yöneldiler ve Bizans'la ilişki kurdular; 11. yy'dan başlayarak önemli bir bölümü Hıristiyan oldu, bir bölümü de Macaristan'a yerleşti; daha sonra yerleşik halklar arasında eriyerek kimliklerini yitirdiler

PEÇEVİ tam adı *İbrahim Peçevi* Osmanlı tarihçi, 1574-1650; çeşitli yerlerde defterdarlık yaptı; *Peçevi Tarihi* (1981-82, 2 cilt) adıyla tanınan yapıtında 1520-1640 arası Osmanlı tarihini inceledi; yapıt Osmanlı düzyazısının klasikleri arasında sayılır

PEÇKA
ilgili madde Soba 15:294a

PEÇUTA
ilgili madde Palamut 13:293b

PEDAL
ilgili maddeler
Bisiklet 3:224b, görsel
Motorlu taşıtlar 12:286b
Motosiklet 12:292a
Org 13:196b
Piyano 14:87b
Uçak 18:156b

PEDİATRİ çocuk gelişimi, bakımı, hastalıkları ve tedavisiyle ilgilenen tıp dalı
ilgili madde Tıp 17:186b

PEDRO I Brezilya imparatoru, 1798-1834; Portekiz kralı II. João'nun oğlu; halk kendisinden uzaklaştığı için tahttan çekilmek zorunda kaldı
ilgili madde Brezilya 4:26a

PEDRO II Brezilya imparatoru, 1825-91; güzel sanatların koruyucusuydu; köleliği kaldırdı, ama 1889'da tahttan indirildi
ilgili madde Brezilya 4:26a

PEEL, SIR ROBERT İngiltere başbakanı, 1788-1850; 1809'da parlamentoya girdi; 1834-35 ve 1841-46 arasında iki kez başbakanlık yaptı; Muhafazakâr Parti'nin kurucusudur

"PEER GYNT" Grieg'in bestesi
ilgili madde Grieg 7:232a

"PEER GYNT" Ibsen'in tiyatro oyunu
ilgili maddeler
Ibsen 8:267b
Tiyatro sanatı 17:215b

PEGASOS Yunan mitolojisi
madde başlığı Pegasos 14:37b

PEGASUS takımyıldız *bak.* **KANATLIAT**

PEGU *ya da* **Bago** Birmanya'da liman kenti; Rangoon'un 76 km kuzeydoğusunda; pagodaları ve Buda'nın uzanmış durumdaki 55 m'lik görkemli heykeliyle ünlü bir Budacılık merkezidir; bir zamanlar Birmanya'nın başkentiydi; pirinç tarımı ve kerestecilik önem taşır; nüf. 150.528 (1983)

PEHLEVİ, MUHAMMED RIZA ŞAH İran şahı, 1919-80; Rıza Şah Pehlevi'nin oğlu; hk. d. 1941-79; gelişen muhalefeti ezdi ve baskıcı bir rejim kurdu; artan petrol geliriyle İran'ı modernleştirmeye ve askeri bir güç durumuna getirmeye çalıştı; Ayetullah Humeyni•'nin önderliğindeki İslamcı ayaklanmayla devrildi; sürgün yaşadığı Mısır'da öldü
ilgili madde İran 9:69b

PEHLEVİ, RIZA ŞAH İran şahı, 1878-1944; 1921'de yönetimi darbeyle ele geçirdi; 1924'te şahlığını ilan etti; 1941'de İran'ı işgal eden İngiltere ve SSCB tarafından tahttan indirildi
ilgili maddeler
Behrengi 3:117b
İran 9:69a vd.

PEHLEVİLER 1924-79 arasında İran'da hüküm sürmüş hanedan; Pehlevan kabilesinden bir subay olan Rıza Şah Pehlevi Kaçarlar'ın egemenliğine son verdi; yerine geçen oğlu Muhammed Rıza Şah Pehlevi'nin hükümdarlığı İslam devrimiyle son buldu
•Pehlevi, Muhammed Rıza Şah; Pehlevi, Rıza Şah

PEHLİVANKÖY Kırklareli'nin ilçesi; topraklarını Ergene Irmağı ve kolları sular; buğday, şekerpancarı ve ayçiçegi yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 7.096, kasaba 3.045

PEKANCEVİZİ cevizgiller familyasından, Kuzey Amerika'nın ılıman bölgelerine özgü ağaç; boyu y. 50 m'ye, çapı 3 m'ye ulaşır; sivri uçlu, oval ya da yuvarlak olan tohumları yağ açısından en zengin bitkisel ürünlerden biridir; çiğ olarak ya da kavrularak yenir, pasta ve şekerleme yapımında kullanılır
ilgili madde Ceviz 4:167a

PEKARİ
madde başlığı Pekari 14:37b, görsel
ilgili madde Memeliler 12:141b

PEKBLEND *ya da* **Peşblend** siyah, belirli bir biçimi olmayan, katranımsı mineral; en önemli uranyum cevheridir; Pierre ve Marie Curie bu mineralde ayrıca polonyum ve radyumun varlığını keşfettiler; bulunduğu başlıca yerler Zaire, Çekoslovakya, İngiltere, Kanada ve ABD'dir
ilgili maddeler
Curie 4:215b
Radyum 14:195b
Uranyum 18:211a

PEKCAN, EROL Türk caz müzikçisi
ilgili madde Caz 4:139b

PEKDOKU
ilgili madde Gövde: görsel 7:206

PEKER, ORHAN Türk ressam, 1926-78; simgesel anlatımı, lekeci üslubu ve zengin renkleriyle tanınır; Güzel Sanatlar Akademisi'nde, Salzburg'da ve Paris'te resim öğrenimi gördü; yurtiçinde ve yurtdışında birçok sergiye katıldı, ödüller kazandı; 1966'da yılın ressamı seçildi

PEKER, RECEP Türk asker ve siyaset adamı, 1889-1950; Kurtuluş Savaşı'na katıldı; I. TBMM'nin genel sekreterliğini yaptı; 1923'te milletvekili seçildi; çeşitli bakanlıklarda ve CHP genel sekreterliğinde bulundu; 1946-47'de başbakanlık yaptı
ilgili madde Türkiye: görsel 18:86

PEKİN pinyin **Beijing** okunuşu *Beycing* Çin Halk Cumhuriyeti'nin başkenti
madde başlığı Pekin 14:38a, görsel
ilgili maddeler
Çan Kay-Şek 4:251a
Çin Halk Cumhuriyeti 4:313a, görsel

PEKİNEL, GÜHER VE SÜHER Türk piyano ikilisi ikiz kız kardeş, d. 1951; son derece uyumlu bir ikili olarak ünlendiler; ilk kez altı yaşında topluluk önünde çaldılar; 1972'de Frankfurt Yüksek Müzik Okulu'nu bitirdiler; ABD'deki Philadelphia Curtis Müzik Enstitüsü'nde ve Julliard müzik Okulu'nda okudular; dünyanın birçok ülkesinde resitaller ve konserler verdiler

PEKİN İNSANI insangillerin *Homo erectus* türünden soyu tükenmiş insan; Pekin yakınlarındaki bir mağarada bulunan fosilleriyle tanındı ve 1927'de yeni bir insan fosili olduğu belirlendi; alnı dar, altçenesi çıkıntısızdır; dişleri temel olarak insaninkine benzer, ama köpekdişleri ve azıdişleri çok daha iridir; avcıydı ve ateş yakmayı biliyordu; taştan ve hayvan kemiklerinden aletler yaptı
ilgili madde İnsanın kökeni 9:57a

PEKİN KÖPEĞİ Çin'de geliştirilen süs köpeği soyu; uzun tüyleri, sarkık kulakları ve basık bir burnu vardır
ilgili madde Köpek 11:47b

PEKİN ÖRDEĞİ
ilgili madde Ördek 13:277a

PEKMEZ üzüm suyunun kaynatılarak koyulaştırılmış şırası; harlı ateşte kaynatılan üzüm suyuna koyulaşması için pekmez toprağı katılır, katılaşmaya başlarken ince tel elekten geçirilip bir kez daha kaynatılır; duttan da yapılır; daha koyu kıvamlısına bulama denir
ilgili maddeler
Dut 5:314a
Üzüm 18:286a

PEKSİMET buğday unundan mayasız olarak yapılan bir tür gevrek
ilgili madde Fırıncılık 6:282a

PEKTİN karbonhidrat yapısında madde; meyve sularında bulunur; reçellerde ve marmelatlarda kıvam verici olarak kulanılır
ilgili madde Limon 11:259b

PEKTU DAĞI Kuzey Kore
ilgili madde Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti 11:11b

PEKUYSAL, SUNA Türk kadın tiyatro ve sinema oyuncusu, d. 1933; İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda çalıştı; komedilerde başarı kazandı; sinema ve televizyon komedilerinde "eli maşalı" halk kadını tiplerini canlandırdı

PELÉ Brezilyalı futbolcu, d. 1940; asıl adı Arantes Do Nascimento; forvet oyuncusu; Santos ve New York Cosmos takımlarında oynadı; 92 milli maçta ve 4 dünya kupasında yer aldı; 1.200'den fazla gol attı; 1977'de futbolu bıraktı
ilgili madde Futbol 7:58a

PELÉE DAĞI Martinik'te yanardağ
ilgili maddeler
Martinik 12:83a, görsel
Yanardağ 19:83a

PELERİN
ilgili maddeler
Anglosaksonlar 1:274a
Başlık ve şapka 3:64a
Giysi 7:162b, 171b

PELERİN KELEBEĞİ
ilgili madde Kelebek: görsel 10:146

PELEUS Yunan mitolojisi
ilgili madde Truva Savaşı 17:303b vd.

PELİGOT, EUGÈNE-MELCHIOR Fransız bilim adamı, 1811-90
ilgili madde Uranyum 18:211b

PELİKAN *ya da* **Kutan**
madde başlığı Pelikan 14:39b, görsel
ilgili madde Kuş 11:123a, görsel

PELİNOTU anayurdu Avrupa olan çokyıllık otsu bitki; 120 cm'ye kadar boylanabilir; grimsi ya da beyazımsı yeşil renkli çiçekle-

ri vardır; içerdiği uçucu yağ bazı hastalıkların tedavisinde kullanılır
PELLAGRA niyasin eksikliğinden kaynaklanan hastalık; deride yaralara, sindirim ve sinir sistemlerinde bozukluklara neden olur
ilgili madde Vitamin 19:22a
"PELLÉAS VE MÉLISANDE" Debussy'nin operası
ilgili maddeler
Debussy 5:99a
Opera 13:190a
"PELLÉAS VE MÉLISANDE" Maeterlinck'in tiyatro oyunu
ilgili madde Tiyatro sanatı 17:214a
"PELLÉAS VE MÉLISANDE" Schönberg'in senfonik şiiri
ilgili madde Schönberg 15:94a
PELOPONNESOS BİRLİĞİ İÖ 6. yy
ilgili madde Eski Yunan 6:203a
PELOPONNESOS SAVAŞI İÖ 431-404
madde başlığı Peloponnesos Savaşı 14:40b
ana madde Eski Yunan 6:20a
ilgili maddeler
Perikles 14:46b
Sparta 16:47a
PELOPONNESOS YARIMADASI *bak.* **MORA YARIMADASI**
PELOT spor
madde başlığı Pelot 14:41b, görsel
ilgili madde İspanya 9:102b
PELTEK KONUŞMA
ilgili madde Konuşma bozuklukları 10:322a
PELTON TÜRBİNİ *ya da* **Pelton çarkı**
ilgili madde Türbin 18:24b, görsel
PEMBA ADASI Tanzanya
ilgili maddeler
Tanzanya 16:324a
Zengibar 19:248a vd.
PEMBE EV *bak.* **CASA ROSADA**
PENA *bak.* **MIZRAP**
PENALTI spor
ilgili maddeler
Futbol 7:56b
Ragbi 14:198a
PENANG *ya da* **Pinang** Malezya'da kent; aynı adlı eyaletin merkezi ve ülkenin en önemli limanıdır; 1786'da İngiliz Doğu Hint Kumpanyası tarafından kuruldu ve bir ticaret merkezi olarak gelişti; kentte Çin kültürü egemendir; limanından en çok kalay, kauçuk ve kopra ihraç edilir; nüf. 248.241 (1980)
ilgili madde Malezya 12:23b, 25a
PENATE Roma mitolojisi
ilgili madde Roma İmparatorluğu 14:271a
PENCAP Asya'da bölge
madde başlığı Pencap 14:42b
ilgili maddeler
Hindistan 8:164b, 172b
Pakistan 13:290b, 291b
PENCAP Hindistan'da eyalet
ilgili maddeler
Pencap 14:43a
Sihler 15:203b, 204a
PENCAP Pakistan'da eyalet
ilgili madde Pencap 14:42b vd.
PENCAP DİLİ Hindistan ve Pakistan'ın Pencap bölgesinde konuşulan dil; Hint-Ari dil ailesindendir ve Batı Hintçe ile çok yakın akrabadır
PENCERE
ilgili maddeler
Cam ve camcılık 4:116b
İç mimarlık 8:277a vd., görsel
Konut 10:325a vd.
Marangozluk 12:58b
Mimarlık 12:226b, 228a
Vitray 19:23a vd., görsel
PENÇE kuşlarda ve bazı yırtıcı memelilerde parmaklar ile aşağıya doğru kıvrılmış sivri tırnaklardan oluşan yapı; kaşınmaya, eşelenmeye, kavramaya, tırmanmaya ve yiyecekleri tutmaya yarar
ilgili maddeler
Aslan 2:64b
Kuş 11:122b, görsel
PENDİK İstanbul'un ilçesi; anakent sınırları içinde yer alır; daha önce Kartal ilçesine bağlıyken 1987'de ilçe statüsü kazandı; nüf. (1990): ilçe 295.651, kent 298.380
ilgili madde İstanbul 9:121b
PENELOPE Yunan mitolojisi
ilgili madde Odysseia 13:131a vd.
P'ENGHU ADALARI *ya da* **Pescadores Adaları** Tayvan; Çin ile Tayvan Adası arasındaki Tayvan Boğazı'nda 64 adadan oluşan bir takımadadır ve 1949'dan bu yana Tayvan'ın yönetimindedir; büyük bölümü Çinli olan adalar halkı balıkçılık ve çiftçilikle geçinir; y.öl. 127 km², nüf. 96.232 (1990 tah.)
PENGUEN
madde başlığı Penguen 14:43a, görsel
ilgili maddeler
Hayvan: görsel 8:97
Kuş 11:119b, 123a
Kuştüyü 11:128b
"PENGUENLER ADASI" France'ın romanı
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:43a
PENİS *bak.* **KAMIŞ**
PENİSİLİN
madde başlığı Penisilin 14:44a
ana maddeler
Antibiyotikler 1:291b
Fleming, Florey ve Chain 6:315a
ilgili maddeler
Bakteri 2:293b
Mantarlar 12:52b
Tıp 17:184b
PENN, ARTHUR ABD'li film yönetmeni, d. 1922; toplumsal yapıya ve olaylara eleştirel bir bakışla eğilmiştir; *Karanlığın İçinden* (1962), *Bonnie ve Clyde* (1967) ve *Küçük Dev Adam* (1970) en önemli filmleri arasındadır
ilgili madde Sinema 15:234a
PENNINE SIRADAĞLARI İngiltere; kuzeydeki Northumberland'dan güneydeki Derbyshire'a kadar uzanır; bölgede üç ulusal park kurulmuştur
ilgili maddeler
İngiltere Bölgesi 9:48a
Mağara 11:325b
PENNSYLVANIA ABD'nin doğusunda eyalet; y.öl. 169.251 km², başkenti Harrisburg; ülkenin en zengin eyaletlerinden biridir; topraklarının y. üçte biri tarıma ayrılmıştır; çelik üretiminde birinci, kömür üretiminde dördüncü sırayı alır; Philadelphia ve Pittsburgh başlıca kentlerdir; nüf. 11.924.710 (1990)
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:207b, tablo
Appalaş Dağları 1:306b
PENSE
ilgili maddeler
Makine 12:14a
Marangozluk: görsel 12:59
PENTAGON ABD'de, Washington D.C. yakınlarında beşgen biçiminde yapı; ABD Savunma Bakanlığı'nın merkezidir
ana madde Washington 19:44b
PENTATLON beş ayrı alanda yapılan spor yarışması; ilk kez Eski Yunan'da düzenlendi; çağdaş pentatlon engelli koşu, epe, tabanca atışı, yüzme ve krosu kapsar
ilgili maddeler
Atletizm 2:147b
Olimpiyat Oyunları 13:147a, tablo
PENTATONİK MÜZİK *ya da* **Beş tonlu müzik** bir oktav içinde beş ses içeren dizilerden oluşur; yarım tonlu ve yarım tonsuz biçimleri vardır; pek çok ülkenin müziğinde kullanılır; Türk halk müziğinin kökeninin de pentatonik Orta Asya müziği olduğu kabul edilir
ilgili madde Halk müziği 8:16b
PENTLANDİT nikel cevheri
ilgili madde Nikel 13:84b
PEPEMELİK *ya da* **Pepelik**
ilgili madde Konuşma bozuklukları 10:322b
•Kekemelik
PEPİ II *ya da* **Neferkare** Eski Mısır'da 6. hanedanın (İÖ y. 2345-2181) 5. firavunu
ilgili madde Eski Mısır 6:188a
PEPİN III *ya da* **Kısa Pepin** Frank kralı, y. 714-768; papalık otoritesinin ruhban hiyerarşisi dışında da egemen olmasını sağlamıştır
ilgili maddeler
Öşür 13:283a
Papa 13:308b
PEPSİN mide özsuyunda bulunan ve proteinlerin sindirimine yardımcı olan enzim; mide duvarında bireşimlenen pepsinojen adlı bir proteinin sindirim sırasında hidroklorik asit tarafından etkinleştirilmesiyle oluşur; varlığını 1836'da Alman fizyolog Theodor Schwann bulmuştur
ilgili maddeler
Enzim 6:162a
Mide 12:205a
Sindirim 15:220a
PEPTİK ÜLSER
ilgili madde Sindirim 15:221b
PEPTİT bir aminoasidin amin grubu ile bir başka aminoasidin karboksil grubu arasındaki yoğunlaşma tepkimesiyle oluşan bileşik; proteinler polipeptit yapısındadır, yani birbirine bağlanmış birçok aminoasitten oluşur
PEPUSCH, JOHN Alman besteci, 1667-1752
•"Dilenci Operası"
PEPYS, SAMUEL İngiliz yazar, 1633-1703; 1660-69 arasında tuttuğu, Restorasyon dönemi Londra'sındaki yönetici ve yukarı sınıf yaşamının ayrıntılı tablosunu çizen günlüğüyle ünlüdür
ilgili maddeler
Günlük 7:298b
İngiliz edebiyatı 9:22b
PERA İstanbul'daki Beyoğlu semtinin eski adı
ilgili madde Beyoğlu 3:165a

PERA PALAS İstanbul
ilgili maddeler
Beyoğlu 3:166a
Otel ve motel 13:247a, görsel
PERCEVAL Arthur efsanesinin kahramanlarından biri; çocuksu ve saf bir kişiliği vardır; bazı öykülerde yaralanmış olan Balıkçı Kral'ı ziyaret eder; gizemli kâseyi görür; kralı iyileştirecek soruyu soramaz; Kutsal Kâse'yi aramaya koyulur; şövalyeliğin gerçek anlamını öğrenir; Wagner'in son operası olan *Parsifal* 'in kahramanıdır
PERCHERON gri ya da siyah donlu Fransız ağır at soyu
ilgili madde At 2:113a, görsel
"PERÇEMLİ SOKAK" Rifat'ın şiir kitabı
ilgili madde Rifat 14:239b
PERDAH RENDESİ
ilgili madde Marangozluk 12:59a
PERDE müzikte, bir sesin yüksek (tiz) ya da alçak (pes) olma durumu; sesi üreten titreşimlerin hızına bağlıdır; tiz sesleri hızlı titreşimler, pes sesleri yavaş titreşimler üretir
ana madde Ses 15:143b
ilgili maddeler
Armoni 2:33b
Bağlama ailesi 2:269b
Müzik 13:15b
Tanbur 16:315b vd.
PERDE zooloji
ilgili madde Kuş 11:123a, görsel
PEREDA, JOSÉ MARIA DE İspanyol romancı, 1833-1906
ilgili madde İspanyol edebiyatı 9:109b
PÈRE DAVID GEYİĞİ
ilgili madde Hayvanat bahçesi 8:105a
PERESTROYKA
ilgili maddeler
Gorbaçov 7:183b
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:25b
PÉREZ, ALAN GARCÍA Peru devlet başkanı, d. 1949
ilgili madde Peru 14:55a
PEREZ DE CUELLAR, JAVIER Perulu diplomat ve Birleşmiş Milletler genel sekreteri, d. 1920; 1971'de Peru'nun BM temsilciliğine atandı; Avusturyalı Kurt Waldheim'ın yerine, 1982'de BM genel sekreteri oldu
PERGAMON *bak.* **BERGAMA**
PERGAMOS Yunan mitolojisi
ilgili madde Bergama 3:134b
PERGE Antalya'nın 18 km doğusunda eskiçağ kenti; İÖ 1200'den beri yerleşilen kent Pamfilya bölgesinin kültür merkeziydi; çoğu Roma dönemine ait olan kalıntıların en önemlileri tiyatro, stadion ve agoradır; surları ise Helenistik dönem yapısıdır
ilgili maddeler
Antalya 1:287a, görsel
Arkeoloji 2:26b
PERİ
madde başlığı Periler ve peri masalları 14:46b
PERI, JACOPO İtalyan besteci, 1561-1633
ilgili madde Opera 13:187a
PERİBACASI
madde başlığı Peribacaları 14:44b, görsel
ilgili maddeler
Nevşehir 13:63a, 64a
Turizm: görsel 17:333
PERİDOT bir krizolit çeşidi olan yeşil renkli değerli taş
ilgili madde Uğur taşı: görsel 18:177
PERİKART
ilgili madde Kalp 9:288a
PERİKLES Eski Yunanlı devlet adamı, İÖ 495-429
madde başlığı Perikles 14:46a, görsel
ilgili maddeler
Atina 2:141a
Eski Yunan 6:206a
İyonya 9:161b
Peloponnesos Savaşı 14:41a
PERİ MASALI
madde başlığı Periler ve peri masalları 14:46b, görsel
ilgili maddeler
Bilmece 3:193a
Çocuk edebiyatı 5:9b vd.
•Andersen; Grimm Kardeşler; Perrault; *masal adları, örn.* "Ali Baba ve Kırk Haramiler"; "Binbir Gece Masalları"; "Külkedisi"
PERİODONTİ *ya da* **Periodontoloji**
ana madde Diş hekimliği 5:242b
PERİOST *bak.* **KEMİK ZARI**
PERİSKOP
madde başlığı Periskop 14:48a, görsel
ilgili madde Denizaltı 5:152a, görsel
PERİSTALTİK HAREKET *bak.* **SİĞAMSAL HAREKET**
PERİTON DİYALİZİ *bak.* **KARINZARI DİYALİZİ**
PERİTONİT karınzarı iltihabı; genellikle bir iç organın örselenmesine bağlı olarak ortaya çıkar; başlıca belirtileri ateş, karında ağrı ve şişkinliktir; ameliyatla ve antibiyotiklerle tedavi edilir
PERİYODİK CETVEL *bak.* **PERİYOTLAR CETVELİ**
PERİYODİK TABLO *bak.* **PERİYOTLAR CETVELİ**
PERİYOT fizik
ilgili maddeler
Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:79
Saat 14:319b
Sarkaç 15:65a vd.
PERİYOT matematik
ilgili madde Sayı 15:88a
PERİYOTLAR CETVELİ *ya da* **Periyodik cetvel** *ya da* **Periyodik tablo**
madde başlığı Periyotlar cetveli 14:49a, tablo
ilgili maddeler
Kimya 10:266b
Kimyasal elementler 10:268a
PERİZAD Binbir Gece Masalları'nın kahramanlarından
ilgili madde Binbir Gece Masalları 3:194b
PERKIN, WILLIAM İngiliz kimyacı, 1838-1907; anilin boyaları buldu; 1868'de alizarini bireşim yoluyla elde etti
ilgili maddeler
Boya ve cila 3:320a
Teknoloji 17:121a
PERKÜSYON
ilgili madde Tıp 17:183a
PERLİT
ilgili madde Sıva ve alçı 15:185b
PERM SSCB'de kent; 1780'de eski bir köyün çevresinde kuruldu; Kama Irmağı, Büyük Sibirya Karayolu ve daha sonraları Trans-Sibirya Demiryolu üzerindeki ticaretin kavşak noktası olarak gelişti; bugün ulaşım ve sanayi merkezidir; nüf. 1.091.000 (1989)
ilgili maddeler
Jeoloji 9:205b
Ural Dağları 18:208b
PERMA kimyasal maddeler ve ısı yardımıyla saçlara uzun süre kalıcı biçim verilmesi
ilgili madde Kuaförlük 11:86b
PERMAFROST Dünya'daki karaların y. % 20'sini oluşturan, sürekli donmuş haldeki toprak; kutup bölgelerinde görülür; en üst katmanı sıcak mevsimlerde çözülüp sonra yeniden donar
ilgili madde Tundra 17:326a
PERMİYEN DÖNEM jeolojik zaman dilimi; 280 milyon yıl önce başlamış ve 250 milyon yıl önce sona ermiştir; dağlık bölgelerdeki su dolu derin havzalarda çökelmiş kırmızı Permiyen kayaçlara bütün dünyada rastlanır; Lavrasya ile Gondwanaland adlı iki dev kıta birleşerek, güneydeki ılıman iklim bölgelerinden Güney Kutbu'na kadar yayılan Pangaea kıtasını oluşturdu; birçok bitki ve hayvan türünün evrimi sürdü, ama bu dönemin sonlarına doğru bazı türlerin soyu tükendi
ilgili maddeler
Jeoloji 9:206b
Tarihöncesi yaşam 17:49a, 50a vd.
PERNAMBUCO *bak.* **RECİFE**
PERÓN, EVA *ya da* **Evita** Arjantinli kadın siyasetçi, 1919-52
madde başlığı Perón 14:50b, görsel
ilgili madde Arjantin 2:16a
PERÓN, ISABEL *ya da* **María Perón** Juan Perón'un karısı ve Arjantin devlet başkanı, d. 1931
ilgili maddeler
Arjantin 2:16a
Perón 14:51a
PERÓN, JUAN DOMINGO Arjantin devlet başkanı, 1895-1974
madde başlığı Peron 14:50b, görsel
ilgili madde Arjantin 2:16a
PERÓN, MARİA *bak.* **PERÓN, ISABEL**
PERRAULT, CHARLES Fransız yazar, 1628-1703; "Çizmeli Kedi", "Uyuyan Güzel", "Parmak Çocuk", "Külkedisi", "Kırmızı Şapkalı Kız" ve "Mavi Sakal" gibi çocuk masallarıyla ünlüdür
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:11b
Fransız edebiyatı 7:40a
PERRET, AUGUSTE Fransız mimar, 1874-1954
ilgili madde Mimarlık 12:231b
PERRET, JEAN JACQUES Fransız cerrah aletleri yapımcısı, 1730-84
ilgili madde Tıraş aletleri 17:187b
PERRY, FRED İngiliz tenisçi, d. 1909; art arda üç yıl (1934-36) Wimbledon'da tek erkekler şampiyonu oldu; 52 oyundan 45'ini kazanarak 1933-36 arasında Davis Kupası'nın İngiltere'de kalmasında katkıda bulundu; spora masatenisiyle başlamış ve 1929'da tek erkeklerde dünya şampiyonu olmuştu
ilgili maddeler
Masatenisi 12:90a
Tenis 17:147b
PERRY, JAMES İngiliz mucit

ilgili madde Kalem 9:275b
PERS BAŞLIĞI
ilgili madde Başlık ve şapka: görsel 3:64
PERSE *ya da* **Kahraman** takımyıldız; Latince adı *Perseus*
ilgili madde Takımyıldız 16:303b
PERSEPHONE Yunan mitolojisinde Zeus ile Demeter'in kızı; Romalılar Proserphina diyorlardı; Hades onu yeraltı dünyasına kaçırdı; yılın birkaç ayında Olympos'a döndüğü için ilkbaharın simgesiydi
ilgili maddeler
Demeter 5:115b vd.
Orpheus ve Eurydike 13:216b
Theseus 17:175b
PERSEPOLİS İran'da eski kent; Ahamenişler'in başkentiydi; yapımına I. Darius döneminde (hk. d. İÖ 522-486) başlandı; İÖ 330'da Büyük İskender tarafından yağmalandı, kentin kalıntıları arasında 111 basamaklı merdiven, Darius'un taht salonu, mezarlar ve lahitler bulunur
ilgili maddeler
İran 9:68b
İran sanatı 9:72b
Mimarlık 12:224b
PERSEUS Yunan mitolojisi
madde başlığı Perseus 14:51b
ilgili maddeler
Pegasos 14:37b
Titanlar 17:206a
"PERSEUS" Cellini'nin heykeli
ilgili madde Cellini 4:148a, görsel
PERSEUS takımyıldız *bak.* **PERSE**
PERSEUS KÜMESİ
ilgili madde Takımyıldız 16:303b
PERSE YAĞMURU meteor yağmuru; en kolay izlenebilenlerdendir
ilgili madde Meteor ve meteorit : tablo 12:174
PERSHING FÜZESİ ilk kez Wernher von Braun'un geliştirdiği tipte nükleer savaş başlığı taşıyan balistik füze; ABD'nin I. Dünya Savaşı'ndaki generallerinden John Joseph Pershing'in adını taşır
PERS İMPARATORLUĞU İÖ 6.-4. yy
ana madde Medler ve Persler 12:122a vd.
•Ahamenişler
PERSLER halk
madde başlığı Medler ve Persler 12:122b, görsel
ana madde İran sanatı 9:71a
ilgili maddeler
Afganistan 1:41b
Altın 1:188b
Anadolu 1:243a
Babil ve Asur uygarlıkları 2:251a
Bahçe ve bahçe mimarlığı 2:279a
Başlık ve şapka 3:63b
Büyük İskender 4:86b vd.
Deniz kuvvetleri 5:162b
Düğme 5:327a
Eski Mısır 6:188b
Eski Yunan 6:204b
Fenikeliler 6:271b
Giysi: görsel 7:163
İran 9:69a
İran edebiyatı 9:70b
Kara kuvvetleri 10:37b
Lidya 11:249b
Maraton Savaşı 12:61a vd.
Mezar 12:189b
Mimarlık 12:224b
Polo 14:109a
Posta hizmetleri 14:132a
Salamis Savaşı 15:30a
Satranç 15:72a
Thermopilai Savaşı 17:174b
Zerdüşt 19:249a vd.
"PERSLER" Aiskhylos'un tiyatro oyunu
ilgili madde Aiskhylos 1:98a
PERSPEKTİF optik; cisimlerin mekân içindeki konumlarının göz tarafından algılanması
ilgili madde Göz 7:210b, görsel
PERSPEKTİF sanat; desen çiziminde ve resimde üçboyutlu nesneleri ve mekân içinde birbirlerine göre konumlarını gösterme tekniği; doğrusal, paralel ve hava perspektifi (kuşbakışı perspektif) denen üç temel yöntemi vardır
ilgili maddeler
Resim sanatı 14:224b
Rönesans 14:288b
PERS SAVAŞLARI İÖ 549-330
ana madde Eski Yunan 6:204b vd.
ilgili madde Sparta 16:47a
PERŞEMBE Ordu'nun ilçesi; topraklarının büyük bölümü Ordu ve Fatsa arasında uzanan geniş bir yarımada üzerindedir; kıyılarında birçok doğal plaj vardır; geçim kaynağı tarım ve balıkçılıktır; nüf. (1990): ilçe 44.128, kasaba 9.963
PERTEK Tunceli'nin ilçesi; engebeli bir bölgede yer alır; ilçedeki tarihi yapıların birçoğu Keban baraj gölü altında kalmıştır; nüf. (1990): ilçe 18.833, kasaba 5.428
PERTH Avustralya'da kent; Swan Irmağı halicinde, Batı Avustralya eyaletinin başkenti; ülkenin beşinci büyük kenti ve önemli bir imalat sanayisi merkezidir; nüf. 1.118.800 (1988)
ilgili madde Avustralya: görsel 2:195
PERU
madde başlığı Peru 14:51b, görsel, harita
ilgili maddeler
Arjantin 2:15a
Bolivar 3:275b
Bolivya 3:279a
Güney Amerika 7:287b
•İnkalar 9:49a
Lima 11:257a
Pizarro 14:88a vd.
PERU AKINTISI *ya da* **Humboldt Akıntısı** Büyük Okyanus'un güneydoğu kesiminde soğuk deniz akıntısı; yüzeye bol besin taşıdığı için Peru, Şili ve Ekvador sularındaki zengin balık varlığının başlıca nedenlerinden biridir
ilgili maddeler
Güney Amerika 7:287b
İklim 8:314b
Peru 14:52b
PERUK
ana madde Kuaförlük 11:84b vd.
ilgili maddeler
Başlık ve şapka 3:65b
Giysi 7:168b vd.
PERVANE döner bir milin üzerine yerleştirilmiş ve uygun bir aerodinamik ya da hidrodinamik biçim verilmiş palalardan oluşan aygıt; hava taşıtlarında ve gemilerde kullanılır
ilgili maddeler
Gemi motoru 7:110b, görsel
Helikopter 8:118b, görsel
Hoverkraft 8:212a
Jet motoru 9:211a vd.
Uçak 18:154a
PERVANEOĞULLARI 1277-1322 arasında Sinop'ta egemenlik kurmuş beylik; kurucusu Muineddin Pervane (hk. d. 1277-97); Candaroğulları tarafından ortadan kaldırıldı
PERVARİ Siirt'in ilçesi; tarım alanları çok kısıtlı olduğundan hayvancılık önem kazanmıştır; Ankara keçisinin tiftiğinden Siirt battaniyesi dokunur; nüf. (1990): ilçe 26.871, kasaba 5.178
ilgili madde Siirt 15:207b
PESAH *bak.* **HAMURSUZ BAYRAMI**
"PESARO MADONNASI" Tiziano'nun tablosu
ilgili madde Tiziano 17:224b, görsel
PESCADORES ADALARI *bak.* **P'ENGHU ADALARI**
PESEN, MEHMET Türk ressam, d. 1923
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:127b
•"Gelin"
PES SES müzik
ilgili madde Şan 16:227b
PESSİNUS Anadolu'da eskiçağ kenti
ilgili maddeler
Frigya 7:52b
Kibele 10:250a
PESTALOZZI, JOHANN İsviçreli eğitim reformcusu, 1746-1827; yoksulların eğitimi için büyük çaba gösterdi; çocukların yeteneklerine ve kavrayışlarına uygun biçimde çalıştırılması, katılımları sağlanarak ve grup etkinliklerinden yararlanarak eğitilmesi gerektiğini savundu
ilgili madde Eğitim 6:68b
PESTİL kayısı, erik, üzüm, dut gibi meyvelerin kaynatılmış şıralarının kurutulmasıyla elde edilen yiyecek; tepsiye ya da beze yayılan şıra güneşte kurutulup deste biçiminde katlanır; daha çok çerez olarak yenir
PEŞAVER Pakistan'da il merkezi kent; Hayber Geçidi'nin yakınında; öteden beri Budacılık'la çok yakın ilişkisi olan bir yöredir; eskiden Afganistan ve Orta Asya iie yapılan kervan ticaretinin merkezlerinden biriydi; bugün de bölgenin ticaret merkezidir; nüf. 566.248 (1981)
ilgili madde Pakistan 13:290b
PEŞBLEND *bak.* **PEKBLEND**
PEŞKOV, ALEKSEY MAKSİMOVİÇ *bak.* **GORKİ, MAKSİM**
PEŞMELBA
ilgili madde Aşçılık 2:93b
PEŞREV
ilgili madde Türk müziği 18:118b
PEŞTE Macaristan
ilgili madde Budapeşte 4:36b, görsel
PEŞTU DİLİ
ilgili madde Afganistan 1:41a
PEŞTULAR Afganistan ile Pakistan'ın göçebe ve yarı göçebe halkı
ilgili maddeler
Afganistan 1:41a
Pakistan 13:290a
PET *bak.* **POZİTRON SALIMLI TOMOGRAFİ**
PÉTAIN, HENRI PHILIPPE Fransız general, 1856-1951; I. Dünya Savaşı sırasında Verdun Çarpışması'nda kazandığı zaferle ulusal kahraman oldu; II. Dünya Sava-

şı'nda Naziler'le işbirliği yapan Vichy Hükümeti'nin başkanlığını üstlenerek bütün saygınlığını yitirdi; savaş sonrasında ömür boyu hapse mahkûm oldu ve hapisteyken öldü
ilgili maddeler
Birinci Dünya Savaşı 3:205b
İkinci Dünya Savaşı 8:298b

PETEK
ana madde Arıcılık 1:331b vd., görsel
ilgili madde Arı 1:327a vd., görsel

PETEKGÖZ *ya da* **Bileşik göz**
ilgili madde Böcek 3:327a

"PETER GRIMES" Britten'in operası
ilgili maddeler
Britten 4:27a
Opera 13:190b

PETER PAN roman kahramanı
madde başlığı Peter Pan 14:55a

PETERSBURG BİLİMLER AKADEMİSİ *bak.* **SSCB BİLİMLER AKADEMİSİ**

PETERSON, OSCAR Kanadalı caz piyanisti, d. 1925; teknik yaratıcılığı ve soluk kesici sololarıyla ünlüdür; Ella Fitzgerald ve Billie Holiday gibi caz ustalarıyla çıktığı Avrupa turneleri, televizyon ve konser şovlarıyla uluslararası ün kazandı

PETIPA, MARIUS Fransız koreograf, 1819-1910; Rus balesinin en büyük sanatçılarından birçoğuyla çalıştı
ilgili madde Bale 2:302b

PETİR ASEN Bulgaristan çarı, ö. 1197
ilgili madde Bulgaristan 4:55a

PETRA Ürdün'de tarihi kent; yapıları sarp kayalardan oyulduğu için "kaya" anlamına gelen bu adla anıldı; Nebatiler'in başkenti (İÖ y. 312) ve baharat ticaretinin merkeziydi; İS 106'da Romalılar'ın denetimine girdi; 7. yy'dan sonra önemi azaldı; 1812'deki kazılarda ortaya çıkarıldı
ilgili madde Mezar 12:189b, görsel

PETRARCA, FRANCESCO İtalyan şair, 1304-74
madde başlığı Petrarca 14:55b, görsel
ilgili maddeler
İtalyan edebiyatı 9:150b
Rönesans 14:287a, görsel

PETRIE, SIR FLINDERS İngiliz arkeolog, 1853-1942
ilgili madde Arkeoloji 2:19b

PETRO I *ya da* **Büyük Petro** Rus çarı, 1672-1725
madde başlığı Petro I 14:56b, görsel
ilgili maddeler
Leningrad 11:232a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:14b, 18a

PETRO III Rus imparatoru, 1728-62; Büyük Katerina'nın kocasıydı; Katerina tarafından tahttan indirildi
ilgili maddeler
Katerina 10:92a vd.
Yedi Yıl Savaşı 19:133a

PETROCZY, STEFAN Avusturyalı uçak yapımcısı
ilgili madde Helikopter 8:120a

PETROGRAD *bak.* **LENİNGRAD**

PETROKİMYA ÜRÜNLERİ ham petrolden elde edilen kimyasal maddeler; çoğu hidrokarbonlardan oluşur; benzin ve mazot gibi çok kullanılan akaryakıtlar birer petrokimya ürünüdür; ayrıca plastik, yapay lif, gübre, deterjan vb. gibi birçok madde de bu ürünlerden elde edilir
ilgili maddeler
Deterjan 5:199b
Plastikler 14:95b

PETROL
madde başlığı Petrol 14:58a, görsel
ilgili maddeler
Akdeniz 1:111b
Alaska 1:134b
Amerika Birleşik Devletleri 1:219b
Arabistan 1:309b vd.
Asetilen 2:57b
Azerbaycan 2:243b
Bahreyn 2:282b
Balkanlar 2:333b
Basra Körfezi 3:60a
Boruhattı 3:301b
Damıtma 5:73a
Fosil 6:334a
Karbon 10:56a
Kuzey Denizi 11:157b
Libya 11:246b
Motorlu taşıtlar 12:282b
Ortadoğu 13:223b vd.
Plastikler 14:95b vd.
Suudi Arabistan 16:195a
Teknoloji 17:121b
Texas 17:169a vd.
Venezuela 18:317a, görsel
Yakıt 19:77a

PETROL ASFALTI
ilgili madde Asfalt 2:58b

PETROL İHRAÇ EDEN ÜLKELER ÖRGÜTÜ *ya da* **OPEC** petrol üreticisi ülkelerin, petrol fiyatlarını ve üye ülkelerin öbür siyasetlerini eşgüdümlemek amacıyla 1961'de kurdukları çokuluslu örgüt; üyelerine teknik ve ekonomik yardım da sağlar; 1970'lerde dünya petrol fiyatları üzerinde güçlü bir denetimi vardı; 1980'lerde bu etkisi azalmıştır
ilgili madde Petrol 14:63a

PETROL KUYUSU
ana madde Petrol 14:60b
ilgili maddeler
Güney Amerika: görsel 7:290
Venezuela: görsel 18:318
Yangın ve yangından korunma 19:89b

PETROL MÜHENDİSLİĞİ ham petrol ve doğal gaz elde edilmesiyle ilgilenen mühendislik dalı; kuyuların açılması, kullanılan gereçlerin geliştirilmesi, çıkarılan petrolün ve doğal gazın analiz edilmesi petrol mühendislerinin görevleri arasındadır

PETROL RAFİNERİSİ *bak.* **RAFİNERİ**

PETROL SİNEĞİ
ilgili madde Sinek 15:223a

PETRUS, AZİZ Hz. İsa'nın havarisi, ö. İS y. 64
ana madde Havariler 8:84b vd.
ilgili maddeler
Bodrum 3:262a
Katolik Kilisesi 10:97a
Papa 13:308b

"PETRUŞKA" Stravinski'nin bale müziği
ilgili madde Stravinski 16:145a

PETUNYA
madde başlığı Petunya 14:64b, görsel
ilgili maddeler
Çiçek 4:294b
Tozlaşma 17:265b

PEYGAMBER
madde başlığı Peygamber 14:65a

PEYGAMBERAĞACI
ilgili madde Ağaç oymacılığı 1:75a

PEYGAMBERÇİÇEĞİ
madde başlığı Peygamberçiçeği 14:65b, görsel
ilgili madde Çiçek: görsel 4:298

PEYGAMBERDEVESİ
madde başlığı Peygamberdevesi 14:66a, görsel
ilgili madde Böcek: görsel 3:329

PEYNİR
madde başlığı Peynir 14:66b, görsel
ilgili madde Hollanda: görsel 8:199

PEYZAJ *bak.* **MANZARA RESMİ**

PEYZAJ MİMARLIĞI *bak.* **BAHÇE MİMARLIĞI**

pH sıvı çözeltilerin asitlik ve bazlık derecelerinin belirlenmesinde kullanılan ölçü; çözeltideki hidrojen iyonlarının derişikliği 0 ile 14 arasında değişen sayısal bir değerle gösterilir; arı suyun pH'sı 7'dir; pH 7'den 0'a doğru gittikçe asit özelliği, 14'e yaklaştıkça baz özelliği artar
ilgili madde Asit yağmuru 2:61a

PHAETHON Yunan mitolojisinde güneş tanrısı Helio ile Klymene'nin oğlu; babasının arabasını bir gün boyunca sürdü, ama denetimini yitirerek yeryüzünü kavurdu; daha fazla zarar vermesini önlemek için Zeus bir yıldırım göndererek onu durdurdu

"PHAIDRA" Racine'nin trajedisi
ilgili madde Racine 14:171b

PHALANKS Eski Yunan'da, askerlerin birbirine çok yakın, omuz omuza dizilerek kurdukları savaş düzeni
ilgili maddeler
Roma İmparatorluğu 14:261b
Savaş ve savaş araçları 15:77a

PHANTOM *bak.* **F-4 PHANTOM**

PHAROS ADASI Mısır; İskenderiye Feneri'nin bulunduğu ada
ilgili madde Dünyanın Yedi Harikası 6:16a

PHASELİS Anadolu'nun güneybatısında eskiçağ kenti
ilgili maddeler
Likya 11:256a
Sukemeri 16:173b

PHEİDİAS *ya da* **Phidias** Eski Yunanlı heykelci, ü. y. 490-430; üç Athena, bir Zeus heykeli yaptı; ayrıca Parthenon'daki heykel ve kabartmaların büyük bölümü onun elinden çıkmıştır
ilgili maddeler
Akropol 1:122a
Dünyanın Yedi Harikası 6:16a
Mimarlık 12:225b

PHEİDİPPİDES Eski Yunanlı koşucu, ü. y. İÖ 490; Maraton'dan Atina'ya kadar zafer haberini vermek için koştu
ilgili madde Maraton 12:60a

PHİDİAS *bak.* **PHEİDİAS**

PHILADELPHIA ABD'de, Pennsylvania eyaletinin en büyük kenti; 1681'de kuruldu; dünyanın en işlek ırmak limanlarından biridir; Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi bu kentte imzalandı; hizmetler ve imalat sanayisi en önemli etkinliklerdir; aynı zamanda bir bankacılık, ulaşım, eğitim ve kültür merkezidir; nüf. 1.652.188 (1989)
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:209b
Liman 11:258a
Mimarlık 12:231a

PHILIP Edinburgh dükü, d. 1921; 1947'de, İngiltere'nin bugünkü kraliçesi II. Elizabeth ile evlendi

PHILIPON, CHARLES Fransız sanatçı ve yayımcı, 1806-62; karikatür tarihinde önemli bir yeri vardır

ilgili madde Karikatür 10:68a

PHILIPPE II Fransa kralı, 1165-1223; monarşiyi güçlendirdi ve Normandiya'yı fethetti; Haçlı Seferleri'ne doğrudan katılmadıysa da destekledi

ilgili maddeler
Eyyubiler 6:245b
Haçlı Seferleri 7:321b
Richard 14:236b, 237a

PHILIPPE VI Fransa kralı, 1293-1350

ilgili madde Yüz Yıl Savaşları 19:226a

PHİLİPPOİ *bak.* **FİLİPPOİ**

PHİLİPPOS II Makedonya kralı, İÖ 382-336

madde başlığı Philippos II 14:68a, görsel

ilgili maddeler
Aristo 2:7a, 7b
Bulgaristan 4:54a
Büyük İskender 4:86a, 86b
Demosthenes 5:144b
Eski Yunan 6:206b
İstanbul 9:117a
Makedonya 12:12a
Savaş ve savaş araçları 15:77a
Thebai 17:173b

PHİLİPPOS V Makedonya kralı, İÖ 238-179

ilgili madde Roma İmparatorluğu 14:263b

PHİLOKTETES Yunan mitolojisi

ilgili madde Truva Savaşı 17:304b

PHNOM PENH *bak.* **PNÔM-PENH**

PHOBOS Mars'ın uydusu; gezegenin çevresindeki bir tam dolanımını y. 7,5 günde tamamlar; 1877'de keşfedilmiştir

ilgili madde Mars 12:78a

PHOEBE Satürn'ün uydusu

ilgili madde Satürn 15:74b vd.

PHOENIX ABD'de, Arizona eyaletinin başkenti; 1867'de küçük bir köy olarak kuruldu; II. Dünya Savaşı'ndan sonra hızla gelişti; imalat sanayisi başlıca gelir kaynağıdır; tarım, madencilik, kerestecilik ve turizm öbür gelir kaynaklarını oluşturur; nüf. 941.948 (1989)

PHRİKSOS Yunan mitolojisinde, altın postlu bir koçun sırtında Hellespontos'u (Çanakkale Boğazı'nı) yüzerek geçen Nephele'nin oğlu

ilgili maddeler
Altın Post 1:190b
Çanakkale Boğazı 4:247a

PHRYGİA *bak.* **FRİGYA**

PIHTILAŞMA yırtılan bir damardan kan kaybını önlemek için pıhtı oluşması; bir dizi tepkime sonucunda fibrin denen bir madde oluşur; fibrin iplikçikleri bir ağ biçimini alır; kan hücreleri ve plazmayla birleşerek sert ve dayanıklı bir pıhtı oluşturur

ilgili maddeler
İlkyardım 9:9b
Kan 9:301b
Vitamin 19:22b

PINAR, SELAHATTİN Türk şarkı bestecisi, 1902-60; radyoda tanbur sanatçısı olarak çalıştı; kalıplaşmış ezgileri yinelemeyen, içten bir üslupla bestelediği şarkılarla döneminin en sevilen bestecileri arasına girdi

ilgili madde Türk müziği 18:121b

PINARBAŞI Kastamonu'nun ilçesi; daha önce Azdavay ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 7.596, kasaba 1.555

PINARBAŞI Kayseri'nin ilçesi; batısında Hınzır, güneyinde Tahtalı dağları yer alır; başlıca akarsu Zamantı Irmağı'dır; demir ve krom yatakları Etibank tarafından işletilir; nüf. (1990): ilçe 47.822, kasaba 11.364

PINARHİSAR Kırklareli'nin ilçesi; kuzeyinde Istranca Dağları'nın en yüksek bölümü olan Mahya Dağı yer alır; en çok tahıl ve ayçiçeği yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 24.763, kasaba 11.236

PIRASA

madde başlığı Pırasa 14:69a

PIRNAL MEŞESİ

ilgili maddeler
Ağaç: görsel 1:67
Kabuk 9:239b

PITRAK Avrupa'nın büyük bölümüne dağılmış biryıllık otsu bitki; en belirgin özelliği, çengel biçimli dikenlerle kaplı meyveleridir

ilgili madde Meyve 12:184b

Pİ Yunan alfabesindeki π harfinden türetilmiş simge; çemberin çevresinin çapına oranını gösterir

ilgili madde Matematik 12:98a vd.

PIAGET, JEAN İsviçreli psikolog, 1896-1980; Cenevre Üniversitesi'nde psikoloji profesörüydü, 1929-54; çocukların düşünme sürecine ilişkin araştırmalar yaptı; düşünmenin karmaşık bir deneme-yanılma süreci olduğu sonucuna vardı; *Çocukta Dil ve Düşünme* (1923), *Çocukta Hüküm ve Muhakeme* (1924), *Epistomoloji ve Psikoloji: Bir Bilgi Kuramına Doğru* (1970) kitaplarından bazılarıdır

ilgili madde Psikoloji 14:155b

PİAN *ya da* **Frambezi** nemli tropik bölgelerde görülen, spiroket bakterilerin yol açtığı bulaşıcı hastalık

ilgili madde Tropik hastalıklar 17:299b

PIAZZI, GIUSEPPE İtalyan astronom, 1746-1826; ilk küçük gezegeni bulmuştur

ilgili madde Küçük gezegen 11:169a, 169b

PICADOR *ya da* **Pikador** boğa güreşinde mızraklı atlı

ilgili madde Boğa güreşi 3:263b, 264a

PICARDIE Fransa'da bölge; merkezi Amiens; tarihte sık sık istilaya uğrayan Paris Havzası'nın sınırında, genel olarak düzlük bir bölgedir; ileri derecede makineleşmiş tarım yapan yoğun bir nüfusu barındırır; metal eşya en önemli sanayi koludur; nüf. 1.766.000 (1985 tah.)

PICASSO, PABLO İspanyol ressam, 1881-1973

madde başlığı Picasso 14:69a, görsel

ilgili maddeler
Bale 2:301a, 304a
Barış hareketleri 3:44a
Kübizm 11:167b
Resim sanatı 14:232b
Sanat 15:44a
•"Ağlayan Kadın"; "Avignonlu Kızlar"; "Guernica"

PICCADILLY ALANI Londra, İngiltere

ilgili madde Londra 11:280a

PICCARD, AUGUSTE İsviçreli mucit, 1884-1962; batiskafın bulucularındandır; kendi geliştirdiği araçlarla stratosferin üst katmanlarında araştırmalar yaptı

ilgili maddeler
Balon 3:12a, 12b
Cousteau 4:208a
Dalgıçlık 5:67a

PIC DU MIDI GÖZLEMEVİ Fransa

ilgili madde Gözlemevi 7:217b

PICHINCHA YANARDAĞI Ekvador

ilgili madde Quito 14:169a

PICKFORD, MARY ABD'li kadın sinema oyuncusu, 1893-1979; ilk film yıldızlarından biriydi; *Pollyanna* (1920) gibi duygusal filmlerle ün kazandı

ilgili maddeler
Sinema 15:230b
Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:223b

PICO ADASI Portekiz; Asor Adaları grubundan; en büyük kenti Lagens de Pico

ilgili madde Asor Adaları 2:66a

PICTET, RAOUL İsviçreli fizikçi, 1842-1929; hidrojen, oksijen ve azot gazlarının sıvılaştırılmasını sağladı

ilgili madde Düşük sıcaklıklar fiziği 6:32b

PİDE

ilgili madde Ekmek 6:89a

PIDGIN sözcük dağarcığı iyice sınırlı, grameri basitleşmiş, çoğunlukla bir Batı dilini temel alan dil; genellikle ortak bir dilden yoksun olan topluluklar arasında iletişim aracı olarak ortaya çıkar ve çoğu zaman yalnızca konuşma dili olarak kalır; örn. Çin'in Pidgin İngilizcesi ve Haiti'nin Fransız Kreolü

ilgili madde Pasifik Adaları 14:20a

PIEMONTE İtalya'nın kuzeybatısında bölge; tam ortasında Po Irmağı'nın vadisi ve onu çevreleyen dağlar bulunur; yoğun bir sanayi bölgesidir ve merkezi olan Torino'da Avrupa'nın en büyük otomobil fabrikası vardır; nüf. 4.365.911 (1989 tah.)

ilgili madde Garibaldi 7:77b

PIERO DELLA FRANCESCA İtalyan ressam, y. 1420-92; bir perspektif ustasıydı; İtalya'da bir resim geleneği kurmadı, ama bilimsel incelemeleriyle büyük ün yaptı

ilgili maddeler
Fresk 7:49a
Resim sanatı 14:225a
Rönesans: tablo: görsel 14:287

PIERROT beyaz boyanmış yüzü ve beyaz giysileriyle kukla gösterilerinin en ünlü karakterlerinden biri

ilgili maddeler
Palyaço 13:295b
Pantomim 13:308b

"PİETÀ" Michelangelo'nun heykeli

ilgili maddeler
Michelangelo 12:202a
Roma 14:259a

"PİETÀ" Tiziano'nun tablosu

ilgili madde Tiziano 17:226a

PIETERMARITZBURG Güney Afrika; Natal eyaletinin merkezi; nüf. 159.500 (1983 tah.)

ilgili madde Güney Afrika 7:281a

PIETRI, DORANDO İtalyan maraton koşucusu, ü. y. 1908

ilgili madde Maraton 12:60b

PİEZOELEKTRİK ETKİ bazı kristallerin

basınç uygulandığında elektriklenmesi
ilgili maddeler
Curie 4:215a
Mikrofon ve hoparlör 12:211b
Sesüstü dalgalar 15:151b
PİGMELER halk; Orta Afrika'nın kısa boylu insanları; en ünlüleri Zaire'deki Ituri Ormanı'nda yaşayan Bambutiler'dir; nüf. y. 200.000
ilgili maddeler
Afrika halkları 1:56b
Cadılık 4:100a vd.
Göçebelik 7:192a
PİGMENT boyalarda ya da deri ve kıl gibi organik dokularda bulunan renk verici madde
ilgili maddeler
Albino 1:139a
Boya ve cila 3:315b vd.
Deri 5:189b
Kıl 10:205a
Renkler 14:217a
Resim sanatı 14:221b, 222a
PİKADOR *bak.* **PICADOR**
PİKAP
ana madde Ses kaydı 15:247b, 248a
PİKARESK ROMAN romanın ilk biçimlerinden; bir serserinin (İspanyolca *picaro*) yaşamını sürdürebilmek amacıyla bir yerden öbürüne sürüklenirken geçirdiği serüvenleri anlatır; birbirine gevşek bir biçimde bağlanmış arabölümlerden oluşur; örnekleri arasında Henry Fielding'in *Kader Yolu* (1742) ve *Tom Jones*' u (1749), Lesage'ın *Gil Blas* 'ı (1715-35) sayılabilir
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:40b
İspanyol edebiyatı 9:109a
Roman 14:274a
PİK DEMİR *bak.* **DÖKME DEMİR**
PİKO uluslararası birimler sisteminde kullanılan önek
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:78
PİKOLO flüt
ilgili maddeler
Flüt ailesi 6:320b, görsel
Orkestra 13:203b
Üflemeli çalgılar 18:266a, görsel
PİKOLO TROMPET
ilgili madde Trompet ailesi 17:293b
PİKTLER halk
ilgili madde İskoçya 9:94b
PİL
madde başlığı Pil 14:71b, görsel
ilgili maddeler
Elektrik 6:107a vd., görsel
Elektroliz 6:115a, 115b
•Güneş pili; Kuru pil; Yaş pil
PİLATE, PONTİUS Yahuda'nın Romalı valisi, ü. İS 1. yy; Hz. İsa onun emriyle yargılandı ve çarmıha gerildi
ilgili madde İsa, Hz. 9:82a
PİLÂTRE DE ROZİER, FRANÇOİS Fransız havacı, 1756-85
ilgili madde Balon 3:11b
PİLAV
ilgili madde Aşçılık 2:96b, 97b
PİLCOMAYO IRMAĞI Güney Amerika
ilgili madde Paraguay 13:319b
PİLON yüksek gerilim hatlarını taşıyan çelik direk
ilgili maddeler
Elektrik enerjisi 6:110a
Kablo 9:237b
PİLOR *bak.* **MİDE KAPISI**
PİLOR DARLIĞI
ilgili madde Kalıtsal hastalıklar 9:286a
PİLOT
ilgili maddeler
Havalimanı 8:79b, 80a
Uçak 18:153b vd.
PİLOT KABİNİ
ilgili madde Uçak 18:156a, 159b, görsel
PILSEN *bak.* **PLZEN**
PILSUDSKİ, JOZEF Polonya devlet başkanı, 1867-1935; Polonya'nın Rusya'dan bağımsızlığını kazanması için çalıştı ve iki kez hapse girdi; I. Dünya Savaşı'nda Polonya ordusunu kurdu; 1918'de bağımsız Polonya'nın devlet başkanı oldu; sonraki yıllar fiilen diktatördü; Polonya'nın ekonomik gelişmesini engelledi
PILTDOWN İNSANI sahte tarihöncesi insan fosili
ana madde Sahtekârlık ve dolandırıcılık 15:15a, görsel
PİNA
ilgili maddeler
Kıyı canlıları 10:237b
Midye 12:208a vd.
PINAKOTEK Münih'te sanat galerisi, Almanya
ilgili madde Münih 12:332b
PİNANG *bak.* **PENANG**
PİNDAROS Eski Yunanlı şair, İÖ y. 518-438; Atina'da eğitim gördü, ama genellikle doğum yeri olan Thebai'de yaşadı; Eski Yunan'ın en büyük lirik şairiydi; dehası özgün ve yaratıcıydı; yarışmalarda ödül kazanan atletleri kutlayan şiirleriyle ünlüdür
PİNGPONG *bak.* **MASATENİSİ**
PINK FLOYD rock müzik topluluğu
ilgili madde Pop müzik 14:122a, 122b, görsel
PINOCHET, AUGUSTO Şili devlet başkanı, d. 1915; 1973'te Başkan Salvador Allende'yi devirerek iktidarı ele geçiren askeri cuntanın lideri
ilgili maddeler
Allende 1:157a
Şili 16:276b
"PİNOKYO" Collodi'nin romanı; sonradan Walt Disney'in çizgileriyle sinemaya uyarlandı
ilgili maddeler
Çizgi film: görsel 4:330
Disney 5:240b
PİNPON *bak.* **MASATENİSİ**
PINTER, HAROLD İngiliz oyun ve senaryo yazarı, d. 1930; çok az konuşmanın, hatta suskunluğun yer aldığı, gerçek duyguları gizleyen oyunlarıyla tanınır; oyunları arasında *Doğum Günü Partisi* (1958), *Gitgel Dolap* (1957) sayılabilir; *Genç Hizmetçiler* (1963), *Arabulucu* (1971), *Seni Kaybetmek İstemiyorum* (1976) ve *Fransız Teğmenin Karısı* (1981) gibi filmlerin senaryolarını yazmıştır; ayrıca Türkiye'deki izlenimlerinden yola çıkarak yazdığı *Bir Tek Daha* ve *Dağ Dili* gibi oyunları da vardır
ilgili madde Tiyatro sanatı 17:214b
PİNTO ATI
ilgili madde At: görsel 2:111
PİNYİN Çince'yi Latin harfleriyle yazma sistemi; 1956'da kabul edildi; Mandarin Çincesi'nin Pekin lehçesiyle telaffuzuna dayanır; Çin karakterlerinin yerini almaktan çok, telaffuzun öğrenilmesini kolaylaştırmak ve Pekin lehçesini yaygınlaştırmak amacını taşır
ilgili madde Çin Halk Cumhuriyeti 4:310a
PİNYON DİŞLİ
ilgili madde Bisiklet 3:225b
PIONEER ABD'nin gezegenlerarası araştırmalar için başlattığı insansız uzay sondası programı
ilgili madde Venüs 18:319a
PIONEER 10 uzay sondası
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:253b, görsel
PIONEER 11 uzay sondası
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:253b
PIONEER VENUS 2 uzay aracı
ilgili madde Venüs 18:320a
PİPERİN
ilgili madde Karabiber 10:23b
PİPO
madde başlığı Pipo 14:73a, görsel
ilgili madde Tütün 18:151a
"PİPO İÇEN ADAM" Picasso'nun tablosu
ilgili madde Picasso 14:71a
"PİPPİ UZUNÇORAP" Lindgren'in çocuk romanı
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:14a
PİR
ilgili maddeler
Ahilik 1:87b
Tarikatlar 17:52b
PİRAMİT geometri
ilgili maddeler
Alan ve hacim: görsel 1:131
Geometri 7:130a
Kristal 11:79a
PİRAMİT mimarlık *bak.* **MISIR PİRAMİTLERİ**
PİRAMİTLER ÇARPIŞMASI 1798; Napolyon Bonapart'ın 25.000 kişilik Fransız ordusu ile Murad Bey'in 40.000 kişilik Memlük ordusu arasındaki çarpışma; Napolyon her biri süvari nakliye birliklerini koruyan altı sıra beş tümenlik kareler oluşturdu
ilgili madde Mısır 12:198b
PİRANA
madde başlığı Pirana 14:74a, görsel
PIRANDELLO, LUIGI İtalyan yazar, 1867-1936; en çok *Size Öyle Geliyorsa Öyledir* (1918), *Altı Kişi Yazarını Arıyor* (1921), *IV. Henri* (1922) adlı oyunlarıyla tanınır; ayrıca *Gölgelenmiş Yıllar* (1904), *Karımın Kocası* (1911) gibi romanları vardır; öbür oyunları arasında *Cakomino, Kendine Gel* (1916), *Evvelkinden İyi* (1920), *Çıplakları Giydirmek* (1923), *Ağzı Çiçekli Adam* (1926), *Bu Akşam Tulûat Yapıyorum* (1930) sayılabilir
ilgili maddeler
İtalyan edebiyatı 9:152a
Tiyatro sanatı 17:212a
PİRAYA
ilgili madde Pirana 14:74b
PİRAZİZ Giresun'un ilçesi; daha önce Bulancak ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe olarak örgütlendi; nüf. (1990): ilçe 17.643, kasaba 7.685
PİRE böcek
madde başlığı Pire 14:74b, görsel
ilgili maddeler
Böcek: görsel 3:331
Salgın hastalıklar 15:33a
Veba 18:311a

PİRE Yunanistan'da liman kenti; Atina'nın y. 8 km güneybatısında; Eski Yunanlı devlet adamı Themistokles Atinalı yurttaşlarını Pire'yi tahkim ederek kullanmaya ikna etmişti; nüf. 196.389 (1981)
ilgili maddeler
Atina 2:141b, 142a
Yunanistan 10:207b, görsel
PİRENE Yunan mitolojisi
ilgili madde Çeşme 4:278b
PİRENE DAĞLARI *ya da* **Pireneler** Avrupa
madde başlığı Pirene Dağları 14:75b, görsel
ilgili madde Fransa 7:22a, 25b
PİRENE KÖPEĞİ iri yapılı köpek soyu
ilgili madde Köpek 11:49a
PİREOTU genellikle pembe ya da kırmızı, papatyaya benzer çiçekler açan bitki
ilgili madde Kasımpatı 10:82a
PİRİNÇ bitki
madde başlığı Pirinç 14:76a, görsel
ilgili maddeler
Asya 2:84a
Aşçılık 2:97b
Birmanya 3:221a
Çin Halk Cumhuriyeti 4:314b vd., görsel
Japonya 9:190a
Malezya 12:25a
Sulama 16:174b
Tahıl 16:295a
Tarım tarihi 17:23a, 23b
Tarım ve hayvancılık 17:34b, görsel
Tayland 17:94a
PİRİNÇ alaşım
madde başlığı Pirinç 14:78a, görsel
ilgili maddeler
Alaşım 1:135a vd.
Çinko 4:325b
PİRİNÇKUŞU
madde başlığı Pirinçkuşu 14:79a, görsel
PİRİ REİS Osmanlı denizci, 1470-1554
madde başlığı Piri Reis 14:79b
ilgili maddeler
Barbaros Hayreddin Paşa 3:41b, 43a
Coğrafya 4:200a
PİRİ REİS HARİTASI
ilgili maddeler
Coğrafya: görsel 4:199
Piri Reis 14:80a
PİRİT demir ve kükürt içeren, pirinç parlaklığında sarı renkli mineral; çoğu zaman insanı yanıltacak kadar altına benzer
ilgili maddeler
Ammonitler 1:238a
Ateşli silahlar: görsel 2:137
Fosil 6:333a
Mineral: görsel 12:236
PİROELEKTRİK ETKİ bazı kristallerin sıcaklığın etkisiyle elektriklenmesi
ilgili madde Curie 4:215a
PİROMETRE
madde başlığı Pirometre 14:80b
ilgili maddeler
Sıcaklık 15:171a
Termometre 17:156a, 157b
PİROŞKİ Rus yemeği
ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:13b
PİR SULTAN ABDAL Türk tasavvuf şairi, ü. 16. yy
madde başlığı Pir Sultan Abdal 14:81a
ilgili madde Söz sanatları 16:43b
"PİR SULTAN ABDAL" Toy'un tiyatro oyunu
ilgili madde Türk edebiyatı 18:150b
PİSA İtalya
madde başlığı Pisa 14:82a, görsel
ilgili madde Galilei 7:63b
PİSAGOR *ya da* **Pythagoras** Eski Yunanlı bilgin, İÖ y. 580 - y. 500
madde başlığı Pisagor 14:83a
ilgili maddeler
Astronomi 2:71b
Dünya 6:7b
Müzik 13:17a
PİSAGOR TEOREMİ
ilgili maddeler
Hız 8:155a
Karekök 10:61a
Matematik 12:96b
Pisagor 14:83b
PİSA KATEDRALİ İtalya
ilgili madde Pisa 14:82b
PİSA KULESİ İtalya
ilgili madde Pisa 14:82b, görsel
PISANO, ANDREA İtalyan heykelci, y. 1270 - y. 1348
ilgili madde Heykel 8:143b
PISANO, NİCOLA İtalyan heykelci, 1220-83
ilgili madde Heykel 8:143b
PİSA VAFTİZHANESİ İtalya
ilgili madde Pisa 14:82b, görsel
PISCATOR, ERWIN Alman tiyatro yönetmeni ve kuramcısı, 1893-1966; özgün ve etkileyici dışavurumcu sahneleme teknikleriyle tanınmıştır; Brecht'in epik tiyatro anlayışının gelişmesine önemli katkılarda bulunmuştur
ilgili madde Brecht 4:18b
PISCES takımyıldız *bak.* **BALIK**
PİSİBALIĞI
ana madde Yassıbalıklar 19:109a vd.
ilgili maddeler
Balık 2:313b
Koruyucu renklenme 11:21b
PİSİSTRATUS Atina tiranı, ö. İÖ 527; Atina'yı Yunanistan'ın kültür merkezi haline getirdi, kitaplar derledi
ilgili maddeler
Eski Yunan 6:203b
Ezop'un fabilleri 6:246a
Solon 15:312a
PİSKOPOS bazı Hıristiyan kiliselerinde en yüksek rütbeli din adamı; genellikle bir piskoposluk bölgesinden sorumludur; Katolik Kilisesi'nde, İngiltere Kilisesi'nde, Protestan Episkopal Kilise'de ve Doğu Ortodoks Kilisesi'nde piskoposların yetkilerinin doğrudan havarilerden geldiği öne sürülür; bazı Protestan kiliselerinde ise daha çok bir yöneticilik unvanıdır ve havarilerden geldiği iddiasına yer verilmez
ilgili maddeler
Hıristiyanlık 8:152a
Katolik Kilisesi 10:97a, görsel
Kilise ve katedral 10:256a
PISSARRO, CAMILLE Fransız ressam, 1830-1903
madde başlığı Pissarro 14:83b
ilgili madde Cézanne 4:172b
PİST
ilgili maddeler
Havacılık tarihi 8:64b
Havalimanı 8:79a vd.
Uçak 18:154b
PİSTON buhar makinelerinde ve içten yanmalı motorlarda, silindir biçimindeki bir bölmenin içinde gidip gelerek harekete yardımcı olan, genellikle silindir biçimli kol; üflemeli çalgılardaki piston düzeneği ses aralığını değiştirmeye yarar
ilgili maddeler
Asansör 2:55b
Dizel motoru 5:258a, görsel
Hava pompası 8:83a vd., görsel
Hidrolik 8:159b vd., görsel
İçten yanmalı motor 8:248b vd., görsel
Pompa 14:116a, görsel
Türbin 18:23a
Üflemeli çalgılar 18:265b, 266a
PİSTONLU BUHAR MAKİNESİ
ana madde Buhar makinesi 4:47b vd.
ilgili madde Gemi motoru 7:109b, 110a
PİSTONLU MOTOR
ilgili maddeler
Helikopter 8:120b
İçten yanmalı motor 8:288a
Jet motoru 9:213a
Uçak 18:154a, 154b
PİST YARIŞI
ana madde Atletizm 2:146a vd.
ilgili madde Motosiklet yarışı 12:292b
PİŞEKÂR ortaoyunu tipi
ilgili maddeler
Ortaoyunu 13:226a vd., görsel
Türk tiyatrosu 18:143a, görsel
PİŞMANİYE
ilgili madde Kocaeli 10:291b
PİŞMİŞ TOPRAK *ya da* **Terracotta** kaba kilden yapılan, pişirildiğinde kırmızı renk alan ve genellikle sırlanmadan bırakılan toprak eşya
ilgili maddeler
Aydınlatma 2:229a
Çatalhöyük 4:261a
Etrüskler 6:221b
Heykel: görsel 8:143
İç mimarlık 8:277b
İlkel sanatlar 8:331b
PITMAN STENOSU
ilgili madde Steno 16:136a
PİTON Yunan mitolojisi
ilgili madde Apollon 1:305b
PİTON yılan
madde başlığı Piton 14:84b, görsel
ilgili maddeler
Dericilik: görsel 5:192
Hayvanat bahçesi 8:101b
Sürüngenler 16:209a, 209b
Yılan 19:166a
PITT, WILLIAM İngiliz devlet adamı, 1708-78; 1735'te parlamentoya girdi; ateşli bir özgürlük savunucusu olarak sivrildi; 1756-61 ve 1766-68 arasında başbakanlık görevini üstlendi; geniş bir sömürge imparatorluğu kurulmasında önemli rol oynadı
ilgili madde Yedi Yıl Savaşları 19:133a
PITTI SARAYI Floransa, İtalya; eskiden krallık sarayı, bugün sanat galerisi
ilgili madde Mimarlık 12:229a
PITTSBURGH ABD'de, Pennsylvania eyaletinde kent; Ohio Irmağı kıyısında ülkenin başlıca ırmak limanlarından biri ve önde gelen taşımacılık merkezidir; özellikle çelik sanayisi gelişmiştir; nüf. 376.412 (1989)
PİTYALİN tükürükte bulunan ve nişastanın basit şekerlere parçalanmasını sağlayan enzim

ilgili madde Sindirim 15:219a
PİYADE
ilgili maddeler
Ateşli silahlar: görsel 2:138
Birinci Dünya Savaşı: görsel 3:205, 206
Kara kuvvetleri 10:37a vd.
Roma İmparatorluğu 14:262b
Savaş ve savaş araçları 15:79a, 82a vd.
"PİYALE" Ahmed Haşim'in şiir kitabı
ilgili maddeler
Ahmed Haşim 1:89b vd.
Şiir sanatı 16:272b
PİYALE PAŞA Osmanlı devlet adamı, ö. 1578; Enderun'dan yetişti; 1554'te kaptan-ı derya oldu; Akdeniz'de birçok sefere katıldı; Cezayir Beylerbeyiliği'ne getirildi; 1568'de üçüncü vezirliğe yükseldi; 1570-71 Kıbrıs seferine donanma komutanı olarak katıldı
ilgili maddeler
Sokullu Mehmed Paşa 15:308a
Turgut Reis 17:330b
PİYANLİ DÜĞÜM
ilgili madde Düğüm 5:328b, görsel
PİYANO
madde başlığı Piyano 14:85b, görsel
ilgili maddeler
Klavikord 10:284a
Klavsen 10:284b
Orkestra 13:203a
PİYANO AKORDEON
ilgili madde Akordeon 1:119a
PİYASA *bak.* **PAZAR**
PİYON
ilgili madde Satranç 15:70b vd.
PIZARRO, FRANCISCO İspanyol fatih, 1471-1541
madde başlığı Pizarro 14:87b, görsel
ilgili maddeler
İnkalar 9:50b
Keşifler 10:194a
Lima 11:256b
Peru 14:54b
Quito 14:169b
PİZZA
ilgili maddeler
Fırıncılık 6:282b
Lokanta 11:273a
PIZZERIA lokanta
ilgili madde Lokanta 11:273a
PIZZICATO kemancının kemanın tellerini parmakla çekmesi
ilgili madde Monteverdi 12:270b
PKK *ya da* **Kürdistan İşçi Partisi** ayrılıkçı örgüt
ilgili madde Türkiye 18:96a
"PLAJDA" Degas'nın tablosu
ilgili madde Degas: görsel 5:105
PLAK
ana madde Ses kaydı 15:146a vd.
PLANCK, MAX Alman fizikçi, 1858-1947
madde başlığı Planck 14:88b, görsel
ilgili maddeler
Fizik 6:308a
Kuvantum kuramı 11:141a
PLANCK SABİTİ
ilgili maddeler
Kuvantum kuramı 11:141a
Planck 14:89a
PLANET *bak.* **GEZEGEN**
PLANETARYUM
madde başlığı Planetaryum 14:89a, görsel
PLANKTON
madde başlığı Plankton 14:90a, görsel
ilgili maddeler
Balina 2:329a vd.
Deniz canlıları 5:155b
Denizler ve okyanuslar 5:166b
Köpekbalığı 11:53a
PLANÖR
madde başlığı Planör 14:90b, görsel
ilgili maddeler
Havacılık tarihi 8:60a, görsel
Taşımacılık 17:74b
PLANTAGENET HANEDANI *ya da* **Anjou hanedanı** İngiltere'de 1154-1485 arasında hüküm süren hanedan; Anjou kontu Geoffrey (ö. 1151) ile İngiltere kralı I. Henry'nin kızı imparatoriçe Matilda'nın birleşmesiyle başlayan bu hanedan İngiltere tahtına 14 kral verdi
ilgili madde Henry 8:127b
PLANTASYON tropik ve astropik ülkelerde pamuk, tütün, şekerkamışı ya da öbür sıcak iklim ürünlerinin yetiştirildiği çok büyük çiftlik
ilgili maddeler
Kölelik 11:37b
Sri Lanka: görsel 16:130
Tarım tarihi 17:27b
PLANULA denizanasının larvası
ilgili madde Denizanası: görsel 5:153
PLANYA TEZGÂHI
ilgili maddeler
Takım tezgâhları 16:299a
Teknoloji 17:121a
PLASENTA *bak.* **ETENE**
PLASER ALTIN *bak.* **ALÜVYON ALTINI**
PLASSEY SAVAŞI 1757; İngilizler'in Bengalliler'i yenerek Hindistan'da egemenliklerini kurdukları savaş
ilgili madde Doğu Hint Kumpanyası 5:274a
PLASTİK
madde başlığı Plastikler 14:94a, görsel
ilgili maddeler
Asetilen 2:58a vd.
Kimya sanayisi 10:272a
Polimer 14:105a
PLASTİK CERRAHİ
madde başlığı Plastik cerrahi 14:93b, görsel
PLASTİK KÖPÜĞÜ *bak.* **GENLEŞTİRİLMİŞ PLASTİK**
PLATA IRMAĞI Güney Amerika
madde başlığı Paraná, Paraguay ve Plata ırmakları 13:321b
PLATANO muzla akraba tropik bitki; meyvesi hindistancevizi sütü ya da şekerle pişirilerek yenir; kurutularak, öğütülerek ya da un haline getirilerek de kullanılır; Asya'nın doğusunda temel gıdalardan biridir
ilgili madde Yiyecekler 19:182b
PLATAYA Yunanistan'da eskiçağ kenti; İÖ 479'da Pers istilasına son veren savaş bu kentin yakınında yapıldı
ilgili maddeler
Eski Yunan 6:205a
Medler ve Persler 12:123b
Peloponnesos Savaşı 14:41a
PLATEOSAURUS
ilgili madde Dinozor 5:236b
PLATH, SYLVIA ABD'li kadın şair ve romancı, 1932-63; yapıtlarında yabancılaşma, ölüm ve kendini yok etme konularını işledi; *Sırça Fanus* (1963) tek romanıdır; intiharından sonra önemli çağdaş şairlerden biri olarak kabul edilmiştir
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:227b
PLATİN
madde başlığı Platin 14:98a, görsel
ilgili madde Alaşım 1:137a
PLATINI, MICHEL Fransız futbolcu, d. 1955; orta saha oyuncusuydu; St. Étienne ve Juventus kulüplerinde oynadı; üç kez Avrupa'da yılın futbolcusu seçildi; 1984 Avrupa Şampiyonluğu'nu kazanan Fransız takımının kaptanıydı; 1987'de futbolu bıraktı
PLATO *bak.* **YAYLA**
PLATON *ya da* **Eflatun** Eski Yunanlı düşünür, İÖ y. 428 - y. 347
madde başlığı Platon 14:99a
ilgili maddeler
Akademi 1:100a
Aristo 2:7a, görsel
Cumhuriyet 4:213b
Eğitim 6:66a vd.
Eski Yunan 6:206b
İdealizm 8:288b
Rasyonalizm 14:203a
Sibernetik 15:190b
Siyasal ve yerel yönetim 15:284a
PLAUTUS, TITUS MACCIUS Romalı oyun yazarı, İÖ. y. 254-184
ilgili maddeler
Latince 11:213a, 213b
Tiyatro sanatı 17:211b
PLAZA DE ARMES Santiago'da alan, Şili
ilgili madde Santiago: görsel 15:55
PLAZA DE CATALUNA Barselona'da alan, İspanya
ilgili madde Barselona 3:47b
PLAZA DE MAYO *ya da* **Mayo Alanı** Arjantin'in başkenti Buenos Aires'te, çok güzel yapılarla çevrelenmiş alan
ilgili maddeler
Arjantin: görsel 2:13
Buenos Aires 4:40b
PLAZA MURILLO La Paz'da alan, Bolivya
ilgili madde Bolivya: görsel 3:277
PLAZMA fizyoloji; kanın alyuvar ve akyuvar içermeyen sarımsı renkli sıvı bölümü; y. % 90'ı su, % 7'si protein, geri kalanı tuzlar, glikoz, karbon dioksit ve hormonlardan oluşur; görevleri kan hücrelerini, besin maddelerini ve atıkları taşımak, kan basıncını ve vücut sıcaklığını sabit tutmak, asit-baz dengesini korumak ve kılcal damarlardan çok fazla sıvı kaybını önlemektir
ilgili madde Kan 9:299b
PLAZMA fizik; artı yüklü iyonlar ve serbest elektronlardan oluşan gaz halinde karışım; ancak Güneş ve yıldızlardaki yüksek sıcaklıklarda ortaya çıkar; elektrik ve magnetik alanlardan etkilenir; evrendeki toplam maddenin % 99'undan fazlasının plazma halinde olduğu sanılmaktadır; 1923'te ABD'li kimyacı Irving Langmuir tarafından keşfedildi
ilgili maddeler
Fizik 6:307b
Madde 11:311b
Nükleer enerji 13:122b vd.
PLAZMİT
ilgili madde Genetik mühendisliği 7:126a
PLEB Eski Roma'da toplumsal sınıf
ilgili madde Roma İmparatorluğu

14:261a, 261b, 272b
PLESIOSAURUS
ilgili maddeler
Evrim: görsel 6:240
Tarihöncesi yaşam 17:52a, görsel
PLESSIS, ARMAND-JEAN DU *bak.* **RICHELIEU**
PLEVNE SAVUNMASI 1877
ilgili madde Gazi Osman Paşa 7:97b, görsel
PLEVRA *ya da* **Göğüs zarı**
ilgili maddeler
Akciğer 1:108a
Solunum 15:320b
PLEYİSTOSEN BÖLÜM jeolojide Yakın Zaman içinde yer alan bölüm; 1,7 milyon yıl önce başlamış ve 10.000 yıl öncesine kadar devam etmiştir; birçok buzullaşma çevrimi yaşandı; kar sınırı birbirini izleyen dönemler içinde güneye ve kuzeye doğru kaydı; değişen iklim koşullarına uyum gösteremeyen bazı bitkilerin ve hayvanların soyu tükendi
ilgili madde Jeoloji 9:210a
PLINIUS (Yaşlı) *ya da* **Gaius Plinius Secundus** Romalı bilgin, İS 23-79; ansiklopedi türündeki ilk yapıtı yazmıştır
ilgili maddeler
Ansiklopedi 1:284a
Aydınlatma 2:229b
Latince 11:214b
PLINIUS (Genç) *ya da* **Gaius Plinius Caecilius Secundus** Romalı yazar, İS y. 61 - y. 113; konsül ve Bitinya valisi
ilgili maddeler
Latince 11:214b
Pompei 11:118a vd.
PLİYOSEN BÖLÜM jeolojide, Üçüncü Dönem'in bölümü; 7 milyon yıl önce başladı, 2,5 milyon yıl önce sona erdi; bu dönemde oluşan kayaçlara bütün dünyada rastlanır; iklim önceki dönemlere göre daha soğuk ve kuruydu; memeliler irileşti, primatların evrimi sürdü; insan olarak kabul edilebilecek ilk canlılar (*Australopithecus*) ortaya çıktı
ilgili madde Jeoloji 9:209b
PLOVDİV *ya da* **Filibe** Bulgaristan'ın ikinci büyük kenti; Meriç Irmağı kıyısında, Trakya Ovası'ndaki altı tepenin arasında yer alır; 1364'te Osmanlılar'ın eline geçti ve Filibe adını aldı; 1885'te Bulgaristan'a bağlandı; bir gıda işleme merkezidir; nüf. 364.162 (1989)
ilgili madde Trakya 17:279b
PLUTARKHOS Eski Yunanlı yazar, y. 46 - y. 120
madde başlığı Plutarkhos 14:99b
ilgili madde Yaşamöyküsü 19:112a
PLÜTON Roma mitolojisi
ilgili madde Hades 7:322b
PLÜTON gezegen
madde başlığı Plüton 14:100a, görsel
ilgili maddeler
Astronomi 2:74b
Dünya 6:7a
Gezegen 7:142b vd.
Güneş sistemi 7:272a vd.
Kepler 10:179a
Yerçekimi 19:155a
PLÜTONYUM uranyumötesi elementler•in en önemlisi; simgesi Pu, atom numarası 94; adını Plüton gezegeninden alan radyoaktif, gümüşsü bir metaldir; en kararlı izotopu Pu-244 (yarı ömrü 80 milyon yıl); nükleer enerji santrallarında ve nükleer silahlarda kullanılır; 1940'ta uranyumun döteronla bombardımanı sonucunda elde edildi
ilgili maddeler
Atom: görsel 2:156
Nükleer enerji 13:119b
PLÜTONYUM-239
ilgili maddeler
Atom: görsel 2:156
Nükleer enerji 13:119b
PLÜVİYOMETRE *ya da* **Yağışölçer**
ilgili madde Yağmur 19:68a
PLZEN *ya da* **Pilsen** Çekoslovakya'da kent; bira ve çelik eşya üreten bir sanayi kentidir; nüf. 174.800 (1987 tah.)
ilgili madde Çekoslovakya 4:276a
P.M. Latince *post meridiem* (öğleden sonra) sözcüklerinin kısaltması
ilgili madde Gündüz ve gece 7:265a
PNÖM-PENH *ya da* **Phnom Penh** Kampuçya'nın başkenti; 1434'te Angkor Thom'un yerine başkent olarak kuruldu; 1975-79'da büyük ölçüde boşaltıldı; eskiden dokumacılık, ilaç ve makine üretimi ve çeltikçilik gibi sanayi etkinlikleriyle, ayrıca eğitim ve kültür merkezi olarak önem taşıyordu; Mekong, Sab ve Basak ırmaklarının kavşak noktasında yer alır; nüf. 564.000 (1987)
PNÖMATİK AYGIT
madde başlığı Pnömatik aygıtlar 14:101a, görsel
PNÖMATİK ÇEKİÇ *ya da* **Havalı çekiç**
ilgili maddeler
Hava pompası 8:83a
Pnömatik aygıtlar 14:102a
PNÖMATİK MATKAP *ya da* **Havalı matkap**
ilgili madde Madencilik 11:317a
PNÖMOKOK
ilgili madde Zatürree 19:241b
PNÖMOKONYOZ çeşitli tozların ya da kimyasal maddelerin uzun süre solunmasıyla ortaya çıkan akciğer hastalıklarının ortak adı; belirtileri soluk almada güçlük ve kronik bronşittir; etkenler ortadan kaldırılmazsa akciğerler kalıcı şekilde zarar görür
ilgili maddeler
Akciğer 1:108b
Kömür 11:45a
Meslek hastalıkları 12:164a
PNÖMONİ *bak.* **ZATÜRREE**
POBYEDİ TEPESİ *ya da* **Zafer Tepesi** SSCB; Kırgızistan SSC'de
ilgili madde Kırgızistan 10:212b
POE, EDGAR ALLAN ABD'li yazar, 1809-49
madde başlığı Poe 14:102a, görsel
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:222a
"POETİKA" Aristo'nun yapıtı
ilgili maddeler
Tiyatro sanatı 17:211b
Trajedi 17:277b
POGROM
ilgili madde Yahudiler ve Musevilik 19:74b
POHL, FREDERIK ABD'li bilimkurgu yazarı, d. 1919
ilgili madde Bilimkurgu 3:190a
PO IRMAĞI İtalya
madde başlığı Po Irmağı 14:103a
ilgili madde Torino 17:253b, görsel
POINCARÉ, HENRI Fransız matematikçi, 1854-1912; matematiksel çözümleme, diferansiyel denklemler, kuramsal astronomi ve elektronun dinamiği konularına önemli katkılarda bulundu; özellikle bilim felsefesi alanındaki çalışmalarıyla tanınır
POINTE-NOIRE Atlas Okyanusu
ilgili maddeler
Brazzaville 4:18b
Kongo 10:316b
POİNTİLİZM *bak.* **NOKTACILIK**
POIROT, HERCULE roman kahramanı
ilgili madde Christie 4:184b
POITIER, SIDNEY ABD'li sinema oyuncusu, d. 1924
ilgili madde Siyah Amerikalılar 15:278a, görsel
POITIERS Fransa'da kent; Poitou-Charentes bölgesinde, Vienne ilinin merkezi; ülkenin kuzeyi ile güneyi arasında 71 km genişliğinde bir geçit olan Poitou kapısına egemen konumdadır; Jan Dark burada sorguya çekildi; basımcılık ve lastik ürünler gibi gelişen sanayileriyle bir ticaret ve yönetim merkezidir; nüf. 76.793 (1982)
POITIERS ÇARPIŞMASI 1356; Yüz Yıl Savaşları'nda İngiltere'nin Fransa'ya karşı kazandığı zafer; bataklık araziye sıkışan Fransız şövalyeler Kara Prens Edward'ın komutasındaki İngiliz okçulara hedef oldular; Fransa Kralı II. Jean İngilizler'e tutsak düştü
ilgili madde Yüz yıl savaşları 19:226a
POKROVSKİ KATEDRALİ *bak.* **VASİLİ BLAJENNİ KATEDRALİ**
POKSVİRÜS *bak.* **ÇİÇEK VİRÜSÜ**
POLANSKI, ROMAN Polonyalı film yönetmeni, senaryo yazarı ve oyuncu, d. 1933; *Sudaki Bıçak* (1962) filmiyle dünya çapında ün kazandı; *Rosemary'nin Bebeği* (1968), *Çin Mahallesi* (1974) ve *Tess* (1979) öbür önemli filmleri arasındadır
ilgili madde Sinema 15:236b
POLARILMA *ya da* **Kutuplanma**
madde başlığı Polarılma 14:103a, görsel
ana madde Işık 8:253b
POLARİMETRE
ilgili madde Polarılma 14:104b
POLARIS *bak.* **DEMİRKAZIK**
POLARIS FÜZESİ karadan karaya ya da sualtından yüzeye fırlatılan güdümlü füze
ilgili maddeler
Denizaltı 5:150a
Güdümlü füzeler 7:250b, görsel
POLAROİD FİLM
ilgili madde Polarılma 14:103b
POLAROİD FOTOĞRAF MAKİNESİ
ilgili madde Fotoğraf makinesi 7:13b
POLATKAN, HASAN Türk siyaset adamı, 1915-61; 1946'da Demokrat Parti'den milletvekili seçilerek siyasete atıldı; 1950-55 ve 1956-60 arasında maliye bakanlığı yaptı; 27 Mayıs 1960'tan sonra Yassıada'da yargılanarak idam edildi; cenazesi 1990'da devlet töreniyle İstanbul'da yaptırılan anıtmezara taşındı
ilgili madde Menderes 12:147a
POLATLI Ankara'nın ilçesi; Haymana ve Cihanbeyli yaylaları güneyden ilçe topraklarına sokulur; başlıca ekonomik etkinlik tarım ve ticarettir; nüf. (1990): ilçe 99.965, kent 60.158
ilgili maddeler

Ankara 1:280b
Gordion 7:184b
Müzeler ve sanat galerileri 13:11b
POLDER özellikle denizden kazanılan alçak arazi; kıyı çizgisine paralel setler oluşturarak ve kapalı alanın suları boşaltılarak elde edilir; bu tür topraklarda tuz oranı çok yüksektir ve tarıma elverişli duruma gelmesi için tuzun iyice azaltılması gerekir; başlıca örnekleri Hollanda'da görülür
ilgili madde Akaçlama 1:99b
POLEN *bak.* **ÇİÇEKTOZU**
POLEZYA Beyaz Rusya'da ova
ilgili madde Beyaz Rusya 3:159a
POLHYMNİA *ya da* **Polymnia** Yunan mitolojisindeki dokuz Musa'dan biri; kutsal ilahilerin esin perisi
ilgili madde Musalar 12:316a
POLİANDRİ kadının birkaç kocası olduğu evlilik biçimi; Hindistan'daki Nayarlar arasında görülür; kocalar bazen kardeştir; bu evlilik toprağın ve sürünün aile içinde kalmasını sağlar
ilgili madde Aile 1:97a
POLİESTER *bak.* **POLYESTER**
POLİETİLEN *ya da* **Politen**
ilgili maddeler
Elektron 6:119a
Molekül 12:262a
Plastikler 14:95a
Reçine 14:206a
POLİGAMİ *ya da* **Çokeşlilik** aynı anda birden çok eşle evli olma; hem çokkarılılık (poligini), hem de çokkocalılık (poliandri) biçiminde görülür; eskiden çok yaygın olmakla birlikte günümüzde azalmaktadır
ilgili maddeler
Aile 1:97a
Evlilik 6:232b
POLİGRAF *bak.* **YALAN MAKİNESİ**
POLİİZOPREN
ilgili madde Kauçuk 10:103a
POLİKARPOV I-16 uçak
ilgili madde Havacılık tarihi 8:64b
POLİKLİNİK
ilgili madde Hastane 8:48b
POLİKLORODİFENİL difenil ve klorun tepkimesiyle hazırlanan, son derece kararlı, reçine ya da kristal yapısında organik bileşiklerin ortak adı; yağlayıcılarda, yapıştırıcılarda ve koruyucu yüzey kaplamalarında kullanılır; zehirlidir ve doğal yaşama zarar verir
ilgili madde Çevre kirliliği 4:284b
POLİKLOROPREN
ilgili madde Kauçuk 10:102b
POLİMER
madde başlığı Polimer 14:104b
ilgili maddeler
Kimya sanayisi 10:272a
Molekül 12:262a
Naylon 13:41a vd.
Plastikler 14:96a
Reçine 14:206a
•Monomer
POLİMER KİMYASI
ilgili madde Kimya 10:262b
POLİMERLEŞME benzer moleküllerin bir araya gelerek büyük moleküller oluşturması
ilgili maddeler
Polimer 14:104b
Tepkime 17:152b
POLİMORFİZM *ya da* **Çokbiçimlilik**
ilgili madde Katı 10:93b
POLİNEZYA Büyük Okyanus'ta adalar grubu; Hawaii, Tahiti, Tonga ve Samoa'yı kapsar; mercanadalardan, volkanik adalardan ve yükselmiş mercan resiflerinden oluşur; ekonomileri temel olarak geçimlik tarıma dayanır; nüf. 1.472.000 (1981 tah.)
ana madde Pasifik Adaları 14:21a
ilgili madde Polinezyalılar 14:105a vd.
POLİNEZYALILAR halk
madde başlığı Polinezyalılar 14:105a, görsel, harita
ilgili maddeler
Pasifik Adaları 14:20a
Tabu 16:290b vd.
POLİP tıp; içi boş ve mukoza katmanıyla döşeli bir organın duvarında büyüyen yumuşak ur; en çok burunda, idrar kesesinde ve bağırsakta gelişir; bazen kanar, bazen hiçbir belirti vermez; genellikle iyi huyludur, ama bazıları kanserleşme eğilimi gösterdiğinden ameliyatla alınarak biyopsi yapılması gerekir
POLİP zooloji; bazı deniz hayvanlarının bir yüzeye tutunarak yaşadıkları evrede biçimlenen gövde yapısı; bir ucuyla kayalara yapışır, serbest ucundaki dokunaçlarla da yakaladığı yiyecekleri ağzına götürür; denizşakayığı ve mercan polipleri bu vücut yapısının tipik örnekleridir
ilgili maddeler
Denizanası 5:154a, görsel
Kıyı canlıları 10:236b
Mercan resifi 12:150b
POLİPROPİLEN
ilgili maddeler
Halat ve halat yapımı 7:329b
Naylon: görsel 13:41
Plastikler 14:95b, görsel
POLİS Eski Yunan'da kent devleti; genellikle surlarla çevrili bir kentle çevresindeki kırsal alanı kapsardı, kentte bir kale (akropol), bir pazaryeri (agora) ve yönetim merkezi bulunurdu; Helenistik dönemde (İÖ 323-280) siyasal özgürlüklerin kısıtlanmasına karşın polislerin yerel konulardaki bağımsızlığı sürdü
POLİS güvenlik örgütü
madde başlığı Polis 14:107a
ilgili madde Suç 16:155b, 157a
•Dedektif; Parmak izi
POLİSAKARİT çok sayıda monosakaritten oluşan büyük moleküllü karbonhidrat; monosakarit birimleri aynı (homopolisakarit) ya da farklı (heteropolisakarit) olabilir; nişasta önemli bir homopolisakarittir
ilgili madde Karbonhidratlar 10:58b
POLİSİTEMİ
ilgili madde Kan 9:303b
POLİS KÖPEĞİ
ilgili madde Polis 14:108b, görsel
POLİSTİREN yapay organik bileşik; aromatik bir hidrokarbon olan stiren molekülünün 2.000-3.000 tanesinin uzun bir zincir biçiminde dizilmesiyle oluşur; ısıtıldığında yumuşar ve kolayca biçim alabilir; asitlerin, bazların ve birçok kimyasal maddenin etkilerine karşı dirençlidir; iyi bir elektrik yalıtkanıdır
ilgili madde Plastikler 14:95a
POLİTBÜRO SSCB
ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:17a
POLİTEN *bak.* **POLİETİLEN**
POLİTETRAFLÜOROETİLEN *ya da* **Teflon**
ilgili madde Flüor ve flüorür 6:319b
"POLİTİKA" Aristo'nun yapıtı
ilgili maddeler
Aristo 2:7b
Siyaset 15:288a
POLİTİKA yönetim *bak.* **SİYASET**
POLİÜRETAN yapay reçine
ilgili maddeler
Kimya sanayisi 10:272a
Plastikler 14:98a, 97b
Reçine 14:206a
Takma kol ve bacak 16:306b
POLİVİNİL KLORÜR *ya da* **PVC** plastik yapımında kullanılan yapay reçine
ilgili maddeler
Kablo 9:238b vd.
Kimya sanayisi 10:271b
Plastikler 14:95a, 97a, görsel
Polimer 14:105a
POLKA çok hareketli ve canlı Bohemya halk dansı; 2/4 zamanlı bir müzik eşliğinde yapılır; Fransa'da çok benimsenmiştir
ilgili madde Halk dansları 8:10b
POLLACK, SYDNEY ABD'li film yönetmeni, d. 1934; toplumsal konulara değindiği sürükleyici filmleriyle tanınır; *Atları da Vururlar* (1969), *Akbabanın Üç Günü* (1975), *Tootsie* (1982) ve *Benim Afrikam* (1985) en tanınmış filmleridir
ilgili madde Sinema 15:234a
POLLENDER, ALOYS Alman biyoloji bilgini, 1800-79; şarbon basilini bularak tanımlamıştır
ilgili madde Şarbon 16:241b
POLLIO, GAIUS ASINIUS Romalı tarihçi ve hatip, İÖ 76- İS 4; Roma'nın ilk halk kütüphanesini kurdu
ilgili madde Kütüphane 11:186a
POLLOCK, JACKSON ABD'li ressam, 1912-56; Soyut Dışavurumculuk akımının, özellikle Hareketli Soyut üslubun en önemli adlarından biridir; boyayı tuvale damlatarak, akıtarak ya da savurarak yapılan "damlatma resmi" geliştirmiştir
ilgili madde Dışavurumculuk 5:211b
•"Sonbahar Ritmi"
POLLUKS yıldız; İkizler takımyıldızında yer alan parlak bir yıldızdır
ilgili madde Takımyıldız 16:303b
"POLLYANNA" Eleanor Porter'ın çocuk romanı
•Porter
POLO
madde başlığı Polo 14:109a, görsel
POLO, MARCO *bak.* **MARKO POLO**
POLONEZ
ilgili madde Chopin 4:184a
POLONYA
madde başlığı Polonya 14:110a, görsel, harita
ilgili maddeler
Almanya 1:170a, 171b
Avrupa 2:180b vd.
Beyaz Rusya 3:158b
Birinci Dünya Savaşı 3:210b
Evlilik: köy düğünü: görsel 6:233
Genç Osman 7:125a
İkinci Dünya Savaşı 8:298a vd.
Karlofça Antlaşması 10:71a, 71b
Köprülü ailesi 11:61b vd.
Küçük Kaynarca Antlaşması 11:170b, 171a

Letonya 11:239b
Litvanya 11:26b
Prusya 14:152a, 152b
Slavlar 15:291b
•*kentler, örn.* Varşova; Wrocław
POLONYUM oksijen grubu elementleri•'nden; simgesi Po, atom numarası 84; adını Polonya'dan alan radyoaktif, gümüş rengi ya da siyah, az bulunan bir metaldir; en kararlı izotopu Po-210 (yarı ömrü 138 gün); uranyum cevherlerinde çok az miktarda bulunur; 1898'de keşfedilmiştir
ilgili madde Curie 4:215b
POL POT Kampuçya başbakanı, d.1925
ilgili madde Kampuçya 9:297a vd.
POLTAVA SAVAŞI 1709
ilgili madde Petro I 14:57b
"POL VE VİRJİNİ" Bernardin de Saint-Pierre'in romanı
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:41a
POLYBİOS Eski Yunanlı devlet adamı ve tarihçi, İÖ y. 201-y. 120; Scipio'nun yakın dostuydu; İÖ 146'da Kartaca'nın yıkılmasına tanık oldu; 40 kitaptan oluşan önemli bir tarih kitabı yazdı
POLYDEKTES Yunan mitolojisi
ilgili madde Perseus 14:51b
POLYESTER *ya da* **Poliester** organik bileşik; çok sayıda molekülün ester bağlarıyla, düz bir zincir biçiminde ya da çapraz olarak birleşmesiyle oluşur; genelikle birden çok hidroksil grubu içeren bir alkol ile birden çok karboksil grubu içeren bir organik asidin tepkimesiyle elde edilir; pek çok yapay reçinenin, lifin ve plastiklerin yapımında kullanılır
ilgili maddeler
Plastikler 14:97b
Reçine 14:206a
POLYMNİA *bak.* **POLHYMNİA**
POLYO *bak.* **ÇOCUK FELCİ**
POLYOMİYELİT *bak.* **ÇOCUK FELCİ**
POLYPHEMOS Yunan mitolojisinde Kikloplar'dan biri; Poseidon'un oğlu olan tek gözlü bir devdi; Odysseus'u kaçırdı
ilgili maddeler
Kikloplar 10:253a vd.
Odysseia 13:131b
POMAKLAR Bulgaristan'da yaşayan Müslüman halk; Bulgarca'ya yakın bir dil konuşurlar; bugünkü sayıları 120.000 kadardır; bir bölümü Türkiye'ye göç etmiştir
ilgili madde Trakya 17:280b
POMERANYALI ERİK İsveç, Danimarka ve Norveç kralı, y. 1381-1459
ilgili madde İsveç 9:132b
POMPA
madde başlığı Pompa 14:115b, görsel
•Hava pompası
POMPADOUR (MARKİZİ), JEANNE ANTOINETTE POISSON Fransız soylu kadın, 1721-64; 1744'ten sonra Kral XV. Louis'nin metresi; iç ve dış siyasette etkin bir rol oynadı; güzel sanatların, özellikle mimarlığın koruyucusuydu; Sèvres porselen fabrikasını kurdu
POMPALI AĞIZ MIZIKASI *ya da* **Kromatik ağız mızıkası**
ilgili madde Ağız mızıkası 1:80b, görsel
POMPANO tropik ve ılıman denizlerde yaşayan birkaç balık türünün ortak adı; yanlardan basık gövdeleri geniş bir yaprağı andırır; çoğu parlak gümüşsü renkli, 45 cm uzunluğunda ve 1 kg ağırlığındadır
POMPEİ İtalya'da eskiçağ kenti
madde başlığı Pompei 14:118a, görsel
ilgili maddeler
Amfitiyatro 1:236a
Arkeoloji 2:19a
Forum 6:330b
Kent: görsel 10:169
Latince: görsel 11:212
Lav 11:215b
Resim sanatı 14:222b
Roma İmparatorluğu 14:266b
Yanardağ 19:84a
"POMPEİ'NİN SON GÜNLERİ" Luigi Maggi'nin filmi
ilgili madde Sinema 15:230a
POMPEİ SÜTUNU İskenderiye, Mısır
ilgili madde İskenderiye 9:91b
POMPEIUS *ya da* **Gnaeus Pompeius** Romalı devlet adamı, İÖ 106-48
madde başlığı Pompeius 14:119a, görsel
ilgili maddeler
Jül Sezar 9:227a vd.
Kilikya 10:255a
Roma İmparatorluğu 14:264b
Spartaküs 16:47b
POMPIDOU, GEORGES Fransa cumhurbaşkanı, 1911-74; 1944-46'da de Gaulle'ün özel kalem müdürüydü; 1969-74 arasında cumhurbaşkanlığı yaptı
ilgili madde Fransa 7:32b
POMPIDOU SANAT VE KÜLTÜR MERKEZİ Paris, Fransa
ilgili maddeler
Mimarlık 12:231b, görsel
Müzeler ve sanat galerileri 13:14a
Paris 13:333a, görsel
PONAPE Mikronezya Federe Devletleri'nde eyalet; volkanik kökenli Ponape Adası ile bir grup mercanadadan oluşur; zengin bitki örtüsünde mangrov bataklıkları ile yağmur ormanları geniş yer tutar; halkı hindistancevizi, ekmekağacı, kakao ve domuz yetiştirir, balıkçılık yapar; nüf. 24.788 (1985 tah.)
PONAPE ADASI Mikronezya; Büyük Okyanus'un batısında, Karolin Adaları arasında yer alır; Pasifik Adaları Vesayet Bölgesi'nin bir parçasıdır; çevresindeki birkaç mercanadayla birlikte Mikronezya Federe Devletleri'nin bir eyaletini oluşturur; çok zengin bir tropik bitki örtüsüyle kaplıdır; en çok kopra tarımı yapılır; nüf. 16.403 (1980)
ilgili madde Pasifik Adaları 14:20b
PONSETYA *bak.* **ATATÜRKÇİÇEĞİ**
PONTE DEI SOSPIRI Venedik'te köprü, İtalya
ilgili madde Venedik 18:313b
PONTE VECCHIO Floransa'da, Arno Irmağı üzerinde köprü; İtalya
ilgili madde Köprü: görsel 11:58
PONTIAC Kuzey Amerika Yerlileri'nden Ottavalar'ın reisi, y. 1720-69; Büyük Göller Yöresi'ndeki İngiliz egemenliğine karşı başlatılan ve Pontiac Savaşı (1763-64) olarak bilinen büyük Yerli direnişine önderlik etmiştir
PONTOS CEMİYETİ Karadeniz Bölgesi'ndeki eski Pontos yöresinde yaşayan Ortodoks Rumlar'ın bağımsız bir devlet kurmak amacıyla oluşturdukları dernek; 1904'te Merzifon'da kuruldu; çeşitli gizli örgütlerle işbirliği yaptı; Kurtuluş Savaşı sırasında silahlı baskınlara girişti; Ankara hükümeti olayları sert biçimde bastırdı; 1923'ten sonra Rumlar'ın Anadolu'yu terk etmeleri üzerine dağıldı
ilgili madde Trabzon 17:271a
PONTOS DEVLETİ *ya da* **Rum Pontos Devleti** *ya da* **Trabzon Rum İmparatorluğu** İÖ 3. yy
ilgili maddeler
Akkoyunlular 1:116b
Anadolu Selçuklu Devleti 1:252b
Kapadokya 10:10b
Trabzon 17:268b, 269a
PONY EXPRESS ABD'de 1860-61'de uygulanan atlı posta taşımacılığı hizmeti; telgraf sisteminin hizmete girmesiyle ortadan kalkmıştır
ilgili madde Posta hizmetleri 14:133b, görsel
PO OVASI İtalya
ilgili maddeler
İtalya 9:144a
Po Irmağı 14:103a
POPE, ALEXANDER İngiliz yazar, 1688-1744; Yeniklasikçilik akımının önde gelen şair ve yergi yazarıdır; Homeros'un yapıtlarının çevirileriyle de ünlüdür
ilgili maddeler
Epigram 6:163a
İngiliz edebiyatı 9:23a
POPLİN
ilgili madde Dokumacılık 5:286a
POP MÜZİK
madde başlığı Pop müzik 14:119b, görsel
ilgili maddeler
Konser 10:319b vd., görsel
Müzik 13:20a
POPOCATEPETL Meksika'da uyuyan yanardağ; yüksekliği 5.452 m; karla kaplı simetrik konisi büyük duman bulutları yayarsa da 1802'den beri püskürmemiştir
ilgili madde Meksika 12:130b
POPOV, ALEKSANDR STEPANOVİÇ Rus fizikçi, 1859-1906
ilgili madde Radyo 14:176a
POPOV, OLEG SSCB'li palyaço, d. 1930
ilgili madde Sirk 15:256b
POP SANAT bir sanat üslubu olarak işlenen halk kültürü; 1950'lerin sonlarında Soyut Dışavurumculuk akımına ve "aydın sanatı"na tepki olarak doğdu; imgelerini televizyondan, dergi ve afişlerden alan bu akım, 20. yy'ın ileri teknolojisinin ve kitlesel iletişim araçlarının bir ürünüdür; ünlü temsilcileri arasında Andy Warhol ile David Hockney sayılabilir
ilgili maddeler
Grafik sanatlar 7:223a
İç mimarlık 8:283a
Resim sanatı 14:234a
POQUELIN, JEAN BAPTISTE *bak.* **MOLIÈRE**
PORNOGRAFİ *ya da* **Porno** cinsel istek uyandırmak amacıyla üretilmiş resim, film, kitap vb. gereçler; toplumu yozlaştırıcı etkisini önlemek amacıyla çoğu zaman denetim ve baskı altında tutulur
POROS Hindistan kralı, ü. İÖ 4. yy; topraklarını savunmak için Büyük İskender'le savaştı
ilgili madde Büyük İskender 4:87b
PORSELEN
ana madde Çanak çömlek 4:240a, görsel

ilgili maddeler
Antika 1:294a
Danimarka: görsel 5:76
Kaolin 10:9a vd.
•Çin porseleni

PORSELEN SALYANGOZU
ana madde Salyangoz 15:35a, görsel

PORSUK
madde başlığı Porsuk 14:125a, görsel
ilgili madde Balkılavuzu 3:8b

PORSUKAĞACI
madde başlığı Porsukağacı 14:125b, görsel
ilgili madde Ağaç 1:69a

PORSUK BARAJI Eskişehir
ilgili madde Baraj 3:36b, görsel

PORSUK ÇAYI Sakarya Irmağı'nın en uzun kolu; 488 m
ilgili madde Sakarya Irmağı 15:26b

PORSUK ZAĞARI Almanya'da geliştirilen zağar ve teriye kökenli köpek soyu; gövdesi uzun, burnu sivri, bacakları kısa, kulakları uzun ve sarkıktır
ilgili madde Köpek 11:49b

PORTAKAL
madde başlığı Portakal 14:126a, görsel
ilgili maddeler
Greyfurt 7:231a
Meyve 12:185a, görsel
Meyvecilik 12:185b, 186b
Parfüm 13:326b, 327a
Turunçgiller 18:12a, görsel

PORTAL *bak.* **SAHNE AĞZI**

PORT ARTHUR *bak.* **LÜSHUN**

PORT-AU-PRINCE Haiti Cumhuriyeti'nin başkenti; adanın batı kıyısında; Haiti Üniversitesi de bu kenttedir; nüf. 514.438 (1989)
ilgili madde Haiti 7:234b

PORTE
ilgili maddeler
Müzik 13:16b, görsel
Üflemeli çalgılar 18:264b

PORTE DE HAL Brüksel'de sur kapısı, Belçika; eski kent surlarının ayakta kalabilmiş tek bölümüdür
ilgili madde Brüksel 4:34b

PORTEKİZ
madde başlığı Portekiz 14:127a, görsel, harita
ilgili maddeler
Angola 1:276a
Avrupa 2:177b, 179a
Brezilya 4:25a vd.
Cabo Verde Adaları 4:98b
Güney Amerika 7:290a, 290b
Keşifler 10:192b vd.
Macellan 11:304b
Mozambik 12:296b
NATO 13:39b
Sömürgecilik ve emperyalizm 16:33b
Şarap 16:239a
Uluslararası ticaret 18:202b
•İber Yarımadası; Portekizce; *yüzey biçimleri, kentler ve denizaşırı topraklar, örn.* Asor Adaları; Douro Irmağı; Lizbon; Madeira Adaları; Porto; Tajo Irmağı; *devlet adamları, örn.* Salazar; Soares

PORTEKİZCE Portekiz'de, Brezilya'da ve Portekiz'in hem eski, hem bugünkü sömürgelerinde konuşulan dil; Hint-Avrupa dil ailesinin İtalik diller kolunun Roman dilleri öbeğindendir; İspanyolca ile yakın akrabadır; ilk edebiyat yapıtları 13. ve 14. yy'larda başlar
ilgili maddeler
Afrika dilleri 1:53a
Latin Amerika edebiyatı 11:208b
Portekiz 14:128a
Roman dilleri 14:275a, 275b

PORTEKİZ GİNESİ *bak.* **GİNE-BİSSAU**

PORT ELIZABETH Güney Afrika'da liman kenti; 1820'de Kap eyaletinde kuruldu; 1873'te demiryollarının buraya ulaşmasından sonra limanı hızla gelişti; bugün canlı bir sanayi ve turizm merkezidir; nüf. 560.061 (1983)

PORTER, COLE ABD'li besteci, 1892-1964; sahne ve sinema müzikallerindeki tanınmış parçalardan birçoğunun bestecisi ve söz yazarıdır; bunlardan *Öp Beni Kate* (1948) sanatçının en iyi sahne müziği olarak gösterilir
ilgili madde Müzik 13:20a

PORTER, ELEANOR H. ABD'li kadın yazar, 1868-1920; inanılmaz iyimserliğiyle her güçlüğün üstesinden gelen öksüz kız "Pollyanna"nın maceralarını anlatan iki kitap yazdı; ama onun ölümünden sonra da değişik yazarların kaleminden birçok "Pollyanna" romanı yayımlandı

PORTER, KATHERINE ANNE ABD'li kadın yazar, 1890-1980; kısa öyküleriyle tanınır
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:226b

PORTER, WILLIAM SYDNEY *bak.* **O. HENRY**

PORT HARCOURT Nijerya
ilgili madde Nijerya 13:80a

PORTLAND ÇİMENTOSU kireçtaşı ile kilin birlikte kavrulup öğütülmesiyle elde edilen çimento
ana madde Çimento 4:305a
ilgili maddeler
Beton 3:154a
Karayolu 10:51a
Sıva ve alçı 15:185b vd.

PORTLAND VAZOSU eski Roma vazosu; camdan yapılmıştır ve Roma sanatının en güzel örneklerinden biridir; İS 1. yy'da yapıldığı sanılıyor
ilgili madde Cam ve camcılık 4:110a, görsel

PORT LOUIS Mauritius'un başkenti; nüf. 141.870 (1990)
ilgili madde Mauritius 12:108b, görsel

PORT MORESBY Papua Yeni Gine'nin başkenti ve limanı; 1883-84'te İngilizler'in yönetimine girdi; II. Dünya Savaşı'nda Müttefikler'in üssüydü; nüf. 152.100 (1987)

"PORT MOSLY'DEKİ SEL BASKINI" Sisley'in tablosu
ilgili madde Sisley: görsel 15:260

PORTO Portekiz'de kent; Douro Irmağı'nın sağ kıyısında; ülkenin ikinci büyük kenti, kuzeyin ticaret ve sanayi merkezidir; dünyaca ünlü porto şarabı bu kentte üretilir; ayrıca 12. yy'da yapılan ve 17.-18. yy'larda yenilenen katedraliyle ünlüdür; nüf. 347.300 (1986)
ilgili maddeler
Avrupa: görsel 2:179
Portekiz 14:128b, 129a, görsel

PORTO ALEGRE Brezilya'da liman kenti; ülkenin güneyindeki Rio Grande do Sul eyaletinin merkezi; ekonomisi pamuklu dokuma, taşıt ve konserve sanayilerine dayanır; nüf. 1.272.121 (1985)
ilgili madde Brezilya 4:24b

PORT OF SPAIN Trinidad ve Tobago'nun başkenti; Trinidad Adası'nın batı kıyısında bir ticaret limanıdır; nüf. 58.300 (1987 tah.)
ilgili madde Trinidad ve Tobago 17:290a

PORTOLAN
ilgili madde Harita ve haritacılık 8:36b

PORTO MARGHERA İtalya
ilgili madde Venedik 18:315a

PORTO-NOVO Benin'in başkenti; Gine Körfezi kıyısında; nüf. 208.000 (1982 tah.)
ilgili madde Benin 3:133a

PORTO RİKO Batı Hint Adaları'nda ABD'ye bağlı ada
madde başlığı Porto Riko 14:130a, görsel, harita
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:213a
Kolomb 10:305b

PORTO ŞARABI
ilgili maddeler
Portekiz 14:129a
Şarap 16:239b

PORTRE
ilgili maddeler
Haiş 8:18b, görsel
Heykel 8:142b, görsel
Leonardo da Vinci: görsel 11:233
Mine: görsel 12:235
Modigliani: görsel 12:257
Resim sanatı: görsel 14:223
Rodin 14:253b
Rönesans: görsel 14:287
Van Dyck 18:298a vd., görsel
Van Gogh: görsel 18:299

PORT ROYAL Jamaika'da liman kasabası; 17. yy'da korsan Henry Morgan'ın üssü olarak kötü ün salmıştı ve yağmaladıkları altınlarla geçinen 8.000 kişiyi barındırıyordu; 1692'de bir depremle yıkıldı; 1735'te İngiltere'nin deniz üssü olarak yeniden yapıldı; bugün sakin ve küçük bir kasabadır; nüf. 1.469 (1982 geç.)
ilgili madde Jamaika 9:181a

PORT SAİD Mısır'da liman kenti; ülkenin kuzeydoğu kıyısında, Süveyş Kanalı'nın ağzında; nüf. 382.000 (1986 tah.)
ilgili maddeler
Lesseps 11:239a
Mısır 12:197a
Süveyş Kanalı 16:216a

PORT STANLEY Falkland Adaları'nın başkenti; balina avcılarının üssü olarak kuruldu; adalardaki tek yerleşme ve 1842'den bu yana başkenttir; yün, koyun derisi ve fok yağı işlenir; nüf. 1.050 (1980)
ilgili madde Falkland Adaları: görsel 6:252

PORT SUDAN Sudan
ilgili maddeler
Hartum 8:39b
Sudan 16:162a

POSEİDON Yunan mitolojisi
madde başlığı Poseidon 14:131b
ilgili maddeler
Athena 2:138b
Atlantis 2:143b
Odysseia 13:131a
Truva 17:302a
Zeus 19:250a

POSEİDON FÜZESİ
ilgili madde Güdümlü füzeler 7:250b

POSEİDON TAPINAĞI Yunanistan
ilgili madde Tapınak: görsel 17:8
POSITANO İtalya'da tatil kasabası
ilgili madde İtalya: görsel 9:147
POSOF Kars'ın ilçesi; ilin en kuzey kesiminde, Yalnızçam Dağları'nın engebelendirdiği yüksek bir bölgede yer alır; başlıca akarsuyu olan Posof Çayı'nın bir bölümü SSCB ile doğal sınırı oluşturur; geçim kaynağı hayvancılıktır; nüf. (1990): ilçe 128.661, kasaba 2.208
ilgili madde Kars 10:75b
POSTA
ana madde Posta hizmetleri 14:132a, görsel
ilgili madde Pul ve pulculuk 14:160a
POSTA ARABASI
ilgili maddeler
Otel ve motel 13:244a
Posta hizmetleri 14:132b
Ulaşım 18:181a
POSTA GÜVERCİNİ haber taşımakta kullanılan kaya güvercini
ilgili madde Güvercin ve kumru 7:311a, görsel
POSTA KODU
ilgili madde Posta hizmetleri 14:134b
POSTA PULU *bak.* **PUL**
POSTA TATARI
ilgili madde Posta hizmetleri 14:135b
POSTA TELGRAF VE TELEFON İŞLETMESİ *ya da* **PTT** Türkiye'de posta hizmetlerini yürüten, Ulaştırma Bakanlığı'na bağlı kuruluş
ilgili maddeler
Posta hizmetleri 14:136a
Radyo ve televizyon yayınları 14:193a
POSTA TRENİ posta servisine verilmiş eşyaları ve mektupları taşıyan tren
ilgili madde Posta hizmetleri 14:135a, görsel
POSTAYLA SATIŞ satıcının sattığı malların listesini genellikle kataloglar aracılığıyla müşterilere ulaştırdığı pazarlama yöntemi; siparişin alınması ve malın alıcıya gönderilmesi posta yoluyla olur
POSTEMPRESYONİZM *bak.* **GEÇ İZLENİMCİLİK**
POSTER *bak.* **AFİŞ**
POSTMATÜRE *bak* **GEÇ DOĞUM**
POSTMODERNİZM
madde başlığı Postmodernizm 14:136a
POŞU giysi
ilgili madde Adıyaman 1:37a
POTALA SARAYI Lhasa, Tibet
ilgili maddeler
Lhasa 11:244b, görsel
Tibet 17:193a, görsel
POTANSİYEL ENERJİ bir cismin konumu nedeniyle kazandığı depolanmış enerji; örn. rafta duran bir topun potansiyel enerjisi vardır ve top yere düştüğü anda bu enerji kinetik enerjiye dönüşür
ilgili madde Enerji 6:153b vd.
POTANSİYEL FARKI *bak.* **ELEKTRİK GERİLİMİ**
POTANSİYOMETRE *bak.* **REOSTA**
POTAS genel anlamda potasyum hidroksit ya da bütün potasyum karbonatlar; özel anlamda, odun külünden elde edilen ve arı olmayan ticari potasyum karbonat
ilgili maddeler
Madencilik 11:317b
Potasyum 14:137a
Tarım tarihi 17:26a
POTASKOSTİK *bak.* **POTASYUM HİDROKSİT**
POTASYUM
madde başlığı Potasyum 14:137a
ilgili maddeler
Beslenme 3:150b
Gübre 7:245a
Metal 12:170a
Tayf 17:91a
POTASYUM-40
ilgili madde Radyometrik tarihlendirme 14:190a
POTASYUM HİDROKSİT *ya da* **Potaskostik**
ilgili maddeler
Baz 3:105a
Sabun ve sabun yapımı 14:326b
POTASYUM KLORAT havai fişeklerin yapımında kullanılan bileşik
ilgili maddeler
Havai fişek 8:72b
Kibrit 10:251a
Klor 10:288a
POTASYUM NİTRAT *bak.* **GÜHERÇİLE**
POTASYUM PERMANGANAT dezenfektan olarak kullanılan bileşik
ilgili madde Oksijen 13:138b
POTASYUM SİYANÜR böcek ilacı olarak kullanılan, suda çözünebilen beyaz bir toz halindeki zehirli bileşik
ilgili madde Potasyum 14:137b
"POTEMKİN" Rus zırhlısı
ilgili maddeler
İsyan 9:137b
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:20b
"POTEMKİN ZIRHLISI" Ayzenştayn'ın filmi
ilgili maddeler
Ayzenştayn 2:241b, 242a
İsyan 9:137b
Sinema 15:231a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:16a, 20b
POTİN
ilgili maddeler
Ayakkabı ve ayakkabıcılık 2:217b
Giysi 7:174b
POTOMAC IRMAĞI ABD; Appalaş Dağları'ndan doğar, Chesapeake Körfezi'ne dökülür; Washington'a kadar gemi ulaşımına elverişlidir ve çevresinin doğal güzelliğiyle ünlüdür; uzunluğu 616 km
ilgili madde Washington 19:42a
POTOSI DAĞI Bolivya
ilgili madde Bolivya 3:277b
POTSDAM KONFERANSI 1945; II. Dünya Savaşı sonrasında Müttefikler'in ülke sınırlarını belirledikleri anlaşma
ilgili maddeler
Almanya 1:172a
İkinci Dünya Savaşı 8:307a
POTTER, BEATRIX İngiliz kadın yazar, 1866-1943; yarattığı hayvan karakterleri ve sevimli suluboya desenleriyle *Pamuk Tavşan* (1900) gibi çok sevilen çocuk kitapları yazdı
POTUR
ilgili madde Giysi 7:173b
POTUTA Yeni Zelanda'da gayzer
ilgili madde Yeni Zelanda: görsel 19:153
POULENC, FRANCIS Fransız besteci, 1899-1963; dönemin en iyi örnekleri olarak kabul edilen 50 kadar solo şarkı yazdı; ayrıca opera, bale, klavye müziği ve birçok dinsel müzik parçası besteledi
ilgili maddeler
Müzik 13:19b
Şarkı 16:243a
POULSEN, VALDEMAR Danimarkalı mühendis ve mucit, 1869-1942
ilgili madde Ses kaydı 15:148b
POUND, EZRA ABD'li şair, 1885-1972; 20. yy'ın İngiliz ve Amerikan şiirini derinden etkiledi; ilk imgeci şairlerden biriydi; II. Dünya Savaşı yıllarında İtalya'da yaşadı ve faşist eğilimler taşımakla suçlandı
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:224b
POUSSIN, NICOLAS Fransız ressam, 1594-1665; barok döneme özgü klasik resmin en önemli temsilcisidir; *Çobanların Tapınması* (y. 1637) gibi tabloları bu yaklaşımın başyapıtlarından sayılır; Eski Roma uygarlığının ateşli bir tutkunu olarak sanat yaşamının büyük bölümünü Roma'da geçirdi
POYRAZ
ilgili maddeler
Hava durumu 8:71a
Marmara Denizi 12:73b
POYRAZKUŞU
madde başlığı Poyrazkuşu 14:137b, görsel
ilgili madde Kıyı kuşları 10:238b
POZANTI Adana'nın ilçesi; batısı ormanlarla kaplı dağlık ve yüksek bir bölgededir; Adanalılar yaz aylarını buradaki yaylalarda geçirirler; yaygın olarak bağcılık yapılır; nüf. (1990): ilçe 23.040, kasaba 7.892
POZİTİVİZM *ya da* **Olguculuk**
madde başlığı Pozitivizm 14:138a
POZİTRON
ilgili madde Temel parçacıklar 17:143a
POZİTRON SALIMLI TOMOGRAFİ *ya da* **PET**
ilgili madde Zihinsel süreçler 19:255b, görsel
POZNAN Polonya'da il merkezi kent; 9. yy'da Warta Irmağı üzerinde bir kale olarak kuruldu; ortaçağda önemli bir ticaret merkeziydi; Alman nüfusun yoğun olduğu bir kent olarak uzun süre Polonya ile Prusya arasında anlaşmazlık konusu oldu; II. Dünya Savaşı'nda yıkıldı, sonra yeniden yapıldı; sanayi, ulaşım, kültür ve bilim merkezidir; nüf. 578.100 (1987)
ilgili madde Polonya 14:111b
POZOMETRE fotoğrafı çekilecek konudan yansıyan ışığın şiddetini ölçerek, kullanılan filmin duyarlığına en uygun poz süresini ve diyafram açıklığını gösteren yardımcı aygıt
ilgili maddeler
Fotoğrafçılık 7:8b
Fotosel 7:15a
PÖN SAVAŞLARI *bak.* **KARTACA SAVAŞLARI**
PÖTÜRGE Malatya'nın ilçesi; topraklarını Toroslar'a bağlı dağlar engebelendirir; tarım alanlarının bir bölümü Karakaya baraj gölünün suları altında kalmıştır; en çok buğday, kayısı ve üzüm yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 35.319, kasaba 4.359
ilgili madde Malatya 12:18b
PP VİTAMİNİ *bak.* **B_3 VİTAMİNİ**
PRADA, MANUEL GONZÁLEZ Perulu ya-

zar, 1848-1918
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:209b
PRADO MÜZESİ Madrid, İspanya
ilgili maddeler
Madrid 11:318b
Müzeler ve sanat galerileri 13:14b, görsel
PRAETOR Roma İmparatorluğu'nda hukuk davalarına bakan ve konsüllerin yokluğunda geniş yetkiler tanınan adalet görevlisi
ilgili madde Jül Sezar 9:227a
PRAG Çekoslovakya
madde başlığı Prag 14:139a, görsel
ilgili maddeler
Bohemya 3:267b
Çekoslovakya 4:276a
Stadyum 16:131a
PRAG ANTLAŞMASI 1635
ilgili madde Otuz Yıl Savaşları 13:253b
PRAKSİTELES Eski Yunanlı heykeltıraş, ü. İÖ y. 370-330
madde başlığı Praksiteles 14:140a
ilgili maddeler
Dünyanın Yedi Harikası 6:16a
Heykel 8:142a
PRASEODİM lantanitler• grubundan element; simgesi Pr, atom numarası 59, bağıl atom kütlesi 140,91; yumuşak, sünek ve dövülgen bir metaldir; alaşımlarda, ayrıca cam ve seramik eşyayı renklendirmekte kullanılır; 1885'te keşfedilmiştir
PRASLIN ADASI Seyşeller
ilgili madde Seyşeller 15:161b
"PRATİK AKLIN ELEŞTİRİSİ" Kant'ın yapıtı
ilgili madde Kant 9:332b
PRATİSYEN DOKTOR
ilgili madde Tıp 17:185b
PREKAMBRİYEN ZAMAN jeolojide, yerkabuğunun oluşmasından Kambriyen Dönem'in başlangıcına kadar geçen zaman; 4,6 milyar yıl öncesinden 570 milyon yıl öncesine kadar uzanır; Dünya'nın jeolojik tarihinin sekizde yedisini oluşturur; henüz kıtalar ortaya çıkmamıştı; hemen her yeri kaplayan denizlerde birkaç küçük volkanik ada bulunuyordu; bu döneme ait bakteri ve suyosunu fosilleri 3,5-3,2 milyar yıl öncesinden kalmadır ve bilinen ilk yaşam biçimleridir
ana madde Jeoloji 9:204b
ilgili madde Tarihöncesi yaşam 17:48b
PRELÜD bir sahne oyununun, bir operanın ya da bir ayinin başlamasından önce seslendirilen, kısa ve genellikle basit yapılı müzik parçası; 19. yy'da özellikle Chopin ve Debussy'nin öncülüğünde bağımsız bir beste niteliğini kazandı
PREMATÜRE *bak.* **ERKEN DOĞUM**
PREMÇAND Hintli yazar, 1880-1936
ilgili madde Hint edebiyatı 8:178a
PRENS ADALARI *ya da* **Kızıl Adalar** Marmara Denizi
madde başlığı Prens Adaları 14:140b, görsel
PRENS EDWARD ADASI Kanada'nın eyaleti; doğuda, St. Lawrence Körfezi'nin güney kesiminde; y.öl. 5.660 km², merkezi Charlottetown; ; nüf. 130.400 (1990 tah.)
ilgili madde Kanada 9:308a
"PRENSES DE CLEVES" La Fayette'in romanı
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:40a
"PRENSES MARGARITA" Velazquez'in tablosu
ilgili madde Velazquez: görsel 18:312
"PRENS İGOR" Borodin'in operası
ilgili maddeler
Opera 13:190b
Rus Beşleri 14:298b
PRENS SEBAHADDİN Osmanlı düşün ve siyaset adamı, 1878-1948; Osmanlı Devleti'nin, bireyi geliştirecek bir toplumsal yapı değişikliği ve özel girişimciliği destekleyen bir iktisat politikasıyla çökmekten kurtulabileceğini savundu; Paris'te Jön Türkler'in etkinliklerine katıldı; İttihat ve Terakki ile anlaşmazlığa düştü; II. Meşrutiyet döneminde de uzun süre Avrupa'da yaşamak zorunda kaldı; hanedan üyesi olduğundan, Cumhuriyet'in ilanından sonra yurda girişi yasaklandı; düşüncelerini, *Türkiye Nasıl Kurtarılabilir* (1965) adlı yapıtında toplamıştır
ilgili madde İttihat ve Terakki Cemiyeti 9:152b
PRES
ilgili maddeler
Fabrika 6:248a
Şarap 16:240b
Yün: görsel 19:216
•Dövme presi; Hidrolik pres
PRESBİTERYEN KİLİSELER Hıristiyanlık
ana madde Protestan Kilisesi 14:150a, 148b
ilgili madde İskoçya 9:95b
PRESLEY, ELVIS ABD'li *rock'n'roll* müzikcisi, 1935-77; *rock'n'roll* kralı olarak tanınır; aşk ve başkaldırı şarkılarıyla 1950'lerde Amerikan gençliğinin "ilahı" oldu
ilgili madde Pop müzik 14:120b vd., görsel
PRESS, TAMARA SSCB'li kadın atlet, d. 1937; 1960 Olimpiyatları'nda gülle atmada, 1964 Olimpiyatlar'ında hem gülle, hem disk atmada altın madalya aldı; bu dallarda altı kez rekor kırdı
PRETORIA Güney Afrika
madde başlığı Pretoria 14:142a, görsel
ilgili maddeler
Cape Town 4:127b
Güney Afrika 7:281a
PREVERT, JACQUES Fransız şair, 1900-77; toplumsal umut ve aşk baladlarıyla tanındı; gerçeküstücü şiir üslubuna dayanarak eski sözlü şiir geleneğini yeniden canlandırdı; 1930-1940'larda yazdığı senaryolarla da ün kazandı
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:45a
PREVEZE DENİZ SAVAŞI 1538
madde başlığı Preveze Deniz Savaşı 14:142b, görsel
ilgili maddeler
Barbaros Hayreddin Paşa 3:42b
Deniz savaşları 5:172a
Turgut Reis 17:330a
PRİAMOS Yunan mitolojisinde, Truva'nın son kralı; Laomedon'un oğluydu; birçok kızı ve 50 oğlu oldu; Hektor ve Paris de onun oğullarıdır; Truva ele geçirildiği sırada Aşil'in oğlu Neoptolemos tarafından öldürüldü
ilgili maddeler
Truva 17:302b
Truva Savaşı 17:304a vd.
PRIBILOF ADALARI Alaska, ABD; Bering Denizi'nde; Aleutlar'ın yurdu olan adalara ilk kez 1786'da Ruslar ayak bastı; 1867'de Alaska'yla birlikte satın alınarak ABD'ye geçen adalar fokların üreme bölgesidir; yılda 60.000 kadar fok avlanır
PRİENE Aydın'ın Söke ilçesinde eskiçağ kenti; İÖ 1000'lerde kuruldu, varlığını İS 12. yy'a kadar sürdürdü; İyonya'nın en önemli kentlerindendi; bir surla çevrili kent, antik kent planlamacılığının günümüze ulaşmış en iyi örneklerindendir; en eski yapı İyon düzeninde yapılmış Athena Tapınağı'dır
ilgili maddeler
Aydın 2:225b
İyonya 9:159a
Lidya 11:248b, 249a
PRIESTLEY, JOSEPH İngiliz bilim adamı, 1733-1804
madde başlığı Priestley 14:144a, görsel
ilgili maddeler
Amonyak 1:238b
Hava 8:57a
Oksijen 13:138a
PRİM
ilgili maddeler
Emeklilik 6:142b
Sağlık ve sağlık hizmetleri 15:10a
Sigorta 15:202a
PRİMATLAR insanı, maymunları, insansımaymunları, makileri, lorisleri ve cadımakileri içeren memeliler takımı; iyi görme yetenekleri, kavrayıcı el ve ayakları, tırnaklarının pençe biçiminde değil yassılaşmış, beyinlerinin görece büyük olması ve yavruların doğumdan sonra uzun süre anaya bağımlı kalması gibi özellikleriyle ayırt edilirler
ilgili maddeler
İnsanın kökeni 9:55a, 55b
Memeliler 12:141a
•Cadımaki; İnsansımaymun; Loris; Maki; Maymun
PRİMO DE RİVERA, MİGUEL İspanya diktatörü, 1870-1930
ilgili madde İspanya 9:105b
PRİNA
ilgili madde Zeytin 19:251b
PRİNCİPE ADASI São Tomé ve Príncipe
ana madde São Tomé ve Príncipe 15:56b
PRİNTER *bak.* **YAZICI**
PRİPET BATAKLIKLARI SSCB; Beyaz Rusya'nın güneyinden Ukrayna'nın kuzeyine kadar yayılır ve Avrupa kıtasının en büyük bataklığıdır; bölgenin üçte birini kaplayan ormanlarda kerestecilik gelişmiştir; 1970-1980'lerde bataklıkların büyük bölümü kurutularak tarıma açılmıştır
ilgili maddeler
Beyaz Rusya 3:159a
Toprak kazanımı 17:252a
PRİZMA geometride, tabanları birbirine eş ve paralel iki çokgenden, yan yüzleri ise bir eksene paralel düzlemlerden oluşan geometrik şekil; optikte, ışığı yansıtmak ve tayf elde etmek için kullanılan, camdan ya da başka bir saydam maddeden yapılmış prizma biçiminde cisim
ilgili maddeler
Işık 8:252b
Mercek 12:154a vd.
Tayf 17:90a, 90b, görsel
Yansıma ve kırılma 19:95a

PRİZMALI TELESKOP
ilgili madde Teleskop: görsel 17:132
PRJEVALSKİ ATI *ya da* **Asya yaban atı**
ana madde At 2:109b, görsel
ilgili madde Hayvanat bahçesi: görsel 8:102
PRODÜKTÖR *bak.* **YAPIMCI**
PROGRAM bilgisayar ya da hesap makinesi gibi bazı elektronik aygıtlara, belirli bir işi yapması için bir bilgisayar programlama dili kullanarak verilen komutlar dizisi; program, bilgisayarın bir problemi çözmesi için (kullanıcı programları) yazılabileceği gibi, makinenin denetlenmesi ve işleyişiyle de ilgili (işletme programları) olabilir
ilgili maddeler
Bilgisayar 3:182a vd., görsel
Robot 14:251b
Sözcükişlem 1:37a
PROGRAM radyo ve televizyon
ilgili madde Radyo ve televizyon yayınları 14:193b
PROGRAMLI MÜZİK bir öykü anlatan ya da bir düşünceyi, bir efsaneyi ya da manzarayı betimleyen enstrümantal müzik; bugünkü anlamda 19. yy'da Beethoven'in yapıtlarıyla başladı; özellikle Schumann, Mendelssohn ve Berlioz tarafından sürdürüldü
ilgili madde Bale 2:299a
PROJEKSİYON *bak.* **İZDÜŞÜM**
PROKARYOT bakteriler ve mavi-yeşil suyosunları gibi en basit canlıları içeren üstâlem; prokaryot hücrede zarla çevrili gerçek bir çekirdek ve organeller yoktur
ilgili maddeler
Bakteri 2:292a vd.
Canlılar 4:123a, 124b
Hücre 8:221b
•Ökaryot
PROKOFYEV, SERGEY SSCB'li besteci, 1891-1953
madde başlığı Prokofyev 14:144b, görsel
ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:14b
PROKSİMA ERBOĞA *bak.* **PROXIMA CENTAURI**
PROLETARYA *ya da* **İşçi sınıfı** yalnızca emeğini satarak geçimini sağlayan sanayi toplumu sınıfı; sanayi emekçisi olmayan işçileri de kapsayabilir; Marksizm'de, kapitalizme karşı örgütlü eyleme girişerek bu sistemi değiştirecek olan emekçi kesimin adıdır
iigili maddeler
Komünizm 10:313a
Marx 12:86b
Sosyalizm 15:325a, 326a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:19b
PROMETE *ya da* **Prometheus** Yunan mitolojisi
madde başlığı Promete 14:145b, görsel
ilgili maddeler
Pandora 13:307b
Titanlar 17:206a
PROMETYUM lantanitler• dizisinden element; simgesi Pm, atom numarası 61; adını, Yunan mitolojisindeki Promete'den alan radyoaktif, katı, yapay bir elementtir; en kararlı izotopu Pm-145 (yarı ömrü 18 yıl); 1947'de uranyumun çekirdek bölünmesi ürünleri arasında ve neodimin yavaşlatılmış nötronlarla bombardımanı sonucunda elde edilmiştir
PROPAGANDA
madde başlığı Propaganda 14:146a, görsel
ilgili maddeler
Grafik sanatlar 7:222b
Seçim 15:102b, 105b
PROPAN petrolden elde edilen gaz halinde hidrokarbon
ilgili maddeler
Gaz 7:85a
Şamandıra 16:224a
PROPERTIUS, SEXTUS Romalı şair, ü. İÖ 1. yy
ilgili madde Latince 11:214a
PROPYLAİA Atina, Yunanistan
ilgili maddeler
Akropol 1:120b
Bergama 3:136b
PROSERPHINA Roma mitolojisi *bak.* **PERSEPHONES**
PROTAKTİNYUM aktinitler• dizisinden element; simgesi Pa, atom numarası 91; adını, "ilk" anlamındaki Yunanca *protos*'tan alan ve doğada çok az bulunan radyoaktif bir katıdır; en kararlı izotopu Pa-231 (yarı ömrü 32.500 yıl); uranyum cevherlerinde çok az miktarda bulunur; 1917'de keşfedilmiştir
PROTAL *bak.* **ÖNÇİM**
PROTEİN
madde başlığı Protein 14:147a
ilgili maddeler
Alerji 1:141b
Beslenme 3:150a
Biyokimya 3:241a vd.
Etyemezlik 6:223a
Hücre 8:221b vd.
Pauling 14:35a
Polimer 14:104b
Sindirim 15:220a
•Enzim; Glüten; Hemoglobin; Kollajen
PROTEİN METABOLİZMASI
ilgili madde Metabolizma 12:168b
PROTESTAN KİLİSESİ
madde başlığı Protestan Kilisesi 14:148b, görsel
ana madde
•Reform 14:206b vd.
ilgili maddeler
Boşanma 3:306a
Calvin 4:106a
Eğitim 6:67b
Elizabeth I 6:132b
Felipe II 6:268a
Hıristiyanlık 8:152b
İrlanda Cumhuriyeti 9:77a vd.
Katolik Kilisesi 10:98a
Kutsal Kitap 11:131b
Kuzey İrlanda 11:159b vd.
Luther 11:293a vd.
Mary 12:87a
•*Protestan kiliseler, örn.* Huguenotlar; Hür Kiliseler; Kalvencilik; Kongregasyonaller
PROTESTO ŞARKISI
ilgili madde Halk müziği 8:16b
PROTEZ
ana madde Takma kol ve bacak 16:305b vd.
ilgili madde Diş hekimliği 5:243a
•Kalp pili; Yapay organ
PROTİSTA mavi-yeşil suyosunları dışındaki bütün suyosunlarını, mantarları, likenleri ve tekhücreli hayvanları kapsayan canlılar âlemi
ilgili madde Canlılar 4:123a vd.
PROTON
madde başlığı Proton 14:151a
ilgili maddeler
Atom 2:155b vd., görsel
Elektron 6:117a vd.
Kimya 10:263b
Nötron 13:111b
Nükleer enerji 13:118a
Parçacık hızlandırıcıları 13:325b
Radyoaktiflik 14:183a
Temel parçacıklar 17:143a
PROTON SAYISI *bak.* **ATOM NUMARASI**
PROTOPLAZMA biyolojide, hücrenin sitoplazması ile çekirdeğinden oluşan ve bütün yaşamsal etkinliklerin temeli olan canlı madde kütlesi
ilgili maddeler
Hücre 8:221a
Protein 14:148a
PROTOPOPOV, OLEG SSCB'li buz patencisi, d. 1932; karısı Ludmila Belusova ile üst üste dört yıl (1965-68) çiftlerde dünya şampiyonluğu, Kış Olimpiyatları'nda gene çiftlerde iki kez altın madalya kazandılar (1964 ve 1968); 1979'da Batı'ya sığındılar
PROTOZOA *bak.* **TEKHÜCRELİ HAYVANLAR**
PROTYUM
ilgili madde Atom: görsel 2:157
PROUDHON, PIERRE-JOSEPH Fransız siyaset kuramcısı, 1809-65
ilgili maddeler
Kadın hakları 9:247b
Sosyalizm 15:325b
PROUST, MARCEL Fransız romancı, 1871-1922
madde başlığı Proust 14:151b, görsel
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:43a, görsel
PROVA
ilgili maddeler
Opera 13:188b
Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:218b
PROVA BASKI
ilgili maddeler
Kitap 10:280b
Oymabaskı 13:261a
PROVANS DİLİ
ilgili maddeler
Avrupa dilleri 2:186b
Roman dilleri 14:275a
PROVENCE Fransa'da bölge; Alpler'in ötesindeki ilk Roma eyaletiydi; 1481'de Fransa Krallığı'na bağlandı; Fransa güneydoğusundaki Akdeniz kıyıları ile arkadaki dağlık bölgeyi kapsar; nüfusun büyük bölümü Katolik'tir
ilgili madde Parfüm: görsel 13:327
PROXIMA CENTAURI *ya da* **Proksima Erboğa** yıldız
ilgili maddeler
Evren 6:236a
Yıldız 19:172b
PRUD'HON, PIERRE PAUL Fransız ressam, 1758-1823
ilgili madde Klasikçilik ve Yeniklasikçilik 10:283b
PRUSİK ASİT *ya da* **Hidrosiyanik asit**

hidrojen, karbon ve azottan oluşan renksiz, uçucu sıvı; çok güçlü bir zehirdir
ilgili maddeler
Asit 2:61a
Badem 2:261b
Zehir ve zehirlenme 19:245b
PRUSYA Avrupa'da tarihi bölge
madde başlığı Prusya 14:152a
ilgili maddeler
Almanya 1:169a vd.
Birinci Dünya Savaşı 3:206a
Bismarck 3:229a vd.
Fransa 7:30b
Fransa-Prusya Savaşı 7:32b vd.
Fransız Devrimi 7:35b
İkinci Dünya Savaşı 8:308a
Napolyon Savaşları 13:35b vd.
Polonya 14:113b
Waterloo Savaşı 19:47a vd.
Yedi Yıl Savaşı 19:133a
PRUT SAVAŞI 19-21 Temmuz 1711; Osmanlı Devleti ile Rusya arasında, Prut Irmağı kıyısında yapılan savaş, Osmanlılar'a sığınan İsveç Kralı Demirbaş Şarl'ın (Karl XII) kışkırtmasıyla çıktı; Baltacı Mehmed Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu önceleri Ruslar'a üstünlük sağladı; ama Yeniçeriler'in şiddetli top ateşi karşısında birden bozguna uğraması üzerine Baltacı Mehmed Paşa barış istemek zorunda kaldı; 21 Temmuz'da yapılan Prut Antlaşması Osmanlılar'a bazı kazançlar sağladı
ilgili madde Karlofça Antlaşması 10:71b
PRUVA DİREĞİ
ilgili madde Gemi ve gemi yapımı 7:116b, görsel
PRYTANEİON Eski Yunan kent devletlerinde yönetim sarayı
ilgili madde Efes 6:52a
PSALTERİON telli eskiçağ çalgısı; zither ailesindendir; bağırsak, at kılı ya da metalden yapılan telleri bir ses tablasının üzerine gerilirdi; teller parmakla çekilerek ya da bir mızrapla vurarak çalınırdı; Yakındoğu kökenli olan bu çalgı Avrupa'ya 12. yy'da girdi
ilgili madde Arp 2:37a vd.
PSİKANALİZ ruhsal bozuklukların tedavisinde uygulanan psikiyatri yöntemi; ilk kez Sigmund Freud'un öne sürdüğü psikanaliz kuramlarına dayanır; bu kuramların temeli, yaşanan ve acı verdiği için bilinçdışına itilen olayların ya da bastırılmış bunaltıların bilinç düzeyine çıkarılmasıdır; bunu sağlamak için serbest çağrışım gibi çeşitli yöntemlere başvurulur
ilgili maddeler
Freud 7:49b, 50b
Hipnotizma 8:182b
Jung 9:226a
Psikoloji 14:156b
Ruh hastalıkları 14:296a
•Psikiyatri
PSİKİYATRİ
madde başlığı Psikiyatri 14:153a
ilgili maddeler
Jung 9:225b
Ruh hastalıkları 14:295b
•Psikanaliz
PSİKODİNAMİK PSİKİYATRİ
ilgili madde Psikiyatri 14:154a
PSİKOLOJİ
madde başlığı Psikoloji 14:154b
PSİKOTERAPİ *ya da* **Ruhsal tedavi** ruhsal ya da duygusal bozuklukların tedavisi; bir psikoterapi uzmanı, hastalarla tek tek ya da grup halinde ilişki kurarak ruhsal bozukluk belirtilerinin üstesinden gelmekte onlara yardımcı olur; başlıca yöntemler öğüt, telkin, ikna ve hipnozdur
ilgili maddeler
İlaç bağımlılığı 8:321a vd.
Psikiyatri 14:154a
Ruh hastalıkları 14:296a
PSİKOZ en ağır ruh hastalıklarını içeren grup; kişide gerçeklik duygusunun çarpılması ve kişilik bozukluklarının ortaya çıkmasıyla ayırt edilir; en sık görülen örneği şizofrenidir
ilgili maddeler
Psikiyatri 14:153a
Ruh hastalıkları 14:295b vd.
PSİLORİTİS *bak.* **İDA DAĞI**
PSİTTAKOZ kümes ve kafes kuşlarından insana da bulaşabilen mikrobik hastalık
ilgili madde Antibiyotikler 1:292b
PSYKHE Yunan mitolojisi
madde başlığı Eros ile Psykhe 6:173a
PTERANODON soyu tükenmiş uçan sürüngen
ilgili madde Dinozor: görsel 5:237
PTERİDOLOJİ
ilgili madde Botanik 3:307b
PTEROSAURUS
ilgili maddeler
Evrim: görsel 6:240
Tarihöncesi yaşam 17:50b
PTOLEMAİOS, KLAUDİOS *bak.* **BATLAMYUS**
PTOLEMAİOS I *ya da* **Ptolemaios Soter** Mısır firavunu, İÖ y. 364-y. 282; Büyük İskender'in komutanlarından ve Ptolemaios hanedanının kurucusu
ilgili maddeler
Eski Mısır 6:189a
Ptolemaios II 14:157b
PTOLEMAİOS II *ya da* **Ptolemaios Philadelphos** Mısır firavunu, İÖ 308-246
madde başlığı Ptolemaios II 14:157b, görsel
ilgili maddeler
Amman 1:237b
İskenderiye 9:91a
Yunanca 19:205b
PTOLEMAİOS XII Mısır firavunu, İÖ y. 112-51; hk. d. İÖ 80-51
ilgili madde Kleopatra 10:286b
PTOLEMAİOS XIII Mısır firavunu, İÖ 63-47; hk. d. İÖ 51-47
ilgili madde Kleopatra 10:286a
PTOLEMAİOS PHİLADELPHOS *bak.* **PTOLEMAİOS II**
PTOLEMAİOS SOTER *bak.* **PTOLEMAİOS I**
PTT *bak.* **POSTA TELGRAF VE TELEFON İŞLETMESİ**
PUANTER kısa tüylü av köpeği soyu; özellikle kuş avında kullanılır
ilgili madde Köpek 11:49b, görsel
PUB İngiliz birahanesi
ilgili maddeler
Bira ve biracılık: görsel 3:202
Lokanta 11:273a
PUBLIUS OVIDIUS NASO *bak.* **OVIDIUS**
PUCCINI, GIACOMO İtalyan besteci, 1858-1924
madde başlığı Puccini 14:158a, görsel
ilgili madde Opera 13:190a
PUDLAJ demir üretme yöntemi
ilgili madde Demir ve çelik 5:132a
PUDU diken gibi çok küçük boynuzları olan, narin yapılı Güney Amerika geyiği
ilgili madde Geyik 7:140b
PUEBLOLAR *ya da* **Anasaziler** Kuzey Amerika Yerlileri; Hopiler ile Zuniler'i de kapsar; Arizona ve New Mexico'da, pueblo denen birbirine yakın köylerde yerleşik bir yaşam sürer, çiftçilik, sepetçilik ve çömlekçilik yaparlar; karmaşık dinsel törenleri ve danslarıyla ilgi çeken kültürlerini korumuşlardır
ilgili maddeler
Amerika Yerlileri 1:232b vd., görsel
Boşanma 3:306a
PUERTA DEL SOL Madrid'de anıtsal kapı, İspanya
ilgili madde Madrid 11:318b
PUFLA ÖRDEĞİ özellikle kuzey denizlerinde yaşayan tıknaz gövdeli ördek; gagasının üstünde belirgin bir tümsek vardır; erkeğin tüyleri canlı renklerle bezeli, dişininkiler benekli kahverengidir; yuvalarının içini göğüslerinden kopardıkları tüylerle döşerler; bu yumuşak tüyler özellikle yastık ve yatak yapımında çok değerlidir
ilgili madde Ördek 13:276b
PUGAÇOV, YEMELYAN İVANOVİÇ Rus ayaklanmacı, y. 1742-75; Rusya'da 1773'te başlayan ve serfliğin kaldırılmasını isteyen köylülerin desteğini kazanarak büyüyen köylü ayaklanmasının önderi; Eylül 1774'te Çarlık ordusuna yenildi ve Moskova'ya getirilerek idam edildi
ilgili maddeler
İsyan 9:137b
Katerina 10:92b
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:19a
PUHU *ya da* **Puhukuşu** uzunlukları y. 75 cm'yi bulan, 12 iri baykuş türünün ortak adı; kulak püskülleri ve iri turuncu gözleri vardır; Avrupa, Asya ve Kuzey Amerika'nın yerleşimden uzak bölgelerinde yaşar, kemiriciler, tavşanlar ve kuşlarla beslenirler
ilgili madde Baykuş 3:89a, görsel
PUL zooloji; bazı hayvanların gövdesini örten küçük yassı levhacıklardan her biri; pullar, dış etkenlere ve yırtıcı hayvanlara karşı koruyucu bir örtü oluşturur; balıkların pulları kemik yapısındadır; sürüngenlerin gövdelerindeki ve kuşların bacaklarındaki pullar ise bir üstderi katmanından türemiştir ve boynuzsu bir maddedir
ana madde Balık 2:313a
ilgili maddeler
Balıkçılık 2:320a
Kıl 10:204a
PUL posta işletmeciliği
madde başlığı Pul ve pulculuk 14:159b, görsel
ilgili maddeler
Mürekkep 12:333a
Posta hizmetleri 14:133a vd.
Siyah Amerikalılar: görsel 15:270
PUL ALBÜMÜ
ilgili madde Pul ve pulculuk 8:161a
PULCULUK *ya da* **Filateli**
madde başlığı Pul ve pulculuk 14:159a
PULITZER, JOSEPH ABD'li gazete yayıncısı, 1847-1911
madde başlığı Pulitzer 14:159a, görsel

PULITZER ÖDÜLÜ
ilgili madde Pulitzer 14:159b
PULKANATLILAR kanatları küçük, toz gibi pullarla kaplı böcekleri içeren takım
ilgili madde Böcek 3:333b
•Güve; Kelebek
PUL KATALOĞU
ilgili madde Pul ve pulculuk 14:161a
PUL KOLEKSİYONCULUĞU
ilgili madde Pul ve pulculuk 14:159b, görsel
PULLUK toprağı kaldırıp bir yana atarak sürmeye yarayan tarım aleti; ilkel örneklerinde toprağı kazan çubuklar ve çiftlik hayvanlarının koşulduğu bir sap bulunurdu; günümüzde traktörlerle çekilen pullukların toprağı sürme derinliği bazen 1 m'yi bulur
ilgili maddeler
Tarım makineleri 17:18a, görsel
Teknoloji 17:118a
Traktör 17:278b
PULMAN VAGON
ilgili madde Demiryolu ve tren 5:141b
PULSAR *ya da* **Atarcayıldız** genellikle radyo dalgaları biçiminde ve son derece düzenli aralıklarla elektromagnetik enerji vuruları salan yıldız; ilki 1967'de keşfedildi; bugün bilinen pulsarların sayısı 300'ü aşmıştır; kendi çevresinde hızla dönen birer nötron yıldızı oldukları kabul edilir; vurunun süresi, saniyenin binde birinden dört saniyeye kadar değişebilir
ilgili maddeler
Astronomi 2:77b
Bulutsu 4:59a
Radyoastronomi 14:185b
PUMA
madde başlığı Puma 14:163a, görsel
"PUNCH" mizah dergisi
ilgili madde Karikatür 10:68b
PUNK ROCK
ilgili madde Pop müzik 14:122b
PUNTA ARENAS Şili'nin güneyinde il merkezi kent; dünyanın en güneydeki kentidir; 1849'da kuruldu; Panama Kanalı'nın açılmasına (1914) ve kömürün yerini petrole bırakmasına kadar canlı bir liman ve kömür yükleme noktasıydı; bugün koyun besiciliği yapılır; nüf. 111.724 (1987 tah.)
ilgili madde Macellan Boğazı 11:305a
PUNTA DEL ESTE Uruguay
ilgili madde Uruguay: görsel 18:217
PUNTO
ilgili madde Basım 3:52a
PUPA *ya da* **Krizalit** tümbaşkalaşmalı böceklerin yaşam çevrimindeki dört evreden üçüncüsü; larva ve erişkin evreleri arasındaki bir uyuklama dönemidir
ilgili maddeler
Böcek 3:332a
Karıncaaslanı 10:66a
Kelebek 10:145a
Sinek 15:222b, 224a, görsel
PURCELL, HENRY İngiliz besteci, 1659-95; çok sayıda şarkı ve çalgı müziğinin yanı sıra kilise ve tiyatro müzikleri yazmıştır
ilgili maddeler
Müzik 13:18a
Oda müziği 13:126a
PURİ
ilgili madde Aşçılık 2:98a
PURO
ilgili madde Tütün 18:151b, görsel
PUS *bak.* **SİS**
PUSAN Kore Cumhuriyeti'nin ikinci büyük kenti; 1910-45 arasında Japonya'nın yönetimindeydi; modern bir liman olarak gelişti; Kore Savaşı'nda Birleşmiş Milletler kuvvetlerinin en önemli ikmal limanıydı; nüf. 3.825.000 (1990)
ilgili madde Kore Cumhuriyeti 11:9b
PUSULA
madde başlığı Pusula 14:163b, görsel
ilgili maddeler
Cayroskop 4:136a
Keşifler 10:192b
Taşımacılık 17:73b
Teknoloji 17:118b
Uluslararası ticaret 18:202a
•Cayropusula
PUSULA TERMİTİ
ilgili madde Termit 17:154b, görsel
PUŞKAŞ, FERENÇ Macar futbolcu, d. 1926; forvet oyuncusuydu; Honved ve Real Madrid gibi klüplerde, dört kez de İspanyol milli takımında oynadı; uluslararası karşılaşmalarda attığı 83 golle rekor kırdı; 1964'te futbolu bıraktı
PUŞKİN, ALEKSANDR Rus yazar, 1799-1837
madde başlığı Puşkın 14:166b, görsel
ana madde Rus edebiyatı 14:300b, görsel
ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:15b
PUŞKİN GÜZEL SANATLAR MÜZESİ Moskova, SSCB
ilgili madde Müzeler ve sanat galerileri 13:15a
PUTONGHUA *bak.* **GUO YU**
PUTPERESTLİK bir kişiyi ya da nesneyi tanrılaştırarak ona tapınma
ilgili maddeler
Anglosaksonlar 1:274b
Noel 13:96a
Tanrı 16:323b
•İlkel dinler; Şamanlık
PUTREL I profilli kiriş
ilgili madde Demir ve çelik: görsel 5:124
PÜLÜMÜR Tunceli'nin ilçesi; doğusunu Koşan, batısını Mercan dağları kaplar; ekilebilir alanlar kısıtlıdır; hayvancılık temel geçim kaynağıdır; gelişmemiş bir yerleşim olan Pülümür kasabası 1967'deki şiddetli depremde önemli hasar görmüştür; nüf. (1990): ilçe 8.704, kasaba 3.056
ilgili madde Tunceli 17:317b
PÜRİTENLER Hıristiyanlık
ana madde Protestan Kilisesi 14:150b
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:222b
Cromwell 4:210a vd.
İngiliz edebiyatı 9:22a vd.
Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:220b vd.
PÜSKÜRME
ilgili madde Yanardağ 19:83a
PÜSKÜRTME DÖKÜM
ilgili maddeler
Naylon 13:42b
Plastikler 14:96b, görsel
PVC *bak.* **POLİVİNİL KLORÜR**
PWR *bak.* **BASINÇLI SU SOĞUTMALI REAKTÖR**
PYGMALİON Yunan mitolojisi
madde başlığı Pygmalion 14:167b
PYLOS *bak.* **NAVARİN**
PYÖNGYANG Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti'nin başkenti; İÖ 1122'de Sarı Deniz'den y. 48 km içeride, Taedong Irmağı üzerinde kuruldu; başta dokumacılık ve işlenmiş gıda olmak üzere bir sanayi, ticaret ve finans merkezidir; nüf. 2.000.000 (1986 tah.)
PYRRHOS Epir kralı, İÖ 319-272
madde başlığı Pyrrhos 14:168a
ilgili madde Roma İmparatorluğu 14:261b
PYTHAGORAS *bak.* **PİSAGOR**
PYTHEAS Eski Yunanlı kâşif, ü. İÖ 300
ilgili madde Kutupların keşfi 11:135b

Q

Q GEMİSİ
ilgili madde Birinci Dünya Savaşı 3:209a, görsel
QIAN-LONG okunuşu *Çien-lonğ* Mançu hanedanından Çin imparatoru, 1711-99; Çin'in gücünü pekiştirdi; en uzun süre tahtta kalan hükümdürlardan biridir
ilgili madde Çin Halk Cumhuriyeti 4:320b
QING HAI *bak.* **KOKO NOR**
QIN HANEDANI Çin
ana madde Çin Halk Cumhuriyeti 4:317b vd.
ilgili madde Hunlar 8:216a
QINLING DAĞLARI *ya da* **Üstün Dağları** Çin
ilgili madde Çin Halk Cumhuriyeti 4:310b
QUAKER'LAR 17. yy'ın ortalarında İngiltere ve kolonilerinde ortaya çıkan Hıristiyan grubu; Tanrı'yı, hiçbir aracı kişi ya da kurum olmadan, doğrudan içsel deneyimle kavramak amacındadırlar; savaşın Tanrı'nın isteğine aykırı olduğunu ileri sürerek askerliğe karşı çıkarlar
ilgili maddeler
Barış hareketleri 3:44a
Protestan Kilisesi 14:150b
QUARTIER LATIN Paris'te semt, Fransa
ilgili madde Paris 13:331a
QUEBEC Kanada'nın doğusunda eyalet; y.öl. 1.356.790 km², merkezi Quebec; Kanada Kalkanı, St. Lawrence Ovası ve Appalaş Dağları gibi çarpıcı yüzey biçimlerini içerir; nüfusun çoğunluğu Fransız kökenlidir; ekonomisi madencilik, hidroelektrik enerji üretimi ve ormancılığa dayanır; en büyük kent Montreal'dir; nüf. 6.770.800 (1990 tah.)
ilgili maddeler
Kanada 9:306a
Quebec 14:168a vd.
Tarım tarihi 17:27b
QUEBEC Kanada'da kent
madde başlığı Quebec 14:168a, görsel
ilgili maddeler
Kanada 9:306a vd.
Kuzey Amerika 11:154a
"QUEEN ELIZABETH" gemi
ilgili madde Gemi ve gemi yapımı 7:119b
"QUEEN ELIZABETH II" gemi
ilgili madde Elektronik: görsel 6:125
QUEENSLAND Avustralya'nın kuzeydoğusunda eyalet; y.öl. 1.727.200, merkezi Brisbane; başlıca ekonomik etkinlikler ta-

rım ve madenciliktir; nüf. 2.834.100 (1989 tah.)
ilgili madde Avustralya 2:201b
QUETZALCÓATL *ya da* **Kukulcán** Aztek ve Maya mitolojisinde bilgelik ve rüzgâr tanrısı; en önemli tanrılardan biriydi ve tüylü yılan biçiminde simgelenirdi
ilgili maddeler
Aztekler: görsel 2:247
Efsane ve mitler 6:56a
Maske: görsel 12:91
QUETZALCOATLUS
ilgili madde Tarihöncesi yaşam 17:50b
QUEZALTENANGO Guatemala'da kent; ülkenin güneybatısında, Siguila Irmağı kıyısında, etkin bir yanardağın eteğinde kurulmuştur; nüf. 72.745 (1981 geç.)
ilgili madde Guatemala 7:238b
QUEZON Filipinler'de kent; 1940'ta Manila'nın kuzeyinde kuruldu; 1948-76 arasında ülkenin başkentiydi
ilgili madde Manila 12:44a
QUINTUS HORATIUS FLACCUS *bak.* **HORATIUS**
QUIROGA, HORACIO Uruguaylı yazar, 1878-1937; İspanyolca edebiyatın en seçkin öykü ustalarından biridir
ilgili maddeler
Latin Amerika edebiyatı 11:210b
Uruguay 18:218a
QUITO Ekvador
madde başlığı Quito 14:169a, görsel
ilgili maddeler
Ekvador 6:94b, görsel
Güney Amerika 7:287b
"QUO VADIS?" Guazzoni'nin filmi
ilgili madde Sinema 15:230a

R

RA *ya da* **Re** Mısır mitolojisinde güneş tanrısı; en üstün tanrıydı ve şahin başlı bir insan biçiminde betimleniyordu
ilgili madde Eski Mısır 6:189b, 190a vd.
•Amon-Ra
"RA" gemi
ilgili maddeler
Heyerdahl 8:138b, görsel
Sepet 15:128b
RAADHUSPLADSEN Kopenhag'da alan, Danimarka
ilgili madde Danimarka: görsel 5:76
RABAT Fas'ın başkenti; 12. yy'da bir kale olarak kuruldu; önemli bir dokumacılık merkezidir ve uluslararası bir havalimanı vardır; hâlâ surlarla çevrili olan eski kentte birçok tarihi yapı bulunur; nüf. 518.616 (1982)
ilgili madde Fas 6:257a
RABBİ ŞLOMO YİTSHAKİ *bak.* **RASHİ**
RABELAIS, FRANÇOIS Fransız yazar, y. 1494-1553
madde başlığı Rabelais 14:170a
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:39a
RACA Hindistan'da kral; İngiliz yönetimindeki Hindistan'da da İngiltere kralına bağlı vasallara aynı unvan veriliyordu
ilgili madde Hindistan 8:172b vd.
RACASTAN Hindistan'ın kuzeybatısında eyalet; batıdaki Büyük Hint Çölü'nü de kapsar; merkezi Caypur
ilgili madde Hindistan 8:169b
RACHMANINOFF, SERGEY Rus asıllı ABD'li besteci ve piyanist, 1873-1943
madde başlığı Rachmaninoff 14:170a, görsel
RACINE, JEAN Fransız yazar, 1639-99
madde başlığı Racine 14:171a, görsel
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:40a
Tiyatro sanatı 17:212b
RACPUTLAR halk; kökenleri, y. 8.-13. yy'larda Hindistan'ın kuzeybatısında yaşayan savaşçı bir halka dayanır
ilgili madde Hindistan 8:169b vd.
RADAR
madde başlığı Radar 14:171b, görsel
ilgili maddeler
Ateşli silahlar 2:135b
Deniz savaşları 5:174b vd.
Havacılık tarihi 8:65a
Hava kuvvetleri 8:75a
Işınım 8:258b
İkinci Dünya Savaşı 8:297b
Mikrodalga 12:210b
Seyir 15:158b
RADAR ASTRONOMİSİ gökcisimlerini, üzerlerine yüksek frekanslı radyo dalgaları göndererek inceleyen astronomi dalı; meteorlar, Ay ve iç gezegenler gibi yakın gökcisimlerine gönderilen ve yansıyarak geri dönen radyo sinyallerinin ölçümüyle gökcisminin yüzey biçimleri konusunda bilgi edinilir
RADİKA karahindibanın sebze olarak yenen yaprakları
ilgili madde Karahindıba 10:35b
RADON soy gazlar• grubundan element; simgesi Rn, atom numarası 86; adını "ışın" anlamındaki Latince *radius*'tan alan renksiz, kokusuz, tatsız, eylemsiz, radyoaktif bir gazdır; en kararlı izotopu Rn-222 (yarı ömrü 4 gün); gazların en ağırıdır; atmosferde çok az miktarda bulunur; ışın tedavisinde yararlanılır; 1900'de keşfedilmiştir
ilgili maddeler
Gaz 7:83b
Radyum 14:196a
RADULA *ya da* **Dişlidil**
ilgili maddeler
Dişler 5:245b
Salyangoz 15:34a
RADYAL LASTİK
ilgili madde Taşıt lastiği 17:76a
RADYAN
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler 1:79
RADYASYON *bak.* **RADYOAKTİF IŞIMA**
RADYATÖR
ilgili maddeler
Isıtma ve klima 8:240b
İçten yanmalı motor 8:287a
RADYO
madde başlığı Radyo 14:175a, görsel
ana madde Radyo ve televizyon yayınları 14:190b
ilgili maddeler
Elektronik 6:123a
İşaretleşme 9:138b
Marconi 12:61b
RADYOAKTİF BOZUNUM radyoaktif bir elementin alfa ve beta parçacıkları salarak başka bir elemente dönüşmesi
ilgili maddeler
Nükleer enerji 13:122a
Radyoaktiflik 14:182b
Radyometrik tarihlendirme 14:189b vd.
Temel parçacıklar 17:143a
Uranyum 18:211b
RADYOAKTİF DÖKÜNTÜ *ya da* **Radyoaktif serpinti** radyoaktif maddelerin atmosferden dökülerek yeryüzünde birikmesi; bazen yağmur ya da karla birlikte gerçekleşir, ama daha çok nükleer bombaların ve nükleer santralların yol açtığı döküntü için kullanılır
ilgili madde Bomba 3:286a
RADYOAKTİF ETİKETLEME
ilgili madde Radyoaktiflik 14:184b
RADYOAKTİF IŞIMA *ya da* **Radyasyon**
ana madde Işınım 2:69b
ilgili maddeler
Atom 2:157b
Bomba 3:286a
Isı 8:237b
Isıtma ve klima 8:240a
Kuvantum kuramı 11:141a
Nükleer enerji 13:121b
Pirometre 14:80b
Planck 14:89a
Rutherford 14:306a
Yangın ve yangından korunma 19:85a
•Elektromagnetik ışınım; Gamma ışını; Işın tedavisi; X ışını
RADYOAKTİF İZOTOP *ya da* **Radyoizotop** bir elementin, kendiliklerinden parçacık salarak birbirlerine ya da başka bir elemente dönüşebilen izotopları
ilgili maddeler
Atom 2:158a
Joliot-Curie 9:220b vd.
Nötron 13:111b
Radyoaktiflik 14:183a, 184b, 185a
Radyometrik tarihlendirme 14:190a
RADYOAKTİF KARBONLA TARİHLENDİRME *ya da* **Karbon-14 yöntemi** fosillerin ve arkeolojik örneklerin yaşının belirlenmesinde kullanılan yöntem; radyoaktif karbon izotopunun (C-14) bozunarak azota dönüşmesi temeline dayanır; incelenecek örnekteki C-14'ün kararlı karbon izotopu olan C-12'ye oranı, canlının ne zaman öldüğünü ya da söz konusu nesnenin ne zaman yapıldığını gösterir
ana madde Radyoaktiflik 14:184a
ilgili maddeler
Radyometrik tarihlendirme 14:190b
Tarihöncesi aletler 17:45b
RADYOAKTİF KİRLİLİK
ilgili maddeler
Çevre kirliliği 4:284b
Nükleer enerji 13:122a
RADYOAKTİFLİK *ya da* **Radyoaktivite**
madde başlığı Radyoaktiflik 14:181b, görsel
ilgili maddeler
Atom 2:155a
Becquerel 3:113a
Curie 4:214b vd.
Çevre kirliliği 4:284b
Isı 8:238a
Nükleer enerji 13:122a
Radyoaktif tarihlendirme 14:189b vd.
Radyum 14:195b
Rutherford 14:306a vd.
Uranyum 18:211b
RADYOAKTİF SERPİNTİ *bak.* **RADYOAKTİF DÖKÜNTÜ**
RADYOAKTİVİTE *bak.* **RADYOAKTİFLİK**

RADYOASTRONOMİ
madde başlığı Radyoastronomi 14:185a, görsel
ilgili madde Astronomi 2:69b
RADYOBİYKIN
ilgili maddeler
Havalimanı 8:80a
Seyir 15:158a
RADYO DALGASI
ana madde Radyo 14:175a vd.
ilgili maddeler
Dalga 5:62a vd.
Evren 6:237a vd.
Işık 8:254b
Işınım 8:256b
Marconi 12:61b vd.
Polarılma 14:104a
Radar 14:171b, 173a vd.
Radyoastronomi 14:185a vd.
Teknoloji 17:122b
RADYO DALGASI KAYNAĞI çok büyük miktarda radyo dalgaları yayan gökcisimlerinin ortak adı; pulsarlar, kuvazarlar, bazı bulutsular ve radyogökadalar birer radyo dalgası kaynağıdır; varlıkları radyoteleskoplarla saptanır
ilgili madde Radyoastronomi 14:188a
RADYOEVİ Paris, Fransa
ilgili madde Fransa: görsel 7:29
RADYOGÖKADA
ilgili madde Radyoastronomi 14:188b vd., 185b
RADYOGRAFİ
ilgili maddeler
Cerrahi 4:164a
Radyum 14:196a
Soğurma 15:302b
RADYOİZOTOP *bak.* **RADYOAKTİF İZOTOP**
RADYOLOJİ
ilgili maddeler
Hastane 8:48a
Tıp 17:187a
X ışınları 19:62b
RADYOMETRİK TARİHLENDİRME
madde başlığı Radyometrik tarihlendirme 14:189b
RADYOPUSULA bir radyo dalgası kaynağının yerini saptamaya yarayan aygıt
ilgili madde Uçak 18:159b vd.
RADYOSONDA bir balonla atmosferin yüksek katmanlarına çıkarılan ve meteorolojik verilerin toplanmasında ve iletilmesinde kullanılan radyo vericisi
ilgili madde Balon 3:13a
RADYOTELEFON *bak.* **TELSİZ TELEFON**
RADYOTELESKOP uzaydan gelen radyo dalgalarını alabilen aygıt; bir radyo alıcısı ile yönlendirilmiş büyük bir antenden oluşur; en büyük örneği Porto Riko'daki Arecibo Gözlemevi'ndedir ve çapı 300 m'yi bulur
ana madde Radyoastronomi 14:185b, 186a vd., görsel
ilgili maddeler
Gökada 7:194b
Teleskop 17:130b
RADYOTERAPİ *bak.* **IŞIN TEDAVİSİ**
RADYO YAYINI
madde başlığı Radyo ve televizyon yayınları 14:190b, görsel
ilgili maddeler
Işık 8:254b
İletişim 8:324b
Propaganda 14:147a
Radyo: görsel 14:178
RADYUM
madde başlığı Radyum 14:195a
ilgili maddeler
Atom 2:155a vd.
Curie 4:215b
Kimyasal elementler 10:270a
Radyoaktiflik 14:182a, 185a
RAFFAELLO İtalyan ressam ve mimar, 1483-1520
madde başlığı Raffaello 14:196a
ilgili madde Resim sanatı 14:225a
•"Atina Okulu"
RAFFLES, SIR THOMAS STAMFORD İngiliz sömürge yöneticisi, 1781-1826; Singapur'un kurucusudur (1819); doğal tarih ve Malay kültürü konusundaki büyük koleksiyonuyla da ünlüdür
ilgili maddeler
Singapur 15:243b
Sumatra 16:180b
RAFFLESIA başka bitkilerin kök ve gövdeleri üzerinde asalak yaşayan bitkileri kapsayan takım; bu takımda yer alan *Rafflesia arnoldi* y. 1 m çapıyla bilinen en büyük çiçekli bitkilerdendir; kalın, etli beş loplu çiçekleri vardır; sinekle tozlaşır; özellikle Malezya'nın ormanlarla kaplı dağlık bölgelerinden yetişir
ilgili maddeler
Borneo 3:295b
Sumatra 16:180b
Tozlaşma 17:265b
RAFFLESIA ARNOLDII bitki
ilgili maddeler
Böcek 3:334b
Soyu azalan türler 16:29b, görsel
RAFFLES MEYDANI Singapur
ilgili madde Singapur: görsel 15:243
RAFİNERİ *ya da* **Arıtımevi** ham petrolün işlenerek sıvılaştırılmış gaz, benzin, mazot, bitüm gibi ürünlerin elde edildiği tesis
ilgili maddeler
Boruhattı 3:301b
Damıtma 5:73b
Petrol 14:61b
Sibernetik 15:191b
Şeker ve şeker yapımı 16:255a
RAFSANCANİ, HAŞİMİ İran cumhurbaşkanı, d. 1935; İslam Devrimi'nden (1979) sonra içişleri bakanı oldu; 1980'de meclis başkanlığına seçildi; 1987'de Vesayet Meclisi'ne atandı; Humeyni'nin ölümünden (1989) sonra cumhurbaşkanlığına seçildi; genelde daha ılımlı bir politika izledi
ilgili madde İran 9:70a
RAFYA rafya palmiyesinin dokumacılıkta ve sepet yapımında kullanılan lifleri
RAFYA PALMİYESİ
ilgili madde Yağmur ormanları 19:71a
RAGA Hindistan ve Pakistan müziğinde doğaçlamanın melodi çatısı; belli bir dizi notaya ya da gama dayanır; bunlar genellikle 5-7 arasında değişir, kendilerine özgü ritim kalıpları vardır
RAGBİ
madde başlığı Ragbi 14:197a, görsel
ilgili madde Futbol 7:55a
RAGİDARISI
ilgili madde Darı 5:89a
RAGTIME ABD'nin popüler müziğinde cazın öncülerinden ve y. 1899-1917 arasında egemen olan senkoplu (aksatımlı) müzik tarzı; Mississippi ve Missouri ırmak bölgelerinin ucuz gece klüplerinde çalan (*honky tonk*) piyanistler tarafından geliştirildi ve Siyah mistrel gösterilerinin şarkılarından etkilendi; ilk bestecilerinden biri Scott Joplin'di
ana madde Pop müzik 14:120a
ilgili maddeler
Caz 4:137a
Siyah Amerikalılar 15:275b
"RAHATI KAÇAN AĞAÇ" Anday'ın şiir kitabı
ilgili madde Anday 1:266a
RAHİBE Hıristiyanlık'ta ve Doğu dinlerinde bir tarikata ya da manastır topluluğuna bağlı kadın
ilgili madde Katolik Kilisesi 10:99a
RAHİM *bak.* **DÖLYATAĞI**
RAHİP Hıristiyanlık'ta ve Doğu dinlerinde, belirli dinsel görevleri üstlenen, kutsal törenleri yürütme yetkisine sahip din görevlisi
ilgili maddeler
Din 5:229b
Hıristiyanlık 8:152b
Katolik Kilisesi 10:97b, 99a
RAHİP DOKTOR
ilgili madde Tıp 17:178a vd.
RAHLE
ilgili maddeler
Ağaç oymacılığı 1:74a
Cami 4:107a
RAHMANİNOV, SERGEY *bak.* **RACHMANINOFF, SERGEY**
"RAHMET YOLLARI KESTİ" Kemal Tahir'in romanı
ilgili madde Kemal Tahir 10:157a
RAINIER III Monako prensi, d. 1920; film yıldızı Grace Kelly ile evlenmiştir
ilgili madde Monako 12:263b
RAKAM bir sayıyı belirtmek için kullanılan işaret ya da simge; bugün kullandığımız rakamlar, y. 800'de Harizmi tarafından geliştirildiği sanılan Arap rakamlarıdır
ana madde Aritmetik 2:9a, görsel
•Arap rakamları; Roma rakamları
RAKET
ilgili maddeler
Badminton 2:262a, görsel
Tenis 17:144a, görsel
RAKI
ilgili madde Alkol 1:155a
RÁKÓCZI, FERENC II Erdel prensi, 1676-1735
ilgili maddeler
Macaristan 11:302a
Pasarofça Antlaşması 14:17a, 17b
RAKUN
madde başlığı Rakun 14:199b, görsel
RALEIGH, SIR WALTER İngiliz serüvenci ve yazar, y. 1554-1618; Amerika'da koloni kurmak için ilk girişimde bulunanlardandır; Guyana'ya keşif seferi düzenledi ve Orinoko Irmağı boyunca ilerledi; düzyazı ve şiir türünde yapıtlar vermiş, felsefe, matematik, kimyayla ilgilenmiş ve bazı ilaç formülleri geliştirmiştir
ilgili madde Asfalt 2:58b
RALLİ
ilgili maddeler
Otomobil yarışı 13:251b, görsel
Spor: tablo 16:106

ilgili madde Bilgisayar 3:185a
RAMA Tayland'ı 1782'den bu yana yöneten Çakri hanedanı krallarına verilen ad; önemli kralları arasında Rama I, Rama IV, Rama V sayılabilir; son kral Rama IX simgesel bir devlet başkanıdır
ilgili madde Tayland 17:95a vd.
RAMAPITHECUS
ilgili madde İnsanın kökeni 9:56b
RAMAZAN hicri takvimin dokuzuncu ayı; kutsal sayılan üç ayların (recep, şaban, ramazan) sonuncusu ve Müslümanlar'ın oruç• ayıdır; 30 gün çeker
RAMAZAN BAYRAMI *ya da* **Şeker Bayramı**
ilgili madde Bayramlar ve kutsal günler 3:103b
RAMAZANOĞULLARI 1352-1608 arasında hüküm sürmüş Türk beyliği
ilgili maddeler
Adana 1:28a
Kilikya 10:255b
RAMBERT, MARIE Polonyalı kadın bale yönetmeni, 1888-1982; Diaghilev'in Rus Baleleri'nde öğretmen olarak çalıştı; 1935'te de Rambert Balesi'ni kurdu; genç İngiliz koreograf ve dansçılarını etkilemiştir
ilgili madde Bale 2:304a
RAMBLAS BULVARI Barselona, İspanya
ilgili madde Barselona 3:4b
RAMEAU, JEAN-PHILIPPE Geç Barok dönem Fransız bestecisi, 1683-1764; günümüzde en çok klavsen müziği ile tanınmasına karşılık, yaşadığı dönemde müzik kuramcısı ve opera bestecisi olarak da ünlüydü
ilgili maddeler
Armoni 2:34a
Müzik 13:18a
RAMİ
ilgili madde Lif 11:252a
RAMOS, GRACILIANO Brezilyalı yazar, 1882-1953
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:212a
RAMPA *ya da* **Kalkış pisti** uçakların, roket ve güdümlü füzelerin hızla fırlayarak ivme kazanması için özel olarak düzenlenmiş eğik düzlem; I. Dünya Savaşı yıllarında fırlatma rampası olarak beton pistler kullanılıyordu; bugünkü karadan karaya ya da havaya güdümlü füzelerin çoğu, tankların üzerine yerleştirilmiş seyyar rampalarla fırlatılır
RAMSAY, SIR WILLIAM İskoçyalı kimyacı, 1852-1916; soy gazları keşfetti; 1904'te Nobel Kimya Ödülü'nü aldı
ilgili maddeler
Helyum 8:123b
Neon 13:53a
RAMSES II firavun, İÖ 1304-1237
madde başlığı Ramses II 14:200a, görsel
ilgili maddeler
Abu Simbel 1:20b
Hititler 8:187b
Kara kuvvetleri 10:3b
Tapınak 17:7a
Yahudiler ve Musevilik 19:72b
RAMSES III firavun, ö. İÖ 1166; Teb kentinde Amon Tapınağı'nı yaptırdı
ilgili madde Eski Mısır 6:188b
RAN, NÂZIM HİKMET *bak.* **NÂZIM HİKMET**
RANCE IRMAĞI Bretanya, Fransa; üzerinde gelgit enerjisi santralı vardır
ilgili maddeler
Fransa 7:25b
Su enerjisi 16:167b
RAND *bak.* **WITWATERSRAND**
RANGER uzay aracı
ilgili maddeler
Ay 2:214a
Uzay araştırmaları 18:246b
RANGUN Birmanya
madde başlığı Rangun 14:201a
ilgili maddeler
Birmanya 3:220a vd., görsel
İkinci Dünya Savaşı 8:304a
Tapınak 17:8b
RANGUN IRMAĞI Birmanya
ilgili madde Rangun 14:201a
RANT iktisatta, milli gelirin toprak ve mülk sahiplerine ödenen bölümü; mal sahibinin toprak, bina ya da başka mülklerini kiralaması karşılığında elde ettiği gelir
ilgili madde Ekonomi 6:91a
RAP müzik
ilgili madde Pop müzik 14:124a
"RAPUNZEL" Grimm Kardeşler'in masal kitabı
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:13a
Grimm Kardeşler 7:232b
RAROTONGA ADASI Cook Adaları'nın en büyüğü
ilgili maddeler
Maoriler 12:56b
Pasifik Adaları 14:21b
RASATHANE *bak.* **GÖZLEMEVİ**
RASGELE ERİŞİMLİ BELLEK *bak.* **RAM**
RASGELE ÖRNEKLEM
ilgili maddeler
İstatistik 9:125b
Kamuoyu araştırması 9:298b
RASHİ *ya da* **Rabbi Şlomo Yitshaki** Yahudi bilgin, 1040-1105
ilgili madde İbrani edebiyatı 8:265b
RASPUTİN Rus papaz, y. 1872-1916
madde başlığı Rasputin 14:202a, görsel
RAS ŞAMRA *bak.* **UGARİT**
RASTAFARİCİLER Jamaika'da Etiyopya'nın eski imparatoru I. Haile Selasiye'ye tahta çıkmadan önceki Ras (Prens) Tafari adıyla tapınılmasından kaynaklanan hareket; Siyahlar'ın günahları yüzünden beyazların iktidarına boyun eğmek zorunda bırakılarak cezalandırılan gerçek Yahudiler olduğuna, ama sonunda gerçek yurtları Afrika'ya döneceklerine inanırlar
RASTIK bitki hastalığı *bak.* **SÜRME**
RASYONALİZM *ya da* **Akılcılık** *ya da* **Usçuluk**
madde başlığı Rasyonalizm 14:202b
RASYONEL SAYI
ilgili madde Ondalık sayılar 13:183b
RAŞİTİZM bebeklerde ve çocuklarda, D vitamini eksikliğinden kaynaklanan hastalık; belirtileri kafatası kemiklerinin yumuşaması, daha ileri aşamalarda bacakların çarpıklaşması ve kemiklerin eğilmesidir; beslenme rejimine yüksek dozda D vitamini eklenmesi hastalığın ilerlemesini durdurur
ilgili madde Vitamin 19:22b
"RAŞOMON" Kurosava'nın filmi
ilgili madde Sinema 15:237b, görsel
RAUF BEY *bak.* **ORBAY, RAUF**
RAUF YEKTA Türk müzikbilimci, 1871-1935; Darülelhan'da Türk müziği kuramı ve tarihi dersleri verdi; Türk müziği ses sistemini akustik açısından ilk kez açıklamaya çalıştı; Türk müziğinin batı notasıyla yazılması için özel bir yazım sistemi geliştirdi; birçok yapıtın doğru biçimde notalarını yayımladı
ilgili madde Türk müziği 18:121b, görsel
RAVALPİNDİ Pakistan'da kent; başkent İslamabat'ın 14 km güneybatısında yer alır; önemli bir ticaret ve sanayi merkezidir; eskiden ülkenin başkentiydi; nüf. 794.843 (1981)
RAVEL, MAURICE Fransız besteci, 1875-1937
madde başlığı Ravel 14:203b, görsel
ilgili madde Müzik 13:19b
RAVENNA İtalya'da kent; ülkenin kuzeydoğusunda, Adriya Denizi'nden y. 5 km içeride yer alır; İS 5. yy'da Batı Roma İmparatorluğu'nun ve daha sonra bölgede kurulan krallıkların başkentiydi; günümüzde bir tarım ve sanayi kenti olan Ravenna'da birçok tarihi yapı vardır; nüf. 136.016 (1987 tah.)
ilgili maddeler
Delta 5:115a
Mozaik 12:294b
Teodorico 17:150b
RAVENT kuzukulağıgiller familyasından, özellikle Asya'da yetişen bitki; uzun yaprakları, beyaz, küme biçiminde açan çiçekleri ve üçgen biçiminde kanatlı meyveleri vardır; yaprak sapları sebze olarak yenir; içerdiği kimyasal maddeler nedeniyle tıpta kullanılır
ilgili madde Asit 2:61a
RAVİ ŞANKAR *bak.* **ŞANKAR, RAVİ**
RAVİYOLİ
ilgili madde Makarna 12:10b
RAWLINGS, JERRY JOHN Gana devlet başkanı, d. 1947; 1981'de darbe yaparak yönetimi ele geçirdi
ilgili madde Gana 7:71a
RAY
ana madde Demiryolu ve tren 5:132b vd.
RAY, JOHN İngiliz doğa bilimci, 1627-1705; taksonomiye önemli katkılarda bulunmuş ve sınıflandırmada temel birimin tür olduğunu ortaya koymuştur
ilgili madde Biyoloji 3:245a
RAY, MAN ABD'li sanatçı, 1890-1976; fotoğrafçı, ressam ve film yapımcısı; fotoğraf alanındaki teknik yenilikleriyle tanınır; Marcel Duchamp ile birlikte New York Dada grubunu oluşturdu ve "hazır nesneler"• üretti; 1921'de Paris'e yerleşti ve Gerçeküstücüler'le birlikte çalıştı
RAY, SATYACİT Hintli film yönetmeni, d. 1922; yapıtlarında geleneksel Bengal edebiyatıyla görsel sanatlarını çağdaş bir anlayışla ele aldı; *Pather Pançali* (1955) gibi filmleriyle birçok uluslararası film şenliğin de ödüller kazanmıştır
ilgili madde Sinema 15:237a
RAYBA
ilgili madde Takım tezgâhları 16:298b
RAYLEIGH (3. BARONU), JOHN WILLIAM STRUTT İngiliz matematikçi ve fizikçi, 1842-1919; akustik kuramı üzerinde çalıştı; gazların yoğunluklarının belirlenmesiyle ilgilendi; 1894'te Sir William Ramsey'le bir-

likte argon elementini keşfetti; 1904'te Nobel Fizik Ödülü aldı
RE *bak.* **RA**
REA
madde başlığı Rea 14:204a, görsel
ilgili maddeler
Kuş 11:121a
Uruguay 18:216a
READ, MARY İngiliz kadın korsan
ilgili madde Korsanlık 11:19b, görsel
REAGAN, RONALD ABD başkanı, d. 1911
madde başlığı Reagan 14:204b, görsel
ilgili madde Amerika Birleşik Devletleri 1:217a
REAKSİYON *bak.* **TEPKİME**
REAKTÖR *bak.* **NÜKLEER REAKTÖR**
REAKTÖR KALBİ
ilgili madde Nükleer enerji 13:120a
REALGAR *ya da* **Kırmızı zırnık**
ilgili madde Arsenik 2:39a
REALİZM *bak.* **GERÇEKÇİLİK**
REAYA İslam ülkelerinde yönetilen sınıflar, özellikle de toprağa bağlı üretici köylüler için kullanılan terim; belirleyici özelliği vergi yükümlüsü olmalarıdır; Osmanlı Devleti'nde de terim aynı anlamda kullanılmış, mali yükümlülükten bağışık kesime ise beraya• denmiştir
ilgili madde Osmanlı İmparatorluğu 13:242b
REBAP Ortadoğu, Kuzey Afrika, Hindistan ve Endonezya'da çeşitli biçimleri görülen mızraplı ya da yaylı bazı çalgıların ortak adı; Türkiye'de kullanılan biçimi uzun saplı, küçük tekneli ve deri göğüslüdür; çoğunlukla üç tellidir ve yayla çalınır; Mevlevi müziğinin ana çalgılarından biri olarak yayılmış, dindışı müzikte yerini zamanla kemana bırakmıştır
ilgili madde Ikliğ 8:226b
REBER, GROTE ABD'li astronom ve radyo mühendisi, d. 1911
ilgili madde Radyoastronomi 14:186a
REBİYÜLÂHIR hicri takvimin dördüncü ayı; 29 gündür
ilgili madde Ay 2:216b
REBİYÜLEVVEL hicri takvimin üçüncü ayı; 30 gün çeker; Hz. Muhammed'in bu ayın 12. günü doğduğu kabul edilir ve bu gün Mevlid Kandili olarak kutlanır
ilgili madde Ay 2:216b
RECAİZADE MAHMUD EKREM Osmanlı şair ve yazar, 1847-1914; Tanzimat edebiyatının önde gelen adlarındandır; Batı edebiyatı türlerinin yaygınlaşmasına çalıştı; şiirde divan edebiyatı geleneğine karşı çıktı; *Araba Sevdası* (1963) ile Türk edebiyatında gerçekçi ilk roman örneğini verdi; oyun, öykü, eleştiri, inceleme türlerinde de yapıtlar kaleme aldı
ilgili maddeler
Ağıt 1:80b
Beyoğlu 3:165b
Servet-i Fünun 15:138a vd.
Tanzimat edebiyatı 16:332b vd.
RECEP hicri takvimin yedinci ayı; kutsal sayılan üç ayların (recep, şaban, ramazan) ilkidir; Hz. Muhammed'in ana rahmine bu ay içinde düştüğü inancıyla ilk cuma gecesi Regaip Kandili olarak kutlanır; 30 gündür
RECİFE eskiden **Pernambuco** kuzeydoğu Brezilya'da kent ve liman; 16. yy'da ticari teknelerin bir demirleme limanı olarak kuruldu; 1823'ten beri eyalet merkezidir; bir iş merkezi olan kent birçok suyolunun kesişme noktasıdır; nüf. 1.287.623 (1985)
ilgili maddeler
Brezilya 4:24b
Gecekondu 7:100b
REÇEL
ilgili maddeler
Gıda teknolojisi 7:145a
Glikoz 7:179b
REÇİNE
madde başlığı Reçine 14:205b
ilgili maddeler
Boya ve cila 3:316b
Çam 4:232b
İğneyapraklılar 8:294a vd.
"RED DATA BOOK" Uluslararası Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği'nin yayını
ilgili madde Soyu azalan türler 16:29a
REDFORD, ROBERT ABD'li sinema oyuncusu ve yönetmeni, d. 1937; *Sonsuz Ölüm* (1969) filmiyle büyük ün kazandı; yönettiği ilk film olan *Sıradan İnsanlar*'la (1981) en iyi yönetmen Oskar Ödülü'nü kazandı
REDGRAVE, VANESSA İngiliz kadın sinema ve tiyatro oyuncusu, d. 1937; oyunculuğunun yanı sıra siyasal etkinlikleriyle de tanınır; *Cinayeti Gördüm* (1966), *Isadora* (1968) ve en iyi yardımcı kadın oyuncu Oskar Ödülü'nü kazandığı *Julia* (1977) filmlerinden bazılarıdır
ilgili madde Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:224l
REDHOUSE, SIR JAMES WILLIAM İngiliz dil araştırmacısı ve doğubilimci, 1811-92; Osmanlı Türkçesi üzerine çalışmalarıyla tanınmıştır
ilgili madde Sözlük 16:41b
REDİF edebiyat
ilgili madde Uyak 18:227a
REDİF Osmanlı devletinde yedek asker sınıfı
ilgili madde Tanzimat 16:329b
"RED KİT" Morris'in çizgi romanı
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:12b
Karikatür 10:70b
REDONDA ADASI Antigua ve Barbuda
ilgili madde Antigua ve Barbuda 1:293a
REED, CAROL İngiliz film yönetmeni, 1906-76; II. Dünya Savaşı sonrası İngiliz sinemasının önde gelen adlarından biridir; *Oliver!* (1968) filmiyle Oskar Ödülü'nü kazanmıştır
ilgili madde Sinema 14:235b
REED, WALTER ABD'li patoloji ve bakteriyoloji uzmanı, 1851-1902; sarıhummanın bir sivrisinek türünün ısırmasıyla bulaştığını kanıtladı
ilgili madde Sivrisinek 15:268a
REFAH DEVLETİ yurttaşların dirliğinden sorumlu olduğunu kabul eden yönetim; zorunlu vergilerle ödenen sosyal sigorta sistemine dayanır; gereksinimi olanlara ödeme yapar, devlet kurumları aracılığıyla gerekli hizmeti sağlar
REFAHİYE Erzincan'ın ilçesi; toprakları dağlarla kaplıdır; bu dağlardan Kızıldağ ve Dumanlıdağ'ın yüksek kesimlerinde hayvancılık açısından önem taşıyan yaylalar vardır; çok miktarda peynir üretilir; magnezit ve linyit yatakları işletilir; nüf. (1990): ilçe 21.977, kasaba 6.996
ilgili madde Erzincan 6:177a
REFAH PARTİSİ Türk siyasal partisi; 1983'te Ali Türkmen başkanlığında kuruldu
ilgili madde Türkiye 18:95a
REFERANDUM *bak.* **HALKOYLAMASI**
REFET PAŞA *bak.* **BELE, REFET**
REFİĞ, HALİT Türk film yönetmeni, d. 1934
ilgili madde Türk sineması 18:136b vd.
REFLEKS FOTOĞRAF MAKİNESİ odaklama için görüntünün bir ekrana yansıtıldığı fotoğraf makinesi
ilgili maddeler
Fotoğraf makinesi 7:13b
Mercek 12:155a
REFLEKS HAREKET belirli bir uyaran karşısında birdenbire ve istençdışı olarak doğan tepki; göz kırpma, yutkunma, kaşınma gibi içgüdüsel davranışların bazıları doğuştan gelen basit refleks hareketlerdir; bazı refleks hareketler ise sonradan yineleme yoluyla kazanılır (koşullu refleks)
ana madde Sinirler ve sinir sistemi 15:246b
ilgili maddeler
Beyin 3:162b
Fizyoloji 6:312a
Pavlov 14:35b
REFORM
madde başlığı Reform 14:206b
ilgili maddeler
Alman edebiyatı 1:161a
Alman sanatı ve müziği 1:166a
Almanya 1:19a
Calvin 4:105b
Eğitim 6:67b
Erasmus 6:164b
Fransa 7:28b
Hıristiyanlık 8:152b
İlahi 8:322a
İngiliz edebiyatı 9:21a
İngiltere 9:41b
İskoçya 9:95a
Katolik Kilisesi 10:98b
Luther 11:293a vd.
Papa 13:309a
Protestan Kilisesi 14:148b vd.
Zürich 19:274a
REFORMİNG *ya da* **Düzeltim** petrol kimyası
ilgili madde Petrol 14:62a
REFORM YASALARI İngiltere'de Avam Kamarası'nın demokratikleşmesini sağlayan üç kanun önergesi (1832, 1867 ve 1884-85'te yasalaştılar); birincisi seçme imtiyazını ayrıcalıklı küçük kasabalardan sanayi kentlerine aktardı; sonraki önergeler ise oy hakkını genişletti
ilgili madde William 19:57a
REGAİP KANDİLİ hicri takvime göre recep ayının ilk cuma gecesi; Hz. Muhammed'in ana rahmine düştüğüne inanılan bu gecede Tanrı'nın rahmet ve bağış dağıttığı kabul edilir ve kandil olarak kutlanır
ilgili madde Bayramlar ve kutsal günler 3:104a
REGENT PARKI Londra, İngiltere
ilgili maddeler
Akvaryum 1:124b
Londra 11:280a
REGGAE
ana madde Pop müzik 14:123b

REGL *bak.* **ÂDET GÖRME**
REGULUS Aslan takımyıldızının en parlak yıldızı
ilgili madde Takımyıldız 16:303b
REGÜLATÖR bağlı olduğu hareket kaynağının hızını, hareketini ve başka işlevlerini denetleyen ve sınırlayan otomatik aygıt
ilgili madde Buhar makinesi 4:49a, görsel
REHABİLİTASYON
ilgili maddeler
Sağlık ve sağlık hizmetleri 15:9b
Spor kazaları 16:128b
REHOBOAM Yahuda kralı, hk. d. İÖ 933-917; Hz. Süleyman'ın oğlu
ilgili madde Süleyman, Hz. 16:197b
REICHENBACH ÇAĞLAYANI İsviçre
ilgili madde Çağlayan 4:223b
REICHSTAG Almanya'nın eski yasama organı
ilgili madde Almanya 1:171a
REIMS Fransa'da kent; Champagne-Ardenne bölgesinde, Marne ilinde; Fransa krallarından çoğu bu kentin katedralinde kutsanarak taç giydi; büyük bir bağcılık yöresinin şampanya üretim merkezi, iç liman ve sanayi kentidir; II. Dünya Savaşı'nın sonunda Almanya'nın teslim belgesi 1945'te bu kentte imzalandı; nüf. 176.419 (1982)
ilgili madde Havacılık tarihi: görsel 8:62
REIMS KATEDRALİ Fransa
ilgili maddeler
Heykel 8:143a
Kilise ve katedral 10:258a, görsel
Mimarlık 12:228a
REINHARDT, DJANGO Basklı gitarcı, 1910-53; Avrupa'nın ilk önemli caz gitarcılarından; bir Çingene ailesinin çocuğuydu; bir çeri yangınında iki parmağını yitirmesine karşın doğaçlama gitar sololarında kusursuz bir yoruma ulaştı; 1934-39 Hot Club de France caz topluluğunun Stephane Grappelli ile ortak şefiydi
ilgili madde Caz 4:139a
REINHARDT, MAX Avusturyalı tiyatro yönetmeni, 1873-1943; yaratıcı bir yönetmen olarak uluslararası ün kazandı; 1920'de Salzburg Festivali'nin yeniden başlamasında önemli rol oynadı; 1938'de ABD'ye yerleşti
REİSÜLKÜTTAB Osmanlı Devleti'nde Divan-ı Hümayun kalemlerinin amiri; divana gelen ve divandan çıkan bütün yazıları denetler, düzeltir ve işlemlerini tamamlardı; devlet yazışmalarını en iyi bilen kişi olduğundan 17. yy sonunda önemi arttı ve dışişlerinin yönetimi reisülküttaba verildi; 1836'da Umur-ı Hariciye Nezareti'nin (Dışişleri Bakanlığı) kurulmasıyla ortadan kalktı
ilgili madde Divan 5:248b
REITH, JOHN İngiliz iş adamı ve BBC'nin yöneticisi, 1889-1971
ilgili madde Radyo ve televizyon yayınları 14:192a
REJANS İstanbul'da lokanta
ilgili madde Lokanta 11:275a
REJİ İDARESİ Osmanlı Devleti'nde tütün ekimini denetleyen ve tekel olarak işleyen kuruluş; devletin dış borçlarına karşılık gösterilen gelir kaynaklarından tütünün denetimini ele alabilmek için 1884'te kuruldu; her yıl Osmanlı maliyesine belirli bir miktar ödendikten sonra geri kalan kârı Düyun-ı Umumiye ile Osmanlı maliyesi arasında paylaştırılırdı; 1913'te altı fabrikası olan idare 1929'a kadar varlığını sürdürdü
ilgili maddeler
Grev 7:230b
Türkiye 18:58a
REJİ ODASI *bak.* **YÖNETİM ODASI**
REKABET iktisatta, benzer malların pazar şansını artırmak için üreticilerin ya da satıcıların girişikleri yarış
ilgili maddeler
Ekonomi 6:91b
Kapitalizm 10:13a
Smith 15:293a
REKLAM
ana madde Reklamcılık 14:208b vd.
ilgili maddeler
Dergi 5:187b
Gazete ve gazetecilik 7:87a vd.
Kozmetik 11:33a
Radyo ve televizyon yayınları 14:191a
Ticari marka 17:195a
REKLAM AJANSI
ana madde Reklamcılık 14:210a
REKLAMCILIK
madde başlığı Reklamcılık 14:208b, görsel
ilgili maddeler
Grafik sanatlar 7:220b, 223a
Psikoloji 14:157a
REKLAM MÜZİĞİ *bak.* **CINGIL**
REKLAM PANOSU
ilgili maddeler
Grafik sanatlar 7:224b
Pekin: görsel 14:38
Reklamcılık 14:208b
REKTUM *bak.* **GÖDENBAĞIRSAĞI**
REMARQUE, ERICH MARIA Alman romancı, 1898-1970; I. Dünya Savaşı'nı anlatan ünlü romanı *Batı Cephesinde Yeni Bir Şey Yok* (1929) ile tanınır; kitapları 1933'te Naziler tarafından yasaklandı; 1939'da ABD'ye yerleşti
ilgili madde Alman edebiyatı 1:163a
REMBRANDT Hollandalı ressam, 1606-69
madde başlığı Rembrandt 14:211b
ilgili madde Resim sanatı 14:227b
•"Büyük Aslan Avı"
REM-DIŞI UYKU *ya da* **Derin uyku**
ilgili madde Uyku 18:233a
REMI, GEORGES *bak.* **HERGÉ**
"RE MİNÖR TOCCATA VE FÜG" Bach'ın bestesi
ilgili madde Bach Ailesi 2:257b
REM UYKUSU *ya da* **Hafif uyku**
ana madde Uyku 18:233a, görsel
ilgili madde Rüya 14:307b
REN
ilgili madde Konfüçyüs ve Konfüçyüsçülük 10:314b
RENARD, CHARLES Fransız mühendis, 1847-1905
ilgili maddeler
Güdümlü balon 7:247b
Havacılık tarihi 8:59a vd.
RENDE
ilgili madde Marangozluk 12:58b, görsel
RENGEYİĞİ
madde başlığı Rengeyiği 14:212b, görsel
ilgili maddeler
Boynuz 3:322a
Geyik 7:139a
Hayvan göçü 8:109a
Laponya 11:202b
REN IRMAĞI Avrupa
madde başlığı Ren Irmağı 14:213b, görsel, harita
ilgili maddeler
Almanya Federal Cumhuriyeti 1:172b vd., görsel
Avrupa: görsel 2:178
Tuna Irmağı 17:313b, 315a
RENİN böbreklerden salgılanan ve proteinleri parçalayarak kan basıncının yükselmesini sağlayan enzim; eteneden de salgılandığı sanılmaktadır; kan basıncı üzerindeki etkisini damarları büzerek gerçekleştirir; böbreküstü bezini uyarır
ilgili madde Peynir 14:66b
RENK
madde başlığı Renkler 14:215a, görsel
ilgili maddeler
Alev 1:142b vd.
Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:281b
Basım 3:54b, görsel
Boş inançlar 3:307a
Boya ve cila 3:314b vd.
Denizler ve okyanuslar 5:166b
Gökyüzü 7:200b vd.
Göz 7:208a
Halı ve kilim 7:331b vd.
Havai fişek 8:72b
Işık 8:252a vd.
Kâğıt ve kâğıt yapımı 9:258a
Kristal 11:79a vd.
Laser 11:205a vd.
Mercek 12:156a
Pirometre 14:80b
Sinema 15:232a
Soğurma 15:302b
Tayf 17:90a vd.
Televizyon 17:139a vd.
Toz 17:263b
•Pigment
RENK AYRIMI
ilgili maddeler
Basım 3:54b
Renkler 14:220b
RENKKÖRLÜĞÜ kırmızı, yeşil ve mavi renklerden birini ya da birden fazlasını ayırt edememe; erkeklerde kadınlardakinden 20 kat daha sık görülür; genellikle çekinik kalıtımla kuşaktan kuşağa geçer
ilgili maddeler
Göz 7:210a
Renkler 14:219b
RENKKÜRE *ya da* **Kromosfer**
ana madde Güneş 7:268b, görsel
ilgili madde Tayf 17:91a
"RENKLERDEN MORU" Alice Walker'ın romanı
ilgili madde Siyah Amerikalılar 15:277b
RENK SÖKME
ilgili madde Dokumacılık 5:285b
REN LİKENİ
ilgili madde Liken 11:254b
REN-MAIN-TUNA KANALI Almanya
ilgili maddeler
Kanal 9:320a
Tuna Irmağı 17:315a
RENNES Fransa'da, Bretanya'nın eski merkezi; Paris'in 374 km kuzeybatısındadır; nüf. 190.861 (1982 tah.)
ilgili madde Bretanya 4:21b
RENO ABD'de, Nevada'da kent; ticaret ve dinlence merkezidir; özellikle kumarhane-

leri, boşanma ve evlenme işlemlerinin çabuk ve kolay oluşuyla tanınır; nüf. 115.320 (1987 tah.)

RENOIR, JEAN Fransız film yönetmeni, 1894-1975; ressam Pierre-August Renoir'ın oğlu; hem sessiz, hem sesli filmlerinde gerçekçi yaklaşımıyla dikkati çekti; *Büyük Aldanış* (1937), *Oyunun Kuralı* (1939) ve *Rüya Gibi Geçti* (1951) tanınmış filmlerinden birkaçıdır
ilgili madde Sinema 15:232a

RENOIR, PIERRE-AUGUSTE Fransız ressam, 1841-1919
madde başlığı Renoir 14:220b
ilgili maddeler
İzlenimcilik 9:168b
Resim sanatı 14:230b
•"Gemide Öğle Yemeği"; "Moulin de la Galette"

RENYUM geçiş elementleri•'nden; simgesi Re. atom numarası 75, bağıl atom kütlesi 186,2; adını Ren Irmağı'nın Latince adı olan *Rhenus*'tan alır; son derece sert ve korozyona dayanıklı, yoğun, gümüşsü beyaz bir metaldir; alaşımlarda, yüksek sıcaklık ısılçiftlerinin ve elektrik devresi elemanlarının yapımında kullanılır; 1925'te keşfedilmiştir

REOSTA *ya da* **Potansiyometre**
ilgili madde Elektronik 6:121a

REPERTUVAR TİYATROSU yerleşik tiyatro topluluklarının haftanın her gecesi repertuvarlarındaki ayrı bir oyunu sahnelemeleri; bu uygulama hem ticari açıdan başarılı oldu, hem de yeni oyunlar için ortam hazırladı

REPETEK DEVLET DOĞAL KORUMA ALANI SSCB
ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği: görsel 16:9

REPİN, İLYA YEFİMOVİÇ SSCB'li ressam, 1844-1930
ilgili maddeler
Resim sanatı 14:229b
Rus Beşleri: tablo: görsel 14:298
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği: tablo: görsel 16:15

"REQUIEM" Mozart'ın bestesi
ilgili maddeler
Koro ve koral müzik 11:15b
Mozart 12:298a
Trombon ailesi 17:292b

RESEPSİYON
ilgili madde Otel ve motel: görsel 13:245

RESİF *bak.* **MERCAN RESİFİ**

RESİM
madde başlığı Resim sanatı 14:221b, görsel
ilgili maddeler
Afrika halkları 1:59b
Çin Halk Cumhuriyeti: görsel 4:318
İspanya 9:107a
İtalya 9:149a
Kanada 9:313a
Pastel 14:24b
Rönesans 14:288b
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:14b
Türk resim ve heykel sanatı 18:122b vd.
Uğraşı: görsel 18:174
Uzakdoğu sanatı 18:240a vd.
•*teknikler, örn.* Fresk; Yağlıboya resim; *akımlar, örn.* İzlenimcilik; Kübizm

RESİMLİ GRAFİK
ilgili madde Grafik 7:218b vd., görsel

RESİM VE HEYKEL MÜZESİ İstanbul
ilgili madde Müzeler ve sanat galerileri 13:12a

RESİMYAZI iletişimi sağlamak amacıyla resme benzer çizimler kullanılarak yazılan yazı; gerçek yazının öncüsü olarak kabul edilir; bireysel düşünceleri anlatan resimyazılar ideogram, sözlerin yerine geçenlerse logogram olarak adlandırılır
ilgili maddeler
Alfabe 1:145a, görsel
Aztekler 2:246a
Hiyeroglif 8:192b
Tunç Çağı 17:322a
Urartular 18:215b

RESİTAL
ilgili madde Konser 10:318b

RESİTATİF operada konuşur gibi söylenen şarkı ve bu tür söyleyiş; çoğunlukla söylenir, bazen de konuşma biçiminde seslendirilir
ilgili madde Opera 13:187b

RESMİ GAZETE Türkiye'de devletin çıkardığı yasa, tüzük ve yönetmeliklerle önemli resmi kararların ve duyuruların yeraldığı günlük yayın organı; 7 Ekim 1920'de, Takvim-i Vekayi•'nin devamı olarak, Ceride-i Resmiye adıyla kuruldu; 1927'de bugünkü adını aldı
ilgili madde Sıkıyönetim 15:181a vd.

RESNAIS, ALAIN Fransız film yönetmeni, d. 1922; Yeni Dalga akımının öncülerindendir; *Hiroşima Sevgilim* (1959) ve *Geçen Yıl Marienbad'da* (1961) başyapıtları arasındadır

RESNELİ NİYAZİ BEY Osmanlı asker, 1873-1913; Makedonya'da subayken Haziran 1908'de 400 kadar gönüllüyle dağa çıkarak meşrutiyet ilan edilmesini istedi; II. Meşrutiyet'in ilanından sonra "hürriyet kahramanı" olarak anıldı
ilgili madde Birinci ve İkinci Meşrutiyet 3:213a

RESPIGHI, OTTORINO İtalyan besteci, 1879-1936; Rimski-Korsakov'un öğrencisiydi; Alman ve Rus müzik tekniklerini İtalyan orkestra müziğine aktardı; 1913'te Roma'daki Santa Cecilia Akademisi'nde kompozisyon profesörü oldu; operalar ve piyano için parçalar besteledi

RESTORASYON DÖNEMİ İngiliz tarihinde II. Charles'ın 1660'ta tahta dönüşünden başlayarak y. 1700'e kadar süren dönem
ilgili maddeler
İngiliz edebiyatı 9:22b
İngiltere 9:42b
Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:221a

RESUL
ilgili madde Peygamber 14:65a vd.

REŞADİYE Tokat'ın ilçesi; dağlık ve engebeli topraklarında ekilebilir alanlar kısıtlıdır; hayvancılık, özellikle koyun ve sığır yetiştiriciliği gelişmiştir; nüf. (1990): ilçe 61.166, kasaba 12.321

REŞADİYE YARIMADASI Ege Bölgesi'nde, Gökova ve Hisarönü körfezleri arasında; uzunluğu 70 km
ilgili maddeler
Datça 5:92a
Muğla 12:299b

REŞAT RIDVAN Türk tiyatro oyuncusu ve yönetmeni, öl. 1919
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:147a

REŞİDEDDİN İlhanlı devlet adamı ve tarihçi, 1248-1318; İlhanlı hükümdarları Gazan (hk.d. 1295-1304) ile Olcaytu'nun (hk.d. 1304-17) vezirliğini yaptı; genel bir dünya tarihi olan *Câmiü't-Tevarih* adlı yapıtı Türk ve Moğol tarihine ilişkin çok önemli bilgi ve belgeler içerir
ilgili maddeler
Ergenekon Destanı 6:167b
İlhanlılar 8:329b

REŞİD RIZA Mısırlı din bilgini, 1863-1935
ilgili madde İslamcılık 9:97b

REŞKO TEPESİ *ya da* **Uludoruk** Güneydoğu Anadolu Bölgesi
ilgili maddeler
Dağ: tablo 5:55
Hakkâri 7:326b
Toroslar 17:256b, 257a

RETİNA *bak.* **AĞTABAKA**

RETIRO PARKI Madrid, İspanya
ilgili madde Madrid 11:318b, görsel

RETORİK *bak.* **KONUŞMA SANATI**

RÉUNION ADASI Hint Okyanusu
ilgili maddeler
Afrika 1:48a
Hint Okyanusu 8:178b

REVAK *ya da* **Sundurma** önünde kemerlerle bağlı bir sıra sütun ya da ayağın yer aldığı, arkası bir duvarla çevrili, üzeri kubbe ya da tonozla örtülü galeri; Selçuklu ve Osmanlı mimarlığında daha çok kervansaray ve medrese yapılarıyla cami şadırvanlarında görülür
ilgili maddeler
Mimarlık 12:225b
Selimiye Camisi 15:113b

REVAL *bak.* **TALLİNN**

REVAN KÖŞKÜ Topkapı Sarayı, İstanbul
ilgili madde Topkapı Sarayı 17:240b

REVEL *bak.* **TALLİNN**

REVOLVER *ya da* **Toplu tabanca** *ya da* **Altıpatlar**
ilgili madde Ateşli silahlar 2:137a, görsel

REVÜ güncel espriler, skeçler ve monologlara yer veren hafif ve eğlendirici sahne gösterisi; kökeni, ortaçağın Fransız sokak gösterilerine dayanır; günümüzdeki biçimini 19. yy'da aldı; Paris'te, Yvette Guilbert ve Maurice Chevalier gibi yıldızların sahneye çıktığı Folies-Bergère'de gelişti

REVZEN
ilgili madde Vitray 19:24b, görsel

REY İran'da tarihi kent
ilgili maddeler
Büyük Selçuklu Devleti 4:94b
Tahran 16:296a

REY İslam
ilgili maddeler
Hanefi mezhebi 8:24b
İslam hukuku 9:98a
Sünnilik 16:207a

REY, CEMAL REŞİT Türk besteci, 1904-85
ana madde Türk Beşleri 18:27a, görsel
ilgili madde Mesut Cemil 12:166b

REY, EKREM REŞİT Türk şair ve yazar, 1900-59
ilgili madde Türk Beşleri 18:27b

REYES BASOALTO, NEFTALİ RICARDO *bak.* **NERUDA, PABLO**

REYHAN *bak.* **FESLEĞEN**

REYHANİ hat sanatı

ilgili madde Hat sanatı 8:55b

REYHANLI Hatay'ın ilçesi; topraklarının büyük bölümünü geniş düzlüklerden oluşan Amik Ovası kaplar; en çok pamuk, tahıl ve zeytin yetiştirilir; çok eski bir yerleşim olan yörede pek çok kalıntı vardır; ilk Tunç Çağı'na ait kalıntıların ortaya çıkarıldığı Alalah ilçe sınırlarındadır; nüf. (1990): iiçe 63.254, kasaba 42.451
ilgili madde Hatay 8:53a

REYKJAVİK İzlanda
madde başlığı Reykjavik 14:234a, görsel
ilgili madde İzlanda 9:166a

REYMONT, WLADYSLAW Polonyalı yazar, 1867-1925
ilgili madde Polonya 14:112a

REYNAUD, ÉMILE Fransız çizgi film yapımcısı, 1844-1918
ilgili madde Çizgi film 4:330b

REYNOLDS, SIR JOSHUA İngiliz ressam ve estetik kuramcısı, 1723-92; 18. yy'ın ikinci yarısında İngiliz sanatını yönlendirmiştir; sanatı ve eğiticiliği ile İngiliz sanatını öyküsel resim geleneğinden Avrupa'nın etkileyici, görkemli üslubuna yöneltmiştir
ilgili maddeler
Gibbon: görsel 7:146
Resim sanatı 14:229a

REYON *bak.* **YAPAY İPEK**

REZENE
madde başlığı Rezene 14:234b, görsel
ilgili madde Şifalı bitkiler: tohum: görsel 16:269

REZERV BANKASI ekonomi
ilgili madde Bankalar ve bankacılık 3:24b

REZİSTANS *bak.* **DİRENÇ**

REZONANS
ana madde Ses 15:144b

REZONANS DEVRESİ *bak.* **AKORTLU DEVRE**

RHEA Yunan mitolojisi
ilgili madde Titanlar 17:206a

RHEA SILVIA Roma mitolojisi
ilgili madde Romus ve Romulus 14:280a vd.

RHEE, SYNGMAN Koreli politikacı, 1875-1965; milliyetçiliği ve Hıristiyanlık'ı benimsedi; 1898'de altı yıl hapse mahkûm oldu; serbest kalınca ABD'ye gitti; 1945'te Kore'ye döndü; 1948-60 arasında Kore Cumhuriyeti cumhurbaşkanı oldu; baskıcı bir diktatör olarak tanındı; 1960'ta görevinden ayrıldı
ilgili madde Kore Cumhuriyeti 11:11a

Rh FAKTÖRÜ birçok canlının alyuvar hücrelerinde bulunan madde
ilgili madde Kan 9:304a

RHODE ISLAND ABD'nin kuzeybatısında eyalet; y.öl. 3.139 km^2, başkenti Providence; doğusunda kıyı düzlükleri, batısında New England tepeleri yer alır; ekonomisi imalat sanayisi ile hizmet sektörüne dayanır; nüf. 1.005.984 (1990)
ilgili madde Amerika Birleşik Devletleri 1:208a

RHODES, CECIL Kap Kolonisi başbakanı, 1853-1902
madde başlığı Rhodes 14:235a, görsel
ilgili maddeler
Güney Afrika 7:283b
Zambia 19:235a
Zimbabve 19:258b

RHÔNE BUZULU Avrupa; Rhône Irmağı'nın kaynağıdır; İsviçre'nin orta-güney bölgesinde yer alır
ilgili madde Buzul ve buzullaşma: görsel 4:80

RHÔNE IRMAĞI Avrupa
madde başlığı Rhône Irmağı 14:236a, görsel
ilgili maddeler
Cenevre 4:155b
Fransa 7:25b
Göl 7:202b

RHYTHM AND BLUES
ana madde Pop müzik 14:120a

RIFAİLİK İslam
ilgili madde Tarikatlar 17:54a

"RIHTIMLAR ÜZERİNDE" Elia Kazan'ın filmi
ilgili madde Sinema 15:232b

"RIHTIM VE SANTA MARIA DELLA SALUTE KİLİSESİ" Canaletto'nun tablosu
ilgili madde Canaletto: görsel 4:119

RIZA HAN İran şahı, 1878-1944; 1923'te başbakandı; 1926'da taç giydi; 1941'de tahttan çekildi
ilgili madde İran 9:69a vd.

RIZA NUR Türk siyaset adamı, 1878-1942; Askeri Tıbbiye'yi bitirdi; Hürriyet ve İtilaf Fırkası•'nın kurucuları arasında yer aldı; I. TBMM'ye girdi; maarif ve sıhhiye vekilliği yaptı; Lozan Antlaşması'nı imzalayan kurulda ikinci delege olarak görev aldı; uzun süre (1924-39) yurt dışında yaşadı; *Hayat ve Hatıratım* (1967-68, 4 cilt) adlı anıları Atatürk'e yönelik ağır suçlamalarla dolu olduğundan yoğun tartışmalara yol açtı

RIZA TEVFİK *bak.* **BÖLÜKBAŞI, RIZA TEVFİK**

RIALTO KÖPRÜSÜ Venedik, İtalya
ilgili madde Venedik 18:313b, görsel

RİBAT eskiden İslam devletlerinde sınır boylarına kurulan küçük kale
ilgili maddeler
Emeviler 6:146b
Han ve kervansaray 8:29b
Tekke ve zaviyeler 17:115b
Türk mimarlığı 18:108b

RİBOFLAVİN *bak.* **B_2 VİTAMİNİ**

RİBONÜKLEİK ASİT *bak.* **RNA**

RİBOZOM
ilgili maddeler
Hücre 8:221b
Sibernetik 11:191a

RICARDO, DAVID İngiliz iktisatçı, 1772-1823; modern iktisat biliminin kurucularından; devletin ekonomik yaşama karışmamasını savundu; yüksek gümrük vergilerine karşı çıktı; başarılı bir iş adamı olan Ricardo, kısa bir süre de Avam Kamarası üyeliği yaptı

RICCIOLI, GIOVANNI İtalyan astronom, 1598-1671; Ay yüzeyinin haritasını yayımladı ve Ay'da birçok yüzey biçimini adlandırdı
ilgili madde Ay 2:213a

RICHARD I *ya da* **Aslan Yürekli Richard** İngiltere kralı, 1157-99
ana madde Richard 14:236b
ilgili maddeler
Eyyubiler 6:245b
Haçlı Seferleri 7:319b, 321b
Kıbrıs 10:201b
Robin Hood 14:250b

RICHARD II İngiltere kralı, 1367-1400
ana madde Richard 14:237a, görsel
ilgili madde Güller Savaşı 7:255a

RICHARD III İngiltere kralı, 1452-85
ana madde Richard 14:237a, görsel
ilgili maddeler
Güller Savaşı 7:256a
Henry 8:128b

RICHARDSON, SAMUEL İngiliz romancı, y. 1689-1761; hepsi "kırsal kesimden okurlar" için mektup tarzında romanlar yazdı
ilgili maddeler
İngiliz edebiyatı 9:23b
Roman 14:274a

RICHELIEU asıl adı **Armand-Jean du Plessis** Richelieu kardinal ve dükü, 1585-1642
madde başlığı Richelieu 14:238a
ilgili maddeler
Akademi 1:100b
Louis 11:286b
•Otuz Yıl Savaşları

RICHTER ÖLÇEĞİ depremlerin şiddetini belirlemekte kullanılan ölçek; 10 tabanından logaritmayı temel alır ve değeri 1-10 arasında değişir; 1935'te ABD'li fizikçi ve deprem bilimci Charles Francis Richter tarafından geliştirilmiştir
ilgili madde Deprem 5:185a

RİDANİYE SAVAŞI 1517
ilgili maddeler
Memlûklar 12:144b
Yavuz Sultan Selim 19:119a

RIEMANN, BERNHARD Alman matematikçi, 1826-66; geometri ve matematiksel çözümleme alanlarında önemli çalışmalar yaptı; *n* boyutlu eğri uzay geometrisi, modern kuramsal fiziğin gelişmesinde önemli rol oynamış ve görelilik kuramı yöntemlerinin temelini oluşturmuştur

"RIENZİ" Wagner'in operası
ilgili madde Dresden 5:308b

RİFAT, OKTAY Türk şair, 1914-88
madde başlığı Rifat 14:239a, görsel
ilgili maddeler
Garip 7:79b
Türk tiyatrosu 18:143b

RİFT VADİSİ *bak.* **BÜYÜK RİFT VADİSİ**

RİGA SSCB'de Letonya SSC'nin başkenti; Batı Dvina Irmağı kıyısında liman kenti; 1201'de bir piskoposluk merkezi olarak kuruldu; 1710-1918 arasında Rusya'nın denetiminde önemli bir Baltık ticaret kentiydi; 1945'ten sonra yeniden Rusya'nın denetimine girdi; gemi yapımı ve makine sanayisi önemlidir; nüf. 915.000 (1989)
ilgili madde Letonya 11:240a, görsel

RİGA ANTLAŞMASI 1921
ilgili madde Polonya 14:114b

RİGA KÖRFEZİ Avrupa
ilgili madde Baltık Denizi 3:14b

RİGEL *bak.* **AYAK**

"RIGOLETTO" Verdi'nin operası
ilgili madde Opera 13:190a

RİGVEDA Hindu edebiyatında ilahiler derlemesi; Vedalar'ın bir bölümünü oluşturan kutsal metinler
ilgili maddeler
Efsane ve mitler 6:56b
Takma kol ve bacak 16:305b
Tıp 17:179a

RIJEKA eskiden **Fiume** Yugoslavya'da, Adriya Denizi'nin Kvarner Körfezi'nde liman kenti; 6. ve 7. yy'larda Slavlar yerleşti;

birkaç Avrupa ülkesinin işgaline uğradı; 1947'den sonra Yugoslavya'nın başlıca limanı ve deniz üssü oldu; petrol ve imalat sanayileri önemlidir; kentte birçok güzel eski yapı bulunur; nüf. 193.044 (1981 geç.)
ilgili maddeler
Birinci Dünya Savaşı 3:210b
Yugoslavya 19:198b

RIJKSMUSEUM Amsterdam'da müze, Hollanda
ilgili maddeler
Amsterdam 1:241b
Müzeler ve sanat galerileri 13:14a

RİKA hat sanatı
ilgili madde Hat sanatı 8:55b, görsel

RİKETSİYA özellikle bit, pire gibi bazı eklembacaklılarda asalak olarak yaşayan çomak ya da küre biçimli bakterilerin ortak adı
ilgili madde Tifüs 17:196b

RILKE, RAINER MARIA Avusturyalı-Alman şair, 1875-1926; ilk şiir kitabını okulu bırakmadan (1894) önce yayımladı; durmadan yolculuk yaptı; aşk, ölüm, çocukluk korkuları ve Tanrı üzerine yazdı; kitapları arasında *Malte Laurids Brigge'nin Notları* (1910), *Rodin* (1903), *Sancaktar* (1906), *Genç Bir Şaire Mektuplar* (1944) sayılabilir
ilgili madde Alman edebiyatı 1:163a, görsel

RIMBAUD, ARTHUR Fransız şair, 1854-91; Sembolizm akımının öncülerindendir; yapıtları arasında *Cehennemde Bir Mevsim* (1873) ve *Illuminations* (1886) sayılabilir
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:42b

RİMİNİ İtalya'da kent; kuzeyde, Adriyatik Denizi kıyısında en eski İtalyan kentlerinden biridir; değişik dönemlerde Romalılar'ın, Bizanslılar'ın, Gotlar'ın ve başka halkların eline geçti; yüzyıllarca papalığın denetiminde kaldı; ortaçağın sonlarında kent olarak gelişti; bugün ekonomisi büyük ölçüde deniz kıyısındaki tatil yerlerinin çektiği turizm gelirlerine dayanır; nüf. 129.506 (1984)

RİMSKİ-KORSAKOV, NİKOLAY Rus besteci, 1844-1908
madde başlığı Rimski-Korsakov 14:240a, görsel
ana madde Rus Beşleri 14:297a vd.

RİMU Yeni Zelanda
ilgili madde Yeni Zelanda 19:149a

RİNA
ilgili madde Çarpan balıklar 4:256b, görsel

"RINALDO" Händel'in operası
ilgili madde Händel 8:24a

RİNDANE divan edebiyatı
ilgili madde Gazel 7:86a

RİNG spor
ilgili madde Boks 3:271a, görsel

RİNGA
madde başlığı Ringa 14:241a, görsel
ilgili maddeler
Balık 2:311a, 314a, görsel
Doğayı koruma 5:262b
Kuzey Denizi 11:157b

RİNOPLASTİ
ilgili madde Plastik cerrahi 14:93b

RİNOVİRÜS
ilgili madde Grip ve soğuk algınlığı: görsel 7:234

RIO BRAVO DEL NORTE *bak.* **RIO GRANDE**

RIO COBRE Jamaika'da ırmak
ilgili madde Jamaika 9:179b

RIO DE JANEIRO Brezilya
madde başlığı Rio de Janeiro 14:242a, görsel
ilgili maddeler
Brezilya 4:24b
Stadyum 16:131a

RİO DE LA PLATA Güney Amerika'da ırmak
ilgili maddeler
Arjantin 2:15a
Brezilya 4:23b
Uruguay 18:216a, 217b

RIO GRANDE Jamaika'da ırmak
ilgili madde Jamaika 9:179b

RIO GRANDE *ya da* **Rio Brave del Norte** Kuzey Amerika'da ırmak
madde başlığı Rio Grande 14:242b
ilgili madde Amerika Birleşik Devletleri 1:204b

RIO GRANDE DO SUL Brezilya'da eyalet
ilgili madde Brezilya 4:24b

RIOJA
ilgili madde Şarap 16:239a

RIO KARNAVALI Brezilya
ilgili maddeler
Brezilya 4:24b, görsel
Rio de Janeiro 14:242b

RIO MUNI Ekvator Ginesi'nde bölge; eski İspanyol topraklarının en önemli eyaletiydi
ilgili madde Ekvator Ginesi 6:96a

RİO NEGRO *ya da* **Negro Irmağı** Güney Amerika; Amazon Irmağı'nın kuzey kolu; Kolombiya'nın batısından doğar, güneye ve doğuya doğru akarak Brezilya topraklarına girer ve Manaus yakınlarında Amazon'a katılır; uzunluğu y. 2.010 km

RÍO NEGRO *ya da* **Negro Irmağı** Uruguay
ilgili madde Uruguay 18:216a

"RİSALETÜ'N-NUSHİYE" Yunus Emre'nin yapıtı
ilgili maddeler
Şiir sanatı 16:273a
Yunus Emre 19:211b

RISORGIMENTO 19. yy'da İtalya'yı birleştirmeyi amaçlayan ve 1861'de İtalya Krallığı'nın kurulmasıyla sonuçlanan hareket; adı İtalyanca'da "yeniden yükseliş" anlamına gelen bu hareket yalnızca siyasal amaç taşımıyor, ulusal bilincin ve birlik duygusunun uyanmasında önemli rol oynayan güçlü ideolojik öğeler de içeriyordu

RİTİDEKTOMİ
ilgili madde Plastik cerrahi 14:93b

RİTİM
ilgili maddeler
Bale 2:301b
Senfoni 15:127a
Solfej 15:309a

RİTİM BOZUKLUĞU
ilgili madde Konuşma bozuklukları 10:322b

RİTMİK JİMNASTİK
ana madde Jimnastik 9:218a vd.
ilgili madde Olimpiyat Oyunları: tablo 13:167

RİTSOS, YANNİS Yunanlı şair, d. 1909
madde başlığı Ritsos 14:243a, görsel

RITTER, JOHANN WILHELM Alman bilim adamı, 1776-1810
ilgili madde Astronomi 2:75b

RIVERA, DIEGO Meksikalı ressam, 1886-1957
madde başlığı Rivera 14:244b
ilgili maddeler
Fresk 7:49a, görsel
Meksika 12:133a

RIVERA, GIANNI İtalyan futbolcu, d. 1943; forvet oyuncusuydu; Alessandria ve Milan takımlarında oynadı; 1969'da Avrupa'da yılın futbolcusu seçildi; 60 uluslararası karşılaşmada oynadı; Milan takımındayken çok sayıda ulusal ve uluslararası kupa kazandı

RIVERA, JOSÉ EUSTASIO Kolombiyalı şair, 1889-1928
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:210a

RIVIERA Avrupa'nın Akdeniz'e bakan dar kıyı şeridi; Fransa'daki Cannes yakınlarından başlayıp İtalya'da Cenova Körfezi'nin bitimindeki La Spezia'ya kadar dağların arasında uzanır; ılıman iklimi ve güzel manzaralı tatil beldeleriyle çok canlı bir turizm yöresidir
•Fransız Rivierası; İtalyan Rivierası

RIVONIA DAVASI 1964
ilgili madde Mandela 12:37b

RİYAD Suudi Arabistan
madde başlığı Riyad 14:245a
ilgili maddeler
Arabistan 1:309b, görsel
Suudi Arabistan 16:195b vd.

RİYOLİT
ilgili maddeler
Bazalt 3:106a
Kayaç 10:115b
Yanardağ 19:82a

RİYOZİT
ilgili madde Yosunlar 19:189a

RIZAL, JOSÉ Filipinli siyasal önder ve yazar, 1861-96
ilgili madde Filipinler 6:298b

RİZE il
madde başlığı Rize 14:245b, görsel, harita
ilgili madde Çay 4:266b, görsel

RİZE kent
ana madde Rize 14:249a, görsel

RİZE DAĞLARI Karadeniz Bölgesi
ilgili maddeler
Göl 7:201b
Kuzey Anadolu Dağları 11:156a
Rize 14:246a, 248a

RİZOM *bak.* **KÖKSAP**

RNA *ya da* **Ribonükleik asit** bütün hücrelerde bulunan ve protein bireşimini denetleyen karmaşık yapılı organik molekül; her biri azotlu bir baz içeren şeker moleküllerinin fosfat gruplarıyla birbirine bağlanmasıyla oluşmuş zincirler biçimindedir; azotlu bazlar adenin, guanin, sitozin ya da urasildir; tek zincir ya da ikili sarmal yapısında olabilir; protein bireşiminde farklı işlevleri olan üç değişik tipi vardır
ilgili maddeler
Biyokimya 3:241b
Hücre 8:221b

ROA BASTOS, AUGUSTO Paraguaylı yazar, d. 1917
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:211b

ROBBE-GRILLET, ALAIN Fransız yazar, d. 1922; Fransa'da 1950'lerde ortaya cı-

kan Yeni Roman akımının önde gelen kuramcısı ve temsilcisidir; romanlarında nesnellikle öznellik arasındaki belirsiz ilişkiyi irdeler; ayrıca senaryo yazmış, film yönetmiştir
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:44b

ROBBEN ADASI Güney Afrika; Masadağı Koyu'ndaki ada eskiden hem ceza, hem cüzam sömürgesi olarak kullanılmıştı; bugün Güney Afrika'nın en sıkı güvenlik önlemleri olan hapishanesidir ve daha çok Siyah siyasal mahkûmlara ayrılmıştır

ROBERT, NICOLAS-LOUIS Fransız mucit, 1761-1828
ilgili maddeler
Balon 3:11b
Kâğıt ve kâğıt yapımı 9:257b

ROBERT, PAUL Fransız sözlük yazarı ve yayımcı, 1910-80
ilgili madde Sözlük 16:41a

ROBERT, SHAABAN Svahili dilinde yazan Afrikalı yazar, 1909-62
ilgili madde Afrika edebiyatı 1:54b

ROBERT I asıl adı **Robert de Bruce** İskoçya kralı, 1274-1329; hk. d. 1306-29; Bannockburn Çarpışması'nda (1314) kazandığı zaferle İskoçya'yı İngiliz egemenliğinden kurtardı; 1328'deki Northampton Antlaşması'yla da İskoçya'nın bağımsızlığını güvence altına aldı
ilgili maddeler
Edward 6:48a
İskoçya 9:95a

ROBERT II Normandiya dükü, y. 1054-1134; I. William'ın en büyük oğlu
ilgili maddeler
Henry 8:127b
William 19:56a vd.

ROBERT KOLEJ *bak.* **BOĞAZİÇİ ÜNİVERSİTESİ**

ROBESPIERRE, MAXIMILIEN Fransız Devrimi'nin önderlerinden, 1758-94
madde başlığı Robespierre 14:249b, görsel
ilgili madde Fransız Devrimi 7:36b, 37a

ROBIN HOOD efsanevi İngiliz haydut ve halk kahramanı
madde başlığı Robin Hood 14:250a
ilgili madde İngiltere Bölgesi 9:48a

ROBINSON, SUGAR RAY ABD'li boksör, d. 1920; altı kez dünya şampiyonu oldu; 1946'da dünya tüy sıklet şampiyonluğunu kazandı; 1951'de La Motta'yı nakavtla yenerek orta sıklet şampiyonu oldu; 210 profesyonel karşılaşmada yalnızca 10 yenilgi aldı
ilgili madde Spor: görsel 16:72

"ROBINSON CRUSOE" Defoe'nun romanı
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:12b
Defoe 5:103b, 104b, görsel
İngiliz edebiyatı 9:23b
Pasifik Adaları 14:22b

ROBOT
madde başlığı Robot 14:251a, görsel
ilgili maddeler
Asimov 2:60a
Bilgisayar 3:185b
Motorlu taşıtlar 12:288b
Sanayi Devrimi 15:48b

ROCHDALE EŞİTLİKÇİ ÖNCÜLER DERNEĞİ *ya da* **Rochdale Öncüleri**
ilgili madde Kooperatif 10:332a

ROCHELLE, LA *bak.* **LA ROCHELLE**

ROCK AND ROLL
ilgili madde Pop müzik 14:120b, 121a

ROCKEFELLER AİLESİ sanayici, banker ve devlet adamları yetiştirmiş ABD'li aile; John D. Rockefeller (1839-1937) ABD'nin ilk büyük tröstü olan Standard Oil Company'nin kurucusudur; oğullarından John D. Rockefeller, Jr. (1874-1960) New York kentindeki Rockefeller Merkezi'ni yaptırdı; Nelson Aldrich Rockefeller (1908-79) ise New York eyaleti valisi ve ABD'nin 41. başkan yardımcısıydı

"ROCKET" buharlı lokomotif
ilgili maddeler
Demiryolu ve tren 5:133a, görsel
Sanayi Devrimi 15:46b
Stephenson 16:137a
Teknoloji: görsel 17:120

ROCK MÜZİK
ilgili maddeler
Gitar 7:159a
Pop müzik 14:121a vd.

ROCKWOOD VAZOSU
ilgili madde Çanak çömlek : görsel 4:239

RODA *bak.* **KROZ**

RODÇENKO, ALEKSANDR SSCB'li sanatçı, 1891-1956
ilgili madde Grafik sanatlar 7:222a

RODEO
madde başlığı Rodeo 14:252b, görsel
ilgili madde Kovboy 11:26b

RODEZYA *bak.* **ZİMBABVE**

RODEZYA VE NYASALAND FEDERASYONU Afrika'da siyasal birlik, 1953-63
ilgili madde Malavi 12:22a

RODGERS, RICHARD ABD'li besteci 1902-79; Lorenz Hart ve Oscar Hammerstein gibi söz yazarlarıyla birlikte çalışarak müzikaller besteledi; Hammerstein ile ortak çalışmalarının ürünleri *Oklahoma* (1943), *South Pacific* (1949) ve *The Sound of Music* (1959) gibi yıllarca liste başı olan müzikallerdir

RODIN, AUGUSTE Fransız heykelci, 1840-1917
madde başlığı Rodın 14:253a
ilgili madde Heykel 8:145a

RODNİNA, İRİNA SSCB'li kadın buz patencisi, d. 1949; Önce Aleksey Ulanov, ardından Aleksandr Zaytsev ile birlikte art arda üç kez (1972, 1976, 1980) Kış Olimpiyatları'nda altın madalya, üst üste on kez (1969-78) de dünya şampiyonluğunu kazandı; 1975'te Zaytsev'le evlendi
ilgili madde Spor: görsel 16:77

RODOP DAĞLARI Avrupa: Balkan Yarımadası'nda doğu batı yönünde uzanır; Bulgaristan'ın güneyinde 14.737 km²'lik bir alanı kaplar; ayrıca Yugoslavya, Yunanistan ve Türkiye topraklarına sokulur; Golyam Perelik'te yüksekliği 2.190 m'ye ulaşan dağlar, Balkanlar'ın en sarp ve geçit vermeyen bölgesidir
ilgili madde Bulgaristan 4:53a, 54a

RODOS Yunanistan'da ada; Türkiye'nin güneybatı kıyısı açıklarında, Oniki Ada grubunun en büyük adası; y.öl. 1.398 km²; Rodos kentinde, Dünyanın Yedi Harikası'ndan biri olan Rodos Heykeli bulunuyordu; önemli bir turizm merkezidir; nüf. 87.831 (1981)
ilgili maddeler
Dalgıçlık 5:64b
Ege Adaları 6:58b
Kanuni Sultan Süleyman 10:7a

RODOS HEYKELİ Rodos'ta, Güneş tanrısı Helios'un yüksekliği 30 m'yi aşan tunç heykeli; Dünyanın Yedi Harikası'ndan biri olan bu heykel Lindoslu Khares'in yapıtıydı; İÖ y. 225'teki bir depremde devrildi
ilgili madde Dünyanın Yedi Harikası 6:16a, görsel

RODOS SEFERİ 1522
ilgili maddeler
Bodrum 3:261b
Piri Reis 14:79b
Seydi Ali Reis 15:156b

RODOS ŞÖVALYELERİ Rodos'a yerleşen Hospitalier Şövalyeleri•ne verilen ad
ilgili maddeler
Akkoyunlular 1:118a
Anadolu Beylikleri 1:246a
Barbaros Hayreddin Paşa 3:41a
Bayezid II 3:84b, 85b
Bodrum 3:261a, 261b

RODRIGUES ADASI Hint Okyanusu'nda Mauritius'a bağlı ada
ilgili maddeler
Dodo 5:259a
Mauritius 12:109b

RODYUM geçiş elementleri•nden; simgesi Rh, atom numarası 45, bağıl atom kütlesi 102,91; adını, renkli bileşiklerinden ötürü "gül" anlamındaki Yunanca *rhodon*'dan alır; değerli, korozyona dayanıklı, dövülebilir, gümüşsü beyaz bir metaldir; elektrikli kaplamalarda ve alaşımlarda kullanılır; 1803'te keşfedilmiştir

ROEBLING, JOHN A. Alman inşaat mühendisi, 1806-69
ilgili madde Köprü 11:56b

ROENTGEN, WILHELM CONRAD *bak.* **RÖNTGEN, WILHELM CONRAD**

ROGERS, GINGER ABD'li kadın dansçı ve sinema oyuncusu, d. 1911; özellikle Fred Astaire'le birlikte oynadığı müzikal filmlerle tanınmıştır
ilgili madde Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:224a

ROGGEVEEN, JACOB Hollandalı kâşif, 1659-1729; Büyük Okyanus'taki Paskalya Adası'nı keşfetti
ilgili maddeler
Batı Samoa 3:77b
Paskalya Adası 14:24a

ROHRBACH, ADOLF Alman uçak tasarımcısı
ilgili madde Havacılık tarihi 8:63a

ROK satranç
ilgili madde Satranç 15:77b

ROKET
madde başlığı Roket 14:254b
ilgili maddeler
İvme 9:155b vd.
Jet motoru 9:215b
Uçak 18:154a
Uzay araştırmaları 18:244b vd., görsel
Uzay uçuşları 18:259a vd., görsel

ROKETATAR *ya da* **Bazuka** saldırı ya da savunma amacıyla roket fırlatmada kullanılan silahların genel adı; genellikle tank gibi zırhlı araçlara karşı kullanılır

ROKET MOTORLU UÇAK *ya da* **Roket uçak**
ilgili madde Havacılık tarihi 8:66a, görsel

ROKFOR PEYNİRİ koyun sütünden yapılan mavi küflü Fransız peyniri
ilgili madde Peynir 14:67b
ROKOKO ÜSLUP 18. yy'da Avrupa'da çok yaygın olan sanat üslubu; mobilyalarda ve iç süslemelerde ince, zarif çizgiler, tüyler ve denizkabukları gibi ince oymalar ve aşk tanrısı Cupido motifleriyle bir hafiflik ve zariflik etkisi yaratmayı amaçlıyordu; dönemin ressamlarını, özellikle Watteau, Fragonard ve Boucher'yi etkilemiştir
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:165a
İç mimarlık 8:281a vd., görsel
Mimarlık 12:229b
Mobilya: görsel 12:251
ROLLAND, ROMAIN Fransız yazar, 1866-1944; romanlar, oyunlar ve yaşamöyküleri yazdı, barış hareketlerine katıldı; en tanınmış romanı, Fransız edebiyatının ilk ırmak romanı sayılan 10 ciltlik *Jean-Christophe*'tur (1904-12); ayrıca Beethoven, Michelangelo, Händel ve Tolstoy gibi büyük sanatçıların yaşamöyküleriyle tanınır; 1915 Nobel Edebiyat Ödülü'nü almıştır
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:43a
Tiyatro sanatı 17:212b
ROLLING STONES İngiliz *rock* topluluğu; 1963'te kuruldu; o tarihten başlayarak Beatles ile birlikte pop müziğe egemen oldu; topluluğun bütün parçalarını vokalisti Mick Jagger ile gitarcısı Keith Richards (ikisinin de d. 1943) bestelediler; *Satisfaction* (1965), *Honky Tonk Woman* (1970), *Sticky Fingers* gibi plak ve albümleriyle toplum kurallarına başkaldıran bir *rock'n'roll* müziği yarattılar
ilgili madde Pop müzik 14:122a
ROLLS-ROYCE otomobil yapımcısı İngiliz şirketi; İngiliz sanayici Charles Stewart Rolls (1877-1910) ile Sir Henry Royce'un (1863-1933) kurdukları şirket, 1906'da satışa sunulan ilk modelden bu yana dünyanın en lüks otomobillerini üretir
ilgili madde Motorlu taşıtlar 12:282a, görsel
ROM mayalanmış şekerkamışı melasından yapılan damıtık içki
ilgili maddeler
Alkol 1:154a vd.
Martinik 12:83a
Trinidad ve Tobago 17:289b
ROM *ya da* **Salt okunur bellek** bilgisayar
ilgili madde Bilgisayar 3:185a
ROMA İtalya
madde başlığı Roma 14:257b, görsel
ilgili maddeler
Amfitiyatro 1:236a
Garibaldi 7:78b
Hac 7:316a
İtalya 9:145b, 147a vd.
Kleopatra 10:286b
Mazzini 12:120a vd.
Polis 14:107b
Romus ve Romulus 14:281a
Tiber Irmağı 17:191a
•Roma İmparatorluğu; Vatikan
"ROMA" Fellini'nin filmi
ilgili madde Fellini 6:269a
"ROMA, AÇIK ŞEHİR" Rossellini'nin filmi
ilgili maddeler
Fellini 6:268b
Sinema 15:234b
ROMA ANTLAŞMASI 1957
ilgili maddeler
Antlaşma 1:300b
Avrupa 2:184b
Avrupa Toplulukları 2:187b, 190a
ROMA ENGİZİSYONU
ana madde Engizisyon 6.159a
ROMA FORUMU İtalya
ana madde Forum 6:330a
ilgili maddeler
Roma 14:258a
Roma İmparatorluğu 14:270a, 270b
ROMA HAMAMI Eski Roma'da halk hamamı olarak düzenlenmiş, ayrı ayrı yıkanma yerlerinden oluşan yapı
ilgili maddeler
Banyo ve hamam 3:31b
Roma İmparatorluğu 14:270b, 271b, görsel
ROMA HUKUKU çağdaş medeni hukuk•'un temelini oluşturan Eski Roma hukuku; 6. yy'da hazırlanan Jüstinyen Yasa Derlemesi• de büyük ölçüde bu hukuk kurallarını içeriyordu
ilgili maddeler
Hukuk 8:214b
Roma İmparatorluğu 14:265b
ROMA İMPARATORLUĞU
madde başlığı Roma İmparatorluğu 14:260b, görsel
ana maddeler
Augustus Caesar 2:163a vd.
Barbar akınları 3:40a vd.
•Jül Sezar 9:227a
•Kartaca Savaşları 10:77a vd.
Latince 11:212a vd.
•Neron 13:57b vd.
Pompei 14:118a vd.
Romus ve Romulus 14:280a vd.
•Spartaküs 15:47a vd.
ilgili maddeler
Alarik I 1:133a
Alfabe 1:145b
Amfitiyatro 1:236b
Anayasa 1:264a
Ankara 1:281a, 282b
Antonius 1:301a vd.
Aritmetik 2:9a
Aspendos 2:66b
Aşçılık 2:91b vd.
Ay 2:216b, 217a
Aydınlatma 2:229b
Ayna 2:236a
Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:279a
Balıkçılık 2:322a
Balkanlar 2:334a
Bankalar ve bankacılık 3:23a
Banyo ve hamam 3:31b
Başlık ve şapka 3:64a
Cam ve camcılık 4:109a vd.
Cumhuriyet 4:213b
Çeşme 4:278b
Çimento 4:305a
Dans 5:79b
Değerli taşlar ve mücevherler 5:108b vd.
Demokrasi 5:143a
Deniz savaşları 5:171b
Efsane ve mitler 6:55a
Eğitim 6:66b
Eski Yunan 6:207b
Etrüskler 6:221b
Faşizm 6:258b
Fenike 6:271b
Fildişi ve fildişi oymacılığı 6:294a
Forum 6:330a vd.
Fransa 7:27b
Gazete ve gazetecilik 7:90a
Girit 7:158b
Giysi 7:164a
Gladyatör 7:176b
Gotlar 7:188a
Gökdelen 7:195b
Hannibal 8:26a vd.
Hastane 8:45a
Havariler 8:85a vd.
Hıristiyanlık 8:151a, 151b
Hukuk 8:214b
Hunlar 8:217a
Isıtma ve klima 8:240a
İç mimarlık 8:277b, 279a
İngiltere 9:39b vd.
İnşaat sanayisi 9:60a
İskenderiye 9:91b
İspanya 9:103b
İstanbul 9:117a
İsviçre 9:13b
İtalya 9:147b
Kale ve tahkimat 9:278a
Kara kuvvetleri 10:37b
Karayolu 10:49a vd.
Katakomp 10:89b vd.
Kavimler Göçü 10:110b vd.
Keltler 10:153b vd.
Kemer 10:161b
Konut 10:324b
Kölelik 11:36b
Kuaförlük 11:84b
Kudüs 11:89b vd.
Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu 11:132a
Kütüphane 11:186a
Liman 11:257b
Mağara 11:326b
Mercek 12:156b
Mezar 12:190a
Mısır 12:197b vd.
Mimarlık 12:226a
Mobilya 12:248a
Mozaik 12:294a
Pantomim 13:308a
Para 13:317a
Posta hizmetleri 14:132a
Reklamcılık 14:208b
Resim sanatı 14:222b
Roman dilleri 14:275a
Romanya 14:278a
Sansür 15:54a
Stadyum 16:131a
Sukemeri 16:173a
Takvim 16:311a, 311b
Taşımacılık 17:70b vd.
Tekerlek 17:107b
Tıp 17:179a
Tiyatro sanatı 17:211b
Tuğla 17:308a
Vandallar 18:297a
Yahudiler ve Musevilik 19:74a
Yunanistan 19:208b
Zırh 19:252a vd.
"ROMA İMPARATORLUĞU'NUN GERİLEYİŞ VE ÇÖKÜŞ TARİHİ" Gibbon'ın yapıtı
ilgili maddeler
Gibbon 7:146b, 147a
Tarih 17:42b
ROMAINS, JULES Fransız yazar, 1885-1972; *Unanimizm* olarak bilinen edebiyat

akımının kurucusu; şiirler, *Knock, Yahut Hekimliğin Zaferi* (1923) gibi mizah yüklü oyunlar ve *Dirilen Şehir (1906), Bir Adam Öldü* (1911), *Kafadarlar* (1913) gibi romanlar yazdı
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:43b
ROMA KATOLİK KİLİSESİ *bak.* **KATOLİK KİLİSESİ**
ROMAN
madde başlığı Roman 14:273a
ilgili maddeler
Afrika edebiyatı 1:55b
Alman edebiyatı 1:162a vd.
Amerikan edebiyatı 1:221b vd.
Arap edebiyatı 1:316b
Fransız edebiyatı 7:40a vd.
İngiliz edebiyatı 9:24b vd.
İspanyol edebiyatı 9:109b vd.
İtalyan edebiyatı 9:152a vd.
Latin Amerika edebiyatı 11:211a vd.
Rus edebiyatı 14:301a vd.
Türk edebiyatı 18:40b vd.
ROMAN DİLLERİ
madde başlığı Roman dilleri 14:275a
ilgili maddeler
Avrupa dilleri 2:186b
Dil 5:226b
Latince 11:212a, 213a
•Fransızca; İspanyolca; İtalyanca; Katalanca; Portekizce; Rumence
ROMANESK ÜSLUP Roma, Karolenj ve Otto dönemleri ile Bizans sanat geleneğinin kaynaşmasından doğan sanat üslubu; en parlak çağını 1075-1125 arasında yaşadı ve özellikle mimarlığı etkiledi; en belirgin özellikleri kapı ve pencerelerin üzerindeki yarım daire biçimli dekoratif kemerler ile eskiçağ Roma tonozlarıydı
ana madde Mimarlık 12:227b
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:164a
Heykel 8:142b vd.
İç mimarlık 8:279a vd.
ROMANİ DİLİ *bak.* **ÇİNGENECE**
ROMANOS IV DİOGENES *bak.* **ROMEN DİYOJEN**
ROMANOV, MİHAİL Rus çarı, 1596-1645
ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:18a
ROMANOV HANEDANI Rusya; 1613'te çar ilan edilen Mihail Romanov ile başladı; 1917'de tahttan çekilen ve 1918'de idam edilen Çar II. Nikolay ile sona erdi; I. Petro ile II. Katerina da bu hanedandandır
ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:18a
ROMANS genellikle şövalyelerin serüvenlerini, kahramanlıklarını ve aşklarını konu alan edebiyat türü; en parlak dönemini 1150-1250 arasında Fransa ve Almanya'da yaşadı; konularını daha çok eskiçağ tarihinden ya da efsanelerinden, örn. Kral Arthur'un serüvenleri ile Yuvarlak Masa Şövalyeleri'nden alıyordu
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:38a
ROMANŞ DİLİ
ilgili maddeler
Avrupa dilleri 2:185a, 186b
İsviçre 9:134b
Roman dilleri 14:275a
ROMANTİZM
madde başlığı Romantizm 14:275b
ilgili maddeler
Alman edebiyatı 1:162a
Alman sanatı ve müziği 1:165a
Arap edebiyatı 1:316b
Dışavurumculuk 5:210b
Fransız edebiyatı 7:41a
Gerçekçilik 7:132b
Hugo 8:213b
İngiliz edebiyatı 9:24a vd.
İtalyan edebiyatı 9:151b
Latin Amerika edebiyatı 11:209a vd.
Mendelssohn 12:145b
Müzik 13:18b vd.
Rus edebiyatı 14:300b
Shelley 15:168b
Şiir sanatı 16:272a
Tanzimat edebiyatı 16:333a
ROMANYA
madde başlığı Romanya 14:277a, görsel, harita
ilgili maddeler
Balkanlar 2:333b vd.
Birinci Dünya Savaşı 3:206a
Bulgaristan 4:55a
İkinci Dünya Savaşı 8:300b, 306a
Moldavya 12:260b
ROMA ORDUSU
ana maddeler
Roma İmparatorluğu 14:262b
Savaş ve savaş araçları 15:77b vd., görsel
ROMA PARLAMENTOSU *bak.* **ROMA SENATOSU**
ROMA RAKAMLARI *ya da* **Romen rakamları** Romalılar'ın sayıları göstermekte kullandıkları yedi simgesel işaret
ilgili madde Aritmetik 2:9a, görsel
ROMA SENATOSU *ya da* **Roma Parlamentosu**
ilgili madde Roma İmparatorluğu 14:261a
ROMATİZMA
madde başlığı Artrit ve romatizma 2:45a
ilgili maddeler
Fizik tedavi 6:310a
Sesüstü dalgalar 15:152b
Tedavi yöntemleri 17:103a
•Ateşli romatizma
ROMATİZMAMSI ARTRİT *ya da* **Romatoit artrit** eklemlerdeki bağdokuların iltihaplanmasıyla ortaya çıkan hastalık; genellikle el ve ayaklarda görülür; eklemlerde ağrı ve sertleşmeye yol açar; nedeni tam olarak bilinemiyor; ağrıları hafifletmek ve eklemlerin iyice sertleşmesini engellemek için ilaç tedavisi ve egzersiz önerilir
ana madde Artrit ve romatizma 2:46a
ilgili madde Bağışıklık 2:268a
ROMA YANGINI İS 64
ilgili madde Neron 13:58a
ROMEN DİYOJEN *ya da* **IV. Romanos Diogenes** Bizans imparatoru, ö. 1072
ilgili madde Malazgirt Savaşı 12:22b
ROMEN RAKAMLARI *bak.* **ROMA RAKAMLARI**
"ROMENZERO" Heine'nin şiir kitabı
ilgili madde Heine 8:117a
"ROMEO İLE JULIET" Shakespeare'in trajedisi
ilgili madde Shakespeare 15:166a
"ROMEO VE JÜLYET" Çaykovski'nin uvertürü
ilgili madde Çaykovski 4:268b
"ROMEO VE JÜLYET" Prokofyev'in bale müziği
ilgili madde Prokofyev 14:145a
ROMMEL, ERWIN Alman mareşal, 1891-1944
madde başlığı Rommel 14:279b, görsel
ilgili maddeler
İkinci Dünya Savaşı 8:300a, 305a
Montgomery 12:271b, 272a
ROMNEY, GEORGE İngiliz ressam, 1734-1802; 18. yy sonunda İngiliz sosyetesinin gözde portre ressamıydı; renkten çok çizginin egemen olduğu bir anlatım geliştirmiştir
ROMULUS Roma mitolojisi
madde başlığı Romus ve Romulus 14:280a, görsel
ilgili madde Efsane ve mitler: görsel 6:53
ROMULUS AUGUSTULUS Roma imparatoru, ü. 5. yy
ilgili madde Roma İmparatorluğu 14:268b
ROMUS Roma mitolojisi
madde başlığı Romus ve Romulus 14:280a, görsel
ilgili madde Efsane ve mitler: görsel 6:53
RONA, ALİYE Türk kadın sinema ve tiyatro oyuncusu, d. 1921
ilgili madde Türk sineması: görsel 18:137
RONCHAMP KİLİSESİ Ronchamp, Fransa
ilgili madde Mimarlık: görsel 12:226
RONDO
ilgili maddeler
Müzik 13:17b
Senfoni 15:126a
Sonat 15:324a
RONSARD, PIERRE DE Fransız şair, 1524-85; "Pléiade" adıyla bilinen şiir okulunun kurucularından
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:39a
Sone 15:324b
ROOSEVELT, FRANKLIN D. ABD başkanı, 1882-1945
madde başlığı Roosevelt 14:281a, görsel
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:214b, 215a
Churchill 4:186a, görsel
İnönü 9:53a
Sosyal yardım hizmetleri 15:329b
Truman 17:300b vd.
ROOSEVELT, THEODORE ABD başkanı, 1858-1919; 1900 seçimlerinde Cumhuriyetçi Parti'den başkan yardımcısı oldu; 1901'de Başkan William McKinley'nin öldürülmesi üzerine başkanlık görevini üstlendi; 1904'te yeniden başkan seçildi; yayılmacı bir siyaset izledi; Rus-Japon Savaşı'nın (1904-05) sona erdirilmesindeki katkıları nedeniyle 1906'da Nobel Barış Ödülü'nü aldı
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri: görsel 1:213
Panama Kanalı 13:305a
RO-RO GEMİSİ
ilgili maddeler
Deniz taşımacılığı 5:177b
Gemi ve gemi yapımı 7:120b
ROSA, JOÃO GUIMÃRAES Brezilyalı yazar, 1908-67

ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:210b

ROSA DAĞI *ya da* **Monte Rosa** İtalya
ilgili madde İtalya 9:143b

ROSARIO Arjantin'de kent; 1730'da kuruldu; Santa Fe eyaletinde, Buenos Aires'in 300 km kuzeydoğusunda bir ırmak limanıdır; su kesimi 8 m'ye kadar olan okyanus gemileri limanına yanaşabilir; nüf. 875.664 (1980)
ilgili madde Arjantin 2:14b

ROSAS, JUAN MANUEL DE Arjantinli önder, 1793-1877; Buenos Aires eyaletinin diktatörüydü; devrilerek İngiltere'ye sürgün edildi
ilgili maddeler
Arjantin 2:15b
Latin Amerika edebiyatı 11:209a

ROSEAU Dominika'nın başkenti
ilgili madde Dominika 5:293a, görsel

ROSE METALİ eriyebilen kurşun, bizmut ve kalay alaşımı
ilgili maddeler
Alaşım 1:137b
Bizmut 3:256b

ROSETTA TAŞI Eski Mısır'dan kalma taş yazıt; üzerinde, V. Ptolemaios Epiphanes (İÖ 205-180) ile ilgili, hiyeroglifle yazılmış bir metin ve aynı metnin Yunanca çevirisi bulunuyordu; büyük ölçüde Jean François Champollion'un çalışmalarıyla çözülen bu metinler hiyeroglif yazının anlaşılabilmesini sağladı; 1799'da Rosetta'da (bugünkü Reşit kenti) bulunan bu taş bugün British Museum'dadır
ilgili maddeler
Arkeoloji 2:19b
Eski Mısır 6:188a
Hiyeroglif 8:192a, görsel

ROSKOLİT vanadyumlu mika
ilgili madde Mika 12:209b

ROSS, JAMES CLARK İngiliz kâşif, 1800-62; Kuzey ve Güney Kutup bölgelerine yapılan araştırma gezilerine önderlik etti
ilgili maddeler
Antarktika 1:290b
Kutupların keşfi 11:139a
Magnetik kutuplar 11:321b

ROSS, MALCOLM ABD'li fizikçi ve balon pilotu, d. 1919
ilgili madde Balon 3:12b

ROSS, SIR RONALD İngiliz bakteriyolog, 1857-1932; sıtma asalağının varlığını ve sivrisineklerle taşındığını buldu; 1902'de Nobel Tıp Ödülü'nü aldı
ilgili madde Sıtma 15:184a

ROSS BUZLASI Antarktika; Ross Denizi'nin girişinde, dünyanın en büyük yüzer buz kütlesi; y.öl. hemen hemen Fransa'nınkine eşittir; Antarktika'nın içlerine yapılan keşif gezileri için bir geçit oluşturur; yüksekliği y. 60 m, uzunluğu y. 800 km; ilk kez 1841'de James Clark Ross keşfettiği için onun adıyla anılır
ilgili madde Buzul ve buzullaşma 4:79b

ROSS DENİZİ Büyük Okyanus'un güney uzantısı; Ross Buzlası ile birlikte Antarktika'nın güneyinde içeriye doğru derin bir girinti oluşturur; kıtanın içlerine yapılan keşif gezilerinin geleneksel yoludur; y.öl. 960.000 km^2; gemisiyle buraya kadar giren ilk kâşif 1841'de James Clark Ross olmuştur
ilgili maddeler
Antarktika 1:290a vd.
Kutupların keşfi 11:139a
Scott 15:97b

ROSSELLINI, ROBERTO İtalyan film yönetmeni, 1906-77; *Roma, Açık Şehir* (1945) ve *Paisa* (1946) gibi filmleriyle İtalyan sinemasının Yeni Gerçekçilik akımını dünyaya tanıtmıştır
ilgili maddeler
Fellini 6:268b
Sinema 15:234b

ROSSIA ALANI Lizbon, Portekiz
ilgili madde Portekiz: görsel 14:129

ROSSINI, GIOACCHINO ANTONIO İtalyan opera bestecisi, 1792-1868
madde başlığı Rossini 14:282a, görsel
ilgili madde Opera 13:190a

ROSTAND, EDMOND Fransız oyun yazarı, 1868-1919; dünyaca ünlü *Cyrano de Bergerac* (1897) adlı oyunun yazarıdır
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:43a
Tiyatro sanatı 17:212b

ROSTOV SSCB
ilgili madde İkinci Dünya Savaşı 8:300b, görsel

ROSTOV-NA-DONU SSCB'de kent; Azak Denizi kıyısında, Don Irmağı'nın ağzında; 1749'da bir gümrük karakolu olarak kuruldu; bugün ticaret, ulaşım ve sanayi merkezidir; fabrikalar için gerekli olan enerji Donets kömür havzasından sağlanır; nüf. 1.020.000 (1989)

ROSTRUM
ilgili madde Roma İmparatorluğu 14:270a

ROŞ HAŞANA Musevilik'te dinsel yılbaşının kutlandığı bayram; eylül ya da ekime denk düşen Tişri ayının birinci gününe rastlar; her Yahudi'nin Tanrı ile ilişkisini gözden geçirdiği 10 günlük tövbe döneminin de başlangıcıdır; kutlama ayinlerinde sinagogda koçboynuzu (*şofar*) öttürülür ve şansın açık olması dileğiyle tatlılar yenir
ilgili madde Yahudiler ve Musevilik 19:75b

ROTA
ilgili maddeler
Havalimanı 8:79b, 80a
Seyir 15:156b vd.
Trafik 17:277a
Uçak 17:156b

ROTATİF BASKI MAKİNESİ
ilgili maddeler
Basım 3:53b
Gazete ve gazetecilik 7:89b

ROTHSCHILD AİLESİ Alman asıllı bankacı aile; 17. ve 18. yy'larda, başta Avusturya, İngiltere ve Fransa olmak üzere, Avrupa'nın çeşitli ülkelerinin ekonomik ve siyasal yaşamında önemli rol oynamışlardır

ROTİFERLER 2.000 kadar yuvarlaksolucan türünü içeren omurgasızlar sınıfı; tekerlek gibi yuvarlak gövdeli, suda yaşayan ve kirpiksi uzantılarla hareket eden oldukça ilkel hayvanlardır; çoğu tatlı sularda serbest olarak yaşar, bazıları da asalaktır
ilgili madde Hayvan: tablo 8:95

ROTOR motorların dönen, hareketli bölümü; helikopterlerde, bir motorla döndürülen ve taşıtın yükselmesini ve havada tutunmasını sağlayan pervane
ilgili maddeler
Elektrik motoru 6:113b
Helikopter 8:118b
İçten yanmalı motor 8:288a
Jet motoru 9:212b
Pnömatik aygıtlar 14:102a
Türbin 18:23b

ROTORKİT
ilgili madde Hava taşıtları 8:86b

ROTORUA Yeni Zelanda'da bölge
ilgili maddeler
Gayzer 7:82b
Yeni Zelanda 19:151a, görsel

ROTOR YÖNTEMİ
ilgili madde Demir ve çelik 5:128b

ROTTERDAM Hollanda
madde başlığı Rotterdam 14:283a, görsel
ilgili madde Hollanda 8:197b, 198a

ROTUMA ADASI Fiji
ilgili madde Pasifik Adaları 14:22a

ROUAULT, GEORGES Fransız ressam, 1871-1958; sembolist ressamlardan Gustave Moreau'nun öğrencisiydi; sonradan fovistlere katıldı; daha çok dinsel içerikli tablolar, ayrıca oymabaskılar, seramik ve vitraylar yaptı
ilgili madde Dışavurumculuk 5:211a

ROUEN Fransa'da kent; Yukarı Normandiya bölgesinde, Seine-Maritime ilinin merkezi ve Seine Irmağı kıyısında liman kenti; Romalılar zamanında kuruldu; Norman Düklüğü'nün önemli kentlerinden biri olarak parladı; Jan Dark'ın yakıldığı yerdir; başta ünlü katedrali olmak üzere tarihi yapılar açısından zengindir ve bir sanayi bölgesinin merkezidir; nüf. 100.696 (1982)
ilgili maddeler
Henry 8:128a
Normandiya 13:104b

ROUSSEAU, HENRI Fransız ressam, 1844-1910; uzun yıllar gümrük memuru olarak çalıştığı için "Gümrükçü Rousseau" diye bilinir; resim öğrenimi görmeden kendi kendini yetiştirdi; naif üslubu, zengin renkleri ve ayrıntı ustalığıyla tanınır; yapıtlarında gür ormanları, yabanıl hayvanları ve egzotik bitkileri konu aldı; en tanınmış tabloları *Savaş* (1894), *Uyuyan Çingene* (1897), fovistlerle birlikte sergilediği *Aç Aslan* (1905) ve *Yadivigha'nın Düşü* 'dür (1910)
ilgili madde Resim sanatı 14:232a

ROUSSEAU, JEAN-JACQUES Fransız düşünür ve yazar, 1712-78
madde başlığı Rousseau 14:284b, görsel
ilgili maddeler
Aydınlanma Çağı 2:228b
Beden eğitimi 3:114b
Eğitim 6:68b
Fransız edebiyatı 7:41a
Kadın hakları 9:247a

ROWLANDSON, THOMAS İngiliz ressam ve karikatürcü, 1756-1827
ilgili maddeler
Cadılık: oymabaskı: görsel 4:100
Karikatür 10:68a
Tıp: karikatür: görsel 17:182

ROYAL SOCIETY *bak.* **KRALİYET DERNEĞİ**

ROZE ŞARAP
ilgili madde Şarap 16:238b

ROZIER, FRANÇOIS PILÂTRE DE *bak.* **PILÂTRE DE ROZIER, FRANÇOIS**

RÖLATİVİTE KURAMI *bak.* **GÖRELİLİK KURAMI**
RÖLE bir elektrik devresindeki akımı, başka bir devreden geçen akımdaki değişiklikler aracılığıyla denetleyen aygıt
ilgili madde Elektromıknatıs 6:116b
RÖLYEF *bak.* **KABARTMA**
RÖMER, OLE Danimarkalı astronom, 1644-1710; Jüpiter gezegeni üzerindeki incelemeleri sonucunda ışık hızının sonsuz bir değer olmadığını ortaya koydu; yaptığı gözlemlerle ışık hızının değerini oldukça kesin biçimde hesapladı
ilgili madde Danımarka 5:77b
RÖMORKÖR büyük gemilerin limana yanaşmasına yardımcı olmak ve mavnaları yedekte çekmek için kullanılan sağlam yapılı tekne
ilgili madde Deniz taşımacılığı: görsel 5:176
RÖNESANS
madde başlığı Rönesans 14:285b, görsel
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:164b vd.
Altın 1:188a
Anatomi 1:263a vd.
Aydınlanma Çağı 2:228a
Borgia Ailesi 3:294b
Cam ve camcılık 4:110a
Dans 5:81b
Değerli taşlar ve mücevherler 5:109b
Eğitim 6:67b
Felsefe 6:270a
Floransa 6:316a vd.
Fransız edebiyatı 7:38b vd.
Fresk 7:48b vd.
Heykel 8:143b vd., görsel
Hümanizm 8:225a
İç mimarlık 8:279b vd.
İngiliz edebiyatı 9:21a
İspanyol edebiyatı 9:108b vd.
İtalya 9:149a vd.
İtalyan edebiyatı 9:151a
Kent 10:170b
Kilise ve katedral 10:258b vd.
Klasikçilik ve Yeniklasikçilik 10:283a
Komedi 10:310a
Medici Ailesi 12:121b
Mimarlık 12:228a vd.
Mobilya 12:249a vd.
Müzik 13:17b vd.
Reform 14:206b
Resim sanatı 14:224b vd.
Roma 14:258b vd.
Şiir sanatı 16:272a
Tarih 17:42b
Tıp 17:181b vd.
Tiyatro 17:209a vd.
Tiyatro sanatı 17:211b vd.
Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:220a vd.
Üniversite ve yüksekokullar 18:267b
Yazı 19:124b vd.
RÖNTGEN, WILHELM CONRAD Alman fizikçi, 1845-1923
madde başlığı Röntgen 14:291a, görsel
ilgili maddeler
Anatomi 1:263b
Atom 2:155a
Fizik 6:308b
Tıp 17:183b
X ışınları 19:60b
RÖNTGEN FİLMİ
ilgili madde X ışınları 19:62b, görsel
RÖNTGEN IŞINI *bak.* **X IŞINI**
RÖPORTAJ
ilgili madde Habercilik 8:312b
RSFSC *bak.* **RUSYA SOVYET FEDERE SOSYALİST CUMHURİYETİ**
RUA Hun hükümdarı, ö. 434
ilgili madde Hunlar 8:217a
RUANDA
madde başlığı Ruanda 14:291b, görsel, harita
ilgili maddeler
Afrika halkları 1:57a
Nil Irmağı 13:85b
RUAPEHU Yeni Zelanda'nın Kuzey Adası'nda etkin yanardağ; en son 1946'da püskürmüştür
ilgili maddeler
Yanardağ: tablo 19:84
Yeni Zelanda 19:147a
RUBAİ
madde başlığı Rubai 14:293a
ilgili maddeler
Divan edebiyatı 5:250a
Ömer Hayyam 13:273a
RUBENS, PETER PAUL Flaman ressam, 1577-1640
madde başlığı Rubens 14:293b, görsel
ilgili madde Resim sanatı 14:227b
RUBİDYUM alkali metaller• grubundan element; simgesi Rb, atom numarası 37, bağıl atom kütlesi 85,47; tayfındaki iki kırmızı çizgi nedeniyle adını "kızıl kahverengi" anlamındaki Latince *rubidus*'tan alır; etkinlik dizisinde potasyum ve sodyumdan sonra üçüncü sırayı alan, çok yumuşak, gümüşsü beyaz bir metaldir; havada kendiliğinden tutuşur, suyla şiddetli bir tepkime verir; 1861'de keşfedilmiştir
RUBİNSTEİN, ANTON GRİGORYEVİÇ Rus besteci ve piyanist, 1829-94; 1840-43'te Avrupa turnesine çıktı; 1859'da Rus Müzik Derneği'ni, 1862'de de Çarlık Konservatuvarı'nı (bugün Leningrad Konservatuvarı) kurdu; operalar ve enstrümantal parçalar besteledi
RUBINSTEIN, ARTUR Polonya asıllı ABD'li piyanist, 1887-1982
ilgili madde Polonya 14:112a
RUBLYOV, ANDREY Rus ressam, y. 1360-y. 1430
ilgili maddeler
İkona 8:316a
Resim sanatı 14:229b
RUBU eski uzunluk birimi
ilgili madde Ölçme 13:267a
RUBÜLHALİ ÇÖLÜ Arabistan
ilgili madde Suudi Arabistan 16:194a
RUDOLF I Kutsal Roma-Germen imparatoru, 1218-91; Alman kralı; Habsburg hanedanının imparator seçilen ilk üyesidir
ilgili maddeler
Almanya 1:168b
Avusturya İmparatorluğu 2:210a
Habsburg hanedanı 7:314a
Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu 11:133b
"RUDOLF CETVELLERİ" Kepler'in hazırladığı astronomi tabloları
ilgili madde Brahe 4:13b
RUGAN
ilgili madde Dericilik 5:193b
RUH ÇAĞIRMA ölümden sonraki yaşam inancıyla yola çıkarak, ölülerle yaşayanlar arasında iletişim kurmayı amaçlayan metapsişik etkinlik; iki dünya arasında ilişki kurabildikleri savıyla ortaya çıkan kişilere "medyum" denir
ilgili madde Parapsikoloji 13:322b
RUH HASTALIĞI *ya da* **Akıl hastalığı**
madde başlığı Ruh hastalıkları 14:295a, görsel
ana madde Psikiyatri 14:153a vd.
ilgili maddeler
Beyin 3:164a
Hastalık 8:44b
Psikoloji 14:157a
RUHİ (BAĞDATLI) *bak.* **BAĞDATLI RUHİ**
"RUHLARIN GIULIETTA'SI" Fellini'nin filmi
ilgili madde Fellini 6:269a
RUHR Almanya'da bölge
madde başlığı Ruhr 14:296b
ilgili maddeler
Almanya 1:170a
Almanya Federal Cumhuriyeti 1:173b
Ren Irmağı 14:214b
RUHR IRMAĞI Almanya
ilgili madde Ruhr 14:296b, 297a
RUHSAL ÇÖKÜNTÜ *ya da* **Depresyon** *ya da* **Çökkünlük** isteksizlik, fiziksel ve zihinsel güçsüzlük, keder ve kendini suçlama eğilimiyle tanımlanan ruhsal bozukluk; oldukça sık rastlanan psikolojik bir sorundur; bazı durumlarda psikoterapiyle ya da ilaçlarla tedavi edilir; ağır çöküntülerde ise elektroşok tedavisi uygulanır
ilgili maddeler
Hastalık 8:44b
Psikiyatri 14:153b
Ruh hastalıkları 14:296a
RUHSAL TEDAVİ *bak.* **PSİKOTERAPİ**
RUHSATİ Türk halk şairi, 1832-1911; taşlama ve güzellemeleriyle tanındı; şiirlerinde Orta Anadolu köylüsünün dünyasını kendine özgü bir tavırla yansıttı; aruzla yazdığı şiirler başarılı değildir
ilgili madde Türk edebiyatı 18:38a
"RUHUM YENİDEN DOĞACAK" Achebe'nin romanı
ilgili madde Achebe 1:21b
RUISDAEL, JACOB VAN *ya da* **Jacob van Ruysdael** Flaman ressam, 1629-82; Hollanda'nın en büyük manzara ressamlarından biri olarak kabul edilir; ülkesinin ormanlarını ve ovalarını canlandıran, solgun renkli, hüzün dolu tablolar yapmıştır
RULFO, JUAN PEREZ Meksika'lı yazar, 1918-85
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:211b
RULO eskiçağ ve ortaçağda papirüs tabakalarını birbirine tutkallayarak ya da parşömen sayfalarını birbirine dikerek kesintisiz bir tomar oluşturacak biçimde yapılan kitap; sütunlar halinde yazılan ruloların uzunluğu 9 m'ye kadar çıkabiliyordu
•Lût Gölü Ruloları
RULO RESİM resmin yapıldığı yüzeyi rulo biçiminde kıvırıp, hareket duygusu yaratmak üzere yavaş yavaş açarak izlenen resim; en tanınmış örnekleri 10. ve 11. yy Çin manzara ruloları ile 12. ve 13. yy Japon resminin konulu rulolarıdır
ilgili madde Japonya: görsel 9:192
RUMELİ Osmanlılar'ın Balkanlar'daki topraklarına verilen ad; Rumeli'nin fethi 14. yy'da başladı; 1361-62'de Edirne'nin alın-

masından sonra kurulan Rumeli eyaleti, Osmanlılar'ın Avrupa topraklarında sürdürdükleri fetihler için bir basamak oldu; 19. yy'da Rumeli topraklarını yavaş yavaş yitiren Osmanlılar'ın elinde, 1913'teki Bükreş Antlaşması'ndan sonra bir tek Edirne kaldı
ilgili maddeler
Murad 12:311a vd.
Orhan Gazi 13:198b
Osmanlı İmparatorluğu 13:241b

RUMELİ FENERİ İstanbul
ilgili madde İstanbul Boğazı 9:124a

RUMELİ HİSARI İstanbul
madde başlığı Anadolu ve Rumeli hisarları 1:256a, görsel

RUMENCE
ilgili maddeler
Avrupa dilleri 2:186b
Roman dilleri 14:275a
Romanya 14:277b

RUMİ süsleme sanatı
ilgili madde Ciltçilik 4:192b

RUMİ TAKVİM *ya da* **Mali takvim**
ilgili maddeler
Ay 2:216b
Takvim 16:312b vd.

RUM ORTODOKS KİLİSESİ *bak.* **ORTODOKS KİLİSESİ**

RUM PONTOS DEVLETİ *bak.* **PONTOS DEVLETİ**

RUMSEY, JAMES ABD'li makine mühendisi, 1743-92
ilgili madde Jet motoru 9:212a

"RUMUZ GONCAGÜL" Arayıcı'nın tiyatro oyunu
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:148b

RUPERT Alman prens, 1619-82; İngiltere Kralı II. Charles'ın kuzeni ve İngiliz İç Savaşı'nda Kralcılar'ın komutanıydı
ilgili madde Cromwell 4:210b

"R.U.R." Çapek'in tiyatro oyunu
ilgili maddeler
Bilimkurgu 3:189a
Robot 14:251a

RUSA I Urartu kralı, hk. d. İÖ y. 735-714
ilgili madde Urartular 18:214b

RUSA II Urartu kralı, hk. d. İÖ y. 685-645
ilgili madde Urartular 18:215a

RUS ALFABESİ
ilgili madde Alfabe 1:145a, görsel
•Kiril alfabesi

RUS BALESİ bale topluluğu
ilgili maddeler
Balanchine 2:296b
Nijinski 13:81b
Stravinski 16:145a, 145b

RUS BALESİ çağdaş balenin temelini oluşturan dans üslubu
ana madde Bale 2:302b

RUS BEŞLERİ Rus besteciler
madde başlığı Rus Beşleri 14:297a, görsel

RUSÇA SSCB'de 162,5 milyon kişinin konuştuğu başlıca devlet ve kültür dili; Hint-Avrupa dil ailesinin Doğu Slav kolundandır; ilk yazılı yapıtlar 10. yy'da, Rusya'nın Hıristiyan dinini benimsemesiyle ortaya çıktı; 19. yy'da da dünya çapında önem taşıyan bir Rus edebiyatı doğdu; çağdaş edebiyat Rusça'sı Moskova lehçesine dayanır
ilgili maddeler
Avrupa dilleri 2:186a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:13a

RUSÇUK *bak.* **RUSE**

RUS DEVRİMİ *bak.* **EKİM DEVRİMİ**

RUSE *ya da* **Rusçuk** Bulgaristan'da kent; Tuna Irmağı kıyısında, Ruse ilinin merkezi; nüf. 190.720 (1989)
ilgili madde Bulgaristan 4:54a

RUS EDEBİYATI
madde başlığı Rus edebiyatı 14:298b
ilgili madde Tiyatro sanatı 17:215b

RUSH, BENJAMIN ABD'li hekim ve yazar, 1745-1813; ruh hastalıklarının da tedavi edilebileceğini savundu ve ruh hastalarına insanca davranılması için uğraştı
ilgili madde Ruh hastalıkları: Rush sandalyesi: görsel 14:295

RUSHDIE, SALMAN Hint asıllı İngiliz romancı, d. 1947; 1988'de yayımlanan *The Satanic Verses* ("Şeytan Âyetleri") adlı romanıyla büyük tartışmalara yol açtı; İslam inancına saygısızlık ettiği gerekçesiyle Müslüman dünyasının düşmanlığını kazandı ve öldürülmesi için Ayetullah Humeyni tarafından fetva çıkarıldı
ilgili maddeler
Postmodernizm 14:136b
Terörizm 17:160a

RUS-JAPON SAVAŞI 1904-05; Rusya'nın yenilgisi ve donanmasının ağır kayıplar vermesiyle sonuçlandı
ilgili maddeler
Mançurya 12:35a
Shenyang 15:170a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:20a, görsel

RUSKIN, JOHN İngiliz yazar ve sanatçı, 1819-1900; süsleme sanatlarında ve mimarlıkta Gotik Canlandırmacılık akımına öncülük etti
ilgili maddeler
İngiliz edebiyatı 9:25b
Proust 14:151b

RUS KURT KÖPEĞİ
ilgili madde İskelet: görsel 9:88

RUSLAR halk
ilgili maddeler
Azerbaycan 2:243a
Slavlar 15:291a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:10b
•Rusya

RUS ORTODOKS KİLİSESİ *bak.* **ORTODOKS KİLİSESİ**

RUSSELL, BERTRAND İngiliz düşünür, matematikçi ve yazar, 1872-1970
madde başlığı Russell 14:303b, görsel
ilgili madde Barış hareketleri 3:44b

RUSSELL ENGEREĞİ
ilgili madde Engerek 6:157b

RUSSELL MAHKEMESİ *ya da* **Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesi** ABD'nin Vietnam'da işlediği savaş suçlarını soruşturmak üzere, 1966'da Bertrand Russell'ın öncülüğünde Stockholm'de kurulan mahkeme
ilgili maddeler
Barış hareketleri 3:45a
Russell 14:304b
Sartre 15:70a

RUS SOSYAL DEMOKRAT İŞÇİ PARTİSİ Rus siyasal partisi
ilgili maddeler
Lenin 11:231a
Sosyalizm 15:327a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:21b

RUS TAZISI *ya da* **Borzoy** Rusya'da kurt avı için geliştirilen köpek soyu; güçlü ve çok hızlı koşan bir köpektir
ilgili madde Köpek 11:49b

RUSYA Avrupa ve Asya'da tarihi bölge
madde başlığı Rusya 14:304b, görsel
ana madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:10a vd.
ilgili maddeler
Birinci Dünya Savaşı 3:204b
Bismarck 3:230a
Çanakkale Savaşları 4:247a, 248a
Finlandiya 6:304a vd.
Kırım Savaşı 10:216b vd.
Korkunç İvan 11:13a vd.
Kutupların keşfi 11:136a
Lenin 11:230a
Letonya 11:239b
Litvanya 11:266b
Mançurya 12:35b
Napolyon 13:34b
Napolyon Savaşları 13:36a, 37a
Osmanlı İmparatorluğu 13:236b
Petro I 14:56b vd.
Polonya 14:113b
Sergi, fuar ve panayırlar 15:136a
Sibirya 15:193b
Slavlar 15:291b
Sosyalizm 15:326b
Varşova 18:307a
Yedi Yıl Savaşı 19:133a
•Ekim Devrimi; Rusça; Rus edebiyatı; Ruslar

"RUSYA'DA KAPİTALİZMİN GELİŞMESİ" Lenin'in yapıtı
ilgili madde Lenin 11:230b

RUSYA-LETONYA ANTLAŞMASI 1920
ilgili madde Letonya 11:239b

RUSYA SOVYET FEDERE SOSYALİST CUMHURİYETİ *ya da* **RSFSC** SSCB
ana madde
•Rusya 14:304b

RUŞEN ALİ *bak.* **KÖROĞLU**

RUTENYUM geçiş elementleri•'nden; simgesi Ru, atom numarası 44, bağıl atom kütlesi 101,07; sert, gevrek, erime noktası yüksek, gümüş renginde bir metaldir; 1844'te keşfedilmiştir

RUTHERFORD, ERNEST Yeni Zelandalı bilim adamı, 1871-1937
madde başlığı Rutherford 14:306a, görsel
ilgili madde Atom 2:157b

RUTHERFORDYUM *ya da* **Kurçatovyum** uranyumötesi element•; simgesi Rf ya da Ku, atom numarası 104; yarı ömrü çok kısa olan (bilinen en uzun yarı ömrü 70 saniye) radyoaktif bir elementtir; 1964'te SSCB'den, 1969'da da ABD'den bir grup bilim adamı elementi ilk bulanın kendileri olduğunu öne sürdükleri için keşif önceliği ve adı tartışmalıdır

RUTİL en önemli titan cevheri olan iki mineralden biri
ilgili madde Sierra Leone 15:197b

RUWENZORI SIRADAĞLARI Uganda
ilgili maddeler
Büyük Rift Vadisi 4:91b
Stanley 16:134a
Tropik bölgeler 17:298a
Uganda 18:171b

"RUY BLAS" Hugo'nun manzum oyunu

ilgili madde Bernhardt 3:145b
RUYSDAEL, JACOB VAN *bak.* **RUISDAEL, JACOB VAN**
RUZNAME edebiyat
ilgili madde Günlük 7:299b
"RÜBAB-I ŞİKESTE" Tevfik Fikret'in şiir kitabı
ilgili madde Tevfik Fikret 17:166a, 167a
RÜCU *ya da* **Dönüş** edebiyat
ilgili madde Söz sanatları 16:45a
RÜNİK YAZI İngiltere, İskandinavya ve İzlanda'da yaşayan Germen kökenli halkların 3. yy'dan 16. yy'a kadar kullandıkları yazı sistemi
ilgili madde Alfabe 1:147b
RÜSTEMİLER 761-909 arasında Kuzey Afrika'da egemenlik kurmuş İslam hanedanı
ilgili madde Fatımiler 6:261a
RÜSTEM PAŞA CAMİSİ İstanbul
ilgili madde Çinicilik 4:324b, görsel
RÜSTEM PAŞA CAMİSİ Tekirdağ
ilgili madde Tekirdağ: görsel 17:113
RÜŞTİYE Osmanlılar'da ortaokul düzeyinde eğitim kurumu
ilgili maddeler
Abdülmecid 1:19a
Eğitim 6:71a
RÜŞVET
ilgili madde Suç 16:154a
RÜYA *ya da* **Düş**
madde başlığı Rüya 14:307a
"RÜYALAR VE YORUMLARI" Freud'un yapıtı
ilgili madde Rüya 14:307b
"RÜYA OYUNU" Strindberg'in tiyatro oyunu
ilgili madde Strindberg 16:148a
RÜZGÂR
madde başlığı Rüzgâr 14:308b, görsel, harita, tablo
ilgili maddeler
Aşınma 2:107a
Atmosfer 2:151b
Büyük Okyanus 4:89a
Çöl 5:45a vd.
Dalga 5:62b vd.
Deniz akıntıları 5:146b vd.
Denizler ve okyanuslar 5:167a
Mars 12:78b
Meteoroloji 12:171b, 172b
Rüzgâr enerjisi 14:316a vd.
Seyir 15:157a
Tohum 17:227b vd.
Yelken sporu 19:134a vd.
•Alize rüzgârları; Fırtına; Kasırga; Muson; Tayfun
RÜZGÂRALTI ADALARI Batı Hint Adaları; Küçük Antiller'in en kuzey ucunu oluşturan adalar grubu; Amerikan ve İngiliz Virgin Adaları'nı, Hollanda Antilleri'nin bir bölümünü, Guadeloupe'u, Saint Christopher-Nevis-Anguilla'yı, Antigua ve Montserrat'yı kapsar; toplam y.öl. y. 3.100 km²
RÜZGÂRALTI ADALARI Cabo Verde Adaları
ilgili madde Cabo Verde Adaları 4:98b
RÜZGÂR ENERJİSİ
madde başlığı Rüzgâr enerjisi 14:316a, görsel
ilgili madde Elektrik enerjisi 6:111a
"RÜZGÂRLI BAYIR" *bak.* **"UĞULTULU TEPELER"**
RÜZGÂR SÖRFÜ
ana madde Sörf 16:34b, görsel
RÜZGÂR TÜNELİ uçakların ve öbür taşıt modellerinin hareketini ve direncini sınamak için kullanılan düzenek; denemeler, sesaltından sesüstüne kadar uzanan beş değişik hızda yapılabilir; uçak gövdelerinin olağan denetiminin yanı sıra otomobil, köprü ve bina modelleri de çoğu kez rüzgâr tünelinde sınanır
ilgili madde Uçak 18:161a, görsel
RÜZGÂR TÜRBİNİ
ana madde Rüzgâr enerjisi 14:317b vd., görsel
ilgili madde Türbin 18:25a
RÜZGÂRÜSTÜ ADALARI Batı Hint Adaları; Küçük Antiller'in en güney ucunu oluşturan adalar grubu; Dominika, Martinik, Saint Lucia, Grenada, Saint Vincent ve Grenadine adalarını kapsar; toplam y.öl. y. 2.800 km²
RÜZGÂRÜSTÜ ADALARI Cabo Verde Adaları
ilgili madde Cabo Verde Adaları 4:98b
RYU-KYU ADALARI Japonya'da 55 küçük adadan oluşan adalar zinciri; Kiyuşiyu Adası'nın güneyinden Tayvan'ın 117 km kuzeyine kadar uzanır; II. Dünya Savaşı'nda ABD'nin denetimine giren adalar 1972'de Japonya'ya geri verildi; y.öl. 2.254 km²; en büyük ve en kalabalık adası Okinava'dır; toplam nüf. 1.222.000 (1989)
ana madde Pasifik Adaları 14:19a
ilgili madde İkinci Dünya Savaşı 8:304a

S

SA *ya da* **Fırtına Bölüğü** *ya da* **Kahverengi Gömlekliler** Nazi Partisi'nin yarı askeri örgütü
ilgili maddeler
Hitler 8:191b
Nazizm 13:44b
SAAR *ya da* **Saarland** Almanya'da eyalet; y.öl. 2.568 km²; ilk yerleşenler Keltler oldu; Almanya ile Fransa'nın yüzyıllarca uğrunda savaştıkları bölge, 1959'da kesin olarak Almanya'nın sınırlarına katıldı; küçük tarım kentleri ile bir sanayi kuşağının yer aldığı düz bir araziden oluşur; eyaletin merkezi ve en büyük kenti Saarbrücken'dir; nüf. 1.058.800 (1990)
ilgili madde Almanya Federal Cumhuriyeti 1:173b vd.
SAARINEN, EERO Fin asıllı ABD'li mimar, 1910-61
ilgili maddeler
Mimarlık: yapı tasarımı: görsel 12:230
Mobilya 12:253a
SAAT 3.600 saniyeye eşit zaman birimi; sezyum atomlarının saldığı elektromagnetik ışının cinsinden tanımlanır; eskiden ortalama güneş gününün (Dünya'nın Güneş çevresindeki dolanım süresinin) 1/24'üne eşit kabul ediliyordu
ilgili maddeler
Gündüz ve gece 7:265a vd.
Saat 14:318b vd.
Zaman 19:229a vd.
SAAT zaman ölçme aygıtı
madde başlığı Saat 14:318a, görsel
ilgili maddeler
Antika: görsel 1:293
Aritmetik 2:9b
Elektronik 6:126b
Esneklik 6:209b
Seyir: görsel 15:157
Sıvı kristal 15:189b, görsel
Yay 19:119b
Zaman 19:229b
•Biyolojik saat; Güneş saati; Kum saati
"SAAT" Haydn'ın senfonisi
ilgili maddeler
Haydn 8:91b
Senfoni 15:126a
SAAT ARİTMETİĞİ
ilgili madde Toplama 17:243b, görsel
SAATBÖCEĞİ
madde başlığı Saatböceği 14:324a, görsel
ilgili maddeler
Kınkanatlılar 10:209b
Zararlı hayvanlar 19:237b
SAAT KULESİ
ilgili maddeler
Bern 3:145a
Çanakkale: görsel 4:245
Kayseri: görsel 10:127
Londra: görsel 11:279
Saat 14:319b
SAATKUŞU *bak.* **MAVİ TEPELİ MOTMOT**
"SAATLERİ AYARLAMA ENSTİTÜSÜ" Tanpınar'ın romanı
ilgili madde Tanpınar 16:323b
SAATLİ KİLİSE Ayvalık, Balıkesir
ilgili madde Balıkesir: görsel 2:326
SAATLİ KİLİT yalnızca istenen saatte açılacak biçimde tasarımlanmış, anahtarı olmayan kilit
ilgili madde Kilit ve anahtar 10:260b
SAAVEDRA, ÂNGEL DE İspanyol siyaset adamı ve yazar, 1791-1865
ilgili maddeler
İspanyol edebiyatı 9:109b
Romantizm 14:276b
SAAVEDRO, DANIEL ORTEGA *bak.* **ORTEGA SAAVEDRO, DANIEL**
SABA, ZİYA OSMAN Türk şair ve yazar, 1910-57; içten, duygulu şiirlerinde anılar, küçük mutluluklar, yazgıya boyun eğme, ölüm gibi konuları işledi; öykülerinde de hemen hemen aynı konular egemendir; bütün şiirleri *Geçen Zaman-Nefes Almak* (1974) adlı kitapta toplandı
ilgili madde Türk edebiyatı 18:40a
SABAH Malezya'da eyalet; Borneo'nun kuzeydoğusunda; eskiden adı Kuzey Borneo'ydu; 1963'te eyalet oldu
ilgili madde Malezya 12:23b vd.
SABAH zaman bölümü
ilgili madde Gündüz ve gece 7:265a
SABAHATTİN ALİ Türk yazar, 1907-48
madde başlığı Sabahattin Ali 14:324b, görsel
"SABAH OLURSA" Tevfik Fikret'in şiiri
ilgili madde Tevfik Fikret 17:166a
SABAN *ya da* **Karasaban** toprak sürmekte kullanılan tarım aleti; çok eskiçağlardan beri bilinir ve pulluğun atası sayılır; toprağı yarar, ama pulluk gibi altüst etmez
ilgili maddeler
Tarım tarihi 17:22b vd., görsel
Tarım ve hayvancılık 17:32b
Teknoloji 17:117a, görsel
SABANBALIĞI

ilgili madde Köpekbalığı 11:53b, görsel
SABANCI, HACI ÖMER Türk işadamı, 1906-66; işçi olarak gittiği Çukurova'da pamuk ticaretiyle iş yaşamına atıldı; sonra sanayiye ve bankacılığa yöneldi; 1950'lerde Türkiye'nin en zengin işadamlarından biri oldu; kurduğu şirketler ölümünden sonra oğulları tarafından Hacı Ömer Sabancı Holding adı altında birleştirildi
SABBAHİYE İsmailiye mezhebinin Hasan Sabbah tarafından temsil edilen kolu
ilgili madde Suikast 16:170a
SABIN, ALBERT Rus asıllı ABD'li hekim, d. 1906; ağızdan verilen çocuk felci aşısını geliştirmiştir
ilgili madde Çocuk felci 5:23a
"SABİN KADINLARI" David'in tablosu
ilgili madde David 5:95a
SABİNLER halk
ilgili madde Romus ve Romulus 14:281a
SABİT DİSK *ya da* **Hard disk** bilgisayar belleğindeki bilgilerin yazıldığı ve gerektiğinde yeniden belleğe aktarmak üzere okunduğu, yüksek kapasiteli manetik saklama birimi; kapasitesi ve ulaşım hızı diskete oranla çok daha yüksektir
ilgili maddeler
Bilgisayar 3:185a
Sözcükişlem 16:37b
•Disket
SABO
ilgili madde Ayakkabı ve ayakkabıcılık 2:218b, görsel
SABOTAJ bir işyerine, bir ekonomik sisteme zarar vermek ya da bir ülkeyi zayıflatmak amacıyla malların bilerek tahrip edilmesi ya da işin yavaşlatılması; başlangıcı I. Dünya Savaşı'ndan önceki sanayi anlaşmazlıklarına dayanır; II. Dünya Savaşı'nda Almanlar'a karşı direnişin ve partizan eylemlerinin, savaştan sonra da sömürgecilik karşıtı hareketlerin temel silahıydı
SABUN
madde başlığı Sabun ve sabun yapımı 14:326a, görsel
ilgili maddeler
Antiseptik 1:298b
Banyo ve hamam 3:32b
Deterjan 5:199b
Gliserin 7:179b
Yağ 19:66a
SABUNCU, BAŞAR Türk oyun yazarı, tiyatro ve film yönetmeni, d. 1943; oyunlarında insan-toplum ilişkilerini ve yabancılaşmayı işledi; en tanınmış oyunları *Şerefiye* (1966) ve *Zemberek* 'tir (1969); 1985'te film yönetmenliğine başladı ve *Çıplak Vatandaş* (1985), *Asılacak Kadın* (1987), *Zengin Mutfağı* (1988) gibi filmleri yönetti
SABUNTAŞI
ilgili madde Talk 16:314b, 315a
SAC
ilgili maddeler
Demir ve çelik 5:130a, görsel
Ekmek 6:87b
Kaynak 10:124a
Soba 15:294b
SACHS, HANS Alman şair, 1494-1576; manzum oyunlarıyla tanınır
ilgili maddeler
Alman edebiyatı 1:161a
Alman sanatı ve müziği 1:166a
SACRAMENTO ABD'de, California'da kent; altın madenciliğiyle gelişti; 1854'ten bu yana eyalet merkezidir; nüf. 341.172 (1989)
ilgili madde California 4:104a
SACRÉ-COEUR BAZİLİKASI Paris, Fransa
ilgili madde Paris 13:332a, görsel
SAÇ
ana maddeler
Kıl 10:204a
Kuaförlük 11:84a
ilgili maddeler
Deri 5:191a
Kalıtım ve genetik 9:282b, 283a
Kalıtsal hastalıklar 9:285b
Nem 13:51b
SAÇAKKANATLILAR *bak.* **KİRPİKKANATLILAR**
SAÇAK KÖK
ilgili madde Kök 11:35a, görsel
SAÇAKLIK eskiçağ mimarlığında, sütunların hemen üstünde kiriş ve yatay silmelerden oluşan yapı öğeleri bütünü
ilgili madde Mimarlık: görsel 12:225
SAÇAKYÜZGEÇLİLER Birinci Zaman'da yaşamış kemikli balıkların en kalabalık grubu; kara omurgalılarının ilk ataları oldukları sanılır
ilgili maddeler
Amfibyumlar 1:234b
Balık 2:306b
SAÇKIRAN deri hastalığı; derinin üst katmanındaki ve kıllardaki keratinle beslenen mantarlardan ileri gelir; belirtileri deride oluşan kabarcıklar ve kaşıntıdır; mantar öldürücü ilaçlarla kesin biçimde tedavi edilebilir
ilgili maddeler
Asalak ve çürükçül canlılar 2:53b
Deri 5:191a
Mantarlar 12:52b
SAÇMA tüfek cephanesi
ilgili madde Ateşli silahlar 2:136a
SADÂBAD İstanbul; Haliç'te, Kağıthane Deresi'nin iki yanında uzanan tarihi mesire yeri; Lale Devri'nin simgelerindendi; kanallar, gölcükler ve havuzlarla süslenmiş alanda birçok köşk vardı; büyük eğlencelerin düzenlendiği Sadâbad, Patrona Halil Ayaklanması'nda büyük yıkıma uğradı
SADÂBAD PAKTI 1937
ilgili madde Türkiye 18:84b
SADAK, MUHİTTİN Türk koro şefi, 1900-83; küçük yaşta çello çalmayı öğrendi; 1922'den başlayarak İstanbul Belediye Konservatuvarı'nda öğretmenlik yaptı; şehir korosunu kurdu; Şehir Operası'nda da koro şefi olarak çalıştı
SADDAM HÜSEYİN Irak devlet başkanı, d. 1937
madde başlığı Saddam Hüseyin 14:328b, görsel
ilgili madde Irak 8:230a
SADEDDİN KÖPEK Anadolu Selçuklu veziri, ö. 1239
ilgili madde Anadolu Selçuklu Devleti 1:253a
SADİ *ya da* **Şirazlı Sadi** İranlı şair. 1213-91
madde başlığı Sadi 14:330a
ilgili madde İran edebiyatı 9:70b
SADİLİK İslam
ilgili madde Tarikatlar 17:54a
SADRAZAM Osmanlı Devleti'nde hükümet başkanı ve yönetimde padişahın mutlak vekili
ana madde Osmanlı İmparatorluğu 13:238b, görsel
ilgili maddeler
Başbakan 3:62b
Divan 5:248a vd.
Enderun 6:148a
SADULLAH AĞA Osmanlı besteci, ö. 1800; Enderun'dan yetişti; III. Selim'in saray fasıllarını yönetti; besteleri klasik üsluptadır, ama daha lirik özellikler taşır; günümüze 30 kadar bestesi ulaşmıştır
ilgili madde Türk müziği 18:120a
SAFA, PEYAMİ Türk yazar, 1899-1961
madde başlığı Safa 14:330b, görsel
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:17a
Tarancı 17:13a
"SAFAHAT" Ersoy'un şiir kitabı
ilgili madde Ersoy 6:174b
"SAF AKLIN ELEŞTİRİSİ" Kant'ın yapıtı
ilgili madde Kant 9:332b
SAF ALKOL *ya da* **Mutlak alkol**
ilgili madde Alkol 1:155a
SAFARİ
ilgili maddeler
Aslan 2:65a
Avcılık 2:169b
SAFER hicri takvimin ikinci ayı; bu adın, savaşmanın yasak olduğu muharrem ayından sonra gelmesi ve ilk savaş ayı olması nedeniyle verildiği sanılıyor; uzunluğu 29 gündür
ilgili madde Ay 2:216b
SAFEVİLER İslam devleti, 1501-1736
madde başlığı Safeviler 14:331a
ilgili maddeler
Bayezid II 3:85b
Çaldıran Savaşları 4:225b vd.
İran 9:69a
Kanuni Sultan Süleyman 10:8a vd.
SAFEVİYE TARİKATI Şeyh Safiyeddin'in kurduğu tarikat
ilgili madde Safeviler 14:331a vd.
SAFFARİLER İran kökenli Müslüman hanedan, 867-1495
ilgili madde İran edebiyatı 9:70b
SAFİR *ya da* **Gökyakut**
madde başlığı Safir 14:332b
ilgili maddeler
Değerli taşlar ve mücevherler 5:107a
Pusula 14:166a
Ses kaydı 15:148a, 149b
Uğur taşı 18:178a, görsel
SAFRA *ya da* **Öd** fizyoloji; karaciğerin yeşilimsi sarı renkli salgısı; insanda günde 1 litre kadar üretilir; safrakesesinde depolanıp yoğunlaştırıldıktan sonra yağların sindirimine yardımcı olmak ve asitleri nötrleştirmek üzere onikiparmakbağırsağına boşaltılır
ilgili maddeler
Bağırsak 2:265b
Karaciğer 10:25a
Sindirim 15:220a
SAFRAKESESİ vücutta safranın depolandığı kese; omurgalıların çoğunda bulunur ve karaciğerin altında yer alır; karaciğerde üretilen safra, sindirim için gerekli olacağı ana kadar safrakesesinde saklanır
ilgili maddeler
Bağırsak 2:265b
Cerrahi 4:162b
Karaciğer 10:25a
Sindirim 15:220a, görsel

SAFRAN
madde başlığı Safran 14:332b, görsel
ilgili maddeler
Baharat 2:271b
Boya ve cila 3:319a, görsel
Safranbolu 14:333b
SAFRANBOLU Zonguldak'ın ilçesi
madde başlığı Safranbolu 14:333b
SAFRANBOLU Zonguldak'ta ilçe merkezi kasaba
madde başlığı Safranbolu 14:333b, görsel
ilgili maddeler
İç mimarlık 8:283b
Konut: görsel 10:325
Safran 14:333b
SAFRA TANKI denizcilik
ilgili maddeler
Denizaltı 5:151a
Kurtarma gemisi 11:112a
SAFVETİ ZİYA Türk yazar, 1875-1929; Servet-i Fünun edebiyatının öykü ve roman yazarlarındandı; *Salon Köşelerinde* (1910) adlı romanıyla tanındı; başlıca öykü kitapları *Bir Safha-i Kalp* (1912) ile *Silinmiş Çehreler, Beliren Simalar*'dır (1924)
ilgili madde Servet-i Fünun 15:140b
SAGA
madde başlığı Saga 15:7a
ilgili maddeler
İskandinav efsaneleri 9:85b
İzlanda 9:168a
Norveç 13:110a
SAGALASSOS Burdur'da eskiçağ kenti
ilgili madde Burdur: görsel 4:64
SAGAN, FRANÇOISE Fransız kadın yazar, d. 1935; en tanınmış romanları *Hoşgeldin Hüzün* (1954), *Acı Tebessüm* (1956) ve *Brahms'ı Sever misiniz* 'dir (1959)
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:44b
SAĞITTARIUS astronomi *bak.* **YAY**
SAGU ağıt
ilgili maddeler
Ağıt 1:80a
Türk edebiyatı 18:36a
SAGU nişasta
madde başlığı Sagu 15:7b, görsel
ilgili maddeler
Palmiye 13:294a
Sikas 15:210a
SAGUARO Meksika'da ve ABD'nin güneyinde yetişen dev kaktüs; 15 m'ye kadar boylanabilir
ilgili maddeler
Çöl: görsel 5:47
Kaktüs 9:270a
SAGUNTUM bugün **Sagunto** İspanya'da, Valencia ilinde eskiçağ kenti; Roma dönemi kalıntılarıyla ünlüdür
ilgili madde Hannibal 8:26a
SAGU PALMİYESİ
ana madde Sagu 15:7b, görsel
ilgili madde Palmiye 13:294a
SAĞAN *bak.* **YELYUTAN**
"SAĞDUYU VE DUYARLIK" Austen'ın romanı
ilgili madde Austen 2:165a
"SAĞIRDERE" Kemal Tahir'in romanı
ilgili madde Kemal Tahir 10:156b
SAĞIRLIK işitme duyusu yitimi; nedeni çoğu zaman içkulaktaki duyu hücrelerinin ses vurularını beyindeki işitme alanına iletememeleridir; bazen dışkulak kanalının kulak kiri gibi bir tıkaçla tıkanması sonucunda da ortaya çıkabilir
ana madde Kulak 11:96b
ilgili madde Özürlülerin eğitimi 13:288a
SAĞIROĞLU, DUYGU Türk tiyatro dekoratörü ve film yönetmeni, d. 1932
ilgili madde Türk sineması 18:137a
SAĞLAM, TEVFİK Türk hekim, 1882-1963; İstanbul Üniversitesi'nde profesörlük yaptı; Türkiye'de veremle savaş çalışmalarının örgütlenmesine önemli katkıda bulundu
SAĞLIK
madde başlığı Sağlık ve sağlık hizmetleri 15:8a
ilgili maddeler
Afrika 1:52a
Asbest 2:57a
Çevre kirliliği 4:281a
Etyemezlik 6:223a
Işınım 8:258b
Nem 13:51a
Tropik hastalıklar 17:299a
•Halk sağlığı; Hastalık; Tıp
SAĞLIK HİZMETLERİ
madde başlığı Sağlık ve sağlık hizmetleri 15:8a, görsel
ilgili maddeler
Sigorta 15:202a
Sosyal yardım hizmetleri 15:330a
SAĞLIK SİGORTASI kişiyi hastalık nedeniyle uğrayacağı maddi zararlara karşı koruyan sigorta
ana madde Sigorta 15:202a
ilgili maddeler
Hastane 8:47a
Sağlık ve sağlık hizmetleri 15:10b
SAĞLIK VE SOSYAL YARDIM BAKANLIĞI kuruluşu 1936
ana madde Sağlık ve sağlık hizmetleri 15:9b
SAĞLIK ZABITASI
ilgili madde Sağlık ve sağlık hizmetleri 15:9b
SAĞRI
ilgili madde At: görsel 2:109
SAĞRI KEMİĞİ
ilgili madde İskelet 9:90a, görsel
SAHABE İslam
ilgili madde İslam hukuku 9:98a
SAHALİN ADASI SSCB; Rusya'nın doğu kıyısı açıklarında, Tatar Boğazı ile Ohotsk Denizi arasında; güney kesimine 18. yy sonlarında Japonlar, onlardan hemen sonra da Ruslar yerleşti; 1945'ten bu yana SSCB'nin denetiminde olan ada SSCB ile Japonya arasında anlaşmazlık konusudur; madencilik ve balıkçılık gelişmiştir; nüf. 660.000 (1983 tah.)
ilgili madde Sibirya 15:192b
"SAHALİN ADASI" Çehov'un yapıtı
ilgili madde Çehov 4:271a
SAHAROV, ANDREY SSCB'li nükleer fizikçi, 1921-89; 32 yaşındayken SSCB Bilimler Akademisi'ne kabul edildi; SSCB'de ilk hidrojen bombasının yapım çalışmalarına katıldı, ama nükleer silahlara karşı çıktı ve demokratik sosyalizmi savundu; 1975 Nobel Barış Ödülü'nü aldı; SSCB'de reform yapılmasını istediği ve komünizmi eleştirdiği için 1980-87 arasında Gorki kentine sürgün edildi
SAHEL Burkina Faso'da bölge; Senegal'den Sudan'a kadar uzanır ve kurak Sahra'yı tropik Batı Afrika'dan ayıran bir kuşak oluşturur; yılın sekiz ayında yağış almayan doğal otlakları vardır
ilgili madde Sahra Çölü 15:13b
SAHIN camilerdeki asıl ibadet yeri; büyük camilerde kubbenin altındaki bölüme orta sahın, yan kubbelerin ya da mahfillerin altındaki bölümlere de yan sahın denir; kilise mimarlığında sahına karşılık düşen mekân nef•'tir
ilgili madde Cami 4:107a
SAHİB GİRAY I Kırım hanı, 1481-1551; I. Mengli Giray'ın oğlu; hk. d. 1532-51; 1521-24 arasında Kazan hanlığı yaptı; Rus topraklarına akınlar düzenledi ve 1549'da Astrahan'ı aldı
SAHİL ÇAMI
ilgili madde Çam 4:232b
SAHİL GÜVENLİK *bak.* **KIYI KORUMA**
SAHİL SEKOYASI *bak.* **KIYI SEKOYASI**
SAHNE
ilgili madde Tiyatro 17:207b, 209b
SAHNE AĞZI *ya da* **Portal**
ilgili madde Tiyatro 17:210a, 210b
"SAHNE IŞIKLARI" Chaplin'in filmi
ilgili madde Chaplin 4:179b
"SAHNENİN DIŞINDAKİLER" Tanpınar'ın romanı
ilgili madde Tanpınar 16:323b
SAHRA Kudüs'te, *Hacer-i Muallak* olarak da bilinen kutsal taş
ilgili maddeler
Kubbetü's-Sahra 11:87b
Kudüs 11:90b
"SAHRA" Tarhan'ın şiir kitabı
ilgili madde Tarhan 17:16a, 17a
SAHRA ÇÖLÜ *ya da* **Büyük Sahra** Afrika
madde başlığı Sahra Çölü 15:12b, görsel
ilgili maddeler
Afrika 1:43b, görsel
Afrika halkları 1:56a
Aşınma 2:107a
Cezayir 4:173a vd.
Çöl 5:45a vd.
Kumul 11:99b
Libya 11:246a
Nem 13:51a
SAHRA TOPU geniş kalibreli, uzun menzilli hafif top
ilgili maddeler
Ateşli silahlar 2:134a, 134b, görsel
Savaş ve savaş araçları 15:79a
SAHTEKÂRLIK
madde başlığı Sahtekârlık ve dolandırıcılık 15:13b, görsel
ilgili madde Suç 16:153a, 154a
SAİB TEBRİZİ İranlı şair, y. 1601-77
ilgili madde İran edebiyatı 9:71a
SAİD BİN SULTAN Maskad, Umman ve Zengibar hükümdarı, 1791-1856
ilgili madde Zengibar 19:248b
SAİD HALİM PAŞA Osmanlı sadrazamı, 1863-1921; Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın torunuydu; İttihat ve Terakki'ye katıldı; 1913-17 arasında sadrazamlık yaptı; sürgün yaşadığı Roma'da Ermeniler'ce öldürüldü; Osmanlı toplumunun İslamcı bir modernleşmeyle değişebileceğini savunan *Buhranlarımız* (1973) adlı yapıtı ünlüdür
ilgili maddeler
İslamcılık 9:97b
Talat Paşa 16:314a
SAİD-İ NURSİ Nurculuk akımının kurucusu, 1876-1960; II. Meşrutiyet döneminde

çeşitli siyasal olaylara karıştı; cumhuriyet döneminde de uzun yıllar sürgün yaşadı; görüşlerini *Risale-i Nur Külliyatı* başlığı altında birçok kitapta toplamıştır
•Nurculuk

SAİD PAŞA Mısır hıdivi, 1822-63
ilgili madde Süveyş Kanalı 16:215b

SAİD PAŞA Osmanlı sadrazamı, 1838-1914; çeşitli valiliklerde ve nazırlıklarda bulundu; 1879-1912 arasında aralıklarla dokuz kez sadrazamlık yaptı; anıları *Said Paşa'nın Hatıratı* (1912, 2 cilt) adıyla yayımlandı

SAİKYO *bak.* **KYOTO**

SAİMBEYLİ Adana'nın ilçesi; doğusunu Dibek, batısını Bakır dağları engebelendirir; ekilebilir alanları kısıtlı olduğundan ancak geçimlik tarım yapılır; nüf. (1990): ilçe 20.700, kasaba 4.699

SAINT BARTHOLOMEW HASTANESİ Londra, İngiltere; 1123'te kuruldu
ilgili madde Hastane: görsel 8:46

SAINT BARTHOLOMEW KİLİSESİ Almanya
ilgili madde Almanya Federal Cumhuriyeti: görsel 1:175

SAINT BERNARD GEÇİDİ Avrupa; Alpler'in ana zincirı üzerindeki iki geçidin ortak adı; bunlardan biri, İsviçre'deki Martigny ile 85 km ötede İtalya'daki Aosta'yı birbirine bağlayan 2.500 m yüksekliğindeki Büyük St. Bernard Geçidi'dir; 2.188 m yüksekliğindeki Küçük St. Bernard Geçidi ise Fransa'daki Saint-Maurice'i İtalya'daki Dora Baltea vadisine bağlar

SAINT BERNARD MANASTIRI İsviçre
ilgili maddeler
Alp Dağları 1:181b
Kurtarma çalışmaları 11:111b

SAINT CHRISTOPHER ADASI *ya da* **Saint Kitts Adası** Saint Christopher ve Nevis Federasyonu
ilgili madde Saint Christopher ve Nevis Federasyonu 15:16a, görsel

SAINT CHRISTOPHER VE NEVIS FEDERASYONU
madde başlığı Saint Christopher ve Nevis Federasyonu 15:16a, görsel

SAINTE-BEUVE, CHARLES-AUGUSTIN Fransız eleştirmen ve edebiyat tarihçisi, 1804-69; denemelerinden bir bölümünü derlediği *Pazatesi Konuşmaları* (1851-62) en önemli yapıtlarından biridir
ilgili madde Romantizm 14:276b

SAINT-EXUPÉRY, ANTOINE DE Fransız pilot ve yazar, 1900-44
madde başlığı Saint-Exupéry 15:16b, görsel
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:43a

SAINT GEORGE'S Grenada'nın başkenti
ilgili maddeler
Batı Hint Adaları: görsel 3:76
Grenada 7:229a, görsel

SAINT GILES FUARI Oxford, İngiltere
ilgili madde Sergi, fuar ve panayırlar: görsel 15:135

SAINT GOTTHARD GEÇİDİ *bak.* **SANKT GOTTHARD GEÇİDİ**

SAINT HELENA Atlas Okyanusu'nda ada
madde başlığı Saint Helena 15:17a, görsel
ilgili madde Napolyon 13:34b

SAINT HELENS YANARDAĞI Washington, ABD; en son 1980'de püskürdü ve püskürmeden önce 2.952 m olan yüksekliği y. 2.562 m'ye düştü
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:203a
Yanardağ 19:84a

SAINT JEAN DE LUZ Fransa
ilgili madde Fransa: görsel 7:29

SAINT KITTS ADASI *bak.* **SAINT CHRISTOPHER ADASI**

SAINT LAWRENCE IRMAĞI Kuzey Amerika
madde başlığı Saint Lawrence Irmağı 15:18b, harita
ilgili maddeler
Büyük Göller Yöresi 4:84a vd.
Kanada 9:312b
Köprü 11:56a
Quebec 14:168b

SAINT LAWRENCE KÖRFEZİ Kanada; Kuzey Amerika kıtasının giriş kapısı sayılır; y.öl. y. 155.000 km^2; tabanını Appalaş Dağları'nın ve Kanada Kalkanı'nın bir bölümü oluşturur; su yüzeyindeki resifler, sis, buz ve güçlü akıntılar gemiler için tehlikelidir

SAINT LAWRENCE SUYOLU Kuzey Amerika
ana madde Saint Lawrence Irmağı 15:18b
ilgili maddeler
Kanada 9:312b
Kanal 9:320b
Toronto 17:255a

"SAINT-LAZARE GARI" Monet'nin tablosu
ilgili maddeler
İzlenimcilik: görsel 9:170
Monet 12:266a

SAINT LUCIA Rüzgârüstü Adaları grubunda ada
madde başlığı Saint Lucia 15:19b, görsel

SAINT MORITZ İsviçre
ilgili madde Kış sporları 10:229a

SAINT-NAZAIRE Fransa'da kent; Biskay Körfezi'nde, Loire Irmağı ağzında liman kenti
ilgili maddeler
Bretanya 4:21b
Loire Irmağı 11:272b

SAINT PAUL KATEDRALİ Londra, İngiltere
ilgili maddeler
Londra 11:278b, görsel
Mimarlık 12:229b

SAINT PETERSBURG *bak.* **LENİNGRAD**

SAINT PIERRE Martinik
ilgili madde Martinik: görsel 12:83

SAINT-PIERRE, HENRI BERNARDIN DE Fransız yazar, 1737-1814
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:41a

SAINT-SAËNS, CHARLES CAMILLE Fransız besteci, 1835-1921
madde başlığı Saint-Saëns 15:20a, görsel
ilgili maddeler
Ksilofon 11:83b
Müzik 13:19a

SAINT-SIMON, CLAUDE DE Fransız sosyal reformcu, 1760-1825
ilgili maddeler
Komünizm 10:312b
Sosyalizm 15:325b

SAINT VINCENT ADASI Batı Hint Adaları grubunda ada; 1498'de Kolomb tarafından keşfedildi; 1979'dan beri tam bağımsız bir devlettir
ana madde Saint Vincent ve Grenadinler 15:21a, görsel

SAINT VINCENT VE GRENADİNLER Batı Hint Adaları'nda adalar grubu
madde başlığı Saint Vincent ve Grenadinler 15:21a

SAİT FAİK MÜZESİ Burgazada, İstanbul
ilgili madde Abasıyanık 1:11b

SAKA kuzey ılıman bölgelerde yaşayan kuş; gagasını çevreleyen kırmızı tüyler gözlerinin arka ucuna kadar yayılır; gagası küçük ve sivridir; gövdesi sarı, kahverengi, siyah ve beyaz renklerle bezelidir; orman kenarlarında ve ağaçlık yerlerde yaşar, uzun ve güzel ötüşüyle tanınır
ana madde İspinozgiller 9:110b, görsel

SAKA, HASAN Türk siyaset adamı, 1886-1960; I. TBMM'ye katıldı; maliye ve iktisat bakanlığı (1921-28), dışişleri bakanlığı (1944-47) ve başbakanlık (1947-49) yaptı; 1954'te siyasetten çekildi
ilgili madde Türkiye: görsel 18:86

SAKAL
ilgili madde Kuaförlük 11:85a

SAKALAR halk
ilgili madde İskitler 9:92a

SAKALLI AKBABA *bak.* **KARAKUŞ**

SAKALLI FOK
ilgili madde Fok 6:323b

SAKALLIKUŞ
madde başlığı Sakallıkuş 15:21b, görsel

SAKALLI PENGUEN Kuzey Buz Denizi'nde ve Atlas Okyanusu'nun güneyinde yaşayan penguen
ilgili madde Penguen 14:44a

SAKAL LİKENİ
ilgili madde Liken 11:254b

SAKANGUR *ya da* **Geko**
madde başlığı Sakangur 15:22a, görsel
ilgili madde Keler 10:150b

SAKAR
ilgili madde At 2:111a

SAKARCA KAZ
ilgili madde Kaz 10:129b, görsel

SAKARİN şeker hastalığı ve zayıflama rejimlerinde tatlandırıcı olarak kullanılan organik bileşik; çay şekerinden 500 kat daha tatlıdır; ama hiçbir besin değeri olmadığı ve vücutta özümsenmeden dışarı atıldığı için şeker kullanması sakıncalı olan kişilerce şeker yerine kullanılır

SAKAR MEKE
ilgili madde Meke 12:128a, görsel

SAKAROZ *ya da* **Sükroz** en çok şekerpancarından ve şekerkamışından elde edilen sofra şekerinin ya da çay şekerinin kimyasal adı
ilgili maddeler
Glikoz 7:179a
Karbonhidratlar 10:58b
Şeker ve şeker yapımı 16:254b

SAKARYA il
madde başlığı Sakarya 15:23a, görsel, harita

SAKARYA IRMAĞI Türkiye
madde başlığı Sakarya Irmağı 15:26b, görsel
ilgili madde Sakarya 15:23a vd.

SAKARYA SAVAŞI 1921
ilgili maddeler
Atatürk 2:122b

Kurtuluş Savaşı 11:119a
SAKAT *bak.* **BEDENSEL ÖZÜRLÜ**
SAKÇAGÖZÜ Gaziantep'in İslâhiye ilçesinde Sakçagözü köyüne yakın höyük; Bakır, Tunç ve Demir çağlarına tarihlenen yerleşim katları saptanmıştır
ilgili maddeler
Gaziantep 7:94b
Saray 15:58b
SAKIZ bazı bitkilerin gövdesinden ve dallarından sızan reçinelerin ortak adı; aromatik hidrokarbon yapısındaki bu reçinelerin en bilinen örnekleri akasya ağacından elde edilen arapzamkı ile sakızağacından elde edilen damlasakızıdır; tıpta, reçel, içki, şekerleme, zamk yapımında ve ipek sanayisinde çeşitli sakızlardan yararlanılır
•Arapzamkı; Damlasakızı
SAKIZ ADASI *ya da* **Khios Adası** Ege Denizi; Türkiye'nin batı kıyılarının 8 km kadar açığında, Yunanistan'a bağlı ada; y.öl. 831 km²; 1415-1913 arasında Osmanlı yönetiminde kaldı; geleneksel ürünleri şarap, damlasakızı ve turunçgillerdir; nüf. 49.865 (1981)
ilgili madde Ege Sorunu 6:64b
SAKIZAĞACI sakızağacıgiller familyasından, Akdeniz kıyılarında, özellikle Yunan Adaları'nda yetişen ağaç; 10 m'ye kadar boylanabilen herdemyeşil bir ağaçtır; tüysü yaprakları ve yeşilimsi kırmızı çiçekleri vardır; ağacın kabuğundan elde edilen sakıza damlasakızı• adı verilir
SAKIZ KABAĞI
ana madde Kabak 9:232b
SAKI asıl adı **Hector Hugh Munro** İskoç yazar, 1870-1916; kısa öyküler yazmaya başlamadan önce bir gazetenin dış muhabiriydi; yapıtları arasında, beklenmedik sonları ve içten içe kendini duyuran dehşet havasıyla ayırt edilen çağdaş yaşam taşlamaları önemli yer tutar
SAKİ Güney Amerika'nın tropik bölgelerinde yaşayan maymun; bütün gövdesi, özellikle kuyruğu ve burnunun çevresi gür tüylerle kaplıdır
ilgili madde Maymun 12:117a
SAKİ pirinçten yapılan alkollü içki; Japonlar'ın ulusal içkisidir
ilgili maddeler
Alkol 1:155a
Japonya 9:188b
Pirinç 14:77b
SAKİGAKE uzay aracı
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:254a
SAKKARA Mısır'da, Memphis kenti yakınlarında, basamaklı piramitlerin bulunduğu sit alanı
ilgili maddeler
Afrika: görsel 1:49
Eski Mısır 6:186b, 187a
Mısır Piramitleri 12:200b
SAKLAMBAÇ çocuk oyunu
ilgili madde Çocuk oyunları 5:35b
SAKSAĞAN
madde başlığı Saksağan 15:28a, görsel
SAKSHORN Adolphe Sax'ın icat ettiği üflemeli çalgı
ilgili maddeler
Bando 3:19a
Korno ailesi 11:15a
SAKSOFON
madde başlığı Saksofon 15:28b, görsel
ilgili madde Üflemeli çalgılar 18:266a
SAKSONLAR halk
ilgili maddeler
Anglosaksonlar 1:273a vd.
Barbar akınları 3:40a, 40b
Bretanya 4:21a
Hunlar 8:217a
Kavimler Göçü 10:111a
Saksonya 15:29a
SAKSONYA Almanya'da tarihi bölge
madde başlığı Saksonya 15:29a
ilgili madde Yedi Yıl Savaşı 19:133a
SAKSONYA ÇIKRIĞI
ilgili madde Dokumacılık 5:279a, görsel
SAL tomruk ya da kalasların yan yana bağlanmasıyla yapılan yüzer platform; ya su taşıtı ya da karaya bağlı sabit bir platform olarak kullanılır
ilgili maddeler
Deniz tekneleri 5:180a, 180b
Taşımacılık 17:73a
SAL ADASI Cabo Verde Adaları
ilgili madde Cabo Verde Adaları 4:99a
"SALÂHADDİNİ EYYUBİ VE ASLAN YÜREKLİ RİŞAR" Scott'ın romanı
ilgili madde Scott 15:99b
SALAM
ilgili madde Et 6:215a
SALAMANCA İspanya'da kent; Tormes Irmağı kıyısında, deniz düzeyinden 778 m yüksektedir; ülkenin en büyük tarih ve sanat merkezlerinden biri olan kentte iki katedral, bir üniversite ve başta Roma kalıntıları olmak üzere pek çok tarihi yapı vardır; en büyük gelir kaynağı turizmdir; nüf. 161.991 (1986 tah.)
"SALAMBO" Flaubert'in romanı
ilgili madde Flaubert 6:315a
SALAMİS Kıbrıs'ta eskiçağ kenti; Homeros'a göre Truva Savaşı'ndan sonra kuruldu; Kıbrıs ile Fenike, Mısır ve Kilikya arasındaki ticaretin kilit noktasıydı; İÖ 306'da Makedonyalılar'ın Mısır karşısında kazandıkları büyük deniz zaferine sahne oldu; birçok kez depremle yıkıldı, en sonunda İS y. 648'de de Araplar tarafından yerle bir edildi
SALAMİS ADASI Yunanistan; Ege Denizi'ndeki Saron Körfezi'nde, Pire kenti açıklarında; adanın batı kıyısında aynı adı taşıyan bir liman kenti vardır; İÖ 480'de Yunanlılar'ın Pers donanmasını yendikleri Salamis Savaşı bu adanın açıklarında yapılmıştı; nüf. (1981): ada 28.574, kent 20.437
ilgili maddeler
Ege Adaları 6:58b
Salamis Savaşı 15:30b
SALAMİS SAVAŞI İÖ 480
madde başlığı Salamis Savaşı 15:30a
ilgili maddeler
Deniz kuvvetleri 5:162b
Eski Yunan 6:205a
Kserkses 11:82a
Themistokles 17:174a
SALAMON Cemal Nadir'in yarattığı karikatür tipi
ilgili madde Türk karikatürü: görsel 18:101
SALAMURA yüyeceklerin uzun süre bozulmadan saklanabilmesi için içinde bekletildiği bol tuzlu su
ilgili maddeler
Aşçılık 2:97b
Et 6:215a
Gıda teknolojisi 7:145a
Zeytin 19:251b
SALANKAMEN SAVAŞI 1691
ilgili maddeler
Karlofça Antlaşması 10:71a
Köprülü Ailesi 11:62b
SALATA
ilgili maddeler
Aşçılık 2:99a
Hıyar 8:153a
Sirke 15:257b
SALATALIK *bak.* **HIYAR**
SALAZAR, ANTÓNIO DE OLIVEIRA Portekiz başbakanı, 1889-1970; 1926'daki askeri darbeden iki yıl sonra tam yetkiyle maliye bakanlığına atandı; ülke ekonomisini düzenlemedeki başarısı üzerine 1932'de başbakanlığa getirildi; tüm yetkileri elinde topladı ve 36 yıl boyunca ülkeyi diktatörce yönetti; bir polis devleti kurarak muhalefeti susturdu; demiryollarını, kara ulaşımını ve ticaret filosunu yenilemesine karşın Portekiz Avrupa'nın en yoksul ülkesi olmaktan kurtulamadı
ilgili madde Portekiz 14:129b
SALDIRI DAVRANIŞI hayvanlarda, rakip ya da düşman olarak görülen başka bir hayvanı yıldırmaya ya da yaralamaya yönelik davranış biçimi; hayvan yavrularında saldırganlık eğilimi zamanla gelişir; bu tip davranışların altında yatan etkenler genellikle avlanarak karnını doyurma, toplum hiyerarşisi içindeki yerini koruma, yaşam bölgesini ve yavrularını yabancılara karşı savunma içgüdüleridir
SALEP bazı orkide türlerinin yumrularının kurutulup öğütülmesiyle elde edilen nişasta; bu öğütülmüş tozun sütle karıştırılıp koyulaşıncaya kadar kaynatılmasıyla hazırlanan ve soğuk algınlığına iyi gelen sıcak içecek de aynı adla anılır
ilgili maddeler
Ebru 6:37b
Orkide 13:205b
SALERNO ÜNİVERSİTESİ İtalya
ilgili maddeler
Tıp 17:180b
Üniversite ve yüksekokullar 18:267a
SALGI bir hücrenin, bir dokunun ya da bir organın üretip dışarıya ya da içeriye akıttığı madde; bazı salgılar (örn. hormonlar ve enzimler) vücudun işleyişinde önemli rol oynar; bazıları ise (örn. ter ve gözyaşı) vücut yüzeyini ya da belli organları nemlendirir ve korur
SALGIBEZİ *ya da* **Beze**
madde başlığı Salgıbezi 15:30b, görsel
ilgili maddeler
Bağırsak 2:265b
Hücre 8:223b
Mide 12:205a
Sindirim 15:218b vd.
Sinirler ve sinir sistemi 15:245b
Solunum 15:317a
•Dış salgıbezi; İç salgıbezi
SALGIBEZİ HASTALIKLARI
ana madde Salgıbezi 15:32b
SALGIN HASTALIK
madde başlığı Salgın hastalıklar 15:32b
ilgili maddeler
Grip ve soğuk algınlığı 7:234b
Mikroplar 12:213b
SALGIN TİFÜS *bak.* **DÖKÜNTÜLÜ TİFÜS**
SALIPAZARI Samsun'un ilçesi; daha önce Terme ve Çarşamba ilçelerine bağlı

olan 31 köyün birleştirilmesiyle 1987'de kuruldu; nüf. (1990): ilçe 29.561, kasaba 3.644

SALİHLİ Manisa'nın ilçesi; orta kesimi Gediz Ovası üzerinde yer alır; başlıca ekonomik etkinlikler tarım, tarıma dayalı ticaret ve sanayidir; nüf. (1990): ilçe 132.735, kent 70.861

ilgili madde Manisa 12:46a

SALİH REİS Osmanlı denizci, ö.1566

ilgili maddeler

Barbaros Hayreddin Paşa 3:43a

Preveze Deniz Savaşı 14:143b

SALINGER, J. D. ABD'li yazar, d. 1919; tek romanı *Gönülçelen*'le (1951) üne kavuştu; 13 öykü yazdı; bunlardan beşi Türkçe'de *Titrek Bacanak* adıyla yayımlandı

ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:227a

SALISBURY KATEDRALİ İngiltere

ilgili madde Saat 14:322b, görsel

SALİSİLİK ASİT başta aspirin olmak üzere çeşitli ilaçların (örn. güneş yanığı kremleri, siğil ve nasır ilaçları) yapımında kullanılan kimyasal madde; pek çok bitkide, özellikle ispirde bulunur; ilk kez 1838'de İtalyan kimyacı R. Piria tarafından bireşimlendi; 200°C'nin üstündeki sıcaklıklarda fenol ve karbon diokside ayrışır

SALK, JONAS EDWARD ABD'li hekim, d. 1914; çocuk felci aşısını geliştirmiştir

ilgili madde Çocuk felci 5:23a

SALKIM

ilgili maddeler

Çiçek 4:299b

Üzüm 18:285b, görsel

SALKIMOTU buğdaygiller familyasından 250 kadar mera ve çayır bitkisinin ortak adı; uzun, ince gövdeleri ve yaprakları vardır; türlerin çoğu Avrupa'da, Asya'da ve Kuzey Amerika'da doğal olarak yetişir

ilgili maddeler

Alp bitkileri 1:179a

Buğdaygiller 4:44a, görsel

SALKIM SÖĞÜT

ilgili madde Söğüt 16:33a, görsel

SALLÉ, MARIE Fransız kadın dansçı, 1707-56

ilgili madde Bale 2:302b

SALLUSTIUS *ya da* **Gaius Sallustius Crispus** Romalı tarihçi ve siyaset adamı, İÖ 86-34

ilgili madde Latince 11:214a

SALMALI BULUTSU süpernova kalıntılarından ya da 20.000 K'den daha sıcak yıldızlardan kaynaklanan parlak, yayınımlı ışık

ilgili madde Bulutsu 4:58a

SALMA TAYFI

ilgili madde Tayf 17:90b vd.

SALMONELLA insanın ve birçok hayvanın bağırsaklarında asalak yaşayan bakteri cinsi; bazı türleri tifo ve paratifo hastalıklarının etkenidir; bazı türleri ise yiyeceklerde üreyerek gıda zehirlenmesine ve sindirim yolu iltihabına yol açar

"SALOME" Strauss'un operası

ilgili madde Strauss 16:143b

SALON edebiyat toplantısı

ilgili madde Fransız edebiyatı 7:39a

SALON AROKARYASİ *ya da* **Salonçamı**

ilgili madde Şili arokaryası 16:276b

SALONGA ULUSAL PARKI Zaire; ülkenin en büyük doğal koruma alanıdır; Kinşasa ile Kisangani arasında 36.000 km²'lik bir alanı kaplar; 1970'te kuruldu; papağanların, fillerin ve maymunların yaşadığı gür bir ekvator ormanıdır; ziyaretçiler hayvanları gemilerden seyrederler

SALON HOKEYİ

ilgili madde Çim hokeyi 4:306a

SALT *bak.* **STRATEJİK SİLAHLARIN SINIRLANDIRILMASI GÖRÜŞMELERİ**

SALT I VE II ANTLAŞMALARI 1972 ve 1979; uzun menzilli nükleer silahların sınırlandırılması için ABD ile SSCB arasında imzalanan antlaşmalar

ilgili madde Silahsızlanma 15:211a

•Stratejik Silahların Sınırlandırılması Görüşmeleri

SALTANAT DİVANI

ilgili madde Büyük Selçuklu Devleti 4:93b

SALTANATIN KALDIRILMASI 1922

ilgili maddeler

Abdülmecid Efendi 1:20a

Atatürk 2:124a

Osmanlı İmparatorluğu 13:238a

SALT OKUNUR BELLEK *bak.* **ROM**

SALTUKLULAR Türk beyliği, 1092-1202

ana madde Anadolu Beylikleri 1:244b vd.

ilgili maddeler

Anadolu Selçuklu Devleti 1:252a

Erzurum 6:181b vd.

Malazgirt Savaşı 12:22b

SALUR Oğuz boyu; Üçoklar'ın Dağ Han Oğulları kolundandır; önemli boylardandı; Anadolu'ya gelenlerin çoğu Orta Anadolu'da yaşadılar ve Mengücükler ile Eretna ve Kadı Burhaneddin devletlerinin tarihinde önemli rol oynadılar

ilgili madde Oğuzlar 13:133a

SALVADOR eskiden **Bahia** Brezilya'da kent

ilgili madde Brezilya 4:24b

SALVADOR, EL Orta Amerika'da ülke *bak.* **EL SALVADOR**

SALVARSAN

ilgili madde Ehrlich 6:78b

SALVATION ARMY *ya da* **Selamet Ordusu** uluslararası misyonerlik örgütü

ilgili madde Yardım kurumları 19:103b

SALYALIBİT *bak.* **ŞEYTANTÜKÜRÜĞÜ**

SALYANGOZ hayvan

madde başlığı Salyangoz 15:33b, görsel

SALYANGOZ *ya da* **Koklea** anatomi; içkulakta yer alan küçük sarmal kanal

ilgili madde Kulak 11:96b

SALYUT Sovyet uzay istasyonları dizisi; 1971'de yörüngeye oturtulan Salyut 1 dünyanın ilk uzay istasyonudur; 1977'de fırlatılan Salyut 6 ise aynı anda iki uzay aracıyla kenetlenen ilk uzay istasyonudur

ana madde Uzay araştırmaları 18:250a vd., görsel

ilgili madde Astronot 2:79a

SALYUT 1 uzay istasyonu

ilgili madde Uzay araştırmaları 18:250a

SALYUT 7 uzay istasyonu

ilgili madde Uzay araştırmaları 18:251a

SALZBURG Avusturya'da kent; Salzach Irmağı kıyısında, aynı adlı eyaletin merkezi; Kelt ve Roma yerleşmelerine tanık olan kentte Rönesans ve barok üslupta birçok tarihi yapı bulunur; Mozart'ın doğum yeridir ve her yıl onun anısına bir müzik festivali düzenlenir; güzel manzaralarıyla ünlü bir turizm merkezidir; nüf. 137.833 (1986)

ilgili madde Avusturya 2:208b

SAM *bak.* **KARADAN HAVAYA GÜDÜMLÜ FÜZE**

SAM AMCA ABD'nin simgesi; genellikle uzun beyaz saçlı, keçi sakallı, silindir şapkalı, kırmızı şeritli pantolon ve kısa kuyruklu mavi ceket giymiş uzun boylu bir erkek olarak betimlenir

ilgili madde Propaganda: görsel 14:146b

SAMAN

madde başlığı Saman 15:35b, görsel

ilgili maddeler

Çatı 4:262a

Tarım makineleri 17:19b

SAMANDAĞI Hatay'ın ilçesi; topraklarının kuzeyini ormanlarla kaplı dağlar oluşturur; tarım alanı Asi Irmağı'nın Akdeniz'e döküldüğü yerdeki kıyı ovasıdır; çok eski bir yerleşim olan ilçede pek çok tarihi kalıntı vardır; nüf. (1999): ilçe 89.202, kasaba 29.857

ilgili madde Hatay 8:51a

SAMANLI DAĞLARI Marmara Bölgesi

ilgili maddeler

Kocaeli 10:292a, görsel

Sakarya 15:23b

SAMAN NEZLESİ *ya da* **Alerjik rinit** aksırık nöbetleri, burun tıkanıklığı ve göz sulanmasıyla beliren alerji tepkisi; çiçektozlarına alerjisi olan kişilerde özellikle bahar ve yaz aylarında görülür; kalıtsal da olabilir; tedavide antihistaminik ilaçlar kullanılır

ana madde Alerji 1:141b

SAMANYOLU gökada

madde başlığı Samanyolu 15:36b, görsel

ana madde Gökada 7:193b vd.

ilgili maddeler

Astronomi 2:76b

Evren 6:236a

Güneş 7:270a

Radyoastronomi 14:185b vd.

Yıldız 19:170a

SAMAR edebiyat

ilgili madde Arap edebiyatı 1:315a

SAMAR ADASI Filipinler'in üçüncü büyük adası; y.öl. 13.080 km²; çok dağlık bir adadır ve iç kesimlerinde nüfus çok seyrektir; sürekli yerleşmeler genellikle kıyılarda yer alır; gelirini mineral yataklarının ve orman ürünlerinin işlenmesinden sağlar; nüf. 1.200.592 (1980 tah.)

SAMARRA İslam devleti, 8.yy

ilgili maddeler

Abbasiler 1:12a

İslam sanatı 9:99a

SAMARRA CAMİSİ Irak

ilgili madde Abbasiler 1:13a

SAMARYUM lantanitler• dizisinden element; simgesi Sm, atom numarası 62, bağıl atom kütlesi 150,35; adını samarskit mineralinden alan gümüşsü beyaz bir metaldir; parlak ışığı ve kızılötesi ışınları soğuran özel camların, seramiklerin ve elektronik gereçlerin yapımında, ayrıca katalizör olarak kullanılır; 1879'da keşfedilmiştir

SAMBA Brezilya kökenli dans; 1940'ların başlarında ABD'de ve Batı Avrupa'da da yayıldı; müziği 4/4 ölçülüdür

ilgili maddeler

Brezilya 4:24b

Dans 5:82a
SAMBRE IRMAĞI Avrupa: Fransa'nın kuzeyinden Belçika'ya doğru akarak Namur'da Meuse Irmağı'na kavuşur; uzunluğu 190km
ilgili madde Belçika 3:120a
SAMİ DİLLERİ Kuzey Afrika'da ve Yakındoğu'da konuşulan dil öbeği; Hami-Sami dil ailesinin beş kolundan birini oluşturur; dört öbeğe ayrılır: İbranice, Arapça, Malta dili ve kuzey Etiyopya dilleri
•Amhara dili; Arapça; İbranice
SAMİH RİFAT Türk şair, 1874-1932; Milli Edebiyat akımı doğrultusunda şiirleriyle tanındı; halk ve tasavvuf şiiri geleneğine bağlı şiirler de yazdı; Türk Dil Kurumu'nun başkanlığını yaptı
SAMİLER Batı Asya ve Kuzey Afrika'da Sami dillerini konuşan halk; Nuh Peygamber'in oğlu Sam'dan türediklerine inanılır
ilgili maddeler
Alfabe 1:145a
Baal 2:247b
Babil ve Asur uygarlıkları 2:251b
Fenike 6:271a
Mezopotamya 12:193a
SAMİPAŞAZADE SEZAİ Türk yazar, 1860-1936; Batı edebiyatındaki kısa öykü türünün ilk örneklerini verdi; ünlü romanı *Sergüzeşt* de Türk romanında gerçekçiliğe geçişin ilk başarılı örneği sayılır
ilgili maddeler
Gerçekçilik 7:133b
Roman 14:275a
Tanzimat edebiyatı 16:332b vd.
Türk edebiyatı 18:38b
SAMİSEN üç telli, uzun boyunlu, Japon barçosuna benzeyen müzik aleti
ilgili madde Japonya 9:190a
SAMNİTLER halk
ilgili madde Roma imparatorluğu 14:261b
SAMOA Büyük Okyanus'ta adalar topluluğu
ilgili maddeler
Pasifik Adaları 14:21b
Polinezyalılar 14:105b
•Amerikan Samoası; Batı Samoa
SAMOS ADASI *bak.* **SİSAM ADASI**
SAMOYED KÖPEĞİ Sibirya'da geliştirilen kızak köpeği soyu; sağlam gövdeli, genellikle beyaz postlu ve dik kulaklıdır; yumuşak huylu, sadık ve zeki bir köpek olarak tanınır
ilgili madde Köpek 11:48a
SAMPAN Asya ülkelerinde kullanılan hafif tekne; genellikle kıç bölümünde bulunan tek kürekle çekilir
ilgili maddeler
Kanton 9:333b
Tayland: görsel 17:94
SAMPSON, NİKOS EOKA önderi; EOKA'nın 1974'te Kıbrıs'ta gerçekleştirdiği darbeden sonra çok kısa bir süre cumhurbaşkanlığı yaptı
ilgili maddeler
Ecevit 6:40a
Kıbrıs 10:203a
Türkiye 18:91b
SAMSARA Hint felsefesinde, ruhun (Hindu dini ve Caynacılık) ya da kişiliğin özünün (Budacılık) göçü; kişi öldüğünde ruhu eski eylemlerinin etkisinden kurtuluncaya kadar başka bir bedene göçer
SAMSAT Adıyaman'ın ilçesi; Atatürk Barajı su tutmaya başladıktan sonra tarım alanları sular altında kaldığından halkının büyük bölümü göç etti; yörede yapılan kazılarda İÖ 8000 yıllarına inen kalıntılar bulundu; bunlardan Samsat Höyük'te Bakır Çağı'ndan ortaçağa kadar uzanan yerleşimler ortaya çıkarıldı; nüf. (1990): ilçe 11.451, kasaba 2.458
ilgili madde Arkeoloji 2:26b
SAMSAT HÖYÜĞÜ Adıyaman
ilgili madde Höyük: görsel 8:213
SAMSON Yahudiler'in efsanevi önderi, ü. İÖ y. 1100
madde başlığı Samson 15:37a
ilgili madde Kuaförlük 11:84b
"SAMSON VE DALİLA" Saint-Saëns'ın operası
ilgili madde Saint-Saëns 15:20a
SAMSUN il
madde başlığı Samsun 15:38a, görsel, harita
ilgili madde Karadeniz Bölgesi 10:29a
SAMSUN kent
ana madde Samsun 15:41b, görsel
SAMUEL Musevi peygamberi, ü. İÖ 11. yy; İsrail'in son hükümdar yargıcı ve monarşinin kurucusudur
ilgili madde Davud, Hz. 5:96a
SAMUR
madde başlığı Samur 15:42a, görsel
ilgili maddeler
Fırça 6:280b
Sansar 15:53a
SAMUR ANTİLOBU Afrika'nın güneyindeki ormanlarda yaşayan antilop; omuz yüksekliği y. 135 cm'dir; dik yeleli, uzun kulaklı, uzun boynuzludur; erkeklerin sırtı parlak siyah, dişilerinki kızıl kahverengi ile siyah arasında değişen renklerde olur
•Dev samur antilobu
SAMURAY
madde başlığı Samuray 15:42b, görsel
ilgili maddeler
Japonya 9:192b
Judo 9:224a
Kılıç 10:207a
SAM YELİ
ilgili madde Rüzgâr 14:311b
SANA Yemen'in başkenti; Yemen Yaylası üzerinde, İS 1. yy'da kurulmuş Ghumdan adlı eski bir kalenin bulunduğu yerde kuruldu; 632'de İslam dinini benimsedi; 40'tan fazla camisi olan, surlarla çevrili bir kenttir; bölgenin tarım pazarı ve dokuma sanayisinin merkezidir; nüf. 427.185 (1986)
ilgili madde Yemen Cumhuriyeti 19:141b, görsel
SANAL GÖRÜNTÜ *ya da* **Zahiri görüntü**
ilgili maddeler
Mercek 12:155b
Teleskop :görsel 17:131
Yansıma ve kırılma 19:93b
SANAT
madde başlığı Sanat 15:43b, görsel
ilgili maddeler
Afrika halkları 1:59b, görsel
Alman sanatı ve müziği 1:163b
Altın 1:186b, görsel
Amsterdam 1:241b
Aztekler 2:245b vd., görsel
Bakır 2:286a vd.
Eski Yunan 6:198a vd., görsel
Etrüskler 6:221b, görsel
Floransa 6:316a vd.
Fransa 7:27a
İtalya 9:149a vd.
Japonya 9:189b vd.
Keltler 10:154b, görsel
Müzeler ve sanat galerileri 13:7b vd.
Paris 13:329b, görsel
Roma 14:257b vd.
Rönesans 14:285b vd., görsel
Sahtekârlık ve dolandırıcılık 15:14a vd.
X ışınları 19:63a
•*sanat dalları, örn.* Dans; Edebiyat; Grafik sanatlar; Hat sanatı; Heykel; Mimarlık; Müzik; Resim; Sinema; Tiyatro sanatı; *akımlar ve üsluplar, örn.* Barok üslup; Gerçeküstücülük; Gotik üslup; İzlenimcilik; Kübizm; *ülkelerin ve halkların sanatları, örn.* Bizans sanatı; Güneydoğu Asya sanatı; Hint sanatı; İlkel sanatlar; İran sanatı; Mağara sanatı; Uzakdoğu sanatı; *ayrıca bak. sanatçı ve yapıt adları*
"SANATÇININ BİR GENÇ ADAM OLARAK PORTRESİ" Joyce'un romanı
ilgili madde Joyce 9:222b
SANAT GALERİSİ
madde başlığı Müzeler ve sanat galerileri 13:7b, görsel
•*galerilerin adları, örn.* Tate Galerisi; Uffizi Galerisi; Ulusal Galeri
SANAT YÖNETMENİ sinema, televizyon ve reklam fimlerinde, çalışmaların sanatsal yanını yönlendirip denetleyen ve uygulamanın bütününden sorumlu olan kişi
ilgili maddeler
Reklamcılık 14:210b
Sinema 15:239a
SANAYİ *ya da* **Endüstri** insanların gereksinimlerini karşılayacak eşya ve malların üretimi; bu etkinlik el emeğiyle başlayıp makineyle üretime ve fabrika sistemine doğru gelişmiştir
ana maddeler
Sanayi Devrimi 15:44b
Türkiye 18:66a vd., görsel
ilgili maddeler
Alkol 1:155b
Atık değerlendirme 2:139b vd.
Bakteri 2:293a
Bilgisayar 3:179b, 185b
Çalışma ve işgücü 4:228a vd.
Çevre kirliliği 4:281a vd.
Demir ve çelik 5:131a, 132a
Demiryolu ve tren 5:142a
Doğayı koruma 5:262b vd.
Ekonomi 6:91a
Elektrik enerjisi 6:108b
Fabrika 6:247a vd.
Fırça 6:281a
Kapitalizm 10:13a vd.
Kaza 10:131b
Kent 10:172b
Kozmetik 11:33a
Kömür 11:39b
Motorlu taşıtlar 12:288a
Petrol 14:63b
Plastikler 14:94b vd.
Radyoaktiflik 14:184a vd.
Sibernetik 15:191b
Taşımacılık 17:73b
Teknoloji 17:120a vd.
Toz 17:264a

Uçak 18:160b
X ışınları 19:62b
•Montaj hattı; Sanayi mühendisliği; Sanayi tasarımı; *sanayi kolları, örn.* Dokumacılık; Gemi yapımı; İnşaat sanayisi; Kimya sanayisi
SANAYİ ATIKLARI
ilgili maddeler
Atık değerlendirme 2:139b vd.
Çevre kirliliği 4:281b vd., görsel
Kent 10:172b
Toprak kazanımı 17:252b vd.
SANAYİ CASUSLUĞU rakip işletmelerin gizli bilgilerini ele geçirme; bazen rakip firmanın bir personelini elde ederek sağlanır, bazen de bir grup personel ayrılarak o firmanın sırlarıyla kendi firmalarını kurarlar
SANAYİ DEVRİMİ
madde başlığı Sanayi Devrimi 15:44b, görsel
ilgili maddeler
Avrupa 2:184b
Bilgisayar 3:179b
Çalışma ve işgücü 4:228a vd.
Demiryolu ve tren 5:132b
Eğitim 6:67b
Fabrika 6:247b
Grev 7:229b
İngiltere 9:44a
İnşaat sanayisi 9:60b
Kadın hakları 9:247b
Kapitalizm 10:13a
Kent 10:171a
Komünizm 10:312b
Köy 11:69a
Liman 11:258a
Mimarlık 12:231a
Nüfus 13:116a
Reklamcılık 14:208b
Sanayi tasarımı 15:48a
Sendika 15:120a vd.
Smith 15:293b
Sosyalizm 15.325a
Sosyal yardım hizmetleri 15:328b
Sosyoloji 15:333a
Tarım tarihi 17:26b
Taşımacılık 17:73b
Tekel 17:105b
Teknoloji 17:120a vd.
Ücret 18:261b, 262a
•Ludditler; Sanayi
SANAYİ ELMASI mücevher olarak kullanılamayacak kadar küçük ya da kalitesiz elmas; özellikle metal işleme sanayisinde kullanılır; ballas, bort ve karbonado olarak bilinen üç doğal türü vardır; yapay olarak da elde edilir
ilgili maddeler
Aşındırıcı 2:104b
Elmas 6:137b
Karbon 10:54b
•Yapay elmas
SANAYİ-İ NEFİSE MEKTEBİ *bak.* **MİMAR SİNAN ÜNİVERSİTESİ**
SANAYİ KİMYASI
ilgili madde Kimya 10:262b
SANAYİLEŞMİŞ ÜLKELER *ya da* **Gelişmiş ülkeler**
ilgili maddeler
Bankalar ve bankacılık 3:26a
Ekonomi 6:92a
Sanayi Devrimi 15:48a
SANAYİ MÜHENDİSLİĞİ sanayi kuruluşlarında, düşük maliyetle en yüksek verimlilik düzeyine ulaşabilmek amacıyla mühendislik ve yönetim tekniklerinin uygulanması; bu uygulamada sistem mühendisliği, işletme bilimi, yöneylem ve ergonomi gibi yardımcı dallardan da yararlanılır
SANAYİ TASARIMI
madde başlığı Sanayi tasarımı 15:48b, görsel
ilgili maddeler
Bilgisayar 3:180b
İç mimarlık 8:282b
Uçak 18:161a
SANAYİ TERMOMETRESİ
ilgili madde Termometre :görsel 17:157
SANAYİ VE MAADİN BANKASI 1925-32
ilgili madde Türkiye 18:57b
SANCAK bayrak
ilgili madde Bayrak 3:89a
SANCAK Osmanlı Devleti'nin taşra örgütlenmesinde, bir sancakbeyinin yönetimindeki birim
ilgili maddeler
Osmanlı İmparatorluğu 13:241b, 242a
Tanzimat 16:329a
SANCAKBEYİ Osmanlı Devleti'nde sancakları yönetmekle görevli kişi
ilgili madde Osmanlı İmparatorluğu 13:241b
SÁNCHEZ, FLORENCIO Uruguaylı yazar, 1875-1910
ilgili madde Uruguay 18:218a
SANCTORIUS İtalyan hekim, 1561-1636
ilgili madde Fizyoloji 6:311b
SANÇO PANZA *bak.* **PANZA, SANÇO**
SAND, GEORGE asıl adı **Armandine Lucie Aurore Dupin** Fransız kadın romancı, 1804-76
madde başlığı Sand 15:50b
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:41b
SANDAL *ya da* **Sandalet** taban bölümü kayış ya da kordonlarla ayağa bağlanan üstü açık ayakkabı
ilgili madde Ayakkabı ve ayakkabıcılık 2:217a, görsel
SANDALAĞACI *bak.* **SANTAL**
SANDALET *bak.* **SANDAL**
SANDALYE
ilgili madde Mobilya 12:247a vd., görsel
"SANDALYELER" Ionesco'nun oyunu
ilgili madde Ionesco 9:63a
SANDALYE SAZI *ya da* **Sazotu**
ilgili madde Kamış ve saz 9:295a
"SANDALYE VE PİPO" Van Gogh'un tablosu
ilgili madde Van Gogh 18:300a
SANDARAK
ilgili madde Reçine 14:206a
SANDBURG, CARL ABD'li yazar, 1878-1967
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:224b
SANDIKLI Afyonkarahisar'ın ilçesi; dağlarla kuşatılmış topraklarının orta kesiminde Sandıklı Ovası yer alır; Sandıklı kasabası yakınlarındaki kaplıcalarda dinlence ve sağlık tesisleri vardır; nüf. (1990): ilçe 57.250, kasaba 22.359
ilgili madde Afyonkarahisar 1:63b
SAN DIEGO ABD'nin California eyaletinde liman kenti; aynı zamanda önemli bir kara ve deniz üssüdür; ekonomisi uzay, elektronik ve gemi yapımı sanayilerine dayanır; nüf. 1.098.639 (1989)
ilgili madde California 4:104a
SAN DIEGO HAYVANAT BAHÇESİ California, ABD
ilgili madde Hayvanat bahçesi 8:100b, görsel
SANDINISTA ULUSAL KURTULUŞ CEPHESİ 1979'da Nikaragua'da 46 yıllık Somoza yönetimine son veren örgüt; adını, ABD işgaline karşı direnişin (1927-33) önderlerinden Cesar Augusto Sandino'dan alır; 1962'de başlayan gerilla eylemleri halkın desteğiyle bir iç savaşa dönüştü; Somoza 1979'da yurtdışına kaçtı ve Sandinista cuntası yönetimi ele aldı; 1984'teki seçimleri Sandinista örgütü kazandı; ABD'nin desteklediği *contra*'lar karşıdevrimci etkinlikler yürüttüler; Sandinista örgütü Şubat 1990'daki seçimlerde iktidarı yitirdi
ilgili madde Nikaragaua 13:84a
SANDINO, CESAR AUGUSTO Nikaragualı devrimci, 1893-1934; Sandinista Ulusal Kurtuluş Cephesi adını ondan almıştır
ilgili madde Nikaragua 13:84a
SAN FRANCISCO eskiden **Yerba Buena** California, ABD
madde başlığı San Francisco 15:51a, görsel
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:213a
California 4:103b vd.
Deprem 5:186b, görsel
Liman 11:258a
Yangın ve yangından korunma 19:86b
SANGER, FREDERICK İngiliz biyokimyacı, d. 1918; ensülinin molekül yapısını buldu ve bu çalışmasıyla 1958 Nobel Kimya Ödülü'nü aldı; DNA ve RNA'nın yapısındaki nükleotitlerin sırasını belirlemeye yönelik çalışmalarıyla 1980 Nobel Kimya Ödülü'nü iki bilim adamıyla bölüştü ve bu ödülü iki kez kazanan dördüncü kişi oldu
SANHERİB *bak.* **SİNAHHERİBA**
SANİYE temel zaman birimi; eskiden ortalama güneş gününün 1/86.400'ü olarak kabul ediliyordu; bugün sezyum atomlarının yaydığı ışıma cinsinden ölçülür; sezyum-133 atomunun yaydığı ışınımın 9.192.631.770 çevrimlik süresine eşittir; bu sayı eski saniye tanımına en yakın değeri veren sayı olduğu için seçilmiştir
ilgili maddeler
Ağırlıklar ve ölçüler 1:77b
Saat 14:318b
Zaman 19:231b
SAN JOSÉ Kosta Rika'nın başkenti; geniş ve verimli bir vadide kuruludur; önce tütün, 19. yy'dan sonra da kahve üretimiyle gelişti; bugün ülkenin siyaset, kültür ve ekonomi merkezidir; nüf. 281.557 (1988)
ilgili madde Kosta Rika 11:24b
SAN JUAN Porto Riko'nun başkenti; Atlas Okyanusu kıyısında önemli bir liman ve turizm merkezidir; 1508'de kuruldu; çevresinde kurulan gecekondu bölgeleriyle geniş bir alana yayılmıştır; nüf. 431.227 (1986); metropoliten alan 1.086.376 (1980)
ilgili madde Porto Riko 14:131a, görsel
SAN JUAN DAĞLARI ABD
ilgili madde Kayalık Dağlar 10:119a
SAN JUAN IRMAĞI Kosta Rika; Nikaragua Gölü'nden doğar ve Karayib Denizi'ne dökülür; uzunluğu 195 km
ilgili maddeler

Kosta Rika 11:23b
Nikaragua 13:82a

SANKT GOTTHARD GEÇİDİ *ya da* **Saint Gotthard Geçidi** Avrupa; Alp Dağları üzerinde, İsviçre'deki Fluelen'i İtalya'daki Bellinzona'ya bağlayan geçit; yüksekliği 2.108 m; kara ve demiryollarıyla aşılır

SANKT GOTTHARD TÜNELİ Alp Dağları, Avrupa
ilgili maddeler
Alp Dağları 1:182a
Tünel 18:21b

SANKÜLOT *bak.* **SANS-CULOTTE**

SANLAR *bak.* **BUŞMANLAR**

SAN MARCO BAZİLİKASI Venedik, İtalya; bezemelerinin ve sanat hazinelerinin zenginliği açısından eşsizdir; 4. yy'dan Rönesans'ın sonuna kadar tarihlenen heykelleri barındırır
ilgili madde Venedik 18:313b, görsel

SAN MARCO MANASTIRI Floransa, İtalya
ilgili maddeler
Floransa 6:316b
Fra Angelico 7:16a

SAN MARCO MEYDANI Venedik, İtalya
ilgili madde Venedik 18:313b vd., görsel

SAN MARINO
madde başlığı San Marino 15:52b, görsel

SAN MARTIN, JOSÉ DE Arjantinli asker ve devlet adamı, 1778-1850; 1817-18'de Şili'yi, 1821-22'de de Peru'yu İspanyol egemenliğinden kurtardı; 1824'te görevini Bolivar'a bırakarak Fransa'ya yerleşti
ilgili maddeler
And Dağları 1:267b
Arjantin 2:15b
Buenos Aires 4:40b
Güney Amerika 7:290b

SAN PIETRO BAZİLİKASI *ya da* **San Pietro Katedrali** Roma, İtalya; Vatikan Tepesi'nde, Hıristiyan azizlerinden San Pietro'nun (Aziz Petrus) mezarı üzerinde kurulmuş Katolik kilisesi; ilk bazilikanın yapımı Constantinus döneminde 326-333 arasında başladı ve 30 yıl sürdü; 16. yy başlarında yıkılan eski bazilikanın yerinde yükselen bugünkü yapı (1506-1615) büyük ölçüde Michelangelo'nun tasarımıdır
ana madde Roma 14:259a vd., görsel
ilgili maddeler
İtalya: görsel 9:148
Kilise ve katedral 10:259a
Mimarlık 12:227a
Vatikan 18:309b vd.

SAN PIETRO'NUN MEZARI Vatikan
ilgili madde Bernini 3:146b, görsel

SAN REMO İtalya'da kent; İtalyan Rivierası'nda gözde bir kıyı ve tatil kentidir; geliri hemen hemen tümüyle turizme ve taze çiçek ticaretine dayanır; nüf. 61.000 (1982 tah.)

SANRI *ya da* **Varsanı** *ya da* **Halüsinasyon** gerçekte var olmayan sesler işitme ya da gerçekdışı görüntüler algılama biçiminde ortaya çıkan yanılsama; beynin bazı uyuşturucularla, ameliyatla ya da kendiliğinden değişikliğe uğradığında sanrılar ürettiği sanılıyor
ilgili madde Psikiyatri 14:153b

SAN SALVADOR El Salvador'un başkenti; 1525'te İspanyol fatihler tarafından kuruldu; 1854, 1873 ve 1917'deki depremlerde yerle bir oldu, 1934'te de büyük bir sel felaketine uğradı; yeniden kurulan kent ülkenin finans, sanayi ve ulaşım merkezidir; nüf. 459.902 (1985)
ilgili madde El Salvador 6:138b

SAN SALVADOR ADASI *ya da* **Watling Adası** Bahamalar
ilgili maddeler
Bahamalar 2:271a
Batı Hint Adaları 3:73a

SANSAR
madde başlığı Sansar 15:53a, görsel

SANSARGİLLER etçiller takımından sansar, samur, porsuk, gelincik gibi 70 kadar türü içeren memeli familyası; Avustralya dışındaki bütün kıtalara dağılmıştır; hepsinin anüs bölgesinde koku bezleri bulunur; bacakları gövdelerine oranla genellikle kısadır
•Gelincik; Kakım; Kokarca; Mink; Porsuk; Samur; Sansar; Susamuru; Volverin

SANS-CULOTTE *ya da* **Sankülot** Fransız Devrimi döneminde, soylular gibi giyinmeyi reddeden devrimcilere verilen ad; Devrim Ordusu'nun gönüllüleri genellikle halkın yoksul kesiminden geliyor ve soylular gibi kısa pantolon (*culotte*) yerine aba pantolon, kısa ceket ve tahta ayakkabı giyiyorlardı; 1794'te Robespierre'in devrilmesinden sonra "Sans-culotte" terimi yasaklandı

SAN SEBASTIÁN İspanya'da liman kenti; Biskay Körfezi'nde, Fransa'ya 19 km uzaklıkta; nüf. 175.507 (1986 tah.)
ilgili madde Basklar ve Bask Bölgesi 3:59b

SANSKRİT DİLİ *ya da* **Sanskritçe** Hindistan'da yaşayan Hindular'ın klasik edebiyat dili; Hint-Avrupa dil ailesinin üyesidir; kuzeybatı Hindistan lehçesine dayanan Veda Sanskrit dili İÖ 1800'e tarihlenir ve Rigveda metninde görülür; klasik Sanskrit dili İÖ y. 500-İS 1000 arasında gelişti; bugün Hindu bilginler arasında bir araştırma, edebiyat ve iletişim dili olarak kullanılmaktadır
ilgili maddeler
Dil 5:227a
Güneydoğu Asya Sanatı 7:298b
Hindular ve Hindu dini 8:175b
Hint edebiyatı 8:177b
Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:237a

SANSÜR
madde başlığı Sansür 15:53b
ilgili maddeler
Abdülhamid II 1:17b
Gazete ve gazetecilik 7:90b, 92a
Sinema 15:232b
•Basın özgürlüğü

SANTA ANA El Salvador'da yanardağ
ilgili madde El Salvador 6:138a

SANTA ANNA, ANTONIO LOPEZ DE Meksikalı general; 1794-1876; 1833-36 arası Meksika devlet başkanı
ilgili madde Houston 8:210a

SANTA CRUZ Bolivya'da kent; 1561'de Paraguay'dan gelen İspanyollar'ca kuruldu; tropik ürünler, deri işleme ve alkol fabrikalarıyla canlı bir sanayi kentidir; zengin doğal gaz yatakları, şeker ve petrol rafinerileri vardır; nüf. 615.122 (1988)
ilgili madde Bolivya 3:277b

SANTAL *ya da* **Sandalağacı**
madde başlığı Santal 15:54b, görsel

SANTA MARIA ADASI Asor Adaları'nın güneydoğu grubunda Portekiz'e bağlı ada; y.öl. 96 km²
ilgili madde Asor Adaları 2:66a

SANTA MARIA DEL FIORE KATEDRALİ *bak.* **FLORANSA KATEDRALİ**

SANTA MARIA DELLA SALUTE Venedik'te kilise, İtalya
ilgili maddeler
Canaletto: görsel 4:119
Venedik 18:313b

SANTA MARIA DELLE GRAZIE Milano'da manastır, İtalya
ilgili maddeler
Leonardo da Vinci 11:235b
Milano 12:217b
Mimarlık 12:228b
Rönesans: görsel 14:289

SANT'ANGELO Roma'da şato, İtalya
ilgili madde Roma 14:259a

SANT'APOLLINARE IN CLASSE Ravenna'da kilise, İtalya
ilgili madde Mozaik: görsel 12:294

SANTAYANA, GEORGE ABD'li düşünür, 1863-1952
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:224a

SANTİ uluslararası birimler sisteminde kullanılan önek
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:78

SANTIAGO Şili
madde başlığı Santiago 15:55a, görsel
ilgili madde Şili 16:174b

SANTIAGO DE LOS CABALLEROS Dominik Cumhuriyeti'nin ikinci büyük kenti; bir tarım ve ticaret merkezidir; nüf. 308.400 (1986)
ilgili madde Dominik Cumhuriyeti 5:294a

SANTİGRAT SICAKLIK ÖLÇEĞİ *bak.* **CELSİUS SICAKLIK ÖLÇEĞİ**

SANTİMETRE-GRAM-SANİYE SİSTEMİ *ya da* **CGS**
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler 1:76b

SANTO DOMINGO ülke *bak.* **DOMİNİK CUMHURİYETİ**

SANTO DOMINGO Dominik Cumhuriyeti'nin başkenti; Hispaniola Adası'nın güneydoğu kıyısında 1496'da kuruldu; ülkenin sanayi, ticaret ve finans merkezidir; nüf. 1.600.000 (1986)
ilgili madde Dominik Cumhuriyeti 5:294a

SANTORİN ADASI *ya da* **Thera Adası** Ege Denizi'nde Yunanistan'a bağlı volkanik ada; Atlantis efsanesindeki ada olduğu sanılır
ilgili maddeler
Atlantis 2:144a
Ege Adaları 6:58b
Yunanistan 19:206b, görsel

SANTOS Brezilya; São Paulo'nun limanı; dünyanın en büyük kahve satış limanıdır
ilgili maddeler
Brezilya 4:24b
São Paulo 15:56a

SANTOS-DUMONT, ALBERTO Brezilyalı havacı, 1873-1932; 1901'de içten yanmalı motorla çalışan ilk güdümlü balonu ve 1909'da modern hafif uçakların öncüsü sayılan tek kanatlı uçağı geliştirdi
ilgili maddeler
Güdümlü balon 7:247b
Havacılık tarihi 8:60b

SANTRİFÜJ DÖKÜM *bak.* **SAVURMA**

DÖKÜM

SANTRİFÜJ MAKİNESİ kesintisiz merkezkaç kuvvet uygulayarak bir maddeyi başka bir maddeden ayırmaya yarayan aygıt
ilgili maddeler
Arıcılık 1:333a
Çiklet 4:301a
Merkezkaç kuvvet 12:158b, görsel
Şeker ve şeker yapımı 16:255a, görsel

SANTRİFÜJ POMPA *bak.* **MERKEZKAÇ POMPA**

SANTUR piyanonun öncüsü olan telli çalgı; üzerine tellerin gerildiği yatay bir ses tablasından oluşur; tellere tokmaklarla ya da çubuklarla vurularak çalınır
ilgili maddeler
Halk müziği 8:16a
Kanun 9:334a
Vurmalı çalgılar 19:37b

SAN VITALE BAZİLİKASI Ravenna, İtalya
ilgili maddeler
Kilise ve katedral 10:257b
Mozaik 12:294b

SÃO MIGUEL ADASI Portekiz; Asor Adaları'nın en büyük adası; y.öl. 746 km^2
ilgili madde Asor Adaları 2:66a

SAÔNE IRMAĞI Fransa
ilgili maddeler
Lyon 11:298b, görsel
Rhône Irmağı 14:236b

SÃO PAULO Brezilya
madde başlığı São Paulo 15:56a, görsel
ilgili maddeler
Brezilya 4:23a, 24b
Yoksulluk: görsel 19:187

SÃO TIAGO ADASI Cabo Verde Adaları
ilgili madde Cabo Verde Adaları 4:99a

SÃO TOMÉ VE PRİNCİPE
madde başlığı São Tomé ve Príncipe 15:56b

SÃO VICENTE Cabo Verde Adaları
ilgili madde Cabo Verde Adaları 4:98b

SAPAN
ilgili maddeler
Mancınık 12:34a
Yay: görsel 19:119

SAPANCA Sakarya'nın ilçesi; topraklarının büyük bölümünü Samanlı Dağları kaplar; geçim kaynağı tarım ve turizmdir; en çok mısır ve elma yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 25.167, kasaba 14.124

SAPANCA GÖLÜ Marmara Bölgesi; İzmit Körfezi'nin doğusunda bir çöküntü gölüdür
ilgili maddeler
Kocaeli 10:292a vd.
Sakarya 15:24a, görsel
Sakarya Irmağı 15:27a

"SAPHO" Daudet'nin yapıtı
ilgili madde Daudet 5:93a

"SAPIK" Hitchcock'un filmi
ilgili madde Sinema 15:232b

SAPLI MEŞE
ilgili maddeler
Kabuk 9:239b
Meşe 12:167b, görsel

SAPMA
ilgili madde İstatistik 9:127a

SAPODİLLA tropik bölgelere özgü, herdemyeşil meyve ağacı
ilgili madde Çiklet 4:301a

SAPPHO Eski Yunanlı kadın şair, İÖ y. 610-y. 580; lirik şiirleriyle ünlüydü; yaşamının büyük bölümünü Lesbos (Midilli) Adası'nda geçirdi; şiirlerinde genellikle aşk, kıskançlık ve nefret konularını işler; günümüze pek az yapıtı kalmıştır
ilgili madde Şiir sanatı 16:271b

SARA *ya da* **Epilepsi**
madde başlığı Sara 15:57a
ilgili maddeler
Beyin 3:163b
İlkyardım 9:11b

SARACOĞLU, ŞÜKRÜ Türk siyaset adamı, 1887-1953; milli eğitim (1924-25), maliye (1927-30), adalet (1933-38) ve dışişleri (1938-42) bakanlığı yaptı; 1942'de başbakan oldu; 1946'da bu görevden ayrıldıktan sonra 1948-50 arasında TBMM başkanlığında bulundu
ilgili madde Türkiye: görsel 18:86

SARAÇLIK hayvanların koşum takımlarını yapma,süsleme ve onarma işi
ilgili madde Dericilik 5:193b

SARAJEVO *ya da* **Saraybosna** Yugoslavya'da, Bosna-Hersek Sosyalist Cumhuriyeti'nin başkenti; 15. yy sonlarından 1878'e kadar Osmanlı yönetiminde kaldı; nüfusunun y. yarısı Müslüman'dır; 1914'te Arşidük Franz Ferdinand ve karısı burada öldürüldü; el sanatları gelişmiştir; nüf. 319.017 (1981)
ilgili maddeler
Balkanlar 2:334b
Yugoslavya 19:198a

SARASVATİ Hindu mitolojisi
ilgili madde Hindular ve Hindu dini 8:176b

SARAVAK Malezya'da eyalet; Borneo Adası'nın kuzeybatısında; y.öl. 124.450 km^2; başlıca ürünleri petrol, kauçuk, biber ve kerestedir; racalık yönetimi 1841'de başladı; 1888'de İngiliz himayesine girdi; 1963'te Malezya ile birleşti
ilgili madde Malezya 12:23b vd.

SARAY Tekirdağ'ın ilçesi; büyük bölümü Ergene Havzası'nda yer alır; Karadeniz kıyısındaki plajlarıyla bir dinlence merkezi olan Kastros yöresinde aynı zamanda Trakya'daki tek kara çam korusu bulunur; ilçede linyit yatakları vardır; nüf. (1990): ilçe 33.716, kasaba 13.038
ilgili madde Tekirdağ 17:114a

SARAY Van'ın ilçesi; daha önce Özalp ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 17.784, kasaba 2.863

SARAY yapı
madde başlığı Saray 15:58a, görsel
ana madde Mimarlık 12:224a vd.
ilgili maddeler
Osmanlı İmparatorluğu 13:238b
Polonya: görsel 14:111
•*saray adları, örn.* Beylerbeyi Sarayı; Buckingham Sarayı; Potala Sarayı; Topkapı Sarayı; Versailles Sarayı; Yıldız Sarayı

SARAYBOSNA *bak.* **SARAJEVO**

"SARAYDAN KIZ KAÇIRMA" Mozart'ın operası
ilgili madde Mozart 12:298a

SARAYDÜZÜ Sinop'un ilçesi; daha önce Boyabat ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 9.065, kasaba 1.591

SARAYKENT Yozgat'ın ilçesi; daha önce Akdağmadeni ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 9.842, kasaba 6.059

SARAYKÖY Denizli'nin ilçesi; büyük bölümü Büyük Menderes Ovası üzerindedir; geçim kaynakları tarım, dokumacılık ve dokuma ürünleri ticaretidir; sıcak madensuyu kaynakları açısından zengindir; bunlardan Tekkeköy Ilıcası'nda Romalılar'dan kalma iki havuz bulunur; nüf. (1990): ilçe 32.890, kasaba 15.481

SARAYÖNÜ Konya'nın ilçesi; büyük bölümü Cihanbeyli Yaylası üzerindedir; ekonomisi tarıma dayanır; ilçenin güneyindeki Halıcı kasabasında dokunan Lâdik halıları ünlüdür; nüf. (1990): ilçe 34.850, kasaba 10.721

SARAZEN ortaçağda Müslüman halklara verilen ad; daha önce de Roma'da İsa'dan sonraki ilk 300 yılın klasik yazarları, Sina Yarımadası'nda yaşayan Araplar'ı bu adla adlandırmışlardı; sonradan Hıristiyanlar bu adı bütün Araplar için kullandılar

SARDALYE *ya da* **Sardalya**
madde başlığı Sardalye 15:60b, görsel
ilgili madde Balık: görsel 2:307

"SARDALYE SOKAĞI" Steinbeck'in romanı
ilgili maddeler
Sardalye 15:61b
Steinbeck 16:134b

SARDİNYA İtalya'ya bağlı ada
madde başlığı Sardinya 15:61b
ilgili madde İtalya 9:143b

SARDONİKS oniksin yarı değerli türü; rengi pembeyle kahverengi arasında değişir
ilgili maddeler
Oniks 13:186b
Uğur taşı 18:178a, görsel

SARDUNYA
madde başlığı Sardunya 15:62a, görsel
ilgili madde Bahçecilik ve bahçe mimarlığı: görsel 2:274

SARDUR I Urartu kralı, İÖ 840-830
ilgili madde Urartular 18:212b

SARDUR II Urartu kralı, İÖ 764-735
ilgili madde Urartular 18:214a

SARGASSO DENİZİ Atlas Okyanusu'nun kuzeyinde bölge; elips biçiminde, görece durgun bir su kütlesidir ve *Sargassum* denen yüzer suyosunlarıyla kaplıdır; büyük balıklar seyrek olmakla birlikte, suyosunları arasında kendine özgü zengin bir denizaltı yaşamı vardır; buradan ilk söz eden gezgin Kolomb'dur
ilgili maddeler
Atlas Okyanusu 2:145a
Kolomb 10:305a

SARGASSUM suyosunu
ilgili madde Atlas Okyanusu 2:145a

SARGASSUM BALIĞI
ilgili madde Balık: görsel 2:310

SARGI *bak.* **BOBİN**

SARGON I *ya da* **Şarrukin I** Akad kralı, hd. İÖ y. 2334-2279; dünyanın ilk imparatorluklarından birinin kurucusudur; Sami hanedanını başlattı; Mezopotamya askerlik geleneğinin kurucusu olarak kabul edilir; Suriye, Anadolu ve Elam'ın bazı yerlerini ele geçirdi; yaşamına ilişkin bilgiler daha çok efsanelere dayanır

SARGON II *ya da* **Şarrukin II** Asur kralı, hd. İÖ 721-705; Samaria'yı, Media'yı, Urartu'yu ve en sonunda İÖ y. 712'de Babil'i ele geçirdi; yazılı yapıtlar ve mühendislik

uygulamalarıyla tanınır; Babil'in yeni başkentini İÖ 713-705'te Dur Şarrukin'de (bugünkü Korsabad) kurdu; bir pusuya düşürülerek öldürüldü
ilgili madde Babil ve Asur uygarlıkları 2:252a, 253a

SARGOS
ilgili madde Karagöz 10:32b

SARHOŞLUK
ilgili madde Alkol 1:155a

SARI renk
ilgili madde Renkler 14:215b

SARIALP, RUHİ Türk atlet, d. 1924; olimpiyatlarda Türkiye'ye güreş dışında madalya kazandıran ilk sporcudur; üç adım ve uzun atlama dallarında yarıştı; 1948 Londra Olimpiyatları'nda üç adım atlamada bronz madalya kazandı; 1952'de atletizmi bıraktıktan sonra spor öğretmenliği ve spor yazarlığı yaptı
ilgili madde Olimpiyat Oyunları 13:148b

SARIASMA
madde başlığı Sarıasma 15:62b, görsel

SARICAKAYA Eskişehir'in ilçesi; kuzeyini Köroğlu, güneyini Sündiken dağlarının uzantıları engebelendirir; topraklarını Sakarya Irmağı sular; en çok üzüm ve buğday yetiştirilir; ilçede mika yatakları ve madensuyu kaynakları vardır; nüf. (1990): ilçe 7.996, kasaba 3.672
ilgili madde Sakarya Irmağı 15:27a

SARI ÇAM
ilgili maddeler
Çam 4:232b, görsel
Orman 13:208b

SARI DENİZ Büyük Okyanus'un uzantısı; Doğu Çin Denizi'nin kuzeybatısında, Kuzey Kore ile Çin arasında karanın içlerine doğru sokulur; y.öl. 400.000 km²; adını, Sarı Irmak'ın denize boşalttığı çamurlu suyun renginden almıştır
ilgili maddeler
Çin Denizi 4:308b
Çin Seddi 4:326a

SARIGÖL Manisa'nın ilçesi; orta ve batı kesimini Alaşehir Ovası kaplar; geçim kaynağı tarımdır; en çok üzüm, tahıl ve pamuk yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 34.682, kasaba 10.677

SARI HANİ *bak.* **ORFOZ**

SARIHUMMA
madde başlığı Sarıhumma 15:63a
ilgili maddeler
Sinek 15:224b
Sivrisinek 15:268a, 268b

SARI IRMAK pinyin **Huang He,** okunuşu *Huang Hı* Çin
madde başlığı Sarı Irmak 15:63b, görsel
ilgili maddeler
Çin Halk Cumhuriyeti 4:310b
Kıtlık ve açlık 10:231b
Taşkın 17:77a, 77b

SARIK fes, külah, kavuk gibi başlıkların üzerine sarılan ince ve uzun kumaş
ilgili maddeler
Atatürk 2:126b
Başlık ve şapka 3:67b
Giysi 7:174b

SARIKAMIŞ Kars'ın ilçesi; Erzurum-Kars Yaylası üzerinde; hayvancılık açısından önem taşıyan yaylalar vardır; başlıca sanayi kuruluşu olan Sümerbank'a bağlı ayakkabı fabrikasında asker postalı üretilir; nüf. (1990): ilçe 61.818, kasaba 21.743
ilgili maddeler
Ağıt 1:80a
Birinci Dünya Savaşı 3:206b
Kars 10:74a
Kış sporları 10:229a

SARIKANAT
ilgili madde Lüfer 11:297a

SARIKANAT İSTAVRİT *bak.* **SARIKUYRUK İSTAVRİT**

SARI KART
ilgili madde Futbol 7:56b

SARIKAYA Yozgat'ın ilçesi; Bozok Yaylası'nın güney kesiminde; halkının geçim kaynağı tarımdır; en çok üzüm yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 24.400, kasaba 4.195
ilgili madde Yozgat 19:193b

SARIKUM GÖLÜ Sinop
ilgili madde Sinop 15:249a, 250b

SARIKUYRUK İSTAVRİT *ya da* **Sarıkanat istavrit**
ilgili madde İstavrit 9:128b

SARILICI BİTKİ *bak.* **TIRMANICI BİTKİ**

SARILIK derinin ve gözakının sarımsı bir renk almasına yol açan karaciğer bozukluğu; genellikle karaciğerde üretilen safranın vücuttan normal yollarla atılamayacak kadar fazla olmasından ya da karaciğerin safrayı kandan ayırmakta yetersiz kalmasından kaynaklanır; kansızlık, zatürree ve karaciğerdeki urlar sarılığa yol açabilir
ilgili madde Karaciğer 10:26a

SARI MERCAN
ilgili madde Mercan: görsel 12:148

SARI MEZGİT
ilgili madde Mezgit 12:192a

SARIOĞLAN Kayseri'nin ilçesi; başlıca tarım alanı Palas Ovası'dır; ovanın batısındaki Tuzla Gölü sazlık ve bataklıklarla kaplıdır; nüf. (1990): ilçe 23.215, kasaba 4.869

SARI PİRİNÇ alaşım
ilgili madde Pirinç 14:78b

SARISABIR *ya da* **Ödağacı** zambakgiller familyasından 200 kadar çokyıllık bitki türünün ortak adı; bazı türleri tıpta kullanılır
ilgili madde Yaprak 19:98b

SARISALKIM
madde başlığı Sarısalkım 15:64b, görsel

SARI SALTIK Türk derviş, ö. 13. yy; İslam dininin Rumeli'de yayılmasında önemli rol oynamıştır; yaşamı ve kişiliği çevresinde birçok söylence vardır; bunları derleyen *Saltıkname*'ye göre Ahmed Yesevi tarafından Rumeli'de İslam dinini yaymakla görevlendirilmiştir; Bektaşiler ise onun Hacı Bektaş Veli tarafından görevlendirildiğine inanırlar
ilgili madde Alevilik 1:144a

SARI SELİM *bak.* **SELİM II**

SARISÖZEN, MUZAFFER Türk folklorcu, 1898-1963; Türk halk müziği alanındaki çalışmalarıyla tanındı, birçok türkü ve halk oyunu derledi; radyoda ilk halk müziği topluluğunu kurdu ve yönetti

SARIVELİLER Karaman'ın ilçesi; daha önce Ermenek ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 17.241, kasaba 5.228

SARIYAHŞİ Aksaray'ın ilçesi; daha önce Ankara'nın Şereflikoçhisar ilçesine bağlı bir köydü; 1989'da ilçe olarak örgütlenerek Aksaray iline bağlandı; nüf. (1990): ilçe 11.573, kasaba 5.996
ilgili madde Niğde 13:73b
•Aksaray

SARIYAR BARAJI Ankara
ilgili maddeler
Baraj: tablo 3:36
Su enerjisi 16:169a

SARIYER İstanbul'un ilçesi; anakent sınırları içinde, İstanbul Boğazı'nın batı yakasında; Boğaziçi kıyısındaki çok sayıda otel, lokanta ve eğlence yeri turizm açısından önem taşır; Fatih ve Belgrad ormanları, Emirgân Korusu ilçedeki başlıca dinlence alanlarıdır; nüf. (1990): ilçe 171.872, kent 160.075

SARIZ Kayseri'nin ilçesi; topraklarını Tahtalı ve Binboğa dağları kaplar; geçim kaynakları tarım, kilim dokumacılığı ve arıcılıktır; nüf. (1990): ilçe 19.255, kasaba 3.935
ilgili madde Kayseri 10:125b

SARI ZIRNIK *bak.* **ORPİMENT**

SARİ Hintli kadınların ulusal giysisi; vücuda dolanan tek parça kumaştan oluşur
ilgili maddeler
Giysi 7:164b, görsel
Hindistan 8:167b
Hint sanatı: görsel 8:180

SARKAÇ *ya da* **Pandül**
madde başlığı Sarkaç 15:65a, görsel
ilgili maddeler
Galilei 7:63b
Ölçme 13:269b
Saat 14:319a vd., görsel

SARKAÇLI SAAT
ana madde Saat 14:318b, 319b, görsel
ilgili maddeler
Huygens 8:220b
Sarkaç 15:65a

SARKIT
madde başlığı Sarkıt ve dikit 15:66b, görsel
ilgili maddeler
Alanya: Damlataş Mağarası: görsel 1:132
Mağara 11:326a
Su 16:150a

SARKİS BALYAN Ermeni asıllı mimar, 1835-99
ana madde Balyan Ailesi 3:16a
ilgili madde Beylerbeyi Sarayı 3:164a

SARKOM
ilgili madde Ur 18:207b

SARMAL GÖKADA
ilgili maddeler
Gökada 7:194a
Samanyolu 15:36b, görsel

SARMAŞIK
madde başlığı Sarmaşık 15:67b, görsel
ilgili maddeler
Kök 11:35a
Tırmanıcı bitkiler 17:189b

SARMAŞIKGİLLER özellikle Asya'nın güneydoğusuna ve Amerika'nın tropik bölgelerine yayılmış ağaç, çalı ve otsu bitki türlerini içeren familya; çoğu tırmanıcıdır; Latince adı *Araliaceae*
•Ginseng; Sarmaşık

SARMISAK
madde başlığı Sarmısak 15:68a, görsel
ilgili madde Baharat 2:271b

SARMIENTO, DOMINGO FAUSTINO Arjantin devlet başkanı, 1811-88; Arjantin eğitim sistemini yeniden örgütleyen bir eğitimcidir
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:209a

SARNIÇ toprak altında yapılan su depo-

su; bazıları tümüyle kapalı, bazıları ise üstü açık, büyük bir havuz biçimindedir
ilgili maddeler
Han ve kervansaray 8:29b
Su dağıtım sistemi 16:160b
Yerebatan Sarayı 19:156a, görsel
"SARNIÇ" Abasıyanık'ın öykü kitabı
ilgili madde Abasıyanık 1:11a
SARNIÇLI VAGON
ilgili madde Demiryolu ve tren 5:141b
SARONG Uzakdoğu'nun bazı bölgelerinde giyilen giysi
ilgili maddeler
Batik 3:78b
Giysi 7:164b
SARONLAR Ege Denizi'nde adalar grubu
ilgili madde Ege Adaları 6:58b
SAROS KÖRFEZİ Ege Denizi, Gelibolu Yarımadası'nın kuzeyinde, 60 km kadar içeri sokulan üçgen biçiminde bir girintidir
ilgili maddeler
Marmara Bölgesi 12:70b
Tekirdağ 17:112a
SARRAF değerli taş ve metal, sikke, banknot ve tahvil alım satımıyla uğraşan kişi
ilgili maddeler
Bankalar ve bankacılık 3:24b
Para 13:318b
SARRAUTE, NATHALIE Fransız kadın yazar. d. 1902; Fransa'da II. Dünya Savaşı'ndan sonra gelişen Yeni Roman akımının ilk uygulayıcılarından ve önde gelen kuramcılarındandır; *Yönelişler* (1938) ve *Kuşku Çağı* (1956) en ünlü yapıtlarıdır
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:45a
SART Batı Anadolu'da, Lidya bölgesinde eskiçağ kenti; ünlü Pers Kral Yolu'nun batı ucunda; Lidya'nın başkentiydi; altın ve gümüş sikke basan ilk kenttir; sırasıyla Persler'in, Atina'nın, Selevkoslar'ın, Attaloslar'ın ve Romalılar'ın egemenliğine girdi; İS 17'de depremle yıkıldı; yapılardan birçoğunun kalıntısı günümüze kadar ulaşmıştır
ilgili maddeler
Eldem 6:100b
Kserkses 11:83a
Lidya 11:248b vd., görsel
Likya 11:255b
Manisa 12:45b, 46a vd., görsel
"SARTORIS" Faulkner'ın romanı
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:226a
Faulkner 6:265a
SARTRE, JEAN-PAUL Fransız yazar ve düşünür. 1905-80
madde başlığı Sartre 15:69a, görsel
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:44a
Varoluşçuluk 18:306a
SARUHANLI Manisa'nın ilçesi; toprakların büyük bölümü Gediz Ovası üzerindedir; tarım ve tarıma dayalı sanayi gelişmiştir; magnezit ve traverten yatakları vardır; nüf. (1990): ilçe 73.888, kasaba 12.977
SARUHANOĞULLARI Türk beyliği, 1302-1410
ilgili maddeler
Anadolu Beylikleri, tablo 1:248
Manisa 12:45b
SAS *bak* **İSKANDİNAV HAVAYOLLARI**
SAS-2 yapma uydu
ilgili madde Uydu 18:231a
SASAFRA defnegiller familyasından Kuzey Amerika'ya özgü ağaç; 20 m'ye kadar boylanabilir; sarı renkli, demetler halinde çiçekler açar; meyveleri siyah ve etlidir; hoş kokulu yaprak, kabuk ve kökleri koku verici olarak kullanılır ve çay gibi demlenerek içilir
SASANİLER 224-651 arasında İran'ı yöneten hanedan
madde başlığı Sasaniler 15:70a
ilgili maddeler
Göktürkler 7:198b
İran Sanatı 9:71b
SASKATCHEWAN Kanada'nın batısında eyalet; y.öl. 570.700 km², yönetim merkezi Regina; güneyi Büyük Ovalar'ın uzantısıdır; kuzeyi çok sayıda göl ve tundrayla kaplıdır; ekonomisi petrol, doğal gaz, potas madenciliği ve kürk ticaretine dayanır; nüf. 1.000.300 (1990)
ilgili maddeler
Kanada 9:311a
Sulama 16:176b
SASKATCHEWAN IRMAĞI Kanada; Kanada Kayalık Dağları'ndan doğar, 1.600 km ötedeki Winnipeg Gölü'ne dökülür
ilgili madde Kanada 9:308a
SASON Batman'ın ilçesi; doğu kesimini kaplayan Sason Dağları'nda hayvancılığa elverişli yaylalar vardır; bu yaylalarda yetiştirilen Ankara keçisinin tiftiğinden Siirt battaniyesi dokunur; tereyağı ve peynir üretimi yaygındır; nüf. (1990): ilçe 32.413, kasaba 6.041
ilgili madde Siirt 15:205b
•Batman
SAT DAĞLARI Doğu Anadolu Bölgesi
ilgili maddeler
Dağ: tablo 5:55
Doğu Anadolu Bölgesi 5:271a
Hakkâri 7:326b, 327a
SATEN
ilgili maddeler
Ayakkabı ve ayakkabıcılık 2:218b
Dokumacılık 5:281b, görsel
Giysi 7:168b
"SATICININ ÖLÜMÜ" Arthur Miller'ın tiyatro oyunu
ilgili madde Tiyatro sanatı 17:217a
"SATILMIŞ ADAM" Green'in romanı
ilgili madde Greene 7:227b
"SATILMIŞ NİŞANLI" Smetana'nın operası
ilgili madde Smetana 15:292a
SATIŞ VERGİSİ mal ve hizmet satışı üzerinden alınan vergi; imalatçılardan, toptan ya da perakende satış yapanlardan alınır; belli bir üründen alındığında tüketim vergisi olarak adlandırılır
ilgili madde Vergiler 18:324b
SATIE, ERİK Fransız besteci, 1866-1925; kendisinden sonraki birçok besteciyi etkileyen sıradışı, nükteli müzikler bestelemiştir
ilgili madde Müzik 13:19b
"SATİRİKON" Fellini'nin filmi
ilgili madde Fellini 6:269a
SATRANÇ
madde başlığı Satranç 15:70b, görsel
ilgili maddeler
Avrupa: görsel 2:181
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:14a, görsel
Spor: tablo 16:108
SATRANÇ TAŞI
ana madde Satranç 15:70b vd.
ilgili madde Fildişi ve fildişi oymacılığı: görsel 6:295
SATRAP LAHDİ İÖ 430-420 yıllarına tarihlendirilen lahit; 1887'de Sayda'da ortaya çıkarılmıştır
ilgili madde İstanbul Arkeoloji Müzeleri 9:122b
SATRAPLIK Persler'de yönetim bölgesi
ilgili madde Medler ve Persler 12:123a
SATUK BUĞRA HAN Karahanlı hükümdarı, y. 901-y. 955
ilgili madde Karahanlılar 10:34b
SATURN 5 roket; Ay'a ilk insanı indiren Apollo 11 uzay aracı bu roketle uzaya fırlatılmıştı
ana madde Uzay araştırmaları 18:247a, 247b, görsel
ilgili madde Roket 14:256b
SATURNUS Roma mitolojisi; Yunan mitolojisindeki Kronos• ile özdeşleştirilmiştir
ilgili maddeler
Satürn 15:73a
Titanlar 17:206b
SATÜRN eskiden **Sekendiz**
madde başlığı Satürn 15:73a, görsel
ilgili maddeler
Gezegen 7:142b
Maxwell 12:109b
Uydu 18:229b, görsel
Uzay araştırmaları 18:254a
SATYR Yunan mitolojisi
ilgili madde Pan 13:302a
SAUL İsrailoğulları'nın ilk kralı, ü. İÖ 11. yy; düşman halkların, özellikle Filistiler'in saldırılarına karşı ülkesini başarıyla savundu; Filistiler'le savaşırken ölünce yerine Davud kral seçildi
ilgili maddeler
Davud, Hz. 5:96a
Yahudiler ve Musevilik 19:73a
SAUNA *ya da* **Fin hamamı** Finlandiya'ya özgü buhar banyosu; bu buhar, kızgın taşlara su dökerek elde edilir; günümüzde bu düşünceden doğan buhar banyoları spor salonlarında ve sağlık kulüplerinde de uygulanmaktadır; geleneksel Fin saunalarında, banyodan çıkanlar kan dolaşımını hızlandırmak için vücutlarını ağaç dallarıyla hafifçe kamçılar, sonra da ya buz gibi soğuk suya girer ya da karda yuvarlanırlar
ilgili madde Banyo ve hamam 3:33a
SAURA, CARLOS İspanyol film yönetmeni, d. 1932; *Kanlı Düğün* (1981), *Carmen* (1983) ve *Büyülü Aşk* (1986) üçlemesinde, İspanyol müziğini ve dansını sinema diliyle kusursuz bir uyum içinde kaynaştırmıştır
ilgili madde Sinema 15:237a
SAVAII Batı Samoa'da ada
ilgili madde Batı Samoa 3:77a vd.
SAVAK barajlardaki su düzeyini ayarlamaya yarayan açılıp kapanabilir kapak
ilgili maddeler
Baraj 3:37b
Hidrolik 8:160b
Su enerjisi 16:164a
Taşkın 17:79a
SAVAN
madde başlığı Savan 15:75a, görsel
ilgili maddeler
Afrika 1:43b, 45a
Ova 13:255a
Ruanda: görsel 14:292
Tropik bölgeler 17:298b vd.

"SAVARONA" yat; 1931'de ABD'li zengin bir kadın tarafından yaptırıldı; o zaman için dünyanın en büyük yatıydı; 1938'de Türk hükümetince satın alınarak Atatürk'e armağan edildi; 1938-51 arasında cumhurbaşkanlığı yatı olarak kullanıldı; 1951-79 arasında Deniz Harp Okulu öğrencilerinin eğitim gemisiydi; 1979'da çıkan yangında büyük hasar gördüğü için hizmet dışı bırakıldı; 1989'da da özel bir firmaya kiralandı

SAVAŞ
madde başlığı Savaş ve savaş araçları 15:75b, görsel
ilgili maddeler
Ambulans 1:198b
Balon 3:12b
Barış hareketleri 3:44a
Bilgisayar 3:186b
Deniz kuvvetleri 5:161b vd.
Fil 6:292a
Gaz 7:83b
Havacılık tarihi 8:61a vd.
Hava kuvvetleri 8:73a vd.
Kale ve tahkimat 9:277b
Kamuflaj 9:297b
Kara kuvvetleri 10:37a vd.
Kıtlık ve açlık 10:232a
Kod ve şifre 10:296a
Kuşatma 11:127a
Reform 14:208a
Silahsızlanma 15:210b
Sivil savunma 15:266a
Şövalyelik 16:287b
Taşımacılık 17:70b
•Deniz savaşı; Gerilla savaşı; İç savaş; Kimyasal savaş; Nükleer savaş; Siper savaşı; Soğuk savaş; *savaşların özel adları, örn.* Balkan Savaşları; Birinci Dünya Savaşı; İkinci Dünya Savaşı; Kurtuluş Savaşı; Napolyon Savaşları; Yüz Yıl Savaşları

SAVAŞ ARABASI
ilgili maddeler
Savaş ve savaş araçları 15:76b vd.
Spor 16:50a
Taşımacılık 17:69a vd.
Tekerlek 17:107a vd., görsel
Teknoloji: görsel 17:118

SAVAŞ ARAÇLARI
madde başlığı Savaş ve savaş araçları 15:75b, görsel
•Denizaltı; Savaş gemisi; Savaş uçağı; Silah; Tank; Zırh

SAVAŞ BAŞLIĞI
ilgili madde Roket 14:256a
•Nükleer savaş başlığı

SAVAŞ ESİRİ *bak.* **SAVAŞ TUTSAĞI**

SAVAŞ GEMİSİ
ilgili maddeler
Deniz kuvvetleri 5:161b vd., görsel
Deniz savaşları 5:171b vd.
Gemi ve gemi yapımı 7:114a vd.
Torpil 17:258a

"SAVAŞIN FELAKETLERİ" Goya'nın resim dizisi
ilgili madde Goya 7:188b

SAVAŞ MAHKEMESİ *ya da* **Divan-ı harp** savaş sırasında işlenen suçlara bakmakla görevli askeri mahkeme; askeri yargıya başvurma olanağı olmayan durumlarda, suçlular, en yüksek rütbeli komutanın başkanlığında toplanan ve genellikle üç kişiden oluşan bir mahkeme tarafından yargılanırdı

"SAVAŞ PİLOTU" Saint-Exupéry'nin romanı
ilgili madde Saint-Exupéry 15:17a

SAVAŞ SUÇU uluslararası hukuk ve anlaşmalarca belirlenmiş savaş kurallarına aykırı davranış; savaşa ortam hazırlama ya da fiilen savaşı başlatma, sivil halka yönelik şiddet eylemleri ve soykırım en büyük savaş suçlarıdır; üst rütbeli bir subaydan emir almak ya da başka bir zorunluluk, savaş suçlarında geçerli bir savunma olarak kabul edilmez
•Nürnberg Duruşmaları

SAVAŞ TAZMİNATI bir savaştan sonra, neden oldukları zararları karşılamak üzere, yenilen devletlerin yenen devletlere ödedikleri tazminat
ilgili maddeler
Almanya 1:170a
Faşizm 6:259b
Lozan Barış Antlaşması 11:289b

SAVAŞTEPE Balıkesir'in ilçesi; güneydeki engebeli bölgede yer alır; Kurtuluş Savaşı'nda önemli çarpışmalara sahne olduğundan, daha önce Giresun olan adı 1934'te Savaştepe olarak değiştirilmiştir; nüf. (1990): ilçe 24.337, kasaba 10.053

SAVAŞ TUTSAĞI *ya da* **Savaş esiri** savaş sırasında karşı taraf birliklerince yakalanan ya da hapsedilen kişi; bu terim dar anlamda yalnızca düzenli ordularına tutsak düşmüş askerlerini, geniş anlamda ise gerillaları ve savaşan tarafların silahlı ya da silahsız bütün üyelerini kapsar; savaş tutsaklarına nasıl davranılacağını belirleyen 1949 Cenevre Sözleşmesi, tutsakların savaş alanının dışında tutulmasını, tutsaklara insanca davranılmasını ve savaş sona erdiğinde serbest bırakılarak ülkelerine geri verilmelerini öngörür
ilgili madde Kölelik 11:36a

SAVAŞ UÇAĞI
ana madde Hava kuvvetleri 8:73b vd., görsel
ilgili maddeler
Havacılık tarihi 8:61b vd.
İkinci Dünya Savaşı 8:297b
•Avcı uçağı; Bombardıman uçağı

"SAVAŞ VE BARIŞ" Tolstoy'un romanı
ilgili maddeler
Rus edebiyatı 14:302b
Tolstoy 17:235b vd.

"SAVAŞ VE BARIŞ HUKUKU" Grotius'un yapıtı
ilgili madde Uluslararası hukuk 18:195b

SAVATLAMA
ilgili madde Gümüş işçiliği 7:263b

SAVCI suçlular hakkında kamu davası açma yetkisi olan yargı görevlisi; sorumluluğu genellikle polis soruşturmasından temyiz aşamasına kadar olan yargılama sürecini kapsar
ilgili madde Hukuk 8:215a

SAVERY, THOMAS İngiliz mühendis ve mucit, y. 1650-1715
ilgili madde Buhar makinesi 4:47b

SAVOIE Fransa'da tarihi bölge; Keltler'in yurduydu; İÖ 121'de Romalılar'ca işgal edildi; 11. yy'dan 1860'a kadar Savoia hanedanınca yönetildi; mimarisi, "şale" denen ahşap dağ evleriyle Alpler'e özgü özellikler taşır; yöresel bir mutfağı ve seçkin kırmızı şarapları vardır; dilde ve folklorda Provence etkisi görülür

SAVONAROLA, GIRALAMO İtalyan keşiş, 1452-98; son kuşak Mediciler'in yönetimindeki Floransa'nın yozlaşmışlığından ve ondan da çok papalığın gösteriş düşkünlüğünden tiksinen çok inançlı bir din adamıydı; vaazlarında her ikisine de acımasızca saldırdı ve güçlü bir yandaş kitlesi topladı; ama sonunda Papa VI. Alexander'e saldırdığı için aforoz edildi ve din sapkınlığı suçuyla asılarak yakıldı
ilgili maddeler
Botticelli 3:313a
Engizisyon 6:158b

SAVT tekke müziği
ilgili madde Türk müziği 18:119a

SAVUR Mardin'in ilçesi; Mardin-Midyat Eşiği'nin kuzeyinde yer alır; topraklarını Savur ve Bağlıca çayları sular; en çok üzüm ve tahıl yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 35.832, kasaba 6.244

SAVURMA DÖKÜM *ya da* **Santrifüj döküm**
ilgili maddeler
Alüminyum 1:192a vd.
Döküm 5:304a

SAWYER, TOM *bak.* **TOM SAWYER**

SAX, ADOLPHE Belçikalı müzik aletleri yapımcısı, 1814-94; saksofon ve aynı aileden birçok çalgı onun buluşudur
ilgili madde Saksofon 15:28b vd.

SAYA
ilgili madde Ayakkabı ve ayakkabıcılık 2:217a, 220b

SAYAÇ alınan uzaklığı (örn. kilometre sayacı) ya da tüketilen enerji miktarını (örn. elektrik ve gaz sayaçları) ölçerek kaydeden aygıt
ilgili madde Elektrik enerjisi 6:110b

SAYDA *ya da* **Sidon** Lübnan
madde başlığı Sur ve Sayda 16:189a, görsel
ilgili madde Liman 11:257b

SAYDA LAHTİ *bak.* **AĞLAYAN KADINLAR LAHTİ**

SAYDAM, REFİK Türk hekim ve siyaset adamı, 1881-1942; I. Dünya Savaşı'nda koruyucu hekimlik alanında önemli çalışmalar yaptı; I. TBMM'ye girdi; 1921-37 arasında üç kez ve toplam 14 yıl sağlık bakanlığı, 1939-42 arasında da başbakanlık yaptı
ilgili madde Türkiye: görsel 18:86

SAYFA DÜZENİ
ilgili maddeler
Basım 3:50b
Gazete ve gazetecilik 7:89a
Yayımcılık 19:121b, görsel

SAYFA MONTAJI
ilgili madde Basım 3:54b, görsel

SAYFA SEKRETERİ
ilgili madde Gazete ve gazetecilik 7:89a

SAYGA
madde başlığı Sayga 15:84a, görsel
ilgili madde Antilop 1:295b, görsel

SAYGI, FİKRET MUALLÂ *bak.* **FİKRET MUALLÂ**

SAYGON *bak.* **HO Şİ MİNH**

SAYGUN, AHMET ADNAN Türk besteci, 1907-91
ana madde Türk Beşleri 18:28a, görsel
ilgili madde Opera 13:189a vd.

SAYI
madde başlığı Sayı 15:84b
ilgili maddeler

Aritmetik 2:9a vd.
Boş inançlar 3:307a
Cebir 4:140b vd.
Fonksiyon 6:327a vd.
Kesirler 10:186b
Matematik 12:93b vd.
•Asal sayı; Doğal sayı; İkili sayı sistemi; Ondalık sayı; Rakam

SAYILAR KURAMI *ya da* **Yüksek aritmetik**
ana madde Sayı 15:85a vd.
ilgili madde Matematik 12:98b

SAYIN, HİDAYET Türk oyun yazarı, d. 1929; özellikle köy sorunlarını işleyen *Pembe Kadın* (1965) gibi oyunlarıyla tanınır
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:150b

SAYIN, NİYAZİ Türk ney sanatçısı ve besteci, d. 1927; perdeler üzerindeki egemenliği ve üflemedeki ustalığıyla ney çalma tekniğine önemli yenilikler getirdi; 50'ye yakın bestesinden çoğu ilahiler ve şarkılardır

"SAYIN BAŞKAN" Asturias'ın romanı
ilgili maddeler
Asturias 2:81b
Latin Amerika edebiyatı 11:211a

SAYISAL BİLGİSAYAR *ya da* **Dijital bilgisayar** 0 ve 1 rakamlarıyla gösterilen bilgilerle işlem yapan bilgisayar; bu rakamlardan oluşan diziler halinde kodlanmış verileri, belleğindeki programın komutları uyarınca değerlendirir; işleyişinin temeli, mikroçiplerindeki devrelerden elektrik akımı geçmesine (1) ya da geçmemesine (0) dayanır; böylece saniyede milyonlarca veriyi işleyebilir; günlük yaşamda kullanılan bilgisayarların çoğu sayısal türdendir
•Örneksel bilgisayar

SAYISAL KAYIT seslerin, ikili sayı sistemine dayanarak, 0 ve 1 rakamlarından oluşan diziler halinde magnetik banda ya da kompakt diske kaydedilmesi
ana madde Ses kaydı 15:146b, 150b vd., görsel

SAYISAL SAAT *ya da* **Dijital saat**
ilgili maddeler
Saat 14:321b
Sıvı kristal 15:189b, görsel

SAYISAL SİNYAL
ilgili maddeler
Elektronik 6:120b
Telekomünikasyon 17:129a

SAYIŞTAY eskiden **Divan-ı Muhasebat** TBMM adına mali denetim yapan anayasal kuruluş; genel ve katma bütçeli devlet dairelerinin bütün gelir ve giderlerini, mallarını denetler, sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlar; üyeleri, sayıştay yasasında belirtilmiş nitelikleri taşıyan istekliler arasından TBMM Bütçe ve Plan Komisyonu'nca seçilir
ilgili maddeler
Abdülaziz 1:15b
Anayasa Mahkemesi 1:265a
Türkiye 18:75b vd.
Yargı sistemi 19:107a

SAYMA DEVRESİ
ilgili maddeler
Elektronik 6:124b
Radyoaktiflik 14:183b

SAZ bitki
madde başlığı Kamış ve saz 9:294a

SAZ müzik aleti
madde başlığı Saz 15:89b, görsel

SAZ, LEYLA Türk kadın besteci ve şair, 1850-1936; şarkı bestecisi olarak tanındı; şiirlerini *Solmuş Çiçekler* (1928) adlı kitapta topladı; saray anıları *Haremin İçyüzü* (1974) adıyla yayımlandı

SAZAN
madde başlığı Sazan 15:90a, görsel
ilgili maddeler
Balıkçılık 2:322b vd.
Canlılar 4:125b

SAZANGİLLER Avrupa, Asya ve Kuzey Amerika'da geniş bir dağılım gösteren 2.000'i aşkın türü içeren balık familyası; Latince adı *Cyprinidae*; çoğu tatlı, bazıları yarı tuzlu (acı) sularda yaşar
•Bıyıklıbalık; Çamçak; Golyan; Gördek; Japonbalığı; Kefal; Kızılkanat; Sazan

SAZHOROZU *bak.* **SAZTAVUĞU**

SAZLIGÖL Bolu
ilgili madde Yedigöller 19:131b

SAZOTU *bak.* **SANDALYE SAZI**

SAZ SEMAİSİ
ilgili madde Türk müziği 18:118b

SAZ ŞAİRİ *bak.* **AŞIK**

SAZTAVUĞU *ya da* **Sazhorozu**
madde başlığı Yelve ve saztavuğu 19:138b
ilgili madde Doğayı koruma 5:269a

SAZ TUYGUNU
ilgili madde Tuygun 18:16a

SBKP *bak.* **SOVYETLER BİRLİĞİ KOMÜNİST PARTİSİ**

SCAMOZZI, VINCENZO İtalyan mimar, 1552-1616
ilgili madde Tiyatro 17:209b

SCAPA FLOW İskoçya'daki Orkney Adaları'nda, dört yanı adalarla çevrili doğal liman; her iki Dünya Savaşı'nda da donanma üssü olarak kullanıldı
ilgili maddeler
Birinci Dünya Savaşı 3:211a
Gemi kurtarma 7:108b

SCARAMUCCIA İtalyan halk tiyatrosu *commedia dell'arte*'nin baş kahramanlarından; vicdansız ve güvenilmez bir uşaktır; çevirdiği entrikalar yüzünden çoğu zaman güç duruma düşer, ama her seferinde suçu orada bulunan suçsuz ve ilgisiz birinin üzerine atarak işin içinden sıyrılır

SCARBOROUGH Trininad ve Tobago'da kent; Tobago'nun yönetim merkezidir
ilgili madde Trinidad ve Tobago 17:290b

SCARLATTI, ALESSANDRO İtalyan besteci, 1660-1725
ana madde Scarlatti Ailesi 15:90b vd., görsel
ilgili madde Opera 13:187a

SCARLATTI, DOMENICO İtalyan besteci, 1685-1757
ana madde Scarlatti Ailesi 15:91a vd., görsel

SCARLATTI AİLESİ müzikçi İtalyan aile
madde başlığı Scarlatti Ailesi 15:90b, görsel

SCHAWLOW, ARTHUR L. ABD'li fizikçi, d. 1921; laser kuramını (1958) geliştirenlerden biridir
ilgili madde Laser 11:204b

SCHEELE, CARL WILHELM İsveçli kimyacı, 1742-86
ilgili maddeler
Baryum 3:49b
Kimya 10:265b
Klor 10:287b
Oksijen 13:138a

SCHELDE IRMAĞI Avrupa; Fransa'nın kuzeyinden doğar ve Belçika'dan geçerek Hollanda topraklarında Kuzey Denizi'ne dökülür; uzunluğu 435 km; önemli bir ticarî suyoludur
ilgili maddeler
Anvers 1:303b vd.
Belçika 3:120a
Tünel 18:21b

SCHELLING, FRIEDRICH WILHELM Alman filozof, 1775-1854; eğitimci ve Alman İdealizmi'nin başlıca temsilcilerinden; insanı mutlak aklın değil, çok daha karanlık doğal güçlerin yönlendirdiğini öne sürdü
ilgili madde İdealizm 8:289b

SCHERZO canlı ve neşeli müzik parçası
ilgili maddeler
Senfoni 15:126a
Sonat 15:324a

SCHIAPARELLI, GIOVANNI İtalyan astronom, 1835-1910
ilgili madde Mars 12:79a

SCHILLER, JOHANN FRIEDRICH Alman yazar, 1759-1805
madde başlığı Schiller 15:92a, görsel
ilgili maddeler
Alman edebiyatı 1:161b, görsel
Tiyatro sanatı 17:215a

SCHLEIDEN, MATTHIAS J. Alman biyolog, 1804-81; hücre kuramının yaratıcılarındandır
ilgili madde Hücre 8:221a

SCHLESINGER, JOHN İngiliz film yönetmeni, d. 1926
ilgili madde Sinema 15:236a

SCHLESWIG Avrupa'da tarihi bölge
ilgili maddeler
Bismarck 3:230a
Danimarka 5:77b

SCHLESWIG-HOLSTEIN Almanya'da eyalet; Jutland Yarımadası'nın güney yarısını kaplar; merkezi Kiel; Almanya ile Danimarka arasında sürekli çatışma konusu oldu; 1920'de yapılan bir halkoylamasıyla kuzey bölümü Danimarka'ya verildi; genel olarak bataklıklarla kaplı düz bir arazidir; Kiel Kanalı ulaşımda önemli yer tutar; nüf. 2.578.500 (1990)
ilgili maddeler
Almanya Federal Cumhuriyeti 1:174b
Bismarck 3:230a

SCHLIEMANN, HEINRICH Alman arkeolog, 1822-90
madde başlığı Schliemann 15:93a, görsel
ilgili maddeler
Arkeoloji 2:20b
Eski Yunan 6:199b
Truva 17:302b vd.

SCHLÖNDORFF, VOLKER Alman film yönetmeni, d. 1939. "Genç Alman Sineması" olarak bilinen akımın en ünlü temsilcilerindendir; Günter Grass'tan uyarladığı *Teneke Trampet* (1976) ile en iyi yabancı film Oskar Ödülü'nü almıştır
ilgili madde Sinema 15:236a

SCHMIDT, BERNHARD Alman astronom, 1879-1935
ilgili madde Teleskop 17:134b

SCHMIDT, MAARTEN Hollanda asıllı ABD'li astronom, d. 1929
ilgili madde Kuvazar 11:141b vd.

SCHMIDT TELESKOPU
ilgili madde Teleskop 17:134b, 135a
SCHMITT, HARRISON ABD'li astronot, d. 1935
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:249b
SCHNITZLER, ARTHUR Avusturyalı yazar, 1862-1929
ilgili madde Alman edebiyatı 1:163a
SCHOENBERG, ARNOLD *bak.* **SCHÖNBERG, ARNOLD**
SCHOPENHAUER, ARTHUR Alman filozof, 1788-1860; dünyanın, bilimle açıklanamayacak evrensel bir iradenin çatışmalarıyla yönetildiğini öne sürdü; düşünceleri Varoluş felsefesini ve Freud'cu psikolojiyi etkilemiştir
ilgili madde Alman edebiyatı 1:162b
SCHÖNBEIN, CHRISTIAN Alman kimyacı, 1799-1868; ozonu bularak adlandırdı ve pamuk barutunu keşfetti
ilgili madde Patlayıcılar 14:33a
SCHÖNBERG, ARNOLD Avusturyalı besteci, 1874-1951
madde başlığı Schönberg 15:93b
ilgili maddeler
Armoni 2:34a
Müzik 13:20a
SCHRÖDINGER, ERWIN Avusturyalı kuramsal fizikçi. 1887-1961; dalga mekaniğini kurmuş ve geliştirmiştir; dalga-parçacık ikileminden yola çıkarak geliştirdiği denklem, kuvantum mekaniğinin temeli sayılır; kuvantum mekaniğine katkıları nedeniyle 1933 Nobel Fizik Ödülü'nü almıştır
SCHUBERT, FRANZ Avusturyalı besteci, 1797-1828
madde başlığı Schubert 15:94b, görsel
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:167a
Senfoni 15:126b
Şarkı 16:243a
SCHULZ, CHARLES M. ABD'li karikatürcü, d. 1922
ilgili madde Karikatür 10:70b
SCHUMANN, CLARA Alman kadın piyanist ve besteci, 1819-96; Robert Schumann'ın karısıdır
ilgili maddeler
Brahms 4:15a
Schumann 15:96a, 96b
SCHUMANN, ROBERT Alman besteci, 1810-56
madde başlığı Schumann 15:96a, görsel
ilgili maddeler
Brahms 4:14b vd.
Senfoni 15:126b
Şarkı 16:243a
SCHÜTZ, HEINRICH Alman besteci, 1585-1672
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:166b
Müzik 13:18a
SCHWABEN Almanya'nın Bavyera bölgesinde il; 1934'te il olarak örgütlendi; Iller-Lech Yaylası'nın teraslanmış verimli topraklarını kapsar; peynir ve tereyağı üretimi Allgäu yöresinde, sanayi merkezleri ise Augsburg ve Neu Ulm çevresinde yoğunlaşmıştır; nüf. 1.541.163 (1983 tah.)
SCHWANN, THEODOR Alman fizyoloji bilgini, 1810-82; hücrenin hayvan yapısının temel birimi olduğunu belirledi; mayalanmanın mikroskobik canlılarca gerçekleştirilen organik bir süreç olduğunu açıkladı; çalışmalarıyla Pasteur'ün mikrop kuramına ışık tutmuştur
ilgili madde Hücre 8:221a
SCHWEITZER, ALBERT Alman hekim ve misyoner, 1875-1965
madde başlığı Schweitzer 15:79a, görsel
SCILLY ADALARI İngiltere; Cornwall ilinin güneybatısında, kıyının 40-50 km kadar açığında yer alan 50 küçük ada ile çok sayıda adacıktan oluşur; başlıca ekonomik etkinlikler turizm, çiçekçilik ve balıkçılıktır; nüf. 2.000 (1982 tah.)
ilgili maddeler
İngiltere Bölgesi 9:47b
Korsanlık 11:17b
SCIPIO AFRICANUS Romalı komutan, İÖ 236-İÖ y. 184; Hannibal komutasındaki Kartaca kuvvetlerini Zama Çarpışması'nda (İÖ 202) yenerek II. Kartaca Savaşı'na son verdi
ilgili maddeler
Kartaca Savaşları 10:77b
Roma İmparatorluğu 14:262a
SCOLA, ETTORE İtalyan film yönetmeni ve senaryo yazarı, d. 1931; 1970'lerin sonlarında, değişik konuları kendine özgü bir mizah, duygusallık ve akıcılıkla işlediği filmleriyle ünlendi; *Özel Bir Gün* (1977), *Varennes Gecesi* (1982) ve *Balo* (1983) en tanınmış filmlerinden bazılarıdır
ilgili madde Sinema 15:235a
SCORPIUS astronomi *bak.* **AKREP**
SCORSESE, MARTIN ABD'li film yönetmeni ve senaryo yazarı, d. 1942; *Taksi Şoförü* (1976), *New York, New York* (1977), *Öfkeli Boğa* (1980), *Paranın Rengi* (1986) ve büyük tartışmalara yol açan *Günaha Son Çağrı* (1988) filmleriyle tanınır
ilgili madde Sinema 15:234a vd.
SCOTLAND YARD Londra polis örgütünün yönetim merkezi; 1829'da kurulan ve tam adı Londra Metropoliten Polisi olan örgüt de genellikle bu adla anılır
SCOTT, ROBERT FALCON İngiliz kâşif, 1868-1912
madde başlığı Scott 15:79b, görsel
ilgili maddeler
Antarktika 1:290b
Kutupların keşfi 11:139a
SCOTT, SIR WALTER İskoç yazar, 1771-1832
madde başlığı Scott 15:79b, görsel
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:2b
SE5A keşif uçağı
ilgili madde Hava kuvvetleri: görsel 8:73
SEARS BİNASI Chicago, ABD
ilgili maddeler
Chicago: görsel 4:182
Gökdelen 7:197a, görsel
SEATTLE ABD'nin Washington eyaletinde kent; ülkenin kuzeybatı kıyılarındaki en büyük yerleşmedir; 1851'de kuruldu; günümüzde başlıca ekonomik etkinlik imalat sanayisidir; bankacılık, sigortacılık ve taşımacılık da gelişmiştir; nüf. 514.396 (1989)
SEBAHADDİN (PRENS) *bak.* **PRENS SEBAHADDİN**
SEBA KRALLIĞI İÖ 2. yy'da Arabistan'da egemenlik kurmuş krallık
ilgili madde Yemen Cumhuriyeti 19:142a
SEBA MELİKESİ BELKIS *bak.* **BELKIS**
SEBASTE Uşak'ın Sivaslı ilçesi sınırları içinde ilkçağ kenti
ilgili madde Uşak: görsel 18:222
SEBEN Bolu'nun ilçesi; topraklarını kaplayan Köroğlu Dağları orman varlığı açısından zengindir; ekonomisi tarım ve ormancılığa dayanır; nüf. (1990): ilçe 11.020, kasaba 4.165
SEBER, CEMALETTİN *bak.* **CEMAL SÜREYA**
SEBİL hayrat olarak su dağıtmak için yaptırılan ve daha çok bir külliye içinde bulunan küçük yapı
ilgili madde Türk mimarlığı 18:112b
SEBİYE *bak.* **İSMAİLİYE**
SEBT *bak.* **ŞABAT**
SEBÜKTİGİN Gazneli hükümdarı, y. 942-997; Samaniler'in gerilemesinden yararlanarak Gazneli sınırlarını Hindistan'a kadar genişletti; öldüğünde yerine oğlu Gazneli Mahmud geçti
ilgili maddeler
Gazneliler 7:98b
Hindistan 8:171a
SEBZE
madde başlığı Sebzeler 15:99b, görsel
ilgili maddeler
Aşçılık 2:99a
Meyve 12:183b
Tarım tarihi 17:23a vd.
Tarım ve hayvancılık 17:38a
Vitamin 19:22a vd., görsel
•*sebze adları, örn.* Bamya; Fasulye; Havuç; Kabak; Karnabahar; Lahana; Patates
SECAM televizyon yayım sistemi
ilgili maddeler
Radyo ve televizyon yayınları 14:193b
Televizyon 17:138b
SECİ edebiyat
ilgili maddeler
Arap edebiyatı 1:315a
Uyak 18:227b
SEÇİM
madde başlığı Seçim 15:101b, görsel
ilgili maddeler
Cumhurbaşkanı 4:212b
Parlamento 14:10b
Siyasal partiler 15:279b, 282a vd.
Siyasal ve yerel yönetim 15:285a
Siyaset 15:288a vd.
Türkiye Büyük Millet Meclisi 18:96b vd.
SEÇKİ *bak.* **ANTOLOJİ**
SEÇME VE SEÇİLME ÖZGÜRLÜĞÜ
ilgili madde Siyasal ve yerel yönetim 15:285a
SEÇVAN *bak.* **SICHUAN**
SEDAN ÇARPIŞMASI 1870; Fransa-Prusya Savaşı'nda Fransız ordusunun kesin yenilgisiyle sonuçlanan savaş; Meuse Irmağı kıyısında. Fransa'nın Sedan sınır kalesi önünde yapıldı; savaş sonucunda 83.000 Fransız askeri tutsak düştü, İmparator III. Napolyon teslim oldu ve Fransa'da İkinci İmparatorluk yönetimi devrilerek cumhuriyet ilan edildi
SEDAT, ENVER Mısır cumhurbaşkanı, 1918-81
madde başlığı Sedat 15:105b, görsel
ilgili madde Arap-İsrail Savaşları 1:318a
SEDEF istiridye ve midye gibi bazı yumuşakçalarda kabukların iç yüzeyini kaplayan parıltılı sert madde

ana madde İnci ve inci avcılığı 9:18a
SEDEFADASI İstanbul
ilgili madde Prens Adaları 14:140b
SEDEF HASTALIĞI kronik deri hastalığı; kırmızımsı, hafif kabarık, üstü gümüşsü beyaz pullarla kaplı lekeler biçiminde ortaya çıkar
ilgili madde Deri 5:190b
SEDEF KAKMACILIĞI
ilgili maddeler
Ahşap kaplama 1:93a
İslam sanatı: görsel 9:100
SEDEFKÂR MEHMED AĞA Osmanlı mimar, ö. y. 1620; Enderun'da yetişti; sedef kakmacısı olarak tanındı; 1606'da mimarbaşı oldu; en ünlü yapıtı İstanbul'daki Sultan Ahmed Camisi'dir
ilgili madde Sultan Ahmed Camisi 16:178b
SEDEN, OSMAN F. Türk film yönetmeni ve senaryo yazarı, d. 1924; *Namus Uğruna* (1960), *Çalıkuşu* (1966), *Sinekli Bakkal* (1967) önemli filmlerinden bazılarıdır
ilgili madde Türk sineması 18:135a
SEDİMANTASYON
ilgili madde Çözelti ve asıltı 5:49a
SEDİR ağaç
madde başlığı Sedir 15:106a, görsel
ilgili madde Ağaç 1:69a
SEDİR mobilya
ilgili madde İç mimarlık: görsel 8:284
SEEGER, PETE ABD'li folk şarkıcısı, d. 1919; 1938'de Harvard Üniversitesi'nden ayrılarak bütün ülkeyi dolaşıp folk şarkıları derledi; 1948'de *The Weavers* topluluğunu kurdu; "Where Have All The Flowers Gone?" ve "If I had a Hammer" en tanınmış şarkıları arasındadır
ilgili maddeler
Barış hareketleri 3:44b
Halk müziği 8:16b
SEELAND ADASI *bak.* **SJÆLLAND ADASI**
SEFE takımyıldız; Latince adı *Cepheus*
ilgili maddeler
Takımyıldız 16:303b
Yıldız 19:175b
SEFEİTLER *ya da* **Kefeitler** değişen yıldızlar sınıfı
ana madde Yıldız 19:175b
ilgili maddeler
Astronomi 2:78a
Evren 6:236a
SEFERBERLİK savaşta ya da olağanüstü durumlarda, bir ülkenin silahlı kuvvetlerinin hazır duruma getirilmesi; en geniş anlamda tüm ulusal güçlerin ve kaynakların savaş için kullanılması
SEFERİADES, GEORGİOS *bak.* **SEFERİS, YORGO**
SEFERİHİSAR İzmir'in ilçesi; Urla Yarımadası'nın güneyinde; geçim kaynağı tarım, seracılık ve turizmdir; Sığacık yakınlarında Teos eskiçağ kentinin kalıntıları vardır; nüf. (1990): ilçe 21.406, kasaba 10.720
SEFERİS, YORGO asıl adı **Georgios Seferiades** Yunanlı şair, 1900-71
madde başlığı Seferis 15:106b, görsel
"SEFİLLER" Hugo'nun romanı
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:41a
Hugo 8:214a
SEGAL, GEORGE ABD'li heykeltıraş, d. 1924
ilgili maddeler
Dışavurumculuk 5:211a
Heykel: görsel 8:146
SEGOVIA İspanya
ilgili maddeler
İspanya: görsel 9:104
Roma İmparatorluğu: görsel 14:262
SEGOVIA, ANDRÉS İspanyol gitarcı, 1893-1987; gitarı konser çalgısı haline getirdi; birçok müziği gitara uyarladı ve klasik yapıtları seslendirdi
ilgili madde Gitar: görsel 7:159
SÉGUR, Mme De Fransız kadın yazar, 1799-1874
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:12a
SEIFERT, JAROSLAV Çek şair ve gazeteci, 1901-86; Nobel Edebiyat Ödülü'nü (1984) kazanan ilk Çekoslovak yazardır
ilgili madde Çekoslovakya 4:276a
SEİNE IRMAĞI *bak.* **SEN IRMAĞI**
SEİ ŞONAGON Japon kadın yazar, 966-1013
ilgili madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:238b
SEKBAN-I CEDİD
ilgili maddeler
Mahmud II 12:8a, 8b
Osmanlı İmparatorluğu 13:241a
SEKEN BOMBA
ilgili madde Bomba 3:283b
SEKENDİZ *bak.* **SATÜRN**
SEKİ
ilgili madde At 2:111a
"SEKİZ BUÇUK" Fellini'nin filmi
ilgili madde Fellini 6:269a
SEKİZİNCİ, İBNÜRREFİK AHMET NURİ *bak.* **İBNÜRREFİK AHMET NURİ**
"VIII. HENRY" Shakespeare'in tiyatro oyunu
ilgili madde Shakespeare 15:167b
SEKİZLİK takımyıldız; Latince adı *Octans*
ilgili madde Kutup yıldızı 11:141a
SEKİZYÜZLÜ sekiz yüzü olan düzgün geometrik şekil
ilgili madde Geometri 7:130a, görsel
"835 SATIR" Nâzım Hikmet'in şiir kitabı
ilgili madde Nâzım Hikmet 13:43b
SEKOYA
madde başlığı Sekoya 15:108a, görsel
ilgili madde Orman 13:206b, görsel
SEKS *bak.* **CİNSELLİK**
SEKSEK çocuk oyunu
ilgili madde Çocuk oyunları 5:38a, görsel
"SEKSEN GÜNDE DEVRİÂLEM" Verne'in romanı
ilgili madde Verne 18:327b
SEKSTANT *ya da* **Altılık** özellikle gemiciler tarafından kullanılan ve enlemle boylamın belirlenmesi için gökcisimleri ile ufuk çizgisi arasındaki açıyı saptamaya yarayan aygıt; 1731'de John Hadley tarafından geliştirilmiştir
ilgili maddeler
Deniz taşımacılığı: görsel 5:177
Duyarlı ölçü aletleri 5:321b, görsel
Seyir 15:158a, görsel
SEL *bak.* **TAŞKIN**
SELAHADDİN EYYUBİ Eyyubi Devleti'nin kurucusu, 1138-93
madde başlığı Selahaddin Eyyubi 15:109a, görsel
ana madde Eyyubiler 6:245a vd.
ilgili maddeler
Kahire 9:260a
Mescid-i Aksa 12:163b
Richard 14:237a
SELAHATTİN ENİS soyadı *Atabeyoğlu* Türk yazar, 1892-1942; Doğalcılık akımının Türkiye'deki ilk temsilcilerindendir; öykü ve romanlarında daha çok I. Dünya Savaşı ve Mütareke yıllarında İstanbul'un ahlâk düşkünlüğüne uğramış çevrelerini anlatmıştır; en ünlü yapıtı *Zanıyeler* adlı romanıdır
ilgili madde Milli Edebiyat 12:221b
SELAMET ORDUSU *bak.* **SALVATION ARMY**
SELAMLIK İslam ülkelerinde, köşk ve konaklarda erkeklere ayrılan bölüm
ilgili madde Araplar 1:320a
SELANİK Yunanistan
madde başlığı Selanik 15:109b, görsel
ilgili madde Yunanistan 19:207a
SELATİN CAMİSİ
ilgili madde Cami 4:106b
SELÇUK İzmir'in ilçesi; Küçük Menderes Irmağı'nın denize döküldüğü Çamlimanı Burnu'ndaki delta ovası başlıca tarım alanıdır; geçim kaynağı tarım ve turizmdir; nüf. (1990): ilçe 27.353, kasaba 19.412
ilgili madde Efes 6:50a, 52b
SELÇUK, MÜNİR NURETTİN Türk ses sanatçısı ve besteci, 1900-81
madde başlığı Selçuk 15:110a, görsel
SELÇUK, TİMUR Türk besteci ve orkestra şefi, d. 1946; 1977'de İstanbul Oda Orkestrası'nı kurdu, şarkılar, oyun müzikleri, oda müzikleri, bale süitleri ve film müzikleri besteledi
ilgili madde Pop müzik 14:124b
SELÇUK, TURHAN Türk karikatürcü, d. 1922
ilgili madde Türk karikatürü 18:102b, 103b, görsel
SELÇUK BEY Büyük Selçuklu Devleti'nin kurucusu, ö. y. 1009
ana madde Büyük Selçuklu Devleti 4:92a vd.
SELÇUKLU Konya'nın ilçesi; anakent sınırları içinde yer alır; nüf. (1990): ilçe 202.154, kent 188.224
SELÇUKLULAR
•Anadolu Selçukluları; Büyük Selçuklular
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ Konya
ilgili madde Üniversite ve yüksekokullar: tablo 18:269
SELEBES *ya da* **Sulawesi** Endonezya'da ada; Büyük Sunda Adaları grubundan; y.öl. 227.654 km²; çok dağlık, sık ormanlarla kaplı ve yabanıl yaşam açısından zengindir; nüf. 10.409.533 (1980 tah.)
ilgili madde Endonezya 6:148b
SELEBES DENİZİ Büyük Okyanus'un batı kesiminde; Kuzeyde Sulu Takımadaları, Sulu Denizi ve Mindanao Adası, doğuda Sangihe Adaları, güneyde Selebes Adası ve batıda Borneo ile çevrilidir; y.öl. y. 280.000 km²; yarısından çoğunda derinlik 4.000 m'yi aşar
SELEFKİLER *bak.* **SELEVKOSLAR**
SELENDİ Manisa'nın ilçesi; düzlüklerden oluşan topraklarını Eynes ve Selendi çayları sular; en çok tahıl ve baklagiller yetiştirilir; bakır, çinko ve kurşun yatakları işletilir; nüf. (1990): ilçe 25.415, kasaba 6.773
SELENİT
ilgili maddeler

Mineral: görsel 12:236
Sıva ve alçı 15:187a, görsel
SELENTERELER *bak.* **KNİTLİLER**
SELENYUM oksijen grubu elementleri•nden; simgesi Se, atom numarası 34, bağıl atom kütlesi 78,96; adını "Ay" anlamındaki Yunanca *selene*'den alan metalsı bir elementtir; doğada birçok alotropu bulunur; fotosellerde, akım doğrultucularda ve başka elektronik aygıtlarda, cam ve seramik yapımında kullanılır; 1818'de keşfedilmiştir
SELEUKEİA Irak'ta, Dicle Irmağı kıyısında eskiçağ kenti
ilgili madde Babil ve Asur uygarlıkları 2:253a
SELEUKEİA PİERİA Hatay'da, Antakya kenti yakınında eskiçağ kenti
ilgili madde Hatay: görsel 8:51
SELEVİR BARAJI Afyonkarahisar; taşkın önleme ve sulama amacıyla 1965'te yapılmıştır
ilgili madde Afyonkarahisar 1:62b
SELEVKOSLAR *ya da* **Selefkiler** eskiçağda Trakya'dan Hindistan'a kadar uzanan büyük bir imparatorluk kurmuş hanedan; Büyük İskender'in generallerinden I. Selevkos Nikator tarafından İÖ 312'de kuruldu; yönetim, Yunanca konuşan aristokrat sınıfın elindeydi; Ortadoğu ticaretini denetleyen krallık İÖ 3. yy'dan başlayarak geriledi ve İÖ 64'te Romalılar tarafından yıkıldı
ilgili maddeler
Babil ve Asur uygarlıkları 2:254b vd.
Farsça 6:255b
Kilikya 10:255a
Şanlıurfa 16:235a
SELGE Antalya'nın Manavgat ilçesinde eskiçağ kenti; İÖ 7. yy'da kurulduğu sanılıyor; Pisidya bölgesinin en önemli kentlerinden biriydi
ilgili madde Manavgat 12:32b
SELİM Kars'ın ilçesi; topraklarını Allahüekber Dağları ve Aladağ engebelendirir; ekilebilir alanları sınırlı olduğundan halkı hayvancılıkla geçinir; nüf. (1990): ilçe 29.244, kasaba 3.957
SELİM I *bak.* **YAVUZ SULTAN SELİM**
SELİM II *ya da* **Sarı Selim** Osmanlı padişahı, 1524-74
ana madde Selim 15:111b vd., görsel
ilgili maddeler
Mahya 12:9b
Selimiye Camisi 15:113a
SELİM III Osmanlı padişahı, 1761-1808
ana madde Selim 15:112a vd., görsel
ilgili maddeler
Mahmud II 12:7b vd.
Nizam-ı Cedid 13:89b vd.
Osmanlı İmparatorluğu 13:237a, 242a
Türk müziği 18:120a
SELİMİYE CAMİSİ Edirne
madde başlığı Selimiye Camisi 15:112b, görsel
ilgili maddeler
Cami 4:108b
Mimar Sinan 12:233b
SELİMİYE CAMİSİ Konya
ilgili madde Konya: görsel 10:329
SELİMİYE KIŞLASI İstanbul
ilgili maddeler
Balyan Ailesi 3:15b
Nightingale 13:72b
SELİMNAME Divan edebiyatında, I. Selim'in saltanatını ve o dönemin önemli konularını ele alan manzum ya da düzyazı yapıtların genel adı
ilgili madde Tarih 17:45a
SELİMOĞLU, ZEYYAD Türk yazar, d. 1922; geçimini denizden sağlayan insanlarının yaşamını gerçekçi ve yalın bir dille anlatan öyküleriyle tanındı; *Direğin Tepesinde Bir Adam* (1969) adlı kitabıyla 1970 Sait Faik Hikâye Armağanı'nı, *Koca Denizde İki Nokta* (1973) adlı kitabıyla da 1974 Türk Dil Kurumu Öykü Ödülü'nü aldı
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:22b
SELİM UR *bak.* **İYİ HUYLU UR**
SELKIRK, ALEXANDER İskoç denizci, 1676-1721
ilgili maddeler
Defoe 5:104b
Pasifik Adaları 14:22b
SELOFAN ince zar biçiminde işlenmiş selüloz türevi; selülozun karbon disülfit, sodyum hidroksit ve suyla tepkimesinden elde edilir; en çok kullanılan ambalaj gereçlerinden biridir
ilgili maddeler
Balon 3:12b
Selüloz 15:114b
SELSEBİL bahçe, avlu, eyvan ya da evlerin içinde yapılan süs çeşmesi; yukarıdan akan su, sağlı sollu dizilmiş yarım tas biçimindeki yalaklara dökülürken dinlendirici bir ses ve hoş bir serinlik verir; Osmanlı mimarlığında 18. yy'da görülmeye başlamıştır
SELÜLOİT
ilgili maddeler
Plastikler 14:94a
Sinema 15:226b, 230a
SELÜLOZ
madde başlığı Selüloz 15:114a
ilgili maddeler
Dokumacılık 5:277b, 278a
Kâğıt ve kâğıt yapımı 9:257a
Karbonhidratlar 10:58b, 59a
Odun 13:130a
SELÜLOZ ASETAT
ilgili maddeler
Dokumacılık 5:278a
Plastikler 14:94b
SELÜLOZ NİTRAT
ilgili madde Plastikler 14:94a
SELVA Amazon havzasının yukarı kesimindeki, orman örtüsüyle kaplı yaylalara verilen ad
ilgili maddeler
Ova 13:255a
Peru 14:52a
"SELVİ BOYLUM AL YAZMALIM" Aytmatov'un öyküsü; Atıf Yılmaz tarafından sinemaya uyarlandı
ilgili madde Aytmatov 2:238b
SEMA Mevlevi ayini
ilgili maddeler
Dans 5:81b
Mevlevilik 12:180a, görsel
SEMAFOR bayrak ya da ışık gibi görsel işaretlerle haberleşme yöntemi; telgrafın bulunmasından önce uzak mesafeler arasındaki haberleşmede en çok uygulanan yöntemlerden biriydi
ana madde İşaretleşme 9:140a, görsel
ilgili maddeler
Demiryolu ve tren 5:140b
İletişim 8:324b, görsel
SEMAH Alevi ve Bektaşi ayini
ilgili maddeler
Alevilik 1:144b
Bektaşilik 3:119b
SEMAHANE
ilgili maddeler
Mevlevilik 12:180a
Tekke ve zaviyeler 17:116a
SEMAİ
ilgili madde Şarkı 16:243b
•Ağırsemai; Saz semaisi; Yürüksemai
SEMAN *ya da* **Sement**
ilgili madde Dişler 5:243b
SEMANTİK *bak.* **ANLAMBİLİM**
"SEMAVER" Abasıyanık'ın öykü kitabı
ilgili madde Abasıyanık 1:10b
SEMAZEN
ilgili maddeler
Dans 5:81b
Mevlevilik: görsel 12:180
Tarikatlar: görsel 17:53
SEMBOLİZM *ya da* **Simgecilik**
madde başlığı Sembolizm 15:114b
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:42b
Rus edebiyatı 14:302b
SEMELE Yunan mitolojisinde Thebai kralı Kadmos'un kızı, Dionysos'un anası
ilgili madde Dionysos 5:238b
SEMENDER *ya da* **Çörel**
madde başlığı Semender 15:116b, görsel
ilgili madde Amfibyumlar 1:234a vd., görsel
SEMENT *bak.* **SEMAN**
SEMERKANT SSCB; Özbekistan SSC'nin başkenti
madde başlığı Semerkant 15:117b
ilgili maddeler
Asya 2:87b
Gözlemevi 7:215b
Özbekistan 13:285b
Timur 17:203a
Uluğ Bey 18:186b
SEMERU Endonezya'da yanardağ
ilgili madde Yanardağ: görsel 19:83
SEMİZOTU sebze olarak yenen tarım bitkisi; ince bir gövdenin (sapın) üzerinde dizilmiş küçük, etli yaprakları olan biryıllık bir bitkidir; sapları B_1, B_2, A vitaminleri ve kalsiyum, fosfor, demir mineralleri açısından zengindir
SEMMELWEIS, IGNAZ PHILIPP Macar hekim, 1818-65; o dönemlerde hastanede doğum yapan kadınların y. % 20'sinin ölümüne neden olan loğusa hummasının nedenini bulmuş, temizlik kurallarına uymanın hastaların yaşama şansını artıracağını kanıtlamıştır
ilgili madde Antiseptik 1:297b
SEMPATİK SİNİR SİSTEMİ
ilgili madde Sinirler ve sinir sistemi 15:247a
SEMPÉ, JEAN-JACQUES Fransız karikatürcü, d. 1935
ilgili madde Karikatür: görsel 10:69
SENARİST *bak.* **SENARYO YAZARI**
SENARYO bir filmin yazılı metni
ilgili madde Sinema 15:238b
SENARYO YAZARI *ya da* **Senarist**
ilgili madde Sinema 15:238b
SENATO iki meclisli parlamentolarda üst yasama organı
ilgili madde Parlamento 14:9a

•ABD Senatosu; Cumhuriyet Senatosu; Roma Senatosu

SENBERNAR iri ve güçlü köpek soyu; eskiden Alp Dağları'nda kaybolan insanları kurtarmak üzere eğitilirdi
ilgili maddeler
Alp Dağları 1:182a
Evcil hayvanlar 6:225b
Köpek 11:49a, görsel
Kurtarma çalışmaları 11:111b, görsel

SENCER Büyük Selçuklu hükümdarı, 1086-1157; Melikşah•'ın oğlu; hk. d. 1118-57; parçalanmaya yüz tutmuş devleti birleştirmeye çalıştı; Harezmşahlar ve Karahitaylar'la savaştı; göçebe Oğuzlar'ın ayaklanması sonucunda yönetimi iyice sarsıldı
ilgili maddeler
Büyük Selçuklu Devleti 4:93b
Harezmşahlar 8:34a
Karahanlılar 10:35a

SENDAK, MAURICE ABD'li sanatçı, d. 1928
madde başlığı Sendak 15:118b

SENDİKA
madde başlığı Sendika 15:119a, görsel
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:212a, 213b
Çalışma ve işgücü 4:229b
Ekonomi 6:91b
Grev 7:229b, 230a, görsel
Kapitalizm 10:13b
Sanayi Devrimi 15:48a
Siyah Amerikalılar 15:272b
Siyasal partiler 15:280b
Sosyal yardım hizmetleri 15:329a
Türkiye 18:72a vd.
•Dayanışma Sendikası; DİSK; TÜRK-İŞ; Uluslararası Çalışma Örgütü

SENECA, LUCIUS ANNAEUS Romalı filozof, hatip ve devlet adamı, İÖ y. 4-İS 65; Neron'un öğretmeniydi; Claudius'un öldürülmesinden sonra İS 54-62 arasında Roma İmparatorluğu'nu fiilen yönetti; komploculukla suçlanarak intihara zorlandı
ilgili maddeler
Latince 11:214b
Neron 13:57b vd.
Tiyatro sanatı 17:211b

SENECA FALLS TOPLANTISI 1848
ilgili madde Kadın hakları 9:249b

SENED-İ İTTİFAK Osmanlı padişahlarının mutlak egemenliğini kısıtlayan ilk belge, 29 Eylül 1808; sadrazam Alemdar Mustafa Paşa ile Anadolu ve Rumeli'nin ileri gelen âyanları arasında imzalanıp II. Mahmud tarafından onaylandı; âyanlara yönetimin kararlarına karşı çıkma hakkı tanıyan sözleşme, II. Mahmud'un âyanlara karşı giriştiği mücadele sonucunda geçerliğini yitirdi

SENEFELDER, ALOYS Çek taşbaskı ustası, 1771-1834; bu yöntemle basım yapma tekniğinin bulucusudur
ilgili maddeler
Basım 3:52b
Taşbaskı 17:61a vd.

SENEGAL
madde başlığı Senegal 15:124b, görsel, harita
ilgili maddeler
Gambia 7:68b
Mali 12:27b

SENEGAMBİA Senegal ile Gambia'nın birlikte oluşturdukları konfederasyon, 1982
ilgili maddeler
Gambia 7:68b
Senegal 15:125b

SENEKERİM BALYAN Ermeni asıllı mimar, ö.1833
ilgili madde Balyan Ailesi 3:15b

SENET *ya da* **Bono**
ilgili maddeler
Bankalar ve bankacılık 3:28a
Para 13:318b

SENFONİ
madde başlığı Senfoni 15:125b
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:167a
Haydn 8:91b
Müzik 13:18b

SENFONİ ORKESTRASI
ilgili madde Orkestra 13:202b

SENGHOR, LÉOPOLD SÉDAR Senegal devlet başkanı, şair ve yazar, d. 1906
madde başlığı Senghor 15:127a, görsel
ilgili maddeler
Afrika edebiyatı 1:55a
Senegal 15:125b

SEN IRMAĞI *ya da* **Seine Irmağı** Fransa
madde başlığı Sen Irmağı 15:128a, görsel
ilgili maddeler
Fransa 7:22a
Paris 13:330a, 332a, görsel

SENİRKENT Isparta'nın ilçesi; kuzeyden Karakuş, güneyden Barla ve Kapı dağlarıyla kuşatılmıştır; Senirkent Ovası'nda tarım yapılır; dokumacılık da önemli geçim kaynaklarından biridir; nüf. (1990): ilçe 24.388, kasaba 10.738

SENKOP müzik
ilgili madde Caz 4:137a

SENKRONİZASYON *bak.* **EŞLEME**

SENKRONİZASYON VURUSU *bak.* **EŞZAMANLAMA VURUSU**

SENKRON MOTOR *ya da* **Eşzamanlı motor**
ilgili maddeler
Elektrik motoru 6:115a
Saat 14:320a

SENKROTRON
ana madde Parçacık hızlandırıcıları 13:326a

SENKROTRON IŞIMASI
ilgili maddeler
Evren 6:238a
Radyoastronomi 14:189a

SENOZOYİK ZAMAN *bak.* **YAKIN ZAMAN**

SENTAKS *bak.* **SÖZDİZİMİ**

SENTETİK KAUÇUK *bak.* **YAPAY KAUÇUK**

SENTETİK LİF *bak.* **YAPAY LİF**

SENTETİK REÇİNE *bak.* **YAPAY REÇİNE**

SENTEZ *bak.* **BİREŞİM**

SENYÖR Feodalizm
ilgili madde Feodalizm 6:272a

SEPET
madde başlığı Sepet 15:128b, görsel
ilgili maddeler
İlkel sanatlar 8:33b
Polinezyalılar: görsel 14:107

SEPETÇİ SÖĞÜDÜ
ilgili maddeler
Sepet 15:130a
Söğüt 16:32b

SEPET MERCANI
ilgili madde Mercan resifi: görsel 12:152

SEPİLEME *ya da* **Tabaklama** ham derinin kullanılabilir duruma gelmesi için tanen•, krom ve alüminyum bileşikleriyle ya da hayvansal yağlarla işlenmesi
ana madde Dericilik 5:191a
ilgili maddeler
Bakteri 2:293a
Giysi 7:171a
Krom 11:81b
Kürk ve kürkçülük 11:177b

SEPTIMIUS SEVERUS Roma imparatoru, İS 146-211
ilgili maddeler
İstanbul 9:117a
Roma İmparatorluğu 14:267b

SEPTİSEMİ *bak.* **KAN ZEHİRLENMESİ**

SEPYA mürekkepbalığından elde edilen koyu kahverengi boyarmadde; resim boyası yapımında kullanılır
ilgili madde Mürekkepbalığı 12:334b

SERA *ya da* **Ser** *ya da* **Limonluk**
madde başlığı Sera 15:131a, görsel
ilgili maddeler
Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:273b, görsel
Botanik bahçeleri 3:309b, görsel

SERA ETKİSİ atmosferin güneş enerjisini tutması nedeniyle Dünya'nın ısınması; Güneş'ten gelen kısa dalga boyundaki ışınımlar atmosferden soğurulmadan geçerek yeryüzüne ulaşır ve dünyamızı ısıtır; bu enerjinin bir bölümü uzun dalga boyundaki kızılötesi ışınlar halinde atmosfere geri döner; ama atmosferdeki karbon dioksit ve su buharı bu ışımanın büyük bölümünü soğurarak yeniden yeryüzüne gönderdiği için sıcaklık çok daha fazla artar
ilgili maddeler
Çevre kirliliği 4:283b
Karbon dioksit ve karbon monoksit 10:57a
Teknoloji 17:124a

SERAK *bak.* **BUZBACASI**

SERAMİK
madde başlığı Seramik 15:132a, görsel
ilgili maddeler
Antika 1:294a
Arkeoloji: görsel 2:23
Çanak çömlek 4:240a vd.
Kaolin 10:9a vd.

SERAP *ya da* **Ilgım**
madde başlığı Serap 15:133b, görsel

SERAPİS TAPINAĞI Efes, İzmir
ilgili madde Efes 6:52a

SERASKER Osmanlı Devleti'nde seferde cephe komutanlığı yapan vezirlere verilen ad; 1826'da kurulan Asakir-i Mansure-i Muhammediye ordusunun komutanına da bu ad verildi; 1846-1908 arasında da savaş bakanlığı ile genelkurmay başkanlığı görevini birlikte yürüten en yüksek komutana serasker denildi

SERBEST CUMHURİYET FIRKASI Türk siyasal partisi; iktidarı denetlemek amacıyla Atatürk'ün isteği üzerine Ağustos 1930'da kuruldu; genel başkanı Fethi Okyar•'dı; kısa sürede geniş destek kazanması ve ülkedeki siyasal yaşamın gerginleşmesi üzerine Kasım 1930'da kendi istemiyle varlığına son verdi
ilgili maddeler
Atatürk 2:127b
Türkiye 18:59a, 82b

SERBEST GÜREŞ
ana madde Güreş 7:304a vd.
ilgili madde Olimpiyat Oyunları: tablo 13:159
SERBEST KOŞUK *ya da* **Serbest nazım** belirli ölçülere bağlı kalmadan, daha çok konuşma ritmine göre düzenlenmiş şiir
ilgili maddeler
Nâzım Hikmet 13:43b
Sembolizm 15:116a
Şiir sanatı 16:273b
Tevfik Fikret 17:167a
SERBEST MUHABİR habercilik
ilgili madde Habercilik 7:313a
SERBEST NAZIM *bak.* **SERBEST KOŞUK**
SERBEST STİL yüzme
ilgili maddeler
Spor: tablo 16:125
Yüzme ve dalma 19:221b, görsel
SERBEST TİCARET ekonomi politikası; devletin, ithalatı kısıtlamak ya da bazı malların ihracatını durdurmak gibi uygulamalarla denizaşırı ticarete müdahale etmemesi; bu serbestlik, devletin normal vergi ve denetim uygulamalarından vazgeçmesi anlamına gelmez
ana madde Uluslararası ticaret 18:202b
ilgili maddeler
Tekel 17:105b
Vergiler 18:325a
•Bırakınız yapsınlar
SERBEST VURUŞ futbol
ilgili madde Futbol 7:56b
SERÇE
madde başlığı Serçe 15:134a, görsel
SERDAR Osmanlı Devleti'nde ordu komutanlarına verilen ad
ilgili madde Sokullu Mehmed Paşa 15:307a
SERDAR-I EKREM ÖMER PAŞA Osmanlı asker, 1806-71
ilgili madde Kırım Savaşı 10:217a, görsel
SEREN gemi direği
ilgili madde Gemi ve gemi yapımı 7:113a
SEREN ilkel sulama aygıtı
ilgili madde Sulama 16:175b
SERENAT başlangıçta, geceleri sevgiliye kur yapmak amacıyla söylenen şarkı; 18. yy sonlarında, açık havada seslendirmeye uygun enstrümantal parçalardan oluşan kısa süitlere serenat adı verildi; Mozart birçok enstrümantal serenat yazmıştır
ilgili maddeler
Mozart 12:297b
Scarlatti Ailesi 15:91a
SERENGETİ ULUSAL PARKI Tanzanya
ilgili maddeler
Afrika 1:47a
Doğayı koruma 5:266a
Tanzanya 16:325a
Ulusal parklar 18:191a, görsel
SEREZLİ, NİSA Türk kadın tiyatro oyuncusu, d. 1928; birkaç topluluktа çalıştıktan sonra, kocası Tolga Aşkıner'le birlikte kendi tiyatrosunu kurdu; *Şahane Züğürtler*, *Tatlı Kaçık* ve *Töre* oyunlarındaki rolleriyle çeşitli ödüller aldı
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:148a
SERF Ortaçağ Avrupası'nda ve 1949'a kadar Çin'de yaygın olan fiili kölelik biçimi; serfler, bir senyörün kendilerine kiraladığı küçük bir toprak parçasına ve efendileri olan senyöre, kuşaktan kuşağa geçen bir yeminle bağlanıyorlardı; bu toprağı işlemek ve ürünün büyük bölümünü senyöre bırakmak zorundaydılar
ana madde Feodalizm 6:272a vd., görsel
ilgili maddeler
Çalışma ve işgücü 4:228b
Konut 10:325a
Kölelik 11:36b
Lonca 11:276b
Nüfus 13:115b
Ortaçağ 13:222a, 222b
SERGİ
madde başlığı Sergi, fuar ve panayırlar 15:135a, görsel
ilgili madde Müzeler ve sanat galerileri 13:7b vd., görsel
"SERGÜZEŞT" Samipaşazade Sezai'nin romanı
ilgili madde Gerçekçilik 7:133b
SERİ BAĞLAMA *ya da* **Seri devre** elektrik
ilgili maddeler
Elektrik: görsel 6:106
Pil 14:72b, görsel
SERİGRAFİ baskı tekniği
ilgili madde Dokumacılık 5:284b vd.
SERİK Antalya'nın ilçesi; topraklarının kuzeyi Toroslar, güneyi Akdeniz ile kuşatılmıştır; başlıca tarım alanı Akdeniz kıyısındaki verimli düzlüklerdir; doğal ve tarihi değerler açısından oldukça zengin olan ilçede turizm önemli bir geçim kaynağıdır; nüf. (1990): ilçe 84.755, kasaba 23.106
ilgili madde Manavgat 12:32b
SERİNHİSAR Denizli'nin ilçesi; 1987'de kuruldu; merkezi, daha önce Acıpayam ilçesine bağlı olan Kızılhisar kasabasıdır; nüf. (1990): ilçe 23.560, kasaba 17.112
SERİSİN *bak.* **İPEK ZAMKI**
SERİSİT
ilgili madde Mika 12:209b
SERİ ÜRETİM standartlaştırılmış tek bir ürünün büyük miktarlarda üretilmesi
ilgili maddeler
Fabrika 6:248a
Motorlu taşıtlar 12:288a
Takım tezgâhları 16:299b
Teknoloji 17:120b, 123b
Uçak 18:161b
SERKARYA
ilgili madde Şistozomiyaz 16:285a
SERMAYE *ya da* **Kapital** ekonomide, herhangi bir üretim işletmesinin kullanabileceği nakit para, bina ve öbür maddi varlıklar; bir şirketin üretimden para kazanmaya başlamadan önceki başlangıç aktifleri de sermayedir
ilgili maddeler
Bankalar ve bankacılık 3:26b, 28a
Borsa ve kambiyo 3:298a
Ekonomi 6:91a
Gelir 7:106b
Kapitalizm 10:12b vd.
Kooperatif 10:331a, 331b
Muhasebe 12:305b
Şirket 16:283a, 284a
Yatırım 19:116b
SERMAYE KAZANÇLARI VERGİSİ
ilgili madde Vergiler 18:324b
SEROTONİN epifiz bezinden salgılanan, beyinde, bağırsaklarda ve kanda bulunan hormon; güçlü damar büzücü etkisi vardır ve sinir iletisinde rol oynar; arı ve kurbağa zehirleri gibi pek çok zehrin bileşiminde bulunur
ilgili madde Salgıbezi 15:31b
SERPANTİN çeşitli magnezyum silikatlara su eklenmesiyle oluşan ve yeryüzünde çok yaygın kayaçlar halinde bulunan minerallerin ortak adı; 500°C'nin altındaki sıcaklıklarda oluşur; genellikle dağların doruklarında ve kıvrımlarında, beyaz, yeşil ya da gri katmanlar halinde bulunur; kolayca parlatılabilir ve mücevher olarak kullanılır
"SERSEM KOCANIN KURNAZ KARISI" Taner'in tiyatro oyunu
ilgili madde Taner 16:319a
"SERSERİ ÂŞIKLAR" Godard'ın filmi
ilgili madde Sinema 15:235b
SERTEL, SABİHA Türk kadın gazeteci, 1895-1968; kocası Zekeriya Sertel'le birlikte 1924'te *Resimli Ay* dergisini kurdu; 1936-45 arasında *Tan* gazetesindeki savaş ve faşizm karşıtı yazılarıyla dikkatleri üzerine çekti; 1950'den sonra yurtdışında yaşadı; anılarını *Roman Gibi* (1969) adlı kitapta topladı
ilgili madde Dergi 5:188b
SERTEL, ZEKERİYA Türk gazeteci, 1890-1980; gazeteciliğe 1908'de başladı; *Resimli Ay* dergisini, *Son Posta* ve *Tan* gazetelerini yayımladı; 1950'den sonra yurtdışında yaşadı; anılarını *Hatırladıklarım* (1968) adlı kitapta topladı
ilgili madde Dergi 5:188b
SERT ODUN genişyapraklı, kapalıtohumlu ağaçların kerestesi; bütün kereste üretiminin y. % 20'sini kapsar; meşe, kayın, tikağacı, abanoz, gülağacı, maun ve akçağaç başlıca sert odun kaynaklarıdır; tümünün odunu sert değildir, örn. bu grupta yer alan balsanın odunu en yumuşak odunlardandır; odunun işlenme güçlüğünü belirtmekten çok biyolojik bir sınıflandırmayı gösterir
ilgili maddeler
Kereste 10:180a
Odun 13:129a
Orman 13:206b
SERT SU kalsiyum ve magnezyum tuzları içeren su
ilgili maddeler
Kalsiyum 9:291a
Kurşun 11:109a
Su 16:149a
Su dağıtım sistemi 16:160a
SERTTABAKA *bak.* **GÖZAKI**
SERUM kanın, pıhtılaşmış kütleden geriye kalan açık renkli sıvı bölümü; bir hastalığın mikrobu aşılanmış hayvanlardan alınan bağışık serum, antitoksin• denen özel antikorları içerdiği için tedavi amacıyla kullanılır
ilgili maddeler
Kan 9:301b
Soğutma: serum bankası: görsel 15:305
SERVAL kedigiller familyasından ince yapılı, uzun bacaklı etçil memeli; iri ve dik kulakları, siyah benekler ve çizgilerle bezeli güzel bir postu vardır; geceleri avlanmaya çıkar; kemiriciler, tavşanlar gibi küçük memeliler ve kuşlarla beslenir; Afrika'da, Sahra Çölü'nün güneyindeki çalılıklarda ya da çayırlarda yaşar

SERVER *bak.* **YİĞİTBAŞI**
SERVET sahip olunan mal ve para toplamı; çoğu zaman parasal değerinin hesaplanması güçtür; çünkü, hiçbir zaman satılma olanağı olmayan, bu yüzden de cari piyasa değeri taşımayan malları da kapsayabilir
ilgili madde Vergiler 18:324a vd.
SERVET-İ FÜNUN edebiyat akımı
madde başlığı Servet-i Fünun 15:138a, görsel
ana madde Türk edebiyatı 18:39a
ilgili maddeler
Edebiyat-ı Cedide 6:41b
Osmanlıca 13:233b
Sone 15:324b
Tevfik Fikret 17:165a vd.
SERVETO, MIGUEL İspanyol hekim ve ilahiyatçı, y. 1511-53; en temel Hıristiyanlık öğretilerine karşı çıkan yapıtları Katolikler kadar Protestanlar'ın da şiddetli tepkileriyle karşılaştı; sonunda din sapkınlığıyla yargılanarak Calvin tarafından mahkûm edildi ve diri diri yakıldı
ilgili madde Calvin 4:106a
SERVİ
madde başlığı Servi 15:141a, görsel
ilgili maddeler
Odun 13:129a
Parfüm 13:326b
SERVİGİLLER dünyanın hemen her yanına dağılmış 130'un üstünde herdemyeşil ağaç ve çalı türünü içeren familya; Latince adı *Cupressaceae*
•Ardıç; Mazı; Servi
SERVOFREN
ilgili madde Motorlu taşıtlar 12:286b
SERVOMEKANİZMA başka bir aygıtı denetleyen ya da hatalarını gideren aygıt; hatayı algılayan bir geribesleme düzeneğiyle donatılmıştır; daha çok otomatik seyir sistemlerinde, aygıtların doğru konumu ya da yönü tutturmasını sağlamak amacıyla kullanılır
SERVOMOTOR
ilgili madde Takma kol ve bacak 16:307a
SERYUM lantanitler• dizisinden element; bu dizinin doğada en bol bulunan üyesidir; simgesi Ce, atom numarası 58, bağıl atom kütlesi 140,12, adını küçük gezegen Ceres'ten alan gri, dövülgen, sünek bir metaldir; karbonla çalışan ark lambalarında ve alaşımlarda kullanılır; 1803'te keşfedilmiştir
SES akustik
madde başlığı Ses 15:141b, görsel
ilgili maddeler
Bilgisayar 3:185b
Fonetik 6:326a
Okuma 13:140a
Ses kaydı 15:146a vd.
Sesüstü dalgalar 15:151a vd.
Sinema 15:231a
Solunum 15:320a
Televizyon 17:137b vd.
Yankı 19:91a
•Doppler etkisi; Frekans; Ses dalgası
"SES" Sabahattin Ali'nin öykü kitabı
ilgili madde Sabahattin Ali 14:325b
SESALTI FREKANS
ilgili madde Sesüstü dalgalar 15:151b
SES BANDI
ilgili madde Sinema 15:239b
SESBİLGİSİ *bak.* **FONETİK**
SESBİRİM *ya da* **Fonem**
ilgili maddeler
Fonetik 6:326a
Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:235b
SES DALGASI
ana madde
•Ses 15:142a vd., görsel
ilgili maddeler
Bell 3:128a
Dalga 5:62a
Doppler etkisi 5:300b vd.
Kulak 11:94b
Müzik 13:15b
Radyo 14:181a
Soğurma 15:302b
Yankı 19:91a vd.
SES HIZI
ilgili maddeler
Ses 15:143a, görsel
Şimşek ve gök gürültüsü 16:278b
"SESİNİ KAYBEDEN ŞEHİR" Nâzım Hikmet'in şiir kitabı
ilgili madde Nâzım Hikmet 13:43b
SES KAYDI
madde başlığı Ses kaydı 15:146a, görsel
ilgili madde Ses 15:145a vd.
SESLENDİRME *ya da* **Dublaj**
ilgili madde Sinema 15:239b
SESLİ *bak.* **ÜNLÜ**
SESLİ FİLM
ana madde Sinema 15:227a, 231a vd.
ilgili madde Ses kaydı 15:146b
SESÖTESİ FREKANS
ilgili madde Sesüstü dalgalar 15:151b
SESSİZ *bak.* **ÜNSÜZ**
SESSİZ FİLM çocuk oyunu
ilgili madde Çocuk oyunları 5:31a
SESSİZ FİLM sinema
ilgili maddeler
Sinema 15:227a, 231a
Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:223b
"SESSİZLİK" Bergman'ın filmi
ilgili madde Bergman 3:138a
SESSİZLİK DENİZİ Ay düzlüğü
ilgili maddeler
Ay 2:214b
Uzay araştırmaları 18:249a
SESSİZ WILLEM *bak.* **WILLEM I**
SES TELLERİ gırtlağın içinde enlemesine yer alan ve ses çıkarma işlevini üstlenen iki mukoza kıvrımı
ilgili maddeler
Cinsellik ve eşey 4:195b
Konuşma bozuklukları 10:321b vd.
Solunum 15:319b
SESTOS Çanakkale Boğazı kıyısında eskiçağ kenti
ilgili maddeler
Çanakkale 4:234b
Hero ile Leandros 8:134b
SES UYUMU
ana madde Yazım kuralları 19:127a
ilgili madde Türkçe 18:30a
SESÜSTÜ *ya da* **Ültrason**
madde başlığı Sesüstü dalgalar 15:151a, görsel
ilgili maddeler
Cerrahi 4:164a
Yankı 19:92b
SESÜSTÜ FREKANS *ya da* **Ültrasonik frekans**
ilgili maddeler
Ses 15:145b
Sesüstü dalgalar 15:151b, 152b
SESÜSTÜ HIZ *ya da* **Süpersonik hız**
ilgili madde Ses 15:143b
SESÜSTÜ TARAYICI *ya da* **Ültrason aygıtı**
ilgili madde Sesüstü dalgalar 15:152a, görsel
SESÜSTÜ UÇAK *ya da* **Süpersonik uçak** ses hızından daha büyük bir hızla yol alan uçak; ilk sesüstü uçak, 1947'de denenen Amerikan yapımı Bell X-1'dir; 1976'da düzenli uçuşlarına başlayan ve 2 Mach'lık hıza (ses hızının iki katına, yani saatte 1.920 km'ye) ulaşan İngiliz-Fransız ortak yapımı Concorde ilk sesüstü yolcu uçağıdır
ana madde Uçak 18:165a vd.
ilgili maddeler
Havacılık tarihi 8:66a vd.
Teknoloji 17:123b
"SES VE ÖFKE" Faulkner'ın romanı
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:226a
Faulkner 6:265a
SES YİNELEMESİ *ya da* **Aliterasyon**
ilgili maddeler
İngiliz edebiyatı 9:20a
Tekerleme 17:109a
SET Mısır mitolojisinde karanlık ve kötülük tanrısı
ilgili maddeler
Osiris 13:229b
Şeytan 16:265a
SET bent
ana madde Taşkın 17:77b, 79a, görsel
ilgili madde Hollanda 8:197a
SETER uzun tüylü, sarkık kulaklı köpek soyu; kuş avında kullanılır
ilgili madde Köpek 11:49b
SET RESİFİ
ilgili maddeler
Mercanada: görsel 12:149
Mercan resifi 12:151a vd.
•Büyük Set Resifleri
SEUL Kore Cumhuriyeti
madde başlığı Seul 15:152b, görsel
ilgili madde Kore Cumhuriyeti 11:9b, görsel
SEURAT, GEORGES Fransız ressam, 1859-91
madde başlığı Seurat 15:153b
ilgili maddeler
İzlenimcilik 9:170b
Resim sanatı 14:232a
•"Asnieres'de Banyo"; "Grande Jatte Adası'nda Bir Pazar Günü, Öğleden Sonra"
SEVAN GÖLÜ SSCB; Ermenistan SSC'de 1.417 km^2'lik bir alanı kaplar; eski adı Gökçe Göl'dür
ilgili madde Ermenistan 6:172a
"SEVDALI BULUT" Nâzım Hikmet'in masal kitabı
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:18a
Nâzım Hikmet 13:44a
"SEVDA PEŞİNDE" Gürpınar'ın romanı
ilgili madde Gürpınar 7:306b
SEVERN IRMAĞI İngiltere'nin en uzun akarsuyu, y. 290 km; Galler'de doğar, Gloucester'da menderesler oluşturarak denize ulaşır; kanallarla Midlands bölgesine ve Thames Irmağı'na bağlanır

ilgili maddeler
Gelgit 7:104b
İngiltere 9:33b
İngiltere Bölgesi 9:47b
Köprü 11:55b
SEVERUS HANEDANI Roma İmparatorluğu'nu İS 193-235 arasında yöneten hanedan
ilgili madde Roma İmparatorluğu 14:287b vd.
"SEVİL BERBERİ" Beaumarchais'nin tiyatro oyunu
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:40b
"SEVİL BERBERİ" Rossini'nin operası
ilgili maddeler
Opera 13:190a
Rossini 14:282b
SEVİLLA eskiden **İşbiliye** İspanya
madde başlığı Sevilla 15:154a, görsel
ilgili madde İspanya 9:103a, 103b
SEVİLLA KATEDRALİ İspanya
ilgili maddeler
Dans 5:80a, görsel
Kilise ve katedral 10:259a
Sevilla 15:154b
"SEVİYE TALİB" Halide Edip Adıvar'ın romanı
ilgili madde Adıvar 1:33b
SEVK BARUTU
ilgili maddeler
Ateşli silahlar 2:133a
Patlayıcılar 14:33a
"SEVMEK ZAMANI" Erksan'ın filmi
ilgili madde Türk sineması 18:136b
SEVR bak. **SÈVRES**
SEVR ANTLAŞMASI 10 Ağustos 1920
madde başlığı Sevr Antlaşması 15:155a, görsel
ilgili maddeler
Kapitülasyon 10:16a
Kurtuluş Savaşı 11:116b
Vahideddin 18:288b
SÈVRES *ya da* **Sevr** Fransa'da kent; Sen Irmağı kıyısında, Paris'in güneybatı banliyösünde; porselenleriyle ünlüdür; Sevr Antlaşması bu kentte imzalanmıştır; nüf. 20.184 (1982)
SEVR PORSELENİ Fransa'da, Versailles yakınlarındaki Sèvres fabrikasında üretilen porselen eşya; fabrika 1756'da, XV. Louis'nin metresi Madame de Pompadour'un girişimiyle kuruldu; kalite, renk ve bezeme açısından Avrupa'nın en değerli porselenleriydi
ilgili madde Çanak çömlek 4:240a
SEWELL, ANNA İngiliz kadın yazar, 1820-78; çocuk edebiyatının klasiklerinden sayılan *Siyah İnci* (1877) romanının yazarıdır
•Siyah İnci
"SEYAHATNAME" Evliya Çelebi'nin yapıtı
ana madde Evliya Çelebi 6:233b vd.
ilgili madde Düzyazı 6:34b
SEYDA, MEHMED Türk yazar, 1919-86; psikolojik çözümlemelerin ağır bastığı öykü ve romanlarıyla tanındı; tarihsel romanlar ve çocuk kitapları da yazdı; *İçe Dönük ve Atak* (1973) romanıyla 1974 Türk Dil Kurumu Roman Ödülü'nü kazandı
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:22b
SEYDİ ALİ REİS Osmanlı denizci, 1498-1562
madde başlığı Seydi Ali Reis 15:156a
ilgili madde Osmanlı İmparatorluğu 13:235a
SEYDİLER Kastamonu'nun ilçesi; daha önce Devrekani ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 6.306, kasaba 3.245
SEYDİŞEHİR Konya'nın ilçesi; dağlarla kuşatılmış topraklarının orta kesiminde Seydişehir Ovası yer alır; madencilik, sanayi ve ticaret ilçe ekonomisinde önemli bir yer tutar; nüf. (1990): ilçe 83.218, kasaba 42.737
ilgili maddeler
Fatih Sultan Mehmed 6:263a
Konya 10:330a
SEYDİŞEHİR ALÜMİNYUM TESİSLERİ Konya
ilgili madde Alüminyum 1:192a
SEYHAN BARAJI Adana
ilgili maddeler
Baraj: tablo 3:36
İnşaat sanayisi 9:61b
Türkiye: görsel 18:61
SEYHAN IRMAĞI Akdeniz Bölgesi; Zamantı ve Göksu ırmaklarının birleşmesiyle oluşur; Deli Burnu'ndan Akdeniz'e dökülür; uzunluğu 560 km
ilgili maddeler
Adana 1:26b
Çukurova 5:51a
SEYHUN IRMAĞI *bak.* **SİR DERYA**
SEYİR
madde başlığı Seyir 15:156b, görsel
ilgili maddeler
Enlem ve boylam 6:160a
Harita ve haritacılık 8:36b
Havalimanı 8:80a
Liman 11:259a
Matematik 12:93b
Pusula 14:164b
Saat 14:321b vd.
SEYİRLİK KÖY OYUNU
ana madde Türk tiyatrosu 18:140b, görsel
SEYİT BATTAL GAZİ KÜLLİYESİ Seyitgazi, Eskişehir
ilgili madde Eskişehir: görsel 6:195
SEYİTGAZİ Eskişehir'in ilçesi; batısındaki Türkmen Dağı'nın yüksek kesimleri sarıçam ormanlarıyla kaplıdır; ilçe halkı tarım ve madencilikle geçinir; Frigya, Roma ve Bizans dönemlerine ait kaya mezarları vardır; nüf. (1990): ilçe 24.762, kasaba 3.223
SEYİTLER BARAJI Afyonkarahisar
ilgili maddeler
Afyonkarahisar 1:62b
Baraj: tablo 3:36
SEYİTÖMER TERMİK SANTRALI Kütahya; Seyitömer yöresindeki düşük nitelikli linyit yataklarını değerlendirerek elektrik enerjisi üretmek amacıyla kuruldu; yapımına 1969'da başlanan santral 1973'te üretime geçti
ilgili madde Kütahya 11:180b
SEYLAN *bak.* **SRİ LANKA**
SEYMEN halk oyunu
ilgili madde Halk dansları 8:12b
SEYMOUR, JANE *bak.* **JANE SEYMOUR**
SEYRANİ Türk halk şairi, 1800-66; taşlamaları ve tasavvuf şiirleriyle tanındı; hece vezninin yanı sıra aruzu da başarıyla kullandı; şiirleri *Sanihat-ı Seyrani* (1924) adlı kitapta toplanmıştır
ilgili madde Söz sanatları 16:45b
SEYŞELLER
madde başlığı Seyşeller 15:161a, görsel, harita
SEYYİD VEHBİ Osmanlı divan şairi, 1674-1736; şiirlerinde daha çok İstanbul'un özelliklerini, gelenek ve göreneklerini yansıttı; en ünlü yapıtı, III. Ahmed dönemindeki düğün şenliklerini anlatan *Surname*'dir
ilgili madde Levni 11:241a
SEZAİ (SAMİPAŞAZADE) *bak.* **SAMİPAŞAZADE SEZAİ**
SEZAR *bak.* **JÜL SEZAR**
SEZARYEN doğum anında ya da daha önce karın bölgesinin ameliyatla yarılarak dölütün dölyatağından alınması; bilinen ilk sezaryen ameliyatı 1610'da yapılmış, ama başarılı olmamıştır; bugün, normal doğumun anne ya da bebek için tehlike yaratabileceği durumlarda ve oldukça sık uygulanır
ilgili madde Doğum 5:275b
SEZGİ felsefede, gözlem, çıkarım, akıl yürütme ya da deney yoluyla ulaşılamayacak bilgileri edinme gücü; mantık ve matematik önermeleri, aksiyomlar gibi tartışmasız gerçeklerin ve ahlak ilkelerinin sezgi yoluyla edinildiği öne sürülür
"SEZUAN'IN İYİ İNSANI" Brecht'in tiyatro oyunu
ilgili madde Brecht 4:19b
SEZYUM alkali metaller• grubundan element; simgesi Cs, atom numarası 55, bağıl atom kütlesi 132,91; adını "mavimsi gri" anlamındaki Latince *caesius*'tan alan yumuşak, grimsi beyaz, erime noktası düşük, son derece tepkin bir metaldir; fotosellerde ve atom saatlerinde kullanılır; 1860'ta keşfedilmiştir
ilgili maddeler
Fotosel 7:14b
Metal 12:169b
SEZYUM-133 sezyumun radyoaktif olmayan doğal izotopu
ilgili maddeler
Ölçme 13:269b
Zaman 19:231b
SEZYUMLU SAAT zamanı son derece kesin olarak ölçen atom saati türü
ilgili madde Saat 14:322a, 322b, görsel
SFALERİT *ya da* **Çinko blendi**
ilgili maddeler
Çinko 4:325a
Mineral: görsel 12:236
SFENKS
madde başlığı Sfenks 15:162b, görsel
ilgili maddeler
Eski Mısır: görsel 6:186
Oidipus 13:134b
SFENKS GÜVESİ Avrupa, Afrika ve Kuzey Amerika'da yaşayan güve; larvaları iri ve genellikle garip biçimlidir; ekinlere zarar verir
ilgili madde Kelebek: görsel 10:145
SFENKSLİ KAPI arkeolojik kalıntı; Alacahöyük, Çorum
ilgili madde Alacahöyük 1:128b, görsel
SFORZA, LUDOVICO Milano dükü, 1452-1508
ilgili madde Leonardo da Vinci 11:233a
SFORZA AİLESİ ortaçağ sonlarında Milano'yu yöneten soylu İtalyan aile; güzel sanatların koruyucusu olarak birçok görkemli yapıtın gelecek kuşaklara kalmasını sağladılar; ayrıca bayındırlığa önem verdiler, pirinç tarımını başlattılar ve ticareti destekle-

diler; ama Milano'nun gücünü önemsiz savaşlarla boş yere tüketmekten de geri kalmadılar

SHAANXI *ya da* **Şensi** okunuşu *Şaanşi* Çin'de eyalet
ilgili maddeler
Çin Halk Cumhuriyeti 4:318a
Çu Enlay 5:49b

SHABA eskiden **Katanga** Zaire'de bölge; Belçika'nın Zaire'ye bağımsızlığını tanırken bu bölgeyi alıkoyması büyük huzursuzluk yarattı; çeşitli aşamalardan sonra Zaire'ye katılan bölge, başta bakır, çinko ve kömür olmak üzere mineral kaynakları açısından çok zengindir, nüf. 4.342.394 (1989 tah.)
ilgili maddeler
Belçika 3:123a
Kobalt 10:289b
Zaire 19:227a, 228a

SHACKLETON, SIR ERNEST İngiliz kâşif, 1874-1922; Antarktika'daki keşif gezileriyle tanınır; Güney Kutbu'na ulaşmayı denemişse de başarılı olamamıştır
ilgili maddeler
Falkland Adaları 6:252a
Kutupların keşfi 11:139a
Scott 15:97b

SHAKESPEARE, WILLIAM İngiliz oyun yazarı ve şair, 1564-1616
madde başlığı Shakespeare 15:163b, görsel
ilgili maddeler
Bacon 2:260b
İngiliz edebiyatı 9:21b vd.
Komedi 10:310b
Mezar 12:191b
Periler ve peri masalları 14:47b vd.
Plutarkhos 14:100a
Rönesans 14:290a vd.
Şiir sanatı 16:272a, 273a, görsel
Tiyatro 17:209a
Tiyatro sanatı 17:214a

SHANGHAI *bak.* **ŞANGHAY**

SHANG HANEDANI *ya da* **Şang Hanedanı** İÖ 1766-1123 arasında hüküm süren Çin hanedanı
ilgili madde Çin Halk Cumhuriyeti 4:317b

SHAPLEY, HARLOW ABD'li astronom, 1885-1972
ilgili madde Evren 6:236a

SHAW, ARTIE ABD'li caz klarnetçisi ve orkestra şefi, d. 1910
ilgili madde Caz 4:138a

SHAW, GEORGE BERNARD İrlandalı oyun yazarı, 1856-1950
madde başlığı Shaw 15:167b, görsel
ilgili madde Tiyatro sanatı 17:214b
•"Bir Kadın Yarattım"

SHELLEY, MARY İngiliz kadın yazar, 1797-1851; romanlar ve gezi kitapları yazdı; ünlü romanı *Frankeştayn* (1818) korku romanlarının en tanınmışlarındandır; şair Percy Bysshe Shelley'nin ikinci karısıydı
ilgili maddeler
Bilimkurgu 3:188a
İngiliz edebiyatı 9:24b
Shelley 15:169b

SHELLEY, PERCY BYSSHE İngiliz şair, 1792-1822
madde başlığı Shelley 15:168b, görsel
ilgili maddeler
Aiskhylos 1:98b
İngiliz edebiyatı 9:24b

SHEN NONG Çin mitolojisi; Çin'in ilk efsanevi hükümdarlarından
ilgili maddeler
Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:278a
Çin Halk Cumhuriyeti 4:317b

SHENYANG *ya da* **Şenyang** okunuşu *Şınyang* eskiden **Mukden** Çin Halk Cumhuriyeti
madde başlığı Shenyang 15:170a
ilgili madde Mançurya 12:35a

SHEPARD, ALLAN ABD'li astronot, d. 1923; Yuri Gagarin'den sonra uzaya çıkan ikinci astronottur
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:246a

SHEPARD, SAM ABD'li oyun yazarı ve oyuncu, d. 1943
ilgili madde Tiyatro sanatı 17:217a

SHERIDAN, RICHARD BRINSLEY İrlandalı oyun yazarı ve siyaset adamı, 1751-1816; töre komedisi geleneğinde, 17. yy sonundan 19. yy'a, Oscar Wilde'a uzanan bir köprü oluşturur
ilgili maddeler
İngiliz edebiyatı 9:23b
Tiyatro sanatı 17:214b

SHERLOCK HOLMES *ya da* **Şerlok Holmes** roman kahramanı
madde başlığı Sherlock Holmes 15:170a, görsel
ilgili madde Dedektif 5:102a

SHERRY *ya da* **Şeri**
ilgili madde Şarap 16:239b, görsel

SHERWOOD, ROBERT ABD'li oyun yazarı, 1896-1955; yapıtlarında toplumsal ve siyasal sorunları ele almıştır; *Hayatımızın En Güzel Yılları* (1946) filminin senaryosuyla Oskar Ödülü'nü kazanmıştır

SHETLAND ADALARI İngiltere; İskoçya'nın 210 km kuzeyinde adalar topluluğu; y. 100 adadan oluşur; y.öl. 1 432 km², yönetim merkezi Lerwick; çiftçilik ve koyun besiciliği yaygındır; nüf. 22.400 (1988 tah.)
ilgili maddeler
İngiltere 9:34b
İskoçya 9:94a

SHETLAND MİDİLLİSİ en küçük at soyu; cidago yüksekliği y. 1 m'dir
ilgili madde Midilli 12:207a, görsel

SHETLAND YÜNÜ
ilgili madde Örgü ve tığ işi 13:279a

SHF *bak.* **SÜPER YÜKSEK FREKANS**

SHI HUANG DI *ya da* **Jin Zhi Huang** Çin imparatoru, İÖ y. 259-209
ilgili maddeler
Çin Halk Cumhuriyeti 4:317b vd.
Sansür 15:54a

"SHIRLEY" Charlotte Brontë'nin romanı
ilgili madde Brontë Kardeşler 4:29a

SHKODËR *bak.* **İŞKODRA**

SHOCKLEY, WILLIAM BRADFORD ABD'li fizikçi, d. 1910; elektronik alanındaki çalışmalarıyla tanınır
ilgili maddeler
Elektronik 6:126a
Transistör 17:282b

SHORTHORN SIĞIRI
ilgili maddeler
Mandıracılık 12:38a
Sığır 15:176b, görsel

SHVE DAGON TAPINAĞI Rangun, Birmanya
ilgili maddeler
Birmanya: görsel 3:220
Din: görsel 5:230
Rangun 14:201b, görsel

SIBYAN MEKTEBİ
ilgili maddeler
Cami 4:108a
Eğitim 6:70a

SICAK CEPHE meteoroloji; ilerleyen bir sıcak hava kütlesi ile gerileyen bir soğuk hava kütlesi arasındaki sınır; daha hafif olan sıcak hava yükselerek soğuk havanın üstüne doğru abandığından, sıcak cephe ya çok yavaş hareket eder ya da durağandır; sıcak cephe yağışları soğuk cephe yağışlarına oranla daha düzenlidir ve daha geniş bir alanı etkiler
•Soğuk cephe

SICAK ÇARPMASI çok sıcak ve nemli bir ortamda bulunmaktan kaynaklanan rahatsızlık; sıcak çarpması güneşten ileri geldiğinde "güneş çarpması" deyimi kullanılır; vücut sıcaklığının çok yükselmesi ve serinlemeyi sağlayan terleme mekanizmasının çalışmaması bayılmaya, bazı durumlarda komaya, hatta ölüme yol açabilir; tedavi için hastanın vücudunun hızla soğutulması gerekir
ilgili madde Nem 13:51a

SICAK HADDELEME
ilgili madde Demir ve çelik 5:130b

SICAKKANLI HAYVAN
ilgili maddeler
Hayvan 8:94b
Sibernetik 15:191a
Uyum 18:235a

SICAK KUŞAK Dünya'nın çevresinde, ekvatorun kuzeyindeki ve güneyindeki enlemler arasında bir şerit gibi uzanan tropik bölge
ilgili madde Ekvator 6:95b

SICAKLIK
madde başlığı Sıcaklık 15:171a, tablo
ana madde Isı 8:234a vd.
ilgili maddeler
Atmosfes 2:151a
Celsius 4:148a vd.
Denizler ve okyanuslar 5:166b
Deri 5:190a
İklim 8:315a
Kan 9:302a
Madde 11:310b
Pirometre 14:80b
Sıvı 15:188a
Termometre 17:156a vd.
Termostat 17:158b

SICAKLIK DUYUSU
ana madde Duyular 5:324a

SIÇAN
madde başlığı Sıçan 15:172a, görsel
ilgili madde Fare 6:254a vd.

SIÇAN YILANI
ana madde Yılan 19:166b vd., görsel

SIÇRAYAN ÖRÜMCEK özellikle tropik bölgelerde, ayrıca kuzey yarıkürede ve Kuzey Kutup Bölgesi'nde yaşayan 3.000 kadar örümcek türünün ortak adı; hızlı hareket eder ve avlarını üstüne sıçrayarak yakalarlar; gövdeleri genellikle küçük, parlak renklerle ya da dikkat çekici desenlerle bezeli ve tüylüdür
ilgili maddeler
Hayvan: görsel 8:93
Örümcek 13:281b, görsel

SIFAT
madde başlığı Sıfat 15:172b

ilgili maddeler
Bağlaç 2:269a
Edat 6:40b
Sözcük türleri 16:38a
SIFAT FİİL
ilgili madde Fiil 6:287a
SIFAT TAMLAMASI
ilgili madde Sözdizimi 16:38b
SIFFİN SAVAŞI 657
ilgili maddeler
Ali, Hz. 1:150b
Emeviler 6:144b
SIFIR
ilgili maddeler
Abaküs 1:9b
Toplama 17:244a
SIĞA *ya da* **Kapasite**
ilgili maddeler
Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:77
Alan ve hacim 1:131a
Ölçme 13:267a
SIĞA BİRİMLERİ *bak.* **SIVI BİRİMLERİ**
SIĞAÇ *ya da* **Kapasitör** *ya da* **Kondansatör**
madde başlığı Sığaç 15:173b, görsel
ilgili maddeler
Elektronik 6:126a
Radyo: görsel 14:179
SIĞAMSAL HAREKET *ya da* **Peristaltik hareket** kımusun ilerlemesini sağlamak için bağırsak duvarındaki kasların dalgalar halinde kasılması
ilgili madde Sindirim 15:220b
SIĞIN *ya da* **Mus**
madde başlığı Sığın 15:174b, görsel
ilgili madde Geyik 7:140b
SIĞINAK
ilgili madde Sivil savunma 15:266a vd.
SIĞIR
madde başlığı Sığır 15:175a, görsel
ana maddeler
Evcil hayvanlar 6:224a
Mandıracılık 12:38a
ilgili maddeler
Çevrebilim: görsel 4:279
Et 6:213b
Şarbon 16:241b
Uruguay: görsel 18:218
Verem 18:322a
SIĞIR BALIKÇILI
ilgili maddeler
Balıkçıl 2:315b, görsel
Çevrebilim: görsel 4:279
SIĞIRCIK
madde başlığı Sığırcık 15:179a, görsel
ilgili madde Kuş 11:124a
SIĞIR ÇİÇEĞİ sığır hastalığı
ilgili madde Jenner 9:198a, 198b
SIĞIR ETİ
ilgili maddeler
Sığır 15:278b
Tabu 16:291a
SIĞIRSİNEĞİ *Tabanidae* familyasından, metal parıltısında iri gözleri olan böceklerin ortak adı; hemen hepsi iyi uçucudur; akarsuların ve bataklıkların kıyısında ve ağaçlık alanlarda yaşarlar; dişileri insanın ve başka hayvanların kanını emerek beslenir; bazıları insana çeşitli hastalıkları bulaştırır
ilgili maddeler
Böcek: görsel 3:328
Sinek 15:224b, görsel
"SIĞIRTMAÇ TÜRKÜLERİ" Virgil'in şiirleri
ilgili maddeler
Latince 11:214a
Virjil 19:18a
SIĞIR VEREMİ
ilgili madde Verem 18:322a
SIĞLA *ya da* **Günlük ağacı**
madde başlığı Sığla 15:180a
SIKIŞTIRILMIŞ HAVA *ya da* **Basınçlı hava**
ilgili maddeler
Hava pompası 8:83a
Pnömatik aygıtlar 14:101a, 102a
SIKIŞTIRMA DÖKÜM
ilgili madde Plastikler 14:96b, 97b
SIKIŞTIRMA ZAMANI
ana madde İçten yanmalı motor 8:285b
SIKIYÖNETİM
madde başlığı Sıkıyönetim 15:180b, görsel, tablo
ilgili madde Cumhurbaşkanı 4:213b
SIKKIM Hindistan'da eyalet; Himalaya Dağları'nın doğusunda, Nepal, Tibet ve Bhutan sınırında yer alır; Hindistan'ın en küçük eyaletidir; ama stratejik ve siyasal açıdan büyük önem taşır; y.öl. 7.208 km²; nüf. 316.385 (1981)
ilgili madde Tibet 17:191b, 193b
SINDIRGI Balıkesir'in ilçesi; topraklarının büyük bölümü Ege Bölgesi'nde yer alır; çevresi, zengin bir orman örtüsüyle kaplı dağlarla kuşatılmıştır; yaygın olarak dokumacılık yapılır; nüf. (1990): ilçe 52.004, kasaba 9.511
ilgili madde Balıkesir 2:324b
SINIF biyoloji
ilgili maddeler
Biyoloji 3:245a
Böcek 3:332a
Zooloji 19:268b
SINIF sosyoloji *bak.* **TOPLUMSAL SINIF**
SINIFLANDIRMA
ilgili maddeler
Bitki 3:231b, tablo
Biyoloji 3:245a
Botanik 3:308a
Böcek 3:332a
Canlılar 4:122b
Çiçek 4:299b
Hayvan 8:92a, tablo
Irk 8:230b
Linnaeus 11:263a
Temel parçacıklar 17:143a
Yıldız 19:174b
Zooloji 19:268a
SINIFLANDIRMA SİSTEMİ bir kütüphanedeki kitapların, elyazması metinlerin vb. belirli bir sisteme göre düzenlenmesi
ana madde Kütüphane 11:183b vd.
SINIRLI SORUMLULUK ticari ortaklık biçimi; sınırlı sorumlulukta her ortak, ortaklık borçlarında sermaye payıyla sınırlı sorumluluk taşır; ortaklığın kayıplarını ve borçlarını, koyduğu sermaye dışında kendi öz maddi varlığıyla ödemek yükümlülüğünü taşımaz
ilgili madde Şirket 16:283a
SIR pişmiş toprak eşyanın üzerine koruyucu olarak çekilen camsı katman ya da aynaların arkasına yansıtıcı olarak kaplanan ince metal levha
ilgili maddeler
Ayna 2:236a
Çanak çömlek 4:237b vd.
SIRBİSTAN Yugoslavya'da federe cumhuriyet; ülkenin doğusundaki dağlık kesimde yer alır; başkenti Belgrad; 1459-1878 arasında Osmanlı egemenliğinde kaldı, ama Ortodoks Hıristiyan dinini korudu; 1929'da yeni kurulan Yugoslavya Krallığı'na katıldı; ekonomisinin temeli tarıma dayanır; nüf. 5.840.000 (1989 tah.)
ilgili maddeler
Âli Paşa 1:151b
Balkanlar 2:334b
Balkan Savaşları 3:7a, 7b
Berlin Antlaşması 3:141b
Birinci Dünya Savaşı 3:304b
Murad 12:311b
Slavlar 15:291b
Yugoslavya 19:196a, 198b
"SIRÇA KÖŞK" Sabahattin Ali'nin öykü kitabı
ilgili madde Sabahattin Ali 14:325b
"SIRÇA KÜMES" Williams'ın tiyatro oyunu
ilgili maddeler
Tiyatro sanatı 17:217a
Williams 19:57a
SIRÇALI KÜMBET Kayseri
ilgili madde Kayseri: görsel 10:126
SIRÇALI MEDRESE Konya; 1242'de yaptırılan medrese çini bezemeleriyle ünlüdür
ilgili madde Çinicilik 4:324b
SIRIK FASULYESİ
ilgili maddeler
Bahçecilik ve bahçe mimarlığı: görsel 2:273, 277
Fasulye 6:258a
SIRIKLA ATLAMA yatay bir çıtanın üstünden bir sırık yardımıyla atlamaya dayanan atletizm dalı
ilgili maddeler
Atletizm 2:147a
Olimpiyat Oyunları: tablo 13:152
Spor: tablo 16:53
SIRIMOTU suyosunu
ilgili madde Yosunlar: görsel 19:190
SIRMALI, ŞAKİR Türk film yönetmeni, d. 1916
ilgili madde Türk sineması 18:134a
SIRP-HIRVAT DİLİ
ilgili maddeler
Avrupa dilleri 2:286a
Yugoslavya 19:196b
SIRPLAR halk
ilgili maddeler
Slavlar 15:291a
Yugoslavya 19:198b
•Sırbistan
SIRPSINDIĞI SAVAŞI 1364
ilgili madde Murad 12:311a
SIRTİPİ *ya da* **Notokord**
ilgili maddeler
Omurgalılar 13:183a
Tarihöncesi yaşam 17:50a
SIRTLAN
madde başlığı Sırtlan 15:182b, görsel
ilgili madde Memeliler 12:141a
"SIRTLAN PAYI" Attilâ İlhan'ın romanı
ilgili madde İlhan 8:328b
SIRTÜSTÜ yüzme stili
ana madde Yüzme ve dalma 19:220b, görsel
SITMA *ya da* **Malarya**
madde başlığı Sıtma 15:183a
ilgili maddeler
Asalak ve çürükçül canlılar 2:53b
Mikroplar 12:214a
Sivrisinek 15:268b

Tropik hastalıklar 17:299a vd.
SITMA ASALAĞI sıtma hastalığına yol açan tekhücreli asalak; anofel cinsinden sivrisineklerle taşınır
ilgili madde Sıtma 15:183b vd.
SIVA
madde başlığı Sıva ve alçı 15:185b, görsel
ilgili maddeler
Çimento 4:303b
Fresk 7:48b vd.
Mozaik 12:293b
SIVACIKUŞU
madde başlığı Sıvacıkuşu 15:184b, görsel
ilgili madde Kuş: görsel 11:124
SIVAS *bak.* **SİVAS**
SIVI
madde başlığı Sıvı 15:187a, görsel
ana madde Madde 11:310a vd.
ilgili maddeler
Buharlaşma 4:46a
Çözelti ve asıltı 5:48a
Damıtma 5:72b
Donma ve erime 5:299b
Düşük sıcaklıklar fiziği 6:32b
Esneklik 6:209b
Gaz 7:83a
Isı 8:235b
Katı 10:93a
Kılcallık 10:206a
Konveksiyon 10:326b
Molekül 12:261a
Sifon 15:199a
Su 16:148b
Yoğunluk 19:185a
Yüzey gerilimi 19:219b
•Sıvı kristal
SIVI ASILTI *ya da* **Emülsiyon** olağan koşullarda birbiriyle karışmayan iki ya da daha çok sıvının oluşturduğu koloidal karışım
ilgili maddeler
Çözelti ve asıltı 5:49a
Sesüstü dalgalar 15:152b
SIVI BİRİMLERİ *ya da* **Sığa birimleri**
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:77
SIVI HİDROJEN
ilgili madde Roket 14:257a, görsel
SIVI KRİSTAL
madde başlığı Sıvı kristal 15:189a, görsel
SIVILAŞTIRILMIŞ DOĞAL GAZ depolama ve taşıma kolaylığı sağlamak için y. -163°C'de sıvılaştırılmış doğal gaz
ilgili maddeler
Deniz taşımacılığı 5:176b
Gemi motoru 7:109b
SIVILAŞTIRILMIŞ PETROL GAZI *ya da* **LPG** uçucu hidrokarbon bileşikleri olan propen, propan, büten ve bütanın sıvı haldeki karışımı; evlerde kullanılan tüpgazlar sıvılaştırılmış petrol gazıdır
ilgili madde Soba 15:296a
SIVILI TERMOMETRE
ilgili madde Termometre 17:156a vd.
SIVI OKSİJEN
ilgili madde Roket 14:256b
SIVIYAĞ
ana madde Yağ 19:65b vd.
SIVI YAKIT *ya da* **Akaryakıt**
ana madde Yakıt 19:78a
ilgili madde Soba 15:296a
•Petrol
SI *bak.* **ULUSLARARASI BİRİMLER SİSTEMİ**
SİAN *bak.* **XI'AN**
SIBELIUS, JEAN Finlandiyalı besteci, 1865-1957
madde başlığı Sibelius 15:189b, görsel
ilgili madde Senfoni 15:127a
SİBERNETİK *ya da* **Güdümbilim** *ya da* **Yönetimbilim**
madde başlığı Sibernetik 15:190b
SİBİR HANLIĞI *ya da* **Sibirya Hanlığı** Sibirya'da hüküm süren Tatar devleti, 13.-16. yy
ilgili maddeler
Altınordu Devleti 1:190a
Sibirya 15:193b
SİBİRYA SSCB'de bölge
madde başlığı Sibirya 15:191b, görsel
ilgili maddeler
Kuzey Kutup Bölgesi 11:161b vd.
Rengeyiği 14:212a vd.
Rusya 14:305a vd.
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:7b, 20a
SİBİRYA HANLIĞI *bak.* **SİBİR HANLIĞI**
SİBİRYA KAPLANI
ilgili madde Kaplan 10:16a
SİBİRYA KÖPEĞİ Sibirya'da geliştirilen kızak köpeği soyu; kulakları dik, sık ve yumuşak tüylü postu boz ya da siyah beyaz alacalıdır; zeki, sahibine bağlı ve yumuşak huylu bir köpek olarak tanınır
ilgili madde Köpek 11:48a
SİBYLLA Yunan mitolojisinde kadın kâhin; zaman zaman kendinden geçerek kehanette bulunmaya başlayan çok yaşlı bir kadın olarak betimlenir
ilgili madde Mağara 11:326b
SICHUAN *ya da* **Seçvan** okunuşu *Sıçuan* Çin'de eyalet
ilgili maddeler
Çin Halk Cumhuriyeti 4:313a
Panda 13:306b
SİCİLYA İtalya'ya bağlı ada
madde başlığı Sicilya 15:193b
ilgili maddeler
Garibaldi 7:78b
İtalya 9:146b
Peloponnesos Savaşı 14:41a
Roma İmparatorluğu 14:262a
SIDDONS, SARAH İngiliz kadın tiyatro oyuncusu, 1755-1831; İngiliz tiyatrosunun en büyük trajedi oyuncularından biri kabul edilir; 1812'de sahneden çekilmiştir
ilgili madde Tiyatro ve sinema oyunculuğu 16:221b, görsel
SİDE Anadolu'da eskiçağ kenti
madde başlığı Side 15:195b, görsel
ilgili maddeler
Antalya 1:287a vd.
Arkeoloji 2:26b
Kent: görsel 10:170
Manavgat 12:33a
Sukemeri 16:173b
SİDE MÜZESİ Antalya
ilgili maddeler
Gladyatör: kabartma: görsel 7:177
Side 15:19a
SİDERİT *bak.* **DEMİR METEORİT**
SIDEWINDER FÜZESİ
ilgili maddeler
Güdümlü füzeler 7:251b
Hava kuvvetleri 8:77b
SİDİK *bak.* **İDRAR**
SİDİK TORBASI *bak.* **İDRAR KESESİ**
SIDNEY, SIR PHILIP İngiliz yazar ve devlet adamı, 1554-86
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:21a, görsel
SİDON *bak.* **SAYDA**
SİDON LAHTİ *bak.* **AĞLAYAN KADINLAR LAHTİ**
SIEBE, AUGUSTUS Alman mühendis, 1788-1872; dalgıç giysisinin bulucusudur
ilgili madde Dalgıçlık 5:65a
SIEGFRIED Germenler'in efsanevi kahramanı; bazen değişik biçimlerde de olsa hem Germen, hem Eski İzlanda edebiyatında (Sigurd olarak) adı geçer; Nibelunglar destanında önemli rol oynayan güçlü ve yürekli bir kişidir
ilgili madde Alman edebiyatı 1:160b
"SIEGFRIED" Wagner'in operası
ilgili madde Wagner 19:41a
SIEMENS, WILLIAM Alman asıllı İngiliz mühendis ve sanayici, 1823-83; demir-çelik üretiminde kullanılan Siemens-Martin fırınını geliştirdi
ilgili madde Demir ve çelik 5:132a
SIEMENS-MARTIN FIRINI *ya da* **Yansımalı fırın**
ana madde Demir ve çelik 5:128b, görsel
SIENA İtalya'da kent; Toskana bölgesinde; 13.-14. yy'larda, Floransa'nın eline geçinceye kadar, önemli bir ticaret merkeziydi; hiçbir sanayi kuruluşu bulunmadığı için bugüne kadar bozulmadan kalmış olan ender kentlerden biridir; ortaçağ anıtlarıyla çok sayıda turisti çeker; nüf. 61.337 (1988 tah.)
SIENA KATEDRALİ İtalya
ilgili madde Heykel 8:143b
SIENKIEWICZ, HENRYK Polonyalı yazar, 1846-1916; *Kovadis?* (1896) adlı tarihsel romanıyla dünya çapında ün kazandı; 1905'te Nobel Edebiyat Ödülü'nü aldı
ilgili madde Polonya 14:112a
SIERRA LEONE
madde başlığı Sierra Leone 15:196b, görsel, harita
SIERRA MADRE Meksika ve Guatemala'da büyük dağ sistemi; Meksika'nın dört ana dağ sırasını oluşturur; Sierra Madre de Chiapas güneydoğu yönünde Büyük Okyanus kıyısına, Sierra Madre del Sur güneye uzanır; Sierra Madre Occidental Meksika Yaylası'nın batı, Sierra Madre Oriental ise doğu yönündeki sınırını oluşturur
ilgili madde Guatemala 7:237b
SIERRA NEVADA ABD'de dağ
madde başlığı Sierra Nevada 15:198a
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:202a vd., görsel
California 4:103b
Ulusal parklar: görsel 18:190
SIERRA NEVADA İspanya'da dağ
madde başlığı Sierra Nevada 15:198a, görsel
ilgili madde İspanya 9:101b
SİF İskandinav mitolojisi
ilgili madde İskandinav efsaneleri 9:86b
SİF jeoloji
ilgili madde Kumul 11:100a
SİFON
madde başlığı Sifon 15:199a

ilgili madde Sukemeri 16:173a
SİGARA
ana madde Tütün 18:151a
ilgili maddeler
Akciğer 1:108b
Kanser 9:331b
Sağlık ve sağlık hizmetleri 15:9a, 11b
SİGMOİT KOLON
ilgili madde Bağırsak 2:265b, görsel
SIGNAC, PAUL Fransız ressam, 1863-1935; Georges Seurat ile birlikte noktacılık tekniğinin öncülerindendir
ilgili madde Resim sanatı 14:232a
SIGNORET, SIMONE Fransız kadın sinema ve tiyatro oyuncusu. 1921-85; sıcak ve cesur kadın rolleriyle tanındı; *Tepedeki Oda* (1958) filmindeki oyunuyla Oskar Ödülü'nü aldı; *Çılgınlar Gemisi* (1965), *İtiraf* (1970) ve *Onca Yoksulluk Varken* (1977) en tanınmış filmlerinden bazılarıdır
SİGORTA elektrik devrelerinde kullanılan güvenlik aygıtı; devreden çok fazla akım geçmesi durumunda sigortadaki teller eriyerek akımı keser
ana madde Elektrik 6:107b, görsel
SİGORTA sosyal güvenlik
madde başlığı Sigorta 15:200a, görsel
ilgili madde Vergiler 18:323a
•Sağlık sigortası; Yangın sigortası; Yaşlılık sigortası
SİGORTA POLİÇESİ *ya da* **Sigorta sözleşmesi**
ilgili madde Sigorta 15:200a vd.
SİĞİL üstderi hücrelerinin bir virüs nedeniyle aşırı derecede çoğalmasıyla oluşan iyi huylu ur; genellikle yuvarlak ve kabarık, yüzeyi pürtüklüdür; ilaç tedavisiyle ya da ameliyatla yok edilebilir
ilgili maddeler
Deri 5:190b
Virüsler ve virüs hastalıkları 19:19b
SİĞİLLİ KURBAĞA
ilgili madde Kurbağa 11:105b, görsel
"SİHAM-I KAZA" Nef'i'nin yergi kitabı
ilgili madde Nef'i 13:48b
SİHANOUK, NORODOM *bak.* **NORODOM SİHANOUK**
SİHİR *bak.* **BÜYÜ**
"SİHİRBAZ OZ" Baum'un romanı
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:11b
"SİHİRLİ FLÜT" Mozart'ın operası
ilgili maddeler
Mozart 12:298a
Opera 13:187b, 189b, görsel
SİHİRLİ KARE
ana madde Sayı 15:88b
SİHLER halk
madde başlığı Sihler 15:203b, görsel
ilgili maddeler
Hindistan 8:167a, 172b
Pakistan 13:291b
Terörizm 17:160a
SİHLİD
madde başlığı Sihlid 15:204b, görsel
SİİRT il
madde başlığı Siirt 15:205b, görsel, harita
ilgili madde Doğu Anadolu Bölgesi 5:270a
SİİRT kent
ana madde Siirt 15:208b, görsel
SİKAS
madde başlığı Sikas 15:208b, görsel
ilgili madde Soyu azalan türler 16:30a
SİKKE *bak.* **MADENİ PARA**
SİKLAMEN
madde başlığı Siklamen 15:210a, görsel
SİKLATLAR *bak.* **KYKLADLAR**
SİKLON bir alçak basınç merkezinin çevresinde dönen büyük rüzgâr sistemlerinin ortak adı; ekvator kuşağı dışında hemen bütün bölgelerde görülür; antisiklonların aksine, kuzey yarıkürede saat ibresine ters yönde, güney yarıkürede saat ibresi yönünde hareket eder; genellikle yağmur ve kar getirir
ilgili maddeler
Hava durumu 8:71a, görsel
Meteoroloji 12:172a
Rüzgâr 14:309a, görsel
Yağmur 19:67b
SİKLOPROPAN tıpta genel anestezik olarak kullanılan renksiz ve patlayıcı gaz
ilgili madde Anestezi 1:272a
SİKLOTRON
ana madde Parçacık hızlandırıcıları 13:325b, görsel
ilgili maddeler
Atom 2:157b
Elektromıknatıs 6:116b
SIKORSKY, IGOR Rus asıllı ABD'li uçak tasarımcısı, 1889-1972; 1913'te ilk dört motorlu uçağı yaptı ve başarıyla uçurdu; iki ve daha çok motorlu amfibi uçaklar ve helikopterler geliştirdi; kendi modellerinin yapımı için şirketler kurdu
ilgili madde Helikopter 8:120a
SİKYANG IRMAĞI pinyin **Xi Jiang** okunuşu *Sicyanğ* Çin
ilgili madde Çin Halk Cumhuriyeti 4:313a
SİLAH
ana madde Savaş ve savaş araçları 15:75b
•Silahsızlanma; *silah tipleri, örn.* Ateşli silah; Biyolojik silah; Bomba; Güdümlü silah; Kılıç; Kimyasal silah; Mancınık; Mayın; Mızrak; Nükleer silah; Ok; Roket; Tanksavar; Torpil; Uçaksavar; Yay
"SİLAH ARKADAŞLARI" Simonov'un romanı
ilgili madde Rus edebiyatı 14:303b
"SİLAHLARA VEDA" Hemingway'in romanı
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:225b
Hemingway 8:125a
SİLAHLI KUVVETLER
•Deniz kuvvetleri; Hava kuvvetleri; Kara kuvvetleri; Ordu; Türk Silahlı Kuvvetleri
SİLAHSIZLANMA
madde başlığı Silahsızlanma 15:210b
ilgili madde Uluslararası hukuk 18:198a
•Lahey Konferansları; Nükleer silahsızlanma
SİLAHTAR MUSTAFA PAŞA HANI Malatya
ilgili madde Malatya: görsel 12:19
SILBERMANN, GOTTFRIED Alman müzik aletleri yapımcısı, 1683-1752
ilgili madde Piyano 14:87a
SİLEZYA Avrupa'da tarihi bölge; İS 9. yy'da Slav halkların yerleştiği bölge 1335'te de Bohemya tahtına bağlandı; 1425-35 arasında Husçular'a karşı girişilen savaşlarda yıkıma uğradı; Habsburglar'ın ve Prusyalılar'ın eline geçti, 1945'te Polonya'ya geri verildi; Polonya nüfusunun y. dörtte birinin geçimini sağlayan bir madencilik ve imalat bölgesidir; en önemli kenti Wrocław'dır
ilgili maddeler
Birinci Dünya Savaşı 3:210b
Polonya 14:112b
Yedi Yıl Savaşı 19:132b
SILHOUETTE ADASI Seyşeller
ilgili madde Seyşeller 15:161a
SİLİFKE İçel'in ilçesi; başlıca tarım alanı Göksu Deltası olarak da adlandırılan Silifke Ovası'dır; balıkçılık ve sanayi gelişmiştir; doğal ve tarihi güzellikleriyle önemli bir turizm merkezi olan ilçede Narlıkuyu Mağarası, Cennet ve Cehennem obrukları ilgi çekici yerlerdendir; nüf. (1990): ilçe 107.685, kasaba 46.858
ilgili madde İçel 8:274a, 276a
SİLİKAJEL *bak.* **SİLİS JELİ**
SİLİKAT MİNERALLERİ metallerin silisyum ve oksijenle oluşturduğu bileşiklerin ortak adı; bütün Güneş sisteminde örneklerine rastlanmıştır ve yerkabuğu ile mantonun % 95'ini oluşturur; bilinen 600 türü vardır
ilgili maddeler
Aşındırıcı 2:104b
Silisyum 15:212a
•Feldispat; Grena; Mika; Süngertaşı; Talk; Topaz
SİLİKOMANGANEZ
ilgili madde Manganez 12:41b
SİLİKON silisyum ve oksijen atomlarından oluşan ve yapısında silisyum atomuna bağlı organik gruplar bulunan polimer; katı ve sıvıyağ, plastik ya da reçine biçiminde üretilir; yağlayıcıların, su geçirmez kaplamaların, vernik ve cilaların yapımında kullanılır; çok kararlı ve yüksek sıcaklıklara dayanıklıdır
ilgili maddeler
Reçine 14:206a
Takma kol ve bacak 16:397a
SİLİKON VADİSİ California'da bölge, ABD
ilgili madde California 4:103b
SİLİKOZ akciğer hastalığı; uzun süre silis tozlarının solunması sonucunda ortaya çıkan bir tür pnömokonyozdur; belirtileri soluk darlığı ve öksürüktür; daha çok madenocağı ve taşocağı işçilerinde görülür; ölüme yol açabilir
ilgili maddeler
Meslek hastalıkları 12:164a
Toz 17:264a
SİLİNDİR geometri; tabanı daire biçiminde olan geometrik şekil
ilgili madde Alan ve hacim 1:130b vd., görsel
SİLİNDİR mühendislik; bir motorda, içinde pistonun ileri geri hareket ettiği bölme; silindirin duvarlarına sıkıca değen piston, genellikle sürtünmeyi azaltmak için yağlanır ve yakıtın ya da buharın genleşmesinden doğan basınçla itilir; hidrolik sistemlerde pistonun ileri geri hareketi, hidrolik akışkan aracılığıyla basıncı sistemin bir bölümünden başka bir bölümüne, örn. fren pedalından tekerleklere aktarır
ilgili maddeler
Buhar makinesi 4:48a vd.
Demiryolu ve tren 5:123a, 124a vd.
Dizel motoru 5:258a
İçten yanmalı motor 8:285a vd., görsel

Motorlu taşıtlar 12:283b vd.
Motosiklet 12:290b

SİLİNDİRİK İZDÜŞÜM
ana madde Harita ve haritacılık 8:36b, görsel

SİLİNDİR ŞAPKA
ilgili madde Başlık ve şapka 3:66a, 67a, görsel

SİLİS silisyum dioksit; yeryüzündeki en yaygın mineral (yerkabuğunun % 59'unu oluşturur) ve kayaçların % 95'inin temel bileşenidir; başlıca üç farklı kristal yapıda bulunur: kuvars, tridimit ve kristobalit; taşlama ve perdahlamada, Portland çimentosu, cam, seramik ve silikon yapımında kullanılır
ilgili maddeler
Cam ve camcılık 4:115b
Seramik 15:133a
Silisyum 15:211b
Sünger 16:205b
Tekhücreli hayvanlar 17:110b
•Silis mineralleri

SİLİS JELİ *ya da* **Silikajel**
ilgili madde Isıtma ve klima 8:243a

SİLİS MİNERALLERİ silisyum dioksidin değişik biçimleri; kuvars, kristobalit, kalsedon gibi birçok türü vardır; minerallerin kristal yapısındaki çeşitlilik, oksijen ve silisyum atomlarının dizilişindeki farklılıktan kaynaklanır; farklı dizilişler farklı kimyasal özelliklere yol açar
ilgili madde Aşındırıcı 2:104b
•Akik; Kum; Kumtaşı; Kuvars; Opal

SİLİSTRE Bulgaristan'da kent; Tuna Irmağı üzerinde; 1388-1878 arasında Osmanlı yönetiminde kaldı; mobilya, tuğla, kiremit üretimi ve dokumacılık gelişmiştir; nüf. 53.627 (1986 tah.)
ilgili maddeler
Balkan Savaşları 3:7b
Kırım Savaşı 10:217b

SİLİSYUM
madde başlığı Silisyum 15:211b, görsel
ilgili maddeler
Alaşım 1:136b
Bilgisayar 3:183b
Elektronik 6:126a, 126b
Fotosel 7:14a
Güneş enerjisi 7:271a
İletkenlik 8:327b
Jeokimya 9:201b
Kimyasal elementler 10:268b
Kuvars 11:141a
Seramik 15:133a
Transistör 17:283a

SİLİSYUM ÇİPİ *bak.* **MİKROÇİP**

SİLİSYUM DİOKSİT *bak.* **SİLİS**

SİLİSYUM KARBÜR *bak.* **KARBORUNDUM**

SİLİVRİ İstanbul'un ilçesi; kuzeyini Istranca Dağları'nın uzantıları engebelendirir; başlıca geçim kaynakları tarım, turizm ve son yıllarda gelişen çiçekçiliktir; nüf. (1990): ilçe 77.599, kasaba 26.049
ilgili madde Marmara Denizi 12:72b

SİLME KAFASI *bak.* **KAFA**

SİLME KAPLAMA *ya da* **Armuz kaplama**
ilgili maddeler
Deniz tekneleri 5:180b
Gemi ve gemi yapımı 7:112b

SİLO
madde başlığı Silo 15:212a, görsel

SILONE, IGNAZIO İtalyan yazar ve siyaset adamı, 1900-78; önce komünist, sonra sosyalist partiye üye oldu; II. Dünya Savaşı yıllarında faşizm karşıtı romanlarıyla uluslararası üne kavuştu; *Fontamara* (1930), *Ekmek ve Şarap* (1937), *Diktatörlük Dersleri* (1938) başlıca yapıtlarıdır
ilgili madde İtalyan edebiyatı 9:152a

SİLOPİ Şırnak'ın ilçesi; güney kesimi düzlüktür, kuzeyini Cudi Dağı kaplar; Güneydoğu Anadolu Projesi kapsamında olan ilçenin ekonomisi tarıma dayalıdır; nüf. (1990): ilçe 46.946, kasaba 23.430
ilgili madde Şırnak 16:266a, 267a vd.

"SİLSİLENAME" Osmanlı padişahları albümü
ilgili madde Levni 11:240b

SİLÜRİYEN DÖNEM jeolojide, Birinci Zaman içinde yer alan dönem; 430 milyon yıl öncesinden 395 milyon yıl öncesine kadar sürmüştür; bu dönemde oluşan kayaçlara bütün dünyada yaygın olarak rastlanır; ilk kara bitkileri, çenesiz balıklar ve birçok deniz omurgasızı bu dönemde ortaya çıktı; iklim ılımandı, buzullaşma görülmedi; yanardağ etkinliklerinin zayıf olmasına karşın önemli yer hareketleri oldu; kıtaların yerleri ve dağılımı bugünkünden çok farklıydı
ilgili maddeler
Jeoloji 9:205a, 206a
Tarihöncesi yaşam 17:49a, 49b

SİLVAN Diyarbakır'ın ilçesi; ekonomisi tarıma dayanır; pekmez ve pestil üretimi yaygındır; 1157'de yapılan Silvan Ulucamisi Artuklu mimarisinin önemli örneklerinden biridir; nüf. (1990): ilçe 109.935, kent 59.865
ilgili madde Anadolu Beylikleri 1:244b

SİLVİT mineral
ilgili madde Potasyum 14:137a

SİMAV Kütahya'nın ilçesi; dağlarla kuşatılmış topraklarının orta kesiminde Simav Ovası yer alır; başta dokumacılık olmak üzere küçük sanayi gelişmiştir; yeraltı kaynakları oldukça zengindir; nüf. (1990): ilçe 78.823, kasaba 15.640
ilgili madde Kütahya 11:181a

SİMAVİ, SEDAT Türk gazeteci ve yazar, 1896-1953
madde başlığı Simavi 15:214a, görsel

SİMAVNALI ŞEYH BEDREDDİN *bak.* **ŞEYH BEDREDDİN**

"SİMAVNE KADISI OĞLU ŞEYH BEDREDDİN DESTANI" Nâzım Hikmet'in manzum destanı
ilgili maddeler
Destan 5:199b
Nâzım Hikmet 13:43b
Şeyh Bedreddin 16:262a

SİMBALOM müzik aleti
ilgili madde Halk müziği 8:16a

SİMBİYOZ *bak.* **ORTAKYAŞAMA**

SIMENON, GEORGES Belçikalı yazar, 1903-89; polis müfettişi "Maigret" tipinin yaratıcısıdır
ilgili madde Dedektif 5:102b

SİMETRİ *bak.* **BAKIŞIM**

SİMGECİLİK *bak.* **SEMBOLİZM**

"Sİ MİNÖR ALTINCI SENFONİ" *bak.* **"PATETİK SENFONİ"**

"Sİ MİNÖR SENFONİ" *ya da* **"Bitmemiş Senfoni"** Schubert'in senfonisi
ilgili maddeler
Schubert 15:95b
Senfoni 15:126b

SİMLA Hindistan'da kent; kuzeybatıdaki Himaçhal Pradesh eyaletinin başkenti; Himalayalar'ın eteklerinde 2.200 m yüseklikte yer alır; 1816'dan sonra İngilizler tarafından kuruldu; 1835-1939 arasında Hindistan'ın yazlık başkentiydi; bir dinlence yeri, tarım ve sanayi merkezidir; nüf. 70.604 (1981)
ilgili madde Himalaya Dağları 8:161a

SIMON, PAUL ABD'li pop müzik şarkıcısı
ilgili madde Pop müzik 14:123a

SİMONOV, KONSTANTİN SSCB'li yazar, 1951-79; en tanınmış yapıtları *Günler ve Geceler* (1943-44), *Silah Arkaşları* (1952) ile *Yaşayanlar ve Ölüler*'dir (1959)
ilgili madde Rus edebiyatı 14:303b

SIMPLON TÜNELİ Alp Dağları, Avrupa; Alpler'i geçen demiryolu tüneli; 20 km
ilgili madde Tünel 18:21b

SIMPSON, WALLIS Windsor düşesi, 1896-1968
ilgili madde Edward 6:49a, görsel

SIMPSON ÇÖLÜ Avustralya; y.öl. 145.000 km^2
ilgili madde Avustralya: görsel 2:192

SİMUN, AZİZ *ya da* **Gayyur Simun** Hz. İsa'nın havarisi, ü. İS 1. yy
ana madde Havariler 8:58b

SİMÜLATÖR
ilgili madde Astronot 2:79b

SİMYA
madde başlığı Simya 15:214b, görsel
ilgili maddeler
Altın 1:183b
Civa 4:187b
Kimya 10:264b

SİNA DAĞI Sina Yarımadası, Mısır; Tanrı'nın bu dağda Musa'ya görünerek On Emir'i, Yahudi inanışına göre de Tevrat'ı indirdiğine inanılır; Hıristiyan ve İslam dinlerince de kutsal sayılır
ilgili maddeler
Mısır 12:194b
Musa, Hz. 12:315a

SİNAGOG *ya da* **Havra**
madde başlığı Sinagog 15:216a, görsel
ilgili maddeler
Tapınak 17:7a, 7b
Yahudiler ve Musevilik 19:76a

SİNAHHERİBA *ya da* **Sanherib** Asur kralı, ö. İÖ 681; hk. d. İÖ 704-681; Elamlılar'ın desteğiyle topraklarına saldıran Keldani hükümdarı Mardukapaliddina'yı Babil'de yenilgiye uğrattı; İÖ 691'de Elamlılar'a saldırarak öcünü aldı; İÖ 689'da Babil'i yıktı; oğullarından biri tarafından öldürüldü
ilgili maddeler
Babil ve Asur uygarlıkları 2:252a, 253a
Ninova 13:87b

SİNAMEKİ baklagiller familyasından, Afrika ve Asya'da yetişen bitkilerin ortak adı; 1 m'ye kadar boylanabilir; tüysü yaprakları, sarımsı çiçekleri vardır; yaprakları müshil olarak kullanılır
ilgili madde Tıp 17:178b

SİNANLI KÖPRÜSÜ Kırklareli
ilgili maddeler
Kırklareli: görsel 10:219
Mimar Sinan 12:233b

SİNAN (MİMAR) *bak.* **MİMAR SİNAN**

SİNANOĞLU, OKTAY Türk kimyacı, d. 1935; Türkiye ve ABD üniversitelerinde profesörlük yaptı; kuramsal kimya, kuvan-

tum kimyası ve moleküler biyoloji alanlarındaki çalışmalarıyla uluslararası ün kazandı
SİNAPS
ilgili madde Sinirler ve sinir sistemi 15:246b, 247b
SİNARİT Akdeniz'de ve Atlas Okyanusu'nun doğusunda yaşayan balık; gençken grimsi sarı olan rengi daha sonra pembemsi sarıya, yaşlanınca mavimsi griye döner; uzunluğu en çok 1 m, ağırlığı 12 kg kadardır; küçük balıklar ve kabuklu deniz omurgasızlarıyla beslenir; eti lezzetli olduğu için ticarî değeri yüksektir
SINATRA, FRANK ABD'li şarkıcı ve sinema oyuncusu, d. 1915; 1942'de ilk kez solist olarak dinleyici karşısına çıktı ve dünya çapında ün kazandı; filmleri arasında *İnsanlar Yaşadıkça* (1953) ve *Bir Çapkının Maceraları* (1957) sayılabilir; çok sayıda plak doldurmuş, konserler vermiş ve televizyon programlarına çıkmıştır
SİNA YARIMADASI Mısır; Afrika ile Asya'yı birbirine bağlayan üçgen biçiminde kara parçası; y.öl. 61.000 km²; çok az bitki ve hayvanın yaşadığı son derece sıcak bir bölgedir; göçebe Bedeviler'in yurdu olan bölgedeki tek tük yerleşmeler kuzeyde bulunur
ilgili maddeler
Arap-İsrail Savaşları 1:317a
Mısır 12:194b
SİNBAD *bak.* **GEMİCİ SİNBAD**
SİNCAN Ankara'nın ilçesi; anakent sınırları içindedir; "F-16" uçaklarının montaj tesisleri bu ilçededir; nüf. (1990): ilçe 101.118, kent 91.016
SİNCANLI Afyonkarahisar'ın ilçesi; kuzeyini İlbulak, güneyini Ahır dağları engebelendirir; orta kesimdeki Sincanlı Ovası'nda büyük çaplı tarım yapılır; nüf. (1990): ilçe 52.206, kasaba 5.503
SİNCAP
madde başlığı Sincap 15:217a, görsel
ilgili maddeler
Dürer: görsel 6:32
Gelengi 7:102a
Kemiriciler 10:165b, görsel
Kış uykusu 10:230b
Meyve 12:184a
SİNCİK Adıyaman'ın ilçesi; daha önce Kâhta ilçesine bağlı bir köydü; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 19.524, kasaba 2.503
SINCLAIR, UPTON ABD'li romancı, 1878-1968; *Chicago Mezbahaları* (1906) adlı yapıtında mezbahalardaki koşulları sergileyince, bu konuda soruşturma açılmasını ve gıda sanayisine sağlık denetimi getiren yasaların çıkmasını sağladı; *Petrol* (1927) ve *Altın Zincir* (1925) öbür yapıtları arasındadır
SİND Pakistan'ın güneybatısında eyalet; 1970'te kuruldu; güneyden Umman Denizi, doğudan Hindistan'la çevrilidir; merkezi Karaçi; ülkenin en sanayileşmiş bölgelerinden biridir; y.öl. 140.913 km²; nüf. 20.312.000 (1983 tah.)
SİNDİRİM
madde başlığı Sindirim 15:218b, görsel
ilgili maddeler
Bağırsak 2:264a vd.
Balık 2:309b
Enzim 6:162a
Gevişgetirenler: görsel 7:138
Hayvan 8:93a vd.
Karaciğer 10:25a
Mide 12:204a vd.
SİNDİRİM GÜÇLÜĞÜ *ya da* **Hazımsızlık**
ilgili madde Sindirim 15:221a
SİNDİRİM KANALI hayvanlarda, yiyeceklerin vücuda girdiği ve özümsendikten sonra dışkı halinde dışarı atıldığı kanal; bu kanalın başlangıcı ağız, bitim noktası anüstür; memelilerde yutak, yemek borusu, mide ve bağırsaklar da bu kanalın bir parçasıdır
ana madde Sindirim 15:218b
SİNDİRİM SİSTEMİ
ana madde Sindirim 15:218b vd.
ilgili madde Hayvan 8:93a vd.
SİNDİRİM SİSTEMİ HASTALIKLARI
ana madde Sindirim 15:220b
SİNE DÜĞÜMÜ *ya da* **İran düğümü**
ilgili madde Halı ve kilim 7:331a
SİNEK
madde başlığı Sinek 15:221b, görsel
ilgili maddeler
Tozlaşma 17:265b
Yaşam çevrimi: görsel 19:111
•*sinek türleri, örn.* Bostan sineği; Etsineği; Karasinek; Lahana sineği; Meyve sineği; Sığırsineği; Sirke sineği; Sivrisinek, Süprüntüsineği; Sürü sineği
SİNEKEMANI müzik aleti
ilgili madde Keman ailesi 10:159b
SİNEK KÂĞIDI
ilgili madde Arsenik: görsel 2:39
SİNEKKAPAN bitki
ana madde Böcekçil bitkiler 4:8a, görsel
SİNEKKAPAN kuş
madde başlığı Sinekkapan 15:225a, görsel
ilgili madde Kuş: görsel 11:124
"SİNEKLER" Sartre'ın tiyatro oyunu
ilgili madde Sartre 15:69b
"SİNEKLİ BAKKAL" Halide Edip Adıvar'ın romanı
ilgili madde Adıvar 1:34a
SİNEK MANTARI
ilgili madde Mantarlar: görsel 12:52
SİNEK OLTASI
ilgili madde Balıkçılık 2:321a, görsel
SİNEMA
madde başlığı Sinema 15:226a, görsel, tablo
ana madde Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:223b, 224a
ilgili maddeler
Bilimkurgu 3:190b
Video 19:7b
SİNEMA FİLMİ
ana madde Sinema 15:226a, görsel
ilgili madde Fotosel 7:15a
SİNEMA KAMERASI
ilgili madde Sinema 15:226b vd., görsel
SİNEMA OYUNCULUĞU
madde başlığı Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:217a, görsel
ilgili madde Sinema 15:238b
SİNEMASKOP
ilgili madde Sinema 15:232b, 239a
SİNEMATOGRAF
ilgili madde Sinema 15:227b, 229a
SİNGAPUR ülke
madde başlığı Singapur 15:242a, görsel, harita
ilgili maddeler
Doğu Hint Adaları 5:273b
Güneydoğu Asya sanatı 7:295b
İkinci Dünya Savaşı 8:301a
İngiliz Uluslar Topluluğu 9:29a
Ulaşım: görsel 18:182
SİNGAPUR Singapur'un başkenti; 1819'da küçük bir liman olan Tumasik'te Güneydoğu Asya-İngiliz ticaretinin merkezi olarak kuruldu; Hint Okyanusu ile Güney Çin Denizi arasında bir derin su limanı ve ülkenin büyük ticaret merkezlerinden biridir; met. nüf. 2.641.000 (1988 tah.)
ilgili madde Singapur 15.242a, 243a
SİNGAPUR BOTANİK BAHÇESİ Singapur
ilgili madde Botanik bahçeleri: görsel 3:309
SINGER, ISAAC BASHEVIS ABD'li yazar, 1904-91
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:227a
SINGER, ISAAC MERRIT ABD'li mucit, 1811-75
ilgili maddeler
Dikiş makinesi 5:224b
Hazır giyim sanayisi 8:113b
SİNGH, GOBİND Hintli dinî önder, 1666-1708
ilgili madde Sihler 15:204a
SİNHALİLER Sri Lanka'da yaşayan en büyük etnik grup; nüfusları 9 milyondan fazladır; karmaşık bir kast yapısında olan topluluğunun hemen hepsi Buda dinini benimsemiştir; İÖ 5. yy'da Kuzey Hindistan'dan göç ettikleri sanılıyor
ilgili madde Sri Lanka 16:129b, 130b
SİNİR
madde başlığı Sinirler ve sinir sistemi 15:244a, görsel
ilgili maddeler
Böcek 3:327b
Dişler 5:243b
Hücre 8:223b
Kas 10:81a
Kulak 11:96a
Vücut 19:39b
Yara 19:101a
SİNİR CERRAHİSİ *bak.* **NÖROŞİRÜRJİ**
SİNİR DÜĞÜMÜ *bak.* **GANGLİYON**
SİNİR GAZI sinir sistemini etkileyen zehirli gaz
ilgili madde Kimyasal savaş 10:271a
SİNİR HÜCRESİ *bak.* **NÖRON**
SİNİR İLETİSİ
ana madde Sinirler ve sinir sistemi 15:246a vd.
ilgili madde Beyin 3:163b
SİNİR LİFİ *bak.* **AKSON**
SİNİR SİSTEMİ
madde başlığı Sinirler ve sinir sistemi 15:244a, görsel
ilgili maddeler
Artrit ve romatizma 2:46b
Felç 6:266a vd.
Hayvan 8:92b
Hayvan davranışı 8:106a
İlaç bağımlılığı 8:319b
İskelet 9:89a vd.
Pavlov 14:35b
Sara 15:57a
Vücut 19:39b
•Beyin; Sinir
SİNİR SİSTEMİ HASTALIKLARI
ana madde Sinirler ve sinir sistemi 15:247a vd.

ilgili madde Hastalık 8:44b
SİNKİANG *bak.* **XINJIANG**
SINN FEIN İrlanda'da siyasal parti; programının temel amacı İrlanda'nın bağımsızlığı olan milliyetçi, sosyalist bir partidir; 1902'de kuruldu; 1918 genel seçimlerinde 105 milletvekilliğinden 73'ünü kazandı; seçmen desteğinin azalmasına karşın İrlanda Cumhuriyet Ordusu'nun (IRA) "siyasal kanadı" olarak önemini korumaktadır
ilgili maddeler
De Valera 5:201b
İrlanda Cumhuriyeti 9:78a
Kuzey İrlanda 11:160a
Terörizm 17:160a
SİNOP il
madde başlığı Sinop 15:248a, görsel, harita
ilgili madde Karadeniz Bölgesi 10:29a, 30a
SİNOP kent
ana madde Sinop 15:251b, görsel
SİNOP KALESİ
ilgili madde Sinop 15:251a vd., görsel
SİNOP YARIMADASI Karadeniz Bölgesi
ilgili maddeler
Karadeniz Bölgesi 10:30a
Sinop 15:249a
SİNOVYA ZARI *ya da* **Sinovyum** eklem boşluklarının iç yüzünü kaplayan ve eklemlerin hareketini kolaylaştıran kayganlaştırıcı sinovya sıvısını salgılayan zarsı doku
ilgili madde Artrit ve romatizma: görsel 2:45
SİNTERLEME
ilgili maddeler
Demir ve çelik 5:125a
Metal 12:170b
SİNTİLASYON SAYACI
ilgili madde Radyoaktiflik 14:184a
SİNTİSAYZIR genellikle bir bilgisayarla bağlantılı olarak çalışan ve parametreleri tanımlanmış bütün seslerin benzerini üretebilen elektronik aygıt; elektrik akımındaki hızlı değişikliklerle basit bir ses dalgasının frekansını, süresini, gürlüğünü ve tınısını değiştirerek istenen sese dönüştürebilir; böylece, tek bir çalgıdan eksiksiz bir senfoni orkestrasına kadar bütün sesler sintisayzırla üretilebilir; elektronik orgdan yola çıkarak 1950'lerde geliştirilmiş, 1960 ve 1970'lerde ABD'li fizikçi Robert Moog'un katkılarıyla daha küçük ve çok daha gelişmiş örnekleri yapılmıştır
SİNÜS anatomi; vücuttaki herhangi bir boşluk ya da kanal; içinde kan ya da hava olabilir; kafatasındaki sinüsler, beyin toplardamarlarından gelen kanı boyun iç toplardamarına iletir; burun sinüslerinin içi mukoza döşeli ve hava doludur; koku duyusunda ve burun içindeki sıcaklığın korunmasında bu sinüslerin rol oynadığı sanılıyor
ilgili madde Solunum 15:320a
SİNÜS matematik
ana madde Trigonometri 17:285a, 287a vd.
SİNÜS DALGASI
ilgili maddeler
Elektronik 6:120a
Trigonometri 17:286a
SİNÜZİT
ilgili madde Solunum 15:320a
SİNYAL
ana madde Elektronik 6:119b vd.
ilgili maddeler
Hesap makinesi 8:137a
İletişim 8:324b, 326b
İşaretleşme 9:141a, 141b
Telekomünikasyon 17:129a vd.
SİNYALİZASYON
ilgili madde Demiryolu ve tren 5:140a, görsel
SİPAHİ Osmanlı ordusunda atlı asker
ilgili madde Giysi: görsel 7:173
•Sipahi Ocağı; Timarlı sipahi
SİPAHİ OCAĞI Osmanlı Devleti'nde atlı birliklerden oluşan Kapıkulu Ocağı; merkezdeki birliklerin askerlerine sipahi, eyaletlerden gelenlere timarlı sipahi• denirdi
ilgili madde Osmanlı İmparatorluğu 13:240b
SİPER HUMMASI vücut bitiyle taşınan bir riketsiyanın yol açtığı, ateş nöbetleri ve ağrılarla gelişen bulaşıcı hastalık
ilgili madde Bit 3:230b
SİPER SAVAŞI bağlantı yollarıyla birbirine geçit veren siperler kazarak mevzilenmiş ordular arasında yapılan cephe savaşı
ilgili maddeler
Birinci Dünya Savaşı 3:205b, görsel
Kale ve tahkimat 9:279a
Kuşatma 10:127b
Savaş ve savaş araçları 15:79b, 81b
SİPSİ müzik aleti
ilgili madde Zurna 19:272a
SIQUEIROS, DAVID ALFARO Meksikalı ressam, 1896-1974; toplumsal gerçekçi duvar resimleriyle tanınır; resimlerinin ayırt edici özellikleri keskin çizgiler, çarpıcı renkler ve sıkışık düzenli kompozisyonlar içinde izleyiciye yansıyan coşku ve keder duygularıdır
ilgili maddeler
Mozaik: pano: görsel 12:294
Resim sanatı 14:234a
SIRACUSA İtalya'da, Sicilya'nın güneydoğusunda kent; eskiçağdan beri önemli bir Yunan kenti ve limanıydı; başta amfitiyatrosu olmak üzere birçok değerli Yunan ve Roma dönemi kalıntısını barındırır; bugün bir balıkçılık ve turizm merkezidir; nüf. 123.706 (1988 tah.)
ilgili maddeler
Arşimet 2:40a
Peloponnesos Savaşı 14:41a
SİR DERYA *ya da* **Seyhun Irmağı** SSCB; Özbekistan, Tacikistan ve Kazakistan SSC sınırları içinde akarak Aral Gölü'ne dökülür; uzunluğu 2.212 km; üzerinde birçok baraj ve hidroelektrik santral kurulmuştur
ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:8a
SİREL, NEJAT Türk heykelci, 1897-1959; daha çok büstleri ve anıtsal heykelleriyle tanınır
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:129b
SİREN Yunan mitolojisi
madde başlığı Sirenler 15:252b
ilgili madde Odysseia 13:132a
SİREN zoolojide, semenderlerin yakın akrabası olan üç amfibyum türünün ortak adı
ilgili madde Amfibyumlar 1:234a
SİRENAYKA *bak.* **BERKA**
"SİRET ANTER" Arap destanı
ilgili madde Arapça 1:314a
SIRIUS *bak.* **AKYILDIZ**
SİRK gösteri
madde başlığı Sirk 15:253a, görsel
ilgili madde Palyaço 13:294b
SİRK jeoloji *bak.* **BUZYALAĞI**
SİRKE
madde başlığı Sirke 15:257b
ilgili madde Asit 2:60b
SİRKE ASİDİ *bak.* **ASETİK ASİT**
SİRKE SİNEĞİ
madde başlığı Sirke sineği 15:258a
SİRMEN, FUAT Türk siyaset adamı, 1899-1981
ilgili madde Türkiye: görsel 18:91
SİROKKO Sahra Çölü üzerinden İtalya'nın güneyine ve Sicilya'ya doğru esen ılık, tozlu rüzgâr
ilgili madde Rüzgâr 14:311a
SİROZ
ilgili madde Karaciğer 10:26a
SİRROKÜMÜLÜS
ilgili madde Bulut 4:56b
SİRROSTRATUS
ilgili madde Bulut 4:56b
SİRRUS *ya da* **Tüybulut** 6.000-9.000 m arasındaki yüksekliklerde oluşan, genellikle beyaz, tüy biçiminde bulut
ilgili madde Bulut 4:56b, 57a, görsel
SİS *ya da* **Pus** meteoroloji olayı
madde başlığı Sis 15:258b, görsel
ilgili madde Yağmur 19:67b
"SİS" Livaneli'nin filmi
ilgili madde Türk sineması 18:140a
"SİS" Tevfik Fikret'in şiiri
ilgili madde Tevfik Fikret 17:166a, 167b
"SİS" Unamuno'nun romanı
ilgili madde İspanyol edebiyatı 9:109b
SİSAL
madde başlığı Sisal 15:259b, görsel
ilgili madde Halat ve halat yapımı 7:329a vd.
SİSAM ADASI *ya da* **Samos Adası** Yunanistan; Ege Denizi'nde, Kuşadası açıklarında, Anadolu'ya en yakın Yunan adasıdır; y.öl. 476 km², yönetim merkezi Vathi; 1479-1912 arasında Osmanlı yönetiminde kaldı; üzüm, zeytin, pamuk, tütün ve şarap başlıca ürünleridir; nüf. 40.519 (1981)
ilgili maddeler
Ege Adaları 6:58b
İyonya 9:158b
SİS BOMBASI
ilgili maddeler
Bomba 3:283a
Fosfor 6:331a
SISLEY, ALFRED İngiliz ressam, 1839-99
madde başlığı Sisley 15:260a
SİSMİK DALGA *bak.* **DEPREM DALGASI**
SİSMOGRAF yersarsıntılarını kaydeden duyarlı aygıt; genellikle yatay bir sarkaç aracılığıyla bir depremin gerçekleştiği anı ve Richter Ölçeği•'ne göre şiddetini kaydeder
ilgili madde Deprem 5:185b
SİSMOLOJİ depremleri inceleyen bilim dalı
ilgili maddeler
Deprem 5:185b
Jeofizik 9:199a
SİS ODASI radyoaktif ışınımların varlığını saptayan aygıt; içindeki aşırı doymuş buharın, temel parçacıkların geçtiği yerlerde sıvı damlacıkları halinde yoğunlaşması ilkesine dayanır; 1896-1912 arasında İskoç-

yalı fizikçi C.T.R. Wilson tarafından geliştirilmiştir
ilgili madde Radyoaktiflik 14:84a, görsel
SİSTEM anatomi
ilgili madde Vücut 19:39a vd.
SISTINA ŞAPELİ İtalya; Vatikan Sarayı'nda papalık şapeli; Michelangelo'nun freskleriyle ünlüdür
ilgili maddeler
Botticelli 3:312b
İç mimarlık: görsel 8:280
Michelangelo 12:102b vd., görsel
Resim sanatı: görsel 14:226
Roma 14:259b
SİSTOSKOP idrar kesesinin içini incelemeye yarayan sonda aygıtı
ilgili madde Periskop 14:48b
"SISYPHE EFSANESİ" Camus'nün denemeleri
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:44a
SİSYPHOS Yunan mitolojisinde Korint'in efsanevi kralı; ölümden kaçmaya kalkıştığı için Hades'in yeraltı cehennemine gönderildi ve her seferinde yeniden aşağıya yuvarlanan bir kayayı iterek bir dağın tepesine çıkarmakla cezalandırıldı
ilgili madde Hades 7:322b
SİTAR lavtaya benzeyen telli Hint çalgısı; Hint müziğinin en önemli çalgısıdır; genellikle beş melodi teli ile beş ya da altı burdon teli vardır ve sağ elin başparmağına takılan bir tel mızrapla çalınır
SİTATUNGA *bak.* **BATAKLIK ANTİLOBU**
SİTOKİNİN
ilgili madde Hormonlar 8:207b
SİTOLOJİ *ya da* **Hücrebilim** canlıların temel birimi olan hücreyi inceleyen bilim dalı; başlangıcı, Robert Hooke'un mikroskopla mantar hücrelerini gözlemlemesine dayanır; 19. yy'da bütün canlıların hücrelerden oluştuğu kuramı ortaya atıldı; 20. yy'da da hücrelerin kalıtımdaki rolü kanıtlandı
SİTOPLAZMA *ya da* **Hücre plazması** bir hücrenin çekirdeği dışında kalan bölümü; yapısında y. %70-90 oranında su, %15 protein, %1 inorganik tuzlar ve %3 yağ bulunur; hücrenin etkinliğini sürdürmesi için gerekli olan kimyasal maddeler sitoplazmada bireşimlenir
ilgili maddeler
Amip 1:236b
Hücre 8:221b
SİTRİK ASİT en çok turunçgillerde bulunan asit; glikozun mayalanmasıyla da elde edilir
ilgili maddeler
Ananas 1:259b
Asit 2:60b
Limon 11:260a
SİULAR *ya da* **Siyular** *ya da* **Dakotalar** Kuzey Amerika Yerlileri; önceleri Superior Gölü'nün çevresinde yaşıyorlardı; yıllarca süren savaşlarla Minnesota ve Dakota'ya sürüldüler; 19. yy ortalarında da kamplara yerleştirildiler; ama antlaşmalara uyulmaması üzerine 1876'da ayaklanarak savaşa giriştiler; reisleri Oturan Boğa öldürüldü ve 1890'da Wounded Knee'deki Yerli katliamıyla direnişleri kırıldı; bugün sayıları 50.000 kadardır
ilgili madde Amerika Yerlileri: görsel 1:229
SİVAS *ya da* **Sıvas** il
madde başlığı Sivas 15:261a, görsel, harita
SİVAS kent
ana madde Sivas 15:265b, görsel
SİVAS KONGRESİ 1919
madde başlığı Erzurum ve Sivas Kongreleri 6:184a, görsel
ilgili madde Atatürk 2:121b, görsel
SİVASLI Uşak'ın ilçesi; Banaz Çayı'nın suladığı düzlüklerde en çok tahıl, baklagiller ve susam yetiştirilir; Sebaste• eskiçağ kentinin kalıntıları ilçe sınırları içindedir; nüf. (1990): ilçe 22.804, kasaba 5.726
SİVASTOPOL KUŞATMASI 1854-55; Kırım Savaşı'nın en önemli harekâtı; İngiliz, Fransız, Osmanlı ve Piemonte birlikleri, Rus donanmasının Karadeniz'deki en büyük üssü olan Sivastopol'u kuşatarak sonunda ele geçirdiler; ama ağır kış koşullarına hazırlıklı olmadıkları için büyük kayıplar vererek antlaşma imzalamak zorunda kaldılar
ilgili maddeler
Kırım Savaşı 10:217b
Kuşatma 11:127b
SİVEREK Şanlıurfa'nın ilçesi; topraklarının Fırat Irmağı kıyısındaki bölümü Atatürk baraj gölünün suları altında kalmıştır; en çok tahıl, susam ve pamuk yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 133.832, kent 63.049
SİVİLCE irin dolu küçük apse
ana madde Ergenlik sivilcesi 6:170b
ilgili madde Apse 1:307a
•Çıban
SİVİL HAVACILIK
ana madde Havacılık tarihi 8:63a vd.
SİVİL SAVUNMA
madde başlığı Sivil savunma 15:266a
ilgili madde İkinci Dünya Savaşı: görsel 6:297
SİVRİ balık
ilgili madde Palamut 13:293a
SİVRİADA *ya da* **Hayırsızada** İstanbul
ilgili madde Prens Adaları 14:140b, 141a
SİVRİ BİBER
ilgili madde Biber 3:173a
SİVRİCE Elazığ'ın ilçesi; topraklarını Hazarbaba Dağı engebelendirir; Hazar Gölü'nün batısı ilçe sınırları içindedir; ferrokrom yatakları Etibank tarafından işletilir; nüf. (1990): ilçe 17.302, kasaba 5.261
SİVRİFARE *ya da* **Soreks**
madde başlığı Sivrifare 15:267a, görsel
ilgili madde Memeliler: görsel 12:142
SİVRİHİSAR Eskişehir'in ilçesi; ovalarda geniş çaplı tarım, yüksek kesimlerde hayvancılık yapılır; zengin yeraltı kaynakları vardır; eskiçağ kenti Pessinus'un kalıntıları Sivrihisar kasabasının yakınlarındadır; nüf. (1990): ilçe 37.297, kasaba 10.490
ilgili maddeler
Nasreddin Hoca 13:39a
Tarım ve hayvancılık: görsel 17:32
SİVRİSİNEK
madde başlığı Sivrisinek 15:267b, görsel
ilgili maddeler
Lepistes 11:237a
Mikroplar 12:214a
Sarıhumma 15:63b
Sıtma 15:183b
Sinek 15:222b
Uçuş 18:170b
SİYAH renk
ilgili madde Renkler 14:216a
SİYAH AMERİKALILAR
madde başlığı Siyah Amerikalılar 15:269a, görsel
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:205b
Amerikan edebiyatı 1:223b, 224b
Caz 4:137a
Göç 7:191a
Irkçılık 8:233a vd.
Pop müzik 14:120a vd.
SİYAH CÜCE yıldız
ilgili madde Yıldız 19:171b
SİYAH FOSFOR
ilgili madde Fosfor 6:330b vd.
"SİYAH İNCİ" Sewell'in öykü kitabı
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:10a
SİYAH KALEM Osmanlı nakkaş, ü. 15. yy
madde başlığı Siyah Kalem 15:278b, görsel
"SİYAH LALE" Dumas'nın romanı
ilgili madde Dumas 5:311b
SİYAH MİLLİYETÇİLİK ABD'deki Siyahlar arasında gelişen siyasal hareket: çeşitli gruplar, örn. Siyah Müslümanlar, bir Siyah'ın her şeyden önce Siyah topluma bağlılıkla yükümlü olduğunu, devletin onun devleti olmadığını ve o devlete karşı hiçbir yükümlülüğü bulunmadığını savunurlar
SİYAH MÜSLÜMANLAR HAREKETİ ABD
ana madde Siyah Amerikalılar 15:273b
SİYAKAT hat sanatı
ilgili madde Hat sanatı 8:56a
SİYAM *bak.* **TAYLAND**
SİYAMANG en iri gibon türü
ilgili madde Gibon 7:147a
SİYAM KEDİSİ
ilgili madde Kedi 10:140b vd.
SİYAMLI İKİZLER Siyam'da (bugünkü Tayland'da) doğan dünyanın ilk yapışık ikizleri
ilgili madde İkiz 8:311b
SİYAM TİMSAHI
ilgili madde Hayvan: görsel 8:94
SİYAN renk
ilgili maddeler
Renkler 14:215b, 217a
Televizyon :görsel 17:136
SİYANOKOBALAMİN *bak.* **B_{12} VİTAMİNİ**
SİYANÜR prusik ya da hidrosiyanik asidin tuzu; çok güçlü bir zehirdir
ilgili madde Zehir ve zehirlenme 19:245b
SİYASAL COĞRAFYA
ilgili madde Coğrafya 4:199a
SİYASAL HAKLAR
ilgili madde Yurttaşlık hakları 19:213b
SİYASAL PARTİ
madde başlığı Siyasal partiler 15:279a, görsel
ilgili maddeler
Başbakan 3:62a
Parlamento 14:8b, 9b
Seçim 15:102a
Siyaset 15:288b
•*parti adları, örn.* Cumhuriyet Halk Partisi; Demokrat Parti; İngiliz İşçi Partisi
SİYASAL TEMSİL yurttaşların seçilmiş kişiler aracılığıyla temsil edildiği siyasal sistem; bütün yurttaşların doğrudan katılımının olanaksız olduğu durumlarda, seçilmiş temsilciler yasaların ve hükümet politikalarının hazırlanmasında yurttaşlar adına söz

sahibidir; bu yöntem, sendikalar gibi büyük örgütlerde de uygulanır

SİYASAL YÖNETİM
madde başlığı Siyasal ve yerel yönetim 15:283a
ana maddeler
Osmanlı İmparatorluğu 13:238b vd.
Türkiye 18:73b
ilgili maddeler
Anayasa 1:264a
Hukuk 8:214a
Propaganda 14:146a
Sansür 15:53a vd.
Seçim 15:101b
Sıkıyönetim 15:180a
Siyasal partiler 15:279b
Siyaset 15:288a
Vergiler 18:322a vd.
•Bakanlar kurulu; Başbakan; Cumhurbaşkanı; Devlet; Devlet başkanı; Diktatör; Parlamento; *yönetim sistemleri, örn.* Başkanlık sistemi; Cumhuriyet; Demokrasi; Faşizm; Federal sistem; Krallık; Parlamenter sistem; *ayrıca bak.* Yargı; Yasama; Yürütme

SİYASET *ya da* **Politika**
madde başlığı Siyaset 15:288a, görsel
•Siyasal parti; Siyasal yönetim

SİYASET BİLİMİ hükümetleri, yasaları, bir devletin iç ve dışişlerinin yönetimini konu alan toplum bilimi; hükümetler ile hükümetleri denetleyen kamuoyu, basın, siyasal partiler, sanayi ve ticaret çevreleri gibi güçler arasındaki ilişkileri tanımlar ve açıklar

SİYATİK bacağın arkasında siyatik sinirinin izlediği yol boyunca yayılan ağrı; çoğu zaman siyatik sinirinin köklerinin bulunduğu bel omurlarına fazla yük binmesi sonucunda ortaya çıkar; tedavisi sinirin üzerindeki basıncı kaldırmaya yöneliktir
ilgili madde Sinirler ve sinir sistemi 15:247b

SİYAVUŞGİL, SABRİ ESAT Türk şair, yazar ve çevirmen, 1907-68; İstanbul Üniversitesi'nde psikoloji-pedagoji profesörlüğü yaptı; Yedi Meşale topluluğu şairlerindendi; edebiyat ve sanat incelemelerinin yanı sıra Fransızca'dan yaptığı başarılı çevirileriyle de tanındı

SİYEK *bak.* **İŞEME KANALI**

SİYON önceleri, Davud'un ele geçirerek kendi kentini kurduğu Kudüs'ün iki tepesinden birinin üzerindeki Yebusi kalesinin adıydı; sonradan Kudüs'le eşanlamlı kullanılır oldu; en sonunda da Yahudiler'in anayurdu anlamını kazandı
ilgili madde Yahudiler ve Musevilik 19:74b

SİYONİZM
madde başlığı Siyonizm 15:288b
ilgili maddeler
Filistin 6:300a
İbrani edebiyatı 8:266a
Terörizm 17:160b
Yahudiler ve Musevilik 19:74b

SİYULAR *bak.* **SİULAR**

SJÆLLAND ADASI *ya da* **Seeland Adası** Danimarka'nın en büyük ve en kalabalık adası; Kattegat Boğazı ile Baltık Denizi arasında; Kopenhag da bu adanın doğu kıyısındadır

SKAGERRAK BOĞAZI Avrupa; Kuzey Denizi'nin Danimarka ile Norveç arasında uzanan ve Baltık Denizi'ne açılan kolu
ilgili maddeler
Baltık Denizi 3:14b
İskandinavya 9:87a

SKANDERBEG *bak.* **İSKENDER BEY**

SKANDİYUM lantanitler• dizisinden element; simgesi Sc, atom numarası 21, bağıl atom kütlesi 44,96; adını İskandinavya'dan alan yumuşak, gümüş renginde bir metaldir; 1879'da keşfedilmiştir

SKEET ATICILIĞI
ilgili madde Atıcılık 2:139a

SKİNNER, B. F. ABD'li psikolog, d. 1904; davranışçı psikolojinin önde gelen temsilcilerindendir; ödüllendirme ve cezalandırma yöntemiyle öğrenmenin ilkelerini araştırdı; hayvan davranışlarını incelemek için, kendi adıyla anılan kafes gibi birçok deney aracı geliştirdi

SKLODOWSKA, MARIE *bak.* **CURIE, MARIE**

SKOLASTİK FELSEFE
madde başlığı Skolastik felsefe 15:290a

SKOLASTİKİA HAMAMI Efes, İzmir
ilgili madde Efes 6:51b

SKOPJE *ya da* **Üsküp** Yugoslavya'da kent; Makedonya Sosyalist Cumhuriyeti'nin başkenti; Vardar Irmağı kıyısında; 14. yy sonunda Osmanlı yönetimine girdi; 1963'teki büyük depremden sonra geniş çapta onarım gördü; bugün bir sanayi ve taşımacılık merkezidir; nüf. 408.143 (1981)
ilgili madde Yugoslavya 19:198a

SKRİYABİN, ALEKSANDR Rus piyanist ve besteci, 1871-1915; askeri okulda başladığı müzik eğitimini 1888'den sonra Moskova Konservatuvarı'nda sürdürdü; 1898-1903 arası bu konservatuvarda ders verdi; sonra tümüyle bestecilige yöneldi; olağanüstü tınıları, armonileri ve sembolizmiyle tanınan piyano ve orkestra müzikleri besteledi

SKUTER
ilgili madde Motosiklet 12:291a vd., görsel

SKYE TERİYESİ çok küçük yapılı İskoç teriyesi
ilgili madde Köpek 11:49b, görsel

SKYLAB PROGRAMI ABD'nin 1973'te Skylab adlı bir uzay laboratuvarını yörüngeye oturttuğu uzay programı
ana madde Uzay araştırmaları 18:249b vd., görsel
ilgili madde Uydu 18:231a

SKYLLA VE KHARYBDİS Yunan mitolojisi; Odysseus'un gemisiyle geçmek zorunda olduğu İtalya ile Sicilya arasındaki boğazın iki yanında oturan iki doğaüstü yaratık; Skylla 12 ayaklı, 6 başlı bir deniz canavarıydı; Kharybdis ise anaforu simgeliyordu
ilgili madde Odysseia 13:132a

SLALOM
ilgili maddeler
Kano: görsel 9:329
Kayak 10:118b, görsel
Sukayağı 16:171a vd., görsel

"SLAV DANSLARI" Dvořák'ın bestesi
ilgili madde Dvořák 6:35a

SLAV DİLLERİ
ilgili maddeler
Avrupa dilleri 2:186a
Kanada 9:310a
Polonya 14:111a
Slavlar 15:291a

SLAVLAR *ya da* **İslavlar** halk
madde başlığı Slavlar 15:291a
ilgili maddeler
Balkanlar 2:334a
Bulgaristan 4:54a vd.
Efsane ve mitler 6:58a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:9b

SLAYT *bak.* **DİYAPOZİTİF**

SLEIPNIR İskandinav mitolojisi
ilgili madde İskandinav efsaneleri 9:86a

SLOVAKLAR halk
ilgili maddeler
Çekoslovakya 4:274b, 277a
Slavlar 15:291a vd.

SLOVAKYA Çekoslovakya'da federe cumhuriyet; Slovaklar, ülkenin en doğusundaki bu topraklara İS 700'den önce yerleştiler; daha sonra Macarlar'ın ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun yönetimine girdiler; 1918'de Çekler'le birleşerek Çekoslovakya'yı kurdular; toprakları dağlık, gür ormanlarla kaplı ve mineraller ile hidroelektrik enerji açısından zengindir; nüf. 4.846.659 (1990)
ilgili madde Çekoslovakya 4:274a vd.

SLOVENLER halk
ilgili maddeler
Slavlar 15:191a vd.
Yugoslavya 19:198b

SLOVENYA Yugoslavya'nın kuzeybatısında federe cumhuriyet; y.öl. 20.251 km², başkenti Ljubljana; Slovenler bölgeye 6. yy'da yerleştiler; büyük bölümü dağlık ve ormanlıktır; ekonomisi tarım, ormancılık ve hayvancılığa dayanır; nüf. 1.948.000 (1989 tah.)
ilgili madde Yugoslavya 19:195b

SMEATON, JOHN İngiliz mühendis, 1724-92
ilgili maddeler
Çimento 4:305a
Deniz feneri 5:157b

SMETANA, BEDŘICH Çek besteci, 1824-84
madde başlığı Smetana 15:291b, görsel
ilgili madde Prag 14:139b

SMITH, ADAM İskoç iktisatçı ve düşünür, 1723-90
madde başlığı Smith 15:292b, görsel
ilgili madde Kapitalizm 10:13a

SMITH, BESSIE ABD'li kadın şarkıcı, y. 1898-1938; yoksul geçmişinin izlerini taşıyan duyarlı blues yorumlarıyla tanınır; ilkini 1923'te doldurduğu plakları birbirini izledi ve "blues imparatoriçesi" olarak büyük ün kazandı; ama 1933'ten sonra alkol bağımlılığı nedeniyle müzikten koptu ve ününü yitirdi; bir trafik kazasında öldü
ilgili maddeler
Caz 4:139b
Siyah Amerikalılar 15:275a

SMITH, IAN Rodezya başbakanı, d.1919
ilgili madde Zimbabve 19:259a

SMITHSONIAN ENSTİTÜSÜ Washington, ABD; İngiliz kimyacı James Smithson'ın bilimsel araştırmalara destek olmak amacıyla kurduğu enstitü
ilgili maddeler
Müzeler ve sanat galerileri 13:13a, görsel
Washington 19:44a, görsel

SMİTSONİT çinko cevheri

ilgili madde Çinko 4:325a
SMOG kentlerin ve sanayi bölgelerinin üzerinde yoğunlaşmış olan pus (su buharı), fabrika ve kalorifer dumanları, egzoz gazları ve toz karışımı
ilgili maddeler
Sis 15:259a vd.
Toz 17:264b
SMOLENSK SSCB'de kent; Rusya'nın batısında, Dinyeper Irmağı kıyısında; 9. yy'da Moskova'yı batıya bağlayan yolu denetleyen bir kaleydi; y. 1240-1654 arasında Rusya ile Polonya ve Litvanya arasında sürekli savaş konusu oldu; II. Dünya Savaşı'nda çok büyük hasar gördü; bölgenin en büyük kenti ve önemli bir sanayi merkezidir; nüf. 338.000 (1987 tah.)
SMUTS, JAN CHRISTIAN Güney Afrika Cumhuriyeti başbakanı, 1870-1950; 1919-24 ve 1939-48 arasındaki başbakanlığı sırasında, ülkesinin İngiliz Uluslar Topluluğu'nda etkili bir üye olması için uğraştı
ilgili maddeler
Botha 3:310b
Güney Afrika 7:284a
SMYRNA *bak.* **İZMİR**
SNELL, WILLEBRORD Hollandalı astronom ve matematikçi, 1591-1626; 1621'de ışığın kırılma yasasını bulmuştur
ilgili madde Işık 8:251b
SNOOKER bilardo
ana madde Bilardo 3:175b, görsel
SNOWDON DAĞI İngiltere; Galler ve İngiltere bölgelerinin en yüksek tepesi; yüksekliği 1.085 m
ilgili maddeler
Galler 7:65a
İngiltere 9:33a
SOARES, MÁRIO Portekizli devlet adamı, d. 1924
madde başlığı Soares 15:293b, görsel
SOBA
madde başlığı Soba 15:294a, görsel
ilgili madde Isıtma ve klima 8:240a
SOBHUZA II Svaziland kralı, 1899-1982
ilgili madde Svaziland 16:217b
SOBIESKY, JAN *bak.* **JAN SOBIESKY**
SODA içecek
ilgili maddeler
İçecek 8:271a
Karbon dioksit ve karbon monoksit 10:58a
Priestley 14:144a
SODA sodyum karbonat
madde başlığı Sodyum ve soda 15:297a
SODDY, FREDERICK İngiliz kimyacı, 1877-1956
madde başlığı Soddy 15:296b, görsel
"SODOM VE GOMORE" Karaosmanoğlu'nun romanı
ilgili madde Karaosmanoğlu 10:45b
SODOM VE GOMORRA Eski Ahit'te, Lût Gölü çevresindeki verimli ovanın iki günahkâr kenti; Kutsal Kitap'ta bu kentlerin, işlenen günahlar yüzünden "kükürt ve ateş" yağmuruyla yok edildiği yazılıysa da, sözü edilen felaket büyük olasılıkla bir deprem sırasında petrol yataklarının parlamasıdır
SODYUM
madde başlığı Sodyum ve soda 15:297a
ilgili maddeler
Atom 2:155a
Elektroliz 6:116a
Elektron 6:118b
İyon 9:158a
Kimyasal bileşikler 10:267a
Kimyasal elementler 10:267b
Metal 12:170a
Tayf 17:91a
Tuz 18:17b
SODYUM BİKARBONAT
ilgili maddeler
Baz 3:105b
Sodyum ve soda 15:298a
SODYUM FLÜORÜR
ilgili maddeler
Flüor ve flüorür 6:319b
Sodyum ve soda 15:298a
SODYUM HİDROKSİT *ya da* **Sudkostik** petrolün arıtımında ve sabun üretiminde kullanılan çok güçlü alkali madde
ilgili maddeler
Asit 2:60b
Baz 3:105a
Kimyasal elementler 10:267a
Sabun ve sabun yapımı 14:236b
Sodyum ve soda 15:297a
SODYUM KARBONAT *ya da* **Çamaşır sodası** cam, deterjan ve temizlik maddesi üretiminde kullanılan alkali madde
ana madde Sodyum ve soda 15:297a, 298a
ilgili maddeler
Asit 2:60a
Cam ve camcılık 4:115a
SODYUM KLORÜR *bak.* **SOFRA TUZU**
SODYUM NİTRAT *ya da* **Şili güherçilesi**
ilgili maddeler
Nitrik asit 13:88b
Sodyum ve soda 15:298a
SODYUM PERBORAT
ilgili madde Deterjan 5:200a
SODYUM PERMANGANAT
ilgili madde Manganez 12:42a
SODYUM PEROKSİT
ilgili madde Sodyum ve soda 15:298a
SODYUM SİLİKAT
ilgili maddeler
Deterjan 5:200a
Sodyum ve soda 15:298a
SODYUM SÜLFAT
ilgili maddeler
Deterjan 5:200a
Sodyum ve soda 15:298a
SOFOKLES *ya da* **Sophokles** Eski Yunanlı oyun yazarı, İÖ 495-406
madde başlığı Sofokles 15:298a, görsel
ilgili madde Tiyatro sanatı 17:211a vd.
SOFRA TUZU sodyum klorür
ana madde Tuz 18:17a
ilgili maddeler
Atom 2:155a
Beslenme 3:151b
Isıtma ve klima 8:243a
İyon 9:158a
Kimya 10:264a vd.
Kimyasal bileşikler 10:267a
Klor 10:287b
Kristal 11:77a vd., görsel
Madencilik 11:317b
Sodyum ve soda 15:297b vd.
Soğutma 15:303b
SOFYA Bulgaristan
madde başlığı Sofya 15:299a, görsel
ilgili madde Bulgaristan 4:53a
SOĞAN bitkilerin toprakaltı yumrusu
ana madde Soğanlı bitkiler 15:301a
ilgili madde Süsen 16:211b, görsel
SOĞAN sebze
madde başlığı Soğan 15:300a, görsel
ilgili maddeler
Bahçecilik ve bahçe mimarlığı: görsel 2:274
Soğanlı bitkiler 15:301a
SOĞANİLİK *ya da* **Omurilik soğanı** beynin en alt bölümü
ilgili madde Beyin 3:162a, 162b
SOĞANLI BİTKİLER
madde başlığı Soğanlı bitkiler 15:301a, görsel
ilgili madde Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:276a
SOĞUK ALGINLIĞI
madde başlığı Grip ve soğuk algınlığı 7:233b
ilgili maddeler
Salgın hastalıklar 15:33a
Solunum 15:320a
SOĞUK CEPHE ilerleyen bir soğuk hava kütlesinin ön ucu; sağanak yağış ve fırtına getirir; her iki yarıkürede de genellikle ekvatora ve doğuya doğru ilerler
•Sıcak cephe
SOĞUK ÇEKME sanayide uygulanan yöntem
ilgili maddeler
Demir ve çelik 5:130b
Naylon 13:42a, görsel
SOĞUKÇEŞME SOKAĞI İstanbul
ilgili madde Türk mimarlığı: görsel 18:114
SOĞUK FÜZYON
ilgili maddeler
Hidrojen 8:158a
Nükleer enerji 13:123a
SOĞUK HADDELEME
ilgili madde Demir ve çelik 5:130b
SOĞUKKANLI HAYVAN vücut sıcaklığı çevre sıcaklığına bağlı olarak değişen hayvan; sürüngenler, amfibyumlar, balıklar ve omurgasız hayvanlar soğukkanlıdır
ilgili maddeler
Balık 2:309b
Hayvan 8:94b
Kış uykusu 10:230b
"SOĞUKKANLILAR" Capote'un romanı
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:227a
SOĞUK SAVAŞ SSCB ve komünist ülkeler ile ABD ve batılı müttefikleri arasındaki siyasal ve diplomatik mücadeleye verilen ad; II. Dünya Savaşı'ndan sonra batılıların komünizmin yayılmasına ilişkin korkuları nedeniyle gelişmiştir
ilgili maddeler
Berlin 3:140b
Eisenhower 6:80b
Silahsızlanma 15:211a
Truman 17:301b
SOĞUKSU ULUSAL PARKI Kızılcahamam, Ankara
ilgili madde Ulusal parklar 18:192b, tablo
SOĞURMA *ya da* **Absorpsiyon**
madde başlığı Soğurma 15:302a, görsel
ilgili maddeler
Renkler 14:216a vd.
Soğutma 15:303a, 304b
SOĞURMA TAYFI
ilgili madde Tayf 17:90b vd.

SOĞUTMA
madde başlığı Soğutma 15:302b, görsel
ilgili maddeler
Et 6:215a
Gıda teknolojisi 7:145a
Isıtma ve klima 8:242a
SOĞUTMA SİSTEMİ bir aygıtın çok fazla ısınmasını önleyen sistem; genellikle aygıtın içinde dolaşan ya da çevresine pompalanan bir soğutucu maddeden (sıvı ya da gaz) oluşur; taşıtlarda ve nükleer santrallarda kullanılır
ana madde Motorlu taşıtlar 12:284a
ilgili maddeler
İçten yanmalı motor 8:286b
Motosiklet 12:290b
SOHO Londra'da semt, İngiltere; Oxford Sokağı ile Piccadilly Alanı arasında; özellikle Çin, ayrıca Fransız, İtalyan ve Yunan lokantalarının bulunduğu eski bir göçmen mahallesidir; kentin eğlence merkezi olarak çok sayıda turist çeker
SOKAK PİYANOSU
ilgili madde Piyano 14:87b
SOKRAT *ya da* **Sokrates** Eski Yunanlı filozof, y. İÖ 470-399
madde başlığı Sokrat 15:305b, görsel
ilgili maddeler
Eski Yunan 6:206b
Platon 14:99a
Rasyonalizm 14:203a
"SOKRATES'İN SAVUNMASI" Oflazoğlu'nun tiyatro oyunu
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:150b
"SOKRAT'IN ÖLÜMÜ" David'in tablosu
ilgili madde Sokrat: görsel 15:306
"SOKRAT'IN SAVUNMASI" Platon'un yapıtı
ilgili madde Platon 14:99a
SOKULLU MEHMED PAŞA Osmanlı sadrazamı, 1505-79
madde başlığı Sokullu Mehmed Paşa 15:307a, görsel
ilgili madde Kanuni Sultan Süleyman 10:8b vd.
SOLANAHTARI müzik
ilgili madde Müzik: çizim 13:19
SOLANAS, FERNANDO EZEQUIEL Arjantinli film yönetmeni, d. 1936
ilgili madde Sinema 15:237b
"SOLARIS" Tarkovski'nin filmi
ilgili maddeler
Bilimkurgu 3:190b
Sinema 15:236b
SOLENOYİT
ilgili madde Elektromıknatıs 6:117a
SOLFEJ
madde başlığı Solfej 15:309a
SOLFERINO SAVAŞI 1859; İtalya'nın ikinci bağımsızlık savaşı sırasında, Avusturya ile birleşik Fransız-Piemonte orduları arasında Lombardiya'da yapılan çarpışma; her iki tarafın toplam 39.000 ölü verdiği bu kanlı savaş, III. Napolyon'un Avusturya ile ateşkes anlaşması yapması ve uluslararası Kızılhaç Örgütü'nün kurulmasıyla sonuçlandı
SOLHAN Bingöl'ün ilçesi; dağlık bir bölgede yer aldığından temel geçim kaynağı hayvancılıktır; nüf. (1990): ilçe 35.292, kasaba 12.191
SOLJENİTSİN, ALEKSANDR SSCB'li romancı, d. 1918
madde başlığı Soljenitsin 15:309b, görsel
ilgili madde Rus edebiyatı 14:303b
SOLOMON ADALARI Büyük Okyanus
madde başlığı Solomon Adaları 15:310a
ilgili maddeler
Büyük Okyanus 4:89b
İkinci Dünya Savaşı 8:301a
İlkel sanatlar: heykelcik: görsel 8:332
Pasifik Adaları 14:19b, görsel
SOLOMON DENİZİ Büyük Okyanus'un güneybatı kesimi; batıda Yeni Gine, kuzeyde Yeni Britanya ve doğuda Solomon adalarıyla kuşatılmıştır; y.öl. 720.000 km^2; II. Dünya Savaşı'nda ABD ile Japonya arasında büyük bir deniz savaşına sahne olmuştu
SOLON Atinalı devlet adamı, İÖ y. 630-y. 560
madde başlığı Solon 15:311a, görsel
ilgili madde Eski Yunan 6:203b
SOLON YASALARI İÖ 590
ilgili maddeler
Eski Yunan 6:203b
Solon 15:312a
SOLTI, SIR GEORG Macar asıllı İngiliz orkestra şefi, d. 1912; Budapeşte Liszt Akademisi'nde Bartók ve Kodály'nin öğrencisi oldu; II. Dünya Savaşı'ndan sonra Münih, Frankfurt ve Covent Garden operalarının orkestralarını yönetti; 1969'da Chicago Senfoni Orkestrası'nın yönetmenliğine atandı; 1971'de "Sir" unvanı verildi
SOLUCAN *ya da* **Kurt**
madde başlığı Solucan 15:312a, görsel
ilgili maddeler
Asalak ve çürükçül canlılar 2:53b
Erdişi 6:166b
Fosil 6:333b
Solunum 15:315b vd.
Toprak: görsel 17:249
•Halkalısolucanlar; İpliksolucan; Kancalıkurt; Tenya; Yassısolucanlar; Yersolucanı; Yuvarlaksolucanlar
SOLUK BORUSU havanın akciğerlere ulaşmasını sağlayan geçit; kıkırdaksı halkalar ve kas lifleriyle örülmüştür; hava bu borudan geçerken nemlenir, ısınır ve toz parçacıklarından temizlenir
ilgili maddeler
Akciğer 1:107b
Solunum 15:315a vd.
SOLUNGAÇ eskiden **Galsama** suda yaşayan hayvanlardan çoğunun solunum organı; özellikle balıklarda, ayrıca yumuşakçalarda, böcek larvalarında ve bazı amfibyumlarda bulunur; suyla oksijen ve karbon dioksit alışverişini sağlayan, kan damarları yönünden zengin, tüysü bir organdır
ilgili maddeler
Balık 2:309a
Solunum 15:316a
SOLUNUM
madde başlığı Solunum 15:314b, görsel
ilgili maddeler
Akciğer 1:107a
Akciğerli balık 1:108b vd.
Amfibyumlar 1:234b
Balık 2:309b
Beta 3:154a
Fizyoloji 6:312b
Hava 8:58a
Hayvan 8:93a
Hücre 8:223a
İlkyardım 9:7a vd.
Karbon dioksit ve karbon monoksit 10:56b
Kurbağa 11:105b
Oksijen 13:138a
Salyangoz 15:34a
Tırmananbalık 17:189a
Vatoz ve folya 18:310b
Vücut 19:39a
Zehir ve zehirlenme 19:245b
SOLUNUM SİSTEMİ
ana madde Solunum 15:315a vd.
ilgili maddeler
Balık 2:309a, görsel
Grip ve soğuk algınlığı 7:233a
Vücut 19:39a
SOLUNUM SİSTEMİ HASTALIKLARI
ana madde Solunum 15:320a vd.
SOLÜSYON *bak.* **ÇÖZELTİ**
SOLVAY YÖNTEMİ
ilgili madde Sodyum ve soda 15:297b
SOMA Manisa'nın ilçesi; dağlarla kuşatılmış topraklarının iç kesiminde Soma Ovası yer alır; ekonomisi madencilik, tarım ve sanayiye dayalıdır; nüf. (1990): ilçe 76.641, kasaba 49.977
ilgili madde Manisa 12:46a
SOMALİ
madde başlığı Somali 15:321a, görsel, harita
ilgili madde Kıtlık ve açlık 10:234a
SOMA TERMİK SANTRALI Manisa; 1957'de hizmete girdi; sonradan yapılan eklerle birlikte, yıllık elektrik üretim kapasitesi 2.970 milyon kW/saattir
ilgili madde Ege Bölgesi 6:62a
SOMBALIĞI
madde başlığı Sombalığı 15:322a, görsel
ilgili maddeler
Avcılık 2:170a
Balık 2:311a, 313a, görsel
Balıkçılık 2:319a
Hayvan göçü 8:109a
SOMBRERO İspanya ile Orta ve Güney Amerika ülkelerinde giyilen geniş kenarlı şapka
ilgili madde Başlık ve şapka 3:67a
SOMERS ADALARI *bak.* **BERMUDA**
SOMME SAVAŞLARI 1916 ve 1918; İngiliz ve Fransızlar'ın cepheden saldırılarıyla başlayan ilk çarpışmada ilk kez tanklar ve uçaksavar toplar kullanıldı; 3,5 ay süren savaş Almanlar'ın ilerleyişini durdurdu, ama 1 milyondan çok Alman ve Müttefik ordu askerinin yaşamına mal oldu; ikinci çarpışmada Almanlar'ın İngilizler'i bozguna uğratan savaş gazları kullanmalarına karşın, gene de Alman birliklerinin önü kesilebildi
ilgili maddeler
Birinci Dünya Savaşı 3:205b
Tank 16:321a
SOMOZA, ANASTASIO Nikaragua başkanı, 1925-80; 1967-72 ve 1974-79 arasında başkanlık yaptı; Sandinista Ulusal Kurtuluş Cephesi'nin önderliğindeki ayaklanma sonucunda istifa etmek zorunda kaldı; yurtdışında sürgündeyken öldürüldü
ilgili madde Nikaragua 13:84a
SOMUN cıvata kilidi
ilgili maddeler
Çivi ve vida 4:329a
Makine 12:17a
Naylon: görsel 13:42

SOMUT İSİM *ya da* **Madde ismi**
ilgili madde İsim 9:83b
SON AKŞAM YEMEĞİ Hz. İsa'nın ihanete uğramadan önce havarileriyle yediği son yemek; özellikle Rönesans döneminde birçok ressamın yapıtına konu olmuştur
ilgili maddeler
Hıristiyanlık 8:151a
İsa, Hz. 9:81b
Leonardo da Vinci 11:235b
Tintoretto 17:205b
SONAR ses, sesötesi dalgalar ve yankı aracılığıyla sualtındaki cisimlerin varlığını, yerini ve hareket yönünü saptayan aygıt; çalışma ilkesi, sualtındaki cisimlerce yayılan ya da bu cisimlere çarparak geri dönen ses ve sesötesi dalgaların saptanarak değerlendirilmesine dayanır; buzdağlarının yerini saptamak üzere geliştirilen, I. ve II. Dünya savaşlarında denizaltıları belirlemek için kullanılan aygıtın bugün çok geniş bir kullanım alanı vardır
ilgili maddeler
Balıkçılık 2:318a
Denizaltı 5:147b
Ses 15:146a
Sesüstü dalgalar 15:151b, 152a
Yankı 19:92a
SONAT
madde başlığı Sonat 15:323b
ilgili madde Senfoni 15:126a
SONBAHAR *ya da* **Güz** sıcaklığın azalmaya başladığı mevsim; ılıman bölgelerde ağaçların yapraklarını döktüğü, rüzgârların başladığı, kuşların göç ettiği ve ürünlerin toplandığı dönemdir
ilgili madde Mevsimler 12:181a
"SONBAHAR RİTMİ" Pollock'ın tablosu
ilgili madde Resim sanatı: görsel 14:233
SON CEMAAT YERİ cami
ilgili maddeler
Cami 4:107a
Mescid-i Aksa 12:163b
SONDA tıp *bak.* **KATETER**
SONDA uzay araştırmaları *bak.* **UZAY SONDASI**
SONDAJ
ilgili maddeler
Artezyen kuyusu 2:42b
Petrol 14:60a, görsel
SONDÖRDÜN
ilgili madde Ay 2:212b
SONE
madde başlığı Sone 15:324b
ilgili madde Şiir sanatı 16:273a
SONEK bir ismin ya da fiil kökünün sonuna getirilerek yeni sözcükler türetmeye yarayan ek
ilgili madde Türkçe 18:29b
"SONELER" Shakespeare'in şiir kitabı
ilgili madde Shakespeare 15:164a
"SON ESERİ" Halide Edip Adıvar'ın romanı
ilgili madde Adıvar 1:33b
SONGAY KRALLIĞI Afrika'da eski krallık
ilgili madde Afrika halkları 1:57a, 57b
SONG HANEDANI Çin
ana madde Çin Halk Cumhuriyeti 4:319a
ilgili madde Mimarlık 12:224b
"SON İMPARATOR" Bertolucci'nin filmi
ilgili madde Bertolucci 3:148a
"SON KUŞLAR" Abasıyanık'ın öykü kitabı
ilgili madde Abasıyanık 1:11a
"SON NEFESİM" Buñuel'in anıları
ilgili madde Buñuel 4:60b
"SON NESİL" Clarke'ın bilimkurgu romanı
ilgili madde Bilimkurgu 3:190a
SONSUZLUK matematik
ana madde Matematik 12:101a
"SONSUZ SOKAKLAR" Fellini'nin filmi
ilgili maddeler
Fellini 6:269a
Sinema 15:234b
"SONSUZUN TOHUMLARI" Asimov'un bilimkurgu kitabı
ilgili madde Asımov 2:60a
"SON YAPRAK" O. Henry'nin öykü kitabı
ilgili madde O. Henry 13:134a
"SON YARGI" Michelangelo'nun freski
ilgili maddeler
Michelangelo 12:203b
Resim sanatı: görsel 14:226
"SOPHIE'NİN SEÇİMİ" Styron'ın romanı; 1982'de Alan Pakula'nın aynı adlı filmine konu olmuştur
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:227a
SOPHOKLES *bak.* **SOFOKLES**
SOPRANO
ilgili maddeler
Koro ve koral müzik 11:15a
Şan 16:227b, 228a
SORA *ya da* **Carolina yelvesi**
ilgili madde Yelve ve saztavuğu 19:139a
SORBONNE ÜNİVERSİTESİ Paris, Fransa
ilgili maddeler
Louis 11:286a
Paris 13:330b vd.
SOREKS *bak.* **SİVRİFARE**
SORGU savcı, yargıç ya da kolluk görevlilerince (polis, jandarma) sanığa, kimliğini saptamak ve üzerine atılan suçu işleyip işlemediğini aydınlatmak amacıyla soru sorulması; Türk hukukunda yalnızca savcı ve yargıçlara tanınmış olan bu yetkiyi polis de büyük ölçüde kullanılmaktadır
SORGUN Yozgat'ın ilçesi; Bozok Yaylası üzerinde yer alır; verimli otlakları olan bu yaylalarda hayvancılık gelişmiştir; Alişar• Höyüğü de ilçe sınırları içindedir; nüf. (1990): ilçe 96.046, kasaba 31.179
ilgili madde Yozgat 19:192a
SORU İŞARETİ
ilgili madde Noktalama işaretleri 13:99b
S.O.S yardım isteme işareti
ilgili madde İşaretleşme 9:141a
SOSİS
ilgili madde Et 6:614b, 616a
SOSYAL DEMOKRASİ barışçı yollardan ve aşamalı olarak kapitalizmden sosyalizme geçişi savunan siyasal ideoloji; Marksizm'den kaynaklanmakla birlikte, günümüzde bu bağ kopmuştur; parlamenter demokrasiye bağlıdır ve devletin ekonomiye ılımlı müdahalesini savunur
SOSYAL DEMOKRASİ PARTİSİ Türk siyasal partisi; 1983'te Erdal İnönü başkanlığında kuruldu; 1985'te Halkçı Parti'yle birleşerek Sosyaldemokrat Halkçı Parti'yi oluşturdu
ilgili madde Türkiye 18:94b, 95a
SOSYALDEMOKRAT HALKÇI PARTİ Türk siyasal partisi; 1985'te Halkçı Parti ve Sosyal Demokrasi Partisi'nin birleşmesiyle kuruldu; ilk genel başkan Aydın Güven Gürkan'dı; 1986'da genel başkanlığına Erdal İnönü'nün seçildiği parti, 1987'deki genel seçimden sonra 99 milletvekiliyle TBMM'ye girdi
ilgili maddeler
Siyasal partiler: miting: görsel 15:283
Türkiye 18:95a, 95b
SOSYAL GÜVENLİK bireyi ve aileleri işsizlik, yaşlılık, emeklilik, hastalık ya da ölümden kaynaklanan gelir kayıplarına karşı korumayı ve sosyal hizmetler yoluyla refah düzeylerini yükseltmeyi amaçlayan kamu programı; sosyal sigorta programlarını da kapsayabilir
ilgili maddeler
Emeklilik 6:142b, 143a
Kapitalizm 10:13b
Sosyal yardım hizmetleri 15:329b, 330b
SOSYAL HİZMETLER *bak.* **SOSYAL YARDIM HİZMETLERİ**
SOSYALİST GERÇEKÇİLİK *bak.* **TOPLUMCU GERÇEKÇİLİK**
SOSYALİST YÖNETİM
ana madde Siyasal ve yerel yönetim 15:285b
SOSYALİZM
madde başlığı Sosyalizm 15:324b
ilgili maddeler
Ekim Devrimi 6:83b
Kadın hakları 9:247b vd.
Kapitalizm 10:13b
Komünizm 10:312b vd.
Marx 12:86b
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:22a
SOSYAL REFORM
ilgili madde Sosyal yardım hizmetleri 15:328b, 329b
SOSYAL SİGORTALAR KURUMU *ya da* **SSK** Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na bağlı, tüzel kişiliği olan kurum; 1945'te kuruldu, bugünkü biçimini 1964'te aldı; kuruma prim ödeyen sigortalıları hastalık, kaza, analık, sakatlık, ölüm gibi durumlara karşı güvence altına almak, tedavi olanağı ve sosyal yardım sağlamakla görevlidir; ayrıca yeterli primi ödeyerek emeklilik hakkını kazananlara aylık bağlayarak emekli sandığı işlevi de görür
ilgili maddeler
Emeklilik 6:143a
Meslek hastalıkları 12:165b
Sağlık ve sağlık hizmetleri 15:10a
Türkiye 18:73a
SOSYAL YARDIM HİZMETLERİ
madde başlığı Sosyal yardım hizmetleri 15:328a
ilgili maddeler
Körlük 11:63a
Sağlık ve sağlık hizmetleri 15:9b
SOSYOLOJİ *ya da* **Toplumbilim**
madde başlığı Sosyoloji 15:332b
ilgili maddeler
Toplum 17:247a
Ziya Gökalp 19:261a
SOTHOLAR halk
ilgili madde Lesotho 11:238b
SOUFRIÈRE YANARDAĞI Saint Vincent Adası, Saint Vincent ve Grenadinler
ilgili maddeler
Saint Vincent ve Grenadinler 15:21a
Yanardağ: tablo 19:84
SOUL MÜZİK
ana madde Pop müzik 14:121b, 124a

SOVHOZ SSCB'de devlet mülkiyetindeki tarım işletmesi
ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:24a
SOVYET SSCB'de temel yönetim birimi; Rusça "konsey" anlamındaki terim ilk kez 1905 Devrimi'nde ortaya atıldı; 1917 Devrimi'nde bu tür konseylerin oluşturduğu sistem geçici hükümetin iktidarına meydan okudu
ilgili maddeler
Ekim Devrimi 6:83b
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:21a
SOVYETLER BİRLİĞİ *bak.* **SOVYET SOSYALİST CUMHURİYETLERİ BİRLİĞİ**
SOVYETLER BİRLİĞİ KOMÜNİST PARTİSİ *ya da* **SBKP** SSCB siyasal partisi; 1898'de kurulan Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi•'nin Bolşevik kanadının devamıdır; 1918'de Rus Komünist Partisi, 1952'de de bugünkü adını aldı; uzun süre SSCB'nin en önemli siyasal gücü oldu; Ağustos 1991'de Gorbaçov'a karşı girişilen başarısız darbeyi desteklediğine ilişkin soruşturma sonuçlanıncaya kadar etkinliği durduruldu
ilgili maddeler
Sosyalizm 15:327b
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:16b vd.
SOVYET SOSYALİST CUMHURİYETLERİ BİRLİĞİ
madde başlığı Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:7a, görsel, harita
ilgili maddeler
Afganistan 1:42a, 42b
Almanya 1:171b vd.
Amerika Birleşik Devletleri 1:215a vd.
Angola 1:276a
Arnavutluk 2:36b
Asya 2:88a, 89a
Avrupa 2:174b vd.
Avusturya 2:209b
Bale 2:302b
Başbakan 3:61b
Bayrak 3:89b
Bebek 3:110a
Birinci Dünya Savaşı 3:204b vd.
Çekoslovakya 4:278a
Çin Halk Cumhuriyeti 4:322b
Denizaltı 5:151a
Devlet 5:206a
Eğitim 6:69b
Havacılık tarihi 8:64b vd.
Hava kuvvetleri 8:74b, 78a
İkinci Dünya Savaşı 8:296a vd.
İran 9:69b
Komünizm 10:313b
Kore Cumhuriyeti 11:10b
Macaristan 11:303a
Madalya ve nişanlar 11:310a
Mimarlık 12:231b
Nüfus sayımı 13:117a
Okuryazarlık 13:143a
Ortodoks Kilisesi 13:227b
Parlamento 14:7a
Petrol 14:63a
Polonya 14:114a vd.
Prusya 14:152b
Resim sanatı 14:229b
Romanya 14:278b vd.
Sanayi Devrimi 15:48a
Satranç 15:72b
Sinema 15:230b, 236b
Sirk 15:255b
Siyasal ve yerel yönetim 15:285b
Sosyalizm 15:327b, 328a
Sosyal yardım hizmetleri 15:330a
Takvim 16:312a
Tarım ve hayvancılık 17:33b vd.
Türkiye 18:86b, 90a
Ulusal marşlar 18:187b
Uluslararası ilişkiler 18:197b vd.
Yahudiler ve Museviilik 19:74b
Yargıç 19:104b
•Ekim Devrimi; Rusça; Rus edebiyatı; *cumhuriyetler:* Azerbaycan; Beyaz Rusya; Ermenistan; Estonya; Gürcistan; Kazakistan; Kırgızistan; Letonya; Litvanya; Moldavya; Özbekistan; Rusya; Tacikistan; Türkmenistan; Ukrayna; *bölgeler, kentler, yüzey biçimleri ve kişiler örn.* Baykal Gölü; Kafkas Dağları; Lenin; Moskova; Sibirya; Volga Irmağı
SOWETO Güney Afrika yönetiminin Johannesburg yakınında Siyahlar'a ayırdığı bölge; Siyahlar'a eşitlik hareketinin merkezidir; 1976'da burada başlayan büyük bir ayaklanma patlak verdi; iş olanakları çok kısıtlı olduğundan, Soweto'da oturanlar çalışmak için Johannesburg'a giderler; nüf. 864.000 (1980 tah.)
ilgili maddeler
Güney Afrika 7:280b
Johannesburg 9:219b
SOYA *bak.* **SOYAFASULYESİ**
SOYAÇEKİM *bak.* **KALITIM**
SOYADI KANUNU Türkiye'de soyadı taşıma zorunluluğunu getiren 21 Haziran 1934 tarihli yasa; ardından çıkarılan 26 Kasım 1934 tarihli bir yasayla da eski lakap ve unvanların kullanılması yasaklanmış, kişilerin resmi kurumlarda ve resmi belgelerde yalnız adları ve soyadlarıyla anılması öngörülmüştür
ilgili madde Atatürk 2:128a
SOYAFASULYESİ *ya da* **Soya**
madde başlığı Soyafasulyesi 16:26a, görsel
ilgili maddeler
Tarım tarihi 17:31a
Tarım ve hayvancılık 17:36a
SOY GAZLAR *ya da* **Asal gazlar** periyotlar cetvelinin 0 grubunu oluşturan altı element: helyum, neon, argon, kripton, ksenon ve radon; hepsi de atmosferde bulunan renksiz, kokusuz, yanmayan, çok kararlı ve tepkimeye girmeyen gazlardır; kripton, ksenon ve radonun flüorürleri dışında hiçbir bileşikleri bilinmez
ilgili maddeler
Atom 2:156a
Aydınlatma 2:232a
Gaz 7:83b
Hava 8:57b
SOYGUN
ilgili madde Suç 16:154a
SOYİNKA, WOLE Nijeryalı yazar, d. 1934
madde başlığı Soyinka 16:26b, görsel
ilgili madde Afrika edebiyatı 1:55a
SOYKIRIM bir halk topluluğunun dini, etnik kökeni ya da siyasal görüşleri yüzünden bilerek yok edilmesi; sözcük ilk kez I. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya atıldı; Birleşmiş Milletler 1951'de soykırımı suç olarak kabul etti
ilgili maddeler
Hitler 8:191a
Irkçılık 8:223a vd.
Mülteci 12:331a
Polonya 14:114b
Siyonizm 15:289b
SOYMUKDOKU *ya da* **Floem** yapraklarda üretilen besinleri bitkinin öbür bölümlerine taşıyan doku; farklı işlevleri olan özelleşmiş hücrelerden oluşur
ilgili maddeler
Bitki: tablo 3:234
Gövde 7:207a, görsel
SOYÖZ, HASLET Türk karikatürcü, d. 1955
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:22b
•"Küçümen"
SOYSAL, SEVGİ Türk kadın yazar, 1936-76; öykü ve romanlarında kadın-erkek ilişkilerini, toplumsal ve siyasal olayları gerçekçi biçimde, titiz gözlemlere dayanarak yansıttı; *Tutkulu Perçem* (1962) ve *Tante Rosa* (1968) adlı öykü kitapları ile *Yürümek* (1970) ve *Yenişehir'de Bir Öğle Vakti* (1973) adlı romanları en tanınmış yapıtlarıdır
SOYTARI
ilgili madde Palyaço 13:294b
SOYTARIBALIĞI
ilgili madde Mercan resifi 12:153a
SOYU AZALAN TÜRLER
madde başlığı Soyu azalan türler 16:27b, görsel, tablo
ilgili maddeler
Avcılık 2:169a vd.
Aynak 2:237b, görsel
Kaplan 10:17a
Oriks 13:202a
Oselo 13:229a
SOYUT DIŞAVURUMCULUK II. Dünya Savaşı sonrasında ABD'de gelişen sanat akımı; özgür, son derece kişisel, dışavurumcu yaklaşımıyla ayırt edilir
ilgili maddeler
Dışavurumculuk 5:211b
Resim sanatı: görsel 14:234a
SOYUT İSİM *ya da* **Mana ismi**
ilgili madde İsim 9:83b
SOYUT RESİM
ilgili madde Resim sanatı 14:232b
SOYU TÜKENMİŞ HAYVANLAR
madde başlığı Soyu tükenmiş hayvanlar 16:31a, görsel
ilgili maddeler
Ammonitler 1:237b
Dinozor 5:236b
Dodo 5:259a
SOYUZ SSCB'nin 1967-81 arasında uzaya fırlattığı insanlı uzay araçları dizisi; 1971'den sonra daha çok kozmonotların, yerçekimsiz Salyut uzay istasyonuna giderek deneyler ve araştırmalar yapması amacıyla kullanılmıştır
ana madde Uzay araştırmaları 18:250a vd., görsel
ilgili maddeler
Astronot 2:78b
Roket 14:256b
Uzay uçuşları 18:257b
SOYUZ 1 uzay aracı
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:250a
SOYUZ 10 uzay aracı
ilgili madde Uzay araştırmaları: görsel 18:252

SOYUZ 11 uzay aracı
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:251a
SOYUZ 19 uzay aracı
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:249b
SÖĞÜT ağaç
madde başlığı Söğüt 16:32b, görsel
ilgili madde Sepet 15:130a
SÖĞÜT Bilecik'in ilçesi; doğusunu Söğüt Dağları'nın uzantıları kaplar; Osmanlılar'ın ilk başkenti olan ilçe merkezinde o dönemden kalma pek çok tarihi yapı vardır; nüf. (1990): ilçe 20.412, kasaba 9.470
ilgili madde Bilecik 3:177b
SÖĞÜT BARAJI Kütahya
ilgili madde Baraj: tablo 3:36
SÖĞÜTLÜ Sakarya'nın ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 13.610, kasaba 4.839
SÖKE Aydın'ın ilçesi; topraklarının büyük bölümünü sulak ve zengin bir tarım alanı olan Söke Ovası oluşturur; doğal ve tarihi güzellikleriyle önemli turizm merkezlerinden biridir; yörede pek çok eskiçağ kenti kalıntısı ve tarihi yapı vardır; Dilek Yarımadası Ulusal Parkı'nın bir bölümü de ilçe sınırları içindedir; nüf. (1990): ilçe 119.750, kent 50.866
ilgili maddeler
Aydın 2:226b
Didim 5:216a
Milet 12:218a
SÖKMEN Artuklu beyi, ö. 1104
ilgili madde Anadolu Beylikleri 1:244a
SÖKMEN, SAİT Türk dansçı ve koreograf, d. 1942; Ankara Devlet Balesi'nde dansçı, koreograf ve bale öğretmeni olarak çalıştı; 1981'den başlayarak çalışmalarını kendi kurduğu sanat merkezlerinde sürdürdü
ilgili madde Bale 2:305a
SÖKMEN, TAYFUR Hatay Devleti cumhurbaşkanı ve Türk devlet adamı, 1892-1980
ilgili madde Hatay 8:52a
SÖMÜRGE *ya da* **Koloni**
ana madde Sömürgecilik ve emperyalizm 16:33b, tablo
ilgili maddeler
Afrika: tablo 1:48
İngiliz Uluslar Topluluğu: tablo 9:31
SÖMÜRGECİLİK
madde başlığı Sömürgecilik ve emperyalizm 16:33a, tablo
ilgili maddeler
Afrika 1:47a vd.
Afrika halkları 1:56b, 57b
Amerika Birleşik Devletleri 1:206b vd.
Angola 1:276a
Asya 2:90a vd.
Avustralya 2:201a
Aztekler 2:247a
Barbados 3:39b vd.
Botha 3:311b
Brezilya 4:23b, 25a vd.
Eski Yunan 6:202a
Etnik gruplar 6:220b
Gana 7:70b
Güney Amerika 7:290a vd., tablo
Hindistan 8:171a
Hollanda 8:199b
Irkçılık 8:233a
İlkel sanatlar 8:334a
İngiliz Uluslar Topluluğu 9:27b vd.
İngiltere 9:42a, 45a
İnkalar 9:51a
İspanya 9:105a, 105b
Kanada 9:314a vd.
Kongo 10:316b
Mayalar 12:112a
Orta Amerika 13:220a
Polinezyalılar 14:105b
Rhodes 14:235a vd.
Tarım tarihi 17:27a, 31b
Tekel 17:105b
Yeni Zelanda 19:152b
Zaire 19:228a
SÖNMEMİŞ KİREÇ
ilgili maddeler
Kireç ve kireçtaşı 10:277b
Tebeşir 17:100a
SÖNMÜŞ KİREÇ *bak.* **KALSİYUM HİDROKSİT**
SÖRF
madde başlığı Sörf 16:34a, görsel
"SÖZ ARASINDA" Ataç'ın denemesi
ilgili madde Ataç 2:114a
SÖZCÜK *ya da* **Kelime** sözlü ya da yazılı anlatım aracı
ana maddeler
Sözcük türleri 16:38a
Sözlük 16:39b
ilgili maddeler
Alfabe 1:44b vd.
Etimoloji 6:216a
Konuşma sanatı 10:323a
SÖZCÜK BULMA çocuk oyunu
ilgili madde Çocuk oyunları 5:30b
SÖZCÜKİŞLEM *ya da* **Metinişlem**
madde başlığı Sözcükişlem 16:36b, görsel
"SÖZCÜKLER" Sartre'ın anıları
ilgili madde Sartre 15:70a
SÖZCÜK TÜRLERİ
madde başlığı Sözcük türleri 16:38a
ilgili madde Dilbilgisi 5:228a
•Bağlaç; Edat; Fiil; İsim; Sıfat; Zamir; Zarf
"SÖZDE KIZLAR" Safa'nın romanı
ilgili madde Safa 14:331a
"SÖZDE MELEKLER" Coward'ın tiyatro oyunu
ilgili madde Tiyatro sanatı 17:214b
SÖZDİZİMİ *ya da* **Sentaks**
madde başlığı Sözdizimi 16:38b
ilgili maddeler
Dilbilgisi 5:228a
Türkçe 18:31a
SÖZLEŞME *ya da* **Akit**
madde başlığı Sözleşme 16:39a
SÖZLÜK
madde başlığı Sözlük 16:39b
ilgili maddeler
Akademi 1:100b
Şemseddin Sami 16:259a
SÖZ SANATLARI *ya da* **Edebi sanatlar**
madde başlığı Söz sanatları 16:42b
ilgili maddeler
Konuşma sanatı 10:323b
Şiir sanatı 16:271a
"SÖZSÜZ OYUN" Beckett'ın tiyatro oyunu
ilgili madde Beckett 3:112b
SÖZVARLIĞI dilbilgisi
ilgili maddeler
Sözlük 16:39b vd.
Türkçe 18:29a
SÖZYİTİMİ *ya da* **Afazi**
ilgili madde Konuşma bozuklukları 10:321b
SPA Belçika'nın doğusunda, Liège'de belediye; yörede bulunan sıcak su ve maden suyu kaynaklarının zenginliği nedeniyle, kentin adı kaplıca ve ılıcayla eşanlamlı olarak birçok batı diline yerleşmiştir
ilgili madde Banyo ve hamam 3:34a
SPAGETTİ
ilgili madde Makarna 12:10b
SPANISH TOWN Jamaika'nın 1692-1872 arasındaki başkenti; Kingston'un 16 km batısındadır
ilgili madde Jamaika 9:181b
SPANYEL *ya da* **Epanyöl** özellikle kuş avında kulanılan av köpeği soyu; başta cocker ve springer spanyeli olmak üzere birçok farklı çeşidi geliştirilmiştir
ilgili madde Köpek 11:49b
SPARTA *ya da* **Isparta** eskiden **Lakedaimon** Yunanistan'da eskiçağ kenti
madde başlığı Sparta 16:46a
ana madde Eski Yunan 6:203a
ilgili maddeler
Delfi kâhinleri 5:112a
Eğitim 6:66a
Maraton Savaşı 12:61a
Peloponnesos Savaşı 14:40b vd.
Savaş ve savaş araçları 15:77a
SPARTAKÜS Trakyalı köle, ö. İÖ 71
madde başlığı Spartaküs 16:47a
ilgili madde Kölelik 11:36b
SPARTALILAR halk
ilgili maddeler
Çanakkale 4:243b
Delfi kâhinleri 5:112a
İstanbul 9:116b
Salamis Savaşı 15:30a
SPASTİK ÇOCUKLAR
ilgili madde Felç 6:267a
SPEKE, JOHN HANNING İngiliz kâşif, 1827-64
ilgili maddeler
Tanzanya 16:326b
Uganda 18:173a
Victoria Gölü 18:334b
SPEKTROFOTOMETRE
ilgili madde Tayf 17:90b
SPEKTROGRAF bir tayfın görüntüsünü saptamaya yarayan aygıt
ilgili maddeler
Gözlemevi 7:217a
Tayf 17:90b
SPEKTROHELİYOGRAM
ilgili madde Hidrojen: görsel 8:157
SPEKTROMETRE
ilgili maddeler
Biyokimya 3:242a
Radyoastronomi 14:186b
SPEKTROSKOP ışığın ya da öbür elektromagnetik ışınımların bileşimindeki farklı renkleri ya da dalga boylarını ayırmaya yarayan aygıt; sanayide ve bilimsel araştırmalarda kullanılır; katı, sıvı ya da gaz halindeki bir maddeden yansıyan ya da kırılan ışığı bir prizmadan ya da kırınım ağından geçirerek özelliklerini saptar; yıldızlardaki kimyasal maddelerin belirlenmesinde bu aygıttan yararlanılır; atom ve molekül yapısına ilişkin ayrıntılı bilgilerin elde edilmesini sağlamıştır
ana madde Tayf 17:90b
ilgili madde Astronomi 2:75b
SPEKTROSKOPİ
ana madde Tayf 17:91b
ilgili madde Astronomi 2:75b

SPELEOLOJİ *bak.* **MAĞARABİLİM**
SPENSER, EDMUND İngiliz şair, 1552-99
madde başlığı Spenser 16:47b, görsel
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:21a
SPERMA *ya da* **Sperm** bitki ve hayvanlarda erkek üreme hücresi (gamet); şişkince bir baş bölümü ve sağa sola savrularak hücrenin hızla hareket etmesini sağlayan genellikle kamçı biçiminde bir kuyruğu vardır; dişinin yumurta hücresini dölleyerek embriyonun oluşmasını sağlar
ana madde Üreme 18:282b vd.
ilgili maddeler
Bebek 3:106b
Bitki 3:233a
Cinsellik ve eşey 4:194b vd., görsel
Kalıtım ve genetik 9:281a vd.
SPIELBERG, STEVEN ABD'li film yönetmeni ve yapımcısı, d. 1947; teknik ustalık ve anlatım zenginliğiyle dikkati çeken filmleri gişe rekorları kırmıştır; *Jaws* (1975), *Tehlikeli İlişkiler* (1977), *E. T.* (1982) ve *Güneş İmparatorluğu* (1987) en tanınmış filmleridir
ilgili madde Sinema 15:234a
SPİL DAĞI *ya da* **Manisa Dağı** Ege Bölgesi
ilgili maddeler
Ege Bölgesi 6:62b
Manisa 12:44b, 47a
SPİL DAĞI MİLLİ PARKI Manisa-İzmir
ilgili madde Ulusal parklar: tablo 18:193
SPİN
ilgili madde Temel parçacıklar 17:143b
SPİNA BİFİDA *ya da* **Omurilik kanalı yarıklığı**
ilgili madde Kalıtsal hastalıklar 9:286a, görsel
SPINOZA, BENEDICTUS BARUCH Hollandalı düşünür, 1632-77
madde başlığı Spinoza 16:48b, görsel
ilgili madde Rasyonalizm 14:203a
SPİRİL bakteri
ilgili madde Bakteri 2:292b
SPIRITUAL Kuzey Amerika beyaz ve Siyah halk müziğinde ilahi; dinsel toplantılarda doğaçlama olarak hep birlikte söylenir; çoğunlukla dinsel olmayan bir ezgiyi İncil'deki bir konuyla bağdaştırır
ilgili madde Halk müziği 8:16a
SPİROMETRE
ilgili madde Solunum 15:318b
SPITZ, MARK ABD'li yüzücü, d. 1950; 1968 Olimpiyat Oyunları'nda iki bayrak yarışında takım madalyası, 1972 Olimpiyat Oyunları'nda da 7 madalya kazandı; 100 m ve 200 m serbest ve kurbağalama dallarında dünya rekorları kırdı
SPITZBERG ADASI Norveç'e bağlı Svalbard• takımadasının en büyük adası
ilgili maddeler
Amundsen 1:242a
Kutupların keşfi 11:135b
Kuzey Kutup Bölgesi 11:160b
SPLIT Yugoslavya'da, Dalmaçya'nın en önemli kenti ve limanı; Roma İmparatoru Diocletianus'un sarayının bulunduğu yerde ve çevresinde kuruldu; saray kesimi hâlâ kent merkezini oluşturur; Bizans ve daha geç dönemlerden kalma seçkin yapıların yer aldığı bir dinlence kentidir; nüf. 169.322 (1981)
SPONJİN
ilgili madde Sünger 16:205b
SPOR eşeysiz üreme hücresi; başka bir üreme hücresiyle birleşmeksizin kendi kendine gelişerek bir embriyona dönüşebilir; bakteriler, mantarlar ve bazı yeşil bitkiler sporlarla üreyen canlılardır
ilgili maddeler
Eğreltiotu 6:74b
Mantarlar 12:50b vd.
Maya 12:110b
Şarbon 16:241b vd.
Yosunlar 19:189a
SPOR etkinlik
madde başlığı Spor 16:49b, görsel, tablo
ana maddeler
Olimpiyat Oyunları 13:147a vd.
Spor kazaları 16:127a vd.
ilgili maddeler
Alman Demokratik Cumhuriyeti 1:159b
Almanya Federal Cumhuriyeti 1:176a
Fransa 7:27a
Giysi 7:172b
Kanada 9:310a vd.
Siyah Amerikalılar 15:278a
Solunum 15:319a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:13b vd.
Uzakdoğu dövüş sporları 18:239b vd.
•Atıcılık; Atletizm; Binicilik; Dağcılık; Dövüş sporları; Jimnastik; Kış sporları; *spor dallarının adları, örn.* Basketbol; Bisiklet sporu; Eskrim; Futbol; Golf; Otomobil yarışı; Tenis; Voleybol; Yüzme
SPOR HEKİMLİĞİ spordan kaynaklanan hastalıklar ve sakatlıklarla ilgilenen tıp dalı
ana madde Spor kazaları 16:128b
SPOR KAZASI
madde başlığı Spor kazaları 16:127a, görsel
SPORKESESİ
ilgili maddeler
Eğreltiotu 6:74b
Mantarlar 12:51a, görsel
SPORKESESİ BAŞAĞI *ya da* **Strobil**
ilgili maddeler
Atkuyruğu 2:143a
Kibritotu 10:252a
SPORLU TEKHÜCRELİLER spor oluşturan asalak tekhücreli hayvanlar grubu
ilgili maddeler
Mikroplar 12:214a
Tekhücreli hayvanlar 17:110b
SPOROFİT döl değişimi gösteren bazı bitkilerdeki eşeysiz evre
ilgili maddeler
Eğreltiotu: görsel 6:75
Yosunlar 19:189a
SPOROFOR
ilgili madde Mantarlar 12:51a, görsel
SPOT ALIM
ilgili madde Borsa ve kambiyo 3:297b
SPRINGSTEEN, BRUCE ABD'li *rock* müzikçisi, d. 1949; hareketli konserleri ve *Born in The USA* (1985) albümüyle 1980'lerde büyük ün kazandı
ilgili maddeler
Konser 10:320a
Pop müzik 14:123a
SPUTNİK I yapma uydu
ilgili maddeler
Uydu 18:230a
Uzay araştırmaları 18:245b
SPUTNİK 2 yapma uydu
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:245b
SPYRI, JOHANNA İsviçreli kadın yazar, 1827-1901; Fransa-Prusya Savaşı'nın sığınmacılarına para sağlamak için yazmaya başladı; 1881'de yazdığı *Heidi* (1881) adlı kitabı İsviçre Alpleri'nde yaşayan huysuz büyükbabasının yaşamını kolaylaştıran sevecen bir çocuğun öyküsünü anlatır
SPYRO GYRA *rock* müzik topluluğu
ilgili madde Pop müzik: görsel 14:123
SRİ LANKA eskiden **Seylan**
madde başlığı Sri Lanka 16:129a, görsel, harita
ilgili maddeler
Çay 4:264b
Dans 5:79a
Kolombo 10:308a
Parfüm: görsel 13:327
SRİNAGAR Hindistan; Keşmir'in en büyük kenti
ilgili madde Keşmir 10:197b
SS tam adı *Schutzstaffel* Nazi Partisi'nin polis örgütü
ilgili maddeler
Almanya 1:170b
Nazizm 13:46a
SSCB BİLİMLER AKADEMİSİ eskiden **Petersburg Bilimler Akademisi** SSCB
ilgili maddeler
Akademi 1:100b
Novosibirsk 13:111a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:18b
SSK *bak.* **SOSYAL SİGORTALAR KURUMU**
STABIAE İtalya'da eskiçağ kenti; İS 79'da patlayan Vezüv Yanardağı'nın lavları altında kaldı
ilgili maddeler
Lav 11:215b
Vezüv Yanardağı 18:332a
STADYUM
madde başlığı Stadyum 16:130b, görsel
ilgili madde Jamaika: görsel 9:180
STAFİLOKOK küre biçimli bakteriler cinsi; insanın ve öbür hayvanların mukozalarında ve derisinde yaşarlar; bazı türleri deri enfeksiyonlarına, gıda zehirlenmelerine, kadınlarda ve evcil hayvanlarda meme iltihabına yol açar; antibiyotiklere çok dirençlidirler
ilgili maddeler
Antibiyotikler 1:291b vd.
Fleming, Florey ve Chain 6:315b
Penisilin 14:44b
Zatürree 19:242a
STALİN, JOSEF asıl adı **Josef Vissarionoviç Cugaşvili** SSCB'li devlet adamı, 1879-1953
madde başlığı Stalin 16:131b, görsel
ilgili maddeler
Churchill: görsel 4:185
Ekim Devrimi 6:84a
İkinci Dünya Savaşı 8:307a
Kruşçev 11:82a vd.
Rus edebiyatı 14:303a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:23b
Troçki 17:291b
Volgograd 19:33b
STALİNGRAD *bak.* **VOLGOGRAD**
STALİNGRAD SAVAŞI 1942-43
ilgili madde Volgograd 19:33b

STAMITZ, JOHANN WENZEL Alman besteci, 1717-57
ilgili maddeler
Müzik 13:18b
Senfoni 15:126a
STANDART SAPMA
ilgili madde İstatistik 9:127a
STANDART ZAMAN
ilgili madde Zaman 19:230b
STANİSLAVSKİ, KONSTANTİN Rus tiyatro oyuncusu ve yapımcı, 1863-1938; 1898'de Moskova Sanat Tiyatrosu'nu kurdu; 1905'te alışılmış uygulamanın tersine oyuncuların provaları doğaçlamalarını istedi; 30 yıl sonra da "Stanislavski yöntemi" olarak bilinen oyuncu eğitim sistemini geliştirdi
ilgili maddeler
Tiyatro sanatı 17:216a
Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:223a
STANLEY, SIR HENRY MORTON İngiliz kâşif, 1841-1904
madde başlığı Stanley 16:133a, görsel
ilgili maddeler
Brazzaville 4:18a
Kinşasa 10:274b
Livingstone 11:269a
STANLEY ÇAĞLAYANLARI *ya da* **Boyoma Çağlayanları** Afrika
ilgili madde Kongo Irmağı 10:316b
STANLEY GÖLÜ *ya da* **Malebo Gölü** Kongo
ilgili maddeler
Brazzaville 4:18a
Zaire 19:227a
STARÉ MĚSTO Prag, Çekoslovakya
ilgili madde Prag 14:139a
START *bak.* **STRATEJİK SİLAHLARIN AZALTILMASI GÖRÜŞMELERİ**
STATİK hareketsiz bir cisme etki eden kuvvetleri inceleyen mekanik dalı; üç temel ilkeye dayanır: cisimler biçim değiştirmez, etkiyen kuvvet toplamı sıfırdır ve bu kuvvetler cisme bir dönme hareketi vermeyecek biçimde etki eder; binaların, köprülerin ve barajların tasarımında statiğin büyük önemi vardır
ilgili maddeler
Fizik 6:308b
Mekanik 12:126a vd.
STATİK ELEKTRİK sürtünme sonucunda ortaya çıkan durağan elektrik yükü
ilgili madde Elektron 6:119a
STATOR
ilgili maddeler
Dinamo 5:234a
Türbin 18:24a
STAUROLİT
ilgili madde Mineral: görsel 12:236
STAVANGER Norveç'te liman kenti; ülkenin güneybatısında, Bokn Fiyordu'nda; balıkçılık, balık konserveciliği, gemi yapımı ve deniz yosunlarından iyot üretimi başlıca sanayi dallarıdır; nüf. 92.102 (1983 tah.)
ilgili madde Norveç 13:107b
STEAD, CHRISTINA ELLEN Avustralyalı kadın romancı, 1902-83
ilgili madde Avustralya edebiyatı 2:204a
STEARİK ASİT
ilgili maddeler
Mum 12:309a
Yağ 19:66a
STEATİT
ilgili madde Talk 16:314b
STEELE, SIR RICHARD İngiliz yazar ve siyaset adamı, 1672-1729; *Tatler* ve *The Spectator* dergilerini yayımladı; 1714'te parlamentoya girdi
ilgili maddeler
Deneme 5:146a
İngiliz edebiyatı 9:23a
STEEN, JAN Hollandalı ressam, y. 1626-79
ilgili madde Resim sanatı 14:227b
STEFAN BATORY Transilvanya prensi ve Polonya kralı, 1533-86
ilgili maddeler
Polonya 14:113b
Sokullu Mehmed Paşa 15:308b
STEFAN DUŞAN *ya da* **Stefan Dušan** Sırp kralı, 1308-55
ilgili maddeler
Bizans İmparatorluğu 3:253b
Yugoslavya 19:198b
STEFANSSON, VİLHALJMUR Kanadalı kâşif, 1879-1962
ilgili madde Kutupların keşfi 11:138a
STEGOSAURUS Jura Dönemi•nin sonlarında yaşamış dinozor; uzunluğu 6,5 m, kafatası ve beyni küçük, ön bacakları arka bacaklarından daha kısaydı; sırtının gerisinde iki sıra halinde dizilmiş geniş, üçgen biçiminde kemiksi levhalar, kuyruğunda da diken gibi kemiksi çıkıntılar vardı; bitkiyle besleniyordu
ilgili madde Dinozor 5:237b
STEIN, GERTRUDE ABD'li kadın yazar, 1874-1946; Paris'teki salonu 1903'ten ölümüne kadar yazarların ve sanatçıların merkezi olmuştu; özgün üslubuyla tanınırdı; yapıtlarından biri Virgil Thompson tarafından opera olarak bestelenmiştir
STEINBECK, JOHN ABD'li yazar, 1902-68
madde başlığı Steinbeck 16:134a, görsel
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:226a
•"Fareler ve İnsanlar"; "Gazap Üzümleri"
STEINBERG, SAUL Romen asıllı ABD'li karikatürcü ve ressam, d. 1914
ilgili madde Karikatür: görsel 10:70
STEINITZ, WILHELM Avusturyalı satranç oyuncusu, 1836-1900; 1883'ten sonra ABD'de yaşadı; dünya şampiyonluğunu 1864'ten 1894'e kadar elinde tutarak rekor kırdı; çok usta bir savunma oyuncusu ve kuramcıydı; 1894'te Emanuel Lasker'e yenildikten sonra ruhsal bunalıma girdi ve yoksulluk içinde öldü
STEINMETZ, CHARLES PROTEUS ABD'li mühendis ve matematikçi, 1865-1923
madde başlığı Steinmetz 16:135a, görsel
STEN hafif makineli tüfek
ilgili madde Ateşli silahlar 2:135b
STENDHAL, HENRI BEYLE asıl adı **Marie-Henri Beyle** Fransız yazar, 1783-1842; bir yandan çocukken yitirdiği annesine duyduğu yakıcı özlem ve sevgi, öte yandan burjuva ve despot babasına duyduğu nefretle büyüdü; *Kırmızı ve Siyah* (1830), *Parma Manastırı* (1839 gibi başyapıtlarındaki psikolojik derinliğin kaynağı bu etkilenimlerdir
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:42a
Gerçekçilik 7:133a
STENMARK, INGEMAR İsveçli kayakçı, d. 1956; Alp disiplininde üç kez (1976-78) Dünya Kupası'nı kazandı; 1979 Dünya Kupası'nda 13 yarışı kazanarak bu alanda rekor kırdı; 1980 Kış Olimpiyatları'nda slalom ve büyük slalomda altın madalya aldı
STENO
madde başlığı Steno 16:135b, görsel
STEP *bak.* **BOZKIR**
STEPHENSON, GEORGE İngiliz mühendis, 1781-1848
madde başlığı Stephenson 16:136a, görsel
ilgili maddeler
Buhar makinesi 4:49b
Demiryolu ve tren 5:133a
Sanayi Devrimi 15:46b
Taşımacılık 17:71b
STEPHENSON, ROBERT İngiliz inşaat mühendisi, 1803-59
madde başlığı Stephenson 16:136a, görsel
STERADYAN
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:79
STEREOFONİK SİSTEM *ya da* **Stereo sistem** birbirinden bağımsız iki ayrı kanalı olan ses kayıt ve üretim sistemi; ses kaydında her kanal için ayrı bir mikrofon kullanılır ve kaydedilen sesler yeniden üretilirken kanallardan her biri ayrı bir hoparlöre bağlanır; mikrofon ve hoparlörlerin yerleştirme düzeni iyi ayarlandığında, dinleyici sesleri belirli bir derinlik duygusuyla algılar
ana madde Ses kaydı 15:149b, 150a
STEREO PLAK
ilgili madde Ses kaydı 15:149b
STEREO SİSTEM *bak.* **STEREOFONİK SİSTEM**
STEREOSKOP aralarında çok küçük farklılıklar olan iki resmi üst üste bindirerek üçboyutlu görüntü izlenimi veren aygıt
ilgili madde Göz 7:211b
STEREOSKOPİK FOTOĞRAF MAKİNESİ
ilgili maddeler
Göz 7:211b
Hologram 8:201a
STERİLİZASYON bir maddeyi bakterilerden ve öbür mikroorganizmalardan arıtma işlemi
ilgili maddeler
Atom 2:158a
Cerrahi 4:162a
Lister 11:264b
Mandıracılık 12:39b
STERNBERG, JOSEF VON Avusturya asıllı ABD'li film yönetmeni, 1894-1969; *Deniz Şeytanları* (1928) ve *Son Emir* (1928) gibi ilk filmleriyle adını duyurduktan sonra, Heinrich Mann'ın *Profesör Unrat* adlı romanından sinemaya uyarlanan *Mavi Melek*'i (1930) yönetti; bir taşra kentinde yaşayan orta yaşlı ve saygıdeğer bir öğretmenin, Marlene Dietrich'in canlandırdığı bir kabare dansçısına tutulduktan sonra büyük bir ahlak çöküntüsüne düşmesini işleyen bu film, sesli sinemanın ilk önemli filmlerinden biriydi
STERNE, LAURENCE İrlanda asıllı İngiliz yazar, 1713-68; çağdaş romanın, özellikle psikolojik romanın öncüsü sayılır; alışılmış roman kalıplarını zorlayan ve olay örgüsüne hemen hiç yer vermeyen yapıtlarında iğneleyici ve sevecen bir alay egemendir

ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:23b
STEROİT dört halka oluşturacak biçimde bir araya gelmiş 17 karbon atomu içeren doğal ya da yapay organik bileşik; vücutta önemli işlevleri vardır; kolesterolün, safra asitlerinin, bazı hormonların ve D vitamininin yapısında bulunur
ilgili madde Salgıbezi 15:32b
STETOSKOP
madde başlığı Stetoskop 16:137b, görsel
ilgili maddeler
Kalp 9:289a
Tıp 17:183b
STETTIN *bak.* **SZCZECIN**
STEVENSON, ROBERT LOUIS İskoçyalı yazar, 1850-94
madde başlığı Stevenson 16:138a, görsel
•"Define Adası"
STIFTER, ADALBERT Avusturyalı yazar, 1805-68; yalın bir nitelik taşıyan romanlarında basit yaşam biçimini yüceltmiştir
ilgili madde Alman edebiyatı 1:162b
STILL, ANDREW ABD'li doktor, 1818-1917
ilgili madde Tedavi yöntemleri 17:103a
STILL HASTALIĞI çocukluk çağı artriti
ilgili madde Artrit ve romatizma 2:46a
STING İngiliz pop şarkıcısı
ilgili maddeler
Konser 10:320a
Pop müzik 14:123a
STİREN renksiz, hoş kokulu sıvı; plastik ve reçine yapımında kullanılır
ilgili maddeler
Benzen 3:134a
Kauçuk 10:102b
STİREN-BÜTADİEN KAUÇUĞU
ana madde Kauçuk 10:102b vd., görsel
STOACILIK
madde başlığı Stoacılık 16:139a
ilgili madde Eski Yunan 6:207a
STOCKHAUSEN, KARLHEINZ Alman besteci, d. 1928; Köln ve Paris'te müzik öğrenimi gördü; çok sayıda elektronik ve dizisel müzik parçası besteledi; öncü müziğin ilk kuşak bestecilerini derinden etkiledi
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:168a
Müzik 13:20a
STOCKHOLM İsveç
madde başlığı Stockholm 16:139b, görsel
ilgili madde İsveç 9:132a, görsel
STOJANOVO Bulgaristan
ilgili madde Bulgaristan: görsel 4:54
STOKOWSKI, LEOPOLD İngiliz asıllı ABD'li orkestra şefi, 1882-1977; İngiltere'de müzik öğrenimi gördükten sonra ABD'ye yerleşerek Philadelphia Senfoni Orkestrası'nın şefliğini üstlendi; gösterişli yönetme tekniğiyle büyük ün kazandı
STOL UÇAK *bak.* **KISA KALKIŞ VE İNİŞ-Lİ UÇAK**
STONEHENGE İngiltere'de eskiçağ anıtı
madde başlığı Stonehenge 16:140b, görsel
ilgili madde Tunç Çağı 17:325a vd.
STORM, THEODOR Alman şair ve romancı, 1817-88; Alman edebiyatının en usta öykü yazarlarındandır; şiirleriyle de Alman Gerçekçiliği'nin önde gelen temsilcilerinden sayılır; *Deniz Gülü* (1850) ve *Kır Atlı* (1888) en ünlü yapıtlarıdır
ilgili madde Alman edebiyatı 1:162b
STOW, RANDOLPH Avustralyalı yazar, d. 1935; romanlarında II. Dünya Savaşı sonrası Avustralya'yı anlattı
ilgili madde Avustralya edebiyatı 2:204a
STOWE, HARRIET BEECHER ABD'li kadın yazar, 1811-96
madde başlığı Stowe 16:142a
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:212a
Amerikan edebiyatı 1:223b
Çocuk edebiyatı 5:11a
STRABON Eski Yunanlı coğrafyacı, İÖ y. 63-İS y. 21; Dünya'nın evrenin merkezinde bulunan bir küre olduğunu öne sürmüş, o dönemde dünyanın bilinen çoğu yerlerine ilişkin coğrafya kitapları yazmıştır
STRADIVARIUS, ANTONIO İtalyan keman yapımcısı, 1644-1737; İtalya'da, Cremona'da doğdu; keman tasarımına bazı küçük yenilikler getirdi; sesleri açısından eşi bulunmayan çok değerli kemanlar, ayrıca viyola ve viyolonseller yaptı
ilgili maddeler
İtalya 9:149b
Keman ailesi 10:158a, 158b
STRAHLENBERG, JOHANN VON İsveçli türkolog, 1676-1747
ilgili maddeler
Orhun Anıtları 13:200b
Ural-Altay dilleri 18:208a
STRAHOV STADYUMU Prag, Çekoslovakya
ilgili madde Stadyum 16:131a
STRASBOURG Fransa
madde başlığı Strasbourg 16:142b, görsel
STRATEJİK SAVUNMA İNİSİYATİFİ *bak.* **YILDIZ SAVAŞLARI**
STRATEJİK SİLAHLARIN AZALTILMASI GÖRÜŞMELERİ *ya da* **START**
ilgili madde Silahsızlanma 15:211b
STRATEJİK SİLAHLARIN SINIRLANDIRILMASI GÖRÜŞMELERİ *ya da* **SALT** ABD ile SSCB arasında büyük nükleer silah üretiminin azaltılması amacıyla yürütülen görüşmeler; ilk görüşme 1969'da başladı ve 1972'de Antibalistik Füze (ABM) Antlaşması ile saldırı silahları üzerinde geçici anlaşma imzalandı; süren görüşmeler SALT II antlaşması (1979) ile sonuçlandıysa da ABD Senatosu antlaşmayı onaylamadı; bunu Stratejik Silahların Azaltılması Görüşmeleri (START) izledi
ilgili madde Silahsızlanma 15:211a
STRATFORD-UPON-AVON Warwickshire, İngiltere
ilgili madde Shakespeare: görsel 15:164
STRATOKÜMÜLÜS
ilgili madde Bulut 4:56b, görsel
STRATOSFER atmosferin ikinci katmanı; y. 10 km ile 50 km yükseltiler arasında yer alır; bu bölgede hava sıcaklığı hemen hemen sabittir
ilgili madde Atmosfer 2:151b
STRATUS *ya da* **Katmanbulut** gökyüzünün tümüyle kapalı ve koyu gri rente görünmesine yol açan, alçak katmanlar halinde yerleşmiş bulut
ilgili madde Bulut 4:56b, 57a
STRAUSS, EDUARD Avusturyalı besteci ve orkestra şefi, 1835-1916
ilgili madde Strauss Ailesi 16:145a
STRAUSS, JOHANN *ya da* **Baba Strauss** Avusturyalı besteci ve orkestra şefi
ana madde Strauss Ailesi 16:144a vd.
ilgili madde Alman sanatı ve müziği 1:167b
STRAUSS, JOHANN *ya da* **Oğul Strauss** Avusturyalı besteci, 1825-99
ana madde Strauss Ailesi 16:144b vd., görsel
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:167b
Opera 13:190a
STRAUSS, JOHANN *ya da* **Torun Strauss** Avusturyalı orkestra şefi, 1866-1939
ana madde Strauss Ailesi 16:145a
STRAUSS, JOSEF Avusturyalı mimar, mühendis ve besteci, 1827-70
ilgili madde Strauss Ailesi 16:145a
STRAUSS, RICHARD Alman besteci, 1864-1949
madde başlığı Strauss 16:143a, görsel
ilgili madde Alman sanatı ve müziği 1:167b
STRAUSS AİLESİ Avusturyalı sanatçı aile
madde başlığı Strauss Ailesi 16:144a, görsel
ilgili madde Alman sanatı ve müziği 1:167b
STRAVİNSKİ, İGOR SSCB'li besteci, 1882-1971
madde başlığı Stravinski 16:145a, görsel
ilgili maddeler
Auden 2:162a
Balanchine 2:297a
Nijinski 13:82a
STREPTOKOK küre biçimli bakteri cinsi; bazı türleri insanda kızıl hastalığına ve ateşli romatizmaya, atlarda gençlik hastalığına yol açar; bazı türleri ise tereyağı ve peynir yapımında kullanılır
ilgili maddeler
Artrit ve romatizma 2:46b
Zatürree 19:242a
STREPTOMİSİN
ana madde Antibiyotikler 1:292a vd.
ilgili maddeler
Tıp 17:184b
Toprak 17:250a
STREPTOMYCES toprakta ve suda yaşayan, küfe benzer bakteri cinsi; bazı türlerinden antibiyotik üretiminde yararlanılır; birçoğu topraktaki organik maddelerin bozunmasına yardımcı olarak toprağın verimini artırır ve çürük yapraklara özel kokusunu verir
STRES *ya da* **Gerginlik**
madde başlığı Stres 16:146a, görsel
ilgili madde Tedavi yöntemleri 17:102b
STRİKNİN
ilgili madde Zehir ve zehirlenme 19:245b
STRINDBERG, AUGUST İsveçli yazar, 1849-1912
madde başlığı Strindberg 16:147a, görsel
ilgili maddeler
Dışavurumculuk 5:211b
Tiyatro sanatı 17:215b
STROBİL *bak.* **SPORKESESİ BAŞAĞI**
STROESSNER, ALFREDO Paraguay devlet başkanı, d. 1912

ilgili madde Paraguay 13:321b
STROMBOLI İtalya'da yanardağ
ilgili madde Yanardağ 19:84b, tablo
STRONSİYUM toprak alkali metaller• grubundan element; simgesi Sr, atom numarası 38, bağlı atom kütlesi 87,62; adını ilk bulunduğu yer olan İskoçya'daki Strontian bölgesinden alan yumuşak, dövülgen, gümüşsü bir metaldir; havayla tepkimeye girerek sarımsı bir renk alır; havai fişeklerde ve kırmızı renkli işaret fişekierinde kullanılır; 1808'de keşfedilmiştir
ilgili maddeler
Aiev 1:143a
Davy 5:98b
STRONSİYUM-90 stronsiyumun yapay olarak elde edilmiş radyoaktif izotopu; yarı ömrü 28 yıl; nükleer patlamalar sırasında oluşur ve radyoaktif döküntülerin en tehlikeli bileşenidir; yiyeceklerde kalsiyumun yerini alır; dişlerde ve kemiklerde yoğunlaşarak ışınım hastalıklarına yol açar; denetim altında kullanıldığında kemik kanserinin tedavisinde olumlu sonuç verir
STUART HANEDANI 1371'den başlayarak İskoçya'yı, 1603-1714 arasında da İngiltere'yi yöneten kral ailesi
ilgili madde İskoçya 9:95a
STURM UND DRANG *bak.* **COŞKUNLUK AKIMI**
STUTTGART Almanya'da kent; güneybatıda, Neckar Irmağı üzerinde, Baden-Württemberg eyaletinin merkezi; ilk yerleşmenin 1229'da başladığı sanılıyor; kitap yayımcılığının yanı sıra önemli bir kimyasal madde ve müzik aletleri yapım merkezidir; nüf. 562.658 (1989)
ilgili madde Almanya Federal Cumhuriyeti 1:174b
STYKS IRMAĞI Yunan mitolojisi; Hades'in yeraltı dünyasında ırmak
ilgili madde Aşil 2:108a
STYRON, WILLIAM ABD'li yazar, d. 1925;
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:227a
SU
madde başlığı Su 16:148a, görsel
ana madde Su dağıtım sistemi 16:258b
ilgili maddeler
Akarsu 1:101b
Asit yağmuru 2:61b
Aşınma 2:106a vd.
Beslenme 3:151a
Buhar kazanı 4:45a vd.
Buharlaşma 4:46a vd., görsel
Buz 4:73a vd., görsel
Çeşme 4:287a, 287b
Çözelti ve asaltı 5:48a, 48b
Damıtma 5:72b vd.
Denizler ve okyanuslar 5:166a
Donma ve erime 5:300a
Dünya 6:7a
Enerji 6:154a
Filtre 6:302a
Göl 7:201a
Isı 8:235a
Jeofizik 9:200b
Kanalizasyon 9:320b
Kar 10:21b
Kristal 11:77b vd.
Madde 11:310b
Molekül 12:261a, 262a
Sıvı 15:187a
Sindirim 15:220b
Sodyum ve soda 15:297b
Sukemeri 16:171b vd.
Sulama 16:174b vd.
Tuz 18:16b vd.
Yağmur 19:67a, görsel
Yaprak 19:97b
Yoğunluk 19:184b, 185a
SU, RUHİ Türk halk müziği yorumcusu, şair ve besteci, 1912-85
madde başlığı Su 16:150b, görsel
SUALTI ARAŞTIRMALARI
ana maddeler
Cousteau 4:207b
Dalgıçlık 5:66b vd.
ilgili maddeler
Arkeoloji: görsel 2:18, 20
Denizaltı 5:152b
SUALTI YAYLASI *bak.* **OKYANUS YAYLASI**
SU ANTİLOBU Afrika'nın güneyindeki sulak ve bataklık yerlerde yaşayan iri antilop türü
ilgili madde Antilop 1:296b
SUAYGIRI *ya da* **Hipopotam**
madde başlığı Suaygırı 16:151b, görsel
ilgili maddeler
Çayır 4:268a
Hayvanat bahçesi 8:103a, görsel
Sirk 15:254a
Uyum 18:234b
SUBAKALI
madde başlığı Subakalı 16:152b, görsel
SUBALDIRANI
ilgili madde Baldıran 2:298b
SU BALESİ
ana madde Yüzme ve dalma 19:225a
SU BASKINI *bak.* **TAŞKIN**
SUBAŞI
ilgili maddeler
Anadolu Beylikleri 1:248a
Anadolu Selçuklu Devleti 1:254b
SUBAY silahlı kuvvetlerde emir verme yetkisi olan rütbeli asker
ilgili madde Askeri okullar 2:62b
SUBÖCEĞİ
ilgili maddeler
Kınkanatlılar 10:212a, görsel
Tatlı su canlıları 17:83a
SU BUHARI
ilgili maddeler
Nem 13:50b
Yağmur 19:67b
SUCRE Bolivya'da kent; orta kesimdeki çok verimli bir vadide yer alır; ülkenin yargı merkezidir; kara ve demiryollarının gelişmesinden sonra önemli bir ticaret merkezi olmuştur; bir petrol rafinerisi ve bir çimento fabrikası vardır; nüf. 96.093 (1988 tah.)
ilgili madde Bolivya 3:278b
SUCUK
ilgili madde Et 6:214b, 215a
SUÇ
madde başlığı Suç 16:153a, görsel
ilgili maddeler
Dedektif 5:101a
Gözetim 7:214a
Kent 10:173a
Mahkeme 11:331b
Ölüm cezası 13:270b
Polis 14:107a
Sahtekârlık ve dolandırıcılık 15:14a
•Çocuk suçları
SU ÇARKI yüksekten dökülen suyun ağırlığıyla mekanik iş yapan çark
ana madde Su enerjisi 16:163b
ilgili maddeler
Hidrolik 8:159b
Pompa 14:115a
Sulama 16:175b, görsel
Teknoloji 17:118a, görsel
Türbin 18:23b
SU ÇEVRİMİ
ilgili maddeler
Su 16:150a
Yağmur 19:67a, görsel
SUÇİÇEĞİ
madde başlığı Suçiçeği 16:158a
SUÇLU ÇOCUKLAR
ana madde Çocuk suçları 5:39b
SU ÇULLUĞU
ana madde Çulluk 5:53a vd., görsel
ilgili madde Kıyı kuşları 10:238b
"SUÇ VE CEZA" Dostoyevski'nin romanı
ilgili maddeler
Dostoyevski 5:302b
Rus edebiyatı 14:301b
SUDA BOĞULMA
ilgili maddeler
İlkyardım 9:9a
Kaza 10:131b
SU DAĞITIM SİSTEMİ
madde başlığı Su dağıtım sistemi 16:158b, görsel
ilgili maddeler
Roma İmparatorluğu 14:270b
Sukemeri: görsel 16:172, 173
SUDAK
ana madde Levrek 11:242a
ilgili madde Balık 2:313b, görsel
SUDAN
madde başlığı Sudan 16:161b, görsel, harita
ilgili maddeler
İkinci Dünya Savaşı 8:299b
Kıtlık ve açlık 10:234a
Mısır 12:198b vd.
SUDAN ÇEKİRGESİ *bak.* **ÇÖL ÇEKİRGESİ**
SU DEĞİRMENİ
ana madde Su enerjisi 16:163b vd., görsel
ilgili maddeler
Tekerlek 17:107b
Un ve un değirmeni 18:206a
SUDKOSTİK *bak.* **SODYUM HİDROKSİT**
SU DONGPO Çinli şair ve deneme yazarı, 1036-1101
ilgili madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:238a
SU ENERJİSİ
madde başlığı Su enerjisi 16:163b, görsel
ilgili maddeler
Hidrolik 8:159b
Teknoloji 17:117b, 118a
SUETONIUS Romalı tarihçi, y. 69 - y. 122
ilgili madde Yaşamöyküsü 19:112a
SUFİ İslam'da tasavvuf düşüncesine bağlı olan kişi
ilgili madde Tarikatlar 17:52b vd.
SUGA
madde başlığı Suga 16:169a, görsel
SU GAZI
ilgili maddeler
Gaz 7:85a
Hidrojen 8:157a
Karbon dioksit ve karbon monoksit 10:58b
SUGEÇİRMEZ KUMAŞ

ilgili maddeler
Dokumacılık 5:286b
Süt 16:214b
SUHARTO Endonezya devlet başkanı, d. 1921; ordu saflarından yükselerek iktidara geldi; Hollandalılar'a karşı savaşan gerillalara katıldı; 1965'te komünistlere yüklenen ayaklanmayı bastırdı; 1966'da devlet denetimini ele geçirdi; 1968'de de ülkenin ikinci devlet başkanı oldu; 1983'te döndüncü kez başkan seçildi; dışişleri ve iktisat politikalarını tümüyle değiştirdi; bugün de ülkeyi baskı rejimiyle yönetmektedir
ilgili madde Endonezya 6:151a
SUHTE Osmanlılar'da medrese öğrencilerine verilen ad
ilgili madde Celali Ayaklanmaları 4:145b
SUİ HANEDANI Çin hanedanı, 581-618
ilgili madde Çin Halk Cumhuriyeti 4:318a vd.
SUİKAST
madde başlığı Suikast 16:169b, görsel
ilgili maddeler
Avusturya İmparatorluğu 2:211b
Terörizm 17:159a vd.
SUİSEİ uzay aracı
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:254a
SU KABAĞI
ana madde Kabak 9:233b, görsel
SU KAMIŞI *ya da* **Ak saz**
ilgili madde Kamış ve saz 9:294b, görsel
SUKARNO Endonezya'nın ilk devlet başkanı, 1901-70; otoriter bir yönetim kurarak ülkenin başlangıçtaki parlamenter sistemini bastırdı; 1949-66 arasında devlet başkanlığını yürüttü; ordu önderlerine karşı komünistlerle denge kurmaya çalıştıysa da 1966'da yerini Suharto'ya bırakarak görevden çekilmek zorunda kaldı
ilgili madde Endonezya 6:150b
SU KAYAĞI
madde başlığı Su kayağı 16:171a, görsel
SU KAYBI
ana madde Beslenme 3:151a
ilgili madde Sindirim 15:221a
SUKEKİĞİ *ya da* **Havuzotu**
ilgili madde Akvaryum 1:126a
SUKEMERİ
madde başlığı Sukemeri 16:171b, görsel
ilgili maddeler
İspanya: görsel 9:104
Roma İmparatorluğu 14:270b, görsel
Su dağıtım sistemi 16:160b
SU KİRLİLİĞİ
ana madde Çevre kirliliği 4:282b, görsel
SUKKOT Musevi bayramı
ilgili madde Yahudiler ve Musevilik 19:76a
SULAKYURT Kırıkkale'nin ilçesi; doğusunu Karagüney Dağı kaplar; Kızılırmak batıda doğal sınır oluşturur; geçim kaynağı tarımdır; nüf. (1990): ilçe 18.740, kasaba 5.754
ilgili madde Kırıkkale 10:213a, 214a
SULAMA
madde başlığı Sulama 16:174b, görsel
ilgili maddeler
Baraj 3:34b
Çöl 5:47a
Güneydoğu Anadolu Bölgesi 7:294a
Hidrolik 8:159a
Hindistan 8:166b
Irak 8:229a
Libya 11:246a
Nil Irmağı 13:86a
Pirinç 14:76b vd.
Pompa 14:115b
Sarı Irmak 15:64a
Toprak kazanımı 17:252a
SULAWESİ *bak.* **SELEBES**
SULİNA *bak.* **DENİZÇAKISI**
SULLA tam adı **Lucius Cornelius Sulla** Romalı diktatör, İÖ 138-78; Roma tarihindeki ilk büyük iç savaştan (İÖ 88-82) zaferle çıktı; cumhuriyeti güçlendirmek için önemli anayasa reformları yaptı
ilgili maddeler
Cicero 4:189a
Jül Sezar 9:227a
Pompeius 14:119a
Roma İmparatorluğu 14:264b
SULLIVAN, ANNE ABD'li kadın eğitimci, 1866-1936; kör ve sağır Helen Keller'i eğitmekle ünlüdür
ilgili maddeler
Keller 10:152a vd., görsel
Körlük 11:66a
SULLIVAN, SIR ARTHUR SEYMOUR İngiliz besteci, 1842-1900
madde başlığı Gilbert ve Sullivan 7:149a, görsel
ilgili madde Opera 13:190b
SULLIVAN, LOUIS ABD'li ressam, 1856-1924; gökdelen tasarımının öncülerindendir
ilgili maddeler
Chicago 4:183b
Mimarlık 12:231a
SULTAN İslam ülkelerinde krallara verilen san
ilgili maddeler
Anadolu Selçuklu Devleti 1:254b
Giysi: görsel 7:172
Umman 18:203b
SULTAN AHMED CAMİSİ İstanbul
madde başlığı Sultan Ahmed Camisi 16:178a, görsel
ilgili maddeler
Çinicilik 4:324b
Mahya 12:9b
SULTANAHMET İstanbul'da semt
ilgili maddeler
Cezaevi 4:171b
Dikilitaş 5:220a, görsel
Sultan Ahmed Camisi 16:178a, 179b
SULTANDAĞI Afyonkarahisar'ın ilçesi; kuzeyini Emir, güneybatısını Sultan dağları kaplar; halkı tarımla geçinir; en çok tahıl ve elma yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 22.971, kasaba 5.590
SULTAN DAĞLARI Akdeniz Bölgesi
ilgili maddeler
Afyonkarahisar 1:62a
Toroslar 17:256a
SULTAN HASAN MEDRESESİ Kahire, Mısır
ilgili madde Türk mimarlığı: görsel 18:110
SULTANHİSAR Aydın'ın ilçesi; toprakların Aydın Dağları engebelendirir; güneyi Büyük Menderes Ovası üzerindedir; en çok zeytin, üzüm, incir ve pamuk yetiştirilir; Nysa eskiçağ kenti ilçe sınırları içindedir; nüf. (1990): ilçe 22.550, kasaba 6.170
SULTAN KÜLLİYESİ Manisa
ilgili madde Manisa 12:47b, görsel
SULTANSAZLIĞI Kayseri
ilgili maddeler
Bataklık ve turbalık 3:72b
Kayseri 10:127b
SULTAN SÜLEYMAN KÖPRÜSÜ Kocaeli
ilgili madde Kocaeli: görsel 10:293
SULTAN VELED Türk mutasavvıf ve şair, 1226-1312; Mevlana'nın oğlu; Mevlevilik'in tarikat olarak kurumlaşmasında önemli rol oynadı; 1284'ten ölümüne kadar şeyhlik yaptı; Türkçe ve Farsça şiirleri ve tasavvufa ilişkin yapıtları vardır
ilgili madde Mevlana 12:179b
SULUBOYA boyarmaddelerin arapzamkıyla ezilmesiyle elde edilen boya; genellikle kâğıt üzerine fırça ve suyla yapılan suluboya resimlerde, boyanın saydamlığı aydınlık bir etki yaratır
ilgili madde Resim sanatı 14:222a
SULU DENİZİ Büyük Okyanus'un kuzeybatı kesimi; y.öl. 260.000 km^2, en derin yeri 5.600 m
ilgili maddeler
Akarsu: görsel 1:102
İnci ve inci avcılığı 9:17b
SULUOVA Amasya'nın ilçesi; başlıca tarım alanı Merzifon Ovası'nın doğu kesimini oluşturan Suluova'dır; nüf. (1990): ilçe 49.374, kasaba 36.223
ilgili madde Amasya 1:193b
SULUSARAY Tokat'ın ilçesi; daha önce Yeşilyurt ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 17.945, kasaba 4.377
ilgili madde Gençlik kuruluşları: görsel 7:124
SULU TAKIMADALARI Filipinler'de volkanik ve mercanadalar zinciri; sık ormanlarla kaplı adalardaki verimli topraklar küçük çapta tarıma olanak sağlar; denizin zenginliği henüz ticari boyutlarda değerlendirilmese bile ada halkının temel geçim kaynağıdır; nüf. 555.239 (1980)
ilgili madde Filipinler 6:296b vd.
SUMAK
madde başlığı Sumak 16:180a, görsel
SUMAN, NUSRET Türk heykeltıraş, 1905-78; D Grubu'nun üyesiydi; Ankara'daki *Hitit Güneşi* (1978) önemli yapıtlarındandır
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:126b
SUMATRA Endonezya'da ada
madde başlığı Sumatra 16:180b, görsel
ilgili maddeler
Endonezya 6:149a, 150a
Yanardağ 19:83a
SUMATRA GERGEDANI
ilgili maddeler
Gergedan 7:136a
Soyu azalan türler 16:30a
SUMELA MANASTIRI *ya da* **Sümela Manastırı** *ya da* **Meryemana Manastırı** Maçka, Trabzon
ana madde Trabzon 17:271b vd., görsel
SUMERMERİ *bak.* **ALBATR**
SUMİĞFERİ
ana madde Böcekçil bitkiler 4:8b, görsel
SUMNER, JAMES ABD'li biyokimyacı, 1887-1955
ilgili madde Enzim 6:162b
SUMO Japon güreşi

ilgili maddeler
Japonya 9:189a
Uzakdoğu dövüş sporları 18:240a
SUMRU *ya da* **Denizkırlangıcı**
madde başlığı Sumru 16:182b, görsel
ilgili maddeler
Kuş 11:123a, 125b
Uçuş 18:170a
SUN, MUAMMER Türk besteci, d. 1932
madde başlığı Sun 16:183a, görsel
SUNA Avrupa, Asya ve Afrika'da yaşayan ördek türü; daha çok kaza benzeyen, kısa gagalı bir kuştur; erkekleri ıslık gibi tiz bir sesle öter ve genellikle saldırgandır; dişiler yumurtalarını çoğu zaman adatavşanlarının kazdıkları oyuklara bırakırlar
ilgili madde Ördek 13:277a
SUNAK ilkel dinlerde, üstünde tanrılara kurbanların sunulduğu, tören ve ayinlerin merkezi olan taş masa
ilgili madde Hindular ve Hindu dini 8:17b
SUNALP, TURGUT Türk asker ve devlet adamı, d. 1917
ilgili madde Türkiye 18:94a
SUNAY, CEVDET Türkiye Cumhuriyeti'nin beşinci cumhurbaşkanı, 1900-82
madde başlığı Sunay 16:184a, görsel
SUNDA BOĞAZI Büyük Okyanus'taki Cava Denizi'ni Hint Okyanusu'na bağlayan boğaz
ilgili maddeler
Endonezya 6:148a
Sumatra 16:180b
SUNDARBANS Bangladeş'te bölge; Ganj Irmağı deltasında, y. 7.770 km²'lik ormanlarla kaplı bataklık bir arazidir
ilgili madde Bangladeş 3:22b
SUND BOĞAZI Avrupa
ilgili maddeler
Baltık Denizi 3:14b
Danimarka 5:74a
SUNDURMA *bak.* **REVAK**
SUNGARİ IRMAĞI pinyin **Songhua Jiang** okunuşu *Sunghua Cyang* Çin
ilgili maddeler
Çin Halk Cumhuriyeti 4:310b
Mançurya 12:34b
SUNGUR
ilgili madde Doğan 5:261a
SUNGURLU Çorum'un ilçesi; ilin nüfus ve yüzölçümü açısından en büyük ilçesidir; fazla yüksek olmayan düz bir bölgede yer alır; büyük çapta tahıl yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 81.665, kasaba 30.521
SUNİ antilop
ilgili madde Antilop: görsel 1:295
SUNTA ağaç talaş ve yongalarının reçineyle karıştırılıp preslenerek ince bir levha haline getirilmesiyle elde edilen yapı ve mobilya gereci
ilgili madde Kereste 10:181b
SUN YAT-SEN pinyin **Sun Yixian** Çinli siyaset adamı, 1866-1925
madde başlığı Sun Yat-sen 16:185a, görsel
ilgili maddeler
Çin Halk Cumhuriyeti 4:321b
Nanking 13:30b
SUOKU
ilgili madde Akvaryum 1:126a
SUOMI *bak.* **FİNLANDİYA**
SU OPOSSUMU *ya da* **Yapok**
ilgili madde Opossum 13:191a
SUPAP
madde başlığı Musluk, vana ve supap 12:316b, görsel
ilgili maddeler
Hava pompası 8:83a vd.
İçten yanmalı motor 8:285b vd.
Taşıt lastiği 17:75a, 75b
SUPERDOME STADYUMU New Orleans, ABD
ilgili madde Stadyum 16:131b
SUPERIOR GÖLÜ Kuzey Amerika'daki Büyük Göller'in en büyüğü ve en kuzeyde olanı; ABD-Kanada sınırında yer alır; y.öl. 82.100 km², en derin yeri 400 m; kıyısında birçok doğal liman vardır ve genel olarak sekiz ay boyunca ulaşıma elverişlidir
ilgili maddeler
Büyük Göller Yöresi 4:84a vd.
Göl 7:201b, tablo
Kanada 9:307b
SUPİRESİ küçük ve saydam gövdeli, omurgasız su hayvanlarının ortak adı; büyük bölümü tatlı sularda yaşar; en iyi bilinen cinsi olan *Daphnia* cinsinin üyeleri 0,5 mm uzunluğundadır; akvaryum balıklarına canlı yem olarak verilir
ilgili madde Tatlı su canlıları 17:84a
SU POMPASI
ilgili maddeler
Buhar makinesi: görsel 4:49
Isıtma ve klima: görsel 8:241
SUR *ya da* **Tyros** Lübnan'da kent
madde başlığı Sur ve Sayda 16:189a vd.
ilgili maddeler
Astarte 2:67a
Baal 2:247b
Boya ve cila 3:318a
Fenike 6:271a
Kartaca 10:76b
Liman 11:257b
SUR tahkimat; eskiden düşman saldırılarından korunmak için kale, şato ya da kentlerin çevresine örülen yüksek ve kalın duvar
ilgili madde Kent 10:170a vd.
SURABAYA Endonezya'da kent; Cava Adası'nın kuzey kıyısında, adanın ikinci büyük kenti ve limanı; ülkenin en önemli üssü ve demiryolu fabrikaları, dokumacılık, petrol ve tütün işletmeleriyle modern bir kenttir; nüf. 2.345.000 (1985)
ilgili madde Endonezya 6:150a
SURDİN
ilgili maddeler
Korno ailesi 11:14b
Trompet ailesi 17:293b
SURE Kuran'ın bölümlerinden her biri
ilgili madde Kuran 11:103b, 104a
SUR FİRFİRİ eskiçağlarda kullanılan boyarmadde
ilgili madde Boya ve cila 3:318a
SURİNAM eskiden **Hollanda Guyanası**
madde başlığı Surinam 16:186a, harita
SURİNAM KURBAĞASI
ilgili madde Kurbağa 11:107a, görsel
SURİYE
madde başlığı Suriye 16:186b, görsel, harita
ilgili maddeler
Alp Arslan 1:178a
Arap-İsrail Savaşları 1:317a vd.
Asya: görsel 2:84
Cam ve camcılık 4:109a
Cezzar Ahmed Paşa 4:177a
Fırat Irmağı 6:279a, 280a
Lübnan 11:296a
SURİYE ÇÖLÜ Asya; Arabistan Yarımadası'ndan Suriye'nin güneyine ve Irak'ın batısına kadar uzanır; yalnız göçebe kabilelerin yaşadığı kurak ve ıssız bir bölgedir
ilgili madde Suriye 16:186b
SURİYE SELÇUKLULARI 1078-1117 arasında Suriye'de egemenlik kurmuş Selçuklu kolu; kurucusu Tutuş (hk.d. 1078-95); kardeşi Melikşah• tarafından Suriye meliklığine atandıktan sonra bağımsızlığını ilan etti; oğulları Rıdvan (hk.d. 1095-1113) ve Dokak (hk.d. 1095-1104) toprakları paylaştılar ve Fatımiler ile Haçlılar karşısında yenilgiye uğradılar; onlardan sonra yönetim Artuklular ile Togteginler'in eline geçti
ilgili madde Büyük Selçuklu Devleti 4:93b
"SURNAME" Seyyid Vehbi'nin yapıtı
ilgili maddeler
Ahilik :görsel 1:88
Levni 11:241a
Tanbur: görsel 16:316
SURRE ALAYI
ilgili madde Kâbe 9:235a
SURTSEY ADASI İzlanda açıklarında volkanik ada; 1963'te su yüzeyine çıktı
ilgili maddeler
İzlanda 9:165a
Şimşek ve gök gürültüsü: görsel 16:279
Yanardağ 19:84b
SURUÇ *ya da* **Sürüç** Şanlıurfa'nın ilçesi; Suruç Ovası ilin önemli tarım alanlarından biridir; en çok pamuk ve tahıl yetiştirilir; Suruç kasabası canlı bir ticaret merkezidir; nüf. (1990): ilçe 80.202, kasaba 39.905
ilgili madde Güneydoğu Anadolu Bölgesi 7:294a
SURURİ, GÜLRİZ Türk kadın tiyatro oyuncusu ve yönetmeni, d.1929
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:148a
SURURİ AİLESİ tiyatro sanatçıları yetiştirmiş aile; başlıca üyeleri Yusuf Sururi (1894-1970), Celal Sururi (1903-71), Lütfullah Sururi (1904-67) ve Ali Sururi (d. 1913) kardeşler ile Lütfullah Sururi'nin eşi Suzan Lütfullah (1909-33) ve kızları Gülriz Sururi'dir (d. 1929)
SURVEYOR uzay sondası
ilgili maddeler
Ay 2:214a
Uzay araştırmaları 18:247a
SURVEYOR 3 uzay sondası
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:247a
SUS İran'da eskiçağ kenti; Elam'ın başkentiydi; Zağros Dağları'nın eteklerinde, Kerhaz ve Karun ırmaklarının yakınlarında kurulmuştu; I. Darius ve sonraki krallar ülkeyi bu kentten yönettiler; 1897'de höyükte yapılan kazıda, başta Hammurabi Yasaları olmak üzere çok değerli buluntular çıkarıldı
ilgili maddeler
Büyük İskender 4:87b
Darius 5:90a
İran sanatı 9:71a
Karayolu 10:48b
Zerdüşt: görsel 19:249
SUSAM
madde başlığı Susam 16:189b
ilgili madde Süsen 16:211b

"SUSAM SOKAĞI" televizyon dizisi
ilgili madde Sendak 15:119a
SUSAMURU
madde başlığı Susamuru 16:190a, görsel
ilgili maddeler
Doğayı koruma 5:263b
Kürk ve kürkçülük 11:178b
SU SIÇANI
ilgili maddeler
Sıçan 15:172b
Tatlı su canlıları 17:82b
SU SOĞUTMALI MOTOR
ilgili maddeler
İçten yanmalı motor 8:286b vd.
Motorlu taşıtlar 12:284a
SU SOĞUTMALI REAKTÖR çekirdek bölünmesi sırasında açığa çıkan ısıyı soğurmak üzere gaz yerine suyun kullanıldığı nükleer reaktör; soğutmanın daha etkili olması için genellikle basınçlı su kullanılır
SUSURLUK Balıkesir'in ilçesi; doğusunu ormanlarla kaplı Çataldağ engebelendirir; Susurluk Çayı çevresindeki düzlükler ilçenin başlıca tarım alanıdır; antimon ve alçıtaşı yatakları ile madensuyu kaynakları vardır; nüf. (1990): ilçe 43.022, kasaba 18.906
SUSURLUK ÇAYI Marmara Bölgesi
ilgili madde Balıkesir 2:324a vd.
SUSUZ Kars'ın ilçesi; topraklarını Allahüekber ve Kısır dağları kaplar; başlıca geçim kaynağı hayvancılıktır; nüf. (1990): ilçe 19.025, kasaba 2.937
"SUSUZ YAZ" Cumalı'nın öykü kitabı
ilgili madde Cumalı 4:211b
"SUSUZ YAZ" Erksan'ın filmi
ilgili madde Türk sineması 18:136b, görsel
SUŞEHRİ Sivas'ın ilçesi; topraklarını Giresun Dağları ile Doğu Karadeniz Sıradağları engebelendirir; yumuşak bir iklimi olan Suşehri ovasında meyvecilik ve sebzecilik yapılır; nüf. (1990): ilçe 46.843, kasaba 23.202
SU TEDAVİSİ *ya da* **Hidroterapi** hastalıkların ve sakatlıkların tedavisinde şifalı sulardan yararlanan tedavi yöntemi
ilgili madde Fizik tedavi 6:310b
SU TERAZİSİ *ya da* **Kabarcıklı düzeç**
ilgili madde Duyarlıölçü aletleri 5:321b
SU TESİSATI
madde başlığı Su tesisatı 16:190b, görsel
SUTHERLAND ÇAĞLAYANI Yeni Zelanda
ilgili madde Yeni Zelanda 19:147b
SUTOPU
madde başlığı Sutopu 16:192a, görsel
ilgili madde Olimpiyat Oyunları: tablo 13:167
SUTTON HOO Suffolk, İngiltere
madde başlığı Sutton Hoo 16:192b, görsel
ilgili madde Anglosaksonlar: görsel 1:273, 274
SU TÜRBİNİ
ana madde Türbin 18:24b
ilgili maddeler
Baraj 3:35a
Hidrolik 8:159b
SUUDİ ARABİSTAN
madde başlığı Suudi Arabistan 16:194a, görsel, harita
ilgili maddeler
Arabistan 1:307b, 309b, görsel
Basra Körfezi 3:60a vd.
Güneş enerjisi 7:271a
Kızıldeniz 10:243b
SUVA Fiji'nin başkenti ve limanı; Viti Levu Adası'nda; nüf. 69.665 (1986 tah.)
ilgili maddeler
Batı Samoa 3:77b
Fiji 6:287b, görsel
SU VERME metalurji
ilgili maddeler
Demir ve çelik 5:130b
Metal 12:171a
SU YARIMKANATLILARI
ana madde Yarımkanatlılar 19:107b vd.
SUYA YÖNELİM *bak.* **HİDROTROPİZM**
SU YILANI
ana madde Yılan 19:166b
ilgili madde Sürüngenler 16:209a
SUYOSUNU *ya da* **Alg**
ana madde Yosunlar 19:189b, görsel
ilgili maddeler
Akvaryum 1:126b
Bitki 3:231b
Botanik 3:307b
Canlılar 4:123a vd.
Gayzer 7:82b
Güneş enerjisi 7:271a
Hidra 8:156a
Liken 11:254a vd.
Ortakyaşama 13:224b
Plankton : görsel 14:90
SUYUK eski tıpta, vücudun sağlık ve hastalığından sorumlu olduğu ve insanın kişiliğini yönlendirdiği düşünülen dört vücut sıvısının (kan, lenf, safra, balgam) ortak adı
ilgili madde Tıp 17:180a
SUZUKİ HARUNOBU Japon sanatçı, 1725-70; ağaçbaskı sanatının en büyük ustalarındandı
ilgili madde Ağaçbaskı: görsel 1:70
SÜBLİMLEŞME *ya da* **Uçunum** bir maddenin katı halden, sıvı hale geçmeden doğrudan gaz haline dönüşmesi; yiyeceklerin dondurularak kurutulmasında bu olaydan yararlanılır
ilgili maddeler
Arsenik 2:39a
Dokumacılık 5:285b
Katı 10:94a
Madde 11:311a
Soğutma 15:305a vd.
SÜBVANSİYON devletin kamu yararıyla ilgili işlerde özel kuruluş ve kişilere ya da devlet kuruluşlarına ödediği para
SÜBYE *bak.* **MÜREKKEPBALIĞI**
SÜBYE KEMİĞİ
ilgili maddeler
Kıyı canlıları: görsel 10:236
Mürekkepbalığı 12:334a
SÜDET BÖLGESİ Avrupa'da tarihi bölge; Çekoslovakya'nın, Bohemya ve Moravya'nın kuzeyinde yer alan kesimi; I. Dünya Savaşı'ndan sonra Çekoslovakya'ya katıldı; bölgede çoğunluğu oluşturan Alman asıllı halkın çabaları ve Nazi propagandası sonucunda 1938'de Almanya'ya geçti; II. Dünya Savaşı'ndan sonra Çekoslovakya'ya geri verildi ve Alman nüfusunun büyük bölümü bölgeden çıkarıldı
ilgili maddeler
Almanya 1:171b
İkinci Dünya Savaşı 8:297a
SÜDETLER Çekoslovakya'da sıradağ; Bohemya ve Moravya'da Polonya sınırı boyunca uzanır; eski bir kütlenin parçalanmış kalıntıları olan üç grup tepeden oluşur; turizm ile dağ akarsularından sağlanan enerjiyle beslenen küçük sanayi etkinlikleri, özellikle dokumacılık ekonominin temelidir; cam ve porselen ihraç edilir
SÜET şap ya da kromla tabaklanmış ve ovularak yüzeyine kadife görünümü verilmiş deri
ilgili madde Dericilik 5:193b
SÜFRAJET
ana madde Kadın hakları 9:248b vd.
SÜHBAATAR, DAMDİNİ Moğolistanlı devrimci önder, 1893-1923; Moğolistan Devrimci Halk Partisi'nin kurucularındandır ve Moğolistan Halk Cumhuriyeti'nin kurulmasında önemli rol oynamıştır
ilgili madde Moğolistan: anıt: görsel 12:259
SÜİT müzikte, kendi içinde bütünlük taşıyan enstrümantal bölümlerden ya da birbirine bağlı danslardan oluşan küme
SÜKROZ *bak.* **SAKAROZ**
SÜLEOĞLU Edirne'nin ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 11.634, kasaba 4.452
SÜLEYMAN, HZ. İsrailoğulları peygamberi, İÖ 970-931
madde başlığı Süleyman, Hz. 16:197a
ilgili maddeler
Ceviz 4:167a
Etiyopya 6:219a
Fildişi ve fildişi oymacılığı 6:293b
İran sanatı 9:72b
Kudüs 11:89b
Mescid-i Aksa 12:163a
Yahudiler ve Musevilik 19:73a
SÜLEYMAN I *bak.* **KANUNİ SULTAN SÜLEYMAN**
SÜLEYMAN II Osmanlı padişahı, 1642-91; Deli İbrahim'in oğlu; hk. d. 1687-91; tahttan indirilen IV. Mehmed'in yerine geçti; kısa padişahlığı iç karışıklıklar ve Rumeli'de Venedik ile Avusturya karşısında uğranılan yenilgilerle geçti
ilgili maddeler
Karlofça Antlaşması 10:71a
Köprülü Ailesi 11:62a vd.
SÜLEYMAN ÇELEBİ *ya da* **Emir Süleyman** Osmanlı şair, 1351-1422; ilk Türkçe Mevlid'in yazarı
ilgili maddeler
Divan edebiyatı 5:253a
Mevlit 12:180b vd.
SÜLEYMAN ÇELEBİ *ya da* **Emir Süleyman** Osmanlı şehzadesi, 1377-1411; Yıldırım Bayezid'in oğlu; Fetret Dönemi'nde Edirne'ye giderek hükümdarlığını ilan etti; kardeşleri Musa Çelebi ve Çelebi Mehmed'e (I. Mehmed) karşı giriştiği taht mücadelesinde yenilerek öldürüldü
ilgili maddeler
Anadolu ve Rumeli hisarları 1:256a
Çandarlı Ailesi 4:249b
Fetret Dönemi 6:277a vd.
SÜLEYMANİYE CAMİSİ İstanbul
madde başlığı Süleymaniye Camisi 16:198a, görsel
ilgili maddeler
Mahya : görsel 12:9
Mimar Sinan 12:232b, 233a

Türk mimarlığı: görsel 18:113
SÜLEYMANİYE CAMİSİ Şam, Suriye
ilgili madde Şam: görsel 16:224
SÜLEYMAN NAZİF Türk şair ve yazar, 1869-1927; Servet-i Fünun edebiyatının başlıca temsilcilerindendir; süslü, ağır bir dille yazılmış şiirlerinde Namık Kemal'in ve Ziya Paşa'nın etkisi görülür; düzyazıları da aynı özellikleri taşır; başlıca şiir kitapları *Gizli Figanlar* (1906) ile *Firak-ı Irak* (1918), düzyazı kitapları ise *Batarya ile Ateş* (1916) ve *Malta Geceleri*'dir (1924)
ilgili maddeler
Cenab Şahabeddin 4:153b
Servet-i Fünun 15:140a
SÜLEYMAN NESİP *bak.* **SÜLEYMANPAŞAZADE SAMİ**
SÜLEYMANOĞLU, NALİM Türk halterci, d. 1967; spora Bulgaristan'da başladı; ilk dünya rekorunu 1983'te kırdı; 1986'da Türkiye'ye geldi; 1988 Seul Olimpiyatları'nda koparmada 152,5 kg, silkmede 190 kg ve toplamda 342,5 kg ile yeni olimpiyat ve dünya rekorlarını kırdı
ilgili maddeler
Halter: görsel 8:20
Olimpiyat Oyunları 13:148b
SÜLEYMAN PAŞA Candaroğulları beyi, ö. y. 1340
ilgili madde Anadolu Beylikleri 1:246a
SÜLEYMAN PAŞA Osmanlı şehzadesi, y. 1316 - y. 1359
ilgili maddeler
Edirne 6:45b
Murad 12:310b
Orhan Gazi 13:198a
SÜLEYMANPAŞAZADE SAMİ takma adı **Süleyman Nesip** Osmanlı şair, 1866-1917; Servet-i Fünun şiirinin önde gelen temsilcilerindendir; şiirlerinde biçim ve konu yönünden Tevfik Fikret'in etkisi görülür
ilgili madde Servet-i Fünun 15:140a, görsel
SÜLEYMAN PERVANE Anadolu Selçuklu veziri, hk. d. 1262-77
ilgili madde Anadolu Selçuklu Devleti 1:253b
SÜLEYMAN SIRADAĞLARI Pakistan; Kuzeybatı Sınır Eyaleti ile Pencap ve Belucistan'ı birbirinden ayırır; ortalama yüksekliği 1.800-2.000 m; en yüksek noktası ise Hz. Süleyman'ın ziyaret ettiğine inanılan 5.633 m yüksekliğindeki Taht-ı Süleyman tepesidir
SÜLEYMAN ŞAH I *bak.* **KUTALMIŞOĞLU SÜLEYMAN ŞAH**
SÜLEYMAN ŞAH II Anadolu Selçuklu hükümdarı, ö. 1204
ilgili madde Anadolu Selçuklu Devleti 1:252a
SÜLEYMAN TAPINAĞI *ya da* **Kudüs Tapınağı** Kudüs'te eskiçağ tapınağı
ilgili maddeler
Tapınak 17:7a vd.
Yahudiler ve Musevilik 19:73a vd., görsel
SÜLEYMANTAŞI *bak.* **GRENA**
SÜLFAMİT *bak.* **SÜLFONAMİT**
SÜLFAT sülfürik asidin tuzları ile esterlerinin ortak adı
ilgili madde Tuz 18:17a
SÜLFONAMİT *ya da* **Sülfamit** birçok hastalığın tedavisinde kullanılan kristal yapısında kimyasal madde; bu maddeden hazırlanan ilaçlar ve türevleri zatürree ve menenjit gibi hastalıkların tedavisinde etkilidir
ilgili maddeler
İlaç 8:317b
Kükürt 11:172a
Tıp 17:184b
SÜLFÜRİK ASİT *ya da* **Hidrojen sülfat**
madde başlığı Sülfürik asit 16:199b
ilgili maddeler
Asit 2:60b, 61a
Platin 14:99a
SÜLÜĞEN kurşun oksit
ilgili madde Kurşun 11:108b
SÜLÜK hayvan
madde başlığı Sülük 16:200a, görsel
ilgili madde Solucan 15:314b, görsel
SÜLÜK botanik; bazı tırmanıcı bitkilerde tutunmaya yarayan özel organ
ilgili maddeler
Tırmanıcı bitkiler 17:189b
Yaprak 19:99a
SÜLÜKAYAKLILAR
ilgili maddeler
Kabuklular 9:240b
Kıyı canlıları 10:236b
SÜLÜKBALIĞI
madde başlığı Sülükbalığı 16:201a, görsel
SÜLÜN
madde başlığı Sülün 16:201b, görsel
SÜLÜS hat sanatı
ilgili madde Hat sanatı 8:55b, görsel
SÜMBÜL
madde başlığı Sümbül 16:202a, görsel
ilgili madde Soğanlı bitkiler 15:301a
SÜMBÜLTEBER eskiçağlardan beri süs bitkisi olarak yetiştirilen çokyıllık bahçe bitkisi; yumru biçiminde kökleri, uzun, parlak yeşil yaprakları ve salkımlar halinde açan hoş kokulu, beyaz, mumsu çiçekleri vardır
ilgili madde Parfüm 13:327b
SÜMELA MANASTIRI *bak.* **SUMELA MANASTIRI**
SÜMEN, MERİÇ Türk balerin, d. 1943; Ankara Devlet Opera ve Balesi'nde başbalerinliğe yükseldi; SSCB'nin dünyaca ünlü Bolşoy Balesi'nde dans eden ilk Türk sanatçısı oldu; 1981'de devlet sanatçısı seçildi; 1986'da İstanbul Devlet Opera ve Balesi'nin başkoreograflığına getirildi
ilgili madde Bale: görsel 2:304
SÜMER, GÜNER Türk oyun yazarı, tiyatro yönetmeni ve oyuncusu, 1936-77
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:148b
SÜMERBANK kamu iktisadi teşebbüsü; sanayi alanındaki devlet yatırımlarını yönetmek ve kredileri yönlendirmek amacıyla 1933'te kuruldu; son biçimini 1984'te aldı; görevleri devlet sermayesiyle kurulacak sanayi kuruluşlarının projelerini hazırlamak, kurmak ve işletmek, sanayiye kredi sağlamak, bankacılık yapmaktı; 1990'da 31 müessesesi, 37 fabrikası ve 465 satış mağazası vardı; aynı yıl özelleştirilmesi için çalışmalara hız verildi
SÜMERLER Mezopotamya'da uygarlık kurmuş eski halk
madde başlığı Sümerler 16:203a, görsel
ilgili maddeler
Altın 1:186b
Arkeoloji 2:19b vd.
Babil ve Asur uygarlıkları 2:251a vd.
Basım 3:50b
Destan 5:199a
Efsane ve mitler 6:54a
Irak 8:229a
Kütüphane 11:185a vd.
Mezopotamya 12:193a
Tapınak 17:7a
Tarım tarihi 17:22b
Tekerlek 17:106b, görsel
SÜMMANİ Türk halk şairi, 1860-1915; koşma ve atışmalarıyla tanındı; şiirlerinde sevda, doğal güzellikler ve özlem gibi konuları işledi; ayrıca dinsel ve toplumsal olayları konu alan destanları da vardır
ilgili madde Türk edebiyatı 18:38a
SÜMSÜKKUŞU
madde başlığı Sümsükkuşu 16:204a, görsel
SÜMÜKLÜBÖCEK
madde başlığı Sümüklüböcek 16:205a, görsel
SÜMÜKSÜ SALGI *ya da* **Mukus** solunum ve sindirim yollarının içini döşeyen mukoza örtüsündeki salgıbezlerinin ürettiği nemlendirici ve kayganlaştırıcı, koyu kıvamlı sıvı
ilgili maddeler
Burun 4:72a
Solunum 15:317a vd.
SÜNDİKEN DAĞLARI Karadeniz Bölgesi; Batı Karadeniz Bölümü'nü İç Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Sakarya Bölümü'nden ayırır
ilgili madde Eskişehir 6:194b
SÜNE tarım zararlısı böcek
ilgili maddeler
Böcek 3:333a
Yarımkanatlılar 19:107b
SÜNGER
madde başlığı Sünger 16:205b, görsel
ilgili maddeler
Mercan resifi 12:152a
Zooloji 19:268b vd.
SÜNGEREREN *bak.* **ZİKZAK KELEBEĞİ**
SÜNGERTAŞI çok gözenekli volkanik cam; yanardağlardan dışarıya akan sıvı haldeki maddelerin, kristalleşmeye zaman bulamayacak kadar hızla ve henüz köpük halindeyken soğuyarak katılaşmasıyla oluşur; kütlenin içindeki çözünmüş gazların uçmasıyla, taşın içinde "katılaşmış" hava kabarcıkları kalır; çeşitli yüzeylerin ovularak temizlenmesinde ve parlatılmasında aşındırıcı madde olarak kullanılır
ilgili maddeler
Aşındırıcı 2:104b
Lav 11:216b
SÜNGÜ
ilgili madde Birinci Dünya Savaşı: görsel 3:205
SÜNNET İslam inancı
ilgili maddeler
İslam 9:96b
Sünnilik 16:206b
SÜNNET kamışın (penis) ucundaki derinin bir bölümünün ya da tümünün kesilmesi; Müslümanlar, Yahudiler ve Kopt Hıristiyanları'nın yanı sıra birçok toplumda önem taşır
SÜNNİLİK
madde başlığı Sünnilik 16:206b
ilgili madde İslam hukuku 9:98a
SÜPER BİLGİSAYAR
ana madde Bilgisayar 3:179b vd.
SÜPERMARKET
ilgili madde Dükkân ve mağaza 5:332a

SÜPERNOVA *ya da* **Patlayan yıldız** büyük bir şiddetle patlayarak, olağan parlaklığı bir an için yüz milyonlarca katına çıkan yıldız; bu patlama sırasında uzaya çok büyük miktarda madde saçılır; yıldızın geride kalan kütlesi de kütleçekim etkisiyle kendi içine doğru çökerek bir nötron yıldızına dönüşebilir; bugüne kadar yalnızca yedi tane süpernovanın varlığı saptanmıştır
ana maddeler
Radyoastronomi 14:188b
Yıldız 19:171b vd.
ilgili maddeler
Astronomi 2:76a
Bulutsu 4:59a
Evren 6:237b
SÜPERSONİK HIZ *bak.* **SESÜSTÜ HIZ**
SÜPERSONİK UÇAK *bak.* **SESÜSTÜ UÇAK**
SÜPER YÜKSEK FREKANS *ya da* **SHF**
ilgili madde Radyo 14:180a
SÜPHAN DAĞI Doğu Anadolu Bölgesi
ilgili maddeler
Bitlis 3:237a vd.
Dağ: tablo 5:55
Türkiye 18:43b, görsel
SÜPRÜNTÜSİNEĞİ çiftkanatlılar takımı içinde ayrı bir familya oluşturan 4.000 kadar sinek türünün ortak adı; sarı ve siyah çizgili gövdeleriyle arıya benzerler, ama iğneleri olmayan zararsız böceklerdir; en tipik özellikleri, helikopter gibi dik olarak aşağıya ve yukarıya doğru, hatta geri geri uçabilmeleri ve uçarken bir noktada asılı kalabilmeleridir
ilgili maddeler
Fosil: görsel 6:332
Sinek 15:223b, görsel
Tatlı su canlıları 17:83b
SÜPÜRGEDARISI
ilgili madde Darı 5:89b
SÜPÜRGEOTU fundagiller familyasından, herdemyeşil, alçak boylu çalı; Avrupa'nın batısında, Asya'da, Kuzey Amerika'da ve Grönland'da yetişir; 1 m'ye kadar boylanabilir; sık yapraklı mor gövdesi, çanşı pembe çiçekleri vardır; süpürge, fırça ve sepet yapımında kullanılır
SÜRAHİ
ilgili maddeler
Antika: görsel 1:293
Cam ve camcılık: Osmanlı işçiliği: görsel 4:112
Cam ve camcılık: Suriye işçiliği: görsel 4:109
Gümüş işçiliği: Flaman sürahisi: görsel 7:261
SÜRAT PATENİ
ana madde Paten 14:29b
ilgili maddeler
Olimpiyat Oyunları: tablo 13:175
Spor: tablo 16:78
SÜRAT TOPÇULARI Osmanlı ordusunda 1774-85 arasında yetiştirilen özel topçu sınıfı
ilgili madde Abdülhamid I 1:16b
SÜREĞEN HASTALIK *bak.* **KRONİK HASTALIK**
SÜREK AVI
ilgili madde Avcılık 2:171b vd.
"SÜREKLİ DEVİNİM" Magritte'in tablosu
ilgili madde Gerçeküstücülük: görsel 7:134
SÜREKLİ DEVİNİM KURAMI bir kere harekete geçirilen bir makinenin, dışarıdan hiç enerji almaksızın hareketini ve iş yapmayı sürdüreceğini öne süren kuram; termodinamik yasaları bu kuramı geçersiz kılmıştır
SÜREKLİ DÖKÜM
ilgili madde Demir ve çelik 5:130a
SÜREKLİ TAKVİM çok geniş bir zaman aralığındaki herhangi bir tarihin haftanın hangi gününe rastladığını belirleme olanağı veren tarihlendirme sistemi
ilgili madde Takvim: görsel 16:310
SÜRELSAN, İSMAİL BAHA Türk besteci, d. 1912; beste-güfte uyumuna özen gösteren ve ezgi zenginliğiyle dikkati çeken bir şarkı bestecisi olarak tanınır; ayrıca müzik kuramı konusunda da çalışmaları vardır
SÜRFE *bak* **KURTÇUK**
SÜRGÜLÜ HESAP CETVELİ
ilgili madde Aritmetik 2:10b
SÜRGÜLÜ KUMPAS
ilgili madde Duyarlı ölçü aletleri 5:320a, görsel
SÜRGÜLÜ TROMPET
ilgili madde Trompet ailesi 17:293a
SÜRGÜLÜ VALF
ilgili madde Buhar makinesi 4:50a
SÜRGÜN bitki filizi
ilgili maddeler
Ağaç 1:66b
Aşılama 2:103b
Canlılar 4:121b
Gövde 7:207a
SÜRGÜN kişiyi kendi ülkesinin sınırları dışına çıkarma ya da belirli bir yerde oturmaya zorlama cezası; terim ayrıca sürgün edilen kişi, sürgüne gönderilen yer ve kişinin ya da bütün bir topluluğun kendi yurdundan göç etmeye zorlanması anlamında da kullanılır
ilgili madde Sibirya 15:193b
"SÜRGÜNLER" Joyce'un tiyatro oyunu
ilgili madde Joyce 9:222b
SÜRME *ya da* **Rastık** başta buğday olmak üzere tahıllarda görülen mantar hastalığı; hastalıklı bitkinin başaklarında tane yerine siyah ve pis kokulu spor topakları oluşur; tarım ilaçlarına oldukça dirençli olan hastalık, ekimlik tohumların denetlenmesi ve ilaçlanmasıyla önlenebilir
SÜRMENE Trabzon'un ilçesi; topraklarını Doğu Karadeniz Sıradağları'nın kıyı bölümleri kaplar; halkı tarım ve balıkçılıkla geçinir; nüf. (1990): ilçe 35.306, kasaba 12.008
"SÜRPRİZ" Haydn'ın senfonisi
ilgili madde Senfoni 15:126a
SÜRREALİZM *bak.* **GERÇEKÜSTÜCÜLÜK**
SÜRTÜNME
madde başlığı Sürtünme 16:207b
ilgili maddeler
Elektrik 6:104b
Fren 7:45b
Isı 8:234b vd.
Makine 12:15b
Yangın ve yangından korunma 19:87a
SÜRTÜNMELİ KAVRAMA
ilgili madde Kavrama 10:112a
"SÜRÜ" Ökten'in filmi
ilgili madde Türk sineması 18:138a
SÜRÜÇ *bak.* **SURUÇ**
SÜRÜNGENİMSİ DİNOZOR
ilgili maddeler
Dinozor 5:236b vd.
Evrim: görsel 6:240
SÜRÜNGENLER
madde başlığı Sürüngenler 16:208b, görsel
ilgili maddeler
Evrim 6:241b
Hayvan 8:94b
Jeoloji 9:208a
Kış uykusu 10:230b
Koruyucu renklenme 11:23a
Tarihöncesi yaşam 17:50b, görsel
Yumurta 19:201b
•Alligator; Dinozor; Kaplumbağa; Keler; Kertenkele; Timsah; Tuatara; Yılan
SÜRÜ SİNEĞİ çiftkanatlılar takımı içinde ayrı bir familya oluşturan, sivrisineğe benzer küçük sineklerin ortak adı; genellikle su kıyılarında yaşar ve hava kararkdığında sürüler halinde uçuşmaya başlarlar
ilgili maddeler
Böcek 3:334b
Sinek 15:222a, görsel
Uçuş 18:170b
SÜRÜTME AĞI *bak.* **TROL AĞI**
SÜRÜTME OLTASI
ilgili madde Balıkçılık: görsel 2:321
SÜRYANİCE Doğu Aramca'nın 2. yy sonlarında Güneydoğu Anadolu'da konuşulan bir lehçesinden kaynaklanan Sami dili; 3.-7. yy'lar arasında önemli bir edebiyat ve ayin dili olmuştur
ilgili madde Şanlıurfa 16:234b
SÜRYANİLER büyük bölümü Suriye ve Türkiye'de yaşayan Hıristiyan topluluk; Hz. İsa'yı hem tanrı, hem insan olarak gören Hıristiyan öğretisine karşı çıkarak 5. yy'da kendi kiliselerini kurdular; patriklik merkezi bugün Şam'dadır; Süryanice denen dilleri Aramca'yla yakın akrabadır
ilgili maddeler
Mardin 12:65a vd.
Şanlıurfa 16:235a
SÜS ELMASI *ya da* **Çiçek elması**
ana madde Elma 6:134a, görsel
SÜSEN
madde başlığı Süsen 16:211a, görsel
ilgili madde Çiçek: görsel 4:294
SÜSENGİLLER çoğu süs bitkisi olarak yetiştirilen 1.500 kadar türü içeren familya
•Çiğdem; Frezya; Glayöl; Süsen
SÜS KABAĞI
ilgili madde Kabak 9:233b, görsel
SÜSLEME SANATLARI *ya da* **Dekoratif sanatlar**
madde başlığı Süsleme sanatları 16:212a
•Çinicilik; Ebru; Hat sanatı; Kakmacılık; Katı'; Kuyumculuk; Lake; Mine; Minyatür; Nakış; Oymacılık; Tezhip; Vitray
SÜSLÜBÖCEK taklaböceklerinin yakın akrabası olan kınkanatlı böcek
ilgili madde Kınkanatlılar 10:211b
SÜSPANSİYON kimya *bak.* **KATI ASILTI**
SÜSPANSİYON motorlu taşıtlar *bak.* **ASKI SİSTEMİ**
SÜT
madde başlığı Süt 16:212a, görsel
ana madde Mandıracılık 12:38a vd.
ilgili maddeler
Bebek 3:107b
Keçi 10:138a
Koyun 11:27b
Sığır 15:177b vd.

Verem 18:322a
Yiyecekler 19:182b
•Pastörizasyon; Süt ürünleri
SÜT ASİDİ *bak.* **LAKTİK ASİT**
SÜT BEZİ *bak.* **MEME BEZİ**
SÜTÇÜLER Isparta'nın ilçesi; Göller Yöresi'nin güney kesiminde yer alır; Dedegül ve Kuyucak dağlarının yüksek kesimlerindeki yaylalarda hayvancılık yapılır; nüf. (1990): ilçe 21.957, kasaba 4.062
ilgili madde Isparta 8:249a
SÜTDİŞİ *ya da* **Geçici diş**
ilgili madde Dişler 5:243b
SÜT KESMİĞİ *bak.* **TELEME**
SÜTLÂBİ *bak.* **AK TARAKDİŞ**
SÜTLEĞEN
madde başlığı Sütleğen 16:214b, görsel
SÜT SAĞMA MAKİNESİ
ilgili maddeler
Mandıracılık 12:39b, görsel
Tarım makineleri 17:20b
SÜT SIĞIRI
ilgili maddeler
Sığır 15:177b, görsel
Tarım ve hayvancılık 17:40a
SÜT ŞEKERİ *bak.* **LAKTOZ**
SÜTTOZU
ilgili madde Süt 16:214a
SÜTUN *ya da* **Kolon** mimarlıkta, bir taban, bir gövde ve bir başlıktan oluşan, genellikle silindir biçiminde, düşey taşıyıcı öğe
ilgili maddeler
Gladyatör: görsel 7:177
Mimarlık 12:225b, görsel
•Fil ayağı
SÜTUN BAŞLIĞI bir sütunun tepesine oturtulan ve sütunun taşıdığı ağırlığı gövdeye dengeli olarak aktaran bölüm; genellikle kabartma ya da oymalarla bezenen bu bölüm, Eski Yunan mimarlığındaki Dor, İyon ve Korint düzenleri arasındaki ayrımın temel özelliklerinden biridir
ilgili maddeler
Heykel 8:142b
Mimarlık: görsel 12:225
SÜT ÜRÜNLERİ
ana madde Süt 16:214b vd., görsel
ilgili madde Mandıracılık 12:38a
•Krema; Peynir; Tereyağı; Yoğurt
SÜVARİ atlı asker
ilgili maddeler
Çad: görsel 4:222
Kara kuvvetleri 10:37a vd.
Savaş ve savaş araçları 15:76a vd., görsel
SÜVEYŞ BUNALIMI *ya da* **Süveyş Krizi** 1956; ABD ve İngiltere'nin Assuan Barajı'nın finansmanından vazgeçmeleri üzerine, Mısır Cumhurbaşkanı Nâsır Süveyş Kanalı'nı millileştirdi ve kanal bölgesinde sıkıyönetim ilan etti; Fransa, İngiltere ve İsrail kanalın denetimini yeniden ele almak üzere askeri harekâta geçtiler; ama Birleşmiş Milletler'in ve SSCB'nin müdahale tehdidi üzerine geri çekildiler; sonuçta Nâsır'ın gücü artarken Fransa ile İngiltere Ortadoğu'daki etkili konumlarını yitirdiler
SÜVEYŞ KANALI Mısır
madde başlığı Süveyş Kanalı 16:215a, görsel, harita
ilgili maddeler
Aden 1:31b
Akdeniz 1:110a vd.
Arap-İsrail Savaşları 1:317a
Delta: görsel 5:114
Kanal 9:320a
Lesseps 11:238b vd.
Mısır 12:195b, 198b vd.
Nâsır 13:38a
SÜVEYŞ KISTAĞI Mısır
ilgili madde Süveyş Kanalı 16:215a
SÜVEYŞ KRİZİ *bak.* **SÜVEYŞ BUNALIMI**
SÜZÜLME
ana madde Uçuş 18:169b
SVAHİLİ DİLİ Doğu Afrika'da anadil ya da ikinci dil olarak konuşulan ve Arapça'dan çok etkilenmiş olan Bantu dili
ilgili maddeler
Afrika edebiyatı 1:54b
Afrika halkları 1:56a
Kenya 10:175b
Tanzanya 16:325a
SVALBARD Norveç'e bağlı takımada; Tromsö'nün y. 933 km kuzeyindeki birkaç ada grubundan oluşur; en büyük ada Spitzberg'dir; 1596'da yeniden keşfedilerek balina avcılığının merkezlerinden biri oldu; daha sonra maden yataklarıyla önem kazandı; kutup ikliminin egemen olduğu adalarda kutup ayısı, kutup tilkisi ve rengeyiği gibi hayvanlar yaşar
SVAZİLAND
madde başlığı Svaziland 16:216a, görsel, harita
SVAZİLER halk
ilgili maddeler
Svaziland 16:217b, görsel
Zulular 19:270b
SVEND Danimarka kralı, ö. 1014; Canute'un babası; İngiltere'nin bir bölümünü fethetti
ilgili maddeler
Canute 4:126b
Vikingler 19:15a
SVERDLOVSK SSCB
ilgili maddeler
Sibirya 15:193a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:11b
Trans-Sibirya Demiryolu 17:283b
SVETA SOFİYA KİLİSESİ Sofya, Bulgaristan
ilgili madde Sofya 15:299b
SVEVO, ITALO İtalyan yazar, 1861-1928; çağdaş İtalyan edebiyatının ve psikolojik romanın en önemli adlarından biridir; bir özyaşamöyküsü ve bir içebakış romanı olan en ünlü yapıtı *Zeno'nun Bilinci* 'nde (1923) ince bir alayla Freud'cu psikanalizi ve kendini sorgular
ilgili madde İtalyan edebiyatı 9:152a
SWAN, SIR JOSEPH WILSON İngiliz fizik ve kimya bilgini, 1828-1914
madde başlığı Swan 16:218a
SWIFT, JONATHAN İrlandalı yazar, 1667-1745
madde başlığı Swift 16:218b, görsel
ilgili maddeler
Alegori 1:140a
İngiliz edebiyatı 9:23a
•"Güliver'in Gezileri"
SWING caz müziğinin kendine özgü ritmi; ayrıca 1930 ve 1940'lara damgasını vuran büyük dans orkestralarının yumuşak ve sürükleyici tempolu caz üslubu; en tanınmış temsilcileri arasında Duke Ellington, Benny Goodman ve Count Basie sayılabilir
ilgili madde Caz 4:138a
SYDNEY Avustralya
madde başlığı Sydney 16:220a, görsel
ilgili maddeler
Avustralya: görsel 2:196
Yelken sporu 19:135a
SYDNEY LİMANI KÖPRÜSÜ Avustralya
ilgili maddeler
Köprü 11:55b, görsel
Sydney 16:220a, görsel
SYDOW, MAX VON İsveçli sinema oyuncusu, d. 1929
ilgili madde Bergman 3:138a
SYNGE, JOHN MILLINGTON İrlandalı yazar, 1871-1909
madde başlığı Synge 16:221a, görsel
ilgili madde Tiyatro sanatı 17:214b
SYRİNKS Yunan mitolojisi
ilgili madde Pan 13:302a
SZABÓ, ISTVÁN Macar film yönetmeni, d. 1938
ilgili madde Sinema 15:237a
SZCZECIN eskiden **Stettin** Polonya'da kent; ülkenin kuzeybatısında, Oder Irmağı'nın ağzının yakınlarında; bir ticaret yerleşmesi olarak kuruldu; 1720-1945 arasında Stettin adıyla Almanya'ya bağlıydı; bugün Polonya'nın en büyük deniz ve ırmak limanı, ayrıca gemi yapımı sanayisi ve kültür merkezidir; nüf. 396.000 (1988 tah.)
ilgili madde Oder Irmağı 13:126b

Ş

ŞABAN hicri takvimin 8. ayı; kutsal ayların (recep, şaban, ramazan) ikincisidir; 15. gecesi Berat Kandili• olarak kutlanır; 29 gün çeker
ilgili madde Ay 2:216b
ŞABANÖZÜ Çankırı'nın ilçesi; ilin güney kesimindeki topraklarını Terme Çayı sular; başlıca geçim kaynağı tarımdır; nüf. (1990): ilçe 11.779, kasaba 3.002
ŞABAT *ya da* **Şabbat** *ya da* **Sebt** Musevilik'te, her cuma günbatımından cumartesi akşamüstüne kadar süren kutsal tatil günü; sinagoglarda ve evlerde çeşitli ayinler düzenlenir
ilgili madde Yahudiler ve Musevilik 19:75b
ŞABLON
ilgili madde Dokumacılık 5:284b, 285a
ŞABLON BASKI resim ve baskı tekniği; desenin kesilip çıkartılmasıyla elde edilen delikli levhanın üstünden boya ya da mürekkep püskürtülerek yapılır; 8. yy'da Çin'de ortaya çıktı; 20. yy'da çok sık uygulanan serigrafi de bu yönteme dayanır
ŞADIRVAN
ilgili maddeler
Cami 4:107b
Türk mimarlığı 18:111a
ŞAFİİ MEZHEBİ
ilgili madde Sünnilik 16:207a, 207b
ŞAFT
ilgili madde Motorlu taşıtlar 12:285a
ŞAH satrancın temel taşı; bir kerede bir kare olmak üzere bütün yönlerde ilerleyebilir
ilgili madde Satranç 15:70b vd.
ŞAHADET kişinin, Tanrı'ya ya da kutsal

saydığı değerlere tanıklık etmek gibi yüce bir inanç uğruna can vermesi; tektanrılı dinlerin hemen hepsinde, inananların ulaşabileceği en yüksek aşamalardan biri sayılır; İslam dininde, şehitlerin doğrudan cennete gideceğine inanılır

ŞAH CİHAN Hint-Türk imparatoru, 1592-1662; hk. d. 1627-58; saltanatı sırasında ülkesi ve Hint mimarlığı altın çağını yaşadı; Tac Mahal'i yaptırdı; Delhi'yi yeni yapılarla donattı

ilgili maddeler
Hindistan 8:171a
Hint sanatı 8:179b
Hint-Türk İmparatorluğu 8:181a
Tac Mahal 16:292a

ŞAHDAMARI
ilgili madde Fizyoloji: görsel 6:311

ŞAH HATAYİ Şah İsmail'in mahlası
ilgili madde Alevilik 1:144a

ŞAHİN
madde başlığı Şahin 16:221b, görsel
ilgili madde Avcılık 2:167a vd.

ŞAHİN, OSMAN Türk öykü yazarı, d. 1938
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:22b

ŞAHİN GİRAY Kırım hanı, ö. 1787
ilgili madde Abdülhamid I 1:16a

ŞAHİNKAYA, TAHSİN Türk asker, d. 1925; Milli Güvenlik Konseyi üyesi
ilgili madde Türkiye 18:93b

ŞAH İSMAİL Safevi hanedanının kurucusu, 1487-1524; 1501'de Akkoyunlular'ı yenerek hükümdarlığını ilan etti; 1502-10 arasında İran'ı ve Kuzey Irak'ı denetimi altına aldı; 1514'te Çaldıran'da Yavuz Sultan Selim'e yenildi; o tarihten sonra devlet örgütlenmesine önem verdi

ilgili maddeler
Alevilik 1:144a
Bayezid II 3:85b
Çaldıran Savaşı 4:225b vd.
İran 9:69a
Safeviler 14:331a vd.
Şiilik 16:270b

ŞAH KARTAL
ilgili madde Kartal 10:78b

ŞAHKULU AYAKLANMASI 1511; Şii Türkmen aşiretlerinin, Şahkulu Baba Tekeli (1459-1511) önderliğinde, Osmanlı Devleti'ne karşı başlattığı ayaklanma
ilgili madde Bayezid II 3:85b

ŞAHLİN, BORİS SSCB'li jimnastikçi, d. 1932; 1956, 1960 ve 1964 Olimpiyat Oyunları'nda toplam yedi, dünya şampiyonalarında da 10 altın madalya kazanarak bu alanda rekor kırmıştır

ŞAHMERAN Amerika'nın tropik bölgelerinde yaşayan dört keler türünün ortak adı; gövdeleri yanlardan basık, kuyrukları uzun ve kamçı biçimindedir; erkeklerin sırtında yeleye benzer bir çıkıntı bulunur
ilgili madde İguana 8:291a

ŞAHMERDAN beton, çelik ya da tahta kazıkları toprağa çakmakta kullanılan büyük çekiç
ilgili madde Sanayi Devrimi: görsel 15:46

ŞAHRUH Timurlu hükümdarı, 1377-1444
ilgili maddeler
Karakoyunlular 10:36b
Murad 12:311b
Timur İmparatorluğu 17:203a
Uluğ Bey 18:186b

"ŞAİR EVLENMESİ" Şinasi'nin tiyatro oyunu
ilgili maddeler
Şinasi 16:281b
Türk tiyatrosu 18:144a

ŞAKAK KEMİĞİ
ilgili madde İskelet: görsel 9:87

ŞAKAYIK
madde başlığı Şakayık 16:222a, görsel

ŞAKRAKKUŞU ispinozgiller familyasından, Avrupa ve Asya'da yaşayan altı kuş türünün ortak adı
ilgili madde İspinozgiller 9:111a

ŞAKŞAK *bak.* **ÇALPARA**

ŞALE dağ evi
ilgili madde Alp Dağları 1:181b

ŞALGAM
madde başlığı Şalgam 16:222b, görsel

ŞALMANEZER I Asur kralı; hk. d. İÖ 1274-54; Asur ve Ninova'da saraylar yaptırdı; Kalah kentini kurdu
ilgili madde Babil ve Asur uygarlıkları 2:252a

ŞALPAZARI Trabzon'un ilçesi; daha önce Vakfıkebir ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 18.983, kasaba 3.665

ŞALTER
ilgili madde Elektrik enerjisi 6:110a

ŞALUMO *bak.* **HAMLAÇ**

ŞALUPA
ilgili maddeler
Gemi ve gemi yapımı 7:116b
Yelken sporu: görsel 19:134

ŞALYAPİN, FYODOR İVANOVİÇ Rus opera şarkıcısı, 1873-1938; ilk kez 1894'te Petrograd'da sahneye çıktı; 1899'da Moskova Çarlık Operası'na girdi; 1926'da dünya turnesine çıktı; *Don Carlos*'taki II. Felipe, *Korkunç İvan*'daki Çar İvan, *Boris Godunov*'daki Çar Boris ve *Sevil Berberi*'ndeki Don Basilio sanat yaşamının en önemli rolleridir

ŞAM Suriye
madde başlığı Şam 16:223a
ilgili madde Suriye 16:187a

ŞAMAN *ya da* **Kam** doğaüstü güçlerle doğrudan iletişim kurma yeteneği olduğuna inanılan din adamı
ana madde Şamanlık 16:226a vd.
ilgili maddeler
İlkel dinler 8:330b
Tedavi yöntemleri 17:102a

ŞAMANDIRA
madde başlığı Şamandıra 16:224a, görsel

ŞAMANDIRALI VALF
ilgili madde Su tesisatı 16:191a

ŞAMANLIK
madde başlığı Şamanlık 16:226a
ilgili maddeler
Dans 5:81a
Davul 5:98a
•Şaman

ŞAMAŞ Mezopotamya mitolojisi
ilgili madde Hammurabi: görsel 8:21

ŞAMBRİYELLİ LASTİK
ilgili madde Taşıt lastiği 17:75a

ŞAMBRİYELSİZ LASTİK *ya da* **Tübles lastik**
ilgili madde Taşıt lastiği 17:75a vd.

ŞAMDAN
ilgili maddeler
Mum 12:307b
Pirinç: görsel 14:79

ŞAMFISTIĞI *bak.* **ANTEPFISTIĞI**

ŞAM KUMAŞI *ya da* **Damasko** ortaçağdan beri Şam'da dokunan pamuk ve ipek karışımı desenli kumaş
ilgili madde Şam 16:223b

ŞAMPANYA
ilgili madde Şarap 16:238b

ŞAMRAN KANALI *ya da* **Menua Kanalı** Van
ilgili madde Urartular 18:213b

ŞAN
madde başlığı Şan 16:227a
ilgili madde Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:217b

ŞANDİGAR Hindistan'da kent; Hariyana ve Pencap eyaletlerinin ortak yönetim merkezi; kent planını mimar Le Corbusier yapmıştır; nüf. 373.789 (1981)

ilgili maddeler
Le Corbusier 11:222b
Pencap 14:43a

ŞANG HANEDANI *bak.* **SHANG HANEDANI**

ŞANGHAY pinyin **Shanghai** Çin
madde başlığı Şanghay 16:228a, görsel
ilgili maddeler
Çin Halk Cumhuriyeti 4:313a
Yangtze Irmağı 19:90a

ŞANKAR, RAVİ Hintli sitar ustası ve besteci, d. 1920; Hint müziğini dünyaya tanıtan Hindistan Ulusal Orkestrası'nın kurucusudur; Avrupa ve Amerika'da birçok kez turneye çıkmıştır
ilgili madde Konser 10:319b

ŞANLIURFA eskiden **Urfa** il
madde başlığı Şanlıurfa 16:229a, görsel, harita
ilgili maddeler
Doğayı koruma 5:267b
Harran Ovası 8:38a
Kurtuluş Savaşı 11:117a

ŞANLIURFA eskiden **Urfa** kent
ana madde Şanlıurfa 16:235a, görsel

ŞANLIURFA YAYLASI Güneydoğu Anadolu Bölgesi
ilgili maddeler
Güneydoğu Anadolu Bölgesi 7:292b
Şanlıurfa 16:231b vd.

ŞANSON
ilgili maddeler
Müzik 13:17b
Şarkı 16:243a

ŞANSÖLYE
ilgili madde Başbakan 3:61b

ŞANZIMAN *bak.* **VİTES KUTUSU**

ŞAP
madde başlığı Şap 16:235b
ilgili madde Filtre 6:302a

ŞAPEL küçük kilise ya da büyük bir kilisenin içinde bir azize adanmış ibadet yeri; bir şatonun, bir din okulunun ya da bir evin de özel bir şapeli olabilir
•Sistina Şapeli

ŞAPHANE Kütahya'nın ilçesi; daha önce Gediz ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 10.247, kasaba 3.845

ŞAP HASTALIĞI
madde başlığı Şap hastalığı 16:235b

ŞAPKA
madde başlığı Başlık ve şapka 3:63b, görsel

ŞAPKA KANUNU 25 Kasım 1925; Türkiye'de şapkadan başka başlık giymeyi ya-

saklayan yasa
ilgili maddeler
Atatürk 2:126b
Giysi 7:176a
"ŞAPKALI KADIN" Matisse'in tablosu
ilgili madde Matisse 12:105b
ŞAPKALI MANTAR *ya da* **Kır mantarı**
ana madde Mantarlar 12:51a, 53a, görsel
ŞARAP
madde başlığı Şarap 16:236a, görsel
ilgili maddeler
Alkol 1:155a
Avusturya 2:208a
Fransa 7:25a
Portekiz 14:129a
Sirke 15:257b
Üzüm 18:285b
ŞARAP MAYASI
ilgili madde Şarap 16:236b vd.
ŞARAPNEL içinde yüzlerce küçük kurşun bilye olan ve zamanlamalı bir fünye aracılığıyla havadayken ateşlenen, barut yüklü, ince çeperli top mermisi; patlayınca saçma gibi dağılır; patlama gücü yüksek mermilerden saçılan metal parçalara da bu ad verilir
ilgili madde Ateşli silahlar 2:133b
ŞARBON *ya da* **Karayanık** *ya da* **Karakabarcık**
madde başlığı Şarbon 16:241b
ilgili maddeler
Mikroplar 12:213a
Sinek 15:224b
ŞARBON BASİLİ
ilgili madde Şarbon 16:241b
ŞARCA *bak.* **ŞERCE**
ŞARJ DİNAMOSU
ilgili maddeler
Dinamo 5:234a
İçten yanmalı motor 8:286b
Motorlu taşıtlar 12:282a
ŞARJÖR
ilgili madde Ateşli silahlar 2:137b
ŞARK ÇIBANI *ya da* **Halep çıbanı**
ilgili maddeler
Asalak ve çürükçül canlılar 2:53b
Behçet 3:117b
Tropik hastalıklar 17:299b
ŞARKI edebiyat
ilgili madde Divan edebiyatı 5:250a
ŞARKI müzik
madde başlığı Şarkı 16:242a
"ŞARKILAR KİTABI" Heine'nin şiir kitabı
ilgili madde Heine 8:116b
ŞARKI SÖZÜ *bak.* **GÜFTE**
ŞARKIŞLA Sivas'ın ilçesi; dağlık ve engebeli bir bölgededir; başlıca tarım alanı Şarkışla Ovası'dır; en çok tahıl, patates ve şekerpancarı yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 49.116, kasaba 16.181
ŞARKİKARAAĞAÇ Isparta'nın ilçesi; dağlarla kuşatılmış topraklarının orta kesimi düzlüktür; halkı tarımla geçinir; dokumacılık yaygın bir uğraştır; Beyşehir Gölü'nün ilçe sınırlarında kalan kıyısında Kızıldağ Milli Parkı kurulmuştur; nüf. (1990): ilçe 38.993, kasaba 12.253
ŞARKÖY Tekirdağ'ın ilçesi; topraklarını Işıklar Dağı kaplar; ekonomisi tarım, balıkçılık ve turizme dayanır; başlıca sanayi dalı şarapçılıktır; nüf. (1990): ilçe 28.480, kasaba 11.425
ilgili madde Tekirdağ 17:114a
ŞARK TÜTÜNÜ
ilgili madde Tütün 18:152a
ŞARLKEN *ya da* **V. Karl** Kutsal Roma-Germen İmparatoru, 1500-58; I. Carlos adıyla İspanya kralı, 1516-56; Avusturya arşidükü, 1519-21; Kastilya Kralı I. Felipe'nin oğlu
ilgili maddeler
Barbaros Hayreddin Paşa 3:42a vd.
Habsburg hanedanı 7:314a, görsel
Kanuni Sultan Süleyman 10:7a vd.
Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu 11:133b
Pizarro 14:88a
Preveze Deniz Savaşı 14:143a
Reform 14:208a
ŞARLMAN *ya da* **Charlemagne** Kutsal Roma-Germen imparatoru, y. 742-814
madde başlığı Şarlman 16:244a, görsel
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:163b
Almanya 1:168a
Belçika 3:122a
Fransa 7:27b
Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu 11:132a
Kuyrukluyıldız 11:147b
Ölçme 13:267b
Roma İmparatorluğu 14:268b
ŞARLO Chaplin'in yarattığı ünlü film kahramanı
ilgili maddeler
Chaplin 4:178b, görsel
Sinema 15:230b
"ŞARLO DİKTATÖR" Chaplin'in filmi
ilgili madde Chaplin 4:179b, görsel
ŞARRUKİN I *bak.* **SARGON I**
ŞARRUKİN II *bak.* **SARGON II**
ŞARTLANMA *bak.* **KOŞULLANMA**
ŞARTLI REFLEKS *bak.* **KOŞULLU REFLEKS**
ŞASTRİ, LAL BAHADUR Hindistan başbakanı, 1904-66; 1964'te C. Nehru'dan sonra başbakan oldu
ilgili madde Hindistan 8:173b
ŞAŞILIK *ya da* **Göz kayması** *ya da* **Göz tembelliği**
ilgili madde Göz 7:209b
ŞATIROĞLU, VEYSEL *bak.* **ÂŞIK VEYSEL**
ŞATO mimarlık
madde başlığı Şato 16:245b, görsel
ilgili maddeler
Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:279b
Fransa, görsel 7:29
Galler, görsel 7:66
Konut 10:324b
"ŞATO" Kafka'nın romanı
ilgili maddeler
Kafka 9:254b
Varoluşçuluk 18:306b
"ŞATODAKİ KADIN" Anne Brontë'nin romanı
ilgili madde Brontë Kardeşler 4:29a
ŞATTÜ'L-ARAP Ortadoğu'da ırmak; Dicle ve Fırat ırmaklarının el-Kurna'da birleşmesiyle oluşur ve Irak'ın Basra, İran'ın Abadan liman kentlerinden geçerek Basra Körfezi'ne dökülür; doğu kıyısı Irak ile İran arasındaki sınırı çizer; 1980'lerde yoğun çarpışmalara sahne olmuştur
ilgili maddeler
Dicle Irmağı 5:215b
Irak 8:229b
Saddam Hüseyin 14:329b
ŞAVŞAT Artvin'in ilçesi; toprakları yüksek dağlarla kaplıdır; ekilebilir alanların az olmasına karşılık ürün miktarı oldukça fazladır; nüf. (1990): ilçe 33.315, kasaba 4.850
ilgili madde Artvin 2:49a, görsel
ŞAVUOT *bak.* **HAMSİN**
ŞAYENLER *ya da* **Çeyenler** Kuzey Amerika Yerlileri; 19. yy'da Platte ve Arkansas ırmaklarının çevresindeki topraklarda yaşıyorlardı; 1870'lerde beyazlara karşı toplu Yerli ayaklanmalarına katıldılar
ŞAZELİ Arap mutassavvıf, 1196-1258; Şazelilik tarikatının kurucusudur; medrese öğrenimi gördükten sonra tasavvufa bağlandı; kurduğu tarikatı Tunus ve Mısır'da yaymaya çalıştı; tarikatlara özgü tören ve kurallara karşı çıkan, müritlerin emekleriyle geçinmesini öngören, dilenciliği yasaklayan Şazelilik zamanla Kuzey Afrika'da en yaygın tarikatlardan biri oldu
ŞEBBOY
madde başlığı Şebboy 16:247b, görsel
ŞEBEK özellikle Asya'da yaşayan ve babuna benzeyen 12 maymun türünün ortak adı; postları siyah ya da kahverengidir; bazı türlerin kuyruğu yoktur; uzunlukları 41-70 cm arasında değişir; ağaçlarda ya da çayırlık alanlarda gruplar halinde yaşarlar
ilgili madde Maymun 12:117a, görsel
ŞEBİNKARAHİSAR Giresun'un ilçesi; Çoruh-Kelkit ve Giresun dağları arasında yer alır; halkı hayvancılık ve dokumacılıkla geçinir; nüf. (1990): ilçe 39.897, kasaba 23.330
ilgili madde Giresun 7:155b
ŞEBNEM *bak.* **ÇİY**
"ŞECERE-İ TÜRKİ" Ebülgazi Bahadır Han'ın yapıtı
ilgili maddeler
Ahmed Vefik Paşa 1:92b
Ergenekon Destanı 6:167b
ŞECERÜ'D-DÜR Memlüklar'ın kadın sultanı, ö. 1257
ilgili madde Memlüklar 12:144a
ŞEELİT *bak.* **ŞELİT**
ŞEFAATLİ Yozgat'ın ilçesi; fazla yüksek olmayan düz bir alandadır; halkı tarımla geçinir; en çok tahıl ve üzüm yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 36.246, kasaba 13.171
ŞEFTALİ
madde başlığı Şeftali 16:248a, görsel
ŞEFTALİ ÇİÇEĞİ ŞENLİĞİ *bak.* **BEBEK ŞENLİĞİ**
ŞEHABEDDİN SÜLEYMAN Osmanlı yazar, 1885-1921; Fecr-i Âti topluluğu yazarlarındandır; tiyatro oyunları ve edebiyat tarihine ilişkin yapıtlarıyla tanındı; başlıca oyunları *Fırtına* (1912) ve *Çıkmaz Sokak*'tır (1912)
ilgili madde Servet-i Fünun: görsel 15:139
ŞEHİR *bak.* **KENT**
"ŞEHİRDEKİ YABANCI" Refiğ'in filmi
ilgili madde Türk sineması 18:136b
"ŞEHİR IŞIKLARI" Chaplin'in filmi
ilgili madde Chaplin 4:179b
"ŞEHİRLİ KIZ" Daudet'nin tiyatro oyunu
ilgili madde Daudet 5:93a
"ŞEHNAME" Firdevsi'nin destanı
ilgili madde Firdevsi 6:305b vd., görsel
ŞEHRAZAD Binbir Gece Masalları'nın kahramanı
ilgili madde Binbir Gece Masalları

3:194b
"ŞEHRAZAD" Rimski-Korsakov'un operası
ilgili madde Rimski-Korsakov 14:240b
ŞEHREMANETİ
ilgili madde Belediye 3:124b
ŞEHRİYAR Binbir Gece Masalları'nın kahramanı
ilgili madde Binbir Gece Masalları 3:194b
ŞEHRİYE
ilgili madde Makarna 12:10b
ŞEHZADE CAMİSİ İstanbul
ilgili madde Mimar Sinan 12:232b
ŞEKER
madde başlığı Şeker ve şeker yapımı 16:254a, görsel
ana madde Karbonhidratlar 10:58b vd.
ilgili maddeler
Gıda teknolojisi 7:145a
Şeker hastalığı 16:250b
Şekerlemecilik 16:251b vd.
Yaprak 19:96a vd.
•Früktoz; Galaktoz; Glikoz; Laktoz; Maltoz; Sakaroz
ŞEKER AHMED PAŞA Osmanlı ressam, 1841-1907
madde başlığı Şeker Ahmed Paşa 16:249a, görsel
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:124a
ŞEKER AKÇAAĞAÇI
ana madde Akçaağaç 1:109b, görsel
ilgili maddeler
Ağaç 1:69a
Şeker ve şeker yapımı 16:257a
ŞEKER BAYRAMI *bak.* **RAMAZAN BAYRAMI**
ŞEKERCİBOYASI anayurdu Kuzey Amerika olan çalımsı bitki; y. 2-3 m boylanır; üzümsü salkımlar oluşturan mor renkli meyveleri şarap ve şekerleme yapımında boya olarak kullanılır; kökleri zehirlidir
ilgili madde Zehirli bitkiler: görsel 19:243
ŞEKERDARISI
ilgili madde Darı 5:89b
ŞEKER HASTALIĞI
madde başlığı Şeker hastalığı 16:250b, görsel
ilgili madde Banting ve Best 3:29b vd.
ŞEKERKAMIŞI
ana madde Şeker ve şeker yapımı 16:254b vd., görsel
ilgili maddeler
Brezilya 4:26b
Küba: görsel 11:166
Tarım makineleri 17:20a
Tarım ve hayvancılık 17:36a vd.
ŞEKERKAMIŞI HASAT MAKİNESİ
ilgili madde Tarım makineleri: görsel 17:20
ŞEKERLEMECİLİK
madde başlığı Şekerlemecilik 16:251b, görsel
ŞEKERPANCARI
ana madde Şeker ve şeker yapımı 16:255b vd., görsel
ilgili maddeler
Pancar 13:305b, görsel
Tarım makineleri 17:20a
Tarım ve hayvancılık 17:36a vd.
ŞEKERSİZ DİYABET
ilgili madde Şeker hastalığı 16:250b
ŞELALE *bak.* **ÇAĞLAYAN**
ŞELİT *ya da* **Şeelit**
ilgili madde Tungsten 17:326b
ŞEMDİNLİ Hakkâri'nin ilçesi; yüksek dağlarla kaplı bir bölgede yer alan ilçenin geçim kaynağı hayvancılıktır; el tezgâhlarında halı ve kilim dokunur; yörede Urartular'a ait pek çok kalıntı vardır; nüf. (1990): ilçe 30.219, kasaba 7.001
ilgili madde Hakkâri 7:328b
ŞEMPANZE
madde başlığı Şempanze 16:257a, görsel
ilgili maddeler
İletişim 8:322b
İnsanın kökeni 9:55b vd.
İskelet: görsel 9:88
Maymun 12:118a
ŞEMSEDDİN SAMİ Osmanlı yazar, 1850-1904
madde başlığı Şemseddin Sami 16:258a, görsel
ilgili madde Sözlük 16:41b
ŞEMSİYE
madde başlığı Şemsiye 16:259a, görsel
ŞEN, ŞENER Türk tiyatro ve sinema oyuncusu, d. 1941; 1970'lerden başlayarak genellikle komedi filmlerinde rol aldı; *Çıplak Vatandaş* (1985), *Züğürt Ağa* (1985), *Arabesk* (1989) gibi filmlerde değişik tipleri başarıyla canlandırdı; 1987'de Antalya Altın Portakal Film Şenliği'nde *Muhsin Bey*'deki rolüyle en iyi oyuncu ödülünü aldı
ilgili madde Türk sineması: görsel 18:139
ŞENER, AHMET FAİK *bak.* **BALARISI AHMET**
ŞENKAYA Erzurum'un ilçesi; dağlık bir bölgede yer alan ilçenin ekilebilir alanları azdır; canlı hayvan ticareti yapılır; linyit yatakları işletilir; nüf. (1990): ilçe 33.115, kasaba 3.033
ŞENPAZAR Kastamonu'nun ilçesi; daha önce Cide ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 8.950, kasaba 2.887
ŞENSİ *bak.* **SHAANXI**
ŞENSOY, FERHAN Türk tiyatro yönetmeni, oyuncu ve yazar, d. 1951; *Şahları da Vururlar* (1980) ve *Ferhangi Şeyler* (1989) gibi çok uzun süre gösterimde kalan oyunlar sahneye koydu; 1989'da eski Ses Tiyatrosu'nu yeniden düzenleyerek Ses 1885 adıyla açtı
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:150a
ŞENYANG *bak.* **SHENYANG**
ŞEOL İbrani mitolojisi
ilgili madde Cennet ve cehennem 4:159a
ŞERBETÇİOTU
madde başlığı Şerbetçiotu 16:260a, görsel
ilgili madde Bira ve biracılık 3:202b
ŞERCE *ya da* **Şarca** Birleşik Arap Emirlikleri'ne bağlı emirlik; Basra Körfezi kıyısında; İngiliz koruması altındayken, 1971'de Birleşik Arap Emirlikleri'ne katıldı; aynı adı taşıyan başkentinde konteyner terminalleri bulunan bir derinsu limanı ile uluslararası bir havalimanı vardır; nüf. 268.722 (1985 tah.)
ŞEREFE
ilgili madde Cami 4:107a
ŞEREFİYE
ilgili madde Vergiler 18:324b
ŞEREFLİKOÇHİSAR Ankara'nın ilçesi; topraklarını Ekecek ve Karasamur dağları engebelendirir; hayvancılık önemli bir geçim kaynağıdır; Tuz Gölü'nün bir bölümü ilçe sınırlarındadır; Kaldırım Tuzlası ülkedeki önemli tuz üretim merkezlerinden biridir; nüf. (1990): ilçe 60.701, kasaba 37.534
ŞEREN, TURGAY Türk futbolcu, d. 1932; Türk futbolunun yetiştirdiği en başarılı kalecilerdendir; 1948-67 arasında Galatasaray takımının kalesini korudu; 51 kez milli oldu ve 35 kez milli takımın kaptanlığını yaptı
ŞERİ *bak.* **SHERRY**
ŞERİA IRMAĞI Ortadoğu
madde başlığı Şeria Irmağı 16:260b
ilgili maddeler
Lût Gölü 11:291a
Ürdün 18:279a
ŞERİAT İslam'da tanrısal kaynaklı ilke, kural ve yargıların tümüne verilen ad; Müslümanlar'ın bütün dinsel edimlerini ve toplumsal ilişkilerini kapsar; şeriata ilişkin konular fıkıh da denilen İslam hukuku içinde sistemleştirilmiş, inanca ilişkin konular da kelâm içinde ele alınmıştır
ŞERİT *bak.* **TENYA**
ŞERİT METRE
ilgili madde Metal 12:170a
ŞERİT TESTERE
ilgili madde Takım tezgâhları 16:298a
ŞERİYE MAHKEMELERİ *bak.* **KADI MAHKEMELERİ**
ŞERLOK HOLMES *bak.* **SHERLOCK HOLMES**
"ŞERMİN" Tevfik Fikret'in çocuk şiirleri
ilgili madde Tevfik Fikret 17:168a
ŞERPALAR halk
ilgili madde Nepal 13:54b
ŞEŞTAR müzik aleti
ilgili madde Tar 17:10a
ŞEVKİ BEY Osmanlı besteci, 1860-91; yeni şarkı tarzının Hacı Ârif Bey'den sonraki en önemli temsilcisidir; ciddi bir müzik öğrenimi görmemekle birlikte yeteneğiyle büyük bir şarkı bestecisi olarak ünlendi; doğaçlamaya dayanan besteleri lirik özellikler taşır; günümüze 200 dolayında şarkısı ulaşmıştır
ilgili madde Şarkı 16:244a
ŞEVVAL hicri takvimin 10. ayı; ilk üç günü ramazan (şeker) bayramı olarak kutlanır; 29 gün çeker
ilgili madde Ay 2:216b
ŞEYBANİLER 1500-98 arasında Maverâünnehir'de hüküm sürmüş Moğol kökenli hanedan; kurucusu Muhammed Şeybani (hk. d. 1500-10) Cengiz Han'ın soyundandı; bölgenin yönetimini Timurlular'dan aldılar ve Safeviler'le sürekli savaştılar; 1598'de gene Moğol kökenli Câniler tarafından ortadan kaldırılmalarından sonra bazı Şeybani kolları Hokand ve Hive'de 20. yy başlarına kadar hüküm sürdü; buralarda yaşayan halk kendisini Özbekler olarak adlandırır
ilgili madde Cengiz Han 4:156a
ŞEYH
ilgili madde Tarikatlar 17:52b vd.
ŞEYH BEDREDDİN *ya da* **Simavnalı Şeyh Bedreddin** Osmanlı mutasavvıf, y.

1365-1420
madde başlığı Şeyh Bedreddin 16:261a
•"Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin Destanı"
ŞEYH CELAL AYAKLANMASI 1519
ilgili madde Celali Ayaklanmaları 4:145a
ŞEYH GALİB Osmanlı şair, 1758-99
madde başlığı Şeyh Galib 16:262a
ŞEYH HAMDULLAH Osmanlı hattat, 1429-1520; Türk hat sanatının kurucusu sayılır; klasik kurallarda bazı değişiklikler yaparak Arap yazısına daha sıcak, daha yumuşak bir görünüm kazandırdı; üslubu Hafız Osman'a kadar bütün hattatlarca benimsendi
ilgili madde Hat sanatı 8:56a
ŞEYHİ Osmanlı divan şairi, ö. 1428; İran'da tıp öğrenimi gördü; Hacı Bayram Veli'ye bağlandı; şiirlerinde İran şiirinin teknik özelliklerini Türkçe'ye başarıyla uyarladı; gazel, kaside ve mesnevi türünün ilk olgun örneklerini yazmış, en çok *Hüsrev-ü Şirin* ve *Harname* adlı mesnevileriyle tanınmıştır
ŞEYH SAİD AYAKLANMASI 1925
madde başlığı Şeyh Said Ayaklanması 16:262b
ilgili madde Atatürk 2:125b vd.
ŞEYH ŞAMİL Dağıstanlı din adamı ve önder, 1797-1871
madde başlığı Şeyh Şamil 16:263b, görsel
ŞEYHÜLİSLAM Osmanlı Devleti'nde fetva• verme yetkisine sahip kişi ve ulemanın başı; 15. yy'da kurumlaştı ve Fatih Kanunnamesi ile devlet örgütündeki yeri belirlendi; kendisine bağlı bir dairesi, fetvaları hazırlayan fetva emini başta olmak üzere birçok yardımcısı vardı; geleneğe göre Rumeli kazaskeri yükselerek şeyhülislam olurdu
ilgili madde Osmanlı İmparatorluğu 13:239b vd.
ŞEYHÜLİSLAM YAHYA Osmanlı şair, 1561-1644
madde başlığı Şeyhülislam Yahya 16:264a
ŞEYL *ya da* **Çamurtaşı** *ya da* **Kiltaşı** ince taneli, katmanlı tortul kayaç; genellikle kil ve kuvarstan oluşur; kumtaşı ve kireçtaşı katmanlarıyla birlikte bulunur; rengi içindeki katışıklara bağlı olarak değişir
ilgili maddeler
Arduvaz 1:324a
Kayaç 10:114a, 115a
Kil 10:254a
ŞEYTAN
madde başlığı Şeytan 16:264b
ilgili maddeler
Âdem ile Havva 1:31a
Simya 15:215a
"ŞEYTAN AYETLERİ" Rushdie'nin romanı
ilgili madde Terörizm 17:160a
ŞEYTAN KAZIKLARI California'da doğal oluşum, ABD; gri mavi altıgen biçimli sütunların oluşturduğu olağanüstü bir görünümü vardır
ilgili madde Bazalt 3:106a
ŞEYTAN KULESİ Wyoming'de doğal oluşum, ABD
ilgili maddeler
Kayaç: görsel 10:115
Ulusal parklar 18:188b
"ŞEYTANLI GÖL" Sand'ın romanı
ilgili madde Sand 15:51a
ŞEYTAN SOFRASI Ayvalık, Balıkesir
ilgili madde Balıkesir: görsel 2:325
ŞEYTAN TAŞLAMA
ilgili madde Hac: görsel 7:315
ŞEYTANTÜKÜRÜĞÜ *ya da* **Salyalıbit**
madde başlığı Şeytantükürüğü 16:265b, görsel
"ŞIK" Gürpınar'ın romanı
ilgili madde Gürpınar 7:306a, 306b
"ŞIPSEVDİ" Gürpınar'ın romanı
ilgili madde Gürpınar 7:306b, 307a
ŞIRA
ilgili maddeler
Şarap 16:237b
Üzüm 18:286a
ŞIRINGA
ilgili maddeler
AIDS 1:95b
Şeker hastalığı: görsel 16:251
ŞIRNAK il
madde başlığı Şırnak 16:266a, görsel, harita
ilgili madde Siirt 15:206a
ŞIRNAK kent
ana madde Şırnak 16:268a, görsel
ŞİFALI BİTKİ
madde başlığı Şifalı bitkiler 16:268b, görsel
ilgili maddeler
Baharat 2:272a
İlaç 8:317a
Tedavi yöntemleri 17:102b
Tıp 17:178b, 179a
ŞİFALI SU
ilgili maddeler
Pamukkale 13:301a, görsel
Tedavi yöntemleri 17:101b
ŞİFRE
madde başlığı Kod ve şifre 10:296a, görsel
ŞİFRELİ KİLİT
ilgili madde Kilit ve anahtar 10:260b
ŞİİLİK
madde başlığı Şiilik 16:269b
ilgili maddeler
Batınilik 3:76b
Bayezid II 3:85b
ŞİİR SANATI
madde başlığı Şiir sanatı 16:270b, görsel
ilgili maddeler
Afrika edebiyatı 1:54a
Alman edebiyatı 1:161a vd.
Amerikan edebiyatı 1:223a vd.
Arap edebiyatı 1:314b vd.
Avustralya edebiyatı 2:202b
Divan edebiyatı 5:249a vd.
Eski Yunan 6:201a vd.
Fransız edebiyatı 7:37a vd.
Halk edebiyatı 8:13b vd.
İbrani edebiyatı 8:265a
İngiliz edebiyatı 9:19b vd.
İspanyol edebiyatı 9:108b vd.
Latin Amerika edebiyatı 11:209b vd.
Latince 11:212b vd.
Rus edebiyatı 14:300b vd.
Tanzimat edebiyatı 16:331b
Türk edebiyatı 18:36a vd.
Uyak 18:227a vd.
Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:237b vd.
Yunanca 19:204b vd.
"ŞİKÂYETNAME" Fuzuli'nin mektubu
ilgili madde Fuzuli 7:59b
"ŞİKE" Heller'ın romanı
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:226b
ŞİKOKU ADASI Japonya'nın dört ana adasının en küçüğü; y.öl. 18.800 km²; büyük bölümü dağlıktır; tarım ve balıkçılık adanın kuzeyinde yoğunlaşmıştır; petrol, metal işleme, kâğıt ve dokumacılık önemli sanayi dallarıdır; nüf. 4.218.000 (1989)
ilgili madde Japonya 9:186a, 192a
ŞİLE İstanbul'un ilçesi; Kocaeli Yarımadası'nın kuzey kesimindedir; akarsuların oluşturduğu alüvyonlu düzlüklerde sebze ve meyve yetiştirilir; turizm, balıkçılık ve şilebezi dokumacılığı başlıca geçim kaynaklarıdır; nüf. (1990): ilçe 25.372, kasaba 7.872
ŞİLEP
ilgili maddeler
Cenova: görsel 4:159
Gelgit: görsel 7:104
ŞİLİ
madde başlığı Şili 16:273b, görsel, harita
ilgili maddeler
And Dağları 1:266b vd.
Arjantin 2:15b
Bolivya 3:279a
Güney Amerika 7:286b vd.
Terörizm 17:159b
ŞİLİ AROKARYASI *ya da* **Maymunağacı**
madde başlığı Şili arokaryası 16:276b, görsel
ilgili madde Tarihöncesi yaşam 17:49a
ŞİLİ GÜHERÇİLESİ *bak.* **SODYUM NİTRAT**
"ŞİMDİKİ ÇOCUKLAR HARİKA" Nesin'in romanı
ilgili madde Nesin 13:60b
ŞİMDİKİ ZAMAN
ilgili madde Zaman 19:229a
"ŞİMDİ SEVİŞME VAKTİ" Abasıyanık'ın şiir kitabı
ilgili madde Abasıyanık 1:11b
ŞİMŞEK
madde başlığı Şimşek ve gök gürültüsü 16:277a, görsel
ilgili maddeler
Atom 2:155a
Elektrik 6:104b, görsel
Nitrik asit 13:89a
Ses 15:143a
ŞİMŞİR
madde başlığı Şimşir 16:279a, görsel
ŞİNASİ Osmanlı yazar, 1826-71
madde başlığı Şinasi 16:280a, görsel
ilgili maddeler
Düzyazı 6:34b
Tanzimat edebiyatı 16:332a, 333b
Türkçülük 18:31b
ŞİNİK eski tahıl ölçeği
ilgili madde Ölçme 13:267b
ŞİNTO DİNİ
madde başlığı Şinto dini 16:282a, görsel
ilgili maddeler
Japonya 9:189a
Tapınak 17:9a
ŞİNUK rüzgâr
ilgili madde Rüzgâr 14:311a
ŞİRAN Gümüşhane'nin ilçesi; toprakları dağlarla kuşatılmıştır; Kelkit Irmağı çevresindeki düzlüklerde tarım yapılır; hayvancı-

lık da önemli bir gelir kaynağıdır; nüf. (1990): ilçe 26.881, kasaba 7.592

ŞİRAZ İran'ın güneyinde kent; Fars ilinin merkezi; deniz düzeyinden 1.485 m yüksekte; gümüş kakma, mozaik, kilim, giyecek ve sırma imalatının ağırlıkta olduğu bir ticaret merkezidir; nüf. 848.289 (1986)
ilgili madde İran 9:68b

ŞİRAZE
ilgili madde Ciltçilik 4:190a, görsel

ŞİRAZLI SADİ *bak.* **SADİ**

ŞİRDEN
ilgili madde Gevişgetirenler 7:139a, görsel

ŞİRKET
madde başlığı Şirket 16:283a
ana madde Muhasebe 12:305a vd.
ilgili maddeler
Borç 3:292b
Borsa ve kambiyo 3:298a vd.

ŞİRKET-İ HAYRİYE 1850'de kurulan Osmanlı denizcilik işletmesi; Tanzimat döneminde en düzenli yerli şirket özelliğini taşıyordu; gemileri 1944'ten sonra Devlet Denizyolları'nın İstanbul Deniz Hatları İşletmesi'ne alındı

ŞİRVAN Siirt'in ilçesi; dağlık bir alanda yer alan ilçenin geçim kaynağı hayvancılık, tereyağ ve peynir üretimi ile dokumacılıktır; nüf. (1990): ilçe 26.138, kasaba 5.459

ŞİST katmanlar halinde dilimlenebilen kristal yapısında kayaç; yapısında talk ve grafit gibi katman oluşturan mineraller vardır; çoğunda görülen belirgin kıvrımlar, bu kayaçların farklı gerilimlerin etkisi altında oluştuğunu gösterir
ilgili madde Jeokimya: görsel 9:202

ŞİSTOZOMİYAZ *ya da* **Bilharziyoz**
madde başlığı Şistozomiyaz 16:284b

ŞİŞ
ilgili madde Örgü ve tığ işi 13:277a vd.

ŞİŞE
ilgili madde Cam ve camcılık 4:109a vd., görsel

ŞİŞE BURUNLU BALİNA
ilgili madde Balina 2:331a

ŞİŞE BURUNLU YUNUS
ilgili madde Yunus 19:210b

ŞİŞE MANTARI
ilgili madde Mantar 12:50a

"ŞİŞHANE'YE YAĞMUR YAĞIYORDU" Taner'in öykü kitabı
ilgili madde Taner 16:318b

ŞİŞİRMELİ LASTİK
ilgili maddeler
Taşıt lastiği 17:75a
Tekerlek 17:108b

"ŞİŞKOLARLA SISKALAR" Maurois'nın çocuk kitabı
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:12a, görsel

ŞİŞLİ İstanbul'un ilçesi; anakent sınırları içinde. 20. yy'ın başlarına kadar sebze, meyve, çiçek yetiştirilen bahçe ve bostanlarla kaplıydı; 1950'lerde üst gelir gruplarının yerleştiği seçkin bir semt haline geldi; bugün kentin önemli ticaret merkezlerinden biridir; nüf. 250.478 (1990)

ŞİŞMANLIK vücutta aşırı yağ birikmesi; tüketilenden daha çok kalori alınması sonucunda ortaya çıkar; fazla kaloriler yağ olarak vücutta depolanır; şişmanlık hastalık riskini artıran bir etkendir; yiyeceklerin dereceli olarak kısılmasıyla tedavi edilebilir

ŞİTAİYE edebiyat
ilgili madde Divan edebiyatı 5:252a

ŞİVA Hindu tanrısı; hem yıkımı, hem de onu izleyen yeniden doğuşu simgeler; genellikle üç gözlüdür ve saçları bukleli olarak betimlenir; birçok değişik kimlikle ortaya çıkar; Hindu dininin üç temel tanrısından biridir
ilgili maddeler
Din 5:231a
Efsane ve mitler 6:57a
Hindular ve Hindu dini 8:176a, görsel

ŞİVİNİ Urartu tanrısı
ilgili madde Urartular 18:215b

ŞİZOFRENİ
ana madde Ruh hastalıkları 14:296a
ilgili madde Psikiyatri 14:153a

ŞNORKEL
ilgili madde Cousteau 4:208a

ŞOGUN Japonya'da 1192-1868 arasında babadan oğula geçen askeri diktatörlük kurumu; şogunlar yasal olarak imparatorun denetiminde olmalarına karşın ülkenin gerçek hükümdarıydılar
ilgili maddeler
Japonya 9:192b
Kyoto 11:188a
Samuray 15:42b vd.
Tokyo 17:234a

ŞOK çeşitli nedenlerden kaynaklanan ani dolaşım yetersizliğine bağlı olarak dokuların yeterince kan alamaması; belirtileri nabzın zayıf ve hızlı atması, kan basıncının düşmesidir; çok fazla kan kaybı, kalbin yeterli kan pompalayamaması ve bazı enfeksiyonlar şoka neden olur
ilgili madde İlkyardım 9:10a

ŞOK DALGASI patlama ya da şimşek gibi etkenlerin yarattığı ani basınç değişikliklerinin bir akışkanda ya da esnek bir katıda ortaya çıkardığı güçlü basınç dalgası; şok dalgası sesten daha hızlı hareket eder, ama bu sırada enerjisinin bir bölümü ısıya dönüştüğünden şiddeti ses dalgasınınkinden çok daha hızla azalır

ŞOK TEDAVİSİ *ya da* **Elektroşok tedavisi** bazı ruh hastalıklarının elektrik akımı yardımıyla iyileştirilmesi; özellikle ruhsal çöküntünün tedavisinde kullanılır; hastanın başına verilen alternatif akım, bilinç kaybına ve çırpınma nöbetlerine neden olur; bugün şok tedavisi yerine daha çok yatıştırıcı ilaçlar kullanılmaktadır

ŞOLOHOV, MİHAİL SSCB'li yazar, 1905-84
madde başlığı Şolohov 16:285b, görsel

ŞORAY, TÜRKAN Türk kadın sinema oyuncusu ve yönetmeni, d.1945; 1964 ve 1968'de Antalya Altın Portakal Film Şenliği'nde, 1973'te Adana Altın Koza Film Şenliği'nde en iyi kadın oyuncu seçildi; 1972'de yönettiği ilk filmi *Dönüş* 'le Moskova Film Şenliği'nde özel ödül kazandı
ilgili madde Türk sineması 18:135a

ŞOSON ayakkabı üzerine geçirilen koruyucu lastik kılıf
ilgili madde Ayakkabı ve ayakkabıcılık 2:218b

ŞOSTAKOVİÇ, DMİTRİ SSCB'li besteci, 1906-75
madde başlığı Şostakoviç 16:286a, görsel
ilgili maddeler
Oda müziği 13:126a
Senfoni 15:127a

ŞÖVALYE
ana madde Şövalyelik 16:287a vd., görsel
ilgili maddeler
Arma ve armacılık 2:31b
Bayrak 3:89a
Turnuva 18:10b, görsel
Zırh 19:253a vd.

ŞTRUDEL çörek
ilgili madde Fırıncılık 6:282b

ŞUAYB, HZ. peygamber
ilgili madde Peygamber 14:65b

ŞUBAT yılın 2. ayı; normal yıllarda 28, artıkyıllarda 29 gün çeker
ilgili maddeler
Ay 2:216b
Takvim 16:311b

ŞUGL Türk müziğinde arapça güftelerle bestelenmiş ilahi
ilgili madde Türk müziği 18:119a

ŞUHANE edebiyat
ilgili madde Gazel 7:86a

ŞUHUT Afyonkarahisar'ın ilçesi; dağlarla kuşatılmış topraklarının orta kesiminde yer alan Şuhut Ovası başlıca tarım alanıdır; nüf. (1990): ilçe 48.260, kasaba 12.982

ŞUKEYRİ, AHMET Filistinli siyaset adamı, 1908-80
ilgili madde Filistin Kurtuluş Örgütü 6:301a

ŞUPPİLULİUMA I Hitit kralı, İÖ 1380-40
ilgili maddeler
Boğazköy 3:265b
Hititler 8:187a vd.

ŞÛRA-YI DEVLET *bak.* **DANIŞTAY**

ŞÜKRAN AYİNİ *ya da* **Kömünyon** Hıristiyanlık'ta, Hz. İsa'nın Son Akşam Yemeği'nde ekmek ve şarabı kendi bedeni ve kanı olarak havarilerine sunuşunu anmak amacıyla düzenlenen ayın
ilgili madde Katolik Kilisesi 10:97a

ŞÜKRAN GÜNÜ ABD'de, her yıl bir önceki yılın hasadının ve öteki nimetlerinin kutlandığı ulusal bayram; ilk kez 1621'de kutlandı; 1863'te ulusal tatil ilan edildi; kasımın dördüncü çarşamba günü kutlanır

T

"TAAŞŞUK-I TALÂT VE FİTNAT" Şemseddin Sami'nin romanı
ilgili madde Şemseddin Sami 16:258b

TABAK
ilgili maddeler
Çanak çömlek: görsel 4:238, 239
Hektor: görsel 8:118
Tunç: Selçuklu işçiliği: görsel 17:320

TABAKLAMA *bak.* **SEPİLEME**

TABAL KRALLIĞI Kapadokya'da kurulmuş Geç Hitit devleti
ilgili maddeler
Kayseri 10:126b
Kibele 10:250a
Konya 10:328b

TABAN
ana madde Logaritma 11:271a vd.

TABANCA
ana madde Ateşli silahlar 2:136b, görsel
ilgili madde Düello 5:326a

TABANLIOĞLU, HAYATİ Türk mimar, d. 1927
ilgili madde Türk mimarlığı 18:115b
TABERİ Arap tarihçi ve din bilgini, 839-923; ünlü kitabı *Camiü'l-Beyan* Sünni tefsir edebiyatının ilk büyük yapıtı sayılır; *Tarih-i Taberi* olarak tanınan 13 ciltlik yapıtı genel bir dünya tarihidir ve 9. yy sonlarına kadar gelen İslam tarihini de kapsar
ilgili madde Tarih 17:44a
TABERİYE İsrail'de kent; Taberiye Gölü'nün batı kıyısında; Musevi dininin dört kutsal kentinden biri olan eski Taberiye, modern kentin güneyindedir; İS y. 21'de Herodes Antipas tarafından kuruldu; bugün tanınmış bir dinlence kentidir; nüf. 29.000 (1982 tah.)
TABERİYE GÖLÜ *ya da* **Celile Denizi** İsrail; Ürdün Irmağı üzerinde; Hz. İsa'nın yaşamındaki birçok olaya sahne oldu; güzel iklimi, verimli toprağı ve son dönemlerdeki sulama projeleri bölgeyi bir meyve ve sebze yetiştirme merkezi haline getirmiştir
ilgili maddeler
Göl 7:201b
İsrail: görsel 9:113
TABERNACULUM Musevilik'te, İbrani kabilelerinin Vaat Edilmiş Topraklar'a yolculuğu sırasında Hz. Musa'nın yaptırdığı taşınabilir tapınak; Kudüs'teki Süleyman Tapınağı'nın yapılmasından sonra işlevini yitirmiştir
ilgili madde Musa, Hz. 12:315a
TABGAÇLAR *ya da* **Topalar** Kuzey Çin'de güçlü bir devlet kuran hanedan, 386-y. 535
ilgili madde Türkler 18:105a
"TABİB-İ AŞK" Ahmed Vefik Paşa'nın Molière'den uyarladığı tiyatro oyunu
ilgili madde Ahmed Vefik Paşa 1:92a
TAB'İ MUSTAFA EFENDİ Osmanlı besteci, 1705-70; Enderun'dan yetişti ve burada öğretmenlik yaptı; şair ve hattat olarak da tanındı; klasik üsluptaki besteleri ezgi zenginliği ve terennümlerdeki özgünlükleriyle dikati çeker; günümüze 30 kadar bestesi ulaşmıştır
TABİUN İslam
ilgili maddeler
Hanbeli mezhebi 8:23a
Sünnilik 16:206b
TABLDOT
ilgili madde Lokanta 11:272b
TABLET eskiçağda üzerine yazı yazılan kil ya da taş levha
ilgili maddeler
Babil ve Asur uygarlıkları 2:254a, görsel
Elyazması 6:141a
Fildişi ve fildişi oymacılığı: görsel 6:294
Kütüphane 11:185a vd.
TABU
madde başlığı Tabu 16:290b
ilgili madde Din 5:229a
TABUR bir karargâh bölüğü ile iki ya da daha çok bölük ya da bataryadan oluşan birlik; tugayı oluşturan bölümlerden biridir
TABUT
ilgili maddeler
Cenaze töreleri 4:154b
Etrüskler: görsel 6:222
Mumya: görsel 12:309
TACEDDİNOĞULLARI Türk beyliği, 1348-1428
ana madde Anadolu Beylikleri: tablo 1:248
TACİKİSTAN Asya'da bölge
madde başlığı Tacikistan 16:291a
TACİKİSTAN SOVYET SOSYALİST CUMHURİYETİ SSCB
ana madde Tacikistan 16:291a
TACİKLER halk
ana madde Tacikistan 16:291b vd.
ilgili maddeler
Afganistan 1:41a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:10b
TACITUS, PUBLIUS CORNELIUS Romalı tarihçi, y. 56-y. 120; İS 1. yy'da Roma İmparatorluğu'ndaki yaşamı anlatan iki tarih kitabıyla tanınır
ilgili maddeler
Latince 11:214b
Tarih 17:42a
Yaşamöyküsü 19:112a
TAC MAHAL Hindistan'ın Agra kentinde anıtmezar
madde başlığı Tac Mahal 16:292b, görsel
ilgili maddeler
Hint-Türk İmparatorluğu 8:181a
Mezar 12:191a
TAÇ çiçek; genellikle renkli taçyapraklardan oluşan ve çanağın içinde yer alan bölüm
ilgili madde Çiçek 4:294a, görsel
TAÇ *ya da* **Dıştacı** diş
ilgili maddeler
Diş hekimliği 5:243a
Dişler 5:243b
TAÇ hükümdarların güç ve iktidar simgesi olarak giydikleri başlık
ilgili maddeler
Başlık ve şapka 3:63b
Boncuk: görsel 3:288
Değerli taşlar ve mücevherler: görsel 5:108
TAÇ ÇİZGİSİ
ilgili madde Futbol 7:55b, 57a
TAÇ KAPI daha çok saray, tapınak, medrese gibi yapılarda görülen ve bu yapılara anıtsal bir görünüm kazandıran ana giriş kapısı
ilgili madde Türk mimarlığı: görsel 18:112
TAÇLI GÜVERCİN
ilgili madde Güvercin ve kumru 7:309a, görsel
TAÇLI TURNA
ilgili madde Turna 18:7b
TAÇYAPRAK
ilgili madde Çiçek 4:294a, 294b, görsel
TADDEUS, AZİZ *ya da* **Aziz Yahuda** Hz. İsa'nın havarisi, ö. İS 1. yy
ana madde Havariler 8:85b
TAFLAN
madde başlığı Taflan 16:293a, görsel
TAFTA genellikle parlak yüzeyli, ince, düz dokuma; iplik halinde boyanmış ipek taftanın kendine özgü bir hışırtısı vardır ve gece elbisesi yapımında kullanılır; parça halinde boyanmış ipek tafta genellikle astar yapımında kullanılır; II. Dünya Savaşı sırasında bu taftadan paraşüt yapımında yararlanılmıştır
TAGAZZÜL edebiyat
ilgili madde Kaside 10:82b
TAGLIONI, MARIE İtalyan balerin, 1804-84
ilgili madde Bale 2:302b
TAGORE, RABİNDRANATH Hintli şair ve oyun yazarı, 1861-1941
madde başlığı Tagore 16:293b, görsel
TAHIL
madde başlığı Tahıl 16:295a
ilgili maddeler
Ekmek 6:85b
Nişasta 13:88b
Silo 15:212a vd.
Tarım ve hayvancılık 17:34a
Yiyecekler 19:181a vd.
•Arpa; Buğday; Çavdar; Darı; Mısır; Pirinç; Yulaf
TAHİN
ilgili madde Susam 16:189b
TAHİNHELVASI
ilgili madde Susam 16:189b
"TAHİR İLE ZÜHRE" padişahın kızı Zühre ile vezirin oğlu Tahir arasındaki aşkı anlatan Türk halk öyküsü; birbirini seven iki gencin evlenmeleri engellenir ve Tahir sürgüne gönderilir; Zühre'nin başkasıyla evlendirileceğini öğrenince geri döner ama öldürülür; bunu duyan Zühre de Tahir'in mezan başında ölür
TAHİTİ Fransız Polinezyası'nda ada; Cemiyet Adaları grubundan
madde başlığı Tahiti 16:295a
ilgili madde Pasifik Adaları 14:21a
TAHİTİ VANİLYASI
ilgili madde Vanilya 18:302a
TAHKİMAT
madde başlığı Kale ve tahkimat 9:277b
ilgili madde Kuşatma 11:127a
•Çin Seddi; Hadrianus Duvarı; İstanbul surları; Sur
TAHMASP I Safevi hükümdarı, 1514-76
ilgili maddeler
Kanuni Sultan Süleyman 10:8a, 8b
Safeviler 14:331b vd.
TAHOE GÖLÜ Nevada, ABD; deniz düzeyinden 1.897 m yüksektedir
ilgili madde Sierra Nevada 15:198b
TAHRAN İran
madde başlığı Tahran 16:295b, görsel
ilgili madde İran 9:68a
"TAHRİB-İ HARABAT" Namık Kemal'in eleştiri kitabı
ilgili maddeler
Namık Kemal 13:27b
Tanzimat edebiyatı 16:333b
TAHT
ilgili maddeler
Fildişi ve fildişi oymacılığı 6:293b
Tutanhamon 18:14b, görsel
•Tavus Tahtı
TAHTABİTİ *bak.* **ODUNBİTİ**
TAHTACILAR Ege ve Akdeniz bölgelerinin ormanlık kesimlerinde yaşayan ve ağaç işçiliğiyle uğraşan Alevi Türkmenler; atalarının bir Oğuz topluluğu olan Ağaçeriler olduğu sanılır; geleneksel yaşam biçimlerini sürdüren topluluğun nüfusu 400 bin dolayındadır
ilgili madde Yörükler 19:195b
TAHTA KAPLAMA *bak.* **AHŞAP KAPLAMA**
TAHTAKÖPRÜ BARAJI Gaziantep
ilgili madde Baraj: tablo 3:36
TAHTAKURDU ahşap mobilyalara zarar veren kınkanatlı böcek

ilgili maddeler
Kınkanatlılar 10:211b
Larva 11:204b

TAHTAKURUSU
madde başlığı Tahtakuruları 16:296b, görsel
ilgili maddeler
Böcek 3:333a
Yarımkanatlılar 19:107b

TAHTALI Avrupa'da ve Asya'nın batısındaki ormanlık alanlarda yaygın olarak bulunan güvercin; gövdesi, boynundaki ve kanatlarındaki beyaz lekelerin dışında tümüyle gridir; tohumlar, üzümsü meyveler ve genç sürüngenlerle beslenir; bahçe ve tarla ürünlerine zarar verebilir
ilgili madde Güvercin ve kumru 7:309b, görsel

TAHTALI DAĞLAR Akdeniz Bölgesi
ilgili maddeler
Adana 1:26b
Akdeniz Bölgesi 1:112b vd.
Toroslar 17:256a

TAHTA ÜFLEMELİ ÇALGILAR tahta borudan yapılmış kamışlı ve perdeli çalgılar
ana madde Üflemeli çalgılar 18:263b
ilgili madde Orkestra 13:203a
•Fagot; Flüt; Klarnet; Obua

TAHTEREVALLİ
ilgili maddeler
Makine 12:14a
Mekanik 12:126b, görsel

TAHTIREVAN
ilgili madde Ulaşım 18:179b vd., görsel

TAHVİL kamu tüzel kişileri ile anonim ortaklıkların parasal kaynak sağlamak amacıyla çıkardıkları borç senedi; nama ya da hamiline yazılı olabilir; satın alanlara belli bir faiz geliri sağlar
ana madde Borsa ve kambiyo 3:297b
ilgili madde Yatırım 19:117b

TAİ MO DAĞI Hong Kong
ilgili madde Hong Kong 8:205a

TAINE, HIPPOLYTE Fransız düşünür, eleştirmen ve tarihçi, 1828-93; edebiyat, sanat ve tarih incelemelerine bilimsel yöntemleri uyguladı; yapıtları arasında *XIX. Yüzyılda Fransa'da Klasik Filozoflar* (1857) adlı kitabı sayılabilir
ilgili maddeler
Deneme 5:146a
Doğalcılık 5:259b

TAINTER, CHARLES ABD'li mucit, 1854-1940
ilgili madde Ses kaydı 15:147a, 147b

TAİPİNG AYAKLANMASI 1850-64; Çin'de dinsel fanatik Hong Xiuquan'ın (1814-64) önderlik ettiği siyasal ve dinsel ayaklanma; 1853'te ayaklanmacılar Nanking kentini ele geçirdiler; 1864'te kent yitirilince Hong intihar etti, ama direniş 1868'e kadar sürdü; 17 kentin yıkılması ve 20 milyon kişinin ölümüyle sonuçlanan ayaklanma Mançu hanedanının zayıflamasına yol açtı
ilgili madde Çin Halk Cumhuriyeti 4:320b

TAI ZONG *ya da* **Li Shimin** Çin imparatoru, 600-649; Tang hanedanının kurucusu
ilgili madde Çin Halk Cumhuriyeti 4:318b

TAJO IRMAĞI Avrupa
madde başlığı Tajo Irmağı 16:297a, görsel

TAJUMULCO TEPESİ Guatemala'da sönmüş yanardağ; Orta Amerika'nın en yüksek doruğu; 4.220 m
ilgili madde Orta Amerika 13:217b

TAKAHE Yeni Zelanda'da yaşayan, renkli tüylü, uçamayan kuş
ilgili maddeler
Kuş 11:121a
Yelve ve saztavuğu 19:139b

TAKAS alışverişte malların para ya da başka bir değişim aracı olmaksızın doğrudan değişimi; takas edilen malların değeri pazarlık yoluyla ya da yerel olarak biçilmiş ve kabul edilmiş değerlere uyularak belirlenir
ilgili maddeler
Alışveriş 1:148b
Borsa ve kambiyo 3:296a
Para 13:315a
Uluslararası ticaret 18:199b

TAKAS ODASI bankacılık işlemlerinin kaydedildiği ve birbiriyle dengelendiği kuruluş
ilgili madde Bankalar ve bankacılık: görsel 3:25

TAKIM biyolojik sınıflandırma
ilgili maddeler
Biyoloji 3:245b
Böcek 3:332a
Zooloji 19:268b

TAKIM ÇELİĞİ
ilgili madde Takım tezgâhları 16:299b

TAKIM TEZGÂHI
madde başlığı Takım tezgâhları 16:297b, görsel

TAKIMYILDIZ
madde başlığı Takımyıldız 16:300a, harita, tablo
ilgili maddeler
Astronomi 2:70b vd.
Burçlar kuşağı 4:62a vd., görsel, tablo

TAKİMETRE dönme hareketi yapan bir makine parçasının hızını gösteren aygıt; mekanik ya da elektrikli olabilir ve değişik tipleri vardır; özellikle otomobillerde ve uçaklarda kullanılır; hız göstergesi de bir takimetredir

TAKİYEDDİN Arap astronomi bilgini, 1526-85; Mısır'da öğrenim gördü. III. Murad döneminde (1574-95) İstanbul'a giderek müneccimbaşı oldu; padişahın onayı ve desteğiyle İstanbul'da bir gözlemevi kurduysa da din adamlarının tepkisi sonucu gözlemevi 1580'de yıktırıldı
ilgili madde Gözlemevi 7:215b

TAKKALAW ÇAĞLAYANI Kuzey Amerika
ilgili madde Çağlayan 4:224a

TAKLABÖCEĞİ
madde başlığı Taklaböceği 16:304a
ilgili maddeler
Kınkanatlılar 10:121b, görsel
Zararlı hayvanlar 19:237a

TAKLACI GÜVERCİN
ilgili madde Güvercin ve kumru 7:311a

TAKLA MAKAN ÇÖLÜ Çin; Tarım Havzası'nda yer alır; dünyanın en büyük çöllerinden biridir; y.öl. 270.000 km²; yıllık yağış miktarı 10-38 mm'dir
ilgili madde Çin Halk Cumhuriyeti: görsel 4:311

TAKLİT *ya da* **Öykünme** insanların ve hayvanların başkalarından gördükleri davranışları yinelemesi anlamında psikoloji terimi; öğrenmenin ve topluma uyum sağlamanın yollarından biridir; hayvan yavruları avlanmayı ve kendilerini savunmayı ana babalarını taklit ederek öğrenirler; bebeklerin gülmeyi, konuşmayı ve toplumun kendilerinden beklediği birçok davranışı da taklit yoluyla öğrendikleri saptanmıştır

TAKMA AD *ya da* **Mahlas** *ya da* **Müstear ad**
madde başlığı Takma ad 16:304b

TAKMA BACAK
madde başlığı Takma kol ve bacak 16:305b, görsel
ilgili madde Cerrahi 4:163b

TAKMA DİŞ *ya da* **Diş protezi**
ilgili madde Diş hekimliği 5:243a

TAKMA KOL
madde başlığı Takma kol ve bacak 16:305b

TAKRİR-İ SÜKÛN KANUNU 1925
ilgili maddeler
Atatürk 2:126a
Sansür 15:54b
Sendika 15:122b
Türkiye 18:81b vd.

TAKSİDERMİ *ya da* **Hayvan doldurma sanatı**
madde başlığı Taksidermi 16:307a, görsel

TAKSİM İstanbul'da semt
ilgili maddeler
Beyoğlu 3:165a
İstanbul: görsel 9:118

TAKSİM müzik
ilgili madde Türk müziği 18:118b

"TAKSİ ŞOFÖRÜ" Scorsese'in filmi
ilgili madde Sinema 15:234b

TAKSONOMİ
ilgili madde Biyoloji 3:242b
•Bitki taksonomisi

"TAK-TİK" Brecht'in tiyatro oyunu
ilgili madde Brecht 4:19b

TAKVİM
madde başlığı Takvim 16:309a, tablo
ilgili maddeler
Almanak 1:157b
Ay 2:212b
Aztekler 2:246a
Tunç Çağı 17:322a
Yıl 19:163a

"TAKVİM-İ VEKÂYİ" Osmanlılar zamanında yayımlanan ilk Türkçe gazete; ilk sayısı 1 Kasım 1831'de İstanbul'da yayımlandı; resmi nitelikteydi; bir ara Fransızca, Arapça, Rumca ve Ermenice baskı da yaptı; 1860'tan sonra yalnız resmi belgeleri ve duyuruları yayımlayan bir gazete oldu; son sayısı 4 Kasım 1922'de çıktı
ilgili maddeler
Gazete ve gazetecilik 7:91b
Mahmud II 12:9a

TAKVİM YILI
ana madde Yıl 19:163a

TAL botanik
ilgili madde Bitki 3:231b

TALAS Kayseri'nin ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 49.025, kasaba 30.485

TALASEMİ hemoglobin yetersizliğine bağlı ağır kansızlık belirtileriyle tanımlanan hastalık grubu; Akdeniz halklarında çok sık görülen tipi Akdeniz kansızlığı adıyla bilinir

ilgili maddeler
Kalıtsal hastalıklar 9:285b
Kan 9:303b
TALAT PAŞA Osmanlı asker ve siyaset adamı, 1874-1921
madde başlığı Talat Paşa 16:313a, görsel
ilgili maddeler
Atatürk 2:119b vd.
İttihat ve Terakki Cemiyeti 9:153a
Osmanlı İmparatorluğu 13:238a
TALBOT, WILLIAM HENRY FOX İngiliz kimyacı ve fotoğrafçı, 1800-77
ilgili madde Fotoğrafçılık 7:7a
TALEP ekonomi
ilgili maddeler
Ekonomi 6:91a
Enflaston 6:155a
Kapitalizm 10:13a
•Arz ve talep
TALİDOMİT ilaç; gebelik sırasında alındığında dölütte yapı bozukluklarına yol açtığı saptandığı için kullanımı durdurulmuştur; 1959-62 arasında AFC'de ve İngiltere'de y. 3.500 sakat doğuma neden oldu; bu bebeklerin özellikle kol, bacak, göz, mide ve bağırsaklarında yapı bozuklukları vardı
"TALİHİN KUDRETİ" Verdi'nin operası
ilgili madde Verdi 18:321b
TÂLİK hat sanatı
ilgili madde Hat sanatı 8:56a, görsel
TALİKA atlı araba
ilgili madde Ulaşım 18:181b
TALK
madde başlığı Talk 16:314b, görsel
TALLEYRAND-PERIGORD, CHARLES-MAURICE DE Fransız diplomat ve devlet adamı, 1754-1838; Terör Dönemi'nde ABD'ye kaçtı; Napolyon'un döneminde dışişleri bakanı olarak Fransa'ya döndü; Viyana Kongresi (1814-15) en büyük başarılarından biriydi
TALLİBİTKİLER
ilgili madde Bitki 3:231b
TALLİNN eskiden **Reval** *ya da* **Revel** SSCB'de kent; Estonya SSC'nin başkenti; 1219'dan başlayarak kentin denetimi İsveç'e, Rusya'ya, Estonya'ya, en sonunda da SSCB'ye geçti; önemli bir balıkçılık limanı ve sanayi merkezidir; nüf. 482.000 (1989 tah.)
ilgili madde Estonya 6:210b, görsel
TALLIS, THOMAS İngiliz besteci, y. 1510-85
ilgili madde Koro ve koral müzik 11:15b
TALMUD İbrani edebiyatı
madde başlığı Talmud 16:315a
ilgili maddeler
İbrani edebiyatı 8:264b
Yahudiler ve Musevilik 19:74a
TALÜ, NAİM Türk siyaset ve devlet adamı, d. 1919
ilgili madde Türkiye 18:91b, tablo
TALYUM bor grubu elementleri•nden; simgesi Tl, atom numarası 81, bağıl atom kütlesi 204,37; havanın etkisiyle rengi grimsi mavi olan yumuşak bir metaldir; 1861'de keşfedildi
TAMANDUA *ya da* **Küçük karıncayiyen**
ilgili madde Karıncayiyen 10:66b
TAMARİN bazı marmoset türlerinin ortak adı
ilgili maddeler
Marmoset 12:76a, görsel
Maymun 12:114b, görsel
TAM AY TUTULMASI
ilgili madde Ay ve Güneş tutulması: görsel 2:240
TAMBUR çalgı *bak.* **TANBUR**
TAMBUR mekanik düzenek
ilgili maddeler
Gemi motoru 7:110b vd.
Makine 12:15b vd.
TAMER, ÜLKÜ Türk şair, d. 1937; İkinci Yeni şairlerinden; yalın ve duyarlı şiirleriyle tanındı; yoğun ve özgün bir imge anlayışı geliştirdi; *İçime Çektiğim Hava Değil Gökyüzüdür* (1966) adlı yapıtıyla 1967 Yeditepe Şiir Armağanı'nı kazandı
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:22b
İkinci Yeni 8:310a
TAM FELÇ *ya da* **Kadripleji**
ilgili madde Felç 6:266b
TAM GÜNEŞ TUTULMASI
ilgili madde Ay ve Güneş tutulması 2:239b vd., görsel
TAMİLLER Hindistan'ın güneyinde (y. 47 milyon) ve Sri Lanka'da (y. 3 milyon) yaşayan halk; çoğu Hindu'dur ve çok katı sınırlarla kastlara ayrılmışlardır; Malezya, Afrika, Batı Hint Adaları ve Mauritius'ta göçmen topluluklar oluşturmuşlardır; zengin bir edebiyat ve mimarlık mirasına sahiptirler
ilgili maddeler
Madras 11:318a
Sri Lanka 16:129b, 130b
TAMPERE *ya da* **Tammerfors** Finlandiya'nın güneybatısında sanayi kenti; 1779'da kuruldu; nüf. 171.608 (1990)
ilgili madde Finlandiya 6:303a, görsel
TAMSAYI *bak.* **DOĞAL SAYI**
TAMTAM
ilgili madde Davul 5:97b
TAM UYAK
ilgili madde Uyak 18:227b
TANBUR *ya da* **Tambur**
madde başlığı Tanbur 16:315b, görsel
ilgili maddeler
Saz 15:89b
Tanburi Cemil Bey 16:317a
TANBURA
ilgili madde Bağlama ailesi 2:270a
TANBURİ CEMİL BEY Türk besteci ve saz sanatçısı, 1871-1916
madde başlığı Tanburi Cemil Bey 16:317a, görsel
ilgili madde Tanbur 16:316b
TANCA Fas
madde başlığı Tanca 16:318a
ilgili madde Fas 6:257a
TANÇ, CENGİZ Türk besteci, d. 1933; genç kuşak Türk bestecilerinin önde gelenlerindendir; Ankara Devlet Konservatuvarı Kompozisyon Bölümü'nü bitirdi; en önemli yapıtı *Deli Dumrul* (1974) operasıdır; ayrıca bale müzikleri, konçertolar ve orkestra müziği parçaları besteledi
ilgili madde Opera 13:189b
TANDIR
ilgili madde Ekmek 6:87a
TANEN bitkilerde bulunan, toz, pul ya da süngersi kütle halindeki madde; açık sarıdan kahverengiye kadar değişen renklerdedir; ham derilerin tabaklanmasında, kumaşların boyanmasında va tıpta kullanılır
ilgili madde Dericilik 5:191b vd.
TANER, HALDUN Türk tiyatro ve öykü yazarı, 1915-86
madde başlığı Taner 16:318a, görsel
ilgili madde Türk edebiyatı 18:41b
TANGANİKA *bak.* **TANZANYA**
TANGANİKA GÖLÜ Afrika; Doğu Afrika Rift Vadisi'nin ikinci büyük gölü; Tanzanya-Zaire sınırını oluşturur; dünyadaki en uzun tatlı su gölüdür; uzunluğu 660 km, y.öl. 32.892 km²
ilgili maddeler
Burundi 4:72a vd.
Büyük Rift Vadisi 4:91a vd.
Livingstone 11:268b vd.
Tanzanya 16:324b, 326b
TANGARA
madde başlığı Tangara 16:320a, görsel
ilgili maddeler
Hayvan: görsel 8:96
Jamaika 9:180b
TANG HANEDANI Çin hanedanı, 618-907
ana madde Çin Halk Cumhuriyeti 4:318b
TANGO 1880'lerde Arjantin'de ortaya çıkan salon dansı; 20. yy'ın ilk çeyreğinde Avrupa'da yaygınlaşarak moda haline geldi; müziği 4/4 ölçüsündedir; adımları ilk başlardaki canlı havasını yitirerek daha yumuşak salon adımlarına dönüşmüştür
ilgili madde Dans 5:82a
"TANGOLAR" Solanas'ın filmi
ilgili madde Sinema 15:237b
TANGSHAN DEPREMİ 1976
ilgili madde Deprem 5:186b
TANGUTLAR halk
ilgili madde Cengiz Han 4:157a
TANGUY, YVES Fransız asıllı ABD'li ressam, 1900-55; 1927'de, kendine özgü bir Gerçeküstüçü üslup yaratmıştır
ilgili madde Gerçeküstücülük 7:134b
TANİZAKİ CUNİÇİRO Japon yazar, 1892-1927
ilgili madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:239a
TANJANT
ilgili madde Trigonometri 17:287a vd.
TANK
madde başlığı Tank 16:320b, görsel
ilgili maddeler
Birinci Dünya Savaşı 3:205b
Savaş ve savaş araçları 15:81a vd., görsel
TANKER ham petrol, petrol ürünleri ve çeşitli kimyasal maddeler gibi sıvı yüklerin taşınmasında kullanılan yük gemisi
ilgili maddeler
Deniz taşımacılığı 5:176b, görsel
Petrol 14:60b
TANKSAVAR düşman tanklarının durdurulmasında ve tahrip edilmesinde kullanılan, roketatar, top, füze, mayın vb. silahların ortak adı
ilgili maddeler
Ateşli silahlar: görsel 2:135
Güdümlü füzeler 7:251a
Havacılık tarihi 8:65a
Mayın 12:113a
Savaş ve savaş araçları 15:81a
TANK TÜMENİ
ilgili madde Kara kuvvetleri 10:39a
TANNENBERG SAVAŞI 1914
ilgili madde Birinci Dünya Savaşı 3:206a
"TANNHÄUSER" Wagner'in operası

ilgili madde Opera 13:189b
TANPINAR, AHMET HAMDİ Türk şair ve yazar, 1901-62
madde başlığı Tanpınar 16:322a, görsel
TANRI
madde başlığı Tanrı 16:323b
ilgili maddeler
Din 5:221b vd.
Hıristiyanlık 8:150b vd.
Hümanizm 8:225b
İsa, Hz. 9:80b
İslam 9:96a
Mistisizm 12:245b
Musa, Hz. 12:314b vd.
Peygamber 14:65a
Şeytan 16:264b
Tasavvuf 17:57b
Yahudiler ve Musevilik 19:72b vd.
•Allah; Eski tanrılar
TANRIBİLİM *bak.* **İLAHİYAT**
TANRI DAĞLARI *ya da* **Tien Şan** Orta Asya; SSCB'deki Aral-Hazar çöküntüsünden Çin'deki Sarı Irmak'a kadar uzanır; en yüksek noktası Pobyedi Tepesi'dir, 7.439 m
ilgili maddeler
Kırgızistan 10:212b
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:7b
"TANRILARIN BAYRAMI" Bellini'nin tablosu
ilgili madde Bellini 3:131b
TANRIÖVER, HAMDULLAH SUPHİ Türk şair ve yazar, 1885-1966; milletvekilliği, bakanlık, elçilik ve Türk Ocakları genel başkanlığı yaptı; coşkulu söylevleriyle tanındı; Fecr-i Âti topluluğunda başladığı edebiyat çalışmalarını 1911'den sonra Milli Edebiyat akımı doğrultusunda sürdürdü; konuşmalarından ve yazılarından seçmeler *Dağ Yolu* (1928-31, 2 cilt) ve *Günebakan* (1929) adlı kitaplarda toplanmıştır
ilgili maddeler
Servet-i Fünun: görsel 15:139
Türk edebiyatı 18:39a
TANRITANIMAZLIK *ya da* **Ateizm** Tanrı'nın ya da herhangi bir doğaüstü gücün varlığını yadsıma; daha genel anlamda, dinsel inançsızlık ve bütün dinlere karşı olma; Tanrı'nın var olup olmadığı sorusunu açık bırakan Bilinemezcilik'ten ayrı bir öğretidir
TANSİYON *bak.* **KAN BASINCI**
TANTAL geçiş elementleri•'nden; simgesi Ta, atom numarası 73, bağıl atom kütlesi 180,95; adını Yunan mitolojisindeki Tantalos'tan alan çok sert, yoğun, gümüşsü gri bir metaldir; kaynama noktası ve asitlere direnci yüksektir; sığaçların ve korozyona dayanıklı kimyasal aletlerin yapımında kullanılır; 1802'de keşfedilmiştir
TANTALOS Yunan mitolojisinde Zeus'un oğlu; Lidya kralı; tanrıları öfkelendirdiği için Hades'teki göle sokularak cezalandırılır; boğazına kadar yükselen sular, susayınca çekilir; başının üzerindeki meyve yüklü dallar acıkınca uzaklaşır; "Tantalos işkencesi" deyiminin kaynağı bu öyküdür
ilgili maddeler
Cennet ve cehennem 4:158b
İzmir 9:175a
TANYERLİ, ŞECAATTİN Türk tango bestecisi, d. 1922
ilgili madde Pop müzik 14:124b
TANZANYA eskiden **Tanganika**
madde başlığı Tanzanya 16:324a, görsel, harita
ilgili maddeler
Afrika 1:43a, 44a
Nyerere 13:123b
Uganda 18:173b
Zambia 19:235b
•*kentler, bölgeler ve yüzey biçimleri, örn.* Dar es-Selam; Kilimanjaro; Olduvai Boğazı; Tanganika Gölü; Zengibar
TANZİMAT
madde başlığı Tanzimat 16:327a, görsel
ilgili maddeler
Eğitim 6:71a
Islahat Fermanı 8:244a
Midhat Paşa 12:205a
Mustafa Reşid Paşa 12:319a vd.
Sosyal yardım hizmetleri 15:331a
TANZİMAT EDEBİYATI
madde başlığı Tanzimat edebiyatı 16:331a, görsel
ana madde Türk edebiyatı 18:38b
ilgili maddeler
Gerçekçilik 7:133b
Şiir sanatı 16:272a
TANZİMAT FERMANI *ya da* **Gülhane Hatt-ı Hümayunu** 1839
ana madde
•Tanzimat 16:327a vd., görsel
ilgili madde Abdülmecid 1:18b
TAO
ilgili madde Taoculuk 16:334a vd.
TAOCULUK
madde başlığı Taoculuk 16:334a, görsel
ana madde Din 5:230b
ilgili madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:237b
TAO QIAN Çinli şair, 365-427
ilgili madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:237b
TAPA mermiyi, mermi yolu üzerinde istenen zamanda, istenen yerde ve istenen koşullar altında patlatmakta kullanılan mekanik ya da elektrikli aygıt
ilgili madde Ateşli silahlar 2:132b
TAPINAK
madde başlığı Tapınak 17:7a, görsel
ana madde Anıt 1:276b
ilgili maddeler
Arkeoloji: Maya tapınağı: görsel 2:17
Astronomi 2:71a
Asya: Buda tapınağı: görsel 2:89
Babil ve Asur uygarlıkları 2:253a
Bangkok: Buda tapınağı: görsel 3:21
Birmanya: Buda tapınağı: görsel 3:220, 221
Delfi kâhinleri: görsel 5:111
Endonezya: Hindu tapınağı: görsel 6:150
Eski Yunan 6:203b
Etrüskler 6:221b
Güneydoğu Asya sanatı 7:296b vd., görsel
Heykel 8:141b vd.
Hindistan 8:171a, görsel
Hint sanatı 8:179a
Japonya: Şinto tapınağı: görsel 9:191
Mimarlık 12:223b vd.
Sümerler 16:203b
Şinto dini 16:282b, görsel
Tunç Çağı: görsel 17:323
Urartular 18:215b
•Abu Simbel; Apollon Tapınağı; Artemis Tapınağı; Asklepios Tapınağı; Athena Tapınağı; Cennet Tapınağı; Parthenon; Zeus Tapınağı; Ziggurat
TAPINAK DAĞI Kudüs
ilgili madde Kudüs 11:90a vd.
TAPİR
madde başlığı Tapir 17:9a, görsel
TAPYOKA
madde başlığı Tapyoka 17:9b
ilgili madde Manyok 12:55b
TAR hayvan; dağların dik ve ormanlık bölgelerinde sürüler halinde yaşayan üç dağkeçisi türünün ortak adı; omuz yükseklikleri 60-100 cm'dir; postları kızıl kahverengi ya da bozdur; özellikle Hindistan'da ve Arabistan'da yaşarlar
ilgili madde Dağkeçisi 5:59a
TAR müzik aleti
madde başlığı Tar 17:10a
TARAK kabuklu deniz hayvanı
madde başlığı Tarak 17:10a, görsel
TARAKDİŞ yedi dalıcı ördek türünün ortak adı; adlarını, kanca biçimindeki ince gagalarının kenarında bulunan bir dizi keskin çıkıntıdan alırlar; gövdeleri uzundur ve başlarında genellikle bir tepelik bulunur; çoğunlukla kuzey yarıküredeki tatlı sularda yaşarlar
ilgili madde Ördek 13:276a
TARAK DUBASI *ya da* **Tarak makinesi**
ana madde Taraklama 17:10b vd., görsel
ilgili madde Akaçlama 1:99b, görsel
TARAK KEMİĞİ
ilgili madde İskelet 9:90b, görsel
TARAKLAMA
madde başlığı Taraklama 17:10b, görsel
ilgili madde Taşkın 17:78a
TARAKLI Sakarya'nın ilçesi; daha önce Geyve ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 11.099, kasaba 5.193
TARAKLILAR *ya da* **Ktenoforlar** 80 bini aşkın türü içeren deniz omurgasızları bölümü; genellikle küre ya da yumurta biçiminde olan gövdelerinin yanlarında hareket organı olan sekiz kirpiksi şerit dizisi (tarak) bulunur
ilgili madde Hayvan: tablo 8:95
TARAK MAKİNESİ *bak.* **TARAK DUBASI**
TARAKOTU
madde başlığı Tarakotu 17:12a, görsel
TARAMA dokumacılık; eğirilerek iplik haline getirilecek liflere uygulanan hazırlama işlemi; elle ya da makineyle yapılır; liflerin arasındaki yabancı maddelerin temizlenmesini ve çok kısa liflerin ayıklanmasını sağlar
ilgili maddeler
Dokumacılık 5:280b, 281a
Keten: görsel 10:200
TARAMA televizyon
ana madde Televizyon 17:136a, 137a vd.
TARANAKI Yeni Zelanda'da yönetim bölgesi; Kuzey Adası'ndaki Taranaki Yarımadası'nın orta kesiminde; adını, Egmont Dağı'nın Maori dilindeki adından alır; nüf. 108.400 (1990 tah.)
ilgili madde Yeni Zelanda 19:147a, 152b, görsel
TARANCI, CAHİT SITKI Türk şair, 1910-56

madde başlığı Tarancı 17:12b, görsel
TARANMAMIŞ YÜN İPLİĞİ
ilgili maddeler
Dokumacılık 5:280b vd.
Yün 19:216a
TARANMIŞ YÜN İPLİĞİ *ya da* **Kamgarn ipliği**
ilgili maddeler
Dokumacılık 5:281a
Yün 19:216a
"TARANTA BABU'YA MEKTUPLAR" Nâzım Hikmet'in şiir kitabı
ilgili madde Nâzım Hikmet 13:43b
TARANTELLA
ilgili madde Tarantula 17:14a
TARANTO İtalya'da kent; ülkenin güneydoğusunda, Taranto Körfezi'nde önemli bir liman ve deniz üssüdür; eskiçağın önde gelen Yunan kolonilerinden biriydi; eski kent iç ve dış limanlar arasındaki bir adanın üzerinde kurulmuştur; en çok demir, çelik ve balık ihraç edilir; nüf. 244.845 (1988 tah.)
ilgili madde İtalya 9:146b
TARANTULA
madde başlığı Tarantula 17:13b, görsel
ilgili madde Örümcek 13:281a, 283a
"TARASKONLU TARTARIN" Daudet'nin romanı
ilgili madde Daudet 5:93a
TARAWERA DAĞI Yeni Zelanda'da yanardağ
ilgili madde Yanardağ 19:85a
TARAYICI
ilgili maddeler
Bilgisayar 3:186b
Sesüstü dalgalar 15:152a
TARAYICI ELEKTRON MİKROSKOBU
ilgili madde Mikroskop 12:216b
TARBELA BARAJI Pakistan'da, İndus Irmağı üzerinde sulama barajı
ilgili madde İndus Irmağı 9:18b
TARCAN, BÜLENT Türk besteci, 1914-91; geleneksel Türk ezgilerinden ve ritimlerinden yararlanarak yarattığı besteleriyle tanındı; başlıca yapıtları *Keman ve Piyano Sonatı* (1945), *Üçüncü Süit* (1967), *Keman Konçertosu* (1968) ve *Piyano Konçertosu*'dur (1980)
ilgili madde Bale 2:305a
TARCAN, SELİM SIRRI Türk eğitimci, 1874-1956; Türkiye'de çağdaş beden eğitiminin ve spor dallarının gelişmesine öncülük etti; Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi başkanlığı yaptı; spor ve beden eğitimi konusunda çok sayıda kitap yazdı
ilgili maddeler
Futbol 7:58b
Jimnastik 9:218b
Voleybol 19:32b
TARÇIN
madde başlığı Tarçın 17:14a
ilgili maddeler
Baharat 2:271b
Kabuk 9:240a
Parfüm 13:326b, görsel
TARGAN, ŞERİF MUHİTTİN Türk besteci, 1892-1967
madde başlığı Targan 17:14b, görsel
TARHAN, ABDÜLHAK HAMİD Türk şair ve oyun yazarı, 1852-1937
madde başlığı Tarhan 17:15a, görsel
ilgili maddeler
Opera 13:189a
Servet-i Fünun: görsel 15:139
Şiir sanatı 16:273a
Türk edebiyatı 18:38b
TARHUN çalı görünümünde, hoş kokulu, çokyıllık bitki; 1 m'ye kadar boylanır; kokusu anasonu andıran tüysüz yaprakları taze ya da kurutulmuş olarak yemeklere ve salatalara katılır
ilgili madde Sirke 15:257b
TARHUNCU AHMED PAŞA Osmanlı sadrazamı, ö. 1653; Enderun'dan yetişti; 1652'de sadrazam oldu; devletin gelir ve giderlerinin dökümünü vererek bütçe açığını kapatmak için gerekli önlemleri belirten metni (Tarhuncu Layihası) IV. Mehmed'e sundu; maliyeyi düzeltmek için sert önlemlere başvurdu; bu önlemlere tepki duyanların hazırladığı bir komplo sonucunda öldürüldü
TARIK BİN ZİYAD Arap komutan, ö. 720; 711'de İspanya'ya çıkarak kısa sürede İber Yarımadası'nın büyük bölümünü ele geçirdi ve Vizigotlar'ın egemenliğine son verdi
ilgili maddeler
Cebelitarık 4:140b
Endülüs Emevileri 6:151b
TARIK DURSUN K. Türk yazar, d. 1931; sıradan insanların yaşamını şiirsel bir dille ve yoğun bir duyarlıkla anlatan öykü ve romanlar yazdı; 1967'de *Yabanın Adamları* (1966), 1985'te *Ona Sevdiğimi Söyle* (1984) adlı kitaplarıyla Sait Faik Hikâye Armağanı'nı, *Kurşun Ata Ata Biter* (1983) adlı romanıyla da 1984 Orhan Kemal Roman Armağanı'nı aldı
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:21b
"TARIK YAHUT ENDÜLÜS FETHİ" Tarhan'ın tiyatro oyunu
ilgili madde Tarhan 17:16a
TARIM
madde başlığı Tarım ve hayvancılık 17:32a, görsel, harita
ana maddeler
Tarım makineleri 17:17b vd.
Tarım tarihi 17:21a vd., görsel
Türkiye 18:64b vd.
ilgili maddeler
Amerika Yerlileri 1:229a vd.
Aşınma 2:106b
Aztekler 2:245a
Doğayı koruma 5:263b
Evcil hayvanlar 6:223b
Gübre 7:244a vd.
Kıtlık ve açlık 10:234a
Sanayi Devrimi 15:45b
Sera 15:131b
Sulama 16:174b vd., görsel
Taş Devri 17:66b
Teknoloji 17:116b
Toprak 17:250b
Toprak kazanımı 17:252a
Tunç Çağı 17:320b
Zararlı otlar 19:239a vd.
•Açık tarla sistemi; Ekim nöbeti; Harman; Hasat; Kolektif çiftlik; Plantasyon; Tarım kooperatifi; Teraslama
TARIM ÇÖLÜ Çin
ilgili madde Çöl 5:45b
TARIM DEVRİMİ
ana madde Tarım tarihi 17:25a
ilgili madde Devrim 5:209a
TARIM KOOPERATİFİ
ana madde Kooperatif 10:331b
TARIM MAKİNESİ
madde başlığı Tarım makineleri 17:17b, görsel
ana madde Tarım tarihi 17:28b
ilgili madde Tarım ve hayvancılık 17:33b vd.
•Balya makinesi; Biçerdöver; Çırçır makinesi; Harman makinesi; Hasat makinesi; Pulluk; Saban; Traktör
"TARIMSAL ADALET" Paine'in yapıtı
ilgili madde Paine 13:289b
TARIM TARİHİ
madde başlığı Tarım tarihi 17:21a, görsel
TARIM UÇAĞI
ilgili madde Tarım makineleri 17:20b, görsel
TARİH
madde başlığı Tarih 17:41a, görsel
ana madde Dünya tarihi 6:16b vd.
•*olaylar, ülkeler, kentler ve halklar, örn.* Araplar; Birinci Dünya Savaşı; İstanbul; Türkiye
"TARİH-İ CEVDET" Cevdet Paşa'nın yapıtı
ilgili madde Cevdet Paşa 4:165a
"TARİH-İ CİHANGÜŞA" Cüveyni'nin yapıtı
ilgili madde Orhun Anıtları 13:200b
"TARİH-İ VEKAYİ" *ya da* **"Naima Tarihi"** Naima'nın yapıtı
ilgili maddeler
Düzyazı 6:34b
Naima 13:22a
TARİHÖNCESİ ALETLER
madde başlığı Tarihöncesi aletler 17:45b, görsel
TARİHÖNCESİ CANLILAR
ana madde Tarihöncesi yaşam 17:48b, görsel
TARİHÖNCESİ İNSAN
ana madde Taş Devri 17:63b vd.
ilgili maddeler
Aşçılık 2:91a
Avrupa 2:183b
Buzul Çağı: görsel 4:77
İnsanın kökeni 9:56a vd.
Konut 10:323a vd.
Mağara insanları 11:328a
Mağara sanatı 11:329b
Tarım tarihi 17:21a vd.
Tarihöncesi aletler 17:45a vd.
Tıp 17:178a
•Avcılık ve toplayıcılık
TARİHSEL COĞRAFYA belirli bir zamanda ya da dönemde bir bölgede olup biten coğrafi değişikliklerin incelenmesi
ilgili madde Coğrafya 4:199a
TARİHSEL MADDECİLİK
ilgili madde Marx 12:85a vd.
TARİKAT İslam
madde başlığı Tarikatlar 17:52b, görsel
ilgili maddeler
Tasavvuf 17:57b
Tekke ve zaviyeler 17:115b
•*tarikatlar, örn.* Alevilik; Bektaşilik; Mevlevilik
TARİZ *ya da* **Dokundurma** edebiyat
ilgili madde Söz sanatları 16:43b
TARKOVSKİ, ANDREY SSCB'li film yönetmeni, 1932-86
ilgili maddeler
Bilimkurgu 3:190b
Sinema 15:236b

TARLA CIRCIRI
ilgili madde Cırcırböceği 4:187a, görsel
TARLA ÇEKİRGESİ *bak.* **KIR ÇEKİRGESİ**
TARLA FARESİ
ilgili madde Fare 6:254a
TARLAKUŞU kuş *bak.* **TOYGAR**
"TARLAKUŞU" Anouilh'in tiyatro oyunu
•Anouilh
TARLASARMAŞIĞI
ilgili madde Tırmanıcı bitkiler 17:190a
TARLA SIÇANI
ilgili madde Sıçan 15:172b, görsel
TAROT fal açmakta ve şans oyunlarında kullanılan oyun kâğıdı
ilgili madde Kâğıt oyunları 9:255a
TARPAN
ilgili madde At 2:109b
TARPON
madde başlığı Tarpon 17:54a, görsel
TARREGA, FRANCISCO İspanyol gitarcı ve besteci, 1852-1909
ilgili madde Gitar 7:160a
TARSUS İçel'in ilçesi
madde başlığı Tarsus 17:54b
TARSUS İçel'de ilçe merkezi kent
madde başlığı Tarsus 17:54b
TARSUS ÇAĞLAYANI İçel
ilgili madde Tarsus: görsel 17:55
TARSUS ÇAYI *ya da* **Berdan Çayı** Akdeniz Bölgesi
ilgili maddeler
Akdeniz Bölgesi 1:113a
Delta 5:115a
Tarsus 17:54b vd.
TARTAN ekose desenli yünlü kumaş; öteden beri İskoçya'ya özgü sayılmış, değişik renk ve desenlerinden her biri bir İskoç klanının simgesi olmuştur
ilgili madde Yün 19:217b
TARTARİK ASİT şarabın mayalanması sırasında oluşan tortudan elde edilen, renksiz, kristal yapılı kimyasal madde
ilgili madde Asit 2:60b
TARTAROS Yunan mitolojisinde, ölüler ülkesi Hades'in en alt katı ve ruhların cezalandırıldığı yer
ilgili madde Hades 7:322b
TARTIŞMA
madde başlığı Tartışma ve münazara 17:57a
TARTU SSCB'de kent; Estonya SSC'de, Ema Irmağı üzerinde; nüf. 114.000 (1989)
ilgili madde Estonya 6:210b
"TARTUFFE" Molière'in tiyatro oyunu
ilgili madde Molière 12:263a
TARZAN roman kahramanı
ilgili madde Burroughs 4:67a
TASARIM
ilgili maddeler
Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:281a vd.
Bale 2:299b
Hazır giyim sanayisi 8:111b
Konut 10:326a
Mobilya 12:253a vd.
Motorlu taşıtlar 12:287b vd.
Yayımcılık 19:121b vd., görsel
•İç mimarlık; Sanayi tasarımı
TASARIM MÜHENDİSLİĞİ
ilgili madde Modelcilik 12:254b
TASAR İPEĞİ
ilgili madde İpek 9:64b
TASARRUF cari gelirin ileride kullanılmak üzere ayrılan bölümü; ulusal gelir hesaplarında gelirin harcamaları ve vergileri aşan bölümüdür; dolayısıyla yatırıma uygun miktarı oluşturur
ana madde Bankalar ve bankacılık 3:27a
ilgili maddeler
Faiz 6:249b
Yatırım 19:117a
TASARRUF BANKASI temel işlevi, belli bir faiz ödemesi karşılığında kişilerin tasarruflarını toplamak olan banka
ana madde Bankalar ve bankacılık 3:27a
TASAVVUF
madde başlığı Tasavvuf 17:57b
ilgili maddeler
Halk edebiyatı 8:14a
Mevlana 12:179a vd.
Mistisizm 12:245b
Şeyh Bedreddin 16:261a vd.
Tarikatlar 17:52b
Yunus Emre 19:210b vd.
TASAVVUF MÜZİĞİ *bak.* **TEKKE MÜZİĞİ**
TASLAK
ilgili madde Çizim 4:333b vd., görsel
TASMAN, ABEL JANSZOON Hollandalı denizci ve kâşif, y. 1603-y. 1659; Tasmanya, Yeni Zelanda, Tonga ve Fiji adalarını keşfetmiştir
ilgili maddeler
Fiji 6:288a
Keşifler 10:195a
Tasmanya 17:59b
Yeni Zelanda 19:151b
TASMAN BUZULU Yeni Zelanda
ilgili madde Yeni Zelanda 19:147a
TASMAN DENİZİ Büyük Okyanus'un, batıda Avustralya'nın güneydoğu kıyıları ile Tasmanya, doğuda da Yeni Zelanda arasında kalan bölümü; kuzeyde Mercan Denizi ile birleşir; y.öl. y. 2.300.000 km^2; "kükreyen kırklar" denen fırtına kuşağında yer alır; balık ve petrol yatakları açısından zengindir
TASMANYA Avustralya'da eyalet
madde başlığı Tasmanya 17:58a, görsel
ilgili madde Avustralya 2:193a, 201a
TASMANYAKURDU
madde başlığı Tasmanyakurdu 17:60a
ilgili maddeler
Keseliler 10:186a
Soyu tükenmiş hayvanlar: görsel 16:32
Tasmanya 17:58b
TASMANYAŞEYTANI
madde başlığı Tasmanyaşeytanı 17:60b, görsel
ilgili maddeler
Keseliler 10:186a
Tasmanya 17:58b
TASSO, TORQUATO İtalyan şair, 1544-95; I. Haçlı Seferi'nde Kudüs'ün Hıristiyanlar'ca alınmasını işleyen "Kurtarılmış Kudüs" adlı uzun destansı şiiriyle tanınır; şiddetli sinir krizleri geçirerek yıllarca bir akıl hastanesinde yattı; 300 yıl boyunca yanlış anlaşılmış bir deha olarak değerlendirilir
ilgili madde İtalyan edebiyatı 9:151a
"TASVİR-İ EFKÂR" gazete
ilgili maddeler
Gazete ve gazetecilik 7:91b
Namık Kemal 13:26b
Şinasi 16:281a, 281b
TAŞ
ilgili maddeler
Heykel 8:139b vd.
İnşaat sanayisi 9:60a
Tarihöncesi aletler 17:45b
Taş Devri 17:63b
Taşocağı 17:799b vd.
Tuğla 17:308b
Tunç Çağı 17:320b
TAŞ ALET KÜLTÜRÜ insanın 2 milyon yıl önce yapmaya başladığı ve giderek geliştirdiği taş aletlerle yarattığı kültür; en eski aletler taşları birbirine vurarak yapılmıştı; daha sonra geyik boynuzundan tokmaklarla ya da daha başka gereçlerle taşın yontulup işlendiği dönem geldi; bunu, önce kesici aletler ve mızraklar, ardından çok daha gelişmiş dikiş iğneleri, bıçaklar ve baltalar izledi
ana madde Tarihöncesi aletler 17:45b vd., görsel
TAŞ ANIT
ilgili maddeler
Anıt 1:276b vd.
Bretanya 4:21b, görsel
TAŞBALIĞI
madde başlığı Taşbalığı 17:61a, görsel
ilgili maddeler
Çarpanbalıklar 4:257b
Mercan resifi 12:253a
TAŞ BALTA
ilgili madde Taş Devri 17:64b vd.
•El baltası
TAŞBASKI *ya da* **Litografi**
madde başlığı Taşbaskı 17:61b, görsel
ilgili maddeler
Basım 3:52b
Grafik sanatlar 7:221a
TAŞÇEVİREN
madde başlığı Taşçeviren 17:63a, görsel
ilgili madde Kıyı kuşları 10:239a, görsel
TAŞ DEVRİ
madde başlığı Taş Devri 17:63b, görsel
ilgili maddeler
Arkeoloji 2:19a
Eski Mısır 6:185b vd.
Heykel 8:141a
İlkel dinler 8:330b
İngiltere 9:38a, görsel
Tarım tarihi: görsel 17:21
Tarihöncesi aletler 17:45b vd.
Taşocağı 17:79b
•Cilalı Taş Devri; Orta Taş Devri; Yontma Taş Devri
TAŞELİ YAYLASI Akdeniz Bölgesi
ilgili maddeler
Akdeniz Bölgesi 1:112b
Antalya 1:285a
TAŞEMEN *ya da* **Bofabalığı**
madde başlığı Taşemen 17:67a, görsel
TAŞHAN *ya da* **Voyvoda Hanı** Tokat
ilgili madde Tokat: görsel 17:231
TAŞIL *bak.* **FOSİL**
TAŞIMACILIK eskiden **Nakliyecilik**
madde başlığı Taşımacılık 17:68a, görsel
ilgili maddeler
Boruhattı 3:301b
Havalimanı 8:79a
Kereste 10:180b
Kimya sanayisi 10:273a
Madencilik 11:317a
Mandıracılık 12:39b

Sanayi Devrimi 15:46b
Soğutma 15:305a, görsel
Tarım tarihi 17:30b
Tekerlek 17:107b
Uluslararası ticaret 18:202a
•Deniz taşımacılığı; Hava taşımacılığı; Ulaşım

TAŞIMA KUVVETİ *bak.* **KALDIRMA KUVVETİ**

TAŞINIM *bak.* **KONVEKSİYON**

TAŞIT
ilgili maddeler
Taşımacılık 17:68a vd.
Trafik 17:275a vd.
Ulaşım 18:179a vd.
•Gemi; Hava taşıtı; Motorlu taşıt; Tren

TAŞIT LASTİĞİ *ya da* **Tekerlek lastiği**
madde başlığı Taşıt lastiği 17:75a, görsel
ilgili maddeler
Atık değerlendirme 2:140a
Bisiklet 3:227a
Genleşme 7:127a
Karayolu 10:51a
Kauçuk 10:105a
Motorlu taşıtlar 12:287a
Tekerlek 17:106b, 108b
Traktör: görsel 17:278

TAŞIT SİGORTASI
ilgili madde Sigorta 15:202b

TAŞIYICI biyoloji
ilgili maddeler
Salgın hastalıklar 15:33a
Tifo 17:196b

TAŞIYICI BANT *ya da* **Konveyör**
ilgili maddeler
Fabrika 6:248b
Kömür 11:44a
Madencilik 11:317a
Sabun ve sabun yapımı: görsel 14:327

TAŞIYICI DALGA
ilgili maddeler
Radyo 14:181a, görsel
Televizyon 17:137b, 139b

TAŞKENT Konya'nın ilçesi; daha önce Hadım ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 29.750, kasaba 8.767

TAŞKENT SSCB
madde başlığı Taşkent 17:76a
ilgili maddeler
Asya 2:87b
Özbekistan 13:285a vd., görsel

TAŞKIN *ya da* **Sel** *ya da* **Su baskını**
madde başlığı Taşkın 17:76b, görsel
ilgili maddeler
Akarsu 1:102b vd.
Baraj 3:34b
Colorado Irmağı 4:201a
Çin Halk Cumhuriyeti 4:315b
Floransa 6:317a
Mississippi ve Missouri ırmakları 12:245a
Sarı Irmak 15:64a
Sulama 16:177b
Thames Irmağı 17:171b
Yangtze Irmağı 19:91a

TAŞKIN, MÜMTAZ ZEKİ Türk şair ve yazar, d. 1915; hecenin egemenliğine karşı çıkan şiirleriyle tanındı; sonra Garip akımına katıldı; son dönemde çocuk edebiyatına yöneldi, oyunlar, öyküler, masallar yazdı
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:22b

TAŞKINLIK *ya da* **Mani**
ilgili madde Psikiyatri 14:153b

TAŞKINLIK-ÇÖKKÜNLÜK PSİKOZU *bak.* **MANİK-DEPRESİF PSİKOZ**

TAŞKIN OVASI *ya da* **Alüvyon ovası**
ilgili maddeler
Akarsu 1:103a, görsel
Bataklık ve turbalık 3:72b

TAŞKIRAN 300 kadar otsu Alp bitkisinin ortak adı; parlak renkli küçük çiçekleri ve sık yaprakları vardır; genellikle kaya yarıklarında yetiştikleri için bu adla anılırlar
ilgili madde Alp bitkileri 1:178a

"TAŞ KIRANLAR" Courbet'nin tablosu
ilgili madde Resim sanatı 14:230b

TAŞKÖMÜRÜ *ya da* **Madenkömürü**
ana madde Kömür 11:41b
ilgili maddeler
Yakıt 19:78a
Zonguldak 19:263a

TAŞ KÖPRÜ Adana
ilgili madde Adana: görsel 1:27

TAŞKÖPRÜ Kastamonu'nun ilçesi; topraklarını Küre ve Ilgaz dağları engebelendirir; başlıca akarsuyu Gökırmak'tır; ekonomisinin temeli tarıma dayanır; Sümerbank ile Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları'nın işlettiği iki sanayi kuruluşu vardır; nüf. (1990): ilçe 47.461, kasaba 11.454

TAŞLAMA *bak.* **YERGİ**

TAŞLAMA TEZGÂHI
ilgili madde Takım tezgâhları 16:299a

TAŞLAŞMA
ilgili madde Fosil 6:332b

TAŞLAŞMIŞ ORMAN Arizona, ABD
ilgili maddeler
Fosil 6:333a
Lav 11:215b

TAŞLICALI YAHYA Osmanlı divan şairi, ö. 1582; İran etkisine karşı yerli konuları öne çıkardı; temiz ve akıcı diliyle dikkati çekti; *Divan*'ı (1977) ve hamsesi vardır

TAŞLIÇAY Ağrı'nın ilçesi; topraklarının büyük bölümü yüksek dağlık alanlardan oluşur; bu dağlarda hayvancılığa elverişli yaylalar vardır; nüf. (1990): ilçe 21.976, kasaba 4.555

TAŞLIK kuşların birçoğunda bulunan, midenin sert tohumları öğütecek biçimde özelleşmiş arka bölümü
ilgili madde Hayvan 8:93a

TAŞMA SAVAĞI bir barajın fazla sularını akıtan kanal; barajdaki aşırı basıncı önler
ilgili maddeler
Baraj 3:37b
Su enerjisi 16:167a

TAŞ MERCAN
ilgili madde Mercan 12:148b

TAŞ METEORİT *ya da* **Aerolit**
ilgili madde Meteor ve meteorit 12:175a

TAŞOCAĞI
madde başlığı Taşocağı 17:79b, görsel
ilgili maddeler
Buz 4:73b
Granit 7:226b
Talk: görsel 16:315

TAŞOVA Amasya'nın ilçesi; toprakları dağlarla kuşatılmıştır; Yeşilırmak Vadisi'ndeki Taşova düzlüğünde ünlü Taşova tütünü yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 54.767, kasaba 10.197

TAŞ OYMACILIĞI
ilgili madde Heykel 8:142b

TAŞOZ Yunanistan'a bağlı ada; Ege Denizi'nin en kuzeyinde, ormanlarla kaplı büyükçe bir adadır; y.öl. 379 km²; 1455-1913 arasında Osmanlı yönetiminde kaldı; 1970'lerde yörede petrol bulundu; adadaki en önemli yerleşme Taşoz kasabasıdır; nüf. 13.111 (1983)

TAŞSİNEĞİ
ilgili madde Tatlı su canlıları 17:83b

TAŞTİR edebiyat
ilgili madde Divan edebiyatı 5:250b

TATARCIK sivrisineğe benzeyen ve yalnız dişileri kan emen, küçük, ısırıcı sinek
ilgili maddeler
Böcek 3:334a
Sinek 15:224b

TATARCIK HUMMASI dişi tatarcıkların ısırığıyla bulaşan ve hızla gelişen ateşli, bulaşıcı virüs hastalığı; başlıca belirtileri halsizlik, titreme, karın ağrısı, yüksek ateş ve yüzdeki kızarıklıklardır; özgün bir tedavisi olmadığından ancak belirtilerin giderilmesine çalışılır

TATAR KENTİ Pekin, Çin
ilgili madde Pekin 14:39a

TATARLAR halk
madde başlığı Tatarlar 17:81b
ilgili maddeler
Asya 2:88a
Korkunç İvan 11:13a vd.
Sibirya 15:193b

TATAR YAYI *bak.* **ARBALET**

TATAVLALI MAHREMİ Osmanlı divan şairi, ö. 1536; divan edebiyatında Türki-i Basit (yalın Türkçe) denen akımın öncülerindendir; başta Edirneli Nazmi olmak üzere başka şairleri de etkilemiş, aruzu yalın Türkçe'ye uyarlamaya ve divan şiirini halk şiirine yakınlaştırmaya çalışmıştır
ilgili madde Türkçe 18:28b

TAT DUYUSU
ana madde Duyular 5:323a vd.
ilgili madde Balık 2:313a

TATE, ALLEN ABD'li şair ve yazar, 1899-1979; Yeni Eleştiri akımının önde gelen temsilcilerindendir; yazarın bir geleneğe bağlanması gerektiğini savunmuştur
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:226a

TATE GALERİSİ Londra, İngiltere
ilgili madde Müzeler ve sanat galerileri 13:14b

TATI, JACQUES Fransız sinema oyuncusu ve yönetmeni, 1908-82; pantomime dayalı komik tiplemeleriyle tanınır; *Amcam* (1958) filmi en iyi yabancı film Oskar Ödülü'nü almıştır
ilgili madde Sinema 15:325a

"TATLI HAYAT" Fellini'nin filmi
ilgili madde Fellini 6:269a

TATLIPATATES
madde başlığı Tatlıpatates 17:82a, görsel

TATLI SU BALIKÇILIĞI
ilgili madde Balıkçılık 2:316b, 320a

TATLI SU CANLILARI
madde başlığı Tatlı su canlıları 17:82b, görsel

TATLI SU ISTAKOZU *bak.* **KEREVİT**

TATLI SU KEFALİ *ya da* **Kepenez**
ana madde Kefal 10:141b, 142a, görsel
ilgili madde Balık: görsel 2:308

TATRA DAĞLARI Avrupa; Polonya ile Çekoslovakya arasında uzanır; en yüksek doruğu 2.655 m'dir

ilgili maddeler
Çekoslovakya: görsel 4:277
Polonya 14:110b
TAT TOMURCUĞU
ilgili madde Duyular 5:323a vd.
TATUM, ART ABD'li caz piyanisti, 1910-56; cazın en büyük virtüözlerinden biri sayılır; kendi kendini yetiştirdi ve üslubuyla birçok caz piyanistini etkiledi
ilgili madde Caz 4:138b
TATVAN Bitlis'in ilçesi; Van Gölü'nün güneybatısındaki dağlık alanda yer alır; geçim kaynakları sanayi, ticaret ve tarımdır; Tatvan kasabası önemli bir ticaret merkezidir; nüf. (1990): ilçe 81.992, kent 54.071
ilgili maddeler
Bitlis 3:239b, 240a
Van 18:301b
TAUNUS DAĞLARI Almanya; Hessen ve Rheinland-Pfalz eyaletlerinin sınırları içinde 80 km boyunca uzanır; sınırlarını Ren, Main ve Lahn ırmakları çizer; en yüksek doruk 880 m'lik Grosser Feldberg'dir; sık ormanlarla kaplı olan dağların eteklerinde bağcılık yapılır
TAUPO GÖLÜ Yeni Zelanda'nın en büyük gölü; Kuzey Adası'nda; toplam y.öl. 606 km^2
ilgili madde Yeni Zelanda 19:147b
TAURUS astronomi *bak.* **BOĞA**
TAUT, BRUNO Alman mimar, 1880-1938; I. Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya'da çok sayıda toplu konut tasarımı yaptı; 1936'dan ölümüne kadar İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'nde öğretim üyesiydi
ilgili madde Türk mimarlığı 18:115b
TAVA tarım
ilgili maddeler
Pirinç 14:77a, görsel
Sulama: görsel 16:176
TAVAİF-İ MÜLÜK 11. yy'da Endülüs Emevileri'nin parçalanmasıyla ortaya çıkan küçük emirliklere verilen ortak ad; 100 yıl içinde bu türden 20'yi aşkın yerel hanedan ortaya çıktı; 1090'dan başlayarak çoğu Murabıtlar'ın denetimine girdi
TAVANANNA Hititler'de ana kraliçe
ilgili madde Hititler 8:188b
TAVAS Denizli'nin ilçesi; orta kesimindeki Tavas Ovası başlıca tarım alanıdır; yaygın olarak dokumacılık yapılır; kireçtaşı ve mermer yatakları işletilir; nüf. (1990): ilçe 65.136, kasaba 11.777
TAVERNA
ilgili madde Lokanta 11:273b
TAVERNIER, BERTRAND Fransız film yönetmeni, d. 1941; maddeci ve duyarsız çağdaş dünyayı yerdiği *Ölümü Beklerken* (1980), izlenimci bir tablo sıcaklığındaki *Kırda Bir Pazar* (1984) ve savaşın acılarıyla yoğrulmuş *Aslolan Hayattır* (1989) gibi filmleriyle uluslararası ün kazandı
TAVLA
madde başlığı Tavla 17:84b, görsel
TAVLAMA metallerin gevrekliğini azaltarak daha kolay işlenmesini sağlamak için uygulanan ısıl işlem; metal ya da alaşım bir süre belirli bir sıcaklığa kadar ısıtıldıktan sonra soğumaya bırakılır
ilgili madde Demir ve çelik 5:130b
TAVŞAN
madde başlığı Tavşan 17:85b, görsel
ana madde Ev hayvanları 6:229a
ilgili madde Kemiriciler 10:165b
•Adatavşanı
TAVŞANADASI *ya da* **Eşekadası** İstanbul
ilgili madde Prens Adaları 14:141a
TAVŞAN DUDAĞI üst dudağın, burun deliklerinin altında bir yarıkla ikiye ayrıldığı doğuştan oluşum bozukluğu; bazen damak yarıklığıyla birlikte görülür; kalıtsal da olabilir; ameliyatla genellikle çok başarılı sonuçlar alınır
ilgili madde Kalıtsal hastalıklar 9:286a
"TAVŞAN İLE KAPLUMBAĞA" La Fontaine'in fablı
ilgili maddeler
Fabl 6:247a
La Fontaine 11:191a
TAVŞANLI Kütahya'nın ilçesi; toprakları genellikle düzlüklerden oluşur; Adırnaz Çayı'nın oluşturduğu Tavşanlı Ovası başlıca tarım alanıdır; linyit yatakları işletilir; en önemli sanayi kuruluşu Tunçbilek Termik Santralı'dır; nüf. (1990): ilçe 96.277, kasaba 37.623
TAVŞAN VEBASI *bak.* **TULAREMİ**
TAVUK
madde başlığı Tavuk 17:86a, görsel
ilgili maddeler
Kuş 11:122b
Yumurta 19:201a
TAVUKKARASI *bak.* **GECE KÖRLÜĞÜ**
TAVUS GÜVERCİNİ
ilgili madde Güvercin ve kumru 7:311a
TAVUSKUŞU
madde başlığı Tavuskuşu 17:89a, görsel
ilgili madde Hayvan davranışı 8:108a
TAVUS TAHTI Nadir Şah'ın ganimet olarak Hindistan'dan İran'a götürdüğü, değerli taşlarla süslü taht
ilgili maddeler
Delhi 5:112b
Tahran 16:296a
TAY
ilgili madde At 2:109b
TAY DİLİ
ilgili maddeler
Dil 5:22a
Tayland 17:94a
TAYF
madde başlığı Tayf 17:90a, görsel
ana madde Renkler 14:215b vd., görsel
ilgili maddeler
Astronomi 2:69b
Bulutsu 4:59a
Güneş 7:268a
Işık 8:252b
Işınım 8:258a
Radyo 14:175a vd.
Yansıma ve kırılma 19:95a
Yıldız 19:14b vd.
TAYFA
ilgili madde Deniz taşımacılığı 5:178b
TAYFUN
ilgili madde Rüzgâr 14:315a
TAYFUN SINIFI DENİZALTI
ilgili maddeler
Denizaltı 5:151a
Deniz kuvvetleri: görsel 5:162
TAYFUR, FERDİ Türk sinema ve tiyatro oyuncusu, 1904-58
ilgili maddeler
Türk sineması 18:133b
Türk tiyatrosu 18:141a
TAYGA *ya da* **Kuzey ormanları**
madde başlığı Tayga 17:92a, görsel
ilgili maddeler
Asya 2:88b
Orman 13:208a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:9a
TAYLAND eskiden **Siyam**
madde başlığı Tayland 17:92b, görsel
ilgili maddeler
Bangkok 3:21a
Güneydoğu Asya sanatı 7:298a
TAYLAR *ya da* **Daylar** halk
ilgili madde Tayland 17:93b
TAYPAN
madde başlığı Taypan 17:96a, görsel
TAYPE Tayvan'ın başkenti; önceleri Çin'in denizaşırı ticaret üssüydü; Japon yönetimi sırasında (1895-1945) Tayvan'ın başkenti oldu; 1949'dan bu yana milliyetçilerin başkenti, sanayi ve ticaret merkezidir; nüf. 2.702.487 (1990)
ilgili madde Tayvan 17:97a, 97b, görsel
TAY-SACHS HASTALIĞI
ilgili madde Kalıtsal hastalıklar 9:285b
TAYVAN *ya da* **Formoza** *ya da* **Çin Cumhuriyeti** *ya da* **Milliyetçi Çin**
madde başlığı Tayvan 17:96b, görsel
ilgili madde Çan Kay-Şek 4:250b
TAYYARE APARTMANLARI Laleli, İstanbul
ilgili madde Kemaleddin Bey 10:156b
TAZI ince yapılı, çok hızlı koşan av köpeği soyu; avını kokuyla değil keskin gözleriyle izler; köpek yarışlarında ve tavşan avında kullanılır
ilgili madde Köpek 11:47b
TAZMİNAT
madde başlığı Tazminat 17:98a
ilgili maddeler
Duruşma 5:313b
Sigorta 15:200a
TBİLİSİ *bak.* **TİFLİS**
TBMM *bak.* **TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ**
TCDD *bak.* **DEVLET DEMİRYOLLARI İŞLETMESİ**
TDK *bak.* **TÜRK DİL KURUMU**
TEACH, EDWARD *ya da* **Edward Thatch** *ya da* **Kara Sakal** İngiliz korsan, ö. 1718
ilgili madde Korsanlık 11:19a vd., görsel
TEAGARDEN, JACK ABD'li caz tromboncusu, 1904-64; çok taklit edilen yumuşak ve sıcak bir üslup geliştirdi; Louis Armstrong ve Earl Hines'la birlikte çaldı; aynı zamanda başarılı bir caz şarkıcısıydı; *Birth of Blues* filminde başrolü oynadı
TEAGUE, WALTER ABD'li sanayi tasarımcısı, 1883-1960
ilgili madde Sanayi tasarımı 15:49b
TEB Mısır'da eskiçağ kenti
madde başlığı Teb 17:98b, görsel
ilgili maddeler
Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:279a, görsel
Eski Mısır 6:188b
TEBEŞİR
madde başlığı Tebeşir 17:99b, görsel
ilgili maddeler
Aşınma 2:106a
Kalsiyum 9:291a
Kireç ve kireçtaşı 10:276b
Plankton 14:90b
Tekhücreli hayvanlar 17:110a

TEBEŞİR DÖNEMİ *bak.* **KRETASE DÖNEMİ**
TEBRİZ İran
madde başlığı Tebriz 17:100a
ilgili maddeler
Akkoyunlular 1:118b
İran 9:68a
TEBŞİR *bak.* **MERYEM'E MÜJDE**
TEBÜK SEFERİ 630
ilgili madde Muhammed, Hz. 12:304b
TECAHÜL-İ ARİF *ya da* **Bilmezlikten gelme** edebiyat
ilgili madde Söz sanatları 16:44b
TECAVÜZ *bak.* **IRZA TECAVÜZ**
TECER, AHMET KUTSİ Türk şair ve yazar, 1901-67; heceyle yazdığı şiirlerinde halkçı bir yaklaşımla ulusal duyguları, yurt ve doğa sevgisini dile getirdi; başarılı oyunlar da yazdı; en tanınmış oyunu *Köşebaşı* 'dır (1948)
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:143b
TEDAVİ
ana madde Tedavi yöntemleri 17:100b vd., görsel
ilgili maddeler
Hastane 8:44b
Kanser 9:331b
Ruh hastalıkları 14:296a
Ur 18:207b
•Cerrahi; Fizik tedavi; Işın tedavisi; İlaç tedavisi; Masaj tedavisi; Psikiyatri
TEF *ya da* **Def** kasnak biçiminde küçük davul; bir yüzü açık, öbür yüzünde deri gerilidir; genellikle kenarına ziller takılır ve sallayarak, elle vurarak ya da başparmakla ovarak çalınır
ilgili madde Vurmalı çalgılar 19:36b, 37a
TEFE
ilgili madde Dokumacılık 5:283a
TEFECİLİK çağdaş hukukta, yasal sınırın üzerinde aşırı faiz alarak borç para verme; Kuran'da haram sayılır; birçok Müslüman ülkede yasaklanmıştır
TEFENNİ Burdur'un ilçesi; dağlarla kuşatılmış topraklarının orta kesiminde verimli Tefenni Ovası yer alır; tarımın yanı sıra halı ve kilim dokumacılığı başlıca geçim kaynaklarıdır; nüf. (1990): ilçe 13.667, kasaba 5.458
TEFLON *bak.* **POLİTETRAFLÜOROETİLEN**
TEFSİR İslam dininde Kuran'ı açıklamak ve yorumlamakla uğraşan bilim dalı; Hz. Muhammed'in ölümünden sonra Kuran ayetlerinin yorumu konusunda değişik görüşler ortaya çıktı; bu da mezheplerin gelişmesi doğrultusunda çeşitli tefsir anlayışlarının doğmasına yol açtı
ilgili madde Kuran 11:104a
TEGUCIGALPA Honduras'ta il merkezi kent; 1578'de altın ve gümüş madenciliğinin merkezi olarak kuruldu; dokumacılık, giyim eşyası, gümüş, kurşun ve çinko madenciliği başlıca sanayi dallarıdır; nüf. 551.606 (1988)
ilgili maddeler
Honduras: görsel 8:204
Orta Amerika 13:219b, görsel
TEĞMEN Türk Silahlı Kuvvetleri'nde asteğmenden sonraki bir üst rütbe; harp okullarını bitirenler teğmen olarak orduya katılır ve sürelerini doldurunca üsteğmen olurlar
TEİRESİAS Yunan mitolojisi
ilgili madde Odysseia 13:132a
TEK, AHMET FERİD Türk yazar ve siyaset adamı, 1877-1971
ilgili madde Türkçülük 18:32b, görsel
TEK, VEDAT Türk mimar, 1873-1942
madde başlığı Tek 17:104a, görsel
TEKCAN, SÜLEYMAN SAİM Türk ressam, d. 1940; resimlerinde ve özgün baskılarında Anadolu uygarlıklarından aldığı biçimleri soyut bir anlayışla yorumladı; özgün baskılarını ipek ve çukur baskı teknikleriyle gerçekleştirdi
TEKDELİKLİLER *ya da* **Yumurtlayan memeliler** yumurtlayarak üreyen ilkel memeliler takımı; bazı özellikleriyle sürüngenlere benzerler; bu takımın yaşayan üyeleri ornitorenk ve ekidnedir
ilgili maddeler
Avustralya 2:194a
Memeliler 12:140b
Yumurta 19:203a
TEK DERECELİ SEÇİM
ilgili madde Seçim 15:104a vd.
TEKE erkek keçi
ilgili maddeler
Dağkeçisi 5:58a
Elik 6:129a
Keçi 10:138a
TEKE *ya da* **Deniz tekesi** kabuklu deniz hayvanı
madde başlığı Karides ve teke 10:66b, görsel
TEKEBÖCEĞİ
ilgili madde Kınkanatlılar 10:121a, görsel
TEKEL *ya da* **Monopol**
madde başlığı Tekel 17:105a
TEKELİ, DOĞAN Türk mimar, d. 1929
ilgili madde Türk mimarlığı 18:115b
TEKEOĞULLARI Anadolu beyliği, 1321-1423
ilgili madde Anadolu Beylikleri 1:247a, tablo
TEKERLEK
madde başlığı Tekerlek 17:106a, görsel
ilgili maddeler
Bisiklet 3:224b vd.
Demiryolu ve tren 5:134b
Dişli çark 5:245b
Makine 12:15b
Motorlu taşıtlar 12:281b
Sürtünme 16:208a
Taşımacılık 15:70a vd.
Taşıt lastiği 17:75a
Teknoloji 17:117a
TEKERLEK LASTİĞİ *bak.* **TAŞIT LASTİĞİ**
TEKERLEKLİ PATEN
ana madde Paten 14:29a, 30b
TEKERLEME
madde başlığı Tekerleme 17:108b, görsel
TEKEŞEYLİLİK
ilgili madde Böcek 3:330a
TEKEŞLİLİK *bak.* **MONOGAMİ**
TEKE YARIMADASI Akdeniz Bölgesi
ilgili madde Akdeniz Bölgesi 1:112b
TEKE ZORTLATMASI halk oyunu
ilgili madde Antalya 1:288a
TEKFUR Bizans İmparatorluğu'nun son döneminde Anadolu'da ve Rumeli'deki topraklarda bağımsız ya da yarı bağımsız olarak hüküm süren soylu yerel beylere Osmanlılar'ın verdiği ad; sözcük kale komutanları ve Bizans imparatorları için de kullanılmıştır
TEKFUR SARAYI Edirnekapı, İstanbul; Bizans İmparatoru I. Manuel Komnenos'un 1143-80 arasında yaptırdığı Blakhernai Sarayı'ndan ayakta kalan tek yapıdır; bugün müze olarak kullanılmaktadır
ilgili madde Saray: görsel 15:59
TEK GEN BOZUKLUKLARI
ana madde Kalıtsal hastalıklar 9:285b
TEKGÖZ KÖPRÜSÜ Kayseri
ilgili madde Köprü 11:55b
TEK HÖRGÜÇLÜ DEVE
ilgili madde Deve 5:203a, görsel
TEKHÜCRELİ HAYVANLAR *ya da* **Birhücreli hayvanlar** *ya da* **Protozoa**
madde başlığı Tekhücreli hayvanlar 17:110a, görsel
ana madde Mikroplar 12:212b vd.
ilgili maddeler
Asalak ve çürükçül canlılar 2:52b
Biyolojik ışıldama 3:247a
Biyolojik saat 3:248a
Canlılar 4:123b
Hastalık 8:42a
Hayvan davranışı 8:106b
Hücre 8:221a
Leeuwenhoek 11:223a
Sünger 16:205b
Zooloji 19:268b vd.
•Amip; Sıtma asalağı; Terliksi hayvan
TEKİLA mayalanmış agave suyunun damıtılmasıyla elde edilen Meksika içkisi
ilgili madde Meksika 12:132b
TEKİN, LATİFE Türk kadın yazar, d. 1957; gecekondu insanının yaşamını masalsı bir üslupla anlattığı *Sevgili Arsız Ölüm* (1983) ve *Berci Kristin Çöp Masalları* (1984) adlı romanlarıyla tanındı
TEKİR balık
madde başlığı Barbunya ve tekir 3:43a
TEKİRDAĞ il
madde başlığı Tekirdağ 17:111a, görsel, harita
ilgili madde Trakya 17:280b
TEKİRDAĞ kent
ana madde Tekirdağ 17:114b, görsel
TEK KANATLI UÇAK *ya da* **Monoplan**
ilgili maddeler
Blériot 3:258b
Havacılık tarihi 8:61a, 63a vd., görsel
Planör 14:91a
TEKKE *ya da* **Dergâh**
madde başlığı Tekke ve zaviyeler 17:115b
ilgili maddeler
Ahilik 1:87b
Kütüphane 11:187a
Tarikatlar 17:52b vd.
•Tekke edebiyatı; Tekke müziği
TEKKE EDEBİYATI
ilgili maddeler
Halk edebiyatı 8:14a
Türk edebiyatı 18:37b vd.
TEKKEKÖY Samsun'un ilçesi; daha önce merkez ve Çarşamba ilçelerine bağlı olan 41 köyün birleştirilmesiyle 1987'de kuruldu; merkezi Tekkeköy kasabasıdır; nüf. (1990): ilçe 48.730, kasaba 11.351
TEKKE MÜZİĞİ *ya da* **Tasavvuf müziği**
ana madde Türk müziği 18:119a
TEKKE VE ZAVİYELERİN KAPATILMASI 30 Kasım 1925
ilgili maddeler

Atatürk 2:126a
Laiklik 11:194a
Tekke ve zaviyeler 17:116a
TEKMAN Erzurum'un ilçesi; yüksek dağlarla kaplı bir alanda yer alır; ekilebilir arazisi sınırlı olduğundan geçim kaynağı hayvancılıktır; nüf. (1990): ilçe 34.184, kasaba 3.150
TEKNE *bak.* **DENİZ TEKNESİ**
TEKNEKURDU *bak.* **OYUCU MİDYE**
"TEKNENİN ÖLÜMÜ" Anday'ın şiir kitabı
ilgili madde Anday 1:266a
TEKNETYUM geçiş elementleri•'nden; simgesi Tc, atom numarası 43; adını "yapay" anlamındaki Yunanca *tekhnetos*'tan alan gümüşsü gri, radyoaktif bir metaldir; en kararlı izotopu Tc-99 (yarı ömrü 212.000 yıl); 1937'de molibdenin döteronlarla bombardımanı sonucunda elde edilmiştir
TEKNİK EĞİTİM
ilgili madde Üniversite ve yüksekokullar 18:269a
TEKNİK RESİM üretilecek sanayi ürünlerinin teknik ayrıntılarıyla birlikte çeşitli kesitlerden görünümünü veren çizim
ilgili madde Çizim 4:334b
TEKNOLOJİ
madde başlığı Teknoloji 17:116b, görsel
ilgili madde Doğayı koruma 5:262a vd.
•Makineleşme; Mühendislik; Sanayi
TEK PARTİLİ SİSTEM
ilgili maddeler
Seçim 15:104b
Siyasal partiler 15:282a
Türkiye 18:82b vd.
TEKRİR edebiyat
ilgili madde Söz sanatları 16:45a
TEKSİR MAKİNESİ özel olarak hazırlanmış bir ana kopya aracılığıyla bir metnin çoğaltılmasını sağlayan aygıt; bugün yerini büyük ölçüde, herhangi bir metnin doğrudan kopyasını çıkaran fotokopi makinesine bırakmıştır
TEKSTİL *bak.* **DOKUMACILIK**
TEKTANRILI DİNLER
ilgili maddeler
İlkel dinler 8:331b
Tanrı 16:324a
TEKTONİK yeryüzündeki hareketleri, biçim değişikliklerini, kayaç katmanlarındaki kırılma ve kıvrılma olaylarını inceleyen jeoloji dalı; bu alandaki en önemli kuram levha tektoniğidir
•Levha tektoniği
TEKTOYNAKLILAR arka ayaklarında tek sayıda parmak bulunan memeliler takımı; at, eşek, zebra, gergedan ve tapir tektoynaklı hayvanlardır
ilgili madde Memeliler 12:141a
•Çifttoynaklılar
TEKVANDO savunmaya yönelik, silahsız Uzakdoğu dövüş sporu; İÖ 37'de Kore'de doğduğu kabul edilen bu spor, çıplak el ve ayakla kendini savunma tekniklerinin yanı sıra beden ve ruh sağlığının korunmasına da büyük önem verir; temel hareketleri yumruk ve sıçrayarak yüksekten atılan tekmelerdir; 1970'lerden beri bu spor dalında etkinlik gösteren Türk sporcular uluslararası yarışmalarda birçok kez birincilik aldılar
TEKVİN Eski Ahit'in ilk kitabı; Kutsal Kitap'ın ilk beş kitabından oluşan Tevrat'ın bir bölümüdür; dünyanın yaratılışı ve İsrailoğulları'nın kökeni anlatılır
ilgili madde İbrani edebiyatı 8:264b
TEK YUMURTA İKİZLERİ *ya da* **Monozigot ikizler**
ana madde İkiz 8:311a
ilgili maddeler
Doku ve organ nakli 5:288a
Kalıtım ve genetik 9:283b
TEL esnek, ince uzun metal şerit; metal çubukların özel bir makinede çekilmesiyle elde edilir
ilgili maddeler
Çivi 4:328b vd.
İğne 8:292b vd.
Metal 12:170b
TEL AÇANA *bak.* **ALALAH**
TEL AÇANA AÇIK HAVA MÜZESİ Hatay
ilgili madde Müzeler ve sanat galerileri 13:12a
TEL ATLASLARI Cezayir'de sıradağ; Sahra Çölü ile Akdeniz arasında; en yüksek noktası 4.185 m
ilgili madde Cezayir 4:173a, 173b
TEL AVİV-YAFA İsrail
madde başlığı Tel Aviv-Yafa 17:124b, görsel
ilgili madde Kent: görsel 10:172
TELEFERİK havada gerili sonsuz bir zincire asılı olarak gidip gelen kabin biçiminde ulaşım aracı
ana madde Ulaşım 18:184b, görsel
ilgili maddeler
Alp Dağları 1:181a
Uludağ 18:186b
TELEFON
ana madde Telekomünikasyon 17:126a vd., görsel
ilgili maddeler
Bell 3:128a vd., görsel
Bilgisayar 3:186a
İletişim 8:326b
Kablo 9:237b
Mikrofon ve hoparlör 12:211a
Ses 15:145a
•Videofon
TELEFON SANTRALI
ana madde Telekomünikasyon 17:127b vd., görsel
TELEK
ilgili madde Kuştüyü 11:129a, görsel
TELEKOMÜNİKASYON
madde başlığı Telekomünikasyon 17:125a, görsel
ilgili maddeler
Edison 6:46b vd.
Elektronik 6:121a vd.
İletişim 8:324b vd.
Laser 11:207a
Lif optiği 11:254a
Mikrodalga 12:210b
Mühendislik 12:328a
•Faksimile; Radar; Radyo; Telefon; Teleks; Televizyon; Telgraf
TELEKS yazılı mesajların aboneler arasında iletimini sağlayan uluslararası haberleşme servisi; aralarında telefon ya da hem telefon, hem radyo bağlantısı olan teleprinterlerden oluşur
ilgili maddeler
İletişim: görsel 8:325
Telekomünikasyon 17:125a
TELEM *bak.* **TELEPRİNTER**
TELEMAKHOS Yunan mitolojisi
ilgili madde Odysseia 13:130b vd.
TELEMANN, GEORG PHILIPP Alman besteci, 1681-1767
madde başlığı Telemann 17:129b, görsel
TELEME *ya da* **Süt kesmiği**
ilgili madde Peynir 14:66b, 67a
TELEMETRE
ilgili madde Fotoğraf makinesi 7:13a
TELEOBJEKTİF fotoğraf makinelerinde kullanılan ve uzaktaki cisimlerin görüntüsünü büyüten ıraksak mercek
ilgili madde Fotoğraf makinesi 7:13b
TELEPATİ düşüncelerin, olağan yollardan kurulmuş bir iletişim olmaksızın bir insandan bir başkasına aktarıldığı duyudışı algı• biçimi; gerçekliği bilimsel deneylerle kanıtlanamamıştır
ilgili madde Parapsikoloji 13:322b
TELEPRİNTER *ya da* **Telem** yazılı mesajları göndermeye ve almaya yarayan telgraf aygıtı; iletilecek mesaj, aygıta bağlı olan bir yazı makinesinin klavyesindeki tuşlara basılarak telefon hatlarıyla ya da radyo dalgalarıyla uzaktaki bir alıcıya gönderilir; alıcıdaki teleprinter de aldığı elektrik vurularının kodunu çözerek bir sayfaya ya da bir telgraf şeridine harfler halinde kaydeder
ilgili maddeler
İşaretleşme 9:141b
Telekomünikasyon 17:126a
TELESİYEJ kapalı bir kabin yerine üstü açık, tek ya da iki kişilik oturma yerlerinden oluşan teleferik
ilgili maddeler
Alp Dağları 1:181a
Uludağ 18:186a
TELESKİ kayakçıları kayaklarıyla birlikte çekerek tepeye çıkarmaya yarayan sonsuz kablolu taşıyıcı
ilgili maddeler
Alp Dağları 1:181a
Uludağ 18:186a
TELESKOP
madde başlığı Teleskop 17:130b, görsel
ilgili maddeler
Astronomi 2:73a vd., görsel
Gözlemevi 7:216a vd., görsel
Herschel 8:135a
Mercek 12:156b
Radyoastronomi 14:185b
Yansıma ve kırılma 19:94b
•Aynalı teleskop; Mercekli teleskop
TELESKOPBALIĞI
ilgili madde Japonbalığı 9:185b
TELETEKST *ya da* **Videotekst**
ilgili maddeler
İletişim 8:326a
Televizyon 17:141b
TELEVİZYON
madde başlığı Televizyon 17:135b, görsel
ana madde Radyo ve televizyon yayınları 14:192a vd.
ilgili maddeler
Baird 2:282b
Elektronik 6:122a
Işınım 8:258b
İletişim 8:324b
Polarılma 14:104a
Renkler 14:220b
Sinema 15:234a vd.

Telekomünikasyon 17:125a
Video 19:7a
TELEVİZYON İSTASYONU
ilgili madde Radyo ve televizyon yayınları 14:192b
TELEVİZYON KAMERASI
ilgili madde Televizyon 17:139a, görsel
TELEVİZYON YAYINI
madde başlığı Radyo ve televizyon yayınları 14:190b, görsel
ilgili maddeler
İletişim 8:324b
Propaganda 14:146a
Sansür 15:54b
Televizyon 17:141a
TELFORD, THOMAS İskoçyalı inşaat mühendisi, 1757-1834
ilgili maddeler
Köprü 11:56b
Tekerlek 17:108b
TELGRAF
ana maddeler
İşaretleşme 9:141a vd.
Telekomünikasyon 17:125a vd.
ilgili maddeler
İletişim 8:324b
Marconi 12:62b
Morse 12:277a
Posta hizmetleri 14:135b, 136a
"TELGRAFHANE" Anday'ın şiir kitabı
ilgili madde Anday 1:266a
TEL HALAT *ya da* **Tel kablo**
ana madde Halat ve halat yapımı 7:330a
ilgili madde Köprü 11:56b
TELİF HAKKI
madde başlığı Telif hakkı 17:142a
ilgili madde Yayımcılık 19:121a
TELİPİNU Hitit kralı, hk. d. İÖ 1525-1500
ilgili madde Hititler 8:187a, 188b
TEL KABLO *bak.* **TEL HALAT**
TEL KAKMA
ilgili madde Kakmacılık 9:269b
TELKÂRİ altın ya da gümüş tellerle dantel gibi zarif motiflerin yaratıldığı kuyumculuk işi; ince altın ya da gümüş teller kıvrılarak, sarılarak ya da örülerek çeşitli desenler oluşturacak biçimde düzenlenir ve birbirlerine ya da metal bir yüzeye lehimlenir
ilgili maddeler
Altın 1:187a
Gümüş işçiliği 7:264a
TELKURDU taklaböceğinin larvası; önemli bir tarım zararlısıdır
ilgili maddeler
Kınkanatlılar 10:211b
Larva 11:204b
Zararlı hayvanlar 19:237a
TELL, WILHELM *bak.* **GİYOM TEL**
TELLAK
ilgili madde Banyo ve hamam 3:33b
TELLAL
ilgili madde Alışveriş 1:149b
TELLER, EDWARD Macar fizikçi, d. 1908; "hidrojen bombasının babası" olarak anılır; 1935'te ABD'ye yerleşti, 1941'de de yurttaşlığa kabul edildi; atom bombasının yapımını amaçlayan Manhattan Projesi'nde görev aldı; öbür fizikçilerin karşı çıktıkları hidrojen bombasının yapımını savunarak gerçekleşmesinde öncü rol oynadı; nükleer silah yarışında ABD'nin öncülüğünü yitirmemesi gerektiğini savundu
TELLİ ÇALGILAR mızrapla vurularak ya da parmakla çekilerek ses çıkarılan telleri ya da kirişleri olan çalgılar grubu; tellerine yay çekilerek çalınanlara yaylı çalgılar denir
ilgili madde Halk müziği 8:17a
•Arp; Banço; Gitar; Kanun; Lavta; Lir; Santur
TELLİ TURNA
ilgili madde Turna 18:7b, görsel
TELLÜR oksijen grubu elementleri•'nden; simgesi Te, atom numarası 52, bağıl atom kütlesi 127,60; adını "toprak" anlamındaki Latince *tellus*'tan alan gümüşsü beyaz bir metaldir; bazı alaşımlarda ve yarıiletken aygıtların yapımında kullanılır; 1782'de keşfedilmiştir
TELMESSOS Fethiye'de eskiçağ kenti
ana madde Fethiye 6:276b
TELMİH *ya da* **Anıştırma**
ilgili madde Söz sanatları 16:45b
TELSİZ
ilgili madde Radyo 14:176a
TELSİZCİ
ilgili madde Deniz taşımacılığı 5:179a
TELSİZ TELEFON *ya da* **Radyotelefon**
ilgili maddeler
Radyo 14:180b
Telekomünikasyon 17:129b
TELSİZ TELGRAF alıcı ile verici arasında kablo bağlantısı olmaksızın elektrik dalgalarıyla gerçekleştirilen iletişim
ana madde İşaretleşme 9:141b vd.
ilgili maddeler
Marconi 12:62a
Radyo 14:180b
"TELSTAR" uydu
ilgili madde Radyo ve televizyon yayınları 14:193b
TEMA Gana'da, Accra yakınlarında liman kenti
ilgili madde Accra 1:21b
"TEMAS" Bergman'ın filmi
ilgili madde Bergman 3:138a
TEMBEL AYI Himalayalar'ın eteklerinde yaşayan uzun tüylü ayı
ilgili madde Ayı 2:235b
TEMBELHAYVAN
madde başlığı Tembelhayvan 17:142a, görsel
ilgili madde Tarihöncesi yaşam 17:52b
TEMEL mimarlıkta, bir yapıya binen yükü, yapının oturduğu sağlam zemine aktaran bölüm
ana madde İnşaat sanayisi 9:59a vd.
ilgili madde Keson 10:190b
TEMEL EĞİTİM
ilgili madde Eğitim 6:73a
TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLER
ilgili maddeler
İnsan hakları 9:53b
Sıkıyönetim 15:180b, 181a
Siyasal ve yerel yönetim 15:285b
TEMEL PARÇACIKLAR *ya da* **Atomaltı parçacıklar**
madde başlığı Temel parçacıklar 17:142b
ilgili maddeler
Atom 2:154a
Heisenberg 8:117b
•Elektron; Foton; Nötrino; Nötron; Proton
TEMEL RENKLER
ilgili madde Renkler 14:217a
TEMERKÜZ KAMPI *bak.* **TOPLAMA KAMPI**
TEMETTÜ *bak.* **KÂR PAYI**
TEMİZAN, KENAN Türk afiş sanatçısı, 1895-1953
ilgili madde Grafik sanatlar 7:224b
TEMİZLİKÇİ LAPİNA
ilgili madde Asalak ayıklayıcı balıklar 2:52a
TEMMUZ yılın 7. ayı; adını Mezopotamyalılar'ın bereket tanrısı Tammuz'dan almıştır; 31 gün çeker
ilgili madde Ay 2:217a
TEMPERA resim tekniği; toz halindeki boya, genellikle su ve yumurta sarısından oluşan bağlayıcı maddeyle karıştırıldıktan sonra, alçıyla astarlanmış bir pano üzerine uygulanır; yağlıboyaların bulunmasından önce çok yaygın olan bu teknik temiz ve ışıltılı bir etki yaratır
ilgili madde Botticelli 3:312b
TEMPERLEME bir metalin gevrekliğini ve iç gerilimini azaltmak için uygulanan metalurji işlemi; temperlenecek metal ya da alaşım, özellikle çelik, erime noktasının biraz altındaki bir sıcaklığa kadar ısıtıldıktan sonra kendi kendine soğumaya bırakılır
ilgili madde Demir ve çelik 5:131a
TEMPLE, SHIRLEY ABD'li kadın sinema oyuncusu, d. 1928; 1930'larda çocuk oyuncu olarak dünya çapında ün kazandı; yedi yaşındayken rol aldığı duygusal müzikaller Hollywood'un en çok iş yapan filmleri olmuştur
ilgili madde Sinema 15:231b
TEMPLIER ŞÖVALYELERİ
ilgili maddeler
Haçlı Seferleri 7:320b
Şövalyelik 16:289b
TEMPO bir müzik parçasının çalınma ya da seslendirilme hızı; genellikle *lento* (yavaş) ve *vivace* (canlı) gibi İtalyanca sözcüklerle belirtilir
TEMREN ok, mızrak gibi delici silahların ucuna takılan metalden yapılmış sivri uç
ana madde Ok ve yay 13:144a vd.
ilgili maddeler
Taş Devri 17:64b, görsel
Tunç Çağı: görsel 17:323
TEMUÇİN *bak.* **CENGİZ HAN**
TEMYİZ dava mahkemesi kararlarının, yargılama usulü ve hukuk kuralları açısından incelenmesi için başvurulan yargı yolu; Türkiye'de temyiz için, davanın konusuna göre, Yargıtay'a, Danıştay'a ya da Askeri Yargıtay'a başvurulur
ilgili madde Duruşma 5:313b
TEMYİZ MAHKEMESİ mahkemelerin kararlarını hukuka uygunluk yönünden inceleyen üst mahkeme
ilgili madde Mahkeme 11:332b
•Askeri Yargıtay; Danıştay; Yargıtay
TENASSERİM Birmanya'da bölge
ilgili madde Birmanya 3:219b
TENASÜP *ya da* **Oranlama** edebiyat
ilgili madde Söz sanatları 16:44a
TENEKE metalurji
ilgili maddeler
Kalay 9:273b
Metal 12:171a
"TENEKE" Yaşar Kemal'in romanı
ilgili madde Yaşar Kemal 19:114a
TENERİFE ADASI Kanarya Adaları'nın en büyük adası; y.öl. 2.060 km^2
ilgili madde Kanarya Adaları 9:323a vd.
TENİS

madde başlığı Tenis 17:143b, görsel
ilgili maddeler
Olimpiyat Oyunları: tablo 13:167
Spor: tablo 16:110

TENNANT, CHARLES İngiliz kimyacı, 1768-1838; 1798'de ağartma tozunu üretti
ilgili madde Ağartma 1:76a

TENNESSEE ABD'de eyalet; y.öl. 109.152 km², başkenti Nashville; 1796'da ABD'nin 16. eyaleti oldu; ekonomisi özellikle kimya, gıda, elektrikli makine ve dokuma sanayilerine dayanır; nüf. 4.896.641 (1990)
ilgili madde Amerika Birleşik Devletleri 1:210b

TENNESSEE IRMAĞI ABD; Tennessee'de, Knoxville yakınlarında iki ırmağın birleşmesiyle oluşur; 1.049 km boyunca akarak Kentucky'de Ohio Irmağı'yla birleşir; dünyanın en büyük sulama ve hidroelektrik sistemlerinden birinin parçasıdır
ilgili madde Su enerjisi 16:167a

TENNYSON, ALFRED ingiliz şair, 1809-92
madde başlığı Tennyson 17:149a, görsel
ilgili maddeler
İngiliz edebiyatı 9:25b
Şiir sanatı: görsel 16:272

TENOCHTİTLAN *bak.* **TENOÇTITLÁN**

TENOÇKALAR *bak.* **AZTEKLER**

TENOÇTİTLÁN *ya da* **Tenochtitlan** Meksika'da eski kent; 1325 ya da 1327'de Aztekler tarafından kuruldu; 1521'de Cortés tarafından yerle bir edildi
ilgili maddeler
Aztekler 2:245a vd.
Cortés 4:207a
Meksiko 12:137a

TENOR erkek sesi
ilgili madde Şan 16:227b

TENOR DAVUL
ilgili madde Vurmalı çalgılar 19:36b

"TENTEN" Hergé'nin çizgi romanı
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:12b
Karikatür 10:70b

TENYA *ya da* **Şerit**
madde başlığı Tenya 17:149b, görsel
ilgili maddeler
Asalak ve çürükçül canlılar 2:53b
Hayvan 8:92b
Solucan 15:312b, görsel

TENZİNG NORGAY Nepalli dağcı, 1914-86; 29 Mayıs 1953'te Edmund Hillary ile birlikte ilk kez Everest'in doruğuna ulaştı
ilgili maddeler
Everest Dağı 6:226b, görsel
Nepal 13:54b

TEODOLİT düşey ve yatay açıları ölçmek için kullanılan yerölçümü aleti
ilgili maddeler
Duyarlı ölçü aletleri 5:321a
Yerölçümü 19:158a vd.

TEODORICO İtalya kralı, y. 454-526
madde başlığı Teodorico 17:150a
ilgili madde Gotlar 7:188b

TEODOR KASAP Rum asıllı Türk gazeteci, 1835-1905
ilgili maddeler
Türk karikatürü 18:100a, görsel
Türk tiyatrosu 18:144b

TEOKRATİK YÖNETİM *bak.* **DİNSEL YÖNETİM**

TEOLOJİ *bak.* **İLAHİYAT**

TEOMAN, SELCAN Türk kadın voleybolcu, d. 1953; voleybola 1969'da başladı; Eczacıbaşı takımıyla 11 kez Türkiye şampiyonluğunu yaşadı; 91 kez milli oldu; 1985'te voleybolu bıraktı

TEOREM matematik
ilgili madde Cebir 4:145a

TEORİ *bak.* **KURAM**

TEOS İzmir'de, Seferihisar'ın Sığacık iskelesi yakınında eskiçağ kenti; surla çevrili olan kentin iki limanı vardı; günümüze ulaşan en önemli kalıntılar akropol, Dionysos Tapınağı ve tiyatrodur

TEPECİK bir çiçeğin dişiorganının, çiçektozlarını toplayan yapışkanca bölümü
ilgili maddeler
Bitki 3:235a
Çiçek 4:294b, 299a, görsel
Üreme 18:282a

TEPEDELENLİ ALİ PAŞA Osmanlı veziri, 1744-1822
madde başlığı Tepedelenli Ali Paşa 17:150b, görsel

TEPELİ AĞAÇKAKAN
ilgili madde Ağaçkakan 1:72b, görsel

TEPELİ BAŞTANKARA
ilgili madde Baştankara: görsel 3:69

TEPELİ BEÇTAVUĞU
ilgili madde Beçtavuğu 3:113b

TEPELİDEVEKUŞU
madde başlığı Tepelidevekuşu 17:151b, görsel

TEPELİ KARABATAK
ilgili madde Karabatak 10:22b vd.

TEPELİ PATKA
ilgili madde Ördek 13:276b

TEPELİ PENGUEN
ana madde Penguen 14:44a, görsel

TEPKEN
ilgili madde Tepkime 17:152a

TEPKİLİ İTİŞ *bak.* **JET İTMESİ**

TEPKİLİ MOTOR *bak.* **JET MOTORU**

TEPKİLİ TÜRBİN
ilgili madde Türbin 18:23b, 24b

TEPKİME *ya da* **Reaksiyon**
madde başlığı Tepkime 17:152a, görsel
ana madde Kimya 10:261a
ilgili maddeler
Baz 3:104b
Isı 8:236a
Katalizör 10:90a vd.
Nükleer enerji 13:118a
Sibernetik 15:191a
•İndirgenme; Nükleer tepkime; Polimerleşme; Yanma; Yükseltgenme

TEPKİME KİNETİĞİ
ilgili madde Tepkime 17:153a

TEPSİ, BURHANETTİN Türk tiyatro oyuncusu ve yönetmeni, 1882-1947; 1908'den sonra kendi adına kurduğu topluluklarla sahneye çıktı ve başarılı bir dram oyuncusu olarak tanındı
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:147a

TER
ilgili maddeler
Deri 5:190a
Isıtma ve klima 8:240a
Salgıbezi 15:30b
•Ter bezi; Terleme

TERA uluslararası birimler sisteminde kullanılan önek
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:78

TERAKKİPERVER CUMHURİYET FIRKASI Türk siyasal partisi; Kasım 1924'te cumhuriyet döneminin ilk muhalefet partisi olarak kuruldu; genel başkanı Kâzım Karabekir'di; Şeyh Said Ayaklanması'yla bağlantısı olduğu ve gericiliği kışkırttığı gerekçesiyle Haziran 1925'te kapatıldı
ilgili maddeler
Adıvar 1:32b
Atatürk 2:125b, 126a
Türkiye 18:81b, 82a

TERAKKİ VE İTTİHAT CEMİYETİ
ilgili madde İttihat ve Terakki Cemiyeti 9:152b vd.

TERASLAMA tarım yapmak amacıyla dağ yamaçlarında kat kat setler ya da sekiler oluşturulması; bu yöntem ekilecek toprak alanını artırır, toprak aşınmasını ve su kaybını azaltır; dünyanın birçok yerinde yüzyıllarca uygulanmıştır
ilgili maddeler
Akdeniz 1:111a
Çin Halk Cumhuriyeti: görsel 4:316
Filipinler: görsel 6:297
Hindistan: görsel 8:165
Pirinç: görsel 14:76
Üzüm 18:287a

TERAVİH NAMAZI
ilgili madde Cami 4:106b

TERAZİ takımyıldız; Latince adı *Libra*; astrolojide burçlar kuşağının yedinci işaretidir
ilgili maddeler
Burçlar kuşağı: görsel 4:62
Takımyıldız 16:301, görsel, tablo

TER BEZİ yalnız memelilerde bulunan iki tip salgıbezinin ortak adı; ekrin ter bezleri vücut sıcaklığının düzenlenmesine yardımcı olur; insanlarda, atlarda ve ayılarda vücudun her yerinde bulunan bu ter bezleri köpekler ve sığırlar gibi bazı hayvanların yalnızca ayak tabanlarında ve ağız kenarlarında bulunur; bu yüzden bu hayvanlar serinlemek için sık sık soluk alıp verirler; apokrin ter bezleri kötü kokan yağlı bir sıvı salgılar; bu bezler insanın koltuk altlarında ve üreme organlarının çevresinde bulunur; öbür memelilerde sayıları daha çoktur
ilgili maddeler
Cinsellik ve eşey 4:195b
Deri 5:190a
Salgıbezi 15:30b, görsel

TERBİYUM lantanitler• dizisinden element; simgesi Tb, atom numarası 65, bağıl atom kütlesi 158,92; adını İsveç'teki Ytterby kentinden alır; az bulunan, gümüş renginde bir metaldir; laserlerde ve yarıiletkenlerde kullanılır; 1843'te keşfedilmiştir

TERCAN Erzincan'ın ilçesi; üç yanı dağlarla kuşatılmış olan topraklarının orta kesiminden batıya doğru Tercan Ovası uzanır; en çok tahıl yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 37.408, kasaba 9.151
ilgili madde Anadolu Beylikleri 1:244b

TERCİHLİ OY
ilgili madde Seçim 15:103a

TERCİİBENT edebiyat
ilgili madde Divan edebiyatı 5:250b

"TERCÜMAN-I AHVAL" 1860'ta yayımlanan ilk özel gazete
ilgili maddeler
Agâh Efendi 1:64b vd.
Gazete ve gazetecilik 7:91b
Türk edebiyatı: görsel 18:38

"TERCÜMAN-I HAKİKAT" Ahmet Midhat

Efendi'nin İstanbul'da yayımladığı günlük gazete
ilgili madde Ahmed Midhat Efendi 1:90b

TERCÜME ODASI Osmanlı Devleti'nin Avrupa ülkeleriyle ilişkilerinde görev alan çevirmenleri yetiştiren birim; 1821'de kuruldu, 1833'te bir okul durumuna geldi; 1836'da Hariciye Nezareti'ne bağlandı; Tanzimat döneminin birçok aydını buradan yetişmiştir

TERDİT edebiyat
ilgili madde Söz sanatları 16:45a

TERE turpgiller familyasından, baharlı yaprakları salata olarak yenen bitki; 20-50 cm kadar boylanır; beyazımsı ya da kırmızı çiçekleri ve badıç biçiminde, tek tohumlu meyveleri vardır; yapraklarının yakıcı tadı, içerdiği kükürtlü bir uçucu yağdan kaynaklanır

TEREBENTİN *ya da* **Çamsakızı** iğneyapraklı ağaçların reçinemsi salgısı; ağaçların gövdesi yarılarak toplanır ve tıpta, boya, vernik, kâğıt sanayilerinde kullanılır
ilgili maddeler
Boya ve cila 3:316a
Çamaşır yıkama 4:233b
Kâfur 9:254b
Odun 13:130a
Reçine 14:205b, 206a

TERENTİUS Romalı komedi yazarı, İÖ y. 186- y. 159; oyunları çağdaş töre komedisinin temelini oluşturur; yapıtlarında kullandığı dil arı Latince'nin en iyi örneklerindendir
ilgili maddeler
Latince 11:213b
Tiyatro sanatı 17:211b

TERESA Arnavut rahibe ve misyoner, d. 1910; özellikle yoksul Hintliler'e yardım amacını güden bir misyoner derneğinin kurucusudur; 1979'da Nobel Barış Ödülü'nü almıştır

TERESA, AZİZE İspanyol azize, rahibe ve mistik yazar, 1515-82; Kastilya'daki Avila'da doğduğu için "Avilalı Azize Teresa" olarak anılır
ilgili maddeler
İspanyol edebiyatı 9:109a
Mistisizm 12:245b

TEREŞKOVA, VALENTİNA SSCB'li kadın kozmonot, d. 1937; uzaya çıkan ilk kadındır; 1963'te yörüngeye oturtulan Vostok 6 uzay gemisiyle Dünya'nın çevresinde 48 kez dolandı

TEREYAĞI
madde başlığı Tereyağı 17:153a, görsel
ilgili maddeler
Sığır 15:178a
Yağ 19:66a

TERİLEN buruşmaz kumaşların dokunduğu yapay lif
ilgili maddeler
Lif 11:252a
Polimer 14:105a

TERİYE cesareti ve gücüyle tanınan, genellikle küçük yapılı, dayanıklı köpek soyu
ana madde Köpek 11:49b vd., görsel

TERKİBİBENT edebiyat
ilgili madde Divan edebiyatı 5:250b

TERKOS GÖLÜ Marmara Bölgesi
ilgili maddeler
Göl 7:202a
İstanbul 9:116a

TERLEME memelilerin çoğunda deri yoluyla vücuttan dışarı su atılması; su buharlaşırken serinlik verdiği için, vücut sıcaklığının düzenlenmesinde önemli rol oynar
ilgili maddeler
Deri 5:190a
Hayvan 8:94b

TERLİK
ilgili madde Ayakkabı ve ayakkabıcılık 2:219b

TERLİKSİ HAYVAN
ilgili maddeler
Biyolojik saat 3:248a
Tekhücreli hayvanlar 17:110b, görsel

TERME Samsun'un ilçesi; güneyini Canik Dağları, kuzeyini Çarşamba Ovası kaplar; en çok fındık, soyafasulyesi, pirinç ve elma yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 81.668, kasaba 20.381
ilgili madde Samsun 15:41a

TERMESSOS Antalya'da, Güllük Dağı'nda eskiçağ kenti; ulaşılması güç bir tepede kurulduğundan kalıntıları oldukça iyi korunmuştur; surlarla çevrili kentteki en önemli yapılar tiyatro, özgün bir mimarisi olan agora, odeon ve Korint Tapınağı'dır; bugün Güllük Dağı Milli Parkı içinde yer alır

TERMESSOS MİLLİ PARKI *bak.* **GÜLLÜK DAĞI MİLLİ PARKI**

TERMİK SANTRAL
ana madde Elektrik enerjisi 6:110b
ilgili madde Su enerjisi 16:165a, 168b

TERMİNAL bir bilgisayara doğrudan ya da telefon hatlarıyla bağlanmış olan aygıt; verileri ya da komutları girmeye yarayan bir klavye ile bir çıktı biriminden ya da ekrandan oluşur
ilgili madde İletişim 8:326b

TERMİSTOR *bak.* **DİRENÇLİ TERMOMETRE**

TERMİT *ya da* **Beyaz karınca** böcek
madde başlığı Termit 17:154b, görsel
ilgili maddeler
Böcek 3:332b, görsel
Hayvan 8:97b
Santal 15:55a
Sırtlan 15:183a
Tikağacı 17:197b
Zararlı hayvanlar 19:237b

TERMİT kimyasal madde
ilgili madde Bomba 3:283a

TERMİT İŞLEMİ alüminyum ve demir oksit karışımıyla yüksek sıcaklıkta yapılan kaynak
ilgili maddeler
Alüminyum 1:192b
Kaynak 10:122b vd., görsel
Krom 11:81a

TERMODİNAMİĞİN BİRİNCİ YASASI *bak.* **ENERJİNİN KORUNUMU İLKESİ**

TERMODİNAMİĞİN İKİNCİ YASASI
ilgili madde Lord Kelvin 11:282a

TERMODİNAMİK ısıyı ve çeşitli enerji biçimleri arasındaki ilişkileri konu alan fizik dalı; özellikle ısı ile iş ve sıcaklık arasındaki bağıntıyı inceler
ilgili madde Fizik 6:309a

TERMOELEKTRİK TERMOMETRE *bak.* **ISILÇİFT**

TERMOGRAF
ilgili maddeler
Fotoğrafçılık: görsel 7:10
Isı: görsel 8:237

TERMOİYONİK LAMBA
ana madde Radyo 14:180b

TERMOİYONİK PİL ısıyı doğrudan elektrik enerjisine dönüştüren ve özellikle uzay araçlarında enerji kaynağı olarak kullanılan aygıt; her birinin ikişer elektrodu olan, içi boş ya da plazma dolu bölmelerden oluşur; sıcak katottan kopan elektronlar daha soğuk olan anotta toplanır ve böylece iki elektrot arasında bir elektrik akımı doğar

TERMOKUPL *bak.* **ISILÇİFT**

TERMOMETRE
madde başlığı Termometre 17:156a, görsel
ilgili maddeler
Alkol 1:155b
Celsius: görsel 4:148
Pirometre 14:80b
Sıcaklık 15:171a

TERMONÜKLEER BOMBA *bak.* **HİDROJEN BOMBASI**

TERMONÜKLEER REAKTÖR hafif elementlerin çekirdeklerini çok yüksek sıcaklıklarda kaynaştırarak, açığa çıkan termonükleer enerjiyi elektrik enerjisine dönüştürmeye yarayan aygıt; yakıt olarak, genellikle yüksek enerjili bir magnetik alanla hapsedilmiş serbest proton ve elektronlardan oluşan çok sıcak bir plazma kullanılır; bu reaktörlerin yapımında bugüne kadar birçok değişik tasarım denenmiş, ama hiçbirisi uygulamaya geçirilecek kadar verimli olmamıştır

TERMOPLASTİK *bak.* **ISILYUMUŞAR**

TERMOS
madde başlığı Termos 17:158a, görsel

TERMOSET *bak.* **ISILSERTLEŞİR**

TERMOSFER *ya da* **İyonosfer** yeryüzünün y. 80 km üstünden başlayan yukarı atmosfer katmanı; bu katmanda elektrik yüklü parçacıkların (iyonların) çok bol bulunması radyo dalgalarının yayılmasını kolaylaştırır
ilgili maddeler
Atmosfer 2:151b
İyon 9:158b
Radyo 14:177b vd.

TERMOSTAT
madde başlığı Termostat 17:158b, görsel
ilgili maddeler
Elektronik 6:121b
Genleşme 7:127a, görsel
Isıtma ve klima 8:241a
Soğutma 15:304a

TERÖR DÖNEMİ 1793-94; Fransız Devrim hükümetinin, devrim düşmanı olarak gördüğü kişilere, soylulara, din adamlarına ve stokçulara karşı sert önlemler aldığı dönem; 11 ay içinde bu kişilerden en az 17.000'i yargılanarak idam edilmiş, birçoğu da ya cezaevinde ölmüş ya da hiç yargılanmadan öldürülmüştür
ana madde Fransız Devrimi 7:36a
ilgili madde Robespierre 14:249b

TERÖRİZM
madde başlığı Terörizm 17:159a, görsel
ilgili madde Reagan 14:205a

TERPSİKHORE Yunan mitolojisinde lir çalan Musa; dansın ve koro şarkılarının esin perisi
ilgili madde Musalar 12:316a

TERRACOTTA *bak.* **PİŞMİŞ TOPRAK**

TERRARYUM içinde bitkilerin ya da küçük sürüngenlerin yetiştirildiği, kenarları camlı bölme
ilgili madde Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:275a
TERROR YANARDAĞI Ross Adası, Antarktika; yüksekliği 3.276 m
ilgili madde Antarktika 1:289b
TERRY, ELLEN İngiliz kadın tiyatro oyuncusu, 1847-1928; Sir Henry Irving'in en gözde kadın oyuncusu olarak Shakespeare'in birçok önemli oyununda başrol oynadı
ilgili madde Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:222b, görsel
TERSANE
ana madde Gemi ve gemi yapımı 7:120b vd., görsel
TERS FONKSİYON
ilgili madde Fonksiyon 6:328a
TERSİYER DÖNEM *bak.* **ÜÇÜNCÜ DÖNEM**
TERZİ, MEHMET Türk atlet, d. 1955; uzun mesafe ve maraton koşularındaki başarılarıyla tanındı; Balkan ve Akdeniz oyunlarında birkaç kez birincilik, ayrıca birçok uluslararası maratonda çeşitli dereceler aldı
TERZİKUŞU
madde başlığı Terzikuşu 17:162a, görsel
"TESADÜF" Gürpınar'ın romanı
ilgili madde Gürpınar 7:306b
TESALYA Yunanistan'ın kuzeyinde yönetim bölgesi; Makedonya'nın güneyindeki verimli düzlüklerden oluşur; Cilalı Taş Devri'ne kadar inen çok eski bir yerleşim bölgesi olmasına karşılık, uzaklığı nedeniyle klasik Yunan kültürünün dışında kalmıştır; nüf. 695.654 (1981)
ilgili maddeler
Altın Post 1:190b vd.
Balkan Savaşları 3:7a
Kserkses 11:83a, 83b
Yunanistan 19:206b
TESBİH *ya da* **Tespih** namaz sırasında, namazdan sonra, namaz dışındaki ibadetlerde ve tarikat törenlerinde bazı duaların yinelenmesi ve tanrının adının belirli sayıda anılması; bu anmanın eksik ya da fazla olmaması için kullanılan, ipe dizili 33 ya da 99 boncuktan oluşan nesneye de tesbih denir
ilgili madde Boncuk 3:287b
TESLA magnetik akı yoğunluğu birimi
ilgili maddeler
Ağırlıklar ve ölçüler 1:79, tablo
Tesla 17:163a
TESLA, NIKOLA Sırp asıllı ABD'li mucit ve mühendis, 1856-1943
madde başlığı Tesla 17:162b, görsel
TESNİYE Kutsal Kitap'ta, Eski Ahit'in beşinci kitabı
ilgili madde İbrani edebiyatı 8:264b
TESPİH *bak.* **TESBİH**
TESPİHBÖCEĞİ
madde başlığı Tespihböceği 17:163b, görsel
"TESS" Hardy'nin romanı
ilgili madde Hardy 8:32b
TESTERE
ilgili madde Marangozluk 12:58b, görsel
TESTERE BALIĞI
madde başlığı Testerebalığı 17:164a, görsel
TESTERE KÖPEKBALIĞI
ilgili madde Testerebalığı 17:164b
TESTERE TEZGÂHI
ana madde Takım tezgâhları 16:298a
TESTİS *bak.* **ERBEZİ**
TESTOSTERON memelilerde, erkeğe özgü eşey özelliklerinin gelimesinden sorumlu olan hormon; varlığı 1935'te saptandı; tıpta, özellikle bazı meme kanserlerinin tedavisinde kullanılır
ilgili maddeler
Cinsellik ve eşey 4:195a
Hormonlar 8:207b
TEŞBİB *bak.* **NESİB**
TEŞBİH *ya da* **Benzetme** divan edebiyatı
ana madde Söz sanatları 16:43a
ilgili madde Divan edebiyatı 5:252a
TEŞEBA Urartu mitolojisi
ilgili madde Urartular 18:215b
TEŞHİS *ya da* **Kişileştirme** edebiyat
ilgili madde Söz sanatları 16:44a
TEŞKİLAT-I ESASİYE KANUNU
•1921 Anayasası; 1924 Anayasası
TEŞKİLAT-I MAHSUSA İttihat ve Terakki'nin 1914'te kurduğu yarı askeri gizli örgüt; amacı, Osmanlı sınırları dışındaki Türkler ve Müslümanlar arasında dayanışmayı artırarak direnişi örgütlemekti; I. Dünya Savaşı sırasında bu amaçla Ruslar'a ve İngilizler'e karşı birçok harekât düzenleyen örgüt savaştan sonra dağıldı; üyeleri sonradan Karakol Cemiyeti•'nin kuruluşunda etkili oldular
TEŞRİFİYE
ilgili madde Kaside 10:82b
TEŞRİNİEVVEL mart ayından başlayan rumi takvimin 8., ocak ayından başlayan miladi takvimin 10. ayı; 1945 tarihli bir yasayla adı ekim olarak değiştirilmiştir
ilgili madde Ay 2:216b
TEŞRİNİSANİ mart ayından başlayan rumi takvimin 9., ocak ayından başlayan miladi takvimin 11. ayı; 1945'te kabul edilen bir yasayla adı kasım olarak değiştirilmiştir
ilgili madde Ay 2:216b
TEŞUP Hititler'in fırtına tanrısı
ilgili madde Boğazköy 3:265b
TETANOS *ya da* **Kazıklıhumma**
madde başlığı Tetanos 17:164b, görsel
TETARİ *bak.* **İRİBAŞ**
TETİK
ilgili madde Ateşli silahlar 2:136b
TETİS DENİZİ İkinci Zaman'da varolan eski deniz
ilgili madde İnsanın kökeni 9:56b
TETRA akvaryum balığı
•Neon tetra
TETRAODONTOKSİN
ilgili madde Balonbalığı 3:13b
TETRASİKLİN antibiyotik grubu
ilgili maddeler
Antibiyotikler 1:292a vd.
Ergenlik sivilcesi 6:170b
TEVERE IRMAĞI *bak.* **TIBER IRMAĞI**
TEVFİK FİKRET Türk şair, 1867-1915
madde başlığı Tevfik Fikret 17:165a, görsel
ilgili madde Türk edebiyatı 18:39a
•Aşiyan
TEVFİK PAŞA son Osmanlı sadrazamı, 1845-1936; çeşitli elçiliklerde bulundu ve hariciye nazırlığı yaptı; ilk kez 1909'da, 31 Mart Olayı'ndan sonra kısa bir süre sadrazam oldu; Mütareke döneminde aralıklarla iki kez daha sadrazamlığa getirildi; Ekim 1920'de başlayan son sadrazamlığı saltanatın kaldırıldığı Kasım 1922'ye kadar sürdü
TEVHİD edebiyat
ilgili madde Kaside 10:82b
TEVHİD-İ TEDRİSAT KANUNU 1924
ilgili maddeler
Atatürk 2:125b
Eğitim 6:72a
Laiklik 11:194a
TEVHİŞ Türk müziği
ilgili madde Türk müziği 18:119a
TEVKİ hat sanatı
ilgili madde Hat sanatı 8:55b, görsel
TEVRAT *ya da* **Tora** Museviler'in kutsal kitabı; Eski Ahit'in beş kitaptan oluşan ilk kitabıdır
ana madde Kutsal Kitap 11:130b vd.
ilgili maddeler
Din 5:232a
İbrani edebiyatı 8:264a
İslam 9:96a
Musa, Hz. 12:314a
Sinagog 15:216a vd.
Tarih 17:41b
Yahudiler ve Musevilik 19:72b, 73b, 75b
TEVRİYE *ya da* **Artsama** edebiyat
ilgili madde Söz sanatları 16:44a
TEVS, SEVİNÇ Türk kadın caz şarkıcısı, 1930-76
ilgili madde Caz 4:139b
TEXAS ABD'de eyalet
madde başlığı Texas 17:168a, görsel
ilgili maddeler
Kovboy 11:25b
Meksika 12:135b
Toz 17:264a
TEXCOCO GÖLÜ Meksika
ilgili madde Aztekler 2:245a
TEXIER, CHARLES Fransız arkeolog, 1802-71
ilgili maddeler
Boğazköy 3:265a
Didim 5:217a
TEYEL DİKİŞİ
ilgili madde Dikiş 5:220b, görsel
TEYP *ya da* **Kasetçalar**
ilgili maddeler
Mikrofon ve hoparlör: görsel 12:212
Ses kaydı 15:149a, 149b
TEZ, İLHAMİ BEKİR Türk şair ve yazar, 1906-84; toplumcu gerçekçi şiirleriyle tanındı; *Taşlıtarladaki Ev* (1944) adlı romanında da insan ve toplum gerçeklerini başarıyla yansıttı
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:17b
TEZAT *ya da* **Karşıtlık** edebiyat
ilgili madde Söz sanatları 16:45a
TEZCATLIPOCO Aztek mitolojisi
ilgili madde Efsane ve mitler 6:56a, görsel
TEZEK yaşken samanla ya da çalı çırpıyla karıştırılıp kurutulduktan sonra yakacak olarak kullanılan sığır dışkısı
ilgili maddeler
Soba 15:294b
Yak 19:76b
TEZENE *bak.* **MIZRAP**
TEZHİP
madde başlığı Tezhip 17:170b, görsel
TEZKİRE Arap, İran ve Türk edebiyatında, ünlü kişilerin yaşamöykülerine yer veren

ansiklopedik yapıt; ilk örneği 12. yy'da İran'da ortaya çıkan tezkire daha çok şairler için yazıldı; Türk edebiyatında ilk şairler tezkiresini Ali Şir Nevai yazmış ve bu gelenek 20. yy'a kadar sürmüştür
ilgili maddeler
Divan edebiyatı 5:252b
Yaşamöyküsü 19:113a

THACKERAY, WILLIAM MAKEPEACE İngiliz romancı, 1811-63; 19. yy başlarında İngiltere'deki yaşamdan kesitler veren *Gurur Dünyası* (1847-48) gibi tarihi romanlarıyla ünlüdür
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:25a

THALES Eski Yunanlı filozof, İÖ y. 624- y. 546; Anadolu'daki Miletos (Milet) kentinde doğdu; maddenin temel ve ilk öğesinin su olduğunu öne sürdü ve bir Güneş tutulmasının zamanını önceden hesaplayarak haber verdi; ne var ki hiçbir çalışması günümüze ulaşmadığından, ona mal edilen birçok buluşun doğruluğunu saptamak ya da matematik ve astronomi tarihindeki gerçek yerini belirlemek güçtür
ilgili madde Astronomi 2:71a vd.

THALİA Yunan mitolojisi; komedinin ve pastoral şiirin esin perisi olan Musa
ilgili madde Musalar 12:316a

THAMES IRMAĞI İngiltere
madde başlığı Thames Irmağı 17:171a, görsel
ilgili maddeler
Kürek sporu 11:175b
Londra 11:278a

THANT, U Birmanyalı siyaset adamı, 1909-74; Birleşmiş Milletler'in üçüncü genel sekreteri, 1962-71; bu görevdeyken, dünya barışını tehlikeye atan eylemleri ve tutumları nedeniyle doğu ve batı ülkelerini eleştirmekten kaçınmadı; genel sekreter olarak SSCB ile ABD'nin uzlaştıkları bir adaydı

THATCH, EDWARD *bak.* **TEACH, EDWARD**

THATCHER, MARGARET İngiliz siyasetçi ve ülkesinin ilk kadın başbakanı, d. 1925
madde başlığı Thatcher 17:172a, görsel

THEBAİ Yunanistan
madde başlığı Thebai 17:173a
ilgili maddeler
Büyük İskender 4:86b
Peloponnesos Savaşı 14:41a
Sfenks 15:163b
Sparta 16:47a

"THEBAİ'YE KARŞI YEDİ KİŞİ" Aiskhylos'un trajedisi
ilgili madde Thebai 17:173b

THEMİSTOKLES Atinalı önder, İÖ y. 524-460
madde başlığı Themistokles 17:174a
ilgili madde Eski Yunan 6:205a, görsel

THEODORA Bizans imparatoriçesi ve I. Justinyen'in karısı, y. 500-548; Justinyen'in en güvendiği danışmanlarından biriydi; siyasal, hukuksal ve dinsel kararlarda söz sahibi olarak ülkenin tarihini kocasıyla birlikte belirledi

THEODORAKİS, MİKİS Yunanlı besteci, d. 1925; 1963'te milletvekili oldu; 1967 darbesinden sonra tutuklanarak üç yıl hapis yattı; siyasal mücadelesini yansıtan, geleneksel çalgılarla halk ezgilerine yaklaşan besteler ve film müzikleri (özellikle *Z* ve *Zorba* filmleri) yaptı
ilgili madde Elitis 6:131b

THEODOROS LASKARİS I Bizans imparatoru, 1222-58
ilgili madde Bizans İmparatorluğu 3:253a

THEODOSİUS I *ya da* **Büyük Theodosius** Roma imparatoru, 347-395; askeri başarıları üzerine 379'da Gratianus tarafından Doğu Roma imparatoru ilan edildi; İznik Amentüsü'nü Hıristiyan Kilisesi'nin evrensel inancı olarak kabul ettirdi ve paganlığı kesin olarak yasakladı; 392'de Doğu ve Batı Roma'nın tek imparatoru olarak geçici de olsa birliği sağladı
ilgili maddeler
Alarik I 1:133a
Bizans İmparatorluğu 3:250b
Gotlar 7:188a
Şam 16:223b

THEODOSİUS II Bizans imparatoru, 401-450
ilgili maddeler
Ayasofya 2:221b
Yedi Uyurlar 19:132a vd.

THEOKRİTOS Eski Yunanlı şair, İÖ y. 310-250; pastoral şiirin yaratıcısıdır
ilgili maddeler
Şiir sanatı 16:273a
Yunanca 19:205b

THEOTOKOPOULOS, DOMENİKOS *bak.* **EL GRECO**

THERA ADASI *bak.* **SANTORİN ADASI**

"THÉRÈSE RAQUIN" Zola'nın romanı
ilgili madde Zola 19:262a

THERMOPİLAİ SAVAŞI İÖ 480
madde başlığı Thermopilai Savaşı 17:174b

THESEUS Yunanlı efsane kahramanı
madde başlığı Theseus 17:174b, görsel
ilgili maddeler
Amazonlar 1:198b, görsel
Arkeoloji 2:21a
Daidalos ile İkaros 5:61a

THESPİS Eski Yunanlı oyuncu ve şair, ü. İÖ 6. yy
ilgili maddeler
Tiyatro sanatı 17:211a
Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:220a

THETİS Yunan mitolojisinde deniz tanrıçası; Nereos'un kızı, Peleus'un karısı, Aşil'in annesi
ilgili maddeler
Aşil 2:108a
İlyada 9:13b
Truva Savaşı 17:303b vd.

THIERS, ADOLPHE Fransız devlet adamı, 1797-1877
ilgili maddeler
Fransa 7:31a
Fransa-Prusya Savaşı 7:33a

THIMONNIER, BARTHÉLEMY Fransız mucit, 1793-1859
ilgili madde Dikiş makinesi 5:224a

THİMPHU Bhutan'ın başkenti
ilgili madde Bhutan 3:172a

THOMAS, DYLAN İngiliz şair ve yazar, 1914-53
madde başlığı Thomas 17:175b, görsel
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:26b

THOMASKIRCHE Leipzig'te kilise, Almanya
ilgili madde Leipzig 11:227a

THOMPSON, SIR BENJAMIN İngiliz fizikçi, 1753-1814; ısı konusundaki çalışmalarıyla tanınır
ilgili maddeler
Aşçılık 2:98a vd.
Isı 8:234b

THOMSON, SIR JOSEPH JOHN İngiliz fizikçi, 1856-1940
madde başlığı Thomson 17:176a, görsel
ilgili maddeler
Atom 2:155a
Elektron 6:117a
Fizik 6:308a

THOMSON, ROBERT WILLIAM İngiliz mühendis ve mucit, 1822-73
ilgili maddeler
Kauçuk 10:105a
Taşıt lastiği 17:75b

THOMSON, WILLIAM *bak.* **LORD KELVIN**

THOR İskandinav mitolojisinde savaş, yıldırım ve tarım tanrısı
ilgili maddeler
Efsane ve mitler 6:56a
İskandinav efsaneleri 9:86a

"THORA KLINCKOWSTROM'UN PORTRESİ" Modigliani'nin yapıtı
ilgili madde Modigliani: görsel 12:257

THOREAU, HENRY DAVID ABD'li yazar, şair ve düşünür, 1817-62; Transandantalizm'in ilkelerini yaşama geçirme deneyimini, başyapıtı olan *Walden*'de (1854) aktardı; *Haksız Yönetime Karşı* (1849) adlı denemesinde kişi özgürlüklerini inançla savunmuştur
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:222a vd.

THORNYCROFT, SIR JOHN İngiliz mimar ve mühendis, 1843-1928
ilgili madde Hoverkraft 8:210b

THOR ROKETİ ABD yapımı, karadan karaya güdümlü, orta menzilli balistik füze; bazı değişikliklerle uydu fırlatma aracı olarak kullanıldı; menzili 2.400 km, uzunluğu 20 m, ağırlığı 50 tondur

THOT Mısır mitolojisinde akıl ve bilgi tanrısı
ilgili madde Tıp 17:178b

THÖKÖLY, IMRE *ya da* **İmre Tököli** Macaristan kralı, 1657-1705
ilgili maddeler
İbrahim Müteferrika 8:264a
Viyana kuşatmaları 19:28b

THUKYDİDES Eski Yunanlı tarihçi, ü. İÖ 5. yy sonları; *Peloponnesoslular ile Atinalılar'ın Savaşı* adlı yapıtıyla tanınır; Eski Yunanlı tarihçilerin en büyüğüdür ve genellikle tarih yazarlığının babası olarak kabul edilir
ilgili madde Tarih 17:41b

THULIN, INGRID İsveç'li kadın sinema oyuncusu, d. 1929
ilgili madde Bergman 3:138a

THÜRINGEN Almanya'da tarihi bölge; doğuda Werra Irmağı'ndan Pleisse Irmağı'na, kuzeyde de Thüringen ve Franken ormanlarından Harz Dağları eteklerine kadar uzanır; tarih boyunca birçok kez el değiştirdi; Erfurt, Jena, Gera, Suhl ve Weimar başlıca kentleridir
ilgili madde Alman Demokratik Cumhuriyeti 1:158a

THY *bak.* **TÜRK HAVA YOLLARI ANONİM ORTAKLIĞI**

TİĞ makine parçası *bak.* **BROŞ**
TİĞ İŞİ
madde başlığı Örgü ve tığ işi 13:277a vd., görsel
TILSIM
ilgili maddeler
Değerli taşlar ve mücevherler 5:108b
Kehribar 10:142b
Tıp 17:178a
"TILSIMLAR" Borges'in yapıtı
ilgili madde Borges 3:294b
"TILSIMLI AYNA" Carroll'ın yapıtı
ilgili maddeler
Carroll 4:131a
Çocuk edebiyatı 5:10a
TIMAR hayvan bakımı; bir hayvanın, özellikle bir binek ya da yük atının tüylerini kaşağıyla fırçalayarak temizleme
ilgili madde Binicilik 3:200a
TIMAR toprak düzeni
madde başlığı Tımar 17:177a
ilgili maddeler
Anadolu Beylikleri 1:248a vd.
Osmanlı İmparatorluğu 13:242b vd.
TIMARLI SİPAHİ
ilgili maddeler
Anadolu Selçuklu Devleti 1:255a
Celali Ayaklanmaları 4:145b, 146b
Osmanlı İmparatorluğu 13:240a, 242b
Yeniçeri Ocağı 19:145a
TINI bir çalgı ya da insan sesinin kendine özgü, ayırt edici niteliği
ana madde Ses 15:143b
ilgili madde Müzik 13:16a
TIP
madde başlığı Tıp 17:178a, görsel
ilgili maddeler
Anestezi 1:271a
Bilgisayar 3:186b
Hipnotizma 8:182b
Laser 11:206b
Lif optiği 11:254a
Radyoaktiflik 14:184a
Radyum 14:196a
Spor kazaları 16:128b
X ışınları 19:62a vd.
•Doktor; Halk sağlığı; Hastalık; Hemşirelik; İlaç; İlkyardım; Sağlık; Tedavi; *tıbbın bilimsel ve uygulamalı dalları, örn.* Anatomi; Bakteriyoloji; Cerrahi; Diş hekimliği; Fizyoloji; Koruyucu hekimlik; Nöroloji; *kişiler, örn.* Harvey; Hipokrat; Pasteur
TIRAŞ ALETLERİ
madde başlığı Tıraş aletleri 17:187b, görsel
TIRAŞ MAKİNESİ
ilgili madde Tıraş aletleri 17:187b vd.
TIRFIL *bak.* **ÜÇGÜL**
TIRIS binicilik
ilgili madde Binicilik 3:199b
TIRMANANBALIK
madde başlığı Tırmananbalık 17:188b, görsel
ilgili madde Balık 2:309a, görsel
TIRMANICI BİTKİ *ya da* **Sarılıcı bitki**
madde başlığı Tırmanıcı bitkiler 17:189a
•Sarmaşık
TIRMANMA
ilgili madde Dağcılık 5:56a vd.
TIRMAŞIKKUŞU
madde başlığı Tırmaşıkkuşu 17:190a, görsel
TIRMIK toprağı ufalamak için kullanılan tarım aleti; Cilalı Taş Devri'nde bu iş için ağaç dalları kullanıldı; Eski Romalılar demir dişli tırmıkları geliştirdiler; traktörlerle çekilen çağdaş tırmıklar ise içbükey diskli, sert ve taşlı topraklar için yay dişli ya da döner bıçaklı gibi değişik tiplerde yapılır
ilgili maddeler
Tarım makineleri 17:18b
Tarım tarihi: görsel 17:28
TIRNAK
ilgili maddeler
Deri 5:189b
Protein 14:148b
TIRNAK İŞARETİ
ilgili madde Noktalama işaretleri 13:102a
TIRNOVA Bulgaristan'ın kuzeyinde kent; Yantra Irmağı kıyısında; 1185-1393 arasında imparatorluğun başkentiydi; günümüzde hafif sanayi ve el sanatları merkezidir; nüf. 70.610 (1987 tah.)
ilgili madde Bulgaristan 4:54a
TIRPAN
ilgili madde Tarım tarihi 17:29a
TIRPANA
ilgili madde Çarpan balıklar 4:256b
TIRTIL *ya da* **Kedicik** botanik; bazı ağaçların yere doğru sarkan çiçek başağı
ilgili maddeler
Huşağacı 8:218a, görsel
Söğüt 16:32b
Tozlaşma 17:265a, görsel
TIRTIL zooloji; gündüz ve gece kelebeklerinin larvası; göğüs bölütlerinde üç çift bacakları vardır
ilgili maddeler
Böcek 3:332a, görsel
Güve 7:308a vd., görsel
Hayvan davranışı 8:106b vd.
İpek 9:63a vd., görsel
Kelebek 10:145a
Larva 11:203b, görsel
TIRTIR
madde başlığı Tırtır 17:190b, görsel
ilgili madde Yabanarısı 19:65a, görsel
TIAHUANACO Bolivya; Titicaca Gölü yakınlarında, Kolomb öncesi dönemden önemli kalıntıların yer aldığı arkeolojik sit alanı
ilgili maddeler
Bolivya 3:278a
İnkalar 9:48b
TIANJIN *bak.* **TİENÇİN**
TIBER IRMAĞI *ya da* **Tevere Irmağı** İtalya
madde başlığı Tiber Irmağı 17:191a
ilgili madde Roma 14:257b vd.
TIBERIUS Roma imparatoru, İÖ 42-İS 37; İS 14'te imparator oldu; Tiberius Cladius Nero ile Livia'nın oğluydu; annesinin sonradan evlendiği Augustus Caesar (Octavianus) onu evlat edindi; ilk yıllarda zaferler kazanan ve halk tarafından sevilen bir generaldi; imparatorluğu refah ve düzene kavuşturdu; ama son yıllarını yapayalnız kalmış bir tiran olarak yaşadı
ilgili madde Roma İmparatorluğu 14:266a
TİBESTİ DAĞLARI Afrika; Sahra'nın orta kesiminde; büyük bölümü Çad'ın kuzeybatısında olmakla birlikte Nijer ve Libya'nın güneyine kadar uzanır; Sahra'nın en yüksek noktası olan Emi Koussi'de 3.415 m'ye ulaşır; başta uranyum, kalay ve petrol olmak üzere zengin yeraltı kaynakları vardır
ilgili madde Çad 4:221b
TİBET Çin'de bölge
madde başlığı Tibet 17:191b, görsel, harita
ilgili maddeler
Asya 2:87a
Buda ve Budacılık 4:39b
Çay 4:267b
Çin Halk Cumhuriyeti 4:310a
Lama 11:197b vd.
TİBET ANTİLOBU *bak.* **KİRU**
TİBET SIĞIRI *bak.* **YAK**
TİBET YAYLASI Asya
ilgili maddeler
Dağ 5:55a
Tibet 17:191b
TIBULLUS, ALBIUS Romalı şair, İÖ y. 55-y. 19
ilgili madde Latince 11:214a
TİCARET
ana maddeler
Alışveriş 1:148b
Borsa ve kambiyo 3:296a
Uluslararası ticaret 18:199b
ilgili maddeler
Asya 2:87b, 89b
Avrupa 2:177b
Avrupa Toplulukları 2:190a
Baharat Yolu 2:272a vd.
Boncuk 3:288a
Deniz taşımacılığı 5:176a vd.
Hansa Birliği 8:28a vd.
İngiliz Uluslar Topluluğu 9:30a
İpek Yolu 9:66a vd.
Kapitalizm 10:13a
Kent 10:169b vd.
Kutupların keşfi 11:134b
Lonca 11:275b
Ortaçağ 13:222b
Sergi, fuar ve panayırlar 15:135a
Taşımacılık 17:68a
Türkiye 18:56a vd.
Uluslararası ilişkiler 18:198a
Vergiler 18:325a
•Ödemeler dengesi; Para; Pazar; Sanayi; Serbest ticaret; Takas; Tekel; Ticaret anlaşması; Ticaret dengesi
TİCARET ANLAŞMASI iki ya da daha çok ülke arasında, ticari kısıtlamaların azaltılması ya da kaldırılması konusunda yapılan sözleşme; karşılıklı yarar sağlamak amacıyla aralarındaki ticaretin miktarını ve değerini artırmayı öngörür
ilgili madde Uluslararası hukuk 18:198b
TİCARET DENGESİ
ilgili madde Uluslararası ticaret 18:201a
TİCARET FİLOSU
ilgili madde Deniz taşımacılığı 5:178a vd.
TİCARET HUKUKU
ilgili madde Hukuk 8:215a
TİCARET YOLLARI
ilgili madde Uluslararası ticaret: harita 18:200
•Baharat Yolu; İpek Yolu
TİCARİ MAL insanların herhangi bir gereksinimini karşılayan, ama doğrudan tüketim için değil başka bir malla takas edilmek üzere üretilen nesne ya da hizmet
TİCARİ MARKA
madde başlığı Ticari marka 17:195a, görsel
TIECK, LUDWIG Alman yazar ve eleştir-

men, 1773-1853
ilgili madde Romantizm 14:276a
TİENANMEN MEYDANI Pekin, Çin
ilgili maddeler
Çin Halk Cumhuriyeti: görsel 4:313
Pekin 14:39a
TİENÇİN pinyin **Tianjin** Çin
madde başlığı Tiençin 17:195b
ilgili madde Çin Halk Cumhuriyeti 4:313a
TİEN ŞAN *bak.* **TANRI DAĞLARI**
TIERRA DEL FUEGO Güney Amerika'da ada; 1520'de Macellan tarafından keşfedildi; toplam y.öl. 73.746 km²; nüfusunun y. üçte ikisi Şilili, üçte biri Arjantinli'dir; yazlar serin, kışlar soğuk geçer; petrol, kereste ve konservecilik başlıca sanayi dallarıdır; nüf. 50.000 (1986 tah.)
ilgili maddeler
Arjantin 2:13b
Macellan 11:304b
Şili 16:274a, 275a
TİFDRUK BASIM *ya da* **Gravür basım**
ana madde Basım 3:53b, görsel
ilgili maddeler
Mürekkep 12:334a
Oymabaskı 13:258a
TIFFANY, LOUIS COMFORT ABD'li sanatçı, 1848-1933
ilgili maddeler
Cam ve camcılık 4:111b
Vitray: görsel 19:24
TİFLİS *ya da* **Tbilisi** SSCB; Gürcistan SSC'nin başkenti; İS 458'de Gürcistan Krallığı'nın başkenti olarak kuruldu; 1801'de Rusya'nın eline geçti; 1921'de Gürcistan'ın başkenti oldu; bir sanayi kenti ve kültür merkezidir; ortaçağdan kalma yapılarıyla dikkati çeker; nüf. 1.260.000 (1989)
ilgili madde Gürcistan 7:302a, görsel
TİFO
madde başlığı Tifo 17:196a
ilgili madde Salgın hastalıklar 15:33a
TİFO BASİLİ
ilgili madde Tifo 17:196a
TİFTİK *ya da* **Moher** Ankara keçisinin kılı; anayurdu Anadolu olan bu keçi ırkı, örgü giyim eşyası ve kürk taklidi giysi yapılan tiftiği için bugün Avustralya, Yeni Zelanda ve ABD'de de yetiştirilmektedir
ilgili madde Keçi 10:138b
TİFÜS *ya da* **Lekelihumma**
madde başlığı Tifüs 17:196b
ilgili maddeler
Bit 3:230b
Kemiriciler 10:166a
TİGLAT-PİLESER I Asur kralı, hk. d. İÖ y. 1115-y. 1077
ilgili madde Babil ve Asur uygarlıkları 2:252a
TİGLAT-PİLESER III Asur kralı, hk. d. İÖ 745-727
ilgili maddeler
Babil ve Asur uygarlıkları 2:252a
Urartular 18:214a
TİKAĞACI
madde başlığı Tikağacı 17:197b, görsel
ilgili maddeler
Ağaç 1:69b
Tayland 17:94a
TIKAL Guatemala'da arkeolojik sit
ilgili madde Mayalar: görsel 12:112
TİKSİ SSCB; Lena Irmağı ağzında liman kenti
ilgili madde Lena Irmağı 11:228b
TİL *bak.* **BUZUL SÜRÜNTÜSÜ**
TİLKİ
madde başlığı Tilki 17:198a, görsel
ilgili maddeler
Avcılık 2:170b
Hayvan 8:97a
TİLKİCİK takımyıldız; Latince adı *Vulpecula*
ilgili madde Radyoastronomi 14:188a
TİLKİTEPE Van Gölü'nün doğusunda, Van kentinin 4 km güneyinde höyük; dört kültür katı saptandı; en üst kat bir Urartu yerleşmesidir; en alt katta yuvarlak planlı, temelsiz kerpiç evler bulunur; en önemli buluntuların çıktığı üçüncü kat ise, Suriye ve Irak'ın kuzeyindeki kültürlerin buraya kadar uzandığını göstermiştir
TİLKİ TERİYESİ *bak.* **FOKSTERİYE**
TİLKİ YARASA *bak.* **UÇANTİLKİ**
TİLKİ ZAĞARI tilki avında kullanılan güçlü ve çevik köpek soyu; kısa tüylü, beyaz, siyah ve kahverengi alacalıdır
ilgili madde Köpek 11:49b
TİLMEN HÖYÜĞÜ İslâhiye, Gaziantep; Bakır Çağı'nın son dönemlerinden Tunç Çağı ve Demir Çağı'na uzanan yerleşim katları saptandı; Tunç Çağı'na tarihlenen çanak çömlek ve yapı kalıntıları önemli yer tutar; ayrıca İslam, Bizans, Roma ve Helenistik dönemlerden buluntular ortaya çıkarıldı
ilgili madde Gaziantep 7:94b
TILSIT ANTLAŞMASI 1807; Prusya kralı Friedrich Wilhelm III, topraklarının bir bölümünü Napolyon'a bırakmak zorunda kaldı
ilgili madde Napolyon Savaşları 13:36a
TİMBAL *ya da* **Timpani**
ilgili maddeler
Davul 5:97a, görsel
Vurmalı çalgılar 19:36b, görsel
TİMBUKTU Mali
madde başlığı Timbuktu 17:199a, görsel
TİMOL
ilgili madde Kekik 10:143a
TİMOR Endonezya'da ada; Malaya Takımadaları'ndaki Küçük Sunda Adaları'nın doğu ucunda; eskiden yarısı Hollanda'ya, yarısı Portekiz'e aitti; Endonezya 1950'de Batı Timor'u, 1976'da da Doğu Timor'u işgal etti; y.öl. 30.775 km²; nüf. 1.382.207 (1980)
TİMOR DENİZİ Hint Okyanusu'nun kolu; Timor Adası'nın güneydoğusu ile Avustralya'nın kuzeybatısı arasında uzanır; y.öl. 615.000 km²; önemli bir petrol yatağıdır
TİMPANİ *bak.* **TİMBAL**
TİMSAH
madde başlığı Timsah 17:199b, görsel
ana madde Sürüngenler 15:57b vd., görsel
•Alligator; Gavyal
TİMSAH DERİSİ
ilgili madde Dericilik: görsel 5:192
TİMUR *ya da* **Aksak Timur** *ya da* **Timurlenk** Timurlu imparatoru, 1336-1405
madde başlığı Timur 17:202a, görsel
ilgili maddeler
Fetret Dönemi 6:277a
Karakoyunlular 10:36a
Mehmed 12:124a vd.
Semerkant 15:118a
Timur İmparatorluğu 17:203a, 204a
Yıldırım Bayezid 19:169a vd.
TİMUR İMPARATORLUĞU
madde başlığı Timur İmparatorluğu 17:203a, harita
ilgili maddeler
Akkoyunlular 1:117b
Anadolu Beylikleri 1:248a
Karakoyunlular 10:36b
Türk mimarlığı 18:110b
TİMURLENK *bak.* **TİMUR**
TİMURLULAR Timur'un ölümünden sonra Timur İmparatorluğu'nu yöneten hanedan
•Timur İmparatorluğu
TİMÜS *ya da* **Timus** insanda, göğüs kemiğinin arkasında, kalbe yakın bir yerde bulunan piramit biçiminde lenf organı; doğumdan bir yaşına kadar hızla büyür; ergenlik çağına kadar büyümesini yavaş yavaş sürdürür; bu dönemdem sonra küçülmeye başlar; yeni doğmuş bebeklerde bağışıklık sisteminin gelişmesinden sorumludur
ana madde Salgıbezi 15:31b
TİNAMU kuş
madde başlığı Tinamu 17:204a, görsel
TİNER *bak.* **İNCELTİCİ**
TİNKAL boraks cevheri
ilgili madde Bor ve boraks 3:303a
TINTORETTO İtalyan ressam, y. 1518-94
madde başlığı Tintoretto 17:204b, görsel
ilgili madde Resim sanatı 14:225b
TİPİ sert ve soğuk havalarda, saatte 50 km'den daha hızlı esen rüzgârın eşlik ettiği, görüş uzaklığını 150 m'nin altına düşüren kar yağışı
ilgili madde Kar 10:21b
TİPO BASIM
ana madde Basım 3:53b
ilgili maddeler
Gutenberg 7:242b, görsel
Pul ve pulculuk 14:163a
Taşbaskı 17:61b
TİPOGRAFİ basılacak metinlerde kullanılacak harflerin seçimi ve tasarımı; ilk örnekleri Romen, italik ve gotik el yazısına dayanır; y. 1700'den sonra karakterler el yazısının doğrudan taklidi olmaktan çıkarak matematiksel oranlara göre tasarımlanmıştır
TIPPETT, MICHAEL İngiliz besteci, d. 1905
ilgili madde Şarkı 16:243b
TİRAJ
ilgili madde Gazete ve gazetecilik 7:90b
TİRAN Arnavutluk'un başkenti; Adriya Denizi kıyısından 27 km içeride, Ishm Irmağı üzerindedir; 17. yy'da kuruldu, 1920'de başkent oldu; ülkenin en büyük kenti ve sanayi merkezidir; Müslüman nüfus çoğunluktadır; nüf. 238.100 (1989)
ilgili madde Arnavutluk 2:36a, görsel
TİRAN Eski Yunan tarihi
ilgili maddeler
Eski Yunan 6:202b
İyonya 9:161a
TİRE İzmir'in ilçesi; güneyini Aydın Dağları, kuzeyini Küçük Menderes Ovası kaplar; geçim kaynakları tarım, tarıma dayalı sanayi ve ticarettir; nüf. (1990): ilçe 77.314, kasaba 37.855
ilgili madde Anadolu Beylikleri 1:245b
TİREBOLU Giresun'un ilçesi; topraklarının

kıyı şeridi dışında kalan kesimini Giresun Dağları engebelendirir; bu dağlardaki yaylalarda hayvancılık yapılır; nüf. (1990): ilçe 33.458, kasaba 13.144

TİREN DENİZİ Akdeniz'in kolu; İtalya'nın batı kıyısı ile Korsika, Sardinya ve Sicilya adaları arasında uzanır

TİRE RESİM
ilgili madde Basım 3:54a

TİRFİL *bak.* **ÜÇGÜL**

TİRHANDİL yelkenli tekne
ilgili madde Gemi ve gemi yapımı 7:118a

TİRİŞİN KAYA RESİMLERİ Doğu Anadolu Bölgesi
ilgili madde Hakkâri: görsel 7:327

TİROİT BEZİ *ya da* **Kalkanbezi** boyunda, gırtlağın hemen altında yer alan iç salgıbezi; metabolizmayı ve büyümeyi denetleyen hormonlar üretir
ana madde Salgıbezi 15:31a
ilgili madde İlaç 8:317b

TİROKSİN tiroit bezinden salgılanan hormon; büyümeyi, gelişmeyi ve metabolizmayı denetler
ilgili maddeler
Hormonlar 8:207b
Salgıbezi 15:32b

TİROL *ya da* **Tyrol** Avusturya'da federal eyalet; Alp sistemi içinde yer alır ve Inn, Drava, Lech ırmaklarıyla akaçlanır; 1363-1918 arasında Habsburglar'ın yönetimindeydi; güney kesimi I. Dünya Savaşı'ndan II. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar İtalya'nın denetiminde kaldı; merkezi Innsbruck'tur; kırsal nüfus çoğunluğu oluşturur; Alpler'in güzel manzarası, sağlık ve kış sporları merkezleriyle çok sayıda turist çeker; nüf. 613.699 (1988 tah.)
ilgili madde Avusturya 2:208a, görsel

TİRSİ
madde başlığı Tirsi 17:205b

TİRŞE yazı yazmak için kağıt gibi inceltilerek hazırlanan açık renkli deri
ilgili madde Dericilik 5:193b

TİRYAKİ HASAN PAŞA Osmanlı veziri, ö. 1611; Enderun'dan yetişti; Rumeli'de çeşitli yerlerde beylerbeyilik yaptı; 1599'da atandığı Kanije muhafızlığı sırasında Avusturya kuşatmasına karşı başarılı bir savunma örneği verdi; ardından saldırıya geçerek Avusturya ordusunu dağıttı (1601); bu başarısıyla vezirliğe yükseldi ve Rumeli beylerbeyi oldu

TİTAN Yunan mitolojisi
madde başlığı Titanlar 17:206a
ilgili maddeler
Atlas 2:144a
Efsane ve mitler 6:54b

TİTAN geçiş elementleri•'nden; simgesi Ti, atom numarası 22, bağıl atom kütlesi 47,90; hafif, sağlam, fiziksel ve kimyasal aşındırıcılara dayanıklı, gümüşsü gri bir metaldir; uçakların, gemilerin ve güdümlü füzelerin yapımında kullanılan alaşımlara katılır; beyaz renkli titan dioksit boyalarda, minelerde ve cilalarda pigment olarak kullanılır; 1791'de keşfedilmiştir
ilgili madde Alaşım 1:137b

TİTAN Satürn'ün uydusu
ilgili maddeler
Huygens 8:220a
Satürn 15:74b
Uydu 18:229b

TİTAN ALAŞIMI
ilgili madde Alaşım 1:137b

TİTANİA Uranüs'ün uydusu
ilgili maddeler
Uranüs 18:210b
Uydu 18:229b

"TITANIC" yolcu gemisi
ilgili maddeler
Atlas Okyanusu 2:144b
Buzdağı 4:75a

TITANO DAĞI San Marino
ilgili madde San Marino 15:53a, görsel

TİTHONOS Yunan mitolojisi; Truva Kralı Laomedon'un oğlu, Eos'un kocası
ilgili madde Eos 6:163a

TİTİ Güney Amerika'nın yağmur ormanlarında yaşayan üç maymun türünün ortak adı
ilgili madde Maymun 12:116b, görsel

TITICACA GÖLÜ Güney Amerika; Peru ile Bolivya arasında, 3.809 m yükseklikte; dünyanın tekne ulaşımına elverişli en yüksek gölüdür; uzunluğu 180 km, genişliği 74 km; tarihöncesi çağlardan beri çevresinde Aymara Yerlileri yaşar
ilgili maddeler
And Dağları 1:267a
Bolivya 3:278a
Güney Amerika 7:287b
Peru 14:52b, görsel

TİTO asıl adı **Josip Broz** Yugoslavya devlet başkanı, 1892-1980
madde başlığı Tito 17:206b, görsel
ilgili madde Yugoslavya 19:199a, 199b

TİTOV, GERMAN STEPANOVİÇ SSCB'li kozmonot, d. 1935
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:246a

TİTREK KAVAK
ilgili maddeler
Kavak 10:108a
Kibrit 10:251a

TİTREM dilbilim *bak.* **TON**

TİTREŞİM
ilgili maddeler
Ses 15:142a vd.
Ses kaydı 15:146a vd.

TITUS asıl adı **Titus Flavius Vespasianus** Roma imparatoru, 39-81; 79'da babası Vespasianus'un ölümü üzerine imparator oldu
ilgili maddeler
Roma İmparatorluğu 14:266b, 271a
Tapınak 17:7b

TITUS FLAVIUS DOMITIANUS *bak.* **DOMITIANUS**

TITUS LIVIUS *bak.* **LIVIUS, TITUS**

TITUS TAKI Roma, İtalya
ilgili madde Roma İmparatorluğu 14:271a

TITUS TATIUS Roma mitolojisi
ilgili madde Romus ve Romulus 14:281a

TIVOLI İtalya
ilgili madde Roma İmparatorluğu: görsel 14:270

TIVOLI PARKI Kopenhag, Danimarka
ilgili madde Kopenhag 11:7b

TİYAMİN *bak.* **B, VİTAMİNİ**

TİYATRO yapı
madde başlığı Tiyatro 17:207b, görsel
ilgili maddeler
Atina 2:141b
Bergama 3:135b, görsel
Han ve kervansaray 8:29a
•Tiyatro sanatı

TİYATRO OYUNCULUĞU
madde başlığı Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:217a, görsel

TİYATRO SANATI *ya da* **Drama**
madde başlığı Tiyatro sanatı 17:211a, görsel
ana madde Türk tiyatrosu 18:140b vd.
ilgili maddeler
Alman edebiyatı 1:160b
Amerikan edebiyatı 1:227b
Fransız edebiyatı 7:38a vd.
İngiliz edebiyatı 9:21b
İspanyol edebiyatı 9:109a
İtalyan edebiyatı 9:151a vd.
Maske 12:90a vd.
Tanzimat edebiyatı 16:333a
Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:238b
•Tiyatro oyunculuğu; *türler, örn.* Epik tiyatro; Gölge oyunu; Kabuki; Komedi; Kukla; Mim; Müzikal; No oyunu; Opera; Operet; Ortaoyunu; Pantomim; Trajedi; *kişiler, örn.* Ahmed Vefik Paşa; Aiskhylos; Brecht; Ertuğrul; Güllü Agop; Ibsen; Shakespeare

TIZIANO İtalyan ressam, 1488-1576
madde başlığı Tiziano 17:224b, görsel
ilgili madde Habsburg hanedanı: tablo: görsel 7:314
•"Aktaion'un Ölümü"

TİZ SES
ilgili madde Şan 16:227b

T LENFOSİT
ilgili madde Salgıbezi 15:31b

TMO *bak.* **TOPRAK MAHSULLERİ OFİSİ**

TNT *bak.* **TRİNİTROTOLUEN**

TOADO *bak.* **BALONBALIĞI**

TOBAGO ada; Trinidad ve Tobago
ana madde Trinidad ve Tobago 17:290a, görsel

TOBA GÖLÜ Endonezya
ilgili madde Sumatra 16:180b

TOBB *bak.* **TÜRKİYE ODALAR VE BORSALAR BİRLİĞİ**

TOBİ *bak.* **BALONBALIĞI**

TOBOGGAN
ana madde Kızak yarışı 10:239b

TOBRUK Libya'nın kuzeydoğusunda liman kenti; Osmanlılar'ın, sonra İtalyanlar'ın, en sonunda da İngilizler'in eline geçti; bir süre Libya'nın yönetim merkezi oldu; limanın yapımından sonra 1960'larda hızla büyüdü; nüf. 34.200 (1979 tah.)
ilgili madde İkinci Dünya Savaşı 8:300a

"TOCCATA VE FÜG" *bak.* **"RE MİNÖR TOCCATA VE FÜG"**

TOGA
ilgili maddeler
Giysi 7:164a, görsel
Roma İmparatorluğu 14:272a, görsel

TOGO
madde başlığı Togo 17:226a, görsel

TOHUM botanik
madde başlığı Tohum 17:227a, görsel
ilgili maddeler
Açıktohumlular 1:22b
Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:275b vd.
Bitki 3:233b
Çimlenme 4:306b vd., görsel
Meyve 12:183b vd.
Orman 13:208b
Sebzeler 15:100a
Üreme 18:282a
•Spor

"TOHUM" Kısakürek'in tiyatro oyunu
ilgili madde Kısakürek 10:227a
TOHUM EKME MAKİNESİ
ilgili maddeler
Tarım makineleri 17:19a
Tarım tarihi 17:26a, 29a
TOHUMLU BİTKİLER tohum oluşturan bitkilerin ortak adı
ilgili maddeler
Bitki 3:233b
Canlılar 4:124a
TOHUMTASLAĞI bitkilerde, yumurtalığın içinde bulunan ve döllendiğinde tohuma dönüşen yapı
ilgili maddeler
Çiçek 4:299a
Meyve 12:183b
Tohum 17:227a
Üreme 18:282a
TOKAT il
madde başlığı Tokat 17:229a, görsel, harita
TOKAT kent
ana madde Tokat 17:233a, görsel
TOKATLI NURİ Türk halk şairi, 1820-82; Erzurumlu Emrah'ın yanında yetişti; koşma ve destanlarıyla tanındı; şiirleri vezin ve dil yönünden çok başarılıdır; aruzla da şiirler yazmıştır
TOKAY şarap
ilgili madde Şarap 16:239a
TOKELAU Büyük Okyanus'un güneyinde, Yeni Zelanda'ya bağlı adalar grubu; üç atolden ve bir dizi adacıktan oluşur; nüfusun çoğu Polinezyalı'dır; ekonomisi geçimlik tarıma dayanır; nüf. 1.700 (1989 tah.)
ilgili maddeler
Pasifik Adaları 14:22a
Yeni Zelanda 19:150b
TOKGÖZ, AHMED İHSAN Türk gazeteci ve yayımcı, 1868-1942; 1889'da gazeteciliğe başladı; 1891'de çıkarmaya başladığı *Servet-i Fünun* dergisinin yayımını ölümüne kadar sürdürdü; telif ve çeviri birçok kitap yayımladı; anılarını *Matbuat Hatıralarım* (1930-31, 2 cilt) adlı kitapta topladı
ilgili maddeler
Grafik sanatlar 7:224a
Servet-i Fünun: görsel 15:139
TOKSİKOLOJİ zehirleri ve kimyasal maddelerin canlılar üzerindeki zararlı etkilerini inceleyen bilim dalı; bazı meslek dallarında çalışanların kullanmak zorunda oldukları zehirli maddelerin tehlike sınırlarını saptamak, yiyecek maddelerindeki kimyasal katkıların yaratabileceği sakıncaları araştırmak ve yeni üretilen ilaçları kullanıma sunmadan önce güvenlik açısından sınamak da bu bilimin görevleri arasındadır
TOKSİN bir canlı tarafından üretilen ve başka bir canlıda zehir etkisi gösteren organik madde; birçok bakteri, bitki ve hayvan, kendisini başka canlılardan korumak için toksin üretir; bazı hayvanlar (örn. yılanlar ve örümcekler) toksinlerini başka hayvanlara karşı saldırı amacıyla kullanırlar; vücut toksinleri etkisiz duruma getirmek için antitoksinler üretir
ilgili maddeler
Bağışıklık 2:266b
Mikroplar 12:214a
Zehir ve zehirlenme 19:244a
TOKSOİT aşı yapımında kullanılan, zararlı etkisi giderilmiş bakteri toksini
ilgili madde İlaç 8:318a
TOKTAMIŞ HAN Altınordu hükümdarı, ö. 1405; Timur'un desteğiyle 1380'de tahtı ele geçirdi; devletin birliği sağlandıktan sonra fetihlere girişti; Timur'un elinden Harezm'i almak istemesi savaşa yol açtı; 1391 ve 1395'te iki kez Timur'a yenildi ve tahtını yitirdi
ilgili madde Altınordu Devleti 1:190a
TOKUGAVA DÖNEMİ 1603-1867
ilgili maddeler
Samuray 15:42b, 43a
Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:239a
TOKUGAVA İEYASU Japon şogunu, 1543-1616; hk. d. 1603-16
ilgili madde Japonya 9:193a
TOKYO *ya da* **Edo** Japonya
madde başlığı Tokyo 17:233b, görsel
ilgili maddeler
Deprem 5:186b
Kyoto 11:188a
Yokohama 19:186a
TOLEDO İspanya
madde başlığı Toledo 17:235a, görsel
ilgili madde El Greco 6:128a
"TOLEDO MANZARASI" El Greco'nun tablosu
ilgili madde El Greco: görsel 6:127
TOLERANS MASTARI
ilgili madde Duyarlı ölçü aletleri 5:321a
TOLLU, CEMAL Türk ressam, 1899-1968; D grubunun kurucularından; Hitit tanrılarını çağrıştıran figürler yaptı; Batı resim sanatının ilkeleriyle Anadolu'nun yerel kültürünü özdeşleştirdi; *Okuyan Köylü Kadınlar* ve *Hatay'da Portakal Bahçesi* gibi tabloları vardır
TOLPUDDLE KURBANLARI 1834'te Dorsetshire'in Tolpuddle köyünde sendika kurdukları için Avustralya'da yedi yıl zorunlu çalışmaya mahkûm edilen altı İngiliz tarım işçisi; kamuoyunun büyük tepkisi karşısında işçiler halk kahramanı haline geldiler ve cezaları 1836'da kaldırıldı
ilgili madde Sendika 15:121a, görsel
TOLSTOY, LEV Rus yazar, 1828-1910
madde başlığı Tolstoy 17:235b, görsel
ana madde Rus edebiyatı 14:302b, görsel
TOLTEKLER halk; Aztekler'in bölgeyi ele geçirmelerinden önce Meksika'nın orta kesimlerine egemen olmuşlardı
ilgili madde Meksika 12:135a
TOLUNOĞLU CAMİSİ Fustat, Mısır
ilgili madde Türk mimarlığı: görsel 18:110
TOLUNOĞULLARI 868-905 arasında Mısır ve Suriye'de egemenlik kurmuş Türk hanedan
madde başlığı Tolunoğulları 17:236b
TOMAK
ilgili madde Ayakkabı ve ayakkabıcılık 2:219b
"TOM AMCA'NIN KULÜBESİ" Stowe'un romanı
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:223b
Çocuk edebiyatı 5:11a
Siyah Amerikalılar: görsel 15:271
Stowe 16:142a
TOMARZA Kayseri'nin ilçesi; dağlık bir alanda yer alır; başlıca tarım alanı, Zamantı Irmağı'nın suladığı Tomarza Ovası'dır; hayvancılık ilçe ekonomisinde önemli bir yer tutar; nüf. (1990): ilçe 42.669, kasaba 11.337
TOMAS, AZİZ *ya da* **Didimus** Hz. İsa'nın havarisi, ö. 1. yy
ana madde Havariler 8:85b
TOMBAK
ilgili madde Bakır 2:289a
TOMBAUGH, CLYDE ABD'li astronom, d. 1906; 1930'da Plüton gezegenini keşfetti
ilgili maddeler
Astronomi 2:74b
Plüton 14:100a
TOMBULGÜVE
ilgili maddeler
Böcek: görsel 3:331
Güve 7:308b, görsel
"TOM JONES" Fielding'in romanı
ilgili maddeler
Fielding 6:283b
İngiliz edebiyatı 9:23b
TOMMASO *bak.* **AQUINO'LU TOMMASO**
TOMOGRAFİ vücuttaki derin dokuları net olarak görüntülemeyi sağlayan radyoloji tekniği; başka organların arkasında kalan ya da sınırları yeterince belirgin olmadığından başka radyoloji teknikleriyle yeri saptanamayan yumuşak dokular bu yöntemle kolayca görüntülenebilir
•Bilgisayarlı tomografi
TOMRUK ormancılık; bütün dalları kesilmiş kabuklu ya da kabuksuz ağaç gövdesi
ilgili maddeler
Ahşap kaplama 1:93b
Kereste 10:180b, görsel
"TOMRUK" Gören'in filmi
ilgili madde Türk sineması 18:138b
TOMRUK, MAHİR Türk heykelci, 1885-1954
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:129b
"TOM SAWYER'İN MACERALARI" Twain'in romanı
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:11a
Twain 18:153a
TOMSK SSCB'de kent; Rus SFSC'nin orta kesiminde, aynı adı taşıyan yönetim biriminin merkezi; Tom Irmağı kıyısında; 1604'te bir kale olarak kuruldu; ekonomisi sanayiye dayanır; nüf. 502.000 (1989 tah.)
ilgili madde Asya 2:88a
TOMSON hafif makineli tüfek
ilgili madde Ateşli silahlar 2:135b
TOMURCUK
ilgili maddeler
Ağaç 1:66b
Budama 4:35b
Çiçek 4:294a, görsel
Sebzeler 15:100a
Yaprak 19:98a, 99a
TOMURCUKLANMA oldukça ilkel yapılı bazı hayvanlarda görülen eşeysiz üreme biçimi
ilgili maddeler
Canlılar 4:122b
Denizanası 5:154a, görsel
Hidra 8:156a
Sünger 16:206a
Üreme 18:281a, görsel
TON 1.000 kg'a eşit kütle birimi
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:77
TON *ya da* **Titrem** dilbilim; konuşma sıra-

sında ses yüksekliğinde isteyerek yapılan değişiklik; özellikle, bu değişikliğin bir anlam değişikliğine yol açtığı diller (titremli diller) için söz konusudur; örn. Mandarin Çincesi'nde *man* sözcüğü, titremine bağlı olarak "kandırmak" ya da "yavaş" anlamına gelir
ilgili maddeler
Afrika dilleri 1:53a
Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:235b
TON renk
ilgili madde Renkler 14:218a
TONAJ
ilgili madde Deniz taşımacılığı 5:178b
TONALİTE müzikte, bir bestenin, "tonik nota" denen merkezi bir nota çevresinde düzenlenmesi
ilgili maddeler
Armoni 2:34a
Müzik 13:17a
TONATIUH Aztek mitolojisi
ilgili madde Aztekler 2:246b
TONBALIĞI *bak.* **ORKİNOS**
TONGA
madde başlığı Tonga 17:237a, görsel
ilgili maddeler
Pasifik Adaları 14:21b, 22a
Polinezyalılar 14:105a
TONGA ÇUKURU Büyük Okyanus
ilgili madde Tonga 17:237b
TONG AĞACI
ilgili madde Boya ve cila 3:316a
TONGARIRO Yeni Zelanda'da yanardağ
ilgili madde Yanardağ: tablo 19:84
TONGATAPU ADALARI Tonga
ilgili maddeler
Polinezyalılar: görsel 14:107
Tonga 17:237a
TONGUÇ soyadı **Yaşar** Türk karikatürcü ve çizgi film sanatçısı, d. 1932
ilgili madde Türk karikatürü 18:103a
TONGUÇ, İSMAİL HAKKI Türk eğitimci, 1897-1960; çeşitli okullarda resim öğretmenliği yaptı; 1940'ta ilköğretim genel müdürlüğüne getirildi; bu görevi sırasında köy enstitülerinin kurulmasında büyük rol oynadı; 1946'da görevden ayrıldıktan sonra eğitimle ilgili çeşitli kitaplar yazdı
TONG YAĞI
ilgili maddeler
Boya ve cila 3:316a, 317a
Yağ 19:66a
TONİK SOL-FA
ana madde Solfej 15:309b
TONİLATO denizcilikte kullanılan ağırlık birimi
ilgili madde Ölçme 13:27b
TONLAMA *ya da* **Entonasyon**
ilgili madde Şan 16:227b
TONLE SAP GÖLÜ Kampuçya
ilgili madde Kampuçya 9:296a
TONOZ
madde başlığı Tonoz 17:238a, görsel
ilgili maddeler
Kemer 10:161b, görsel
Mimarlık 12:227b, 228a
TONYA Trabzon'un ilçesi; topraklarını Zigana Dağları engebelendirir; ekilebilir alan olmadığından halkı hayvancılıkla geçinir; süt, peynir, yağ gibi hayvansal ürünler önemli gelir kaynaklarındandır; nüf. (1990): ilçe 25.790, kasaba 11.058
TONYUKUK Göktürk devlet adamı, 650-725; İlteriş Kağan'la birlikte Göktürkler'in 682'de yeniden bağımsızlıklarını kazanmalarında önemli rol oynadı; Bilge Kağan'a da danışmanlık yaptı; Orhun Anıtları arasında Tonyukuk adına dikilmiş bir yazıt vardır
ilgili maddeler
Bilge Kağan 3:178b
Göktürkler 7:200a
Orhun Anıtları 13:200b
TOP askerlik; savunma ve saldırı amacıyla kullanılan tahrip silahı; çok ağır gülleler ya da patlayıcı mermiler atabilecek ve kilometrelerce ötedeki büyük hedefleri tahrip edebilecek güçtedir; genellikle tekerlekler üzerine ya da beton temellere oturtulur
ana madde Ateşli silahlar 2:133b vd., görsel
ilgili maddeler
Kara kuvvetleri 10:37a, 37b
Kurtuluş Savaşı: görsel 11:116
Roma İmparatorluğu 14:263a
Savaş ve savaş araçları 15:79a, 81a vd., görsel
Teknoloji 17:118b, görsel
•Havan topu; Obüs; Sahra topu
TOP spor
ilgili maddeler
Kauçuk 10:105b
Oyuncak 13:261b
TOPALAR *bak.* **TABAGAÇLAR**
TOP ARABACILARI OCAĞI Osmanlı ordusunda, büyük topları cepheye taşıyan asker ocağı
ilgili maddeler
Osmanlı İmparatorluğu 13:240b
Tulumbacılar 17:312b
TOPAZ flüorlu alüminyum silikat yapısında değerli taş; korkayaçların kristalleşmesinin son aşamalarında açığa çıkan flüorlu buharların silikat minerallerini etkilemesiyle oluşur; özellikle riyolit ve granitlerde yaygın olarak bulunur; renksiz, sarı, mavi ya da kahverengidir
ilgili maddeler
Aşındırıcı: tablo 2:105
Değerli taşlar ve mücevherler 5:107a
Uğur taşı 18:178a, görsel
TOPÇULUK
ana madde Ateşli silahlar 2:135b vd.
TOPÇU OCAĞI Osmanlı ordusunda, top döken ve savaşta top kullanan asker ocağı
ilgili maddeler
Osmanlı İmparatorluğu 13:240b
Tulumbacılar 17:312b
TOP GÜLLESİ *bak.* **GÜLLE**
TOPHANE İstanbul'da semt
ilgili maddeler
Gözlemevi 7:215b
Osmanlı İmparatorluğu: görsel 13:242
TOPKAPI SARAYI İstanbul
madde başlığı Topkapı Sarayı 17:239a, görsel
ilgili maddeler
Divan: görsel 5:247
İslam sanatı: ayrıntı: görsel 9:100
Saray 15:60b
TOPKAPI SARAYI MÜZESİ İstanbul
ilgili madde Müzeler ve sanat galerileri 13:12a, görsel
TOPLAMA
madde başlığı Toplama 17:242a
ilgili maddeler
Abaküs 1:9a
Aritmetik 2:10a vd.
Çıkarma 4:287a
Kesirler 10:88b
Matematik 12:103b
TOPLAMA KAMPI eskiden **Temerküz kampı**
ilgili maddeler
Almanya: görsel 1:171
Faşizm 6:259a, görsel
Hitler 18:191a
Nazizm 13:46a vd., görsel
TOPLAMALI KARIŞIM
ilgili maddeler
Renkler 14:216a, 217a, görsel
Televizyon: görsel 17:136
TOPLARDAMAR içerdiği oksijeni dokularda bırakmış olan "kirli" kanı kılcal damarlardan kalbin sağ kulakçığına taşıyan damarların ortak adı; yalnız akciğer toplardamarları, oksijen yüklü kanı akciğerlerden kalbin sol kulakçığına taşır
ana madde Kan 9:302b vd., görsel
ilgili maddeler
Akciğer 1:108a
Kalp 9:288b
Uyum 18:234a
TOPLAYICILIK *bak.* **AVCILIK VE TOPLAYICILIK**
TOPLUİĞNE
ana madde İğne 8:292b, görsel
TOPLU KONUT
ilgili maddeler
İnşaat sanayisi 9:62a
Konut 10:326a
Le Corbusier 14:122a
Macaristan: görsel 11:302
TOPLUM
madde başlığı Toplum 17:245b, görsel
ilgili maddeler
Antropoloji 1:302b, 303a
Cinsellik ve eşey 4:196a, 196b
Kültür 11:172b
Psikoloji 14:155a
Sosyoloji 15:332b vd.
Suç 16:153a
Toplum bilimleri 17:247b
Yaşlılık 19:115a vd.
•Çok kültürlü toplum; Yerleşik toplum; *kıtalar, ülkeler, bölgeler ve kentler, örn.* Asya; Bretanya; Paris; Türkiye; *ayrıca halklar, örn.* Araplar; Türkler
TOPLUMBİLİM *bak.* **SOSYOLOJİ**
TOPLUM BİLİMLERİ
madde başlığı Toplum bilimleri 17:247b
ilgili madde Bilim ve bilimsel yöntemler 3:191b
•Antropoloji; Eğitim; Ekonomi; Hukuk; Siyaset bilimi; Sosyoloji
TOPLUMCU GERÇEKÇİLİK *ya da* **Sosyalist Gerçekçilik** 1932-53 arasında SSCB'de egemen olan ve edebiyat yapıtlarını sosyalist ideolojinin sözcüsü olmakla yükümlü kılan resmi edebiyat anlayışı
ilgili madde Rus edebiyatı 14:303a
TOPLUMSAL GERÇEKÇİLİK gerçekçilik akımı içinde sanatın toplumsal niteliğini vurgulayan eğilim; sanatta partizanlığı önemli bir ölçüt saymamakla SSCB'deki Toplumcu Gerçekçilik'ten ayrılır
ilgili maddeler
İspanyol edebiyatı 9:110a
Tiyatro sanatı 17:214b
TOPLUMSAL İLİŞKİ *bak.* **İNSAN İLİŞKİLERİ**

TOPLUMSAL MÜLKİYET *bak.* **ORTAK MÜLKİYET**
TOPLUMSAL ÖRGÜTLENME
ilgili maddeler
İnsanın kökeni 9:55b
Sosyalizm 15:235a
TOPLUMSAL PSİKİYATRİ
ilgili madde Psikiyatri 14:154b
TOPLUMSAL SINIF
ilgili maddeler
Çocuk suçları 5:39b
Komünizm 10:312b vd.
Marx 12:285b vd.
Toplum 17:246b
•Aristokrasi; Proletarya; Serf
TOPLUM SÖZLEŞMESİ siyaset felsefesinde, insanlığın uzak geçmişinde bireylerin siyasal bir toplum kurmak üzere kavramsal anlaşması; Hobbes, Locke, Rousseau ve Kant siyasal zorunluk felsefelerinin temeli olarak bu terimi kullandılar
ilgili madde Anayasa 1:264a
"TOPLUM SÖZLEŞMESİ" Rousseau'nun yapıtı
ilgili madde Rousseau 14:285a vd.
TOPLU PAZARLIK farklı topluluklar arasında anlaşma sağlamak üzere yapılan toplu görüşme; bu terim genelikle ücret ve çalışma koşullarını belirlemek üzere işverenler ile işçiler arasında yapılan görüşmeler için kullanılır; 18. yy sonlarında İngiltere'de doğan bu yöntem günümüzde de yaygın olarak uygulanmakla birlikte her ülkede yasal açıdan bağlayıcı değildir
ilgili madde Sendika 15:123a
TOPLUSÖZLEŞME
ana madde Sendika 15:119b vd.
TOPLU TABANCA *bak.* **REVOLVER**
TOPLU TAŞIMACILIK
ana madde Ulaşım 18:183a vd.
ilgili madde Dolmuş 3:290a, 291b
•Metro; Monoray; Otobüs; Tren; Tramvay
TOPOGRAFYA *bak.* **YERÖLÇÜMÜ**
TOPOLOJİ
ilgili madde Matematik 12:102b
TOPRAK
madde başlığı Toprak 17:248a, görsel
ilgili maddeler
Aşınma 2:105b vd.
Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:273b vd.
Ekonomi 6:91a
Kılcallık 10:206b
Meyvecilik 12:187a
TOPRAK, ÖMER FARUK Türk şair ve yazar, 1920-79; toplumcu gerçekçi şiirleriyle tanındı; *Tuz ve Ekmek* (1973) adlı bir romanı, *Karşı Pencere* (1975) ve *Gönen Öyküleri* (1979) adlı öykü kitapları vardır; şiirleri *Tüm Şiirleri* (1983) adıyla yayımlanmıştır
TOPRAK ALKALİ METALLER periyotlar cetvelindeki IIa grubunu oluşturan altı element: berilyum, magnezyum, kalsiyum, stronsiyum, baryum ve radyum; hepsi de grimsi beyaz, etkin metallerdir
TOPRAKARISI
ana madde Arı 1:329b
TOPRAK AŞINMASI *bak.* **AŞINMA**
TOPRAK DOLGU BARAJ
ilgili madde Baraj 3:35b
TOPRAKKALE Van
ilgili maddeler
Urartular 18:215a
Van 18:292b, 294a
TOPRAK KAYMASI eskiden **Heyelan**
madde başlığı Toprak kayması 17:251b
TOPRAK KAZANIMI
madde başlığı Toprak kazanımı 17:251b, görsel
ilgili maddeler
Akaçlama 1:99a
Aztekler 2:245a
Hollanda 8:197a
TOPRAK MAHSULLERİ OFİSİ *ya da* **TMO** 1938'de kurulan, Tarım, Orman ve Köyişleri Bakanlığı'na bağlı iktisadi devlet teşekkülü; temel görevi tahıl ürünlerinin fiyatlarını ve piyasasını denetlemektir
ilgili madde Devletçilik 5:208a
TOPTANCILIK fabrikadan ya da üretim yerinden büyük miktarda alınan malların, perakende satış yapan dükkân ve mağazalara ya da başka toptancı firmalara satılması
ilgili madde Dükkân ve mağaza 5:332a
TOPTAN EŞYA FİYATLARI ENDEKSİ toptan ticarete konu olan malların fiyatlarını gösteren cetvel; imalatçılar ve toptancılar tarafından konulan fiyatları, aynı kalem eşyada değişik yerlerde ve değişik zamanlardaki fiyat hareketlerini yansıtır
TOPUK madencilik
ilgili madde Madencilik 11:316b
TOPUZLU, CEMİL Türk hekim ve yönetici, 1866-1958; Türkiye'de modern cerrahinin kurucusudur;
ilgili maddeler
Milli Edebiyat 12:221b
Türk edebiyatı 18:39b
TOPUZLU BENDİ İstanbul
ilgili madde Bent 3:133b
TORA *bak.* **TEVRAT**
TORBALI İzmir'in ilçesi; büyük bölümü Küçük Menderes Ovası üzerindedir; sanayi gelişmiştir; demir ve mermer yatakları işletilir; nüf. (1990): ilçe 71.172, kasaba 21.167
TORBALI KOŞNİL bitkilere zarar veren kabuklubit türü; yeryüzünün hemen her yerine dağılmıştır; özellikle turunçgiller ve üzüm gibi tarım bitkilerine, ayrıca akasya, söğüt gibi ağaçlara yerleşerek büyük zarar verir; dişiler, beyaz bir yumurta torbasının içinde parlak kırmızı yumurtalar bırakırlar
ilgili madde Uğurböceği 18:177a
TORBO 16. yy'dan 18. yy'a kadar kullanılan büyük, bas sesli lavta
ilgili madde Lavta ailesi 11:219a
"TOREADORLAR VALSİ" Anouilh'in tiyatro oyunu
•Anouilh
TORERO
ilgili madde Boğa güreşi 3:263b
TORİİ Şinto tapınaklarının kutsal alanını dış dünyadan ayırdığına inanılan tören kapısı
ilgili maddeler
Japonya 9:189b
Şinto dini 16:282b
TORİK
ilgili maddeler
Balıkçılık 2:319a
Palamut 13:293a
TORINO İtalya
madde başlığı Torino 17:253b, görsel
TORK *bak.* **MOMENT**
TORLAK KEMAL Şeyh Bedreddin'in müridi, ö. 1419
ilgili madde Şeyh Bedreddin 16:261b
TORNACILIK
ilgili madde Mobilya 12:248a
TORNADO
ana madde Rüzgâr 14:313b vd., görsel
TORNA TEZGÂHI
ana madde Takım tezgâhları 16:298b, 299a
ilgili maddeler
Elmas 6:137a, görsel
Nijerya: görsel 13:80
TORNAVİDA
ilgili maddeler
Çivi ve vida 4:329a
Marangozluk 12:58b, görsel
TORONTO Kanada
madde başlığı Toronto 17:254a, görsel
ilgili maddeler
Dükkân ve mağaza: alışveriş merkezi: görsel 5:332
Ottawa 13:252b
TOROSLAR *ya da* **Toros Dağları** Anadolu
madde başlığı Toroslar 17:255b, görsel
ilgili maddeler
Adana 1:26a, 26b
Akdeniz Bölgesi 1:111b vd.
Antalya 1:284b vd.
Isparta 8:246a
İç Anadolu Bölgesi 8:268a, 269a
İçel 8:272a vd.
Kayseri 10:125a
Konya 10:327a
Sedir 15:106b
TORPİL *ya da* **Torpido**
madde başlığı Torpil 17:258b, görsel
ilgili maddeler
Denizaltı 5:152a
Deniz savaşları 5:173b, 175a
TORPİLBALIĞI *bak.* **UYUŞTURANBALIĞI**
"TORQUATO TASSO" Goethe'nin tiyatro oyunu
ilgili madde Goethe 7:181a
TORQUEMADA, TOMAS DE İspanyol Engizisyonu başkanı, 1420-98
ilgili madde Engizisyon 6:159a
TORRES, ANTONIO İspanyol gitar yapımcısı, 1817-92
ilgili madde Gitar 7:159a
TORRICELLI, EVANGELISTA İtalyan fizik ve matematik bilgini, 1608-47
madde başlığı Torricelli 17:258b, görsel
ilgili madde Barometre 3:46a, 47a
TORTILLA Meksika'da mısır unundan yapılan mayasız yassı ekmek
ilgili madde Meksika 12:132b, görsel
TORTUGA ADASI Karayib Denizi
ilgili madde Korsanlık 11:17b
TORTUL KAYAÇ Dünya'nın yüzeyinde ya da yüzeye yakın kesimlerinde biriken tortulların taşlaşmasıyla ya da çözelti halindeyken çökelmesiyle oluşmuş kayaç; katmanlar halinde bulunur; yeryüzünde en sık rastlanan kayaç türüdür
ana madde Kayaç 10:114b vd., görsel
ilgili maddeler
Arduvaz 1:324a
Fosil 6:331b
Jeokimya 9:201a, 203a
Jeoloji 9:204a vd., görsel

TORTUM Erzurum'un ilçesi; toprakları yüksek dağlarla kaplıdır; ekonomisi tarıma, özellikle de tahıl üretimine dayanır; yörede yapılan kızılcık pestili ünlüdür; nüf. (1990): ilçe 34.100, kasaba 5.349

TORTUM ÇAĞLAYANI Erzurum
ilgili maddeler
Çağlayan 4:224a, görsel
Erzurum 6:181a, 182b

TORTUM KALESİ Erzurum
ilgili madde Erzurum: görsel 6:181

TORUL Gümüşhane'nin ilçesi; topraklarını Zigana, Gümüşhane ve Giresun dağları engebelendirir, orman örtüsü zengindir; ekime elverişli toprak sınırlı olduğundan halkı hayvancılıkla geçinir; nüf. (1990): ilçe 17.087, kasaba 4.057

TORVILL, JAYNE İngiliz kadın buz patencisi, d. 1957; 1984 Kış Olimpiyat Oyunları'nda Christopher Dean ile birlikte buz dansında altın madalya aldı; aynı ikili 1981-84 arasında dünya şampiyonu oldu
ilgili madde Paten 14:30b, görsel

TORY *bak.* **WHIG VE TORY**

TORYUM aktinitler• dizisinden kimyasal element; simgesi Th, atom numarası 90; adını İskandinav mitolojisindeki savaş tanrısı Thor'dan alır; yumuşak, gümüşsü beyaz, radyoaktif bir metaldir; en kararlı izotopu Th-232 (yarı ömrü 14,1 milyar yıl); radyoaktif bozunumla uranyuma dönüştüğü için hızlı reaktör yakıtı olarak kullanılır; 1828'de keşfedilmiştir
ilgili maddeler
Becquerel 3:113a
Radyometrik tarihlendirme 14:190a

"TOSCA" Puccini'nin operası
ilgili maddeler
Opera 13:190a, görsel
Puccini 14:158a, 158b

TOSCANINI, ARTURO İtalyan müzikçi ve orkestra şefi, 1867-1957; Parma ve Milano konservatuvarlarında öğrenim gördü; müziğe viyolonsel çalarak başladı; 19 yaşındayken *Aida* operasını ezbere yönetti; opera ve orkestra yönetmeni olarak, özellikle Verdi'nin operaları ile Beethoven'in senfonilerindeki yorumuyla bütün müzikseverlerin hayranlığını kazandı
ilgili maddeler
Orkestra 13:204a
Puccini 14:159a

TOSKANA İtalya'nın orta kesiminde yönetim bölgesi; Rönesans kültürünün merkeziydi; en çok tahıl, şarap ve zeytin yetiştirilen zengin bir tarım bölgesidir; ayrıca sığır besiciliği, metalurji, kimyasal madde ve dokuma sanayileri bölge ekonomisinde önemli yer tutar; kıyılarda ve tarihi kentlerde turizm gelişmiştir; nüf. 3.565.280 (1989 tah.)
ilgili maddeler
Etrüskler 6:221b
İtalya 9:146b
İtalyan edebiyatı 9:150b, 151a

TOSKANA DÜZENİ
ilgili madde Mimarlık 12:228b

TOSYA Kastamonu'nun ilçesi; kuzeyini Ilgaz, güneyini Köroğlu dağları kaplar; geçim kaynağı tarım, tarıma dayalı sanayi ve ticarettir; manganez ve linyit yatakları işletilir; nüf. (1990): ilçe 48.055, kasaba 22.180

TOTALİTER REJİM yaşamın bütün yönlerini devlet otoritesine bağımlı kılan yönetim biçimi; her türlü siyasal kurumu değiştirmesi, hukuksal, toplumsal ve siyasal gelenekleri ortadan kaldırmasıyla salt diktatörlüğü aşar; yasalar önderin istek ve heveslerine bağlıdır; çağdaş örnekleri Nazizm ve Stalincilik'tir

TOTEM
madde başlığı Totem 17:259a, görsel
ilgili maddeler
Amerika Yerlileri: görsel 1:231
Avustralya Yerlileri 2:206b
Din 5:229a
Hawaii: görsel 8:90

TOULOUSE Fransa'da kent; Languedoc-Rouissillon'da, Garonne ilinin merkezi; Garonne Irmağı üzerinde eski bir Roma yerleşmesidir; eski kentte birçok ortaçağ yapısı bulunur; yeni kent ise havacılık ve uzay sanayisinin merkezidir; nüf. 359.000 (1990)
ilgili madde Fransa 7:26b

TOULOUSE-LAUTREC, HENRI DE Fransız ressam, 1864-1901
madde başlığı Toulouse-Lautrec 17:260a, görsel
ilgili maddeler
Resim sanatı 14:232a
Taşbaskı 17:163a

TOURS Fransa'da kent; Centre bölgesinde, Indre-et-Loire ilinin merkezi; Romalılar tarafından kurulmuş bir Galya yerleşmesiydi; 1462'de ipek sanayisi kuruldu; 1685' ten sonra Hıristiyanlar'ın kenti terketmesiyle sanayi geriledi; Loire vadisi ve ünlü şatosu önemli turizm merkezidir; nüf. 131.265 (1982)

TOUSSAINT LOUVERTURE Haitili önder, y. 1743-1803; 1790'larda Avrupalılar'ın egemenliğine karşı Siyahlar'a önderlik ederek köleleri özgürlüğe kavuşturdu; kısa bir süre için Haiti'yi Siyahlar'ın yönettiği bir protektora haline getirdi; 1801'de genel vali unvanını aldı; Fransızlar otoritelerini yeniden kurmak için ordularını gönderdiler; Toussaint teslim oldu ve Fransa'da tutsaklığı sırasında öldü
ilgili madde Haiti 7:325b

TOWER KÖPRÜSÜ Londra, İngiltere; ayakları arasındaki açıklık 76 m'dir
ilgili maddeler
Köprü 11:57b
Londra 11:278b
Thames Irmağı 17:171b

TOWNES, CHARLES HARD ABD'li fizikçi, d. 1915; laseri ve maseri geliştirdi; 1964'te Nobel Ödülü aldı
ilgili madde Laser 11:204b

TOY kuş
madde başlığı Toy 17:261b, görsel
ilgili madde Doğayı koruma 5:268a

TOY şölen
ilgili maddeler
Aşçılık 2:95a
Dede Korkut Hikâyeleri 5:100b

TOY, EROL Türk yazar, d. 1936; konularını Türk tarihinin yakın ve uzak olaylarından alan tezli romanlarıyla tanındı; oyunlar, deneme ve incelemeler de yazdı
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:22b
Türk tiyatrosu 18:150b

TOYGAR *ya da* **Tarlakuşu**
madde başlığı Toygar 17:262b, görsel

TOYNAK toynaklı hayvanlarda parmakların genişleyen uç bölümünü saran boynuzsu deri dokusu
ilgili madde Memeliler 12:141a

TOYNAKLI MEMELİLER tırnakları toynak biçiminde gelişmiş memeliler grubu
•Çifttoynaklılar; Tektoynaklılar

TOYNBEE, ARNOLD İngiliz tarihçi, 1889-1975; 20. yy'ın en seçkin tarih filozoflarındandır; *Türkiye, Bir Devletin Yeniden Doğuşu* (1926), *Tarih Bilinci* (2 cilt, özet), *Medeniyet Yargılanıyor* (1948), *Dünya ve Garp* (1953), *Tarih Üzerine İki Konferans* (1962) gibi yapıtlarıyla tarih bilimine çok değerli katkılarda bulunmuştur

TOYOTOMİ HİDEYOŞİ Japon şogunu, y. 1536-98; hk. d. 1585-98
ilgili madde Osaka 13:228b

TOZ
madde başlığı Toz 17:263a, görsel
ilgili maddeler
Bulutsu 4:57b
Meslek hastalıkları 12:163b

TOZ AKARI
ilgili madde Akar: görsel 1:101

TOZ HASTALIKLARI
ilgili madde Meslek hastalıkları 12:13b

TOZLAŞMA
madde başlığı Tozlaşma 17:264b, görsel
ilgili maddeler
Arı 1:326b
Arıcılık 1:331a
Bitki 3:235a
Böcek 3:334a, 334b
Çiçek 4:299a
İncir 9:15a
Meyvecilik 12:187a
Yarasa 19:102a
•Çiçektozu

TOZ METALURJİSİ
ilgili madde Alaşım 1:136a

TÖKÖLİ, İMRE *bak.* **THÖKÖLY, IMRE**

TÖR, VEDAT NEDİM Türk yazar, 1897-1985; Kadro dergisinin yayımcılarındandı; oyun yazarı olarak tanındı; ayrıca deneme ve incelemeler yazdı
ilgili madde Dergi 5:188b

TÖRE KOMEDİSİ
ilgili maddeler
Komedi 10:311a
Tiyatro sanatı 17:214b

TÖRE ROMANI bir toplumun tablosunu çizen roman; o toplumun törelerini, değer yargılarını ve ahlak anlayışını yansıtır; bu türün en tanınmış temsilcileri arasında Balzac ve Jane Austen sayılabilir
ilgili madde Roman 14:274b

TÖTON ŞÖVALYELERİ Töton Tarikatı olarak bilinen Alman askerlik ve din tarikatının üyeleri
ilgili maddeler
Estonya 6:211a
Gdansk 7:99a
Haçlı Seferleri 7:321a
Polonya 14:113a vd.
Prusya 14:152a

TPAO *bak.* **TÜRKİYE PETROLLERİ ANONİM ORTAKLIĞI**

TRABLUS *ya da* **Trablusgarp** Libya
madde başlığı Trablus 17:266a, görsel
ilgili maddeler
İkinci Dünya Savaşı 8:300a
Libya 11:246b, 247a, görsel

TRABLUSGARP SAVAŞI 1911-12; Osmanlı Devleti ile İtalya arasında Kuzey Afrika'da yapılan bu savaşa İtalya'nın yayılmacı siyaseti neden oldu; Osmanlılar az sayıda asker ve gönüllü birliklerle bölgeyi savundular; Balkanlar'da artan karışıklıklar ve iç huzursuzluklar yüzünden Osmanlı Devleti barış istedi ve Ekim 1912'de Uşi Antlaşması'yla Trablusgarp İtalya'ya bırakıldı
ilgili maddeler
İtalya 9:148b
Libya 11:247a
TRABLUSŞAM *bak.* **TRABULUS**
TRABLUS TAŞI
ilgili madde Aşındırıcı 2:104b
TRABULUS *ya da* **Trablusşam** Lübnan'ın kuzeyinde liman kenti; Akdeniz kıyısında, Ebu Ali Irmağı ağzında İÖ 700'de kuruldu; 1289-1516 arasında Memlûklar'ın, 1516-1830 arasında Osmanlılar'ın elinde kaldı; ülkenin ikinci büyük kenti, sanayi ve ticaret merkezidir; nüf. 500.000 (1985 tah.)
ilgili maddeler
İkinci Dünya Savaşı 8:300a
Lübnan 11:295b, görsel
TRABZON il
madde başlığı Trabzon 17:266b, görsel, harita
ilgili madde Karadeniz Bölgesi 10:32a
TRABZON kent
ana madde Trabzon 17:272a, görsel
TRABZONHURMASI
madde başlığı Trabzonhurması 17:273a, görsel
TRABZON RUM İMPARATORLUĞU *bak.* **PONTOS DEVLETİ**
TRACY, SPENCER ABD'li sinema oyuncusu, 1900-67; üst üste iki yıl en iyi erkek oyuncu Oskar Ödülü'nü kazanan tek oyuncudur; Katherine Hepburn ile unutulmaz bir ikili oluşturdu; *Kahraman Kaptanlar* (1937), *Yarının Gençliği* (1938), *Âdem'in Kaburga Kemiği* (1949) ve *Beklenmeyen Misafir* (1967) önemli filmlerinden bazılarıdır
ilgili madde Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:223b
TRAFALGAR MEYDANI Londra, İngiltere; Lord Nelson'ın anısına tasarımlanan alan; "Nelson Anıtı" bu meydandadır
ilgili madde Londra 11:278b, görsel
TRAFALGAR SAVAŞI 1805
madde başlığı Trafalgar Savaşı 17:273b, görsel
ilgili maddeler
Deniz savaşları 5:173a
Napolyon Savaşları 13:36a
Nelson 13:50a vd.
TRAFİK
madde başlığı Trafik 17:275a, görsel
ilgili madde Motorlu taşıtlar 12:289b
TRAFİK IŞIKLARI
ana madde Trafik 17:275a vd.
ilgili maddeler
İşaretleşme 9:143a, görsel
Karayolu 10:52b
TRAFİK İŞARETLERİ
ana madde Trafik 17:275b vd., görsel
ilgili madde Karayolu 10:52b
TRAFİK KAZASI
ilgili maddeler
İlkyardım 9:7a
Kaza 10:131a, 132a
TRAFİK POLİSİ
ilgili maddeler
Polis 14:108b
Trafik 17:275b
TRAFO *bak.* **TRANSFORMATÖR**
TRAHOM bakterilerin yol açtığı kronik göz iltihabı
ilgili madde Göz 7:212a
TRAIANUS Roma imparatoru, 53-117; 98'de imparator oldu; İtalya dışında doğan ilk imparatordu; Daçyalılar'a ve Partlar'a karşı savaşarak imparatorluğun doğu sınırlarını genişletti; bayındırlık işlerine girişerek yollar, köprüler, sukemerleri vb. yaptırdı; ayrıca toplumsal refahı artıracak önlemler aldı
ilgili madde Roma İmparatorluğu 14:266b
TRAIANUS ÇEŞMESİ Efes, İzmir
ilgili madde Efes 6:52a
TRAIANUS FORUMU Roma, İtalya
ilgili madde Roma İmparatorluğu 14:270b
TRAJEDİ
madde başlığı Trajedi 17:277a
ana madde Tiyatro sanatı 17:211a vd.
ilgili madde Yunanca 19:205a
TRAKE böceklerde, dallanarak bütün hücrelere oksijen taşıyan soluk borusu
ilgili maddeler
Böcek 3:330a
Solunum 15:316a
"TRAKHİS KADINLARI" Sofokles'in tiyatro oyunu
ilgili madde Sofokles 15:299a
TRAKLAR Hint-Avrupa kökenli halk
ilgili maddeler
Aydın 2:227b
Tekirdağ 17:112b, 114a
Trakya 17:279b vd.
TRAKONYA
ana madde Çarpan balıklar 4:256b, görsel
TRAKTÖR
madde başlığı Traktör 17:278a, görsel
ilgili maddeler
Tarım makineleri 17:17a, görsel
Tarım tarihi 17:30a
Tarım ve hayvancılık 17:38a, görsel
TRAKYA Balkan Yarımadası'nda bölge
madde başlığı Trakya 17:279b, görsel
ilgili maddeler
Boğazlar Sorunu 3:26b
Kurtuluş Savaşı 11:113b vd.
Marmara Bölgesi 12:69b vd.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ Edirne
ilgili maddeler
Tekirdağ 17:114b
Üniversite ve yüksekokullar: tablo 18:269
TRAMLİ RESİM
ilgili madde Basım 3:54b
TRAMPET
ilgili madde Davul 5:97b, görsel
TRAMPLEN ATLAMA
ana madde Yüzme ve dalma 19:225a
ilgili madde Olimpiyat Oyunları: tablo 13:167
TRAMVAY yola döşenmiş raylar üstünde elektrik enerjisiyle yol alan kent içi toplu taşıma aracı
ilgili maddeler
Beyoğlu 3:166a
Kalküta: görsel 9:287
Otobüs 13:248a
San Francisco: görsel 15:51
Ulaşım 18:183a, görsel
TRANS
ilgili madde Hipnotizma 8:182a
TRANS-ALASKA BORUHATTI ABD; kuzeydeki Prudhoe Koyu'ndan güneydeki Valdez kentine petrol taşıyan 1.290 km'lik boruhattı
ilgili madde Boruhattı 3:302a
TRANSDÜKTÖR giriş enerjisini farklı türden bir çıkış enerjisine dönüştüren aygıt
ilgili madde Sesüstü dalgalar 15:152a
TRANSFER ÖDEMELERİ
ilgili madde Vergiler 18:323a
TRANSFORMATÖR *ya da* **Trafo**
madde başlığı Transformatör 17:281a, görsel
ilgili madde Elektrik enerjisi 6:110a
TRANSİLVANYA Avrupa'da bölge; Osmanlılar zamanında Erdel• adıyla anılıyordu
ilgili maddeler
Altın 1:183b
Romanya 14:277a vd., görsel
TRANSİLVANYA ALPLERİ Romanya'da sıradağ; batıdan doğuya doğru üç kol halinde y. 250 km boyunca uzanır; ortalama yüksekliği 1.500-1.750 m'dir; en yüksek noktası olan Moldoveanu Dağı'nda 2.543 m'ye ulaşır; dört geçitle ve Petroşani çöküntü vadisiyle bölünür
ilgili madde Tuna Irmağı 17:314b
TRANSİSTÖR
madde başlığı Transistör 17:282b, görsel
ilgili maddeler
Elektronik 6:126a
İletkenlik 8:327b
Radyo 14:181a
TRANSKAFKASYA SSCB'de bölge
ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:7a, 16b
TRANS-KANADA KARAYOLU dünyanın en uzun ulusal karayolu; 7.821 km boyunca uzanarak Kanada'nın 10 eyaletinin hepsinden geçer; 1962'de ulaşıma açılmıştır
ilgili madde Kanada 9:312b
TRANSKEI Güney Afrika yönetiminin Siyahlar için kurduğu sözde cumhuriyetlerden biri; 1976'dan beri bağımsızdır; halkın büyük bölümü geçimlik tarımla uğraşır; başlıca sanayi etkinlikleri mobilyacılık ve dokumacılıktır; nüf. 2.527.000 (1984 tah.)
ilgili madde Güney Afrika 7:280a
TRANSMİSYON *bak.* **AKTARMA SİSTEMİ**
TRANS-SİBİRYA BORUHATTI SSCB
ilgili madde Boruhattı 3:302a, görsel
TRANS-SİBİRYA DEMİRYOLU SSCB
madde başlığı Trans-Sibirya Demiryolu 17:283b
ilgili maddeler
Moğolistan 12:259a
Sibirya 15:193a, 193b
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:12a, görsel
TRANSVAAL Güney Afrika Cumhuriyeti'nin ikinci büyük yönetim bölgesi; ülkenin kuzeyinde, Venda'nın tümünü, Bophuthatswana'nın da hemen hemen yarısını kapsar; bu yurtluklar dışında y.öl. 227.034 km^2'dir; merkezi Pretoria; ekonomisi tarıma dayanır; zengin mineral yatakları nedeniy-

le sanayi de gelişmiştir; ülkenin en büyük kenti olan Johannesburg da bu bölgededir; nüf. 7.532.179 (1985)
ana madde Güney Afrika 7:277a vd.
ilgili maddeler
Botha 3:310b vd.
Güney Afrika Savaşı 7:285a vd.
Rhodes 14:236a
TRAPEZ
ilgili madde Sirk 15:256a, görsel
TRATTORIA lokanta
ilgili madde Lokanta 11:273a
TRAVERS
ilgili madde Demiryolu ve tren 5:139b
TRAVERS, PAMELA LYNDON İngiliz kadın yazar, d. 1906; İngiltere'de dansçı ve tiyatro oyuncusu olarak çalıştı; sinemaya da uyarlanan "Mary Poppins" dizisiyle büyük ün kazandı
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:11a
TRAVERTEN *ya da* **Pamuktaşı** kalsitten oluşan yoğun, katmanlı kayaç; ırmak ve kaynarca sularının buharlaşması sonucunda oluşur; beyaz ya da gri, iyi parlatılabilen bir kayaç türüdür; Denizli'nin Pamukkale yöresi travertenleriyle ünlüdür
ilgili madde Pamukkale 13:300b
TREFİN *bak.* **CERRAH TESTERESİ**
TREMOLO *bak.* **ORSALAMA**
TREN
madde başlığı Demiryolu ve tren 5:132b, görsel
ilgili maddeler
Fren 7:46b
Sanayi Devrimi 15:46b
Ulaşım 18:183a
•Metro; Monoray
"TRENİN TAM SAATİYDİ" Böll'ün öykü kitabı
ilgili madde Böll 4:9b
TRENT IRMAĞI İngiltere
ilgili madde Kanal 9:319a
TRENT KONSİLİ Katolik Kilisesi'nin 1545-63 arasında aralıklı olarak toplanan piskoposlar konsili; kilisede yapılacak kapsamlı reformlar konusunda çok önemli çözümler getirdi ve Katolik Kilisesi'nin Avrupa'da yeniden güç kazanmasında büyük rol oynadı
ilgili maddeler
Katolik Kilisesi 10:98b
Papa 13:309a
TRETYAKOV GALERİSİ Moskova, SSCB
ilgili maddeler
İkona 8:316a
Müzeler ve sanat galerileri 13:15a
TREVI ÇEŞMESİ Roma, İtalya
ilgili madde Roma 14:259b
TREVITHICK, RICHARD İngiliz mühendis, 1771-1833
madde başlığı Trevithick 17:284a
ilgili maddeler
Buhar makinesi 4:49b
Demiryolu ve tren 5:132b
Taşımacılık 17:71b
TRICERATOPS boynuzlu dinozor
ilgili madde Dinozor 5:237b, görsel
"TRIDENT" denizaltı
ilgili madde Denizaltı 5:151a
TRIER Almanya'da kent; Rheinland-Pfalz'da, Moselle Irmağı üzerinde bir ulaşım merkezidir; İÖ y. 15'te İmparator Augustus tarafından kuruldu; sanayi etkinlikleri arasında biracılık ve makine yapımı önemli yer tutar; birçok Roma kalıntısı olan kent, Karl Marx'ın da doğum yeridir; nüf. 94.683 (1983 tah.)
TRIESTE İtalya *bak.* **TRİYESTE**
"TRIESTE" batiskaf
ilgili maddeler
Dalgıçlık 5:67a
Derin deniz canlıları 5:196b
TRIDENT FÜZESİ
ilgili madde Güdümlü füzeler 7:250b
TRİGONOMETRİ
madde başlığı Trigonometri 17:285a, görsel
ilgili maddeler
Astronomi 2:71b
Batlamyus 3:79b
Geometri 7:12b
Hipparkhos 8:183b
TRİLOBİT
madde başlığı Trilobitler 17:287b, görsel
ilgili maddeler
Fosil 6:334a
Tarihöncesi yaşam 17:49b, görsel
TRİMARAN
ilgili madde Katamaran 10:91a
TRİNİDAD ADASI Trinidad ve Tobago
ana madde Trinidad ve Tobago 17:288a
ilgili maddeler
Asfalt 2:58b
Kolomb 10:305b
TRİNİDAD VE TOBAGO
madde başlığı Trinidad ve Tobago 17:288a
ilgili madde Batı Hint Adaları 3:74b
TRİNİTRİN
ilgili madde Kalp 9:290b
TRİNİTRON TÜPÜ
ilgili madde Televizyon 17:140a, görsel
TRİNİTROTOLÜEN *ya da* **TNT** nitrik asit ve tolüenden ele edilen güçlü patlayıcı
ilgili madde Patlayıcılar 14:33b
TRİNKET yelken
ilgili madde Gemi ve gemi yapımı 7:114b
TRİO *ya da* **Üçlü** üç çalgı, üç ses ya da üç kişilik topluluk için bestelenmiş parça; oda müziğindeki piyano triosu bir piyano, bir keman ve bir viyolonselden oluşur
ilgili maddeler
Opera 13:187b
Sonat 15:324a
TRİPAN KIRMIZISI
ilgili madde Ehrlich 6:78a
TRİPANOZOMA
ilgili maddeler
Çeçe sineği 4:270a
Ehrlich 6:78a
Mikroplar 12:214a
Uyku hastalığı 18:233b
TRİPANOZOMİYAZ
ilgili maddeler
Tropik hastalıklar 17:299a, 299b
Uyku hastalığı 18:234a
TRISTAN, FLORA Fransız kadın yazar ve kadın hakları savunucusu, 1803-44
ilgili madde Kadın hakları 9:247b
TRISTAN DA CUNHA Atlas Okyanusu'nun güneyinde İngiltere'ye bağlı adalar grubu; yalnız 98 km^2'lik Tristan Adası'nda yerleşme vardır; nüf. 323 (1981)
ana madde Saint Helena 15:18a vd.
ilgili madde Atlas Okyanusu 2:145b, görsel
"TRISTRAM VE ISOLDE" Wagner'in operası
ilgili maddeler
Opera 13:189b
Wagner 19:41a
TRİŞİN
ilgili madde Asalak ve çürükçül canlılar 2:53b
TRİŞİNOZ HASTALIĞI
ilgili madde Asalak ve çürükçül canlılar 2:53b
TRITON Neptün'ün uydusu
ilgili madde Neptün 13:56a vd.
"TRITON" denizaltı
ilgili madde Denizaltı 5:150a
TRİTYUM *ya da* **Hidrojen-3** hidrojen atomunun bir proton ve iki nötron içeren radyoaktif izotopu; simgesi T ya da ^3H, atom numarası 1, bağıl atom kütlesi 3,02 (normal hidrojeninkinin üç katı); lityumun nükleer reaktörlerde nötronlarla tepkimeye girmesi sonucunda yapay olarak elde edilir; kimyasal tepkimelerin incelenmesinde ve termonükleer silahların yapımında kullanılır; 1934'te keşfedilmiştir
ilgili maddeler
Atom 2:156a, görsel
Nükleer enerji 13:122b
TRİUMVİRLİK *ya da* **Üçler Meclisi** Roma İmparatorluğu'nda üç yüksek görevliden oluşan kurul; ilk triumvirliği İÖ 60'da Pompeius, Jül Sezar ve Crassus oluşturdu; ikinci triumvirliği ise İÖ 43'te Marcus Antonius, Lepidus ve Octavianus kurdu
•Birinci Triumvirlik; İkinci Triumvirlik
TRİYAS DÖNEMİ jeolojide İkinci Zaman içinde yer alan dönem; 248 milyon yıl önce başladı, 213 milyon yıl önce sona erdi; yeryüzünde sıcak iklim koşulları ve çöller egemendi; Avrupa'nın büyük bölümü sığ ve kireçli sularla kaplıydı; Pangaea adında tek ve büyük bir kıta vardı; sürüngenler evrimleşti; ilk memeliler yeryüzünde belirdi; iğneyapraklılar, eğreltiler ve soyu tükenmiş *Cycadeoidales* takımının üyeleri egemen bitki örtüsünü oluşturuyordu
ilgili maddeler
Jeoloji 9:208a
Tarihöncesi yaşam 17:49a vd.
TRİYESTE *ya da* **Trieste** İtalya
madde başlığı Triyeste 17:290b, görsel
ilgili madde İtalya 9:146a vd.
TRİYOT *ya da* **Izgara** elektronik
ilgili maddeler
Elektronik 6:126a
Radyo 14:180b
TRİZOMİ
ilgili madde Kalıtsal hastalıklar 9:285a
TRİZOMİ 13 *ya da* **Patav sendromu**
ilgili madde Kalıtsal hastalıklar 9:285b
TRİZOMİ 18 *ya da* **Edward sendromu**
ilgili madde Kalıtsal hastalıklar 9:285b
TRİZOMİ 21 *bak.* **MONGOLİZM**
TROAS Biga Yarımadası'nda arkeolojik bölge
ilgili madde Çanakkale 4:243b
TROÇKİ, LEV asıl adı **Lev Davidoviç Bronştayn** Rus devrimci, 1879-1940
madde başlığı Troçki 17:291a, görsel
ilgili maddeler
Ekim Devrimi 6:84a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:21b, 22b, 23b
Stalin 16:132a

Suikast 16:170b
TROÇKİZM Troçki'nin "sürekli devrim" kuramına dayanan Marksist akım ve öğreti; "tek ülkede sosyalizm"in gerçekleşebileceği düşüncesine karşı çıkar; bugün Troçkizm sözcüğü, daha geniş anlamda aşırı devrimci öğretiler için kullanılır
TROL AĞI *ya da* **Sürütme ağı**
ilgili maddeler
Balıkçılık 2:316b
Kuzey Denizi 11:157b
TROLEYBÜS
ilgili maddeler
Otobüs 13:247b, 249b
Ulaşım 18:183a
TROMBAY Hindistan
ilgili madde Bombay 3:287a
TROMBON
ana madde Trombon ailesi 17:292a
ilgili madde Üflemeli çalgılar 18:263b, görsel
TROMBOSİT
ana madde Kan 9:301b
TROMPET
ana madde Trompet ailesi 17:292b
ilgili madde Üflemeli çalgılar 18:264a, görsel
TRONDHEIM Norveç'te liman kenti; ülkenin batı kıyısında, Trondheim Fiyordu'nda; 996'da Nidaros adıyla kuruldu; gemi yapımı, balık işleme ve kerestecilik gelişmiştir; nüf. 134.400 (1986 tah.)
ilgili madde Norveç 13:107b
TRODOS DAĞLARI Kıbrıs
ilgili madde Kıbrıs 10:201a
TROPİK BALIKLAR
ilgili maddeler
Akvaryum 1:125b
Balık 2:313b
TROPİK BÖLGE
madde başlığı Tropik bölgeler 17:293b
ilgili maddeler
Savan 15:75a
Tropik hastalıklar 17:299a vd.
Yağmur 19:68a
TROPİK HASTALIK
madde başlığı Tropik hastalıklar 17:299a
TROPİK İKLİM
ilgili maddeler
Bataklık ve turbalık 3:72a
Çöl 5:46a
Hava durumu 8:72a
İklim 8:313a vd., görsel
TROPİK YAĞMUR ORMANI *bak.* **YAĞMUR ORMANI**
TROPİZM *bak.* **YÖNELİM**
TROPOSFER atmosferin, yeryüzünün hemen üstünde başlayan katmanı; kalınlığı y. 11 km'dir
ilgili madde Atmosfer 2:151a
TROTTA, MARGARETHE VON Alman kadın sinema oyuncusu ve yönetmeni
ilgili madde Sinema 15:236a
TROUBADOUR *ya da* **Trubadur** 12. yy'dan 14. yy'a kadar Fransa'nın güneyinde ve İspanya ile İtalya'nın kuzeyinde, provans dilinde yazan şairlere verilen ad; terim daha genel anlamda bütün gezgin halk ozanları için de kullanılır
ilgili maddeler
Alman edebiyatı 1:160b
Fransız edebiyatı 7:37b, görsel
Müzik 13:17b
TROYA *bak.* **TRUVA**
TRÖST
ana madde Tekel 17:106a
ilgili madde Amerika Birleşik Devletleri 1:213b
TRT *ya da* **Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu** devlet adına radyo ve televizyon yayını yapmak amacıyla özel yasayla kurulmuş, tüzel kişiliği olan kamu kurumu; 1964'te kuruldu, son biçimini 1984'te aldı; bugün dört posta radyo yayını ve dört kanaldan genel, bir kanaldan (TRT-INT) yurtdışına, bir kanaldan da (TV-GAP) bölgesel renkli televizyon yayını yapmaktadır
ilgili maddeler
Başbakan 3:63a
Radyo ve televizyon yayınları 14:193a
TRUBADUR *bak.* **TROUBADOUR**
TRUDEAU, PIERRE Kanada başbakanı, d. 1919; 1965'te Liberal Parti'den meclise girdi; 1969-79 ve 1980-84 dönemlerinde başbakanlık yaptı; görevi sırasında Çin'le diplomatik ilişki kurulmasını, Fransa'yla ilişkilerin geliştirilmesini, İngiltere Parlamentosu'ndan tam bağımsızlığın kazanılmasını sağlamıştır
ilgili madde Kanada 9:316b
TRUFFAUT, FRANÇOIS Fransız film yönetmeni ve eleştirmeni, 1932-84; yaratıcı sinemacılar kuramını geliştirmiş, yerleşik sinema anlayışına ve tekniklerine karşı çıkarak Yeni Dalga akımının öncülüğünü yapmıştır; *Dört Yüz Darbe* (1959), *Jules ve Jim* (1961), *Vahşi Çocuk* (1970) ve *Son Metro* (1980) önemli filmlerinden bazılarıdır; *Amerikan Gecesi* (1972) filmiyle en iyi yabancı film Oskar Ödülü'nü kazanmıştır
ilgili maddeler
Bilimkurgu 3:190b
Sinema 15:235b
TRUJILLO Honduras; Atlas Okyanusu kıyısında liman kenti
ilgili madde Honduras 8:204a
TRUJILLO MOLINA, RAFAEL LEONIDAS Dominik diktatörü, 1891-1961
ilgili madde Dominik Cumhuriyeti 5:294b
TRUK ADALARI Mikronezya
ilgili madde Pasifik Adaları 14:20b
TRUMAN, HARRY S. ABD başkanı, 1884-1972
madde başlığı Truman 17:300b, görsel
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:216a, tablo
Birleşmiş Milletler: görsel 3:215
İkinci Dünya Savaşı 8:307a
TRUMAN DOKTRİNİ
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:216a
Truman 17:301b
Türkiye 18:86b
TRUVA *ya da* **Troya** *ya da* **İlion** Anadolu'da eskiçağ kenti
madde başlığı Truva 17:301b, görsel
ilgili maddeler
Arkeoloji 2:25b, görsel
Çanakkale 4:243b
Eski Yunan 6:201a
Poseidon 14:132a
Schliemann 15:93a vd.
Truva Savaşı 17:303b
TRUVA ATI
ilgili maddeler
Truva: görsel 17:303
Truva Savaşı 17:304b vd.
TRUVA GRUPLARI Jüpiter yakınındaki bir yörüngede dolanan 12 küçük gezegenin oluşturduğu grup
ilgili maddeler
Jüpiter 9:231b
Küçük gezegen 11:170a
TRUVALI HEKTOR *bak.* **HEKTOR**
TRUVALI HELEN Yunan mitolojisi
madde başlığı Truvalı Helen 17:303a
ilgili maddeler
Agamemnon 1:65a
Truva Savaşı 17:304a
"TRUVALILAR" Berlioz'un operası
ilgili madde Berlioz 3:143b
TRUVA SAVAŞI Yunan mitolojisi
madde başlığı Truva Savaşı 17:303b
ilgili maddeler
Afrodit 1:60b
Truva 17:302a vd.
Truvalı Helen 17:303a
TRUVER
ilgili madde Müzik 13:17b
TSAMPA
ilgili madde Tibet 17:192b
TSAVO ULUSAL PARKI Kenya'nın en büyük ulusal parkı; 20.899 km^2'lik bir alanı kaplar; 1948'de kuruldu; adını bu bölgeyi akaçlayan Tsavo Irmağı'ndan alır; parkta yabanıl hayvanların korunduğu alanlar vardır
ilgili madde Afrika 1:47a
TSİOLKOVSKİ, KONSTANTİN EDVARDOVİÇ SSCB'li bilim adamı, 1857-1936
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:245b
TSUNAMİ genellikle yeryüzeyinden 50 km derine kadar olan kesimde oluşan ve Richter ölçeğine göre şiddeti 6,5'i aşan depremlerin yol açtığı çok büyük ve yıkıcı deniz dalgası
ilgili maddeler
Dalga 5:63b
Deprem 5:185b
Taşkın 17:79a
TSUŞİMA DENİZ SAVAŞI 1905
ilgili madde Deniz Savaşları 5:173b
TTK *bak.* **TÜRKİYE TAŞKÖMÜRÜ KURUMU**
TUAMOTU ADALARI Fransız Polinezyası'na bağlı adalar grubu; 75 atol, bir yükselmiş atol (Makatea) ve sayısız mercan resifinden oluşur; halk geçimini inci istiridyesi ile balık avcılığından ve hindistancevizinden sağlar; Muruoa ve Fangataufa atolleri nükleer denemeler için kullanılmıştır; nüf. 11.211 (1983)
ilgili madde Pasifik Adaları 14:21a
TUAREGLER Afrika'da, Sahra Çölü'nde yaşayan Berberi kabilelerini oluşturan halk
ilgili maddeler
Afrika dilleri 1:52b
Nijer 13:77b, görsel
Timbuktu 17:199a
TUATARA
madde başlığı Tuatara 17:305a, görsel
ilgili madde Sürüngenler 16:208b, görsel
TUBA
ana madde Tuba ailesi 17:305b, görsel
ilgili maddeler
Bando 3:19a vd.
Üflemeli çalgılar 18:263b, görsel

TUBKAL DAĞI Fas
ilgili madde Atlas Dağları 2:144a
TUBMAN, HARRIET ABD'li, kölelik karşıtı kadın eylemci, 1820-1913; yeraltında kazılmış gizli barınaklar ağıyla yüzlerce köleyi kuzeye geçirerek özgürlüklerine kavuşturmuştur
ilgili madde Siyah Amerikalılar: görsel 15:270
TUDOR HANEDANI İngiliz krallık ailesi; Gal asıllı olan ailenin beş üyesi İngiltere tahtına çıkmıştır: VII. Henry (hk. d. 1485-1509), VIII. Henry (hk. d. 1509-47), VI. Edward (hk. d. 1547-53), I. Mary (hk. d. 1553-58) ve I. Elizabeth (hk. d. 1558-1603)
TUFAN *bak.* **NUH TUFANI**
TUFANBEYLİ Adana'nın ilçesi; topraklarını zengin ormanlarla kaplı dağlar kuşatır; ekilebilir alanlar az olduğundan halkı hayvancılıkla geçinir; nüf. (1990): ilçe 22.672, kasaba 5.663
TUGAY büyüklük açısından alay ile tümen arasında yer alan askeri birlik; genellikle iki alay ve 3-5 taburdan oluşur; değişik sınıflardan alayları barındırabilir
TUGELA ÇAĞLAYANI Afrika
ilgili madde Çağlayan 4:224a, tablo
TUĞGENERAL Türk Silahlı Kuvvetleri'nde albaydan sonra gelen generalliğin ilk rütbesi; bir üst rütbesi tümgeneraldir; Kara Kuvvetleri'nde tugay ve eşiti birliklere, Hava Kuvvetleri'nde üslere komuta eder; Deniz Kuvvetleri'ndeki karşılığı tuğamiraldir
TUĞLA
madde başlığı Tuğla 17:306b
ilgili maddeler
İnşaat sanayisi 9:59b
Kil 10:254a
Sıva ve alçı 15:185b
TUĞLUK TİMUR Çağatay hükümdarı, 1359-70
ilgili maddeler
Çağatay Hanlığı 4:222b
Timur 17:202a
TUĞRA
madde başlığı Tuğra 17:310b, görsel
TUĞRUL BEY Büyük Selçuklu Devleti'nin kurucusu, 1038-63
ilgili maddeler
Alp Arslan 1:177a
Büyük Selçuklu Devleti 4:92b
Malazgirt Savaşı 12:22a
TUİ Yeni Zelanda'da yaşayan balkuşu türü
ilgili madde Balkuşu 3:9b
TUILERIES BAHÇELERİ Paris, Fransa
ilgili madde Paris 13:331a
"TUILERIES BAHÇESİ'NDE KONSER" Manet'nin tablosu
ilgili madde Resim sanatı 14:230b
TUKAN kuş
madde başlığı Tukan 17:311a, görsel
ilgili madde Kuş 11:122b, görsel
TUKAN takımyıldız; Latince adı *Tucana*
ilgili madde Takımyıldız 16:304a
TULA Meksika
ilgili madde Meksika: görsel 12:135
TULAGI Solomon Adaları
ilgili madde Solomon Adaları 15:311a
TULİ
ilgili madde Batik 3:79a
TULL, JETHRO İngiliz tarımcı ve mucit, 1674-1741
ilgili madde Tarım tarihi 17:29a
TULUAT
ilgili maddeler
Dümbüllü 5:333b
Tanzimat edebiyatı 16:333b
Türk tiyatrosu 18:145a
TULUM
madde başlığı Tulum 17:311b, görsel
ilgili madde Üflemeli çalgılar 18:266a
TULUMBA
ilgili madde Tulumbacılar 17:312a
•Basma tulumba; Emme tulumba
TULUMBACILAR
madde başlığı Tulumbacılar 17:312b, görsel
ilgili madde Lale Devri 11:196b
TULUMLULAR kordalılar bölümünün 2.000'i aşkın türü içeren altbölümü; oldukça ilkel yapılı bu küçük deniz hayvanları hemen hemen bütün denizlerde bulunur; adlarını salgıladıkları koruyucu örtüden alırlar; iribaşa benzeyen küçük larvaları serbestçe yüzer, erişkinleri ise bir yüzeye tutunarak yaşar; vücutlarında sifon denen iki büyük delik vardır; bu deliklerin birinden giren su, süzülerek içindeki oksijen ve besin maddeleri alındıktan sonra öbür delikten dışarı atılır
ilgili madde Omurgalılar 13:183a
TULUMPEYNİRİ
ilgili madde Peynir 14:67a
TULYUM lantanitler• dizisinden element; simgesi Tm, atom kütlesi 69, bağıl atom kütlesi 168,93; adını İskandinavya'nın eski adı olan Thule'den alan yumuşak, gümüşsü bir metaldir; radyoaktif izotopu Tm-170 X ışını kaynağı olarak kullanılır; 1879'da keşfedilmiştir
TUMBOA Afrika'nın güneydoğusuna özgü, uzun ömürlü ilkel bitki; kıvrık koç boynuzuna benzeyen yalnızca iki yaprağı vardır
ilgili madde Açıktohumlular 1:23a, görsel
TUNA, FEYZİ Türk film yönetmeni, d. 1939; *Kızgın Toprak* (1973), televizyon için çektiği *Üç İstanbul* (1983) ve *Kuyucaklı Yusuf* (1985) gibi filmleriyle adını duyurdu
ilgili madde Türk sineması 18:137a
TUNA IRMAĞI Avrupa
madde başlığı Tuna Irmağı 17:313b, harita
ilgili maddeler
Almanya Federal Cumhuriyeti 1:173b
Avrupa 2:180b
Balkanlar 2:333b
Budapeşte 4:36b, görsel
Macaristan 11:299b
TUNCA KÖPRÜSÜ Edirne
ilgili madde Edirne: görsel 6:44
TUNCELİ il
madde başlığı Tunceli 17:315a, görsel, harita
TUNCELİ kent
ana madde Tunceli 17:319a, görsel
TUNÇ *ya da* **Bronz**
madde başlığı Tunç 17:319a, görsel
ana madde Tunç Çağı 17:319a vd.
ilgili maddeler
Alaşım 1:135a
Bakır 2:286a
Demir Çağı 5:117a
Heykel 8:139b, 143b
Metal 12:169a
Pirinç 14:78a
Tarihöncesi aletler 17:47b
TUNÇBİLEK TERMİK SANTRALI Kütahya; 1956'da hizmete girdi; yıllık elektrik üretim kapasitesi 2.630 milyon kW/saat düzeyindedir
ilgili madde Kütahya 11:180b
TUNÇ ÇAĞI *ya da* **Bronz Çağı**
madde başlığı Tunç Çağı 17:320b, görsel
ilgili maddeler
Alacahöyük 1:128b vd.
Arkeoloji 2:19a
Mezar 12:190a
Stonehenge 16:141b
Tarihöncesi aletler 17:47b, görsel
Teknoloji 17:117a
Tunç 17:319b
TUNÇ UYAK *bak.* **ZENGİN UYAK**
TUNDRA
madde başlığı Tundra 17:325b, görsel
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:203b, görsel
Asya 2:88b
Sibirya 15:192a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:9a
TUNGSTEN ya da **Volfram**
madde başlığı Tungsten 17:326a
ilgili maddeler
Alaşım 1:136a
Metal 12:169b
X ışınları 19:61b
TUNGSTEN KARBÜR tungsten ile karbonun metal görünümündeki bileşiği
ilgili maddeler
Takım tezgâhları 16:299b
Tungsten 17:326b
TUNGUZLAR Asya'dan gelip Sibirya'ya yerleşmiş halk
ilgili madde Mete 12:171b
TUNİK
ilgili madde Giysi 7:164a, 166a, görsel
TUNUS ülke
madde başlığı Tunus 17:326b, görsel, harita
TUNUS kent, Tunus
ana madde Tunus 17:328b, görsel
TUPAİ *bak.* **AĞAÇ SİVRİFARESİ**
TUPAMARO ULUSAL KURTULUŞ HAREKETİ
ilgili madde Uruguay 18:219b
TUPOLEV TU-144 uçak
ilgili maddeler
Havacılık tarihi 8:67a
Uçak 18:165a, görsel
TURAÇ
madde başlığı Turaç 17:329b, görsel
TURAN, SELİM Türk ressam, d. 1915
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:126b
TURANCILIK bütün Türkler'in siyasal birliğini amaçlayan düşünce ve siyaset akımı; Türkçülük'ün son amacı olarak tanımlandı, bütün Türkler'i çatısı altında toplayacak ülkeye de Turan denildi; I. Dünya Savaşı sırasında Enver Paşa'nın öncülüğüyle bu yönde siyasal ve askeri çalışmalar yapıldı; II. Dünya Savaşı'nda yeniden canlanan akım Almanya'nın yenilgisi üzerine etkisini yitirdi
ilgili madde Ziya Gökalp 19:260b
"TURANDOT" Puccini'nin operası
ilgili madde Puccini 14:159a

TURBA kömürleşme sürecinin ilk aşamasında oluşan kahverengi, süngersi yapıda kömür; bitki artıklarının bataklıklarda çürümesiyle oluşur; evlerde yakacak olarak kullanılır
ilgili maddeler
Bataklık ve turbalık 3:72b
İrlanda Cumhuriyeti 9:75b
Karbon 10:54b
Kömür 11:41a
Yosun 19:189a
TURBALIK
madde başlığı Bataklık ve turbalık 3:72a
TURBALIK YOSUNU
ilgili madde Yosunlar 19:189a
TURFANDA, OYTUN Türk bale sanatçısı ve koreograf, d. 1947; Ankara, İstanbul ve İzmir devlet balelerinde dansçı ve koreograf olarak çalıştı; *Güzelleme* (1975), *İnsan Yalnız* (1983) ve *Kamelyalı Kadın* (1987) gibi yapıtların koreografilerini yaptı
ilgili madde Bale 2:305a
TURGENYEV, İVAN SERGEYEVİÇ Rus yazar, 1818-83
madde başlığı Turgenyev 17:329b
ilgili maddeler
Rus edebiyatı 14:302a
Tiyatro sanatı 17:215b
TURGUL, YAVUZ Türk film yönetmeni ve senaryo yazarı, d. 1946
ilgili madde Türk sineması 18:140a
TURGUT, DEMİR Türk yelkenci, d. 1906
ilgili madde Yelken sporu 19:136a
TURGUTLU Manisa'nın ilçesi; kuzeyden Çal Dağı, güneyden Bozdağlar'la kuşatılmıştır; Gediz Ovası'ndaki toprakları verimli tarım alanlarıdır; tarıma dayalı sanayi ve ticaret gelişmiştir; nüf. (1990): ilçe 100.697, kent 73.634
TURGUT REİS Osmanlı denizci, y. 1485-1565
madde başlığı Turgut Reis 17:330a
TURHAL Tokat'ın ilçesi; toprakları dağlarla kuşatılmıştır; geçim kaynağı tarım ve tarıma dayalı sanayıdır; Türkiye'deki en nitelikli antimon yataklarından biri bu ilçede bulunur; nüf. (1990): ilçe 106.014, kent 68.384
ilgili madde Tokat 17:232a
TURHAN SULTAN Osmanlı sarayının valide sultanı, 1627-83; Deli İbrahim'in karısı, IV. Mehmed'in annesi
ilgili maddeler
Köprülü Ailesi 11:60b
Mehmed 12:125a
TURİNG *bak.* **TÜRKİYE TURİNG VE OTOMOBİL KURUMU**
TURİZM
madde başlığı Turizm 17:330b
ilgili maddeler
Otel ve motel 13:246a
Türkiye 18:69a vd.
TURKS ADALARI Batı Hint Adaları
ana madde Turks ve Caicos Adaları 18:7a
TURKS VE CAICOS ADALARI Batı Hint Adaları'nda İngiltere'ye bağlı adalar
madde başlığı Turks ve Caicos Adaları 18:7a
TURKU *ya da* **Åbo** Finlandiya; Botni Körfezi'nde liman kenti ve eski başkent; 1229'da kurulmuştur; nüf. 159.346 (1990)
ilgili maddeler
Finlandiya 6:303a
Helsinki 8:123a
TURKUVAZ *ya da* **Firuze** fosfat mineralleri grubundan, yeşil ile mavi arasında değişen renklerde değerli taş
ilgili maddeler
Değerli taşlar ve mücevherler 5:107b
Uğur taşı: görsel 18:177
TURMALİN silikat mineralleri grubundan, genellikle siyah renkte, yarı değerli taş
ilgili madde Uğur taşı: görsel 18:177
TURNA
madde başlığı Turna 18:7a, görsel
TURNABALIĞI
madde başlığı Turnabalığı 18:8a, görsel
ilgili maddeler
Balık: görsel 2:308
Canlılar 4:125b
Dişler 5:245b
TURNA GÖLÜ *ya da* **Keşiş Gölü** Van
ilgili madde Van 18:294a vd.
TURNER, ETHEL Avustralyalı kadın yazar, 1872-1958
ilgili madde Avustralya edebiyatı 2:203a
TURNER, J. M. W. İngiliz ressam, 1775-1851
madde başlığı Turner 18:8b, görsel
ilgili madde Resim sanatı 14:231a, görsel
TURNER, NAT ABD'li kölelerin önderi, 1800-31; 1831'de 57 beyazın öldüğü en büyük köle ayaklanmasına önderlik etti ve yargılanarak asıldı
ilgili madde Siyah Amerikalılar 15:270b
TURNUSOL
madde başlığı Turnusol 18:10a
ilgili maddeler
Asit 2:60a
Baz 3:104b
TURNUVA
madde başlığı Turnuva 18:10b
ilgili madde Şövalyelik 16:289b, görsel
TURP
madde başlığı Turp 18:11a, görsel
TURPGİLLER dünyanın hemen her yanına yayılmış, ekonomik açıdan önemli 350 bitki cinsini içeren familya; üyelerinin çoğu sebze olarak yenen ya da süs bitkisi olarak yetiştirilen otsu bitkilerdir; Latince adı *Brassicaceae*
•Bayırturpu; Brokkoli; Karnabahar; Kolza; Lahana; Şalgam; Şebboy; Turp
TURP KELEBEĞİ *bak.* **LAHANA KELEBEĞİ**
TURŞU
ilgili maddeler
Gıda teknolojisi 7:145a
Sirke 15:258a
TURUNCU renk
ilgili madde Renkler 14:215b
TURUNÇ
ana madde Turunçgiller 18:12a vd.
TURUNÇGİLLER *ya da* **Narenciye**
madde başlığı Turunçgiller 18:12a, görsel
ilgili madde Meyvecilik 12:186b
•Greyfurt; Limon; Mandalina; Portakal
TUSSAUD, MARIE Fransız kadın balmumu heykel yapımcısı, 1761-1850
madde başlığı Tussaud 18:13a, görsel
TUŞ müzik
ilgili maddeler
Akordeon 1:119a
Org 13:196a, 196b
Piyano 14:85b
TUŞ spor
ilgili madde Güreş 7:304b
"TUŞ" Taner'in öykü kitabı
ilgili madde Taner 16:319a
TUŞPA Urartular'ın başkenti; kalıntıları bugün Van Kalesi olarak bilinir
ilgili maddeler
Urartular 18:212b vd.
Van 18:294a, 295a
TUT Adıyaman'ın ilçesi; daha önce Besni ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 13.714, kasaba 6.466
TUTAK Ağrı'nın ilçesi; toprakları deniz düzeyinden yüksekte, ama genel olarak düzlüktür; sert iklimi tarıma çok elverişli olmadığından halkı hayvancılıkla geçinir; nüf. (1990): ilçe 33.946, kasaba 4.599
TUTANHAMON *ya da* **Tutankaton** Mısır firavunu, İÖ y. 1370-52
madde başlığı Tutanhamon 18:13b, görsel
ilgili maddeler
Ahenaton 1:87b
Arkeoloji 2:19b
Demir Çağı 5:117b
Eldiven 6:103a, görsel
Eski Mısır 6:188b, görsel
Heykel: büst: görsel 8:144
Maske 12:90b
Mumya 12:310b
Parfüm 13:326b
TUTHALYA II Hitit kralı, hk. d. İÖ y. 1460-y. 1440
ilgili madde Hititler 8:187a
TUTHALYA IV Hitit kralı, İÖ y. 1265- y. 1230
ilgili maddeler
Hititler 8:188a
İstanbul Arkeoloji Müzeleri 9:123b
Kastamonu 10:85b
TUTKAL
ana madde Yapıştırıcı 19:95a vd.
"TUTKU" Visconti'nin filmi
ilgili madde Sinema 15:234b
TUTMOSİS I Mısır firavunu, hk. d. İÖ y. 1525- y. 1512
ilgili madde Dikilitaş 5:219b
TUTMOSİS III Mısır firavunu, hk. d. İÖ 1504-1450; Mısır'ı gücünün doruğuna yükseltti; Suriye'yi aldı ve Fırat'ı aşarak ülkesinin sınırlarını Nübye'nin ötesine kadar genişletti; başarıları Karnak'taki tapınağın duvarlarına işlendi
ilgili maddeler
Dikilitaş 5:220a
Eski Mısır 6:188b
Teb 17:98b, 99a
TUTMOSİS IV Mısır firavunu, hk. d. İÖ 1425-17
ilgili madde Sfenks 15:162b vd.
TUTSAK *bak.* **SAVAŞ TUTSAĞI**
TUTU, DESMOND Güney Afrikalı Anglikan başpiskopos, d. 1931; Güney Afrikalı Siyahlar'ın haklarını savundu ve apartheid denen ırk ayrımı politikasına karşı çıktı; 1984'te Nobel Barış Ödülü'nü aldı; 1985'te Johannesburg piskoposu (bu göreve getirilen ilk Siyah'tı), 1986'da da Capetown başpiskoposu oldu
ilgili madde Habercilik: görsel 7:312
TUTUCULUK *ya da* **Muhafazakârlık** siyaset bilimde, değişikliklere güvenmeyip geleneklere, kurulu düzene ve yerleşik değerlere sıkı sıkıya sarılma eğilimi; yerleşik

düzende ancak zorunlu oldukça ve aşamalı olarak değişiklik yapılmasını öngörür; en ünlü düşünürlerinden biri Edmund Burke'tür

TUTUKLAMA ceza hukukunda, suçu işlediğinden kesin olarak kuşkulanılan sanığın, henüz özgürlüğü bağlayıcı bir cezaya mahkûm olmamışken, yargıç kararıyla özgürlüğünden yoksun bırakılması

TUTULMA

•Ay tutulması; Güneş tutulması

TUTULUM *ya da* **Ekliptik** Güneş'in takımyıldızlar arasında izlediği görünür yolun oluşturduğu büyük çember

ilgili maddeler
Burçlar kuşağ 4:62a, görsel
Güneş sistemi 7:273a
Hipparkhos 8:184a

TUTUOLA, AMOS Nijeryalı yazar, d. 1920

ilgili madde Afrika edebiyatı 1:54b

TUTUŞ Büyük Selçuklu emiri,1062-95; Suriye Selçukluları'nın kurucusudur

ilgili madde Anadolu Selçuklu Devleti 1:250a

TUTYA

ilgili madde Lehimleme 11:226a

TUVALU *ya da* **Ellice Adaları**

madde başlığı Tuvalu 18:15b

ilgili maddeler
Kiribati 10:279a
Pasifik Adaları 14:20b

TUVE, MERLE ABD'li fizikçi, 1901-82

ilgili madde Radar 14:172a

TUYGUN

madde başlığı Tuygun 18:15b, görsel

TUZ

madde başlığı Tuz 18:16b

ilgili maddeler
Baz 3:104b
Buharlaşma: görsel 4:47
Su 16:149a
Turnusol 18:10a

•Sofra tuzu

TUZAKLA AVLANMA

ana madde Avcılık 2:167b vd., görsel

TUZ GÖLÜ eskiden **Koçhisar Gölü** İç Anadolu Bölgesi

madde başlığı Tuz Gölü 18:18a, görsel

ilgili madde Ankara 1:280a

TUZLA

ilgili maddeler
Buharlaşma: görsel 4:47
Tuz 18:17b, görsel
Tuz Gölü 18:18b

TUZLAKEKİĞİ *bak.* **KARABAŞOTU**

TUZLU BATAKLIK

ilgili madde Bataklık ve turbalık 3:72b

TUZLUCA Kars'ın ilçesi; büyük bölümü dağlık alanlardan oluşur; kuzey kesimi Iğdır Ovası üzerindedir; ilçede Tekel tarafından işletilen bir tuzla vardır; nüf. (1990): ilçe 28.886, kasaba 7.698

TUZLUKÇU Konya'nın ilçesi; daha önce Akşehir'e bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990) ilçe 10.710, kasaba 5.474

TUZRUHU *bak.* **HİDROKLORİK ASİT**

TUZ SIRADAĞLARI Pakistan; Pencap'ın kuzeyinde, İndus Irmağı ile Jhelum Irmağı arasında uzanır; dünyanın en büyük kayatuzu yataklarından biridir; ayrıca kömür, kireçtaşı ve başka mineraller açısından da zengindir

TÜBERKÜL

ilgili madde Verem 18:322a

TÜBERKÜLİN TESTİ verem hastalığına tanı koymak amacıyla uygulanan test, verem basilinden özütlenen tüberkülin adlı protein genellikle koldaki deri altına çok az miktarda şırınga edilir; iğne yapılan yerin çevresinde 48 saat içinde şişme ve kızarıklık olursa test pozitif yanıt vermiş demektir; bu yanıt kişinin verem mikrobuyla karşılaşmış olduğunu gösterir, ama hasta olduğu anlamına gelmez; testi 1890'da Koch geliştirmiştir

ilgili madde Verem 18:322b

TÜBERKÜLOZ *bak.* **VEREM**

TÜBİTAK tam adı **Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu** başbakanlığa bağlı, tüzel kişiliği, yönetsel ve mali özerkliği olan kurum; 1963'te kuruldu, son biçimini 1987'de aldı; amacı pozitif bilimler alanında araştırmalar yapmak, eşgüdümü sağlamak ve bilim adamlarının yetişmesine öncülük etmektir; çeşitli çalışma grupları ve araştırma enstitüleri aracılığıyla etkinliğini yürütür

TÜBLEK, NEHAR Türk karikatürcü, d.1924

ilgili madde Türk karikatürü 18:102b

TÜBLES LASTİK *bak.* **ŞAMBRİYELSİZ LASTİK**

TÜF

ilgili maddeler
Erciyas Dağı 6:165b
Peribacaları 14:45a

TÜFEK namlusunun içinde sarmal yivler olan, tabancadan daha uzun namlulu ve daha büyük kalibreli, elde taşınabilir silah; yivler merminin kendi ekseni çevresinde hızla dönmesini ve böylece yolundan sapmadan ilerlemesini sağlar

ana madde Ateşli silahlar 2:136a vd.

ilgili madde Savaş ve savaş araçları 15:75b

•Makineli tüfek

TÜFEKKUŞU Avustralya ve Yeni Gine'de yaşayan üç cennetkuşu türünün ortak adı

ilgili madde Cennetkuşu 4:158a

"TÜKENİŞ" Sartre'ın romanı

ilgili madde Sartre 15:69a

TÜKENMEZKALEM

ilgili maddeler
Kalem 9:277a
Mürekkep 12:333a

TÜKETİCİ FİYATLARI ENDEKSİ perakende fiyatlardaki değişiklikleri temel alan hayat pahalılığı ölçüsü; belirlenmiş bir tüketici grubunda yapılan örneklem araştırmasıyla, kira, beslenme, giyim, ulaşım vb. gibi vazgeçilmez mal ve hizmetler listesi saptanır; sonra da bu listedeki kalemlerin belirli dönemler içindeki fiyat değişiklikleri belirlenir

TÜKETİCİYİ KORUMA tüketicilerin yararları ve çıkarları adına üreticilerin, satıcıların ve reklam kuruluşlarının denetlenmesi; bu amaçla kurulmuş örgütlerden, kampanyalardan ve yasalardan yararlanılır; ayrıca sanayi kuruluşları da kendi kurallarını belirleyerek bu denetime gönüllü olarak katılırlar

TÜKETİM iktisatta, mal ve hizmetlerin kullanıp tüketmek amacıyla satın alınması; bir kişinin para kazanmak amacıyla kendi işletmesine makine satın satın alması tüketim sayılmaz; buna karşılık kendi özel kullanımı için otomobil satın alması tüketimdir

TÜKETİM KOOPERATİFİ

ana madde Kooperatif 10:331b

ilgili madde Owen 13:256b

TÜKÜRÜK sindirime yardımcı olmak üzere tükürük bezlerince ağzın içine salgılanan renksiz sıvı

ilgili maddeler
Salgıbezi 15:30b
Sindirim 15:219a

TÜKÜRÜK BEZİ tükürük üreten salgıbezlerinin ortak adı; en önemlileri kulakaltı, çenealtı ve dilaltı tükürük bezleridir; ayrıca dilde, damakta, dudaklarda ve yanakların içinde de birçok küçük tükürük bezi vardır

ilgili maddeler
Salgıbezi 15:30b
Sıtma 15:183b
Sindirim 15:218b, 219a

•Kulakaltı tükürük bezi

TÜLKANAT sinirkanatlılar takımından birçok böceğin ortak adı; bu böcekler yeşil tülkanatlar ve kahverengi tülkanatlar olarak iki ayrı familyada toplanmıştır; dünyanın hemen her yerine dağılmış olan yeşil tülkanatların ince uzun duyargaları, narin, yeşil gövdeleri ve iki çift kanatları vardır; düşmanlarından korunmak için pis bir koku yayarlar; kahverengi tülkanatlar daha küçük yapılıdır

TÜL KUŞKONMAZI

ilgili madde Kuşkonmaz 11:128b

TÜLKUYRUK

ilgili madde Japonbalığı 9:185b

TÜMBAŞKALAŞMALI BÖCEKLER

ilgili madde Böcek 3:332a, görsel

TÜMBEYİN *ya da* **Ansefal**

ilgili madde Beyin 3:161b

TÜMCE *bak.* **CÜMLE**

TÜMDENGELİM

ilgili madde Mantık 12:55a

TÜMEN tugaydan büyük, kolordudan küçük askeri birlik

ilgili madde Kara kuvvetleri 10:39a

TÜMER, NEJAT Türk asker, d. 1924; Milli Güvenlik Konseyi üyesi

ilgili madde Türkiye 18:93b

TÜMEVARIM

ilgili madde Mantık 12:55a

TÜMGENERAL Türk Silahlı Kuvvetleri'nde tuğgeneral ile korgeneral arasındaki rütbe; tümen ve eşiti birliklere komuta eder; Deniz Kuvvetleri'ndeki karşılığı tümamiraldir

TÜMLEÇ

ana madde Cümle 4:218b

ilgili madde Bağlaç 2:269a

TÜMLEŞİK DEVRE *ya da* **Entegre devre** mikroskobik boyutlardaki elektronik bileşenlerin bir silisyum çipi üzerine yerleştirilmesiyle oluşan minyatür elektronik devre; bilgisayarlarda, hesap makinelerinde, kol saatlerinde vb. bu tip devreler kullanılır; tümleşik devrelerin geliştirilmesi elektroniğin bütün alanlarındaki uygulamalarda bir devrim yaratmıştır

ilgili maddeler
Elektronik 6:126a vd.
Saat 14:321b
Transistör 17:283a

•Mikroçip

TÜMÖR *bak.* **UR**

TÜMSEK AYNA *bak.* **DIŞBÜKEY AYNA**

TÜMÜLÜS bir mezar odasının üstüne taş ve toprak yığılarak oluşturulan yapay tepecik; bu yöntem dünyanın bazı bölgelerin-

de hâlâ uygulanmaktadır
ilgili maddeler
Gordion 7:185b
Nemrut Dağı 13:51b vd.
TÜNEL İstanbul'da, Beyoğlu-Karaköy arasında işleyen yeraltı treni
ilgili madde Metro 12:176a
TÜNEL yeraltı geçidi
madde başlığı Tünel 18:19a, görsel
ilgili maddeler
Alp Dağları 1:182a
Karayolu: görsel 10:50
TÜNEL GÖRÜNTÜSÜ görme bozukluğu
ilgili madde Göz 7:210a
TÜP AYAK
ilgili madde Derisidikenliler 5:197b
TÜP BEBEK vücut dışında yapay döllenmeyle doğmuş bebek; kadından alınan yumurta hücresi, erkekten alınan spermayla laboratuvar ortamında döllendikten sonra, gelişmesini sürdürmesi için yeniden kadının dölyatağına bırakılır; ilk tüp bebek 1978'de İngiltere'de doğmuştur
TÜPGAZ
ilgili madde Gaz 7:85a
TÜPSÜ ÇİÇEK
ilgili madde Çiçek 4:300a
TÜR canlıların sınıflandırılmasında, cinsin altında yer alan grup; ortak özellikler taşıyan ve kendi aralarında döllenerek üreyebilen akraba canlıları içerir; bir canlının soyunu sürdürebilmesi için kendi türünden bireylerle çiftleşmesi gerekir
ilgili maddeler
Biyoloji 3:245b
Böcek 3:332a
TÜRBAN
ilgili madde Başlık ve şapka 3:63b vd.
TÜRBE
madde başlığı Türbe 18:22a, görsel
ilgili maddeler
Anadolu Selçuklu Devleti 1:255b, görsel
Bursa: görsel 4:68
İshak Paşa Sarayı: görsel 9:82
İslam sanatı 9:99a
TÜRBİN
madde başlığı Türbin 18:23a, görsel
ilgili maddeler
Elektrik enerjisi 6:108b, görsel
İçten yanmalı motor 8:284b
Su enerjisi 16:163b vd.
•Buhar türbini; Gaz türbinli motor; Rüzgâr türbini; Su türbini
TÜRBİNLİ MOTOR
ilgili madde Uçak 18:154a
TÜRBOFAN MOTOR türbojet ve türboprop ilkelerinin birlikte kullanıldığı jet motoru
ilgili maddeler
Jet motoru 9:214a, görsel
Uçak 18:154b
TÜRBOJET MOTOR gaz türbinli jet motoru
ilgili maddeler
İçten yanmalı motor 8:288a
Jet motoru 9:212b vd., görsel
Mühendislik 12:326b
Uçak 18:154b
TÜRBOKOMPRESÖR
ilgili madde Pompa 14:118a
TÜRBOPROP MOTOR gaz türbini yardımıyla pervaneyi döndüren ve itme sağlayan uçak motoru türü
ilgili maddeler
İçten yanmalı motor 8:288a
Jet motoru 9:213a vd., görsel
TÜREMİŞ FİİL
ilgili madde Fiil 6:286a
TÜREMİŞ İSİM
ilgili madde İsim 9:84b
TÜR İÇİ ÇAPRAZLAMA ortak bir atadan türeyen canlıların çiftleşmesi; istenen özelliklerin korunması ya da istenmeyen özelliklerin yok edilmesi açısından yararlıdır; ama ana babada çekinik halde bulunan zararlı genlerin gelecek kuşaklarda ortaya çıkmasına neden olabilir
TÜRKALACASI
ilgili madde Zambak 19:232b
TÜRK ALFABESİ
ana madde Alfabe 1:145b, görsel
ilgili maddeler
Atatürk 2:127a, görsel
Türkçe 18:29a
TÜRK BAYRAĞI
ana madde Bayrak 3:90b, görsel
TÜRK BEŞLERİ Türk besteciler
madde başlığı Türk Beşleri 18:25b, görsel
TÜRK CEZA KANUNU 1 Temmuz 1926; Türk ceza hukukunun temelini oluşturan 765 sayılı yasa
ilgili maddeler
Cezaevi 4:171b
Çocuk suçları 5:40b
Gözetim 7:214b
Suç 16:153b
TÜRKÇE
madde başlığı Türkçe 18:28b
ilgili maddeler
Alfabe 1:145b
Argo 1:325a
Aruz 2:50a vd.
Atasözleri 2:114b
Cümle 4:217a vd.
Dil 5:227a
Etimoloji 6:216b
Fonetik 6:326a
Lehçe 11:224b
Milli Edebiyat 12:220b
Noktalama işaretleri 13:98b vd.
Orhun Anıtları 13:201a
Osmanlıca 13:233a vd.
Sözcük türleri 16:38a
Sözlük 16:41a vd.
Türk dilleri 18:34a vd.
Yazım kuralları 19:127a vd.
•Bağlaç; Edat; Fiil; İsim; Sıfat; Ünlem; Zamir; Zarf
TÜRK ÇİNİ VE SERAMİKLERİ MÜZESİ İstanbul
ilgili madde İstanbul Arkeoloji Müzeleri 9:122a
"TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI" Ziya Gökalp'in yapıtı
ilgili maddeler
Milli Edebiyat 12:220a
Ziya Gökalp 19:260b
TÜRKÇÜLÜK
madde başlığı Türkçülük 18:31a, görsel
ilgili maddeler
Milli Edebiyat 12:229a vd.
Ziya Gökalp 19:259b
TÜRK DERNEĞİ 1908'de İstanbul'da kurulan ilk Türkçü dernek
ilgili madde Milli Edebiyat 12:220a
TÜRK DİL KURUMU *ya da* **TDK** tüzel kimliği olan kamu kuruluşu; Türkçe'nin geliştirilmesi ve özleştirilmesi amacıyla 1932'de kuruldu; 1983'te Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu•'na bağlandı; kollar halinde çalışan kurum amacına yönelik bilimsel ve tanıtıcı yayınlar yapar
ilgili maddeler
Atatürk 2:128a
Etimoloji 6:216b
Sözlük 16:42a, 42b
Türkçe 18:29a
TÜRK DİLLERİ
madde başlığı Türk dilleri 18:34a
•Osmanlıca; Türkçe
TÜRKDOĞAN, SEMİH Türk atlet, d. 1912; kısa mesafe koşucusu olarak tanındı; 1930 Balkan Oyunları'nda Türkiye'ye uluslararası bir yarışmada madalya kazandıran ilk sporcu oldu; 100 m'deki 10,6 saniyelik rekoru uzun yıllar kırılamadı
TÜRK DÜĞÜMÜ *ya da* **Gördes düğümü**
ilgili madde Halı ve kilim 7:331a
TÜRK EDEBİYATI
madde başlığı Türk edebiyatı 18:35b, görsel
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:15b vd.
Deneme 5:146a vd.
Doğalcılık 5:260a
Düzyazı 6:34b
Gerçekçilik 7:133b
Günlük 7:299b
Mevlit 12:180b vd.
Roman 14:274b
Romantizm 14:276b
Sembolizm 15:116a
Şiir sanatı 16:272a vd.
Türk tiyatrosu 18:150a vd.
Yaşamöyküsü 19:112b
Yergi 19:157a vd.
•Divan edebiyatı; Edebiyat-ı Cedide; Fecr-i Âti; Garip; Halk edebiyatı; Hecenin Beş Şairi; İkinci Yeni; Milli Edebiyat; Servet-i Fünun; Tanzimat edebiyatı
"TÜRK EDEBİYATINDA İLK MUTASAVVIFLAR" Köprülü'nün yapıtı
ilgili madde Köprülü 11:59b
"TÜRK EDEBİYATI TARİHİ" Köprülü'nün yapıtı
ilgili maddeler
Köprülü 11:60b
Milli Edebiyat 12:221b
TÜRKELİ Sinop'un ilçesi; Karadeniz kıyısındaki düzlüklerle hemen arkasında yükselen Küre Dağları başlıca yüzey biçimleridir; dar kıyı şeridinde sebze ve meyve yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 22.547, kasaba 4.547
TÜRKELİ ADASI *bak.* **AVŞA ADASI**
TÜRKEŞ, ALPASLAN Türk asker ve siyaset adamı, d. 1917; 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesini gerçekleştirenler arasında yer aldı; 1965'te Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi genel başkanı oldu; partiyi milliyetçi-Türkçü bir çizgiye oturttu ve 1969'da adını Milliyetçi Hareket Partisi olarak değiştirdi; 1975-78 arasında kurulan Milliyetçi Cephe hükümetlerinde başbakan yardımcılığı yaptı; 12 Eylül 1980 harekâtından sonra beş yıla yakın tutuklu olarak yargılandı ve partisi kapatıldı; 1987'de yeni kurulan Milliyetçi Çalışma Partisi'nin genel başkanlığına getirildi
ilgili madde Türkiye 18:95a
TÜRK EVİ

ilgili maddeler
İç mimarlık 8:283b vd., görsel
Safranbolu 14:333b vd., görsel
Türk mimarlığı 18:112b, 113b, görsel
TÜRK HALK MÜZİĞİ
ana madde Halk müziği 8:16b
ilgili madde Türk müziği 18:117a
TÜRK HAMAMI
ana madde Banyo ve hamam 3:33a, görsel
TÜRK HAVA KURUMU Türkiye'de havacılığı geliştirmek amacıyla kurulmuş dernek
ilgili maddeler
Havacılık tarihi 8:68a vd.
Planör 14:93b
TÜRK HAVA YOLLARI ANONİM ORTAKLIĞI *ya da* **THY** yurtiçinde ve yurtdışında hava taşımacılığı yapan kamu iktisadi teşebbüsü
ilgili maddeler
Havacılık tarihi 8:69a
Türkiye 18:71b
TÜRK HEYKEL SANATI
madde başlığı Türk resim ve heykel sanatı 18:129a, görsel
"TÜRK İKİZLERİ" Uçuk'un çocuk romanı
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:17a
TÜRK-İSLAM ESERLERİ MÜZESİ İstanbul
ilgili maddeler
Eldem 6:100b
Müzeler ve sanat galerileri 13:12a vd., görsel
TÜRKİSTAN Asya'da bölge; Hazar Denizi ile Gobi Çölü arasında uzanan çöllük düzlükler ve dağlardan oluşan geniş bir alandır; Tanrı Dağları bölgeyi Doğu Türkistan (Çin) ve Batı Türkistan (Rusya) olarak ikiye böler
ilgili maddeler
Çinicilik 4:324a
Hint-Türk İmparatorluğu 8:180b
Karahanlılar 10:34b
TÜRK-İŞ tam adı **Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu**
ilgili maddeler
Grev 7:230b
Sendika 15:123a vd.
TÜRKİYE
madde başlığı Türkiye 18:41b, görsel, harita, tablo
ana madde Kurtuluş Savaşı 11:113a
ilgili maddeler
çalışma ve işgücü
Çıraklık 4:291a
Grev 7:230b
Sendika 15:121b
Ücret 18:262a
devlet yönetimi ve siyaset
Atatürk 2:126a vd.
Bakanlar kurulu 2:285a
Barış hareketleri 3:45b
Başbakan 3:62b vd.
Belediye 3:124a vd.
Bütçe 4:83b
Cumhurbaşkanı 4:212a vd.
Cumhuriyet 4:214a
Demokrasi 5:144a
Devletçilik 5:208a
Parlamento 14:11b
Polis 14:108b
Seçim 15:104a
Sıkıyönetim 15:180b vd., tablo
Siyasal partiler 15:282a
Siyasal ve yerel yönetim 15:287a vd.
Türkiye Büyük Millet Meclisi 19:96b
dış ilişkiler
Avrupa Toplulukları 2:189a
Boğazlar Sorunu 3:267a
Ege Sorunu 6:64a
İkinci Dünya Savaşı 8:309a vd.
Kıbrıs 10:202a vd.
Lozan Barış Antlaşması 11:288b
Truman 17:301b
Yunanistan 19:209b
din
Alevilik 1:143b vd.
Bektaşilik 3:118b
Hanefi mezhebi 8:24b
İslam 9:96b
Laiklik 11:194a vd.
Mevlevilik 12:179b
Tekke ve zaviyeler 17:116a
ekonomi, sanayi ve enerji
Bakır 2:286a
Bankalar ve bankacılık 3:24b
Baraj: tablo 3:36
Borsa ve kambiyo 3:303b
Bütçe 4:83b
Cam ve camcılık 4:115a
Dericilik 5:193b vd.
Gelir 7:106b, 107a
Hazır giyim sanayisi 8:114a
İnşaat sanayisi 9:61a
Kaolin 10:9b
Kooperatifçilik 10:333a
Patent 14:32a
Petrol 14:63b
Su enerjisi 16:168b, tablo
Şirket 16:283b
Ticari marka 17:195b
Vergiler 18:323b vd.
hukuk
Af 1:40b
Anayasa 1:264b
Avukat 2:191a
Boşanma 3:306b
Cezaevi 4:171a
Evlilik 6:232b
Kaçakçılık 9:245a
Kadın hakları 9:251b
Mahkeme 11:332a
Mülteci 12:331a
Ölüm cezası 13:271a
Pasaport 14:17a
Sahtekârlık ve dolandırıcılık 15:15b
Suç 16:153b
Terörizm 17:161b vd.
Vasiyet 18:308a
Vatana ihanet 12:331a
Yargıç 19:105a
Yargı sistemi 19:105a
Yurttaşlık hakları 19:213a vd.
inşaat ve mimarlık
Çeşme 4:278b vd.
İç mimarlık 8:283a, görsel
İnşaat sanayisi 9:61a
Konut: görsel 10:324, 325
Köprü 11:55a vd.
Saray 15:60b
Stadyum 16:131b
Sukemeri 16:173b vd.
Türk mimarlığı 18:114a vd., görsel
ordu ve savunma
Askeri okullar 2:62b
Askerlik 2:63b
Deniz kuvvetleri 5:163b
Havacılık tarihi 8:68a vd.
Hava kuvvetleri 8:78b
sanat ve kültür
Arkeoloji 2:25b
Bale 2:304b
Bando 3:20a
Ciltçilik 4:192b
Çinicilik 4:325a
Çocuk edebiyatı 5:15b vd.
Dans 5:82a
Dergi 5:188a
Halı ve kilim 7:334b
Halk edebiyatı 8:11a vd.
Halkevleri 8:14a
Koro ve koral müzik 11:17a
Kukla 11:94a
Kütüphane 11:187a
Mağara araştırmaları 11:328a
Mağara resmi 11:331a
Mozaik 12:294b
Müzeler ve sanat galerileri 13:10b
Opera 13:189a
Pop müzik 14:124a
Şarkı 16:243b
Türk edebiyatı 18:40a vd.
Türk karikatürü 18:101a vd.
Türk müziği 18:120b vd.
Türk resim ve heykel sanatı 18:125b vd.
Türk sineması 18:133a vd.
Türk tiyatrosu 18:147a vd.
Ulusal marşlar 18:187b
sosyal hizmetler ve eğitim
Alfabe 1:147a
Anaokulu 1:261a
Eğitim 6:72a vd.
Emeklilik 6:143a
Hastane 8:46b
Hemşirelik 8:126a
Köy enstitüleri 11:70b
Okuryazarlık 13:142a
Özürlülerin eğitimi 13:288b
Posta hizmetleri 14:134b, 135b
Sağlık ve sağlık hizmetleri 15:9b vd.
Sigorta 15:203a
Sosyal yardım hizmetleri 15:331b
Üniversite ve yüksekokullar 18:267b, tablo
Veteriner hekimlik 18:329b
spor
Balkan Şampiyonası 3:8a
Basketbol 3:59a
Binicilik 3:200b
Bisiklet sporu 3:228b
Boks 3:273b
Dağcılık 5:58a
Eskrim 6:208a
Futbol 7:58a
Güreş 7:303a vd.
Halter 8:19a vd.
Judo 9:225b
Karate 10:47b
Kürek sporu 11:176b
Maraton 12:60b
Okçuluk 13:137a
Olimpiyat Oyunları 13:148b
Planör 14:93b
Satranç 15:73a
Spor 16:51b
Tenis 17:148b
Voleybol 19:32b
Yüzme ve dalma 19:225a
tarım, hayvancılık ve gıda
Ayçiçeği 2:223b
Balıkçılık 2:318a

Bira ve biracılık 3:203a
Buğday 4:43a
Çay 4:266a
Ekmek 6:87a
Haşhaş 8:49b
İçecek 8:272a
İncir 9:15b
Koyun 11:28a
Orman 13:208b
Pamuk 13:300a
Peynir 14:67a
Pirinç 14:78a
Sığır 15:179a
Şarap 16:241a
Şeker ve şeker yapımı 16:257a
Tarım ve hayvancılık 17:34a vd.
Tütün 18:151b, 152a
Üzüm 18:286a vd.
Yün 19:217b
Zeytin 19:252a
ulaşım ve haberleşme
Demiryolu ve tren 5:137a
Deniz taşımacılığı 5:179b
Gazete ve gazetecilik 7:91b vd.
Havalimanı 8:81b
Karayolları 10:53a
Liman 11:258a
Metro 12:176a
Radyo ve televizyon yayınları 14:193a
Reklamcılık 14:211a
Televizyon 17:141b
Trafik 17:275a vd.
Tünel 18:22a
Ulaşım 18:182a, 183b
yaşam ve gelenekler
Aile 1:97a
Aşçılık 2:96b
Avcılık 2:172b
Ayakkabı ve ayakkabıcılık 2:219b vd.
Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:280b
Banyo ve hamam 3:34a vd.
Başlık ve şapka 3:68b
Bayrak 3:90b
Bayramlar ve kutsal günler 3:103a vd.
Boş inançlar 3:307a
Düğün 5:330b
Dükkân ve mağaza 5:332b
Folklor 6:325b
Gecekondu 7:100b vd.
Giysi 7:176a vd.
Göçebelik 7:192b vd.
Hayvanat bahçesi 8:101b
Kent 10:173b
Köy 11:69a
Lokanta 11:275a
Madalya ve nişanlar 11:309a
Masonluk 12:92b
Mobilya 12:254b
Nüfus 13:114b
Nüfus sayımı 13:117b
Otel ve motel 13:247a
Park 13:334b
Sergi, fuar ve panayırlar 15:137b vd.
Turizm 17:332b, görsel
Ulusal parklar 18:192a, görsel, tablo
Yangın ve yangından korunma 19:86a
Yaz saati 19:130b
•Anadolu; Trakya; Türkçe; Türkler; *bölgeler* : Akdeniz Bölgesi; Doğu Anadolu Bölgesi; Ege Bölgesi; Güneydoğu Anadolu Bölgesi; İç Anadolu Bölgesi; Karadeniz Bölgesi; Marmara Bölgesi; *iller, kentler ve yüzey biçimleri, örn.* Ankara; Fethiye; İstanbul; Kızılırmak; Toroslar; Van Gölü; *ayrıca bak. Türkiye tarihiyle ilgili kişi, kurum ve olaylar*

TÜRKİYE ATOM ENERJİSİ KURUMU başbakanlığa bağlı kamu kurumu; atom enerjisinin ülke yararına ve barışçı amaçlarla kullanılmasını sağlamak amacıyla 1956'da kuruldu

TÜRKİYE BARIŞ DERNEĞİ
ilgili madde Barış hareketleri 3:45b

TÜRKİYE BİLİMSEL VE TEKNİK ARAŞTIRMA KURUMU *bak.* **TÜBİTAK**

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ *ya da* **TBMM**
madde başlığı Türkiye Büyük Millet Meclisi 18:96b, görsel
ana madde Parlamento 14:12a vd., görsel
ilgili maddeler
Af 1:40b
Anayasa 1:264a vd.
Ankara: yeni binası: görsel 1:283
Bakanlar kurulu 2:285a
Başbakan 3:62b vd.
Cumhurbaşkanı 4:212a vd.
Kurtuluş Savaşı 11:115b
Lozan Barış Antlaşması 11:289a, 290a
Osmanlı İmparatorluğu 13:238a
Sevr Antlaşması 15:155a vd.
Sıkıyönetim 15:180b, 181b
Siyasal ve yerel yönetim 15:187a

TÜRKİYE CUMHURİYETİ *bak.* **TÜRKİYE**

TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI Türkiye'de banknot çıkarma ayrıcalığını tek başına elinde tutan ulusal merkezi banka; 1930'da çıkarılan özel bir yasayla 1931'de kuruldu; para-kredi konularında karar almak, hükümete öneride bulunmak, bankaları denetlemek, hazineye, kamu iktisadi teşebbüslerine ve ticari bankalara kısa vadeli kredi vermek de görevleri arasındadır
ilgili madde Bankalar ve bankacılık 3:25a, görsel

TÜRKİYE İŞ BANKASI 1924'te, İzmir İktisat Kongresi•'nden sonra, ulusal bankacılığı geliştirmek amacıyla kuruldu; bugün Türkiye'nin en büyük iki bankasından biridir
ilgili maddeler
Bankalar ve bankacılık 3:25a
Türkiye 18:58a, görsel

TÜRKİYE İŞÇİ DERNEĞİ
ilgili madde Sendika 15:122a, 122b

TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ Türk siyasal partisi; ilk kez 1961'de kuruldu; 12 Mart 1971 askeri müdahalesinden sonra kapatıldı ve yöneticileri çeşitli cezalara çarptırıldı; 1975'te yeniden kuruldu; 12 Eylül 1980 askeri müdahalesinden sonra etkinlikleri durduruldu, 1981'de de kapatıldı; eylemlerini yasadışı olarak sürdürdü; 1987'de Türkiye Komünist Partisi'yle birleşerek Türkiye Birleşik Komünist Partisi'ni (TBKP) oluşturdu; TBKP 1990'da yasal olarak kurulduysa da, Anayasa Mahkemesi 1991'de partinin kapatılmasına karar verdi
ilgili madde Türkiye 18:90a

TÜRKİYE İŞÇİ SENDİKALARI KONFEDERASYONU *bak.* **TÜRK-İŞ**

TÜRKİYE KIZILAY DERNEĞİ *bak.* **KIZILAY**

TÜRKİYE ODALAR VE BORSALAR BİRLİĞİ *ya da* **TOBB** 1950'de çıkarılan bir yasayla kurulmuş, tüzel kişiliği olan, kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu; amacı ticaret ve sanayi odaları ile borsalar arasında birlik ve dayanışmayı sağlamak ve gelişmelerine destek olmaktır; temsil ettiği kesimlerin mesleki çıkarlarını yönetim ve etkinliklerine katıldığı çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarında savunur; ayrıca günlük *Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi*'ni çıkarmakla görevlidir

TÜRKİYE PETROLLERİ ANONİM ORTAKLIĞI *ya da* **TPAO** kamu petrol sektörünü örgütlemekle görevli, başbakanlığa bağlı iktisadi devlet teşekkülü; 1954'te kuruldu; toplam petrol üretimi ve sondaj çalışmalarıyla ülkenin en büyük kuruluşudur; bağlı ortaklıkları Boru Hatları ile Petrol Taşıma AŞ (BOTAŞ), Deniz İşletmeciliği ve Tankerciliği AŞ (DİTAŞ), Türkiye Petrol Rafinerileri AŞ (TÜPRAŞ) ve Petrol Ofisi AŞ'dir
ilgili maddeler
Petrol 14:64a
Türkiye 18:54a

TÜRKİYE RADYO TELEVİZYON KURUMU *bak.* **TRT**

TÜRKİYE SINAİ KALKINMA BANKASI
ilgili madde Türkiye 18:66a vd.

TÜRKİYE TAŞKÖMÜRÜ KURUMU *ya da* **TTK** taşkömürü rezervlerini değerlendirmek amacıyla 1983'te kurulan iktisadi devlet teşebbüsü
ilgili madde Zonguldak 19:265b

TÜRKİYE TURİNG VE OTOMOBİL KURUMU
ilgili madde Turizm 17:332b

TÜRKİYE TÜRKÇESİ *ya da* **Anadolu Türkçesi**
ana madde Türkçe 18:28b
ilgili maddeler
Etimoloji 6:216a vd.
Osmanlıca 13:233a

TÜRKİYE ZİRAİ DONATIM KURUMU *ya da* **TZDK** 1944'te özel yasayla kurulan, Tarım, Orman ve Köyişleri Bakanlığı'na bağlı iktisadi devlet teşekkülü; üreticiler için gerekli tarım makineleri, araç, gereç ve girdileri sağlamakla görevlidir
ilgili madde Devletçilik 5:208a

TÜRK KAHVESİ
ilgili madde Kahve 9:267a

TÜRK KARİKATÜRÜ
madde başlığı Türk karikatürü 18:99a

TÜRK KIRMIZISI *ya da* **Edirne kırmızısı**
ilgili madde Boya ve cila 3:318b

TÜRKKUŞU sivil havacılık kurumu
ilgili madde Havacılık tarihi 8:68b, görsel

TÜRKLER halk
madde başlığı Türkler 18:104b
ana madde
•Türkiye 18:41b
ilgili maddeler
Aile 1:97a
Alfabe 1:145b
Anadolu 1:243a
Asya 2:89b
Atasözleri 2:114b vd.
Avcılık 2:171a vd.

Ayakkabı ve ayakkabıcılık 2:219a
Banyo ve hamam 3:33a
Başlık ve şapka 3:67b vd.
Bayrak 3:90a
Bayramlar ve kutsal günler 3:103b vd.
Cam ve camcılık 4:111b
Çinicilik 4:323b vd.
Dans 5:80b
Dantel ve oya 5:86a vd.
Davul 5:98a
Düğün 5:330b
Gemi ve gemi yapımı 7:113a vd.
Giysi 7:172b vd., görsel
Göç 7:191a
Gümüş işçiliği 7:263a vd.
Halı ve kilim 7:334a vd.
Halk dansları 8:10b
Halk edebiyatı 8:13a
Han ve kervansaray 8:29a
Hastane 8:45b
Hat sanatı 8:56a
Hukuk 8:215b
İç mimarlık 8:283a vd.
İslam 9:96b
Kakmacılık 9:269b
Kara kuvvetleri 10:38a
Kütüphane 11:186b
Mezar 12:191a
Minyatür 12:240b vd.
Mobilya 12:254a
Mumya 12:309a
Nakış 13:25b
Orhun Anıtları 13:199a
Peri ve peri masalları 14:48a
Saray 15:58b vd.
Sosyal yardım hizmetleri 15:331a
Sözlük 16:41a
Spor 16:51a
Şamanlık 16:226a vd.
Takvim 16:312b
Tezhip 17:170b
Tuğra 17:310b
Türbe 18:22a vd.
Türkçülük 18:31a
•Türkçe; Türk dilleri; Türk edebiyatı; Türk heykel sanatı; Türk karikatürü; Türk mimarlığı; Türk müziği; Türk resim sanatı; Türk sineması; Türk tiyatrosu; *Türk halkları ve devletleri, örn.* Anadolu Beylikleri; Anadolu Selçukluları; Devleti; Göktürkler; Hazarlar; Hint-Türk İmparatorluğu; Karahanlılar; Memlûklar; Oğuzlar; Osmanlı İmparatorluğu; Türkmenler

TÜRKLER, KEMAL Türk sendikacı, 1920-80
ilgili madde Terörizm 17:162a

"TÜRKLEŞMEK, İSLAMLAŞMAK, MUASIRLAŞMAK" Ziya Gökalp'in yapıtı
ilgili madde Ziya Gökalp 19:260a

TÜRK MEDENİ KANUNU 4 Ekim 1926
ilgili maddeler
Aile 1:97a
Atatürk 2:126b
Boşanma 3:306b
Evlat edinme 6:231b
Laiklik 11:194b

TÜRKMENİSTAN Asya'da bölge
madde başlığı Türkmenistan 18:106b
ilgili madde Asya 2:87a

TÜRKMENİSTAN SOVYET SOSYALİST CUMHURİYETİ SSCB
ana madde Türkmenistan 18:106b

TÜRKMENLER 11. yy'dan sonra batıya göç eden Müslüman Oğuzlar'ın gelenekleri sürdüren ve Türk dillerinin güneybatı koluna bağlı Türkmence'yi konuşan halk; büyük bölümü Türkmenistan SSC'de ve komşu Orta Asya topraklarında yaşar; Türkiye ile İran ve Afganistan'da da nüfusları 3 milyonun üzerindedir; Anadolu'daki göçebe Türkmenler Yörük olarak adlandırılır
ilgili maddeler
Alevilik 1:144a
Babai Ayaklanması 2:248a
Başlık ve şapka 3:67b
Düğün: görsel 5:329
Göç 7:191a
Göçebelik 7:193b
Karakoyunlular 10:36b
Oğuzlar 13:132b
Osman Gazi 13:232a
Türkmenistan 18:106b vd.
Yörükler 19:194b vd.

TÜRK MİMARLIĞI
madde başlığı Türk mimarlığı 18:108a
•Anıt; Cami; Çeşme; Han; Kervansaray; Köprü; Kümbet; Medrese; Mescit; Saray; Sukemeri; Türbe; Türk evi

TÜRK MUSİKİSİ DEVLET KONSERVATUVARI
ilgili madde Türk müziği 18:122b

TÜRK MUTFAĞI
ana madde Aşçılık 2:95a vd.

TÜRK MÜZİĞİ
madde başlığı Türk müziği 18:116b
ilgili madde Vurmalı çalgılar 19:37a
•Türk halk müziği

TÜRK OCAKLARI Türkçülük akımının en önemli örgütü; 1912'de kuruldu; yayın organı *Türk Yurdu* dergisi aracılığıyla Türkçü görüşlerin yayılmasında etkili rol oynadı; 1931'de kapatılıp yerine Halkevleri kurulduysa da 1949'da yeniden açıldı
ilgili maddeler
Halkevleri 8:14b
Türkçülük 18:33a

TÜRKOĞLU Kahramanmaraş'ın ilçesi; batısını Amanos Dağları kaplar; orta kesimdeki bataklıklar kurutularak tarım alanlarına dönüştürülmüştür; nüf. (1990): ilçe 60.992, kasaba 14.608

TÜRK PRİMİTİFLERİ
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:123b

TÜRK RESİM SANATI
madde başlığı Türk resim ve heykel sanatı 18:122b
ilgili madde Grafik sanatlar 7:223b vd., görsel

TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ Türkiye'nin, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri ile Jandarma Genel Komutanlığı'na bağlı birliklerden oluşan askeri gücü
ilgili madde Türkiye 18:76a

TÜRK SİNEMASI
madde başlığı Türk sineması 18:130b, görsel

TÜRK STANDARTLARI ENSTİTÜSÜ KURUMU özel hukuk kurallarına göre yönetilen ve tüzel kişiliği olan, başbakanlığa bağlı kamu kuruluşu; 1954'te kuruldu, son biçimini 1985'te aldı; görevi her türlü mal ve hizmet için standartlar koymaktır; bu standartlara uyulması ilgili bakanlığın onayıyla zorunlu kılınabilir

"TÜRK SÜİTİ" Alnar'ın bestesi
ilgili madde Türk Beşleri 18:26b

TÜRK TARİH KURUMU *ya da* **TTK** Türk tarihiyle ilgili araştırmalar yapmakla görevli, tüzel kişiliği olan kamu kuruluşu; 1931'de kuruldu, 1983'te Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu•'na bağlandı; yayınlar, araştırma ve kazı projeleri ile beş yılda bir toplanan uluslararası Türk Tarih Kongresi aracılığıyla görevini yerine getirir
ilgili maddeler
Arkeoloji 2:26a
Atatürk 2:127b
Tarih 17:45a

TÜRK TİYATROSU
madde başlığı Türk tiyatrosu 18:140b, görsel
ilgili madde Kukla 11:94a
•Karagöz; Meddah; Ortaoyunu

TÜRKÜ
madde başlığı Türkü 18:150b
ilgili madde Halk müziği 8:16b vd.

"TÜRK'ÜN ATEŞLE İMTİHANI" Halide Edip Adıvar'ın anı kitabı
ilgili madde Adıvar 1:33b

"TÜRK YURDU" dergi; 1911-12 arası Türk Yurdu Cemiyeti'nin, 1912-31 arasında da Türk Ocağı'nın yayın organı olarak çıktı; sonraki dönemlerde de yayımını sürdürdü
ilgili maddeler
Milli Edebiyat 12:220b
Ziya Gökalp 19:259b

TÜRK YURDU CEMİYETİ Türkçülük akımını savunan Osmanlı aydınlarının 1911'de kurdukları dernek
ilgili madde Milli edebiyat 12:220a

"TÜRLERİN KÖKENİ" Darwin'in yapıtı
ilgili maddeler
Darwin 5:91b
Evrim 6:242b

TÜRLERİN TÜKENMESİ
ana maddeler
Doğayı koruma 5:264a
Soyu tükenmiş hayvanlar 16:31a vd.
ilgili maddeler
Avcılık 2:169b
Dinozor 5:237b vd.
Soyu azalan türler 16:27b vd.

TÜTSÜ
ilgili maddeler
Parfüm 13:329a
Santal 15:54b
Sığla 15:180b

TÜTÜN
madde başlığı Tütün 18:150b, görsel
ilgili maddeler
Filipinler: görsel 6:298
Pipo 14:73a
Samsun 15:40b, görsel
Zimbabve: görsel 19:258

"TÜTÜN ZAMANI" *bak.* **"ZELİŞ"**

TÜVİT KUMAŞ genellikle dimi yöntemiyle dokunmuş çeşitli kalınlıkta, kaba yüzeyli kumaşların ortak adı; genellikle tümüyle yünden ve çizgili, puanlı, balıksırtı, çapraz ya da ekose desenli olarak dokunur; palto, tayyör ve ceket yapımında kullanılır
ilgili madde Yün 19:217b

TÜY
ilgili madde Kıl 10:204a
•Kuştüyü

TÜYBULUT *bak.* **SİRRUS**

TÜY DÖKME
ilgili madde Kuş 11:122a

TÜY KALEM
ana madde Kalem 9:275a, görsel

ilgili madde Kuştüyü 11:130a

TÜYLÜ GERGEDAN Avrupa, Asya ve Kuzey Amerika'da fosillerine ve donmuş cesetlerine rastlanan soyu tükenmiş hayvan; kalın bir postla örtülü iri, ağır bir gövdesi ve kafatasının önünde iki büyük boynuzu vardı
ilgili maddeler
Gergedan 7:134b
Mağara insanları 11:328b

TÜYYILDIZ denizyıldızıyla akraba olan omurgasız deniz hayvanı
ilgili maddeler
Derisidikenliler 5:197a
Mercan resifi: görsel 12:153

TÜZÜN, FERİT Türk besteci, 1929-77; Ankara Devlet Konservatuvarı piyano ve bestecilik bölümlerinde öğrenim gördü; 1959'dan sonra Ankara Devlet Operası'nın orkestrasında şeflik yaptı; 1977'de Devlet Opera ve Balesi genel müdürlüğüne atandı
ilgili maddeler
Bale 2:305a
Opera 13:189a

TWAIN, MARK asıl adı **Samuel Langhorne Clemens** ABD'li yazar, 1835-1910
madde başlığı Twain 18:152a, görsel
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:223b vd., görsel
Mississippi ve Missouri ırmakları 12:245a
Takma ad 16:305a

TWIST
ilgili madde Dans 5:82a

TYCHO KRATERİ Ay
ilgili madde Ay 2:216a

TYLER, WAT İngiliz devrimci, ö. 1381; John Ball ile birlikte 1381'de Büyük Köylü Ayaklanması'na önderlik etti; köylülerin vergilere ve sert uygulamalara karşı başkaldırmasına yol açan bu ayaklanma Wat Tyler Ayaklanması olarak da bilinir
ilgili madde Richard 14:237a

TYNE IRMAĞI İngiltere; doğuya doğru 100 km boyunca akarak Tynemouth'ta Kuzey Denizi'ne dökülür; son 22 km'lik bölümü gelgit etkisindedir
ilgili maddeler
İngiltere 9:33b
İngiltere Bölgesi 9:47a, 47b
Stephenson 16:137b

TYRANNOSAURUS soyu tükenmiş etçil dinozor; bugüne kadar yeryüzünde yaşamış en iri kara hayvanıdır
ilgili madde Dinozor 5:236b, görsel

TYROL *bak.* **TİROL**

TYRONE Kuzey İrlanda'da bölge; ülkenin orta kesiminde, dağlık, kırsal toprakları ve ırmak vadilerini içerir
ilgili maddeler
İrlanda Cumhuriyeti 9:75a
Kuzey İrlanda 11:158a, 158b

TYROS *bak.* **SUR**

TYUTÇEV, FYODOR İVANOVİÇ Rus şair, 1803-73
ilgili madde Rus edebiyatı 14:302b

TZARA, TRISTAN Rumen asıllı Fransız yazar, 1896-1963; Dadacılık akımının kurucularındandır
ilgili madde Grafik sanatlar 7:222a

TZDK *bak.* **TÜRKİYE ZİRAİ DONATIM KURUMU**

U

U2 İrlandalı *rock* topluluğu; 1978'de kuruldu
ilgili maddeler
Barış hareketleri 3:45b
Pop müzik 14:123b

U-235 *bak.* **URANYUM-235**

U-238 *bak.* **URANYUM-238**

UAGADUGU Burkina Faso'nun başkenti ve en büyük kenti; 15. yy'da Mosiler'in kurduğu krallığın başkentiydi; başlıca ürünleri dokuma, meşrubat, kibrit ve ayakkabıdır; nüf. 441.514 (1985)
ilgili madde Burkina Faso 4:66a

UB40 İngiliz pop müzik topluluğu
ilgili madde Pop müzik 14:124a

UBANGİ IRMAĞI Kongo
ilgili madde Kongo 10:315b

UBASTİ *bak.* **BAST**

UBEYDULLAH EL-MEHDİ Fatımi halifesi, 909-934
ilgili maddeler
Batınilik 3:77a
Fatımiler 6:261a

U-BOOT Alman denizaltısı
ilgili madde Denizaltı 5:149a, 149b

UCCELLO, PAOLO İtalyan ressam, 1397-1475; yapıtları Geç Gotik üslupla erken Rönesans yaklaşımını benzersiz bir biçimde kaynaştırır; *San Romano Bozgunu* (1450'lerin ortası) adlı tablosu bunun en güzel örneğidir; perspektifin gelişmesine katkıda bulunan öncü ressamlardandır
ilgili madde Resim sanatı 14:224b

UCMAN Birleşik Arap Emirlikleri'ni oluşturan emirliklerin en küçüğü; y.öl. 250 km², başkenti Ucman; üç bölümden oluşur; emirliklerin en yoksul olanıdır; nüf. 64.318 (1985 tah.)
ilgili madde Birleşik Arap Emirlikleri 3:214a

UÇAK
madde başlığı Uçak 18:153a, görsel
ana maddeler
•Havacılık tarihi 8:59a vd., görsel
Hava kuvvetleri 8:73b vd., görsel
Havalimanı 8:79a vd., görsel
ilgili maddeler
Birinci Dünya Savaşı 3:204b, 209b vd., görsel
Deniz savaşları 5:174b vd.
Hava taşıtları 8:86b, 87a
Hız 8:154b, 155a, görsel
Hidrolik 8:160a
İkinci Dünya Savaşı 8:297b, 300b vd.
Kutupların keşfi 11:138a, 139a
Pusula 14:166b
Radar 14:172a vd.
Roket 14:256b
Savaş ve savaş araçları 15:80a vd.
Seyir 15:158a, görsel
Sürtünme 16:208a, 208b
Taşımacılık 17:75a
Teknoloji 17:123b
Yangın ve yangından korunma 19:90a, görsel
•Delta kanatlı uçak; Deniz uçağı; Düşey kalkış ve inişli uçak; Jet uçağı; Kısa kalkış ve inişli uçak; Planör; Savaş uçağı; Sesüstü uçak; Tarım uçağı; Tek kanatlı uçak; Yatay kalkış ve inişli uçak

UÇAK GEMİSİ
ilgili maddeler
Birinci Dünya Savaşı 3:210a
Deniz kuvvetleri: görsel 5:164
Deniz savaşları 5:175a, görsel
Havacılık tarihi 8:62b, 65b
Hava kuvvetleri 8:74a, 77a
İkinci Dünya Savaşı 8:300b vd., görsel

UÇAK KAÇIRMA *ya da* **Hava korsanlığı**
ana madde Terörizm 17:160b, 161a

UÇAK POSTASI havayoluyla taşınan mektup ve koliler
ana madde Posta hizmetleri 14:133b, görsel
ilgili madde Havacılık tarihi 8:63a

UÇAKSAVAR başta uçaklar olmak üzere hava taşıtlarına ve hava saldırılarına karşı kullanılan top, mermi, füze, roket vb. silahların ortak adı
ilgili maddeler
Ateşli silahlar 2:135b
Deniz kuvvetleri 5:164b
Savaş ve savaş araçları 15:82b

UÇAMAYAN KUŞLAR
ana madde Kuş 11:120b
•Devekuşu; Dodo; Emu; Kivi; Penguen; Rea; Tepelidevekuşu

UÇANBALIK
madde başlığı Uçanbalık 18:166b, görsel
ilgili maddeler
Balık 2:307b, görsel
Uçuş 18:170a
Zargana 19:241b

UÇAN BOMBA *bak.* **V1**

UÇAN DAİRE *ya da* **UFO**
madde başlığı Uçan daire 18:167a

UÇAN DOKTORLAR yerleşmelerin dağınık ya da ulaşımın güç olduğu kırsal kesimlere uçaklarla sağlık hizmeti götüren doktorlar; bu yöntem ilk kez 1928'de Avustralya'da uygulamaya konuldu; bugün Kanada'da ve Doğu Afrika'da da uygulanmaktadır
ilgili maddeler
Avustralya 2:196a
Sağlık ve sağlık hizmetleri 15:10b, görsel

"UÇAN FİL DUMBO" Disney'in çizgi film kahramanı
ilgili madde Disney 5:240b

"UÇAN HOLLANDALI" Wagner'in operası
ilgili maddeler
Opera 13:189b
Wagner 19:40b

UÇAN KALAMAR
ilgili madde Kalamar 9:273a

UÇAN KELER Asya'nın tropik bölgelerindeki ağaçlık alanlarda yaşayan parlak renkli keler
ilgili maddeler
Keler 10:151b
Uçuş 18:169b

UÇANKIRLANGIÇ tropik ve ılıman denizlerde yaşayan, kırlangıçbalığına benzer balık; daha iri olan gövdesi ve büyük göğüs yüzgeçleriyle ayırt edilir; dipte yaşar, bazen suyun dışına fırlayıp göğüs yüzgeçlerini açarak kısa bir süre havada süzülür
ilgili madde Uçanbalık 18:167a

UÇAN KURBAĞA
ilgili maddeler

Kurbağa 11:107a, görsel
Uçuş 18:169b
UÇANKUSKUS
ilgili madde Keseliler 10:186a
UÇANMAKİ *bak.* **KOLUGO**
UÇAN MEKİK
ilgili maddeler
Dokumacılık 5:283b
Sanayi Devrimi 15:45a
UÇAN PAYANDA
ilgili madde Kemer 10:162a, görsel
"UÇAN SINIF" Kästner'in öykü kitabı
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:13b
UÇAN SİNCAP Avrupa, Asya ve Kuzey Amerika'daki ormanlarda yaşayan 35 kadar kemirici memeli türünün ortak adı; ön ve arka bacakları arasındaki deri parçasını paraşüt gibi kullanarak ağaçlar arasında süzülerek dolaşırlar; yumuşak postları, iri gözleri vardır; böceklerle ve kabuklu yemiş, meyve gibi bitkisel yiyeceklerle beslenen gececi hayvanlardır
ana madde Sincap 15:218a, görsel
ilgili madde Uçuş 18:169b
UÇANTİLKİ *ya da* **Tilki yarasa** en iri yarasa türü; doğu yarıküresinin tropik bölgelerinde yaşar
ilgili madde Yarasa 19:102a, 102b, görsel
UÇBEYLİĞİ Anadolu Selçukluları'nda ve Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde sınır bölgelerinde görevlendirilen Türkmen beylerinin oluşturduğu örgütlenmeye verilen ad; görevleri hem sınırları korumak, hem de düşman topraklarına akınlar düzenlemekti; genellikle güçlü aşiret beyleri arasından seçilen uçbeyleri bir fermanla atanır ve bölgelerini özerk biçimde yönetirlerdi; Ertuğrul Gazi ve Osmanlı Devleti'ni kuran oğlu Osman Gazi de birer uçbeyi idiler
ilgili maddeler
Anadolu Selçuklu Devleti 1:254b
Osmanlı İmparatorluğu 13:234a
UÇUCU YAĞ
ilgili maddeler
Parfüm 13:326b
Tedavi yöntemleri 17:104a
Yağ 19:66b, 67a
UÇUÇBÖCEĞİ *bak.* **UĞURBÖCEĞİ**
UÇUK
ilgili madde Virüsler ve virüs hastalıkları 19:19b
UÇUK, CAHİT Türk kadın yazar. d. 1911; gündelik yaşamdan kesitleri gerçekçi bir yaklaşımla yansıtan romanlarıyla tanındı; asıl ününü çocuk edebiyatı alanında yaptı; *Türk İkizleri* (1937) adlı çocuk romanı birçok dile çevrildi
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:17a
UÇUNUM *bak.* **SÜBLİMLEŞME**
UÇURTMA
madde başlığı Uçurtma 18:168a, görsel
ilgili madde Oyuncak 13:262b
"UÇURTMAYI VURMASINLAR" Başaran'ın filmi
ilgili madde Türk sineması 18:140a, görsel
"UÇURUM İNSANLARI" London'ın romanı
ilgili madde London 11:278a
UÇUŞ hayvan
madde başlığı Uçuş 18:169b
ilgili madde Kuş 11:120a vd.
UÇUŞ uçak
ana madde Uçak 18:156b
ilgili maddeler
Balon 3:10a
Havacılık tarihi 8:59a vd.
UÇUŞ DENETİMİ
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:257a
UÇUŞ GÜVENLİĞİ
ilgili maddeler
Uçak 18:161b
Uzay uçuşları 18:257a
UÇUŞ GÜVERTESİ
ilgili madde Uçak 18:165b, görsel
UD
madde başlığı Ud 18:170b
ilgili madde Targan 17:14b
UDAYPUR Hindistan'ın Racastan eyaletinde kent; beyaz mermerden yapılarıyla ünlüdür
ilgili madde Hint sanatı: saray 8:179b
UDİ HIRANT Ermeni asıllı ud sanatçısı ve besteci, 1901-77; küçük yaşta kör olan sanatçı döneminin önde gelen ud sanatçılarındandı; "Hastayım Yaşıyorum Görünmez Hayalinle" en ünlü şarkısıdır
ilgili madde Ud: görsel 18:170
UDİ NEVRES asıl adı *Nevres Orhon* Türk ud sanatçısı ve besteci, 1873-1937; klasik üslupta şarkılar besteledi; aynı zamanda usta bir hanendeydi; "Yıllarca Ben Seni Aradım Durdum" tanınmış bestelerinden biridir
UEFA *bak.* **AVRUPA FUTBOL FEDERASYONLARI BİRLİĞİ**
UFFIZI GALERİSİ Floransa, İtalya
ilgili maddeler
Botticelli 3:312b
Müzeler ve sanat galerileri 13:8b, 15a
UFO *bak.* **UÇAN DAİRE**
UGANDA
madde başlığı Uganda 18:171b, görsel, harita
ilgili madde Göç 7:189b
UGARİT *bugün* **Ras Şamra** Suriye'de eskiçağ kenti
ilgili maddeler
Fenike 6:271b
Saray 15:58b
UĞRAŞI *ya da* **Hobi**
madde başlığı Uğraşı 18:173b, görsel
ilgili maddeler
Marangozluk 12:59b
Origami 13:201a, görsel
Pul ve pulculuk 14:159b vd.
Uğraşı tedavisi 18:176a
UĞRAŞI TEDAVİSİ
madde başlığı Uğraşı tedavisi 18:176a
"UĞULTULU TEPELER" *ya da* **"Rüzgârlı Bayır"** Emily Brontë'nin romanı
ilgili maddeler
Brontë Kardeşler 4:27b, 29a
İngiliz edebiyatı 9:25a
UĞURBÖCEĞİ *ya da* **Gelinböceği** *ya da* **Hanımböceği** *ya da* **Uçuçböceği**
madde başlığı Uğurböceği 18:176b, görsel
ilgili madde Kınkanatlılar 10:211b
UĞURLUDAĞ Çorum'un ilçesi; daha önce İskilip ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe olarak örgütlendi; nüf. (1990): ilçe 27.331, kasaba 7.356
UĞUR TAŞI
madde başlığı Uğur taşı 18:177b, görsel, tablo
UHF *bak.* **ULTRA YÜKSEK FREKANS**
UHUD SAVAŞI 23 Mart 625; Hz. Muhammed'in kutsal savaşlarından; Bedir Savaşı'nda uğradıkları yenilginin öcünü almak isteyen Mekkeliler ile Medine'den yola çıkan Müslümanlar arasında Uhud Dağı eteklerinde yapıldı; sayıca üstün olan Mekkeliler karşısında Müslümanlar çok kayıp vererek geri çekildiler; Hz. Muhammed de yaralandı
ilgili madde Muhammed, Hz. 12:304a
UHURU yanardağ *bak.* **KİLİMANJARO**
UHURU yapma uydu
ilgili madde Uydu 18:231a
UKEREWE ADASI Victoria Gölü
ilgili madde Victoria Gölü 18:334b
UKRAYNA SSCB
madde başlığı Ukrayna 18:178a
ilgili maddeler
Avrupa 2:180b
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:11b vd.
UKRAYNA SOVYET SOSYALİST CUMHURİYETİ SSCB
ana madde Ukrayna 18:178a vd.
ULA Muğla'nın ilçesi; topraklarını fazla yüksek olmayan dağlar engebelendirir; başlıca tarım alanları Gökova, Kızılyaka ve Ula ovalarıdır; turizm önemli gelir kaynaklarından biridir; nüf. (1990): ilçe 19.978, kasaba 5.185
ilgili madde Muğla 12:302a
ULAHLAR *ya da* **Valahlar** halk
ilgili madde Romanya 14:278b
ULAK
ilgili madde Posta hizmetleri 14:132a
ULAN-BATOR eskiden **Urga** Moğolistan Halk Cumhuriyeti'nin başkenti; Tola Irmağı'nın kolu üzerinde yer alır; canlı hayvan ve kumaş ticaretinin merkezidir; Dış Moğolistan'ın "Yaşayan Buda" adıyla anılan hükümdarının konutu 1924'e kadar bu kentteydi; nüf. 548.000 (1989)
ilgili maddeler
Gobi Çölü 7:180a
Moğolistan 12:258b vd., görsel
ULANOVA, GALİNA SSCB'nin ilk başbalerini, d. 1910; özelikle *Giselle*, *Romeo ve Juliet* gibi balelerdeki rolleriyle büyük övgü topladı; Bolşoy Balesi'nin filmlerinde dans ederek baleye karşı ilginin artmasında önemli rol oynadı
ilgili maddeler
Bale 2:302b
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:15a
ULAŞ Sivas'ın ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 13.108, kasaba 2.488
ilgili madde Sivas 15:264b
ULAŞIM
madde başlığı Ulaşım 18:179a
ana madde Türkiye 18:69b vd.
ilgili maddeler
Kent 10:172a
Taşımacılık 17:68a
Tekerlek 17:106a
•Demiryolu; Dolmuş; Gemi; Kanal; Karayolu; Motorlu taşıt; Otobüs; Uçak
ULBRICHT, WALTER ERNST KARL Alman Demokratik Cumhuriyeti devlet başkanı, 1893-1973; 1919'da Komünist Parti'ye katıldı; Hitler'in iktidarı sırasında Paris'te ve Moskova'da yaşadı; 1945'te Ber-

lin'e dönerek Sovyet Bölgesi'nde komünizmin temellerini atmaya girişti; Berlin Duvarı'nın yapılmasına önayak oldu; 1960-71 arasında devlet başkanıydı

ULEMA Osmanlı Devleti'nde kadılara ve müderrislere verilen ad
ilgili madde Osmanlı İmparatorluğu 13:237a
•İlmiye sınıfı

ULLMANN, LIV Norveçli kadın sinema ve tiyatro oyuncusu, d.1938
ilgili madde Bergman 3:138a

ULM SAVAŞI 1805; 210.000 kişilik Napolyon ordusunun 72.000 kişilik Avusturya ordusuna karşı kazandığı zafer; Avusturyalılar Fransız ordularının Karaormanlar'dan geçeceğini sanıyorlardı; oysa Napolyon Ren ve Tuna ırmaklarını geçerek Avusturyalılar'ın geri çekilebileceği yolları kesti ve Avusturyalılar'ı teslim olmak zorunda bıraktı

ULSTER eski İrlanda krallığı; İrlanda'nın beş büyük yönetim bölgesinden biri olarak varlığını sürdürdü; 1920'de dokuz ilinden altısı yönetsel özerklik yasasını kabul etmeyerek Kuzey İrlanda adıyla ayrı bir devlet oluşturdu
ilgili madde İrlanda Cumhuriyeti 9:75a, 76a

ULTRA YÜKSEK FREKANS *ya da* **UHF** elektromagnetik tayfın dalga boyu 0,1-1 m ve frekansı 3.000-300 MHz arasında değişen radyo dalgalarını içeren bölümü; bu dalgalar ince ve düzgün demetler halinde yoğunlaştırılabilir; özellikle televizyon yayıncılığında yararlanılır
ilgili madde Radyo 14:180a

ULUBAT GÖLÜ *ya da* **Apolyont Gölü** Marmara Bölgesi
ilgili maddeler
Bursa 4:68a
Göl 7:201b
Marmara Bölgesi 12:70b

ULU BEY Anadolu Beylikleri'nde, beyliği yöneten ailenin en yaşlı ve etkili kişisi
ilgili madde Anadolu Beylikleri 1:248a

ULUBEY Ordu'nun ilçesi; topraklarını Canik Dağları'nın uzantıları engebelendirir; geçim kaynağı tarımdır; en çok mısır, fındık, fasulye ve patates yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 37.698, kasaba 10.116

ULUBEY Uşak'ın ilçesi; düzlüklerden oluşan topraklarında tarım yapılır; Aksaz Kaplıcası'nın romatizmaya iyi geldiğine inanılır; nüf. (1990): ilçe 19.203, kasaba 5.140

ULUBORLU Isparta'nın ilçesi; üç tarafı dağlarla kuşatılmıştır; Senirkent Ovası'nın batı bölümü ilçe sınırları içindedir; ekonomisi halıcılık ve tarıma dayanır; Apollonia eskiçağ kentinin kalıntılarını barındırır; nüf. (1990): ilçe 11.970, kasaba 10.072
ilgili madde Anadolu Beylikleri 1:246b

ULUCAMİ
ilgili maddeler
Adana: görsel 1:28
Cami 4:106b
Çankırı: görsel 4:252
Diyarbakır: görsel 5:255
Elazığ: görsel 6:97

ULUÇAY *bak.* **BOTAN ÇAYI**

ULUDAĞ Bursa
madde başlığı Uludağ 18:184b, görsel
ilgili maddeler
Kış sporları 10:229a, görsel
Marmara Bölgesi 12:70b

ULUDAĞ MİLLİ PARKI Bursa
ilgili madde Ulusal parklar: tablo 18:193

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ Bursa
ilgili maddeler
Balıkesir 2:327b vd.
Bursa 4:71b
Üniversite ve yüksekokullar: tablo 18:269

ULUDERE Şırnak'ın ilçesi; dağlık bir alanda yer alır; halkı hayvancılık, halı ve kilim dokumacılığı ile geçinir; nüf. (1990): ilçe 24.929, kasaba 6.289
ilgili madde Şırnak 16:266a

ULUDORUK *bak.* **REŞKO TEPESİ**

ULUFE
ilgili maddeler
Çınar 4:289a
Yeniçeri Ocağı 19:145b

ULUĞ BEY Timurlu hükümdarı, 1394-1449
madde başlığı Uluğ Bey 18:186b
ilgili maddeler
Gözlemevi 7:215b
Timur İmparatorluğu 17:203b

ULUKIŞLA Niğde'nin ilçesi; güneyini Bolkar Dağları kaplar; ekilebilir alan az olmasına karşın ürün miktarı fazladır; ilçe yeraltı kaynakları açısından da zengindir; nüf. (1990): ilçe 29.434, kasaba 5.545

ULU KÜMBET Ahlat
ilgili maddeler
Anadolu Selçuklu Devleti 1:256a
Türk mimarlığı 18:111b

ULUS Zonguldak'ın ilçesi; yoğun orman örtüsüyle kaplı dağlık bir alanda yer alır; halkı ormancılık ve tarımla geçinir; nüf. (1990): ilçe 40.600, kasaba 2.825

"ULUS" eskiden **"Hakimiyet-i Milliye"** Ankara'da yayımlanmış günlük siyasal gazete; 1920'de *Hakimiyet-i Milliye* adıyla kuruldu; 1923'ten sonra Cumhuriyet Halk Partisi'nin sözcüsü durumuna geldi; adı 1934'te *Ulus* oldu; 1971'te kapandı
ilgili maddeler
Atay 2:131b
Ecevit 6:39a
Yalçın 19:79b

ULUSAL BAYRAM
ana madde Bayramlar ve kutsal günler 3:103a vd.

ULUSAL EGEMENLİK VE ÇOCUK BAYRAMI *ya da* **23 Nisan Bayramı**
ilgili madde Bayramlar ve kutsal günler 3:103b

ULUSAL GALERİ Londra'da müze, İngiltere; 1838'de kuruldu; ulusal sanat koleksiyonlarını barındırır
ilgili maddeler
Londra 11:280b
Müzeler ve sanat galerileri 13:14b

ULUSAL HALK PARTİSİ *bak.* **KUOMİNTANG**

ULUSAL KONVANSİYON Fransız Devrimi sırasında, 1792-95 arasında Fransa'yı yöneten meclis; monarşiye son verildikten sonra yeni anayasayı hazırlamak üzere seçildi; 749 milletvekili, Montagnardlar ve Jirondenler adıyla birbirine karşıt iki hizip oluşturdu; yeni anayasa 1795'te onaylandı
ilgili maddeler
Fransız Devrimi 7:36a
Marat 12:60a

ULUSAL MARŞ *ya da* **Milli marş**
madde başlığı Ulusal marşlar 18:187a
ilgili madde Ersoy 6:174a

ULUSAL PARK *ya da* **Milli park**
madde başlığı Ulusal parklar 18:188a, görsel
ilgili maddeler
Doğayı koruma 5:266a
Park 13:333a
Türkiye 18:52b vd.

ULUSAL SANAT GALERİSİ Washington kenti, ABD
ilgili madde Müzeler ve sanat galerileri: görsel 13:8

ULUSÇULUK
ana madde Atatürk 2:128b

ULUSLARARASI ADALET DİVANI Birleşmiş Milletler'e bağlı uluslararası hukuk mahkemesi
ana maddeler
Birleşmiş Milletler 3:217b
Uluslararası hukuk 18:199a vd.
ilgili madde Lahey 11:192b

ULUSLARARASI AF ÖRGÜTÜ
ilgili maddeler
İnsan hakları 9:54a vd.
Pop müzik 14:123a

ULUSLARARASI AĞIRLIKLAR VE ÖLÇÜLER BÜROSU
ilgili madde Ölçme 13:269a

ULUSLARARASI ANTLAŞMA
ilgili maddeler
Antlaşma 1:299a
Silahsızlanma 15:210b

ULUSLARARASI ATOM ENERJİSİ AJANSI 1957'de, atom enerjisi kullanımını yaygınlaştırmak amacıyla örgütlenen BM kuruluşu
ilgili madde Uluslararası hukuk 18:199a

ULUSLARARASI BİRİMLER SİSTEMİ *ya da* **SI** 1960'ta yürürlüğe konulan ve hemen hemen bütün ülkelerde kabul edilen ağırlık ve ölçüler sistemi; birimler önemli çalışmalar yapmış bilim adamlarının (örn. Newton, Joule, Watt) adını taşır
ana madde Ağırlıklar ve ölçüler 1:76b vd., tablo
ilgili maddeler
Elektrik enerjisi 6:111b
Güç 7:246b
Joule 9:221b
Ölçme 13:269a
Pascal 14:18a

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ *ya da* **ILO**
ilgili madde Birleşmiş Milletler 3:218b

ULUSLARARASI DENİZCİLİK ÖRGÜTÜ
ilgili madde Birleşmiş Milletler 3:218b

ULUSLARARASI DOĞA VE DOĞAL KAYNAKLARI KORUMA BİRLİĞİ
ilgili maddeler
Doğayı koruma 5:268b
Soyu azalan türler 16:29a vd.

ULUSLARARASI EMEKÇİLER BİRLİĞİ *bak.* **BİRİNCİ ENTERNASYONAL**

ULUSLARARASI FONETİK ALFABE dilbilimcilerin, dillerin doğru telaffuzunu kaydedebilmeleri için geliştirilen alfabe; bir dildeki her ses için özel bir simge kullanılır

ULUSLARARASI FUTBOL FEDERASYONU *ya da* **FIFA**
ilgili madde Futbol 7:55a, 57a

ULUSLARARASI GENÇLİK GEZİ ÖRGÜTLERİ FEDERASYONU *bak.*

FIYTÖ

ULUSLARARASI GÜN ÇİZGİSİ *bak.* **GÜN DEĞİŞİMİ ÇİZGİSİ**

ULUSLARARASI GÜREŞ FEDERASYONU
ilgili madde Güreş 7:303a

ULUSLARARASI HUKUK
madde başlığı Uluslararası hukuk 18:194b
ilgili maddeler
Birleşmiş Milletler 3:217b
Diplomasi 5:239b
Hukuk 8:215a
Yurttaşlık hakları 19:212b

ULUSLARARASI İLİŞKİLER
madde başlığı Uluslararası ilişkiler 18:196a

ULUSLARARASI İMAR VE GELİŞME BANKASI *bak.* **DÜNYA BANKASI**

ULUSLARARASI İSTANBUL FİLM FESTİVALİ
ilgili maddeler
Sinema 15:242a
Türk sineması 18:140a

ULUSLARARASI İŞBİRLİĞİ
ana madde Uluslararası hukuk 18:198b vd.

ULUSLARARASI İZMİR FUARI *bak.* **İZMİR ENTERNASYONAL FUARI**

ULUSLARARASI JEOFİZİK YILI 1957-58; Dünya'nın her yerinde bütün bilim adamlarının katkısıyla incelemeler yapmak üzere saptandı
ilgili madde Jeofizik 9:201a

ULUSLARARASI KADINLAR GÜNÜ 8 Mart
ilgili madde Kadın hakları 9:248a

ULUSLARARASI KİTAP FUARI
ilgili madde Yayımcılık 19:121b

ULUSLARARASI OLİMPİYAT KOMİTESİ 1894'te Paris'te kuruldu; merkezi İsviçre'nin Lausanne kentindedir
ilgili madde Olimpiyat Oyunları 13:147b

ULUSLARARASI PARA FONU *ya da* **IMF** uluslararası parasal işbirliğini sağlamak, para akışını düzenlemek ve döviz kurlarına istikrar kazandırmak amacıyla oluşturulan Birleşmiş Milletler uzmanlık kuruluşu; üyeler fondan kendi ulusal paraları karşılığında döviz satın alabilirler; ödemeler dengesi güçlüğü çeken ülkelere ekonomilerini düzeltecek önlemler önerir ve belirli koşullarla kredi verir; Türkiye Fon'a 1947'de üye olmuştur
ilgili madde Borsa ve kambiyo 3:297a

ULUSLARARASI POLİS ÖRGÜTÜ *bak.* **INTERPOL**

ULUSLARARASI SATRANÇ FEDERASYONU
ilgili madde Satranç 15:72a

ULUSLARARASI SAVAŞ SUÇLARI MAHKEMESİ *bak.* **RUSSELL MAHKEMESİ**

ULUSLARARASI SİVİL HAVACILIK ÖRGÜTÜ 1947'de havacılığın gelişmesi ve hava taşımacılığının denetlenmesi amacıyla örgütlenen BM kuruluşu
ilgili maddeler
Havalimanı 8:81a
Kurtarma çalışmaları 11:111a

ULUSLARARASI TELEKOMÜNİKASYON BİRLİĞİ *ya da* **ITU** uluslararası haberleşmeyi ve telekomünikasyonu düzenleyen, Birleşmiş Milletler'e bağlı kuruluş; 1934'te kuruldu
ilgili maddeler
Birleşmiş Milletler 3:218b
Uluslararası hukuk 18:198b

ULUSLARARASI TİCARET
madde başlığı Uluslararası ticaret 18:199b
ana madde Uluslararası hukuk 18:198a vd.

ULUSLARARASI UZAY ARAŞTIRMALARI KOMİTESİ
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:256a

"ULUSLARIN ZENGİNLİĞİ" Smith'in incelemesi
ilgili madde Smith 15:292b

ULUSLAR TOPLULUĞU
ilgili madde İngiliz Uluslar Topluluğu 9:31a

ULUSU, BÜLEND Türk asker ve devlet adamı, d. 1923
ilgili maddeler
Evren 6:239a
Türkiye 18:93b, tablo

ULUYAN MAYMUN Amerika'nın tropik bölgelerinde yaşayan altı maymun türünün ortak adı; bu kıtada yaşayan maymunların en irileridir; ulumaya benzer sesleri y. 5 km uzaktan duyulabilir
ilgili madde Maymun 12:116a

ULYANOV, VLADİMİR İLYİÇ *bak.* **LENİN, VLADİMİR İLYİÇ**

ULYSSES Yunan mitolojisi *bak.* **ODYSSEUS**

"ULYSSES" Joyce'nin yapıtı
ilgili madde Joyce 9:222b vd.

UMACI yıldız; Latince adı *Algol*; kadri 2,2-3,5 arasında değişir; bu değişiklik bir çift-yıldız olmasından kaynaklanır
ilgili madde Takımyıldız 16:303b

"UMARSIZ PENELOPE" Ristos'un yapıtı
ilgili madde Ritsos 14:244b

UMBRIA İtalya'da yönetim bölgesi; alçak tepelerle çevrili Tiber Irmağı vadisinden oluşur; temel olarak bir tarım bölgesidir; birçok Gotik dönem ve Rönesans anıtını kapsar; nüf. 819.562 (1989 tah.)
ilgili madde İtalya 9:146b

UMBRIEL Uranüs'ün uydusu
ilgili madde Uranüs 18:210b

UMMAN
madde başlığı Umman 18:203a, harita

UMMAN DENİZİ Hint Okyanusu'nun kuzeybatısında deniz; y.öl. 7.500.000 km²
ilgili maddeler
Denizler ve okyanuslar 5:165b
Rüzgar 14:315a

UMM-EL-KAYVAYN *ya da* **Ummü'l-Kayveyn** Birleşik Arap Emirlikleri'ne bağlı emirlik; 1971'e kadar İngiltere'nin koruması altındaydı; Birleşik Arap Emirlikleri'nin yedi emirliği içinde yüzölçümü açısından sondan ikinci, nüfus ve kalkınmışlık açısından en sonuncusudur; nüf. 29.229 (1985 tah.)
ilgili madde Birleşik Arap Emirlikleri 3:214a

UMUR BEY I Aydınoğulları beyi, 1310-48
ilgili maddeler
Anadolu Beylikleri 1:245b
Gemi ve gemi yapımı 7:113b

"UMUT" Güney'in filmi
ilgili madde Türk sineması 18:137b, görsel

"UMUT" Malraux'nun romanı
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:43a

"UMUT PARKI" Austen'ın romanı
ilgili madde Austen 2:165a

UMZİMKULU IRMAĞI Güney Afrika
ilgili madde Güney Afrika: görsel 7:279

UN
madde başlığı Un ve un değirmeni 18:204b
ilgili maddeler
Ararot 1:321b
Buğday 4:41a vd.
Ekmek 6:85b vd.

UN AKARI
ilgili madde Akar 1:101b

UNAMUNO, MIGUEL DE İspanyol düşünür, şair ve yazar, 1864-1936; akıl ve duygu, inanç ve mantık çatışmasıyla ilgilenen ilk varoluşçulardandır
ilgili maddeler
İspanyol edebiyatı 9:109b
Origami 13:201b

UNBÖCEĞİ
ilgili madde Kınkanatlılar 10:211b

UN DEĞİRMENİ
madde başlığı Un ve un değirmeni 18:205b vd., görsel
ilgili madde Su enerjisi 16:163b

UNDRO *bak.* **BİRLEŞMİŞ MİLLETLER AFETZEDELERE YARDIM KURULUŞU**

UNDSET, SIGRID Norveçli kadın romancı, 1882-1949; yapıtları Norveç efsanelerinden, folklorundan, tarihinden ve Nazi işgali altındaki Norveç'ten kaçışından izler taşır; *Gelin Tacı* (1920-22), *Yarına Dönüş* (1942), *Her Kadın Gibi* ve *Yaman Kadın* başlıca yapıtlarıdır

UNEP *bak.* **BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÇEVRE PROGRAMI**

UNESCO *bak.* **BİRLEŞMİŞ MİLLETLER EĞİTİM, BİLİM VE KÜLTÜR ÖRGÜTÜ**

UN GÜVESİ bütün dünyada yaygın olarak bulunan zararlı güve türü; unların ve tahıl tanelerinin arasında yaşayıp ağ ördüğü için ürünlere büyük zarar verir; erişkinleri boz, benekli kanatları, zikzaklı uçuşu ve ışıktan kaçışıyla ayırt edilir
ilgili madde Güve 7:308b

UNHCR *bak.* **BİRLEŞMİŞ MİLLETLER MÜLTECİLER YÜKSEK KOMİSERLİĞİ**

UNICEF *bak.* **BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÇOCUK FONU**

UNKURDU unböceklerinin larvası
ilgili madde Kınkanatlılar 10:211b

UNLUBİT *ya da* **Pamuklubit** bitkilerin özsuyuyla beslenen, küçük yapılı böcek; yeryüzünün hemen her yerinde bulunur ve turunçgillere, süs bitkilerine zarar verirler; erişkin dişileri y. 1 cm uzunluğundadır ve oval gövdeleri yapışkan, beyaz bir tozla kaplıdır; daha çok yaprakların altında toplanırlar
ilgili maddeler
Kabuklubit 9:240a
Zararlı hayvanlar 19:238b

UNRRA *bak.* **BİRLEŞMİŞ MİLLETLER YARDIM VE REHABİLİTASYON İDARESİ**

UNRWA *bak.* **BİRLEŞMİŞ MİLLETLER YAKINDOĞU FİLİSTİN MÜLTECİLERİNE YARDIM İDARESİ**

UNTER DEN LINDEN Berlin'de cadde, Almanya
ilgili madde Berlin 3:140a
UNUTMABENİ
madde başlığı Unutmabeni 18:204a, görsel
UPANİŞAD Hindular'ın kutsal metinleri olan Vedalar'ın düzyazı ve manzum açıklamalarını içeren metinlere verilen ad; Hindu düşünürlerin Vedalar'a ilişkin yorumları İÖ 400-200 arasında yazılı metinlere dönüştürüldü
ilgili madde Din 5:231a
UPDIKE, JOHN ABD'li yazar, d. 1932; romanları arasında *Çiftler* (1968) ve *Tavşan Kaç* (1960) sayılabilir
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:227a
UPOLU Batı Samoa'da ada
ilgili madde Batı Samoa 3:77a
UPPSALA İsveç'te kent; 13. yy'da önemli bir ticaret merkezi ve krallığın başkentiydi; 1435'te yapılan gotik katedral kente egemen konumdadır; aynı zamanda bir eğitim ve kültür merkezi olan kent İsveç'in 1477'de kurulan en eski üniversitesini de barındırır; nüf. 164.754 (1990)
UPPSALA GÖZLEMEVİ İsveç
ilgili madde Celsius 4:148a
UPU *bak.* **EVRENSEL POSTA BİRLİĞİ**
UR Irak'ta eski kent; İÖ 4. binyılda Fırat Irmağı'nın batı kıyısında kuruldu; İÖ y. 2500'den sonra Sümer krallarının başkentiydi; büyük zigguratı İÖ y. 2.000'de yapıldı; Hz. İbrahim'in yaşadığı yer olarak bilinir; II. Nabukadnezzar döneminde (İÖ 605-562) yeniden canlandı; İÖ y. 317'de Fırat Irmağı yatağını değiştirince terkedildi
ilgili maddeler
Arkeoloji 2:19b vd.
Babil ve Asur uygarlıkları 2:251a
Mezar 12:189a
Nuh Peygamber 13:112b
Sümerler 16:203a
Tapınak 17:7a
UR *ya da* **Tümör** patoloji
madde başlığı Ur 18:207a
ilgili maddeler
Kanser 9:331a
Kas 10:81a
URAL, YALVAÇ Türk yazar, d. 1945; çocuklar için yazdığı öykü ve romanlarıyla tanındı; çeşitli çocuk dergileri yönetti; başlıca yapıtları *Kulağımdaki Küçük Çan* (1979); *Bir Gök Dolusu Güvercin* (1979), *Korkulu Bir Gün* (1980) ve *Gözü Boynuz ile İzi Yaldız*'dır (1982)
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:22b
URAL-ALTAY DİLLERİ
madde başlığı Ural-Altay dilleri 18:207b
ilgili maddeler
Avrupa 2:184a
Türk dilleri 18:34a
•Fin-Ugor dilleri
URAL DAĞLARI SSCB
madde başlığı Ural Dağları 18:208b
ilgili maddeler
Kum ve çakıl 11:100b
Rusya 14:305a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:7b
URAL IRMAĞI SSCB; Rus SFSC ile Kazakistan SSC sınırları içinde akar; uzunluğu 2.428 km; Kruglaya Dağı yakınında doğar, Hazar Denizi'ne dökülür; üzerinde bir baraj ve hidroelektrik santral vardır; Uralsk'a kadar ulaşıma elverişlidir
ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:8a
URANİA Yunan mitolojisi; astronominin esin perisi olan Musa
ilgili madde Musalar 12:316a
URANIBORG Danimarka'da gözlemevi
ilgili madde Brahe 4:13a, görsel
URANOS Yunan mitolojisi
ilgili maddeler
Efsane ve mitler 6:54b
Uranüs 18:209a
URANÜS
madde başlığı Uranüs 18:208b, görsel
ilgili maddeler
Astronomi 2:74b
Gezegen 7:142b, 143a
Güneş sistemi 7:273b, 275a, görsel
Herschel 8:135a
Satürn 15:73b
Uydu 18:229b, tablo
Uzay araştırmaları 18:254a
Yerçekimi 19:154b vd.
URANYUM
madde başlığı Uranyum 18:211a
ilgili maddeler
Atom 2:154a, görsel
Curie 4:215a vd.
Kimyasal elementler 10:270a
Nükleer enerji 13:118b vd.
Radyoaktiflik 14:183a
Radyometrik tarihlendirme 14:190a
Radyum 14:195b vd.
URANYUM-235 *ya da* **U-235**
ilgili maddeler
Nükleer enerji 13:119b
Radyoaktiflik 14:183a
Uranyum 18:212a
URANYUM-238 *ya da* **U-238**
ilgili maddeler
Nükleer enerji 13:119b
Radyoaktiflik 14:183a
Uranyum 18:212a
URANYUMÖTESİ ELEMENTLER periyotlar cetvelinde uranyumdan sonra gelen (atom numarası 92'den büyük olan) elementler; hepsi de başka elemetlerin nötronlarla ya da hızlı parçacıklarla bombardımanı sonucunda elde edilen radyoaktif katılardır
ilgili maddeler
Kimyasal elementler 10:270a
Periyotlar cetveli 14:50a
URARTULAR İÖ 900-590 arasında Van Gölü çevresinde hüküm sürmüş krallık
madde başlığı Urartular 18:212a, görsel
ilgili maddeler
Demir Çağı: demir işçiliği: görsel 5:118
Erzincan: tapınak: görsel 6:177
Kaya mezarları 10:120a, görsel
Mühür 12:329b
Van 18:292b, 294a vd.
URBANUS II papa, y. 1035-99; 1088-99 arasında papalık görevini yürüttü; 1095'te Birinci Haçlı Seferi'ni başlattı
ilgili madde Haçlı Seferleri 7:320a
URBANUS VIII papa, y. 1568-1644; 1623-44 arasında papalık yaptı
ilgili madde Bernini 3:146b
URDU DİLİ Pakistan'ın resmi dili; Hint-Ari dil ailesindendir ve Pakistan ile Hindistan'da 23 milyondan fazla kişi tarafından konuşulur; Urdu konuşma dili, 1947'de iki ülkenin bölünmesinden önce Hindistan'ın kuzeyinde konuşulan Hindustani dilinden türemiştir; edebiyat dili ise Arapça ve Farsça'dan kuvvetle etkilenmiştir
URFA *bak.* **ŞANLIURFA**
URGA *bak.* **ULAN-BATOR**
UR KEKLİK
ilgili maddeler
Keklik 10:144a
Tunceli 17:318a
URLA İzmir'in ilçesi; toprakları Urla Yarımadası'nın orta kesimindedir; geçim kaynağı tarım ve turizmdir; tahıl, üzüm, zeytin ve mandalina yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 35.467, kasaba 25.648
URMİYE GÖLÜ İran'da, Ortadoğu'nun en büyük gölü; y.öl. 6.000 km^2; Azerbaycan bölgesinin kuzeybatısında, 1.275 m yükseklikte yer alır; gideğeni olmadığından suları son derece tuzludur; bu yüzden içinde yaşayan canlılar tuza dayanıklı birkaç türle sınırlıdır
URSA MAJOR *bak.* **BÜYÜKAYI**
UR SİNEĞİ
ilgili madde Sinek 15:223a
URUATRİ KONFEDERASYONU Uratular'ın kurduğu siyasal birlik, İÖ 13. yy
ilgili madde Urartular 18:212b
URUGUAY tam adı **Uruguay Doğu Cumhuriyeti**
madde başlığı Uruguay 18:216a, harita
ilgili madde Montevideo 12:270b
URUGUAY IRMAĞI Güney Amerika
ilgili madde Paraná, Paraguay ve Plata ırmakları 13:322a
URUK Irak'ta eskiçağ kenti; Sümerler'in en büyük kentlerinden biriydi; efsaneye göre kentin surlarını Gılgamış yapmıştır; sit alanında 1928'de kazıya başlandı ve İÖ 5000 öncesinden Part dönemine (İÖ 126-İS 224) kadar uzanan uygarlıkların kalıntıları saptandı
URUMÇİ Çin'de kent; kuzeybatıdaki Xinjiang Uygur Özerk Bölgesi'nin yönetim merkezi; verimli vahalarla çevrilidir; 1949'dan sonra, çevresindeki zengin maden yataklarına dayalı bir sanayi merkezi olarak gelişti; nüfusunun çoğu Müslüman Uygurlar'dır; nüf. 986.000 (1988 tah.)
URUNDİ *bak.* **BURUNDİ**
"U.S.A." Dos Passos'un romanı
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:225b
USÇULUK *bak.* **RASYONALİZM**
USKUMRU
madde başlığı Uskumru ve kolyoz 18:220a, görsel
ilgili maddeler
Balık 2:313b, görsel
Balıkçılık 2:319a vd.
USKUNA
ilgili madde Gemi ve gemi yapımı 7:116b, görsel
USKUR gemi pervanesi
•Pervane
USMAN, MAZHAR OSMAN Türk hekim, 1884-1951; İstanbul Üniversitesi'nde profesörlük yaptı; Türkiye'de ilk modern akıl ve sinir hastalıkları hastanesini kurdu; çağdaş psikiyatrinin yerleşmesine öncülük etti
USMANBAŞ, İLHAN Türk besteci, d. 1921; Türk Beşleri'nden sonraki kuşağın önde gelen temsilcilerindendir; Ankara Devlet Konservatuvarı İleri Kompozisyon

Bölümü'nü bitirdi; 1971'de devlet sanatçısı oldu; önce yeni tekniklere yöneldi, sonraları klasik çizgide besteler yaptı; yapıtları arasında bale, senfoni, orkestra parçaları, oda müziği parçaları ve sahne müzikleri sayılabilir
USTURA
ilgili madde Tıraş aletleri 17:187b, görsel
USTURA GAGALI DALICIMARTI
ilgili madde Dalıcımartı 5:69b, görsel
USTURLAP *ya da* **Astrolab** özellikle gemicilerin kullandığı, gökcisimlerinin durumuna bağlı olarak konum belirlemeye yarayan aygıt; İÖ y. 200'den beri bilinmektedir; daha sonra usturlabın yerini sekstant aldı; bugün daha çok elektronik aygıtlar kullanılır
ilgili madde Gözlemevi 7:215a
USUL
ana madde Türk müziği 18:117b
ilgili madde İlahi 8:321b
UŞAK il
madde başlığı Uşak 18:220b, görsel, harita
UŞAK kent
ana madde Uşak 18:224a, görsel
UŞAK HALISI
ilgili madde Uşak 18:220b, 223b, görsel
UŞAKLI, ÖMER BEDRETTİN Türk şair, 1904-46; Anadolu'nun doğasını yansıtan duyarlı şiirleriyle tanındı; başlıca yapıtları *Deniz Sarhoşları* (1926) ve *Sarıkız Mermerleri*'dir (1940)
UŞAKLIGİL, HALİD ZİYA Türk yazar, 1866-1945
madde başlığı Uşaklıgil 18:224b, görsel
UŞAK OVASI Uşak
ilgili madde Uşak 18:221b, görsel
UTAH ABD'nin ortabatı kesiminde eyalet; y.öl. 219.887 km², başkenti Salt Lake City; Büyük Tuz Gölü ve Büyük Tuz Gölü Çölü batı kesimindedir; 1895'te 45. eyalet olarak ABD'ye katıldı; ekonomisinde besicilik önem taşır; berilyum üretiminde dünyada ilk sırayı alır; ulaşım araçları, makine ve metal üretimi, gıda işleme ve petrol arıtımı başlıca sanayi dallarıdır; nüf. 1.727.784 (1990)
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:201a
Kayaç: kireçtaşı kayalıkları: görsel 10:114
UTARİT *bak.* **MERKÜR**
UTERUS *bak.* **DÖLYATAĞI**
"UTOPIA" İngiliz yazar ve devlet adamı Sir Thomas More'un yapıtı; ilk kez 1516'da Latince olarak yayımlandı; düşsel Utopia Adası'ndaki ideal ve kusursuz bir devleti tanımlayan yapıt, gerçek mutluluğa yeryüzünde ulaşmanın olanaklı olduğunu vurgular
UTRECHT Hollanda'da kent; Utrecht ilinin merkezi; Ren Irmağı üzerinde yer alır; eski bir üniversite kenti, demiryolu, ticaret ve tarım merkezidir; nüf. 230.634 (1989)
UTRECHT ANTLAŞMASI 1713; İspanya Veraset Savaşı'na son veren antlaşma; toprak egemenliğini çözüme bağladı
ilgili maddeler
Belçika 3:122b
Cebelitarık 4:140b
Kanada 9:314b
UTRILLO, MAURICE Fransız ressam, 1883-1955
madde başlığı Utrillo 18:226a, görsel
UVAKARİ
ilgili madde Maymun 12:117a, görsel
UVERTÜR bir müzik yapıtının başında orkestra tarafından çalınan ve ana temalardan bazılarını içeren parça; bağımsız bir orkestra yapıtı da olabilir; ilk kez Jean Baptiste Lully tarafından uygulanmıştır
ilgili madde Opera 13:188a
UYAK *ya da* **Kafiye** *ya da* **Ayak**
madde başlığı Uyak 18:227a
ilgili maddeler
Garip 7:79a
Koşma 11:25a
Sone 15:324b
Şiir sanatı 16:270b
"UYANDIRILMIŞ TOPRAK" Şolohov'un romanı
ilgili madde Şolohov 16:286a
"UYANIŞ" Sartre'ın romanı
ilgili madde Sartre 15:69a
UYAR, TOMRİS Türk kadın yazar, d. 1941; her kesimden kent insanını konu alan öyküleriyle tanındı; özgün dili ve anlatımıyla dikkati çekti; çeviri alanında da başarılı çalışmalar yaptı; *Yürekte Bukağı* (1979) adlı yapıtıyla 1980 Sait Faik Hikâye Armağanı'nı aldı
UYAR, TURGUT Türk şair, 1927-85; İkinci Yeni akımının önde gelen şairlerindendir; konu ve söylem bütünlüğü olan bir şair olarak dikkati çekti; geleneksel şiirin biçim özelliklerinden yararlanarak yeni söyleyiş üslupları geliştirdi; bütün şiirlerinin toplandığı *Büyük Saat* (1984) adlı kitabıyla 1984 Sedat Simavi Vakfı Edebiyat Ödülü'nü kazandı
ana madde İkinci Yeni 8:310a
UYARAN
ilgili maddeler
Fizyoloji 6:312a
Rüya 14:308b
UYARICI MADDE özellikle beynin ve merkez sinir sisteminin işlevlerini uyaran maddelerin ortak adı; kafein gibi doğal uyarıcıların yanı sıra bireşimle elde edilmiş örnekleri de vardır
ilgili madde İlaç bağımlılığı 8:319b
UYARICI RENKLENME
ilgili madde Koruyucu renklenme 11:23a
UYDU
madde başlığı Uydu 18:228b, görsel
ilgili maddeler
Radyo 14:181a
Radyo ve televizyon yayınları 14:193b
•Doğal uydu; Yapma uydu
UYDU ANTENİ *ya da* **Çanak anten**
ilgili madde Enerji: görsel 6:154
UYDU FIRLATMA SİSTEMİ
ilgili madde Uzay araştırmaları: görsel 18:255
UYDU FOTOĞRAFI
ilgili maddeler
Coğrafya: görsel 4:198
Dünya: görsel 6:8
Fotoğrafçılık 7:11b, görsel
Hava durumu: görsel 8:70
UYDU GÖZLEMEVİ uzaydaki cisimleri incelemek amacıyla atmosfer dışında Dünya yörüngesine oturtulan uzay aracı; özellikle atmosferi geçemeyen ışınımların gözleminde kullanılır; atmosferdeki çalkantılar ve parçacıklar görüntüleri bulandırdığı için uydu gözlemevleriyle daha kesin ve güvenilir gözlemler yapılabilir
UYDU YAYIMCILIĞI
ilgili madde Radyo ve televizyon yayınları 14:193b
UYDU-YER İSTASYONU
ilgili madde Televizyon 17:140b
UYGULAMALI FİZİK
ilgili madde Fizik 6:308a
UYGULAMALI JEOFİZİK
ilgili madde Jeofizik 9:199a
UYGULAMALI MATEMATİK
ilgili madde Matematik 12:95b
UYGUR, BURHAN Türk ressam, d. 1940; resimlerinde bir arada kullandığı soyut ve figüratif öğelerle düşsel bir dünya yarattı; şiir kitapları resimledi; son döneminde yaşam-ölüm-ölümsüzlük çevrimini, üzerinde çok durduğu süreklilik kavramı içinde işledi; yurtiçinde ve yutdışında pek çok ödül aldı
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı: tablo 18:128
UYGUR, NEJAT Türk tiyatro oyuncusu ve yönetmeni, d. 1927
ilgili madde Türk tiyatrosu 18:145a
UYGUR ALFABESİ
ilgili madde Alfabe 1:145b, görsel
UYGURLAR 745-840 arasında Orta Asya'da egemenlik kurmuş Türk topluluğu
madde başlığı Uygurlar 18:231a
ilgili maddeler
Alfabe: Uygur yazısı: görsel 1:146
Bayrak 3:90a
Minyatür 12:240a
Tezhip 17:170b
Türkler 18:105b
Türk mimarlığı 18:108a
UYKU
madde başlığı Uyku 18:232a
ana madde Rüya 14:307a vd.
ilgili madde Solunum 15:31a
•Kış uykusu
UYKU BOZUKLUKLARI
ana madde Uyku 18:233a vd.
UYKU HASTALIĞI *ya da* **Afrika tripanozomiyazı**
madde başlığı Uyku hastalığı 18:233b
ilgili maddeler
Asalak ve çürükçül canlılar 2:53a
Çeçe sineği 4:270a
UYKU LABORATUVARI
ilgili madde Rüya: görsel 14:308
UYKULUK kasaplık hayvanların timüs bezi
ilgili madde Salgıbezi 15:31b
UYKUSUZLUK
ilgili madde Uyku 18:233a vd.
UYKU TULUMU
ilgili madde Kampçılık 9:296a
UYLUKKEMİĞİ *ya da* **Femur**
ilgili maddeler
İskelet 9:90b
Kemikler, eklemler ve bağlar 10:163a
UYRUKLUK
ana madde Yurttaşlık hakları 19:212b vd.
UYUM *ya da* **Adaptasyon**
madde başlığı Uyum 18:234b
ilgili madde Amfibyumlar 1:234b
•Evrim; Kamuflaj; Koruyucu renklenme
UYUMSAL AÇILIM
ilgili madde Evrim 6:241b

UYUMSUZLUK TİYATROSU *ya da* **Absürd Tiyatro** bazı Avrupalı ve ABD'li oyun yazarlarının 1950'lerde ve 1960'ların başlarında geliştirdikleri tiyatro anlayışı; Fransız düşünür Albert Camus'nün *Sisyphe Efsanesi* (1983) adlı denemesinde ortaya attığı, insanın durumunun temelde saçma ve amaçtan yoksun olduğu görüşüne dayanır; Beckett, Ionesco, Genet ve Pinter başlıca temsilcileridir
ilgili maddeler
Beckett 3:112b
Fransız edebiyatı 7:44b
Ionesco 9:62a

UYUŞMAZLIK MAHKEMESİ
ilgili madde Mahkeme 11:333a

UYUŞTURANBALIĞI *ya da* **Torpilbalığı**
ana madde Elektrikli balıklar 6:112a, görsel

UYUŞTURUCU KAÇAKÇILIĞI
ana madde Kaçakçılık 9:244b, görsel

UYUŞTURUCU MADDE *ya da* **Narkotik madde** ağrı kesici ve uyuşturucu etkileri olan bağımlılık yaratıcı madde; hastanın kendisini daha iyi hissetmesini sağlar; en yaygın kullanılanı afyondan elde edilen morfindir; bağımlılık yaratıcı etkileri nedeniyle dozu dikkatle denetlenerek tıpta kullanılır; yüksek dozda alındığında ölüme neden olur
ilgili maddeler
Alkaloit 1:154a
İlaç bağımlılığı 8:319b
Kaçakçılık 9:244a, 244b

UYUŞTURUCU ZEHİR
ilgili madde Zehir ve zehirlenme 19:245b

"UYUYAN GÜZEL" Çaykovski'nin bale müziği
ilgili maddeler
Bale 2:298b vd.
Çaykovski 4:269b

"UYUYAN GÜZEL" Perrault'nun masalı; sonradan Grimm Kardeşler tarafından derlenmiş, 1958'de Disney'in çizgileriyle sinemaya uyarlanmıştır
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:40a
Grimm Kardeşler 7:232a
Pantomim: görsel 13:308
Periler ve peri masalları 14:48a

"UYUYAN VENÜS" Giorgione'nin tablosu
ilgili madde Giorgione 7:153a

UYUZ uyuzböceğinin yol açtığı bulaşıcı deri hastalığı; en önemli belirtisi şiddetli kaşıntıdır; özellikle parmakların arasında ve deri kıvrımlarında, dişi uyuzböceğinin yumurtalarını bıraktığı birkaç milimetre derinliğinde tüneller bulunur; doğrudan temasla bulaşır; ilaçla tedavi edilebilir
ilgili madde Akar 1:101b

UYUZBÖCEĞİ uyuz hastalığına yol açan akar türü
ilgili madde Akar 1:101b

UYUZOTU tarakotugiller familyasından biryıllık ya da çokyıllık otsu bitki; çok sayıda minik çiçekten oluşan bir çiçek başı biçimindeki beyaz, pembe, kırmızı, mavi ya da mor, hoş kokulu ve alımlı çiçekleri nedeniyle süs bitkisi olarak yetiştirilir

UZAKDOĞU Doğu Asya'da, Çin, Kore ve Japonya'nın yer aldığı bölgeye verilen ad; bazen güneydoğu Asya'yı da kapsayacak biçimde, daha geniş anlamda kullanılır

UZAKDOĞU DİLLERİ
madde başlığı Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:235a

UZAKDOĞU DİNLERİ
ana madde Din 5:229b vd.
•Budacılık; Hindu dini; Konfüçyüsçülük; Şinto dini; Taoculuk

UZAKDOĞU DÖVÜŞ SPORLARI
madde başlığı Uzakdoğu dövüş sporları 18:239b

UZAKDOĞU EDEBİYATI
madde başlığı Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:235a

UZAKDOĞU EFSANELERİ
ilgili madde Efsane ve mitler 6:57a vd.

UZAKDOĞU SANATI
madde başlığı Uzakdoğu sanatı 18:240a, görsel

UZAKLIK ÖLÇÜMÜ
ilgili maddeler
Laser 11:206a
Radar 14:172a
Yerölçümü 19:157b vd.

"UZANAN FİGÜR" Moore'un heykeli
ilgili madde Moore 12:274a, görsel

UZAY ARACI *ya da* **Uzay taşıtı** insanlı ya da insansız olarak Dünya yörüngesinde ya da atmosfer dışındaki başka bir yörüngede yapılan denetimli uçuşlarda kullanılmak üzere tasarımlanmış araç; insansız uzay araçları genellikle inceleme yapmak amacıyla başka gezegenlere gönderilen yapma uyduları ve uzay sondalarını, insanlı uzay araçları ise güvenli bir biçimde Dünya'ya dönebilen uzay mekiklerini kapsar
ana maddeler
Uzay araştırmaları 18:244b vd., görsel
Uzay uçuşları 18:256b vd., görsel
ilgili maddeler
Astronomi 2:78b vd.
Astronot 2:78b vd.
Ay 2:241a
Güneş enerjisi 7:271a
Helyum 8:123b
İvme 9:155b
Jet motoru 9:215b, 216a
Jüpiter 9:230b vd.
Keşifler: görsel 10:196
Paraşüt 13:324b
Roket 14:256b, görsel
Saat 14:322a
Sürtünme 16:208b
•Uzay istasyonu; Uzay mekiği; Uzay sondası; Yapma uydu; *uzay araçlarının adı, örn.* Apollo uzay aracı

UZAY ARAŞTIRMALARI
madde başlığı Uzay araştırmaları 18:244a, görsel
ilgili maddeler
Antlaşma 1:300b
Astronomi 2:69a
•Uzay aracı; Uzay uçuşları

UZAY BİLİMLERİ Dünya'nın atmosferini, bunun ötesindeki uzayı ve uçakla, uzay aracıyla ya da başka taşıtlarla atmosferde ya da uzayda yapılan uçuşları konu alan bilim dalı; uzay mühendisleri özellikle uzay araçlarının tasarımı ve yapımıyla ilgilenir; uzay hekimliği insanın atmosferdeki ve uzaydaki yolculukları sırasında karşılaştığı sağlık sorunlarına çözümler arar

UZAY ÇARPMASI
ilgili madde Astronot 2:80b

UZAYDA BULUŞMA
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:249b

UZAY GİYSİSİ *ya da* **Uzay elbisesi**
ilgili maddeler
Astronot 2:81a, görsel
Uzay araştırmaları 18:246a, 246b

UZAY İSTASYONU Dünya'nın yörüngesinde dolaşan ve başta bilimsel araştırmalar olmak üzere çeşitli amaçlarla kullanılan insanlı yapma uydu; ilk uzay istasyonu ABD'nin 1973'te yörüngeye oturttuğu "Skylab" dir; 1980'de SSCB'li kozmonotlar bir uzay istasyonunda 180 gün geçirerek uzayda en uzun süre kalma rekorunu kırdılar
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:245a, 256b, görsel
•Salyut; Skylab Programı

UZAY LABORATUVARI
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:256a

UZAY MEKİĞİ uzaya insan ve yük taşımak için tasarımlanmış, yeniden kullanılabilir uzay aracı
ana madde Uzay araştırmaları 18:254b vd., görsel
ilgili maddeler
Alaşım: görsel 1:135
Astronot 2:79a
Havacılık tarihi 8:67a
Roket: görsel 14:257
Uzay uçuşları 18:257b, 260b, görsel

UZAY SONDASI inceleme amacıyla gezegenlere ya da uzayın derinliklerine gönderilen insansız uzay aracı
ana madde Uzay araştırmaları 18:244b, 253a, görsel
ilgili maddeler
Jüpiter 9:230b
Uzay uçuşları: görsel 18:257
Venüs 18:320a
•Mariner; Viking; Voyager 2

UZAY TAŞITI *bak.* **UZAY ARACI**

UZAY TEKNOLOJİSİ
ilgili madde İletişim 8:326a

UZAY TELESKOPU
ilgili madde Teleskop 17:135a, görsel

UZAY UÇUŞLARI
madde başlığı Uzay uçuşları 18:256b, görsel
ana madde Uzay araştırmaları 18:256b
ilgili madde Astronot 2:78b vd.
•Uzay aracı; Uzay araştırmaları

UZAY YOLCULUĞU
ilgili maddeler
Uzay araştırmaları 18:244a vd.
Uzay uçuşları 18:256b

"UZAY YOLU" Robert Wise'ın televizyon dizisi
ilgili madde Bilimkurgu 3:190b

UZAY-ZAMAN EĞRİLİĞİ
ilgili madde Görelilik kuramı 7:206a

UZKINAY, FUAT Türk film yönetmeni, 1888-1956; 1914'te ilk Türk filmi sayılan *Ayastefanos'daki Rus Abidesi'nin Yıkılışı*'nı çekti; 1915'te Merkez Ordu Sinema Dairesi'ni kurdu ve savaş belgeselleri çekti; cumhuriyet döneminde de Ordu Film Çekme Merkezi'nde çalıştı
ilgili madde Türk sineması 18:131b vd.

UZLAR anayurtları Hazar Denizi'nin çevresi olan Türk topluluğu; 11. yy'da Batı'ya doğru ilerlediler ve Doğu Avrupa topraklarını yağmaladılar; bir bölümü Rus prensliklerinin ve Bizans'ın hizmetine girdi; geri kalanları da Macarlar arasında eridi

ilgili madde Türkler 18:106a
UZMANLIK
ilgili madde Tıp 17:185b
UZO içki
ilgili madde Lokanta 11:274a
UZUN ATLAMA tek sıçrayışta olabildiğince uzak mesafeye ulaşmayı amaçlayan atletizm dalı
ilgili madde Atletizm 2:147a, görsel
UZUNBACAK
madde başlığı Uzunbacak 18:260b, görsel
UZUN BURUNLU MAYMUN Borneo'daki mangrov ormanlarında yaşayan maymun türü; erişkin erkeği 56-72 cm uzunluğunda, dişisi daha küçüktür; büyük, yassı bir burnu, uzun kuyruğu ve kırmızımsı bir postu vardır; bitkilerle beslenir; y. 20 bireyden oluşan gruplar halinde yaşarlar; dişiler her gebelikte bir yavru doğurur; yavrunun yüzü mavidir
ilgili madde Maymun 12:118a
UZUNÇALAR PLAK
ana madde Ses kaydı 15:148a
UZUNÇARŞILI, İSMAİL HAKKI Türk tarihçi, 1888-1977; İstanbul Üniversitesi'nde profesörlük yaptı; Osmanlı tarihi ile Osmanlı devlet örgütü ve kurumları üstüne kapsamlı yapıtlar bıraktı
UZUN DALGA *bak.* **ALÇAK FREKANS**
UZUNDERE Erzurum'un ilçesi; daha önce Tortum'a bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990); ilçe 12.249, kasaba 3.499
UZUN HASAN Akkoyunlu hükümdarı, 1423-78; kardeşi Cihangir'in yerine 1453'te tahta çıktı; Gürcüler'i ve Timurlular'ı yendi; 1468'de Karakoyunlu egemenliğine son verdi; Osmanlılar'a karşı Karamanoğulları'nı destekledi; 1473 Otlukbeli Savaşı'nda Fatih Sultan Mehmed karşısında ağır bir yenilgiye uğradı; bundan sonra Azerbaycan'a çekilerek iç sorunlarla uğraştı
ilgili maddeler
Akkoyunlular 1:117b vd.
Ali Kuşçu 1:151a
Fatih Sultan Mehmed 6:263b
Karakoyunlular 10:36b
Timur İmparatorluğu 17:203b
UZUN HAVA
ilgili maddeler
Bağlama ailesi 2:270a
Halk müziği 8:16b, 17a
Türkü 18:150b
UZUN HECE *ya da* **Kapalı hece**
ilgili madde Aruz 2:50a
UZUN KEMER İstanbul
ilgili madde Sukemeri 16:174b
UZUNKÖPRÜ Edirne'nin ilçesi; Ergene Havzası'nın batı kesiminde yer alır; geçim kaynağı tarımdır; ilçede çeşitli küçük sanayi işletmeleri vardır; nüf. (1990): ilçe 83.556, kasaba 34.741
UZUN KUYRUKLU KOLİBRİ
ilgili madde Kolibri: görsel 10:301
UZUNLUK BİRİMLERİ
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:77
UZUN MENZİLLİ GÜDÜMLÜ FÜZE
ana madde Güdümlü füzeler 7:250a vd.
UZUN MESAFE KOŞUSU
ilgili madde Atletizm 2:146b
UZUNYAYLA ATI
ilgili madde At 2:113a
UZUN YÜRÜYÜŞ 1934-35
ana madde Çin Halk Cumhuriyeti 4:321b
ilgili maddeler
Çu Enlay 5:49b
Mao Çe-Tung 12:56a

Ü

ÜCRET
madde başlığı Ücret 18:261b
ilgili maddeler
Çalışma ve işgücü 4:229b
Gelir 7:106b
ÜCRETLİ ASKER *bak.* **PARALI ASKER**
ÜÇ ADIM ATLAMA art arda atılan üç adımda en uzak mesafeye ulaşmayı amaçlayan atletizm dalı
ilgili madde Atletizm 2:147a, görsel
"ÜÇ ANADOLU EFSANESİ" Yaşar Kemal'in yapıtı
ilgili madde Yaşar Kemal 19:114a
ÜÇ BİRLİK KURALI tiyatroda zaman, mekân ve eylemde birlik kuralı; bu kurala katı biçimde uyulması oyunun tek bir olay örgüsüne dayanması, tek bir yerde ve tek bir günde geçmesiyle sonuçlanır; 17. yy Fransız tiyatrosu bu kurallara son derece bağlı kalma eğilimindeydi
ÜÇBOYUTLU FOTOĞRAF
ilgili maddeler
Baird 2:283a
Hologram 8:201a
ÜÇBOYUTLU GÖRME
ana madde Göz 7:210b vd.
ÜÇBOYUTLU RADAR
ilgili madde Radar 14:175a
ÜÇDORUK *ya da* **Verçenik Doruğu** Karadeniz Bölgesi
ilgili madde Rize 14:246b
ÜÇGEN matematik
ilgili maddeler
Alan ve hacim 1:130b, görsel
Geometri 7:129a, görsel
Matematik 12:96b
Trigonometri 17:285a
ÜÇGEN müzik aleti; üçgen biçiminde bükülmüş çelik çubuktan oluşan vurmalı çalgı;*kısa bir çelik çubukla çalınır; ses perdesi kesin olmayan çınlamalı bir ses çıkarır
ilgili maddeler
Orkestra 13:203a
Vurmalı çalgılar 19:36a, 36b, görsel
ÜÇGENEL SAYILAR
ilgili madde Sayı 15:85a
ÜÇGENLEME *bak.* **NİRENGİ**
ÜÇGEN PİRAMİT *bak.* **DÖRTYÜZLÜ**
ÜÇGÜL *ya da* **Tirfil** *ya da* **Tırfıl**
madde başlığı Üçgül 18:262b, görsel
ilgili maddeler
Asalak ve çürükçül canlılar 2:54b
Baklagiller 2:291a, 291b
Böcek 3:334b
Gübre 7:245b
Saman 15:35b, 36a
Tarım tarihi 17:24a, 25b
"ÜÇ HİKÂYE" Flaubert'in öykü kitabı
ilgili madde Flaubert 6:315a
"ÜÇ KÂĞITÇI" Orhan Kemal'in romanı
ilgili madde Orhan Kemal 13:199b
"ÜÇ KIRMIZI GÜVERCİN" Seferis'in yapıtı
ilgili madde Seferis 15:108a
"ÜÇ KIZ KARDEŞ" Çehov'un tiyatro oyunu
ilgili maddeler
Çehov 4:271b
Tiyatro sanatı 17:215b
ÜÇ KÖŞELİ ŞAPKA başlık
ilgili madde Başlık ve şapka 3:65b, 67a, görsel
"ÜÇ KÖŞELİ ŞAPKA" Alarcón'un romanı
ilgili madde İspanyol edebiyatı 9:109b
"ÜÇ KÖŞELİ ŞAPKA" Falla'nın balesi
ilgili madde Bale 2:301a
"ÜÇ KURUŞLUK OPERA" Brecht'in yazdığı, Weill'in bestelediği opera
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:167b
Brecht 4:19b, görsel
"ÜÇ KÜÇÜK DOMUZ" Disney'in çizgi filmi
ilgili madde Sinema 15:232a
ÜÇLEME Hıristiyanlık'ta Tanrı'nın Baba, Oğul ve Kutsal Ruh olarak üç kişiliği kendinde toplamış olduğuna ilişkin inanç
ilgili maddeler
Hıristiyanlık 8:151a
Katolik Kilisesi 10:97a
Tanrı 16:324a
ÜÇLEME tiyatro
ilgili madde Tiyatro sanatı 17:211a
ÜÇLER MECLİSİ *bak.* **TRİUMVİRLİK**
ÜÇLÜ *bak.* **TRİO**
ÜÇLÜ EKİM NÖBETİ
ilgili madde Tarım tarihi 17:24a
ÜÇLÜ İTTİFAK Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya arasında 1882'de varılan gizli anlaşma
ilgili madde Bismarck 3:230a
ÜÇ NOKTA
ilgili madde Noktalama işaretleri 13:99a
ÜÇOKLAR iki büyük Oğuz boyundan biri; öbürü Bozoklar•dır
ilgili maddeler
Akkoyunlular 1:116b
Oğuzlar 13:133a
"ÜÇ SAVAŞÇI" Dos Passos'un romanı
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:225a
"ÜÇ SİLAHŞÖRLER" Dumas'nın romanı
ilgili maddeler
Dumas 5:311a
Fransız edebiyatı 7:41b
ÜÇ ŞEREFELİ CAMİ Edirne
ilgili maddeler
Cami 4:108b
Edirne 6:46a
"ÜÇ TEKERLEKLİ BİSİKLET" Akad'ın filmi
ilgili madde Türk sineması 18:135b
"ÜÇÜNCÜ ADAM" Greene'in romanı
ilgili madde Greene 7:227b
III. AHMED ÇEŞMESİ İstanbul
ilgili madde Çeşme 4:279a, görsel
ÜÇÜNCÜ ARAP-İSRAİL SAVAŞI 1967
ana madde Arap-İsrail Savaşları 1:317b
ilgili maddeler
Nâsır 13:38b
Suriye 16:188b
Ürdün 18:279b
ÜÇÜNCÜ DÖNEM *ya da* **Tersiyer Dönem** jeolojik zaman dilimi; 65 milyon yıl öncesinden 2,5 milyon yıl öncesine kadar uzanır; kıta hareketleri sonucunda Kayalık Dağlar, And ve Himalaya dağları gibi büyük dağlar oluştu; başlangıçta iklim ılıman-

dı, sonra bir buzul dönemi yaşandı; ılıman ve soğuk iklim koşullarının sırayla birbirini izlemesi Büyük Buzul Çağı'nın başlamasıyla sonuçlandı; dinozorların soyu tükendi; kara memelileri irileşti, sayıca arttı ve çeşitlendi; otlaklar ve otçul hayvanlar ortaya çıktı
ilgili maddeler
Jeoloji 9:209a vd.
Tarihöncesi yaşam 17:49a
•Eosen Bölüm; Miyosen Bölüm; Oligosen Bölüm; Paleosen Bölüm; Pliyosen Bölüm

ÜÇÜNCÜ DÜNYA ÜLKELERİ *bak.* **AZGELİŞMİŞ ÜLKELER**

ÜÇÜNCÜ ENTERNASYONAL *ya da* **Komintern**
ilgili madde Sosyalizm 15:327a

ÜÇÜNCÜ HAÇLI SEFERİ 1189-91
ana madde Haçlı Seferleri 7:321a
ilgili maddeler
Anadolu Selçuklu Devleti 1:252a
Richard 14:236b
Selahaddin Eyyubi 15:109b

"ÜÇÜNCÜ SENFONİ" Saint-Saëns'in yapıtı
ilgili madde Saint-Saëns 15:21a

ÜÇÜZ aynı anneden tek gebelikte doğan üç kardeş
ilgili maddeler
Bebek 3:107a
İkiz 8:312a

ÜFLEÇ *bak.* **HAMLAÇ**

ÜFLEME DÖKÜM
ilgili madde Plastikler 14:96b

ÜFLEMELİ ÇALGILAR *ya da* **Nefesli çalgılar**
madde başlığı Üflemeli çalgılar 18:263b, görsel
ilgili maddeler
Bando 3:19a
Orkestra 13:202b vd.

ÜFLEMELİ ÇALGILAR BEŞLİSİ
ilgili madde Obua ailesi: görsel 13:125

ÜFÜRÜKÇÜLÜK
ilgili madde Tedavi yöntemleri 17:102a

"ÜLFET" Ahmed Rasim'in romanı
ilgili madde Ahmed Rasim 1:92a

ÜLKEN, HİLMİ ZİYA Türk felsefeci ve sosyolog, 1901-74; İstanbul ve Ankara üniversitelerinde profesörlük yaptı; felsefe tarihi, sosyoloji akımları, İslam felsefesi ve Türk düşünce tarihi alanlarındaki öncü çalışmalarıyla Türkiye'deki düşünce yaşamına büyük katkıda bulundu

ÜLKER KÜMESİ yıldız kümesi; yedisi çıplak gözle görülebilecek kadar parlak olan birkaç yüz yıldızı içerir
ilgili maddeler
Astronomi 2:76b, görsel
Takımyıldız 16:304a
Yıldız 19:176a

ÜLSER deride ya da mukozada oluşan açık yara
ilgili madde Sindirim 15:221b

ÜLSERLİ KOLİT
ilgili madde Sindirim 15:221b

ÜLTRASON *bak.* **SESÜSTÜ**

ÜLTRASON AYGITI *bak.* **SESÜSTÜ TARAYICI**

ÜLTRASONİK FREKANS *bak.* **SESÜSTÜ FREKANS**

ÜLTRASONOGRAFİ
ilgili maddeler
Cerrahi 4:164a
Sesüstü dalgalar 15:152a, görsel

ÜLTRAVİYOLE IŞIN *bak.* **MORÖTESİ IŞIN**

ÜMEYYE CAMİSİ *bak.* **EMEVİYE CAMİSİ**

ÜMİT BURNU *ya da* **Fırtınalar Burnu** Güney Afrika
madde başlığı Ümit Burnu 18:266a
ilgili maddeler
Dias 5:212a
Gözlemevi 7:216b

ÜMMİ SİNAN Türk tasavvuf şairi, ö. 1657; Halvetilik'e bağlıydı; Niyazi-i Mısri•'nin şeyhiydi; hece ve aruzla yazdığı tasavvuf şiirleri çok sevilmiş, bir bölümü bestelenmiştir; *Divan*'ı (1976) ve *Kutbü'l-Meani* adlı bir yapıtı vardır
ilgili madde Halk edebiyatı 8:14b

ÜMRANİYE İstanbul'un ilçesi; anakent sınırları içindedir; daha önce Üsküdar ilçesine bağlı bir semtti; 1987'de ilçe yapıldı; nüf. ilçe 301.257, kent 242.091

ÜN, MEMDUH Türk film yönetmeni ve yapımcısı, d. 1920; *Üç Arkadaş* (1958), *Namusum İçin* (1965), *Ağrı Dağı Efsanesi* (1975) ve *Bütün Kapılar Kapalıydı* (1990) önemli filmlerinden bazılarıdır
ilgili madde Türk sineması 18:135a

ÜNAYDIN, RUŞEN EŞREF Türk yazar, 1892-1959; milletvekilliği ve büyükelçilik yaptı; Türk edebiyatında röportaj türünün ilk örneği sayılan *Diyorlar ki* (1972) adlı yapıtıyla tanındı; mensur şiirler, İstanbul üstüne denemeler, Milli Mücadele'ye ve Atatürk'e ilişkin anılar kaleme aldı

ÜNİFORMA giyen kişinin bir topluluğun üyesi olduğunu gösteren özel ve bir örnek giysi
ilgili maddeler
Düğme 5:328a
Giysi: Osmanlı askerleri: görsel 7:174
Kamuflaj 9:297b

ÜNİVERSAL MOTOR
ilgili madde Elektrik motoru 6:115a

ÜNİVERSİTE
madde başlığı Üniversite ve yüksekokullar 18:266b, tablo
ilgili maddeler
Botanik bahçeleri 3:309b
Eğitim 6:67a vd.
Kütüphane 11:186a
Latince 11:213a
•*üniversiteler, örn.* İskenderiye Üniversitesi; İstanbul Üniversitesi; Oxford Üniversitesi; Yale Üniversitesi

ÜNİVERSİTE REFORMU 1933
ilgili madde Üniversite ve yüksekokullar 18:268a

ÜNLEM
madde başlığı Ünlem 18:278a
ilgili madde Noktalama işaretleri 13:99b

ÜNLÜ *ya da* **Sesli**
ilgili maddeler
Arapça 1:313b vd.
Konuşma 10:320b vd.
Türkçe 18:29b vd.

ÜNLÜ UYUMU
ilgili maddeler
Türkçe 18:30a vd.
Ural-Altay dilleri 18:208a
Yazım kuralları 19:127b

ÜNSÜZ *ya da* **Sessiz**
ilgili maddeler
Arapça 1:314a
Konuşma 10:320b vd.
Türkçe 18:29b vd.

ÜNSÜZ UYUMU
ilgili maddeler
Türkçe 18:30a vd.
Yazım kuralları 19:127b

ÜNYE Ordu'nun ilçesi; topraklarını Canik Dağları kaplar; geçim kaynağı tarımdır; en çok mısır, fındık ve elma yetiştirilir; ilçede demir yatakları vardır; nüf. (1990): ilçe 109.139, kasaba 42.836
ilgili madde Ordu 13:195a vd.

ÜRDÜN
madde başlığı Ürdün 18:278b, harita
ilgili madde Mezar 12:189b
•*kentler ve yüzey biçimleri, örn.* Amman; Lût Gölü; Şeria Irmağı

ÜRE beyaz, kristal yapısında bileşik; memelilerde protein metabolizmasının son ürünüdür ve idrarla dışarı atılır
ilgili maddeler
Fizyoloji 6:312b
Kimya 10:262a

ÜREAZ
ilgili madde Enzim 6:162b

ÜRE-FORMALDEHİT reçine yapısında organik polimer; plastiklerin üretiminde başlangıç maddesi olarak kullanılır
ilgili madde Plastikler 14:94b

ÜREME
madde başlığı Üreme 18:280b, görsel
ana maddeler
Canlılar 4:122a
Hayvan 8:97b
ilgili maddeler
Amip 1:237a
Balık 2:313b
Beta 3:154a
Bitki 3:233a
Böcek 3:330a
Denizatı 5:155a
Denizşakayığı 5:176a
Eğreltiotu 6:74b
Ekidne 6:83a
Embriyon 6:141b vd.
Fare 6:254b
Fok 6:325a
İğneyapraklılar 8:294a
Kalıtım ve genetik 9:281a vd.
Kardelen 10:60b
Keme 10:160b
Liken 11:255a
Mantarlar 12:50b vd.
Örümcek 13:281b vd.
Semender 15:117a
Sinek 15:222b
Sombalığı 15:322b
Sünger 16:206a
Tavuk 17:87a
Tekhücreli hayvanlar 17:110a
Watson ve Crick 19:48b
Yosunlar 19:189a
•Döllenme; Erdişi; Eşeyli üreme; Eşeysiz üreme; Üreme organları

ÜREME HÜCRESİ *ya da* **Eşey hücresi** *ya da* **Gamet**
ana madde Üreme 18:281b vd.
ilgili maddeler
Cinsellik ve eşey 4:194b
Tozlaşma 17:264b vd.

ÜREME ORGANLARI
ilgili maddeler
Cinsellik ve eşey 4:195a
Üreme: görsel 18:281

ÜREN, EŞREF Türk ressam, 1897-1984; özellikle manzara resimleriyle tanınır; bir süre Paris'te çalıştı; D Grubu'na katıldı; 1964'te 25. Devlet Resim ve Heykel Sergisi'nde birincilik kazandı; 1981'de devlet sanatçısı unvanını aldı
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:126a
ÜRETEÇ *ya da* **Jeneratör** herhangi bir enerjiyi elektrik enerjisine dönüştüren aygıt
ilgili maddeler
Baraj 3:35a
Buhar makinesi: görsel 4:51
Dinamo 5:233a
Dizel motoru 5:258b
Elektrik 6:107a
Elektrik enerjisi 6:108b
Hidroelektrik enerji 8:156a
Hidrolik 8:159b
Jeotermal enerji 9:210b
Rüzgâr enerjisi 14:316a
Su enerjisi 16:164b, 167a
ÜRETEÇ GAZI
ilgili madde Gaz 7:85a
ÜRETİM HATTI
ilgili maddeler
Cam ve camcılık: görsel 4:117
Şekerlemecilik: görsel 16:252
•Montaj hattı
ÜRETİM KOOPERATİFİ
ana madde Kooperatif 10:331b
ÜRETRA *bak.* **İŞEME KANALI**
ÜRGÜP Nevşehir'in ilçesi; güneyi dağlıktır, kuzeyi düzlüklerden oluşur; tarım, turizm, halıcılık ve turistik eşya yapımı önemli gelir kaynaklarıdır; Göreme Tarihi Milli Parkı'nın bir bölümü ilçe sınırları içinde kalır; nüf. (1990): ilçe 35.688, kasaba 11.040
ilgili madde Nevşehir 13:64a, 65a
ÜRGÜPLÜ, SUAT HAYRİ Türk siyaset adamı, 1903-81; milletvekilliği, bakanlık ve büyükelçilik yaptı; 1961-63 arasında Cumhuriyet Senatosu başkanlığında bulundu; Şubat-Ekim 1965 arasında görev yapan partilerüstü hükümetin başbakanlığını yürüttü; 1966'da getirildiği kontenjan senatörlüğü görevi 1972'de sona erdi
ilgili madde Türkiye 18:90a, 91a, görsel
ÜROLOJİ eskiden **Bevliye** boşaltım sistemi ve erkek üreme organlarının hastalıklarıyla ilgilenen tıp dalı
ilgili maddeler
Hastane 8:48b
Tıp 17:187a
ÜRTİKER *ya da* **Kurdeşen** şiddetli kaşıntı ve küçük kabartılarla beliren deri alerjisi
ilgili madde Alerji 1:142a vd.
ÜS matematik
ilgili maddeler
Aritmetik 2:12a vd.
Logaritma 11:271b
ÜSKÜDAR İstanbul'un ilçesi; anakent sınırları içinde, Anadolu yakasında yer alır; yerleşim 19. yy'da Boğaziçi kıyılarında başladı; 1960'lardan sonra iç kesimler hızlı bir gecekondulaşma süreci içine girdi; ilçedeki önemli tarihi yapılar arasında Kız Kulesi, Beylerbeyi Camisi ve Beylerbeyi Sarayı sayılabilir; nüf. 395.623 (1990)
ilgili maddeler
Avcılık 2:171b
Çeşme 4:279a
ÜSKÜP *bak.* **SKOPJE**
ÜSTDERİ *ya da* **Epiderma**
ilgili maddeler
Deri 5:189a vd.
Vücut 19:38a
ÜSTDEVLER dev yıldızlardan daha parlak ve daha büyük yıldızlar
ilgili maddeler
Güneş 7:266b
Yıldız 19:174b
ÜSTEĞMEN Türk Silahlı Kuvvetleri'nde teğmenden sonraki bir üst rütbe; süresini dolduranlar yüzbaşı olurlar
ÜSTEL FONKSİYON
ilgili madde Fonksiyon 6:328a
ÜSTKOL KEMİĞİ *ya da* **Pazı kemiği**
ilgili maddeler
İskelet 9:90b, görsel
Kemikler, eklemler ve bağlar 10:163a
ÜSTÜBEÇ beyaz pigment olarak boya yapımında ve katalizör olarak kauçuk üretiminde kullanılan bazik kurşun karbonat
ilgili maddeler
Boya ve cila 3:316a
Kauçuk 10:104b
Kurşun 11:108b
ÜSTÜNAKIŞKAN
ilgili maddeler
Düşük sıcaklıklar fiziği 6:32b
Helyum 8:124b
ÜSTÜN DAĞLARI *bak.* **OINLING DAĞLARI**
ÜSTÜN HİZMET NİŞANI
ilgili madde Madalya ve nişanlar 11:309b
ÜSTÜNİDMAN, ALİ FAİK Türk jimnastikçi, 1859-1943
ilgili madde Jimnastik 9:218b
ÜSTÜNİLETKEN *ya da* **Aşırıiletken** çok düşük sıcaklıklarda, genellikle 20 K'in (-253°C'nin) altında elektrik direnci birdenbire ve çok büyük ölçüde azalmış olan metal, alaşım ya da seramik madde; bu özellikteki maddeler güçlü elektromagnetik alanların yapımında kullanılır
ilgili madde Düşük sıcaklıklar fiziği 6:32b
ÜTOPYA ideal, düşsel bir yeri ya da ruh durumunu tanımlayan terim; genellikle siyasal, ekonomik ve toplumsal koşulları açısından kusursuz olan bir toplumu anlatır; aynı zamanda uygulanması olanaksız gözüken reform tasarılarına da bu ad verilir; sözcük Thomas More'un *Utopia* (1516) adlı yapıtından alınmıştır
ÜTOPYACI SOSYALİZM
ilgili maddeler
Komünizm 10:312b
Owen 13:255b
Sosyalizm 15:326a
ÜTÜ
ilgili maddeler
Sanayi tasarımı: görsel 15:49
Termostat 17:159a
ÜVEYİK güvercingiller familyasından, Avrupa'da ve Kuzey Amerika'da yaşayan kuş türü; başı gri mavi, gövdesi kızıl kahverengi, kuyruğunun ucu beyazdır
ilgili madde Güvercin ve kumru 7:309b, görsel
ÜVEZ
madde başlığı Üvez 18:284b, görsel
ÜZENGİ
ilgili madde Binicilik 3:198b, görsel
ÜZENGİ FREN
ilgili maddeler
Bisiklet: görsel 3:224
Fren 7:45b, görsel
ÜZENGİ KEMİĞİ
ilgili madde Kulak 11:95b, görsel
ÜZERLİK
madde başlığı Üzerlik 18:285a, görsel
ÜZGÜNBALIĞI
ilgili madde Çarpan balıklar 4:257b
ÜZÜM
madde başlığı Üzüm 18:285b, görsel
ilgili maddeler
Meyve 12:184b, görsel
Sirke 15:257b
Şarap 16:236a, 241b
ÜZÜMLÜ Erzincan'ın ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 29.589, kasaba 17.314
ÜZÜMSÜ MEYVE
ilgili madde Meyve 12:184b, görsel
•Ananas; Bektaşiüzümü; Domates; Hıyar; Muz; Üzüm
ÜZÜM ŞEKERİ *bak.* **GLİKOZ**

V

V1 *ya da* **Uçan bomba** pilotsuz uçak; II. Dünya Savaşı'nda Almanlar tarafından geliştirildi
ilgili maddeler
Bomba 3:283b, görsel
Güdümlü füzeler 7:249b
İkinci Dünya Savaşı 8:304b
V2 ROKETİ II. Dünya Savaşı'nda ilk kez Almanlar'ın kullandığı, güdümlü füze tipinde roket
ilgili maddeler
Bomba 3:283b, 284a
Güdümlü füzeler 7:250a
Havacılık tarihi 8:66a
Hava kuvvetleri 8:74b
İkinci Dünya Savaşı 8:297b
Roket 14:256a
Savaş ve savaş araçları 15:81b
Uzay araştırmaları 18:245b
VAAZ
ilgili maddeler
Cami 4:107a
Propaganda 14:146a
VACLAV Bohemya prensi ve Çekoslovakya'nın koruyucu azizi, y. 907-929; Hıristiyan dininin yayılmasını destekledi; Hıristiyan olmayanlarla savaştı; Alman istilasına boyun eğdiği için kardeşi tarafından öldürüldü
ilgili madde Prag 14:139b
VACLAV MEYDANI Prag, Çekoslovakya
ilgili madde Prag 14:139b
VADELİ TASARRUF HESABI
ilgili maddeler
Bankalar ve bankacılık 3:26b
Muhasebe 12:306a
VADESİZ TASARRUF HESABI *ya da* **Vadesiz mevduat hesabı** *ya da* **Çek hesabı**
ilgili maddeler
Bankalar ve bankacılık 3:26b
Muhasebe 12:306a
Para 13:318b
VADİ ADASI *bak.* **MAUI ADASI**
VADİ BUZULU *ya da* **Alp buzulu** *ya da* **Dağ buzulu**

ilgili madde Buzul ve buzullaşma 4:78b, görsel
"VADİDEKİ ZAMBAK" Balzac'ın romanı
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:42a
"VADİLER ASLANI" George Stevens'ın filmi
ilgili madde Sinema 15:232b
VADUZ Liechtenstein'ın başkenti; prenslik sarayı da bu kenttedir; nüf. 4.874 (1990)
ilgili madde Liechtenstein 11:250b
VAFTİZ Hıristiyanlık'ta, kişinin kiliseye kabul edildiği kutsama ayini; suya bakma ya da su serpme kişinin günahtan arınmasını ve bir Hıristiyan olarak yeniden doğuşunu simgeler; genellikle bebekken yerine getirilen ilk kutsama törenidir
ilgili maddeler
Banyo ve hamam 3:31b
Dın: görsel 5:232
Havariler 8:85b vd.
Hıristiyanlık 8:151a
İsa, Hz. 9:80b
Katolik Kilisesi 10:97a vd.
Kilise ve katedral 10:256b
Protestan Kilisesi 14:149a, 150b, görsel
VAFTİZCİ YAHYA *ya da* **Aziz Yahya** Hz. İsa'nın habercisi sayılan Musevi peygamber, ü. İS 1. yy başları; Son Yargı'nın yaklaşması nedeniyle tövbe edenleri suyla vaftiz ettiğine inanıldığı için "Vaftizci" adıyla anılır; Hz. İsa'yı da vaftiz ettiğine inanılır; Kuran'da son Musevi peygamber olduğu belirtilir
ana madde İsa, Hz. 9:80b
ilgili madde Banyo ve hamam 3:31b
VAFTİZHANE bir kilisenin yakınında ya da kiliseye bitişik olan, içinde vaftiz törenlerinin yapıldığı şapel; yuvarlak planlı Roma din yapılarından gelişti; genellikle sekizgen olarak tasarlanmış, kubbeli ve içinde bir vaftiz kurnası ya da banyosu bulunan yapılardır
•Floransa Vaftizhanesi; Pisa Vaftizhanesi
VAGON
ana madde Demiryolu ve tren 5:141a, görsel
VAGUS SİNİRİ beyinden çıkan, boyundan geçerek mideye uzanan kafatası siniri; yutağa, gırtlağa, kalbe, akciğerlere ve yemek borusuna giden dalları vardır
ilgili madde Sinirler ve sinir sistemi 15:246a
VAHA
madde başlığı Vaha 18:287a, görsel
ilgili maddeler
Arabistan 1:307a vd.
Cezayir: görsel 4:174
Çöl 5:47a, 47b
Sahra Çölü: görsel 15:13
VAHDET-İ VÜCUD yaratan ile yaratılanların bir olduğunu, evrenin ve evrendeki tüm varlıkların Tanrı'nın yansımasından başka bir şey olmadığını savunan tasavvuf öğretisi
ilgili maddeler
Tasavvuf 17:58a
Yunus Emre 19:211b
VAHİDEDDİN *ya da* **VI. Mehmed** Osmanlı padişahı, 1861-1926
madde başlığı Vahideddin 18:287b, görsel
ilgili maddeler
Atatürk 2:119b
Osmanlı İmparatorluğu 13:238a
VAHİY
ilgili maddeler
Muhammed, Hz. 12:303b
Peygamber 14:65a
"VAHŞETİN ÇAĞRISI" London'ın romanı
ilgili madde London 11:278a
VAHŞET TİYATROSU
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:43b
Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:223b
"VAHŞİ BELDE" Peckinpah'ın filmi
ilgili madde Sinema 15:234a
VAİŞYA Hindu kastı; dört ana kast içinde üstten üçüncü sırayı alır; çiftçilerin, toprak sahiplerininin ve tüccarların kastıdır
ilgili maddeler
Bali 2:328b
Kast 10:83a
VAKA-İ HAYRİYE 1826
ilgili madde Mahmud II 12:9a
VAKANÜVİS Osmanlı Devleti'nde, yaşadığı dönemin olaylarını ya da padişahla ilgili konuları yazmakla görevlendirilmiş resmi tarih yazıcısı
ilgili madde Tarih 17:45a
VAKFE İslam
ilgili madde Hac 7:315b
VAKFIKEBİR Trabzon'un ilçesi; dar kıyı şeridinin hemen ardında Doğu Karadeniz Sıradağları'nın uzantıları yükselir; başlıca ürünler patates, mısır, çay, fındık ve elmadır; kıyı kesiminde balıkçılık yapılır; nüf. (1990): ilçe 38.244, kasaba 20.564
ilgili madde Trabzon 17:270a, görsel
VAKIF
madde başlığı Vakıf 18:288b
ilgili maddeler
Anadolu Beylikleri 1:248b
Anadolu Selçuklu Devleti 1:254b, 255a
Sosyal yardım hizmetleri 15:331a
Tekke ve zaviyeler 17:116a
VAKUM *ya da* **Hava boşluğu**
madde başlığı Vakum 18:290a
VAKUM LAMBASI *bak.* **ELEKTRON LAMBASI**
VAKUMLU FREN
ilgili maddeler
Demiryolu ve tren 5:134b
Fren 7:47a
VAKUM POMPASI
ilgili maddeler
Hava pompası 8:82b
Vakum 18:290a
VALABİ
ana madde Kanguru 9:326b, görsel
VALAHLAR *bak.* **ULAHLAR**
VALAHYA *bak.* **EFLÂK**
VALANS *bak.* **BİRLEŞME DEĞERİ**
VÂLÂ NURETTİN takma adı **Vâ-Nû** Türk gazeteci, 1901-67; *Akşam, Vakit, Cumhuriyet* ve *Tercüman* gazetelerinde fıkra yazarlığı yaptı; takma adlarla öykü, roman ve radyo oyunları yayımladı; Nâzım Hikmet'le ilgili anılarını topladığı *Bu Dünyadan Nâzım Geçti* (1965) adlı yapıtı büyük ilgi uyandırdı
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:18a
Nâzım Hikmet 13:43a, 44a
VALDEMAR Danimarka kralı, 1131-82
ilgili madde Danimarka 5:77a
VALDIVIA, PEDRO DE İspanyol fatih, y. 1498-1554; Peru'yu fethetmekle görevlendirildi; Şili'nin bugünkü başkenti Santiago'yu kurdu
ilgili madde Santiago 15:55b
VALENCIA İspanya'nın doğusunda, Akdeniz kıyısında liman kenti; aynı adlı ilin merkezidir; görkemli gotik ve barok kiliseleri nedeniyle "yüz kuleli kent" olarak anılır; limanından tarım ürünleri, dokuma ve seramik eşya ihraç edilir; nüf. 732.491 (1987)
ilgili madde İspanya 9:103a
VALENS Doğu Roma imparatoru, y. 328-378
ilgili maddeler
Roma İmparatorluğu 14:268b
Sukemeri 16:173b
VALENSI, GEORGES Fransız mühendis, d. 1889
ilgili madde Radyo ve televizyon yayınları 14:193a
VALENS SUKEMERİ *bak.* **BOZDOĞAN SUKEMERİ**
VALENTINIANUS I Batı Roma imparatoru, 321-375; hk. d. 364-375
ilgili madde Roma İmparatorluğu 14:268b
VALENTINO, RUDOLPH İtalyan asıllı ABD'li sinema oyuncusu, 1895-1926; sessiz sinemanın en büyük yıldızlarından biridir; *Mahşerin Dört Atlısı* (1921) filmindeki başrolüyle ün kazandı; *Şeyh* (1921), *Kartal* (1925) ve *Şeyhin Oğlu* (1926) gibi romantik dramlarda rol aldı; mide ülserinin delinmesiyle genç yaşta öldükten sonra adı efsaneleşti
ilgili madde Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:223b
VALÉRY, PAUL Fransız şair ve yazar, 1871-1945; 20. yy'ın en büyük şairlerinden biridir; 1894'ten başlayıp ölünceye kadar her gün düşüncelerini not ettiği *Defterler* yazarın kimliğinin aynası sayılır; "Deniz Mezarlığı" (1920) ise şiirinin doruğudur; ayrıca felsefe, eğitim vb. üstüne denemeler yazmış, 1925'te Fransız Akademisi'ne seçilmiştir
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:42b
VALHALLA İskandinav mitolojisinde, Asgard'da tanrı Odin'in yaşadığı yer ve savaşta ölen kahramanların cenneti; kahramanca ölenler burada ağırlanır, içki içer ve eğlenmek için birbirleriyle dövüşürlerdi
ilgili madde İskandinav efsaneleri 9:86a, görsel
VALİ
ilgili madde Siyasal ve yerel yönetim 15:286b, 287b
VALİDE BENDİ İstanbul
ilgili madde Bent 3:133b
VALKYRIE İskandinav mitolojisinde, tanrı Odin'e hizmet eden ve savaş alanlarının üstünde uçarak, ölecek olan savaşçıları ve Valhalla'ya dönmeyi hak eden ruhları seçen genç kızların ortak adı
VALLAURY, ALEXANDRE Fransız mimar, ü. 19. yy sonu
ilgili madde İstanbul Arkeoloji Müzeleri 9:122b
VALLEJO, CÉSAR Perulu şair, 1892-1938
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:211a

VALLETTA Malta'nın başkenti; adanın kuzeydoğu kıyısında; 1565'ten sonra Malta (Hospitalier) Şövalyeleri'nin kurduğu kalenin çevresinde gelişti; 1979'a kadar deniz üssü ve garnizon olarak kullanıldı; bugün bir ticaret limanı ve turizm merkezidir; nüf. 9.196 (1990 tah.)
ilgili madde Malta 12:28a, görsel
VALOIS, DAME NINETTE DE İrlandalı kadın dansçı ve koreograf, d. 1898; İngiltere'deki Vic-Wells Balesi'nin (bugün Kraliyet Balesi) kurucusudur; 1947'de Türkiye'ye gelerek Türk balesinin kuruluşunda da önemli rol oynamıştır
ilgili madde Bale 2:305a
VALONLAR Belçika'da yaşayan halk; Flamanlar• ile birlikte bugün Belçika'daki iki büyük kültür ve dil grubunu oluştururlar; sayıları y. 3 milyon kadardır; büyük bölümü ülkenin güneyinde ve doğusunda yaşar, çoğu Katolik'tir ve Fransızca'nın bir lehçesini konuşurlar; ekonomik ve siyasal güçlerinin Flamanlar'ınkinden daha üstün olması ülkede sürekli bir gerginlik kaynağıdır
VALPARAISO Şili'de, Büyük Okyanus kıyısında liman kenti; 1536'da kuruldu; Şili'nin 1818'de bağımsızlığını kazanmasından sonra limanı gelişti ve çevresinde kentin iş merkezleri yoğunlaştı; Santiago'dan sonra Şili'nin ikinci büyük kentidir; nüf. 288.300 (1989)
ilgili madde Şili 16:274b
"VALPINÇON'LU YIKANAN KADIN" Ingres'in tablosu
ilgili madde Resim sanatı: görsel 14:230
VALS 3/4 ölçüsünde salon dansı; büyük olasılıkla Almanya'da, bir sava göre de Fransa'da doğdu; vals müziğinin en ünlü bestecileri Viyanalı Strauss Ailesi'nin bireyleridir
ilgili maddeler
Dans 5:82a
Strauss Ailesi 16:144a vd.
"VALS" Claudel'in heykeli
ilgili madde Heykel 8:145b, görsel
VAMPİR YARASA Orta ve Güney Amerika'da yaşayan, kuşların ve memelilerin kanıyla beslenen üç yarasa türünün ortak adı
ilgili madde Yarasa 19:102a, görsel
VAN il
madde başlığı Van 18:290b, görsel, harita
VAN kent
ana madde Van 18:295a
VANA
madde başlığı Musluk, vana ve subap 12:316b, görsel
ilgili madde Buhar makinesi 4:48a
VANADYUM geçiş elementleri•nden; simgesi V, atom numarası 23, bağıl atom kütlesi 50,94; adını İskandinav tanrıçası Vanadis'ten alan yumuşak, dövülebilir, gümüşsü beyaz bir metaldir; alaşım çeliklerine katılır; bileşikleri ise katalizör olarak kullanılır; 1801'de keşfedilmiştir
VAN ALLEN, JAMES A. ABD'li fizikçi, d. 1914
ilgili madde Van Allen kuşakları 18:296b
VAN ALLEN KUŞAKLARI *ya da* **Van Allen ışınım kuşakları**
madde başlığı Van Allen kuşakları 18:296a
ilgili maddeler
Atmosfer 2:153a
Jeofizik 9:200a
VANCOUVER Kanada'da kent; İngiliz Kolumbiyası eyaletinin güneybatısında, Büyük Okyanus kıyısında önemli bir liman kenti, sanayi, ticaret ve finans merkezidir; ekonomisinin temeli kerestecilige dayanır; nüf. 431.137 (1986)
ilgili maddeler
Monoray 12:268a
Patlayıcılar: görsel 14:32
VANCOUVER ADASI İngiliz Kolumbiyası, Kanada; Büyük Okyanus kıyısı açıklarında; 1778'de keşfedildi; y.öl. 32.184 km², en önemli kenti ve yönetim merkezi Victoria; bir kıyı ovasının dışında bütün iç kesimleri dağlıktır; sanayi etkinlikleri arasında orman ürünleri, balıkçılık ve turizm önemli yer tutar; nüf. 461.543 (1981)
ilgili madde Kablo 9:237a
VANDALLAR halk
madde başlığı Vandallar 18:297a
ilgili maddeler
Barbar akınları 3:40b
Bizans İmparatorluğu 3:250b
Roma İmparatorluğu 14:267b
VANDALLIK
ilgili madde Vandallar 18:297b
VANDERBILT AİLESİ ABD'nin en zengin ve en ünlü ailelerinden biri; taşımacılığa dayanan aile servetinin temellerini Cornelius Vanderbilt (1794-1877) attı; oğlu William Henry Vanderbilt (1821-85) demiryolu taşımacılığı alanında büyük yatırımlara girişerek aile servetini iki katına çıkardı
VAN DOREN, MARK ABD'li yazar, 1894-1972; 1939'da şiir dalında Pulitzer Ödülü'nü aldı
ilgili madde Epigram 6:163b
VAN DYCK, SIR ANTHONY Flaman ressam, 1599-1641
madde başlığı Van Dyck 18:298a
ilgili madde Charles: tablo: görsel 4:180
VANESSA KELEBEĞİ Avrupa'da, Afrika'da, Kuzey ve Güney Amerika'da yaşayan kelebek cinsi; kahverengi kanatları turuncu, sarı ve kırmızı desenlerle bezelidir; erişkinler özellikle devedikeni çiçeklerinden balözü emerler; ilkbaharda güneye göç ederler, ama ancak küçük bir bölümü sonbaharda geri dönebilir
ilgili madde Kelebek 10:149b, görsel
VAN EYCK, JAN *bak.* **EYCK, JAN VAN**
VAN GOGH, VINCENT Hollandalı ressam, 1853-90
madde başlığı Van Gogh 18:298b, görsel
ilgili maddeler
Çizim 4:331b, görsel
Resim sanatı 14:232a
VAN GÖLÜ Doğu Anadolu Bölgesi
madde başlığı Van gölü 18:300a
VANİLİN
ilgili madde Vanilya 18:302b
VANİLYA
madde başlığı Vanilya 18:301b, görsel
ilgili madde Baharat 2:271b
VAN KALESİ Van Gölü yakınında, Urartular'ın başkenti Tuşpa'nın çekirdeği olan kale kalıntısı
ilgili maddeler
Urartular 18:212b, görsel
Van 18:295a, görsel
VAN KEDİSİ yumuşak, dalgalı ve uzun beyaz tüylü yerli kedi soyu; bazılarının bir gözü mavi, öbürü sarıdır; sudan çekinmeyen, hatta yüzmekten hoşlanan tek kedi soyu olarak bilinir
ilgili maddeler
Kedi 10:141a
Van 18:294b
VANKULU MEHMED EFENDİ Osmanlı dil ve fıkıh bilgini, ö. 1592
ilgili madde Sözlük 16:41b
VANTİLATÖR
madde başlığı Vantilatör 18:302b
VANTRİLOK
madde başlığı Vantrilok 18:303a
VANTUZ *bak.* **ÇEKMEN**
VANTUZBALIĞI
madde başlığı Vantuzbalığı 18:303b, görsel
ilgili madde Balık 2:309a
VANUATU *ya da* **Yeni Hebridler** Pasifik Adaları
madde başlığı Vanuatu 18:304a
ilgili madde Pasifik Adaları 14:19b
VÂ-NÛ *bak.* **VÂLÂ NURETTİN**
"VANYA DAYI" Çehov'un tiyatro oyunu
ilgili madde Çehov 4:271b
VAPİTİ *ya da* **Amerika kızıl geyiği**
ilgili madde Geyik 7:140a, görsel
VAPUR kısa hatlarda çalışan küçük yolcu gemisi
ilgili madde Deniz tekneleri: görsel 5:182
VARAK
ilgili maddeler
Altın 1:186b
Tezhip 17:170b
VARAN
madde başlığı Varan 18:304b, görsel
•Komodo ejderi
VARANASİ *ya da* **Benares** Hindistan
madde başlığı Varanasi 18:305a, görsel
ilgili maddeler
Ganj Irmağı 7:73b
Hindistan 8:169a
Hindular ve Hindu dini 8:176b
Pirinç: görsel 14:78
VARDAR IRMAĞI Avrupa; Balkanlar'ın güneyinde, Yugoslavya ve Yunanistan topraklarında akarak Ege Denizi'ne dökülür; uzunluğu 420 km
ilgili madde Balkanlar 2:333b
VAREK *ya da* **Kelp** kahverengi suyosunu; soğuk denizlerde bulunur; eskiden önemli bir potas ve iyot kaynağıydı; 65 m'ye kadar boylanan bazı dev türlerinden, sanayide kullanılan algin adlı bir madde özütlenir
ilgili madde Gübre 7:245a
VARÈSE, EDGARD Fransız besteci, 1883-1965
ilgili madde Müzik 13:20a
VARGAS, GETÚLIO Brezilya devlet başkanı, 1883-1954; 1930-45 ve 1951-54 yılları arasında başkanlık yaptı
ilgili madde Brezilya 4:26b
VARGAS LLOSA, MARIO Perulu yazar, d. 1936; ilk romanı *Kent ve Köpekler*'le (1963) büyük başarı kazandı; 1970'lerden sonra siyasete atıldı ve 1990 başkanlık seçimlerinde adaylığını koydu, ama kazanamadı; *Yeşil Ev* (1966) ile *Yüzbaşı ve Kadınlar Taburu* (1973) dilimize çevrilen öbür yapıtlarıdır
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:212a

VARGEL TEZGÂHI
ilgili madde Takım tezgâhları 16:299a
"VARİDAT" Şeyh Bedreddin'in yapıtı
ilgili madde Şeyh Bedreddin 16:262a
VARİL ölçü birimi
ilgili madde Petrol 14:62a
VARİS fazla kan dolduğu için genişlemiş ve kendi üstüne kıvrılmış toplardamar; genellikle toplardamar kapakçıklarının işlev bozukluğundan kaynaklanır; yüzeydeki toplardamarlarda biriken kan damarın gerilerek şişmesine yol açar; en çok bacaklarda, bazen yemek borusunda ve idrar kesesinde görülür; ameliyatla tedavi edilebilir
"VARLIK" Ankara ve İstanbul'da çıkan edebiyat, sanat ve düşün dergisi; kurucusu Yaşar Nabi Nayır'dı; ilk sayısı 1933'te Ankara'da çıktı; 1946'da İstanbul'a taşındı; birçok yazar ve şairin yetişmesinde önemli rol oynayan dergi 1991'de 1.000. sayısını yayımladı
VARLIK VERGİSİ
ilgili maddeler
Türkiye 18:60a
Vergiler 18:324a
VARNA Bulgaristan'ın kuzeydoğusunda, Karadeniz kıyısında liman kenti; ülkenin en önemli limanıdır; en çok canlı hayvan, deri, giyecek ve tahıl ihraç edilir; nüf. 306.300 (1989)
ilgili maddeler
Bulgaristan 4:54a
Fatih Sultan Mehmed 6:262b
Murad 12:311b
VARNA SAVAŞI 10 Kasım 1444; Osmanlı ordusu ile birleşik Haçlı ordusu arasında Varna yakınlarında yapılan meydan savaşı; II. Murad komutasındaki Osmanlı ordusunun zaferiyle sonuçlanan savaşta Macaristan ve Polonya kralı Ulaszlo öldü; Macar komutan Janos Hunyadi kaçtı
VAROL KÖPRÜSÜ anatomi
ilgili madde Beyin 3:162b
VAROLUŞÇULUK *ya da* **Egzistansiyalizm**
madde başlığı Varoluşçuluk 18:306a
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:44a
VARSAM
ilgili madde Çarpan balıklar 4:256b
VARSANİ *bak.* **SANRI**
VARSAYIM *ya da* **Hipotez**
ilgili maddeler
Bilim ve bilimsel yöntemler 3:192a
Kimya 10:261a
VARŞOVA Polonya
madde başlığı Varşova 18:306b, görsel
ilgili madde Polonya 14:111b, görsel
VARŞOVA AYAKLANMASI 1944; II. Dünya Savaşı sırasında, Ağustos-Ekim 1944 tarihleri arasında Varşova'da Alman işgaline karşı girişilen ayaklanma; ayaklanmacılar Polonya'da Sovyet yanlısı bir yönetimin kurulmasını kabul etmedikleri için, kentin kapılarına kadar gelmiş olan Kızıl Ordu ayaklanmayı desteklemeye yanaşmadı; böylece Almanlar ayaklanmayı kolayca bastırabildiler
VARŞOVA GETTOSU AYAKLANMASI 1943; Nazi işgali altındaki Varşova'da, Treblinka toplama kampına gönderilmek istenen Polonyalı Yahudiler'in ayaklanması; 19 Nisan 1943'te başlayan ayaklanma, Yahudi gettosunun 2.000 SS ve asker tarafından 16 Mayıs 1943'te yerle bir edilmesiyle sonuçlandı
VARŞOVA PAKTI 1955; SSCB, Bulgaristan, Çekoslovakya, Doğu Almanya, Macaristan, Polonya ve Romanya arasında 14 Mayıs 1955'te imzalandı; üye ülkelerin topraklarında Sovyet birliklerinin bulundurulmasını öngören bir ortak savunma örgütüydü ve NATO'ya karşı denge öğesi olarak kurulmuştu; askeri gücü 1980'lerin ortalarında y. 4.750.000 kişiydi; 1991'de yürürlükten kaldırıldı
ilgili madde Nato 13:40a
VARTO Muş'un ilçesi; toprakları dağlarla kuşatılmıştır; yaygın olarak hayvancılık ve kilim dokumacılığı yapılır; Kayalıdere köyü yakınlarında Urartular'dan kalma bir kale vardır; nüf. (1990): ilçe 42.641, kasaba 10.980
ilgili maddeler
Muş 12:323a
Toroslar 17:257a
VARYANS
ilgili madde İstatistik 9:127a
VARYETE müzik, dans, eğlendirici skeçler ve akrobasi gibi çeşitli gösterilerin sunulduğu eğlence yeri; genellikle içkili bir gece eğlencesidir; 20. yy'da dev varyete tiyatroları müzikholleri gölgede bıraktı; örn. Londra'daki Hippodrome su oyunları sergiliyor, Roma'daki Coliseum ise eskiçağdaki savaş arabası yarışlarını sahnede canlandırıyordu
VARYOMETRE planörlerde bulunan uçuş aygıtı
ilgili madde Planör 14:91a
VASAL feodal toplumda, bir senyöre verdiği hizmet karşılığında kendisine bir toprak parçası bırakılan kişi; senyör vasalı korumakla yükümlüydü, buna karşılık vasaldan askerlik yapmasını ya da başka ödemelerde bulunmasını istemek hakkına sahipti
ilgili maddeler
Feodalizm 6:272a
Vakıf 18:289a
VASARELY, VICTOR Macar asıllı Fransız ressam, d. 1908; iç içe geçmiş kareler, çemberler, altıgenler, yamuklar ve elipslerle çok renkli geometrik bir soyutlamaya ulaşarak Op Sanat'ın en önemli temsilcilerinden biri oldu; yapıtlarında görsel bir devinim egemendir
VASİL I *bak.* **BASİLEİOS I**
VASİL II *bak.* **BASİLEİOS II**
VASİLİ BLAJENNİ KATEDRALİ *ya da* **Vasiliya Blajennovo Hram** *ya da* **Pokrovski Katedrali** Moskova, SSCB; Kızıl Meydan'da 16. yy'dan kalma Bizans katedrali
ilgili maddeler
Kilise ve katedral 10:259a, görsel
Moskova 12:279a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği: görsel 16:16
VASİYET
madde başlığı Vasiyet 18:307b
VAŞAK
madde başlığı Vaşak 18:308b, görsel
VATANA İHANET
madde başlığı Vatana ihanet 18:309a
ilgili madde Suç 16:153a vd.
VATANDAŞLIK *bak.* **YURTTAŞLIK**
"VATAN İÇİN" Arakon'un filmi
ilgili madde Türk sineması 18:134b
"VATAN İÇİN DÖĞÜŞTÜLER" Şolohov'un romanı
ilgili madde Şolohov 16:286a
VATANSIZ *ya da* **Haymatlos**
ilgili madde Yurttaşlık hakları 19:213a
VATAN VE HÜRRİYET CEMİYETİ 1906
ilgili madde Atatürk 2:116b, 117a
"VATAN YAHUT SİLİSTRE" Namık Kemal'in tiyatro oyunu
ilgili maddeler
Namık Kemal 13:26b
Türk tiyatrosu 18:145b, görsel
VATİKAN Roma, İtalya
madde başlığı Vatikan 18:309b
ilgili maddeler
Fra Angelico 7:16b
Papa 13:308b, görsel
Roma 14:257b, 259a
"VATİKAN'IN ZİNDANLARI" Gide'in romanı
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:44a
VATİKAN KONSİLİ I 1869-70; Katolik Kilisesi'nin 20. piskoposlar konsili; Rasyonalizm, Liberalizm ve Maddecilik gibi çağdaş sorunları tartışmak üzere Papa IX. Pius'un isteğiyle toplandı; papanın yanılmazlığı ilkesini onaylayarak dağıldı
VATİKAN KONSİLİ II 1962-65; Katolik Kilisesi'nin, Papa XXIII. Johannes tarafından toplanan ve ardılı Papa VI. Paulus tarafından sürdürülen 21. piskoposlar konsili; kilisenin ruhani yönden yenilenmesini ve ayrılan Hıristiyanlar'ın yeniden Katolik Kilisesi'ne dönmesini sağlamak kararı alındı
ilgili maddeler
Katolik Kilisesi 10:99b, görsel
Papa 13:309b
VATİKAN KÜTÜPHANESİ Vatikan Sarayı, Roma; eski ve çok değerli elyazmalarını barındırır
ilgili madde Kütüphane 11:186b
VATİKAN SARAYI Vatikan, İtalya
ilgili maddeler
Roma 14:259b
Vatikan 18:310a
VATOZ
madde başlığı Vatoz ve folya 18:310a, görsel
ilgili maddeler
Balık 2:306a
Dişler 5:245b
VAT PHRA KAEO Bangkok'ta tapınak, Tayland
ilgili maddeler
Bangkok 3:21b
Güneydoğu Asya sanatı: görsel 7:297
Tapınak 17:9a
VAUBAN, SÉBASTIEN LE PRESTRE DE Fransız istihkâm mühendisi ve mareşal, 1633-1707; 1655'te krallık mühendisi, 1703'te Fransa mareşali oldu
ilgili maddeler
Kale ve tahkimat 9:278b
Kuşatma 11:127b
VAUGHAN, HENRY İngilizce yazan Galli şair, 1622-95; dinsel şiirleriyle ün kazanmıştır
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:22a
VAUGHAN, SARAH ABD'li kadın caz şarkıcısı, 1924-90; opera şarkıcılarınınki kadar geniş bir alanı olan güçlü sesi ve usta yorumuyla dünya çapında ün kazandı; 1940'lardaki *bebop* üslubuna damgasını

vurmuştur
ilgili maddeler
Caz 4:139b
Siyah Amerikalılar 15:275b
VAUGHAN WILIAMS, RALPH İngiliz besteci, 1872-1958; halk şarkılarından yararlanarak İngiliz müziğinde Ulusalcılık akımının öncüsü olmuştur
ilgili maddeler
Senfoni 15:127a
Şarkı 16:243a
VAUQUELIN, LOUIS NICOLAS Fransız kimyacı, 1763-1829; berilyum ve krom elementlerini bulmuştur
ilgili madde Krom 11:81b
VAZELİN
ilgili maddeler
Damıtma 5:73b
Petrol 14:58b
Tedavi yöntemleri 17:101b
"VAZGEÇEMEDİĞİM" Kanık'ın şiir kitabı
ilgili madde Kanık 9:328a
VAZO
ilgili maddeler
Cam ve camcılık: görsel 4:113, 114
Çanak çömlek: görsel 4:238, 239
Çin Halk Cumhuriyeti: görsel 4:317
Dionysos: görsel 5:238
Eski Mısır: görsel 6:189
Herakles: görsel 8:131
Mine: görsel 12:235
Truva: görsel 17:302
VAZOPRESİN
ilgili madde Salgıbezi 15:31b
VEBA bulaşıcı hastalık
madde başlığı Veba 18:311a
ilgili maddeler
Salgın hastalıklar 15:33a
Tropik hastalıklar 17:299b
"VEBA" Camus'nün romanı
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:44b
"VE ÇELİĞE SU VERİLDİ" Ostrovski'nin romanı
ilgili madde Rus edebiyatı 14:303a
VEDA Hindular'ın kutsal kitabı; ilk metinler İÖ 2000-1500 yıllarına tarihlenir
ilgili maddeler
Din 5:231a
Hindular ve Hindu dini 8:175b
"VEDA" Haydn'ın senfonisi
ilgili madde Haydn 8:91b
VEDANTA Hindu dininin geleneksel altı felsefe okulundan biri; temel metinleri *Upanisad*'lar, *Brahma-Sutra*'lar ve *Bhagavadgita*'dır; çağdaş Hindu okullarından çoğunun temeli bu okula dayanır
"VE DURGUN AKARDI DON" Şolohov'un romanı
ilgili maddeler
Rus edebiyatı 14:303a
Şolohov 16:285b vd.
VEGA yıldız; Çalgı takımyıldızı içinde büyük, parlak mavi ışıklı bir yıldızdır
ilgili maddeler
Hipparkhos 8:184a
Kutup Yıldızı 11:140b
Takımyıldız 16:303b
VEGA, GARCILASO DE LA İspanyol vakayiname yazarı, 1539-1616
ilgili madde İspanyol edebiyatı 9:109a
VEGA, LOPE DE İspanyol oyun yazarı, 1562-1635
madde başlığı Vega 18:312a
ilgili maddeler
İspanyol edebiyatı 9:109a
Tiyatro sanatı 17:212a
VEGA 1 uzay aracı
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:254a
VEGA 2 uzay aracı
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:254a
"VE GEMİ GİDİYOR" Fellini'nin filmi
ilgili madde Fellini 6:269a
VEHHABİLİK 18. yy'da Arabistan'da ortaya çıkan dinsel-siyasal akım; kurucusu Muhammed bin Abdülvehhab'dır (1703-92); Hanbeli mezhebinin görüşlerini temel alır, ama aşırı tutucu biçimde yorumlar ve zorla uygulanmasını öngörür; öbür mezhepler karşısındaki tutumu da çok serttir; Suudi hanedanının güçlenmesiyle yaygınlık kazanmış, ama Arabistan Yarımadası'nın dışına taşamamıştır
ilgili maddeler
Arabistan 1:310a
Suudi Arabistan 16:195b vd.
Sünnilik 16:207b
VEJETARYENİZM *bak.* **ETYEMEZLİK**
VEKA
ilgili madde Yelve ve saztavuğu 19:139b
VEKÂLETNAME bir kişiye, başka bir kişi adına ya da onu temsil ederek iş yapma yetkisi verildiğini belirten belge; kapsamı ve düzenlenişi ülkeden ülkeye değişir
"VEKÂYİ" *bak.* **"BABÜRNAME"**
"VEKÂYİ-İ MISRİYE" 1828'de Mısır'da yayımlanan ilk Türkçe gazete
ilgili maddeler
Gazete ve gazetecilik 7:91b
Kavalalı Mehmed Ali Paşa 10:110a
VEKTÖR
ana madde Toplama 17:244a vd.
ilgili madde Cebir 4:142a
VELAZQUEZ, DIEGO İspanyol fatih ve Küba valisi, y. 1465-1524
ilgili maddeler
Cortés 4:207a
Küba 11:166b
VELAZQUEZ, DIEGO İspanyol ressam, 1599-1660
madde başlığı Velazquez 18:312b, görsel
ilgili madde Resim sanatı 14:227a, 227b, görsel
VELD Güney Afrika'daki ağaçsız, yarı kurak çayırlıklar
ilgili madde Güney Afrika 7:277a
VELED ÇELEBİ *bak.* **İZBUDAK, VELED**
VELİAHT monarşiyle yönetilen ülkelerde, hükümdarın ölümü ya da tahttan çekilmesi durumunda yerine geçecek olan kişi; ya önceden hükümdarca belirlenir ya da bu konudaki geleneğe göre seçilir; Osmanlılar'da en büyük erkek çocuğun başa geçmesi kuraldı, ama bu taht kavgalarına yol açtığından I. Ahmed hanedanın en yaşlı erkek üyesinin başa geçmesi kuralını getirdi
VELOSİPET
ilgili madde Bisiklet 3:226b, görsel
VENDA Güney Afrika yönetiminde 1979'da Siyahlar için bağımsız bir devlet olarak kurulan, ama uluslararası düzeyde tanınmayan cumhuriyet; hayvan besiciliği, tarım ve az sayıda işçinin çalıştığı küçük sanayi işletmeleri ekonominin temelini oluşturur; halkın çoğu Güney Afrika'da çalışır; nüf. 518.000 (1990 tah.)
ilgili madde Güney Afrika 7:280a
VENDLER halk; Baltık Denizi'nin güneyinde yaşayan Slav kabilesi
ilgili maddeler
Danimarka 5:77a
Slavlar 15:291a
VENEDİK İtalya
madde başlığı Venedik 18:313a, görsel
ilgili maddeler
Adriya Denizi 1:38a
Baharat Yolu 2:272b
Bellini 3:130b vd.
Boncuk 3:289a
Canaletto 4:118a
Dantel ve oya 5:85a, 85b
İtalya 9:146b vd.
Karlofça Antlaşması 10:71a, 71b
Liman 11:258a
Pasarofça Antlaşması 14:17a
Resim sanatı 14:225a vd.
VENEDİK AKADEMİSİ İtalya
ilgili madde Venedik 18:313b
VENEDİK BANKASI İtalya
ilgili madde Bankalar ve bankacılık 3:23b
VENEDİK CAMI ortaçağın sonlarına doğru Venedik atölyelerinde üretilen zarif cam eşya
ana madde Cam ve camcılık 4:110a, görsel
VENEDİK FİLM ŞENLİĞİ İtalya'nın Venedik kentinde 1932'den beri düzenlenir; şenliğin ödülü olan 'Altın Aslan' yılın en iyi filmine verilir
ilgili madde Sinema 15:242a
VENEDİK MEYDANI Roma, İtalya
ilgili madde Roma 14:258a
"VENEDİK TACİRİ" Shakespeare'in tiyatro oyunu
ilgili madde Shakespeare 15:165b
"VENEDİK'TEN GÖRÜNÜM" Canaletto'nun tablosu
ilgili madde Canaletto 4:119a
"VENEDİK'TE ÖLÜM" Britten'ın bestesi; esin kaynağı Thomas Mann'ın aynı adlı romanıdır
ilgili madde Britten 4:27b
VENERA uzay aracı
ilgili maddeler
Uzay araştırmaları 18:253b
Uzay uçuşları 18:260a
VENERA 9 uzay aracı
ilgili madde Venüs 18:320a
VENERA 10 uzay aracı
ilgili madde Venüs 18:320a
VENEZUELA
madde başlığı Venezuela 18:316a, görsel, harita
ilgili maddeler
Bolívar 3:275a, 275b
Güney Amerika 7:286b vd.
•*kentler ve yüzey biçimleri, örn.* Angel Çağlayanı; Caracas
VENİZELOS, ELEFTERİOS Yunanistan başbakanı, 1864-1936
ilgili maddeler
Türkiye: görsel 18:84
Yunanistan 19:209b
VENN, JOHN İngiliz matematikçi, 1834-1923
ilgili madde Kümeler kuramı 11:173b
VENN ŞEMASI
ilgili madde Kümeler kuramı 11:173b, görsel

VENÜS Roma mitolojisi; Yunan tanrıçası Afrodit ile özdeşleştirilmiştir
•Afrodit
VENÜS *ya da* **Çoban Yıldızı** *ya da* **Çulpan** *ya da* **Akşam Yıldızı** gezegen
madde başlığı Venüs 18:318b, görsel
ilgili maddeler
Astronomi 2:77b, görsel
Atmosfer 2:153a
Gezegen 7:142b
Güneş sistemi 7:275a vd.
Karbon dioksit ve karbon monoksit 10:58a
Uzay araştırmaları 18:253a, 253b
Uzay uçuşları 18:259b, 260a
VENÜSÇARIĞI
ilgili madde Orkide 13:204b, görsel
"VENÜS'ÜN DOĞUŞU" Botticelli'nin tablosu
ilgili madde Botticelli 3:312b
"VENÜS VE ADONİS" Tiziano'nun tablosu
ilgili madde Tiziano 17:226a
"VENÜS VE LAVTACI" Tiziano'nun tablosu
ilgili madde Tiziano: görsel 17:225
"VE O HİÇBİR ŞEY DEMEDİ" Böll'ün romanı
ilgili madde Böll 4:10a
VERACRUZ Meksika
madde başlığı Veracruz 18:320b
ilgili madde Cortés 4:207a
VERCORS, JEAN BRULLER Fransız yazar, d. 1902
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:43b
VERÇENİK DORUĞU *bak.* **ÜÇDORUK**
VERDİ, GIUSEPPE İtalyan besteci, 1813-1901
madde başlığı Verdi 18:320b, görsel
ilgili madde Opera 13:188a, 190a
VERDUN Fransa'da tarihi kent; Meuse Irmağı kıyısında, Paris'in y. 320 km doğusunda; daha Romalılar'ın Galya'yı istila ettikleri dönemde bile önemli bir merkezdi; stratejik konumu nedeniyle bir kale kenti olarak gelişti
ilgili madde Birinci Dünya Savaşı 3:205b
VEREM *ya da* **Tüberküloz**
madde başlığı Verem 18:321b
ilgili maddeler
Mandıracılık 12:40a
Mikroplar 12:213a
Solunum 15:320b
VEREM BASİLİ *ya da* **Koch basili**
ilgili maddeler
Verem 18:322a
Zatürree 19:242a
VERGİ
madde başlığı Vergiler 18:322b
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:208b vd.
Andorra 1:270a
Çalışma ve işgücü 4:228b
Ekonomi 6:92a
Sosyal yardım hizmetleri 15:332a
Uluslararası ticaret 18:202b
•Baş vergisi; Gelir vergisi; Gümrük vergisi; Katma değer vergisi; Öşür; Satış vergisi
VERGILIUS MARO, PUBLIUS *bak.* **VİRJİL**
VERGİ MATRAHI
ilgili madde Vergiler 18:324a
VERHOYANSK SSCB'de kasaba; Sibirya'nın kuzeydoğusunda, Yana Irmağı üzerinde; insanların yaşadığı en soğuk yerlerden biridir
ilgili maddeler
Rusya 14:305a
Sibirya 15:192a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:8b
VERİ BANKASI *ya da* **Bilgi bankası** bilgisayara yüklenmiş bilgiler toplamı
ilgili maddeler
Bilgisayar 3:186a
Televizyon 17:141b
VERİCİ tıp
ilgili maddeler
Doku ve organ nakli 5:287b
Kalp 9:290b
Kan 9:304a
VERİCİ iletişim ve yayımcılıkta sinyal göndermeye yarayan aygıt
ilgili maddeler
Bell 3:129a
Ses 15:145a
Telekomünikasyon 17:126b, görsel
VERİCİ İSTASYON
ilgili maddeler
Radyo ve televizyon yayınları 14:193b
Televizyon 17:141a
VERÍSSIMO, ÉRICO LOPES Brezilyalı yazar, 1905-75
ilgili madde Latin Amerika edebiyatı 11:210b
VERLAINE, PAUL Fransız şair, 1844-96; toplum kurallarını hiçe sayan düzensiz ve çalkantılı yaşamı, müziği anlamdan değerli tutan çarpıcı şiirleriyle çağının kolay anlaşılamayacak dehalarından biriydi; 18 kitapta toplanan şiirlerinden seçmeler *Paul Verlaine: Yaşamı, Sanatı, Şiirleri* (1984) adıyla dilimize çevrilmiştir
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:42b
Sembolizm 5:115a
VERMEER, JAN Felemenkli ressam, 1632-75
madde başlığı Vermeer 18:326a
ilgili madde Resim sanatı 14:227b
VERMİKÜLİT
ilgili madde Sıva ve alçı 15:185b
VERMONT ABD'de eyalet; kuzeydoğuda, New England bölgesinde; y.öl. 24.887 km², başkenti Montpelier; 1791'de ABD'nin 14. eyaleti oldu; mandıracılık, kerestecilik, kâğıt ürünleri ve madencilik en önemli ekonomik etkinliklerdir; nüf. 564.964 (1990)
ilgili madde Amerika Birleşik Devletleri 1:200a
VERMUT
ilgili madde Şarap 16:240b
VERNE, JULES Fransız yazar, 1828-1905
madde başlığı Verne 18:326b
ilgili madde Bilimkurgu 3:188a
VERNIER, PIERRE Fransız matematikçi, y. 1580-1637
ilgili madde Duyarlı ölçü aletleri 5:320a
VERNİK
ana madde Boya ve cila 3:316b vd.
ilgili madde Mürekkep 12:333a vd.
VERNİYE ÖLÇEĞİ
ilgili madde Duyarlı ölçü aletleri 5:320a
VERONA İtalya'nın kuzeyinde kent; Adige Irmağı kentin çevresinde bir yarım daire çizer; Brenner Geçidi üzerinden orta Avrupa'ya bağlanan kara ve demiryollarının merkezidir; Roma kalıntıları, ortaçağ ve Rönesans dönemi mimarlık yapıtları ve tablolarıyla ünlüdür; nüf. 258.523 (1988 tah.)
ilgili madde Amfitiyatro 1:236b
VERONESE, PAOLO İtalyan ressam, 1528-88; 16. yy Venedik Okulu'nun en önemli sanatçılarından biri ve büyük bir renk ustasıydı; alegorik, dinsel ve tarihsel konuları, Kutsal Kitap'tan sahneleri betimleyen tablolarıyla tanınır
ilgili madde Resim sanatı 14:255b
"VERONIKA VOSS'UN TUTKUSU" Fassbinder'in filmi
ilgili madde Sinema 15:236a
VERRES, GAIUS Romalı siyaset adamı ve Sicilya valisi, İÖ y. 115-43; Sicilya'yı haraca kesti; yargılandı ve sürgüne gönderildi
ilgili madde Cicero 4:189a
VERROCCHIO, ANDREA DEL İtalyan sanatçı, 1435-88; Leonardo da Vinci ve Raffaello gibi birçok Rönesans dönemi sanatçısı onun atölyesinde yetişti; en tanınmış yapıtları tunçtan "Davud" heykeli ile Bartolommeo Colleoni'nin at üstündeki heykelidir
ilgili maddeler
Floransa 6:316b
Heykel 8:144b
VERSAILLES *ya da* **Versay** Fransa
madde başlığı Versailles 18:327b, görsel
ilgili madde Çeşme: görsel 4:278
VERSAILLES ANTLAŞMASI *bak.* **VERSAY ANTLAŞMASI**
VERSAILLES SARAYI Fransa; Kral XIV. Louis tarafından yaptırıldı
ana madde Versailles 18:327b vd., görsel
ilgili maddeler
Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:279b
İç mimarlık 8:281a
Louis 11:287a
VERSAY *bak* **VERSAILLES**
VERSAY ANTLAŞMASI *ya da* **Versailles Antlaşması** 1919; 28 Haziran'da İtilaf Devletleri ile Almanya arasında imzalanan ve I. Dünya Savaşı'nı sona erdiren barış antlaşması; Birleşmiş Milletler Sözleşmesi ve savaş tazminatının yanı sıra Almanya'ya ağır koşullar getiren birçok madde antlaşmada yer aldı, ama bunlardan bazıları hiç uygulanmadı; bu antlaşmayla Almanya'nın sömürgeleri elinden alındı ve Alman silahlı kuvvetlerindeki asker sayısı sınırlandırıldı
ilgili maddeler
Almanya 1:170a vd.
Amerika Birleşik Devletleri 1:215a
Antlaşma 1:300a
Birinci Dünya Savaşı 3:211a
Gdansk 7:99a
Polonya 14:114a
Versailles 18:328a, görsel
VERWOERD, HENDRIK FRENSCH Güney Afrika Cumhuriyeti'nin başbakanı, 1901-66; 1948'de parlamentoya girdi; 1958-66 arasında başbakanlık yaptı; beyazların beyaz olmayanlar üzerindeki egemenliğini destekleyen *apartheid* adlı ırk ayrımı politikasının baş mimarı olarak tanınır; öldürülünceye kadar iktidarda kaldı
VESALIUS, ANDREAS Belçikalı hekim,

1514-64; Şarlken'in ve II. Felipe'nin özel doktoruydu; hastalıkların gözle görülemeyecek kadar küçük canlılardan ileri geldiğini öne sürerek mikrop kuramına öncülük etti
ana madde Anatomi 1:263a
ilgili maddeler
Biyoloji 3:244b, görsel
Rönesans 14:290b
Tıp 17:182b

VESAYET MECLİSİ Birleşmiş Milletler
ilgili madde Birleşmiş Milletler 3:217a

"VESİKALI YARİM" Akad'ın filmi
ilgili madde Türk sineması 18:135b

"VESİLETÜ'N-NECAT" Süleyman Çelebi'nin mevlidi
ilgili madde Mevlit 12:180b

VESPASIANUS Roma imparatoru, İS 9-79; hk. d. 69-79; daha önce Afrika valisi ve ordu komutanıydı; Flavius hanedanını kurdu; imparatorluğa barış ve güç getirdi; hazine açıklarını kapattı ve vergileri artırdı
ilgili maddeler
Amfitiyatro 1:236a
Roma İmparatorluğu 14:266b

VESPASIANUS, TITUS FLAVIUS *bak.* **TITUS**

VESPUCCI, AMERIGO İtalyan kâşif, 1454-1512
madde başlığı Vespucci 18:328b, görsel
ilgili maddeler
Amerika 1:199b
Brezilya 3:25b
Kolomb 10:304a
Kolombiya 10:307b

VESTA Roma mitolojisi
ilgili madde Roma İmparatorluğu 14:271a

VESTA TAPINAĞI Roma, İtalya
ilgili madde Yangın ve yangından korunma 19:85b

VESTFALYA Almanya'da tarihi bölge; 1807'ye kadar birçok siyasal birimden oluşuyordu; o tarihte Napolyon'un kardeşi Jérôme için bir krallık haline getirildi; başkenti Kassel'di; 1815 Viyana Kongresi eski Vestfalya'nın büyük bölümünü Prusya'ya geri verdi; 1946'da Nordrhein-Westfalen eyaletine bağlandı

VESTFALYA BARIŞ ANTLAŞMASI 1648; İspanya ile Felemenk arasındaki Seksen Yıl Savaşı'nı ve Almanya'daki Otuz Yıl Savaşları'nı sona erdirdi; Almanya'daki devletlerin bağımsızlığını kazanması ve sınırların yeniden saptanması, Avrupa'daki yeni çatışmaların kaynağı oldu
ilgili maddeler
Anvers 1:303b
Otuz Yıl Savaşları 13:254a
Richelieu 14:239a

VETERİNER HEKİMLİK
madde başlığı Veteriner hekimlik 18:329a

VEYMUT ÇAMI Kuzey Amerika'ya özgü çam türü
ilgili maddeler
Çam 4:232b, görsel
Ormancılık 13:212b

VEYSEL (ÂŞIK) *bak.* **ÂŞIK VEYSEL**

VEYSEL KARANİ Arap ermiş, ö. 7. yy; yaşamına ilişkin bilgiler yalnızca söylencelere dayanır; Müslümanlık'ın ilk döneminde Yemen'de İslam dinini yaymaya çalışmış, çöllerde tek başına yaşamıştır; bu yönüyle ilk mutasavvıf sayılır

VEZİR satranç
ilgili madde Satranç 15:70b, görsel

VEZİRKÖPRÜ Samsun'un ilçesi; toprakları akarsu vadileriyle yarılmış engebeli alanlardan oluşur; geçim kaynağı tarım ve ormancılıktır; mermer yatakları işletilir; nüf. (1990): ilçe 102.503, kasaba 20.633
ilgili maddeler
Köprülü Ailesi 11:60b
Samsun 15:41a

VEZÜV YANARDAĞI İtalya
madde başlığı Vezüv Yanardağı 18:331b, görsel
ana madde Yanardağ 19:84a, görsel
ilgili maddeler
Lav 11:215b
Napoli 13:31b
Pompei 14:118a
Roma İmparatorluğu 14:266b

VHF *bak.* **ÇOK YÜKSEK FREKANS**

VHS video kayıt sistemi
ilgili madde Video 19:7b

VIA DEL CORSO Roma'da cadde, İtalya
ilgili madde Roma 14:258b

VİBRAFON ksilofona benzeyen vurmalı çalgı
ilgili maddeler
Ksilofon 11:84a
Vurmalı çalgılar 19:36a

VİCHEN ABDULLAH Ermeni asıllı fotoğrafçı, ö. 1902
ana madde Abdullah Biraderler 1:13b

VICHY HÜKÜMETİ Fransa
ilgili madde İkinci Dünya Savaşı 8:298b, 302a

VICTORIA İngiltere kraliçesi, 1819-1901
madde başlığı Victoria 18:332a, görsel
ilgili maddeler
Abdülaziz 1:16a
İngiltere 9:44a

VICTORIA Avustralya'da eyalet; kıtanın güneydoğusundaki dağlık kıyı bölgelerini içerir; y.öl. 227.620 km², merkezi Melbourne; üretim ve nüfus açısından eyaletler arasında ikinci sırayı alır; yapım sanayisi, ticaret ve tarım en önemli etkinliklerdir; nüf. 4.321.500 (1989 tah.)
ilgili maddeler
Avustralya 2:195a, 201b
Tasmanya 17:59b

VICTORIA Hong Kong
ilgili madde Hong Kong 8:205a

VICTORIA Seyşeller
ilgili madde Seyşeller 15:162b, görsel

VICTORIA ADASI Kanada; Kutup Takımadaları'nın üçüncü büyük adası; Kanada'nın tam kuzeyinde yer alır; tepelik, kıyıları girintili çıkıntılı ve tundralarla kaplı bir adadır; çok az insan yaşar; y.öl. 212.200 km²

VICTORIA ANITI Londra, İngiltere; Buckingham Sarayı'nın önünde, Sir Aston Webb tarafından tasarlanmış anıt
ilgili madde Buckingham Sarayı: görsel 4:35

VICTORIA ÇAĞLAYANI Afrika
madde başlığı Victoria Çağlayanı 18:334a, görsel
ilgili maddeler
Afrika 1:44b, görsel
Livingstone 11:268a
Zambezi Irmağı 19:232b

VICTORIA DÖNEMİ Kraliçe Victoria'nın hükümdarlık dönemi, 1837-1901
ilgili maddeler
Giysi 7:172a
İngiliz edebiyatı 9:24b vd.
Mobilya 12:252a, görsel
Victoria 18:333b

VICTORIA GÖLÜ Afrika
madde başlığı Victoria Gölü 18:334b
ilgili maddeler
Afrika 1:45a
Büyük Rift Vadisi 4:91b
Nil Irmağı 13:85b
Tanzanya 16:326b

VICTORIA HAÇI İngiltere'de, üstün kahramanlık gösterenlere verilen askeri madalya
ilgili madde Madalya ve nişanlar 11:309b, görsel

VICTORIA VE ALBERT MÜZESİ Londra, İngiltere
ilgili maddeler
Müzeler ve sanat galerileri 13:14b
Sanayi tasarımı 15:48b

VİDA
madde başlığı Çivi ve vida 4:329a
ana madde Makine 12:17a, görsel
ilgili madde Naylon: görsel 13:42

VİDA ADIMI
ilgili madde Duyarlı ölçü aletleri 5:319b

VİDALI KRİKO
ilgili madde Makine 12:17a, görsel

VİDALIKURT *ya da* **Burgukurdu**
ilgili madde Sinek 15:224a

VİDEO
madde başlığı Video 19:7a, görsel
ilgili maddeler
İletişim: görsel 8:325
Sinema 15:239a vd.
Televizyon 17:141b

VİDEOBANT ses ve görüntünün birlikte kaydedildiği magnetik bant
ilgili maddeler
Televizyon 17:141b
Video 19:7a vd.

VİDEODİSK gramofon plağına benzeyen, ama bir televizyon alıcısıyla yeniden canlandırmak üzere hem görüntüyü, hem sesi kaydetmekte kullanılan disk; laser videodisklerinde, bir laser demetiyle tarayarak "okunan" şifreli boşluklar bulunur
ana madde Video 19:8a, görsel

VİDEOFON *ya da* **Video telefon** *ya da* **Görüntülü telefon** ses ve görüntü sinyallerini aynı anda alıp gönderebilen, böylece iki tarafın birbirlerini hem işitip hem görmelerine olanak veren telefon; ilk videofon servisi 1936-40 yıllarında Almanya'da hizmete girdi; 1960'tan bu yana ABD'de de sınırlı bir servis uygulanmaktadır
ilgili madde Elektronik: görsel 6:125

VİDEO KAMERASI hareketli görüntüleri magnetik bant ya da disk üzerine kaydeden televizyon kamerası
ana madde Video 19:8b, görsel

VİDEO KAYIT AYGITI
ilgili madde Video 19:7a, görsel

VİDEO KORSANLIĞI
ilgili madde Video 19:7b

VİDEOTEKS *ya da* **Videotex**
ilgili madde Televizyon 17:141b

VİDEOTEKST *bak.* **TELETEKST**

VİDEO TELEFON *bak.* **VİDEOFON**

VİDEOTEX *bak.* **VİDEOTEKS**

VİETKONG Vietnam'da gerilla örgütü; Güney Vietnam yönetimini devirerek Kuzey ve Güney Vietnam'ı birleştirmeyi amaçlayan Vietnam Ulusal Kurtuluş Cephesi'nin askeri koludur; 25 yıl boyunca hem Güney Vietnam yönetimine, hem de ABD'ye karşı savaştı
ilgili maddeler
Vietnam 19:11a
Vietnam Savaşı 19:13a vd.

VİET MİNH *ya da* **Vietnam'ın Bağımsızlığı için Birlik** 1941'de Vietnam'da, Ho Şi Minh'in önderliğinde kurulan milliyetçi gruplar koalisyonu
ilgili maddeler
Kampuçya 9:297a
Vietnam Savaşı 19:12a vd.

VİETNAM
madde başlığı Vietnam 19:9a, görsel, harita
ilgili maddeler
Ho Şi Minh 8:208a vd.
Kampuçya 9:297a vd.
Mülteci 12:331a
•Vietnam Savaşı

VİETNAM'IN BAĞIMSIZLIĞI İÇİN BİRLİK *bak.* **VİET MİNH**

VİETNAM SAVAŞI *ya da* **I.** ve **II. Çinhindi Savaşı** 1946-75
madde başlığı Vietnam Savaşı 19:11b, görsel
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:216b
Barış hareketleri 3:44b
Fransa 7:32a
Hanoi 8:28a
Ho Şi Minh 8:208b
Kimyasal savaş 10:271a
Laos 11:200b vd.
Savaş ve savaş araçları 15:83a, 84a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:25a
Tayland 17:95b
Vietnam 19:10a, 11a

VİETNAM SOSYALİST CUMHURİYETİ
ana madde Vietnam 19:9a
ilgili maddeler
Savaş ve savaş araçları 15:84a
Vietnam Savaşı 19:14b

VİETNAM ULUSAL KURTULUŞ CEPHESİ Vietnam'da siyasal örgüt
ilgili madde Vietnam Savaşı 19:13a
•Vietkong

VIGELAND, GUSTAV Norveçli heykelci, 1869-1943; en tanınmış yapıtı Oslo'daki "Çeşme Meydanı"dır
ilgili maddeler
Norveç 13:110a
Oslo 13:230b

VIGNY, ALFRED DE Fransız yazar, 1797-1863; 1827'ye kadar Fransız ordusunda subaydı; Romantizm akımının en büyük şairlerinden sayılır; roman alanındaki yeteneğini *Cinq Mars*'da (1826), oyun yazarlığının ustalığını ise *Chatterton*'da (1895) ortaya koydu

VIGO, JEAN Fransız film yönetmeni, 1905-34
ilgili madde Sinema 15:232a

VİHUELA gitarın atası olan telli İspanyol çalgısı
ilgili madde Gitar 7:158a

VİKİNG 1975-76'da Mars'a gönderilen insansız uzay sondası; Dünya'ya Mars'la ilgili bilgiler iletmiştir
ilgili maddeler
Mars 12:79a
Uzay araştırmaları 18:253b, görsel
Uzay uçuşları 18:259b

VİKİNG GEMİSİ
ilgili madde Vikingler: görsel 19:14

VİKİNGLER halk
madde başlığı Vikingler 19:14b
ilgili maddeler
Alfred 1:147b
Anglosaksonlar 1:275a
Grönland 7:236a
İngiltere 9:41a
İsveç 9:132b
Keşifler 10:192a
Mezar 12:190b
Norveç 13:109a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:17a
Taşımacılık 17:73a
•Canute; İskandinav efsaneleri; Kızıl Erik; Leif Eriksson

VİKTORYA LOKANTASI *bak.* **ABDULLAH EFENDİ LOKANTASI**

VİKUNYA devegiller familyasından, Güney Amerika'da yaşayan, lamaya benzer memeli; postu çok değerlidir
ilgili madde Lama 11:197a, 197b

VİLAKAZI, BENEDICT WALLET Zulu yazar ve eğitimci, 1906-47; halkının düşünsel gelişiminde büyük emeği geçmiştir
ilgili madde Afrika edebiyatı 1:55b

VİLAYET Osmanlı Devleti'nin taşra örgütlenmesinde, bir valinin yönetimindeki birim
ilgili madde Tanzimat 16:329a vd.

VİLLA kır ya da çiftlik evi; sözcüğün kökeni, Romalılar zamanında varlıklı kişilerin yazlık evlerine verilen addır
ilgili maddeler
Konut: Fransa: görsel 10:326
Roma İmparatorluğu 14:271a vd., görsel

VİLLA BORGHESE Roma, İtalya
ilgili madde Roma 14:260a

VİLLA, PANCHO *bak.* **PANCHO VİLLA**

VİLLAJOYOSA İspanya
ilgili madde Kent: görsel 10:171

VİLLA-LOBOS, HEİTOR Brezilyalı besteci, 1887-1959; sanat yaşamına viyolonselci olarak başladı; halk müziğini incelemek için ülkesini baştan sona dolaştı; 1942'de Rio de Janeiro'da kendi adına bir konservatuvar kurdu; 2.000'den fazla bestesi içinde operalar, baleler, marşlar, şarkılar ve solo çalgı parçaları bulunur
ilgili madde Brezilya 4:24b

VİLLENEUVE, PİERRE DE Fransız amiral, 1763-1806
ilgili madde Trafalgar Savaşı 17:273b vd.

VİLLON, FRANÇOİS Fransız şair, 1431-1463'ten sonra; Fransa'nın en büyük lirik şairlerindendir; hırsızlıktan adam öldürmeye kadar çeşitli suçlar işlediği için yaşamının çoğunu hapiste ya da sürgünde geçirdi; şiirlerinde aşktan ve ölümden söz eder; kendisiyle ve her şeyle alay etmekten büyük tat alır; baladları, özellikle "Evvel Zaman Kadınları Balad" şiirinin doruğu sayılır
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:38b, görsel

VİLNİUS SSCB'de kent; uzun süre Polonya ile Litvanya arasında anlaşmazlık konusu oldu; Polonya'nın Litvanya'ya bırakmak zorunda kaldığı kent, Ağustos 1945'teki Polonya-SSCB sınır antlaşmasıyla Litvanya SSC'ye bağlandı; kereste ve tahıl ticareti merkezidir; nüf. 582.000 (1989)
ilgili madde Litvanya 11:267a, görsel

VİNCİ, LEONARDO DA *bak.* **LEONARDO DA VİNCİ**

VİNÇ
madde başlığı Vinç 19:15a, görsel
ilgili madde Elektromıknatıs 6:116b
•Forklift

VİNDİYA DAĞLARI Hindistan; Dekkan Yaylası'nın kuzey ucunu oluşturur
ilgili madde Hindistan 8:165b

VİNİL ASETAT
ilgili madde Yapıştırıcı 19:95b

VİNİL BİLEŞİKLERİ bileşiminde vinil grubu (CH_2CH) bulunan organik kimyasal bileşikler; vinil klorür (CH_2CHCl) polivinil klorür yapımında kullanılan bir vinil monomeridir; vinil monomerleri bir araya gelerek değişik özelliklerde vinil polimerlerini, örn. plastik maddeleri oluşturur

VİNİLİT
ilgili madde Ses kaydı 15:148a

VİOLA DA GAMBA
ilgili maddeler
Keman ailesi 10:158b
Viyol ailesi 19:30a

VİOLA D'AMORE
ilgili madde Viyol ailesi 19:30b

VİOLONE
ilgili maddeler
Keman ailesi 10:158b
Viyol ailesi 19:30b

VİRANŞEHİR Şanlıurfa'nın ilçesi; kuzeyini Karacadağ'ın uzantıları engebelendirir; en çok buğday, arpa ve mercimek yetiştirilir; Güneydoğu Anadolu Projesi kapsamındaki Mardin-Ceylanpınar sulaması tamamlandığında tarımda verimin artması beklenmektedir; nüf. (1990): ilçe 100.361, kent 57.461

VİRCHOW, RUDOLF Alman patoloji bilgini ve siyaset adamı, 1821-1902
ilgili madde Tıp 17:183a

VİREN, LASSE Finlandiyalı atlet, d. 1949; 5.000 ve 10.000 m'lerde dünya rekoru kırdı; 1972 Münih ve 1976 Montreal olimpiyatlarında her iki dalda da altın madalya alarak üst üste iki olimpiyat oyununda bu başarıyı gösteren ilk atlet oldu

VİRGİN ADALARI Batı Hint Adaları
madde başlığı Virgin Adaları 19:17a, görsel

VİRGİNAL klavsen ailesinden çalgı; tek takımdan oluşan telleri klavyeye neredeyse paralel olarak gerilmiştir; özellikle 16. ve 17. yy'larda İngiltere'de çok tutulan bir çalgıydı
ilgili madde Klavsen 10:285a

VİRGİNİA ABD'nin ortadoğu kesiminde, Atlas Okyanusu kıyısında eyalet; y.öl. 105.586 km², başkenti Richmond; ilk İngiliz kolonisi 1607'de bu topraklarda kuruldu; Kıyı Ovası, orta kesimdeki Piedmont bölgesi ve batıdaki dağlık bölge başlıca fiziksel coğrafya alanlarıdır; askeri fabrikalar ekonomide büyük önem taşır; tütün ekiminin önemi azalmıştır; nüf. 6.216.568 (1990)
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:206b

Kuzey Amerika 11:155a
Siyah Amerikalılar 15:270a
Washington 19:45b vd.
VIRGINIA ARDICI *bak.* **KALEM ARDICI**
VIRGINIA TÜTÜNÜ
ilgili madde Tütün 18:152a
VIRGO astronomi *bak.* **BAŞAK**
VİRGÜL
ilgili maddeler
Cümle 4:220b
Noktalama işaretleri 13:100b vd.
VİRİL uçak manevrası
ilgili madde Uçak 18:159a
VİRJİL asıl adı **Publius Vergilius Maro** Romalı şair, İÖ 70-19
madde başlığı Virjil 19:17b, görsel
ilgili maddeler
Aeneis 1:38a
Latince 11:214a
VİROLOJİ
ilgili madde Biyoloji 3:244a
VİRÜS
madde başlığı Virüsler ve virüs hastalıkları 19:18b, görsel
ilgili maddeler
Antibiyotikler 1:291b
Çocuk hastalıkları 5:24a
Genetik mühendisliği 7:126a
Grip ve soğuk algınlığı 7:234a vd., görsel
Hastalık 8:42a, görsel
Jenner 9:198b
Mikroplar 12:213b, 214a
Salgın hastalıklar 15:33a
Solunum 15:320a
Tıp 17:183a
VİRÜS HASTALIKLARI
madde başlığı Virüsler ve virüs hastalıkları 19:18b
ilgili madde Antibiyotikler 1:292b
VİRYON *ya da* **Virüs parçacığı**
ilgili madde Virüsler ve virüs hastalıkları 19:19a, görsel
VISCONTI, LUCHINO İtalyan film yönetmeni, 1906-76; Yeni Gerçekçilik akımının babası olarak tanınır; çağdaş toplumun çatışmalı ortamındaki bireyleri gerçekçi bir yaklaşımla ele aldı; *Tutku* (1942), *Yer Sarsılıyor* (1948), *Düşman Kardeşler* (1960), *Leopar* (1963), *Lanetliler* (1969) ve *Masumlar* (1976) önemli filmlerinden bazılarıdır; ayrıca, yenilikçi bir tiyatro ve opera yönetmeni olarak da adını duyurmuştur
ilgili madde Sinema 15:234b
VİSERA HİDROELEKTRİK SANTRALI Trabzon; Türkiye'nin ilk hidroelektrik santralıdır
ilgili madde Su enerjisi 16:168b
VİSKAÇA Güney Amerika'da yaşayan ve çinçilyayla akraba olan bir grup kemirici hayvanın ortak adı; dağ viskaçaları iri kulaklıdır ve tavşana benzer; ova viskaçaları ise yeraltında kazdıkları oyuklarda koloniler halinde yaşar ve tarım ürünlerine zarar verir
VİSKİ
madde başlığı Viski 19:20a
ilgili maddeler
Alkol 1:155a
İskoçya 9:93b
VİSKOZ
ilgili madde Dokumacılık 5:278a
VİSKOZ İPEĞİ
ilgili madde Dokumacılık 5:278a
VİSKOZİTE *bak.* **AĞDALILIK**
VİSTÜL IRMAĞI Polonya; güneyden doğar ve eski Doğu Prusya sınırı üzerinde 1.069 km bounca akarak Gdansk Körfezi'nde Baltık Denizi'ne dökülür
ilgili madde Polonya 14:111a
VİŞNE
madde başlığı Kiraz ve vişne 10:275b
"VİŞNE BAHÇESİ" Çehov'un tiyatro oyunu
ilgili madde Çehov 4:271b
VİŞNU Hindu dininin baş tanrılarından biri; dünyanın sürdürücüsü ve koruyucusudur
ilgili maddeler
Din 5:231a
Efsane ve mitler 6:57a
Hindular ve Hindu dini 8:176a
VİTAMİN
madde başlığı Vitamin 19:21a
ilgili maddeler
Ekmek 6:89b vd.
Kan 9:303a
Sebzeler 15:99b, 100b
VİTAMİN EKSİKLİĞİ
ilgili madde Vitamin 19:21a
VİTERİT baryum cevheri
ilgili madde Baryum 3:49b
VİTES
ilgili maddeler
Diferansiyel ve integral hesap 5:217b
Kavrama 10:112b
Motorlu taşıtlar 12:285b
Motosiklet 12:291a vd.
VİTES KUTUSU *ya da* **Şanzıman**
ilgili madde Motorlu taşıtlar 12:285a vd.
VİTİ LEVU ADASI Fiji
ilgili maddeler
Fiji 6:287b
Pasifik Adaları 14:19b
VITORIA İspanya'da sanayi ve tarım kasabası
ilgili madde Basklar ve Bask Bölgesi 3:59b
VİTRAY
madde başlığı Vitray 19:23a, görsel
ilgili maddeler
Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu: görsel 11:133
Lonca: görsel 11:276
Nuh Peygamber: görsel 13:112
VITRUVIUS Romalı mimar ve mühendis, ü. İÖ 1. yy
ilgili madde Mimarlık 12:228b
VITTORIO EMANUELE II Piemonte-Sardinya kralı, 1820-78; 1861'de İtalya'nın ilk kralı oldu
ilgili madde Garibaldi 7:78b
VITTORIO EMANUELE III İtalya'nın son kralı, 1869-1947
ilgili madde Mussolini 12:318a
VITTORIO VENETO ALANI Torino, İtalya
ilgili madde Torino: görsel 17:254
VITTORIO VENETO SAVAŞI 1918
ilgili madde Birinci Dünya Savaşı 3:208a
VIVALDI, ANTONIO İtalyan besteci, 1678-1741
madde başlığı Vivaldi 19:25a, görsel
ilgili madde İtalya 9:149b
VİYADÜK üzerinden bir karayolu ya da demiryolu geçen köprü; genellikle ya kemerlerin üstüne oturur ya da taş örme, çelik ya da beton ayaklarla desteklenir
VİYANA Avusturya
madde başlığı Viyana 19:26a, görsel
ilgili madde Tuna Irmağı 17:314a
VİYANA KONGRESİ 1814-15; Napolyon'un ilk devrilmesinden sonra, aralarındaki sorunları çözüme bağlamak üzere Avrupa devletleri arasında yapılan toplantı; 9 Haziran 1815'te imzalanan son anlaşmada benimsenen ilkeler Avrupa'nın yıllarca huzur içinde yaşamasında etkili oldu
ilgili maddeler
Diplomasi 5:239b
Hollanda 8:200a
Viyana 19:27b
VİYANA KUŞATMALARI 1529 ve 1683
madde başlığı Viyana kuşatmaları 19:27b, görsel
"VİYANA ORMANLARI" Strauss'un bestesi
ilgili madde Strauss ailesi 16:144b
VİYANA SANAT TARİHİ MÜZESİ Avusturya
ilgili madde Müzeler ve sanat galerileri 13:13b
VİYOLA keman ailesinden tenor ya da alto çalgı; daha büyük olmakla birlikte yapısı kemana benzer; sesi kemandan bir tam beşli daha pestir
ana madde Keman ailesi 10:158b
VİYOL AİLESİ
madde başlığı Viyol ailesi 19:30a, görsel
VİYOLONSEL *ya da* **Çello**
ana madde Keman ailesi 10:158b
VIZCAYA İspanya'nın Bask Bölgesi'nde il; merkezi Bilbao
ilgili madde Basklar ve Bask Bölgesi 3:59a
VİZE Kırklareli'nin ilçesi; topraklarının orta kesiminden Istranca Dağları geçer; Karadeniz kıyılarında geniş kumsallar vardır; geçim kaynağı tarım ve ormancılıktır; nüf. (1990): ilçe 34.589, kasaba 10.518
ilgili madde Kırklareli: görsel 10:221
VİZE geçiş izni
ilgili madde Pasaport 14:16b
VİZİGOTLAR *ya da* **Batı Gotlar** Gotlar'ın 4. yy'da Tuna Irmağı'nın batısında yerleşen batı kolu
ana madde Gotlar 7:188a
ilgili maddeler
Barbar akınları 3:40b
Bizans İmparatorluğu 3:250b
İspanya 9:103b vd.
Kavimler Göçü 10:110b
Roma İmparatorluğu 14:268b
VİZON mink denen hayvanın kürkü
VİZÖR
ilgili maddeler
Fotoğraf makinesi 7:12a
Pusula 14:165a
VİZSLA köpek soyu
ilgili madde Köpek: görsel 11:51
VLADİMİR I Kiev büyük prensi, y. 956-1015
ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:9b, 17a
VLADİVOSTOK SSCB
madde başlığı Vladivostok 19:30b, görsel
ilgili madde Sibirya 15:193a
VLTAVA IRMAĞI Çekoslovakya
ilgili madde Prag 14:139a, görsel
VNUKOVO SSCB
ilgili madde Moskova 12:279b
VODVİL 1890'ların ortalarından 1930'lara kadar ABD'de yaygın olan hafif eğlence;

sihirbazlar, akrobatlar, komedyenler, hayvanlar, jonglörler, şarkıcılar ve dansçılar gösteri yaparlardı; sinema ve televizyonun gelişmesiyle önemini yitirdi

VOGELWEIDE, WALTHER VON DER Alman şair, y. 1170-1230
ilgili madde Alman sanatı ve müziği 1:165b

VOJ DAĞLARI *ya da* **Vosges Dağları** Fransa; Ren Irmağı'nın batısında uzanır; eski kayaçlardan oluşmuş kubbe biçimindeki dağlar güneyde granitten, kuzeyde kırmızı kumtaşından zincirler oluşturur; en yüksek doruğu 1.424 m'lik Ballon de Guebwiller'dir; kaplıcaların bulunduğu bir turizm bölgesidir
ilgili madde Fransa 7:22a

VOJVODİNA Yugoslavya'da özerk bölge
ilgili madde Yugoslavya 19:196a

VOLAN döner bir mile bağlı ağır tekerlek; motordan makineye güç aktarımının düzenli biçimde yapılmasını sağlar; gerektiğinde kullanılmak üzere enerjinin depolanmasına olanak verir
ilgili madde Buhar makinesi: görsel 4:49

VOLARU *ya da* **Kaya kangurusu**
ilgili madde Kanguru 9:326b

VOLEYBOL
madde başlığı Voleybol 19:31a, görsel
ilgili maddeler
Olimpiyat Oyunları: tablo 13:158
Spor: tablo 16:125

VOLFRAM *bak.* **TUNGSTEN**

VOLFRAMİT
ilgili madde Tungsten 17:326b

VOLGA-BALTIK SUYOLU SSCB
ilgili madde Volga Irmağı 19:33a

VOLGA-DON KANALI SSCB
ilgili madde Volga Irmağı 19:33a

VOLGA IRMAĞI Avrupa
madde başlığı Volga Irmağı 18:32b
ilgili maddeler
Hazar Denizi 8:109b
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:8a

"VOLGALI MAVNACILAR" Repin'in tablosu
ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği: görsel 16:15

VOLGOGRAD eskiden **Stalingrad** SSCB
madde başlığı Volgograd 19:33a, görsel
ilgili maddeler
İkinci Dünya Savaşı 8:300b
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:24b

VOLKAN *bak.* **YANARDAĞ**

VOLKANO ADALARI Japan
ilgili madde Pasifik Adaları 14:22b

VOLKANOLOJİ
ilgili madde Jeofizik 9:199a

VOLKOV, VLADİSLAV SSCB'li kozmonot. 1935-71
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:251a

VOLKSWAGEN otomobil
ilgili madde Motorlu taşıtlar 12:282a, görsel

VOLT elektrik birimi
ilgili maddeler
Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:79
Elektrik 6:107b

VOLTA, ALESSANDRO İtalyan fizikçi, 1745-1827; dokunmayla elektriklenme konusunda deneyler yaparak elektrik biliminin öncüsü oldu; 1775'te statik elektrik üretebilen elektrofor adlı bir aygıt geliştirdi
ilgili maddeler
Elektrik 6:107a
Pil 14:72a

VOLTA GÖLÜ Gana
ilgili madde Gana 7:69a

VOLTAIRE asıl adı **François-Marie Arouet** Fransız düşünür ve yazar, 1694-1778
madde başlığı Voltaire 19:34a, görsel
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:40b

VOLTA IRMAĞI Afrika; Kara Volta ve Beyaz Volta ırmaklarından oluşan büyük bir akarsu sistemidir; Gana topraklarında akarak Gine Körfezi'ne dökülür; Volta Barajı ile Volta Gölü'nü içeren Volta Irmağı Projesi Gana'ya elektrik enerjisi sağlar ve tarım topraklarının büyük bölümünü sulama olanağı verir
ilgili madde Gana 7:69a

VOLTAJ *bak.* **ELEKTRİK GERİLİMİ**

VOLTALI DÜLGER BAĞI
ilgili madde Düğüm 5:329a, görsel

VOLTA PİLİ doğru akım üreteci
ilgili madde Pil 14:72a, görsel

VOLTMETRE elektrik gerilimini ölçmeye yarayan aygıt; farklı kullanımlar için geliştirilmiş çeşitli tipleri vardır; en çok kullanılan türünde elektrik akımı bir bobinden geçer; gerilim değeri volt cinsinden derecelendirilmiş bir ölçek üzerinde hareket eden gösterge aracılığıyla okunur
ilgili madde Termometre 17:157b

VOLVERİN
madde başlığı Volverin 19:34b, görsel

VOMBAT
madde başlığı Vombat 19:35a, görsel
ilgili madde Keseliler 10:186a

VONNEGUT, KURT, JR. ABD'li romancı, d. 1922; yapıtları özellikle 1960'larda ABD'deki üniversite öğrencileri arasında çok tutuldu; *Gece Ana* (1961), *Kedi Beşiği* (1963), *Mezbaha No.5* (1969) ve *Şampiyonların Kahvaltısı* (1973) başlıca romanlarıdır
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:227a

VON NEUMANN, JOHN Macar asıllı Alman matematikçi, 1903-57; 1931'de ABD'deki Princeton Üniversitesi'nde profesörlüğe atandı; mantık, kuvantum fiziği, oyunlar kuramı ve matematiksel iktisat alanındaki değerli katkılarıyla tanınır

VORKUTA SSCB; Avrupa'nın kuzeydoğudaki en uç noktasıdır
ilgili madde Avrupa 12:180a

VORSTER, JOHN Güney Afrika'nın eski cumhurbaşkanı, 1915-83; 1958-66 arasındaki bakan yardımcılığı sırasında, karşı çıkanları sindirerek apartheid politikasını katı biçimde uyguladı; başbakan olarak kendisinden öncekilerden daha liberaldi; Siyah komşularıyla işbirliği yaptı, ama Angola'ya başarısız bir istila girişiminde bulunmaktan da geri kalmadı; 1978'de cumhurbaşkanlığına getirildiyse de, ertesi yıl siyasal bir skandal nedeniyle istifa etmek zorunda kaldı

VOSGES Fransa'da il; Lorraine bölgesinde, Voj Dağları'ndan başlar, Meuse Irmağı'na kadar olan toprakları kapsar; tahıl tarımı ve sığır besiciliği yapılır; ayrıca, Voj Dağları'ndaki kaplıcalarıyla ünlü bir turizm merkezidir; nüf. 385.900 (1990)

VOSGES DAĞLARI *bak.* **VOJ DAĞLARI**

VOSHOD 1 uzay aracı
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:246a

VOSHOD 2 uzay aracı
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:246a

VOSTOK 1 uzay aracı
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:246a

VOSTOK 2 uzay aracı
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:246a

VOSTOK UZAY ARACI
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:246a, görsel

VOYAGER I ABD'nin uzay sondası; 5 Eylül 1977'de fırlatıldı; 1979'da Jüpiter'e, 1980'de Satürn'e ulaştı
ilgili maddeler
Jüpiter 9:230b
Uzay araştırmaları 18:254a

VOYAGER 2 ABD'nin uzay sondası; 20 Ağustos 1977'de fırlatıldı; 1979'da Jüpiter'e, 1981'de Satürn'e, 1986'da Uranüs'e ve 1989'da Neptün'e ulaştı
ilgili maddeler
Jüpiter 9:230b
Neptün 13:56b
Uranüs 18:209b vd.
Uzay araştırmaları 18:254a

VOYVODA Osmanlı Devleti'nde 17. yy'dan başlayarak vergi toplayıcılara ve Rumeli'de sancaktan daha küçük yönetsel birimlerin başına atanan yerel yöneticilere verilen ad; özellikle vergi toplayıcılar acımasızlıklarıyla ün kazanmışlardı; Tanzimat'tan sonra bu uygulama kaldırıldı

VOYVODA HANI *bak.* **TAŞHAN**

VOZNESENSKİ, ANDREY SSCB'li şair, d. 1933; Stalin döneminden sonraki edebiyatçılar kuşağının en seçkin üyeleri arasında yer alır
ilgili madde Rus edebiyatı 14:303b

VS-300 helikopter
ilgili madde Helikopter 8:120a, görsel

VTOL UÇAK *bak.* **DÜŞEY KALKIŞ VE İNİŞLİ UÇAK**

VUDU özellikle Haiti'nin kırsal kesimlerinde yaygın olan ilkel din; Haiti'ye köleler tarafından getirilen Afrika dininden kaynaklanır; ayrıca Katolik dininden aktarılmış bazı uygulamaları ve Batı Hint Adaları'ndaki Yerli kültürlerinden öğeleri de kapsar; bu dine bağlı olanlar insanların ruhunu geçici olarak ele geçirebilen doğaüstü güçlere inanırlar

"VUKUAT VAR" Orhan Kemal'in romanı
ilgili madde Orhan Kemal 13:199b

VULCAN uçak
ilgili madde Havacılık tarihi 8:66b

VULCANO ADASI İtalya
ilgili madde Yanardağ 19:84b

VULCANUS Roma mitolojisi; Yunan tanrısı Hephaistos ile özdeşleştirilmiştir
•Hephaistos

VULGATA Kutsal Kitap'ın 4. yy'da Aziz Hieronymus tarafından yapılan Latince çevirisi
ilgili madde Kutsal Kitap 11:131b

VULKANLAMA
ilgili maddeler
Kauçuk 10:104a
Taşıt lastiği 17:75a

VURGU
ilgili madde Türkçe 18:30b

VURGUN dalgıçlarda ve sualtında çalışan işçilerde görülen inme; nedeni, atmosfer basıncının birdenbire azalması sonucunda

kanda serbest gaz kabarcıklarının oluşmasıdır; tedavi için hastayı bir basınç odasına alıp önce basıncı artırmak, sonra yavaş yavaş azaltarak normal düzeye indirmek gerekir
ilgili maddeler
Dalgıçlık 5:65b
Helyum 8:124a
VURMALI ÇALGILAR
madde başlığı Vurmalı çalgılar 19:35b, görsel
ilgili maddeler
Halk müziği 8:17a
Orkestra 13:203a
•Davul; Ksilofon; Piyano; Tef; Zil
VURU *ya da* **Darbe**
ana madde Elektronik 6:120a vd.
ilgili madde Ses 15:142b
"VURUN KAHPEYE" Halide Edip Adıvar'ın romanı
ilgili madde Adıvar 1:33b
"VURUN KAHPEYE" Akad'ın filmi
ilgili madde Türk sineması 18:134a
VÜCUT *ya da* **Beden**
madde başlığı Vücut 19:37b, görsel
ilgili maddeler
Bebek 3:106b
Beslenme 3:148b, 151a
Cerrahi 4:162b
Cinsellik ve eşey 4:195a
Enzim 6:161b vd.
Fizyoloji 6:311a, görsel
Glikoz 7:179a
Stres 16:146b
X ışınları 19:62b
Yağ 19:66b
•Anatomi; *vücut işlevleri ve sistemleri, örn.* Sindirim; Sinir sistemi; Solunum; *vücudun bölümleri ve organlar, örn.* Akciğer; Göz; Kas; Kemik; Mide
VÜCUT BİTİ *ya da* **Elbise biti**
ilgili madde Bit 3:231a
VÜCUT SICAKLIĞI üstün yapılı canlılarda metabolizmanın yan ürünü olarak açığa çıkan ısı enerjisi; kuşlar ve memeliler çevre sıcaklığındaki değişiklikler karşısında vücut sıcaklıklarını koruyabilirler; insanda vücut sıcaklığı y. 37°C'de sabit tutulur
ilgili maddeler
Hayvan 8:94b
Uyum 18:235a
VYENTYAN Laos'ta kent; 13. yy'da Mekong Irmağı üzerinde kuruldu; 1899'dan bu yana Laos'un başkentidir; ayrıca ırmak çevresindeki verimli toprakların ticaret merkezi ve ülkenin başlıca ithalat limanıdır; nüf. 377.409 (1985)
ilgili madde Laos 11:200a, görsel

W

WAAL LİMANI Rotterdam, Hollanda
ilgili madde Rotterdam 14:284a, görsel
WADDEN DENİZİ Kuzey Denizi'nin, Batı Friz Adaları ile Hollanda'nın kuzey kıyıları arasındaki kolu; derinliği az ve tuzluluk oranı düşük olduğundan kışın aylarca buz tutar; gene de kıyılarındaki Den Helder ve Harlingen gibi ticaret limanlarının trafiği çok yoğundur
WADE, VIRGINIA İngiliz kadın tenisçi, d. 1945; 1960'ların sonu ile 1970'lerin en başarılı tenisçilerinden biridir; 1968'de ABD şampiyonu oldu; 1977'de Wimbledon tek kadınlar şampiyonluğunu kazandı; Wightman ve Federasyon kupalarında 20 kez İngiltere adına oynadı
ilgili madde Tenis 17:148a
WAGNER, OTTO Avusturyalı mimar, 1841-1918
ilgili madde İç mimarlık 8:282b
WAGNER, RICHARD Alman besteci, 1813-83
madde başlığı Wagner 19:40b, görsel
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:167b
Arthur 2:44a vd.
Dresden 5:308b
Müzik 13:18b vd.
Opera 13:187b vd.
•"Nibelungen Halkası"
WAIALEALE DAĞI Hawaii
ilgili madde Hawaii 8:89b
WAIKATO IRMAĞI Yeni Zelanda; Kuzey Adası'nın orta kesiminde akar; Yeni Zelanda'nın en uzun ırmağıdır; uzunluğu 425 km; Ruapehu Dağı'ndan geçerek Auckland'ın güneyinde Tasman Denizi'ne dökülür; büyük bir hidroelektrik enerji kaynağıdır; kıyılarında sevilen dinlence yerleri bulunur
ilgili maddeler
Su enerjisi 16:167b
Yeni Zelanda 19:147b
WAIKIKI KUMSALI Hawaii, ABD; Oahu Adası'nda, sörfçülerin önemli uğrak yerlerinden biri olan tatil merkezi
ilgili maddeler
Hawaii 8:89b
Sörf 16:34b
WAIRAKEI Kuzey Adası, Yeni Zelanda; birçok gayzerin ve sıcak su kaynağının bulunduğu bir vadidir
ilgili madde Gayzer 7:82b
WAITANGI ANTLAŞMASI 1840
ilgili maddeler
Maoriler 12:57b, görsel
Yeni Zelanda 19:152b
WAJDA, ANDRZEJ Polonyalı film yönetmeni, d. 1926; 1950'lerdeki filmleriyle Polonya sinemasının uluslararası düzeyde tanınmasını sağlayan sanatçıların en önde gelenidir; *Kanal* (1957), *Küller ve Elmas* (1958), *Vaat Edilmiş Toprak* (1976), *Mermer Adam* (1977) ve *Danton* (1983) önemli filmlerinden bazılarıdır
ilgili madde Sinema 15:236b
WAKATIPU GÖLÜ Yeni Zelanda; Güney Adası'nın Te Anau'dan sonra ikinci büyük gölüdür; y.öl. 293 km²; doğu kıyısındaki Queenstown başta olmak üzere çevresinde birçok dinlence yeri vardır
"WAKEFIELD PAPAZI" Goldsmith'in romanı
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:23b
"WALDEN" Thoreau'nun denemeleri
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:222b
WALDHEIM, KURT Avusturya cumhurbaşkanı, d. 1918
ilgili madde Birleşmiş Milletler 3:218a
WALDSEEMÜLLER, MARTIN Alman haritacı ve coğrafyacı, y. 1470 - y. 1521
ilgili madde Vespucci 18:329a
WALESA, LECH Polonyalı işçi önderi ve cumhurbaşkanı, d. 1943; 1980'de hükümeti bağımsız işçi örgütlerine izin vermek zorunda bırakan bir greve önderlik etti; daha sonra, Polonya hükümeti ile karşı karşıya gelen ve işçilerin birçok isteğini kabul ettiren Dayanışma adlı işçi örgütünün önderi oldu; 1991'de cumhurbaşkanlığına seçildi
ilgili madde Polonya 14:115a vd.
WALKER, JOHN İngiliz kimyacı, y. 1781-1859; 1827'de sürtünmeyle tutuşan kibriti yapmıştır
ilgili madde Kibrit 10:250b
WALKER, JOHN Yeni Zelandalı atlet, d. 1952; 1 mil'de 3 dakika 50 saniye rekorunu kıran ilk kişi; 1976 Olimpiyat Oyunları'nda 1500 m'de altın madalya aldı; 1 mili 4 dakikanın altında 100 kez koşan ilk atlettir
ilgili madde Atletizm 2:146b
WALLACE, ALFRED RUSSEL İngiliz doğa bilimci, 1823-1913; Darwin'den bağımsız olarak, doğal seçme yoluyla türlerin ortaya çıkışı konusunda bir kuram geliştirmiştir
ilgili madde Evrim 6:242a
WALLACE, SIR WILLIAM İskoçyalı halk kahramanı, 1270-1305; ülkenin İngiliz egemenliğinden kurtulması için yürütülen uzun mücadelenin ilk yıllarında İskoç direniş kuvvetlerine önderlik etmiştir
ilgili madde İskoçya 9:94b
WALLIS, BARNES İngiliz mühendis, 1887-1977
ilgili madde Bomba 3:283b
WALLIS VE FUTUNA TOPRAKLARI Büyük Okyanus; Samoa'nın y. 400 km batısında Fransa'ya bağlı topraklar; y. 23 adadan oluşur; başlıca ürünü hindistancevizidir; toplam y.öl. 274 km²; nüf. 10.000 (1972 tah.)
ilgili madde Pasifik Adaları 14:22a
WALL STREET New York'ta sokak, ABD
ilgili madde Borsa ve kambiyo 3:300a, görsel
WALPOLE, SIR ROBERT İngiliz devlet adamı, 1676-1745; genellikle İngiltere'nin ilk başbakanı olduğu kabul edilir; 1708'de savaş bakanlığına getirildi; 1712'de yargılanarak Avam Kamarası'ndan çıkarıldı; 1715'te, başbakanlığa denk sayılan hazine kurulu başkanlığı ve maliye bakanlığı görevlerini üstlendi; 1717'de görevden ayrıldı; 1721'de yeniden hazine ve maliye bakanı oldu ve bu görevi 1742'ye kadar sürdürdü
ilgili madde Fielding 6:283a
WALTER, BRUNO Alman orkestra şefi, 1876-1962; sanat yaşamına piyanist olarak başladı ama orkestra şefi olarak ilk kez 1894'te Köln Operası'nın orkestrası ile çıktı; Viyana müzik okulu bestecilerinin, özellikle de Mahler'in yapıtlarını yorumlayışıyla tanınmıştır; 1939'da ABD'ye göç etti
WALTON, SIR WILLIAM İngiliz besteci, 1902-83; özellikle orkestra parçalarıyla tanınır; Vaughan Williams ile Britten'ın dönemleri arasında ülkenin en önemli bestecisi olarak kabul edilir; film müzikleri de yazmıştır
WAMPUM Kuzey Amerika Yerlileri'nce para yerine kullanılan ve deniz kabuklarından yapılan süs eşyası
ilgili maddeler
Boncuk 3:288b, görsel

Para: görsel 13:316
WANG WEI Çinli bilgin, 699-759; Çin kültürünün altın çağının en ünlü yazar ve ressamlarındandır; müzik, resim ve şiirde yetkin ürünler ortaya koymuştur; hümanist eğitimin bir örneği olarak kabul edilir
ilgili madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:237b
WANKEL MOTORU 1950'lerin başında Almanya'da geliştirilen içten yanmalı motor
ilgili maddeler
Motorlu taşıtlar 12:283b
Motosiklet 12:290b
WARHOL, ANDY ABD'li sanatçı ve film yapımcısı, 1927-87; 1960'ların Pop Sanat akımının önde gelen temsilcilerinden; hazır çorba kutusu tabloları, ünlülerin serigrafi tekniğiyle yapılmış göz alıcı resimleri ve *Eat* (1963) filmi çağdaş ABD kültürünün bayağılığına ayna tutar
ilgili madde Resim sanatı 14:234a
WARREN, ROBERT PENN ABD'li romancı, şair ve eleştirmen, 1905-89; yapıtlarında, geleneksel kırsal değerlerin aşınmaya uğradığı Güney'in ahlaki ikilemlerini konu aldı; hem şiir, hem de roman dalında Pulitzer Ödülü kazanmış tek yazardır; 1986'da ABD'nin ilk başşairi seçildi; en ünlü romanı *Kralın Adamları*'dır (1946)
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:226a vd.
WARTA IRMAĞI Polonya
ilgili madde Oder Irmağı 13:126b
WARWICKSHIRE Midlands bölgesinde il, İngiltere; y.öl. 1.981 km²; ekonomisi tarıma dayalıdır; mandıracılık en önemli gelir kaynağıdır; nüf. 484.600 (1988 tah.)
WASHINGTON ABD'de eyalet; kuzeybatıda, Büyük Okyanus kıyısında yer alır; y.öl. 176.479 km², başkenti Olympia'dır; 1889'da ABD'nin 42. eyaleti oldu; ülkenin toplam hidroelektrik enerji üretiminin beşte birinden fazlasını gerçekleştirir; kereste, ağaç ürünleri, işlenmiş gıda, makine ve uçak üretimi başlıca sanayi dallarıdır; nüf. 4.887.941 (1990)
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:202a vd.
Anıt 1:276b
Kent 10:171a
Kütüphane 11:187a
WASHINGTON ABD'nin başkenti
madde başlığı Washington 19:41b, görsel
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:219b
Kent 10:171a
WASHINGTON, GEORGE ABD'li asker ve devlet adamı, 1732-1799
madde başlığı Washington 19:45a, görsel
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:209b vd.
Madalya ve nişanlar 11:309b
WASHINGTON ANITI Washington DC, ABD; Gelgit Havzası'nın kuzeyinde yer alan, granitten yapılmış dikilitaş anıt; 1885'te George Washington'un anısına dikildi; y. 169 m boyundadır; içinde oyma taş panolar, tepeye çıkan bir asansör ve merdiven bulunur
ilgili madde Washington 19:44a vd.
"WASHINGTON POST" gazete
ilgili madde Habercilik 7:313b
WASHINGTON YÜRÜYÜŞÜ 1963
ilgili maddeler
King 10:273b
Siyah Amerikalılar: görsel 15:274
WATERGATE SKANDALI ABD'de siyasal skandal; Haziran 1972'de, Demokratik Parti'nin başkanlık seçimi kampanyasını yürüttüğü Washington'daki Watergate Oteli'ndeki odasından yapılan konuşmaların gizlice dinlenip banda alındığının anlaşılmasıyla patlak verdi; Cumhuriyetçi Parti'nin adayı Başkan Nixon'ın yeniden seçilmesi için oluşturulan komitece düzenlendiği öne sürüldü; soruşturmalar sırasında bu sav doğrulandı ve Nixon'ın çalışma arkadaşlarından bazıları suçlu bulundu; ABD Yüksek Mahkemesi'nce hakkında dava açılan Nixon, 9 Ağustos 1974'te istifa etmek zorunda kaldı
ilgili madde Habercilik 7:313b
WATERLOO SAVAŞI 1815
madde başlığı Waterloo Savaşı 19:47a
ilgili maddeler
Almanya 1:69b
Napolyon 13:34b vd.
Napolyon Savaşları 13:37a
WATERMAN, LEWIS E. ABD'li mucit, 1837-1901
ilgili madde Kalem 9:275b
WATLING ADASI *bak.* **SAN SALVADOR ADASI**
WATSON, DOKTOR roman kahramanı
ilgili madde Sherlock Holmes 15:170b vd., görsel
WATSON, JAMES DEWEY ABD'li biyolog, d. 1928
madde başlığı Watson ve Crick 19:48a, görsel
WATSON-WATT, ROBERT İskoçyalı fizikçi, 1892-1973
ilgili madde Radar 14:172b
WATT güç birimi; 1 watt 0,0013406 beygir gücüne eşittir
ilgili maddeler
Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:77
Güç 7:246a
Watt 19:50b
WATTEAU, JEAN ANTOINE Fransız ressam, 1648-1721
madde başlığı Watteau 19:50b
ilgili madde Resim sanatı 14:229a
WATT, JAMES İskoçyalı mucit, 1736-1819
madde başlığı Watt 19:49a, görsel
ilgili maddeler
Buhar makinesi 4:48a vd.
Güç 7:246a
WAYANG
ilgili madde Güneydoğu Asya Sanatı 7:297b
WEBB, SIR ASTON İngiliz mimar, 1849-1930; Londra'daki Victoria Anıtı'nın tasarımını yaptı
ilgili madde Buckingham Sarayı 4:34b
WEBB, BEATRICE VE SIDNEY sosyalist görüşleriyle tanınan İngiliz karıkoca, sırasıyla 1858-1943 ve 1859-1947; Fabian Derneği'nin ilk üyeleri ve London School of Economics and Political Science'ın kurucuları arasında yer almışlardır; 20. yy'ın ilk yarısında İngiliz radikal düşüncesini ve kurumlarını derinden etkilemişlerdir
ilgili madde Sosyalizm 15:326b
WEBER magnetik akı birimi
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:79
WEBER, KARL MARIA VON Alman besteci, 1786-1826
madde başlığı Weber 19:51a, görsel
ilgili madde Alman sanatı ve müziği 1:167b
WEBER, MAX Alman sosyolog, 1864-1920; sosyolojinin önde gelen kurucularından; Protestan iş etiğine ilişkin tezini *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu* (1904-05) adlı yapıtında tanımlamıştı; bir dizi denemesi Türkçe'de, *Sosyoloji Yazıları* (1985) adıyla yayımlandı
ilgili madde Sosyoloji 15:334a, görsel
WEBERN, ANTON VON Avusturyalı besteci, 1883-1943; derli topluluğu ve tutumluluğuyla olağanüstü nitelik taşıyan atonal müzik besteledi; Schoenberg'in öğrencisidir; özellikle orkestra için *Passacaglia*'sı, oda müziği ve *lied*'leri ile tanınır
ilgili madde Alman sanatı ve müziği 1:167b
WEB-OFSET BASKI MAKİNESİ
ilgili maddeler
Basım 3:53b, görsel
Mürekkep 12:333b
WEBSTER, JOHN İngiliz oyun yazarı, y. 1580-y. 1625; yaşamı konusunda bilinenler azdır; buna karşılık oyunları Shakespeare'inkiler dışında, İngiliz trajedisinin en iyi örnekleri olarak kabul edilir
ilgili madde Tiyatro sanatı 17:214a
WEBSTER, NOAH ABD'li sözlük yazarı, 1758-1843; *American Dictonary of the English Language* (1828) adlı yapıtıyla tanınır; yazım, dilbilgisi ve kullanım kurallarının günlük konuşma diline dayanması gerektiği ilkesini benimsemiş, Amerikan İngilizcesi'nin kendine özgü bir canlılık kazanmasında önemli rol oynamıştır
ilgili madde Sözlük 16:41a
WEDDELL DENİZİ Atlas Okyanusu'nun, Antarktika kıyılarına doğru derin bir girinti yapan en güney kolu; kalın bir buz tabakasıyla örtülüdür; y.öl. y. 2.800.000 km²; adını 1823'te bu bölgeyi keşfeden James Weddell'dan alır
WEDDELL FOKU
ilgili madde Fok 6:322a, görsel
WEDEKIND, FRANK Alman tiyatro oyuncusu ve oyun yazarı, 1864-1918; I. Dünya Savaşı öncesinde Alman sanat dünyasında etkili oldu; Uyumsuzluk Tiyatrosu'na öncülük etti; ayrıca şiir, roman, şarkı ve deneme de yazmıştır
ilgili madde Tiyatro sanatı 17:215b
WEDGWOOD, JOSIAH İngiliz seramik tasarımcısı ve üreticisi, 1730-95; geliştirdiği, gözeneksiz sert seramik onun adıyla anılır; krem sırlı seramik tekniğini de yetkinleştirmiştir
ilgili madde Çanak çömlek 4:240a
WEIGEL, HELENA Avusturyalı kadın tiyatro oyuncusu, yönetmen ve yöneticisi, 1900-71; epik tiyatronun en iyi yorumcularından biridir
ilgili madde Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:223b
WEILL, KURT Alman besteci, 1900-50; Brecht'le birlikte çalışarak devrimci bir tiyatro türü yarattı; yapıtları arasında *Üç Kuruşluk Opera* (1928) vardır; Naziler'in bas-

kısından kurtulmak için ABD'ye göç etti (1938); bazı şarkıları günümüzde de yaygın olarak seslendirilmektedir
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:167b
Brecht 4:18b vd.

WEIMAR Almanya'da kent; Ilm Irmağı kıyısında; 1547'den başlayarak düklük merkezi; 1919'da Alman cumhuriyet anayasası burada hazırlandı; 18. yy sonları ile 19. yy'ın başlarında Almanya'nın entelektüel merkezi oldu; Almanya'nın en önemli yazarlarından Goethe ile Schiller'in doğum yeridir; 1919-25 arasında Bauhaus mimarlık okulunu barındırmıştır; nüf. 63.273 (1983 tah.)

WEIMAR CUMHURİYETİ Almanya'da 1919'dan 1933'e kadar süren yönetim; adı, dönemin anayasasını kabul eden meclisin Weimar'da toplanmış olmasından gelir; Hitler'in iktidara gelmesiyle sona erdi
ilgili madde Almanya 1:170a

WEINBERG, SIGMUND Leh asıllı sinemacı, ö. 1929'dan sonra: 19.yy'ın sonlarında Türkiye'de ilk kez sinema gösterileri düzenlemiş ve film yapım çalışmalarını başlatmıştır
ilgili maddeler
Beyoğlu 3:166a
Türk sineması 18:131b vd.

WEIR, PETER Avustralyalı film yönetmeni
ilgili madde Sinema 15:236b

WEISS, PETER Alman oyun ve roman yazarı, 1916-82; *Saloz'un Mavalı* (1957) *Mara* (1964) ve *Soruşturma* (1965) gibi oyunlarıyla 1960'larda Avrupa ve ABD'de büyük başarı kazanmıştır
ilgili madde Tiyatro sanatı 17:215b

WEISSMULLER, JOHNNY ABD'li yüzücü ve sinema oyuncusu, 1904-84; özellikle serbest stilde başarılıydı; 1924 Olimpiyat Oyunları'nda, 100 ve 400 m serbest stilde ve 800 m bayrak yarışında, 1928'de ise 100 m ve bayrak yarışlarında altın madalya aldı; 67 dünya rekoru kırmıştır; çevirdiği *Tarzan* filmleriyle de tanınır

WEIZMANN, CHAIM İsrailli devlet adamı, 1874-1952; 1917-31 ve 1935-46 arasında iki kez Dünya Siyonist Örgütü'nün başkanlığını yaptı; 1949'da, yeni kurulan İsrail Devleti'nin ilk başkanı oldu ve ölünceye kadar bu görevi sürdürdü
ilgili madde Siyonizm 15:289b, görsel

WELLAND KANALI Kanada; Erie Gölü'nü Ontario Gölü'ne bağlar; 1829'da tamamlandı
ilgili madde Çağlayan 4:223b

WELLESLEY, ARTHUR *bak.* **WELLINGTON DÜKÜ**

WELLES, ORSON ABD'li sinema-tiyatro oyuncusu ve yönetmeni, 1915-85; oyunculuk yaşamına İrlanda'da, Dublin'deki Gate Theatre'da başladı; ABD'deki en etkili iki filmi, kendi yazdığı, oynadığı, yönettiği ve yapımını üstlendiği *Yurttaş Kane* (1941) ile bir yıl sonra çektiği *Şahane Ambersonlar*'dır
ilgili madde Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:223b

WELLINGTON Yeni Zelanda'nın başkenti; Kuzey Adası'nın en güneyinde yer alan liman kenti; önemli bir ticaret, ulaşım, haberleşme ve sanayi merkezidir; giyim eşyası, taşıt, makine ve metal eşya başlıca sanayi ürünleridir; nüf. 135.400 (1989)
ilgili madde Yeni Zelanda 19:150a

WELLINGTON DÜKÜ *ya da* **Arthur Wellesley** İngiliz komutan ve siyaset adamı, 1769-1852; Napolyon Savaşları sırasında İngiliz ordusu komutanlığı yaptı ve Napolyon'un Waterloo'da kesin yenilgiye uğratılmasında (1815) belirleyici bir rol oynadı; 1828-30 arasında başbakanlık görevini yürüttü
ilgili madde Waterloo Savaşı 19:47a, görsel

WELLS, H. G. İngiliz yazar, 1866-1946
madde başlığı Wells 19:52a, görsel
ilgili madde Bilimkurgu 3:188a vd.

WELLS, HORACE ABD'li diş hekimi, 1815-48
ilgili madde Anestezi 1:271b

WELSBACH, CARL AUER VON Avusturyalı kimyacı ve mühendis, 1858-1929; gaz lambalarında kullanılan gaz mantosunun bulucusudur
ilgili madde Aydınlatma 2:231a

WEMBLEY STADYUMU Middlesex, İngiltere
ilgili madde Stadyum 16:131a

WENDERS, WIM Alman film yönetmeni, d. 1945; çağdaş insanın yalnızlığını ve iletişimsizliğini yansıtan yapıtlarıyla ünlüdür; *Paris-Texas* (1983) adlı filmi Cannes Film Şenliği'nde Altın Palmiye Ödülü'nü kazanmıştır
ilgili madde Sinema 15:236a

WERFEL, FRANZ Avusturyalı Dışavurumcu şair, oyun yazarı ve romancı, 1890-1945. Nazizm'in yol açtığı acı deneyimlerin etkisiyle, yapıtlarında kardeşlik, kahramanlık ve dinsel inanç gibi değerleri vurgulamıştır
ilgili madde Alman edebiyatı: görsel 1:163

WESER IRMAĞI Almanya; Muenden'den kuzeye doğru akarak Kuzey Denizi'ne dökülür; 476 km uzunluğundadır
ilgili madde Almanya Federal Cumhuriyeti 1:173a vd.

WESKER, ARNOLD İngiliz oyun yazarı, d. 1932; işçilerin yaşamını konu alan, *Kökler* (1959), *Mutfak* (1961) gibi yapıtlarıyla tanınır
ilgili madde Tiyatro sanatı 17:214b

WESLEY, CHARLES İngiliz rahip ve besteci, 1707-88; ağabeyi John'la birlikte Metodizm hareketini başlattı
ilgili madde Protestan Kilisesi 14:151a

WESLEY, JOHN İngiliz din adamı, 1703-91
ilgili madde Protestan Kilisesi 14:151a

WESSEX KRALLIĞI İngiltere'nin güneyinde hüküm sürmüş eski krallık; 5. yy'da Hampshire ve Dorset'i kapsıyordu; 9. yy'da Cornwall'dan Kent'e kadar bütün güney topraklarını sınırları içine aldı; Alfred'in (hd. 871-899) yönetiminde Dan istilasını durdurdu; 927'de Wessex'li Athelstan İngiltere kralı oldu

WESTERN *bak.* **KOVBOY FİLMİ**

WESTINGHOUSE, GEORGE ABD'li mucit ve sanayici, 1846-1914; elektrik iletiminde alternatif akımın kullanılmasına öncülük etmiştir
ilgili maddeler
Fren 7:46b
Tesla 17:163a

WESTINGHOUSE FRENİ *bak.* **HAVALI FREN**

WESTMINSTER ABBEY İngiltere; Londra'da tarihi kilise; yapımına önceki yerinde, 1052'de Aziz (Dindar) Edward tarafından başlandı; mimarisi kısmen Gotik, kısmen Norman özellikler taşır; batıdaki iki kulesi 1745'te tamamlandı; Britanya hükümdarlarının taç giydiği ve ayrıca ünlü birçok kişinin gömüldüğü yerdir
ilgili madde Londra 11:280a

WESTMINSTER SARAYI İngiltere; Londra'da Parlamento'nun ve Westminster Hall'un bulunduğu yer; 1512 ve 1834 yangınlarıyla harap olan 11. yy kraliyet sarayı buradaydı; bugünkü yapının tasarımı Barry ve Pugin adlı mimarlar tarafından yapıldı. yapımı 1840'tan 1867'ye kadar sürdü; saat kulesindeki çan Big Ben adını taşır
ilgili maddeler
Banyo ve hamam 3:32a
Londra 11:278b
Parlamento: görsel 14:8

WEXFORD İrlanda Cumhuriyeti'nin güneydoğu ucunda il; doğudan ve batıdan İrlanda Denizi ile çevrilmiştir; sığır besiciliği, tahıl ekimi ve kökbitkiler üretimi başlıca ekonomik uğraştır; başlıca kentler Enniscorthy, New Ross ve il merkezi olan Wexford'dur; nüf. 102.552 (1986)
ilgili madde İrlanda Cumhuriyeti 9:75a

WEYDEN, ROGIER VAN DER Flaman ressam, y. 1399-1464; öncelikle dinsel konulu tabloları, örn. *Aziz Luka Meryem'in Resimini Yapıyor* (y. 1435) ondan sonraki ressamları çok etkilemiştir; bir unutulma döneminden sonra 19. yy ortalarında yaygın olarak yeniden tanındı

WHEATSTONE, SIR CHARLES İngiliz fizikçi ve mucit, 1802-75
ilgili maddeler
İşaretleşme 9:141a
Telekomünikasyon 17:125a

WHEELER, SCHUYLER S. ABD'li mucit. 1860-1923
ilgili madde Vantilatör 18:302b

WHIG VE TORY İngiliz tarihinde, özellikle 18. yy'da karşıt iki siyasal parti; başlangıçta, 17. yy'da aşağılayıcı terimler olarak kullanıldı; Whig'ler liberalizmle özdeşleştiler; Tory'ler ise soydan geçen krallık haklarını desteklediler ve 19. yy'da Muhafazakâr Parti haline geldiler
ilgili madde İngiltere 9:44a

WHISTLER, JAMES MC NEILL ABD asıllı ressam; 1834-1903; yaşamının büyük bölümünü Londra ve Paris'te geçirdi; Londra'nın gece manzaralarından başka, tam boy portreleri ve oymabaskılarıyla da tanınır; Fransız sanatının İngiltere'de tanınmasında büyük rol oynamıştır

WHITE, EDWARD ABD'li astronot, 1920-67; 1965'te Gemini 4 ekibinde yer aldı ve 20 dakika kadar uzayda dolaştı
ilgili madde Astronot: görsel 2:79

WHITE, PATRICK Avustralyalı yazar, d. 1912-90 İngiltere'de doğdu ve eğitimini orada yaptı; simge ve alegorilerin çok bol bulunduğu yapıtları arasında *Çöl* (1957), *Araba ve Sürücüleri* (1961), *Yaşayanlar ve Ölüler* (1941), *Teyzemin Hikâyesi* (1946) ve *Fırtınanın Gözü* (1973) sayılabilir; 1973'te Nobel Edebiyat Ödülü'nü almıştır
ilgili madde Avustralya edebiyatı 2:203b

vd.
WHITEHEAD, ROBERT İngiliz mühendis, 1823-1905
ilgili madde Torpil 17:258b
WHITEMAN, PAUL ABD'li caz topluluğu şefi, 1890-1967; 1920'lerde ve 1930'larda cazın geniş dinleyici kitlesine yayılmasında rol oynadığı için, "Caz Kralı" adıyla anılmıştır
ilgili madde Caz 4:138a
WHITLAM, EDWARD GOUGH Avustralya başbakanı, d. 1916; 1952'de İşçi Partisi'nden parlamentoya girdi; 1967'de parti başkanlığına seçildi; 1972'de başbakanlık görevini üstlendi; 1975'te genel vali tarafından görevden alındı
ilgili madde Avustralya Yerlileri 2:207a
WHITMAN, WALT ABD'li şair, 1819-92
madde başlığı Whitman 19:53a
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:223a
WHITNEY DAĞI California, ABD
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:202b
California 4:103b
Sierra Nevada 15:198b
WHITNEY, ELI ABD'li mucit, 1765-1825; çırçır makinesini geliştirdi
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:211a
Pamuk 13:298b
Siyah Amerikalılar 15:269a
WHITTLE, SIR FRANK İngiliz mucit, d. 1907
madde başlığı Whittle 19:53b, görsel
ilgili madde Jet motoru 9:212b
WHO *bak.* **DÜNYA SAĞLIK ÖRGÜTÜ**
WICKHAM, SIR HENRY İngiliz bilim adamı, 1846-1928; kauçukağacı yetiştirilmesinin öncülüğünü yaptı
ilgili madde Kauçuk 10:100a
WICKLOW DAĞLARI İrlanda Cumhuriyeti; Wicklow ilinde, Leinster Sıradağları'nın bir bölümünü oluşturan dağ sırası; genellikle 610 m'ye kadar yükselen yayvan granit tepelerden oluşur; en yüksek yeri ise mika-şistten oluşan bir doruk olan 926 m yüksekliğindeki Lugnaquilla'dır; dağların arasında pek çok güzel vadi yer alır
ilgili madde Dublin 5:310a
WIENER, NORBERT ABD'li matematikçi, 1894-1964; sibernetik biliminin kurucusudur; matematiğin çeşitli alanlarına çok önemli katkılarda bulunmuştur
ilgili madde Sibernetik 15:190b
WIENE, ROBERT Alman sinema oyuncusu ve yönetmeni, 1861-1938
ilgili maddeler
Dışavurumculuk 5:211b
Sinema 15:230b
WIGHT ADASI Manş Denizi'nde İngiltere'ye bağlı ada ve il; Britanya'dan Solent Boğazıyla ayrılır; y.öl. 381 km^2; turizm en önemli gelir kaynağıdır; tarım, gemi ve uçak yapımı da önem taşır; nüf. 129.800 (1988 tah.)
ilgili madde İngiltere Bölgesi 9:47b
WILBERFORCE, WILLIAM İngiliz siyaset adamı ve hayırsever, 1759-1883; 1787'den başlayarak, İngiltere'nin denizaşırı topraklarında önce köle ticaretinin, daha sonra da köleliğin yasaklanması için yürütülen mücadelede önemli rol oynamıştır
WILBUR, RICHARD ABD'li şair, d. 1921
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:227b
WILDE, OSCAR İrlanda asıllı İngiliz şair ve yazar, 1854-1900
madde başlığı Wilde 19:54a, görsel
ilgili maddeler
Epigram 6:163b
İngiliz edebiyatı 9.25.b 9:25b
WILDER, THORNTON ABD'li yazar, 1897-1975; yenilikçi romanlar ve oyunlar yazdı; *Köprüden Düşenler* (1927) romanıyla 1928 Pulitzer Ödülü'nü aldı; *Hello Dolly!* (1964) adlı müzikal, Wilder'ın *Matchmaker* (1954; Çöpçatan) adlı oyunundan uyarlandı; iki yapıtıyla daha Pulitzer Ödülü almıştır
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:227b
Tiyatro sanatı 17:217a
WILHELM I Almanya imparatoru, 1797-1888; Fransa-Prusya Savaşı'nda (1870-71) başarı kazandı
ilgili maddeler
Almanya 1:169b
Bismarck 3:230a
Fransa-Prusya Savaşı 7:33a
Prusya 14:152b
WILHELM II Almanya imparatoru, 1859-1941; izlediği siyaset I. Dünya Savaşı'na yol açmıştır
ilgili maddeler
Almanya 1:170a
Atatürk 2:119b
Bismarck 3:230b
"WILHELM MEISTER'İN SEYAHAT YILLARI" Goethe'nin özyaşamöyküsü
ilgili madde Goethe 7:181b
WILKINSON, JOHN İngiliz sanayici, 1728-1808
ilgili madde Teknoloji 17:120b
WILKINS, SIR HUBERT İngiliz kâşif, 1888-1958; kutup bölgelerine yapılan keşif gezilerine katılmıştır
ilgili madde Antarktika 1:290b
WILLARD, SIMON ABD'li saat yapımcısı, 1753-1848
ilgili madde Saat 14:323a
WILLEM I *ya da* **Sessiz Willem** Hollanda Cumhuriyeti'nin ilk *stadhouder*'i (vali), 1533-84; bağımsız Hollanda krallığını kurdu
ilgili madde Hollanda 8:199b
WILLEM I Hollanda kralı, 1772-1843
ilgili madde Lüksemburg 11:298a
WILLIAM I *ya da* **Fatih William** İngiltere kralı, y. 1028-87
ana madde William 19:55a
ilgili maddeler
Anglosaksonlar 1:275b
Edward 6:47b
Fransa 7:28a
Kuyrukluyıldız 11:148b
Londra 11:280a
Vikingler 19:15a
Yüz Yıl Savaşları 19:255a
WILLIAM II *ya da* **Kızıl William** İngiltere kralı, y. 1056-1100
ana madde William 19:56a
WILLIAM III İngiltere kralı, 1650-1702
ana madde William 19:56b, görsel
ilgili maddeler
İngiltere 9:42b vd.
İrlanda Cumhuriyeti 9:77a
WILLIAM IV İngiltere kralı, 1765-1837
ana madde William 19:57a, görsel
WILLIAMS, TENNESSEE ABD'li yazar, 1911-83
madde başlığı Williams 19:57a
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:228a
Tiyatro sanatı 17:217a
WILSON, EDWARD İngiliz doğa bilimci ve kâşif, 1872-1912
ilgili madde Scott 15:97b
WILSON GÖZLEMEVİ California, ABD
ilgili madde Gözlemevi 7:216b
WILSON, HAROLD İngiltere başbakanı, d. 1916; 1945'te İşçi Partisi'nden Avam Kamarası'na girdi; 1963'de partinin başkanlığına seçildi; İşçi Partisi hükümetlerinde dört kez (1964-66, 1966-70,1974, 1974-76) başbakanlık yapmıştır
WILSON, RICHARD İngiliz ressam, 1714-82
ilgili madde Resim sanatı 14:229b
WILSON, WOODROW ABD başkanı, 1856-1924
madde başlığı Wilson 19:57b, görsel
ilgili madde Birinci Dünya Savaşı 3:210a
WIMBLEDON TENİS ŞAMPİYONASI Londra'da, Wimbledon'da her yıl düzenlenen tenis şampiyonası; tek erkekler tek kadınlar, çift erkekler, çift kadınlar ve karışık çiftler turnuvaları bütün dünyadan gelen teniscilere açıktır
ilgili madde Tenis 17:146a vd.
WINCHESTER İngiltere'de Hampshire'da tarihi kasaba; Itchen Irmağı vadisinde yer alır, Sakson eğitim merkezi (7. yy) ve daha sonra Normanların başkentiydi; büyük bir Norman katedrali bulunur; ünlü Winchester College 1382'de kuruldu; geniş bir kırsal kesime hizmet veren yönetim ve tarım merkezidir; nüf. 30.642 (1981 geç.)
ilgili madde Arkeoloji 2:24b
WINDHOEK Namibia'nın başkenti; buraya ilk kez Hotantolar (Koikoi) ve Hererolar yerleşti; 1915'te Güney Afrika bu topraklar üzerinde hak iddia etti; ticaret merkezi olan kentte sanayi etkinlikleri arasında koyun, sığır ve Karakul koyunu postu işleme de yer alır; nüf. 114.500 (1988)
WINDSOR HANEDANI İngiliz krallık ailesi; Kraliçe Victoria'nın ölümünün (1901) ardından Hanover hanedanının yerini almıştır
ilgili madde George 7:130b
WINDSOR ŞATOSU İngiltere'de, Berkshire ilinin Windsor-Maidenhead ilçesinde kraliyet malikânesi; geçmişi 9. yy'a uzanır; 5 hektarlık bir alanı kaplar; yapma bir tepe üstündeki iki avluyla bunların arasındaki taştan Yuvarlak Kule'den oluşur
ilgili madde Şato 16:247a
"WINDSOR'UN ŞEN KADINLARI" Shakespeare'in tiyatro oyunu
ilgili madde Shakespeare 15:164b
WINNIPEG Kanada; Manitoba eyaletinin merkezi kent; Winnipeg Gölü kıyısındadır; 1881'den beri yörenin tahıl depolama, dağıtım ve pazarlama merkezidir; ülkenin en büyük sanayi, haberleşme, ticaret, finans ve sigortacılık merkezlerinden biridir; nüf. 625.304 (1986)
WINNIPEG GÖLÜ Kanada'da Manitoba eyaletinde göl; bir buzul gölünün kalıntısıdır ve birçok ırmakla beslenir; 24.390 km^2'lik bir alanı kaplar; 1730'larda Jean-Baptiste Verendrye tarafından keşfedildi; derin olması nedeniyle ulaşım ve balıkçılık bakımından önem taşır; önemli bir tatil bölgesidir

ilgili maddeler
Göl 7:201b
Kanada 9:308a
WISCONSIN ABD'de, Ortabatı bölgesinin kuzeyinde eyalet; y.öl. 145.438 km², başkenti Madison; 1838'de, 30. eyalet olarak Birlik'e katıldı; ABD'nin önde gelen sanayi eyaletlerinden biridir; başta mandıracılık olmak üzere tarım da önem taşır; ülkenin başlıca peynir ve süt üreticisidir; Milwaukee ve Madison önemli kentleridir; nüf. 4.906.745 (1990)
ilgili madde Amerika Birleşik Devletleri 1:201a
WITTENBERG Almanya'da Elbe Irmağı kıyısında kent; adı kayıtlarda ilk kez 1180'de geçer; Reform Hareketi burada, Martin Luther'ın 95 tezini kilise kapılarına asmasıyla 1517'de başladı; ırmak limanı, demiryollarının birleşme noktası ve büyük bir kimya fabrikasının bulunduğu bir sanayi kentidir; nüf. 54.043 (1983 tah.)
WITWATERSRAND *ya da* **Rand** Güney Afrika'da kayalık sırt; Transvaal'da yer alır; y. 100 km uzunluğunda, 37 km genişliğinde bir alanı kaplar; 1886'da zengin altın yatakları keşfedildi; Johannesburg sırttın orta kesimlerinde yer alır; nüf. 3.491.577 (1980 geç.)
ilgili maddeler
Güney Afrika 7:281a
Johannesburg 9:219a
WLADYSLAW II JAGIELLO Litvanya grandükü ve Polonya kralı, y. 1351-1434
ilgili madde Litvanya 11:266b
WOLFE, THOMAS ABD'li yazar, 1900-38
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:226a
WOLF, HUGO Avusturyalı besteci, 1860-1903; duygu yüklü *Lied*'ler (şarkılar) yazdı; Wagner, Brahms ve Mahler'in teşvikiyle, Alman ve öbür ülkelerin edebiyatından seçtiği y. 300 şiiri besteledi
ilgili madde Şarkı 16:243a
WOLLOMOMBI ÇAĞLAYANI Avustralya
ilgili madde Çağlayan: tablo 4:224
WOLLSTONECRAFT, MARY İngiliz kadın hakları savunucusu, 1759-97
ilgili madde Kadın hakları 9:246b
WOLVERHAMPTON İngiltere'de West Midlands'ta ilçe; Staffordshire ve Shropshire tarım bölgelerinin yakınlarında yer alan Black Country sanayi bölgesinin kuzeybatı kesimindedir; kömür yatakları nedeniyle gelişmiştir ve bugün ona bağlı birçok sanayi etkinliği yer almaktadır; kent merkezinde büyük alışveriş bölgeleri vardır ve kentte birçok göçmen yaşar; nüf. 265.631 (1981)
WOOD METALİ kalay, kurşun, bizmut ve kadmiyum alaşımı; erime sıcaklığı düşüktür; otomatik yangın söndürme fiskiyelerinde ve buhar kazanı tapalarında kullanılır
ilgili maddeler
Alaşım 1:137b
Bizmut 3:256b
Kalay 9:274a
WOODSTOCK MÜZİK VE SANAT FESTİVALİ 1969
ilgili maddeler
Konser 10:319b
Pop müzik 14:122b
WOOLF, VIRGINIA İngiliz yazar, 1882-1941
madde başlığı Woolf 19:58b, görsel
ilgili maddeler
İngiliz edebiyatı: görsel 9:25
Kadın hakları 9:247a
WOOLLEY, SIR LEONARD İngiliz arkeolog, 1880-1960
ilgili madde Arkeoloji 2:19b
WORCESTER İngiltere'de Hereford ve Worcester ilinde ilçe merkezi kent; İS 680'de kurulan ilk yerleşmenin bulunduğu yerde 1218'de ibadet açılmış Norman katedralinin yanı sıra çok sayıda eski kilise ve yapılar bulunur; Oliver Cromwell, II. Charles'ı 1651'de Worcester Savaşı'nda yenilgiye uğrattı; porselen sanayisi 1750'de kuruldu; yöre topraklarında sel ve taşkınlar sık görülür; nüf. 76.000 (1983 tah.)
WORDSWORTH, WILLIAM İngiliz şair, 1770-1850; Coleridge'le birlikte, İngiltere'de Romantik akımın başlamasında önemli rol oynadı; 1843-50 arasında İngiltere'nin başşairiydi; tutkulu ama saf ve yalın bir şiir dili geliştirmiştir
ilgili maddeler
İngiliz edebiyatı 9:24a
Sone 15:324b
Şiir sanatı: görsel 16:272
"WORLD" gazete
ilgili madde Pulitzer 14:159a
WORMS Almanya'da, Rheinland-Pfalz eyaletinde Ren Irmağı'nın kıyısında liman; Luther 1521'de Worms Dieti'nin önüne çıkmıştı; Otuz Yıl Savaşları'nda çok zarara uğramasına karşın kentte birçok güzel yapı bulunur; şarap ticaretinin merkezi olan kentin imalat sanayisi çeşitlenmiştir; nüf. 73.243 (1983 tah.)
WORMS DİETİ Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu Dieti'nin 1521'de Almanya'da Worms'da yaptığı ve Martin Luther'in, İmparator V. Karl'ın (Şarlken) önünde öğretilerini savunduğu özel oturum
WOUNDED KNEE ABD; 29 Aralık 1890'da Güney Dakota'daki Pine Ridge Yerleştirme Kampı'nda Dakota yerlilerine karşı girişilen toplu kırıma sahne olan yer; bazı karışıklıklardan sonra patlayan bir silah çatışmaları başlattı ve 144 erkek, kadın ve çocuk Yerli öldürüldü; Yerliler'le ABD ordusu arasındaki son çatışmadır
ilgili madde Amerika Yerlileri 1:233b
"WOYZECK" Büchner'in tiyatro oyunu
ilgili madde Tiyatro sanatı 17:215a
WÖHLER, FRIEDRICH Alman kimyacı, 1800-82; 1828'de ilk olarak inorganik bir maddeden organik bir madde olan üreyi bireşimlemeyi başardı
ilgili madde Kimya 10:22a
WRANGELL DAĞLARI Alaska, ABD
ilgili madde Alaska: görsel 1:133
WREN, SIR CHRISTOPHER İngiliz mimar, tasarımcı ve astronom, 1632-1723; birçok önemli sivil yapıdan başka, Büyük Londra Yangını'ndan (1666) sonra kentte 53 kilisenin tasarımını yaptı; bunların en önemlisi, yapımını 35 yılda tamamladığı Saint Paul Katedrali'dir; ayrıca 1669-1723 arasında kralın başmimarlığı görevini yürütmüştür
ilgili maddeler
Greenwich 7:228a
Londra 11:278b
Mimarlık 12:229b
Tiyatro 17:210a
WRIGHT, FRANK LLOYD ABD'li mimar, 1867-1959
madde başlığı Wright 19:59b
ilgili maddeler
İç mimarlık 8:282a
Mobilya 12:253a
WRIGHT, JUDITH Avustralyalı şair, d. 1915; ayrıca çocuk kitapları ve biyografiler de yazmıştır
WRIGHT, ORVILLE ABD'li havacı, 1871-1949; ağabeyi Wilbur'la birlikte havacılık tarihinin ilk motorlu ve denetimli uçuşunu gerçekleştirdi ve tam denetimli ilk uçağı yaptı
ilgili maddeler
Havacılık tarihi 8:60a
Teknoloji 17:123b
WRIGHT, RICHARD ABD'li Siyah roman ve öykü yazarı, 1908-60; II. Dünya Savaşı sonrasında edebiyatta ırkçılıkla mücadele eden Siyah yazarlara öncülük etti; *Vatan Evladı* (1940) gibi yapıtlarında, beyaz yazarların Siyahlar'a yaklaşımına şiddetle karşı çıktı
ilgili madde Siyah Amerikalılar 15:277a
WRIGHT, WILBUR ABD'li havacı, 1867-1912
ilgili maddeler
Havacılık tarihi 8:60a
Teknoloji 17:123b
WROCŁAW eskiden **Breslau** Polonya'nın güneybatısında, Oder ve öbür dört ırmağın birleştiği noktada yer alan kent ve yönetim merkezi; İS 10. yy'da önemli ticaret yollarının kavşak noktasında kuruldu; 1741-1945 arasında Almanya'nın yönetimine girdi ve Breslau adını aldı; II. Dünya Savaşı'nda büyük ölçüde yıkıldı, sonra yeniden yapıldı; un değirmenciliği de içinde olmak üzere birçok sanayi kuruluşu bulunur; nüf. 640.200 (1988 tah.)
ilgili madde Polonya 14:111b
WU CHENGEN Çinli yazar, y. 1500-y. 1582
ilgili madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:238a
WUHAN Çin'de Hubei yönetim bölgesinin merkezi kent; orta Çin'in en büyük kentidir; Hankou, Hanyang ve Wuchang kentlerinden oluşan bir bitişik kentler kümesidir; Hankou orta Çin'in başta gelen bir sanayi kenti ve ticaret merkezidir; Wuhan Üniversitesi buradadır; nüf. 3.640.000 (1985)
ilgili madde Çin Halk Cumhuriyeti 4:313a, 316a
WUXİ Çin'de Jiangsu eyaletinin güneyinde, Büyük Kanal'ın üzerinde önemli bir kavşak noktasında yer alan kent; kanal şebekesinin başlıca merkezidir; Şanghay'a bağlı olan kent, pamuklu dokumacılık en büyük sanayi olmakla birlikte, Çin'in en büyük ipek ipliği üretim merkezidir; nüf. 696.300 (1985 tah.)
WÜRM BUZUL KATI Avrupa'da Alpler bölgesinde, Pleyistosen Bölüm'de oluşan kayaç katmanı ve katmanın çökeldiği zaman dilimi
ilgili madde Tarihöncesi aletler 17:46b
WÜRTTEMBERG Almanya'da tarihi bölge; başlangıçta Schwaben'e bağlıydı; 1534'te Lutherciliki benimsedi; Otuz Yıl Savaşları sırasında büyük yıkıma uğradı; Napolyon burasını krallık yaptı; 1871'de Alman İmparatorluğu'na katıldı; II. Dünya Sa-

vaşı'ndan sonra ABD ve Fransız işgal bölgelerine ayrıldı; 1952'de Baden-Württemberg eyaleti olarak birleştirildi; liberal hareketlerin merkezi olarak tanınır

WYAT, SIR THOMAS İngiliz şair, 1503-42; İngiliz edebiyatında sonenin öncüsüdür

ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:21a

WYCLIFFE, JOHN İngiliz ilahiyatçı ve düşünür, y. 1330-84

ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:20b

WYOMING ABD'nin batısındaki dağlık bölgede yer alan eyalet; y.öl. 253.324 km², başkenti Cheyenne; 1890'da eyalet statüsü kazandı; koyun besiciliğinde önde gelen eyaletler arasındadır; madencilik önemlidir; imalat sanayisi ise petrol arıtımı, kimyasal madde, gübre ve cam üretimiyle sınırlıdır; turizm de önemli bir gelir kaynağıdır; nüf. 455.975 (1990)

ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:201a
Gayzer 7:82b

X

X-1 uçak

ilgili madde Havacılık tarihi 8:66a

X-15

ilgili madde Havacılık tarihi 8:66a, görsel

XAVIER, FRANCIS İspanyol, Katolik misyoner ve aziz, 1506-52; Cizvitler'in ilk yedi üyesinden biridir; Hıristiyanlık'ı Hindistan'da, Malay Takımadaları'nda ve Japonya'da yaygınlaştırmıştır

X IŞINI *ya da* **Röntgen ışını**

madde başlığı X ışınları 19:60b, görsel

ilgili maddeler
Anatomi 1:263b
Atom 2:155b
Baryum 3:49b
Cerrahi 4:164a
Evren 6:237b
Flüorışıma 6:318b
Işınım 8:256b, 258a
Meslek hastalıkları 12:165a, 165b
Röntgen 14:291a vd.
Uydu 18:231a

X IŞINI ASTRONOMİSİ

ilgili madde X ışınları 19:63b

X IŞINI KIRINIMI

ilgili maddeler
Watson ve Crick 19:48b
X ışınları 19:63b

X IŞINI KRİSTALOGRAFİSİ

ilgili madde X ışınları 1:63b

XI'AN *ya da* **Sian** okunuşu *Şian*, Çin'de Shaanxi yönetim bölgesinin merkezi kent; birkaç hanedanın başkentidir; pazar ve ticaret merkezi olarak tarihte önemli yeri vardır; Xi'an Olayı Aralık 1936'da burada yer almıştı; bu olay Japonlara karşı birleşik Milliyetçi ve Komünist direnişinin başlangıcını oluşturdu; nüf. 2.650.000 (1989 tah.)

ilgili madde Arkeoloji: mezar heykelleri: görsel 2:24

XI JIANG *bak.* **SİKYANG IRMAĞI**

XINJIANG *ya da* **Sinkiang** *ya da* **Doğu Türkistan,** okunuşu *Şincyanğ*, tam adı **Xinjiang Uygur Özerk Bölgesi** Çin'in kuzeybatı ucunda özerk bölge; y.öl. 1.646.700 km², yönetim merkezi Urumçi; yüksek dağlarla çevrilidir; bölgedeki 13 etnik gruptan en önemlileri Çinliler ve Uygurlar'dır; ülkenin önemli meyve üretim bölgelerindendir; demir-çelik, çimento ve tarımsal makine fabrikaları bulunur; nüf. 15.155.778 (1990)

ilgili madde Çin Halk Cumhuriyeti 4:310a

X KROMOZOMU

ilgili madde Cinsellik ve eşey 4:194b vd.

XR-4 helikopter

ilgili madde Helikopter 8:120a

XUZHOU Çin; Jiangsu yönetim bölgesinin kuzeybatısındaki Xuzhou ilinin yönetim merkezi kent; bölgesel bir ticaret merkezi ve bir madencilik bölgesinin başlıca kentidir; stratejik açıdan her zaman önem taşıyan kent Devrim sırasında Komünist güçlerle Milliyetçi güçler arasındaki kesin çarpışmanın yapıldığı yerdi; nüf. 753.000 (1988 tah.)

Y

"YABAN" Karaosmanoğlu'nun romanı

ilgili madde Karaosmanoğlu 10:45b, 46a

YABANARISI

madde başlığı Yabanarısı 19:64a, görsel

ilgili maddeler
Arı 1:326a
Böcek 3:333b, görsel
Koruyucu renklenme 11:23a
•Ağaçarısı; Mazıarısı

YABANCI bir ülkede yaşayan ve o ülkenin vatandaşı olmayan yabancı doğumlu kişilerin hukuki statüsü; modern çağlarda bu tür kişilerin hakları ve yükümlülükleri uluslararası sözleşmelerle belirlendi; çoğunlukla çalışma ve mülkiyet hakkı sınırlanmıştır

ilgili madde Yurttaşlık hakları 19:212b vd.

"YABANCI" Camus'nün romanı

ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:44b
Varoluşçuluk 18:306b

YABANCI LEJYONU Fransa; önceleri yabancı gönüllülerden oluşan, günümüzde ise çok sayıda Fransız'ın bulunduğu paralı askeri birlik; 1831'de kurulmuştur

"YABAN ÇİLEKLERİ" Bergman'ın filmi

ilgili madde Bergman 3:138a

YABAN DOMUZU

ana madde Domuz 5:295b vd., görsel

ilgili maddeler
Dişler 5:245a
Et 6:214a

YABAN EŞEĞİ

ilgili maddeler
Eşek 6:211b
Taşımacılık 17:70b

YABAN GÜLÜ *ya da* **Yabani gül**

ilgili madde Gül 7:252b vd., görsel

YABANİ ADATAVŞANI

ana madde Adatavşanı 1:29b

"YABANİ GELİNCİKLER" Monet'nin tablosu

ilgili madde Monet 12:266a

YABANİ GÜL *bak.* **YABAN GÜLÜ**

YABANİ HAVUÇ

ilgili madde Havuç 8:88a

YABANİHİNDİBA Avrupa'da ve Anadolu'da yetişen, kazık köklü, çokyıllık bitki; salata olarak yenen yaprakları ve mavi çiçekleri vardır; kökleri hayvan yemi olarak kullanılır

ilgili madde Belçika: görsel 3:121

YABANKEDİSİ kedigiller familyasından küçük yapılı etçil memeli; Avrupa'daki ve Asya'nın batısındaki ormanlık alanlarda yaşar; kediye göre daha uzun bacakları, daha iri ve basık bir kafası vardır; kalın kuyruğunun ucu kıvrıktır; kuşlar ve küçük memelilerle beslenir

YABANMERSİNİ fundagiller familyasından alçak çalı; anayurdu Asya ve Avrupa'dır; 45 cm'ye kadar boylanabilir; dişli, oval yaprakları, küçük kırmızımsı çiçekleri ve bezelye büyüklüğünde koyu mavi meyveleri vardır; kuşlar için önemli bir besin kaynağıdır; pasta ve reçel yapımında, ayrıca ilaç olarak kullanılır

ilgili madde Boya ve cila 3:319b

YABAN ÖKÜZÜ mandayla akraba, geviş getiren hayvan

ilgili madde Et 6:213b

"YABAN ÖRDEĞİ" Ibsen'in tiyatro oyunu

ilgili madde Ibsen 8:268a

YABGU eski Türk devletlerinde hükümdar anlamında kullanılan unvan

ilgili maddeler
Büyük Selçuklu Devleti 4:93b
Oğuzlar 13:132b

YACETECUHTLI Aztek tanrısı

ilgili madde Aztekler 2:245b

YAÇOVARMAN I Khmer İmparatorluğu'nun kralı, hk. d. 889-900

ilgili madde Angkor 1:272a

YAFA İsrail

•Tel Aviv-Yafa

YAĞ

madde başlığı Yağ 19:65b, görsel

ilgili maddeler
Aşçılık 2:92a
Beslenme 3:150b
Biyokimya 3:241a vd.
Karbonhidratlar 10:59b
Sabun ve sabun yapımı 14:326b vd.
Tereyağı 17:153b

YAĞ ASİDİ bitki, hayvan ve mikroorganizma hücrelerinin önemli bir bölümünü oluşturan organik bileşiklerin ortak adı; karbon, hidrojen ve karboksilden oluşur; en yaygın bulunanı, insan vücudundaki yağların % 46'sını oluşturan oleik asittir; zeytin, ayçiçeği ve yerfıstığı gibi çeşitli bitkilerin yağında da bulunur

ilgili maddeler
Sabun ve sabun yapımı 14:328a
Yağ 19:66b

YAĞ BEZİ

ilgili maddeler
Deri 5:190a, görsel
Ergenlik sivilcesi 6:170a

YAĞBÖCEĞİ

ilgili madde Kınkanatlılar 10:209b

YAĞ GÜLÜ *bak.* **ISPARTA GÜLÜ**

YAĞIŞ katı ya da sıvı parçacıkların bulutlardan yeryüzüne, yağmur, kar ya da dolu biçiminde düşmesi; tozdan ya da kimyasal maddelerden oluşan bir çekirdek çevre-

sinde kümelenen su buharı damlacıkları yeterli büyüklüğe ulaşınca yağış olarak yeryüzüne iner
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:203a, 203b
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:8b
Su 16:150a
Tropik bölgeler 17:296a
Türkiye 18:48a vd., tablo
•Dolu; Kar; Yağmur

YAĞIŞÖLÇER *bak.* **PLÜVİYOMETRE**

YAĞIZ
ilgili madde At 2:110b

YAĞ KANDİLİ
ana madde Aydınlatma 2:229a vd.
ilgili madde Mahya 12:9b

YAĞKUŞU Güney Amerika'da yaşayan bir kuş türü; uzunluğu y. 30 cm, kuyruğu yelpaze biçiminde, kızıl kahverengi gövdesi beyaz benekler ve siyah çizgilerle süslüdür; mağaralarda yaşar ve geceleri beslenir; havada asılı kalmış gibi durarak kanca uçlu gagasıyla ağaçlardan meyve toplar; yolunu bulabilmek için yarasalar gibi yankıyla yön bulma yönteminden yararlanır
ilgili madde Yelyutan 19:140b

YAĞLAMA SİSTEMİ
ilgili maddeler
İçten yanmalı motor 8:287a vd.
Motorlu taşıtlar 12:284b
Motosiklet 12:290b

YAĞLIBOYA
ana madde Boya ve cila 3:315b
ilgili maddeler
Mağara sanatı 11:331a
Resim sanatı 14:221b vd.

YAĞLIBOYA RESİM resim yapma yöntemi; yağlarla karıştırılan boya olağanüstü akışkanlık ve çok çeşitli yüzey dokuları elde etmekte kullanılır; ustaları arasında van Eyck (y. 1395-1441), Rubens (1577-1640), Velazquez (1599-1660), Rembrandt (1606-69) ve Vermeer (1632-75) sayılabilir
ilgili maddeler
Eyck 6:243a
Resim sanatı 14:222a vd., görsel

YAĞLIDERE Giresun'un ilçesi; daha önce Espiye ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 26.931, kasaba 4.899

YAĞLI GÜREŞ
ana madde Güreş 7:305a, görsel

YAĞMUR
madde başlığı Yağmur 19:67a, görsel
ilgili maddeler
Afrika 1:45a
Asit yağmuru 2:61a
Aşınma 2:106a vd.
Avustralya 2:193a
Bulut 4:56a, görsel
Çöl 5:45b vd.
İklim 8:314b vd.
Rüzgâr 14:312b
Su 16:149a, 150a
Toz 17:263a
Yağmur ormanları 19:69b vd.
•Yağış

YAĞMUR BOMBASI yağmur yağdırmak için uygulanan bulut tohumlama yöntemlerinin halk arasındaki adı
•Bulut tohumlama

YAĞMURCUN
madde başlığı Yağmurcun 19:69a, görsel
ilgili maddeler
Hayvan 8:98b
Kuş 11:122a, 125b

YAĞMUR DAMLASI
ilgili maddeler
Aşınma: görsel 2:106
Gökkuşağı 7:197b
Şimşek ve gök gürültüsü 16:277b vd.

YAĞMUR DENİZİ Ay düzlüğü
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:250a

YAĞMUR DUASI kuraklık dönemlerinde yağmur istemek için edilen dua
ilgili madde Yağmur 19:68b

"YAĞMUR KAÇAĞI" Ihan'ın şiir kitabı
ilgili madde İlhan 8:328a

YAĞMURLAMA YÖNTEMİ
ilgili madde Sulama 16:178a, görsel

"YAĞMURLAR VE TOPRAKLAR" Cumalı'nın romanı
ilgili madde Cumalı 4:211b

YAĞMUR ORMANI *ya da* **Tropik yağmur ormanı** *ya da* **Ekvator ormanı**
madde başlığı Yağmur ormanları 19:69b, görsel
ana madde Tropik bölgeler 17:296b vd.
ilgili maddeler
Afrika 1:43a, 45a
Aşınma 2:107b
Doğayı koruma 5:265a
Malezya 12:24a
Orman 13:206b, görsel
Soyu azalan türler 16:29b

"YAĞMUR SIKINTISI" Rifat'ın tiyatro oyunu
ilgili madde Rifat 14:240a

YAĞMUR YAĞDIRMA
ilgili madde Yağmur 19:68b

YAĞOTU
ana madde Böcekçil bitkiler 4:8b

YAĞ PALMİYESİ
ilgili madde Palmiye 13:294a, görsel

YAĞ SATARIM çocuk oyunu
ilgili maddeler
Çocuk oyunları 5:36b, görsel
Tekerleme 17:109b

YAĞYAKIT *bak.* **FUELOIL**

YAHOVA ŞAHİTLERİ 19. yy'da ABD'de ortaya çıkan, Hıristiyan kökenli mezhep; amaçları, bir din devleti olan Tanrı Krallığı'nı kurmaktır; askerlik yapmaya, kan nakline karşı çıkarlar; seçimlere pek katılmazlar; Türkiye'yle birlikte birçok ülkede resmen ayrı bir din olarak kabul edilmektedir

YAHŞİHAN Kırıkkale'nin ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucakken 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 11.299, kasaba 5.695
ilgili madde Kırıkkale 10:214a

YAHUDA Filistin'de tarihsel bölge
ilgili madde Süleyman, Hz. 16:197b

YAHUDA, AZİZ *bak.* **TADDEUS, AZİZ**

YAHUDA İSKARYOT Hz. İsa'nın havarisi, ö. y. İS 30; 12. havari; İsa'ya ihanet etti
ana madde Havariler 8:85b
ilgili madde İsa, Hz. 9:81b

YAHUDA KRALLIĞI İÖ 922-587; Hz. Süleyman'ın ölümü üzerine İsrail Krallığı'ndan ayrılarak Filistin'deki Yahuda bölgesine egemen olan bağımsız bir krallıktır; başkenti Kudüs'tü; Babilliler tarafından yıkıldı
ilgili maddeler
Babil ve Asur uygarlıkları 2:252a
Kudüs 11:89a
Nabukadnezar 13:21b
Süleyman, Hz. 16:197b
Yahudiler ve Musevilik 19:73a vd.

YAHUDAOĞULLARI halk
ilgili madde Yahudiler ve Musevilik 19:73a
•Yahuda Krallığı

YAHUDİ AJANSI
ilgili madde Ben-Gurion 3:132a

YAHUDİBAKLASI *bak.* **ACIBAKLA**

YAHUDİ DÜŞMANLIĞI *bak.* **ANTİSEMİTİZM**

YAHUDİ KIYIMI II. Dünya Savaşı'ndan önce ve savaş sırasında Avrupa Yahudileri'ne yöneltilen kıyım; doruk noktasına Yahudi sorununun "kesin çözümü" olarak adlandırılan, Yahudiler'in Polonya'daki Auschwitz gibi toplama kamplarında sistemli bir biçimde yok edilmesi uygulaması ile ulaştı; y. 6 milyon Yahudi bu kıyımın kurbanı oldu
ilgili maddeler
İkinci Dünya Savaşı 8:309a
Nazizm 13:46a

YAHUDİ LEJYONU İngiliz ordusu
ilgili madde Ben-Gurion 3:132a

YAHUDİLER *ya da* **İbraniler** halk
madde başlığı Yahudiler ve Musevilik 19:72b, görsel
ana madde İsrail 9:112a vd.
ilgili maddeler
Almanya 1:171a
Baal 2:247b
Babil 2:249b
Din 5:231b, görsel
Etnik gruplar 6:219b
Filistin 6:299b vd.
Getto 7:137a vd.
Göç 7:190b
Hıristiyanlık 8:150b, 151a
Hitler 8:190b vd.
Irkçılık 8:233b
İsa, Hz. 9:80b vd.
Kuaförlük 11:84b
Kutsal Kitap 11:130a
Musa, Hz. 12:314a vd.
Mülteci 12:330b
Nazizm 13:44b, 46a
Sinagog 15:216a
Siyonizm 15:288b
Takvim 16:311a
Talmud 16:315a vd.
•İbranice; İbrani edebiyatı; İsrail Krallığı; İsrailoğulları; Yahuda Krallığı

"YA HÜRRİYET YA ÖLÜM" Kazancakis'in romanı
ilgili madde Kazancakis 10:135a

YAHVE *ya da* **Yehova** Musevilik
ilgili maddeler
Cennet ve cehennem 4:159a
Din 5:231b
Yahudiler ve Musevilik 19:72b

YAHYA, AZİZ *bak.* **VAFTİZCİ YAHYA**

YAHYA, HZ. peygamber
ilgili madde Peygamber 14:65b

YAHYA BERMEKİ Abbasi veziri, 739-805
ilgili maddeler
Abbasiler 1:11b
Harun Reşid 8:40a, 40b
•Bermekiler

YAHYA HAN Pakistan devlet başkanı, 1917-80; 1966'da genelkurmay başkanlığına getirildi; 1969'da devlet başkanı oldu;

1971'de meclisi süresiz kapattı; Doğu Pakistan'da özerklik yanlılarının başlattığı genel grevi izleyen iç savaş Bangladeş'in bağımsızlığını kazanmasıyla sonuçlanınca görevinden istifa etmek zorunda kaldı
ilgili madde Pakistan 13:292a, 292b

YAHYALI Kayseri'nin ilçesi; topraklarını Tahtalı Dağları ve Aladağlar kuşatır; Develi Ovası'nın güney bölümü ilçe sınırları içindedir; meyvecilik yaygındır; çinko, kurşun ve demir yatakları işletilir; nüf. (1990): ilçe 44.047, kasaba 20.401

YAHYA (ŞEYHÜLİSLAM) *bak.* **ŞEYHÜLİSLAM YAHYA**

YAHYA (TAŞLICALI) *bak.* **TAŞLICALI YAHYA**

YAK *ya da* **Tibet sığırı**
madde başlığı Yak 19:76a, görsel
ilgili maddeler
Himalaya Dağları 8:162a
Tarım ve hayvancılık 17:33b

YAKAKENT Samsun'un ilçesi; daha önce Alaçam ilçesine bağlı bir köydü; 1990'da ilçe olarak örgütlendi; nüf. (1990): ilçe 10.620, kasaba 3.914

YAKALI KELER Avustralya'ya özgü, iki bacağı üstünde koşan keler
ilgili maddeler
Hayvan davranışı: görsel 8:106
Keler 10:152a

YAKAMOZ denizlerde görülen ve bakteriler, bitkisel planktonlar gibi bazı canlıların kimyasal tepkimeler sonucunda ürettikleri ışıltı; ateşböceklerindeki gibi biyolojik ışıldama denen bir süreç sonucunda üretilir
ilgili maddeler
Biyolojik ışıldama 3:246b
Fosforışıma 6:331b

YAKAR TOP çocuk oyunu
ilgili madde Çocuk oyunları 5:37a

YAKIBÖCEĞİ *ya da* **Kantaris** kantaridin adlı tahriş edici bir madde salgılayan, çoğu parlak renklerle bezeli, y. 2.000 böcek türünün ortak adı; kantaridin siğillerin tedavisinde kullanılır
ilgili madde Kınkanatlılar 10:209b

YAKICI ZEHİR
ilgili madde Zehir ve zehirlenme 19:245a

YAKINDOĞU Akdeniz'in doğu kıyıları çevresindeki topraklar; Afrika'nın kuzeydoğusuyla Asya'nın güneybatısını kapsar; II. Dünya Savaşı'ndan sonra daha çok Ortadoğu adıyla anılmaya başlamıştır
ilgili madde Efsane ve mitler 6:57b
•Ortadoğu

YAKINSAK MERCEK *ya da* **Dışbükey mercek**
ilgili maddeler
Mercek 12:154b, 155b, görsel
Tayf 17:90b

YAKINSAMA optik
ilgili madde Göz 7:211a vd., görsel

YAKIN ZAMAN *ya da* **Senozoyik Zaman** Dünya'nın jeolojik tarihindeki son zaman dilimi; 65 milyon yıl öncesinden günümüze kadar uzanır; memeliler ve kapalıtohumlular çağı olarak kabul edilir; insan bu dönemde evrimleşti
ilgili maddeler
Jeoloji 9:208b
Tarihöncesi yaşam 17:52a vd.
•Dördüncü Dönem; Üçüncü Dönem

YAKIOTU küpeçiçeğiyle akraba biryıllık bitki; 1,2 m'ye kadar boylanır; uzun başakları, pembemsi mor çiçekleri ve mızrak biçimli yaprakları vardır; ucunda tüy demeti bulunan tohumlarıyla ayırt edilir; özellikle kuzey bölgelerde, yangın vb. nedenlerle çıplak kalmış alanlarda yetişir

YAKIT
madde başlığı Yakıt 19:76b, görsel
ilgili madde İçten yanmalı motor 8:284b vd.
•Fosil yakıt; Gaz yakıt; Katı yakıt; Organik yakıt Sıvı yakıt

YAKIT ÇUBUĞU
ilgili madde Nükleer enerji 13:122a

YAKIT PİLİ Francis Bacon tarafından geliştirilen elektrik enerjisi kaynağı
ilgili maddeler
Pil 14:73a
Yakıt 19:78a

YAKIT PÜSKÜRTME SİSTEMİ içten yanmalı motorlarda, yakıtın silindirlere bir pompa yardımıyla gönderilmesi; gaz türbini ve sıvı yakıtlı roket motorları gibi sürekli yanmalı motorlarda zorunludur; içten yanmalı motorlarda verimi artırır
ilgili maddeler
İçten yanmalı motor 8:285b
Karbüratör 10:60a
Motorlu taşıtlar 12:283b

YAKUB, HZ. *ya da* **İsrail** İbrani peygamber; Tevrat'a göre İsrail halkının atası; öyküleri Tekvin'de yer alır; Hz. İshak ile Rebeka'nın oğlu; kendisinden önce doğan Esav'ın ikiz kardeşi; annesiyle birlikte kör babasını aldatarak ağabeyinin doğuştan gelen öncelik hakkını elinden aldı; Esav'ın gazabına uğrayınca Harran'a sığındı; o sırada Tanrı'dan vahiy aldı; yeğenleri Lea ve Rahal ile evliliğinden 13 çocuğu oldu; bunlardan 10'u İsrailoğulları'nı oluşturan kabileleri kurdular
ilgili maddeler
Kutsal Kitap 11:131a
Yahudiler ve Musevilik 19:72b

YAKUB BEY Germiyanoğulları Beyliği'nin kurucusu, ö. y. 1327
ilgili madde Anadolu Beylikleri 1:246b

YAKUP (Büyük) Hz. İsa'nın havarisi, ö. İS y. 44
ana madde Havariler 8:85a

YAKUP (Küçük) Hz. İsa'nın havarisi, ü. İS 1. yy
ana madde Havariler 8:85b

YAKUT
madde başlığı Yakut 19:78a
ilgili madde Uğur Taşı: görsel 18:177

YAKUT GERDANLI KOLİBRİ
ilgili madde Kolibri 10:302b, görsel

YAKUT-I MUSTASIMİ Arap hattat, ö. 1298
ilgili madde Hat sanatı 8:55b vd.

YAKUTİYE MEDRESESİ Erzurum
ilgili maddeler
Erzurum: görsel 6:182
İlhanlılar 8:329b

YAKUTLAR halk; Sibirya'nın kuzeydoğusunda yaşarlar ve Şamanist inançlarını korurlar; dilleri Türkçe'nin en uzak kolu olan Yakutça'dır; nüfusları 400 bin dolayındadır; büyük bölümü Yakut Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti sınırları içinde yaşar

YAKUTSK SSCB; Rus SFSC'nin kuzeydoğu ucunda, Yakut Özerk SSC'nin başkenti; Lena Irmağı'nın kıyısındadır; temelde bir yönetim merkezi ve ırmak limanıdır; nüf. 187.000 (1989)
ilgili madde Lena Irmağı 11:228b

YALANCI AKASYA
ana madde Akasya 1:105a, görsel

YALANCIAYAK
ilgili maddeler
Amip 1:237a
Tekhücreli hayvanlar 17:110a

YALANCI MEYVE
ilgili madde Meyve 12:184b vd., görsel
•Alıç; Armut; Çilek; Dut; Elma

YALANCI SAGUPALMİYESİ bazı sikas türlerine verilen ad
ilgili maddeler
Bitki: görsel 3:234
Sikas 15:210a

YALANCISERVİ
ilgili madde Servi 15:141b, görsel

YALAN MAKİNESİ *ya da* **Poligraf** kişinin yalan söyleyip söylemediğini saptayan alet; sorgulanan kişinin soruları yanıtlarken kan basıncı, nabız ve solunum sayılarını ölçer; yargıda kanıt olarak geçerliliği oldukça tartışmalıdır

YALÇIN, HÜSEYİN CAHİT Türk yazar, eğitimci ve politikacı, 1874-1957
madde başlığı Yalçın 19:78b, görsel
ilgili madde Servet-i Fünun 15:139b, görsel

YALÇIN, HÜSEYİN SUAT Türk şair ve yazar, 1867-1942; Hüseyin Cahit Yalçın'ın ağabeyi; Servet-i Fünun edebiyatının önde gelen adlarındandı; sonra Milli Edebiyat akımına bağlandı; oyun yazarı olarak da tanındı; şiirleri *Lâne-i Melâl* (1910) ve *Hüseyin Suat Yalçın ve Şiirleri* (1943) adlı kitaplarda toplanmıştır
ilgili madde Servet-i Fünun 15:140a, görsel

YALE, LINUS ABD'li mucit, 1821-68; 1848'de Yale kilidini geliştirdi
ilgili madde Kilit ve anahtar 10:259b

YALE KİLİDİ
ilgili madde Kilit ve anahtar 10:259a, görsel

YALE ÜNİVERSİTESİ Connecticut, ABD; New Haven'da öğretim veren özel bir üniversitedir; ABD'nin üçüncü eski yükseköğrenim kurumudur; 1701'de Killingworth'ta bir grup din adamı tarafından kuruldu; 1717'de New Haven'a taşındı; adını, büyük bağışlarda bulunan Elihu Yale'den alır; öğretim programında güzel sanatlar, insan bilimleri, temel bilimler, hukuk, tıp vb. yer alır
ilgili madde Üniversite ve yüksekokullar 18:267b

YALI deniz kıyısında yapılmış konak; en güzel örnekleri İstanbul Boğazı'nın iki yanında bulunur
ilgili madde İstanbul: görsel 9:120

YALIÇAPKINI
madde başlığı Yalıçapkını 19:80a, görsel

YALIHÜYÜK Konya'nın ilçesi; daha önce Bozkır ilçesine bağlı bir köydü; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 4.248, kasaba 3.948

YALITIM
ilgili maddeler
Elektrik enerjisi 6:110a
Isıtma ve klima 8:241b
İletkenlik 8:327a

İnşaat sanayisi 9:59b
Kablo 9:235b vd.
Kuştüyü 11:129a
Mantar 12:50a
Talk 16:314b
YALITKAN *ya da* **İzolatör**
ilgili maddeler
Elektrik 6:105b
Elektron 6:119a
İletkenlik 8:327a
Sığaç 15:173b
"YALNIZIZ" Safa'nın romanı
ilgili madde Safa 14:331a
YALOVA İstanbul'un ilçesi; Armutlu Körfezi'nin kuzey kesimindedir; dar kıyı şeridindeki düzlükler ilçenin tarım alanlarını oluşturur; ekonomisi tarım ve turizme dayanır; seracılık yaygındır; Yalova kenti yakınlarındaki kaplıcaların turizm potansiyeli yüksektir; nüf. (1990): ilçe 113.417, kent 65.823
YALPALAMA
ilgili maddeler
Cayroskop 4:136a
Kutup Yıldızı 11:140b
YALTA KONFERANSI 1945; II. Dünya Savaşı sonlarında Churchill, Roosevelt ve Stalin'in katılımıyla 4-11 Şubat 1945 tarihleri arasında yapılan doruk toplantısı; Nazi Almanyası'nı yenilgiye uğratarak son saldırıyı ve Almanya'nın işgalini planlamak üzere yapıldı; amacı, savaş sonrası Avrupa'sının yönetimine ilişkin sorunları karara bağlamak ve Rusya'nın Japonya'yla savaşa girmesini tartışmaktı
ilgili maddeler
Churchill: görsel 4:185
İkinci Dünya Savaşı 8:306b
YALU IRMAĞI Asya; Çin'in kuzeydoğusuyla Kuzey Kore arasındaki sınırın bir bölümünü oluşturur; Sarı Deniz'e dökülür; y. 480 km uzunluğundadır; önemli bir hidroelektrik enerji kaynağı olan ırmak, çevresindeki ormanlardan elde edilen kerestenin taşınmasında kullanılır
YALVAÇ Isparta'nın ilçesi; topraklarını Karakuş ve Sultan dağları kuşatır; geçim kaynağı tarımdır; çok miktarda elma, üzüm, buğday ve arpa yetiştirilir; Yalvaç kasabası yakınlarında Antiokheia eskiçağ kentinin kalıntıları vardır; nüf. (1990): ilçe 85.053, kasaba 28.028
YAM
madde başlığı Yam 19:80b, görsel
ilgili madde Yiyecekler 19:182b, görsel
YAMUK geometrik şekil
ilgili madde Geometri: görsel 7:129
YAMUNA IRMAĞI *bak.* **CAMNA IRMAĞI**
YAMYAMLIK
madde başlığı Yamyamlık 19:81a
YANAL ÇİZGİ balıklarda, gövdenin iki yanında boydan boya uzanan ve bir radar gibi çalışan duyu organı
ilgili maddeler
Balık 2:311b
Derin deniz canlıları 5:196b
"YANAN GÜN" London'ın romanı
ilgili madde London 11:278a
YANARDAĞ *ya da* **Volkan**
madde başlığı Yanardağ 19:81b, görsel
ilgili maddeler
Dağ 5:54b
Dünya 6:11a, görsel
Göl 7:201b
Lav 11:215a vd.
Peribacaları 14:45a
•*Yanardağ adları, örn.* Etna Yanardağı; Kilauea Yanardağı; Krakatoa; Mauna Loa; Pelée Dağı; Saint Helens Yanardağı; Vezüv Yanardağı
YANARDAĞ BOMBASI
ilgili madde Lav 11:215b
YANARSU ÇAYI *bak.* **GARZAN ÇAYI**
YANDAN ÇARKLI GEMİ
ilgili madde Gemi ve gemi yapımı 7:119a
YANG
ilgili maddeler
Akupunktur 1:124a
Tedavi yöntemleri 17:102b
YANG-ÇE IRMAĞI *bak.* **YANGTZE IRMAĞI**
YANGIN
madde başlığı Yangın ve yangından korunma 19:85a, görsel
ilgili maddeler
İlkyardım 9:10b
Kaza 10:131b
Mercek 12:154b
Ormancılık 13:212a vd.
•Alev
YANGIN ALARMI
ilgili madde Yangın ve yangından korunma 19:88a
YANGIN BOMBASI hava saldırılarında yangın çıkarmak üzere kullanılan bomba
ilgili maddeler
Bomba 3:283a
Yangın ve yangından korunma 19:86b
YANGINDAN KORUNMA
madde başlığı Yangın ve yangından korunma 19:85a, görsel
YANGIN FIRTINASI
ilgili madde Yangın ve yangından korunma 19:86b
YANGIN MERDİVENİ
ilgili madde Yangın ve yangından korunma 19:88a
YANGIN SİGORTASI
ilgili maddeler
Sigorta 15:201a
Yangın ve yangından korunma 19:87b
YANGIN SÖNDÜRME AYGITI
ilgili madde Karbon dioksit ve karbon monoksit 10:57b
YANGTZE IRMAĞI *ya da* **Yang-çe Irmağı,** pinyin **Changjiang,** okunuşu *Çangcyang* Çin
madde başlığı Yangtze Irmağı 19:90a, görsel
ilgili madde Çin Halk Cumhuriyeti 4:310b
YANIK dokuların doğrudan ateş, yoğun ısı ya da kızgın buharla karşı karşıya kalarak zarar görmesi; yanıklar, doku örselenmesinin ağırlığına göre üç dereceye ayrılır; örn. güneş yanığı birinci dereceden, kaynar suyla haşlanma ikinci dereceden yanıklardır; üçüncü dereceden yanıklarda derinin bütün katmanları, hatta çoğu zaman deri altı dokular bile zarar görür
ana madde İlkyardım 9:10a
ilgili madde Yara 19:100a
YANIKLIK bitkilerin yaprak, gövde ve meyve gibi çeşitli organlarının lekelenmesine ve ölmesine yol açan hastalık
ilgili madde Asalak ve çürükçül canlılar 2:53a
YANIK MANTARI
ilgili madde Mantarlar 12:50b
YANILSAMA
ilgili maddeler
Sara 15:57a
Sinema 15:226b
YANKI
madde başlığı Yankı 19:91a, görsel
ilgili madde Ses 15:145a
YANKILI İSKANDİL
ilgili maddeler
Lord Kelvin 11:282b
Ses 15:146a
YANKIYLA YÖN BULMA
ilgili maddeler
Ses 15:146a
Sesüstü dalgalar 15:151b
Yelyutan 19:140b
"YANLIŞLIKLAR GECESİ" Goldsmith'in tiyatro oyunu
ilgili madde İngiliz edebiyatı 9:23b
"YANLIŞLIKLAR KOMEDYASI" Shakespeare'in tiyatro oyunu
ilgili madde Shakespeare 15:167b
"YANLIŞ TAHMİN" O.Henry'nin öykü kitabı
ilgili madde O.Henry 13:134a
YAN LİBEN Çinli ressam, y. 600-673
ilgili madde Çin Halk Cumhuriyeti: görsel 4:319
YANMA
madde başlığı Yanma 19:92b
ilgili maddeler
Alev 1:142b
Kimya 10:265b vd.
•Ateş; Pas
YANMA ODASI
ilgili maddeler
İçten yanmalı motor 8:288a, görsel
Jet motoru 9:212b
YANSIMA
madde başlığı Yansıma ve kırılma 19:93a, görsel
ilgili maddeler
Işık 8:251a vd.
Renkler 14:217b
YANSIMALI BULUTSU
ana madde Bulutsu 4:57b vd.
YANSIMALI FIRIN *bak.* **SIEMENS-MARTIN FIRINI**
YANSIMALI TELESKOP *bak.* **AYNALI TELESKOP**
YANSIZLAŞMA *bak.* **NÖTRLEŞME**
YANYA Yunanistan'ın kuzeybatısında, İpiros yönetim bölgesinde kent; aynı adı taşıyan ilin merkezidir; 1430'da Osmanlı yönetimine girdi; 1788-1822 arasında Tepedelenli Ali Paşa'nın yönetim merkeziydi; günümüzde metal işleri ve işlemeleriyle ünlüdür; nüf. 44.829 (1981)
ilgili madde Tepedelenli Ali Paşa 17:151a vd.
"YANYANA" Anday'ın şiir kitabı
ilgili madde Anday 1:266a
YAPAĞI
ilgili maddeler
Koyun 11:30a, 30b
Yün 19:215a
YAPARLI Oğuz boyu; Bozoklar'ın Ay Han Oğulları kolundan; yalnız yazılı kaynaklarda adı geçen boyun varlığına ilişkin ize rastlanmamıştır
ilgili madde Oğuzlar 13:133a

YAPAY BAĞIŞIKLIK
ilgili madde Bağışıklık 2:267b
YAPAY BOYARMADDE
ana madde Boya ve cila 3:320a
ilgili maddeler
Dokumacılık 5:284a vd.
Teknoloji 17:121b
YAPAY BÖBREK *ya da* **Hemodiyaliz makinesi**
ilgili maddeler
Biyomühendislik 3:249a
Böbrek 3:326a, görsel
YAPAY DÖLLEME
ilgili maddeler
Panda 13:307a
Sığır 15:176b
YAPAY ELMAS grafitin yüksek sıcaklık ve basınç altında işlenmesiyle elde edilen sanayi elması
ilgili maddeler
Aşındırıcı 2:104b
Değerli taşlar ve mücevherler 5:107b
YAPAY GÜBRE
ilgili maddeler
Amonyak 1:239a
Azot 2:245a
Gübre 7:244b vd.
Tarım tarihi 17:26a
YAPAY İPEK *ya da* **Reyon**
ilgili madde Dokumacılık 5:277b
YAPAY KAUÇUK *ya da* **Sentetik kauçuk**
ana madde Kauçuk 10:102b vd.
YAPAY KORİNDON
ilgili madde Aşındırıcı 2:104b vd.
YAPAY LİF *ya da* **Sentetik lif**
ana madde Dokumacılık 5:277a vd.
ilgili maddeler
Ağartma 1:76a
Atom 2:154b
Fırça 6:280b
Halat ve halat yapımı 7:329a vd.
Pamuk 13:298a
•Dakron; Naylon
YAPAY ORGAN vücuttan çıkarılıp alınan ya da hastalık nedeniyle görevini yerine getiremeyen organların yerine yerleştirilen ya da çalışmasına yardımcı olan aygıt; en çok kullanılan örnekleri yapay kalp, böbrek, akciğer, karaciğer ve gırtlaktır; bazıları ömür boyu vücutta kalmak, bazıları da geçici bir süre organın görevini devralmak üzere tasarımlanmıştır
ilgili maddeler
Biyomühendislik 3:249a
Cerrahi 4:163a
•Kalp pili
YAPAY REÇİNE *ya da* **Sentetik reçine**
ilgili maddeler
Plastikler 14:96a
Reçine 14:206a
YAPAY SOLUNUM boğazına yabancı bir cisim kaçtığı ya da havasızlıktan ve sudan boğulduğu için soluk alamayan ve ölümün eşiğine gelen kişilerde solunumu yeniden başlatmak için uygulanan yöntem; akciğerlere hava dolması için göğse elle bastırılır ya da ağızdan ağza hava üflenir
ilgili maddeler
İlkyardım 9:7b vd., görsel
Solunum 15:318b
•Hayat öpücüğü
YAPAY UFUK GÖSTERGESİ
ilgili madde Uçak 18:159b vd.
YAPAY ZEKÂ bilgisayar bilimlerinin, düşünme ve akıl yürütmeyi gerektiren görevleri yerine getirebilecek bilgisayarların ya da bilgisayar denetimli robotların yapımını amaçlayan dalı; bu görevler arasında örnek tanıma, konuşma ve yazı dilini kullanma, öğrenme ve akıl yürütme yoluyla sonuç çıkarma sayılabilir
ilgili maddeler
Bilgisayar 3:182b
Robot 14:252a
Zihinsel süreçler 19:256a
YAPI KOOPERATİFİ
ilgili madde Kooperatif 10:332a, 333a vd.
YAPIMCI *ya da* **Prodüktör** bir filmin, tiyatro oyununun ya da televizyon programının, gerekli oyuncu, dekor ve giysileri sağlayarak, halka sunulmasını gerçekleştiren kişi; mali kaynak bulunmasından ve örgütlenmeden sorumlu bir yöneticidir; yönetmen ise yapıtın yorumundan ve sahneye konmasından sorumludur
ilgili maddeler
Radyo ve televizyon yayınları 14:193b
Sinema 15:239a
YAPIMCILIK 1910'larda Rusya'da gelişen soyut sanat ve mimarlık akımı; akımın 1913'te, Vladimir Tatlin'in soyut, geometrik kabartmalarıyla başladığı kabul edilir; Maleviç, Kandinsky, Gabo, Pevsner ve Lissitzky öbür önde gelen temsilcileri arasındadır; grup 1920'lerde dağılmıştır
ilgili maddeler
Grafik sanatlar 7:222a
Resim sanatı 14:232b
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:14b vd.
YAPIM SANAYİSİ
ana madde Türkiye 18:67a
ilgili madde Ekonomi 6:91a
YAPISALCILIK kültürel antropolojide, Fransız antropolog Claude Lévi-Strauss'un geliştirdiği düşünce akımı; daha geniş anlamda, olay, kurum ya da düşüncelerin tarihsel gelişiminden çok, belli bir zaman dilimi içindeki yapısını ve bu yapıyı oluşturan öğelerin karşılıklı ilişkilerini ele alan çeşitli kuramsal yaklaşımları belirtir
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:45a
YAPISAL KİMYA
ilgili madde Kimya 10:262b
YAPISAL PROTEİN
ilgili madde Protein 14:148b
YAPIŞIK İKİZLER genellikle gövdeden yada kafadan birbirine bağlı ve bazı organları ortak olan tek yumurta ikizleri; bazen ameliyatla ayrılabilirler
ilgili madde İkiz 8:311b
•Siyamlı ikizler
YAPIŞMA KUVVETİ
ilgili maddeler
Kılcallık 10:206b
Sıvı 15:187a
YAPIŞTIRICI
madde başlığı Yapıştırıcı 19:95a, görsel
ilgili madde Reçine 14:205b
YAPMA UYDU
ana madde Uydu 18:230a vd.
ilgili maddeler
Telekomünikasyon 17:129a, görsel
Uzay araştırmaları 18:244b, 251a
Yerçekimi 19:155b
•Askeri uydu; Haberleşme uydusu; Uydu yayımcılığı
YAPOK *bak.* **SU OPOSSUMU**
YAPRAK
madde başlığı Yaprak 19:96a, görsel
ilgili maddeler
Ağaç 1:66a vd.
Bitki 3:231b vd.
Fotosentez 7:15b
Gövde 7:206b vd.
İğneyapraklılar 8:293a vd.
YAPRAKARISI arılar ve yabanarılarıyla akraba böcek; çoğu yaprakla beslenir; iğneyapraklılara, söğüt, kavak, dişbudak gibi ağaçlara ve başta kiraz, erik, armut ve fındık olmak üzere çeşitli meyve ağaçlarına büyük zarar verebilir
ilgili maddeler
Larva 11:203b
Tırtır 17:191a
YAPRAK AYASI
ilgili madde Bitki: görsel 3:232
YAPRAKBİTİ *ya da* **Bitkibiti**
madde başlığı Yaprakbiti 19:99a, görsel
ilgili maddeler
Böcek 3:333a, görsel
Karınca 10:64a vd.
Yaşam çevrimi 19:111b
YAPRAKBÖCEKLERİ
ilgili madde Kınkanatlılar 10:210b
YAPRAKDÖKEN AĞAÇ yapraklarını belli bir mevsimde döken genişyapraklı ağaç; genellikle kurak mevsimi olmayan ılıman bölgelerde yetişir; meşe, kayın, huşağacı, kestane, kavak, karaağaç, akçaağaç ve ıhlamur en yaygın örnekleridir
ilgili maddeler
Ağaç 1:66a vd.
Orman 13:206a vd.
YAPRAKDÖKMEYEN *bak.* **HERDEMYEŞİL**
"YAPRAK FIRTINASI" Garcia Marquez'in romanı
ilgili madde Garcia Marquez 7:76a
YAPRAKKESEN ARI
ilgili maddeler
Arı 1:326b
Arıcılık 1:330a vd.
YAPRAKKESEN KARINCA *ya da* **Bahçıvan karınca**
ilgili madde Karınca 10:64b
YAPRAK KOLTUĞU
ilgili madde Bitki: görsel 3:232
YAPRAKLI Çankırı'nın ilçesi; kuzeyini Köroğlu Dağları'nın uzantıları engebelendirir; topraklarını Kızılırmak'ın kolları sular; halkın geçim kaynağı tarımdır; nüf. (1990): ilçe 22.554, kasaba 3.669
YAPRAKPİRESİ bitkilerin özsuyuyla beslenen böcek; uzun arka bacaklarının yardımıyla sıçrayarak yer değiştirir; boyu 15 mm'yi bulur; özsuyunu emerek büyümesini engellediği, çeşitli hastalıklar bulaştırdığı ve yumurtalarını bırakırken dokularını zedelediği için bitkilerin önemli zararlılarındandır
ilgili madde Patates 14:28b
YAPRAK SAPI
ilgili madde Bitki: görsel 3:232
YAPRAKSI LİKEN
ilgili madde Liken 11:254b, görsel
YAPRAKSOLUCANLAR *ya da* **Kelebekler** yaprak ya da şerit biçimli yassısolucanları içeren ve y. 6.000 türden oluşan omurgasızlar sınıfı; üyeleri başta balıklar olmak üzere bütün omurgalılarda asalak olarak

yaşar; konaklarına kancalar, çekmenler ya da dikenler aracılığıyla tutunurlar; özellikle insanın ve evcil hayvanların asalağı olan bazı türleri kelebek adıyla bilinir; kan kelebeği insana da bulaşan ve hastalık taşıyan bir yapraksolucandır; karaciğer kelebeği sığırların ve koyunların asalağıdır
ilgili maddeler
Asalak ve çürükçül canlılar 2:53b
Şistozomiyaz 16:285a

YAPRAKYOSUNU
ana madde Yosunlar 19:189a, görsel
ilgili maddeler
Bitki 3:233b, görsel, tablo
Çiçek 4:293a

YAPTIRIM *ya da* **Müeyyide** bir zorunluğa uyulmasını sağlamak amacıyla uygulanan zorlayıcı önlem; uluslararası alanda her zaman etkili bir silah olmamakla birlikte, bazı ülkeler, başka ülkelere baskıda bulunmak üzere ekonomik ya da askeri yaptırımlar uygular

YARA
madde başlığı Yara 19:100a
ana madde İlkyardım 9:9a

YARA BANDI
ilgili madde İlkyardım 9:9b

YARA İZİ
ilgili madde Yara 19:100b

YARALANMA
ana madde İlkyardım 9:7a vd.
ilgili madde Plastik cerrahi 14:93b

YARARCILIK 19. yy'da Jeremy Bentham ve John Stuart Mill tarafından geliştirilen felsefe
ilgili madde Mill 12:222a

YARASA
madde başlığı Yarasa 19:101a, görsel
ilgili maddeler
Hayvan 8:96b
Hayvan göçü 8:109a
Kış uykusu 10:230a
Kulak 11:95a
Ses 15:146a
Sesüstü dalgalar 15:151b
Tozlaşma 17:266a
Uçuş 18:170a
Yankı 19:92a

"YARASA" Johann Strauss'un (Oğul) operası
ilgili maddeler
Opera 13:190a
Strauss Ailesi 16:145a

YARASABALIĞI
ilgili madde Balık: görsel 2:310

"YARASIN BEYLER" Cumalı'nın şiir kitabı
ilgili madde Cumalı 4:211b

"YARATILIŞ" Haydn'ın oratoryosu
ilgili madde Haydn 8:91b

"YARATILIŞ" Türk destanı
ilgili maddeler
Destan 5:199a
Şiir sanatı 16:271a

YARATILIŞ EFSANESİ dünyanın ve insanın nasıl yaratıldığına ilişkin halk öyküsü
ana madde Efsane ve mitler 6:53b
ilgili maddeler
İlkel dinler 8:331a
İskandinav efsaneleri 9:86b

"YARAYA TUZ BASMAK" İlhan'ın romanı
ilgili madde İlhan 8:328b

YARBAY Türk Silahlı Kuvvetleri'nde binbaşıdan sonra bir üst rütbe; süresini dolduranlar albay olurlar

YARDA İngiliz ve Amerikan ölçü sisteminde kullanılan ölçü birimi; 3 futa, 32 ince ve 91,44 cm'ye eşittir
ilgili madde Uçak 18:165b vd.
ilgili maddeler
Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:77
Ölçme 13:266b

YARDIMCI PİLOT
ilgili madde Uçak 18:165b vd.

YARDIM KURUMU *ya da* **Hayır kurumu**
madde başlığı Yardım kurumları 19:102b, görsel
ilgili maddeler
Birleşmiş Milletler 3:218a vd.
Vakıf 18:289a
•Çocuk Esirgeme Kurumu; Kızılay; Kızılhaç

"YARENLİK" Ilgaz'ın şiir kitabı
ilgili madde Ilgaz 8:227a

YARGI devletin, adaletin dağıtımı ile görevli olan kolu
ana maddeler
Mahkeme 11:331b vd.
Yargı sistemi 19:105a
ilgili maddeler
Cumhurbaşkanı 4:213b
Devlet 5:206a
Siyasal ve yerel yönetim 15:285a, 287b
Türkiye 18:79a
•Avukat; Hukuk; Jüri; Savcı; Yargıç; Yasa

YARGIÇ *ya da* **Hâkim**
madde başlığı Yargıç 19:104b
ilgili maddeler
Duruşma 5:331b vd.
Gözetim 7:214a
Mahkeme 11:331b vd.
Türkiye 18:79a
Yargı sistemi 19:105b, 106a

YARGIÇ GÜVENCESİ
ilgili maddeler
Yargıç 19:105a
Yargı sistemi 19:105b

YARGI SİSTEMİ
madde başlığı Yargı sistemi 19:105a
•Yargı

YARGITAY eski adı **Divan-ı Ahkâm-ı Adliye** Türkiye'de adli yargı alanında en üst mahkeme; kökeni, 1868'de kurulan Divan-ı Ahkâm-ı Adliye'ye uzanır; adliye mahkemelerince verilen karar ve hükümlerin son inceleme yeridir; mahkeme kararlarının hukuka uygunluğunu denetler, yargı alanında birliği sağlar ve yasa maddelerinin yorumlanması konusunda mahkemeleri bağlayıcı kararlar (içtihat) verir; hukuk ve ceza dairelerine ayrılmıştır; daire kararlarına direnen adliye mahkemelerinin hükümlerini, dairelerdeki bütün üyelerin katıldığı Hukuk Genel Kurulu ile Ceza Genel Kurulu'nda kesin karara bağlar
ilgili maddeler
Anayasa Mahkemesi 1:256b
Mahkeme 11:332b
Tanzimat 16:329a
Türkiye 18:79b
Yargı sistemi 19:106a

YARIASALAK
ilgili madde Asalak ve çürükçül canlılar 2:54a

YARIBAŞKALAŞMALI BÖCEKLER
ilgili maddeler
Böcek 3:330b, görsel
Günsineği 7:300b

YARICILIK tarla sahibi ile kiracının ürünü aynî olarak ve genellikle yarı yarıya bölüşmesine dayanan tarımsal işletme biçimi

YARIÇAP çemberin üzerindeki herhangi bir nokta ile merkez arasındaki uzaklık

YARI GEÇİRGEN ZAR *ya da* **Ayrımlı geçirgen zar**
ilgili madde Geçişme 7:101a

YARIİLETKEN sıcaklığın artmasına ya da içindeki katışkıların varlığına bağlı olarak direnci azalan elektrik iletkeni; örn. germanyum ve silisyum elementleri ile kurşun tellür gibi bazı bileşikler yarıiletkendir; bu maddeler, örn. diyotlar, transistörler ve tümleşik devreler gibi çeşitli düzeneklerde, elektrik akımının geçişini denetlemek için kullanılır
ilgili maddeler
Hesap makinesi 8:137a
İletkenlik 8:327a vd.
Silisyum 15:212a

YARIİLETKEN LASER
ilgili madde Laser 11:207a, 206a, görsel

YARIK DAMAK *bak.* **DAMAK YARIKLIĞI**

YARILANMA SÜRESİ *bak.* **YARI ÖMÜR**

YARIMADA SAVAŞI *bak.* **İSPANYA BAĞIMSIZLIK SAVAŞI**

YARIMBURGAZ MAĞARASI İstanbul
ilgili maddeler
İstanbul 9:116a
Taş Devri 17:64b

YARIMDAİRE KANALI
ilgili madde Kulak 11:96a

YARIM FELÇ *ya da* **Hemipleji**
ilgili madde Felç 6:266b

YARIM KABARTMA *bak.* **ALÇAK KABARTMA**

YARIMKANATLILAR
madde başlığı Yarımkanatlılar 19:107b, görsel
ilgili maddeler
Böcek 3:332b, 333a, görsel
Tatlı su canlıları 17:83b

YARIM TON *ya da* **Yarım ses**
ilgili madde Armoni 2:33b

YARIM UYAK edebiyat; ölçülü şiirde, sonu farklı ünsüzlerle biten sözcüklerdeki vurgulu ünlülerin yinelenmesi; örn. tat-bak
ilgili madde Uyak 18:227b

YARI ÖMÜR *ya da* **Yarılanma süresi** radyoaktif bir maddedeki atom çekirdeklerinin yarısının bozunumu için gereken süre; atom çekirdeğinin kararlılığının bir ölçüsüdür; farklı maddelerin yarı ömürleri saniyenin milyonda birinden trilyonlarca yıl kadar değişen uzunlukta olabilir
ilgili maddeler
Radyoaktiflik 14:182b
Radyometrik tarihlendirme 14:190a

YARISAYDAM
ilgili madde Işık 8:252a

YARIŞ ARABASI
ilgili madde Tekerlek: görsel 17:107

YARIŞ OTOMOBİLİ
ilgili madde Otomobil yarışı 13:250b

YARIŞ TEKNESİ
ilgili madde Deniz tekneleri 5:182a

YARPUZ
ilgili madde Nane 13:29b vd.

YARRA IRMAĞI Avustralya
ilgili madde Avustralya: görsel 2:195

YARRAN Avustralya'ya özgü akasya türü
ilgili madde Akasya 1:105a

YASA *ya da* **Kanun** hukuk; belirli bir sis-

temle yazıya geçirilmiş, genel, soyut ve sürekli hukuk kuralı
ana madde
•Hukuk 8:214b
ilgili maddeler
Anayasa 1:264a
Anayasa mahkemesi 1:265a
Anglosaksonlar 1:274b
Bakanlar kurulu 2:284b
Krallık 11:72a
Mahkeme 11:331b
Parlamento 14:8a
Roma İmparatorluğu 14:265b
Sanayi Devrimi 15:48a
Sendika 15:122b vd.
Siyah Amerikalılar 15:273a
Siyasal partiler 15:282b vd.
Sözleşme 16:39b
Suç 16:153a
Şirket 16:283b
Telif hakkı 17:142a
Türkiye 18:74a, 79a vd.
Türkiye Büyük Millet Meclisi 18:99a
Ücret 18:262b
Yargı sistemi 19:105a vd.
•Hammurabi Yasaları; Jüstinyen Yasa Derlemesi; Magna Carta; Solon Yasaları; Türk Ceza Kanunu; Türk Medeni Kanunu

YASA GÜCÜNDE KARARNAME *bak.* **KANUN HÜKMÜNDE KARARNAME**

"YASAK" Anday'ın denemesi
ilgili madde Anday 1:266b

YASAK KENT yabancıların girmeleri yasak olan kentler için kullanılan genel terim; bunun ünlü iki örneği, Tibet'in 19. yy'da yabancılara kapalı olan başkenti Lhasa ile Pekin'deki, eskiden Mançu hanedanından hükümdarların oturdukları imparatorluk kesiminde, sarayların ve tapınakların bulunduğu kapalı bölgedir
ilgili madde Pekin 14:39a

"YASAK OYUNLAR" Fransız yönetmen René Clément'ın filmi
ilgili madde Sinema 15:235a

"YASAK SEVİŞMEK" İlhan'ın şiir kitabı
ilgili madde İlhan 8:328a

"YASAK SOKAKLAR" Tuna'nın filmi
ilgili madde Türk sineması 18:137a

YASAL YARGIÇ
ilgili madde Yargı sistemi 19:105b vd.

YASAMA devletin ve bireylerin uyması gereken normları belirleme etkinliği
ana maddeler
Parlamento 14:7a
Türkiye Büyük Millet Meclisi 18:96b
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:220b
Cumhurbaşkanı 4:212b
Devlet 5:206a
Krallık 11:72b
Siyasal ve yerel yönetim 15:287a, 285a
Türkiye 18:73b vd.

YASAMA DOKUNULMAZLIĞI
ilgili madde Parlamento 14:11a

YASAMA MECLİSİ yasaları yapmak ya da değiştirmek erkine sahip organ; çoğu ülkede yasama organının üyeleri seçimle bu göreve gelir, buna karşılık İngiltere'de Lordlar Kamarası veraset yoluyla bu göreve gelen üyeleri de kapsar; yasama organının öbür görevleri arasında anayasaya maddeler eklemek, devlet maliyesini ve çeşitli devlet kurumlarını denetlemek yer alır; yasama organı çeşitli ülkelerde değişik adlar taşır, örneğin ABD'nin Kongre'si, İngiltere'nin Parlamentosu, Almanya'nın Bundestag'ı, SSCB'nin Yüksek Sovyet'i ve TC'nin TBMM'si gibi
•Yasama

YASAMA SORUMSUZLUĞU
ilgili madde Parlamento 14:10b

YASEMİN
madde başlığı Yasemin 19:108a, görsel

YASEMİN ÇAYI
ilgili madde Yasemin 19:109a

YASEMİN ESANSI
ilgili maddeler
Yağ 19:67a
Yasemin 19:109a

YASSIADA İstanbul
ilgili madde Prens Adaları 14:141a

YASSIADA MAHKEMELERİ 27 Mayıs 1960'da ordunun yönetime el koymasından sonra Demokrat Parti yöneticilerinin ve milletvekillerinin yargılandığı davalar dizisi; yargılamalar Marmara Denizi'ndeki Yassıada'da yapıldığından bu adla anılır; özel yasayla oluşturulan Yüksek Adalet Divanı'nın yargılamaları sonucunda 15 idam, 402 hapis cezası verildi, 135 sanık aklandı
ilgili madde Bayar 3:83b

YASSIBALIKLAR
madde başlığı Yassıbalıklar 19:109a, görsel
ilgili maddeler
Balık 2:313b
Balıkçılık 2:316a
Çevre kirliliği 4:283a
Koruyucu renklenme 11:21b

YASSIÇİMEN SAVAŞI 10 Ağustos 1230; Anadolu Selçukluları ve Eyyubiler ile Harezmşahlar arasında, Erzincan yakınlarında yapılan meydan savaşı; Doğu Anadolu'yu ele geçirmek isteyen Celaleddin Harezmşah savaşta I. Alaeddin Keykubad karşısında yenilgiye uğradı ve Azerbaycan'a kaçtı
ilgili madde Harezmşahlar 8:35a

YASSISOLUCANLAR
ana madde Solucan 15:312b
ilgili maddeler
Canlılar 4:124b
Hayvan davranışı 8:106b
Zooloji 19:269a
•Kan kelebeği; Karaciğer kelebeği; Tenya

YASUKUNİ ANITI Tokyo, Japonya
ilgili madde Şinto dini 16:282b

YAŞ *ya da* **Iaşi** Romanya'nın kuzeydoğu kesiminde kent; aynı adı taşıyan ilin merkezidir; Bahlui Irmağı kıyısında yer alır; tarih boyunca bir kültür ve ticaret merkezi olma özelliğini korudu; kimyasal madde, ilaç, plastik eşya ve dokuma sanayileri gelişmektedir; nüf. 313.000 (1986)
ilgili madde Romanya 14:278a

"YAŞADIĞIMI İTİRAF EDİYORUM" Neruda'nın özyaşamöyküsü
ilgili madde Neruda 13:59b

"YAŞADIM" Eyuboğlu'nun şiir kitabı
ilgili madde Eyuboğlu 6:245a

"YAŞAM" Picasso'nun tablosu
ilgili madde Picasso: görsel 14:71

"YAŞAMAK GÜZEL ŞEY BE KARDEŞİM" Nâzım Hikmet'in romanı
ilgili madde Nâzım Hikmet 13:44a

"YAŞAMAK KORKUSU" Abdullah Cevdet'in yapıtı
ilgili madde Abdullah Cevdet 1:15a

"YAŞAMA UĞRAŞI" Pavese'nin günlüğü
ilgili madde İtalyan edebiyatı 9:152a

YAŞAM BİLİMLERİ
ilgili madde Bilim ve bilimsel yöntemler 3:191a

YAŞAM ÇEVRİMİ
madde başlığı Yaşam çevrimi 19:110b, görsel
•*Hayvanlar ve bitkiler, örn.* Eğreltiotu; Kelebek; Kınkanatlılar; Mantar

YAŞAM DESTEK SİSTEMİ atmosfer dışı uzay ya da sualtı gibi, insanın yaşaması olanaksız ortamlarda yaşamasına ya da çalışmasına olanak veren karmaşık aygıtlar sistemi; hastanelerin yoğun bakım bölümündeki ağır hastaların ya da yaralıların yaşamsal işlevine destek olan makinelere de aynı ad verilir
ilgili madde Astronot 2:81a

"YAŞAM DÖNEMEÇLERİ" O. Henry'nin öykü kitabı
ilgili madde O. Henry 13:134a

YAŞAM DÜZEYİ bir kişi ya da topluluğun mal ve hizmetlerden ve yaşam çevresinden yararlanma ölçüsü; öncelikle kişisel gelire dayanır; aynı zamanda, kamu hizmetlerinin niteliğine bağlı olarak ulusal refah düzeyinden etkilenir

YAŞAM KAPASİTESİ
ilgili madde Solunum 15:318b

YAŞAMÖYKÜSÜ *ya da* **Biyografi**
madde başlığı Yaşamöyküsü 19:111b

YAŞAM SİGORTASI *ya da* **Hayat sigortası**
ana madde Sigorta 15:210b vd.

YAŞAM SÜRESİ *bak.* **ÖMÜR**

YAŞ ANTLAŞMASI 9 Ocak 1792; 1787-1791 Osmanlı-Rus Savaşı'nı sona erdiren barış antlaşması; Küçük Kaynarca Antlaşması'nın koşulları yinelendi; Ruslar Karadeniz'in kuzey kıyılarını bütünüyle denetimlerine aldılar; Eflâk-Boğdan ve Besarabya Osmanlılar'a geri verildi
ilgili maddeler
Katerina 10:93a
Nizam-ı Cedid 13:89b

YAŞAR, TONGUÇ *bak.* **TONGUÇ**

YAŞAR KEMAL Türk yazar, d. 1922
madde başlığı Yaşar Kemal 19:113b, görsel
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:22b
Türk edebiyatı 18:41a

"YAŞAR NE YAŞAR NE YAŞAMAZ" Nesin'in romanı
ilgili madde Nesin 13:60b

"YAŞASIN DENİZ" Halikarnas Balıkçısı'nın öykü kitabı
ilgili madde Halikarnas Balıkçısı 8:9a

"YAŞAYAN ÇÖL" Disney'in belgesel filmi
ilgili madde Disney 5:240b

YAŞİN, LEV Rus futbolcu, 1929-1990; kalecilik yaptı; Moskova Dinamo'da oynadı; 1963'te Avrupa'da yılın futbolcusu seçildi; 78 kez milli oldu; 1956 Olimpiyat Oyunları futbol turnuvasını ve 1960 Avrupa Şampiyonası'nı kazanan Rus takımında oynadı

YAŞ KOLLODYUM YÖNTEMİ
ilgili madde Fotoğrafçılık 7:7b

YAŞLANMA bir canlıda, kemik yapımı,

doku onarımı gibi biyolojik işlevlerin giderek aksamasına yol açan fizyolojik değişiklikler zinciri; yaşlanmayla birlikte eklemler sertleşir, kas dokusunun yağ dokusuna oranı azalır, enerji üretimi, fizyolojik tepkiler ve zihinsel süreçler yavaşlar
ilgili madde Yaşlılık 19:116a
"YAŞLI KADINLAR VE DENİZ" Ritsos'un şiir kitabı
ilgili madde Ritsos 14:244b
YAŞLILIK
madde başlığı Yaşlılık 19:115a, görsel
ilgili maddeler
Bellek 3:130a
Felç 6:267a
Nüfus 13:113b
YAŞLILIK SİGORTASI
ilgili madde Sigorta 15:202b
•Emeklilik maaşı
YAŞ PİL
ilgili madde Pil 14:72b, görsel
YATAĞAN Muğla'nın ilçesi; topraklarını Çine Çayı ve Akçay'ın kolları sular; ekonomisi tarıma dayalıdır; alüminyum, linyit ve zımparataşı yatakları işletilir; kilim ve halı dokumacılığı da önemli geçim kaynaklarındandır; nüf. (1990): ilçe 42.376, kasaba 11.890
YATAĞAN TERMİK SANTRALI Muğla; üç birimden oluşan santralın ilk birimi 1982'de açıldı; yıllık elektrik enerjisi üretim kapasitesi 3.780 milyon kW/saattir
ilgili madde Muğla 12:301a
YATAK madencilik
ilgili madde Madencilik 11:314a
YATAK mekanik; bir makinede, hareketli ya da dönen parçalara destek olan bölüm; genellikle makinenin şaftlarına ya da millerine destek olan yatağın hareketli yüzeyleri arasında, sürtünmeyi azaltmak için yağlanan makaralı ya da bilyeli rulmanlar bulunur
ilgili maddeler
Kalay 9:274a
Sürtünme 16:208a
•Bilyeli rulman
YATAK mobilya
ilgili madde Mobilya 12:247b, görsel
YATAKLI VAGON
ilgili madde Demiryolu ve tren 5:141b
YATAK TAHTAKURUSU
ana madde Tahtakurusu 16:296b vd., görsel
YATAY KALKIŞ VE İNİŞLİ UÇAK *ya da* **HOTOL uçak**
ilgili madde Uzay uçuşları: görsel 18:260
"YATIK EMİNE" Kavur'un filmi
ilgili madde Türk sineması 18:138b
YATIR evliya ve ermiş mezarlarına ya da türbelerine halk arasında verilen ad; olağanüstülüklerini öldükten sonra da sürdürdüklerine inanılan bu kişilerin mezarları bir dilek ve adak yeri durumundadır; buralara genellikle mum dikilir; bazıları için de şeker, tuz, helva gibi şeyler bırakılır
YATIRIM
madde başlığı Yatırım 19:116b
YATIRIM BANKASI ekonomi; anonim şirketlerin ve kamu iktisadi teşebbüslerinin yeni menkul değerler çıkarmasını desteklemek ve bunlara uzun süreli finansman sağlamak amacıyla oluşturulan mali kurum
ilgili madde Bankalar ve bankacılık 3:27a
YATIŞTIRICI sinir sisteminin etkinliğini yavaşlatan ilaçlardır; ağrıları dindirmek, uyku vermek ve sinir gerginliğini azaltmak amacıyla kullanılırlar
ilgili maddeler
İlaç bağımlılığı 8:319b
Ruh hastalıkları 14:296a
Sara 15:58a
YAT LİMANI *ya da* **Marina**
ilgili maddeler
Finlandiya: görsel 6:305
Turizm: görsel 17:333
YAUNDE Kamerun'un başkenti; aynı zamanda ikinci büyük kentidir; tarım ürünlerini işleyen küçük sanayi tesisleri bulunur; nüf. 712.089 (1987)
ilgili madde Kamerun 9:292b
YAVAŞLATICI
ilgili maddeler
Grafit 7:225b
Nükleer enerji 13:120b, 121a, 121b
YAVİ, ERKAL Türk grafiker, d. 1942; özellikle kitap kapağı çalışmalarıyla tanınır; yurtiçinde ve yurtdışında çeşitli sergilere katıldı, ödüller kazandı; grafiğin bütün alanlarında ürün verdi; Yunanistan'da Ellinikes-Ekdoseis Yayınevi'nin yayımladığı Türk yazarlarının kitap kapaklarını resimledi
YAVUZ, HİLMİ Türk şair ve yazar, d.1936; çağdaş şiirden ve kültür tarihinden yararlanarak kurduğu imge ve dil örgüsüyle Türk şiirinde kendine özgü bir yer edinmiştir; *Doğu Şiirleri* (1977), *Zaman Şiirleri* (1987), *Denemeler, Karşı Denemeler* (1988) ve *Taormina* (1990) yapıtlarından bazılarıdır
"YAVUZ" Osmanlı kruvazörü, 1911'de Almanya'da yapıldı; asıl adı Goeben'di; Ağustos 1914'te İngilizlerden kaçarak Çanakkale Boğazı'na sığındı; Osmanlı bayrağı çekildi ve adı Yavuz olarak değiştirildi; I. Dünya Savaşı'nda Karadeniz'de birçok harekâta katıldı; cumhuriyet döneminde donanmanın sancak gemisi oldu; 1950'de kadro dışı bırakıldı, 1973'te sökülüp parçalandı
YAVUZELİ Gaziantep'in ilçesi; orta kesimde Yavuzeli Ovası yer alır; en çok tahıl, antepfıstığı ve pamuk yetiştirilir; hayvancılık yaygındır; nüf. (1990): ilçe 23.955, kasaba 6.864
YAVUZ SULTAN SELİM *ya da* **Selim I** Osmanlı padişahı, 1470-1520
madde başlığı Yavuz Sultan Selim 19:117b, görsel
ilgili maddeler
Abbasiler 1:12b
Barbaros Hayrettin Paşa 3:41b
Halifelik 8:7b
Kudüs 11:90a
Memlüklar 12:144b
Osmanlı İmparatorluğu 13:234b vd.
Piri Reis 14:79b
Pir Sultan Abdal 14:81a
Safeviler 14:331b
•Çaldıran Savaşı; Mercidabık Savaşı
YAY mekanik
madde başlığı Yay 19:119a, görsel
ilgili maddeler
Esneklik 6:209b, görsel
Saat 14:318b
YAY silah
madde başlığı Ok ve yay 13:143b, görsel
ana madde Okçuluk 13:136a vd., görsel
ilgili maddeler
Kara kuvvetleri 10:27a
Savaş ve savaş araçları 15:78b
YAY güney yarıkürede takımyıldız; Latince adı *Sagittarius*; Üç Parçalı ve Omega bulutsularını içerir; burçlar kuşağının dokuzuncu işaretidir
ilgili madde Astroloji: tablo 2:68
YAYGIN EĞİTİM
ilgili maddeler
Eğitim 6:72b
Üniversite ve yüksekokullar 18:268b
YAYGIN SKLEROZ beyin ve omurilikte ortaya çıkan hastalık; sinir dokusunu etkiler ve sinirlerdeki iletimin kesintiye uğramasına yol açar; belirtileri görme kaybı, dengesiz yürüme, baş dönmesi ve bazen felçtir; çoğunlukla 20-40 yaşları arasında tanı konabilir; nedeni tam olarak bilinememektedir
ilgili madde Sinirler ve sinir sistemi 15:247b
YAYIK
ilgili madde Tereyağı 17:53b, görsel
YAYIK AYRANI *bak.* **AYRAN**
YAYIMCILIK *ya da* **Yayıncılık**
madde başlığı Yayımcılık 19:120a, görsel
ana madde Kitap 10:280a
ilgili madde Sansür 15:54b
•Basım
YAYINBALIĞI
madde başlığı Yayınbalığı 19:122b, görsel
ilgili madde Balık 2:314a
•Kedibalığı
YAYINCILIK *bak.* **YAYIMCILIK**
YAYINEVİ
ilgili madde Yayımcılık 19:120b vd.
YAYINIM *ya da* **Difüzyon** bir gaz ya da sıvı içindeki moleküllerin, derişikliğin fazla olduğu bölgeden az olduğu bölgeye doğru akması; sıcaklığın yükselmesi ve iki bölge arasındaki derişiklik farkının büyük olması yayınım hızını artırır
ilgili maddeler
Gaz 7:83b
Geçişme 7:101b
YAYINIMLI BULUTSU
ana madde Bulutsu 4:59a
YAYIN YÖNETMENİ *ya da* **Editör**
ilgili madde Yayımcılık 19:120b, görsel
YAYKUYRUK
ilgili maddeler
Böcek 3:332b
Toprak: görsel 17:249
YAYLA *ya da* **Plato**
madde başlığı Yayla 19:123a, görsel
ilgili maddeler
Ova 13:255a
Türkiye: görsel 18:46
YAYLAÇİÇEĞİ *bak.* **ÖLMEZÇİÇEK**
YAYLADAĞI Hatay'ın ilçesi; dağlık bir alandadır; başlıca geçim kaynağı hayvancılıktır; yörede yetiştirilen pipo tütünü ünlüdür; ilçedeki önemli tarihi yapıtlar Zeus Tapınağı ile 5. yy'dan kalma manastır ve kilise kalıntılarıdır; nüf. (1990): ilçe 26.172, kasaba 6.496
YAYLADERE Bingöl'ün ilçesi; daha önce Kiğı ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe

oldu; nüf. (1990): ilçe 3.607, kasaba 1.294
YAYLI ÇALGILAR yay çekerek müzik sesi elde edilen telli çalgıların genel adı
ilgili maddeler
Halk müziği 8:17a
Oda müziği 13:125a
Orkestra 13:202b, 203a
•Keman; Kemençe; Kontrbas; Viyola; Viyolonsel
YAYLI ÇALGILAR DÖRTLÜSÜ
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:167a
Oda müziği 13:125a, görsel
YAYLI ÇALGILAR ORKESTRASI
ilgili madde Orkestra 13:202b
YAYLI TANBUR
ilgili madde Tanbur 16:315b
YAZ en sıcak mevsim; yeterli yağış olduğu sürece bitkilerin en hızlı geliştiği dönemdir; yeşil ağaçlar, çimenler, parlak renkli çiçekler ve masmavi gökyüzüyle doğanın çok renkli olduğu bir dönemdir
ilgili madde Mevsimler 12:181b vd.
YAZAR
ilgili maddeler
Telif hakkı 17:142a
Yayımcılık 19:121a vd.
YAZAR KASA satış toplamlarını hesaplayan, kaydeden ve satış işlemlerinin denetimini sağlayan aygıt; 1879'da James Ritty tarafından keşfedildi
ilgili madde Hesap makinesi 8:138a
YAZ GÜNDÖNÜMÜ
ilgili madde Mevsimler 12:182a
YAZI
madde başlığı Yazı 19:123b, görsel
ana madde Alfabe 1:144b vd.
ilgili maddeler
Arapça 1:313a
Arduvaz 1:324b
Arkeoloji 2:19b
Babil ve Asur uygarlıkları 2:254a
İletişim 8:324a
Medler ve Persler 12:123a
Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:235a vd.
•Çiviyazısı; Demotik yazı; El yazısı; Hiyeratik yazı; Hiyeroglif; İdeografik yazı; Okuryazarlık; Resimyazı
YAZICI *ya da* **Printer**
ilgili maddeler
Bilgisayar 3:185b
Sözcükişlem 16:37a, 37b
YAZIHAN Malatya'nın ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 16.218, kasaba 2.862
YAZIKSIZ, NECİP ASIM Türk dilbilimci ve tarihçi, 1861-1935
ilgili madde Türkçülük 18:32a, görsel
"YAZILARI SEVEN AYI" Dağlarca'nın şiir kitabı
ilgili madde Dağlarca 5:60b
YAZILI HANİ
ilgili madde Hani 8:25b
YAZILIKAYA Boğazköy'ün 2 km kuzeydoğusunda, İÖ 13. yy'da yapılmış Hitit açık hava tapınağı; galeri denilen, biri büyük biri küçük iki girintiden oluşur; büyük galeriyi çevreleyen kayalarda Hitit tanrılarını, tanrıçalarını ve kralların betimleyen 63 kabartma figür yer alır; küçük galeride de benzer figürler vardır; bu galerinin IV. Tudhaliya'ya ayrıldığı sanılmaktadır
ilgili madde Boğazköy 3:266a, görsel
YAZILIKAYA MAĞARASI Kağızman, Kars
ilgili madde Mağara sanatı: görsel 11:329
YAZILIM bilgisayar teknolojisinde, bir bilgisayarın komutları yerine getirmesi ve verileri işlemesi için gerekli olan bütün programlar; çalışmasını denetlemek üzere, yapımı sırasında bilgisayarın içine yerleştirilen kontrol programları da yazılımın bir parçasıdır
ilgili madde Bilgisayar: tablo 3:182
•Donanım
YAZILI MAĞARA Pasinler, Erzurum
ilgili madde Erzurum: görsel 6:180
YAZI MAKİNESİ *ya da* **Daktilo**
madde başlığı Yazı makinesi 19:125b, görsel
ilgili madde Sözcükişlem 16:37a
YAZIM KURALLARI
madde başlığı Yazım kuralları 19:127a
YAZIN *bak.* **EDEBİYAT**
YAZIR Oğuz boyu; Bozoklar'ın Ay Han Oğulları kolundan; Anadolu'ya gelen küçük bir bölümü Isparta ve Bursa çevresinde yerleşmişlerdir
YAZ ISPANAĞI *bak.* **KUZU ISPANAĞI**
YAZLIK BUĞDAY
ilgili maddeler
Buğday 4:42b, görsel
Tarım ve hayvancılık 17:34b
YAZLIK SARAY Pekin, Çin
ilgili madde Pekin 14:39a, görsel
YAZ SAATİ
madde başlığı Yaz saati 19:130b
YAZ UYKUSU
ilgili maddeler
Kış uykusu 10:231a
Tropik bölgeler 17:295b
"YAZ YAĞMURU" Tanpınar'ın öykü kitabı
ilgili madde Tanpınar 16:323a
YEATS, W. B. İrlandalı şair ve oyun yazarı, 1865-1939
madde başlığı Yeats 19:130b, görsel
YEDEKSUBAY
ilgili madde Askerlik 2:64a
YEDİ ADALAR *bak.* **İYON ADALARI**
"YEDİ ASKI"
ilgili madde Arap edebiyatı 1:314b
YEDİ BİLGE
ilgili madde Solon 15:311a
"YEDİ ÇATILI EV" Hawthorne'un romanı
ilgili madde Amerikan edebiyatı 1:222b
"YEDİÇINAR YAYLASI" Kemal Tahir'in romanı
ilgili madde Kemal Tahir 10:156b
YEDİEMİNLİK *ya da* **Kayyımlık** hukukta, uyuşmazlık konusu mal varlığının, dava sonuçlanıncaya kadar korunmak ve yönetilmek üzere, mahkemece belirli bir kişiye verilmesi
ilgili madde İflas 8:289b
YEDİGÖLLER Bolu
madde başlığı Yedigöller 19:131a, görsel
ilgili madde Bolu: görsel 3:280
YEDİGÖLLER MİLLÎ PARKI Bolu
ilgili maddeler
Ulusal parklar 18:192b, tablo
Yedigöller 19:132a
YEDİKARDEŞLER ÇINARI
ilgili madde Çınar 4:288b, görsel
YEDİKULE İstanbul'un kara surları üzerinde içkale; Fatih Sultan Mehmed tarafından yaptırıldı; beşgen planlı yapının kente dönük kesiminde daire planlı üç burç vardır; surlardakilerle birlikte burç sayısı yedi olduğundan yapı Yedikule olarak anılır; bir süre hazinenin saklandığı yer olarak kullanılan yapı daha sonra hapishane oldu; cumhuriyet döneminde çeşitli onarımlar gördü, açıkhava tiyatrosu ve müze yapıldı; 1991'de konser ve gösteri alanı olarak yeniden düzenlendi
YEDİ MEŞALECİLER
ilgili madde Türk edebiyatı 18:40a
"YEDİNCİ MÜHÜR" Bergman'ın filmi
ilgili madde Bergman 3:138a
"YEDİ SAMURAY" Kurosava'nın filmi
ilgili madde Sinema 15:237b
YEDİSU Bingöl'ün ilçesi; daha önce Kiğı ilçesine bağlı Medisu bucağı ile Karlıova ve Pülümür ilçelerine bağlı 8 köy birleştirilerek 1990'da kuruldu; nüf. (1990): ilçe 8.694, kasaba 2.432
YEDİ UYURLAR *ya da* **Eshab-ı Kehf**
madde başlığı Yedi Uyurlar 19:132a
YED-İ VAHİD Osmanlılar'da devlet tekeli
ilgili madde Tanzimat 16:330a
YEDİ YIL SAVAŞI 1756-63
madde başlığı Yedi Yıl Savaşı 19:132b
ilgili maddeler
Friedrich II 7:51b
İngiltere 9:44a
YEĞİNLİK
ilgili madde Ses 15:143b
YEHOVA *bak.* **YAHVE**
YEHUDA HA-LEVİ Yahudi şair ve felsefeci, y. 1085-1140
ilgili madde İbrani edebiyatı 8:265b
YEKE
ilgili madde Gemi ve gemi yapımı 7:115a
YEL ARPI *bak.* **AİOLOS ARPI**
YEL DEĞİRMENİ rüzgâr enerjisini kullanarak iş yapmaya yarayan aygıt; rüzgâr, dikey bir milin çevresine yerleştirilmiş olan kanatları döndürerek değirmenin içindeki bir dişli donanımı ya da değirmentaşını harekete geçirir
ana madde Rüzgâr enerjisi 14:316a vd., görsel
ilgili maddeler
Hollanda 8:197a
Teknoloji 17:118a
Türbin 18:25a
YELE
ilgili madde Aslan 2:64b
YELELİKURT
ilgili madde Kurt 11:110b
YELİZAVETA Rus çariçesi, 1709-62
ilgili madde Yedi Yıl Savaşı 19:133a
YELKEN
ilgili maddeler
Gemi ve gemi yapımı 7:112b vd., görsel
Sörf 16:35a
Yelken sporu 19:133b vd.
YELKENBALIĞI
ilgili madde Marlin 12:69a
YELKEN KANAT
ilgili madde Yelken uçuşu 19:136b, görsel
YELKENLİ GEMİ
ana madde Gemi ve gemi yapımı 7:114b vd., görsel
ilgili maddeler

Doğu Hint Adaları: görsel 5:273
Seyir 15:159b
Taşımacılık 17:73b
YELKENLİ KANO
ilgili madde Kano 9:330b
YELKENLİ TEKNE branda bezinden yelkenleri olan ve rüzgâr gücüyle hareket eden deniz taşıtı
ilgili maddeler
Deniz tekneleri 5:180b, görsel
Fenike: görsel 6:271
•Katamaran
YELKEN SPORU
madde başlığı Yelken sporu 19:133b, görsel
ilgili madde Olimpiyat Oyunları: tablo 13:181
YELKEN UÇUŞU
madde başlığı Yelken uçuşu 19:136a, görsel
ilgili madde Hava taşıtları 8:86b
YELKEN YARIŞI
ilgili madde Yelken sporu 19:134b vd.
YELKOVAN
ilgili madde Saat 14:318b
YELKOVANKUŞU
madde başlığı Yelkovankuşu 19:136b
ilgili madde Kuş 11:120b
YELLOWSTONE ULUSAL PARKI ABD
ilgili maddeler
Gayzer 7:82b
Kayalık Dağlar 10:119b
Ulusal Parklar 18:188b
YELPAZE
madde başlığı Yelpaze 19:137b, görsel
YELPAZEKUYRUK
ilgili madde Ötleğen 13:284a
YELPAZE PALMİYESİ
ilgili madde Palmiye 13:294a, görsel
YELPAZE TONOZ
ilgili madde Tonoz 17:238b, görsel
"YEL ÜFÜRDÜ SU GÖTÜRDÜ" Nâzım Hikmet'in yapıtı
ilgili madde Nâzım Hikmet 13:44a
YELVE
madde başlığı Yelve ve saztavuğu 19:139b vd., görsel
YELYUTAN *ya da* **Sağan**
madde başlığı Yelyutan 19:139b, görsel
ilgili madde Kuş 11:120b
YEM BİTKİSİ hayvan yemi olarak kullanılmak üzere yetiştirilen bitki; buğday, mısır, yulaf gibi tahıllar, baklagiller ve yonca, fiğ gibi otsu bitkiler en yaygın yem bitkileridir
ilgili madde Silo 15:213b
YEMEK aşçılık
ilgili maddeler
Aşçılık 2:90b vd.
Lokanta 11:272b vd.
YEMEK BORUSU yutağı mideye bağlayan boru; duvarlarındaki kaslar besinlerin mideye doğru ilerlemesini sağlar; alt ucunda yer alan ve sfinkter adı verilen büzgen kaslar besinlerin yutağa geri gelmesini engeller
ana madde Sindirim 15:219a vd.
ilgili maddeler
Fizyoloji: görsel 6:311
Mide 12:204a
Solunum 15:317a
YEMEKLİ VAGON
ilgili madde Demiryolu ve tren 5:141b
YEMEN Arabistan Yarımadası'nın güneybatısında bölge
ilgili maddeler
Arabistan 1:309a
Araplar 1:319a
Kahve 9:265b
YEMEN ARAP CUMHURİYETİ
madde başlığı Yemen Arap Cumhuriyeti 19:140b
ilgili madde Yemen Cumhuriyeti 19:142b
YEMEN CUMHURİYETİ
madde başlığı Yemen Cumhuriyeti 19:140b, görsel, harita
YEMEN DEMOKRATİK HALK CUMHURİYETİ
madde başlığı Yemen Demokratik Halk Cumhuriyeti 19:143a
ilgili madde Yemen Cumhuriyeti 19:143a
•Aden
YEMENİ ayakkabı
ilgili madde Ayakkabı ve ayakkabıcılık 2:219b
YEMENİ başörtüsü
ilgili maddeler
Başlık ve şapka 3:68b
Giysi 7:173b
YEN, ALİ SAMİ Türk spor yöneticisi, 1886-1951; Galatasaray Spor Klübü'nün kurucusu ve ilk başkanıdır; 1923'de, Türkiye'nin ilk spor örgütü olan İdman Cemiyetleri İttifakı'nın kurucuları arasında da yer aldı; futbol hakemliği yaptı; adı İstanbul'daki bir stadyuma verilmiştir
YEN, JAMES Çinli bilgin, d. 1894
ilgili madde Okuryazarlık 13:143b
YENER, MÜMTAZ Türk ressam, d.1918
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:126b
YENGEÇ
madde başlığı Yengeç 19:143a, görsel
ilgili maddeler
Kabuklular 9:240b
Kıyı canlıları 10:236b
•Dev Yengeç; Kemani Yengeç; Pavurya
YENGEÇ takımyıldız; Latince adı *Cancer*; büyük bir yıldız kümesi olan *Arıkovanı*'nı içerir; burçlar kuşağının dördüncü işaretidir
ilgili madde Astroloji: tablo 2:68
YENGEÇ BULUTSUSU Boğa takımyıldızında yer alan bulutsu; 1731'de John Bevis tarafından keşfedilmiştir
ilgili maddeler
Astronomi 2:76a, görsel
Bulutsu 4:59a, görsel
Evren 6:237b
Radyoastronomi 14:188b
Takımyıldız 16:304a
YENGEÇ DÖNENCESİ
ilgili madde Dönenceler 5:304a vd.
YENGEÇ ÖRÜMCEĞİ küçük, yengece benzeyen örümcek; rengi bulunduğu ortama göre değişir; bazıları çiçeklerin üstünde böceklere tuzak kurar; öbürleri ağaç kabuklarının altında ya da üstünde yaşar
ilgili madde Örümcek 13:281b, görsel
YENGEÇ YAĞMURCUNU
ilgili madde Yağmurcun 19:69b
YENGEÇ YİYEN FOK
ilgili madde Fok 6:322b
YENİ AHİT
ana madde Kutsal Kitap 11:131a vd.
ilgili maddeler
Hıristiyanlık 8:151b
İsa, Hz. 9:80a
Luther 11:294a
Meryem, Hz. 12:162a
•İncil
"YENİ ATLANTİS" Francis Bacon'ın yapıtı
ilgili madde Bacon, F. 2:260b
YENİAY
ilgili maddeler
Ay 2:212a
Ay ve Güneş tutulması 2:240b
Takvim 16:309a
YENİ BABİL İMPARATORLUĞU *ya da* **Kalde İmparatorluğu** Babil'de eskiçağ devleti, İÖ. 7.yy-6.yy
ana madde Babil ve Asur uygarlıkları 2:252b vd.
ilgili madde Yahudiler ve Musevilik 19:73b
YENİBAHAR
ilgili maddeler
Aşçılık 2:100a
Baharat 2:271b
YENİ BENT İstanbul
ilgili madde Bent 3:133b
YENİ BRİTANYA ADASI Büyük Okyanus; güneybatıda, Papua Yeni Gine'ye bağlı Bismarck Takımadaları'ndan; 1966'dan bu yana Doğu Yeni Britanya ve Batı Yeni Britanya olmak üzere iki ile ayrılmıştır; toplam y.öl. 36.519 km^2; en büyük kenti Rabaul'dur; nüf. Doğu Yeni Britanya 113.750, Batı Yeni Britanya 61.514 (1971)
ilgili madde Pasifik Adaları 14:19b
YENİCE Çanakkale'nin ilçesi; Biga Yarımadası'nın doğusunda, fazla yüksek olmayan dağlarla kaplı bir alandadır; başlıca tarım alanı Agonya Ovası'dır; en çok tahıl ve tütün yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 42.798, kasaba 6.517
YENİCE Zonguldak'ın ilçesi; daha önce Karabük ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 30.545, kasaba 9.840
YENİÇAĞA Bolu'nun ilçesi; daha önce Gerede ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 10.874, kasaba 5.331
YENİÇERİ AĞASI Osmanlı İmparatorluğu'nda Yeniçeri Ocağı'nın başı
ilgili madde Yeniçeri Ocağı 19:145b
YENİÇERİ OCAĞI Osmanlı İmparatorluğu
madde başlığı Yeniçeri Ocağı 19:145a
ilgili maddeler
Askerlik 2:63b
Bayezid II 3:86a
Genç Osman 7:125b
Giysi: Yeniçeri subayı: görsel 7:173
Osmanlı İmparatorluğu 13:237a
YENİ DALGA 1950'lerin sonlarında Fransa'da gelişen sinema akımı; anlatılan konudan çok teknik ile üslubun ön plana çıktığı, yönetmenin kendine özgü dilini yansıtan filmler akımın temel özellikleridir; Louis Malle, Claude Chabrol, François Truffaut, Alain Resnais ve Jean-Luc Godard başlıca temsilcileridir
ilgili madde Sinema 15:235a vd.
YENİ DELHİ Hindistan'ın başkenti; 1912'de kuruldu; geniş caddeleri, görkemli devlet yapıları vardır; bir dizi Hint hükümdarının başkenti olan Eski Delhi'nin güneyinde yer alır; nüf. 273.036 (1981)
ana madde Delhi 5:112b
ilgili madde Hindistan 8:167a

YENİDEN DOĞUŞ ölümden sonra ruhun başka bir biçimde yaşama döndüğü inancı
ilgili maddeler
Buda ve Budacılık 4:38b
Hindular ve Hindu dini 8:175b
YENİ DEVLET GALERİSİ Münih, Almanya
ilgili madde Müzeler ve sanat galerileri 13:13b
YENİDÜNYA meyve *bak.* **MALTA ERİĞİ**
"YENİ DÜNYA" Aldous Huxley'in romanı
ilgili madde Huxley Ailesi 8:219b
"YENİ DÜNYA" dergi
ilgili madde Sabahattin Ali 14:325a, 325b
"YENİDÜNYA'DAN" *bak.* **"DOKUZUNCU SENFONİ"**
YENİDÜNYA TAPİRİ
ilgili madde Tapir 17:9b, görsel
YENİ DÜZEN ABD'de Başkan Franklin D. Roosevelt'in 1932 seçim kampanyası konuşmalarında kullandığı deyim; yönetim değişince Büyük Dünya Bunalımı'ndan sıyrılmayı sağlayacak yeni yöntemler uygulanacağını vaat etmişti; Roosevelt'in yönetim politikası bu adla tanındı
ilgili maddeler
Roosevelt 14:281b
Sosyal yardım hizmetleri 15:329b
YENİ EKONOMİ POLİTİKASI (NEP)
ilgili maddeler
Lenin 11:232a
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:23a vd.
YENİFAKILI Yozgat'ın ilçesi; daha önce Boğazlıyan ilçesine bağlı Fakılı bucağı ile merkez ilçeye bağlı Yeşilhisar köyü birleştirilerek 1990'da kuruldu; nüf. (1990): ilçe 11.305, kasaba 4.087
YENİ GERÇEKÇİLİK
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:165a vd.
Fellini 6:268b vd.
YENİ GİNE Malay Takımadaları'nda ada; Grönland'dan sonra dünyanın ikinci büyük adasıdır; batısı bağımsız Papua Yeni Gine'ye bağlıdır; doğusu 1969'da Endonezya'nın Batı İrian ili oldu
ilgili maddeler
Borneo 3:295b
Cennetkuşu 4:158a
Doğu Hint Adaları 5:272b
Pasifik Adaları 14:19a
•Papua Yeni Gine
"YENİ GÜN" gazete
ilgili madde Yunus Nadi 19:212a
YENİ GÜNEY GALLER Avustralya'nın güneydoğu kesiminde eyalet, y.öl. 801.600 km², yönetim merkezi Sydney'dir; dar kıyı şeridini batıdaki düzlüklerden Avustralya Cordillerası ayırır; mandıracılık, koyun ve sığır besiciliği eyalet ekonomisinin temelini oluşturur; ülkenin yün üretiminin y. yüzde 40'ını karşılar; kerestecilik, madencilik ve imalat da önem taşır; nüf. 5.771.900 (1989 tah.)
ilgili maddeler
Avustralya 2:195a
Jeoloji 9:205a
Sydney 16:220a, 221a
YENİ GÜNEY GALLER SANAT GALERİSİ Sydney, Avusturalya
ilgili madde Müzeler ve sanat galerileri 13:13b
"YENİ HAYAT" Gökalp'in kitabı
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:17a
YENİ HEBRİDLER *bak.* **VANUATU**
YENİHİSAR Aydın'ın ilçesi; daha önce Söke ilçesine bağlı Akköy bucağı ile Milas ilçesine bağlı Akbük köyü, Yenihisar kasabası merkez olmak üzere birleştirilerek 1990'da ilçe yapıldı; nüf. (1990): ilçe 21.233, kasaba 11.378
ilgili madde Didim 5:216a
YENİ İTALYA Mazzini'nin birleşik bir İtalyan cumhuriyeti hedefiyle kurduğu gizli örgüt
ilgili madde Mazzini 12:120a
YENİ İZLENİMCİLİK Fransız resminde, 19. yy sonlarında George Seurat ve Paul Signac'ın önderlik ettikleri, bilimsel ışık ve renk ilkelerine dayanan akım; başlıca tekniği olan Divizyonizm (Noktacılık olarak da bilinir) birbirine kontrast renk lekelerinin kullanılmasını kapsar
ilgili maddeler
Postmodernizm 14:136a
Resim sanatı 14:232a
YENİ KALEDONYA Büyük Okyanus'ta Fransa'ya bağlı topraklar; Avustralya'nın y. 1200 km doğusunda dağlık volkanik adadır; bağlı adalarla birlikte Fransa'nın denizaşırı, bağlı topraklar statüsüyle yönetilir; 1774'te İngiliz kâşif James Cook tarafından keşfedildi; Başkenti Noumea'dır; y.öl. 19.078 km²; nüf. 166.000 (1989 tah.)
ilgili maddeler
Doğayı koruma 5:265a
Pasifik Adaları 14:19b vd.
YENİKLASİKÇİLİK *ya da* **Neoklasik Akım**
madde başlığı Klasikçilik ve Yeniklasikçilik 10:283a
ilgili maddeler
Alman sanatı ve müziği 1:165a
İç mimarlık 8:281b
Pompei 14:118b
Resim sanatı 14:229a
YENİ KRALLIK Mısır
ilgili maddeler
Abu Simbel 1:21a
Eski Mısır 6:186b vd.
Teb 17:98b
YENİLER GRUBU *ya da* **Liman Grubu**
ilgili maddeler
Dino 5:235b
Türk resim ve heykel sanatı 18:126b
YENİ LİSAN Türkçecilik hareketi
ilgili maddeler
Milli Edebiyat 12:220b
Osmanlıca 13:233b
Türkçe 18:29a
YENİ NESNELCİLİK
ilgili madde Dışavurumculuk 5:211a
"YENİ ORGANON" Francis Bacon'ın kitabı
ilgili madde Bacon, F. 2:260a
YENİ OSMANLILAR CEMİYETİ Osmanlılar'da meşruti yönetime geçiş için mücadele veren gizli örgüt
ilgili maddeler
Birinci ve İkinci Meşrutiyet 3:211b
Jön Türkler 9:223b
Tanzimat edebiyatı 16:331b
YENİPAZAR Aydın'ın ilçesi; kuzey kesimi Büyük Menderes Ovası üzerindedir; en çok pamuk, zeytin ve tahıl yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 17.630, kasaba 8.078
YENİPAZAR Bilecik'in ilçesi; daha önce Gölpazarı ilçesine bağlı bir bucaktı; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 5.970, kasaba 1.609
YENİ ROMAN 20. yy ortalarında geleneksel romandan köklü bir biçimde kopmayı amaçlayan Fransız yazarların oluşturduğu yenilikçi roman akımı; önde gelen kuramcıları Sarraute• ve Robbe-Grillet•'dir
ilgili maddeler
Fransız edebiyatı 7:44b
Roman 14:273b
"YENİ RUSYA" Atay'ın gezi kitabı
ilgili madde Atay 2:131b
YENİ SANAT *bak.* **ART NOUVEAU**
YENİSEY IRMAĞI SSCB
madde başlığı Yenisey Irmağı 19:146a
YENİSEY YAZITLARI *bak.* **ORHUN ANITLARI**
"YENİSİ" Kanık'ın şiir kitabı
ilgili madde Kanık 9:328b
YENİŞARBADEMLİ Isparta'nın ilçesi; daha önce Şarkikaraağaç'a bağlı Yenişarbademli bucağı ile merkez ilçeye bağlı Gedikli köyü birleştirilerek 1990'da kuruldu; nüf. (1990): ilçe 7.323, kasaba 6.199
YENİŞEHİR Bursa'nın ilçesi; etrafı dağlarla kuşatılmış olan toprakları Yenişehir Ovası kaplar; modern yöntemlerin kullanıldığı önemli bir tarım bölgesidir; ilçede Koca Sinan Paşa Külliyesi; Voyvoda Camisi gibi pek çok Osmanlı yapısı vardır; nüf. (1990): ilçe 52.717, kasaba 21.210
YENİŞEHİRLİ AVNİ Osmanlı şair, y. 1826-1884
ilgili madde Türk edebiyatı 18:37a
"YENİ ŞİİRLER" Rifat'ın şiir kitabı
ilgili madde Rifat 14:240a
"YENİ TURAN" Adıvar'ın yapıtı
ilgili madde Milli Edebiyat 12:221a
YENİ TÜRKÜ Türk pop müzik topluluğu
ilgili madde Pop müzik 14:125a, görsel
YENİ ULUSAL GALERİ Batı Berlin, Almanya
ilgili madde Müzeler ve sanat galerileri 13:13b
YENİ ZELANDA
madde başlığı Yeni Zelanda 19:146b, görsel, harita
ilgili maddeler
Bahçecilik ve bahçe mimarlığı 2:280a
Buzul ve buzullaşma 4:80b
Cook 4:205a
Et 6:215a
Gayzer 7:81b vd.
İkinci Dünya Savaşı 8:303b
İngiliz Uluslar Topluluğu 9:27b
Keşifler 10:195a
Maoriler 12:56a vd.
Tarım tarihi 17:30a
YENİ ZELANDA ALPLERİ *ya da* **Güney Alpleri** Yeni Zelanda
ilgili madde Yeni Zelanda 19:147a
YENİ ZELANDA KUMPANYASI
ilgili madde Yeni Zelanda 19:152b
YER *bak.* **DÜNYA**
YERALTI DEMİRYOLU ÖRGÜTÜ ABD tarihi; Siyahlar'ın kölelikten kaçarak özgür olmalarına yardımcı olan sistem
ilgili maddeler
Kölelik 11:38b
Siyah Amerikalılar 15:271a, görsel
YERALTI MADENCİLİĞİ

ana maddeler
Kömür 11:43a vd., görsel
Madencilik 11:316a vd.
"YERALTINDAN NOTLAR" Dostoyevski'nin romanı
ilgili madde Dostoyevski 5:302a
YERALTI TAŞOCAĞI
ilgili madde Taşocağı :görsel 17:80
YERBA BUENA *bak.* **SAN FRANCISCO**
YERBA MATÉ herdemyeşil bazı çalı türlerinin kutsal sayılan kuru yaprakları; Güney Amerika'da çay gibi demlenerek içilir
ilgili maddeler
Çobanpüskülü 5:8a
Paraguay 13:320a
YERBENZERİ GEZEGEN
ilgili madde Dünya 6:7a
YER BİLİMLERİ
ilgili madde Bilim ve bilimsel yöntemler 3:190a
YERÇEKİMİ
madde başlığı Yerçekimi 19:153b, görsel
ilgili maddeler
Ağırlıklar ve ölçüler 1:76a
Enerji 6:153b
Hava 8:58a
İvme 9:155b vd.
Kuvvet ve hareket 11:144a
Kütle 11:182a
Newton 13:66b
Paraşüt 13:322b
Şimşek ve gök gürültüsü 16:277b
YERÇEKİMİ İVMESİ
ana madde İvme 9:156b vd.
YERÇEKİMİNE YÖNELİM *bak.* **JEOTROPİZM**
YERÇEKİRDEĞİ Dünya'nın merkezindeki bölüm; büyük olasılıkla demir ve nikelden oluşur
ilgili maddeler
Dünya 6:12a
Magnetizma 11:323b
Sıvı 15:187b
"YER DEMİR GÖK BAKIR" Yaşar Kemal'in romanı
ilgili madde Yaşar Kemal 19:114a
YERDOMUZU Afrika'da yaşayan memeli hayvan; iri ve hantal gövdesinin benzerliğine karşın domuzlarla akraba değildir; bütün gününü termit yuvalarını aramakla geçirir ve uzun, yapışkan diliyle yakaladığı termitleri, karıncaları yiyerek beslenir
ilgili madde Domuz 5:297b
YER DÜRBÜNÜ
ilgili madde Teleskop: görsel 17:132
YEREBATAN SARAYI İstanbul
madde başlığı Yerebatan Sarayı 19:156a, görsel
ilgili madde Bizans İmparatorluğu 3:255b vd.
YEREL IRK coğrafi ya da toplumsal engeller sonucu neredeyse yalnızca kendi arasında üreyen popülasyon; geniş bir coğrafik alan içindeki birçok yerel ırk bir coğrafi ırk oluşturur, örn. İspanyollar Avrupa (Kafkas) ırkının bir bölümüdür ve ortak bazı özellikler taşır
ana madde Irk 8:230b
YERELMASI yumruları sebze olarak yenen tarım bitkisi; Anayurdu Kuzey Amerika'dır; 2-3 m'ye kadar boylanır; uzunca, oval biçimli yumrularının kabuğu sarı, kahverengi, kırmızı ya da mor, eti gevrek ve beyazdır
YEREL YÖNETİM
madde başlığı Siyasal ve yerel yönetim 15:283a
ilgili maddeler
İngiltere 9:36b
Seçim 15:105a, 104a
Türkiye 18:77b vd.
•Belediye; İl Özel İdaresi; Köy
YEREMİYA Yahudi peygamber, İÖ y. 650-y. 570; Eski Ahit'teki Yeremiya Kitabı'nın yazarı; halkı onun önderliğinde, Kudüs'ün işgal edilmesi ve Babil Sürgünü gibi yıkımları atlatmıştır
ilgili madde Din 5:231b
YERE YÖNELİM *bak.* **JEOTROPİZM**
YERFISTIĞI
madde başlığı Yerfıstığı 19:156b, görsel
YERGİ *ya da* **Taşlama** *ya da* **Hiciv**
madde başlığı Yergi 19:157a
ilgili madde Şiir sanatı 16:273a
YERKABUĞU Dünya'nın en üst tabakası; ağırlığının büyük bölümünü oksijen ve silisyum oluşturur
ana madde Dünya 6:12a, 12b, görsel
ilgili maddeler
Deprem 5:184b vd.
Silisyum 15:211b
Yeryüzünün kırık ve kıvrımları 19:159a
•Kıta kabuğu; Okyanus kabuğu
YERKES GÖZLEMEVİ Wisconsin, ABD
ilgili maddeler
Mercek 12:156b
Teleskop 17:134b
YERLEŞİK GUATR toprağı ve suyu iyotça fakir bölgelerde oldukça yaygın olarak görülen guatr; beslenmeye iyot eklenmesi ya da tiroit bezinin alınmasıyla tedavi edilebilir
•Guatr
YERLEŞİK HASTALIK *ya da* **Endemik hastalık**
ilgili madde Salgın hastalıklar 15:32b
YERLEŞİK TİFÜS *bak.* **FARE TİFÜSÜ**
YERLEŞİK TOPLUM
ilgili maddeler
Araplar 1:319a vd.
Kent 10:169a
Konut 10:324a
Mimarlık 12:223b
Tarım tarihi 17:22b
Taş Devri 17:66b
Tunç Çağı 17:320b
YERLİ KAMPLARI Kuzey Amerika'da Yerliler için ayrılmış alanlar
ilgili madde Amerika Yerlileri 1:233a vd., görsel
"YERMA" Garcia Lorca'nın tiyatro oyunu
ilgili madde Garcia Lorca 7:75b
YER MUŞAMBASI *bak.* **MANTARLI MUŞAMBA**
YERÖLÇÜMÜ *ya da* **Arazi ölçümü** *ya da* **Topografya**
madde başlığı Yerölçümü 19:157b, görsel
ilgili maddeler
Harita ve haritacılık 8:37b
Mühendislik 12:325b
YERÖLÇÜMÜ UYDUSU
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:251b
YERSARSINTISI *bak.* **DEPREM**
YERSIN, ALEXANDRE İsviçreli bakteriyolog, 1863-1943
ilgili madde Veba 18:312a
YER SİNCABI
ana madde Sincap 15:218a
YERSOLUCANI
ana madde Solucan 15:313a vd., görsel
ilgili maddeler
Erdişi 6:166b
Sinirler ve sinir sistemi 15:244a
Solunum 15:316a
Toprak: Görsel 17:249
YERTEKNESİ *bak.* **JEOSENKLİNAL**
"YERYÜZÜNDE BİR MELEK" Ahmed Midhat Efendi'nin romanı
ilgili madde Ahmed Midhat Efendi 1:91a
"YERYÜZÜNDE KONAKLAMA" Neruda'nın şiir kitabı
ilgili madde Neruda 13:59b
"YERYÜZÜ ŞARKISI" Mahler'in bestesi
ilgili madde Mahler 12:7b
YESARİ, MAHMUT Türk yazar, 1895-1945; öykü ve romanlarında günlük yaşamı yalın bir dille betimledi; mizah yazılarıyla da tanındı; telif ve uyarlama, elliyi aşkın, kısalı uzunlu oyun kaleme aldı; *Çoban Yıldızı* (1925), *Çulluk* (1927) ve *Pervin Abla* (1927) en tanınmış romanlarıdır
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:17a
YESARİZADE MUSTAFA İZZET Osmanlı hattat, ö. 1849; talik yazıda babası Mehmed Esad Yesari'nin (ö. 1798) geliştirdiği üslubu olgunlaştırdı ve son biçimini verdi; ondan sonraki hattatlar bu üslubu izlediler
ilgili madde Hat sanatı 8:56a
YESEMEK Gaziantep'in İslahiye ilçesine bağlı Yesemek köyü yakınında, Hitit ve Geç Hitit dönemlerine ait taşocağı ve heykel atölyesi; kazılarda çıkarılan 300 bitmemiş heykelin tamamlanmış benzerlerine Zincirli•'de rastlanmıştır
YESRİB *bak.* **MEDİNE**
YEŞİL renk
ilgili madde Renkler 14:215b vd.
YEŞİL AĞAÇKAKAN
ilgili madde Ağaçkakan 1:72b, 73a, görsel
YEŞİLBACAK kuzey ılıman kuşaktaki sulak alanlarda yaşayan kıyı kuşu; gövdesi gri, bacakları yeşilimsi, kuyruğunun altı beyazdır; gagası uzun ve hafifçe yukarı doğru kıvrıktır
ilgili madde Kıyı kuşları 10:239a
YEŞİL BARIŞ *bak.* **GREENPEACE**
YEŞİLBAŞ kuzey yarıkürede yaygın olarak bulunan yaban ördeği; erkeğin başı yeşil, göğsü pas rengi, gövdesinin geri kalanı gridir; boynunda beyaz bir şerit vardır; dişinin gövdesi benekli kahverengidir; Avrupa'da, Asya'da ve Kuzey Amerika'nın kuzeyinde ürer ve kışın göç ederler
ilgili maddeler
Kuş: görsel 11:124
Ördek 13:275b
YEŞİL BUDAMA
ilgili madde Budama 4:35b
YEŞİL BURUN Senegal; Afrika'nın en güney noktası
ilgili maddeler
Afrika 1:42b
Cabo Verde Adaları 4:98b
YEŞİL BURUN ADALARI *bak.* **CABO VERDE ADALARI**
YEŞİL ÇAY
ilgili madde Çay 4:265b, 266a
YEŞİL ÇEKİRGE *bak.* **ÇAYIR ÇEKİRGESİ**

"YEŞİL GECE" Güntekin'in romanı
ilgili madde Güntekin 7:302a
YEŞİL GÜBRE nitrat içeriğini artırmak için toprağa karıştırılan gübre; yonca gibi otsu bitkilerin toprakla birlikte sürülmesiyle elde edilir
ilgili maddeler
Azot 2:244b
Toprak 17:251a
YEŞİLHİSAR Kayseri'nin ilçesi; doğusunda Karahisar Ovası yer alır; Sultansazlığı'nın büyük bölümü ilçe sınırları içinde kalır; geçim kaynağı tarım, halıcılık ve ticarettir; Soğanlı köyü yakınlarında peribacaları ve kaya kiliseleri vardır; nüf. (1990): ilçe 24.427, kasaba 11.907
YEŞİLIRMAK Türkiye
madde başlığı Yeşilırmak 19:160a, görsel
"YEŞİL KAPI" O.Henry'nin öykü kitabı
ilgili madde O.Henry 13:134a
YEŞİL KAPLUMBAĞA
ilgili madde Kaplumbağa 10:19a, görsel
"YEŞİL KİTAP" Kaddafi'nin yapıtı
ilgili madde Kaddafi 9:245b
YEŞİL KÜLLİYE Bursa; I. Mehmed'in yaptırdığı cami, medrese, türbe ve imaretten oluşur; 1419-24 arasında mimar Hacı İvaz Paşa tarafından yapılmıştır; çinileriyle ünlü külliyenin medresesi bugün Türk-İslam Eserleri Müzesi olarak kullanılmaktadır
ilgili madde Bursa 4:71a
YEŞİLLİ Mardin'in ilçesi; daha önce merkez ilçeye bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 22.385, kasaba 10.451
YEŞİL MAMBA
ilgili madde Mamba 12:30b
YEŞİL MERCİMEK
ilgili madde Mercimek 12:157a
YEŞİL ORDU Kurtuluş Savaşı sırasında Anadolu'da resmi çevrelerin de desteğiyle kurulan yarı gizli örgüt; amacı İslami öğeleri kullanarak halkın destekleyeceği bir ordu kurmak, sosyalist sloganlarla da hem Sovyet Rusya'nın desteğini sağlamak, hem de yurt içindeki sosyalist akımı denetlemekti; giderek güçlenmesi ve TBMM hükümeti ile açık çatışmaya girmesi üzerine Eylül 1920'de dağıtıldı
YEŞİLOVA Burdur'un ilçesi; dağlarla kuşatılmış topraklarının ortasındaki düzlükler başlıca tarım alanıdır; Salda Gölü'nün tamamı, Yaraşlı Gölü'nün yarısı ilçe sınırlarında kalır; geçim kaynağı tarım, halı ve kilim dokumacılığı ve ormancılıktır; nüf. (1990): ilçe 24.657, kasaba 5.609
"YEŞİL PAPA" Asturias'ın romanı
ilgili madde Asturias 2:81b
"YEŞİL RENKLİ NAMUS GAZI" Nesin'in öykü kitabı
ilgili madde Nesin 13:60b
YEŞİLSAZAN Avrupa'da ve Asya'nın batısında yaşayan tatlı su balığı; uzunluğu ortalama 30, en çok 70 cm, rengi yeşilimsi ya da siyahımsıdır; oksijen oranının çok düşük olduğu sularda bile yaşayabilir; eti lezzetli olduğu için ticari değeri yüksektir
YEŞİL SUYOSUNU
ilgili madde Yosunlar 19:189b, 190a
YEŞİL TAVUSKUŞU *ya da* **Cava tavuskuşu**
ilgili madde Tavuskuşu 17:90a
YEŞİL TÜRBE Bursa
ilgili maddeler
Bursa 4:71a, görsel
Türbe 18:22b
YEŞİLYURT Malatya'nın ilçesi; topraklarının büyük bölümü dağlarla kaplıdır; kuzeyi Malatya Ovası üzerindedir; meyvecilik yaygındır; dokumacılık önemli geçim kaynaklarından biridir; nüf. (1990): ilçe 31.349, kasaba 9.184
YEŞİLYURT Tokat'ın ilçesi; daha önce Artova'ya bağlı bir köydü; 1987'de ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 8.736, kasaba 5.598
YEŞİM
madde başlığı Yeşim 19:161b, görsel
ilgili maddeler
Değerli taşlar ve mücevherler 5:107a
Heykel 8:142b
YEŞU Eski Ahit'te sözü edilen Musevi komutan
ilgili madde Yahudiler ve Musevilik 19:72b
YETEN, HAKKI Türk futbolcu, 1910-89; 1931-48 arasında Beşiktaş'ta oynadı; attığı gollerle takımının çeşitli lig ve kupalarda 22 şampiyonluk kazanmasında rol oynadı; çeşitli dönemlerde Beşiktaş Spor Kulübü'nün başkanlığını yaptı
YETENEK TESTİ kişinin belli bir fiziksel ya da zihinsel iş konusundaki becerilerini ya da yeteneğini ölçmeye yarayan standart test; eğitim danışmanlığında mesleki potansiyeli ölçmekte ve personel seçiminde kullanılır
YETERSİZ BESLENME bir insanın, vücut etkinlikleri için gereken enerjiyi sağlamaya yetecek kadar besin alamaması; açlık çeken azgelişmiş ülkelerde ve yaşam düzeyinin düşük olduğu bölgelerde en büyük sorunlardan biridir; alınan günlük besin miktarı yeterli olduğu halde, protein, karbonhidrat, mineral ve vitamin dengesinin iyi ayarlanmadığı beslenme rejimlerinde yetersiz değil kötü beslenme söz konusudur
ilgili maddeler
Kan 9:303a
Kıtlık ve açlık 10:234b
YETİ *ya da* **Canavar Karadam** *ya da* **Karadam** Himalaya Dağları'nda Everest yöresinde yaşayan, maymuna benzer efsanevi yaratık
ilgili madde Himalaya Dağları 8:162a
YETİK, SAMİ Türk ressam, 1878-1945; İzlenimci anlayıştaki manzara resimleriyle tanınmıştır
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:125b
YETİŞKİNLERİN EĞİTİMİ yetişkinlere verilen eğitim ya da yetişkinlerin yaptıkları öğrenim etkinliği; türleri arasında mesleki eğitim, siyasal eğitim, boş zaman kullanımı eğitimi, tamamlayıcı eğitim, kendi kendini yetiştirme eğitimi sayılabilir; öğretim yöntemleri arasında radyo-televizyon ve mektupla eğitim bulunur
YETKİN, SUUT KEMAL Türk yazar ve sanat tarihçisi, 1903-80; Ankara Üniversitesi'nde profesörlük yaptı; sanat felsefesi, sanat tarihi ve estetik alanında çalıştı; edebiyat ve sanat konularındaki denemeleriyle tanındı
ilgili madde Deneme 5:146b
"72. KOĞUŞ" Orhan Kemal'in öykü kitabı
ilgili madde Orhan Kemal 13:199a
"YEVGENİ ONEGİN" Puşkin'in romanı
ilgili maddeler
Puşkin 14:167a
Rus edebiyatı 14:300b
YEVTUŞENKO, YEVGENİ SSCB'li şair, d. 1933; Stalin sonrası dönemde daha fazla özgürlük isteminde bulunan Rus şairlerin sözcüsü; *Babı Yar* (1961) adlı yapıtı, 30.000 Ukrayna Yahudisi'nin Naziler'ce katledilmesinin ağıtıdır
ilgili maddeler
Rus edebiyatı 14:303b
Şostakoviç 16:286b
YEZİD I Emevi halifesi, y. 645-683
ilgili maddeler
Emeviler 6:145a
Kerbela Olayı 10:179b
Şiilik 16:270a
YEZİDİLER ünlü mutasavvıf Şeyh Adi bin Musafir'e (ö. y. 1160) dayandırılan dinsel akıma bağlı olanlara verilen ad; inançları, Zerdüşt dini, Manicilik, Musevilik, Nasturilik ve İslam'ın bir karışımı niteliğindedir; sayıları 250 bin dolayındadır; Türkiye, İran, Irak ve SSCB'nin bazı bölgelerinde yaşarlar
YGGDRASİL İskandinav mitolojisi
ilgili maddeler
Efsane ve mitler 6:55b
İskandinav efsaneleri 9:87a
YIĞILCA Bolu'nun ilçesi; topraklarını Bolu Dağları kaplar; geçim kaynağı tarımdır; Yedigöller Milli Parkı'nın batı kesimi ilçe sınırları içindedir; nüf. (1990): ilçe 22.271, kasaba 2.939
"YIKANANLAR" Cezanne'ın tablosu
ilgili maddeler
Cézanne 4:173a
Kübizm 11:168b
YIKANMA
ana madde Banyo ve hamam 3:31a vd., görsel
"YIKILIŞ" Greene'in romanı
ilgili madde Greene 7:227b
YIL
madde başlığı Yıl 19:163a
ilgili maddeler
Gelgit 7:104a
Hipparkhos 8:184b
Takvim 16:309a vd.
•Güneş yılı; Yıldız yılı
YILAN
madde başlığı Yılan 19:164a, görsel
ana madde Sürüngenler 16:208b vd.
ilgili maddeler
Dişler 5:245a
Hayvan 8:93a, 97a
Hayvanat bahçesi 8:101b
İlkel dinler 8:331a
İlkyardım 9:12b
Kış uykusu 10:230b
Yumurta 19:203a
•Anakonda; Kobra; Su yılanı
YILANBALIĞI
madde başlığı Yılanbalığı 19:167b
ilgili maddeler
Atlas Okyanusu 2:145a
Balık 2:305b, 313b
Hayvan göçü 8:109a
"YILANI ÖLDÜRSELER" Yaşar Kemal'in romanı
ilgili madde Yaşar Kemal 19:114b
"YILANLARIN ÖCÜ" Erksan'ın filmi
ilgili madde Türk sineması 18:136a

YILANYASTIĞIGİLLER daha çok tropik ve astropik bölgelerde yetişen y. 2.000 bitki türünü içeren familya; Latince adı *Araceae*
•Kala
YILANYILDIZI deniz omurgasızı; disk biçimindeki gövdesinden çıkan beş, ince uzun kolu vardır; kolayca kopabilen kolları kısa sürede yenilenir; ağzı gövdesinin altındadır; genellikle kollarıyla bir yere tutunarak yaşar; sıçrayarak hareket edebilir, başlıca besini organik artıklar ve planktonlardır
ilgili madde Derisidikenliler 5:197b
YILBAŞI
ana madde Takvim 16:312b
YILDIRIM
ana madde Şimşek ve gök gürültüsü 16:278a vd., görsel
ilgili madde Azot 2:244b
YILDIRIM BAYEZİD *ya da* **Bayezid I** Osmanlı padişahı, 1360-1403
madde başlığı Yıldırım Bayezid 19:168a, görsel
ilgili madde Osmanlı İmparatorluğu 13:234b, tablo
YILDIRIM SAVAŞI düşmanı hareket edemeyecek duruma getirmek amacıyla sürat, hareketlilik, psikolojik şok ve toplanmış ateş gücünden yararlanan askeri taktik; dar bir cephe üzerinde tank ve hava gücü kullanarak yoğun bir yarma harekâtı gerçekleştirilir; II. Dünya Savaşı'nın ilk yıllarında Almanlar'ca başarıyla uygulandı
ilgili maddeler
Hava kuvvetleri 8:74a
Savaş ve savaş araçları: görsel 15:82
YILDIZ
madde başlığı Yıldız 19:169b, görsel
ana madde
•Takımyıldız 16:300a
ilgili maddeler
Astroloji 2:67b vd.
Astronomi 2:69a vd.
Atmosfer 2:153a
Batlamyus 3:79b
Bulutsu 4:57b vd.
Doppler etkisi 5:301a
Gökada 7:193b vd.
Gökyüzü 7:200b
Helyum 8:123b
Herschel 8:135a
Hipparkhos 8:183b
Kara delik 10:27a
Seyir 15:158a
•Akyıldız; Güneş; Pulsar; Samanyolu Süpernova
YILDIZ, BEKİR Türk yazar, d. 1933; Güneydoğu Anadolu insanının yaşamından çarpıcı kesitler veren öyküleriyle tanındı; sonraları büyük kentlerdeki insanların bunalımlarını işledi; *Kaçakçı Şahan* (1970) adlı kitabıyla 1971 Sait Faik Hikâye Armağanı'nı kazandı
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:22b
YILDIZ BURUNLU KÖSTEBEK
ilgili madde Köstebek 11:68a, görsel
YILDIZÇİÇEĞİ
madde başlığı Yıldızçiçeği 19:176b, görsel
ilgili madde Çiçek: görsel 4:296
YILDIZ DAĞLARI *bak.* **ISTRANCA DAĞLARI**
YILDIZELİ Sivas'ın ilçesi; dağlık bir alandadır; hayvancılık önemli geçim kaynaklarından biridir; nüf. (1990): ilçe 74.902, kasaba 15.249
YILDIZ FALI
ilgili madde Astroloji 2:68b
"YILDIZ KARAYEL" Ilgaz'ın romanı
ilgili madde Ilgaz 8:227b
YILDIZ KATALOĞU
ilgili maddeler
Astronomi 2:71b
Gözlemevi 7:216a
YILDIZ KAYMASI
ilgili madde Meteor ve meteorit 12:173b
YILDIZ KÜMESİ
ana maddeler
Gökada 7:193b vd.
Yıldız 19:176a
ilgili madde Astronomi 2:76b
YILDIZLARARASI ORTAM *ya da* **Yıldızlararası uzay** yıldızların arasında dağılmış son derece düşük yoğunlukta gaz bulutlarını (büyük ölçüde hidrojen, çok az miktarda helyum) ve çok küçük katı parçacıklarını içeren uzay bölgesi; bu maddeler yıldızlardan kopup uzaya saçılmıştır ve uygun koşullarda bir araya gelerek yeni yıldızları oluşturabilir
ilgili madde Bulutsu 4:57b
"YILDIZLI GECE" Van Gogh'un tablosu
ilgili madde Van Gogh 18:300a
YILDIZ PARKI İstanbul
ilgili maddeler
Park 13:334b, görsel
Yıldız Sarayı 19:178a, 178b
YILDIZPATI
madde başlığı Yıldızpatı 19:177a, görsel
YILDIZ SARAYI İstanbul
madde başlığı Yıldız Sarayı 19:177b, görsel
ilgili madde Saray 15:69b
YILDIZ SAVAŞLARI *ya da* **Stratejik Savunma İnisiyatifi** ABD silah sistemi
ilgili maddeler
Hava kuvvetleri 8:78a
Uzay araştırmaları 18:256b
"YILDIZ SAVAŞLARI" Lucas'ın filmi
ilgili maddeler
Bilimkurgu 3:190b
Sinema 15:234a, 239a, görsel
YILDIZ SİSTEMİ sinema
ilgili madde Türk sineması 18:135a
YILDIZ ÜNİVERSİTESİ İstanbul
ilgili madde Üniversite ve yüksekokullar: tablo 18:269
YILDIZ YAKUT
ilgili madde Yakut 19:78b
YILDIZ YILI
ilgili madde Yıl 19:163a
YILDIZ ZAMANI
ana madde Zaman 19:231b
YILLIK *bak.* **ALMANAK**
YILLIK HALKA *ya da* **Büyüme halkası** bir büyüme dönemi süresinde odunsu bir bitkinin enine kesitine eklenen odun katmanı; ılıman bölgelerde halkanın oluşması genellikle bir yıl alır; halkaların sayısına bakılarak ağaçların yaşı saptanabilir
ilgili maddeler
Ağaç 1:66b
Odun 13:127b, görsel
YILMAZ, ATIF soyadı **Batıbeki** Türk film yönetmeni, d. 1925; 1950'den beri sürdürdüğü sinema yaşamında her türden film yönetmiş, gittikçe ustalaşan ve olgunlaşan bir yönetmen olarak dikkati çekmiştir; sinema eleştirileri ve senaryolar da yazan Yılmaz Antalya Altın Portakal Film Şenliği'nde yedi kez en iyi yönetmen ödülünü kazanmıştır
ilgili madde Türk sineması 18:134b, 136a, 139b
YILMAZ, MESUT Türk siyaset adamı, d. 1947; 1983'te Anavatan Partisi'nden milletvekili seçildi; 1983-1989 arasında Özal ve Akbulut hükümetlerinde devlet, kültür ve turizm ve dışişleri bakanlığı yaptı; Haziran 1991 deki Anavatan Partisi büyük kongresinde genel başkanlığa seçildi ve başbakan oldu
YIRTICI HAYVANLAR besienmek için başka hayvanları kovalayan, yakalayan ve öldüren hayvanlar; tek başlarına (örn. pars) ya da grup halinde (örn. kurt) avlanırlar; duyuları avlanmalarına yardımcı olmak için çok keskinleşmiştir
•Etçil; Yırtıcı kuşlar
YIRTICI KUŞLAR
madde başlığı Yırtıcı kuşlar 19:179a
ilgili madde Kuş 11:122b
•Akbaba; Atmaca; Baykuş; Çakır; Çaylak; Doğan; Kartal; Şahin; Tuygun
YIRTICIMARTI
ana madde Martı 12:82a vd., görsel
YIVA Oğuz boyu
ilgili maddeler
Karakoyunlular 10:36a
Oğuzlar 13:133a
YİDİŞ DİLİ Avrupa'nın orta ve doğu bölgelerinde yaşayan Aşkenazi Yahudileri'nin ve onların soyundan gelenlerin konuştuğu dil; 9. yy'da bir Yukarı Alman lehçesinden gelişti; İbrani alfabesiyle yazılır; birçok İbranice sözcükle Slav dillerinden alınmış bazı sözcükleri kapsar; Yahudi kültürünün Naziler'ce yok edilmesinden bu yana Yidiş dili konuşanların sayısı iyice azalmıştır
ana madde Yidiş edebiyatı 19:179a vd.
YİDİŞ EDEBİYATI *ya da* **Aşkenazi edebiyatı**
madde başlığı Yidiş edebiyatı 19:179a
YİĞİTBAŞI *ya da* **Server**
ilgili madde Ahilik 1:87b
YİN
ilgili maddeler
Akupunktur 1:124a
Tedavi yöntemleri 17:102b
YİNELENEN ONDALIKLAR
ana madde Ondalık sayılar 13:185a
ilgili maddeler
Matematik 12:98a
Sayı 15:87b
YİRMİBİR kâğıt oyunu
ilgili madde Kâğıt oyunları 9:256b
"21 MEKTUP" Kutsal Kitap
ilgili madde Kutsal Kitap 11:131b
21 MAYIS OLAYI 20-21 Mayıs 1963; Talat Aydemir•'in önderliğindeki bir grup subayla Kara Harp Okulu öğrencilerinin darbe girişimi; başarısızlıkla sonuçlanmasından sonra Talat Aydemir ve Fethi Gürcan yargılanarak idam edildi; olaya katılan birçok kişi de çeşitli hapis cezalarına çarptırıldı
24 OCAK KARARLARI 24 Ocak 1980
ilgili madde Türkiye 18:64a, 93a
22 ŞUBAT OLAYI 21-22 Şubat 1962; Talat Aydemir•'in önderlik ettiği darbe girişimi; 27 Mayıs hareketinin amacından saptırıldığı savıyla harekete geçen darbeciler

Ankara'da önemli yerleri ele geçirdiler, ama hükümete bağlı birliklerin karşı koymasıyla dağıldılar; darbeye katılanlara ceza verilmedi, yalnız orduyla ilişikleri kesildi

YİRMİSEKİZ MEHMED ÇELEBİ Osmanlı devlet adamı, ö. 1732
ilgili madde Lale Devri 11:196a

23 NİSAN BAYRAMI *bak.* **ULUSAL EGEMENLİK VE ÇOCUK BAYRAMI**

YİRMİ YAŞ DİŞİ *bak.* **AKILDİŞİ**

27 MAYIS MÜDAHALESİ 1960
ilgili maddeler
Demokrasi 5:144a
Parlamento 14:12a
Seçim 15:104b
Sıkıyönetim: tablo 15:182
Türkiye 18:89a, görsel

YİRMİYÜZLÜ geometrik şekil
ilgili madde Geometri 7:130a, görsel

"YİTİK KORU" Alberti'nin anı kitabı
ilgili madde Alberti 1:138a

YİVLİ MİNARE Antalya
ilgili madde Antalya 1:288b, görsel

YİYECEK
madde başlığı Yiyecekler 18:181a, görsel
ana maddeler
•Beslenme 3:149a vd.
Tarım tarihi 17:21a vd.
ilgili maddeler
Bitki 3:235b
Fizyoloji 6:312b
Gıda teknolojisi 7:144a vd.
Kıtlık ve açlık 10:231a vd.
Kimya sanayisi 10:272b
Protein 14:148a
Sindirim 15:218b vd.
Tabu 16:291a
•Aşçılık; Diyet; *yiyecekler, örn.* Ekmek; Süt: Tahıl

Y KROMOZOMU
ilgili madde Cinsellik ve eşey 4:194b

YMIR *bak.* **AURGELMIR**

YODEL Avusturya'nın Tirol ve Almanya'nın Yukarı Bavyera bölgelerinde rastlanan, tiz kafa sesleriyle pes göğüs seslerinin birbirini izlediği bir tür şarkı; haberleşme için de kullanılır
ilgili madde İsviçre 9:136a

YOGA
madde başlığı Yoga 19:183a, görsel
ilgili maddeler
Hindular ve Hindu Dini 8:175b
Mistisizm 12:245b

YOĞUN BAKIM
ilgili maddeler
Elektronik: görsel 6:125
Hastane 8:48b, görsel

YOĞUNLAŞMA
madde başlığı Yoğunlaşma 19:184a, görsel
ilgili maddeler
Damıtma 5:72b
Sis 15:258b
Yağmur 19:67a
•Çiy

YOĞUNLAŞMA POLİMERLEŞMESİ
ilgili madde Polimer 14:104b

YOĞUNLAŞTIRICI
ilgili madde Buhar makinesi 4:48b

YOĞUNLUK
madde başlığı Yoğunluk 19:184b
ilgili maddeler
Arşimet 2:40b
Buz 4:73b
Jüpiter 9:229b

YOĞURT
madde başlığı Yoğurt 19:185b, görsel
ilgili madde Gıda teknolojisi 7:145b

YOĞURTOTU y. 300 çoğulluk, ufak otsu bitki türünün ortak adı; ince yaprakları ve kümeler halinde açan küçük beyaz çiçekleri vardır; meyveleri giysilere ya da hayvanların postuna takılarak uzaklara taşınır; özellikle sulak ya da bataklık alanlarda yetişirler; bazı türlerin köklerinden kırmızı bir boya elde edilir
ilgili madde Tırmanıcı bitkiler 17:189b

YOKOHAMA Japonya
madde başlığı Yokohama 19:186a
ilgili maddeler
Bahçecilik ve bahçe mimarlığı: görsel 2:281
Tokyo 17:233b vd.
Yangın ve yangından korunma 19:86b

YOKSULLUK
madde başlığı Yoksulluk 19:186b
ilgili maddeler
Çocuklara eziyet 5:25a
Sosyal yardım hizmetleri 15:328b
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği: görsel 16:19
Suç 16:156b

"YOKUŞ YUKARI" Ilgaz'ın anı kitabı
ilgili madde Ilgaz 8:227b

YOL ulaşım
•Denizyolu; Havayolu; Karayolu

"YOL" Gören'in filmi
ilgili madde Türk sineması 18:138a

"YOL AYRIMI" Kemal Tahir'in romanı
ilgili madde Kemal Tahir 10:157b

"YOLCU" Antonioni'nin filmi
ilgili madde Sinema 15:235a

YOLCU ARABASI
ilgili madde Ulaşım 18:181a

YOLCU GEMİSİ
ilgili maddeler
Cenova: görsel 4:159
Deniz taşımacılığı 5:178a, görsel
Deniz tekneleri: görsel 5:181
Gemi ve gemi yapımı 7:119b

YOLCU KABİNİ
ilgili madde Uçak: görsel 18:166

YOLCU UÇAĞI
ilgili maddeler
Havalimanı 8:79a
Taşımacılık 17:75a
Uçak 18:159a, 165a

YOLCU VAGONU
ilgili madde Demiryolu ve tren 5:141a

YOLE
ilgili madde Gemi ve gemi yapımı 7:118a

"YOLLARI ÇATALLANAN BAHÇE" Borges'in yapıtı
ilgili madde Borges 3:294b

YOL SİLİNDİRİ
ilgili madde Buhar makinesi: görsel 4:48

YOMA BAĞI
ilgili madde Düğüm 5:328b, görsel

YOM KİPPUR Yahudiler'in en önemli dinsel bayramı; "Kefaret Günü" anlamına gelir; Yahudi kameri takvimindeki Tişri ayının dokuzuncu günü güneşin doğuşundan başlayarak onuncu günü güneşin batımına kadar tam oruç tutulur; Yahudiler günahlarının kefaretini öderler ve Tanrı'yla yeniden barışırlar; Roş Haşana (Yahudi Yılbaşı) ile başlayan "on günlük tövbe"yi sona erdirir
ilgili madde Yahudiler ve Musevilik 19:75b

YOM KİPPUR SAVAŞI *bak.* **DÖRDÜNCÜ ARAP-İSRAİL SAVAŞI**

YOMRA Trabzon'un ilçesi; kıyı kesiminin hemen ardından Trabzon Dağları yükselir; zengin bitki örtüsüyle kaplı bu dağlık alanlarda hayvancılığa elverişli yaylalar vardır; yetiştirilen başlıca ürünler mısır, fındık ve patatestir; nüf. (1990): ilçe 30.669, kasaba 7.335

YONCA
madde başlığı Yonca 19:187b

YONCA KEMER
ilgili madde Kemer 10:161b

YONGE, NICHOLAS İngiliz müzikçi, ö. 1619; madrigalleri halk arasında yaygınlaştırmıştır
ilgili madde Madrigal 11:319b

YONGLO Ming Hanedanı'ndan Çin imparatoru, 1360-1424; başkenti Pekin'e taşıdı ve Cennet Tapınağı'nı yaptırdı
ilgili madde Çin Halk Cumhuriyeti 4:320a

YONTMA TAŞ DEVRİ *ya da* **Paleolitik Çağ** tarihöncesi dönem; insanın gelişme sürecinde eski kültür aşaması; 2,5 milyon yıl öncesinden 10.000 yıl öncesine kadar uzanır; adını, bu dönemde kullanılmaya başlanan yontulmuş taş aletlerden alır; *Homo erectus*'un el baltalarını, Neanderthal insanının yongalanmış çakmaktaşı aletlerini ve modern insanın yöresel, iyice uzmanlaşmış taş aletlerini kapsar; küçük heykeller ve büyük mağara duvar resimleri gibi sanat biçimleri gelişmiştir
ana madde Taş Devri 17:64a
ilgili maddeler
Heykel 8:141a
Mağara insanları 11:328a vd.
Mağara sanatı 11:329b
Mezar 12:188b

YONTUNÇ, KENAN Türk heykeltıraş, 1904
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:130a

"YORGAKİ DANDİNİ" Ahmed Vefik Paşa'nın Molière'den uyarladığı tiyatro oyunu
ilgili madde Ahmed Vefik Paşa 1:92b

"YORGUN SAVAŞÇI" Kemal Tahir'in romanı
ilgili madde Kemal Tahir 10:157b

YORK İngiltere'de kent; Londra ile Edinburgh arasında, Ouse ile Foss ırmaklarının birleştiği noktada yer alır; tarihi, Romalılar'ın İS 71'de yaptırdığı bir kaleye uzanır; önemli bir demiryolu kavşağı ve turizm merkezidir; nüf. 102.700 (1983 tah.)
ilgili madde Kent: görsel 10:171

YORK HANEDANI İngiliz krallık hanedanı; 1461-85 arasında hüküm sürdü; hanedan üyeleri Kral IV. Edward, V. Edward ve III. Richard'dır; VI. Henry'ye karşı taht üzerinde hak iddia eden York dükü Richard tarafından kuruldu; Lancaster Hanedanı'yla Güller Savaşı'nı yaptı
ilgili maddeler
Güller Savaşı 7:254b vd.
İngiltere 9:41b

YORKSHIRE TERİYESİ küçük ve zeki köpek soyu

ilgili madde Köpek: görsel 11:50
YORTU Hıristiyanlık'ta Hz. İsa'nın yaşamıyla ilgili olayları ve azizlerin yaşamında somutlanan erdemleri kutlamak için kilisenin belirlediği kutsal günler
ilgili madde Bayramlar ve Kutsal Günler 3:103b
•Noel; Paskalya
YORUBA DİLİ
ilgili madde Afrika edebiyatı 1:54b
YORUBALAR halk; Nijerya'nın güneybatısında, Benin'de ve Togo'da yaşarlar; veraset yoluyla tahta çıkan hükümdarların yönettiği birkaç krallığa bölünmüşlerdir; siyasal ve dinsel otorite kralda ve şefler konseyindedir; çoğu ticaret ya da çiftçilikle uğraşır ve Müslüman ya da Hıristiyan'dır; nüf. y. 12 milyon
ilgili maddeler
Afrika halkları 1:59b
Maske 12:90b
Nijerya 13:80b
YOSEMITE ÇAĞLAYANI California, ABD; Yosemite Ulusal Parkı'nda yer alır; Yosemite Vadisi'nin kaya sırtından 740 m aşağı dökülür; bir üst bir alt çağlayan ve ikisi arasında daha küçük çağlayanlar vardır
ilgili madde Çağlayan 4:224a
YOSEMITE ULUSAL PARKI California, ABD; Nevada Sıradağları'nda dağ parkı; 1864'te eyalet parkı yapıldı; mamutağacı koruluklarını, çok büyük kaya kubbeleri ve dorukları kapsar; 308.106 ha'lık bir alana yayılmıştır
ilgili madde Ulusal parklar: görsel 18:190
YOSEMITE VADİSİ California, ABD
ilgili madde Sierra Nevada 15:198b, 199a
"YOSMA, MOLL FLANDERS" Defoe'nun romanı
ilgili maddeler
Defoe 5:104b
İngiliz edebiyatı 9:23b
YOSUN
madde başlığı Yosunlar 19:188a, görsel
ilgili madde Yaşam çevrimi 19:111a
YOSUNHAYVANLARI tatlı ve tuzlu sularda koloniler halinde yaşayan ve 4.000'i aşkın türü içeren omurgasızlar filumu; değişik boyut ve biçimierde bulunurlar; suyun altındaki hemen her yüzeyin üstünü bir kabuk gibi örterler
ilgili madde Kıyı canlıları 10:236b
YOŞİYA Yahuda kralı, İÖ y. 640-609; reformlar başlattı; Kudüs'te tapınaktaki putları yok etti
ilgili madde Astarte 2:67b
YOUNG, CHIC ABD'li karikatürcü, 1901-73; 1960'larda bütün dünyada 1500'den çok gazetede yayımlanan *Fatoş* adlı çizgi romanın yaratıcısıdır
ilgili madde Karikatür 10:70b
YOUNG, JAMES İskoçyalı bilim adamı, 1811-83
ilgili madde Petrol 14:58a
YOUNG, LESTER ABD'li tenor saksofoncu, 1909-59; doğaçlama konusundaki yaklaşımıyla, cazda modern solo anlayışına önemli katkıda bulundu; Parker, Geta ve Coltrane gibi saksofoncuları derinden etkilemiştir
ilgili madde Caz 4:138b
YOUNG, THOMAS İngiliz hekim ve fizikçi, 1773-1829; Rosetta taşındaki yazıları çözmüştür
ilgili madde Işık 8:253b
YOURCENAR, MARGUERITE Fransız kadın romancı, 1903-87; yapıtları, üsluplarının yanı sıra düşünsel içerikleriyle de dikkat çeker; *Doğu Öyküleri* (1938), *Bir Ölüm Bağışlamak* (1939), *Hadrianus'un Anıları* (1951) ve *Zenon* (1968) başlıca yapıtlarıdır; 1980'de, Fransız Akademisi'ne üye seçilen ilk kadın yazar oldu
ilgili madde Fransız edebiyatı 7:45a
YOZGAT il
madde başlığı Yozgat 19:190b, görsel, harita
YOZGAT kent
ana madde Yozgat 19:194a, görsel
YOZGAT ÇAMLIĞI MİLLİ PARKI Yozgat
ilgili maddeler
Doğayı koruma 5:266a
Ulusal Parklar: tablo 18:192
YÖK *bak.* **YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU**
YÖN DÜMENİ
ilgili madde Uçak 18:154a, 156a
YÖNELİM *ya da* **Tropizm**
ilgili madde Bitki 3:233a
YÖNETİMBİLİM *bak.* **SİBERNETİK**
YÖNETİM ODASI *ya da* **Reji odası**
ilgili madde Radyo ve televizyon yayınları 14:194a, görsel
YÖNETMEN bir sinema filmi, tiyatro oyunu, radyo ya da televizyon programının hazırlanıp gerçekleştirilmesini sağlayan kişi; konunun nasıl ele alınacağına, yorumlanacağına karar verir, oyuncuları seçer; dekor, giysiler ve ışıklandırma gibi konularda, teknik elemanlarla birlikte çalışır; 20. yy'a kadar tiyatroda genellikle oyunculardan biri yönetmenliği de üstlenirdi
ilgili maddeler
Opera 13:188b vd.
Radyo ve televizyon yayınları 14:194a
Sinema 15:238b vd.
Tiyatro ve sinema oyunculuğu 17:217b vd.
YÖNTEM, ALİ CANİP Türk yazar, 1887-1967; edebiyat öğretmenliği yaptı; öğretime yönelik kitaplar yazdı; Milli Edebiyat akımını savunan yazılarıyla tanındı; bunları *Milli Edebiyat Meselesi ve Cenap Bey'le Münakaşalarım* (1918) adı altında toplamıştır; *Türk Edebiyatı Antolojisi* (1933) de iz bırakmış bir çalışmadır
YÖRÜK ALİ EFE Türk efe, 1893-1953; Kurtuluş Savaşı sırasında çetesiyle Aydın yöresinde ilk direniş hareketini başlattı; Yunanlılar'a karşı birçok baskın gerçekleştirdi; Haziran 1919'da Nazilli ve Aydın'ı geçici de olsa geri almayı başardı; Kuva-yı Milliye'nin ilk toplu saldırısı olan Üçyol çarpışmasını yönetti; yaşamı ve kahramanlıkları türkülere konu olmuştur
YÖRÜKLER halk
madde başlığı Yörükler 19:194b, görsel
ilgili madde Göçebelik 7:193b
YÖRÜNGE sabit bir nokta çevresinde dönen bir cismin izlediği yol; gezegenler, uydular ve elektronlar bir yörüngede hareket ederler
ilgili maddeler
Ay 2:212a
Ay ve güneş tutulması 2:240b
Dünya 6:7a vd.
Elektron 6:117b
Güneş sistemi 7:272a vd.
İvme 9:155b
Kepler 10:178b vd.
Kuyrukluyıldız 11:148a
Merkezkaç kuvvet 12:157b
Plüton 14:101a
Uydu 18:228b
Uzay araştırmaları 18:244b
Uzay uçuşları 18:259a
YÖRÜNGE HIZI
ilgili madde Yerçekimi 19:155b
YÖRÜNGE MODÜLÜ
ilgili madde Uzay araştırmaları 18:250a
YÖRÜNGEYE OTURMA
ana madde Uzay uçuşları 18:259a vd.
YPRES Belçika'da Batı Flander'de kasaba; I. Dünya Savaşı'nda İngiliz ileri hatlarının merkeziydi; nüf. belediye 34.758 (1983 tah.)
ilgili maddeler
Belçika 3:122a
Birinci Dünya Savaşı 3:205b
Klor 10:288a
YUAN HANEDANI Çin
ilgili maddeler
Çin Halk Cumhuriyeti 4:319b
Kubilay Han 11:88a
YUCATÁN BOĞAZI Kuzey Amerika'da, Meksika Körfezi'ni Antil Denizi'ne bağlayan boğaz
ilgili madde Meksika Körfezi 12:136b
YUCATÁN YARIMADASI Meksika ve Orta Amerika; Belize ile Guatemala'nın bazı bölümlerini de içine alır; ilk kez 1517'de İspanyollar tarafından keşfedildi; bölgedeki arkeolojik yerleşmelerin en önemlisi bir Maya kenti olan Çiçen İtza'dır
ilgili madde Meksika 12:130b
YUFKA
ilgili madde Ekmek 6:87b, görsel
YUGOSLAVYA
madde başlığı Yugoslavya 19:195b, görsel, harita
ilgili maddeler
Birinci Dünya Savaşı 3:210b
İkinci Dünya Savaşı 8:299b
Makedonya 12:12a
Slavlar 15:291b
Tito 17:206b vd.
Triyeste 17:291a
YUHANNA, AZİZ Hz. İsa'nın ilk havarilerinden biri, ü. İS 1. yy; Havariler'den Yakub'un (Büyük) kardeşidir; Hıristiyanlık'ta, Yeni Ahit'teki üç mektubun, yazılı dört *İncil*'den sonuncusunun ve *Yuhanna'nın Vahiy Kitabı*'nın yazarı olarak kabul edilir; bir inanışa göre mezarı Efes'te, St. Jean Kilisesi'nin bulunduğu yerdedir
ana madde Havariler 8:85a
ilgili madde Meryem, Hz. 12:162a
YUHANNA İNCİLİ Yeni Ahit'teki dört *İncil*'in sonuncusu
ilgili maddeler
Havariler 8:85a
Kutsal Kitap 11:131b
"YUHANNA'NIN VAHİY KİTABI" Yeni Ahit'in son kitabı
ilgili madde Kutsal Kitap 11:131b
"YUKARI MAHALLE" Steinbeck'in romanı
ilgili madde Steinbeck 16:134a
YUKARI OVA *bak.* **CEYHAN OVASI**
YUKARI VOLTA *bak.* **BURKİNA FASO**
YUKON Kanada'da bölge; ülkenin kuzey-

batısında yer alır; y.öl. 478.970 km², yönetim merkezi Whitehorse; 1898'de Bonanza Çayı'nda altın bulunması üzerine altın arayıcılarının hücumuna uğradı; hızla artan nüfus, altın tükenince yeniden eski düzeyine düştü; günümüzde en önemli ekonomik etkinlik madenciliktir; nüf. 26.000 (1990 tah.)
ilgili maddeler
Altına hücum 1:188b
Kanada 9:307b

YUKON IRMAĞI Kuzey Amerika; kıtanın en büyük akarsularından biri; Kanada'daki Tagish Gölü'nden çıkar, Alaska'dan geçerek Bering Denizi'ne dökülür; 2.554 km uzunluğundadır; su toplama havzası, 19. yy'da Klondike'ta altın bulununca önem kazandı, ama bugün seyrek nüfuslu ve az gelişmiş bir durumda kalmıştır

YULAF
madde başlığı Yulaf 19:199b, görsel
ilgili madde Tahıl 16:295a

YUMAK
ilgili maddeler
Alp bitkileri 1:179a
Buğdaygiller 4:44a

YUMRU AYAK doğuştan gelen bir kusur nedeniyle ayağın bilek ekleminden normal olmayan biçimde bükülü olması; alçıya alınarak ya da ameliyatla tedavi edilebilir
ilgili madde Kalıtsal hastalıklar 9:286a

YUMRU KÖK patates gibi bazı bitkilerin etli toprakaltı gövdesi
ilgili maddeler
Sebzeler 15:100a
Yiyecekler 19:182b

YUMRULU-YUVALI EKLEM
ilgili madde Kemikler, eklemler ve bağlar 10:164b vd., görsel

"YUMURCAK" Chaplin'in filmi
ilgili madde Chaplin 4:179a

YUMURTA
madde başlığı Yumurta 19:200b, görsel
ilgili maddeler
Aşçılık 2:99b
Sürüngenler 16:209a
Tavuk 17:87a vd., görsel
Üreme 18:282b, 283b vd.

YUMURTA AKI
ilgili maddeler
Üreme 18:283b
Yumurta 19:201a, 201b, görsel

YUMURTA HÜCRESİ *ya da* **Ovum** dişi üreme hücresi ya da dişi gamet; dişinin yumurtalığında gelişir; yumurtlamayla atıldığında bir erkek üreme hücresiyle (sperm) birleşirse embriyon oluşturarak aynı türden yeni bireylerin oluşmasını sağlar
ana madde Üreme 18:282b vd.
ilgili maddeler
Bebek 3:106b
Cinsellik ve eşey 4:194b vd.

YUMURTALIK Adana'nın ilçesi; dağlarla kuşatılmış toprakları Çukurova'nın güney kesimini oluşturan düzlüklerle kaplıdır; en çok tahıl ve pamuk yetiştirilir; balıkçılık önemli geçim kaynaklarından biridir; Aigai eski çağ kenti kalıntıları ile Yumurtalık kasabasının karşısındaki küçük adada Cenevizliler'den kaldığı sanılan Kız Kalesi ilçedeki başlıca tarihi kalıntılardır; nüf. (1990): ilçe 20.957, kasaba 3.583
ilgili maddeler
Akdeniz Bölgesi 1:114a
Petrol 14:64a

YUMURTALIK fizyoloji; bitki ve hayvanlarda yumurtayı oluşturan dişi üreme organı; omurgalılarda genellikle iki yumurtalık bulunur; insanda üreme için gerekli olan projesteron ve östrojen gibi bazı hormonlar yumurtalıklardan salgılanır; fallop boruları ile dölyatağına bağlanır
ana madde Meyve 12:185a
ilgili maddeler
Cinsellik ve eşey 4:195a
Çiçek 4:299a, görsel
Üreme 18:282a, 284a, görsel

YUMURTALIK KANALI
ilgili madde Üreme 18:284a, görsel

YUMURTA SARISI
ilgili maddeler
Üreme 18:283b
Yumurta 19:200b vd., görsel

YUMURTLAMA dişide, olgun yumurta hücresinin yumurtalıklardan atılması; erkek üreme hücresi olan spermanın yumurtayı döllemesi ancak bundan sonra gerçekleşebilir; normal olarak insanda, her âdet döneminde yalnız bir yumurtlama gerçekleşir

YUMURTLAYAN MEMELİLER *bak.* **TEKDELİKLİLER**

YUMUŞAKÇALAR
madde başlığı Yumuşakçalar 19:203b, görsel
ilgili maddeler
Balıkçılık 2:316a
Canlılar 4:124b
Erdişi 6:166b
İskelet 9:87b
Kabuk ve kabuk koleksiyonculuğu 9:241b
Zooloji 19:269b
•Çiftçenetli; Kafadanbacaklılar; Karındanbacaklılar; *yumuşakça türleri, örn.* Ahtapot; İstiridye; Kalamar; Midye; Mürekkepbalığı; Salyangoz; Sümüklüböcek

YUMUŞAK İNİŞ
ilgili maddeler
Uzay araştırmaları 18:247a
Uzay uçuşları 18:260a

YUMUŞAK MERCAN
ilgili madde Mercan resifi: görsel 12:152

YUMUŞAK ODUN iğneyapraklı ağaçların odunu; çoğunlukla çam, köknar ve ladinden elde edilir; toplam kereste üretiminin % 80'ini oluşturur; duglasköknarı ve porsuk gibi bazı ağaçların odunu sert odunların çoğundan çok daha serttir
ilgili maddeler
Kereste 10:180a
Odun 13:129a
Orman 13:206b

YUNAK Konya'nın ilçesi; kuzeyinde Yukarı Sakarya Ovaları adıyla anılan düzlükler yer alır; geçim kaynağı tarımdır; en çok tahıl, şekerpancarı, patates ve elma yetiştirilir; nüf. (1990): ilçe 39.419, kasaba 10.499

YUNAN ADALARI *bak.* **İYON ADALARI**

YUNAN ALFABESİ İÖ y. 1000'de Yunanistan'da geliştirilen yazı sistemi; kökeni Kuzey Samî alfabesine dayanır; bugün Avrupa'da kullanılan bütün alfabeler ya doğrudan ya da dolaylı olarak Yunan alfabesinden türemiştir
ilgili maddeler
Alfabe 1:145b, görsel
Yunanca 19:204b, görsel

YUNANCA
madde başlığı Yunanca 19:204a
ilgili madde Avrupa dilleri 2:186b
•Yunan alfabesi

YUNANİSTAN
madde başlığı Yunanistan 19:206a, görsel, harita
ilgili maddeler
Balkanlar 2:334b
Balkan Savaşları 3:7a
Birinci Dünya Savaşı 3:206a
Bulgaristan 4:55a
Ege Sorunu 6:64a vd.
İkinci Dünya Savaşı 8:299b
İzmir 9:174a
Kıbrıs 10:202a vd.
Kurtuluş Savaşı 11:113b vd.
Lokanta 11:273b
Lord Byron 11:281b
Makedonya 12:12a vd.
Sevr Antlaşması 15:156a
Trakya 17:279b
•Eski Yunan; Yunan alfabesi; Yunanca; *kentlerin ve bölgelerin adları, örn.* Atina; Pire; Selanik

YUNUS
madde başlığı Yunus 19:210a, görsel
ilgili maddeler
Evrim 6:242a
Ses 15:146a

YUNUS, HZ. peygamber; kentin yok olacağını bildirmek üzere onu Ninova'ya gönderen Tanrı'nın buyruğuna uymaz; bir gemiden denize atılır, büyük bir balık tarafından yutulur; üç gün sonra kıyıya çıkar
ilgili maddeler
Diyarbakır 5:256b
Peygamber 14:65b

YUNUS EMRE Türk şair ve mutasavvıf, 1238-1320
madde başlığı Yunus Emre 19:210b
ilgili maddeler
Halk edebiyatı 8:14b
Söz sanatları 16:45b
Şiir sanatı 16:273a

"YUNUS EMRE ORATORYOSU" Saygun'un oratoryosu
ilgili madde Türk Beşleri 18:28a

YUNUS NADİ soyadı **Abalıoğlu** Türk gazeteci, 1880-1945
madde başlığı Yunus Nadi 19:212a, görsel

YURDAKUL, MEHMED EMİN Türk şair. 1869-1944; Türkçülük akımının şiir alanındaki ilk temsilcisi, Milli Edebiyat akımının öncüsüdür; hece veznini kullandığı şiirlerinde ulusal duyguları dile getirdi; halk şiirinin dörtlük geleneğini izlemekle birlikte üçer, altışar dizelik kıtalar kullanarak biçimsel yenilikler de denedi; *Türkçe Şiirler* (1898), *Türk Sazı* (1914), *Ey Türk Uyan* (1914), *Tan Sesleri* (1915) en tanınmış şiir kitaplarıdır
ilgili maddeler
Milli Edebiyat 12:221a
Türkçe 18:29a
Türkçülük 18:32a, görsel

YURT Asya'daki göçebelerin kullandığı, kalın keçeden yapılmış daire biçiminde çadır; sıcağa ve rüzgâra karşı koruma sağlar
ilgili maddeler

Afganistan: görsel 1:41
Moğolistan 12:258b
YURTLUK Güney Afrika Cumhuriyeti'nde Siyahlar'ın yerleşimine ayrılmış 10 bölgenin ortak adı; aynı etnik kökene sahip olan ya da aynı dili konuşan Siyahlar bir yurtlukta toplanmıştır; bazı yurtluklara içişlerinde özerklik verilmiştir, ama yeterli ekonomik ve siyasal gücü olmayan bu "bağımsız" cumhuriyetler aslında Güney Afrika Cumhuriyeti'ne bağımlıdır
ilgili maddeler
Güney Afrika 7:280a vd.
Johannesburg 9:219b
"YURTTAŞ KANE" Welles'in filmi
ilgili madde Sinema 15:232a
YURTTAŞLIK *ya da* **Vatandaşlık**
ana madde Yurttaşlık hakları 19:212b
ilgili madde Roma İmparatorluğu 14:265b
YURTTAŞLIK HAKLARI
madde başlığı Yurttaşlık hakları 19:212b
YUSUF, AZİZ Kitabı Mukaddes'te sözü geçen kişi; Yeni Ahit'e göre Hz. Meryem'in kocası ve Hz. İsa'nın babalığı
ilgili maddeler
İsa, Hz. 9:80a
Meryem, Hz. 12:162a
YUSUF, HZ. peygamber
ilgili madde Peygamber 14:65b
YUSUFÇUK *bak.* **KIZBÖCEĞİ**
YUSUFELİ Artvin'in ilçesi; topraklarını yüksek dağlar kaplar; Kaçkar Dağı'nın doruğu ilçe sınırları içindedir; zengin bir doğal yapıya sahip olan ilçede çeşitli koruma alanları oluşturulmuştur; geçim kaynağı hayvancılıktır; nüf. (1990): ilçe 37.060, kasaba 3.954
"YUSUF İLE ZELİHA" *ya da* **Yusuf ile Züleyha** Yusuf peygamberin başından geçenlerin anlatıldığı dinsel öykü; üvey kardeşleri tarafından kuyuya atılan Yusuf, daha sonra Mısır'a köle olarak satılır; efendisinin karısı Zeliha kendisine âşık olur, ama aşkına karşılık alamayınca onu zindana attırır; Yusuf kurtulduktan sonra ailesini Mısır'a getirir ve dul kalan Zeliha ile evlenir; *Kuran*'da da yer alan bu öykü, aşk ağırlıklı olarak birçok mesneviye konu olmuştur
ilgili madde Destan 5:199b
YUSUF KÂMİL PAŞA Osmanlı sadrazamı, 1808-76; çeşitli devlet görevlerinde bulundu, edebiyatla da ilgilendi; karısı Zeyneb Hatun'la birlikte İstanbul Üsküdar'daki Zeynep Kâmil Hastanesi'ni yaptırmıştır
ilgili madde Tanzimat edebiyatı 16:332a
YUSUF PAŞA Osmanlı besteci, 1821-84; klasik Türk müziğinin en büyük saz eserleri bestecilerindendir; neyzen olarak tanındı; Muzika-yı Hümayun'da çalıştı; peşrev ve saz semaisi bestecisi olarak büyük ün kazandı; günümüze 11 peşrev ile 15 saz semaisi ulaşmıştır
"YUSUF VE KARDEŞLERİ" Murillo'nun tablosu
ilgili madde Murillo: görsel 12:313
YUTAK
ilgili maddeler
Balık 2:309a
Solunum 15:316a vd.
YUTAK İLTİHABI *bak* **FARENJİT**
YUTKEVİÇ, SERGEY SSCB'li film yönetmeni, 1904-85
ilgili madde Dino 5:235b
YUVA
ilgili maddeler
Arı 1:329b vd.
Balık 2:314b
Balkılavuzu: görsel 3:9
Hayvan: görsel 8:98
Hayvan davranışı 8:106a
Karınca 10:63a
Kuş 11:125a
Termit 17:154a, 156a
YUVA ASALAKLIĞI
ilgili maddeler
Arı 1:330b
Baykuş 3:88a
Guguk 7:239a
YUVARLAKAĞIZLILAR
ilgili madde Balık 2:306a
•Çenesiz balıklar
YUVARLAK MASA ŞÖVALYELERİ Kral Arthur'un sarayındaki yuvarlak masanın çevresinde toplanan cesur şövalyeler; Arthur'un bu masayı, çevresinde oturanların hiçbiri öncelikli olmasın diye yuvarlak yaptırdığı söylenir; ortaçağın sonlarında kurulan büyük şövalye tarikatlarının ilk örneğidir
ilgili maddeler
Arthur 2:43a
Fransız edebiyatı 7:38a
YUVARLAKSOLUCANLAR
ana madde Solucan 15:312b vd., görsel
ilgili madde Zooloji 19:269a
•İpliksolucan; Kancalıkurt
YUVARLANAN TAŞ para
ilgili madde Para: görsel 13:316
YUZOVKA *bak.* **DONETSK**
"YÜCE AKLIN ERDEMİ" Taoculuk'un temel kitabı
ilgili maddeler
Taoculuk 16:334a
Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:237b
YÜCE DİVAN Anayasa Mahkemesi'nin yüksek devlet görevlilerini yargılarken aldığı ad
ilgili maddeler
Anayasa Mahkemesi 1:265a
Başbakan 3:63a
Parlamento 14:8b
YÜCEL, CAN Türk şair, d. 1926; kendine özgü üslubu ve şiir diliyle tanındı; halk deyişlerinden, deyimlerden ve argodan yararlandı, sözcük oyunlarına, cinaslara sıkça yer verdi; yeni biçim denemeleriyle dikkati çekti; kara mizah öğelerine yer verdiği şiirleriyle yeni anlam boyutları yaratmaya çalıştı
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:18a
Türk edebiyatı 18:40b, görsel
YÜCEL, HASAN ÂLİ Türk eğitimci ve devlet adamı, 1897-1961
madde başlığı Yücel 19:213b, görsel
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:17b
YÜCEL, TAHSİN Türk yazar ve eleştirmen, d. 1933; göstergebilimin Türkiye'deki öncülerindendir; *Uçan Daireler* (1954), *Haney Yaşamalı* (1956), *Dönüşüm* (1975) ve *Aşırı Öyküler* (1989) gibi öykü kitapları, *Anlatı Yerlemleri* (1979) ve *Yazının Sınırları* (1982) gibi deneme ve incelemeleri vardır
YÜK ARABASI
ilgili maddeler
Taşımacılık 17:70a, 71a
Ulaşım 18:180b
YÜK GEMİSİ
ilgili madde Deniz taşımacılığı 5:176b vd.
YÜK HAYVANI
ilgili madde Taşımacılık 17:68a vd.
YÜK KORUNUMU kimyasal, fiziksel ya da nükleer bir tepkimedeki, daha genel olarak bütün evrendeki toplam elektrik yükünün her zaman sabit olduğunu belirten fizik yasası
YÜKLEM
ana madde Cümle 4:217a
ilgili maddeler
Fiil 6:284a
Sözdizimi 16:39a
YÜKSEK ARİTMETİK *bak.* **SAYILAR KURAMI**
YÜKSEK ATLAMA
ilgili madde Atletizm 2:147a, görsel
YÜKSEK FIRIN demir cevherlerini eriterek element halindeki demiri ayırmak için kullanılan sanayi fırını; genellikle çelikten yapılır ve içi ateşe dayanıklı tuğlalarla döşenir; yakıt olarak kullanılan kokkömürünün daha iyi yanması için fırına basınçlı hava gönderilir
ana madde Demir ve çelik 5:125a vd., görsel
ilgili madde Kireç ve kireçtaşı 10:277b
YÜKSEK FREKANS *ya da* **Kısa dalga** *ya da* **HF**
ilgili madde Radyo 14:179a
YÜKSEK GERİLİM HATTI
ilgili madde Elektrik enerjisi 6:110a
YÜKSEK HIZ TRENİ
ilgili madde Demiryolu ve tren 5:139b, görsel
YÜKSEK KABARTMA
ilgili madde Ağaç oymacılığı 1:73b
YÜKSEK KAN BASINCI *ya da* **Yüksek tansiyon**
ilgili maddeler
Felç 6:267a
Kalp 9:289b
Stres 16:146b
YÜKSEKLİK
ilgili madde Yerölçümü 19:158b
YÜKSEKLİK DÜMENİ
ilgili madde Uçak 18:154a, 156a
YÜKSEKOKUL
madde başlığı Üniversite ve yüksekokullar 18:266b, tablo
YÜKSEKOVA Hakkâri'nin ilçesi; orta kesiminde Türkiye'nin en büyük ve en yüksek düzlüklerinden biri olan Yüksekova yer alır; halkı hayvancılık ve ticaretle geçinir; Büyükçiftlik köyü yakınlarındaki kalıntıların Urartular'ın en önemli kentlerinden Musasir'e ait olduğu sanılmaktadır; nüf. (1990): ilçe 69.003, kasaba 28.486
ilgili madde Hakkâri 7:327a
YÜKSEKÖĞRETİM ortaöğretim sonrasında üniversiteler ya da yüksekokullar tarafından verilen eğitim; örn. tıp, hukuk ya da müzik gibi meslek okullarını, yüksek öğretmen okullarını ve teknoloji enstitülerini kapsar; genellikle diploma ya da sertifika verir
ilgili maddeler
Eğitim 6:71b, 72b
Üniversite ve yüksekokullar 18:266b
YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU *ya da* **YÖK** yükseköğretim kurumlarını yönetmekle görevli kuruluş; 1981'de kuruldu, 1982 Anayasası ile anayasal bir kuruluş oldu; son

biçimini 1988'de aldı; çeşitli devlet organlarınca ve Üniversitelerarası Kurul'ca seçilen 25 üyeden oluşur; başlıca görevleri yükseköğretim kurumlarının eğitim, öğretim ve bilimsel çalışma etkinliklerini yönlendirmek, öğretim elemanı yetiştirilmesi için planlama yapmak, üniversiteleri düzenlemek ve denetlemektir
ilgili maddeler
Eğitim 6:72b
Üniversite ve yüksekokullar 18:268b
"YÜKSEK ÖKÇELER" Ömer Seyfettin'in öykü kitabı
ilgili madde Ömer Seyfettin 13:274b
YÜKSEK SEÇİM KURULU Türkiye'de halkoylaması ve seçimlerin genel yönetim ve denetiminden sorumlu anayasal kuruluş
ilgili maddeler
Seçim 15:104b, 105b
Yargı sistemi 19:106a, 107a
YÜKSEK SOVYET SSCB
ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:16b vd.
YÜKSEK SOVYET PREZİDYUMU SSCB
ilgili madde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16:16b
YÜKSEK TANSİYON *bak.* **YÜKSEK KAN BASINCI**
YÜKSELME
ana madde Uzay uçuşları 18:257b
YÜKSELTEÇ *ya da* **Amplifikatör** küçük bir girdi sinyali (akım, gerilim ya da güç) alıp büyütülmüş bir çıktı sinyali verebilen elektronik düzenek; radyo, televizyon, müzik setleri ve bilgisayar gibi aygıtların vazgeçilmez öğelerinden biridir
ana madde Elektronik 6:122a
ilgili maddeler
Mikrofon ve hoparlör 12:212b
Radyoastronomi 14:186b
Ses kaydı 15:149b
Sığaç 15:174a
YÜKSELTGENME *ya da* **Oksitlenme**
ilgili maddeler
Oksijen 13:138b
Sülfürik asit 16:199b
Tepkime 17:152b
•Pas; Yanma
YÜKSÜKOTU
madde başlığı Yüksükotu 19:214b, görsel
ilgili madde Çiçek 4:294a, görsel
YÜKSÜKOTUGİLLER dünyanın hemen her yerine dağılmış y. 3.000 otsu bitki, ağaç ve çalı türünü içeren familya; Latince adı *Scrophulariaceae*
•Aslanağzı; Yüksükotu
YÜKSÜK OYUNU çocuk oyunu
ilgili madde Çocuk oyunları 5:29b
YÜK VAGONU
ilgili madde Demiryolu ve tren 5:141b
YÜN
madde başlığı Yün 19:215a, görsel
ana madde Dokumacılık 5:280b vd.
ilgili maddeler
Avustralya 2:196a vd.
Halı ve kilim 7:333b
İletkenlik 8:327a
Keçe 10:137a
Koyun 11:27a, 28a
Naylon 13:41a
Örgü ve tığ işi 13:277b, 278b
YÜNLÜ MAYMUN
ilgili madde Maymun 12:116a
YÜREĞİR Oğuz boyu; Üçoklar'ın Dağ Han Oğulları kolundan; Anadolu'ya gelenlerin büyük bölümü Çukurova'ya yerleşmiş ve Ramazanoğulları Beyliği'ni (1352-1610) kurmuşlardır
ilgili madde Oğuzlar 13:133a
YÜREĞİR OVASI Adana
ilgili maddeler
Adana 1:26b
Çukurova 5:50b
"YÜREK BURGUSU" James'in öykü kitabı
ilgili maddeler
Amerikan edebiyatı 1:224b
James 9:183b
"YÜREK BURGUSU" Britten'in operası
ilgili maddeler
Britten 4:27b
Opera 13:190b
"YÜREKTEKİ İSPANYA" Neruda'nın şiir kitabı
ilgili madde Neruda 13:59b
YÜRÜKSEMAİ müzik
ana madde Türk müziği 18:118a
YÜRÜME YARIŞI
ilgili madde Atletizm 2:147a
YÜRÜTME dar anlamda, siyasal iktidarı elinde tutan devlet başkanı ve hükümetten oluşan, geniş anlamda ise, teknik nitelikli yönetim kadrosunu da kapsayan devlet organı
ana madde Türkiye Büyük Millet Meclisi 18:96b vd.
ilgili maddeler
Amerika Birleşik Devletleri 1:220b
Bakanlar kurulu 2:285a
Cumhurbaşkanı 4:213a
Devlet başkanı 5:206b vd.
Krallık 11:72b
Siyasal ve yerel yönetim 15:285a, 287a
Türkiye 18:74a
YÜRÜYEN EĞRELTİ
ilgili madde Eğreltiotu 6:74b
YÜRÜYEN MERDİVEN
madde başlığı Yürüyen merdiven 19:217b, görsel
YÜRÜYÜŞ AYAKKABISI
ilgili madde Ayakkabı ve ayakkabıcılık 2:219a
YÜRÜYÜŞ GİYSİSİ
ilgili madde Giysi 7:172b
YÜZ
ilgili madde Plastik cerrahi 14:93b vd.
YÜZBAŞI Türk Silahlı Kuvvetleri'nde üsteğmenden bir üst rütbe; süresini dolduranlar binbaşı olurlar
"YÜZBAŞI TAHSİN" Arıburnu'nun filmi
ilgili madde Türk sineması 18:134a
YÜZDE HESABI
madde başlığı Yüzde hesabı 19:218b
•Kesir
YÜZDÜRME CAM
ilgili madde Cam ve camcılık 4:118a, görsel
YÜZELLİLİKLER Kurtuluş Savaşı'na karşı düşmanca davranışlarda ve etkinliklerde bulundukları için 1924'te Türkiye Cumhuriyeti uyruğundan çıkarılan 150 kişi; aralarında askerler, politikacılar, gazeteciler, işgal altındaki yörelerde yöneticilik yapmış kişiler vardı; 1938'de çıkarılan bir yasayla bağışlandılar
YÜZEN EV ırmak kıyısına palamarlanmış, ev olarak kullanılan, altı düz tekne
ilgili maddeler
Deniz tekneleri 5:183a, görsel
Hong Kong: görsel 8:206
Tayland: görsel 17:94
YÜZERBUZ *bak.* **BANKİZ**
YÜZER OLTA
ilgili madde Balıkçılık: görsel 2:321
YÜZEY BİRİMLERİ *bak.* **ALAN BİRİMLERİ**
YÜZEY GERİLİMİ
madde başlığı Yüzey gerilimi 19:219b
ilgili maddeler
Deterjan 5:200a
Sıvı 15:187b
YÜZGEÇ
ana madde Balık 2:307a vd., görsel
ilgili madde Uçanbalık 18:166b, görsel
YÜZ GÜN Fransa tarihi, 1815
ilgili madde Napolyon 13:34b
YÜZME
madde başlığı Yüzme ve dalma 19:221b, görsel
ilgili maddeler
Olimpiyat Oyunları: tablo 13:168
Spor: tablo 16:125
Spor kazaları 16:127a
YÜZME KESESİ *ya da* **Hava kesesi** kemikli balıkların çoğunda bulunan yüzme organı; vücut boşluğunda yer alır; sindirim borusundan türemiştir; içi gaz ya da yağla doludur; balığın suda asılı kalmasını sağlar
ilgili maddeler
Balık 2:311a
Balıkçılık 2:320a
"YÜZÜK VE KİTAP" Browning'in şiir kitabı
ilgili madde Browning 4:30a
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ Van
ilgili maddeler
Üniversite ve yüksekokullar: tablo 18:269
Van 18:296a
"YÜZYILLIK YALNIZLIK" Garcia Marquez'in romanı
ilgili maddeler
Garcia Marquez 7:76b vd.
Latin Amerika edebiyatı 11:211b
YÜZ YIL SAVAŞLARI 1337-1453
madde başlığı Yüz Yıl Savaşları 19:225b
ilgili maddeler
Edward 6:48a
Fransa 7:28a
Henry 8:128a
"YÜZ YÜZE" Bergman'ın filmi
ilgili madde Bergman 3:138a

Z

ZAFER ALANI Minsk, Beyaz Rusya
ilgili madde Beyaz Rusya: görsel 3:159
ZAFER ANITI Paris *bak.* **ZAFER TAKI**
ZAFER ANITI Berlin, Almanya
ilgili madde Berlin 3:140a
"ZAFER ANITI" Afyonkarahisar
ilgili madde Afyonkarahisar 1:64b, görsel
ZAFER BAYRAMI
ilgili madde Bayramlar ve kutsal günler 3:103b

"ZAFERNAME" Ziya Paşa'nın yapıtı
ilgili maddeler
Yergi 19:157b
Ziya Paşa 19:262a
ZAFER TAKI *ya da* **Zafer Anıtı** Fransızca adı **Arc de Triomphe** Paris, Fransa
ilgili madde Paris 13:331a
ZAFER TEPESİ *bak.* **POBYEDİ TEPESİ**
ZAGLUL, SAAD Mısırlı yurtsever ve devlet adamı, 1857-1927; 1924'te kısa bir süre başbakanlık yaptı
ilgili madde Mısır 12:199a
ZAGREB Yugoslavya'da kent; Hırvatistan'ın başkenti ve Yugoslavya'nın ikinci büyük kenti; bir ortaçağ kasabası, kalesi ve piskoposluğuydu; 1860-1914 arasında hızla gelişti; bir sanayi ve ticaret merkezidir; Batı ve Orta Avrupa, Adriyatik ve Balkanlar arasında önemli bir kavşaktır; nüf. 649.586 (1981 geç.)
ilgili madde Yugoslavya 19:198a
ZAĞAR avcılıkta ve iz sürmede kullanılmak üzere yetiştirilen köpek soylarının ortak adı
ilgili madde Köpek 11:49b
ZAHARIAS, BABE ABD'li kadın sporcu, 1914-56; 1932 Los Angeles Olimpiyat Oyunları'nda 80 *m* engellide ve ciritte altın madalya kazandı; 1934'ten sonra başta gelen kadın golfçü oldu
ZAHARYA Rum asıllı Osmanlı besteci, ü. 18. yy; klasik Türk müziğinin en büyük bestecilerindendir; Fener Patrikhanesi korosunda çalıştığına ve kürk ticaretiyle uğraştığına ilişkin bilgiler vardır; bir söylentiye göre yaşamının sonuna doğru Müslüman olmuş ve Mir Cemil adını almıştır; yoğun bir mistisizmin egemen olduğu besteleri klasik üslubun en parlak örnekleri arasındadır
ZAHİRİ GÖRÜNTÜ *bak.* **SANAL GÖRÜNTÜ**
ZAHME kudüm çalarken kullanılan uzun, ucu topuzlu değnek
ilgili madde Vurmalı çalgılar 19:37a
ZAİM, TURGUT Türk ressam, 1906-74; yöresel ve ulusal Türk resminin tipik ve benzersiz örneklerini vermiştir; kaynağını geleneksel Türk tasvir sanatlarında bulan, ama bunu çağdaş bir anlayışla değerlendiren bir görüşü benimsemiştir; çeşitli ödüller kazandı; 1967'de Ankara'da tüm çalışmalarını kapsayan bir sergisi açıldı
ilgili madde Türk resim ve heykel sanatı 18:127a
ZAİRE eskiden **Belçika Kongosu**
madde başlığı Zaire 19:226b, görsel, harita
ilgili maddeler
Afrika 1:50b
Afrika halkları 1:57a
Belçika 3:123a
ZAİRE IRMAĞI *bak.* **KONGO IRMAĞI**
ZAKKUM
madde başlığı Zakkum 19:228b, görsel
ilgili maddeler
Çiçek: görsel 4:298
Zehirli bitkiler 19:243b
ZALOĞLU RÜSTEM güç ve cesaret simgesi İranlı efsane kahramanı; daha küçük yaşta filleri ve devleri öldürerek halkını belalardan kurtarır; uzun yıllar Turan hükümdarı Efrasiyab'la savaşır; Zerdüşt dinini zorla kabul ettirmek amacıyla üzerine gönderilen İskender'i öldürür ama o da İskender'in oğlu Behimi'nin kurduğu bir pusuda yaşamını yitirir; İslam dünyasında halk arasında yaygın bir ünü vardır; Arap, Fars ve Türk edebiyatlarında adı güç ve cesaret simgesi olarak kullanılmıştır; savaşları Firdevsi'nin *Şehname* adlı yapıtında ayrıntılı biçimde anlatılmıştır
ZAMAN fizik
madde başlığı Zaman 19:229a
ilgili maddeler
Ağırlıklar ve ölçüler 11:77b, tablo
Görelilik kuramı 7:205a
Gündüz ve gece 7:264a vd.
Ölçme 13:266a
Saat 14:318a
•Biyolojik saat; Saat; Yaz saati
ZAMAN jeolojide, Dünya'nın geçirdiği değişiklikler sürecinin bölündüğü uzun dönemlerden her biri
ilgili madde Jeoloji 9:204a
•Birinci Zaman; İkinci Zaman; Prekambriyen Zaman; Yakın Zaman
ZAMAN BİRİMLERİ
ilgili madde Ağırlıklar ve ölçüler: tablo 1:77
"ZAMANDAN KAÇIŞ" Asimov'un kitabı
ilgili madde Asimov 2:59b
ZAMAN DENKLEMİ
ilgili madde Zaman 19:230a
ZAMAN DİLİMİ
ilgili madde Zaman 19:230b vd.
"ZAMANIMIZIN BİR KAHRAMANI" Lermontov'un romanı
ilgili madde Rus edebiyatı 14:300b
ZAMAN KİPİ
ana madde Fiil 6:284b
"ZAMAN MAKİNESİ" Wells'in yapıtı
ilgili maddeler
Bilimkurgu 3:189a
Wells 19:52a
ZAMA SAVAŞI İÖ 202
ilgili maddeler
Hannibal 8:27a
Kartaca Savaşları 10:77b
ZAMBAK
madde başlığı Zambak 19:231b, görsel
ilgili maddeler
Bermuda 3:144b
Soğanlı bitkiler 15:301a
ZAMBAKGİLLER 3.700'ü aşkın otsu ve çalımsı bitki türünü içeren familya; özellikle ılıman ve astropik bölgelerde yetişir; Latince adı *Liliacea*
•Arapsümbülü; Çirişotu; Güzçiğdemi; Kardelen; Kuşkonmaz; Lale; Müge; Mührüsüleyman; Sarmısak; Sümbül; Sümbülteber; Zambak
ZAMBEZİ IRMAĞI Afrika
madde başlığı Zambezi Irmağı 19:232b, görsel
ilgili maddeler
Afrika 1:44b
Keşifler 10:195a
Livingstone 11:268a
ZAMBİA eskiden **Kuzey Rodezya**
madde başlığı Zambia 19:233a, görsel, harita
ilgili maddeler
Afrika 1:50b
Afrika halkları 1:57a
Kaunda 10:105a vd.
ZAMBİA AFRİKA ULUSAL KONGRESİ
ilgili madde Kaunda 10:105b vd.
ZAMENHOF, LUDWIG LEJZER Polonyalı araştırmacı, 1859-1917; yapay dillerden Esperanto'nun yaratıcısı (1887)
ilgili madde Esperanto 6:209b
ZAMİR *ya da* **Adıl**
madde başlığı Zamir 19:235b
ilgili maddeler
Dilbilgisi 5:228b
Sözcük türleri 16:38a vd.
ZAMK birçok bitkinin dokularında bulunan, karbon, hidrojen ve oksijenden oluşmuş, kristalleşmeyen, yapışkan ve koyu kıvamlı sıvıların ortak adı; bitkisel zamkların en iyi bilenen ve sanayide çok kullanılan başlıca örnekleri, bazı akasya türlerinden elde edilen arapzamkı• ile gevenden elde edilen kitre•'dir
ilgili maddeler
Akasya 1:105a
Yapıştırıcı 19:95b
ZAMYATİN, YEVGENİ İVANOVİÇ Rus romancı, öykü ve oyun yazarı, 1884-1937; karşı-ütopyacı romanın yaratıcısıdır; deneysel üslubuyla ve Avrupalı aydınların kozmopolit-hümanist geleneğinin bir izleyicisi olarak Sovyet Devrimi'nden sonra ülkesinin önde gelen edebiyatçıları arasında yer aldı ve birçok yazarı etkiledi; *Biz* (1924) en önemli yapıtıdır
ilgili madde Bilimkurgu 3:190b
ZANAATKÂR terzilik, ayakkabıcılık gibi, belli bir beceri gerektiren bir işi, genellikle kendi hesabına yapan kişi
ilgili maddeler
Ahilik 1:88a
Lonca 11:275a vd.
ZAPATA, EMILIANO Meksikalı devrimci önder, 1877-1919
madde başlığı Zapata 19:236a
ZAPOROJYE SSCB
ilgili madde Ukrayna 18:178b
ZAPTİYE Osmanlılar'da güvenliği sağlamakla görevli kişi
ilgili madde Polis 14:108b
ZAR biyoloji *bak.* **HÜCRE ZARI**
ZAR şans oyunları
madde başlığı Zar 19:236b
ilgili madde Tavla 17:84b vd
ZARA Sivas'ın ilçesi; toprakları dağlarla kaplıdır; ekilebilir alan az olduğundan halkı hayvancılıkla geçinir; nüf. (1990): ilçe 38.275, kasaba 16.073
ilgili madde Sivas 15:263a
ZARAGOZA İspanya'nın kuzeydoğusunda kent; Ebro Irmağı'nın güney kıyısındadır; bir sanayi merkezi ve işlek bir demiryolu kavşağıdır; aynı zamanda, yörede yetiştirilen tarımsal ürünler için bir pazar kentidir; nüf. belediye 575.317 (1987)
ZARAR bir işletmenin üretim ve satış giderleri ile satış gelirleri arasındaki fark; giderler girdi maliyeti, ücret ve faiz ödemeleri, reklam harcamaları, kullanılan makine ve donanımın aşınma ve yıpranma payı gibi maliyet kalemlerini içerir
ilgili maddeler
Muhasebe 12:305b
Sigorta 15:200a
Tazminat 17:98a vd.
ZARARLI HAYVAN
madde başlığı Zararlı hayvanlar 19:237a, görsel
ilgili maddeler
Adatavşanı 1:29b

Böcek 3:334a
Çekirge 4:273a
Doğayı koruma 5:264a
Fare 6:254b
Hamamböceği 8:20b
Kabuklubit 9:240a
Keçi 10:137a
Keme 10:159b
Kemiriciler 10:166b
Kınkanatlılar 10:210a vd.
Meyvecilik 12:187a vd.
Meyve sineği 12:188a
Ormancılık 13:212b vd.
Üzüm 18:287a
Yaprakbiti 19:99a
Zooloji 19:270a

ZARARLI OT
madde başlığı Zararlı otlar 19:239a, görsel
ilgili madde Tarım makineleri 17:19a

ZARF *ya da* **Belirteç**
madde başlığı Zarf 19:240b
ana madde Sözcük türleri 16:38a vd.
ilgili maddeler
Dilbilgisi 5:228b
Edat 6:40b

ZARGANA
madde başlığı Zargana 19:241a, görsel

ZARKANATLILAR kutup bölgeleri dışında bütün dünyaya yayılmış 110.000'i aşkın türü kapsayan böcek takımı
ilgili madde Böcek 3:333b
•Arı; Karınca; Tırtır; Yabanarısı

ZATİ Osmanlı divan şairi, 1471-1546; kasideleri ve gazelleriyle tanındı; düş dünyası zengin, yeni mazmunlar bulmada usta bir şairdi; pek çok genç şaire hocalık etti; *Divan*'ı (1968-85, 3 cilt) A.N. Tarlan tarafından yayımlandı
ilgili madde Söz sanatları 16:44a

ZATİ SUNGUR Türk gözbağcı, 1898-1984; Almanya'da gözbağcılık öğrendi; 1922-36 arasında Güney Amerika'da, daha sonra Türkiye'de gösteriler yaptı; 1981'de Uluslararası İllüzyonistler Kongresi'nde "Sihirbazlar Kralı" seçildi
ilgili madde Gözbağcılık 7:213a

ZATOPEK, EMIL Çek atlet, d. 1933; 1952 Helsinki Olimpiyat Oyunları'nda 5.000 m, 10.000 m ve maraton koşularında altın madalya kazandı; 5.000 m, 10.000 m, 20.000 m, 25.000 m, 30.000 m, 10 mil ve 15 milde dünya rekorları kırdı; 1968'de SSCB'nin Çekoslovakya'ya müdahalesine karşı çıktığı için Komünist Parti'den çıkarıldı; daha sonra saygınlığı geri verildi

ZATÜLCENP akciğerlerin dış yüzünü ve göğüs boşluğunu kaplayan ince, kaygan bir zar olan plevranın iltihabı; oldukça şiddetli ağrılara yol açar; genellikle akciğer iltihabı sonucunda ortaya çıkar
ilgili maddeler
Akciğer 1:108a
Solunum 15:320b

ZATÜRREE *ya da* **Pnömoni**
madde başlığı Zatürree 19:241b
ilgili maddeler
Akciğer 1:108a
Solunum 15:320b

"ZAVALLI ÇOCUK" Namık Kemal'in tiyatro oyunu
ilgili madde Namık Kemal 13:27b

ZAVİYE
madde başlığı Tekke ve zaviyeler 17:115b
ilgili maddeler
Ahilik 1:87b, 88b
Han ve kervansaray 8:29b
İslam sanatı 9:99b
Tarikatlar 17:52b

ZAVİYELİ CAMİ Osmanlı mimarlığı
ilgili maddeler
Tekke ve zaviyeler 17:116a
Türk mimarlığı 18:112a

ZAYTSEV, ALEKSANDR SSCB'li buz patencisi
ilgili madde Spor: görsel 16:77

ZAZADİN HAN Konya
ilgili madde Türk mimarlığı: görsel 18:111

ZEAMET
ilgili maddeler
Osmanlı İmparatorluğu 13:243a
Timar 17:177b

ZEBRA
madde başlığı Zebra 19:242b, görsel
ilgili maddeler
Afrika: görsel 1:46
Hayvanat bahçesi: görsel 8:102
Soyu tükenmiş hayvanlar: görsel 16:31
Ulusal parklar 18:191b

ZEBRABALIĞI
ilgili madde Mercan resifi 12:153a

ZEBU *ya da* **Hint sığırı**
ana madde Sığır 15:176a vd., görsel
ilgili madde Madagaskar 11:306b

ZEBUR Hz. Davud'a gönderilen kutsal kitap
ilgili madde Davud, Hz. 5:95b

ZEELAND Hollanda'da il; alçak kıyı topraklarından oluşan bir tarım bölgesidir; y.öl. 1.785 km^2; Meuse ve Schelde ırmaklarının oluşturduğu geniş deltada yer alır; 1953'teki taşkında çok büyük zarar gördü ve 1.800 kişi öldü; su taşkınlarına karşı baraj ve setlerle koruma altına alınmıştır; nüf. 355.600 (1989 tah.)

ZEFFIRELLI, FRANCO İtalyan film yönetmeni, d. 1923
ilgili madde Sinema: görsel 15:238

ZEHİR
madde başlığı Zehir ve zehirlenme 19:244a, görsel
ilgili maddeler
Akrep 1:120a vd.
Baldıran 2:298b
Balonbalığı 3:13b
Kobra 10:291a
Örümcek 13:282b
Taşbalığı 17:61b
Taypan 17:96a
Yılan 19:164b
Zakkum 19:228b

ZEHİR BEZİ
ilgili madde Yılan 19:164b

ZEHİRLENME
madde başlığı Zehir ve zehirlenme 19:244a
ana madde İlkyardım 9:12b
ilgili maddeler
Arsenik 2:40a
Kaza 10:131b
Koma 10:309b
Kurşun 11:109a
Mantarlar 12:52b
Meslek hastalıkları 12:165a
Solunum 15:315a
Tekhücreli hayvanlar 17:110b
•Botülizm; Gıda zehirlenmesi

ZEHİRLİ BİTKİ
madde başlığı Zehirli bitkiler 19:243b, görsel

ZEHİRLİ GAZ
ilgili maddeler
Kaza 10:131b
Kimyasal savaş 10:270b
Savaş ve savaş araçları 15:81a

"ZEHRA" Nabizade Nâzım'ın romanı
ilgili madde Tanzimat edebiyatı 16:333a

ZEKÂ
madde başlığı Zekâ 19:246a, görsel
ilgili maddeler
Antropoloji 1:302b
Felç 6:267a
Hayvan davranışı 8:107a
Irk 8:231a
İnsanın kökeni 9:55b
Sinirler ve sinir sistemi 15:244b
Şempanze 16:257b vd.

ZEKÂ GERİLİĞİ
ilgili maddeler
Aşı 2:102a
Felç 6:267a
Özürlülerin eğitimi 13:286b vd.
Suç 16:156b

ZEKÂİ DEDE EFENDİ Osmanlı besteci, 1825-97; klasik Türk müziğinin son büyük bestecilerindendir; Bahariye Mevlevihanesi'nde kudümzenbaşıydı; dinsel besteleriyle tanındı; dindışı bestelerinde de mistik bir hava egemendir; günümüze ulaşan yapıtlarının sayısı 250'yi bulur

ZEKÂ KATSAYISI *ya da* **IQ** zekâ yaşının kronolojik yaşa bölümünün 100'le çarpımı
ilgili madde Zekâ 19:247a

ZEKÂT
ilgili madde İslam 9:96a

ZEKÂ TESTİ zekâ katsayısının belirlenmesine yarayan test; kabaca, öğrenme, soyutlama ve yeni durumlara uyum gösterme yeteneğinin saptanmasını amaçlar; insanlar değişik çevrelerde yetiştiklerinden evrensel ve mutlak bir test hazırlamak olanaksızdır
ana madde Zekâ 19:247a vd., görsel

ZEKİ MEHMED AĞA Osmanlı besteci, 1776-1846; tanbur sanatçısı ve saz eserleri bestecisi olarak tanındı; özellikle ferahnâk ve ferahfeza makamlarındaki peşrevleri türünün en parlak örnekleridir

ZELENÇUKSKAYA SSCB'de, Kafkas Dağları'nda köy; dünyanın en büyük teleskopu buradaki astrofizik gözlemevindedir
ilgili maddeler
Astronomi 2:74a
Gözlemevi: görsel 7:215

"ZELİŞ" *ya da* **"Tütün Zamanı"** Cumalı'nın romanı
ilgili madde Cumalı 4:211a

ZEMAHŞERİ İranlı bilgin, 1075-1144; tefsir, hadis, kelâm, dil ve edebiyat alanlarında döneminin önemli adlarındandı
ilgili madde Sözlük 16:41a

ZEMBEREK
ilgili maddeler
Esneklik 6:209b
Saat 14:320b
Sarkaç 15:66a

ZEMİN Türk müziği
ilgili maddeler
İlahi 8:321b

Şarkı 16:244a
ZEMZEM KUYUSU Mekke, Suudi Arabistan; Harem-i Şerif'te, suyu Müslümanlar'ca kutsal sayılan kuyu
ilgili madde Mekke 12:129a
ZEN Budacılık'ın Japonya'da büyük önem taşıyan kolu; 6. yy'da Çin'de ortaya çıktı ve 12. yy'da Japonya'ya yayıldı; kişisel aydınlanma aracı olarak meditasyonda yoğunlaşır; Japonya'da kültürel yaşamı derinden etkilemiş, sanata, edebiyata ve no oyunlarına esin kaynağı olmuştur; çağdaş batı ülkelerinde de güçlü yandaşları vardır
ZENCEFİL
madde başlığı Zencefil 19:247b, görsel
ilgili madde Baharat 2:271b
ZENCİ IRKI Afrika'da, Sahra Çölü'nün güneyinde yaşayan halklar; derileri çok koyu renkli, saçları aşırı derecede kıvırcık, gövdeleri ince, dudakları ve burunları geniş, vücut kılları çok seyrek, hatta hiç yok denecek kadar azdır
•Afrika halkları; Siyah Amerikalılar
"ZENCİLER BİRBİRİNE BENZEMEZ" Attilâ İlhan'ın romanı
ilgili madde İlhan 8:328b
ZENGİBAR Tanzanya'ya bağlı ada
madde başlığı Zengibar 19:248b, görsel
ilgili maddeler
Afrika 1:43a
Tanzanya 16:324a vd.
ZENGİBAR Tanzanya'da, Zengibar Adası'nda kent
ilgili madde Zengibar 19:248b
ZENGİN UYAK *ya da* **Tunç uyak**
ilgili madde Uyak 18:227b
ZENON Eski Yunanlı filozof, İÖ y. 495-y. 430; Elea'da doğduğu için "Elealı Zenon" olarak anılır; Aristo'ya göre diyalektik yönteminin bulucusudur; matematiğin gelişmesinde büyük payı olan ünlü zaman ve hareket paradokslarıyla tanınır
ilgili madde Rasyonalizm 14:202b
ZENON Eski Yunanlı filozof, İÖ y. 335-y. 263
ilgili madde Stoacılık 16:139a vd.
ZEPLİN güdümlü balon
ana madde Güdümlü balon 7:248a
ilgili maddeler
Birinci Dünya Savaşı 3:209b
Hava kuvvetleri 8:73b
ZEPPELIN, KONT FERDINAND VON Alman güdümlü balon tasarımcısı, 1838-1917; 1900'de, kendi adıyla anılan ilk omurgalı güdümlü balonu yaptı
ilgili maddeler
Güdümlü balon 7:248a
Hava kuvvetleri 8:73b
ZERDALİ
ilgili madde Kayısı 10:121b
ZERDE
ilgili madde Safran 14:333a
ZERDEÇAL
ilgili maddeler
Baharat 2:271b, görsel
Şifalı bitkiler 16:269a, görsel
ZERDÜŞT Zerdüşt dininin kurucusu olan İranlı peygamber, İÖ y. 628-y. 551
madde başlığı Zerdüşt 19:249a, görsel
ZERDÜŞT DİNİ İran'da etkili olan eskiçağ dini
ana madde Zerdüşt 19:249a vd.
ilgili maddeler
Farsça 6:255b
Medler ve Persler 12:123b
ZERKALİ Arap astronomi bilgini, 1029-87; İspanya'daki Endülüs'te (Andalucia) yaşadı; Tuleytule'de (Toledo) bir gözlemevi kurdu, günöte noktasının durağan olmadığını, batıdan doğuya doğru yer değiştirdiğini öne sürdü ve bu kaymayı, Güneş'in yörünge merkezinin bir çember üzerinde hareket ettiği varsayımıyla açıkladı; bu kuram Batlamyus'un evren modeline olan inancın sarsılmasında büyük rol oynadı
ZERMATT İsviçre; Matterhorn'un eteklerinde dağcılık ve kış sporları merkezi
ilgili madde Alp Dağları: görsel 1:180
ZETKIN, CLARA Alman komünist önder ve kadın hakları savunucusu, 1857-1933
ilgili madde Kadın hakları 9:248a
ZEUS Yunan mitolojisi
madde başlığı Zeus 19:250a, görsel
ilgili maddeler
Afrodit 1:60a
Apollon 1:305b vd.
Athena 2:138a
Atlas 2:144a
Demeter 5:116a
Dionysos 5:238b
Efsane ve mitler 6:54a vd.
Eski tanrılar: görsel 6:197
Ezop'un fabılleri 6:246a
Girit 7:158a
Hera 8:131a
Hermes 8:133a vd.
Pandora 13:307b
Pegasos 14:37b
Perseus 14:51b
Promete 14:145b
Titanlar 17:206a
ZEUS HEYKELİ Olympia, Yunanistan
ana madde Dünyanın Yedi Harikası 6:16a, görsel
ZEUS SUNAĞI Bergama, İzmir
ilgili madde Bergama 3:135b
ZEUS TAPINAĞI
ilgili maddeler
İçel: Uzuncaburç: görsel 8:273
Muğla: Labranda: görsel 12:301
Olimpiyat Oyunları 13:147a
Tapınak: Euromos: görsel 17:7
ZEYBEK eskiden Batı Anadolu'da bir efenin buyruğundaki köy yiğitlerine verilen ad; çocukluktan başlayarak özel biçimde yetiştirilirdi; kendilerine özgü giysileri ve davranış gelenekleri vardı; dilediğinde efe değiştirilebilirdi
ilgili madde Halk dansları 8:12b, görsel
"ZEYBEK" Cemal Reşit Rey'in operası
ilgili madde Türk Beşleri 18:27b
ZEYDİYE Şii mezhebinin kolu
ilgili madde Şiilik 16:270a, 270b
ZEYNEL KÜMBETİ Hasankeyf, Mardin
ilgili madde Mardin: görsel 12:64
"ZEYNEP'İN TİYATRO KİTABI" Nutku'nun kitabı
ilgili madde Çocuk edebiyatı 5:18b
ZEYTİN
madde başlığı Zeytin 19:251a, görsel
ZEYTİNBURNU İstanbul'un ilçesi; anakent sınırları içindedir; 1950'lerde ağır sanayi bölgesi olarak belirlenmesinin ardından hızla gecekondulaştı; sanayi kuruluşları daha çok Kazlıçeşme'de yoğunlaşmıştır; çevre kirliliğine yol açan çimento fabrikası kapatılmış, deri fabrikalarının çoğu da Tuzla'daki sanayi bölgesine taşınmıştır; nüf. 165.679 (1990)
ZEYTİN DAĞI İsrail işgali altında bölge; deniz düzeyinden 815 m yükseklikte, 4 km uzunluğunda dağ sırtı; Kudüs'ün Eski Kent bölümünün doğusundadır ve ondan Kidron Vadisi'yle ayrılır; Yeni Ahit'te özellikle Hz. İsa'nın göğe yükseldiği yer olarak önem taşır; yamaçları Yahudiler'in en kutsal mezarlık alanıdır
ilgili madde İsa, Hz. 9:81b
"ZEYTİNDAĞI" Atay'ın I. Dünya Savaşı anıları
ilgili madde Atay 2:131a
ZEYTİNGİLLER dünyanın hemen her yerine dağılmış olan 600 kadar odunsu bitki türünü içeren familya; Latince adı *Oleaceae*
•Dışbudak; Kurtbağrı; Leylak; Yasemin; Zeytin
ZEYTİNYAĞI
ilgili maddeler
Yağ 19:66a
Zeytin 19:251b
ZHANGJIAKOU Çin'de kent; en çok "kapı" anlamına gelen Moğolca Kalgan adıyla bilinir; Pekin'den İç Moğolistan'a giden ana kervan yolunun Çin Seddi'ni aştığı noktada yer alır; önceleri Sibirya çay ticaretinin büyük bir bölümünü taşıdığı için ticari bakımdan önemliydi; Komünist yönetim kurulduktan (1949) sonra hızla kalkındı; nüf. 511.000 (1988 tah.)
ZHENGZHOU *ya da* **Çöngçou** Çin'de 1954'ten bu yana Henan yönetim bölgesinin merkezi kent; Shang (İÖ 1500) kültürüne ait önemli arkeolojik sit alanı; demiryolunun ulaşmasından (1933) sonra önemli bir ticaret merkezi haline geldi; 1949'dan sonra Komünist yönetim tarafından bir sanayi kenti olarak geliştirildi; nüf. 1.065.00 (1988 tah.)
ZHOU ENLAI *bak.* **ÇU ENLAY**
ZHOU HANEDANI İÖ 1122-İÖ 256 arasında Çin'i yöneten hanedan
ilgili madde Çin Halk Cumhuriyeti 4:317b
ZHOUSHAN TAKIMADALARI Çin'de Zhejiang Yönetim Bölgesi'nin kuzey kıyısı açıklarında 400'den fazla ada; Zhejian ve Fujian yönetim bölgelerinde yer alan dağ dizilerinin kuzeydoğu uzantılarının sular altında kalmış doruklarından oluşur; öteden beri Japonya ile ticaret bağları vardır; önemli Budacılık merkezidir
ZHUANGZI Çinli yazar, ü. İÖ 4. yy; Chuang-tzu olarak da yazılır; bu adla tanınan Çin klasiğinin yazarıdır; Taoculuk'a ilişkin yorumları, Çin dinsel düşüncesini ve felsefesini oldukça etkilemiştir
ilgili madde Uzakdoğu dilleri ve edebiyatı 18:237b
ZIMPARA ince taneli yapıda korindon ve magnetit (Fe_3O_4) karışımı; aşındırıcı olarak çeliklerin perdahlanmasında, dişlerin parlatılmasında, mercek ve törpü yapımında kullanılır
ilgili madde Aşındırıcı 2:104b
ZIMPARA KÂĞIDI
ilgili madde Aşındırıcı 2:105a
ZIMPARA MAKİNESİ
ilgili madde Takım tezgâhları: görsel 16:299
ZIRH
madde başlığı Zırh 19:252a, görsel

ilgili maddeler
Arma ve armacılık 2:31b
Haçlı seferleri: görsel 7:320
Kara kuvvetleri 10:37b
Moğollar: görsel 12:260
Savaş ve savaş araçları 15:76a vd.
Şövalyelik 16:287a, görsel
Uzay uçuşları 18:159b, 160a
ZIRNIK arsenik sülfürlerinin ortak adı
•Arsenik
"ZİC-İ ULUĞ BEY" Uluğ Bey'in yapıtı
ilgili maddeler
Ali Kuşçu 1:151a
Uluğ Bey 18:186b
ZİFİN
ilgili madde Ormangülü 13:213b
ZİFT odun ve kömür katranının damıtılmasıyla elde edilen koyu siyah renkli reçinemsi madde; yol ve çatı kaplamalarında kullanılır
ZİFT GÖLÜ Trinidad ve Tobago
ilgili madde Trinidad ve Tobago 17:290a
ZİGANA DAĞLARI Karadeniz Bölgesi
ilgili madde Trabzon 17:267b, 270b, görsel
ZİGANA GEÇİDİ Zigana Dağları, Karadeniz bölgesi
ilgili maddeler
Gümüşhane 7:260a
Karadeniz Bölgesi 10:32a
Kuzey Anadolu Dağları 11:157a
Trabzon 17:270b
ZİGETVAR KUŞATMASI 1566
ilgili maddeler
Kanuni Sultan Süleyman 10:8b
Sokullu Mehmed Paşa 15:507b
ZİGGURAT basamaklı piramit biçiminde büyük tapınak kulesi; eskiçağ Mezopotamya'sında (bugün Irak) İÖ 2.000'den İÖ 500'e kadar önemli kentlere özgü yapı; eğimli yan yüzeyleri ve terasları çoğunlukla ağaçlar ve bodur bitkilerle yeşillendirilirdi; Babil'in Asma Bahçeleri'nin bir ziggurat olduğu sanılmaktadır
ilgili maddeler
Babil 2:249b
Babil Kulesi 2:250a
Babil ve Asur uygarlıkları 2:253a
Mimarlık 12:224a
Tapınak 17:7a
ZİGOT *bak.* **DÖLLENMİŞ YUMURTA**
ZİHİN
ana madde Zihinsel süreçler 19:254b vd.
ilgili maddeler
Psikoloji 14:154b
Rüya 14:308a
ZİHİNSEL SÜREÇLER
madde başlığı Zihinsel süreçler 19:254b, görsel
ilgili madde Felsefe 6:269b
ZİHNİ (BAYBURTLU) *bak.* **BAYBURTLU ZİHNİ**
ZİKİR
ilgili maddeler
Tarikatlar 17:53a
Tekke ve zaviyeler 17:115b
ZİKZAK KELEBEĞİ *ya da* **Süngerören** anayurdu Avrupa olan, *Liparidae* familyasından kelebeklerin ortak adı; dişiler beyaz üstüne siyah zikzak desenli, erkekler daha küçük yapılı ve koyu renklidir; yaprakla beslenen larvaları orman ve meyve ağaçlarının en büyük düşmanlarından biridir
ilgili madde Güve 7:308b
ZİL
madde başlığı Zil 19:256a
ilgili madde Vurmalı çalgılar 19:35b, görsel
ZİLE Tokat'ın ilçesi; üç yanı dağlarla kuşatılmıştır; başlıca tarım alanı Zile Ovası'dır; yörenin leblebisi ve pekmezi ünlüdür; Zile kasabası ilin başlıca ticaret merkezidir; nüf. (1990): ilçe 107.973, kasaba 46.090
ilgili madde Tokat 17:231b, 232a, 232b
ZİLHİCCE hicri takvimin 12. ayı; hac görevi bu ay yerine getirildiğinden "hac ayı" olarak da adlandırılır; 10-13. günleri Kurban Bayramı'dır; 29 gün olmakla birlikte artık yıllardaki bir gün bu aya eklendiğinden dört yılda bir 30 gün çeker
ilgili maddeler
Ay 2:216b
Bayramlar ve kutsal günler 3:103b
ZİLKADE hicri takvimin 11. ayı; iki bayram (ramazan-kurban) arasında kaldığından "aralık ayı" da denirdi; 30 gün çeker
ZİLLİ MAŞA müzik aleti
ilgili madde Vurmalı çalgılar 19:37b
ZİMBABVE eskiden **Rodezya**
madde başlığı Zimbabve 19:256b, görsel, harita
ilgili maddeler
Afrika 1:44a, 50b
Rhodes 14:235a, 236a
Zambia 19:235a
•Bulawayo; Harare; Kariba Barajı
ZİNCİFRE kırmızı renkli cıva sülfür minerali; yapısı kuvarsa benzer; önemli bir cıva kaynağıdır
ilgili madde Cıva 4:187b
ZİNCİR DİŞLİSİ
ilgili madde Bisiklet 3:225b
"ZİNCİRE VURULMUŞ PROMETHEUS" Aiskhylos'un trajedisi
ilgili madde Aiskhylos 1:98a
ZİNCİRLEME TEPKİME kendiliğinden yürüyen ve tepkime ürünlerinin katılmasıyla sürüp giden tepkime; küçük çapta başlar, tepkime ürünlerinin de katılmasıyla genişler ve güçlükle engellenebilecek boyutlara ulaşır; örn. çekirdek bölünmesi bir nükleer zincirleme tepkimedir
ilgili maddeler
Atom: görsel 2:154
Nükleer enerji 13:119a vd., görsel
ZİNCİRLE ÖLÇÜM TEKNİĞİ
ilgili madde Yerölçümü 19:157b, görsel
ZİNCİRLİ Gaziantep'in İslahiye ilçesinde Geç Hitit yerleşmesi; surla çevrili yerleşmenin üç kapısı vardır; Geç Hitit kent devletlerinin en önemlilerindendir; en parlak dönemini İÖ 1000'lerde yaşamış, sonra Asur egemenliğine girmiştir; kentte en iyi durumdaki yapı Asurlular'dan kalma Yeni Saray'dır
ilgili madde Gaziantep 7:95a
ZİNDAN
ilgili madde Cezaevi 4:171b
ZİNDANDELEN
ilgili madde Palamut 13:293a
ZİNDER Nijer
ilgili madde Nijer 13:78a
ZİNJANTHROPUS fosil
ilgili madde Leakey ailesi 11:221b
ZİNN, WALTER ABD'li fizikçi, d. 1906
ilgili madde Fermi: görsel 6:274
ZİRAAT BANKASI çiftçilere kredi vermek amacıyla 1888'de kurulan iktisadi devlet teşşekkülü; her türlü bankacılık ve borsa işlemlerini yürütmekle görevli banka bugün, Türkiye'nin en büyük bankasıdır
ilgili maddeler
Bankalar ve bankacılık 3:25a
Kooperatif 10:333a
ZİRKON mineral; çok çeşitli renklerde olabilir; korkayaçlarda yaygın olarak bulunur
ilgili madde Uğur taşı: görsel 18:177
ZİRKONYUM geçiş elementleri•'nden; simgesi Zr, atom numarası 40, bağıl atom kütlesi 91,22; adını zirkon mineralinden alan yumuşak, sünek, dövülgen, beyaz bir metaldir; asitlere ve nötron bombardımanının neden olduğu aşınmaya karşı dayanıklıdır; alaşımlarda ve yakıt çubuklarının kaplanmasında kullanılır; 1824'te keşfedilmiştir
ZİŞTOVİ ANTLAŞMASI 4 Ağustos 1791; 1787-91 Osmanlı-Rus Savaşı'na katılan Avusturya ile Osmanlı Devleti arasında imzalandı; Avusturya 1790'da Yerköy'de (Giurgiu) Osmanlı ordusuna yenilince barış istedi; antlaşmaya göre Avusturya ele geçirdiği toprakları geri verecek ve Rusya'ya yardımda bulunmayacaktı
ilgili madde Nizam-ı Cedid 13:89b
ZİTHER müzik aleti
ilgili madde Arp 2:37b
ZİTVATOROK ANTLAŞMASI 1606; 1593-1606 arasındaki Osmanlı-Avusturya savaşlarına son veren barış antlaşması; 20 yıl süreli bir barışı öngeren, 17 maddelik bu antlaşmaya göre iki devlet birbirlerinin toprak bütünlüğüne ve ticaret haklarına saygı gösterecekti
ZİYA GÖKALP Türk sosyolog ve düşünür, 1876-1924
madde başlığı Ziya Gökalp 19:259b, görsel
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:16b
Milli Edebiyat 12:220a
Türkçülük 18:33a, 33b
ZİYA PAŞA Osmanlı şair ve yazar, 1825-80
madde başlığı Ziya Paşa 19:261a, görsel
ilgili maddeler
Jön Türkler 9:223b
Tanzimat edebiyatı 16:331a vd.
Türkçülük 18.31b
Türk edebiyatı 18:38b
ZİYAÜ'L-HAK Pakistanlı asker ve devlet adamı; 1924-88; 1976'da genelkurmay başkanlığına atandı; 1977'de Zülfikâr Ali Butto'yu devirdikten sonra sıkıyönetim komutanlığını da üstlendi; 1978'de cumhurbaşkanı olarak 1988'e kadar ülkeyi dikta rejimiyle yönetti; suikast olduğundan kuşkulanılan bir uçak kazasında öldü
ilgili madde Pakistan 13:292b
ZİYAÜ'R-RAHMAN Bangladeş devlet başkanı, 1936-81
ilgili madde Bangladeş 3:23a
ZOBU, VASFİ RIZA Türk tiyatro oyuncusu ve yönetmeni, d. 1902; 1917'de Darülbedayi'ye (İstanbul Şehir Tiyatrosu) girdi ve küçük bir ara dışında 1975'e kadar bu kurumda çalıştı; özellikle komedilerde başarı kazandı; iki dönem kurumun genel sanat yönetmenliğini yaptı; anılarını *O Günden*

Bu Güne (1977) ve *Uzun Hikayenin Sonu* (1989) adlı kitaplarda topladı
ZODYAK *bak.* **BURÇLAR KUŞAĞI**
ZOGO I Arnavutluk kralı, 1895-1961; 1928'de tahta çıktı; 1939'da uzaklaştırıldı
ilgili madde Arnavutluk 2:36b
ZOLA, ÉMILE Fransız yazar, 1840-1902
madde başlığı Zola 19:262a, görsel
ilgili maddeler
Doğalcılık 5:259b
Fransız edebiyatı 7:42b, görsel
Gerçekçilik 7:133a
ZONA deriyi ve sinirleri etkileyen virüs hastalığı; belirtileri, özellikle sırtta ortaya çıkan sıvı dolu kabarcıklar ve ağrıdır; etkeni olan virüs suçiçeğine de yol açar; genellikle üç haftada geçer, ama ağrı çok daha uzun süre devam edebilir
ilgili maddeler
Deri 5:191a
Suçiçeği 16:158a vd.
ZONGULDAK il
madde başlığı Zonguldak 19:263a, görsel, harita
ZONGULDAK kent
ana madde Zonguldak 19:267b, görsel
ZOOCOĞRAFYA *ya da* **Hayvan coğrafyası**
ana madde Memeliler 12:143a
ZOOLOJİ
madde başlığı Zooloji 19:268a, görsel
ilgili madde Biyoloji 3:242b
"ZOOLOJİ FELSEFESİ" Lamarck'ın yapıtı
ilgili madde Lamarck 11:198b
ZOOM OBJEKTİF
ilgili maddeler
Fotoğraf makinesi 7:13b
Mercek 12:155a
ZOOTROP
ilgili maddeler
Çizgi film 4:330b
Sinema 15:228a
"ZORAKİ DİPLOMAT" Karaosmanoğlu'nun anı kitabı
ilgili madde Karaosmanoğlu 10:46a
"ZORAKİ TABİP" Ahmed Vefik Paşa'nın Molière'den uyarladığı tiyatro oyunu
ilgili madde Ahmed Vefik Paşa 1:92a
ZORLU, FATİN RÜŞTÜ Türk siyaset adamı, 1910-61; büyükelçilik yaptı; Demokrat Parti'den siyasete atılarak 1954-60 arasında başbakan yardımcılığı, devlet bakanlığı ve dışişleri bakanlığı görevlerinde bulundu; 27 Mayıs 1960 darbesinden sonra Yassıada Mahkemeleri'nde yargılanarak idam edildi
ZORLUTUNA, HALİDE NUSRET Türk kadın şair ve yazar, 1901-84; Milli Edebiyat akımı doğrultusundaki şiirleriyle tanındı; sonra kadın duyarlığını yansıtan *Sisli Geceler* (1922), *Gülün Babası Kim* (1933), *Aydınlık Kapı* (1974) gibi romanlar ve *Beyaz Selvi* (1945) gibi öyküler yazdı
ilgili maddeler
Çocuk edebiyatı 5:17b
Hecenin Beş Şairi 8:115a
"ZOR NİKÂHI" Ahmed Vefik Paşa'nın Molière'den uyarladığı tiyatro oyunu
ilgili madde Ahmed Vefik Paşa 1:92a
ZORUNLU ASALAK
ilgili madde Virüsler ve virüs hastalıkları 19:18b
ZOSER firavun, İÖ y. 2686-y. 2613
ilgili maddeler
Eski Mısır 6:187a
Mezar 12:189a
Mısır piramitleri 12:200b
ZUCKMAYER, CARL Alman oyun yazarı, 1896-1977; iki Dünya savaşının doğurduğu sorunları tartışan yapıtlarıyla tanınır; eleştirel bir bakışı yansıtmalarına karşın, yapıtlarında çağdaşı Alman yazarlarında görülen umutsuzluğa rastlanmaz; 1934'te Avusturya'ya göç etmiş, 1939'da ise ABD yurttaşlığına geçmiştir
ZUGSPİTZE Almanya'nın en yüksek doruğu; Bavyera Alpleri'ndedir; yüksekliği 2.968 m
ilgili maddeler
Almanya Federal Cumhuriyeti 1:173b
Bavyera 3:81b, görsel
ZUIDERZEE Hollanda'da göl; önceleri Hollanda'nın kuzey kıyısında, sularını Kuzey Deniz'e akıtan bir göldü; bugün IJsselmeer Barajı'yla ikiye bölünmüştür: sığ bir tatlı su gölü olan IJssel Denizi ile Kuzey Denizi'nin sığ bir parçası olan Wadenzee
ilgili madde Toprak kazanımı 17:252a
ZULU DİLİ
ilgili maddeler
Afrika dilleri 1:52b
Zulular 19:270b
ZULULAR halk
madde başlığı Zulular 19:270b, görsel
ilgili maddeler
Afrika edebiyatı 1:55b
Bebek: Zulu bebeği: görsel 3:110
Boncuk 3:288a
ZULU SAVAŞI 1878-79
ana madde Zulular 19:271a
ZUMPE, JOHANNES Alman piyano yapımcısı, 1735-1800
ilgili madde Piyano 14:87a
ZUNİLER halk
ilgili maddeler
Amerika Yerlileri 1:232b
Bebek 3:110a
ZURNA
madde başlığı Zurna 19:271b, görsel
ilgili maddeler
Bando 3:20b
Obua ailesi 13:124b
ZÜBEYDE HANIM Atatürk'ün annesi, ö. 1923; y. 1876'da Ali Rıza Efendi ile evlendi; Mustafa Kemal'den başka Makbule (Atadan) ve Naciye adlı iki de kızı oldu; Naciye küçük yaşta öldü; 1910'dan sonra yaşamını İstanbul'da sürdürdü; İzmir'de öldü
ilgili madde Atatürk 2:115b vd.
"ZÜBÜK" Nesin'in romanı
ilgili madde Nesin 13:60b
"ZÜĞÜRT AĞA" Çölgeçen'in filmi
ilgili madde Türk sineması 18:140a, görsel
ZÜHREVİ HASTALIK *bak.* **CİNSEL YOLLA BULAŞAN HASTALIK**
ZÜLFİKÂR Hz. Ali'nin kılıcı
ilgili madde Kılıç 10:207a
ZÜMRÜD-Ü ANKA Doğu mitolojisinde güneşle özdeşleşen efsanevi güzel kuş; uzun süre yaşadıktan sonra kendi ölüm töreninin odun yığınını hazırlar, alevlerin içine gömülerek yok olurdu; kendi küllerinden yeniden doğardı; bu nedenle ölümsüzlüğün simgesi haline gelmiştir; halk ağzında zümrüdüanka olarak söylenir
ilgili maddeler
Binbir Gece Masalları 3:195a
Ejderha 6:81b
ZÜMRÜT
madde başlığı Zümrüt 19:272b, görsel
ilgili maddeler
Değerli taşlar ve mücevherler 5:107a vd.
Uğur taşı 18:178a, görsel
ZÜMRÜT BUDA Bangkok'ta tapınak, Tayland
ilgili madde Bangkok 3:21b
ZÜRAFA
madde başlığı Zürafa 19:273a, görsel
ilgili maddeler
Ağaç oymacılığı: heykel: görsel 1:74
Sirk 15:254a
ZÜRİCH İsviçre'nin kuzeydoğusunda kanton; y.öl. 1.729 km^2, yönetim merkezi Zürich kenti; Zürich Gölü'nün bir bölümü sınırları içindedir, ekonomisi sanayiye dayanır; başlıca sanayi dalları makine ve vagon yapımıdır; halk Almanca konuşur ve çoğunluğu Protestan'dır; nüf. 1.141.494 (1989 tah.)
ZÜRİCH İsviçre'de kent
madde başlığı Zürich 19:274a, görsel
ilgili maddeler
Arkeoloji 2:21a
İsviçre 9:136a
ZÜRİCH ANTLAŞMASI 1959
ilgili madde Kıbrıs 10:202a
ZÜRİCH GÖLÜ Zürich'te göl, İsviçre; y.öl. y. 88 km^2; Linth Irmağı'nın sularıyla beslenir ve Limmat Irmağı'yla akaçlanır; uzunluğu 40 km, en geniş yeri 4 km, en derin yeri 143 m; buzulların etkisiyle oluşmuş bir havzayı doldurmuştur
ilgili maddeler
Alp Dağları 1:181a
Zürich 19:274a
ZWEIG, ARNOLD Yahudi asıllı Alman yazar, 1887-1963
ilgili madde Alman edebiyatı 1:163a
ZWEIG, STEFAN Avusturya asıllı yazar, 1881-1942; 1934'te Naziler'in baskısı yüzünden Avusturya'yı terk ederek önce İngiltere'ye, oradan da Brezilya'ya göç etti; şiir, deneme, öykü, oyun gibi çeşitli türlerde yetkin ürünler verdi; özellikle düşsel ve tarihsel karakterler üzerine yazdığı yorumlarıyla tanınır; *Üç Büyük Adam* (1920), *Usta İşi* (1925), *İnsanlık Tarihinde Yıldızın Parladığı Anlar* (1928), *Yürek Çöküntüsü* (1925), *Amok* (1922) yapıtlarından bazılarıdır
ZWINGLI, HULDRYCH İsviçreli din reformcusu, 1484-1531; İsviçre'deki Protestan Reform Hareketi'nin önderi; Luther'le anlaşmazlığa düştü; Katolik ve Protestan hizipler arasında yer alan Kappel Savaşı'nda öldü
ilgili maddeler
İsviçre 9:136b
Reform 14:207b
Zürich 19:274a
ZWORYKIN, VLADIMIR Rus asıllı ABD'li mucit, 1889-1982
ilgili madde Televizyon 17:136a

TEMEL BRITANNICA'YA YAZI VE ÇİZİMLERİYLE KATKIDA BULUNANLAR

Hussein Abbo
Harold Maurice Abrahams
Allen Abramson
Gino D'Achille
Will Addey
Prof. Ruth M. Addoms
Kazi Saied-Uddin Ahmad
Leslie C. Aiello
William Russell Aitken
Yasemin Akbaş
Nuri Akbayar
Atilla Aksel
Alberta Hükümeti
Prof. George Cyril Allen
Dr. J. A. Allen
Prof. Ethel Josephine Alpenfels
Üstün Alsaç
Amatör Boks Birliği, İngiltere
Harry H. Anderson
Prof. J. Kyle Anderson
Roger Charles Anderson
George Frederick Andrews
William Andrews
Sir (William) Linton Andrews
Dr. Martin V. Angel
Richard Appleton
Neil Ardley
Bülent Aren
W. Arens
John Arlott
Terence Edward Armstrong
Bruce Arnold
Guy Arnold
Linden Artists
Dr. Zeynep Aruoba
Dr. A. D. Ashmore
John Simpson Astbury
Bruce Wilson Atkinson
Prof. Richard John Copley Atkinson
Prof. William Christopher Atkinson
Marian Ruth Aulbach
Australya Federal Hükümeti
Austurya Hükümeti
Laleper Aytek
İpek Babacan
Joseph Andrew Baclawski
S. R. Badmin
John Bakeless
Prof. Henry Wright Baker
Susan Baker
Baker and Confectioner dergisi
Stanley Baldwin
Iain Balfour
Adnan Balkanlı
Şöhret Baltaş
Arthur Banks
Grace Banyard
Barbados Hükümeti
Janet C. Barber
Cyril Nelson Barclay
(Ida) Phyliss Barclay-Smith
George Henry Bark
Carol Barker
W. R. Barnes-Gutteridge
Samuel Anthony Barnett
Howard Bass
Bernard Adrian Basset
Judith Bassett
Robert Hicks Bates
Batı Avustralya Hükümeti
Robert Nesham Bax
Ralph Gordon Baxendale
Allan Joseph Baxter
John Baxter
Cyril Beastall
Virginia Walcott Beauchamp
Samuel Beaufoy
Charles-Louis de Beaumont
Edgar Athelstan Bee
Sharon Beeden
John Augustus Beeston
Ernest (Andrew) Beha
Belçika Hükümeti
Arthur David Belilios
Prof. Max Beloff (Lord Beloff)
William Edward Bennett
Samuel Levy Bensusan
Phyllis (Eleanor) Bentley
Edgar Bernstein
Pat Besford
Paul Bethell
Cyril Bibby
James Melvin Biggins
Neville Samuel Billington
Bira Sanayisi Araştırma Vakfı, İngiltere
Alison Birch
Birleşmiş Milletler
William John Bishop
Raymond Victor Bernard Blackman
Peter Hunter Blair
Charles Francis Blakeman
May Blakeman
B. L. Kearley Ltd.
Gene Bludeau
Hilary Blume
Edmund Charles Blunden
Wilfrid Jasper Walter Blunt
John Board
Frederick Samuel Boas
William Charles Boddy
Hector Bolitho
John Bolt
Peter H. Bolt
Henry Charles Borger
John Borwick
James Edward Boswell
Terence George Boston
Malvin George Bowden
Karen Bowler
Alan Bowness
Edward Bowness
Kooman Boycheff
Charles Leofric Boyle
Sue Bradbury
Linda Braidwood
David E. Brewster
Prof. Asa Briggs
British Broadcasting Corporation
Shirley Broadway
Arthur Broadwin
Alan St. Hill Brock
James Thomas Brockway
Alan Houghton Brodrick
Kenneth Brookes
John Christopher George Brooks
Drake Brookshaw
Amy Louise Brown
D. A. Brown
Hilton Brown
Jennifer Brown
Judy Brown
Prof. Ralph Adams Brown
Ursula Miriam Brown
Royman Browne
Marion E. E. Browning
Sir Andrew Meikle Bryan
David Buckman
Vesile Buket
Frank J. Bull
Alan Louis Charles Bullock
Brian H. Bunce
Brian Burchill
August Burckhardt
Leonard William Burgess
Reginald Desborough Burnell
John Fobes Burnet
John Burton
Maurice Burton
Kenneth J. Button
M. E. Cain
Cambridge Üniversitesi Kütüphanesi, İngiltere
David M. Camerer
Hugh Elliot Cameron
Bruce Campbell
Donald Campbell
William Macdonald Campbell
Cam Üreticileri Federasyonu, İngiltere
Eray Canberk
A. M. Carlsson
Margaret Monteith Cariyle
Arthur E. Carr
Brian Carter
Stephen Carter
William Horsfall Carter
B. Cartwright
P. W. B. Cary
Giovanni Caselli

Charles Castle
Jeremy Cave
Sir Harry George Champion
Kenneth Francis Chapman
Peggy Chapman
Stuart R. J. Chapman
Robert Jesse Charleston
John Charlton
Prof. Thomas Malcolm Charlton
Prof. H. Charnock
Cedric Chater
William Gordon Chatterton
George William Chew
Joseph Chiari
Jack Chizlett
Anthony Herbert Christie
Chubb Lock and Safe Company, İngiltere
Leslie Frederic Church
Warren S. Churchill
Phyllis Clancy
Brenda Clarke
Roy Rainbird Clarke
Edward P. Claus
Molly Clavering
Rosemary Claxton
Jacqueline Clayden
Edward Clayton-Jones
Edward P. Cliff
M. L. Clifton
George Douglas Howard Cole
Gregory E. D. Cole
Howard Norman Cole
Nicholas Cole
John Collis
Andrew Colman
Hugh Connolly
Elizabeth Connor
William Harry Coombs
Lettice Cooper
Jennifer Coppens
Marcel Coppens
Heather Corlass
Ian Wolfran Cornwall
Deborah Cowley
Julia Margaret Cowper
Christopher Barry Cox
Joan Rosa Cox
Maurice James Craig
Alice Crang
Alison Crawshaw
Prof. Keppel Archibald Cameron Cresswell
Wilhelmine Amalie Hermine Crol
Norman Crossland
Prof. Eric Lomax Crossley
Elizabeth Crow
Thomas Crump
Irenemarie H. Cullinane
Keith Cuninghame
Simon Cunliffe
M. K. Curran
Shirley Curzon
Gönül Çapan
Prof. Cevat Çapan
Ömer Çendeoğlu
Yavuzer Çetinkaya
Yusuf Çotuksöken
Geoffrey Dakin
William Ronald Dalzell
Norman Dance
Danimarka Hükümeti
Harris L. Dante
William Aubrey Darlington
Elizabeth David
Cuthbert Collin Davies
Ernest Albert John Davies
William Davies
William Davies
James Edwin Davis
James Leslie Davis
Sue Davis
William Cyril Day
Sir George Edward Raven Deacon
Yvonne Dean
Prof. Mervin Monroe Deems
Herbert Stanley Deighton
John Lavergne DeJong
Harold Collett Dent
Prof. Hubert Deschamps
Carl George Deubel
George Alexander Cassidy Devine
Philip Dewhurst
Richard Sigismund Shepherd Dickinson
Gertrude Wylie Diederich
G. W. Dilks
Maurice Willson Disher
Dougal Dixon
Gerhardt Hugo Dobrindt
Arthur Edward Dodd
John McNeal Dodgson
Doğa Koruma Konseyi, İngiltere
Doğal Hayatı Koruma Derneği
Paul Doherty
Münevver Doğru
Robert Douch
Peter John Doyle
Anthony S. Douthwaite
Harry W. Douthwaite
Kenneth Douglas Drake
Laurence Draper
Dorothy Weitz Drummond
Waldo H. Dubberstein
John Webster Dudderidge
Ralph C. Dudrow, Jr.
Pater John Duff
Mike Duffy
Frederick Weir Dunning
Gerald Eastham
Edinburgh Dükü Ödülleri Programı
Henry Edland
Herbert Leeson Edlin
Charles Bertram Edwards
Gunvor Edwards
Peter Edwards
Victor Thomas Egger
Prof. Wilfred A. Elders
Dr. Christopher J. K. Ellis
Edward George Ellis
Oliver Elmes
Endonezya Hükümeti
Eric Arnold Roberts Ennion
Isidore Epstein
Atay Eriş
Kaya Ersoy
Margaret Samuels Ernst
Idrisyn Oliver Evans
Willam Rainsford Evans
Michael John Everett
Beril Eyuboğlu
Alfred John Fairbank
Kathleen J. Farr
Colin Charles Humphries Fenton
Mary Ferguson
Sir James Fergusson of Kilkerran
Anita Ferrar
David Fielker
Ruth Finnegan
Jack Carrington Fisher
John William Fisher
Turgay Fişekçi
Richard Sidney Richmond Fitter
I. Harvey Flack
Edith Margaret Fleming
William Ambrose Flere
Herbert John Fleure
John Flower
David Floyd
Roger Roland Westwell Folley
R. Jane Foote
David Carl Forbes
Evelyn Forbes
John Stuart Forbes
Prof. (Richard) Boris Ford
Ford Motor Company
Charlotte E. Forsberg
Forte's
Barry Fox
Syd Fox
T. Fox
Alfred White Franklin
Edgar Leonard Franklin
Eric Franklin
Gregory Coral Franklin
A. Fraser-Brunner
Prof. George M. Fredrickson
Michael Freeberne
T. A. Freeman
Cyril J. Freezer
David Frost
Patricia Frost
Roger Thomas Baldwin Fulford
Galler Atletizm Birliği, İngiltere
Linda Gamlin
Gana Hükümeti
Albert Ganado
Jack Rose Compton Gannon
Phyllis L. Garbutt

Edward John Oliver Gardiner
Frank Matthias Gardner
Madge Garland
David Garrett
Alistair George Geddes
Egon W. Gerdes
Mary Gernat
Prof. Elmer Gertz
Percy Amorey Beaufort Gethin
Gillette Industries, İngiltere
Robert Gillmor
Richard Phillip Gilson
Dr. P. Gishen
Fay Gjester
Sir William (Henry) Glanville
Norman Glick
Brian Glover
Norah Godfrey
Edward William Golding
Richard Good
Leonard Landon Goodman
Robert Marshall Goodwin
Sarvepalli Gopal
Prof. Eva L. Gordon
Lesley Gordon
Strathearn Gordon
Yehudi Gordon
Edward Otto Gothsch
Aykut Göker
Paul Eveleigh Grainger
Christopher Mabley Granger
Paul Granger
Walter Wyatt Grave
Eldred E. Green
Mirande Green
Owen Mortimer Green
Aaron R. Greenberg
Luveta Williams Gresham
Ian Grey
Joseph Grimond
Leslie Valentine Grinsell
Roxane Gudeman
Alfred Guillaume
Richard Anthony Gump
George Sinclair Gunn
Bill Gunston
Işıtan Gündüz
Güney Avustralya Hükümeti
Denis Rolleston Gwynn
Bridget Hadaway
Charles Hadfield
Roger M. Haigh
Eric Hall
Wendy Hall
Prof. Lawrence Stanley Hamilton
Sir John Hammond
Mary Katharine Hammond
Leonard Harry Hancock
S(idney) Howard Hansford
Walter Brian Harland
C. C. Harris
Chauncy Dennison Harris
Percy Wootton Harris
Peter William Harrison
Molly Harrison
Lewis Hart
Prof. Ray L. Hart
Dorothy Hartley
Pekka Harttila
Ruth Charlotte Harvey
Arnold Lionel Haskell
Charles Wilfred Buckenham Haworth
Allen Hayman
Leslie S. Haywood
Prof. O. S. Heavens
Peter Hebblethwaite
Edward Herbert Rhogan Hee
Douglas C. Heggie
Arthur James Heighway
Anthony Helliwell
John S. Hemingway
Lynette Hemmant
John Gabriel Henderson
Sir Philip Hendy
D. M. Henry
Edna Graldine Henshall
Frank Nigel Hepper
Thomas Hedman
Mark Hewish
William J. Hicklin
John Hickman
Joseph Lawrence Higgins
(John Edward) Christopher Hill
Roland John Hill
Hindistan Hükümeti
Prof. Edward Hindle
David Dury Hindley-Smith
Daisy Lucie Hobman
Christina Hole
Richard Linton Hollands
Ben Holman
Prof. Urban Tigner Holmes, Jr.
Prof. William Holmes
Winifred Alice Holmes
Richard William Holt
Jerome Holtzman
Ned Hoopes
Arthur John Hopkinson
Leonta Horrigan
Prof. Richard Joseph Honk
John Howkins
Graham Hughes
C. Pennthorne Hughes
C. Hughes-Stanton
Donald Frank Hurt
Prof. Edgar Hunt
Leslie Stannard Hunter
Frederic Martin Hutton
Brian Huxley
William John Fairchild Huxtable
William Gregory Ibberson
IBM
Imperial Chemical Industries, İngiltere
Bruce Ingham
Prof. Kenneth Ingham
İngiliz Halı Üreticileri Federasyonu
İngiltere Badminton Birliği
İngiltere Kroket Birliği
(William) Harold Ingrams
Lawrence Irvin
İtalyan Hükümeti
Joan Linnell Ivimy
Mary Ivo
Jonathan Izard
İzlanda Hükümeti
Margaret Nelson Jackson
Patricia Jackson
H. I. Jacob
Philip J. Jaggar
Jamaika Hükümeti
Norman C. Jaques
Adrian Jardine
Pierre Gabriel Jeannerat
Roy Harris Jenkins
P. A. Jobson
Emile George Howard Joffe
S. Paul Johnston
Brian Jones
Lord Elwyn Jones
Gilbert Hackforth Jones
Janet Elizabeth Jones
J. C. Griffith Jones
J. H. Emlyn Jones
John Willam Jones
Meurig Powell Jones
Roy Jones
Bernard Joy
Cyril Alfred Joyce
Prof. Jacob Kabakoff
Kalay Araştırma Enstitüsü, İngiltere
Kanada Hükümeti
Harry Kaplan
Prof. Lawrence S. Kaplan
Fikret Karakaya
Muhittin Karkın
Charles Keeping
Donovan Frank Kelley
J. F. Kemp
Douglas Neil Kennedy
David Kenning
C. H. W. Kent
Norman Leslie Kent
Peter Kent
Robert Emmet Keohane
Prof. Arthur Mervyn Keppel-Jones
David Kerr
Robin Kerrod
Doritie Kettlewell
Geoffrey Michael Kichenside
John Kielty
Jon Kimche
Donald King
Harold King
Harold Ernest King
Harold Godfrey King
Hazel King
Martha Bennett King

Raymond King
Voris Vaughn King
Prof. Winston L. King
George Eden Kirk
Prof. William Kirk
Prof. John Francis Kirkaldy
Neil Kitson
Humphrey Davy Gindley Kitto
Hugh John Klare
Nina Klarich
Sir Hughe Montgomery Knatchbull-Hugessen
Michael David Knowles
Ole Ferdinand Knudson
Hayim Eliyezer Kohen
Willemien de Koning
James J. Kortendick
Sabri Koz
Uğur Kökden
Prof. Oya Köymen
Prof. Ezra Jacob Kraus
Kraliyet Hayvanları Koruma Derneği, İngiltere
Kraliyet Ulusal Körler Enstitüsü, İngiltere
George M. Kren
Adam Kuper
Jessica Kuper
Kütüphanecilik Derneği, Londra, İngiltere
Patricia Lacey
Phyllis Ladyman
Alexander Fraser Laidlaw
Helge Larsen
Harry D. Lavery
Dorothy Kraman Lawrence
William Lawson
Helen Leacroft
Richard Leacroft
Edward Kirby le Mesurier
Robert Maurice Lenoir
George Herbert Leslie
Gertrude Rachel Levy
Brenda Ralph Lewis
John Henry Lewty
Ronald Joseph Lickorish
Barbara Lilley
Alan Lindsay
Vincent Lines
Keith Linsell
Jack Livings
Lizbon Belediye Meclisi
Lloyd's of London, İngiltere
John Lobban
Laurence Lockhart
Edward Lockspeiser
Kaptan B. W. Lockwood
Helen Long
Prof. Konrad Zacharias Lorenz
Margaret Lowry
Martin Christopher Lumby
Annie Lurie
Keith Lye
James Brian de Largie McArdle
Carlile Aylmer Macartney
Charles B. M. McBurney
George Frederick McCleary
James David Macdonald
Ralph Emerson McGill
Malcolm McGregor
Michael Francis McHugh
Bennet McInnes
Raymond W. Mack
Helen Catherine MacKenzie
William McLaren
Fiona McNab
Norris Dewar McWhirter
Frederick McCulloch Madden
Max Ambrose Madders
Malezya Hükümeti
Patricia Mallinson
Andrew Mango
Manitoba Hükümeti, Kanada
E. C. Mansell
Peter Mansfield
J. M. Manson
Tony Manstead
(Arnold) Roger Manvell
L.Field Marchant
Marconi Company
Arthur Richard Margetts
Robert Leckie Marshall
Mina Martens
Paul Sidney Martin
Rupert Claude Martin
D. Elizabeth Martin-Clarke
Geoffrey Bussell Masefield
Charles Dudley Massey
Beverley Mathias
D. R. W. May
Jerome Louis Mazzaro
Cliff Meadway
Stewart Mechie
Ronald Melville
Metal Box Company, İngiltere
Jane Michaelis
John Francis Marchment Middleton
Pieter J. Mijksenaar
G. M. Milbourn
R. S. Miles
Canon Campbell Seymour Milford
James D. Miller
Athos Millington-Ward
Stephen Mills
Joan Milroy
C. W. Minkel
Jacqueline Mitton
Cornellius Christopher Molloy
Sir Alan Aird Moncrieff
Philip E. Montag
Ivor Montagu
Daphne Mary Moore
Jacqueline Moore
Wayne Moquin
Peter Ernest Morgan
Dame Mary Moriarty
Pamela Morris
John M. Morse
Sigurd Mortensen
Andrew Mortimer
John Moss
Vernon Henry Mottram
Ronald Godfrey Moulton
Tarapada Mukherjee
A. W. Mullineux
Stephanie Mullins
Hilary Mullock
Albert Davis Munrow
Walter J. Murphy
Margaret Alice Murray
John Middleton Murry
Margaret Nanson
Frederick Dow Narborough
Suzette Nathan
National Trust, Londra, İngiltere
Netbol Birliği, İngiltere
Michael James Nevard
Bernard Newman
Blake T. Newton
John Douglas Newth
Elizabeth Nicholas
Herbert George Nicholas
Norman Cornthwaite Nicholson
Lauri J. Niemela
Gilbert Edward James Nixon
George Robert Noakes
Maurice Nockles
Peggy D. Nuttall
Robin Oakley
Prof. William Van O'Connor
Judith Okely
Edward John Olsen
Annette M. Onslow
Ontario Hükümeti
Orkney Adaları Konseyi, İngiltere
Jane Osborne
Keith Langford Osborne
Christine Osmond
Edward Osmond
Peter O'Sullevan
Terence Patrick O'Sullivan
Glenys Owen
Martin Owen
Oxford Üniversitesi, İngiltere
Selahattin Özpalabıyıklar
Meliha Öztoprak
Henry Pagan
Stanley Paine
Humphrey Pakington
Manohar Ramchandra Palande
Stephen Palfrey
Marco Pallis
A. L. Palmer
Steve Parker
Thomas Maynard Parker
Parker Pen Company, İngiltere
Prof. Cyril Northcote Parkinson
Robert L. Parkinson
Eric (Honeywood) Partridge

Ali Pasiner
Reginald Passmore
James Paterson
John Paterson
Edward Henry Patey
N. C. Patten
Prof. J. R. Pattison
R. Payne
Ernest Alexander Payne
Jack Peach
John Pearce
Clyde Pearson
George Pendle
Robin C. Penfold
Wilfred Victor Pennell
Sarah Penrose
Mark Peppe
Frank Ernest Perry
Richard Perry
Jenefer Peter
Prof. Harold F. Peterson
Petroleum Information Bureau, İngiltere
Chris Phillips
Janet Pickering
Prof. Felix Arnold Edward Pirani
John Plant
Bernard Clifford Plowright
Illa E. Podendorf
Thomas Polin
Ernest N. Poll
Robert C. Pooley
Keith Porter
Prof. Dan Q. Posin
Margaret Williamson Potton
Hilda Hülya Potuoğlu
Prof. Roscoe Pound
Olive Pounds
William Raymond Powell
P. C. Poynter
Anthony William Pragnell
Sir John Thomas Pratt
Sally Price
Prof. R. Manseli Prothero
Gene H. Pruett
Yayımcılar Birliği, Londra, İngiltere
Brian Pugh
Alec Anthur Purves
Queensland Hükümeti
Peter Rackham
Prof. John Ross Raeburn
Austin L. Rand
Michael Rand
Philip Stanley Rawson
John D. Rayner
(Stanley) Basil Reay
Cyril Charles Redman
Rosemary Redmayne
Stanley William Reed
Anthony I. Rees
Martin John Rees
(John) Terence Reese
Donald A. G. Reid
Edgar M. Reilly, Jr.
Arthur Repke
Mary Louise Rheay
Sir Albert Edward Richardson
Prof. John Henry Richardson
Thomas Dow Richardson
David Riches
Michael William Richey
Sir Ian Archibald Richmond
Trevor Ridley
Adele Mabel Ries
Norman Denbigh Riley
W. A. Risebero
Kathleen Rishbeth
Prof. Benjamin Charles Roberts
Prof. R. H. Robins
Kenneth Ernest Robinson
Prof. Richard D. Robinson
Ronald E. Robinson
Betsy Rodgers
Ann Roe
Owen Michael Roe
Robert Elliott Rogerson
Lionel Thomas Caswell Rolt
Prof. Maarten Rooij
David Rook
Herbert Jennings Rose
Keith Rose
Sheila Rose
William Ross
Betty Jane Roth
Valerie Roud
Thomas Godfrey Polson Corbett Rowallan
F. M. Russell
Helen Ross Russell
Prof. Inez Scott Ryberg
Geoffrey Ryman
Akiko Saito
Louis Francis Salzman
Colin Campbell Sanborn
Sir Henry George Sanders
Frank D. Sando
Henry Smalley Sarson
Saskatchewan Hükümeti
Ann Saunders
Sir Owen Alfred Saunders
Spencer Savage
Edwin Albert Sawyer
Saxon Artists
Rosemary Say
Thilo Schadeberg
Amram Scheinfeld
Sir Alfred Joyce Schonell
Hans Schwarz
Prof. Henry Frederick Schwarz
Andrew Scotland
John Dick Scott
Richenda Clara Scott
Trevor Edwin Scott-Chard
Charles Wilfred Scott-Giles
İzciler Birliği, İngiltere
V. P. Seary
Rona Selby
Andrew Selkirk
Eric G. Semler
Marjory Veronica Seton-Williams
Dora Shackell
Derrick Sharp
Ernest Norman Sharpe
Edwin Newbould Shaw
Mike Sheahan
Prof. P. S. Shearer
Hugh Shearman
E(dwin) Colston Shepherd
Charles Ely Rose Sherrington
R. A. Sherrington
Jil Shipley
Jeanette C. Shirk
Hubert Shirley-Smith
Aubrey Silberston
Paul Sillitoe
Edward Harold Stuart Simmonds
Ted Simmonds
Raymond Arthur Simpson
Reginald William Sims
Singapur Hükümeti
Dennis Sinor
John Rattenbury Skeaping
Kenneth Slack
Sir Henry Slesser
Lionel Manuel Sloman
Raymond Charles Smail
Victor E. Smeed
Eric John Smith
James Walter Dickson Smith
Paul Ignatius Slee Smith
Sidney Rawlings Smith
Prof. William Owen Lester Smith
Reginald Leslie Smith-Rose
Kasimierz Maciej Smogorzewski
Societe Jersiaise, Jersey
Plantagenet Somerset Fry
Prof. Lawrence M. Sommers
Alan Sorrell
Selim Somçağ
M. Halim Spatar
George Speaight
Prof. John Bamber Speakman
Cooper Phillips Speaks
Geraldine Spence
Sir Harold Spencer-Jones
Reginald Spink
Irene Mary Spry
Squash Birliği, İngiltere
Sri Lanka Hükümeti
Prof. Mysore Narasimhachar Srinivas
Frank Edmund Stafford
Sheila Stafford
Sir Laurence Dudley Stamp
Percy Stebbings
Eileen Margaret Steel
Prof. Robert Walter Steel
Roy Steel
Christopher B. Steiner

Pam Stephens
Wilson Stephens
Rolf Sternberg
Patricia Bunning Stevens
Henry Noel Cochrane Stevenson
A. B. Stewart
Paul Stinchcombe
Henry Gordon Stokes
Alan Stone
Prof. Hubert Horace Stones
Ralph Stoody
Anthony Storr
Michael Strand
Denis Albert Paul Strickland
John Stroud
Pauline A. C. Strowlger
Nik Stuart
June A. Stubbs
William Thomas Stuttard
Sudan Hükümeti
Leonard Sydney Suggate
Su Kayağı Federasyonu
Peter Sullivan
Reginald Sherriff Summerhays
Margaret Helen Sutch
Rosemary Sutcliff
Carol Humphrey Vivian Sutherland
Prof. Richard Manliffe Sutton
Erim Süerkan
Bickham Sweet-Escott
Francis Dean Swift
Prof. Harvey N. Switzky
A. H. Sykes
Robert F. Symes
Julian Gustave Symons
Patrick Millington Synge
Robert E. Synnestvedt
Oya Tangör
Lawrence Edward Tanner
Frank Tao
Derek Morris Phipps Tasker
Tasmanya Hükümeti
Eric Taverner
Alan John Percivale Taylor
George Morrison Taylor
Joan du Plat Taylor
Richard Taylor
Robin Taylor
Henry Stuart Tegner
Mahmut Temizyürek
Vere Temple
Geoffrey Templeman
Walter Terry
Prue Theobald
Prof. John W. Thieret
Sir George Alan Thomas
Howard Morgan Thomas
James Francis Herbert Thomas
Nicholas Thomas
Alan Prescott Thompson
Bruce Logan Thompson
George Pirie Thompson
John Ross Thompson
David Thomson
Erik Thorn
Leonard St. John Tibbitts
John William Tibble
Harry Gordon Tibbutt
Maurice Tidy
R. H. G. Tillman
Eric Neshan Tiratsoo
Harry Titcombe
Eric Tobitt
Oliver Stratford Tomkins
Prof. W. E. Tomlinson
Tonga Hükümeti
Charles Wallece Tonkin
Alan Townsin
Henry William Treece
Stuart Tresilian
Mike Trier
Trinidad ve Tobago Hükümeti
Trinity House, Londra, İngiltere
Meltem Tulgar
Barış Tütün
Prof. William Freeman Twaddell
Anthony Tye
Ulusal Evlat Edinme Derneği, İngiltere
Kenneth Raymond Ulyatt
George Urry
Prof. John Ernest Vaizey
Arlo M. Vance
Georges Van Der Espt
Sir Douglas Veale
Prof. Philip Ewart Vernon
Brian Seymour Vesey-FitzGerald
Victoria Hükümeti
Canon H. M. Waddams
Vernon Alfred John Wakely
Thomas John Waldron
Alpha Anthony Wales
Raymond Arthur Walker
Doreen Wallace
Francis Alan Burnett Ward
Pat Ainsworth Ward-Thomas
Oliver Martin Wilson Warner
C. Henry Warren
Gordon Thomas Warwick
Dom Christopher Aelred Paul Watkin
Peter John Watkins
Meryl Watts
Margaret Weatherbee
Frederick William Jackson Webb
Prof. Kempton Evans Webb
Frank Webster
Graham Webster
Terry Webster
Richard Frederick Weisensell
Anne Courtenay Welch
Kenneth Frederick Welch
Melvin Denis Welch
Anne Wells
Frederick Victor Wells
William Thomas Wells
Marjorie Lawson Wenger
Francis William Wentworth-Sheilds
Prof. Richard Bruce Wernham
Anthony John Westaway
Francis White
Harley Joseph White
James Noel White
Philip Arthur White
Terence Hanbury White
Whitechapel Bell Foundry, İngiltere
Brian Paul Whitehouse
Francis J. Whitfield
Robert Broun Whitmarsh
Mildred Janovsky Wiese
Arthur Bennett Wignall
Robert Blair Wilkie
Edward Hartley Wilkinson
Harcourt Williams
Laurence Frederic Rushbrook Williams
Patrick Williams
Prof. William Ogwen Williams
Hugh Ross Williamson
Trevor Williamson
Roy Willis
Owen Wills
Prof. Charles Henry Wilson
Prof. John Tuzo Wilson
Maurice Wilson
Percy Wilson
George Herbert Winder
Audrey Withers
John Charles Withers
Charles F. Wolcott
Sir John Frederick Wolfenden
Edward Wood
William O. Wood
Douglas Woodall
Christopher Montague Woodhouse
Walter Reginald Wooldridge
Michael Wooller
F. W. Woolworth Company
Patricia Jane Wortley
Leonard Woy
Prof. Walker D. Wyman
James Fenton Wyness
Prof. Charles C. Yahr
Patrick Maurice Yarker
Doreen Yarwood
Yeni Güney Galler Hükümeti
Yeni Zelanda Hükümeti
İsmail Yerguz
Richard C. York
Prof. Andrew Young
Robert Young
Susan Young
J. Yunge-Bateman
Dr. Joel Lester Zeffren

DİZİN

Temel Britannica'nın **Dizin** cildinin ekinde, ilk 19 cildin sonundaki eklerle ilgili dizin bilgileri ile **Dizin** cildine eklenen yeni kısa maddeler yer almaktadır. Ayrıca, **Dizin**'de yer alan bazı kişilerle ilgili değişikliklere de bu ekte yer verilmiştir. Ekteki

BAHAMALAR
madde başlığı 2.9b

gibi bir giriş, Bahamalar'la ilgili yeni bilgileri 2. cildin ekinde, 9. sayfanın "b" sütununda bulabileceğinizi göstermektedir.

AKSAL, SABAHATTİN KUDRET Türk şair ve yazar, 1920-93

gibi bir giriş ise **Dizin** cildinde bulabileceğiniz bilgilere ek olarak, söz konusu kişinin 1993 yılında öldüğünü göstermektedir.

Gerek ansiklopedinizin **Dizin**'ini, gerek bu eki en iyi biçimde kullanabilmek için, önce bu cildin başındaki "Dizini Nasıl Kullanacaksınız" adlı bölümü okumanızda yarar vardır.

A

ADANA il
madde başlığı Adana 1.1a, harita
ADIYAMAN il
madde başlığı Adıyaman 1.1a, harita
AFGANİSTAN
madde başlığı Afganistan 1.1b
AFRİKA
madde başlığı Afrika 1.2a
AFYONKARAHİSAR il
madde başlığı Afyonkarahisar 1.2a, harita
AĞRI il
madde başlığı Ağrı 1.2b, harita
AIDS
madde başlığı Aids 1.2b
AKDENİZ OYUNLARI spor
madde başlığı Akdeniz Oyunları 1.3a, tablo
AKKÖY Denizli'nin ilçesi; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990): ilçe 16.235, kasaba 3.614
AKSAL, SABAHATTİN KUDRET Türk şair ve yazar, 1920-93
AKSARAY il
madde başlığı Aksaray 1.4a vd, görsel, harita
AKSARAY kent
ana madde Aksaray 1.6b
ALMAN DEMOKRATİK CUMHURİYETİ
madde başlığı Alman Demokratik Cumhuriyeti 1.7a
İlgili madde Almanya 1.7a
ALMANYA
madde başlığı Almanya 1.7a vd, görsel, harita
ALMANYA FEDERAL CUMHURİYETİ
madde başlığı Almanya Federal Cumhuriyeti 1.9a
AMASYA il
madde başlığı Amasya 1.9a
AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ
madde başlığı Amerika Birleşik Devletleri 1.9b
ANDERSON, MARIAN ABD'li kadın opera sanatçısı, 1902-93
ANDORRA
madde başlığı Andorra 1.10a
ANGOLA
madde başlığı Angola 1.10a
ANKARA il
madde başlığı Ankara 1.10b, harita
ANTALYA il
madde başlığı Antalya 1.11a, harita
ANTİGUA VE BARBUDA
madde başlığı Antigua ve Barbuda 1.12a
ARDAHAN il
madde başlığı Ardahan 1.12a vd, görsel, harita
ARDAHAN kent
ana madde Ardahan 1.15b
ARJANTİN
madde başlığı Arjantin 2.1a
ARNAVUTLUK
madde başlığı Arnavutluk 2.1b, harita
ARTVİN il
madde başlığı Artvin 2.2a, harita
ASIMOV, ISAAC ABD'li yazar, 1920-92
madde başlığı Asimov 2.2b
ASKERLİK
madde başlığı Askerlik 2.2b
ASYA
madde başlığı Asya 2.2b vd, harita
ATICILIK
ilgili madde Olimpiyat Oyunları: tablo 13.4
ATLETİZM
madde başlığı Atletizm 2.4a, tablo
ilgili maddeler
Olimpiyat Oyunları: tablo 13.5
Spor: tablo 16.2
AVCILAR İstanbul'un ilçesi; anakent sınırları içinde yer alır; 1992'de ilçe oldu
AVRUPA
madde başlığı Avrupa 2.5a vd, harita
AVRUPA TOPLULUKLARI
madde başlığı Avrupa Toplulukları 2.6a
ilgili madde Türkiye 18.4b
AVUSTRALYA
madde başlığı Avustralya 2.7a
AVUSTURYA
madde başlığı Avusturya 2.7b
AYDIN il
madde başlığı Aydın 2.7, harita
AZERBAYCAN
madde başlığı Azerbaycan 2.8a, harita

B

BACON, FRANCIS THOMAS İngiliz mühendis, 1904-92
BADMİNTON
ilgili madde Olimpiyat Oyunları: tablo 13.5
BAĞCILAR İstanbul'un ilçesi; anakent sınırları içinde yer alır; 1992'de ilçe oldu
BAĞIMSIZ DEVLETLER TOPLULUĞU
madde başlığı Bağımsız Devletler Topluluğu 2.9a
BAHAMALAR
madde başlığı Bahamalar 2.9b
BAHÇELİEVLER İstanbul'un ilçesi; anakent sınırları içinde yer alır; 1992'de ilçe oldu
BAHREYN
madde başlığı Bahreyn 2.9b
BALÇOVA İzmir'in ilçesi; anakent sınırları içinde yer alır; 1992'de ilçe oldu
BALIKESİR il
madde başlığı Balıkesir 2.10, harita
BALKANLAR
madde başlığı Balkanlar 2.10b, harita
BANGLADEŞ
madde başlığı Bangladeş 3.1a
BANKALAR VE BANKACILIK
madde başlığı Bankalar ve Bankacılık 3.1b
BARAJ
madde başlığı Baraj 3.1b, tablo
BARBADOS
madde başlığı Barbados 3.2a
BARDEEN,JOHN ABD'li fizikçi, 1908-91
BARIŞ HAREKETLERİ
madde başlığı Barış Hareketleri 3.2a
BARTIN il

madde başlığı Bartın 3.2b vd, harita
BARTIN kent
ana madde Bartın 3.3b
BASKETBOL
ilgili maddeler
Olimpiyat Oyunları: tablo 13.5
Spor: tablo 16.3
BASRA KÖRFEZİ
madde başlığı Basra Körfezi 3.4a
BATI SAMOA
madde başlığı Batı Samoa 3.4a
BATMAN il
madde başlığı Batman 3.4a vd, görsel, harita
BATMAN kent
ana madde Batman 3.6a
BAYBURT il
madde başlığı Bayburt 3.6a vd, görsel, harita
BAYBURT kent
ana madde Bayburt 3.8a
BAYRAK
madde başlığı Bayrak 3.9a, görsel
BAYRAMPAŞA İstanbul'un ilçesi; anakent sınırları içinde yer alır; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990) ilçe 212.570
BECKETT, SAMUEL İrlandalı yazar, 1906-89
madde başlığı Beckett 3.11a
BEGİN, MENAHEM İsrailli Siyonist önder, 1913-92
BELÇİKA
madde başlığı Belçika 3.11a
BELİZE
madde başlığı Belize 3.12a
BENİN
madde başlığı Benin 3.12a
BERLİN Almanya
madde başlığı Berlin 3.12b
BERMUDA
madde başlığı Bermuda 3.12b
BEYAZ RUSYA
madde başlığı Beyaz Rusya 3.12b, harita
BEYZBOL
ilgili madde Olimpiyat Oyunları: tablo 13.5
BHUTAN
madde başlığı Bhutan 3.13b
BİLECİK il
madde başlığı Bilecik 3.14a, harita
BİNGÖL il
madde başlığı Bingöl 3.14b, harita
BİNİCİLİK
ilgili madde Olimpiyat Oyunları: tablo 13.5
BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ
madde başlığı Birleşik Arap Emirlikleri 3.14b
BİRLEŞMİŞ MİLLETLER
madde başlığı Birleşmiş Milletler 3.15b, tablo
BİRMANYA *bak.* **MYANMAR**
BİSİKLET
ilgili maddeler
Olimpiyat Oyunları: tablo 13.5
Spor: tablo 16.3
BİTLİS il
madde başlığı Bitlis 3.16b
BOKS
ilgili maddeler
Olimpiyat Oyunları: tablo 13.5
Spor: tablo 16.3
BOLİVYA
madde başlığı Bolivya 3.17a
BOLU il
madde başlığı Bolu 3.17a, harita
BONN Almanya
madde başlığı Bonn 3.17b
BORUHATTI
madde başlığı Boruhattı 3.17b
BOSNA-HERSEK
madde başlığı Bosna-Hersek 3.18a, harita
BOTSVANA
madde başlığı Botsvana 3.19b
BRANDT, WILLY Alman siyaset adamı, 1913-92
BREZİLYA
madde başlığı Brezilya 4.1a
BRUNEİ
madde başlığı Brunei 4.1b
BULGARİSTAN
madde başlığı Bulgaristan 4.1b
BURDUR il
madde başlığı Burdur 4.2a, harita
BURKİNA FASO
madde başlığı Burkina Faso 4.2b
BURSA il
madde başlığı Bursa 4.3a, harita
BURUNDİ
madde başlığı Burundi 4.3a
BUSH, GEORGE ABD başkanı, d. 1924; 1988'de başkan seçilen Bush, 1992'deki başkanlık seçimlerinde Bill Clinton karşısında yenilgiye uğradı
BUZ HOKEYİ
ilgili maddeler
Olimpiyat Oyunları: tablo 13.8
Spor: tablo 16.5
BUZ PATENİ
ilgili maddeler
Olimpiyat Oyunları: tablo 13.8
Spor: tablo 16.5

C

CABO VERDE ADALARI
madde başlığı Cabo Verde Adaları 4.3b
CAGE, JOHN ABD'li besteci, 1912-92
CAPRA, FRANK İtalyan asıllı ABD'li film yönetmeni, 1897-1991
CEZAYİR
madde başlığı Cezayir 4.4a
CHAR, RENÉ Fransız şair, 1907-88
CİBUTİ
madde başlığı Cibuti 4.4b
CLINTON, BILL ABD başkanı, d. 1946; 1978'de Arkansas eyaleti valiliğine seçildi; Kasım 1992'de Cumhuriyetçi Parti adayı George Bush'u yenilgiye uğratarak ABD'nin 42. başkanı oldu; Ocak 1993'te göreve başladı
COPLAND, AARON ABD'li besteci, 1900-90
madde başlığı Copland 4.4b
CUMHURBAŞKANI
madde başlığı Cumhurbaşkanı 4.4b
CUMHURİYET HALK PARTİSİ Türk Siyasal Partisi
ilgili madde Türkiye 18.4b

Ç

ÇAMLIYAYLA İçel'in ilçesi; daha önce Tarsus ilçesine bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990) ilçe 21.602, kasaba 8.826
ÇAD
madde başlığı Çad 4.5a
ÇANAKKALE il
madde başlığı Çanakkale 4.5a, harita
ÇANKIRI il
madde başlığı Çankırı 4.5b, harita
ÇEKOSLOVAKYA
madde başlığı Çekoslovakya 4.6a
ÇİĞLİ İzmir'in ilçesi; anakent sınırları içinde yer alır; daha önce Karşıyaka ilçesine bağlıydı; 1992'de ilçe oldu
ÇİLİMLİ Bolu'nun ilçesi; daha önce Düzce'ye bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990) ilçe 15.969, kasaba 3.717
ÇİLLER, TANSU Türk siyasetçi, d. 1946
ilgili madde Türkiye 18.1a
ÇİM HOKEYİ
ilgili madde Olimpiyat Oyunları: tablo 13.5
ÇİN HALK CUMHURİYETİ
madde başlığı Çin Halk Cumhuriyeti 4.6b vd
ÇORUM il
madde başlığı Çorum 5.1a, harita

D

DAMAL Ardahan'ın ilçesi; daha önce Hanak ilçesine bağlı bir bucaktı; 1992'de ilçe oldu; nüf. (1990) ilçe 11.240, kasaba 2.326
DANİMARKA
madde başlığı Danimarka 5.1a
DAVIS, MILES ABD'li caz trompetçisi, 1926-91
DEMİREL, SÜLEYMAN Türkiye Cumhuriyeti'nin dokuzuncu cumhurbaşkanı, d. 1924; Turgut Özal'ın 17 Nisan 1993'te ölmesi üzerine Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 16 Mayıs'ta cumhurbaşkanlığına seçildi
madde başlığı Demirel 5.1b
ilgili madde Türkiye 18.2b vd
DENİZLİ il
madde başlığı Denizli 5.2a, harita
DIETRICH, MARLENE Alman asıllı, ABD uyruklu kadın sinema oyuncusu, 1901-92
DİYARBAKIR il
madde başlığı Diyarbakır 5.2b, harita
DOMİNİKA
madde başlığı Dominika 5.3a
DOMİNİK CUMHURİYETİ
madde başlığı Dominik Cumhuriyeti 5.3a
DUBÇEK, ALEXANDER Çekoslovak devlet adamı, 1921-92
ilgili madde Çekoslovakya 4.6a
DÜZGÜNMAN, MUSTAFA Türk ebru sanatçısı 1920-90

E

EDİRNE il
madde başlığı Edirne 6.1a, harita
EDREMİT Van'ın ilçesi; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990) ilçe 13.989, kasaba 3.853
EKVADOR
madde başlığı Ekvador 6.1b
EKVATOR GİNESİ
madde başlığı Ekvator Ginesi 6.1b
ELAZIĞ il
madde başlığı Elazığ 6.2a, harita
EL SALVADOR
madde başlığı El Salvador 6.2b
EMİRGAZİ Konya'nın ilçesi; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990) ilçe 15.348, kasaba 8.589
ENDONEZYA
madde başlığı Endonezya 6.2b
ERİTRE Etiyopya'nın kuzeyinde il; Mayıs 1993'te bağımsızlığını ilan etti
ilgili madde Etiyopya 6.6a
ERMENİSTAN
madde başlığı Ermenistan 6.3, harita
ERZİNCAN il
madde başlığı Erzincan 6.4a, harita
ERZURUM il
madde başlığı Erzurum 6.4b, harita
ESKİŞEHİR il
madde başlığı Eskişehir 6.4b, harita
ESKRİM
ilgili maddeler
Olimpiyat Oyunları: tablo 13.5
Spor: tablo 16.5
ESTONYA
madde başlığı 6.5a, harita
ETİMESGUT Ankara'nın ilçesi; anakent sınırları içinde yer alır; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990) ilçe 70.800, kent 69.960
ETİYOPYA
madde başlığı Etiyopya 6.6a
EVREN, KENAN Türkiye Cumhuriyeti'nin yedinci cumhurbaşkanı, d. 1918
madde başlığı Evren 6.6b

F

FAS
madde başlığı Fas 6.7a
FİJİ
madde başlığı Fiji 6.7a
FİLDİŞİ KIYISI
madde başlığı Fildişi Kıyısı 6.7b
FİLİPİNLER
madde başlığı Filipinler 6.7b
FİLİSTİN
madde başlığı Filistin 6.8a
FİNLANDİYA
madde başlığı Finlandiya 6.8b
FRANSA
madde başlığı Fransa 7.1a, görsel
FUJIMORI, ALBERTO Peru başkanı, d. 1938
ilgili madde Peru 14.1a, görsel
FUTBOL
ilgili maddeler
Olimpiyat Oyunları: tablo 13.5
Spor: tablo 16.5

G

GABON
madde başlığı Gabon 7.2a, görsel
GAMBİA
madde başlığı Gambia 7.2b
GANA
madde başlığı Gana 7.3a
GANDHİ, RACİV Hindistan başbakanı, 1944-91
madde başlığı Gandhi 7.3a
ilgili madde Hindistan 8.2a
GAZİANTEP il
madde başlığı Gaziantep 7.3b, harita
GAZİEMİR İzmir'in ilçesi; anakent sınırları içinde yer alır; 1992'de ilçe oldu
GETZ, STAN ABD'li tenor saksofoncu ve caz müzikçisi, 1927-91
GİNE
madde başlığı Gine 7.3b
GİNE-BİSSAU
madde başlığı Gine-Bissau 7.4a
GİRESUN il
madde başlığı Giresun 7.4b, harita
GOLDING, WILLIAM İngiliz romancı, 1911-93
GORBAÇOV, MİHAİL SSCB devlet başkanı, d. 1931
madde başlığı Gorbaçov 7.4b
ilgili madde Rusya 14.4a
GORDIMER, NADINE Güney Afrikalı kadın yazar, d.1923; 1991 Nobel Edebiyat Ödülü'nü aldı
GREENE, GRAHAM ingiliz yazar, 1904-91
madde başlığı Greene 7.5a
GRENADA
madde başlığı Grenada 7.5b
GRÖNLAND
madde başlığı Grönland 7.5b
GUATEMALA
madde başlığı Guatemala 7.6a, görsel
GUYANA
madde başlığı Guyana 7.6b
GÜMÜŞHANE il
madde başlığı Gümüşhane 7.7a, harita
GÜNEY AFRİKA
madde başlığı Güney Afrika 7.7a vd, görsel
GÜNGÖREN İstanbul'un ilçesi; anakent sınırları içinde yer alır; 1992'de ilçe oldu
GÜRCİSTAN
madde başlığı Gürcistan 7.8b vd, görsel, harita
GÜREŞ
ilgili maddeler
Olimpiyat Oyunları: tablo 13.5
Spor: tablo 16.6
GÜRSEY, FEZA Türk fizikçi, 1921-92

H

HAİTİ
madde başlığı Haiti 7.9b, görsel
HAKKARİ il
madde başlığı Hakkâri 7.10b, harita
HALEY, ALEX PALMER ABD'li yazar, 1921-92
HALTER
ilgili madde Olimpiyat Oyunları: tablo 13.6
HATAY il
madde başlığı Hatay 8.1a, harita
HENTBOL
ilgili madde Olimpiyat Oyunları: tablo 13.6
HIRVATİSTAN
madde başlığı Hırvatistan 8.1a vd, harita
HİNDİSTAN
madde başlığı Hindistan 8.2b
HOLLANDA
madde başlığı Hollanda 8.3a
HONDURAS
madde başlığı Honduras 8.3b
HONG KONG
madde başlığı Hong Kong 8.4a
HUSAK, GUSTAV Çekoslovakya cumhurbaşkanı, 1913-91

I

IĞDIR il
madde başlığı Iğdır 8.4b vd, harita
IĞDIR kent
ana madde Iğdır 8.6a
ILGAZ, RIFAT Türk yazar. 1911-93
IRAK
madde başlığı Irak 8.6b
IRMAK, SADİ Türk siyaset adamı, 1904-90
ISPARTA il
madde başlığı Isparta 8.7a, harita

İ

İÇEL il
madde başlığı İçel 8.7b, harita
İNGİLTERE
madde başlığı İngiltere 9.1a
İRAN
madde başlığı İran 9.1b
İRLANDA CUMHURİYETİ
madde başlığı İrlanda Cumhuriyeti 9.2b
İSPANYA
madde başlığı İspanya 9.3a
İSRAİL
madde başlığı İsrail 9.3b
İSTANBUL
madde başlığı İstanbul 9.4b, harita
İSVEÇ
madde başlığı İsveç 9.5a
İSVİÇRE
madde başlığı İsviçre 9.5b
İTALYA
madde başlığı İtalya 9.6a
İZLANDA CUMHURİYETİ
madde başlığı İzlanda Cumhuriyeti 9.6b
İZMİR
madde başlığı İzmir 9.7b, harita

J

JAMAİKA
madde başlığı Jamaika 9.7b
JAPONYA
madde başlığı Japonya 9.8a
JİMNASTİK
ilgili maddeler
Olimpiyat Oyunları: tablo 13.6
Spor: tablo 16.6
JUDO
ilgili maddeler
Olimpiyat Oyunları: tablo 13.6
Spor: tablo 16.7

K

KAHRAMANMARAŞ
madde başlığı Kahramanmaraş 9.9a, harita
KAMBOÇYA
madde başlığı Kamboçya 9.9b
KAMERUN
madde başlığı Kamerun 9.10a
KAMPUÇYA *bak.* **KAMBOÇYA**
KANADA
madde başlığı Kanada 9.10b
KANO SPORU
ilgili madde Olimpiyat Oyunları: tablo 13.6
KARAKOYUNLU Iğdır'ın ilçesi; 1992'de ilçe oldu; nüf. (1990) ilçe 16.426, kasaba 2.572
KARAMAN il
madde başlığı Karaman 10.1a, harita
KARS il
madde başlığı Kars 10.1b, harita
KASTAMONU il
madde başlığı Kastamonu 10.1b, harita
KATAR
madde başlığı Katar 10.2a
KAUNDA, KENNETH Zambia devlet başkanı, d. 1924
madde başlığı Kaunda 10.2b
KAYAK
ilgili maddeler
Olimpiyat Oyunları: tablo 13.7
Spor: tablo 16.7
KAYGUN, ŞAHİN Türk fotoğraf sanatçısı, 1951-92
KAYSERİ il
madde başlığı Kayseri 10.2b, harita
KAZAKİSTAN
madde başlığı Kazakistan 10.3a, harita
KENYA
madde başlığı Kenya 10.4a
KIBRIS
madde başlığı Kıbrıs 10.4a
KIRGIZİSTAN
madde başlığı Kırgızistan 10.5b, harita
KIRIKKALE il
madde başlığı Kırıkkale 10.6a, harita
KIRKLARELİ il
madde başlığı Kırklareli 10.6b, harita
KIRŞEHİR il
madde başlığı Kırşehir 10.6b, harita
KİRİBATİ
madde başlığı Kiribati 10.7a
KOCAELİ il
madde başlığı Kocaeli 10.7a, harita
KOÇAK, EKREM Türk atlet, 1932-93
KOLOMBİYA
madde başlığı Kolombiya 10.7b
KOMOROLAR
madde başlığı Komorolar 10.8b
KOMÜNİZM
madde başlığı Komünizm 10.9a
KONGO
madde başlığı Kongo 10.9b
KONYA il
madde başlığı Konya 10.10a, harita
KORE CUMHURİYETİ
madde başlığı Kore Cumhuriyeti 11.1a
KORE DEMOKRATİK HALK CUMHURİYETİ
madde başlığı Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti 11.1b
KOSTA RİKA
madde başlığı Kosta Rika 11.2a
KÖRFEZ SAVAŞI
madde başlığı Körfez Savaşı 11.2b
KUDRET, CEVDET Türk yazar, 1907-92
KUMLU Hatay'ın ilçesi; daha önce Reyhanlı'ya bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990) ilçe 15.541, kasaba 6.142
KUVEYT
madde başlığı Kuveyt 11.2b
KÜBA
madde başlığı Küba 11.3b
KÜREK SPORU
ilgili maddeler
Olimpiyat Oyunları: tablo 13.6
Spor: tablo 16.7
KÜTAHYA il
madde başlığı Kütahya 11.4a, harita

L

LAND, EDWIN ABD'li bilim adamı, 1909-91
LAOS
madde başlığı Laos 11.4b
LENİNGRAD Rusya
madde başlığı Leningrad 11.5a
LETONYA
madde başlığı Letonya 11.5b vd, harita
LİBERYA
madde başlığı Liberya 11.6a
LİBYA
madde başlığı Libya 11.7a
LIECHTENSTEIN
madde başlığı 11.7b
LİTVANYA
madde başlığı Litvanya 11.7b, harita
LORENZ, KONRAD Avusturyalı zoolog, 1903-89
LÜBNAN
madde başlığı Lübnan 11.8b
LÜKSEMBURG
madde başlığı Lüksemburg 11.9b

M

MAASTRICHT *ya da* **AVRUPA BİRLİĞİ ANTLAŞMASI**
ana madde Avrupa Toplulukları 2.6a
MACARİSTAN
madde başlığı Macaristan 11.10a
MADAGASKAR
madde başlığı Madagaskar 11.10b
MAKEDONYA
madde başlığı Makedonya 12.1a, harita
MALATYA il
madde başlığı Malatya 12.1b, harita
MALAVİ
madde başlığı Malavi 12.2a
MALDİVLER
madde başlığı Maldivler 12.2b
MALEZYA
madde başlığı Malezya 12.2b
MALİ
madde başlığı Mali 12.3a
MALTA
madde başlığı Malta 12.3b
MALTEPE İstanbul'un ilçesi; anakent sınırları içinde yer alır; 1992'de ilçe oldu
MANİSA il
madde başlığı Manisa 12.4a, harita
MARDİN il
madde başlığı Mardin 12.4b, harita
MARSHALL ADALARI
madde başlığı Marshall Adaları 12.4b
MASATENİSİ
ilgili maddeler
Olimpiyat Oyunları: tablo 13.7
Spor: tablo 16.8
MAURİTİUS
madde başlığı Mauritius 12.5a
MEKSİKA
madde başlığı Meksika 12.5b
MISIR
madde başlığı Mısır 12.6b
MİKRONEZYA
madde başlığı Mikronezya 12.7a
MODERN PENTATLON
ilgili madde Olimpiyat Oyunları: tablo 13.7
MOĞOLİSTAN
madde başlığı Moğolistan 12.7b
MOLDAVYA *bak.* **MOLDOVA**
MOLDOVA
madde başlığı Moldova 12.8b, harita
MONAKO
madde başlığı Monako 12.9a
MOORE, BOBBY İngiliz futbolcu, 1941-93
MORİTANYA
madde başlığı Moritanya 12.9a
MOZAMBİK
madde başlığı Mozambik 12.9b
MUĞLA il
madde başlığı Muğla 12.10b, harita
MUŞ il
madde başlığı Muş 12.11a, harita
MÜRİDOĞLU, ZÜHTÜ Türk heykeltıraş, 1906-92
MYANMAR
madde başlığı Myanmar 13.1a

N

NAMİBİA
madde başlığı Namibia 13.1a
NARLIBAHÇE İzmir'in ilçesi; anakent sınırları içinde yer alır; 1992'de ilçe oldu
NEPAL

madde başlığı Nepal 13.1b
NEVŞEHİR il
madde başlığı Nevşehir 13.2a, harita
NİĞDE il
madde başlığı Niğde 13.2a, harita
NİJER
madde başlığı Nijer 13.2b
NİJERYA
madde başlığı Nijerya 13.2b
NİKARAGUA
madde başlığı Nikaragua 13.3a
NOBEL ÖDÜLLERİ
madde başlığı Nobel Ödülleri 13.3b, tablo
NORVEÇ
madde başlığı Norveç 13.4a
NUREYEV, RUDOLF Rus bale dansçısı ve koreograf, 1938-93

O

OKÇULUK
ilgili maddeler
Olimpiyat Oyunları: tablo 13.7
Spor: tablo 16.8
OKTAY, METİN Türk futbolcu, 1936-91
OLİMPİYAT OYUNLARI
madde başlığı Olimpiyat Oyunları 13.4a vd, tablo
ORDU il
madde başlığı Ordu 13.8b, harita
ORTA AFRİKA CUMHURİYETİ
madde başlığı Orta Afrika Cumhuriyeti 13.9a
OTOMOBİL YARIŞI
ilgili madde Spor: tablo 16.8

Ö

ÖZAL, TURGUT Türkiye Cumhuriyeti'nin sekizinci devlet başkanı, 1927-93
madde başlığı Özal 13.9a, görsel
ilgili madde Türkiye 18.2b vd
ÖZBEKİSTAN
madde başlığı Özbekistan 13.9b, harita

P

PAKİSTAN
madde başlığı Pakistan 13.10a
PANAMA
madde başlığı Panama 13.11a
PAPUA YENİ GİNE
madde başlığı Papua Yeni Gine 13.11a
PARAGUAY
madde başlığı Paraguay 13.11b
PERU
madde başlığı Peru 14.1a, görsel
POLONYA
madde başlığı Polonya 14.1b
PORTEKİZ
madde başlığı Portekiz 14.2a
PORTO RİKO
madde başlığı Porto Riko 14.2b

R

RAY, SATYACİT Hintli film yönetmeni, 1922-92
RİTSOS, YANNİS Yunanlı şair, 1909-90
RİZE il
madde başlığı Rize 14.2b
ROMANYA
madde başlığı Romanya 14.3a, görsel
RUANDA
madde başlığı Ruanda 14.3b
RUSYA
madde başlığı Rusya 14.4a vd, görsel, harita

S

SADDAM HÜSEYİN Irak devlet başkanı, d. 1937
madde başlığı Saddam Hüseyin 14.6a
SAINT CHRISTOPHER VE NEVIS FEDERASYONU
madde başlığı Saint Christopher ve Nevis Federasyonu 15.1a
SAINT LUCIA
madde başlığı Saint Lucia 15.1a
SAINT VINCENT VE GRENADİNLER
madde başlığı Saint Vincent ve Grenadinler 15.1a
SAKARYA il
madde başlığı Sakarya 15.1b
SAMSUN il
madde başlığı Samsun 15.1b, harita
SAN MARİNO
madde başlığı San Marino 15.2a
SAO TOME VE PRİNCİPE
madde başlığı Sao Tome ve Principe 15.2a
SATRANÇ
ilgili madde Spor: tablo 16.9
SENEGAL
madde başlığı Senegal 15.2b
SEREZLİ, NİSA Türk kadın tiyatro oyuncusu, 1928-92
SEYŞELLER
madde başlığı Seyşeller 15.2b
SİERRA LEONE
madde başlığı Sierra Leone 15.3a
SİİRT il
madde başlığı Siirt 15.3a
SİNEMA
madde başlığı Sinema 15.3a, tablo
SİNGAPUR
madde başlığı Singapur 15.3b
SİNOP il
madde başlığı Sinop 15.3b
SİVAS il
madde başlığı Sivas 15.4a
SLOVENYA
madde başlığı Slovenya 15.4a, harita
SOLOMON ADALARI
madde başlığı Solomon Adaları 15.5a
SOMALİ
madde başlığı Somali 15.5b
SOVYET SOSYALİST CUMHURİYETLERİ BİRLİĞİ
madde başlığı Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 16.1a
SPOR
madde başlığı Spor 16.1b, tablo
SRİ LANKA
madde başlığı Sri Lanka 16.10b
SUDAN
madde başlığı Sudan 16.11a
SULTANBEYLİ İstanbul'un ilçesi; 1992'de ilçe oldu
SURİNAM
madde başlığı Surinam 16.11a
SURİYE
madde başlığı Suriye 16.11b
SUTOPU
ilgili madde Olimpiyat Oyunları: tablo 13.7
SUUDİ ARABİSTAN
madde başlığı Suudi Arabistan 16.12a
SÜLOĞLU Edirne'nin ilçesi; eskiden Merkez ilçeye bağlı bir bucaktı; 1990'da ilçe oldu; nüf. (1990) ilçe 11.634, kasaba 4.452
SVAZİLAND
madde başlığı Svaziland 16.12b

Ş

ŞANLIURFA il
madde başlığı Şanlıurfa 16.12b, harita
ŞIRNAK il
madde başlığı Şırnak 16.13a
ŞİLİ
madde başlığı Şili 16.13a

T

TACİKİSTAN
madde başlığı Tacikistan 16.14a, harita
TANZANYA
madde başlığı Tanzanya 16.14b
TAYLAND
madde başlığı Tayland 17.1a
TAYVAN
madde başlığı Tayvan 17.1a
TEKİRDAĞ il
madde başlığı Tekirdağ 17.1b
TENİS
ilgili maddeler
Olimpiyat Oyunları: tablo 13.7
Spor: tablo 16.9
TOGO
madde başlığı Togo 17.1b
TOKAT il
madde başlığı Tokat 17.2a, harita
TONGA
madde başlığı Tonga 17.2a
TRABZON il
madde başlığı Trabzon 17.2b
TRAMPLEN ATLAMA
ilgili maddeler

Olimpiyat Oyunları: tablo 13.7
Spor: tablo 16.10
TRİNİDAD VE TOBAGO
madde başlığı Trinidad ve Tobago 17.2b
TUNCELİ il
madde başlığı Tunceli 17.3a, harita
TUNUS
madde başlığı Tunus 17.3b
TUVALU
madde başlığı Tuvalu 18.1a
TUZLA İstanbul'un ilçesi; anakent sınırları içinde yer alır; 1992'de ilçe oldu
TÜRKİYE
madde başlığı Türkiye 18.1a vd, harita
TÜRKMENİSTAN
madde başlığı Türkmenistan 18.5b, harita

U

UGANDA
madde başlığı Uganda 18.6a
UKRAYNA
madde başlığı Ukrayna 18.7a, harita
UMMAN
madde başlığı Umman 18.8a
URUGUAY
madde başlığı Uruguay 18.8b
UŞAK il
madde başlığı Uşak 18.8b
UYGUR, BURHAN Türk ressam, 1940-92

Ü

ÜNİVERSİTE VE YÜKSEKOKULLAR
madde başlığı Üniversite ve yüksekokullar 18.9a
ÜRDÜN
madde başlığı Ürdün 18.9a

V

VAN il
madde başlığı Van 18.9b, harita
VANUATU
madde başlığı Vanuatu 18.10a
VENEZUELA
madde başlığı Venezuela 18.10a
VERCORS, JEAN BRULLER Fransız yazar, 1902-91
VİETNAM
madde başlığı Vietnam 19.1a
VOLEYBOL
ilgili maddeler
Olimpiyat Oyunları: tablo 13.7
Spor: tablo 16.9

Y

YELKEN SPORU
ilgili madde Olimpiyat Oyunları: tablo 13.7
YELTSİN, BORİS Rusya devlet başkanı, d. 1931
ilgili madde Rusya 14.4a vd, görsel
YEMEN CUMHURİYETİ
madde başlığı Yemen Cumhuriyeti 19.1b
YENİ ZELANDA
madde başlığı Yeni Zelanda 19.1b
YILMAZ, MESUT Türk siyaset adamı, d. 1947
ilgili madde Türkiye 18.1b vd
YOZGAT il
madde başlığı Yozgat 19.2a
YUGOSLAVYA
madde başlığı Yugoslavya 19.2a vd, harita
YUNANİSTAN
madde başlığı Yunanistan 19.4a
YÜZME
ilgili maddeler
Olimpiyat Oyunları: tablo 13.7
Spor: tablo 16.10

Z

ZAİRE
madde başlığı Zaire 19.5a
ZAMBİA
madde başlığı Zambia 19.5b
ZİMBABVE
madde başlığı Zimbabve 19.6a
ZOBU, VASFİ RIZA Türk tiyatro oyuncusu ve yönetmeni, 1902-92
ZONGULDAK il
madde başlığı Zonguldak 19.6b, harita